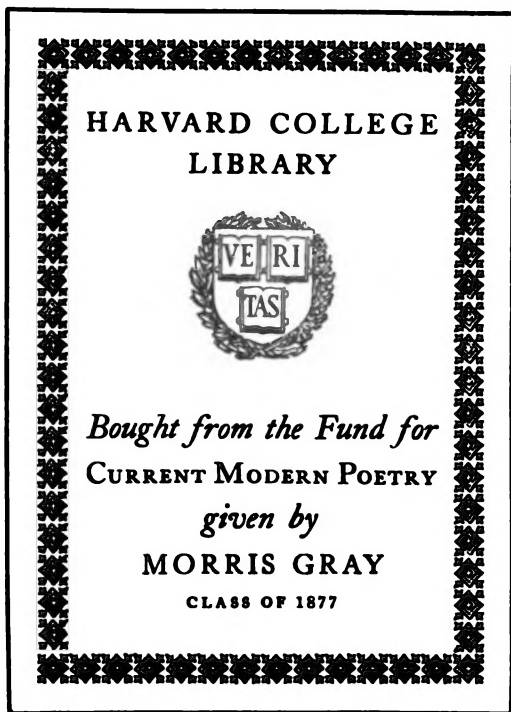

C 550.4

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SET

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA ;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA ;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA ; SED PRÆSENTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE

PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ;

ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET

IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,

CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER

SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA ; LATINA, JAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM, CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS V.

S. IGNATIUS, S. POLYCARPUS, PONTIFICES ROMANI SÆCULI II, S. MELITO SARDENSIS ; ALII.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUX.

1857

12/17/23
7-1

SÆCULUM II.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

S. P. N. IGNATII

EPISCOPI ANTIOCHENI

EPISTOLÆ

CUM GENUINÆ, TUM DUBIÆ ET SUPPOSITIÆ

*Premissa Dissertatione de integritate textus recepti Epistolarum S. Ignatii, auctore H. DENZINGER, in Universitate
Virceburgensi Theologiæ Professore.*

ACCEDUNT

ROMANORUM PONTIFICUM SÆCULI II, S. POLYCARPI MARTYRIS, S. MELITONIS SARDENSIS, S. PAPIÆ HIERAPOLITANI, S. QUADRATI ATHENIENSIS, S. CLAUDII APOLLINARIS HIERAPOLITANI, MAXIMI HIEROSOLYMITANI, POLYCRATIS EPHESINI, S. THEOPHILI CÆSARÆ PALÆSTINÆ, S. SERAPIONIS ANTIOCHENI, ARCHÆI AFRICANI, EPISCOPORUM. ARISTIDIS APOLOGISTÆ CHRISTIANI, CASTORIS, ARISTONIS PELLOEI, S. HEGESIPPI, PANTÆNI, RHODONIS, APOLLONII, PLURIUM ANONYMORUM,

EPISTOLÆ, OPUSCULA, FRAGMENTA.

• ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITOREM.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

• EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

1857

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO V CONTINENTUR.

S. IGNATIUS MARTYR. — PROLEGOMENA, col. 9. — Epistolæ genuinæ, col. 623. — Epistolæ interpolatæ, col. 729. — Epistolæ supposititiæ, col. 873. — Liturgia S. Ignatii, col. 969. Martyrium S. Ignatii, 979.

S. POLYCARPUS MARTYR, SMYRNÆORUM EPISCOPUS. — Epistola ad Philippenses, col. 1005. — Fragmenta e responsionum capitulis S. Polycarpo ascriptis, col. 1025. — Ecclesiæ Smyrnensis de martyrio S. Polycarpi epistola circularis, col. 1029.

EVARISTUS PAPA. — Epistolæ et decreta, col. 1045.

ALEXANDER I PAPA. — Epistolæ, col. 1057.

SIXTUS I PAPA. — Epistolæ et decreta, col. 1073.

TELESPHORUS PAPA. — Epistola ad omnes Pdeles, col. 1081.

HYGINUS PAPA. — Epistolæ, col. 1087.

PIUS I PAPA. — Epistolæ, col. 1093.

ANICETUS I PAPA. — Epistola ad Galliæ episcopos, col. 1129.

SOTER PAPA. — Epistolæ et decreta, col. 1135.

ELEUTHERUS PAPA. — Epistolæ, col. 1139.

S. MELITO SARDIUM IN ASIA EPISCOPUS. — Notitia et fragmenta, col. 1145.

S. PAPIAS HIERAPOLITANUS EPISCOPUS. — Fragmenta e quinque libris de expositione oraculorum Dominico-
rum, col. 1219.

S. QUADRATUS ATHENARUM EPISCOPUS. — Fragmentum ex ejus Apologia pro Christianis, col. 1265.

ARISTIDES APOLOGISTA ET PHILOSOPHUS CHRISTIANUS. — Notitia. — Desideratur ejus Apologeticam pro Christianis, col. 1267.

AGRIPPA CASTOR. — Notitia de deperdito ejus opere contra Basilidem, col. 1269.

ARISTO PELLOEUS. — Fragmenta, col. 1277.

S. CLAUDIUS APOLLINARIS, EPISCOPUS HIERAPOLITANUS, APOLOGISTA. — Fragmenta, col. 1285.

S. HEGESIPPUS. — Fragmenta ex quinque libris Comment. Actuum ecclesiasticorum, col. 1307.

— PANTÆNUS. — Fragmenta, col. 1329.

RHODON. — Fragmenta, col. 1333.

MAXIMUS HIEROSOLYMORUM EPISCOPUS. — Fragmentum ex libro De Materia, col. 1539.

POLYCRATES EPHESIORUM EPISCOPUS. — Fragmenta ex epistola ad Victorem papam et Ecclesiam Romanam,
col. 1357.

Acta S. Timothei episcopi Ephesini auctore Polycrate, col. 1361.

S. THEOPHILUS CÆSARÆE PALÆSTINÆ EPISCOPUS. — Fragmentum ex epistola super questione paschali
synodi Cæsariensis nomine scripta, col. 1369.

S. SERAPION EPISCOPUS ANTIOCHENUS. — Fragmenta, col. 1371.

APOLLONIUS. — Fragmenta ex libro adversus Cataphrygas, col. 1381.

PLURES ANONYMI SÆCULI II. — Fragmenta, col. 1385.

Ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis epistola de martyrio S. Pothini episcopi et aliorum plurimorum. Præmitti-
tur fragmentum epistolæ SS. martyrum Lugdunensium ad Eleutherum Romanum pontificem, col. 1401.

Appendix. — Passio SS. Epipodii et Alexandri. — II. Passio S. Symphoriani. — III. Acta SS. Andochi, Thyrsi
et Felicis, 1453-1467.

S. VICTOR I PAPA. | Epistolæ, col. 1483.

ARCHÆUS EPISCOPUS AFRICANUS. -- Fragmentum de Paschate in die Dominica celebrando, col. 1491

PROLEGOMENA

VETERUM TESTIMONIA DE S. IGNATII EPISTOLIS

(Galland., *Veterum Patrum Biblioth.*, t. I, Venetis 1765, in fol. pag. 243.)

I.

POLYCARPUS *Epist. ad Philippenses, cap. 13.*

VERSIO RUFINI.

Mittam vobis et Ignatii epistolae, et alias si quae sunt, quae ad nos transmissae sunt; ex quibus utilitatem maximam capiat: continent enim de fide et patientia instructionem perfectam, secundum Domini praeceptum.

Ex EUSEBII *Hist. Eccl. lib. III, cap. 36.*

Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας ὅσας εἰχόμεν παρ' ἡμῖν, ἐπέμφαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε· αἱ τινες ὑποτεταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ. Ἐξ ὧν μεγάλη ὠφελῆθῆναι δυνήσεσθε· περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονήν, καὶ πᾶσαν οἰκοδομήν, τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.

VERSIO H. VALESII.

Epistolae omnes Ignatii quas ad me scripsit, et quascunque demum apud nos reperire potuimus, quemadmodum nobis mandastis, ad vos misimus; quas quidem huic epistolae subiecimus. Ex his magnam utilitatem percipere vobis licebit; continent enim fidem, patientiam et caetera quae ad augendum Domini nostri cultum pertinent.

II.

IRENEUS *lib. v Contra haereses, cap. 28.*

VETUS INTERPRES.

Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrimum in Deum adjudicatus ad bestias: Quoniam frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar.

Ex EUSEBII *Hist. Eccl. lib. III, cap. 26.*

Ὅς εἶπέ τις τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Θεὸν μαρτυρίαν κατακριθεὶς πρὸς θηρία· Ὅτι σῖτός εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλλήθρομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος ἐδῶθῶ.

VERSIO H. VALESII.

Quemadmodum dixisse fertur quidam e nostris, ob Christi fidem damnatus ad bestias: Frumentum ego sum Dei, et ferarum dentibus molor atque comminor, ut panis mundus efficiar. *Epist. ad Rom., cap. 4.*

III.

THEOPHILUS ANTIOCHENUS, ut fertur, *Comment. in sacr. quat. Evangel. Ex edit. Biblioth. Patrum Paris. 1644, tom. I, pag. 450, A.*

Cum esset desponsata mater ejus Maria. Quare non ex simplici virgine, sed ex desponsata concipitur Christus? Primo, ut per generationem Joseph origo Mariae monstraretur; secundo, ne lapidaretur a Judaeis ut adultera; tertio, ut in Aegyptum fugiens haberet solatium viri; quarto, ut partus ejus falleret diabolum, putantem Jesum de uxorata, non de Virgine natum. *Epist. ad Ephes. cap. 19. Vide infra Hieronymi testimonium.*

IV.

ORIGENES, Prolog. in Cantic. canticor. *Ex noviss. BB. Paris. edit. 1740, tom. III, pag. 30, D.*

Memini aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo: *Meus autem amor crucifixus est; nec reprehendi eum pro hoc dignum judico. Epist. ad Rom., cap. 7.*

IDEM, *homil. VI in Lucam, ibid., pag. 958, A. Graeca ex schedis GRABII descripta.*

Καλῶς ἐν μιᾷ τῶν μάρτυρός τινος ἐπιστολῶν γέγραπται [τὸν Ἰγνάτιον λέγω, τὸν μετὰ τὸν μακάριον Πέτρον τῆς Ἀντιοχείας δεύτερον ἐπίσκοπον, τὸν ἐν τῷ βωγγυῶ ἐν Πώμῃ θήριος μαχιστάμενον]. Καὶ ἔλαθε ἐν ἄρχοῦτα τοῦ αἵματος τοῦτου ἡ καθαρίσις Μαρίας.

Eleganter in una epistolarum cujusdam martyris (Ignatium dico, secundum post beatam Petrum Antiochiae episcopum, qui in persecutione Romae pugnavit ad bestias); scriptum est: *Principem saeculi hujus latuit Mariae virginitas. Epist. ad Ephes., cap. 19.*

PATROL. GR V.

1

VERSIO RUFINI.

Sed et in nostra quoque tempora famæ celebritate vulgatus Ignatius, apud Antiochiam post Petrum secunda successione episcopatum sortitus est. Quem sermo tradidit, de Syriæ partibus ad urbem Romam transmissum, et pro martyrio Christi ad bestias datum. Quique cum per Asiam sub custodia navigaret, singulas quasque digrediens civitates, Ecclesiæ populos evangelicis cohortationibus edocebat in fide persistere, et observare se ab hæreticorum contagiis, qui tunc primum copiosius cœperant pullulare, et ut diligentius ac tenacius apostolorum traditionibus inhærent; quas traditiones, cautelæ gratia, et ne quid apud posteros remaneret incerti, etiam scriptas se asserit reliquisse. Denique cum Smyrnam venisset ubi Polycarpus erat, scribit inde unam epistolam ad Ephesios eorumque pastorem, in qua meminit et Onesimi: et aliam Magnesiæ civitati quæ supra Mæandrum jacet, in qua et episcopi Dammei mentionem facit. Sed et ecclesiæ quæ est in Trallis scribit, cujus principem tunc esse Polybium designavit. In ea vero quam ad Romanam Ecclesiam scribit, deprecatur eos ne se, tanquam suppliciiis suis parcentes, velint spe privari martyrii; et his post aliquanta utitur verbis: *A Syria, inquit, Romam usque cum bestiis terra marique depugno, etc.* Hæc et multa alia his similia ad diversas ecclesias scribit. Sed et ad Polycarpum, velut apostolicum virum datis litteris, Antiochenam ei Ecclesiam præcipue commendat. Ad Smyrnæos sane scribens, utitur verbis quibusdam, unde assumptis nescimus, quibus hæc de Salvatore proloquitur: *Ego autem post resurrectionem quoque in carne eum scio fuisse, et credo. Nam et cum venisset ad Petrum cæterosque, ait eis: Accedite, et videte, quia non sum dæmonium incorporatum. Qui et contingentes eum, crediderunt.* Scit autem et Irenæus martyrium ejus, nec non et mentionem facit scriptorum ejus. Sed et Polycarpus

V.

EUSEBIUS, Hist. Eccl. lib. III, cap. 56.

Ὁ τε παρὰ πλείστοις εἰσέτι νῦν διαβόητος Ἰγνάτιος, τῆς κατ' Ἀντιόχειαν Πέτρου διαδοχῆς δεύτερος τὴν ἐπισκοπὴν κεκληρωμένος. Λόγος δ' ἔχει τοῦτον ἀπὸ Συρίας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀναπεμφθέντα, θηρίων γενέσθαι βορὰν, τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας ἕνεκεν. Καὶ δὴ τὴν δι' Ἀσίας ἀνακομιδὴν μετ' ἐπιμελεστάτης φρουρῶν φυλακῆς ποιούμενος, τὰς κατὰ πόλιν αἰς ἐπεδήμει παροικίας, ταῖς διὰ λόγων ὁμιλίαις τε καὶ προσηγορίαις ἐπιβρώνους, ἐν πρώτοις μάλιστα προφυλάττεσθαι αἰρέσεις ἄρτι τότε πρώτον ἀναφύεισας καὶ ἐπιπολαζούσας παρήγει· προὔτρειπέ τε ἀπρὲς ἔχεσθαι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας, καὶ ἐγγράφως, ἤδη μαρτυρόμενος διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἠγεῖτο. Οὕτω δὴ τὰ ἐν Σμύρνῃ γενόμενος, ἔνθα ὁ Πολύκαρπος ἦν, μίαν μὲν ἐπιστολὴν τῇ κατὰ τὴν Ἐφεσον Ἐκκλησίᾳ γράφει, ποιόμενος αὐτῆς μνημονεύων Ὀνησίμου· ἑτέραν δὲ τῇ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαϊάνδρῳ, ἔνθα πάλιν ἐπισκόπου Δάμα μνήμην πεποιήται· καὶ τῇ ἐν Τράλλεσι δὲ ἄλλῃ, ἧς ἄρχοντα τότε ὄντα Πολύβιον ἱστορεῖ. Πρὸς ταῦταις καὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ γράφει· ἣ καὶ παράκλησιν προτείνει, ὡς μὴ παραιτησάμενοι τοῦ μαρτυρίου, τῆς ποθομένης αὐτὸν ἀποστερησάμενοι ἐλπίδος· ἐξ ὧν καὶ βραχύτατα εἰς ἐπίδειξιν τῶν εἰρημένων παραθέσθαι ἔστιον. Γράφει δὲ οὕτω κατὰ λέξιν· Ἐκ τῆς Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριμαχῶν διὰ τῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, κ. τ. λ. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς δηλωθείσης πόλεως ταῖς καταλεχθείσαις ἐκκλησίαις διετυπώσατο. Ἦδη δ' ἐπέκεινα τῆς Σμύρνης γενόμενος, ἀπὸ Τρωάδος τοῖς τε ἐν Φιλαδέλφειᾳ αὐθις διὰ γραφῆς ὁμιλεῖ, καὶ τῇ Σμυρναίων Ἐκκλησίᾳ, ἰδίως τε τῷ ταύτης προηγούμενῳ Πολυκάρπῳ· ὃν οἷα δὴ ἀποστολικὸν ἄνδρα εὖ μάλα γνωρίζων, τὴν κατ' Ἀντιόχειαν αὐτῷ ποιμνῆν, ὡς ἂν γνήσιος καὶ ἀγαθὸς ποιμὴν παρατίθεται, τὴν περὶ αὐτῆς φροντίδα διὰ σπουδῆς ἔχειν αὐτὸν ἀξιών. Ὁ δ' αὐτὸς Σμυρναίους γράφων, οὐκ οἶδα ὅπόθεν ῥητοῖς συγχέρηται, τοιαῦτα τινα περὶ τοῦ Χριστοῦ διεξιῶν· Ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ

VERSIO H. VALESII.

Ignatius præterea multorum sermonibus nostra etiam ætate celebratus, secundus post Petrum Antiochenensem Ecclesiam sortitus est. Hic ob fidem Christi e Syria ad urbem Romam perductus, bestiis objectus esse dicitur. Et cum per Asiam sub accuratissima satellitum custodia ductaretur, singulorum nihilominus civitatum quas ingrederetur ecclesias sermonibus et cohortationibus suis confirmans, monebat in primis ut sibi a pravis hæreticorum opinionibus caverent, quæ tunc primum in lucem emergere cum cœpissent, copiosius pullulabant. Hortatusque est ut apostolorum traditionibus tenaciter inhærent; quas quidem ad certiores posteritatis notitiam testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit. Itaque cum Smyrnam venisset in qua tum erat Polycarpus, unam quidem epistolam scripsit ad Ecclesiam Ephesiorum, in qua Onesimi ipsorum pastoris mentionem facit. Alteram quoque dedit ad Ecclesiam Magnesiæ civitatis quæ ad Mæandrum sita est, in qua etiam Damam episcopum nominat. Aliam item ad Ecclesiam Trallianorum, cujus antistitem tunc fuisse memorat Polybium. Præter has est et alia ejus epistola ad Ecclesiam urbis Romæ, in qua orat ut hortatur Romanos, ne martyrium a se depellentes ac deprecantes, spe ac voto se fraudare velint. Sed operæ pretium fuerit ad confirmationem eorum quæ diximus, nonnulla ex iis litteris hic ascribere. Scribit igitur in hunc modum: *A Syria Romam usque cum bestiis depugno, terra marique, noctu et interdiu, etc.* Et hæc quidem ille ex Asia ad ecclesias superius memoratas perscripsit. Postea vero a Smyrna ulterius progressus, cum Troadem venisset, inde ad Philadelphenses litteras dedit et ad Smyrnæorum Ecclesiam, privatimque ad Polycarpum eorum episcopum. Quem cum apostolicum virum esse plane cognosceret, ipsi tanquam bonus ac fidelis pastor, gregem Antiochenæ Ecclesiæ commendavit, rogans, ut

VERSIO RUFINI.

horum memoriam facit in Epistola quam ad Philippenses scribit per hæc : « Deprecor, inquit, omnes vos obedientiæ operam dare, et meditari patientiam quam vidistis in Ignatio, et Rufo, et Zosimo beatis viris, præcipue autem in Paulo et cæteris apostolis, qui fuerunt ante vos; scientes quod hi omnes non in vacuum, sed per fidem et justitiam cucurrerunt, usquequo pervenirent ad locum sibi a Domino præparatum; quoniam quidem passionum ejus participes existierunt, nec dilexerunt præsens sæculum, sed cum solum qui pro ipsis et pro nobis mortuus est et resurrexit. » Et post pauca subjungit : « Scripsistis mihi et vos et Iguatius, ut si quis vadit ad partes Syriæ deferat litteras ad vos; quod faciam, cum tempus invenero. » *Lege Haymon. lib. IV, cap. 6.*

tius, ut si quis forte in Syriam profiscisceretur, vestras litteras eo deferret. Quod quidem perficiam, si tempus opportunum nactus fuero; ve ego ipse vel per alium quempiam, cui id munus vestra causa delegabo. » *Epist. Ignatii ad Roman., capp. 4 et 5; Epist. ad Smyrn., cap. 3; Epist. Polycarpi ad Philipp., capp. 9 et 13.*

Verum, quoniam impossibile nobis est singulos enumerare, qui post apostolorum primas successiones in ecclesiis quæ per orbem terræ sunt, vel principes, vel evangelistæ fuerunt, vel pastores; illos tantummodo commemorasse sufficiat, quorum libris inserta ad nos usque fidei et prædicationis monumenta venere; ut Clementis et Ignatii cæterorumque, quorum superius fecimus mentionem.

Justini quoque martyris, et Ignatii mentionem facit (Irenæus), et ea quæ scripserunt producit in medium.

τὴν ἀνδρασίαν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα, καὶ πιστεύω ὄντα. Καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἐλήλυθεν, ἔφη αὐτοῖς· Ἀάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον. Καὶ εὐθὺς αὐτῷ ἤψατο, καὶ ἐπίστευσαν. Οἶδε δὲ αὐτοῦ τὸ μαρτύριον καὶ ὁ Εἰρηναῖος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μνημονεύει. Καὶ ὁ Πολύκαρπος δὲ τούτων αὐτῶν μέμνηται ἐν τῇ φερομένη αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ, φάσκων αὐτοῖς ῥήμασι· « Παρακαλῶ οὖν πάντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομονήν, ἣν εἴδετε κατ' ὀφθαλμοῦς οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ῥούφῳ καὶ Ζωσίμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐξ ὑμῶν· καὶ ἐν αὐτῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις· πεπεισμένους ὅτι οὗτοι πάντες οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ· καὶ ὅτι εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον εἰσι παρὰ Κυρίου, ᾧ καὶ συνέταθον. Οὐ γὰρ τὸν νῦν ἠγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὅπερ ἡμῶν ἀποθανόντα, καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναστάντα. » Καὶ ἔξης ἐπιφέρει· « Ἐγράφατέ μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνάτιος, ἵνα ἐάν τις ἀπέρχηται εἰς Συρίαν, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ἀποκομίση γράμματα. Ὅπερ ποιήσω, ἐάν λάβω καιρὸν εὐθετον, ἔρτε ἐγὼ, ἔρτε δὲ πέμψω πρεσβεύοντα καὶ περὶ ὑμῶν. » *Lege Nicæphorum lib. III, cap. 19.*

Idem, *ibid.*, *capp. 37, 38.*

Ἀδυνάτου δ' ὄντος ἡμῖν ἅπαντας ἐξ ὀνόματος ἀπαριθμεῖσθαι, ὅσοι ποτὲ κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ἐν ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις γεγόνασι ποιμένες ἢ καὶ εὐαγγελισταί, τούτων εἰκότως ἐξ ὀνόματος γραφῇ μόνων τὴν μνήμην κατατεθειμένα, ὧν ἔτι καὶ νῦν εἰς ἡμᾶς δι' ὑπομνημάτων τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡ παράδοσις φέρεται· ὡς περ οὖν ἀμέλει τοῦ Ἰγνατίου ἐν αἷς κατελέξαμεν ἐπιστολαῖς.

Idem, *ibid.*, *lib. V, cap. 8.*

Ἔτι καὶ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος καὶ Ἰγνατίου μνήμην πεποιήται, μαρτυρίας αὐθις καὶ ἀπὸ τῶν τούτοις γραφέντων κεχρημένους.

VERSIO H. VALESII.

omni cura ac diligentia illum fovere vellet. Idem in epistola ad Smyrnæos de Servatore nostro loquens quædam ejus verba recitat, quæ unde acceperit ignoro. Ego vero, inquit, post resurrectionem Dominum ipsum in carne apparuisse scio et credo. Qui cum ad Petrum et cæteros ejus comites accessisset, dixit illis : Apprehendite, contrectate me, et videte quod non sum incorporeus spiritus. Statimque eum contrectantes crediderunt. Hujus porro Ignatii et martyrium et epistolas commemorat Irenæus. Sed et Polycarpus in sua ad Philippenses epistola earumdem meminit epistolarum : « Obsecro, inquit, vos omnes, ut pareatis præpositis vestris, omnemque patientiam exerceatis, quam spectastis non solum in Ignatio, Rufo ac Zosimo viris beatissimis, sed etiam in aliis civibus atque inquilinis vestris, et in ipso præcipue Paulo cæterisque apostolis : pro certo habentes, quod hi omnes non frustra cucurrerunt, sed in fide ac justitia ingressi, ad locum sibi a Deo debitum pervenerunt, quandoquidem et passionum ejus participes existerunt. Neque enim præsens sæculum, sed eum qui pro nobis passus et a Deo suscitatus est, adamarunt. » Et paulo post addit : « Scripsistis ad me et vos et Iguatius,

Cæterum cum fieri nullo modo possit, ut singulos nominatim recenseamus, quotquot primis Illis apostolicæ successionis temporibus per omnes orbis terrarum ecclesias antistites aut evangelistæ fuerunt : eorum duntaxat nomina hic commemorare statuimus, quorum monumenta apostolicam illorum doctrinam continentia adhuc supersunt, verbi gratia, Ignatii, quas recensuimus epistolæ.

Præterea Justini martyris et Ignatii mentionem facit, ex eorum scriptis testimonia proferens

VI.

ATHANASIUS, *Epist. de Synodis Arimini et Seleuciae, num. 47. Ex edit. BB. Paris. 1698, tom. I, part. II, pag. 761.*

Ignatius certe qui post apostolos Antiochiæ episcopus constitutus est, ipseque martyr Christi fuit, de Domino scribens dixit: *Unus medicus est carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine Deus, in morte vita vera, et ex Maria et ex Deo....* Quod si gnari eorum in Christo fidei; persuasum habemus beatum etiam Ignatium recte scripsisse, cum illum carnis causa factum dixit (Christus enim caro factus est), et non factum, quia non ex opificiis et rebus factus, sed Filius ex Patre, etc. *Epist. ad Ephes., cap. 7.*

Ἰγνάτιος οὖν, ὁ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἐν Ἀντιοχείᾳ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ γενόμενος, γράφων περὶ τοῦ Κυρίου, εἶρηκεν· *Εἷς ἰατρός ἐστὶ σαρκικός καὶ πνευματικός, γερητὸς καὶ ἀγέννητος, ἐν ἀνθρώπῳ θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ....* Εἰ δὲ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν αὐτῶν γινώσκοντες, πεπεισμεθα, ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ὀρθῶς ἔγραψε, γενητὸν αὐτὸν λέγων διὰ τὴν σάρκα· ὁ γὰρ Χριστὸς σὰρξ ἐγένετο· ἀγέννητον δὲ, ὅτι μὴ τῶν ποιημάτων καὶ γενητῶν ἐστίν, ἀλλ' Ἰδὸς ἐκ Πατρὸς, κ. τ. λ.

VII.

HIERONYMUS, *lib. De viris illustrib., cap. 16, cum vetere INTERPRETE GRÆCO.*

Ignatius Antiochenæ Ecclesiæ tertius post Petrum apostolum episcopus, commovente persecutionem Trajano, damnatus ad bestias, Romam vincitus mittitur. Cumque navigans Smyrnam venisset, ubi Polycarpus auditor Joannis episcopus erat, scripsit unam epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos: et inde egrediens scripsit ad Philadelphæos et ad Smyræos, et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochenam Ecclesiam: in qua et de Evangelio quod nuper a me translatus est, super persona Christi ponit testimonium, dicens (ad Smyrn. cap. 3): «Ego vero et post resurrectionem in carne eum vidi, et credo quia sit. Et quando venit ad Petrum, et ad eos qui cum Petro erant, dixit eis. Ecce palpate me et videte, quia non sum dæmonium incorporale. Et statim tetigerunt eum, et crediderunt.» Dignum autem videtur, quia tanti viri fecimus mentionem, et de epistola ejus quam ad Romanos (cap. 5) scribit (al. scripsit) pauca ponere: *De Syria usque ad Romam pugno ad bestias, in mari et in terra, etc.* Cumque jam damnatus esset ad bestias, ardore patiendi, cum rugientes audiret leones, ait: *Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar.* Passus est anno undecimo Trajani.

Ἰγνάτιος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας τρίτος μετὰ Πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐπίσκοπος, διωγμὸν κινήσαντος Τραϊανοῦ, θηριομαχῆσαι κελευσθεὶς, εἰς Ῥώμην στέλλεται δέσμιος. Πλέων δὲ, καὶ ἐπιστάς τῇ Σμύρνῃ, ἐν ἣ Ἰσὺς Πολύκαρπος ἀκροατὴς Ἰωάννου ἐπίσκοπος ἦν, ἔγραψε πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν μίαν, ἄλλην πρὸς Μαγνησιανούς, τρίτην πρὸς Τραλλιανούς, τετάρτην πρὸς Ῥωμαίους· κάκειθεν ἐξῆς ἔγραψε Φιλαδελφεῦσι, καὶ Συμρναίοις, καὶ ἰδικῶς πρὸς Πολύκαρπον, παρατιθέμενος αὐτῷ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίαν· ἐν ἣ καὶ περὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ πρώτου μεταφρασθέντος (deest ὑπ' ἐμοῦ), ἐκ προσώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ μνήμην ποιεῖται, λέγων· «Ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σώματι αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω θεὸς ἐστίν. Καὶ ὅτε ἦλθεν πρὸς Πέτρον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας, εἶπεν αὐτοῖς· Ψηλαφήσατέ με (deest καὶ ἴδετε), ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον σωματικόν (male legit corporale). Καὶ εὐθέως ἄψαντες αὐτοῦ, ἐπίστευσαν (al. ἤψαντο αὐτοῦ, καὶ).» Ἄξιον δὲ φαίνεται, ἐπεὶ περ τοιοῦτου ἀνδρὸς πεποιήμεθα μνήμην, ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τῆς πρὸς Ῥωμαίους γραφείσης ὀλίγα ἐκθέσθαι. Ἀπὸ Συρίας ἄχρι Ῥώμης θηριομαχῶ ἐν θαλάσῃ καὶ ἐν γῆ, κ. τ. λ. Κατακριθεὶς τοῖσιν θηριομαχῆσαι, καὶ πόθῳ τοῦ παθεῖν, ἀκούσας τοῦ βρυγμοῦ τῶν λεόντων, ἔφη· Σίτος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰμι, καὶ εσθχῶμαι τοῖς ὀδοῦσι τῶν θηρίων ἀλησθῆναι, ἵνα ἄρτος καὶ θάρδος εὐρεθῶ. Ἐπαθε δεκάτῳ ἔτει Τραϊανοῦ.

Lege FREULPHUM tom. II, lib. II, cap. 11, et HONORIUM AUGUSTODUNENSEM, De luminar. Eccies. cap. 16.

Idem, *lib. Adversus Helvidium, num. 17. Ex edit. Veron. tom. II, pag. 225, C.*

Nunquid non possum tibi totam veterum scriptorum seriem commovere: Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Justinum martyrem, multosque alios apostolicos et eloquentes viros, qui adversus Ebionem et Theodotum Byzantium et Valentinum, hæc eadem sentientes plena sapientiæ volumina conscripserunt?

Idem, *lib. I Commentar. in Matth. I, 18.*

Martyr Ignatius etiam quartam addidit causam, cur a desponsata conceptus sit (Christus): ut partus, inquietus, ejus celaretur diabolo; dum eum putat, non de virgine, sed de uxore generatum. *Epist. ad Ephes. cap. 19.*

Vide ejusdem Hieronymi testimonium de Barnabæ epistola. Videtis quoque Freulphum in *Chron. lib. II, cap. 11*, Hieronymi verba, tacito ejus nomine, exscribentem.

VIII.

S. DIONYSIUS AREOPAG. *lib. De divin. nominib. cap. 4, § 12. Ex edit. Antwerp. 1633, pag. 565.*

Καίτοι Εδοξέ τισι τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερολόγων, καὶ ἄ
θειότερον εἶναι τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα, τοῦ τῆς ἀγάπης.
Γράφει ἔτι καὶ ὁ θεῖος Ἰγνάτιος· Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐστὼν
ρωταί. Vide Paraphras. Pachymeræ.

Alqui visum est quibusdam e nostris scriptoribus
saceris, nomen amoris divinius esse nomine chari-
tatis. Etenim divinus Ignatius scribit : *Meus amor
crucifixus est.* Epist. ad Rom., cap. 7

IX.

BASILIIUS, vel quiaquis sit auctor, *homil. in sanctam Christi generationem, num. 3. Ex edit. BB. Paris. 1722, tom. I, pag. 598, B.*

Εἴρηται δὲ τῶν παλαιῶν τινι καὶ ἕτερος λόγος, ὅτι
ὅπερ τοῦ λαθεῖν τὸν ἔρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν
παρθενίαν τῆς Μαρίας ἢ τοῦ Ἰωσήφ ἐπενοήθη μνη-
στεια

Allata est et alia ratio a quodam ex antiquis,
videlicet excogitatam fuisse Josephi desponsatio-
nem, ut Mariæ virginitas mundi hujus principem
lateret. *Epist. ad Ephes., cap. 19.*

X.

JOANNES CHRYSOSTOMUS, *homil. in S. IGNATIUM martyrem, num. 5. Ex edit. BB. Paris. 1718, tom. ii, pag. 599, D.*

Ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ, τῆς πόλεως ἄνω καθεζομέ-
νης ἀπάσης, τὸν τοῦ μαρτυρίου τρόπον ὑπέμενε, θη-
ρίων ἐπ' αὐτὸν ἀφθέντων· ἐν ὑπὸ ταῖς ἀπάντων
θεᾶται τὸ τρέπαιον στήσας κατὰ τοῦ διαβόλου, τοὺς
θεατὰς ἀπαντας ζηλωτὰς ποιήσῃ τῶν ἀγωνισμάτων
τῶν ἑαυτοῦ, οὐκ ἀποθνήσκων μόνον οὕτω γενναίως,
ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀποθνήσκων. Οὐ γὰρ ὡς ζωῆς
ἀπορρήγνυσθαι μέλλων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ ζωῆν καλούμε-
νος βελτίω καὶ πνευματικωτέρῳ, οὕτως ἀσμένως
ἴσφα τὰ θηρία. Πάθεν τοῦτο δῆλον; ἀπὸ τῶν ῥημά-
των, ὧν ἀποθνήσκειν μέλλων ἐφθέγγετο. Ἐκασίας
γὰρ ὅτι οὗτος αὐτὸν τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει,
Ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων ὄραίμηρ, εἶπε. Τοιοῦτοι
γὰρ οἱ ἐρῶντες· ὅπερ ἂν πάσχωσιν ὑπὲρ τῶν ἐρω-
μένων, μεθ' ἡδονῆς δέχονται, καὶ τότε δοκοῦσιν
ἐμπορεῖσθαι τῆς ἐπιθυμίας, ὅταν πολλῶ χαλεπώτερα
ἢ τὰ γινόμενα· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τούτου συνέβαινε.
Οὐ γὰρ τῷ θανάτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προθυμίᾳ
ζηλωσαὶ τοὺς ἀποστόλους ἐσπευδε· καὶ ἀκούων ὅτι
μαστιγθέντες ἐκείνοι μετὰ χαρᾶς ἀνεχώρου, ἐβου-
λήθη καὶ αὐτὸς μὴ τῇ τελευταίῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ
τῇ χαρᾷ μιμησασθαι τοὺς διδασκάλους· διὰ τοῦτο,
τῶν θηρίων, εἶπε, ὄραίμηρ.

In medio theatro, universa civitate sursum con-
sidente et spectante, bestiis in ipsum immissis et
concitatis, martyrium pertulit (Ignatius) : ut sub
omnium oculis adversus diabolum tropæum erige-
ret, cunctosque spectatores suorum certaminum
imitatores efficeret ; cum non modo fortiter, sed
etiam cum lætitia mortem oppeteret, ferasque cum
voluptate spectaret ; non quasi raperetur e vita,
sed tanquam ad vitam meliorem æ præstantiorem
vocaretur. Unde hoc fit perspicuum? ex verbis quæ
moriturus loquebatur. Cum enim id genus supplicii
sibi esse subeundum intellexisset, *Ego, inquit,
fersis illis fruar.* Sic enim agunt, qui amant : cum
pro iis qui amantur, aliquid patiuntur, gaudentes
id faciunt ; tuncque sibi videntur optatis frui, cum
ea quæ perferunt, sunt quam gravissima ; quod
quidem in hoc item contigit. Siquidem non morte
solum, verum etiam alacritate studebat apostolos
imitari. Et non ignorans, quod illi flagellati, cum
gaudio ibant e conspectu concilii, voluit etiam
ipse non morte solum, sed etiam lætitia magistris
esse similis ; idcirco *Feris, inquit, fruar.* Epist. ad
Rom., cap. 5.

XI.

INCERTUS AUCTOR *apud CHRYSOSTOMUM homil. de Legislatore, num. 4. Ibid., tom. VI, pag. 410, C.*

Διὰ τοῦτο γενναῖος τις ἀρχαίων· Ἰγνάτιος δὲ ἦν
ὄνομα αὐτῷ· οὗτος ἱερωσύνη καὶ μαρτυρίῳ διαπρέ-
φας, ἐπιστέλλων τινὲ ἱερεῖ εἶπε· *Μηδὲν ἄνευ γνώ-
μης σου γινέσθω, μηδὲ σὺ ἄνευ γνώμης Θεοῦ
εἰ πράττει.*

Propterea nobilis vir quidam ex veteribus, cui
nomen Ignatius, quique sacerdotio simul et mar-
tyrio decoratus fuit, ad sacerdotem quemdam scri-
bens dicebat : *Nihil sine tua voluntate geratur, neque
item tu quidquam absque Dei voluntate facias.* Epist.
D ad Polycarp., cap. 4.

XII

ΠΙΣΘΟΒΟΡΕΤΟΣ, *epist. 183, ad Florentium Patricium. Ex edit. Paris. 1642, tom. III, pag. 966, B.*

Ταῦτα δὲ ἡμῖν παρέδωσαν οὐ μόνον οἱ ἀπόστολοι
καὶ προφῆται, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ τούτων ἡρμηνευόντες
συγγράμματα, Ἰγνάτιος, Εὐστάθιος, Ἀθανάσιος,
Βασίλειος, Γρηγόριος, Ἰωάννης καὶ οἱ ἄλλοι τῆς
ἰκουμένης φωστῆρες.

Hæc porro tradidere nobis non apostoli modo
et prophetæ, verum ii etiam qui horum libros in-
terpretati sunt, Ignatius, Eustathius, Athanasius,
Basilius, Gregorius, Joannes et reliqua orbis lu-
minæ.

Idem, epist. 183, ad monachos Constantinopolitanos. Ibid., pag. 1027, A.

Καὶ οἱ τούτων πρεσβύτεροι, Ἰγνάτιος καὶ Πολύ-
καρος, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ἰουστίνος, καὶ Ἰππόλυ-
τος,

Atque his adhuc antiquiores, Ignatius, et Poly-
carpus, et Irenæus, et Justinus, et Hippolytus ; quo-

rum plerique non modo inter pontifices praelucunt, A τος, ὧν οἱ πλείους οὐκ ἀρχιερέων προλάμπουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μαρτύρων διακοσμοῦσι χορδόν.

Idem, dial. Immutab. 1. *Ibid.*, tom. IV, pag. 33, A.

Ostendam autem tibi celeberrimum Ecclesiae doctorem, et illius de divina Incarnatione sententiam, ut cognoscas de suscepta natura quid senserit. Audivisti enim prorsus Ignatium illum, qui de Petri dextera pontificatus gratiam suscepit, et post administratam Ecclesiam Antiochenam martyrii coronam adeptus est.... Audi ergo viros apostolicam doctrinam sonantes.

Sancti Ignatii episcopi Antiocheni et martyris ex Epistola ad Smyrναος.

Plane cumulateque persuasos de Domino nostro, qui est ex genere David secundum carnem, et Filii Dei secundum divinitatem et potentiam : qui vere natus est ex Virgine : baptizatus a Joanne, ut omnis ab ipso justitia impleretur : vere sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha, pro nobis in carne crucifixus. *Epist. ad Smyrναος, cap. 1.*

Ejusdem ex eadem Epistola.

Quid enim prodest, si quis me laudet, Dominum autem meum blasphemet, non confitens eum carnem gestare? Quod qui non confitetur, plane ipsum negat, ut cadaver circumferentem. *Ibid.*, cap. 5.

Ejusdem ex eadem Epistola.

Si enim opinione tantum haec a Domino nostro gesta sunt, ego quoque opinione vincitus sum. Cur autem et meipsum morti tradidi, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Verum qui vicinus gladio, vicinus Deo. Solum in nomine Jesu Christi, ut passionum ejus socius flam, omnia sustineo, ipso me corroborante homine perfecto, quem aliqui ignorantes negant. *Ibid.*, cap. 4.

Ejusdem ex Epistola ad Ephesios.

Deus enim noster Jesus Christus in Mariae utero gestatus est secundum Dei dispensationem, ex semine quidem David, sed ex Spiritu sancto : qui natus est et baptizatus, ut mortalitas nostra purgaretur. *Ex Epist. ad Ephes.*, cap. 18.

Ejusdem ex eadem Epistola.

Siquidem singuli omnes universe in gratia nominatim convenitis in una fide et in uno Jesu Christo, secundum carnem ex genere David, filio hominis, et Filio Dei. *Ibid.*, cap. 20.

Ejusdem ex eadem Epistola.

Unus est medicus carnalis et spiritualis, genitus ex ingenito, in homine Deus, in morte vita vera, et ex Maria et ex Deo, primum patibilis et tunc impatibilis, Jesus Christus Dominus noster. *Ibid.*, cap. 7.

Ejusdem ex Epistola ad Trallianos.

Obturate aures vestras, quando quispiam vobis loquitur sine Jesu Christo ; qui est ex genere Da-

Ἐπιδείξω δὲ σοὶ τὸν πανεύφημον τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον, καὶ τὸ ἐκείνου περὶ τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως φρόνημα, ἵνα γνῶς τίνα περὶ τῆς ληφθείσης ἐδόξασε φύσεως. Ἀκήκοας δὲ πάντως Ἰγνατίου ἐκεῖνον, ὃς διὰ τῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου δεξιᾶς τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν χάριν ἐδέξατο, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείων ἰθύνει τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεθήσατο.... Ἄκουσον τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀποστολικὴν προφερόντων διδασκαλίαν.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας καὶ μάρτυρος, ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους [lege, Συμρναίους] Ἐπιστολῆς.

Πεπληροφορημένους ἀληθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, ὅσα ἐκ γένους Δαβὶδ κατὰ σάρκα, Υἱὸν Θεοῦ κατὰ θεότητα καὶ δύναμιν, γεγεννημένον ἀληθῶς ἐκ Παρθένου, βεβαπτισμένον ὑπὸ Ἰωάννου, ἵνα πληρωθῇ πᾶσα δικαιοσύνη ὑπ' αὐτοῦ, ἀληθῶς ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ Ἡρώδου τετράρχου, καθηλωμένον ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς.

Τί γὰρ ὠφελεῖ, εἴπερ με ἐπαινεῖ τις, τὸν δὲ Κύριόν μου βλασφημεῖ, μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον ; ὃ δὲ τοῦτο μὴ λέγων, τελείως αὐτὸν ἀπήρηται, ὡς νεκροφόρον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς.

Εἰ γὰρ τῷ δοκεῖν ταῦτα ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καγὼ τῷ δοκεῖν δέδεμαι. Τί δὲ καὶ ἐμαυτὸν ἐκδοτὸν δέδωκα τῷ θανάτῳ, πρὸς πῦρ, πρὸς μάχαιραν, πρὸς θηρία ; ἀλλ' ὃ ἐγγὺς μαχαίρας, ἐγγὺς Θεοῦ. Μόνον ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ συμπαθεῖν αὐτῷ πάντα ὑπομένω, αἰτοῦ με ἐνδυναμοῦντος τοῦ τελείου ἀνθρώπου, ὃν τινες ἀγνοοῦντες ἀρνοῦνται.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἐφesoίους Ἐπιστολῆς.

Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκυφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, ἐκ Πνεύματος δὲ ἀγίου ὃς ἐγεννήθη, καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα τὸ θνητὸν ἡμῶν καθαρισθῇ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς.

Εἰ τι οἱ κατ' ἀνδρα κοινῇ πάντες ἐν τῇ χάριτι ἐξ ὀνόματος συνέρχεσθε ἐν μιᾷ πίστει, καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, κατὰ σάρκα ἐκ γένους Δαβὶδ, τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς.

Ὅτι ἱατρός ἐστι σαρκικός καὶ πνευματικός, γεννητὸς ἐξ ἀγεννήτου, ἐν ἀνθρώπῳ Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ, πρῶτον παθητὸς καὶ τότε ἀπαθής, Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Τραλλιανούς Ἐπιστολῆς.

Κωφώθητε οὖν, ὅταν χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμῶν λαλῇ τις, τοῦ ἐκ γένους Δαβὶδ, τοῦ ἐκ Μαρίας, ὃς

ἀληθῶς ἐγεννήθη, ἔφαγε τι καὶ ἔπιεν ἀληθῶς, ἐδίω-
χθη ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἐσταυρώθη, καὶ ἀπέθανε,
βλεπόντων ἐπιγείων καὶ ἐπουρανίων καὶ καταχθι-
νίων.

IDEM, *dial. Inconfus.* II. *Ibid.*, pag. 86, B.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας καὶ
μάρτυρος, ἐκ τῆς πρὸς Σμυρναίους Ἐπιστο-
λῆς.

Ἐγὼ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν
οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα· καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέ-
τρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς· Λάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ
ἴδετε ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον· καὶ εὐθύς
αὐτοῦ ἤψαντο, καὶ ἐπίστευσαν.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν καὶ συνέφαγε καὶ συνέπιεν B
αὐτοῖς, ὡς σαρκικῶς καὶ πνευματικῶς ἠνωμένος τῷ
Πατρὶ.

IDEM, *dial. Impatib.* III. *Ibid.*, pag. 154, D.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας καὶ
μάρτυρος, ἐκ τῆς πρὸς Σμυρναίους Ἐπιστο-
λῆς.

Εὐχαριστίας καὶ προσφορὰς οὐκ ἀποδέχονται, διὰ
τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ
Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρ-
τιῶν ἡμῶν παθούσαν, ἣν χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγει-
ρεν.

A vid, qui ex Maria, qui vere natus est, vere comedit
et bibit, qui sub Pontio Pilato passus est, crucifixus
et mortuus, videntibus cœlestibus, terrestribus et
inferis. *Epist. ad Trall.*, cap. 9.

*Sancti Ignatii Antiocheni episcopi et martyris, ex
Epistola ad Smyrnæos.*

Ego enim post resurrectionem ipsum in carne
scio et credo esse : et quando ad eos qui cum Petro
erant, venit, dixit eis : Accipite, palpate me, et
videte quia non sum dæmonium incorporeum. Et
statim ipsum tetigerunt, et crediderunt. *Epist. ad
Smyrn.*, cap. 3.

Ejusdem ex eadem Epistola.

Post resurrectionem autem una cum eis et com-
edit et bibit, tanquam carnaliter et spiritualiter
unitus Patri. *Ibid.*

*Sancti Ignatii episcopi Antiocheni et martyris, ex
Epistola ad Smyrnæos.*

Eucharistias et oblationes non admittunt, quod
non confiteantur eucharistiam carnem esse Salva-
toris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris
passa est, quam Pater benignitate sua suscitavit.
C *Epist. ad Smyrn.*, cap. 7.

XIII.

GELASIVS I, Adversus Eutych. et Nestor. *Es Biblioth. PP. Paris. tom. IV, part. 1, pag. 423, F.*

Testimonia veterum de duabus naturis in Christo. *Ignatii episcopi et martyris Antiocheni ex Epistola
ad Ephesios.* Unus medicus est, carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine Deus, in morte
vita æterna, ex Maria et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis, Dominus noster Jesus Christus. *Et
post pauca* : Singuli, *inquit*, viri communiter omnes, ex gratia ex nomine convenite in unam fidem, et in
uno Jesu Christo, secundum carnem ex genere David, filio hominis et filio Dei. *Epist. ad Ephes., capp. 7
et 20.*

XIV.

EPHRAEMIVS patriarcha Theopolitanus, in *Epist. ad Zenobium scholasticum Emisenum. Apud PHOTIVM
Biblioth. Cod. ccxxviii, pag. 778, edit. Rothomag. 1653.*

Ὅπερ οὖν εἴρηται κατὰ τὸ τρίτον κεφάλαιον ἐκ τε D
τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν καὶ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν,
καὶ ἤ καὶ ἐκ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, Ἰγνα-
τίου τοῦ Θεοφόρου, Ἰουλλοῦ, καὶ Ἀθανασίου, καὶ
Γρηγορίου καὶ Βασιλείου, κ. τ. λ.

IDEM, De sacris Antiochiæ legibus *lib. III. Apud PHOTIVM, ibid., Cod. ccxxix, pag. 810.*

Καὶ ὁ Θεοφόρος δὲ Ἰγνάτιος καὶ μάρτυς, Σμυρ-
ναίος ἐπιστέλλον, ὁμολογῶν κέχρηται τῷ ἄρθρῳ.

Quod igitur tertio capite dictum est tum ex
evangelicis, tum ex apostolicis verbis, atque etiam
ex beatis Patribus nostris, Ignatio Deifero, Julio,
Athanasio, Gregoriis et Basilio, etc.

Etiam Ignatius, vir divinus et martyr, epistolam
ad Smyrnæos scribens, similiter articulo utitur.

XV.

GILDAS SAPIENS, in *Castigatione Cleri Britannicæ, sub initium. Ex Bibl. PP. Paris. tom. V, pag. 409, D.*

Quis vestrum, ut sanctus martyr Ignatius Antiochiæ urbis episcopus, post admirabiles in Christo actus
ob testimonium ejus, leonum molis Romæ confractus est? Cujus verba, cum ad passionem duceretur,
audientes (si aliquando vultus vestri rubore suffusi essent), non solum in comparatione ejus vos non
putabitis sacerdotes, sed ne mediocres quidem Christianos esse. Ait enim in Epistola, quam ad Romanam
Ecclesiam misit : A Syria usque Romam cum bestiis terra marique depugno, die ac nocte connexus et colli-
gatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui ex beneficiis nostris sæviores fiunt. Sed ego
eorum nequitias magis erudior : nec tamen in hoc justificatus sum. O salutare bestias quæ præparantur mihi!
Quando venieris? quando emittentur? quando eis frui licebit carnibus meis? Quas ego exopto acriores parari.

et inuitabo ad deuotionem meam, et deprecabor, ne forte, ut nonnullis fecerunt, timeant attingere corpus meum; quinimo, si cunctabuntur, egovim faciam, ego me ingeram. Date, quaeso, veniam; ego novi quid expediat mihi; nunc incipio esse Christi discipulus. Facessat invidia vel humani affectus, vel nequitiæ spiritualis, ut Jesum Christum merear adipisci. Ignes, cruces, bestiae, dispersiones ossium, descriptionesque membrorum, ac totius corporis pænæ, et omnia in me unum supplicia diaboli arte quaesita compleantur, dummodo Jesum Christum merear adipisci.... Christianus non mediocris sed perfectus, sacerdos non vilis sed præcipuus, dicit: Nunc incipio esse Christi discipulus. *Epist. ad Rom.*, cap. 5. Ex Rufino, *Hist. eccles.* lib. III, cap. 36.

XVI.

Auctor CHRONICI PASCHALIS, pag. 221, edit. Paris. 1688.

Quod autem Dominus, prædicato per tres annos A Evangelio, ad voluntariam et vivificam crucem venerit, docet Ignatius ille Deifer et martyr, qui Joannis theologi genuinus discipulus fuit, sanctissimæque Antiochenæ Ecclesiæ episcopus ab apostolis constitutus. Is quippe in Epistola ad Trallianos sic verbo tenus scripsit: Vere etiam peperit Maria corpus, Deo in ea habitante, et vere notus est Deus Verbum ex Virgine, corpus similiter nobis passibile sine peccato induens. Vere conceptus est in utero, (qui omnes homines in vulva fingit), formans et faciens sibi corpus ex Virgine, sine semine scilicet et consuetudine viri; portatusque in utero, sicut et nos tempore portati sumus: et vere lactatus est et nutritus sicut nos; et cibo et potu sicuti et nos usus est; et triginta annos agens baptizatus est a Joanne, in veritate et non in phantasmate. Et trihus annis prædicavit Evangelium, et fecit signa et prodigia coram falsis Judæis; et sub Pilato præside Judææ judicatus est; flagellatus est, colaphis cæsus est, consputus est, spineam coronam purpureamque vestem portavit, condemnatus est, crucifixus est vere, non phantastice; neque fallaciter mortuus est, sed vere; sepultus est, et resurrexit a mortuis. Ecce aperte omnino talis ac tantus Ecclesiæ doctor triennio a Servatore prædicatum evangelium dicit. *Ex epist. ad Trallianos interpol.*, cap. 10.

ἠγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἰδοὺ φανερῶς ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικούτος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος τρεῖς ἔνιαυτοὺς κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιον τὸν Σωτῆρα λέγει.

Cl. Dufresnius in notis ad hunc locum monet veterem Ignatianam interpretationem sibi usurpatam; quam tamen nonnihil plenior et alicubi variam editi exhibent.

XVII.

JOBIVS monachus, De Oeconomia seu Verbo incarnato, lib. VII, cap. 31. Apud Photium Biblioth. Cod. CCXXII, pag. 622.

Nam tria divinus Ignatius sæculi hujus principem C latuisse commemorat; virginitatem Mariæ, conceptionem Domini, et crucifixionem. *Epist. ad Ephes.*, cap. 19.

Φησὶ γὰρ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος τρία λαθεῖν τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου· τὴν παρθενίαν Μαρίας, τὴν σύλληψιν τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν σταύρωσιν

XVIII.

LEONTIUS BYZANTINUS, lib. De sectis, Act. III, Ex bibl. PP. Paris. tom. XI, pag. 503, C.

Cæterum temporibus illis, quæ a Christi natiuitate usque ad imperium Constantini numerantur, hi doctores et Patres exstiterunt: Ignatius Theophorus, Irenæus, Justinus, etc. Hos omnes secutæ deinceps hæreses excipiunt.

Ἐγένοντο δὲ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου διδάσκαλοι καὶ πατέρες οἷδε· Ἰγνάτιος ὁ θεοφόρος, Εἰρηναῖος, Ἰουστίνος, κ. τ. λ. Τοῦτους ἅπαντας αἱ μετ' αὐτοὺς γινόμεναι αἰρέσεις δέχονται.

XIX.

JOANNES Rhetor., *Apua Evangelium*, Hist. Eccl. lib. 1, cap. 16.

Τότε καὶ Ἰγνάτιος ὁ θεσπέσιος ἐπειδὴ γε, ὡς ἐβού-
λετο, τάφον τὰς τῶν θηρίων ἐσχηκῶς γαστέρας ἐν τῷ
τῆς Ῥώμης ἀμφιθεάτρῳ, κ. τ. λ.

A Tunc etiam Ignatius divinus postquam, ut ipse
voluit, ferarum ventres in amphitheatro urbis Romæ
pro sepulcro habuisset, etc. *Epist. ad Rom.*, cap. 4.

XX.

ANASTASIOS Senior patriarcha Antioch., lib. De rectis veritatis dogmat. Ex ms. Colleg. Cantabr. apud
PEARSON. Vindic. Ignat. part. 1, cap. 2.

Μορφήν δούλου ἠμφιεσμένον, ἵνα λάθῃ Θεὸς ὢν τὸν
ἐρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου.

Forma servi indutum, ut Deus existens lateret
principem hujus sæculi. *Ad Ephes.* cap. 19.

XXI.

ANASTASIOS SINAITA, lib. Ὁδηγός inscript., cap. 12.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας.

S. IGNATHI episcopi Antiochens

Ἔασατε μιμητὴν γενέσθαι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ
μοῦ.

Sinite me fieri imitatore passionis Dei mei. *Ad
Rom.* cap. 6.

XXII

ANTIOCHUS, homil. CXXIV. Ex Bibl. PP. Paris. tom. XII, pag. 219.

Ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐπιστέλλει, λέγων· Τῷ Β
ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν. Ἀντι-
ψυχον ἐγὼ τῷ ὑποτασσομένῳ [leg. τῶν ὑποτασσο-
μένων] ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέροις τε καὶ διακόνις·
μετ' αὐτῶν μοι γένοιτο τὸ μέρος ἔχειν ἐν Θεῷ.

Ignatius Theophorus per epistolam dicit: *Epi-
scopo attendite, ut et Deus vobis. Anima mea pro iis,
qui episcopo, presbyteris et diaconis morem gerunt:
cum illis portionem habere mihi in Deo contingat.*
Ad Polycarp. cap. 6.

Idem Antiochus tum hic, tum alibi passim verba sancti Ignatii ex aliis ejus Epistolis descripta
recitat.

XXIII.

MAXIMUS in Schol. ad PSEUDO-DIONYS. AREOPAG. De divinis nominib.
cap. 4, § 12, pag. 613.

Ὁ ἐμὸς ἔρωσ. Ζητητέον, πῶς ἐπὶ Ὀνησίμου τοῦ
μετὰ Τιμόθεον Ἰγνατίου διαλεγομένου, καὶ γράφοντος
Ῥωμαίους τὸ, Ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται, κ. τ. λ.
Τεκμήριον δὲ, τὸ μὴ προσκεῖσθαι· Γράφει δὲ τισι,
τωτέστι Ῥωμαίους· ἀλλ' ἀπλῶς· Γράφει δὲ καὶ ὁ
θεῖος Ἰγνάτιος.

Amor meus. Quærendum quomodo Ignatio cum
Onesimo, Timothei postero, disputante et ad Ro-
manos scribente, *Amor meus crucifixus est*, etc....
Cujus rei argumentum est, quod non habeatur
hic, scribit vero quibusdam, id est Romanis;
C sed simpliciter scribit vero divus Ignatius. *Epist.
ad Rom.*, cap. 7.

IDEM, in Loc. commun. Serm. II. Ex edition. Combefisii, tom. II, pag. 534.

Ἰγνατίου.

Τέλειοι ὄντες τέλεια φρονεῖτε· θέλουσι γὰρ ὑμῖν
εὖ πράττειν, Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρέχειν.

IGNATHI.

Qui perfecti estis, perfecta sapite: volentibus
enim vobis bene agere, Deus paratus est præbere.
Epist. ad Smyrn., cap. 11.

IDEM, *ibid.*, serm. XLIII, p. 638.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου.

Κἂν ἐρῶμένους ὦ τὰ κατὰ Θεόν, πλεόν με δεῖ φο-
βεῖσθαι, καὶ προσέχειν τοῖς εἰκῆ φυσιοῦσι με· ἐπαι-
νοῦντες γὰρ με, μαστιγοῦσιν.

Sancti Ignatii.

Cum in rebus divinis firmus ac robustus fuero,
tum vehementius timeam oportet, ab iisque caveam
qui me incassum inflant; qui enim me laudant,
flagris me afficiunt. *Epist. ad Trall. interpol.*, cap. 4

XXIV.

THEODORUS PRESBYTER, apud PHOTIUM Biblioth. Cod. 1, pag. 3.

Πῶς μέμνηται τῆς τοῦ Θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς
ἢ βιβλίου; ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος τοῖς τῶν ἀποστό-
λων ἐνήχμασε χρόνοις· Ἰγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸν
διὰ μαρτυρίου ἠθλοῦσεν ἀγῶνα, ὃς καὶ πρὸ βραχὺ τῆς
τελευτῆς ταύτης ἐπιστολὴν, ἧς ἡ βιβλίου μνημονεύει,
γράσει.

Cur epistolam beati Ignatii hic liber (Dionysii
Areopagite) citat? Dionysius enim apostolorum
temporibus floruit: Ignatius vero Trajano Augusto
imperante martyrii certamen certavit, et paulo ante
mortem eam epistolam quam hic liber citat, con-
scripsit.

XXV.

ANDREAS CRETENSIS, *homil. 11, in Nativit. B. Virginis. Ex ms. Oxon. apud PEARSON. in Vindic. Ignat. part. 1, cap. 2.*

Ut ait sanctus vir, cui nomen Ignatius : *Principem hujus sæculi latuit virginitas Mariæ, et partus ejus, similiter et mors Christi : tria tremenda mysteria, quæ in silentio Dei facta sunt.* *Epist. ad Ephes., cap. 19.*

Ἄς φησὶ που ἅγιος ἀνὴρ, Ἰγνάτιος ὄνομα αὐτῶν· Καὶ ἔλαθε τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τοῦτου ἡπαρθενία Μαρίας, καὶ ὁ τόκος αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ· τρία μυστήρια φρικτὰ, αἵτινα ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ ἐπράχθη.

XXVI.

ANTOKIUS MELISSA, *Loc. comm., lib. 11, cap. 48.*

Omnes ferto, ut te Dominus; omnes sustine in charitate; postula prudentiam majorem ea quam habes. Omnium morbos porta; ubi enim plus laboris, ibi lucri multum. *Epist. ad Polycarp., cap. 1.*

Πάντας βάσταζε ὡς σε ὁ Κύριος· πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ· αἰτοῦ σύνεσιν πλείονα ἢς ἔχεις. Πάντων τὰς νόσους βάσταζε· ὅπου γὰρ πλείων κόπος, πολὺ τὸ κέρδος.

IDEM, *ibid., lib. 11, cap. 89.*

Stato quasi incus, dum cæderis; generosi est athlete, cædi et vincere; maxime propter Deum omnia sustinenda sunt, ut ipse quoque nos sustineat. *Ad Polycarp., cap. 3.*

Στῆκε ὡς ἄκμων, τυπτόμενος· μεγάλου ἀθλητοῦ ἐστὶ δέρεσθαι καὶ νικᾶν· μάλιστα δὲ ἐνεκεν Θεοῦ πάντα ἡμᾶς ὑπομένειν δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομένῃ.

IDEM, *ibid., lib. 11, cap. 23.*

Servi non desiderent a communi liberi fieri; sed in gloriam Dei plus serviant, ut meliori libertate a Deo potiantur. *Ad Polycarp., cap. 4.*

Οἱ δοῦλοι μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλέον δουλευέτωσαν, ἵνα κρεῖττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν.

IDEM, *ibid., lib. 1, cap. 14.*

Si quis in castitate manere potest ad honorem carnis Domini, sine jactantia maneat; et si videri vult plus episcopo, corruptus est. Decet autem ducentes et ductas cum sententia episcopi unionem facere, ut nuptiæ fiant secundum Deum, et non secundum cupiditatem. *Ad Polycarp., cap. 5.*

Εἰ τις δύναται ἐν ἀγγελίᾳ μένειν εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω· καὶ ἐὰν γνωσθῇ πλέον τοῦ ἐπισκόπου, ἐφθάρται. Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις, μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔνωσιν ποιῆσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾗ κατὰ Θεὸν, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν.

IDEM, *ibid., lib. 11, cap. 84.*

Patienter alii alios cum mansuetudine patimini, ut nos semper Deus. *Ad Polycarp., cap. 6.*

Μακροθυμεῖτε μετ' ἀλλήλων ἐν πραυτητί, ὡς ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν διὰ πικρῶς.

IDEM, *ibid., lib. 11, cap. 3.*

Date operam ne resistatis episcopo, ut sitis Deo subjecti; et quo magis tacitum videritis episcopum, eo magis illum metuite. Quemcunque enim mittit paterfamilias ut rei domesticæ præsit, sic decet nos excipere velut ipsum qui mittit. Episcopum igitur tanquam Dominum ipsum suspicere oportet. *Ad Ephes., capp. 5 et 6.*

Σπουδάσατε μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ἦτε Θεῷ ὑποτασσόμενοι· καὶ ὅσον βλέπετε σιγῶντα τὸν ἐπίσκοπον, πλέον αὐτὸν φοβεῖσθε. Πάντα γὰρ ἐν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτως δεῖ ἡμᾶς αὐτὸν δέχεσθαι ὡς αὐτὸν τὸν πέμποντα. Τὸν οὖν ἐπίσκοπον ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προβλέπειν.

IDEM, *ibid., lib. 11, cap. 67.*

Nihil est pace melius, qua omne bellum dirimitur. *Ad Ephes., cap. 13.*

Οὐδέν ἐστιν ἀμεινον εἰρήνης, ἐν ᾗ πᾶς ὁ πόλεμος καταλύεται.

IDEM, *ibid., lib. 11, cap. 19.*

Samuel cum adhuc parvus puer esset, Videns est vocatus, ac in prophetarum numero est cooptatus. Daniel adhuc juvenis consenes quosdam judicio damnavit, eosque non seniores, sed perditos esse demonstravit. Jeremias cum juventutis causa, eam quam Deus ei tradebat prophetandi provinciam recusaret, a Deo illa audit: Te juniorem esse ne dicito: ad quoscunque enim te misero, proficisceris. Salomon autem ille sapiens, cum duodecim haberet annos, magnam quæstionem de igno-

Ὁ Σαμουὴλ παιδάριον ὢν, ὁ Βλέπων ἐκλήθη, καὶ τῷ χορῷ τῶν προφητῶν ἐγκατελέχθη. Δανιὴλ νέος ὢν, ἐκρινεν ὁμογέροντάς τινας, δεξίας ἐξώλεις αὐτοῦς, οὐ πρεσβυτέρους εἶναι. Ἰερεμίας διὰ τὸ νέον παραιτούμενος τὴν ἐγχειριζομένην αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ προφητείαν, ἀκούει· Μὴ λέγε, νεώτερος εἰμί· διότι πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστελῶ σε, πορεύσῃ. Σαλομων δὲ ὁ σοφὸς, δυσοκαίδεκα τυγχάνων ἐτῶν, συνῆκε τὸ μέγα τῆς ἀγνωσίας τῶν γυναικῶν ἐπὶ ταῖς σφετέραις τέχναις ζήτημα. Δαβὶδ ὁ προφήτης ὁμοῦ

καὶ βασιλεὺς, μειράκιον χριεται ὑπὸ Σαμουὴλ εἰς Α

A ratione mulierum non agnoscentium suos liberos dijudicavit. David propheta simul et rex, adolescentulus adhuc a Samuele ad futurum regnum ungitur.

Editi Melissæ ferunt, ista ex Epistola ad Magnesianos esse desumpta. His quidem fere similia exstant in Epistola ad Magnesianos interpolata, cap. 3. Sed hæc potius videtur descripsisse Melissa ex Epistola Mariæ Castabal. ascripta, ubi pene αὐτολεξεῖ occurrit capp. 3 et 4.

XXVII.

THEODORUS STUDITES, cateches. CXXVII. *Ex Biblioth. PP. Paris. tom. II, pag. 727, F.*

Συνέπεται δὲ καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, τάδε Β λέγων· Προφυλάσσω ἡμῶς ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀθροισμοφόρων, αἰρετικῶν· οὓς οὐ μόνον οὐ δεῖ ὑμᾶς παραδέχεσθαι, ἀλλ' εἰ δυνατόν, μηδὲ συναντῆν.

Nec abludit et Deifer Ignatius, scribens in hunc sensum : Præmoneo vos hominiformium ferarum, hæreticorum : quos non solum non admittere debetis, sed ne occurrere quidem, si potest. Epist. ad Smyrn. cap. 4.

Interpretationem hujus loci meliorem dabit Cotelerius infra num. 30.

IDEM, in Iambis, num. 70. *Ex edit. opp. Sirmondi Paris. tom. V, pag. 766.*

Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον.

In sanctum Ignatium Theophorum.

Ἐχων ἔρωτα Χριστὸν ἐν σῆ καρδίᾳ,

Gerens in alto Christi amorem pectore,

Ἀποστόλων σύσκηνος ὑφῆθης τρισμάχαρ·

Apostolorum visus es felix comes :

Ἄθλιος δὲ θερμοῖς ἐκφλογίζων τὴν πλάνην,

Errorem et acri persequens certamine,

Ἐπιστολαῖς σου Παῦλος ἄλλος τις πέλει.

Alium tuis in Epistolis Paulum refers.

XXVIII.

MICHAEL SYNGELUS, in Encom. Dionysii Areopag. *Ex edit. opp. Areopagit. Antuerp., tom. II, pag. 233.*

Γράφει δὲ καὶ ὁ θεὸς Ἰγνάτιος· Ὁ ἐμὸς ἔρωσ C ἑσταύρωται. Τοῦτο γὰρ τὸ ρητὸν ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, μέλλων ἐν Ῥώμῃ μαρτυρικῶς ἀθλήσειν, καὶ τοῖς λέουσι βορὰ κατὰ τὴν τοῦ τυράννου Τραιανοῦ πρόσταξιν παραβληθήσεσθαι, περὶ τῆς αὐτοῦ τυραννείας ἐν-ναιτον ἔτος, κατὰ τῶν εὐσεβεστάτων Χριστιανῶν διωγμῶν ἐγείραντος, Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων γέγραφε.

Scribit enim et divinus Ignatius : Amor meus cruci suffixus est. Hoc enim verbum divinus Ignatius extremo supplicio Romæ dimicaturus, ac leonibus, imperio Trajani regis, cibus projiciendus, circa nonum regni ipsius annum, desævientis contra Christianos pietatis amantissimos, Romanis per epistolam scripsit. Cap. 7.

XXIX.

PHOTIUS, Biblioth. Cod. CXXVI, pag. 306.

Λέγει δὲ καὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτοῖς Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου ἀπεσταλμέναι, καὶ αἰτεῖται ἀναδιδαχθῆναι παρ' αὐτῶν, εἴ τι περὶ ἐκείνων διακούσαιεν.

Refert quoque (Polycarpus), divini Ignatii litteras ad illos (Philippenses) se misisse ; postulatque certior vicissim fieri, si quid forte de eo inaudierint.

XXX.

EX CODICE REGIO 1624. APUD COTELERIUM IN NOTIS AD CAP. 4. EPIST. AD SMYRNÆOS.

Ἐκ τῆς πρὸς Σμυρναίους Πατρὸς αὐτοῦ D [Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου].

Ex Epistola ad Smyrnæos ejusdem Patris [Ignatii Theophori].

Προφυλάσσω δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων ἀνθρωπομόρφων αἰρετικῶν· οὓς οὐ μόνον οὐ δεῖ ἡμᾶς παραδέχεσθαι, ἀλλ' εἰ δυνατόν, μηδὲ συναντῆν· μόνον δὲ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἐάν πως μετανοήσωσιν.

Præmunio autem vos contra feras humanam formam præ se ferentes : quos non solum oportet vos non recipere, sed si possibile est, neque obviam eis fieri ; solum vero pro ipsis orare, si quo modo poenitentiam agant. Ad Smyrn., cap. 4.

Eadem ferme recitat Theodorus Studites, ut modo vidimus : apud quem, sicut et hic, αἰρετικῶν ἐστ' explicatio, non textus pars, monente Cl. Cotelerio.

XXXI.

INA ZORHA Jacobita, lib. Adversus Eutychem, cap. 4. *Ex ms. cod. Arabico, interprete Ed. Bernardo, apud PEARSON. Vind. Ignat. part. 1, cap. 2.*

Dicit Ignatius patriarcha Antiochensis tertius a Petro apostolo, in Epistola sua ad Smyrnenses ; dicit, inquam : *Et vos estote persuasi in Domino nostro Jesu Christo, qui ex semine Davidis prophetae quoad corpus, at Filius Dei in veritate ejus, natus ex Maria virgine, et baptizatus a Joanne, et crucifixus propter nos sub præfectura Pontii Pilati. Ad Smyrn. cap. 1.*

IDEM, *ibid.*

Et dicit etiam (Ignatius) in Epistola sua ad Antiochenses : Qui credit nunc in Christo, et non in oblatione sua (esse eum) Filium Dei creatoris mundi, dicetque quod est illic filius alius, et substituet eum loco ejus, de quo vaticinati sunt prophetae, quemque praedicarunt discipuli, palatium est diaboli. Ex Epist. supposit. ad Antiochen., cap. 3.

ISAACI VOSSII PRÆFATIO IN EPISTOLAS S. IGNATII

Quas primus in lucem extulit Amstelodami, anno 1646, in-4, ex codice ms. bibliothecæ Medicæ.

Ita est, lector humanissime, quod et tu et ego A testatur, cum ait : Ἐγράφατέ μοι καὶ ὑμεῖς, καὶ sæpius animadvertimus; omnia illa, quæ vel natura effinxerit, vel arte sint fabricata, illam habent conditionem, ut quæ in genere suo sint perfectiora, quanto diutius et attentius contemplerur, tanto pulchra magis et artificiosa, intuentium oculis sese offerant. Simile quid mihi evenit in Ignatio, cujus nunquam Epistolas relegi, quin semper aliquid novi, quo magis sese mihi probarent, in iis deprehenderim : quoties, inquam, illas in manus resumpsi, toties aliquid apparuit, unde genuinum potuerim agnoscere scriptorem; nunc elegans illa simplicitas, et sæculo quo vixit convenientissima, nunc rerum et verborum passim et ubique congruentia ac veritas; nunc zelus et martyrii fervor, qui cum alibi, tum maxime in Epistola ad Romanos elucet; omnia denique auctorem suum testantur. Quo magis miror fuisse, qui non tantum negarent epistolas has esse Ignatii, sed nec dubitarent affirmare illum nullas omnino scripsisse. Non alio id argumento persuadere conabantur, quam eo quod dicerent neminem veterum, ante Eusebium, earum meminisse. Nam sententias quæ apud Irenæum et Origenem exstarent, eas ore pronuntiasse, non autem ex epistolis ejus esse petitas : non attenderunt viri doctissimi ad eum Origenis locum, qui exstat homil. vi in Lucam : *Unde eleganter in cujusdam martyris epistola reperi, Ignatium dico episcopum Antiochiæ, post Petrum secundum; qui in persecutione Romæ pugnavit ad bestias : « Principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ, »* etc. Sed ad antiquiora veniamus, quo magis appareat antiquitas et veritas Ignatii nostri, et error eorum qui contrarium statuunt. Primus itaque qui earum meminerit, is est Polycarpus martyr in Epistola ad Philippenses; cujus verba hæc sunt : Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς ἀμφείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας ὄσας εἰχομεν παρ' ἡμῖν, ἐπέμψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε, αἰτῖνες ὀπιστεταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἐξ ὧν μεγάλα ὠφελήθηται δυνήσεσθε. Περιέχουσι γὰρ πῖστιν καὶ ὑπομονὴν, καὶ πᾶσαν οἰκοδομὴν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν. Nemo jam possit dubitare quin Polycarpus iste Ignatii habuerit epistolas, cui etiam unam ex illis septem inscripsit, quod ipse B testatur, cum ait : Ἐγράφατέ μοι καὶ ὑμεῖς, καὶ Ἰγνάτιος. Supervixit autem Ignatio Polycarpus annis plus minus sexaginta. Hic jam, rogo, quænam veri est similitudo ut, Polycarpo vivente, veræ istæ Ignatii epistolæ fuerint suppressæ, et aliæ suppositæ? Nunquid eas perdidit Polycarpus, ut opus fuerit alias excogitare? Non puto quemquam ita fore ridiculum, ut talia probet. Jam pergo : Si Polycarpus eas habuerit, utique easdem habuit Irenæus, ejus discipulus, qui illas citavit. Irenæum excipit Origenes, cujus jam verba vidimus. Nemo autem, puto, sit, qui existimet diversas fuisse Ignatii epistolas quibus usus est Origenes, ab illis quas citat Eusebius. Eusebium sequuntur Athanasius, Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, Antiochenus, Damascenus, Photius, et innumeri alii; qui omnes usi sunt testimonio Ignatii; et ita quidem, ut nunquam a quoquam inter apocryphos sit relatus; quod tamen ne novi quidem Fæderis libri effugere omnes potuerunt. Cum itaque hic non interruptam habeamus seriem eorum, qui has epistolas approbaverunt : non video quo argumento opinionem suam confirmare possint, qui aliud sentiunt. Lectæ sunt hactenus Ignatii epistolæ, prout ab interpolatore fuerant corruptæ : et tamen non defuere, qui judicii acrimonia etiam verum in illis deprehendere potuerint. Ostendit hoc satis superque vir summus Andreas Rivetus. Veras jam exhibeo et genuinas, et testimoniis antiquorum ubique congruentes; eo jam confugiunt, ut negent martyrem illum epistolas scripsisse. Sed fruantur illi opinione sua, certus sum paucos omnino fore qui cum ipsis sentiant; qui vera id cum ratione faciat, neminem.

Quod autem pura germanaque jam legere possis scripta hæc Ignatiana, benevole lector, bibliothecæ Medicæ debes; debes serenissimo principi Ferdinando II, magno Etruriæ duci, cujus incredibili erga studia amore, inclytæ ejus bibliothecæ mihi contigit usura, et per hanc Ignatianus ille, quem damus, thesaurus. Utinam vero sic alii quoque principes animati forent, nec plerique avari adeo iis pretium statuerent, quasi aliquid suis de opibus detereretur, si libri publice potius utiles forent quam

blatis et tinea absumendi relinquerentur; hi enim, non suæ quidquam gloriæ adimerent, si serenissimi principis exemplum æmularentur. Atque hic ejus ardor magis eluxit, postquam, ut mihi relatum est, Laurentianæ suæ præfecit Joannem Baptistam Donium, virum nobilem, dignissimum Petri Victorii successorem, nec ipsum modo litteratissimum, sed ea præditam prudentia, ut nemo judicio majori ad ea sacroraria sit admissurus quemquam. Post tantum imperii tanti principem, majori etiam dignissimum, tacere non debeo beneficia viri summi

A Paganini Gandentii, qui favore suo, eo me apud principem suum loco collocavit, ut quam diutissimi bibliotheca hac bono, et meo, et publico, frui liceret. Sed de ejus erga me viri meritis, dabitur, spero, commodius posthac loquendi tempus. Nunc hæc attingere satis putavi, ut, licet me debitis non absolvam, beneficiis tamen non videar indignus. Nec video cur ulterius te detineam, lector. Occurrunt animo et alia, nec ab instituto aliena: sed aliis iis dabitur convenientior locus. Vale igitur, pluraque in dies a me exspecta.

J. B. COTELERII JUDICIUM DE EPISTOLIS S. IGNATII.

(*Patres apostolici*, ed. Amstelod. 1724, t. II, p. 9.)

Nisi officii mei ratio flagitaret, ut in campum descenderem, tuiturus vel impugnaturus Ignatianas Epistolas, libenter abstinere me celebri bello literario, quod sciam præfigatum fuisse, dein redintegratum, et ad quod conficiendum adhuc accingere se armis audiam duos fortes bellatores, unum hic in Gallia, alterum in orbe Britanno, adversus nuperum hostem, veteranum militem, pugnaem, doctis disertisque dictis certantem et maledictis, peritum ad hæc cauponari bellum et belligerare, qui hoc stratagemate utendum putavit, ut, quia in verum Ignatium abunde non suppetebant jacula, falsum prælio involveret, quo imbellem vincendo, invictum etiam vicisse videretur. Sed jam pugna danda est. Rem paucis verbis, una ratiocinatione concludo. Sanctum Ignatium epistolas scripsisse diserte testatur ejus familiaris beatus Polycarpus: has vero quas per virum clarissimum Isaacum Vossium e codice Florentino primum editas legimus, easdem esse puras putas Ignatii ostendunt relata in testimoniis veterum loca Irenæi, Origenis, Eusebii, Athanasii, Hieronymi, Theodoretii, cæterorumque: nam reperiuntur in illa editione. Quid clarius? quid certius?

Contra hæc et contra nostrum Ignatium exceptiones adversariorum multæ sunt, multæ objectiones, generales aliæ, aliæ particulares. His ad loca singula, cum necesse judicabimus, occurremus: illarum præcipuas expendamus. In duas classes distribui possunt: aut enim petuntur ex antiquorum silentio, aut e stylo epistolarum. Aiunt itaque: Quot e primis Patribus mentionem facere poterant ac debebant Ignatianarum epistolarum, nec fecerunt ante Eusebium? Polycarpi siquidem, Irenæi, Origenis testimonia suspecta habentur, vel nihil probant. Retorqueo ego ad hunc modum: Quot ecclesiasticorum operum primus ac sæpe unus meminit Eusebius (neque enim in numerum veniunt

B qui Eusebium transcribunt) quæ ab aliis memorari poterant, et vero pari ratione debebant? Eane omnia supposititia dicent? Nequaquam puto. Quænam vero sunt quæ opponunt locis Polycarpi, Irenæi et Origenis? Ecce illa: *Nicephorus patriarcha CP. in Indice apocryphorum Novi Testamenti, scripta Ignatii et Polycarpi apocrypha judicat. Anastasius Bibliothecarius eadem habet in Indice quem Historiæ suæ Ecclesiasticæ præfixit, quæ nisi eadem cum Nicephoro de his epistolis sensisset, non videtur fuisse sine aliqua censura vel animadversione dimissurus.* Verum auctor hujus laterculi non amandat ad apocrypha epistolas Ignatii et Polycarpi, amandat Ignatii et Polycarpi non nihil. Illud autem non nihil cur non potius exponemus de doctrina Ignatii et de doctrina Polycarpi, libris pseudepigraphis? Certe *Ἰγνατίου διδασκαλίας* ut apocrypham recensitam habes illo ms. indiculo, quem Anastasii Quæstionibus subjunctum citat doctissimus Usse-rius, de Ignatii epistolis, cap. 1, et *Ἰγνατίου διδασκαλίαν* cum *Πολυκάρπου διδασκαλίαν*, indiculo iisdem Quæstionibus adjuncto, bibliothecæ Regiæ volumine 1789, qui a me supra positus fuit in meis notis. Ignatii vero Polycarpique epistolas in apocrypha relatas nullibi videmus. Ut omittam Liturgiam Ignatii, de qua eodem loco Usse-rius, ac ejusdem martyris aliquid de re fidei et canonibus, in catalogo Hebedjesu, num. 48, videtur enim diversum esse ab epistolis Chaldaicis sive Syriacis illius, ab Usse-rio in cap. 4 memoratis. Et vero (occasione sese offerente monebo id) objectum indicem seu canonem Scripturarum, ad tempora Nicephori Constantiopolitani et Anastasii Bibliothecarii nequaquam pertinere, facile mecum intelliget, qui consideraverit nono æræ Christianæ sæculo Ecclesiæ Græcam et Romanam non dubitasse de tot sacræ Scripturæ libris, quot in dubium eo in laterculo revocantur. Quare vel Nicephoro pa-

triarchæ canon abjudicetur, vel dicatur ab eo magis collectus quam compositus; per Anastasium vero conversus tantum putetur, non autem etiam creditus. Atque hinc evanescit in auras quidquid magna verborum pompa, ob Nicephorum et Anastasium a viro docto toties jactatur. Ut necesse non sit respondere, quæ tamen non improbabiler dicentur: aut Polycarpum cum Ignatio fuisse proscriptum, ob syllogem epistolæ Polycarpianæ et epistolarum Ignatianarum tam interpolatarum quam falsarum, aut epistolam Polycarpi et epistolam Ignatii apocryphas esse appellatas, quod, licet innoxia, nec pseudepigraphæ, extra canonem omnium ecclesiarum legerentur. Quid enim, quæso, noxii, quid apostolico viro indigni continet Polycarpiana illa? Pergunt adversus epistolam Polycarpi, et affirmant eam pugnantia loqui, Ignatium viventem, Ignatium mortuum: nempe prius per hæc verba c. 13: « Et de ipso Ignatio, et de his qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis significate. » Posterior per ea quæ habentur capite 9, de Ignatio aliisque martyribus, necnon apostolis, quod cuncti post agones suos in loco sibi debito sint apud Deum. Mira profecto ἀντιλογία, si veritate niteretur: at ea plane destituitur. Nam ponatur, quemadmodum sentimus, scripsisse Polycarpum tunc temporis, cum Ignatius martyrium subiisse credebatur, incerti tamen (ut fere sit) rumores ferebantur de iis quæ in morte illius contingerant. Hocposito, nonne conveniebat ut Polycarpus diceret Ignatium apud Deum locum suum obtinere, simulque peteret edoceri περὶ Ἰγνατίου καὶ περὶ τῶν περὶ αὐτόν, si quid Philippenses explorati accepissent? Dubium nullum est, nisi fallor.

A Polycarpo ad Irenæum: « Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrium in Deum adjudicatus ad bestias: quoniam frumentum sum Christi, » etc. Dixit, exponunt, locutus est, non scripsit. Ego vero, cum verbum dixit ad sermonem et ad scripturam perinde referatur, cumque constet ex Actis et Vita Ignatii, atque ex Hieronymo et Adone, ea verba a fortissimo martyre in agone quoque ipso fuisse pronuntiata, cur apud Irenæum epistolam potius intelligam quam vocem, causa est tum auctoritas Eusebii, qui ita accepit, tum quod Irenæus non scripserit θηριομαχῶν, cum bestiis pugnant, aut quid simile, sed κατακριθεὶς πρὸς θηρία, damnatus ad bestias. Origenes prologo Commentariorum in Canticum canticorum: « Denique memini aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo: *Meus autem amor crucifixus est.* »

A Dionysius, *De divinis nominibus*, c. 4, n. 12: Γράφει δὲ καὶ ὁ θεὸς Ἰγνάτιος· Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται. Origeni ἐπέειν est, quod Dionysio γράφειν. Sed, inquit, commentarii illi non sunt Origenis. E memoria illorum effluerat citari eos in fine *Philocaliæ*. Tu vero, ne tempus teram in agenda re acta, vide quæ a doctissimo clarissimoque viro Petro Daniele Huetio solide de hac controversia disputata sunt Origenianorum lib. III, p. 248. Lege pariter quæ eodem libro, p. 252, 253, afferuntur pro ejusdem Adamatii *Homiliis in Lucam*, quas etiam quæ sibi incommodat aperta citatione Ignatianæ Epistolæ, rejicere conantur, idque per levicula argumenta, solutu facilia eis qui animum attenderint partim ad Hieronymum interpretem, partim ad juvenem eo tempore Origenem. Videto quoque nos infra in c. 19 Ep. ad Ephes., de Basilio et Hieronymo has homilias legentibus.

B Hactenus de præterito veterum silentio. Nunc ad stylum epistolarum accedamus. Ignatiana oratio diversæ a nostra sententiæ auctoribus videtur mirum prodigiosumque in modum nova, poetica, turgida, putida, frigida, obscura, plena cacozeliæ et batologizæ, omnino absurda atque simulata, nullatenus apostolica. Longe aliter sentiunt alii, qui plurima in illa antiquitatis ac simplicitatis apostolicæ certissimaque deprehendunt vestigia, nihil vero inconsideratum, nihil fictum, aut non apostolicum. Concedamus tamen Ignatii dictionem aliquid habere novitatis, tumoris, obscuritatis. Quid tum? C Suus cuique stylus est, sua scribendi ratio. Nonne si hujusmodi argutationum minutiis datur locus, convellentur facile pleraque vetustatis haud dubia monumenta? Nauseant pauci ad quædam Ignatiana, sed cæteris fortior est stomachus. Sane veniam merebatur sanctissimus martyr, quod, inter milites leopardos scribens, unamque spirans martyrii coronam, nequiverit epistolas suas perpolire ac variare. Atque hæc in præsentiarum sufficere poterunt, breviter dicta pro ratione notarum, donec prodeant eruditorum hominum pro Ignatio expectatæ dissertationes. Paucos existimo fore qui trium, licet magni merito nominis criticorum, Salmasii, Blondelli, Dallæi, censuram præferant judicio Eusebii, D Athanasii, Hieronymi, Theodoriti, totiusque antiquitatis, necnon hujusce temporis catholicorum omnium, ac heterodoxorum plurimorum. Dicam autem de numero epistolarum in illam ad Polycarpum; de epistolis vero interpolatis et de subdititiis suo etiam loco disseretur.

JOANNIS PEARSONII VINDICIÆ IGNATIANÆ.

(Cornelius, *Patres apost.* II, 252, ed. Amst'od. 1724)

DOMINO SUMME REVERENDO
D. GILBERTO
ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI, TOTIUS ANGLIÆ PRIMATI.

Lum Anastasius Antiochenus ad Gregorium Magnum scripsisset, et S. Ignatii clausulam epistolæ suæ subjunxisset, eamdem suæ etiam Gregorius subtexit, et hanc rationem reddidit, quia non tantum vester est, sed et noster. Ita Occidentis et Orientis patriarchæ pro sanctissimo illo præsule et martyre inter se contendebant. Alii hujus sæculi mores, aliæ concertationes: et docti et indocti, et domi et foris, pretiosissimas illius martyris reliquias convellunt. Ad sedem igitur vestram archiepiscopalem confugit ipse archiepiscopus, et hoc unum effugit, ne pro impostore habeatur. Tu, cui apud nos sub rege maximo summa in negotio religionis et cura et potestas, singulari Dei providentia, meritissimo commissa est, qui Ecclesiam nostram adversus exulceratos hominum animos, et luctuosissimorum temporum vitio enatas inimicitias prudentiæ incredibilis auctoritate tueris, tam præclarum pristinæ simplicitatis cum in doctrina catholica tum in disciplina ecclesiastica monumentum ab ingeniis malefertiatis ventilari, epistolas in vinculis inter ferocientium militum manus et carcerum angustias animo præsentissimo exaratas tanquam invenustas rejici, hæresium tum primo exortarum et nunc demum repullulantium schismatumque certissimum remedium extirpari, faciem denique Ecclesiæ primitivæ clarissime repræsentatam deturpari et obliterari nunquam patieris. Quid felicissimos eruditissimi primatis Armachani conatus: quid conspirantem originalis Græci codicis a doctissimo Vossio peropportune procuratam editionem: quid Hammondi viri optimi consummatissimique theologi lucubrationes commemorem? Non enim dubito quin horum omnium labores, maximo Ecclesiæ emolumento susceptos, diu ante probaveris magnoque acerrimi judicii prudentiæque tuæ pondere stabiliveris. Cum autem hæc omnia ad severum nimis examen vocata sint; quæ hoc qualicumque opere reponenda duxit, si non eodem judicio probare, tamen eo quo ipsum soles candore recipere ut non dedigneris, humillime petit

Paternitati tuæ devotissimus

Joannes PEARSON.

AD LECTOREM.

Quæcunque ad controversiam hoc opere tractatam recte intelligendam conferant, in Proœmio jam satis perspicue et copiose exposita sunt, ut alia præfatione uti supervacaneum plane videatur. Unicum tamen est de quo te, Lector benevole, imprimis monendum duxi. Putarunt hactenus nostri, S. Ignatii epistolæ antiquitati episcopatus luculentissimum testimonium præbuisse. Nescio tamen quo pacto effectum est, ut ex hoc uno scriptore, et quidem defæcato, satis firmum argumentum pro novitate ordinis episcopalis duci posse existiment nonnulli, illudque in scholis theologicis usurpent. Ecce enim, inter theses in academia Salmuriensi sub præsidio Ludovici Cappelli de episcopi et presbyteri discrimine disputatas, novum argumentum in hunc modum conficitur: *Auctor Epistolæ ad Magnesios primo, πρεσβυτέρων, hoc est collegium presbyterorum, et Ecclesiæ per illud administrationem atque regimen, vocat Χριστοῦ νόμον, quia ex institutione et voluntate Christi per*

A apostolos institutum est; νεωτερισθῆναι vero τὰς ἐκκλῆσιαν, novellam institutionem vocat, eam quæ suo tempore episcopum presbyteris præponebat. Certum est autem eum scripsisse post Valentini hæretici tempus, qui Romam venit sub Hygino papa, circa annum a Christo nato 144. Ita fit manifestum novam constitutionem de episcopi in presbyteros prærogativa et auctoritate factam esse post centesimum et quinquagesimum a Christi resurrectione, et Spiritus sancti missione in apostolos, annum. Hoc argumentum Dallæus prætermisit, vel quod ei nullam vim inesse putaret, vel quod scriptorem epistolarum impostorem non probaret, sed supponeret; vel quod suæ hypothese minime conveniret, qui impostorem suum vel sub finem tertii, vel sub initium quarti sæculi vixisse putavit; quo tempore nemo, qui non insanivisset, episcopatum novellam institutionem vocasset. Nos ab illo prætermisum hic discutendum putavimus; ne quis postea tam ineptum Ignatio sensum affingat, aut ex illo tam fal-

sum et Ecclesiae perniciosum dogma deducat.

Si enim concederetur et auctorem epistolae ad Magnesios impostorem fuisse, et episcopatum novellam institutionem vocasse, nullo modo manifestum esset constitutionem de episcopi auctoritate post annum a Christi resurrectione 150 factam fuisse. Nam primo, si impostor esset, non necesse esset ut *de suo tempore* loqueretur; fingendum enim sibi sumpsisse dicendus esset veterem et apostolicum virum, ab apostolis ordinatum episcopum, et paulo post S. Joannis apostoli obitum martyrio coronatum. Quod si impostorem bene ageret, ad eam aetatem omnia referre debuit; et ad illud saeculum haec ipsa eum non retulisse, probari nullo modo potest. Nihil igitur aliud ex duplici illa concessione sequitur, quam quod ex impostoris sententia episcopatus, ut presbyteratu superior est, tunc novella institutio fuerit, cum sanctus Ignatius ad martyrium per Asiam duceretur. Hoc autem factum est intra 75 annos post resurrectionem Christi, intra 8 post mortem S. Joannis apostoli; ut episcopatus et novella institutio dici, et tamen apostolicus esse potuerit. Sub Antonino vel Aurelio vixisse impostorem suum vult Salmasius, unde pro more suo concludit: *Eo saeculo palam est, νεωτερικὴν ἰλλὰμ τάξιν ἐπισκοπί supra presbyteros introductum esse, ut ex hac epistola sole clarius dilucet.* At, si impostor ille sub hoc vel illo imperatore vixerit, *palam non est, νεωτερικὴν τάξιν* nunc fuisse introductam; fieri enim potuisse, ut Ignatii simius martyrem ipsum repraesentaret, ad eam aetatem qua Ignatius vixit, et Damas adhuc juvenis Magnesiorum episcopus fuit, respiceret, omnes vident: unde sequitur eam novellam institutionem primo saeculo introduci potuisse. Et revera constitutionem auctoritatis episcopalis ad annum 150 post Christi resurrectionem, hoc est, ad vulgaris aerae annum 183 referre, ex aetate impostoris, ab omni ratione alienum est, cum illi qui eum impostorem esse volunt, de ejus aetate convenire nunquam potuerint. Circa medium secundi saeculi epistolam ad Magnesios scriptam fuisse sensit Albertinus; paulo posterius forte Salmasius. At si novella eo tempore institutio fuit, institutio tamen fuit, et quidem ante illud tempus facta; quomodo igitur dici potuit haec constitutio post annum facta 182? Blondellus Ignatius ὑποβολιμαῖον post Clementis Alexandrini obitum, hoc est, post initium tertii saeculi; Dallæus, aut circa finem tertii, aut initium quarti; Bochartus, sub imperio Constantini, scripsisse statuit; nemo autem sanus diceret, ea aetate episcopatum novellam institutionem fuisse.

Sed neutrum concedendum est: non primum, quia auctor epistolae ad Magnesios, ut et sex reliquarum, non impostor, sed verus Ignatius, Antiochiae episcopus fuit, ut toto hoc opere probatum est; non secundum, quia scriptor ille, quisquis fuit, episcopatum novellam institutionem nunquam vocavit. Illa enim vox νεωτερικὴ non novitatem episcopatus,

sed juventutem episcopi denotat. Blondellus verba Ignatii notavit, Latine non reddidit: Salmasius omnium primus νεωτερικὴν τάξιν, contra Ignatium loquendi morem, contra manifestum totius contextus sensum, contra mentem scriptoris alibi satis explicatam, novam institutionem vel novum ordinem reddidit. Ad hanc translationem confirmandam locum Ignatii misere detorsit; et cum nostrum locutionem S. Pauli maxime secutum esse novisset, illum etiam perperam et coacte interpretatus est. In Epistola Pauli, inquit, ad Timotheum II, cap. II, 22, νεωτερικὰ ἐπιθυμῆται non sunt juveniles cupiditates, sed novae, vel novarum rerum, ut alibi nos explicabimus. Idcirco, ut hoc argumentum prorsus explodatur, primo, lector benevole, S. Pauli locus, quem secutum hic ut alibi nostrum esse non injusta suspicio est, explicabitur; secundo, Ignatii verba nude et aperte exponentur, et ab importunis adversariorum glossis vindicabuntur.

Néon nunc juvenem, nunc novum significare omnes norunt. Glossarium Vetus: νέος ἀνθρωπίνης, juvenis, νέος οἶκος, ἢ ἑτερόν τι, novus, novellus; a νέος νεώτερος pariter vel junior, vel recentior; aut etiam juvenis. Hesychius, νεώτερον, οὐ μόνον συγχρητικῶς, ἀλλὰ καὶ νέον Ἀττικοί. Vetus Glossarium, junior, νεώτερος, juvenis, νεώτερος. Et in Excerptis, juvenis, νεώτερος, a νεώτερος vox possessiva νεωτερικῶς, juvenilis. Glossarium Graeco-Latinum: νεωτερικῶς, juvenilis: Latino-Graecum, juvenilla, νεωτερικῶς; juvenile, νεωτερικόν. Neωτερικῶς igitur a νεώτερος juvenilis, non rerum novarum cupidus, qui Graece νεωτεριστικῶς dicitur, a verbo νεωτερίζειν. Unde inter vitiosa et vituperanda oratoris aut demagogi epitheta haec enumerantur a Julio Polluce, παρατρέπων, νεωτερίζων, νεωτεριστής, νεωτεριστικῶς. Eo igitur loco, ubi hoc Timotheo Apostolus praecipuum dat: Τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεύγε, νεωτερικὰς ἐπιθυμίας non novas, sed juveniles cupiditates reddi debere, omnibus recte interpretandi rationibus probabimus. Nam primo, sive rem ipsam quae vetatur spectes, sive personam cui praecipuum datur respicias, utrique haec interpretatio imprimis convenit. Nam re ipsa ἐπιθυμῆται, sive cupiditates, sive libidines, sive desideria, sive appetitus vel appetentias vertere placeat, ab omnibus semper juvenili aetati praecipue tributa sunt. Aristoteles, Rhetoricorum lib. II, cap. 11: Οἱ μὲν οὖν νέοι τὰ ἔθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοί. Ac rursus: Εὐμετάβολοι δὲ καὶ ἀψίκοροι πρὸς ἐπιθυμίας. Idem, Topicorum lib. II, c. 2: Μᾶλλον γὰρ οἱ νέοι τῶν πρεσβυτέρων ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐνοχλοῦνται. Inde Varro in Tithouo apud Nonium: Quam dereliquit multacupida juvenilitas. S. Basilius: Κοῦφον ἢ νεότης καὶ εὐκίνητον πρὸς τὰ φαῦλα, ἐπιθυμῆται δυσκαθέκτοι. Quas ὁρμάς δυσκαθέκτους appellavit Philo Judaeus. S. Chrysostomus, πρὸς θυμόν καὶ πρὸς ἐπιθυμίας εὐέμπυτος μᾶλλον ἐστὶν ὁ νέος. Quis igitur cum ἐπιθυμίας vetitas cernat, iisque vocem νεωτερικῶς adjunctam animadvertat, non statim eas juveniles esse judicabit? Est enim νεωτερι-

κός vox possessiva, ut grammatici loquuntur, et forma et significatione. Ἐκείνα δέ ἐστι τῷ τύπῳ καὶ τῷ σημαινόμενῳ κτητικὰ, ὅσα εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πρωτοτύπου ἀναλύονται, inquit etymologus. Νεωτερικὸς autem resolvitur in genitivum ejus vocis a qua originem duxit, ut idem sit νεωτερικῶς, quod νεωτέρων ἐπιθυμίας. Jam vero persona, cui præceptum hoc datum est juvenis fuit. Nam I Tim. iv, 12: Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω. *Nemo adolescentiam tuam contemnat*, vel, ut antiquior translatio apud Ambrosiastrum, *Juventutem*. Secunda autem Epistola proximo post primam anno scripta est: adhuc igitur Timotheus juvenis fuit. Juvenem igitur Apostolus monet, ut ἐπιθυμίας fugiat, eas νεωτερικῶς indigitat; sine dubio, nempe, juveniles intellexit. Secundo, hunc esse horum verborum sensum liquet ex omnibus veterum translationibus. Vetus interpres Latinus, *Juvenilia autem desideria fuge*, alique eo antiquiores Latini. Quomodo Syri Apostolum intellexerint, inter quos versatus est S. Ignatius, non melius intelligitur, quam ex veteri versione Syriaca, quæ sic hæc verba reddidit, *ἵνα κτητικὰ κτητικὰ ἵνα κτητικὰ* Ab omnibus cupiditatibus adolescentiæ fuge. Sunt enim, *κτητικὰ κτητικὰ ὀρέξεις*, vel ἐπιθυμίας τῆς νεότητος, ut Math. xix, 20: *ἵνα κτητικὰ ἵνα κτητικὰ* μου, et I Tim. iv, 12: *ἵνα κτητικὰ ἵνα κτητικὰ* σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω. Ita utrobique juventutem Timothei respiciens eandem vocem usurpavit. Non aliter versio Arabica, et Æthiopica. Tertio, veteres omnes tum Græci tum Latini eodem modo hunc locum interpretati sunt. Ambrosiaster, qui sub Damaso scripsit: *Juvenilia tu desideria fuge. Juvenilia desideria adversa sunt: sunt enim voluptates mundanæ, quæ omnibus illecebris mancipatæ sunt, ac per hoc a Dei servo fugienda sunt*. Sectare vero justitiam, fidem, charitatem, pacem. *Hæc sectanda jubet, quæ juvenili ætati devia videntur et aspera*. S. Chrysostomus ad locum: *Νεωτερικὰ οὐκ ἀβάλα σίεν αὶ τῆς πορνείας μόνον, ἀλλὰ πάσα ἐπιθυμία ἕτοιμος νεωτερικῆ ἀκούετωσαν οἱ γενηράχοτες ὅτι οὐ δαὶ τὰ τῶν νεωτέρων ποιεῖν. Juveniles hæc cupiditates non solius fornicationis sunt, sed omnis cupiditas absurda juvenilis. Audiant senes, quod non oporteat ea facere, quæ sunt juvenum*. Hanc interpretationem sequuntur Theophylactus et Eusebius. Pelagius, ut videtur, in Commentario sub Hieronymi nomine edito. *Juvenilia autem desideria fuge. Quia hi ex senioribus esse non possunt. si hæc agant quæ gravitati non conveniunt Christianæ; et a juvenibus vincuntur, si habeant levitatem*. B. Theodoretus in Commentario: *Τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας, τούτεστι, τρυφήν, γέλωτος ἀμετρίαν, δόξαν κενήν, καὶ τὰ τούτοις προσόμοια. Hoc est, delicias, risum immoderatum, vanam gloriam, et quæ sunt his similia; quæ quidem non sunt novæ, aut novarum rerum cupiditates, sed juvenilis ætatis comites. Primasiu^o: Juvenilia autem desideria*

A fuge. *Juvenilia desideria et in senibus esse possunt, si hæc agant, quæ gravitati non conveniant Christianæ: et a juvenibus vinci possunt, si caveant levitatem*. Sedulius: *Juvenilia desideria fuge, id est fornicationem; quam rem novam esse nemo dixerit*. Quarto, veteres Ecclesie scriptores secundum hunc Paulinum sensum vocem νεωτερικῶς usurpabant, ut Eusebius, libro *De martyribus Palæstinæ*, cap. 4, ubi describit fortissimum martyrem Apphianum nondum viginti annos natum, qui Beryti vixerat: *Παρθόξον καὶ εἰπεῖν ὡς ἐν τοιαύτῃ πόλει τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ὑπεράνω γενόμενος, καὶ μὴθ' ὑπ' ἀκμῆς τοῦ σώματος, μὴθ' ὑπὸ τῆς τῶν νέων ἐταιρείας διαφθαρεὶς τὸν τρόπον, σωφροσύνην ἠσπάξετο. Incredibile dictu est, quo pacto in tali civitate adolescentiæ cupiditatibus superior, nec vigre corporis, nec juvenum sodalities mores suos corrumpi passus, modestiam amplexatus est*. S. Chrysostomus de seipso adhuc juvene, oratione *De sacerdotio* prima: *Ἐπισιδᾶν δὲ εἶδει τὸν μακάριον τὸν τῶν μοναχῶν μεταδιώκειν βίον, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἀληθῆ, καὶ οὐκ ἔτι ἡμῖν ὁ ζυγὸς οὗτος ἴσος ἦν, ἀλλ' ἡ μὲν αὐτοῦ πλάστιγγὲ ἀκουφιζετο μετώρος, ἐγὼ δ' ἔτι ταῖς τοῦ κόσμου πεπεδημένος ἐπιθυμίας καθελκοντὴν ἑμαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἐδιαζόμεν κἀτω μένειν νεωτερικῶς αὐτὴν ἐπιθροῖθον φαντασίαις. Cum autem oporteret beatam monasticam vitam persequi, veramque philosophiam, nec jam nobis par atatera esset, sed illius lanx, utpote levior, sublimis ferretur, ego vero mundanis cupiditatibus impeditus, meam lancem deorsum traherem, et inferius manere cogerem, juvenilibus eam aggravans cogitationibus*. Hic enim pariter νεωτερικῶς φαντασίας usurpavit, ac in expositione loci ad Timotheum, φαντασίας νεωτερικῶς φεῦγε. Auctor Constitutionum Apostolicarum, lib. II, c. 1, ex Didascalia, ut videtur, ea quæ Ignatio tribuebatur, docet episcopum non debere esse minorem natu quam annorum quinquaginta, *ὅτι τρόπω τινὶ τὰς νεωτερικῶς ἀταξίας καὶ τὰς ἐξωθεν διαβολὰς ἐκπεφυγὼς ὑπάρχει. Quod ea ætas quodammodo jam juveniles petulantias, et eorum qui foris sunt obtractions effugerit; nisi forte quis dignus sit episcopatu, διὰ τῆς νεότητος ἐν πραότητι καὶ εὐταξίᾳ γῆρας ἐπιδεικνύμενος, in juventute mansuete et composite vivendo senectutem ostendens*. Pluribus, opinor, modis explicatio vocis *μονήρους*, quæ senel tantum in Scriptura reperitur, confirmari non potest: cum, si rem ipsam quæ vetatur, si personam cui datum est præceptum, consideres, si interpretes, si commentatores, si vulgatum vocabuli apud veteres usum spectes, omnes in hac una expositione consentiant atque conspirent. Quod si ea vocis hujus acceptio apud Apostolum recipi omnino debeat, plusquam verisimile est, apud Ignatium nostrum, quem tum in rebus tum in verbis S. Paulum præcipue imitatum esse et nostri fatentur, et adversarii queruntur, eandem vocem eodem sensu accipiendam esse.

Ut autem hoc dilucidius appareat, locum ipsum, ut apud nostrum exstat, integrum apponam. Ex codice Mediceo in Epistola ad Magnesios hæc transcribimus: Καὶ ὑμῖν δὲ πρέπει μὴ συγχρᾶσθαι τῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν Θεοῦ Πατρὸς πᾶσαν ἐντροπήν αὐτῷ ἀπονέμειν, καθὼς ἔγνω καὶ τοὺς ἁγίους πρεσβυτέρους, οὐ προσειληφότες τὴν φαινομένην νεωτερικὴν τάξιν, ἀλλ' ὡς φρονίμους ἐν Θεῷ συγχωροῦντας αὐτῷ. Interpres Usserianus: *Sed et vos decet non couli ætate episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris reverentiam ei tribuere, sicut cognovi et sanctos presbyteros, non assumentes apparentem juniorem ordinem, sed ut prudentes in Deo concedentes ipsi.* Primo igitur hunc interpretem habemus consentientem, qui ad ætatem episcopi respiciens, νεωτερικὴν τάξιν, non novellam institutionem, sed juniorem ordinem vertit. Huic adjungimus interpolatorem sive paraphrasten, qui pro Ignatianis sua hæc posuit, οὐ πρὸς τὴν φαινομένην ἀφορῶντας νεότητα. Vulgatus interpres: *Non propter juventutem quæ in eo videtur arbitantes eum contemnendum.* Unde occasionem nactus communem locum de prudentia juvenum pro suo instituto latius tractat, et exemplis ex Veteri et Novo Fœdere confirmat. Hos ex veteribus solos Ignatii interpretes habemus, qui totius contextus tenore ducti hunc nobis verborum sensum tradiderunt. Secundo, res ipsa clamat, et hanc interpretationem necessario postulat. Auctor Epistolæ ostendit se vidisse Damam eorum episcopum, et Sotionem ejus diaconum laudat, quod episcopo suo, ut oportuit, subjectus esset. Monet igitur populum Magnesianum, ut illi etiam nolint συγχρᾶσθαι, non nimis familiariter cum eo agant, aut ipsum contemnant, quod videatur junior ætate, sed ut reverentiam ei exhibeant. Urget exemplum presbyterorum, quorum duos secum tunc habuit, Bassum et Apollonium, quosque novit eisdem episcopo, quamvis juniore, debitam reverentiam præstitisse. Ostendit juventutem ejus esse φαινομένην, innuit eum ætate quidem et conspectu juvenem, moribus autem senem fuisse: obedientiam ei præstandam docet, aut potius in eo Deo ipsi, omnium episcopo. Nam ut recte observavit S. Chrysostomus, Apostolus, *περὶ μὲν ἐπισκόπων διατατόμενος οὐδαμῶς τίθησιν ἐπὶν ἀριθμὸν, de episcopis præcepta dans nullibi annorum numerum statuit, Orat. in viduam juvenem.* Hæc omnia ex ipso contextu enata adeo plana, perspicua, sibi que cohærentia sunt; ut nec alium sensum hæc verba aut fundant aut admittant. Neque quidquam habent quod opponant adversarii, nisi quod modum loquendi spectat; qui si inusitatiores videatur, eo minus Ignatianus videri non debuit. Νεωτερικὴν τάξιν de juventute Damæ episcopi intelligi nolunt, quia τάξις ad ætatem referri non potest, ut censet Salmasius. Sed ea vox tam latæ significationis est apud Græcos, ut ad ætatem aut quemlibet humanæ vitæ statum sive conditionem referri possit. Quamvis enim τάξις sæpe pro ordine sacro, aut ordinatione

A ecclesiastica sumatur, non infrequentius tamen ad alia refertur, et quidem ea quæ sacris ordinibus opponuntur. S. Chrysostomus homil. 5 *adversus Judæos*: Οὗτος ὁ Ἀβραάμ ὁ πρόγονος τῶν Λευιτῶν, τῶν Ἰουδαϊκῶν ἱερέων ἐπὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὃς ἦν τύπος τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης, λαϊκοῦ τάξιν ἐπέτεχε. *Hic Abraham progenitor Levitarum, Judaicorum sacerdotum, sub Melchisedech, qui nostri sacerdotii typus erat, laici ordinem, vel locum obtinuit.* Idem alibi distinguit τῶν ἱερέων τὸ ἀξίωμα, et τὸν ὄπταταγμένον καὶ ἐν τάξει λαϊκῶν ἦντα. Eodem modo τάξιν ἰδιώτου dixit, et sacerdotes οἰκονόμων τάξιν καὶ ἐπιτρόπων καὶ ἀγοραίων τινῶν ἀντικαταλλαττόμενους. Quotcunque modis homines dividi et distribui possunt, in quotcunque classes redigi, ad τοὶ τάξις a Græcis referuntur. Ita legitimus τάξιν βασιλέως, τάξιν πατέρων, τάξιν διδασκάλων, τάξιν ὀφθαλμῶν, τάξιν αἰχμαλώτου, τάξιν πεινήτων, τάξιν νομοθετοῦντος, et συμβουλεύοντος, τάξιν θεραπεύοντος, et similia. In qualibet autem civitate semper distincti sunt juvenes, viri, senes: et hæc ubique hominum secundum ætatem τάξεις. In duas classes νεωτέρων et πρεσβυτέρων dividunt apostoli populum Christianum in unaquaque Ecclesia, ut I Tim. v, 1: Πρεσβύτερον μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεώτερον ὡς ἀδελφόν, πρεσβυτέρα ὡς μητέρα, νεώτερα ὡς ἀδελφάς. *Seniorem ne increpato, sed obsecra ut patrem, juveniores ut fratres, anus ut matres, juvencales ut sorores.* Ad Titum II, 6: Πρεσβύτερος νηφάλιος εἶναι, τοὺς νεώτερους ὡσαύτως. *Senes, ut sobrii sint, juvenes similiter.* Τάξις autem νεωτερικὴ, idem est quod νέων vel νεωτέρων, seu νέου vel νεωτέρου τάξις. Ut cum Plato rempublicam in γεωργούς et φύλακας, aliosque divisit, Proclus in Timæum illos γεωργικὴν τάξιν, hanc φρουρητικὴν τάξιν appellat, quæ τὸ γεωργικόν, vel τὸ φρουρητικόν recte dicitur. Nihil aliud hic voluit Ignatius, et satis bene νεωτερικὴν τάξιν Paraphrastes per νεότητα expressit.

Jam vero qui hic non ætatem episcopi, sed novitatem ordinis episcopalis denotari volunt, et rem inducunt ab auctoris mente prorsus alienam; et ut id faciant totum contextum mire contorquent. Neque enim ipse Ignatius, neque sanus quisquam sub illius persona, de novitate episcopatus disseruisset, in quo ipse jam consenuerat. Quomodo ille episcopatum novellam institutionem esse diceret, et quidem tot annis, ut illi volunt, post omnium apostolorum mortem introductam, qui ordinis episcopalis institutionem semper Deo et Christo tanquam auctori tribuit? Hoc ipso loco laudat Sotionem quod subjectus sit episcopo, ὡς χάριτι Θεοῦ, *tanquam gratiæ Dei.* Epistola ad Ephesios: οἱ ἐπίσκοποι οἱ κατὰ πέρατα ὀρισθέντες ἐν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώμη εἰσι. *Vetus interpres: Ipsi, vel episcopi, secundum terræ fines determinati Jesu Christi sententia sunt.* Describit episcopum: ὃν πέμπει οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, *quem mittit Dominus domus in propriam dispensationem, qui est Christus.* Epistola ad

Trallianos, Ἐβήρωσε ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς τῇ ἐντολῇ, *Valete in Jesu Christo, subjecti episcopo, ut Dei mandato.* Si novitatem episcopalis ordinis notare voluisset auctor Epistolarum, cur non alibi potius id fecit? Si novella hæc institutio fuisset, ea obiectio tam in Polybio, Onesimo, et Polycarpo, quam in Dama valuisset; et consultius multo fecisset, si tunc eam tollere conatus esset, cum grandior episcopi ætas, cum gravitas et spectata viri prudentia aliquam novello ordini auctoritatem conciliarent. Non tam imprudentem Ignatium, non tam stultum impostorem quis putet, ut populo juventutem episcopi, et presbyteris simul novitatem ordinis episcopalis probare conaretur. Adeo novellæ institutionis mentio ab hujus loci natura et scriptoris instituto prorsus aliena est. Quod adhuc luculentius apparebit, si animadvertamus, quibus curiculis auctoris sententiam subruant, quibus machinis omnia conturbent, qui novellam hanc institutionem hactenus inauditam hinc extundere conantur. Primo Salmasius observat impostorem suum, Ignatium nostrum, dixisse *προεδωτέριον* esse νόμον Χριστοῦ, *quia ex institutione et voluntate Christi introductum est*, Sotionem autem laudasse, quod episcopo subjectus esset, ὡς χάριτι Θεοῦ, *ut gratiæ Dei, quo novam hanc institutionem episcopi presbyteris superponendi Deo etiam placere ostenderet.* Sed quis unquam ex eo ostenderet episcopatum presbyteris primo superimpositum fuisse gratia Dei, quia presbyterium ex lege Dei præscriptum est, episcopatus illo superior ex voluntate hominum introductus, et quidem diu post apostolorum omnium mortem? Aut quis colliget, ex eo, quod quid gratia Dei factum esse dicitur, idem ex voluntate et institutione divina etiam primæva profectum non esse? Salmasium ipsum appello, cujus hæc verba sunt: *Quasi vero ea quæ ex institutione Christi manarunt, non etiam Dei gratiam præferant.* Ea sine omni dubio scriptoris mens fuit, qui episcopalem ordinem, quatenus presbyterio superimpositus est, nunc χάριν Θεοῦ, nunc γνῶμην Χριστοῦ, nunc τῇ ἐντολῇ appellat, adeoque ex gratia Dei, ex sententia Christi, ex mandato divino institutum fuisse docet. Frustra igitur excogitata est illa distinctio inter gratiam et legem Dei evangelicam. Secundo, adhuc manifestius vim loco infert minime ferendam, dum duplicem ex his verbis petitionem proponit, ut de rebus duabus scriptorem agere, de juventute scilicet episcopi et novitate episcopatus doceat. Unam petitionem ad plebem, aliam ad presbyteros dirigit. *Petit, inquit, a plebe, ut non nimis familiariter cum episcopo agat, quod videatur junior; petit a presbyteris, ut sine præjudicio approbandæ et recipiendæ novellæ hujus institutionis, honorem ei deferrent.* Ita Epistolam duplici nomine petitoriam proponit, cum ne una quidem hic petitio sit, nedum duæ. Non petit Ignatius quidquam a populo, sed docet quid eos deceat; ὁμῶν δὲ πρέπει, inquit, μὴ συγχεσθῆναι τῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, indecorum esse

A ostendit, ut episcopo suo, quamvis juvene, familiariter utantur; tantam ei officio dignitatem attribuit, ut ob personam evilesce non debeat. A presbyteris nihil omnino petit: quod eorum officium in hac re sit, ne docet quidem, eodum satis ad hoc præstandum promptos et alacres esse novisset. Eorum igitur exemplum plebi proponit, æquissimum esse judicans, ut illi populus cum omni reverentia subjeceretur, cui presbyteri sine ulla excusatione parerent. Hoc autem sibi probe cognitum esse profitetur, qui non tantum Damam episcopum cum Sotione diacono ejus, sed et Bassum, et Apollonium presbyteros secum, tunc cum scriberet, habuit; a quibus probe intellexit quam episcopo suo presbyteri reverentiam exhibuerint: unde per totam Epistolam nunquam presbyteros monet ut episcopo suo, sed populum tantum, ut et episcopo et presbyteris, utpote optime consentientibus, subjecti sint. Nihil igitur a presbyteris petit: ne minima quidem vocula est, quæ ullam speciem talis petitionis aut exhortationis præ se ferat. Qui rem novam sententiæ inferre voluit, novam petitionem excogitavit, sine qua ea inferri nullo modo potuit. Sed Ignatius unicam exhortationem ad populum persequitur, quam exemplo presbyterorum premit urgetque, καθῶς, inquit, ἔγνω, quemadmodum cognovi presbyteros animatos esse, ita et vos animati sitis. Nulla igitur arte populum aggreditur Ignatius, multo minus alia populum, *alia presbyteros arte aggreditur*, ut vult Salmasius, quos ex ipsorum conversatione novit ad reverentiam episcopo exhibendam satis sponte sua ferri. Adeo misere hunc locum torsit Salmasius, ut ad suam sententiam eum traheret. Neque mirum. Totum enim illud ædificium, quod ipse cum Blondello, de successione proximi presbyteri in locum seu primatum decedentis, exstruxerat, hoc uno testimonio subruitur, et funditus evertitur. Ubi enim illa successio primi secundum institutionem presbyteri in locum defuncti, ubi Damas, ætate junior, toti presbyterio præficeretur? Unde tanti privilegii usus apparet, cum ipsi presbyteri ei rei tam prompte consentirent?

Miror autem Dionysium Petavium, qui Salmasio adeo adversatus est, cum tamen in hac interpretatione duorum vocabulorum secutum esse, et ad novam conjecturam inde confugisse. *Νεωτερικῆ τάξις*, inquit ille, novitia et recens est ordinatio et institutio. Per illam autem non intellexit institutionem ordinis episcopalis cum Salmasio, sed aliam, quam ipse commentus est; illam nempe, *quæ commoveri et jactari tum cæperat, nonnullis per ambitionem et cupiditatem introducere molientibus; nimirum, ut episcopatus non libera electione ab iis, quorum intererat, sed ex ætatis vel temporis antecessione, quo in clerum erant assumpti, ut non dignissimus quisque, sed antiquissimus caperetur.* Ita duo magni viri ex diametro oppositi sunt. Ille hanc antiquam institutionem putat, hic novitiam: ille ab apostolicis temporibus deductam, hic non tam per

ambitionem introductam, quam a presbyteris, dum alii nescio qui eam introducere conarentur, repudiata. Sed talem institutionem aut unquam obtinuisse, aut tunc repudiata esse neuter probat. Timotheum Ecclesiae Ephesinae, et Damam Magnesianae juniorem praepositum fuisse fatemur: sed quinam illi fuerint, qui *ut antiquitatis ratio praecipue duceretur per ambitum et factionem pugnant*, nondum intelligimus. Nam quod ejusmodi fuisse contentionem illam credat Petavius, quae a Clemente epistolam ad Corinthios expressit, id sine ullo fundamento dicitur. Illi enim *unus et alter* si praeterito esse doluerint, tam juniores quam seniores esse, tam pro merito quam pro aetate pugnare potuerunt. Quicumque autem fuerint, eos ipse non de episcopatu, sed presbyteratu contendisse fatetur, et conjecturam suam Salmasiana verisimiliorem tantum esse dicit, pro veritate ejus asserenda nihil affert. Sed video unde in tantam incertitudinem, tamque improbabilem conjecturam inciderit vir doctissimus. Verba illa Ignatiana *ὁ προσειληφθας male cepit. Omnino*, inquit, *presbyteros repudiasse nec admisisse illud asserit, quodcumque tandem νεωτερικὴν τάξιν appellat*. Cum igitur nec juventutem, nec episcopalem ordinem repudiaverint Magnesii, ut ex ipso loco constat; aliud aliquid excogitandum putavit Petavius, quod ab illis repudiatum est, quodque νεωτερικὴ τάξις vocari posset. Et omnes quidem qui νεωτερικὴν τάξιν novellam institutionem reddunt, in illa voce προσειληφθας explicanda haerent. Καθὼς ἔγκων καὶ τοὺς ἀγίους πρεσβυτέρους, ὁ προσειληφθας τὴν φαινομένην νεωτερικὴν τάξιν, ἀλλ' ὡς φρονίμους ἐν Θεῷ συγχερούντας αὐτῷ, sic redidit Salmasius: *Sicut cognovi presbyteros, non ut accipientes eam, quae nova apparet, institutionem, sed tanquam prudentes in Deo, cedentes ipsi*. Ubi primo καὶ particulam omittit, ut explicationi suae inimicam, quod ea ostendat scriptorem de eadem re loqui, cum presbyterorum exemplum proponit, de qua populum monuerat, scilicet, de aetate episcopi: aliter enim καθὼς καὶ exponi non possunt. Secundo, voculam *ut* de suo addidit; vidit enim, non accipientes, hic locum habere non posse. Theodosius Capellianae auctor aliter versionem suam temperavit: *Quomodo censeo sanctos presbyteros; si minus recipiant novellam istam quae jam est institutionem, saltem tanquam prudentes in Deo cedant episcopo*, ut, cum omnia confuderit, nihil dicat. Petavius a versione caute abstinuit, hac observatione contentus, presbyteros τὴν νεωτερικὴν τάξιν repudiasse. Mira haec sane interpretatio illius, qui profitetur Ignatium iisdem verbis presbyteros *plebi proponere imitandos*. Sed hi, quid sit προσειληφθας, hoc loco non viderunt. Patricius Junius legit *ὁ προσειληφθας, non praecooccupato animo respicientes*, haud male; sed ut litteram omitteret, opus non erat. Suidas, Προσειληφσαν, ὑπέλαβον, ἐνόουν. Nihil aliud hic προσειληφθας, quam νοήσαντας

A sonat. Ita igitur verto, *ὁ προσειληφθας, non cogitantes, non considerantes, non respicientes*. Ut Paraphrastes, *ὁ πρὸς τὴν φαινομένην ἀφορῶντας νεότητα*. Non enim hic Ignatiana *miserrime pervertit* ille, ut vult Salmasius, sed fideliter et plane explicat.

Quare, cum haec aetatem Damae Magnesiorum episcopi tantummodo respiciant, cum auctor Epistolarum ubique episcopatum a Christo institutum esse significet, cum Christianos omnes, etiam presbyteros, quos a Deo institutos fuisse docet, ut episcopo pareant constanter moneat, cum omnes qui illi jam ipsis superimposito refragantur, mala conscientia premi, et diabolo inservire ostendat; palam est, hunc locum de novella episcopatus institutione intelligi non posse. Aut si quis sit qui adhuc dubitet, an haec omnia ad aetatem Damae referri debeant; eum omnino oportet νεωτερικὴν τάξιν de recenti, non episcopatus seu officii, sed hominis seu episcopi ordinatione interpretari; nisi velit scriptoribus instituto aperte contradicere. Fateor enim vocem νεωτερικὴν de re aliqua recenti, seu moderna usurpari posse, et satis quidem origini suae congrue. Ut de Hierace Epiphanius, haeresi 67: *ψαλμοὺς πολλοὺς νεωτερικοῦς ἐπέλασατο. Psalmos complures recentes, seu novitios confinxit*. Et qui ita hunc scriptorem intellexerit de ordinatione Damae recentior facta, doctrinam Ignatianam alibi copiose explicatam haud violabit; sed quam congruum huic loco sensum ea interpretatione tribuere possit, ipse viderit. Vox enim illa φαινομένην praeter alia superius adducta mihi postulare videtur, ut νεωτερικὴ τάξις ad aetatem referatur. Denotat enim sine dubio aliquid quod ex conspectu Damae apparebat; ut ostenderet eum vultu juvenem, moribus virum. Quo etiam illa, τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον τὸν βλέπομενον, quae statim in eadem periocha sequuntur, spectant.

Dum haec, opere penitus finito, Lector benevole, scribo, pervenerunt ad manus meas, SS. *Patrum qui temporibus apostolicis floruerunt Opera*, a Joanne Baptista Cotelerio, societatis Sorbonicae theologo doctissimo, edita. Quo libro conspecto, hisce temporibus non potui non serio gratulari, quod etiam in Ecclesia Gallicana, libertatibus suis optime usa, theologi ex omni ordine maxime eruditi non tantum pro veris antiquae Ecclesiae monumentis strenue concertent, sed et de libris spuris et supposititiis, qui hactenus mundo imposuerunt, et suavi vetustatis somnio animos hominum deliniverunt, sine omni partium studio judicent; quod post Sirmondum, Petavium, Petrum de Marca, Morinum, Launoium, post Valesium, Huetium aliosque complures, etiam Cotelerius candidè de his rebus pronuntiet, eruditorum inter nostros virorum diligentiam saepe probet, eademque cum libertate omnia discutat. Unde spes est, aliquando fore, ut dogmatibus ecclesiasticis major lux affulgeat, controversiae in scholis agitatae, pudendo im-

posterum patrocinio nudatæ, et ficta antiquitatis larva spoliatæ, æquius tandem et sedatius terminentur, animique hominum ea, quæ par est, reverentia primitivam Ecclesiam, sua simplicitate conspicuam, nec alienis coloribus depictam, sæ potius deformatam, prosequantur. Inter hæc B. Ignatii Epist. etiam notis Cotelerii illustratæ prodierunt; quas jam ad editionem nostrorum festinans, avide, quantam per temporis angustias licuit, percurri. Video autem, nisi me festinatio fefellerit, viri doctissimi sententiam cum nostra plane conspirantem; idem de Ignatianis iudicium, eandem de argumentis adversariorum opinionem, si-

A millem fere locorum explicationem deprehendo. Unde mihi haud male augurari videor, sententiam nostram viris doctis, et in hoc litterarum genere optime versatis approbatum iri, eosque statim iudicatu-ros, me nihil in his molitum esse, quod non aliis eadem tractantibus veritati maxime apertissimeque consentaneum prima facie videatur. Quod si ea quæ obiter tractavi, et in tui potissimum gratiam, Lector benevole, dissertationibus inserui, (qualia haud pauca in nostris invenies) aut minus recte aut minus accurate dicta judicaveris; nolim ea cum causæ susceptæ injuria conjungas, sed desiderio potius tibi placendi imputes. *Vale.*

VINDICLÆ IGNATIANÆ

PROŒMIUM

De ortu, progressu et hodierno statu controversiæ.

CAPUT PRIMUM.

Occasio scribendi et ProŒmii distributio.

Celebris est, hoc præsertim sæculo, de ordinis episcopalis a presbyteratu distinctione, vel saltem distinctionis origine controversia. In ea autem tractanda magni ponderis merito habita est S. Ignatii viri apostolici et martyris auctoritas; cujus disertissimo locupletissimoque testimonio cum episcopalis causa fulciatur, et paritatis presbyteranæ antiquitas nuper excogitata concidat; eo tandem deventum est, ut qui aliter sententiam episcopatus iniquiorem tueri nullo modo possent, omnes Ignatii epistolas convellerent, a S. martyre scriptas negarent, fictas et supposititias prænuntiarent.

Inter hos vir doctissimus, Joannes Dallæus, in SS. Patrum monumentis diligenter versatus, in discernendis operibus spuris admodum acutus, post velitationes Salmasii, atque Blondelli, librum nuperrime edidit satis prolixum, quo Epistolas Ignatii etiam purgatissimas maximeque sinceras, et veterum auctoritate munitas et propria præstantia conspicuas, quamplurimis argumentis videtur sibi, suisque, ut opinor, adulterinas probasse, et doctissimorum virorum, archiepiscopi Armachani, Isaaci Vossii, et doctoris Hammondi rationes omnes, sane firmissimas, diluisse.

Hujus viri præstantissimi stupendæ diligentia cum et Ignatii sanctitas, et episcopatus necessaria auctoritas, et his maxime iniqua adversarii fama atque celebritas ut aliquid reponatur efflagitent; operæ pretium esse duximus dissertationem totam, quanta quanta est, ad examen vocare, rationes momento suo ponderare, singula quæ nos et Ecclesiæ SS. Patres ullo modo spectant excutere, omnia quæ auctoritatem S. Ignatii confirmare possint expo-

B nere, quæ labefactare videantur, refellere et refutare.

Cum autem hæc quæstio multis jam modis implicata et involuta, doctisque plurimorum lucubrationibus facta sit obscurior; ut ea quæ dicturi sumus dilucide perspicueque tradantur, visum est imprimis necessarium, illa præmittere, quæ difficultatis rationes expediant, quæ sententias virorum doctorum explicant, quæ ortum, progressum, et præsentem controversiæ statum enarrent, et inutili altercatione præcisa, ad futuram disputationem faciliorem aditum patefaciant.

Ignatium fuisse Antiochenæ Ecclesiæ episcopum, agnoverunt quotquot illius mentionem fecere: ab apostolis ordinatum diserte tradiderunt S. Chrysostomus et Theodoretus. Hunc apostolicum virum, ab Antiochia Romam tractum, bestiis oblatum, ac martyrio coronatum testantur veteres; epistolas scripsisse ad Ecclesias præsertim in itinere, produnt antiquorum plurimi, negavit aut dubitasse se dixit eorum nemo. Et sanctissimi quidem martyr is justissima existimatio etiam hactenus illibata et intemerata permansit; de epistolis tantum, quæ sub illius nomine prodierunt, et ad nostram usque ætatem perduraverunt, lis est. Neque de illarum auctoritate, si Ignatianæ fuisse appareant, disputatur: sed an revera ipsius Ignatii fuerint quæritur.

Ut autem origo, progressus, et præsens hodiernæ controversiæ status, etiam iis qui hactenus eam minus attente considerarunt, innotescat; rem omnem (quod a nemine adhuc factum esse video) clare et fideliter proponam. Sententias doctorum virorum, cujuscunque opinionis fuerint, eo ipso ordine quo scripserunt referam, editiones Epistolarum mss. crutarum varias, et a se quoquo modo discre-

pantes, sigillatim notabo : ut simul et qualis Ignatius epistolicus eo tempore, quo quisque scripsit, apparuerit, perspectum habeat lector, et de uniuscujusque sententia iudicium ferat nullo præiudicio occupatus. Denique quæ sit Dallæi, postremi Ignatianorum hostis, sententia referam; quæ nostra, ex adverso exponam, et quid a me probandum, quid refellendum sentio breviter declarabo

CAPUT II.

Prima Ignatii editio Latina tantum. Epistolæ ejus pro genuinis habitæ.

Sub Ignatii nomine primo tres epistolæ in lucem editæ sunt Parisiis Latine tantum, anno Domini 1495, ad B. Mariam una, ad S. Joannem apostolum duæ. Anno 1498, undecim Epistolæ aliæ, Latine pariter, ex veteri versione, nondum comparante exemplari Græco, a Fabro Stapulensi typis sunt impressæ. Hæc autem princeps editio fuit, teste Philippo Labbeo, qui has undecim epistolas tunc excusas inter primas editiones numerat, quæ in Regia Bibliotheca Parisiis asservantur. Tum vero Symphorianus Champerius Lugdunensis, has a Fabro editas cum tribus aliis ab illo rejectis, et quarta ad Mariam Cassobolitam nunquam ante publicata, edi curavit; atque ita tandem quindecim Ignatii epistolæ exstiterunt.

Et hæc quidem facies S. Ignatii sub initio decimi sexti sæculi fuit; cum ipse Faber Stapulensis, primæ editionis curator, ejus auctoritate tanquam indubitata, in libello *De triduo Christi* utitur. *Tametsi mihi impossibile sit ex me ad illam intelligentiam penetrare; eam tamen in hac re esse puto, quam deifer Ignatius in prima epistola, quæ est ad Trallianos, aperit de Domino sic loquens*: Ante vero solis occasum de cruce depositus est, etc. Joannes etiam episcopus Roffensis, libello cui titulus, *Petrus fuit Romæ*, inter primos has epistolas citavit; *Ignatius autem et ipse contemporaneus apostolis, Christum cum esset annorum triginta fuisse baptizatum putat, et tres annos ultra docuisse. Sic enim Epistola ad Trallianos scribit. Triginta annos agens Christus baptizatus est a Joanne, et tribus annis prædicavit Evangelium.* Quinetiam Joannes Driedo celebris ea ætate theologus, libro *De dogmatibus ecclesiasticis et apocryphis*, quamplurima Romanæ Ecclesiæ dogmata, longa sententiarum serie ex Epistolis Ignatii petita, confirmare nititur. Et Martinus Peresius Aiola, scriptor inter pontificios non ignobilis, inde testimonia sæpissime adhibuit: et ad confirmandas traditiones non scriptas omnes has epistolas deploravit. Hæc quidem illi, batenus de auctoritate Ignatianorum plane securi: neque enim quemquam novi, qui ea ætate de duodecim præsertim Epistolis dubitavit.

CAPUT III.

Epistolæ Ignatii primum Græce editæ. Doctorum virorum varia de ipsis iudicia.

Atque hæc breviter de hominum iudicio, quandiu

Latine tantum exstaret hæc Epistolæ. Post autem sexaginta annos, Andreas Gesnerus, si ipsi credendum sit, epistolas duodecim Græce, interprete Joanne Brunnero, primus omnium edidit, a. D. 1559. Ita enim in Præfatione loquitur: *Ignatium vero cum ille (Henricus Petri scilicet) Latine tantum ediderit, ego Græcum exemplar ms. nactus ex Bibliotheca cl. v. piæ memoriæ D. Gaspari a Nydpryck, existimavi neque Henrico Petri molestum, studiosis autem plerisque gratum fore, si ea quæ hactenus Latine tantum circumferebantur, Græce simul et Latine a me fuissent edita.* Sed quidquid dixerit Gesnerus, ante eum S. Ignatium Græce ex Augustanæ Bibliothecæ exemplari Valentinus Pacæus publicaverat, a. D. 1557, quem primum in lucem eas edidisse testatur Morellius, qui easdem Parisiis recudendas curavit a. D. 1558. Eamque a Pacæo procuratam principem esse Græcarum Epistolarum editionem, fidem faciunt illa Centuriatorum Magdeburgensium: *Est et hoc adnotandum, quod hoc anno 1558 Epistolæ Ignatii Græce sint impressæ et publicatæ quæ hactenus per aliquot sæcula latuerunt.* Quare duodecim epistolæ ante a Stapulensi aut Champerio Latine, nunc a Pacæo, ex Augustano primum, dein a Gesnero e Nydprucciano codice editæ sunt.

Cum jam Græca exemplaria exstarent, primi omnium Centuriatores Magdeburgici suspensiones suas, sed caute satis moderateque proponunt. *Lectori autem pio et attentè considerandum relinquimus, quantum sit illis Epistolis tribuendum.* Ita illi: et cum quatuor argumenta adduxissent quæ merito suspectas reddere viderentur, *De doctrina*, inquit, *Ignatii nihil aliud habemus nisi quod hæc ejus monumenta, si tamen ejus sunt, complectuntur.* Quinetiam statim gravis illa Joannis Calvini censura prodiit, lib. 1, cap. 3 *Institutionum*, jam tunc in commodiorem formam redactarum. *Ignatium quod obtundunt, si velint quidquam habere momenti, pro bent apostolos legem tulisse de Quadragesima, et similibus corruptelis; nihil enim nœniis illis, quæ sub Ignatii nomine editæ sunt, putidius. Quo minus tolerabilis est eorum impudentia qui talibus larvis ad fallendum se instruunt.* Ita ille pro more suo acriter satis et animose. *Nec tamen offendit Caltrinum Ignatius, sed ii qui Ignatium corruperunt*, inquit Rivetus: quod recte ab eo observatum tradit in academia Genevensi professor Vedelius; et res ipsa satis indicat; auctoritatem enim Ignatii rejecit Calvinus ab Antitrinitariis objectam, ex Epistola sine dubio ad Tarsenses, quæ pro genuina non agnoscitur, et Quadragesimam aliasque traditiones objicit, quæ in assumentis tantum inveniuntur.

Tum Marianus Victorius in S. Hieronymum: *Recte [Ignatium] apostolicum vocat virum; vixit enim apostolorum tempore, et Joannis Evangelistæ discipulus fuit, scripsit litteras ad sacratissimam virginem, Dei Genitricem Mariam, et alias quæ exstant.* Ac statim etiam ex Lutheri schola celebris Theolo-

gus, Martinus Chemnitius, in Examine concilii Tridentini, harum Epistolarum testimoniis sæpe utitur, eisque multum tribuit. *Ignatius vero, inquit, auditor Joannis, in Epistola ad Philadelphenses de cælibatu et conjugio more prorsus apostolico loquitur.* Et alibi non sine censura laudat. *Ignatii Epistolas existisse non tantum Eusebii, verum etiam Hieronymi tempore, certum est. Feruntur nunc Latine: sunt editæ etiam Græcæ: et multas habent non contemnendas sententias, præsertim sicut Græcæ leguntur.* Admista tamen sunt et alia non pauca, quæ profecto non referunt gravitatem apostolicam. Et rorsus: *De Epistolis igitur illis Ignatii quæ nunc ejus titulo feruntur, merito dubitamus: transformatæ enim videntur in multis locis ad stabilendum statum regni pontificii: Et divinitus judico esse factum, quod adulterina quædam assumpta suo se indicio prodant.* Primus enim, ut opinor, observavit, locum ex Epistola ad Smyrnæos citatum a Theodoro, nec in Græcis codicibus nec in Latinis reperiri, quamvis a Gulielmo Widefordo pariter citatus sit; et loca plurima ex Apostolicis constitutionibus Epistolis Ignatii esse assuta. Post quem Petrus Canisius, vir eruditus, ad confirmationem catechismi testimonio Ignatii ex veteri interprete creberrime utitur.

Centuriatores et Calvinum, quod Ignatium tam parvi penderent, perstringit una sententia Campianus, ratione quinta. *Centuriatores vehementer offendit Ignatius; offendit et Calvinum, ut in ejus Epistolis deformes nævos et putidas nænias hominum quisquiliæ notarint.* Defendit statim Calvinum Whitakerus, quod Ignatium ab hæreticis introductum tanquam improbæ et detestandæ sententiæ patronum repulerit; ipse Epistolas obscuræ dubiæque fidei esse notat, quod plures Ignatio nunc ascribantur, de quibus Eusebius et Hieronymus non meminerunt, et quod ejus quoddam dictum recitet Hieronymus aliudque Theodoretus, quod in istis quæ circumferuntur Epistolis nusquam reperitur. Et de posteriori argumento a Duræo sollicitatus: *Ex eo, inquit, Ignatii scripta parum integra superesse constat.* Ac mox Bellarmino respondens, ex duodecim Ignatii epistolis Græcæ exstantibus septem tantum memoratas Eusebio et Hieronymo animadvertit, de quibus, inquit, quid statuamus, num sint Ignatii, an alterius cujusquam, non satis constat; constat autem quinque esse sine dubio spurias et adulterinas. Eidem Campiano respondens Laurentius Humfredus, notat Magdeburgenses moderatissima oratione prudentissime monuisse, haberi quædam in hisce Epistolis Ignatii, quæ ad deformes nævos declinare videntur; et quædam obrepisse in Ignatii scriptis adulterina non ferenda asserit; quæ si rejicit Calvinus, non statim dicendus est aut iniquus censor Ignatii, aut opera Ignatii omnia tanquam putidas nænias reprobare; quandoquidem ea solum quæ culpanda sunt in supposititio Ignatio pervellit. Ipse autem aliquid Epistolis reserctum, aliquid assutum esse aumat.

Interim reverendus admodum Whitgiftus in Ecclesiæ nostræ controversiis Ignatio multum tribuebat; et schismaticorum coryphæus Thomas Cartwrightus ejusdem auctoritatem defugiebat, et Calvinum sequi professus, aliaque argumenta ex proprio penu suppeditans negabat auctorem Epistolarum fuisse illum apostolorum discipulum; quod et ejus sequaces fecere, quoties aliquid ipsis objectum est, cui respondere aliter non potuerunt: quoties autem ad presbyterium confirmandum aliquid facere videbatur, ejus auctoritate libenter frequenterque utebantur. De quibus graviter conqueritur Lous: *Epistolas tuas, sanctissime Ignati, adulterinas esse contendunt. In id enim impudentiæ diverticulum si non se receperint, adulterata penitus et turpissimis sordibus aspersa eorum doctrina habeatur: et gravissimus prudentissimusque Bancroftus, Ad morem Genevensium Ignatius loqui debet; aut si plus quam velint urgeas, pauperculus antiquus Pater iste tanquam fictitius et homo vanus jure rejicitur.*

Tum vero eminentissimi duo cardinales, Baronius atque Bellarminus, ita judicabant. Baronius caute primum distinguit inter epistolas Latine tantum exstantes, et eas quæ Græcæ etiam prodierant; priores nullius auctoritatis esse innuit; posteriores omnes avide amplectitur, in effectas et integras esse pronuntiat, easque miris incurrat laudibus. Non enim septem tantum Eusebio cognitæ, sed et quinque reliquas Ignatii esse germanas, eisdemque sincerissimas, nemo jure, inquit, poterit dubitare. Bellarminus notat Latinas tres, gravitatem eloquii S. Ignatii omnino non redolere; quinque Eusebio incognitas ob styli similitudinem et spiritum vere apostolicum, a viris doctis omnino recipi; non esse magnam fidem habendam codicibus Græcis, qui nunc exstant, quando discrepant a Latinis; sæpe enim emendatiores inveniri codices Latinos quam Græcos; quod verum, inquit, esse intelligit, qui conferet testimonia quæ ex Ignatio citant S. Athanasius et Theodoretus, cum verbis ejusdem Ignatii, quæ nunc habemus in codicibus Latinis et Græcis.

De Epistola ad Tarsuces primo dubitat Faustus Socinus, his verbis, responsione ad Wiekum: *Atque hoc ipso argumento ad hoc ipsum probandum videtur uti Ignatius, aut quisquis fuit auctor illius epistolæ quæ sub ejus nomine ad Tarsenses inscribitur: et sententiam suam liberius de omnibus profert animadversione ad assertionem septimam Posnanensium. Ignatii scripta partim adulterina, partim admodum corrupta et additamentis quibusdam coinquinata; adeo ut eorum quoque in ipsis fiat mentio, quæ non nisi post aliquot sæcula exstiterunt.* Et licet Latinum Ignatii exemplar tantummodo tunc temporis vidisset, et missarum voce offensus ista scriberet; nactus tamen postea Græcum codicem, ubi eum locum aliter se habere invenit, sententiam non mutavit. *Non desunt tamen, inquit, in ipso Græco exemplari quædam, quæ non cum Ignatii sæculo, sed cum succedentibus conveniant, et tandem in*

hunc modum concludit: *Fuit, nimirum, liber iste Epistolarum Ignatii, quandocumque id factum fuerit, ab iis partim depravatus, partim etiam consarcinatus, qui tyrannidem episcoporum, non in Ecclesiam tantum, sed in rempublicum quoque, contra omne jus fasque, inveciam, vehementer probabant, ac stabilire volebant.* Ita ille in defensione prioris animadversionis.

Paulo post Rodolphus Hospinianus Tigurinus *Historiæ sacramentariæ* l. II, c. 1, Ignatium nostrum tanquam testem locupletissimum laudat. *Cum post apostolorum temporu hæretici turmatim erumperent, et sinceræ apostolorum doctrinæ impudenter contradicerent, Ignatius, ævus ex senioribus, cum Antiochia Romam captivus traheretur, bestiis objiciendus, fidelis ac solliciti pastoris officio fungens, in itinere multas Ecclesias tum viva voce, quam epistolis confirmavit; admonuitque ut ab hæreticis et clandestinis seductoribus caverent; qui clam, insciis episcopis, sese insinnantes, simplicem plebeculam seducebant, et privata cogebant conventicula. Inter cætera autem Smyrnenses quoque adhortatus. Non licet, inquit, sine episcopo, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque aliquid aliud publicum officium obire. Et in Epistola ad Trallianos dicit infideli deteriorem esse, qui audeat aliquid circa altaris ministerium facere, nisi episcopus, aut presbyter fuerit.* Et paulo post locum de poculo eucharistico universis distributo ex Epistola ad Philadelphenses adductum appellat *apertum testimonium Ignatii, qui Joannis Evangelistæ discipulus fuit.*

Perkinsius autem nostras Whitakerum interim in hunc modum sequitur: *Eusebius cum Hieronymo septem Ignatii pro veris numeravit epistolas: ut nunc sub illius nomine habentur duodecim, quarum quinque spuria sunt. Etiam Epistola ad Ephesios aut spuria est, aut saltem corrupta; quia locus a Theodoro et Gelasio ex illa citatus in nostris exemplaribus non invenitur.*

Thomas Bilsonus nostras, vir magni in Ecclesia nominis, de perpetua gubernatione Ecclesiæ scripsit fuse atque erudite; S. Ignatium autem in eo opere ut indubitatum auctorem frequenter laudat, et dum in vivis esset, eas ipsas epistolas, quas citat, scripsisse sanctissimum illum martyrem affirmat. Hunc tamen Parkerus ut dubitantem frustra et falso producit, doctissimumque præsulem mire calumniatur. *Thomas, inquit, Bilsonus in canonibus apostolorum fidentior est quam in Ignatio. Observa eandem notam inussisse Ignatio, quam canonibus, laudem vero vetustatis attribuisse canonibus, quam Ignatii epistolis non attribuit, cum dicit: Canones qui dicuntur apostolorum, aperte innuit eos ipsorum apostolorum minime esse, sicuti alibi aperte docet, pari ratione, cum dicit: Epistolæ quæ feruntur Ignatii, eas Ignatii non esse subinsinuat.* At hæc mera est calumnia, quæ proximis episcopi verbis clarissime refutatur. Statim enim addit: *Ignatius quippe, eorum episcopus, adhuc vivus erat, et eas*

A litteras conscripsit. Epistolæ igitur Ignatianæ, judice Bilsono, et ipso vivo, et ab ipso sunt conscriptæ. Qui ejusdem operis capite 14 earum antiquitatem diserte asserit: cum enim Tertullianum, Cyprianum et Hieronymum nominasset: Si hi, inquit, satis antiqui vel sinceri vobis testes non videantur, audite quid Ignatius, Antiochiæ episcopus, Joanne apostolo etiamdum in vita manente, ejusque discipulus, post quem octo fere annis martyrio affectus est, ad diversas Ecclesias de episcoporum auctoritate scribat. Ita Bilsonus locis quamplurimis S. Ignatium, ut antiquissimum et sincerissimum testem adducit.

Abrahamus Scultetus, in *Medulla Patrum*, propositis ex utraque parte rationibus, et eorum qui Ignatio has epistolas tribuebant, et eorum qui an recte ei tribuerentur dubitabant, tandem ita pronuntiat: *Rationibus in omnem partem probe diligentibus excussis, in tertiam nonnulli recesserunt sententiam, statueruntque esse quidem epistolas hæc Ignatii, sed adulteratas, sed interpolatas. Quorum in judicio et nos acquiescimus.*

Possevinus autem adhærens Baronio: *Licet S. Hieronymus, inquit, tantum meminerit septem epistolarum, duodecim tamen haud dubiæ fidei habemus. Quæ vero tres aliæ feruntur, etsi non tam certæ fidei sunt, citantur tamen a S. Bernardo; nec desere post illum viri docti, qui ipsarum meminerunt.* Et Jacobus Gretserus eadem presse sequitur vestigia de duodecim epistolis genuinis; quarum Vindicias ab eodem scriptas alicubi latere testatur se audisse Philippus Labbæus.

Tum vero Martialis Mestrcus, doctor Parisicus qui Ignatium ipsum edidit et notis illustravit, tres Latinas in *Commentationum apocrypharum* numero collocat; reliquas duodecim germanas et vero aureas Ignatii Epistolas prædicat, sed ab hæreticis et a *Græculis posterioribus alicubi interpolatas et depravatas* fatetur.

Georgius Dounamus nostras, vir doctissimus, sæpe schismaticos et sui et prioris sæculi accusat, quod nunc Ignatii testimonia in sua causa urgent, nunc epistolas ejus tanquam spurias rejiciunt; et septem illas ab Eusebio memoratas doctas et piæ appellat; quas vel ideo rejici non posse ait, quod ab Eusebio memorentur.

Inter Socinianos Hieronymus Moscorovius de vera harum epistolarum antiquitate dubitasse hæc videtur, cum in refutatione Appendicis Martini Smigleii hæc habeat: *Verum ne hoc quidem verum est; primorum sæculorum Patres eam, quam ipsi profiteantur, sententiam prodidisse. Nam Ignatiæ, Patrum apud Latinos, quorum quidem scripta exstant, vetustissimus, apertissime fatetur in Epistola ad Tarsenses, quod Christus non sit ille qui est super omnia Deus, sed Filius ipsius.*

Isaaci certe Casauboni, veterum scriptorum peritissimi judicis, sententia in hac etiam causa maxime notanda. Quare Parkerus hunc inter eos numerat, quos omnes Ignatii epistolas fictitias docuisse

vult : sed hoc et sublesta fide tradit , et levissimo argumento sœdere conatur, quod Casaubonus de prisea Ecclesiæ disciplina locutus , Cyprianum testem adhibuit, Ignatium non nominavit: eum in Exercitationibus Baronianis S. Ignatium sæpe laudet, et nonnullarum ejus Epistolarum antiquitatem novis rationibus se tuiturum polliceatur ; quas præmatura viri maximi morte ereptas nobis fuisse dolemus.

Sed unus quidam vir, cætera doctissimus, ut testatur Vedelius, extra omne dubium ponit suppositionem harum epistolarum : imo dicere non veretur Ignatium nullas unquam epistolas scripsisse. De hoc viro doctissimo altercantur doctores duo, Owenus et Hammondus ; quem quasi nec nomine nec scripto notum producunt, et quem *Anonymum ineditum* Hammondus vocat. Ne igitur numerus Ignatii hostium augeatur, et præter eos quorum scripta novimus, alius aliquis, isque doctissimus, epistolas hæc penitus repudiasse censeatur, ineditum illum in lucem protrahendum, et suum anonymo nomen reddendum esse duximus. Est autem ille extra omne dubium Robertus Parkerus, schismaticus Anglicus. Omnia enim quæ Vedelius a viro illo cætera doctissimo dicta profert, in Parkeri libro secundo *De politica ecclesiastica* capite decimo tertio reperiuntur. Ego vero Epistolas Ignatii a nemine unquam ante concilium Nicænum citatas dico, inquit Parkerus ; quæ verba viro suo doctissimo tribuit Vedelius ; et cum his opponat testimonium Irenæi : *Excipitur*, inquit, a viro doctissimo primo, ab Irenæo etiam Hermæ Pastorem citari, quem tamen sub persona Hermæ fictum agnoscunt omnes. Verba sunt Parkeri. Secundo excipit, inquit Vedelius, Irenæum non allegare epistolam aliquam Ignatii, sed tantum dictum quoddam illius, quod tum circumferebatur. Et id inde probat, quia non utitur voce, scripsit, sed voce, dixit. Sunt autem et hæc Parkeri. Tertio, ait vir doctissimus, inde patere epistolas has tum temporis non existisse, quod Patres, et nominatim Epiphanius, adversentur Ignatio, tempus baptismi Christi post annum trigesimum expletum collocanti. Hæc Vedelius ex Parkero. Denique virum doctissimum putare ait Casaubonum omnes Ignatii epistolas rejecisse, quod Parkero, neque alii cuiquam, tribui potest. Non est igitur alius Vedelii vir doctissimus quam Robertus Parkerus nostras, schismaticorum coryphæus ; quem Vedelius cum refutare vellet, et Genevensis disciplinæ summum patronum fuisse noceret, honoris causa nominare noluit. Hic autem Parkerus tredecim rationibus epistolas Ignatii fictitias esse probare conatur : cujus conjecturis Dallæi dissertatio maxime locupletata est.

Post huic Robertus Cocus etiam nostras edidit Censuram quorundam scriptorum veterum, quem suæ de Ignatio censuræ hunc titulum præscripsisse, *Ignatii epistolæ sunt supposititiæ*, observat Dallæus. Et ita quidem Titulus, sed Censura ipsa aliter loquitur. Non desunt argumenta valida, quibus omnes,

A vel supposititius, vel fæde corruptas probari possit. Et rursus : Verum, ut concludam paucis, certo certius est, has epistolas vel supposititias esse, vel, quod supra monui, fæde corruptas. Quotcumque igitur aut quæcumque firma sententiæ suæ probandæ argumenta attulit Cocus, id tantum revera probare omnia putavit, Epistolas Ignatii aut esse supposititias, aut corruptas.

Cum hæc ita se haberent, Nicolaus Vedelius, professor Genevensis, rem totam ad examen revocavit ; apologiam pro Ignatio scripsit, novam editionem adornavit, exercitationibus et appendice Epistolas illustravit. Tres igitur ille Latinas omnino rejectit, quod nimis aperta ipsarum suppositio ei videretur. Reliquas duodecim in duos libros distinxit, quorum prior continet epistolas genuinas, posterior supposititias. Genuinas tantum agnoscit septem illas ab Eusebio memoratas ; reliquas quinque aut perperam inscriptas, aut plane supposititias esse statuit. Præterea in ipsas septem genuinas non pauca irrepsisse stellionum audacissimorum vestigia testatur, quæ ut a genuinis secerneret curam habuit, et notulis quibusdam, in margine positis, quæ ex conjectura genuinis epistolis ab Interpolatore inserta credit, jugulavit.

Quare Andreas Rivetus, licet in tertia editione, Critici sacri Censura Roberti Cocci sit adjutus, moderatissimam tamen sententiam amplecti se profitetur, scilicet, esse plerasque epistolas Ignatii, ad minimum septem ; sed hoc tempore non haberi nisi adulteratas, et multis in locis interpolatas. Hanc, inquam, sententiam amplectitur fretus rationibus quæ huic firmandæ ex ipsis epistolis desumuntur. Et Daniel Chamierus, in responsionibus ad Testimonia a Bellarmino adducta, auctoritatem Ignatii nunquam declinat. Semel tantum ait : *Epistola ad Antiochenses viris doctis non videtur legitima, quia ab Hieronymo non adnotata in censu operum Ignatii, ipsisque adeo veteribus sit incognita.*

Daniel Heinsius ad Novum Testamentum epistolas quasdam earum quæ editæ sunt, Ignatii revera fuisse indicat, alias non item. Ad I Cor. xv, 10. *Pauli apostoli param prudens imitator, cujus omnes epistolæ sub Ignatii leguntur nomine, cum et aliorum sint.* Ita ille subobscurius. Sed ad I Tim. iv, 16, paulo clarius : *Quæ vox (scilicet βεβαρημένον) inter eas, quas expressit qui epistolas Ignatii, atque inter eas quasdam non illius, nomine ejus, neque dignas eo dedit. Gerardus Joannes Vossius, De natali anno Christi, sect. 41 : Alii respondent Ignatii epistolas esse supposititias, nec ulli ante Nicænum concilium memoratas. Itane vero ? Quasi non meminere earum Irenæus lib. v, cap. 28, et eo antiquior ipsique par Ignatio Polycarpus, apud Eusebium lib. iii, cap. 15. Ut de Origene taceam, qui quiddam inde adducit, homil. 6 in Lucam.*

Petrus autem Halloix, Jesuita, non tantum omnes Græcas genuinas et germanas esse operose contendit ; sed et de tribus Latinis ita judicium suum

profert : *Nec ita certæ sunt, ut indubitatam fidem apud omnes mereantur, nec ita incertæ ut omnem perdant.* Aliter tamen Dionysius Petavius, licet ejusdem ordinis : *Constat, inquit, omnes Ignatii epistolas interpolatas fuisse. Nam pleraque ex illis loca ab antiquis laudata vel in eis minime reperiuntur, vel longe aliter concepta.*

Et denique Walo Messalinus : *Apud me constat omnes illas Ignatii epistolas supposititias esse, vel certe multis locis interpolatas, et aliqua recitat, quæ ratis evincunt, inquit, non posse illud opus auctori quem ementitur ascribi.* Ac rursus : *Epistolæ illæ natæ et suppositæ videntur circa initium, aut medium secundi sæculi, quo tempore primus singularis episcopatus supra presbyteratum introductus est.*

CAPUT IV.

Stricture quædam auctoris. Quid de variis hominum judiciis sentiendum sit.

Hucusque virorum doctorum judicia, sive conjecturæ potius progressæ sunt, dum editio, una Græca, licet ex duobus mss. exemplaribus, et una etiam interpretatio Latina vetus, illi satis apte respondens, aut ab aliis ad Græcos illos codices reformata, exstaret; de quibus conjecturis, priusquam ulterius progrediamur, nonnulla nobis notatu non indigna visum est observare.

Primo, sententia decretoria Parkeri et Salmasii, qui statuunt omnes epistolas sub nomine Ignatii editas, esse plane supposititias, minime ferenda est : tum quod eorum argumenta nihil aliud evincunt quam quod a cæteris statuitur, nempe omnes aut supposititias esse, aut interpolatas (cum enim adhuc nescirent qualis revera interpolatio fuerit, quidquid illis displicuit, potuit ad interpolationes pertinere) tum quod Parkerus statuatur, neminem ante concilium Nicænum earum meminisse, quod apertissime falsum est.

Secundo, ingens discrimen inter tres Latinas et duodecim Græcas epistolas recte observatum est; et Latinæ primum emissæ ab universis fere merito sunt rejectæ; tum quod Græcis omnibus fuerint incognitæ, neque Græcismum omnino redoleant, ut non ab interprete, sed auctore Latino videantur profectæ; tum quod in vetustissimis Vulgatæ versionis mss. codicibus non inveniuntur, et seorsim aliquando scriptæ sint, et inter Latinos a Bernardo aut Pseudo-Dextro primum memoratæ; tum denique quod vix rationi temporum videantur consentire, aut cum institutis Ignatii quidquam commune habere : *pro quibus frustra nonnulli pugnare aggressi sunt ante aliquot annos, ut recte judicavit Philippus Labbæus.*

Tertio, ne ipsæ quidem Græcæ duodecim parem auctoritatem sibi vindicant; et recte posita videtur distinctio inter septem epistolas, quæ sunt ab Eusebio memoratæ, reliquisque antiquissimis Patribus frequenter laudatæ, et quinque alias, quæ nonnisi post aliquot sæcula ab ullo Græco scriptore agnitæ

A sunt, atque ideo jure vel in dubium vocantur, vel etiam plane rejiciuntur: idque non tantum, quia verisimile non est, eas Eusebium, si ejus ævo extitissent, latere potuisse, aut ab eodem, si ipsi cognitæ essent, præteriri; sed etiam quia vel ob modum loquendi, ab Eusebianis multum discrepantes apparent, vel ob materiam, doctrinæ, institutis et moribus posterioris Ecclesiæ magis consonæ, et Ignatianis Eusebio memoratis sola imitatione, eaque nimis affectata, similes.

Quarto, recte animadversum est a quamplurimis etiam illas septem antiquissimas et maxime genuinas epistolas in editione Græca tunc temporis vulgata, interpolatas et corruptas fuisse; idque cum loca a veteribus Patribus adducta, quæ in ea editione aut non comparent, aut non recte repræsentantur, tum alia etiam non pauca, quæ neque antiquitati, neque sententiæ S. Ignatii congruunt, neque tenori epistolarum satis convenienter inseruntur, planum faciunt.

Quinto, industria Vedelii, quam ad loca in epistolis Eusebio memoratis corrupta et interpolata indicanda, et a genuinis secernenda adhibuit, si conatum spectemus, laudanda, si eventum, sive successum, parvi quidem æstimanda videatur. Tanta enim diligentia hoc tandem effectum est, ut ex una parte inserta et interpolata pleraque præmittantur, ac pro genuinis retineantur; ex altera vero, germana atque genuina sæpiuscule pro ascitiis notentur et rejiciantur. Quamvis igitur quamplurimi optimas Ignatii epistolas corruptas esse judicarent, hactenus tamen ad genuinas a corruptelis certo aliquo criterio vindicandas parum aut nihil est effectum. Ut verum illud sit quod a Dal-læo observatur : *Nisi sincerius exemplar Usse-rius et Vossius nacti essent, nulla plane spes superesset interpolatoris aliena a veris scriptoris internoscendi et secernendi.*

CAPUT V.

Alia vetus Latina versio ab Armachano publicata, qua interpolationes detectæ sunt. Græcæ epistolæ e Mediceo codice per Isaacum Vossium editæ. Quid viri docti de epistolis ita purgatis editisque senserint.

Quare Jacobus Usse-rius, archiepiscopus Armachanus, Hiberniæ primas, vir miræ in his rebus perspicaciæ fideique, cum videret talibus conjecturis nihil effici, animadverteretque tres in Anglia nostrâ theologos olim locum quemdam ex epistola Ignatii a Theodoro citatum, nec in editione Græca aut Vulgata versione tunc repertum, eodem plane modo, quo a Theodoro productus fuerat, laudasse; circumspicere cœpit, num forte in Anglia exemplar aliquod Latinum adhuc delitescens reperiri posset, ex quo sua tres illi theologo hauserunt, et loca reliqua a Theodoro aliisque antiquis Patribus citata, integra comparent. Cum, ecce, libros duos mss. nactus est, et publica collegii Gunvilli et Caii apud Cantabrigienses nostros unum, e privata D. Ricardi Montacutii Norvicensis nuper episcopi bi-

bliotheca alterum, qui Ignatii Epistolarum interpretationem a Vulgata Latina diversissimam continebant. Et statim collatione facta, testimonia Patrum omnium qui intra quinque, ut ait, post Christum sæcula floruerunt, a Græcis Latinisque codicibus dissidentia, cum hac versione optime convenire, et multa a Græculis posterioribus inserta et intertexta ab eadem pariter abesse conspexit. Jam vero non ex levibus conjecturis, aut ex sententia sua, ut Vedelius, sed ex veteris versionis fide Græcas Ignatii epistolas recognovit, assumpta stellionum a genulis facile et aperte secrevit; Polycarpianam illarum Syllogen ita excudendam curavit, ut minio in textu Græco lacinix illæ signarentur, quas a recentiori interpolatore assutas fuisse, veteris Latini interpretis, tunc primum ab ipso editi, indicioprehenderat. Felix hoc quidem inceptum quo reverendus senex, cum ingenii, iudicii et doctrinæ specimen singulare exhibuit, tum Ecclesiæ utilissimam et hisce temporibus maxime salutarem operam præstitit.

Id vero ad cumulum accessit, quod vir præstantissimus et omni doctrinæ genere admodum excultus, Isaacus Vossius Græcum exemplar (quod, opinor, infinitæ lectionis Turrianus centum fere annis ante viderat, et vetustissimum emendatissimumque esse testatus est) e Medicea Bibliotheca exscriptum produceret, viris doctissimis amicissime communicaret, et quoniam Latinæ versionis ab Usserio publicatæ apprime consonum animadvertit, cum ea simul imprimendum ac notis illustrandum curaret. Quæ cum tam amice conspirarent, non dubitavit asserere doctorum virorum par, easdem Epistolas tandem nos habere, quas habuit Eusebius, quas edidit Polycarpus, quas scripsit Ignatius.

Quam viris eruditus grata fuerit hæc Vossii editio, vel inde patet, quod Claudius Sarravius, senator Parisiensis, ab ipso in notis obiter laudatus, ei hæc rescripserit: *Ago itaque gratias, ago gratias tibi summas, mi Vossi; æternum enim me tibi devinxisti tanto et tam præclaro erga immerentem testimonio. Video enim ibi famam meam æternitati consecratam, eo monumento, quod saxa et marmora duratione vincat.*

Quare statim ex protestantibus Andreas Rivetus, dum ei Usserius novam Ignatii ex veteri libro editionem communicasset, in ultima *Critici sui sacri* recognitione illius iudicium secutus est: et ex Jesuitis Petavius, Græcis Vossii et Latinis Usserii conspectis: *Hæc, inquit, prudens et justa suspicio est, illas esse genuinas Ignatii Epistolas, quas antiquorum consensus illustribus testimoniis commendatas et approbatas reliquit.* Idem etiam iudicium Nicolai Fabroti fuit, ut ostendunt notæ ejus ad Anastasium. *S. Ignatius, Epistola ad Ephesios (edidit eruditus vir Isaacus Vossius) et statim Pseudo-Ignatius in epistola ad Antiochenos, et alibi, Vetus interpretes Epistolæ ad Philippenses, quæ S. Ignatio ascribitur.* Ita ille genuinas Epistolas a spuris sæpe

distinguit, ut in editione Vossii distinguuntur. Salmasius vero, editione Usserii perspecta, et codice Mediceo, antequam ederetur, viso, auctoritati Ignatii iniquior factus est. Ecce enim in Apparatu ad libros *De primatu Papæ: Varias, inquit, diversi temporis ejus operis interpolationes esse factas multis ostendit reverendissimus et doctissimus vir Jacobus Usserius Armachanus. Quale autem ab auctore primum prodiit, ne genuinum quidem Ignatii esse, possum omni asseveratione confirmare.* Hæc paulo sedatius. Quæ non longe post sequuntur, Salmasium magis sapiunt. *Qua autem ætate vixerit hic impostor, qui nomen Ignatii ementitus est in istis epistolis conscribendis, inquirendum est. Nam Ignatium non esse earum auctorem tam certum puto quam me hæc scribere.* Hic sane purum putum Salmasium habemus. Ad tempus autem quod atinet, impostorem eodem cum Valentino vixisse suspicatur; imperante, nimirum, Antonino, aut certe sub Marco Aurelio. Atque hæc est summa sententiæ Salmasianæ. Ipse autem cum hæc in Apparatu tam strenue asseruisset, in ipso opere auctoritate Ignatii sæpiusculè utitur. Quæ cum vidisset Claudius Sarravius, aurem Salmasio vellit et admonuit: *Non placet, quod ea in Apparatu culpes, quæ in ipso opere laudus. De Ignatianis Epistolis intelligo, quas in Apparatu, qui prior legitur, merito τῆς νοθεύσεως revincis. et tamen earum auctoritate postea sæpiusculè uteris, quasi essent legitimæ, nec titulus auctorem mentiretur. Saltem de ista tua sententiæ mutatione aliquid significasses.* Epist. p. 181. Hæc, opinor, in Sarravio, maximo Salmasii hyperaspista, etiam illi ferre possunt, qui eadem in Hammondo non ferunt.

David etiam Blondellus, ut ipse in Præfatione Apologiæ fatetur, quamprimum epistolarum auctoritatem sex Isaacus Vossius copiam fecit, eas avidis oculis hausit, manu propria descripsit, cum citatis a veteribus locis studiosè contulit, sæculo nostro gratulatus, quod illud ipsum exemplar, quo ante 1500 annos usus erat Eusebius, novam ipsi propediem affulsuram lucem sponderet. Sed postquam attentiore animo singularum et phrasin et materiam et ordinem expendit, blandientes antea spes pudibundus abjicere coactus, bonæ Patrum fidei impudenter illum doluit, et argumentis quibusdam a priori, quam de Ignatianis epistolis imbiberat, opinione depulsus, eas omnes supposititias credere coactus est. Ipsum autem impostorem, qui Ignatii martyris nomen septem, Eusebio, Athanasio, Hieronymo laudatis, Epistolis appinxit, longe post annum centesimum quadragesimum quartum, adeoque post Clementis Alexandrini, toto fere centenario Ignatio posterioris, obitum, prodisse tradit.

Antequam hæc a Blondello ederentur, postquam vero ab opinione, quam e Mediceo codice primum imbiberat, depulsus est, sententiæ ejus Hugoni Grotio, viro maximo, innotuit, qui, quid de ea sentiret, in epistola ad Gerardum Vossium data protenus si-

gnificavit: *Blondellus, magnus vir diligentiae, sed sua parti super æquum addictus, quid de episcopis et presbyteris sentiat, ex scriptis ejus antehac editis non obscurum est. Imprimatur nunc apud Blavium liber ejus specialiter de eo argumento: Cognovi autem ex sermone ipsius omnino eum hos agere velle, ut aliquid reperiat unde samam spargat, te in ea re plane eecum sentire. Ignatii Epistolas, quas filius tuus ex Italia attulit puras ab omnibus iis, quas eruditi hactenus suspecta habuere, ideo admittere non vult, quia episcopatum velustati clarum præbent testimonium. Argumento alio non utitur, quam quod in illis verba quaedam appareant elegantiora quam solent in apostolicorum scriptis reperiri; quales sunt ἀξίειταινοι, ἀξιωμακρόνεντοι, et similia. Dixi ego, paris moneta vocabula non pauca esse in Clementis Epistola, quam suspectam non habet: adhæsisse hæc diu ex lectione Græcorum, qui niuidius scriperant.*

Quamprimum autem Blondelliana hæc lucem prodirent, et Isaacus Vossius codicem Mediceum, quem tam feliciter ediderat, tam male tractatum videret, statim epistola ad Rivetum rationes perscripsit, cur cum non omnino permovere potuerint argumenta illa, quæ David Blondellus ad evertendam Epistolarum Ignatii veritatem attulit. Huic epistolæ Blondellus adnotata sua aspersit, et præterea stricturas quasdam ad Vossii Notas ante editas; quibus altera prolixiori epistola ad Rivetum pariter missa Isaacus accurate respondit. Hæc autem omnia cum apud ipsum Vossium diu delituerint, pro summa humanitate, et bonas litteras juvandi studio, quo præcæteris omnibus viris doctis flagrare videtur, mihi tandem in hac arena desudanti amicissime communicavit, et efflagitanti ut cum nostris ederentur, libentissime concessit.

Quinetiam archiepiscopus Armachanus in Appendice, proximo post Blondelli Apologiam anno edita, mirari satis se non potuisse profiteretur, duos hos magni nominis viros, Salmasium et Blondellum, conjecturis suis tantum tribuisse, cum Polycarpi ad Philippenses litteras, quibus Ignatianas a se subjectas fuisse ipse confirmat, germanas fuisse fateantur, et has ipsas quæ Ignatio tribuuntur Epistolas in Mediceo codice a novitiis assumentis demum liberatas, non minus quam Polycarpi ipsam, Eusehii temporibus in omnium manibus fuisse non negent; in hisce tamen effingendis impostorem aliquem nomen Ignatii ementitum esse, confidentissime pronuntiant. Pupugit Blondellum severa hæc mitissimi senis reprehensio, admirantis tantam ex levibus conjecturis confidentiam: quare epistola ad eum data, et quatuor productis argumentis, quæ ipsum sententiam mutare vetarent, hæerere se etiamnum professus est.

Postea insignis admodum theologus, Henricus Hammondus, cum videret theologicas theses in Gallia propositas, proclamanes, litem et controversiam de episcoporum supra presbyteros prærogativa deſinitam jam videri a viris longe doctissimis domino

A Salmasio et Blondello; dissertationes quatuor, quibus episcopatus jura ex sanctis Scripturis et primæ antiquitate astruuntur, edidit, et earum secundas de Ignatii scriptis instituit. In illa autem dissertatione primo quidquid ad has Ignatio abjudicanda epistolas dictum est, solemniter ad examen vocavit secundo quaedam addidit, quæ earundem auctorem stabilitatem stabiliant.

Ad hæc Hammondus nihil Blondellus reposuit. Domi autem theologus, Joanne Owenus nostras in Præfatione quadam Anglicæ scripta multa in Hammondiana Ignatii defensionem culpavit, quæ peculiari scripto, lingua etiam nostræ Hammondus defendit. Non tamen Owenus eorum sententiam probat, qui epistolas omnes Ignatianas tanquam fictas et supposititias absolute condemnant: imo in earum aliquibus suavem et gratiosum ut nostrates loquuntur, fidei, dilectionis, sanctitatis et zeli Dei spiritum spirantem et operantem agnoscit. Ministri etiam Londinenses cum Sculteto, Vedio et Riveto professi sunt se minime omne reprobare; sed ita de corruptelis locuti sunt, ac editiones Usserii Vossiique nunquam vidissent certe quid de Epistolis defæcatis sentirent, minime indicaverunt.

Theophilus autem Raynaudus in *Erotematibus* negat epistolam ad Mariam Deiparam esse Ignatianam Epistolam tamen, inquit, ad Mariam Cassobolite esse S. Ignatii factum genuinum, extra controversiam pono; quidquid contrarium pauci quidam sectari effutiverint.

Edmundus etiam Albertinus Usserii responsionibus et Hammondus dissertationi minime acquievit, sed in libris *De eucharistia* Latine editis decretoriam sententiam in hæc verba protulit: *Non negaverim Ignatium epistolas aliquas scripsisse: sed, si quas scripsit, illæ perierunt: et plures aliæ sub illius nomine circa medium secundi sæculi compositæ sunt, ac incaute et absque examine a veteribus receptæ.* Et eodem anno Joannes Dallæus, libro *De jejuniis et Quadragesima* tertio, *Totum hoc quod Ignatii nomine circumfertur Epistolarum opus supposititium esse, sanctissimoque martyri non paucis post ejus mortem annis falso et per fraudem ascriptum fuisse tam evidentibus patet documentis, ut mirum sit, hanc imposturam homines eruditissimos tandiu latere potuisse,* et de sex illis, quas Usserius voluit esse vere Ignatianas: *Sed quod magni viri pace dictum sit, ne istæ quidem, quas ille publicavit, a meliori quam cæteræ manu esse videntur.*

Interim tamen non est omittendum, nobilem in theologia criticum, Joannem Morinum, collatis diversis editionibus ex Augustano et Florentino cædicibus depromptis, in aliam plane diversam maximeque mirandam sententiam incidisse. *Antiqua, inquit, Ignatianarum Epistolarum editio genuinum textum nobis exhibet, nova vero mancum et interpolatum.*

Samuel autem Bochartus, vir doctissimus, in iu-

genti opere, Hierozoico, Epistolam ad Romanos, a Eusebio visam, probatam, atque defloratam, non ante Constantini imperatoris ævum scriptam fuisse, asserere non dubitavit.

CAPUT VI.

*Sententia Dallæi, aliquas epistolas Ignatium scrip-
pisse. Epistolas, quas habemus, easdem esse, quas
habuit Eusebius. Sex ab Eusebio memoratas, fuisse
non ab Ignatio scriptas, sed ab impostore, ducentis
post Ignatii mortem annis, confictas. Epistolam ad
Polycarpum non fuisse Eusebio cognitam, sed ab
alio impostore, ducentis post Eusebium annis, sup-
positam. Sententia nostra. Septem epistolas ab Eu-
sebio memorari; easque omnes fuisse ab Ignatio
ipso sanctissimo martyre conscriptas.*

Tandem Joannes Dallæus, theologus e Gallia ce-
lebrerrimus, plurimisque in hoc præsertim genere
controversiarum elaboratis operibus notissimus,
non contentus iis quæ de manifesta impostura obi-
ter, libro *De jejuniis*, monuerat, et in novam plane
sententiam de ætate impostoris delapsus, mira que
suz conjecturæ dulcedine captus, controversiam
hanc magna animi contentione redintegravit, et
grandi volumine adversus omnes quarumcunque S.
Ignatii Epistolarum defensores late disputavit. Sub
ejus enim nomine prodierunt *De scriptis, quæ sub
Dionysii Areopagitæ et Ignatii Antiocheni nominibus
circumferuntur, libri duo: quibus demonstratur, uti
præfert Titulus, illa subdititia esse, diu post marty-
rum, quibus falso tribuuntur, obitum ficta.*

Et quidem de indubitata suppositione scriptorum
Dionysii Areopagitæ Dallæo plane assentior; idque
pato ante Dallæum, Sirmondum, Petavium, Lau-
royam, Morinum, aliosque vel ipsis pontificiis per-
suasisse. Sed de ætate auctoris, qui ea scripsit et
Areopagitæ supposuit, quicumque fuit, ab eo prorsus
dissentio; et erit nobis in hoc ipso opere ratio-
nes sententiæ nostræ afferendi occasio non inoppor-
tuna.

De Ignatio duplicem Dallæus proponit quæstio-
nem, quarum prima hæc est: *An omnes epistolæ,
quæ sub ejus nomine circumferuntur, ejusdem sint pa-
rentis?* Hanc negat; neque ego affirmo, aut de ea li-
tem moveo. Secunda quæstio est: *An earum epi-
stolarum, quæ sunt ab Eusebio et Hieronymo me-
moratæ, vere auctor sit vir sanctissimus Ignatius,
qui anno Trajani undecimo martyrium Romæ fecit?*
Hanc ille pariter negat; ego nullo modo negandam
pato, et omni asseveratione potius affirmo.

Ut autem utriusque nostrum sententia adhuc ma-
nifestius pateat, nonnulla ulterius observanda
durimus, atque illud imprimis: Scripsisse aliquas
Ignatium epistolas non negat Dallæus; et ne talis
ipsi affingatur sententia, summopere cavet. *Quæri-
tur, inquit, non an epistolas scripserit Ignatius (quis
enim tam fatuus est, ut scripsisse eum aliquas neget?),
sed, an has, quæ circumferuntur, scripserit?* Et ali-
bi: *Quasi vero quisquam usque adeo stolidus sit, ut
neget amplissimæ civitatis episcopum, ad hæc aposto-
lorum discipulum, ullas vel scribere potuisse, vel etiam*

*revera scripsisse, sive ad Polycarpum, sive ad Philip-
pensenses, sive ad alios litteras? Atqui non illud quæri-
tur, an Ignatius epistolas aliquas scripserit (inre-
dibile est, hujusmodi virum nullas scripsisse; neque
scripsisse aliquas quisquam negat) quæritur, an has,
quas nunc habemus, scripserit? Non igitur opus est
ut probemus aliquas ab ipso S. Ignatio conscriptas
fuisse epistolas, adeoque exstitisse aliquando ali-
cubi aliquas genuinas; id enim jure pro concessio
sumimus, cum adversarium contententem habeamus.*

Secundo epistolas eas, quas nunc habemus in
editionibus Usserii et Vossii ab assumptis liberis
easdem omnino esse, quas habuit Eusebius, cum
Blondello suo fatetur Dallæus. *In eorum codicibus,
inquit, hæ ipse epistolæ descriptæ sunt, plane quales
Eusebii, Athanasii, et cæterorum quos dizimus (Hie-
ronymi, scilicet, Theodreti atque Gelasii), ævo
exstitisse verisimillimum est. Idque liquido apparere,
capite secundo tribus argumentis probat. Ad ostend-
endam igitur Ignatianorum veritatem non opus est
ut probemus easdem nos epistolas habere, quas
habuit Eusebius; hoc enim nobis largitur adversa-
rius. Hoc tantum observandum est, habere nos epi-
stolas Eusebii ævo cognitæ, sed eo modo a libra-
riis tractatas, quo alia veterum scripta ab iis tra-
ctari solent, hoc est, sæpiuscule aut litterarum, aut
etiam vocabulorum permutationem, forte etiam
sententiarum mutilationem alicubi passas. Quod
cum in aliorum scriptis usu venire soleat, cur in
nostris idem factum quis neget, ratio nulla est; ut
ea locis minus sanis medicina merito adhibenda sit,
quæ aliis veterum scriptis male tractatis adhiberi
solet.*

Tertio epistolas illas, quas habuit Eusebius, ab
Ignatio scriptas fuisse negat; ab impostore aliquo
fictas et suppositas affirmat. Impostorem illum non
circa medium secundi sæculi, ut Albertinus; non
sub Antonino vel M. Aurelio, ut Salmasius; non
statim post Clementis Alexandrini dormitionem,
sive centum ab Ignatii morte annis, ut Blondellus;
sed præcipiti tertio sæculo Epistolas effinxisse, et
opus effictum in lucem exiisse circa tertii sæculi
finem, vel quarti initia, ariolatur. Imo, ut alibi lo-
quitur, ducentis post Ignatium annis hic impostor
D vixit, scripsitque tunc, cum aliqua jom erat de Con-
stantii vel Constantini ejus filii vel Christianismo, vel
ad Christianismum propensione sparsa fama: et ejus
operi in lucem erumpenti Eusebius a. D. circiter
330 obatetricatus est. Lepida plane hæc fabula, et
ante hunc diem inaudita; nisi quod etiam Bochar-
tus epistolam ad Romanos sub Constantino scrip-
tam somniavit.

Ego certe e contra, qui de impostore illo, quem
alii secundo, alii tertio, alii quarto sæculo vixisse
statuunt, nihil unquam a quopiam ante hoc sæcu-
lum scriptum reperi, qui de impostura ulla in Epi-
stolis Eusebio visis nullam unquam suspicionem in
Ecclesia excitatam novi, qui ipsissimum S. Igna-
tium earum auctorem omni ab ipsius ætate sæculo

agnitum animadverti, qui omnes epistolas a tanto viro scriptas statim periisse animum inducere ut credam minime possum; non tantum aliquas epistolas agnosco, sed et has ipsas, ab Eusebio memoratas, et tanto viro usquequaque dignissimas, ab ipso Ignatio, sanctissimo illo martyre, exaratas fuisse assero.

Quarto, de numero epistolarum quæ Eusebio memoratæ sunt, aliquando dubitat Dallæus, easque sex septemve sæpe nominat; ex vulgari, scilicet opinione septem, ex singulari Usserii sententia sex: aliquando numerum satis confidenter assignat, et sex tantum asserit. Quod vero, inquit, vulgo putant quamdam ab Eusebio memorari seorsum ad Polycarpum scriptam doctissimus Usserius hanc non diversam, sed unam et eandem revera cum epistola quæ est ad Smyrnæos, ab Eusebio intelligi et acutissime conjicit, et ex Hieronymo demonstrat. Et hanc merito ab Epistolarum ab Eusebio dictarum censu expungendam colligit; numeratque inter eas, quas nondum Eusebii et Hieronymi temporibus exstitisse validissime probat. Hanc igitur epistolam ad Polycarpum ab alio impostore sub quinto sæculo fictam putat.

Ego vero nec priorem, nec posteriorem hujus epistolæ fictorem agnosco, et inter septem Eusebio memoratas, et a nobis defendendas omnino numerandam censeo. Neque enim Hieronymum hic imprimis spectandum esse puto: neque Eusebium ex Hieronymo interpretor, sed, uti par est, Hieronymum ex Eusebio, et quo sua transtulit. Primo itaque Eusebium assero septem omnino epistolas enumerasse, et illius ad Polycarpum tanquam ab ea quæ scripta est ad Smyrnæos plane diversæ meminisse. Nam quatuor e Smyrna missas, scilicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos tanquam distinctas Eusebium memorasse fatentur omnes: tres autem e Troade missas pariter diversas atque distinctas hæc Eusebii verba non minus certo evincunt: Ἡδη δὲ ἐπέκεινα τῆς Σμύρνης γενόμενος, ἀπὸ Τρωάδος τοῖς τε ἐν Φιλαδελφείᾳ αὐθις διὰ γραφῆς ὁμιλεῖ, καὶ τῇ Συμυρναίων Ἐκκλησίᾳ, ἰδίως τε τῷ ταύτης προηγούμενῳ Πολυκάρπῳ. Cum autem jam ultra Smyrnæam esset, e Troade rursus tum Philadelphenos, tum Smyrnæorum Ecclesiam, tum seorsim Polycarpum hujus Ecclesiæ episcopum scripto alloquitur. His verbis tres epistolæ e Troade missæ discrete traduntur; neque minus illa ad Polycarpum distinguitur ab altera ad Smyrnæorum Ecclesiam, quam illa ad Smyrnæos ab altera ad Philadelphenos. Haud aliter Eusebium intellexere Græci. Ita sane Nicephorus: Καὶ Συμυρναίους ἄλλην διαχαράττει, καὶ αὐτῷ δὲ ἰδίᾳ τῷ προέδρῳ ταύτης Πολυκάρπῳ ἐτέραν ἐπέστειλε. Et ad Smyrnæos aliam epistolam exaravit, et seorsim ad ipsum hujus Ecclesiæ antistitem aliam misit. Neque ut aliter Eusebium intelligamus, tum particula conjunctiva τε ter repetita, cum vox illa ἰδίως, seorsim, sive separatim, patiuntur. Nicephorus pro ἰδίως, ἰδίᾳ dixit, ut Græci elegantiores loqui solent. Suidas: ἰδίᾳ, χωρὶς. Unde ἰδιάζεται, μό-

νη προσφωνεῖ, apud Pseychium, et ἰδιάσαι, κατ' ἰδίαν ὁμιλεῖσαι. Ita apud Xenophontem Agesilaus, de epistola a Persarum rege ad ipsum missa, nec ab eo recepta, τῷ φέροντι εἶπεν ἀπαγγεῖλαι βασιλεῖ, ὡς ἰδίᾳ μὲν πρὸς αὐτὸν οὐδὲν ὀδοὶ ἐπιστολάς πέμπειν. Eum a quo allata est, renuntiare jussit regi, non esse quamobrem privatim litteras ad se missitaret. Ita Cyrus, apud eundem, ad Cyaxarem: Εὐθύς ἔπεμπες πρὸς τε τὸ Περσῶν κοινὸν, συμμάχους αἰτούμενος, καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ, δεόμενος περιρᾶσθαι αὐτόν με ἐλθεῖν ἡγούμενον, εἴ τινες Περσῶν ἴοιεν. Illico tum ad commune Persarum misisti, subsidiarias copias poscens; tum ad me privatim, rogans ut operam darem quo venirem ipse, copiarumque Persicarum, si quæ ad te irent, ductor essem. Idem valet ἰδίως, quod usurpat Eusebius. Suidas: ἰδίως, καταμόνας, χωρὶς. Et ita loqui Eusebius solet: ut cum de Melitone et Apollinari agit: Οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖ λόγους ὑπὲρ τῆς πίστεως ἰδίως ἐκάτερος ἀπολογίας προσεφώνησαν. Quorum uterque orationes pro fide apologeticæ seorsum nuncupavit (Hist. l. iv, c. 26); cum de Florino et Blasto hæreticis: Θάτερος ἰδίως περὶ τὴν ἀληθειαν νεωτερίζειν πειρώμενος. Cum uterque seorsim novam doctrinam adversus fidei veritatem invehere laboraret (l. v, c. 15); cum de Origene: ἰδίως τὴν Ἀκύλου καὶ Συμμάχου, καὶ Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν ἄμα τῆ τῶν Ἐβδομήκοντα ἐν τοῖς τετραπλοῖς ἐπιχατασκευάσας. Editionem Aquilæ, et Symmachi et Theodotionis cum LXX Interpretum versione seorsum in tetraplis digessit (l. vi, c. 16). Ita illi peculiare aliquod scriptum, nunc ἰδίᾳ γραφῆ, aut ἰδίᾳ σχολῆ, nunc ἴδιον σύγγραμμα, vel ἴδιον σπούδασμα appellatur. Peculiarem igitur epistolam (præter eam ad Smyrnæos scriptam) et seorsim Polycarpo nuncupatam omnino intellexit Eusebius.

Neque tantum modus hic loquendi, qui aliter explicari non potest, sed et ea quæ sequuntur, idem evincunt. Nam cum Ignatium seorsim ad Polycarpum scripsisse memorasset, rationem ejus rei optimam assignat, tenerrimam nempe, gregis sui Antiocheni curam illi potissimum demandatam: Ὅνοια δὲ ἀποστολικὴν ἀνδρα εὐ μάλα γνωρίζω, τὴν κατ' Ἀντιόχειαν αὐτῷ ποιμνην, ὡς ἂν γνήσιος καὶ ἀγαθὸς ποιμὴν παρατίθεται, τὴν περὶ αὐτῆς φροντίδα διὰ σπουδῆς ἔχειν αὐτὸν ἀξίῳ. Quem cum apostolicum virum esse plane cognosceret, ipsi tanquam bonus et fidelis pastor gregem Antiochenæ Ecclesiæ commendavit, rogans ut omni cura ac diligentia eam fovere vellet. At in hac ad Polycarpum epistola ipsius Polycarpi curæ atque diligentia Ecclesiam Antiochenam commendat, alibi nusquam. Nam in epistola ad Smyrnenses, Ecclesiam illam rogat, ut θεοπροβουτῆν instituerent; sed Polycarpum omnino non alloquitur, neque eum in tota illa epistola discrete nominat, quem in epistolis ad Ephesios et ad Magnesianos nominaverat. Cujus rei vix alia ratio assignari potest, quam quod eodem tempore seorsim ad ipsum Polycarpum scripserit. In epistola certe ad eum peculiariter data, hoc negotium ipsi dili-

gentissime commendat, ut concilium in eum finem convocet hortatur, ut virum eligat ἀγαπητὸν λαν καὶ δοκον, *dilectum imprimis atque impigrum*, ut id non tantum Smyrnæ; sed et ab aliis Ecclesiis fieri curet, ut ad illis etiam nuntii et epistolæ ipsius ope ad Antiochenos mittantur; unde et gratiam precatur, et illi qui mitteretur, et ipsi qui eum mitteret Polycarpo. Quæ omnia ipsius Polycarpi φροντίδα διὰ σπουδῆς, ut loquitur Eusebius, *curam cum diligentia conjunctam*, mire illustant.

Quinetiam verba quæ sequuntur non aliam fuisse Eusebii mentem aperte ostendunt: Ὁ δ' αὐτὸς Συμρναίως γράφων, οὐκ οἶδ' ὀπόθεν ῥητοῖς κέχρηται. *Idem autem Iguatius ad Smyrnæos scribens, verbis utitur, quæ unde acceperit, ignoro.* Nunquam ita locutus fuisset Eusebius, ut recte observat Isaacus Vossius, si ex eadem epistola, de qua hactenus locutus esset, sequentia essent desumpta. Et adversativa hæc sententia, cum epistolæ nominatione, non aliam quam hanc interpretationem patitur: Idem ille Ignatius, qui seorsim ad Polycarpum scripsit, ejusque curæ atque diligentia Ecclesiam Antiochenam commendavit, in altera epistola, quam ad Smyrnenses scripsit, utitur testimonio nescio unde desumpto. Ut l. iv, c. 7, cum de Melitone loquitur: Ἐν δὲ ταῖς γραφαῖσι αὐτῷ ἐκλογαῖς ὁ αὐτὸς κατὰ τὸ προοίμιον ἀρχόμενος. *Idem in excerptis ab ipso compositis statim in principio operis, a libro qui Apologia dicebatur, ad alium ejusdem auctoris, cui Ἐκλογαί seu Excerpta titulus fuit, transiens. Hæc omnia minus quidem accurate interpretatus est, recte tamen cepit Ruffinus, qui ita vertit: Hæc et multa alia his similia ad diversas Ecclesias scribit; sed et ad Polycarpum velut apostolicum virum datis litteris, Antiochenam et Ecclesiam præcipue commendat. Ad Smyrnæos sane scribens, utitur verbis quibusdam unde assumptis nescimus.*

Hieronimus etiam ipse non aliter capiendus in *Catalogo scriptorum ecclesiasticorum*, ubi ait ex Eusebio: *Inde egrediens scripsit ad Philadelphos, et ad Smyrnæos, et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam.* Quid clarius? *Proprie* enim hic nihil aliud sonat, quam *separatim*, sive *seorsim*. Ita Sophronius interpretis, Ἰδιῶς πρὸς Πολύκαρπον. Est autem Ἰδιῶς, interprete Suida, *καταμόνας*. Ipse Hieronymus ita alibi loqui in hoc ipso *Catalogo*, Clementis Alexandrii opera recensens. *De canonibus ecclesiasticis, et adversus eos, qui Judæorum sequuntur errorem liber unus, quem proprie Alexandro Hierosolymorum episcopo προσεφώνησε.* Et de Apollonio agens: *Tertullianus sex voluminibus adversus Ecclesiam editis, quæ scripsit περὶ ἐκστάσεως, septimum proprie adversus Apollonium elaboravit, in quo omnia quæ ille arguit conatur defendere.* Utrobique *proprie*, significat *peculiariter*, et vertitur a Sophronio Ἰδιῶς, ut in Ignatio. Quod autem sequitur, *in qua et de Evangelio quod nuper a me translatum est, super persona Christi ponit testimonium, illud in qua cum expressum non habeat vocabulum antecedens, ad quod referatur, necessa-*

rio ita sumendum est, ut ὁ δ' αὐτὸς Συμρναίως γράφων apud Eusebium, ex quo sua Hieronymus transcripsit. Id autem ut fiat, nullum esse dubium jam pridem asseruit Isaacus Casaubonus, quin parentheses notis adjectis hic Hieronymi locus ita sit concipiendus: *Scripsit ad Philadelphos, et ad Smyrnæos, tum parenthesi adhibita (et proprie ad Polycarpum commendans illi Antiochensem Ecclesiam) in qua, etc.* Et Richardus Montacutius episcopus Norvicensis, qui quavis fere occasione arrepta Casaubonum vellicare solet, hic laudat. *Bene, inquit, et acute doctissimus Casaubonus adnotavit esse parentheses includendu interjecta verba inter Smyrnæos, et in qua. Ipse etiam Usseus Casaubonum et Baronio et Halloixio acutiorem longe agnoscit, eum tamen deserit, sola Augustodunensis Honorii auctoritate permotus, qui Epistolam ad Polycarpum in censu scriptorum Ignatii plane prætermittendam esse judicavit, ita, videlicet, verbis Hieronymi acceptis, ac si nulla peculiaris ad Polycarpum data hic ab eo fuisset Epistola.* Sed quis nescit Honorium illum mentis Hieronymi pessimum esse interpretem, et operum ab eo nominatorum ineptissimum testem, qui *Catalogum* quem secutus est, sæpe non intellexit, sæpius decurtavit? Quis de verbis Hieronymi accipiendis illi confidet in Ignatio, qui statim in Polycarpo, dicit eum scripsisse *ad Philippenses epistolam, et quædam de die Paschæ*, cum Hieronymus eum tantummodo propter quasdam super die Paschæ quæstiones Romam venisse tradat; qui in *Evangelium κατὰ Ματθαῖον Commentarios* ascribit Origeni, quos Hieronymus tribuerat Symmacho; qui *Anatolium decem libros de arithmetica, geometria, astronomia, grammatica, rhetorica, dialectica*, composuisse refert, quem Hieronymus miræ doctriinæ virum in bis fuisse, libros autem decem de arithmetica institutionibus scripsisse innuit; qui in Clemente Alexandrino, pro illis Hieronymi, *Pædagogii libri tres*, habet *De pædagogis unus*, et pro illis, *De jejuniis disceptatio*, hæc substituit, *De jejuniis unus, de disceptatione unus*; qui in Origene, quoniam Hieronymus indicem operum omiserat, ejus loco habet, *sex millia librorum scripsit*, quod ab Hieronymi mente maxime alienum esse cognoscitur, ex *Apologia secunda adversus Ruffinum*: *Numera indices librorum ejus, qui in tertio volumine Eusebii, in quo scribit vitam Pamphili continentur, et non dico sex millia, sed tertiam partem non reperies*; qui Græca fere omnia apud Hieronymum in Latinam linguam tam male atque imperite vertit? Imo quis de numero epistolarum apud Hieronymum Honorio credet in Ignatio, qui novit eum in Epitome sua tot opuscula præteritisse, quæ ab Hieronymo in *Catalogo* commemorantur? In Melitone, *Ἐπὶ ἐρωμάτων Θεοῦ, librum unum*; in Alexandro, *Epistolam ad Antinoitas*; in Julio Africano, *Epistolam ad Origenem super quæstione Susannæ, et aliam ad Aristidem de genealogia Servatoris*; in Novatiano, *librum De instantia*; in Malchione, *Gran*

dem epistolam ad Dionysium et Maximum; in Gregorio Neocesarensi, *Panegyricum ad Origenem*; in Lactantio, *Symposium*, et *Ad Demetrianam epistolarum libros duos*; in Athanasio, *Heortasticas epistolas*; in Acacio, *Συμπλεκτωρ ζητημάτων volumina sex*; in Theodoro *Commentarios in Psalterium*; in Cyrillo *Κατηχήσεις*; in Basilio, *Ἀσκητικόν*; in Gregorio Nazianzeno, *Περί φιλοπρωχίας*; in Joanne Antiocheno, *Περί ἰσρωσύνης*; in ipso denique Hieronymo, *Hebraicorum nominum librum unum, adversus Jovinianum libros duos, et ad Pammachium Apologeticum et Epitaphium* penitus omisit, quæ omnia in Hieronymi *Catalogo* adhuc exstant. In Dionysio autem Alexandrino, tot epistolas et opuscula intacta præterit, ut sine maximo lectoris tædio ea enumerare non possim. Quidni igitur epistolam Ignatii, proprie ad Polycarpum scriptam, pariter omittet? Leve est idcirco, imo prorsus evanidum argumentum, quod ex silentio Augustodunensis Honorii, tam mali interpretis, tam infidi epitomatoris, deducit Armachanus, ut inde concludat, in ea, quæ Hieronymi ætate omnium terebatur manibus Ignatianarum epistolarum sylloge, nullam Polycarpo privatim inscriptam existitisse epistolam: præsertim cum Eusebius idem, Hieronymus proprie, hoc est *privatim*, Polycarpo inscriptam fuisse testentur. Certe pari argumento deducere poterat, ætate Eusebii nullam Ignatii ad Philadelphæos existitisse epistolam, quod eam Ruffinus interpretatione sua omiserit.

Præterea ætate Hieronymi scripsit S. Chrysostomus, et Ignatianarum epistolarum Sylloge usus est, quæ epistolam privatim Polycarpo inscriptam continebat. Nam in oratione, *Quod unus Veteris et Novi Testamenti legislator*, ipsi a veteribus attributa, sententiam quamdam, sub Ignatii nomine ex hac ipsa epistola depromit, quam inter veterum testimonia postea suo loco proferemus. Negat quidem Armachanus, orationem illam esse S. Chrysostomi: sed rationes ejus accurate examinabimus, cum testimonia pro Ignatio adducta ab objectionibus Dallæi vindicabimus.

Interim hanc ad Polycarpum epistolam esse inter eas quæ Eusebio cognitæ sunt numerandam res ipsa clamat, quia, uti reliquæ germanæ, fuit et ipsa interpolatoris manu contaminata: quod de supposititiis non est omnino sentiendum. Aliud enim est epistolam fingere, aliud corrumpere. Quæ sunt ab impostore serius factæ, eodem modo integræ conservantur, quo primum sunt consarcinatæ: quæ a vero auctore primum factæ, postea sunt a stellionibus variis assumptis conspurcatæ. Armachanus quidem, cujus animo contraria sententia alte inderat, nullas hic interpolationes observavit; imo asserere non est veritus, interpretem suum, quem ipse e tenebris primus eruit, epistolam ad Polycarpum integram ex recentiore editione assumpsisse; quod primo intuitu a veritate alienum esse deprehenditur. Nam primæva hujus etiam Epistolæ edi-

tio, quam secutus est interpretis ejus, et quæ in Mediceo codice conservatur, multum a recentiori editione differt, quæ e reliquis codicibus descripta est, et partim a vulgato interprete conversa. Duo præcipue loca memorabo, ex inscriptione unam, ex corpore Epistolæ alterum, ut Interpolatoris manus manifeste appareat. Codex Mediceus: Ἰγνάτιος ὁ καὶ Θεοφύρος, Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ Ἐκκλησίας Σμυρναίων. Interpres Usserianus: *Ignatius, qui et Theophorus, Polycarpo episcopo Ecclesiæ Smyræorum*. Vulgati Græci codices: Ἰγνάτιος [ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ὁ καὶ μάρτυς Ἰησοῦ Χριστοῦ], Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ Ἐκκλησίας Σμυρναίων. Et Vulgatus interpres: *Ignatius [episcopus Antiochiæ, qui et martyr Jesu Christi], Polycarpo episcopo Smyrnenisium*. In corpore Epistolæ codex Mediceus: Πλέον σπουδαίως γίνου ὅ ἐ εἶ, τοὺς καιροὺς καταμάνθανε· τὸν ὑπέρχαιρον προσδόξα, τὸν ἄχρονον, τὸν ἀόρατον, τὴν δι' ἡμᾶς ὁρατὸν, τὸν ἀψηλάφητον, τὸν ἀπαθῆ, τὴν δι' ἡμᾶς παθητὸν. Interpres Usserianus: *Plus studiosus fias, quam es; tempora considera; eum qui supra tempus exspecta, intemporealem, invisibilem, propter nos visibilem, impassibilem, impassibilem, propter nos passibilem*. Vulgati Græci codices: Πλέον πρόβθεος τῆ σπουδῆ ὅ ἐ εἶ (satis absurde), [συντονώτερον δράμει], τοὺς καιροὺς καταμάνθανε [ὡς ἐνταῦθα εἶ νίκησον· ὧδε γὰρ ἐστὶ τὸ στάδιον, ἐκστὶ δὲ οἱ στέφανοι]. Προσδόξα [Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ], ζῆν ἄχρονον [ἐν χρόνῳ], τὸν ἀόρατον [τῆ φύσει], ὁρατὸν [ἐν σαρκί], τὸν ἀψηλάφητον [καὶ ἀναφῆ ὡς ἀώματον, δι' ἡμᾶς δὲ ἄπτῶν καὶ ψηλάφητῶν ἐν σώματι], τὸν ἀπαθῆ, [ὡς Θεὸν], δι' ἡμᾶς δὲ παθητὸν [ὡς ἄνθρωπον]. Et Vulgatus interpres: *Plurimum adde ad festinationem, [continuanter curre], tempora cognosce [ut in ipsis semper vincas. Hic enim est stadium, illic corona]. Exspecta [Christum Filium Dei], intemporealem [in tempore], invisibilem [et intactum, ut incorporeum, corporeum vero propter nos et contractabilem], impassibilem [ut Deum], passibilem vero propter nos [ut hominem]*. Hinc igitur patet duas fuisse editiones Epistolæ ad Polycarpum multum diversas, germanam unam, interpolatam alteram: germanam et primævam secutum esse interpretem Usserianum, posteriorem seu interpolatam vertisse interpretem Vulgatum. Idem etiam liquet ex verbis ad finem Epistolæ, in Vulgato Græco codice additis, Ἀμήν, ἡ χάρις, quibus respondent in Vulgato interprete, *Amen, gratia*, quæ a Mediceo codice et interprete Usseriano prorsus absunt. Hinc enim Armachanus ipse colligit Anastasium patriarcham Antiochenum circa annum 595, vulgata sive interpolata editione Græca usum fuisse. Quippe Gregorius papa Romanus, Registri l. iv, indict. 15, epist. 57, cum ad finem epistolæ suæ ad Anastasium scriptæ apposuisset, *Amen, gratia*, statim hæc addit: *Quæ, videlicet, verba de scriptis vestris accepta in meis epistolis pono, ut de S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solum vester est, sed et noster. Sicut enim magistrum ejus apostolorum principem habemus communem, ita quoque ejusdem prin-*

cipis discipulum nullus nostrum habeat privatum. Cum igitur hæc verba Ἀμὴν, ἡ χάρις, ad finem Epistolæ ad Ephesios, et pariter hujus ad Polycarpum apposita reperiantur, apparet, utramque pariter etiam illo ævo fuisse interpolatam.

Ad hæc omnia ulterius confirmanda multum valet id quod nos primi observavimus, fuisse antiquitus aliam Ignatianorum editionem, præter eas tres, quas memorat Usserius. Erat autem hæc editio omnium et solarum epistolarum quas vidit Eusebius, sed interpolatarum. Neque hæc est conjectura mera. Habeo enim exemplar ms. Græcum epistolarum Ignatianarum, mihi a viro docto et antiquitatum curioso communicatum, sine fictis et supposititiis (septem enim tantum sunt,) sed cum assumptis quidem diu post Eusebium imo et Gelasium factis, epistolas hoc ordine repræsentans.

Πρὸς Τραλλιησίους Α'. Πρὸς Μαγνησίους Β'. Πρὸς Φιλadelphεῖς Γ'. Πρὸς Συμυρναίους Δ'. Πρὸς Πολύκαρπον ἐπίσκοπον Σμύρνης Ε'. Πρὸς Ἐφεσίους ΣΤ'. Πρὸς Ῥωμαίους Ζ'.

Hanc ego editionem peculiarem et ab aliis distinctam invenio, ideoque pro tribus Usserii quatuor diversas Ignatii editiones olim obtinuisse statuo. Prima fuit germana, epistolarum tantum septem : a Polycarpo edita, et ipsius Epistolæ ad Philippenses, in conventu Asiæ lectæ, subjecta, Irenæo, Theophilo, Origeni, Eusebio, Athanasio, Chrysostomo, Hieronymo, Theodoro, Gelasio, Ephraïmo, Antiocho cognita. Secunda fuit earumdem epistolarum septem, sed interpolata : qualis in nostro exemplari Græco ms. exstat, Stephano Gobarō, Anastasio patriarchæ Antiocheno, et Chronici Alexandrini consarcinatori conspecta. Tertia editio fuit, ex septem genuinis, et quatuor fictis seu supposititiis conflata, qualis in Mediceo codice, et interprete Usseriano comparet, Joanni Damasceno, et Antonio usurpata. Quarta denique fuit, ex septem interpolatis, et quinque supposititiis constans, addita, scilicet, Epistola ad Philippenses, postremo loco ficta, qualis in Augustano codice et Nidprucciano repræsentatur et a vulgato interprete redditur, Anastasio presbytero, et Adoni Viennensi visa. Unde liquet Epistolam ad Polycarpum in secunda et quarta editione apparuisse interpolatam, in tertia ab omni assumpto liberam, ac proinde ex primæva in tertiam sine ulla interpolatione fuisse derivatam.

Hinc etiam patere potest, quid sentiendum sit de vulgato interprete Latino, apud quem posterior pars Epistolæ ad Polycarpum non apparet. Arma-

chanus eam partem velut adjecitiam resectam fuisse arbitratur, quod tam multa in ea reperirentur, quæ ad Ecclesiam Smyrnæorum magis pertinebant, quam ad illius episcopum Polycarpum ; ab illis videlicet, verbis sui interpretis : « *Episcopo attendite ; ut et Deus vobis.* » Sed hæc conjectura seipsam jugulat. Neque enim resecta interpretatio dicenda est, quam unquam exstitisse non constat. Neque, si unquam exstiterit, ibi resecta est, ubi Ignatius Smyrnæos alloquitur, sed multo superius ; non ad ea verba, *Episcopo attendite, ut et Deus vobis*, sed ad ista longe priora : *Secundum omnem modum propter nos sustententem.* Ineptissimi certe hominis et male feriat, ne dicam insani fuisset, tot sententias ad Polycarpum utrinque pertinentes ideo resecare, quod nonnullæ interjectæ ad Smyrnæos magis pertinere viderentur. Alia igitur hujus rei ratio reddenda est ; et sane ex sententia nostra perquam luculenta. Vulgatus ille interpres nec plenam nobis inscriptionem dedit, nec Epistolam. Ratio utriusque defectus eadem : quoniam epistolas jam interpolatas Latine reddere instituerat. Inscriptio priori parte interpolata est, posteriori minime ; priorem igitur partem interpretatus, posteriorem plæne omisit. Pariter prior pars Epistolæ insigniter interpolata est ; posteriori unum aut alterum verbum lectum adjectum. Priorem igitur partem interpretatus, posteriorem penitus omisit, quod esset, opinor, ab alio interprete prius reddita. Hujus autem rei signum evidentissimum mihi videtur, quod in verbis interpolatis, *ut hominent*, desinat : reliqua, *secundum omnem modum propter nos sustententem*, licet ad eandem sententiam pertinentia, omitat.

Proinde septem epistolas ab Eusebio S. Ignatio attributas censeo ; inter eas Epistolam ad Polycarpum numerandam affirmo ; eadem omnes in Polycarpiana συναγωγῇ collectas, epistolæ ejus, in conventu Asiæ per aliquot sæcula publice lectæ, sub junctas, et a sancto martyre conscriptas fuisse asseveranter contendo. Sententiam Dallæi de impostore primo, sex epistolas post ducentos ab Ignatii martyris annos in lucem proferente, et secundo, illam ad Polycarpum post ducentos etiam alios parturiente, figmentum, imo portentum esse judico.

Atque hæc de ortu, progressu et hodierno statu hujus controversiæ, introductionis more, atque perspicuitatis gratia dixisse sufficiat : quæ loco trium priorum capitum libri Dallæani, et prioris etiam quarti partis ponenda censui, ut ad ea aliud quidpiam reponere necesse non sit

VINDICIARUM PARS PRIMA

Qua argumenta pro S. Ignatii epistolis e veterum testimoniis afferuntur, et a Dallœi exceptionibus vindicantur.

CAPUT PRIMUM.

Argumenta pro S. Ignatii epistolis sunt vel externa vel interna. Externa a testimoniis, interna ab ipsis epistolis.

Ut probemus, aut persuasum habeamus, epistolas hæc, de quibus dicimus, quæ nunc in omnium manibus sunt, et Ignatii præ se nomen ferunt, revera ab illo Antiochenæ Ecclesiæ antistite, apostolorum discipulo et sanctissimo martyre, circa initium secundi sæculi fuisse conscriptas, non aliud quidquam a nobis, qui hæc ætate vivimus, aut requiri aut exspectari potest, quam ut ex idoneis testimoniis eorum, quibus in rebus hujusmodi par est credere, id fideliter firmiterque colligamus; et epistolas ipsas tanto auctore dignas, et temporis rerumque circumstantiis apprime congruas ostendamus. Ad auctoritatem enim Ignatianorum, aut aliorum quorumcunque veterum scriptorum asserendam confirmandamque duo tantum argumentorum genera afferri possunt, externa, scilicet, vel interna; quorum priora ex testimoniis, posteriora e scriptis ipsis petuntur. Quamobrem dissertationem nostram in duas partes dispescendam duximus; quarum quidem prima testimonia proferet, eademque ab adversarii objectionibus vindicabit; et quæ ab ipso testimonia afferri videantur, quæque sub specie argumenti negantis disputantur, refutabit: secunda epistolas ipsas considerabit, easque ostendet et ævo Ignatiano rerumque circumstantiis apprime congruas, et ex ipsa materia atque scriptione martyre et episcopo Antiochensi dignas; argumentisque omnibus, vel ex rebus, vel ex verbis, ab adversario ductis, respondebit, plenissimeque satisfaciet. Quod si tam multa Veterum testimonia, tamque apposita pro his epistolis afferre poterimus, quam quæ in aliis hujusmodi scriptis stabiliendis, et extra omnem controversiam ponendis acceptari ab omnibus solent; ac simul etiam epistolas ipsas tales esse ostenderimus, ut eo ipso viro dignæ videantur, cui a veteribus tribuuntur, nihilque in iis omnino contineri, quod auctorem S. Ignatio vel minus antiquum vel minus pium, aut prudentem postulet, si hæc ita tractaverimus, ut summæ testium auctoritati rei ipsius dignitas suffragetur, nihil in hoc disputandi genere ulterius requiri posse contidimus. Neque aliqua ratio assignari poterit, quare ullum antiqui scriptoris opus pro legitimo habeatur, si hæc a nobis rite probata repudientur.

Ut primi generis argumento epistolas de quibus agitur ab Ignatio martyre conscriptas fuisse demonstraretur, ex idoneis testimoniis eorum, quibus in rebus hujusmodi par est credere, id fideliter fir-

A miterque colligemus. Idoneos autem testes putamus scriptores ecclesiasticos veteres, qui antequam hæc in Ecclesia orta, aut postquam aliquibus oriri visa est, controversia, sententiam suam, ut se obtulit occasio, sine ulla dubitatione aut hæsitacione protulerunt. Hos ego testes incorruptos adducam atque integros: ex horum scriptis indubitatis, aut ab importuna dubitatione vindicatis, testimonia proferam; idque ea modestia præstabimus, ut nullius veterum famæ detrahatur, nullius homini injuria fiat, sua cuique auctoritas, qualis et quanta in Ecclesia Dei hactenus fuit illibata conservetur; ea fide, ut neminem obtorto collo ad iudicium ferendum trahamus, omnia plane et nude repræsentemus, prout in eorum scriptis reperiuntur. Cum igitur Ignatii epistolæ decimo quinto sæculo jamjam exeunte eruptæ et impressæ primum conspicerentur, et varia hominum iudicia postmodum expertæ sint; ita veterum testimonia adducam atque disponam, ut omni, ab ipso quo scriptæ sunt tempore, sæculo, usque ad eam ætatem qua impressæ prodierunt, a viris maximis agnitas et approbatas ostendam.

CAPUT II.

Testimonia pro S. Ignatii epistolis. Quæ ita disponuntur ut nullum sæculum suis testimoniis careat, a secundo, quo primum natæ, ad decimum quintum, quo impressæ sunt epistolæ.

Intra paucos post initium secundi sæculi annos natas esse has epistolas assero: duos igitur eodem ævi scriptores nobilissimos, S. Polycarpum et S. Irenæum testes cito. S. Polycarpus S. Joannis apostoli discipulus, ab eo Smyrnæ episcopo ordinatus, totius Asiæ princeps, S. Ignatio nostro familiaris fuit; cujus martyr ipse in epistolis meminit, cui earum etiam unam privatim misit. Hunc autem harum epistolarum mentionem fecisse diserte tradit Eusebius *Hist. Eccl.* l. III, c. 37: Καὶ ὁ Πολύκαρπος δὲ τούτων αὐτῶν μὲνηται ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ. Hoc est, interprete Valesio: *Sed et Polycarpus in sua ad Philippenses epistola earundem meminit epistolarum.* Ita Eusebius, cum jam septem S. Ignatii epistolas enumerasset, et descripsisset. Meminit quidem S. Ignatii sæpius in Epistola sua ad Philippenses S. Polycarpus: nostræ autem assertioni hæc præcipue verba testimonium præbent, quæ ipse Eusebius ex ejus epistola tunc temporis cum omnibus esset notissima, et in Asiæ conventu legeretur, descripsit. Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου, τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἄλλας ὄσας εἰχομεν παρ' ἡμῖν, ἐπέμψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε, αἵτινες ὑποτεταγμένοι εἰσὶ

τῆ ἐπιστολῇ ταύτῃ. Quæ in veteri ejusdem epistolæ A versione ita etiamnum Latine legimus : *Epistolas sane Ignatii, quæ transmissæ sunt vobis (pro nobis) ab eo, et alias quantascunque apud nos habuimus, transmissimus vobis, secundum quod mandastis; quæ sunt subjectæ huic Epistolæ.* Alter hujus sæculi testis, S. Irenæus, Polycarpi discipulus, et apostolicorum temporum vir; quem harum epistolarum meminisse non semel testatur Eusebius. Ut *Eccl. Hist.* l. 1, c. 8 : Ἐτι καὶ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος καὶ Ἰγνατίου μνήμην πεποιήται, μαρτυρίας αὐθις καὶ ἀπὸ τῶν τούτοις γραφέντων κεκρημένως. Præterea *Justini martyris et Ignatii mentionem facit, ex eorum scriptis testimonia proferens.* Quot quidem ex S. Ignatio testimonia protulerit S. Irenæus, scire nunc non licet, quod multa illius opera jam perierint. Unum expresse notavit Eusebius *Hist. Eccl.* l. III, c. 36 : Οἶδε δὲ αὐτοῦ τὸ μαρτύριον ὁ Εἰρηναῖος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μνημονεύει λέγων οὕτως · Ὡς εἰπέ τις τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Θεὸν μαρτυρίαν κατακριθεὶς πρὸς θηρία, ὅτι · Σίτος εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθουμαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εἶρεθῶ. Hoc est, interprete Ruffino : *Scit autem Irenæus martyrrium ejus, et mentionem facit scriptorum (pro epistolarum) ejus per hæc verba : Sicut dixit, inquit, quidam ex nostris pro martyrio Christi damnatus ad bestias; (Frumentum, ego sum Dei; bestiarum dentibus molor et subigor, ut panis mundus efficiar Christo.)* Hæc autem verba ab Eusebio Græce excerpta, postquam Græca S. Irenæi exemplaria perierunt, in veteri Latina versione adhuc reperiuntur, l. III, c. 28 : *Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrrium in Deum adjudicatus ad bestias, (quoniam frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molor ut mundus panis inveniar.)* Eademque in S. Ignatii Epistola ad Romanos exstant : *Σίτος εἰμι τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθουμαι, ἵνα καθυρὸς ἄρτος Θεοῦ εἶρεθῶ.*

Luculentissimis hisce testimoniis tres conjecturas subjungendas putavi, ex eodem sæculo petitas : quæ si eruditil placeant, bene est; mihi certe placent, ut conjecturæ, scilicet, neque alio nomine propono. Smyrnensis Ecclesiæ epistola, licet in martyrio S. Polycarpi celebrando potissimum versetur, tamen et Germanici exitum breviter describit, qui, velut alter Ignatius, ἐπισήμως ἐθηριομάχησε, *gloriose pugnavit ad bestias.* Cum enim proconsul eum ab animi proposito retrahere conaretur, εὐσπῶ ἐπεσπάσατο τὸ θηρίον προσδιασάμενος, inquit, *feram ad se attraxit, vi adigens.* Quibus verbis existimo Ecclesiam Smyrnensem ad epistolam S. Ignatii omnino respexisse, et in simili proposito eodem vocabulo uti voluisse. Ita enim ille ad Romanos, de feris quibus objiciendus fuit : *Κἀν αὐτὰ εἰ δὲ δλοντα μὴ θέλῃ ἐγὼ προσδιασάουμαι, quod si forte ipsæ recusabunt, ego eas vi adigam.* S. Theophilus, sextus Antiochensis Ecclesiæ episcopus, post S. Ignatium quartus, scripsit in S. Matthæum Commē-

tarios, quos se legisse testatur S. Hieronymus, antequam suos in eundem evangelistam scriberet. Sub hujus Theophili nomine etiamnum exstant in S. Matthæum Commentarii, sed Latine tantum, in quibus ad illa verba : *Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, Matth.* 1, 18, hæc legimus : *Quare non ex simplici virgine, sed ex desponsata concipitur Christus? Primo, ut per generationem Joseph origo Mariæ monstraretur; secundo, ne lapidaretur a Judæis ut adultera. Tertio, ut in Ægyptum haberet solutium viri. Quarto, ut partus ejus falleret diabolium, putantem Jesum de uxorata, non de virgine natum.* Si hæc Theophili sint, sine dubio quartam rationem ex epistola S. Ignatii hausit. Nam cum S. Hieronymus, qui se Theophili commentarios legisse professus est, quatuor has rationes expressisset, quartam in hunc modum protulit : *Martyr Ignatius etiam quartam addidit causam, cur a desponsata conceptus sit, ut partus, inquit, ejus celaretur diabolo, dum eum putat non de virgine, sed de uxore generatum.* Quis enim non videt, si hæc Hieronymus ex Theophilo transcripsit, eum pro more suo indicare voluisse S. Theophilum hæc ab Ignatio decessore suo habuisse. Ignatius enim ipse non hanc quartam causam addidit, neque ullam causam protulit, cur a desponsata conceptus fuerit Christus : sed tantum dixit virginitatem Mariæ diabolum latuisse; hanc autem sententiam Ignatii tanquam causam addidit Theophilus, atque adeo causam hanc attribuit Ignatio Hieronymus, quod eum illius sententiæ auctorem agnosceret. Certe hæc Hieronymus ex suo penu non sumpsit, sed a veteri commentatore hausit; uno, scilicet, ex illis, quos ipse in Præfatione nominat, quem alium quam Theophilum fuisse non puto. Nam S. Basilius, oratione in *Natali Christi* habita, eundem sine dubio auctorem respiciens, ait : *Ἐρηται δὲ τῶν παλαιῶν τινι καὶ ἕτερος λόγος, ὅτι ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν παρθενίαν τῆς Μαρίας ἢ τοῦ Ἰωσήφ ἐπενοήθη μνηστῆρα.* Cum enim tres causas attulisset, quartam sic adjungit : *Alia autem ratio a veterum quodam prolata est, quod ut principem hujus sæculi lateret virginitas Mariæ, desponsatio Josephi est excogitata.* Non igitur Theodorus fuit, non Apollinarius, non Didymus; hi enim omnes S. Basilio synchroni fuere, sed vel Hippolytus, vel Origenes, vel Theophilus, quod potius reor. Utcunque sit, scriptor ille qui a S. Basilio antiquus dicebatur, haud injuria a nobis secundo sæculo vindicatur.

Porro Peregrinus, sive Proteus, ex ethnico Christianus, ex Christiano Cynicus, igni se tradidit valde senex; de quo Eusebius in Chronico ad quintum Marci, *Apud Pisas Peregrinus philosophus rogo, quem ex lignis composuerat, incenso seipsum superinjecit.* Cum enim vilissimus homuncio insana quadam gloriæ cupiditate flagraret, ita se gessit, ut eam quam posset, maximam sibi conciliaret. Excogitavit autem id quod nulli unquam philosopho in mentem venit : epistolas jamjam moriturus ad insignes

maxime civitates, et viros quosdam velut legatos misit; ut igitur igne Herculem aut Empedoclem, ita epistolis, et legatis S. Ignatium nostrum de industria imitatum esse nebulonem sentio, et hujus conjecturæ rationem minime incertam reddo. Christianam religionem sub Adriano professus erat Peregrinus, et non mediocrem inter Christianos, auctoritatem sibi comparaverat, unde in vincula coniectus factus est confessor nobilis, et ad eum sublevandum quamplurimi, etiam *οἱ ἐν τέλει, presbyteri, episcopique*, undique convolabant. Martyrium igitur subire maxime velle videbatur, et proconsul Syriæ, cum intelligeret *δοὶ δέξαιτ' ἄν ἀποθαιεῖν ὡς δέξαν ἐπὶ τοῦτω ἐπιλλποῖ, quod mori cuperet, ut inde famam posteris relinqueret*, eum pœnæ subduxit et carcere liberavit. Et quidem postea gloriosus hic confessor ex Ecclesia ejectus est; sed dum illa sub Syriæ proconsule passus est, non potuit eum latere S. Ignatii fama, cujus reliquix tanta cum veneratione Antiochiæ conservatæ sunt; et cum tot ex Asia ad eum in carcere dētentum confluerent, sine dubio Ignatii omnia sæpissime commemorabantur. Placuit itaque ineptissimo viro, ab Ecclesia ejecto, et a philosophis recepto, mori quidem tanquam philosophum, famam autem eodem modo acquirere, quo acquisivisse Ignatium putavit; epistolas ante mortem ad civitates nobilissimas exarando, et tales omnino viros instituendo, quales illum sæpius postulasse noverat. Hoc vero a Luciano disertissimis verbis descriptum est in *Peregrino* suo : *Φασὶ δὲ πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐνδύξοις πόλεσιν ἐπιστολάς διαπέμφαι αὐτὸν, διαθήκας τινὰς, καὶ παραινήσεις, καὶ νόμους, καὶ τινὰς ἐπὶ τούτων πρεσβευτὰς τῶν ἑταίρων ἐχειροτόνησε, νεκραγγέλους καὶ νεκροδρομούς προσαγορεύσας. Αἰοῦντ αὐτὸν εἰς πᾶσας ἐπισημὰς πόλεις ἐπιστολάς ἀποστέλλειν, καὶ ἐκ τῶν πόλεων ἐπιστολάς λαμβάνειν, ὡς ἂν ἀποθαιεῖν ὡς δέξαν ἐπὶ τοῦτω ἐπιλλποῖ, quod mori cuperet, ut inde famam posteris relinqueret*, eum pœnæ subduxit et carcere liberavit. Et quidem postea gloriosus hic confessor ex Ecclesia ejectus est; sed dum illa sub Syriæ proconsule passus est, non potuit eum latere S. Ignatii fama, cujus reliquix tanta cum veneratione Antiochiæ conservatæ sunt; et cum tot ex Asia ad eum in carcere dētentum confluerent, sine dubio Ignatii omnia sæpissime commemorabantur. Placuit itaque ineptissimo viro, ab Ecclesia ejecto, et a philosophis recepto, mori quidem tanquam philosophum, famam autem eodem modo acquirere, quo acquisivisse Ignatium putavit; epistolas ante mortem ad civitates nobilissimas exarando, et tales omnino viros instituendo, quales illum sæpius postulasse noverat. Hoc vero a Luciano disertissimis verbis descriptum est in *Peregrino* suo : *Φασὶ δὲ πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐνδύξοις πόλεσιν ἐπιστολάς διαπέμφαι αὐτὸν, διαθήκας τινὰς, καὶ παραινήσεις, καὶ νόμους, καὶ τινὰς ἐπὶ τούτων πρεσβευτὰς τῶν ἑταίρων ἐχειροτόνησε, νεκραγγέλους καὶ νεκροδρομούς προσαγορεύσας. Αἰοῦντ αὐτὸν εἰς πᾶσας ἐπισημὰς πόλεις ἐπιστολάς ἀποστέλλειν, καὶ ἐκ τῶν πόλεων ἐπιστολάς λαμβάνειν, ὡς ἂν ἀποθαιεῖν ὡς δέξαν ἐπὶ τοῦτω ἐπιλλποῖ, quod mori cuperet, ut inde famam posteris relinqueret*, eum pœnæ subduxit et carcere liberavit.

Habemus hic epistolas a Jamjam morituro ad insigniores civitates missas, cum exhortationibus : quod fecit S. Ignatius, neque ante Peregrinum præter eum, opinor, quisquam : habemus viros ex sociis suis institutos tanquam legatos : scilicet, *ἐχειροτόνησε πρεσβευτὰς*, plane ut apud Ignatium nostrum epistola ad Smyrnæos, *χειροτονῆσαι θεοπρεσβευτήν*, et ad Magnesianos, *χειροτονῆσαι διάκονον εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ θεοῦ πρεσβεῖαν*, habemus eos legatos a Peregrino appellatos *νεκροδρομούς*, ut apud Ignatium, *χειροτονῆσαι τινὰ, ὃς δύνησεται θεοδρόμος καλεῖσθαι*. Si huic conjecturæ locus sit, has epistolas quas defendimus probe novit Peregrinus, qui ante martyrrium Ignatii natus, post medium sæculi secundi flammis se dedit.

Tertii quidem sæculi scriptores ecclesiasticos, præsertim Græcos, quibus maxime tum notus fuit S. Ignatius, habemus sane superstites perpauçissimos; quorum præcipuus Origenes, eodem quo scripsit Ignatius ævo natus, et rebus theologiciis innu-

tritus, locupletissimus nobis testis est. Is enim undecimo Severi anno, tertio sæculo jam ineunte, *Catecheseon* opus aggressus, adhuc juvenis *Homilias* in S. Lucam scripsit quas interpretatus est S. Hieronymus. *Homilia* autem sexta hæc legimus : *Eleganter in cujusdam martyris epistola scriptum reperit; Ignatium dico, episcopum Antiochiæ post Petrum secundum, qui in persecutione Romæ pugnavit ad bestias : « Principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ. »* Ita nunc legimus in Epistola ad Ephesios, *ἔλαθὲν τὸν ἀρχοῦτα τοῦ αἰῶνος τοῦτου ἢ παθεῖν τὴν Μαριάμ*. Vetus Interpres : *Latuit principem sæculi hujus virginitas Mariæ*. Idem Origenes nati grandior *Commentarios* in *Canticum* scripsit, in quorum Prologo hæc legimus : *Denique meminimus aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo : « Meus autem amor crucifixus est, » nec reprehendi eum pro hoc dignum judico*. Hæc autem verba in Epistola ad Romanos adhuc reperiuntur, *Ὁ ἐμὸς ἔρωξ ἔσταύρωται*. Vetus Interpres : *Meum desiderium crucifixum est*.

Quarti sæculi, sane florentissimi, ut multo plures ecclesiasticos scriptores, ita et Ignatianorum testes habemus. Eorum primus mihi quidem videtur ille, quisquis est, qui Dionysius Areopagita vulgo nominatur; non longe enim ab initio hujus ævi eum scripsisse sentio. Ille autem libro *De divinis nominibus*, de amore disputans, et Origenem sequens, ita loquitur : *Καίτοι ἔδοξέ τινα τῶν κατ' ἡμᾶς ἱερολόγων καὶ θεοϊστοῦ εἶναι τὸ τοῦ ἔρωτος ἔνομα τοῦ τῆς ἀγάπης; γράφει δὲ καὶ ὁ θεὸς Ἰγνάτιος Ὁ ἐμὸς ἔρωξ ἔσταύρωται*. *Visum est aliquibus nostræ ætatis sacris scriptoribus amoris quam charitatis nomen divini esse. Scribit autem et divinus Ignatius : « Amor meus crucifixus est. »* Hujus autem viri longe doctissimi, si initio hujus sæculi revera scripserit, ut arbitramur, luculentissimum testimonium est; quisquis autem fuerit, sive hujus, sive sequentis ævi scriptor, varia de hoc ipso loco hominum judicia Ignatianorum auctoritatem, ut deinceps ostendemus, plurimum confirmabunt.

Secundus hujus ævi testis est Eusebius Cæsariensis episcopus, qui multos Origenis discipulos vidit. Is autem cum singulos nominatim recensere non posset, qui primis apostolicæ successionis temporibus antistites, aut evangelistæ fuerant, eorum duntaxat nomina recensere statuit, quorum monumentis apostolicæ doctrinæ traditio ad sua usque tempora ferebatur. *Hist. eccles.*, l. III, c. 37, 38 : *Ὡσπερ οὖν ἀμέλει τοῦ Ἰγνατίου ἐν αἷς κατελέξαμεν ἐπιστολάς, καὶ τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πάντων. Quod factum est in epistolis Ignatii quas recensuimus, et Clementis illa ab omnibus recepta*. Eusebius igitur, unam Clementis, plures Ignatii epistolas proponebat, ut antiquissima apostolicæ successionis scriptura, et apostolorum doctrinæ traditionem continentia. Illæ autem epistolæ, quas tantopere laudavit Eusebius, ipsissimæ sunt quas nos habemus, et defendimus. Tradit enim

Hist. eccles., l. III, c. 36, Ignatium per Asiam sub accuratissima satellitum custodia ductum, singularum civitatum quas ingressus est ecclesias sermonibus et cohortationibus confirmasse, atque inprimis monuisse, ut ab hæresibus caverent tum primum exortis, et invalescentibus; hortatumque esse, ut apostolorum traditioni tenaciter adhererent, quam, cautelæ gratia, etiam scriptis mandare necessarium duxit. Quare cum Smyrnæ esset, inquit, quatuor epistolas scripsit, ad Ephesios, Maguesianos, Trallianos, Romanos; a Troade tres, ad Philadelphenses, ad Smyrnæos, et privatim ad Polycarpum. Hæc omnia diligentissime ex ipsis epistolis, ut opinor, observavit Eusebius; epistolam enim ad Ephesios Smyrnæ scriptam fuisse ipsa testatur: *Unanimis vobiscum ego, et quem misistis in Dei honorem in Smyrnæam, unde et scribo vobis.* Ad Magnesios: *Salutant vos Ephesii a Smyrnæa, unde et scribo vobis.* Ad Trallianos: *Saluto vos a Smyrnæa.* Ad Romanos: *Scribo autem vobis hæc a Smyrnæa.* Tres reliquas epistolas Troade scriptas fuisse, ex ipsis pariter patet. Ad Philadelphenses: *Salutat vos charitas multorum, qui in Troade, unde et scribo vobis per Burrum.* Ad Smyrnæos: *Salutat vos charitas fratrum, qui in Troade, unde et scribo vobis per Burrum.* Ad Polycarpum: *Quia igitur omnibus ecclesiis non potui scribere, propter repente navigare me à Troade in Neapolim, ut voluntas præcipit, scribes aliis ecclesiis.* Observat Eusebius, Ignatium in epistola ad Ephesios Onesimi ipsorum pastoris meminisse, in epistola ad Magnesios Damam episcopum nominasse, in epistola ad Trallianos Polybii antistitis mentionem fecisse; quos omnes eorum Ecclesiarum episcopos nostræ epistolæ agnoscunt. Dicit eum Polycarpo Antiochenæ Ecclesiæ gregem commendasse, rogasseque ut omni cura et diligentia illum fovere vellet, quod in epistola ad eum data pluribus narratur. Pergit ulterius, et eic ἐπιθεῖν τῶν ἐρημίων, ex epistola ad Romanos bene longam βήσιν excerptit, ut ipse loquitur, κατὰ λέξιν Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶν, etc., quæ versioni nostræ Latinæ prorsus conveniunt, adeo ut hæc accuratior sit Eusebianorum translatio, quam vel Hieronymiana vel Ruffiniana. Aliam etiam ex Epistola ad Smyrnæos sententiam transcripsit, quæ in nostris codicibus totidem verbis exstat. Denique ad confirmandam superiorem de his narrationem, Polycarpi et Irenæi testimonia profert, de quibus ante diximus, et postea dicendum erit. Hæc sunt ab Eusebio adeo diligenter ludenteque exposita, ut Dallæus ipse dixerit: *Fate-mur Eusebium illas epistolas agnoscere, et pro vere Ignatianis habere: neque dissimulamus eas, de quibus ille verba facit, has ipsas fuisse videri, quæ his hodie nominibus circumferuntur, quales eas reverendissimus Usserius Latine; eruditissimus Vossius Græce, ex libris ille Anglicanis, hic Medicæ ediderunt.* Eusebio succedit Athanasius, vere magnus, qui in epistola de synodis Arimini et Seleuciæ, dicit

A adhuc Arimini synodus hæreret, hoc est, circa annum Christi 360 scripta, hoc nobis illustre testimonium præbet. *De synodis*, p. 922: Ἰγνάτιος οὖν, ὁ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἐν Ἀντιοχείᾳ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος, καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ γενόμενος, γράφων περὶ τοῦ Κυρίου εἶρηκεν *Εἰς Ιατρός ἐστι σαρκικός καὶ πνευματικός, γενητὸς καὶ ἀγένητος, ἐν ἀνθρώπῳ Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ.* Ignatius igitur qui, post apostolos, Antiochiæ episcopus constitutus est, et martyr Christi fuit, scribens de Domino dixit: « Unus medius est, carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine Deus, in morte vita vera, et ex Maria et ex Deo. » Hæc enim verba ex Epistola ad Ephesios sunt transcripta, quam scripsisse non larvatum aliquem Iguatium, sed verum illum, apostolorum successorem, et martyrem testatur S. Athanasius. Idem paulo post: Ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ὀρθῶς ἔγραψε, γενητὸν αὐτὸν λέγων διὰ τὴν σάρκα, ὁ γὰρ Χριστὸς σὰρξ ἐγένετο· ἀγένητον δὲ, ὅτι μὴ τῶν ποιημάτων καὶ γενητῶν ἐστιν, ἀλλὰ Υἱὸς ἐκ Πατρὸς. *Recte scripsit beatus Ignatius, factum eum dicens ob carnem; Christus enim caro factus est; non factum autem, quod non sit ex creaturis, et iis quæ facta sunt, sed Filius e Patre.*

B Huic etiam sæculo S. Joannes Chrysostomus ascribendus est: presbyter enim ordinatus Antiochiæ anno 386, Constantinopoli episcopus consecratus est anno 398. Dum autem Antiochiæ esset, præclaram in S. Ignatii martyrium orationem habuit, in qua verba ejus, quæ sunt in Epistola ad Romanos adducit. Tom. V, orat. 70, pag. 504: Ἀκούσας γὰρ ὅτι οὗτος αὐτὸν τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, Ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων ὄρασμα, εἴλεγε· τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐρῶντες· ὅπερ ἂν πάσχωσιν ὑπὲρ τῶν ἐρωμένων μεθ' ἡδονῆς δέχονται. *Cum enim audivisset, quod hic eum supplicii modus maneret, « Utinam ego illis bestiis fruam, » inquit. Tales enim sunt qui amant; quidquid pro iis quos amant patientur, cum voluptate ferunt.* Idem rursus in oratione ipsi antiquitas attributa, *Quod unus Veteris et Novi Testamenti legislator sit*, hæc habet, tom. VI, pag. 645: Διὰ τοῦτό τις τῶν ἀρχαίων, Ἰγνάτιος δὲ ἄνομα αὐτῶν, οὗτος ἱερῶσύνῃ καὶ μαρτυρικῇ διατρέψας, ἐπιστάλλων τινα ἐπεὶ εἴλεγε, *Μηδὲν ἄνευ γνώμης σου γινέσθω μηδὲ σὺ ἄνευ γνώμης Θεοῦ τι πράττει.* Propterea quidam ex antiquis, *nomine Ignatius, sacerdotio et martyrio clarus, in epistola ad sacerdotem quemdam dixit: « Nihil sine sententia tua fiat; neque tu sine sententia Dei quidquam facias. »* Quæ totidem verbis in epistola ad Polycarpum etiamnum exstant.

Eidem ævo tribuenda sunt testimonia S. Hieronymi, qui anno 14 imperatoris Theodosii, circa annum Domini 393, *Catalogum scriptorum ecclesiasticorum* se composuisse testatur, in quo *Catalogo* hæc habet: *Ignatius, Antiochenæ Ecclesiæ tertius, post Petrum apostolum episcopus, commoventi persecutionem Trajano damnatus ad bestias, Romam*

vinculus mittitur. Cumque navigans Smyrnam venisset ubi Polycarpus auditor Joannis episcopus erat, scripsit unam epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos : et inde egrediens scripsit ad Philippeos, et ad Smyrnaeos, et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam, et reliqua Eusebiana fere omnia, tacito Eusebii nomine, transcripsit, adeoque sua fecit. Imo libello *Adversus Helvidium*, quem ante *Catalogum* scripsit, circa annum, ut opinor 383, ad fontem veritatis provocans, Ignatium tanquam veterum scriptorum principem nominat. Nunquid non possum tibi totam veterum scriptorum seriem commovere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Justinum martyrem, multosque alios apostolicos et eloquentes viros, qui adversus Hebionem, et Theodotum Byzantium, et Valentinum hæc eadem sentientes plena sapientiæ volumina conscripserunt? Idem in S. Mathæum : Ignatius etiam quartam addidit causam cur a desponsata conceptus sit, et ut partus, inquit, ejus celaretur diabolo. » Et quid de scriptis Ignatii nostri senserit, etiam cum erravit, ostendit, *Adv. Pelagianos* l. III : Ignatius, vir apostolicus et martyr, scribit audacter : « Elegit Dominus apostolos, qui super omnes homines peccatores erant. » Verba enim non sunt Ignatii, sed Barnabæ, in cujus Epistola etiamnum exstant.

Quinti sæculi primus testis est B. Theodoretus episcopus Cyri, qui et tertio et quarto generali concilio interfuit. Ille autem, cum testes ecclesiasticæ doctrinæ posteriores enumerasset, hæc de vetustissimis addidit, *epist. ad monachos Constantinopolitanos*, p. 1027 : Καὶ οἱ τούτων πρεσβύτεροι Ἰγνάτιος, καὶ Πολύκαρπος, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ἰουστίνος, καὶ Ἰππόλυτος, ὧν οἱ πλείους οὐκ ἀρχιερέων προλάμπουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μαρτύρων διακοσμοῦσι χορόν. Atque his antiquiores, Ignatius, et Polycarpus, et Irenæus, et Justinus, et Hippolytus, quorum plerique non modo inter pontifices præulcent, sed martyrum etiam chorum exornant. Idem *Epist. ad Florentium Patricium*, pag. 966 : Ταῦτα δὲ ἡμῖν παρέδωκαν οὐ μόνον οἱ ἀπόστολοι καὶ προφῆται, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ τούτων ἡρμηνευκότες συγγράμματα, Ἰγνάτιος, Εὐστάθιος, Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Γρηγόριος, Ἰωάννης, καὶ οἱ ἄλλοι τῆς οἰκουμένης φωστῆρες. Hæc nobis tradidere non apostoli modo et prophetae, verum etiam ii, qui horum libros interpretati sunt, Ignatius, Eustathius, Athanasius, Basilius, Gregorius, Joannes, et reliqua orbis lumina. Ignatii autem testimonia adversus hæreticum producturus, *Dial. Immutab.* sic de ipso præfatur : Ἐπιδείξω δὲ σοὶ τὸν πανεύφημον τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον, καὶ τὸ ἐκείνου περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως φρόνημα, ἵνα γνῶς τίνα περὶ τῆς ληθθείσης ἐδόξασε φύσεως ἀκήκοας δὲ πάντως Ἰγνάτιον ἐκείνον, ὃς διὰ τῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου δεξιᾶς τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν χάριν ἰδέξατο, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείων ἰθύνας τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο. Ostendam autem tibi celeberrimum Ecclesiæ doctorem, et illius de di-

A vina incarnatione sententiam, ut cognoscas de suscepta natura quid senserit. Audivisti enim prorsus Ignatium illum, qui de Petri dextera pontificatus gratiam suscepit, et post administratam Ecclesiam Antiochenam martyrii coronam adeptus est. Cum tam honorificam auctoris mentionem fecisset, ex epistolis ejus testimonia subjicit : Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς πρὸς Συρναίους (ita legendum, non Ῥωμαίους) Ἐπιστολῆς. S. Ignatii, episcopi Antiocheni et martyris ex Epistola ad Smyrnaeos. Πεπληροφορημένους ἀληθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, ὅντα ἐκ γένους Δαβὶδ κατὰ σάρκα, Υἱοῦ Θεοῦ κατὰ θεότητα καὶ δύναμιν, ἡγετηνημένους ἀληθῶς ἐκ Παρθένου, βεβαπτισμένους ὑπὸ Ἰωάννου Ἰνα πληρωθῆ ἅπαντα δικαιοσύνη ὑπ' αὐτοῦ, ἀληθῶς ὑπὸ Ποντίου Πιλάτου καὶ Ἡρώδου τετραρχοῦ καθηλωμένους ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί. Plane cumulateque persuasos de Domino nostro, qui est ex genere David secundum carnem, et Filius Dei secundum divinitatem et potentiam, qui vere natus est ex Virgine, baptizatus a Joanne ut omnis ab ipso justitia impleteretur; vere sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha pro nobis in carne crucifixus. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς. Ejusdem ex eadem Epistola : Τί γὰρ ὠφελεῖ, εἰπερ μὲ ἐπαινεῖ τις, τὸν δὲ Κύριόν μου βλασφημεῖ, μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον· ὃ δὲ τοῦτο μὴ λέγων τελεῖως αὐτὸν ἤνοιξε ὡς νεκροφόρον. Quid autem prodest, si quis me laudet, Dominum autem meum blasphemet, non confitens eum carnem gestare? Quod qui non profitetur, plane ipsum negat, ut cadaver circumferentem. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς. Ejusdem ex eadem Epistola : Εἰ γὰρ τῷ δοκεῖν ταῦτα ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, κἀγὼ τῷ δοκεῖν δέδεμαι· τί δὲ καὶ ἐμῶν ἐκδοτοῦ δέδωκα τῷ θανάτῳ, πρὸς πῦρ, πρὸς μάχαιραν, πρὸς θηρία; ἀλλ' ὃ ἔγγυς μακαίρας, ἔγγυς Θεοῦ· μόνον ἐν τῷ ὄνοματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ συμπαθεῖν αὐτῷ πάντα ἡχομένο, αὐτοῦ μὲ ἐδυναμοῦντος τοῦ τελείου ἀνθρώπου, ὅστινες ἀγροοῦντες ἀπροῦνται. Si enim opinione tantum hæc a Domino nostro gesta sunt, ego quoque opinione vinculus sum. Cur autem et meipsum morti tradidi, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Verum qui vicinus gladio, vicinus Deo; solum in nomine Jesu Christi, ut passionum ejus socius fiam, omnia sustineo, ipso me corroborante, homine perfecto, quem aliqui ignorantes negant. Has tres ῥήσεις, ab illo ante annos fere mille et ducentos excerptas, in eadem Epistola ad Smyrnaeos etiamnum legitimas. Pergit B. Theodoretus : Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσούς Ἐπιστολῆς. Ejusdem ex Epistola ad Ephesios. Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκνομορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, ἐκ Πνεύματος δὲ ἀγίου, ὃς ἐγεννήθη, καὶ ἐβαπτίσθη, Ἰνα τὸ θνητὸν ἡμῶν καθαρισθῆ. Deus noster Jesus Christus in Mariæ utero gestatus est, secundum Dei dispensationem, ex semine quidem David, sed ex Spiritu sancto : qui natus est et baptizatus. ut mur-

talitas nostra purgaretur. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἀ
Ἐπιστολῆς. *Ejusdem ex eadem Epistola.* Ἔτι οἱ
καὶ ἄνδρα κοινῇ πάντες ἐν τῇ χάριτι ἐξ ὀνόμα-
τος συνέρχασθε ἐν μᾶ πιστεῖ, καὶ ἐν Ἰησοῦ
Χριστῷ, κατὰ σάρκα ἐκ γένους Δαβὶδ, τῷ Υἱῷ
τοῦ ἀνθρώπου, καὶ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. *Siquidem sin-*
guli omnes universe in gratia nominatim convenitis
in una fide et in uno Jesu Christo, secundum car-
nem ex genere David, Filio hominis, et Filio Dei.
Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς. *Ejusdem ex*
eadem Epistola. Εἰς ἑαυτὸς ἐστι σαρκικὸς καὶ
πνευματικὸς, γεννητὸς ἐξ ἀγεννητου, ἐν ἀνθρώ-
πῳ Θεός, ἐν θαλάτῳ ζωῇ ἀληθινῇ, καὶ ἐκ Μα-
ριας καὶ ἐκ Θεοῦ, πρῶτον παθητὸς, καὶ τότε
ἀπαθῆς, Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν. *Unus*
est medicus carnalis et spiritalis, genitus ex ingenito,
in homine Deus, in morte vita vera, et ex Maria
et ex Deo, primum patibilis, et tunc impatibilis, Jesus
Christus Dominus noster. Et hæc tres sententiæ in
eadem ad Ephesios Epistola adhuc reperiuntur.
Pergit porro B. Theodoretus: Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς
Τραλλιανούς Ἐπιστολῆς. *Ejusdem ex Epistola ad*
Trallianos. Κωφώθητε οὐν, ὅταν χωρὶς Ἰησοῦ
Χριστοῦ ὑμῖν λαλήσῃ τις, τοῦ ἐκ γένους Δαβὶδ, τοῦ
ἐκ Μαρίας, ὃς ἀληθῶς ἐγεννήθη, ἕφαγέ τε καὶ
ἔπιε ἀληθῶς, ἐδώκεν ἐπὶ Περτείου Πιλάτου,
ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε, βλεπόντων τῶν ἐπιγέλ-
ων, καὶ ἐπουρανίων, καὶ καταχθονίων. *Obtu-*
raie aures vestras quando quispiam vobis loquitur sine
Jesu Christo, qui est ex genere David, qui ex Maria,
qui vere natus est, vere comedit et bibit, qui sub Pon-
tio Pilato passus est, crucifixus et mortuus, videntibus
caelestibus, terrestribus et inferis. Hæc omnia
ὑπο loco ex tribus S. Ignatii epistolis B. Theodoretus
adversus sui temporis hæreticos excerpit at-
que congescit. Idem alibi rursus, *Dialog. Inconfus.*
p. 86: Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας
καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς πρὸς Συμωναυτοῦ Ἐπιστολῆς.
S. Ignatii Antiocheni episcopi et martyris ex Epistola
ad Symonæos. Ἐγὼ γάρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν
ἐν σαρκὶ αὐτῶν οἶδα καὶ πιστεύω ὅτι καὶ ὅτι
πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφαν αὐτοῖς· Ἀ-
θετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι οὐκ εἰμι δι-
μόριον ἀσώματον, καὶ εὐθὺς αὐτοῦ ἤψατο, καὶ
ἐκίστευσαν. *Ego enim post resurrectionem, ipsum*
in carne scio et credo esse: et quando ad eos qui
cum Petro erant, venit, dixit eis: Accipite, palpate,
me, et videte, quia non sum dæmonium incorporeum.
Et statim ipsum tetigerunt et crediderunt. Τοῦ
αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς. *Ejusdem ex eadem*
Epistola. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν καὶ συνέφαγε
καὶ συνέπιετο αὐτοῖς, ὡς σαρκικῶς καὶ πνευμα-
τικῶς ἠνωμέρος τῷ Πατρὶ. *Post resurrectionem*
autem una cum eis et comedit et bibit, tanquam
carnaliter et spiritualiter unitus Patri. Et rursus,
Dial. impatib., p. 154: Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπισκό-
που Ἀντιοχείας καὶ μάρτυρος, ἐκ τῆς πρὸς Συμω-
ναυτοῦ Ἐπιστολῆς. *S. Ignatii episcopi Antiocheni*
et martyris, ex Epistola ad Symonæos. *Eὐχαριστίας*

καὶ προσφορὰς οὐκ ἀποδέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμο-
λογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν
ἡμῶν παθεῦσαν, ἣν χρηστότητος ὁ Πάτερ ἤγει-
ρεν. *Eucharistias et oblationes non admittunt,*
quod non confiteantur eucharistiam carnem esse
Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis no-
stris passa est, quam Pater benignitate sua susci-
tavit.

Secundus hujus sæculi testis est Gelasius, qui
circa annum 492, pontifex Romanus creatus, circa
496 defunctus est. Is enim in fine libri *De duabus*
naturis in Christo jam tandem a pontificiis agniti
et recepti, catholicorum testimonia magistrorum
subjiciens, a nostro pariter ac B. Theodoretus or-
ditur. *Ignatii episcopi et martyris Antiocheni ex*
Epistola ad Ephesios. « Unus medicus est, carnalis
et spiritalis, factus et non factus, in homine Deus,
in morte vita æterna, ex Maria et ex Deo, primum
passibilis et impassibilis, Dominus noster Jesus Chri-
stus. » *Et post pauca: « Singuli, inquit, viri com-*
muniter omnes ex gratia ex nomine convenite in
unam fidem, et in uno Jesu Christo, secundum
carnem ex genere David, Filio hominis, et Filio
Dei. »

Observandum autem est, duos hujus ævi testes
Theodoretum et Gelasium, tantummodo pro seipsis
loqui, sed totius quinti sæculi judicium nobis re-
presentare; auctoritatem, scilicet, Ignatianorum
tunc temporis inter omnes tum catholicos tum
hæreticos ratam et fixam fuisse. Nam ut ex Socrate
et Sozomeno, Theodoro et Leontio aliisque con-
stat; hæretici qui ad finem ævi quarti antiquorum
Patrum consensui acquiescere recusarunt, quinto
statim et sequentibus, eos Patres tanquam arbitros
admiserunt, qui ante divisionem, sive exortam
cujuslibet hæreseos scripserant: unde tales cata-
logi, quales apud Theodoretum et Gelasium repe-
riuntur, confecti sunt. De qua re postea erit nobis
disserendum latius. In his igitur Theodoretis dialo-
gis orthodoxus sententiam promittit catholicorum,
ut Eranistes hæreticorum illius ævi. Cum autem
orthodoxus ex Scripturis copiosius disputasset
querit Eranistes, quid antiqui Ecclesiæ doctores
senserint, celebres, scilicet, et indubitati; negat
enim se recepturum ἄνδρας ἀσήμεους ἢ ἀμφιβόλους,
obscuros aut ambiguos. Interrogat igitur orthodo-
xus, an Athanasium, Gregorium, Ambrosium, Fla-
vianum, Joannem Chrysostomum pro talibus ha-
beat; admittit hos omnes et ipsorum testimonia
Eranistes; tum vero Ignatium, Irenæum, Hippoly-
tum et Methodium, aliosque se producturum asse-
rit; valde cupienti mihi etiam hæc testimonia pro-
pones, inquit hæreticorum nomine Eranistes. Atque
ita demum prolixum satis catalogum antiquorum
Patrum texit orthodoxus ex parte catholicorum,
et tanquam τετραγύες πρόσωπων septem longiusculas
sententias ex tribus Ignatii nostri epistolis excer-
ptas reliquis præponit. Adversus hæc testimonia

ne hiscere quidem se potuisse fatetur Eranistes. Unde liquet et orthodoxum et Eranistem, hoc est, tum catholicos tum hæreticos illius ævi, epistolæ Ignatii, quas defendimus, pro veris et indubitatis episcopi Antiocheni scriptis habuisse.

Sexti sæculi primus testis S. Ephræmius, ex comite orientis patriarcha Theopolitanus, ut loquitur Photius, id est Antiochenus; cui episcopatu circa annum 529 admotus est. Hic enim in libro *De Sacris Antiochiæ legibus*, (ut loquitur interpretes Photianus) de articulo Græci usu adversus Severianos disputans, primo S. Scripturæ, dein SS. Patrum testimoniis utitur et inter eos, ut fieri solebat, S. Ignatium primum nominat: Καὶ ὁ θεοφόρος δὲ Ἰγνάτιος καὶ μάρτυς, Συμωναίος ἐπιστάλων, ὁμοίως κέχρηται τῷ ἄρθρῳ. *Etiam Ignatius, vir divinus et martyr, epistolam ad Smyrnæos scribens, similiter articulo utitur, Photius, Biblioth. num. 228.* Loca quæ ex ea Epistola excerpterat S. Ephræmius, omisit epitomator Photius; erant autem hæc, ut arbitror: Δοξάζω Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεόν, glorifico Jesum Christum Deum; et: Πάντα ὑπομένω, αὐτοῦ με ἐνδυναμοῦντος τοῦ τελείου ἀνθρώπου γενομένου. *Omnia sustineo, ipso me fortificante qui perfectus homo factus est.* Licet enim articulus τοῦ ad γενομένου potius referatur, quam ἀνθρώπου, alium tamen in hac epistola locum, opinor, respicere non potuit. Sed et idem S. Ephræmius, in epistola ad Zenobium quendam scholasticum et Acephalum, probavit articulos naturis Christi adhibitos non inferre divisionem unitatis, ἐκ τε τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν, καὶ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν μακαρίων πατέρων ἡμῶν, Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου, Ἰουλίου, καὶ Ἀθανασίου καὶ Γρηγορείων καὶ Βασιλείου. *Tum ex evangelicis, tum ex apostolicis verbis, atque etiam ex beatis Patribus nostris, Ignatio Deifero, Julio, Athanasio, Gregoriis et Basilio.* Photius ibidem.

Secundus hujus ævi testis est Gildas Badonicus ex Britannia nostra, qui anno 564 epistolam scripsit *De excidio Britannia*, in qua hæc habet: *Quis vestrum, ut S. martyr Ignatius, Antiochiæ urbis episcopus, post admirabiles in Christo actus, ob testimonium ejus, leonem molis Romæ contractus est? Cujus verba, cum ad passionem duceretur, audientes (si quando vultus vestri rubore suffusi sunt) non solum in comparatione ejus vos non putabitis sacerdotes, sed ne mediocres quidem Christianos esse. Ait enim in Epistola, quam ad Romanam Ecclesiam misit: « A Syria usque Romam cum bestiis terra marique depugno, die et nocte connexus et colligatus decem leopardis, militibus dico, ad custodiam datis, qui ex beneficiis nostris sæviores fiunt. Sed ego eorum nequitii magis erudior; nec tamen in hoc justificatus sum. O salutare bestias, quæ præparantur mihi! Quando venient? quando emittentur? quando eis frui licebit carnibus meis? quas ego exopto acriores parari, et invitabo ad*

A devorationem mei, et deprecabor ut forte (ut an nonnullis fecerunt) timeant attingere corpus meum; quinimo si cunctabuntur, ego vim faciam, ego me ingeram. Date, quæso, veniam; ego novi quid expediat mihi: nunc incipio esse Christi discipulus. Facessat invidia vel humani affectus, vel nequitia spiritualis, ut Jesum Christum merear adipisci. Ignis, cruces, bestia, dispersiones ossium, discriptionesque membrorum, ac totius corporis pœnæ, et omnia in me unum supplicia diaboli arte quæsitâ compleantur, dummodo Jesum Christum merear adipisci. » Christianus non mediocris sed perfectus, sacerdos non vilis sed summus, martyr non segnis sed præcipuus, dixit, « Nunc incipio esse Christi discipulus. »

Tertius hujus sæculi testis est Jobius monachus, qui adversus Severum scripsit. Is enim in opere *De incarnatione*, cujus excerpta nobis Photius tradidit, Biblioth. num. 222, hæc habuit: Φησὶ γὰρ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος τρία λαβεῖν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, τὴν παρθενίαν Μαρίας, τὴν σύλληψιν τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν σταύρωσιν. *Nam tria divinus Ignatius sæculi hujus principem latuisse commemorat, virginitatem Mariæ, conceptionem Domini, et crucifixionem.* Quibus verbis ea quæ in Epistola ad Ephesios reperuntur expressit.

Quartus ejusdem sæculi testis ad finem jam vergentis est Leontius Byzantinus, l. *De sectis*, act. 3: Ἐγένοντο δὲ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου διδάσκαλοι καὶ πατέρες οἷδε· Ἰγνάτιος ὁ θεοφόρος, Εἰρηναῖος, Ἰουστίνος φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Κλήμης καὶ Ἰππόλυτος ἐπίσκοποι Ῥώμης, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, Μεθόδιος ἐπίσκοπος Πατάρων, Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς, Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς. *Cæterum temporibus illis, quæ a Christi Nativitate usque ad imperium Constantini numerantur, hi doctores et Patres existerunt: Ignatius Theophorus, Irenæus, Justinus philosophus et martyr, Clemens et Hippolytus episcopi Romani, Dionysius Areopagita, Methodius episcopus Patarensis, Gregorius miraculorum effector, Petrus Alexandrinus episcopus et martyr.* Doctorem autem et Patrem Ignatium Theophorum nominat propter doctrinam apostolicam, quam ejus Epistolæ continebant, quæ toties adversus hæreticos laudabantur. Τούτους ἅπαντας αἱ μετ' αὐτοῦς γενομένηαι αἰρέσεις δέχονται. *Hos omnes (inquit) secutæ deinceps hæreses recipiunt.* Proponebant igitur Ignatii epistolæ Catholicæ, tanquam doctoris et Patris scripta: recipiebant hæretici omnes post ipsum exorti. Ab omnibus igitur agnoscebantur epistolæ, quas defendimus, tum catholicis tum hæreticis. Hoc adeo disertum est de sexti sæculi sententia testimonium, ut necesse non sit Joannem Rhetorem laudare, qui sub Mauritio scripsit: Τότε καὶ Ἰγνάτιος ὁ θεοπέσιος ἐπιστάλης, ὡς ἐβούλετο, τάφον τὰς τῶν θηρίων ἐσχηκίας γαστέρας ἐν τῷ τῆς Ῥώμης ἀμφοθεάτρῳ. *Tunc etiam Ignatius divinus, postquam, ut ipse voluit, in amphitheatro Romano, ferarum ventres pro sepulcro*

habuisse, etc. Licet illud, ut voluit; ad epistolam, quam scripsit Ignatius ad Romanos, haud dubie referatur; aut Anastasium priorem, Antiochiæ patriarcham, libro *De rectis veritatis dogmatibus*, in Bibliotheca collegii nostri Cantabrigiæ ms. quem in exilio sub Justino scripsit, ubi libris omnibus destitutus, de Christo ex Ignatio nostro locutus est, ut potuit, cum epistolas ad manum non haberet: Μορφήν δούλου ημφιεσμένον, ἵνα λάθῃ Θεός ἄν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, *forma servi indutum, ut Deus existens lateret principem hujus sæculi.*

Non longe ab initio septimi sæculi alius Anastasius monachus, Sinaita, et catholicorum et hæreticorum ejusdem ævi in agnoscendo Ignatio nostro consensum innuit. Libro enim quem Ὀδηγὸν nominavit, inter testimonia quæ tunc temporis Theodosiani et Gaianitæ ex Patribus adducebant, hoc τῷ ἁγίῳ Ἰγνατίῳ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας, *S. Ignatii episcopi Antiochiæ*, habet: Ἐάσατε μιμητὴν γενέσθαι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου. *Simile me imitari passionem Dei mei*, ex epistola, scilicet, ad Romanos. Ejusdem sæculi secundus testis, et quidem locupletissimus, est Antiochus sub Heraclio monachus Palæstinus, qui ad Eustathium scripsit circa annum 620, eique homilias suas dedicavit. Quarum 121 quæ agit *De veneratione sacerdotibus præstanda*, hæc nobis e S. Ignatio decerpta tradit: Ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐπιστέλλει, λέγων· Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὁμῖν. Ἀντιλήγορον ἐγὼ τῷ ὑποτασσομένῳ (lege τῶν ὑποτασσομένων, ne cum Tilmanno interprete ita reddas, *recreor in episcopo qui mihi subrogatus est*), ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρους τε καὶ διακόνους· μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο ἔχειν ἐν Θεῷ. Ignatius Theophorus per epistolam dicit: « *Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Anima mea pro his, qui episcopo, presbyteris, et diaconis morem gerunt: cum illis portionem habere mihi in Deo contingat.* » Hæc autem in Epistola ad Polycarpum existant. Καὶ αὖθις· Μάρτυς μοι, ἐν ᾧ δέδουαι, ὅτι ἀπὸ σαρκὸς ἀνθρωπίνης οὐκ ἔγγωρ· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκλήρυσσεν λέγοντάδε· Χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιῆτε. Et rursus: « *Testis mihi, in quo vinculus sum, quod ex carne humana non noverim; Spiritus autem prædicavit, hæc dicens: Sine episcopo nihil facite.* » Quæ totidem syllabis in Epistola ad Philadelphenses leguntur. Χρὴ οὖν ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσειν ἡμᾶς. Oportet igitur nos nihil sine episcopo facere, ex Epistola ad Tralhanos. Ὅπου γὰρ ἂν φανῇ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλήθος ἦτω· ὡσπερ ὅπου ἂν ὀνομασθῇ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπισυνάγεται. Ubi enim conspicietur adesse episcopus, ibi multitudo sit: ut ubi nominatur Christus Jesus, ibi catholica Ecclesia cogitur, ex Epistola ad Smyrναeos. Οὐκ ἐξὸν οὖν ἐστιν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαδίζειν (l. βαπτίζειν ex ms. Oxoniensi) οὔτε ἀγάπην ποιεῖν· ἀλλ' ἔβ ἂν ἐκείνος δοκιμάσῃ, τούτο καὶ τῷ Θεῷ ἀρεστόν. Non igitur licet sine episcopo vel baptizare, vel aga-

A pen facere; sed quod ille probaverit, hoc et Deo acceptum, ex eadem. Ὁ τὸν ἐπίσκοπον τιμῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τιμᾶται· ὁ λάθρα ἐπισκόπου τι πράσων τῷ διαβόλῳ λατρεῖ. Qui episcopum honorat, a Deo honoratur; qui clam episcopo aliquid facit, diabolum colit, ex eadem. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶν ὑποτάσσεσθαι καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, ὡς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν· οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ πομάτων εἰσὶν διάκονοι, ἀλλὰ Ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρέται· δέον οὖν ἐστὶν αὐτοὺς φυλάσσεσθαι τὰ ἐγκλήματα ὡς πύρ· ὁμοίως πάντες ἐντρέψεσθωσαν τοὺς διακόνους ὡς Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὡς τὸν πατέρα, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ὡς συνέδριον Θεοῦ, καὶ ὡς δεσμὸν ἀποστόλων· χωρὶς τούτων Ἐκκλησία οὐ καλεῖται. *Necesse igitur est (non, episcopo subjecti ut sint etiam presbyteri, ut et apostoli Jesu Christo, ut pessime transtulit Tilmannus, sed) subjici etiam presbyterio, ut apostolis Jesu Christi, qui est spes nostra omni modo omnibus placere: Non enim sunt esculentorum et poculentorum ministri, sed Ecclesiæ Dei servi. Oportet igitur eos vitare crimina verinde ac ignem. Similiter et omnes revereantur diaconos, ut Jesum Christum, et episcopum ut patrem, presbyteros autem ut concilium Dei, et vinculum apostolorum. Sine his Ecclesia non vocatur; ex eadem. Lacuna autem apud Antiochum facile suppletur ex Ignatio.*

Circa medium hujus ævi præcipue claruit Maximus abbas, confessor et martyr, qui Epistolam ad Romanos agnoscit, eamque statim ante martyrium scriptam confitetur; licet ea sententia de scriptis Ignatii a tota Ecclesia recepta ipsius sententiæ de Areopagiticis plane repugnaret, eumque ad miras angustias, et effugia tanto viro prorsus indignæ redigeret. Nunc enim Ignatium martyrem facit ante Domitianum: quod si verum esset, objectio Dionysianis facta prorsus evanesceret. Sed cum omnes scirent eum sub Trajano martyrium subiisse, agnosceretque ipse scriptas fuisse sub Onesimo, Timothei successore, cum Dionysiana Timotheo dedicatas: respondit, ut potuit, primo, verba Ignatii non fuisse ab ipso Dionysio scripta, sed ab aliquo studioso postea inserta; secundo, quia hoc gratis dictum esse videatur, verba illa: *Amor meus crucifixus est*, sæpius fuisse ab Ignatio tum in sermone tum in scriptis usurpata hariolatur, Dionysiumque non ad has epistolas, sed ad alia scripta respexisse, et rationem qualem qualem addit. Τεμῆριον δὲ τὸ μὴ προσχεῖσθαι· Γράφει δὲ τισι, τουτέστι Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἀπλῶς· Γράφει δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἰγνάτιος. Hujus rei indicium esse, quod apud Dionysium non addantur illi, ad quos scribit Ignatius, scilicet Romani; sed simpliciter dictum sit: *Scribit autem divinus Ignatius*. Aperte igitur testatur Maximus, etiam cum ea confessione nimium premeretur, S. Ignatium epistolas quas habemus sub Onesimo scripsisse, et verba illa: *Amor meus crucifixus est*, in Epistola ad Romanos genuina

fuisse scripta. Idem in *Locis communibus* hæc ex Ignatio excerpit: Τέλειοι ὄντες τέλεια φρονεῖτε, θέλωσιν γὰρ ὑμῖν εὐπραγταῖν Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρέχειν. *Qui perfecti estis perfecta sapite; volentibus enim vobis bene agere Deus paratus est præbere*, ex Epistola ad Smyrnæos.

Huic adjungo Theodorum presbyterum, Photio in primo codice Bibliothecæ suæ memoratum, quoniam eum fuisse Theodorum Raithu Maximi synchronum suspicor: qui librum singularem ex professo composuit, quo ostendere conatus est, licet infeliciter sine dubio, ut et Maximus, germanum esse S. Dionysii Areopagitæ opus, et argumentis in contrarium allatis prout potuit respondit, quorum unum, teste Photio, hoc erat: Πῶς μέμνηται τῆς τοῦ θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς ἡ βιβλος; ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος τοῖς τῶν ἀποστόλων ἐνήχημας χρόνοις, Ἰγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανῶν τὸν διὰ μαρτυρίου ἠβλήσεν ἀγῶνα, ὃς καὶ πρὸ βραχῦ τῆς τελευτῆς ταύτης ἐπιστολὴν, ἧς ἡ βιβλος μνημονεύει, γράφει. *Quomodo divini Ignatii epistolam liber ille citat? Dionysius enim apostolorum temporibus floruit, Ignatius autem sub Traiano martyrii certamen certavit, et paulo ante mortem hanc epistolam quam liber ille citat, conscripsit.*

Hæc autem e Maximo et Theodoro deprompta non sunt duorum tantum hominum nuda testimonia, sed ejusdem sæculi communia suffragia. Cum enim priori ævo hæretici auctoritatem Dionysii urgerent, quæ quidem nunc a catholicis rejiceretur, nunc reciperetur; hoc demum sæculo inter ipsos catholicos acriter disputatum est, an ea opera essent ipsi Areopagitæ tribuenda? Qui negabant, hoc inter alia argumento utebantur, auctorem libri *De divinis nominibus* citasse epistolam Ignatii ad Romanos, hanc autem epistolam sub Traiano, paulo ante mortem martyris, scriptam fuisse: eum igitur qui hanc citavit, non fuisse Areopagitam, qui cum apostolis vixit et sub Domitiano mortuus est. Qui asserebant, fatebantur Ignatii epistolam paulo ante mortem ad Romanos scriptam fuisse, et ad incitas redacti, mira effugia comminiscabantur. Omnes igitur catholici, tum qui Dionysium rejiciebant, tum qui recipiebant, Ignatii nostri epistolas ut indubitatias agnoscebant.

Octavi sæculi primus testis est Joannes Damascenus, qui circa annum 740 in Syria floruit. Hic autem cum SS. Patrum insignes sententias in libros *Parallelorum* congescit, complures ex Ignatio nostro transcripsit. Cardinalis Caraffa codicem Græcum cum Jacobo Billio communicavit, quem ille in hunc modum transtulit, l. 1, c. 9: *Volentibus nobis bene agere, Deus ad largiendum promptus est*, ex Epistola ad Smyrnæos, c. 18. *Pace nihil est præstantius, in qua bellum omne aboletur*, ex Epistola ad Ephesios, l. 11, c. 15. *Facite omnes ut episcopum sequamini, quemadmodum Christus Patrem; presbyterorum chorum, ut apostolos; diaconos autem vereamini non secus ac Dei mandatum. Nemo*

quidquam eorum quæ ad Ecclesiam atinent, citra episcopi auctoritatem faciat. Ea firma eucharistia esse censeatur, quæ ab episcopis fit. Ubi episcopus apparuerit, illic vultus sit: quemadmodum ubi est Christus, illic etiam catholica Ecclesia est. Citra episcopum nec baptizare, nec synaxim facere licet; sed quod ille probaverit, hoc Deo quoque gratum est. Qui episcopum honore afficit, is a Deo honoratur. Qui clam episcopo aliquid facit, hic diaboli cultor est; ex Epistola ad Smyrnæos. Ibidem: Omnes perfer, ut te quoque Christus: omnibus in eharitate hære. Præcibus sine ulla intermissione stude. Probos discipulos si amaveris, nihil gratiæ tibi habendum erit. Itaque in hoc potius incumbere, ut morum facilitate atque clementia contumaces subjicias. Non omne vulnus eodem emplastro curandum est. Febrium accessiones perfusionibus seda. Propterea carne simul et spiritu constas, ut quæ oculis tibi subjiciuntur corrigas; quæ autem aspectum tuum fugiunt petas ut tibi detegantur, quo nihil omnino prætermittas; ex Epistola ad Polycarpum, c. 35: Cum in rebus divinis firmus ac robustus fuero, tum vehementius timeam oportet, absque iis caveam, qui me incassum instant. Qui enim me laudant, flagro me afficiunt; ex epistola ad Trallianos, l. 11, c. 30. Mansuetudine opus habeo, per quam princeps hujus sæculi diabolus evertitur; ex eadem, c. 94. Nemo vestrum adversus proximum quidquam habeat. Ne occasionem gentibus detis, ne paucorum stultorum culpa fiat, ut multitudo sancta ac divina quadam virtute prædita medicis impetatur; ex eadem.

Huic adjungo Antonium, Damasceni, ut videtur, discipulum, qui in Melissa nostrum crebro citat. Ὅυδὲν ἔστιν ἀμεινὸν εἰρήνης, ἐν ἧ ἡ πᾶς ὁ πόλεμος καταλύεται. *Nihil est pace melius, qua omne bellum dirimitur; ex Epistola ad Ephesios. Εἰ τις δύναται ἐν ἀγνείᾳ μένειν εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ἐν ἀκαυχήσει μενέτω, καὶ ἐὰν γνωσθῆ ἡ πλεον τοῦ ἐπισκόπου, ἐφθαρταί: πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔνωσιν ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ἢ κατὰ Θεὸν, καὶ μὴ κατ' [αἰσχρὰν] ἐπιθυμίαν. Si quis in castitate manere potest ad honorem carnis Domini, sine jactantia pergat. Et si videri vult plus episcopo, corruptus est.*

D *Decet autem ducentes et ductas cum sententia episcopi unionem facere, ut nuptiæ fiant secundum Dominum, et non secundum [turpem] cupiditatem; ex Epistola ad Polycarpum. Στῆχε ὡς ἀκμὸν τυπόμενος: μεγάλου ἀθλητοῦ ἐστὶ δέρεσθαι καὶ νικᾶν: μάλιστα δὲ ἔνεκεν Θεοῦ πάντα ἡμᾶς ὑπομένειν δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομεινῆ. Statio quasi incus dum cæderis: generosi est athlete cædi et vincere: maxime propter Deum nobis omnia patienda sunt, ut ipse nos patiatur; ex eadem. Μακροθυμεῖτε μετ' ἀλλήλων ἐν πραύτητι, ὡς ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν διὰ παντός. Patienter alii alios cum mansuetudine patimini, ut nos semper Deus; ex eadem. Χρηζῶ πραύτητος, ἐν ἧ καταλύεται ὁ ἔρχων τοῦ αἰῶνος τούτου [διάβολος]. Clementia ego, qua evertitur princeps hujus*

æculi [*diabolus*]; ex Epistola ad Trallianos. Οἱ δοῦλοι μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλέον δουλευέτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν. *Servi non desiderent a communi liberi fieri; sed in gloriam Dei plus seruiant, ut meliori libertate a Deo potiuntur;* ex Epistola ad Polycarpum. Σπουδάσατε μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ἦτε Θεῷ ὑποτασσόμενοι, καὶ ὅσον βλέπετε σιγῶντα τὸν ἐπίσκοπον, πλέον αὐτὸν φοβείσθε, πάντα γὰρ ὃν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτως δεῖ ἡμᾶς αὐτὸν δέχεσθαι ὡς αὐτὸν τὸν πέμποντα· τὸν οὖν ἐπίσκοπον ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν. *Dare operam ne resistatis episcopo, ut sitis Deo subjecti: et quo magis tacitum videritis episcopum, tanto magis eum metuitis. Quemcumque enim mittit paterfamilias ut rei domesticæ præsit, sic decet nos excipere, ut ipsum qui mittit. Episcopum igitur tanquam Dominum ipsum oportet suspicere;* ex Epistola ad Ephesios. Πάντα βίασε ὡς σε ὁ Κύριος, πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ· αὐτοῦ σύνεσιν πλέοντα ἤς ἔχεις. Πάντων τὰς νόσους βίασε· ὅπου γὰρ πλέον κόπος, πολὺ τὸ κέρδος. *Omnes ferto, ut te Dominus; omnes sustine in charitate. Postula prudentiam majorem ea quam habes. Omnium morbos porta; ubi enim plus laboris, ibi lucri multum;* ex Epistola ad Polycarpum.

Nono sæculo assigno Andream Hierosolymitanum, Cretensium archiepiscopum, qui Homilia in *Nativitatem B. Virginis* secunda, apud Oxonienses mss. hæc habet: Ὡς φησὶ πῶς ἄγιος ἀνήρ, Ἰγνάτιος ὄνομα αὐτῷ· *Kal ἔλαθε τὸν ἀρχοῦτα τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ παρθερία Μαρίας, καὶ ὁ τόκος αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, τρία μυστήρια φρικτὰ, ἅπαντα ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ ἐπράχθη. Ut ait sanctus vir, cui nomen Ignatius: «Principem hujus sæculi latuit virginitatis Mariæ, et partus ejus, similiter et mors Christi, tria tremenda mysteria, quæ in silentio Dei facta sunt;» ex Epistola ad Ephesios.*

Freculphus Lexoviensis, qui circa A. C. 840 scripsit, omnia quæ a S. Hieronymo de epistolis S. Ignatii in *Catalogo* scripta sunt, in historiam suam transtulit, et tacito ejus nomine pro suis haberi voluit. Michael Syngelus, qui aliquando destinabatur patriarcha Constantinopolitanus, et Nicephori successor, in *Encomio Dionysii Areopagitæ*, ad illa verba: Γράφει δὲ ὁ θεὸς Ἰγνάτιος· Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται, Scribit autem divinus Ignatius: «*Amor meus crucifixus est,*» hæc habet: Τοῦτο γὰρ τὸ βῆτην ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, μέλλων ἐν Ῥώμῃ μαρτυρικῶς ἀθλήσειν, καὶ τοῖς λέουσι βορὰ κατὰ τὴν τοῦ τυράννου Τραϊανοῦ πρόσταξιν παραβλήθησθαι, περὶ τῆς αὐτοῦ τυραννείας ἑννατον ἔτος κατὰ τῶν εὐσεβιστάτων Χριστιανῶν διωγμῶν ἐγέλραντος, Ῥωμαῖοις ἐπιστέλλων γέγραφε. *Hanc enim sententiam dæifer Ignatius, cum jam Romæ martyrium subiturus, et tanquam esca leonibus projiciendus esset, secundum Trajani tyranni decretum, qui circa. annum tyrannidis suæ nonum adversus piissimos Christianos*

A persecutionem excitaterat, in epistola ad Romanos scripsit. Ita ille quidem simul et Ignatium et Dionysium defendens, quem, ut Ignatii epistolam videret, non ante finem imperii Trajani obiisse valt. E contra Photius eodem sæculo, dum argumenta repetit, quibus Theodorus presbyter respondit, interque ea illud de Ignatii Epistola ad Romanos paulo ante martyrium scripta, simul et defensionem Dionysii infirmam esse indicat, et epistolam eam ab ipso Ignatio, paulo ante martyrium, scriptam fuisse confirmat, codice primo. Idemque codice 228 dum patriarchæ Ephræmii sententiam suis verbis recitat: Ὅπερ οὖν εἰρηται κατὰ τὸ τρίτον κεφάλαιον, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν, καὶ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν μακαρίων πατέρων ἡμῶν, Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου, καὶ Ἰουλλοῦ, καὶ Ἀθανασίου, καὶ Γρηγορίου, καὶ Βασιλίου, διελέγχε τὸς δυσσεβεῖς ὡς ἡ τῶν ἁγίων χρησις (πάντες γὰρ οὗτοι τοῦτοις ἐχρήσαντο) οὐδεμίαν τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐπινοεῖ τῆς ἐνώσεως. Quod igitur tertio capite dictum tum es scriptis evangelicis apostolicisque, tum ex beatis Patribus nostris, Ignatio deifero, Julio, Athanasio, Gregoriis et Basilio, convincit impios, quod articulorum usus (omnes enim hi illis usi sunt) nullam sectionem aut divisionem unitatis subindicat, satis ostendit se epistolas illas Ignatii pro veris et genuinis habuisse.

Sub initio decimi sæculi Simeon ὁ Λογοθέτης, qui dictus est *Metaphrastes*, martyrium S. Ignatii longa oratione exornavit, Epistolam ad Romanos eidem intexuit, Irenæi etiam et Polycarpi testimonia protulit.

Undecimo sæculo assignandum puto auctorem *Locorum communium* mss. in Bibliotheca Oxoniensi, qui sententiam illam, τέλειος ὄντες τέλεια φρονεῖτε, ex Epistola ad Smyrnæos citat. Circa medium hujus sæculi Gervinus abbas, inter XXXVI volumina in Bibliotheca abbatiae Centulensis, primo loco ponendas curavit epistolas Ignatii, ut ostendit *Chronici Centulensis Auctor* lib. iv, cap. 32.

Duodecimo sæculo vixit Honorius Augustodunensis, qui in lib. *De luminaribus Ecclesiæ* hæc habet: *Ignatius, Antiochenæ Ecclesiæ post Petrum apostolum tertius episcopus, scripsit Ecclesiæ Ephesiorum epistolam, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos, deinde ad Philadelphios, et Smyrnæos. Hic passus est sub Trajano.*

Sub initio decimi tertii sæculi Nicetas Choniates eadem protulit in *Thesauro*, quæ antea sub Anastasii Sinaitæ nomine produximus. Georgius autem Pachymeres ad Dionysium Areopagitam, Φέρει γοῦν τὸν Σολομῶνα μάρτυρα, καὶ τὸν μέγαν Ἰγνάτιον. Epistolæ igitur ad Romanos auctorem, quem citat Dionysius, *magnum Ignatium* appellat. Robertus autem Lincolnensis episcopus, vir sui temporis doctissimus, *Commentariorum in Dionysii Ecclesiasticam hierarchiam* cap. 3, hæc ex Epistola ad Smyrnæos profert: *Est enim eucharistia, secundum*

beatum Ignatium, caro Salvatoris nostri Jesu Christi pro peccatis nostris passa, quam benignitate Pater resuscitavit. Et ad librum *De divinis nominibus*, cap. 4, tradit Ignatium ita vehementer dilexisse, quod optavit etiam tradi malis punitioibus diaboli, ut ipso frueretur; ex Epistola ad Romanos.

Decimi quarti sæculi testis est Nicephorus Callistus, qui ex veteribus Ecclesiasticæ Historiæ scriptoribus plurima congescit, omnia quæ ab Eusebio de Ignatii epistolis scripta sunt in historiam suam transtulit, lib. III, cap. 19. Auctor *Memorialis historiarum*, libri in Bibliotheca Cantabrigiensi ms.: *Beatus autem Dionysius, in scientia tam profundus, adducit quasi pro auctoritate, de B. Ignatio dicens in lib. De divinis nominibus: Amor meus crucifixus est. Idem etiam adducit loca S. Polycarpi et S. Irenæi, verbaque etiam ex Epistola ad Romanos ab Eusebio transcripta Macarius Chrysocephalus inter codices Barocianos Oxonii ms. in magna Alphabeta, sive Catena, quam in ea Lucæ quæ non sunt in Matthæo scripsit, apposito nomine Ignatii hæc inseruit: Έγενήθη γάρ και έβαπτισθη ίνα τδ θνητων ήμῶν καθαρισθῆ, natus est enim et baptizatus ut mortale nostrum purificaretur. Gulielmus Woleford Anglus, ex academia Oxoniensi theologiæ doctor, contra *Triologum* Wicelsi hæc Ignatii laudat, *Considerate qualiter Anthropomorphi a communionis et oratione sanctorum recedunt, propterea quod non habent confiteri eucharistiam carnem esse Salvatoris;* ex Epistola ad Ephesios. Denique Joannes Tis-sington, etiam Anglus, in *Confessione contra Wicelsum*, in Bibliotheca Usseriana ms.: *Considerate qualiter [Anthropomorphi] a communionis et oratione sanctorum recedunt, propter non confiteri eucharistiam carnem esse Salvatoris, quam Pater sua benignitate resuscitavit. Contradicientes huic dono perscrutantes. Decens est a talibus recedere, et nec communiter nec seorsim cum eis loqui, ex eodem loco.**

Præter hæc veterum testimonia suo quæque sæculo assignata, aut ex Græcis aut Latinis scriptoribus producta, est et aliud ex Arabico de promptum; cujus cum nec auctor satis certo, nec ætas mihi hactenus innotuit, illud postremo loco adjungendum putavi, quemadmodum a viro docto Bernardo Oxoniensi e codice ms. D. Thevenoti, qui numero octavus est in Catalogo Verlanii, exscriptum, mihiq; communicatum est. Ita igitur Ibn Zorha Jacobita (si bene meminit amicus noster), libri sui *Adversus Eutychem* cap. 4: *Dicit Ignatius patriarcha Antiochensis tertius a Petro apostolo in epistola sua ad Smyrnenenses, dicit (inquam): « Et vos etiam estote persuasi in Domino nostro Jesu Christo, qui ex semine Davidis prophætæ quoad corpus, et Filius Dei in veritate ejus, natus ex Maria virgine, et baptizatus a Joanne, et crucifixus propter nos sub præfectura Pontii Pilati. » Et dicit etiam in Epistola sua ad Antiochenses: « Qui credit nunc in Christo, et non in oblatione sua (esse eum)*

A Filium Dei creatoris mundi, dicatque quod est illic filius alius, et substituet eum loco ejus, de quo raticinati sunt prophætæ, quemque prædicarunt discipuli, palatium est diaboli. » Ex quibus duobus locis apparet, Jacobitam illum istam Ignatii editionem habuisse, quam nos ex Medicea codice habemus. Citat quidem Epistolam ad Antiochenos, quæ inter spurias fuit; verba autem priora ex Epistola ad Smyrnenos non interpolata, sed genuina prorsus sunt de prompta. Neque enim ea habet quæ ab interpolatore sunt inserta, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν Θεὸν Λόγον, τὸν μονογενῆ Υἱόν. Usus igitur est Jacobita ille editione tertia, quæ genuinæ et hactenus integræ Ignatii epistolæ continebantur cum aliquot etiam fictis, qualem Damascenus et Antonius usurpabant; adeoque testatur, epistolas Ignatii genuinas non tantum a Græcis et Latinis, sed etiam ab Arabibus, non tantum catholicis, sed et hæreticis receptas fuisse.

CAPUT III.

Argumenta pro S. Ignatio, partim a testibus, partim a testimoniis petita. A testium numero, antiquitate et serie. A testimoniorum tum generali, tum particulari indicatione.

Cum tot omnium sæculorum testimonia adduxerimus, nihil ulterius, quod ad argumentum externum attinet, desiderari posse videatur; τὸ γὰρ τοσοῦτοις μάρτυσιν ἀντιτείνειν παραπληξίας ἐσχάτης. Tot enim et tantis testibus refragari extremæ dementiæ est, ut loquitur Theoderetus dialogo 1. Et tamen repertus est Blondellus, qui in Præfatione rotunde dixerit: *Sed plenam illis ipsis quas confictas putamus epistolis fidem habuere Patres! Quid tum? Ain vero, quid tum? Tum certe habemus argumentum a testimoniis petitum de scripto viri apostolici ecclesiastico locupletissimum firmissimumque, et quale nunquam adhuc quemquam fefellerit; neque si cætera respondeant, quæ in argumento interno afferemus, fallere potuisse putandum est. Hoc ut dilucidius appareat, ex ante dictis nonnulla observabimus, et quam ea vim ad fidem faciendam habeant, tum ex testibus ipsis, tum ex ipsorum testimoniis perpendemus.*

A testibus non unum sumimus argumentum. Ut D a numero incipiamus, sunt illi sane quamplurimi; neque ulla scripta tam brevia tot fautores et testes, tot excerptores laudatoresque adhuc uspiam nacta sunt. Est enim vel una S. Clementis epistola ad Corinthios scripta his septem S. Ignatii haud paulo prolixior; præsertim si folium illud ms. excisum consideremus, quod octo ad minimum paginas, ut nunc Clemens editus est, exæquat. Et quamvis Dalæus de numero testium provocet ad testimonia Ignatio ab Usserio, Clementi a Junio præfixa; observandum illi prius fuit, ab Armachano partem longe maximam esse prætermissam, a Junio quamplurimos esse adductos, qui nullum epistolæ testimonium perhibent, quales sunt S. Paulus, Ignatii interpolator, Optatus, Rufinus, Augustinus, Euclæ-

rius, Ivo Carnotensis, Zonaras, Hugo de S. Victore, et Albertus Stodensis; qui omnes Clementem quidem aliquo, epistolam nullo modo nominant. Sunt autem testes nostri, qui epistolis ipsis, quas defendimus, suffragantur, oppido multi; et si perpendamus quam pauca veterum ecclesiasticorum scriptorum opera nunc exstant, quam multo plura perierunt aut adhuc cum blattis et tineis certant, non assumus notū hanc testium nubem satis amplam putare, et ex his quos adduximus, eorum numerum, quos adducere non possumus aut negleximus, infinitum pene æstimare. Et hæc omnino premenda erant adversus Dallæum, qui Hænimondum *ne quatuor quidem Patres ex omni secundi, tertii et quarti sæculi copia nominare potuisse* tam falso pronuntiavit.

Secundo, si animum ad seriem temporum referamus, et ab ipsa ætate qua primum scriptæ perhibentur epistolæ, ad eam qua primum impressæ, et erumpentibus Ecclesiæ discordiis, in dubium sunt vocatæ, testes nostros ita dispositos esse observeremus, ut cum primus ipsi S. Ignatio, primo secundus familiaris fuerit, tum nemo fere reliquorum sit, qui non a sequenti aut nosci aut videri poterit, cum in unoquoque fere sæculo novis binos, nunc trinos, nunc quaternos numeraverimus, plurimum certe etiam hoc ad sententiam nostram confirmandam valet. Ab hac enim testium serie nullibi interrupta pro certo haberi debet aut neminem unquam hoc ipsum quod illi constanter docuerant negasse, neminem de auctoritate S. Ignatii dubitasse, aut si quis unquam id fecerit, ejus sententiam ab aliis semper pro nihilo habitam. Quocumque enim tempore aliquem aliter sensisse quis velit (qualem tamen ego neminem agnosco) ejus importunam dubitationem et ea quæ præcesserunt improbabilem reddent, et ea quæ sequuntur testimonia, nullius apud alios ponderis aut auctoritatis fuisse probabunt. Cum igitur nostri asserant, testimonia quæ afferuntur pro Ignatianis, paria esse iis, quæ pro epistolis Clementis aut Polycarpi adduci solent aut possunt, ego autem multo ampliora illustrioraque; Dallæus, qui antiquissima frustra negat, hanc comparisonem nullo modo admittit, et nimis dilute adversus eam integris sæculis pugnat. Videamus igitur an hoc ab eo jure fiat; et quoniam de Polycarpo prudens silet, de Clemente solo lis erit. Testimonia in hac re ea sane optima sunt, quæ ad ipsam scripti ætatem proxime pertingunt; hoc ab utroque nostrum admittitur. Scriptoribus secundi sæculi non minus auctoritatis tribuunt Patres tertii sæculi, quam scriptoribus primi Patres secundi. In assignando sæculo fallax esse potest argumentum; non igitur integris sæculis eminus, sed annis cominus pugnemus. Scripta est epistola, quæ sub S. Clementis nomine circumfertur, ante annum Domini septuagesimum sextum, latente Blondello; ut alii existimant, sub initio imperii Vespasiani, id est circa septuagesimum vul

garis æræ annum: stantibus enim Hierosolymis eam exaratam esse non dubitant; cui sententiæ etiam illa in initio Epistolæ verba, *Δι' ἀφνειοῦς καὶ ἐπαλλήλους γενομένης ἡμῖν συμφορᾶς καὶ παρεμπιπτόσεως*, ut aliquando, Deo volente, ex antiquissimo illo ms. legendum ostendemus, suffragari videantur. Jam quis primum huic epistolæ testimonium perhibuit? Non illi quos præfixit Junius, Ignatius et Justinus, neuter enim verus est; sed Dionysius, quem non nominavit, Corinthiorum episcopus, epistola ad Romanos, Soteri episcopo nuncupata. *At Soter præfuisse dicitur Ecclesiæ Romanæ ab a. D. 178 ad 179*, inquit Blondellus. Ante igitur a. 178 scriptam fuisse Dionysii epistolam non apparet. Quare plures quam centum anni sunt elapsi, antequam quisquam, quod novimus, S. Clementis Epistolæ testimonium perhibuit. E contra qui primum Ignatianis testimonium perhibet est S. Polycarpus, S. Ignatio non tantum synchronus, sed et familiaris, qui ipsi Smyrnæ aderat, cum quatuor epistolas inde mitteret, qui unam ad se datam, ad Smyrnæos suos aliam Troade recepit, qui intra paucos menses septem collegit, edidit, et suæ subjunctas Philippensibus misit. Secundus pro Clementina testis forte afferri poterat Hegesippus: de ea enim quædam commemoravit, sed quæ ignorare nos voluit Eusebius. Anastasius quidem Bibliothecarius (ut hunc Junii Catalogo testem addam) in *Historia ecclesiastica* hæc de S. Clemente refert: *Hujus epistola fertur ad Corinthios missa, quam tota recipit, ut Hegesippus testatur, Ecclesia*. Sed hoc Hegesippi testimonium nullibi exstat, et Anastasius Georgium Syncellum hic male transtulit. Syncellus enim (alius Junii Catalogo testis addendus) de S. Clemente ita loquitur: *Τούτου ἐπιστολῆ, ἡ μὲν γνησία, Κορινθίους φέρεται ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας γραφεῖσα, στάσεως ἐν Κορίνθῳ συμβάσης τότε, ὡς μαρτυρεῖ Ἡγήσιππος, ἦτις καὶ ἐκκλησιάζεται. Sed et in horum verborum interpretatione Jacobus Goar, qui Syncellum tam involuntariter transtulit, non minus quam Anastasius erravit. Germanam ejus ad Corinthios epistolam, quasi a Romana Ecclesia, tumultus cujusdam Corinthi exorti occasione, scriptam ab Ecclesia vulgo recipi. Et coram publice legi, auctor est Hegesippus. Ita ille. tu autem verte: Hujus epistola, quæ unica genuina est, ad Corinthios fertur, tanquam ab Ecclesia Romana scripta, seditione tunc temporis, ut testatur Hegesippus, Corinthi orta; quæ etiam ab Ecclesia recipitur, hæc enim Syncelli nihil aliud sunt quam epitome capituli 16, libri III *Historiæ Eusebiana*, cujus verba sunt, καὶ ὅτι κατὰ τὸν δηλούμενον τὰ τῆς Κορινθίων κελίητο στάσεως, ἀξιώχρεως μάρτυς ὁ Ἡγήσιππος, porro supradicti Clementis tempore seditionem inter Corinthios esse commotam, luculentissimum testis est Hegesippus. Auctoritate igitur Hegesippi utitur in hunc tantummodo finem eo loci Eusebius, ut ostendat, sub pontificatu Clementis seditionem Corinthi ortam*

esse; neque aliud quidquam voluit Syncellus. Tertius pro Clementina testis est Irenæus, iudem et pro Ignatianis; sed Irenæus pluribus quam triginta, imo pene quadraginta annis ab illius quam a nostrarum scriptioe remotior fuit. Quartus pro Clemente Romano testis est Clemens Alexandrinus, qui post mortem Commodi scripsit, centum et viginti ad minimum annis postquam edita creditur epistola Clementina. At a martyrio Ignatii tot anni non effluerant, cum Origenes Clementis discipulus, luculentissimum illi testimonium præbuit, *Homiliis in Lucam*, quas scripsit juvenis, teste Hieronymo, ante virilem ætatem, hoc est sub Severo vel Caracalla, cum esset 20 pene annis editioni Ignatianæ ætate propinquior, quam fuerat Clementinæ, cum scriberet Clemens Alexandrinus. Et jam quis non videt, seriem testium ab ipso initio per tot sæcula deductam ad fidem faciendam plurimum valere?

Testimonia ipsa quod attinet, sive ea generatim et universe dicta sunt, sive particulatim, et distincte; omnia certe epistolis hisce, quas defendendas suscepimus, inprinns congruunt, easque vel eo nomine minime suspectas reddunt. S. Polycarpus, qui primo hanc epistolarum συναγωγήν edidit, hoc eas admodum honorifico elogio insignivit, et Philippensium Ecclesiæ magnopere commendavit: Ἐξ ὧν, inquit, μεγάλη ὠφελήθηται δυνήσεσθε. Περιέχουσι γὰρ πίστιν, καὶ ὑπομονήν, καὶ πᾶσαν οἰκοδομήν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἀνήκουσαν, ut habetur Græce apud Eusebium, et in veteri Latina versione: *Ex quibus magnus vobis erit profectus. Continent enim fidem, patientiam, et omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.* Tria itaque S. Pater præcipue notavit, quæ in epistolis Ignatianis quas Philippensibus misit maxime eminent; hæc autem singula in iis, quas nunc habemus, potissimum elucet. Nam sive fidem in seipsa spectes, eam Ignatius miris effert laudibus; ad Smyrnæos: Τὸ γὰρ ἴδιον πίστις καὶ ἀγάπη, ὧν οὐδὲν προέχεται· ad Ephesios: Ἡ δὲ πίστις ὑμῶν ἀναγωγεὺς ὑμῶν, voce eleganti, et Lexicographis ignota; οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελλόμενος ἀμαρτάνει· ad Philadelphenses: Πάντα ἁμοῦ καλά ἐστίν, ἐὰν ἐν ἀγάπῃ πιστεύετε· sive fidei habitum in auctore respicias, vivis adeo coloribus ubique depictus est, ut Owenus nostras in eo suavem fidei spiritum agnoscat. Inde illa: Ἐγὼ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα (ad Smyrn.); Ὑδωρ δὲ ζῶν ἀλλόμενον ἐν ἐμοὶ ἔσωθέν μοι λέγει· Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα (ad Rom.). Sive fidem pro objecto sumas, multi in his epistolis articuli fidei breviter explicantur, de Deo, de duabus in Christo naturis, de vita, et morte, et resurrectione Christi, ad quos antiqui Patres toties appellarunt. Ad patientiam et tolerantiam Christianam sæpissime alios impellit, ut Smyrnæos: Ἀμελθῆ ὑμῖν Θεός, δι' ὅν πάντα ὑπομένοντες αὐτοῦ τεύξεσθε· ut Polycarpum: Μάλιστα δὲ ἕνεκα Θεοῦ πάντα ὑπομένειν ἡμᾶς δεῖ,

ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομένῃ; sæpe etiam suam exprimit, ut ad Smyrnæos: Πάντα ὑπομένω, αὐτοῦ με ἐνδυναμοῦντος, et gratiam ipsam patientiæ maxime deprædicat: Ἡ πίστις ὡς περικεφαλαία, ἡ ἀγάπη ὡς δῆρυ, ἡ ὑπομονὴ ὡς πανοπλία. Ad ædificationem denique faciunt exhortationes comminationesque omnes, quibus tam frequenter et crebro utitur, ad omne Christianum officium, ad omnes pietatis partes ubique impellens ut fierent λέθοι ναοῦ Πατρὸς ἡτοιμασμένοι εἰς οἰκοδομήν Θεοῦ Πατρὸς, quemadmodum ipse ad Ephesios loquitur. Quo etiam pertinent illa quæ toties de concordia, unitate, et obedientia episcopis et presbyterio præstanda, usque ad invidiam inculcat; quibus etiam suos ab heterodoxis eadem opera revocat, eorumque fabulis, quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei quæ in fide est. Hæc de testimonio S. Polycarpi, ex quo patet, quanta cum ratione asseramus, illius ætate epistolas quas defendimus existisse. Eusebius etiam duos generales epistolularum characteras notat, de traditione apostolica, et hæresibus ævi Ignatianis, quibus nostræ optime respondent; quod hic monendum tantum duxi, nec ulterius urgendum; quod Eusebium epistolas nostras vidisse atque descripsisse vel ipsi adversarii fateantur.

Nec tantum testimonia quæ Ignatiana generatim et universe describunt, epistolis hisce apprime congruunt, sed et ea quæ particulatim a testibus productis ex Ignatio sunt excerpta et in ipsorum libros sub ejus nomine transcripta, in codice nostro totidem fere verbis reperiuntur; ut ex accurata collatione singulorum testimoniorum quæ atulimus cum Mediceo codice planissime apparebit. Cum autem omnes sententiæ a veteribus particulatim transcriptæ, antequam aliæ epistolæ confictæ, aut hæ ipsæ interpolatæ sunt, ex nostro codice desumptæ appareant; cumque postea nullum testimonium vel ex fictis, vel ex assumptis catalogo nostro adhibuerimus, eosque testes tantummodo citaverimus, qui antiquis, veris, et puris epistolis utebantur; non potest non hæc testium indeficiens successio summam epistolis nostris fidem, quod ad externum argumentum attinet, conciliare. Illi enim ipsi, qui de germanitate septem epistolarum ab Eusebio memoratarum dubitabant, hanc potissimum rationem afferebant, quod verba Athanasii, Theodoretii aliorumque veterum in iisdem, prout tunc etiam Græce, sed interpolatæ, exstabant, non comparerent; ut ex iis constat, quæ in Proœmio latius disseruntur. At qui Catalogum testium a nobis confectum inspiciet, omnia testimonia a veteribus excerpta in epistolis nostris, ab omni assumpto liberis, iisdem fere verbis diserte contineri reperiet. Neque vero ullum de industria prætermisimus, præter unicum illud S. Hieronymi, l. III, *Adversus Pelagianos: Ignatius vir apostolicus et martyr scribit audacter: « Elegit Dominus apostolos, qui super omnes homines peccatores erant. »*

Constat enim eum in hac sententia citanda memoriam fefelisse, et Ignatium pro Barnaba posuisse; in cujus epistola quam nunc habemus, ea verba exstant; et ex quo Origenes ante Hieronymum eadem produxerat. Posuit itaque Hieronymus Ignatium pro Barnaba, ut alibi Clemens Alexandrinus Barnabam pro Clemente. Cum igitur omnia testimonia priorum sæculorum, ex S. Ignatio particulatim excerpta, inde libris veterum Patrum, tanquam tot flores, sparsa; cumque post has epistolas corruptas aliasque confictas, tot tamen etiam ex puris adducta, in his epistolis totidem fere verbis compareant, jure ac merito easdem eidem S. Ignatio, cui illi omnes tribuerunt, ascribendas contendimus.

Denique hinc etiam argumentum ad asserendas S. Ignatio has epistolas non leve elicimus, quod nulla vetustiorum temporum ætatem præ se ferentia jam scripta exstant; de quorum veris auctoribus aut hoc aut priore sæculo ulla cum ratione dubitatum est, quin aut a veteribus non fuerint omnino agnita, aut si forte ab aliquibus agnita sint, de iisdem tamen in Ecclesia Dei ab aliis aut dubitatum aut disputatum fuerit. S. Clementis epistolam secundam non ejusdem auctoris esse cum primæ volunt viri docti, licet utraque in Canonibus apostolicis pariter probetur, et ab Epiphanio aliisque agnoscat. At hoc primo indicavit Eusebius, dein Hieronymus et Photius. Dionysii Areopagitæ libros male tanto viro ascriptos, et sub ejus nomine fictos jam plurimi contendunt, atque inter eos maxime Dallæus. Sed hos ipsos prius, ob testimoniorum defectum, rejecit cum suis Hypatius; et post eum multi, etiam ob materiam, Areopagitæ esse negarunt, ut ostendunt Maximus et Theodorus, qui eosdem infeliciter defendere conati sunt. Hermæ Pastorem universi hac ætate fere condemnant; idem multi Origenis ævo, ipso teste, fecerunt, ut et Tertulliani; et si verum esset, quod Latini postea tradiderunt, librum eum a Pii pontificis fratre scriptum fuisse, esset sine controversia suppositivus. Prochori libellus *De vita S. Joannis* haud immerito rejicitur, ut et *Historia apostolica* Abdæ Babylonii, quem post Hegesippum scripsisse observat Gerardus Vossius, addere potuit et post Ruffinum, nam verba Hegesippi apud Abdiam ex Ruffini translatione sunt transcripta. Sed de utroque altum apud veteres silentium. Passio S. Andræ a presbyteris et diaconis Ecclesiarum Achaïæ, ut volunt, scripta adhuc controvertitur, sed tam antiqui maximeque venerandi monumenti, si verum esset, nemo veterum meminuit, neque ante finem octavi sæculi a quopiam memoratur. Reliqua etiam quæ vetustatem summam præ se ferunt scripta, et hoc, vel præcedente sæculo, viris doctis spuria videntur; vel alto atque diuturno veterum silentio damnantur, vel a veterum aliquibus, diu ante nostra tempora, rejecta, aut saltem in dubium vocata sunt.

At de Ignatii epistolis neutrum horum dici posse illa quæ adduximus testimonia et quæ postea dicenda sunt clare evincunt; nam alto silentio condemnari non possunt, quæ ab initio receptæ atque summopere laudatæ sunt; et an S. Ignatii revera genuinæ essent, nemo veterum, nemo recentiorum dubitasse se diserte dixit; nemo spurias et commentitias fuisse suspicatus est, antequam primo aliquæ Latine sunt impressæ veteribus prorsus incognitæ, aliæ etiam Latine tantum primo, dein Græcæ, sed cum aliis junctæ, quæ recentioribus tantum Græcis agnitæ sunt, illæque ipsæ, a veteribus probatæ, non nisi multis assumptis contaminatæ apparerent. Cum igitur jam tandem antiquissimæ Ignatii epistolæ a sequioribus sint discriminatæ atque disjunctæ, ab assumptis atque corruptelis liberatæ, nitorique pristino restitutæ, simulque cumulatissimis uniuscujusque sæculi testimoniis confirmatæ, neque quisquam veterum appareat, qui de earum suppositione quidem hariolatus sit; nulla ratio vel excogitari potest, ob quam earum veneranda antiquitas et auctoritas debita in dubium sit revocanda; aut si ulla excogitari possit, ea ex ipsa epistolarum materia elici debet, quam in sequenti dissertatione ab omni suspitione liberabimus: hac interim justissima præsumptione contenti, tot vetustissimos doctissimosque Patres cum sequacibus in Ignatianis non errasse, qui tanto consensu in nullo alio celebri et antiquo ecclesiastico scripto nos fefelisse hactenus depreheni sunt.

CAPUT IV.

Argumentum adversariorum a testimoniis adversus Ignatiana expungitur. Stichometriam non esse Nicephori patriarchæ. Et Nicephorum et Anastasium Ignatii epistolas admisisse. Stichometriæ auctorem non condemnare Ignatii epistolas. Defensio responsionis Hammondi. Non probari suppositionem ex nudo titulo apocryphorum. Non ex reliquis quicum Ignatio numerantur. De Hermæ Pastore veteris Ecclesiæ judicium. Consensus Nicephori et Gelasi frustra obtenditur. Decretum sub Gelasio nomine editum ipsius esse non videtur. Defensio Usserii ab objectionibus Dallæi vindicatur. Responsio nostra illis Hammondi et Usserii superaddita. In Stichometria sub Ignatii nomine non epistolæ, sed Διδασχὴν intelligi. De indiculis: itemque de didascalis, et Constitutionibus apostolicis brevis dissertatio.

Ut hoc externum argumentum a testimoniis petitum vim eam qua pollet obtineat, et illibatam conservetur, haud meliori methodo uti me posse sentio, quam si ea omnia, quæ adversarius ad ipsum labefactandum excogitavit, porro examinanda proponam. Observo autem ea ad tria capita commode reduci, et in hunc ordinem luculenter redigi posse. Primo, ille etiam testimonia adducit, quibus suam de suppositione epistolarum sententiam confirmet. Secundo, testes nostros, ab Hammondo prius adductos, vetustissimos præcipue, rejecit; aut invalidum plane eorum testimonium reddere sigillatim conatur. Tertio, argumentum a testimonio negativum fabricatus est, qua probare nititur, nemi-

uem epistolarum quas defendimus, per ducentos post Ignatii mortem annos meminisse, et inde concludit, ab Ignatio non fuisse conscriptas.

Incipio a testibus ab adversario contra nostrorum aciem miro modo productis, vel potius subductis. Illos enim, *non tam ad constituendam sententiam, quam ad depellendam invidiam adduxisse se fateatur* in eum, scilicet, finem, ut probet Salmasium et Blondellum non fuisse primos, qui has epistolas confictas putarent. *Quisquis enim auctor Stichometriae, quam adducit, fuit, diu ante Salmasium et Blondellum vixit.* Opponit igitur *Stichometriam* Hammond, prorsus inconcinne. *Hujus vero, inquit, Στιχομετριας auctoritas cur non tanti apud nos esse debeat, quanti suam viri doctissimi esse cupiunt, non video.* At si qua sit illius *Stichometriae* auctoritas, ea non Hammond, sed Patribus opponenda fuit, ab Hammond contra Salmasium et Blondellum productis, Polycarpo, Irenæo, Origeni, vel saltem Eusebio. Athanasio, Basilio, Chrysostomo, Hieronymo, Theodoro, Gelasio, aliisque: non enim quaeritur, an *Stichometriae* auctoritati præferenda sit auctoritas Hammond, sed utri potius credendum sit, Salmasio sola *Stichometria* armato, an Hammond SS. Patrum, et omnium sæculorum testimoniis stipato. Nimis igitur subdole hoc testimonium adducit Dallæus, *ad depellendam invidiam tantum*, quo postea ad confirmandam sententiam suam sæpissime utitur: et quam infirmum sit cum probe conscius esset, ita omnino proposuit, ut nescias, utrum pro argumento haberi voluerit, necne. Si titulum capitis quarti, quinti, et reliquorum inspiciamus, argumentum est primum; si caput quintum spectemus, nullum est; ibi enim primum aliud, a silentio scriptorum ecclesiasticorum ante Eusebium ducitur. Semper tamen postea argumentum hoc, sive primum, sive nullum, maximi facit, et ubique fere inculcat. Ac revera si hoc argumentum, sive primum, sive nullum, illi eripiatur, reliqua plane, quæ nos spectant, nulla erunt.

Audiamus igitur adversarii testes non sine pompa productos. *Ecce auctores habemus, inquit, et multis ante nos sæculis denatos, et ab omni contra hierarchiam suspitione semotos, qui omnia Ignatii scripta rotunde ac sine ulla hæsitatione ad apocrypha relegarunt in Stichometria Georgio Syncello in libro antiquissimo præfixa.* Quæso te, vir doctissime, quot auctores habes in illa *Stichometria* Syncello præfixa? ostendas numerum, edic nomina. An ita numeras, quemadmodum ille apud Plautum?

Quot erunt? Ego, et Menæchmus, et Parasitus. Jam isti sunt decem: nam Parasitus Octo hominum officio fungitur.

Stichometria, quam vis Syncello præfixam, aut nullum certum auctorem habet, aut unicum certe. An Nicephorum tuum, si modo is sit, cum Ignatio tuo epistolico bicorporem, aut tricorporem facis? Certe in multo plures dividi oportet istum incertis homuncionem, ut testes nostris vel numero

A pares habeas. Sed *ecce auctores* hi, quotquot sunt, *omnia Ignatii scripta ad apocrypha relegarunt.* Pro unico scriptore, nescio quo, auctores nescio quot Syncello præfixos; et ubi nudum Ignatii nomen scriptum est, *omnia ejus scripta* legi vult vir doctissimus.

Ut autem majorem *Stichometriae* suæ jamjam producendæ auctoritatem conciliet, gravem querelam prius instituit, quod tam *immerito viri docti de Salmasii fide dubitaverint*, quem editio Nicephori Parisina ab omni suspitione liberavit. Quinam autem sunt ex nostris partibus viri docti, qui de Salmasii fide tam immerito dubitarunt? Certe Usseus *Stichometriam*, quam Georgii Syncelli et Theophanis operi præfixam in antiquissimo exemplari se invenisse narrat cl. Salmasius, non diversam esse ab ea, quam inter Petri Pithæi opuscula Græce et Latine habemus editam, existimare se professus est. Quod non est hominis Salmasii fidem elevantis, sed potius confirmantis, et sua conjectura suffulgentis; quam non minus quam Salmasii fidem Editio Parisina postea confirmavit. Hammondus etiam de auctoritate *Stichometriae* nullam sibi cum Salmasio litem fore professus est, illamque a Walone laudatam ab Indiculo a Pithæo edito non procul abesse recte colligi, vel ex titulo Georgii asseruit. Non igitur de fide Salmasii Hammondus magis quam Usseus dubitavit: ἀδέσποτον στιχομετριαν eam vocat meritissime, quia ipsam ita Salmasius produxerat, neque ei ullum auctorem assignaverat. Produxerat eam ex ms. codice, tanquam sibi soli viso, nulla auctoris *Stichometriae* mentione facta; de tenebris igitur conqueritur Hammondus haud immerito; vix enim credibile fuit, voluisse quemquam *Stichometriam* in mss. latitantem, et incerti tituli, testem citare, cum eadem in maxima luce, et sub speciosissimo titulo, non tantum auctoris, sed etiam interpretis poneretur. Ediderat enim eam Græce ad Eusebii sui calcem Josephus Scaliger, Chronologiæ Nicephori patriarchæ Constantinopolitani suffixam: ediderat eandem sub ipsius Nicephori nomine ex veteri codice Carpensi Petrus Pithæus, cum Anastasii Nicephoro supparis Latina interpretatione, quam nos postea inter Criticos sacros edendam curavimus. Monuerat Joannes Seldenus, libro *De successione in pontificatum Hebræorum*, Nicephori Chronographiam ms. exstare in Bibliotheca Londinensi collegii Sionensis, cui hanc etiam *Stichometriam* suffixam esse testamur. Non potuit itaque non mirari Hammondus, si hæc tam publice nota ex nescio qua officina produceret Salmasius.

Interim de *Stichometriae* auctoritate litem non movit Salmasio vir doctus: suspitionem tantum parenthesi inseruit; quæ quidem post splendidam illam editionem Parisinam hæret altius: et consultius omnino fecisset Dallæus, si eam nunquam nominasset, aut saltem in ea triumphare adeo visus non fuisset. Ita enim loquitur: *Viri docti Στι-*

ρομητρων ἀδέσποτον vocant. Editio Nicephoro vindicata, amplissimo viro, primæ in oriente sedis antistiti, scriptori gravissimo atque eloquentissimo, et liberalissimis Photii laudibus ornato. Hujus enim ipsius Nicephori est illa Στιχομητρα, non alterius cujusquam recentioris : idque solide et fuse demonstrat eruditissimus Goar ; quem adeat, si quis adhuc dubitet. Non jam de Salmasii, sed Dallæi fide quæritur. Quid enim ? an eruditissimus Goar hoc solide demonstrat ? neutiquam : an fuse ? nequam : an omnino demonstrat ? nullo modo : an id nude dicit, aut affirmat ? minime gentium. Imo vero id dicit, quod est Dallæi assertioni plane contrarium ; ad prima enim verba Στιχομητρας hæc diserte adnotat : *Canonicus sacrorum librorum laterculus, ad Chronographiam nihil spectans, librarii πάρεργον judicatur.* Teste igitur eruditissimo Goar, *Stichometria* a Salmasio producta, Hammondo objecta, a Dallæo defensa, non est Nicephori patriarchæ opus, sed librarii πάρεργον. Fidem igitur in Dallæo requirimus, Salmasii non tantum fidem sed et modestiam laudamus, qui *Stichometriam ἀδέσποτον* tradidit, Nicephori nomen non ablegavit, ad Scaligeri et Pithæi editiones nos non ablegavit, quod eam Nicephoro minime tribuendam putaret.

Sed post eruditissimi Goar infelix testimonium : *Ex tibi, inquit, majorem omni exceptione testem, Anastasium Bibliothecarium, hominem noni sæculi, Nicephori supparem. Is enim in præfatione Historiæ ecclesiasticæ : « Huic sane, inquit, operi ratum duxi B. Nicephori Constantinopolitani episcopi Chronographiam præponere. »* Quæritur de *Stichometria*, respondet Dallæus de *Chronographia*, ad quam illa nullo modo spectat. *Hujus autem Chronographia pars ultima est, inquit, illa a nobis laudata Stichometria, eamque editio Anastasii exhibet in calce Historiæ.* At quomodo, quæso, *Stichometria* pars est *Chronographiæ*, quæ ab ea toto celo distat ? Assuta est illi quidem in codicibus Græcis, sed non magis ipsa pars est *Chronographiæ*, quam *Chronographia* pars est *Stichometriæ*. Apud Anastasium autem ne quidem *Chronographiæ* est adjuncta, sed in calce *Historiæ Anastasianæ*, patriarcharum indiculo subjuncta. Anastasius de Nicephori *Chronologia* loquitur, quam operi suo proposuisse (vel præposuisse) se dixit. Quid hoc ad *Stichometriam*, quam operi suo non præposuit Anastasius, quam in calce editio exhibet ? Ideo *Chronographiam* præposuisse se dixit Anastasius, ut Joannes diaconus, qui *ecclesiasticam Historiam* scripturus erat, ex ea posset aliquantula carpere ; quid autem confert *Stichometria* ad *ecclesiasticam Historiam* ? Scripsisse igitur Nicephorum *Stichometriam* Anastasius testis non est.

Rei hujus veritas satis innotescit ex ipsa farragine, quæ Georgio Syncello subjuncta est, et ex quinque partibus distinctis constat, *Chronologia brevi, Genealogia, Indiculo regum et sacerdotum, Indiculo patriarcharum, et Stichometria.* Anastasius tantum *Chronographiam* brevem ab Adamo ad Theophilum Nicephoro tribuit : *Genealogiam* huic qui-

PATROL. GR. V.

A dem subjungit, sed Nicephor: esse non affirmat ; eamque duo mss. vetustissimi Græci Oxoniensis atque Londinensis non agnoscunt. *Indiculum regum et sacerdotum* Anastasius cum sequentibus post *Historiam* suam sine nomine Nicephori posuit, quem ms. Oxoniensis non habet ; *Stichometriam* denique *Indiculo patriarcharum*, nulla Nicephori mentione facta, subjungit ; eamque *Stichometriam* ms. Oxoniensis non agnoscit. In tota igitur hac farragine nihil unquam a quopiam Nicephoro tributum est, præter *Chronologiam* ab Adamo ad Theophilum : de qua tamen adhuc haud immerito dubitari potest, quidquid Goar, quem doctissimum appellat Dallæus, dixerit.

Ad rem ipsam quod attinet, asserimus neque Nicephorum patriarcham, neque Anastasium Bibliothecarium, ne *Stichometriæ* quidem auctorem, quisquis est, unquam tradidisse epistolas Ignatii, quas nos defendimus, fuisse supposititias. Nicephori effatum est in epistola ad Leonem papam Romanum de receptis SS. Patrum operibus : Πάντων τῶν ἐκκρίτων καὶ μακαρίων Πατέρων τὰ τε δόγματα καὶ πονήματα ἀσπάζομαι, ὡς διδασκαλίαν ἀνεπλήκτων καὶ σωτηρίας θεμέλιον· καὶ οὐς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία προσίεται ἀποδέχομαι, καὶ οὐς ἀποτρέπεται ἀποστρέφομαι. *Omnium electorum beatorumque Patrum dogmata et opuscula, ut quæ ab omni reprehensione alienam doctrinam salutisque fundamentum contineant, amplector ; et quoscunque Ecclesia catholica recipit, recipio, quoscunque illa aversatur, rejicio.* At Ignatium inter ἐκκρίτους καὶ μακαρίους Πατέρας numeratum, et epistolas ejus, tanquam opuscula irreprehensibilem doctrinam continentia, ab Ecclesia catholica per aliquot ante Nicephorum sæcula receptas fuisse, jam ante ostendimus. S. Ignatii igitur epistolas recepit et amplexus est Nicephorus. Præterea, Nicephorum scimus Dionysiana pro veris Areopagitæ operibus habuisse, ex disputatione cum Leone Armeno ; idem sensisse certum est Anastasium ex ipsius præfatione ad Dionysiana. At Dionysius S. Ignatii epistolam tam diserte laudat, ut qui verum Dionysium fuisse sensit, aliter de Ignatio sentire non potuerit ; neque quemquam novimus qui Areopagitam defendit, quin idem licet ad angustias redactus, etiam S. Ignatium admiserit.

Auctorem etiam *Stichometriæ*, quisquis est, negamus S. Ignatii epistolas quas defendimus supposititias pronuntiasset. Ejus quidem verba hæc sunt, prout in editione Parisina exhibentur :

Καὶ ὅσα τῆς Νέας εἰσὶν ἀπόκρυφα·
Περίοδος Πέτρου στίχων ββψ.
Περίοδος Ἰωάννου στίχων γγχ.
Περίοδος Θωμᾶ, στίχων αχ.
Εὐαγγέλιον κατὰ Θωμᾶν, στίχων α.
Διδαχὴ ἀποστόλων, στίχων εʹ.
Κλήμεντος ἀβ στίχων βχʹ.

Ἰγνατίου, Πολυκάρπου, Ποιμένου καὶ Ἐρμῆ.

Quæ ad calcem Anastasii *Historiæ* ita Latine redduntur :

Et quæ Novi sunt apocrypha.

Itinerarium Petri, versus 2, 800.

Itinerarium Joannis, versus 2, 500.

Itinerarium Thomæ, versus 1, 600.
 Evangelium secundum Thomam, versus 1, 300.
 Doctrina apostolorum, versus 200.
 Clementis (*), versus 2, 600.
 Ignatii et Polycarpi.

Ex his nego ullo modo probari posse epistolas S. Ignatii Eusebio visas ab auctore *Stichometriae* pro supposititiis habitas fuisse. Nudum enim hic Ignatii nomen ponitur, neque vel de epistolis, vel de suppositione quidquam affirmatur. Ut autem id quod volunt. probent adversarii, necesse est ut in hunc modum disputent : Quidquid ab auctore *Stichometriae* ad apocrypha refertur, id ipsius sententia est supposititium. Epistolæ Ignatii ab auctore *Stichometriae* ad apocrypha referuntur. Epistolæ igitur Ignatii sunt ex sententia auctoris *Stichometriae* supposititiæ. Hujus syllogismi Hammondo nostro majorem propositionem negare, Usserio de minori visum est distinguere. Ego neutram ulla ratione probari posse contendo, et utramque pariter negandam censeo, ut ne vel umbra argumenti relinquatur.

Primo enim rectissime Hammondo noster hæc Salmasio reposuit : *Non ita vocis istius, ἀπόκρυφα, significatio accipienda est, ut statim spurium aut κίβδηλον aut ψευδεπίγραφον, sequioris ævi figmentum sit, quidquid ubivis inter apocrypha repositum inveniatur. Nihil hoc effato verius est. Fatetur Dalæus, non esse eam hujus nominis ex etymi sui ratione vim ; vult tamen ex usu ecclesiastico, ut qui liber apocryphus dicitur is fere aliquo istorum ritiorum laboret. Fere, inquit, hoc est aliquando, vel plerumque, quod nec Hammondo contradicit, nec quidquam probat. Affirmat apocrypha opponi apud veteres scriptores libris et divinis et ecclesiasticis, hoc est, omnibus libris apud Ecclesiam notis et probatis, apud aliquos, scilicet, et aliquando (neminem enim nominat præter Tertullianum atque Gelasium), quod omnino nihil probat. Quæritur an semper ex usu ecclesiastico ita sumatur, ut opponatur omnibus libris ab Ecclesia quoquo modo receptis? Quæritur an quoties aliquod scriptum dicitur Veteris vel Novi Testamenti apocryphum, id statim omnibus ecclesiasticis opponatur, et a tota Ecclesia pro spurio et hæretico rejiciatur? Auctor *Stichometriae* ita loquitur : *Hæ sunt divinæ Scripturæ, quæ recipiuntur ab Ecclesia et canonizantur. Et quæ sunt apocrypha, Veteris Testamenti. Et quæ Novi sunt apocrypha.* Hic nulla mentio librorum ecclesiasticorum, puta Cypriani, Basilii, Chrysostomi, a quorum consortio Ignatius et Polycarpus ablegarentur; sed Veteris tantum et Novi Testamenti iuta Scripturæ canone rejicerentur. Ut S. Hieronymus epistola 106 : *Hic prologus Scripturarum, quasi galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest : ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum.* Qui etiam eodem modo loqui censendus in Catalogo : *Barnabas unam ad**

(*) De significatōne litterarum λβ quæ in Græco textu exstant, vide infra col. 109, C, et col. 129, B.

A *ædificationem Ecclesiæ pertinentem epistolam composuit, quæ inter apocryphas Scripturas legitur.* Barnabæ enim epistolam fuisse tradit; non ipsi suppositam, aut spuriam; ad ædificationem Ecclesiæ pertinuisse asserit; non itaque hæreticam putavit; lectam tamen inter apocryphas scripturas docet, nec ab Ecclesia repudiata innuit. Idem in epistola 110 : *Exigitis enim ut librum Chaldæo sermone conscriptum ad Latinum styllum traham, librum utique Tobia, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum secantes his quæ hagiographa (lege apocrypha) memorant, manciparunt.* Emendationem hanc cum multa alia, tum verba sequentia satis confirmant : *Arguunt enim nos Hebræorum studia, et imputant nobis contra suum canonem Latinis*

B *auribus ista transferre.* Et rursus epistola 111 : *Apud Hebræos liber Judith inter hagiographa (lege iterum apocrypha) legitur, cujus auctoritas ad roborenda illa, quæ in contentionem veniunt minus idonea judicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus inter historias computatur.* Quare ex voce nuda apocrypha, nihil aliud recte inferitur, ubi de libris canonicis agitur, quam scriptum aliquod esse a canone S. Scripturæ removendum. Extra igitur canonem Novi Testamenti certissime ponitur Ignatius; neque quidquam aliud ex vi verborum *Stichometriae* per necessariam consequentiam colligi potest.

Quare quod ex Gelasii decreto arripit Dallæus, plane est ἀπροσδόκιστον. Ille enim utriusque Testamenti canonem tradit, nullis omnino apocryphis additis; imo Veteris Testamenti apocryphis nonnullis in canonem receptis, aliis cum apocryphis Novi in ultimum caput rejectis, et inter hæretica scripta positis. Unde duo facta sunt, primum, ut apocrypha melioris notæ ad Vetus Testamentum pertinentia, sine ulla distinctione, pro canonicis haberentur (quæ labes adhuc canonis Romano adhærescit); secundum, ut reliqua Veteris et omnia Novi Testamenti apocrypha cum scriptis hæreticis, fictitiis atque damnatis contra Veterum Patrum sententiam confunderentur. Iniquissime igitur postulatur, ut ex hoc decreto sub nomine Gelasii edito *Stichometria* interpretetur : cum in *Stichometria*, *Novi Testamenti apocrypha* dicantur, in decreto tantum *apocrypha*, sine ulla restrictione; in illa post scriptores canonicos, in hoc post omnes catholicos; in illa canonicis, in hoc omnibus scriptoribus ab Ecclesia probatis opponantur.

Quod autem ex nudo titulo frustra probare conatus est Salmasio, id ex natura librorum qui simul cum Ignatio inter apocryphos numerantur præstare voluit Dallæus. Ita enim videtur disputare : Omnes libri qui ab auctore *Stichometriae* inter apocryphos numerantur, ab eo tanquam hæretici aut ficti a publica Ecclesiæ luce removentur : ergo et epistolæ Ignatii. Sed respondeo primo, nullam esse necessitatem consequentiæ. Non enim leve

Nota obiter, numeros versuum in Anastasiana versione non semper Græco textui consonare. Ed. Patr.

semper discrimen habitum est inter eos libros, qui apocryphi dicebantur. Et quamvis una eademque, uno eodemque nomine, sive elogio, de omnibus lata sit sententia, nihil tamen unum atque idem de omnibus asseritur, nisi quod omnes a sacro canone remouentur. Fieri itaque potuit, ut unus aliquis reliquis melior fuerit, quamvis inter θεοπνεύστους numeratus non sit. Respondeo secundo, probari nullo modo posse auctorem *Stichometriæ* reliquos omnes pro hæreticis aut fictis habuisse, et a publica Ecclesiæ luce remove re voluisse. Nam primo, *Nicephorus*, inquit, *epistolam Polycarpi inter apocrypha nullius apud se pretii censet*. Inter apocrypha quidem numerat, sed cuius pretii apud se fuerit, nullo modo indicat. At nemo unquam Polycarpi epistolam aut pro hæretica aut pro ficta habuisse deprehenditur; *Nicephorus* itaque *Dallæi* sine ullo fundamento pro tali habuisse dicitur; et iniquissime accusatur, ac si voluerit eam epistolam, quæ tam diu in Asiæ conventu lecta fuerat, a publica omnium Ecclesiarum luce remove re. Secundo, *Δεδοχὴ ἀποστειλῶν*, versuum 200, inter apocrypha numeratur. An igitur eam tanquam pessimæ notæ scriptum, ab Ecclesia penitus eliminandam censuit *Stichometriæ* auctor? Quodnam hujus censuræ indicium, quæ ratio excogitari potest? Ab illis quæ ab hæreticis conficta sunt, separat hoc opus *Eusebius*. *Magnus Athanasius* in epistola ἐποπαστικῇ numerat inter eos libros, quos SS. Patres prælegi voluerunt catechumenis, ut inde pietatis rationem cognoscerent.

Tertio, quænam fuerint illa *Clementina*, quæ in hoc Indiculo memorantur, non docet *Dallæus*: vocat quidem *Libros Clementis* 32. Sed quinam fuerint libri 32 qui *Clementi*, præter eos qui in Indiculo superius memorantur, attribui solerent, ne fando quisquam adhuc audivit. Quid igitur si pro A B legamus A B (A enim et A sæpe in mss. confunduntur), et duas *Clementis* epistolas intelligamus? tunc enim et versus 2,600 illis satis bene quadrarent (nam utramque simul sumptam cum jam integræ essent, æquasse Evangelium secundum *Lucam*, cui totidem plane versus ascribuntur, quivis concedet), et genuinum *Clementis* opus *Ignatianis* adjunctum habebimus, quod ea pariter a suppositionis crimine liberabit. Quinto, quod *Hermas* cum *Ignatianis* nominetur, negari non posse volunt, quia *Nicephorus* eadem habuerit pro falsis, adeoque fictis et spuris. Imo vero hoc negari idque jure optimo potest, si vetustissimorum doctissimorumque in Ecclesia scriptorum sententiæ animadvertantur, quos seculum fuisse auctorem *Stichometriæ* par est credere.

Quæ fuerit S. *Iraeni* de *Hermæ* libro sententia, ab *Eusebio* observatum est, *Hist. eccles.* l. v, c. 8: Οὐ μόνον δὲ οἶδεν, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεται τὴν τοῦ *Ποιμέτος* γραφὴν, λέγων Καλῶς οὖν εἶπεν ἡ *Γραφή* ἡ *Λέγουσα*: Πρῶτον πάντων πιστεύσοντες εἰς ἑστίν ὁ Θεός ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ κατ-

ἀρτίσας, καὶ τὰ ἐξῆς. Non tantum novit (*Irenæus*) sed et recipit *Pastoris* scripturam, dicens (lib. iv, c. 37, secundum interpretem veterem): « Bene ergo Scriptura dicit: Primo omnium crede quoniam unus est Deus, qui omnia constituit et consummavit, et fecit ex eo quod non erat, ut essent omnia, omnium capax, et qui a nemine capitur. » Quæ verba exstant *Hermæ* l. ii, mandato 1, toties tum a Catholicis tum ab hæreticis citata. *Clemens Alexandrinus* *Irenæo* σύγχρονος, *Hermæ* frequentius, quam cuiuspiam scriptoris ecclesiastici auctoritate utitur, eumque sæpius explicat et interpretatur. Sententiam ejus de libro ipso vel ex his locis colligere possumus. *Στρωματ.* l. i: Θείως τοῖνον ἡ δύναμις ἡ τῷ Ἑρμᾷ κατὰ ἀποκάλυψιν λαλοῦσα: Τὰ δράματα, φησὶ, καὶ τὰ ἀποκαλύμματα. Divine ergo potestas illa quæ *Hermæ* loquitur in revelatione, « Visiones, inquit, et revelationes, » etc.; l. vi: Καὶ καλῶς εἴρηται τῷ *Ποιμένι*, Κατέβησαν οὖν μετ' αὐτῶν (ita legendum) εἰς τὸ ὕδωρ. Et præclare dictum est a Pastore: « Descenderunt ergo cum eis (non, eorum, ut male interpretes) in aquam. » *Origenes*, *Clementis* discipulus, *Hermæ* testimonio creberrime utitur, et tum suum tum aliorum iudicium de libris ejus sæpe exprimit. Auctorem agnoscit *Hermam* illum, cuius in *Epistola ad Romanos* mentio sit, et opus ipsum in *Commentariis* ad eum locum magnopere laudat. Puto tamen, inquit, quod *Hermas* iste sit scriptor libelli illius qui *Pastor* appellatur. Quæ scriptura valde mihi utilis videtur, et, ut puto, divinitus inspirata. *Homil.* in *Lucam*, 35: Legimus (si tamen cui placet hujusmodi scripturam recipere) justitiæ et iniquitatis angelos super *Abrahæ* salutem et interitum discipientes; dum utraque turmæ suo eum volunt cætui vindicare. Quod si cui displicet, transeat ad volumen, quod titulo *Pastoris* scribitur, et inveniet cunctis hominibus duos adesse angelos. Tomo xiv, in *Matthæum*: Εἰ δὲ χρὴ τολμήσαντα καὶ ἀπὸ τινος φερομένης μὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γραφῆς, οὐ παρὰ πᾶσι δὲ ὁμολογουμένης εἶναι θείας, τὸ τοιοῦτο παραμυθήσασθαι, ληφθεὶς ἂν τὸ ἀπὸ τοῦ *Ποιμέτος*. Sin audendum sit istud emolire ex quadam scriptura, quæ in Ecclesia circumfertur, sed non ab omnibus pro divina habetur, adhibeatur illud ex libro *Pastoris*. *Περὶ ἀρχῶν*, lib. iv: Διὰ τοῦτο ἡμεῖς καὶ τὸ ἐν τῷ ἀπὸ τινων καταφρονημένῳ βιβλίῳ, τῷ *Ποιμένι*, περὶ τοῦ προστάσσεσθαι τὸν Ἑρμῆν δύο γράψαι βιβλία, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν ἀναγγέλλειν τοῖς πρεσβυτέροις τῆς Ἐκκλησίας ἃ μεμάθηκεν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος, οὕτω διηγουμένα. Propterea nos illud in Pastore, libro qui ab aliquibus contemnitur, de dato *Hermæ* præcepto, ut duos libros scriberet, ipseque postea senioribus Ecclesiæ annuntiaret quæ a Spiritu didicerat, ita interpretamur. *Homilia* 8, in *Numeros*: Quod autem dies peccati in annum pœnæ reputetur, non solum in hoc libro, in quo nihil omnino est quod dubitari possit, ostenditur, sed et in libello *Pastoris*, si cui tamen scriptura illa recipienda videtur, similia designantur. *Eusebius*, *Hist. eccles.* l. iii, c. 3: Ἐπεὶ δὲ

ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπὶ τέλει προσήρῃσει τῆς πρὸς Ῥωμαίους μνήμην πεποιήται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Ἑρμᾶ, οὗ φασιν ὑπάρχειν τὸ τοῦ Ποιμένου βιβλίον ἰστέον ὡς καὶ τοῦτο πρὸς μὲν τινῶν ἀντιλέλεκται, δι' οὗς οὐκ ἂν ἐν ὁμολογουμένοις τιθεῖται ὑφ' ἐτέρου δὲ ἀναγκαιότατον οἷς μάλιστα δεῖ στοιχειώσως εἰσαγωγικῆς κέχρηται· ὅθεν ἤδη καὶ ἐν Ἐκκλησίαις ἴσμεν αὐτὸ δεδημοσιευμένον, καὶ τῶν παλαιωτάτων δὲ συγγραφέων χειρημένους τινὰς αὐτῷ κατελιπεῖν. *Quoniam vero idem Apostolus in salutationibus ad finem Epistolæ ad Romanos inter alios mentionem fecit Hermæ, cujus esse aiunt librum Pastoris; sciendum est, etiam huic a quibusdam contradicci, propter quos inter receptæ auctoritatis libros poni non potest. Ab aliis vero maxime necessarius iudicatur, iis præsertim qui elementaria institutione indigent. Unde etiam in Ecclesiis eum publicatum scimus; et ipse quosdam ex vetustissimis scriptoribus ipsius testimonio usos deprehendi.*

S. Athanasius, Eusebio synchronus, in epistola ἑορταστικῇ, cum libros S. Scripturæ canonicos recitasset, monuit esse καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὗ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἀναγινώσκεισθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· *Σοφία Σκολομώντος, καὶ Σοφία Σιράχ, καὶ Ἑσθήρ, καὶ Ἰουδίθ, καὶ Τοβίας, καὶ Διδαχὴ καλούμενη τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμὴν. Etiam alios libros extra hos, non canone quidem probatos, sed Patrum auctoritate illis qui pietatis elementis imbuendi essent propositos, quales sunt: Sapientia Solomonis, Sapientia Sirach, Esther, Judith, Tobias, Doctrina apostolorum, et Pastor. Hæc quidem tunc Ecclesiæ sententia; quid autem de Pastore iudicaverit, aliunde patet. Nam et epistola de Nicæna synodo verbis Hermæ ipsius utitur, et lib. De Incarnatione Verbi probat omnia ex nihilo facta per Verbum: Ἡ φησι διὰ μὲν Μωσέως· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν διὰ δὲ τῆς ὀφελιμιωτάτης βίβλου τοῦ Ποιμένου· Πρῶτον πάντων πίστευσον ὅτι εἰς ἐστὶν ὁ Θεὸς ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μηδεντος εἰς τὸ εἶναι. Quatenus loquitur per Moysen quidem: « In principio fecit Deus cælum et terram: » per utilissimum autem Pastoris librum: « Primum omnium crede unum esse Deum, qui condidit omnia et absolvit, fecitque ut ex non ente essent. » Quem Hermæ locum ante, ad eandem rem demonstrandam, produxerat Origenes tomo 1 in Joannem. Et cum eundem etiam producerent Ariani, Athanasius epistola pro Nicæna synodo: Ἐν δὲ τῷ Ποιμῆνι γέγραπται (ἐπειδὴν καὶ τοῦτο, καίτοι μὴ ἐκ τοῦ κανόνος, προφέρουσι)· « Πρῶτον πάντων πίστευσον. » In Pastore quoque scriptum habetur (quoniam et hoc, quamvis ex canone non sit, allegant): « Primum omnium crede, » etc.*

Quid Didymus Athanasio synchronus de Hermæ senserit, quamvis ejus omnia fere opera perierint, colligere licet ex Catena in Jobum, ubi ait: Ὁ ἀσε-

βῆς οὖν ἅπασαν τὴν διαγωγὴν ἐν οὐκίῳ κακίας ἔχει διαλελυμένος, κατὰ τοὺς ἔξω τῆς οἰκοδομῆς λίθους, οἱ οὐκ ἀρμόζουσι τῇ οἰκοδομῇ τοῦ πύργου κατὰ τὸν Ποιμένα. *Tota igitur impii conversatio in domo pravitatis est, cum sit dissolutus non aliter quam lapides extra ædificium, qui ædificandæ turri plane inepti sunt, juxta Pastorem. Ruffinus, Didymi discipulus, qui in Ecclesia Græca plurimum versatus est, Expositione in Symbolum apostolorum, cum canonem S. Scripturæ prius tradidisset, addit: Sciendum tamen est quod et alii libri sunt, qui non canonici, sed ecclesiastici a majoribus appellati sunt, ut est Sapientia Salomonis, et alia Sapientia quæ dicitur filii Sirach. Ejusdem ordinis est libellus Tobię e: Judith, et Machabæorum libri. In Novo vero Testamento libellus qui dicitur Pastoris, sive Hermæ, qui appellatur Duæ viæ, vel iudicium secundum Petrum: quæ omnia legi quidem in Ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. S. Hieronymus, qui inter Græcos consenuit, in Catalogo hæc habet: Hermam cujus apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit, asserunt auctorem esse libri qui appellatur Pastor, et apud quasdam Græciæ Ecclesias etiam publice legitur. Revera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurpaverunt testimonia; sed apud Latinos pene ignotus est. Idem epistola 106, sive Prologo galeato: Igitur Sapientia quæ vulgo Salomonis inscribitur, et Jesu filii Sirach liber, et Judith et Tobias et Pastor non sunt in canone. Joannes Cassianus, sancti Chrysostomi discipulus, collat. viii, capit. 17: Jam quod unicuique nostrum duo cohæreant angeli, id est bonus et malus, Scriptura testatur. De bonis quidem Salvator, etc., de utrisque vero liber Pastoris plenissime docet. Et collat. xiii, cap. 12: Adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, etiam liber ille qui dicitur Pastoris apertissime docet. Maximus in Scholiis ad Dionysii librum De divinis nominibus, cap. 4: Τελεσιουργίαν δὲ ἀγγέλων λέγει ὡς ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐρμηνεύσαντος αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ Ποιμένου τὸν Ἑρμᾶν τελεώσαντος, ὡς ἐκεῖ ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Ποιμῆνι. Porro perfectionis efficientiam angelorum vocat, ut de Daniele et angelo ipsi interpretante, et de Pastore Hermam perficiente, ut ibi legimus in Pastore. Et paulo post: Καὶ ὅτι διὰ τῶν ἀγγέλων αἱ ψυχὰι χειραγωγούνται αἱ ζῶνι ἀγγελικῇ ἐπιτηδεύουσαι, οὕτω ἐν τῷ Ποιμῆνι ἀνέγνωμεν. Et quod animæ vitam angelicam instituentes ab angelis manuducuntur, ita in Pastore legimus.*

Cum hæc fuerit tam antiqua, tam constans eorum qui in Græca Ecclesia floruerunt de libro Pastoris sententia; cum auctorem prodant Hermam a S. Paulo nominatum, cum librum ipsum in aliquibus ecclesiis publice lectum, ad institutionem catechumenorum a Patribus commendatum memorant, cum ipsi aut sacrum et divinum, aut særo utilissimum librum pronuntiant, et ideo tantum in

canone non ponendum, quod de eo aliqui dubitant, an credibile est Nicephorum aut alium quemvis Ecclesiæ Græcæ alumnum, eundem ut falsum et fictum, ut pessimæ notæ apocryphum jugulare, et ab omni Ecclesiæ luce removevole voluisse? Et tamen Dallæus pro certo habet Nicephorum suum, his omnibus prætermisissis sive damnatis, sententiam Tertulliani atque Gelasii secutum esse.

Tertullianus aliquando catholicus, aliquando hæreticus, et alia catholici, alia hæretici de *Pastore* sententia fuit. Librum *De oratione* adhuc catholicus scripsit, in quo dum ritus quosdam in oratione usurpatos, tanquam affectatos et coactos, et curiosi potius quam rationalis officii perstringit, hæc habet: *Idem quod assignata oratione assidendi mos est quibusdam, non perspicio rationem; nisi si Hermas ille, cujus scriptura fere Pastor inscribitur, transacta oratione non super lectum assedisset, verum aliud quid fecisset, id quoque ad observationem vindicarem. Utique non. Simpliciter enim et nunc positum est: « Cum adorassem, et assedissem super lectum, » ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinæ. Alioquin nusquam erit adorandum nisi ubi fuerit lectus. Imo contra Scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederet.* Nempe ritus quidam a Christianis quibusdam Tertulliani ævi observatus, statim finita oratione sedendi; quem ille tanquam superstitiosum, irreligiosum, et gentili ritui affinem reprehendit. Ritum autem ipsum ex loco quodam *Pastoris* male intellecto ortum esse putat. Quod clare ostendit, quanto tum in pretio liber ille Hermæ fuit, ut ex eo ritus in Ecclesiæ disciplinam transfundetur. Ipse autem, ut solet, acute respondeus, non rejicit libri auctoritatem, sed admittit, et verba ejus ita interpretatur, ut ostendat tantum ordinem narrationis observandum esse, nec ullam inde disciplinæ rationem erui posse. Ita Tertullianus adhuc catholicus, ut observavit S. Hieronymus in *Matthæo*, canone 5: *Quanquam et Tertullianus hinc (De oratione) volumen aptissimum scripserit, sed consequens error hominis detrahit scriptis probabilibus auctoritatem.* Sed in libro *De pudicitia*, ubi purus putus Montanista est, contraque catholicos tanquam psychicos disputat, et illa quæ ipse in libro *De penitentia* ante docuerat, damnat, aliter quidem loquitur. *Sed cederem tibi, si scriptura Pastoris, quæ sola mæchos amat, divino Instrumento meruisset incidi: si non ab omni concilio Ecclesiarum, etiam vestrarum, inter apocrypha et falsa iudicaretur, adultera et ipsa, et inde patrona societatis, a qua et alias initiaris.* In his Tertulliani ampullis jam catholicorum omnium hostis facti, et Hermam pro doctrina catholica accusantis, fortasse nihil aliud contineri putandum est, quam *Pastorem* Hermæ non fuisse ex judicio Ecclesiæ librum canonicum, sed potius inter apocryphos, id est non canonicos numeratum; ut Eusebius ἐν τοῖς ῥόλοις posuit *Pastorem*, quem ipse utilissimum librum pronuntiavit, et Barnabæ *Επιστολὴν* et Joan-

nis Apocalypsin, quos tamen agnoscit libros a plebisque ecclesiasticis agnitos, qui apocryphos pessimæ notæ οὐδὲ ἐν ῥόλοις ponendos voluit, *Hist. l. III, c. 25.* Et ipse Tertullianus ita videtur seipsum explicare; nam statim addit: *At ego ejus Pastoris scripturas haurio, qui non potest frangi*, hoc est vere canonicas. Nec non eodem libro: *Et utique receptior apud Ecclesias Epistola Barnabæ apocrypha Pastore mæchorum*; epistola autem Barnabæ Tertulliano alia non est quam illa S. Pauli ad Hebræos. Quod si aliquid aliud intellexit, et per falsam et adulteram scripturam, Hermæ librum tanquam pessimæ notæ apocryphum ab omnibus Ecclesiis fuisse eliminatum voluerit, non magis id verum est quam cum eam solam mæchos amare ait: et contrarium plane demonstrant Irenæi, Clementis et Origenis testimonia. Nullo igitur modo credendum est auctorem *Stichometriae* a recepta Græcorum Patrum sententia recessisse, et auctoritate Tertulliani hæretici permotum, Hermæ *Pastorem* pro pessimæ notæ apocrypho haberi voluisse.

Ad Gelasium autem quod attinet, cum Dallæus utriusque censoris Romani et Constantinopolitani, et quidem utriusque summam in Ecclesia dignitatem suo sæculo gerentis, concordem planeque ejusdem generis censuram fuisse tradat, suave omnino somnium est. Quis enim credat auctorem *Stichometriae* Græcos Patres in judicio de Hermæ deseruisse, ut Gelasio consentiret; eorundemque sententiam de Ignatio postposuisse, ut Gelasio contradiceret? Vult enim adversarius Nicephorum suum epistolas Ignatii tanquam fictas inter apocrypha numerasse, quas Gelasius ipse, scripto plane genuino ipsi martyri ascripsit, ut ex testimoniis nostris patet. Imo quis Nicephorum Gelasii sententiam in decreto secutum esse affirmabit, qui illud ipsum decretum noverit a nemine unquam vel inter Latinos fuisse agnitum ante aliquot annos post Nicephori mortem? Nicephorus patriarcha e vivis excessit circa annum Christi 828: primi autem, opinor, qui decreti Gelasiani meminisse deprehenduntur, sunt Lupus Ferrariensis, Hincmarus et Nicolaus papa primus, circa idem quidem tempus omnes; sed et ex iis qui primo loco decreti mentionem fecit, post annum 840 scripsit. Mentio quidem hujus opusculi in *Chronico Centulensi* a Dacherio edito, ubi inter alios bibliothecæ illius abbatia librorum legitur: *Gelasii papæ de libris recipiendis et non recipiendis*, lib. III, c. 3. Iste autem catalogus confectus esse dicitur anno 831, triennio postquam Nicephorus defunctus est. Ne autem duorum patriarcharum consensus nimium viri doctissimi triumphet oratio, quemadmodum uni superiori larvam detrajimus, ita et alteri jam detrahimus.

Decretum quidem exstat *de libris canonicis ecclesiasticis et apocryphis*, quod magna virorum hujus ævi doctorum conspiratione Gelasio I pontifici Romano tribuitur. Sed mss. codices multorum sæculorum in assignando auctore plurimum variant.

Vetustissimus codex collectionis Dionysianæ, quem beneficio Dacherii vidit Baluzius, decretum hoc Damaso papæ ascribit, et Baronius ad annum Christi 69, ex concilio Romano sub Damaso, quod continet Cresconiana collectio, partem hujus decreti citat. Ex qua obiter observo verba illa: *Sancta tamen Romana Ecclesia nonnullis synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed et evangelica voce D. Salvatoris nostri primatum obtinuit, levi mutatione, sed gravi errore in hæc jam esse mutata: Sancta tamen Romana Ecclesia nullis synodis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit.* Codex Ecclesiæ Urgellensis, teste Baluzio, et Jurensis pervetustus, teste Chiffletio, idem tribuunt Hormisdæ. Alii Gelasium auctorem agnoscunt, ut et noster, qui in bibliotheca collegii SS. Trinitatis Cantabrigiæ asseratur, quem olim Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis de *Beccensi cænobio in Anglicam terram deferri fecit*, ut ipse loquitur. Inde colligunt viri docti primo Gelasium, dein vero Hormisdam idem decretum edidisse. Ad Damasum enim referri nullo modo potest. Quamvis Baluzius Damasum primum de hujusmodi libris publice statuisse: dein vero Gelasium Damasi decretum renovasse, illudque auzisse eorum auctorum nominibus qui post Damasum vivere, et idem quoque de Hormisdæ dici posse, atque hæc omnia ex titulis librorum mss. elici posse hariolatur. Cum autem tale quidpiam neque de Damaso, neque de Gelasio, neque de Hormisdæ vetus Ecclesiæ historia doceat, illud potius ex mss. eliciendum puto, incertum plane fuisse a quo pontifice, imo a quo auctore hoc decretum conditum sit.

Refert quidem Gratianus decretum hoc scriptum fuisse a Gelasio in concilio LXX episcoporum, ut nunc Gratianus editur: nam in vetustissimis mss. illa de concilio desiderantur. Sed ms. noster Gratiano et Ivone antiquior, hunc titulum præfert: *Decreta Gelasii papæ de recipiendis et non recipiendis libris. Quæ scripta sunt ab eo cum LXX eruditissimis episcopis.* Videturque hic titulus fuisse antiquissimus, tum quod apud Burchardum ita concipitur, tum quod maxime illis convenit quæ apud Lupum Ferrariensem, epist. 128, legimus: *Quoniam docet Gelasius cum LXX episcopis, viris eruditissimis, qui scriptores essent vel non essent recipiendi.* Aliqui autem mss. codices addiderunt concilio huic etiam suos consules, celebratumque tradiderunt *Asterio et Præsidio coss.* Inde Baronius in *Annalibus* refert congregatum Romæ concilium LXX episcoporum tertio Gelasiani pontificatus anno, Domini vero 494; cum tamen nullum ejus in Historia ecclesiastica extet monumentum aut vestigium. Baronium secutus est in editione conciliorum Binus, et Philippus Labbeus, in Historia omnium Conciliorum synopsi. 494, *Romanum 1 concilium sub Gelasio, quo a LXX episcopis libri sacri et authentici ab apocryphis sunt discreti, Asterio atque Præsidio consulibus. Ex*

A codicibus mss. omnia illustrantur. Atque ita tandem habemus concilium sub Gelasio primum, et pro Actis concilii hoc decretum.

Sed eo anno, aut sub illis consulibus conditum fuisse hoc decretum plane incredibile est. Neque enim diu post Collectionem decretorum pontificum collegit et edidit Dionysius Exiguus, et decreta Gelasii papæ nobis exhibet, inter quæ illud de quo disputatur, minime comparet. Illa tamen decreta monet Dionysius sub iisdem consulibus condita fuisse. Hæc enim ad eorum decretorum finem legimus: *Datum v Idus Martiarum, Asterio et Præsidio VV. CC. coss.* Quisquamne autem credet Dionysium, nominis Gelasiani adeo studiosum, inter decreta iis consulibus edita, hoc tam celebre omittere voluisse, quo Gelasius depingitur, *distinguens separansque, quasi os Domini, mundum ab immundo, et secernens pretiosum a vili, ut loquitur Baronius? Præterea res ipsa clamitat eum titulum ex collectione Dionysii fuisse huic decreto falso præfixum.* In eo enim legimus: *Item venerabilis viri Sedulii Paschale opus, quod heroicis descripsit versibus, insigni laude præferimus.* Quibus verbis auctor decreti celebre et notissimum poema, tanquam catholicum suis Romanis commendare voluit. At opus Paschale Sedulii iis consulibus notum non fuit; nam Asterio demum ex consule divulgatum est. Unde factum est ut Gennadius Sedulii non meminerit: quod mirantur illi qui finem libro *De scriptoribus ecclesiasticis* eodem anno impositum a Gennadio non observant. Adnotatio illa, quæ in veteri Aldi Manutii editione Paschali carmini adnexa est, hoc satis indicat: *Hoc opusculum non a Sedulio auctore editum est, sed a Turcio Rufo Asterio V. C. ex consule ordinario atque patricio, qui id inter scripta Sedulii invenit.* Idemque confirmat ipsius Asterii ex consulis ad Macedonium epigramma, eidem operi in duobus vetustis mss. testibus Sirmundo atque Usserio præfixum.

*Sume, sacer meritis, veracia dicta poetæ,
Quæ sine figmenti condita sunt vitio;
Quo caret alma fides, quo sancti gratia Christi,
Per quam justus ait talia Sedulius.
Asteriique tui semper meminisse jubeto,
Cujus ope et cura edita sunt populis.
Quem quamvis summi celebrent per sæcula fasti,
Plus tamen ad meritum est, si viget ore tuo.*

Cum igitur Asterius consul fuisset, cum nomen ejus in Fastis esset, tunc primum edidit Paschale opus Sedulii; non potuit igitur a Gelasio anno Christi 494, Asterio et Præsidio coss. tantopere celebrari. Vidit hæc acutissimus Usserius, et Binium perstringens quod Romanam LXX episcoporum synodum ad eum annum absque ullo veterum vel codicum vel auctorum testimonio retulisset, ipse ad biennium pontificatus Gelasiani adhuc reliquum confugit. Cum, inquit, *post biennium e vita excesserit pontifex Gelasius, intra illud temporis spatium putandum est et Sedulii nuper defuncti Paschale carmen*

translatione sua efficere nunquam potuisset, ut hi canones ab Ecclesia Romana reciperentur, si ab ipso Gelasio fuissent nuperrime rejecti. At receptos statim fuisse ostendit Cassiodorus *Divin. lect.*, cap. 23, qui de Dionysio et collectione ejus ita loquitur: *Petitus a Stephano episcopo Salonitano ex Græcis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus et disertus, magna eloquentiæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Verum autem esse quod Cassiodorus asseruit, patet ex epistola Joannis II pontificis Romani paulo ante ad Cæsarium Arelatensem data, in qua Contumeliosum Regensem episcopum, auctoritate canonum ex collectione Dionysii Exigui excerptorum, ab episcopatu suspendit, et canones apostolicos ad eam rem diserte adhibet. *Ex Canonibus apostolorum capitulo xxv: « Episcopus, presbyter, aut diaconus qui in fornicatione aut perjurio captus est, deponatur, non tamen communione privetur; dicit enim Scriptura: « Non vindicabit Dominus bis in id ipsum. » Ex canonibus supra scriptis capitulo xxix, quod officium pristinum damnati pro crimine usurpare non debeant: « Si quis episcopus, presbyter, aut diaconus, depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit attractare ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscindatur. »* Fuerunt igitur tempore Joannis II pontificis et Cassiodori, canones apostolici in Romana Ecclesia receptissimi, quod fieri potuisse nemo concedet, si vel a Gelasio, vel Hormisdâ fuissent tam publice rejecti.

Mirari enim satis non possum, qua ratione ductus Dallæus seipsum Dionysio directe et ex diametro opponeret. Ille in Ecclesia Græca enutritus, ubi maxime valebant Canones apostolici, in Romana diu versatus, ubi tum non erant adeo recepti, in decretis pontificum evolvendis multum desudans, observavit, ex canonibus illis aliqua pontificum constituta, Romanorum scilicet, assumpta fuisse. Dallæus e contra *De pseudepigraphis apost.*, lib. III, cap. 3: *Ego vero putaverim non ex canonum collectione sua decreta pontifices, sed ex pontificum constitutis suos canones assumpsisse primum eorum collectorem.* Respexit siue dubio Dionysius Innocentii, Leonis et Gelasii epistolas, quibus nonnulla ex 50 canonibus apostolicis repræsentantur; at si Dallæus putaverit, aut hos 50 canones, aut eorum aliquos ex illis epistolis, aut cujusvis Romani pontificis decreto assumptos fuisse, fugit eum omnino ratio, et Dionysio verissima tradenti perquam importune illud opposuit, quod aperte falsum est.

Præterea non pauca sunt, quæ me movent ut credam ipsum Gelasium canones, qui dicuntur apostolorum, et admisisse, et in suis epistolis decretalibus usum ipsis fuisse. Tricesimus inter illos canon est: *Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur et ipse et ordinator ejus, et a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magnus a*

Petro. Gelasius, epistola ad episcopos per Lucaniam constitutos, cap. 21, ut in nostro ms. reperitur: *Quos vero constiterit indignos meritis sacram mercatos esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non sine periculo facinus tale perpetrantis (ita ms. non pertrantes), quia dantem pariter accipientemque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit.* Respondet Dallæus *De pseudapostol.* I. III, c. 4: *Gelasii locus nullum omnino canonem laudat, neque apostolicum neque ecclesiasticum. Tantum Simonis damnationem memorat, quam sacra, inquit, lectio, Actuum scilicet apostolicorum, ut notum est, testatur. Canonem quidem non laudat* Gelasius, id est, non expresse dicit, ea quæ præcipit in aliquo canone contineri: nec id voluit Dio-

nysius, cum doceret aliqua pontificum constituta ex canonibus qui dicuntur apostolorum fuisse assumpta; neque enim aliquis pontificum Romanorum ante Dionysii ætatem in suis constitutis canones apostolorum nominasse deprehenditur. Sed id tantum nos cum Dionysio volumus, hoc Gelasii constitutum ex illo canone assumptum esse. Neque mentio sacræ lectionis impedit quominus hæc asseramus; ad Actus enim apostolicos nos tantum ideo refert, ut sciamus quænam fuerit damnatio Simonis; quod autem illa damnatio pertineat tum ad Simoniace promotum, tum ad promoventem, omnino ad illum apostolicum canonem pertinet, *καθαρπισθῶ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας*, hoc est, *arceatur dans pariter accipientisque*, ut loquitur Gelasius.

C. Canon apostolicus 22 est: *Si quis abscidit seipsum, id est, si quis amputavit sibi virilia, non fuit clericus, quia suus homicida est, et Dei conditionis inimicus, etc.*; Gelasius autem epistola eadem, cap. 14: *De iis autem qui seipsum abscidunt, paterni canones evidenter sequenda posuerunt; quorum tenorem sufficit indidisse: dicunt enim, talia perpetrantes, mox ut agniti fuerint, a munere clericali debere eos secludi. Quod modis omnibus custodire nos convenit, quia fas esse nulli suppeditat, præter illa quidquam quæ memorabilis decrevit forma censere.* Respondet Dallæus, hæc in Nicæno canone contineri, quod nemo negat, et paternos canones, potius ad Nicænos Patres quam apostolos referri debere. At nos ad

D apostolos non referimus, sed ad Nicænos et Nicænis longe antiquiores Patres. Ut Dionysius Exiguus se ideo tum conciliorum, tum eos, qui apostolorum dicti sunt canones, in Latinum sermonem transtulisse profitetur, ut *sancti præsules paternis muniantur regulis.* Et Cæsarius post acceptam epistolam Joannis papæ II, qua canones apostolici duo continebantur, subjungit: *Ecce manifestissime constat, quia secundum quod et tituli antiquorum Patrum a S. Joanne papa transmissi, et 318 episcoporum sententia, sed et canones Gallicani continere videntur, etc.*

Præterea et hæc et alia quæ habet Gelasius, ita in Nicænis canonibus continentur, ut iidem Nicæni canones agnoscant eadem in prioribus canonibus præcepta fuisse, quos scimus inter canones, qui

dicuntur apostolorum numeratos fuisse. Primus quidem Nicæni concilii canon eadem continet, quæ nos ex Gelasio descripsimus; sed et idem ostendit canonem ante in Ecclesia latum fuisse: *Εἰ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνοῦχ[ισθ]σαν, [καὶ] εὐ-
πλαστοῦτο ἄλλως βέβητοι, τοὺς τοιοῦτους εἰς κληρὸν προσ-
λεται ὁ κανὼν.* Quod nihil aliud est, quam quod canon apostolicus 21 præcipit: *Eunuchus, si per insidias hominum factus est, vel si in persecutione ejus virilia amputata sunt, vel si ita natus est, et est dignus, efficiatur episcopus.* Fatetur Dallæus libri supra nominati cap. 4, « fuisse jam ante Nicænzæ synodi tempora aliquam in Ecclesia regulam, ex qua hæc ita administrarentur, eam regulam ab ipsis apostolis ita diserte constitutam, vel a Clemente litteris mandatam, et in istam syllogem, quam Turrianus defendit, relatam negat. » Nego et ego ab apostolis constitutam, a Clemente scriptam; accipio, quod largitur, ante Nicænam synodum exstitisse, asseroque eam in illam syllogem canonum, qui dicebantur apostolorum relatam fuisse. Eandem fere rationem esse cæterorum, quæ ex Nicæna synodo colligit Turrianus, fatetur etiam Dallæus. Sic igitur cum citavit illud quod in canonibus 15, 16, 9 et 10 concilii Nicæni continetur, et ab iisdem ad veteres seu ecclesiasticos canones ibidem refertur, eodem opere laudasse librum canonum, qui apostolici dicebantur, omnino putandum est, quia eo libro isti veteres canones continebantur. Præterea quid scripserint Innocentius et Leo, C antecessores sui, nescire Gelasius non potuit, qui quamplurima ex canonibus illis in sua constituta transtulerant. Et hi quidem veteres canones, et ecclesiastici in conciliis dicti, ab aliis diu ante Gelasium diserte apostolici dicebantur. Ut in concilio Ephesino Act. Antiochenus episcopus notatur, quod *παρὰ ἐκκλησιαστικῶς θεσμοῦς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, contra leges ecclesiasticas, et canones sanctorum apostolorum, ordinationes provinciz Cypri ad se trahere conaretur: qui quidem erant 34 et 35 canones ejus libri quem habuit Gelasius. Cum Eusebius Cæsariensis recusasset episcopatum Antiochiæ, in hunc modum a Constantino imperatore laudatus est: Ἡ σὴ σύνεσις ἤρουν τὰς τε ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τῆς Ἐκκλησίας φυλάττειν ἔγνωκε. Tua prudentia et mandata Dei, et apostolicum canonem, atque ecclesiasticum custodire statuit: ut ipse refert de Vita Constantini lib. III, c. 61. Est autem hic canon inter eos, qui apostolici dicebantur, decimus quartus. Alexander episcopus Alexandriæ ante concilium Nicænum, cum Arium ejusque socios excommunicasset, epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum episcopum data graviter conqueritur, quod ab aliquibus in Ecclesiam reciperentur, τῷ μῆτι τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τοῦτο συ-
χωρεῖν, quod apostolicus canon id non permittat, ut*

A refert Theodoretus *Hist. eccl.* l. 1, c. 3. Hic autem in codice Gelasii fuit 15. Cum igitur Dallæus quinquaginta tantum canones sub apostolorum nomine ævo Gelasiano exstitisse velit, cum ex illis tot a Patribus, a conciliis, a Romanis pontificibus fuerint diserte laudati, aliqui etiam ab ipso Gelasio agniti atque probati, cum reliqui ejusdem plane generis sint et in eodem cum his adeo receptis atque probatis codice repræsentati, cur *Librum qui appellatur Canones apostolorum apocryphum* ita appellaret, ut inter illa quæ ab hæreticis sive schismaticis conscripta sunt, numeraret, ut nullatenus a catholica et apostolica Romana Ecclesia receptum indicaret, et a catholicis vitandum pronuntiaret, ratio nulla vel excogitari potest.

B Hæc, opinor, adeo a mente Gelasii abhorreere videbantur, ut hæc ipsa verba e decreto eradenda ac penitus tollenda judicaverint nonnulli. Nam in ms. nostro ante sexcentos fere annos exarato non comparet: et Hincmarus ducentis adhuc senior in suo codice sine dubio non invenit. Ita enim ipse *Opusc. c. 24: Sed et beatus Gelasius in catalogo, qui libri ab Ecclesia recipiantur, de his apostolorum canonibus penitus tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit.* Illa igitur verba: *Liber qui appellatur Canones apostolorum apocryphus*, in decreto Gelasii Hincmarus non legebat. Sed hic se criticum ostendit Dallæus; ultima illa verba mendosa esse pronuntiat, et restituito verbo *omisit*, pro eo quod in codicibus vulgaris legitur *misit*, corrigenda, ut ita scripserit Hincmarus, *Sed nec inter apocrypha eos omisit.* Quam importunam correctionem ea quæ sequuntur plane rejiciunt. *Quapropter in lectione illorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio præmonita: « Cum hæc, inquit, ad Catholicorum manum advenerint, B. Pauli apostoli præcedat sententia quæ dicit: Omnia probate, quod bonum est tenete. »* Hoc est, quoniam Gelasius hunc librum canonum nec inter eos qui ab Ecclesia recipiebantur, nec inter apocryphos numeravit, et tamen vulgo legeretur; id tandem sequitur, inter eos esse numerandum, quos ille nec recepit, nec penitus rejecit, quales erant *Actus Silvestri*, scriptura *De inventione Dominicæ crucis*, et *De inventione capituli B. Joannis Baptistæ*, de quibus regulam ab Hincmaro observatam tradit. Ne Gratianus quidem hæc in Gelasii decreto legisse videtur; nam inter eos qui Canones apostolorum inter apocrypha numerabant, Gelasii non meminit, dist. 16. Quod autem dist. 15 nunc ea habentur, nihili eat; nam Gratiani codici omnia de libris apocryphis postea sunt inserta, nec ad eum quo leguntur locum pertinent, quo agit de conciliis, ut ipsius titulus indicat; et Glossa summam capituli complectens hæc tantum habet: *Dicit enim Gelasius, quod supradicta quatuor concilia vult venerari, et si qua alia fuerunt a SS. Patribus instituta, et ostendit quæ opuscula SS. Patrum in Ecclesia recipiantur.* Ulterius igitur

¹ | *Thess.* v, 21.

non processit Gratianus. In plurimis etiam mss. codicibus decreti Gratiani reliqua non comparent. Quinetiam in duobus veteribus mss. *Panormiæ* Ivonis ad publicam academiæ nostræ Bibliothecam pertinentibus, eadem verba desiderantur. Neque mirum, cum illa pars postrema decreti Gelasiani, tum in *Panormia* tum in decreto Burchardi, hoc titulo gaudeat: *De notitia librorum apocryphorum, qui a SS. Patribus æterna damnatione damnati sunt.* Quis enim ferre tum temporis potuit canones apostolorum in decreto sub tali titulo comprehensos, si simul cogitaret, iisdem canonibus Romanam Ecclesiam gubernatam esse? Cum igitur aliquorum ante Gelasium pontificum, et ipsius etiam Gelasii decreta ex canonibus apostolicis desumpta sint, cum paulo post Gelasii mortem, canones illi a tota Romana Ecclesia recepti sint; decretum illud, quo hi canones æterna damnatione damnati sunt, Gelasio papæ tribui non potest.

Præterea hæc verba auctorem decreti Gelasio juniorem omnino demonstrant: *Sed et si qua sunt concilia a SS. Patribus hactenus instituta, post illorum quatuor auctoritatem et custodienda et recipienda decrevimus.* De quatuor generalibus conciliis ante locutus, de reliquis post ea celebratis agit, minoremque iis auctoritatem tribuit; quod omnino intelligi debet de conciliis quæ videbantur esse generalia: aliter nihil diceret. At ætate Gelasii nullum post Chalcedonense concilium celebratum est, quod in numero generalium poni potuit. Auctor igitur hujus decreti omnino post concilium quintum, sive Constantinopolitanum secundum scripsit. De illo enim diu dubitanter locuti sunt Latini, nec parum cum quatuor auctoritatis esse voluerunt. Gregorius I: *De illa tamen synodo, quæ Constantinopoli postmodum facta est, quæ a multis quinta nominatur, scire vos volo.* A multis igitur ævo Gregorii, non ab omnibus quinta dicebatur, et cum idem Gregorius de synodi Chalcedonensis auctoritate dixisset, de quinta hæc statim addidit: *Nam synodus quæ post eam generaliter facta est, idcirco a nobis recipitur, quia ejusdem synodi in omnibus sequens tenorem illius auctoritatem custodit.* Isidorus I. VI *Ety-mol.*, c. 16: *Hæc sunt quatuor synodi principales, fidei doctrinam plenissime prædicantes. Sed et si qua sunt concilia quæ SS. Patres Spiritu Dei pleni sanxerunt post illorum quatuor auctoritatem, omni manent stabilita vigore.* Quis non videt hæc eadem quasi mente scribi, qua illa in decreto Gelasiano scribebantur? Nec hæc igitur, nec illa ante quintam synodum scripta fuisse putandum est. Cassiodorus qui post Gelasium, ante vel circa synodum quintam scripsit, quatuor tantum nominavit, de posterioribus nihil omnino addidit.

Denique legimus in decreto: *Item scriptura de inventione Dominicæ crucis, et alia scriptura de inventione capitii B. Joannis Baptistæ novellæ quidem relationes sunt, et nonnulli eas Catholici legunt.* Ve-

rum tales scripturas, sive libros, Gelasii ævo existisse non apparet. Est quidem libellus, inter Opera S. Cypriano falso ascripta, *De revelatione capitii Joannis Baptistæ*, et si Baronio credendum sit, in Adnotationibus ad Martyrologium, quarto Kal. Septembris, *cujus fidei sit tractatus ille, declarat censura Gelasii, qui sic ea quæ ibi sunt reliquit lectoris arbitrio, ut quæ vera vel falsa sint, ante examinet quam probet.* Sed Gelasii censura cujus fidei sit, tractatus ille declarare non potuit; scriptus enim est tractatus ipse post Marcellinum comitem, cujus Chronicon citat: Chronicon autem Marcellini diu post Gelasii mortem scriptum est. Fertur quidem Dionysius Exiguus eandem revelationem ex Græca Marcelli archimandritæ relatione in linguam Latinam transtulisse, ut eam Romani legerent; sed et Dionysius ille post obitum Gelasii scripsit.

Decretum docet Marcum evangelistam gloriosum consummasse martyrium; at hoc neque Eusebius, neque Hieronymus ante Gelasium tradidit, neque post eum Isidorus Hispalensis: ut Vita S. Marci, in qua ejus martyrium describitur, post Isidori, et Bedæ et auctoris decreti tempora scripta esse videatur.

Denique, quod præsens negotium maxime spectat, auctor de Ruffino agens ait: *Ille sentimus quæ beatum Hieronymum sentire cognoscimus: et non solum de Ruffino, sed etiam de universis, quos vir æpius memoratus zelo Dei et fidei religione reprehendit.* Quæ verba nec concilio, nec pontifici Romano satis conveniunt; et res aliter omnino se habet. A nemine enim magis dissentit quam ab Hieronymo. Libros omnes Veteris Testamenti, qui non in Hebræorum canone habebantur, ad apocrypha rotunde relegavit Hieronymus; eosdem in decreto pariter cum canonicis sancta et catholica suscipit et honorat Ecclesia. Hieronymus libros quos apocryphos vocat, legi in Ecclesia vult, epist. 145: *Sicut Judith et Tobie, et Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eas, inter canonicas Scripturas non recipit: sic et hæc duo volumina (πανάρετον Jesu filii Sirach, et Sapientiam Salomonis) legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* In decreto omnia quæ apocrypha appellantur, tanquam a Catholicis vitanda, et ab Ecclesia eliminanda damnantur. Hoc sensu inter apocrypha numerantur Opuscula Tertulliani, Novati, Arnobii, Apollinarii. Aliter plane Hieronymus, epist. 76: *Ego Origenem propter eruditionem sic interdum legendum, quomodo Tertullianum, Novatum, Arnobium, Apollinarium, et nonnullos ecclesiasticos scriptores Græcos pariter et Latinos, ut bona eorum colligamus, vitemusque contraria, juxta Apostolum dicentem: « Omnia probate, quod bonum est tenete. »* Quæ verba Apostoli ad aliam plane classem in decreto trahuntur, ut ante observatum est. Pessimo sensu in decreto legimus: *Liber qui appellatur Pastoris, apocryphus; quem apud quasdam Græciæ*

Ecclesias etiam publice legi testatus est, et revera A
 utilem librum pronuntiavit Hieronymus. Auctor
 decreti, *Opuscula Clementis Alexandrini apocrypha*.
 Hieronymus in Catalogo: *Feruntur ejus insignia vo-*
lumenta, plenaque eruditionis et eloquentiæ, tam de
Scripturis divinis, quam de sæcularis litteraturæ in-
strumento. Adeo decreti scopus, et quasi peculiaris
 tractatio, ab Hieronymi doctrina penitus abhorrent.
Liber Proverbiorum, qui ab hæreticis conscriptus, et
S. Sizi nomine prænotatus est, apocryphus, inquit
 ille quem Gelasium esse volunt. At Hieronymus eum
 librum docuit non ab hæreticis fuisse conscriptum,
 sed a philosopho Pythagoreo, epist. 66: *Librum*
Sizi Pythagorei, hominis absque Christo, atque eth-
nici, immutato nomine, Xysti martyris et Romanæ
Ecclesiæ episcopi prænotavit.

Cum igitur nec *Stichometria* patriarchæ Constan-
 tinopolitano tribuenda sit, nec Decretum Romano
 tribui posse videatur, non est ea censuræ auctori-
 tas, quam voluit Dallæus: cumque tanta sit *Sticho-*
metriæ atque Decreto in apocryphis denotandis dis-
 crepantia, non est ea censuræ concordia, quam
 tradit vir doctissimus: cum denique in ipsa *Sticho-*
metria libri illi tantummodo *Novi Testamenti apo-*
cryphi dicantur, satis apposite Hammondus, si epi-
 stolas Ignatii in Indiculo denotari concedatur,
 Salsasio videtur respondisse: *Nihil ab auctoritate*
epistolæ hisce a nobis tributa ex eo detractum aut
minutum esse, quod sic in apocryphorum numero
repositæ inveniantur. Sic, inquam, id est in Indiculo C
 librorum, qui in canonem recipiuntur, et qui a ca-
 none removentur. Quod enim sic in apocryphorum
 numero reponitur, canonicis libris solis opponitur.
 Ut S. Augustinus *De Civitate Dei*, l. xv, c. 23:
Multa sub nominibus et aliorum prophetarum et re-
centiora sub nominibus apostolorum ab hæreticis
proferuntur, quæ omnia sub nominibus apocrypho-
rum ab auctoritate canonicorum diligenti examina-
tione remota sunt. Nomen igitur *apocryphi* tantum
 ab auctoritate canonicorum scriptum aliquod remo-
 vebat.

Sed multo melius ac modestius, atque sapientius
 optimus ac doctissimus Usseus *Ignatiana sua ab*
hoc Nicephori telo defendit, inquit Dallæus. Non
 male defendisse ostendimus Hammondum; si multo D
 melius Usseus, certe optime defendit. Nempe Ar-
 machanus docuit non mirum esse, si epistolæ Igna-
 tii, adjectione spuriarum, et interpolationibus a
 pristina forma immutatæ in apocryphorum numero
 reponerentur: quemadmodum Estheræ liber, licet
 ab Hebræis receptus, tamen propter additamenta,
 a Melitone Sardensi, et Gregorio Nazianzeno, inter
 sacros libros nominatus non est, ab Athanasio
 etiam inter nothos nominatim abjectus. Verumtam-
 en si Dallæum bene novi, non est nihili, quod Ar-
 machani defensionem tantopere probat. Non enim
 sine dolo laudat, quam sine ratione rejicit. Lau-
 dat, ut suos excuset; rejicit, ut argumentum vim
 suam retineat. O præclaram Usseii defensionem,

quæ adversarium absolvit, argumento cedit! Qui
 sic virum summum laudat, quomodo vituperat?

Videamus igitur primo quid tandem sit, ob quod
 hanc defensionem tanto præconio effert; nempe
 quod hinc appareat eos immerito accusatos esse,
 qui Ignatiana damnarunt, antequam purior editio
 procurata est. At nostri eos non accusarunt, qui
 epistolas Eusebio minime memoratas tanquam spu-
 rias rejecerunt, aut etiam reliquas interpolatas
 esse pronuntiabant; sed eos tantum, qui epistolas
 illas quæ interpolatæ sunt, antequam interpolaren-
 tur, fictas fuisse contendebant; aut interpolatas
 penitus rejiciebant, tanquam nihil ex iis probari
 posset. Quod autem epistolas Ignatii omnem eam
 auctoritatem, quam olim obtinuerant plane amisisse,
 nulliusque auctoritatis fuisse ante Nicephorum, ex
 Usseio doceat Dallæus; observo eam vocem omnem
 non esse ab Armachano usurpatam, sed a Dallæo
 adjectam; ut et illa, nullius auctoritatis, quæ inde
 pariter deducit. Ego aliter Usseium intelligo; et
 qui sic interpretantur, fruuntur illi excusatione
 quam cupiunt, sed interim sciunt sententiam eam
 qua excusari volunt esse apertissime falsam.

Hanc tamen defensionem ab Usseio ingeniosissime
 et ad causam quam agit appositissime inventam
 rejicit vir doctissimus, quod non videatur satis cer-
 ta. Et satis quidem certum non est, ulla Ignatii
 epistolas *Stichometriæ* auctorem inter apocrypha
 numerasse, ut voluit Salsasius; multo minus cer-
 tum est, inter pessimæ notæ apocrypha reposuisse,
 ut vult Dallæus; sed si quis hæc concedat, satis
 profecto certum est, eas propter aliarum suppo-
 sitiones et ipsarum interpolationes, tantam igno-
 miniam passas esse. Constat enim epistolas Euse-
 bio visas per multa sæcula summa auctoritate flo-
 ruisse: constat ante nonum sæculum easdem et
 interpolationibus sædatis, et adjectionibus auctas
 fuisse; constat alios libros primo integros dein
 corruptos inter apocrypha rejici solitos: si igitur
 hæ epistolæ nono illo sæculo tanquam omnibus Ca-
 tholicis vitandæ proponerentur, quæ hactenus ab
 omnibus tum catholicis tum hæreticis fuerant re-
 ceptæ, id ob aliam causam, quam ob adjectiones
 corruptelasque fieri non potuisse quis non
 videt?

Hæc tamen, postquam tantopere laudaverat, negat
 Dallæus, primo, quia nullus est eorum libro-
 rum, quos damnat Nicephorus, de quo aliquid si-
 mile dici possit. Si hoc verum esset, nihil tamen
 efficeret, quia non est eadem omnium apocrypho-
 rum ratio, ut ante ostendimus: sed est aperte fal-
 sum. Ecce enim in *Stichometria* legimus Περὶ τοῦ
 Πέτρου, στήλων βψ. *Itinerarium Petri, versus 2,700*.
 Hoc Itinerarium a Clemente Romano scriptum fuisse
 credebant veteres, unde primum inter ἀντιλεγόμενα
 positum est, dein inter apocrypha. Rationem
 ipsi reddiderunt, quod ejus libri doctrina ab illa
 quæ a Clemente tradita est, multum tandem dis-
 crepabat. Non quod Clementem eum librum mini-

me scripsisse crederent, sed quod ab hæreticis interpolatum adeoque corruptum putarent. Ita Epiphanius de Ebionæis : Χρῶνται δὲ καὶ ἄλλαις τισὶ βιβλοῖς, δῆθεν ταῖς Περιόδοις καλουμέναις Πέτρον ταῖς διὰ Κλήμεντος γραφείσαις, νοθεύσαντες μὲν τὰ ἐν αὐταῖς, ἄλλα δὲ ἀληθινὰ ἑάσαντες. *Sunt et alii libri quibus utuntur, ut Circuitus Petri a Clemente scripti, quo in libro, paucis veris relictis cætera supposuerunt.* Quod igitur asseritur, *nullum esse eorum librorum, quos damnat Stichometrix auctor, de quo aliquid simile dici possit;* non est veritati consentaneum.

Secundo defensionem Usserii rejicit, quod putet Nicephorum, si Ignatiana, non per se proprie, sed tantum ob addititia et interpolata damnasset, id ipsum testari, suumque de libro olim probato iudicium diligenter purgare voluisse : idem enim in Constitutionibus apostolicis fecerunt Trullani Patres. Mirari satis non possum hanc viri doctissimi iniquissimam postulationem, ut, scilicet, *Stichometrix auctor causam exprimeret, seque diligenter purgaret, si ob eam causam Ignatiana inter apocrypha relegaret, quam voluit Usserius.* Si enim tam nobile scriptum, et ab omnibus receptum condemnare voluit, cur hanc non minus, quam aliam quæmcumque causam, quam habuisse videatur, reticere potuit? Certissimum est, Ignatii epistolas per aliquot sæcula ante nonum, quo scripsisse censor ille perhibetur, tum ab omnibus Catholicis, tum etiam hæreticis receptissimas fuisse, et inter scripta catholica primo loco numeratas. Si igitur has condemnare, simulque *debitam majoribus reverentiam præstare, et seipsum diligenter purgare* voluisset, eo magis sui iudicii causam reddere tenebatur, si ut prorsus suppositas et fictas abjiciendas potius, quam interpolatas et auctas respuendas iudicaret; interpolatas enim et spurias pauci tunc ac moderni, eas autem quas genuinas putamus, et plurimi et vetustissimi receperant. Sed revera ut quisquam qui indiculum tantum sive ἀπαριθμησιν, ut Græci loquuntur, confecit librorum canonicorum et apocryphorum, de natura librorum quos tantum numerat, disputaret, aut de aliquo peculiari scripto, cur eo loco poneretur, rationem redderet, hactenus plane inauditum est. Dispar igitur plane ratio est canonis Trullani, et Indiculi, sive *Stichometrix*. Ut, si Patres illius concilii purgare se voluerint, idem etiam ab auctore hujus Indiculi nobis expectandum non sit. Sed nec illud verum est quod asserit Dallæus, Patres Trullanos, ideo rejectionis Constitutionum rationem reddidisse, ut iudicium suum purgarent; aliter enim omnino se res habuit, quod ignorare Dallæus non potuit. Recepit illud concilium 85 canones apostolicos, tanquam ab ipsis apostolis dictatos : videbant in ultimo eorum canonum octo libros Constitutionum confirmari (numerantur enim inter βιβλία σεβάσματα καὶ ἄγια, adduntur scriptis apostolicis, Novi Testamenti, αἱ καταγαγὰ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν

ὄκτω βιβλοῖς προσπεφωνημένοι), quos tamen pariter recipiendos minime putabant. Necessè itaque erat ut admonerent constitutiones illas esse rejiciendas; aliter eadem opera cum canonibus apostolicis confirmata fuissent. At constitutiones eas ut primo fictas et supposititias rejicere non potuerunt, nisi simul canones rejicerent (qui earum tam honorificam mentionem fecerant), quos stabilire voluerant. Ut igitur canones retinerent, et constitutiones reproblarent, quasi ab apostolis primo dictatas et a Clemente scriptas (ut canones affirmabant), sed ab hæreticis postea corruptas eas damnarunt. Hæcque omnia vera esse ostendit ipsum damnationis præmium. Ἐπειδὴ δ' ἐν τοῦτοις τοῖς κανόσιν ἐντέταται δέχεσθαι ἡμᾶς τὰς τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις. *Quoniam autem in his canonibus præceptum nobis est, ut eorundem sanctorum apostolorum per Clementem constitutiones susciperemus, etc.* Non igitur erat cur ab exemplo canonis concilii Trullani, cum Indiculo perperam collati, defensionem Usserii, tantopere a se laudatam, rejiceret Dallæus.

Sed quidquid sit, nec auctoris *Stichometrix*, nec interpretis Anastasii testimonia auctoritatem epistolarum S. Ignatii vel tantillum minuunt. Nego enim illius epistolas in hoc Indiculo vel nominari, vel innui, vel quovis modo contineri. Ignatii nomen audio, epistolas non lego : video in Græcis Ἰγνατίου, in Latinis *Ignatii*, neque amplius quidquam : voluit Salmasius et Dallæus Ignatii omnia intelligi debere. Id vero mihi esse videtur ab omni ratione alienissimum. Recitat auctor libros Novi Testamenti canonicos, dubios et apocryphos : epistolas a S. Ignatio, instante martyrio, scriptas, vel ad martyrium festinanti suppositas, nec inter canonicas, nec dubias, nec apocryphas scripturas numerari recte potuisse contendo. Scimus a quilibus viris profecta sunt scripta, quæ in sacrum canonem recipiebantur, scilicet, vel ab apostolis, S. Matthæo, S. Joanne, S. Paulo, S. Petro, et fortasse S. Jacobo atque S. Juda, vel ab apostolorum discipulis atque comitibus, eodem spiritu afflatis, S. Marco atque S. Luca. De iis quæ sub nomine apostolorum scripta sunt, aliquando dubitabant, et nunc hæsitanter, nunc aperte et simpliciter rejiciebant. De iis quæ a discipulis aut comitibus apostolorum, qui vivis apostolis defuncti sunt, edita fuisse primo putabantur, dubitabant an ab eodem spiritu profecta in eundem canonem cum illis S. Lucæ atque S. Marci recipi deberent, ut de Clemente, Barnaba et Herma primo quæsitum est. Postea etiam aliqua dicebantur ab ipsis apostolis dictata, et a discipulis suis ex apostolorum præcepto scripta, et post eorum mortem forte divulgata, de quibus rursus in Ecclesia dubitatum est; et ex illis τῶν ἀντιλεγόμενων et τῶν ἀποκρύφων Indiculi confecti sunt. Illa igitur scripta, quæ cum primo apparebant, tanquam S. Scripturæ partes accipiebantur, ab aliquibus postea negata, inter ἀντιλεγόμενα hæserunt,

quæ ab omnibus a canone rejecta, in apocryphis numerabantur. Illa vero, quæ ad divinæ Scripturæ canonem nunquam aspirabant, quæ quamprimum scripta sunt, diuque postea, non ut canonica, sed catholica tantum recipiebantur, neque inter ἀντιλεγόμενα, neque inter apocrypha numerari sæculis sequentibus potuerunt. Cum igitur epistolæ S. Ignatii post omnium apostolorum mortem, ex occasione tantum martyrii, et in itinere subito effusæ sint, cum a Christianis pro scriptis sancti viri atque martyris tantummodo acceptæ, nec unquam, quod scimus, in Ecclesia lectæ sint, nescio quomodo cuiquam in mentem venire potuerit, ut eas in numero apocryphorum Novi Testamenti numeraret.

Quid igitur, inquires, facit in Indiculo Ignatii nomen? Facilis et expedita responsio. Non in hoc tantum, sed et in alio Indiculo nomen Ignatii reperitur; et sane ratio suadet, ob eandem causam eundem in utroque nominari. Indiculus ille ms. exstat inter libros Baroccianos in Bibliotheca publica Oxonii, de quo monuit Usserius, quemque nos vidimus. In illò inter plurima apocrypha numerantur *Διδαχαὶ τῶν ἀποστόλων*, *Διδασκαλία Κλήμεντος*, *Ἰγνατίου Διδασκαλία*. Ut autem aliud est *Διδασκαλία* vel *Διδαχή* Clementis, aliud epistola, ita et Ignatii. Sed eodem modo supplendam et intelligendam *Stichometrium* nostram censeo: scilicet, *Διδαχή ἀποστόλων*, *Κλήμεντος (διδαχή)*, *Ἰγνατίου (διδαχή)*, ut illa vox *διδαχή*, quasi ἀπὸ κοινοῦ subintelligatur, quod scriptoribus omnibus perquam familiare est. Atque ita illud ἄδ Clementis adjectum in Græcis, et ab Anastasio prætermissum, nihil aliud fuerit, quam abbreviatio aliqua vocis *διδαχή* a librario minime intellecta et male depicta, aut numerus capitulorum, quæ in illa Didascalia continebantur. Ut Coptitarum Didascalia, quam factam tradunt a duodecim apostolis, cum S. Paulo et Jacobo Hierosolymorum episcopo, continebat 38 capitula, et abbreviatura solemni dicebatur *Dask*, quemadmodum ex ms. codice Barocciano constat. Cum enim in altero Indiculo *Ἰγνατίου διδασκαλίαν* ad apocrypha videamus relegatam, quid aliud est quod in nostro ad nomen *Ἰγνατίου* subintelligatur (subintelligi enim aliquid omnino debet), quam *διδαχή*; et cum *διδασκαλία Κλήμεντος* in illo altero Indiculo præcedat eam Ignatii, cur hic etiam *Κλήμεντος διδαχή* non recte intelligatur, præsertim cum præcedat in hoc, ut in altero, *Διδαχή ἀποστόλων*. Tanta est in utroque Indiculo ad hanc interpretationem roborandam conspiratio.

Quin et res ipsa idem omnino docet. Observandum enim est, plures olim exstitisse *διδαχάς*, sive *διδασκαλίας*, quasi ab apostolis profectas, et vel ab ipsis scriptas, vel certe viris apostolicis dictatas, et ab illis sub apostolorum nomine exaratas et Ecclesie commendatas. Cum enim voces *διδαχή* et *διδασκαλία* frequentissime in Novo Testamento occurrerent, ut *διδαχή Κυρίου*, *διδαχή ἀποστόλων*, *διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος*, *διδασκαλία Παύλου*, hære-

tici aut male feriat homines, sacris oraculis minime contenti, tales *διδαχάς* et *διδασκαλίας* commenti sunt. Quæ nulli certo apostolico viro ascribatur, dicta est *διδαχή* vel *διδασκαλία ἀποστόλων*, quæ ab aliquo apostolorum discipulo scripta putabatur, ejus nomen præ se ferebat, ut *διδασκαλία Κλήμεντος*, vel *διὰ Κλήμεντος*, quæ omnium hujus generis antiquissima videtur. Ad hujus autem formam effictæ sunt et aliæ complures diversis sæculis excogitatæ atque evulgatæ; ut *διδασκαλία Ἰγνατίου*, de qua diximus, et *διδασκαλία διὰ Ἰππολύτου*, nondum a quoriam observata, quam in codice ms. bibliothecæ Oxoniensis latere testamur. Neque enim deerant, qui Hippolytum ipsis notum apostolis prædicarent. Quin et talem *διδαχὴν* etiam S. Polycarpo attributam fuisse non dubito. Tales erant antiquitus evulgatæ, quasi ab apostolis derivatæ *διδαχαὶ* atque *διατάξεις*. Nam, ut recte S. Chrysostomus, τῶν πραγμάτων τὰ μὲν *διδασκαλίας* δέονται, τὰ δὲ ἐπιταγῆς, *αἱ αἱ res docentur, αἱ αἱ mandantur*. Ex illis didascalis, ex his constitutiones prodierunt sive *διατάξεις* ut S. Paulus, I Cor. vii, 17: *Ὁὕτως ἐν ταῖς Ἐκκλησιαῖς πάσαις διατάσσομαι*, et xi, 34: *Τὰ δὲ λοιπὰ, ὡς ἂν εἴθω, διατάξομαι*.

Ut hujus observationis nostræ veritatis ulterius innotescat, ex his diversis didascalis atque constitutionibus, libros octo Constitutionum apostolicarum, quos nunc habemus, confectos atque consarcinatos fuisse, asserere non dubito. Duos hujus operis titulos reperiri fatentur viri docti, quorum unus *Διατάγαι*, alter *Καθολικὴ διδασκαλία*. Utriusque sæpe in ipsis libris mentio fit, et vetus Epiphanius testimonium hæresi 80 suffragatur: *Καὶ περὶ μὲν οὖν τοῦ γενελοῦ ἐν ταῖς Διατάξεσι τῶν ἀποστόλων φάσκει ὁ θεὸς λόγος καὶ ἡ διδασκαλία*. *Et de barba quidem in Constitutionibus apostolorum loquitur divinus sermo et doctrina*. Ita ille, verba citans quæ nunc reperiuntur lib. i, cap. 3, cujus libri initio dictum est: *Ἀκούσατε διδασκαλίαν ἱερὰν*. Illa autem *καθολικὴ διδασκαλία* omnium didascaliarum collectionem denotare videtur. Hæ autem didascalis diversis temporibus, et diversis etiam Ecclesie partibus, ubi distinctæ erant traditiones apostolicæ, scriptæ, occasionem dederunt consarcinatori multa immutandi interpolandique, ut omnia ipsius ævo melius quadrarent: quemadmodum apparet præcipue ex iis, quæ Epiphanius citavit, a nostris nunquam discrepantia. Ut in vetustissima diataxis, quæ Epiphanius ævo exstitit, de celebrando Paschate, constitutum fuit: *Ἦμεῖς μὴ ψηφίζετε, ἀλλὰ ποιεῖτε ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε*. *Vos calculis hæud utimini, sed eo tempore celebrate quo fratres vestri qui ex circumcisione prodierunt; cum iis simul Pascha peragite*. Videtur igitur hæc diataxis facta, antequam urbs Hierosolymitana ab Adriano everteretur. Post hanc autem diataxis, prodiit alibi canon sub apostolorum nomine qui nunc septimus habetur: *Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέ-*

ραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρεθῶ. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum Paschæ diem ante veris æquinoctium cum Judæis egerit, a gradu suo dejiciatur. Hæc cum postea a concilio Nicæno confirmarentur, constitutionum earum quas nunc habemus consarcinator veterem diataxin immutavit, et ad sua tempora accommodavit, lib. v, c. 16 : Δεῖ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, τοὺς τῷ τοῦ Χριστοῦ τιμῷ ἐξηγορασμένους αἵματι, τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἀκριβῶς ποιῆσαι μετὰ πάσης ἐπιμελείας μετὰ τροπῆν ἰσημερινήν. *Oportet igitur vos, fratres, utpole pretioso Christi sanguine redemptos, dies Paschæ accurate et omni diligentia post æquinoctium celebrare.* Quibus etiam tot adversus Judæos addita sunt, ut appareat post tempora Epiphaniæ hæc imputata fuisse, et totum illud caput aliter plane conceptum esse. Unde conjicio octo libros Constitutionum post ævum Epiphaniæ ex veteribus didascaliiis atque diataxibus immutatis interpolatisque factos esse; neque enim ille numerum librorum memorat. In canone quidem ultimo eorum qui dicuntur apostolorum, octo libri Constitutionum diserte nominantur; sed illum canonem ita fuisse conceptum ante sextum sæculum, opinor, non apparet. Septimo quidem sæculo ante concilium Trullanum Maximus monet Dionysium factum episcopum Athenis, κατὰ τὸ φερόμενον ἐν βιβλίῳ βιβλίων τῶν ἀποστολικῶν διαταγμάτων, quod nunc legimus lib. vii, cap. 48. Auctor *Imperfecti Operis in Matthæum*, homilia 53, laudat aliqua ex libro octavo Canonum apostolorum, quæ nunc reperiuntur lib. viii, cap. 2 Constitutionum. Et hunc quidem auctorem Usserius facit non minus antiquum, quam fuit Epiphanius. Sed sine omni controversia multo junior fuit. Scripsit *Panarium* Epiphanius ante imperium Theodosii: imperavit Theodosius annis sedecim; diu post Theodosium scripsit auctor *Operis imperfecti*, ut vel ex his verbis patet homil. 49: *Si quis autem audiciones quidem præliorum, famas, et tumultus, et pestilentias intelligat esse omnia hæc mala spiritualia, quæ facta sunt tempore Constantini simul et Theodosii usque nunc.* Inter tempora igitur Epiphaniæ et auctoris *Operis imperfecti*, existimo Constitutiones apostolorum ex diversis didascaliiis diataxibusque minoribus conflatas ad volumen octo librorum excrevisse, quod ab illo hæretico avide arreptum, qui spuria Clementis aliorumque scripta sæpius adducit. Fuerunt igitur ex sententia nostra antiquius hi libri, quasi ab apostolis scripti, aut dictati, Διδαχὴ ἀποστόλων, Διατάξεις ἀποστόλων, Διδασκαλία Κλήμεντος, Διδασκαλία Ἰγνατίου, Διδασκαλία δι' Ἰππολύτου, Διδαχὴ Πολυκάρπου. Ex his omnibus, et aliis fortasse adhuc incognitis conflatae sunt Διαταγαί, sive καθολικὴ διδασκαλία. Et sane sunt in libris Constitutionum capita quaedam, quæ nihil aliud esse videntur quam methodi gratia factæ connexiones quaedam, quibus una alteri didascalia subnecteretur. Quale caput tertium libri octavi esse, ipsi ex

A ms. codice Oxoniensi, quo repræsentantur tum Διδασκαλία δι' Ἰππολύτου, tum Διαταγαί ἀποστόλων, ex quibus liber octavus præcipue constat, deprehendimus.

Certe inter illas didascalias, quas consarcinator librorum octo usurpavit, fuisse Διδασκαλίαν Ἰγνατίου, quamplurima sunt quæ ut firmissime credam efficiunt. Qui primum has didascalias finxerunt, sine dubio eorum scripta ante oculos habuere, quibus figmenta sua tribui voluerunt, ut eos ipsos quantum possent exprimerent; unde non dubito Clementis διδαχὴν ita fuisse compositam, ut epistolas ejus maxime referrent. Ex hac igitur Clementis Didascalia consarcinatorem ea sumpsisse credibile est, quæ de phœnicæ habet et carminibus Sibyllæ B l. v, c. 6, ex epistolis Clementis prius desumpta et exaggerata. Ex eadem, ni fallor, totius operis proœmium descripsit; non enim a postremo collectore illud factum puto; quem Epiphanio juniorem esse sentio, qui sententiam illam ex proœmio citat: Θεοῦ φυτεία ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἀμπελίων αὐτοῦ ἐκλεκτός, *Ecclēsia catholica arbor a Deo sata, et vinea ejus electa.* Clementis autem simiæ ista ascribo, ἐνεστερνισμένοι τὸν φόβον αὐτοῦ, ut alluderet ad illa in Epistola ejus ad Corinthios non satis trita, ἐστερνισμένοι ἦτε τὰς σπλάγγχους. Jam vero tanta est epistolarum Ignatii, præsertim interpolatarum, cum Constitutionibus similitudo, atque conspiratio, ut eam non tantum Turrianus et Bovius, ad probandam Constitutionum antiquitatem, sed et Usserius etiam notaverit, ut probaret eundem fuisse Clementis et Ignatii interpolatorem. Et Turriani quidem atque Bovii sententia merito explosa est. Usserius autem id quod voluit probasse non videtur, quamvis veritatem pene attigerit. Id enim mihi maximum ille consensus potius innuit, Διδασκαλίαν Ignatii Constitutionibus fuisse interspersam, eamque Διδασκαλίαν fuisse ad interpolatas Ignatii epistolas conformatam, vel potius interpolatorem Ignatii e Didascalia ejusdem suas primum lacinias epistolis intexuisse. Quod cum alia suadent, tum etiam illud in epistola ad Trallianos ab interpolatore additum: Αἰδεῖσθε δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν ὡς Χριστὸν, καθ' ὃ ὑμῖν οἱ μακάριοι διετάξαντο ἀπόστολοι. *Veneramini autem et episcopum vestrum sicut Christum, ut vobis beati apostoli constituerunt.* Cum enim nihil illic in genuina epistola Ignatii de veneratione episcopo præstanda diceretur, sed de fuga hæreticorum secuudum præcepta apostolica, sive διατάγματα τῶν ἀποστόλων, interpolator, occasione hac arrepta, ad illa confugit, quæ in Constitutionibus exstabant, ex Didascalia Igna- ti sine dubio desumpta. Ita in proluxa illa interpolatione, qua viduis eadem præcepta dat, et exempla proponit, quæ in Constitutionibus l. iii, c. 6 et 7, occurrunt, statim subjungit: Ταῦτα οὐχ ὡς ἀπόστολος διατάσσομαι. *Hæc non ut apostolus constituo,* quod omnes norint hæc in Didascalia apostolorum nomine fuisse Injuncta.

Concludo itaque, in *Stichometria* nobis objecta *Ἰγνατίου* nomen inter libros Novi Testamenti apocryphos positum, non denotare Ignatii epistolas, quæ inter apocrypha nusquam repertæ, quæ post mortem omnium apostolorum scriptæ, quæ ab ipso in itinere exaratae, omnem apostolicam auctoritatem sæpe de industria amoliuntur; sed *Ἀιδεαχὴν* eidem Ignatio suppositam, quasi ipsi ab apostolis, a quibus ordinatus est Antiochiæ episcopus, dictatam, quæ in alio Indiculo inter Novi Testamenti apocrypha reperitur. Unde patet, nullum adhuc testem reperiri potuisse, qui diceret Epistolas Ignatii fuisse supposititias, aut qui de earum antiquitate, veritate auctoritateque vel dubitare videretur.

CAPUT V.

Testimonium S. Polycarpi ab exceptionibus vindicatur. Nec fidem ei deesse, nec vim. Auctoritas Epistolæ ad Philippenses ab omnibus recepta est. Auctoritati ejus non derogat Stichometria quæ dicitur Nicephori. Posterior pars epistolæ non minus genuina quam prior. Testimonium nostrum esse mendacio inspersum aperta culumnia est. Particula suprema prioribus non contradicit. Vis testimonii defenditur. Nullas alias epistolas Ignatii, quam eas quas habemus, a Polycarpo intelligi potuisse ostenditur.

Cum testes ab adversario adducti, nec tales appareant, quales ille voluit, nec id omnino testentur, quod sententiæ nostræ est contrarium; videamus an aliquid tale adversus testes nostros dici possit, an, scilicet, si non sint, quos esse nos dicimus, aut revera id non testentur, quod nos volumus.

Primum pro Ignatianis S. Polycarpi testimonium est, quod nostri disertissimum putant: sed vir doctissimus longe aliter sentit; et huic testimonio duo deesse vult, tum fidem, tum vim. Fidem ei derogat primo, quod epistolæ Polycarpi non sit apud omnes recepta auctoritas.

Quamvis hæc responsio, etiamsi vera esset, minime satisfaceret (cum certum sit, fidem plenissime adhibere debere aliquibus libris, quorum aliquando apud omnes non fuerit recepta auctoritas, ut ex aliquot epistolis Novi Testamenti patet), eam tamen assero etiam esse falsam, et ab omni specie veritatis alienam. Auctoritas enim hujus Epistolæ S. Polycarpi ad Philippenses ab omnibus fuit recepta, ita, scilicet, ut viri apostolici scriptum ecclesiasticum et orthodoxum judicaretur; neque unquam a quoquam an tale revera fuerit, dubitatum sit. Nam primo Irenæus, qui ipsum Polycarpum vidit, luculentissimum huic epistolæ testimonium præbet, l. III *Adversus hæreses*: Ἔστι δὲ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὴν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν. Ita Eusebius *Hist. eccl.* l. IV, c. 14, vetus Irenæi interpres: *Est autem et epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua et characterem fidei ejus, et predicationem veritatis, qui volunt, et curam habent*

suæ salutis, possunt discere. Hæc Irenæus, ex constanti cœtuum ab apostolis conditorum traditione disputans; *recte quidem ille, et apposite*, ut Dallæus ipse testatur, de Areopagitice capite secundo. At neque *recte*, neque *apposite* disputavit Irenæus, si hæc epistola a Polycarpo scripta non sit, aut ab omnibus tunc temporis non reciperetur. De eadem epistola Eusebius, qui intra centum post Polycarpi mortem annos natus est, *Hist. eccl.* l. IV, cap. 14, post productum hoc Irenæi testimonium: Ὁ μέντοι Πολύκαρπος ἐν τῇ δηλωθείσῃ πρὸς Φιλιππησίους αὐτοῦ γραφῇ φερομένη εἰς δεῦρο, κέχρηται τισι μαρτυραῖς ἀπὸ τῆς Πέτρου προτέρας ἐπιστολῆς. *Polycarpus, scilicet, in antedicta ad Philippenses epistola, quæ usque adhuc circumfertur, utitur quibusdam te-*

stimoniis ex priori Petri epistola desumptis. Et plurima quidem testimonia ex priori epistola deprompta, ex posteriori nulla, adhuc in hæc epistola reperiuntur, quæ cum iis conjuncta, quæ ad Ignatium pertinentia totidem verbis exscripsit Eusebius, dubitare nos non sinunt, quin eandem Polycarpi epistolam habeamus, quam habuit Eusebius. Multum Irenæo, multum Eusebio tribuebant veteres; neque de scriptore quoquam eorum testimoniis commendato unquam dubitabant. Et si id eorum auctoritatem effecisse nolimus, ut ab omnibus reciperetur hæc epistola; idem extorsisse publicam in ecclesiis Asiaticis lectionem diffieri non possumus. Hieronymus enim in Catalogo hæc de Polycarpo habet: *Scriptis ad Philippenses valde utilem epistolam, quæ usque hodie in Asiæ conventu legitur.* An fieri potuit ut epistola Polycarpi, qui *Joannis apostoli discipulus, et ab eo episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit*, in tanta luce posita, in conventu ejusdem Asiæ lecta, ab omnibus non reciperetur? Certe Hieronymus et Theodoretus Polycarpum numerant inter vetustissimos clarissimosque Ecclesiæ scriptores. Inter autem ejus opera hæc epistola tanquam præcipua semper numerata est.

Adversus hæc epistolæ Polycarpianæ auctoritatem, ab omnibus receptam, a nemine certe, quantum novimus, in dubium vocatam, urget vir doctissimus scriptores, et quidem, ut ait, gravissimos, qui eam apocrypham esse judicabant. Scriptores illi dicuntur Nicephorus patriarcha et Anastasius Bibliothecarius, quorum neuter ante nonum sæculum scripsit. Sed primo, nos ante ostendimus Nicephorum illum frustra et sine ullo fundamento tanquam auctorem *Stichometriæ* allegari, et Anastasium tantummodo illius *Stichometriæ* interpretem esse. Secundo, si concederetur epistolam Polycarpi ad Philippenses in ea *Stichometria* intelligi debere, ne illud quidem auctoritatem ejus omnino minuerit; tantummodo enim inter apocrypha Novi Testamenti numeratur, hoc est, a canone SS. Scripturarum removetur; cum autem in Ecclesiis legatur, a canonicis libris distincta et inter ecclesiasticos tantum numerata est. Tertio, epistolam hanc in *Stichometria* neque nominari, aut intelligi debe-

re, aut ullo modo innui concedo; sed ut Ἰγνατίου, A ita et Πολυκάρπου nomini subjiciendam διδαχὴν arbitror; nam quamvis in alio Indiculo Polycarpi didascalica non compareat, ut illa Ignatii, ideoque gratis ficta esse videatur; tamen cum Διδασκαλία διὰ Ἰππολύτου in nullo Indiculo pariter inveniat, quæ tamen in mss. reperitur, et in Constitutionibus quas habemus continetur, vix dubitandum esse sentio, quin post apostolorum, Clementis et Ignatii διδασκαλίας, etiam alia Polycarpi intelligi debeat. Inde illa in veteri didascalica, quæ nunc in Constitutionum lib. III, cap. 6, legimus: Γνωρίζετω οὖν ἡ χήρα, ὅτι θυσιαστήριόν ἐστι Θεοῦ, *Sciat igitur vidua, quod altare Dei sit*, ad ista Polycarpi efficta: Τὰς χήρας σωφρονούσας περὶ τὴν τοῦ Κυρίου πίστιν.... γνωσκούσας ὅτι εἰσὶ θυσιαστήριον Θεοῦ. Vetus interpres: *Vidua vero pudicæ circa fidem Dei... quia sunt sacrarium Dei*. Hæcque sæpius auctor Constitutionum inculcat. Quarto, neque Nicephorus, neque Anastasius, neque *Stichometriae* auctor, neque quisquam noni sæculi scriptor receptæ hujus epistolæ auctoritatē officere putandus est, quæ et prioribus, et eodem ævo et sequentibus viguit, et a nemine rejecta deprehenditur. Ante Nicephorum Maximus abbas: Ἐχει δὲ καὶ ἐπιστολὰς ὁ αὐτῆς θεῖος Πολυκάρπος πρὸς Φιλιππησίους. Venerabilis Beda in Martyrologio ad VII Kal. Januar. Nicephoro suppar Phocius: Ἀνεγνώσθη Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους γέμουσα πολλῆς νοουθεσίας μετὰ σαφηνείας καὶ ἀπλότητος, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῆς ἑρμηνείας τύπον. *Legebatur et Polycarpi epistola ad Philippenses multis referta admonitionibus cum perspicuitate ac simplicitate, ad ecclesiasticam loquendi formam*. Ubi obiter observandum, eo ipso nono sæculo hanc Polycarpi epistolam cum illa Clementis ad Corinthios fuisse conjunctam (ita nempe Photius, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ βιβλιαρικῷ ἀνεγνώσθη, in eodem libello legebatur); iisdem laudibus a Photio fuisse ornatam; eandem enim perspicuitatem, simplicitatem et ecclesiasticum characterem utrique tribuit; objectiones aliquas adversus illam Clementis tunc fuisse factas, adversus hanc Polycarpi nullas. Eodem ævo Usuardus, et Ado Viennensis in Martyrologiō xv Kal. Januar.: *Natalis beatorum martyrum Rafi et Zosimi, de quorum agone felici S. Polycarpi epistola ad Philippenses scribit*. Post hos Symeon Metaphrastes, Actorum S. Ignatii anonymus. Suidas, verbo Πολυκάρπος: Ἐγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Φιλιππησίους πάνυ θαυμαστὴν. *Scripsit epistolam ad Philippenses prorsus admirandam*. Quibus addendi Georgius Pachymerius, Honorius Augustodunensis, et Nicephorus Callistus, qui post Nicephorum Constantinopolitanum idem de S. Polycarpi epistola cum iis, qui ante vixere, protulerunt.

Verum hic Nicephori patriarchæ primarii de hac epistola *judicium Hammondi sententiæ præferre, nulla*, inquit, *invidia est*. At non hic de invidia, sed de recepta S. Polycarpi auctoritate quæritur. Hammondu cum Nicephoro non comparamus: Nice-

phorum hic omnino non agnoscimus. Epistolam Polycarpi in *Stichometria* non videmus. Si ea subintelligatur, inter pessimæ notæ apocrypha tamen eandem numerare portentum putamus. In interprete *Stichometriae* iudicium requirimus: eam ita exponere, ut contra mentem omnium sæculorum loquatur, iniquissimum esse dicimus; et clarissimam certissimamque sententiam, non Hammondi, sed Ecclesiæ Asiaticæ, omniumque quos aliquid Je epistola dixisse novimus Christianorum, incertissimæ ficti Nicephori expositioni anteponimus.

Prima hæc velitatio: sed secundo, vir doctissimus cum totam epistolam rejicere se posse non speraret, in duas partes eam divisit, novo plane ausu et hactenus inaudito; superiora epistolæ B omittit, et si quis ea S. Polycarpo ascribere velit, non renititur; imo posterioribus exceptis nihil in epistola occurrere concedit, quod vel quemquam offendere, vel Polycarpo indignum censeretur; postremam particulam suggillat, in qua testimonium ab Eusebio productum exstat. Hanc igitur vult temere et præter auctoris mentem, aliena manu fuisse assutam. At Eusebii ætate illa etiam postrema particula certissime exstabat; ex epistola Polycarpi ab Eusebio exscripta fuit. Eusebius nec falli nec fallere potuit: erat enim tota epistola omnibus exposita; erat in Ecclesiis Asiaticis, tunc temporis cum scriberet Eusebius, publice lecta; novit eam Hieronymus, cujus versioni, nisi aliis occupatus, incubuisset, et tamen Eusebiana nunquam accusavit: de illa igitur particula, quam excerpit Eusebius, dubitari non potest, nisi etiam de tota epistola simul, absque ulla ratione, dubitemus.

Sed ex ipsa epistola, quam præ manibus hæcimus, disputat, et primo in ea, inquit, quæ testimonium nostrum præcedunt, ut in *decentissimam clausulam, desinebat epistola: reliqua autem minime coherens, atque ideo expungenda sunt*. Verumenimvero unde illi notum est Polycarpi epistolam in ea verba desiisse? an eam unquam audivit in totius Asiæ conventu lectam? an unquam vidit Polycarpi epistolam vel Græce vel Latine, vel ms., vel impressam, quæ in ea verba desineret? minime gentium. Quid igitur? Iudicio J. Dallæi ea clausula erat decentissima; quare non debuit Polycarpus D plura addere: igitur in ea verba desinebat epistola. Neque enim putandum est Polycarpum plura scribere voluisse, quam permetteret Dallæus! Certe si hac lege in epistolis veteribus uti liceat, omnes pene clausulæ, quæ nunc exstant, erunt nobis expungendæ. Nonne versus ultimus capituli decimi quinti Epistolæ ad Romanos: *Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen*, decentissima clausula est, totum igitur caput decimum sextum erit eradendum. Nonne versus ultimus tertii capituli Epistolæ ad Ephesios: *Ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum, Amen*, decentissima clausula est? An igitur tria reliqua capita pro assutis sunt habenda? Cle-

mens Romanus, epistolæ ad Corinthios pagina 29, *Per Jesum Christum*, inquit, *cui gloria omnis et magnificentia in sæcula sæculorum. Amen.* Nonne hæc decentissima clausula est? Igitur quadraginta septem paginæ sunt assutæ. Eandem clausulam habemus pag. 41, 50, 57, 59, 66, 75; opus igitur erit Marcionis machæra, ut hæc et similia rescindantur. Ea quidem, quæ sequuntur testimonium nostrum, admitti posse ait, licet decentissima illa clausula præcesserit. At si post decentissimam clausulam aliquid admitti possit, cur non illud de Ignatio? An illa absurde inserta atque infulta dici possunt, quæ post omnes salutare admonitiones ad fidem, patientiam et ædificationem pertinentes, speciatim ad ista respondent, quæ ipsi ad quos scribit, litteris suis postulaverant? Philippenses ad Polycarpum scripserant de mittendis litteris suis Antiochiam, et oraverant etiam ut epistolæ S. Ignatii, quas apud se haberet, ad ipsos mittere dignaretur. Nonne ad finem epistolæ responsoriæ peropportune faceret Polycarpus, si illa reponeret, quæ ipsi ab eo efflagitabant? Cum epistolæ Ignatii suæ subjunxisset, an de illis alibi potius quidquam scriberet, quam ad finem epistolæ suæ, cui earum συναγωγῆν subjunxerat? Nihil his certe aut rei ipsi, aut mori hominum in conscribendis epistolis convenientius excogitari potest.

Levia igitur hæc sunt, vel ipso Dallæo iudice: *sed et aliud est*, inquit, *multo gravius, quod hanc de Ignatianis partem non auctoris, sed alicujus alicuius esse arguit. Grave* quidem hoc, si vera sint, quæ proximo capite asserit adversarius, *locum nempe, quo Ignatiana nominantur, insigni mendacio deformem esse*, et quæ capite 36 pariter affirmat, *Polycarpi, scilicet, quod offertur testimonium esse abdititium mendacioque insperum.* Grave quidem crimen mendacium, præsertim si insigne sit, neque video quomodo excusari possint, qui testimonio stantur tam gravi crimine insperso. Non negligenter igitur quaerendum est ubi, hoc mendacium inveniri possit: nam certe, ut nunc se res habet, aut in Polycarpo, aut in Eusebio, aut in impostore aliquo, aut in testimonium afferente, aut in repudiante mendacium est.

Primo igitur nos qui testimonium proferimus, nos ipsos ab hoc crimine aperte liberabimus. Hæc verba Græce ex Eusebio sine ullo dolo transcribimus, *Hist. eccl. i. iii, c. 36: Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς κεραιώσας ἡμῖν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας ὄσας εἴχομεν παρ' ἡμῖν, ἐπέψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε, αἱ τινες ἀποτεταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἐξ ὧν μεγάλα ὠφεληθῆναι δυνήσασθε· περιέγραψε γὰρ πῶς καὶ ὑπομονὴν, καὶ πᾶσαν οἰκοδομίαν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.* Hæc verba quæ nunc in Eusebio legimus, ab ipso fuisse scripta non dubitamus: sic enim ea intra annos 85 a Rufino, licet negligenter, versa videmus: *Mittam vobis et Ignatii epistolæ, et alias si quæ sint, quæ ad nos transmissæ sunt; ex quibus utilitatem maximam ca-*

piatis. Continent enim de fide et patientia instructionem perfectam secundum Domini præceptum. Eusebium ex epistola Polycarpi, quæ tunc omnium manibus tenebatur, hæc ipsa verba transcripsisse credimus; tum quod ipse hoc asserat, tum quod in veteri vulgata versione epistolæ S. Polycarpi hæc etiamnum legimus: *Epistolæ sane Ignatii quæ transmissæ sunt vobis (pro nobis) ab eo, et alias, quantascunque apud nos habuimus, transmisimus vobis, secundum quod mandastis, quæ sunt subjectæ huic epistolæ: ex quibus magnus vobis erit profectus. Continent enim fidem, patientiam, et omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem; tum denique quod Photius, qui hanc ipsam epistolam legit, et tantopere laudavit, idem non obscure testatur, cum ait: Λέγει δὲ καὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου ἀπασταλμένας, dicit autem (Polycarpus) se etiam Ignatii theophori epistolæ ipsis transmisisse.* Hoc unicum testimonium ex Polycarpi epistola depromimus, quod integerrimum esse putamus, et cui nulla unquam labe aspersa est, antequam a nostris pro Ignatianis adduceretur. Satis igitur nos ipsos a mendacii crimine tutati sumus.

S. Polycarpum ipsi ab omni suspitione liberant, ideo enim volunt hæc a Polycarpo minime scripta fuisse, quod ab ejus prudentia atque sanctitate ea maxime abhorrere arbitrantur. Quid igitur? an mentitus est Eusebius, et ea nobis tradidit, quæ in epistola Polycarpi sua ætate minime comparebant?

An ille lectores fallere voluisse putandus est in re tam aperta et omnibus tunc temporis notissima? Nonne epistola Polycarpi in conventu Asiæ publice lecta fuit, cum Historiam suam scribebat Eusebius? An sententiam bene longam ipse comminisci voluit, et epistolæ inserere, ad fidem Ignatianis faciendam, suis derogandam? Hoc etiam nimis crassum putant; neque Polycarpum, neque Eusebium mentitum voluit; sed impostorem nescio quem, quem ante Eusebium vixisse hariolantur, sed quem in vivis unquam, nec ille, nec alius quisquam, fuisse præstabit. Ille autem falso et vafre totum nostrum testimonium alicui epistolæ Polycarpianæ exemplari inseruit: et statim aut in impostoris auto-

graphum, aut in libellum aliquem ab illo transcriptum incidit, non forte sed certissime, Eusebius; cum igitur aliud exemplar non videret, et quid in Asiæ conventu legeretur ignoraret, in sædum errorem delapsus est *Ecclesiasticæ historiæ* Pater. Neque mirum; erat quippe egregius artifex hic impostor; idem enim, neque quisquam alius fuit, qui sex vel septem epistolæ a se confictas Ignatio subdidit, et hæc de quibusdam Ignatii a Polycarpo litteris hujus ad Philippenses extremæ epistolæ subtexiit, ratus, quod accidit, lectores hæc de suis epistolis accepturos. Hujus fallacis deceptus est Eusebius, ut videtur, vir minime malus, aut suspicax; in eundem errorem induxit omnes eos Patres, qui dum epistola Polycarpi in conventu Asiæ publice

tegeretur, vixere, quique epistolam integram et incorruptam videre nunquam potuerunt. At postquam ea legi desiit, quingentis post Eusebium annis, omnia hæc vidit Nicephorus, ideoque tam tristem sententiam de Polycarpi epistola tulit, et inter pessimæ notæ apocrypha numeravit. Proh lepidam fabulam! Proh suave somnium! Hæc omnia non tantum contra nostrum, sed et commune omnium iudicium, imo contra ipsius Dallæi sententiam conflictata sunt. Quisquamne credet hominem qui sub Ignatii nomine Ecclesiæ imponere voluit, antequam Eusebius scriberet, sub finem tertii aut initium quarti sæculi, ut id facilius faceret, maioremque auctoritatem fictis suis mercimoniis conciliaret, S. Polycarpi epistolam primo corrumpere voluisse; cum ex illa una re ejus fallacia omnibus aperta foret, maioremque de Ignatianis ab ipso producendis suspicionem excitare, et seipsum certius prodere non posset? Polycarpi enim hæc epistola omnibus fuit exposita, in ecclesiis Asiaticis publice lecta; cui si quid novum et hactenus inauditum adderetur, latere, et non protinus innotescere non potuit. Fatuus sane impostor, qui hæc tam pueriliter excogitaret: fungus Eusebius, qui tam adulterinis mercibus tam facile deciperetur: cæci surdive omnes Patres, qui epistola per Asiam sonante, hæc non deprehenderunt: unicus, et ille fictus, Nicephorus hæc omnia, scilicet, detexit, et totam Polycarpi epistolam ad scambros condemnavit. Sed an propter hanc interpolationem Nicephorus Polycarpi epistolam condemnavit, cum id verum esse de epistolis Ignatii non posse pronuntiaverit Dallæus, quod in nullo alio opere idem præstitum sit a Nicephoro? An ille Nicephorum ob hanc causam Polycarpi epistolam adeo nobilem, tam diu publice lectam, et ab omnibus ad suam usque ætatem tanta cum veneratione susceptam uno verbulo rejecisse vult, qui idem in Ignatio fieri non potuisse contendit, nisi Stichometrix auctor id ipsum monuisset, et diligenter se purgasset? An id Nicephoro subohisse tam certo definiri potest, quem legisse Polycarpum nondum scimus, cum Photium, qui eandem sedem post paucos annos tenuit, idem plane latuit, quem et epistolam et ea verba legisse novimus?

Sed quid auctorem mendacii quærimus, qui nondum mendacium ipsum deprehendimus? *Testimonium Polycarpi*, inquit, *subdititium est, et mendacium inspersum*. Testimonium audivimus, mendacium non perspicimus. Sed impostor de Ignatio ita loquitur, ut cum quo tempore hæc scripta sunt, adhuc speresse significet. De ipso, inquit, Ignatio, et de his qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate. At epistolæ auctor plane alia loquitur, apertissime affirmans Ignatium, quo tempore ipse ad Philippenses scribebat, jam fuisse τετελειωμένον. Huc tandem tota mendacii imputatio redit. Quid autem næc ad testimonium nostrum, quod nos ex Eusebio transcripsimus? Optime certe illud et cum præce-

dentibus et cum sequentibus congruit, neque inter eam et ullam aliam epistolæ particulam ulla discrepantia est. Verba quæ producimus ab Eusebio ex Polycarpi epistola transcripta nec Ignatium tunc temporis in vivis, nec mortuum fuisse significant, nec vitæ aut necis mentionem ullam faciunt: epistolæ tantum primo petitas, dein missas indicant, quæ Ignatio vel vivente vel mortuo et peti et mihi potuerunt. Nullum igitur vel minimum mendacii vestigium in testimonio nostro apparet. Si quid in sequenti particula minus congruum videatur, illud non magis nostra verba inficit quam priora. At latetur Dallæus nihil in prioribus occurrere, quod vel quemquam offendere, vel Polycarpo indignum censei debeat. Idem igitur de nostris omnino dicendum, aut aliquid in iis verbis ostendendum, quod Polycarpo sit indignum: illud autem nec fit, nec fieri omnino potest. Certe Polycarpo indignum non est, ut epistolæ Ignatii apud se conservaret, ut Philippenses eas ab ipso peterent, aut ut ab iis petitas mitteret, et suæ epistolæ subjungeret, uti moris erat; sic enim clerus Romanus ad S. Cyprianum: *Quales litteras in Siciliam quoque miserimus, subjectas habebis*: sic synodus adversus Paulum Samosatenum coacta, ad Dionysium Romanæ urbis episcopum, epistola Dionysii Alexandrini memorant, ἤς καὶ τὸ ἀντίγραφον, inquirunt, ὑπετάξαμεν, *cujus etiam exemplar subjecimus*. Euseb. *Hist. eccl.*, l. vii, c. 30.

Tota igitur criminis objectio ad illam tantummodo particulam pertinet, quæcum nostrum testimonium nihil commune habet, quæ si admittatur, nihil nos juvat; si rejiciatur, nihil nobis officit. Nostra tunc in epistola Polycarpi vidit Eusebius, cum tota et integra in conventu Asiæ legeretur cum Eusebius nec sine summa negligentia et oscitantia falli, nec sine incredibili audacia et impudentia fallere potuit. Hæc particula quingentis post Eusebium annis in eadem epistola exstabat, ut ex Photio discimus; an reliquis cœvæ fuerit plane nescimus. Sed si demus eam etiam fuisse nostro testimonio tempore Eusebii subjectam, nondum tamen vel illam mendacio inspersam esse concedimus. Imo vero quomodo hæc verba: *Et de ipso Ignatio, et de his qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis significate*, quæ nihil omnino asserunt, nihil affirmant aut negant, mendacii et quidem insignis rea esse possint, non intelligo. Qui talia mihi scriberet, eum ne vera quidem dixisse, multo minus mentitum esse dicerem. Verum, inquires, quamvis non asserunt, innuunt tamen illud quod erat veritatis contrarium, scilicet, Ignatium superesse, vivere et valere, quem Polycarpus noverat ante defunctum esse. Sed ne hoc quidem verum est; particulæ illius auctor non significat, aut ullo modo innuit Ignatium tunc in vivis fuisse. Verba particulæ in veteri Latina versione: *Et de ipso Ignatio, et de iis qui cum eo sunt* (Græce ut opinor, καὶ περὶ Ἰγνατίου καὶ περὶ τῶν μετ'

αὐτῶν) quod certius agnoveritis significate; verba A
 Phosii sunt: Απειτα ἀναδιδαχθῆναι παρ' αὐτῶν ἐ-
 τ: παρ' ἐκείνου διακρούσταιεν, petit ut ab ipsis certior
 fiat, si quid de illo inaudiverint. Primo autem au-
 dire poterant Philippenses aliquid de Ignatio vivo,
 quod Polycarpus ab illis scire cuperet illo defuncto.
 Ignatius, ut referunt illius acta, per Philippenses
 pertransiit Macedoniam pedes; a Philippensibus
 missi sunt aliqui qui eum, honoris et refrigeratio-
 nis causa, in itinere deducerent, quod mihi videtur
 Polycarpus in initio epistolæ inuuisse, his verbis:
 Δεξάμενοι τὰ μὲν ματὰ τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης, καὶ
 προσημασιν, ὡς ἐπέβαλεν ὑμῖν, τοὺς ἐνεληγμένους
 τοῖς ἀγιοπρεπέσι δεσμοῖς, quæ quidem verba cum
 nec recte legeret, nec omnino intelligeret vetus in-
 terpres, ita transtulit: Suscipiens imitabilia verba B
 dilectionis, quam ostendistis in illis, qui præmissi
 sunt viris sanctis decorosis vinculis connexis. Ita
 ille, δεξάμενος pro δεξάμενοις legens, atque ideo
 reliqua omnia aliorum trahens; tu veritas: Con-
 gavisus sum vobis, qui veræ charitatis exemplaria
 exceperitis, et deduxistis, ut vestro officio conveniebat,
 involutos vinculis, quæ sanctis ornamento sunt.
 Halloixius ὡς ἐπέβαλεν ὑμῖν, reddidit, ut vobis Do-
 minus inspiravit; ego potius, ut vestro officio conve-
 niebat, quia hæc multo simpliciora sunt, et hoc
 sensu bene Græca. Deducebant igitur ex Philippen-
 sibus aliqui Ignatium comitesque per Macedoniam,
 forte etiam usque Epidamum; unde pseudo-Igna-
 tius, vel potius aliquis alius, qui titulum epistolæ
 ad Philippenses præfixit, scriptam eam voluit ab
 Epidamno. Illi igitur Philippos ab Ignatio reversi
 multa sine dubio de ipso narrabant, multa de co-
 mitibus, quæ S. Polycarpum ab ipsis audire vo-
 luisse, etiam post martyrium S. Ignatii, par est
 credere. Secundo audire poterant Philippenses ali-
 quid de Ignatio mortuo, non minus quam vivo: et
 Polycarpus sine dubio scire magis avelat quæ ad
 mortem, quam quæ ad vincula Ignatii pertinebant;
 quam præclare se in ipso martyrio gesserit, quan-
 tum honorem Christianæ religioni attulerit, quid
 comites ei in tam præcipiti periculo præstiterint,
 quid passi sint, aut fecerint, an de reliquiis tanti
 martyris aliquid conservaverint. Non enim tantum
 de Ignatio, sed etiam de Philone et Agathopode
 comitibus ejus quærit. Potuit igitur Polycarpus in-
 cendi studio audiendi aliquid de Ignatio vivo, quod
 nondum audiverat, licet eum jam defunctum esse
 non dubitaret; potuit aviditas eum tenere aliqua de
 ipso mortuo vivisque comitibus intelligendi, quæ
 prius ad Philippenses in Macedonia, quam ad
 Smyrnenses in Asia pervenire possent. Non sunt
 igitur hæc de eadem re dissidentanea, nulla in his
 verbis contrarietas aut repugnantia. Quare satis
 manifesto nos extremam particulam a mendacii
 crimine liberavimus; eum autem, qui tam disertè
 testimonium Polycarpi mendacio inspersum, et lo-
 rum insigni mendacio deformem dixit, alii qui volunt
 et possunt, liberent.

Atque hæc de fide; nunc de vi testimonii agen-
 dum est. Asserit Eusebius has ipsas epistolas, quas
 defendimus, fuisse a Polycarpo memoratas. Καὶ ὁ
 Πολύκαρπος δὲ τούτων αὐτῶν μέμνηται ἐν τῇ φερο-
 μένῃ αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ. Sed et Po-
 lycarpus in sua ad Philippenses epistola earumdem
 meminit epistolarum. Quod Eusebius asserit, no-
 stri pariter affirmant; Dallæus negat. Fatetur qui-
 dem testari posse Polycarpum, aliquas scripsisse
 epistolas Ignatium, has autem eas fuisse negat; si-
 miles aliqua re fuisse largitur, easdem fuisse per-
 negat. Rationem negationis unicam assert, quod id
 clarissime et multifariam a se fuerit demonstratum,
 ob nempe Valentinianorum σιγήν, et Patripassia-
 norum hæresin, similiaque quæ fieri non potest ut
 epistolæ vere ab Ignatio scriptæ habuerint. Ita ab
 argumento a testimoniis petito, ad illud quod ex
 materia operis deducitur, desultorie transit, et cum
 externo argumento premitur, ad internum confu-
 git. Dicunt nostri Polycarpum testari S. Ignatium
 has epistolas scripsisse; respondet, ipsæ luculen-
 tissime negant. Frustra omnino et dictis causa re-
 fellendis nostrorum argumentis a veterum auctori-
 tate sumptis insudavit, si quoties ea afferuntur, ad
 tales demonstrationes recurrat; cum una opera
 potius omnia repudiare debuerit. Sed nos demon-
 strationes ejus omnes quas ubique prædicat, pro-
 xima dissertatione, hoc est, suo loco, objectiunculas
 tantum infirmas, levissimasque conjecturas esse
 demonstrabimus, atque interim hoc ipsum Poly-
 carpi testimonium defendemus, et extra omnem
 contradictionis aleam ponemus.

Has, inquit, scripsisse Ignatium non dicit locus
 objectus. Quid igitur? an minus idoneum est testi-
 monium, aut eo nomine statim rejiciendum? Quis
 unquam veterum dixit eos libros, quos nunc ha-
 bemus, fuisse ab illis scriptos, quibus jam tri-
 buuntur? An eorum quisquam vidit nostra exem-
 plaria? an scire ullo modo potuit, quid nos hac
 ætate legeremus? Si sic critice exercere placeat,
 universa veterum testimonia incassum libris nostris
 doctorum virorum industria præfixit: quæ potius,
 in posterum eradenda videntur; si enim hæc ob-
 servatio obtineat, nihil sunt omnia. Verba sunt.
 Dallæi: Quod enim aiunt, Ignatianum apud veteres
 ab omni ævo Patres pari cum Clementis et Poly-
 carpi epistolis reverentia semper fuisse, id miror:
 iis excidisse qui probe sciunt, utramque hanc epi-
 stolam ab Irenæo magnis laudibus celebratam fuisse,
 et Clementinam proprie a Dionysio Corinthio lau-
 datam. Sed quare miretur non video, cum probe
 sciat, nec S. Irenæum hanc Polycarpi, aut Clemen-
 tis, nec Dionysium hanc S. Clementis proprie lau-
 dasse. S. Irenæi verba sunt: Sub hoc igitur Cle-
 mente, dissensione non modica inter eos qui Corinthi-
 essent fratres facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesia
 potentissimas litteras Corinthiis. Non dicit hanc
 epistolam, quam nunc habemus, ad Corinthios
 tunc fuisse scriptam; non affirmat hanc, ne ullam

quidem a Clemente fuisse exaratam. De Polycarpi A epistola hæc habet: *Est autem et epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua characterem fidei ejus, et prædicationem veritatis, qui volunt, et curam habent suæ salutis, possunt discere.* Non affirmat eandem epistolam eam fuisse quæ nunc exstat, imo nullum characterem tradit huic peculiarem. De Clementis epistola Dionysius Corinthiorum episcopus, ad Sotrem Romæ episcopum hæc scribit: *Hodie sacrum diem Dominicum transegimus, in quo epistolam vestram legimus, quam quidem perpetuo deinceps legentes perinde ac priorem illam nobis a Clemente scriptam epistolam, optimis præceptis ac documentis abundamus.* Tradit quidem et ille epistolam quamdam a Clemente ad Corinthios scriptam fuisse, et in Ec- B clesia lectam: non dicit hanc, quam Junius ex codice Regio descripsit, eam fuisse: imo qualis illa fuerit quam Corinthii legebant, nullo modo depingit, ut nostram ad illius characterem examinare possemus. Et tamen hæc Irenæi et Dionysii testimonia ad Clementinam epistolam statuminandam magnam vim habere volunt, Polycarpi autem suffragium et multo antiquius atque disertius ad Ignatii epistolas confirmandas plane nullam.

Hæc cum unica sit objectio, quæ proprie vim testimonii spectat, præter silentium Irenæi, quod proximo capite examinandum est; cumque ea tam iniqua ac levis sit, ut omnes vident; superest ut Polycarpiani suffragii robur latius explicetur, omniumque oculis clarius exponatur. Primo enim Polycarpus non tantum testatur scripsisse aliquas epistolas Ignatium, sed significat συναγωγήν epistolarum ejus tunc temporis Smyrnæse præ manibus habuisse; earumdem exemplar epistolæ suæ (quam aliunde in ecclesiis Asiaticis publice lectam scimus) se subjecisse tradit, et Philippensibus mississe, idque ipsorum rogatu; quanti eas ipse æstimaret optimus judex ostendit, easque Philippensibus utilissimas fore profitetur, et fidem, patientiam, omnemque ædificationem ad Dominum pertinentem continere affirmat. Hæc de epistolis quas ipse collegit et apud se habuit cum testetur Polycarpus, easdem omnino eum intellexisse, quas nos habemus, quas ante nos Eusebius, Athanasius, D Theodoretus, alique habuerunt, et contendo, et aperte firmiterque probo. Aut enim illæ epistolæ quas publicavit Polycarpus, hæc ipse sunt, quas nostri defendunt, aut fuerunt aliæ et ab his diversæ. Sed aliæ, et ab his diversæ non fuerunt. Reliquum igitur est ut hæc ipsæ fuerint. Epistolas autem quas publicavit Polycarpus, non fuisse alias, et ab his, quas nunc habemus, diversas, sic ostendo:

S. Ignatium, qui paucis post S. Joannis apostoli mortem annis martyrium Romæ fecit, apostolos ipsum audivisse, et ex his purissimis Christianismi fontibus doctrinam suam hausisse constat. Huc accedit eximia viri dignitas, qui non modo apostolorum discipulus, sed eorum insuper judicio sic

aprobatus sit, ut Antiochenæ, id est omnium quæ apud gentes erant Ecclesiarum antiquissimæ, ad hæc, ob civitatis in sæculo amplitudinem atque præstantiam, nobilissimæ, præfici meruerit. Quid ejus postremo martyrium dicam, quo opere nihil unquam apud nostros excellentius aut præclarius habitum fuisse scimus? Hujus ergo tanti ac talis viri, in quo summa omnia erant, si aliæ fuissent, quam quæ nunc circumferuntur epistolæ, eas jam ab illis temporibus, sæculisque proxime sequentibus celeberrimas fuisse necesse est, et post apostolorum ipsorum et Clementis si forte scripta longè nobilissimas. Sed eas præter auctoris meritum, ipsum insuper tempus, quo datæ esse dicuntur, supra modum nobilitare debuit. Innuat enim Polycarpus ab Ignatio in supremis, in martyrii meditatione, eo ipso tempore scriptas fuisse, quo edita Antiochiæ apud Trajanum præclarissima Christi confessione, principis ore ad bestias damnatus, Romam ad mortem pro Domino oppetendam abducebatur. Cum igitur charorum pietate præsertim ac virtute præstantium virorum in supremis editas voces magna cura excipere, servare, celebrare memoriæque posterorum mandare soleamus, quo studio a viris illis aut ecclesiis exceptas esse par est sanctissimi martyris ad se in ipsa, ut sic dicam, arena scriptas litteras, quo animorum motu recitatas, qua charitate cum suis, quacunque Christi nomen colebatur, fratribus communicatas? Summam ecclesiarum in istas epistolas amorem, C summam colligendarum et servandarum et apud fratres disseminandarum curam, summumque studium fuisse satis testatur S. Polycarpus, S. Joannis apostoli pariter discipulus, qui ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps, ipsi Ignatio familiaris fuit, qui docet se a Philippensibus rogatum omnes Ignatii epistolas, quascunque apud se haberet, collegisse, easque ad ipsos his suis litteris subjectas mittere. Ex his satis nunc constat illas epistolas quas scripsit Ignatius, quas collegit et edidit Polycarpus, non potuisse non esse illius, et proximæ deinceps memoriæ Christianis, præsertim vero litteratis et eruditissimis, si qui essent, notissimas. Quid quod hæc ipsa S. Polycarpi epistola, qua Ignatiana tantopere prædicabantur, per tria integra sæcula in conventu Asiæ publice legeretur, qua summa eorum utilitas inculebatur, animique hominum scriptorum fidem antiquam, et patientiam, et ædificationem continentium cupiditate perpetuo accendebantur. Si igitur alia et a nostra diversa fuit Polycarpi συναγωγή, si aliæ epistolæ Ignatii fuerint quas ille collegit, et suis litteris commendavit, et Philippensibus communicavit, quam eæ, quas nos habemus et ante nos habuit Eusebius; illæ certe ut viris litteratis præcipue atque eruditissimæ, per omnia illa sæcula, præsertim quibus Polycarpi epistola in Asiaticis ecclesiis sane nobilissimis personabat, immo-tescerent atque agnoscerentur necesse fuit. In tanta

existimatione cum primo fuerint, tanta cura atque studio ab ecclesia ad ecclesiam transmissæ, tam publica, tamque perpetua commemoratione ornatae atque posteritati commendatae, non poterunt omnino latere, et viris doctis, et apostolicæ traditionis maxime curiosis ignotæ esse. At si omnium Christianorum per tria sæcula, non tantum post Ignatii, sed et Polycarpi mortem, libros consulamus, nullam aliarum, quam quas nos habemus, Ignatii epistolarum mentionem unquam factam inveniemus. Alias igitur nunquam fuisse manifestum est. Clarus, ni fallor, rerum nexus, clara et indubitabilis consecutio.

Qui quinque vel sex epistolas nuper Ignatio attributas tanquam spurias et fictas rejiciebant, id se ideo fecisse profitebantur, quod Eusebii et Hieronymi tempore non exstarent: eo autem tempore non exstitisse inde colligebant, quod nec Eusebius, nec Hieronymus earum meminere, cum alias sex septemve, quas nostri defendunt, diligenter memorassent, atque descripsissent. Hanc eorum sententiam atque rationem et laudat et amplectitur Dallæus. Nam de Usserio loquens, hæc capite secundo scribit: *Primum ergo sex illas epistolas ad Mariam Cassobolitam, ad Polycarpum, ad Tarsenses, ad Antiochenos, ad Heronem, et ad Philippenses, has, inquam, nondum Eusebii et Hieronymi temporibus exstitisse inde validissime probat, quod de iis uterque iste scriptor nullum verbum facit, qui sex alias superiores ambo memorant. Cur enim has potius quam illas, si illas, si utrasque norunt, dixissent? Cur vero eas eruditissimi ac diligentissimi homines ignorent, si erant, ut narrat Baronius, a Philippensibus cum sex superiorum ad eos missa a Polycarpo collectione conjunctæ? Non fuisse, adeoque nequam exstitisse inde constat, quod eas Eusebius nescierit: nescivisse autem ejus de his silentium arguit.* Si autem hæc validissime probent sive quinque sive sex illas epistolas tempore Eusebii et Hieronymi non exstitisse, adeoque postea excogitatas et fictas fuisse; nostrum certe argumentum validissime etiam probat, alias quam nostras Ignatii epistolas nec eodem nec ullo alio antecedente ævo apparuisse; ut de aliis a Polycarpo collectis, in unum corpus redactis, ad Ecclesias transmissis, et insigni elogio ornatis loqui, plane commentum sapiat. Nemo enim ante Eusebium, vel Hieronymum, vel etiam Theodoretum, aut Gelasium, nemo ante quinti sæculi finem, quo veteres omnes ecclesiastici et catholici scriptores, ac in primis S. Ignatius, in controversiis fidei tum a catholicis, tum a modernis hæreticis tanquam arbitri admittebantur, vel virum, vel ecclesiam aliam nominavit, ad quam Ignatius litteras dederat; nemo ullam sententiam ex ulla alia epistola excerptis. Ex nostris unam Irenæus, unam Theophilus, aut antiquus Basilii auctor, ejusdem cum Irenæo ævi, duas Origenes, unam pseudo-Dionysius, complures Eusebius, unam Athanasius, duas Chrysostomus, plures Hieronymus, plurimas

A Theodoretus, duas Gelasius sententias laudarunt, omnes ex epistolis nostris, ex alia aliqua ne unam quidem. Aliæ igitur quam nostræ Ignatii epistolæ nunquam fuerunt a Polycarpo posteritati commendatæ. Quare cum ab illo aliquæ fuerint collectæ publicatæque, ut ex ipsius testimonio patet; aliæ autem et a nostris diversæ non fuerint, ut ex alto tot sæculorum silentio manifestum est; restat ut hæc ipsæ fuerint, quas nostri defendunt, quas Eusebius vidit, descripsit, defloravit.

Quænam enim, quæso, illæ epistolæ sunt, si hæc non sint? Quis eas unquam legit? quis oculis usurpavit? quis vel fando de aliis epistolis ab Ignatio scriptis, a Polycarpo collectis aliquid audivit? aliis, inquam, quam quas habemus? An ullo modo verisimile est, epistolas a tanto martyre exaratas, a tanto editas atque laudatas, epistolæ etiam illi subjectas, quæ per tot sæcula publice lecta earum memoriam perpetuo redintegrabat, statim periisse, et ab omnium oculis erèptas fuisse? An putabimus Ignatii ossium reliquias Roma Antiochiam transportatas, tantaque veneratione per tot annos habitas; epistolas autem in ipso itinere scriptas, propediem in ventos abiisse? An conjiciemus, imperante Antonino, aut Aurelio, hoc est, vivo adhuc et valente S. Polycarpo, fictas fuisse, has quas habemus epistolas, cum Salmasio et Albertino; aut saltem statim post Clementis Alexandrii mortem, cum Blondello, quorum ipsum Dallæum pulet? An autem tertio sæculo exeunte, aut ineunte quarto, cum homines undique doctissimi in Ecclesia florent, et bibliothecæ variæ ad veterum Christianorum scripta conservanda conderentur, putabimus alias epistolas earum loco suppositas fuisse, et illis, quibus Christiani per tot annos consueverant, penitus sublatis successisse? Ecce enim Dallæus, qui modo impostorem suum Polycarpi epistolæ testimonium nostrum inseruisse, et ubi antea non exstaret, infulsisse diserte affirmabat, cum de auctoritate epistolæ Polycarpianæ ageretur: nunc cum de vi testimonii agitur, conversis velis remisque in omnia alia fertur, non eodem quidem loco, sed caute provideque capite 26, ubi totum fabulæ suæ argumentum contextit, aliam nobis scenam aperit. Vult enim impostorem suum, cum scriptas hinc didicisset olim fuisse ab Ignatio aliquas epistolas, easque jam desiderari animadverteret, consilium inde cepisse suas sub eodem nomine fingendi et edendi. Quamvis Dallæi impostor mirus artifex sit, nec minori ingenii acuminis præditus, quam ipse, non tamen hæc duo idem præstare potuit; non potuit ex Polycarpi epistola discere, scriptas fuisse olim ab Ignatio aliquas epistolas, et idem ea verba, quæ hoc ipsum indicant, inserere. Si ipse prius ea inseruit, non igitur in Polycarpi epistola prius fuerunt; quare inde discere non potuit. An ideo infulsit, ut non tantum alios, sed et seipsum falleret? an illa interpolatione non tantum aliis, sed et sibi persuasit scriptas fuisse aliquas ab Ignatio episto-

las, quod omnes ante eum, scilicet, ignorabant? Sed quid opus est ut impostor hoc ex epistola Polycarpi disceret, aut, ut alii inde haurirent, curaret? Quasi vero quisquam adeo stultus sit, ut neget impissimæ civitatis episcopum, ad hæc apostolorum discipulum ulla vel scribere potuisse, vel revera scripsisse litteras. Verba sunt Dallæi. Quorsum igitur impostorem suum ad Polycarpum remittit, ut hoc ab eo discat? quorsum eum violentas epistolæ notissimæ manus inferre cogit, ut alios idem doceat, quod ne stulti quidem negare potuerunt? Sed si hoc impostor ex Polycarpo didicisset, epistolas Ignatii ab ipso collectas et posteritati commendatas fuisse, unde eas jam desiderari animadvertit? unde hoc vir doctissimus didicit? quis collectionem Polycarpi periisse dixit, aut credidit? Nonne eodem tertio sæculo dixerat Origenes: *Eleganter in cujusdam martyris epistola scriptum reperi, Ignatium dico, episcopum Antiochiæ post Petrum secundum, qui in persecutione Romæ pugnavit ad bestias?* An qui Polycarpum legerat, lectamque ejus etiam in publicis conventibus epistolam noverat, et ex eadem Ignatianorum συναγωγῆν tanta cura Smyrnæ conservatam, in Macedoniam tanta cum laude transmissam, animadverterat, eodem sæculo quo Origenes eandem laudaverat, funditus periisse putare potuit? Nimis crassa hæc sunt, quam ut a viris doctis coquantur; nimis invalida, quam ut argumentum nostrum debilitent, quo non alias quam nostras a Polycarpo editas epistolas ostendimus.

Idem autem alio, et quidem affirmativo, nec illo contemnendo argumento, ex ipsis epistolis petito, non leviter confirmare me posse confido. Non enim tantum nostras epistolas quamvis generaliter, tamen satis diserite describit, quas fidem, patientiam, omnemque ædificationem continere testatur, de qua re paulo fusius ante diximus; sed et speciatim legationem ad Antiochenos tangit, quæ cum in aliis tum præcipue in illa ad Polycarpum exstat; imo ipse Polycarpus in reliquo epistolæ corpore multa repræsentat, quæ epistolas nostras sæpe respiciunt; ut eum easdem omnino diligenter legisse, et libenter usum fuisse, quivis perspiciat, ut vix S. Paulum, aut S. Petrum, aut Clementem magis in epistola sua, quam Ignatium nostrum secutus esse videatur. Quippe ex summa veneratione, frequenti lectione, et recenti memoria tunc cum ad Philippenses scriberet, hæc ejus animo alte insedissee observamus. Statim ab initio, cum de Ignatio ejusque comitibus loquitur, eos ita describit, τοὺς ἐνεληµένους τοῖς ἁγιοπρεπέσι δεσμοῖς, ἕτινᾶ ἐστὶ διαδήµατα τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου ἡµῶν ἐκλελεγµένων, iisque verbis duo Ignatii nostri loca expressit, unum epistolæ ad Smyrnæos: Δεδεµένος ἁγιοπρεπεστάτοις δεσμοῖς πάντας ἀσπάζομαι, alterum ad Ephesios: Ἐν ᾧ τὰ δεσµὰ περιφέρω τοὺς πνευματικὸς μαργαρίτας. Et non multo post ad Philippenses suos, ad quos epistolam scripserat S.

Paulus: Οὐτε γὰρ ἐγὼ, οὔτε ἄλλος ὁμοῖος ἐμὸ δύναιται κατακολουθῆσαι τῇ σοφίᾳ τοῦ μακαρίου καὶ ἐνδόξου Παύλου, ὃς γενόμενος ἐν ὑμῖν κατὰ πρόσωπον τῶν τότε ἀνθρώπων, ἐδίδαξεν ἀκριβῶς καὶ βεβαίως τὸν περὶ ἀληθείας λόγον· ὃς καὶ ἀπὼν ὑμῖν ἔγραφεν ἐπιστολάς. Quibus quis non videt eum Ignatium nostrum ad Ephesios, quibuscum pariter conversatus est et ad quos scripserat S. Paulus, imitatum esse ita scribentem: Οἶδα τίς εἰμι, καὶ τίσιν γράφω. Παύλου συμµύσται τοῦ ἡγιασµένου, µεµαρτυρηµένου ἀξιοµακαρίστου. Οὐ γένοιτό μοι ὑπὸ τὰ ἔχνη εὐρεθῆναι, ὅτ' ἂν Θεοῦ ἐπιτύχω· ὃς ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ µνημονεύει ὑµῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Monet Polycarpus, ut Philippenses sint ὑποτασσόµενοι πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους ὡς Θεῷ καὶ Χριστῷ, quod toties inculcat Ignatius noster. De diaconis: Ὅμοῖως διάκονοι ἄµεμπτοι κατενώπιον αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης ὡς Θεοῦ καὶ Χριστοῦ διάκονοι, καὶ οὐκ ἀνθρώπων. Ut noster ad Trallenses: Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας µυστηρίων Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν· οὐ γὰρ βρωµάτων καὶ ποτῶν εἰσὶν διάκονοι, ἀλλ' ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρεταί. Præcipit Polycarpus Philippensibus, ut sint µὴ ἀμελοῦντες χήρας, ἢ ὄρφανοῦ, ἢ πένητος, cum Ignatius ita hæreticos sui temporis descripsisset, περὶ ἀγάπης οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐ περὶ χήρας, οὐ περὶ ὄρφανοῦ, οὐ περὶ θλιβοµένου, et ipsi Polycarpo hoc præceptum dedisset, χῆραι µὴ ἀµελεσθῶσαν. Unde illa, quæ nunc Latina tantum legimus, nisi ex Ignatio nostro? *Ego autem nihil tale sensi in vobis, vel audivi, in quibus laboravit beatus Paulus; qui estis in principio epistolæ ejus: de vobis etenim gloriatur in omnibus ecclesiis. Nihil, inquit Polycarpus ad Philippenses, vos latet: Ignatius ad Ephesios: Ἐν οὐδὲν λαυθάνει ὑµᾶς. Et præter alia nonnulla, epistolas Ignatii Polycarpi quasi ipsius verbis tandem laudat, scilicet, quod contineant οἰκοδοµὴν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἀνήκουσαν, ut ille: Ἔτοιμοί ἐστε εἰς εὐποσίαν Θεῷ ἀνήκουσαν, et alibi: Τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, et: Τὴν διακονίαν τὴν εἰς τὸ κοινὸν ἀνήκουσαν. Hæc ostendunt Polycarpum in his ipsis, quas nos etiam tandem habemus, Ignatii epistolis non indiligenter versatum esse.*

Atque hic finem huic disputationi imponere tempus esset, nisi Dallæus, ab hoc argumento delapsus, postea, ut solet, novam nobis molestiam crearet, et, quasi sui oblitus, aliquid fortius, quod ante omiserat, haberet, controversiam hanc postliminio redintegraret. Capite enim tricesimo sexto: *Hoc certe, inquit, Polycarpi testimonio Latini pro sex illis Ignatianis epistolis, quas præter Usarianam collectionem asserunt, non minus speciose utuntur, quam pro suis sex primis reverendissimus Usarius et doctissimus Hammondus. Ain vero, non minus speciose? miror maxime. An speciose, imo an omnino Polycarpi testimonio in ea re utuntur? nisi Dallæus hoc diceret, non crederem; imo postquam dixit, dum mecum perpendo, non credo. Latini*

enim, ut opinor, illi sunt, qui Ecclesiæ Romanæ adhærent, quorum pars maxima epistolas, quas nostri rejiciunt, hactenus recepit. Sed quod illi Polycarpi testimonio freti id fecerint, nondum didici. Audiamus illustrissimum illum cardinalem Baronium: *Quod igitur septem illæ seorsum positæ habentur (de nostris loquitur), fuit illa prima collectio facta a Polycarpo, qui non tantum ad se missas, sed et alias in unum collegit, quæ ad Asiæ nominatas ecclesias scriptæ fuissent, quas, ut testatur, misit ad Philippenses. Hi vero, iis a Polycarpo acceptis, quatuor alias volumini addiderunt; tres nimirum Philippis apud se datas, ad Antiochenos, ad Tarsenses, et ad Heronem diaconum, quarum exempla apud se remansissent; quartam vero ad seipsos, post recessum Philippis ab eodem Ignatio scriptam. Vides Latinorum sententiam: collectionem septem epistolarum Polycarpo tribuunt, reliquas ab eo collectas non dicunt; vel Philippis scriptas, vel ad Philippenses postea missas volunt; et a Philippensibus novam collectionem factam docent; Polycarpi testimonio pro aliis præter septem, quas solas nostri defendunt, non speciose, non omnino utuntur. Duas collectiones aperte fatentur, unam Polycarpi, aliam Philippensium; priorem illam, posteriorem hanc, appellant; Polycarpi epistolam ad Philippenses, haud multos post dies a discessione Ignatii Philippi scriptam putant; continere igitur alias non potuit, quam eas, quas priusquam ex Asia proficisceretur conscripsit, de quibus solis agunt Eusebius et Hieronymus, ut illi etiam observant. Pro collectione igitur Philippensium testimonio Polycarpi non utuntur, sed sine ullo alio fundamento, sine Polycarpi aut alterius cujuscumque testimonio ex ipsis epistolis eam colligunt, quas illi genuinas, nostri fictas fuisse contendunt. Sed in enarranda fabula sua pergit vir doctissimus. Hi (Usserius, scilicet, et Hammondus) Latinis objectionibus negant, de sex illis aut quinque epistolis loqui Polycarpum. Imo vero hi nec illud negant, nec negare possunt Latinis objectionibus, quod Latini nunquam objecerunt. De quinque illis epistolis loqui Polycarpum nemo Latinorum dixit. Non hoc Usserius eorum objectionibus negat, sed plane e contrario, multis probat, eos nunquam hoc Polycarpo tribuisse, septem tantum epistolas in Polycarpi collectione contentas semper fassos esse, eamque rationem, cur Eusebius et Hieronymus eorum tantum meminerint, assignasse. Hoc Baronium inuisse, hoc Gretserum plane et plene extulisse vult, quare illi epistolas hæc non commemoraverint, causam istam fuisse asserentem, quia non viderant nisi illam epistolarum collectionem quæ facta fuerat a S. Polycarpo; qui illas duntaxat, quas B. Ignatius Smyrnæ primum et postea Troade scripserat, unum in volumen comportavit. Ita Usserius disputat, ut probet illas epistolas antiquis fuisse incognitas.*

Quorum igitur hæc narrare voluit Dallæus, quæ

omnes norunt esse falsissima? Nempe ut Polycarpiani testimonii cesset in utraque causa auctoritas. in nos pro doctissimis viris nihilo validior, quam in viros doctissimos pro Latinis. Quam falsa assertio! quam iniqua postulatio! tam certe hæc iniqua, quam illa falsa. Latini hæc nunquam objecere; si objecissent, noverunt nihil se proficere potuisse, statim responsum esset, Polycarpi testimonium ad illas epistolas quas nec Eusebius, nec Hieronymus, nec quisquam quinti sæculi memorasset, non pertinere. Ad nostras autem epistolas nemo eorum, nostrorum nemo cum ulla ratione dixit Polycarpum non respexisse. Pro nobis igitur et semper fuit, et erit tanti Patris multo validior auctoritas contra quoscunque, quam pro Latinis contra nos, qui neque adversus nos, neque quemcunque alium eam aut adduxerunt, aut adducere potuerunt. Quam igitur iniqua postulatio est, ut ejus auctoritas in utraque causa cesset, quæ in altera nunquam obtinuit; in illa, qua ab omnibus adducitur, obliterari nunquam poterit! Auctoritatem igitur Polycarpi suo loco justissime afferimus, premimus, urgemus; objectiunculas adversus epistolas illius testimonio corroboratas suo etiam loco discutiemus, atque difflabimus.

CAPUT VI.

Testimonium S. Irenæi ab objectionibus liberatur. Frivolum et ineptum est putare illud aliunde quam ex epistola ad Romanos citatum esse. Inanis est distinctio inter dixisse, et scripsisse. Nulla Ignatii apophthegmata a veteribus memorantur. Ignorasse Irenæum Ignatii epistolas nulla cum ratione asseritur. Argumentum negativum adversus Irenæi testimonium nullam vim habet.

Proximum est S. Irenæi, Polycarpi discipuli, testimonium, quod appellat vir doctissimus argumentum pro Ignatianis secundum. Asserit enim Eusebius Irenæum harum epistolarum meminisse, cum diceret: *Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrium ad Deum adjudicatus ad bestias, quoniam « frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis inveniar. »* Respondet vir doctissimus: *Ego hæc verba vere Ignatii fuisse concedo; sed quid ad epistolas? Rogas? quia sunt in epistolis, alibi in antiquissimis monumentis nusquam, ne quidem in modernis, nisi quando ex epistolis transcripta. Ne unum quidem Ignatii apophthegma a veteribus memoratum est. At Irenæus non hic facit epistolæ mentionem; sed neque B. Ignatii mentionem facit. Concedistamen verba hæc vere esse Ignatii, cur non et epistolæ? cum in epistola Ignatii inveniantur, alibi nusquam? Neque enim alia ratio excogitari potest, quare Ignatii verba esse aut tu, aut nos credamus, nisi quod in ejus epistola inveniantur; aiii enim præter Ignatium adjudicati erant ad bestias. Eusebius crebro probat epistolas apostolicas et Evangelia nostra, quod ex iis testimonia proferant Patres primitivi; quæ fere omnia vana essent, si hac ratione testimonia metiamur; raro enim libros aut epistolas vetustissimi illi scriptores nominabant, ex quibus verba et ser-*

entias decerpserunt. Recolat Dallæus verba sua de Dionysio : *Quæ citat, cum totidem verbis in epistola ad Romanos Ignatiana legantur, frivolum et ineptum est, ea aliunde quam ex hac epistola citata esse hariolari.* Cum enim quæ citat Irenæus totidem verbis in epistola ad Romanos Ignatiana legantur, cur non æque frivolum et ineptum est, ea aliunde quam ex hac epistola citata esse hariolari ?

Sed habet quod reponat ex Parkero vir doctissimus : *Nihil aliud scribit Irenæus, nisi hoc istum, cujus meministi, dixisse. Si saltem hæc eum scripsisse diceret, colorem, licet falsum et evanidum, aliquem tamen haberet argumentatio. Sic enim ex aliquo Ignatii scripto hæc ejus verba Irenæum habuisse legitime concluderes : tametsi illud unde ea sumpsisset Ignatii scriptum ne sic quidem conficeres eandem illam esse, quam nos hodie habemus ad Romanos ejus nomine inscriptam epistolam.* Duo igitur reponit : apud Irenæum legi non scripsisse, sed dixisse, hoc primum ; si legeremus scripsisse, argumentum tamen nostrum colorem tantum falsum et evanidum haberet, hoc secundum. A posteriori incipio, et Dallæo Dallæum oppono, pro simili sententia ex eadem epistola a pseudo-Dionysio producta adversus Maximii effugium fortiter pugnans. Auctor Areopagiticorum, quisquis est, produxerat testimonium ex Ignatii epistola ad Romanos ; epistolani illam veteres omnes sub Trajano scriptam paulo ante martyrium Ignatii crediderunt. Dionysium Areopagitam sub Domitiano mortuum fuisse iidem putarunt. Inde validissimum confectum argumentum est, verum Dionysium ista scribere non potuisse præsertim in opere Timotheo dicato. Maximus hac objectione pressus mira effugia excogitavit, et plane Dallæana. Primo, quod ad rem nostram spectat, τάχα σύνθετος αὐτῷ εἶναι ἀπόφθεγμα, ὡς καὶ τὸ θεοφύροτος πολὺν αὐτῷ λεγόμενον τε καὶ γραφόμενον, forte hæc verba : *Amor meus crucifixus est,* apophthegma esse Ignatio familiare. Ita ille cum Dallæo ad apophthegmata recurrit, et multo quidem adhuc speciosius. Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται perfectissimam apophthegmatis speciem habet, et viro sancto per totum vitæ cursum tum in dictis tum in scriptis familiare esse potuit. Non ad Trajani tempora confugere necesse fuit ; etiam sub Domitiano hoc apophthegma et sæpius dixisse et aliquando scripsisse poterat Ignatius. Non eadem natura est Dallæani apophthegmatis apud Irenæum : *Fruentium sicut Christi et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar.* Quis hoc ab Ignatio dictum per totum vitæ cursum familiariter usurpatum, quis ante condemnationem ad bestias unquam prolatum, quis in alia quam illa epistola quæ in itinere exarata est, scriptum putet ? Et tamen hoc Dallæo apophthegma est, quod ipse alteri negat. *Valeret, inquit, effugium, si hæc Ignatium dixisse scriberet Dionysianorum auctor : sed plane aliter eum ait hæc scripsisse, non dixisse, γράφει δὲ ὁ θεὸς Ἰγνάτιος :* quasi vero id quod sæpius dictum est,

A scribi etiam non semel non potuerit. Maximus affirmat, apophthegma illud forte ab Ignatio non semel dictum, neque semel scriptum fuisse ; sive igitur Dionysius dixisse sive scripsisse Ignatium ista scripserit, perinde erit. Commentum certe Maximi hoc modo refutari non potest ; ut frivola plane sit hæc distinctio, et Dallæo indigna. Ipse enim in eodem opere non dubitat cum Albertino asserere, pseudo-Dionysium hæc ipsa ab Origene hausisse ; Origenes autem non scribit Ignatium ista scripsisse, sed dixisse tantum. Verba ejus sunt : *Denique meminimus aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo, « Meus autem amor crucifixus est. » Dixisse igitur et scripsisse in hoc negotio plane idem ; neque aut hoc aut illud Maximi commentum vel juvat, vel lædit.* Omissa plane hac inani distinctione, aut illud, aut nihil, quod apposite observat Dallæus, Maximum jugulat. *Quæ citat, cum totidem verbis in epistola ad Romanos Ignatiana legantur, frivolum et ineptum est, ea aliunde quam ex hac ipsa epistola citata esse hariolari.*

Secundo, Maximus ut ostendat illud esse apophthegma Ignatio tum viva voce tum scripto sæpius usurpatum, inquit : *Τεχμηριον δὲ, τὸ μὴ προσκεῖσθαι, γράφει δὲ τισι, τούτέστι Ῥωμαίοις ἄλλ' ἀπλῶς, Γράφει δὲ ὁ θεὸς Ἰγνάτιος.* Argumento autem est, de apophthegmate Ignatii locutum esse Dionysium, quod non adjectum sit, « Scribit autem quibusdam, » scilicet Romanis, sed simpliciter, « Scribit autem divinus Ignatius. » Ad hæc Dallæus : *Quod contra affert Maximus suam Dionysium simpliciter dicere, Ignatium scribere, non autem quibusdam scribere, quasi hoc aliud quam scriptam ad Romanos epistolam intelligi significet, id, inquam, prorsus nullum vim habet ; cum notum sit auctorum sententias et loca sæpe et a nostris nunc litteratis citari, multo vero etiam sæpius a veteribus citata esse, nullo auctoris certo vel libro vel capite, unde illa habentur, nominatim edito.* Recte hæc quidem et apposite. Nam cum Dallæus contra nostros disputat, Maximus est ; cum adversus Maximum, plane noster est. Dicimus igitur et nos, si Irenæus dixisset, Ignatium ista scripsisse quæ protulit, argumentum nostrum non colorem tantum falsum et evanidum, sed illius negatio potius nullam prorsus vim haberet ; cum notum sit auctorum sententias et loca sæpe et a nostris nunc litteratis citari, multo vero etiam sæpius a veteribus citata esse, nullo auctoris certo vel libro, vel capite, unde illa habentur, nominatim edito. Sic igitur conficimus, præcunte viro doctissimo, ex usu nostrorum nunc litteratorum et multo magis veterum, si Irenæus dixisset Ignatium ea quæ refert scripsisse, eadem ab illo ex epistola ad Romanos ejus nomine inscripta sumpta fuisse.

Ut ad primum revertar, distinctionem illam inter ista duo dixit et scripsit, cum verba ipsa scripta esse sciamus, nullam prorsus vim habere pariter dico, cum notum sit sententias et loca a veteribus citata esse per verbum hoc dixit non minus, imo sæ-

plus quam per verbum alterum, scripsit. Clemens Alexandrinus *Stromat.* l. 7 : *Moses permisit vesci iis, quæ habent fissam ungulam et quæ ruminant, μνηύων, φησιν ὁ Βαρνάβας, κολλᾶσθαι δεῖν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον, significans, inquit Barnabas, oportere adhærere iis qui timent Dominum, et cætera bene multa, quæ apud Clementem sequuntur, et nunc in epistola Barnabæ repertiuntur. Lib. II : Παραθεμένῳ μάρτυρι τὸν ἀποστολικὸν Βαρνάβαν (ὁ δὲ τῶν ἐβδομήκοντα ἦν, καὶ συνεργὸς τοῦ Παύλου) κατὰ λέξιν ὡδὲ πως λέγοντα. Ubi adducuntur duæ longiores βήσεις ex eadem epistola quæ nunc exstat. Lib. eodem, Εἰκότως οὖν ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας : Ἄφ' οὗ, φησιν, ἔλαβον μέρους, et cætera. Ac rursus : Ἄμειλε μυστικῶς ὁ Βαρνάβας : Ὁ δὲ θεὸς ὁ τοῦ παντὸς κόσμου κυριεύων, φησὶ, δὴ καὶ ὑμῖν σοφίαν. » Et l. 7 : Ἄλλὰ καὶ Βαρνάβας, ὁ καὶ αὐτὸς συγκηρύξας τῷ Ἀποστόλῳ, κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἐθνῶν, τὸν λόγον : Ἀπλούστερον, φησιν, ὑμῖν γράφω, ἵνα συνήτε, » εἰθ' ὑποδάς ἤδη σαφέστερον γνωστικῆς παραδόσεως ἔχων παρατιθέμενος λέγει. Ita Clemens Barnabam multa dixisse, nec aliquid scripsisse testatur, cum tamen ea omnia in epistola Barnabæ attributa existent, nec ad apophthegmata referri possunt. Sic Veteres omnes locuti sunt. In eundem modum scripsit Eusebius, in quem scripserat Irenæus. Hic : *Meminit epistolaram Ignatii Irenæus ita dicens, id est scribens; ille : Quidam de nostris dixit, id est scripsit.* Adeo huic phrasi addictus est Irenæus, ut Scripturam ipsam dicere scribat. Lib. II, cap. 2 : *Et hic ergo a Verbo ejus factus est, sicut Scriptura Genesios dicit.* Et de Hærmæ Pastore loquens lib. IV, cap. 57 : *Bene ergo pronuntiarit Scriptura quæ dicit : Primo omnium crede quoniam unus est Deus.* » Quoties sententiam cujuscunque auctoris producit, non eum scripsisse, sed dixisse ait. Ita de antiquissimis poetis loquitur : *Quæ Hesiodus ait de Pandora. De quibus Homerus poeta dixit :**

Ὅς δὲ θεοὶ πᾶρ Ζητὴ κατῆμενοι ἠγορόωρτο,
et rursus : *Accusabit eos Homerus, proprius ipsorum poeta, ipso dicente hæc :*

Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος...

Eodem modo de philosophis, de Anaxagora, Empedocle, Democrito, Platone loquitur, cum non ad eorum dicta sive apophthegmata, sed scriptas sententias respicit. Pariter prophetas et apostolos citat : *Propter hoc et Paulus apostolus ait ad Corinthios, et alibi : Dicebat ad Corinthios. Bene in prophetia Malachias ait : Tales presbyteros nutrit Ecclesia, de quibus et propheta ait : Et dabo principes tuos in pace et episcopos tuos in justitia.* Eodem etiam modo, quoties aliquam sententiam ab ecclesiastico viro scriptam laudat, semper loquitur : *Καλῶς ὁ Ἰουστῖνος ἔφη, Bene Justinus dixit, quoniam ante Domini adventum nunquam ausus est Satanas blasphemare Deum, nondum sciens suam damnationem.* Alibi : *Et bene Justinus in eo libro qui est ad Marcionem ait.* Neque dubito quin Justinus Apologiam in animo habuerit, cum ista de Simone Mago scri-

psit : *Quippe cum esset sub Claudio Cæsare, a quo etiam statua honoratus esse dicitur.* Quinque libros fuisse a Papia conscriptos asserit Irenæus : Sed cum verba ex illis citat, eodem modo loquitur : *Et adjecit dicens : Hæc autem credibilia sunt credentibus. Et, Juda, inquit, proditore non credente, et interrogante, etc.* Ita etiam in Proœmio, καθὼς ὅπρ τοῦ κρείττονος ἡμῶν εἴρηται, cum elegantem similitudinem ab antiquo scriptore mutuatur. Cum prolixas βήσεις ex Valentinianorum scriptis recitat, ita præstat : *Τοῦτο πειθουσι τοὺς ἀνοήτους, αὐταῖς λέξεσι λέγοντες οὕτως, et : Ἰωάννην τὸν μαθητὴν τοῦ Κυρίου διδάσκουσι τὴν πρώτην ὁδοῦδα μεμηνυκέναι, αὐταῖς λέξεσι λέγοντες οὕτως, etc. : φασὶ δὲ οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον καὶ γνωστικώτερον ἐπικτεινόμενοι τὴν πρώτην τετραδά οὕτως, et : πανυπερτάτην τετραδά τούτῳ μόνῳ διηγῆσθαι οὕτως εἰπούσαν.* Imo quotiescunque aliquam sententiam ex scriptore aliquo Irenæum citasse observavi, semper eum vocem illam dixit, nunquam autem alteram scripsit usurpasse animadverti. Nullum omnino locum e contrario adducit Dallæus, unum quidem Parkerus, sed infelicissime. Nam inquit : *Cum Clementem citat, utitur hac voce, scripsit.* Sed quomodo, quæso, utitur? Verba ejus sunt lib. III, cap. 3 : *Sub hoc igitur Clemente scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas litteras Corinthiis.* Nulla hic sententia citatur, nullius auctoris testimonium ex ejus scriptis adducitur, ne Clemens quidem tanquam auctor advocatur, tantum sub Clemente scripta fuisse epistola dicitur, quod ad rem nihil. Frustra igitur objicitur Irenæum quidem testari sententiam hanc Ignatium dixisse, non autem scripsisse, cum ille nunquam aliter loquatur quoties verba aliqua e Veterum libris citet. Eamdem igitur vim in sententiis Veterum recitandis habere debet apud Irenæum dixit, quam habet apud alios, plerumque dixit, nonnunquam scripsit. Ut dicere non vereamur cum Dallæo : *Quæ citat cum totidem verbis in epistola ad Romanos Ignatiana legantur, frivolum et ineptum est, ea aliunde quam ex hac Epistola citata esse hariolari.*

Ille tamen adhuc aliunde vult hæc Ignatii habuisse Irenæum, nempe, ex apophthegmatibus, quæ vel a Polycarpo, vel ex ipsis martyrii Actis discere potuit. Epistolas Ignatii ubique legimus, apophthegmata nusquam. Solus Maximus, tali argumento pressus, quali nunc premitur Dallæus, apophthegmata somniavit. A Polycarpo collectas epistolas scimus, ab illo disseminata apophthegmata ignoramus : in Epistola a Polycarpo edita sententiam ipsam, quam laudavit Irenæus, invenimus; non opus est ad famam recurrere, cum in scriptis teneamus; et quomocunque postea usurpata sit, ex epistola haustam non dubitemus. Nulla sunt Ignatii apophthegmata quæ epistolas præcesserunt : si qua fuerint postea decantata, ex epistolis desumpta fuisse et facile intelligitur et satis certo cognoscitur. Ex Usscrio quidem Dallæus et Hieronymum,

et Acta etiam aliqua martyrii suæ opinioni favere intellexit; sed nec illa ad hanc rem quidquam faciunt. Fateor equidem Hieronymum scripsisse, verba quæ apud Irenæum exstant Ignatium locutum fuisse, cum rugientes audiret leones, ut in aliquibus codicibus legimus. Nam in aliis illud cum eo loco non apparet. Cumque jam damnatus esset ad bestias, et ardore patiendi rugientes audiret leones, ait. Ex his enim non tam perspicue Romæ eum hæc dixisse, ac in re præsentī, et quasi in arena ipsa ex mente Hieronymi apparet. Certe illud et quod in Breviario Romano reperitur, et Græca Sophronii versione confirmatur, alium sensum postulare videtur; neque enim Romæ, sed Antiochiæ damnatus est ad bestias; rugientes autem leones tam Smyrnæ quam Romæ audire potuit; nec rem præsentem intelligere videtur Sophronius, qui dentibus bestiarum molor, εὐχόμεαι τοῖς ὀδοῦσι τῶν θηρίων ἀληθεῖναι transtulit. Sed mentem Hieronymi in hac re non moror; quid iste per illa verba voluerit parum refert, quæ ab eo sine ulla auctoritate dicta sunt. Omnia quæ de Ignatianis habet in Catalogo, ex Eusebio sumpsit: ex illo transcripsit sententiam hanc ab Irenæo laudatam. Nihil tale Eusebius, nihil Irenæus: de suo illa verba quæ tempus denotare videantur aut incaute, aut rhetorice addidit; atque ita quæ ab Eusebio acceperat minus recte tradidit; quod ei in hoc opere solemne est. De Apollonio agens cuius martyrium descripserat Eusebius, eum de suo senatorem facit, insigne illi volumen attribuit, eumque in Catalogum scriptorum ecclesiasticorum refert, imo inter eos tandem numerat epist. 84, qui in tantum philosophorum doctrinis atque sententiis suos referciunt libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam Scripturarum. Hæc Hieronymus proprio ingenio ex Eusebio extudit et exaggeravit. Neque enim audiendus Josephus Scaliger, qui eum cum illa scriberet, non Græcum Eusebii exemplar, sed Ruffini interpretationem Latinam in manibus habuisse asserit; aut Henricus Valesius, qui eum hæc sine dubio ex prava Ruffini interpretatione hausisse tradit. Hoc enim fieri nullo modo potuit, cum tot annis Catalogum scripserit Hieronymus, antequam Eusebium verterit Ruffinus. Scripsit hæc Hieronymus anno Theodosii decimo quarto, hoc est, circa A. D. 392, ut ipse in fine operis testatur: transtulit Historiam Eusebii Ruffinus post Theodosii mortem, imo post direpta Italiæ claustra ab Alarico duce Gothorum, ut ipse in præfatione profitetur. Alaricus autem Italiam non intravit ante A. D. 400. Octo igitur ad minimum annis Eusebium Latine edidit Ruffinus, postquam Catalogum suum scripserat Hieronymus. Male etiam Valesius coniecit Hieronymum, eandem ob causam, ob quam Eusebium omiserat Methodii Origeni iniquioris opera, Ruffinum quocum similitates exercuerat in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* de industria prætermisisse. Nam nec tunc temporis

cum Ruffino adhuc similitates exercuerat, ideoque in hoc ipso libro iuter ceteros tractatores librum a Pamphilo editum posuit, quod a Ruffino ita fuerat divulgatum; nec Ruffinus ipse aliqua alia tunc conscripserat, quæ ab Hieronymo memorari poterant. Hieronymus igitur a nemine deceptus suo Marte illa Eusebianis addidit. Eodem etiam modo in altero Apollonio describendo versatus est. Apollonius, inquit, vir disertissimus, scripsit adversus Montanum, Priscillam et Maximillam insigne et longum volumen, in quo asserit Montanum et insanus vates periisse suspendio; de suspendio enim Montani iocutus quidem est Eusebius, sed ejus narrationem alteri plane scriptori, et quidem anonymo tribuit, lib. v, cap. 16, a quo satis aperte Apollonium distinguit cap. 18. Eusebius Apollonium scripsisse dicit τὸν σύγγραμμα, Hieronymus illud appellat *insigne et longum volumen*, cum ipse, scilicet, ei addidisset tres alios libros ab anonymo conscriptos. Imo et idem anonymi Opus Rhodoni etiam attribuit. *Miltiades*, inquit, cuius Rhodon in opere suo, quod adversus Montanum, Priscillam Maximillamque composuit, recordatur. Cum ille qui Miltiadis meminit, idem sit qui tradidit Montanum et Maximillam suspendio vitam finiisse. Hæc Hieronymus itaque ex suo addidit. Nam quod Gravius pro Rhodone Apollinarium legit, nec errorem tollit, nec Hieronymo convenit, qui Rhodonem composuisse ait *adversum Cataphrygas insigne opus*. Ut aliquid de tempore notem, quod præsentī rei magis convenit. Hieronymus in Catalogo, v. Clementis, hæc habet: *Exstat Alexandri Hierosolymorum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit Ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenses*. Quasi Alexander aut Hierosolymorum episcopus fuerit priusquam cum Narcisso Ecclesiam regeret, aut Epistolam tum scriberet, cum Hierosolymorum episcopus esset; eam, inquam, epistolam, quam per Clementem Alexandrinum misisse se significat, qui ante episcopatum ejus Hierosolymitanum mortuus videtur esse. Mirum igitur omnino non est, si Hieronymus sententiam Ignatii ab Irenæo citatam ex Eusebio depromens, in tempore aut occasione erraret. Quinimo de ipso Ignatio non magis accurate loquitur; cum enim epistolas ab eo Smyrnæ scriptas commemorasset, et inde, inquit egrediens scripsit ad Philadelphæos et ad Smyrnæos, et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam. Crederes Ignatium has epistolas vel e Smyrnæ suburbio, vel a primo, aut secundo lapide scripsisse; quod enim quis egrediens fecisse dicitur, id in ipso egressu vel cum egrederetur peregrisse intelligendus videtur. Sed has epistolas Ignatius, ut Eusebius, a quo hæc habuit Hieronymus, et epistolæ ipsæ testantur, Troade scripsit, ad quam a Smyrna aliquot dierum iter fuit; ibique aliquandiu permansit Ignatius, et de pacatiori Antiochiæ statu aliquid audivit, priusquam Polycarpo Antiochensem Ecclesiam commendavit. Non est igitur aut abbre-

viationibus aut exaggerationibus Hieronymi fidentium, ubi auctores ipsos habemus, quos illum secutum esse constat.

Ad Acta martyrii quod attinet, non illa sunt: quæ ætate S. Irenæi exstabant, sed alia plane, sexto vel septimo sæculo ficta, et fabulosis narrationibus aucta; quibus Ignatium quasi in amphitheatro loquentem introducunt, quem ne unum tunc verbum dixisse antiquissima Acta narrant. Illius igitur Historiæ conditor sententias Ignatio quasi viva voce prolatas attribuit, quas ex illius epistolis ipse excerpit; idque non tantum ex genuinis, sed etiam ex fictis. Ut illud ab eo coram Traiano dictum narret: *Τίνας δὲ ἡμῶν ἔγνωσ σάσιν καὶ πόλεμον ἀγαπώντας; οὐχὶ δὲ καὶ ὑποτασσόμενους ἀρχουσιν, ἐν οἷς ἀκινδυνος ἡ ὑποταγή;* Vetus Interpres: *Quem enim nostrum cognovisti bellum meditari? et non potius subjectos esse principibus, ubi non est periculosa subjectio?* Quod est ex Epistola ad Antiochenos depremissum. Ut etiam Menæa illud referunt: *Ἐχραξε σὺν πόθῳ ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων· Χριστὸν δὴ καὶ χαίρων, Χριστῷ συνρραυόμεναι· ἴω δὲ, οὐδέ τι μὲν ἔγω. Ἰπὶ δὲ, φησὶν, ἐν ἐμοὶ μόρος Χριστός.* *Clamavit cum desiderio in mediis periculis: Christum gaudens insequor; cum Christo crucifixus sum; vivo autem jam non ego; vivit vero in me, inquit, solus Christus*^{1,2}, ex interpolata epistola ad Romanos. Talia non pauca posteriores Actorum consarcinatores Ignatio attribuerunt, quasi ab eo in ipsa veluti arena pronuntiata, quæ ipsi nunquam fama tanquam martyris apophthegmata acceperant, sed ex epistolis, quales suo ævo exstiterunt, desumpserant. Eodem igitur modo hæc martyris sententia, quam Irenæus citavit, in Actis aliquot sæculis postea conscriptis, a consarcinatore Ignatio in extremo agone tribuitur, non ex fama, non ex antiquioribus Actis, in quibus non apparet, sed ex epistola ad Romanos deprompta, et ad rem præsentem applicata; unde postea Symeon Logothetes huic sententiæ alia ex eadem epistola superaddidit, quasi eodem tempore prolata, ὥστε Θεοῦ ἐπιτυχέην, et οὐτὲρ ἐρῶ. Cum igitur sententia ab Irenæo citata in epistola ad Romanos exstet, cum nulla unquam vetustissimos scriptores apophthegmatum Ignatii apud mentio facta sit, et apophthegmatis nomen in hac re a Maximo ad effugium suum tutandum tam infelicit

ter excogitatum sit, cum antiquissima martyrii Ignatiani Acta nec hanc nec similem aliquam sententiam commemoraverint, posteriora autem Acta sententias ex epistolis tum genuinis, tum interpolatis, tum etiam fictis excerpserint, quas sanctissimo martyris ori in ipso agone insererent, *frivolum et ineptum est, eam sententiam ab Irenæo aliunde quam ex hac ipsa epistola citatam esse hariolari.*

Confugit igitur vir doctissimus ad argumentum negativum, tanquam ad asylum tutissimum, asseritque Irenæum hæc verba nec sumpsisse nec sumere potuisse ex hac epistola ad Romanos, quod ea Irenæo ignota fuerit; ignotam autem ei hanc fuisse,

A quod cæteræ Ignatii epistolæ, quas nostri eodem cum hac volumine a Polycarpo collectas et ordinatas fatentur, Irenæo ignotæ fuerint. Cæteras ei plane ignotas fuisse hoc argumento capite quinto probare conatur. Irenæus hæreticos ante se omnes argumentis ex traditione et testimonio ductis refutat. Sunt autem in epistolis Ignatii loca quamplurima ad illud argumentum luculentissima: hæc fuse suo more probat. Habuit igitur causam idoneam et pene necessariam ea loca ex epistolis recitandi, vel sane indicandi. At eas ne uno verbo memoravisse, nec omnino nutu significasse deprehenditur; imo ne unum ex iis μῦ. Plane ergo eas ignoravit.

Quamvis facile et breviter respondeatur celebrem sententiam ex epistola ad Romanos ab Irenæo adductam esse, idque fuisse ab Eusebio observatum non semel, et a multis aliis etiam agnitum, nec a quopiam ante hoc sæculum negatum, a nobis etiam probatum atque confirmatum; nec Irenæum, qui hanc ad Romanos epistolam novit, cæteras eodem volumine comprehensas et Polycarpi epistolæ subjectas ignorare potuisse; multa tamen hic rependa sunt. Cum enim magna diligentia usus sit vir doctissimus, ut nihil ageret; ego non minori mihi utendum puto, ut eum nihil egisse omnibus appareat. Seposita igitur impræsentiarum illa unica sententia, licet Irenæus loca nulla ad institutum opportuna ex Ignatio citaverit intimaveritve; tamen non inde sequitur epistolas illi fuisse ignotas: neque Dallæana argumenta persuadent Irenæum necessario uti voluisse talibus testimoniis, si ei cognita fuissent. Imo multo verisimilius est supposito quod Ignatiana ei fuissent cognitissima, ut nostri affirmant, si scribendi modum ab eo observatum spectemus, a sententiarum excerptione abstinere potius voluisse, quemadmodum revera abstinuisse dicitur.

Quinque libros adversus hæreses scripsit S. Irenæus sane præclaros, non eodem tempore aut continuo, ut ex præfationibus videtur. Tertium autem librum scimus sub Eleutheri pontificatu scriptum fuisse; quem cum 15 annos sedisse scribant veteres, circa quem annum librum eum scripserit Irenæus, nondum compertum est. Circa posteriora Eleutheri tempora editum fuisse librum tertium ego non dubito, cum etiam primo, quem ad eum cui opus suum dedicavit, aliquo ante tempore missum fuisse ex ipso scimus, Enekratitarum hæresim describat, quam primo a Tatiano acceperant. Tatianum autem ipse affirmat, vivo adhuc Justino, nulla hæretica doctrina infectum fuisse. Post martyrium Justini ab Ecclesia recessit, et, teste Epiphanio, in Orientem se contulit, ubi hæresim partim ex Saturnini et Marcionis placitis, partim ex Valentini deliriis, additis etiam de suo aliquibus, conflavit. Ex eo Enekratitæ nati, et in Occidentem etiam disseminati, sub Marco Antonio innotescere in Gallia non potuerunt; neque Irenæus nisi sub

^{1,2} Gal. II, 19, 20.

Commodo, et adulto jam Eleutheri pontificatu, eos tam graphice depingere potuit. Quinetiam Theodotionis versionem memorat lib. iii, cap. 24, qui primo ἐκ τῆς διαδοχῆς Μαρκίωνος erat, e castris Marcionitarum ad Ebionæos transfugit, et cum circumcisis esset, linguam Hebræam didicit; versionem Veteris Testamenti tandem elaboravit, et, teste Epiphanio, sub Commodio imperatore elidit. Priores igitur tres libros sub Eleuthero quidem scriptos constat, sed vergente jam ad finem ejus pontificatu; reliquos aut sub Eleuthero jam exeunte, aut sub ineunte Victore exaratos patet.

Quare ante Irenæum scripsere viri in Ecclesia celeberrimi, Barnabas, Clemens, Hermas, Ignatius, Polycarpus, Papias, Quadratus, Aristides, Agrippa, Castor, Justinus, Melito, Athenagoras, Theophilus, Dionysius Corinthiorum, Apollinarius, Hierapolitarum episcopus, et Hegesippus; Irenæus igitur omnium doctrinarum curiosissimus explorator, ut eum appellat Tertullianus, scripta horum omnium optime novit; saltem, Dallæo fatente, sine quo argumenti negativi vis omnino nulla, hoc supponere jure possumus. At ex his aliquot ab Irenæo nullibi nominantur; nullæ ex illis sententiæ excerpuntur, et ad testimonium adversus hæreticos ferendum adhibentur. Quales sunt Barnabas, Quadratus, Aristides, Agrippa, Melito, Athenagoras, Theophilus, Dionysius, Hegesippus: numero certe plures quam qui ab eo nominantur. An hos omnes ideo Irenæo incognitos fuisse dicant, quod ab illo in libris quos nunc habemus, cum plures perierint, non commemorentur? Barnabas, Clementi Alexandrino sæpe citatus et exscriptus, Irenæi Synchro: Quadrati et Aristidis apologiæ notissimæ, omnibusque charissimæ, quod Adriano imperatori oblata persecutionem restinuerint. Agrippa Castor Eusebio γλωσσηγράφος συγγραφεύς, Hieronymo vir valde doctus. Melitiōnis elegans et declamatorium ingenium laudavit Tertullianus: Dionysius magnæ eloquentiæ fuit. Hegesippus vicinus apostolicorum temporum, teste Hieronymo. Scriptores igitur tam præclaros ignorare non potuit Irenæus; quare iidem nec nominati nec ignoti fuere, et perperam plane infertur, aliquem fuisse Irenæo penitus ignotum, quod ab eo in his quos habemus ejus libris non fuerit nominatus.

Dices fortasse sententias Ignatianas ad Irenæi argumentum esse idoneas, illorum non item: causam habuisse eum Ignatium nominandi justam atque necessariam, illos autem commemorandi nullam. Imo vero nec huic effugio hic locus est. Sunt in epistola Barnabæ loca quamplurima quæ hæreticos, contra quos scripsit Irenæus, aperte refellunt. Multa habet quæ Patrem Christi mundi conditorem constituunt; de qua re tam prolixè agit Irenæus, et pro qua sola Clementis epistolam citavit: de Moysi et prophetarum scriptis plurima, quæ huic sententiæ tanquam fundamento innituntur: *Prophetæ ab ipso habentes donum in illum propheta-*

verunt, et ex diametro pugnant cum iis quæ a Marcione dicebantur; multa quæ ad suam γνώσιν gnasticumque trahebat Clemens Alexandrinus adversus illos qui ἀπὸ ψευδωνύμου γνώσεως gnostici dicebantur. Quadratus Adriano porrexit librum pro religione nostra compositum, ἐξ οὗ κατὰ τὸν ἑστίον λαμπρὰ τεκμήρια τῆς τοῦ ἀνδρός διανοίας, καὶ ἀποστολικῆς ὀρθοτομίας, ut loquitur Eusebius, *librum valde utilem plenumque rationis et fidei, et apostolice doctrina dignum*, teste Hieronymo. At quidquid fidei et doctrinæ apostolicæ fuit, id omne ad refutandos Irenæanos hæreticos non potuit non esse utile et idoneum; præsertim cum fuerit ab eo scriptum, qui plurimos a se visos, qui sub Domino variis in Judæa oppressi calamitatibus sanati fuerant, et qui a mortuis resurrexerunt, aut saltem sua ætate superfuisse, testatus est. Quod etiam pariter de Aristide sentiendum, qui teste Hieronymo, *volumen nostri dogmatis rationem continens eodem tempore quo et Quadratus Adriano principi dedit*. Quod enim nostri dogmatis rationem continet, fundamenta eorum hæreticorum necessario evertit. Idem etiam de Apollinario, Asiæ Hierapolitano episcopo, dicendum, qui M. Antonino *insigne volumen pro fide Christianorum dedit*, ut et de Melitone. Theophilus sub imperatore M. Antonino librum contra Marcionem composuit; alium contra Hermogenis hæresim inscripsit. Agrippa Castor *adversum Basilidis hæretici volumina, quæ in Evangelium confecerat, fortissime disseruit*. Melito ante libellum supplicem M. Antonino datum multa scripserat de prophetis, de Ecclesia, de fide, de generatione Jesu Christi, de Incarnatione Dei; Athenagoras etiam, præter Apologiam, de Resurrectione scripserat, quæ omnia ad argumentum Irenæi pertinebant. Denique, ut refert Eusebius *Hist. eccles.*, l. iv, c. 21: *Iisdem temporibus in Ecclesia floruit Hegesippus, et Dionysius Corinthiorum episcopus, Pinytus quoque Cretensium episcopus, Philippus præterea et Apollinaris, ac Melito, Musanus etiam et Modestus, καὶ ἐπὶ πάντων Εἰρηναῖος, et postremo, seu post hos omnes Irenæus*. At, eodem teste, Philippus luculentissimum librum contra Marcionem composuit, Modestus præ cæteris errores ejus omnibus spectandos exhibuit; Musanus librum ἐπιστοπεπικνωτάτων adversus Encratitas tum primum exortos scripsit; neque tamen horum cujuspiam Irenæus meminit. Hi cum Irenæo non puerint esse incogniti, et multa in libris suis tunc editis habuerint, quæ ad argumentum ejus fuerint idonea, non tamen erant ab eo nominati. Male igitur a Dallæo tam peremptorie asseritur, auctorem aliquem etiam præclarum fuisse Irenæo penitus ignotum, ideo tantum, quia opportuna occasione ablata eum minime nominavit.

Rursus Hermas, Clemens, Polycarpus, Papias, Justinus, ex multis qui ante ipsum scripsere, pauci fuerunt ab Irenæo quidem nominati; sed an multa ex illis loca ad argumentum suum luculenta, quod de Iguatio postulat vir doctissimus, excerpserit, et in

libros suos congescit? minime. Clementis epistolam continere ait *traditionem annuntiantem unum Deum omnipotentem factorem cæli et terræ* (neque mirum, ejus enim catholici scriptoris opus hoc non continet?); sed ne unam quidem ex ea epis:ola sententiam eo loci affert, aut alibi vel unum $\mu\upsilon$ exprimit. Polycarpum etiam ibidem laudat, et epistolam ejus ad Phrippenses memorat; sed ne unam quidem syllabam ex ejus scriptis, vel ad confutandos hæreticos, vel in alium finem adducit. Papiam etiam nominat, et narrationculam ex eo adducit, non tam contra hæreticos quam ad Chiliastarum dogma confirmandum, quod illi unus Papias persuaserat, teste Eusebio lib. III, ad finem, et Hieronymo in Catalogo. Ex unico Justino, qui sua ætate vixit, duas sententias protulit, ex Herma unam. E tot igitur scriptoribus, quorum nomina ad nos pervenerunt, quatuor tantum sententias in tam prolixo tamque accurato et erudito opere excerpsit, quarum una ex epistola Ignatii desumpta est. Quare frustra Dallas tot sententias ex commentitiis, tot ex interpolatis, tot ex genuinis Ignatii epistolis deprompsit; possumus enim longe plures ex auctoribus et quidem celeberrimis qui ante Irenæum scripserunt afferre, quarum nullas ille attigit, etiam ex illis, quos Irenæum novisse certissimum est.

Sed Athanasium et Bellarminum, Theodoretum et Gelasium mire conjungit et nostris objicit, qui tot loca ex Ignatio produxerunt. Tum vero, *Obsecro tuam fidem, inquit, hæc Ignatiana Athanasius et Theodoretus contra Arianos et Eutychianos, in quos, utpote nondum exortos, scripta non sunt, adducerent tamen et recitarent? Irenæus eadem his ipsis in quos proprie scripta sunt, Gnosticis, Valentinianis, Docetis non objicerent?* Non nunc disputo, contra quos Ignatiana proprie scripta sint, de qua re fortasse aliquando et fuse et accurate disserendum erit. Satis est, quod Eusebius nos docuit, et res ipsa testatur eum contra sui temporis hæreticos scripsisse; satis est, sive contra aliquos, sive contra illos diserte, ut Clemens Romanus, scripserit, auctoritatem viri sanctissimi antiquissimique multum valere contra hæreticos quocunque sæculo exortos. Id dico quod hujus argumenti vim omnem prorsus elidit et pessundat: poterat Athanasius non pauca ex nostris Ignatii epistolis proferre loca, quæ Ariam hæresim diserte peterent, cum eas ante illius hæreseos exortum scriptas fuisse etiam adversarii omnes fateantur. Varios ille quidem libros adversus Arianos fortissimosque conscripsit, auctoritate tamen Ignatii nunquam eos premit, nullam ex ejus scriptis sententiam iis opponit. In epistola quadam, πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ γυνώριμους, *ad familiares*, seu *discipulos suos*, ut eam indigitalat Socrates, disputat primo contra Arianos, dein cum illis agit, quos Ariano esse negat, quos omnia alia a Nicæna synodo scripta recipere, præter unicam vocem ἐμοῦ τὸν τεστatur, quos ἀγαπητούς, *dilectos* appellat, ad quos *tanquam frater ad fratres* loquitur, quibus

A eadem esset cum ipso sententia, controversia autem de verbis tantum. Ad hos posteriorem partem epistolæ dirigit, a pagina 915 incipientem; quam male interrumpit, pagina sequenti, Latina interpretatio: *Nos vero iterum impetent es eos, qui Verbum creaturam esse dicunt, nec eum volunt legitimum et naturalem filium esse, ostendimus eos ex humanis exemplis patris et filii adversum se rationes et demonstrationes accipere.* Quæ verba et tenorem dissertationis perturbant, et personas atque res ipsas mire confundunt. Græca ita se habent: Καὶ αὐτοὶ γοῦν ἐπιστάμενοι πάλιν πρὸς τοὺς κτίσμα λέγοντας εἶναι τὸν Λόγον, καὶ μὴ θέλοντας αὐτὸν γνήσιον Υἱὸν εἶναι, ἐξ ἀνθρωπίνων παραδειγμάτων υιοῦ καὶ πατρὸς εἰληφασί τὰς κατ' αὐτῶν ἀποδείξεις. *Rursus etiam ipsi* B (scilicet quos fratres appellaverat) *disputantes adversus eos qui Verbum creaturam esse dicunt, nec proprium Filium esse volunt* (scilicet Arianos), *ex humanis exemplis patris et filii, contra eos* (Arianos) *demonstrationes sumpserunt.* Hi igitur, quibuscum agit Athanasius, contra Arianos disputabant, eandem fidem cum Athanasio profitebantur; vocem autem ὁμοούσιον nondum admittebant, idque propter reverentiam et honorem erga eos Patres, qui Paulum Samosatensem condemnaverant. Athanasius ut hunc iis scrupulum evellat, docet non esse contendendum, si prior synodus ὁμοούσιον rejiceret, posterior commentaret: id enim ex diverso sensu factum esse. Dein exemplum producit sanctorum Patrum, qui ἀγέννητον aliter atque aliter acceperant. Ignatius, inquit, Dominum tum γυννητόν, tum ἀγέννητον; alii post Ignatium dixerunt, ἐν τῷ ἀγέννητον ὁ Πατήρ, *solus Pater ingenitus.* Recte autem et Ignatius, et illi secundum diversum sensum, cui ipsi cum scriberent attenderunt. Hæc ille. Obsecro igitur tuam fidem, quot loca ex Ignatio Athanasius adversus Arianos produxit? ut tibi videatur, unum; ut mihi, ne unum quidem. Quod igitur de Athanasio verum esse scimus, quidni et de Irenæo dicamus? Quamplurima ex professo contra Arianos scripsit Athanasius, plura quam ab Irenæo contra omnes hæreticos scripta habemus. Multa in Ignatio sunt ad refellendos Arianos satis luculenta, nullam tamen ex illo sententiam adversus eos adduxit, ne Ignatium ipsum nominavit; et tamen illum optime novit, et semel ad dilectos et fratres suos citavit. Irenæus pariter nihil adversus hæreticos ex Ignatii epistolis deprompsit; eas tamen optime novit, et semel obiter citavit.

At Theodoretus plura, recte, sed quid hoc ad Irenæum? Hic secundo, ille quinto sæculo scripsit. Nos autem ante docuimus, circa finem quartæ sæculi primum ex longa experientia observatum esse, hæreses et schismata disputationibus tolli non potuisse; et certissima remedium fore τὰς ἐκδόσεις τῶν παλαιῶν in testimonium adductas. Quod Theodosio et Nectario primus omnium Sisinnius persuasit. Post igitur severam Theodosii legem contra hæreticos latam, illi paulo sapientiores facti, admi-

secundum naturam et conditionem, aut secundum doctrinæ magisterium : *Qui enim edoctus est verbo, filius docentis esse dicitur, et ille ejus pater.* Ut postea Clemens Alexandrinus, *αὐτίκα πατέρας τοῦς κατηχήσαντας φάμεν*, et Gregorius Nazianzenus :

Αὐτὰρ ἔμοι τοκείες μὲν ὄσοι καλὸν ἐξεδίδαξαν, Παῖδες δ' οὐς ἐδίδαξαν.

An autem quia a veteribus unum, qui simili modo ante ipsum Scripturas interpretatus est, ne novum sensum illis affixisse videretur, adduxit : ideo aut aliquid ex Ignatianis citare debuerit, aut ea ipsi ignota nos concedere debeamus, in quibus talia nec inveniri nec exspectari potuerunt?

Quod si hæc ad sententiam viri doctissimi confirmandam parum valere videantur, certe reliqua omnino nihil. Sunt enim tantum virorum quorundam, non scripto sed viva voce prolata testimonia; quæ recte ἀπομνημονεύματα Eusebius appellat, lib. v, cap. 8, καὶ ἀπομνημονευμάτων Ἀποστολικῆς πρεσβυτέρου, οὗ τοῦνομα σιωπῆ παρέδωκε, μνημονεύει. Ruffinus interpres : *Sed et apostolici cujusdam viri, cujus nomen reticuit, sermonis quasi memoriter meminuit.* Sic Marci Evangelium credebant veteres nihil aliud fuisse quam Petri ἀπομνημονεύματα. Ita Papias apud Euseb., l. iii, cap. 39 : *Μάρκος μὲν ἑρμηνευτὴς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνημόνευσεν, ἀκριβῶς ἔγραψεν;* et rursus : *Ὅστε οὐδὲν ἡμάρτε Μάρκος οὕτως ἕνια γράφας ὡς ἀπεμνημόνευσε.* Ut Cynici cujusdam verba de Peregrino ex memoria recitare se fideliter profiteatur Lucianus, καὶ ὡς ἂν οἶός τε ὦ περιέρσομαι σοι αὐτὰ ἐκεῖνα ἀπομνημονεύσαι ὡς ἐλέγετο. Sic igitur Irenæus lib. iv, cap. 5 : *Quemadmodum audiavi a quodam presbytero, qui audierat ab his qui apostolos viderant, et ab his qui didicerant.* Ubi diligenter observandum est Irenæum hic plane Papiam fuisse imitatum, a quo doctrinam mille annorum accepit; sic enim Papias ea memoriæ mandavit quæ a veteribus hoc modo didicerat, ut ipse de se testatur : *Εἰ δὲ που καὶ παρακολουθηκώς τις τοῖς πρεσβυτέροις Ἑβροῖ, τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινον λόγους, τί Ἀνδρέας, ἢ τί Πέτρος εἶπεν, ἢ τί Φίλιππος, ἢ τί Θωμᾶς, ἢ Ἰάκωβος, ἢ τί Ἰωάννης, ἢ Ματθαῖος, ἢ τις ἕτερος τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν, ἅτε Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ λέγουσιν· οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτόν με ὠφελεῖν ἀπελάμβανον, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης.* *Quod si quis interdum mihi occurrebat qui cum senioribus versatus fuisset, ex eo curiose sciscitabar quænam essent seniorum dicta : quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Jacobus, quid Joannes, quid Matthæus, quid cæteri Domini discipuli dicere soliti essent, quidnam Aristion et Joannes presbyter discipuli Domini traderent. Neque enim ex librorum lectione tantam me utilitatem capere posse existimabam, quantam ex hominum adhuc superstitem viva voce.* Quæsit Papias a senioribus quid illi ab apostolis aut discipulis audiverant, et quæ ab illis acceperat scripsit, καὶ οὕτω, inquit, ὁ πρεσβύ-

Α τερὸς Ἐλεγεῖν. Irenæus, Papias junior, exemplo ejus nimis permotus, quæsit pariter a senioribus, quid illi audiverant ab iis, qui apostolorum discipulos viderant, et cum hæc viva voce prolata sibi que tradita scriptis præferret, quæ ab illis acceperat pariter scripsit. Horum igitur seniorum auctoritate et testimonio, ad firmandam traditionem nonnunquam, sæpius ad suas, de annis Christi quos egit in terris, de illis quos ibidem iterum acturus est, de mortuorum statu, de bestiarum Apocalypticæ numero, privatas opiniones stabilendas utitur. Sed quid inde sequitur? an illud in primis, Irenæo ignota fuisse Ignatiana omnia, quia nihil ab eo scriptum inter hæc omnia testimonia reperitur? minime. Ignatium consulere non potuit Irenæus, qu' illo mortuo natus est. Seniores Irenæus recitant quid audiverant; id Ignatius diu ante bestiis oblatum facere non potuit. Frustra igitur eum inter seniores illos sua suffragia afferentem quæras. Seniores illi, quid voce viva audiverant, non quid in scriptis legerant, narraverunt; frustra igitur etiam sententiam aliquam ab Ignatio scriptam ab illis exspectes. Ignatius ipse ad bestias condemnatus, et Ecclesias in itinere confirmans, non ut Papias σμικρὸς ὢν τὸν νοῦν, quid ab hujus vel illius apostoli, vel discipuli ore vel ipse vel alii acceperant, in epistola scripsit : hinc igitur colligi nullo modo potest, ejus epistolas ab Irenæo laudari debuisse, aut eo nomine ipsi ignotas fuisse.

Nondum igitur *res satis confecta* videri debuit, sed eam *multo luculentius ex quodam ejusdem Scriptoris loco* probare se posse putat vir doctissimus; illo, scilicet quo ad Ecclesias duas epistolas memorat, unam Clementis ad Corinthios, alteram Polycarpi ad Philippenses. Quare hic rogat, cur, si ei notus erat noster Ignatius, illius loco tam opportuno tamque necessario nullus meminerit? Respondeas non tam pro nobis quam pro seipso jam Irenæus. Nos enim multo tutiores sumus a Dallæi conjecturis, quam S. Irenæus ab ejusdem censura. Sic igitur ille lib. iii, cap. 3 : *Traditionem etiamque apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest perspicere omnibus qui vera velint audire; et habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab eis deliratur.* Traditio igitur secundum Irenæum erat in omni Ecclesia Romana, Alexandrina, Antiochena, Hierosolymitana, reliquisque, et si voluisset, poterat numerare omnes episcopos ab apostolis institutos, quos successores reliquerant, suum ipsorum locum magisterii tradentes, et eorum etiam successores. Sed quoniam, inquit, in hoc tali volumine longum est omnium Ecclesiarum enumerare successiones; maximæ, et antiquæ, et omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romæ fundatæ et constitutæ Ecclesiæ eam quam habet ab apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem, ver successiones episcoporum vervenientem us-

que ad nos indicantes, confundimus omnes eos. Tunc inter alios Romæ episcopos Clementem enumerat, qui et vidit ipsos apostolos et contulit cum eis, cum adhuc insonantem prædicationem apostolorum et traditionem ante oculos haberet, traditque Romæ Ecclesiam sub hoc Clemente, scripsisse epistolam ad Corinthios, ad pacem eos congregantem, et reparantem fidem eorum, et annuntiantem quam ab apostolis receperat traditionem. Meminit igitur Clementis et epistolæ sub ejus pontificatu scriptæ, quare non et Ignatii? respondeo quia Ignatius Romæ episcopus nunquam fuit, sub eo Ecclesia Romana epistolas scribere non potuit. Statuit autem Irenæus de traditione ad Romanam Ecclesiam pertinentem tantum loqui. *Inerter ac flagitiose*, dicit Dallæus fortasse. Certe ita fecit Irenæus, et cur sic argumentum adversus hæreticos institueret, rationem reddidit, quod propter potentiorum illius Ecclesiæ principalitatem, ejus solius traditio omnes hæreticos confunderet. Quæ quidem ratio Irenæum, etsi Ignatii eo loci non meminerit, apud me flagitiosissimi silentii crimine absolvit; viderint Dallæani si adhuc reum teneant. At præter Clementem etiam Polycarpi meminit epistolæque ejus ad Philippenses: quare igitur non et Ignatii, Polycarpo senioris, cujus epistolæ illi ad Philippenses erant adjunctæ? *Memorandi certe ratio utriusque par erat, Ignatii vero etiam potior*. Priusquam respondeo de Irenæo, quæro pariter de Tertulliano. Concedes, opinor, eum bene novisse, Ignatium fuisse Ecclesiæ Antiochenæ episcopum et ab apostolis ordinatum, etiamsi epistolas ejus ignorasse putes. Quæro igitur cum Ecclesiæ apostolicas memorat, *De præscriptione hæreticorum*, cap. 32, cur Ignatii aut Ecclesiæ Antiochenæ non meminit? *Hoc modo*, inquit, *Ecclesiæ apostolicæ census suos deserunt; sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Joanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum itidem*. Nullam aliam Ecclesiam apostolicam nominavit. Quid? nonne novit Ignatium Polycarpo fuisse seniore? nonne existimavit S. Petrum fuisse Antiochiæ prius quam Romæ? Quare igitur Antiochenam Ecclesiam et episcopum ejus Ignatium non commemoravit? Nempe *inertem et flagitiose* fecit: certe Irenæum imitatus et secutus est. Quocirca si jam quæras, quare Irenæus Polycarpi meminit, non autem Ignatii; causa in promptu est; quia traditionem solius Ecclesiæ Romanæ proposuerat, ad quam confirmandam adversus hæreticos, auctoritas Polycarpi plurimum faciebat, Ignatii nihil. Hanc rationem ipse indicat. *Is enim, inquit, est, qui sub Aniceto cum advenisset in Urbem, multos ex his quos prædiximus hæreticos convertit in Ecclesiam Dei, unam et solam hanc veritatem annuntians ab apostolis percepisse se, quam et Ecclesia tradidit*. Ad confirmandam Romanæ Ecclesiæ traditionem adducit Polycarpum, quem ipse viderat, quod venerandus ille senex Romæ adesset, quod

A eadem cum Romanis prædicasset, quod multos ex hæreticis, contra quos hi libri exarati sunt, ad catholicam fidem Romæ converterit, et Romanæ Ecclesiæ reconciliaverit, quod quid S. Joannes de Corintho senserit, quid ipse de Marcione, testatus sit. Horum vero nihil de Ignatio dici potuit. Epistolæ quidem ejus obiter meminit, sed ne μὴ ex illa adducit; ne id quidem dicit eam continere eandem traditionem quæ in Romana Ecclesia obtinuit. Polycarpum itaque ideo tantum citavit, quod Romæ eadem cum Romana Ecclesia docuerit, et hæreticis ibidem restiterit. Nec erat *utriusque nominandi par ratio*.

Quod addit vir doctissimus, Irenæum in epistola ad Florinum Polycarpi mentionem fecisse, non autem Ignatii, cujus epistolæ multa contra Florini blasphemiam continent, id omnino vim nullam habet. Blasphemia quam tunc temporis tuebatur Florinus, ipsi peculiaris fuit, utpote quam hæretici qui extra Ecclesiam erant, nunquam profiteri ausi sint. Postea quidem, teste Eusebio, descendit ad Valentinianos. Epistola autem Irenæi tantummodo pro argumento habuit, quod *Deus non sit auctor malorum* ⁴, nam licet aliter titulus *Περὶ μοναρχίας* ostendere videatur Florinum duo principia invexisse et Marcionis ac Cerdonis dogmatibus adhæsisse, ut observat doctissimus Valesius; tamen cum Irenæus ipse dogmata Florini asserat ab hæreticis nunquam fuisse tradita, et Eusebius addat, ταύτης γὰρ τοῦ τῆς γνώμης, οὗτος ἐδόκει προασπίζειν, videtur Irenæus de illa re tantum disputasse adversus Florinum: « An, scilicet, Deus auctor esset malorum. » At quam multa, quæso, ad blasphemiam in ea re retundendam opportuna epistolæ Ignatii continent? aut si continerent, unde liceret colligere sententias ex iis ad refellendum Florinum excerpere voluisse Irenæum? Certe ab exemplo Polycarpi hoc nullo modo sequitur. Innuit quidem eum plures epistolas scripsisse, ne unam ex earum ulla sententiam adducit. Ipsum nominat, sed eo loco quo περιεστρωσως, *parce ac leviter* cum Florino agit, quo ostendit seniores qui cum apostolis versati sunt, nihil tale eum docuisse. Eorum aliquibus familiarem fuisse Florinum noverat; unum ex iis nominat, nempe Polycarpum; eumque præcipue seligit, ob multas quas significat rationes. Primo, respectu Florini, qui Polycarpum audierat, sed et cum eo simul Irenæus, εἶδὼν γὰρ σε, inquit, καὶ ὡν ἐτι ἐν τῇ κάτω Ἀσίᾳ παρὰ τῷ Πολυκάρπῳ λαμπρῶς πράττοντα ἐν τῇ βασιλικῇ αὐτῆ, καὶ πειρώμενον εὐδοκίμειν παρ' αὐτῷ. *Vidi enim te cum adhuc puer essem in inferiori Asia apud Polycarpum, splendide agentem in palatio, et magnopere laborantem ut te illi approbares*. Secundo, respectu sui ipsius, quem tanquam optimum ejusce rei testem depingit, quod quæ tunc audivit a Polycarpo, firmiter memoriae adhærent, quam quæ nuper acciderant. Ταῦτα καὶ τότε σπουδαίως ἤκουον ὑπομνηματίζόμενος οὐκ ἐν χάριτι ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ, καὶ ἀεὶ αὐτὰ ἀναμνη-

⁴ Jac 1, 13.

ῥηκόμεναι. *Hæc ego tunc studiosius audiebam, non in charta, sed in corde meo audita describens, eademque apud me repeto et revolveo.* Tertio, ratione argumenti quod fortissimum putavit. Audivit enim tunc Polycarpum, quæ illi fuerat cum S. Joanne et reliquis qui Dominum viderat consuetudo, quænam ab illis de Christo relata perceperat, et quam illa omnia, quæ ab iis qui Verbum vitæ conspexerant, SS. Scripturis consentirent, diligenter observavit: Quod est ipsissimum argumentum quo toties Irenæus vel ad hæreticos refellendos, vel ad suas sententias confirmandas utitur. Nihil autem horum de Ignatio dicere potuit; cum eo nunquam versatus est Florinus; non vidit eum Irenæus; nunquam disserentem de apostolis aut discipulis Domini audivit, aut in epistolis legit. Rationes igitur satis multas habuit Irenæus, cur Polycarpum suo more potius quam Ignatium adversus Florini blasphemiam testem adduceret.

Quocirca cum notissimam S. Ignatii sententiam Irenæus citaverit, quam in epistola ejusdem ad Romanos totidem verbis scriptam reperimus: cum Eusebius Irenæum eam ex eadem epistola hausisse asserat, aliique post eum idem affirmant: cum nulla omnino vis in illa distinctione inter dixit et scripsit appareat: cum nulla Ignatii apophthegmata in antiquissimis scriptoribus, aut Actis reperiantur, in posterioribus autem quæ exstant, ex epistolis certissime desumpta sint: cum denique nulla ratio hactenus excogitata sit, quæ reliquis Ignatii epistolæ ignorasse Irenæum nobis persuadeat; rationes autem multæ suppetant, quæ nobis fidem faciant, nullam Irenæo Ignatium citandi occasionem iis locis oblatam fuisse, quibus adversarii justam et necessariam crepant; concludo *frivolum et ineptum esse, Irenæum aliunde quam ex nostra Ignatii epistola ad Romanos sententiam sumpsisse hariolari, adeoque testimonium Irenæi ad confirmandam Ignatianorum auctoritatem a nostris recte et apposite afferri.*

CAPUT VII.

Testimonia Origenis ubi objectionibus vindicantur.
 I. *Frustranea non sunt, quod errores Dallæi de ætate impostoris sui, et hallucinatione Eusebii refellunt: ac præterea quod argumentum negativum funditus evertunt.* II. *Falsa non sunt. Opus in Canticum canticorum est ipsius Origenis, non Latini auctoris, sed interpretis, et quidem Ruffini. Homiliæ in S. Lucam sunt ipsius Origenis, non Latini auctoris sed interpretis, et quidem Hieronymi.*

Tertium a nobis ex Origene deductum est testimonium. Hoc primo vir doctissimus dicit esse frustraneum; secundo falsum. *Frustra, inquit, Origenis homilias annis circiter 140 post ultimum martyris certamen scriptas recitant. Serum enim hoc et juane Ignatianorum præsidium.* Respondet primo hoc testimonium non esse frustraneum; quia duo innuantes Dallæi errores vel hoc uno argumento, si alia deessent, manifestæ falsitatis revincerentur. Præterea est, impostorem has epistolas non nisi ducentis post

A Ignatium annis in lucem emisisse. Quomodo enim hoc fieri potuit, si 140 annis post ultimum martyris certamen easdem epistolas vidit, legit, duasque ex iis sententias exscriptis Origenes? An annis 60, antequam editæ sunt, eas laudare potuit Adamantius? Hoc unum testimonium quidquid in hoc opere proprium Dallæo est refellit et expungit. Salmasius et Albertinus diu ante Origenem natum epistolas sub Ignatii nomine scriptas fatentur; Blondellus antequam Origenes scriberet. Solus Dallæus, nisi forte addendus ei sit Bochartus, diu post Origenis mortem omnes scriptas affirmat; et ex sexaginta sex argumentis plurima ad hanc epocham formavit, quæ hoc solo testimonio firmato concidunt.

B Secunda Dallæi falsissima assertio est, *Eusebium esse omnium de Ignatianis erroris fontem; qui hinc primo exortus, latissime postea effusus, insequentium sæculorum pene omnes Christiani nominis eruditos pervasit.* Non frustra igitur Origenem adducimus, qui tam immanem, ac tantis viris ignominiosum errorem funditus evellit. An enim Eusebius primum lapsus est, qui Origenem est secutus? An ille setum nuper natum et adulterinum excepit, quem Origenes tam diu ante fovit, exosculatus est? An cæteri Patres Eusebium ἀδασανίστως errantem secuti sunt, qui eum primo non errasse certissime sciebant, utpote qui Origenem perpetuo lectitarent? Si scripsisset Origenes homilias illas 140 annis post Ignatii mortem, hæc non frustraneæ, sed opportune satis ad Dallæanas rationes evertendas observata essent.

Sed respondeo secundo, Origenis homilias non tam sero, non denique 140 annis post ultimum martyris certamen, sed diu ante scriptas fuisse. Mentio epistolæ Ignatianæ disertissima exstat homiliis ejus in S. Lucam. Homilias illas scripsit Origenes juvenis adhuc, et ante ætatem virilem. Testis locupletissimus S. Hieronymus, Adamantii assiduus lector, et cum ista scriberet, admirator. Ita enim ille in præfatione ad versionem suam: *Fateor itaque in his Origenem tractatibus quasi puerum talis ludere: alia sunt virilia ejus, et senectutis seria.* Neque igitur senex, neque cum virilis esset ætatis, homilias in S. Lucam scripsit Origenes, sed adhuc adolescens. Cum autem decimum octavum annum ageret, catecheticæ scholæ præfectus est Alexandriæ. Hoc diserte tradit Eusebius: *Ἐτος δὲ ἦγεν οὐτωκαίδέκατον, καθ' ὃ τῆς κατηχητικῆς προέστη διδασκαλείου, Hist. lib. vi, c. 3, cu' suffragatur S. Hieronymus.* Erat hic annus Severi undecimus; decimo enim Severi Origenes decimum septimum ætatis annum egit, testibus Eusebio et Hieronymo. Septem fere annos in imperio postea mansit Severus. Sub initio igitur Caracallæ Origenem adhuc puerum, seu adolescentem, scripsisse homilias in S. Lucam par esse credere. Jam vero a decimo Trajani, quo epistolas scripsisse Ignatius perhibetur, ad initium Caracallæ, vix anni sunt 105. Intra igitur tot annos Ignatii

epistolis testimonium scripto præbuisse creditur Origenes. Quod ideo observandum fuit, non tantum ut ostenderem falsa esse quæ Dallæus de intervallo asserit, sed etiam ut ei argumentum, quo tantopere delectatur, negativum eriperem. Launoyum doctissimum Sorbonæ theologum de vi argumenti negantis fuisse disputantem advocat. Sed Launoyus ipse ita sententiam suam protulit : *Cum nullus omnino scriptor æqualis vel suppar præstat testimonium, tunc ex generali silentio, quod ducentorum plus minus annorum æstimari potest, efficax depromitur argumentum.* Illic autem scriptor nobilissimus Origenes, Ignatio suppar, eodem quo ille scripsit sæculo natus, luculentissimum epistolis ejus præstat testimonium; et si nemo ante eum Ignatii meminisset, ne sic quidem generale ducentorum annorum circiter silentium præcessisset, ut inde efficax depromeretur argumentum. Quare si tacuissent S. Polycarpus, et S. Irenæus, testimonium Origenis secundum rationes Launoyanas satis vim et efficaciam negantis argumenti retunderet. Unus igitur Origenes, si tanquam testis legitimus admittatur, sententiam Dallæi penitus convellit, et argumenta quamplurima ab ipso excogitata enervat; non itaque frustra a nobis advocatur.

Appello veteres etiam inter Christianos criticos. Cum enim de scriptis Dionysii, Ignatio senioris, celebris controversia in Ecclesia esset, et de testimoniis ageretur; qui eorum auctorem Areopagitanum verum non esse contendebant, non objiciebant secundi sæculi silentium; sed hoc tantummodo, quod Origenes et Eusebius ejus minime meminerint. Ita Maximus, contra quem ita disputabant : *Ναί, φασίν, ἀλλ' οὐκ ἔγραψεν αὐτοῦ τὰς συντάξεις Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, καὶ μὴν οὐδ' Ὀριγένης.* Imo vero, inquit, opera ejus non descripsit Eusebius Pamphilus, neque etiam Origenes. Si frustra eorum testimonia afferrentur, si sera hæc essent et inania Dionysianorum præsidia: cur veteres inter Christianos critici ea postularunt? Si huic quæstioni respondere pro Dionysio suo potuisset Maximus, quemadmodum respondemus pro Ignatio, ea procul dubio responsio, Origenem scilicet et Eusebium ejus diserte meminisse, pro frustranea nunquam habita fuisset. Pro iisdem Areopagiticis Hypatius Ephesinus episcopus B. Cyrilli et B. Athanasii requirebat testimonia, addiditque : *Si autem nullus ex antiquis recordatus est ea, unde nunc potestis ostendere, quia illius sint, nescio.* Habemus Cyrillo synchronum Theodoretum; habemus Chrysostomum, Hieronymum, ipsum Athanasium; habemus ex antiquioribus Eusebium et Origenem, qui ut ab illis non frustra postulabantur, ita a nobis non frustra afferuntur.

Sed pergit vir doctissimus, et ad utrumque locum ex Origene adductum simul semelque respondet : *Levis esse ad rem quæ agitur momenti, quod opusculorum, ex quibus allati sunt, dubia sit et incerta auctoritas.* Ita quidem primo paulo lenius: mox, uti solet, confidentius : *Eos libros, unde sunt allata*

A testimonia, non modo Origenis non esse, sed ne Græci quidem, verum Latini potius scriptoris esse apparet. Primo igitur opus Origenis in Canticum canticorum, ex cujus prologo testimonium adduximus, negat Origenis esse, negat esse Græci cujuspiam scriptoris, Latini esse contendit. Et in hæc quidem re habet auctores quos sequatur. Primo loco Erasmus nominat, cujus censuram gravem ac veram appellat, cum sit levissima falsissimaque. Huic adjungit Amerbachium et Cocum; potuit et alios, qui Erasmus ἀσφαλτοῦ secuti sunt.

His oppono Jacobum Merlinum in Origenis operibus maxime versatum, cujus verba de his hominibus sunt : *Si pensiculate ipsam materiam quæ in iis traditur attenderis, ipsi Origeni attribues.* Huic adjungo Genebrardum, qui Origenem postea edidit, et libris aliquot non ante editis locupletavit. Huic editorem ultimum addo, qui summa cum diligentia, doctrina atque judicio in eruendis, edendis, adornandisque ejusdem operibus Græcis versatur, Dandielem Huetium : *Castigandus, inquit ille, Erasmus, qui et ipse sentit, et idem ut sentirent Magdeburgenses perfecit, hoc opus esse hominis Latini pulchre docti et bene disertii.* Imo ut sententiam Huetii de Erasmo suo intelligant Dallæani, hæc ejus verba sunt : *Effrenis profecto, iterum dico, et projecta Erasmi temeritas veterum Patrum scripta inanibus suis conjecturis ita permiscens, ut nisi contrairissent posteriorum theologorum studia, vix certum aliquid de adolescentis Ecclesiæ doctrina statuere possemus.* Maxime igitur idoneus auctor Erasmus Dallæo, qui de usu SS. Patrum in eum modum disputat.

Tribus his Origenis editoribus, addo viros doctissimos et Ignatianorum hostes juratissimos, primo Blondellum, qui in apologia ut probet Origenem binos tantum sacerdotum et diaconorum, magistri Clementis exemplo, gradus agnovisse, sectione 2, § 13, testimonium ex secunda hujus operis homilia producit. Non igitur Latinum aliquem, sed ipsum Origenem, Clementis Alexandrini discipulum, hujus operis auctorem agnoscit Blondellus. Secundo Albertinum, qui tam præclare contra Halloixium disputavit, *De eucharistia* lib. II, c. 1. Ubi hoc ipsum opus in Canticum canticorum, et hunc ipsum locum, quem inter testimonia adduximus, Origeni tribuit, et verisimillime colligit, larvatum Dionysium ex ipso Origene sua traduxisse. Origenem autem verum intelligit, illum nempe, qui nunquam plagii a quoquam fuit insimulatus, cum esset adco ferucis ingenii, ut aliis potius auctor, quam cujusquam imitator aut transcriptor foret. Albertinum sequitur Dallæus de libris suppositis Dionysio Areopagitæ lib. I, c. 17. *Merito Albertinus noster, inquit adversus eundem Halloixium disputans, judicavit Dionysium tuum totum hunc locum a tuo Origene vel esse furatam, vel certe mutuo sumpsisse.* Quomodo enim merito id judicaret Albertinus, si scriptor ille nec Origenes esset, nec Græcorum aliquis, sed Latinus nescio quis? Cum Halloixius, ut Diony-

aium suum defenderet, corrupisset, locumque hunc ex ejus libro exterminandum judicasset; facessere eum cum morosissima et ineptissima critica sua jubet Dallæus, et quod in Origene (quem pace tua Dionysio tuo multo doctiorem fuisse virum puto) totus hactenus orbis æquo animo tulit, id in Dionysio legi, noli, inquit, ferre iniquius. Auctor igitur expositionum in Canticum canticorum, cum contra Dionysium scribit Dallæus, Origenes est, et locum, quem adduximus, in eodem Origene totus hactenus orbis æquo animo tulit: quare idem non est, quare contra totum orbem militat Dallæus, cum adversus Ignatium arma sumit?

Auctores cum auctoribus contulimus; nunc rationes cum rationibus conferamus. *Græcum non fuisse vel hinc colligas licebit*, inquit Erasmus, quod in Prologo citat Græcos velut alienos. Cum apud Græcos, inquit, qui eruditi et sapientes videntur. Imperite prorsus et inepte. Citat enim *Græcos velut alienos* non a lingua, aut gente sua, sed religione. Illic enim *Græcos* non opponi Latinis, sed Christianis, certum est. Ita enim sequitur: *Non ergo mirum esset, si et apud nos, ubi quanto plures simplices, tanto plures et imperitiores videntur.* Quæ verba certe non ad Latinos tantum, sed Christianorum omnium cætus pertinent; et præterea Origenem nobis referunt, qui de simplicitate et imperitia ubique fere loquitur. Neque vero quisquam Græcos frequentius opponit Christianis, quam Origenes; cujus unum locum memorandum esse duxi, ut pariter emendem. Dum evolvo commentarios in S. Joannem, in nupera editione, pag. 211, lego: *Ὁς Πέτρος διδάσκοντος μὴ καθελεῖν ἄς προσκυνεῖν*, sensu plane nullo. Sed recte Ferrarius verterat, *perinde quasi Petrus docuerit, non oportere nos gentilium more adorare*; ideo Huetius editor ad marginem monet, legendum *κατ' ἔθνη* pro *καθελεῖν ἄς*, sensum potius, quam verba respiciens, et Ferrarium magis quam Origenem præ oculis habens. Ipsæ enim litteræ pro *καθελεῖν ἄς* reponendum omnino docent *καθ' ἔθνη*, et ita legi moneo in ms. nostro, Huetiano codice longe præstantiore. Interim certissimum est, *Græcos* non Latinis, sed Christianis oppositos eo loco quem indicat Erasmus; et multo probabilius ex eodem colligit Huetius, auctorem

hujus operis esse Origenem, quod hic non obscuris verbis laudetur Platonis Symposium, ubi περὶ Ἐρωτος agit, quem ipsum librum laudat idem Origenes, et locum de Amore, *adversus Celsum* libro iv. Adeo infeliciter in hoc argumento versatus est Erasmus.

Melius aliquanto hanc objectionem urget Raynaudus Jesuita. *Latinum se auctor ipse bis proficitur agens de logica in philosophiæ divisione.* Illic enim discrete Latini Græcis opponuntur. *Generales disciplinæ, quibus ad rerum scientiam pervenitur, tres sunt quas (Græci) ethicam, physicam et theoreticam appellaverunt; (nos has dicere possumus moralem, naturalem et inspectivam).* Nonnulli sane (apud

Græcos) etiam logicen (quam nos rationalem possumus dicere) quarto in numero posuerunt. Nec tamen auctor hic se Latinum proficitur. Nam illa quæ unculis inclusimus, interpretis sunt, non auctoris. Cum enim Græca, litteris quidem Latinis, verbis autem Græcis primo reddidisset, ne forte a Latinis non intelligerentur, aut ne ipse non intellexisse videretur, eadem Latine rursus interpretari voluit, quod est veteribus interpretibus perquam familiare. Locum autem ipsum ab Origene scriptum fuisse vel illud arguit, quod eum Hieronymus ad Ecclesiasten sequatur, ut, tunc potissimum cum nondum Origenica adeo displicuerant, solebat. De tribus enim Salomonis libris agens, et eorum ordinem, et argumenta cum Origene observans, ait: *Haud procul ab hoc ordine doctrinarum et philosophi sectatores suos erudiunt; ut primum ethicam doceant, deinde physicam interpretentur, et quem in his profecisse perspexerint, ad theologiam usque perducant.* Quem locum si in animo habuisset Henricus Valesius, nunquam illam observationem in adnotationibus ad Eusebium protulisset: *Certe in libris Hieronymi nunquam theologiam dici reperies, sed Græce θεολογίαν.* Neque si cogitasset Hieronymum in epistola 155, Origenis hunc locum exprimere voluisse, lectionem codicis Memmiani vulgatæ statim prætulisset, aut hanc *sine sensu theoreticam* exhibere dixisset. Verba Hieronymi sunt: *Philosophi solent disputationes suas in physicam, ethicam logicamque partiri; ita et eloquia divina aut de natura disputare, ut in Genesi et Ecclesiaste; aut de moribus, ut in Proverbiis, et in omnibus sparsim libris; aut de logica, pro qua nostri theoreticam sibi vindicant, ut in Cantico canticorum et in Evangeliiis.* Quæ cum ex Origene petita quivis intelligat, theoreticam eo loci pati quis non poterit, qui eam ita definiri ab Origene novit: *Inspectiva dicitur, qua supergressi visibilia de divinis aliquid et cælestibus contemplamur, enque sola mente intuemur?* Hæc igitur omnino Origenis sunt, et ex eo hausit Hieronymus.

Sed idem, inquit Erasmus, *liquet ex interpretatione amoris, charitatis, dilectionis et cupidinis.* Minime vero. Non enim harum quatuor vocum interpretationem tradit auctor, sed ea tantum adhibet interpretes ad exprimenda duo vocabula, quæ auctor inter se confert, ἔρωτα scilicet et ἀγάπην, ἔρωτα autem aut amorem, aut cupidinem, ἀγάπην aut dilectionem, aut charitatem transfert. Origenes quidem Scripturæ loca pro more suo congesserat, ut ἀγάπην idem ostenderet scriptoribus sacris significare, quod apud alios ἔρωσ. Ad hæc autem loca explicanda necesse habuit interpretes *charitati dilectionem* addere, quia sæpe verbum ἀγαπᾶν usurpavit auctor, quale in Latinis *charitati* non responderet. Hæc ex ipso loco satis luculenter apparent. *Videtur autem mihi quod divina Scriptura volens cavere ne lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusque, eum qui apud sapientes sæculi, cupido, seu amor dicitur, ho-*

nestiori vocabulo charitatem vel dilectionem nominasse. Verbi gratia ut cum dixit de Isaac : « Et accepit Rebeccam, et facta est ei uxor, et dilexit eam » , ἀγαπᾶν di.igere recte vertitur, et ἀγάπη antiquitus non minus dilectio quam charitas reddebatur. Glossaria vetera : dilectio, ἀγάπη, ἀγάπη, dilectio. Tertullianus de agapis veterum Christianorum : Cæna nostra de nomine rationem sui ostendit : id vocatur quod dilectio apud Græcos. Ut autem charitati dilectionem, ita et amori cupidinem adiunxit. Glossarium vetus : Ἔρως, amor, cupido. Quod ante eum fecerat Hieronymus, homilia prima, spirituali cupidine vel amore accendatur. Hæc autem ut auctorem Latinum minime produunt, ita Origenem ipsum potius auctorem fuisse ostendunt, qui in scriptis illis quæ habemus, ἔρωτα in rebus divinis tam frequenter usurpat : et quem in hac ipsa re, uti solet, imitatur S. Gregorius Nyssenus, in Cantica homilia prima : Ἐπειδὴν τοίνυν σοφία ἐστὶν ἡ λαλοῦσα, ἀγάπησον ὅσον δύνασαι ἐξ ὅλης καρδίας ; τε καὶ δυνάμει, ἐπιθύμησον ὅσον χωρεῖς προστιθῆμι δὲ θαρδῶν τοῖς ῥήμασι τούτοις καὶ τὸ, ἐράσθητι. Cum ergo sit quæ loquitur sapientia, dilige quantum potes, ex toto corde et totis viribus ; concupisce quantum potes capere : addo autem audacter his quoque verbis : Ama. Plane ut in versione Hieronymiana homiliæ primæ Origenis, et ut aliquid audentius dicam, spirituali cupidine et amore accendatur.

Quod autem in nonnullis libris hoc opus in Canticum Hieronymo tribuatur, et a Lombardo et Thoma, harum rerum imperitissimis, sub nomine Ambrosii citetur, non inde efficitur, vel huic vel illum hujus operis auctorem fuisse, cum neutri illud competere posse omnes sciant. Sed inde justior suspicio est, esse illud potius ipsius Origenis, quia Ambrosius et Hieronymus Origenis multa in Latinum sermonem converterunt.

Nihil igitur valent rationes contra Origenem allatæ ; at illæ quas pro eo afferemus, sunt validissimæ. Quæcunque enim de opere aliquo Origeni ascribendo dici possunt, huic in primis competunt. Neque mirum, cum, ut olim observavit Hieronymus, *Origenes cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico canticorum ipse se vicit.* Nam primo, character Origenianorum vetus est, pluribus mss. in collegio S. Petri apud Cantabrigienses præfixus, *cognoscitur Origenis sermo per auctoritatem abundantiam.* Nullibi autem manifestior hic character quam in hoc opere : in quo auctor semper excurrit, et loca S. Scripturæ undecunque adducit, et ad propositum suum trahit. Secundo, tropologica ubique sectatur Origenes, notantibus omnibus Christianis, ipso etiam Porphyrio. Tres autem perpetuo sensus in toto hoc opere persequitur, historicum, tropologicum, anagogicum ; neque aliter exponit reliqua Scripturæ loca quæ adducit obiter : ut hic

A plane se superet Origenes. Tertio nemo unquam toties opera sua prius scripta laudavit, ac Origenes. Quoties enim Scripturæ locum obiter citat, ad expositiones suas lectorem ablegare solet. Idem in hoc opere frequenter præstitit ; citat enim homilias suas in *Exodum*, et *Judices* semel, in *Numeros* quater ; explicationes in *Leviticum*, et commentarios in *Novum Testamentum*. Quarto, Origeni moris est propria nomina Hebraica interpretari, et ex eorum interpretationibus sensus tropologicos expiscari. Nullibi frequentius quam in his tomis hoc facit. In prologo inquit, *Israel ob divinorum contemplationem nominatus est. Zareth, aliena descensio ; Deborah, apis (ut homil. 5 in Judices) ; Barach, coruscatio (ut eadem hom.), Salomon, pacificus.* Homilia prima, *Eden, deliciæ ; secunda, Cedar, nigredo, vel obscuritas. Hierusalem, visio pacis (ut homilia 21 in Josuam, de Jerusalem frequenter diximus, quod visio pacis interpretatur). Abimelech, servus regum ; Mambre, visio ; cherubim, plenitudo scientiæ Dei (ut in Ezechielem homilia 2). Engaddi, oculus tentationis meæ (ut in homilia 2 in Cantic. ab Hieronymo versa) ; tertia, Bethel, domus Dei.* Quisquis autem mira illa theoremata, quæ ex iis interpretationibus deducit auctor, perpenderit, nemini certe præterquam Origeni hosce commentarios tribuet. Quinto, peculiare quædam opinioniones Origeni attributæ sunt, præsertim de anima et angelis, a quibus præcipue Latini abhorrebant. Hæc autem ubique in hoc opusculo proponuntur. Denique Origenes in tomis suis, ubi ad mysticum sensum explicandum se applicat, sæpe precibus ad Deum se convertit, ut gratia Dei illustratus illa magna, ut appellat, mysteria perspiciat. Quod hic sæpius fit. Si igitur libri materiam, modumque tractandi spectemus, omnia Origenem solum sapiunt.

Præterea sunt et alia quæ hosce commentarios non alterius esse quam Origenis omnino convincent. Homiliæ duæ Adamantii in Canticum canticorum sunt ab Hieronymo fideliter versæ, et papæ Damaso dedicatæ, atque a Ruffino agnitæ. Earum autem sententiæ consimiles et germanæ harum sunt quæ in hoc opere continentur, ut in eadem include formatum esse utrumque appareat ; uti observavit doct.issimus Huetius, qui non pauca loca conguessit, et multo plura congerere potuisset. Sed omnem scrupulum tollit luculentum Origenis fragmentum, quod Græce etiamnum ad finem *Philocaliæ* exstat, ἐκ τοῦ β' τόμου τῶν εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἡσμάτων, ex secundo tomo commentariorum in Canticum canticorum decerptum. Huic enim Græco fragmento plane respondent Latina quæ habemus in hujus operis homilia secunda. Licet enim prior fragmenti pars liberius illic exponatur, posterior tamen pressius redditur : et in ipsa priori parte illa fragmenti verba, οὕτω δὲ καὶ μήποτε σκληρύνει Κύριος τὴν καρδίαν Φαραῶ, ab illo vetere inelius

^b Gen. xxiv, 67.

exponuntur quam a Tarino nupero interprete. Faribus ita vertit: *Ita nunquam Dominus cor induravit Pharaonis*, quod a mente Adamantii alienum est. Vetus interpres, *secundum hæc ergo fortasse et indurasse dicitur Deus cor Pharaonis*. Recte: μήποτε enim, vox Origeni sæpissime usurpata, non significat *nunquam*, sed *fortasse*: sub ea enim loquendi formula expositiones suas dubitanter proponere ubique fere solet Adamantius.

Certissimum igitur est illud opus in Canticum, ex quo sententiam transcripsimus, et testimonium pro Ignatio nostro adhibuimus, esse ipsius Origenis, non Latini alicujus auctoris. Quod ut adhuc manifestius appareat, dabo etiam interpretem; quem Rufinus esse assero, non tantum conjecturis, quas Huetius amplexus est, permotus, sed etiam idoneo testimonio suffultus, quod præbet Cassiodorus, qui centum post Rufini mortem annis vixit. Is enim, lib. *De divin. lect.*, cap. quinto, hæc habet: *In Cantico canticorum duabus homiliis expositionem Origenis idem S. Hieronymus, Latinæ linguæ multiplicator egregius, sua nobis, ut consuevit, probabili translatione prospexit. Quas item Rufinus, interpres eloquentissimus, adjectis quibusdam locis, usque ad illud præceptum quod ait: « Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas », tribus libris latius explicavit*. Quamvis enim hæc obscuræ dicta sint a Cassiodoro, satis tamen hoc ipsum opus indicat, quod in illo versiculo: *Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas*, desinit. Non est igitur quod quis suspicionibus indulgeat, *Erasmii* iudicio fretus (ut in re consimili de Innocentii epistolis dixit Blondellus), multo minus *Amerbachii*, hic fluctuantis, nihilque aliud affirmate asserentis, nisi quod et ipsi asserimus. Ita enim ille præfatione ad tomum septimum Hieronymi: *Cæterum de homiliis quatuor in Cantica canticorum an sint Origenis, necne, nolo in præsentia disputare; certe multa sunt quæ ea Latini hominis esse, non Græci comprobent. Illud ausim affirmare, etiamsi Græci hominis sint, Hieronymum non vertisse*. Quod et nos affirmamus.

Ad primum Origenis testimonium refellendum usus est auctoritate *Erasmii* vir doctissimus, ad secundum elevandum suo quidem Marte, nec minus infeliciter progreditur. Primo homiliarum triginta novem in *Lucam* auctorem vult esse *Latinum*: quod et per se mirum, et ante hunc diem, opinor, inauditum est. *Latinorum natalium indicia* quæ deprehendit hæc sunt. Primo, *observat*, inquit, *gratia plenam, Græce κεχαριτωμένην dici*. Sed quis, quæso, *observat*? auctor, an interpres? Neutrum dicit, satis caute: sed *homilia observat*, quod mire dictum, atque inde concludit, *auctorem non Græcum, sed Latinum fuisse*. Ego aperte dico *S. Hieronymum* homiliæ interpretem hoc obiter observasse, et necessitate quadam ad talem observationem inseren-

dam fuisse coactum. Transcripserat hunc ipsum locum ex *Origene* ante eum *S. Ambrosius*, sola versione contentus. Sed cum observasset *Origenes*, vocem in salutatione prorsus inusitatam esse, eamque *Hieronymus* reddidisset, *gratia plenam*, duobus, scilicet, vocabulis, quorum neutrum rarum est, necesse habuit addere, *quod Græce dicitur κεχαριτωμένη*. Secundo ista objicit ex homilia quinta: *Ego autem sum ελογος, quod licet Latinus aliter expresserit, tamen proprie transferri potest*, absque sermone vel ratione. Sed et hic tum auctorem *Origenem*, tum interpretem *Hieronymum* habemus. Mutum probat auctor *populum Israeliticum*, quod sermonem, id est *Christum*, rejecissent; idque pluribus *Scripturæ* locis explicat: quod plane *Origenicum* est. Citat illa de *Moysæ*, *Exod. v, 12*: *Ἐγὼ δὲ ἄλογός εἰμι*. Interpres quia nihil tale in *Latinis* codicibus scriptum inveniret, sed potius forte, id quod nunc legimus, *cum incircumcisis labiis sim*, ut et *Hebræa* sonant, et *Theodotionis* versio, vel *tardi sermonis*, ut antiquitus legebatur, necesse putavit ad *Origenem* recte capiendum admonere, quod licet *Latinus aliter expresserit* illam vocem *ελογος*, tamen *proprie transferri potest* absque sermone, sive ratione. Et hoc plane *Hieronymianum* est, ut omnes norunt. Ipse certe *Hieronymus*, ad caput *xliiv Ezech.*: *Et in Exodo locutus est Moyses in conspectu Domini, dicens: « Ecce filii Israel non audierunt me, quomodo audiet me Pharaos? ego autem sum tardi sermonis: » pro quo LXX dixere Ἐγὼ δὲ ἄλογός εἰμι, quod melius habetur in Hebræo, ego incircumcisis sum labiis*. Tertio, *ejusdem*, inquit, *est commatis, quod cadaver a casu nomen accepisse observat*, homil. 16. Imò hæc nullam cum præcedentibus similitudinem habent, sed sunt pura translatio, sive nuda *Græcorum* verborum redditio. Explicat eo loco versiculum 34 cap. ii *Evang.* secundum *S. Lucam*. Ἰδοὺ ὄστος καίται εἰς πῶσιν: *Ecce hic positus est in ruinam, Origenes* more suo; et tandem huic applicat locum *S. Matthæi*: *Et de hac ruina dicitur: Ὅπου γὰρ ἔαρ ἢ τὸ πῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί, ubicunqve fuerit cadaver, ibi congregabuntur aquilæ*. Quod ne coactum nimis videatur, addidit, πῶμα γὰρ ἀπὸ πῶσεως λέγεται, *cadaver quippe a casu nomen accepit*. Quale aliquid apud *Hippolytum* legas libello de *Antichristo*. Quarto, *ejusdem commatis* esse vult illud ex hom. 22, quod *Græcus sermo hoc, quod est converti in lapides, significantius sonat ἀπολιθοῦσθαι*. Sed totus ille tractatus de suscitandis filiis *Abrahæ* ex lapidibus plane *Origenicus* est; et hæc verba, quæ parenthesi includi debent, manifeste ab interprete *Hieronymo* sunt inserta. Quinto, *notat* iudicem apud *Græcos* cum articulo positum, qui singularitatis significator est, *et mox discrimen nominis vel cum articulo vel absque articulo positi dicit* apud *Græcos* magis intelligi homil. 35. Sed facilis

⁶ Cant. ii, 15. ⁷ Matth. xxiv, 28.

responsio : auctor homiliae notat *judicem cum articulo positum* : interpretes addit, *apud Græcos*, quia apud Latinos non ponitur articulus. Exponit hic Origenes versiculum 58, cap. xi Evangelii secundum Lucam. Observat ἐπ' ἄρχοντα dici sine articulo, πρὸς τὸν Κριτὴν cum articulo : inde colligit *principem* esse unum angelorum, qui multi sunt, *judicem* esse illum unicum, Jesum Christum. Hoc plane Origenicum est. Nemo enim toties vim articuli urget ac Adamantius. Hieronymus cum videret hominem Latinæ tantum linguæ peritum hæc capere non potuisse, notavit *hoc apud Græcos magis intelligi*. Postremo, inquit, *in eadem homilia monet quadrantem*, sive minutum Græce *tenue* dici posse. Recte. Habemus autem et hic auctorem Origenem, interpretem Hieronymum. Origenes dum explicat ea verba, ἕως οὗ καὶ τὸ ἑσχατὸν λεπτὸν ἀποδοῖς, ludit, ut solet, in voce λεπτόν, et ostendit peccatum esse vel pingue et crassum, vel tenue et subtile. Vidit Hieronymus hæc a Latinis intelligi non potuisse vel per *quadrantem*, vel *minutum*, monuitque id quod *minutum* dicitur, Græce *tenue* dici posse, unde quæ sequuntur tandem intelligi possunt.

Hæc, inquit, auctorem Græce scripsisse negant, qua lingua notum est Origenem omnia sua composuisse. Imo vero auctorem Græce scripsisse non negant, sed tantummodo interpretem ex Græcis in Latina transtulisse, et, ubi opus esset, versionis suæ rationem reddidisse, quo nihil apud antiquos interpretes familiarius fuit, ostendunt. Bellarminus tractatum quintum, adeoque reliquos in Mathæum putavit esse Latini auctoris : sed non firma mihi videtur ejus ratio, inquit Labbeus. Et erat certe infirmissima, ut nunc apparet ex commentario ab Huetio Græce edito. Et digna sunt Huetii verba quæ a talibus hypercriticis observentur : *Quamvis hoc Bellarmini judicium palam refellat codicis Græci lectio, ea tamen si careremus, non plus valeret illud adversus hunc Adamantii librum, quam adversus reliquos, quos veterum interpretum studio Latine redditos legimus : in iis siquidem frequenter ejusmodi occurrunt additamenta interpretum suæ linguæ hominibus gratificantium*. Neque hæc de Origenianis tantum vera sunt. Apud Latinum Irenæum legis : *Ennææ, id est cogitationi. Hermes, sicut Græco sermone exprimitur, Ἄμωλους τε λόγους καὶ ἐπικλοπον ἦθος ἐπ' αὐτοὺς κάθητο, ut hoc ipso Latino sermone dicamus, fraudulentia sive seductionis verba, et subinvolantes mores indidit eorum sensibus ad seducendum stultos hominum, ut credant figmentis. Mater enim, hoc est Leto, occulte commovit eos ; unde et Leto nuncupata est, secundum Græci sermonis significantiam*. Rursus : *Homerus poeta dixit : Οἱ δὲ θεοὶ παρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο Χρυσέῃ ἐν δαπέδῳ. Quod Latine interpretabimur, dii autem apud Jovem considentos tractabant in aureo loco. Atque iterum : Similiter et Sabaoth per Ω quidem Græcam in syllaba novissima scribitur ; per O autem Græcam ut puta*

A Sabaoth primum cælum manifestat. Eodem modo et Jacob..... sicut secundum Latinitatem Dominus virtutum et pater omnium. Hæc sane Latini hominis, non auctoris, sed interpretis. Irenæus enim Latine non scripsit ; ejus tamen hæc omnia sunt præterea quæ interpretes addidit.

Sed sive Græcus, sive Latinus fuerit hic familiarum auctor, Origenes, Dallæo iudice, esse non potuit. Nam *ab ipso Origenis genio, more ac sensu quædam sunt in eodem opere aliena*. Quæ hactenus vidimus sunt plane Origeniana, quænam igitur sunt quæ Adamantio competere non possunt ? Primo, homilia 25 : *Spiritus S. dicitur tertia persona a Patre et Filio. Qui sic distinctus personæ in divinis usus ab Origene alienus est*. At hoc ipso loco auctor ita loquitur ut alium quam Origenem eum fuisse non credas. Dicit aliquos per inordinatam charitatem dicere Paulum sedere a dextris, Marcionem a sinistris Salvatoris, et per advocatum, Spiritum veritatis, intelligere apostolum Paulum : *Quod quidem, inquit, in Ecclesia patimur. Plerique enim dum plus nos diligunt quam meremur, hæc jactant et loquuntur, sermones nostros doctrinamque laudantes, quæ conscientia nostra non recipit. Alii vero tractatus nostros calumniantes ea sentire nos criminantur, quæ nunquam sensisse nos novimus. Quæ de seipso Origenem scripsisse quis non videt ? Sed obiter appellat Spiritum S. tertiam personam a Patre et Filio ; an autem Origenes ita loqui non potuit ? Latini Patres ὑπόστασιν personam transtulerunt. Tres autem in divinis ὑποστάσεις semper agnovit Origenes. Ipse secundo tomo in Joannem : Ἡμεῖς μέντοι γε τρεῖς ὑποστάσεις παιθόμενοι τυγχάνειν, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα (ita legi in ms. nostro ; et agnoscit Huetius illa verba καὶ τὸν Υἱόν in editione sua per typographi incuriam esse prætermissa) ; Ferrarius interpretes : *Nos autem qui tres personas, Patrem et Filium atque Spiritum S. esse credimus*. Plurima sunt in Latinis Origenis de Trinitate personarum, sed suspecta ea Huetio facit fluxa Ruffini interpretis fides. Et quidem ubi de unitate Trinitatis, aut æqualitate personarum agitur, merito diffidendum est interpreti ; de Trinitate autem tantummodo loquenti, ratio nulla est cur diffidamus. In sexto tomo in Joannem etiamnum legimus προσκυνητὴν Τριάδα, adorandam Trinitatem : idque ante observaverat S. Basilius l. i De Spiritu S. cap. 29. Nihil enim certius est quam Origenem tres personas in divinis agnovisse, et contra eos disputasse qui unam ὑπόστασιν asserebant ; quod si eas substantia distinctas et inæquales docuit, eo ipso magis certum est. Ut autem distinctionem ita et ordinem tradidit, qui l. v adversus Celsum non veritus est dicere Christum δευτέρον Θεόν, secundum Deum ; et quem tradit Hieronymus ad Avitum, in l. i Περὶ ἀρχῶν docuisse, *Filium quoque minorem Patre, eo quod secundus ab illo sit, et Spiritum S. inferiorem Filio in sanctis quibusque versari*. Imo eadem*

epistola Hieronymus, de Adamantio : *Tertium dignitate et honore, post Patrem et Filium, asserit Spiritum S.* Satis igitur principiis Origenis consentaneum est Spiritum S. asserere *tertiam personam a Patre et Filio*. Secundo, *objicit personas longos sermones inter se serentes*, contra morem Origenis, *qualis, inquit, illa est Christi cum tentatore collocutio* : Respondeo tibi, o versipellis et nequam, qui me tentare non metuis, et cætera. Cætera autem hæc tantummodo sunt, *alius est panis sermo Dei, qui vivificat hominem*. Proh longos sermones ! proh prolixam collocutionem ! Sed prolixior *angeli custodis ad principem angelum oratio* ; imo infelix Dallæus qui *adversarium*, a principe hujus sæculi missum, quærentem occasionem insidiarum, si quo modo nos subvertere queat, *angelum custodem* facit. Totus iste locus tam pure est Origenicus, ut his me immorari pudeat. Tertio, cum Origenes ipse solos libros legis admisisse Sadducæos doceat, homilia 39, loca ex Isaia et Psalmis citans, addit : *Quæ omnia corporaliter intelligentibus Sadducæis qui erant portio Judæorum, dicit Salvator* : « Nescitis Scripturas, neque virtutem Dei ». Sed non dicit hic Origenes id quod contrarium est cuiquam quod alibi docuit ; non enim affirmat Sadducæos prophetas in canonem Scripturarum recepisse. Hoc tantum dicit, Sadducæos male intellexisse prophetas ; potuerunt autem et intelligere, et etiam male, ea quæ pro sacris Scripturis non habuerunt. Sadducæi quidem Samaritas secuti sunt, ὁμοια Σαμαρειτῶν φρονούντες, et τὰ πάντα Ἰσα Σαμαρειταῖς φυλάττουσιν, ut loquitur Epiphanius. Et rejecisse quidem eos Pharisæorum δευτερώσεως ex Josepho patet. Sed נביאים et כתובים *prophetas et hagiographos* in traditiones quis ferat numerari ? Interpretes quidem Origenis, quem asserit Dallæus, dicit eos sacras Scripturas extra libros Mosaicos non legere, sed Græca negant tantum προσέσθαι vel παραδέχεσθαι, scilicet, in controversiis fidei determinandis *admittere*. Hoc enim fundamento usi sunt, nullum articulum fidei admittendum esse, qui non ex libris Mosaicis probari posset. Reliquos autem Scripturæ libros ipsi legebant, et ita interpretabantur, ut fundamento suo contradicere non viderentur. Multæ eorum interpretationes a Rabbiis afferuntur. Ut Abenezra ad caput Danielis xii, 31, צדקים *sapientes e Sadducæis cæcos* vocat, quod המקדש acciperent de Mecca. Eosdem pariter deridet, quod locum Levitici male exponerent, עזרא *ex libro Ezræ*. Idem reprehendit Japhethum B-n Eli Sadducæum, ut videtur, quod ultima Danielis verba לקץ הימים *et resurges in sorte tua in fine dierum*°, absurda interpretatione illudere conaretur, nempe, si forte tunc in vivis fueris. Et Talmudistæ disputationes sæpe referunt, in quibus Sadducæi et Samaritæ respondent ad loca ex prophetis et hagiographis adducta, et nuper adnotavit vir rerum Talmudicarum cal-

A lentissimus, Joannes Lightfoot, in canonicatu Eliensi collega noster, ad Evangelium S. Joannis cap. iv, vers. 15, ubi mulier Samaritana Messiam nominat. Præterea et juvenis, et ad populum hæc scripsit Origenes ; non igitur tunc fortasse notaverat, aut certe non necesse habuit sententiam Sadducæorum peculiarem notare : observat enim Sadducæos tantum *portionem Judæorum* fuisse. Utcunque totus hic tractatus ipsum Origenem sapit ; ac præcipue prima illa sententia : *Qui erunt sicut angeli, utique angeli erunt*. Imo hæc ipsa quæstio, quam *molestam* vocat homiliæ auctor (scilicet, *ubi scriptum est, quia neque nubent neque nubentur* 19?), non est alterius quam Origenis. Eamdem enim ipse proponit in commentariis ad Mathæum, eamque operose solvit, ostendens hanc sententiam in Scripturis non quidem ἀπολεξεί, *ipsis verbis*, sed ἐν τροπολογίᾳ, *tropologicè* contineri, atque hinc mire contendens tropologicam Scripturæ expositionem esse prorsus necessariam, quod ei, qui hanc non admittit, vel locum corruptum pronuntiare, vel Christo, quasi verum non dixerit, haud credere, vel ad libros apocryphos confugere, necesse sit. Ostendit hanc quæstionem ex verbis Christi apud Mathæum atque Marcum, non autem ex illis apud Lucam oriri. Et quidem in homilia in Lucam, omittit verba Lucæ, eorumque loco substituit verba Mathæi, ut hanc quæstionem introducat.

B Firmiora nobis pro Origene argumenta et pro interprete Hieronymo adversus Latinum auctorem suppetunt. S. Hieronymus in Catalogo Inter operæ a se edita, in *Lucam homilias triginta novem* recitat ; homilias autem ipse nunquam scripsit. In prologo ad Paulam et Eustochium ostendit se eas ex Origene transtulisse his verbis : *Quamobrem petistis, ut, contemptis istiusmodi nugis, saltem triginta et novem Adamantii nostri in Lucam homilias, sicut in Græco habentur, interpreter. Molestam rem et tormento similem, alieno, ut ait Tullius, stomacho, et non suo scribere : quam tamen idcirco nunc faciam, quia sublimiora non poscitis*. Hunc autem ipsius Hieronymi prologum fuisse certum est, quia totum in suam invectionam transcripsit Rufinus, et satis severe exagitavit. Imo, quod huic liti finem imponere debet, nec ulla ingenii vi evitari potest, idem Rufinus, vivente adhuc Hieronymo ac responsa meditante, quid in hoc ipso opere infide transtulerit ostendit aut innuit. Verba ejus sunt : *Secutus sum quod te videram in homiliis secundum Lucæ Evangelium fecisse, ubi de Filio Dei in Græco non recte inveneras præterieris, in illo loco ubi dicit : « Magnificat anima mea Dominum, exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo »¹¹, nosti quia de anima, sicubi illa quæ solent dici non præterieris ; sed ea adhuc etiam ex te additis etiam assertionibus lucidius scripseris, ut in illo loco : « Ecce ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit infans in utero meo »¹², ubi dicis quod non erat*

° Matth. xxii, 29. ° Dan. xii, 13. ° Matth. xii, 25. ° Luc. i, 46. ° Luc. i, 44.

hoc principium substantiæ ejus, de tuo addidisti, atque naturæ. *Hæc et mille alia his similia in interpretationibus tuis, sive in his ipsis homiliis, sive in Jeremia, vel in Isaiâ, maxima autem in Ezechiele subtraxisti.*

Queritur igitur Rufinus in his ipsis homiliis quædam quæ in Græcis erant Origenis, ab Hieronymo fuisse subtracta, quædam mutata, quædam quæ in Græcis non erant addita: loca ipsa notavit ut, cum Græca exstarent, facile perspicerentur: unum etiam recitavit ex ipsa versione, qui etiamnum homilia quarta exstat, ubi adhuc legimus: *Ecce enim, ait Elizabeth, et ut facta est salutatio tua in aures meas, exsultavit in gaudio infans in utero meo. Adhuc in matris utero erat, et jam Spiritum S. acceperat. Non enim illud principium erat substantiæ ejus atque naturæ.* Hæc verba ex Hieronymiana Origenis versione recitat σύγχρονος Rufinus, quæ ex Origene transtulit, quæ a seipso addidit interpret, notat, scilicet, illa verba, atque naturæ. Nos et quæ Origenis sunt, et quæ interpretis etiamnum habemus. Certissimum igitur est has homilias esse Origenis, et ab Hieronymo versas; nec potest esse quidquam in rebus hujusmodi hoc argumento efficacius.

Ad majorem tamen confirmationem hæc ulterius addi possunt, Hieronymum ultra 70 libellos Origenis, quos homilíticos appellavit, transtulisse in Latinum, ut refert Rufinus in præfatione ad libros *Πεπλ ἄρχων*. Fatetur hoc Hieronymus ipse apologia prima. *Septuaginta libros ejus, ut meus necessarius criminatur, in Latinum verteram, et multa de tomis. Nunquam de opere meo fuit quæstio; nunquam Roma commota est.* Notat Rufinus in invectiva homilias in Lucam, in Isaiam, Jeremiam atque Ezechielem. Hieronymus ipse testatur 14 tantum in Jeremiam et totidem in Ezechielem se transtulisse. Verba ejus sunt in prologo ad Ezechielem: *Itaque post quatuordecim homilias in Jeremiam, quas jampridem confuso ordine interpretatus sum, et has quatuordecim in Ezechielem per intervalla dictavi; et in Catalogo: In Jeremiam et in Ezechielem homilias Origenis viginti octo, quas de Græco in Latinum verti.* Homiliæ au em in Isaiam tantummodo novem sunt; quibus si addas duas in Canticum, adhuc tantum sunt triginta novem. Ultra igitur libellos 70 ab Hieronymo versos invenire nunquam poteris, nisi illis triginta novem homilias in Lucam Rufino memoratas adnumeres, ut et ille numeravit. Quare Erasmus suum male hic deserit Dalkeus, qui in indice Operum Hieronymi has ipsas homilias inter γρησια, id est ea, quæ vere sunt Hieronymi, seu, de quibus nulla dubitatio sit, quin ab Hieronymo sint edita, numerat, his verbis: *Homiliæ in Lucam triginta novem ab Hieronymo translatae. In præfatione numerus est omissus. Sic autem refertur hic locus a Rufino invectivæ suæ libro secundo, saltem triginta novem Adamantii nostri in Lucam homilias, sicut in Græco habentur, interpretor.*

A Cum hæc tum de auctore, tum de interprete adeo perspicua sint, Blondellus tamen non veritus est, harum in Lucam homiliarum interpretem Rufinum dicere; et in levissimis notis suis ad epistolam clarissimi Vossii asserit *ejus esse probare, homiliam sextam, ex qua nostrum petitur testimonium, non Rufini, somnia sua Origeni affingentis, sed Origenis ipsius esse.* At nos hoc ipsum cumulatissime probavimus, ut appareat hæc esse non Rufini somnia, sed Blondelli. Quid enim? An Rufini interpretatio esse potest, quam S. Hieronymus a semetipso factam non semel testatur, et quam diu edidit, antequam Rufinus vel unum verbulum ex Origene in sermonem Latinum transtulerat? An Rufini esse potest, quam Rufinus ipse Hieronymo tribuit, et in *Invectiva* sua adeo exagitat? B Fa-teor equidem Rufinum ad finem pene vitæ suæ interpretationes suas sub Hieronymi nomine edidisse. Sed hoc de homiliis in Lucam dici non potest, quia et ipse Hieronymus eos agnoscit, et sub numero septuaginta homiliarum a se versarum ponit, et prologus Hieronymi *Invectivæ* Rufini insertus legitur, quam Rufinus tum scripsit, cum nullam Origenis homiliam attigisset, cum librum *Πεπλ ἄρχων* tantummodo transtulisset, ipso fatente Hieronymo. Ita enim ille apologia prima: *Ego per tot annos tam multa convertens nunquam scandalo fui: tu ad primum et solum opus, ignotus prius, temeritate factus es nobilis.* Et rursus secunda: *Vis Origenem in Latinum vertere? habes multas homilias ejus et tomos in quibus moralis tractatur locus, et Scripturarum panduntur obscura: hæc interpretare, hæc rogantibus tribue. Quid primus labor tuus incipit ab infamia?* C Antequam igitur quidquam scripsisset Rufinus, editæ sunt homiliæ Origenis in Lucam interprete Hieronymo; eadem in *Invectiva* Rufini sugillatæ sunt, antequam Rufinus quidquam Origenis præter librum *Πεπλ ἄρχων* in Latinum transtulisset.

Et tamen Dallæus ad hoc Blondelli somnium confugere tandem coactus est. Nam cum *liquere dixisset harum homiliarum alium fuisse auctorem quam Origenem*, id tamen viris eruditis persuaderi minime potuisse putaret, statim addidit, *ne hunc illud afferam, quod satis constat Origenis quæ Latine tantum exstant, a Rufino et aliis interpretibus ita fuisse interpolata, ut ex iis vix certo possit intelligi quid vere sit Originicum.* Cum certum sit non Rufinum, sed Hieronymum harum homiliarum esse interpretem; si vero Hieronymum inter *alios interpretes* ponat, qui Origenem tam sæde interpolaverunt, manifesta est calumnia. Habemus novemdecim homilias Origenis in Jeremiam Græcæ; habemus earum duodecim ex interpretatione Hieronymi Latine; hæc autem interpretatio tam bene Græcis respondet, ut aliam addere fluctius necessarium non putarit, adeoque eas ediderit, interprete Hieronymo. Quænam autem ex iis ita interpolatæ sunt, ut quid sit Originicum intelligi non possit? Ideo omnino de homiliis in Lucam sentiendum, in quibus nihil addi-

tum observavit Rufinus præter ista atque natura. Sartum igitur tectum est illud ex homilia sexta testimonium pro Ignatio.

Commentariorum in Canticum canticorum fate-mur interpretem fuisse Rufinum; neque tamen in illis concedimus quid sit Origenicum intelligi non posse. Ipsius enim Dallæi regula est ultimo capite explicata, illa in Origenicis a Rufino interpretatis suspecta esse debere, quæ a notis vel auctoris ipsius, vel ejus quo vixit sæculi placitis atque moribus ablu-dunt; et si quæ iis congruere aliunde constet, ea vero fas esse pro auctoris genuinis agnoscere. Et ex hac ipsa regula ea quæ Origenes affert pro amore, in commentariis in Cantica pro ipsius genuinis agnoscimus, quia ab ipsius placitis non ablu-dunt: et testimonium Ignatii pariter genuinum pronun-tiamus, quia ex homilia in Lucam eum ejusdem martyris testimonium adhibuisse novimus.

Et fuit quidem olim cum Dallæus ipse hæc Ori-genis testimonia pro Ignatio reciperet atque amplecteretur, cum suis Catonibus contentus esset, nec adhuc in illud somnium, quod nuper evulgavit, incidisset. Nam *De jejuniis et Quadrageima*, lib. III, cap. 4: *Ex Ignatii epistolis*, inquit, nonnulla citant veteres tertii quartique sæculi scriptores, Origenes, Eusebius, Athanasius, Hieronymus, Theodoretus, Gelasius Romanus. Si Origenes tertii sæculi, et qui-dem nomen adulti scriptor, nonnulla ex Ignatii epistolis citavit, fatente Dallæo, quam iniquum, imo quam ridiculum est, impostorem quærere, qui ad finem tertii aut initium quarti eas primum finxerit aut publicaverit.

CAPUT VIII.

Eusebii auctoritas defenditur. Impostori Dallæano non obstetricatus est. Recte Polycarpi et Irenæi testimonia applicavit. Origenis testimonia non ignoravit. S. Athanasius ab Eusebio non est delusus. Neque Ignatium eo modo, quo Salmasius et Blondellus, citavit. Hammondus frustra et immerito suggillatur.

Hactenus a nobis allata testimonia vel spuria, vel minus recte intellecta, et ad epistolas confirmandas detorta queritur vir doctissimus: quod sequitur Eusebii, has responsiones non patitur. Sunt ab eo dicta adeo clara atque perspicua, adeo ab omnibus recepta; epistolæ quas nos habemus, tam certis indicibus apparent eadem omnino esse quas habuit Eusebius, ut ejus testimonium (quod ad priora duo Polycarpi atque Irenæi etiam extenditur) nec pro spurio, nec pro male applicato haberi possit. Quo igitur nunc se vertit Dallæus? ad id, quod unum restabat, confugit: scilicet, Eusebium deceptum fuisse; bono viro ab impostore illum esse; errasse hominem cætera diligentissimum, quod humanum est, et in eundem errorem aucto-ritate sua, quam habuit in litteris maximam, primo Athanasium, dein totum orbem induxisse.

Miror equidem ei in mentem non venisse, etiam in hoc negotio eo argumento uti, cui sæpe alibi in-hæret: nempe librum Eusebii, unde testimonium

A desumitur, esse apocryphum; apocryphus autem cum sit, non est ab Eusebio conscriptus, sed, uti disputare solet, spurius, et ab aliquo impostore confectus. Sic enim Gelasius episcopus Romanus, in concilio, scilicet, *Historia Eusebii Pamphili apo-crypha*. Sed quam ridiculum hoc argumentum hic fuisset, vidit ipse, et abstinuit. Videamus igitur, an hoc quod urget de Eusebii hallucinatione, eo quod omisit de suppositione, aut feliciter aut verisimi-lius sit.

Quid in historiographis inveniri Eusebio laudabilius potest? aiebat olim Pelagius secundus papa. Ille Gelasio Cyziceno φιλαληθέτατος, veritatis aman-tissimus, et αξιοπιστότατος, fide dignissimus, audit. Ille magno Basilio dicitur αξιοπιστος; διὰ πολυπει-
B ραζ, ideo maxime fide dignus, quia diuturna expe-
C rientia in negotiis Ecclesiæ vetustissimisque monu-
mentis versatissimus fuit.

Inter alia quæ in *Historia ecclesiastica* com-plexus est, propositum ei fuit, qui libri ab antiquis scripti fuerant enarrare, ὅσοι, ut ipse loquitur, κατὰ γενεάν ἐκάστην διὰ συγγραμμάτων τὸν θεῖον ἐπέ-
σθευσαν λόγον, quocumque quoque sæculo scriptis
suis theologiam excoluerant. Antequam hoc opus aggrederetur erat ad illum perficiendum maxime idoneus paratissimisque. Plurima jam ante volu-mina perscripserat, quibus ostendit variam lectio-nem, et in omni Græca litteratura maximam peri-tiam, ut qui jam esset, teste Sozomeno, πολυμαθέ-
C στατος ἴστωρ, tanta rerum omnium scientia in-
structus ad historiam conscribendam animam ap-pulit. Diu antehac cum Pamphilo familiarissime vixerat, qui præclaram ecclesiasticorum scripto-rum bibliothecam instruxerat: huic quotidie inter-fuit, hæc assidue versavit, hujus librorum omnium indiculum confecit. Usus est etiam bibliotheca Hie-rosolymitana, quam illius urbis episcopus Alexander exstrui curaverat; in qua præter reliqua, etiam epi-stolæ, quas viri ecclesiastici in tractandis Ecclesiæ negotiis ad se invicem dederant, conservabantur. Ita denique libris scriptis deditus erat, adeoque le-liticiter in iis versatus, ut imperator Constantinus Constantinopoli Cæsaream scriberet, eique potis-simum in mandatis daret, ut quinquaginta S. Scri-pturæ codices in membranibus artificiosissime scribi curaret, et ad Urbem regiam inde mitteret.

Jam vero an verisimile est veteranum librorum helluonem, inter membranas chartasque veteres vi-tam terentem, tot antiquorum volumina quotidie aut describentem, aut deflorantem, tam facile im-postoris arti expositum fuisse, et adulterino fetui obstetricatum esse? An tantum virum putare pos-sumus ἔρμαιον τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιγευδομένων τοῖς βιβλίοις, καὶ θησαυρὸν ἔτιμον τοῖς καπῆλοις αὐτῶν, lucrum eorum qui falsos titulos libris imponere, et thesaurum illis præparatum qui eosdem vendundæ solerent, ut de indocto suo loquitur Lucianus? Ni-hilne in membranibus, nihil in scriptione, quod novi-tatem operis detegeret, reperire potuit vir in rebus

hujusmodi exercitatissimus sagacissimusque? Quidni aliquam antiquitatem epistolarum ex ipso libro deprehenderit, vel eo modo quo imperitissimi solent, τῷ διαβεβρωσθαι καὶ διακρίσθαι αὐτὰ τεκμαιρόμενος, καὶ συμβούλους τοὺς σέας περὶ τὴν ἐξέτασιν παραλαμβάνων, indicium sumens quod comesse et contritæ essent, et tinea ad eam rem explorandam in consilium adhibens. Ducentis post Ignatium annis epistolas prodiisse, imo cum jam de Constantini vel patris ejus Christianismo fama sparsa esset, scriptas primum fuisse vult Dallæus. Erat autem tunc temporis plures quam 40 annos natus Eusebius. Nonne credimus eum, cum forte in talem epistolarum codicem incideret, ad primum earum intuitum, cohorruisse, quas nec in Pamphili Cæsareæ, nec Alexandri Hierosolymis bibliotheca vidisset, et de quibus ne fando quidem ante hoc tempus fuisse eas in aliorum manibus audivisset? Optime certe ille jam quadragenarius novit, quam libri scripti ætatem ferrent; quot modis novitas proderetur, non ignoravit. Nullo igitur modo verisimile est, Eusebio vigilanti tam facile simul et tam foede impositum fuisse. Quod si prima facie impostura ei non suboluisset, tamen cum tam diligenter epistolas evolverit, cum singula episcoporum nomina numeraverit, cum notaverit omnia itineris momenta, cum traditionem apostolicæ doctrinæ observaverit, cum hæreses refutatas animadverterit, cum tot ex illis sententiis exscripserit, cum in nullo unquam auctore examinando parem diligentiam adhibuerit; an fieri posse putamus, ut, si tot sint in iis scripta quæ fidem temporum manifeste convellunt, quæ a sermone apostolico et virorum apostolicorum plene dissentiant, quæ a modestia, doctrina, veracitate, prudentia martyris longe abhorrent, quæ per se absurda, affectata, inepta et putida sint, hæc omnia Eusebius statim concoqueret, pro vere Ignatianis arriperet, et æternitati consecraret?

..... *Credat Judæus Apella.*
(HORAT., Sat. I, v, 105.)

Sed vir doctissimus observat alia apud Eusebium *sphalmata esse, hoc nequaquam leviora*, quorum tamen meminisse nolit; ut hinc, scilicet, credamus bonum illum virum tam facile ac tam turpiter decipi ac labi potuisse. Verum prudens, opinor, hæc *sphalmata* silentio suppressit, quod ad rem omnino non facerent. Si auctorem ullum veterem nominare posset, quem Eusebius agnovit, et cujus auctoritatem testimoniis aliorum confirmatum ivit, qui postea fictor detectus est, aut vel in dubium vocatus: aliquid quidem diceret, quod eum a temeritatis et inverecundiæ crimine, ut ipse loquitur, liberaret. Ego vero Eusebium tanta diligentia tantoque judicio in examinandis Christianorum primævæ antiquitatis scriptis, in quibus traditionem apostolicam contineri arbitratus est, usum fuisse contendendo, ut nemo unquam de ejus fide aut de scriptis, quæ ille pro indubitatis habuit, postea dubita-

A verit. Libri qui nunc in dubium vocantur, aut olim vocati sunt, testimonium ejus non habent. Ostende mihi lapsum Eusebii in aliquo alio opere, ut de hoc credam!

Diligentiam autem et *attentionem* Eusebii requirunt adversarii in testimonio Irenæi afferendo; ego vero eam laudandam puto, quod auream sententiam, in Ignatii epistola exstantem, apud Irenæum invenerit, observaverit, notaverit, applicaverit. Sed *vana et inani specie delusus epistolas Irenæum quoque vidisse, et quidem etiam (quod sane crassius est et inexcusabilis) memorasse imaginatus est*. Unde autem hoc apparet cætera diligentissimum oculatissimumque ita fuisse delusum? Vidit Eusebius multa Irenæi scripta, quæ jam perierunt, quæ et ipse commemorat lib. v, cap. 26, et καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμετέραν ἔλθόντα γινώσκω τοῦ Εἰρηναίου τοσαῦτα, atque hæc sunt quæ ex Irenæi scriptis ad nostram notitiam pervenerunt, inquit. Ex his vidisse eum Ignatii epistolas certior fieri potuit; imo ex illa ipsa sententia, quam adduxit, vidisse novit, quia eam ex ejus epistola transcripserat Irenæus. Nam quod apud eum dixisse tantum martyrem, non autem scripsisse legamus, plane nihili est: nos enim ante ostendimus nunquam aliter Irenæum de sententiis scriptis locutum esse. At habuit ex *Actis Ignatiani martyris*. Ita certe Parkerus: *Collegerat quis forte dicta Ignatii ante tempus Eusebii, eaque in formam epistolarum redegit*. Sed antiquissima Acta quæ tunc existerent, nec eam neque similem aliquam sententiam martyris exhibent. Posteriora omnia diu post Irenæum, diu post Eusebium conscripta sunt: et eorum interpolatores sententias quas habent, ex epistolis transcripserunt, ut nos ante ostendimus. Hæc igitur sæpius iterata nihil proficiunt.

Secundo objicitur similis ejus in Polycarpo oscitantia, quod *non attenderit duo illa, quæ ex ejus epistola recitavit, loca aperte inter se pugnare*. Profecto si hæc vera essent, si Eusebius recitaret duo loca aperte inter se pugnantia, eamque repugnantiam, quæ tam aperta esset, minime animadverteret, quomodo excusari posset non video. Et tamen venia diguiorem hanc in Polycarpo oscitantiam illa quæ in Irenæo fuit, faletur Dallæus. Quare, amabo? nempe quia novit ea quæ objecit esse falsissima: neque Eusebium, sed nos oscitare putavit, cum ista scriberet. Quisquis illa loca, quæ ex epistola Polycarpi recitavit Eusebius, perlegerit, nullam inter ea pugnam, nullam vel contradictionis umbram esse confitebitur. Sed *ad calcem loci posterioris*, inquit, aliquid tale reperitur. Verum ea quæ sunt *ad calcem* non recitavit Eusebius: falso igitur asseritur, loca quæ recitavit inter se pugnare: et si ulla pugna esset, pugnaret locus quem recitavit cum eo quem non recitavit, et cujus solus Photius meminuit, pluribus quam quingentis post Eusebium annis: neque tamen ulla inter Eusebiana et Photiana pugna est, ut nos fuse probavimus. Certe si hic oscitaverit Eusebius, oscitavit et tota Ecclesia

Asiatica, quæ totam epistolam quam citavit Eusebius, per tot sæcula publice legebat.

Optime igitur novit Eusebius, loca hæc Polycarpi et Irenæi indubitatum Ignatianis epistolis testimonium præbere: neque alia adhibere voluit, licet sine omni dubio plura potuisset. Post enim animo conceptam hanc opinionem, quorsum alios posteriores nominaret? cur præter solitum morem in re minime controversa testes congereret atque condensaret? Infirmum igitur argumentum est quod hic adversus Origenis testimonia nectit Dallæus. *De Origene nullum verbum fecit.* Quorsum enim de Origene verba faceret, cum antiquissimos illos Polycarpum et Irenæum nominasset? *Sed si quid ille ad hoc quod agit utile dixisset, hic non erat omissurus, quo nemo unquam studiosius Origenis libros legit.* Legit quidem et perquam studiose; sex etiam libros apologeticos edidit, magnam etiam partem libri sexti *Historiæ ecclesiasticæ* in illius rebus enarrandis consumpsit: ejus libros sæpe ad historiam ipsius illustrandam advocat, et quid de libris S. Scripturæ senserit, quam de apostolis traditionem acceperat enarrat. eum tamen nunquam testem adhibuit ad nullum apostolicorum virorum scriptum confirmandum. Quare autem non in Ignatio eum omitteret, quem in omnibus aliis omisit. Leges quas ipse ad discernendos dijudicandosque veterum libros fixerat, hic plane penitusque observavit; ἀρχαίους, scilicet, περρημένους, Polycarpum et Irenæum nominavit. Sarta itaque iecta est Eusebii diligentia, salva prudentia atque iudicium: nullus hic error, nulla oscitatio, nulla hallucinatio, quas Dallæus sine ullo fundamento tam liberaliter *Historiæ ecclesiasticæ* Patri tribuit. Nullo denique modo testimoniis ex Origene productis præjudicat Eusebii silentium. Aliunde enim satis certo novimus utramque hoc opus esse vere Originicum. Commentarios in Canticum canticorum scripsisse testatur S. Gregorius Nyssenus in *proo- mio*: Εἰ δὲ, τοῦ Ὀριγένους φιλοπόνως περὶ τὸ βιβλίον τοῦτο σπουδάσαντος, καὶ ἡμεῖς γραφῆ παραδόναι τὸν πόνον ἡμῶν προεθυμήθημεν, ἐγκαλεῖται μὴδὲς. *Quod si cum Origenes plurimum laboris et studii in hunc libellum contulerit, nos quoque quod a nobis est elaboratum litteris mandarè lubenter statuerimus, nemo nos accuset.* Hoc opus quod habemus, eorum partem esse extra omnem controversiam ponunt, et Nysseni expositio consona, et res ipsa, et fragmentum Græce in *Philocalia* conservatum, et Cassiodori de Ruffino interprete testimonium. Pariter homilias in S. Lucam scripsisse Origenem certum est, quod et eas ipse laudet tomis in *Matthæum et Joannem*. et testetur Hieronymus ad Paulum et Eustochium. *Quamobrem petitis, ut, contemptis istiusmodi nugis, saltem triginta et novem Adamantii nostri in Lucam homilias, sicut in Græco habentur, interpreter.* Ipse autem hoc se fecisse asserit; habemus Origenis homilias ex interpretatione Hieronymi, sicut in Græco habebantur.

Levia hæc sunt præ iis quæ sequuntur. Hic enim error unius Eusebii totam Ecclesiam Christi occupavit, infecit! Primo Athanasius eum hausit, qui *egregium quemdam locum, et suæ causæ utilissimum in epistolis nactus Ignatii, eum nomine laudavit, sed ille deceptus est; nihil quidem peccavit (hoc largitur vir doctissimus), sed ab Eusebio ostentata auctoritate delusus est.* Tum vero hinc ab Athanasio, *illinc ab Eusebio factum est ut pauci deinceps fuerint qui ea falsa esse existimarent.* Tota hæc conjecturarum, suspicionumque congeries nullo negotio diffatur. Qua enim fiducia Athanasius ab Eusebio delusus fuisse dicitur, qui Polycarpum et Irenæum non minus quam Eusebius legerat? Cur Athanasio non minus quam Eusebio, imponere potuerunt Polycarpus et Irenæus, si illud revera testati non sint quod nostri eos testatos esse dicunt? An ille Eusebio diligentior aut in rebus hujusmodi perspicacior fuit? Imo quomodo Eusebium Ignatiana ex tenebris in lucem Athanasio induxerat, qui eadem in Origene ante legerat? Asseritur ab Albertino atque, etiam Dallæo, pseudo-Dionysium Ignatiana sua ab Origene hausisse; cur non ab eodem epistolam hæc ab Ignatio scriptas fuisse didicerat Athanasius? cur non ab illo vetere scriptore, a quo sua Ignatiana sumpserat Basilius, Athanasio synchronus? Hæc omnia legisse Athanasium nemo dubitat: Eusebii autem *Historiam ecclesiasticam* aut diligenter evolvisse, aut omnino, cum ista scriberet, vidisse non constat. Scriptam eam fuisse postremis Eusebii temporibus, circa annum 330 vult Dallæus. Ante eum annum a Meletianis et Eusebianis apud Constantinum vexatus, et ab Alexandria Constantinopolim evocatus est. Post enim annum statim de calice fracto et Arsenio occiso accusatur: proximo, Dalmatio, qui ei Antiochiæ iudex datus est, causam suam probare coactus, in exquirendo Arsenio occupatus est. Tum vero concilium Cæsariæ indictum, quo pervenire ideo recusavit, quia idem Eusebius, qui non diu ante *Historiam* ediderat, ejus loci episcopus esset: mox Tyri in concilio adesse coactus, sub iudice inter alios etiam Eusebio nostro, ibidemque condemnatus, inde elapsus, confugit Constantinopolim, ubi statim sententiam relegationis accepit, et in Gallias exsul missus est. Restitutus quidem Alexandriam pergit, ubi tamen diu securus non fuit; sed hæreticorum domi æstu agitato pontificem Romanum appellat, et novis criminationibus onustus Romam proficiscitur. Mox in synodo Antiochena depositus est, eique suffectus Gregorius. In Occidente igitur per complures annos subsistit, ubi Eusebianorum aut fama aut cura nulla. Serdicensi synodo interfuit, a qua suæ sedi restitutus, Alexandriam tamen reverfi vix diu postea ausus est: primo Naissum, dein Aquileiam, rursum Gallias, postea Antiochiam petivit. Postquam illuc pervenerat, omniaque in Ecclesia præclare disposuerat, edictum pro damnatione ejus a Constantio exiit: et mox Syriani exercitu Ale

zandriæ oppressus fuga elapsus est, et introducto Georgio, in eremum secessit: ubi diu versatus et ab hostium oculis penitus ereptus, multa conscripsit, illa præsertim, in quibus S. Ignatium laudavit. Quis jam dubitabit Athanasium aut in *Historia* Eusebii multum fuisse versatum, antequam ista scriberet, aut ex illius auctoritate dilectis suis fratribus Ignatium commendare voluisse? Ego quidem non dubito, quin, cum S. Ignatium citavit, non ex auctoritate Eusebii, quæ sentio quam fuerit apud eum exigua, sed pro sua singulari sapientia, id pronuntiaverit, quod ipsa tunc apertissima res relique ratio illi persuasit.

Tandem vero persentisco, quare non peccasse Athanasium largiatur Dallæus: autumat enim eum tantummodo nomen quod epistolæ præferebant et apud adversarios receptum erat, retinuisse: eo scilicet modo, quo Salmasius et Blondellus Ignatii nomine usi sunt, et epistolas citarunt; quas tamen flectas, spurias, supposititias et ineptas putabant: proinde Ignatio nostro clypeum non obtendisse, nullam epistolâ ejus auctoritatem tribuisse. Mira quidem hæc sunt, et quæ a nemine, ut opinor, Ignatianis vel infensissimo, ferri possunt. Quidquid ille de SS. Patribus senserit, non certe in hac re S. Athanasius ad eum modum, quo Salmasius et Blondellus, loquitur. Verba ex epistola ejus producturus, ita præfatur: Ἰγνάτιος οὖν ὁ κατὰ τοὺς ἀποστόλους ἐν Ἀντιοχείᾳ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος, καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ γενόμενος, γράφων περὶ τοῦ Κυρίου εἶρηξεν. *Ignatius igitur post apostolos Antiochiæ constitutus episcopus, et martyr Christi factus, scribens de Domino dixit.*

Asserit igitur eum cujus sententiam fratribus communicaturus esset, non impostorem, non vulgarem aliquem, aut e trivio scriptorem, sed virum apostolicum, et quod majus aliquid est, Antiochenæ, hoc est, amplissimæ Ecclesiæ episcopum, et quod maximam est, martyrem Christi fuisse. In illa quam ex Ignatio adducit sententia, Christus dicitur ἀγέννητος, sed alios post Ignatium aliter locutos esse ostendit, ἐν τῷ ἀγέννητον ὁ Πατὴρ. Tum vero quantæ auctoritatis Ignatius apud se fuerit, quantæ apud fratres suos et dilectos esse debuerit apertissime demonstrat. Ei μὲν οὖν, inquit, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίως διακείμεθα, ἔστω καὶ πρὸς τοὺς ἡμῖν ἢ μόχη. *Si igitur et his adversemur, sit nobis etiam adversus synodos pugna.* Si horum sententias non recipiamus, si de earum auctoritate aut veritate dubitemus, si tantis Patribus refragemur, adversus etiam synodos arma sumamus, vel illam quæ Paulum Samosatenum, vel hanc etiam, quæ Arium condemnavit, respuamus, conculcemus. Haud enim renuo: neque major mihi est, aut vobis esse debet, harum synodorum quam eorum Patrum auctoritas. Ei δὲ τὴν ἐν Χριστῷ πλῆσιν αὐτῶν γινώσκοντες πεπεσμένα ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ὁ ῥοδῶς ἔγραψε. *Si autem eorum in Christo fidem cognoscentes, persuasum habemus tum beatum Ignatium*

A recte scripsisse, tum etiam et alios, qui ipsi contraria statuisse verbotenus videantur, quidni et Nicænam synodum, et illam quæ Paulum condemnavit, admittamus? Ut illi aliter ἀγέννητον, ita hæc aliter ὁμοούσιον acceperunt. Nihil unquam dici potuit aut de vero et indubitato auctore epistolæ confidentius, aut de ipso Ignatio honorificentius: nihil quod susceptam ac defensam a nostris Ignatianorum contra dissentientes auctoritatem firmius stabilire possit; quod illa doctissimi Hammondii, ut Dallæo videtur, sane magnifica, ut mihi, et vera et modesta, plane significant. Post Eusebium, inquit, Athanasius Magnus suum etiam Ignatio nostro clypeum obtendit. Ego nihil in his verbis magnificum reperio, nisi forte quod Athanasium testem citans eum Magnum vocat, qui titulus illi semper ascriptus nunc nimis honorificus videtur; aut quod Ignatium nostrum appellat, quem tamen illi suum esse nolunt. Nam quod Athanasius, si revera magnus sit, Ignatio nostro, si noster dici possit quem nos defendimus, testimonium suum offerat et quasi clypeum obtendat adversus hodiernos Ignatii hostes, negari non potest. Clypeum suum obtendisse vult etiam vir doctissimus, sed veritati, non Ignatio; sed contra *Arianorum tela*, non contra hostes Ignatii. At quomodo veritati tunc obtendere potuit, si nunc Ignatianis, quando in dubium vocantur, non obtendat? Veritas Christi impostorum ope non indiget: neque epistolicus Ignatius et pro clypeo esse potuit, nisi et ille verus esset, apostolicus scilicet, et episcopus, et martyr, ut eum Athanasius describit. Quod autem clypeum hoc usum vult contra *Arianorum tela*, plane falsum est. Sæpius adversus Arianos disputat de voce ἀγέννητος, nunquam autem in ea re testimonio Ignatii utitur. Et oratione contra Arianos secunda, docet eos eam vocem ab ethnicis hausisse, et opponit illis Asterium suum, Arianæ hæreseos defensorem (non autem Ignatium) qui σοφίαν τοῦ Θεοῦ ἀγέννητον dixerat, quamvis idem etiam ἐν εἶναι τὸ ἀγέννητον asseruisset. Et in epistola de synodi Nicænæ decreto, contra alia Arianæ dogmata Origenem, utrumque Dionysium et Theognostum citat; Ignatium neque adversus ista, neque in disputatione de voce ἀγέννητος, de qua fuse agit, omnino nominat. Ad fratres tantum et dilectos, et eidem cum ipso doctrinæ de natura Christi consentientes, auctoritate Ignatii utitur: neque tanquam scriptoris alioqui dubii, sed et apud eos, ad quos scripserat, recepti, et ab ipso modis omnibus ornati, neque cum ista scriberet, a quopiam in dubium vocati. Quorsum igitur hic Salmasium et Blondellum advocat, quasi pari modo Ignatium epistolicum citassent, quem spurium et supposititium crediderunt? Imo quare etiam simul Hammondium, tanquam *tristem et severum, et joculari animadversione*, ino joco tam diluto atque longepetito utentem suggillat? Quid vero est quod Hammondium, virum sane optimum doctissimumque, tam *tristem et severum* fuisse arguit? quis ille, amabo,

jocus tam dilutus tamque longe petitus? Nempe putavit Salmasium, qui tam varie de Ignatio locutus est, mentem mutasse; quod qui Salmasium novit non facile credet. Quid igitur? annon Claudius Sarravius senator Parisiensis, novit Salmasium? bonne ejus omnia admiratus est, et præcipue illud opus de primatu papæ, cui hoc elogium inscripsit: Si pergas istis machinis Urbem concutere, brevi ruet alto a culmine roma? Et tamen summus hic Salmasii amicus atque fautor, non veritus est istius Veneris carpere sandalium. Non placet, inquit, quod ea in apparatu culpes, quæ in ipso opere laudas. De Ignatianis epistolis intelligo, quas in apparatu, qui prior legitur, merito τῆς νοβηλας revincis, et tamen earum auctoritate sæpiusculæ uteris, quasi essent legitimæ, nec titulus auctorem mentiretur. Saltem de ista tua sententiæ mutatione aliquid significasses. Judicent jam eruditi an Hammondus, an Sarravius mollius carpsit istius Veneris sandalium: interim Hammondum absolvunt Athanasius et Sarravius. Nullus impostor Eusebium delusit, nullus Eusebium Athanasium.

CAPUT IX.

Testimonia S. Chrysostomi ab objectionibus vindicantur. Primum in panegyrico ex epistola ad Romanos. Chrysostomus epistolam Ignatii nec ignoravit, nec contempsit. Sententiam non ex Actis, sed ex epistola excerpit. Cyprianus a Chrysostomolaudatus. Secundum ex epistola ad Polycarpum. Oratio, quod unus sit V. et N. Testamenti auctor, Chrysostomo ascribitur. Conjecturis Savilii et Usserii respondetur.

Duo testimonia e S. Chrysostomo eduximus, licet Dallæus Hammondum laudet, quod hunc testem omiserit; et in eo maxime triumphet, quod in præclara oratione, quam de martyrio S. Ignatii habuit, epistolarum ejus nullam mentionem fecerit; indeque colligat, aut eum illas ignorasse, quod verisimile non est; aut contempsisse, quod potius amplectitur, adeoque Ignatii vere esse non putasse. Nos autem disertissimam sententiam adduximus, quam Chrysostomus in illa ipsa oratione ex epistola ad Romanos transcripsit; neque igitur eam ignoravit, neque contempsit; imo pro vere Ignatiana habuit, aliter nunquam in panegyri verba ejus recitasset. Negat vir doctissimus transcripsisse ex epistola, ex Actis putat habuisse. Cogor itaque sæpius reponere, Acta quæ exstabant ætate Chrysostomi, illam sententiam minime memorasse: posteriora autem, post ejus mortem composita, Ignatii dicta ex epistolis hausisse. Aliunde igitur quam ex epistola, quam tunc exstitisse tum alibi, tum præcipue Antiochiæ omnes fatentur, hæc verba hausisse Chrysostomum, hartolari, frivolum et ineptum est. Non dicit quidem orator ille summus eum scripsisse: tantum ἐφθέγγατο, locutus est, ait: plane ut alias solet. Ita homilia undecima in epistolam ad Ephesios: Ἀνὴρ δὲ τις ἄγιος εἶπε τι δοκοῦν εἶναι τολμηρὸν, πλὴν ἀλλ' ὁμῶς ἐφθέγγατο· τί δὴ τοῦτο ἔστιν; οὐδὲ μαρτυροῦ αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλείφειν τὴν

ἀμαρτίαν ἐφῆσε: Vir quidam sanctus id dixit, quod videtur audax esse; tamen locutus est: quid jam hoc est? ne martyrii quidem sanguinem peccatum hoc schismatis eluere posse dixit. Quamvis autem neminem nominet, quamvis ter dixisse eum, nunquam autem scripsisse ista asserat, non tamen dubitandum esse sentio, quin S. Cyprianum intellexerit, et libellum de unitate Ecclesiæ respexerit, in quo ista de schismaticis legimus: Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine eluitur. Inexpiabilis et gravis culpa discordiæ nec passione purgatur. Hoc est quod Chrysostomus τολμηρὸν appellat, quod Cyprianus pluribus tamen probat, et ad ejus exemplum etiam ibidem Chrysostomus ipse fusius persequitur.

Sed ex Chrysostomo certi sumus, inquit Dallæus, hæc Romæ Ignatium ad Romanos præsentem dixisse. Parum ergo est probabile eadem jam ante eundem Smyrnæ consistentem ad Romanos scripsisse. Unde autem ex Chrysostomo certi sumus Ignatium ea verba Romæ, aut ad Romanos præsentem protulisse, ego non intelligo. Non enim dicit eum Romæ tum fuisse, non innuit Romanos præsentem esse, cum ista proferret sanctissimum martyr. Id tantum asserit, eum generose et cum voluptate mortem oppetiisse, et ἀσμένως, cum lubentia quadam vidisse bestias. Sed πῶθεν τοῦτο ἤγνων; unde hoc, inquit, apparet? Ac si diceret, unde hoc cognovimus? ex Actis ejus nihil tale colligere possumus: illi qui eum comitati sunt qualiter se gesserit in theatro non enarraverunt, a quorum consortio subductus est cum festinatione in amphitheatrum, deinde confestim projectus bestiis. Unde igitur hoc apparet? ἀπὸ τῶν ρημάτων ὧν ἀποβήσκειν μέλλων ἐφθέγγατο, ab illis verbis quæ cum futurum esset ut moreretur, locutus est. Quando autem illud erat? diu enim erat ἀποβήσκειν μέλλων. Audiamus porro Chrysostomum: Ἀκούσας γὰρ ἔτι οὗτος αὐτὸν τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, « Ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκεῖνων ὄναζην, » ἔλεγε. Cum audivisset, quod hic supplicii modus eum maneret: « Utinam ego illis bestiis fruam, » inquebat. An primum Romæ audivit se bestiis objectum iri? an Romanis præsentibus hæc necessario locutus est? Certe a Trajano Antiochiæ ad bestias condemnatus est; ab illo tempore novit quod mortis genus ipsi subeundum esset: post illud tempus dixit: « Utinam ego illis bestiis, ad quas condemnatus sum, fruam, » id nos eum Smyrnæ dixisse et scripsisse credimus ad Romanos quidem, sed absentes; Romæ autem eadem verba pronuntiasse (quamvis id quoque fieri potuisse nemo diffitebitur) nec Chrysostomus, nec ante eum quisquam dixit. Et si cuiquam tunc ea verba recitavit, certe fidelibus Romæ ex epistola quam ad eos scripserat, eadem iterum in memoriam revocavit; ita enim antiquissima ejus Acta: Quibusdam autem et annuntiavit silere, ferventibus et dicentibus quietare plebem ac non expetere perdere justum. Quos confestim spiritu cognoscens, et omnes salutans, petensque ab ipsis veram charitatem, plu-

raque iis quæ in epistola disputans, et suadens non invidere festinahti ad Dominum. Forte igitur inter reliqua quæ Romam Smyrna scripserat etiam hanc sententiam iteravit; ita nihil Dallæo vel ex Chrysostomo certum, vel aliunde probabile est.

Nos autem multo certiores sumus sententiam illam Ignatii ex ejus epistola a Chrysostomo desumptam esse. Id enim ex verbis sequentibus satis liquido apparet: Ἐγὼ τῶν θηρῶν, inquit, ἐκελῶν ὀναιμη, ἔλεγε. Τοῦτοῦτοι γὰρ οἱ ἐρῶντες ἕπερ ἂν πάσχωσιν ὑπερ τῶν ἐρωμένων μεθ' ἡδονῆς δέχονται. Utinam ego illis bestiis fruam, ait. Tales enim amatores quidquid patiuntur pro amatis cum voluptate suscipiunt. Alludit enim manifeste ad præclara illa verba in eadem epist. ab omnibus decantata, ζῶν γὰρ ὑμῖν γράφω ἐρῶν τοῦ ἀποθανεῖν, δὲ μὲς ἔρωσ ἐσταύρωται. Imo vero per totam eam orationem ubi de Ignatio loquitur, ad hanc præcipue, sed et ad alias collineavit. Cum animam ejus adeo laudat tanquam τῶν παρόντων ὑπερωσαν ἀπάντων, καὶ τῷ θεῷ ζέουσαν ἔρωτι, καὶ τὰ μὴ βλέπεμενα τῶν ὀρωμένων προτιμησασαν, præsentia omnia contemnente, et divino amore flagrantem, et ea quæ videntur, iis quæ non videntur præferentem, diserte respicit epistolam ad Romanos, in qua hæc tria capita præcipue, et ardent, et fusc tractantur. Cum eum soli comparat (καθάπερ φίλος τις ἐξ ἀνατολῆς ἀνίσχων καὶ πρὸς τὴν δύσιν τρέχων, tanquam sol aliquis ab oriente surgens et ad occidentem decurrens), sine dubio hæc epistolæ verba in animo habuit, τὸν ἐπίσκοπον Συρίας κατηξίωσεν ὁ Θεὸς εὐρεθῆναι (vel πορευθῆναι) εἰς δύσιν, ἀπὸ ἀνατολῆς μεταπεψάμενος, episcopum Syriæ dignatus est Deus, et in occidentem pergeret, ab oriente eum accersens; et cum illa paulo post addit: Οὗτος δὲ εἰς τὰ τῆς δύσεως ἀπελθὼν μέρη, φαιδρότερον ἐκεῖθεν ἀνέτειλε, non multo adhuc apertius ad illa quæ apud Ignatium sequuntur, allusit, καλὸν τὸ δύναι ἀπὸ κόσμου πρὸς Θεὸν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατελεῖω. Cum eum cum apostolis versatum esse asserit, καὶ ῥητῶν καὶ ἀπορήτων αὐτοῖς κοινωνήσαντα, non tantum effabilem sed et arcanorum participem, non potest non respicere ea quæ ad Trallenses scribit Ignatius de cælestibus, de angelis et principatibus, quæ nunc tantopere displicent. Cum denique iter ejus quod confecit enarrat, μακροτέρους διαύλους τοῦ δρόμου, et, τῶν ἐκκλησιῶν συγκρότησιν, civitatesque κατὰ τὴν ὁδὸν συντρεχούσας memorans, illud ex epistolis plane persequitur, quod Magdeburgensibus adeo displicebat. Vel ex ipsa igitur Ignatii panegyrico certum est S. Chrysostomum epistolas ejus optime novisse, magnique æstimasse, et ex earum una celebrem sententiam excerpisse.

Sed epistolas non nominavit, cum *proprium martyris laudum inopia laboraret*. Imo vero orator ille consummatissimus optime novit quæ panegyricam orationem maxime ornarent, itaque epistolas omisit, cætera prosecutus est. Orationem instituit περὶ τῶν κατορθωμάτων, de rebus præclare ab Ignatio gestis, ut non semel proficetur; de iis quæ maxime

A ad auditores facerent. Itaque apostolorum consortium, et episcopatum commemorat, ut amplitudinem urbis, et antiquitatem Ecclesiæ Antiochenæ extolleret; martyrium autem eleganter describit, ut vehementius populum ad reliquiarum venerationem accenderet. Epistolas, ut rem omnibus cognitam, nec panegyrico dicendi generi convenientem omittit. Gregorius Thaumaturgus panegyricum coram Origene habuit; scripta ejus non laudat, ne nominat quidem; imo ne scripsisse cum quidquam indicat. Epistolæ S. Cypriani semper fuere celeberrimæ; eas aliquoties laudat S. Augustinus: at cum in Natali ejus sermones aliquot institueret, nunquam eas commemoravit; laudat ubi disputat, ne meminit quidem ubi panegyristen agit, ubi tanquam *episcopum misericordissimum et martyrem fidelissimum*, non tanquam scriptorem elegantissimum repræsentat. Hæc satis putavit ad *memoriam præsentis loci, festivitatem solemnissimi diei, propositionem saluberrimi exempli*. Pariter S. Chrysostomus in panegyrico epistolas non commemorat, quamvis iis utatur, ad easque frequenter respiciat; in alia tamen oratione, epistolam ad sacerdotem quemdam, Polycarpum scilicet, citat. Exstat autem ea oratio in tomio VI cujus titulus est: *Quod unus Veteris et Novi Testamenti legislator sit*, ex qua testimonium Chrysostomi secundum produximus.

Quid de illa oratione senserit vir doctissimus haud satis certo scio; non dubito tamen quin illa nobis repositurus esset, si viveret, quæ scripsit venorandus senex Usserius; cum Usserianis sæpissime usus sit. Ille autem orationem eam S. Chrysostomo abjudicat, ut epistolam Ignatii ad Polycarpum inter fictitias numerare posset. Sed illius opinioni in hac re non accedo. Potior mihi auctoritas Photii, de veterum scriptis optimi iudicis, qui Bibliothecæ suæ codice 277, cum ex aliis tum ex hac oratione plurima excerpit. Ex τὸ λόγῳ, ὅτι παλαιὰς καὶ νέας Διαθήκας εἰς ὁ νομοθέτης. Καὶ εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως καὶ περὶ μετανοίας. Qui titulus hujus orationis totidem verbis nunc exstat. Et verba quæ quidem plurima inde collegit, etiamnum in hac oratione, quamvis haud satis sana, apparent. Certissimum igitur est eam Photium vidisse et pro vere Chrysostomiana habuisse. Sed D. Savilius Etonensis collegii (cui ego litterarum primitias debeo), et patriæ nostræ decus, paulo aliter sensit. *Neque vero tanti est apud me auctoritas Photii*, inquit, *qui alia quædam non optimæ notæ recepit, ut inter γνησίας ἀναμφιδόλως ἀδnumerandam hanc orationem censeam*. Satis hæc quidem caute; auctoritas Photii eum permovit ut orationem ne quidem inter ἀμφιδόλως locaret, non tamen ei persuasit ut inter genuinas sine controversia adnumeraret. Quod si habuisset testimonia illo Photii antiquiora, forte etiam inter genuinas numerasset. Ante centum autem fere annos Adrianus papa I hanc ipsam orationem in epistola ad Carolum regem sub nomine S. Joannis Chrysostomi citavit; et ante eum Epi-

phanus diaconus adversus Gregorium episcopum A
Neocæsareæ. Ante hunc, ut in secunda synodo Ni-
cæna legimus, *Theodosius venerabilis præses S. An-
drææ apud Nesium, libellum ejusdem B. Patris
Joannis Chrysostomi attulit, quem in manibus acce-
pit Antonius monachus legit. Beatæ recordatio-
nis Patris nostri Joannis Chrysostomi oratio*: Quod
Veteris et Novi Testamenti unus sit legislator, et in
vestimentum pontificis; *cujus initium est, Evangelium
regni Christi prophetæ quidem annuntiant (plene
ut nunc Græca sonant: Τῆς Χριστοῦ βασιλείας τὸ
Εὐαγγέλιον κηρύττουσι [μὲν] προφήται), et paulo
post*: Ego et ex cera fusilem picturam pietate plen-
am amavi. Vidi enim angelum in imagine barba-
rorum nubes propulsantem; vidi barbarorum co-
hortes conculcatas, et Davidem vere dicentem: **B**
*Domine, in civitate tua imaginem eorum ad nihilum
rediges*¹². Quæ nos in eadem oratione ita Græce
legimus: Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον γραφὴν ἠγάπησα
εὐσεβείας πεπληρωμένην· εἶδον ἐν εἰκόνι ἀγγέλου
ἐλαύνοντα νέφη βαρβάρων, εἶδον πατούμενα βαρβάρων
φύλα, καὶ τὴν Δαβὶδ ἀληθεύοντα, Κύριε ἐν τῇ
πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐξουθενώσεις. Paucissimi-
mæ sane S. Chrysostomi orationes sunt, pro quibus
tot ac tam vetusta testimonia afferri possunt.

Quod ad stylum attinet, et dicendi characterem,
non facile hic aliquid et simul certo definiri potest;
quoniam oratio ipsa non est satis integra, sed plu-
ribus in locis corrupta, neque enim aliunde venu-
stas Chrysostomiana mihi deesse videtur. De alle-
goriis cur querantur non habent, illis enim tum
tantum adeo frequenter utitur, cum id argumentum
postulat, scilicet, cum de vestimentis sacerdotum
agit. Quod objiciant idem de unico legislatore ar-
gumentum in germanis ejus scriptis sæpius egregie
γυμνασθὲν, hic autem vix idque frigide attingi; id
potius orationem Chrysostomo vindicat, quam ab-
judicat; una enim tantum ex tribus partibus huic
argumento in hoc libello impenditur, et auctor ipse
monet de hac re se prius disseruisse, et ea quæ
prius dicta erant tantummodo in memoriam nunc
revocare: Οἶδα, inquit, τοῦτον πρῶν γυμνάσας τὸν
λόγον, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω πρὸς ὑπόμνησιν. Quod
denique scriptam velint orationem hanc *imminentibus
exitio orientalis imperii barbaris nationibus, quod
D*
ia tempora Chrysostomi vix quadrare potest: id om-
nino vim nullam habet. Non pauca a Chrysostomo
diacono scripta sunt, nonnulla etiam ab Anagnoste.
Tunc autem Valens imperator fuit Antiochiæ, unde
accersitus Constantinopolim pergit, ubi populum
consternatum reperit, οἱ γὰρ βάρβαροι καταδρα-
μήντες τὴν Θράκην ἤδη καὶ τὰ προάστεια ἐπόρθουσι
τῆς Κωνσταντινίου πόλεως: *nam barbari, qui jam
Thraciam depopulati fuerant, ipsa quoque Constanti-
nopolis suburbana vastabant*; cumque iis congres-
sus Valens periiit, Socrates lib. iv, c. 38. Post dis-
cessum etiam Valentis ab Antiochia statim Sara-

menus: Πάντα οὖν τὰ ὑπὸ τὴν ἀνατολὴν ὑπὸ τῶν
Σαρακηνῶν κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπορθεῖτο χρόνον. *Cuncta
igitur versus orientem loca a Saracenis eodem tem-
pore vastabantur*. Nonne hæc opportuna satis et justa
oratori causa fuit, ut populum ad pœnitentiam hor-
taretur, eaque Deum permoverent, ἵνα πολέμους
ἀφανίσῃ, καὶ βαρβάρους σθέσῃ. Sed et cum jam
Constantinopoles episcopus creatus fuisset, Gainæ
barbari tyrannis erupit, qui Gothorum universam
gentem e sedibus suis accivit, et Romanos omnes
multitudine barbarorum terruit, quos etiam in ipsam
urbem Constantinopolim induxit, καὶ βεβαρβάρωτο
ἡ πόλις ὑπὸ τῶν πολλῶν μυριάδων, ut loquitur So-
crates. Tunc fuisse traditur illa angelorum visio,
quæ barbarorum conatus repressit: unde fortasse
exponi potest γραφὴ κηρόχυτος, quæ hac ipsa ora-
tione proponitur. Non erat igitur, cur hanc unam
Savilianarum rationum recitaret Armachanus.

Cum autem reverendus senex Usseus adhuc
etiam conjecturis suis indulserit, et dubitaverit an
ab auctore orationis, an ab interpolatore ea quæ
protulimus dicta sint, hæc a nobis multo severius
examinanda sunt. *In Romana, inquit, cardinalis
Sirlleti et Basiliensi Jo. Jacobi Beureri editione ista
non habentur*. Hæc enim non sunt duo exemplaria,
sed unum tantum; Sirlleti enim Græca cum Latinis
Beureri Basileæ edita sunt sine ope alterius codi-
cis: et Beurerus ipse conqueritur exemplar illud
Romanum fuisse mendose et negligenter descriptum
et alicubi lacunis hians. Lacunas illas D. Savilius
ex Cæsareo codice supplevit. Nulla itaque hic de in-
terpolatore justa suspicio. In Romano codice aliquot
pagellas deesse notavit D. Savilius; idque manife-
sto ex ipso loco deprehenditur. Ita enim apud Sirl-
letum et Beurerum legebatur: Κελεύει οὖν τὴν κεφα-
λήν μὴ εἶναι γυμνήν, ἀλλὰ κεκαλυμμένην, ἵνα μάθῃς
τί καὶ μεταξύ τούτων οἱ κώδωνες, id est *jubeat caput
minime esse nudum sed coopertum, ut scias quid
etiam inter hæc tintinnabula*. Quis autem non videt
posteriora hujus sententiæ a prioribus toto cœlo di-
stare? Quis non statim persentiscit aliquot pagellas
deesse inter ἵνα μάθῃς et τί καί? quod veteribus
mss. perquam familiare est. Ubi enim librarius in-
cidit in codicem ex quo una vel plures paginæ for-
te excisæ sunt, aut non animadvertens, aut nihil
curans, omnia eodem tenore solet describere: id-
que non in eodem opere tantummodo, sed etiam in
diversis eodem volumine comprehensis sæpe factum
est, ubi finis unius, initium autem alterius ab
exemplari describendo prius excisum est. Hoc in
epistolis Polycarpi et Barnabæ viri docti jampridem
deprehenderunt: hoc ipse in mss. Thomæ magi-
stri, et Theodori pœnitentialis observavi, qui apud
nostros Cantabrigienses asservantur. Cum igitur
editio D. Savilii tam clare atque perspicue omnia
suppleat, ut prior pars sententiæ tam inconditè iis

¹² Psal. LXXII, 20.

jungatur, quæ proprie sequuntur, κελεύει οὖν τὴν κεφαλὴν μὴ εἶναι γυμνὴν, ἀλλὰ κεκαλυμμένην, ἵνα μάθῃ ἡ κεφαλὴ τοῦ λαοῦ, ὅτι κεφαλὴν ἔχει, et posterior pars ejusdem sententiæ iis subjungatur, quæ proprie præcedunt, ἀθῆ δὲ εἰσιν ἱερέως συντυχία, ὁμίλια, ἤθος ἀγαθόν, λόγος χρηστός, πίστις, δόξα, ἀλήθεια, δικαιοσύνη, καὶ μεταξὺ τούτων οἱ κώδωνες, ἡ συμφωνία τῶν καλῶν ἔργων, quivis perspiciat, non aliquam interpolationem infultam, sed justam atque necessariam suppletionem factam fuisse ex codice Casareo. Quæ quidem etiam exstat in codice Barocciano 131, p. 178 Oxonii, sub nomine etiam τοῦ Χρυσοστόμου, et a Photio confirmatur, qui in excerptis agnoscit ea quæ nunc reperiuntur in supplemento. Præterea exstat hæc oratio in alio codice Barocciano, nempe 186, fol. 26, ubi multo major est lacuna, quam illa quæ fuit in editione Romana. Ita enim ibi legimus, κελεύει καὶ τὴν κεφαλὴν προσφορὰν καὶ περὶ ἡμετέρας, adeo ut desiderentur omnia a pagina 645, lin. 14, usque ad paginam 646, lin. 35 editionis Savilianæ. Vana est igitur de interpolatore conjectura; testimonium nostrum, ab ipso hujus orationis auctore prolatum est; epistola ad Polycarpum non ab impostore, sed S. Ignatio scripta est.

CAPUT X.

Pseudo-Dionysii ætas eruitur. Dallæi sententia proponitur et refutatur. Plurimi catholici verum Areopagitam eum fuisse crediderunt ante a. D. 630. Auctor, quisquis est, libros suos edidit diu ante a. D. 520. Multis probatur eum quarto sæculo vixisse. Denique probabile est eum scripsisse postremis Eusebii temporibus.

Hactenus eorum Patrum testimonia defendimus, quibus litem movit adversarius, quosque vel id quod volumus minime testatos esse, vel, si hoc dici nullo modo posset, deceptos et delusos esse pronuntiavit. Quoniam vero Dionysium etiam tanquam testem citavimus, quem Dallæus ipse sententiam ab Ignatio in epistola ad Romanos scriptam commemorasse non tantum fatetur, sed et vehementer alibi contendit, id unum nunc restat, ut ætatem a nobis illi assignatam tueamur, et inter testes Eusebio cœvos, si res ipsa patiatur, numeremus. *Historiam ecclesiasticam* postremis Eusebii temporibus scriptam volunt: iisdem et Dionysiana ego edita existimo, postremis nempe Eusebii temporibus.

Quam alte superioribus sæculis inhæserit de Areopagiticis magna existimatio, quantoque consensu atque veneratione scripta Dionysio vulgo attributa, tanquam genuinus antiquissimi illius apostolorum discipuli fetus, recepta sint, nemo nescit. Sed hos libros eam ætatem non ferre, et Dionysio Areopagitæ tribui non posse, sciunt jam tandem, et fatentur, opinor, ex omni parte eruditi. Illam enimvero sententiam, a viris quamplurimis ante explosam, nuper Dallæus penitus prostravit atque contrivit; et ne actum tantum ageret, multa de suo genu addidit, præcipue de ætate fictoris, et origine

sententiæ quam refutat. Sed ut verissimam sententiam esse fateor, quam de Dionysio hypobolimanō defendit; negoque ullo pacto fieri potuisse, ut Dionysius Areopagita ea scripserit, quæ sub ejus nomine feruntur: ita quæ de origine opinionis contrariæ et ætate fictoris asserit Dallæus, illa prorsus a veritate abhorrere sentio. Quæ ab aliis accepit argumenta recte et pro suo more non minus fortiter quam fuscæ explicat: ea vero in quibus Blondellum suum secutus est, aut quæ ipse excogitavit, nihil solidi continere existimo. Tradit enim neminem ex Catholicis ante annum Domini 630. Areopagiticorum auctorem verum esse Dionysium aut affirmasse aut credidisse: hoc primum. Vult etiam auctorem, quisquis sit, vel quimo præcipiti sæculo, vel etiam incunte sexto vixisse; neque ante annum Domini circiter 520, fetus hos suos Dionysio immuni fraude suppositos edidisse: hoc secundum. Neutrum autem horum cum ulla veritatis aut probabilitatis specie asseritur. Ut hæc omnibus appareant, et methodo quadam certa ad veram pseudo-Dionysii ætatem eruendam procedam, ab illis incipiendum puto, quæ sunt novissima, ostendendumque, quinam Catholici ante a. D. 630 Dionysium Areopagitam verum auctorem eorum quæ illi tribuebantur, fuisse et credebant et affirmabant.

Primo itaque Leontius, libro *De sectis*, agnoscit Dionysium Areopagitam, eumque inter Patres antiquissimos nominat, alibique eum ætatis apostolorum fuisse notat, et librum *De divinis nominibus* citat, ut Dallæus ipse fatetur. Utrouque igitur eundem Areopagitam tanquam verum et non fictitium agnovit. At constat, inquit, eum de sectis non ante a. D. 591 scripsisse. Quidni? quia Eulogii meminit, quasi tunc temporis Alexandrini episcopi. Recte. *Eulogius autem mortuus est a. D. 608.* Neque hoc nego. *Eulogiani autem episcopatus annos Nicephorus CP. putat non 27 (quod perperam legitur apud Baronium), sed 17. Ergo ante a. D. 591 non fuit episcopus.* Ita quidem Nicephorus Parisiis a Goar editus; sed Baronius Anastasium secutus est, qui Nicephorum transtulit, antequam codex ille scriptus est, quem Goar repræsentat. Consentiant codici Anastasiano codices duo Græci antiqui, Oxoniensis atque Londinensis, iisque suffragatur Theophanes. Anastasius ex Theophane, *secundo imperii Tiberii anno Alexandria antistes habetur Ecclesiæ Eulogius.* Diu itaque ante a. D. 591 potuit librum *De sectis* scribere Leontius. Et necesse est ut fateantur omnes, ante annum 608, quo mortuus est Eulogius, eum fuisse scriptum, hoc est pluribus quam 20 annis ante annum 630, ut ego autem arbitror, pluribus quam quadraginta. Eadem certe tempestate Joannes patriarcha Constantinopolitanus in homilia de pseudo-prophetis Areopagitam agnoscit, his verbis: Που Εὐδόξος, ἡ εὐδοξία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀγίων ἀποστόλων διάδοχος; που Ἰγνάτιος, τὸ τοῦ Θεοῦ οἰκητήριον; που ὁ Διονύσιος, τὸ πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ; Hæc quidem homilia male ab aliquibus

Joanni Chrysostomo attributa fuit; eamque potius Joanni Nesteutæ tribuendam putat Usserius: neque dubito quin recte. Nam ea quæ continet, et patriarcham sapiunt, et Mauritiū ætatem præferunt qua tot hæreses pullulabant; et libera illa atque severa objurgatio episcoporum, quod ventri dediti essent, et quod splendidioribus vestibus uterentur, illi in primis Nesteutæ convenit, qui se inediis macerabat, nec monachalem habitum unquam exuebat.

Imo diu ante Leontium et Joannem Nesteutam Dionysium Areopagitam agnovit Ephraemius patriarcha Antiochenus, in libri cujusdam tertio tractatu, qui apologiam concilii Chalcedonensis continebat. Ubi necessario lectorem monendum duxi, librum eum non fuisse de sacris Antiochiæ legibus inscriptum, ut pessimus Photii interpret indicavit, dum hæc verba: Ἀνεγνώσθη βιβλίον τοῦ αὐτοῦ ἐν ἁγίῳ Ἐφραιμῶ, ὃς τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας θεσμῶν ἤγειτο, ἐν λόγοις τέσσαρσιν, ita transtulit: *Legi ejusdem sancti alterum librum qui de sacris Antiochiæ legibus narrat, libris quatuor*, cum illa verba τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας θεσμῶν ἤγειτο nihil aliud indicent quam eum fuisse Antiochiæ episcopum. In illa igitur apologia Ephraemius, teste Photio codice 229: Ὅτι, φησὶν, ἐν πρόσωπον, τουτέστι: μίαν ὑπόστασιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην κηρύττομεν· ἐπειδὴ καὶ ἀπλοῦς Ἰησοῦς συνετέθη, κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις Ἀρεοπαγίτην Διονύσιον. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως δικαίως παρὰ τῆς εὐσεβείας τὸ σύνθετον λέγεται· σύνθετον δὲ οὐσίαν οὐδέ τις εἰπεῖν ἐτόλμησε πλὴν Ἀπολλιναρίου. Quæ ineptissimus interpret ita vertit: *Asserit unam, inquit, personam, hoc est Verbi incarnati hypostasim pronuntiamus. Quandoquidem simplicem ponit Jesum D. Dionysius Areopagitu; et de hypostatica quidem unione, juste contra pietatem compositum dicitur; compositum vero dicere nemo audeat præter Apollinarium. Tu ita veritas: Unam, inquit, personam, hoc est, unam Verbi hypostasim, incarnatam prædicamus: quoniam et simplex Jesus componebatur, secundum S. Areopagitam Dionysium. Etenim de unione secundum hypostasim, juste ab ipsa pietate compositum dicitur; substantiam autem compositam nemo dicere ausus est, præter Apollinarium. Hic autem Ephraemius patriarcha Antiochenus factus est circa idem tempus, quo Justinianus imperium adeptus est, ut testatur Theophanes, hoc est, antequam Areopagita in manibus Severianorum hæreticorum coram Hypatio apparuit, circa a. D. 526, et scripsit antequam secundo productus est ab Acephalis circa a. 560; nam ipse Ephraemius ante annum 543 mortuus est. Unde duo Dallæi effata statim concidunt, omnes, scilicet ejusdem ævi catholicos, idem cum Hypatio Ephesino archiepiscopo sensisse, et ad annum Domini 553, et ultra etiam, mansisse apud catholicos veram Hypatii de afflictis Dionysio libris sententiam. Cui hoc etiam non immerito addi potest, quod illius etiam sæculi fuisse*

A Jobias monachus videatur, qui Dionysium Areopagitam magni fecit; nam cum S. Pauli testimonium forte adduxisset, statim subjunxit: Καὶ ὁ γνήσιος δὲ τοῦτου μαθητῆς, ὁ σοφὸς Διονύσιος, τὰ αὐτὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς μικροῦ διαμαρτύρεται βήμασι, καὶ μάλιστα γὰρ ἐν τοῖς περὶ τοῦ τελείου καὶ ἐνός: *Hujusque germanus discipulus, sapiens ille Dionysius, eadem et iisdem propemodum testatur verbis, maxime ubi de perfecto atque uno agit*, hoc est, in extremo capite libri *De divinis nominibus*; quod tamen a Suida, qui hujus libri partes bis enumerat, utrobique omittitur.

B Andreas Cæsareensis episcopus, vir gravis et catholicus, consentientibus Bellarmino et Usserio, circa annum quingentesimum scripsit: certe neminem citat qui fuerit S. Cyrillo junior, nec ipse Hypatio junior videtur. Ille autem in Apocalypsin capite 10, de senis alis quatuor animalium agens, ταῦτα ὁ μέγας φησὶ Διονύσιος, καὶ τὰ ἐξῆς, hæc ait, *magnus Dionysius, etc.* Et capite 18, docet septem angelos a primo ansam vaticinandi accepisse, κατὰ τὴν τῷ μακαρίῳ Διονυσίῳ δωροισμένην ἀγγελικὴν εὐταξίαν, *secundum angelicum ordinem a beato Dionysio distributum.* Et rursus capite 45, phialas observans a quatuor animalibus septem angelis datas, δηλοῖ, inquit, τὸ ἐκ τῶν πρώτων ἀεὶ εἰς τὰ δεύτερα τὴν γνώσιν τῶν πρακτικῶν ἐν οὐρανῶσι μετοχετεύεσθαι, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον, *significat agendorum notitiam in cælis a primis ad secundas derivari, secundum magnum Dionysium.* Hæc autem clare ostendunt catholicos nonnullos, non tantum ante a. D. 630, sed et per totum sextum sæculum Areopagitica magni æstimasse. Hoc autem prius demonstrato, multo facilius alterum probabitur, scilicet auctorem Areopagiticorum diu ante annum 520 ea edidisse. Vix enim cuiquam credibile videbitur, tot viros eruditos prima libri tam inusitati specie fuisse delusos.

C Anastasius Bibliothecarius in epistola ad regem Carolum de Areopagiticis data, de editione Dionysii a se promulgata ita loquitur: *Ipsorum autem scholiorum sive paratheseon quæcunque in calce sui signum vivificæ crucis habent a B. Maximo confessore et monacho inventa narrantur. Cætera vero sancti Joannis Scythopolitani* (ita recte legitur in ms. Oxoniensi, non *Sycopolitani*, ut alii corrupte legunt) *antistitis esse feruntur.* Joannes igitur Scythopolitanus scholia in libros Dionysii scripsit, de quo hæc habet Sophronius Hierosolymitanus patriarcha, apud Photium codice 231; Ἰωάννης; ὁ ἐν ἁγίοις Ἐπίσκοπος Σκυθοπόλεως, ὃς καὶ ὑπὲρ τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου σοφῶς τε καὶ θεοφρόνως ἐσπούδασε, S. *Joannes Scythopolitanus antistes qui sapienter et pie pro synodo Chalcedonensi scripsit.* Contra hunc scripsit Basilius Cilix. Ἦν ἐξ αἰῶος ὁ Βασίλειος πρεσβύτερος, ὡς αὐτὸς φησὶ, τῆς καθ' Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας, ἀρχιερατεύοντος μὲν τῶν ἑστίσε Φλαβιανοῦ, Ῥωμαίων δὲ Ἀναστασίου βασιλεύοντος: *Fuit autem hic Basilius presbyter, ut*

ipse ait, *Antiochenæ Ecclesiæ, quo tempore Flavianus ibi erat patriarcha et Anastasius Romæ imperator, ut refert Photius codice 107. Scripsit itaque Basilius ille adversus Joannem Scythopolitanum ante annum imperii Anastasiani 21, quo anno Flavianus exsilium passus est, teste Theophane. Vel igitur ante sextum sæculum, vel eo jam ineunte scripsit Joannes Scythopolitanus. Qui autem scholia in auctorem scribunt, eum pro veteri aliquo habent, diu itaque ante sextum sæculum libri Dionysii editi sunt.*

Maximum etiam indicat plures ante se in Dionysium commentarios scripsisse, ac variis interpretationibus illustrasse; ut ad caput undecimum libri *De Divinis nominibus*: *Ὅλην ἐνόητα οἱ μὲν ἔλαβον τὴν ἀπλήν καὶ ἀμερῆ τῶν ὄντων αἰτίαν, πρὸς ἣν τὰ πάντα ἀπέστραπται ὡς ἐν αὐτῇ συνιστάμενα· οἱ δὲ, τὴν τοῦ παντός ἀρμονίαν ἐξ ἑτεροφυῶν τῶν στοιχείων συγκεκραμένην. Per totam unitatem alii quidem intellexerunt simplicem et individuum rerum causam, ad quam omnia conversa sunt, utpote in ipsa consistentia; alii vero harmoniam universi ex elementis diversæ naturæ commistam. Et in ipsis Maximi commentariis diversæ sæpe expositiones sunt, a diversis sine dubio scholiastis primum profectæ; inter hos autem varios scholiastas unum præcipue honoris causa nominat, sine controversia vetustum, ad caput quintum *Cælestis hierarchiæ*: *Ὁ γοῦν μέγας Διονύσιος, ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἐπίσκοπος, ὁ ἀπὸ ῥητόρων, ἐν τοῖς σχολοῖς οἷς πεποίηκεν εἰς τὸν μακάριον Διονύσιον τὸν συνώνυμον, οὕτω λέγει. Magnus igitur Dionysius, Alexandriæ episcopus, e rhetoribus, in scholiis quæ in beatum Dionysium sibi cognominem fecit, ita dicit. Et Joannes Cyparissiotus, decade 1, cap. 1, cum sententiam Dionysianam ex epistola ad Titum adduxisset, addit: *Hoc dictum S. Maximus, et Dionysius Alexandrinus adnotarunt. Et cum aliam sententiam ex eadem epistola, decade 2, cap. 2, citasset: Alter vero, inquit, Dionysius hæc edisserens ait, eos qui apertam theologiam et velis nudam audierunt; typos cogitatione sua formare, qui ad intelligentiam auditores adjuvent. Unde satis certum est, Dionysium Alexandrinum in Areopagitam scholia scripsisse, non in Corinthiorum episcopum, quod tam inficete commentatus est Halloixius. Hunc quidem Dionysium, quem ἐκ ῥητόρων indigitat Maximus, haud credo fuisse Alexandrinum episcopum, quia in illius sedis episcoporum indiculo neminem ante Maximum reperio isto nomine insignitum, præter unum illum tertii sæculi, quem optimum oratorem quidem fuisse agnosco, sed in Areopagitica, quæ tunc temporis exstare non potuerunt, scholia scripsisse non puto. Nec tamen Dallæi solita libertas hic placet, qui Maximum volentem deceptum esse dicit, cæco animi sui studio obsequentem; qui versutiam ejus notat; qui vetustiorum mentem pervertere eum asserit; qui quo somnium suum: aliis persurderet, non simpliciter Dionysium***

A *Alexandrinum rhetorem, ut Anastasius et Choniatēs, sed, magnum Dionysium illum Alexandriæ ex rhetoribus episcopum dixisse eum vult. His probris atque convitiis, ut solet, sanctissimum doctissimumque Maximum lacerat, Maximum illum, quem in magna fuisse apud catholicos eruditionis et sanctitatis opinione ipse confessus est: Ἐγρῆν οὖν εὐλαβῶς τοῖς τῶν πατέρων πόνοις προσέχειν· ἀλλὰ μὴ πρὸς διαβολὴν ἀντὶ τοῦ εὐγνωμονεῖν ἐτοίμους εἶναι. Oportet autem Patrum laboribus reverenter attendere, neque ad calumniandum potius, quam ad bene de illis sentiendum promptos esse, ut sapienter dixit Eulogius patriarcha Alexandrinus. At certe Choniatem pervertere Maximus non potuit, qui tot sæculis post ipsum vixit, et vetustiorum verba mutavit. Anastasium vetustiorum ipso non pervertit, sed ejus verba fideliter recitavit. Ipse enim Anastasius Dionysium illum non simpliciter *Dionysium rhetorem Alexandrinum*, ut falso docet Dallæus, sed *magnum Dionysium Alexandrinum ex rhetoribus episcopum* appellavit. Verba ejus sunt in opere quod inscribitur *Ὁδηγός· Ὁ γοῦν μέγας Διονύσιος, ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἐπίσκοπος, ὁ ἀπὸ ῥητόρων, ἐν τοῖς σχολοῖς οἷς πεποίηκεν εἰς τὸν μακάριον συνώνυμον αὐτοῦ Διονύσιον, οὕτω λέγει. Hæc fidelissime transcripsit Maximus, ne verbulo quidem addito, aut detracto, aut immutato; ut ex utroque loco a nobis fideliter ex ipsis auctoribus descripto, liquido apparet. Unde simul et Maximus a calumniis Dallæi liberatur, et Dionysius scholiastes Areopagiticorum adversus Halloixii conjecturas ostenditur. Si enim, inquit ille, *Areopagitam intellexisset, potius, ut fert scriptorum consuetudo, sic locutus fuisset, in notis quas scripsit in hunc ipsum Dionysium; agebat enim tum de Dionysio Areopagita. At Maximus non suis verbis loquitur, sed alienis et ex Anastasio transcriptis (Anastasius autem de Dionysio Areopagita non agebat), ideoque Joannes Cyparissiotus, dec. 8, cap. 10, Areopagitæ locum citans, ubi vocem ἀγέννητος usurpat, Maximi, ut solet, expositionem transcribit, illa vero Dionysii Alexandrini non ex Maximo, sed ex beato Anastasio affert. Et Anastasius igitur et Maximus testantur, Dionysium quemdam rhetorem scholia in Dionysium, vulgo***

D *Areopagitam dictum, scripsisse: verba ejusdem nonnulla ex eo citant ipsi, plura Joannes Cyparissiotus; illi etiam ambo eum episcopum Alexandrinum vocant: qui, quamvis nobilis ille tertii sæculi episcopus esse non potuit, fuit tamen satis vetustus auctor, et antiquitatem Dionysii hujus, in quædam scholia tanquam in veterem auctorem scripsit, satis demonstrat.*

Præterea Suidas in collectaneis ex veteri aliquo scriptore hæc tradit: *Ἰστέον δὲ ὡς τινες τῶν ἔξω σοφῶν, καὶ μάλιστα Πρόκλος, θεωρήμασι πολλάκις τοῦ μακαρίου Διονυσίου κέχρηται, καὶ αὐταῖς δὲ ἑπραῖς ταῖς λέξεσι: Sciendum autem aliquos ea gentilium sapientibus, ac præsertim Proclum B. Dionysii theorematibus usum, atque adeo etiam inveni-*

ipsis dictionibus. Quæ verba etiam in *Proæmiis* Maximi et Georgii Pachymææ inveniuntur. Scripsit autem Proclus sub Leone Thrace, circa medium quinti sæculi. Eo igitur antiquior fuit Pseudo-Dionysius. Et Joannes Morinus *De sacris ordinationibus* : *Saltem igitur, inquit, librorum istorum scriptio initio quinti sæculi, et ante concilii Chalcedonensis celebrationem assignanda est; nec ulla ratione probabiliter ad inferius ævum devolvi potest.* Ut et Joannes Launoïus : *Ut ego dicam breviter quod sentio, a tempore Ephesinæ synodi primæ vixisse mihi videtur.* Nec ab his dissentit Vossius *Hist. Pelagianæ*, l. vii, thesi 4 : *Dionysius cognomento Areopagita, quem ut credam Theodosii Junioris temporibus vixisse, verisimilibus adducor conjecturis.* Huc usque veterum testimoniis, et doctissimorum virorum suffragiis ad initium quinti sæculi proveci sumus, quo ad quartum jam facilius via sternitur.

Michael Glycas in *Historia* commemorat ea quæ facta sunt ab apostolis in obdormitione S. virginis Mariæ, ex Dionysio hoc præcipue atque Juvenale Hierosolymitano patriarcha. Nicephorus autem Callistus illud de Juvenale latius persequitur l. xv, c. 14. Docet Pulcheriam Augustam illum, cum ad celebrandam synodum Chalcedonem venisset, percontatam esse, an S. Virginis corpus apud Palæstinos inveniretur? Respondit ille tum ex traditione, tum ex Dionysio, quid de sepultura Virginis noverit. Erat igitur Dionysii liber *De divinis nominibus* satis notus, unde sua hausit Juvenalis. Respondet Dallæus primo : *Verba ex nostris Dionysiantis descripta Nicephorus videtur ipse potius de suo adjecisse ad Juvenalis narrationem confirmandam, quam ea Juvenali tribuisse.* Imo vero Nicephorus aperte testatur, Juvenalem ipsum hoc Dionysii testimonio usum esse, eumque hæc citantem inducit. Post enim verborum Dionysii recitationem statim addit : *Ταῦτα διεξελθόντος Ἰουβενάλιου, οἱ κρατοῦντες τὴν ἀγίαν ἐκείνην ἐδέοντο πέμπειν σορὸν μετὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀμφίων.* Hæc cum Juvenalis perorasset principes eum rogarunt, ut sanctum eum loculum una cum sacris vestibus mitteret. Quæ quidem verba paulo accuratius observanda sunt, quod hic signum notaverit Albertinus, quod etiam Baronius confessus est; qui observat *sepulcrum Dei Genitricis in petra excisum esse, et instar sepulcri Domini nativi lapidis cohærentia loco immobiliter inhærente.* Unde miratur, quomodo illud Constantinopolia dicitur fuisse translatum. Indeque Albertinus mire triumphans ait : *Æque sane verum, narrationem supra memoratam Juvenalis esse, ac verum est, sepulcrum Virginis ab illo Constantinopolim missum.* Cum potius animadvertendum esset, Baronium sua ex Latino Nicephoro sumpsisse, et de *sepulcro* Constantinopolim misso inde somniasse; Nicephorum autem tantummodo τὴν σορὸν, et τὰ ἀμφία illuc transmissa memorasse; ἀμφία autem etiam ἐντάφια σπάργανα *sepulcrales fascias* appellat. Solo autem nomine τῆς σοροῦ in hac re utitur Nicepho-

rus. Est autem σορὸς nihil aliud quam *loculus* vel *theca*, et σοροπηγὸς non est λατόμος, qui sepulcra Judæorum ritu ex petris excidit, sed qui tales arculas compingit et conficit. Vetus Glossarium Σορὸς, *arca funebris*. Julius Pollux lib. vii, cap. 33 : Σοροποιός, σοροπηγός, σοροπήγιον, σορὸς· καλοῖτο δ' ἂν αὕτη καὶ πύελος, καὶ κειωτής, καὶ ληνός. Arcam igitur funebrem, et fascias aut vestes sepulcrales Constantinopolim Hierosolymis misit patriarcha Juvenalis, postquam Palcheriæ tum ex traditione, tum ex testimonio Dionysii eas ad S. Virginem pertinuisse persuasisset. Hæc igitur cum nihil valitura perspiceret Dallæus, respondit secundo : *Historicos solere homines ea dicentes inducere, non quæ vere ac certo dixerunt, sed quæ illos ipsi dicere potuisse putant.* Quæ quidem responsio si in rebus hujusmodi admittatur, tollitur omnis fere ratio veterum testimonia admittendi. Quoties enim auctor aliquis scriptorem alium inducit alterius scripta citantem, nulla ei satis certa fides adhiberi poterit; quia non id eum vere dixisse aut citasse, sed tantummodo id ex sententia referentis eum dicere potuisse colligi possit. Interim notissimum est, Nicephoro solemne esse non sua aliis affingere, sed aliena sua facere, et ex veteribus historicis suam *Historiam* compilare, illorum etiam verbis res gestas tradere, ut ex iis qui adhuc exstant, clare perspicitur; unde sæpe fit ut veteres ecclesiastici historici ex eo vel illustrentur, vel etiam emendentur; idemque illum in aliis qui perierunt, fecisse prorsus credibile est, et hanc ipsam historiam ex Theodoro lectore exscripsisse. Hæc autem si vera sint, quis non concedet Dionysii scripta quarto sæculo exstitisse?

Certe Erasmus, tomo V, *De compendio perveniendi ad veram theologiam*, putat Dionysium hunc fuisse S. Augustino seniore. *Tametsi, inquit, D. Aurelius Augustinus accurate simul et copiose quatuor libris, quibus titulum fecit De doctrina Christiana, super hoc propemodum argumento disserit. Et ante hunc, opinor, Dionysius quidam in opere quod inscripsit De divinis nominibus; rursus in libello cui titulum fecit De mystica theologia.* An Dallæus noverit hanc fuisse Erasmi sententiam, nescio : eam certe levissima conjectura ductus oppugnat, capite 22. Cum enim et Dionysius et S. Augustinus de susceptoribus pariter egissent, et ad objectionem de verbis pro infante in baptismo prolatis respondissent : *Non immerito, inquit Dallæus, hunc suspicor Augustino, quocum unus ista tractat, haudquaquam vetustiore fuisse.* Imo vere plane immerito exorta est hæc suspicio. Qualis enim hæc ratiocinatio est? Dionysius et Augustinus vetustior esse non potest. Certe si hæc ratio valeat contra Erasmus, valebit etiam contra Dallæum : ergo Augustinus Dionysio vetustior esse non potest. Eum enim Dallæus statuit toto sæculo Dionysio vetustiore. Valeret quidem aliquid, si praxis Ecclesiæ, de qua ab utroque disputatum est, S. Augustino antiquior non fuisset; sed morem eum diu

ante viguisse certum est, idque Bonifacius in ipsa illa Augustini epistola 23, his verbis clare significat : *Ad istas ergo quæstiones peto breviter respondere digneris, ita ut non mihi de consuetudine præscribas, sed rationem reddas.* Cum igitur ætate Augustini vetus fuerit hæc consuetudo, potuit vel Dionysius, vel quivis alius, Augustino multo antiquior, de eadem re disserere. Hactenus igitur sarta tecta est Erasmi sententia.

Ego vero non tantum ante Augustinum, sed et ante Hieronymum scripsisse Dionysium puto : et eodem fundamento utor pro antiquitate ejus, quo Dallæus pro novitate demonstranda utitur, nempe verbis Petavii : *Primus Dionysius novem angelorum ordines et gradus distincte ac definite posuit; et : Non temere apud antiquiorem aliquem (de sæculis quærendum est) novenarium hunc ordinum numerum invenias, cum nondum exstarent scripta Dionysii, a quo primum ille proditus est.* Hæc ille, et quidem verissime, iudice Dallæo. Ille autem Dionysius a quo novenarius ordinum invisibilium numerus primum proditus est, certe ante Hieronymum vixit, illum enim scimus eundem numerum prodidisse. Exstant sub ejus nomine in Psalmos commentarii, in quibus ad psalmum cxii, hæc legimus : *Collocavit Deus Pater Filium in cælestibus in dextera sua; et dominatur super principes, id est, super novem ordines angelorum, secundum illud : Princeps militiæ, vel princeps virtutum ego sum. Et insuper sanctos et in sua membra collocavit cum ipsis novem ordinibus angelorum.* Sed non est hoc opus Hieronymi, inquit : et quidem totum ejus esse non videtur : quamplurima tamen in eo contenta vere Hieronymiana esse, negare nemo potest : et quare hæc ipsa ei denegentur rationem nullam video. Nam quod memorabilem Hieronymi locum ex commentariis in epistolam ad Ephesios adducit Petavius, illud plane nihili est : sunt enim illi ipsi commentarii nihil aliud ferme, quam ex veterum scriptis excerpta, ut fatetur ipse Hieronymus : et locus ipse qui adducitur, videtur esse plane Origenicus. Neque illud me movet, quod septem ordines enumeret lib. ii, contra Jovinianum, quem juvenis scripsit; tametsi inde colligat Petavius, satis inconsequenter, *Nondum Hieronymo constituisse de ordinum numero et appellatione.* Satis enim Hieronymo constabat de novenario ordinum numero et appellatione, cum scripsit apologiam adversus Ruffinum secundam, in qua Origenis hæretica rhetorice depingit : *In restitutione omnium, quando indulgentia principalis venerit, cherubim et seraphim, thronos, principatus, dominationes, virtutes, potestates, archangelos, angelos, diabolum, dæmones, animus omnium hominum, tam Christianorum quam Judæorum et gentilium unius conditionis et mensuræ fore.* Novenarium igitur ordinum numerum distincte expressit Hieronymus, quem Dionysius primum prodidit : erat itaque Dionysius Hieronymo antiquior. Neque hoc mirum videri debet, cum Basilias Se-

leuciensis, Hieronymo synchronus, oratione 39, eosdem novem ordines, tanquam suo tempore notissimos, enumeret : *Τὰς τε τῶν ἀγγέλων χοροστασίας παραδραμεῖν, καὶ τοὺς αὐτῶν ταξιδάρχας μετ' αὐτῶν καταλιπεῖν, ὑπερανabῆναι δὲ καὶ θρόνων τῆν φαιδρότητα, καὶ τῆν ἐντιμον τῶν κυριοτήτων ὑπεροχῆν, τῆν τε τῶν ἀρχῶν ἡγεμονίαν, καὶ τῆν τῶν ἐξουσιῶν περιφάνειαν.* ἔτι δὲ καὶ τὸ κραταῖον τῶν θείων δυνάμεων, τὸ τε διορατικὸν τῆς τῶν πολυομαμάτων χειροδῆμ καθαρότητος, καὶ τῶν ἐξαπτερόων σεραφίμ τῆν κατὰ πᾶν μέρος ἀκώλυτον κίνησιν. *Choros angelorum percurram, et eorum ordinum principes (archangelos nempe) relinquam; eorum supra thronorum splendorem, honoratam dominationum celsitudinem, principatum ducatum, potestatumque claritatem; præterea supra potentiam divinorum virtutum, supra perspicaciam cherubinorum puritatis, et seraphinorum sex alarum motionem quoque aversus expeditam.*

Præterea non tantum Laurentius Valla indicat fuisse suæ ætatis viros doctissimos, qui judicaverint hos libros esse Apollinaris, sed etiam ex veteribus nonnulli, qui Areopagitæ fuisse pernegabant, aut Apollinari aut Didymo ascribebant; et reverendus Usserius eosdem non dubitabat tribuere aut Apollinari, aut certe synchrono Dionysio cuidam, illi, nempe, ad quem Apollinaris scripsit, de quo legimus in collatione coram Hypatio sub Justiniano habita : *Nam et beati Julii [amosam illam epistolam] manifeste Apollinaris ostendimus fuisse scriptam ad Dionysium.* Ab Apollinare quidem scripta Areopagitica non puto, cujus libelli nunc Athanasio, nunc Julio papæ, nunc Gregorio Thaumaturgo ab hæreticis ascribebantur, teste Leontio Neapolitano episcopo; tum quod fragmentis ejus quæ supersunt, similia non sint; tum quod dogmatibus ejus minime consentanea sint, quod sæpe observat Maximus. Neque vero Didymo ascribenda arbitror, qui cum Origenista esset, ea scripsisse minime putandus. Tantum inde colligo verisimillimum esse, ea ætate auctorem vixisse, qua Apollinaris et Didymus florebat, hoc est quarto sæculo.

Quid quod ab aliis etiam observatum est, Gregorium Nazianzenum, qui ante finem quarti sæculi mortuus est, hujus Dionysii quamplurima usurpasse? Haud pauca sane loca Billius in observationibus ex Nazianzeno conguessit, et cum Dionysianis contulit. Unum etiam Dallæus ipse satis apposite observavit; et ego quamplurima apud me in eadem rem observata habeo. *Sed quæritur, inquit, uter ab utro sit mutuatus.* Et ego quidem Dionysium a Gregorio ea minime mutuatum esse credo; quia scriptor ille ab aliis omnibus ecclesiasticis scriptoribus plane diversus est, et sui tantum similis. Omnia ferme ad Neotericam Platonistarum scholam conformavit, et a verbis et a notionibus sanctorum Patrum maxime abhorruit. Quisquis totam operis ejus compagem, admirandam sententiarum ex philosophia petitarum rotunditatem, et verborum in

eandem incude formatorum perpetuam scaturiginem observat, nunquam ex Gregorio, aut alio quocunque Christiano eum sua hausisse autumabit. Qui autem Nazianzeni orationes omnibus nativæ rhetoricæ coloribus depictas, et optimo dicendi genere præcipue triumphantes legerit, quoties ad obscuriora quædam et magis philosophica deflectit, facile eum aliunde notiones eas derivasse, et quam potuit lucidissime tradidisse fatebitur. Et has quidem nonnunquam ex antiquis philosophis, sæpius autem ex Dionysio mutuatum esse credimus. Contra Dallæus duobus argumentis, Dionysium ex Nazianzeno sua mutuatum esse contendit: quorum primum manifesta principii petitione laborat, et levissimam conjecturam ab ipso excogitam pro fundamento habet. At vero, inquit, cum claris certisque argumentis supra sit a nobis demonstratum, Areopagitica nonnisi post quintum sæculum fuisse edita ac cognita, stultum et absurdum est, Gregorium a. D. 389 mortuum hos libros percolutasse, qui centum et amplius post ejus mortem annis erant nascituri. Certe si Dallæo credimus, 130 anni post obitum Gregorii elapsi sunt, priusquam Areopagitica ederentur; sed hoc ab eo tantum dictum, nusquam demonstratum est. Qui enim variarum lectionum in codice Dionysiano numerum ætate Maximi observaverit; qui varios scholiastas, quos ante Maximum in eundem notas conscripsisse apparet; qui Joannis Scythopolitani ætatem certam, et Dionysii Alexandrini incertam, idcoque, ut credibile est, multo longius ab illa Maximi remotam; qui sanctorum Patrum sexti sæculi de vero Areopagita, et aliorum de Magno et beato Dionysio sententiam; qui reliqua quæ de quinto sæculo adduximus; qui denique mss. codicum, quos alii memorant, et quem mihi vir earum rerum, dum viveret, callentissimus mihi bique charissimus non minoris antiquitatis, quam sit Septuaginta Interpretum in bibliotheca regis nostri codex, esse asseruit, vetustatem noverit; nunquam hæc de sexti sæculi editione dicta pro demonstratis, sed tantummodo pro mera ex conjectura atque præconcepta opinione prolatis habebit. Nulla itaque hic ineluctabilis temporum ratio nobis officit. Secundo inquit: Cur Gregorius, si ista a Dionysio esset mutuatus, auctorem ingrato silentio dissimularet? Cur non ejus nomen ederet apud omnes venerabile? Respondeo primo, nomen ejus ætate Gregorii non adeo venerabile fuisse; Nazianzenum eum pro vero Areopagita non agnovisse; auctorem eo quo scripsit sæculo pro viro quidem magno, sed sua sub alieno nomine edente acceptum fuisse. Respondeo secundo, Nazianzenum scriptores ecclesiasticos nominare non solere, si forte eorum sententias adducat. Saltem ego, dum illius opera percolutavi, neminem ab eo ex catholicis ita nominatum animadverti. Orpheam quidem, Homerum et Hesiodum, Pythagoram, Herodotum, Pindarum et Platonaem, Aquilam etiam atque Symmachum nominat; Christianorum scriptorum nomina, quoties

A eorum aliqua refert, semper, opinor, silentio suppressit. *Ingratum hoc silentium ego non appello: utatur, per me licet, eo dicendi genere quod ipsi maxime placebat, summus orator. Certe non magis erga Dionysium quam erga reliquos ingratus fuit. Eum enim pro more suo non semel tacito nomine, ut mihi videtur, significavit. Tum enim oratione 38 in Theophania, tum etiam 42 in Pascha hæc verba habet: Οὕτω μὲν οὐκ ἐστὶ τῶν ἁγίων, ἀ καὶ τοῖς Σεραφίμ συγκάλυπτεται καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγιασμοῖς εἰς μίαν συνιοῦσι κυριότητα καὶ θεότητα, ὃ καὶ ἄλλω τινὶ τῶν πρὸ ἡμῶν περιφλοσφρηται κάλλεστέ τε καὶ ὑψηλότερα. Sic nimirum Sancta sanctorum quæ etiam a seraphinis obteguntur ac tribus sanctificationibus celebrantur, in unam dominationem et Deitatem coeuntibus, quemadmodum et alius quidam ante nos pulcherrime et sublimissime philosophatus est. Hunc alium quemdam Dionysium significare, vir in lingua Græca summus Guillelmus Budæus observavit: quamvis S. Athanasium hic subintelligi notaverit Elias Cretensis. Sed quominus hæc de Athanasio intelligam, duo potissimum vetant, tum temporis ratio, tum genus scriptionis. Hunc enim primò Gregorius vocat τινὰ τῶν πρὸ ἡμῶν, hoc est quemdam qui ante ipsum vixit; quo loquendi genere uti solent Græci scriptores, cum hominem intelligunt antequam ipsi nati sint, aut saltem memoria pollerent, mortuum. Nazianzenus autem maximam vitæ partem cum Athanasio simul consumpsit: has ipsas orationes Constantino poli dixisse videtur ante septennium post Athanasii mortem; scripsit autem, cum de statis solemnibus agant, forte etiam antequam Athanasius decessit. Qui autem eadem ætate vixit, licet ante eum qui scribit, et antequam scribat, jam defunctus sit, dici solet Græce τις καθ' ἡμῶν, quidam qui nostra ætate vixit, ut ipse loquitur oratione 36: Ὡς τῶν καθ' ἡμῶν φιλολόγων τις. Græce enim τὸ καθ' ἡμῶν, et ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων idem sonant; τὸ πρὸ ἡμῶν igitur proprie idem quod πρὸ ἡμετέρων χρόνων, ante ætatem nostram. Ita Gregorius ipse orat. 44: Καθὼς ἤδη τινὲς τῶν πρὸ ἡμῶν τὸ Σολομώντειον ἐξεληφασιν. Orat. 28: Τὸ ἔτοιμον εἰς ἐξουσίαν ἀργὸν εἰς ἐπιθυμίαν, ὡς τις ἐφ' ἡμῶν πρὸ ἡμῶν ὡς ἰσχυρὰ τέθειται. Aliquem igitur Nazianzenus indicat, quem ipse præ ætate non novit: quod de Athanasio dici non potest. Secundo, illa verba ὑψηλότερα περιφλοσφρηται, indicare videntur aliquem, qui locutione quadam grandi atque sublimi eam rem prosecutus sit: id vero Athanasio nunquam tribuere voluit Nazianzenus, cujus styli simplicitatem ipse optime novit, cujus orationis sublimitatem in panegyrico nunquam laudavit, quem tantum σοφὸν τὸν λόγον, σοφώτερον τὴν διάνοιαν dixit. Neutrum igitur Athanasio, ambo Dionysio conveniunt; quem postremis Eusebii temporibus scripsisse nostra fert sententia. Certe quod mihi maxime verisimile videbatur dixi: et rem totam doctorum iudicio submitto.*

CAPUT XI.

Argumentum negativum refutatur. Non rejicitur quod negativum sit, sed quod in hac re vim nullam habeat. Argumentum a testimoniis affirmativum a negativum destruit. Intra annos circiter 200 quot auctores Ignatianis testimonium præbent. Ignatiana non fuerunt Alexandrinis incognita. Euty-chii narratio excutitur. Plures episcopus in Ægypto fuisse ante Demetrium probatur. De Æthiopica Ecclesiæ origine et episcopis fuxæ disputatur. Ad argumentum de Jonensibus et Boiariis respondetur; et de Hieronymo atque Epiphania. Ignota fuisse Tertulliano Ignatiana demonstrari non potest; ut neque Caio, neque Clementi Alexandrino, neque Origeni, neque Julio Africano, neque Lactantio, neque Dionysio Alexandrino. Argumenti collectio responsionum collectione expungitur.

Cum in priori *Vindiciarum* parte de omnibus quæ ad externum argumentum a testimoniis petitum B pertinent, disputare mihi constitutum sit, jamque singulos testes ad Ignatiana confirmanda adductos ab adversarii objectionibus liberaverim; necesse est ut eadem opera argumentum illud, quod omnium simul testimoniorum vim enervatum it, examinem, et formidandam alti ac diuturni silentii nubem dispergam. Ecce enim Dallæus argumentum fabricatus est et exposuit, quod unum sibi satis esse confitetur; adeo ut reliqua omnia ideo tantum afferat, ut iis satisfaciat, qui huic non argumento, sed argumentandi generi diffidunt. Hoc igitur fusc quinque integris capitibus, a quinto incipiens, prosequitur. *Primum, inquit, et quidem adversus universas istas epistolas commune argumentum a scriptoris ecclesiasticorum silentio ducitur, qui ante Eusebium apud nos floruerunt.*

Non nunc de vi argumenti a testimonio negativi, sive a silentio scriptorum petiti disputo; non nego aliquod hujusmodi aliquando etiam de suppositione alicujus scripti valere: imo libenter non tantum concedo, sed et contendo tali argumento nixum nonnunquam Eusebium ipaum, quem sequimur, aliquorum librorum auctoritatem respuisse; ut Andree et Joannis et aliorum apostolorum Actus repudiabat, ὃν οὐδὲν οὐδαμῶς ἐν συγγράμματι τῶν κατὰ διαδοχὰς Ἐκκλησιαστικῶν τις ἀνήρ εις μνήμην ἀγαγεῖν ἤξίωσε. Quos nullus unquam qui continuata ab apostolis successione in Ecclesia docuit, in scriptis suis commemorare dignatus est. *Hist. eccl. l. iii. c. 25.* Clementis etiam epistolam secundam rejecit, hanc unicam rationem reddens: Οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γνῶριμον ἐπιστάμεθα, ὅτι μηδὲ τοὺς ἀρχαίους αὐτῇ κεχρημένους ἴσμεν. *Verum hanc non perinde receptam atque approbatam fuisse pro certo habemus, quandoquidem vetustiores ejus testimonio nequaquam usos esse comperimus, l. iii. c. 38.* Ubi diligenter observandum est, discrimen in his ipsis libris dijudicandis ab Eusebio adhibitum; priores prorsus et penitus condemnat, non tantum ob testimoniorum defectum, sed et ob materiam apostolicis scriptis minime consentaneam, et plane hæreticam; posteriorem autem, quod vetustiorum testimoniis destitutus esset, pro non adeo recepto

A atque explorato tantummodo habet, unde ab aliis postea receptus est. Certum autem est Eusebium nec ullum librum inter canonicos, nec inter ecclesiasticos pro indubitate vero recepisse, quem scriptorum ecclesiasticorum ante se silentio præteritum et veterum testimoniis penitus destitutum animadvertit; neque pro indubitate falso rejecisse atque condemnasse, nisi præter testimoniorum defectum aliquid in libri materia vitiosum deprehenderit, ut in Petri et Apionis dialogis sub nomine Clementis publicatis: Ἐν οὐδ' ὄλω μνήμη τις παρὰ τοῖς παλαιοῖς φέρεται· οὐδὲ γὰρ καθαρὸν τῆς Ἀποστολικῆς ὀρθοδοξίας ἀποσῶζει τὸν χαρακτήρα. Quorum apud antiquos nulla omnino exstat mentio; neque enim sincera rectæ fidei ab apostolis traditæ nota in illis expressa reperitur. Argumentum igitur a testimonio negativum non absolute subterfugimus; sed ubi vim aliquam habet, libenter admittimus, imo et urgemus. In epistolis Ignatio ascriptis, sed nec ab Eusebio, nec ab Hieronymo memoratis admittimus; et cum nemo per quatuor sæcula post Ignatii mortem earum meminerit, omnino rejicimus. In epistolis prorsus ante hoc sæculum inauditis, ac ne nunc quidem exstantibus, sed solummodo ad eludendum S. Polycarpi testimonium excogitatis etiam urgemus; et cum nulli unquam sæculo cognitæ fuerint, pro figmento habemus. Ideo denique negans argumentum, si forte offeratur, primo discutimus; discussum, si nullam in se vim habere nobis videatur, negamus; et negationis rationem reddimus.

Ego vero, inquit vir doctissimus, non negaverim quædam esse hujusmodi, in quibus perperam hoc argumenti genus adhibeas. Et ego affirmare non dubitaverim, causam nostram ejusmodi esse, ut in ea rite adhiberi minime possit. Si enim unquam argumentum a testimonio negativum nihil valeat, id tum præcipue fit, cum datur argumentum a testimonio affirmativum, quod illi plane contrarium asserit et evincit. Contra enim affirmationem testium omni fide dignorum, nullaque falsitatis aut imbecillitatis suspicione laborantium, nihil valet aliorum negatio, multo minus silentium. Hoc quidem casu argumentum negans seipsum negat; fundatur enim in generali silentio: at cum vel plures vel etiam unus loquitur, generale silentium non est. Qui vim ejus maxime defendunt, tunc tantum efficax esse fatentur, cum nullus omnino scriptor æqualis vel suppar præstat testimonium; ubi autem vel plures vel etiam unus testatur, dici non potest nullum omnino testimonium præstare. Causa igitur nostra hoc argumentum minime admittit. Non enim tantum Eusebium, qui intra ducentos post obitum Ignatii annos vixit, floruit. et presbyter fuit, locupletissimum testem habemus, sed et ante eum etiam ab ipsa sanctissimi martyris passione complures. S. Polycarpus has ipsas epistolas, non alias aut diversas, eodem quo scriptæ sunt anno collegit, edidit, posteritati commendavit, ut fusc probatum est.

Philo et Agathopus, B. Ignatii ex Syria comites, in Actis proximo anno editis, ut videtur, epistolam ad Romanos commemorant. S. Irenæus non aliunde quam ex eadem epistola insignem sententiam transcripsit. S. Theophilus, Antiochiæ episcopus, aut certe vetus auctor S. Basilio dictus, ejusdem sæculi, aliam etiam sententiam ex epistola ad Ephesios mutuatus est. Tertio sæculo Origenes eandem commemoravit juvenis adhuc, et aliam ex epistola ad Romanos idem senex excerptis, ac utrobique Ignatium nominavit. Non igitur altum in Ecclesia, non diuturnum silentium fuit. Epistolæ S. Ignatii ab ipso earum ortu et notæ et illustres fuerunt, postquam genuino martyris fetui, non Eusebius, sed S. Polycarpus obstetricatus est. Ex quo ejus epistola ad Philippeuses data in publico Asiæ conventu personabat, Ignatiana tantopere commendata latere nullo modo potuerunt. Nullum igitur hic silentium; nullum negantis argumenti fundamentum.

Summa argumenti a viro doctissimo producti hæc est. Si veræ essent hæ Ignatii epistolæ, eæ fuissent viris eruditis, Justino in primis, et Irenæo, et Clementi Alexandrino, et Tertulliano, et aliis ejusdem census atque ævi scriptoribus cognitissimæ. Sed viris illis eruditissimis cognitæ non fuerunt. Ergo Ignatii epistolæ veræ non sunt. Tum vero pro concessio sumit, nos illud unum negaturos, ignotas scilicet fuisse viris illis has epistolæ. At nos duo hic negamus, primum, si Justinus forte, aut Clemens, aut Tertullianus, aut hi omnes Ignatii epistolæ ignorassent, Polycarpus autem, Philo, Agathopus, Theophilus, Irenæus, Origenes, illis antiquiores aut eorum synchroni novissent; nullo modo sequitur, has epistolæ Ignatii veras non fuisse: consequentia igitur tantum est probabilis, non necessaria. Secundo loco negamus ignotas fuisse illis viris has epistolæ, idque ob duas rationes, tum quod probari nunquam posse putamus, eos revera ignorasse, tum quod meliori jure nos colligimus, eos potius optime novisse. Ille enim epistolæ, quæ Polycarpo, Philoni, Agathopi, Theophilo, Irenæo et Origeni notæ fuerunt, Justino, Clementi, Tertulliano aliisque ejusdem census atque ævi scriptoribus non videntur incognitæ, fuisse. Sed Ignatii epistolæ illis, ut fuisse ostendimus, notæ fuerunt. Ergo et his. Et si in horum operibus quæ nunc exstant, mentio harum epistolarum nulla facta est, fieri tamen potest ut in illis quæ perierunt, qualia fuisse quamplurima scimus, Ignatiana commemorata sint, quemadmodum ab iis quos nominavimus commemorantur. Quod si neque in editis, neque in deperditis illi Ignatiana memorassent, ne sic quidem ullo modo sequitur, eos penitus illa ignoravisse quæ alii noverunt. Neque enim eorum cuiquam in animo fuit, omnes scriptores ecclesiasticos aut etiam maxime præcellentes nominare. Si denique hi eas forte, aut horum aliquis ignoravit, aut non vidit, aut in sua bibliotheca non habuit, illius tamen vel etiam plurimum ignotio

A efficere non potest, ut quod ab aliis visum, lectum et usurpatum fuit, id omnino non esset. Cum autem jam liquido appareat, nullum in præsentis negotio argumento neganti locum esse; illud unum, ut voluit Dallæus, nunc restat, ut negemus Ignatiana viris et Ecclesiis celeberrimis fuisse ignota, et conjecturis ejus respondeamus, quibus fretus ea asseruit, quæ ipse certissime ignoravit. Et ab Irenæo quidem orditur, de quo copiose disputat; sed ea omnia suo loco refutavimus. Ab Irenæo autem transit ad Ecclesiam Alexandrinam.

Sed neque Alexandrinis, inquit capite 7, notiozem quam Irenæo et Asianis fuisse epistolicum Ignatium satis ex qualam singulari illius Ecclesiæ traditione constat. Et sane constet Ignatium nostrum Alexandrinis non fuisse notiozem quam Irenæo et Asianis; notior enim Alexandrinis aut aliis quibuscunque esse non potuit, cum illis fuerit notissimus. Pro Athanasio loquitur sententia quam excerptis; pro Asianis epistola Polycarpi per tot sæcula apud ipsos lecta. *Sed est hæc doctrina, inquit, ob Ignatio inculcata, non aliter quam ab uno episcopo presbyteris presidente regi posse ac debere singulas Christi Ecclesias.* De singulis nihil dixit Ignatius, et potest in ea voce aliquid latere; sed si recte intelligatur, ea certe Ignatii doctrina fuit, et, ut opinor, apostolorum discipulo et episcopo dignissima. An autem hæc doctrina Alexandrinis erat incognita, ut inde etiam Ignatium iis penitus ignotum fuisse colligamus? Nihil minus. In nulla unquam Ecclesia magis recepta et observata est hæc doctrina quam in Alexandria. Nulla sunt certiora, aut magis apud omnes in confesso monumenta, quam quæ de Ecclesia Alexandrina prodita sunt. Unde vir maximus, Hugo Grotius, qui putavit, ab initio Ecclesiæ communi presbyterorum, qui iidem omnes et episcopi, ut ait, Paulo Clementique dicuntur, consilio fuisse gubernatas, in ea sententia fuit, quod exors episcoporum auctoritas Ecclesiæ consuetudine, post Marci mortem Alexandriæ, atque eo exemplo alibi introduci cœperit, ut ipse testatur epistola 162. Certe S. Marcum Alexandriæ constituisse Ecclesiam omnes scribunt, episcopatum ibi habuisse Hieronymus præfatione in Matthæum; ordinasse episcopum nomine Anianum vel Ananiam, eodem consensu tradunt: adjunxisse Aniano ut episcopo certum presbyterorum et diaconorum numerum pariter referunt. Ipse Euty chius patriarcha Alexandrinus, cujus originibus adversus Ignatium utuntur, non aliter narrat: *Credidit ab eo tempore Ananias in Christum, unde baptizavit eum Marcus, et Alexandriæ patriarcham constituit. Fuitque is patriarcharum qui Alexandriæ præfecti sunt primus. Constituit autem evangelista Marcus una cum Anania patriarcha duodecim presbyteros, qui nempe cum patriarcha manerent.* Vetus Marci Historiæ auctor, *beatus Marcus Anianum ibidem ordinavit episcopum, et tres presbyteros, et septem diaconos.* Ecce ipsissimam faciem Ecclesiæ Ignatianæ! Ananias enim idem

Alexandriæ fuit quod Ignatius Antiochiæ, quod Polycarpus Smyrnæ. Potestatem in presbyteros habuisse negari non potest, cum vel ipsum, vel successores ejus etiam ii qui eos volunt a presbyteris ordinatos, cum ea auctoritate describant. Etiam S. Hieronymus epistola ad Evagrium : *Nam et Alexandria, inquit, a Marco evangelista usque ad Heraclum et Dionysium episcopos presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant, quomodo si exercitus imperatorem faciat.* Anania itaque successores, singulares Alexandriæ episcopi, usque ad Heraclum vel Demetrium in excelsiori gradu, quam presbyteri sui, fuerunt : et quidem cum auctoritate et potestate in presbyteros, ut imperator in milites. Ita agnovit in Theophilo Alexandrino episcopo τὴν αὐθεντίαν τῆς εὐαγγελικῆς διαδοχῆς Synesius ipse episcopus, id est summam auctoritatem et exortem, non ea ætate acquisitam, sed ab ipsa successione Marci evangelistæ derivatam, epist. 66 ; ideoque eum ita alloquitur : Ἐγὼ δὲ βούλομαι, καὶ ἀνάγκη μοι θεῖα, νόμον ἡγεῖσθαι πᾶν ὃ τι ἀν' ἐκεῖνος ὁ θρόνος θεοπίστη. *Ego autem volo, et necessitas mihi divina incumbit, legem existimare mihi præscriptam quidquid ab illa cathedra tanquam divinitus indicatum fuerit,* epist. 67. Quando igitur Ignatius epistolas scripsit, eadem forma regimini ecclesiastici Alexandriæ fuit, quæ erat Antiochiæ, et quam in aliis civitatibus fuisse testantur epistolæ.

Imo vero ante Heraclum, eadem doctrina quæ ab Ignatio prodita est in Ecclesia Alexandrina tanquam ab initio tradita conservabatur. Hoc est illius martyris effatum, unde reliqua pendent : Οἱ ἐπίσκοποι οἱ κατὰ τὰ πέρατα θρισθέντες ἐν Ἰησοῦ Χριστοῦ γκώμη εἰσίν. *Episcopi per terrarum oras constituti ex Christi sunt sententia, id est ex voluntate Christi apostolis cognita et ab iis tradita ordinati.* Quibus nihil aliud intelligi potest quam episcopatum fuisse ab apostolis ex voluntate Christi institutum. Id autem Clemens Alexandrinus, a Pantæno sine controversia edoctus, populares suos diu ante Heraclæ episcopatum docuit : Ἐπεὶ καὶ αἱ ἐνταῦθα κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν προκοπαὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, μιμήματα, οἶμαι, ἀγγελικῆς δόξης, κάκεινης τῆς οἰκονομίας τυγχάνουσι. *Quoniam et hic in Ecclesia progressionem episcoporum, presbyterorum et diaconorum, imitationes, ut arbitror, sunt gloriæ angelicæ et illius dispensationis,* Stromat. l. vi. *Ex usu, inquit Blondellus, natam distributionem admittit. Accipiamus quod dat : ex usu erant hi tres gradus sive progressionem sacrorum ordinum in Ecclesia illa, scilicet in qua Clemens scripsit et presbyter fuit. Fuerunt igitur in Ægypto ex usu episcopi, presbyteri, diaconi, cum Clemens scripsit, quod Dallæi argumentum prorsus elidit, ut postea ostendemus. Sed eandem tamen, inquit Blondellus, divinitus per apostolum institutam plene ore negabat* Hoc ego effatum tam falsum esse affirmo quam quod falsissimum est. Nam ipse alibi discrete scribit, diversa præcepta episcopis, presby-

teris et diaconis in sacra Scriptura data esse : Μορφαὶ δὲ ὄσαι ὑποθῆκαι εἰς πρόσωπα ἐκλεκτὰ διατείνουσαι ἐγγεγράφαιται ταῖς βίβλοις ταῖς ἀγίας· αἱ μὲν πρεσβυτέρους, αἱ δὲ ἐπισκόπους, αἱ δὲ διακόνους, ἄλλαι χήραις. *Quamplurima autem præcepta quæ ad electas personas pertinent, in sanctis libris scripta sunt : hæc quidem presbyteris, alia vero episcopis, alia diaconis, alia autem viduis,* Pædagog. l. iii, c. 12. Agnoscit igitur Clemens, Alexandriæ Ecclesiæ presbyter, Pantæni auditor, qui post ejus mortem Alexandriæ ecclesiasticam scholam tenuit, et κατηγορῶν magister fuit, teste Hieronymo, non tantum tres gradus, sive προκοπὰς episcoporum, presbyterorum et diaconorum in Ecclesia ex usu receptos, sed et usum illum ex apostolica institutione derivatum. Quatuor enim genera personarum in Scripturis electa agnoscit ; non minus distinguit præcepta quæ dantur episcopis, ab iis quæ injunguntur presbyteris, quam ea quæ diaconis, ab iis quæ viduis præcipiuntur. At distinctæ sunt personæ, aut officia, quibus diversa præcepta demandantur. Agnovit igitur Clemens Alexandrinus eam sacrorum ordinum distributionem, cujus usum agnoscit Blondellus, divinitus per apostolos fuisse institutam. Hæc Clemens ex Pantæni schola, ex Clementis eadem Origenes. Sic enim ille juvenis adhuc homil. 13 in S. Lucam : *Si audacter expedit loqui Scripturarum sensum sequenti, per singulas Ecclesias bini sunt episcopi, alius visibilis, alius invisibilis, ille visui carnis, hic sensui patens.* Et rursus : *Ego puto inveniri simul posse et angelum et hominem bonos Ecclesiæ episcopos, et quodammodo unius operis esse participes. Quod cum ita sit, petamus omnipotentem Deum, ut angeli et homines Ecclesiarum episcopi adjumento sint nobis, et sciamus quoniam utrique pro nobis a Domino judicentur.*

Quæ certe pura putanda sunt Origenica, ut de auctore harum homiliarum dubitari non possit. Hæc autem ex sensu Scripturarum habuit Origenes, ut ipse profitetur : ex illarum igitur doctrina agnoscit in singulis ecclesiis unum hominem visibilem episcopum. Idem homilia 17 : *Sicut enim ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed et nuptiæ repellunt ; neque enim episcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua possunt esse digami ; sic forsitan et de cætu primitivorum immaculatorumque Ecclesiæ, quæ non habet maculam neque rugam, ejicietur digamus ; non quo in æternum mittatur incendium, sed quo partem non habeat in regno Dei.* Quis autem non statim videt hæc etiam esse vere Origenica ? His autem Origenes, quod ad ecclesiasticas dignitates attinet, Clementem præceptorem suum sequitur, et tanquam quatuor diversas enumerat uni quidem in hac re præcepto apostolico, sed separatim tradito, subjectas. Ita ipse in commentariis ad Matthæum difficultatem quæsitam κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων νομοθεσίαν solvere conatur. Quam hoc modo proponit : Οὐδένα γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑπερ-

οχήν τινα παρὰ τοὺς πολλοὺς ὡς ἐν συμβόλοις ἀνελη-
 φότα βούλεται ὁ Παῦλος δευτέρου πεπειρασθαι γάμου.
*Es iis enim qui Ecclesiæ nomen dederunt, neminem
 qui dignitatem aliquam præ multis quasi in symbolis
 fuerit consecutus, Paulus secundas nuptias exper-
 tum fuisse vult.* Tum vero ut ostendat omnem Eccle-
 siæ dignitatem huic legi subjectam esse, de singulis
 distincte agit, probatque primo de episcopis, secundo
 de diaconis, tertio de viduis, quarto de presbyteris,
 singulis e S. Paulo locis productis. Dein in ipsa so-
 lutione : *Μήποτε ἐπεισὺμβολὸν ἔστι καὶ ὀπίσκοπος
 καὶ ὁ πρεσβύτερος, καὶ ὁ διάκονος ἀληθινὸν κατὰ
 τὰ ὀνόματα ταῦτα πραγμάτων, ἐβουλήθη αὐτοὺς
 συμβολικῶς μονογάμους καταστήσαι. Annon quan-
 doquidem symbolum est et episcopus, et presbyter,
 et diaconus verarum secundum hæc nomina rerum,
 voluerit illos symbolice monogamos constituere?* Hos
 igitur tres distinctos gradus, sive ὑπεροχὰς et digni-
 tates ecclesiasticas Origenes ex ipso sacro codice de-
 rivat, et cum Clemente tot distincta officia distinctis
 etiam apostolicis præceptis regulata agnoscit. Ut
 in optimo de oratione libro nondum edito, sed ab
 Huetio propediem edendo, Περὶ τῶν ὀφειλῶν, seu
*De debitis in Oratione Dominica agens, postquam
 de generalibus omnium Christianorum officiis, ut
 Clementinus ille pædagogus disscruisset, hæc adit:
 Χωρὶς δὲ τούτων καθολικωτέρων ὄντων, ἔστι τις
 χήρας προνοουμένης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὀφειλὴ, καὶ
 ἑτέρα διακόνου, καὶ ἄλλη πρεσβυτέρου, καὶ ἐπισκό-
 που δὲ ὀφειλὴ βαρυστάτη ἔστιν ἀπαιτούμενη ὑπὸ τοῦ
 τῆς ὄλης Ἐκκλησίας Σωτῆρος, καὶ ἐκδικουμένη εἰ
 μὴ ἀποδιδῶτο. Præter autem hæc universuliora est
 quoddam viduæ, cujus curam gerit Ecclesia, debitum,
 et aliud diaconi, et aliud presbyteri, episcopi autem
 præterea debitum est a totius Ecclesiæ Salvatore ex-
 actum, et si non reddatur, vindictum.* Ut ipse
 etiam homilia quinta in Ezechielem : *Pro modo
 graduum unusquisque torquebitur. Majorem pœnam
 habet qui Ecclesiæ præsidet et delinquit* (id est epi-
 scopus). *Annon magis misericordiam promeretur ad
 comparationem fidelis catechumenus? Non magis ve-
 nia dignus est laicus, si ad diaconum conferatur?
 Et rursus comparatione presbyteri diaconus veniam
 plus meretur?* Plane ut idem, homilia 11 in Jere-
 miam : Πλείον ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν διάκονον,
 πλείον ὁ διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν, ὁ δὲ τὴν πάν-
 των ἡμῶν ἐγχευρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν Ἐκ-
 κλησιαστικὴν ἐπὶ πλείον (vel ἔτι πλείον) ἀπαι-
 τεῖται. Hoc est, interpretante Hieronymo, *plus a me
 exigitur quam a diacono; plus a diacono quam a
 laico. Qui vero totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro
 omni Ecclesia reddet rationem.* Origenes presbyter
 fuit, ideoque ait : *Plus a me exigitur quam a dia-
 cono, quod presbyteratus gradus esset diaconatu supe-
 rior; plus a diacono quam a laico, quia laicus, se-
 cundum illius sententiam, nullam in Ecclesia digni-
 tatem obtinet; at, inquit, ille qui ad principatum supra
 nos omnes, tum laicos, tum diaconos, tum etiam*

A presbyteros ordinatus est, hoc est episcopus, ma-
 jori adhuc debito obstrictus est. Quæ verba pessimo
 consilio dissimulavit Blondellus in apologia, cum
 ipse noverit omnia sua consecraria e prioribus ver-
 bis male deducta, his ipsis apertissime refutari.
 Idem lib. 211 contra Celsum episcopi χαρακτηριστι-
 κὸν tradit, illudque non ex humana institutione,
 aut ex Ecclesiæ consuetudine, sed ex apostolicis
 præceptis describit, et argumento e Scriptura dedu-
 cto opponit : Καὶ ὁμολογεῖ ἐν τῷ χαρακτηριστικῷ
 τῶν καλουμένων ἐπισκόπων διαγράφων ὁ Παῦλος
 ὅποσον εἶναι χρὴ τὸν ἐπίσκοπον, ἕταξε καὶ τὸν διδά-
 σκαλον, λέγων δεῖν αὐτὸν εἶναι δυνατὸν καὶ τοὺς ἀν-
 τιλέγοντας ἐλέγχειν, ἵνα τοὺς ματαιολόγους καὶ φρεν-
 ἀπάτας ἐπιστομίζῃ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ σοφίας· καὶ
 ὡσπερ μονόγαμον μᾶλλον διγάμου αἰρεῖται εἰς ἐπι-
 σκοπήν· καὶ ἀνεπιλήπτου ἐπιλήπτου, καὶ νηφάλιον
 τοῦ μὴ τοιοῦτου, καὶ σώφρονα τοῦ μὴ σώφρονος, καὶ
 κόσμιον παρὰ τὸν κἂν ἐπ' ὀλίγον ἀκόσμιον· οὕτω θέλει
 τὸν προηγουμένως εἰς ἐπισκοπήν κατασταθισμένον
 εἶναι διδακτικὸν καὶ δυνατὸν πρὸς τὸ τοὺς ἀντιλέγοντας
 ἐπιστομίζειν. *Et manifestum est quod in ipso caracte-
 ristico eorum qui episcopi (apud nos) vocantur, Pau-
 lus describens qualem virum oporteat esse episcopum,
 posuit et doctorem, iniquens eum oportere esse po-
 tentem contradicentes redarguere, ut vaniloquis et
 seductoribus obturet os per propriam sapientiam.
 Et quemadmodum unius uxoris virum iteranti ma-
 trimonium præfert in electione ad episcopatum, irre-
 prehensibilem reprehensibili, sobrium longe dissimili,
 temperantem intemperanti, compositis moribus ornatum
 vel parum incompositio; ita vult eum qui anteceden-
 ter ad episcopatum promoendus est, habere do-
 cendi facultatem, et potentem esse ad obstruendum os
 contradictoribus.* Et quidem episcopi characteristi-
 cum alibi notat Origenes, ut in commentariis ad
 Matthæum : Γενναίων ὄ, οἶμαι, καὶ ἐχόντων τὰ χα-
 ρακτηρίζοντα τὸν ἐπίσκοπον πάντα ἔργον ἦν προτρέ-
 ψασθαι τοὺς καὶ δυναμένους καὶ πειθομένους τῇ προτρο-
 πῇ, καὶ διὰ τοῦ παρέχειν ἐκ τοῦ κοινοῦ αὐτοῖς καὶ ἄλλοις
 ἐπὶ τοῦτο παρακαλεῖν. *Nobilium autem, opinor, et
 eorum qui omnia episcopum intine constituentia at-
 que describentia possident opus esset, eos adhortari
 quibus facultas suppetit, quique adhortationi obtem-
 perant, ipsisque res vitæ necessarias e communi sub-
 ministrando alios ad idem quoque impellere.* Et in
 iisdem commentariis : *Propter quod et definiens
 quales debeant esse episcopi, sic dicit : non litigiosi,
 non percussores, sed mansueti, ornati¹⁵ et quæcum-
 que inter fideles et sapientes servos inveniuntur et
 dispensatores quos constituit Dominus super fam-
 iliam suam, sicut dicit Lucas¹⁶. Erant igitur τὰ
 χαρακτηρίζοντα τὸν ἐπίσκοπον secundum Origenem,
 plane quemadmodum τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἀγίαν
 χήραν, ut ipse loquitur in S. Joannem, omnia ex
 præceptis Dominicis vel apostolicis delineata. Et
 memorabilis omnino locus est eodem libro, quo
 Ecclesias Christianorum ex adverso cum Ecclesiis*

¹⁵ 1 Tim. iii, 2. ¹⁶ Luc. xii, 42.

seu concionibus gentilium componit : Ἐκκλησία μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ φέρ' εἶπαιν ἢ Ἀθήνησι, πραεῖά τις καὶ εὐσταθής (ut de Polycarpo S. Ignatius) ἅτε Θεῷ ἀρέσκειν τῷ ἐπὶ πᾶσι βουλομένη· ἢ δ' Ἀθηναίων Ἐκκλησία στασιώδης καὶ οὐδαμῶς παραβαλλομένη τῇ ἐκεῖ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· τὸ δ' αὐτὸ ἔρει; περὶ Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Κορινθίῳ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου Κορινθίων· καὶ φέρ' εἶπαιν περὶ Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ Ἐκκλησίας τοῦ Ἀλεξανδρέων δήμου. *Nam Ecclesia Dei, verbi gratia, quæ Athenis est, mansueta est et probe composita, quippe quæ Deo, qui est super omnia, se approbare cupiat; Atheniensium autem concio seditiosa, nec ullo modo cum Ecclesia Dei quæ ibidem est, conferenda. Idem etiam dicas de Ecclesia Dei quæ est Corinthi, et ecclesia, sive concione, populi Corinthiorum; et, verbi gratia, de Ecclesia Dei quæ est Alexandria, et concione populi Alexandrini.* Memorat itaque Origenes exempli gratia tres Ecclesias Græcis notissimas, Atheniensem, Corinthiacam, Alexandrinam. Ostendit in his civitatibus populum gentilium nullo modo cum populo Christiano esse conferendum. Inde progreditur ad dignitates ecclesiasticas, easque componit cum magistratu senatuque gentilium, βουλὴν Ἐκκλησίας Θεοῦ βουλῇ τῇ καθ' ἑκάστην πόλιν συνεξετάζων, *senatum Ecclesiæ Dei senatui in qualibet civitate constituto comparans, et βουλευτὰς Christianos βουλευτὰς gentilium opponens.* Hi autem βουλευτὰς Christiani sane fuerunt presbyteri. Post hos igitur ascendit ad principem seu summum in unaquaque civitate magistratum: Οὕτω δὲ καὶ ἄρχοντα Ἐκκλησίας ἐκάστης πόλεως ἄρχοντι τῶν ἐν τῇ πόλει συγχρητέον. *Eodem modo princeps Ecclesiæ uniuscujusque civitatis cum summo eorum qui in civitate sunt magistratu conferendus est.* Ut autem presbyteri βουλευτὰς sunt, ita ἄρχων Ἐκκλησίας episcopus est, ut ipse in commentariis ad Mathæum: Οὐ μιμητέον τῷ ἄρχοντι τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἄρχοντα τῶν ἐθνῶν. *Idque cum Athenis, Corinthi et Alexandria, tum in unaquaque civitate, teste Origene, obtinuit.* Idem etiam homilia 20 in Lucam: *Si Jesus Filius Dei subjicitur Joseph et Mariæ, ego non subjiciar episcopo, qui mihi a Deo ordinatus est pater? non subjiciar presbytero, qui mihi Domini dignatione præpositus est?* Ita ille adhuc juvenis, nondum presbyter factus. Agnoscit autem in Ecclesia Alexandrina episcopum a Deo ipso tanquam patrem ordinatum, non minus quam presbyterum Domini dignatione præpositum. Unde in commentariis ad Mathæum ait: Οὕτω δὲ καὶ γονεῖς πάντας τοὺς ἀνεπιλήπτους ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἀνεγκλήτους πρεσβυτέρους λαμβάνει τις ἀνὸς ὧν καταλείπει δύο. *Ita irreprehensibiles episcopus omnes et presbyteros inculpato in parente assumit quiesciam pro duobus illis quos deseruit.* Quin etiam vetustatem dignitatemque episcopalis ordinis paulo post depingit: Ἀγὼν δὲ ἐστὶ καὶ καθελεῖν οὐκ ἔστι τὸ ἐκ πατέρων διατετραφῆαι ἐν Χρι-

στιανισμῷ μέγα φρονούντας· καὶ μάλιστα ἐπὶ τὴν τύχην πατρῶσιν ἐπαυχεῖν, καὶ προγόνοις προεδρίας ἡξιωμένοις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, ἢ πρεσβυτέρου τιμῆς, ἢ διακονίας εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. *Contentione autem opus est ad deprimentam eorum arrogantiam, qui quod a parentibus in Christianismo educati sunt, de se magnifice sentiunt, et præsertim si parentibus et proavis efferantur, qui episcopalis in Ecclesia sedis prærogativum jus, vel presbyterii dignitatem tenuerint, vel diaconi officio erga populum Dei functi sint.* His enim sua ætate plurimos fuisse invenit, quorum proavi ab episcopis educati sunt; episcopi autem illi sane fuerant S. Ignatio cœrvi, si non et apostolis. Quare in iisdem commentariis illud S. Lucæ exponens: Καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν, tanquam præceptum Christi ipsius de officio episcopi interpretatur: *Ὁ δὲ ἡγούμενος, οὕτω δὲ οἶμαι ὀνομαζέειν τὸν καλούμενον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπισκοπον, ὡς ὁ τοῖς ὑπηρετούμενοις διακονούμενος. Princeps vero (sic autem appellare existimo qui in Ecclesiis episcopus vocatur) tanquam qui ministrantibus ministrat, καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ διδάσκει ἡμᾶς λόγος, ἀτρεχὴ καὶ ἡμεῖς οὕτως ἐκείνους διδάσκει.* Nam ut postea observat: *Peccat in Deum quicumque episcopus qui non quasi conservis servus ministrat, sed quasi dominus.* Idem in Ezechielem homilia 16: *Qui vero religionem penitus aversantur, in tantum ut non curent de episcopo, de presbyteris, de diaconibus, de fratribus, sed cum omni procacitate delinquant, similes fiunt meretrici cum fiducia prostituta.* Et in Isaiam homilia 6: *Ergo hoc dicit, ut episcopus mittens aquam in pelvim et exutus vestibibus suis, et præcinctus linteo me extendente lavet pedes meos? Siquidem vos, inquit, debetis invicem lavare pedes vestros.* ¹⁰ *Si hoc est quod dicitur, nemo vestrum mandatum servabit. Nemo enim quibuscunque venientibus assumens linteum diaconus vel presbyter, sive episcopus lavat pedes. Sed si intelligas ea quæ scripta sunt, qui vere beati sunt episcopi servientes Ecclesie mittunt aquam de Scripturis in pelvim animæ, et tentant pedum discipulorum sordes lavare, et eluere, et projicere. Et sic custodiunt episcopi mandatum sequentes Jesum. Sic et presbyteri.* Quibus consentiunt ea quæ in commentariis in Joannem legimus, ^D in ms. nostro fidelius quam in editis representata p. 390: *Καὶ μὴ θαυμάσης εἰ ἀνάγειν σε δεῖ τὸ, εἰ ἀγίων πόδας ἐνίψεν, ἔπου κελεύονται αἱ ἀνάλογοι τοῖς πρεσβυτέροις πρεσβυτίδες εἶναι καὶ καλοδιδάκαλοι. Ὅρα δὲ εἰ μὴ καὶ ἐργῶδὲς ἐστὶ τὸ πάνθ' ὄντιν οὖν μαθητεύμενον ἐπὶ Χριστῷ θέλοντα τὴν λέγουσαν ἐντολήν, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἔργον ἐθέλειν ποιεῖν τὸ νίψαι τοὺς σωματικούς καὶ αἰσθητοὺς πόδας τῶν ἀδελφῶν, ὥστε τοὺς ἐν ὑποκαταποῦν ὑποθέσει βίου τυγχάνοντας πιστοὺς τοῦτο ποιεῖν, εἴτε ἐν ἐκκλησιαστικῇ δοκοῦντας εἶναι ὑπεροχῇ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, εἴτε καὶ ἐν ἄλλοις κοσμικοῖς τισιν ἀξιωμασίν· ὥστε μετὰ τοῦτο καὶ τὸν Δεσπότην ἦκει*

¹⁰ Joan. XIII, 14.

ἐπὶ τὸ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦ πιστεύοντος δούλου, καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ υἱοῦ ὅπερ ἔθος ἦν, οὐ γίνεται δὲ νῦν, ἢ εἰς ὑπερβολὴν σπανιώτατα, καὶ παρὰ τοῖς πάνυ ἀπλουστεροῖς καὶ ἀγροικότεροις γίνεται. *Nec mireris si tibi exponendum sit anagogico sensu hoc dictum, Si sanctorum pedes lavit, ubi jubentur illæ quæ presbyteris analogæ sunt presbytides honesta docere. Vide vero annon etiam laboriosum fit cuilibet discipulo Christi, volenti implere mandatum dicens: Et vos debetis alii aliorum lavare pedes, si velit corporales ac sensibiles fratrum pedes lavare, ut fideles in quovis vitæ genere existentes hoc faciant, sive qui videntur esse in sublimitate ecclesiastica episcopi et presbyteri, sive in quibusdam aliis mundanis dignitatibus; adeo ut hanc ob causam Dominus quoque veniat ad lavandos pedes servi credentis, et parentes filii: quod in more positum erat; sed nunc non fit vel supra modum rarissime et apud admodum simplices ac rusticiores fit.* Et ea etiam quæ tomo xi in Matthæum scripta sunt: Τὸ δ' ὅμοιον ἐρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ ὁρηγομένου ἐπισκοπῆς διὰ τὴν παρὰ ἀνθρώποις δόξαν, ἢ τὴν ἀπὸ ἀνθρώπων κολακείαν, ἢ τὴν ἀπὸ τῶν προσόντων λόγῳ πορισμὸν δίδόντων προσάσει τῆς εὐσεβείας. Ὁ γοῦν τοιοῦτος ἐπίσκοπος οὐ καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ οὐδὲ δύναται εἶναι ἀνεπιληπτos, οὐδὲ νηφάλιος, οὐδὲ σώφρων, μεθύων ὑπὸ δόξης, καὶ ἀκολάστως αὐτῆς ἐμφορούμενος· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ περὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐρεῖς. *Similiter autem dices de eo qui episcopatum desiderat, ut gloriam apud homines consequatur, vel hominum assentationem caplet, vel quæstum ab eis accipiat, qui sermonem fidei amplectentes pietatis causa dant. Talis igitur episcopus bonum opus non desiderat, neque potest esse irreprehensibilis, neque sobrius, neque prudens¹⁷, utpote qui gloria ebrius sit, et intemperanter ea fuerit ingurgitatus. Idem quoque de presbyteris et diaconis dices.* Hæc vel ex Græcis, vel ab Hieronymo satis fideliter versis producta: quibus et illa quæ Rufinus interpretatus est etiam consentanea sunt. Ut ex homilia in Numeros secunda, quam tandem a Rufino versam esse constat, ex prologo in Emerici Bigotii codice reperto et ab Henrico Valesio ad Eusebium edito, qui etiam in bibliotheca collegii nostri SS. Trinitatis exstat ms. Et titulus quidem ita se habet: *Incipit prologus. . . . Numerorum ad Ursacium.*

Reliqua enim manifeste sunt crasa, ob Rufini nomen, ut videtur. Prima epistolæ sententia, *utar verbis tibi, frater, beati martyris, bene admones, Donate charissime*, S. Cyprianum certe intelligit, cujus illa verba sunt in initio secundæ epistolæ: *Bene admones, Donate charissime*. Reliqua in ms. nostro cum Bigotianis prorsus conveniunt, nisi quod pro *breve saltim legatur brevi saltu*, et pro *hæc perurgente*, multo rectius, *hæc perurgente te*; Ursacium enim alloquitur, ut bene observavit Huetius. Ex versione igitur Rufini hæc Origenis habentur: *Putasne qui sacerdotio funguntur, et in sa-*

cerdotali ordine gloriantur, secundum ordinem suum incedunt et agunt omnia quæ illo ordine digna sunt? (sed ut in ms. nostro, *quæ in illo ordine dignum est?*) *Similiter autem et diaconi putas secundum ordinem ministerii sui incedunt? Et unde est quod sæpe audimus blasphemare homines et dicere. Ecce qualis episcopus, aut qualis presbyter, vel qualis diaconus! Nonne hæc dicuntur, ubi vel sacerdos vel minister Dei visus fuerit in aliquo contra ordinem suum venire, et aliquid contra sacerdotalem vel Leviticum ordinem gerere? Verum enimvero Origenes, si Blondello credendum sit, ut tria in clero capitum genera, consuetudini ecclesiarum favens, admittere passim videatur; hic tamen, binos tantum sacerdotum et diaconorum, magistri Clementeum magistram, sic etiam apud Origenem discipulum tres gradus invenio, unum diaconi in ordine ministerii, duos, episcopi scilicet, et presbyteri, in ordine sacerdotii, ut et ipse se explicat, et plenius B. Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ patriarcha lib. xiii *De adoratione in spiritu et veritate*: *Et δὲ τις ἔλοιτο καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν τάξιν πολυπραγμανεῖν, τὴν ἐν νόμῳ προανατύπωσιν καταθουμάσειεν ἂν εἰκότως Ἐπισκόποις μὲν γὰρ, ἅτε δὴ τότε καθηγεῖσθαι λαχοῦσιν, καὶ μὲν τοῖς ἐπὶ τὴν μείω διέπουσι τάξιν, πρεσβυτέροις δὲ φημι, πεπίστευται τὸ θυσιαστήριον καὶ τὰ ἔσω τοῦ καταπετάσματος, οἷς ἂν πρέποι καὶ λέγεσθαι, Καὶ φυλάξουσιν τὴν ἱερουργίαν αὐτῶν· διακόνους γὰρ μὲν τὸ, Φυλάξουσιν τὰς φυλακὰς τῆς σκηρῆς. Quod si quis velit etiam Ecclesiæ ordinem perquirere, illam quæ in lege est præfigurationem jure admirabitur. Episcopis enim, ac si tunc principatum sortiti essent, atque etiam iis qui inferiorem gradum gerunt, presbyteris inquam, concreditum est altare et quæ sunt intra velum, quibus etiam dici convenit: Et custodient sacerdotium suum; diaconis vero illud: Custodient custodias tabernaculi. Ex Rufini etiam versione Origenis Commentarii in Cantica canticorum habentur. In homilia autem, ut nunc vocatur, secunda ista legimus: *Vidit et sedem puerorum ejus, (de regina Saba et Salomone loquitur) ecclesiasticum, puto, ordinem dicit, qui in episcopatus vel presbyterii sedibus habetur. Vidit et ordinationes vel stationes ministrorum ejus, diaconorum, ut mihi videtur, ordinem memorat astantium divino ministerio. Et paulo post: Hæc ergo omnia ubi vidit in domo regis pacifici, imo Christi. Ita tres ordinis in Ecclesia Christi sub Veteri Testamento præfiguratos docet. Duos tantum Blondellus vidit, quod sedes tum presbyteris tum episcopis tribuantur. De qua re alibi. Interim Origenis sententia de diverso gradu eorum, qui in cathedris populo præsidebant, satis aperta est ex iis quæ homilia xi in Jeremiam protuli, ubi seipsum numerat inter καθεζομένους ἐν πρεσβυτερίῳ, et tamen agnoscit τὸν τὴν πάντων ἡμῶν ἐγκρατερισμένον ἀρχὴν· alibique distinguit inter ἐπισκοπικὸν θρόνον et πρεσβυτερίου τιμὴν***

¹⁷ I Tim. iii, 2.

Sed Salmasius id in Origene vidit, quod videre non potuit Blondellus, quo probet unum tantum episcopi et presbyteri gradum ab illo, ut et a Clemente, proditum: *Unum enim, inquit, σύστημα agnoscit, hoc est, collegium hominum vita spectantium et doctrina, a quo singulae ecclesiae gubernabantur.* Ut sententiam Origenis de hoc uno systemate gubernatorio ostendat, locum hunc ex lib. viii *Contra Celsum* infelicissime adducit: *Ἡμεῖς δὲ ἐν ἐκάστη πόλει ἄλλο σύστημα πατρίδος, κτισθὲν λόγῳ Θεοῦ ἐπιστάμενοι, τοὺς δυνατοὺς λόγῳ καὶ βίῳ ὑγιεῖ χρωμένους ἄρχειν ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἐκκλησιῶν παρακαλοῦμεν.* Quem ita ad suum propositum primo interpretatur: *Nos vero in singulis civitatibus aliud corpus, sive collegium patriæ verbo Dei institutum novimus doctrinæ et vitæ sanæ utentium atque ad regendum idoneorum, quos invitamus ad præfecturam ecclesiarum capessendam.* Dein observat, per illud σύστημα ἐν ἐκάστη πόλει κτισθὲν λόγῳ Θεοῦ palam esse eum intelligere presbyterium cujusque civitatis a Deo per apostolos institutum. Imo vero palam est hæc omnia esse contorta, et misere coacta: non enim simpliciter σύστημα dixit Origenes, nou *collegium hominum vita spectantium et doctrina, a quo singulae ecclesiae gubernabantur*, ut inde presbyterium eruat; sed σύστημα πατρίδος, et quidem ἄλλο, id est συστήματι πατρίδος apud gentiles in eadem civitate oppositum. Προτρέπει δ' ἡμᾶς Κέλσος καὶ ἐπὶ τὸ ἄρχειν τῆς πατρίδος. *Quin ad magistratus in patria gerendos hortatur nos Celsus:* respondet Origenes, Christianos *aliud systema patriæ agnoscere, et in illo systemate magistratus creare; plane ut alibi loquitur de Ecclesiis Dei, et ecclesiis populi in eadem civitate, de qua re supra.* Salmasius nullam mentionem facit patriæ, sed convertit in systema virorum *vita spectantium et doctrina, plane contra mentem Origenis, et verborum constructionem.* Tu ita vertas: *Nos vero in unaquaque civitate aliud systema sive cœtum patriæ verbo Dei institutum cognoscentes, potentes sermone et vitæ sanæ utentes ad præfecturam ecclesiarum adhortamur.* Prius quidem ἄρχειν cum manifeste παρέλκοι, in interpretatione omisi. Sic autem omnia clara sunt, et per illud ἄλλο σύστημα πατρίδος nihil aliud intelligi potest, quam cœtus Ecclesiae gentilium cœtibus oppositus. Quod et verba quæ mox sequuntur manifeste probant: *Καὶ εἰ ἄρχουσιν οἱ καλῶς ἄρχοντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῆς κατὰ Θεὸν πατρίδος, λέγω δὲ, τῆς Ἐκκλησίας ἐκλεγεόμενοι ἄρχουσι κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προταγμένα.* *Ac si, qui bene orantur Ecclesiae, a patria secundum Deum, hoc est Ecclesia, electi præsent, juxta præscripta Dei regunt.* Idemque maxime confirmant quæ ex eodem Opere *Contra Celsum* de Ecclesia Dei, et ecclesia populi in eadem civitate ante adduximus.

Ex his perspicuum est Clementem Alexandrinum ex Schola Pantæni, ante Demetrium episcopum, episcopatus gradum presbyteratu superiorum ab

A ipso apostolo derivasse; Origenem Demetrii synchronum, eundem ordinem ex typis legalibus, ex dictis Salvatoris, ex præceptis apostolicis deduxisse, nec unquam cum presbyteratu confudisse, sed episcopos, presbyteros, diaconos semper cum Ignatio numerasse. Ut postea Isidorus Pelusiota, presbyter Ægyptius, episcopum τύπον τοῦ Χριστοῦ appellat lib. i, epist. 136, episcopatum τὴν τοῦ τοσοῦτου ὕψους ἀνάβασιν, lib. i, epist. 104; et τὸ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ὄνομα καὶ πρᾶγμα θεῖον ὄν καὶ κρεῖττον πάσης πολιτείας τε καὶ ἀξίας, lib. ii, epist. 125, et nomen et rem ipsam divinam agnoscit, prout a presbyteratu distinguitur: agit enim de episcopatu, quem Hierax presbyter recusavit. Hæc igitur doctrina de institutione apostolica episcoporum ex mente Christi, de gradu a presbyteratu distincto, illoque eminentiore, deque obedientia ipsi tanquam Patribus a Christo constitutis ab omnibus præstanda, a S. Ignatio *ad quorundam hominum fastidium usque repetita et inculcata*, in Alexandrina Ecclesia fuit receptissima, in schola catechetica eximia quidem illa et maxime memorabili ab initio proposita, a Clemente parcius, ab Origene ad eorundem hominum fortasse fastidium repetita et inculcata; forma etiam regiminis ab Ignatio in Asiaticis ecclesiis toties decantata fuit omnibus numeris Alexandriae representata. Imo non tantum Ignatiana Ecclesiae forma ab Origene, celeberrimo Alexandrinorum magistro, ubique tanquam vetustissima et a proavis deducta celebratur; sed et Ignatii epistolæ ab ipso expresse sunt citatæ, ut late ostendimus. Fieri itaque non potest, ut argumentum aliquod formetur, quod Ignatium epistolicum Alexandrinis incognitum fuisse usque ad Eusebii tempora demonstret.

Sed *id satis constat*, inquit vir doctissimus, *ex quadam singulari illius Ecclesiae traditione plane penitusque adversante*; eamque traditionem postea usum vocat. Mirum quidem si aliquis usus, isque peculiaris, demonstraret omnia quæ ab Ignatio scripta perhibentur, fuisse illis omnibus prorsus incognita, apud quos usus ille forte obtinuit. *Quid mihi profers unius urbis consuetudinem?* aiebat olim Hieronymus: præsertim si cogitemus consuetudinem, sive usum illum ex eorum sententia qui eum tradiderunt, diu ante Ignatium, ab ipsa Alexandriae Ecclesiae fundatione usurpatum, quam ad evangelistam celeberrimum, et S. Petri coeum item referebant. Poterant sane Alexandrini et Ignatii scripta recipere, et peculiarem aliquem usum apud ipsos ab initio obtinentem, licet illis forte adversantem, retinere. Idque facere eos voluisse vel inde credibile est, quod usus ille peculiaris dicitur, adeoque aliarum omnium ecclesiarum consuetudini adversans. Quare enim ex sola Ignatii sententia sibi patefacta, eum relinquerent, quem adversus traditionem omnium ecclesiarum hactenus retinuerant? Aut si vis tanta auctoritati Ignatiæ tribuenda esse videatur, multo rectius ex usu tali, si

quis unquam fuit, concludi poterit, Ignatium illum A epistolicum Alexandrinis fuisse cognitum, quia non diu postquam epistolæ iis videntur evulgatæ, usus ille eviuit, imo evanuit; nam, teste Hieronymo, duravit tantummodo ad Heraclam, qui, vivo Origene et scribente, primo apud Alexandrinis Ignatianorum teste, factus est episcopus, et Dionysium, qui Origeni maxime favebat.

Sed videamus tandem qualis ille usus fuerit, quomodo Ignatio adversans; quali consequentia Ignatianorum ignoratio inde sequatur, et quid illa ad generale silentium ante Eusebium faciat, cui ininitur negans argumentum. Usus ille peculiaris secundum Hieronymum epist. 85, ubi contra eos disputat, qui diaconos presbyteris anteferebant, hic est: *Nam et Alexandria a Marco evangelista, usque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant; quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem industriam noverint, et archidiaconum vocent.* Secundum autem Eutychium hujusmodi est: *Constituit evangelista Marcus una cum Anania patriarcha duodecim presbyteros, qui nempe cum patriarcha manerent, adeo ut cum vacaret patriarchatus, unum e 12 presbyteris eligerent, cujus capiti reliqui undecim manus imponentes ipsi benedicerent, et patriarcham crearent, deinde virum aliquem insignem eligerent, quem secum presbyterum constituerent, loco ejus qui factus est patriarcha, ut ita semper existerent duodecim.* Neque desit Alexandria institutum hoc de presbyteris, ut scilicet patriarchas crearent ex presbyteris 12, usque ad tempora Alexandri patriarchæ Alexandrini, qui fuit ex numero illo cccxviii. Hos vult Dallæus in summa rei consentire, de tempore leviter discrepare. *Quod enim institutum, inquit, Hieronymus ad Dionysium, i. e. ad a. D. 264, durasse dicit, id Eutychius ad Alexandrum, i. e. ad a. D. circiter 308, perseverasse vult.*

Verum mihi non adeo levis discrepantia videtur: cum enim Hieronymus morem eum usque ad Heraclam et Dionysium durasse dicit, aut durationem tanquam incertam tradit, aut certe indicat Heraclam fuisse ultimum qui priori, Dionysium autem primum qui alio more factus est episcopus. Heraclas, secundum Eusebium, undecimo Alexandri anno creatus est episcopus Alexandrinus, hoc est, A. D. 232. At Eutychius Alexandrum patriarcham vetuisse tradit, ne deinceps patriarcham presbyteri crearent; primus igitur qui alio more factus est Alexandriae episcopus, secundum Eutychium, fuit Alexandri successor Athanasius, qui A. D. 326, post concilium Nicænum creatus est. Inter igitur creationem Heraclæ, qui ultimus a presbyteris factus est, auctore Hieronymo, et consecrationem Athanasii qui primus ab episcopis consecratus est, auctore Eutychio, anni ferme centum sunt. Imo majorem discrepantiam hic agnoscit Seldenus, primus hujus argumenti architectus: *Nec enim Heraclam nec*

Dionysium in more illo comprehendendi voluit Hieronymus, inquit ille; ultimus igitur secundum eum morem factus est episcopus Demetrius, anno Commodi 10, Domini 190. Quocirca Hieronymus et Eutychius non leviter de tempore discrepare dicendi sunt. Itaque ut hanc duorum testium dissonantiam tolleret, miram distinctionem excogitavit Seldenus, et cum uterque de facto, sive de usu tantummodo loquatur, et historice rem nude narrat, Alter de facto, inquit, loquitur simul ac jure loci simplici, antequam ulla omnino usus aut facti mutatio ibi introduceretur; alter de jure simplici et instituti mutatione. O præclaram atque subtilem distinctionem, et qualem fortasse diversis Justiniani juris periochis adaptare poteris: his autem historicis narratiunculis nunquam quadrare ostenderis! Priorem partem Hieronymo assignat; eum vult tum de facto, tum de jure loci simplici disserere, cum ille, nulla omnino de jure facta mentione, de facto tantummodo loquatur, illudque tam breviter tamque obscure tradat, ut vix quid voluerit intelligas. Presbyteri unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant; quo jure, quæve injuria hoc factum sit, Hieronymus non dicit; imo quid aliud fecerint, quam quod episcopum nominarint, non docet. Vult quidem Seldenus ex verbis Hieronymi colligi debere patriarcham a presbyteris electum et ordinatum fuisse, cum Hieronymus neutrum doceat. Dicit quidem episcopum ex presbyteris electum, a presbyteris, non docet; potuit autem ex presbyteris ab aliis eligi, vel a populo, vel ab episcopis aliis; et sane videntur ab antiquissimis temporibus a populo eligi Alexandriae episcopi. Idque ex antiqua consuetudine ab Epiphania observata colligi meliore jure potest; cujus hæc verba sunt hæresi 69: "Εθος δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μὴ χρονίζειν μετὰ τελευτῆν ἐπισκόπου τοὺς καθισταμένους, ἀλλ' ἅμα γίνεσθαι εἰρήνης ἕνεκα, τοῦ μὴ παρατριβᾶς γίνεσθαι ἐν τοῖς λαοῖς, τῶν μὲν τόνδε θελούντων, τῶν δὲ τόνδε. Alexandriae autem consuetudo est, ut post episcopi mortem successor non diutius differatur, sed subinde, pacis tuendæ gratia, subrogetur, ne aliis hunc, aliis illum postulantiibus, in populo jurgia et contentiones existerent. Hæc autem consuetudo supponit populum Alexandriae, ut in aliis ecclesiis, suas in eligendo episcopo antiquitus partes habuisse. Certe Eusebiani, qui creationem S. Athanasii abrogare voluerunt, defectum popularis electionis objiciebant, et episcopi Ægypti, in synodo congregati, epistola ad omnes Ecclesiæ catholicæ episcopos scripta contrarium magna animi contentione asseruerunt et testati sunt, οτι δὲ πᾶν τὸ πλῆθος καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς περ ἐκ μιᾶς ψυχῆς καὶ σώματος συνελθούσθες ἀνεβῶν, ἕκραςον, αἰτοῦντες Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον τῇ Ἐκκλησίᾳ. Quod omnis multitudo, omnisque populus catholicæ Ecclesiæ, tanquam ex una anima et corpore congregati clamoribus vociferationibusque postularunt Athana-

sium Ecclesiae episcopum dari; quod neque hi neque illi fecissent, si populi suffragia in eligendo episcopo antiquitus locum nullum habuissent. Imo Gregorius Nazianzenus orat. 21 hanc electionem non prioribus, sed posterioribus opponit, eamque apostolicam appellat. Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντός, οὐ κατὰ τὸν ὑστερον νικήσαντα πονηρὸν, οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς, ἀλλ' ἀπὸστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται. Sic igitur, atque ob eas causas, totius populi suffragiis, non autem secundum pravum exemplum quod postea inolevit, neque per vim ac caedem, sed apostolico et spiritali modo ad Marci thronum evehitur. Cum igitur totus populus electioni episcopi se insereret, et civitas amplissima esset, et maximo Christianorum numero abundaret, et praeterea presbyteri suos ibi distinctos caetus sive Ecclesias haberent (observante Eriphanio, haer. 69: "Ὅσαι γὰρ ἐκκλησίαι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ ἑνα ἀρχιεπίσκοπον οὔσαι, καὶ κατ' ἴδιαν ταύταις ἐπιτεταγμένοι εἰσὶν πρεσβύτεροι, διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας τῶν οἰκητόρων. Etenim quotquot Alexandriae catholicae communionis Ecclesiae sunt, uni archiepiscopo subjectae, suus cuique praepositus est presbyter, propter ecclesiasticas habitantium necessitates; notante etiam Sozomeno, lib. 1, cap. 15: Εἶναι γὰρ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕθος, καθάπερ καὶ νῦν, ἐνὸς ὄντος τοῦ κατὰ πάντων ἐπισκόπου, πρεσβυτέρους ἰδίᾳ τὰς ἐκκλησίας κατέχειν, καὶ τὸν ἐν αὐταῖς λαὸν συναγεῖν. Hanc enim morem esse Alexandriae, qui etiamnum manet, ut, cum unus episcopus omnibus praesit, presbyteri separatim ecclesias obtineant, et populum ad illas convenire solitum colligant); ideoque apud populum suum magnam quisque auctoritatem obtineret, electiones subito factas esse putandum est, ne mora tumultibus factionibusque occasionem praerberet. Indequo natum morem illum Alexandrinis certe peculiarem par est credere, quem memorat Liberatus in Breviario: Consuetudo quidem est Alexandriae, illum qui defuncto succedit, excubias super defuncti corpus agere, manumque dexteram ejus capiti suo imponere, et sepulto manibus suis accipere collo suo B. Marci pallium, et tunc legitime sedere. Erat igitur Alexandriae magna in eligendo episcopo, pacis gratia, festinatio, et insolita praehonore S. Marci, in creando caeremonia. Sed Hieronymus neque modum in electione, quod ad suffragia attinet, neque caeremonias in creatione adhibitas, neque jus ullum praeceteris presbyterio datum aut concessum commemorat, nisi quod ex ipsis de facto usque ad Heraclam episcopus eligeretur, et ab ipsis promulgaretur.*

Nam quod Seldenus comminiscitur Hieronymum securum de tempore Heraclam antevertente, quoniam cognovit nullum in Aegypto ante tempora Demetrii episcopum fuisse, ad citeriora descendere noluisse tempora: quia vix forsani credi potuisset ordinationem patriarchalem, postquam episcopi, saltem

A *Heracleni, tot numero instituti sunt, sine episcopis factam esse, conjectura plane est omni verisimilitudine destituta. Nam, etiamsi ordinationem patriarchalem, cum in Aegypto plures episcopi essent, sive episcopis factam esse credit nemo, quis tamen praestabit, Hieronymo notum fuisse, ante Demetrii tempora nullum in Aegypto praeter unicum Alexandrinum exstitisse episcopum? Eutychius omnium primus hoc prodidisse deprehenditur, a quo Hieronymus idem discere non potuit. Imo quis credit Hieronymum, si hoc novisset, vel si fando aliquando audivisset, id ab Evagrio celare voluisse in hoc argumento, quod magis ad exornandam presbyterii dignitatem multo fecisset? Neque igitur Hieronymus de rei jure quidquam scripsit, neque de facto tempus tam scrupulose limitavit, sed tantummodo veterem quamdam traditionem, quam a nescio quo acceperat, satis obscure descripsit, et ad retundendam diaconorum quorumdam Romanae Ecclesiae insolentiam usurpavit.*

Neque magis Eutychianae narrationi alterum distinctionis membrum respondet; Eutychius enim non de jure disputat, sed de facto, de more scilicet, atque duratione et expiratione ejus, quam attribuit edicto Alexandri patriarchae. Neque desit, inquit, mos ille presbyterorum Alexandriae constituendi patriarcham ex iis duodecim presbyteris usque ad tempus Alexandri. Male autem docet Seldenus Eutychium decretum Alexandro tribuere, quod a Nicæno concilio factum est, canone quarto; Eutychius enim tradit Alexandrum, non tantum instituisse creationem patriarchae per episcopos, sed etiam electionem ex aliis quam Alexandrinis presbyteris, de qua re nihil habet canon ille Nicænus: neque recte conjicit, canonem illum ex voto Alexandri, aut more illo Alexandrino ortum habuisse; minime enim dubitandum est quin primus canon, qui dicitur apostolicus, diu ante illum canonem Nicænum conditus sit: Ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν. Nemo enim, postquam Nicæni Patres tres episcopos ad ordinationem postulasent, duos sufficere dixisset. Quid quod pars decreti ab Alexandro facti, nec ad canonem Nicænum ullo modo pertinens, maxime notanda sit, quod videatur restringere morem antiquum de eligendo patriarcha non ad electionem a presbyteris, sed ex presbyteris factam, de qua ad verba Hieronymi diximus. Antiquum enim morem desiisse tradit, eo quod Alexander decrevit ut, vacante patriarchatu, eligerentur ex quacunque tandem regione, sive ex duodecim illis presbyteris, sive aliis virum aliquem eximium, perspectae probitatis, eumque patriarcham crearent. Electio igitur viri cujuscumque eximii, perspectae probitatis antiquum morem evacuavit; quo spectasse videntur illa pseudo-Ambrosii in cap. 4 ad Ephesios: Denique apud Aegyptum presbyteri consignant, si praesens non sit episcopus. Sed quia caeperunt sequentes presbyteri indigni inveniri ad ornatum tene-

dos, immutata est ratio, prospiciente concilio, ut non A ordo, sed meritum crearet episcopum multorum sacerdotum iudicio constitutum, ne indignus temere usurparet, et esset multis scandalum.

Sed quæcunque sit inter Hieronymum et Euty-
chium discrepantia, ex summa rei ita disputat vir
doctissimus: *Ignatius negat sine episcopo quidquam
faciendum. Apud Alexandriam presbyteri, sine epi-
scopo, non tantum presbyterum, sed etiam, quod
maximum, patriarcham faciunt. Nesciuit ergo Ale-
xandria contrarium usum esse vere apostolicum.
Ignatium ergo epistolicum notum non habuit.*

Respondeo primo, Hammoudum nostrum disser.
3, cap. 10, huic ipsi argumento a Blondello ex Euty-
chii Annalibus desumpto non paucis respondisse,
ad quæ nihil hic reponit Dallæus. Quam silentii
causam habuerit, nescio; diligentiam saltem ejus
solitam hic desideramus. Respondeo secundo, usum
hunc Alexandrinum, qualis qualis fuit, non esse
disciplinæ Ignatianæ adeo contrarium, et ex diame-
tro oppositum, ut inde ignoratio Ignatii epistolici
colligi possit. Obtinuit enim in vacatione sedis, et
ad electionem aut promotionem tantum spectat: at
de vacatione sedis, de electione, aut promotione
episcopi nihil scripsit Ignatius. Alloquitur populum
Christianum, eumque ad obedientiam episcopis suis
sibi præpositis præstandam hortatur, et nihil in
ecclesiasticis negotiis sine illis agendum monet;
quid, episcopo defuncto, faciendum sit, minime docet.
Alloquitur eos ad quos scribit de episcopis vi-
ventibus, non de mortuis, de suis, non de alienis.
Seipsum satis explicat Epistola ad Smyrneses:
*Nullus sine episcopo aliquid operetur eorum quæ
conveniunt ad Ecclesiam, verbi gratia, illa firma de-
mum eucharistia reputetur, quæ sub ipso est, vel
quam utique ipse concesserit. Non licitum est sine
episcopo neque baptizare, neque agapen facere; hoc
est, officia divina non sunt in Ecclesia peragenda
sine episcopo, aut ejus concessione. Ita Polycarpum
episcopum monet, ut nihil sine sententia ejus fiat.
Ut autem hæc admonitio Polycarpo data spectare
non potuit ad ea, quæ ipso mortuo in successore
constituendo peragenda essent, ita nec reliquæ. Si
extendantur verba Ignatii ultra suum propositum
etiam ad episcopos alienos, quos ille tamen nun-
quam respexit, illud, nihil sine episcopo faciendum,
non potest applicari ad electionem futuri episcopi;
id enim in vetustissimis ecclesiis nunquam factum
est, ut non sine episcopo episcopum eligere tene-
rentur. An id dixisse Ignatius epistolice putandus
est: Sine episcopo neminem episcopum eligite?
Quod ad electionem igitur attinet, certissimum est,
eam per presbyteros vel ex presbyteris factam sine
episcopo, non fuisse consilio Ignatiano contrariam.
Ubiunque facta est sive per presbyteros, vel ple-
bem, sive ex presbyteris, sive ex aliis, sine epi-
scopo omnino fieri potuit. Usus igitur hic Ecclesiæ
Alexandrinæ in eligendo episcopo dici non potest
disciplinæ ab Ignatio traditæ contrarius.*

Quid præter electionem presbyteri Alexandria
episcopo contulerint, incertum est: *In excelsiori
gradu collocatum episcopum nominabant,* inquit
Hieronymus. Ex tam generalibus verbis quid præ-
ter electionem determinate factum sit intelligi non
potest. Eutychius addit, eosdem capiti ejus manus
imposuisse, benedixisse, et patriarcham creasse.
Sed Eutychium ex more sui sæculi locutum
fuisse, dubitari non potest. Patriarchæ enim pri-
mævis Ecclesiæ Alexandrinæ temporibus nulli in-
ter Christianos fuere. Idem tum de impositione
manuum, tum de benedictione sentit Salsnadius in
Apparatu: Puto, inquit, *Eutychium ad suam æta-
tem respexisse, qua jam ab Alexandri usque patriar-
chæ et Nicæni concilii temporibus episcopi imposi-
tione manuum consecrabantur, et similiter existi-
masse quando presbyteri eligebant episcopum hoc
eodem ritu usos esse. Diserte tamen Hieronymus sine
consecratione, hoc est sine manuum impositione, epi-
scopum de se elegisse narrat. Quidquid igitur dixe-
rit Hieronymus de electione, quidquid Eutychius
ex eadem traditione, ut voluit, de impositione
manuum addita, quam ex sui sæculi more tantum-
modo excogitavit, et presbyteris perperam affixit;
fieri potest ut alia traditio etiam vera sit, quæ etiam
tum, cum ex presbyteris electos fuisse voluit Hie-
ronymus et Eutychius, episcopos Alexandrinos ab
aliis ordinatos fuisse perhibet. Libro enim *Consti-
tutionum apostolicarum* VII, cap. 48, legimus: Τῆς
δὲ Ἀλεξανδρέων Ἀντιανὸς πρῶτος ἀπὸ (vel ὑπὸ)
Μάρκου εὐαγγελιστοῦ χειροτονήται· δεύτερος δὲ
Ἀβίλλιος ὑπὸ Λουκᾶ καὶ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ. *Ale-
xandrinæ Ecclesiæ primus Anianus a Marco evange-
lista ordinatus est; secundus autem Abilius a Luca
iisdem evangelista. Quarto Domitiani anno, in Chro-
nico Hieronymi, Abilius, ut ipse vult, ex presbyte-
ris electus, secundum Græcorum traditionem a S.
Luca ordinatus est. Abilio (quem Melium appellare
videtur auctor *Vitæ S. Marci* anonymus, non tan-
tum quia in manu exaratis codicibus β et μ eadem
fere figura pingere mos fuit, ut notat Blondellus, sed
etiam quod η et ι ex affinitate pronuntiationis sæpe
in mss. promiscue usurpentur: neque *Latinus Le-
gendarius* ex Abilio Melium fecit, sed, opinor, ab
antiquioribus ita scriptum invenit; certe Severus
ex antiquiorum monumentis eum Melianum vocat,
quem alii Abilium, Eutychius Philetium) successit
Cerdon, ad cuius ordinationem ut et aliorum post
eum, et ante Demetrium, episcopi ex ea regione ac-
cesserunt, ut tradit Severus, qui Arabice Vitas pa-
triarcharum Alexandrinorum scripsit, apud Eccliel-
lensem. Nondum igitur patet, presbyteros Alexan-
driæ patriarcham fecisse, quod maximum est, ut
inquit Dallæus: multo minus patet, presbyteros
presbyterum fecisse, quod sine Hieronymi, sine Euty-
chii, sine cuiuspiam auctoritate tradit. Sæpe
quidem ex eo Hieronymi loco palam esse vult, legi-
timam olim presbyteris Alexandrinis ordinandi tum
episcopum Alexandrinum, tum presbyteros saltem**

in Ecclesia Alexandrina facultatem habitam esse; sed quomodo inde colligi possit, non docet. Certe Hieronymus de ordinatione presbyteri non omnino loquitur, hoc est, de presbytero per ordinationem facto, imo neque de ordinatione cujuscumque per presbyterum facta eo loci intelligi potest, quia verba quæ proxime sequuntur, et periocham claudunt, hæc sunt: *Quid enim facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non facit?* Ad quodcumque enim tempus hæc verba referantur, si de ordinatione per presbyterum facta locutus fuisset, hic locum habere non possent.

Cum igitur usus ille de electione et promotione episcopi Alexandrini, qualis qualis fuerit, (neque enim ordinationem Salmzsius, neque electionem admittit Blondellus) nulli effato Ignatiano directe opponatur, et supponat etiam eandem regiminis formam Alexandriæ ab initio semper floruisse, quam requirit et laudat Ignatius; cumque durante hoc usu, sub tempora Demetrii, Origenes, Alexandriæ scholæ celeberrimus catechista, Ignatii epistolas noverit citaveritque; ex hoc ritu colligi nullo modo potest, Ignatium epistolicum toti Alexandrinæ Ecclesie penitus ignotum fuisse.

Sed et aliud quiddam, inquit Dallæus, non minus mirabile docet Eutyechius, nempe annis a Marco ad Demetrium præterpropter 120, nullum totam Ægyptiam Ecclesiam episcopum præter unum Alexandrinum habuisse. Unde sic disputat: *Ignatius necessarium esse definit, nihil absque episcopo operari. At omne ministerium ecclesiasticum absque episcopo in omnibus Ægypti, excepta Alexandria, civitatibus ad A. D. 190 peractum est. Ægyptiacum igitur Ecclesia Ignatium epistolicum non novit.*

Respondeo primo, mirabile quidem est quod docet Eutyechius, sed si verum etiam esset, non inde sequeretur, totam Ægyptiacam Ecclesiam Ignatii epistolas ignorasse. Omnes enim Ecclesie Ægyptiacæ, sive aliquem episcopum habuerint, sive nullum, subjectæ erant episcopo Alexandrino; neque hoc negat Eutyechius. Ignatius quidem asserit, illud demum ministerium ecclesiasticum recte peragi, quod vel sub ipso episcopo sit, vel quod ipse concesserit. At hoc fieri potuit in Ægyptiacis ecclesiis episcopo Alexandrino subjectis, quæ nullo alio episcopo gauderent. Hinc igitur ignoratio Ignatianorum non sequitur. Scytharum episcopum interfuit concilio Niæno, Euseb. *De vita Constantini* lib. II, c. 7, cum Ignatiana essent notissima. Unus autem in tota Scythia episcopus fuit. Sozomenus lib. VII, c. 19: Ἀμέλει Σκύθαι πολλὰ πόλεις ὄντες ἕνα πάντες ἐπίσκοπον ἔχουσι. Certe in provincia Scythiæ, quamvis nullæ urbes sint, unus est omnium episcopus. Et lib. VI, cap. 21: Τοῦτο τὸ ἔθνος πολλὰς μὲν ἔχει καὶ πόλεις καὶ κώμας καὶ φρούρια· μητροπολις δὲ ἐστὶ Τόμης, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων.... Εἰσέτι δὲ καὶ νῦν ἔθος παλαιὸν ἐπιτάσσει κρατεῖ τοῦ παντός ἔθνους ἕνα τὰς ἐκκλησίας ἐπισκοπεῖν. Ἡαὶ provincia Scythiarum nullas urbes et vicus continet

et castella; metropolim autem habet Tomes, urbem magnam et opulentam. . . . Vetus autem illic consuetudo etiamnum manet, ut totius gentis ecclesias unus tantum regat episcopus. Hæc Sozomenus refert ad ea tempora, quibus Vetrano Tomorum episcopus fuit, qui Nicænæ synodi doctrinam amplectebatur. Plures autem ecclesie in Scythia tunc fuisse videntur, quam fuerunt in Ægypto ante Demetrium. Nam quicumque cogitaverit, quam superstitionibus gentilibus ea gens dedita fuerit, quot Judæorum millia Christianæ religioni infensa illic habitaverint, quantam seditionem illi sub Trajano in Libya, Ægypto et Alexandria, Cyrene et Thebaide, teste Eusebio, excitaverint, quamque tota Libya tunc, interfectis cultoribus, desolata sit, ut nisi postea Adrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxisset, vacua penitus terra, abrao habitatore mansisset, ut refert Orosius, facile consentiet, plures in provincia Scythiæ Christianos fuisse sub Valente, quam fuerant ante tempora Demetrii in Ægyptiaca diocesi. Cum enim Valens Vetranionem episcopum in exilium abduci jussisset, ab instituto destitit, ne tota illa provincia episcopo subjecta defectionem moliretur. Huic Vetranioni, opinor, successit Theotimus, Scythiæ Tomorum episcopus, qui in morem dialogorum et veteris eloquentiæ breves commaticosque tractatus edidit, aliaque scripsit, ut loquitur Hieronymus in Catalogo. Hic autem S. Chrysostomo maxime favit, et Epiphano adversatus est, quod Origenis scripta condemnaret, cujus libros ipse studiose defendit; unde colligimus cum, illa præsertim ætate, Ignatium nescire non potuisse, licet tantæ provinciæ unicus episcopus præset.

Respondeo secundo, historiolum illam de tribus episcopis a Demetrio primum in Ægypto factis minime fide dignam esse, sive auctorem, sive rem ipsam spectes. Primus mirabilis hujus narrationis auctor est Eutyechius, patriarcha quidem Alexandrinus, sed nimis ab originibus illius Ecclesie remotus, utpote decimi sæculi scriptor: Melchitarum quidem episcopus, sed quo multo major fuit Alexandriæ eodem tempore Jacobitarum episcopus Macarius, et cui etiam cum populo suo, Melchitis, inquam, quibus præfuit, maxima similitudo fuit. Ita enim de hoc Eutychio loquitur Elmæcinus. *Hujus tempore nulla fuerunt dissidia, et continuum odium inter ipsum et populum ejus.* Quod etiam testatur Ebn Abi Osaibæ in Vita Eutychii. Ut autem majorem huic Arabico scriptori fidem conciliet Seldenus, *Mihi sane, inquit, Eutyechius in hisce est veluti Beda plane Ægyptius, et rursus: Annales ejus ipsis Ecclesie Alexandrinæ archivis plurima debere nullus dubito.* Satis quidem magnifice de Eutychio et Annalibus ejus hæc dicta sunt; sed sine ulla veritatis specie. Arabs enim ille non tantum Beda nostro longe junior fuit, et ab originibus Ecclesie remotior (utpote qui natus sit A. D. 876, cum natalis Bedæ dies ad A. D. 673 referatur, ut annis pluribus quam 200 post superior avareat): sed

etiam ad antiquitates Ecclesiæ suæ eruendas atque explicandas multo imparatior et ineptior erat. De archivis autem Alexandriae, quibus Annales tot debere putat, prorsus incredibile est. Libri omnes bibliothecæ Alexandrinæ, capta a Meslemis urbe, statim perierunt. *Jussit Amrus Ebno'l As dispergi eos per balnea Alexandriae atque illis calefaciendis, comburi: ita spatio semestri consumpti sunt*, ut tradit Gregorius Abulfaraius. *Audi quid factum fuerit, inquit ille, et mirare.* Imo magis uirari oporteret, si post annos ferme 200 paucorum Melchitarum episcopus origines Ecclesiæ Alexandriae ibi inveniret. Certe tam negligenter Alexandriae Ecclesiæ historiam pertexuit, ut non magis hujus quam alterius cujuscumque monumenta ipsi cognita fuisse appareat. Marcum evangelistam tradit nono Claudii anno Alexandriae venisse, primo Neronis ibidem martyrio coronatum esse; et tamen idem refert, tempore Neronis Petrum scripsisse Evangelium Marci, dictante Marco, in urbe Roma. Hæc non ex Alexandriae archivis, sed diversis scriptoribus, qui contraria tradiderunt, sine judicio hausit. Conciliare hæc quidem voluit Seldenus, sed frustra. *Non solum autem tempore Neronis, sed anno ejusdem primo, necesse est ut vellet noster Evangelium hoc scriptum, quod palam est ex iis quæ infra habet de exitu tum Petri tum Marci eodem in anno.* Si enim supponatur Evangelium Marci scriptum fuisse primo Neronis anno, reliqua tamen consistere non possunt. Eo enim anno quo mortuus est Marcus Alexandriae non potuit Romæ dictare Evangelium; neque enim Euty chius, neque quisquam alius docet Marcum Ægypto ad Petrum commigrasse Romam: neque id factum docere potuit Euty chius primo Neronis anno, cum ipse tradat Petrum occisum esse anno 22, post passionem Domini, hoc est, ante imperium Neronis. Hæc autem omnia sunt ἀσίστατα. Patriarcharum nomina, et mira quidem sæpe, prodit Euty chius: annos etiam enumerat, res gestas minime commemorat. Cum ad Demetrium pervenit, quod ante dixerat, repetit: *Primus ille patriarcharum episcopus in Ægypti ditione ordinavit; ut et de Heracla: Ejus tempore appellatus est patriarcha Alexandrinus Baba, id est avus.* Quid autem in Ecclesia tunc temporis factum est, quomodo Origenes illic agitatus, non omnino docet: ut videatur Adamantium illum plane ignorasse. Neque hæc conjectura mera est; ipse enim de quinto concilio agens, hæc scribit: *Fuit etiam tempore Justiniani Origenes episcopus Manbagensis, qui metempsychosin asseruit, resurrectionem negans.* At hic ipse, quem episcopum Manbagensem vocat, alius non erat quam Origenes Adamantium, notissimus ille scholæ Alexandrinæ præfectus et Demetrii synchronus. Eum tamen, si Euty chio huic credimus, Justinianus imperator Constantinopolim accersivit, et Euty chius patriarcha Constantinopolitanus excommunicavit. Addidit autem illi tres in itinere et excommunicatione comites, Iban episcopum

Rohensem, Thaddæum episcopum Massinensem et Theodoretum episcopum Ancyrensem, quos coram imperatore atque patriarcha comparuisse docet; per Thaddæum Massinensem Theodorum Mopsuestenum intelligens, et Theodoretum pro Cyrensi Ancyrensem appellans. Solum enim Iban recte nominat Rohensem, hoc est Edessenum. Roha enim et Ἐδέσσα eadem civitas. Unde Abulpharao *Abgar rex Rohæ*, qui apud Eusebium dicitur Ἀβγαρος τοῦ ἀρχιεπισκοπῆς Ἐδέσσης. Erat autem *Abgarus*, sive *Abgarus* commune nomen Osdroenæ regulorum, quorum regia Edessæ fuit, ut testatur Procopius. Idem tradit Antonium inter Roham et Haranum occisum esse, ut in Eusebii Chronico legimus: *Antonius interficitur inter Edessam et Carras.* Ita Rohæ, hoc est Edessæ Constantium Helenam invenisse refert Euty chius. Quod si observasset Seldenus, nunquam in Euty chianis suis dixisset: *Ubinam hæc Rhœa, ego me nescire fateor*, nunquam ad Παφίαν Phœnicæ urbem confugisset, nunquam inde Drepanum in Bithynia deduxisset, nunquam verba Cedreni περὶ τὴν τῆς Δακκίας πόλιν in περὶ τὴν τῆς Παφίας πόλιν commutasset, totamque Helenæ historiam per se satis incertam tot conjecturis emendationibusque incertiore reddidisset. Quatuor itaque viros in historia ecclesiastica notissimos coram Justiniano comparuisse tradit Euty chius, qui omnes diu ante mortui fuerant: quorum omnium antiquissimus erat Origenes, non episcopus Manbagensis, sed presbyter et catechista Alexandrinus, ipse Adamantium, quem Demetrius Ægypto fugavit, idque ope trium Euty chianorum episcoporum, ut Seldenus hariolatur. Sed qualis illi de Demetrio fides adhibenda est, qui Origenem nescivit? Hic autem Demetrius ut tres episcopos in Ægypti ditione ordinavit, ita ad tres episcopos extra Ægyptum scripsit. *Eo tempore, inquit, scripsit Demetrius patriarcha Alexandrinus ad Gabium episcopum Hierosolymitanum, Maximum patriarcham Antiochenum et Victorem patriarcham Romanum, de ratione computi Paschalis et jejunii Christianorum, et quomodo a Paschate Judæorum deducatur.* At Gabium ipse tradit 17 Aurelii anno Hierosolymis episcopum creatum tres tantum annos sedisse: aut igitur sub fine imperii Aurelii, aut sub initio statim Commodi scripta est hæc epistola. Quo tempore, nec Demetrius Alexandriae præfuit, sed Julianus, nec Victor Romæ, sed Eleutherus. Certe cum epistolæ ex oriente ad Victorem de celebrando Paschate missæ sunt, Narcissus Hierosolymorum episcopus fuit; inter Gaianum autem, quem Gabium appellat Euty chius, et Narcissum, novem patriarchæ Hierosolymis sederunt. Neque vero ulla exstat memoria scriptæ ad Victorem a Demetrio epistolæ; episcopi tantum Palestinæ indicant Alexandrinos secum in die Paschatis observando consentire, idque patere ex litteris ad se invicem missis, nulla Demetrii mentione facta. Quæ dixit igitur de Demetrio Euty chius, ex archivis Ecclesiæ

Alexandrinæ non habuit; videamus an certiora de Alexandro, sub quo veterem consuetudinem desisse ait, tradat: *Alexander*, inquit, *Achillam socium suum, qui ante ipsum patriarcha fuerat, de gradu patriarchali dejecit, quia, Ario recepto, contra Petri Alexandrini mandatum fecerat.* Cum ipse antea narrasset, Achillam, postquam sex annos sederat, mortuum fuisse. Quomodo igitur ad finem concilii Nicæni, Alexander eum de gradu patriarchali dejicere potuit? Decepit eum, ut opinor, nominis similitudo. Erat enim Achilles quidam presbyter, Ario consentiens, quem simul cum Ario excommunicavit Alexander. Non est igitur adeo fide dignus Euty-chius, ut ei aut soli, aut primo hujus historiæ conditori credamus.

Respondeo tertio, plane incredibile esse, ut nullus fuerit in tota Ægypto episcopus præter solum Alexandrinum, ante Demetrii patriarchatum; et assertionem contrariam ex optimis historiæ monumentis demonstrari posse. Scripta est epistola ab Adriano imperatore ad Servianum consulem circa a. D. 152 sexaginta ferme annis antequam factus est patriarcha Demetrius: non enim ille episcopus factus est a. D. 175, ut immani prochronismo docet Salmasius in *Apparatu*; sed anno Commodi decimo, ut refert Eusebius in *Chronico*, circa a. D. 190. Haec Latine scriptam Phlegon libertus ejus conservavit, et Flavius Vopiscus ex eo transcripsit, ut ipse refert in *Vita Saturnini*. Hujus epistolæ verba sunt: *Ægyptum, quam mihi laudabas, Serviane charissime, totam didici levem, pendulam, et ad omnia famæ momenta volitantem. Illi qui Serapin colunt, Christiani sunt: et devoti sunt Serapi qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Judæorum, nemo Samaritis, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes. Ipse ille patriarcha cum Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum.* Habemus hic patriarcham, Christi episcopos, et Christianorum presbyteros. Et patriarcham quidem non tantum Casaubonus, sed et Salmasius pro episcopo Alexandrino habet. *En episcopum*, inquit ille, *Alexandrinum Adriani temporibus patriarcham dictum? Non igitur tam recens est patriarchæ nomen in Ecclesia Christiana, quam quidam videri volunt, quibus placet nec Nicæni primi concilii ætas, tanto post Adrianum intervallo, usitatum illud inter Christianos fuisse pro eo qui toti diœcesi præerat, et diœceseos exarchus dicebatur. Quos alibi refellam; et satis hic locus confutat.* Quomodo præstiterit postea id quod hæc loco promittit, aliis disquirendum relinquo. Certe libro *De primatu papæ*, cap. 4, nomen patriarchæ adhuc retinet, de exarcho diœceseos aliter, opinor, sentit. Si quis patriarcha tum vocatus est, ut de episcopo Alexandrino constat, quem Adriani imperatoris ævo sic appellatum epistola ejus ostendit in *Saturnini Vita a Flavio Vopisco posita, non eam per illud tempus habuisse significationem certum est, quam habuit postea.* Mihi vero,

A ipse ille patriarcha Adriano dictus de episcopo Alexandrino intelligi debere nullo modo videtur. Non tantum quia titulus ille nulli episcopo ea ætate, aut sequenti sæculo tributus esse appareat: sed et quod ea quæ de patriarcha narrat Adrianus, episcopo Alexandrino minime convenient. *Cum*, inquit, *Ægyptum venerit; loquitur igitur de eo qui Alexandriæ habitare non solebat, sed aliquando tantum Ægyptum adire, utpote qui in alia aliqua regione viveret.* Cum forte Ægyptum peteret, coactus est non tantum Serapidem, sed et Christum colere; ab utriusque igitur cultu erat alienus. Miror itaque cuiquam in mentem venire potuisse, hæc de episcopo Alexandrino dicta fuisse; quasi ille Ægyptum aliquando tantum peteret, et cum ibi esset, Christum colere cogeretur; præsertim cum utrumque Judæorum patriarchæ ea ætate notissimo tam probe conveniat. Judæorum patriarcham intelligo, qui in Palæstina vivebat, non qui Alexandriæ constitutus fuit, ut putabant Petitus et Petrus a Marca. De quo loquitur Origenes *Περὶ ἀρχῶν*, l. iv, c. 1: *Dicunt permanere adhuc principem ex genere Judæ, istum, videlicet, qui est gentia eorum princeps, quem nominant patriarcham.* Loquitur de re ipsi, cum Alexandrinus esset, non incomperta; et patriarcham non huic aut illi regioni præpositum, sed totius gentis principem describit. Hic igitur si forte Ægyptum veniret, et Serapidem et Christum colere cogebatur. Patriarcha igitur Adriani cum archisynagogis Judæorum procul dubio numerandum est. *Christi autem episcopi, et Christianorum presbyteri ad Ecclesiam Ægyptiacam pertinebant.* Et recte inter sparsos ad jus Justinianeum flores observat Hugo Grotius: *Episcopos Christianos a presbyteris distinguit Adrianus imperator, in epistola quæ est apud Vopiscum Saturnino.* An enim de illis ita loqueretur Adrianus, si presbyteri soli in Ægypto tunc temporis fuissent, episcopi nulli? Mirum subterfugium est quo utitur Seldenus: *Non tam de episcopis, quam de eis qui se episcopos ibi dixere, loquitur Adrianus; quasi qui se episcopos dixere, episcopi non essent. Non eos accusat, quod nomen simularent, aut fictum sibi sumerent; sed quod religionem proderent, quod Serapin colerent, qui se non simpliciter episcopos, sed Christi episcopos dicerent, adeoque Christianæ religionis curam sibi primo loco vindicarent; quod cum aliarum Ecclesiarum episcopi ad sacrificandum diis gentilium cogi nullo modo possent, illi ob insitam genti levitatem Serapim adorarent.* De episcopis igitur loquitur Adrianus: *Neque autem hinc sequitur, episcopum ibi fuisse tunc aliquem præter patriarcham alium, qua episcopi nomen aut dignitas presbyteri nomine superius habitum, aut ab eo diversum, inquit ille.* Quasi vero Adrianus cognoverit illud arcanum, quod isti tantopere venditant, aliquando eisdem vocari episcopos et presbyteros: quasi ille apostolorum consuetudinem sequeretur, et aliter eas voces acceperit ac vulgo homines tum

locuti sunt. Certe Adrianus episcopus a presbyteris A aperte distinguit, eosdemque superiores facit. Primo loco Christi episcopus nominat, et cum Christianos, tum etiam illos, quasi, scilicet, Christianorum principes, Serapi devotos esse dicit: postea presbyteros nominat, eosque quasi inferiores, aut inter aruspices et alyptas numerat, aut aruspices et alyptas facit; quæ omnia distinctionem manifestam et imparitatem sonant, episcopique nomen non tantum a nomine presbyteri distinctum, sed et superius habitum ostendunt.

Ut omittam ea quæ de episcopatu Ægyptiaco, quo ante epistolam Adriani excidit Valentinus, et paræciis, quibus præfectus Eusebio dicitur Demetrius, tradiderunt Hammondus et Thorndicius, certum est neque Græcis neque Latini notam fuisse traditionem illam de episcopis in Ægypto a Demetrio primum factis. Exstat Evaristi nomine epistola ad omnes per Ægyptum fratres, hoc est episcopos; largimur quidem, hanc epistolam Evaristi non esse; sed ut et adversarii largiantur necesse est, auctorem epistolæ plures episcopos Evaristi ætate in Ægypto fuisse opinatum esse. Leonidem, Origenis Patrem sub initio Demetrii fuisse crediderunt nonnulli. Ita certe Suidas ex veterum aliquo: Ὀριγένης Λεωνίδην εἶχε πατέρα ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα. Idem etiam testatur Chronographus Joel, de Severo imperatore agens: Ἐφ' οὗ Λεωνίδης ὁ ἐπίσκοπος καὶ πατὴρ Ὀριγένους ἐμαρτύρησε. Licet enim Leonidem nunquam episcopum fuisse crediderim, is tamen certe, quisquis fuit, qui primum illum episcopum tradidit, credidit episcopos fuisse in Ægypto ante triumviratum Dionysianum. Notat enim Seldenus Demetrium, summum Origenis adversarium, tres sibi, procul dubio velut auxiliarios episcopos instituisse; hæc igitur institutio ad postrema Demetrii pertinet; diu enim Origeni amicissimus fuit, teste Eusebio lib. vi, c. 8. Tres itaque instituit Demetrius episcopos auxiliarios, ut eorum scilicet ope adjutus, majore auctoritatis pondere Origenem in synodo opprimeret: neque enim quisquam synodum nationalem unquam audivit coactam sine episcopis. At si Demetrius tribus tantum auxiliariis episcopis, iisque contra antiquissimam Alexandrinæ Ecclesiæ, imo totius Ægyptiæ consuetudinem ordinatis, stipatus atque communitus adversus Origenem synodicam sententiam protulisset; an id Origenes ipse, an Eusebius, acerrimus ejus hyperaspista, tacuisset? Demetrius synodo coacta decreto sancivit, Origenem Alexandria pellendum esse, ut in Apologia Eusebii proditum est. Ex illa his verbis rem narrat Photius cod. 118: Σύνοδος ἀβρολίετοι ἐπισκόπων καὶ τιῶν πρεσβυτέρων κατὰ Ὀριγένους, quæ minus recte ab Huetio exhibentur: *Synodus prior episcopis aliquot et presbyteris confecta*; non enim hoc Græca volunt, sed: *Synodum episcoporum, et aliquot etiam presbyterorum* indicat, quod aliud est; episcopos, scilicet, fuisse plures, aliquos autem et presbyteros. Blondellus vero, ut

solet, hæc mire ad rem suam accommodavit. Nam in Addendis ad pag. 199, l. viii Apologiæ suæ: *Ascribe*, inquit, *Origenem presbyterorum decreto pulsum refert Photius cod. 297*. Tot quidem codices Photius non habet; sed hæc, sine controversia, verba respexit quæ pag. 297 habentur: Ἡ δὲ [Σύνοδος] ψηφίζεται, *synodus decretum facit*, inquit Eusebius apud Photium, synodus episcoporum, cui interfuerunt aliquot presbyteri. Hoc autem decretum synodi, cui præsidebat Demetrius, et in qua tot sedebant episcopi, simpliciter decretum presbyterorum dici quis ferat? Si tres episcopi tantum cum Demetrio convenissent, aut Eusebius, aut Pampphilus synodum appellasset episcoporum? nonne aliquid ex ea paucitate episcoporum ad defensionem Origenis traxisset Eusebius? Cum posteriorem quemdam conventum describit, qui sacerdotio Origenem privavit, quod prius in synodo factum non est: Ἄλλ' ὄγε Δημήτριος ἄμα τισὶν ἐπισκόποις Ἀγυπτίοις καὶ τῆς ἰερωσύνης ἀπεκέρηξεν, inquit; nonne minorem numerum episcoporum in depositionem ejus consensisse innuit? et an pauciorum quam trium episcoporum subscriptiones accepisset Demetrius? Si tam pauci in Origenem consensissent, iique a Demetrio tanquam auxiliarii noviter instituti, sine dubio Origenes ipse de abrogata veteri consuetudine, de auctoritate paucorum novitiorumque episcoporum disputasset: ille autem de novis non episcopis, sed litteris, de multitudine, non de paucitate eorum, qui cum Demetrio in se conspiraverant, conquestus est: Τοῦ ἐχθροῦ πικρότατα ἡμῶν καταστρατευσαμένου διὰ τῶν καινῶν αὐτοῦ γραμμάτων, καὶ ἀληθῶς ἐχθρῶν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐν Ἀγύπτῳ ἀνέμους καθ' ἡμῶν ἐγειραντος. *Inimico adversus nos acerbissime pugnante, per suas novas litteras revera Evangelio inimicas, omnesque Ægypti ventos adversus nos concitante*, ut ipse de Demetrio loquitur, in præfatione tomi sexti in Joannem. Si denique tres tantum episcopi in Ægypto Demetrio auxiliarii essent, an synodorum illarum decretis consensisset universus orbis, excepta Palæstina, Arabia, Phœnicia et Achaia, quod testatur S. Hieronymus? Non est igitur dubium, quin episcopos ex Ægypto plurimos in Origenem concitaverit Demetrius; quem idcirco falso tres tantum constituisse tradit, nullo auctore, Eutychius; eosque in hunc ipsum finem constitutos ut Origenem pellerent, nulla cum ratione statuit Seldenus.

Præterea constat ex epistola Alexandri Alexandriæ episcopi, ante concilium Nicænum pene centum episcopos Ægypti consensisse in condemnationem Arii et aliquorum etiam episcoporum. Constat etiam, nunquam fieri mentionem pauciorum in illa diocesi episcoporum prioribus temporibus. Verisimillimum igitur est, non multo pauciores olim fuisse. Ut ad ea tempora propius accedamus, quæ Eutychius indigitat: Dionysius qui Heraclæ successit quinto imperatoris Philippi, sex annis ante Ori-

genis mortem, cui et maxime favit, nihil de Demetrii aut Heraclæ auxiliariis dixit; de variis episcopis loquitur, non tanquam novis, sed ut alii de suis solum in propriis diocesisibus. Scripsit ad Cononem Hieropolitanum episcopum, ad Hieracem episcopum Ægyptiacum, ad Ammonem Berenices episcopum, ad Basilidem Pentapolitanum episcopum, et alios. Sub illius pontificatu ἐν Πενταπόλει τῆς ἄνω Λιβύης τηνικαυτά τινες τῶν ἐπισκόπων ἐφρόνησαν τὰ Σαβελλίου, quidam episcoporum in Pentapoli Sabelliū sententiam amplectebantur, quidam autem orthodoxi eum coram Dionysio Romano accusabant: erant igitur tunc temporis in Pentapoli episcopi complures, neque pauciores, opinor, quam ibidem circa Alexandri tempora exstiterunt. Nam cum postea Palæbica et Hydrax, vici Pentapolis, sibi proprios episcopos fieri curassent, ab omnibus Synesio renuntiatum est πάτριον εἶναι καὶ ἀποστολικὸν Ἐρυθρίτιδας εἶναι καὶ ταύτας τὰς ἐκκλησίας, ex patria et apostolica ordinatione Erythro contributas esse has Ecclesias, Erythræi igitur episcopi jurisdictionem secundum morem Ecclesiæ Ægyptiacæ ad apostolica tempora referebant. Et Siderius Palæbicae episcopus, nemini succedens, siue successore mortuus est; nam decreto Theophili episcopi Alexandrini: Παλαίβισσα καὶ Ὑδραξ εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν ἐτάχθησαν, καὶ πρὸς τὸ Ἐρυθρὸν ἀνεληφθῆσαν, Palæbica et Hydrax in antiquum ordinem τὰ δακτῶν, et Erythro contributæ. Idem etiam Dionysius narrat, Chæremonem episcopum Nili, ὑπεργῆρων extrema senectute, mota persecutione in Arabiam cum conjuge sua secessisse; quem credibile est sedem eam tenuisse antequam Demetrius auxiliarios adversus Origenem sibi adjunxit. Imo duos libros *De promissionibus* scripsit commotus libro Nepotis Ægyptii episcopi, qui Chiliastarum doctrinam pronulgaverat, et jampridem mortuus fuerat. Nepos hic reliquit Psalmidiam, ἧ μέχρι νῦν, inquit Dionysius apud Euseb. I. VII, c. 25, πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν εὐθυμοῦνται. Illud autem μέχρι νῦν, usque ad hoc tempus, non modici temporis intervalum notat. Idem rursus: *Cum in Arsinoitica præfectura essem, ἐνθα πρὸ πολλοῦ τοῦτο ἐπιπόλαζε τὸ δόγμα, in qua jampridem increbuit hæc opinio*: ubi illud πρὸ πολλοῦ, sive jampridem, non potest intelligi de sententia nuper orta, sed vetusta et inveterata, quæ tamen relicto a Nepote libro nitebatur. Diu itaque mortuus est Nepos episcopus τῆς Αἰγύπτου ante pontificatum Dionysii, episcopus autem factus diu ante Demetrii auxiliarios.

Denique traditio illa, de tribus episcopis a Demetrio primo in Ægypto factis, omnibus Græcis atque Latinis ignota fuit: traditio autem illi contraria, de episcopis a S. Marco in Ægyptiaca diocesi institutis et Græcis et Latinis, atque Arabibus nota fuit. Simeon Metaphrastes de S. Marco: *Constituit et confirmavit ecclesias per Libyū, Marmaricum, Ammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, locaque quæ Bucolicæ dicebantur..... Ordinaverat au-*

A tem pro se episcopum Alexandria Anianum: aliis quoque Ecclesiis longe lateque episcopos, presbyteros, diaconos dederat. In Synaxario Græco S. Marcus describitur πανταχοῦ θαυματουργῶν, καὶ τὰς Χριστοῦ ἐκκλησίας κατακοσµῶν χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν. Nicephorus Callistus lib. II, c. 45: Ἐν Κυρήνῃ τε καὶ Πενταπόλει πολλὰ καὶ ἀπειρα ἐργασάμενος, καὶ ἐκκλησίας ἀνοικοδομήσας, κλήρους τε καὶ ἐπισκόπους καὶ τὰλλα προσηκόντως διενεργήσας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πάλιν ἐπάγειται. Hæc Græci. Vita S. Marci ex antiquissimo codice ante 100 annos descripta: *Beatus autem Marcus Anizantum Alexandria ordinavit episcopum, et tres presbyteros, id est Melium, Sabinum et Cerdonem, et septem diaconos, et alios undecim ad ecclesiasticum ministerium pertinentes. Et Pentapolim pergit.... et ordinans episcopos per regiones illas et clericos, iterum Alexandria venit.* Rabanus Maurus eadem cum Metaphraste tradit, ut et Notkerus, et Alfricus Cantuariensis episcopus, et Ordericus Vitalis. Inter Arabes Martyrologium Melchitarum: *Aliquandiu moratus est Marcus in urbe Cyrene Cyrenæorum, indeque Alexandria quæ apud Pharum est, perrexit: dein in Barcam profectus est, multaque edidit miracula, et Christi ecclesias exornavit, constituens eis episcopos, atque his inferiores sacerdotes.* Et Severus De Vitis patriarcharum Alexandrinorum: *Ipse vero discedens Pentapolin perrexit, mansitque ibi annos duos, annuntians et ordinans episcopos, presbyteros, et diaconos in omnibus ejus provinciis.* Ut videre est apud Ecchellensem. Nullum igitur Eutychiæ traditionis fundamentum est.

Respondeo quarto, ne Eutychium quidem ipsum hanc historiolum tanquam traditionem a majoribus acceptam referre, sed velut quæstionis Criticæ aut Philologicæ, apud Arabes sui temporis agitatæ, solutionem in honorem Ecclesiæ suæ factam. Arabes enim putabant, aut putari voluerunt, nomen papæ, sua ætate pontifici Romano peculiariter attributum, primo fuisse Alexandrinis episcopis datum, et a populo Ægyptiaco usurpatum, et ab illis ad Romanos pontifices devolutum, ut tradunt Georgius Homaidius et Abubæcrus Habbasides apud Ecchellensem. Cum igitur a Græcis eruditi intelligerent, eum D titulum primo patriarcharum Alexandrinorum Heraclæ attributum fuisse, a Dionysio, scilicet (quem scriptorem vocat Eutychius; nullius enim Alexandrini episcopi ante eum scripta exstabant), qui in epistola ad Philemonem hæc tradiderat: *Τούτον ἐγὼ τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον παρὰ τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἡρακλᾶ παρέλαβον. Hanc ego regulam ac formam a beato papa nostro Heraclæ accepi*; cum hæc, inquam, a Græcis accepissent, rationem excogitarunt, quare hic Heraclæ potissimum titulus attribueretur; et cum vocem πάντων ad πάντων inclinare viderent, neque enim deerant Græculi qui etiam illuc traherent, miram hanc historiam excogitarunt, qua non sub Demetrii tempore, sed Heraclæ, populum illud discrimen inter episcopos Ægypti

nuper institutos, et Alexandrinum patriarcham animadvertisse ostendant, ut postea vulgarem episcopum *abba*, patriarcham *papam*, id est *avum* appellarent, quoniam ipsi episcopi patriarcham *abbam* vocarent. Hæc vera esse vel inde primo perspicitur, quod Eutychius non perpetuam narrationem texat, aut historiam de institutione episcoporum electioni presbyterorum immediate subjungat, sed quæstionem obiter inserat, quare patriarcha Alexandrinus dictus sit papa? Quam quidem quæstionem dissimulat Seldenus, ut tanquam partem prioris historię posteriorem inducat. Ita enim Eutychium loquentem repræsentat: *Is etiam* (nempe Alexander) *petiit ab eis, ne patriarcha Alexandrinus papa vocaretur, quod significat avum.* Ita vertit *petiit ab eis*, et ex alio codice dixit vel *mandatum dedit eis*, ac si decreverit Alexander, ne posthac patriarcha Alexandrinus papa diceretur. Cum ipse Alexander eo ipso nomine a suis vulgo indigitaretur. Inscriptio epistolæ apud Athanasium libro *De synodis*: Μακαρῶν πάππᾶ ἐπισκόπου ἡμῶν Ἀλεξάνδρου οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Prima epistolæ sententia: Ἡ πίστις ἡμῶν ἔκ προγόνων, ἣν καὶ ἀπὸ σοῦ μεμαθήκαμεν, μακάριε πάππα, ἐστὶν αὐτή. Et in corpore epistolæ, ὡς καὶ σὺ αὐτὸς, μακάριε πάππα. Athanasius Alexandri successor Alexandrum papam vocavit, et ipse ab Ischyra, Arsenio, Constantio πάππας vocatus est. Sed hanc versionem satis exagitavit Ecchellensis. Doctissimus Pocockius nos ter ita reddit: *Quod autem quærentur [nonnulli], quare patriarcha Alexandrinus vocetur papa? (cujus nominis significatus est avus) [sciendum est].* Ut igitur illi quæstioni responderet Eutychius, illa de tribus a Demetrio, viginti ab Heracla factis episcopis inaudita tradit, ut solent illi, qui de vocabulorum originibus disputant. Omnia autem quæ tradit et futilia, et falsa et absurda sunt. Statuit enim *abba* sive *πάππας* significare *avum*, titulum illum patriarchæ datum, cum alius reliquis episcopis competere; idque primo Alexandriæ, ut postea, scilicet, Romano pontifici attribueretur. Ut igitur hæc fabula penitus explodatur, ostendam primo vocem *πάππας*, quæ Heraclæ tributa est, nunquam significasse *avum*. Vocem hanc Syracusanam esse voluit Grammatici nonnulli. Suidas: Οὕτω δὲ λέγεται παρὰ Συρακουσίοις ὁ πατήρ πάππας. Eustathius: Ἄλλοι δὲ, ὅτι παρὰ Συρακουσίοις πάππας ὁ πατήρ. Aliter Etymologus: Οὕτω λέγεται παρὰ Συρακουσίοις ὁ πατήρ, πᾶς. Quod quidem verum esse potest, alterum non item. Nam vox *πάππας* ipsis Syracensis longe antiquior est. Syracusæ enim ab Archia conditæ sunt vel sub Clidico, ut Eusebius, vel potius sub Æschylo Atheniensium rege, ut Marmor Arundellianum; hæc autem vox sub Diogeno ab Homero usurpata est, de Nausicaæ, *Odys.*, Z,

Ἡ δὲ μὲν ἄρχη στῆσα φίλον πατέρα προσέειπε· Πάππα φίλ'.

Ubi vocis interpretatio certissima est, *Pater*

chære; alloquitur enim φίλον πατέρα. Hesych.: Πάππα, προσφώνησις παιδὸς πρὸς πατέρα. Primæva igitur significatio τοῦ πάππας, vel poetice πάππας, est *pater*. Idem etiam verbum παππάζειν inde deductum usurpat *Iliad.*, E:

Οὐδὲ τί μιν κἀιδες ποτὶ γούνασι παππάζουσιν.

Ubi vetus Scholiastes: Παππάζουσι, πάππα φωνοῦσι, πατέρα καλοῦσι. Hesychius post V. Παζόνης, habet παππάζειν, παρακαλοῖεν. Sed utrumque locum obiter emaculandum censei, qui post nuperos editores adhuc in mendo jacet. Primo igitur Παζόνης, οἱ κατ' Ἴταλίαν, manifeste corrupta sunt, et series litterarum pro ζ postulat ξ. Sic igitur legas: Παζοί, νῆσοι κατ' Ἴταλίαν, Παζα, ἡνσίαι **B** *prope Italiam.* De quibus Plinius l. iv, c. 42: *Circa eam aliquot, sed ad Italiam vergens Thorones, ad Leucadiam Παζα δύο, quinque M. discretæ a Corcyra.* De quibus etiam Polybius intelligendus l. ii: Συνέβαλον τοῖς τῶν Ἀγαίων σκάφει πρὸς τοὺς καλουμένους Παζούς, vel forte, τὰς καλουμένας Παζούς. Secundo pro παππάζειν, παρακαλοῖεν, legendum quivis statim videt, παπάζειν, πατέρα καλοῖεν. Ita apud Aristophanem, optimum linguæ Atticæ interpretem, Trygeus filias alloquitur, in *Pace*:

Ἦνικ' ἀν ἀτιζήτ' ἄρτον πάππας με καλοῦσαι.

Cum panem petitis papam me vocantes.

Quem locum respiciens Hesychius: Πάππας, πατήρ ὑποκόρισμα. Et ita filię Trygæum alloquuntur: Ὡ παππᾶ. Ita rursus et in *Vespis*, ubi Scholiastes: Παππᾶ δὲ, πάτερ. Erat igitur hæc liberorum ab ipsa linguæ Græcæ origine blanda appellatio patri data. Posteriores Græci eandem appellationem etiam illis tribuerunt, quos quasi patrum loco habemus. Scholiastes Homeri: Πάππα, προσφώνησις φιλοφρονητικῆ νεωτέρου πρὸς πρεσβύτερον. Juniores senioribus tanquam filii parentibus titulum hunc tribuebant; et ubi ætati dignitas aliqua accessit, titulus venerationis habebatur. Τὸ πάππα καὶ τὸ ἀππα οὐ φιλῶς ὁ πατήρ, ἀλλὰ πρὸς πατέρα σεπτικῆ φωνῆ, Suidas. Sub hac venerationis nota πάππας a Græcis, *papa* a Latinis, primævis Ecclesiæ temporibus tribuebatur episcopis, quos loco spiritualium patrum habuerunt. Nulla hic *avi*, nulla *patris patrum* notio. Hoc autem secundo apparet, quod titulus ille eodem ævo quo de Heracla usurpatus est, aliis episcopis quam patriarchis communis erat. Clerus Romanus ad clerum Carthaginensem: *Didicimus recessisse benedictum papam Cyprianum a Clementio subdiacono.* Idem in titulo epistolæ ad ipsum scriptæ: *Cypriano papæ presbyteri et diaconi Romæ consistentes* S. Ita Romæ, ita in Africa locuti sunt: *Universi confessores Cypriano papæ S.* Hieronymus aliquando Theophilum episcopum. Alexandrinum papam appellat, ut in Apologia adversus Ruffinum, *Ergo et epistolæ papæ Theophili et Euphrasii et aliorum episcoporum te petunt, te lacerant;* et paulo post: *Lectis nuper papæ Theophili epistolis,*

iterumque: *Nunc primum a papa Theophilo didicisse impietates ejus.* Et in epistola ad ipsum data: *Admirere ergo, papa amatissime atque beatissime.* Non quod hunc titulum Alexandrino episcopo peculiariter crederet; Anastasium enim simul cum Theophilo nominans, illum, non hunc, papam vocat: *Quid faciunt epistolæ Theophili episcopi, quid papæ Anastasii, in toto orbe hæreticum persequentes?* Imo in epistola ad Theophilum data Anastasium papam appellat, *Ex dispensatione Dei factum puto, ut eo in tempore tu quoque ad Anastasium papam scriberes.* Alios etiam eodem nomine indigitat: *Ne me mittas ad sex millia librorum ejus, quos legisse beatum papam Epiphanium criminari;* et rursus: *Erupit aliquando contra papam Epiphanium, Apologia secunda.* In proemio Commentariorum in Jonam, *Cæterum non ignoramus, Chromati papa venerabilis.* In epistola ad Augustinum: *Incolumem et mei memorem te Christi Domini clementia tueatur, domine venerande et beatissime papa.* Ita reliqui ejusdem ævi nomen papæ cuilibet episcopo tribuebant. Tertio, usitatum hunc titulum etiam ante Dionysium et Heraclam docet nos Tertullianus lib. *De pudicitia* cap. 13, qui de episcopo Romano hæc habet: *In eum hominis exitum, quantum potes, misericordiæ illecebris bonus pastor, et benedictus papa concionaris.* Cum igitur vox papa nunquam significet avum, sed omnibus episcopis semper tributa sit, et prius quidem episcopo Romano quam Alexandrino, inania sunt omnia ob quæ hanc historiam excogitarunt Arabes; falsa etiam et historia ad horum tantum confirmationem tradita.

Excussimus traditionem Ægyptiacam, quam nos nunquam natam fuisse contendimus, et ab Arabibus tantummodo fictam; ecce autem etiam redivi-vam et ad hunc usque diem superstitem! *Euty-chianam traditionem firmat idem institutum, inquit Dallæus, in antiquissima et nobilissima Ecclesiæ Ægyptiacæ traduce, Æthiopica Christianitate, ad hæc usque temporu scrutatum. In omni enim Æthiopica Ecclesia unus est jam ab antiquis temporibus episcopus, abuna, ut vocant, id est patriarcha, qui etiam hodie ab Alexandrino patriarcha consecratur et mittitur.* Antiqua autem tempora quæ sint, postea ostendit; ait in Æthiopiæ pariter ac Ægypti amplissimis et Christianissimis civitatibus nullos ad a. D. 190 episcopos, abunam tantum fuisse Æthiopicum ut et patriarcham Alexandrinum.

Quæro autem unde hæc omnia pro compertis habeat vir doctissimus. Testes quatuor adducit, Alphonsum Mindesium, Nicolaum Godignum, Joannem a Sanctis, Franciscum Alvarem, ruperos scriptores omnes, Jesuitas aut Dominicanos. Quid autem illi testantur? an Christianitatem Æthiopicam ab initio fuisse Ecclesiæ Ægyptiacæ traducem? an ab antiquo usque ad a. D. 190, fuisse in Æthiopia patriarcham aut abunam cum presbyteris quamplurimis, episcopo autem nullo? an hanc regimini formam ab Ægyptiis fuisse derivatam, et

apud Æthiopas intemeratam ad sua usque tempora permansisse? nihil horum. Id unum asserunt, superiori sæculo nullos fuisse in Ecclesia Æthiopica episcopos, abunam unum ab Alexandrino patriarcha electum et creatum. Demus igitur id verum esse, quod eorum testimonio confirmatur, etiamsi illis longe plures contrarium plane doceant, atque inter eos ipse Salmasius. An inde sequitur traditionem Eutychianam in Ægypto revera ab initio obtinuisse, et omnem Ignatianis epistolis fidem abrogandam esse? Nulli fuerunt in Æthiopia episcopi præter unum abunam sæculo xvi. Ergo nulli erant in tota Ægyptiaca diocesi primo vel secundo sæculo usque ad a. D. 190 episcopi præter Alexandrinum patriarcham; ideoque epistolæ Ignatii confictæ sunt. Non probat aut admittit, opinor, hanc consequentiam vir doctissimus. Reliqua enim omnia quæ enumeravimus, ad Eutychianam traditionem firmandam, plura autem ad Ignatium epistolicum rejiciendam necessaria sunt: quæ adhuc nullo testimonio confirmantur, imo quæ nullo confirmari possunt.

Primo enim Christianitas Æthiopica ab initio non videtur fuisse Ecclesiæ Ægyptiacæ tradux. Nam, teste Irenæo, l. iii, c. 12, *Spado reginæ Æthiopum missus est in regiones Æthiopiæ prædicaturus hoc quod ipse crediderat.* Idem testatur Euseb. l. ii, c. 1, et S. Hieron. in *Litu Isaiæ*, et S. Cyril. catech. 17. Unde et Æthiopes ipsi a Philippo apostolo se ad fidem conversos præstentur. Volunt etiam nonnulli S. Thomam Æthiopibus Evangelium prædicasse, alii S. Matthæum, ut Socr. l. i, c. 19, Rufinus l. x. c. 9. Utcunque sit, sunt enim primæ evangelicæ promulgationis vestigia ut apud alias gentes a Græcis longe dissitas, ita et apud Æthiopas valde obscura, nemo tamen veterum dixit Æthiopas primo vel secundo sæculo religionem Christianam ab Ægyptiis didicisse; quod erat ad Eutychianam traditionem firmandam imprimis probatu necessarium. Et mirum est, quot et qualia hæc de Ignatio conjectura Dallæum docuit, quæ antea prorsus ignoravit. Ita enim ipse de Pseudep. apost. l. i, c. 2: *Sed Æthiopas quidem mittamus, quorum non nisi recentissima novimus, antiqua plane ignoramus.*

Fatemur quidem, quidquid ab Eunucho, aut Thoma, aut Matthæo factum est in illis regionibus, Æthiopas aliquando Christianam religionem ab Ægyptiis hausisse, quod multa demonstrant. Quæritur tantum de tempore, cujus cognitio erat ad hoc argumentum plane necessaria. Nam nisi probe-tur Æthiopas abunam habuisse ab episcopo Alexandrino creatum, qui eam Ecclesiam cum presbyteris sine alio episcopo rexerit, ante Demetrii tempora, Eutychiana traditio nullo modo confirmabitur. Quæ autem Dallæus assert, ut Æthiopicum Christianismum ab Ægypto propagatum esse demonstrat, hæc tantummodo sunt: *Abuna, scilicet, ab Alexandrino patriarcha peli ordinarique solitus, et vetus Dioscori schisma cui gens tota ad hodiernum diem adhæret, synodi Chalcedonensis et Leonis Romani*

episcopi memoriam abominans. Hæc autem nec ad a. D. 190, nec ad Eusebii tempora pertingunt; ideoque ad rem præsentem nihil omnino faciunt. Arabes quidem Æthiopicæ Ecclesiæ primordia ad Constantinum ferme referunt. Abulfaraius notat a tempore Constantini religionem Christianam se exeruisse, donec eam amplecterentur pleræque earum quæ Romanis vicinæ sunt gentes, nec non quotquot incolebant Coptæ aliis et Nigritæ omni-
geni ex Æthiopicis, Nubiis cæterisque. Geogra-
pho Nubiensi memorantur Nigri, qui vocantur Albanii et dicuntur esse Græci, religionemque Christianam profiteri a diebus Coptitarum ante exortam Mustemannorum sectam; verum deficiunt a fide Christianorum, sunt enim Jacobitæ. At Constantini ætate plures quam centum fuerunt in Ægypto epi-
scopi; et eodem tempore Eusebii Ignatii episto-
las omnibus ecclesiis perhonorifice commendavit. Imo vero videtur etiam ætate ipsius Athanasii, qui epistolas Ignatii et novit et recepit, et primum incognita vel nulla fuisse, et dein vel ortum habuisse, vel se recuperasse Ecclesia Ægyptiaca. Idque patet ex historia quam narrat Rufinus de Frumentio, quem in Indiam cum Meropio profectum esse tradit. Etsi enim Rufinus ita historiam pertexat, quasi in Indiam ulteriorem et orientalem Frumentius perrexisset; constat tamen Indiam eam fuisse Ægypto proximiorē, et Æthiopicæ partem. Indi enim Æthiopes antiquitus appella-
bantur, ut apud Virgilium de Nilo ¹⁶ :

Usque coloratis annis devexus ab Indis.

Ad hanc autem Indiam Frumentium primo per-
venisse constat : ex illa Alexandriam rediit, in eandem rursus etiam missus est, et ab Athanasio ordinatus episcopus Axumeos. Erat autem Axumis Æthiopicum metropolis. Stephanus *De urbibus* : Ἀξουμίτης, ἀρσενικῶς, μητρόπολις Αἰθιοπῶν. Apud Arrianum in Periplo maris Erythræi (quod Procopio Gazensi θάλασσα Ἰνδικῆ vocatur) : Ἀπὸ δὲ ταύτης εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν τὸν Ἀξουμίτην λεγόμενον ἄλλων ἡμερῶν πέντε. Nonnosus apud Photium : Ἡ δὲ Ἀξουμία πόλις ἐστὶ μεγίστη, καὶ ὅσον μητρόπολις τῆς ὅλης Αἰθιοπίας. Et clarius adhuc Procopius *Persicorum* lib. 1 : Ὀμηρεῶν δὲ κατανατικῶν μάλιστα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ Αἰθίοπες οἰκοῦσιν. οἱ Ἀξουμίται ἐπικαλοῦνται, ὅτι δὴ αὐτοῖς τὰ βασιλεία ἐστὶν ἐν Ἀξουμίδι πόλει. Erat igitur Axumis metropolis Æthiopicæ, et in ea Æthiopicum regia posita fuit. Ad hanc igitur Axumin, et hanc Indiam, quæ pars est Æthiopicæ Ægypte proxima; non ad Indiam intra Gangem, aut ad Axumin illam, quam ad latus orientale Indi fluvii constituit Ptolemæus, Frumentium missum fuisse a S. Athanasio creden-
dum est : tum quod epistolam Constantius ad Aizanan et Sazanā ejus loci tyrannos scripsit, ὥστε φρουμέντιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀξουμίως ἐκεῖθεν ἀρῆναι, ut Frumentius episcopus Axumeos inde

abduceretur (inquit Athanasius in Apologia), in quæ tyrannos eos fratres vocat, iisque paria cum Romanis jura impertit; cum nulli imperatorum Romanorum scederati ultra Gangem essent : tum etiam quod idem Constantius legem fecerit in hæc verba quæ rem ipsam mire illustrat : Nullus ad gentem Auxumitarum et Homeritas ire præceptus, ultra annui temporis spatia debet Alexandriæ de cætero demorari. Erant igitur hi Ἀξουμίται καλούμενοι Αἰθίοπες, ut loquitur Philostorgius, Homeritis adjuncti, imperio Romano contermini, Romanorum scederati, tempore Constantii. Ad illos igitur sæpe missi sunt legati qui Alexandriam primo petebant, inde in Æthiopicam profecti, ex Æthiopia Alexandriam reversi sunt, ad quos spectat illa constitutio. Hæc occasio eos ad fidem Christianam sub primis imperatoribus Christianis convertendi.

Jam vero ante hunc Frumentium in hac India sive inter Æthiopas Axumitas nulla Christianæ religionis vestigia apparebant. Ita omnino intelligendus Socrates in præfatione ad hanc historiam : Τὴν μέντοι ἐνδοτέρῳ Ἰνδίαν ἣν προσοικεῖ βαρβάρων ἔθνη πολλὰ διαφόροις χρώμασι γλώσσαις οὐδέπω πρὸ τῶν Κωνσταντινίου χρόνων ὁ τοῦ Χριστιανισμοῦ λόγος ἐφώτιζεν. Interior autem India, quam gentes accolunt plurimæ, diversis utentes linguis, ante Constantini tempora nondum Christi fide fuerat illustrata. Idem etiam ex ipsa historia innotescit. Frumentius enim ipse cum primum ad Indiam illam, sive Æthiopicam pervenerat, et mira Dei providentia maximæ apud regem auctoritatis esset, neminemque inter Æthiopas Christianum invenerit, requirere sollicitus cæpit si quæ inter negotiatores Romanos Christiani essent, iisque potestatem dedit, ut conventicula per loca singula facerent, ad quæ Romano ritu orationis causa confluerent. Quo peracto, reversus et Alexandriam veniens, quid a se factum sit docet; et a S. Athanasio in concilio sacerdotum primo designatus, dein ordinatus est episcopus Axumeos. Qui cum episcopali auctoritate ornatus perrexisset ad hanc Indiam, tanta ei data esse a Deo virtutum gratia dicitur, ut signa per eum apostolica fierent, et infinitus numerus barbarorum converteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus, et populi Christianorum, et ecclesiæ factæ sunt, et sacerdotium cæpit, ut testatur Rufinus *Hist. eccl.* l. x, cap. 9. Cui suffragantur Socrates, Sozomenus, Theodoretus et Nicephorus.

Ubi nunc ille ab una Æthiopicis, ille patriarcha sine episcopis, in amplissimis et Christianissimis civitatibus, usque ad a. D. 190? Ubi illi ab aliarum gentium commercio remoti, adeo antiqui ritus tenaces, ut cum Ægyptii, gens levis et pendula, sub Demetrio et Heracla episcopos, scilicet, admitterent, traditum ab Alexandrinis morem optima fide servaverint, et uno ab una contenti plures episcopos admittere nunquam voluerint? Ex quibus hæc historiæ monumentis eruta : ex quibus Ecclesiæ an-

¹⁶ Georg. iv, 293.

nalibus desumpta sunt, Græcis, Latinis, Arabibus pariter ignota? Prima facies Ecclesiæ, primum sacerdotium, primus episcopus in metropoli Æthiopiæ, cum jam Athanasius in Ægypto non sine centum episcopis præsideret, et ipse Ignatii epistolâ diserte agnosceret atque prædicaret.

Philostorgius, aut ignorans, aut potius dissimulans hanc historiam, Theophilum sub Constantino ad Axumitas Æthiopus missus tradit: Nicephorus hoc ad Constantii et Georgii episcopi Alexandrini tempora refert. Et omnino episcopus ille Arianus, post Frumentium aut revocatum aut mortuum, Æthiopiam perrexisse putandus est. Post quos quin plures in Æthiopia episcopi floruerint, dubitari non potest. Legimus enim apud Palladium, quem ex bibliotheca Regia nuper edidit cl. Edoardus Bisæus eques auratus: Ἐγὼ δὲ εἰς τὰ ἀκρωτήρια μόνον ἔφρασα τῆς Ἰνδικῆς πρὸ ἐτῶν ὀλίγων μετὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσῆως τοῦ ἐπισκόπου τῶν Ἀδουληνῶν. *Ego ad primas tantum Indiæ oras paucos ante annos cum beato Mose Adulenorum episcopo penetravi. Erat autem Adule, vel Adulis, urbs Æthiopiæ.* Steph.: Ἀδουλις, πόλις Αἰθιοπῶν, et Procopius *Persicorum* lib. 1: Ἐν πόλει Αἰθιοπῶν Ἀδούλιδι. In *Vita S. Chrysostomi* a Palladio scripta mentio fit Palladii Blemmyorum episcopi. Blemmyes autem sunt Æthiopes. Strabo lib. xvii: Βλέμμιες δὲ Αἰθιοπῶν ὑπακούοντες, Αἰγυπτίοις δὲ ἄμοροι, de quibus Plinius lib. v, cap. 8. Neque vero adhuc multum previt in Æthiopia religio Christiana. Sed Justiniani imperii anno 16, Adadus Auxumitarum rex, factus est Christianus, et ab imperatore accepit ἐπίσκοπον καὶ κληρικούς, ut refert Theophanes, ἐπίσκοπους καὶ κληρικούς, ut narrat Cedrenus, et tota ea gens Christo nomen dedit. Ab eo tempore, ut arbitror, Christianismus radices apud Æthiopus egit, quo liberius adhuc de Chalcedonensi concilio loquebuntur homines, præsertim in Ægypto. Sub imperio autem Theophili, in Æthiopia episcopus fuit nomine Jacobus, quem cum rex forte in bellum profectus esset, uxor regis in exilium misit, et substituerunt in locum ejus episcopum alium. Sed et pluvia iis data non fuit, et percussi sunt pestilentia, ita ut regnum magnum sentiret damnum. Episcopus autem in Ægyptum venit. Atque ut rex e bello reversus fuit, uxorem suam objurgavit, et misit ad patriarcham veniam ab eo petens, eumque rogans ut remitteret episcopum. Id quod fecit; et receperunt eum cum gaudio magno, ut refert Elmacinus. Post hæc tempora, ut opinor, conditi sunt canones Arabici concilii Nicæni; quos edidit Turrianus, quique ad posteriorem Ecclesiæ statum, et consuetudines diu post concilium Nicænum natas temperati sunt. Eorum autem capite 36 statutum est: *Ut non possint Æthiopes creare nec eligere patriarcham; sed potius eorum prælatus sub potestate ejus sit, qui tenet sedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco patriarchæ, et appelletur catholicus: non tamen jus habeat constituendi archiepiscopus, ut habet patriarcha; siquidem*

*A non habet patriarchæ honorem et potestatem. Plures sine controversia in Æthiopia Ecclesia episcopi fuere, cum hic canon primo conditus est. Jus patriarchæ denegabatur creandi archiepiscopos aive metropolitanos, tales, nimirum, qui sua auctoritate episcopos crearent; unde ipsi jus creandi episcopos concessum esse supponitur. Et quoniam ea ætate plures sub se episcopatus haberet, catholici nomen obtinuit, qui vulgo abuna vocatur. Salmasium hic appello, qui *De primatu papæ* cap. 14, hæc habet: *Succrescente, ut probabile est, Christianorum in Æthiopia numero, ubi plures habere cepit ea provincia episcopos, unus omnibus metropolitanus impositus, qui propter multitudinem episcoporum sibi subsectorum et dittonis amplitudinem catholici et patriarchæ nomen habuit, quamvis alteri patriarcha subesset.**

Si deficiat historia, ipsius Ecclesiæ monumenta, cujuscunque ætatis sint, satis manifesto ostendunt complures in ea provincia episcopos fuisse. Liturgia Æthiopum Romæ impressa: *Memor esto omnium archiepiscoporum nostrorum, episcoporum, presbyterorum atque diaconorum, qui viam vobis indignant verbi orthodoxi.* In aliis liturgiis et missalibus, quæ habet vir doctissimus Castellus noster quamplurimæ preces sunt, quibus populus in hæc verba orat: *Pro patribus nostris episcopis, pro fratribus nostris sacerdotibus, pro adjutoribus nostris presbyteris.*

Cum igitur ex tenui illa quam de Æthiopia Ecclesia habemus notitia aliquorum episcoporum nomina supersint; cum constet ex Arabico canone jus creandi metropolitanos tantum proprie dictos Æthiopibus concessum non esse; cum liturgiæ Ægyptiæ antiquis retro temporibus populum pro episcopis suis orare quotidie docuerint; non diu est ex quo Æthiopes abuna uno sine episcopis fuerint contenti, si modo illud verum sit, quod Jesuitæ et Dominicani, contra aliorum testimonia, referunt. Cum ante Justiniani tempora tam pauci fuerint in Æthiopia Christiani, ante Constantinum vel nulli, vel certe Ægyptiis plane incogniti; cum qui primus erat eorum, saltem ab Ægypto, apostolus Frumentius, ab Athanasio, plurimis quam centum in Ægypto episcopatum tenentibus, et missus et ordinatus sit; palam est, Æthiopiæ Ecclesiæ hodiernum statum, qualis qualis sit, ad antiquissimam Ægyptiæ Ecclesiæ traditionem, si quæ talis unquam fuerit, confirmandam nihil omnino valere. Cum denique argumentum negans fundetur in silentio omnium ante Eusebium, ante quem Æthiopum Christianorum nulla fama est, aut perquam incerta; cum Athanasius, qui post Eusebium Ignatiana memoravit, primum ex Ægypto episcopum in Æthiopiam miserit; cum Dallæus ipse fateatur Æthiopus recipere Constitutiones Clementinas, tanquam ab ipsis apostolis dictatas, in quibus plura de episcopis quam in Ignatianis continentur, nihil hinc ad auctoritatem epistolarum S. Ignatii immi- nuendam formari ullo modo potest.

Hactenus de traditione Alexandrina ab Æthiopi-
bus confirmata, ut volunt, quæ aliquam argumenti
speciem habuisset, si ea omnia vera fuissent, quæ
attulerunt. Illud autem quod sequitur, si verum esse
concedatur, nescio quam vim habere possit ad Ignatium
epistoliticum rejiciendum, aut quid conferat ad
silentium scriptorum ante Eusebium. Quomodo
enim illud quod octavo sæculo factum est, proba-
bit scriptum istud II et III sæculo non existisse,
quod IV, V, VI et VII, receptum et approbatum est?
Scilicet, circa a. D. 736, in Germanica Boioa-
riorum gente Christi fides viguit, et presbyteri fue-
runt, cum tamen nulli apud eos essent episcopi. Unde
hæquet, ne iis quidem temporibus Ignatii epistolici
auctoritatem Christianis per Germaniam notam fuisse.
Primo, quænam hæc consequentia est? Boioarii in
Germania nescierunt: ergo Christiani per Germa-
niam. An nulli erant Christiani per Germaniam præ-
ter Boioarios? An alii omnes ignorabant quidquid
Boioariis ignotum fuit? An ideo auctoritatem Ignatii
ignorasse dicendi sunt qui episcopos habuerunt, quod
alii non habuisse dicantur? Secundo, unde liquet
Christi fidem inter Boioarios viguisse cum episcopos
non haberent? Scilicet, ex Gregorii III epistola
ad Bonifacium hoc apparet, inquit, nec hoc tantum,
Sed Vivilonem nescio quem ipse Gregorius a se in
eum ordinem consecratum ad eos misit. At Grego-
rius non dicit Vivilonem fuisse primum eorum epi-
scopum, nec se eum misisse ait, sed ordinasse tan-
tum. Missus est enim Vivilo ad Gregorium, idque a
Boioariis, ut ordinaretur episcopus; illi igitur tum
noverunt se sine episcopo vivere non debere. Quod
an ab Ignatio acceperint, illi viderint qui neminem
aliam eam necessitatem docuisse putant. Vivilo
etiam ipse ideo missus esse traditur, quia prior
episcopus esset defunctus. Et epistola Gregorii ex-
stat cum titulo: *Dilectissimis nobis episcopis in pro-
vincia Boioariæ et Allemanniæ constitutis Wigoni,
Luidoni, Rodulfo, Virilo seu Addæ, Gregorius papa.*
Ut nec primus, nec solus tunc temporis Vivilo Boioa-
riorum episcopus fuisse videatur; et cum Bonifa-
cius Germanorum apostolus dicatur, tempus illud
ostendi non potest, quo apud Boioarios fides Chri-
sti sub presbyteris sine episcopo vigerit.

Alterius plane generis est quod e Scotia petit ar-
gumentum. Ibi enim episcopos singulares in eccle-
siis fuisse negari non potest ad formam regiminis
Ignatiani. Nam, ut Beda testatur: *Abbas quidam
presbyter fuit, cujus juri et omnis provincia et ipsi
etiam episcopi subjecti erant.* Ita quidem Beda, sed
omissa sunt verba notatu digna, *ordine inusitato.*
Agnovit Seldeñus ordinem inusitatum a Beda ob-
servatum: *Sed qui, inquit, ex more ibi vetustissimo
secularumque illic anteriorum disciplina receptus sit.*
Sed quis apud Jonenses presbyteros mos fuit Bedæ
ævo antiquissimus, aut quot fuerunt illa anteriora
sæcula? Certe ab obitu Columbæ, qui monasterium
condidit, ad ortum Bedæ, qui hæc scripsit, anni
tantum numerantur 76. Quid autem hinc sequitur?

*Ignatii auctoritatem VII sæculo Scotis Christianis
fuisse ignotam, inquit Dallæus. Certe non sequitur
reliquis Scotis qui episcopis parebant, Ignatium
notum, neque monachis Jonensibus, quod abbati-
co juri episcopi subjecti essent, ignotum fuisse.*
Potuit hoc fieri utraque parte Ignatium sciente, po-
tuit utraque ignorante. Si ideo Ignatium ignorasse
censendi sunt, certe et Chalcedonense concilium
ignorabant, cujus canon octavus omnes monasterio-
rum clericos episcopo vult esse subjectos. Οἱ κλη-
ρικὸι τῶν πτωχέων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυ-
ρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἐκάστῃ πόλει ἐπισκό-
πων, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων παράδοσιν δια-
μενέτωσαν, καὶ μὴ κατ' αὐθάδειαν ἀφηνιάτωσαν τοῦ
ἰδίου ἐπισκόπου. Clerici ptochiorum, monasteriorum
et martyriorum sub potestate episcoporum qui sunt in
unaquaque civitate, secundum SS. Patrum traditio-
nem, permaneant, nec per præsumptionem a suo epi-
scopo recedant.

Si demus Jonenses Ignatium epistoliticum igno-
rasse, prius ostendere oportuit, quid illi noverint,
quam illud objiceret, quod ignorabant. Antea qui-
dem in hunc modum disputabat: Si scripsisset
Ignatius epistolas, eæ fuissent Justino, Irenæo, Cle-
menti Alexandrino et Tertulliano cognitæ. Nam hi
viri erant, totius antiquitatis litterariæ maxime vero
Christianæ studiosissimi, iidem atque acutissimi in-
dagatores. An idem de Scotis Christianis septimi
sæculi judicandum est? Num Jonenses monachi
antiquitatis studiosissimi atque acutissimi et det-
tissimi indagatores fuisse perhibentur? Imo vero
an adhuc amplius, Jonenses illi in discutien-
dis veterum Græcorum monumentis adeo enuuc-
tæ naris critici fuere, ut Eusebii, uti volunt, er-
ror qui Athanasium, Hieronymum, Theodoretum et
Gelasium fefellit, iis potissimum suboleret? Hoc
enim necessario dicendum est de testimonio septi-
mi sæculi, ut vim aliquam habere videatur; tunc
enim auctoritas epistolarum Ignatii inter Catholi-
cos atque etiam hæreticos erat receptissima.

Postquam Boioariorum et Jonensium meminisset
vir doctissimus, et ab argumento suo, quod a si-
lentione scriptorum ante Eusebium petebatur, longius
aberrasset, adjunxit Hieronymi et Epiphaniæ testi-
monia: illum ideo adduxit, quia presbyteratus cum
episcopatu, ut ait, *κοτομὴν* probabat; hunc, quia
eam sententiam ut hæresin in Aerio damnabat: tes-
tes duos in Ignatium jam diu receptum egregie con-
spirantes. S. Hieronymus sæpe S. Ignatii meminit,
quid scripserit vir apostolicus et martyr observat,
Eusebiana transcribit et approbat: quid igitur ille
adversus Ignatii epistolas? *Sollicitor putare, inquit,
vel nondum in iis ista tam multa fuisse, quæ hodie de
episcopatus necessitate et præ presbyteratu excellen-
tia isthic legimus, vel certe existimasse Hieronymum,
quantalibet fuerit martyris auctoritas, non tamen sa-
tis eam valere, ut rem disertis Scripturæ vocibus con-
firmatam convellere posset aut deberet.* Quid autem
si vir doctissimus revera putaret id quod putare

sollicitatur? quid si verum esset quod putet? an inde sequitur epistolas illas omnes esse tertio sæculo fictas atque suppositas? Si parem cum Scripturis auctoritatem non habeant, aut una vel altera sententia de necessitate et excellentia episcopatus in exemplari Hieronymiano non haberetur, quæ in nostris apparet, au statim sequitur, omnes fuisse commentitias? præsertim cum S. Hieronymus eas quas ipse habuit veras et genuinas putavit. Fatetur vir doctissimus, eas epistolas quas nunc habemus, easdem omnino esse quas habuit Eusebius, et post eum Athanasius atque Theodoretus. Qua ergo ratione ductus dubitare potest de exemplari solius Hieronymi, qui post Eusebium et Athanasium, ante Theodoretum vixit? *Non tam multa*, scilicet, *de ea re in Ignatio vidit Hieronymus*: quasi, si pauciora de eadem re dixisset Ignatius, fidem Dei omnem abrogasset Hieronymus. Anne auctoritas illa tantum valida est, quæ sententiis idem plane sonantibus sæpe repetitis constat? Quot sententiæ in Ignatio obliuendæ sunt, ut episcopatus et presbyteratus *τοῦτο* ab illo condemnari non putetur, et doctrina, quam tanquam Hieronymianam repræsentant adversarii, Ignatianæ minime contraria videatur! Sed revera Hieronymi sententia, si una atque simplex sit, et recte explicetur, Ignatii sententiæ minime contraria est; contrarietas enim quæ obtenditur, originem tantum spectat, de qua nihil Ignatius. Cætera vero quæ habet Hieronymus sane quamplurima de episcopatus a presbyteratu distinctione et præ excellentia, ac necessitate antiquitateque utriusque in Ecclesia Dei, et Aerii dogma jugulant, et Ignatianis plane conformia sunt; quæ toties imitatur et sequitur, ut quin omnia viderit, quæ nos in genuinis epistolis videmus, dubitari, certe ut pauciora, affirmari non possit. Nam in epistola ad Nepotianum: *Esto*, inquit, *subjectus pontifici tuo, et quasi animæ parentem suscipe, vel suscipe*. Exhortatio hæc non Aeriana, sed Ignatiana est. Nepotianus enim presbyter erat. Ita de illo Hieronymus epist. 3: *Fit clericus, et per solitos gradus presbyter ordinatur. Presbyterum igitur subjectum episcopo suo esse debere monet Hieronymus, et quidem tanquam filium parenti. Semper enim episcopum presbyteri patrem agnoscit. Epistola 62 ad Theophilum: Non sumus tam inflati cordis, ut ignoremus quid debeatur sacerdotibus Christi. Qui enim eos recipit, non tam eos recipit, quam illum cujus episcopi sunt. Sed contenti sint honore suo: Patres se sciant esse, non dominos. De Heliodoro Nepotiani episcopo ita loquitur: Quanto magis tu et avunculus et episcopus, hoc est et in carne, et in spiritu pater, doles abesse viscera tua, et quasi a te divulsa suspiras. Ad Nepotianum epist. 3: Gloria patris est filius sapiens¹⁰; Gaudeat episcopus iudicio suo, cum tales Christo elegerit sacerdotes. Ita ipse S. Augustinum compellat: Vale mihi amice charissime, ætate fili, dignitate*

A parens. Et: *Virum honorabilem, fratrem meum, filium dignationis tuæ, Orosium presbyterum et sui merito et te jubente suscepi. Quæ cum ita sint, illa in suspecto opere in pualum XLIV Hieronymo vix abjudicari possunt: Fuerunt, o Ecclesia, apostoli patres tui, quia ipsi te genuerunt. Nunc autem quia illi recesserunt a mundo, habes pro his episcopos filios, qui a te creati sunt: sunt enim et hi patres tui, quia ab ipsis regeris. Hæc autem subjectio Hieronymiana nihil aliud est quam ὑπακοῆς vel ὑποταγῆς Ignatiana. Secundo, Hieronymus sæpiissime tres gradus sive ordines in Ecclesia, episcopatum, presbyteratum et diaconatum agnoscit, non minus quam Ignatius. Dialogo adversus Luciferianos: *A triginta cubitis incipiens et usque ad unum cubitum paulatim descendens arca constructur: similiter et Ecclesia multis gradibus consistens ad extremum diaconis, presbyteris episcopisque finitur. Ita ille: Arca sacramenta cum Ecclesia componens. Commentario in Micheæ cap. VII: Nolite credere in ducibus, non in episcopo, non in presbytero, non in diacono, non in qualibet hominum dignitate. Non hoc dico, quod istiusmodi gradibus in Ecclesia non debeatis esse subjecti. Quicumque enim maledixerit patri aut matri, morte morietur¹⁰; et Apostolus docet præpositis in Ecclesia obediendum¹¹. Sed quod aliud sit honorare duces, aliud spem habere in ducibus. Honoremus episcopum, presbytero deferamus, assurgamus diacono, et tamen non speremus in eis. Apologia prima adversus Ruffinum: Sciat multum interesse de angelis et Seraphim et Cherubim dicere dæmones et homines fieri, quod affirmat Origenes, et ipsos inter se angelos diversa officiorum genera esse sortitos, quod Ecclesiæ non repugnat. Quomodo et inter homines ordo dignitatum ex laboris varietate diversus est: cum episcopus, et presbyter, et omnis ecclesiasticus gradus habeat ordinem suum, et tamen omnes homines sunt. Epistola 27 quæ est ad Eustochium: Aderant Hierosolymarum et aliarum urbium episcopi, et sacerdotum inferioris gradus, ac levitarum innumerabilis multitudo. Dicit Hieronymum de diversis gradibus aut ordinibus loqui secundum usum sæculi sui: idem et ego de Ignatio affirmo. Et quidem Hieronymus eosdem gradus refert ad tempora apostolica: ut mirum non sit Ignatium, post omnium apostolorum mortem, ita locutum esse. Epistola prima ad Heliodorum: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat¹². Scimus ista: sed junge quod sequitur: Oportet autem hujusmodi irreprehensibilem esse¹³, etc. Et cæteris quæ de eo sequuntur explicatis, non minorem in tertio gradu adhibuit diligentiam, dicens: Diaconos similiter pudicos¹⁴. Lib. I adversus Jovinianum: Cernis igitur quod episcopus, presbyter et diaconus non ideo sint beati, quia episcopi, vel presbyteri sint, aut diaconi; sed si virtutes habuerint nominum suorum et officiorum. Alioquin si diaconus sanctior episcopo suo fuerit, non ex eo quod***

¹⁰ Prov. x, 1. ¹¹ Lev. xx, 9. ¹² Hebr. xiii, 17.

¹³ I Tim. iii, 1. ¹⁴ Ibid. . 2. ¹⁵ Ibid. . 8.

inferior gradu est, apud Christum deterior erit; aut Stephanus diaconus, qui primus martyrio coronatus est, minor futurus est in regno cælorum multis episcopis, et Timotheo ac Tito, quos ut subjicere non audeo, ita nec antepone. Idem episcopatum tanquam summum in Ecclesia ordinem maximi facit, episcopo commissam esse Ecclesiam docet, eique principatum attribuit. Epistola tertia ad Nepotianum: *Sciat episcopus, cui commissa est Ecclesia, quem dispensationi pauperum curæque præficiat.* Epistola ad Theophilum, de Joanne episcopo Hierosolymitano: *Aut, quasi pontifex, cunctis æqualiter imperet: aut, quasi imitator Apostoli, universorum salutem ex æquo serviat.* Commentario in Isaiam, cap. lx: *Ponam, inquit, principes tuos in pacem, et episcopos tuos in justitiam*²²; in quo Scripturæ sanctæ admiranda majestas, quod principes futuros Ecclesie episcopos nominavit. In Catalogo scriptorum ecclesiasticorum: *Polycarpus, Joannis apostoli discipulus, et ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit.* Commentario in Isaiam cap. lli: *Sed et ad nostros principes referri potest, si atterant subjectam sibi plebem, et pauperes delinquentes publice arguant atque confundant, divitibus autem majora peccantibus ne nutum quidem facere audeant, etc.* Et cap. v: *Abutamur hoc testimonio adversum principes Ecclesie, qui de mane consurgunt ad setandam siceram, et bibendum usque ad vesperam, etc.* Commentario in Titum cap. i: *Non enim Apostolus Ecclesie principem formans vetat esse pugilem et pancratiasten;* quæ postea explicat lib. i adversus Jovinianum, *Neque enim pugilem describit sermo apostolicus, sed pontificem instituit.* Epist. 3: *Prudenterque Ennius: (Plebs, inquit, in hoc regi antestat loco; licet lacrymare plebi, regi honeste non licet.) Ut regi, sic episcopo; imo minus episcopo, quam regi.* Quæ cum Hieronymo adeo sint familiaria, etiam illa quæ in psalmum xliv sub ejus nomine legimus prætereunda non videntur: *Constituit Christus sanctos suos super omnes populos. In nomine enim Dei dilatatum est Evangelium in omnibus finibus mundi, in quibus principes Ecclesie, id est episcopi constituti sunt.* Præterea Hieronymus necessitatem horum graduum in Ecclesia, et quidem episcopatus, non minus quam Ignatius tuetur. Ita enim ille in Dialogo adversus Luciferianos: *Ecclesia non est, quæ non habet sacerdotes.* Quos autem voluerit sacerdotes, ipse satis indicat, de Hilario loquens: *Episcopos et presbyteros non habente;* idemque ex verbis sequentibus apparet. *Sed, omissis paucis hominibus, qui ipsi sibi et laici sunt et episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit.* Quod ex eodem libro imprimis comprobatur: *Ecclesie salutem in summi sacerdotis dignitate pendet; cui si non æquior quædam, et ab hominibus eminentes detur potestas, tot in Ecclesia efficiuntur schismata, quot sacerdotes.* Quæ pura puta sunt Ignatiana, et ab Acrii

A dogmate maxime abhorrentia. Denique hanc ipsam ordinum distinctionem a temporibus apostolicis, imo ab ipsis apostolis accessit Hieronymus. In ipsa enim ad Evagrium epistola, quam adversarii tautopere sollicitant, hæc habet: *Ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de Veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque levitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesia.* Ubi primo aperta distinctio ordinum: alius enim ordo Aaronis, sive summi sacerdotis, qui per excellentiam *הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל* *הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל*, vel etiam *הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל* *הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל*, vel *כֹּהֵן רַבָּא*, *ὁ ἀναραβάχην πρὸς ἀγορεύουσι: σηματοῦναι δὲ ἀρχιερεῖα*, ut loquitur Josephus; alius filiorum Aaronis, seu secundariorum sacerdotum, *ὁὲς χαυλαὶς χαλοῦσι*, simpliciter *כֹּהֵן*, vel cum diminutione *כֹּהֵן הַיְחִיָּדִים* *sacerdotes idiotæ*, vel *κατὰ μέρος*; alius denique levitarum: quorum diversa officia et dignitates in Scriptura referuntur. Aaroni autem, seu summo sacerdoti episcopum, sacerdotibus secundariis presbyteros, levitis diaconos in Ecclesia respondere asserit Hieronymus. Secundo, hujus ordinum distinctionis antiquitatem auctoritatemque depingit, ex apostolico enim traditione natam ad sua tempora derivatam docet. Blondellus in Apologia ad hæc nullam observationem adhibet, elucidationem in sexta illius operis sectione promittit, cum tres tantum sectiones ediderit. Sed quid ad hæc respondere potuerit, satis perspicitur ex iis, quæ in Prolegomenis ad Pseudo-Isidorum scripsit, misera et infelicia et homine vel docto vel probo prorsus indigna. Sic enim Turrianum disputantem inducit. *Si fuit differentia inter Aaronis filios et levitas, sunt autem tales episcopi et presbyteri, fuit semper distinctio eorum. Atqui verum prius, teste Hieron. epist. ad Evagrium. Tum vero responsionem suam subjungit: Atqui non sunt tales episcopi et presbyteri; sed episcopi (in quibus Hieronymo, imo apostolo auctore presbyteri continentur) et diaconi. Ergo fallitur Turrianus.* Duabus partibus hæc responsio constat, negativa una, affirmativa altera. Episcopi et presbyteri non sunt Aaronis filii et levitæ: hæc prima. Episcopi et diaconi sunt Aaronis filii et levitæ, hæc secunda. Sed quid hæc, amabo, ad verba Hieronymi? An Turrianus adeo insanivit, ut diceret episcopos et presbyteros tales esse, quales fuerunt Aaronis filii et levitæ? minime vero. Ille nobiscum sic disputavit, pro Epistolis decretalibus lib. v: *Hieronymus in Epistola ad Evagrium ita scribit: Quod Aaron et filii ejus, atque levitæ in templo fuerant, hoc sibi episcopi, presbyteri et diaconi in Ecclesia vindicent. Quis autem dicat non fuisse in templo differentiam inter summum sacerdotem Aaron, et filios ejus minores sacerdotes? Quod si fuit semper, fuit igitur semper, auctore Hieronymo, differentia in Ecclesia inter episcopos et presbyteros.* Hæc sunt Turriani verba, quæ misere detorsit Blondellus, ut illis

²² Isa. lx, 17.

responsionem saltem aliquam reponere videretur. A lito, Caius, Dionysius Corinthius, Dionysius Alexandrinus, Philippus episcopus Cretensis, Musanus, Modestus, Rhodon, Miltiades, Apollonius, Serapion, Theophilus Cæsareensis, etc. Hi alii que sane quam plurimi multa ad argumentum Epiphaniï opportunitissima scripsere, quorum nullus ille meminit; nemo tamen eum hos omnes, aliosque quos præteriiit, aut ignorasse, aut contempsisse dicet. Meminit quidem epistolarum Clementis Romani, sed obiter tantum, non ut ullam ex iis sententiam ad hæresim aliquam refellendam transcriberet, sed ut adulteratum ab hæreticis fuisse librum illum ostenderet, qui sub Clementis nomine *Periodus Petri* vocabatur. Verba etiam quædam ex epistola ad Corinthios citat, non contra hæreticos, sed tantum ut probet Clementem episcopatum primo æpudiassse. B Contra omnes hæreticos sui temporis scripserat Justinus: eum tamen semel tantum nominat Epiphanius, nec in alium finem, quam ut Tatianum hæreticum illi synchronum fuisse ostendat. Irenæum aliquoties citat, ut labori suo parceret, et hæreticorum historiam ex illo transcriberet: at sententias aliquas ex eodem ad hæreticorum dogmata confutanda nunquam adducit. Imo, ut ipse observat, Irenæus primo libro hæreticos recenset, reliquis refutat: ἀρχότατα δὲ αὐτοῦς ἐν τῷ ἑξῆς δευτέρῳ αὐτοῦ λόγῳ καὶ τοῖς ἄλλοις διήλεγξε περιττοτέρως, quæ negligentius a Petavio versa sic refunge: Eos autem in proximo seu secundo libro accuratissime, et in reliquis ex superabundanti refutavit. C E primo tamen libro, utpote historico tantum, excerpta protulit Epiphanius, ad secundum semel respexit, reliquos nunquam attigit; ne unum quidem ex iis testimonium adversus hæreticos adduxit, Clementem Alexandrinum et Eusebium nominat, sed tantummodo tanquam fide dignos testes historiæ quæ de S. Jacobo narratur.

Quidni autem et in Ignatianis æque ei ἀξιόπιστος erat Eusebius? Clementem hunc etiam adversus gentilium deos, nec aliter citat. Prolixam porro S. Methodii disputationem adducit adversus Origenem *De resurrectione*, aut ut labori suo parceret, aut ut invidiam declinaret. *Eo enim tempore Origenis nomen florebat in mundo*, ut loquitur Hieronymus. S. Athanasii quidem integram epistolam ad Epictetum transcripsit; sed ut Dimæritarum hæresin luculentius describeret, simulque caveret, ne illis dogmata affingere ipse videretur. Paulini etiam professionem fidei adjunxit, ut eorum Historiam melius illustraret. Eusebium Vercellensem se Scythopoli vidisse forte commemorat. Quid ipse de iis, qui ante eum contra hæreses scripserant, senserit, cui usui essent sibi in opere suo condendo, duobus potissimum locis ostendit. Ut hæresi Valentini: Ὁρῶντες ὅτι ἄλλοι πεπονήκασι, φημί δὲ Κλήμης, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ἰππόλυτος, καὶ ἄλλοι πλείους, οἱ καὶ θαυμαστῶς τὴν κατ' αὐτῶν πεποιήνται ἀνατρο-

¹⁸ Act. XXIII, 5.

πὴν, οὐ πᾶν τι τῷ καμᾶτῳ προσθεῖναι, ὡς προεῖ-
 πον, ἠθελήσαμεν, ἰκανοθέντες τοῖς προειρημένοις
 ἀνδράσι. *Cum alios quoque videamus hunc laborem
 suscepisse, Clementem dico, et Irenæum, et Hippolytum
 et alios complures, qui præclare eorum dogmata refu-
 tarunt, multum laboris, ut ante dixi, superaddere nolui-
 mus, prædictis viris contenti.* Et hæresi Manichæorum:
 Ἡδὴ δὲ ἀνδράσι μεγάλοις θαυμαστῶς κατ' αὐτοῦ ἀν-
 τιρῆσεις τοῦ ἐλέγχου πεπονηταί. Ἀρχελάῳ μὲν τῷ
 ἐπισκόπῳ, ὡς προεῖρηται, Ὀριγένει δὲ, ὡς ἀκίχῳ,
 Εὐσεβίῳ δὲ τῷ Καισαρείας, καὶ Εὐσεβίῳ τῷ Ἐμέσης,
 Σεραπίωνι τῷ Θμουέως, Ἀθανασίῳ τῷ Ἀλεξανδρείας,
 Γεωργίῳ τῷ Λαοδικείας, Ἀπολλινάριῳ τῷ Λαοδικείας,
 Τίτῳ, καὶ πολλοῖς τῶν κατ' αὐτοῦ. Οὐδὲν δὲ λυπήσει
 καὶ ἀπὸ τῆς ἡμῶν πτωχείας ὀλίγα εἰς αἰσχύνῃν τοῦ
 ἔλευνου ἀνθρώπου εἰπεῖν. *Jampridem vero mira-
 biles ad illius refutandos errores lucubrations editæ
 sunt: velut ab Archelao episcopo, ut antea dictum
 est, Origene, ut accepimus, Eusebio Cæsarensi et al-
 tero Emeseno, Serapione Thmuensi, Athanasio
 Alexandrino, Georgio Laodiceno, Apollinario Laodi-
 ceno, Tito, multisque qui adversus illum scripserunt.
 Non erit tamen molestum, si pauca pro inopia no-
 stra, ad augendam infelicis homuncionis infamiam,
 dicamus.* Plures hīs scriptores catholicos, opinor,
 non nominavit Epiphanius in libris *De hæresibus*,
 prolixis sane et elaboratis; infinitos igitur pene
 omisit, et ex illis quos nominavit, ne unam quidem
 sententiam adduxit, qua argumenta sua confirma-
 ret, aut hæretici cujuspiam dogma refelleret.

Audiamus igitur quid de Epiphano observet vir
 doctissimus, quid ex observatione colligat. *Epi-
 phanius, inquit, nullus Ignatianorum meminit, qui-
 bus nihil in tota antiquitate adversus Aerii opinio-
 nem disertius.* Ergo vel epistolæ sunt postea interpola-
 tæ, vel eas nescivit, vel contempsit. Nihil horum.
 Nihil enim ex tota antiquitate unquam attulit Epi-
 phanius ad ullam hæresim refellendam; nunquam
 auctoritate veterum usus est ad ullum hæreticum
 opprimendum. Licet igitur hæ ipsæ epistolæ, ut
 eas nunc habemus, Epiphaniū ævo exstiterint (quod
 certissime cognoscitur, et id negare non potest Dal-
 læus, qui cum Salmasio, Blondello et Albertino
 easdem esse quas Eusebius et Athanasius habue-
 runt, fatetur) si eas optime noverit et maximi fece-
 rit, et ad manum etiam cum scriberet habuerit; in-
 credible tamen est eum voluisse vel unam senten-
 tiam ex iis adversus Aerium adducere, qui aliud in
 toto illo opere institutum habuit, et in nulla unquam
 disputatione adversus ullum hæreticum, ad illius
 argumenta retundenda, vel unam sententiam ex
 veterum aliquo adduxit. Quorsum igitur qui reli-
 quos omnes præterit, Ignatium solum laudaret?

Secunda observatio ex Epiphano petita multo
 minus valet. *Quædam, inquit in disputatione adver-
 sus Aerii dogma, ponit cum Ignatianis apertissime
 pugnantia, imo totidem monstra ex Ignatii epistolari
 hierarchicis legibus: quibus epistolarum κυρία δό-
 ξαις liquito evertit Epiphanius.* Si hæc vera sint,

A non tantum Aerii argumenta *leviter ac molli brachio
 solvit*, sed et imprudenter causam suam prodidit.
 Verum aliter plane se res habet. Distinguenda sunt
 tempora, et Ecclesiæ status, quod accurate obser-
 vat Epiphanius, et omnia statim plane convenient;
 nulla inter Ignatium et Epiphanium dissidii vola
 vel vestigium apparebit. De ætate S. Pauli agit Epi-
 phanius, de sua Ignatius. Ille de ecclesiis particula-
 ribus nondum omnibus numeris absolutis, et πλη-
 ρώματα οἰκονομίας adhuc recepturis; hic de jam
 plene constitutis, et ultima apostolorum manu ef-
 formatis atque stabilitis. Ita ille de Aerio loquitur:
 Οὐκ οἶδεν ὁ τῆν ἀκολουθίαν τῆς ἀθλητῆας ἀγορήσας,
 καὶ ἱστορίας βαθυτάταις μὴ ἐντυχῶν, οἱ νέου δυτος
 τοῦ κηρύγματος πρὸς τὰ ὑποκείμενα ἔγραψεν ὁ ἀγίος
 Β Ἀπόστολος. *Veritatis ille seriem ignorans, nec in re-
 conditiis historiis versatus non intelligit sanctum
 Apostolum, cum recens esset Evangelii prædicatio,
 pro re nata scripsisse.* Scilicet, ut occasio ex circum-
 stantiis illius temporis se obtulit, sua scripta tem-
 peravit Apostolus. In aliquibus locis tunc temporis
 erat episcopus cum diaconis, nondum ibidem con-
 stitutis presbyteris, ob paucitatem fidelium; in aliis
 erant presbyteri cum diaconis, nondum ibidem con-
 stituto episcopo, quod quisquam ea functione dig-
 nus adhuc haud reperiretur. Hæc ex reconditiis
 historiis hauserat Epiphanius, quas non con-
 spexisse ipsi videbatur Aerius. Οὕτω, inquit, κατ'
 ἐκείνου καιροῦ ἦσαν οἱ τόποι, καὶ γὰρ ἕκαστον πρᾶ-
 γμα οὐκ ἀπ' ἀρχῆς τὰ πάντα ἐσχεν· ἀλλὰ προβαίνον-
 τος τοῦ χρόνου τὰ πρὸς τελείωσιν τῶν χρειῶν κατηρ-
 τίζετο. *Ita per illud tempus istiusmodi locorum
 status exstitit; etenim unaquæque res non ab initio
 omnibus numeris absoluta fuit; sed procedente de-
 mum tempore, ea quæ ad perfectionem omnium ne-
 cessitatum pertinent, constituta sunt.* Quod late ex
 Veteri Testamento probat, et sic intelligenda Apo-
 stoli verba asserit, et hoc uno fundamento posito,
 ruere omnes Aerii objectiones concludit, et nos pari-
 ter omnem contrarietatem, et cum Ignatianis ἐναν-
 τιοφάνειαν eodem tolli putamus.

Examinato septimo capite, sequitur octavum
 cum hoc titulo: *Ignota Tertulliano fuisse Ignatiana
 demonstratur quinque argumentis.* Sed quintum te-
 lum fatetur Usserianum Ignatium non ferire; qua-
 tuor itaque tantummodo nobis restant repellenda.
 Primo, docet id Tertullianum quod Ignatianæ do-
 ctrinæ est contrarium. Ergo eum nescivit. Adversus
 enim apostolicum virum et martyrem sibi notum
 nunquam quidquam docuisset. Mira hæc conse-
 quentia de quolibet scriptore, de Tertulliano maxi-
 me miranda. Nunquamne ut quisquam aliquid do-
 cuerit, quod esset viris apostolicis aut martyribus
 notis adversans? An viri apostolici et martyres ma-
 joris unquam auctoritatis fuere, quam ipsi apostoli
 et evangelistæ? Illorum certe doctrinæ nonnulli ali-
 quando contradixere; non Scripturarum inscii, aut
 earum auctoritatis contemptores, sed vel inadvertentia ducti, vel præjudicio aliquo abrepti. An Ter-

tullianus adeo subacti iudicii, adeo sedati ingenii fuit ut nulli unquam viro in Ecclesia celebri contradiceret, cum ipse ab Ecclesia recesserit, et adversus eam quamplurima acerbe et petulanter scripserit? Præterea, vel ipsis iudicibus adversariis, hæc consequentia non est necessaria. De aliis enim, Tertulliano iunioribus, quos Ignatio contraria docuisse vult, ita disputat Dallæus, ut illi vel ignoraverint, vel ista quibus contraria docuerint in Ignatio non viderint, vel epistolas tanquam fictas contempserint. Si autem hæc de aliis dici possint, cur non et de Tertulliano? Certe Salmasius, Blondellus, et Albertinus hanc consequentiam potius admitterent, qui epistolas diu ante ævum Tertulliani fictas putarunt; et si Dallæus non admittat, in disputatione sua principium petit, dum ex Tertulliano sic probet epistolas non exstitisse, cum argumentum nihil valeat, nisi quis concedat easdem post Tertulliani tempora fuisse suppositas. Si enim ante Tertullianum fuerunt fictæ, et potuit ille cognoscere, et debuit contemnere.

Sed interim videamus quidnam illud Tertulliani decretum sit, quod Ignatianum adeo aperte refligit et proculcat. Nempe: *Ubi tres, Ecclesia est, licet laici*. Hæc Tertullianus. At Ignatius, *χωρὶς τούτων*, id est sine episcopis, presbyteris et diaconis *ἐκκλησία οὐ καλεῖται*. Quæro primo, ubi hæc a Tertulliano scribuntur? Respondetur, libro *De exhortatione castitatis*. At S. Augustinus Tertullianum factum hæreticum docet secundas nuptias, contra doctrinam apostolicam, tanquam supra damnare, quod in eo opere facit. Qui autem contra doctrinam apostolicam scripsit, licet S. Pauli epistolas nosset, nonne et contra Ignatianam scribere potuit, licet ejus epistolas haud ignoraverit? Hunc ipsum librum Nicephorus memorat tanquam adversus Ecclesiam scriptum, καὶ ἰδιῶς κατὰ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας βιβλίον συνάττει οὐδὲν δὲ ἕττον καὶ περὶ Σωφροσύνης ἕτερον σύγγραμμα καταλείπει, καὶ περὶ Μονογαμίας ἕτερον. Cum igitur contra Ecclesiam catholicam scriberet, hæc habuit: *Ubi tres, Ecclesia est, licet laici*. Pariter et de fuga in persecutione, jam adultior Montanista in hunc modum loquitur: *Non potes discurrere per singulos? sit tibi et in tribus Ecclesia*. Hæc ille ex Montanistarum disciplina; contra quam ipse catholicus scripsit: *Hodie presbyter, qui cras laicus: nam et laici sacerdotalia iungunt*. Aliter de hac ipsa re locutus est dum catholicus fuit: *Ubi tres, id est Pater et Filius et Spiritus sanctus, ibi Ecclesia quæ trium corpus est*. Quidquid autem de illo loco senserit: *Ubi duo vel tres in nomine meo congregantur, ego in medio eorum sum*²⁷, de præsentia Christi id accepit, quæ aliquo sensu Ecclesiam facere videtur, etsi Christus id non dixerit. Ita ipse alibi, *In uno et altero Ecclesia est, Ecclesia vero Christus*. Quod adeo non repugnat Ignatio, ut ipse etiam dixerit: *Ubi est Christus Jesus, illuc catholica Ecclesia*. Nihil itaque adhuc dixit

²⁷ Matth. xviii, 20.

Tertullianus, nisi quod et Ignatius. Cum autem Ignatius addat, *χωρὶς τούτων, sine episcopis, presbyteris et diaconis Ecclesia non vocatur*, eadem notione sine dubio locutus est Tertullianus, saltem adhuc in Ecclesia catholica manens. Nam cum de ecclesiis apostolicis loquitur, hæc habet: *Habemus et Joannis alumnas ecclesias. Nam etsi Apocalypsin Marcion respuat, ordo tamen episcoporum ad originem recenset in Joannem stabit auctorem*. Et De præscriptione hæreticorum, cap. 32: *Edant ergo origines ecclesiarum suarum; evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ad initia decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem*. Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census suos deserunt: sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Joanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum itidem. Perinde utique et cætera exhibent, quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant. Cum igitur proprie et catholice de Ecclesia loquitur, ostendit se idem omnino sentire quod sentiebat Ignatius, eam sine episcopo integram esse non posse. De vocabulo quidem Ecclesiæ ita sæpe loquitur, ut et hæreticis tribuat; quos in Ecclesia proprie dicta esse nec ipse, nec quisquam alius agnovit. *Faciunt, inquit, favos et vesperæ; faciunt ecclesias et Marcionistæ*; sed quam inique illud nomen iis attribuatur docet: *Habet quidem illa ecclesias, sed suas tam posteras quam adulteras; quarum si census requiras, facilius apostaticum invenias quam apostolicum*. De Ecclesia etiam mystice loquitur lib. *De pudicitia*, cap. 21: *Nam et Ecclesia proprie et principaliter ipse est spiritus, in quo est trinitas unius divinitatis, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspiraverit, Ecclesia ab auctore et consecratore censetur. Et ideo Ecclesia quidem delicta donabit, sed Ecclesia Spiritus per spiritalem hominem, non Ecclesia numerus episcoporum*. Cum igitur Tertullianus nunc Ecclesiæ vocabulum proprie sumat, pro tali, scilicet, qualem apostoli constituerunt, nunc improprie, et in alia notione, ut cum spiritu esse dicit, cum idem nomen hæreticorum conventibus tribuit, aut tribus laicis, quos ipse sacerdotes vocat sensu aliquo, (tam enim verum est ex Tertulliani sententia, quod tres laici sunt tres sacerdotes, quam quod ubi tres laici, Ecclesia est) cum, inquam, tam improprie de Ecclesia loquatur, illud decretum Ignatiano minime contrarium est, cum Ignatius de Ecclesia proprie et integre accepta loquatur, eodem modo quo alibi Tertullianus, quo S. Cyprianus, qui Tertullianum magistrum vocavit: *Illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhærens. Unde scire debes episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in*

episcopo, et si qui cum episcopo non sunt, in Ecclesia non esse, epist. 69; eodem quo Optatus pariter Africanus: *Ecclesia certa quædam membra habet, episcopos, presbyteros, diaconos et turbam fidelium*; eodem quo Victor Vitensis etiam Africanus: *Quibus autem persequar fluminibus lacrymarum, quando episcopos, presbyteros, diaconos, et alia Ecclesiæ membra ad exsilium eremi destinavit.*

Secundo, colligit Ignatium nostrum Tertulliano fuisse ignotum, quia cum non solum antecessores suos, sed ipsorum etiam hæresiarcharum contemporales nominatim recenset, Ignatium ne nominavit quidem; videamus quam recte. Tertullianus scribens adversus Valentinianos, observat primo eorum originem in Valentino, ejus sequaces notat, Colarbasum, Ptolemæum, Heracleonem, Secundum, Marcum et Theotimum, qui quamvis Valentiniani dicerentur, multum tamen a Valentino discrepabant. Statuit igitur primo cum principalibus agere, non cum ducibus, ut loquitur, *passivorum discipulorum*; secundo, lectoribus persuadere conatur se non finxisse materias, hoc est, dogmata illis attribuisse quæ ipsi non propalabant; quod ea non solum antecessores sui, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus et protulerunt et retulerunt. Deinde eos nominat, qui illa instructissima volumina scripsere, quibus omnes illas hæreticas opiniones exposuerunt atque refutarunt, quos ipse ut in hoc scribendi genere assequatur optat. Horum primus *Justinus philosophus et martyr*, qui non tantum contra Marcionem insignia volumina, sed et alium librum contra omnes hæreses scripsit, ut testatur Hieronymus in Catalogo. Secundus est *Miltiades ecclesiarum sophista*, quem, eodem Hieronymo teste, scimus scripsisse adversus Montanum volumen præcipuum. Tertius est Irenæus, cujus instructissimum volumen adversus Valentinianos exstat. Quartus, quem Proculum nominat, quis sit ambigitur, quæ scripserit, opinor, ignoratur. Jam vero an æquum postulat vir doctissimus, cum requirit, ut Ignatius hoc loco inter hos quatuor viros memoretur, aut penitus Tertulliano ignotus judicetur? An Ignatius instructissimum aliquod adversus hæreticos volumen scripsit? an ille eorum nomina, ætates et opinionum portenta exploravit, et in apertum produxit? an perversorum dogmatum insaniam aut rationibus, aut Scripturæ testimoniis retadit? an ea ætate vixit, qua Justinus, aut Miltiades, aut Irenæus, qui hic hæresiarcharum contemporanei nominantur? an ea vel copia vel elegantia scripsit, ut eum in opere isto Tertullianus optaret assequi? Nihil horum in Ignatio reperimus, quæ omnia in illis spectabantur, quos nominavit Tertullianus, et propter quæ eos omnino nominavit. Absolum est igitur Ignatium inter illos quærere, iniquum flagitare; Tertullianum affirmare ideo eum penitus ignorasse, quod eo loci non nominaverit, ab omni ratione alienum est.

Tertio, Tertullianus fuisse præcoquos et abortivos

A Marcionitas notat, qui Christum phantasma dixerent; idque probat ex Joanne apostolo. At Ignatius eorum doctrinam perstringit: eum igitur Joanni testem addidisset Tertullianus, si hominem nosset. Quasi vero Ignatii testimonio opus esset ad eam rem, cujus testem apostolum habuit. Imo vero non tantum opus non erat ut eum adhiberet; sed et absurde fecisset, si adhibuisset. Primos enim auctores ejus sententiæ notat, et eorum antiquitatem probat; ostendit eos adeo præcoquos, ut ætate apostolorum exstiterint; id vero ut confirmet, apostolum ipsum testem adducit, qui eos Antichristos pronuntiavit negantes Christum in carne venisse. Jam vero quam absurdum fuisset Ignatii testimonium adjicere, qui a. D. 107 scripsisse perhibetur, et phantasticos damnasse. An ex illius epistolis liquere potuit, tam præcoquos Marcionitas fuisse, ut antequam S. Joannes epistolam scripsit, eos exstuisse compertum sit? An quod Ignatius morti vicinus moneret Christianos, ut sibi caverent ab iis, qui falsam doctrinam in Ecclesia spargere tunc temporis conabantur, inde concludere potuit Tertullianus, eos eadem tot annis ante docuisse? Sed neque hic, inquit, neque uspiam in toto contra Marcionem opere Ignatii meminit, cujus tam multæ leguntur adversus Marcionica figmenta sententiæ. Non meminit quidem Ignatii, qui nullius meminit; in toto contra Marcionem opere nec unum quidem ecclesiasticum scriptorem citat; Scripturis, traditione, rationibus pugnat et quidem Ignatianis, nec ex Ignatio nominatim sententiam aliquam, nec ex alio quopiam describit. Si Ignatius epistolas ideo non scripsisse dicendus est; omnes etiam libri qui aliquid præclare contra Marcionicam hæresim continere reperiuntur, spurii et commentitii censendi sunt. Tertullianus non tantum in hoc, sed in toto quod exstat opere, nullam unquam sententiam ex ullo scriptore ecclesiastico totidem verbis nomine citato excerptit. Barnabam nominat, sed ut auctorem epistolæ ad Hebræos, quæ nunc S. Pauli creditur. Hermiam citat, quem nunc ut authenticum admittit, nunc ut apocryphum despuit. Clementem laudat ut Romæ episcopum, non ut epistolæ scriptorem. Christianos aliquot ad gentes, πρὸς Ἑλληνας, Opuscula condidisse, dicit, neminem nominat. Cujusdam hæc verba recitare videtur: *Quoniam quidem desponsata est Maria, idcirco et ab angelo, et ab apostolo mulierem pronuntiatam: desponsata enim quodammodo nupta*; sed an scripta fuerint, non docet, et ipsa assert tantum ut refutet. Justinum, Irenæum, Miltiadem, Proculum semel nominat, quos et se sequi professus est. Præter hos ille, qui quamplurimos hæreticos, ducentos pene ethnicos laudat, neminem ex scriptoribus ecclesiasticis nominare dignatus est; et ex eorum quos nominat scriptis ne una quidem sententia ad refutandos hæreticos, aut doctrinam aliquam Christianam confirmandam, tanquam testimonio, aut sub specie auctoritatis utitur. Silentium igitur Tertulliani nihil

ad Ignatii epistollicae auctoritatem imminuendam valet.

Quarto, Ignatium nostrum non tantum Tertulliano, sed et catholicis ejusdem ævi ignotum fuisse aliunde deprehendit. Scilicet, *catholici lapsos, etiam mæchos, per pœnitentiam in Ecclesiam admittebant. Tertullianus, Montani sectator, lib. De pudicitia, catholicos oppugnat. Ignatius docet pœnitentes esse suscipiendos. Ergo nec Tertulliano, nec catholicis notus fuit.* Ain vero, ergo nec Tertulliano, nec catholicis notus fuit, vel quod idem est, et Tertulliano et catholicis ignotus fuit? idque hinc deprehendi putas? Utrumque certe non sequitur. Pro alterutro quidem species aliqua argumenti est, pro utroque nulla. Liber quidem *De pudicitia* ita scriptus est, ut plerumque primo Psychicorum, id est catholicorum objecta, dein Tertulliani Montanistæ responsiones contineat. Objecta autem illa vel omnia et sola fuerunt, quæ catholici hæreticis opponerent, et ad quæ a Tertulliano responsionem expectabant atque postulabant; quod si factum putemus, tum Tertullianus censeri non potest Ignatium ideo ignorasse, quia eum non nominabat; neque enim pro se nominare potuit, neque adversus se nominare debuit, nisi eos tantum, quorum auctoritas ei objiceretur. Vel objecta hæc Tertullianus sibi ipsi fecit, cum delectu et pro arbitrio, et non ex præscripto catholicorum, quod verisimillimum est; et tum inde colligi nullo modo potest, omnibus illius ævi catholicis ignotum fuisse Ignatium nostrum, quod Tertullianus eum non nominaverit, qui objecta non ab illis accepit, neque omnia quæ illi objicere aut possent aut solerent tractavit, sed ipse sibi prout ipsi visum est objecit, quo facilius solveret. Male igitur vir doctissimus et Tertulliano et catholicis hoc argumento Ignatium nostrum ignotum fuisse colligit. At quædam de ecclesiasticis scriptoribus adduxerunt vel catholici, vel Tertullianus pro catholica sententia; hoc saltem negari videtur non posse. Cur non igitur Ignatium inter ecclesiasticos scriptores nominarunt, nisi quod eum non noverunt? Respondeo, si ullus omnino ut ecclesiasticus scriptor in illo opere fuerit testis productus, unus tantum fuit, scilicet, Hermas: qui tamen non ut ecclesiasticus, sed ut canonicus scriptor produci videtur, ad cujus auctoritatem imminuendam Tertullianus respondet, quod *ejus scriptura divino instrumento non meruisset incidi*; quod nemo unquam respondisset de auctore, qui a nemine pro canonico haberetur, aut qui simpliciter ut ecclesiasticus tantummodo proponeretur. Præterea Tertullianus diserte cavet in hoc ipso opere, ne quisquam, præter scriptores canonicos, eam litem disceptet. Nam non tantum ad Hermæ Pastorem, cum picto pastore in calice collatum respondet: *At ego ejus Pastoris scripturas haurio, qui non potest frangi*, sed et cum pro sua sententia Barnabam laudat, et Hermæ præfert, id non sine præfatione facit: *Volo tamen ex redundantia aliujus etiam comitis apostolorum testimonium super-*

ducere, idoneum confirmandi de proximo jure disciplinam magistrorum. Ita auctoritatem ejus diminuit, quem ipse producit: et hoc etiam fecit cum non Barnabæ ipsius epistolam citaret, sed eam quæ scripta est ad Hebræos, quæ nunc in canone est, et S. Pauli Epistola creditur. Imo vero quorsum catholici Tertulliano, vel ipse sibi objiceret testimonium scriptoris ab Ecclesia tantum probati, qui totam ipsam Ecclesiam sprevit ac despuit? Sed revera Ignatiana talia non erant, ut a catholicis in hac causa recte et apposite adhererentur; neque enim quæstionem spectabant, quæ tunc agitabatur, neque ad catholicorum sententiam confirmandam nisi obtorto collo adduci potuerunt, aut cum scriptura Hermæ conjungi, *quæ sola mæchos amat*, ut loquitur Tertullianus. Quæstio enim erat, an Christiani, ob crimen mæchiæ ejecti per pœnitentiam recipi in Ecclesiam deberent. Ignatius autem nihil de mæchis habet, nihil de iis, qui dum intra ecclesiam sunt, aut illud, aut aliud quodvis grave crimen perpetrant. Ille ad unitatem ecclesiasticam hortatur Philadelphenses, et ad consensum cum episcopo suo: *Quotquot enim Dei sunt et Jesu Christi, inquit, isti cum eo sunt: et quotquot utique pœnitentes veniunt in unitatem Ecclesie, isti Dei erunt.* Ac rursus post pauca: *Ubi divisio est et ira, Deus non habitat. Omnibus igitur pœnitentibus dimittit Deus, si pœniteant in unitatem Dei, et concilium episcopi.* Hæc Ignatius noster de hæreticis et schismaticis loquitur ad unitatem Ecclesie et concilium episcopi redeuntibus. Omnia quæ utramque sententiam antecedunt aut sequuntur, hoc verissimum esse evincunt. Nihil ille de mæchis, nihil de sicariis, de idololatriis nihil. *Φεύγετε μερισμὸν καὶ κακοδιδασκαλίαν*, inquit, et hoc argumentum late persequitur. Schismaticis et hæreticis persistentibus æternum supplicium minatur, resipiscentibus receptionem suadet et salutem spondet, quibus receptio in Ecclesiam negata nunquam fuit. Imo gravissima peccata extra Ecclesiam a schismaticis aut hæreticis perpetrata, etiam Montanistis iudicibus, receptionem in Ecclesiam pœnitentibus non præcludebant. *Cui enim dubium est*, ait Tertullianus hoc ipso *De pudicitia* libro, *hæreticum institutione deceptum, cognito postmodum casu, et pœnitentia expiato, et veniam consequi, et in Ecclesiam redigi?* Hæc igitur Ignatiana ad eam quæstionem non spectabant, nec a catholicis usurpari in ea re poterant; quod igitur Ignatius noster in eo libro non nominetur, nec cum catholicis, nec Tertulliano ignotum fuisse ostendit. Ita conjecturis ex Tertulliani silentio male natis, totique capiti octavo, quod ad nos spectat, responsum est.

Proximus, cui ignotus fuisse dicitur Ignatius noster, est Caius quidam, ut videtur, cujus scripta omnia perierunt. Si libri ejus exstarent, forte ex iis aliquid certi haberemus, quo hæc conjectura liquido refelli posset. Nunc cum fragmentum quoddam tantummodo apud Eusebium exstet, idque sine nomine, cui argumentum innititur: multo nobis dif-

acilior hæc provincia redditur, sed et conjectura simul multo debilior. Si sæpiuscule Caius ille in libris suis Ignatium nostrum nominasset, quod ab illo fieri potuisse nemo certe, præter Dallæum, negare potest (vixit enim tertio sæculo, postquam factæ dicuntur Ignatii epistolæ Salsasio, et Albertino); nihil tamen id nos juvat, ad quos illi non pervenerunt. Ex inuituto auctoris, et modo scribendi nihil reponere licebit, quod de Ireneo, Tertulliano, Epiphanio fecimus. Ad argumentum igitur e fragmento productum ex solo fragmento respondere possumus. Illud autem sic se habet : *Artemon docebat Christum esse purum et nudum hominem, Ignatius contrarium docuit. Recte. Qui Artemonem sequebantur, asserebant doctrinam suam esse antiquam, usque ad Victorem durasse, a Zephyrino esse mutatam. Caius producit e contra eos qui ante Zephyrinum scripsere, qui Christum et Deum et hominem prædicarunt. Inter eos Ignatium non nominat; ergo eum ignorabat. Ut Caium ideo ignorasse Ignatium constet, quia eum non nominavit, necesse est ut etiam constet eum omnes, quos idem scripsisse uorit, nominasse. Id vero constare non potest; erant enim quamplurimi qui ante Zephyrinum scripsere, et Christum Deum et hominem dixere, quos neque Caius nominat, neque ignorasse censendus est. Imo certum est Caium aliquorum testimonia omisisse quæ cognovit, et, quod rem nostram propius spectat, ideo nonnulla præterisisse, quod ea omnibus nota putaret, in quorum numero merito sane Ignatius ponendus est omnium notissimus; fatente etiam viro doctissimo, si epistolas illas scripsit, eas non potuisse non omnibus esse cognitissimas, sine qua assertionem argumentum negans nullius esset ponderis. Præterea, certi generis scriptiores incertus ille auctor statuit producere, non autem alios, in quo genere S. Ignatius minime recensebatur, eos, scilicet, qui adversus gentes scripserunt, et ex professo adversus hæreticos. Videmus igitur illius institutum atque propositum fuisse tales auctores producere, qualis Ignatius non fuit; tales omittere, qualis Ignatius omnino fuit. Ex silentio igitur Caii non potest inferri ignoratio Ignatii. Hæc omnia in verbis ab Eusebio laudatis reperiuntur. Cum enim dicerent Artemonici antiquiores omnes, etiam apostolos, eorum doctrinam tradidisse, eamque in Ecclesia custoditam fuisse usque ad Victoris episcopatum, et sub Zephyrino pontifice demum esse adulteratam; contra hæc sic Caius ille, qui sub Zephyrino, vel non multo post scripsisse putatur: *Ἐν δ' ἂν τυχὸν πιθανὸν τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ πρῶτον μὲν ἀντέπιπτον αὐτοῖς αἱ θείαι Γραφαί· καὶ ἀκρίβειαν δὲ τινῶν ἐστὶ γράμματα πρεσβύτερα τῶν βικτωροῦ χρόνων, ἃ ἐκείνοι πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὰς τότε αἱρέσεις ἔγραψαν· λέγω δὲ Ἰουστίνου καὶ Μιλτιάδου, καὶ Τατιανοῦ, καὶ Κλήμεντος, καὶ ἐτέρων πλείονων, ἐν οἷς ἔπασι θεολογεῖται ὁ Χριστός. Τὰ γὰρ Εἰρηναίου τε καὶ Μελλίτωνος καὶ τῶν λοιπῶν τίς ἀγνοεῖ βιβλία, θεῶν καὶ ἀν-**

PATROL. GR. V.

θρωπων καταγγέλλοντα τὸν Χριστόν; *Ac fortasse id quod dicitur credibile videretur, nisi eis refragarentur primum quidem divinæ Scripturæ, deinde fratrum quorundam scripta Victoris ætate antiquiora, quæ illi aduersus gentes pro veritate, et contra sui temporis hæreticos scripserunt. Justinum inelligo, et Miltiadem, et Tatianum, ac Clementem, aliosque quamplurimos, in quorum omnibus libris Christus ut Deus representatur. Nam Irenæi quidem, et Melitonis, et reliquorum scripta quis est qui ignoret, quæ Christum Deum simul atque hominem prædicant? Quibus verbis videtis eum proferre velle quorundam fratrum scripta, tempus assignare ante Victoris ætatem, auctores certi generis indigitare, eos, nempe, qui adversus gentes et hæreticos sui temporis ex professo scripsere. Observare potestis aliorum complurium nomina de industria ab ipso fuisse ommissa, eorum præcipue, qui maxime erant uoti. Causam igitur Caius non assignavit, ob quam Ignatium nominaret; cur autem eum omitteret, optimam et opportunissimam prodidit. Nullum igitur ex silentio hujus fragmenti Ignatio nostro periculum.*

Idem iudicandum de Clemente Alexandrino, inquit. Imo vero de Clementis Alexandrini silentio nihil liquido affirmari, nihil inde certo concludi potest. Quamplurima enim ejus scripta perierunt, ut Ὑποτυπώσεις libri viii, De paschate lib. 1, De junio disputatio, De obtreptione lib. 1, De canonicis ecclesiasticis et aduersus Judaizantes lib. 1. Utrum Ignatii in illis vel eorum aliquo meminerit, necne, nemo certo affirmare potest. In Admonitione ad gentes, in tribus Pædagogii libris, in tractatibus duobus, quorum nunc unus, nunc alter locum octavi libri Stromateon occupabat, qui jam tandem ambo exstant, nullum omnino scriptorem Christianum nominat Clemens. At in libris Stromateon plurimos gentiles et Christianos nominat, Ignatium nunquam. Plurimos quidem gentiles nominat, sed quid hoc ad Ignatium? non paucos etiam hæreticos citat, sed nec inter eos Ignatius requirendus est. Christianos, hoc est catholicos non plurimos, sed paucissimos nominat, tres certe tantum, si modo et illi catholici omnes sint, Barnabam, Clementem, Hermam, omnes certe tanquam S. Paulo coævus, et tanquam sacros potius quam ecclesiasticos scriptores. Κλήμης, inquit, ὁ ἀπόστολος, ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας, θεῖος ἢ δὴναιμος ἢ τῷ Ἐρμῆ κατ' ἀποκάλυψιν λαλοῦσα. Scriptorem catholicum secundi ævi ne unum quidem nominat: si Ignatium prætereat, præterit et Polycarpum, et Papiam, et Quadratum, et Aristidem, et Justinum, et Melitonem, et Athenagoram, et Dionysium, et Hippolytum, et Hegesippum, et Ireneum; quos omnes eum ignoravisse non puto, magis quam magistrum suum Pantænium. Sed mirum est, inquit, qui vel ex una Clementis ad Corinthios epistola tria quatuorve loca in Stromateon opere descripsit; nihil in tam multis Ignatii, ne sententiam quidem unum reperisse quam notaret. Cur non et Barnabam etiam producit, qui sæpius

9

in eo opere laudatur? cur non et Hermam, qui adhuc frequentius adducitur? Quicumque Clementis *Stromateas* probe novit, nunquam mirabitur ab eo Ignatium esse præteritum, tres reliquos toties citatos. Instituit illic gnosticum suum, non vulgari- bus theologiæ principis imbutum, sed ultra aliorum Christianorum sortem elevatum, et ut magister Origenis mystica quæque et anagogica ubique sectatur; qualia in Barnabæ epistola, et Hermæ *Pastore* plurima occurrunt, in simplicissimis et monitorum tantummodo salubrium plenius Ignatii epistolis non reperiuntur. Sed dices, etiam Clementis epistola simplicitatem apostolicam spirat: ex illa vero tria quatuorve loca affert. Ita sane. Sed Clemens Alexandrinus etiam in illa aliquid non simplex et vulgare animadvertit, sed γῶσιν τελειότεραν præ se ferens, quod ex illa non semel excerpit. Observat Clementem Romanum differentias eorum qui sunt probati in Ecclesia, describere, et inter eos ponere τὸν δυνατόν γῶσιν ἐξαιρεῖν, eum igitur locum bis citat, tum in primo libro, tum in sexto. Observat eum τὸ πον τιὰ τοῦ Γνωστικῶ ὑπογράφειν, *formam quamdam Gnostici describere*, ad quam omnes pene epistolæ partes miro modo refert libro quarto. Notat et *mundos ejus post oceanum*, quos cum Platonicis confert. Talia apud Ignatium nostrum invenire non erat. Silentium igitur Alexandrini non indicat Ignatiana non fuisse, sed ad informandum Gnosticum, ad mysticam, et anagogicam, tropologicamque doctrinam illustrandam, aut philosophiam excolendam minime idonea.

Sed certum et definitum nobis locum indicat *Stromateon* opere l. vii, p. 764, quo sine dubio Ignatii nomen posuisset Clemens, si epistolas ejus unquam vidisset. Mira quidem hæc perspicacia, et scribendi moris apud veteres accurata observatio, quæ quo quisque loco quemlibet se antiquiorem nominare debuerit, indicare potuit. *Ubi tradit hæreticorum sectas Adriani demum Augusti temporibus coalescere cœpisse, opportunus erat locus Ignatiana nostra commemorandi.* Quid vero, an aliquid in suam sententiam ex Ignatianis trahere potuit? An Ignatius illi idoneus testis fuit, ex quo probaret hæreticos non nisi sub Adriani imperio cœpisse, cum ipse ante Adrianum sub medio Trajani imperio passus sit? Non hoc vult vir doctissimus; ad sententiam suam confirmandam non potuit Clemens Ignatium nominare, debuit ad refellendam. Duram profecto legem scriptoribus antiquis ligit, qui necessitatem iis imponit citandi clarissimos Ecclesiæ antistites contra suam sententiam. Neque hoc vult vir doctissimus; quid igitur? *Ignatianas epistolas traditioni suæ apertissime repugnantes si scivisset*, aliquid certe fecisset, quod non fecit; quid autem hoc est? *vel eas refutasset*; imo vero hoc nunquam fecisset. Quisquamne veterum Christianorum eam de antiquioribus Patribus et episcopis de apostolorum discipulis et martyribus opinionem, de seipso eam præsumptionem habuit, ut eos ideo

A produceret, quo refelleret et refutaret, quo aperti mendacii et falsi testimonii reos teneret? Verum si hoc non fecisset, *suam ipse traditionem ad harum normam correxisset.* Ante dixerat *opportunum hunc locum esse Ignatiana nostra commemorandi*, nunc, si commemorasset, sententiam suam *correxisset*; at eam aliter corrigere non potuit, nisi totam obliterasset atque expunxisset. Hocne autem huic loco opportunum esse potuit, quod totum everteret et expungeret? Hæc omnia meræ sunt conjecturæ, et quidem infelicissimæ, nec Ignatii epistolæ, nec proposito Clementis ullo modo convenientes. Clemens non omnes hæreses respexit, sed aliquas tantum, sua ætate maxime conspicuas et scriptis etiam ubique tunc temporis celebres, quibus maxime catholici vexabantur, cum antiquiores aliæ jam pene evanuisent. Harum initia aliquo modo indicat, Ecclesia posteriores ostendit, nec tam quidem antiquas quam ipsi jaclitabant. Quod enim Basilides Glauciam magistrum suum assereret, quem discipuli ejus Petri interpretem fuisse affirmabant; quod Valentiniani ad Theodadi, tanquam S. Pauli discipulum hæreseos suæ originem referrent; hæc omnia quasi non satis certa rejecit, et quæ harum hæreseon antiquitatem minime probarent. Aliter satis novit omnium eruditissimus Clemens, non tantum sub Trajano ante Adrianum, non tantum sub tempore martyrii Ignatiani, ut ipse Ignatius indicat, sed etiam ævo apostolorum hæreticos aliquos existisse, ut et historia ecclesiastica, et ipsæ etiam S. C Scripturæ testantur. Iniquissimum igitur est hoc loco postulare, ut Clemens Ignatium nostrum, si scivisset, citaret; ad omni ratione alienissimum, ignoravisse eum, quod non citaverit, concludere.

Verumeninvero *eadem est*, inquit, *et alterius cujusdam Clementis sententiæ ratio. Ille enim statuit Christum unum tantum annum in terris prædicasse; at Ignatius noster diserte scribit Dominum tribus post baptismum annis prædicavisse evangelium.* Imo vero noster Ignatius hæc nunquam scripsit. Quæ enim recitat Dallæus ex epistola ad Trallianos pagina 76, eodem quidem loco apud Usserium inveniuntur; sed tota pagina miniata est, et ea verba non ad auctorem, sed interpolatorem epistolæ referenda sunt, et ad nos non spectant, qui epistolam ad Trallianos quidem, sed ab omnibus assumptis liberam, defendimus. Et tamen hoc unicum argumentum affert, quo probet Ignatium et Origeni, et Julio Africano, et Lactantio ignotum fuisse. Ejusdem farinae sunt quæ de Paulo conjugato, et de resurrectione Christi habet: quæ adversus Ignatium Baronii, non autem nostrum sunt allata. Nihil tamen aliud affert, ut probet Ignatium etiam Dionysio Alexandrino fuisse ignotum. Quod ad eos igitur spectat, expungenda plane ex titulo capitis magna illa nomina Origenis, Julii Africani, Lactantii, Dionysii Alexandrini, et ipsius etiam Hieronymi. Nihil certe hactenus adductum est, quo probetur aut verisimile reddatur Ignatium nostrum Clementi

Alexandrino fuisse ignotum : et nos meliori jure ei notum fuisse contendimus. Nullo enim modo verisimile est eum quem Origenes discipulus etiam juvenis tam bene novit (ut ostendimus) Clementem magistrum ignorasse.

Hæc cum e Clemente adduxisset, tandem argumentum a testimonio negativum, a silentio, scilicet scriptorum ante Eusebii tempora ductum, varium quidem illud, et miscellaneum, et prolixum concludit; quo Ignatianas epistolas omnibus ante Eusebium ignotas se probasse putat, ideoque nullas fuisse. Id autem eum de nemine probasse ostendi; non de Irenæo, non de Alexandrinis, aut Æthiopicis, non de Tertulliano, aut Caio, aut Clemente Alexandrino : multo minus de Origene, Julio Africano, Dionysio Alexandrino, aut Lactantio, pro quorum ignorantia nihil ex nostris epistolis adduxit; non de Epiphania aut Hieronymo, non de

Bonoariis aut Ioneusibus, quorum ignorantia etiam probata si esset, nullam neganti argumento vim adderet. Quare nos multo meliori jure sic disputamus. Cum Polycarpus Ignatii discipulus, cum Philo et Agathopus ejusdem comites, cum Irenæus Polycarpi discipulus, eum Theophilus Ignatii in sede Antiochena aliquando successor, aut ejusdem ævi aliquis, cum denique Origenes, discipulus Clementis, Ignatii epistolarum diserte meminerint, aut ad eas aperte respexerint; cum ii omnes, qui ignorasse perhibentur, nullam nobis eam ipsis ignorantiam tribuendi satis justam causam præbuerint; argumentum a silentio negative ductum nihil omnino valere pronuntiamus, et ab iis qui noverunt, reliquos non ignorasse, aut si aliqui ex iis forte ignoraverint, argumentum inde fieri non posse concludimus.

PARS SECUNDA

Qua argumenta pro Ignatii epistolis ex ipsis educta afferuntur, et Dallæi objectiones refelluntur.

CAPUT PRIMUM.

Argumenta pro Ignatianis ex ipsis epistolis ducta afferuntur. S. Ignatius circa a. D. 107 scriptus. Illi ætati materia epistolarum in genere spectata apprime convenit. Impostorum scripta solent sui sæculi mores redolere. Nihil in his epistolis posteriora spectat tempora. Episcopos in Asia fuisse certum est, cum S. Ignatius ad martyrium duceretur. Epistolarum auctor ita episcopos et presbyteros describit, ut quæ de iis dicit, illi ætati, non autem posteriori conveniat. Duæ hæreses Ignatii tempore maxime valebant, una quæ Christum putative hominem, alia quæ nudum hominem asserbat. Has duas et solas perstringit Ignatius, et Christum simpliciter theologet. Apostolicæ doctrinæ traditio in epistolis, traditiones non scriptæ, posterioribus sæculis memoratæ minime continentur. Multa præterea in iisdem traduntur quæ non aliam quam Ignatii ætatem sapiunt. Nihil certius scriptum aliquod suppositionis convincit, quam violatio temporum. Varia hujus rei exempla. Ficta plerumque opera ex temporum ratione se proderent. Epistolæ Socraticorum ab Allatio editæ inde falsitatis convincuntur. Dallæi confusa rerum tractatio reprehenditur.

Quoniam argumenta nostra pro scriptis vere Ignatianis in externa et interna divisimus; externa autem a testimoniis petita priori dissertatione late prosecuti sumus, ab objectionibus vindicavimus, testesque in contrarium allatos plane expunximus; interna nunc proponimus, ex epistolis ipsis ducta, quæ eadem clare ostendant auctori suo a SS. Patribus constanter assignato apprime congruere, præscripti temporis antiquitatem optime ferre, tanti viri, et apostolici, et episcopi, et martyris tum pietati, tum zelo, tum prudentiæ, tum itineri, tum vinculis, tum concussionibus, tum refrigerationibus plene respondere; adeo ut ipsarum epistolarum materia

atque textura, auctoritati testium pari suffragio conjuncta, plenissimam fidem extorqueat, et omnem dubitandi ansam præcidat. Ubi enim non tantum testes omni exceptione majores, quos nec fallere voluisse, nec facile falli potuisse putandum est, adhibentur; sed et res ipsa, cui testimonium perhibent, talis esse apparet, ut eos falsos fuisse nihil suadeat; nec cum prudentia quisquam dubitare, nec sine pervicacia refragari potest.

Ut autem opus epistolicum apostolico viro recte competere ostendatur, supponendum in primis Ignatium quemdam, ab apostolis ordinatum Antiochensis Ecclesiæ episcopum, per triginta minimum annos eam sedem tenuisse, ut Georgius Syncellus, et *Chronographia* Nicephoro attributa in veteribus mss. quibus consonus est Anastasius, testantur; tandem ab imperatore Trajano, in expeditione Parthica, ad bestias condemnatum, et ab Antiochia Romam tractum, si quid scripserit in itinere satis molesto partim Smyrnæ, partim Troade, et quidem decimo imperii Trajani, vulgaris æræ Christianæ septimo post centesimum anno, anno Christi vero, ut ego quidem existimo, 113 epistolas scripsisse. Dicimus itaque has epistolas, quas habuit Eusebius, et nos nunc habemus, si penitissime inspiciantur, si acumine vel maxime critico discutiantur, si materia et modus descriptionis exactissime trutinentur, et auctori, et tempori, et occasioni optime respondere; nec homini veritatis studioso vel minimam de fictore aliquo cogitandi ansam præbere, et Dallæano impostori post ducentos annos in scenam producto prorsus repugnare.

Joannes Launojus Parisiensis theologus, veterum

scriptorum censor acerrimus, in judicio de libris Dionysii Areopagitæ, de antiquissimorum Patrum genio apposite observavit. « Qui hoc tempore scribunt, in tribus potissimum scriptorum generibus elaborandis insudant. Alii pro Christianis apologias componunt, quibus religionis novæ sinceritatem interpretentur, vel profitentium innocentiam probent, vel principum animos a vexationibus abducant. Alii scribunt epistolas, quibus Christianos in accepta fide corroborent, vel ecclesiarum præpositos salutaribus documentis instruant, vel Christianæ doctrinæ utilitatem et terrenarum rerum contemptum doceant, vel ad subeunda pro Christo tormenta inducant, vel quæ jam ipsi pertulerint sine fuco exponant. Alii denique commentarios edunt, quibus Christianam fidem propugnent, et ei contrarias, quæ tunc oriebantur, hæreses refellant. Hæc est conditio, hic genius sæculi in quo vixit Dionysius Areopagita : hæc occupatio scriptorum, qui suis operibus nascentis Ecclesiæ pondera sustentarent. » Hæc a Launoy recte observata ut Pseudo-Dionysium aperte réfellunt, ita S. Ignatium haud parum juvant, ostendunt enim epistolas sub illius nomine posteris traditas secundum illius sæculi genium fuisse conscriptas. Nemo enim non videt in illis Christianos in accepta fide corroborari, adversus schismata et hæreses tunc exortas muniri ; ecclesiarum præpositos salutaribus documentis instrui, aut ob constantiam in tuenda veritate laudari, et tanquam pietatis exempla populo proponi ; rerum denique præsentium contemptum doceri, futurarum prospectum et expectationem urgeri et martyrii coronam modis omnibus amplificari. Hæc conditio, hic genius sæculi, quo vixit S. Ignatius, in his epistolis maxime relucet ; earum igitur materia in genere spectata auctori a veteribus assignato apprime respondet.

Ut autem ad magis particularia descendam, et ostendam ea quæ in his epistolis continentur, talia esse, qualia ab impostore, præsertim Dallæano, minime conflictata esse appareat : non alio utar disputationis fundamento, quam quo non semel utitur Dallæus. « Hujus, inquit, impostoris in his adornandis Ignatioque sublendis epistolis consilium idem, quod aliorum plerorumque ejusdem farinae artificum fuisse videtur. » Ita ille de suo cap. 38 ; de aliis cap. 4 : « Plerique eo potissimum consilio sua signata sub aliorum nomine edunt, ut res sui sæculi novas falso antiquitatis nomine constituent ac confirment. » Imo hoc toti horum homuncionum generi adeo competere arbitratus est, ut non veritus sit dicere : « Miros nobis narras impostores, qui imposturam quidem faciunt, cæterum ob quem eam faciunt, fractum nullum ex ea percipere satagunt. » (*De pseudo-apostolicis* l. II, c. 15.) Et revera incredulo plane est, ut impostor, qui sub finem tertii aut quarti sæculi vixerit, epistolas scriberet, et S. Ignatio subderet, quæ ævum illud impostoris nullo modo redolerent, quæ imposturam nullis in-

A diciis proderent, quæ ritum nullum Ecclesiæ post martyris mortem exortum respicerent, quæ hæresim nullam earum quæ postea pullularunt perstringerent, quæ doctrinam nullam a mente apostolicorum virorum alienam docerent, quæ nihil ex Platonica schola, quam alii statim amplexi sunt adducerent, quæ simplicitatem primitivam in rebus omnibus conservarent, quæ tanto viro et martyri ubique responderent, tantorumque S. Spiritus donorum specimina vivis coloribus depingerent. Recte Dallæus cap. 10 : « Difficile est etiam peritissimum ac callidissimum impostorem ita sibi undequaque cavere, ut non ei aliquid imprudenti excidat, quod dolium prodatur. » Jam vero clare et aperte assero, nihil in his epistolis Eusebio cognitis apparere, quod eam ætatem quam Dallæus innuit, vel eam etiam quam Blondellus, aut quam Salmasius indicat, sapiat, aut quoquo modo redoleat. Nihil hic de hæresibus tunc temporis subortis, nihil de moribus aut institutis Christianorum tum valde mutatis, nihil de novis ritibus post Ignatii mortem primum usurpatis, nihil de usu Ecclesiæ qui post Ignatii mortem primum obtinebat, quibus se prodidit flectus Dionysius : omnia potius ab his plane diversa, proximis ætati apostolicæ temporibus maxime conformia, et ab impostoris sæculo haud parum abhorrentia repræsentantur.

De episcopis quidem Asiæ multa loquitur Ignatius, quos ibi tunc fuisse constat : nam S. Joannes, « novissimus omnium scripsit Evangelium, rogatus ab Asiæ episcopis, » ut ex veteri traditione loquitur Hieronymus. De eorum uno idem in Catalogo : « Polycarpus Joannis apostoli discipulus, et ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit, » quod diu ante eum testati sunt secundi sæculi scriptores duo præclarissimi, Irenæus et Polycrates. De alio legimus in Chalcedonensis synodi actione undecima : Ἀπὸ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου μέχρι τῶν εἰκοσιεπτὰ ἐπίσκοποι ἐγένοντο πάντες ἐν Ἐφέσῳ χειροτονήθησαν. « A sancto Timotheo usque nunc viginti septem episcopi facti ; omnes in Epheso sunt ordinati. » In quo numero fuisse Onesimum, cuius meminit Ignatius, non est cur dubitetur. Ignatius ipse se episcopum Syriæ appellat ; sed et ab Hieronymo « Antiochenæ Ecclesiæ tertius post Petrum apostolum episcopus » agnoscitur, ut et ab aliis. De episcopis diu ante Ignatii martyrium a S. Joanne institutis ex veteri traditione loquitur Clemens Alexandrinus apud Eusebium l. III, c. 23 : Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετέβλεπεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον, ἀπῆλθε παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσῃ, ὅπου δὲ ὄλας Ἐκκλησίας ἀρμόσῃ, ὅπου δὲ κλήρω ἕνα γέ τινα κληρώσῃ τῶν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος σηματομενῶν. Ita recte hunc locum ex tribus mss. codicibus restituit doctissimus Valesius : « Cum enim ex insula Pathmo Ephesum rediisset, Joannes, ad finitimas quoque provincias rogatus se contulit, partim ut episcopos

constitueret, partim ut Ecclesias integras formaret, partim ut homines sibi a Spiritu indicatos in clerum seponeret. » Unde coacta illa Walonis Messalini interpretatio concidit, qui episcopis hic plures, presbyteros in urbe, κληρον ἕνα, unum presbyterum, sive chorepiscopum in pago, mire interpretatur. Ex horum episcoporum successione disputat adversus hæreticos Tertullianus, *contra Marcionem* l. iv, c. 5 : « Habemus et Joannis alumnas Ecclesias. Nam etsi Apocalypsin ejus Marcion respuit, ordo tamen episcoporum ad originem recensens in Joannem stabit auctorem. » Ut reliqua omittam, nullus unquam scriptor Christianus et catholicus dixit pauciores ordines sive gradus, quam tres in Ecclesia fuisse secundo sæculo, aut ulla ejus parte; quo quidem sæculo Ignatius scripsit. Nullo modo igitur verisimile est pauciores tunc existisse. Si quisquam id dixisse putandus esset, inter illos certe reperiretur, qui episcopi et presbyteri nomina in apostolorum scriptis confusa esse existimabant. At hi ipsi omnes tunc cum nomina confusa esse crediderunt, aut saltem ante secundum sæculum, dixerunt ordines sive gradus fuisse distinctos, ut suo loco demonstrabo. Sine controversia igitur pono episcopos in Asia tunc fuisse, cum Ignatius ad martyrium festinaret. Jam vero ita episcopos sui temporis describit epistolarum auctor, ita semper de iis loquitur, ut dubitari non possit, quin omnia ab eo dicta illa ipsa tempora respiciant. Nam nudum nomen officii seu ordinis ponit, nullum illis insolentiorum titulum attribuit; non ἀρχιεπίσκοπος, aut ἐπίσκοπος, non ἀρχοντάς, ut posteri solebant, appellat. Nulla apud eum de cathedris mentio, nulla de ordinatione, aut electione, aut successione. Nulla hic episcopalis alicujus sedis prærogativa depingitur; nulla ad ecclesiam aliquam præ aliis appellatio memoratur; nulla obedientia, nisi ea quæ necessaria est ad vitanda schismata et Ecclesiæ unitatem conservandam, præcipitur. Presbyteros interim non deprimit, quos semper episcopis adjungit; eorum dignitatem et auctoritatem prædicat, ac studiosissime tuetur : θεοπεπίστατον et ἀξιονόμιστον, et τοῦ Θεοῦ ἀξίον πρεσβυτέριον vocat, εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων collocat, νόμον Ἰησοῦ Χριστοῦ indigitat, ἀξιόκλονον πνευματικὸν στέφανον πρεσβυτέρου celebrat, ut eis obedienti Christiani ἀπερισπάστῳ διαβολῆς suadet. Unde Walo Messalinus : « Quo primum tempore ceptus est episcopatus superstrui ac superponi presbyteratui scriptum illud prodiisse, id argumento est, quod ita episcopatum extollit, ut presbyteros non deprimat. Suam enim illis dignitatem conservat, quam in prima Ecclesia obtinuerunt, dum illis tanquam apostolis ipsis honorem esse habendum pronuntiat, et locum apostolorum tenere affirmat. » At labente tertio sæculo, aut incurrente quarto, presbyteratus auctoritas, etiam factibus adversariis, valde erat imminuta. Nullus erat tunc in orbe Christiano presbyterorum conses-

sus, cui hæc elogia a quopiam tribuebantur. Si omnia illius ætatis scripta percurramus, nihil tam honorifice de eo ordine dictum reperiemus. Non igitur eam ætatem hæc sapiunt; et deliraret pane, imo insaniret impostor, qui ad tyrannidem episcoporum confirmandam (qui voluit post Socinum Dalæus), hæc excogitaret, et simul presbyterorum auctoritatem, jam diu diminutam atque collapsam, restituere et redintegrare conaretur. Ignatius officia ecclesiastica unde et simpliciter suis functionibus et uominibus distinguit, tres tantum sacros ordines agnoscit, unicuique suum honorem atque dignitatem tribuit, nulli derogat ut alteri inserviat, omnibus obedientiam præstandam esse a populo monet, idque in eum tantum finem, ut schisma evitetur et unitas conservetur.

Secundo observat Eusebius Ignatium munire potissimum ecclesias adversus sua ætate pullulantes et late grassantes hæreses; quod cum sit per se verisimile (quid enim ea admonitione opportunius, aut viro apostolico dignius fuit?), ex his epistolis verissimum esse comperimus. Duæ potissimum hæreses de natura Christi ea tempestate obtinebant, ut veritati catholicæ ita et sibi ipsis prorsus contrariæ : quarum altera Docetarum fuit, a Simonianis ortorum, humanæ naturæ veritatem in Christo destruentium; altera Ebionitarum, divinam prorsus naturam et æternam generationem denegantium, legisque cæremonias arguentium. Has primi sæculi hæreses antiqui scriptores agnoscunt; Ignatiano ævo nimium viguisse omnes fatentur. Unde Theodoretus ita *Hæreticarum fabularum* libros partitus est, ut primus eos qui alterum creatorem confinixerunt, δοκῆσαι δὲ φανῆναι τὸν Κύριον εἰς ἀνθρώπους ἔφασαν, secundus autem illos qui ψῆδον ἀνθρώπων τὸν Κύριον προσηγόρευσαν, complecteretur. De prioribus Hieronymus *adversus Luciferianos* : « Apostolis adhuc in sæculo superstitionibus, apud Judæam Christi sanguine recenti, phantasma Domini corpus asserebatur. » De secundis idem in Catalogo : « Joannes apostolus novissimus omnium scripsit Evangelium, rogatus ab Asiæ episcopis adversus Gerinthum aliosque hæreticos, et maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, quiasserunt Christum ante Mariam non fuisse. » Quas etiam in Asia maxime viguisse observat Epiphanius hæresi 51 : « Ἐνθα γὰρ τὸν Χριστὸν ἐκ παρατριῶδης ψῆδον ἀνθρώπων ἐκέρυττεν ὁ Ἐβλιων καὶ ὁ Κηρινθος, καὶ οἱ ἄμφοὶ αὐτοὺς, φημι δὲ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Ignatius cum a schismaticis et hæreticis semper cavendum esse doceat, has præcipue hæreses petit, illas frequenter, sedulo et aperte ferit : priorem Docetarum, a discipulis Menandri tunc temporis disseminatam, atque, ut credibile est, a Saturnilo apud Antiochiam jam tum defensam, epistola ad Smyrnæos atque Trallesios jugulat : alteram ab Ebione profectam lateque per Orientem sparsam epistola ad Polycarpum, ad Ephesios, Magnesianos et Philadelphenos refellit. Præter has duas hæreses nullam omnino attingit :

quidquid in his epistolis de particulari aliqua hæretica doctrina scriptum est, ad earum unam referri et potest et debet. Hæc igitur omnia et fidei, et doctrinæ, et tempori S. Ignatii optime conveniunt. Erat certe Ignatius inter eos, qui Christum θεολόγουν, ut catholici illius ætatis faciebant. Nam qui religionem nostram deseruerant, referente Plinio, « affirmabant hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem. » Ut recte observavit vetns ille auctor apud Eusebium l. v, c. 28 : Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ὧδα ἀδελφῶν ἀπαρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφείσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες. « Psalmi et cantica fratrum, quæcunque ab initio a fidelibus conscripta sunt, Christum Verbum Dei concelebrant, divinitatem ei tribuendo. » Ita quidem Ignatius simpliciter Christum Deum appellat, ut Epist. ad Smyrnicos : Δοξάζω Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεόν, et : Ὑποδεξάμενοι ὡς διακόνους Χριστοῦ Θεοῦ, ad Polycarpum : Ἐν Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ad Ephesios : Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκυφορήθη ὑπὸ Μαρίας, ad Romanos : Κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Post autem receptam in Ecclesia doctrinam Platoniam, tum secundi tum tertii sæculi scriptores non soliti sunt adeo simpliciter Christum τὸν Θεὸν ubique prædicare, ut hæc plane Ignatianam ætatem sapiant. Objiciebat aliquando Photius Clementi Romano : Ὅτι ἀρχιερεὶς καὶ προστάτην τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξονομάζων, οὐδὲ τὰς θεοπροπέϊς καὶ ὑψηλοτέρας ἀφήκε περὶ αὐτοῦ φωνάς; « Quod summum sacerdotem præsidemque Dominum nostrum Jesum Christum appellans, ne illas quidem Deo convenientes et sublimiores de eo voces pronuntiaverit. » Et secundæ ejus epistolæ minus receptæ hoc adminiculum adhibet, quod ἐν ἀρχῇ Χριστὸν τὸν Θεὸν κηρύσσει, « in ipso initio Christum Deum prædicet. » Prima enim illius Epistolæ verba sunt : Ἀδελφοί, ὅπως δεῖ ἡμᾶς φρονεῖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς περὶ Θεοῦ, « Fratres, ita oportet nos de Christo sentire, ut de Deo. » Primis itaque Ecclesiæ temporibus hanc appellationem maxime convenientem putavit optimus censor Photius; ea autem toties ab Ignatio repetita, nec cum ullis posteriorum limitationibus prolata, sed nude et simpliciter ubique prædicata maximam venerandæ illius antiquitatis et simplicitatis speciem exhibet.

Tertio Eusebius Ignatii epistolas tanta cum diligentia descripsit, quod ipsi visæ sint traditionem apostolicam conservare, προὔτρεπεν, inquit, ἀπρὸς ἔγχεσθαι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως. Hoc autem intelligendum monemus, ut ipsi veteres voluerunt, non ut nuperi scriptores intelligunt; quasi Ignatius scriptis mandare in animo habuerit traditiones ab apostolis acceptas, quas illi scripto minime consignassent; quod cardinalem Baronium, et alios adeo feseellit. Nihil aliud voluit Eusebius, quam Ignatium

A virum apostolicum doctrinam evangelicam, quam ab apostolis quoquo modo acceperat, epistolis suis representasse, et Ecclesias ut illi adhererent, impense rogasse: seipsum enim satis explicat Eusebius, dum profitetur se eos tantummodo commemoraturum, in quorum monumentis Ἀποστολικῆς διδασκαλίας παράδοσις φέρεται, « ut, verbi gratia, Ignatii et Clementis; » prorsus uti loquitur Irenæus de Clementis epistola, quam misit Ecclesia Romana ad Corinthios, ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἠνεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει, « reparans fidem eorum, et quam in recenti ab apostolis receperant traditionem. » Ut igitur Clementis epistola promptuarium non est traditionum non scriptarum, ita nec Ignatii. Nullas ille traditiones non scriptas, quas sive vere, sive falso apostolicas vocant, nobis in genuinis epistolis commendavit. Nihil de festis, nihil de statis jejuniorum temporibus, nihil de more Paschatis celebrandi, nihil de Pentecostes aut Sabbati observatione, nihil denique de quocunque ritu, cujus antiquitas in controversiam venire potest, tradit. Talia quidem quamplurima tum in interpolationibus, tum in fictis epistolis reperiuntur: neque quisquam jure affirmare potest aut credere, impostorem tertii sæculi ab omnibus hujusmodi ritibus sua ætate usurpatis abstinere voluisse. Nulli igitur ævo nisi Ignatiano hæc convenire videantur.

Quarto charismatum meminit tunc in Ecclesia maxime florentium, et Spiritus sancti ad se nonnunquam loquentis, quod posteriores facere non solent. Parcissime utitur testimoniis S. Scripturæ. Paulinas quidem epistolas ubique imitatur, quæ a principio in ecclesiis omnibus fuere receptissimæ; Evangelia parcius citat, quæ serius recipiebantur et a spuris distinguebantur; quæque secundi sæculi jam adulti et tertii scriptores frequentissime usurpabant. Ipsum scriptionis genus non minimum est ejusdem ævi indicium. Nihil in his epistolis extraneum, nihil ex eruditione gentilium profectum; omnia doctrinam pure evangelicam, et simplicitatem viri apostolici redolent. Qui postea scripsere, doctorum apud gentes sententias usurpare, et eorum nonnunquam etiam dogmata Christianæ religioni immiscere solebant: id autem ex ea rerum scientia, qua, antequam Christiani fierent, præditi fuerant, præstiterunt, ut Tertullianus observat. Ignatius diu jam episcopus fuerat, et Christianam religionem tum primum susceperat, cum perpauci ex gentibus docti Christiani facti sunt; in eo igitur perspicuum animam pure Christianam, « non scholis formatam, non bibliothecis exercitatum, non academiis et porticibus Atticis pastam. » Si gentem et ecclesiam spectes cui præfuit, viro apud Syros tot annos morato, si non et apud eosdem nato educatoque, maxime convenit plurium epithetorum congestio, ut et longissimarum S. Pauli præfationum imitatio. Martyrem ab ipso imperatore Romano condemnatum,

in metropoli Syriæ Antiochia ad orbis dominam in viculis circumductum, factum angelis et hominibus spectaculum, maxime decuerunt ardor ille, atque desiderium pro Christiana religione patiendi, morasque omnes atque obstacula removendi fortis et constans cupido; quæ cum in aliis, tum in illa præsertim ad Romanos epistola verbis pio fervore plecissimis expressit.

Concedendum quidem est nihil certius aut solidius scriptum aliquod, aut narrationem spuriam probare, quam fidem temporum violatam. Tradit Laertius Anaxagoram philosophum viso Mausoli sepulcro hanc sententiam protulisse: Τάφος πολυταλῆς λελιθωμένης ἐστὶν οὐσίας εἰδωλον. Non credo. Anaxagoras enim ille olymp. lxxxviii mortuus est; Mausoli autem sepulcrum ante olymp. cvii conditum non est. Aut igitur hæc verba philosophus ille nunquam dixit, aut alia certe occasione dixit; Mausoleum enim nunquam vidit: quod ab illustratoribus Laertii nondum, opinor, observatum est. Ita quidem Stesimbrotum suggillat Plutarchus in Vita Themistoclis, quod eum tradiderit Anaxagoræ discipulum fuisse, οὐκ εἰ τῶν χρόνων ἀπτόμενος. Ita de morte Eupolidis historicorum consensus diligentia Eratosthenis refutatam esse observat Cicero ad Atticum, lib. vi, epist. 1: « Quis enim non dixit Ἐὐπολίην τὸν τῆς ἀρχαίας ab Alcibiade navigante in Siciliam dejectum esse in mare? Redarguit Eratosthenes, affert enim quas ille post id tempus fabulas docuerit. » Narrat Holstenius Porphyrium, cum prima litterarum ac sapientiæ fundamenta percepisset, puerum ferme adhuc Origenis fama excitum Alexandriam ad doctrinam ejus percipiendam profectum fuisse. Non credo; licet hoc ex Eusebio et Vincentio Lirinense Porphyrii auctoritate se ostendisse putet. Vincentius quidem idem tradit, sed ex male acceptis Porphyrii apud Eusebium verbis, quæ eum Alexandriam ad videndum Origenem profectum esse minime docent; tantum enim ait: Ὁ κάγω κομιθεὶ νέος ὄν ἔτι ἐντετύχηκα, « quem ego juvenis adhuc conveni. » Certe Alexandriæ Origenis nostri discipulus esse non potuit Porphyrius, qui in finibus Tyri anno Alexandri Severi decimo natus est; eodem autem anno Origenes Alexandria pulsus est. Scribunt præterea veteres Origenem quemdam fuisse Plotini condiscipulum, et simul cum maximo illo philosopho audivisse Ammonium per undecim ferme annos Alexandriæ. Hunc Origenem nostrum fuisse volunt eruditi, et præcipue Holstenius. Non credo; tempora enim non minus quam alia repugnant. Plotinus non vidit Alexandriam ante annum undecimum Alexandri Mammææ, ut testatur in ejus Vita Porphyrius, et paulo post Ammonio præceptori se tradidit, cum jam Origenes noster Alexandriam relinquere coactus esset, quo nunquam postea reversus est. Non igitur ille Alexandriæ fuit, cum Plotinus Ammonium audivit, multo minus cum Plotinus simul et Ammonio et Origeni suo valedi-

xit. Origenes igitur Plotini condiscipulus Alexandriæ noster esse non potuit. Susarionem et Sannyrionem eundem poetam fuisse volunt nonnulli, et præcipue Seldenus ad Marmora Arundelliana. Ego autem ut credam animum inducere non possum, cum ratio temporum repugnet. Nam Susario Ica-riensis primus comædiæ inventor apud Athenienses fuit, testibus Clemente Alexandrino, Diomede scholastico, et veteri auctore in proemiis Aristophani prælixis. Ante autem Pisistrati tyrannidem Susarionem hunc comædiam invenisse ex ipso marmore Arundelliano constat. At Sannyrio, teste Suida V. Διοκλῆς, tum Diocli tum Philyllio synchronus fuit: et revera vixit ætate Aristophanis. Certe post editam Euripidis tragediam *Orestem* B scripsit: exstant enim ejus versus ex ipsius *Danae* tum apud Euripidis, tum Aristophanis Scholiasten, quibus exagitat Hegelochum, Euripidis ὑποκρητῆν, qui *Orestem* agens versiculum illum,

Ἐκ κυμάτων γὰρ αὐθις αὐ γαλήν' ὄρω,

male pronuntiaverat. Plures igitur quam 140 anni inter Susarionem, primum comædiæ apud Athenienses inventorem, et Sannyrionem, veteris comædiæ scriptorem, intercesserunt. Susario igitur et Sannyrio idem poeta esse non potuit. Et miror Isaacum Casaubonum ita decipi potuisse, ut ista scriberet ad Athenæi lib. vii, cap. 9: « Non memini laudari alibi in his libris vetustissimum poetam Sannyrionem nisi hic ubi scribitur: Σαννυρίων δ' ἐν Γέλωτι Ὡ βατίδες, ὦ γλαύκων κάρα. Antiquæ comædiæ poeta hic fuit antiquissimus, de quo, et ista ejus comædia, legitur in Aristophanis Scholiis: Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ παλαιὰ ἐαυτῆς διαφέρει, καὶ γὰρ οἱ ἐν Ἀττικῇ πρῶτον συστησάμενοι τὸ ἐπιτήδευμα τῆς κωμῆδίας (ἦσαν δὲ οἱ περὶ Σαννυρίωνα) καὶ τὰ πρόσωπα εἰσήγον ἀτάκτως, καὶ μόνος ἦν γέλως τὸ κατασκευαζόμενον. » Nam primo alibi Athenæus Sannyrionis ineminit, et ejusdem etiam fabulæ, l. xii, c. 13: Περὶ δὲ Μέλητρον αὐτὸς ὁ Σαννυρίων ἐν Γέλωτι λέγει οὕτως, Μέλητρον τὸν ἀπὸ Ληγαίου νεκρόν. Dein in verbis Scholiastæ putat vocem γέλως Sannyrionis fabulam denotare, cum nihil aliud hic significet quam risum simpliciter, quem tantummodo spectabant primi comædiarum editores, quos vocat τοὺς πρῶτον συστησάμενους τὸ ἐπιτήδευμα τῆς κωμῆδίας. Denique non vidit mendium latere in nomine; nam pro Σαννυρίωνα legendum esse Σουσαρίωνα certum est: ut paulo post in alio argumento legimus, τὴν κωμῆδιαν ἠρῆσθαι φασὶν ὑπὸ Σουσαρίωνος. Diomedes Grammaticus: « Poetæ primi comici fuerunt Susarion, Mullus et Magnes. » Clemens Alexandrinus *Stromat.* lib. 1: Κωμῆδιαν ἐπενόησεν Σισαρίων [l. Σουσαρίων] ὁ Ἰκαριεύς. Diomedes Scholasticus in bibliothecæ Regiæ ms. in *Expositione Grammaticæ* Dionysii Thracis: Πρῶτον οὖν Σουσαρίων τις τῆς ἐμμέτρου κωμῆδίας ἀρχηγὸς ἐγένετο, οὗ τὰ μὲν δράματα λήθη κατενεμήθησαν. In vetustissimo marmore Arundelliano: Ἀφ' οὗ

ἐν Ἀθῆναις κωμῳδία πρῶτον ἐτέθη ἐπὶ σανίσι τῶν Ἰκαρίων εἰρόντος Σουσαρίωνος. In Icario enim Atticæ populo inventam fuisse tradunt tum comædiani tum tragædiani veteres. Athenæus lib. II, cap. 3: Ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὑρεσις ἐν Ἰκαρίῳ τῆς Ἀττικῆς εὐρέθη. Unde apud Suidam: Θέσις, Ἰκαρίου, πόλεως Ἀττικῆς, τραγικός. Apud Icarionenses igitur Susarion comædiam invenit, unde eum Clemens Icarionensem vocat; non quod in eo pago natus esset, aut ex Attica oriundus; natus enim est in agro proximo Megarensi, ut ipse de se testatur in iambis qui etiamnum apud Diomedem Schoiasticum supersunt, et in hunc modum corrupte in ms. leguntur:

Ἀκούετε λέξεως Σουσαρίων τὰδε λέγει,
Υἱὸς Φιλίνου γεγαρόθου Τριποδίσκιος.

Sed pro γεγαρόθου Τριποδίσκιος legendum procul dubio Μεγαρόθεν Τριποδίσκιος, ut metri ratio postulat. Est autem Τριποδίσκιος vox gentilis. Stephanus, τὸ ἔθνικόν βορμίσκιος, ὡς τριποδίσκιος, δωρίσκιος, lege δωρίσκιος. Ut ipse alibi, τὸ ἔθνικόν δωρίσκιος, ὡς δωρίσκιος, lege vicissim, βορμίσκιος. Unde autem Τριποδίσκιος clare docet idem Stephanus: Τριποδίσκος, καὶ Τριποδίσκοι κώμη τῆς Μεγαρίδος, ὁ πόλις Τριποδίσκιος. Tripodiscus igitur in agro Megarensi pagus est; in quo qui natus est Τριποδίσκιος dicebatur. Sic igitur Susarionis iamibus interpretor:

Audite dictum: Susarion hæc ait,
Filius Philini, e Megaride Tripodiscius

Ut autem Origenem Plotini condiscipulum Adamantium nostrum, et Sannyrionem comicum Susarionem comædiæ inventorem fuisse temporum ratio non admittit; ita si quid in epistolis fidem temporum revera pulsaret, Ignatium epistolicum non fuisse apostolicum illum libenter concederem.

Verum ut nihil certius scriptum aliquod spurium esse probat, quam fides temporum violata; ita opera auctori alicui ascripta, sed posteriori aliquo sæculo a fectore conscripta, fere semper hac ipsa ratione se produnt, et ex violatione temporum suppositionis convincuntur. Edidit Leo Allatius Socraticorum epistolas, quas ab illis ipsis viris, quorum nomina præferunt, conscriptas fuisse dialogo satis prolixo vehementer contendit, sed frustra; temporum enim ratio minime patitur. Ad unicum argumentum inde ductum de oratione Polycratis in iudicio Socratis habita, cuius epistola 14 mentionem facit, ita respondet ut de anno quo Socrates mortuus est, veteribus omnibus litem moveat, nec tamen hilum proficiat. Omnia enim in ea epistola et sequenti ita concepta sunt, ut nulla temporis ratio habeatur, adeoque cuncta ficta esse dilucide appareat. Euclides et Terpsion queruntur Xenophontem, cum Socrates moreretur, non Athenis, sed Lacedæmone fuisse; cum ille Lacedæmone

tunc non fuerit, qui Athenis recta in Asiam ante mortem Socratis profectus est, nec nisi post sexennium in eam urbem venit. Et dum huic epistolæ Xenophon respondet, Platonis scripta sæpius suggillat, quod poetas non admisit eum perstringit, cum ipse se talem in libris præstiterit; imò sententiam ex epistola Platonis ad Dionysium Siciliae tyrannum carpit; quæ omnia die post Socratis mortem evulgata sunt. Ita Xenophontis simius, cum vidisset in genuina illius epistola, cuius fragmentum apud Eusebium exstat, perstringi Platonem ob Σικελιώτων τράπεζαν, ipse etiam ea suggillavit quæ ad Siciliam spectabant; sed dum epistolam statim post mortem Socratis scriptam fingit, et temporum rationem violat, et scipsum prodit.

Præterea, Aristippus ad filiam suam epistolam 27 mittit, cum jam Siciliae tyrannum ipse reliquisset, et jam in Lipara insula morti vicinus esset, filiamque monet ut Athenas proficiscatur, et cum Myrto et Xantippe sanctam vitam colat; quasi tot annis post necem Socratis illæ duæ uxores in eadem domo viverent, et feminas philosophice instituerent; cum Myrto, si unquam Socratis uxor fuerit, ante ipsum mortua sit. Allatius quidem 16 ad minus annos post Lachetis magistratum vixisse Socratem vult, sed contra omnium veterum sententiam. Demetrius Phalereus satis idoneus auctor apud Laertium, Diodorus Siculus, Aristides, quibus consenti antiquus ille in Marmore Arundelliano chronographus, Ἀφ' οὗ [μετανήθον οἱ μετ]ὰ Κύρου ἀναβάντες, καὶ Σωκράτης φιλόσοφος ἐπὶ ελευτέ[η]σι βί[ο]ις ἐτὴ ἑβδομήκοντα, ἔπει ραζ', ἀρχόν[τος] Ἀθήνησι Λάχηςτος. Optime certe ille sub eodem archonte ponit reditum eorum qui cum Cyro ascenderunt, et mortem Socratis. Xenophon enim, quo duce illi redierunt, ἀναβέβηκε σὺν Κύρῳ ἐπὶ ἀρχόντος Ξεναϊνέτου, ἀνὶ προτέρῳ ἔπει τῆς Σωκράτους τελευτῆς, «ascendit cum Cyro sub archonte Xenæneto, anno uno ante Socratis mortem, » ut ex veterum aliquo refert Laertius. Nihil igitur in historia videtur esse certius, quam illa omnium in re notissima sententia, Socratem sub archonte Lachete mortuum esse. Et fundamentum quo nititur Allatius, quod apud Platonem Socrates in *Dialogis* aliquoties de iis rebus loquatur, quæ diu post Lachetis magistratum contigerunt, infirmisimum est. Veritas enim chronologica ex Platonis *Dialogis* sumenda non est. Scitum est illud Macrobbii *Saturnal.* lib. I, cap. I:

«Annos coeuntium mitti in digitos, exemplo Platonis nobis suffragante, non convenit. » Eos certe Plato quasi colloquia habentes introducit, qui nunquam collocuti; et ea nonnullos sæpe loquentes repræsentat, de quibus illi nunquam cogitarunt, et quæ scire minime potuerunt. Ἀναγνοὺς ὁ Γοργίας τὸν Πλάτωνος διάλογον πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν, ὅτι οὐδὲν τούτων οὐτε εἶπεν, οὐτε ἤκουσε παρὰ Ἠλιάτωνος. «Gorgias cum Platonis dialogum legisset, iis qui aderant dixit, quod nihil horum aut ipse dixerit, aut a Platone audiverit. » Idem de *Phædone* tradit Athenæus; etiam de Socrate Laertius:

φασι δὲ καὶ Σωκράτην ἀκούσαντα τὸν Ἀύσιον ἀναγι-
νώσκοντος Πλάτωνος, Ἡράκλειος, εἰπεῖν, ὡς πολλὰ
μὲν καταψεύδεται ὁ νεανίσκος, οὐκ ὀλίγα γὰρ ὦν οὐκ
εἴρηται Σωκράτης γέγραπεν ἀνήρ. « Ferunt etiam
Socratem cum Platonem *Lysim* recitantem audis-
set, proli Hercules! exclamavisse, quam multa de me
adolescens mentitus est? Non pauca enim ex
his quæ Socrates nunquam dixit, vir ille litteris
mandavit. » Cum igitur Socrates aliquando in
dialogo Platonis introducit de iis rebus disserens,
quæ post magistratum Lachetis contigerunt, non
potest inde colligi Socratem ea ætate in vivis fuisse,
sed Platonem post mortem Socratis dialogum scri-
psisse, illique quos ipse voluit sermones tribuisse.
Omnes igitur Socraticorum epistolas ab Allatio
editas, cum aliunde, tum ex temporum ratione,
non ab iis quibus tribuuntur scriptas, sed ab aliquo
philologo confictas fuisse constat.

Quare cum scripta sub alienis nominibus edita,
ac præsertim epistolæ, hoc modo prodere se so-
leant, non minimo argumento est, Ignatii nostri
epistolas genuinas esse, quod nihil in illis reperiri
possit, quod aliam seu posteriorem ætatem sapiat,
quod post 40 Trajani annum scriptas fuisse evin-
cat. Dallæus epistolas ipsas « accuratissime inspi-
ciens, et diligentissime rimans, » nihil adhuc hu-
jus generis, ut mox ostendemus, offendit. Quod si
hic circumspiciatur cum emississimis oculis tale nihil
invenire potuit, metuendum non erit ne ab alio
postea id fiat. Quibus ad sententiam nostram con-
firmandam prælibatis, ad ea aliquid reponendum
est, quibus probare nititur vir doctissimus, episto-
las Ignatii Eusebio cognitæ, et tot sæculis appro-
batas, nec ætati qua scriptæ, nec viri a quo editæ
esse dicuntur, ingenio et moribus congruere.

Sed priusquam ad argumenta adversariorum
ventilanda me accingam, non possum non obser-
vare Dallæum, qui Ignatium epistolicum in ipso
operis sui limine quasi Geryonem depinxit, in dis-
putando bicorporeum plane, vel tricorporeum ap-
parere, et argumenta sua tum contra Eusebianas
veteres epistolas, tum contra commentitias, et ipsas
etiam interpolationes fabricari atque dirigere; ad-
eoque non tantum adversus Usserium et Hammon-
dum, sed et contra Baronium, Halloixium aliosque
ex Latinis militare, nunc his, nunc illis alapam
impingere. Hoc autem tam perplexe facit, ut et
lectorum oculis nebulam obtendat, et sententiæ
nostræ sæpe insidias struat; dum Eusebianas,
quas nostri genuinas esse contendunt, non aliis
armis dejicere conatur, quam iis quibus interpo-
lationes rejiciunt, et novas et commentitias epi-
stolas respuunt. Profitetur ipse se « hoc Ignatia-
narum epistolarum negotium simul semelque totum
tractare » velle, quod nos et ægre ferimus, et
minime fieri debuisse contendimus. Hæc enim re-
rum confusa tractatio non tantum mihi negotium
facessit cui perpetua distinguendi et genuina a
spuriis discriminandi, hac præsertim posteriori

A *Vindiciarum* parte, necessitas incumbit, sed et
lectori, qui sibi fucum fieri nolit, nimiam sollici-
tudinem creat, qui minus attente singula conside-
ret, et rerum differentias semper observare aut
non velit, aut non possit, manifestam præjudicii
occasionem ministrat. Fatemur nos libentissimi
multa in spuris epistolis, multa in interpolatio-
nibus et temporum fidem pulsare, et sancti Ignatii
moribus repugnare, et dictionem ejus minime
referre. Neque aliter fieri potuisse putamus: imo
inde argumentum ducimus satis apertum et effi-
cax, quod, cum fictor aliarum epistolarum, et in-
terpolator verarum uterque veri Ignatii simius, et
pro suo modulo archetypum caute repræsentans,
tam facile atque manifeste imposturæ teneatur,
tam sæpe tempora confundat, tam aliena a martyris
moribus tradat, auctor Eusebianarum vel eo ipso
verus Ignatius appareat, quod tempora nunquam
confundat, quod nihil ab Ignatio alienum doceat.

CAPUT II.

Argumentum Dallæi a tempore ductum refellitur.
Ignatius nullum hæreticum nominavit. Cleobius,
sive Cleobulus, primi sæculi hæreticus. Insignis
S. Hieronymi locus fuscæ explicatur, et ab impor-
tunis Dallæi conjecturis defenditur. Ignatius non
scripsit contra Theodotum, sed hæresim ejus in
Ebione damnavit.

Ut ea quæ vir doctissimus adversus epistolas
Eusebio cognitæ ex ipsis observavit, nullam om-
nino ad earum auctoritatem imminuendam vim ha-
bere ostendam, eodem ordine quo ille perscripsit
singulatim omnia persequar. Incipit autem ab ar-
gumento a tempore ducto, et capite 10 affirmat
« non pauca passim occurrere quæ statim atque
immutata temporum fidem, certissimum veritatis
χρῆσθιον, graviter pulsant ac convellunt. » Ego
vero e contrario assero, in fictis et interpolatis
quamplurima, sed neque passim neque non pauca
istiusmodi, imo plane ac prorsus nulla in epistolis
quas nostri defendunt, reperiri. Sed « earum auctor
de multis hæreticis atque hæresibus post martyris
demum mortem exortis, passim loquitur. » Ita ille.
Nos autem cum Eusebio antiquitatum ecclesiasti-
carum peritissimo fatemur, Ignatium aliquas hæ-
reses perstrinxisse, sed eas tantummodo, quæ tunc
temporis, cum ille scripsit, et antequam martyrium
passus est, exortæ fuerant; idque verissimum esse
contendimus. Rursum, « quosdam, inquit, ejus
commatis nominat diserte, et quos non nominat,
eorum tamen dogmata ita plane ac perspicue inter-
dum exponit, ut quos intelligat dubitari non pos-
sit. » Nos utrumque libere et aperte falsum esse
dicimus: et hucusque assertionum nuda contentio
est; ait ille, nos negamus.

Priorem ordinem unico hoc argumento probare
nititur: Epistolarum auctor « Basilidis, Theodoti
et Cleobuli edit nomina in epistola ad Trallianos.
At hos tres post Ignatii martyrium erupisse certo
constat. » De hæreticorum horum ætate nunc non
disputo, de Basilide postea acturus; illud tantum

inpraesentiarum moneo, quod huic argumento refellendo abunde sufficiat, auctorem epistolarum hæreficorum neminem nominare voluisse, ab eorum omnium nomenclatura de industria abstinuisse. Ita enim ipse loquitur de hæreticis ad Smyrnæos scribens : Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ὄντα ἀπιστα οὐκ ἔβωξέ μοι ἔγγράψαι· ἀλλὰ μὴδὲ γένοιτό μοι αὐτῶν μνημονεύειν μέχρις οὗ μετανοήσωσιν. Vetus interpres : « Nomina autem ipsorum existentia infidelia non visum est mihi inscribere : sed neque fiat mihi ipsorum recordari usque quo pœniteant. » Quod animi propositum religiose in reliquis etiam epistolis conservavit, adeo ut nullius unquam hæretici hominis nomen ediderit. Auctor certe epistolæ ad Trallianos, ὁ δημιουργὸς τῆς θεσπεσίας ἐπιστολῆς, ut loquitur Synesius, Basilidem, Theodotum aut Cleobulum nunquam nominavit, sed interpolator ; « omnis autem interpolatio posterior credenda est, » ut loquitur Tertullianus. Eorum nomina in laciniis illius epistolæ inter miniata reperiuntur ; in codice Florentino, et Latino interprete sincero non apparent ; ad Baronium fortasse et Halloixium, ad nos non omnino pertinent.

Atque hæc ad 10 caput responsio sufficere posset, nisi cum illa verba ex « suo Ignatii simio » ad Trallianos adducit : « Fugite etiam ipsius nequissimi nepotes, Theodotum et Cleobulum, » occasionem arripere Usserium etiam et Hammondum suggillandi. « Cleobulum, inquit, istum sua obscuritas ita tegit, ut argui non possit. » Imo vero adeo perspicuum est Cleobulum illum inter vetustissimos hæreticos a SS. Patribus esse recensitum, ut si eum nominasset ipse auctor epistolæ ad Trallianos, nulla inde ei de antiquitate lis moveri posset. Cleobulus enim, sive Cleobius, Simonis discipulus fuit ; unde Cleobiani cum Dositheanis et Gorthenis aliisque antiquissimis hæreticis numerati sunt. B. Theodoretus *Hæret.* f. 16. lib. 1, cap. 4, de Simonianis : Ἐκ τῆς οὐδὲ τῆς πικροτάτης ἀνεφύθησαν ῥίζης Κλεοθανοί [lege Κλεοβιανοί.] Δοσιθεανοί, Γορθηνοί, Μασσόθεοι, Ἀδριανισταί, Εὐτυχηταί, Κανισταί. Et lib. II, c. 4, ubi testatur Deum zizaniorum magnam partem in triticum convertisse, hæc habet : Καὶ μαρτυροῦσι καὶ πόλεις καὶ κῶμαι καὶ τῶν Σίμωνος καὶ τῶν Μενάνδρου, καὶ Κλεοβίου, καὶ Δοσιθέου, καὶ Γορθέου, καὶ Ἀδριανοῦ, καὶ Σατορνίλου, καὶ Βασιλίδου, καὶ Τιεδώρου, καὶ Καρποκράτους, καὶ Ἐπιφάνους, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαξιαπλῶς τῶν τοιοῦτων ζιζανίων ἀπηλλαγμένα. Auctor *Imperfecti operis in Mattheum*, homil. 48 : « Venerunt enim Dositheus et Simon et Cleonius [lege Cleobius] » Hæc illi ex antiquissimo rerum ecclesiasticarum scriptore Hegesippo, apud Eusebium lib. IV, c. 22, qui Cleobium hunc in prima hæreticorum classe collocat : Ἀφ' ὧν Σίμων, ὄθεν Σιμωνιανοί, καὶ Κλεόβιος, ὄθεν Κλεοβιανοί, καὶ Δοσίθεος, ὄθεν Δοσιθεανοί. Cleobius igitur Simoni synchronus ipso Ignatio martyre antiquior fuit. Sed « ut hunc Cleobulum eundem, inquit, cum Cleobio illo fuisse putemus, cuius sit aliquoties apud scriptores

A mentio, nihil, ut opinor, cogit. » Imo vero cogit illustris locus Epiphaniæ hæresi 51 : Ἐνθεν καὶ οἱ περὶ Κήρινθον καὶ Ἐβίωνα ψιλὸν τὸν ἄνθρωπον κατέσχον, καὶ Μήρινθον, καὶ Κλεόβιον εἴταυ Κλεόβουλον, id est, « et Cleobium sive Cleobulum. » Hæc enim satis aperte ostendunt eundem hæreticum ab aliis Cleobium, ab aliis Cleobulum nominari solitum, ut eundem hæreticum alii Saturnilum, alii Saturninum vocabant. Hunc autem Cleobium, sive Cleobulum cum Ebione et Cerintho Christum nudum hominem prædicasse docet Epiphanius : et eandem hæresim Theodotum docuisse noscitur, cui Cleobulum adjungit interpolator. Sua igitur Cleobulum obscuritas non tegit.

De Theodoto autem miniato, qui ad nos nihil, miras nobis difficultates creat et turbas concitat. B Nam quod eum ad a. D. 194 refert, quid ad nos, qui interpolatorem aliquot post sæculis natum putamus ? Quod clamat Usserium « eo ducere, ut Theodadem pro Theodoto, præter omnium codicum Græcorum Latinorumque fidem, reponamus, » magnam viro integerrimo injuriam facit. Usserius certe interpolatoris defensionem non suscepit, quem ipse primus detexit et confixit ; neque quidquam contra codicum fidem fecit, sed pro singulari qua uti solebat diligentia, codicem Baliolensem, non Theodotum, sed Theododum habere indicavit, quod commune aliquid cum Θεοδάδι habere tantummodo monuit. Iniquissimæ igitur sunt vociferationes et calumniæ, quibus virum accuratissimum onerat.

C Sed « movet » virum doctissimum « Hieronymi locus contra Helvidium disputantis, diserte Ignatium inter apostolicos scriptores primum recensentis qui adversus Ebionem, et Theodotum Byzantium, et Valentinum scripserunt. » Cautè hæc primum, et indefinite : movet hominem, sed quo, non ostendit ; ut quid putet non addit ; quid inde colligat, nos latere voluit. An movet ut Ignatium inter apostolicos scriptores non numeres, cum Hieronymus ipse eum diserte inter eosdem numeret ? An movet ut existimes interpolatorem nomen prodidisse Theodoti Ignatio junioris, quod nemo nostrum negat ? An movet Hieronymus ut hoc putes, qui interpolatorem, utpote se multo juniorem nunquam vidit ? Utunque sit, undecunque aut quocunque moveatur Dallæus, et Usserius et Hammondus vapulat. Prior, quod « videatur Hieronymum capere non de epistolis, sed de alio aliquo Ignatii opere quod illius ævo existerit, nostro desideretur. » At Usserius de tali opere nihil tantummodo ait, id quod verissimum esse omnes concedent : « Si Theodoti Coriarii in aliquo opere nomen Ignatii præferente facta fuerit mentio, manifesta ψευδογραφίας ex ipsa temporum convinctur ratione. » Non asseruit tale opus Hieronymi ætate existitisse, non alios Ignatio libros affinxit Usserius, ut frustranea plane sit tota hæc adversus eum instituta disputatio. Et cum errores Theodoti in his epistolis apertissime refutari ait, ne id quidem quisquam negat. Nulli autem alii errores Theodoti in illis refutantur, nisi qui ad Ebionæos perti-

sebant, et Ebionem simul cum Theodoto nominat Hieronymus : nec in hoc capite de hæresi quæritur, sed de hæretico, quem ab Ignatio nominatum aut refutatam negamus. Hæresis Theodoti in Ebione et Cerintho refutata est, Theodotus ipse in genuinis epistolis intactus est.

« Hammondus vero confitetur non necesse esse ut Ignatius adversus Valentinum aut Theodotum volumina nova scripsisse dicatur. » Recte hæc ille quidem, non ut Usserio contradiceret, qui illud necesse esse nunquam dixit, sed ut Hieronymum interpretaretur, cujus verba non conjuncte, sed divisim intelligenda esse censuit : idque rectissime observatum esse liquet, si de scriptis non tantum adversus hæreses, sed et ipsos hæreticos intelligatur. Neque enim Polycarpus contra Valentinum, neque Justinus, vel Irenæus, quantum scimus, contra Theodotum, expresse scripsit ; certe quatuor illos omnes apostolicos viros adversus tres illos hæreticos discrete non scripsisse constat ; et inde recte colligitur ad Hieronymi mentem satis esse ea quæ Ignatius in epistolis contra Ebionem et Gnosticos scripsit, etiamsi nihil adversus Valentinum et Theodotum scripserit. Ita quidem sensit Hammondus ; ille vero fallitur, inquit Dallæus, et rationem statim reddit, nam nisi Ignatius contra Theodotum scripsisse intelligatur, liquido falsum erit quod ait Hieronymus. » Mira hæc assertio ; sed et ratione sua quali quali non caret. « Nemo enim apostolicus contra eum scripsit, non Polycarpus, ac ne Irenæus quidem aut Justinus, aut quisquam ejusdem census alius, ut plane necesse sit ad Ignatium referri quæ de Theodoto dicit Hieronymus. » Sed et mihi pariter disputare licet. Nemo apostolicus contra Theodotum scripsit, non Ignatius martyr, non Justinus, aut Irenæus, ut necesse sit ad Polycarpum referri quæ dicit Hieronymus. Ita de Justino, ita de Irenæo. Ut hæc omnia recte intelligantur, et disputationis Dallæanæ imbecillitas appareat, locus Hieronymi omnino recitandus est, quem ille caute prætermisit. Verba ejus adversus Helvidium hæc sunt : « Nunquid non possum tibi totam veterum scriptorum seriem commovere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Justinum martyrem, multosque alios apostolicos et eloquentes viros qui adversus Ebionem et Theodotum Byzantinum [et Valentinum] hæceadem sentientes plena sapientiæ volumina conscripserunt ? quæ si legisses aliquando, plus saperes. » Non tantum quatuor enumerat Hieronymus, sed et « multos alios apostolicos et eloquentes viros » adjicit, imo « totam veterum scriptorum seriem » advocat, quorum si unus aliquis adversus Theodotum expresse scripserit, non necesse est, ut id Ignatium fecisse putaverit Hieronymus, magis quam Polycarpum, aut Justinum, aut Irenæum, quorum neminem id fecisse fatetur vir doctissimus. Sed et huic etiam objectioni aliquatenus occurrit. « Quomodo, inquit, vel Polycarpus, vel Justinus, vel apostolicorum quisquam contra Theodotum scribere poterant

qui diu post eorum mortem exortus est, sub Victore episcopo Romano, id est circa a. D. 200, quo tempore incredibile est quemquam eorum vixisse, qui apostolos viderant, omnes ante a. D. 100 mortuos. » Ubi primo apostolicos viros habet pro iis tantum qui apostolos viderant, quod est a mente Hieronymi prorsus alienum. Cum enim Justinum et Irenæum aliosque apostolicos advocat, eos ipsos sine dubio pro apostolicis habuit : at neque Irenæus, neque Justinus apostolum ullum vidit. Ita etiam et alii loquuntur, ut Theodoretus *Hæret. s. b. lib. 1, c. 2* : Καὶ Εἰρηναῖος, οὗ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, ἀποστολικὸς δὲ καὶ οὗτος ἀνὴρ, « et Irenæus, cujus supra meminimus, vir idem quoque apostolicus : » et rursus cap. 5 : Εἰρηναίου τοῦ τὴν Ἑσπέραν φωτίσαντος ἀνδρὸς ἀποστολικοῦ παραθήσομαι μαρτυρίαν, « Irenæi viri apostolici, qui Occidentem illustravit, proferam testimonium. » At Irenæus aliquot annis post a. D. 200, mortuus est, ut nec S. Joannem viderit ante a. D. 100 defunctum. Non igitur ideo Theodoretus Irenæum virum apostolicum appellavit, quod apostolum aliquem in terris viderit, sed quod esset, ut ipse alibi cum Epiphano loquitur, τῶν ἀποστόλων διάδοχος, ut S. Basilius de Spiritu sancto cap. 29, ἐγγὺς ἀποστόλων γενόμενος, ut S. Augustinus, non longe a temporibus apostolorum. Vocat eum quidem Hieronymus, ut hic, virum apostolicum, ita alibi, virum apostolicorum temporum, non quod ipsos apostolos viderit, sed apostolorum discipulos. Ita enim loquitur epistola 19 : « Irenæus vir apostolicorum temporum, et Papiæ, auditoris evangelistæ Joannis, discipulus. » Ita Hegesippus Photio dicitur ἀρχαῖος ἀνὴρ καὶ ἀποστολικός, eod. 252, qui Eusebio perhibetur ἐπὶ τῆς πρώτης τῶν ἀποστόλων γενόμενος διαδοχῆς, et sub Eleutherio scripsisse noscitur. Revera antiquis apostolici dicebantur duplici ratione, tum ætatis respectu, tum doctrinæ ; respectu ætatis etiam ii dicebantur apostolici, qui cum apostolis vixerint, licet ab eorum doctrina dissentirent, ut Tertullianus loquitur adversus Hermogenem c. 1 : « Nec ipse apostolicus Hermogenes in regula perseveravit ; » illi autem præcipue, qui doctrinam ab apostolis receperunt, et in ea perstiterunt, ut idem *De præscript. hæret.* cap. 32 : « Ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem ; » et paulo post : « Ipsa doctrina eorum cum apostolica comparata, ex diversitate et contrarietate sua neque apostoli alicujus auctoris esse, neque apostolici : quia sicut apostoli non diversa inter se docuissent, ita et apostolici non contraria apostolis docuissent. » Respectu doctrinæ, illi etiam apostolici dicebantur, qui apostolorum fide maxime floruerunt, licet apostolos ipsos non audiverint, quales erant, forte Papias, Hegesippus certe et Irenæus : unde apud S. Athanasium hæretico simpliciter opponitur ὁ πιστὸς καὶ ἀποστολικὸς ἀνὴρ, quacunque ætate vixerit, tom. I, pag. 275, ut eadem

fuertit inter viros apostolicos distinctio quæ inter ecclesias apostolicas fuit. Aliæ enim ecclesiæ apostolicæ dicebantur, quod ab apostolis ipsis, aut apostolicis viris fundatæ sint, aliæ quod cum postea exortæ sint, cum illis apostolicis in doctrina convenirent. Tertullianus *De præscript. hæret.* cap. 20: « Apostoli ecclesias apud unamquamque civitatem eondiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinæ cæteræ exinde ecclesiæ mutuatæ sunt, et quotidie mutantur ut ecclesiæ fiant; ac per hoc et ipsæ apostolicæ deputantur, ut soboles apostolicarum ecclesiarum. » Idem cap. 32: « Hoc modo ecclesiæ apostolicæ census suos deferunt, sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum a Joanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum itidem; perinde utique et cæteræ exhibent quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habent. » Et paulo post: « Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex apostolis vel apostolicis auctorem suum proferant, ut multo posteriores, tamen in eadem fide conspirantes non minus apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ. » Ut igitur ecclesias apostolicas, quæ post apostolorum tempora exortæ sunt, ita et viros apostolicos nominabant, qui apostolos nunquam viderunt: et quod ad Hieronymum spectat, mirum non est, eum ita locutum esse, si verba Rufini in secunda *Invectiva* perpendamus: « Si tu Origenem, quem alterum post apostolos dicis, recte facis imitari, quid concidis eum, qui secutus est, Didymum; quem nihilominus et prophetam nominas, et apostolicum virum designas? » et paulo post: « Quem apostolicum virum sensuum nomine designas. » Quamvis igitur neque Ignatius aut Polycarpus, qui apostolos viderant, neque Justinus aut Irenæus, qui alia ratione dicti sunt apostolici, id non fecerint; tamen inter alios multos apostolicos et eloquentes viros poterat aliquis Theodotum expresse refutare, quod ad mentem Hieronymi satis est, si de hæretico ipso refutato loquatur; unde quod de Theodoto dicit, nec erit apertissime falsum, nec de Ignatio sumendum.

Jam vero sibi ipsi Hieronymum tam mire interpretanti objicit, hoc Ignatio non competere (ut scilicet contra Theodotum scriberet) annis fere 100 ante mortuo quam Theodoti hæresis nosci cœpisset, sibi que hæc objicienti respondet, hoc martyri quidem Ignatio non convenire, de nostro epistolico verum esse, eumque hoc loco ab Hieronymo intellectum esse. At si Hieronymus hoc loco intellexit Ignatium epistolico, certe intellexit martyrem; neminem enim alium novit ille epistolico, quam apostolicum et martyrem. Hoc ipso loco non tantum inter apostolicos numerat, sed et dum veterum seriem recitat, primo loco Ignatium, non tantum ante Irenæum et Justinum, sed et ante Polycarpum ponit. Idem igitur Hieronymo, ut et nobis, et epistolico, et apostolico, et martyri Ignatius. Neque hæc negare potuit vir doctissimus qui hanc distinctiunculam excoqitavit;

4 atque ideo falsum fuisse Hieronymum constat; ut enim habeamus falsum Ignatium, necesse est ut falsum habeamus Hieronymum. Ne verus sit Ignatius, falsus est Dallæo Polycarpus, falsus Origenes, falsus Eusebius, falsus denique et Hieronymus. Sed quare falsum esse constat? « Quod hunc suum Ignatium, diu post apostolos et apostolicos viros natum, apostolicis hominibus connumeravit. » Unde tam crassus error doctissimo et in Ecclesiæ monumentis versatissimo Patri insedit! *ex præcepto de Ignatianis errore ab Eusebii lectione hausto.* At neque Eusebium errasse constat, neque Hieronymus solum Eusebium secutus est. Legit Polycarpum atque Irenæum, quos Eusebius sequebatur, quosque ipse apostolicos appellat; legit Theophilum, cujus sententiam ex Ignatio decerpit auctori suo reddidit; lægit Origenem, qui non semel Ignatium epistolico ut apostolicum laudat, imo opus Origenis ipse interpretatus est, in quo idem diserte Ignatius citatur; legit Athanasium, Basilium, alios qui Eusebii errores sequi non solebant; neminem legit aut novit, cui epistolæ Ignatii essent vel levissime suspectæ. Si falsus fuerit Hieronymus, error ejus toti orbi communis iniquissime Eusebio tribuitur; præsertim cum constet Hieronymum hæc adversus Helvidium scripsisse, diu antequam sua de Ignatio in Catalogo ex Eusebio transcripsit.

Sed sive vere, sive falso hoc loco Hieronymum epistolæ Ignatio ascripsisse velit, an in aliis Theodotum ita refutari vidit, ut inde commentitium fuisse Ignatium facile colligere potuisset? Ita quidem sentit vir doctissimus, sed levissima conjectura percipitur, ratione nulla ductus. Non enim Theodoti nomen ibi legisse, ubi nos legimus, putat Hieronymum; insertum illud epistolæ ad Trallianos ab interpolatore, diu post ætatem Hieronymi, non diffitetur, aut saltem diu post librum illum *adversus Helvidium*, qui sub Damaso scriptus est: nihil in illa epistola, cui nomen postea Theodoti insertum est, illius hæretici errores perstringit. Sed et alia, et illa adversus Theodotum disertissima legerat, quæ ex epistolis ad Ephesios et Magnesios descripsit Dallæus, inde igitur colligere debuit Hieronymus verum Ignatium non fuisse, qui post Theodotum scripserit. Imo vero hoc argumento tam infirmo, tam nullo, iniquissime sanctus Pater falsitatis postulatur, cum ea quæ ante ex epistolis ad Ephesios et Magnesianos descripsit Dallæus capite 9, Artemonis blasphemiam splendide confutare ipse dixerit. Et revera tam contra Artemonem quam contra Theodotum scripsit Ignatius noster, id est, si personas hæreticorum spectes, contra neutrum; si hæresim ipsam utriusque communem, contra sententiam utriusque, et ideo aliquo vero sensu contra utrumque. Hæresis enim eadem Ignatii ævo exstitit ab Ebione profecta, et ab ipsius discipulis, et Nazaræis, atque Cerintho defensa, a Theodoto et Artemone postea resuscitata. Ταύτης δὲ τῆς φάλαγγος ἤρξεν Ἐβλιων, « Hujus autem catervæ princeps fuit Ebion, » ut loquitur Theodoretus.

Si igitur Hieronymus in Ignatio nostro non pauca contra Theodoti hæresim disertissima notasset, non potuisset nisi ineptissime inde colligere, auctorem epistolarum post Theodotum vixisse; quia ipse optime novit quæcunque contra Theodoti hæresim ex illis epistolis observare potuit, ea omnia adversus Ebionem dici potuisse: at scribere aliquis potuit adversus Ebionem, licet post Theodotum non vixerit. Ut alibi igitur Ebionem et Photinum conjungit, tanquam eadem sententia apostolica perculos, ita hic Ebionem et Theodotum, tanquam ab iisdem Patribus refutatos.

Frustra igitur in hoc argumento nec sine summa injuria notat acerbissimus Patrum censor, et interdum Hieronymum naturali quadam ingenii vehementia abripi, et quædam non satis accurate expensa effundere, cum nihil in hac re appareat quod cum videatur abripere, aut quoquo modo commovere; nihil ab eo dictum sit, quod non sit veritati consentaneum; nihil quod ejusdem sententiæ aliis locis patefactæ contrarium sit. Quod si hæc observatio de vehementia ingenii Hieronymiani admitti aliquando debeat, tunc potiore jure usurpari potest, cum adversus diaconos Ecclesiæ Rômanæ lacessitus scribit, cum ut eorum dignitatem imminuat tam multa de presbyteratus auctoritate congerit, cum, ut eam stabiliat, æqualem pene ipsi episcopali potestati statuere censetur: quæ interpretatio sententiæ Hieronymianæ eum maxime inconstantem, et suis scriptis contraria effundentem repræsentat. Si unquam igitur, in hac ipsa controversia de distinctione sacrorum ordinum, liceret dicere Hieronymum naturali quadam ingenii vehementia abripi, et quadam non satis accurate expensa effundere: quæ responsio si et satis congrua et valida reputetur; non erit opus quidquam addere ad convellendum sententiæ Blondellianæ fundamentum. Cum autem hanc acerbissimam censuram de abreptione Hieronymi veram esse contendit, quod hic scribat, multos apostolicos viros adversus Theodotum Byzantinum scripsisse, cum temporum ratio evincat nulli apostolico notum esse potuisse Theodotum, fugit eum omnino ratio. Non enim multos tantum apostolicos viros, sed et eloquentes dixit Hieronymus, ut lib. 1 *adversus Jovinianum*: « Ad hos et Clemens successor apostoli, cujus Paulus apostolus meminit, scribit epistolas, omnemque pene sermonem suum de virginitatis puritate contexit; et deinceps multi apostolici et martyres et illustres tam sanctitate quam eloquentia viri, quos ex propriis scriptis nosse perfacile est; » neque contra Theodotum solummodo scripsisse ait, sed contra Ebionem (nam de Valentino silent mss. quamplurimi atque inter eos Cantabrigienses duo) non minus quam Theodotum; neque tam eorum personas quam sententiam respexisse censendus est, qui in eadem consentiebant; neque denique veram est, nulli apostolico notum esse potuisse Theodotum. Quam diu enim antequam Victorem hæresim suam prodidit

Theodotus, compertum non est: postquam autem a Victore excommunicatus est, viris apostolicis notus esse potuit; apostolici enim dicebantur, qui apostolica doctrina imbuti sunt, etiam qui proxima post apostolos ætate nati sunt. Certe Irenæo notus esse potuit, imo ignotus ei esse non potuit, qui sub Victore maxime floruit, et post Victorem mortuus est, et tamen a SS. Patribus vir apostolicus dictus est, et quidem ab ipso Hieronymo. Ita enim ille, ad Isaïæ cap. 64: « De quibus diligentissime vir apostolicus scribit Irenæus, episcopus Lugdunensis, et martyr. »

Capite 11 ad secundum ordinem hæreticorum progreditur, asseritque Ignatium nostrum alios etiam post veri Ignatii mortem exortos hæreticos tetigisse, licet non nominatos. Respondeo primo generatim scripsisse Ignatium (quod observat verissime Eusebius) adversus hæreses suo tempore grassantes, et ut ab iis cavere, ecclesias omnes, ad quas martyrio proximus epistolas exaravit, opportune admodum admonuisse atque præmunivisse. Eadem autem hæreses, quæ illius ætate in Syria vel ecclesiis finitimis exortæ sunt, sub aliorum nominibus in iisdem vel aliis terrarum oris, sæculis sequentibus, repullularunt. Ea igitur quæ ab Ignatio contra sui temporis Heterodidascalos scripta sunt, ad sententiam alicujus hæretici qui diu post martyris passionem natus sit, refutandam opportunissima esse potuerunt; non quod auctor epistolarum ipsum hæreticum posteriorem noverit, sed quod eundem errorem, quem posterior secutus est, in priori condemnaverit. Qua unica observatione præmissa, facile particularia objecta refelluntur.

Duo Saturnini dogmata respexisse Ignatium epistolico vult, unum de matrimonio, alterum de Jesu putativo, ideoque post ea a Saturnino publicata vixisse, et Ignatium martyrem esse non posse. Sed Saturnini dogma de matrimonio in genuinis epistolis non habetur; ex assumptis, quæ repudiamus, depromitur. Alterum de Jesu putativo, a Saturnino primo proditum non est. Etiamsi igitur auctor epistolarum contra hanc hæresim, quam tuebatur Saturninus, scripserit, non inde tamen sequitur cum vel Saturninum novisse, vel contra, vel post eum scripsisse; quia eadem fuit hæresis Menandrianorum, quorum quamplurimi Saturnino seniores erant. Imo ipse Saturninus a Menandro hausit. Irenæus lib. 1, c. 22: « Saturninus quidem similiter ut Menander, etc. » Epiphanius diserte: Μετὰ τοῦτον Σατορνίλος τις ἀνέστη, καὶ αὐτὸς ἐκείθεν τὰς ἀφορμὰς, ἀπὸ Μενάνδρου φησὶ, καὶ τῶν πρώην λαβῶν. Menandriani autem et Simoniani omnes Christum putative hominem fuisse, et putative tantum passum docebant; a Simone, scilicet, edocti, qui Judæis, seipsum Filium esse dixit, παθόντα ἐξ μὴ πεπονθέναι, ἀλλὰ δοκῆσαι μόνον, ut idem refert Epiphanius. Menander autem multos, teste Justino martyre, Antiochiæ seduxit, quos ignorare Ignatius noster non potuit. Imo ex Antiochia fuit ipse

Saturninus. teste Irenæo, de cujus ætate, ubi opus fuerit, latius disseremus.

Mox duos ex epistola ad Philippenses locos adducit, manifeste, ut ait, pulsantes Praxeam, præter eos quos antea adduxerat : erant autem etiam ii ex eadem epistola, aut illa ad Tarsenses. Nos autem neutram defendimus, utramque manifestissime commentitiam proferimus.

Denique Theodotum Coriarium iterum adducit, ac si epistolarum auctor eum etiam novisset, quod etiam in Usserianis illius blasphemia refutata sit. Et quidem blasphemiam, quam Theodotus defendit, Ignatium Usserianum refutasse concedo ; Theodotum novisse rursus pernego. Dallæus ipse dubitanter hæc proponit : « Si vera sunt, inquit, quæ Caius, sive alius apud Eusebium scriptor velustissimus dicit, » Theodotum, scilicet, primum asseruisse Christum fuisse nudum hominem ; ipse enim optime novit hæc, si stricte sumantur, vera non esse ; novit alios quamplurimos diu ante Theodotum, non paucos etiam ante Ignatium, eandem hæresim promulgasse, quorum catalogus apud Epiphanium legitur. Sed scriptorem illum antiquissimum vocat ; dabimus igitur illi σύγχρονον Tertullianum, « Cerinthus Christum hominem tantummodo sine deitate contendit. » Et rursus : « Poterit hæc opinio Ebioni convenire, qui nudum hominem constituit Jesum. » Hæc ille libro *De carne Christi*. Dabimus Caio antiquiorem Irenæum, qui lib. 1, c. 25, de Cerintho hæc habet : « Jesum autem subjecit non ex Virgine natum (impossibile enim hoc ei visum est), fuisse autem eum Joseph et Mariæ filium, similiter ut reliqui omnes homines. » Idem capite sequenti : « Qui autem dicuntur Ebionæi, consentiunt quidem mundum a Deo factum ; ea autem quæ sunt erga Dominum, non similiter [*lego consimiliter*] ut Cerinthus et Carpocrates opinantur. » Ne autem emendationi nostræ inniti nimium videamur, idem lib. iv, c. 58 : « Ανακρίνει δὲ καὶ τοὺς Ἐβιοναίους, Πῶς δύνανται σωθῆναι, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἦν ὁ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐπὶ γῆς ἐργασάμενος ἢ πῶς ἄνθρωπος χωρήσει εἰς Θεόν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐχωρήθη εἰς ἄνθρωπον. Vetus interpres : « Judicabit autem et Ebionitas, quomodo possunt salvari, nisi Deus est, qui salutem eorum super terram operatus est ? Et quemadmodum homo transiet in Deum, si non Deus in hominem ? » Non autem Ebion tantum diu ante Ignatii martyrium vixit, sed et Cerinthus, qui S. Joanni notus fuit. Quod si interpolator illustrare et amplificare studens ea quæ adversus Ebionitas et Cerinthi discipulos scripta sunt, ad Theodotum eandem hæresim resuscitantem referenda censuit ; an igitur putavit Theodotum primo epistolarum scriptori notum fuisse ? Illud omnino non sequitur ; multa enim ipse inseruit, quæ ad ætatem priini scriptoris referre nullo modo potuit. Quod si ita existimasset planus ille, ad nos nihil ; satis enim est ad tuendam primi scriptoris antiquitatem et ab impostoris illius jam tandem ficta opinione

A vindicandam, quod quæ primo scripserat, directe hæresim ferirent Ebionis et Cerinthi, aliorumque seipso antiquiorum, aut sua ætate, post omnium apostolorum mortem, eandem liberius disseminatum.

CAPUT III.

Argumentum a Valentini Sige ductum proponitur. Introductorix Dallæi conjecturæ refelluntur. De varia lectione frustra ambigitur. Interpolatoris prudentia perperam advocatur. Mala fides Petavio immerito ascribitur. Irenæi silentium Eusebii silentio expungitur.

B Leviora hæc quidem sunt, et omnibus, opinor, videntur ; sed major nobis capite 12 difficultas oritur ex loco, quem ad Valentinum spectare, et fidem temporum violare manifeste volunt ; in quo Salmasius et Blondellus, apte Dallæum, desudarunt. Exstat ille quidem in epistola ad Magnesianos, et in codice Mediceo in hunc modum concipitur : Εἰς Θεός ἐστιν ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστιν αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, οὐκ ἀπὸ σιγῆς προσελθὼν. Interpres Usserianus : « Unus Deus est, qui manifestavit seipsum per Jesum Christum Filium ipsius, qui est ipsius Verbum æternum, non a silentio progrediens. » Interpolatoris autem paraphrasis ita se habet : Εἰς Θεός ἐστιν ὁ παντοκράτωρ, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστιν αὐτοῦ Λόγος οὐ ῥητὸς, ἀλλ' οὐσιώδης· οὐ γὰρ ἐστὶ λαλιὰς ἐνάθρου φώνημα, ἀλλ' ἐνεργεῖας θεϊκῆς οὐσία γεννητή. Interpres vulgatus : « Unus est Deus omnipotens, qui manifestavit seipsum per Jesum Christum Filium suum, qui est Verbum ipsius, non prolativum, scilicet, sed substantiale ; non locutio articulata vocis, sed operatio Deitatis, substantia, scilicet, genita. »

D De his verbis quid judicet dicere voluit vir doctissimus antequam argumentum ipsum explicare ac tueri aggredere ; sed pro judicio suo inanissimam conjecturam protulit. « Nemo, inquit, tantam inter Ignatianos codices diversitatem casu accidisse censebit : » sine dubio nemo. Quisquamne tam fungus est, ut putet, ab « antiquariorum, alias pro aliis litteras aut voces scribentium, negligentia vel errore simplici, » ex tribus vocabulis duas integras lineas et verbis et syllabis et litteris, maxime diversas natas esse ? Quisquamne tam fatuus, ut in his præsertim epistolis, quibus interpolator, non tantum sententias aliquot, sed et integras aliquando paginas inseruit, cum insignem aliquam diversitatem animadverterit, de antiquariorum negligentia aut errore cogitet ? Quorsum, quæso, hæc cautio ? Nempe, si hoc casu non accidit, « nemo negabit consulto, et ob aliquam rationem ab interpolatore mutatum fuisse hunc scriptoris sermonem. » Immo vero licet casu non acciderit, ita tamen consulto factum esse, ut ratio aliqua peculiaris interpolatorem ad ea potissimum verba mutanda impulerit, non sequitur : ipsa generalis interpolandi paraphrasticeque omnia pene exponendi ratio, ut alibi, etiam

et hic sufficit. Ex omnibus interpolationibus nulla casu facta est : sed qui singularum rationem aliquam peculiarem reddiderit magnus certe Apollo erit. Mutat impostor ille pro libitu omnia : nunc phrases obscuriores plane omitit, nunc aliis planioribus exprimit, nunc planissimas aliter refert, nunc Scripturæ loca interserit, nunc sui temporis consuetudines infercit, nunc suas sententias aliquando longiores ῥήσεις Ignatio supponit; ita Ignatiana omnia illustrare et amplificare studens sua fecit. In hac ipsa epistola ad Magnesianos libidini suæ tantopere indulisit, ut vix tres aut quatuor versus invenias, in quibus nihil immutavit : ut mirum non sit, si omnino frustra causæ aliquæ præsertim subtiles harum immutationum quærantur. Pro θεο-πρεπεστάτου scribit θείου καὶ ποθεινοῦ, cum tamen eam vocem alibi retinuerit ; pro διαφυγόντες Θεοῦ τευξόμεθα, habet tantum διαφεύξεσθε ; pro συγχρόσθαι, καταφρονεῖν ; pro κατὰ δύναμιν, μετὰ γνώμην ; pro οὐ πρὸς σάρκα ὁ Λόγος, ἀλλὰ πρὸς Θεόν, scribit οὐ πρὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἔχει τὴν ἀναφορὰν ; pro κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν, κατὰ μηδὲν σίτῃ ἀντιλέγειν ; pro ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἕκαστος τῶν ἡρημένων εἰς τὸν τόπον τοῦ εὐρεθέντος ; totum denique locum de duobus nummis ita interpolavit, ut ne duo quidem Ignatii vocabula apud eum simul reperiantur. Quænam autem horum aliorumque ejusdem farinae quamplurimorum ratio reddi potest, nisi quod melius se scribere potuisse putavit planus ille, quam scripserat Ignatius.

Sed cur hæc potissimum mutanda existimaverit interpolator, in promptu est viro doctissimo ratio non obscura. « Is enim veritus est ne ista si legerentur, epistolas non Ignatii, sed alterius recentioris esse proderent. » O præclarum interpolatoris ingenium ! o emunctam narrem ! o subactum iudicium ! Quod Origenes, quod Eusebius, quod Dionysius et ipse planus, quod Athanasius, Hieronymus, Theodoretus, Gelasius videre non potuerunt, ille statim odoratus est, has scilicet epistolas Ignatii martyris esse non posse, a recentiore aliquo impostore fictas esse, sua ope indigere, ut pro vere Ignatianis habeantur. Quomodo autem hæc deprehendisse putatur ? « Vidit istam Verbi, scilicet, a Sige emanationem Valentinum Ignatio recentiorem

A Christiani facti sunt, viderunt Turrianus et Leibnius Vedelius, Usserius et Dallæus ? An ille veritus est ne obliqua aliqua verba, ad Valentinum forte ex ejus sententia spectantia, Ignatii omnes epistolas suspectas redderent ; qui Theodoti nomen in epistola ad Trallianos exprimendum putavit, quem tam diu post Valentinum vixisse omnes norunt ? Reculantur verba quæ Dallæus ipse paulo ante, ad finem pene prioris capituli, ex sua sententia scripsit. « Hæc et alia velut in Theodotum dicta ipse epistolarum interpolator accepisse eo noscitur, quod locum ad Trallesios hunc : « Fugite malas propagines generantes fructum mortiferum, » illustrare et amplificare de more studens, eoque hic addens ipsorum hæreticorum nomina quos in epistolis quas interpolabat notatos et refutatos esse putabat, Theodotum inter hos diserte ediderit. Interpolator igitur, si hæc ad Valentinum spectasse cogitasset, non ea delevisset ne auctorem proderent, sed pro more suo, vel ipso iudice Dallæo, Valentini nomen edidisset. Qui enim hæreticorum nomine, quos in epistolis quas interpolabat notatos fuisse putabat, addere voluerat ; quare Theodotum insereret, Valentinum omitteret, cum Theodotus Valentino multo junior esset, multoque manifestius ætatem scriptoris proderet ? Sed nihil ille tale cogitasse censendum est ; neque rationes excogitandæ, aut providentia Dei, nescio quapropter, huc advocanda ; pro more suo interpolator, omnia illustrare et amplificare studens, hæc immutavit ; plane ut in hac ipsa epistola paulo ante pro his verbis : « Ὁς πρὸ αἰώνων παρὰ Πατρὶ ἦν, καὶ ἐν τέλει ἐφάνη, » qui ante sæcula apud Patrem erat, et in fine apparuit, » hæc paraphrasticè substituit : « Ὁς πρὸ αἰώνων παρὰ τῷ Πατρὶ γεννηθεὶς, ἦν Λόγος Θεός, μονογενὴς Υἱός, καὶ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ὁ αὐτὸς διαμένει. Τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔστι τέλος, φησὶ Δαυὶδ ὁ προφήτης. » Qui ante sæcula genitus est a Patre, Deus Verbum, unigenitus Filius ; et in consummatione sæculorum ipse permanet : regni enim ejus non erit finis, inquit Daniel propheta. » Ut igitur in his, ita in illis nulla lectionis diversitas, neque tamen ulla immutationis manifesta causa : sed priora auctoris verba sunt, posteriora paraphrastæ, qui pro more suo breviter a martyre dicta longiori ῥήσει explicatius et ornatus tradere se potuisse iudicavit. Ignatium non admittimus, interpolatorem, sive Arianus fuerit, sive non, omnino repudiamus, pariterque inanissimam esse hanc conjecturam pronuntiamus.

Aliis etiam utitur conjecturis ad hoc argumentum introductorii, iisque nibilo melioribus. Vult enim Petavium « novi aliquid esse in Usseriana editione secum sensisse, quod auctorem Ignatio recentiorem arguat ; idque patere ex ejus effugio quo illa de Sige verba a Valentini sensu abducere conatus est. » Talesne vero sibi testes adjungit ? ex tali argumento secum consentientes, et ex nostris suos facit ! Si idem cum Dallæo revera seisis Petav-

vlus, ut ille suspicatur, et Sigen Valentinianam A animo probavit, verbis negavit; is certe quem sibi adjungit, quem alibi « vere et generose de *Ignatianis locutum asserit, quem postquam Vossianam et Usserianam Ignatii editionem vidit, pro sua singulari doctrina proque solempni quadam sua generositate veram statim et animadvertisse et professum esse dicit, » et mendax et subdolos, et minime generosus aut verax ut fuerit necesse est. Si ulla homini fides est, in hac causa noster est Petavius; si nulla, illorum est. Sed ego de fide Petavii dubitandum esse minime censeo. Si ille Medicei codicis epistolas non minus fictas putavit quam vulgares, cur has postea semper repudiavit, illas admisit, earumque auctoritate sæpe usus est? cur se in his rejiciendis ingenuum, in illis recipiendis mendacem præstitit? Certe illud, quod mirificum effugium appellat Dallæus, virum præstantissimum tam fœdæ tergiversationis non convincit. Nam et ego Petavii sensum de simplici silentio verum esse puto; et tametsi ad Sigen hæreticorum verba auctoris referantur, ut alii volunt, nihil inde novi in epistolis esse, nihil quod auctorem Ignatio juniorem arguat, cum nostris sentio, idque me firmissime demonstraturum confido.*

Nec tamen adhuc ad argumentum ipsum accedit priusquam illud annotet, quod ipsius argumentum supervacaneum esse et nullius usus ostendit. Observat enim « hæc epistolæ verba ad Valentini dogma adeo apta atque apposita esse, ut, etiamsi mens auctoris alio, dum ea scriberet, respexisset, fieri tamen non potuerit quin ea Irenæus, si nosset, arriperet, et contra Valentini expositum a se somnium alicubi usurparet. At constat Irenæum eorum nunquam meminisse. » Non ita disputavit Salmasius, non Albertinus, qui scriptas fuisse has epistolas ante Irenæi libros ultro fatebantur, neque eas Irenæo incognitas fuisse ve. somniabant. Satis illi norunt, et nos abunde probavimus, nullo modo sentiendum esse Irenæum hæc verba, si optime novisset, si ad manum, cum scriberet, habuisset, contra Valentinum usurpare voluisse. Cum igitur vir doctissimus inde concludit: « Ergo undecunque hæc verba sumpta sint, et quicumque sit eorum de cætero sensus, illa tamen evidens nobis argumentum ministrant ad demonstrandam harum epistolarum novitatem ac suppositionem: » id quod est iniquissimum postulat. Itane vero, quicumque sit horum verborum sensus, sive auctor respexerit Valentinum sive non, æque evidens erit argumentum pro novitate epistolarum, idque sensu Dallæano? Nostro fortassè sensu æque evidens esse potest, id est nullo modo evidens. Nos forte recte asserere possunus, sive respexerit auctor Valentini hæresim, sive non, perinde esse; neutrum enim ad convellendam epistolarum antiquitatem, quod scimus, quidquam valet. At ut ille, qui verba hæc adversus Valentinum scripta fuisse contendit, qui ideo ab Ignatio scribi non potuisse asserit, quia Valentinus Ignatio junior fuit, qui argumentum ipsum producit

ut probet contra Immotam temporum fidem auctorem dogma hæreticum post mortem Ignatii ortum exposuisse: ut ille, inquam, perinde esse scriberet sive auctor Valentinum respexerit, sive non, mihi quidem mirum videtur. Nemo unquam hoc dixisset, qui putaverit se valide probare potuisse et respexisse auctorem ad Valentinum et Ignatium martyrem præ ætate non potuisse scribere contra Valentinum. Unde ego colligo virum doctissimum huic argumento sive Salmasiano, sive Blondelliano maxime diffidere, suoque negativo potissimum iuti. Hæc autem fluctuatio utrumque simul destruit. Nam si auctor Valentinum non respexit, sed aliud plane in animo habuit, et nihil aliud quam simplex silentium voluit, perit argumentum internum, ex ipsa B epistola ductum: et si auctor hoc tantum voluit, certe eum Irenæus recte intelligere potuit; quod si ita intellexit, nunquam verba Ignatii contra ipsius mentem adversus Valentinum urgere voluisset, adeoque cadit argumentum externum a defectu testimonii depromptum. Neque vero magis probatur epistolam hanc Irenæi ætate non exstitisse, ex eo quod Irenæus verba hæc minime citavit adversus Valentinum, quam nec quarto sæculo eandem in hominum manibus fuisse, quod ea verba non laudaverint Eusebius, Athanasius, Basilium adversus Marcellum, ad cuius hæresim refutandam verba illa δς ἐστιν αὐτοῦ Λόγος ἄτιδος, erant opportunissima. Marcellus enim docuit Christum fuisse ψιλὸν Λόγον, C minimeque æternum, ut orientales episcopi asserabant: aliquando, scilicet, Verbum non fuisse, et ne nunc quidem esse asseruit. Ita sententiam ejus exponit S. Basilium epistola 52: « Ὁς Λόγον μὲν εἰρηθεῖν τὸν μονογενῆ διδῶσι, κατὰ χρεῖαν καὶ ἐπὶ καιροῦ προελθόντα, πάλιν δὲ εἰς τὸν θεὸν ἐξῆλθεν ἐπαναστρέψαντα, οὕτε πρὸ τῆς ἐξόδου εἶναι. οὕτε μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὑπεστάναι. » Qui unigenitum quidem Verbum dici concedit, secundum usum et in tempore progrediens, rursus autem ad illum a quo exivit revertens, neque ante exitum esse, neque post reditum subsistere. » Imo vero Marcellus ipse ita se exprimit apud Eusebium, quasi fuerit ante omnem rerum productionem, ἡσυρία τις, ἐν τῷ θεῷ τοῦ Λόγου ὄντος, « silentium quoddam, Verbo D in Deo existente, » cum autem mundus creandus esset, τότε ὁ Λόγος προελθὼν ἐγένετο τοῦ κόσμου ποιητής, « tunc Verbum progrediens fiebat mundi conditor. » Ubi obiter moneo verba quæ apud Eusebium sequuntur, δ καὶ πρότερον ἔνδον νοητῶς ὀνομάζων αὐτόν; et ita redduntur, « quod prius intus intellectualiter residens * ipse fuit, » duplici emendatione opus habere, et sic primo legi, δ καὶ πρότερον ἔνδον νοητῶς ἐτοιμάζων αὐτόν (ut in lib. II De eccl. theolog. c. 8, et lib. III, c. 3, leguntur), et in hunc modum verti debere, « qui etiam ante intus intellectualiter præparavit eum. » Quid ad hæc Marcelli refellenda aptius, quam Ignatii illud, οὐκ ἀπὸ συγῆς προελθὼν; quod tamen veteres illi Eusebius, Athanasius, Basilium, quibus Ignatius noster

tam probe cognitus est, minime usurparunt. Et quidem Eusebius hanc Marcelli sententiam cum illa veteri Gnosticorum comparat, nec tamen Ignatiana illa, quæ ipse optime noverat, Marcello objicit. Ita enim loquitur lib. II, c. 19: "Α δὲ Μάρκελλος ἐτόλμα ὑποθέσθαι, πάλαι μὲν λέγων εἶναι τὸν Θεόν, καὶ τινὰ ἡσυχίαν ἅμα τῷ Θεῷ ὑπογράφων ἑαυτῷ, κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν τῶν ἀθέων αἰρεσιωτῶν ἀρχηγὸν, ὡς τὰ ἄθεα δογματίζων ἀπεφαίνετο λέγων, « Ἦν Θεὸς καὶ σιγή »· μετὰ δὲ τὴν σιγὴν καὶ τὴν ἡσυχίαν προσλαθεῖν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς κοσμοποιίας δραστηρῆ ἐνεργεία. « Quæ autem supponere ausus est Marcellus, dicens olim quidem fuisse Deum, et quietem quamdam simul cum Deo describens (secundum ipsum illum impiorum hæreticorum ducem, qui impia dogmatizans desinuit inquiens, *Erat Deus et silentium*), post silentium autem et quietem processisse Verbum Dei in principio creationis mundi efficaci operatione. » Cum igitur Eusebius Marcellum perstrinxerit, quod Verbum post silentium prodiisse dixerit, et simul etiam observaverit hæc a Gnosticis hausta esse, apud quos primo erant Deus et silentium; cum idem certissime etiam noverit hæc quæ nunc apud Ignatium legimus, nec tamen adversus Marcelli hæresim usurparit loco satis opportuno, quis non videt sine ullo fundamento asseri Ignatiana Irenæi sæculo non existisse, quod ea ille adversus Valentini somnia non usurparit?

Quocirca levi antecedentium conjecturarum velitatione difflata, ad argumentum ipsum a Valentino ductum accedo; utque illud nullam vim ad elevandam Ignatii auctoritatem, imo ne speciem quidem ullam aut verisimilitudinem continere ostendam, quatuor propositionibus rem omnem complectar, quibus et veritatem luculenter exponam, et omnibus adversariorum objectionibus manifestissime occurrerem. Assero igitur primo clarissime patere auctorem epistolæ ad Magnesios nullam aliam hæresim verbis ex ea prolatis respexisse, quam eam quæ fuit Ignatii ævo cognitissima, Ebionitarum scilicet et Nazæeorum. Cum autem adversarii adeo asseveranter contendant, hæc epistolæ verba ad Valentini commentum respicere, ejusque peculiare delirium reapse ferire: assero secundo verba ipsa, ut sunt ab auctore epistolæ prolata, ad Valentinum omnino non spectare, nec sine violenta detorsione ad ejus hæresim exponendam refutandamque applicari posse. Si quis tamen adhuc sine ratione Valentini dogma respicere hæc verba potuisse velit, ne quidquam contra antiquitatem epistolæ hæc iniqua conjectura valere videatur: assero tertio illam ipsam hæresim, quatenus his verbis feriri putatur, Valentino fuisse antiquiorem, et a vetustioribus gnosticis ipsi Ignatio cœvis certissime derivatam. Quod si quis etiam adhuc præfractius tueri velit, auctorem epistolæ his verbis Valentinum ipsum respexisse, nec Sigenerioribus hæreticis cognitam fuisse post tot veterum aperta testimonia concedat: nec sic quidem res

PATROL. GR. V.

A ex adversariorum sententia confecta erit: assero enim quarto, nullo argumento satis firmo probari posse ipsos Valentini peculiare errores fuisse Ignatio martyri prorsus incognitos.

CAPUT IV.

Prima assertio, verba illa οὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν hæresin Ebionitarum ferire, probatur ex antecedentibus et consequentibus. Explicatio tantum sunt λόγου ἀϊδίου. Oppositio inter λόγον et σιγὴν frequentissima. Petavii expositio defenditur. Objectio de frigida locutione rejicitur. Similes veterum Patrum explicationes afferuntur. Geminus S. Augustini locus vindicatur, et altero Fulgentii firmatur. Locutionem inanem non esse. Vox προελθεῖν Petaviano sensui non repugnat, Ex σιγῆς vel ἀπὸ σιγῆς non male reddi post silentium.

B Illud autem quod primo loco asserendum putavi, auctorem epistolæ ad Magnesios verbis ex ea prolatis hæresin Ebionitarum, neque ullam aliam respexisse, luculentissime probatur. Duæ enim conjunctivæ particulæ, una initio hujusce sententiæ, altera principio sequentis inserta, satis manifeste ostendunt quo tota sententia referenda sit, et ad quid auctor epistolæ, cum ea scriberet, collinearit. Particula γάρ ostendit hanc ipsam sententiam prioris rationem continere; et sequentis particula οὖν ostendit eam ex hac sequi debere. At et antecedens sententia et sequentes Ebionem diserte foriunt; ergo et hæc quæ prioris rationem explicat, et posterioribus occasionem præbet. Antecedens hæc est: « Si enim usque nunc secundum Judaismum vivimus, confitemur gratiam non recepisse. » De Ebionæis Irenæus lib. I, c. 26: « Circumciduntur et perseverant in his consuetudinibus, quæ sunt secundum legem, et Judaico characterē uti. » Idem testantur post Irenæum omnes: antecedens igitur sententia Ebionem diserte ferit. Quæ autem sequuntur: *Et οὖν οἱ ἐν παλαιοῖς πράγμασιν ἀναστραφέντες, εἰς καινότητα ἐλπίδος ἤλυθον.* « Si igitur in veteribus rebus conversati in novitatem spei venerunt, » et cætera eodem plane tendunt, ut a Judaismo, nempe, recedant qui Christianismum amplectuntur: quæ omnia directe adversus Ebionem et sequaces militant. Hæc ipsa sententia ab argumento incipit, quo uti veteres adversus Ebionitas similesque hæreticos solebant: *Οἱ γὰρ θεϊότατοι προφῆται κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐζησαν.* « Divinisimi enim prophætæ secundum Christum Jesum vixerunt; » et ut demonstrat eos gratia Christi inspiratos hoc fecisse, eundem Deum, quem illi colebant, manifestasse se per Filium suum dicit, « qui est æternum ejus Verbum, » contra eundem Ebionem, qui cum nudum hominem esse asserebat, æternum negabat. Non tantum enim illi qui ex viro et femina Christum prædicabant, sed et ii etiam qui eum ex Virgine natum agnoscebant, οὐ μὴν οὐδ' ὁμοίως καὶ οὗτοι προϋπάρχειν αὐτὸν Θεὸν Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν ὁμολογοῦσιν, « præexistisse eum ut Deum Verbum et Sapientiam minime conturbantur, » ut testatur Eusebius lib. III, c. 27. Ita omnia « convellendæ Ebionis hæresi apprime conveniunt,

neque alio possunt spectare, nisi vim verbis manifestam inferamus.

Cum autem Christum dixerat Verbum æternum, ὅς ἐστιν αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, id breviter explicat iis verbis, οὐκ ἀπὸ σιγῆς προσελθὼν, « Verbum, inquam, æternum, non a silentio proveniens, » ut verbum seu sermo omnis qui æternus non est. Hæc enim adjectio nihil aliud est quam exegesis sive explicatio æternitatis Verbi, eaque plane naturalis et obvia, et sine ullo respectu ad aliam aliquam peculiarem hæresin maxime propria, reddens veram notionem æterni Verbi, et ab alio verbo non æterno recte distinguens. Hic est omnium hominum vulgaris de verbo conceptus, ut quod silentium respiciat. Ita apud Virgilium Juno ²⁶ :

. . . *Quid me alta silentia cogis*

Rumpere, et obductum verbis vulgare dolorem?

Ubi Servius, Silentia autem rumpere, « loqui proprie dictum. » Ex silentio ergo exit, seu prorumpit verbum. Huic autem τῷ rumpere silentium contrarium apud Græcos est τὸ ἐχεμυθεῖν. Hesy chius : Ἐχεμυθος, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον, ἦτοι κρατῶν τὸν λόγον σιωπῇ. Et rursus : Ἐχεμυθεῖν, σιωπᾶν, λόγους στέγειν. Unde Ammonio dicitur σιγῇ στέργεις λόγου, ubi sentio potius legendum στέγεις, στέγειν enim λόγον eo sensu dicunt Græci, non στέργειν, ut opinor. Inde σιγῆς et λόγου antithesis omnibus familiaris, ut Nazianzenus carmine 12 ad episcopos :

Θύσω καὶ σιγῆν, ὡς τοπάρουθε λόγον.

Et orat 14 : Οἱ τοῦ λόγου τοσαύτης ἐσμὲν σιγῆς μεστοί. Cum igitur verbum sive sermonem communiter sumptum ita concipere soleamus, ut eum silentium semper præcedat; auctor autem epistolæ jam dixisset Verbum quod Christus est, esse æternum; æternum autem esse non potest quod ab aliquo alio præceditur: vere et opportune cum Christum Verbum appellat, non tale intelligi debere admonet, quale « ex silentio proveniat. » Silentium autem sive σιγῆς, sive σιωπῆς dicatur, perinde est. Ut Clemens Alexandrinus, *Admonitione ad Gentes* : Τοῦτο ἦν δὲ ἠντίτετο ἡ Ζαχαρίου σιωπῆ ἀναμένουσα τὸν πρῶτον τοῦ Χριστοῦ καρπὸν, ἵνα τῆς ἀληθείας τὸ φῶς ὁ Λόγος τῶν προφητικῶν αἰνιγμάτων τὴν μυστικὴν ἀπολύσειται σιωπῆν εὐαγγέλιον γενόμενος. « Hoc erat quod subindicabat Zachariæ silentium, fructum Christi præcursorem præstolans, ut lux veritatis Verbum prophetico ænigmatum mysticum solveret silentium Evangelium factum. » Spectatur igitur λόγος communiter tanquam σιγῆς, sive σιωπῆς ἀπόλυσις, præcedentis, scilicet, silentii solutio. Recte igitur admonet Ignatius noster, Christum, cum Λόγος dicitur, æternum tamen esse, adeoque talem non esse, qualis ex præcedente silentio prorumpit. Hæc est assertionis nostræ ratio breviter explicata.

Quid de iis quæ de hæresi Ebionis diximus, sentiant viri docti, nescio; nondum enim, ut opinor, hæc a quopiam dicta sunt; mihi tamen satis

²⁶ *Æneid.* 1, 63.

A est ea esse ex tota Ignatiana perioche certissima: et Dallæus ipse illa verba, ὅς ἐστιν αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, affert tanquam adversus Artemonem et Theodotum disertissima, qui Ebionis hæresin amplectebantur: de interpretatione simplici eorum verborum, οὐκ ἀπὸ σιγῆς προσελθὼν, quid senserit Dallæus, probe scio ex iis quæ contra Petavium disputavit. Ille enim perspicacissimi ingenii Jesuita hunc uti haud paulo commodiorem et faciliorem sensum secutus est. « Verbum, inquit, sive sermonem Ignatius asserit esse Jesum Christum Dei Filium, non qualis est creatus et humanus sermo, qui in tempore incipit et in tempore desinit; non enim est æternus. Hoc unum, nec aliud quidquam voluit Ignatius. » Hanc autem Petavii explicationem Dal-

B læus frigidam et inanem argutiam vocat. Ego in ea nihil frigidum, nihil inane, ne quidquam quidem argutum video; omnia potius plana, perspicua, apposita, et communi Græcorum sermoni maxime conformia videntur. Sed primo, inquit, « quam frigidum est, Magnesianos monere, Filium Dei verbum esse ipsius, non tamen ejusmodi ut post silentium prodierit. » Jam criticum agit Dallæus, sed infelicit. Quid enim, si hoc frigidum sit, ergo Ignatianum esse non potest? An necesse est ut sanctissimus martyr melius scripserit, quam clari inter Græcos oratores, in quorum orationibus multa frigide dicta notarunt critici veteres? De Isocrate summo viro Dionysius Halycarnassæus : *Σηματαίξει δὲ φορτικῶς, καὶ τὰ πολλὰ γίνεται ψυχρὸς.* Imo Isocratis imitatores frigidos esse observat, ex quibus nominat Timæum, Platonem et Sosigenem. Longinus Timæum pariter et Platonem nominat, quibus etiam Xenophontem adjungit. Non igitur martyris auctoritatem immittit, si forte aliquid frigide dixerit; diu ante eum summi in Græcia viri frigide multa scripsisse notati sunt. Sed nondum video, quare hæc locutio adeo frigida existimetur: Imo vero, inquit, « quasi sit quisquam adeo fatuus, ut quem audit esse Jesum Christum Dei Filium, eundem putare possit a silentio esse ortum? » Astute hæc quidem; omittit enim id quod in hac re est præcipuum Verbum scilicet, sive sermonem. Quamvis Dei Filius dicatur, dum tamen verbum idem, sive sermo dicitur, facile talis conceptus in animo audientium formatur, vel objectio potius. Verum quidem est Ignatium, dum vult Christum Verbum æternum ostendere, recte eum Filium etiam nominare: hoc enim frigidum non est, sed necessarium. Ita judicavit magnus Athanasius, Ignatii sui optimus interpretes, lib. *De synodis*: Ἴνα μὴ πάλιν τις ἀκούων μόνον λόγον νομίση τοιοῦτον εἶναι οἷός ἐστιν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος, ἀλλ' ἀκούων ἔτι γιῶς ἐστὶ γινώσκῃ τοῦτον εἶναι ζῶντα Λόγον καὶ ἐνοῦσιον σοφίαν. « Ac ne quis audiens sermonem tantum existimet talem esse, qualis est hominum, substantia carens, sed audiens quod Filius sit, sciat hunc esse vivum sermonem et substantialem sapien-

tiam, » etc. Maximus Taurinensis : « Ne verbum ipsum non substantiam veritatis, sed prolativum loquentis Dei putares esse sermonem, dicitur Filius. » Et tamen multi fuerunt, neque isti fatui, qui Christum et Filium Dei credebant, et Verbum, nec tamen verbum æternum, adeoque ex silentio profectum; unde Tertullianus negavit Deum esse sermonalem a principio, et primo tacite cogitasse, et disposuisse secum quæ per sermonem mox erat dicturus, et Origenes in Joannem multos sua ætate exstitisse docet, qui tanquam perspicuum illud admitterebant, Filium Dei esse Verbum nuncupatum, οἰόμενοι προφορὰν πατρικὴν οἶον ἐν συλλαβαῖς κειμένην εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, existimantes prolationem paternam quasi in syllabis jacentem esse Filium Dei, neque ullam ei substantiam aut subsistentiam tribuentes. Si quoties ita Verbi notio traditur et explicatur, ut simul a talibus conceptibus liberetur, frigida sit locutio; frigent certe omnia SS. Patrum scripta, frigent omnes theologorum expositiones. Universi enim sollicitè curant ne, cum Christus Verbum dicitur, tale verbum mente concipiamus, quale ex ore humano provenire soleat, aut quovis modo æternum non sit. Clemens Alexandrinus, *Stromat.* v : Ὁ γὰρ τοῦ Πατρὸς τῶν ὄλων Λόγος οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ προφορικὸς, σοφία δὲ καὶ χρηστότης φανερωτάτη τοῦ Θεοῦ. Eusebius, *De eccles. theolog.*, lib. 1, c. 20, notat Joannem dixisse Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, non autem θεός, ὡς ἂν μὴ τις αὐτὸν τῷ παρὰ ἀνθρώποις ὅμοιον εἶναι εἴησιν, alibi quoque notat Deum μὴ Λόγον αἰσθητὸν ἔχειν ὑπὸ γλῶττης ἐξηχούμενον, καὶ διὰ προφορᾶς θνητοῖς ὡς ἐξακούμενον. S. Cyrillus Hierosolymitanus quasi Ignatii Paraphrasten, ut alibi, ageret, catech. 4 : Πίστευε ὅτι ἐνδὸς Θεοῦ μονογενὴς εἰς ἐστὶν Υἱὸς, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων Θεὸς Λόγος· Λόγος οὐ προφορητικὸς εἰς ἀέρα διαχεόμενος, οὔτε λόγος ἀνυποστάτος ἐξομοιούμενος. Graviissimus scriptor Gregorius Nyssenus : Ποῶν λόγῳ καὶ ποῶν πνεύματι; οὔτε γὰρ ῥῆμα ὁ Λόγος, οὔτε ἔσθμα τὸ Πνεῦμα. Novatianus, lib. *De Trinitate* : « Sermo Filius natus est qui non in sono percussis aeris, aut tono coactæ de visceribus vocis accipitur; sed in substantia prolata a Deo virtutis agnoscitur. » S. Hilarius, *De Trin.*, l. vii : « Unigenitus Deus et Verbum est; sed innascibilis Pater nunquam omnino sine Verbo est. Non quod prolatio vocis natura sit Filii, sed ex Deo Deus cum veritate nativitatibus subsistens. » Vigilii Tapsensis cum ad ista Psalmi : « Verbo Domini cœli firmati sunt, » asseruisset Verbum eo loco esse Filium Patris, statim addidit : « Ubi ait : Verbo Domini, non sonum vocis inconsubstantivum esse accipias, quam si validus quis emisit de montibus, solet reboare echo. » Hoc discrimen inter Verbum divinum et humanum prosecutus est S. Augustinus, cujus locum ex sermone *De Nativitate Domini* adduxit Petavius ad hanc rem maxime accommodatum, et cum explicatione loci Ignatiani prorsus conspirantem.

A « Quænam est illa generatio, qua *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum* ? » vel quod est hoc Verbum, quod dicturus antea non silebat; quo dicto, non siluit qui dicebat? quod est Verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora? Verbum, quod labia nullius aperuit coeptum, clausive finitum? » Cui geminum adjungo B. Fulgentii locum, ad Trasimundum lib. iii, c. 18 : « Fuit infans Verbum secundum carnem, et sandi non habuit facultatem : sed idem Verbum nullo unquam potuit coerceri silentio, quia ipse est Patris sempiterna locutio. » Uterque autem æternitatem Verbi Dei clare explicat, et a verbo humano, quod ex neutra parte æternum est, distinguit, utpote quod a silentio incipiat, et in silentium desinat. Quid ad hæc vir doctissimus? Primo in S. Augustinum, qui solus a Petavio laudatus est, involat, eumque acerbissime objurgat, quod « argutias captet, et in iis pene totus sit, » nec miratur quod « aliquid hujusmodi luserit. » Æquius hoc in S. Augustino ferendum, quod haud mitius cæteros Patres tractare soleat. Sed qualis qualis scriptor illi videatur Augustinus, id certe fecit, quod ante eum Ignatius epistolicus : Verbum divinum ab humano distinxit, quod non perinde a silentio incipiat; nec in ea notione, ut ab Ignatio exprimitur, quidquam est argutum. Respondet secundo : « Id non dicit Augustinus, quod noster. » Mirum hoc quidem : plane enim idem dicit. Noster : « Verbum quod non prodit a silentio; » ille : « Quod est hoc Verbum, quod dicturus antea non silebat? » Quid dici potuit similius? De eodem Verbo loquitur, et idem de eodem asserit. At S. Augustinus « Verbum solum et scorsum, a notione personæ præcisum, considerat; » ergo id non dicit quod Ignatius. Mirum hoc effugium et aperte falsum. Loquitur Augustinus non minus de Verbo personaliter sumpto, quam Ignatius. Ita enim incipit : « Quænam est illa generatio, qua *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ? » loquitur de æterna generatione Filii, qui sane est Persona; loquitur de Verbo, quod *erat in principio*, quod *erat apud Deum*, quod *erat Deus*; quod sane est Persona : loquitur de Verbo sine tempore, id est æterno, per quod facta sunt tempora; quod sine dubio est Persona; loquitur omnino de eo Verbo quod S. Joannes in initio Evangelii sui descripsit, quod personam esse nemo catholicus negat. Et Augustinus igitur et Fulgentius eodem prorsus modo locuti sunt, quo nos Ignatium locutum esse contendimus.

De frigido et arguto diximus; de inani nunc dicendum. « Supervacaneus enim, inquit, est sensus, quem Petavius his verbis affingit. Hominis enim verbum esse eo satis negarat, quod Dei Verbum esse dixerat. » At cum Dei Verbum esse dixerat, non illud satis negarat, quod postea cum negare asserit Petavius, ejusmodi, scilicet, sermonem illum Dei esse, « qualis est creatus et humanus sermo. » Aliud

²⁰ Joan. 1, 1.

enim est Verbum Dei esse, et non hominis, aliud verbum illud Dei humano simile omnino esse, quod de Verbo Dei plurimi hæretici asserebant. Dixit Ignatius Dei verbum esse æternum, quod ut explicaret, et contra hæreticos qui æternitatem Verbi Dei pernegabant defenderet, monuit Verbum illud Dei « non ex silentio ortum » esse, ut solent hominum verba, hoc est, non esse verbo hominis simile, neque ex verbo humano de ejus existentia recte judicari posse. Nihil igitur his verbis dixit, quod ante dixerat. « At satis perspicue id ante dixerat, cum verbum Dei æternum dixisset. » Certe si quis his legibus veterum scripta examinare velit, Bættos omnes faciet. Nonne omnes aliquando seipsos explicant, et idem sæpe aliis verbis dicunt? Nonne objectionibus, quæ oriri possunt aut solent, sæpe occurrunt, et, ut hoc faciant, eandem sententiam verbis aliis proferunt? Plurimi in Vetere et Novo Testamento pleonasmii per synonyma opposita et negantia a viris eruditissimis observati sunt: qui tamen non frigidè aut supervacanei putantur; sed emphaticè.

Sed tandem « ipsa epistolæ elocutio ad Petavianum sensum inepta atque absona est et inusitata. » Mira hæc oblectio a Dallæo, qui omnes hujus auctoris epistolas tales elocutiones, ineptas, absonas et inusitatas continere alibi ait. « At si nostrum Valentianam Sigen significasse admiseris, tota oratio et perspicua, et gravis, et necessaria, et clara etiam et legitima erit; » hoc est, Dallæo fatente, Ignatianis dissimillima. Ut igitur auctor sui similis sit, ut hæc oratio reliquis congruat, ut hæc elocutio cæteris non repugnet, eam de Valentini hæresi exponere non possumus. Illud potius Dallæum dicere oportuit, Expositio Petavii reddit omnia clara et perspicua, Salmasii omnia turbata atque absona et magis ad auctoris hujus morem geniumque accommodata: et vel ob eam rationem Salmasiana expositio Petavianæ præferenda est. Nec hæc ludens dico, sed serio et ex animo; non dubito enim quin mox ostensurus sim expositionem illam, quæ Valentianam Sigen huc advocat, esse plane absonam; et orationem eam, λόγος οὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, eo sensu acceptam, nec esse claram, nec legitimam, nec Gnosticis, nec nostris familiarem.

Jam vero ut ex ipsis verbis sensum quem vult exsculpat, observat cum Gnosticos ad suorum Æonum emissiones, tum nostros ad Filii et Spiritus sancti emanationes significandas uti voce προελθεῖν. Fortasse. Sed hinc nullo modo sequitur, aut aliter eam vocem usurpari non posse, aut hoc loco in eum modum accipi debere. Vox qua maxime usi sunt in hac re Valentianiani alia plane erat, nempe προβάλλεσθαι, unde toties a SS. Patribus exagitantur. Ita Irenæus sententiam Valentianorum accurate referens lib. 1, cap. 4, tradit προβάλλεσθαι τὸν Βυθὸν ἀρχὴν τῶν πάντων, Nun, scilicet; συμπροβελθεῖσθαι δὲ αὐτῷ Ἀληθειαν. Et rursus: Αἰσθόμενον ἐστὶν τὸν μονογενῆ τοῦτον, nempe Nun, ἐφ' οἷς προ-

Α εβλήθη, προβαλεῖν καὶ αὐτὸν Λόγον καὶ Ζωήν, et mox: Ἐκ δὲ τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ζωῆς προβελθεῖσθαι κατὰ συζυγίαν Ἄνθρωπον καὶ Ἐκκλησίαν. Ea voce semper de Æonibus utitur. Eandem et Origenes de Valentianianis agens usurpat tom. III in Joannem: Πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ αἰώνων ἀναπλάσαντας ἐν συζυγίαις μυθολογῆσαι καὶ οἰομένους ὑπὸ Νοῦ καὶ Ἀληθείας προβελθεῖσθαι Λόγον καὶ Ζωήν, οὐκ ἀπίθανον καὶ ταῦτα ἀπορῆσαι. Atque hæc est Æonum genealogia κατὰ τὴν προβολήν, ut loquitur Irenæus. Neque aliter Valentianianus ille, cujus ipsissima verba transcribit Irenæus, loquitur: Ἰωάννης ὁ μθητής τοῦ Κυρίου βουλόμενος εἰπεῖν τὴν τῶν ἄλων γένεσιν καθ' ἣν τὰ πάντα προέβαλλεν ὁ Πατήρ, ἀρχὴν τινα ὑποκίθεται τὸ πρῶτον γεννηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ πάντα ὁ Πατήρ προέβαλε σπερματικῶς: ὑπὸ δὲ τούτου φησὶ τὸν Λόγον προβελθεῖσθαι. Valentianianus quidem alter, cujus verba recitat Epiphanius, pro προβαλέσθαι semper usurpat ἀναδειξάι, προελθεῖν nunquam. Licet igitur Irenæus ipse, de productione rerum materialium agens, voce προελθεῖν utatur, et Marci sententiam referens tetradem ex tetradè, decadem ex ogdoade, et Æones ex tetradè, et Ptolemæi discrepantem opinionem depingens, Nun et Alethiam tanquam imagines affectuum Patris Thelematis et Ennoæ ita prodiisse dicat, et ea vox etiam in Clementis Alexandrini *Anatolicis* reperiat; tamen cum Valentianiani ipsi aliter locuti sint, cum Irenæus accurate referens Valentianianorum errores, dum singulorum Æonum generationes enumerat, προβελθεῖσθαι tam constanter usurpet, cum SS. Patres tam sæpe προβολά; Valentianianis objiciant; si auctor epistolæ Valentianianæ directe ferire et eorum more loqui voluisset, non ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, sed potius ἐκ σιγῆς προβελθόμενος dixisset.

Quod autem nostros ad emanationem Filii a Patre significandam usos esse voce προελθεῖν observet, ad rem omnino non facit; imo quod ex Ignatio nostro adducit, multo minus, cum dicat Christum Jesum ἀφ' ἐνὸς Πατρὸς προελθεῖν. « Unum idemque, inquit, utroque loco verbum est, quod interpres Usserianus vetustissimus in priori *exire*, in posteriori *progredi* reddidit. » Hactenus vere. Ergo noster Filium *exire* tam a silentio *negat*, quam a Patre ait. Quænam, amabo, hæc est consequentia? An qui dicit Filium a Patre *exire*, non autem dicit *progredi*, et Verbum non a silentio *progredi*, non autem non *exire*, is Filium *exire* tam a silentio *negat* quam a Patre ait? Nullo modo. Argumentum itaque ab interpretatione ductum prorsus est frustraneum, imo plane nullum. Sed potuit interpres tam *exire* in posteriore loco reddere, quam priore. Potuit quidem; sed et tam *progredi* potuit in priore loco reddere, quam posteriore, si contra animi sui sensum redderet. Verum fidissimus interpres latæ significationis vocem ita reddidit, quemadmodum loco quem interpretatus est, optime quadrare sentiebat. Dicit igitur Filium

exire a Patre, negat a silentio progredi: neque secundum catholicos emanationem æternam intellexit, neque de probole Valentiniانا vel somniavit. Aliquando Græci προελθεῖν ita usurpant, ut vim τοῦ ἐξελθεῖν ex appositis habere sentiatur. Cum igitur Christus dixisset, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξηλθον, Joan. viii, 42, idem significare voluisse putandus est Ignatius, cum scribit ἀπ' ἐνός Πατρὸς προελθόντα, quod interpres vertit, « ab uno Patre exeuntem. » Certe ut emanationem a Patre iis verbis denotet Ignatius, nulla ratio cogit. Novimus quid Theodorus Beza ad illum Joannis locum scripserit: « Loquitur Christus, meo quidem iudicio, de adventu in carnem, non de æterna generatione, cui improprie quoque tribueretur τὸ ἐξελθεῖν. » Et ratio manifesta eruitur ex verbis proxime sequentibus: *Ὅτι δὲ γὰρ ἀπ' ἐμαντοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκείνός με ἀπέστειλε.* Si autem apostolus eo loco de æterna Filii generatione locutus non est, multo minus Ignatius, qui ita de adventu ejus loquitur, ut etiam de reditu: Τὸν ἀπ' ἐνός Πατρὸς προελθόντα, καὶ εἰς ἕνα ἦντα καὶ χωρήσοντα. « Ab uno Patre exeuntem, et in unum existentem et reversurum: ut illud exprimat Joan. xvi, 28: Ἐξηλθον παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς Πατέρα. Exivi a Patre et veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem. Neque igitur, cum Filium a Patre exire dicit auctor epistolæ, de æterna generatione cogitavit; neque cum Verbum a silentio prodire negavit, de emissionem Valentini somniavit. Certe ex unica voce προελθεῖν nihil tale expiscari licet; quæ cum latissimæ significationis sit, ex aliis verbis quibus adjungitur, ejus propria vis eruenda est: nec ullo modo contendere possumus eodem plane sensu eam accipi debere, cum ad Deum Patrem de Filio, et cum ad silentium de Verbo refertur. Præsertim cum sciamus illud ipsum vocabulum προελθεῖν a Græcis attribui solere verbo etiam prolato, quod substantialis seu personalis generationis capax non est, ut legimus apud Joannem Philoponum *De mundi creatione* lib. vi, cap. 4: Οὐ γὰρ προφορικὸν λόγον τὸν ἅμα τῷ προελθεῖν λυόμενον τῷ Θεῷ περιάπτειν θέμις. Et Marcellus apud Eusebium, Christum οἷα λόγον σημαντικὸν τινος ἢ προστακτικὸν προελθεῖν τοῦ Θεοῦ φάσκει.

Meræ hæc sunt logomachix; quare tandem fortius argumentum stringere videtur. « Signant enim, inquit, hæc verba id, ex quo quid exivit, ejus quod ex eo exivit, vel locum, vel causam, vel principium (ut scholæ loquuntur) constitutum fuisse. » Subtilis hæc quidem, sed mira disputatio. Non quæro quodnam illud sit principium constitutum, quod causa non sit, ut hic tertii membri locum occupet. Certe scholæ ita non loquuntur. Illud quæro, an vox προελθεῖν usurpari non possit, nisi de aliquo, quod ex loco vel causa exit? 'Ex τοῦ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν αἰσθητικὴν καὶ μεταβατικὴν φύσιν προήλθεν, inquit Nemesius. At τὸ κατ' ὀλίγον neque locus est,

neque causa, neque principium constitutum. In generatione ipsa, de qua loqui nostrum volunt, ex principio privativo potius aliquid fieri dicitur, quam ex constitutivo. Ita Aristoteles, *Physic.* lib. i, cap. 7: Τὸ δ' ἐκ τινος γίνεσθαι τι, καὶ μὴ τὸδε γίνεσθαι τι, μᾶλλον μὲν λέγεται ἐπὶ τῶν μὴ ὑπομενόντων, ὅσον ἐξ ἀμούσου μουσικὸν γίνεσθαι, ἐξ ἀνθρώπου δ' οὐ. Et cap. 8: Ἐκ γὰρ στερήσεως, ὃ ἐστὶ, καθ' αὐτὸ μὴ ἔν, οὐκ ἐνυπάρχοντος γίνεται τι. Ex privativo igitur principio satis proprie aliud fieri aut prodire dicitur; et de rerum ortu ita sæpe loquimur. Quis enim non dicit lucem ex tenebris oriri vel prodire? Neque si Petavius eam phrasin ita explicandam putavit, Verbum non esse ejusmodi, ut ex silentio, vel post silentium prodierit, adeo exagrandus fuit, quasi μετὰ σιγὴν, et ἐκ σιγῆς tam late differrent, cum Eusebius in hac ipsa re hæc duo idem valere clarissime ostendat. Accusat enim Marcellum quod docuerit μετὰ τὴν σιγὴν προελθεῖν τὸν λόγον, et ob eam sententiam gnosticæ hæresi eum addictum pronuntiat. Notant Grammatici ex aliquando pro post usurpari, ut apud Virgilium, ex illo tempore pro post illud tempus, et apud Ciceronem, ex eo die et ex consulatu, et ex hoc tempore. Quod et Græcis familiare est. Ut ad illa Homeri Ἰλ. E:

Καύματος ἐξ ἀνέμοιο δυσσεός ὄρνυμκοιο.

Notat Scholiastes vetus: Ἡ ἐξ ἀντὶ τῆς μετὰ. Et Eustathius: Ἡ δὲ ἐξ προθέσεως οὐ μόνον ἐνταῦθα εἰληπται ἀντὶ τῆς μετὰ προθέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅσον πιόμεν' ἐκ βοτάνης, ἦτοι, μετὰ τὴν βοσκὴν, καὶ, ἐκ νυκτῶν δ' ἀνεμοὶ χαλεποὶ, ἦτοι, μετὰ τὰς νύκτας. Sic ad illa Ἰλ. N: Πιόμεν' ἐκ βοτάνης, Schol. V.: Ἐκ βοτάνης, ἀντὶ τοῦ, μετὰ τὴν βοσκὴν καὶ νομῆν. Et Eustathius: Ἀντὶ τοῦ, μετὰ βόσκησης, καὶ ἐστὶ, φασὶν, ὁμοιον τῷ, ἐξ ἀρίστου παρέσομαι, ἀντὶ τοῦ, μεθ' ὃ ἀριστήσω. Ita alibi, αἰθέρος ἐκ δίης, μετὰ τὴν αἰθρίαν κατὰστασιν interpretatur idem Scholiastes. Neque tamen auctor epistolæ dixit ἐκ σιγῆς, sed ἀπὸ σιγῆς, quod, secundum loquendi modum Græcis familiarem, Latine « post silentium » reddi potest. Ut apud Homerum legimus: Ἀπὸ δ' αὐτοῦ θωρήσσοντο. Ubi Scholiastes vetus, ἀπὸ δ' αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ τούτου χρόνου, μετέπειτα. Et Eustathius: Ὅτι καθάπερ ἀλλαχοῦ ἢ ἐκ προθέσεως ἀντὶ τῆς μετὰ λαμβάνεται, οὕτως ἐνταῦθα ἢ ἀπὸ. Inde Hesychius Ἀπόδρομον interpretatur μετ' ἐπάνοδον. Nihil igitur tritius est apud Græcos, quam ut ἀπὸ et ἐκ pro μετὰ apud Latinos, quam ut ab et ex pro post accipiantur. Et qui e silentio vel post silentium prodire verbum negat, mihi omnium hominum sermonem negare videtur.

Nos igitur et auctoris mentem, et veteris interpretis versionem defendendam omnino putamus; quam planam, simplicem, propriam et perspicuam, non frigidam, aut argutam, aut inanem esse sentimus: eamque solam ad auctoris mentem recte exprimendam, et ad Ebionitarum errorem, quem tunc temporis in animo cum scriberet auctor habuit, ea-

atigandum, et ad Magnesios, ne istam hæresin recipent, præmuniendos plurimum valere contendimus. Manet itaque inconcussa hactenus assertio prima, auctorem epistolæ ad Magnesios nullam aliam hæresin verbis ex ea prolatis quam veterem illam Ebionitarum tot modis in eadem epistola descriptam respexisse: quæ cum ætate Ignatii martyris nimium vigerit, quod adversus eam scriptum est, fidem temporum pulsare non potest.

CAPUT V.

Assertio secunda, verba illa ad Valentinum omnino non spectare. Valentiniani nunquam dixerunt Sigen peperisse Logum. In schola Valentini solus Nus ex Bytho et Sige, ideo Monogenes appellatus. Logus autem, quod a Bytho et Sige non esset, in deminorationem natus, et Æon cæcus fuit. Genealogia Æonum a Blondello perperam representata. Fragmentum Valentiniani apud Epiphanium explicatur. Locus Cyrilli Hierosolymitani discutitur. Dallæi distinctio de mediata et immediata educatione exploditur. Verba Ignatii cum placitis Valentini male componuntur. Argumentis Dallæi omnibus particulatim respondetur. Genuina Ignatianorum explicatio redditur. Adversariorum expositio detorta ostenditur.

Stabilita prima assertione, sequitur assertio secunda, scilicet verba ipsa οὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, ut sunt ab auctore epistolæ ad Magnesios prolata, ad Valentinum omnino non spectare, nec sine violenta detorsione ad ejus hæresin exponendam et oppugnandam applicari posse. Si enim Valentini delirium de emissionem Logi, auctor epistolæ ferire voluisset, et tribus tantum verbis id facere cogitasset, iisque negative positus, et obiter adductis, dum contra alios et maxime oppositos hæreticos disputaret, contra quos eadem verba non minus quam adversus Valentinum facerent; fieri omnino non potuit, nisi illud ipsum diserte negaret, quod Valentinus clare ac totidem verbis asseruerat. Sententia enim negativa nihil aliud ferire potest, nisi oppositam affirmationem; ut, si quis neget id quod ille nunquam affirmavit, ejus negatio Valentini directe non feriat. Hæc adeo certa sunt, ut hic ipsum Dallæum habeamus confitentem. « Ego vero, inquit, respondeo plane necesse esse ut is, ad quem scriptor respexerit, quisquis ille de cætero sit, hoc certe docuerit: τὸν Λόγον ἀπὸ Σιγῆς προελθεῖν. » Quid neget Ignatius perspicuum est ex eo quod affirmat; affirmat Λόγον esse ἀδιον, contra Ebionitas, negat ἀπὸ σιγῆς προελθεῖν. Si Valentini delirium in animo habuit notare et refellere, oportet certe a Valentino dictum et assertum esse, Λόγον ἀπὸ Σιγῆς προελθεῖν. Hoc autem unquam diserte docuisse Valentinum nego. Si fragmenta omnia Valentinianorum excutias, si expositiones omnes eorum sententiæ evolvas, si objecta a SS. Patribus, Valentini hæresin ex professo et fuse exponentibus, singula percurras, nunquam hoc vel ab ipsis hæreticis scriptum, vel apud illos Patres expositum aut objectum reperies.

Nam primo non reperitur talis genealogia in iis fragmentis Valentinianorum, quæ etiamnum ex-

A stant, et in quibus quis Æon a Sige emissus sit, et ex quo Æone emissus sit Logus, diserte docetur. Unum ex his apud Irenæum, alterum apud Epiphanium exstat: in priore Logus est ex Arche, id est Nu, seu Monogene, et Aletheia; in posteriore, aut ex iisdem, mediantibus Anthrope et Ecclesia, aut ex Anthrope et Ecclesia: in neutro ex Bytho et Sige emissus esse dicitur. Secundo, sententia Valentinianorum prolixè exponitur ab Irenæo lib. 1, cap. 4, et Valentini ipsius præcipue cap. 5, sed nullibi Irenæus meminit Logi a Sige prolati; non post eum Tertullianus, non Epiphanius, aut Philastrius, Augustinus, Theodoretus, non eorum quisquam qui de industria Valentini delirium exposuerunt. Præterea hoc dictum nunquam a Valentinianis vel inde patet, quia dici in schola Valentini non potuit. Ex ejus enim doctrina Æon a Sige emissus intra primam quadrigam, quam primordiale tractyn et authenticam nominabant, continebatur, a qua Logus exclusus est. Æon autem ille ex Bytho et Sige prognatus, virtute suæ generationis communicavit cum Patre supremo: illi Bythus cognitus fuit, reliquis non item. Ita Irenæus: τὸν μὲν οὖν προπάτορα γινώσκουσαι μόνῳ λέγουσι τῷ ἐξ αὐτοῦ γεγονότι μονογενεῖ, τούτέστι τῷ Νῶ, τοῖς δὲ λοιποῖς πᾶσιν ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον ὑπάρχειν. « Et propatorem quidem eorum cognitum soli dicunt ei, qui ex eo natus est Monogeni, hoc est No: reliquis vero omnibus invisibilem et incomprehensibilem esse. » Nus igitur Monogenes, sive unigenitus dictus est, quod ille solus ex Bytho et Sige natus est. Unde Tertullianus Νοῦν vocat illum Valentini Monogenem ex patre Bytho et matre Sige: et quamvis excipiat contra nomen Monogenis, illud tamen facit non respectu Logi, aut alterius post Logum Æonis, sed Aletheiæ tantum, quæ ex iisdem parentibus orta est. « Ita et ipse, inquit, Pater dicitur et initium omnium, et proprie Monogenes. Atqui non proprie, quia non solus agnoscitur; nam cum illo processit et femina veritas. Monogenes, quia prior genitus, quanto congruentius Protopogenes vocaretur? » Respectu Aletheiæ, scilicet quæ post eum, sed ex iisdem Bytho et Sige processit; ratione autem ad reliquos Æones habita proprie Monogenes dicebatur, quod solus ille, reliquorum autem nemo, ex Bytho et Sige natus esset. Quin etiam hoc illi Monogeni adeo proprium et peculiare fuit, ut illi præ omnibus aliis Æonibus exinde maxima privilegia accesserint. Bythus illi soli, quod ab ipso natus esset, notus fuit. Logus, utpote qui ab ipso non emissus est, ut nec a Sige, Propatora non cognovit, ideo quia ab ipso natus non est: quapropter cæcus Æon dictus est, qualis a Sige emitti Bythi συζύγῳ non potuit. Irenæus, lib. 11, cap. 48: « Similiter autem rursus et de Logo tertiam prolationem ei a Patre donans, unde et ignorat magnitudinem ejus. » Tertullianus, cap. 9: « Sed et hoc exceptio personarum est, quod solus ille Nus ex omnibus immensi Patris fruitur notione, gaudens et exsul-

tans, illis utique mœrentibus. » Qui a Bytho et Sige emissus est, ipsi Bytho similis et æqualis fuit : Logus autem minime, qui fuit in deminorationem emissus. Tertullianus, cap. 7 : « Suscipit illa statim et prægnans efficitur et parit utique silentio Sige ; et quem parit, Nus est, simillimum Patri et parem per omnia. » Irenæus, lib. II, cap. 24 : « Eum qui est a Nu Propatoris (ita lego) ipsorum emissus Sermo in deminorationem emissus dicunt. Nun enim perfectum a perfecto Bytho progeneratum jam non potuisse eam quæ ex eo est emissionem facere perfectam, sed obcæcatam circa agnitionem et magnitudinem Patris, et Salvatorem symbolum mysterii hujus ostendisse in eo qui a nativitate cæcus fuit. » Hæc igitur sunt in Valentini scholia certissima dogmata. Nun, quia a Bytho et Sige emissus est, Bythum plenissime cognovisse, illique æqualem et parem esse : Bythum autem et Sigen alios Æonas progenerare noluisse, ideoque Nun Monogenem dictum fuisse. Ut autem alii Æones emitterentur, Nun etiam Archen et Patrem factum. Logum autem, qui ab eo progeneratus est, in deminorationem generari, eo quod ex Bytho et Sige emissus non esset, ideoque Bythum prorsus ignorare, et Æonem cæcum dici. Patet itaque in scholia Valentini Logum a Bytho vel Sige emissum dici non potuisse.

Blondellus, ut hæc evitaret, miram nobis Æonum genealogiam pertexit, et Valentinianorum sententiam hoc modo effictam exprimit : « Supremum illi Æonem somniantes Βυθὸν a se et προπάτορα dictum, qui ex Σιγῆς complexu geminam prolem Νοῦν seu Πατέρα et Ἀλήθειαν suscepisset ; rursus Νοῦν seu Πατέρα Σιγῆι matri commistum Λόγον καὶ Ζωὴν genuisse fingebant. » Hæc igitur eorum genealogia, ex Blondelli sententia :

Bythus — Sige.
 |
 Nus — Veritas
 Nus — Sige
 Sermo, Vita.

Aliam fatetur exposuisse Patres; hanc autem accepisse se ait ex fragmento libri Valentinianorum, quod ab Epiphanio Panario suo insertum est. Hæc ille in præfatione ad Apologiam. In notis autem ad epistolam Isaaci Vossii asserit librum eum esse ipsius Valentini, et secundum eum Λόγον a Nu et Sige immediate processisse. Sed primo liber ille Valentino ipsi sine ullo fundamento ascribitur. Nam Epiphanius contra Valentinianos disputans et fragmentum hujus libri recitans, eum vocat τὴν αὐτῶν βιβλίον non ejus, sed eorum librum, alicujus scilicet Valentiniani, non ipsius Valentini; et ad finem fragmenti addit : Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ μέρους τῶν βιβλίων αὐτῶν παραθέντα ἕως ὧδε μοι ἐλήθησθαι, et hæc quidem ex parte librorum eorum inserta hæc usque mihi dicta sunt. » Imo falsissimo ipsi Valentino assignari certum est. Ejus enim propria sententia ab Irenæo refertur, quæ ab hujus libri delirio nullum discrepat; et Valentini discipulos tum a

magistro, tum a seipsis sæpe dissensisse omnes norunt. Secundo, Æonum genealogia, quam Blondellus repræsentat, in eo fragmento minime continetur, sed plane alia, nempe :

Bythus — Sige
 |
 Pater
 Pater — Sige
 |
 Veritas
 Pater — Veritas
 |
 Homo, Ecclesia
 Sermo, Vita.

Blondellus quidem verba quædam ex eo fragmento ad suam genealogiam firmandam recitat, sed admordum dolose : ea enim omittit, quæ ad rem maxime faciunt; nostra autem ex ipsis fragmenti verbis sic dilucide colligitur. Valentinianus ille primo Bythum et Sigen describens, inquit : Καὶ αὐτὴ αὐτῶ μίγξις ἀναδείκνυσι Πατέρα τῆς Ἀληθείας, « Et hæc illi commista parit Patrem veritatis. » Prima igitur emissio est qua Pater veritatis ex Bytho et Sige generatur, quem et ἄνθρωπον vocabant. Μετὰ τοῦτο δὲ ἡ Σιγῆ φυσικὴν ἐνότητα φωτὸς προενεγκαμένη σὺν τῷ ἀνθρώπῳ (ἦν δ' αὐταῖς ἡ συνέλευσις τὸ θέλειν) καὶ ἀναδείκνυσι τὴν Ἀλήθειαν. « Postea autem Sige naturalem unitatem lucis proferens cum homine (erat autem illis velle congressus), parit etiam Veritatem. » Secunda igitur emissio est, qua Veritas ex Patre, seu homine, et Sige generatur. Μετὰ τοῦτο ἡ Ἀλήθεια μητρικὴν προενεγκαμένη προυνεικίαν ἐθήλυσε τὸν Πατέρα ἑαυτῆς εἰς ἑαυτὴν, καὶ συνέσσαν ἑαυτοῖς ἀφάρτων μίξις καὶ ἀγγράτων [lego ἀκηράτων] συγχράσει, καὶ ἀναδείκνυσι τετράδα πνευματικὴν ἀββενθθλην, ἀντίτυπον τῆς προούσης τετράδος. « Postea Veritas maternam proferens lasciviam, effeminavit Patrem suum ad seipsam, et congressi sunt invicem incorrupta mistione, et immortalis coitu, et parit tetradem spiritualem prioris tetradis repræsentativam. » Tertia igitur emissio est, qua secunda tetras (Homo et Ecclesia, Sermo et Vita), ex Patre et Veritate generata est. Hæc est genealogia Æonum primæ ogdoadis in fragmento libri Valentinianorum apud Epiphanium descripta; ex qua novam plane et hactenus inauditam Blondellus fecit, quam nec in eo fragmento, nec alibi reperias. Hanc autem ipse commentus est, ut Λόγον suum ex Sige immediate produceret; quod omnibus Valentinianorum genealogiis repugnat. Et sententiam suam firmare videtur ex verbis quæ sequuntur, ἥτις ἦν Βυθὸς, Σιγῆ, Πατήρ, Ἀλήθεια. αὕτη δὲ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Σιγῆς τετράς, Ἄνθρωπος, Ἐκκλησία, Λόγος, Ζωή. Sed si hæc verba aliquid probarent, Λόγον a Sige non immediate productum docerent; sunt enim tantummodo priorum explicatio; in prioribus autem secunda tetras non immediate a Sige, sed a Veritate producitur: hæc igitur ad sententiam Blondelli nihil omnino faciunt. Sed ut in illo fragmento multa corrupta sunt, ita hic

etiam locus mihi sanus non videtur; nam vel αὐτῆ δὲ ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Σιγῆς Ἀληθεῖαν immediate præcedentem spectat, quæ secundum hunc Valentinianum ex Patre et Sige prognata est, et tunc aliquid ante sequentem vocem τετράς deest; vel pro Σιγῆς omnino legendum est Ἀληθείας, ut hæc præcedentibus conveniant. Frustra etiam huc advocat Blondellus corrupta illa verba Cyrilli in catechesi 6: Ἐγέννησε Σιγῆν, καὶ ἀπὸ Σιγῆς ἐτεκνοποῖαι Λόγου. Locus ille adhuc in mendo cubat, nec ab interprete intellectus est. Ὅτι ὁ Βυθὸς ἐγέννησε Σιγῆν, καὶ ἀπὸ τῆς Σιγῆς ἐτεκνοποῖαι Λόγου, τοῦ παρ' Ἑλλησιν Διὸς οὗτος χεῖρων τοῦ τῆ ἀδελφῆ μινυμένου τέκνον γὰρ εἶναι τοῦ Βυθοῦ ἐλέγετο ἢ Σιωπῆ. Ita Græca verba edita et distincta sunt, quæ Joannes Grodecius sic interpretatus est: « Quod Bythos, id est profundum, genuerit Sigen, id est Silentium, et de Sige procreavit Logon, qui Jupiter sit gentilibus, et deterior ac inferior eo qui cum sorore sit mistus. Sige enim Bythi filia dicebatur. » Mira hic tradit interpres de Logo Valentiniano qui sit Jupiter gentilibus. Legit enimvero in ms. suo vocem Λόγου, sed corrupte exaratam, quare et a prioribus et a sequentibus in Græcis distinxit, in Latinis autem utrique sententiæ conjunxit, cum ἐτεκνοποῖαι componit, ac si scriptum esset Λόγον (quemadmodum in ms. Oxoniensi legitur) cum τοῦ Διὸς conjungit, ac si eodem casu legeretur, atque ita omnia confundit. Si Λόγον quidem legamus, sensus verborum hic perspicuus est: « Bythus genuit Sigen, et e Sige generavit Logum. Jove gentilium hic pejor est, qui cum sorore mistus est. Filia enim Bythi dicebatur Siope. » Sed illa vox Λόγου quæ hunc locum adeo turbavit omnino necessaria non est, sive priora, sive posteriora verba respicias. Posterioribus non competit, quod Grodecius voluit. Cyrillus enim non Logon, sed Bythum Jovi comparat. Prioribus neque Λόγου competit, neque Λόγον necessarium est; nam τεκνοποιεῖν *liberos procreare*, quicumque tandem illi sint, satis ad hujus loci sensum exprimendum valet. Docet enim Cyrillus Jovem sorori mistum fuisse, Bythum ex filia sua procreasse liberos: quod turpius est. Quamvis mihi etiamnum maxime arrideat, quod olim mihi ipsi in mentem venit, legendum scilicet esse non Λόγου vel Λόγον, sed λόγῳ τοῦ Διὸς, ad modum, vel similitudinem Jovis, ea ratione qua Jupiter procreavit liberos, ut λόγῳ adverbialiter sumatur, neque ad Æonem Valentinianum omnino spectet. Certe si λόγον admittamus, Cyrillum dogmata Valentini mirifice confundere dicendum est; neque excusatio Blondelli quidquam valet, quasi Bythum seu Propatorem cum Nu seu Patre Valentinianos confudisse statuatur. Nam si supponas hic Patrem, seu Nun, pro Bytho et Propatore sumi debere, omnia adhuc erunt a schola Valentini prorsus aliena. Bythus hic dicitur genuisse Sigen, at Sigen a Nu generatam fuisse, nemo unquam Valentinianorum somniavit. Bythus dicitur ex Sige genuisse Logon. Valentiniani licet

A Nun velint Logon genuisse; nunquam tamen eum Logon ex Sige emissum admittebant. Bythus hic ex Sige tanquam ex filia sua generat liberos: at si Valentinianus quispiam dicat Nun seu Patrem ex Sige Æonem aliquem procreasse, id factum non ex filia, sed ex matre docebant. Logo igitur Cyrilli infelicissime usus est Blondellus; et satis adhuc manifestum est a Valentino nunquam dictum fuisse Λόγον ἀπὸ Σιγῆς προελθεῖν.

Exposita sententia, rationibusque nostris adversus Blondelli astutias defensis, videamus quid Dallæum moverit ut aliter sentiret: « Ipsa hæc verba in Valentinum ferri, ejusque delirium ferire, non est, inquit, ut opinor, obscurius. » Primum quam timide, ut « opinor, » et, « non obscurius! » Imo vero certissime obscurius, et, ut opinor, absurdius; quod ex viri doctissimi probatione patebit luculentius. Ex Irenæo quidem fabulosam Valentini divinitatem exponit, eademque Tertullianum, Epiphanium et alios tradere asserit. Hæc nunc non excusata; sed num Irenæus, vel alius quisquam in errantia Valentini divinitate tradit Sigen peperisse Logon, aut Logon non dicit ab alia quam Sige fuisse emissum? Hoc non dicit, quod omnino dicere debuit, si aliquid quod ad suam sententiam confirmandam valeret, asserere vellet. Sed ejus loco hoc tantum dixit: « Quorum nemo est qui non a Sige eductum a Valentino Logon, vel immediate ut a matre filium, vel certe mediate ut ab avia nepotem commemorat. » Imo vero hæc in hac re distinctio de mediata et immediata educatione est vel ab ipso, vel a Blondello excogitata; neque talis educatio ab ullo istorum Patrum est exposita; nemo eorum vel mediate vel immediate Logon vel ex Sige vel ex alio Æone eductum fuisse dixit. Hæc distinguendi subtilitas et Valentini et Patrum ævo longe inferior esse cognoscitur; nec ibi adhiberi debuit, ubi de nuda eorum sententia quaeritur. Præterea quorsum hæc distinctio in duo membra, ut sit Logus vel filius Sigæ, vel nepos? An quisquam eorum quos commemorat, Logon Sigæ filium nominat, aut ex Sige immediate educit, ut Dallæus eum recte Sigæ filium vocare possit? Dixit quidem Irenæus Λόγον ὕδν μονογενούς, « Verbum Unigeniti Filium, » Sigæ filium non dixit. Ipse Irenæum adducit ut ostendat ex Sige prodiisse Nun, Nun autem et suam Aletheiam emisisse Logon, et eadem Tertullianum et Epiphanium docuisse asserit. Si autem hæc vera sint, tum eorum nemo Logon a Sige immediate ut a matre filium eductum commemorat. Et tamen cum ista tam infeliciter dixisset, ac si res jam confecta esset, inquit: « Hæc nobis delibasse satis est, ut quis intelligat de hac Valentini matæologia cogitasse epistolæ ad Magnesianos scriptorem. » Cogitavit, scilicet, ille antiquus scriptor prius de mediata et immediata educatione Æonum; vidit secundum Valentini sententiam a viris eadem scribentibus Logon e Sige vel ut matre, vel ut avia eductum, ideoque simpliciter negat Verbum ex silentio prodiisse. Hæc

rationis Dallæanzæ summa, quæ absona, quam A
detorta quis non videt?

Hactenus Valentini sententiam exposuit, nunc auctoris verba cum ejus placitis componit, ut eum de Valentino, cum scriberet, cogitasse probet. Primo hoc inde colligit, quod ait « Deum esse unum. » Mira hæc probatio. Nonne causam satis justam habuit auctor epistolæ, ut Deum unum diceret, qui sæpe Christum Deum esse dixit? Nonne omnes catholici ante Valentinum Deum esse unum sæpe affirmarunt? Si quisquis dixit unum esse Deum de Valentino cogitavit, nemo ante Valentinum catholice scripsit. Sed nondum etiam liquet Valentinum Dei unitatem negasse. Nam cum Irenæus ejus et sequacium omnium deliria exposuisset, hæc habet, lib. 1, cap. 19 : « Omnes enim fere quotquot sunt hæreses Deum quidem unum dicunt, sed per sententiam mala immutant. » Et rursus lib. iv, cap. 58 : « Judicabit autem et eos qui sunt a Valentino omnes, quia lingua quidem continentur unum Deum Patrem, et ex hoc omnia; ipsum autem qui fecerit omnia, defectionis sive labis fructum esse dicit. » Aperte igitur professus est Valentinus unum esse Deum, et licet Tertullianus eum tot deos quot Æonas fecisse rhetorice pronuntiet, ipse tamen Æonas Valentini nihil aliud fuisse quam sensus et motus; et in personales substantias a Ptolemæo mutatos esse asserit. Præterea epistolæ auctor hoc ipso loco unitate Dei expresse adversus Ebionæos utitur, contra quos ex professo disputans docet C prophetas secundum Christum vixisse, et ideo persecutionem passos esse, dum ejus gratia imbuti essent, ut omnes agnoscerent « quod unus Deus est qui manifestavit seipsum per Jesum Christum Filium ipsius. » Secundo, « addit unum Deum, » inquit, seipsum manifestasse per Jesum. An hoc dicere non potuit nisi de Valentino cogitasset? Quænam ratio cogit hic nos ad illius deliria confugere? Nonne hæc satis perspicua sunt et ad Ebionæos confutandos idonea, si Valentinus nunquam exstitisset? Nonne per se satis recte dicta sunt, licet nullum omnino hæreticum perstringerent? Quemadmodum Clemens Alexandrinus *Admonitione ad gentes* locutus est de Christo Logo : Ἄτιος οὗτος, Ἰησοῦς εἷς, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς Θεοῦ τε ἐνδὲς τοῦ αὐτοῦ καὶ Πατρός, quibus verbis ipsam Ignatii epistolam in animo habens usus esse videatur? Non puto virum doctissimum id velle, ut aliter hæc intelligi non possint, nisi ut Valentinum feriant : hoc tantum, opinor, vult, hæc verba « omnes ejus nugæ disjicere. » Sed quis ei vel hoc concedet? An qui dicit Deum unum se per Christum manifestasse satis omnia Valentini dogmata confutavit? Nonne idem potius dicit quod dixit Valentinus, qui ideo emissum Christum docuit, ut innominabilem et incomprehensibilem Patrem, quem unum Deum professus est, declararet? Tertio, docet auctor Jesum Christum esse Dei illius qui se manifestavit Filium. Ergone Valentinum necessario respexit?

Nemone id asserere potuit qui ejus deliria non audiverat? At hoc cum Valentini fabulis non consentit. Recte : atque hinc fortasse colligere possumus, auctorem epistolæ non fuisse Valentinianum : nec aliud quidquam inde sequitur. Quarto, « addit Christum Dei Filium esse ejus Λόγον. » Hinc recte fortasse colligatur auctorem nostrum post S. Joannem evangelistam scripsisse, post Valentinum neutiquam. « Jesum quidem et Christum a Verbo Valentinus divisit. » Sed an hæc omnia simul dicere, est Valentinum refutare? An eundem Jesum et Christum et Λόγον nominare est illius impium delirium disjicere? Non puto. Nam et ipsi Valentiniani eundem et Jesum et Christum et Λόγον nominabant. Hoc diserte tradit Theodoretus, lib. 1, cap. 7 : B Προβάλλονται διὰ τούτων τὸν Ἰησοῦν, ὃν καὶ Σωτῆρα προσαγορεύουσι καὶ Χριστὸν Λόγον. « Jesum inde produxerunt, quem et Salvatorem appellant, et Christum Verbum. » Ipse etiam Irenæus tradit nobis perfectum fructum Ἰησοῦν, ὃν καὶ Σωτῆρα προσαγορευθῆναι καὶ Χριστὸν καὶ Λόγον πατρωνυμικῶς, καὶ πάντα, « Jesum, quem et Salvatorem vocari et Christum et Logon patronymice, et omnia. » Quinto, « Λόγον sermonem æternum dixit. » Nempo catholice : secutus est Apostolum, Ecclesiæ vocem edidit, et adversus Ebionem usurpavit. Si Valentinus æternum esse non credidit, ante eum Ebion æternum esse negavit. Quorsum igitur Valentinus huc advocatur, cum ad manum sit Ebion, contra quem auctor epistolæ ex professo disputat? Sexto, « de vero Dei Λόγῳ postremo subjicit οὐκ ἀπὸ Σιγῆς προελθεῖν. » Recte, sic enim exegetice dicit, quod ante dixerat, cum eum Λόγον ἄδιον pronuntiasset. Ita Apostolum explicat, Ebionem refutat, Magnesianos præmunit; ac si diceret : Verbum hoc quod de Christo dicitur, æternum est, non temporale, quale ex silentio oriri solet, nec nisi post silentium prodire; quod adversus Ebionem ejusque sequaces semper urgendum est; non ac si diceret : « Λόγον hunc nihil habere cum Valentiniano Λόγῳ commune, quem impostor a Sige exire fingebat. » Neque enim hic de Valentino agitur, sed de Ebione; importune igitur ille hoc loco advocatur : neque impostor ille unquam dixit Λόγον a Sige emissum esse, sed ex Monogene, Bythi et Sigis filio unigenito. D Dallæus ipse sententiam ejus ex Irenæo delineavit, reliquosque eum sequi ait : nulla ibi Logi e Sige progeneratio; nulla itaque hic ad Valentinum allusio. Et sex argumenta ex una sententia mire conflata ne unius quidem vim habent.

Quare hoc loco satis jam vexato atque detorto, ea tandem recolit, quæ proxima paulo ante periocha de Christo auctor epistolæ dixerat, ut eo loco hæresim Valentini refutatam inveniat, in quo Ignatius de nulla hæresi disputat, sed tantum Magnesianos monet, ut a schismate caveant, et Christianam veritatem arcte amplectentur, quam particulatim explicat, dein argumento ab unitate Dei et Christi ducto exornat : quod et per se satis proprium est,

et vetustissimis scriptoribus familiare. Ita Clementis Alexandrini *Admonitione ad gentes* representat Christum Logon innumerabiles populos ad unitatem Ecclesiae in hunc modum convocantem, Ἦκατε ὡς ἐμὲ, ὅφ' ἕνα ταχθῆσόμενοι θεῶν, καὶ τὸν ἕνα Λόγον τοῦ Θεοῦ. Ita *Pædagog.* lib. 1, unitatem Ecclesiae mirifice depingit: Ὁ θαύματος μυστικοῦ! εἰς μὲν ὁ τῶν ὄλων Πατήρ· εἰς δὲ καὶ τῶν ὄλων Λόγος· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον ἕν καὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ. Μία δὲ μόνη γίνεται μήτηρ Παρθένος· Ἐκκλησίαν ἐμοὶ φίλον αὐτὴν καλεῖν. « O miraculum mysticum! Unus quidem universorum Pater; unum autem et universorum Verbum; et Spiritus sanctus unus ac idem ubique. Una autem sola est mater virgo: mihi autem placet eam vocare Ecclesiam. » Et gentes etiam invitat ad hanc unitatem, tanquam unitati divinae conformem et ad illam tandem perducendam: Στεῦσωμεν εἰς μίαν ἀγάπην συναχθῆναι οἱ πολλοὶ κατὰ τὴν τῆς μοναδικῆς οὐσίας ἔνωσιν· ἀναλόγως ἐνότητά διώκιωμεν τὴν ἀγαθὴν ἐκζητοῦντες μονάδα. Ἡ δὲ ἐκ πολλῶν ἔνωσις ἐκ πολυφωνίας καὶ διασπορᾶς ἀρμονίαν λαβοῦσα θεῖα μία γίνεται συμφωνία, ἐνὶ χορευτῇ καὶ διδασκάλῳ τῷ Λόγῳ ἐπομένῃ, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀναπαυομένη, Ἀβδὰ λέγουσα, ὁ Πατήρ. « Festinemus ut in unam dilectionem multi cogamur, secundum monadicæ essentialis unionem; analogice unionem persequamur bonam exquirentes unitatem. Quæ est autem ex multis unio ex vocum multitudine et dispersione divinam capiens harmoniam unus fit concentus, unum chori ducem sequens et magistrum Verbum, in ipsa acquiescens veritate, dicens: Abba Pater. » Hæc igitur de uno Deo Patre, et uno Christo Logo doctrina, semper habita est per se satis ad unitatem ecclesiasticam premendam idonea. Non aliter hic Ignatius: « Omnes, inquit, in unum templum concurrite, ut in unum altare, in unum Jesum Christum, ab uno Patre exeuntem, et in unum existentem et revertentem. Illic Logon Valentini respicente auctorem vult Dallæus, cum tamen de Verbo nihil dicat; conjungere itaque cum reliquis satis ab hoc loco disjunctis et in alio argumento occupatis coactus est, ut aliquid ex utroque exculpat. « Negat exire a Sige, dicit exire a Patre: » ergo Valentinum ferit. Quo nihil dici potuit infelicius. Si enim sic auctor Valentinum respicit, non eum impugnat, sed sequitur; non ejus deliria refutasse, sed potius amplexus esse videatur. Negat enim quod negavit, dicit quod dixit Valentinus. Negat auctor epistolæ Λόγον exire a Sige Bythi conjuge? Negat et Valentinus, qui eum cæcum Æona depinxit, qualis ex Sige Bythi conjuge exire non potuit; et cum in deminationem emissus esset, eum ex aliis Æonibus, Monogene et Aletheia necessario eduxit. Dicit auctor Λόγον exire a Patre? Dixit et Valentinus; ex Monogene enim emissum tradit, Monogenes autem Valentino proprie Pater est. Ita Irenæus, τὸν δὲ Νοῦν τοῦτον καὶ Μονογενῆ καλοῦσι καὶ Πατέρα. Tertullianus de Nu: « Ita et ipse Pater

dicatur, et initium omnium, et proprie Monogenes. » Prima tetras ex ipsis Valentinianorum libris desumpta apud Epiphanium hæc est, Βυθδς, Σιγή, Πατήρ, Ἀλήθεια, ubi ex Patre et Veritate generatur Logos. Exivit igitur Logos secundum Valentinianos non a Sige, sed a Patre. Quare si auctor epistolæ illos hæreticos in animo habuisset, nunquam negasset quod illi non affirmarunt; nunquam dixisset quod illi dixerunt.

Sed si Valentinum non feriat, cum exire a Patre scribit, ad eum certe collineat, quod ex uno Patre exire dicat. Minime vero; non enim docuit Valentinus Logon ex pluribus patribus exiisse. « At, inquit, non dixit ab uno patre Nu, sed et a matre Aletheia. » Præclarum enimvero argumentum! An eo minus erat ex uno Patre, quod esset etiam ex matre? De posteritate Abrahami Apostolus Hebr. xi, 12: Διὸ ἀφ' ἐνὸς ἐγενήθησαν, Propter quod et ab uno orti sunt. Non igitur habuerunt matrem qui ab Abrahamo descenderant? aut quia ab uno orti sunt, avum aut aviam habere non potuerunt? Nazianzenus orat. 1 *De Adamo*: Πάντα ὑπὲρ πάντων εἰς ἕν, καὶ ὑπὲρ ἐνὸς τοῦ προπάτορος. Frat, scilicet Adamus, unus ille propator humani generis, quamvis Eva etiam fuerit mater omnium viventium. Tam malis avibus hoc loco usus vir doctissimus progreditur tamen, et postrema etiam verba [Jesum Christum in unum, Patrem scilicet, existere et reversum esse] « non alio quam in fictitium Valentini Christum destinata statuit. » At postrema sententiæ verba eundem sine dubio spectant, quem ejusdem sententiæ priora; eundem auctor intelligit a Patre exeuntem et ad Patrem revertentem. Prioribus vult Dallæus Valentini Logon feriri, posterioribus ejusdem Christum; cum in Schola Valentini Logos et Christus sint prorsus et plane distincti. Non igitur utrumque, imo neutrum ferit. Utcunque sit, ferri non potest, ut nos ad Valentini Logon et Christum rejiciat, et simul hæc ab auctore epistolæ juxta S. Joannem scripta pronuntiet. Quid enim opus est ut Valentinum respiceret, qui de S. Joannis mente exprimenda cogitavit? Imo quid hoc ad generationem Logi, quod agit de Incarnatione sive adventu in mundum? ut superius eum locum exponendum esse docuit.

Atque hæc quidem omnia sunt quæ vir doctissimus attulit ut ostenderet auctorem nostrum, dum hæc scriberet, Valentinum ejusque fabulas in animo habuisse; quorum nihil est quod assensum cogat, vel ipso, opinor, judice; ut ego autem sentio, nihil quod quemquam vel leviter moveat, qui non eodem modo Ignatii epistolam legerit, quo Scripturas olim legebat Valentinus, ut omnia, scilicet, ad suum sensum trahat, et in proprium echaracterem convertat. Quod si cui liberet facere, quam proclive esset catholicum quemvis Patrem in Valentinianum convertere! Exempli gratia sumo suavissimos Synesii hymnos; in quibus hæc lego et quidem de Logo: Λόγος, ὃν μέγαλῳ Πατρὶ συνοικῶ Νύξ

ἀρρήτου τίττει σε Πατρός. « Verbum, quod magno Cum Patre cano, Mens ineffabilis Gignit te Patris. » Vides hæc omnia esse ex Valentini schola. Habemus Patrem ἀρρήτου, Νοῦν et Λόγον tres primos Ἄενας masculos. Valentinus ipse ita definit *δυάδα ἀνονόμαστον*, ἧς τὸ μὲν τι καλεῖσθαι ἀρρήτου, τὸ δὲ σιγήν. Ἀρρήτος itaque idem qui Bythus, ex Bytho Nus, ex Nu Logus. Purus putus itaque Valentinianus erit Synesius. Nam et quæ sequuntur ex eadem officina esse videntur : *Ἡρώτος πρώτας Προθορῶν βίζας*, Ῥίζα δὲ πάντων τῶν μετὰ κλεινὰν τὰν σὰν γέναν. « Primus ex prima Prognata radice; Radix autem omnium, Quæ condita sunt post inclytum Tuum ortum. » Primam enim tetrada βίζαν τῶν πάντων appellabant, et Logum ex illa eductum Πατέρα πάντων τῶν μετ' αὐτὸν ἐσομένων. Apud eundem lego: *Μάχαρ, ὅστις μετὰ μοίρας Ἐπιβάς Νόου κελεύθων*, Βυθὸν εἶδεν θεολαμπῆ. « Beatus, qui post fata Ingressus Mentis vias, Bythum vidit divina refulgentem luce. » Vides ut statuatur summam beatitudinem in visione Bythi, eaque patefacta per Nun. Quod et iterum exprimere in hunc modum videtur : Ἐπιβαλλόμενος Προσιδεῖν ἀγλαν Ἀκάμαντι Βυθῷ Ἄμαρυσσομένην. « Dum tentat Intueri splendorem Indefesso Bytho Fulgentem. » Deum certe Patrem vocat *προπάτορα*, et αἰωνοτόκον, et θῆλυ καὶ ἀρῆεν. An ipsi Valentiniani aliter loquerentur? Eodem argumento probari posset Lucianum in Philopatri Valentinum perstrinxisse, ubi deridet doctrinam Trinitatis. Ita enim Critias: Οὐκ οἶδα γὰρ ὃ λέγεις, ἐν τρία, τρία ἓν μὴ τὴν τετρακτὺν φῆς τὴν Πυθαγόρου, ἢ τὴν ὀγδοάδα, καὶ τριακάδα. Cui respondet Triephton : Σίγα τὰ νέρθεν, καὶ τὰ σιγῆς ἄξια. Quis enim nescit Tetradem et Octonationem, et triginta Ἄενας Valentinianorum, qui etiam, teste Irenæo, Tetradem πρώτην καὶ ἀρχέγονον Πυθαγορικὴν τετρακτὺν nominabant? Quid quod Triephton statim respondens dicat hæc silentio esse digna, ut sæpe etiam in hac re Patres loquuntur? Scilicet, si verba, a Valentino secundum proprium characterem usurpata, quoties apud alios scriptores leguntur, eodem sensu apud eos accipiantur; quemcumque volumus aut hostem, aut amicum Valentini faciamus. Ut illi Ignatium, ita ego Lucianum hostem, amicum autem Synesium feci. Pari jure utrumque factum est, hoc est, nullo.

Ut autem liquido appareat has omnes viri doctissimi explicationes et ad Valentini deliria allusiones non esse omnino vel necessarias vel opportunas, sed potius a mente et scopo auctoris prorsus alienas, imo commenta esse, quæ totam Ignatianæ orationis seriem alio violenter detorquent; locum ipsum integrum proponemus, et explicatione simplicissima et ad rem quam volumus maxime accommodata ab importunis glossis vindicabimus. Prior perioche nihil aliud est quam vehemens exhortatio ad unitatem ecclesiasticam, toties ab ipso, toties ab

A Apostolo inculcatam, tot encomiis a SS. Patribus ornata; οὐδὲν γὰρ εἰρήνης ἴσον καὶ συμφωνίας, ut loquitur Chrysostomus. Sic igitur affatur Magnesios Ignatius, ἐν ὁμονοίᾳ θεοῦ σπουδάσετε πάντα προσεῖν, « in concordia Dei studete omnia operari, » μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερῆσαι, « nihil sit in vobis quod possit vos partiri. Uniamini episcopo et præsentibus. Ut Dominus sine Patre nihil fecit, » ἡνωμένος ὢν, « unitus existens, neque per seipsum, neque per apostolos; sic neque vos sine episcopo et presbyteris aliquid operamini. » Sit, inquit, ἐπὶ τὸ αὐτὸ « una ratio, una deprecatio, mens una, una spes. » Rationem statim reddit et eam quidem apostolicam : Εἷς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός, « Unus Jesus Christus est, » quo melius nihil est. B Ut S. Paulus Ephesios ²⁰ cohortans ut servent « unitatem spiritus in vinculo pacis, Vocati estis in una spe; unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, et Pater omnium, » πανταχοῦ τὸ ἐν καὶ εἰς τέθεικεν, inquit Theodoretus, εἰς συμφωνίαν συνάπτων τὴν Ἐκκλησίαν: ita etiam et Ignatius idem argumentum prosequitur. « Omnes igitur ut in unum templum convenite (quibus verbis primitivam Ecclesiæ unitatem in *Actibus apostolorum* descriptam repræsentare videtur), in unum altare, in unum Jesum Christum, » quem, quoniam iterum proponit, latius describit, ab uno Patre exeuntem et in unum existentem, et revertentem. S. Paulo S. Joannem adjungens, apud quem Christus ipse ait : *Exivi a Patre, et veni in hunc mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem* ²⁰. Ab unitate igitur Christi et Dei Patris cum Apostolo argumentum ducit Ignatius ad commendandam unitatem ecclesiasticam. Nam, ut optime observavit S. Chrysostomus, Ὅταν ἐπὶ τι μεῖζον παρακαλῆ ὁ μακάριος Παῦλος, συνετὸς ὢν σφόδρα καὶ πνευματικὸς, ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ποιεῖται τὴν παράκλησιν. « Beatus Paulus, admodum prudens ac spiritualis, cum ad aliquid præstantius hortatur, ab iis quæ in cælis sunt exhortationem promit. » Quare, cum tota hæc perioche nihil aliud sit quam exhortatio ad unitatem, eaque verbis et sensibus evangelicis et apostolicis expressa; cum ab unitate Christi et Dei Patris in hac ipsa re argumentum ducere solemne sit; D importuna plane est de longe petita hæreticorum dogmatum expositione aut refutatione cogitatio; et animi auctoris ad suam hypothesim maxime attententi violenta distractio.

Altera vero quæ sequitur perioche, et quidem satis proluxa, tota quanta est ad hæresim evitandam comparata est. Μὴ πλανᾶσθε ταῖς ἑτεροδοξίαις, ut epistola ad Smyrναεὺς, καταμάθετε καὶ τοὺς ἑτεροδοξοῦντας: unde Origeni ἑτεροδοξοὶ vox adeo familiaris, quam male transtulit Hieronymus. Quales autem hi heterodoxi sive hæretici fuerint, contra quorum dogmata Magnesios præmunit, statim his verbis docet, μηδὲ μυθεύμασι παλαιῶς ἀνωφε-

²⁰ Cap. iv, 3-6. ²⁰ Joan. xvi, 28.

λέσιν οὖσιν non quod auctor, quia post Clementem Alexandrinum scripsit, ut Blondellus voluit, commenta Valentinianorum antiqua sive vetusta vocaret; pugnat hoc enim cum omnibus istius ævi scriptis quæ hæreticorum dogmata semper tanquam nova exagitant; sed instituta Judaica cum fabulis commista, quæ tanquam παλαιὰ et ἀνωφελέη sæpe ab apostolo traducuntur. Ita ipse paulo post veteres Judæos ἐν παλαιαῖς πράγμασιν ἀναστραφέντας, in veteribus rebus conversatos esse dicit; ita Epiphanius contra Ebionem disputat, ὅτι οὐ χρὴ βαπτισμοῖς χρῆσθαι καὶ ἔσθιν ἀνωφελῆσιν, « quod non oporteat lavacris uti et consuetudinibus inutilibus. » Quis autem unquam Valentinianorum fabulas tantum diceret « inutiles, » de quibus Irenæus : « Super omnes est blasphemia regula ipsorum. » Licet enim philosophorum doctrinam, ex qua suam aliquatenus derivarent, alicubi veterem et inutilem vocet, eorum tamen matæologiam et tanquam novam, et tanquam blasphemam condemnat. Ideoque interpolator, sive paraphrastes, sensum secutus, auctoris mentem his verbis expressit : Μηδὲ μύθοις ἐνέχετε καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, καὶ Ἰουδαϊκοῖς τύφοις, « neque intendatis fabulis, et genealogiis interminatis, et Judaicis inflationibus, » locum S. Pauli respiciens ad Timotheum ²¹, cui etiam addidit illa ad Corinthios : *Vetera enim transierunt, et ecce facta sunt omnia nova* ²². Nullam certe aliam hujus loci expositionem patitur ratio ipsa exhortationis quæ immediate subjungitur : « Si enim usque nunc secundum Judaismum vivimus, constemur gratiam non recepisse. » Nisi enim priora de Judaismo intelligantur, hæc plane erunt ridicula. Quorsum, quæso, hæc, nisi illis fabulis vetustis et inutilibus ad Judaicum vitæ characterem Christianos revocarent hæretici illi, contra quos disputat? At. nihil tale docuit Valentini schola; qui tam abjecte de Demiurgo scripsit, ad legem Mosaicam discipulos nunquam revocavit. Ebionæi hoc urgebant, qui Christum ipsorum Judaicis ritibus obedientem fuisse observabant, et illius exemplo Christianos omnes ad eosdem ritus observandos obligare voluerunt. Hi enim docuerunt δεῖν πάντως αὐτοῖς τῆς νομικῆς ὀρησκείας, ὡς μὴ ἂν διὰ μόνης τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν βίου σωθησόμενοις. « Legis observationem sibi omnino necessariam ducebant, quasi per solam in Christum fidem vitamque ex ea fide traductam salutem consequi non valerent. » Euseb., lib. III, cap. 27. Ut ab his igitur caveant, Magnesianos monet Ignatius; quippe Ebion in Asia suum dogma disseminaverat, tradente Epiphanio, οὗτος μὲν οὖν ὁ Ἐβίων καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔζηε τὸ κήρυγμα. Contra hos igitur judaizantes et proprie et fuisse disputat. « Divinissimi enim prophetæ, inquit, secundum Christum Jesum vixerunt; propter hoc et persecutionem passi sunt inspirati a gratia ipsius. »

Unde firmissimè colligitur, adeo ut ne quidem ab incredulis ipsis hæreticis negari possit, ὅτι εἰς Θεὸς ἐστὶν ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. quod Deus quem illi coluerunt, unus et idem sit, qui se per Jesum Christum revelavit, cujus illi gratia repleti erant : Jesum, inquam, Christum Filium suum, non talem, qualem illi docent (λιτόν, vel κοῖνόν vel ψιλὸν ἄνθρωπον, hominem nudum, simplicem, aut vulgarem, κατὰ ἐκλογὴν Ἰδὸν Θεοῦ κληθέντα, secundum electionem Filium Dei vocatum), ἢ φάσκουσιν οὐκ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεγενῆσθαι, quem dicunt non a Deo Patre genitum), sed ὅς ἐστιν αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, qui ipsius Dei Verbum est æternum, secundum illud S. Joannis ²³ : *In principio erat Verbum*, Verbum, inquam, tamen æternum, Λόγος οὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν. Neque enim vulgare aliquid verbum est, quale est hominis scilicet, aut cujuslibet creaturæ, quod ex silentio prodire solet, adeoque aliquid præcedens agnoscere, sed Verbum Dei Deoque coæternum. Hæc autem directe Ebionæos feriebant, quorum etiam illi qui cæteris meliores esse videbantur, qui Christum ex Virgine et Spiritu sancto genitum esse non negabant, οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως καὶ οὗτοι προϋπάρχειν αὐτὸν Θεὸν Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν ὁμολογοῦντες τῇ τῶν προτέρων περιετρέποντο δυσσεβεῖα, « nihilominus cum Christum, utpote Deum Verbum et sapientiam, ante omnia substituisse minime fateantur, » adeoque sanctissimos prophetas illius gratia inspiratos fuisse negent, « in eandem cum prioribus impietatem delapsi sunt; » μάλιστα δὲ καὶ τὴν σωματικὴν περὶ τὸν νόμον λητρεῖαν ὁμοίως ἐκεῖνοις περιεπέιν ἐσπούδαζον, « præsertim cum corporales legis Mosaicæ cæremonias perinde ac illi accurate custodiant, » ut docet Eusebius. Quare ab Epiphanio etiam observatum est, quod S. Joannes, ἐλέγχει αὐτοὺς κατὰ πάντα τρόπον, λέγων, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν Λόγος, « refutat Ebionæos omnibus modis, dicens, quod in principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum; et Deus erat Verbum. » Certe si Joannes illis, etiam Ignatius his verbis Ebionæos refutat; neque id clarius patere potest quam ex iis, quæ immediate et eosdem aperte feriunt. « Si igitur, inquit, illi divinissimi prophetæ in veteribus rebus conversati in novitatem spei venerunt, non sabbatizantes, sed secundum Dominicam vitam viventes, etc., quomodo nos poterimus vivere sine illo, cujus et prophetæ discipuli existentes spiritu ipsum ut doctorem expectabant? » Cum igitur hæc omnia quæ in hac perioche continentur tam directe Ebionem feriant, cum ne minima quidem sententiola otiosa sit aut alio spectans, sed cuncta confertim et conglobatim hæreticum cum petant et jugulent; nullus omnino deliriis Valentinianis locus esse potest. Unde haud injuria nobis posita videtur assertio secunda, Nec verba ipsa οὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, nec alia nil

²¹ I Tim. I, 4. ²² II Cor. V, 17. ²³ Cap. I, v. 1.

his duabus perlocis contenta, ad Valentinum omnino spectare, adeoque ea sine violenta verborum detorsione ad illius hæresin exponendam aut refutandam applicari non posse.

CAPUT VI.

Assertio tertia, hæresin hanc Valentino fuisse antiquiorem, et a veteribus Gnosticis acceptam. Idem asseritur ab Irenæo, Tertulliano, Epiphania et Theodoro. Ostenditur Bythum et Sigen inter Gnosticorum veterum combinationes fuisse, contra Blondellum. Probat eisdem et Nun et Aletheian ex Bytho et Sige eduxisse, ex Nu vero vel Anthropro Logon, contra Dallæum. Tria Dallæi argumenta in contrarium adducta refelluntur.

Quamvis exposita comprobataque assertione secunda adversariorum argumento satisfacisse mihi videar, tertiam tamen adjungendam putavi. Licet enim mihi persuasissimum sit auctorem epistolarum aut Valentinum ipsum, aut hæresin ejus nunquam diserte respexisse, idque putem a me esse satis aperte demonstratum, tamen ne quis in animis eorum, qui Salmasii, Blondelli et Dallæi rationibus hactenus assueti sunt, scrupulus hæreat, et ne nostros etiam Usserium, Vossium et Hammondum deserere videar, quorum responsiones firmissimas esse credo, eas resumere atque confirmare statui: adeo ut, si quis adhuc sit qui existimat auctorem ad hæresin quam amplexus est Valentinus, collineasse, ne hoc quidem quidquam valeat ad violationem temporum ostendendam, vel auctoritatem epistolarum ullo modo elevandam. Assero enim tertio hanc ipsam hæresin Valentino fuisse antiquiorem, et a vetustioribus Gnosticis derivatam; eamque præ ætate respicere potuisse S. Ignatium martyrem, quatenus fuit ab antiquioribus Gnosticis prolata, et antequam in Valentini characterem fuit transformata, ut necesse non sit ad Valentinum hic recurrere. Nam et ipse Dallæus: « Si quis, inquit, sit Valentino vetustior, qui hoc ita posuerit, fatebor ad hoc, ut horum quæ attulimus epistolæ verborum rectus aliquis et legitimus constituitur sensus, nulla nos necessitate cogi ad Valentini hæresin recurrere. »

Hanc igitur assertionem luculentissimis veterum qui de hac hæresi disseruerunt testimoniis probatam dabo; nemo enim eorum est qui Valentinum veterem opinionem resuscitasse non diserte tradat. Irenæus lib. 1, cap. 5: « Qui enim est primus, ab ea quæ dicitur gnostica hæresis, antiquas in suum characterem doctrinas transferens, Valentinus, sic diffinivit. » Antiquæ igitur doctrinæ fuerunt, quas in characterem suum Valentinus transtulit. Idem lib. II, cap. 13: « Hæc autem quæ diximus de Senæus (id est τοῦ Νοῦ) emissione, similiter et adversus eos qui a Basilide sunt, aptata sunt: et adversus reliquos Gnosticos, a quibus et hi initia emissionum accipientes convicti sunt in primo libro. » Generationem igitur τοῦ Νοῦ, et emissionum aliarum initia a Basilide et reliquis Gnosticis accepit Valentinus. Idem eodem capite: « De ea autem quæ est

A ex his secunda emissionem hominis et Ecclesiæ ipsi patres eorum, falso cognominati Gnostici, impugnant adversus invicem, sua propria indicantes, et malos fures semetipsos convincentes. » Querchantur igitur Gnostici Valentinianos tanquam fures sua subripuisse, et quidem fures eo pejores, quod male in proprium characterem ea transtulissent. Post Irenæum statim Tertullianus de Valentino: « Cujusdam veteris opinionis semen nactus Colarbaso viam delineavit. » Ad quem sensum intelligenda videntur illa quæ lib. *De anima*, cap. 18, habet: « Relucentne jam hæretica semina Gnosticorum et Valentinianorum? » Epiphanius etiam, cum quatuor sibi de Valentino dicenda proposuisset, unde venit, quando vixit, quæ ejus doctrina, καὶ ἀπὸ ποιῶν τὰς προφάσεις εἰληφε, « et a quibus argumenta sumpsit, » eorum ultimam his verbis expressit: Καὶ αὐτὸς τὴν ἐθνόμυθον ποιήσιν εἰς τὸν ἑαυτοῦ νοῦν λαβὼν, καὶ ἀπὸ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ πρὸ αὐτοῦ τῆς ἀληθείας ἐκπεπιτωκότων τὴν ὑπόνοιαν κτησάμενος. « Ipse etiam ethnicam poesin animo suo concipiens, et ab iis qui cum ipso et ante ipsum a veritate lapsi sunt, sententiam mutuatus, » etc. Qui autem illi hæretici fuerint, a quibus deliria sua Valentinus hausit, idem ostendit: Φημί δὲ Οὐαλεντίνων καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν, τὴν ἀπὸ τῆς μεγάλης ταύτης γνωστικῆς ἐπαγγελίας ὑπάρχουσαν. « Valentinum intelligo et illius doctrinam, quæ a speciosa illa Gnosticorum professione prodit. » Licet enim Epiphanius αἰρεσιάρχην Valentinum appellet, doctrinam tamen suam eum a Gnosticis hausisse tradit, ideoque eorum nomen sibi et suis imposuisse sæpius observat. Ἐπὶ τὴν τῶν Οὐαλεντίνων αἵρεσιν διέξειμι, τῶν δὴ καὶ Γνωστικῶν ἑαυτοῖς ἐπιθέντων ὄνομα. « Ad hæresin Valentinianorum transeo, qui Gnosticorum nomen sibi imposuerunt. » Et paulo post: Καὶ πάντες Γνωστικὸς ἑαυτοὺς ἐκάλουν, Οὐαλεντίνός τε, φημί, καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ Γνωστικοί. « Et omnes Gnosticos semet appellabant, et Valentinus, inquam, et qui illum præcesserunt Gnostici. » Et rursus de eodem: Εἰς πολλοὺς γὰρ οὗτος τὴν ἑαυτοῦ ὄνειροπολίαν ἐπισπεύρας, Γνωστικὸν ἑαυτὸν καλέσας. « Hic enim ad multos sua somnia spargens, Gnosticum seipsum appellans, » etc. Post Epiphanium Theodoretus cum hæreses Simonis, D Menandri, Saturnili, Basilidis, Carpocratis, Prodicique explicatas dedisset, ἐκ τούτων, inquit, πασῶν τῶν αἰρέσεων ὁ Βαλεντίνος λαβὼν ἀφορμὰς τοὺς ἀπεράντους συνέθηκε μύθους, « ex his omnibus hæresibus Valentinus accipiens materiam interminabiles fabulas composuit. »

Cum aliqua ex his testimonia in Appendice Ignatiana citasset Usserius noster, epistola ad eum scripta ab Hammondo edita hæc reposuit Blondellus: « Irenæi nostri, quo præcipue niteris, locus, quod nunquam negavi, docet Valentinum aliorum exemplo συζυγίας suas effinxisse. » Blondellum sequitur Dallæus: « Illud ego quidem ex hoc Irenæi loco et aliis Theodreti et Epiphani similibus locis legitime confici et colligi concedo, ipsam rerum silvan

atque materiam, ex qua Valentinus sua composuit, jam apud vetustiores partim Gnosticos hæreticos, partim etiam poetas aut philosophos ethnicos fuisse. » Habemus igitur hoc ab illis concessum, Valentinum aliorum exemplo syzygias effluxisse, ipsamque rerum silvam atque materiam a vetustioribus Gnosticis hausisse. Potuit itaque Ignatius verus ad eam hæresin alludere, quam postea amplexus esse dicitur Valentinus, si silvam et materiam ejus spectes; ea enim hæreseos materia ætate Ignatii a vetustioribus Gnosticis promulgata fuerat. Atque hactenus consentinus. In illa autem silva, inter vetustiorum syzygias reperiri potuerunt Æones illi, quos respexisse volunt epistolæ auctorem, Sige scilicet et Logos.

Sed excipit Blondellus: « Alios Valentino priores Profundi et Silentii combinationem induxisse non modo tecum (ita Usserium alloquitur), non affirmat Irenæus, sed mecum, si quid capio, ex professo negat, cum proprium Valentini characterem combinationem illam protulisse refert. » Dallæus paulo aliter hanc rem tractat, et in eo argumenti vim collocat, quod nemo ante Valentinum Verbum et Sige eduxerit. Sed quocunque modo responsiones suas efformant, elabi non possunt. Cum asserit Blondellus Irenæum « ex professo negare, » Gnosticos veteres Profundi et Silentii combinationem induxisse, cum proprium Valentini characterem combinationem illam protulisse refert; id omnino affirmat, quod ex eo Irenæi loco, quem adducit, exsculpi non potest. An qui dicit: « Qui enim est primus, ab ea quæ dicitur Gnostica hæresis, antiquas in suum characterem doctrinas transferens Valentinus sic diffinivit, dualitatem quamdam inominabilem, cujus quidem aliquid vocari inenarrabile, aliud autem Sigen, » negat Gnosticos veteres Profundi et Silentii combinationem induxisse? aut illud affirmat, unde ea negatio sequatur, scilicet proprium Valentini characterem combinationem illam Profundi et Silentii protulisse? Ego nec priorem negationem, nec posteriorem affirmationem in verbis Irenæi reperio; imo ne nomen Profundi, sive Bythi inter Æonum nomina eo loci invenio, nisi postquam triginta Æones jam enumerati essent; quod nunquam certe fecisset Irenæus, si nomen Bythi a Valentino primitus inventum et illius characteri peculiare fuisset. Miror equidem talem virum, qualem fuisse Blondellum volunt, tam secure tamque supine adversus Armachanum disputasse. Asserit Irenæus Valentinum antiquas Gnosticorum doctrinas in suum characterem transtulisse; non autem eam solam, sed et reliquas breviter percurrit, totamque Valentini matæologiam summam perstringit. Si igitur eo loci Irenæus negat veteres Gnosticos primam combinationem induxisse, idem pariter de omnibus dicendum erit. At si nulla ex illis combinationibus a veteribus accepta sit, ubi erunt illæ antiquæ doctrinæ, quas in suum characterem transtulisse Valentinum tradit Irenæus? ubi

illæ syzygiæ, quas aliorum exemplo eum effluxisse fatetur Blondellus? ubi illa silva et materia, ex qua sua ille composuit, docente Dallæo? aut quid a Gnosticis hausit, si ipsius character combinationes omnes totamque matæologiam protulit?

Sed relicta concertatione sententiam nostram confirmabo, ostendamque primo, adversus Blondellum, primam Valentini combinationem, Bythi scilicet et Siges, fuisse a vetustioribus Gnosticis haustam; secundo, adversus Dallæum, Logon etiam fuisse a Nu productum, qui a Sige emissus est, secundum Gnosticos vetustiores: Irenæus in præfatione libri secundi argumentum libri primi repetens profitetur se Valentinianorum eorumque qui a Simone sunt Gnosticorum doctrinas exposuisse; in hoc autem promittit se eversurum omnem eorum regulam. Quod ut fiat, « oportet, inquit, absconditas ipsorum conjugationes per manifestarum conjugationum indicium et eversionem Bythum dissolvere. » Bythus igitur tam ad veterum Gnosticorum quam ad Valentinianorum regulam pertinebat. Titulus 52 capitis lib. 1 hic est: « Quæ sint Gnosticorum genera, et quæ secundum eos sententiæ; » certe de Simonianis ibi agere Irenæum satis ex priore capite patet. « Alii autem, inquit, rursus portentosa loquuntur: esse quoddam primum lumen in virtute Bythi beatum, et incorruptibile et interminatum. » Hos autem Simonianos Valentino vetustiores fuisse satis indicant verba capitis sequentis: « A talibus matribus, et patribus et proavis eos qui a Valentino sunt, sicut ipsæ sententiæ et regulæ ostendunt eos, necesse fuit manifeste arguere. » Hoc autem et alio Irenæi loco lib. 1, c. 19, clare comprobatur: « Cum sit igitur adversus omnes hæreses detectio atque convictio varia et multifaria, et nobis propositum est, omnibus iis secundum ipsorum characterem contradicere, necessarium arbitrati sumus prius referre fontem et radicem eorum, ut sublimissimum eorum Bythum cognoscens intelligas arborem de qua defluerunt tales fructus. » Fuit igitur in fonte et radice doctrinæ Gnosticæ Bythus. Fuit autem Sige aut Bytho cœva, aut fortasse nomen ejus illo Bythi antiquius; ipsi certe Simoni aderat Enncæ, quæ et Sige, et quidem ab initio Sige appellata, ut ostendit Eusebius *De eccl. theologia*, l. 11, c. 9: Κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν πῶν ἀθέων αἰρεσιωτῶν ἀρχηγὸν, ὃς τὰ ἄθεα δογματίζων ἀπεφαίνετο λέγων, Ἦν θεὸς καὶ Σιγή. « Secundum illum impiorum hæreticorum principem, qui impia dogmatizans pronuntiavit dicens: Erat Deus et Sige. » Et de prima syzygia Bythi et Siges, tanquam ab omnibus veteribus Gnosticis, non Valentinianis tantum, agnita loquitur Irenæus lib. 1, cap. 5. Nam cum novam quamdam archegonon octonationem ab aliquibus Valentini discipulis excogitatum notasset, « has volunt, inquit, virtutes fuisse ante Bythum et Sigen, » ἢνα τελείωται τειρότεροι φανῶσιν ὄντες, καὶ γνωστικώτεροι, vetus interpres pro sua in Græcis imperitia, « ut perfectorum perfectiores appareant,

et Gnosticorum magis Gnostici viri. » Et statim exclamat : Ὁ ληρολόγοι σοφισταί, vel, ut in Latinis legimus : « O pepones, sophistæ vituperabiles, et non viri. » Respondet ad hunc locum ab Hammondo olim adductum Dallæus, et Gnosticos hic restringit ad « Valentinum et similes Axionico discipulos, si regulas magistri integras nullis auctariis interpolatas custodiebant : » quare autem ad hos restringat, rationem nullam affert.

Fateor equidem Valentinum et similes Axionico discipulos seipsos appellasse Gnosticos ; sed quare hi soli hoc loco sub nomine generali perfectorum et Gnosticorum intelligi debeant, aut quomodo recte possint, non video. Valentinus unicus fuit, et hujusmodi discipuli qui eum per omnia sequerentur, nec aliquid inventis ejus adderent, Irenæi ætate, admodum pauci fuerunt : Tertulliani certe ævo solus ex iis Axionicus remansit. Quam ignava igitur esset hæc exprobratio, quod paucis quibusdam et particularibus Gnosticis videri vellent perfectiores et magis Gnostici ! Præsertim cum objecto in Secundianos, et Ptolemaicos, et Marcosios ac reliquos omnes, quotquot aliquid Valentini doctrinæ addere, quadraret ; illi enim omnes magistro suo et talibus discipulis sapientiores et γνωστικώτεροι videri voluerunt. Quare igitur Irenæus his qui aliam octonationem excogitarunt, illud exprobrat ? Quare statim in exclamationem illam erumpit, si paucis tantum quibusdam sapientiores se venditarent ? Imo vero hæc archegonos octonatio non tantum a Valentino et Axionico similibus discipulis, sed et a combinationibus reliquorum, qui ex schola Valentini prodeuntes ab eo in multis recesserunt, et a doctrinis omnium vetustiorum Gnosticorum discrepabat, et eo genere fictionis universas longe superabat. Voluerunt igitur illi qui hæc excogitarunt, omnibus omnino ante se Gnosticis sapientiores videri : idque cum indignatione quadam et irrisione exprimere voluit Irenæus. In eandem sententiam interpretor quæ Epiphanius de Ptolemæo tradit, qui τῆς μὲν αὐτῶν καλουμένων Γνωστικῶν, καὶ τῶν κατ' Ὀυαλεντινὸν ὑπάρχων ἀίρεσως, cum et Gnosticorum et Valentinianorum hæresin amplecteretur, ἕτερα παρὰ τοὺς αὐτοῦ διδασκάλους ὑποτιθέμενος, alia præter ea quæ a magistris, sive Gnosticis, sive Valentinianis, acceperat fingens, δύο συζύγους τῷ Θεῷ τῷ παρ' αὐτοῖς Βυθῷ καλουμένῳ ἐπενόησε καὶ ἐχαρίσατο, « duas conjuges Deo, quem illi, tum Gnostici tum Valentiniani, Bythum vocabant, attribuebat. » Hoc quippe doctrinæ Gnosticorum veterum et Valentinianorum adjecit Ptolemæus ; quod cum isti unam tantum conjugem Bytho suo, Ennoeam scilicet aut Sigen, affinxissent, ille etiam Thelema seu Voluntatem eidem connubio junxit. Neque vero ego dubito quin Basilides Gnosticus ante Valentinum in prima sua combinatione Sigen habuerit, et Ἐννοίαν suam Σιγήν vocaverit. Ille nam docuit, teste Irenæo lib. i. c. 23, « non oportet omnino ipsorum mysteria effari, sed in abscon-

dito continere per silentium. » Certe illud « per silentium » transtulit fidelis sed imperitus interpret, ac si scriptum fuisset Græce διὰ Σιγῆς, cum verisimillimum sit scriptum fuisse ab Irenæo διὰ τὴν Σιγήν, id est propter Sigen ; ut loquitur Tertullianus : « Sed intercessit mater Sige, illa scilicet, quæ et ipsis hæreticis suis tacere præscribit. »

Luculentissimum denique testimonium est quod nobis præbet Gregorius Nazianzenus oratione 23 : Ἦνίκα Σίμωνες μὲν καὶ Μαρκίωνες, Ὀυαλεντινοὶ τέτινες καὶ Βασιλεῖδαι καὶ Κέρδιωνες, Κήρινθοι τε καὶ Καρποκράταις καὶ πᾶσα ἡ περὶ ἐκείνους φλυαρία τα καὶ τερατεία ἐπὶ πλείστον τὸν τῶν ὄλων Θεὸν τεμόντες, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαθοῦ τῷ δημιουργῷ πολεμήσαντες ἔπειτα κατεπόθησαν τῷ ἑαυτῶν Βυθῷ καὶ τῇ Σιγῇ παραδοθέντες ὡς περ ἦν ἄξιον. « Cum Simonides et Marcionides, et Valentini et Basilides et Cerdones, Cerinthi etiam et Carpocrates, et omnes eorum nugæ et præstigiæ, posteaquam rerum omnium Deum per diuturno tempore secuissent, bellumque pro Bono adversus Creatorem gessissent, suomet, ut æquum erat, Profundo absorptæ ac Silentiis traditæ fuerunt. » Ad quem locum Elias Cretensis hæc annotat : « Ac Simoniani quidem octonarium numerum, ob Æones eos quos colebant, honore prosequerentur. Nugabantur enim Bythum cum sua Sige congressum Mentem et Veritatem genuisse, etc. » Et Nicetas ad orationem 44 : « Simoniani quidem octonarium, propter octo illos magistri sui Æones, honori habebant. Etenim ex Bythi cum Sige congressu Mentem ac Veritatem procreatas esse fabulatus est, atque ita primos parentes, ut jam dictum est, Bythum et Sigen confinxit. » Bythum igitur et Sigen inter Æones suos habuisse veteres illos ante Valentinum Gnosticos, dixere quamplurimi ; non habuisse, ante Blondellum, opinor, nemo dixit. Et quidem non tantum primas syzygias a vetustioribus hæreticis accepisse Valentinum, sed et eorum etiam nomina continuasse vel illud suadet, quod cum novas illis nomenclaturas addidisset Epiphanius, Monoteta et Henoteta, Monada et Hen, statim exclamet Irenæus, Ἰοὺ ἰοῦ, φεῦ φεῦ, rationem reddens, « quoniam ipse nomina posuit figmento, quæ a nemine altero posita sunt. » Hoc enim tanta admiratione dignum non fuisset, si Valentinus paulo ante Epiphaniem eidem Tetradi nova prorsus nomina et ante inaudita imposuisset.

Secundo, Logon etiam fuisse inter fictitia veterum Gnosticorum numina, et per syzygias aliquas a Sige ad eum perventum esse, ut in schola Valentini, pariter probabimus : quod satis est ad sententiam nostram adversus Dallæi objectiones confirmandam. Neque enim Gnostici illi, neque Valentinus ipse diserte unquam dixit Logon e Sige emissum esse. Basilides inter Gnosticos fuit Valentino vetustior, at ille de Logo pariter ac Valentino sensit. Theodoretus *Hæret. fab.* lib. v. c. 41, cum Valentini de Verbo sententiam recitasset, hæc ad-

dit : Βασιλειδης δὲ ὡσαύτως ἄλλον τὸν Μονογενῆ, καὶ ἄλλον τὸν Λόγον, καὶ ἑτέραν εἴρηκε τὴν Σοφίαν. « Basilides quoque similiter alium Unigenitum, aliud Verbum, et aliam dixit esse Sapientiam. » Ideo autem Monogenem et Verbum similiter distinxit, quia Verbum ex Monogene similiter eduxit. Ita Irenæus de Basilide lib. 1, c. 23 : « Ostendit Nun primo ab innato natum Patre, ab hoc autem natum Logon. » In schola igitur Gnosticorum veterum Logus ex Nu, Nus a Bytho, plane ut in schola Valentini. At Basilides et illi Gnostici inter quos ipse fuit, neque Bytho neque Nun sine συζύγοις suis Æonem ullum procreasse docuerunt. Basilides enim Menandri discipulus fuit, qui syzygiam Patris incogniti et Ennoæ tradidit; ejusque sententiam Basilides non concidit, sed in immensum extendit. Quare cum Irenæus adversus Valentinianorum « primum ordinem emissionis, quo emissum aiunt de Bytho et hujus Ennoæ Nun et Alethian, » lib. 11, c. 16, disputare aggressus esset, capite 18 ita concludit : « Hæc autem quæ dicta sunt de Sensus (id est, τοῦ Νοῦ) emissione, similiter et adversus eos qui a Basilide sunt, aptata sunt, et adversus reliquos Gnosticos, a quibus et hi initia emissionum accipientes convicti sunt in primo libro. » Illa autem « initia emissionum, » quæ a prioribus Gnosticis derivarunt Valentiniani, quæ fuerint porro quærendum est. Elias Cretensis primam Valentini octonationem ab iis deductam asserit; de Simonianis enim agens, inquit : « Ac generis principes Æones, Bythum et Sigen lingebant, ab his autem secundos Mentem et Veritatem, ab his tertios Sermonem et Vitam, ab his denique quartos Hominem et Ecclesiam. » Eadem tradit et Nicetas; uterque sane asserit Valentinum primam Ogdoada a Simonianis accepisse, decada autem et duodecada de suo addidisse; quod etiam ex Irenæo confirmatur. Ille enim cum emissionem τοῦ Λόγου ordine refutasset, et ad emissionem Hominis et Ecclesiæ, qui primæ Ogdoadis postremi Æones fuere, pervenisset, lib. 11, c. 18, notat Valentinianorum parentes, vetustiores Gnosticos furti male facti eos accusasse. « De ea autem quæ est ex his secunda emissione Hominis et Ecclesiæ ipsi patres eorum, falso cognominati Gnostici, impugnant adversus invicem sua propria indicantes, et malos fures semetipsos convincentes : aptabiles esse magis emissiones dicentes uti verisimile ex Homine Verbum, sed non ex Verbo Hominem emissum, et esse Hominem Verbo anteriorem, et hunc esse qui est super omnia Deus. » Gnostici igitur fuerunt Valentinianorum parentes; ab illis hi primas tres syzygias aperte sumpserunt, sive furati sunt; neque hæc male ferebant Gnostici; sed mali furati eos accusabant, quod syzygiam Hominis et Ecclesiæ post illam Verbi et Vitæ posuerint; unde post Valentinum multi ejus discipuli a Gnosticis admoventi magistri sui ordinem immutarunt, et Hominem et Ecclesiam ante Verbum et Vitam posuerunt, atque ita Logon a Sige longius semoverunt.

Hæc cum a nobis adeo firme probata sint, nihil aliud restat, nisi ut argumentis viri doctissimi, quibus contrarium probare nititur, respondeamus. Primum autem in hanc formam satis commodam compegit : Nemo ante Valentinum docuit alium esse Deum præter Creatorem; omnes qui Bythum et Sigen induxerunt, docuerunt alium esse Deum præter Creatorem : ergo, qui Bytho et Sigen inducerent ante Valentinum nulli fuerunt. Hujus syllogismi minorem admitto; concedo omnes qui hos Æones prædicabant, Demiurgum sive Creatorem alium præter summum et æternum Deum agnovisse, adeoque alium Deum præter Creatorem docuisse. Majorem autem nego et aperte falsam esse pronuntio. Ante enim Valentinum multi negabant Deum summum creasse mundum, adeoque præter Creatorem alium Deum esse docuerunt. Ante Valentinum Basilides, de quo ita Tertullianus : « In ultimis quidem angelis et qui hunc fecerunt mundum novissimum ponit Judæorum Deum, id est Deum legis et prophetarum, quem Deum negat, sed angelum dicit. » Ante Basilidem Saturninus, angelos fecisse mundum et Judæorum Deum unum ex angelis esse dixit. Hi igitur duo discipuli Menandri alium docuerunt Deum præter Creatorem. Ante Saturninum Cerinthus non a primo Deo factum esse mundum docuit, sed a virtute quadam valde separata et distante ab ea principalitate quæ est super universa, et ignorante eum qui est super omnia Deum. Hæc autem fuit ipsissima opinio Valentinianorum, qui idem de Demiurgo suo prodiderunt. Sed quid singulos hæreticos nominò? Omnes Gnostici idem docuerunt, non minus quam Valentinus. Irenæus lib. v, c. 26 : « Qui ergo blasphemant Demiurgum, vel ipsis verbis et manifeste, quemadmodum qui a Marcione sunt, vel secundum eversionem sententiæ, quemadmodum qui a Valentino sunt et omnes qui falso dicuntur esse Gnostici. » Idem lib. 11, c. 56 : « Et nullum alium omnium esse Deum, sed solam esse omnipotentis appellationem, et adversus eos qui sunt a Marcione, et Simone et Menandro, et quicumque alii qui similiter dividant eam quæ secundum nos est conditionem a Patre, similiter erit ad eos adaptatum. » Idem lib. 14, c. 14 : « Illic autem est fabricator cæli et terræ, quemadmodum ex sermonibus ejus ostenditur, et non is qui a Marcione, vel a Valentino, aut a Basilide, aut a Carpocrate, aut Simone, aut reliquis falso cognomine Gnosticis adinventus est falsus Pater. » Qui locus Irenæi Gnosticos cum Simone conjungens (quos alibi nunc Simonis nunc Menandri discipulos vocat) non tantum id quod volumus probat, sed et ostendit eos qui gnostica peste apostolica tempora maculata fuisse docuerunt, non suis conjecturis, sed veterum auctoritate niti. Et utrumque confirmatur ab eodem Irenæo lib. 11, c. 11 : « Hanc fidem annuntians Joannes Domini discipulus, volens per Evangelii annuntiationem auferre eum qui a Cerintho inseminatus erat ho : inibus errorem, et multo prius ab his qui

dicuntur Nicolaitæ, qui sunt vulsio ejus quæ falso a cognominatur scientia; ut confunderet eos et suaderet eos, quoniam unus Deus qui omnia fecit per Verbum suum, et non quemadmodum illi dicunt, alterum quidem fabricatorem, alium autem Patrem Domini. » Si enim Cerinthus antequam S. Joannes Evangelium scripserit, Fabricatorem, id est, Demiurgum alium a Patre Domini; si multo prius idem docuerint Nicolaitæ; si Nicolaitæ Gnosticorum vulsio fuerint (hoc est 'Ἀπόσπασμα, ut puto; Glos. V. 'Ἀποσπασθὲν, avulsum. 'Ἀπόσπασις, avulsus; ut sæpe loquitur Epiphanius, 'Ἀνάστη πάλιν Θεόδοτος τις ἀπόσπασμα ὑπάρχων ἐκ τῆς προειρημένης ἀλόγου ἀπέσσεως, et : 'Ἐκ τούτου οἱ Νοητιανοὶ ἀπόσπασμα ὄντες αὐτοῦ), utrumque sequitur, et ante Valentinum aliquos docuisse alium esse Deum præter Creatorem, et Gnosticos apostolica tempora contaminasse. Quales erant Simon et Cerinthus Nazianzeno, τὸν τῶν ὄλων Θεὸν τεμόντες, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τῷ δημιουργῷ πολεμήσαντες, ut ostendimus; quales Hymenæus et Philetus Epiphanio, ἄλλον Θεὸν καταγγέλλοντες, « alium Deum annuntiantes, » καὶ λέγοντες μὴ ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὑπὸ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν, « et dicentes mundum non a Deo esse factum, sed a principatibus ac potestatibus. » Posthæc adeo aperta testimonia quis credet neminem ante Valentinum docuisse alium esse Deum præter Creatorem? præsertim cum ad eam propositionem confirmandam nihil aliud attulerit vir doctissimus, nisi illa verba, « Si Tertullianum audi-

mus. » At Tertulliani verba contra veterum consensum premda non sunt; neque dicendum, Valentinum et Marcionem solos et primos hæc docuisse, ex solius Tertulliani auctoritate, qui alibi primum Marcionem hæc asseruisse ait, cum tamen ipse Cerdonem Marcionis magistrum agnoscat. « Habuit, inquit, et Cerdonem quemdam informatorem scandali hujus. » Cum enim Valentiniani et Marcionitæ Tertulliani ævo maxime celebres hæretici fuerint, quoties de hæresibus disputat, ad eos fere collineat, et Valentinum ac Marcionem quasi principes ferit; quamvis et ipse præcoquos et abortivos Marcionitas sub apostolis agnoscat, Docetas scilicet; poterat autem et alios cum veteribus agnoscere Demiurgum a Deo dividentes, qui non mi-

PATROL. GR. V.

no dicit quod nemo ante eum affirmavit, cujusque contrarium multi asseruerunt. Atulimus eorum testimonia, qui diserte docuerunt primam ogdoada a veteribus Gnosticis proditam fuisse, decada et duodecada a Valentino additas. Ostendimus ex Irenæo Nun et Alethian ex Bytho et Sige prodiisse secundum veteres Gnosticos; Valentinianos fuisse fures, et quidem ideo malos, non quod hanc tetradam ab illis acceperint, sed quod secundam tetradam male tradiderint, quod ex Logo et Zoe Hominem et Ecclesiam eduxerint. Ad sua confirmanda nihil aliud adducit vir doctissimus, quam quod in omnibus ab Irenæo recitatis hæreticorum Valentino vetustiorum Theogoniis non appareat Logi e Sige emissio; ita ad id quod affirmat stabiliendum nihil omnino adducit, ad id quod negat nihil aliud affert quam Irenæi in contemendis genealogiis silentium. Et quidem si Irenæus nullibi id indicasset, quod nos affirmamus, si genealogias omnium hæreticorum integre cum omnibus Æonibus eorumque omnibus nominibus repræsentasset, aliquid roboris huic argumento inesset, ad fidem aliorum Irenæo posteriorum in hac re elevandam. Cum autem non tantum Irenæus ipse multa dicat, quæ ad eorum sententiam, qui primam Octonationem Valentini a Gnosticis sumptam tradidit, confirmandam spectant, ut ostendimus; cum integras omnium genealogias Irenæus non repræsentaverit, ut jam ostendimus, nullum prorsus huic argumento vim inesse quilibet fatebitur. Si enim integræ non fuerint genealogiæ singularium hæreticorum ab Irenæo propositæ, si alibi ipse hæreticis attribuat quæ in genealogiis eorum non inveniuntur, si similiter in iis etiam qui Valentinum secuti sunt sententiis describendis multa omittantur, quæ illis tribuenda esse nemo diffitebitur, si hæc omnia necessario ex ipsa ratione scribendi, quam ille amplexus est, sequantur; nulla cum ratione ea omnia nomina cuiquam deneganda erunt, quæ in ejus genealogiis apud Irenæum non apparent. Ut autem ratio scribendi a Irenæo observata, a Dallæo minime perpensa patefiat; observo viri doctissimi verba: « Primum caput ad Valentinum pertinere ostendit et præfixus ei titulus, et ipsa operis præfatio. »

Imo vero et præfatio et titulus et capitis ipsius tota series ostendit, ad ipsius discipulos illud pertinere, quos ab illo in quamplurimis descivisse omnes notarunt. In ipsa Præfatione aperte profitetur, « cum legisset Commentarios ipsorum, quemadmodum ipsi dicunt, Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum et congressus » fuisset, eorum velle se sententiam exponere, præsertim Ptolemaicorum, quod primo capite facit. Neque enim cum Valentino congressus unquam est; neque ejus Commentarios, sed Ptolemæi eo capite explicat. Titulus capitis ita se habet: « Narratio omnis argumenti Valentini discipulorum. » Caput ipsum ita incipit, λέγουσι γὰρ, « dicunt enim, » ad postrema Præfationis verba respiciens, ὑπὸ τῆς ἐκείνων πιθανολογίας οὐσης

τοιαύτης, « ab illorum suadela quæ est talis. » Primo igitur capite Irenæus in animo habuit Valentinianorum scholam fuisse depingere, et summam eorum doctrinæ cum omnibus ipsorum Æonibus et Æonum nominibus, reliquisque quæ ad eorum hæresin pertinebant, simul et sub uno quasi aspectu ponere; postea vero et Gnosticorum, a quibus sua hauserunt, et Valentini ipsius, et illius discipulorum singulares sententias breviter exponere, quod opus non esset singula attingere, et quæ antea dixerat repetere. Neque igitur omnes eorum genealogias singularim enumerat, neque omnia Æonum nomina recitat. Quare capite demum quinto de Valentino ipso agit, ut postea de reliquis separatim, ut eorum differentias notet, et origines observet; non autem, ut vult Dallæus, « duobus locis omnem Valentini mateologiam exponit. » His recte observatis, quis non statim intelligit in singularibus et Gnosticorum, et Valentini, et discipulorum ejus genealogiis requiri aut expectari non debere omnes eorum Æonas, aut eorum nomina? Inter Æonas Basilidis Valentino senioris numeratur Enncea; eam autem Sigen non nominasse Basilidem quis inde colligat, quod Irenæus hoc non affirmat, cum Ptolemaici, Valentini discipuli, in ipsorum sententiæ descriptione solam Ennceam etiam habuisse deprehendantur, quos tamen Valentini Sigen respuisse nemo affirmabit? Certe quam Ennceam solam ibi Ptolemaici vocant, eandem etiam Charin appellasse Ptolemæum certum aliunde est; ipse enim in fragmento quod etiamnum apud Irenæum exstat, de S. Joanne loquens, Ἀκριδῶς, inquit, καὶ τὴν πρῶτην ἐμήνυσε τετραδα, Πατέρα ἐπὶ καὶ Χάριν, καὶ τὸν Μονογενῆ καὶ Ἀλήθειαν. « Diligenter igitur ostendit primam quaternationem, Patrem dicens et Charin, et Monogenem, et Veritatem. » In ipsa Genealogia Valentini, capite quinto, primo loco ponitur Æon primus sub solo nomine Ἀρρῆτου, quem postea quidem, sed obiter, Βυθόν, non Ἀρρῆτον nominat. Basilidis genealogiam integram non nominat Irenæus: nam teste Cl. Alexandrino *Stromat.* lib. iv, Βασιλειδῆς ὑποστατὰς Δικαιοσύνην τε καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς τὴν Εἰρήνην ὑπολαμβάνει ἐν Ὀγδοῶδι μένειν διατεταγμένας. « Basilides autem tum Justitiam, tum filiam ejus Pacem quasi subsistentes putat in ogdoade manere dispositas; » quas apud Irenæum frustra quæras. Ex imperfectis igitur et decurtatis apud Irenæum veterum Gnosticorum genealogiis negativum argumentum recte formari non potest. Præsertim cum in illa Basilidis et Ennceam, sive Sigen, Logon etiam diserte habeamus descriptos. In syzygiis Simonis fuit φωνή, quam discipuli ejus post editum S. Joannis Evangelium verterunt in Λόγον, et eos secutus est Basilides. Nam quod Basilidem velit Dallæus ante mortem Ignatii hæresin suam non divulgasse, eam sententiam proximo capite refutabimus.

Tertium illi argumentum ex verbis Irenæi (lib. i, c. 5) prius a Blondello vexatis; et ad illius mentem

A jam ulterius detortis: Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος ἀπὸ τῆς λεγομένης Γνωστικῆς αἰρέσεως τὰς ἀρχαίας εἰς ἑῶν χαρακτῆρα διδασκαλίας μεταρμόσας οὕτως ἐξηγήρησεν. Duo hinc ad sententiam suam confirmandam affert, unum a dispositione vocis πρῶτος, alterum ab expositione vocabuli μεταρμόσας, infirmum utrumque et coactum. Priora sententiæ verba ita interpretatur, ut « Irenæi mens sit, Valentinum ex illa Gnosticorum hæresi primum fuisse, qui ex veteribus doctrinis, ad suam formam translatis et aptatis, quod subjicit dogma tradiderit. » Hoc autem ut faciat quasi Irenæi verba hæc adducit. Valentinum « ex Gnostica hæresi primum sic definit, » perperam et dolose. Tum vero Petavium, interpretem satis eruditum, et tunc temporis certe, cum B Usseriana nondum prodiissent, effugia minime cogitantem, sugillat. Petavii interpretatio hæc est: « Etenim qui a Gnostico hæresi deprompta quædam initia primus peculiaris ad sectæ formam transtulit Valentinus ita definit. » Quid in hac interpretatione vir doctissimus reprehendit? « Frustra, inquit, Petavii verba illa ἀπὸ τῆς λεγομένης Γνωστικῆς αἰρέσεως cum verbo μεταρμόσας conjungens, sic interpretatur, ut velit Valentinum intelligi illas doctrinas ex Gnosticorum hæresi deprompsisse? » Quid vero? an aliter Irenæum interpretari potuit, quam ut illæ doctrinæ antiquæ, quas in suum characterem, sive peculiaris sectæ formam transtulit Valentinus, a schola veterum Gnosticorum depromptæ sint? An veteres illæ doctrinæ alibi quam apud C Gnosticos exstant? Dallæus ipse ipsam rerum silvam atque materiam, ex qua Valentinus sua composuit, apud vastiores Gnosticos fuisse concedit. Illa autem rerum silva atque materia an aliquid aliud fuerunt, quam antiquæ doctrinæ? aut aliunde illas transtulit Valentinus, quam ex illa hæresi in qua exstant? Nihil hic innovavit Petavii, sed idem omnino voluit, quod omnes ante eum interpretes, Billius, Cornarius, Vetus, voluerunt, quod Irenæus, Tertullianus, Epiphanius, Theodoretus docuerant. Certe cum Dallæus, ut ea verba ἀπὸ τῆς λεγομένης Γνωστικῆς αἰρέσεως a voce μεταρμόσας separet atque disjungat, eadem cum voce πρῶτος conjungit, et « primum » immediate post ea verba, « ex Gnostica hæresi, » ponit, ut suæ hypothesi inseruiat, omnia plane confundit. Nam illa vox πρῶτος, ex mente Irenæi, non ad hæresin Gnosticam, sed alio refertur: ad priorem scilicet sententiam, non sequentem. Ἴδωμεν νῦν καὶ τὴν τοῦτων ἀστατον γνώμην δύο που καὶ τριῶν ὄντων, ὡς περὶ τοῦ αὐτοῦ οὐ τὰ αὐτὰ λέγουσιν, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὁύμασιν ἐναντία ἀποφαίνουσι. « Videamus nunc et horum, (quorum doctrinam primo capite dederat explicatam), inconstantem sententiam, cum sint duo vel tres, quemadmodum de eisdem non eadem dicunt; sed et nominibus et rebus contraria respondent. » Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος, « Qui enim primus, » (ut satis fideliter reddidit vetus interpretes) ex paucis illis, scilicet duobus vel tribus, quorum sententiam

primo capite complexus est, Valentinus, nimirum, (nam de Valentinianis et præcipue Ptolemaicis eo capite agere instituerat, quorum sententiam ἀπάνθισμα τῆς Οὐαλεντινίου σχολῆς appellat) « a Gnostica hæresi antiquas in proprium characterem doctrinas transferens, οὕτως ἐξηροφόρησε. » Corrupta vox, inquit Petavius, in qua divinationem experiri non vacat. Pro ea igitur legit Hammondus ἐξεφόρησεν, Isaacus Vossius leviori mutatione ἐληροφόρησε. Sed Billius putat veterem interpretem legisse ἐξη. Ego potius existimo veterem interpretem eam quam ipse legit vocem minime intellexisse, ideoque omisisse, quod id salvo sensu fieri potuisse putavit. Vetustissimam igitur lectionem sentio fuisse ἐξηροφόρησεν, et fortasse ab ipso Irenæo profectam; nam ξηροφορεῖν idem significare potest quod aliquid enarrare ξηραῖς λέξεσιν, ut Græci loquuntur. Utcunque sit, Valentinus hic nominatur ut eorum primus, quorum sententiam Irenæus tradiderat: assertitur eum antiquas doctrinas ex hæresi Gnostica in suum characterem transtulisse; ejusque character statim breviter explicatur, in quo aliqua ex Gnosticis hausta reperiuntur. Tandem clare perspicitur quam infirmum sit Dallæi argumentum ex voce πρώτος deductum. « Si hæc, inquit, Valentinus ex Gnosticis primus definivit, certe nullus ante eum Gnosticus sic definiverat. Logon adeo ex Sige fructificatum (quod unum est ex illis sic a Valentino definitis) nemo ante eum Gnosticus deliraverat. » Nititur enim interpretatione, quæ sententiam Irenæi mire confundit, et ab ejus mente prorsus aliena est: et statuit « Logon ex Sige fructificatum » esse unum ex illis a Valentino definitis, cum Valentinus non dicat Logon ex Sige, sed « ex prima tetradè fructificatum, » ἐκ τῆς τετράδος ταύτης καρποφορεῖσθαι, idque non quod a Sige, sed quod ab Alethia emissus esset, quæ in eadem tetradè post Sigen fuit. Non autem hæc ita intelligimus, ut nulla alia doctrina in Valentini characterem contineretur, præter antiquas illas a Gnosticis haustas, aut illius hæresis nihil Gnosticæ hæresi addiderit. Fabula triginta Æonum illi propria fuit, decada et duodecada, opinor, adjecit. Primam ogdoada ipse non excogitavit, sed a veteribus accepit, ordinem tantum secundæ tetradis mutavit; in quo aliqui ipsius discipuli eum secuti non sunt. In illa ogdoade erant et Sige, et Logus, et utrobique ex illa tetradè in qua fuit Sige, eductus est Logus, non autem a Sige, sed ab Alethia, quæ in eadem tetradè, sed secunda duade fuit. Nulla alia hic immutatio apparet; neque ea vis vocis μεταβολῆς est, ut omnia Æonum veterum nomina a Valentino mutarentur, et syzygiæ omnes in meliorem formam redigerentur. Nam μεταβολεῖν sæpe simpliciter « transferre, » aut « adaptare » significat, non semper, « mutare, » multo minus in melius « corrigere, » scilicet, aut « emendare. » Basilidiani mathematicorum « theoremata accipientes in suum characterem doctrinæ transtulerunt, » ut refert Irenæus lib. 1, c. 23, non ut ea emendarent, opinor,

sed ut iis sententiam suam illustrarent. De discipulis Marci idem hæc tradit, lib. 1, c. 17: Ἔνια δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ Εὐαγγελίῳ κειμένων εἰς τοῦτον τὸν χαρακτῆρα μεταβαλλόμενοι. « Quædam autem eorum quæ in Evangelio posita sunt, in hunc characterem transfigurant; » non ut Evangelium emendarent, aut verba ejus mutarent, sed ut suæ doctrinæ verba evangelica insererent. Idem de Valentinianis etiam aliis verbis docet, cap. 1: Καὶ ἐν ἑκαστῶν τῶν εἰρημένων ἄρανας ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ καταχρησάμενοι τοῖς ὀνόμασιν εἰς τὴν ἰδίαν ὁπότεσιν μετένευαν. « Et unumquodque eorum quæ dicta sunt (in principio Evangelii S. Joannis) auferentes a veritate, et abutentes nominibus in suam argumentationem transtulerunt. » Enimvero assertio tertia argumentis nostris satis confirmata, et ab objectionibus Blondellianis atque Dallæianis liberata, manet hæcætenus inconcussa, hanc ipsam hæresin, quam volunt auctorem epistolæ ad Magnesianos respexisse, Valentino antiquiorem fuisse, et a vetustioribus Gnosticis derivatam; saltem quatenus in eorum Gnosticorum syzygia prima fuerit Sige, in inferiori autem syzygia Logos; quod tam valet ad ea verba οὐκ ἀπὸ Σιγῆς προελθῶν, ex eorum mente interpretanda, quam propria Valentini hæresis.

CAPUT VII.

Quarta assertio proponitur, probari certo non posse ipsos Valentini errores Ignatio fuisse penitus incognitos. Fieri potuisse ut Ignatius cognosceret, probari ex ætate Valentini cum illa S. Polycarpi comparata. Valentinum post Anicetum vixisse negatur. Locus Tertulliani excutitur. Blondelli argumento respondetur. Antiquitas Valentinianæ hæreseos ex veterum monumentis eruitur. De ætate Basilidis cum Dallæo disputatur. Eum hæresin suam docuisse ante Adriani imperium ostenditur. Testimoniis a Dallæo adductis fuse respondetur.

Si quis tamen nec his acquiescat, et Valentinum ipsum ab auctore epistolæ petium velit, ne sic quidem res secundum sententiam adversariorum erit confecta; adhuc enim restat quarta assertio, scilicet: Probari certo non posse, ipsius Valentini errores Ignatio martyri fuisse penitus incognitos. Hæresis Valentini a veteribus satis exposita est; vita ejus et historia magis incerta. Ex iis profecto veterum monumentis quæ supersunt, certo colligi non potest, tam sero Valentinum vixisse, aut in eam hæresin prolapsus esse, ut ejus doctrina S. Ignatio innotescere nullo modo potuerit. Quod si Valentini ipsius delirium a S. martyre autem mortem nullo modo cognosci potuisse probare non possit, perit argumentum a violatione temporis ductum, cujus vim in eo tantum collocant, quod putent se firmiter demonstrare posse Valentinum diu post S. martyris mortem suæ hæreseos fundamenta jecisse.

Ego autem Ignatium Valentini sententiam cognoscere potuisse sic colligo. Si Polycarpi doctrina et Ignatio, et S. Joanni, et aliis etiam apostolis cognita fuerit, Valentini etiam doctrina saltem ab Ignatio cognosci potuit. At Polycarpi doctrina et Ignatio, et S. Joanni, et aliis apostolis qui ante Joannem

mortui sunt, cognita fuit : a Joanne enim et aliis apostolis episcopus ordinatus est, ut diserte tradit Irenæus Polycarpi discipulus, lib. III, c. 3 : Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς καὶ συναναστραφείς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρῃ Ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς; ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ· ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας ἐξῆλθε τοῦ βίου. Vetus Irenæi interpres : « Et Polycarpus autem non solum ab apostolis edoctus, et conversatus cum multis ex iis, qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab apostolis in Asia in ea quæ est Smyrnis Ecclesia constitutus episcopus, quem et nos vidimus in prima nostra ætate; multum enim perseveravit, et valde senex gloriosissime et nobilissime martyrium faciens exivit de hac vita. » Erat itaque Polycarpus a S. Joanne et aliis apostolis episcopus ordinatus; quibus certe illius doctrina cognita tunc temporis fuit, aliter eum episcopum nunquam ordinassent. Jam vero si demus Polycarpum a. D. 82 episcopum factum fuisse, ut Bloudellus ipse docet; 25 annis cognita fuit Polycarpi doctrina, antequam ad martyrium festinaret Ignatius. Ab Ignatio itaque cognosci potuisse doctrinam Valentini nemo negabit, si modo Valentinus vivente adhuc Polycarpo mortuus sit. At ante Polycarpum mortuum esse Valentinum, extra omnem controversiam pono. Ita enim de illo Irenæus, lib. III, c. 4 : Οὐαλεντίνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου, ἤκμασε δ' ἐπὶ Πίου, καὶ παρέμεινε ἕως Ἀνικήτου. Vetus interpres : « Valentinus enim venit Romam sub Hygino, increvit vero sub Pio, et prorogavit tempus usque ad Anicetum. » Illud autem παρέμεινε, quod hic interpres vertit « prorogavit tempus, » in verbis autem nuper allatis de Polycarpo « perseveravit, » omnino indicat quandiu vixerit. Ad tempora igitur Aniceti pervenit Valentinus, neque diutius vixit; sed sub Aniceto Romam venit Polycarpus, eodem Irenæo teste, et aliquot postquam Roma reversus esset annos in Asia peregit, priusquam martyrium passus est. Cum igitur per 25 annos, antequam scriberet Ignatius, omnibus cognita sit doctrina Polycarpi, si temporum rationem in genere tantum spectemus; potuit et doctrina Valentini, qui ante Polycarpum mortuus est, Ignatio tunc cum scriberet esse perspecta. Et si quis id quod contrarium est asserat, et in eo arguenti fundamentum ponat; huic sane incumbit illa proferre, quæ Valentini ætatem adeo Ignatii ævo inferiorem fuisse demonstrent, ut quid hæreticus ille doceret sanctissimus martyr ad vitæ exitum jam festinans scire nullo modo potuerit.

Quare vir doctissimus ut suæ hypothesei inseruiat, vitam Valentini post Anicetum et Soterem usque ad Eleutherii episcopatum prorogat, sine ulla omnino verisimilitudine. Irenæus enim sub Eleutherio tertium librum scripsit, in quo de Valentini ætate et recentiori origine hæresiarcharum

agit. Si Valentinus sub eodem episcopo vixisset, sub quo ille scripsit, id non monuisset diligentissimus scriptor? aut dicere potuisset, « ad Anicetum tantum perdurasse, » si post Anicetum et Soterem sub Eleutherio vixisset? Fieri hæc certe non possunt. Sed Dallæus Tertulliani testimonio fretus hoc docuit. Ego vero Tertullianum, qui omnia pene ad hanc rem pertinentia ab Irenæo mutuatus est, id voluisse haud credo; aut si id voluerit, plane deceptum fuisse scio. Ita enim ille *De præscr. hæret.* cap. 30 : « Ubi tunc Marcion, Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? Ubi Valentinus, Platonice sectator? Nam constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, et in catholice primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, sub episcopatu Eleutherii benedicti, donec ob inquietam semper eorum curiositatem, quam fratres quoque vitabant, semel et iterum ejecti, Marcion quidem cum ducentis sestertiis quæ Ecclesie intulerat, novissime in perpetuum discidium relegati venena doctrinarum suarum disseminaverunt. » Si ita Tertullianum intelligamus, ut tum Valentinus, tum Marcion simul Romæ sub eodem episcopo, et quidem Eleutherio, in catholice doctrinam crediderint et sæpius ejecti fuerint, illud certe eum dicere volumus, quod ferri omnino non potest. Quod ad Valentinum attinet, ἐν Ῥώμῃ ἀνεκθῶν κεκέρυχε, ubi etiam putabatur partem aliquam pietatis et veræ fidei habuisse, ut tradit Epiphanius; sed quod semel atque iterum ex Ecclesia Romana ejectus fuerit, veterum nemo docuit. Quæ hic de iterata ejectione et perpetuo discidio a Tertulliano commemorantur, non Valentino, sed Cerdoni ab Irenæo tribuuntur, lib. III, cap. 4. Postquam enim de Valentino brevissime egisset verbis jam citatis, de Cerdone hæc adjunxit : Κέρδων δὲ ὁ πρὸς Μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου, ὃς ἦν ἕνατος ἐπίσκοπος, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἔλθων καὶ ἐξομολογούμενος, οὕτως διετέλεσε· ποτὲ μὲν λαθροδιδασκάλων, ποτὲ δὲ ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐλεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδασκε κακῶς, καὶ ἀπιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. Vetus interpres : « Cerdon autem, qui ante Marcionem, et hic sub Hygino, qui fuit octavus episcopus, sæpe in ecclesiam veniens, et exomologesin faciens sic consummavit, modo quidem latenter docens, modo vero exomologesin faciens, modo vero ab aliquibus traductus in his quæ docebat male et abstentus est a religiosorum hominum conventu. » Hæc Irenæi verba Tertullianus manifeste respexit, quibus ea quæ de illo, quem Marcioni adjunxit, scribit, diserte Cerdoni, non Valentino tribuuntur. Res igitur ipsa Valentino haud competit, multo minus tempus illud, quod hæc ab eo facta volunt, episcopatus, scilicet Eleutherii. Quisquamne in Annalibus ecclesiasticis adeo hospes est, ut credat hæc de Valentino vera esse? An ille sub Eleutherio semel iterumque ejectus est, qui ab Irenæo ætatem ejus sollicitè tradente, usque ad Anicetum permansisse dicitur, eoque ipso satis

novatis convinci putatur? An ille in catholicæ doctrinam Romæ credidit sub episcopatu Eleutherii? an ille tum demum in perpetuum discidium relegatus venenum doctrinæ suæ disseminavit, contra cujus libros hæreticos, et tot ejus discipulorum commentarios sub eodem episcopo scripsit Irenæus? qui etiam diserte distinguit Valentinum ab iis, qui ætate sua hæresin eam docuerunt, ipso statim libri primi initio? An Valentinus ipse sectæ pater sub Eleutherio in catholicæ doctrinam credidit, cum contra Valentinianos scripserit Justinus martyr, ipso fatente Tertulliano, capite 5? Scripsit autem ille ante Eleutherium, ante Soterem, imo ante Anicetum, ut nunc Aniceti tempora a chronologis ex Eusebio disponuntur. Vera igitur hæc esse non possunt neque de Valentino, neque de Cerdone, ne quidem de Marcione, quem tanquam manifestæ hæreseos convictum, et primogenitum Satanæ sub Aniceto aut ante fugiebat S. Polycarpus, cujus discipulum Apellem jam valde senem Rhodon Tatiani discipulus, Irenæo synchronus, allocutus est, aliorumque discipulorum discipulos descripsit Apage igitur illa ex Tertulliani loco somnia. Sub initio pontificatus Aniceti mortuus est Valentinus: et ex hac parte firmum est argumentum nostrum; de initio vitæ aut hæreseos tantum queri potest.

Blondellus, qui in temporum supputatione ultra modum, et ubi opus non est, accuratus esse solet, hæc ratiocinatione contentus est: « Valentinus non ante annum a martyrio Ignatii vel 40 vel 36 hæreticus agnitus est. Ergo ante eum annum refutari a quoquam non potuit. » Sed unde illi innotuit Valentinum non ante annum a martyrio Ignatii 40 vel 36 hæreticum agnitus fuisse? Quia, scilicet, Valentinus ante annum 144 hæreticus agnitus non est. Ita enim Eusebius ad eum annum in Chronico: « Valentinus hæreticus agnoscitur, et permanet usque ad Anicetum. » Ita quidem Eusebius, sed non idem dicit quod Blondellus, ante hunc annum eum hæreticum agnitus non fuisse. Imo vero idem Eusebius Blondellum clare refellit. Nam in Græcis ad annum Antonini Pii tertium habet, κατά Ἰγνατίου Ῥώμης ἐπίσκοπον Οὐαλεντιῖνος ἰδίας αἰρέσεως εἰσηγήτης ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐγνωρίζετο. « Sub Hygino Romæ episcopo Valentinus propriæ hæreseos conditor Romæ agnitus est. » Agnitus est igitur Valentinus tanquam hæresiarcha sub Hygino anno 141 secundum Eusebium. Eo scilicet anno Romæ agnitus est, secundum calculum Eusebianaum; alibi ante, imo ante annum 144 ita agnitus est, ut etiam refutatus sit, quod fieri non potuisse asserit Blondellus. Eusebius in Chronico, ad annum 142: « Justinus philosophus librum pro nostra religione conscriptum Antonino reddidit. » In eo ipso libro Justinus hæc scribit: Ἔστι δὲ ἡμῖν καὶ σύνταγμα κατὰ πατρῶν τῶν γεγεννημένων αἰρέσεων συντεταγμένον; « Est autem nobis liber contra hæreses et sectas omnes compositus. » Eum autem librum scriptum fuisse sub fine imperii Adriani vix dubi-

tandum est, præsertim si Cedreno credamus, qui de eo imperatore scribens ait: Ἐπὶ τούτου Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος κατὰ πατρῶν αἰρέσεων ἠνδρίζετο. « Sub hoc Justinus philosophus contra omnes hæreses viriliter se gessit. » In eo igitur libro scripsit contra Valentinianos Justinus, ut testatur Tertullianus; ergo ante annum 144 non tantum refutari potuit, sed et ipse refutatus est et discipuli ejus. Ergo ante eum annum hæreticus agnitus est, et diu quidem ante. Nam Justinus martyr in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, sub initio Antonini Pii scripto, discipulorum Valentini tanquam hæreticorum meminit, quos vocat, ἀθέους καὶ ἀσεβεῖς, et quibuscum catholicos communionem nullam habuisse testatur. Καὶ εἰσιν αὐτῶν, inquit, οἱ μὲν τινες καλούμενοι Βαρκιανοὶ, οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ δὲ Βασιλιδιανοὶ, οἱ δὲ Σατορνιλιανοὶ, καὶ ἄλλοι ἄλλω ὀνόματι, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγέτου τῆς γνώμης ἕκαστος ὀνομαζόμενος. « Et sunt eorum quidam qui vocantur Marcionitæ, quidam vero Valentiniani, Basilidiani, Saturniliani, a principe sententiæ quisque nomen obtinens. » Diu itaque ante agnitus est Valentinus tanquam blasphemæ hæreseos princeps et ab Ecclesia ejectus. Non autem nunc queritur, quando Valentinus tanquam hæresiarcha Romæ agnitus, sed quando primum in hæresin lapsus est, quando prima sententiæ suæ rudimenta protulit.

Originem Valentini obscuram fuisse observat Epiphanius, quod non minimum vetustatis indicium est. In Ægypto primum hæresin suam efformasse, eamque veneno suo infecisse tradit; quo tempore hoc factum est, narrare non potuit. Eodem tendit historia, quam narrat Tertullianus: « Speraverat episcopatum Valentinus, quia et ingenio poterat et eloquio; sed alium ex martyrii prærogativa loci potitum indignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abruptit, ad expugnandam conversus veritatem. » Hoc enim in Ægypto factum par est credere, quando autem factum est nec ille narrat. Admodum autem antiquum fuisse Valentinum primo Valentiniani ipsi asserebant, dein Veterum monumenta recte observata persuadent. Clemens Alexandrinus *Stromat.* lib. vii: Ἐσαύτως δὲ καὶ Οὐαλεντινὸν Θεοδάδι ἀκηκοέναι φέρουσι, γνώριμος δὲ οὗτος ἐγγόνει Παύλου. « Similiter autem Valentinum quoque ferunt audivisse Theodadem; erat autem hic Pauli discipulus. » Si hæc vera sint, de antiquitate Valentini dubitari amplius non potest. Suspicio quidem eos, qui hæc tradiderunt, fuisse Valentinianos: qui licet in ea re vix facti potuerint, fallere tamen certe potuerunt. Cum tamen a nobis refelli non possint, videamus an quod illi tradidere, cum iis conæreat, quæ a catholicis prodita sunt. Irenæus *Bræfatione* lib. iv: « li, inquit, qui ante nos fuerunt, et quidem multo nobis meliores, non tamen satis potuerunt contradicere his qui sunt a Valentino, quia ignorabant regulam ipsorum. » Loquitur de iis, qui ante ætatem suam vixerunt, eosque ait non satis potuisse Valentinianos confutare, licet

virī essent præstantissimi. Irenæus autem non longe a temporibus apostolorum fuit, ut loquitur Augustinus, ἔγγυς τῶν ἀποστόλων γενόμενος, ut Basilii; prope igitur apostolica tempora fuere Valentiniani, et cum apostolicis viris conversatus est ipse Valentinus. Idem multo adhuc firmiter et certius colligi potest ex ætate Marcionis, si hæc satis firma non videantur. Marcionem quidem Irenæus tradit sub Aniceto invaluisse, qui sub Antonino Pio Ecclesiæ Romanæ præfuit; unde eum Antoninianum Marcionem appellat Tertullianus lib. v et lib. i: « De quo tamen constat, Antoninianus hæreticus est, sub Pio impius. » Sed quo primum tempore in hæresin lapsus est, quoniam apud Irenæum non invenerat, inquirere neglexit. « Quotum quidem anno Antonini majoris de Ponto suo exhalaverit aura caricularis, non curavi investigare. » Quæ cum tam clare fateatur Tertullianus, miror Baronium asserentem, ex ejus verbis certum annum in illi Marcionis hæresis consignari posse. Verba quidem apud eum hæc sequuntur: « A Tiberio autem usque ad Antoninum anni fere 120 et dimidium anni cum dimidio mensis. Tantumdem temporis ponunt inter Christum et Marcionem. » Sed cum a Christi exitu Tertullianum numerare velit, id aperte falsum esse ex præcedentibus cognoscitur; cum annum certum denotari docet, septimum, scilicet, Antonini, contra mentem ipsius Tertullianum explicat, qui ad prima Antonini tempora tantummodo calculum deducit, nec ullius anni ejus imperii rationem habet. Nam et qui ante Tertullianum scripsere Christiani plures etiam quam 415 annos a 15 Tiberii ad initium Antonini numerabant. Videamus igitur an nos aliquid certius de origine illius hæretici ex antiquissimis veterum monumentis eruere possimus; nam qui posterioribus fidunt, nihil hactenus certi invenire potuerunt. Origenes, *contra Celsum* lib. v: « Ἐμνήσθη δὲ ὁ Κέλσος καὶ Μαρκωνιστῶν προϊσταμένων Μαρκίωνα. » Meminit autem Celsus Marcionitarum Marcionis sectatorum. » Antequam igitur scriberet Celsus, Marcionitæ hæretici erant omnibus non tantum Christianis, sed etiam gentilibus probe noti. Ætas autem Celsi istius ita ab Origene describitur: Δύο δὲ παρελήφαμεν Κέλσους γεγονέναι Ἐπικουρείους τῶν μὲν πρότερον κατὰ Νέρωνα, τοῦτον δὲ κατὰ Ἀδριανόν, καὶ κατωτέρω. « Duos autem fuisse Celsos Epicureos accepimus: priorem quidem sub Nerone, hunc autem sub Adriano, et postea. » Celsus igitur qui Marcionitarum meminit, sub Adriano vixit; scripsisse quidem sub Adriano non constat, quia post Adriani imperium permansit. Non enim illa probo quæ scripsit Baronius: « Si Origeni credimus, qui tradit Celsum Epicureum sub Adriano scripsisse adversus Christianos Commentarios suos, in quibus mentionem facit hæresis Marcionis: necesse est dicere, jam ante Antonini tempora esse Marcionis hæreses promulgatas. » Non enim dixit Origenes Celsum sub Adriano

A scripsisse, sed vixisse tantum. Verum non diu post Adrianum sub imperio Antonini Pii scripsisse eum verba Origenis omnino innuere videntur: erant autem tunc Marcionis discipuli satis celebres. Certe Marcionitarum meminit Justinus martyr *Dialogo cum Tryphone Judæo*, scripto ut diximus, statim sub initio Antonini Pii; si Scaligerum audiamus, sub fine Adriani. Ita enim ille ad Eusebii Chronicon. « Belli Judaici tempore scripsit Tryphona dialogum, hoc est sub Adriano, ut ipse ostendit. » Τρύφων, φησὶ, καλοῦμαι· εἶμι δὲ Ἑβραῖος ἐκ περιτομῆς, φυγὼν τὸν νῦν πόλεμον, ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Κορίνθῳ τὰ πολλὰ διάγων. « Trypho, inquit, vocor: sum autem ex circumcissione Hebræus, ex nupero bello profugus, atque in Græcia et Corinthi plurimum degere solitus. » Erant igitur iis temporibus celebres hæretici Marcionis discipuli. De Marcione ipso idem in Apologia prima, quæ in editionibus male pro secunda habetur, ut viri docti adnotarunt: Μαρκίωνα δὲ τινα Ποντικόν, ὃς καὶ νῦν ἐστὶ ἐστὶ διδάσκων τοὺς πεποιημένους. « Marcionem autem quemdam Ponticum, qui etiam adhuc existit docens discipulos suos. » Quo loco indicat Marcionem diu hæresin suam sparsisse, antequam illa scripserit Justinus. Ea autem scripsit anno quarto Antonini Pii, ut tradit Eusebius in Chronico; neque posteriori eam scripsisse videtur, nam bellum Barchochebæ, sub Adriano finitum, appellat τὸν νῦν γεγεννημένον Ἰουδαϊκὸν πόλεμον in eadem Apologia. C Quare cum Justinus sub initio fere imperii Antonini majoris, meminerit Marcionis discipulorum, a communione Ecclesiæ ejectorum, et Marcionem jam diu hæretica sua dogmata promulgasse enuntiaverit; quisquamne induci possit ut credat Marcionem paucis post initium Adriani annis hæreticum non fuisse? Non equidem puto vera esse quæ de Marcione scripsit Philastrius: « Qui devictus atque fugatus a beato Joanne evangelista et a presbyteris de civitate Ephesi, Romæ hanc hæresin seminavit: » existimo tamen ea esse illius hæreseos antiquitatis aliquid argumentum. Et ex his quæ dicta sunt obiter observo, verisimillimum esse patrem Marcionis ante martyrium Ignatii in Ponto episcopum fuisse, et quidem διαπρέποντα ἐν τῇ ἐπισκοπῇ λειτουργεῖν, ut loquitur Epiphanius: aut certe diu ante illa tempora quibus primum caput extulisse episcopatum decernunt Blondellus et Salsus. Hæc autem de ætate Marcionis ex antiquissimis veterum monumentis decerpta ad eruendum Valentini ævum quamplurimum valent. Veteres enim omnes docent eum fuisse Marcione antiquiorem; quanto autem antiquior fuit, hoc modo, ni fallor, discernere aliquatenus poterimus. Nemo est qui non tradit Cerdonem Marcionis magistrum fuisse; Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος, « Cerdon autem qui ante Marcionem, » et: « Marcionem autem illi succedens, » inquit Irenæus lib. iii, cap. 4, qui et lib. i docet Cerdonem sua a Simonianis hausisse: Διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν, inquit, ὁ Ποντικός

Μαρκίων ηῤξησε τὸ διδασκαλεῖον. « Succedens autem ei Marcion Ponticus scholam auxit. » Ita Tertullianus; ita reliqui. Et quidem Valentinum primo sub Hygino Romam venisse, dein Cerdonem tradit Irenæus. Inde autem nihil certi de tempore colligi potest. Nullos enim pontificibus Romanis annos assignat, neque eos cum Romanis imperatoribus comparat Irenæus. Eusebius quidem in Chronico primum annum Hygini secundo Antonini Pii tribuit, Eutychius autem sexto Adriani. Tribus annis sedisse vult Hyginum Eusebius : « Annis duodecim mensibus tribus, diebus sex, » auctor vetustissimi catalogi apud Bucherium. Et vera quidem initia tum Aniceti, tum Pii, tum Hygini pontificatum puto esse hactenus incognita. Ex successione igitur hæreticorum de initio Valentini potius judicandum, talis autem a veteribus eorum successio nobis tradita est; Cerdo successit Heracleoni, ita Epiphanius : Κέρδων τις τούτους καὶ τὸν Ἡρακλέωνα διαδέχεται ἐκ τῆς αὐτῶν σχολῆς ὄν. « Cerdon quidem his et Heracleoni succedit, ex eorum schola existens : » Heracleon Colarbaso, Colarbasus Ptolemæo, Ptolemæus Epiphani, Epiphanes Secundo, Secundus Valentino successit. Valentinus igitur, e cuius schola reliqui prolifierunt, non paucis annis Cerdone superior fuit. Si autem Cerdonem statuumus si non ante, ipso tamen statim initio Adriani sua deliria disseminasse, quod maxime probabile reddidimus, nemo negabit etiam Valentinum sua spargere potuisse ante undecimum annum Trajani; eaque nemo non concedet ab Ignatio ante martyrium potuisse cognosci.

Alio etiam argumento utitur Dallæus : « Saturnilus et Basilides annis pluribus quam 20 post Ignatii martyrium sua deliria spargere cœperunt. Valentinus autem post hos duos erupit. » Primo quidem fateor Valentinum post eos duos erupisse, sed non magno intervallo. Secundo etiam agnosco Saturnilum prius suam hæresin docuisse quam Basilidem, quod frivola suspicione ductus Baronius negavit. Sed interim aperte nego ullo modo probari posse, Basilidem tot annis post Ignatii mortem sua deliria spargere cœpisse. Plures quam viginti annos hoc loco nominat, capite autem 10 ad quod nos remittit, epocham hæreseos Basilidianæ figit, annos 27 post Ignatii martyrium numerat, et verba Eusebii in Chronico ad annum Adriani 17 Domini vero 134 quasi fundum sententiæ laudat. Verba Eusebii sunt : « Basilides hæresiarches in Alexandria commoratur, a quo Gnostici. » Sed quam perperam hæc ad initium hæreseos trahuntur; quæ potius exitum hæretici indicant? Eo quidem anno Alexandriæ adhuc commorari dicitur, qui post eum annum nusquam comparuit. Ita Eusebium interpretatus est, qui ea verba e Græco transtulit, Hieronymus. In Catalogo enim, voce « Agrippa, » hæc habet : « Mortuus est autem Basilides, a quo Gnostici, in Alexandria temporibus Adriani. » Quis autem non videt eum ad Eusciana alia respicere?

A Verba etiam sequentia idem evincunt : « Qua tempestate et Chochebas dux Judaicæ factionis Christianos variis suppliciis enecavit. » Ad eundem enim Adriani annum in Chronico Eusebii hæc verba prioribus subjunguntur : « Chochebas dux Judaicæ factionis nolentes sibi Christianos adversum Romanum militem ferre subsidium omnimodis cruciatibus necat. » Eum igitur annum, quem Dallæus pro sua sententia arripuit, pro nostræ fundamentum pono; et Basilidem anno 17 Adriani, post S. Ignatii martyrium circiter 27 mortuum esse statuo. Dum autem schedas Notarum Joannis Cotelarii in Constitutiones apostolicas festinanter listro, video eum aliter Hieronymum intelligere, et pro « mortuus est » legere « moratus est. » Quod ut faceret, tria virum illum eruditum permoverunt. Primum, quod locus Catalogi illi apud Chronicon tam apte quadret : secundum, quod in quinque codicibus scriptum reperisset, « moratus est; » tertium Clementis Alexandrini locum spectat. Sed hæc neque cogunt, neque persuadent, ut vulgatam lectionem deseramus, aut Basilidem post eum annum vixisse credamus. Non primum, quia eodem anno et morari potuit Alexandriæ hæreticus ille, et mori; unum indicare potuit Eusebius, alterum Hieronymus; et cum de ætate Agrippæ Castoris agat in Catalogo, potius ad mortem Basilidis, contra quem Agrippa sub Adriano scripsit, respicere putandus est, quam ad moram; et verisimile est eum ita Eusebium intellexisse, ut usque ad annum in Chronico notatum Basilidem vixisse voluerit, si revera in Chronico Hieronymus scripserit « commoratur. » Nam nec hoc certum est; quoniam eo loci legitur etiam « commemoratur : » et quamvis Pontacus in aliquibus mss. « commoratur » legi doceat, (ut in uno Cantabrigiensi codice scriptum etiam reperi) idem tamen in pluribus « commemoratur » haberi innuit : quæ vox si recipiatur, similitudo locorum perit. Neque secundum quidquam valet; quia et editiones, et duo apud nostros Cantabrigienses mss. codices, quos, dum scribo, inspicere licuit, præferunt mortuus est, et Græca versio sub Sophronii nomine, quinque illis codicibus sine dubio longe antiquior, hanc vulgatam lectionem representat, et tuetur. Τελευτῶντος Βασιλείδου Γνωστικοὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκλήθησαν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀδριανοῦ. « Mortuo Basilde Gnostici in Alexandria vocati sunt temporibus Adriani. » De tertio adversus Dallæum agimus. Sed Dallæus nescit hoc quam verum sit; « certe non videtur cohærere, inquit, cum iis quæ Clemens tradidit, scilicet, Basilidem pervenisse ad Antonini Pii ævum. » Sed nec hoc diserte dicit Clemens in loco illo obscuro, quem mox considerabimus; nec si id dixisset, multum causæ adversariorum accederet; nec enim inde probari posset, ultra quinquennium post eum annum Basilidem vixisse. Inde etiam infero, probari nullo modo posse, post Ignatii mortem hæresin suam in Ægypto eum sparsisse. Quam sententiam ex Veterum mo-

numentis sic confirmo. Sub imperio Adriani Agrippa Castor Basilidis luculentam confutationem scripsit, in qua et mentionem fecit 24 librorum ab eo in Evangelium scriptorum, teste Eusebio, *Hist.* lib. IV, cap. 7, neque tantum adversus Basilidem, sed et filium ejus ac discipulum Isidorum scripsit, teste Theodoro. Qui sub Adriano tot libros ediderat, filiumque ac discipulum notum etiam scriptorem tunc habuit, eum sub Trajano sua docuisse par est credere. Joelis igitur chronographus de Trajano imperatore agens, hæc habet : 'Εφ' οὗ καὶ Συμεῶν ὁ τοῦ Κλεωπᾶ καὶ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, καὶ Βασιλείδης, καὶ Νικόλαος, καὶ Ἐβιωνάτος οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ ἔχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐγνωρίζοντο. « Sub quo et Simeon Cleopæ filius, et Ignatius Deifer, et Basilides, et Nicolaus, et Ebionæus hæresiarchæ et veritatis hostes agniti sunt. » De eodem imperatore agens Abulfaraius : « Hoc tempore prodiit Antiochiæ quidam nomine Soterinus, sive Saturninus. Prodiit etiam Basilides. » Neque mirum hos recentiores hæc prodidisse, cum Veteres paria tradiderint. Epiphanius hæresi 31 : Οὐαλεντίνος μὲν οὖν οὗτος τῷ χρόνῳ διαδέχεται τοὺς πρὸ αὐτοῦ προτεταγμένους, Βασιλείδην τε καὶ Σατορνῖον, Ἐβιωνά τε καὶ Κήρινθον καὶ Μήρινθον, καὶ τοὺς ἄμφ' αὐτούς. Οὗτοι γὰρ πάντες ἐν ἐνὶ καιρῷ τῷ βίῳ κακῶς ἐφύησαν, ὀλίγῳ δὲ πρόσθεν μᾶλλον οἱ περὶ Κήρινθον, καὶ Μήρινθον, καὶ Ἐβιωνα. « Valentinus iste prioribus illis a me antea commemoratis tempore est posterior, Basilide, nimirum, ac Saturnilo, Ebione, Ceryntho ac Merintho eorumque sociis. Siquidem omnes uno tempore ad humani generis exitium profusi sunt : quanquam Cerynthus, ac Merinthus et Ebion paululum antegressi sunt. » Non multum temporis igitur intercessit inter Cerynthum hæreticum in Asia agnitum, antequam S. Joannes Evangelium scripserat, et Basilidem, teste Epiphanio. Quinetiam ipse Hieronymus Basilidem inter hæreticos apostolicorum temporum numerat, disputans adversus Luciferianos : « Sed quid de posterioribus adhuc loquor? Apostolis adhuc in sæculo superstitis, apud Judæam Christi sanguine recenti phantasma Domini corpus asserebatur. Galatas ad observationem legis traductos Apostolos iterum parturit. Corinthios resurrectionem carnis non credentes pluribus argumentis ad verum iter trahere conatur. Tunc Simon Magus et Menander discipulus ejus Dei se asseruere virtutes; tunc Basilides summum Deum Abraxas cum trecentis sexaginta quinque Æonibus commentatus est. » Si Basilidianis ipsis credamus, habuit Basilides magistrum Glauciam, fuitque ille Glaucias S. Petri interpres. Clemens Alexandrinus, *Stromat.* lib. VII : Καθάπερ ὁ Βασιλείδης, καὶ Γλαυκίαν ἐπιγράφηται διδάσκαλον, ὡς αὐχοῦσιν αὐτοὶ, τὸν Πέτρου ἐρμηνέα. Nec hoc statim repudiandum, quod a Basilidianis dictum sit, quod ei ætati minime repugnat, quam nostri etiam agnoscunt. Si Glaucias erat interpres S. Petri, synchronus fuit Menandro, quem omnes

A fatentur discipulum fuisse Simonis Magi; certe eum μαθητὴν τοῦ Σίμωνος vocat Justinus martyr. Utrumque igitur; quod ad temporis rationem spectat, audire potuit et Glauciam et Menandrum, nisi præmaturus illius Glaucizæ obitus alicui jam notus sit. Mortuus est Simon sub Nerone; sub Vespasiano igitur floruit Menander, sub Domitiano igitur credibile est eum audivisse Saturnilum et Basilidem, sub Trajano suas hæreses efformasse atque prodidisse, scholas etiam seu ecclesias sub Adriano condidisse. De quibus Eusebius : 'Ὁν ὁ μὲν μετὰ Συρίαν ὁ δὲ κατ' Ἀγυπτὸν συνεστήσαντο θεομισῶν αἰρέσεων διδασκαλεῖα. « Quorum ille quidem in Syria, hic vero apud Ægyptium impiarum hæreseon scholas condidit. » Unde probat Clemens Alexandrinus B μεταγενεστέρως τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τὰς ἀνθρωπίνας συνηλύσεις, « conventus hos humanos catholica Ecclesia posteriores. »

Quamvis hæc a nobis tam perspicue probata sint, habet tamen Dallæus auctores, ut putat, qui Basilidem hunc, Menandri discipulum, Isidori patrem et magistrum, sub Adriano primum erupisse, et hæresin suam docere cœpisse tradunt. Ac primo nobis nominat Clementem Alexandrinum, cujus locum mire, ut opinor, corruptum aut male intellectum toties advocant. Eum igitur per partes examinabimus. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη, μεσοῦντων τοῦ Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται. Ubi vox Αὐγούστου posteriore loco recte poni non potest; neque enim de Augusto ipso intelligi poterit, post cujus imperii media tempora Christus natus; neque Tiberio ea vox convenit ubi uterque simul nominatur. Mendum agnoscit Sylburgius et pro Αὐγούστου legit cum interprete Τιβερίου. Et quidem satis Græce dicitur μεσοῦντων τῶν Τιβερίου χρόνων, « medio Tiberii tempore, » sed dubito an ita loqueretur Clemens, qui 15 quidem Tiberii baptizatum esse Christum agnovit, et post unum annum passum etiam putavit, sed 22 tantum annos Tiberio assignavit. Cum igitur levior mutatio sufficere posse videatur, forte legendum μεσοῦντων τῶν Αὐγούστου χρόνων, « Augustis illis tempus dimidiatis, » vel, utroque imperatore dimidius temporis sibi sumentem. Ut ipse loquitur, lib. I : Πεντεκαίδεκάτῳ οὖν ἔτει Τιβερίου, καὶ πεντεκαίδεκάτῳ Αὐγούστου οὕτω πληροῦνται τὰ τριάκοντα ἔτη ἕως οὗ ἐπαθεν. « Quintodecimo ergo anno Tiberii et quintodecimo Augusti sic implentur triginta anni usque ad tempus quo passus est Christus. » Sed optima correctio a meliori codice expectanda est. Ego tantum locum eum ut nunc editus est, in mendo cubare observo. Ἡ δὲ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ μέχρι γε τῆς Παύλου λειτουργίας ἐπὶ Νέρωνος τελειοῦται. « Apostolorum autem ejus doctrina, usque ad Pauli ministerium, sub Nerone consummatur. » Hæc de antiquitate doctrinæ Christianæ; de novitate hæreseon ita loquitur : Κάτω δὲ, περὶ τοὺς Ἀδριανῶν τοῦ βασιλέως χρόνους οἱ τὰς αἰρέσεις

ἐπινοήσαντες γεγόνασι. « Inferius autem, circa tempora Adriani imperatoris, fuerunt illi qui hæreses excogitarunt. » Non negat quemquam hæreticum ante Adriani tempora fuisse; hoc enim negari non potuit. Non dicit eos, de quibus loquitur, sub Adriano primum sua deliria docuisse, quod adversarii asserunt, nos negamus. Hoc tantum dicit, eos qui hæreses excogitarunt, circa tempora Adriani exstitisse. Ita veteres ipsi Clementem intellexerunt: hæc enim Cedrenus ex illis habet: Ὡς γὰρ φησὶ Κλήμης ὁ Στρωματεύς ἐπὶ Ἀδριανοῦ ὑπῆρχον Σατορνίλιος, Βασιλίδης, καὶ Καρποκράτης. « Ut enim ait Clemens Stromateus auctor, sub Adriano fuerunt Saturnilius, Basilides, et Carpocrates. » Addit autem Clementem: Καὶ μέχρι γὰρ τῆς Ἀντωνίνου τοῦ πρεσβυτέρου διέτειναν ἡλικίας, καθάπερ ὁ Βασιλίδης. « Et pervenerunt usque ad ætatem Antonini senioris, » Pii, scilicet, qui Adriano successit. E quibus verbis patet, ad postrema horum hæreticorum tempora, non priora respexisse Clementem; ac si dixisset: hæresiarchæ illi, quorum discipuli etiamnum exstant, inferiores seu juniores erant iis, qui Christianam fidem primo prædicabant; apostolorum enim doctrina sub Nerone consummata est, hi autem sub Adriano vixerunt, et usque ad Antoninum Pium duraverunt; apostolis igitur posteriores fuerunt. Ex his tres nominat, Basilidem, Valentinum, et si forte Marcionem; si forte, inquam, nam illa verba: Μαρκίων γὰρ, κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἡλικίαν γενόμενος ὡς πρεσβύτης νεωτέρους συνεγένετο. « Marcion enim sub eadem ætate versabatur ut senex cum junioribus, » ut vulgo exponuntur, sana esse non possunt, ut nec quæ sequuntur: Μεθ' ὧν Σίμων ἐπ' ὀλίγον κηρύσσοντος τοῦ Πέτρου ὑπήκουσε, « post quem Simon Petrum audit paululum prædicantem, » ut hodie leguntur et exponuntur. Quis enim in historia ecclesiastica ferre potest, aut Marcionem senem fuisse, cum Basilides et Valentinus juvenes essent, aut Simonem qui S. Petrum audivit, post Marcionem exstitisse? De Marcione aliter sensit Epiphanius, ut ostendimus: aliter etiam veteres locuti sunt. Justinus martyr Valentinianorum et Basilidianorum meminit, dictosque eos a nominibus hæresiarcharum docet; imo vero: Καὶ εἰσι ὑψ' ἡμῶν, inquit, ἀπὸ προσωνομίας τῶν ἀνθρώπων ἐξ οὐπερ ἐκάστη διδασχὴ καὶ γνώμη ἤρξατο. « Et sunt apud nos qui a nomine eorum virorum, ex quo doctrina et sententia quælibet inceptit, » denominati sunt, solum Marcionem memorat quasi adhuc in vivis cum ipse scriberet, et postquam contra omnes hæreses scripsisset. An eum tantummodo in vivis tunc fuisse monuisset, si eodem tempore Basilides et Valentinus, non tantum vixissent, sed etiam juvenes et in florenti adhuc ætate fuissent? Observat Irenæus de ætate hæreticorum agens Valentinum sub Hygino Romanum venisse, Marcionem sub Aniceto postea invaluisse; an ille putavit Valentinum juniorem fuisse, cum Marcion jam senex esset? Hæc igitur, saltem ut ab iis exposita

A sunt, a Clemente proficisci non potuerunt. Quare Isaacus Vossius huic loco tanquam minime sano medelam adhibuit, et pro illis quæ dedimus, hæc legit: Μαρκίων γὰρ κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἡλικίαν γενόμενος ὡς πρεσβύταις νεώτερος συνεγένετο, μεθ' ὧν Σίμων. Quæ si recte capio hoc sonant: « Marcion enim sub eadem ætate cum illis tanquam cum senibus junior versatus est, cum quibus Simon, » etc. Ita ille, acute quidem, ut solet. Henricus autem Valesius nihil mutandum putavit, sed μεθ' ὧν, sive « post quem, » idem valere ait, quod « ante quem, » et hoc probare nititur in Adnotationibus ad Eusebium. Quæ expositio an ferri possit, judicent eruditi. Ego non dubito quin Blondellus, qui Clementem hoc loco Valentinum post Marcionem referre asserit, sola Latina versione deceptus sit; quæ tamen ipsa id aperte non dicit quod ille voluit. Ego mentem Clementis ita recte exprimi posse sentio: « Quod ad Marcionem enim attinet, ille quidem sub eodem imperio Adriani vixit, sub quo Basilides et Valentinus, sed cum senex esset, cum illis qui his juniores, recentiores seu posteriores sunt, conversatus est hæreticis. » Vox enim νεωτέρους cum αὐτοῖς conjungi non debet, quasi ipso Marcione illi juniores aut posteriores fuerint; sensus omnis vocis αὐτοῖς refertur ad αὐτὴν et in voce γενόμενος finitur; νεωτέρους cum συνεγένετο arcte conjungitur eosque denotat, cum quibus Marcion tanquam discipulus conversatus est, a quibus suæ hæreseos principia quædam mutuatus est, qui quidem ipsi Basilidis et Valentini discipuli fuerunt. Ita vocem eam alibi usurpat Clemens ut lib. 1: Θάλης δὲ Φοινίκῃ ὧν τὸ γένος καὶ τοῖς Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι εἰρηται· καθάπερ καὶ ὁ Πυθαγόρας αὐτοῖς γὰρ τούτοις, Χαλδαίων τε καὶ μάγων τοῖς ἀρίστοις συνεγένετο. Ubi συμβεβληκέναι et συγγενέσθαι idem. Ita optime Clementi cum veteribus convenit. Nullo modo igitur ex hoc loco colligitur, aut Valentinum post Marcionem vixisse, quod voluit Blondellus: aut Basilidem sua nunquam docuisse ante imperium Adriani, quod hinc elicere cupiebat Dallæus.

Neque vero reliqui qui de Adriano loquuntur quidquam aliud statuunt, quam quod nos etiam, Basilidem sub ejus imperio fuisse, vel scholam habuisse. Theodoretus de Saturnilo et Basilide: Ἄμφω δὲ ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ Καίσαρος ἐγένοντο. « Ambo autem Adriani Caesaris tempore fuerunt. » Eusebius quidem circa Adriani tempora narrationem de scholis Saturnili et Basilidis instituit: Ὡν δὲ μὲν κατὰ Συρίαν, ὁ δὲ κατ' Αἰγύπτου συνεστήσαντο θεομισῶν αἰρέσεων διδασκαλεῖα. « Quorum ille quidem in Syria, hic vero apud Ægyptum impiæ doctrinæ scholas condidit. » Non tum primum hæresin docuisse ait, sed quod contrarium prorsus evincit, a Menandro Simonis successore hæresin accepisse docet; sub eodem imperatore aliquos ecclesiasticos viros adversus eos scriptis pugnasse, ac præcipue Agrippam Castorem contra 24 volumina Basilidis scripsisse, et Basilidem ipsum, interprete Hiero-

nymo, sub eodem imperatore obiisse. Fateor Valesium ad eum locum hæc notare: « Recte Eusebius Basilidis hæresin principatu Adriani erupisse dicit. » Sed quam recte ita iudicavit, ex ratione quam subiungit, patebit: « Tunc enim primum hæretici ex latebris prodire et caput attollere cœperunt, cum apostolis omnibus jam extinctis, opportunum sibi adesse tempus ad evulganda errorum suorum dogmata existimarent. » Licet multi hæretici fuerint sub temporibus apostolicis, ut veteres sæpissime memorant, et de iis sæpe disputant; tantum, sublatis omnibus apostolicis, multo liberius sua dogmata promulgabant. Sed an omnes apostoli ante Adriani imperium sublati non sunt? an eorum quisquam post S. Joannem superfuit, qui sub initio Trajani mortuus est? an nullam temporis opportunitatem arripere potuerunt sub toto Trajani imperio, qua sua dogmata viri fervidi et docti et persecutionis æstum minime metuentes exponerent? Procul dubio per illud ævum doctrinas a Menandro acceptas perpoliebant, scriptis mandabant, discipulos congregabant, ac demum sub Adriano, suas συναλύσεις, ut loquitur Clemens; διδασκαλεία, ut Eusebius; ecclesias, ut Tertullianus, publice multis in locis habuere. Tunc igitur viri ecclesiastici quamplurimi iis restiterunt; tunc primum nonnulli adversus eorum hæresin palam et late grassantem, et libros ubique volitantes justa volumina conscripserunt. Nihil aliud voluerunt veteres qui de ætate Adriani locuti sunt.

Qui vero generalius loquuntur de ætate hæreticorum temporibus apostolorum posteriori, multo minus evincunt Basilidem hæresin suam ante Adriani tempora minime docuisse. Firmiliani quidem verba sunt in Epistola ad Cyprianum: « Sed et Valentini et Basilidis tempus manifestum est, quod et ipsi post apostolos, et post longam ætatem adversus Ecclesiam Dei sceleratis mendaciis suis rebellaverint; » ex quibus primum observo Firmilianum putasse tum Basilidem tum Valentinum Marcione antiquiorem fuisse, adversus Blondelli sententiam, ut cuilibet locum integrum inspicenti patebit. Neque quidquam Firmiliani disputatio contra nostram sententiam de initio hæreseos Basilidianæ facit. De rebellionem ejus contra Ecclesiam agit ille, quam istius ævi hæretici quandiu potuerunt semper evitabant, ut sæpe legimus. De apostolis loquitur eodem modo quo Clemens Alexandrinus de re eadem scribens; ut enim ille doctrinam apostolicam per S. Paulum sub Nerone consummatam esse dicit, ita per apostolos Petrum et Paulum intelligit disputans contra traditionem apostolicam a Stephano pontifice Romano falso, ut ait, productam. Ita se ipsum explicat, dum Stephanus vapulat, « quasi infamans Petrum et Paulum, beatos apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint. » Diu igitur post Petrum et Paulum Basilides adversus Ecclesiam rebellavit ex sententia Firmiliani; quod et nos fatemur; neque alius quidpiam ex ea epistola

A exsculpi potest. Sed Irenæus Clementis ad Corinthios epistolam affirmat vetustiorum esse hæreticis alterum Deum super Demiurgum comminiscens, id est, ut liquet, Gnosticis. Inde, scilicet, apparet, Basilidem sua dogmata ante Adriani tempora minime propalasse. Nam ea epistola « non multis ante Ignatii martyrium annis scripta est. » Ita ille; sed Blondellus ipse datam eam epistolam inter a. D. 68 et 76 fatetur; pluribus igitur quam 30 annis ante Ignatii martyrium scripta est. De hac Irenæi verba sunt: « Cum sit vetustior his qui nunc falso docent, et alterum Deum super Demiurgum et factorem horum omnium quæ sunt commentantur. » Dallæus ea verba, « qui nunc falso docent, » plane omisit, ut argumentum aliquam ponderis speciem haberet; quod nunc epistolæ Clementinæ antiquitas, et Irenæi ipsius verba nihil omnino esse aperte ostendunt. Sed rursus scribit alibi, omnes istos hæreticos valde posteriores esse quam episcopos, quibus apostoli tradiderunt Ecclesias, « adeoque et Ignatio qui horum episcoporum unus fuit. » Hic etiam omisit verba quæ sequuntur, « et hoc in tertio libro cum omni diligentia manifestavimus. » Nihil igitur hoc loco dicit, quod non antea dixerat. At cum omni diligentia uteretur, nihil de ætate Basilidis dixit, de qua nunc disputatur. Valentini quidem meminit inter hæreticos; Lini, Anacleti et Clementis inter episcopos: quibus omnibus et Valentinum et Basilidem valde posteriores agnoscimus. Nondum igitur probarunt viri doctissimi, neque probaturum quemquam puto, Valentinum adeo sero vixisse, aut in hæresin delapsam esse, ut ejus errores necessario fuerint S. Ignatio a. l. martyrium festinanti penitus incogniti.

Tandem, uti spero, argumento a Valentini Sige deducto abunde responsum est. Quatuor enim assertiones attuli, omnes, ut mihi videtur, certæ et exploratæ veritatis. Ita tamen comparatæ sunt, ut si vel una earum versa sit, ea unica omnem argumenti adversariorum vim elidat.

CAPUT VIII.

Ad quatuor ultima pro violatione temporis argumenta respondetur. Auctor epistolarum de Constantini Christianismo nihil suspicatus. Leopardi vox antiquitatem epistolæ ad Romanos haud imminuit. Fagmenta Dallæi de certi cujusdam ordinis militum appellatione. Leopardi vocem ante Constantini ævum in usu fuisse adversus Bochartum ostenditur. Receptio penitentium novitatem epistolarum non probat. De Albaspinæi sententiæ disputatur. Onesimum, quem Ignatius Epheso præfuisse ait, mortuum fuisse sub tempore martyrii Ignatiani perperam assertur. Variæ quorundam de Onesimo sententiæ id non evincunt.

Hactenus de hæreticis et hæresibus observata: sed capite decimo tertio multa alia coacervat, quæ præter temporum fidem ficta esse putat; quorum plurima vel fictorem vel interpolatorem feriunt; qualia sunt quæ de Anacleto, de Nicolaitis, de Cæsare, de ordinibus ecclesiasticis, de virginum collegiis, de Quadragesima, de S. Joanne scribit. Quatuor tamen esse video, quæ auctorem ipsum ferire

videantur, de principibus, de leopardis, de poenitentibus atque de Onesimo.

Primo, scripsit auctor epistolæ ad Smyrnæos: «Et super cœlestia, et gloria angelorum, et principes visibiles et invisibiles si non credant in sanguinem Christi, et illis iudicium erit.» Obiter quidem hunc locum tangit vir doctissimus, et verba satis mira esse putat; quod ad principes visibiles atinet, vult hunc scriptorem ideo fortasse ea dixisse, «quod ejus ævo aliqua jam erat de Constantii vel Constantini ejus filii vel Christianismo vel ad Christianismum propensione sparsa fama.» Quam obscura hæc conjectura, quam dubia, quam incerta! Vel aliquid audivit de Constantii Christianismo, vel Constantini, vel saltem propensione. Constantius non est augustus factus ante annum 304, et quidem in Gallia; Constantinus non est Cæsar creatus ante annum 306, et quidem in Britannia. Græcus itaque hic scriptor, si ad eorum aliquem tanquam principem respexit, ante hæc tempora scribere non potuit. At ipse Dallæus forte scriptas has epistolas ait labente tertio sæculo, Blondellus incunte, Salmasius et Albertinus secundi med. o. Nullo illi de principe Christiano auctorem epistolarum somniasse crediderunt; multo minus nos Dallæo credimus, qui tot testimonia pro his epistolis ante quartum sæculum protulimus. Sed nihil scriptor noster, quisquis est, de imperatoribus Christianis proprie dixit; *ἄρχοντας* tantum nominavit, qui sunt quilibet magistratus; movit ne quem locus, sive dignitas inest (nam et *ἄρχοντας* vocabant ecclesiasticos præpositos vetustissimi scriptores, «*ἄρχοντας* dicuntur principes et magistratus,» inquit Tertullianus), cum nec angeli nec homines superiores sine fide in Christum salutem consequi possint. Quæ doctrina cuivis tempori æque convenit, sive principes Christiani sint, sive non; nihil ergo hic temporum fidem pulsant, et suaviter riderent Salmasius, Blondellus et Albertinus, si hæc cuiquam negotium facessere intelligerent.

Secundo, auctor epistolæ ad Romanos cum se dixisset alligatum decem leopardis, diligenter docet quid hoc sit. «Vinctus, inquit, decem leopardis, quod est militaris ordo.» Hoc autem, judicæ Dallæo, ab Ignatii ævo alienum interpretamentum est. Sed a cujus, quæso, ætate alienum est, se ipsum et verba sua interpretari? nonne quolibet tempore hoc æque liceat? Dicit sanctissimus martyr, exemplo S. Pauli, se cum bestiis pugnare, eas ob feritatem leopardos vocat; se ipsum deum interpretatur; eos, scilicet, quos bestias, quos leopardos appellat, milites esse ait, quorum custodiæ traditus est. Quidni hic idem faceret, quod sæpe alibi facit? Jubet Trallesios *ἄλλοτριὰς βοτάνης ἀπέχεσθαι*, addit explicationem, *ἧ τις ἐστὶν ἀίρεσις*. De Docetis locutus, et *ὁ ὡσπερ τινὲς ἄθεοι ὄντες*, subjungit, *τοῦτ' ἐστὶν ἄπιστοι*. Quidni quispiam tam sub imperio Trajani, quam quavis alia ætate, ita loqueretur? Nempè, «veritus est scriptor, ne Romani quid es-

sent illi leopardi a quibus ligatum se duci scribit, non intelligerent: quod Ignatius non esset veritus.» Quare autem Ignatius vereri non potuit, si alius quisquam potuerit? Quare non ille cavendum putaret, ne sua verba a Romanis haud recte intelligerentur? Ligatum se decem leopardis dixerat; id autem solebat sæpe fieri cum bestiarum jamjam morituri essent, uti Saturnus in ursum substrictus est, et apro subligatus, ut in S. Perpetuæ Passione legimus. Cum igitur scripsisset S. Ignatius se decem leopardis jam illigatum esse, (pardi autem erant inter *θηρας αἰμοδόρους* et *ἀνθρωποδόρους*, quibus bestiarum objici solebant, ut apud veteres legimus) non incommode monere potuit, eos non esse bestias ipsum statim devoraturas, sed milites ad urbem Romam ducturos. Verum aliud eum suspicatum esse novit Dallæus. Nam «Ignatii ævo omnibus, præsertim civibus Romanis, nota erat et familiaris illa militum certi cujusdam ordinis appellatio vulgaris.» Itane vero? an leopardus est militis certi cujusdam ordinis appellatio? an ea omnibus Ignatii ævo nota et familiaris fuit? Profecto hæc observatio aut ex præclara antiquitatis cognitione proficiscitur, aut egregium commentum est. Unde, quo auctore, hæc nos docet? Neminem laudat; nullius testimonium profert. Ego certe eam leopardi significationem nondum invenio. Sub Trajano scripsere Tacitus, Plinius secundus, Florus; sub Trajano et Adriano vixit Suetonius. Iisdem temporibus Græce scripserunt Plutarchus, Arrianus, Ælianus, omnes rerum Romanarum satis periti, rei militaris maxime. An ex illis quisquam perdidit hanc militum certi cujusdam ordinis appellationem fuisse suo ævo familiarem? non credo. Sed «res et rei nomen in usu esse desiit ante ducentesimum post Ignatii mortem annum!» Jam igitur certus ille militum ordo evanuerat, et cum ipso ordine nomen etiam extinctum fuit? Quis hæc nobis tradidit? quis militiæ Romanæ reformator fuit? quis ordinem extirpavit, nomen obliteravit? Quomodo illud in usu desierit, quod in usu nunquam fuit, nondum video. Sed hæc certissima sunt, neque a quopiam neganda: nam «Ignatii simulator Leopardorum quidem nomen ad antiquitatis speciem retinuit, sed ne ob obscuritatem lectores turbaret, etiam interpretandum putavit, ac se ita nimia diligentia ipse prodidit.» Proh stultam simulatoris calliditatem! proh fatuam astutiam! qui suo indicio quasi sores hodie perit, quod acumen Dallæani ingenii prævidere non potuerit: imo vero Censoris commentum lepidum, et inanem conjecturam, qui ut martyrem faceret impostorem, post tot sæcula tot antiquitatis larvas et figmenta excogitavit.

Illud vero admiratione dignum est, edidisse hæc Dallæum triennio postquam Samuelis Bochardii Hierozoicon prodiiit, quod ipse in Epistola dediticaria «doctum, Deus bone, et laboriosum opus» appellat. Ille enim, ut impostorem quarto sæculo scripsisse probaret, et quidem ex hoc ipso loco, alio plane atque contrario usus est argumento, Hierozoici

parte 1, lib. III, cap. 8: « Leopardi vox, inquit, serius usurpari cœpit, nempe Constantini ævo. Proinde Ignatii ad Romanos epistola quam circumferunt, eo demum sæculo fuisse scriptam vel ex hoc argumento colligas, quod leopardorum diserte meminit. » Argumenti consequentia manifesta est. Si enim leopardi vox sub Constantino usurpari cœpit, adeoque ante Constantinum usurpata non est; quicunque eam vocem usurpavit, vel sub Constantino, vel post eum scripsit. Post Constantinum scribere non potuit auctor epistolæ ad Romanos: excerpta enim ejus epistolæ, in quibus Leopardi vox habetur, in *Ecclesiastica Eusebii Historia* exstant, quæ sub Constantino edita est. Vult igitur Bochartus sub Constantino primum inventam esse vocem Leopardi; Romanos scriptores eam primo usurpasse; Græcos eam vocem a Romanis postea mutuatos esse; simulatorem Ignatii inter Græcos scriptores et primum et solum eandem arripuisse, et Ignatio supposuisse, atque hanc epistolam emisisse, antequam *Historiæ* librum tertium conderet Eusebius. O miras temporis angustias, quibus miser impostor includitur! O bardum et stupidum Eusebium, qui cum diu ante Leopardi vocabulum natus esset, fictitiis litterarum mercibus tam facile, tam fœde deceptus est!

Sed videamus quomodo probet cl. Bochartus, eam vocem Constantini ævo cœpisse usurpari. « Cum enim, inquit, tribus sæculis post Christum natum in Romanis scriptoribus nusquam reperiatur, quarto et exinde passim occurrit. » Hæc ex observatione Gesneri. Verum an ante tempora Trajani in usu fuerit ea vox, ad nos non pertinet; quamvis mihi dubium non sit quin diu ante usurpata sit, non minus quam Camelopardalis, aut Leocrocotta, de quibus agit Plinius. Quod ante quartum sæculum apud scriptores Romanos, quos legerat Bochartus, non reperiatur, minime probat in usu non fuisse; plures enim scriptores eorum temporum perierunt quam supersunt; aliqui fortasse exstant, quos ille non legit; aliqui, quos credidit post Constantinum scripsisse, forte ante eum scripserunt; aliqui qui sub eo meminerunt vocis Leopardi, significare potuerunt eam vocem ipsorum ætate longe antiquiorem fuisse. Non legit, opinor, Bochartus Passionem SS. Perpetuæ et Felicitatis primo in lucem ab Holstenio productam. In illa autem Passione nos legimus: « Itaque in commissione spectaculi revocatus leopardus expertus, etiam sub pulpito ab urso erat vexatus. Saturus autem nihil magis quam ursum abominabatur, sed uno morsu leopardi confici se jam præsumebat. » Et postea idem Saturus militem alloquitur: « Ecce prodeco illo, et ad unum morsum leopardi consumor. Et statim in fine spectaculi leopardus ejecto, de uno morsu tanto profusus est sanguine, ut populus revertenti illi secundi baptismatis testimonium reclamaverit. » Hæc autem Passio scripta est annis 100 ante imperium Constantini. Ælius Spartianus quidem sub Constantino scripsit, sed ita

A Leopardi vocem memorat, ut longe suis temporibus antiquiorem eam fuisse agnoscat. Hæc enim habet in Vita Antonini Getæ: « Familiare illi fuit has quæstiones grammaticis proponere, ut dicerent, singula animalia quomodo vocem emitterent, velut, agni balant, porcelli grununt, palumbes minuriunt, ursi sæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephantum barriunt, ranæ coaxant, equi hinnunt, asini rudunt, tauri mugiunt, casque de veteribus approbare, vel approbarent. » Spartianus itaque 100 ante Constantinum annis Getam a grammaticis quæsivisse ostendit, an leopardis conveniret rictare, et quinam ex veteribus eam vocem leopardis tribuissent. Satis igitur antiqua vox leopardus. B Glossarium vetus, sub Benedicti nomine editum, omnino videtur Constantini imperio haud paulo antiquius, in quo legimus: Leopardus, *πάρδαλις*. Pompeius Festus, « Bigenera dicuntur animalia ex diverso genere nata, ut leopardus ex leone et panthera. » Ipse autem Festus, a Charisio et Macrobio laudatus, si satis antiquus non sit; certe Verrius Flaccus, cujus librorum Epitomen scripsit, Augusti ætate vixit; et qui hæc illius verba fuisse assereret, refelli non posset. Caute igitur hunc locum Festi prætermisit diligentissimus Bochartus, ubi ejus afferendi occasionem habuit maxime opportunam. Cum enim attulisset quæ veteres dixerunt « de lænarum cum pardo concubitu, unde novum monstrum editur, huic, inquit, designando conficta videtur leopardi vox; » sed nullo testimonio eam conjecturam firmat, cum ad manum esset hic Festi locus ad eam rem accommodatissimus. Quinetiam si vox leopardi conficta primum sit illi monstro designando, quod videtur Bocharto, ante Constantini ævum sine dubio conficta est; tunc enim pro quolibet pardo usurpata est, quod ille multis et quidem recte probat. Trita igitur illa sed catachrestica vocis usurpatione primæva et propria posterior sit necesse est. Si igitur a Romanis conficta ea vox sit, tunc primum imposita fuisse videtur, cum res ipsa illis nota fuit. Ut Tertullianus de pallio, « etsi Græcum magis, sed lingua jam penes Latium est; cum voce vestis intravit. » Non dubitandum est igitur quin vox ex prima rei ipsius cognitione manaverit. D Romani enim vel voces ipsas cum rebus accipiebant, vel rebus acceptis sua nomina indiderunt. « Camelus, inquit Varro, suo nomine in Latium venit, ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quod erat figura ut camelus, maculis ut panthera. » Vel igitur qui primum naturam illius monstri ex læna et pardo geniti Romanis tradiderunt, sub nomine leopardi illud describebant, ut Alexandrini camelopardalin; vel ex descriptione Romani nomen illud indiderunt, ut vesti, quam introduxerunt Græci, nomen pallii. Res autem ipsa, seu natura illius monstri sub Titi imperio Romanis fuit probe cognita. Plinius enim eam describit *Natural. hist.* lib. VIII, cap. 16. Sive igitur Romani, sive Græci primo illud nomen excogitarunt, dubium non est

quin ante Trajani tempora exstiterit, ut eo S. Ignatius in Syria versatus, unde Vopisco « leopardi centum Syriaci, » etiam de pardis uti potuerit. Neque etiam verum est, quod Bochartus putat, id vocabulum apud Græcum scriptorem nusquam alibi exstare. Apud enim S. Athanasium in Vita S. Antonii hæc lego: Καὶ ἦν ὁ τόπος εὐθύς πεπληρωμένος φαντασίας λέοντων, ἄρκτων, λεοπαρδάλων, ταύρων καὶ ὄφρων, ἀσπίδων καὶ σκορπίων καὶ λύκων. « Eratque idem locus subito refertus spectris leonum, ursarum, leopardorum, taurorum et serpentium, aspidum et scorpionum et luporum. » Satis igitur vetus est vox leopardi. Interim si Bocharto credimus, Dallæo credendum non est; si Dallæo fidem habeamus, Bocharto renuntiabimus; tam male inter illos in Ignatio expugnando convenit. Nos certe in hac re dum nenter alteri credit, jure optimo neutri credendum putamus.

Tertio, S. Ignatius in epistola ad Philadelphenses eos ad unitatem ecclesiasticam tanquam non sibi tantum sed et aliis utilem atque salutarem hortatur. « Quotquot enim Dei, inquit, sunt et Jesu Christi, isti cum episcopo sunt; et quotquot utique penitentes veniunt in unitatem Ecclesiæ, et isti Dei erunt. » Ac rursus post pauca: « Ubi divisio est et ira, Deus non habitat. Omnibus igitur penitentibus dimittit Deus, si peniteant in unitatem Dei et concilium episcopi. » Quid his verius, quid salutaris, quid antiquius? Sed « hoc de suscipiendis ad penitentiam lapsis decretum Montanistas et Novatianos aperte pulsat, diu post Ignatium exortos. » An hoc scribi non potuit ante Novatianos, aut etiam Montanistas? An nemo illud quod verum est enuntiare potest, antequam ab alio negetur? Hæretici aut schismatici semper hac ratione convicti sunt, quod eam veritatem negarent, quæ antea in Ecclesia prædicabatur. Hæc non minus Donatistas pulsant quam Montanistas; ea autem scripta fuisse adversarii fatentur ante Donatum, quidni et ante Montanum? Ad firmandum argumentum adducit auctoritatem Albaspinei, qui ob eandem causam canonem quemdam Clementinum negat esse apostolicum, et ante Cyprianum sanciri potuisse. Sed loquitur Albaspineus de penitentium, hoc est ipso interprete, adulterorum, sicariorum et idololatrarum receptione, de qua re in veteri Ecclesia diu disputatum est. Auctor vero epistolarum de hæreticis et schismaticis loquitur ad unitatem Ecclesiæ et concilium episcopi redeuntibus, quibus penitentibus receptio negata nunquam fuit, ut in priori parte ostensum est. Sed nec illud verum est, quod Albaspineus observat. Ante ætatem S. Cypriani etiam mœchi ad penitentiam admittebantur. Ita ipse testatur epistola 52: « Et quidam apud antecessores nostros quidem de episcopis in provincia nostra dandam pacem mœchis non putaverunt, et in totum penitentiam locum contra adulteria clause-

runt, ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat de Ecclesia separaretur. » Ab episcopis igitur Africanis per penitentiam recepti sunt mœchi ante ætatem Cypriani, adeoque ante Novatianos. Idque ab Ecclesia factum narrat Cyprianus; nullum igitur tunc temporis in Ecclesia Africana decretum exstitit de adulteris penitus a penitentia removendis. Neque mirum est aliquos tunc temporis etiam episcopos mœchos penitus excludendos putasse, cum sciamus Montanistarum erroribus plurimos in Africa, qui tamen in Ecclesia perstarent, implicitos fuisse. Sub Zephyrino concedunt decretum fuisse, ut admitterentur ad penitentiam mœchi; illud autem tanquam novum et inauditum, et priori Ecclesiæ sententiæ contrarium pronuntiant. Perperam omnino. Tertullianus ipse agnoscit sententiam illam pontificis Romani paulo antequam librum *De pudicitia*, jam extra Ecclesiam positus, scriberet, evulgatam fuisse. « Audio, inquit, etiam edictum esse propositum, et quidem peremptorium, pontifex, scilicet, maximus, quod est episcopus episcoporum, edicit: Ego et mœchiæ et fornicationis delicta penitentia functis dimitto. » Sed eandem etiam Ecclesiæ catholicæ sententiam fuisse, antequam Zephyrini decretum prodiret, libere fatetur his verbis: « Erit igitur et hic adversus Psychicos titulus, adversus mœx quoque sententiæ retro penes illos societatem, quo magis hoc mihi in notam levitatis objectent. » Psychici, hoc est catholici, et cum catholicis Tertullianus ipse, ante decretum Zephyrini idem docuerunt. Nihil igitur hic novum aut inauditum in Ecclesiam invectum est, ut putat Albaspineus. Diu ante Zephyrinum Dionysius Corinthiorum episcopus, Soteri Romano synchronus, omnes per penitentiam, ne mœchis quidem aut quovis alio gravissimo crimine oneratis exceptis, suscipiendos esse docuit. Nam in epistola ad Amastrianos, teste Euseb. lib. iv, cap. 23: Πολλὰ περὶ γάμου καὶ ἀγγελίας τοῖς αὐτοῖς παραινέει· καὶ τοὺς ἐξ οἴας δ' οὖν ἀποπτύσεως ἢ πλημμελείας, εἴτε μὴν αἰρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας δεξιούσθαι προστάττει. « Multa quoque de nuptiis et de castitate eis præcipit; et cunctos qui a quovis lapsu sive delicto, sive etiam ab hæretico errore revertuntur, benigne suscipi jubet. » En vetus πρόσταγμα, seu mandatum episcopale, de recipiendis lapsis, mœchis, hæreticis aliisque per penitentiam conversis. Neque vero dubito quin hujus generis peccatum fuerit illud Valentis, de quo S. Polycarpus epistola ad Philippenses: « Nimis contristatus sum pro Valente, qui presbyter factus est aliquando apud vos, quod sic ignoret is locum qui datus est ei. Moneo itaque vos ut abstineteis ab omni avaritia (πλεονεξίας, ut recte Hammondus) et sitis casti et veraces. » De hoc autem Valente ita postea loquitur: « Valde ergo, fratres, contristor pro illo et conjuge ejus: quibus det Deus penitentiam veram. Sobrii ergo estote et vos in hoc; et non sicut inimicos

tales existimetis, sed sicut passibilia membra et errantia eos revocate, ut omnium vestrum corpus salvetis. Hoc enim agentes, vos ipsos ædificatis. » Etiam juvenis ille apud Clementem Alexandrinum, in homilia *De divite*, sub Originem nomine edita, qui sicarius, imo *μαιφόνος* fuerat, restitutus est Ecclesiæ per pœnitentiam ab ipso S. Joanne. Et Apostolus ipse nobis describitur quasi *διδούς μέγα παράδειγμα μετανοίας ἀληθινῆς*, « dans magnum sinceræ pœnitentiæ exemplum, » ut legitur apud Eusebium lib. III, cap. 23. Quod exemplum Clemens fusius tractans, et tandem perorans ait: Ὁ γὰρ ἐνταῦθα τὸν ἄγγελον τῆς μετανοίας προτέμενος, οὐ μετανοήσει τότε ἦν ἡλικα ἂν καταλιπῆ τὸ σῶμα, οὐδὲ κατασχυνθήσεται τὸν Σωτῆρα προσιώντα μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ στρατείας ἰδὼν, οὐ δέδιε τὸ πῦρ. « Nam qui modo suscipit angelum pœnitentiæ, eum tunc non pœnitebit cum de corpore decedit, nec Salvatorem videns advenientem cum gloria sua et exercitu feret ignominiam, neque ignem timebit. » Ubi ad *Περμα Pastorem* aperte alludit, et ostendit nihil in Ecclesia tunc temporis definitum fuisse de majorum criminum reis a beneficio pœnitentiæ ecclesiasticæ penitus excludendis. Certe verba Ignatii, si generaliter acciperentur, satis ætati martyris convenirent; si potius de hæreticis intelligantur, cuius ætati conveniunt.

Quarto, Ignatius epistola ad Ephesios: « Plurimum enim multitudinem vestram in nomine Dei suscepi in Onesimo, qui in charitate inenarrabili est, vester autem in carne episcopus. Temporum seriem turbat, inquit vir doctissimus, et loquitur de homine velut vivente qui jam pridem erat mortuus. » Sed unde constat eum Onesimum fuisse mortuum, de quo auctor epistolæ tanquam vivente, et Ephesi episcopo tunc cum scriberet, loquitur? De Ignatio nostro Eusebius: *Μίαν μὲν ἐπιστολήν τῇ κατὰ Ἐφεσον Ἐκκλησίᾳ γράφει, ποιμένος αὐτῆς μνημονεύων Ὀνησίμου.* « Unam quidem epistolam scripsit ad Ecclesiam Ephesiorum, Onesimi ipsorum pastoris mentionem faciens. » Ille igitur qui antiqua Ecclesiæ monumenta tam assidue rimatus est, qui, tot veterum episcoporum catalogos tam diligenter collegit, de morte Onesimi Ephesiorum episcopi ne minimum quidem suspicatur. Unde igitur novit Dallæus Onesimum illum, cujus mentio in hac epistola facta est, cum Smyrnæ esset Ignatius, in vivis non fuisse? Hoc unico argumento fretus, et epistolæ, quam fatetur ante ætatem Eusebii scriptam, et Eusebii ipsius auctoritatem eludere se posse sperat. Observat ex Usserio, Græcorum Menæa et Symeonem Metaphrastem non agnoscere Onesimum martyrem fuisse Ephesi episcopum, *Constitutionum apostolicarum* scriptorem affirmare cum Berææ episcopum fuisse, Dorotheum et Hippolytum asserere Gaium, Timothei in episcopatu successorem fuisse. Nicephorum denique tradere Onesimum sub Domitiano obiisse. Ex his auctoribus plane ridiculum epistolarum auctorem pronun-

tiat. Qua ratione, nullus video. An quia Menæa et Metaphrastes Onesimum quemdam martyrem describunt, non tamen dicunt eum fuisse Ephesi episcopum: an quia Constitutionum consarcinator refert Onesimum Berææ episcopum fuisse: an quia Dorotheus et Hippolytus tradunt Gaium Timotheo Ephesi successisse; an quia Nicephorus docet Onesimum sub Domitiano obiisse; ideo nullus Onesimus Epheso præesse potuit sub undecimo anno Trajani? An horum quispiam, aut hi omnes aliquid tradunt quod id evincat? Demus Onesimum martyrem Ephesi non fuisse, sed Berææ; demus Gaium successisse Timotheo; concedamus Onesimum istum, quem nec illi; nec Nicephorus episcopum Ephesi nominat, sub Domitiano obiisse: an his omnibus concessis, verum esse non potest Onesimum quemdam Gaii successorem Epheso præfuisse cum Ignatii ad martyrium tractus est? Nonne Nicephorus ipse Onesimum quemdam nominat, qui post sanctum Andream, et Stachyn, episcopus Byzantii fuit, cui successit Polycarpus? Non hæc auctorem epistolæ ridiculum faciunt: quem omnino non tangunt; sed potius Dallæus Usserium ridiculum reddere conatur, dum modestiam ejus laudat, qui tanta cum diligentia hæc testimonia coacervavit, quæ ipsius causam jugularent. Sed satis adhuc a Græcis scriptoribus tuta illa est, qui Onesimum S. Pauli discipulum Ephesi episcopum fuisse non tradiderunt. Ad Latinos igitur confugit Dallæus, asseritque Bedam, Adonem, Notkerum, aliosque affirmare magno omnes consensu, istum ab Ignatio epistolico memoratum Onesimum Pauli discipulum fuisse. Ego vero talem consensum non reperio. Beda nihil habet de Ignatii Onesimo, nihil Martyrologium Romanum; apud Usuardum non exstabat ea narratio, sed a Joanne Molano inserta est, alio caractere et præmissa littera A, per quæ lector facillime advertat ea Usuardi non esse, sed Adonis, ut Molanus ipse in præfatione monuit. Jam vero Ado, qui Onesimum S. Pauli Ignatianum facit, non narrat eum sub Domitiano obiisse: Nicephorus nuperus scriptor, Onesimum sub Domitiano martyrem facit, episcopum Ephesi fuisse non narrat. Cumque eum solus ille referat ea tempestate martyrium subiisse, non immerito illi fidem denegat Baronius, præsertim si de episcopo Ephesino intelligatur. Nam si ille episcopus Berææ fuit, non autem Ephesi, ut alii Nicephoro antiquiores voluere, ad nos non pertinet. Quis enim non videt Onesimo S. Pauli, episcopo Berææ, temporibus Domitiani defuncto, Onesimum alium post Timotheum et Gaium Epheso præesse potuisse sub imperio Trajani? Quoniam autem Dallæus notat, Baronium Nicephoro errorem tribuere, « non alia quam harum epistolarum auctoritate, » quæ adhuc in controversiam veniunt; et tamen fatetur, « Si Ignatii vere certoque essent (quod mihi quidem et verum et certum videtur) earum potius quam Nicephori esse sequendam fidem; » videamus si non aliunde absurdum esse videatur Onesimum Ephesi

episcopum sub Domitiano martyrium subiisse? Qui Onesimum Ephesi episcopum fuisse docent, eum vel Gaio, vel Timotheo successisse volunt: Timotheum certe primum Ephesinæ Ecclesiæ episcopum agnoscit Eusebius; idem testantur Acta concilii Chalcedoniensis, et vetus martyrium S. Timothei, apud Photium, cod. 254: Ὅτι πρῶτον Τιμόθεον ἡ παροῦσα συγγραφή φησιν Ἐφέσου ἐπισκοπῆσαι. « Notandum quod præsens scriptum referat Timotheum primum Ephesi episcopum fuisse. » Jam vero Timotheum ipse Nicephorus tradit sub Vespasiano martyrio coronatum fuisse: idem testatur ejusdem martyrium in Bibliotheca Photii. Persecutio autem secunda sub Domitiano extremis illius imperatoris temporibus excitata est. Eusebius ad annum ejus 14: « Secundus post Neronem Domitianus Christianos persequitur. » Quem locum respiciens Hieronymus in Catalogo, de S. Joanne: « Quarto decimo igitur anno, inquit, secundam post Neronem persecutionem, movente Domitiano, in Patmon insulam relegatus scripsit Apocalypsin. » Sub hac persecutione obdormivisse Timotheum credendum est; brevis autem ea fuit, teste Tertulliano in Apologetico: « Tentaverat et Domitianus portio Neronis de crudelitate; sed qua et homo, facile cœptum repressit, restitutis etiam quos relegaverat; » quod et apud Eusebium Hegesippus testatur. Jam quis credet Onesimum, qui si forte in Ephesina Ecclesia vel ipsi Timotheo, vel ejus successori Gaio episcopum suffectus est, sub eadem persecutione passum fuisse, et non potius ad undecimum Trajani annum perdurasse? Nam quod Dallæus ex ordine temporum evincere conatur, nihili est. Non enim 100 aut 90 annorum eum fuisse, cum moreretur, inde conficitur. Putat ille Paulum ad Philemonem scripsisse anno Domini 56. Sed S. Paulus Romæ, et cum jam diu in vinculis fuisset, ad Philemonem scripsit, ut ex ipsa Epistola constat, et Hieronymus et Theodoretus demonstrant. At Romam ante annum Domini vulgarem 64 vidisse S. Paulum nemo probabit. Ab anno autem 65 ad annum 107, quo scripsisse Ignatium dicimus, anni tantum sunt 42. Ponamus igitur Onesimum 26 annorum fuisse, cum eum ad fidem Christianam convertit S. Paulus; nondum septuagenarius fuisset, cum S. Ignatius Smyrnæ consisteret. Sive igitur duo fuerint Onesimi ætate S. Ignatii, unus Berææ, alter Ephesi episcopus, sive unus tantum isque Ephesinus, nihil hactenus dictum est quod ullo modo probet, nullum Onesimum Epheso præfuisse, cum Ignatius ad martyrium traheretur.

Cum igitur omnia ad examen vocata sint, quæ temporum fidem pulsare videbantur, nihil novi in his epistolis repertum est; omnia potius Ignatiano ævo apprimè consona apparent.

CAPUT IX.

Aliena a virtutibus S. Ignatii dispunguntur. Nulla in epistolis ejus hæresis reperitur. Nulla irre-

æo Luc. I, 35.

rentia erga SS. Litteras. Apocrypha sæpe a vetustissimis scriptoribus citantur. Cassauboni duplex responsio affertur, et utraque pluribus stabilitur. Epistola S. Ignatii ad Romanos ab objectionibus Dallæi vindicatur. Fortitudo, constantia et magnanimitas martyrum defenduntur; plurimisque Patrum sententiis, et heroum Christianorum exemplis explicantur; quorum factis consona Ignatii verba ostenduntur.

Proxima argumentorum congeries ex iis conflata et consarcinata est, quæ personæ cui epistolæ tribuuntur vel moribus, vel dignitate, vel ingenio, vel pietate aliena sunt, aut potius iniquis rerum æstimatoribus videntur. Sed ea plerumque adducit quæ vel ab interpolatore genuinarum, vel a fictore reliquarum epistolarum scripta sunt; quorum mores, dignitatem, ingenium, pietatem nostri non defendunt. In B toto capite 14 nihil aliud ex Ignatio nostro attulit, nisi illud recoctum: « Sine episcopo, presbyteris et diaconis Ecclesiam non vocari; » quod neque moribus, neque dignitati, nec ingenio, nec pietati martyris repugnat, et cui antea responsum dedimus. Caput 15, quantum quantum est de festis, de sabbato, de jejuniis tractans, ex spuris totum conflatum est, et Ignatium nostrum non tangit.

Capite 16, multa quasi hæretica producit, sed ex spuris etiam; e nostro unum tantum locum proferit, qui ei « non satis sanus » videtur; scilicet Christum fuisse Ἰῶν Θεοῦ κατὰ θέλημα καὶ δύναμιν Θεοῦ, « Filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei. » Hæccine autem ut inter hæretica recensentur, quæ a B. Theodoro pro catholica Ecclesiæ sententia contra hæreticos proferuntur? Apud illum quidem legimus θεότητα, in nostro autem codice θέλημα, ut et in Usseriano interprete « voluntatem. » Variam hic lectionem esse et quidem valde antiquam quis non videt? Quid in suo codice viderit interpolator, an θεότητα, an θέλημα legerit, scire nos noluit, adeo omnia immutavit. Utcumque sit, si Theodoretii lectionem sequamur, et θεότητα auctorem epistolæ scripsisse putemus, cadit objectio Dallæana quæ in voce θέλημα fundatur; « durum enim et vix ferendum, ait, Filium esse a Patre ab æterno per voluntatem et potentiam Patris; » si legamus θέλημα, etiam sic eadem objectio ruit; non enim nostrum loqui de æterna generatione Filii constat, sed de incarnatione potius, ut et antecedentia et consequentia demonstrant; unde interpolator ad divinam naturam hæc trahens, verborum ordinem mutare coactus est. Sic autem nos legimus: Ἀληθῶς ὄντα ἐκ γένους Δαβὶδ κατὰ σάρκα, Ἰῶν Θεοῦ κατὰ θέλημα καὶ δύναμιν Θεοῦ γεγεννημένον ἀληθῶς ἐκ Παρθένου. Usserianus interpres: « Vere existentem de genere David secundum carnem, Filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei genitum vere ex Virgine, » omnino quasi respexerit illa verba angeli apud evangelistam: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei* 33.

Incarnationem autem Christi factam per voluntatem et potentiam Dei nemo negat. « Ex Dei voluntate Verbum caro factum est, » inquit Tertullianus, *De carne Christi*, cap. 19. Imo vero si quis de æterna generatione Filii, quod necesse non est, hæc accipere voluerit, quare hoc in Ignatio martyre non ferendum, quod in aliis ferimus? ut in Justino martyre, cum de Deo Verbo loquitur, *Dial. cum Tryphone*: « Ex τοῦ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς θελήσει γεγενῆσθαι, » eo quod ex Patris volitione natus est, » qui ad eundem locum postea respiciens, ait: Καὶ ἐν τοῖς προεξημένοις διὰ βραχέων τὸν Λόγον ἐξήτασα, εἰπὼν τὴν δύναμιν ταύτην γεγενῆσθαι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς δυνάμει καὶ βουλῇ αὐτοῦ. Clementem Alexandrinum ferimus qui Verbum vocavit τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. In Tertulliano ista ferimus: « Quis Deus in ea natus? Sermo et Spiritus, qui cum Sermone de Patris voluntate natus est. » Ferimus in Synesio: Ὁδύνα Πατρὸς, γόνιμον βουλήν, et, Ἐπὶ παιδὶ χυθεῖς, Ἰστατι σοφῶ, id est, ut Hesychius interpretatur, βουλῆμι, θελήσει. Quidni igitur in Ignatio ferendum Ἰδὸν κατὰ θέλημα? si lectionem Theodoretii recipere nolumus, nec de incarnatione eum loqui sinamus, quorum utrumvis omnem difficultatem tollit.

Capite 17 desiderat vir doctissimus in auctore epistolarum eam reverentiam quæ divinis libris debetur; non quod ullam S. Scripturæ partem irreverenter tractet, sed quod « ex apocryphis quædam furetur, eaque pro veris et indubitatis ponat. » Irreverentiæ exempla duo ex spuris, unum ex nostro proponit ex epistola ad Smyrnæos: « Et quando ad eos qui circa Petrum venit, ait ipsis: Apprehendite, palpate me, et videte, ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον. » Protulerunt hæc verba Ignatii Eusebius, Hieronymus, Theodoretus; nullam tamen in ullo erga S. litteras irreverentiam notarunt, nihil in iis verbis sanctissimo martyre indignum suspicari sunt; nos eorum iudicium sequimur. Imo locus S. Hieronymi maxime notandus, qui Evangelium hoc et S. Ignatium, simul quasi testes laudat lib. III *adversus Pelagianos*: « In Evangelio juxta Hebræos, quod Chaldaico quidem Syroque sermone, sed Hebraicis litteris scriptum est, quo utuntur usque hodie Nazareni, secundum apostolos, sive ut plerique autumant, juxta Mathæum, quod et in Cæsariensi habetur Bibliotheca, narrat historia, » etc. Ignatius, vir apostolicus et martyr, scribit audacter: « Elegit Dominus apostolos qui super omnes homines peccatores erant. » Quibus testimoniis si non uteris ad auctoritatem, utere saltem ad antiquitatem, quid omnes ecclesiastici viri senserint. » Sed illis multo oculatior est Dallæus. Habuit enim hæc verba ex Evangelio Hebræo, quod apocryphum est. Fortasse; sed hoc ipsum habet Dallæus a S. Hieronymo, et quod Ignatius ista ex Evangelio Hebræo hauserit, et quod illud Evangelium sit apocryphum; qui tamen cum utrumque verum putaret, simul etiam hanc epistolam ipsi Ignatio tribuere non verebatur.

A Sed moderni scriptores SS. Patribus, si Dallæo ita videatur, sapientiores sunt; certe Isaacus Casaubonus, et nostræ professionis, et summi apud omnes eruditos nominis criticus, cum hæc omnia optime novisset, sic tamen Ignatium defendit: « Nec mirum est virum Dei Ignatium citare obiter scriptum apocryphum, rejiculum et reprobum. Nam quot libros ejusdem farinae laudat Clemens Alexandrinus? Verissimum nempe est tempore opus fuisse, ut Ecclesiæ auctoritate rejicerentur multi libri, qui primis sæculis auctoritatis saltem ancipitis fuerant. » Observat ipse Blondellus non tunc repertum esse quemquam, qui cavenda omnia apocrypha, et grandis esse prudentiæ meminisset, aurum in luto quærere: quod postea fecit Hieronymus. Sed et diu ante Clementem Alexandrinum alii id fecerunt. Narrat enim Eusebius Papiam, ut ejus testimonia pro diversis S. Scripturæ libris, ut solet, adducit, aliam quoque exposuisse historiam de muliere, quæ multorum criminum coram Domino accusata est, ἣν τὸ καθ' Ἑβραίους Εὐαγγέλιον περιέχει, « quam Evangelium secundum Hebræos continet. » Excipit Dallæus, Papiam virum fuisse mediocri ingenio, Eusebii iudicio. Si quid autem Eusebii iudicium adversus Papiam valet, quare pro Ignatio nihil valeret? cum de Papiæ scriptis judicat Eusebius, ejus sententiam amplectitur vir doctissimus; cum de epistolis S. Ignatii sententiam fert, errare, labi, decipi eum libere pronuntiat. Quænam erit auctoritas iudicii ejus in Papiam, qui tam turpiter lapsus, tam deceptus esse dicitur in Ignatio? Utcunque sit, non ideo mediocri ingenii aut Papiam, aut quemvis alium dixit Eusebius, quod testimoniis librorum apocryphorum uteretur: quemadmodum nec S. Ignatium minoris fecit, quod verba hæc quasi a Domino dicta protulerit, cum ipse unde sumpta essent plane ignoraverit. Excipit secundo sciri non posse, an eadem historia apud nostros evangelistas exstet. Præclara vero observatio Eusebii, si dubitari posset, an ea historia, quam tetigit Papias, in nostris evangelistis exstiterit? Quorsum, quæso, in Evangelio secundum Hebræos inveniri diceret, si in nostris apparuisset? præsertim eo loco, quo testimonia Papiæ pro nostris libris adducit? Quis nescit in more positum esse Eusebio, ubi de veteribus scriptoribus agit, quos libros canonicos citant, quos item apocryphos, recitare? Neque, opinor, unquam illi in mentem venit, ut ea loca memoraret, quæ tum in canonicis, tum in apocryphis legerentur. In nostris quidem nunc habetur mulier accusata adulterii; sed illa de qua scripsit Papias, erat ἐπὶ πολλαῖς ἀμαρταιῖς διαβληθεῖσα « multorum criminum accusata, » et quid præterea de ea muliere aut a Papias, aut in Evangelio secundum Hebræos scriptum est, prorsus ignoratur. Grotius quidem Historiam in S. Joanne repertam in Nazærenorum Hebræo fuisse, satis ex Hieronymo constare asserit; sed ex quo Hieronymi libro ista hauserit, ego

notandum didici. Neque vero quærendum est quo modo usus est Papias, postquam id sciri non potest; simpliciter observat Eusebius, illum hoc Evangelio semel usum esse, ut Hegesippum sæpius aliqua protulisse ex τοῦ καθ' Ἑβραίου Εὐαγγελίου, lib. iv, c. 22. Sed si Papias Ignatio junior sit et ingenii imbecillioris, Clemens Romanus et Ignatio antiquior et magni semper habitus, non semel peregrina advocat, quæ unde sumpta sunt nos non minus nescimus, quam Eusebius unde illud Ignatianum manaverit ignoravit. Nam unde, quæso, illa verba Moysis sumpta sunt: Ἐγὼ δὲ εἶμι ἀτμὶς ἀπὸ κύθρας (ut ms., non χύτρας). Ex Hebraico-codice hæc alicubi erui posse, docte probat Fellus noster; sed Moysæ ea verba usurpasse in S. Scriptura non legitur. Unde etiam illa: Γέγραπται γάρ· Κολλάσθε τοῖς ἀγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἀγιασθήσονται. « Scriptum est enim: Adhærete sanctis, quia qui illis adhærent sanctificabuntur? » Nam quæ sequuntur: Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει: Μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθώως ἔση (καὶ μετ' ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔση, ut habet codex ms.), καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. « Et rursus in alio loco ait: Cum viro innocente innocens eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris, » totidem verbis in psalmo xvii leguntur. Unde vero et illa: Πόρρω γενέσθω ἀφ' ἡμῶν ἡ Γραφή αὐτῆ ἔπου λέγει· Ταλαίπωροί εἰσιν οἱ διψυχοὶ οἱ διατάζοντες τὴν ψυχὴν, οἱ λέγοντες, Ταῦτα ἤκουσαμεν ἀπὸ (ms. ἐπὶ) τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγραμάμεν, καὶ οὐδὲν ἡμῖν τούτων συμβέβηκεν. « Longe a nobis abiit Scriptura illa, ubi dicit: Miseri sunt qui animo duplici sunt et Inconstanti, qui dicunt: Hæc ætate patrum nostrorum audivimus, et ecce consenuimus, et nihil horum nobis accidit? » In secunda Clementis epistola hæc ad προφητικὸν λόγον referuntur, et ex occasione vocis ταλαίπωροὶ præcedentis adducuntur, ut in priori ex præcedente monito, μὴ διψυχῶμεν. Et si primam epistolam ex secunda interpretari liceat, etiam verba sequentia Clementis non erunt, sed ex eodem auctore desumpta. Ὁ ἀνόητος, συμβάλλετε ἑαυτοῦς ξύλω, λάβετε ἀμπέλον· πρῶτον μὲν φυλλοβόσει, εἶτα βλαστὸς γίνεται, εἶτα φύλλον, εἶτα ἄνθος, καὶ μετὰ ταῦτα ἄμραξ, εἶτα σταφυλὴ παρεστηκυῖα. « O fatui, comparate vos arbori, vitim sumite; primum quidem defrondescit, germen postea pullulat, folium deinde, tum flos, et post hæc uva acerba, denum uva matura. » Nam in epistola secunda hæc illis subduntur: Οὕτω καὶ ὁ λαὸς μου ἀκαταστασίας καὶ θλίψεις ἔσχεν, ἔπειτα ἀπολήψεται τὰ ἀγαθὰ. « Ita etiam populus meus seditiones et afflictiones habuit, postea recipiet ea quæ bona sunt. » Quæ cum tanquam ex propheta adduxisset, suos statim verbis suis alloquitur: Ὡστε, ἀδελφοί μου, μὴ διψυχῶμεν. « Quare, fratres mei, ne animi duplicis simus. » Uicunque se res habeat, non nos primi hæc notavimus; Photias ipse aliqua hujusmodi observavit codice 126, de secunda enim epistola

A agens ait: Πλὴν ὅτι ῥητά τινα ὡς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ξενίζοντα παρεισάγει· ὧν οὐδ' ἡ περὶ τὰ ἐξήλλακτο παντελῶς. «Etsi dicta quædam peregrina, velut e sancta Scriptura subinducit: quibus ne prima quidem epistola penitus vacat.» Photius itaque observabat nonnulla peregrina, sive apocrypha, sub sacrarum litterarum nomine in ea Clementis epistola, quam ipse alibi ἀξιώλογον appellaverat, et publice læctam agnoverat, contineri. Ac temerarium plane et periculosum esse de antiquitate aut veritate scripti alicujus ex apocryphorum citatione dubitare, ostendunt illa Hieronymi in Catalogo: «Judas, frater Jacobi, parvum quidem, quæ de septem catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Henoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, a plerisque rejicitur. Tamen auctoritatem vetustate jam et usu meruit, et inter sanctas Scripturas computatur.»

Præterea iterum observandum est, quod de hæc re scripsit Isaacus Casaubonus: «Quinetiam fortasse verius, non ex Evangelio Hebraico Ignatium illa verba descripsisse, verum traditionem allegasse non scriptam, quæ postea in litteras fuerit relata, et Hebraico Evangelio, quod Matthæo tribuebant, inserta.» Et hoc quidem multo mihi verisimilius videtur. Nam licet Hieronymus testimonium illud ex eo Evangelio petiit esse dixerit, tamen Eusebius unde illud habuerit nescire se professus est, cum tamen ipse Evangelium secundum Hebræos optime novisset. Et quidem recte. Nam illa verba non in eo tantum Evangelio reperiebantur, sed et in aliis libris, ut in illo, qui *Doctrina Petri* dicebatur. Origenes Περὶ ἀρχῶν lib. 1: «Si vero quis velit nobis proferre ex illo libello qui *Petri Doctrina* appellatur, ubi Salvator videtur ad discipulos dicere, quod non sit dæmonium incorporeum, primo respondendum est ei, quoniam ille liber inter libros ecclesiasticos non habetur.» Multa sane Christi dicta in ore vetustissimorum Christianorum fuerunt, quæ in Evangelii nostris non reperiuntur, neque in aliis ullis fortasse unquam scripta sunt. Quale erat illud: Γίνεσθε δοκίμοι τραπεζίται, quod a multis veterum tanquam Christi mandatum, et quidem a S. Pauli admonitione distinctum, sæpe recitatur; ex nullo tamen apocrypho scripto citatur, nec tamen in nostris codicibus reperitur, nec a Patribus ex parabolis Christi collectum est, cum etiam hæretici illud usurparent, et quidem ante catholicos, ut constat ex Apelle apud Epiphanium. Apud Barnabam hæc leguntur: «Nihil enim proderit nobis omne tempus vitæ nostræ et fidei, si non modo [*lege odio*] iniquum et futuras tentationes habeamus. Sicut dicit Filius Dei: «*Resistamus omni iniquitati, et odio habeamus eam.*» Hæc autem a Christo dicta alibi non legimus. Idem hæc quasi a Domino dicta profert: Οὕτω, φησὶν, οἱ θέλοντές με ἰδεῖν καὶ ἀψασθαι μου τῆς βασιλείας, ἀποθνήσκουσιν καὶ παθόντες λαβεῖν με. «Sic, inquit, qui volunt me videre, et attingere regnum meum, debent compressi et multa passi accipere.» Grotius hæc

ipsam rationem affert pro Clementis epistolæ anti-
 quitate atque veritate, quod dicta quædam usurpat
 non scripta, sed ut memoria recenti per manus
 tradita. Bis quidem Corinthios ad ipsius Christi
 verba revocat, eaque recitat; sed ita ut ex scripto
 aliquo codice ea hausisse minime videatur. Οὕτω
 γὰρ εἶπεν, « Sic enim dixit, » scilicet Dominus
 Jesus: Ἐλεεῖτε ἵνα ἐλεηθῆτε, ἀφιετε ἵνα ἀφεθῆ
 ὑμῖν, ὡς ποιεῖτε οὕτω ποιηθήσεται ὑμῖν, ὡς δίδοτε
 οὕτω δοθήσεται ὑμῖν, ὡς κρίνετε οὕτω κριθήσεται
 ὑμῖν, ὡς χρηστεύεσθε οὕτω χρηστευθήσεται ὑμῖν,
 ὅ μέρῳ μετρεῖτε ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν. His
 aliqua non dissimilia habentur apud S. Lucam
 capite vi. Sed Clementem Lucæ condiscipulum ex
 ejus Evangelio hæc descripsisse, mihi in tanto ver-
 borum discrimine verisimile non est; neque dubito
 quin Clemens cognoverit unamquamque ex illis sen-
 tentiis a Christo fuisse prolata; unde statim
 addit: Ταύτη τῆ ἐντολῆ καὶ τοῖς παραγγέλμασι
 τῷτοῖς (ita ms.) στηριζώμεν ἑαυτοῦς. « Hoc præcep-
 to et mandatis hisce stabiliamus nos ipsos. »
 Et rursus: Μνήσθητε τῶν λόγων Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν, εἶπε γὰρ: « Recordamini verborum Domini no-
 stri Jesu, dixit enim: » Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ κα-
 λῶν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ἢ ἓνα τῶν ἐκλεκτῶν μου
 σκανδαλίσαι· κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον
 καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἓνα τῶν
 μικρῶν μου σκανδαλίσαι. Hic aliqua Græcæ ad
 marginem ponenda et Latinæ interpretationi inter-
 serenda censuit Patricius Junius, ut hæc magis
 Lucæ loco quadrarent. Cum veritati magis mihi
 consonum videatur, ab apostolis ipsis, aut eorum
 discipulis hæc accepisse Clementem. Quidni pariter
 et S. Ignatius, qui cum apostolis et eorum disci-
 pulis versatus est, præsertim eo tempore quo scri-
 ptis Evangeliiis uti forte ei jam victo non licebat,
 eamdẽ historiã, quam narrat S. Lucas, aliis
 verbis explicaret?

Capite 18 transit a reverentia divinis libris debita
 ad pietatem et modestiam, quas in epistola ad
 Romanos violatas esse putat; in illa, inquam,
 epistola, quam tot viri in veteri Ecclesia celeberrimi
 tot tantisque præconiis extulerunt; a qua Irenæus unam
 insignem sententiam mutuatus est, aliam Origenes;
 ex qua Eusebius, curiosissimus martyrologiorum
 indagator, excerpta bene longa descripsit, ut iis
 Historiam ecclesiasticam adornaret, quæ S. Hieronymus
 etiam exscribenda, et Catalogo virorum illustrium
 inserenda, duxit; ex qua S. Chrysostomus tot
 flosculos collegit, quos ante reliquias martyris
 spargeret; ex qua eadem transcripsit Gildas
 Badonicus, ut sui temporis sacerdotibus pudorem
 suffunderet. Hæccine epistola tantopere decantata
 a pietate et modestia martyris potest esse aliena?
 Ut omnibus ejus objectionibus occurram, in quibus
 triumphare videtur, illud unum observo, Ignatium
 tunc cum hæc scripsisse dicitur, non sui juris fuisse,
 sed ad bestias jampridem im-

periali sententia condemnatum, in manibus car-
 nificum arctissime custoditum, ad locum destinati
 certissimique supplicii jamjam deducendum, di-
 gnũ Deo, et angelis et hominibus spectaculum
 factum: sanctissimum virum ea conditione positum,
 tota illa ad Romanos epistola nihil consummatissimo
 Christi discipulo indignum scripsisse contendo.

« Sed adeo præceps, inquit, fertur ut Romanos
 vetet suis vel apud Deum precibus, vel apud homi-
 nes officiis intercedere, quo ea pœna, ad quam
 erat damnatus, liberetur. » Quid autem, an velis
 fortissimum Christianum, imo et ducem, jam a
 gentibus captum condemnatumque et in arenam
 tractum, reliquos Christianos orare, ut cum Deo
 vel hominibus intercedant, quo minus supplicio
 afficiatur? An virum unum Christiana pietate im-
 butum in tot veteris Ecclesiæ persecutionibus ita se
 gessisse, aut si id fecerit, ab Ecclesia celebratam
 nosti? « Hoc orat vox martyrum: A timore inimici
 erue animam meam; non ut me non occidat ini-
 micus, sed ut non timeam occidentem inimicum »
 ut observat S. Augustinus ad psalmum lxxv.
 Non illud voluit, opinor, vir doctissimus; non
 eam pietatem aut modestiam postulat, sed ne ve-
 taret hæc Christianos facere. Verumenimvero quidni
 ille vetet, quod nemo expetit? aut quare alii id
 nunquam expetebant, nisi quod ipsos minime de-
 cere putabant? et quidni alios id petere nolle se
 significarent, quod ipsi sine religionis suæ oppro-
 brio petere non possent? A Romanis petit Ignatius,
 ut sinant eum martyrio jam parato frui, ut Deum
 orent quo tanquam grata ei hostia offeratur, ut ipsi
 æternam mercedem non invideant nec impediunt
 eum quo minus immortalitatem statim consequatur.
 Hoc impedire diaboli opus esse docet, et odii
 plus habere quam charitatis Christianæ. Hæc sum-
 ma eorum quæ a suis petit ad bestias damnatus,
 vinculis illigatus, ad supplicium raptus, merito
 gloriosissimus martyr. Quæ omnia adeo a juvenili
 levitate animoque præcipite abhorrent, ut subactæ
 et bene fundatæ constantiæ, spiritus zelo Dei ser-
 ventis, animi ad futura gaudia anhelantis, ac ple-
 rophoria fidei de præmio æterno certissimi mani-
 festissima indicia haberi et possint et debeant. Si
 S. Paulus cum vincula tantum prævideret, et ad-
 huc apud suos esset, discipulos eum ab itinere deter-
 rentes objurgavit, dicens: *Quid facitis flentes et
 affligentes cor meum?* si ille rationem hujus objur-
 gationis hanc statim reddidit: *Ego enim non solum
 alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum,
 propter nomen Domini Jesu:* si discipuli huic dicto
 acquieverunt, dicentes: *Domini voluntas fiat*²⁴, fiden-
 tes, scilicet, passiones ad voluntatem Dei pertinere:
 non enim dehortationis consilio, sed dilectionis
 retinere tentaverant, ut apostolum desiderantes,
 non ut martyrium dissuadentes; quidni S. Ignatius
 ab ipso imperatore jampridem damnatus, a fe-
 rocentium militum manu ad supplicium tractus,

²⁴ Act. xxi, 13.

omnium Romæ Christianorum miserationem certissime commoturus, et conspectu sordidato tenerrimos eorum affectus excitaturus, in antecessum eos moneret, ne ipsius cor affligerent, ne mortem sibi exoptatissimam propter nomen Domini Jesu quovis modo impedirent, sed potius affectus suos componerent, patienter acquiescerent, dicerentque, *Domini voluntas fiat?* Si Christus ipse ad mortem crucis festinans, Petro dicenti: *Ἐως σοι, Κύριε, dixit Vade post me, Satana*²²; quidni etiam Romanos moneret Ignatius, impedire mortem pro Christi nomine susceptam diaboli potius quam Christiani hominis opus esse? Ea certe mens erat Origenis, viri toties martyrii candidati, cujus verba in *Numeros* homilia decima hæc sunt: « Ideo diabolus sciens per passionem martyrii remissionem fieri peccatorum, non vult nobis publicas gentilium persecutiones movere. Scit enim quia si ad reges et præsidēs adducamur propter nomen Christi, ad testimonium Judæis et gentibus, gaudium nobis et exultatio sit, quia merces nostra multa in cælis est. Hæc non facit inimicus, vel quia gloriæ nostræ invidet, vel fortassis quia ille qui omnia prævidet, et prænoscit nos non esse idoneos ad martyrium tolerandum. » Aliam etiam rationem lib. viii *contra Celsum* affert, quare diabolus publicas gentilium persecutiones Christianis aliquando movere nollet, et sententiam suam in hunc modum depromit: *Ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι αἰσθόμενοι οἱ δαίμονες, ὅτι οἱ μὲν νικῶντες καὶ δι' εὐσεβείαν ἀποθνήσκοντες καθαιροῦσιν αὐτῶν τὴν δυναστείαν· οἱ δὲ διὰ τοὺς πόνοὺς ἡττώμενοι καὶ τὴν θεοσεβείαν ἀρνούμενοι ὑποχέριον ἐκείνοις γίνονται, ἔσθ' ὅτε προσφιλονεικοῦσι τοῖς παραδιδόμενοις Χριστιανοῖς.* « Equidem opinor dæmonas, ut qui sentiunt noxiam esse potentiæ suæ piorum victoriam, succumbentes autem in hoc certamine fidemque abnegantes ipsis fieri obnoxios, interdum favere et adlaborare Christianis in judicio. » Eadem S. Augustini mens fuit, qui hæc de magno martyre Africano scripsit: « Noverat Cyprianus cum a proconsule audiret: « Consule tibi, » quod caro et sanguis dicebat stolidè, hoc diabolus dicere subdole: atque intuebatur in uno corpore duos, istum oculis, illum fide. Nolebat eum iste mori, nolebat ille coronari. Proinde circa istum placidus, circa eum cautus: huic aperte respondebat, et illum aperte vincebat. » Nihil igitur Ignatius sanctissimo martyre indignum, nihil indecorum a Romanis exigit, οὐ προσεξάμενος τὴν ἀπολύτρωσιν, « non acceptata liberatione. »

Sed talium verborum nullum in omni martyrum Christianorum copia exemplum exstare meminit Dallæus. Fortasse. Melius enimvero nobis consultum est, quam ut antiquissimorum martyrum, quorum sanguini tantum semper debuit Ecclesia Christi, monumenta ex unius hominis memoria perderent, aut spiritui subicerentur. Aliorum mar-

tyrum forte epistolas, adeoque verba non habemus; Deus det ut Indies plura ejus generis nobis innotescant; rem ipsam tamen tenemus, quod martyres ipsi fervide Deum orabant ut martyrio fruerentur, petebant obnixè a fidelibus ut etiam illi a Deo idem impetrare conarentur; si quos viderent contra postulare et cupere ut martyrium potius evitarent, id constantissime recusabant, et omnium vota precesque contemnebant. Celerinus confessor ad Lucianum confessorem inter epistolas S. Cypriani 21: « Pete ut sim dignus et ego coronari cum numero vestro. » Et rursus: « O te felicem, suscipe tua vota, quæ semper desiderasti, vel in terra dormiens: optasti pro nomine illius in carcerem mitti, quod nunc tibi contingit, sicut scriptum est: Det tibi Deus secundum cor tuum. » Quod si dixisset S. Ignatius: « Det mihi Deus secundum cor meum, » quantas hic turbas excitasset Dallæus! Fecit ille Lucianus confessionem floridam, quæ, si nunc exstaret, non dubito quin iisdem exceptionibus obnoxia esset; magis enim decet martyres, ut volunt, confessionem modestam, quam floridam facere. De S. Felicitate legimus eam prægnantem fuisse apprehensam; quid igitur, an orat ut sibi, ut innocenti embryoni parcat? Minime; « cum octo menses suum ventrem haberet, instante spectaculi die in magno erat luctu, ne propter ventrem differretur, quia non licet prægnantis pœnæ repræsentari; cupit prius mori, quam per ipsa gentilium judicia liceret; de passione lætatur, de dilatione queritur. An reliqui fideles luctum hunc tanquam importunum, et ex temeritate aut arrogantia profectum condemnabant? Minime: « sed et commartyres graviter contristabantur, ne tam bonam sociam quasi comitem solam in via ejusdem spei relinquerent. Conjuncto itaque unito gemitu ad Dominum orationem fuderunt ante tertium diem muneris. Statim post orationem dolores invaserunt. » Ecce quales orationes fundebant tunc temporis confessores, quales a Deo exauditæ sunt! tales, scilicet, quales Ignatius, ut nihil martyrium impediatur, ut nihil festinanti ad præmium moræ sit. Ita nobiles illi confessores apud Eusebium lib. v, cap. 2: *Μετὰ δακρῶν παρεκάλουν τοὺς ἀδελφοὺς δεόμενοι ἵνα ἐκτενεῖς εὐχαὶ γίνονται πρὸς τὸ τελειωθῆναι αὐτούς.* « Profusus lacrymis obsecrabant fratres, ut continuæ ad Deum preces fierent, quo tandem ipsi perficerentur. » De S. Cypriano Pontius ejus diaconus: « Conveniebant interim plures egregii et clarissimi ordinis, sed et sæculi nobilitate generosi, qui propter amicitiam secessum subinde suaderent; et ne parum esset nuda suadela, etiam loca in quæ secederet, offerebant. » Non curo quid adversarii nostri dixissent, si eo tempore adfuissent: quero quid fecerit S. Cyprianus. « Ille vero jam mundum suspensa ad cælum mente neglexerat, nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasse tunc etiam, quod a pluribus et fidelibus petebatur; si et

²² Matth. xvi, 23.

divino imperio juberetur. » Nam ut ipse Pontius A docet in priore secessu : « Domino latebram tunc jubenti paruit. » Populus autem fidelis S. Cypriano ad supplicium ducto tantum aberant ab orando Deum ut illi parceretur, aut quovis modo martyriam impediendo, ut simul cum isto potius mori cuperent. « Quamvis enim non potuerit evenire quod optabant vota communia, ut consortio paris gloriæ simul plebs tota pateretur; quicumque sub Christi spectantis oculis et sub auribus sacerdotis ex animo pati voluit, per idoneum voti sui testem legationis quodammodo litteras ad Deum misit. » S. Hieronymus de Vita Pauli Eremitæ : « Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, et Cyprianus Carthagine felici cruce damnati sunt, multas apud Ægyptum et Thebaida Ecclesias tempestas sæva populata est. Voti tunc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti. Verum hostis callidus, tarda ad mortem supplicia conquiens, animas cupiebat jugulare, non corpora; et, ut ipse qui ab eo passus est Cyprianus ait: Volentibus mori non permittebatur occidi. » Notum est et illud S. Polycarpi martyris ad proconsulem, nunc bestias, nunc flammam illi minitantem, ἀλλὰ τί βραδύνεις, φέρε δὲ βούλει, « Quid autem moras trahis? affer quod velis, » ταῦτα καὶ ἄλλα πλείονα λόγων θάρσους καὶ χαρὰς ἀνεπιμπλήτε, « hæc et plura alia cum diceret, fiducia et lætitia impletus est, » ut vetustissima ejus Acta testantur. Plura autem illa quæ fortitudine et exultatione plenus pronuntiavit, qualia, amabo, fuere, si non Ignatianis similia? si non illi voci consona, quam e cælo audivit, Ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου, Πολύκαρπε, non: Modestus esto, sed: « Fortiter et viriliter age, Polycarpe. » Notissima est etiam illa Romani Cæsarensis diaconi vox Antiochiæ audita, ποῦ μοι τὸ πῦρ, « ubinam mihi ignis? »

Secunda exceptio ab iis petitur, quæ despondere dicitur Ignatius: scilicet quod se bestias ad necem suam accelerandam provocatum scribat, et hoc etiam sine exemplo. Duo verba sunt quæ illi mira videntur, *κολακεύσω* et *προσβιάσομαι*, « blandiar feris, imo cogam. » « O diras, inquit, et truculentas voces! imo vero sanctas, et fortes, et omni veneratione accipiendas! non alia anima dignas quam ea quæ vitæ suæ pertæsa, lucemque, quod poeta ait, perosa in mortem præceps ruit (instar mancipiorum sæculi desperandorum, ut loquitur Blondellus), » imo ea anima dignissimas, quæ præsentis sæculi omnia contemnit, quæ dissolvi et cum Christo esse cupit, quæ ad præmia martyrio promissa aspirat, quæ Christianæ religionis propagationem desiderat, quæ vim et vigorem Spiritus intus habitantis exprimere conatur, quæ gentiles et idololatrias omnes pudore suffundere, in admirationem abripere, ad desperationem cogere, aut ad fidem Christianam amplectendam pervolvere contendit! An exemplum hujus rei quaeritur, cum tot pene existant quot Acta vel memoriæ martyrum? In Smyrnenensis Ec-

clesiæ vetustissima epistola representatur Germanicus, quasi alter Ignatius, ἐπιστήμως θηρωμαχῶν, « insignis et nobilis bestiarius. » Quid autem judicio antiquissimæ Ecclesiæ ἐπίσημον, insignæ aut nobile in ejus martyrio breviter descripto invenitur? An placida et humilis et modesta ejus anima describitur, quam solam admiratur in suo martyre Dallæus? Nullo modo: sed illud potius, quod ut præceps, quod ut juvenile, quod ut leve in Ignatio ille condemnat. Βουλομένου γὰρ τοῦ ἀνθυπάτου παῖθαι αὐτὸν καὶ λέγειν, vel λέγοντος, τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κατοικεῖται, ἐαυτῷ ἐπεσπίασατο τὸ θηρίον προσβιάσάμενος, et, ut habet Eusebius, παραξύνιας. « Cum enim proconsul flectere eum vellet, diceretque se ætatis ejus misereri, attraxit sibi bestiam vi eam adigens, et atimpulans. » Hoc enim fecisse narratur, ut martyrium acceleraret. Inde autem factum est, ut omnes etiam ethnici etiam persecutores τὴν γενναϊότητα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ θεοσεβοῦς γένους τῶν Χριστιανῶν admirarentur. Ille igitur Germanicus, quem ut insignem et nobilem in primis martyrem proposuit antiqua et celebris Ecclesia Smyrnenensis, cujus ob insignem facinus ethnici ipsi nobilitatem et generositatem Christianæ gentis admirati sunt, nihil aliud fecit, nisi quod Ignatius se facturum dixit; imo hoc fecisse ideo videtur, quod Ignatius dixerat; eadem enim voce utitur Ecclesia Smyrnenensis, unde hanc epistolam ad Romanos dederat Ignatius, ad exprimendum Germanici factum, qua Ignatius ad animi sui ardorem indicandum usus fuerat: ἐγὼ προσβιάσομαι, inquit ille, hic ἀπεσπίασατο προσβιάσάμενος. Unde etiam ante monuimus, dubium non esse, quin hunc ipsum locum epistolæ ad Romanos respexerint Smyrnenenses, cum ista scriberent. Et observanda sunt verba Martyrologii Romani: « Smyrnenæ Natalis B. Germanici martyris, qui cum primævæ ætatis venustate floret, sub Marco Antonino et Lucio Aurelio per gratiam virtutis Dei motum corporeæ fragilitatis excludens sponte præparatam sibi bestiam damnatus a judice provocavit, cujus dentibus comminutus vero pari Domino Jesu Christo pro ipso moriens meruit incorporari: » ut hinc etiam Ignatio simillimus martyr representetur. Miror itaque Dallæum scribere potuisse, in Smyrnenensium martyrum Actis nihil epistolici scriptoris sermoni simile reperiri: quasi Germanici insigne factum aut nihil sit, aut non Ignatiano sermone simile, cum eodem vocabulo exprimat. Neque tantum bestiis, sed et ipsi judici vim intulerunt martyres, ut Romanus ille ex Palæstina diaconus, sed Antiochiæ, unde Ignatius tractus est, forte constitutus, « cum multos milites cecidisse Ecclesiæ invenisset, non est passus dare diabolo ut exultaret, sed exultantem judicem de his qui fuerant superati aggreditur vim faciens, regno vero rapti, et dicit: Non recedes lætus; habet enim Deus milites qui superari non possunt, » ut tradit Eusebius, *De resurrectione* lib. 11. Atque ita prodit αὐτοκλέυστον ἱερεῖον, « victima spontanea, »

ut loquitur auctor orationis secundæ Chrysostomo ascriptæ. Sed reliqua exempla percenseamus, quibus semper in Ecclesia illa martyrum fortitudo decantata est, qua instrumenta necis ad suam passionem accelerandam urgebant. In antiquissima Perpetuæ passione hæc legimus: « Perpetua autem ut aliquid doloris gustaret, inter ossa compuncta exululavit, et errantem gladium tirunculi gladiatoris ipsa in jugulum suum transtulit. » Dionysius Alexandriæ episcopus Apolloniam virginem magnopere laudat, quod cum ipsi verberatis maxillis cuncti dentes excussi, flammæque admotæ essent, συντόνωσ ἐπεπήδησεν εἰς τὸ πῦρ καὶ καταπέλεκται, « celeriter in ignem insiliit et conflavit. » S. Hilarius enarratione in psalmum LXV: « Alii eam in vinculis carcerum gloriantur, alii cæsi in verberibus gratulantur, alii potestati irreligiosorum desecanda felicitum capitum colla submitunt; plures in exstructos rogos currunt, et trepidantibus pœnæ ministris ignem saltu devotæ festinationis insiliunt. » Hunc in martyribus patiendi ardorem optime describit S. Chrysostomus oratione in Romanum, diabolum ita loquentem introducens: Ἀνθρακας ὑπεστόρεσα, οἱ δὲ ὡς ἐπὶ ῥόδα ἐτρέχον, « prunas substravi, hi autem tanquam ad rosas currebant, » πῦρ ἀνήψα, οἱ δὲ ὡς εἰς πηγὰς ὑδάτων ψυχρῶν ἑαυτοὺς ἐβρίψαν, « ignem accendi, illi autem tanquam in fontes aquarum frigidarum seipsos projiciebant, » καὶ ὡσπερ ἐν ἑσφῶ πομπῇ χορεύοντες καὶ ἐν λειμῶνι παίζοντες χλοερῶ, οὕτω τὰς τιμωρίας ἕκαστος ἤρπασεν, οὐχ ὡς τιμωρίας ἀλλ' ὡς ἀνθή λαμβάνοντες ἐαρινὰ, καὶ στεφανούμενοι, καὶ τῇ τῆς οὐκείας προθυμίας ὑπερβολῇ τὰς ἐμὰς προέφθανον τιμωρίας, « et tanquam in sacra pompa choreas agentes, et in viridi prato ludentes, ita tormenta quisque arripuit, non tanquam pœnas, sed velut vernos flores accipientes, et coronati, et propriæ alacritatis excessu tormenta mea arripiebant. »

Neque mirum est aliquos bestias jam paratas ad ipsorum necem provocasse, aut crudelitatis instrumenta in procinctu posita ad accelerandum martyrium ultro adhibuisse; cum certissime constet, id quod multo majus est, quamplurimos mortem pro Christi nomine appetivisse, cum in hostium potestate non essent, seipsos indicasse, hostesque ipsos ad supplicium infligendum provocasse. De Christianis sui temporis Lucianus in *Peregrino*: Παιταλασι γὰρ αὐτοὺς οἱ κακοδαίμονες τὸ μὲν θλον ἀθάνατοι ἴσασθαι καὶ βιώσεσθαι τὸν ἀεὶ χρόνον παρ' ὃ καὶ καταφρονοῦσι τοῦ θανάτου, καὶ ἐκόντες αὐτοὺς ἐπιθέλειαν οἱ πολλοί. « Miseri homines a seipsis persuasi, fore se integre immortales, semperque victuros, mortem contemnunt, multique ultro seipsos dedunt. » Tiberianus Palæstinæ præses sub imperio Trajani de Galilibæis sive Christianis ita loquitur: οὐ πισυνται ἑαυτοὺς μὴνύοντες εἰς τὸ ἀναρπεῖσθαι, « non cessant ad eandem sese patefacere. » Hæc de antiquissimis martyribus gentiles testantur: Christiani

A autem hæc non tantum vera esse dicunt, sed tantam summum religionis Christianæ decus prædicant. Justinus martyr fatetur Christianum se factum esse, quod ei nemo malus videretur θάνατον ἀσπάξεσθαι, οὐχ ὅτι ἑαυτὸν κατήγγελλε φονευσθόμενον, « nedom ut quisquam seipsum necandum ultro proderet ac deferret, » quod Christiani tunc temporis fecerunt. Clemens quidem Alexandrinus contra Valentinianos disputans reliquosque Gnosticos, qui omnem pro veritate passionem negabant, Gnosticum suum ita instituit, ut non nisi coactus martyrium subeat, fatetur tamen alios martyres aliter animatos fuisse, Gnosticisque ab illo efformatus dicitur: Ταύτῃ τῶν ἄλλων λεγομένων μαρτύρων χωρίζομενος, ἢ οἱ μὲν ἀφορμάς παρέχοντες σφισιν αὐτοῖς ἐπιβρίπτουντες αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις, οὐκ οἶδ' ὅπως, εὐστομεῖν γὰρ δίκαιον, « hac ratione separatus ab aliis qui dicuntur martyres, quod alii quidem sibi ipsis præbentes occasionem, se, nescio quomodo, in ipsa pericula injiciant (bene enim loqui par est), » sed non ab illis tantum separatur, qui ultro se obtulerunt, verum etiam ab iis, qui vel ob metum pœnæ, aut ob spem æterni præmij passi sunt, quales opinor omnes de quibus legimus martyres fuere; certe ita se in judicio explicare solebant. Tertullianus ad *Scapulam* cap. 1: « Nos quidem nec expavescimus nec pertimescimus ea quæ ab ignorantibus patimur: cum ad hanc sectam utique suscepta conditione ejus pacti venerimus, ut etiam animas nostras auctoritati in has pugnas accedamus, ea quæ Deus repromittit consequi optantes, et ea quæ diversæ vitæ comminatur pati timentes. Denique cum omni sævitiâ vestra concertamus etiam ultro erumpentes magisque damnati quam absoluti gaudemus. » Idem cap. 2: « Absit ut indigne feramus ea nos pati quæ optamus! » Et cap. 4: « Vide tantum ne hoc ipso quod talia sustinemus, ad hoc solum videamur erumpere, ut hoc ipsum probemus, nos hæc non timere, sed ultro vocare. Arius Antonius in Asia cum persequeretur instanter, omnes illius civitatis Christiani ante tribunalia se manu facta obtulerunt; cum ille, paucis duci jussis, reliquis ait: Ὁ δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. Hoc si placuerit et hic fieri, quid facies de tantis millibus hominum tot viris et feminis, omnis sexus, dignitatis, offerentibus se tibi? » S. Cyprianus, cum martyrium impense laudasset, sic præfationem concludit: « Amplectenda res est et optanda, et omnibus postulationum nostrarum precibus expetenda, ut qui servi Dei sumus, simus et amici. » Ac rursus ad finem libri: « Quis igitur non omnibus viribus elaborat, ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat, ut post tormenta et supplicia terrena præmia divinitus percipiat? » De nona persecutione Sulpicius: « Certatim gloriosa in certamina ruebatur; multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur, quam nunc episcopatus proniæ ambitionibus appetuntur. »

Idem epist. 11 de B. Martino : « Quod si ei Nero-
nians Declanisque temporibus in illa quæ tunc ex-
stitit dimicare congressione licuisset, testor Deum
cœli atque terræ, sponte equuleum ascendisset, ul-
tro se ignibus intulisset... Si vero gentium Docto-
ris exemplo gladio deputatus, inter alias, ut sæpe
provenit, victimas duceretur, primus omnium, car-
nifice compulso, palmam sanguinis occupasset. »
Valerianus Cemeliensis episcopus, homilia *De bono
martyrii* : « Quis non sapiens contempta hujus
lucis usura, si ita usus venerit, ad martyrium
ambitiose festinet, cum videat ad lucrum vitæ per-
tinere animæ mortem deputasse? Quare autem non
homo ad tam pretiosum opus devotus occurrat, ac
se in impiorum manus audacter objiciat, quem cœ-
lestis gratia remunerationis expectat? » S. Chry-
sostomus observabat sub imperio Juliani πᾶσαν ἡλι-
κίαν ἀπλῶς καὶ φύσιν ἐκατέραν, πηδῶσαν ἐπὶ τὰς
ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας σφαγὰς, « omnem ætatem et
utrumque sexum ad mortem pro vera religione sub-
eundam exsipientem. » Hanc rationem reddit, cur
Julianus Apostata apertam contra Christianos per-
secutionem molliri noluerit, ἦδει γὰρ, ἦδει σαφῶς
ἔτι τοῦτο τολμήσαντος αὐτοῦ, πάντες ἂν ὑπὲρ τοῦ
Χριστοῦ τὰς ἑαυτῶν προῦδωκαν ψυχὰς. « Novit enim,
aperte novit, quod, si hoc auderet ille, omnes pro
Christo animas suas prodidissent. » Πάντες γὰρ,
φησὶν, ὡς ἐπὶ κηρίον μέλιται ἤξουσιν ὡς ἐπὶ μαρ-
τύριον πετόμενοι, « Omnes enim, inquit, ut ad fa-
vum apes, ad martyrium convolabant. »

Neque vero tantum fortia locuti sunt antiquæ Ec-
clesiæ Christiani, sed et fecere et passi sunt. Cele-
bre inprimis fuit nomen Phocæ martyris, qui cum
lictiores forte hospitio accepisset, qui narrabant
missos se ad interficiendum Phocam, promisit die
crastino se Phocam illis ostensurum, et loco ad se-
pulturam prius preparato astans eis dixit : « Ego
ille Phocas. » Illi cum jam hæsitarent, animos eis
ut ipsum interficerent exhortatione addebat, εἶπεν,
ἔπεισον, ἔπαθεν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς ἱερεῖον
τῷ Θεῷ κεχαρισμένον προσήχη, « dixit, persuasit,
passus est, ac capite truncato grata Deo hostia ob-
latus est; » ut loquitur Asterius Masenus, Epi-
phanio synchronus. Sub Valeriani persecutione Pri-
scus, Malchus, et Alexander, seipsos invicem insi-
mulabant tanquam ignavos et desides, quod occa-
sione oblata adhuc cessassent, μὴ οὐχὶ προαρπά-
ζοντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, « nec martyrii
coronam præripuissent; » quare judicem adorti, ad
bestias condemnati θεῶν κατεκοσμήθησαν μαρτυ-
ρῶν « divino martyrio coronati sunt, » ut narrat Eu-
sebius lib. vii, c. 12. Unde Martyrologium Roma-
num quinto Kal. Aprilis : « Cæsareæ in Palæstina na-
talis SS. martyrum Prisci, Malchi, et Alexandri,
qui in persecutione Valeriani, cum in suburbano
agello supradictæ urbis habitarent, atque in ea cœ-
lestes martyrii proponerentur coronæ; divino fidei
calore succensi, ultro judicem adeuntes, cur tan-

A tum in sanguinem piorum desæviret, objurgant :
quos ille continuo pro Christi nomine bestiis tradi-
dit devorandos. » Romanus Cæsarensis diaconus,
videns multos sacrificantes, ζήλω θεοσεβείας πρό-
εσι, « zelo divini cultus ipsum incitante propius
accedit, » et contenta voce inclamans eos objurga-
vit, judici, ut ante diximus, vim fecit, et ob auda-
ciam comprehensus, γενναϊότητος εἰ καὶ τις ἄλλος
ἀποδέδεικται μάρτυς τῆς ἀληθείας, « generoso si
quis alius martyrio » coronatus est. Euseb. l. ix,
c. 2. Quinetiam Apphianus fervente persecutione
clam omnibus in eadem domo degentibus et militum
etiam cohorte, Urbani præsidis dextra apprehensa
sacrificium omittere coegit, et gravissimis tormen-
tis sese dedens passus est. Id autem Eusebius, illi
B familiaris, eum fecisse judicavit, τῆς ἐπὶ τοῦτ' αὐ-
τὸν προαγούσης ἐνθέου δυνάμεως μονονουχὶ βοόςσης
διὰ τοῦ γινόμενου, « divina virtute ad hoc ipsum
impellente, tantum non per hoc facinus clamante; »
qui et Ædesium, idem quod a fratre factum est, fa-
cere conatum, eodem modo passum narrat. Longum
esset omnes recensere, quos Eusebius aliique se ul-
tro et de industria martyrio obtulisse commemorant.

Sed « Christi martyres, inquit, mortem exspe-
ctant, non accersunt. » Eant igitur, et omnes qui
se passionibus ultro obtulerunt, ex Christi marty-
rum numero expungant, et tropæa de gentibus
erecta diruant, et unius modestiæ prætextu, omnes
heroicas virtutes obliterent! Aliter antiqui Patres
loquuntur, qui cruciatus et tormenta vel ipsi per-
pessi sunt, vel alios perpeti viderunt. Non illi mo-
destiam martyrum nobis maxime solent proponere,
sed ἀρετὴν, ἀνδρείαν, γενναϊότητα, ζήλον θεοσεβείας,
ἀνδραγαθίαν, παρρησίαν, τὸ θάρρος, τὴν τόλμαν, τὴν
προθυμότητα, τὴν προαίρεσιν γενναίαν, τὰ ἐγγειρή-
ματα, τὰ ἀνδραγαθήματα, τὰ κατορθώματα aliaque
hujusmodi tanquam certissima τοῦ πνεύματος τε-
κμήρια celebrare, quibus hæc epistola referta est.
Hæc autem præcipue in Ignatio laudat Chrysosto-
mus. Τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι Ὁ ποιμὴν ὁ κα-
λὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβά-
των, μετὰ πάσης ἀνδρείας αὐτὴν ἀπέδωκεν ὑπὲρ
τῶν προβάτων. « Cum Christus diceret : *Pastor bo-
nus, ponit animam suam pro ovibus* »²⁶, cum omni
D fortitudine ipsam pro ovibus tradidit. » Monet qui-
dem S. Cyprianus epistola 6, confessores humiles,
et modestos, et quietos esse debere; sed intelligit
modestiam erga superiores in Ecclesia; in iis, scilicet,
« quæ secundum Scripturam magisterium
ecclesiastica disciplina deposcat. » Quamvis nec hic
desunt signa modestiæ manifesta, ut ubi ait : « Nunc
incipio discipulus esse, » quod perperam et incon-
mode dictum pronuntiat censor acerrimus. An vero
quid probe novit Christum ipsum dixisse, *Si quis
venit ad me et non odit animam suam, non potest
meus esse discipulus* »²⁷; cum jam novit etiam se-
ipsum plene persuasum esse ad vitam pro Christo
deponendam nec terroribus aut blanditiis ab ea vo-

²⁶ Joan. x, 11. ²⁷ Luc. xiv, 26.

luntate dimoveri posse, tam non nisi perperam scribere potuit : « Nunc incipio discipulus esse? » Annon qui ista Christi verba legerat : *Qui non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus*²⁰, satis commode dicere potuit : « Tunc ero discipulus verus Jesu Christi, quando neque corpus meum mundus videbit, » hoc est, quando maxime Jesu Christo conformis fuero et Agnum sequar. Neque enim inde sequitur neminem Christi discipulum esse, cujus corpus non fuerit vel bestiarum vel flammarum vi absumptum, quia et hac insigni et alia ratione dici quis potest Christi discipulus. Ut vetustissimi Viennenses et Lugdunenses Christiani, de Vettio Epagatho, qui tanquam advocatus Christianorum ultro passus est, loquuntur : Ἦν γὰρ καὶ ἔστι γνήσιος Χριστοῦ μαθητῆς ἀκολουθῶν τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ. « Fuit enim et est germanus Christi discipulus sequens Agnum quocumque ierit. » Eusebius lib. v, cap. 1. Christus eos vocat amicos, qui voluntatem Dei faciunt, hoc est qui servi ejus sunt; et tamen S. Cyprianus non ad martyrium exhortatur, ut qui servi Dei sumus, simus et amici, et omnibus viribus elaborandum esse docet, ut quis eo modo amicus Dei fiat. Quis tamen inde colligat neminem, nisi post tormenta, amicam Dei esse posse? Veteres illi in Gallicana Ecclesia martyres nobiles in primis, cum ab omnibus fratribus post multa tormenta atque cruciatus nomine martyrum appellarentur, illud recusabant; imo eos, qui vel sermone vel epistolis ipsos eo titulo honorabant, objurgabant graviter; asserentes Christum solum esse martyrem, et eos etiam quos ille dignatus est assumi, et quorum exitum ipse obsignavit. Alii tamen non inde colligebant eos qui fidem Christianam coram gentilibus cum vitæ discrimine professi sunt, et quamplurima tormenta perpessi sunt, etiamsi in tormentis non morentur, martyres appellandos non esse; aut catholicos qui illos epistolis aut sermone salutabant, minus proprie eos salutasse. Tales enim viros ac tanta pro Christo passos, etiamsi in tormentis non obdormiverint, novimus semper ab antiquis et merito martyres appellatos fuisse.

Jam vero tertia exceptio plane nihili est: neque quidquam Ignatio indignum continet. Quod enim optat, ita vorari atque absumi omnes sui corporis particulas, ut earum nihil ad sepulturam supersit, id a pietate consummatissimi martyris, et quidem ipsius Ignatii minime abhorret. Asserimus ipsum Ignatium scripsisse: « Frumentum sum Dei, et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis inveniar Christi; » fatetur Dallæus hæc Ignatium dixisse; laudat Irenæus tanquam pulcherrimam martyris audentiam; nihil igitur in ea sententia viro maximo indignum censi debet. At quomodo, amabo, tanquam frumentum per dentes bestiarum moleretur ut panis fieret, nisi omnes corporis particulae a bestiis illis vorarentur? « Audi vero, inquit, gravem

et tanto viro dignam rationem. Ne cum obdormiero, molestus cuiquam inveniar. » Hanc certe gravem et tanto viro dignam rationem putabant antiquissimi Christiani, qui Ignatii tempora, et ipsum etiam martyrem optime novisse censentur. Hæc enim legimus in vetustissimis ejus Actis: « Sic bestiis crudelibus ab impiis apponebatur, ut confestim sancti martyris Ignatii completeretur desiderium, secundum quod scriptum est: *Desiderium justii acceptabile*, ut sit nulli fratrum gravis per collectionem reliquiarum, secundum quod preoccupans in epistola propriam concupiscit fieri fruitionem. »

Hæc igitur omnia cum pia, legitima, præclara, martyris cogitatione, consilio et opere satis digna esse videantur, vereor ne odiosum sit asserere, hanc epistolam non alia de causa ad Romanos scriptam esse, quam ut has viri glorias viderent et stuperent. Certe si hæc legitima et pia sint, nec impostorem talia exarasse, nec alio animo ea scripsisse sanctissimum martyrem par est credere, quam ut eadem Romanos pietate imbueret, ad similem terrenarum rerum contemptum permoveret, ad expectationem futuræ vitæ erigeret, ad mortem denique, si Deo ita visum fuerit, pro fide Christianæ cum summa alacritate oppetendam animaret. In quibus nihil putidum, nihil odiosum, nihil inuscite, aut imprudenter scriptum est.

CAPUT X.

Veracitas S. Ignatii defenditur. Quid sit πᾶσα ἐπιστολή explicatur. Epistolæ S. Pauli ad Ephesios natura singularis describitur. Vera lectio et auctoris, et interpolatoris asseritur. Auctor epistolarum non dicit se Christum in carne vidisse. Græci codices omnes, et veterum excerpta ὀρθά, non εἶδον agnoscunt. Ruffinus et librarii textum corruptisse male dicuntur. Hieronymi auctoritas in vertendis Græcis tanta non est, ut Græcorum omnium codicum fidem in dubium vocet. Hugonis Grotii explicatio defenditur. Quæ habentur in epistola de stella magis visa, temere scripta non sunt. Eadem plurimi in Ecclesia secuti sunt. Christum edisse et bibisse post resurrectionem non male asseritur.

Capite 19 ad alia procedit a veracitate et rerum divinarum cognitione aliena; quæ quidem tria sunt, quorum duo ab interpolatore, unum a nostro profert. Quod e nostro affert hoc est: « Scripsisse eum falso ad Ephesios Paulum apostolum in omni epistola memoriam eorum facere in Jesu Christo. » An hæc autem falso scripta sunt? non credo: quomodo probat vir doctissimus? ne uno quidem verbulo. Siccine decet Christianum, falsitatis antiquissimum scriptorem insimulare, et accusationis nullam omnino rationem reddere? Fecit hoc ante eum Blondellus, objectionem nuda quæstione proposuit: « An vere de Ephesiis scriptum, Παῦλος ἐν πάτῃ ἐπιστολῇ μνημονεύει ὁμών; » quærit an vere, subindicat falso scriptum; in quo falsitas consistit, non ostendit. Mentionem fecisse Ephesiorum S. Paulum extra dubium est, et quidem in epistola: illa tamen Ignatiana falsa, ut opinor, existimant, quod in omni epistola id non fecerit; putabant

²⁰ Ibid. 27.

enim « in omni epistola » idem esse quod « in omnibus epistolis. » Sed mirum nobis scriptorem repræsentant; sive is Ignatius, sive quis alius fuerit. Quis enim vel sub Trajano, vel sub Constantino sic scriberet? An fictorem suum talem virum fingere potuerunt, qui S. Paulum in omnibus quas scripsit epistolis Ephesiorum meminisse putaverit, aut talem sententiam Ignatio tribuere ex industria voluerit? Sive Latina spectes, « in omni epistola, » sive Græca, ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, aliud omnino sonant, idem nempe quod in tota epistola. Certe S. Ignatio πᾶσα ἐπιστολῆ, est « tota epistola, » ut πᾶσα Ἐκκλησία, « tota Ecclesia. » Ita enim Ephesios ipse alloquitur: Εἰ γὰρ ἐνὸς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει, πόσῳ μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάσης Ἐκκλησίας. « Si enim unius et alterius oratio tantam vim habet, quanto magis illa episcopi et omnis Ecclesiæ! » Ubi πᾶσα Ἐκκλησία est « tota Ecclesia » sub episcopo suo congregata. Sic Latini, sic Græci loquuntur. Ita Cicero: « Sanguis per venas in omne corpus diffunditur, » id est non in omnia corpora, sed « in totum corpus. » Idem: « In hoc singulari iudicio causa omnis includeretur, » id est non omnes causæ, sed « tota causa. » Qui etiam « tota mente, » et « omni animo » eadem significatione dixit. Hesychius, Πᾶς, ὅλος, ἕκαστος. Homerum, ut solet, respiciens, apud quem utroque sensu ea vox accipitur; nostro autem, ubi de Hectore agit. Πᾶς δ' ἄρα χαλκῷ λάμψ', « totus ære splendebat, » ut de eodem Sophocles:

Κείνος δὲ λύπη πᾶς ἐλήλαται κακῆ.

Ubi Triclinius: Τὸ πᾶς εἶπεν, ἵνα δελεῖ ὡς ὅλος τῆς λύπης γέγονε. « Dixit πᾶς, ut ostenderet eum totum fuisse dolore absorptum. » Hinc illa loquendi formula Græcis familiaris, Suidæ observata: "Ὅλος καὶ πᾶς. Ut igitur πᾶσα γραφή, veteri interpreti, « omnis scriptura, » Theodoro Bezzæ, « tota scriptura; » ita hic ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, « in omni, » hoc est « in tota epistola. » Ut Clemens Alexandrinus *Stromat.* lib. v, illa S. Pauli: *να παραστήσωμεν πάντα ἀνθρώπων τέλειον ἐν Χριστῷ*, interpretatur, οὐ πάντα ἀπλῶς ἀνθρώπων, ἐπεὶ οὐδεὶς ἀνὴρ ἦν ἀπιστος· οὐδὲ μὴν πάντα τὸν πιστεύοντα τέλειον ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ πάντα ἀνθρώπων λέγει, ὡς εἶπεῖν, ὅταν τὸν ἀνθρώπων, οἷον σώματι καὶ ψυχῇ ἡγνισμένον. « Non omnem hominem absolute, quoniam nullus esset infidelis; sed nec omnem qui credit, perfectum in Christo; sed omnem dicit hominem, perinde ac si diceret, totum hominem, utpote corpore et anima sanctificatum. »

Vidit hæc præstantissimus Isaacus Vossius, eandemque interpretationem Blondello objecit. Cui ille hæc reposuit: « An vero Ignatium quisquam adeo desipuisse crediderit, ut Ephesios ad se totam quam Paulus scripsit epistolam missam monendos putarit? Imo vero an ille nos adeo desipere credidit, ut nullum discrimen animadvertere possemus, inter ea quæ ipse dicit, totam quam Paulus scripsit epistolam ad Ephesios missam esse, et illa quæ scri-

²⁹ I Cor. iii, 2. ³⁰ I Cor. vii, 1.

Apsit S. Ignatius, S. Paulum in tota epistola memoriam eorum facere in Jesu Christo? Hæc a martyre non otiose aut frigide, sed vere, imo signanter et vigilanter dicta sunt. Tota enim epistola ad Ephesios scripta, ipsos Ephesios, eorumque honorem et curam maxime spectat, et summe honorificam eorum memoriam ad posteros transmittit. In aliis epistolis Apostolus eos ad quos scribit, sæpe acriter objurgat, aut certe haud omnino, vel parce laudat; vel de rebus ad fidem pertinentibus, aut de questionibus decidendis latius disputat. Hic omnibus modis perpetuo se Ephesiis applicat, illosque tanquam egregios Christianos tractat, Evangelio salutis firmiter credentes, et spiritu promissionis obignatos, concives sanctorum et domesticos Dei; pro iis sæpe ardentem orat, ipsos hortatur, obtestatur, laudat, omnem ætatem, utrumque sexum sedulo instruit, suum erga eos singularem affectum ubique prodit. Πολλῆς ἔδει τῷ Παύλῳ σπουδῆς πρὸς ἐκείνους γράφοντι, inquit S. Chrysostomus, « magno cum studio ad Ephesios scribit. » Λέγεται δὲ καὶ βαθυτέρα τῶν νοημάτων αὐτοῦ ἐμπιστεύσαι, ἕτι ἥδη κατηχημένοις. « Dicitur autem et profundissimos conceptus iis concedidisse, quod jam fuerint ab ipso instituti, » et cum iis Timotheum reliquisset, unde eos Παύλου συμμύστας vocat Ignatius, quibus, scilicet ille totum consilium Dei patefecisset. Origenes homilia 15, magnum observat inter Corinthios et Ephesios discrimen: « Vide quomodo ad Corinthios Paulus loquitur: Lacte vos potavi, non cibo: necdum enim poteratis; sed neque nunc potestis ³⁰. Et quia lacte adhuc indigebant, ea discant quæ discere parvuli solent: Bonum est mulierem non tangere: propter fornicationem autem ³⁰, etc. Rursumque instituntur, ne idololhyta comedant. Ista omnis doctrina Jac parvulorum est, et adhuc infantium in Christo. Quando vero Ephesiis scribitur, solidum illis præbet cibum. Non auditur quippe in Epheso fornicatio; non auditur in Epheso idololatria, et esus idololhytorum. »

Mira sunt quæ hic de interpolatore comminiscitur Dallæus. Ille enim, inquit, quia Ephesiorum factam in omni epistola a Paulo mentionem reperiebat, pro vobis, nos; pro epistola, orationes sic substituit, ὅς πάντοτε ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτοῦ μνημονεύει ἡμῶν, « qui semper in suis orationibus memor est nostri. » Nam primo, pro « vobis, » nos non substituit interpolator. Tria habemus Græca interpolatoris exemplaria; in uno quidem, Augustiano scilicet, legitur ἡμῶν, sed corrupte; cum in Nydruciano et Anglicano legatur ὑμῶν, ut Vulgatus interpres legit, qui reddidit « vestri. » Quin et hæc substitutionem vetustioris scriptoris auctoritas refellit, cum in Mediceo codice legatur ὑμῶν, et in veteri interprete « vestri. » Causa igitur nulla fuit, cur unius sœdici lectionem contra omnium reliquorum consensum amplecteretur Usserius, aut arriperet Dallæus. Secundo, non constat interpolatorem

pro *epistola*, *orationes* substituisset; nam potius videatur ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ reddidisse per πάντοτε, et ἐν ταῖς δεήσεσι addidisse ad explicationem τοῦ μνημονεύει, quod videret S. Paulum in orationibus per totam epistolam sparsis Ephesios Deo commendasse in Jesu Christo; vel ad illum versiculum respiceret, ὡ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν μὲλαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου. « Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis. » Laurentianum codicem defendo, confusionem utriusque codicis ab Hammondæ factam non probo.

Capite 20 de solo Pauli conjugio agit, et interpolatorem tantum ferit. Caput 21 quatuor objectiones continet, quarum una de Salomone et Josia interpolatorem, reliquæ auctorem ipsum petunt. De illo hæc habet: « Homo audacissimus scribere non dubitavit Christum Dominum a se in carne visum. Chrysostomus negat Ignatium vidisse Christum. Epistolarum ergo scriptor manifesti mendacii convincitur. » Hæc argumenti summa. Qua certitudine dixerit Chrysostomus Christum ab Ignatio martyre nunquam visum fuisse, ego non quero. Certe si epistolarum scriptor 200 post Ignatium annis, ut vult Dallæus, dixerit Christum a se in carne visum, et homo audacissimus et mendacissimus fuit; quem admodum Pseudo-Abdias non sine summa audacia et aperto mendacio ipsum oculis suis Dominum vidisse narrat Apostolicæ historiæ lib. vi, cum eodem libro non tantum Hegesippum nominaverit, sed et ejus verba ex translatione Ruffini transcripserit. Auctor *Politiæ SS. Patrum Metrophanis et Alexandri* apud Photium codice 256, et homo audacissimus et mendacissimus fuit, si scripserit se vidisse Constantinum inter ephobos merentem in Palæstina sub Diocletiano. Verum hoc scriptor ipse non dixit, sed obscuriorem Photii contractionem ita transtulit Schottus, cujus interpretationem refellunt eadem Acta plenius a Combefisio nuper edita; ex quibus constat non scriptorem, sed Maximianum tunc vidisse Constantinum. Illud pariter et ego assero, auctorem epistolarum, quas defendimus, nunquam scripsisse, Christum a se in carne visum. Si hæc scripsisset, Sa'masius et Blondellus pro sua in his rebus solertia, id præterire, opinor, nolissent; sed omnino non scripsit. Auctoris epistolæ verba hæc sunt de Christo: Ἐγὼ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. Ita in codice Laurentiano legitur; eadem lectio apud Eusebium invenitur; eandem repræsentat Theodoretus; eandem retinuerunt Græci codices vulgati, tum Nydrupianus, tum Tylinganus, tum Anglicanus, omnes a manu interpolatoris hoc loco liberi. Summus hic igitur et codicum, et excerptorum consensus; quem tamen miris conjecturis labefactare conatur vir doctissimus, qui alibi exclamare solet, quoties aliqua veterum codicum lectio sollicitatur.

Primo: « Editionem Græcam vulgatam nihil mo-

A ratur, quod fœdissime interpolata sit. » At nos hæc verba omni interpolatione libera ex ea producimus; scilicet Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. Quæcunque igitur interpolata sint, hæc certe sana et integra supersunt, cum codice Laurentiano, Eusebio, et Theodoretis consentientia. Secundo, in Eusebio hariolatur vel antiquarios, vel Ruffinum pro εἶδον rescripsisse οἶδα ex Eusebii libris ad Theodoretum, et scriptorem Florentini codicis dimanasse. O lepidum commentum! Eusebii Historia centum ferme annis priusquam Ruffinus eam in Latinum vertit, in manibus omnium fuerat; exemplaria per totam Ecclesiam Orientalem ubique dispersa et magna omnium cum admiratione accepta. An igitur Ruffinus in Ecclesia Latina vocem unicam in suo codice de industria mutare voluit, aut correctionem suam in reliqua omnia Orientis exemplaria recipiendam fore sperare potuit? Non adeo demens fuit Ruffinus; præsertim cum jam acerrimus ejus hostis Hieronymus tot annis ante hanc versionem catalogum suum edidisset. Non est itaque justa suspicio, Ruffinum Eusebii Historiam verba immutando corrupisse. De librariis autem quod conjicit, verba Ignatii ab Eusebio tradita consulto eos animadversa rei absurditate, correxisse, ab omni verisimilitudine abhorret. Quis enim eos librarios unquam existimabit in commune consuluisse, de scriptis Eusebii iudicium tulisse, et de mutatione vocis consensisse? Quis eos Eusebio ipso, auctore sui temporis maximo sapientiores iudicabit, quos omni ævo viros fuisse bonarum litterarum ignaros, mercede ad exscribendum tantummodo conductos, viri omnes docti et in his rebus versati et contenti et queruntur? Si aliquid in Eusebii codice tentatum fuisset, quis dabit ea correctione Theodoretis impositum fuisse, qui tot alia loca non ex Eusebio, sed ex ipsis Ignatii epistolis transcripsit? Quis præstabit scriptorem Laurentiani codicis, relicto exemplari suo, aut Eusebii Historiam, aut Theodoretis disputationes in consilium adhibuisse. Nimis dilutæ sunt hæc conjecturæ; et æquissima postulatio est, ut ea pro verbis epistolarum auctoris habeantur, quæ ab omnibus Græcis exemplaribus, et veteribus excerptis agnoscuntur. His autem verbis non dicitur id quod a solo Dallæo objectum est, S. Ignatium in carne Christum vidisse. Aliud enim est οἶδα, aliud εἶδον vel ἴδον non scriptum est εἶδον, quod est Græcis « vidi, » sed οἶδα, quod iisdem semper est « novi, » vel « scio. » Ita harum epistolarum auctor alibi distinguit. Ad Ephesios: Δι' ὧν πάντα ὑμᾶς κατὰ ἀγάπην εἶδον, « per quos vos omnes secundum charitatem vidi. » Ad Magnesios: Οἶδα ὅτι οὐ φροισθεθε, « novi quoniam non inflamini, » et: Οἶδα ὅτι ἐντρέπεσθε, « novi quoniam verecundamini. » Ad Philadelphicos, οἶδεν γὰρ πῶθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει, « novit enim unde venit, et quo vadit. » Hæc primo pro certis et indubitatis habeo.

Sed disputat Dallæus ex veteri versione, quæ

verba auctoris ita repræsentat, « post resurrectionem in carne eum vidi. » Verum non quæritur, quid interpretes fecerit, sed quid auctor epistolæ scripserit, et an ita interpret ille auctoris verba reddere debuerit. Simpliciter et fidem in eo laudem, in lingua Græca peritiam haud item. Quod errare potuerit in scriptoris Græci mente explicanda, negare nemo potest; quod hoc loco erraverit, assero. Sed vetustissimo interpreti plane congruit Hieronymus, fautor: verum post Hieronymum dissentit Ruffinus; quæritur quis mentem auctoris potius attigerit, Hieronymus, an Ruffinus, Usserianus, an vulgatus interpret; id est ad vim et significationem vocis οἶδα omnino redeundum est. Ipse non audet cum iis contendere qui negant verbum οἶδα pro *vidi* accipi posse. Sed aut illi cum iis contendendum est, aut manus dandæ. Cum enim vera lectio jam extra dubium posita sit, nihil aliud in controversia poni potest, nisi quæ sit vocabuli vera et genuina significatio. Sed et « Sophronius, inquit, id ipsum perspicue reddidit: » Ἐγὼ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σώματι αὐτὸν εἶδον. Quid, quæso, est id ipsum quod Sophronius perspicue reddidit? non illud de quo quæritur; id enim est, quid auctor epistolæ scripserit; Sophronius autem non transtulit Ignatium, sed Ignatii interpretem Hieronymum. Si se Ignatio Scholiasten præbuisset ille quisquis est qui Sophronius dicitur, nunquam οἶδα per εἶδον reddidisset. Sed cum Hieronymi librum interpretatus est, qui *vidi* scripserat, illud per εἶδον reddidit, per οἶδα recte reddere non potuit. Ut voce « Quadratus, » ἐν Ἐλευσίνι γενόμενος dixit, Hieronymi Latina, « invisens Eleusinam, » respiciens, non autem illa quæ Hieronymus præ oculis habuit, Ἐλευσίνια ἐποπτεύων.

Verum, « utcumque se res habeat, præcellens Hieronymi eruditio dubitare non sinit, quin sit is verissimus sensus, quem ipse exhibet. Absit enim ut virum tantum nescivisse putem, quid sit τοῦ οἶδα ab εἶδον vel ἐώρακα discrimen! » Hoc certe unicum argumentum ad hanc rem appositum; quod tamen Hieronymi in Græca lingua perspicaciæ, et in vertendo curæ atque diligentia tanquam fundamento innititur. De posteriori audiamus ipsum in præfatione Chronici Eusebiani: « Obscuro, ut quidquid hoc tumultuarii operis est, amicorum, non iudicium animo relegatis: præsertim cum et notario, ut scitis, velocissime dictaverim. » Mallem aliorum iudicium quam meum de utraque accipiant eruditi. « Quot et quanta peccavit maximus vir, nunc per properantiam, nunc per hallucinationem, » observavit Josephus Scaliger. Et quidni ille discrimen inter οἶδα et εἶδον non animadverteret, qui στρατηγίαν cum στρατιᾷ, στρατεύειν cum μάχεσθαι, ἕως τούτου cum περὶ τούτου confudit; qui γνῶμην, id est « sententiam, » pro « subsidio » habuit; qui τὸ βασίλειον, id est affectionem regni, pro regia indole accepit; qui μετὰ τῶν ἀποστόλων « post apostolos; » ἐξ ἐκείνου, hoc est « ab illo tempore, » in *hujus æmulationem* reddidit; qui dixit: « Epimenides

Athenas subvertit, » pro *καθαίρει*, « destruat; » qui ἐπαροδόξους « eos qui aliena a Deo gloriæ cupiditate rapti sunt, » δι᾿ἀλεκτον ἀνθρωπιῆν « humanam fragilitatem, » τὰ διαφέροντα, « differentia, » μείζονα τοῦ λαλεῖν « majora loqui, » πεντηκόνταρχον « quinquagenarium, » πυροφόρον « frumentarium, » οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα « qui spreverunt contemnentes » interpretatus est; qui ex male intellectis Eusebii Græcis Apollonium senatorem fecit, insigne ei volumen attribuit, ipsumque in Catalogum scriptorum ecclesiasticorum retulit? Ex male, inquam, intellectis Eusebii Græcis: conjectura enim Josephi Scaligeri omnino repudianda est, qui Hieronymum, cum illa scriberet, non Græcum Eusebii exemplar, sed Ruffini interpretationem manibus habuisse asserit. Id enim fieri nullo modo potuit, cum tot annis Catalogum scripserit Hieronymus, antequam Eusebii Historiam verteret Ruffinus. Si in omnibus his locis, aliisque compluribus « is sit verissimus sensus, quem exhibet Hieronymus, » dabimus aut οἶδα significare « vidi, » vel veram lectionem esse εἶδον. Sed cum ille, aut per properantiam, vel per hallucinationem, non minus hunc locum quam alios innumeris minus recte reddere potuerit, vera lectio epistolæ Græcæ neque mutanda contra omnium codicum consensum, neque aliena interpretatione detorquenda est, contra loquendi modum Græcis familiarissimum. Certa Freculphus præcellenti Hieronymi eruditione minime motus, cum ex illo plerumque omnia exscribere soleret, ista tamen in hæc verba mutavit, tom. II, lib. II, cap. 11: « Ego vero et post resurrectionem in carne eum visis scio, et credo quia scio. »

Sed sensum ab Hieronymo redditum verissimum esse contendit vir doctissimus ex « fama de Christo ab Ignatio in carne viso, quæ unde nisi ex hoc epistolæ loco propagata sit, dicere vel suspicari difficillime est, præsertim apud Græcos Latinorum fere librorum incuriosos. » Demus Græcos Latinorum librorum incuriosos fuisse, nonne Græcum librum habuerunt, ex quo eum errorem haurire potuerunt. Quidquid « vidi » apud Hieronymum, idem εἶδον apud Sophronium efficere potuit: erat autem Sophronii versio Græcis sequentium sæculorum probe cognita. Suidas eum sæpissime transcribit: et ante Suidam Photius eundem cognovisse deprehenditur. Ut igitur Hieronymi Latinis, ita Sophronii versio Græcis fraudi esse potuit. Sed eam famam ex hoc loco ortam esse verisimile non est: hic enim traditur, ut illi volunt, Ignatium post resurrectionem Christum in carne vidisse: at illa fama nihil tale tradidit, sed Ignatium inter parvulos ad Christum adductos fuisse ipsius Christi manibus exceptum. Hæc autem duo sunt plane diversa. Si Ignatius dixisset se vidisse Christum in carne post resurrectionem, an quisquam inde colligeret, eundem quasi puerulum, manibus Christi gestatum fuisse ante ejus mortem? nemo sane. Aliunde igitur ea fama orta est; neque id suspi-

cari difficile, sed in promptu est. Ex nomine enim *Θεοφόρου* a posterioribus Græculis conflictata est traditio illa, cujus nulla alia vestigia apud antiquiores exstant. Qui illam fabulam excogitarunt, dicunt ideo Ignatium *Θεοφόρον* dictum; sed multo verisimilius est fidei eam fabulam excogitatam fuisse, quia eam *Θεοφόρον* dictum cognoverant, quod nomen ipsa fabula longe antiquius est: de qua re postea erit disserendum latius.

Hæc cum ad fidem Græcorum codicum tuendam et verum scriptoris sensum a pravis versionibus vindicandum sufficere possent; ulterius observandum est prudentissimum harum rerum judicem Hugonem Grotium de hac ipsa controversia ista ad Matthæi cap. xviii adnotasse: « Si quis locum Ignatii cum cura inspiciat, videbit rectam esse lectionem *οἶδα*, neque de visus sensu ibi agi, sed de fide, quam non suo, sed aliorum testimonio confirmat. » Rectissime. Adhuc tamen Dallæus loco inspecto videre sibi visus est multo esse appositionem Hieronymianam quam Grotianam sensum; idque ob duas rationes, quarum prima a particula *γάρ* petitur, quam ostendere vult scriptorem verbis sequentibus ejus quod præcedentibus dixerat, rationem afferre. Dixerat autem Christum vere mortuum et resuscitatum: cujus rei optimum argumentum, quod ipsum in carne resuscitatum viderit. Imo vero nec particula *γάρ* rationem superioris assertionis continet, neque visio illa, quam Ignatius poterat obtinere, pro legitimo argumento haberi potuit. Particula *γάρ* habet aliam particulam *καὶ* adjunctam, quæ ostendit scriptorem ad aliam sententiam dilabi; sive ad ulteriorem adversariorum confutationem progredi. Asseruerat ante Christum vere passum, et vere seipsum resuscitasse, et post nudam assertionem suam hæreticos, qui eam non admittebant, dæmoniacos vocaverat; addit igitur tam severæ objurgationis rationem assertionem aliam, quam plena fide seipsum amplecti docet, scilicet, Christum post resurrectionem adhuc in carne existere, ideoque statim plurimum argumentis, ex aliorum testimonio confirmat. Argumentum autem a conspectu Ignatii aut pro levissimo haberi, aut pro nullo potius debuit. Si enim ille jam 80 ferme annis post passionem Domini superstes asseruisset, se adhuc parvulum vidisse Christum in carne post resurrectionem, quis illud testimonium ad veritatem humanæ naturæ Christi quidquam valere concederet? An ea ætatura satis certo judicare potuit, utrum vere an phantastice Christus seipsum exhibuerit? Nullum certe Grotiano sensui periculum ex particula *γάρ*. Secundo, inquit, « Si id vellet scriptor, quod ait Grotius, supervacaneum erit verbum *οἶδα*. » Fortasse. Fieri enim potest ut in optimo scriptore aliquando vocabulum redundet. Sed supervacaneum non est, quod fidei certitudinem et *πληροφορίαν* adjungit. Dixit S. Paulus: *Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ*, Rom. xiv, 14, ubi neque *οἶδα* neque *πέπεισμαι* su-

pervacaneum est, sed per utrumque describitur Apostolus *πληροφορηθείς*. Quin et alibi conjunctim expressit, *καὶ τοῦτο πεποιθὸς οἶδα*, Philip. 1, 25. Quem imitatus est S. Athanasius orat. 4 contra Arianos: *Οἶδα γὰρ καὶ πέπεισμαι ὅτι τοῖς ὑπομεινουσιν ἔσται μισθὸς ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος*: « Scio enim et certum habeo præmium iis qui sustinent retribuendum esse a Salvatore. » Ut idem sit apud nostrum. *Οἶδα καὶ πιστεύω*, quod *εἶδὸς πιστεύω*, aut *πιστεύων οἶδα*. Nihil enim aliud quam firmitatem et certitudinem fidei hæc loquuntur: « Sed cum duo diversa verba posuerit, ostendit se Christum in carne fuisse aliter nosse quam eum in eadem nunc esse. » Hic certe omnium in hac re errorum, ut mihi videtur, fons est. Non aliunde hallucinatum fuisse primo Hieronymum, dein interpretem, ac tandem Dallæum arbitror. Duo significari Dominicæ carnis tempora voluerunt, post resurrectionem in terris, post ascensionem in cælis, quæ a mente scriptoris prorsus alienæ sunt. Fictum est illud « fuisse, » quod ex Vairlenio proferunt. Ignatius tantum dixit *ὄντα* quod cum *ἐν σαρκὶ* conjungendum est. Illud unicum est quod hic Ignatius dixit se plena fide amplecti, Christum *ἐν σαρκὶ ὄντα*, adhuc etiam post resurrectionem « in carne existentem. » De ascensione nihil hic dixit, nihil probavit. Ridiculum est scriptorem duo dicere, quorum alterum vidit, alterum credidit; deinde plura testimonia afferre pro eo quod viderat; pro eo quod credidit, nullum.

C Omnia enim quæ sequuntur tantummodo probant Christum, dum in terris esset, in carne fuisse; neque aliunde hoc novit aut credidit Ignatius, nisi ex illis quæ sequuntur testimoniis. Huc etiam pertinet, quod putant *οἶδα* præteriti temporis significationem habere *πιστεύω* præsentis. Hoc autem pariter falsum est. Verbum enim *οἶδα* licet forma sit præteriti temporis, apud Græcos, tamen significatione præsens est, et cum verbo præsentis temporis eadem significatione ponitur, ut apud Homerum:

Ἀὐτὰρ ἐγὼ θυμῷ νόῳ καὶ οἶδα ἕκαστα.

Ideoque Latini interpretes verbo præsentis temporis efferunt, ut Matth. vi, 32: *Οἶδε γὰρ ὁ Πάτερ ὑμῶν*, Scit enim Pater vester; xv, 36: *Οὐδεὶς οἶδε*, Nemo scit. Glossarium Vetus: *Οἶδα*, scio, noro, nosco; et aliud Glossarium: *Scio*, *οἶδα*. Etymologicon: *Οἶσθα*, ἀντὶ τοῦ, γινώσκεις. Recte igitur *οἶδα* et cum *πιστεύω* conjungitur, et ad *ὄντα* refertur, ut ad Xenophontem *οἶδα ἐμαυτὸν ἤτονα ὄντα*, recte unicum hic objectum fidei agnoscitur, quod sequentibus testimoniis confirmatur. Neque vero ea minus Ignatium decent, aut ad sensum scriptoris eruendum magis valent, quod non iisdem prorsus verbis concipiantur, quæ nunc in Evangeliiis leguntur. Ad eam rem probandam, quam scriptor asseruerat, maxime accommodata sunt; at si duplicem assertionem faciamus, neque unam, neque alteram probant. Non probant Ignatium Christum post resurrectionem vidisse; non ostendunt Christum post

ascensionem in carne esse, undecunque igitur A sumpta sunt, secundum sensum Dallæzanum nihili sunt. De apocrypho ante latius disputatum est; hic igitur concludo auctorem epistolæ nunquam scripsisse Christum a se in carne visum.

Quæ habet de stella magis prælucente nullo modo fictitium Ignatium probant; neque ipse aliquid objicit, nisi quod sint temere scripta; et quod nemo interpretum ea sit secutus. Verba Ignatii sunt: Ἄστηρ ἐν οὐρανῷ ελαμψεν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀστέρους, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἀνεκλάλητον ἦν· καὶ ξενισμὸν παρεῖχεν ἡ καινότης αὐτοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἄστρα ἕμα ἤλιω καὶ σελήνῃ χορδὸς ἐγένετο τῷ ἀστέρι· αὐτὸς δὲ ἦν ὑπερβάλλον τὸ φῶς αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα. Ταραχὴ τ' ἦν, πόθεν ἡ καινότης ἡ ἀνόμοιος αὐτοῦ· ὅθεν ἐλόετο πᾶσα μαγεία. Vetus interpres: « Astrum in cælo respexit super omnia astra, et lumen ipsius ineffabile erat, et stuporem tribuit novitas ipsius. Reliqua vero omnia astra simul cum sole et luna chorus facti sunt illi astro: ipsum autem erat superferens lumen suum super omnia. Turbatio autem erat unde novitas quæ dissimilis ipsis; ex qua solvebatur omnis magia. » Hæc temere dicta vult Dallæus, utpote « a Scriptura aliena, et ab ipso hujus stellæ usu abhorrentia, ad domum, scilicet Bethelchem, indicandam, ubi natus erat Christus. » Sed quomodo hæc a Scriptura magis aliena sunt, quam illa, quæ alii de eadem stella tradiderunt, non video. Neque illum unum usum quisquam adhuc agnovit ad domum Bethelchem indicandam. Duæ fuerunt illius stellæ φάσεις, una in Oriente, altera Hierosolymis. Usus primæ apparitionis fuit ad magos ex sna terra ad quærendum Regem Judæorum excitandos; secundæ ad domum indicandam. Multa veteres de priori loquuntur, quam Scriptura tantummodo indicat, pauca Ignatius: neque hic, neque illi ex Scriptura ea quæ dicerent sumpserunt, sed quid ipsi de ea re sentirent libere pronuntiabant. *Ubi est qui natus est Rex Judæorum*, inquit magi, *vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum* ⁴¹. Quomodo apparuerit in Oriente stella illa, quomodo magi inde crediderint Regem Judæorum natum esse, quomodo commoti ad eum adorandum venerint, ab omnibus quæsitum est. Suam sententiam prodit Ignatius, stellam illam maxime inter omnes illustrem fuisse, et ex sua claritudine magos Hierosolymas adduxisse. Neque hæc sententia adeo absurda visa est, ut nemo veterum eam sequeretur, quod miror equidem a Dallæo dictum. Nihil enim fere in hac sententia scriptum est, quod non plurimi postea dixerunt. Omnia fere eadem tanguntur illo uno Clementis Alexandrini loco in Excerptis: Διὰ τοῦτο ἀνέτειλε ξένος ἀστήρ καὶ καινὸς καταλύων τὴν παλαιὰν ἀστροθεσίαν, καινῷ φωτὶ οὐ κοσμικῷ λαμπόμενος. « Propterea orta est peregrina et nova stella, dissolvens veterem astrologiam, novo et non mundano lumine coruscans. » Quæ verba a quo-

⁴¹ Matth. 11, 2.

cunque dicta videantur, ad hunc ipsum Ignatii locum respicere quis dubitet, sive ξενισμὸν, sive καινότητα, sive κατάλυσιν spectet? Nam et ἀστροθεσία quasi magorum disciplina, a diabolo inventa Tatiano dicitur. De mira ejus luce reliquarum stellarum splendorem superante Leo Magnus, homilia 1 *De Nativitate*: « In regione orientis stella novæ claritatis apparuit, quæ illustrior cæteris pulchriorque sideribus facile in se intuentium animos oculosque converteret. » Maximus, homilia 3: « Quis enim dubitat ipsam stellam lætiori luce et fulgentioribus radiis coruscasse, quæ cœli terræque lumen humanis oculis ingererat? Et necesse erat ut stella hæc a cæteris sideribus orbe clariore distaret, quæ annuntiabat Christum, cujus nativitas ab universis mortalibus differebat. » S. Chrysostomus, homil. 6, in *Matthæum*, de hac stella: Οὐ γὰρ ἐν νυκτὶ φαίνεται ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ μέση λαμπροῦς ἡλίου, ὅπερ οὐκ ἔστι δυνάμειος ἀστέρος, ἀλλ' οὐδὲ σελήνης· ἡ γὰρ τοσοῦτον πάντων ὑπερέχουσα τῶν ἀστέρων τῆς ἀκτίνος φανείσης τῆς ἡλιακῆς κρύπτεται καὶ ἀφανίζεται. Οὗτος δὲ τῆ τῆς οικείας λαμπρότητος ὑπερβολῆ, καὶ τὰς ἀκτίνας ἐνίκησε τὰς ἡλιακὰς, φανότερος ἐκείνοις φανελς καὶ ἐν τοσοῦτῳ φωτὶ μείζον λάμψας. « Non enim de nocte apparet, sed meridie splendente sole; quam facultatem non modo stella nulla, sed ne luna quidem sortitur. Illa enim omnes stellas tantopere superans ortu solis obscuratur et dispareret. Hæc autem nativi splendoris exuberantia etiam solis radios superabat, illustrior illis apparens, et in tanta luce magis coruscans. » Unde illud vocat: ἄστρον μέγα καὶ ἐξηλλαγμένον, ὥστε καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοῦ ἐκπλήξαι· « stellam magnam et inusitatam, adeo ut amplitudine et aspectus claritate magos percelleret. » Hæc autem dixit Chrysostomus, postquam omnia se ἀπὸ τῶν γεγραμμένων αὐτῶν « ex ipsa Scriptura » dicturum pollicitus esset. Neque mirum est, Ignatium nobis stellam reliquis omnibus atque etiam sole ipso splendidiorem repræsentasse, cum gravis auctor Gregorius Nyssenus in *Vita Moysis*, splendorem rubo solari majorem tribuat: Φωτὸς ἐτέρου ὑπὲρ τὸ ἡλιακὸν φῶς τὰς ὄψεις περιαστρέφαντος, « alia luce supra lucem solarem circa oculos Moysis effulgente. » *De solutione magiæ* Gregorius Nazianzenus, oratione prima: Διὰ τοῦτο ἀστήρ ἠγούμενος, καὶ μάγοι προπίπτοντες καὶ δωροφοροῦντες, ἐν εἰδωλολατρῆα καταλυθῆ. « Idcirco stella præiens, et magi sese prosternentes ac munera offerentes, ut, scilicet, idololatria dissolveretur. » Idem Arcanorum carmine 5, cum novitatem stellæ notasset:

Τῆμος, δὲ' ἀστρολόγοισιν ὀμοῦ πέσει μῆδεα τέχνης.

Et S. Basilii oratione in *Christi Nativitate*, de magis: Τάχα δὲ καὶ ἀντικειμένης δυνάμειος τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Κυρίου ἀπονοστήρας λοιπὸν γενομένης, αἰσθόμενοι κασαργουμένας τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, με-

γάλην δύναμιν τῷ τεχθέντι προσμαρτύρουν. Hæc ille A
considerans ἀστέρα καινὴν καὶ ἀσυνήθη. Chrysologus
sermone 105 : « Si ubi vidit magus humanas per-
lisse curas, suas defecisse artes, » etc. Ac paulo
post : « Ergo, fratres, lectione præsentī non est
firmatus error magicus, sed solutus. » Nempe, ut
observat Origenes lib. 1, *contra Celsum* : Magi ἰδόντες
θεοσημίαν ἐν οὐρανῷ ἐστοχάσαντο τὸν κατὰ τοῦ
ἱεροῦ προφητευσόμενον ἄνθρωπον ἐπιδημηκῆναι τῷ
βίῳ, καὶ ὡς πάντων δαιμόνων καὶ τῶν ἐν ἔθει αὐτοῖς
φανταζομένων καὶ ἐνεργούντων κρείττονα προλι-
πόντες προσκυνῆσαι ἠθέλησαν. « Videntes in cælo
prodigium conjectaverunt eum qui cum stella præ-
nuntiatus est hominem in vitam advenisse, poten-
tiorē esse omnibus dæmoniis et spectris familia-
ribus, decreverunt eum adorare. » Tertullianus, *De*
idololatria, cap. 9 : « De Christo, scilicet, est ma-
thesis hodie ; stellam Christi, non Saturni et Martis
et cujusque ex eodem ordine mortuorum, observat
et prædicat. At enim scientia ista usque ad Evan-
gelium fuit concessa, ut Christo edito, nemo exinde
nativitatem alicujus de cælo interpretetur. » Neque
igitur temere neque absurde ea dixit Ignatius, quæ
tot viri in Ecclesia clari secuti sunt.

Levia hæc nimis sunt ; et tamen illud quod se-
quitur, ipso fatente Dallæo, levius est. « Assertit
enim, inquit, Christum et edisse et bibisse post
resurrectionem. At edisse ex Evangelio constat ;
bibisse non constat. » Grave crimen, C. Cæsar.
Quasi vero illud quod ex Evangelio non constat,
si ex Actis apostolorum constet, verum non sit. C
Μετὰ τὴν ἀνάστασιν συνέφαγεν αὐτοῖς καὶ συνέ-
κυν, « Post resurrectionem Christus cum disci-
pulis comedit et bibit, » inquit Ignatius. Quid au-
tem S. Petrus Act. x, 41 : Ὅστινες συνεφάγομεν
καὶ συνεπίομεν αὐτῷ κατὰ τὸ ἀναστῆναι ἐκ τῶν
νεκρῶν. « Qui comedimus et bibimus cum eo, post-
quam resurrexit a mortuis. » At, inquit, « Lucas
scribit apostolos cum Christo postquam
resurrexisset a mortuis, manducavisset et bibisset ;
ipsum vero cum eis Christum (quod noster ait)
manducavisset et bibisset nusquam dicit. » Imo vero
si prius, certe et posterius dixit, συνεφάγομεν καὶ
συνεπίομεν αὐτῷ, id est Beza interprete, « com-
edimus et bibimus una cum eo, » non inter nos, sed D
« una cum eo. » In veteri Bezae codice in Bibliotheca
nostra additum est, καὶ συνεστράφημεν, « et con-
versati sumus. » Erant enim illi testes electi, et
familiarius adhibiti, ut Christus a morte excitatus
iis fieret conspicuus in humana natura et per eos
aliis : ut hoc fieret, « et comederunt et biberunt
una cum eo, » hoc est eo comedente et bibente illi
simul comedeabant et bibebant, atque ita post mor-
tem, quemadmodum ante mortem, cum eo fami-
liariter conversati sunt. Si autem ideo dicas eos
non bibisse cum Christo, quia Lucas in Evangelio
non scribit Christum bibisse ; dicas neque eos
manducasse cum Christo, quia in Evangelio non

scribitur apostolos manducasse ; scribitur enim
tantum Christum coram eis edisse. Si id dicere
non possis, quia Lucas in Actibus asserit, quod in
Evangelio non dixerat ; idem de altero etiam dicen-
dum erit. Eodem certe modo συνέπιον αὐτῷ, quo
συνεφάγον αὐτῷ, et in eundem finem ; Christo
autem manducante manducabant, eodem igitur
bibente bibebant. Neutrum Lucas in Evangelio,
utrumque in Actibus affirmat. Ita non tantum
Ignatius, sed et Patrum doctissimi S. Lucam in
Actibus intellexerunt : Hieronymus libro *Adversus*
errores Joannis Hierosolymitani hæc ex Origene,
opinor, adducit de Cl-isto : « Comedit post resur-
rectionem suam, et bibit, et vestitus apparuit, tan-
gendum se præbuit, ut dubitantibus apostolis fidem
B faceret resurrectionis. » B. Theodoretus dialogo 2
notat S. Petrum hoc clarius docuisse : Ὁ δὲ θεο-
τατος Πέτρος σαφέστερον εἶρηκεν· Ὀλίως συν-
εφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆ-
ναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν κατὰ τὸν
παρόντα βίον ἔσιον τὸ ἐσθίειν, ἀναγκαίως ὁ Κύριος
τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν διὰ βρώσεως καὶ πόσεως
ἔδειξε τοῖς μὴ νομιζούσιν ἀληθῆ. « Et divinissimus
Petrus clarius dixit : Qui comedimus et bibimus
cum eo, postquam resurrexit a mortuis ⁴⁰. Cum
enim eorum qui in præsentī sunt vita, proprium
sit comedere, necessario Dominus per cibum et
potum carnis resurrectionem de ejus veritate dubi-
tantibus demonstravit. » S. Augustinus epist. 40 :
« Sciat sane qui has proposuit quæstiones, Chri-
stum post resurrectionem cicatrices, non vulnera,
demonstrasse dubitantibus, propter quos etiam
cibum ac potum sumere voluit, non semel, sed
 sæpius, ne illud non corpus, sed spiritum esse
arbitrarentur, et sibi non solide sed imaginatiter
apparere.

CAPUT XI.

*Docetas nonnullos ab eucharistia abstinuisse par est
credere. Simoniani non statim post mortem Simo-
nis evanuerunt. Non apparet Ignatium diavisse
Romanos fideles facile ipsum a supplicio eripere
potuisse. Neque si dixerit, veracitatem ejus in
dubium vocat. Potuit sibi S. Ignatius scribendi
secundam epistolam ad Ephesios opportunitatem
polliceri. Redemptio a vexatione militum, et fa-
cultas liberæ custodiæ, confessoribus ab Ecclesiis
procurari solita, fuse describitur. Modestia mar-
tyris tum erga Trallianos, tum erga Polycarpum
defenditur.*

Capite 20 duo argumenta persequitur, et utrum-
que nostrum Ignatium petit. Primum est, quod
tradat hæreticos ab eucharistia abstinuisse. Hoc
autem falsum esse putat : nullos quippe ætate Igna-
tīi hoc fecisse. Qua igitur ætate hoc fecerunt ? An
ducentis post Ignatium annis, cum impostor Dal-
læanus has epistolas finxit ? Minimæ. An ulla alio
ante id tempus ævo ? Haudquaquam. Mentitus est
igitur scriptor ; quod de Ignatio credi nullo modo,
de impostore facile credi potest. Sed quare fictor
id fingeret, quod nullam omnino verisimilitudinem

⁴⁰ Act. x, 41.

haberet, quod neque ævo Ignatii, nec suo compe-
teret? Certe si nulli unquam ab eucharistia abstin-
uissent, ne factor quidem id dixisset, aut hujus
inauditi criminis quemquam accusasset. Nullo
modo igitur dubitandum est, quin tales hæretici
fuerint. Sed « quinam sunt, » inquit? Si quærat,
querimus et nos, quinam illi hæretici fuerunt, de
quibus loquitur Tertullianus? « Plures nec ecclesias
habent, sine matre, sine sede, orbi fide, extorres,
sine lare vagantur. » Quando, quæso, illi eucha-
ristiam celebrabant? quæ illis cura viduarum et
orphanorum? Sed ulterius quærit, quinam illi qui
ideo abstinerent ab eucharistia, quod eam negarent
Salvatoris esse carnem pro nobis passam? Respon-
deo, Docetæ: illi, scilicet quos describit Ignatius, qui
veritatem humanæ naturæ in Christo impugnabant,
qui passionem ejus, et resurrectionem pernegabant,
a quibus cavendum monet Ignatius, et Evangelio
adhærendum, « in quo passio nobis ostensa est, et
resurrectio perfecta est. » Fatetur Dallæus multos
olim fuisse hæreticos, qui hanc fidei Christianæ
partem negarent, idque esse compertissimum. Sed
quærit rursus: Quis de hæreticis illius temporis
scripserit, eos ab eucharistia abstinuisse? Respon-
deo, nemo præter Ignatium de istius temporis hæ-
reticis hoc discrete affirmavit. Ejusdem tamen ætatis
et anni scriptor, S. Polycarpus, eosdem hæreticos
ferit, fundamentum hujus abstinentiæ indicat, et
reliqua cum Ignatio perstringit. Hæc enim ille de
Docetis: Πᾶς γὰρ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ Ἰησοῦν Χρι-
στον ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, Ἀντίχριστός ἐστι· καὶ ὃς
ἂν μὴ ὁμολογῇ τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ, ἐκ τοῦ δια-
βόλου ἐστὶ. Καὶ ὃς ἂν μεθοδεύῃ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου
πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας, καὶ λέγῃ μήτε ἀνάστασιν
μήτε κρίσιν εἶναι, οὗτος πρωτότοκός ἐστι τοῦ Σατανᾶ.
« Quisquis enim non confitetur Jesum Christum in
carne venisse, Antichristus est; et qui non confite-
tur martyrium crucis, ex diabolo est; et qui eloquia
Domini ad proprios affectus trahit, dicitque neque
resurrectionem neque judicium esse, hic primo-
genitus est Satanæ. » Quibus docet eos qui tunc
veritatem humanæ naturæ in Christo negabant,
mortem ejus pariter negasse, resurrectionemque et
judicium sustulisse. Hos autem docet vanos homi-
nes seduxisse; catholicos monet ut eorum cor-
ruptelas vitantes, orationibus invigilent, et jejuniis
adhæreant; post quæ notissimum est eucharistiam ea
ætate celebrari solitam esse; hortatur etiam ut visitent
infirmos, viduas, pupillos, pauperesque nullo modo
negligant, qui omnes ex oblationibus et agapis, ubi
eucharistia celebrabatur, sustentari solebant. Quare
idem subindicat Polycarpus, quod clare locutus est
Ignatius. « Sed si verum esset, vel ab Irenæo memo-
ratum, vel ab alio aliquo esset. » Dedimus altum,
et quidem maxime idoneum testem S. Polycarpum.
Irenæus autem curiosissimus Valentinianæ hære-
seos explorator fuit, omniumque quæ ab ea nata
sunt accuratissimus indagator: vetustiorum hære-
ticorum deliria breviter describit, et disciplinam vix

A attingit. Antiquiorum distinctæ hæreses jam tum
erant superstites. Valentinianorum igitur hæresim
Irenæus accurate describens operoseque refutans
sæpissime lectores monet, iisdem argumentis vetu-
stiores hæreticos esse refutatos. Mirum igitur non
est, si Docetæ aliqui ab eucharistia abstinerent, et
tamen illius rei nullam Irenæus fecerit mentionem.

Id tamen docet Irenæus quo hoc ipsum quod vo-
lumus indicatur; ex Menandri schola prodiisse ait,
qui asserebant, non esse credendum in eum qui
crucifixus est: quorum hoc effatum erat: « Si quis
confitetur crucifixum, adhuc hic servus est. » Quo-
modo igitur illi, qui Christum mortuum non puta-
bant, qui fidem in eum qui crucifixus est repudia-
bant, ad eucharistiam convenirent, quæ instituta
est ad mortis Christi commemorationem? Περιττός
γὰρ ὁ τύπος ἀνηρημένης τῆς ἀληθείας, « supervaca-
neus enim est typus ablata veritate, » ut loquitur
B. Theodoretus. De Simonianis quæ habet adversus
Bellarminum nihil valent. Intelliguntur eo nomine
non tantum ii, qui Simonem colebant, sed et disci-
puli, qui ex ejus schola prodeuntes ab eo ceperunt
initia, et illius sententiam varie transformabant, et
post ejus interitum sub illius nomine pestilentissi-
mum dogma tradiderunt. Quamvis et illi qui Simo-
nem colebant diu post ejus mortem perdurabant.
De ætate sua Justinus martyr apologia 2: Καὶ
σχεδὸν πάντες μὲν Σαμαρεῖς, ὀλίγοι δὲ καὶ ἐν ἄλλοις
ἔθνεσιν ὡς τὸν πρῶτον Θεὸν ἐκεῖνον ὁμολογοῦντες
ἐκεῖνον καὶ προσκυνοῦσι. « Ac Samaritani prope
omnes, ex aliis etiam nationibus nonnulli, illum
quasi primum Deum confitentem adorant quoque. »
Et in eadem apologia asserit dæmonas excitasse
Σίμωνα καὶ Μένανδρον ἀπὸ Σαμαρείας, οἱ καὶ μα-
γικὰς δυνάμεις ποιήσαντες πολλοὺς ἐξηπάτησαν καὶ
ἔτι ἀπατωμένους ἔχουσι, « qui etiam nunc seductos
possident, » non ut interpres, « quos seducant ha-
bent. » Unde de seipso ita loquitur in altera apo-
logia: Καὶ τοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ἔθνει ἀσεβοῦς καὶ πλάνου
Σιμωνιανοῦ δόγματος κατεφρόνησα. « Ego quoque
impium et erroneum in gente mea Simonianum
dogma despexi. » Pariter de sui ævi Simonianis
Clemens Alexandrinus, *Stromat.* lib. 11: Οἱ δὲ
ἀμφὶ τὸν Σίμωνα τῷ Ἑστώτι, ὃν σέβουσιν, ἐξομοιοῦ-
σθαι τρόπον βούλονται. « Simonis autem sectatores
Stanti quem colunt volunt assimilari moribus. »
Postea Origenes lib. vi *contra Celsum*: Οὐδαμοῦ
τῆς οἰκουμένης οἱ Σιμωνιανοί. « Nullibi gentium Si-
moniani. » Ipse tamen ejusdem operis lib. 1: Νυνὶ
δὲ τοὺς πάντας ἐν τῇ οἰκουμένῃ οὐκ ἔστι Σιμωνιανούς
εὐρεῖν τὸν ἀριθμὸν, οἶμαι, τριάκοντα, καὶ τάχα
πλείονας εἶπον τῶν ὄντων. Εἰσὶ δὲ περὶ τὴν Παλαι-
στίνην σφόδρα ἐλάχιστοι, τῆς δὲ λοιπῆς οἰκουμένης
οὐδαμοῦ τὸ ἄνομα αὐτοῦ καθ' ἣν ἠθέλησε δόξαν περὶ
ἑαυτοῦ διασχεδάσσει. « Nunc autem in toto orbe
opinor vix triginta Simonianos reperiri; ac fortasse
ne tot quidem. Sunt enim in Palæstina pauci ad-
modum, in reliquo vero orbe nusquam nomen ejus
est in ea opinione in qua ipse haberi voluit. »

Eusebii ætate exstabant qui ejus hæresim profitebantur; qui cum Christianos se simulassent, dæmonum tamen cultui se privatim mancipabant, ut ipse testatur lib. II, cap. 13. Fuerunt igitur quamplurimi ætate Ignatii Simoniani, qui nefanda quædam mysteria celebrabant, eucharistiam minime, qui Simonem quidem colebant, sed sub Christi nomine: Πλάνου μὲν ὄντος αὐτοῦ, μορφὴν δὲ ὀνόματος Χριστοῦ ἐνδυσσάμενου, « qui tametsi impostor esset, speciem tamen nominis Christi assumpsit, » ut testatur Epiphanius. Quæ cum ita sint, apparet Simonianos sub Claudio minime extinctos esse, Trajani et Ignatianæ passionis temporibus quamplurimos existisse, adeoque de illis posse accipi quæ a scriptore epistolarum de quibusdam sui temporis hæreticis dicta sunt.

De Marcione quæ disserit, qui Christi corpus phantasticum docuit, et tamen eucharistiam celebravit, ad ætatem Ignatii non spectant; neque quid Docetæ eo ævo fecerint, ostendunt. Illi enim de morte Christi multa docuerunt, quæ Marcion nullo modo sustinuit. Et Tertullianus testatur eo ipso loco, qui producit, Marcionem sacramenta propria habuisse. Ignatius autem de Ecclesiæ sacramento sine dubio intelligendus est, a quo et Marcion abstinuit. Denique cum argumentum ab interpolatore petit (a quo nunquam videtur nisi doctor recedere), qui hæc verba omisisse videatur, quod minus vera putaret; primo, auctoritatem B. Theodoretii interpolatori opponimus, qui hæc ipsa verba tanquam pura putat Ignatiana et verissima exscripsit, hæreticis sui temporis objecit, neque veritus est ne illa verba auctorem epistolarum alium quam Ignatium episcopum Antiochenum et martyrem proderent. Secundo, interpolator, ipse, qui pro sua libidine, quæcunque voluit omittere solitus est, nullo modo ea verba omisisse, quod vera esse non putaret, putandus est, ut ex his quæ eorum loco posita sunt apparet: τὸν σταυρὸν παλαιχύνονται, τὸ πάθος χλευάζουσι, τὴν ἀνάστασιν κωμωδοῦσι. Quis enim eos eucharistiæ sacramento usos fuisse putet, qui « Christi crucem erubescunt, qui passionem ejus derident, qui resurrectionem ludos faciunt, qui infidelem inimicitiam cum invicem habent. » Hæc sane ille posuit, quod idem his verbis doceri putaret quod ab Ignatio dictum de iis est, qui ab agapis, ab eucharistia, ab oblationibus abstinebant, et ab Ecclesia in diaboli castra transvolabant.

Secundum hujus capituli argumentum epistolam ad Romanos spectat, qua scriptum significat in eorum potestate fuisse ipsum supplicio liberare. Fortasse. An igitur inde sequitur Ignatium eam epistolam non scripsisse? Profecto non capio. « Quod si ita est, inquit, sequitur Romanos gravissime peccasse: eum enim non liberarunt. » Imo vero non sequitur. Fieri enim potest ut Romani Christiani illud efficere non potuerint, quod Ignatius putavit eos facere potuisse; gravissime autem non peccabant, qui illud non fecerunt, quod in

A ipsorum potestate non videbant. Fieri etiam potest, ut illud potuerint facere, nec tamen faciendum putaverint, rationibus ab ipso Ignatio redditis permoti, aut etiam ablata occasione, et inimicorum furore præventi, cum Ignatius « subductus est cum festinatione in amphitheatrum, » ut in ejus Actis legimus. Fieri denique potest, ut illud efficere non potuerint sine vitæ plurium Christianorum periculo, aut etiam sine peccato. At non peccat qui id boni non facit, quo majus aliquod bonum facere possit, aut quod facere, sine peccato non possit. « Non quæro, inquit, quæ qualisque fuerit illa quæ Romanis a nostro tribuitur potestas. » At omnino quærendum, imo statuendum erat qualis hæc potestas fuerit, priusquam pronuntiaret gravissime eos peccaturos, si illa uti in hac causa nollent; et utrum talis esset, quæ illis nullo modo subripi posset.

B Sed ille hæc toties affirmavit, et tamen falsum est. Quod affirmasse dicitur, falsum esse nondum probatum est, neque probari ullo modo potest; an toties id dixerit scriptor, jam videndum. Nam primo qui dixit se, « si illi voluerint, et si illi non impedirent, » moriturum, non statim dixit, « mortem ejus, si vellent, nullam futuram. » Diversa hæc plane sunt. Novit S. martyr gentiles omnes Romanos cupidissime imperatoris decretum exsecuturos et ipsius morte delectatos fore. Nisi igitur Romani fideles intercederent, et martyrium ejus aliquo modo impedire conarentur, certissima ei mors ut et exoptatissima pro Christo fuit. Non tamen inde sequitur dixisse eum, nullam fore mortem, si Christiani voluerint, aut impedire conarentur: hoc enim an efficere possent, dubitari etiam ille qui hæc dixerat potuit. Novit infideles et potuisse et voluisse eum interficere; certo igitur hoc futurum erat, nisi aliquis impediret. Novit se a Deo ad martyrium vocatum esse; impedire voluisse nemo hominum præter Christianos Romæ constitutos credendus fuit. Si igitur illi idem quod illi vellent, aut non impedirent, certissima martyri mors fuit, sive illi revera impedire potuissent, sive non. Multi enim Christiani confessores a morte liberare conati sunt, qui id efficere non potuerunt. De Peregrino Lucianus: Ἐπεὶ δὲ οὖν ἐδέετο, οἱ Χριστιανοὶ συμφορὰν ποιούμενοι τὸ πρᾶγμα πάντα ἐκίνουν ἐξαρπάσαι πειρώμενοι αὐτόν· εἴτε ἐπεὶ τοῦτο ἦν ἀδύνατον, ἢ γε ἄλλη θεραπεία πᾶσα οὐ παρέργως, ἀλλὰ σὺν σπουδῇ ἐγένετο. « Postquam vincetus est, Christiani suam infelicitatem putantes, omnia movebant illum eripere conati. Mox ubi hoc impossibile fuit, alia omnis cura non perfunctorie, sed sedulo adhibita est. »

C Duo igitur loca quæ produxit vir doctissimus, non id efficiunt quod ille voluit; sed tertius illi videbatur asserere, id ipsis facile fuisse. « Vobis enim, inquit, facile est id quod vultis facere: » facillimum igitur existimavit epistolæ scriptor Romanis fidelibus fuisse, Ignatium a sententia imperatoris et morte liberare. At in illis verbis de morte nihil

dictum est, neque ea recte intelligi sine sequentibus possunt; quæ, si sana sint, ut apud Metaphrastes exstant (in codice enim Laurentiano ea, quod dolendum est, non habentur) ostendere videntur auctorem epistolæ putasse Romanos fideles potuisse eum a supplicio liberare: et quare id existimare non potuerit Ignatius, nullam satis gravem causam video. Aliquot enim Romæ magnæ auctoritatis viros, et in ipsa etiam aula nonnullos tunc Christianissimum vel aperte professos, vel secreto amplexos fuisse dubitandum non est; qui, cum ab Urbe imperator abesset, illud certe non ægre obtinere potuisse putandi sunt, ut si non remitteretur, saltem differretur sententiæ ab imperatore jam absente latæ executio. Sed cum in verbis ipsis reperitur aliqua discrepantia, non erit aut mihi molestum, aut cuiquam, uti spero, ingratum, si sententiam nostram de lectione jam pridem dubia interponam. Verba sic se habent. Ὑμῖν γὰρ εὐχερὲς ἔστιν ὃ θέλετε ποιῆσαι· ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν, ἐὰν ὁμεις φείσησθέ μου. Ita Metaphrastes. Codex Augustanus, μὴ φείσησθέ μου, et vetus interpres « non parcitis mihi. » Hic particula negativa in Metaphraste, codice Nydrpucciano, et Vulgato interprete deest: in codice Augustano, et vetere interprete agnoscitur. Si igitur iudicium de lectione ferre liceat, puto particulam negativam admitti debere, sed non eo quo ponitur loco, verum ante verbum ἐπιτυχεῖν, ut legatur, ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ Θεοῦ μὴ ἐπιτυχεῖν, vel, quod idem est, ἀποτυχεῖν. Quod si cui placeat, verborum sensus hic erit: « Mihi autem durum et molestum est Deo non potiri. » Ita δύσκολον interpretor, non ut sit arduum et difficile, sed molestum et grave, ἀηδές, sive « minime placens: » unde δυσκολαίνειν, « moleste ferre, non bene concoquere; » quæ significatio ipsi etymo maxime congruit. Hesychius: Δυσκολαίνει, δυσφορεῖ, quod est « ægre vel gravate fert: » unde eidem Hesychio δύσλοφον, est δύσκολον « difficulter ferendum. » Unde poeta vetus:

Ὡς δύσκολον τὸ γῆρας ἀνθρώποις ἔσθι.

Senectus enim, ut ait, « onus Ætna gravius. » Jam si hoc sensu accipiatur δύσκολον, contrario accipiendum erit εὐχερὲς, ut apud Hesychium εὐχερής, εὐκολος, et εὐπερίστατον, εὐκολον, ut idem sit quod ἀβαρές, « leve et placidum, » ut sit horum verborum sensus, « Vobis quidem id quod cupitis efficere placidum et promptum; mihi autem Deo non potiri durum, grave et molestum foret. »

Non igitur apparet auctorem epistolæ dixisse Romanos fideles facile potuisse Ignatium a morte liberare, aut eam nullam, si illi vellent, fore. Neque verisimile est scriptorem id voluisse, quod eos ad martyrem liberandum invitare et excitare videatur, cum hoc omnibus quæ in ea epistola adeo premit et persequitur, contrarium sit. Aut si eam potestatem scriptor innuerit, nunquam constabit hanc Christianis Romæ constitutis adeo non competiisse, ut S. Ignatius eam animo concipere et veram esse

A suspicari non posset, et ex tali suppositione et suspitione, ne ea potestate in ipso liberando, et martyrio quod summopere ambiebat, et ad quod Dei voluntas adeo aperte vocabat, impediendo uterentur, libere monere. Quare ut Deo maxime placere studeant eos hortatur; et a Deo esse ut ipse pro nomine Christi jam martyrium subiret, iis planum facit. « Qui vivit, inquit, et loquitur in me, intus mihi dicit: Vade ad Patrem. » Neque dubitare se ostendit quin Christus iis etiam haec Dei voluntatem patefacere voluerit; quos interim certiores facit, hæc se non secundum carnem, sed mentem Dei scripsisse. Nihil igitur in epistola ad Romanos de eorum potestate dictum est, quod a S. Ignatio scribi non potuit.

B Capite 23 interpolationibus, aut spuris perstrictis, unicum argumentum adversus auctorem ipsum cuditur; quod ab ea re petitur, quam non a gravitate martyris abhorreere fatetur, sed a iudicio et sapientia, neque ab illis quidem multum, sed non nihil. Hæc autem iudicii et sapientie defectus ex prudentia interpolatoris delegitur perspiciturque. Ita, scilicet, Dallæo auctor epistolæ ineptus, imprudens sciolus, in quo nihil tale reperire potuerunt antiquissimi Patres; interpolator autem acutus, prudens, et, quod mirum est, etiam fortis, causas ineptias omnes vident. Sed quid tandem illud est, quod adeo a iudicio et sapientia S. martyris abhorret? Illud nempe quod polliceatur se secundum libellum ad Ephesios missurum. Hoc prudentiæ, hoc sapientie S. Ignatii officit. Nam in assidua meditatione mortis, et inter leopardorum vexationes hoc polliceri, stultum esset.

C Priusquam hæc censura admittatur, videamus quid promittit, et quomodo. Quod promittit est δεύτερον βιβλίον, « secundus libellus, » sive epistola, βιβλίον, quidem quodvis scriptulum Græcis, ut ex Plutarcho constat, apud quem in Vita Cimonis describuntur Chii: Τοξεύοντες ὑπὲρ τὰ τελεῖν βιβλία προσκαίμενα τοῖς ὀϊστοῖς, « libellulos sagittis annexos super muros mittentes. » Vocat autem hanc epistolam quam tunc scripsit, libellum primum, quod esset cæteris quas scripsit paulo prolixior (ut Hieronymus Augustino, epist. 89: « Tres simul epistolas, imo libellos, per diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi; » et epist. 2: « Libellum hunc libello ejus copulato, » de duabus primis epistolis), promittit se secundum etiam missurum. Quomodo autem promittit? non absolute, sed sub conditione non una. Primo, si Deus voluerit, ἐὰν θέλημα ᾗ, secundo, si intelligat Ephesios ita se habere, ut ad ipsos ea quæ meditatus erat, par esset scribere. Non hæc temeritatem aut insipientiam, sed pietatem et prudentiam sapiunt, si et materiam, et modum pollicitationis consideres. Sed conditio, inquires, et affectio martyris impediunt quo minus etiam sub illis conditionibus promittat: « assidua scilicet meditatio mortis, et leopardorum vexationes. » Imo vero nullo modo. Erat enim in illo

sancto martyre cum zelo Dei et cura ecclesiarum A conjuncta mortis meditatio; neque aliorum minus quam suam salutem spectabat. Eadem itaque causa quæ ut primam epistolam ad Ephesios mitteret, ut secundam insuper, promitteret, si opus esset, sanctum virum permovebat. Sed inter leopardorum vexationes hoc sapienter promittere non potuit. Quidni? an qui unam jam scripserat epistolam in manibus militum, quos leopardos vocat, alteram scribere non potuit?

Ut hæc objectio plene et perspicue solvatur, satis erit observare, vexationes militum, quorum custodie confessores tradebantur, a Christianis redimi solitas esse. Et quidem in hunc finem, quo laxius custodirentur, et liberiore fruerentur carcere, a fidelibus opes erogabantur, tum ut confessores ipsos alerent, tum ut custodum iniquitatem largitionibus mitigarent. Antiquissimus locupletissimisque harum rerum testis est inier ethnicos Lucianus in epistola de morte Peregrini. Postquam enim ille in carcerem conjectus est, statim viduæ et orphani ad fores carceris convolabant, οἱ δ' ἐν τέλει αὐτῶν καὶ συνεκάθειδον ἔνδον μετ' αὐτοῦ διαφθείροντες τοὺς ἀσμοφύλακας· εἶτα δειπνα ποικίλα εἰσεκομίζετο, καὶ λόγοι ἱεροὶ αὐτῶν ἐλέγοντο. « Magistratus autem eorum (puta sacris ordinibus initiati, qui ἀρχοντες tum dicebantur) etiam intus cum eo condormiebant, custodibus corruptis: dein cœnæ variz introducebantur, et sacri eorum sermones dicebantur. » Ecce vetustissimum Ecclesiæ morem hic habemus ab ethnico descriptum; ubi in carcere agapæ celebrabantur, viduæ et orphani alebantur, ritus Christiani a custodibus redempti sunt. Καὶ μὴν καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πάλαιον ἔστιν ὡν ἤκον τινες, τῶν Χριστιανῶν στελλόντων ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, βοηθήσαντες καὶ ξυναγορεύσαντες καὶ παραμυθησόμενοι τὸν ἄνδρα. « Aliqui etiam ex quibusdam Asiæ civitatibus venerunt, e communi mittentibus Christianis, qui viro opem ferrent ipsumque defenderent et consolarentur. » Et hoc etiam docet factum esse ex more Ecclesiæ Christianæ. Ἀμήχανον δέ τι τὸ τάχος ἐπιδείκνυνται ἐπειδὴν τι τοιοῦτον γένηται δημόσιον, ἐν βραχεὶ γὰρ ἀπειδοῦσι πάντων. « Incrediblem autem quamdam celeritatem ostendunt, si quid tale publicum contingat. Illico enim nulli rei parcunt. » Καὶ δὴ καὶ D τῷ Περειγρίῳ πολλὰ τότε ἤκε χρήματα παρ' αὐτῶν ἐπὶ προφάσει τῶν δεσμῶν, καὶ πρόσδορον οὐ μικρὰν αὐτῶν ἐποίησατο. « Proinde Peregrino tunc multæ pecuniæ mittebantur, et non exiguum proventum hunc lucrificet. » Insignis admodum hic locus Luciani est, charitatem, curam studiumque Christianorum veterum erga confessores graphice depingens, in re notissima, quæ sub finem imperii Adriani, in prima hujus philosophi peregrinatione contigit. Sed Christianos ipsos de re eadem disseverentes audiamus. Tertullianus jam adultior Montanista factus lib. *De jejuniis catholicorum* charitatem ipso Luciano acerbius et invidiosius sugillat: « Piane vestrum est in carceribus popinas exhibere

A martyribus incertis, ne consuetudinem quærant, ne tædeat vitæ, ne nova abstinentiæ disciplina scandalizentur, quam nec ille Pristinus, vester, non Christianus martyr, attigerat: quem et facultate custodiæ liberæ aliquandiu fartum, omnibus balneis, quasi baptismate melioribus, et omnibus luxuriæ secessibus, quasi Ecclesiæ secretioribus, et omnibus vitæ istius illecebris, quasi æternæ dignioribus, hoc puto obligatum ne mori vellet. » Idem tamen Tertullianus *Ad martyres* cap. 1, de eadem Ecclesiæ consuetudine sedatius loquitur: « Inter carnis alimenta, benedicti martyres designati, quæ vobis et domina mater Ecclesia, et singuli fratres, de opibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid et a nobis quod faciat ad spiritum B quoque educandum. » Et cap. 2: « Ipsam interim conversationem sæculi et carceris comparemus, si non plus in carcere spiritus acquirit, quam caro amittit: imo et quæ justa sunt, caro non amittit, per curam Ecclesiæ, agapen fratrum. » Hæ Ecclesiæ et fidelium opes diaconis concredebantur, qui confessores et consilio juvarent, et victu sustentarent, et a custodum iniquitate dato pretio redimerent. Tertulliani ævo S. Perpetua in passione sua: « Ibi tunc Tertius et Pomponius benedicti diaconi, qui nobis ministrabant, constituerunt præmio ut paucis horis emissi in meliorem locum carceris refrigeraremus. » De vetustissima hac consuetudine S. Cyprianus epistola 11: « Et credideram quidem presbyteros et diaconos qui illic præsentibus sunt, monere vos et instruere plenissime circa Evangelii legem, sicut in præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carcerem commeantes martyrum desideria consiliis suis et Scripturarum præceptis gubernarent. » Idem, epistola 5: « Quantum ad sumptus suggerendos sive illis qui gloriosa voce Deum confessi in carcere sunt constituti, sive iis qui pauperes et indigentes laborant et tamen in Domino perseverant: peto nihil desit, cum summa omnia quæ redacta est, illic sit apud clericos distributa propter ejusmodi casus. » S. Dionysius episcopus Alexandrinus, apud Eusebium, lib. vii, cap. 11, de Eusebio diacono: Εὐσέβιος, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐνεδυνάμωσε, καὶ παρεσκεύασε τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς γενομένων ἐναγωνίως ἀποπληροῦν. « Eusebius, quem Deus jam inde ab initio roboravit, impulitque ut confessoribus in custodia positis ministeria strenue exhiberet. » Auctor *Constitutionum apostolicarum*, lib. v, cap. 1, de confessore: Μη παρίδητε αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόπου καὶ τοῦ ἰδρωτός ὑμῶν πέμψατε αὐτῷ εἰς διατροφήν αὐτοῦ καὶ εἰς μισθοδοσίαν τῶν στρατιωτῶν, ἵνα ἐλαφρυνθῆ καὶ ἐπιμελείας τύχη, ἢ ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν μὴ ἴσθηται ὁ μακάριος ἀδελφὸς ὑμῶν. « Ne eum negligatis; quin potius mittite ei ex labore et sudore vestro ad victum, et ad mercedem militibus solvendam, ut allevietur et curetur; ut quantum in vobis est, beatus frater vester non prematur. » Victor Vitensis de

Carthaginensibus in persecutione Africana : « Sed populus memoratæ urbis in Domino semper fidelis, dato munere carcerariis, die ac nocte Christi martyres frequentabat. »

Hæc cum fuerit vetustissima Ecclesiæ consuetudo, idem etiam in Ignatii vinculis factum constat. Nam S. Chrysostomus in Panegyri hæc observat : Αἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν πόλεις συντρέχουσαι πάντοθεν ἤλειπον τὸν ἀθλητὴν, καὶ κατὰ πολλῶν ἐξέπεμπον τῶν ἐφοδίων, εὐχαῖς καὶ προσεβίαις αὐτῷ συναγωνιζόμεναι. « Civitates enim in itinere concurrentes athletam animabant, et cum copioso viatico dimittebant, orationibus et comitatu illi concertantes. » Semper enim agnoscit eam quam habuit ab ecclesiis ἀνάπαυσιν, idque fere per diaconos : ut ad Smyrnæos : Κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατε, et de Burrho : Κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατε. ad Ephesios de Croco : Κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατε, ὡς καὶ αὐτὸν ὁ Πατὴρ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναψύξει. Hæc autem ἀνάπαυσις, sive ἀνάψυξις, fuit illa refrigeratio de qua veteres loquuntur. Omnibus igitur modis diaconi alique ab ecclesiis missi Ignatio in itinere ministrabant ; adeoque eum a vexationibus militum, quantum in ipsis erat, præmiis redimebant. Hinc autem recte intelligitur quod de militibus, quos leopardos vocat, scribit, οἱ καὶ εὐεργετούμενοι χεῖρους γίνονται, « qui et beneficiis affecti pejores fiunt ; » scilicet, quo plus pecuniæ a fidelibus acciperent pro relaxatione vexationis, eo acrius ex intervælo S. martyrem vexabant, quo majorem pecuniæ vim extorquerent, et Christianos copiosius emungerent. Quare cum toties Ignatio contingeret refrigeratio, et ab iniquitate militum redemptio, et, ut loquitur Tertullianus, « facultas liberæ custodiæ, » facile potuit illas quas habemus epistolas exarare, quarum aliquæ non multum longiore quam unius horæ spatio scribi potuerunt ; neque ex iis ulla tam proluxa est, ut plures quam tres horas postulet. Certe « quamvis longæ epistolæ una nox sufficit, » inquit Hieronymus ad Chromatium. Cur igitur, qui ad Ephesios hanc epistolam scripsit, non et aliam, si opus esset, scribendi occasionem oportunitatemque polliceri sibi posset, causam nullam video. Unde tota illa imprudentia et insipientia in alio libello promittendo prorsus evanescit. Hæc eo lubentius hoc loco commemoravi, et fusius prosecutus sum, ut simul Blondelli quæstioni responderem. « Quo palpo belluinam leopardorum rabiem sedare datum est, ut vincitum suum non modo pii unius aut alterius solatiis frui, sed idem vicinas undique ecclesias, nullo incendii Christianos orbe toto depascentis metu aggregari sincerent? » Hæc enim eadem opera diffamantur. Qui enim nostra legerit, et palpum statim videbit, et tot Christianorum concursum factum esse non mirabitur.

Capite 24 ea congerit, quæ in epistolis occurrunt non satis cum martyris modestia consentanea : quæ tamen fatetur esse minus elata quam ea quæ superius audivimus. Hæc autem in quatuor argu-

menta dividit ; quorum duo interpolationes aut spuria spectant, duo in nostrum Ignatium diriguntur. Prima modestiæ violatio est, quod « supercælestium scientiam sibi vindicat. » Quasi vero Christiano viro, et quidem episcopo, et ab apostolis edocto nulla supercælestium scientia competeret. An τὰ ἐπουράνια toties ab Apostolo memorantur, ut de illis nihil scire, nihil scribere possent Christiani? Mira hæc mihi videntur, et tamen ob hæc unam sententiam « a modestia hic scriptor duplici nomine discedit. » Primo, « sibi ea tribuit quæ nemini homini mortali concessa sunt. » Nego, pernego. Dicit se πολλὰ φρονεῖν ἐν Θεῷ, « multa sapere in Deo. » An hoc nulli mortalium concessum est? an potius ab omnibus Christianis requisitum non est? Ad sapientiam in Deo et quidem multam omnes vocantur ; ille præsertim, quem S. Chrysostomus ἀντίρροπον Πέτρου διδάσκαλον appellare non veretur. Dicit se ea scribere posse, quæ Trallenses non caperent. An hoc nulli mortalium concessum est? Nondum tanta nobis tunc temporis Trallensium scientia fuisse apparet. Cum ad Smyrnæos supercælestium, et visibilium invisibiliumque mentionem fecisset, statim addit : « Qui capit, capiat. » Postremo, hæc ἐπουράνια clarius definit, dum se τὰς τοποθεσίας τὰς ἀγγελικὰς, καὶ τὰς συστάσεις τὰς ἀρχοντικὰς intelligere posse dicit. Nec tamen « patet hæc hujusmodi esse, quæ nulli mortales scient. » Nos forte non recte intelligimus quid epistolæ scriptor per ista verba voluerit, at eum illa non intellexisse quæ his verbis significare voluit, nemo certe mortalium novit. Per τοποθεσίας Dallæus significari putat, « loca in quibus vel singuli angeli, vel angelorum ordines a Deo in hoc universo positi sunt. » Sed de hac interpretatione dubitari non immerito potest. Quamvis enim eam vocem velut elegantem Cicero usurpaverit ; apud Græcos tamen, ut opinor, raro exstat ; et apud Ciceronem ea significatione sumitur, quæ angelis non competit. Τόπος in hoc ipso scriptore pro officio et dignitate sumitur, ut ad Smyrnæos, τόπος μηδένα φυσιοῦτω. Vetus interpres : « Qualitate nullus infletur, » ut recte legendam monuit Isaacus Vossius ; nam Usserius non recte « qualiter » ex ms. transcripsit. Interpolator : Τόπος καὶ ἀξίωμα καὶ πλοῦτος μηδένα φυσιοῦτω. Ad Polycarpum : Ἐκδίκει σου τὸν τόπον, « vindica locum tuum, » hoc est officium et dignitatem quam ut episcopus obtines. Quem locum sine dubio Origenes in animo habuit, cum in *Commentariis ad Matthæum* scripsit : Ἐπεὶ δὲ τὸν τόπον τῆς ἐπισκοπῆς ἐκδικούντες χρῶνται τῷ ῥητῷ. Et τοποθεσία eo sensu sumpta ad angelorum ordines rectius fortasse applicari potest ; varia autem eorum officia dignitatesque vetustissimi Christiani agnoscebant. Συστάσεις ἀρχοντικὰς reddit rursum Dallæus « principatuum quasdam stationes atque acies, » cum σύστασις neque stationem neque aciem significet. De his fusius aliquando fortasse agemus. Interim fateor, de angelorum natura, of-

ficiis, dignitatibus ordinibusque diversis scire se aliqua scriptorem epistolæ affirmare quæ Trallenses capere non potuisse putavit; et hoc potius ad locum S. Pauli ab Usserio indicatum spectat quam ad illum a Dallæo, ubi non de scientia, se de religioso cultu angelorum agitur. Quare hoc sentio S. Ignatio probe convenire, et ab eo non immodeste, sed vere dictum esse, et ad ea quæ sequuntur recte accommodari posse. Irenæus charismata in primitiva Ecclesia commemorans meminit τῶν τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκδιηγουμένων, « eorum qui arcanam Dei mysteria exponebant. » Ut Ignatius ad Polycarpum: Τα δὲ ἀόρατα αἰτεῖ ἵνα σοι φανερωθῆ, ὅπως μηδεὶς λείπῃ, καὶ παντὸς χαρίσματος περισσεύῃς. « Invisibilia autem petas ut tibi manifestentur, ut nullo deficias, et omni charismate abundes. » S. Chrysostomus asserit S. Ignatium arcanam quædam ab apostolis accepisse: Συνεγένετο τοῖς ἀποστόλοις γνησίως, καὶ πνευματικῶν ναμάτων ἀπέλαυσεν ὁποῖον οὖν εἶναι εἰκὸς τὸν συντραφέντα, καὶ πανταχοῦ συγγεγόμενον, καὶ ῥητῶν καὶ ἀπορρήτων αὐτοῖς κοινωήσαντα; « Cum apostolis genuine conversatus aquis spiritualibus rigatus est. Qualem idcirco eum fuisse par est, qui cum illis nutritus, et ubique conversatus, et de dicendis et de arcanis participavit? » Ubi de arcanis autem loquitur, non dubito quin hunc locum, et huic similes in epistolis respexerit. Præterea in Excerptis Clementis ἐκ τῆς ἀνατολικῆς διδασκαλίας, « ex orientali doctrina, » quæ sane S. Ignatio incognita esse non potuit, nonnulla de angelorum variis officiis et dignitatibus referuntur. Neque vero quod ea dixerit Trallianos strangulatura, adeo hæc sublimia esse indicat. Hoc enim ad eos tanquam infantes dictum est, qui solido cibo facile strangulantur; quod tralatitium est. Ut Tertullianus epist. 64, de Origenianis loquitur: « Ex quo volunt intelligi, nos qui necdum initiati sumus, debere audire mendacium, ne parvuli atque lactentes solidioris cibi edulio suffocemur, » hoc est στραγγαλωθῶμεθα. Et Dallæus ipse capite 29, dum hæc Ignatii verba recitat, observat « in ipsis aperte expressa Paulinij sensus vestigia. »

Sed et hoc plane, inquit. « intempestivum » erat. Imo vero et huic loco et tempori maxime congruit. Quod ut non videret Dallæus, foeda, ut opinor, sententiæ præcedentis corruptela, cui tam infelicitè medelam adhibere conatus est Salmasius, in causa fuit. Ista duo vocabula ἑαυτὸν πότερον, ab illo toties vexata et pejora facta, facillime in unum ex interpolatore compinguntur, ut minima mutatione συνζωότερον legatur. Qua voce restituta, reliqua minimo negotio sanantur. Sic igitur lego: Ἀγαπῶν ἡμᾶς φείδομαι· συνζωότερον δυνάμενος γράφειν περὶ τοῦτου εἰς τοῦτου ᾤηθην ἵνα ὦν κατάκριτος ὡς ἀπόστολος ἡμῖν διατάσσωμαι. Significat se in animo habuisse aliquid ad eos pro episcopo suo Polybio scribere, quem majorem etiam apud ethnicos reverentiam obtinere, quam apud ipsos, indicat; acrius

¹¹ Cap. II, v. 19.

igitur aliquid meditatus erat, ut quoniam jam condemnatus esset, apostolica quadam auctoritate uteretur. Sed ex amore erga ipsos, et ex suæ conditionis sensu eis parcit. Πολλὰ φρονῶ, inquit, ἔθεῶ, « multa sapio in Deo, » quamplurima ab apostolis ipsis accepi, quæ vos latent; possem ex eorum auctoritate vobis præcipere, ἀλλ' ἔμαυτὸν μετροῦ. « sed meipsum mensuro. » Hæc duo paulo fusius persequitur; dein eos hortatur, non suo nomine, sed per amorem Christi, ut ab hæreticis caveant. Quorum si priora haud vulgarem in mysteriis Christianæ religionis scientiam indicant, posteriora certe singularis modestiæ specimen exhibent. Objectum autem illa, quæ hæc « satis invidiose » dicta pronuntiat, adeo scriptorem non ferit, ut seipsam jugulet. « Cum profitetur, inquit, ista, quorum sibi scientiam arrogat, adeo esse excelsa, adeo supra mortalium etiam fidelium captum sublimia, ut ea a Trallianis suis capi posse desperet. Cujus rationem affert non admodum officiosam, hanc scilicet, quod isti sint νήπιοι, » parvuli, pueri, infantes. Non video quomodo magnam sibi scientiam arrogat, qui se supra pueros sapere dicit. Non intelligo quomodo quis illa adeo excelsa esse, et supra omnium mortalium captum sublimia asserat, quæ tantum ab infantibus capi non posse existimat. Non capio quare pueri « Deo digni » dici non possint, aut « mentem inculpatam et inseparabilem in patientia » non habeant.

Sed nec satis modestus censoribus nuperis scriptor videtur, dum Polycarpo, « tanquam tyroni magister » scribit, αἰτοῦ σύνεσιν πλεονα τῆς ἔχεις, « pete prudentiam amplioem ea quam habes. » O præclarum immodestiæ specimen! Monet eum ut juniorem senior, ut charum amicus, ut episcopus confessor, et hortatur ad incrementa spiritualium donorum acquirenda, et a Deo omnis boni fonte petenda. Monitum plane hoc non immodestum, sed pium inprimis et fidele; quodque veteres qui loca communia tractarunt, sibi diligenter exscribendum putabant. Neque vero levis suspicio, hæc fuisse signanter dicta, et aliquid hic innui, quod valde notatu dignum est. Nam et in Inscriptione Polycarpi scribit: Ἐπισκόπῳ Ἐκκλησίας Σμυρναίων, μᾶλλον ἐπεσοχημένῳ ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. « Episcopo Smyrnæorum, magis autem visitato a Deo Patre et Domino Jesu Christo. » Innuere autem videtur locum Apocalypseos ¹², quo scribitur ad angelum Smyrnæorum Ecclesiæ: « Novi opera tua. » Quæ si observatio recta sit, non dubitandum erit, quin illi septem angeli ecclesiarum totidem fuerint proprie dicti episcopi.

CAPUT XII.

Argumenta a dictione petita refelluntur. Vera vocis θεοφόρου notio apud antiquos. Ea vox S. Ignatio dum in vivis esset, tributa est. Sermones Ignatii cum Trajano habiti explicantur. Martyres a paganis, κακοδαίμονες, miseri, seu infelices nominati. Fabula de S. Ignatio puero in ulnis Christi acco-

pto noc titulo longe posterior. Alia traditio, illi fabulæ coæva, veteribus incognita. Fabulæ ipsius Anastasius et Metaphrastes primi meminerunt. Ignatii patriarchæ Constantinopolitani ætate fabulæ natæ videntur. Noster Ignatius presbyteros læσας non appellat.

Atque hæc quidem hactenus de rebus ipsis, quæ epistolæ, quas defendimus, S. Ignatio episcopo et martyri aliena manu minime subditas fuisse persuadent. Quæ sequuntur « orationem, et verba ex quibus oratio contexta est, » spectant. De oratione in genere disputat, sed nihil aliud asserit, quam, epistolæ duodecim « non esse unius ejusdem auctoris, » quod ei libentissime concedimus. Cum autem omnium epistolarum ingenium et ideam critice præsentat, antiquissimas illas, Eusebio visas, maxime exagitat; earum stylum miris modis infamat ac deturpat, illius sententiæ S. Hieronymi minime memor: « Scio inter Christianos verborum vitia non solere reprehendi. »

Prima dictionis labes quam observat est cognomentum θεοφόρου Ignatii nomini semper adjectum. At certe si vox θεοφόρος cognomentum sit, stylum vel dictionem minime lædit; neque quisquam eorudius aut incultius scribere dici potest, quod se vel uno vel pluribus nominibus probat. Sed « hoc Ignatii nomen *Theophorus* et apud vetustissimos omnes est inauditum, et plane fabulosum, et ex fabula ortum. Ergo epistolæ alterius alicujus diu post Ignatum fuisse necesse est. » Hoc igitur argumentum suo loco dimotum est, et ad ea pertinet, quæ temporum fidem pulsare videantur. Sed salva res est; et magis certa hujus cognominis antiquitas quam ut recentis fabulæ prætextu rejiciatur, magis explorata vocabuli notio in veterum scriptis, quam ut posteriorum ineptiis eludatur.

Θεοφόρος vox est antiquis Ecclesiæ scriptoribus maxime familiaris; ut huic ipsi scriptori Ephesii θεοφόροι, et ναοφόροι dicuntur. Ita Clemens Alexandrinus in Excerptis asserit, θεοφόρον γίνεσθαι τὸν ἀνθρώπον προσεχῶς ἐνεργούμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ καθάπερ σῶμα αὐτοῦ γινόμενον. Et Stromat., lib. vii: « Ἡ οὐκ οἶδατε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ναὸς ἐστε τοῦ Θεοῦ; Θεὸς ἄρα ὁ γνωστικὸς καὶ ἡδὴ ἅγιος θεοφορῶν καὶ θεοφορούμενος. Idem enim est templum Dei esse, et θεοφόρον esse, vel θεοφορεῖν. Sanctus Dionysius, *Cælestis hierarchiæ* cap. 7, docet nomen throni inter ordines angelicos deotare τὸ θεοφόρον. S. Basilius *De Spiritu S.*, cap. 5: « Ἐκ τοῦ ἀνθρωπέως φυράματος ἡ θεοφόρος σὰρξ συνεπάγη, et homilia in *Nativitatem*: « Ἐδεῖ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ὑψίστου τὴν θεοφόρον ἐκείνην συστήσασθαι σάρκα. Ac rursus homilia in psalmum lxx: Ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος ἡ θεοφόρος σὰρξ, δι' ἧς ἐπέβη τοῖς ἀνθρώποις. Gregorius Nazianzenus epistola ad *Cledonium* 2, de Apollinaristis: Τὸ δεῖν προτρυφεῖν μὴ ἀνθρώπων θεοφόρον, ἀλλὰ Θεὸν σαρκοφόρον: εἰ: Μὴ σάρκα θεοφόρον, ἀλλὰ Θεὸν ἀνθρωποφόρον. Oratione tertia: Βούλεται γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος μὴ ἐξέλθαι διαπιστεῖν τοῖς ἐπὶ τῶν θεοφόρων

ἀνδρῶν εἰρημένους. Oratione 57: Ὡς τις τῶν μικρῶν πρόσθεν θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. Palladius in *Præfatione Lausiacæ historiæ*: Παρὰ θεοφόρων ἀθλητῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν οὐράνιον τούτων ζωὴν ἐκμεμάθηκα. Quintus S. Cyrilli anathematismus ab Anastasio versus: « Si quis audeat dicere Christum hominem ἀνθρώπων θεοφόρον, id est hominem Deo utentem se asportantem [*lege sive portantem*], et non Deum esse veraciter dixerit, anathema sit. » Et tamen B. Theodoretus, τὸν θεοφόρον δὲ ἀνθρώπων ὡς πολλοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων εἰρημένον οὐ παραιτούμεθα: « Deiferum hominem, sicut a multis sanctis Patribus dictus est, non rejicimus. » Cyrillus autem: Φαμὲν γὰρ ἡμεῖς τὸ μὴ χρῆναι πρὸς τινος θεοφόρον ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι: τὸν Χριστὸν, ἵνα μὴ καθ' ἓνα τῶν ἁγίων νοοῖτο. « Dicimus enim nos non debere ab aliquo Deiferum hominem nominari Christum, ut ne sicut unus sanctorum intelligatur. » Eulogius apud Photium de S. Cyrillo: Ὁ δ' αὐτὸς θεοφόρος ἀνὴρ κὰν τῷ δευτέρῳ ἀναθεματισμῷ τὰ αὐτὰ βοῶ. Photius, epistola prima de quinta synodo: Πέντε δὲ καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν θεοφόρων πατέρων παρουσία καὶ συνδρομῇ ἐκρατύνητο. De sexta: Ἐβδομήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν θεοφόροι ἀνδράσι τὸν ἀγῶνα ὑποδυομένη. De septima: Τῶν μακαρίων ἐκείνων καὶ ἱερῶν ἀνδρῶν ἡ θεοφόρος καὶ ἁγία πανήγυρις. Frequentissimus igitur hujus vocabuli in veterum scriptis usus reperitur, cujus explicatio in Scholiis Maximi ad locum Dionysii citatum fusius traditur: Σημειώσαι: ὅτι καὶ τὸ τῶν ἁγίων θρόνων τάγμα θεοφόρον εἶπεν, ὡς φέρον ἀναπαυόμενον νοητῶς τὸν Θεόν. Ὅρα οὖν ἐπειδὴ καὶ ὁ μακάριος Βασίλειος ὁ Καππαδόκης τὴν θεοφόρον εἶπε σάρκα, σκοπητέον πῶς εἴρηται. Ἄλλ' ἡ μὲν σὰρξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου κατ' οὐσίαν καὶ καθ' ὑπόστασιν ἦνωται αὐτῷ τῷ Θεῷ Λόγῳ· διὸ καὶ σαρκοφορεῖν αὐτὸς λέγεται παρὰ τῶν Πατέρων, καὶ σάρκα ἐνδύσασθαι. Τί ἄτοπον οὖν εἰ καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ λέγεται θεοφόρος, ὡς φέρουσα τὸν Θεόν Λόγον καθ' ἑνωσιν ἀδιάρτατον, αὐτοῦ σὰρξ καὶ λογούμενη καὶ ὑπάρχουσα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν. Οἱ τοῖς δὲ κατὰ χάριν ἔχοντες ἐν εαυτοῖς τὸν Θεὸν ἀρρήτως τε λόγῳ καὶ ἀνενοήτως διανοίᾳ θεοφόροι καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦτο λέγονται. « Observandum sanctorum thronorum ordinem θεοφόρον nominare, veluti *ferentem* intellectualiter residentem *Deum*. Quare cum etiam B. Basilius Cappadox θεοφόρον carnem dixit, considerandum quomodo illud dictum sit. Caro autem ipsius Domini secundum substantiam et secundum subsistentiam unita est ipsi Deo Verbo: quapropter et σαρκοφορεῖν, *carnem ferre* ipse dicitur a Patribus, et *carnem induere*. Quæ igitur absurditas, si etiam caro ejus dicitur θεοφόρος, tanquam *ferens Deum* Verbum secundum unionem inseparabilem; cum ipsius caro et dicatur et sit proprie et secundum veritatem? Hi autem per gratiam habentes in seipsis Deum, ineffabili ratione et incogitabili intellectu, etiam ipsi θεοφόροι propterea dicuntur.»

Hanc veram vocabuli notionem cum veteres tan-

to consensu agnoscant, neque an idem S. Ignatio peculiariter attributum sit quisquam dubitet; quæritur tantum quæ sit antiquitas hujus cognominis, an fabula vetustius appareat, et Ignatio vivo impositum fuerit; an potius fabula posterius et ex illa natum. Primo igitur hoc mihi concedi postulo, ut ante scriptam Eusebii historiam nomen τοῦ θεοφόρου Ignatio attributum sit; si enim postea insertum esset, epistolarum quas defendimus auctoritatem minuere non posset, cum illas easdem esse quas vidit Eusebius, etiam adversarii agnoscant. Imo nomina hoc epistolis cœvum fuisse mihi videtur ex ipsis epistolis colligi non inepte posse. Sic enim ad Smyrnæos scriptor loquitur: Τί γάρ με ὠφελεῖ τις, εἰ ἐμὲ ἐπαινεῖ, τὸν δὲ Κύριόν μου βλασφημεῖ μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρχοφόρον; Ὁ δὲ τοῦτο μὴ λέγων τελείως αὐτὸν ἀπήρνηται ὡς νεκροφόρος· τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ὄντα ἀπιστά οὐκ ἔδοξέ μοι γράψαι. « Quid enim juvat me, quis si me laudat, Dominum autem meum blasphemat, non confitens eum carniferum? Qui autem hoc non dicit ipsum perfecte abnegavit, existens mortifer. Nomina autem ipsorum existentia infidelia non visum est mihi inscribere. » Quis enim non videt Ignatium ad nomen θεοφόρου epistolæ præfixum alludere, quod agnovit sibi ne quidem a Docetis negatum fuisse? Illorum autem laudes non acceptabat, dum eum θεοφόρον vocarent, negarent autem Christum σαρχοφόρον, et se probarent νεκροφόρους; neque eorum nomina recitare volebat. Et in epistola ad Magnesios: Καταξιώθεις; γὰρ ὀνόματος θεοπροπεσιτάτου ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς ἄδω τὰς Ἐκκλησίας. « Dignificatus enim nomine Deodecentissimo in quibus circumfero vinculis canto Ecclesias. » Ubi viri docti jungunt illud nomen cum ἐν οἷς, et putant esse vel Christianum, quasi Christianus non fuerit, antequam in vincula conjectus est; vel confessorem aut martyrem, cum confessoris nomen adeo antiquum esse minime videatur; martyrem autem nunquam se appellat Ignatius. Et omnino illa verba ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς potius sequentibus ἄδω τὰς Ἐκκλησίας adiungenda videntur. Quod et ex sententia ab imperatore lata melius adhuc intelligitur; sub enim hoc nomine θεοφόρου, et ad ejus expositionem relatione habita, in vincula conjectus est, uti in Actis legimus: « Trajanus sententiavit: Ignatium præcipimus in seipso dicentem circumferre crucifixum, vincum a militibus duci in magnam Romam. » Adeo non sine sarcasmo imperator Ignatium condemnavit. Sed habemus testes Eusebii temporibus longe antiquiores. Vetustissima enim Acta hæc diserte de S. Ignatio coram Trajano imperatore constituto narrant. « Trajanus dixit: Quis es tu, cacodæmon, qui nostra præcepta festinas transgredi; et aliis persuades ut male pereant? Ignatius dixit: Nemo Theophorum cacodæmonem vocat. » Rursus: « Trajanus dixit: Et quis est Theophorus? Ignatius dixit: Qui Christum habet in pectore. Trajanus

A dixit: Tu igitur in teipso Christum circumfers? Ignatius dixit: Scriptum est enim: *Inhabitabo in ipsis et inambulabo* 44. » Qui locus prophetæ a S. Cyrillo ad τοῦ θεοφόρου explicationem adhibetur. His verbis et vera antiquitas nominis, et vera notio asseritur. Sed Dallæus Actorum auctorem « diu post Ignatii tempora » vixisse putat, « quod et alia confirmant, inquit, et inter cætera sermones, quos cum Trajano a martyre habitos Acta ista præter omnem veri ac decori speciem fingunt. » Miror equidem cum hæc Ignatii Acta nunquam de industria refutasse; præsertim cum ea tam illustre epistolæ ad Romanos testimonium præbeant, quam ille tam fastidiose rejicit. Quænam illa alia sint nescio, sermones certe neque veri neque decori rationes turbant. Una tantum vox a Trajano usurpata reliquis omnibus occasionem præbuit; quam nemo dixerit imperatori minime convenire, qui eam recte intellexerit. Mirum fortasse alicui videbitur, Trajanum sic Ignatium compellasse: « Quis tu es, cacodæmon? » Sed quinovit quid sit κακοδαίμων, et quomodo Christianos in judicio compellere solebant ethnici, facile sentiet et verum hoc et decorum esse. Sic Latinus interpres in Passione Andronici: « Maximus dixit: Quid jam habes facere, male dæmon, » cum præses ille nihil aliud dixisse videatur, quam κακοδαίμων. Est autem κακοδαίμων nihil aliud quam infelix homo. Gloss. Vet. κακοδαίμων « calamitosus. » Ut Dio Chrysostomus qui vixit sub imperio Trajani Alexandrinus alloquitur oratione 32: Τί οὖν τοῦτο λαμπρὸν, ὦ κακοδαίμονες; « Quid igitur hoc præclari est, o infelices? » Eos autem ita compellat, propter illos qui vitam suam præter rationem projecerunt. Φασὶ γοῦν ἤδη τινὰς τῶν ἀπολλωλότων διὰ τὴν τοιαύτην πρόφασιν νεανειύσασθαι, μὴ παραιτούμενους τὸν θάνατον, ἀλλὰ προσλιπαροῦντας, ὅπως ἀκούσωσιν ἐπιπλέον. « Aiunt igitur jam quosdam eorum qui perierunt ex tali causa animose se gessisse, non deprecantes mortem, sed supplicantes, ut diutius audire liceret. » Hos δυστυχεῖς, τάλαιπῶρους, κακοδαίμονας appellat; et Christianos ad martyria festinantes tales omnino putabant, et miseros ac infelices homines tunc temporis plerumque vocabant. Ut Arrius Antoninus apud Tertulianum in Asia martyres allocutus est: Ὁ δειλοί, id est, « o miseri et infelices homines! » Homeri Scholiastes, ὦ ἄθλιοι. Hesychius: Ἄ δειλοί, ὦ δειλοί, καὶ κακοδαίμονες. Unde idem emendandum statim ab initio, καὶ τὸ α ἄρθρον, ὡς παρ' Ὀμήρω, ἄ δηλοί. Legendum enim est, καὶ τὸ ω ἄρθρον (nempe δηλοί), ὡς παρ' Ὀμήρω, Ἄ δειλοί. Nuperi editores monent hic ἄ non esse ἄρθρον, sed omnino voluit Hesychius ἄ apud Homerum pro ὦ articulo positum esse; ipse enim suo loco: Ὁ ἄρθρον, κλητικῆς πτώσεως, ὡς Ἄ ἀνθρώπε. Lege igitur καὶ τὸ ὦ, quemadmodum apud Suidam legimus, καὶ τὸ ὦ, Ὀμηρος, ἄ δειλήτι κακῶν, ubi etiam legendum, Ἄ δειλοί, τὶ κακῶν; *Odys.* K, 431:

* II Cor. vi, 16.

Ἄ δαίλοι, πόσ' ἴμεν, τι κακῶν ἰμείρετε τούτων ; Ad quæ Homeri verba, « quare hæc mala adeo desideratis? » allusisse videtur Arrius Antoninus. Sic Maximus præses Probum confessorum affertus est : « Requiesce a vanitate tua : an permanes in duritia miser? » et : « Attende corpus tuum, miser ; » et Andronicum : « Non sentis tormenta, miser? » et Tarachum : « Miserere jam tui, miser ; » atque ita sæpius. Non aliter Ammianus Marcellinus : « Poterantque miserandi homines ad crudele supplicium ducti Christianorum adjumento defendi, ni Georgii odio omnes indiscrete flagrassent. » Cum igitur Trajanus ad Ignatium hac compellatione usus esset, ὦ κακοδαίμων, ille arrepta hac occasione, gentium δαίμονας, ut solebant vetustissimi Christiani, exagitat. Putabant enim ethnici homines κακοδαίμονας malis geniis seu dæmonibus inservire. Dion Chrysostomus, oratione 23 : Ἀνάγκη κακοδαίμονα φάσκειν αὐτὸν κακῶ δαίμονι συνεζευγμένον καὶ λατρεύοντα. « Necessè est eum dicere infelicem, malo genio conjunctum et servientem. » Nam, ut observat Chalchidius, « juxta usurpata penes Græcos loquendi consuetudinem tam sancti sunt dæmones, quam polluti et infecti. » Ostendit igitur seipsum non malo genio conjunctum, sed Deo potius, vel ab ipsa appellatione θεοφόρου, quæ ipsi a Christianis attributa est. His observatis reliqui sermones et personis et rei ipsi, satis consentanei sunt. Fruantur igitur ea antiquitatis opinione quam iis Usserius antiquitatum optimus iudex conciliavit. Neque hæc vox ullum iis novitatis signum imprimit. Epistolæ ipsæ ante Eusebii Historiam ex adversariorum confessione, ex nostra disputatione a Polycarpo editæ huic antiquitati satis suffragantur. Neque dubito quin ad titulum respererit sanctus Dionysius cum eum vocavit Θεῖον Ἰγνάτιον. Succinunt epistolis tres nobiles Græciæ scriptores, Ephræmius; Jobius et Gobarus. Ephræmius patriarcha Antiochiæ, et Ignatii ex intervallo successor inter Patres meminit Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου, teste Photio codice 227. Jobius monachus apud eundem, codice 222 : Φησὶ γὰρ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος τρία λαθεῖν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου. Stephanus Gobarus cod. 232 : Ἰγνάτιος μέντοι ὁ Θεοφόρος, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεύς. Ad finem sexti sæculi Leontius Byzantius, sub initio septimi Antiochus, ut in Testimoniis videre est, idem testantur. Eodem sæculo auctor *Chronici Alexandrini*, cujus testimonium omisimus, quoniam epistolam interpolatam spectat : Ὅτι δὲ τρεῖς ἐνιαυτοὺς κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Κύριος ἐπὶ τὸν ἐκούσιον καὶ ζωοποιὸν ἦλθε σταυρὸν, διδάσκει καὶ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος καὶ μάρτυς, ὁ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου γνήσιος μαθητῆς γεγωνὺς, τῆς δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κατασταθεὶς. « Quod autem Dominus, cum per tres annos Evangelium prædicasset, ad voluntariam et vitalem crucem venerit, docet Ignatius Deifer et martyr,

⁶⁵ Matth. xviii, 5

A qui Joannis theologi germanus discipulus fuit, sanctissimæque Ecclesiæ Antiochiæ episcopus ab apostolis constitutus. » Unde paulo post ostendit eos qui tradebant Christum per quatuor annos et aliquot dies prædicasse, ἐναντιουμένους τῷ ῥηθέντι Θεοφώρῳ καὶ μάρτυρι. Successit his Maximus proximo sæculo, qui huic rei illustre testimonium præbet : Ὡς καὶ τὸ Θεοφόρος πολλάκις αὐτῷ λεγόμενον τε καὶ γραφόμενον : « ut illud vocabulum Θεοφόρος sæpe ab eo et dictum et scriptum. » Istud enim scriptum epistolas, dictum autem Acta spectat; et illud quidem epistolarum titulos, hoc sermones cum Trajano habitos confirmat. Eodem septimo sæculo hæc Acta secutum esse Bedam constat, ut et octavo Adonem. Nec tamen ulla adhuc apparet B istius fabulæ, aut alterius Theophori significatio- nis, vel vola vel vestigium.

Omnium antiquissimi, quos pro sua fabula adducit Dallæus, sunt Anastasius Bibliothecarius, et Simeon Metaphrastes; quorum posterior Vitas sanctorum non nisi post initium decimi sæculi scripsit; prior autem vergente ad finem nono octavam synodum Latine edidit. Huic autem inter notulas hæc aspersit : « Tradunt Græci, quod parvulus quem Dominus advocatum statuit in medio dicens : *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut hic parvulus* ⁶⁶, etc., iste Ignatius fuit et idcirco hunc Deiferum nuncupent. Unde nec apostoli ausi fuerint ei cum ad Ecclesiæ præsulatum promoveretur amplius manus imponere; nimirum, quem ore Dei laudatum et C ipsius tactu sanctificatum cognoverint. » Sed quinam, amabo, hi Græci fuere, qui tales fabulas de S. Ignatio tradiderunt? non veteres certe, non eorum aliquis qui ante Anastasium in Græca Ecclesia scripsere. S. Chrysostomus Ecclesiæ Antiochenæ presbyter fabulam utramque aperte refellit, dum Ignatium Christum nunquam vidisse tradit, et apostolos eum per impositionem manuum ad ordinem episcopatus extulisse narrat. Θαυμάζω τὸν ἄνδρα ἐγὼ ὅτι παρὰ τῶν ἁγίων ἐκέλευον τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐνεχειρίσθῃ, καὶ αἱ τῶν μακαρίων ἀποστόλων χεῖρες τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἤψαντο κεφαλῆς. « Virum ego admirror, quod a sanctis illis principatum hunc obtinuerit, et beatorum apostolorum manus sacrum illud caput tetigerint. » Post S. Chrysostomum B. Theodoretus, in Syria episcopus, qui tot conciones Antiochiæ habuit, dialogo 1 : Ἀκήκοας δὲ πάντως Ἰγνάτιον ἐκείνον, ὃς διὰ τῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου δεξιᾶς τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν χάριν ἐδέξατο. « Audivisti prorsus Ignatium illum, qui per Petri dextram pontificatus gratiam accepit, » etc. Post Theodoretum Felix episcopus Romanus ad Zenonem de Petro Mongo : « Qui sanctæ Antiochenæ Ecclesiæ indignissime se ingressit, sanctamque sedem pontificatus Ignatii martyris polluit, qui Petri dextra episcopus ordinatus est. » Neque Græcis neque Latinis ordinatio Ignatii sine manuum impositione aut quarto, aut quinto sæculo innotuit. Non dubito igitur quin Græci illi qui hæc tradiderunt, ii

fuert, quibuscum Anastasius Constantinopoli versatus est, cum octavæ synodo ipse interesset. Lis enim tunc temporis erat de Ignatio Constantinopolitano patriarcha, et Photio Romanis maxime in viso. Magnum erat hujus Ignatii nomen, et propter loci dignitatem quam amiserat, et propter exilia et ærumnas quas passus erat, unde novus Θεοφόρος appellatus est. Michael Syncellus in *Encomio*: Ὁ νέος οὗτος καὶ μέγας Θεοφόρος Ἰγνάτιος. « Novus hic et magnus Deifer Ignatius. » *Chronologia Nicephoro* ascripta in ms. Londinensi: Ἰγνάτιος ὁ νέος Θεοφόρος τὸ πρῶτον ἔτη ια', μῆνας ε', καὶ ἔμπερσθη. « Ignatius novus Theophorus primo annos undecim, menses quinque, et ejectus est. » Ad hunc restituendum maxime intentus fuit episcopus Romanus: Anastasius in ea re, Constantinopolim missus, plurimum desudavit, et cum Ignatianis versatus, qui Photium dejicere conati sunt, has ab illis fabulas audivit veteribus Græcis penitus incognitas, et Θεοφόρου notioni ab antiquis celebratæ prorsus repugnantes. Ab his eandem fabulam accepit Simeon Metaphrastes, et inter multas posteris transmisit. Hæc si vera sit fabulæ historia, ut mihi videtur: tot sæculum nomine Θεοφόρου posterior illa fuit, ut non ex illa fabula nomen ortum, sed ex nomine male intellecto a Græculis, summæ factioni et exornando suo patriarchæ deditis efficta fabula merito reputetur. Temporum igitur ratio hoc nomine minime violatur.

Mire hujus quæstionis statum proponit et in ejus solutione triumphat Dallæus: « Queritur, inquit, an et qua de causa Ignatius vocatus sit Theophorus. » Certe nemo unquam adhuc quæsivit an Ignatius noster dictus sit Theophorus; causam sive rationem nominis aliam antiqui, aliam neoterici reddiderunt; et idcirco quæri potest, a quibus vera nominis ratio explicata fuerit: « Qui hoc eum nomine, inquit, donant Græci, Θεοφόρον cum tono in secunda syllaba efferunt, atque ita a se suisque ideo dictum testantur, quod Christus eum adhuc parvulum manu in ulnas susceptum tulisset. » Sed an hi Græci omnes, qui eum hoc nomine donant? Nonne auctor epistolarum eum Θεοφόρον semper vocat accentu in penultima posito? Nonne eodem accentu Maximus tradit illud vocabulum sæpe ab Ignatio et dictum et scriptum? Nonne Ephræmius, Gobarus et Jobius ita loquentes a Photio repræsentantur? Nonne vetustissima Acta Ignatium ipsum sui nominis sensum ita explicantem introducunt? Nonne antiquissimi scriptores Græci Θεοφόρον eo sensu viris sanctis tribui sæpe observarunt? Nemo unquam, opinor, Θεοφόρον tono in secunda syllaba posito scripsit ante dectum sæculum, hoc est nemo ante fabulam natam. Ipse Anastasius Ἰγνάτιον Θεοφόρον, « Ignatium Deiferum » interpretatur: et Ignatius Constantinopolitanus νέος, Θεοφόρος cognominabatur. Primus Metaphrastes accentum transtulit ut fabulam in scenam speciosius induceret, eumque reliqui secuti sunt Idque illi facile fuit, cum voca-

bula communia in propria nomina conversa accentum soleant mutare. Ὁ Θεοφόρος fuit epitheton quod peculiariter adhæsit nomini Ignatii, non quod ipsius proprium nomen esset aut fieret, sed quod illi hoc epitheton populus constanter tribueret. Ut de Antonio tradit S. Athanasius: Πάντες μὴν οὖν οἱ ἀπὸ τῆς κόμης φιλόκαλοι, πρὸς οὓς εἶχε τὴν συνήθειαν οὕτως αὐτὸν ὀρῶντες ἐκάλουν Θεοφιλή. « Omnes itaque illius viciniae quorum is consuetudine utebatur, pulchri atque honesti amantes eum his præditum moribus appellabant Θεοφιλή. » Qui postea Græculi tanquam proprium nomen acceperunt, Θεοφόρον scripserunt; quod propria nomina retrahere accentus soleant. Πολλὰ γὰρ εὐρίσκονται ἐξῆτονα ἄτινα γινόμενα κύρια βαρύνεται, οἶον, ξανθός, Ξάνθος, πυρρός, Πύρρος, γλαυκός, Γλαῦκος, λευκός, Λεύκος. Ita Etymologus. Sic ἀγαπήτος sit Ἀγάπητος, νικητής, Νικήτης, ἀθηρός, Ἀθηρός, Ἀθηναῖοι, Ἀθήναιος, quæ vox quod accentum non haberet in Marmore Arundelliano, tam male a Seldeno accepta est. Nam ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ non est Phrontistes Atheniensis, sed Athenæus, quod nomen est viri, ut ex adjunctis constat. Ita vetus Collectio, Ἀθηναῖος, Atheniensis, Ἀθήναιος, Athenæus, nomen proprium. Sic ὀνησιφόρος sit Ὀνησίφορος, Χριστοφόρος, Χριστόφορος, et eandem significationem hæc propria nomina etiam sub accentu alieno retinere putantur. Ita fortassis a φαρμακός Φαρμάκος, ut apud Harpocrationem Didymus sensisse videtur: Δίδυμος δὲ προπερισπᾶν ἀξιὸν τοῦνομα, ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ εὐραμεν οὕτω τὴν χρῆσιν. Græci quidem, postquam accentus inventi sunt, hoc discrimen in vocibus compositis observabant; diu ante Homerus se ipsum explicare coactus esse videtur, Ἰλ. ρ, 5:

Πρωτοτόκος, κοῦρη, οὐ πρὶν εἰδυῖα τόκοιο.

Ubi vetus Scholiastes: Πρωτοτόκος, πρώτως τετοκυῖα· τῷ οὖν τῶν παροξυτόνων, ἐν ἧ ἐνεργητικόν· προπαροξυτόνων δὲ ὁλοὶ ἡ λέξις τὴν πρώτως τεθεῖσαν. Ammonius de similibus et differentibus vocabulis cum cura Bonaventuræ Vulcanii editus, sed ope manuscriptorum maxime indigens. Ἀγρονόμος, ἐὰν μὲν παροξύνωμεν, ἔστιν ὁ ἐν ἀγροῖς νεμόμενος. Τὰ γὰρ προπαροξυόμενα χείρουσιν ἀναλύεσθαι εἰς πάθη. Vidit locum mutilum esse Vulcanius; quem ex ms. codice in bibliotheca Regis nostri sic supplendum esse monemus: Ἀγρονόμος, ἐὰν μὲν παροξύνωμεν, ἔσται ὁ ἐν ἀγροῖς νέμων· ἐὰν δὲ προπαροξύνωμεν, ἔσται ὁ ἐν ἀγροῖς νεμόμενος. Ut vetus Collectio: Ἀγρονόμος, « in agro pascens, » Ἀγρόνομος, « in agro pastus. » Quemadmodum et ista paulo plenius in eo ms. leguntur, quam in editionibus: ταυροκτόνος, ὁ ὑπὸ τοῦ ταύρου ἀναιρεθείς· ταυροκτόνος δὲ παροξυτόνος, ὁ ταύρον ἀποκτείνας. Hæc adeo accurate observabant Græci, ut cum grammaticorum canon esset, voces hyperdissyllabas in ος in penultima accentum habentes tonum rejicere, semper hæc exceptione uterentur, χωρὶς εἰ μὴ σύνθετον ὑπάρχει ἕνεκα ἐνεργείας παρεξύνεται, ut Etymologus, V. Ἀγ-

τιος, et Κορυθαίολος. Hæc de nominibus hujusmodi adjectivis perpetua Græcorum observatio, ubi paroxytona sunt, significari τὸ ἐνεργητικόν, ut loquitur Homeri Scholiastes, ubi proparoxytona, denotari πάθος, ut Ammonius. In propriis nominibus idem haud observatur, quæ accentum mutant, significatione non mutata. Perperam igitur omnino hanc Theophori significationem et ex ea fabulam commenti sunt Græculi posteriores. Sic enim Χριστοφόρος vox veteribus usitata, ut Θεοφόρος. Ab Ignatio nostro Ephesii appellantur Χριστοφόροι. Philæus scriptor antiquus apud Eusebium lib. x, c. 8, Epistola ad Thimuitas : Διὸ ζηλώσαντες τὰ μείζονα χάρισματὰ οἱ Χριστοφόροι μάρτυρες. « Proinde meliora charismata consecrantes martyres qui Christum gestabant. » Quam significationem proprium nomen Χριστοφόρος, vel etiam Χριστόφορος accentu mutato, retinuit ; unde et nova fabula orta est.

Sed quærit Dallæus, quare alii a Theophoro dicti non sunt Theophori, ut a Christophoro tot appellati sunt Christophori, cum nomina martyrum nostri suis libenter donent? Fateor equidem veteres Christianos martyrum nomina libenter suis donasse. Observat B. Theodoretus sermone 8 : Τὰς δὲ τῶν μαρτύρων προσηγορίας μᾶλλον Ἰσαίην ἅπαντας ἢ τὰ τῶν φιλότων ὀνόματα· καὶ τοῖς παισὶ δὲ τὰς τοῦτων προσηγορίας ἐπιτιθέμενοι ἀσφάλειαν αὐτοῖς καὶ φυλακὴν ἐντεῦθεν μηχανώμενοι. « Martyrum autem nomina notiora sunt omnibus quam familiarium. Quin et filiis horum nomina imponere student, securitatem inde ipsis tutelamque comparantes. » Ratio tamen hujus diversitatis manifesta. Christophorus enim martyris proprium nomen fuit, Theophorus neutiquam. Ille qui sæpe dicebatur Θεοφόρος, proprium nomen erat Ἰγνάτιος. Hoc autem ejus nomen plurimi sortiti sunt. Non diu post ejus obitum Ignatius quidam dictus est, Celerini, qui ætate Cypriani confessor fuit, avunculus, et ipse martyr. Postea Ignatius patriarcha Constantinopolitanus. Ignatius diaconus, qui Tarasii et Nicephori Vitas scripsit. Ignatius Xanthopulus cum Callisto, qui a Symeone Thessalonicensi Θεηγόροι καὶ Θεοφόροι καὶ Χριστοφόροι καὶ ἐνθεοὶ dicuntur. Alius Ignatius, cui dedicatur opus Περὶ τῶν τοῦ λόγου σχημάτων inter mss. Barocianos in bibliotheca Oxoniensi. Ignatius modernus patriarcha Antiochenus ; et ejusdem nominis, nisi fallor, in Chronico Cassinensi Innacius episcopus Monorbinensis. Ut igitur a Christophoro tot Christophori, ita ab Ignatio tanquam proprio martyris nomine multi dicti sunt Ignatii. Ut autem ab uno martyre duo nomina apud Græcos derivarentur, postulare iniquissimum est. Ammonium monachum quemdam ab Oreste præfecto Alexandriæ in tormentis trucidatum S. Cyrillus in ecclesia quadam deponens, ὄνομα ἔτερον αὐτῷ ἐπιθεῖς, Θαυμασίον ἐπεκάλεσε, καὶ μάρτυρα χρηματίζειν ἐκέλευσε, « aliud nomen ei imponens, Thaumasius appellavit, et martyrem vocari jussit, » ut refert Sozomates, lib. vii, c. 14. Quod si ille pro vero martyre

A postea habitus fuisset, qui eo nomine dignus a nemine reputabatur; non Thaumasi, opinor, sed Ammonii nomen liberis suis imposuissent parentes Christiani. Hinc igitur aut epistolarum scriptorem, aut Ignatianorum Actorum auctorem diu post Ignatii tempora vixisse nullo modo conficitur.

Jam ut institutam de λέξει disputationem perterat, observat, eos quos vetustissimi vel episcopos vel presbyteros vocant, hunc ἱερέας seu « sacerdotes » appellare. Ex spuris aliquot, ex nostris unum locum affert, nempe hæc est epistola ad Philadelphenses verba : Καλοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς. Nego hoc loco ἱερεῖς vel episcopos vel presbyteros significare; negavit ante me Hammondus. Walo Messalinus eadem objectione usus, sed ante visum codicem Mediceum. Blondellus illo codice inspecto ab hac objectione prorsus abstinuit, ut et Salmasius. Miror itaque Dallæum adhuc eidem inhærere, nihilque afferre pro sententia sua, præter nudam assertionem. « Apparet, inquit, ἱερέας loco laudato dici eos qui sunt presbyteri. » Imo vero apparet ἱερέας eo loco presbyteros non dici « certissimum enim est epistolæ scriptorem eo loci de ministris Evangelii minime loqui. Disputat adversus Ebionitas, qui Christianos ad Mosaicæ cæremonias revocabant, et ab Evangelio ad legem provocabant, dicebantque : « Si in veteribus non invenio, in Evangelio non credo. » Argumento hoc adversus eos utitur : « Boni et sacerdotes ; melius autem princeps sacerdotum cui credita sunt Sancta sanctorum. » Ita ex lege disputat. Per principem autem sacerdotum intelligendum esse Christum innuit, non tantum hæc addens, « cui soli credita sunt occulta Dei, » sed et illa etiam, « qui ipse est janua Patris, per quam ingrediuntur Abraham, Isaac et Jacob, et prophetæ et apostoli, et Ecclesia. » Summa argumenti hæc est : Non esse redeundum ab Evangelio ad legem, sed a lege perveniendum ad Evangelium. Licet enim præclara fuerit sub lege ministratio sacerdotum, semper tamen iis major erat summus Pontifex, qui solus intravit in Sancta sanctorum : erat autem illè Christi typus, qui vere summus pontifex est, per quem et qui ante legem, et qui sub lege, et qui sub Evangelio, salutem consecuti sunt. Apparet idcirco auctorem epistolæ sub nomine ἱερέων sacerdotes sub lege intellexisse, et in hac disputatione, de presbyteris aut ullis ministris evangelicis ne cogitasse quidem. Vidit hæc omnia, opinor, vera esse Dallæus ; nam cum paulo post loca adducat ex spuris, quibus probet episcopum dici ἀρχιερέα, hæc verba, κρείσσον ὁ ἀρχιερεὺς, prudens mittit; hac ratione addita, quod « ea tametsi de episcopo dici videantur, alii de Christo Domino non absurde interpretentur. » Imo vero alii de Christo Domino et Pontifice summo rectissime interpretantur; neque quisquam de episcopo evangelico nisi absurdissime interpretari potest. Quis enim unquam episcopum aliquem inter ministros evangelicos ita efferret, ut cum diceret « esse ja-

nam Patris, per quam ingrediuntur Abraham, et Isaac, et Jacob, et prophetæ, et apostoli, et Ecclesia? Præsertim cum Christus ipse dixerit: Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα, et illa vox de Christo apostolicis temporibus maxime usurpata sit; unde illa Judæorum ad Jacobum justum: Ἀπάγγελον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ σταυρωθέντος: « Doce nos quod sit ostium Jesu crucifixi; » ut refert Hegesippus apud Eusebium lib. II, c. 25. Quod si ἐρχιερεύς ihu non sit episcopus, neque ἐρεῖς erunt presbyteri: illos igitur ἐρεῖς non minus quam pontificem prudentius misisset vir doctissimus; tum quod res ipsa hoc ab eo postulavit, tum ne Hammondum sugillandi, ubi nulla rationis vel species se offerebat, occasionem arripere videretur.

CAPUT XIII.

Argumentum palmarium discutitur. Ejus fundamentum in ruinis presbyteranarum partium poni ostenditur. De distinctis nominibus et officiis trium sacrorum ordinum quatuor assertiones statuuntur. Assertio I. Alios quamplurimos secundi sæculi scriptores idem discrimen inter vocabula episcopatus et presbyteratus observasse, quod observat Ignatius noster. Quod probatur testimoniis Acto- rum Ignatii et Polycarpi, imperatoris Adriani, Dionysii Corinthiorum episcopi, Lugdunensium martyrum (quorum testimonium a Blondelli chronologicis objectionibus vindicatur), Hegeppii, Polycratis, Serapionis, Anonymi apud Eusebium, et Canonum apostolicorum. Assertio II. Nullum secundi sæculi scriptorem simplici presbytero, in secundo ministerii ordine constituto, episcopi nomen tribuisse. Ratio manifesta, quare Ignatius discrimen illud caste observaret. Assertio III. Nullum omnino secundi sæculi scriptorem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris loquitur, nomen presbyteri ei qui episcopus esset, tribuisse. Loca Papiæ, Irenæi, Clementis Alexandrini, Polycarpi, Pii et Hermæ examinantur. Assertio IV. Ea ætate, qua S. Ignatius scripsisse dicitur, tres sacros ordines distinctos in Ecclesia existisse. Quod cum aliorum, tum etiam eorum omnium, qui communionem nominum in apostolicis scriptis observabant, testimoniis probatur. Dallæi effusa oratio sufflamatur.

Præmissa levi armatura ad palmarium argumentum a dictione petiitum progreditur: quod longe maximi momenti esse putat, et idcirco toto capite 26 proluxo sane et laborioso late persequitur. Cum itaque in hac objectione quasi triumphare videatur, accuratius nobis perpendenda est; non quod in ea vis major quam in cæteris sit (mihi enim omnium levissima videtur), sed quod cum tanta pompa, nec minori astutia proferatur. Vis enim argumenti, si qua sit, breviter in hunc modum tota declarari potest. Auctor epistolarum aliter usurpat nomina presbyteri et episcopi, quam apostoli et apostolici viri et eorum discipuli; imo eodem modo usurpat, quo tertii sæculi et sequentium Christiani. Nam ille caste observat nominum discrimen, neque unquam aliter loquitur. At primo, apostoli hæc duo nomina pro promiscuis et confusis habent; eosdem nunc episcopos, nunc presbyteros appellantes; et sermone apostolicum secuti apostolici omnes, om-

nesque secundi sæculi scriptores; tertii sæculi tantum et sequentium Christiani discrimen illud observabant. Auctor igitur epistolarum tertio vel sequente sæculo scripsit. Non potuit igitur esse Ignatius martyr, qui ipso pene secundi sæculi initio passus est.

Illud autem inprimis observandum est, si quæ vis huic argumento inesse videatur, eam omnem in suarum partium ruinis ab eo positam esse. Nam dum auctorem epistolarum secundo sæculo non scripsisse vult, quod eo toto aliter Christiani omnes locuti sint; Salmasii et Albertini sententiam convellit, qui eum medio secundi sæculi tempore epistolas edidisse docuerunt. Dat etiam Hammondo, tres sub apostolorum tempore, qui nomina episcopi et presbyteri promiscue usurpasse dicuntur, tres ordines seu gradus in Ecclesia existisse; quod Salmasius, Blondellus, aliique adeo ex industria negant, et suam ex ipsa confusione nominum sententiam maxime defendunt. Novit autem Dallæus, nisi hoc daret, ex imitatione apostolici sermonis adversus Ignatii epistolas nullum argumentum formari potuisse. Si enim duo tantum ordines aut gradus in ministerio ecclesiastico apostolorum tempore existissent, quomodo illos imitari potuerunt in confusione nominum, qui tunc temporis scriberent, cum tres jam tandem essent? Si unus tantum ordo vel gradus supra diaconatum ab apostolis institutus est, quem nunc episcopatum nunc presbyteratum appellabant ipsi qui eum instituebant apostoli; an illi qui secundo sæculo scripsere, cum jam ille ordo in duos distinctus esse dicitur, cum rem ipsam Ecclesia mutasse putatur, in confusione nominum, quorum utriusque tum suus ordo respondebat, apostolos imitari debuerunt? Confusio nominum apostolica, secundum eorum suppositionem, in eo consistebat, quod unico ordini duo nomina indifferenter et promiscue in Novo Testamento tribuerentur, adeo ut idem homo ob unum et idem officium, ob unum et eundem ordinem et dignitatem, nunc episcopus, nunc presbyter vocaretur. An licite rem ipsam ab apostolis, ut dicitur, institutam communi decreto Ecclesia mutare posse, non nemo fortasse ambigat; an re mutata vocabula aliter usurpare liceret, dubitari non potest. Imo cum primum rei mutatio facta est, et nominum etiam mutationem necessario factam fuisse vult Salmasius: « Omnia licet advocet arma et artes sophisticæ suæ Petavius, nunquam efficiet, ut post episcopatum plene ac plane distinctum a presbyteratu, episcopi vocari sustinuerint presbyterorum nomine. »

Sed ut argumento, quale quale est, et solide et perspicue respondeatur, assertionibus quibusdam positis, rem totam explicabimus confirmabimusque. Primo enim, si demus auctorem epistolarum semper discrimen illud quod innotuit Dallæus, in vocabulis episcopatus et presbyterii observasse, neque aliter unquam locutum esse; asserimus tamen,

alios quamplurimos secundi sæculi scriptores idem discrimen inter vocabula episcopatus et presbyterii observasse, quod observat Ignatius noster; adeoque falsum esse quod asserit Dallæus et tanquam argumenti fundamentum ponit, omnes secundi sæculi scriptores promiscue eas voces usurpasse. Secunda assertio sit: Nullum secundi sæculi scriptorem adeo promiscue vocabulis episcopi et presbyteri usum esse, ut simplici presbytero in secundo ministerii gradu constituto unquam episcopi titulum tribueret. Tertia: Nullum omnino secundi sæculi scriptorem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris loquitur, nomen presbyteri ei qui episcopus esset tribuisse. Quarta assertio est: Ea ætate, qua S. Ignatius epistolas scripsisse dicitur, tres sacros ordines seu gradus distinctos in Ecclesia fuisse. His autem omnibus positis et comprobatis nemini mirum videbitur, si Ignatius noster tam frequenter, tam caste, nomina et officia episcopi, presbyteri et diaconi distinguat. Si enim alii quamplurimi ejusdem sæculi scriptores idem discrimen observabant, cur non et Ignatius? Si nullus omnino secundi sæculi scriptor nomen episcopi presbytero tribuerit, merito et Ignatius solos episcopos eo nomine compellabat. Si pauci illi, qui nomen presbyteri episcopo aliquando dabant, aliter semper locuti sint, cum materia scriptionis Ignatianæ congrueret; epistolarum antiquitas ex ea re in dubium vocari non potest; ille enim modus loquendi quem secutus est, et tempori et occasioni et ipsius proposito maxime conveniebat.

Prima igitur assertio sit: Alios quamplurimos secundi sæculi scriptores idem discrimen inter vocabula episcopatus et presbyteratus observasse, quod observat Ignatius noster; quos nunquam aliter locutos esse deprehendi potest. Vetustissima S. Ignatii Acta: « Cum multo gaudio descendens de navi festinabat S. Polycarpum episcopum coauditorem videre. » Et paulo post: « Honorabant enim sanctum per episcopos, presbyteros et diaconos Asiæ civitates et Ecclesiæ. » Ætate Adriani distincta fuisse ut officia, ita et vocabula episcopi et presbyteri, ostendunt verba imperatoris in epistola ad Servianum consulem scripta: « Illi qui Serapin colunt, Christiani sunt; et devoti sunt Serapi qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes. » Unde postea Romani proconsules et præsides his distinctis titulis secundum Ecclesiæ consuetudinem in proscriptionibus utebantur. Unde S. Cyprianus docet se fuisse proscriptum, applicito et adjuncto episcopatus sui nomine, epistola 55. Proscriptionis verba recitat epistola 69: « Si quis tenet vel possidet de bonis Cæcilii Cypriani episcopi Christianorum. » Unde illa colligit optimus præsul: « Ut etiam qui non crede-

bant Deo episcopum constituenti, vel diabolo crederent episcopum proscribenti. » Pariter Acta antiquissima S. Polycarpi, sive Smyrnenis Ecclesiæ epistola: « Ὁ θαυμασιώτατος μάρτυς Πολύκαρπος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀποστολικῶς καὶ προφητικῶς γινόμενος, ἐπίσκοπος τε τῆς ἐν Σμύρῃ καθολικῆς Ἐκκλησίας. » Admirandus martyr Polycarpus nostra ætate apostolicus et propheticus doctor, et catholicæ Smyrnenis Ecclesiæ episcopus. » Ut igitur Ignatius Polycarpum ἐπίσκοπον Ἐκκλησίας Σμυρναίων appellat, ita et Smyrnenes; neque unquam eum presbyterum vocant. Sub pontificatu Soteris episcopi Romani Dionysius Corinthiorum episcopus Publium et Quadratum Atheniensium episcopos commemoravit; ostendit quomodo Dionysius Areopagita πρῶτος τῆς Ἀθηναίων παροικίας τὴν ἐπίσκοπὴν ἔγκραχερίστο, « primus Atheniensis Ecclesiæ episcopatum suscepit. » Scribens ad Gortynensium Ecclesiam Φιλίππον ἐπίσκοπον αὐτῶν ἀποδέχεται, « Philippum episcopum eorum prædicat, » et eam quæ « sub ipso » erat Ecclesiam; ad Amastrianos, « Ἐπίσκοπον αὐτῶν ὀνόματι Πάλλμαν ὑποσημαίνει: » Episcopum ipsorum Palmam nominatim appellat; » ad Gnosios: Πίνυτον τῆς παροικίας ἐπίσκοπον παρακαλεῖ, « Pinytum Ecclesiæ episcopum monet; » cui rescribit Pinytus exhortans ut solidiore cibo τὸν ὑπ' αὐτῷ λαβὼν, « plebem sibi subjectam, » alere velit. Epistola denique ad eodem ad Romanos data est, ἐπισκοπῶν τῶ τότε Σώτηρι προσφωνοῦσα, « Soteri tunc temporis episcopo nuncupata, » cujus hæc verba: « Ὁ οὐ μόνον διατετήρηκεν ὁ μακάριος ὑμῶν ἐπίσκοπος Σώτηρ, ἀλλὰ καὶ ἐπηύξησεν. » Quem morem beatus episcopus vester Soter non servavit solum, veram etiam adauxit, » ut refert Eusebius, lib. iv, c. 23. Hæc tunc Dionysii dictio fuit: neque unquam aliter locutus esse deprehenditur. Lugdunenses fratres hoc etiam discrimen caste observant, dum Pothinum episcopum suum appellant, Irenæum vero presbyterum, quem omnes Pothino episcopatum Lugduni obtinente ibidem presbyterum fuisse agnoscunt. De priori in epistola ad Asiæ Phrygiæque Ecclesias ita loquuntur: « Ὁ δὲ μακάριος Πόθεινος ὁ τὴν διακονίαν τῆς ἐπίσκοπῆς ἐν Λουγδούνης πεπιστευμένος, » Beatus autem Pothinus, cui ministratio episcopatus concedita est. » De posteriori in altera ad Eleutherum Romanæ Ecclesiæ episcopum data: « Ἐὶ γὰρ ἤδειμεν τόπον τινὲ δικαιοσύνης περιποιεῖσθαι, ὡς πρεσβύτερον Ἐκκλησίας, ὅπερ ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ, ἐν πρώτοις ἀν παρεθέμεθα. » Quod si nobis compertum esset locum cuiquam conferre justitiam, eum tanquam presbyterum Ecclesiæ (hunc enim gradum obtinet) tibi imprimis commendassemus. » Diserte igitur distinguunt Pothinum Ecclesiæ Lugdunensis episcopum, et Irenæum tunc temporis ejusdem Ecclesiæ presbyterum; episcopum etiam Eleutherum patrem vocant, Irenæum tantummodo fratrem, et socium, vel collegam, aut consortem. Et quidem Eusebius, qui utriusque

epistolæ excerpta in Historiam transcripsit, et A
 utramque integram Operi *De martyribus* inseruit,
 aperte testatur Irenæum cum ista ad Eleutherum
 scriberentur, presbyterum fuisse, lib. v, c. 4 : Οἱ
 δ' αὐτοὶ μάρτυρες καὶ τὸν Εἰρηναῖον, πρεσβύτερον
 τῶν ὄντων τῆς ἐν Κουγδούνη παροικίας, τῷ δηλω-
 θέντι κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπῳ συνίστων. « Sed iidem
 martyres Irenæum, qui tunc temporis adhuc pre-
 sbyter Lugdunensis erat parœciæ, supradicto Romæ
 episcopo commendarunt. » Idem testatur Hierony-
 mus in Catalogo : « Irenæus Pothini episcopi, qui
 Lugdunensem in Gallia regebat Ecclesiam, presby-
 ter, a martyribus ejusdem loci ob quasdam Ecclesiæ
 quæstiones legatus Romam missus, honorificas su-
 per nomine suo ad Eleutherum episcopum perfert
 litteras. Postea jam Pothino prope nonagenario ob
 Christum martyrio coronato in locum ejus substi-
 tuitur. » Plane martyres Lugdunenses Irenæum
 adhuc presbyterum, per quem miserunt epistolam,
 Eleuthero commendant, quemadmodum paulo post
 Alexander episcopus in vinculis ad Antiochenos
 scribens Clementem presbyterum iis commendabat :
 Ταῦτα δὲ ὄμην, κύριοί μου ἀδελφοί, τὰ γράμματα
 ἀπέστειλα διὰ Κλήμεντος τοῦ μακαρίου πρεσβυτέρου,
 ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ δοκίμου. « Has litteras, domini
 fratres, per beatum presbyterum Clementem ad
 vos misi, virum virtute præditum et probatum. »
 Eusebius, lib. vi, c. 11.

Contra hæc Eusebii et Hieronymi clarissima tes-
 timonia Blondellus statuit, Irenæum sedisse jam
 in Lugdunensi cathedra Pothini loco a fratribus
 constitutum et colobio episcoporum vestitum, cum
 a delegantibus « presbyter » vocaretur. Et ut ad suas
 partes hæc traherent tum ille tum Salsmasius multa
 de hac re commenti sunt, et plurima in Eusebio et
 Hieronymo observarunt, quæ, ut aiunt, « castigatio-
 nem mereantur. » Primo, Eusebii martyres ipsos ad
 Eleutherum epistolam scripsisse, qua commendant
 Irenæum presbyterum, narrat. Eusebius autem ipsam
 epistolam vidit, eamque etiam operi *De passionibus
 martyrum* a se conscripto integram inseruit, ideo-
 que a quibus et quando conscripta est, ignorare non
 potuit. Idem testatur et Hieronymus, qui vidit Euse-
 bii *De martyribus opuscula*. Negant hi a marty-
 ribus scriptam esse; Salsmasius ab episcopis, Blondellus
 a fratribus datam hariolatur. Blondellus pro
 sua sententia Ruffinum advocat Eusebii interpretem
 non satis accuratum. Hunc vult Eusebiana Græca
 ita reddidisse ut ab Ecclesiis Galliarum, non a marty-
 ribus ea epistola scripta sit. Sed hæc aut ex oscitan-
 tia, aut manifesta fraude profecta sunt. Ruffinus
 refert ecclesias Galliarum scripsisse, epistolas mar-
 tyrum, qui apud eos consummati fuerant, profe-
 rentes, quas illi in vinculis per Asiam et Phrygiam
 fratribus consistentibus scripserant; et Eleuthero
 urbis Romæ episcopo, de pace eum Ecclesiæ com-
 monebant; quique etiam Irenæum presbyterum tunc
 adhuc Ecclesiæ Lugdunensis, supradicto urbis Romæ
 episcopo commendabant. » Ul: illud « quique » non

ad « Ecclesias, » sed ad « martyres, qui apud eos con-
 summati sunt, » aperte referendum est; exprimere
 enim voluit id quod scripserat Eusebius, οἱ δὲ αὐτοὶ
 μάρτυρες. Secundo Eusebii et Hieronymi sententiam
 clare in Historia descriptam, et ex ipsis rerum
 gestarum monumentis deductam, refellere se posse
 sperat ex iis quæ ab Eusebio et Hieronymo alibi
 scripta sunt, nempe in Chronicis. Ut hoc efficiat,
 profert ex Scaligero verba Eusebii Græca, ubi ad
 annum Marci Antonini septimum passiones Poly-
 carpi et martyrum Gallicanorum simul referuntur.
 Sed in Latinis Hieronymi, verba sic se habent :

« Persecutione orta in Asia Polycarpus et Pionius
 fecere martyrium, quorum scriptæ quoque passiones
 feruntur.

QUARTA PERSECUTIO.

« Plurimi in Gallia gloriose ob Christi nomen
 interfecti; quorum usque in præsentem diem con-
 dita libris certamina perseverant. »

Liquet ex his verbis, Eusebium celeberrima
 martyria sub Marco Antonino facta in hunc uuum
 locum conjecisse; neque enim per totum Antonini
 imperium alterius ullius martyrii meminit. Ubi
 igitur quartæ persecutionis mentionem facit, eodem
 loco duo insignia martyria, unum in Asia, alterum
 in Gallia facta commemorat : non quod eodem anno,
 sed sub eadem persecutione, hoc est sub ejusdem
 Antonini imperio utrumque contigerit. Hanc Euse-
 bii mentem fuisse palam est; nam in Historia post
 Chronicum canonem scripta, ubi de rebus ipsis
 fusius agitur, persecutionem Gallicanam ad decimum
 septimum ejusdem Antonini annum refert. Blondellus
 non tantum unicam hanc persecutionem, sed
 eodem anno in Asia inceptam in Gallia finitam esse
 statuit, errore gravi atque manifesto. Monet ipse
 Eusebius Gallicanos martyria subiisse, σφοδρότερον
 ἀναβρίπισθέντες τοῦ καθ' ἡμῶν διωγμοῦ, « cum
 jam violentius resuscitata et recensa esset contra
 Christianos persecutio, et quidem in quibusdam
 terræ partibus. » Persecutio sub Marco orta per
 multos annos duravit, nunc in hac, nunc in illa
 provincia grassata, pro furore populi, aut præsidum
 crudelitate. Sub Asiæ proconsule Quadrato passus
 est Polycarpus episcopus Smyrnæ; sub Servilio
 proconsule Sagaris episcopus Laodiceæ. Durante
 hac persecutione, « Antonino imperatori Melito
 Asianus Sardiensis episcopus Apologeticum pro
 Christianis tradidit, » ut Eusebius in Chronico ad
 annum ejus decimum. « Recte, inquit Valesius ad
 Euseb. lib. iv, c. 26, id refertur anno 10 Marci An-
 tonini, anno scilicet post mortem L. Veri. » Idem
 autem ad Procœmium libri quinti notat hoc male ab
 Eusebio factum; observatque Melitonem Marco
 Apologiam dedisse sub finem ejus imperii. Certe
 illa quarta persecutio in Asia duravit usque ad illud
 tempus quo scripsit Melito, sive ille 10 Marci anno,
 sive sub finem imperii ejus Apologiam obtulit, sive,
 quod ego verum esse puto, medio inter hæc inter-

vallo. Mortuo L. Aurelio scripsisse Melitonem liquet, A quod in Apologia ejus non meminit, qui cum Mareo consors in imperio fuerat, sed filii Marci mentionem facit. Fieri autem hoc potuit cum Commodus jam solus Cæsar esset, mortuo fratre, qui simul cum eo Cæsar factus est, Pudente et Pollione coss. Dum igitur Commodus Cæsar esset ante annum Marci decimum quintum saltem finitum, Melito Apologiam Marco Aurelio obtulit. Qua Apologia cum aliis permotus, ut refert *Chronici Alexandriini* auctor, Marcus Aurelius, de sedanda persecutione ad Commune Asiæ scripsit: id autem fecit 15 imperii sui anno, ut ex ipsa inscriptione patet. *Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνίνος Σεβαστὸς Ἀρμένιος, Ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημοκρατικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον καὶ δέκατον, ἕπατος τὸ τρίτον.* B Imperator Cæsar M. Antoninus Aug. Armenicus, pontifex maximus, tribunicie potestatis 15, consul 5. » Miror equidem Valesium dixisse, hanc epistolam a Marco scriptam esse « anno primo ejus imperii, cum ipse esset tertium consul. » Licet enim eo anno tertium consul esset, is tamen 15 tribunicie potestatis esse non potuit. At tertium consul dicebatur non tantum eo anno, quo consulatum gessit, sed omnibus sequentibus, nisi alium consulatum iniret. Marcus autem postea consul non fuit, ideoque per omnes imperii annos tertium consul dictus est, ut in inscriptione Gruteriana :

IMP. CÆS. M. AVREL. ANTONINVS AVG.
GERM. TR. P. XVII. COS. III.

Quæ igitur in Asia 7 Marci anno persecutio cœpta est, 15 ejusdem sedata est. In Gallia tamen statim recruduit, et circa finem anni 17 passus est episcopus Lugduni Pothinus, Rufo et Orphito coss., ut refert *Chronicon Alexandrinum*.

Tertio excipit Blondellus, Eusebium tradere persecutionem Gallicanam efferbuisse, ante victoriam legione fulminatrici Marco partam, quæ 13 imperii ejus anno contigit. Et quidem Eusebius post persecutionis narrationem illam historiam tradit; post autem persecutionem contigisse non dicit, sed ea potius quæ contrarium evincunt. Claudit enim persecutionis historiam his verbis: 'Αλλά τὰ μὲν ἐπὶ Ἀντωνίνου τοιαῦτα: « Atque talia sunt quæ sub Antonino contigerunt, » lib. v, cap. 4. Hæc enim quæ D proxime enarraverat, ad postrema illius imperatoris tempora referebat. Tur vero narrationem quædam statim interserit de Legione fulminea, quam velut incertam reliquit: ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπη τις ἐθέλῃ τιθέσθω, « sed de his quisque pro arbitrio suo statuat; » μετῴμεν δὲ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ἐξῆς ἀκολουθίαν, « nos vero ad historię ordinem redeamus. » Narrationem igitur illam de legione fulminea extra τὴν τῶν ἐξῆς ἀκολουθίαν, sive « historię ordinem, » secundum rerum gestarum consequentiam interseruisse fatetur. Redit igitur ad finem persecutionis, ad mortem Pothini, et successionem Irenæi in episcopatu Lugdunensi.

Quarto persecutionem Gallicanam excitatam esse ait Blondellus non sub episcopatu Eleutheri, sed Soteris, qui ad Marci decimum annum sedit, ut ex Ecclesiæ Romanæ tabulis observat, quæ aliter annos pontificum quam Eusebius disponunt. Sed hæc discrepantia nullam in hac re difficultatem creat. Sive enim Marci 10, ut statuit pseudo-Damasus, sive 16, ut Eusebius, sedem Romanam primo occupavit Eleutherus, 17 Marci anno Romæ idem episcopus fuit, cum ei Irenæus sub presbyteri nomine a martyribus commendatus est. Hæc igitur objectio nihilum quidem proficit, nisi prius probatum sit, 7 Marci persecutionem Gallicanam et excitatam et finitam esse, et Pothinum eo tempore martyrio coronatum, et Irenæum statim successisse, quæ probari nullo modo posse jam ante ostendimus. Nam Eusebii Chronicon aliter intelligendum, quod Orosius, Paulus Diaconus, Freculphus alique secuti sunt, certissimis argumentis evicimus. Eaque vera esse vel hinc aperte colligitur. In Chronico Eusebii ad 11 Marci annum hæc notantur: « Pseudo-prophetia, quæ Cataphrygas nominatur, accepit exordium, auctore Montano, et Priscilla, Maximillaque insanis valibus. » At ante hujus hæreseos exortum in Galliis martyria, saltem hæc de quibus agimus, visa non sunt. Ipsi enim martyres Gallicani de controversia ex Montani hæresi orta sententiam suam protulerunt, ut ex vetustissimis eorum monumentis tradit Eusebius, *Hist. l. v, c. 3.* Fratres quippe Gallicani hæc dissensionem ortu judicium suum protulerunt: ἐκθέμενοι καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς τελευθῆτων μαρτύρων διαφόρους ἐπιστολάς, ὅς ἐν δεσμοῖς ἔτι ὑπάρχοντες τοῖς ἐπὶ Ἀσίας καὶ Φρυγίας ἀδελφοῖς διεχάραξαν: « prolatis interfectorum apud se martyrum variis epistolis, quas illi, dum in vinculis adhuc essent, ad fratres in Asia et Phrygia degentes scripserant. » Ex vetustissimis igitur Ecclesiæ Gallicanæ monumentis tradit Eusebius et Pothinum a Lugdunensibus episcopum proprie secundum illum ordinem, quem in Ecclesia tenebat, appellatum esse, et Irenæum etiam presbyterum, cum adhuc tantum presbyter esset, nec in episcopatu Pothino successisset. Vidit, opinor, Dallæus hæc vera esse, ideoque a Blondelliano argumento prorsus abstinuit. Hoc igitur extra controversiam positoreliqua persequamur.

Hegesippus sub eodem Eleuthero eandem appellationem cum Ignatio caste observavit. Plurimos « episcopos » se adisse ait, cum Romam proficisceretur, sub Aniceto, cujus tum diaconus erat Eleutherus. Ejus verba sunt: Ἐπέμενεν ἡ Ἐκκλησία ἡ Κορινθίων ἐν τῷ ὀρθῷ λόγῳ μέχρι Πρίμου ἐπισκοπούοντος ἐν Κορίνθῳ. « Corinthiorum Ecclesia in recta fide permansit usque ad Primum Corinthi episcopum. » Idem de Hierosolymitanis: Μετὰ τὸ μαρτυρῆσαι Ἰακώβον τὸν δίκαιον πάλιν ὁ ἐκ θεοῦ αὐτοῦ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλεωπά καθίσταται ἐπίσκοπος. « Post martyrium Jacobi Justī, rursus ex avunculo

ejus Symeon Cleopæ filius episcopus constituitur. » Et statim: "Ἀρχεται δὲ ὁ Θέβουθις διὰ τὸ μὴ γενέσθαι αὐτὸν ἐπίσκοπον ὑποφθίρειν. « Primus Thebuthis, quod episcopus factus non sit, Ecclesiam occulte vitare aggressus est. » Ita semper episcopos suo nomine indigitat, nunquam presbyteros vocat, apostolorum temporibus proximus Hegesippus. Ita Polycrates Ephesinorum episcopus, in epistola ad Victorem papam, de episcopis semper Ignatiano more loquitur: "Ἐτι δὲ καὶ Πολύκαρπος ὁ ἐν Σμύρῃῃ καὶ ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς, καὶ Θρασεῖας καὶ ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἀπὸ Εὐμενίας. Τί δὲ δεῖ λέγειν Σάγαριν καὶ ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα; « Polycarpus quoque qui apud Smyrnam episcopus et martyr fuit, itemque Thraseas Eumeniæ episcopus et martyr. Quid Sagarin episcopus eundemque martyrem attingit dicere? » Seipsum etiam episcopum vocat non minus quam Ignatius: "Ἐπτά μὲν ἦσαν συγγενεῖς μοι ἐπίσκοποι, ἐγὼ δὲ ὄγδοος. « Septem erant mihi affines episcopi, ego autem octavus. » Ostendit magnum esse numerum eorum qui sibi aderant cum ad Victorem scriberet: omnes episcopos vocat, quod episcopi essent, nec unquam presbyteri nomine utitur. Serapion secundi sæculi scriptor 11 Comodi imperatoris anno Antiochiæ episcopus ordinatus, epistola ad Caricum et Ponticum his verbis de Apollinare scripsit: Πέπομφα ὑμῖν καὶ Κλαυθίου Ἀπολλινάρου τοῦ μακαριωτάτου γενομένου ἐν Ἱεραπόλει τῆς Ἀσίας ἐπισκόπου γράμματα. « Beatissimi Claudii Apollinaris, Hierapolitanæ urbis in Asia episcopi, litteras ad vos misi. » In hac autem epistola legébantur variorum episcoporum subscriptiones, qui nomina cum titulis simul non verebantur scribere: ut Ἀἴλιος Πούβλιος Ἰούλιος ἀπὸ Δεβελτοῦ Κολωνίας τοῦ Θράκης ἐπίσκοπος, aliique complures: neque episcoporum ullus presbyteri nomine mulctatus deprehenditur.

Præterea Anonymus apud Eusebium l. v, c. 16 in Excerptis trium librorum quos contra Cataphrygas scripsit, perpetuo nominibus episcopi et presbyteri distincte et caste utitur; seipsum presbyterum fuisse indicat, Zoticum Otrenum compresbyterum appellat, Ancyranæ Ecclesiæ presbyteros τοὺς κατὰ τὸν πρεσβύτερους vocat, alios autem ἀνδρας δοκίμους καὶ ἐπιτόπους, « viros probatos vel spectabiles et episcopos, » Zoticum nempe Comanensem, et Julianum Apameum. Mire hæc ad suam causam a Blondello ommissa trahit Dallæus. Anonymus ille « se quidem, inquit, presbyterum et Zoticum quemdam Otrenum (sympresbyterum suum vocat, cum tamen ex iis quæ a se apud Ancyram Galatiæ gesta narrat, satis appareat eum, adeoque et collegam Zoticum, utrumque in primo sacerdotum ordine fuisse. » Ut quis qui episcopus esset historiani sui temporis et res ab ipso gestas memorans, se presbyterum vocaret, aliumque etiam coepiscopum suo titulo, ea præsertim ætate qua episcopi summum in Ecclesia principatum sine controversia obtinebant, simul spoliaret, mirum mihi vel iuspi-

cienti videbatur. Presbyterum quidem se vocat Anonymus, Zoticum etiam Otrenum, et Ancyranorum presbyterorum mentionem facit; sed hos omnes episcopos sive primi ordinis sacerdotes fuisse, ex ipsa gestorum narratione colligere se posse putavit vir doctissimus, cum tamen ad probandum aut ipsius anonymi aut Zotici compresbyteri episcopatum ex historia nihil afferat. Et quidem pro anonymi ipsius episcopatu quid afferri possit non video, si verba apud Eusebium spectes; quod si Rufinum interpretem consulas, aut, qui eum secutus est, Martyrologii Romani auctorem Martii 10, erit Apollinaris Hierapolitanus episcopus. Sed errasse Rufinum constat; non enim Eusebius affirmat Apollinarem hæc scripsisse, sed alium quemdam B ex eloquentibus viris quos Apollinari adjungit, ut Jampridem a viris doctis Halloixio et Valesio et observatum et abunde probatum est. De Zotico quod ait, apertissima fallacia est. Zoticum quidem compresbyterum suum vocat, sibi in disputatione cum Montanistis astantem; Zoticum-etiam episcopum vocat; sed ille quem compresbyterum appellat, Otrenus fuit; ille quem episcopum nominat, Comanensis. Otrum in Phrygia Salutaris, Comena in Armenia secunda fuit. Otrenus ipsi astare dicitur, cum jam 13 post mortem Maximillæ anni fluxissent; Comanensis examinavit spiritum Maximillæ dum adhuc viveret et insaniret. Duo igitur apud anonymum Zotici fuerunt, presbyter Otrenus, et episcopus Comanensis. Vidit hæc perspicacissimus C H. Valesius et admonuit, « distinguendum hic Zoticum Otrenum a Zotico Comanensi; nam Comanensis ille antiquior fuit. » Cur autem illos, qui Ecclesiæ Ancyranæ presbyteri vocantur, episcopos faciat, miram rationem affert Dallæus: nempe quia anonymum « rogarant, ut quæ coram ipsis disputaverat, litteris mandare vellet. Illa enim cura, inquit, proprie ad præpositos primi ordinis pertinet. » Papæ! Erat Ancyranæ anonymus: et οἱ κατὰ τὸν πρεσβύτεροι (ut paulo ante, ἡ κατὰ τὸν Ἐκκλησία), hoc est, « ejus loci, seu Ecclesiæ Ancyranæ presbyteri, » hoc ab eo postulunt. An plurcs tunc temporis Ancyrae erant episcopi? Minime certe. An rogare aliquem ut scribat, officium est D episcopi presbyteris minime competens? Non puto. Si id verum sit, nemo, opinor, Dallæum rogavit ut disputationem hanc litteris mandaret. Petebant presbyteri ut contra Montanistas scriberet, idem diu ante injunxerat episcopus Avircius Marcellus; ab illis rogatus, ab hoc ἐπιταχθεὶς tres libros conscripsit sive anonymus, sive Asterius Urbanus: in quibus et seipsum et Zoticum Otrenum, et Ancyranæ Ecclesiæ presbyteros nominat, Zoticum autem Comanensem et Julianum Apameum « episcoporum » titulo cohonestat.

Denique quamvis canones apostolici ab apostolis ipsis scripti non sint, constat tamen, ex ipsis quamplurimos secundo sæculo conditos fuisse. Eos autem distinctionem hanc inter episcopos et presby-

teros caste et perpetuo observasse, non est cur probem, cum Dallæus hoc nobis libentissime largiatur. « Hi canones, inquit, in duos diversos ordines episcoporum et presbyterorum perpetuo dividunt, plurimum inter se et nomine, et jure, et statu, et auctoritate differentes, » *De pseudepigraphis apost.* lib. III, cap. 18. Ex his autem omnibus abunde patefacta est primæ assertionis veritas, alios quamplurimos secundi sæculi scriptores idem discrimen inter vocabula episcopatus et presbyteratus observasse, quod observat Ignatius noster. Quare quod ad modum loquendi in hac re attinet, potuit ejusdem ætatis cum his omnibus esse Ignatius epistolicus, quod nos cum Salmasio et Albertino sentimus.

Secunda assertio est : Nullum secundi sæculi scriptorem adeo promiscue vocabulis episcopi et presbyteri usum esse, ut simplici presbytero in secundo ministerii gradu constituto unquam episcopi nomen tribueret. Hoc adeo aperte verum est, ut illi ipsi, qui confusioni nominum tantopere inhærent, et apostolos id fecisse maxime contendunt, ne unum quidem locum ex omnibus illius sæculi monumentis adhuc afferre potuerint quo *quispiam* qui presbyter tantum esset, nec presbyteris cum auctoritate præset, episcopus diceretur. Miror itaque Dallæum hoc Ignatio epistolico objicere, ut eum ex secundo sæculo ejiciat, et ad finem tertii aut quarti initium deprimat; cum omnes ejusdem sæculi scriptores episcopi nomen pari cum discrimine et reverentia supremo ordini semper trihant, secundo nunquam. « Episcopum apostoli, inquit, interdum dicunt qui secundi ordinis est; epistolæ scriptor nunquam : hoc ubique nomen constantissime pro summi gradus præposito usurpans. » Quæ de apostolis dicit, quantum contra suos faciunt, nunc non discutio; quæ de Ignatio loquitur, eum non magis feriunt quam omnes ejusdem ætatis scriptores ab ipso etiam maxime laudatos; qui quoties episcopum nominant, ubique illud nomen pro summi gradus præposito usurpant. Unicum igitur crimen Ignatii nostri restat, quod eos qui revera episcopi essent, nunquam presbyteros vocaret, cum eo nomine illos indigitarent ejusdem ætatis scriptores, ut illi volunt, omnes; ut nos ostendimus, perpauci. Sed et hic optima ratio reddi potest, quare cum iis potius loqueretur Ignatius, qui presbyteri nomen non minus quam episcopi distincte et proprie usurpabant, quam cum illis, qui nomen presbyteri aliquando episcopo tribuebant; quia rei ipsi quam tractabat convenientior multo fuit horum distincta quam illorum confusa istius vocis usurpatio. Confluebant ad eum in itinere ab ecclesiis Asiæ et episcopi, et presbyteri, et diaconi complures ordine et munere et nomine et dignitate distincti; de suarum ecclesiarum statu eum certiore faciebant : ad illorum ecclesias epistolæ exarabat, sub martyris auctoritate, et summi in Syria episcopi, mōta iis dabat. Quod ei maxime

A necessarium videbatur præcipue inculcabat, ut ab hæreticis et schismaticis caverent, ne illi latius adhuc serperent. Remedium huic malo maxime opportunum indicabat, ut clero suo omnes adhærerent, et Christianam unitatem cohererent; omnesque cleri ordines sui loci dignitatem obtinerent. Crebro igitur ordines sacros distinguit et enumerat, et singulorum ordinum nonnullos jam suo officio fungentes nominat; hæc autem recte fieri non potuerunt, nisi et ordinum nomina distincte enuntiaret. Neque enim tres ordines bene distinguere, aut cuique sua officia et dignitates recte assignare potuit, nisi cuique etiam proprium aliquod nomen affigeret; neque singulares homines tunc temporis certis ordinibus distinctos, et officia diversa in eadem ecclesia exsequentes, commendare potuit, nisi sub certi gradus nomine atque characterc. Quis enim tres gradus enumerans, presbyteros, et presbyteros, et diaconos diceret? quis presbyteros presbyteris subjectos esse debere doceret? quis duos ministros eodem tempore diversa et distincta officia et opere, et statu, et dignitate sortitos indiscriminatum presbyteros appellaret? Episcopi nomen toties in Scripturis memoratum tunc non evanuisse constat; nemini simplici presbytero ea ætate attributum esse ex omnium scriptorum silentio apparet; erat itaque primo ordini tunc reservatum et appropriatum; et absurde locutus esset Ignatius, ipse etiam episcopus, si nomen primo ordini concessum inferiori tribuisset; et cum presbyteros moneret, ut suo quique episcopo parerent, ipsos a quibus obedientiam postulabat episcopos, aut illum, cui obedientiam præstandam docebat, presbyterum appellasset. Æque enim absonum videtur, ut quis episcopus episcopo, aut presbyteros presbytero subjectos esse debere doceret, et in eo argumentum collocaret, præsertim cum de schismate tractaret, in qua re notissimum est, Ecclesiæ salutem in summi sacerdotis, hoc est episcopi, dignitate pendere; cui si non exors quædam et ab hominibus emineas detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot sacerdotes, hoc est presbyteri.

Sit igitur tertia assertio : Nullum omnino secundi sæculi scriptorem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris loquitur, nomen presbyteri ei qui episcopus esset tribuisse. Nonnullos quidem adducit Dallæus tum Græcos tum Latinos, a quibus primi gradus sacerdotes « presbyteri » dicerentur; sed si singulos excutiamus, aut id non dicunt quod ille vult, aut ita nomen presbyteri usurpant, cum gradus non enumerant, aut de suæ ætatis episcopis non loquantur. Papias, in Fragmentis quæ supersunt, nunc *πρεσβυτέρους* plurali numero, nunc *πρεσβύτερον* singulari de unico Joanne usurpat. Cum plurali numero adhibet, non liquet eum vel de hoc vel illo gradu vel ordine speciatim intelligendum esse; potius ea vox generali sensu accipienda est, quo ætate majores

seu antiquiores simpliciter significare solet. Cum enim Papias putaret ex viva voce hominum superatitum plus utilitatis capi potuisse, quam ex librorum lectione; quærebat ex iis qui erant ipso seniores, quid illi audiverant ab iis qui illis etiam ipsis seniores erant; atque ita tandem perveniebat ad testimonia apostolorum viva voce tradita. Quærebat a discipulis apostolorum, ipse enim nullius apostoli discipulus fuit. Presbyteros omnes apostolos, omnesque Christi Domini discipulos vocat, de hoc vel illo ordine ministerii evangelici ab apostolis instituto non omnino agit. Joannem quemdam ab apostolo distinctum sæpe τὸν πρεσβύτερον vocabat; sed fieri potest ut ille secundi ordinis sacerdos fuerit; certe primi fuisse veterum nemo dixit; nimis autem incerta sunt, quæ in Clementis Constitutionibus, de Joanne a Joanne episcopo facto referuntur. Marcum qui volunt ab eo etiam πρεσβύτερον dictum, verba apud Eusebium ita interpretantes: «Hoc senior Marcus dixit Petri interpres,» falluntur. Aliud ea verba sonant. Κατὰ τοῦτο ὁ πρεσβύτερος εἶπεν. Μάρκος μὲν ἐρμηνευτὴς Πέτρου γενόμενος ὅσα ἐμνημόνευσεν, ἀκριβῶς ἔγραψεν. Quæ satis commode a Ruffino versa sunt: «Etiam hoc (inquit) presbyter narrabat, quod Marcus interpres fuerit Petri, et quæcunque meminerat ab eo dicta, conscripserit.» Utcunque sit, Papias nunquam gradus ecclesiasticos enumerat, nunquam officia distinguit; nusquam episcoporum, aut diaconorum mentionem facit; nunquam de episcopo aliquo singulari aut presbytero, qui cum ipse scriberet in vivis esset loquitur. Idem etiam de Irenæo dicendum; presbyteros generaliter vocat episcopos, sed nunquam, gradus enumerans, singulares viros, qui episcopi fuerant, presbyteros appellat; sed semper antiquos, quales erant οἱ πρὸ Σώτηρος πρεσβύτεροι, οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι, οἱ πρὸ αὐτοῦ πρεσβύτεροι, οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι. Cum autem de præsentē episcopo agit, sub quo ipse scripsit, proprie et ad modum Ignatii loquitur, lib. III, c. 3: «Fundantes igitur et instituentes beati apostoli Ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Succedit autem ei Anacletus; post eum tertio ab apostolis episcopatum sortitur Clemens;» et reliquis enumeratis: «Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab apostolis habet Eleutherius.» Male igitur Dallæus ex nescio qua apostolici sermonis lege postulat, ut S. Ignatius Damam, Onesimum, et Polybium, non minus quam Irenæus Anicetum, Pium, Hyginum, Telesphorum, «presbyteros» vocatum hi Irenæo antiquiores fuerint, illi Ignatio cœvi, quos necesse ei fuit a presbyteris distinguere. Pejus autem multo Salmasius in Apparatu «nec muneris, nec dignitatis inter episcopum et presbyterum divisionem Victoris tempore exstitisse» vel inde probari putavit, «quia non solum ipsum, sed etiam anteriores episcopos Romanos πρεσβυτέρων nomine appellatos constat ab Irenæo et aliis.»

Neque enim Irenæus unquam Victorem sibi synchronon presbyterum vocavit, neque dum anteriores presbyteros vocat, episcopos Victoris tempore ecclesias gubernantes presbyteros appellari solitos ostendit. Clemens Alexandrinus quid de hac re scripserit videamus. De perfecto suo Christiano, sive Gnostico locutus, addit: «Hic est revera presbyter Ecclesiæ, et verus diaconus divinæ voluntatis.» At hæc non ita diceret, «si qua apud nostros dignitas esset presbyteratu superior.» Sed quare non eum diceret presbyterum, licet episcopatus sit presbyteratu superior, quem diaconum dixit, licet diaconatu superior sit presbyterus? Perfecto ita Clemens eum appellavit, cum ipse sciret ac doceret apud nostros dignitatem fuisse presbyteratu superiore; nam statim postquam hæc scripserat, ait: Ἐπεὶ καὶ αἱ ἐνταῦθα προκοπαὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων μιμήματα, οἶμαι, ἀγγελικῆς δόξης τυγχάνουσιν. Secundum Clementem igitur, quemadmodum προκοπή seu profectus est a diaconatu ad presbyteratum, ita etiam προκοπή seu profectus est a presbyteratu ad episcopatum: et hos tres ordines non tantum ordinum angelicorum imitamenta quædam esse putat; sed et ab ipsis apostolis in Ecclesia institutos, et diversis distinctisque præceptis nunitos credit, ut ex tertio *Pædagogii* libro ostendimus. Ubi igitur ordines seu gradus enumerat, utrobique cum Ignatio nostro episcopos, presbyteros et diaconos proprie et distincte agnoscit. Sed «in quodam ex ejus Operibus quod apud Eusebium existat fragmento, quem primo episcopum dixerat, eundem paulo post presbyterum dicit.» Fecit hoc quidem in homilia jam tandem sub Origenis nomine edita, quod miror et Blondellum et Dallæum latuisse; sed quomodo id fecerit videamus. Hominem illum, quisquis fuit, καθεστῶτα ἐπίσκοπος sub Joanne apostolo tradit, cum ipse apostolos regiones illas peragraret, ἐπισκόπους καταστήσων apostolum ipsum ita eum alloquentem introducit: Ἄγε δὲ, ὦ ἐπίσκοπε, hoc est, sui temporis episcopum eo nomine quasi officio apprime congruente compellantem. Ipse autem Clemens post annos centum, hunc quem et ipse et apostolus episcopum appellarent, semel πρεσβύτερον, semel πρεσβύτην, ut apostolum ipsum τὸν γέροντα vocat. Nil igitur contra morem Ignatii fecit. Quinetiam Polycarpum secundum præsentem Ecclesiæ statum apud Philippenses scripsisse non dubito. Illis quidem præcipit ut subjecti sint «presbyteris et diaconis sicut Deo et Christo.» Sed quis dabit, episcopum Philippensium tunc in vivis fuisse? Quis præstabit Philippenses ideo a Polycarpo consilium non efflagitasse, quod tunc temporis episcopo ipsi haud potirentur? Ita enim ipse eos alloquitur: Ταῦτα, ἀδελφοί, οὐκ ἐμαντῶ ἐπιτρέψας γράφω ὑμῖν περὶ τῆς δικαιοσύνης· ἀλλ' ἐπὶ ὑμεῖς προεκαλέσασθέ με. «Hæc autem, fratres, non meo arbitrio, vobis de justitia scribo, sed quod vos ad me provocastis.» In causa, ut opinor, Valentis presbyteri, quam judicio Polycarpi mittebant.

Hæc igitur cum incerta sint, nihil certi ex sermone Polycarpi afferri potest. Sed, inquit Dallæus, Polycarpus se, et eos, quorum nomine Philippensibus scribit, episcopos presbyteros dicit, « Polycarpus, et qui cum eo sunt presbyteri. » Hæc quidem epistolæ ejus inscriptio est, Πολύκαρπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι. Sed an ille qui nomen suum tantum refert, se presbyterum dicit? An cum nemine nisi cum presbytero presbyteri esse potuerunt? Annon cum episcopo presbyteri esse solebant? Ex his exsculpi nullo modo potest, Polycarpum seipsum presbyterum vocasse: ut neque illud, eos quos vocat presbyteros quosque sibi adjungit, episcopos fuisse. Nemo enim dubitat quin in Ecclesia Smyrnensi Polycarpus episcopo adjuncti fuerint presbyteri; cum igitur ad ipsum provocassent Philippenses, quare alios ex Asia episcopos convocaret, et suo presbyterio contentus non esset, equidem non video. Et hi quidem quatuor Græci sunt secundi sæculi scriptores, quos advocat vir doctissimus; quintum enim anonymum jam ante expunximus.

Latinorum autem illius memoriæ mirum tenuit catalogum. Primum Irenæi interpretem refert, quem ita « locutum esse » dicit, « et ex quo quæ fuerunt Irenæana pleraque se descripsisse » fatetur. Quare enim aliter loqueretur Irenæi interpres quam locutus est Irenæus? Aut quid auctoritas interpretis huic rei confert, nisi quod Irenæum ita scripsisse persuasum habeamus, quod nemo negat? Sive secundi sæculi fuerit interpres ille, sive sequioris alicujus, perinde est; nullam ille vim argumento addit. Qui putant eum ejusdem cum Irenæo ævi fuisse, ipsum Irenæum fuisse hariolantur; ita unus tantum ex auctore et interprete testis conficitur. Qui existimant ejusdem cum Tertulliano ætatis esse, nihil aliud afferunt, nisi quod ante S. Augustinum scripsisse videatur; contra quæ multa obijci possent, si res ipsa tali defensione indigeret. Irenæi interpreti subjungit Pium Romæ episcopum cujus epistolam Justo episcopo Viennensi directam nobis objicit; quam tamen « non ab omni imposturæ suspicione liberam » olim Blondellus judicavit. Ille quidem, quisquis est, de presbyteris qui ab apostolis educati fuerunt, loquitur, sed jam, cum scriberet, mortuis: quod ad rem nihil. In eadem autem epistola de sui temporis clericis Ignatiano more loquitur, secundi ordinis clericos diserte presbyteros appellat: « Salutant te Soter et Eleutherius digni presbyteri. » Tunc enim ipse Romæ episcopus fuit; Soter autem et Eleutherius ibidem proprie dicti, si forte, presbyteri. Si forte, inquam; nam post Pii decessum Eleutherium Aniceti diaconum fuisse testatur Hegesippus. Idem in altera epistola ejusdem farinae, Verum collegam suum nominat, Justum Viennensem ejus loco constitutum et colobio episcoporum vestitum agnoscit: ad quem sic scribit: « Presbyteri et diaconi non ut majorem sed ut ministrum Christi te observent. » Ac rursus:

A « Presbyter pastor titulum condidit. » Accurate igitur distinctionem ordinum nominumque observavit Pius ille, cum de clero sui temporis loqueretur. Nec minus infeliciter hunc pro communione nominum attulit Dallæus, quam pro paritate ordinum Blondellus, quem adeo clare refutavit Hammundus noster. Hi sunt præclari duo testes secundi sæculi adversus Ignatium producti; quibus miror eum, cum tanta inopia premeretur, non addidisse Victoris papæ testimonium a Blondello et Salmasio productum, quod ejusdem plane cum illo Pii farinae est. Ex illo enim colligit Blondellus, apostolorum successores et convictores Ecclesiarum ad Victoris tempora rectores presbyteros fuisse. Sed vidit, opinor, apertum hoc esse mendacium; nemo enim qui apostolorum convictor fuerat, Victoris ætate Ecclesiam regebat. Planus ille aliter Pium papam loquentem repræsentat: « Presbyteri illi, qui ab apostolis educati neque ad nos pervenerunt, cum quibus simul verbum fidei partiti sumus, a Domino vocati in cubilibus æternis clausi tenentur. » Sub Pio igitur episcopatum tenente omnes presbyteri apostolorum convictores demortui fuerunt, et, ut ille voluit, « æternis cubilibus clausi. » Post Pium sedit Anicetus, post Anicetum Soter, post Soterem Eleutherus, post Eleutherum Victor. An igitur presbyteri illi æternis cubilibus perruptis resurrexerunt, ut ad tempora Victoris et nescio quibus Desiderii Viennensis episcopi, ecclesias gubernarent? Ipsius Blondelli verba sunt, *Apologiæ* sectione quinta: C « Observaverit igitur lector, Pio sedente (inter annum 146 et 150) mortalitatem explevisse quotquot Romæ superfuerant apostolorum discipuli. » Pio autem tanquam fratrem scriptorem adjungit Græcum Hermam *Pastorem*. Sed illum Pii fratrem fuisse quis credit? Supposititii Tertulliani, aut *Libri pontificalis* auctoritas tanta non est, ut verum illud esse credamus, quod Irenæus qui sub Pio vixit, quod Tertullianus ipse, quod Hieronymus prorsus ignorasse cognoscuntur. « Eo igitur factum non videtur, ut Hermas ministeria Ecclesiæ a Christo data obiter alicubi commemorans non alios recenset, quam apostolos et episcopos et doctores et ministros, id est diaconos. » An quia Pius episcopos ab apostolis educatos presbyteros vocabat, ideo Hermas presbyteri nomen omisit, presbyteros autem ipsos sub episcopis complexus est? Quænam hæc ratio est? Sed neque verum est, multo minus certum, Hermam presbyteros sub episcopis complexum esse; quos sub doctoribus potius complexus est. Ut in passione S. Perpetuæ legimus: « Et exivimus et vidimus ante fores Optatum episcopum ad dextram, et Aspasium presbyterum doctorem ad sinistram. » Ut Tertullianus: « Quid ergo si episcopus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr lapsus a regula fuerit. » Ubi doctorem sine dubio pro presbytero posuit. S. Cyprianus, epistola 24: « Quando cum presbyteris doctoribus lectores diligenter probaremus. » Blon-

dellus quidem affirmat constare apud Hermam, A doctores ad episcopos præcipue referri, cum episcopatum gessisse dicantur; dolose, ut solet. Verba Hermæ sunt visione 3: « li sunt apostoli et episcopi, et doctores, et ministri, qui ingressi sunt in clementia Dei et episcopatum gesserunt, et docuerunt, et ministraverunt sancte et modeste electis Dei. » His autem minime doctores docet episcopatum gessisse, atque ea ratione ad episcopos referri debere, sed tribus distinctis gradibus suorum officiorum actus distincte tribuuntur: nam episcopi episcopatum gesserunt, doctores docuerunt, ministri ministraverunt; ut similitudine 9 loquitur: « Ut quidam doctores qui caste et sincere prædicaverunt ac docuerunt. » Hi igitur cum omnes sint secundi sæculi scriptores quos pro confusione nominum adducit Dallæus, liquet ne unum quidem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris Evangelii loquitur, nomen presbyteri ei qui episcopus esset tribuisse. Et tum ex hac, tum ex priori assertionem patet quam falsum sit quod Dallæus nos docere voluit: « Hic erat hujus vocis publicus apud nostros usus, hæc Christianorum illius memoriæ hominum institutio ac consuetudo, ut presbyterum valgo tam qui esset primarius, quam qui secundarius, et dicerent ipsi et ab aliis dictum intelligerent. » Non ita Ignatii Acta loquuntur, non sermonis Christianorum diligens observator Adrianus, non Ecclesia Smyrnenensis, non martyres Lugdunenses, non Hegesippus, non Polycrates, non Serapio, non anonymus qui contra Montanistas scripsit, non auctor martyrii S. Perpetuæ, non canones qui dicuntur apostolici, ne Hermas quidem. Nullus illius ævi scriptor unum primarium, alium secundarium presbyterum tradidit; nullus ita ordines enumeravit ut in primo presbyterum, in secundo rursus presbyterum locaret; nullus quempiam tunc cum ipse scriberet superstitem et primi ordinis officio fungentem presbyterum appellavit.

Jam vero licet vir doctissimus ex confusione nominum, quam in secundi sæculi scriptoribus observabat, non concludat cum Salmasio duos tantum ordines sacros in Ecclesia fuisse ævo Ignatiano; licet præterea Hammondo det, etiam sub apostolis tres ordines existisse; tamen cum ipse loca apostolica aliter explicare videatur, et argumenti multo major vis esset, si adversarii probare possent revera tres ordines distinctos Ignatii ævo minime fuisse, quos epistolarum scriptor tam caste et perpetuo distinguit; ne sententiam Salmasii intactam relinquere, aut concessionem Dallæanæ nimis fidere videar, de hac re ulterius disserendum esse putavi. Sit igitur quarta assertio: Ea ætate qua S. Ignatius epistolas scripsisse dicitur, tres sacros ordines seu gradus distinctos in Ecclesia fuisse. Hoc ab Ecclesia Anglicana semper didici, quæ in Ordinalis sui præfatione ita loquitur: « Evidens est omnibus diligenter legentibus sanctam Scripturam et

veteres scriptores, ab apostolorum tempore hos tres ordines ministrorum in Ecclesia Christi fuisse, episcopos, presbyteros et diaconos. « Ostendimus hujus partis capite primo jam tum in Ecclesiis Asiæ episcopos existisse, cum S. Ignatius ad martyrium festinaret. Diximus neminem unquam scriptorem Christianum et catholicum dixisse pauciores ordines quam tres existisse secundo sæculo, aut ulla ejus parte, etiam illos omnes qui episcopi et presbyteri nomina in apostolorum scriptis confusa esse existimabant, aut tunc cum ipsi apostoli scriberent, aut saltem ante secundum sæculum tres ordines seu gradus tradidisse; quod hoc loco satis opportuno demonstrandum suscepi. Sunt autem hi ex veteribus, ut opinor, omnes, aut certe præcipui, S. B Chrysostomus, Hieronymus, Theodoretus, Ambrosiaster, Pelagius, Sedulius, Primasius, Theophylactus, Oecumenius. Qui omnium primus inter Græcos hanc nominum confusionem nobis tradidit S. Chrysostomus, ubique ostendit etiam tunc temporis episcopatum fuisse ordinem a presbyteratu distinctum et superiorem. Ad illa verba Philip. 1, 1: *Ὑν επισκόποις καὶ διακόνις*, hæc adnotat: *Τί τοῦτο; Μία πόλις πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦσαν; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τοὺς πρεσβυτέρους οὕτως ἐκάλεσε· τότε γὰρ τῶς ἐκοινωνοῦν τοῖς ὀνόμασι, καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο. « Quid hoc? Unius urbis multi erant episcopi? Nequaquam; sed presbyteros ita appellavit: tunc enim adhuc nominibus communicabant, et episcopus diaconus dicebatur. » Agnovit igitur singulares episcopi in singulis urbibus constitutos, qui nunc episcopi, nunc presbyteri, nunc diaconi dicebantur. Talem episcopum Timotheum fuisse asseruit: *Ὅτι γὰρ ἐπίσκοπος ἦν, φησὶ πρὸς αὐτὸν, Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει. « Quoniam enim episcopus erat, et dicit: Manus cito nemini impone ».* Rursus quæ ante dixerat recolligens sententiam suam aperte enuntiat: *Ὅτι οὖν ἔφη, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι, καὶ οἱ ἐπίσκοποι πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ* (ita hæc quæ in editis confusa sunt, legenda esse ex prioribus patet), ὅθεν καὶ νῦν πολλοὶ συμπρεσβυτέρω ἐπίσκοποι γράφουσι καὶ συνδιακόνω, λοιπὸν δὲ τὸ ἰδιᾶσον ἐκάστῳ ἀπονεμένηται ὄνομα, ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ πρεσβύτερος. « Quod igitur dicebam, et presbyteri antiquitus vocabantur episcopi, et episcopi presbyteri et diaconi Christi (unde etiamnum multi episcopi scribunt sympresbytero, et syndiacono); postea vero peculiare unicuique nomen assignatum est, episcopus et presbyter. » Rursus homilia undecima in primam ad Timotheum Epistolam: *Διαλεγόμενος περὶ ἐπισκόπων καὶ χαρακτηρισίας αὐτοῦς, καὶ εἰπὼν τίνα μὲν ἔχειν, τίνων δὲ ἀπέχεσθαι χρὴ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων τάγμα ἀφελῆ, εἰς τοὺς διακόνους μετεπήδησε. Τί δήποτε; οὐ γὰρ οὐδὲν τὸ μέσον αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων, καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναβελεγμένοι καὶ προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας· καὶ ἡ περὶ ἐπισκόπων εἶπε, ταῦτα καὶ πρεσβύτεροις**

⁴⁴ 1 Tim. v, 22.

ἀρμόττει· τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβλήκασι, καὶ τοῦτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. « Disserens de episcopis, eorumque characteres describens, dicensque quæ eos tenere et a quibus abstinere oportet, presbyterorum ordine omisso, ad diaconos transiit. Quare? quia inter eos et episcopos non multum interest. Nam et ipsi docendi munus et præfecturam Ecclesiæ acceperunt: et ea quæ de episcopis dixit, etiam presbyteris conveniunt; sola enim ordinandi potestate excellunt, et hac una re videntur presbyteris superiores esse. » Unde constat sanctum Chrysostomum existimasse tunc cum ad Timotheum scripsit sanctus Paulus, præter diaconos et presbyteros, etiam episcopos in Ecclesia fuisse, per episcopos eo loco solos primi ordinis ministros intellectos, totum presbyterorum ordinem omissum esse, discrimen inter duos ordines satis manifestum esse, quod potestas conferendi sacros ordines episcopis competeret, presbyteris semper negata esset. Falsissimum igitur est quod Blondellus in Apologia ex hoc uno loco pro suo more expiscari voluit, Chrysostomum interjacens ætate sua inter sacerdotes διάστημα, ob oculos habuisse, quos tamen ab origine pares noverat. Nam alia omnia διαστήματα quæ sua ætate agnoscebantur, prorsus abstulit, sed ab ipsa origine observavit hoc discrimen, semperque ita sanctum Paulum interpretatus est, ut impositio manuum nulli nisi primi ordinis sacerdoti, sive episcopo proprie dicto tunc competeret. In hac re episcopus ὑπερβαίνει, in hac πλεονεκεῖν τοὺς πρεσβυτέρους dixit: et satis amplum hoc discrimen ipse iudicavit. Nam πάντων μάλιστα κυριώτατον, καὶ ὁ μάλιστα συνέχει τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ τῶν χειροτονιῶν, « potestatem ordinandi omnium supremam et quæ Ecclesiam maxime continet, » homilia quinta ad primam Epist. ad Timotheum pronuntiavit; pares igitur nunquam agnovit. Hoc in explicanda S. Chrysostomi sententia certum est, ut in nonnullis locis ubi presbyteri nomen adhibito est, presbyteros omnes excluderit, et episcopos solos intelligendos esse docuerit, ut I Tim. iv, 14: Οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων, οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν. « Non hic de presbyteris loquitur, sed de episcopis. Neque enim presbyteri episcopum ordinabant. » Et Tit. 1, 5: Τοὺς ἐπισκόπους ἐνταῦθα φησὶ, καθὼς ἀλλαχοῦ ἡμῖν εἴρηται. « Episcopos hic intelligit, quemadmodum a nobis alibi dictum est, nempe ad Philip. 1, 3; homilia quinta ad Timotheum: Διαλεχθεὶς περὶ ἐπισκόπων, περὶ διακόνων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, περὶ ἡρώων, περὶ πρεσβυτέρων, περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, καὶ δεῖξας ὅσων ἐστὶν ἐπίσκοπος κύριος, ὅτε περὶ χρίσεως εἴλεγεν, ἐπήγαγε. « Cum disseruisset de episcopis, de diaconis, tum viris tum feminis, de viduis, de presbyteris, de aliis omnibus, ostendissetque qualium episcopus dominus est, ubi de iudicio dixerat, subjunxit. » Idem Jacobum fratrem Domini Hierosolymorum episcopum ab initio ordinatum putavit. Homilia 11 in

A primam ad Corinth. : Ἐπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ, ἐμὸς δοκῶν, τῷ ἀδελφῷ τῷ ἐαυτοῦ, αὐτὸς γὰρ αὐτὸν λέγεται χειροτονηκέναι, καὶ ἐπίσκοπον ἐν Ἱεροσολύμοις πεποιτηκέναι πρῶτον. « Postea apparuit Jacobo, ut mihi videtur, fratri suo. Ipse enim illum dicitur ordinasse et primum Hierosolymorum episcopum fecisse. » Idem sanctum Ignatium nostrum, Antiochenæ Ecclesiæ episcopum a sancto Petro ordinatum agnovit, et ordinationis illius prærogativam miris modis prædicavit.

B. Theodoretus confusionem nominum agnoscit, et late explicat, ad Philipp. 1, 1. Sed episcopos etiam tunc temporis exstitisse et presbyteris superiores fuisse simul asserit. Docet eo loci per episcopos intelligi presbyteros debere; sed Epaphroditum, qui tum S. Paulo aderat, et per quem epistolam misit, Philippensium episcopum fuisse ostendit. Τὸν δὲ γὰρ μακάριον Ἐπαφρόδιτον ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ ἀπόστολον αὐτῶν κέκληκεν. Σαφῶς τοίνυν εἰδίδασκεν ὡς τὴν ἐκισκοπικὴν οἰκονομίαν αὐτὸς ἐπεπίστευτο ἔχων ἀποστόλου προσηγοριᾶν: « Beatum Epaphroditum in epistola ipsa apostolum eorum appellavit. Aperte ergo docuit episcopalem dispensationem ei fuisse creditam, cum appellationem haberet apostoli. » Et rursus ad cap. 2, vers. 25: Ἀπόστολον δὲ αὐτὸν κέκληκεν αὐτῶν, ὡς τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἐμπειπιστευμένον, ὡς εἶναι δῆλον ὅτι ὑπὸ τοῦτον ἐτέλουν οἱ ἐν τῷ προοιμίῳ κληθέντες ἐπίσκοποι, τοῦ πρεσβυτέρου δηλονότι τὴν τάξιν πληροῦντες. « Apostolum ipsorum vocavit, ut cui esset eorum cura concredita. Ut clarum sit sub illo ministrasse eos, qui in Proœmio vocabantur episcopi, nempe presbyteri ordinem complentes. » Sententiam ejus plenius explicatam habemus ad I Tim. cap. 11: Τοὺς αὐτοὺς ἐκάλούν ποτὲ πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους· τοὺς δὲ νῦν καλουμένους ἐπισκόπους ἀποστόλους ὠνόμαζον· τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, τὸ μὲν τῆς ἀποστολῆς ὄνομα τοῖς ἀληθῶς ἀποστόλοις κατέλιπον· τὴν δὲ τῆς ἐπισκοπῆς προσηγοριᾶν τοῖς πάλαι καλουμένοις ἀποστόλοις ἐπέθεσαν· οὕτω Φιλιππησίων ἀπόστολος ὁ Ἐπαφρόδιτος ἦν· οὕτω Κρητῶν ὁ Τίτος, καὶ Ἀσιανῶν ὁ Τιμόθεος ἀπόστολοι· οὕτω ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐγραψαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι. « Eosdem olim vocabant presbyteros et episcopos: eos autem qui nunc vocantur episcopi, apostolos nominabant.

D Procedente autem tempore apostolatus nomen reliquerunt iis qui vere erant apostoli; episcopatus autem appellationem iis qui olim appellabantur apostoli, imposuerunt. Ita Philippensium apostolus erat Epaphroditus: ita Cretensium Titus, et Asianorum Timotheus apostoli. Ita ab Hierosolymis iis qui erant Antiochiæ, scripserunt apostoli et presbyteri. » Unde apparet ex sententia B. Theodreti, tempore apostolorum tres fuisse gradus in Ecclesia: episcopus, qui tum dicebantur apostoli; presbyteros, qui nunc episcopi, nunc presbyteri vocabantur, et diaconos: postea vero, primi ordinis sacerdotes, nomine apostoli illis qui vere apostoli fuerunt, reservato, proprie et distincte episcopos dictos esse, et reliquos secundi ordinis sacerdotes presbyteros.

At apostoli nomen primi ordinis sacerdotibus tribui desiit ante martyrium Ignatii. Ergo ex sententia Theodoretii sub Ignatio, et officio et nomine distinguantur episcopi et presbyteri.

Theophylactus certe non existimavit presbyteros ad Philippenses episcopos esse dictos sed coepiscopos; episcopos autem apostolicis temporibus eos etiam dictos putavit, ὡς ἐπισκοποῦντας δηλαδὴ καὶ αὐτοὺς τὸν λαόν, « quod etiam ipsi populum inspicerent, » sed suo modulo, ὥστε καθαιρεῖν καὶ φωτίζειν τοὺς δεομένους, « ut purgarent et illustrarent, seu baptizarent eos quos esset necesse. » Nam alia sacra officia etiam tum episcopis reservavit. Οὐ γὰρ πρεσβύτεροι ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν. « Non enim, inquit, presbyteri episcopum ordinabant. » Unde in Proœmio ad Titum : Τῶν Παύλῳ συνόντων δοκιμώτατος ὁ Τίτος ὢν, ἐπίσκοπός τε τῆς Κρήτης μεγάλης ὄσης δι' αὐτὸ τοῦτο χειροτόνητο, καὶ τοσούτων ἐπισκόπων κρίσιν καὶ χειροτονίαν ἐπετέραπτε. « Inter omnes qui cum Paulo versati sunt, probatissimus cum esset Titus, episcopus propterea Cretæ, magnæ illius insulæ, electus est, totque episcoporum cum iudicium, tum ordinatio ei demandata est. » Et quidem de sententia Theophylacti, postquam de Chrysostomo diximus, dubitandum non est.

Inter Latinos primus fuisse creditur auctor Commentariorum in epistolas S. Pauli sub nomine S. Ambrosii editorum, quod se scripsisse sub Damaso episcopo Romano, hoc est ante a. D. 384 profiteatur, qui episcopi et presbyteri nomina tanquam synonyma in Scriptura tradiderit. Hic tamen episcopos singulares Ecclesiis præfuisse apostolorum tempore sæpius docet. Insignis plane locus, quo illa ad Philippenses, cum episcopis et diaconibus, explicat. « Hoc est, inquit, cum Paulo et Timotheo, qui utique episcopi erant, simul et significavit, et diaconos qui ministrabant ei. Ad plebem enim scribit. Nam si episcopis scriberet, et diaconibus, ad personas eorum scriberet, et loci ipsius episcopo scribendum erat, non duobus vel tribus, sicut et ad Titum et Timotheum. » Neque minus illustris locus ille est, quo verba ista : *Propterea debet mulier potestatem habere supra caput, etiam propter angelos*, I Cor. cap. xi, vers. 10, explanat. Potestatem « velamen significavit, angelos episcopos dicit, sicut docetur in Apocalypsi Joannis. Et quia utique homines sunt, quod non corripere plebem, arguuntur; et quod rectum est in illis laudatur. Mulier ergo idecirco debet velare caput, quia non est imago Dei, sed ut ostendatur subjecta. Et quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, ut in Ecclesia propter reverentiam episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, nec habeat potestatem loquendi, quia episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante iudicem sic ante episcopum, quia vicarius Domini est, propter reatus originem, subjecta debet videri. » Et paulo post : « Quia ab uno Patre sunt omnia, singulos episcopos

A singulis Ecclesiis præesse decrevit. » Ac rursus : « Nunquid omnes apostoli⁴⁷? Verum est, quia in Ecclesia unus est episcopus. » Idem ad I Tim. c. iv : « Nunc autem septem diaconos esse oportet, et aliquantos presbyteros, ut bini sint per ecclesias, et unus in civitate episcopus. » De Timotheo ita loquitur in Proœmio : « Hunc ergo jam creatum episcopum instruit per epistolam, quomodo deberet Ecclesiam ordinare. » Pariter et de Tito : « Titum Apostolus consecravit episcopum, et ideo commonet eum ut sit sollicitus in ecclesiastica ordinatione. » Ex quibus omnibus apparet veterem hunc auctorem, qui ante Chrysostomum et Hieronymum de confusione nominum scripsisse videtur, singulares episcopos apostolorum ævo in civitatibus constitutos agnovisse. Pelagius, ut videtur, auctor Commentariorum in Epistolas Pauli Hieronymo ascriptorum in I Ep. ad Timoth. c. iii : « Queritur cur de presbyteris nullam faciat mentionem, sed eos in episcoporum nomine comprehenderit, quia secundus, imo pene unus est gradus. » Duos igitur gradus, quamvis non magnopere distantes, sub uno titulo comprehensos agnovit. Quæ transcripsit Primasius, qui ad Philippenses notavit : « Episcopus hic non solum pontifices, sed et presbyteros intelligimus. »

Denique Hieronymus qui post Ambrosiastrum Romanorum diaconorum fastum non minus acriter castigavit, et confusione nominum adeo inhæsit, ut idem episcopi et presbyteri officium et eundem ordinem, dum sancti Petrus et Paulus viverent, credidisse videatur; sine controversia tamen sæpe docuit tres gradus, triaque officia et nomine et potestate distincta, antequam S. Ignatius ad martyrium duceretur, exstitisse. Hæc enim ejus verba sunt epistola ad Evagrium : « Ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de Veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque levitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesia. » Quomodo autem hæc traditio apostolica esse potuit, quomodo ex Veteri Testamento desumpta, si non apostolorum ævo exstiterint episcopi presbyteris superiores, quemadmodum Aaron et officio et dignitate filii superior fuit? Aut qua ratione hanc mentem Hieronymi fuisse quispiam negaverit, qui hæc eum discrete scripsisse ad Matthæi cap. xxiii, noverit : « Quod fecerunt et apostoli per singulas provincias presbyteros et episcopos ordinantes. » Idem in Commentario ad Titum : « Antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis : *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*⁴⁸, communi presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur : postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, suos putavit esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, et schismatum semina tollerentur. » Et rursus : « Quod autem postea unus electus est, in schismatis remedium factum

⁴⁷ I Cor. xii, 29. ⁴⁸ I Cor. i, 12.

est: ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Nam et Alexandriae a Marco evangelista usque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant. » Hæc igitur, sine omni controversia, S. Hieronymi sententia fuit, quod, licet in scriptis apostolicis, præcipue dum viverent Petrus et Paulus, nullum diacrimen inter eos qui episcopi et presbyteri dicebantur, ipsi apparuerit, seris tamen apostolorum temporibus, vel paulo ante obitum Petri et Pauli, vel certe ante mortem S. Joannis, in toto orbe decretum esset, ut unus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiae cura pertineret, et qui episcopus proprie nominaretur. Hoc ex apostolica traditione profectum; hoc propter schismata tempore apostolorum certe orta introductum docuit; hujus rei Alexandriae ab ipso S. Marco luculentissimum exstitisse testimonium perhibuit; quod primum singularis episcopatus exemplum putavit; et ipsum quidem tum singulare. Nam ex ejus sententia Marcus « mortuus est octavo Neronis anno, et sepultus Alexandriae, succedente sibi Aniano, » ut refert in Catalogo. Inde viros omnes singulares, qui illis temporibus ecclesiis præfuerunt, semper episcopos proprie appellat. De Romanis in Catalogo: « Clemens quartus post Petrum Romæ episcopus: siquidem secundus Linus fuit et tertius Cletus. » Cujus exsortem potestatem indicat, ad Isaia cap. LIII: « Clemens vir apostolicus, qui post Petrum Romanam rexit Ecclesiam, scribit ad Corinthios. » Etlb. I adversus Jovinianum: « Ad hos et Clemens successor apostoli Petri, cujus Paulus apostolus meminuit, scribit epistolas. » De Hierosolymitanis ad Galatas cap. I: « Hic autem Jacobus episcopus Hierosolymorum primus fuit, cognomento Justus; vir tantæ sanctitatis et rumoris in populo, ut fimbriam vestimenti ejus certatim cuperent attingere. Qui et ipse postea de templo a Judæis præcipitatus successorem habuit Simeonem quem et ipsum tradunt pro Domino crucifixum. » De Antiochenis, in Catalogo: « Ignatius Antiochenæ Ecclesiae tertius post Petrum apostolum episcopus. » De Asianis: « Joannes apostolus novissimus omnium scripsit Evangelium rogatus ab Asiæ episcopis. » Et in eodem Catalogo: « Polycarpus Joannis apostoli discipulus, et ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. » Et: « Cum Ignatius Smyrnæ venisset ubi Polycarpus, auditor Joannis, episcopus fuit. » Omnes igitur illi qui confusa episcopi et presbyteri nomina in apostolicis scriptis tradiderunt, simul etiam docuerunt vel ab origine, vel viventibus adhuc Petro et Paulo, vel ante secundi sæculi initium, superstite adhuc S. Joanne, tres fuisse ordines sacros, seu gradus in Ecclesia. Quod si hoc ab iis positum est, nemo dubitabit idem a reliquis agnatum fuisse, qui toties in S. Scriptura episcoporum mentionem fieri viderunt, nec unquam de confusione nominum cogitabant. Quare Walo Messalinus, qui eorum sententiam secutus est, suos nunquam negasse ait: antiqua etiam

A tempora discrimen illud inter episcopos et presbyteros agnovisse, qui sciunt rem esse antiquissimam ut duo hi ordines in Ecclesia fuerint distincti, si excipiantur apostolica tempora. »

Quare cum tres ordines sive gradus sacros tunc cum S. Ignatius epistolas scripsisse dicitur, in Christianis civitatibus, ac præsertim Asiaticis, exstitisse summo veterum consensu constet; cum quamplurimi ejusdem sæculi non aliter quam de tot distinctis et officio et nomine gradibus locuti sint; cum nemo unquam ejusdem ævi quemquam, qui secundi ordinis esset, episcopum appellaverit; cum denique pauci illi, qui eos qui episcopi fuerant, post eorum mortem, et quasi antiquiores, tantum presbyteros vocaverint, quoties autem ordines enumerandi, aut de sui temporis ministris evangelicis loquendi occasio se obtulerat, aliter locuti sunt; ratio nulla apparet, cur ille, qui eo modo distinctionem ordinum in epistolis suis caste et perpetuo servavit, pro vero Ignatio Antiocheno illo et martyre non habeatur. Non est hoc, non est, « supra suum sæculum, supra fratres suos venerandos seipsum efferre. » Neque dubito quin verissime asserere possim, Ignatium nostrum tum episcopi de primis, tum presbyteri vocabulum de secundis Ecclesiae cujusque sacerdotibus, pro sui sæculi usu et more, usurpasse, non tantum in sermone, sed in præceptionibus ac institutionibus ecclesiasticis hunc morem atque usum observasse. Et cum sint quædam hominibus late ac propositæ leges, easque sermone imprimis claro et facili et unicuique audientium obvio ac familiari concipi scribere deceat, nulla in iis vocabula dubia et obscura misceri, vel hujusmodi denique, quorum lectores non statim intelligant eum ipsum esse quem auctor voluit sensum, hoc maxime observavit Ignatius noster; nam et omnes tunc norunt, secundi ordinis sacerdotem a nemine episcopum vocari solere, ab omnibus presbyterum; primi autem ordinis sacerdotem ab omnibus episcopum appellari. Cum igitur auctor epistolarum iis nominibus ad ordinum discrimen indicandum uteretur, lectores statim intellexerunt eum ipsum esse quem ille voluit sensum; neque eum sedulo monere ac docere, quo sensu vel episcopi vel presbyteri vocabulum intelligi voluerit, necesse fuit. Facessat igitur hic Dallæus cum turbis et tumultibus quos excitare conatur. Magnopere commoveri ac conturbari omnes debuisse putat, qui dictantem audierant: « Presbyteri, subditi estote episcopo. » Fateor equidem, si mores Christianorum secundi illius sæculi ad nostrorum normam exigere liceret, quamplurimos etiam tum commoveri voluisse, cum quempiam dictantem audirent: « Presbyteri, subditi estote episcopo. » Nihil enim esse quod homines aliquos (quales illi sint non dicam) magis commoveat, imo ad arma et fratrum internecionem excitet et impellat, quam illud effatum, experientia nimis certa didicimus. Cumque ista vidimus, non potuimus non illa S. Cypriani in memoriam revocare quæ ad presbyteros et diaconos fratres epist. 10 scripsit:

« Quod enim non periculum metuere debemus de offensa Domini, quando aliqui de presbyteris, nec Evangelii nec loci sui memores, sed neque futurum Domini iudicium, neque nunc sibi præpositum episcopum cogitantes, quod nunquam omnino sub antecessoribus factum est, totum sibi vindicent? »

Scimus autem et eosdem non minus commoveri cum audiant illud S. Pauli: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit* ⁴⁹, aut illud S. Petri: *Subditi estote regi quasi præcellenti* ⁵⁰; non quod ignorent quæ potestates sublimiores, aut quis rex sit, sed quod quæ sit subjectio Christiana, quæ obedientia ex Evangelii legibus debita, nolint intelligere. Alia secundi sæculi Christianorum mens, alius animus fuit; ad subjectionem et obedientiam præstandam paratissimi fuerunt, quibus ea triluenda esset non ignorabant. Miram igitur illis orationem substituit Dallæus, eosque per prosopopeiam sic submurmurantes repræsentat: « Quos vero iste nobis (dicerent) presbyteros, et quem narrat episcopum? Hæc autem ut illi dicerent, qui quotidie cum presbyteris et episcopo suo in unum conveniebant? qui optime norunt presbyteros suos eo nomine censi tunc solitos, a nemine autem episcopos dici? Hæc ut dicerent presbyteri, qui locum suum non ignorabant, et unum sibi præpositum agnoscebant quem et episcopum vocabant, sibi illud nomen minime vindicantes? Blondellus ipse fatetur fuisse tunc temporis unum, quem in « unoquoque cœtu primatus contingebat, » cui « primæ cathedræ præsidialisque potestatis jus reservatum est, » qui « collegii primum membrum et honorarium caput, » qui « presbyterii præpositus et Ἐπαρχος, et cleri totius caput » fuit, qui « a Domino ipso in Asiaticis Ecclesiis » angelus dictus est; an hunc presbyteri, qui sub illo tanquam sub capite vivebant, recognoscere non potuerunt, cum eum episcopum appellatum audirent. Certe Ambrosiaster, cujus testimonio innititur Blondelli et Salmasii de primo presbytero sententia, nomina episcopi et presbyteri divisa et distincta fuisse ante annum Trajani decimum testatur: « Beatis vero apostolis decedentibus, illi qui post illos ordinati sunt ut præessent Ecclesiis, illis primis exæquari non poterant, neque miraculorum testimonium habere, sed in multis aliis inferiores illis esse videbantur: grave existimaverunt apostolorum sibi vindicare nuncupationem. Diviserunt ergo nomina ipsa, et illis, id est presbyteris nomen reliquerunt: alii vero episcopi sunt nuncupati, hique et ordinationis præditi potestate, ita ut plenissime iidem cognoscerent. Atqui et episcopum presbyter est, et presbyter episcopus. An unum eumdemque hominem hic sibi et subjici et præesse vult? » Qualem orationem primitivorum fratrum aut presbyterorum nomine promittit hic eorum Tertullus! Non hæc eorum temporum aut hominum sunt, sed Aerii

hæretici, τὸ λέγειν αὐτὸν ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον Ἴσον εἶναι, et: Τί ἐστὶν ἐπίσκοπος πρὸς πρεσβύτερον; οὐδὲν διαλλάττει οὗτος τοῦτου. Hæc sunt Ac-
 rianæ hæreseos effata, ante quartum sæculum in Ecclesia inaudita. Non aliter nos in hac re instituti sumus, non alio horum vocabulorum sensu imbuti, quam fuerunt secundi sæculi fideles. Eorum ætate unum illum qui in cujusque ecclesiæ clero summus erat, episcopum; cæteros proximi ab hoc gradu presbyteros non episcopos dictos esse novimus, et jam ante monstravimus; satis igitur bene eorum temporum fideles et presbyteri hoc præceptum S. Ignatii intelligebant, nec ad cavendam offensionem monitorem indigebant. Quoniam vero non tantum illius ætatis usum, sed et apostolorum imitationem in confusione nominum urget, scriptoremque epistolarum « diversi ab apostolis sermonis hominem, » imo « apostolici sermonis correctorem et emendatorem » appellat, ideoque eum charissimum atque observantissimum apostolorum discipulum Ignatium esse negat; operæ pretium me facturum putavi, si ostenderem porro hæc nihil ponderis argumento addere, neque quemquam, qui secundi sæculi et mores et loquendi modum noverrit, vel leviter movere posse.

Observandum enim est primo nullum secundi vel etiam tertii sæculi scriptorem in scriptis apostolicis confusa esse nomina episcopi et presbyteri observasse. Quod si verum sit, fateri necesse est, eos apostolicum sermonem imitari non potuisse in ea re, quam ipsi non viderunt. Verum autem esse ut credam, multa persuadent. Atque illud imprimis observatu dignum, inter Græcos Patres primum S. Chrysostomum, inter Latinos aut Ambrosiastrium, aut Hieronymum diserte tradidisse, confusa esse nomina episcopi et presbyteri in scriptis apostolicis. Neque enim quemquam nos scimus, neque viri docti qui a nobis dissentiant, adhuc quemquam nominarunt, qui idem ante eos affirmaverit. At hi vergente jam ad finem quarto sæculo scripsere; et ante eos scripsit Epiphanius, qui contraria omnia docuit. Cum enim Aerius ex sermone apostolico docuisset, εἶναι τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον, τὸν αὐτὸν πρεσβύτερον, hoc ex hæretici ignorantia profectum asserit, qui non observaverat ex antiquis historiis, in aliquibus ecclesiis ab origine fuisse presbyteros, nondum constitutis episcopis, in aliquibus episcopos, nondum additis presbyteris: qua unica observatione tolli putavit promiscuam illam nominum usurpationem. Hæc autem contra hæreticum protulit Epiphanius, ut in exponendis apostolis fæde deceptum, et antiquorum monumentorum ignarum. Credidit itaque Epiphanius veteres Christianos aliter apostolum intellexisse. Nondum igitur illa apostolica nominum confusio in Ecclesia agnita est, teste Epiphanio. Neque vero illius sententiæ ulla vestigia exstare puto apud scriptores ecclesiasticos Epiphanio aliquanto antiquiores. Imo-

⁴⁹ Rom. xiii, 1. ⁵⁰ I Petr. ii, 13.

secundi et tertii sæculi scriptores contrarium potius A præsumo per Ecclesiam, quæ super illum ædificata omnem gradum ordinis sui de monogamia erat collocatura. » Iterumque cap. 11 : « Qualis es id matrimonium postulans, quod eis a quibus postulas non licet habere : ab episcopo monogamo, a presbyteris et diaconis ejusdem sacramenti, a viduis quarum sectam recusasti? » Pariter et Origenes observavit secundas nuptias omnibus ordinibus ecclesiasticis particulatim esse negatas, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων νομοθεσίαν, « secundum leges ab Apostolo de rebus ecclesiasticis latas; » nullum ordinem in Ecclesia esse, cui ea lex speciatim præscripta non sit : Οὐδένα γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑπεροχὴν τινα παρὰ τοὺς πολλοὺς ὡς ἐν συμβόλοις ἀνειληφότα βούλεται ὁ Παῦλος δευτέρου πεπειθᾶσθαι γάμου. « Ex iis enim qui Ecclesiæ nomen dederunt, neminem qui dignitatem aliquam præ multis, quasi in symbolis, fuerit consecutus, Paulus secundas nuptias expertum fuisse verum. » Ut hoc particulatim de singulis ordinibus verum esse ostendat, pro episcopis citat I Tim. III, 2, pro diaconis versiculum 12, pro viduis I Tim. V, 9, pro presbyteris denique Tit. 1, 5. At si episcopi sub presbyteris continerentur, satis erat laudasse Epistolam ad Titum; si presbyteri sub episcopis, contentus esse poterat loco ad Timotheum. Hæc igitur ad Titum S. Pauli verba tam diligenter post reliqua laudans, suum cuique ordini distincte præceptum ab Apostolo datum fuisse innuit, magistrum suum Clementem sequens, ubi plene de præceptis loquitur, in *Pædagogō*; et supplens, ubi minus plene, in *Strom.* III : Ναὶ μὲν καὶ τὸν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα πάνυ διαδέχεται καὶν προσβύτερος ἢ, καὶν διάκονος, καὶν λαϊκὸς, ἀνεπιλήπτως γάμῳ χρώμενος, et tertii sæculi sententiam repræsentans. S. Pauli ad Titum verba presbyteris assignat, illa ad Timotheum episcopo reservat, plane ut post eum Gregorius Nazianzenus in oratione de laudibus S. Athanasii : Τοῦτο δὲ, ἐν οἷς Τιμοθέῳ πρὸς αὐτὸν γράφων νομοθετεῖ, τυπῶν τῶ λόγῳ τὴν ἐπισκοπῆς προστησόμενον. « Partim, in quibus ad Timotheum scribens leges fert, eum qui in episcopatu præsideret efformans. »

Tradit Dallæus Ephesi, unius urbis, plures non primi, sed secundi gradus præpositos episcoporum nomine significari, Act. XX, 28. Veteresque ita locum interpretatos asserit : nominat Chrysostomum, Theodoretum, Hieronymum, alios, sed his neminem vetustiore nominat. Nihil igitur hæc ad secundi aut tertii sæculi sententiam faciunt. At Irenæus non putavit eosdem viros eo loci et episcopos fuisse dictos et presbyteros, et ad unius urbis ecclesiam pertinuisse. Sic enim ille, lib. III, cap. 14 : « In Mileto enim convocatis episcopis et presbyteris, qui erant ab Epheso et a reliquis proximis civitatibus. » Convocavit S. Paulus et episcopos et presbyteros, ex sententia Irenæi, et ab Epheso et ab aliis Asiæ civitatibus; non igitur unius urbis, aut solos secundi ordinis præpositos convocavit, aut episcopos appellavit. Hunc quidem Actorum locum quarto sæculo et sequentibus laudant, et quasi fundum suæ sententiæ ponunt Chrysostomus, Hieronymus alique, de una urbe præcipue disputantes. Irenæus secundi sæculi scriptor, apostolis apostolicisque multo propior, nihil tale vel somniavit. Illa igitur, quam volunt, apostolica nominum episcopi et presbyteri confusio Irenæo fuit ignota.

Multum illi fidunt verbis Apostoli ad Titum, quasi eadem omnino præcepta data fuerint episcopo et presbytero, adeoque idem illi duo sint. At Clemens Alexandrinus aliter plane sensit, multa eaque distincte episcopo et presbytero data præcepta in Scriptura observavit, non minus quam diaconis et viduis. Sic enim ille *Pædagogō* lib. III, cap. 12 : Μυρία δὲ ὄσαι ὑποθῆκαι εἰς πρόσωπα ἑκλεκτὰ διατείνουσαι, ἐγγεγράφαι ταῖς βίβλοις ταῖς ἀγλαῖς· αἱ μὲν, προσβύτεροις, αἱ δὲ, ἐπισκόποις· αἱ δὲ, διακόνοις· ἄλλαι, χήραις. « Plurima præcepta quæ ad electas personas pertinent, in sanctis libris scripta sunt; hæc quidem presbyteris, alia vero episcopis, alia diaconis, alia viduis. » Quatuor diversa electarum personarum genera enumerat; unicuique generi propria præcepta ascribit; episcopos non minus a presbyteris, quam presbyteros a diaconis, aut diaconos a viduis distinguit. Non igitur novit Clemens illam confusionem nominum in præceptis ab Apostolo datis, quam observare sibi visus est Hieronymus, qui hanc inde conclusionem elicuit : « Idem est ergo presbyter qui et episcopus. » Dicitur particulatim et distincte ab apostolo de episcopis, presbyteris et diaconis, eos esse oportere viros unius uxoris. Tertullianus, qui tres ordines agnovit, unicuique dictum hoc intelligit : « De ecclesiasticis ordinibus agebatur, quales ordinari oporteret. Oportebat igitur omnem communis disciplinæ formam sua fronte proponi; edictum quodammodo futurum universis in præsessione, » *De monogamia*, cap. 12. Et rursus cap. 8 : « Petrum solum invenio maritum per socrum; monogamum

Non igitur apparet quemquam secundi aut tertii sæculi Christianum communionem nominum episcopi et presbyteri in scriptis apostolicis observasse. Nam Justinus martyr τοῦ προσετύτου τῆς Ἐκκλησίας, tanquam singularis et exsortis Ecclesiæ rectoris, et diaconorum quidem meminit; nomen autem episcopi vel presbyteri nullibi in iis quæ supersunt, scriptis usurpavit. Nimis autem coactum est, quod a Blondello in *Apologia* sine ullo fundamento inde asseritur, binos tantum Christiani cleri gradus a Justino agnosci. Non enim ibi ordines Ecclesiæ enumerat, non de gubernatione populi agit; celebrationem tantum eucharistiæ solemnem explicat, et quæ in illa administranda episcopi, quæ diaconorum partes essent exponit. Quod autem partes episcopi aliquando

ab ipso peragerentur, aliquando ab illo presbytero demandarentur, ideo *προεστῶτος* generale vocabulum adhibuit; diaconos autem proprie enuntiavit, quia eorum partes ab ipsis semper peragebantur. Irenæus locum palmarium aliter omnino intellexit et exposuit, reliqua S. Scripturæ loca, quæ pro adversariorum sententia afferuntur, ne quidem tetigit. Clemens Alexandrinus loca de officiis episcopi et presbyteri ita secundum nomina in Scripturis distincta intellexit, ut præcepta illa plurima non minus de episcopis et presbyteris, quam de diaconis et viduis diversa pronuntiavit. Tertullianus et Origenes distinctionem nominum apud Apostolum adeo accurate observabant, ut sua omnia ad eam dirigerent. Non igitur apparet ullum intra 100 et multo plures annos post S. Ignatii martyrium in apostolorum scriptis hanc nominum communionem observasse. Iniquissimum autem est, sermones secundi sæculi ad normam opinionis quarto demum sæculo ortæ exigere.

Secundo. Nemo eorum omnium qui communia episcopi et presbyteri nomina in SS. Scripturis fuisse putabant, in eo sermonis genere apostolos secutus est, aut alium quemquam secutum esse dixit. Hic habemus adversarium nobis plane consentientem. Epistolarum, inquit, scriptor « duo illa nomina plane eodem sensu accipit, quo a tertii sæculi et sequentium Christianis ad hæc usque tempora accepta fuisse et scimus et libenter concedimus. » At qui communionem horum nominum in libris apostolicis reperisse se putabant, ante quartum sæculum non exstiterunt: ad morem Ignatii igitur locuti sunt; et nec ipsi imitabantur apostolos in hoc loquendi modo; nec quemquam eorum omnium qui ante se scripserunt, apostolos eo sensu acceptos imitatum fuisse observabant, aut neglectæ imitationis accusabant. B. Theodoretus, qui existimavit apostolos ipsos, eos qui secundi ordinis essent, nunc presbyteros, nunc episcopos appellasse, eos autem qui primi ordinis essent, apostolos dixisse; nec ipse apostolos imitatus est; neque quemquam scriptorem ecclesiasticum apostolicum sermonem secutum esse arbitratus est; sed omnes apostoli nomen ipsis proprie dictis apostolis reserlasse, episcopi autem nomen primi ordinis sacerdotibus assignasse perhibuit. S. Chrysostomus, Theophylactus et Œcumenius eos qui episcopi erant, ab apostolis non tantum presbyteros, sed et diaconos dictos fuisse putabant; neminem tamen existimabant hunc sermonem apostolicum secutum esse. Quis enim unquam primi ordinis præpositum diaconum appellavit? Hieronymus ipse neminem post apostolos sermonem apostolicum imitatum esse existimavit, sed unumquemque sui temporis in loquendo morem spectasse; ne apostolos quidem ipsos aliter locutos esse putavit. Ita enim in Commentario in Epistolam ad Titum loquitur: « Quia eosdem episcopos eo tempore quos et presbyteros appellabant, propterea indifferenter

de episcopis quasi de presbyteris est locutus. » Secuti sunt igitur apostoli morem loquendi a populo Christiano usurpatum, ex sententia Hieronymi; ut apostolos imitari in hac re nihil aliud sit, quam secundum vulgatum in Ecclesia morem loquendi scribere. Illi igitur maxime imitati apostolos sunt, qui secundum suæ ætatis sermonem, non apostolicæ, scripserunt. Qui Hieronymianam sententiam nunc exponunt, eamque nobis obijciunt, volunt ex Illius mente nullos apostolorum tempore præter seu supra presbyteros fuisse constitutos, tanquam legitimos et distincti ordinis aut gradus episcopos; postea igitur, « cum toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, » postulare non possunt ut scriptores ecclesiastici, tanta in re ipsa mutatione facta, communionem nominum retinerent. Ipse Salmasius in *Apparatu*: « Ab eo tempore quo ex uno ordine presbyterali et episcopali duo facti sunt, nomen presbyteri dari desitum est episcopo. Si distinctio nominum simul munerumque et proinde etiam ordinum inter presbyterum et episcopum facta est, » ut docet Salmasius, non de imitatione sermonis apostolici, sed de rei mutatione quærendum est; qua mutata, secundum illius sententiam, imitatio apostolorum esse non potuit.

Quinetiam tertio observandum est nondum constare nomina episcopi et presbyteri in apostolicis scriptis, ubi de officiis ecclesiasticis agitur, synonyma esse. Certe argumenta quæ hactenus adducta sunt, non id credere nos necessario cogunt; et potius probabile est talem harum vocum communionem in apostolorum scriptis minime esse admittendam. Primo, quia si originem hujus interpretationis quæramus, primum omnium qui illam ad suam sententiam confirmandam protulit, Aerium hæreticum fuisse comperimus; cujus sententia quamprimum publicata est, a S. Epiphano statim explosa est. Secundo, illi catholici, qui eandem postea interpretationem, sed in alium finem, amplexi sunt, sive veteres, sive modernos consideres, nunquam in ea explicanda consentire potuerunt. Si modi omnes excutiantur, qui ad communionem duorum nominum explicandam vel excogitari vel fingi possint, vix unum aut alterum invenies, quem nemo amplexus est, nullum sane in quo tres, vel duo fortasse convenerunt, si illos excipias, qui omnia ab aliis ex professo transcripserunt. Quicumque communionem horum duorum nominum mente concipiunt, necesse est ut aut unum ordinem tantum in ecclesiis apostolorum primum cura et auctoritate fundatis, aut duos existitisse supponant. Et quidem qui hanc communionem nominum tuentur, in diversas de numero ordinum tunc temporis existentium sententias divisi sunt. Omnes agnoscunt, postquam Novi Fœderis libri exarati sunt, aliquo temporis intervallo, duos ordines seu gradus ecclesiasticos et officio, et dignitate distinctos, sive jure

sive injuria, obtinuisse, quorum superiori episcopi, inferiori presbyteri nomen adhæsit. Qui unum ex iis tantummodo tum cum sacri libri scriberentur existisse putant, alterum autem postea adjectum; vel inferiorem ordinem agnoscunt, cui superior postea superimpositus, vel superiorem, cui inferior postmodum suffectus est. Hinc emergunt duo modi communionem nominum explicandi, unus ut nomina episcopi et presbyteri unius ordinis sacerdotibus promiscue tribuerentur, qui inferioris ordinis sacerdotes, sive presbyteri dicebantur, postquam superior ordo introductus et superimpositus est; quam volunt esse sententiam S. Hieronymi, me haud repugnante; alter, ut eadem nomina unius ordinis sacerdotibus promiscue tribuerentur, qui superioris ordinis sacerdotes sive episcopi appellabantur, postquam inferior ordo introductus, et superiori subjunctus est; quam sententiam tanquam maxime probabilem defendit Hammondus noster, quo nemo accuratius hæc tractavit. Qui duos ordines et officio et dignitate distinctos sub apostolis fuisse, et ab illis institutos non dubitabant, in plures de communionem nominum sententias divisi sunt. Quarum prima hæc fuit, utrique ordini utrumque nomen commune ea tempestate fuisse, ut ad superiorem ordinem promoti nunc episcopi, nunc presbyteri appellarentur, et pariter in inferiori gradu constituti nunc presbyteri, nunc episcopi nominarentur; quæ fuit sententia Chrysostomi et sequacium. Secunda autem sententia fuit, nomen episcopi et presbyteri inferioris ordinis sacerdotibus indifferenter et promiscue attributum esse, neutrum autem primi ordinis, seu episcopis; quod tunc temporis primi ordines sacerdotes apostoli dicerentur: quæ fuit opinio B. Theodoretii. Præter has fingi possunt et aliæ duæ, superioris ordinis sacerdotes, nunc episcopos, nunc presbyteros, inferioris autem tantum presbyteros appellatos esse, quam ut probabilem admittit Hammondus; vel inferioris ordinis sacerdotes nunc presbyteros, nunc episcopos, superioris verò episcopos tantum vocatos fuisse, quam amplexus est nemo. Cum tanta sit inter omnes, qui communionem horum nominum in Scripturis se deprehendisse putabant, dissensio, varixque eorum sententiæ, quæ tot fere quot homines sunt, conciliari nullo modo possint, magis adhuc probabile redditur talem communionem nominum revera in Scripturis non reperiri.

Tertio. Rationes ipsæ hujus sententiæ, quas afferunt communionis horum nominum assertores, aut falsæ, aut incertæ sunt, aut id non efficiunt quod ipsi volunt. Philipp. 1, 1, legimus: *Paulus et Timotheus servus Jesu Christi omnibus sanctis in Christo Jesu, cum episcopis et diaconis*. Hunc locum et de secundariis sacerdotibus non pauci neque contemnendi tum veteris tum recentis memoriæ interpretes accipiunt, inquit Dallæus. Sed rationem hanc tantum afferunt veteres, quod in una civitate unus tantum esset episcopus. Ita S. Chrysostomus,

A Hieronymus aliique. At hoc aut verum, aut certum non est. Duas enim in quibusdam civitatibus temporibus apostolorum ecclesias, duos episcopos fuisse, donec gentiles cum Judæis in unum corpus coalescerent, probabilissimum ex ipsis scriptis apostolicis facit Hammondus noster. Epiphanius hæresi 68: Οὐ γὰρ ποτε ἡ Ἀλεξάνδρεια δύο ἐπισκόπους εἶχεν, ὡς αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι. « Nunquam enim Alexandria duos episcopos habuit, ut aliæ Ecclesie. » Quæ observatio ad apostolica etiam tempora extendi sine dubio debet: quod Marcus cum solus ibi prædicaverit, unicum episcopum successorem reliquit, in aliis autem civitatibus aliquando duo apostoli Ecclesias congregabant, et loco suo quisque episcopum reliquit. Quod ipse Epiphanius de B Ecclesia Romana, hæresi 27, observat: Ἐν Ῥώμῃ γὰρ γεγενῆσθαι πρῶτοι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ ἐπίσκοποι. « Romæ enim primi fuerunt Petrus et Paulus, iidem apostoli et episcopi. » Unde dubitat an etiam cum iis alii duo episcopi essent, qui eorum vices, cum abessent, supplerent. Hieronymus ipse hanc solutionem prævidit, ideoque in epistola ad Evagrium, cum Philip. 1, 1, et Act. xx, 28 citasset: « Ac ne quis, inquit, contentiose in una Ecclesia plures episcopos fuisse contendat, audi et aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur eundem esse episcopum et presbyterum. » Horum duorum locorum expositionem in Commentario ad Titum in illa unica assertionem fundaverat, quod in una civitate plures episcopi esse non possent; cum autem id aut verum aut certum non esse vel ipse perspiceret, vel ab aliis admonitus esset; alium hic locum adhibuit, quo rem eandem manifestius probari putavit. Quietiam si verum esset, unius civitatis unum tantummodo tunc fuisse episcopum, non tamen inde statim sequeretur vocem ἐπίσκοπος ad episcopos proprie dictos non pertinere; non enim eos Philippensis ecclesiæ episcopos vocat aut civitatis, sed tantum eos tunc Philippis fuisse innuit; scribere autem ad illos potuit, quos tunc Philippis esse cognoverat, licet aliarum civitatum episcopi essent. Theodoretus igitur aliam rationem addit, quod eo loci presbyteri nulli nominentur inter episcopos et diaconos: cum igitur D presbyteri diaconis proximi sint, necesse est ut episcopi pro presbyteris accipiantur. Sed nondum probari potuit ullos secundi ordinis sacerdotes seu presbyteros tunc Philippis existisse; nulla enim eorum exstat memoria. Epiphanius autem ex antiquissimis Ecclesiæ monumentis docet apostolos in aliquibus civitatibus episcopos ordinasse cum suis diaconis, nullis omnino presbyteris ibidem constitutis. Denique certum non est hæc vel ad episcopos, vel ad presbyteros Philippenses scripta esse; nam Apostolus nunquam in epistolis vel episcopos, vel presbyteros, vel diaconos fidelibus subjunxit, nunquam ad alicujus Ecclesiæ presbyteros scripsit, quod a veteribus adnotatum est. Ratio autem quam afferunt, cur hic ad presbyteros et diaconos scribe-

ret, incertissima est et invalidissima. S. Chrysostomus: Ἐνταῦθα ζητήσεται ἂν τις εὐλόγως, τί δήποτε οὐδαμῶς τῷ κλήρῳ γράφω ἀλλαγῶν, οὐκ ἐν Ῥώμῃ, οὐκ ἐν Κορίνθῳ, οὐκ ἐν Ἐφέσῳ, ἀλλὰ κοινῇ πᾶσι τοῖς ἀγίοις, ἢ τοῖς πιστοῖς, ἢ τοῖς ἡγαπημένοις, ἔνταῦθα τῷ κλήρῳ γράφει; « Hic jure quis quærat, quid demum sit, quod cum nunquam ad clerum alibi scripserit, non ad Romanum, non ad Corinthiacam, non ad Ephesinum, sed communiter ad omnes sanctos, vel fideles, vel dilectos, hæc ad clerum scribit? » Hæc difficultas est, quam sic tollere conatur: « Ὅτι αὐτοὶ καὶ ἀπέστειλαν, καὶ ἐκαρποφόρησαν, καὶ αὐτοὶ ἐπεμψαν πρὸς αὐτὸν τὸν Ἐπαφρόδιτον. « Quod illi collectas fecerint, et ad ipsum Epaphroditum miserint. » At hoc incertum; imo potius contrarium certum est; cum apostolus sæpe agnoscat, in hac re charitatem omnium ad quos scribit, neque ullam inter fratres, seu Philipposios, et eorum clerum differentiam, in necessariis ministrandis aut mittendo Epaphrodito observet. Nulla enim causa est satis justa cur hic apostolum ad clerum scripsisse necessario statuamus, cum hoc ab eo nunquam alias factum sit; nam verba illa σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνις non necessario cum sanctis qui erant Philippis conjunguntur, sed cum Paulo et Timotheo conjungi possunt. Atque in eum modum hæc verba accipit Ambrosiaster, scriptor satis acutus: « *Qui sunt Philippis*, quibus scribit significat, *cum episcopis et diaconibus*, hoc est cum Paulo et Timotheo, qui utique episcopi erant, simul et significavit et diaconos qui ministrabant ei. Ad plebem enim scribit. Nam si episcopis scriberet, et loci ipsius episcopo scribendum erat, non duobus vel tribus, sicut et ad Titum et Timotheum. »

Ilæc cum sint veterum fundamenta quibus communionem nominum apostolicam superstruunt, quæ nullam omnino certitudinem præ se ferunt, et cum sint ex praxi et consuetudine inferioris ætatis deducta, ad prima Ecclesiæ tempora non pertingant; quis non videt imitationis apostolicæ in usu horum verborum necessitatem prorsus evanescere? et palmarium argumentum tandem in nihilum aperte redigi, quod etiam illa communionem apostolicam concessa revera nulla vi pollet?

CAPUT XIV.

Nulla vocabula ostendunt hunc scriptorem diu post Ignatium vixisse. Voces compositæ imposturam non olent. Exempla ex Novo Testamento, Clemente Romano, Cicerone. Poeticæ non sunt. Si quæ rare sint aut novæ, optime Ignatio conveniunt. Numerus vocum ab ἄγιος, exemplo Xenophonis, a φέρω communi omnium usu defenditur. Verborum modestia refellitur. Conjectura de fectore rejicitur. Usurpatio vocum γύσις, et ἄδειν defenditur. Phrases aliquæ explicantur ac defenduntur.

Capite 27 multa alia hunc scriptorem vocabula diu post Ignatium vixisse docere posse arbitratur; ego vero asserendum esse non dubito in scriptoris sermone nihil omnino contineri, quod ævo Ignatiano minus quam Eusebiano congruat. Ducenti anni sunt a S. Ignatio ad scriptorem eum, quem vir

doctissimus finxit et omnium primus formavit; nulla vox est in epistolis, quæ illo temporis intervallo nata fuisse, nullius vocis sensus qui tunc tenetur primus erupisse dicatur, nulla loquendi formula quæ non S. Ignatii ætatem ferat. Nomen ἀρσιωτῶν male exagitat, quod tamen nostri Ignatii non est; Latina non urget, Hammondii responsioni acquiescens; et quidem sapienter. Nam et S. Chrysostomus in una epistola 15, in qua tanquam alter Ignatius μακροτέρους τῶν δρόμων τοὺς διαύλους describit, has ejusmodi voces habet, δρουγγός, μιλία, λεκτικιον, βούρδων, κάστελλον, βικαρία, τριβοῦνος, ῥήξ, quas apud elegantissimum tersissimumque scriptorem non quæsit Meursius. Sed movent eum « nomina varie composita; et mirifica, quibus, ut ait, epistolæ ad fastidium scatent. » Producit itaque quamplurima, colligitque tanquam ἐσθὴν ἀτόπων καὶ διαστρόφων ὀνομάτων, aut τοσοῦτον βόρβορον συνερανίσας, ut loquitur Lucianus. Ut autem epistolas his scatere ostendat, multa interpolatoris aut fictoris vocabula iis quæ ab auctore nostro usurpata sunt, admiscet; qualia sunt: πνευματοφόρος, ἀξιωμαθμόνευτος, ἀξιεπαίνετος, χριστοθήπιος, ἀνθρωπομίμος, χρηματολαλαπες, et postea κακεντρεχῆς, μεγαλοῤῥημοσύνα. Quid quod ἀνυστέρητος inter voces mirifice compositas numeretur, et inter nomina substantiva ἀκαυχησία, quæ nihil aliud habent quam ἀ στερητικὸν πρᾶξιμ; cum in Novo Testamento eadem particula vocibus aliunde etiam et prius compositis sæpissime addatur, quales sunt ἀγενεαλόγητος, ἀδιαφορία, ἀκαταστασία, ἀκατάγνωστος, ἀμετανόητος, ἀνεκδιγήητος, ἀνεξιχνίαστος, ἀνεξερεύνητος, ἀπροσωπολήπιος, aliæque quamplurimæ? Quin et inter hæc βεβαιοσύνη attulit quasi grande vocabulum, quod ejusdem formæ est cum tritissima voce δικαιοσύνη, neque magis grande quam illud a S. Paulo non semel usurpatum, ἀγαθωσύνη. His igitur expunctis numerus decrescit, reliqua sane ut varie composita sint, non sunt tamen adeo mirifica. Quis enim unquam compositiones in Græca lingua miratus est, quam omnes norunt vocibus compositis maxime abundare? Indeque eam præcipue linguam ob venustatem, elegantiam, et felicissimam verborum copiam prædicari nemo ignorat. Ipse Cicero elegantiarum optimus iudex, et in omni loquendi genere facile primus, cum ad Atticum scriberet, qui Græca doctrina maxime delectabatur, ex ea lingua has voces selegit, quibus epistolas suas exornaret, et viro maximo gratissimas efficeret, δξύπεινος, καχέκτης, ἀδικαλαχοί, ἡμερόλεγδον, νομανδρία, ὑπομεμφιμοίρους, νεόκτιστα, ψευδισιδέειον, φαινοπροσωπεῖν, πειθαναγκη, ἀνηθοποίητον, κολλιολυσία, ἀπεραντολογία, ἀνεμοφόρητα, ἀναντιφωνησία, ῥωπογραφία, πεπλογραφία, et ad Quintum fratrem, μουσοπάτακος, ἀντίεκτον.

Optimus Hammondus adduxerat ex SS. Lucæ, Paulo, Petro et Joanne voces non minus varie et mirifice compositas; sed respondet Dallæuseas esse paucissimas. Certe Blondellus 27 adduxerat, Ham-

mundus 10 tantum, sed addidit, etc., quod plures ejusdem commatis in Novo Testamento cuilibet obvix essent. Quoniam vero de paucitate conqueritur; hæc etiam voces ad cumulum accedant, ἀγαθοποιία, αἱματεκχυσία, ἀλεκτροφωνία, ἀλλοτριεπίσκοπος, ἀνθρωποκτόνος, ἀποκαταδοκία, ἀποσυνάγωγος, ἀργυροκόπος, ἀρσενοκοίτης, δεξιολάδος, δευτερόπρωτος, δικαιοκρισία, ἐθελοθησκεία, εὐπερίστατος, καλλιέλαιος, κωμόπολις, μογιλάδος, οἰνοφυγία, ὀλοκληρία, σητόδρωτος, σκυληκόδρωτος, τροποφορέω, φρεναπάτης, ὑπερεκπερισσῶς, ψευδάδελφος, καρποφόρος, καρποφορούμενον, θανατηφόρος, Jac. III, 8, (quam vocem in Ignatio nostro ægre fert Blondellus) παραδιατριβαί, vel διαπατριβαί, utroque enim modo legitur I Tim. VI, 5, cum διατριβή, et παρατριβή Græcis satis notæ sint, παραδιατριβή vel διαπατριβή non item. Διαπατριβαί autem antiquitus scriptum fuisse non tantum codex vetustissimus Alexandrinus, et Stephanici omnes, et Chrysostomi et Theodoretii editiones evincunt, sed etiam expositiones ejus vocis quæ nunc apud Hesychium exstant, et Suidam. Hesychius: Διαπεριτριβαί, lege ex litterarum serie, Διαπατριβαί, ἐνδελεχισμοί, ἐνδελέχειαι. Suidas: Διαπατριβαί, ἐνδελέχειαι. Aliunde autem illi non habuerunt quam ex hoc loco S. Pauli. Quid quod Andronicum et Junium vocet συναχμαλώτους suos, cum ipse tamen, ut observat Chrysostomus, ἀχμαλώτος non fuerit? Si hæc voces varie compositæ illis addantur quas Hammondus, aut nos ante numeravimus, paucæ non erunt; imo quamplurimæ essent, si omnes ex scriptis apostolicis exciperentur. Mirum igitur videri non debet, si viri apostolici aut iisdem aut similibus compositionibus uterentur; præsertim cum Græcæ linguæ adeo essent familiares aut eadem aut similes compositiones. Unica illa Clementis Romani epistola, ut nunc exstat, si loca ex Scripturis excerpta seponas, epistolico opere Ignatii multo brevior, talibus compositionibus magis scatet. Quales sunt: Ἀγαθοποιία, ἀγιοπρεπείς, ἀδελφοκτονία, ἀμβλυωπήσαι, ἀναζωπυρησάτω, ἀξιαγαπητός (quam vocem in Ignatio culpanti), ἀντοφθαλμεί, ἀπροσκόπως, ἀπροσωπολήπτως, αὐτεπαίνετος, αὐτομολοῦντες, δικαιοπραγία, δωδεκάσηπτερον, ἐργοπαρέκτης, ἑτεροκλινεῖς, ἑτερογνώμων, εὐπρόσδεκτα, θεοσυγία, κοινωφέλες, κυοφορούσα, λειποτακτεῖν, ματαιοπονία, μεγαλοβήμονεῖν, μωμοσκοπηθέν, οἰκουργεῖν, περοφουεῖ, προοδοιπορήσαντες, ριψοκινδύνως, χρησιμοδοτεῖσθαι, φυλλόρροει, φιλαδελγία, et a πᾶν composita quamplurima, de quibus agendum postea. De multitudine vocum varie compositarum frivola plane est excerptio et criticis nostris indigna, de qualitate multo magis.

Objicit enim secundo Dallæus vocabula hæc mirifice composita esse poetica, quod aperte falsum est. Veterum quidem grammaticorum sententia est: Ἐνάει συνθέσεις ποιητῶν τολμήματα, et ad orationis ὕψος voces poeticas aliquando usurpatas facere notarunt critici veteres; sed tales esse Ignatianas nulla

A ratione asseritur. Ne una quidem vox a Dallæo ex Ignatio nostro adducta, apud ullum, opinor, veterem poetam exstat; imo ex iis pleræque ita sunt compositæ, ut a poesi plane abhorreant. Ἀξιόμαστος, ἀξιοθέος, ἀξιωμαχάριστος, θεομαχάριος, θεομαχαριστότατος, ἀγιοφόρος, ἀξιεπίτευκτος, πελυγάπητος et similia apud quem poetam reperientur? Poetæ enim in compositionibus brevium syllabarum coitum evitant, adeoque breves in longas mutant. Cæterum in Novo Testamento non desunt vocabula poeticæ originis. S. Petrus de cane ad vomitum redeunte loquens cum ἔμετον ex LXX dicere potuerit, dixit ἐξέραμα, quod ex versiculo aliquo parceniaco hausisse videtur, ut et illud κύλιεμα βορβόρου. Idem ἐγχομῶσασθαι dixit; quod verbum apud poetas solummodo invenire potuit Photius, Epicharmum scilicet et Apollodorum Carystium. Quid autem ille de S. Petro judicaverit, velim intellegant illi qui Ignatium nostrum adeo severe trahant: Ὁ μὲν γὰρ μαχάριος καὶ κορυφαῖος Πέτρος, οὐδὲν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων σπουδάζων, ταύτην τοῖς ἑαυτοῦ παρελιγψε γράμμασιν· οὐ γὰρ τῆν ἴσιν καὶ τέχνην ῥημάτων, οὐδὲ λεξιδίων ψόρον καὶ κτύπον... ἀλλὰ ψυχῶν σωτηρίας τοῖς ἀκροαταῖς ἐνθεῖναι φροντίδα ἐτίθετο. « Beatus enim et coryphæus Petrus, nullum in Græcorum nominum electione studium ponens, hanc vocem ἐγχομῶσασθαι suis scriptis inseruit. Non enim echo aut artificium verborum, neque vocabulorum sonitum, sed animarum salutem auditoribus inserere curam habuit. »

At si poetica non sint, rara tamen sunt et inusitata. Fortasse. Multa quidem vocabula ejusmodi sunt, ut sub initio Christianismi non potuerint non esse inusitata, quæ ex religione Christiana originem sumpserunt, ut σαρκοφόρος, θεοφόρος, χριστοφόρος, ναοφόρος, χριστώνυμος. Talia quamplurima in Novo Testamento exstant, quæ cum prima apostolorum prædicatione nata sunt, ut ψευδόχριστος, ἀντίχριστος, ψευδάδελφος, κατανάθεμα. Hoc et in sectis philosophorum semper observatum est. « Zeno plurimis novis verbis usus est; nova enim dicebat. » Apud Arianum scriptorem satis castigatam voces mire compositas invenies, quæ a stoicis ex ipsorum doctrina sunt excogitatæ, ut μικρόδουλον, et μεγαλόδουλον, θεογλωτοι, ὑποληψείδιον, ἀναποτευκτότερον, ἀπεκλεγόμενον, ἀπεριπτωτότερον, et similia. Loquitur Ignatius ut Christianus; verba habet suæ religioni propria, et a gentilibus minime usurpata; quod illi vitio verti non debet. Demodicus apud Platonem quasi agricola loquitur: Ἐμοὶ μὲν, ὦ Σώκρατες, ἡ τούτου τοῦ παιδὸς εἶτε φυτεῖαν εἶτε παιδοποιίαν χρὴ φάναι. Ad quæ verba Dionysius Halicarnassæus critique observat: Τοῦτο δὲ οὐ χρὴ νομίζειν, ὅτι μεγάλη τῇ φωνῇ χρῆται ὁ Πλάτων, ἀλλ' ἐπειδὴν ὁ Δημόδικος ἐργατικὸς καὶ γεωργὸς φωνὰς ἀφίησι τῆς τέχνης. « Non existimare oportet grandi voce uti Platonem, sed Demodicus, utpote agricola, verba suæ artis emittit. » Imo et Novi

Fœderis scriptores nova etiam obiter vocabula usurpasse a veteribus sæpe observatum est. Notat Gregorius Nysenus S. Matthæum, ubi ait μη βαττολογησητε, την ξένην ταύτην τῆς λέξεως καινοτομίαν ἐξευρηθέναι, « peregrinam et novam hanc dictionem excogitasse. » Idem de voce ἐπιούσιος observat Origenes in libro *De oratione* nondum edito : Πρώτον οὖν ἰστέον, ὅτι ἡ λέξις ἡ ἐπιούσιος παρ' οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲ τῶν σοφῶν ὠνόμασται, οὐδὲ ἐν τῇ τῶν Ἰωυπτῶν συνηθείᾳ τέτριπται, ἀλλ' ἔοικε παπλάσθαι ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν. « Primum igitur sciendum, quod vocabulum ἐπιούσιος apud neminem Græcorum aut sapientium nominatum, neque in vulgi sermone communi usitatum est; sed videtur ab evangelistis confictum esse. » Idem de voce περιπέρευεται veterum iudicium fuit. Et quod obijcitur Ignatio nostro, celeberrimis viris scriptoribusque optimis objectum fuisse legimus. Ita Marcellinus in Vita Thucydidis : Ὅλωσ ἐφευρετῆς ἐστὶ καινῶν ὀνομάτων. « Per totum inventor est vocum novarum. » De Xenophonte Suidas, V. Ἀγυιάν: Ὅλωσ πολλά τὰ γλωσσηματικά παρ' αὐτῷ. Galenus lib. 1 in *Hippocratem de articulis*, de eodem : Καὶ γὰρ ἐκείνος ἐπερ τις καὶ ἄλλος ἐρμηνεύων πολιτικῶς ὁμοῦ περιπέρευεται πολλάκις γλωσσηματικά. Glossematica autem sunt rara, inusitata et peregrina.

Quæritur quod tam multa ab uno vocabulo habeat, ut a φέρω et ab ἀξιος, cum nulla compositio frequentior et tritior sit apud optimos et vulgares Græcæ scriptores. Ἀξιαγάπητος Ignatii, sed et Clementis Romani; ἀξιοθαύμαστος, ἀξιωμακρίστουτος, ἀξιοπρεπέστατος, ἀξιομακαριστότατος, ἀξίεπαινος apud nostrum, sed et apud Xenophontem leguntur; apud quem et hæc præterea legimus, ἀξιάγαστος, ἀξιάκουστος, ἀξιακρόατος, ἀξίεπαινετος, ἀξίεραστος, ἀξιοβίωτος, ἀξιοεργος, ἀξιοθέατος, ἀξιοκτήτος, ἀξιολογώτερος, ἀξιονίκος, ἀξιοπίστος, ἀξιοσκεπτος, ἀξιοσπούδαστος, ἀξιοτέκμαρτος, ἀξιοφιλητος, ἀξιοχρεώτατος. Xenophon tamen, cujus opera his vocabulis scænt, a veteribus criticis καθαρῶς τοῖς ὀνόμασι, καὶ σαφῆς, καὶ ἐναργῆς, « purus et perspicuus » iudicatus est: cujus sermonem ipsæ Græcæ Quintiliano finxisse videbantur; in quo et « juvenilitatem in affectatam » observat. Composita a φέρω apud Græcos pene infinita sunt, et in omnium rerum genere maxime usitata. Ignatius quæ habet, fere religionem et Christianorum sanctitatem spectant; eaque compluria composuisse non immerito censi debet, quod in gentilium sacris eæ compositiones frequentissime usurpabantur. In ritibus eorum superstitionis ubique occurrunt, ἀνθεοφόροι, ἀβήφοροι, δαφνηφόροι, δεινοφόροι, διονυσιοφόροι, διφροφόροι, ἐβρήφοροι et ἐρσιοφόροι, ὄσχοφόροι, θαλάφοροι, θεσμοφόροι, ἱεροφόροι, κανηφόροι, κιστοφόροι, λιανοφόροι, λουτροφόροι, ναρθηκοφόροι, πεπλοφόροι, πυρφόροι, σκαφηφόροι, σκιοφόροι, στεφανηφόροι, ὄδριαφόροι, et ὄδροφόροι, φωσφόροι. Ad eu-

rum similitudinem voces eodem modo compositas ad veram sanctitatem ac plane internam excogitavit et usurpavit Ignatius. Quam multa sunt quæ ex una voce πᾶν in unica epistola accessit Clemens Romanus! παμμεγέθης, παμμεγεθέστατος, παμπλήθης, πανάγιος, πανάρετος, παντοκράτωρ, παντοκρατορικός, παντοποιητής, παντεπόπτης.

Plura igitur huiusmodi quam unum aut alterum, ab optimis scriptoribus et in opere laudabili usurpata fuisse ut concederet Dallæus necesse fuit; sed sunt illa epistolicis multo, ut ipse iudicat, modestiora. Modesta enim sunt illa vocabula quæ alii usurparunt, immodesta quæ scriptor epistolicus. At multa, ut ostendimus, eadem sunt: par proinde in iis modestia. Quæ ab aliis ante eum scripta non videntur, certe immodesta non sunt. Nam illam immodestiam vel in compositione vel in significatione consistere dicendum est. In compositione immodestus dici non potest epistolarum auctor: cum aut eadem aut plane similis compositio in aliis iisque optimis scriptoribus observetur. Significatio autem vocum, si quæ forte ab ipso putentur excogitata, immodesta censi non debet, si res ipsa his nominibus denotata fuerit a sacris scriptoribus tradita. Docet S. Paulus Christum in sanctis habitare⁵¹: eosdem igitur Ignatius χριστοφόρος et eodem sensu appellavit. Tradit idem apostolus corpora sanctorum esse templa Spiritus sancti⁵²: quare eosdem noster vocavit ναοφόρους. Ostendit Apostolus impios, dum vivunt, mortuos esse⁵³: eos ille νεκροφόρους nominat sensu Christiano, cum Græci ea voce libitinos intellexerint. Monuit S. Paulus Christianos ut viverent ἀξίως τοῦ Θεοῦ⁵⁴, eos qui ita vixerant Ignatius ἀξιοθέους vocat. Quænam, amabo, in his vocabulis, si rem ipsam et significationem spectes, immodestia? omnino nulla. Apparet tandem ex his vocabulis tantopere deturpatis poetica esse nulla, immodesta nulla, rara quidem et inusitata perpauca; eamque accusationem non in auctorem, sed in Christianum recidere, qui cum Ignatii novus, et ut loquitur Tertullianus, hesternus fuit, nova vocabula peperit.

Cum de singulis tam male, videamus an de conjunctis melius disputaverit. Quatuor ejus compositionis voces in una sententia observavit, θεοφόροι, καὶ ναοφόροι, χριστοφόροι, ἀγνοφόροι, easque nauseam excituras putavit, vir emunctæ naris, ut videtur, quot tot ejusdem compositionis vocabula simul enuntiantur. At duo Apostolus simul posuit ἐλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον, I Thess. v, 23; tria Xenophon, φιλανθρωπότητος, καὶ φιλομαθέστατος, καὶ φιλοτιμότητος. Justinus martyr Apologia 1: Κἂν ὑπὸ Κρίσκεντος τοῦ φιλοσόφου καὶ φιλοκόμμου· οὐ γὰρ φιλόσοφον εἰπεῖν ἄξιον τὴν ἄνδρα. Et statim: Ὡς προέφην, οὐ φιλόσοφος ἀλλὰ φιλόδοξος ἄνηρ δεικνυται, ὅς γε μὴδὲ τὸ Σωκρατικὸν ἀξίεραστον ὄν τε-

⁵¹ Ephes. iii, 17. ⁵² I Cor. vi, 19. ⁵³ Rom. vi, 2. ⁵⁴ Col. 1, 10.

μα. Gregorius Nazianzenus : Τὴν ὁμότιμον, καὶ ὁμόφρονα, καὶ ὁμόψυχον. Alibi : Καὶ πτωχοὶ τῶν φιλόπτωχον καὶ τῶν φιλόξενον οἱ ξένοι, καὶ ἀδελφοὶ τῶν φιλάδελφον. Rursus : Φιλόπαιδες ἄμφω καὶ φιλόχριστοι, τὸ παραδοξότατον, μᾶλλον δὲ φιλόχριστοι ἢ φιλόπαιδες. Quatuor simul Simplicius in Epictetium : Ὅδε μὲν φιλήθνος ἔσται ὄδε καὶ φιλοχρήματος, καὶ ἄλλος φιλόμουσος καὶ φιλόσοφος. Clemens Romanus : Οὐ πάντες εἰσὶν ἔπαρχοι, οὐδὲ χιλλαρχοὶ, οὐδὲ ἑκατόνταρχοι, οὐδὲ πεντηκόνταρχοι. Epictetus ipse apud Stobæum quinque, οὐδὲ φιλοχρήματος καὶ φιλήθνος, καὶ φιλόδοξος φιλόανθρωπος, ἀλλὰ μόνος ὁ φιλόκαλος.

Hucusque argumentis nihil promovit vir doctissimus; videamus quid conjecturis possit. « Ratio, inquit, cur ista tam avidè tamque studiose consecutus sit, non est obscura. Nimirum qui magnum virum simulandum finxit (si ei credamus qui fictorem ipsum finxit), putavit aliquam Ignatianæ magnitudinis speciem præbiturum sermonem ex huiusmodi vel priscis, vel raris vel grandibus, vel audacibus verbis structum. » Præclarum sane commentum et hariolatore dignum! Quid enim? an Ignatiana magnitudo ex grandi sermone conflata, et fortitudo sanctissimi martyris ex verbis audacibus composita cuiquam videri potuit? An ideo quisquam eum forti et alacri animo ad ferocissimarum bestiarum ora properasse putaret, quod Christianos aut θεοφόρους aut χριστοφόρους, aut ναοφόρους nominasset, quod κραυγάζειαν, aut βεβαιουσύνην, aut ἀκαυχσίαν incredibili audacia in epistolis scripserit? Pleraque hæc quidem a Blondello notata sunt; sed ut putre fermentum ab Ignatio amoliretur; neque enim adeo insanivit, ut ad Ignatianæ magnitudinis speciem præbendam hæc excogitata esse diceret. Grandia hæc non esse vocabula aut audacia supra evicimus; et frequens plerorumque usus apud scriptores castigatissimos idem testatur. Fictorem autem nescio quem ea adhibuisse, quod prisca putaret, et ætate sua rara, omnem stuporem superat. An hæc excogitare fictor vel fungus potuit, ut Ignatius, quem simulare voluit, unus de cascis videretur? Cum « prisca audio, mihi versantur ante oculos Ulysses et Nestor, quorum ætas mille fere 200 annis sæculum Ignatianum antecedebat, » ut olim ille. An πρὸ χιλίων ἐτῶν διαλέγεται, ut ait Lucianus? An « duodecim tabulas loquitur, » ut Seneca? « Sordes verborum, et hians compositio, et inconditi sensus redolent antiquitatem; » sed quam? non ætatem Trajani. Sed neque prisca illa fictori videri potuerunt. Aliqua ex illis fortasse nova tunc dici potuerunt, utpote post Christianismum orta, prisca plane nulla. Accusavit hæc ipsa prius ut nova, nunc ut prisca exagitat; neque ex iis quæ nova, vel quæ prisca videantur ostendit. Fictor sane ut antiqua et inusitata, θεοφόρον, χριστοφόρον et similia Ignatio supponere non potuit, cum scriptores post Ignatium, ante Eusebium, ea usurpaverint.

Sed « et quædam verba per se optima et omni-

bus passim usurpata ipse nove usurpat, et præter aliorum morem. » Ergone Ignatius esse non potuit? An soli plani et fictores vocabula nove et præter aliorum morem usurpant? Planus igitur fuit, non Thucydides, qui ἀποστίμωσιν, et κωλύμην, et ἀπειλαίαν non secundum aliorum morem usurpavit. Quot scriptores Græci sunt, qui aliter voces nonnullas acceperunt quam ab aliis acceptæ sunt? Vix aliquem inter veteres etiam clarissimos auctores nominabis, quem non observarunt grammatici peculiari aliquo sensu aliqua vocabula usurpasse. Quænam autem, aut quot illa sunt passim usurpata, quæ noster nove usurpavit? Duo tantum, φύσις, et ἔδω; tertium enim ἀρχεῖν, fictoris est. At φύσις ut est vox tritissima, ita vario semper significato apud optimos scriptores sumitur, etiam Christianos et sacros. Unde anonymi cujusdam commentariolus conflatus est, qui in Bibliotheca Vindoboniensi, teste Lambecio, ms. exstat, cum hoc titulo : Ἡ φύσις ὄσαχῶς τῇ θεῷ παρελήφεται Γραφῇ. Quot modis φύσις in S. Scriptura accipiat. Quid, quæso, significat φύσις apud Eriphanium hæresi 31 ubi ait : Εἰς Κύπρον δὲ ἠηλυθῶς ὡς ναύγιον ὑποστάς φύσει σωματικῶς τῆς πίσταως ἐξέστη; Certe Petavius non vidit, cum ita vertit : « Sed ad Cyprum delatus fidei naufragium, velut corporis fecisset, ibidem passus. » Quid paulo post? Ἐγὼ δὲ ἄτινα φύσει ἀναγκαῖον εἶναι ἠγγράμην εἰς τοῦμφανὲς ἔλθειν, ταῦθ' ὑπηγόρευσα. Petavius enim rursus omisit : « Ego vero ea duntaxat proposui quæ in medium proferri oportere duxi. » Quid denique hæresi 51? Ὅποτε δὲ οὐ δέχοντα φύσει τὰ βιβλία τὰ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κειροσυγμένα. « Sed cum universos Joannis libros proprie rejiciant. » Ita tandem Petavius, an recte? Sed Ignatius noster, naturæ « nomine bis abusus est; sensum ei nescio quem, inquit, abstrusum et a vulgari usu remotum affingens. » Locum ex Epistola ad Ephesios adducit, in quo, nimirum, « extricando sudant interpretes. » Possem pariter ex S. Paulo locum adducere, I Cor. xi, 14, de quo non sudant tantum sed et digladiantur viri doctissimi. Sed non opus est : apertissima enim fallacia hic utitur Dalæus : πολυαγάπητον ὄνομα κέκτησθε φύσει ἔκατα, quæ recitat verba nostri quidem sunt, sed in eis extricandis non sudant interpretes. Interpolator pro πολυαγάπητον substituit pro suo arbitrio πολυπόθητον unde Usseus et Junius, cum veram lectionem non vidissent, argute nimis de etymologia Ἐφεσίων disserebant; quæ quidem Isaac Vossio merito minus placebant. Quid φύσει ἔκατα esset, neutra pars dubitabat; uterque Latinus interpres natura justa reddidit; adeo omnis ex vocabulo φύσις sudor abstersus est. Ad Trallenses ea voce iterum utitur, οὐ κατὰ χρῆσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν, id est, κατ' ἔξιν. nam φυσιοῦται ἢ ἔξιν, ut loquitur Clemens Alexandrinus. Satis aperte hæc et eleganter dicta sunt; quæ tamen archaica esse vult censor et mirifica, cum sint plane vulgaris

et usitata. In antiquissima Barnabæ epistola : « Su-
pra modum exhilaror beatis et præclaris spiritibus
vestris quod sic naturalem gratiam accepistis ; » et
tamen statim addit, « quia vere video in vobis in-
fusum spiritum ab honesto fonte Dei. » Gregorius
Nazianzenus oratione 15 : Χρόνῳ καὶ λόγῳ βεβαιω-
θὲν ἔπαν καλὸν φύσις καθίσταται, καθάπερ καὶ ἡ ἐν
ἡμῖν ἀγάπη. « Bonum omne tempore ac ratione
confirmatum in naturam transit, ut et ea quæ in
nobis est charitas. » Verbum etiam ἕδωκεν *cantare*,
non vulgari et legitimo, sed poetico sensu posuit
pro *celebrare*. Duplicem quidem hunc sensum
agnoscunt grammatici, ut Ammonius : Τὸ ἕδειν
ποτὲ μὲν τὸ ψάλλειν δηλοῖ, ἐνίοτε δὲ τὸ φημιλεῖν sed
unam significationem poeticæ, alteram pedestri
orationi competere, nemo, opinor, adhuc monuit.
Et adeo tritus est τοῦ ἕδειν pro *celebrare*, apud
omnis generis scriptores usus, ut exempla in re
tam nota proferre pudeat. Verba inusitata et ob-
scura Dallæus tam frequenter Ignatio nostro obji-
cit, ut credas illum non aliter scripsisse epistolas,
quam olim Alexarchus Cassandri frater scripsit,
cujus epistola apud Athenæum lib. in exstat, quam
ne Pythium quidem intellexisse critici putabant,
ut Dallæus Ignatianas epistolas prisca Loxiæ Apol-
linis oracula appellat. Illius epistolæ inscriptio sic
apud Athenæum concipitur : Ἀλέξαρχος ὁ μάρμων
πρόμοις γαθεῖν. Casaubonus observat in ms. pro
μάρμων legi μάρκων, putat μάρκων significare im-
peratorem, regem ; conjecturam firmat verbis Hes-
ychii : Μάρκος, ἐντολή. Infelicissime omnia. Ne-
que enim Alexarchus imperator aut rex fuit ; ne-
que μάρκος Græce *mandatum*, significat. Illa verba
Hesychii, ut alia compluria, ex veteri lexico tran-
scripta sunt, quo continebantur nomina propria
Novi Testamenti ad Hebraicas origines satis inepte
relata. Inter illa apud Hieronymum, quæ ex Actis
colliguntur, « Marcus, *mandatum*. » Iaha sunt,
apud Hesychium, Πέτρος, ἐπιλύων, ἐπιγινώσκων,
apud Hieronymum, « Petrus, *agnoscens*, » et rur-
sum : « Petrus, *agnoscens*, sive *dissolvens*. » Apud
quem etiam, « Priscilla, *agnoscens*, Pyrrhus, *dis-
solvens*. » Unde post multa recte concludit : « Hæc
omnia Græca nomina vel Latina quam violenter
secundum linguam Hebraicam interpretata sint, D
perspicuum esse puto lectori. » Non igitur ὁ μάρ-
μων, neque ὁ μάρκων ad Alexarchum, opinor, per-
tinet. Sed legendum videtur una voce *δμαίμων*. Data
est epistola, ut observat Athenæus, ad Κασσαν-
δρῶν ἄρχοντας, « Cassandrensi magistratus, »
hos vocat *δμαίμων πρόμοις*, « consanguineorum
magistratus, seu præpositos, » sunt enim πρόμοι
ὁ προστώτης ; consanguineos autem appellat Cas-
sandrenses, quod ipse Cassandri regis frater esset,
qui Cassandriam condidit. Inscriptio igitur hæc
sonat : « Alexarchus consanguineorum magistrati-
bus gaudere, » γαθεῖν enim idem est quod χαί-
ρειν. Quod vulgari lingua Græca ita exprimitur,
Ἀλέξαρχος Κασσανδρῶν ἄρχουσι χαίρειν.

De « nexus verborum miracula ratione » late dispu-
tat vir doctissimus, eamque « ad illam quam » scri-
ptor « assectatur pompam multum facere » arbitra-
tur. Videamus autem quænam illa sint quæ adeo pom-
patice loquitur Ignatius noster. « Evangelium dixit
Christi carnem. » Quam pompaticè ! προσφυγὸν
Εὐαγγέλιῳ ὡς σαρκὶ Χριστοῦ. Non his verbis di-
serte Evangelium Christi carnem dixit, sed fugien-
dum monet ad Evangelium tanquam ad carnem
Christi. An Christus se furem dixit, cum hæc lo-
cutus, est ἦκα ἐπὶ σὲ ὡς κλέπτης, « venio ad te, eo
modo quo fur venire solet? » An lunam sanguinem
dixit S. Joannes, cum illa scripsit, ἡ σελήνη ἐγέ-
νετο ὡς αἷμα, « Luna facta est tanquam sanguis? »
An cum Philippenses Polycarpus jubet subiectos
R esse presbyteris et diaconis, ὡς Θεῷ καὶ Χριστῷ,
presbyterum Deum dixit, aut diaconum Chri-
stum? Nullo modo. Ὡς similitudinem aliquam
denotat. Ad Evangelium fugit, ac si ad Christum
incarnatum sugeret; in illo enim depingitur
incarnatio, vita, passio Christi. Fidem quidem
carnem Christi, et charitatem sanguinem Christi,
appellat, non singulariter, non mirabiliter, non
prodigiose; hoc enim nihil aliud est, quam totam
religionis Christianæ vim et efficaciam in fide et
charitate collocare. Hortatur ut episcopo obediant,
quo unio eorum sit carnalis et spiritualis; id est,
ut non tantum corpore in eadem Ecclesiam con-
veniant, sed etiam animis atque sententiis unitatem
colant. Monet Polycarpum ut locum suum defen-
dat, hoc est, auctoritatem quam obtinebat in Ec-
clesia tueatur, omni cura carnali et spirituali; quod
mirum nemini videri debet, qui legit ista S. Pauli :
Υποπαύω μου τὸ σῶμα. Moneri vult mulieres
Christianas, ut maritis contentæ sint carne et spi-
ritu, hoc est, « ut non carnaliter tantum, sed neque
animò concupiscant alios viros, » ut recte Isaacus
Vossius. In eandem sententiam locutus Ignatius
noster in epistola ad Ephesios, sed verba truncavit
Dallæus, ut magis obscura viderentur, μένετε ἐν
Χριστῷ σαρκικῶς καὶ πνευματικῶς. Ita locum citat,
ut a dolosissimo Blondello laudatum reperit. Sed
integra sententia est : Ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ καὶ σωφρο-
σύνῃ μένετε ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ σαρκικῶς καὶ πνευμα-
τικῶς. Vetus interpres : « In omni castitate et tem-
perantia maneatis in Jesu Christo, carnaliter et
spiritualiter. » Quid autem aliud his verbis dixit,
quam quod S. Paulus II Cor. vii, 1 : *Mandemus
nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perfi-
cientes sanctificationem in timore Dei?* Non igitur
hæc *obscura* sunt, sed perspicua satis, neque lo-
cutionis exempla aliunde quærenda sunt, ubi verba
cum S. Pauli dictione et sententia tam bene con-
veniunt. Quanquam quid est in his Ignatii locutio-
nibus magis mirum aut obscurum quam in illis
verbis Tertulliani, *De cultu feminarum* II, cap. 9 :
« Nos sumus circumcisio omnium, spiritualis et car-
nalis : nam et in spiritu et in carne sæculo cir-
cumcidimur? » Non dico Dallæum episcopatus est

hierarchiæ odium excæcasse, quo minus hæc videret; hoc dico, præconceptam de fictore nescio quo inepto sententiam impedivisse, quo minus mentem auctoris exquireret, aut optimum ejus verbis sensum et tali viro dignum inesse animadverteret.

Sed et vincula sua spirituales margaritas dicit; hoc ad ὄγκον pertinet: in iis optat resurgere; hoc audacius et frigidius est. Ad quid igitur pertinent illa S. Polycarpi in ipso initio epistolæ ad Philippenses, de eadem plane re, iisdemque vinculis, ut videtur, et ex imitatione S. Ignatii, ubi martyres describit: Τοὺς ἐνειλημένους ἀγοπρεπέειν δεσμοῖς, ἅτινά ἐστι διαδήματα τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκλελεγμένων. « Innexos vinculis viros sanctos decorantibus, quæ sunt diademata eorum, qui a Deo et Domino nostro electi sunt? » Quæ imitatus est S. Chrysostomus, de S. Paulo vincito disserens: Παντὸς χρυσοῦ λαμπρότερας αὐτοῖς εἰδείκνυ τὰς χεῖρας, παντὸς διαδήματος βασιλικῶ. « Omni auro splendidiore ostendit illis manus, omni regio diademate. » Ignatium autem imitatus est Polycarpus: nam diademata margaritis maxime ornari solebant. Chrysostomus oratione in S. Meletium: Καθάρτερις στέφανον πλέκων χρυσοῦν, εἶτα μαργαρίτας ἐντιθεῖς, τῇ πυκνότητι τῶν λίθων λαμπρότερον ἐργάζεται διάδημα. « Ut quispiam coronam auream texens, dein margaritas imponens, condensatis lapidibus splendidius diadema efficit. » Ad quod pertinent illa Lugdunensis Ecclesiæ de martyribus suis: Ὅστε καὶ τὰ δεσμὰ κόσμον ἐμπρεπῆ περιχεῖσθαι αὐτοῖς, ὡς νύμφη κεκοσμημένη ἐν χρυσοῦσι χρυσοῖς πεποικιλμένοις. « Adeo ut vincula in decorum ipsis ornatum addita habuisse viderentur, instar sponsæ fibriis aureis variegatis ornata? » Ita S. Cyprianus epist. 77: « Dicatis Deo hominibus et fidem suam religiosa virtute testantibus ornamenta sunt ista, non vincula: nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarificant ad coronam; » non temporalem, ut opinor, sed spiritualem et æternam. Optime respondit Blondello Isaacus Vossius, spirituales nuncupari margaritas, quoniam spirituales et vitam æternam promittunt; nam et pretiosæ margaritæ assimilavit regnum cælorum Christus ipse. Sed falsum putat esse Blondellus, cum vincula spiritualia dicuntur; eodem certe modo, quo falsum est, carcerem esse beatum: et tamen ita loquitur optimus et tersissimus scriptor S. Cyprianus, epist. ad Seagrimum: « O beatum carcerem, quem illustravit vestra præsentia! O beatum carcerem, qui homines Dei mittit ad cælum! » Nonne carcerem ideo dixit beatum, quia sanctis beatitudinem promittit? De vinculo S. Pauli dixit S. Chrysostomus homil. ad Ephes. iv: Οὐδὲ τῆς ἀλύσεως ἐκείνης μακαρώτερον, « Nihil illo vinculo beatius. » Et falsum etiam hoc, si Blondelliano more sententias maximorum virorum discutiamus. Dixit S. Paulus: « In reliquo reposita est mihi corona justitiæ. » Chrysostomus: Ἀλλὰ τοῦ στεφάνου τούτου

A λαμπρότερος ὁ δεσμός. « Sed hæc corona illustrior catena. » Nonne hoc falsum videtur? an quidquam potest esse corona justitiæ illustrius? aut si quidquam esse possit, an catena? Idem Chrysostomus de S. Pauli vinculis, quæ sua ætate exstitisse putabat: Ἐβουλόμην ἰδεῖν τὰς ἀλύσεις, ἃς δεδολχασιν μὲν δαίμονες καὶ φρίττουσι, αἰδοῦνται δὲ ἄγγελοι. « Vellem videre catenas quas metuebant, ad quas contremiscunt dæmones, quas angeli venerantur. » Sed in his vinculis optat refugere, prob hominem audacem! prob frigidum sophistam! Imo hæc viri sunt, et passionem pro Christi nomine maximi æstimantis, et martyrii certissimum præmium firmissime exspectantis. Quid enim aliud est in vinculis refugere, quam coram Deo in die iudicii tanquam martyrem pro Christo apparere, et coram angelis et hominibus passionis testimonia exhibere? Legimus Babylam S. Ignatii in episcopatu Antiochensi successorem, ut illud ejus votum sine dubio assequi posset, in mandatis dedisse ut vincula sua simul cum corpore sepelirentur. Ita Suidas ex aliquo veteri scriptore: Ἐπειτα αὐτὸς προὔτεινε τὸν αὐχένα τῷ ξίφει, ἐντειλάμενος τοῖς τὸ σῶμα αὐτοῦ συλλεξομένοις, τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας αὐτῶ συνθάψαι, Ἴν' ἦ μοι ταῦτα, φησὶ, κειμένῳ κόσμος. « Tandem ipse Babylas cervicem ensi protendit, cum illis qui collecturi erant, mandasset, ut vincula et compedes cum ipso sepelirent, Ut, inquit, hæc mihi jacenti ornamento sint. » Hoc autem verum esse testatur Chrysostomus Antiochenæ Ecclesiæ presbyter Oratione in Babylam: Μέλλον τοῖνον ὁ μακάριος ἀποσφάττεσθαι ἐκεῖνος, μετὰ τοῦ σιδήρου τὸ σῶμα ταφῆναι ἐπέσκηψε. « Cum beatus ille jam trucidandus esset, mandavit ut cum ferro corpus sepeliretur. » Et rursus: Αὐτὰ τῶν ἄθλων σύμβολα συνταφῆναι κελεύει τῷ σώματι. « Ipsa certaminum symbola cum corpore consepeliari jubet. » Ac denique: Καὶ κείναι νῦν μετὰ τῆς τέφρας αἱ πέδαι, « et nunc cum cinere compedes jacent. » Ita et homilia 9, ad Ephesios. Quin et idem Chrysostomus hom. 8, Ignatiano more in hæc verba prorumpit: Ἐγὼ τῶν δεσμῶν ὄναμην ἐκείνων. « Utinam ego istis vinculis fruam! »

Sed vocat Ephesios lapides templi, relatos in excelsa, ait, per crucem Christi, quasi per machinam quamdam, Spiritu S. quasi fune utentes, fide tanquam subvectore. Nova, scilicet, hæc sunt et absurda. Nova fortasse hæc visa sunt cum ea scriberet Ignatius, cum jam religio Christiana recens videretur; quomodo nunc nova dicantur, quomodo absurda, non video. Sanctos esse templi Dei lapides quis non dixit post S. Petrum, I Ep. ii, 5: *Et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis?* Neque hoc negat Dallæus; sed novum et absurdum est ut hi in excelsa referantur per machinam. Certe per machinam in excelsa ferri lapides novum non est, sed locis omnibus temporibusque usitatum. Sed tales lapides quales Ephesii erant, hoc est sanctos, in excelsa ferri fortasse novum et absurdum vide-

tur. Certe Chrysostomo non videbatur, qui ad tales A
 machinas pertinere ipsas catenas sanctorum existi-
 stimavit. De catena S. Pauli. hom. 8 ad Ephesios
 ita scribit: Αὐτὴ τοὺς δεδεμένους, καθάπερ διὰ
 τινὸς μηχανῆς ἔλκει πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὡσπερ
 χρυσὴ σείρα ἐξαρτηθεῖσα ἀνέλκει πρὸς αὐτὸν τὸν
 οὐρανόν. « Hac victos tanquam per machinam
 trahit ad cœlos, et tanquam aureus funis dependens
 sursum trahit ad cœlos ipsos. » An autem crux
 talis machina dici non potest? Tertullianus *Ad na-*
tionēs lib. 1. c. 18 : « Si crucem confregendi corpo-
 ris machinam nullas adhuc ex vobis Regulas pepi-
 git. » Nonne hoc cuivis obvium fuit, qui ea legerat
 quæ Christus dixit : *Ego si exaltatus fuero e terra,*
 hoc est, si crucis machinam ascendero, *omnia tra-*
ham ad meipsum, Joan. xii, 32. Quomodo autem B
 trahit Deus, nisi funiculis Adam, et vinculis cha-
 ritalis? Sed quinam hi funiculi sunt? Certe Deus
 per Spiritum homines ad se trahit. Quid hic igitur
 absurdum, quid novi? Nonne melius dicitur Deum nos
 per Spiritum, quam nos per Spiritum Dei trahere.
 Et tamen Gregorius Nazianzenus non veritus est
 dicere : Πνεύματι στοιχοῦντες, τούτῳ τὴν γνώσιν
 ἔχοντες. « In Spiritu ambulantes, eoque cognitio-
 nem trahentes. » Dona gratiæ, seu spiritus S. Spi-
 ritus sæpe dicuntur : illa autem inter beneficia nu-
 merari debent et simul funiculis comparari, quibus
 efficacissime ad Deum trahimur. De mirifica saluta-
 tione non opus est ut respondeam. Non enim constat
 posteriorem partem sententiæ ad salutationem
 eam pertinere, cum possit etiam ad sequentia referri.
 Si quis autem eam ad priora potius referre
 velit, ne sic quidem absurda videbitur salutatio. Non
 enim in nomine tantum Christi, sed et in Christo,
 vel in Domino Apostolus salutatur; Christus autem
 per naturam perque ea quæ in carne egit et passus
 est, optime explicatur. Quibus addit ἐν ἐνότῃτι.
 Nam ut optime de S. Paulo a Chrysostomo obser-
 vatum est : Ἄελ συνάγει καὶ συγκολλᾷ τὰ μέλη διὰ
 τοῦ ἀσπαρμού. « Semper conjungit et conglutinat
 membra per salutationem. » Neque mira videri
 debet in resurrectione facta salutatio, cum vetustis-
 simi Christiani his verbis « Christus resurrexit »
 se mutuo solerent salutare.

CAPUT XV.

Imitatio Apostoli Ignatiana χαροζήλια non est.
 Ὀναίμην vox Græcis familiaris, ita ab Ignatio
 aliquoties usurpata, ut a Chrysostomo laudetur.
 Censura Arruntii rejicitur. In voce ἰσόφυχον nulla
 apostoli imitatio. Quid sit ἰσόφυχος, quid ἀντίφυ-
 χον, docetur, ut et περίφημα. Phrases aliquot sæ-
 pius usurpatæ defenduntur. Ironiæ apostolica ab
 Ignatio minime expressa.

Capite 28 probare nititur auctorem epistolarum
 impostorem fuisse, ex imitatione S. Pauli, quam
 χαροζήλιαν vocat; quare autem vir apostolicus et
 martyr imitari S. Paulum, quare qui eum vita, et
 morte secutus est, sermone etiam sequi non potue-
 rit, haud video. Fateor equidem epistolarum scri-

ptorem S. Pauli epistolas imitatum esse, Apostoli
 vestigiis presse inhæsisse, quod in cœlis etiam ut
 sibi contingeret optavit, epistola ad Ephesios : Ὅ
 γένοιτό μοι ὑπὸ τὰ ἔχνη εὐρεθῆναι ὅτ' ἂν Θεοῦ ἐπι-
 τύχω, « Cujus fiat mihi sub vestigiis inveniri,
 quando Deo fruar. » Quæ verba Ignatii nostri sine
 cacozelia imitati sunt Smyrnenses in Martyrio
 S. Polycarpi. Ὅ γένοιτο ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ πρὸς τὰ ἔχνη εὐρεθῆναι ἡμᾶς. « Cujus fiat ad
 vestigia ut nos in regno Jesu Christi inveniamur. »
 Agnosco Ignatium nostrum sensum S. Pauli ani-
 mumque in succum et sanguinem convertisse, eum
 in numerato etiam in carcere habuisse, sermone
 et mente ubique expressisse; sed et hoc multo mag-
 is viro sancto et martyri, qualis ipse apostolus,
 quam fictori cuiquam aut impostori convenire ar-
 bitror. De modo imitationis tota lis est, an ita scri-
 ptor Apostolum imitatus sit, ut Ignatius ille esse
 non possit, sed potius se pravæ imitationis studio
 imposturæ reum prodiderit. Ego tam bene eum
 apostolicas epistolas imitatum esse contendo, ut
 merito virum eum apostolicum, cui Apostoli scri-
 pta tam intime et medullitus impressa fuerunt, ju-
 dicemus; tam male, tam absurde, ut inde appareat
 eum impostorem fuisse, quod volunt adversarii,
 prorsus nego. Assertionis nostræ veritatem ostendit
 commentarius, quo omnia S. Ignatii ad suas origi-
 nes referantur, et cum S. Pauli verbis et sententiis
 præcipue conferantur; si unquam illius perſu-
 ciendi et edendi occasio se obtulerit. Conjectures
 interim Dalæanas, ut se offerunt, examinabo, earumque
 imbecillitatem prodam.

Primo. Impostorem olet ὄναίμην toties ab eo usur-
 patum. Semel autem S. Paulus ea voce utitur, et
 quidem in Epistola ad Philemonem, ubi de Onesimo
 agitur. Quare cum Theodorus Beza « scitam
 Perroti collegæ sui conjecturam » adeo commenda-
 verit, qui « Paulum hac voce alludere ad ipsam
 Onesimi nomen existimavit : » mirum est Ignatium
 nostrum non tantum in epistola ad Ephesios,
 ubi Onesimi eorum episcopi mentionem facit, sed
 etiam sæpius alibi ea voce uti. Sed vox illa ὄναί-
 μην satis apud Græcos semper trita fuit. Apud
 Hesychium legitur : Ὀνήμονος, ἄξιος ὀνήσεως. So-
 pingius legendum putat Ὀνήσιμος, et Epistolam
 citat S. Pauli ad Timotheum. Sed hoc modo veteres
 intelligendi non sunt. Quis enim non videt pro
 Ὀνήμονος legendum esse, Ὀνήμενος, *Odyss. B, 33 :*

Ἐσθλός μοι δοκεῖ ἔμμεν' ὀνήμερος,

cum explicatio Hesychii, ὄνησιν ἑαυτοῦ λάβοι, apud
 veterem Scholiasten eo loco exstet? Ad Onesimum
 certe, aut ad S. Pauli locum non semper respi-
 ciendum quoties de ea voce agitur. Diu ante Euri-
 pides in *Oreste :*

Ὀναίω καὶ σὺ, καὶ ὁ διδοὺς ἐγώ.

Unde Aulus Gellius lib. xiv, cap. 6 : Ὀναίω σὺ,
 inquam, doctissimæ virorum, ταύτης τῆς πολυμῆ-

θίας, non *ἑναὸ σου*, ut nunc male scribitur. Euripides in *Hippolyto* :

Ὅρασθαι, μὴ μαθεῖν βούλων.

Unde Hesychius :

Ὅρασθαι, ὠφελῆσθαι.

Suidas V. *Ὅναίμην*, citat hunc versiculum :

Καυτὴ γὰρ ἐγὼ, οὕτως ὄναίμην τῶν τέκνων.

Sed apud Aristophanem, unde transcripsit, legitur *ὄνοίμην*, *Theamorphiazusis* :

Καυτὴ γὰρ ἐγὼ, οὕτως ὄνοίμην τῶν τέκνων, Μισῶ τὸν ἄνδρ' ἐκείνον, εἰ μὴ μάτρομαι.

Insa enim ego, ita fruar liberis meis, Odi virum illum, nisi insanio.

Unde intelligi potest Hesychii locum mutilum esse, ubi habet *Ὅνοιτο, ἐμοίως*. Deest enim vox *ὄνοίμην* cum explicatione sua.

Sic Admetus apud Euripidem alloquitur Alcestin :

*Ἄλις δὲ παιδῶν τῶνδ' ὀνησιεὶ εὐχομαι
Θεοῖς γινέσθαι σου γὰρ οὐκ ὠρήμεθα.*

*Satis liberorum ; horum fruitionem precor
Deos mihi contingere ; te enim non amplius fruimur.*

Vetus sane et vulgo trita loquendi formula, οὕτως ὄναίμην τινός. Synesius accuratissimus veterum Atticorum imitator epist. 44 : *Ὅτω τῆς ἐραδὸς φιλοσοφίας ὄναίμην, καὶ προσέτι τῶν παιδίων τῶν ἐμαυτοῦ, ὡς οὐκ ἂν μὴ φιλάται σοι τυγχάνοντι συνεβούλευσά τι τοιοῦτον, ἔγε ἀπέχουμαι τοῖς ἐχθροῖς τοῖς ἐμοῖς.* « Ita sacra philosophia, liberisque meis insuper fruar, ut tibi non, nisi amicissimos mihi esses, aliquid ejusmodi fuerim consulturus, quod inimicis meis deprecor. » De liberis præcipue rebusque charissimis aut personis hanc loquendi formulam usurpabant veteres Græci, ut constat ex Euripide, Aristophane, Synesio, necnon ex Luciano, qui in *Φιλοψευδεῖ* hæc habet : *Καὶ ὁ Εὐκράτης ὡπερ ἀναμνησθεὶς πρὸς τὴν ἕβην τῶν υἱῶν, οὕτως ὄναίμην, ἔφη, τούτων, ἐπιβαλὼν αὐτοῖς τὴν χεῖρα, ὡς ἀληθῆ, ὦ Τυχιάδῃ, πρὸς σὲ ἐρῶ.* « Et Eucrates, quasi ex conspectu filiorum hæc in memoriam revocasset : Ita fruar, inquebat, hisce, illis manum injiciens, ut vera tibi, o Tychiada, loquor. » Receptissima hac loquendi formula usus est S. Paulus ad Philemonem, eamque quasi Christianitate donavit : *Ἐγὼ σου ὄναίμην ἐν Κυρίῳ.* « Ego te fruar in Domino. » In qua locutione « aliud multo intelligitur quam putatur, » ut observat Hieronymus. Ea igitur usus est Ignatius ut satis familiari, atque insuper a S. Paulo usurpata. Sed quare toties usurpavit, cum S. Paulus semel tantum? Semel utitur idem apostolus voce *ἀγαθοποιῶν*, Clemens Romanus in una epistola quater; semel S. Petrus vocem *μαγαλοπρεπῆς*, in eadem epistola Clemens sexies usurpavit; toties scilicet, quoties Ignatius noster

ὄναίμην, quod ab eo Dallæus mira licentia « sexcenties usurpatum » dixit.

Neque vero censura Arruntii apud Senecam quidquam dignitati scriptoris nostri derogat. Imitatus ille Sallustium est, et male. Sed primo, male ante eum scripserat Sallustius ex sententia Senecæ, ideoque non bene fecit Arruntius, qui illa quæ a Sallustio male dicta sunt adeo studiose secutus est. Verba sunt Senecæ : « Vides autem quid sequatur, ubi alicui vitium pro exemplo est. » Ita Helladius apud Photium notat Euphorionis *κακοζήλους λέξεις*, non quidem « non imitandas, » ut interpres, sed « ex mala affectatione » profectas; nam *παρεζήλωσε τὸν πρῶτον Διονύσιον τὸν Σικελίας τύραννον,*

« Dionysium primum Siciliæ tyrannum imitatus est, » qui multa vocabula *καταγέλαστα*, plane ridicula excogitavit. At optime S. Paulus voce *ὄναίμην* utebatur, optime vulgatum et Græcis familiarem sermonem religioni Christianæ attemperavit, optime ostendit quomodo illis qui nobis maxime chari sunt, frui oporteat, nempe *in Domino*, vel ut Ignatius noster, « in Deo. » Neque igitur hic S. Paulus pro Sallustio, nec epistolarum scriptor pro Arruntio haberi debuit. Secundo, si scriptor male S. Paulum imitatus fuisset, nullo modo sequitur eum non fuisse virum et pium, et gravem, et omnino talem qualem S. Ignatium fuisse omnes credunt. Sic enim Seneca de suo Arruntio : « Hæc igitur et hujusmodi vitia, quæ alicui impressit imitatio, non sunt indicia luxuriæ, nec animi corrupti. Propria enim esse debent et ex ipso nata, ex quibus tu æstimes alicujus affectus. » Cavit enim sollicite ne quis male de virtutibus aut moribus Arruntii judicaret; quem ipse appellat virum raræ frugalitatis, qui verus auctor *Historiæ de bello Punico* fuit, ex qua se profecisse fatetur Plinius, quem ut optimum oratorem Piso in periculo petiit, quem Tacitus ante Asinium Gallum, et Marcellum Aserninum nominavit, quem Augustus de successore sollicitus non indignum imperio judicavit; qui vir talis inter Romanos, non qualis impostor Dallæanus, sed potius qualis sanctus Ignatius apud nostros, habitus est. Tertio, qui ita vel Sallustium, vel Arruntium postea imitatus sit, neminem novimus : scriptorem autem nostrum tanquam optimum etiam in hac ipsa re imitati sunt viri maximi. Alexander, episcopus Alexandrinus, epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum : *Ὅναίμην ὑμῶν τῆς φιλοχρηστοῦ ψυχῆς*. S. Chrysostomus in Oratione panegyrica hæc Ignatii verba maxime tanquam præclara laudat : *Ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκεῖνων ὄναίμην, et cum ipse minime fuerit κακόζηλος, ea imitari conatus est, verbis quæ paulo ante protulimus, Ἐγὼ τῶν δεσµῶν ὄναίμην ἐκεῖνων.*

Ut aliud *κακοζήλιας* exemplum extundet, multis comminiscitur. « Dixerat Apostolus Timotheum suum se habere *ισόψυχον* unanimum. » Ne hoc quidem verum est. *Ὁὐδένα*, inquit S. Paulus, *ἔχει ἰσόψυχον*. An autem qui neminem se habere i

ψυχὸν dixit, habere se Timotheum ἰσόψυχον dixisse A
putandum est? Sed sive habuerit S. Paulus ἰσόψυ-
χον, sive non habuerit, quid hoc ad Ignatium episto-
licum? Nempe ille, « compositionis forma captus, ad
idem exemplum formavit ἀντίψυχος, et ἀντίψυχον. »
An vero ille eam vocem formavit, quæ antiquissima
fuit? An ad idem exemplum formata vox, quæ præ-
positionem loco nominis habet? An illud Pauli
ἰσόψυχος simpliciter æmulatus est, eum vox ἀντί-
ψυχος alterius plane significationis sit? Ut idem
has duas voces significare ostendat, vult apud
S. Paulum, ἰσόψυχον esse unanimum, et observat
veterem interpretem Ignatii ita reddere ἀντίψυχον.
Utrumque frustra. Neque enim ἰσόψυχος apud illum,
neque ἀντίψυχος apud hunc unanimum significat.
Vetus S. Pauli interpres, « tam unanimum trans-
tulit, quod aliud est, et Beza multo melius, « pari
animo affectum, » qui « putat alios cum Timotheo
comparari, » quod immerito sugillat Heinsius. Sive
enim Timotheo, sive sibi ἰσόψυχον velit S. Paulus,
sive utrique (ut accepisse videtur Clemens Alexan-
drinus, *Strom.*, lib. IV : Ὁμοίως καὶ περὶ Τιμο-
θέου καὶ ἑαυτοῦ γράφων· Οὐδένα γὰρ ἔχω, φησὶ,
ἰσόψυχον, « Similiter et de Timotheo et seipso
scribens, *Neminem habeo*, inquit, ἰσόψυχον), virum
similiter erga Philippenses affectum, et pari cura
eorum statum prosequentem intelligit, ut sequentia
demonstrant. Recte optimus interpres Chrysostomus :
Οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, τουτέστι τῶν ὁμοί-
ως μοι μεριμνούντων, et rursus : Ἀντὶ τοῦ ὁμοίως
ἐμοὶ κηδόμενον ὑμῶν καὶ φροντίζοντα. Licet igitur C
S. Paulus psalmum LV, 14 respexisse putetur, ubi
vetus interpres, ἄνθρωπος ἰσόψυχος reddidit, « homo
unanimis, » quem Glossarii auctor secutus. Apo-
stolus tamen, qui Hebræa non minus quam Græca
novit, eum Græci vocabuli usum probavit, qui
Hebræo maxime conformis fuit, sc. יְחָדָה « juxta
proportionem meam, secundum comparisonem
meam, juxta æstimationem mei, » cui notioni
optime respondet hic ἰσόψυχος « pari animo vel
affectu præditus. » Sed si ἰσόψυχος pro unanimi
sumatur, certe apud Ignatium nostrum ἀντίψυχον
ita sumi non debet. Loquitur ille tanquam martyr,
et vitam se eorum loco positurum dicit, unde et
vincula etiam adjicit. Ad Smyrnæos : Ἀντίψυχον D
ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου, καὶ τὰ δεσμά μου. Ad Poly-
carpum : Κατὰ πάντα σοῦ ἀντίψυχον ἐγὼ, καὶ τὰ
δεσμά μου & ἡγάπησας. Priori loco « conformem, »
posteriori « refrigerium » male reddidit interpres
Usserianus. Ad Ephesios : Ἀντίψυχον ὑμῶν ἐγὼ,
male iterum interpres : « Unanimus vobiscum ego. »
Cum neutro genere ponatur, aliud aliquid aperte
sonat, ut idem nempe sit quod ἀντιλυτρον. Ita ad
Polycarpum : Ἀντίψυχον ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων
τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέροις, διακόνις. Neutro ge-
nere semper usurpat noster, masculino aliquando
interpolator aut fictor. Quid hac voce intelligatur,
optime exprimitur verbis S. Joannis apud Clemen-
tem Alexandrinum : Τὸν σὸν θάνατον ἔχων ὑπομένῳ,

ὡς ὁ Κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν· ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν ἀντι-
δώσω τὴν ἐμὴν. « Tuam mortem libenter sustinebo,
ut Dominus pro nobis mortem sustinuit : animam
meam pro te vicariam dabo. » Certe ἀντιδιδόναι
τὴν ψυχὴν idem est ac ἀντίψυχον εἶναι. Quod est
Lycurgo rhetori ἴδιαν ψυχὴν ἀντὶ κοινῆς σωτηρίας
ἀντικαταλλάσσεισθαι. Quale ἀντίψυχον describitur
fuisse Alcestis, uxor Admeti, apud Euripidem, quæ
viri loco mortem subiit. Quod duobus modis a poeta
exprimitur.

Nam primo ita Alcestis affatur Admetum :

Ἐγὼ σε πρεσβεύουσα, κἀντὶ τῆς ἐμῆς
Ψυχῆς καταστήσωσα φῶς τὸδ' εἰσορᾶν,
Θηήσκω.

Ego te honore efficiens, et loco meæ
Vitæ te efficiens luce hac frui,
Moriar.

Dein Admetus ita Alcestin alloquitur :

Σὺ δ' ἀντιδοῦσα τῆς ἐμῆς τὰ φιλτάτα
Ψυχῆς ἔρωσας.

Tu vero dans ea quæ habuisti *charissima* pro mea
Vita, servasti me.

Utroque autem modo ἀντίψυχον aperte descri-
bitur. De Christo ipso S. Athanasius lib. *De Incar-*
natione Verbi : Ὑπὲρ πάντας γὰρ ὧν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ,
εἰκότως τὸν ἑαυτοῦ ναὸν καὶ τὸ σωματικὸν ὄργανον
προσάγων ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων, ἐπλήρου τὸ
ἑφελόμενον ἐν τῷ θανάτῳ. « Cum esset super omnes
Verbum Dei, jure suum templum et corporale in-
strumentum sistens ἀντίψυχον pro omnibus, explevit
debitum in morte. » Quod aliis verbis post dixit :
Ἀντὶ πάντων τὸν ἑαυτοῦ ναὸν εἰς θάνατον παραδι-
δοῦς· « pro omnibus templum suum morti dans, »
ut et ante : Ἀντὶ πάντων αὐτῶν θαλάτῳ παραδιδούς.
Idem rursus pag. 91 : Οὗτός ἐστιν ἡ πάντων ζωὴ,
καὶ ὡς πρόβατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ἀντί-
ψυχον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον παραδούς. « Hic
est omnium vita, qui ut ovis pro omnium salute
ἀντίψυχον corpus suum in mortem tradidit. » Hoc
igitur est quod Christus dixit, animam se pro
omnibus positurum ; dedit ut ἀντιλυτρον, ita et ἀντί-
ψυχον. Hoc autem ut proprie et signanter de Christo
dictum est, ita etiam suo modo de aliis ac præcipue
martyribus usurpari solebat. Certe Origenes, tom. 10 no-
no in *Joannem*, sacrificii Christi τὸ ἐξάίρετον conside-
rans, inquit : Λοιπαὶ δὲ καὶ συγγενεῖς ταύτῃ τῇ θυσίᾳ
ἐκχύσεις εἶναι μοι φαίνονται τοῦ τῶν γενναίων μαρ-
τύρων αἵματος. « Cæteræ autem et huic cognatæ
victimæ effusiones sanguinis generosorum marty-
rum esse mihi videntur. » Ubi eos comparat iis,
qui inter gentiles pro communi hominum salute
seipsos morti tradiderunt, cum pestilentes morbi
patriam suam invasissent. Καὶ παραδέχεται ταῦθ' ὅ-
πως γεγονέναι οὐκ ἀλόγως πιστεύσας ταῖς ιστορίαις
ὁ πιστὸς Κλήμης ὑπὸ Παύλου μαρτυρούμενος. « Et
hæc evenisse admittit non sine causa historiis (non
Scripturis, ut male interpres) credens Clemens fide-
lis. » Locus Clementis quem respexit Origenes, hic
est : Ἴνα δὲ καὶ ὑποδείγματα ἐθνῶν ἐνέγκωμεν·

Πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγούμενοι λοιμικοῦ τίνος ἐν-
 στάντος καιροῦ, χρησιμοδοτηθέντες παρέδωκαν ἑαυτοὺς
 εἰς θάνατον ἵνα ῥύσωνται διὰ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος
 τοὺς πολίτας. « Ut autem exempla gentium in me-
 dium proferamus, multi reges et gubernatores,
 grassante pestifera lue oraculo moniti, morti se ipsos
 tradiderunt, ut suo sanguine cives liberarent. »
 Hæc obiter adduxi, quod ea nec a Clementis nec
 ab Origenis editoribus hactenus observata esse viderim.
 Progreditur autem Origenes: Εἰ γὰρ τάδε
 μὲν ὑπὸ Ἑλλήνων οὐ μάτην ἰσθόρηται, τὰ δὲ καλῶς
 περὶ τῶν μαρτύρων εἴρηται, περικαθαρμάτων τοῦ
 κόσμου γενομένων καὶ πάντων περίφημα λεγόμενων
 διὰ ταῦτα ἀποστόλων, τί ὑποληπτέον καὶ πηλίκον
 περὶ τοῦ ἀνοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο θυομένου ἵνα
 ἄρη ἁμαρτίαν, οὐκ ὀλίγων, ἀλλ' ὅλου τοῦ κόσμου, ὑπὲρ
 οὗ καὶ πέπονθε; « Si enim hæc a gentibus haud
 frustra historiis mandata sunt, illa autem recte de
 martyribus dicta sunt, cum apostoli fuerint mundi
 purgamenta et ob hanc causam dicti sint περί-
 φημα, quid et quantum sentiendum est de Agno
 Dei, qui ob hanc causam sacrificatus est, ut tolleret
 peccatum, non paucorum, sed totius mundi, pro
 quo et passus est? » Ubi περίφημα eodem modo
 sumit, quo alii ἀντίψυχον. Ut Hesychius, Περίφη-
 μα, περικατάμαγμα, ἀντιλυτρα, ἀντίψυχα. Ita Dio-
 nysius Alexandrinus episcopus, de gravi peste: Καὶ
 πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ῥώσαντες ἐτέρους
 ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς
 μετασησάμενοι, καὶ τὸ δημῶδες ῥήμα, μόνος ἀεὶ
 θεοκῶν φιλοφροσύνης ἔχουσαι, ἐργηδὴ τότε πληροῦντες,
 ἀπίοντες αὐτῶν περίφημα. « Multique qui alios
 ægrotantes curaverant, et in pristinam valetudinem
 restituerant, ipsi interierunt, mortem illorum in
 seipsos transducentes, dictumque illud vulgare,
 quod officiosæ duntaxat comitatis hactenus visum
 fuerat, re ipsa tunc adimplentes cum illorum peri-
 psema facti ex hac vita migrarent. » Non quod
 Christiani vulgo a gentilibus hoc nomine vocaren-
 tur, ut Valesio placet: illud enim probri esset, cum
 hoc benevolentis seu comitatis verbum esse dica-
 tur: non quod vulgo ab Alexandrinis tantum usur-
 patum sit, sed quod vulgatum et popolare prover-
 bium fuerit, ut patet ex Suida et Michaele apostolo.
 Non magis igitur unanimes se dixit Ignatius, cum
 ἀντίψυχον, quam cum περίφημα se dixit. Aliud om-
 nino Græcis hæc vox sonat. Certe unanimes non
 fuerunt Memnonis aves, de quibus Hesychius: Ἀντί-
 ψυχοί, οὕτω καλοῦνται οἱ Μέμνονος ὄρνιθες· illæ,
 scilicet, de quibus Ovidius *Metam.* lib. xiii:

*Tum duo diversa populi de parte feroces
 Bella gerunt, rostrisque et aduncis unguibus iras
 Exercent, alasque adversaque pectora lassant;
 Inferis que cadunt cineri cognata sepulto
 Corpora.*

Ita apud Lucianum χρήματα ἀντίψυχα διδόν-
 ναι est pecuniam pro anima, id est pro vita redi-
 menda dare. Mos etiam erat apud Romanos, ut
 aliqui pro salute imperatoris morti se devoverent.

A Suetonius de Caligula: « Ut vero in adversam vale-
 tudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa pala-
 tium, non defuerunt qui depugnatos se armis pro
 salute ægri, quique capita sua titulo proposito
 voverunt. » Hi a Græcis ἀντίψυχοί dicebantur. Dio
 lib. lxx: Πούπλιος δὲ Ἀφράνιος Ποῦπιτος, δημότης τε
 ὢν, καὶ ὑπὸ μωρᾶς κολακείας, οὐ μόνον ἐθελοντής,
 ἀλλὰ καὶ ἑνορχος, ἐν γε ὁ Γάιος σωθῆ, τελευτήσῃν
 ὑποσχόμενος, Ἀτάνιος τε τις Σεκούνδος, ἱππεὺς τε
 ὢν, καὶ μονομαχῆσῃν ἐπαγγειλάμενος, ἀντὶ τῶν
 χρημάτων δ' ἡλιπίζον παρ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ἀντίψυχοί
 οἱ ἀποθανεῖν ἐθελήσαντες, λήψεσθαι, ἀποδοῦναι τὴν
 ὑπόσχεσιν ἠναγκάσθησαν, ἵνα μὴ ἐπινοκῆσωσι.
 « P. Afranius Potitus, plebeius homo, qui stulta
 adulatione inductus, non modo volens, sed etiam
 B jurejurando se obstrinxerat, vita cessurum si Caius
 revaleretur; et Atanius Secundus eques, qui pro-
 miserat se gladiatorii ludis depugnaturum, ambo
 spe pecuniæ a Caio accipiendæ, quod (ut ἀντί-
 ψυχοί) vitam pro ejus anima dare voluerint, coacti
 sunt promissum persolvere, ne perjurii rei essent.
 Ita S. Chrysostomus homilia 6 ad Colossenses.
 opponens hominem baptismi renovatum primum
 creato: Παύττειται ἐν τῷ ὕδατι, λαμβάνει δὲ ἀντί-
 ψυχον πνεῦμα. « Formatur in aqua, accipit autem
 pro anima spiritum. » Idem contra *Judeos* ora-
 tione 5: Δύνεται πολλάκις μιὰ κερδῆθεισα ψυχή
 μυρίων ὄγκων ἁμαρτημάτων ἀφανίσαι, καὶ γενέσθαι
 ἡμῖν ἀντίψυχον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. « Una animæ
 lucrifacta potest multorum onus peccatorum tollere,
 C et nobis in illo die pro expiatione esse. » Aliud
 igitur ἰσχύον, quod ex LXX Interpretibus sumpsit
 S. Paulus: aliud ἀντίψυχον, quod Apostolus nun-
 quam usurpavit, a Græcis autem vulgo usurpatum
 est; nulla igitur hic κακοζήλια, ne quidem imita-
 tio. Reliqua quæ ex Apostolo in eandem ferme sen-
 tentiam afferuntur, ad κακοζήλιαν nihil, ad locu-
 tionem Ignatianam confirmandam aliquid valent.

Capite 29, κακοζήλιας argumentum persequitur,
 et, si fieri possit, infelicius. « Dixerat, inquit,
 S. Paulus se ἐλάχιστον τῶν ἀποστόλων, et ἐλαχιστό-
 τερον πάντων ἁγίων, semel scilicet atque iterum.
 Noster pene omnes epistolas his et similibus voci-
 bus replevit. » At hoc aperte falsum est. Neque
 D enim his, neque similibus vocibus epistolas imple-
 vit. His vocibus ἐλάχιστος, et ἐλαχιστότερος nes-
 quam usus est Ignatius; ne semel quidem ita
 loquitur. Simili voce, si et illa similis sit, semel
 tantum utitur, ὡς μικρότερος ὁμῶν, epistola ad
 Magnesios, eamque vocem non ex S. Paulo, sed
 vel S. Matthæo, vel S. Luca haurire potuit. Reliqua
 omnia quæ ex Ignatio citat, ad alia apostoli verba,
 aut alia etiam loca pertinent, aut ad Paulinæ mo-
 destiæ imitationem referri omnino non possunt. Οὐκ
 δέξιον καλεῖσθαι et λέγεσθαι se dixit, ut Apostolus,
 οὐκ ἱκανὸς καλεῖσθαι Ἀπόστολος. Sed multo hic
 Dallæus interpolatore sagacior, qui nihil animad-
 vertit hinc Ignatio periculi, ideoque pro, ὅθεν οὐκ
 δέξιός εἰμι καλεῖσθαι, ista reposuit, ἧς οὐκ ἔδεξιός

εἰμι καλεῖσθαι ἐπίσκοπος, ut verba Ignatiana magis A Paulinis respondere viderentur. Οὐχ ὡς ὢν τις, semel a nostro usurpatum, et quidem in epistola ad Ephesios (nam illa ex epistola ad Tarsenses et Philippenses adducta ad fictorem spectant), apostoli nullam imitationem continet; sed potius discipulos Simonis perstringit, qui dixit εἶναι τινα ταυτὸν μέγαν, Act. viii, 9, ut ante Theudas λέγων εἶναι τινα ταυτὸν, Act. v, 35. *Mis* autem epistola ad Romanos ἡλέμημαί τις εἶναι alio spectat, ad gloriam nempe futuram ex martyrio, ut ex verbis adjunctis patet, ἐὰν Θεοῦ ἐπιτύχω. Eo quidem loco aperte Apostolum imitatur, οὐ γὰρ εἰμι ἄξιος, ὢν ἔσχατος ἀδῶν καὶ ἔκρωμα, sed verba ejus tantum usurpat, alio sensu de se accipit, qui suæ conditioni convenientissimus fuit. Apostolus de tempore vocationis loquitur, Christum sibi ἔσχατον, seu postremo loco post omnes apostolos atque etiam fratres apparuisse, se enim extra tempus legitimum obortum esse, ideoque nomine Apostoli vix dignum, quod Ecclesiam persecutus sit. Noster non de vocatione, sed de condemnatione sua loquitur, qua de populo Antiocheno excisus fuit, et infimus eorum factus, ab Ecclesia extractus, et ad supplicium ductus neque misericordiam aliam consecutus, quam ut per martyrium Deo frui posset.

De arcanis et de pueris jam ante diximus. Sed quod illud Apostoli, *Donate mihi hanc injuriam*, nostro objiciat, idque tanquam affectatum, et ad orationis pompam, miror. Gregorius Nazianzenus, C p̄mississimus scriptor, sæpius eadem forma usus est. Oratione 25: *Εἰ δὲ δεῖ τυραννοῦμενος φέρω, τοῦτο ἄδικον, χάρισασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.* « Quod si propterea injuriam facio, quia tyrannide pressus æquo animo fero, donate mihi hanc injuriam. » Iterum oratione 32: *Εἰ ταῦτα δεινὰ γέγονε, παραῆλυθε· χάρισασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.* « Si hæc gravia fuerint, præterierunt, donate mihi hanc injuriam. » At noster ne hæc quidem forma usus est, aut quidquam illi simile dixit. Ironia est apud Apostolum, et quidem manifesta (ut et apud Nazianzenum) qua graviter Corinthios objurgat, μετὰ πολλῆς βαρύτητος ἔθηκε τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ τὸ ἐξῆς φορτικώτερον, inquit Chrysostomus. Nulla apud Ignatium beneficii commemoratio, nulla in *juris* mentio, forte ne condonationis quidem. Συγγνωμονεῖτε tum ad Trallenses, tum ad Romanos potius « acquiescite, in meam sententiam concedite, » συγγνωμονές μοι ἔστε, ad Romanos præserim, συγγνωμονεῖτέ μοι, μὴ ἐμποδιστέ μοι ζήσαι. « Consentiat mihi, ne impedimento sitis quominus vivam. » Si συγγνωμονεῖτε vertamus, « ignorete, » ne sic quidem Paulino χαρίζεσθαι respondet aut illius ironiæ elegantiam exprimit, aut quidquam eum illo ad Corinthios loco commune habet, multo minus orationis pompam.

CAPUT XVI.

Ignatius noster Apostolum in inscriptionibus epistolarum imitatur. Quæ apostolicis longiores non

sunt. De inscriptione epistolæ ad Romanos disputatur, et de illa ad Philadelphenses. Aliorum exempla nostro non officiant. Conjectura de mala imitatione ipsius Ignatii ab impostore instituta exploditur. Argumentum a repetitionibus ductum plane frivolum esse ostenditur.

Capite 30 inscriptiones epistolarum exagitat quasi longiusculas, et in his κακοζήλιαν reprehendit. Imitari Ignatium nostrum S. Pauli inscriptiones, non minus quam reliquas epistolarum particulas fateor; exemplum enim aptius aut præclarior sibi proponere non potuit; sed perverse aut infeliciter id ab eo factum esse nego. « Apostolus, inquit, semel atque iterum id fecerat, scriptor noster in omnibus pene epistolis. » Hoc primo falsum est, et quidem ex utraque parte. Inter 14 epistolas Paulinas cas solas fatetur esse longiusculas, quæ scriptæ sunt ad Romanos et ad Titum. At inscriptio Epistolæ ad Galatas quinque versiculis constans, eam quæ ad Titum est, potius superat. Neque vero multo brevior prima ad Corinthios: certe longior Ignatiana, vel ad Sinyrnæos, vel ad Polycarpum, vel ad Magnesios, vel ad Trallesios; æqualis illi ad Ephesios, quæ fortasse omnium apud nostrum longissima est.

Sed perverse tamen et infeliciter imitatio instituta est; quia inscriptiones omnes, quas nos defendimus, una ad Polycarpum excepta, et lacinosæ et impeditissimæ sunt, quædam etiam plane prodigiosæ. An vero inscriptiones, præter unicam ad Polycarpum, lacinosas et impeditissimas esse? Certe inscriptio ad Smyrnæos satis expedita est: ab initio ad finem æqualiter fluit; nullo modo hiulca aut interrupta est; singula autem optime cohererent. Quocirca non minus ista quam ipsius comes ad Polycarpum, excipienda fuit. Idem dicendum de illa ad Ephesios, de illa etiam ad Trallesios; neque enim contra has vel una exceptione utitur vir doctissimus. Tres igitur tantummodo supersunt, quibus quid habet quod objiciat videamus.

Totam illam ad Romanos et Græce et Latine transcripsit, et Græca quidem uno tantum vocabulo Θεοῦ auctiora. Prolixitatem accusat; defendit S. Paulus, qui epistolæ suæ ad eandem Ecclesiam inscriptionem præfixit æqualis saltem longitudinis. Meliora scripsit Apostolus, non breviora. Coacervata et spumosa epitheta damnat; excusat gentis Syrorum in scribendo mos, et familiaris consuetudo, quæ hæc S. Ignatio potius congruere ostendit. Asiaticum loquendi genus reprehendebant critici veteres; sed nihil aliud exspectabant ab iis qui in Asia semper vixerunt. Cicero *De claris oratoribus*: « Hinc Asiatici oratores non contemendi quidem nec celeritate nec copia, sed parum pressi et nimis redundantes. » Si redundantes et tumidæ videantur inscriptiones Ignatianæ, nemo mirabitur, qui auctorem ex Asia vel Syria profectum esse novit. Alius quidem character epistolæ convenientior putari solet, sed familiaribus. Ubi ad maximas civitates scribitur, aliquid elatius conceditur. Ita vetus scriptor περὶ ἐρμηνας sub Demetrii Phalerii

nomine. Ἐπεὶ δὲ καὶ πόλει ποτε καὶ βασιλεῦσι γράφομεν, ἔστωσαν τοιαῦται αἱ ἐπιστολαὶ μικρὸν ἐξηρημένα πῶς. « Cum autem ad civitates scribimus et reges, sint tales epistolæ paulo quodammodo elatiores. » Cum igitur hæc epistola ad Romanos scripta sit, et ab homine Asiatico, non mirum si inscriptio et redundans et elata sit. Recolenda etiam hic sunt quæ de numero epithetorum ante diximus. Neque de his sententiam Halloixii moror, in quo viro iudicium non tantum a nostris, sed et a suis, et a Dallæo maxime, requiritur. Rejicit ille epitheta tanquam male congesta, quæ cum alibi admittit, rejiciendi satis gravem causam non habuit. Quod autem vulgatæ inscriptioni illam Metaphrastæ præterit Halloixius, in ea re certe non adeo exagilandus erat, si rem ipsam, non ejus rationes, consideremus. Inscriptio, quam unicam ille vidit, interpolatoris manu et mutata et aucta fuit, neque pro sincera haberi debuit. Illa autem, quam exhibet Metaphrastes, si pro genuina haberetur, a nemine refelli posset. Ideoque hic Halloixio assensus est Usseus; neque horum sententiam Dallæi argumenta ullo modo labefactant. Primo, inquit, « repugnat omnium librorum fides, et Græcorum et Latinorum, qui istam, quam recitavimus, inscriptionem exhibent. » At omnes hi Græci libri duo tantum sunt, Nydrucianus et Augustanus; uterque autem ab infelici interpolatoris manu. Nam codex Medicus hic nos destituit, cui hanc epistolam defuisse et docet et queritur doctissimus Vossius. Quid quod nec hi duo Græci codices, neque vulgatus interpres Latinus eam exhibet, quam recitavit Dallæus? Hic enim eam hoc loco edidit, quam Isaacus Vossius ex versione Usseiana confecit, et post notas in epistolam ad Romanos edi curavit; non quod in ullo codice ita legeretur, sed quod ita legendam esse ex veteri interprete ipse conjiceret. Hæc autem Usseiani interpretis cum Græcis codicibus non bene conveniunt. Nonnulla ille aliter in suo codice legit, ut pro ἡγιασμένη, ἡγαπημένη, pro ποιήσαντος, θελήσαντος, pro ἦτις, ἦτις καὶ, pro χωρίου, (ut videtur) χοροῦ, pro ἀξιοεπίτευκτος, ἀξιοεπίτακτος, pro ἀγάπης, ἐν ἀγάπῃ, pro αὐτοῦ, Πατρός, pro ἐν Θεῷ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν, ac denique, ut Dallæo placet, pro χριστιάνουμος, χριστόνομος; plura in eo non vidit, ut Θεοῦ, et rursus Θεοῦ, πιστιν καὶ, καὶ σωτήρος, πνευματοφόρος, Θεοῦ παντοκράτορος καὶ, πάσης, καὶ Πατρὸς καὶ. Alia igitur est inscriptio quam vidit Halloixius, alia quam ex Latino interprete confecit Vossius, recitavit Dallæus. Solus igitur interpres Usseianus relictus est, qui inscriptioni a Dallæo recitatæ fidem faciat; quod quidem per me licet. Nihil enim in ea invenio, quod S. Ignatio tribui non merito possit. Ut tamen quod verum esse video dicam: parem fidem interpres Usseianus in epistola ad Romanos, ei quam in aliis obtinet, mereri fortasse non videatur. Non enim eam ex simplici editione genuinarum epistolarum transtulit, sed ex illa, quæ Acta S. Ignati-

tii cum hac epistola continebat; unde titulus hic in ms. Caiensi præfixus apparet: *Martyrium Sancti Ignatii episcopi Antiochiæ, sive epistola XII.* Ipsa autem Acta interpolata sunt, et eo quidem loco ubi epistola hæc inseritur; ut a perspicacissimo Armachano observatum est. Atque hæc de eodibus Græcis et Latinis. Secundo, si hæc reputemus, nescio quomodo inscriptioni Metaphrastæ omnem locum denegabimus. Ipse professus est se epistolam hanc ad Romanos ἐπὶ λέξεως, ad verbum transcripsisse, et scriptis suis inseruisse. An hoc mendacium esse dicemus, præsertim cum contrarium verum esse nullo modo probare possumus? Demas Simeonem illum multa falsa scripsisse; at eadem ab aliis eum accepisse omnino credendum. Scimus multa quæ scripsit, ab historiæ fide aliena, ab aliis ante tradita, et vel ore omnium decantata, vel scriptis etiam mandata fuisse, ut iis nihil ille nisi methodum et ornatum contulerit. Habuit igitur ille epistolam ad Romanos in Actis Ignatii descriptam, Acta interpolavit, omnia quæ de martyre aut legerat aut audiverat, in luculentum ordinem redegit; epistolam, ut invenerat, totidem verbis transcripsit. Ita tandem res huc redit, ut merito querere possimus, an illa inscriptio quam in Actis Ignatii invenit interpres Usseianus; an illa quam in eisdem Actis reperit Simeon Metaphrastes. Judicent eruditi; mihi interim neutra nostro indigna videtur. Hæc igitur erit legitima inscriptio, si Metaphrastæ codicem sequamur, et ex comparatione cum reliquis, unam aut alteram manifestam interpolationem tollamus. Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἡλεημένη ἐν μεγαλειότητι Πατρὸς ὕψιστου καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησίᾳ ἡγαπημένη καὶ κεφωτισμένη ἐν θελήματι τοῦ θελήσαντος τὸ πάντα ἃ ἐστὶ κατ' ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἦτις καὶ προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων (ἐν καὶ ἀσπάσσομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἡνωμένην πάσῃ ἐντολῇ αὐτοῦ, πεπληρωμένην χάριτος Θεοῦ), ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ χαίρειν. « Ignatius, qui et Theophorus, misericordiam consecutæ in majestate Patris altissimi et Jesu Christi solius ejus Filii, Ecclesiæ dilectæ, et illuminatæ voluntate volentis omnia quæ sunt secundum dilectionem Jesu Christi Dei nostri, quæ et præsidet in loco regionis Romanorum (quam etiam saluto in nomine Jesu Christi, secundum carnem et spiritum unitam omni mandato ejus, plenam gratiæ Dei) in Christo Jesu Deo gaudere. » At « epistolæ ad Philadelphenses inscriptio, inquit, etiam quam hæc longior est; » quod cuius vel utramque simul inspicienti prima facie falsum deprehenditur, nisi interpolatoris inscriptio cum genuina conferatur. Aliqua ex ea libat, ut et ex altera ad Smyrnæos (nam illa ad Tarsenses et Heronem ad nos non pertinent), ut illi videtur, putida, ut mihi, præclara et apostolica; judicent eruditi. « In aliis inscriptionibus quædam, inquit, hiulca sunt; » una tantum ad Magnesios nominat; quæ cum satis bre-

vis et a pompa maxime aliena, et ab omnibus vitiis, quibus alias onerat, libera sit, tanquam hiulca condemnatur. Quod tamen mirum est interpolatorem non perspexisse. quem fictoris sui errata et præcipue elocutionis mala semper corrigentem introducit Dallæus. Neque mirum est, cum similibus enalage in constructione apud optimos scriptores sæpe observetur. Cum post vocem εὐλογημένη Ecclesia sequatur, quamvis alio casu, dubitare nemo potuit, quin ad eam referenda esset. Si dixisset ἡν ἀπαύρομαι Ἐκκλησίαν, idem dixisset quod fere omnes ante eum dixerant. Nunc cum intercesserat nomen Christi, ἐν ᾧ, pro ἡν ἐν αὐτῷ breviter dixit, quod idem est.

At « nemo ex omni Christianismi post apostolos memoria reperitur, qui hujusmodi inscriptiones quales istas sunt, suis epistolis præfixit. » Fortasse. Quid autem si nemo post apostolos id fecerit? Nonne satis est, quod Apostolus ipse id fecerit? Habuit S. Paulum S. Ignatius quem sequeretur; meliorem sequi non potuit. Quod in corpore epistolarum semper facit, cur non et in inscriptionibus faceret? Cur Ecclesias ἀποστολικῶ χαρακτήρι, ut ipse profitetur ad Trallesios, non salutaret? Unica tantum epistola præter apostolicas ad singularem aliquam Ecclesiam tum scripta reperitur, Clementem scilicet ad Corinthios. An coges Ignatium Clementem imitari, S. Paulum deserere? An Clementem potius quam S. Paulum itineris comitem habuisse putandus est, aut si neutrum habuerit in scriptis, nonne hunc potius quam illum intimum et in animi recessu habuit? Quid quod Clemens ipse non suo nomine scripsit ad Corinthios, sed Ecclesia Romana διὰ Κλήμεντος ad Ecclesiam Corinthiacam, eamque pessima schismatis peste afflatam? An exspectaret quisquam ut Ecclesia Romana, tot encomiis ab Apostolo nuper ornata, summorum apostolorum martyrio modo coronata, Corinthios acerrime objurgatura, inscriptionem Corinthiorum laudibus plenam adhiberet? Alia omnia Ignatio conveniebant. Florentissimas Ecclesias salutari ipse unicus; vinculis innexus, ad bestias damnatus, quotidianam Ecclesiarum ministratione sustentatus, iisque multis nominibus devinctus, quid minus scribere potuit quam quod exemplo S. Pauli scripsit? Polycarpi, Smyrnesium, Lugdunensium, Cypriani et Firmiliani inscriptiones frustra adducuntur, quos imitari Ignatius non potuit, utpote quorum epistolæ serius scriptas nunquam viderit. At illi, inquit, Ignatium imitari potuissent; potuerunt quidem, et si eadem occasio se obtulisset, sub iisdem circumstantiis forte idem fecissent. At S. Polycarpus, neque solus, ut Ignatius, neque ea conditione positus, neque adeo Philippensibus obstrictus, sed cum presbyteris et quasi Ecclesiæ suæ nomine, ad Philippenses fere eodem modo quo Clemens ad Corinthios scripsit, ideoque eum potius imitatus est. Smyrnesium etiam et Lugdunensium epistolæ ab Ecclesiis missæ sunt, et illa quidem ad Ecclesiam

Philomeliensium non adeo præclaram, sed et præterea ad omnes catholicos, hæc ad fratres in Asia et Phrygia ubique constitutos, quibus talia encomia non conveniebant, præsertim in epistolis quæ nihil aliud quam narrationes quasdam de suis rebus continebant. S. Cypriani et Firmiliani epistolæ ad personas singulares plerumque; aut de negotio aliquo peculiari, scriptæ sunt: et Ignatii ipsius inscriptio ad unicum Polycarpum satis brevis est atque concisa. Præterea posterioris ævi epistolæ similes Ignatianis inscriptiones habere nullo modo debuerunt. Smyrnæos ille laudat ut ἡλεημένους ἐν παντὶ χαρίσματι, et ἀνυστερήτους παντὸς χαρίσματος, quæ charismata tunc temporis plurima manifeste in ecclesiis apparebant, paulatim vero defecerunt. Certe multo verisimilius ut S. Ignatius vir apostolicus revera S. Paulum in inscriptionibus imitaretur, quam ut impostor, circa finem tertii, aut initium quarti sæculi, hominem contra communem totius Ecclesiæ consuetudinem ab apostolorum tempore scribentem fingeret.

Sub titulo hujus argumenti ab inscriptionibus petiti, de scriptis et dictis S. Ignatii dissertationem mire introducit; sed fictorem suum ostendere, opinor, voluit, non tantum S. Pauli, sed et Ignatii malum imitorem, sive simiam fuisse. Primo conjecturam promittit, quæ an vera sit, ne ipse, inquit, perspicere potuit. « Si aliqua Ignatius scripsit, ejus characterem ad vivum exprimere voluit. Sed hoc an verum sit, explorare ac perspicere non possumus. » Quasi vero dubitare nunc oporteat, an aliqua scripserit Ignatius, de qua re neminem unquam dubitasse ante hoc infelix sæculum novimus, de cujus scriptis complures omni sæculo locutos esse, ab ipso quo scripsit anno scimus. Sed aliqua fortasse alia voluit, cum non hæc admittat. At quis unquam feret fictorem, cui obstetricatus esse dicitur Eusebius, ea Ignatii scripta vidisse, quæ Eusebius ipse non vidit, quæ nemo ante, nemo post eum oculis usurpavit? Quorsum igitur hæc scribit? scilicet, ut ostendat aliqua Ignatii tenere nos, quæ turpem impostoris imitationem produunt; sed dicta ea vult a S. martyre, nunquam autem scripta. O præclarum commentum! Legimus apud Origenem dixisse Ignatium: Ὁ ἔρωσ ὁ ἐμὸς ἐσταύρωται. An unquam Ignatius alibi ea verba dixit, quam in epistola? Annon Origenes, quem epistolæ hasce vidisse pro certo evicimus, ex illa ad Romanos hæc transcripsisse putandus est, cum hanc sententiam alteri scriptæ adjungat? Apud eundem Origenem iterum legimus: « Eleganter in cujusdam martyris epistola scriptum reperi (Ignatium dico, episcopum Antiochiæ post Petrum secundum) qui in persecutione pugnavit ad bestias: » Principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ. Nonne hæc sententia scripta dicitur, et quidem in epistola, atque etiam martyris? Nonne martyr ille diserte Ignatius vocatur, etiam episcopus Antiochiæ, nonne idem qui pugnavit ad bestias? Nonne hæc præclara sententia, tot

Patribus decantata ex epistola Ignatii nostri ab Origene, et ab illo etiam qui S. Basilio ἀρχαῖος ἀνήρ appellatur, descripta est, diu antequam a Dallæo impostor natus esse fingitur?

Fateor equidem Hieronymum scripsisse, Ignatium verba quæ apud Irenæum exstant, tunc locutum fuisse, cum rugientes audiret leones; sed hoc ab illo dictum sine ulla auctoritate etiam ut fateantur adversarii necesse est. Omnia quæ de Ignatio habet in Catalogo, ex Eusebii *Historia* sumpsit; ex illa transcripsit Hieronymus sententiam hanc ab Irenæo laudatam; nihil tale Eusebius, nihil Irenæus, apud quem martyr κατακριθείς πρὸς θηρία, « cum jam damnatus esset ad bestias » ea verba locutus esse dicitur; de suo verba cætera addidit Hieronymus incaute, ut pleraque alia ex Eusebio in illo Catalogo minus recte transcribuntur. Ignatius enim non Romæ, sed Antiochiæ damnatus est ad bestias, et post illam condemnationem cum Smyrnæ ea verba scripserit, κατακριθείς πρὸς θηρία scripsit. Certissimum est Hieronymum epistolarum Ignatii meminisse, et illius præcipue epistolæ, quam ad Romanos scripsit, in qua nunc hæc ipsissima leguntur verba, et ante ejus ætatem legebantur. Nam quod de præsentī ἀλήθωμα *molar* arguitur, nullam vim obtinet. Sive enim dixit, sive scripsit, non cum jam laniaretur, id factum est, sed cum adhuc laniandus esset. Et omnibus in more positum est de re certe futura præsentī tempore uti. Nec hæc obiectio Hieronymum tangit, qui non molar, sed molar transtulit; unde Sophronius ita vertit: Καὶ εὐχομαι τοῖς ὀδοῦσι τῶν θηρίων ἀλεσθῆναι, « et opto ut dentibus bestiarum molar. » At illud: « Utinam fruar bestiis mihi paratis, inquit, ex Chrysostomo certi sumus Romæ Ignatium ad Romanos præsentēs dixisse; » cum Chrysostomus minime narret, eum aut ad Romanos præsentēs, aut Romæ ea verba protulisse. Affirmat Ignatium lubente animo bestias vidisse. Πόθεν τοῦτο δῆλον; « Unde hoc apparet? » inquit, ἀπὸ τῶν θημάτων ὧν ἀποθνήσκειν μέλλων ἐφθέγγετο. « Ab illis verbis, quæ cum moriturus esset, locutus est. » At erat ἀποθνήσκων μέλλων ab eo tempore, quo ad mortem condemnatus est: neque enim μέλλειν rem præsentem, aut statim futuram significat. Hoc rursus probat: Ἀκούσας γὰρ ὅτι οὗτος ἀπὸ τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων θναίμην εὐχα. « Cum enim audivisset hoc eum supplicii genus manere: Utinam ego istis bestiis fruar? inquebat. « Audiverat autem S. Ignatius diu antequam Romam perveniret, hoc sibi mortis genus paratum fuisse, ad quod Antiochiæ condemnatus fuerat. Et quidem ad sententiam ab imperatore latam respexisse Chrysostomum patet. Διὰ τοῦτο τῶν θηρίων, εὐεγεν, θναίμην, « Propterea, bestiis fruar, dicebat, » καὶ πολλῶ τούτων ἡμερώτερον τὰ στόματα ἐνόμιζεν εἶναι τῆς τοῦ τυράννου γλώττης. « Et multo his mansuetiora bestiarum ora putavit esse, quam linguam tyranni. » Præterea S. Chrysostomus satis clare ostendit hoc

A dictum se ex epistola Ignatii ad Romanos sumpsisse ex verbis sequentibus, τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐρώντες ὅπερ ἂν πάσχωσιν ὑπὸ τῶν ἐρωμένων μεθ' ἡδονῆς ζέχονται. « Qui enim sic amant, quidquid ab amantibus patiuntur, cum voluptate accipiunt. » Alludit enim manifeste ad præclara illa Ignatii verba et ab omnibus decantata, ὁ ἔρωσ ὁ ἐμὸς ἐσταύρωται: « Amor meus crucifixus est, » quæ in eadem epistola continentur. Levissima igitur conjectura est impostorem, quod hæc ab Ignatio dicta non scripta audivisset, ideo suis epistolis inseruisse, cum Origenes non tantum dicti meminerit, sed et epistolæ, Hieronymus epistolam diserte nominaverit Chrysostomus aperte innuerit.

Capite 34 ultimum argumentum et vi et ordine adducit, « Ignatium scilicet, decere non videtur, quod toties eadem repetit. » At quidni Ignatium deceret, quod alii in omni genere scriptores se decere putarunt? Πολλάκις τὸ αὐτὸ ἐρῶ, inquit Lucianus. S. Athanasius de incarnatione Verbi Dei: Μὴ τι θαυμάσης, εἰ πολλάκις τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγομεν: « Ne mireris, si sæpius eadem de eisdem dicimus. » Xenophon plures sententias habet in *Historia*, quas repetit in *Vita Agasilai*. Plurima apud Gregorium Nazianzenum in una oratione habentur, quæ in alia mox repetuntur. Sed hoc non decet Ignatium « ætatis jam provectæ; » quasi senes repetitionibus minus dediti sint, quam juvenes. Non decet hominem « apud apostolos educatum; » quasi non decet apostolicum, quod decuit Apostolum. Τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηθὲν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. « Eadem vobis scribere, me quidem non piget, vobis autem tutum est, » inquit S. Paulus Philipp. iii, 1.

Quid vero, an hoc est eadem repetere, idem vocabulum aliquoties usurpare? Dixit S. Paulus loco jam laudato: Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. Non tamen hoc est, quod ante dixit, τὰ αὐτὰ γράφειν. Sed θναίμην et ἀντίψυχον « ubique apud hunc occurrunt. » Apud hunc autem ubique? Scripsit unus idemque septem epistolas, ut arbitror; ut tu existimas, sex tantum impostor tuus. Lego harum quatuor, vox ἀντίψυχον in earum nulla occurrit: an igitur ubique? Lego iterum quatuor, nec occurrit vox θναίμην: neque illa igitur ubique. Cur veritati tam aperte contradicis? Objicit et hæc, se minorem esse aliis, indignum esse, non esse aliquid, non ut apostolum præcipere: quibus suos Smyrnæos, Magnesianos, Trallianos, Romanos, Ephesios, Tarsenses, Philadelphenses, Antiochenos et Philippenses obtundit. Proh miseros homines, ad quos Ignatius scripsit! Imo vero illi satis felices; nos potius Dallæus obtundit, qui sæpius hæc nobis inculcat, quam suis Ignatius; qui que optime novit eundem scriptorem qui Smyrnæos allocutus est, Tarsenses, Antiochenos et Philippenses non obtudisse, ne allocutum quidem per epistolam esse. Se minorem esse aliis semel tantum dixit, nempe ad Magesios;

illos igitur ea locutione minime obtudit, nedum reliquos: se non esse aliquem, semel tantum, scilicet ad Ephesios: non ut apostolum præcipere, bis tantum, et quidem ad diversos; sæpius se indignum vocavit, quæ vox ita posteris placuit, ut omnibus piis episcopis quasi adhæreret. Adeo rara non sunt quæ semel dicit, ut ex his quatuor quæ toties inculcari vult, duo semel tantum dixerit. Si hæc apostolicum virum feriant, quid de S. Paulo dicemus? Vocabulum illi placuit *κατενάρκησα*, quod qui ante eum usurpaverit, neminem scimus. Hoc autem, quod propositio suo optime convenire putaret, non semel usus est, et quidem ad eosdem, II Cor. xi, 8: *Ὁ κατενάρκησα οὐδενός*. Rursus cap. xii, 13: *Αὐτός ἐγώ οὐ κατενάρκησα ὁμῶν*, et versiculo proximo: *Ὁ κατενάρκησω ὁμῶν*. Si hæc scripsisset Ignatius, quas turbas excitasset Dallæus? Nactus est verbum rarum et insolitum, quod ad orationis pompam et *ἔγκον* faceret. «Hoc sibi salse et belle visus est dixisse.» Non igitur sibi temperare potuit, quin iisdem occineret, eosque conferta repetitione obtunderet, et ipsa torpedine potentius obstupesceret. Nec tamen veritus est Gregorius Nazianzenus idem vocabulum post S. Paulum etiam repetitum dare oratione 28: *Πάνυ γάρ, ὡς ὁρᾶς, πλείστων κατενάρκησαμεν, καίτοιγε προκαλουμένων· οὐ γὰρ ἀχαριστήσομεν· εἰ δὲ καὶ κατενάρκησαμεν, τῷ φιλεῖσθαι μᾶλλον, ἢ τῷ προσεῖσθαι*.

Enumerat phrases quasdam aut similitudines, quæ in duabus aut forte tribus epistolis inveniuntur, et hæc toties usurpare *βαττολογεῖν* esse putat. Eadem igitur loquendi formula, aut eadem metaphora in aliqua epistola uti, qua in alia usus fuerit, est *βαττολογία*. Severus nimis criticus est Dallæus. Quid sit *βαττολογία*, non omnes consentiunt; quamcumque acceptionem sequaris, Ignatium nostrum *βαττολογεῖν* nunquam efficies. Delectatus videtur S. Paulus metaphora *ἀπὸ τῶν ὅπλων* ducta in explicanda doctrina Christiana; scribens itaque ad Romanos *ὅπλα ἀδικίας* dixit, dein *ὅπλα δικαιοσύνης*, vox etiam *ὅπλα τοῦ φωτός*; rursus scribens ad Corinthios, iterum *ὅπλα δικαιοσύνης, καὶ ὅπλα στρατίας*, ad Ephesios, *ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ*, quam adeo particulatim persequitur, ut Sarravium pene obtulerit. Sic enim scripsit ad Salmasium de militia multa meditantem: «Divinæ militiæ semper studere oportet. Quod dum facio quando vacat ἐν τῇ τοῦ θεοῦ πανοπλίᾳ, quam explicat Apostolus epistola ad Ephesios, plurima occurrunt armaturæ genera, quibus fateor me non posse indui, cum ea non satis intelligam. Clypeum fidei, quia quid esset dixit, facile capio. Sed reliqua, nempe *σῆτε περιζωσάμενοι τὴν ὄσφιν ὁμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἔτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης*. Item *θώραξ δικαιοσύνης*, et *περικεφαλαία τοῦ σωτηρίου*, et *μάχιρα πνεύματος* quam *σχέσιν* habeant cum virtutibus Christiani militis, paratus sum discere, si tibi libeat me docere.» At idem ad eos-

A dem Magnésianos, «quasi non satis intellexissent, bis dixit.» Neque mirum: cum ipse Cicero, epistola ad Marium, cum semel belle dixisset: «Veni domum, si esset aliqua forma reipublicæ tanquam in patria ut essem: si nulla, tanquam in exilio;» non sibi temperaverit quin paulo post diceret: «Nunc autem si hæc civitas est, civem esse ne; si non, exsulem esse.» Nunquam repetitiones frequentiores sunt quam in epistolis, si non iisdem, certe in diversis. Et quidem ipsi Ciceroni oratorum maximo olim objiciebant eadem omnia obrectatores, quæ nunc Ignatio nostro objicit Dallæus. Ita nimirum Quintilianus, Ciceronem suorum temporum homines incessere audebant ut tumidiorem, et Asiaticum, et redundantem, et in repetitionibus nimium.

B Inter omnes eas sententias quas enumerat bis vel ter in epistolis usurpatis unam observat absurdam et absonam, ab interpolatore indicatam, qui eam ferre non potuit, ideoque quoties in eam incidit, vel expunxit, vel mutavit. An omnia absurda et absona sunt, quæ mutavit interpolator? Infelicissimi igitur mortalium S. Athanasius, S. Theodoretus aliique veteres, qui tot loca ex Ignatio ad sua scripta exornanda et Ecclesiæ dogmata confirmanda produxerunt, quorum pleraque, ut absurda scilicet et absona mutavit, obscuravit, aut obliteravit interpolator, prudentior multo atque sagacior. Ille omnia pro libitu miscuit, ut ante ostendimus, maxima minima licenter immutavit: illius quisquiliæ et errata tanquam oracula Dallæus exosculatur. Ignatius non ea dixit, quæ nemo locutus est, cum episcopo aut, diaconis ἐντολήν, presbyterio νόμον Χριστοῦ adhibuit: sed S. Paulum imitatus est, qui eodem modo *διαταγὴν* usurpavit, Rom. xiii, 2: *Ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν*. Nam si ille qui magistratui ἀντιτάσσεται, Dei διαταγῇ ἀντιτάσσεται, tum ille etiam qui episcopo ὑποτάσσεται, Dei ἐντολῇ ὑποτάσσεται, secundum sententiam S. Ignatii, hoc est, episcopo subijcitur qui mandato Dei constitutus est.

Denique observat nostrum plurimis de unitate cœnservanda, de obedientia evangelicis præstanda, de hæreticis et schismaticis fugiendis disserere, eademque in omnibus fere epistolis inculcare. Quod quidem verum est. Nam ut recte S. Athanasius lib. *De Incarnatione Verbi*: *Καὶ γὰρ βέλτιον ταυτολογίας μέμψιν ὑποστῆναι, ἢ παραλείψαι τι τῶν ὀφειλόντων γραφῆναι*. «Melius enim est tautologiæ crimen sustinere, quam aliquid eorum prætermittere quæ scribi debuerant.» Pullulantibus autem hæresibus, et post omnium apostolorum mortem libere et aperte erumpentibus, schismate etiam late per Ecclesias grassante, quid sanctissimus martyr opportunius Ecclesias moneret, quam ut ab hac peste potissimum caverent? Quod autem aptius remedium ad vitandas hæreses et extirpanda schismata adhibere poterit, quam ut pastoribus, quos ipse novit in recta fide stare, unanimitèr adhærerent? Egre certe nihil aliud inde colligendum existimo, quam

ista in Ecclesia maxime esse fugienda, hoc ad eum finem esse summe necessarium; quod omnes ab initio Christianæ religionis professi sunt. Vel si conjectaris et quidem justissimis indulgere liceat, ex hac frequenti admonitione de obedientia episcopis, presbyteris et diaconis simul præstanda, ego optimo jure colligendum reor, non hæc scripta fuisse sub initio quarti sæculi, aut tertii fine, sed potius sub initio secundi. Nemo enim tam seris Ecclesiæ temporibus tot elogiis ornasset diaconorum officium, quod tunc temporis ubique, excepta una ecclesia urbis Romanæ, adeo evituerat; nemo presbyterium tot laudibus cumulasset, tanta auctori-

tate armasset, cujus potestas ea tempestate, etiam Alexandriæ, ubi maxime floruerat, tantopere imminuta est. Vidit hoc Salmasius, et ob eam rationem scriptum hoc, cujuscunque sit, secundo sæculo asserendum judicavit. Et si quid ego in hac re intelligo, quicumque presbyterali dignitati auctoritatique maxime student, non habent suæ existimationis firmitus aut solidius fundamentum quam epistolæ S. Ignatii nostri: neque enim in ullo vere antiquo scriptore extra has epistolæ tot ac tanta presbyteratus præconia inveniunt, neque illius ordinis honorem sine episcopatus prærogativa ullibi constitutum reperient.

Pearsonianarum Ignatii Vindiciarum finis.

DISSERTATIO DE EPISTOLIS SANCTI IGNATII

VERIS, INTERPOLATIS ET SUPPOSITITIS.

Denis Nicolas
Auctore D. LE NOUBRY, presbytero et monacho ordinis S. Benedicti e congregatione S. Mauri.

(Apparatus ad Bibliothecam Patrum, I, 78, Parisiis, 1703, in fol.)

PARS PRIMA

De veris sancti Ignatii epistolis.

CAPUT PRIMUM.

STATUS QUESTIONIS ET GENUINARUM IGNATII EPISTOLARUM ANALYSIS PROPONITUR.

§ I. Status questionis proponitur.

Quatuor sunt epistolarum Ignatii classes, quarum prima earum est, quas Isaacus Vossius ex manuscripto Græco Bibliothecæ Florentinæ codice Græce edidit; quarumque antiquam versionem Latinam Usserius archiepiscopus Armachanus ex duobus codicibus manu exaratis, altero Bibliothecæ Richardi Montacutii, altero Cantabrigiensis antea divulgaverat.

Secunda classis easdem complectitur, sed interpolatas, ac cum suis additionibus Græce et Latine editas.

Tertia classis quinque alias continet, Græce item et Latine publicatas, quæ in Usseriana Vossianaque editione, aliis supra memoratis, subjunguntur.

Quarta denique in classe collocantur tria Ignatii epistolia, duo ad Joannem evangelistam, et tertium ad sacram virginem Mariam, Christi matrem, cui ejusdem Mariæ ad Ignatium responsio subnectitur.

B Omnium autem harumce epistolarum examen ab iis ordimur, quæ primæ sunt classis, et de quibus præcipua nunc ac pene omnis inter eruditos est controversia. Septem porro sunt ejuscemodi epistolæ, quarum ut major habeatur notitia, ac de iis certius ab omnibus judicium ferri possit, brevem earum, sed claram accuratamque pro virili analysim præmittemus.

§ II. Analysis septem epistolarum Ignatii.

Cum Ignatius Antiochiæ damnatus esset ad bestias, Romamque, ut iis objiceretur, victus duceretur, et Smyrnam appulisset; inde quatuor priores, de quibus jam agitur, dedit epistolæ. Harum prima Ecclesiæ Ephesinæ, quæ ad eum ex difficilimi itineris defatigatione recreandum reficiendumque, antea Onesimum episcopum suum una cum Byrro, Euplo et Frontone miserat, destinata est. Hanc autem Ecclesiam, ob eximiam in se charitatem primum laudat, gratiasque maximas ei rependit. Tum Christianos omnes, quorum se discipulum esse etsi lubens fateatur, summo tamen suo erga eos amore et studio victus, monet ut in eadem

semper cum Onesimo et necessitudine et obediētia perseverent; quantaque inde singulis quibusque bona atque utilitates oriantur, eisdem aperit. In hoc autem quod quosdam hæreticos, qui Christi mortem et resurrectionem fictam et simulatam esse dicebant, noluerint audire, sed continuas ad Deum pro illorum conversione preces fuderint, fidem illorum prædicat. Sub hæc nonnulla eis tradit vitæ morumque præcepta, ibique de se tanto sentit humilior, quanto virtutes illorum altius extollit. In primis vero eos hortatur fidem integram servent, ac semper credant Christum vere quidem ex Maria virgine natum, sed matris virginitatem et mortem Filii, cujus divinitas eo sidere, quod supra astra omnia resplenduit, manifestata est, diabolo prorsus fuisse incognitas. Pollicetur deinde se aliam ad eos, si per Deum liceat, daturum epistolam; ac tandem postquam eorum orationibus Antiochenam commendavit Ecclesiam, primæ huic epistolæ finem imponit.

Secunda scripta est Ecclesiæ Magnesianæ, quæ Damam episcopum suum, et Bassum, atque Apollonium presbyteros, ac Solonem diaconum ad eum direxerat. Hi postquam Ignatium de felici ejusdem Ecclesiæ statu certiore fecissent, ad eam confessionem hancille exaravit epistolam, in qua de se summa cum demissione locutus, Magnesianorum charitatem, concordiam cæterasque virtutes Christianas summe commendat. Eam quoque ob causam, breviorē se fecisse epistolam testatur; quod hominibus, tot tantisque virtutibus et sanctimonia præditis, prolixiorē scribere opus non erat. Illis itaque daturat, ut presbyterorum instar, in debita suo, licet juniori, episcopo obedientia, reverentia adversus presbyteros et diaconos exhibenda, mutuaque inter se pace et concordia servanda semper perseverent, adhortatur. Docet deinde omnes Moysis lege solutos, sola Christi Servatoris lege teneri; quem vere mortuum, et a mortuis suscitatum esse demonstrat. Quod quidem non ideo argumentis probandum se suscepisse dicit, quod eorum aliqui illud non crederent; sed ut eos omnes adversus quorundam errores, qui id impie negabant, præmoneret ac tueretur. Ea propter illos ut in Domini et apostolorum doctrina firmissime stabiliantur, episcopoque suo morem semper gerant, obsecrat obtestaturque. Denique sui ipsius, et Ecclesiæ suæ Antiochenæ brevi commendatione claudit epistolam.

Tertia ad Ecclesiam Trallensem ab eo data est, postquam per Polybium ejusdem Ecclesiæ episcopum, ad se ab ea missum, certo accepisset Trallenses Christianos inculpatam mentem habere, et insuperabilem in patientia, eosque vere esse Dei imitatores. Ille enim his nuntiis gaudio perfusus, hanc scripsit epistolam, qua eis de tot eximiis virtutibus plurimum gratulatus, eosdem ut episcopum obedientia, presbyteros veneratione, observantia diaconos prosequantur, amice monet. Subdit se

A quamvis nihil molestius unquam tulerit, quam nimias quorundam laudes; negare tamen non posse cognitionem scientiamque non vulgarem divinitatis, angelorum rerumque coelestium, quam cum ipsis, nisi adhuc essent infirmiores, ultro communicaret, sibi divinitus fuisse concessam. Verumtamen præter has cognitiones, quantumvis sublimes, sibi alias multo majores deesse, nec se primis discipulis proximum numerari, ultro fatetur. Post hæc Trallenses commonefacit, ab iis qui Christum fictum hominem, simulate mortuum et exsuscitatum audacter asserbant, in primis caveat; nec laqueos eorum facilius quam sua in episcopum, sacrosque ministros obedientia posse declinari. Deinde illos, et suo, et Smyrnenis, ac Ephesinæ aliarumque B Ecclesiarum nomine salutatur, atque ad mutuam inter se pacem, et in episcopum presbyterosque suos observantiam rursus excitat. Poscit denique ut fuis ad Deum precibus, eam, qua martyrium suum consummare possit, gratiam exorent.

Quarta ultimaque epistola, Smyrnæ data, ad Christianos Romæ degentes directa est, illaque Ignatius eos de martyrio suo, in eorum urbe perficiendo, certiores facit. Illos vero omnibus quas ardentissimum ac pene incredibile subeundi martyrii studium suggerere poterat, rationibus pulsatur; ne mortem suam, quod unum timebat, prohibere tentarent. Subjungit se crudelissimis satellitum, a quibus ducebatur, vexationibus ad assequendam martyrii palmam præparari, atque idcirco Romanis se quidem non præcipere, sed eos obtestari, ut a Deo impetrent corpus suum, tanquam frumentum Christi, dentibus bestiarum ita moli, ut nihil omnino sit reliquum; tandemque optare se ab iisdem bestiis quamprimum devorari; atque si vel minimum morerentur, illas, ut Christo, quo nihil sibi charius erat, citius frueretur, derepente aggressurum. Ob ocules deinde eis ponit quanto conatu princeps sæculi martyrio suo obsistere niteretur. Hinc illis, ne cum dirissimo mortalium hoste conspirent, sed sibi, ut ocuis mortem optatam obiret, opem potius ferant, auctor est et suator. Suam postea Ecclesiam, in qua ne ultimo quidem qui ascriberetur loco, dignus erat, plurimum illis commendat; eisque, et C suis, et omnium, quæ vel eum exceperant, vel ad eum invisendum aliquos miserant, Ecclesiarum verbis plurimam salutem mittit. Denique charissimum suum Crocum ad se pervenisse nuntiat, atque ut iis qui ex Syria Romam venerant, eundem Croci adventum, seque eos brevi conventurum significarent, etiam atque etiam precatur.

Ignatius his quatuor litteris Smyrnæ obsignatis, inde solvens, appulit Troadem, ubi tres alias, quarum prima ad Philadelphenses scripta est, exaravit. Hanc inchoat a laudibus sancti eorundem episcopi, cujus divinam ad episcopatum vocationem modestiam, aliasque virtutes sibi admirationem movisse testatus, illos ad ei, sicut oves pastori, ut mortiferas doctrinæ erroneæ herbas devitent, obse-

quendum, sedulo hortatur. Tum continuo subjungit nosse se eos in hac semper fuisse obedientia; sed ne ab illis, qui legem Moysis non autem Christi servandam esse docebant, corrumpantur, perseverantiam efflagitat. Memorat autem se cum ad eos divertisset, cognovissetque apud ipsos esse quosdam, qui eatenus Evangelio, quatenus priscis eorum auctoribus consentaneum esset, credendum esse contenderent, tunc eandem illis suasisse obedientiam. Jam vero se nunquam his hominibus, sed cruci, morti, resurrectioni Christi, atque Evangelio a prophetis prænuntiato, tanquam omnino incorruptæ veritati fidem habiturum profitetur. Illos deinde monet, ut ad Ecclesiam Antiochenam diaconum quemdam, vel sicut vicinæ ecclesiæ, episcopum, ac presbyteros, qui de reddita ei pace gratulentur, dirigant. Sub hæc ob Philonem diaconum, Reum et Agathopodem benignissime ab eis exceptos gratias agit. Denique eos Troadensium verbis salutatur, optatque ut Burrhus et Ephesini atque Smyrnæi a Christo, in quo spem omnem collocaverant, dignis honoribus afficiantur.

Sexta epistola ab Ignatio ad Smyrnensem Ecclesiam per Burrhum, quem itineris sui comitem habuerat, missa est. Præcipuo, quod in ea tractatur, argumento Ignatius Christianos adversus quosdam hæreticos, qui Christum fictam tantum hominis carnem, qua mortem et resurrectionem simulaverat, assumpsisse dicebant, munit ac tuetur. Quapropter veritatem carnis, passionis, mortis et resurrectionis Christi invictis argumentis demonstrat, præcipitque Smyrnæis, ut hæreticorum fugiant colloquia, ac suis precibus eorum conversionem a Deo exposcant. Eos deinde ut episcopo, presbyteris et diaconibus obsequantur, in primis autem episcopo summa in omnibus obedientia et veneratione auscultent, sollicitè admonet. Dehinc maximas eis idcirco rependit gratias, quod se sociosque suos incredibili benevolentia exceperint, atque inde eos dignam a Deo mercedem accepturos esse pollicetur. Postea pacem Ecclesiæ Antiochenæ redditam nuntiat, oraturque ut aliquem, qui hac de re illi gratuletur, ac Deo laudes gratiasque simul cum ea referat, quamprimum mittere festinet. Denique omnibus cum Troadensium, tum suo nomine salutatis, epistolæ coronidem imponit.

Septimam Ignatius, Troade Neapolim contendens, atque in navim jamjam conscensurus, ad Polycarpum, charissimum discipulum suum, ac Smyrnensem episcopum, destinavit epistolam. Ibi miram ejus in fide constantiam commendat, gaudiumque suum quod Smyrnæ ipso fruitus sit, testificatur. Posthæc quo et ipse in virtute proficeret, et commissam sibi Ecclesiam Christiane regeret, variis illum præceptis imbuat. Subinde vero eum orat obtestaturque ut ad Ecclesiam Antiochenam de reddita pace ei gratulaturus litteras, ab aliquo deferendas, scribat; atque ut alias quoque Eccle-

asias ad illam eadem de causa scribendum hortetur, per quam amanter obsecrat. Denique Christianis omnibus generatim, quibusdam vero nominatim salutatis, obsignat epistolam.

CAPUT II.

VARIÆ SCRIPTORUM DE HIS EPISTOLIS SENTENTIA; QUÆDAM OBSERVANDA PRÆMITTUNTUR, ET QUÆ METHODO VERA SENTENTIA PROPUGNABITUR.

§ I. Variæ scriptorum de iis epistolis sententiæ.

De his septem epistolis tres sunt diversæ scriptorum hujus ætatis opiniones. Prima est Blondelli, Dallæi aliorumque plurium Presbyterianæ Calvinianæque sectæ hominum, qui illas tanquam omnino adulterinas, fictas atque Ignatio suppositas repudiant. De ea vero ætate qua eas in lucem prodidiisse censent, quot eorum capita, tot sensus. Albertinus enim eas circa medium sæculum secundum, Salmasius sub imperio Antonini, vel Marci Aurelii, Blondellus post mortem Clementis Alexandrini, Dallæus, exeunte sæculo tertio, scriptas esse pronuntiant: imo vero Bochartus epistolam ad Romanos non ante Constantini Magni imperium exaratam esse arbitrat.

Secunda opinio est Usserii Armachani archiepiscopi, qui sex priores epistolas Ignatio asserit, septimam vero, quæ ad Polycarpum data est, rejicit fictitiamque esse affirmat.

Tertia aliorum omnium sententia has septem epistolas verum ac genuinum Ignatii opus esse contendit; eaque non ab orthodoxis tantum, sed ab eruditissimis Calvini ac protestantium sectatoribus, Vossio scilicet, Hamondo, Riveto, Sculteto, Pearsono, Bullo, Moynio aliisque propugnatur. Hæc sententiæ lubentes subscribimus, illamque verissimam esse invictis, ut putamus, rationum momentis demonstrare conabimur.

§ II. Quædam observanda præmittuntur.

Verum antequam ad hanc opinionem probandam aggrediamur, nonnulla quæ ad quæstionem nostræ explanationem non parum conducunt, juvat observare. Primo constat inter omnes cujuslibet opinionis auctores quasdam ab Ignatio nostro scriptas fuisse epistolas: « Quis enim, inquit Dallæus²⁵, tam fatuus est, ut eum scripsisse aliquas neget? » Constat etiam inter eosdem illas, quæ ab Athanasio, Eusebio aliisque infra citandis scriptoribus Ignatii nomine laudantur, non alias esse ab iis, quas Usserius et Vossius sinceras et absque interpolationibus ediderunt, quasque primam epistolarum Ignatii classem constituere diximus. Contentundum vero primæ sententiæ patroni has a nebulone aliquo exaratas, et veris Ignatii epistolis fuisse suppositas.

Observandum quoque est easdem Ignatii epistolas non a catholicis, sed ab Usserio et Vossio, viris inter protestantes celeberrimis ex optimæ notæ

²⁵ Lib. De script. Ignat., p. 450.

manuscriptis cum Latinis tum Græcis codicibus, A primum publici factas fuisse juris ea sane fide, qua majorem nullus desiderat.

Animadvertendum denique eos etiam, 'qui ad propugnandam harumce epistolarum veritatem prolixiores dissertationes edidere, catholicos non fuisse, sed protestantis Calvinianæque sectæ homines. Enimvero Vedelius Calvinista ac Genevensis minister, Usserius et Vossius in harum epistolarum editionibus suam quisque earumdem apologiam adjunxit. Cumque Salmasius et præcipue Blondellus Usserium ac Vossium impugnare tentassent, illos uterque, et Usserius quidem in sua *Appendice Ignatiana*, Vossius vero in suis litteris strenue confutaverunt. Hos excepit Henricus Hamondus presbyter Anglicanus, qui prolixam adversus Blondellum adornavit disputationem, qua non solum omnibus Blondelli argumentis respondit, sed novis firmisque rationum momentis hæc epistolas Ignatio asseruit. Contra hunc Dallæus Charentonensis minister pugnat dissertatione longe prolixiori; sed fide, quidquid ipse dixerit, non omnino integra. Omnes enim epistolas Ignatio ascriptas, sive eas quas Hamondus atque alii Ignatio tribuunt, sive eas quas ipsi abjudicant, ille confuse, generatim et in globo aggreditur; atque ut hac confusione et ingenti argumentorum cohorte fucum faceret, contra illas omnes litteras, quinque supra sexaginta, quæ accurate numerat, promittit rationum firmamenta. Verum Pearsonius presbyter Anglicanus doctis suis earumdem epistolarum Vindiciis omnes ejus conatus cassos et irritos reddidit. Tanta enim claritate et sinceritate illarum veritatem astruxit, quanta confusione Dallæus omnia turbare tentaverat. Conatus est quidem alius Calvinistarum minister anonymus desperatæ Dallæi causæ nova disputatione optulari; sed quam male votis ejus res cesserit, a nobis jam demonstrandum est.

§ III. *Qua methodo vera sententia propugnabitur.*

Quapropter septem Ignatii epistolas, quæ primam, uti dictum est, classem componunt, ea methodo ab Ignatio profectas esse ostendemus, ut omnia argumenta, quibus alii prius eas ipsi vindicarunt rursus ad incudem revocata, aliis novis, et a nobis excogitatis rationum momentis confirmantur. Tum objectiones adversariorum, expensis aliorum responsionibus, vel nostris pro virili parte subjunctis destruere conabimur; ac tandem ad ea omnia quæ in Pearsonium ab anonymo deprompta nullus hactenus attigit, clare et dilucide, atque uti speramus, funditus evertenda propius accedemus.

CAPUT III.

PROPONITUR PRIMUM ARGUMENTUM, EX IIS QUÆ ADVERSARIUM FINGUNT DEPROMPTUM.

Primum quidem momentum etsi inde erui potest, quod adversariorum in commentitia harum epistolarum ætate assignanda, tam variæ sint opiniones, ut nullus omnino inter eos de re non ita dillicili consensus esse queat; illud tamen potissimum

urgemus, quod ii omnes concedunt, nec ullus ex eis negare unquam potuit, nimirum has epistolas, postquam genuinæ uti fingunt, Ignatii litteræ periissent, intra annum 106, quo ille martyr occubuit, et annum aut 326, aut ad summum 350, quo suam Eusebius Historiam divulgavit, publicam prodidisse in lucem. Id enimvero falsum gratisque fictum esse inde evincitur, quod iis quoque fatentibus, Ignatius quasdam scripsit epistolas, quibus teste Dallæo: «Post divini fœderis libros nihil esse debuit in tota Ecclesia nobilior ac celebrior, nisi forte Clementis epistolam exceperis.»

Hinc quippe illud conficitur, quod certe nec Dallæus, neo ullus sanæ mentis negaverit, has sinceras scriptoris nostri epistolas ab iis saltem Ecclesiis, ad quas destinatæ erant, ea quæ tanto martyri debebatur, veneratione acceptas, cum aliis etiam communicatas ecclesiis, in earum scriniis asservatas, ac in Christianorum cœtibus, non secus ac Clementis epistolam, aliaque tanti pretii monumenta, publice lectas. At quis in animum sibi inducat pluribus annis ante Eusebianæ Historiæ editionem omnia omnino harumce epistolarum tam pretiosa exemplaria ita periisse, ut ne unius quidem vestigium neque in Ecclesia Antiochena, neque Smyrnensi, neque Romana, nec ulla alia deprehendi potuerit? Nunquid omnes et Ecclesiæ, et Christiani etiam Antiocheni tantis animis, tantaque arte in illarum perniciem extinctionemque conspirarunt, ut cum eæ, quas supposititias esse dicunt, altero post Ignatii mortem sæculo lumen aspexere, tum nullus licet diligentissimus veterum scriptorum indagator, licet Ignatii temporibus et Antiochenæ Ecclesiæ proximus, de iis, quas veras genuinasque fuisse contendunt, nihil omnino unquam suspicatus sit? Si enim tunc aliquod harum tanti martyris epistolarum exemplar superstes alicubi exsisterit; si aliquis Eusebio antiquior, vel Ignatio suppar, aut coævus, de iisdem epistolis aliquid audivit, illico, vel unius illarum exemplaris sola exhibitione, vel alicujus veteris scriptoris contradictione, eæ fictitiæ litteræ ab illo et omnibus aliis explosæ fuissent.

Nec illud prætermittendum est, quod adversarii in hisce, quas Ignatio suppositas dicunt, epistolis doctrinam ejusdem Ignatii Ecclesiarumque illius temporis decretis oppositam sese animadvertisse arbitrantur; atque earumdem auctorem ingeniosum, industrium, callidum, versutum; vel prout eorum interest, tardum, plumbeum, supinum, indoctum passim prædicant. Cur ergo hæc omnia doctissimos tertii quartique sæculi scriptores, atque Eusebium ipsum, qui tantam in evolvendis et erudiendis veterum Patrum monumentis operam posuerat, plane penitusque fugerunt? Nullus profecto, uti opinamur, erit sincerus æquitatis et veritatis amator, qui non intelligat quantum hæc opiniones parum vero videantur similes, quantumque sibi invicem contrariæ sint et adversæ.

CAPUT IV.

ARGUMENTUM SECUNDUM EX POLYCARPI TESTIMONIO PETITUM AB EXCEPTIONIBUS ADVERSARIORUM VINDICATUR.

§ I. *Testimonium Polycarpi proponitur, et prima Dallæi exceptio refellitur.*

Sed jam ad alia argumenta, quibus opinio tam parum sibi constans impugnatur, properandum est. Ea autem duplicis sunt generis: alia quippe externa dici possunt, quæ ex aliis inculpatæ et certissimæ fidei petuntur scriptoribus; alia vero interna, quibus auctoris opera ejus ingenio et tempori, ac cæteris, quæ desiderari possunt adjunctis, apte convenire demonstrantur. At invictis utriusque generis momentis, septem primæ classis epistolas Ignatio asseri posse plane contendimus.

Atque ut a primo argumentorum genere exordium sumamus, numerosum cujuslibet ævi scriptorum, qui has epistolas nostro martyri vindicant, agmen ducet Polycarpus, Smyrnæ episcopus, Ignatio non solum coævus, sed amicitia et consuetudine conjunctissimus. Is enim qui in litteris viri sibi amicissimi dignoscendis vel indicandis, nec falli nec fallere poterat, de iis ad Philippenses sic scribit: « Scripsistis ad me et vos et Ignatius..... epistolas omnes Ignatii, quas ad me scripsit, et quas-cunquæ demum apud nos reperire potuimus, quemadmodum nobis mandastis, ad vos misimus. » Quid tanti viri auctoritate efficacius? quid ejus testimonio clarius et evidentius?

Duo tamen quæ nequaquam condemnanda esse affirmat, ei opponit Dallæus⁶⁶. Primum est Nicephori Constantinopolitani judicium, quo hæc Polycarpi epistola ad deterrimi generis, ut Dallæus ac defensor ejus loquuntur, apocrypha, scilicet itineraria Petri et Thomæ procul amandatur. Unde Dallæus⁶⁷: « Nicephori, inquit, et patriarchæ primarii, et scriptoris annis circiter octingentis nobis nostrisque vetustioris, de his libris judicium, Hamondi tametsi viri eruditissimi, et aliorum ævi nostri sententiæ præferre nulla invidia est. » Sed si nulla sit invidia Nicephori judicium Hamondi aliorumque recentiorum sententiæ præferre, nulla quoque erit invidia judicium Irenæi, Eusebii, aliorumque Patrum tot sæculis Nicephoro vetustiorum, qui Polycarpo hanc epistolam assignant, Nicephori præferre sententiæ: imo tanto potiori jure præferendum est, quanto et eruditione præstantiores, atque ætati Polycarpi viciniore fuerunt. Deinde verba a Dallæo objecta patriarchæ Nicephori non sunt, sed scriptoris cujusdam obscuri et anonymi, qui fragmentum quod *Stichometriam* vocat, ad illius Chronographiæ calcem subjunxit, ut infra a nobis clarissime demonstrabitur. Et certe quis sibi persuadeat Polycarpi epistolam, cujus utilitatem Dallæus agnoscere cogitur, a Nicephoro quem idem Dallæus laudibus exornat, inter apocrypha deterrimi generis fuisse ablegatam?

⁶⁶ *De script. Ignat.*, cap. 22, p. 426. ⁶⁷ *Ibid.*, p. 427. ⁶⁸ cap. 32, p. 42.

A § II. *Secunda et tertia Dallæi exceptio exploditur.*

Quocirca Dallæus id quod primum opposuerat, non satis firmum esse veritus, ad alterum quod majoris putat esse momenti, progreditur. Ait itaque⁶⁸ hæc epistolæ Polycarpi verba: « Scripsistis ad me, » etc., quæ ad finem usque sequuntur; « omnino videri temere, et præter auctoris mentem aliena manu assuta. » Quod quidem rursus duplici ratione probare nititur. Primo, quoniam illa « absurde, et præter manifestam orationis seriem inserta, atque infulta sunt. » Superioribus siquidem verbis: « Ut sitis perfecti, » etc., epistola claudatur, vel, ut ipse loquitur: « In hanc decentissimam, ut omnes vident, clausulam desinebat epistola. »

Secundo, quia hæc ultima verba Ignatium adhuc in vivis degentem memorant, quem illa superiora: « Hi omnes non in vacuum cucurrerunt, » etc., declarant mortuum. Unde idem Dallæus: « Ex his, inquit, sole meridiano clarius est diversos esse homines, qui eadem de re tam dissentanea, tamque inter se contraria, et repugnantia loquuntur; » proindeque, « particulam illam falso ac vafre epistolæ esse assutam ab aliquo impostore. » Confestim vero subdit: « His exceptis, nihil in epistola illa videtur occurrere, quod vel quemquam offendere, vel Polycarpo indignum censi debeat. »

Sed hic paulisper immoremur attendamusque num Dallæus, ubi in contradictione et repugnantia, quam nullus ante illum deprehenderat, retegenda sibi adeo lynceus videtur, ibidem secum ipse non pugnet. Enimvero si in tota epistola nihil præter illam particulam occurrat: « Quod vel quemquam offendere, vel Polycarpo indignum censi debeat, » cur quæso, Dallæus non solum Hamondo et aliis ævi nostri doctissimis hominibus, sed etiam antiquissimis Patribus Eusebio et cæteris præfert Nicephorum, qui epistolam totam rejicit inter ea quæ sunt « ex apocryphorum deterrimo genere; » vel, ut ipse alibi dicit, « inter libros fabulis et figmentis plenos; » ex quibus, « si quis ad fidem de re aliqua primis illis temporibus gesta faciendam afferret, nihil efficeret? » Nunquid si aliquis ea omnia, quæ in hac epistola illud quod Dallæus vocat additamentum, præcedunt, quæque ipse Polycarpo digna censeat, ad fidem faciendam afferret, nihil efficeret? Nunquid ob particulam in fine epistolæ additam, ea quæ Polycarpo digna sunt, ad apocrypha deterrimi generis, et libros fabulis et figmentis plenos debent protinus amandari?

Quid autem quod addit Dallæus in hac epistola « tam dissentanea, tamque inter se contraria et repugnantia » occurrere; ut « sole meridiano clarius » sit ea a diversis hominibus scripta fuisse? Cur ergo Eusebius, homo oculatissimus et perspicacissimus, cur alii ante et post Nicephorum scriptores illud non viderunt, quod « sole meridiano

clarius erat? » Nunquid omnes sole meridiano luceate cæcutiebant?

Sed esto, Eusebius aliique omnes solis meridiani splendore perstricti, id quod sole meridiano clarius erat, non viderint. Cur saltem hanc decentissimam clausulam, in quam desinebat epistola quam, teste Dallæo, omnes vident, illi non viderunt? Nunquid Dallæus Eusebium aliosque viros oculatissimos, qui hanc epistolam aliosque viros oculatissimos, qui hanc epistolam aliosque viros oculatissimos, adeo cæcos omnique lumine orbatos fuisse dicet; ut unum quod sole meridiano clarius erat; alterum quod omnes vident, ipsi videre non potuerint?

Jam vero ad rem ipsam veniamus. Contendit Dallæus verbis, quæ particulam ultimam præcedunt; quia « decentissimam clausulam » habent, epistolam Polycarpi claudi. Nunquid ergo quoties in epistolis occurrit decentissima clausula, toties ibi finiuntur epistolæ? Id sane vel ipsæ solæ Pauli epistolæ falsissimum esse evincunt. Nam in capite decimo quinto ejus Epistolæ ad Romanos hæc decentissima clausula legitur: *Deus pacis sit cum omnibus vobis. Amen;* in capite vero tertio Epistolæ ad Ephesios ista: *Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen;* et tamen neutra ibi desinit: sed in priori unum caput, in posteriori tria integra capita subsequuntur. Longum esset et inutile innumera epistolarum proferre exempla, quæ ad similes clausulas, quas Dallæus decentissimas vocat, non desinunt. Norunt enim omnes ex scriptoris ingenio pendere, quas velit, et ubi velit, in epistola sua clausulas apponere: maxime vero ubi plura, sicuti Polycarpus, tractat argumenta, vel cum scribentis animo aliquid novi scribendo succurrit.

Præterea falsum illud est, quod ait Dallæus, ultimam hujus epistolæ particulam, mendacio, iis quæ superius dicta erant, contrario et repugnante, esse intersam. At, inquit ille, hæc verba: « Et de ipso Ignatio, et de his qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate: » hæc, inquit, verba Ignatium, qui prius defunctus declaratur, in vivis esse significant. Verum si ea attente pendendantur, nihil de Ignatii morte vel vita innuunt aut testificantur. His etenim Polycarpus tantummodo postulat, ut Philippenses qui de Ignatio facilius aliqua accipere poterant, de illo, quocunque tandem in statu fuerit, certi aliquid renuntient. Quapropter si illum jam martyrio coronatum suspicabatur, rogat ut narrent quando, ubi, et quam vario tormentorum cruciatuumque genere mortem obierit, quosque habuerit martyrii sui socios. Nulla ergo ibi repugnantia, nec ulla cum iis quæ de nece ejus prius scripta erant, occurrit discrepantia.

Urget tamen Dallæus, atque ipsius Hamondi, qui his ultimis epistolæ Polycarpi verbis vitam Ignatii designari dixit, profert testimonium. At certe si Hamondus humani aliquid ibi passus est, si ad Polycarpi verba animum non satis advertit, quid inde contra sententiæ nostræ veritatem conficiet Dallæus? Nulli autem dubitanus quin Hamondus

A ab ea difficultate, quæ contra ipsum solum militat, sese recte explicuisset. Verum non de Hamondi mente disputamus, sed de Polycarpi epistola, in qua cum nullum mendacium, nullaque sit contradictio et repugnantia, integram illam, omnesque et singulas illius partes a Polycarpo scriptas esse certo certius evincitur.

§ III. *Reliquæ Dallæi exceptiones refelluntur.*

Instat Dallæus, novoque utitur et miro argumentandi genere. Ille siquidem nihil de veritate ac integritate epistolæ Polycarpi amplius disputans, concedit Polycarpum testari aliquas ab Ignatio scriptas fuisse epistolas. Verum cum idem ipse Polycarpus illas easdem esse, quas defendimus, non dixerit, alias Dallæus omnino ab eo indicatas esse audacter affirmat. Atqui a Dallæo poscimus quid Polycarpo, ut epistolas illas Ignatii esse testaretur, præstandum erat. Nunquid ab eo hæc epistolæ integræ transcribendæ erant, vel manu propria subscribendæ? Nunquid publica notariorum et testium fide, aliisque publicis instrumentis muniendæ? Si res ita se habeat, nullas procul dubio nunc habemus virorum apostolicorum aliorumque antiquissimorum Patrum epistolas, ac ea quæ manibus omnium teruntur, aliæ omnino sunt ab iis quas scriptores ab illis datas esse commemorant. Dicendum ergo ex severioris critices regulis, ut alicujus auctoris epistolæ, quarum scriptor ipsi coævus generatim tantum meminit, speciatim designentur, nihil aliud requiri, nisi ut illæ ab integræ certæque fidei scriptoribus, iisque non ita ab illius ætate remotis nominatim indicentur. Atqui quas Polycarpus Ignatii epistolas generatim designat, hæc speciatim et nominatim, ut fatentur adversarii, ab Eusebio aliisque integræ certæque fidei scriptoribus designantur. Denique jam a nobis, uti putamus, clare demonstratum est Ignatium non alias ab iis, de quibus nunc controvertitur, exarasse epistolas. Illæ igitur eadem sunt quas Polycarpus designat.

Urget tamen Dallæus in his epistolis reperiri et *οὐκ ὀρθόδοξον* Valentinianorum, aliaque quam bene multa minus orthodoxa, quæ ab Ignatio nusquam scribi potuerunt. Sed Eusebium aliosque doctissimos scriptores qui, teste Dallæo ipso, has epistolas Ignatio adjudicant, nihil in eis vel minus orthodoxum, vel minus Ignatio dignum legisse certissimum est. At certe illos quænam Ignatiana doctrina esse debuerit, ignorasse, nullus, ne Dallæus quidem, dicere audeat. Deinde nihil contra Ignatii doctrinam in his epistolis occurrere, infra suo loco, ne omnia cum Dallæo confundamus, clarissime ostensuri sumus.

Instat denique Dallæus, sicque arguit: « Hoc certe Polycarpi testimonio Latini pro sex illis Ignatianis epistolis, quas præter Usserianam collectionem asserunt, non minus speciose utuntur, quam pro suis sex primis reverendissimus Usserius et doctissimus Hamondus. » Ex quibus sic ille concludit: « Seponenda ergo pariter est in universa de Igna-

tianis causa hujus testimonii auctoritas. » Scilicet cum Dallæus Polycarpi auctoritatem, qua premitur, elevare non posset, eam saltem vult esse seponendam. Verum integra et invicta semper manebit, nunquam seponenda tanti viri testificatio sempiterna. Cæterum si qui illam ad adulterinas Ignatii epistolas asserendas adhibeant, illos procul dubio et ea ipsa abuti, et longe errare infra demonstrabimus. Quem tamen errorem iis, quibus Usserii et Vossii nec manuscriptos codices nec editiones videre licuit, ostendimus aliqua ex parte esse condonandum.

CAPUT V.

ARGUMENTUM TERTIUM EX IRENÆI AUCTORITATE, QUÆ AB ADVERSARIORUM EXCEPTIONIBUS VINDICATUR, DESUMPTUM.

§ I. Testimonium Irenæi proponitur.

Ultima Dallæi contra Polycarpi testimonium obiectio, quam validissimam ipse appellat, est Irenæi qui ejusdem Polycarpi discipulus fuit, summa auctoritas. Sic autem illam Dallæus ipse proponit⁶⁰: Nusquam epistolas « quas nunc habemus, apud Polycarpum fuisse, et ab eo in unum collectas, ad Philippenses missas fuisse, et multis aliis, et hoc potissimum validissime probavimus, quod Irenæo Polycarpi discipulo et admiratori singulari, plane penitusque ignotæ fuerint. » Ad examinandum ergo Irenæi testimonium, quandoquidem ad illud nos provocat Dallæus, libentissime accedimus. Et primum quidem miramur qua Dallæus confidentia ausus sit affirmare epistolas Ignatii, quas nunc habemus, Irenæo plane penitusque ignotas fuisse. Nonne enim hæc ipsissima sunt Irenæi verba⁶¹: « Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martirium in Deum adjudicatus ad bestias: Quoniam frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molar, ut mundus panis inveniar? » At, fatente Dallæo, certum est Ignatium nostrum hic ab Irenæo laudari: « Ego vero, ait Dallæus⁶², hunc, cujus verba recitat, Ignatium esse confiteor, hæc verba vere Ignatii esse concedo. » Unde ergo Irenæus hæc Ignatii verba desumpsit? Audiamus Eusebium⁶³: « Hujus porro Ignatii, inquit ille, et martirium et epistolas commemorat Irenæus his verbis: Quemadmodum quidam, etc. » Quanam autem ex epistola hæc ille transcripsit, nisi ex Ignatii nostri ad Romanos epistola, ubi isthæc totidem verbis reperiuntur?

§ II. Prima et secunda Dallæi exceptio refellitur.

Quid ad hæc Dallæus? Eusebium falsum esse affirmat. « Quod falso, inquit⁶⁴, putavit Eusebius. » Qua vero putas ratione Eusebium, diligentissimum scriptorem, erroris insinulat? Quia Irenæus, uti ille ait, non usus est voce *scripsit*, sed *dixit*. Qua

quidem voce, addit Dallæus, consulto ipse Irenæus usus est; ut illa Ignatii verba, non ex ejus scriptis, sed ex dicentis ipsius ore excepta fuisse indicaret. Mirum sane quanta esse debuerit oscitantia Eusebii, qui verbum *dixit*, idem ac *scripsit*, significare falso putaverit. Sed veremur ne Dallæus, qui hæc post Parkerum contra Eusebium urget, ipse potius inscitiae vel malitiae accusandus sit. Quod quidem etsi innumeris scriptorum testimoniiis facile confirmari queat; una tamen quæ Dallæo instar omnium esse debet, nempe Irenæi ipsius auctoritas ad id probandum sola sufficiet. Ille enim quæ a Justino non pronuntiata, sed scripta erant, his verbis laudasse legitur: « Et bene Justinus in eo libro qui est ad Marcionem ait: Quoniam ipsi quoque Domino non credidisset, » etc. Et alio in loco⁶⁵: « Bene Justinus dixit, quoniam ante Domini adventum, » etc. Verum auctoritate Irenæi ipsius, si quid in sua causa validius desideretur, ipsummet Dallæum contra seipsum testem producemus. Nec certe vel diu, vel procul ille querendus est et accersendus, qui eo ipso loco, ubi hæc de re disputat, sic ea quæ ab Hamondo de non dicta, sed scripta erant, refert: « Quid contra hanc claram ac invictam demonstrationem affert doctissimus Hamondus: Irenæus, inquit, Ignatii dictis ex epistola ad Romanos, etc. » Et adhuc propius, ubi ipsiusmet Irenæi locum citavit, sic loquitur: « Quid enim quæso habet eo loco Irenæus: Quidam, inquit, nostrorum dixit: Frumentum Dei, » etc. Quid ergo? Nonne verbum *inquit*, idem sonat ac *dixit*? Dallæus tamen ipse ubi id, quod ab Hamondo et Irenæo scriptis traditum erat, protulit, non verbo *scripsit*, sed *inquit*, quod idem est ac *dixit*, usus est.

Defensor Dallæi, ad ei qui suo se ipse gladio jugulaverat, ferendam opem accurrit, sed tardius. Sic autem ille⁶⁶: « Demus verbum, *dixit*, quo utitur Irenæus, et quæ voce, et quæ scripto edita sunt, indifferenter denotare; non magis illius, Pearsoni, causam juvabit Irenæi narratio quam nostram; ac proinde omittendum erit testimonium pro epistolis Ignatianis, ex hac narratione desumptum. » Quam infirma sit hæc Dallæi defensio inde patet, quod Dallæum, qui magnam in verbo *dixit* vim argumenti sui positam esse existimabat, vel imprudentiæ vel malitiæ condemnet. Deinde vocem *dixit* apud Irenæum ad verba Ignatii, non prolata, sed scripta significanda usurpari probant cum Eusebii supra memorati auctoritas, tum etiam quia hæc eadem Ignatii verba in epistola ad Romanos scripta sunt, neque usquam alibi ille ea protulisse narratur.

At Irenæus illam, inquiunt, Ignatii sententiam ex ejus martyrii Actis, quæ suo circumferebantur tempore, transcribere potuit. Fatemur quidem hanc sententiam Ignatii in ejus martyrii Actis occurrere,

⁶⁰ cap. 32, p. 433. ⁶¹ lib. v, *Advers. hæres.*, cap. 28, seu circa fin. ⁶² Dall. cap. 28, p. 434. ⁶³ lib. iii. *Histor.*, cap. 36. ⁶⁴ cap. 5, p. 452. ⁶⁵ lib. iv. *Advers. hæres.*, cap. 34. ⁶⁶ pag. 77.

sed in Actis corruptis et interpolatis, non autem in veris et sinceris, quæ Latine Usserius, Græce vero noster Theodoricus Ruinartus publici juris fecerunt. Atqui si Irenæi tempore quædam Ignatiani martyrii Acta exstiterint, hæc tantum posteriora exstitisse nemo sanæ mentis homo dubitaverit.

Huc ad Dallæi subsidium rursus advolat ejus defensor, et ab Hieronymo eandem Ignatii sententiam citatam observat. Atqui « satius est, inquit ⁶⁶, dicere Hieronymum in antiquissimis martyrii Actis legisse, quæ de Ignatio, etsi forte aliquam jam sua ætate mutationem experta essent illa Acta, nullam tamen sensisse istius, qua de agitur, circumstantiæ respectu par est credere; nam ex istis Actis, vel alio quodam scripto æque vetusto, quæ de Ignatio narrat, deprompsisse Hieronymum est plusquam verisimile. » Verum Dallæus e contrario Hieronymum neque ex his Actis, neque ex alio scripto, sed ex Eusebio tantum sua desumpsisse asserebat. Nam « Eusebii, inquit ⁶⁷, omnes judicium, Hieronymus etiam verba secutus est; ut hoc non tam illorum, quam unius Eusebii testimonium censeri debeat. » Siccine ergo defenditur Dallæus, cum ei aperte contradicitur? Quid vero quod nulla alia, uti diximus, martyrii Ignatiani Acta, quam quæ ab Usserio, et novissime a nostro Ruinarto edita sunt, tempore Hieronymi exstitisse certum videtur. At profecto non in iis, sed in corruptis tantum Actis, Ignatii sententia ab Hieronymo et Irenæo citata occurrit. Denique quod egregius ille Dallæi defensor addit, Hieronymum eam si non ex Actis, ex alio scripto æque vetusto desumpsisse, hoc et Dallæo, ut paulo ante diximus, opponitur, et gratis ab illo fictum est. Neque enim aliquod ab ipso aut ab ullo unquam alio homine scriptum assignari poterit, in quo hæc legatur Ignatii sententia: nos autem epistolam ad Romanos, ejus nomine inscriptam, producimus, ubi illa de verbo ad verbum reperitur.

§ III. Reliquæ Dallæi exceptiones refelluntur.

Eadem itaque ratione id refellitur quod dicit Dallæus ⁶⁸: « Omnes vident facile fieri potuisse, ut si quod ejusmodi scriptum edidisset Ignatius; » in quo suam sententiam exaraverit; « id et in Irenæi manus veniret, et diu ante nostra tempora intercideret. » Nullum quippe, quod interciderit, Ignatii scriptum Dallæus assignare potest, in quo sententia illa fuerit scripta; sed nos epistolam ad Romanos, ubi semper exstitit, assignamus. Porro autem si quid in hoc argumento sit roboris, certe eo innumeræ antiquorum Patrum lucubrationes excidant, necesse est. Illas quippe a scriptoribus celeberrimis citari si dixeris, illico reponetur non eas, quæ in manus nostras pervenerint, sed alias, quæ diu ante nostra tempora interciderint, ab illis citatas, vel saltem citari potuisse. Quis autem non videat quam

A hæc falsa sint, et ab omni penitus veritatis specie aliena?

Instat tamen Dallæus: Ex epistola ad Romanos hæc verba Ignatius non Romæ, « sed Smyrnæ die ante agonem absurde et inepte scripsit ⁶⁹. » Verum quisquis hanc eandem epistolam animo falsis præjudiciis non penitus obæcato legerit, is facile comperiet illam ad Romanos Smyrnæ ab Ignatio scriptam, non diu ante agonem; sed cum damnatus esset ad bestias, et Romam ab illis jamjam devorandus contenderet. Non ergo absurde nec inepte, sed recte et omnino apposite Irenæus hanc Ignatii epistolam citando aiebat ⁷⁰: « Quidam de nostris dixit, propter martyrium in Deum adjudicatus ad bestias, » etc.

B Urget adhuc, et acrius instat Dallæus Irenæum hanc Ignatii sententiam ex epistola ad Romanos non solum non sumpsisse, sed neque sumere potuisse. Neque id ille quolibet argumento, sed clara et invicta demonstratione se probare arbitratur. Hæc autem invicta demonstratio, ne quid virium suarum amittat, ejusdem verbis proponenda est. Ait itaque ⁷¹ omnes quas diximus esse Ignatii epistolas: « Irenæo plane ignotas fuisse. Quarum scilicet testimoniis adversus hæreticos, quos refellit, luculentissimis ac disertissimis nusquam usus reperitur in toto adversus hæreses opere; tametsi plurima passim loca illic occurrant, in quibus utilissime ac pene necessario ab auctore adhibenda erant, si ea cognita habuisset. » Atque hoc illud est argumentum, quod Dallæus claram et invictam demonstrationem appellat. Sed hunc eundem Dallæum, logicæ et dialecticæ callentissimum, miramur hic non meminisse in clara et invicta demonstratione omnia esse debere certa, invicta et omnino necessaria. Ad suam ergo claram et invictam demonstrationem ⁷² conficiendam, ipsi demonstrandum erat, Ignatii testimonia non tantum « utilissime ac pene necessario, » sed plane penitusque necessario fuisse adhibenda. Verum quidquid sit de certæ et invictæ demonstrationis nomine, ad vim argumenti attendamus. Illud autem non minus contra ipsummet Dallæum, quam contra nos militat. Epistolas siquidem nonnullas ab Ignatio nostro scriptas fuisse ille ultro concedit? « Quis enim, inquit ⁷³, tam fatuus est, ut eum scripsisse aliquas neget? » Fatetur etiam easdem fuisse « ad rem Christianam valde utiles, » proindeque plurima in eis exstitisse loca contra varios Ignatianæ ætatis hæreticos, quos Irenæus postea refellit. Porro eadem plane demonstratione, quam claram et invictam Dallæus vocat, id falsum esse sic evincitur. Eas enim Ignatius non scripsit epistolas, quarum testimonia Irenæus in suo *Adversus hæreses* opere contra eos, quos refellit hæreticos non adhibuit. Atqui Irenæus nulla testimonia ex iis epistolis, quas Dallæus Ignatium scripsisse affirmat, in suo adversus hæreses opere con-

⁶⁶ pag. 2. ⁶⁷ cap. 36, p. 452. ⁶⁸ cap. 33, p. 434. ⁶⁹ cap. 33, p. 436. ⁷⁰ *Ibid.* ⁷¹ *Ibid.* ⁷² cap. 33, p. 434. ⁷³ cap. 36, p. 450.

tra confutatos a se hæreticos adhibuit. Ergo hæc epistolæ ei plane incognitæ fuerunt. Ergo Ignatius illas, quidquid Dallæus dixerit, vere non scripsit. Qua autem responsione hoc argumentum solvet Dallæus, eadem et nos claram et invictam illius demonstrationem solvemus.

Attamen Dallæani argumenti solutionem ab ipso non exspectamus. Respondemus enim falsum esse in Ignatii epistolis plurima occurrere loca, quæ ab Irenæo in suo libro *Adversus hæreses* adhibenda fuerint. Non debuit siquidem Irenæus ea potius adhibere, quam alia testimonia, quæ passim occurrunt in epistola Barnabæ, in apologiis Quadrati et Aristidis, in scriptis Apollinarii Hierapolitarum episcopi, Agrippæ, Melitonis, Athenagoræ aliorumque quamplurium, qui hæreticos quos Irenæus refellit, disertissime redarguunt et oppugnant. Cur autem Irenæus nec illa omnia tot tantorumque virorum, nec Ignatii testimonia adhibuerit, si quæras, ratio in promptu est. Ex innumeris enimvero Patrum locis quædam paucissima cum ille contra hæreses, quas refutat, citaverit, inde colligitur aliud sane, quam ex continua Patrum traditione hæreses expugnandi fuisse illius propositum. Et vero pauca tantummodo Patrum loca ideo retulit, vel quia ipsi erant ad manum, vel quia eorundem Patrum scripta hæreticis magno erant in pretio, sicut Polycarpi epistola Florino: vel denique aliis de causis ex tempore, quo scribebat, aut ex suo vel adversariorum ingenio petitis.

CAPUT VI.

ARGUMENTUM QUARTUM, EX ORIGENIS TESTIMONIO DESUMPTUM, AB ADVERSARIORUM EXCEPTIONIBUS VINDICATUR.

§ 1. *Proponitur testimonium Origenis, et a prima exceptione vindicatur.*

Invictum Irenæi testimonium excipit auctoritas Origenis, qui epistolas, quas defendimus, Ignatio absque ulla vel minima dubitatione tribuit. Is enim verba Ignatii, ex epistola ad Ephesios excerpta, sic laudat ⁷⁴: « Eleganter in cujusdam martyris epistola scriptum reperi, Ignatium dico episcopum Antiochiæ post Petrum secundum, qui in persecutione Romæ pugnavit ad bestias: principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ, latuit propter Joseph, » etc. Dallæus autem huic luculentissimo Origenis testimonio duo opponit, nempe frustraneum illud esse, nec ab Origene profectum. Cur ergo viri omnium longe eruditissimi testimonium, in his quæ certo ipse cognoscere poterat, frustraneum est? Respondet Dallæus ⁷⁵: « Frustra Origenis homilias annis circiter centum et quadraginta post ultimum martyris Ignatii certamen scriptas recitant..... sera sunt et inania Ignatianorum præsidia, quæ jam ab initio stetisse necesse est, si et nunc stare debent. Quæ enim ab initio non valuerunt, ea homines sapientissimi tractu temporis convallescere posse negant. »

⁷⁴ Homil. 6, in Luc. ⁷⁵ cap. 34, p. 438. ⁷⁶ cap. 34, pag. 439.

A Hoc itaque testimonium Origenis, quia illud annis circiter centum et quadraginta post Ignatii necem scriptis tradebat, frustraneum erit? Quid igitur fiet de tot antiquissimorum Patrum et testimoniis et lucubrationibus, quorum vix duobus post eorum mortem æculis alicubi facta est mentio? Deinde epistolæ Ignatii, ut diximus, in ecclesiarum scriniis asservabantur, ubi eas Origenes et legere, et exscribere, et cujus essent certo certius edoceri potuit. Quid ergo, si hæc annis 140 post Ignatii mortem se præstitisse affirmet, serum erit et inane ejus testimonium? Quam vero falsa sit hæc Dallæanæ critices regula, inde certo colligas, quod filius senior a patre suo seniore testamentum proavi sui potuit accipere, quod pater suus ab illius similiter avo seniore acceperat. Nunquid ergo si filius ille asserat a se repræsentari proavi sui testamentum, quod pater ejus ab avo se accepisse certissime affirmabat, serum erit et frustraneum illius testimonium? Nullus certe id dixerit; quamvis plures in hoc temporis intervallo, quam anni circiter centum et quadraginta elabi potuerint. Quis autem abnuat epistolas Ignatii, quæ sacrum tanti martyris testamentum erant, uni et alteri probatæ fidei viro de manu in manum traditas, potuisse ab illo posteriore alicui deinceps ita transmitti; ut hic eas ab Ignatio vere scriptas fuisse omni asseveratione affirmare potuerit? Nec serum igitur nec frustraneum erit illius testimonium.

C Verum pressius urgeamus Dallæum, atque eum sibi ipsi non solum contradicere, sed ipsomet etiam teste, veras Ignatii epistolas ab Origene citari ostendamus. Concedit ille Origenem laudare quidem Ignatii epistolam, sed serius. Vel ergo veram et genuinam Ignatii epistolam, vel adulterinam citavit. Atqui ex ipsomet Dallæo eæ quas vocat adulterinas Ignatii epistolas, longe post Origenis mortem editæ fuerunt. Origenes ergo non has, sed veram et germanam Ignatii epistolam citavit. Ergo non sera sunt ejus præsidia, quæ jam ab initio stetisse necesse est.

§ 2. *Refutatur secunda exceptio, ubi homilias Origenis in Lucam ab eo scriptas esse demonstratur, et adversariorum objectionibus respondetur.*

D Patet igitur quam vana falsaque sit prima Dallæi ad Origenis auctoritatem responsio: videamus an secunda majoris sit ponderis et soliditatis. Negat ille hanc, quam laudamus, aliasque cæteras ejusdem Origenis in Lucam homilias ab ipso profectas esse. At illæ ab omnibus catholicis atque etiam heterodoxis cum protestantibus, tum Calvinistis, uno excepto ejusdem Dallæi defensore, Origeni ascribuntur. Hæc tamen Dallæum ejusque defensorem nihil morantur, atque contra omnes etiam doctissimos scriptores, easdem homilias Origenis factum esse pernegant. Quibus ergo rationibus id inficietur, audiamus. « Sane, inquit Dallæus ⁷⁶,

totum illud homiliarum in Lucam opus Latinorum A natalium indicium scaturit. » Longum, putas, horum indiciorum, sicut in aliis ipse amat, catalogum texuit? Nullo modo: sex tantum illorum exempla exhibet, quæ sane quia nec multa sunt nec longa, iis examinandis paulisper immoremur. Primum desumitur ex homilia 5. « Ego autem alogos sum. Quod licet Latinus aliter expresserit, tamen proprie transferri potest *absque sermone, sine ratione.* » Secundum ex homilia sexta: « Ave, gratia plena: quod Græce dicitur *καχαριτωμένη*, ubi in Scripturis alibi legerim, non recorder. » Tertium ex homilia 16: « Cadaver quippe a casu nomen accepit. » Quartum ex homil. 22, ubi Origenes hæc verba, « vertantur in lapides, » edisserit: « Rogatur, inquit, Deus, ut paulisper convertantur in lapides; hoc enim Græcus sermo significantius sonat. » Quintum ex homil. 35: « Non cum articulo principem posuit, ne certum videretur ostendere: sed sine articulo, ut e pluribus unum esse monstraret: quod apud Græcos magis intelligitur. » Sextum ex eadem homil.: « Quadrantem vel novissimum minutum; quod Græce tenuè dici potest. » Verum de hoc numero tertium exemplum tolli debet; Latinus enim interpres verba Græca *πῶμα γὰρ ἀπὸ πτώσεως λέγεται*, his Latinis optime reddidit: « Cadaver quippe a casu nomen accepit. » In quarto etiam exemplo nihil occurrit, quod ad Origenis interpretationem non pertineat. Quid enim prohibet quominus ab Origene quædam in Græcum Exodi verbum, quo Hebræum reddebatur, sint observata, quæ pro officio suo interpres Latina fecit? Cæterum concedamus Dallæo verba illa quæ parentesi ibi clauduntur, esse ab interprete adjecta. Quinimo concedimus illi in quatuor aliis exemplis alia esse verba similia. Sed cum interpres illa ut versionis suæ rationem redderet, vel ut auctoris sui mentem clarius aperiret, vel ut iis qui Græce nesciebant, omnia planiora faceret et evidentiora, textui Origenis adjiçienda esse putaverit; nihil inde contra Græcos hujus operis natales quidquam efficere possunt. Et re quidem vera in iisdem locis omnia Origeniana sunt, et Latinum sapiunt interpretem. Illud autem ex eo confirmari potest tum quod additiones paucissimæ sint; tum quod homilia quinta et sexta, unde duo nobis obijciuntur exempla, germanum Origenis opus esse hinc colligatur, quod Ambrosius, ut alibi diximus⁷⁷, plura ex eis in suam Evangelii secundum Lucam expositionem transfuderit.

Verumtamen Dallæanus defensor urget hæc addita-
menta si Latinos natales non arguunt, nulla jam in Græcorum operibus, quorum versiones Latinas tantum habemus, vera ac genuina scripta a spuris posse amplius secerni. Sed levis omnino et infirma est hæc Dallæi defensio. Quid enim viris etiam tardioribus facilius, quam hujusmodi addita-

menta ab ipso Græci auctoris textu discriminare? Plurimæ sane ejusdem generis additiones in operum Irenæi Latina versione, quam solam habemus, occurrunt: nullus tamen in ea a Græco Irenæi textu discernenda hæsitavit unquam, aut falsus est.

Neque dixeris, quod si fatentibus nobis, aliqua ab interprete facta sint addita-
menta, ab illo etiam ea, quæ pro Ignatii epistolis citavimus, textui Origenis adjiçeri potuisse. Nam certum est harum Homiliarum interpretem non esse Rufinum, ut Blondellus ariolabatur, sed Hieronymum, sicuti ipsemet Hieronymus⁷⁸, et idem Rufinus⁷⁹ ejusdem Hieronymi hostis infensissimus testantur. At constat Hieronymum pauca in suis Origenianorum operum B versionibus addidisse; quæ a Rufino adnotata sunt. Quapropter cum inter illa testimonium, quod protulimus, minime recenseatur, illud vere ab Origene profectum esse quis unquam nisi temere et falso negare audeat?

Secundum Dallæi momentum, quo has in Lucam Homilias Origenis esse negat, his verbis concipitur⁸⁰: « Sed et ab ipso Origenis genio, more ac sensu quædam sunt in eodem opere aliena. » Quod quidem triplici ratione ostendere conatur. Harum prima est, Spiritum sanctum dici tertiam a Patre et Filio personam: « Qui, inquit⁸¹, sic distinctus personæ in divinis usus, ab Origene, si bene memini, alienus est. » Sed bene non meminit, aut bene non legerat hæc Origenis verba⁸²: « Nos autem qui tres personas Patrem, et Filium, atque Spiritum sanctum esse credimus. » Neque etiam bene meminit ab eodem Origene Christum alibi appellari *δεύτερον Θεόν*, « secundum Deum⁸³. » Neque tandem bene meminit Hieronymum scripsisse ad Avitum⁸⁴, in hoc Origenem errasse, quod: « Tertium dignitate et honore post Patrem et Filium asserit Spiritum sanctum..... Filium quoque minorem Patre, eo quod secundus ab illo sit, et Spiritum sanctum inferiorem Filio, » etc. Qui enim asserit Spiritum sanctum esse tertium dignitate et honore, Filium vero secundum et Patre inferiorem, ab illo sane « distinctus personæ in divinis usus alienus » non est.

Secunda Dallæi ratio majoris non est ponderis: « Neque hic ejus, ut opinor, inquit, mos est personas, quod iste non semel facit, inducere longos vel inter se vel apud Deum sermones serentes. » Verum sicuti prius ille non bene meminit, ita nec hic bene opinatur. Enimvero quamvis audacter dixerit « non semel, » duo tantummodo horum profert exempla sermonum; qui quoniam non longi, ut ipse confidentius asseverat, sed breves omnino sunt, illos ipsis Origenis verbis, quod forsitan Dallæus non ausus est, integros representabimus. Primus itaque sic se habet: « Respondeo tibi, inquit Origenes⁸⁵, o versipellis et nequam, qui me tentare non me-

⁷⁷ Admonit. in *Exposit. in Luc.* ⁷⁸ Præfat. in has homil. ⁷⁹ in *Invertiv.* ⁸⁰ cap. 31, p. 459. ⁸¹ homil. 15. ⁸² tom. VI, in *Joan.* ⁸³ lib. v *adv. Cels.* ⁸⁴ epist. 69, ad Avit. ⁸⁵ homil. 29.

tuis. Alius est panis sermo Dei, qui vivificat hominem. » Secundus vero ⁶⁶: « Et unusquisque nostrum secum habet adversarium coherentem, cuius opus est ducere nos ad principem, et dicere: O princeps, verbi gratia regni Persarum, iste qui subter erat tibi, eum, ut opus erat, custodivi. » Quid his sermonibus vel minus longum, vel magis Origenianum desiderari potest?

Tertia denique Dallæi ratio sic proponitur. Auctor homiliarum Sadducæos inde arguit, quod quædam Isaïæ et Psalmorum verba « corporaliter » explicarent, quæ ipse spirituali sensu interpretanda esse arbitratur: « Quæ omnia, inquit ⁶⁷, corporaliter intelligentibus Sadducæis, qui erant portio Judæorum, dicit Salvator: *Nescitis Scripturas* ⁶⁸. » Atqui, ait Dallæus, hoc pugnat cum Origene, qui in genuinis Operibus alios Veteris Testamenti, præter Moysis libros in canonem Scripturarum, a Sadducæis recipi inficiatur. Sed aliud est librum aliquem in Scripturarum ascribi canonem, aliud vero ejus verba corporaliter intelligi. Unum in Sadducæis perstringit auctor noster, non vero alterum; proindeque Origenis sententiæ nullo modo adversatur.

Hic magnis animis insurgit Dallæi defensor, contenditque Sadducæos quod Psalmorum et Isaïæ verba corporaliter intelligerent, non alio sensu ab eodem auctore notari, nisi quia hos libros ab eis in Scripturarum canonem receptos falso sibi persuaserat. Quasi vero nullus cum ullo auctore de scriptis corporaliter intellectis, nisi de solis Scripturæ sacræ libris expostulare queat? Quoties scriptori illud vitio vertitur, quod illustrum virorum scripta, quæ in pretio omnibus esse debent, corporaliter, et ad litteram scrupulosius interpretetur? Potuit ergo Origenes Sadducæos idcirco castigare, quia Isaïæ et Psalmistæ libros, quos post sum Scripturæ canonem pluris facere debebant corporaliter intelligerent.

Nulla est igitur harum homiliarum auctoris cum Origene pugna, nulla plane dissensio. Verum etsi adversariis nostris daretur aliquam inter eos hæc de re fuisse repugnantiam, num continuo hæc homiliæ Origeni abjudicandæ sunt? Nunquid scriptores etiam eruditissimi ita sibi semper constant, omniaque in variis eorum operibus, quæ diversis de argumentis et diversis temporibus composita sunt, ita sibi coherent, ut nulla secum pugnantia et sibi invicem contraria scripserint? Nunquid aliquando seniores facti ac doctiores, ea non emendarunt, quæ juniores atque imperitiores certum esse credidere? Nihil ergo mirum, si Origenes, qui junior has homilias in publicum emiserat, in iis aliquid de Sadducæis dixerit, quod postea senior et peritior factus, correctum esse voluerit et emendatum.

⁶⁶ homil. 35. ⁶⁷ homil. 39. ⁶⁸ *Math.* xxii, 29. lib. vi *Hist.*, cap. 36. ⁶⁹ pag. 108.

Et re quidem vera Origenes, teste Hieronymo, has homilias junior composuit. « Fateor, inquit ille ⁶⁹, alia sunt virilia ejus, et senectutis seria.... tunc videre poterit, imo per vos Romana lingua cognoscet, quantum boni et ante nescierit, et scire nunc cœperit. » At Dallæi defensor audacter respondet errasse Hieronymum, affirmatque « sexagenario majorem esse Origenem, dum suas homilias scribi passus est. » Id autem se solertia sua agnovisse his gloriatur verbis ⁷⁰: « Quod a viris doctis animadversum quidem, non autem accurate perpensum, nec exacte ponderatum mirari satis nequeo; cum tamen id diserte testetur Eusebius. » Audiamus ergo diserta illa Eusebii verba: « Origenes, inquit Eusebius ⁷¹, jam sexagenario major, utpote qui ex diuturna exercitatione maximum dicendi usum sibi comparasset, conciones quas habebat ad populum, a notariis excipi permisit, cum id ante fieri nunquam concessisset. » Sed defensor ille perspicacissimus, qui viros doctos incuriæ condemnat, debuit accuratius ponderare hæc, quæ ipse citat, Eusebii verba: « Conciones..., a notariis excipi permisit. » Etenim dicit quidem ibi Eusebius Origenem non permisisse conciones suas a notariis excipi; sed ille Origenem ipsum eas ante sexagesimum ætatis suæ annum propria manu scripsisse non inficiatur. Neque etiam negat illas, ipso invito Origene, ab aliis transcriptas. Præterea certum est Origenem, cum juvenis esset, conciones habuisse ad populum; id enim non dissentient adversarii nostri, quod ex allatis Eusebii verbis evidenter colligitur. Atqui has inter conciones illæ, de quibus agitur, homiliæ debent procul dubio numerari; cum illas ab Origene juvene pronuntiatas non solum Hieronymus, sed et eidem Hieronymo infensissimus Rufinus constanter asseverent, nec Eusebius eorum sententiæ ullo modo refragetur.

Constat igitur has homilias genuinum Origenis opus esse; proindeque invictum stat ejus pro Ignatii epistolis testimonium. Ultimum tamen Dallæus telum, quod alibi in Eusebium, hic in Origenis auctoritatem sic contorquet: « Unum, inquit ⁷², addam notatu, ut mihi quidem videtur, dignissimum, Eusebium videlicet non omissurum fuisse Origenis pro Ignatianis testimonium, si eorum alicubi mentionem fecisset. » Sed nihil illo, quod patet notatu dignissimum, argumento levius atque infirmius. Nunquid enim Eusebius omnia Origenis et apostolicorum virorum, aliorumque Patrum de Ignatii epistolis testimonia in Historiam suam congressit? Nullus profecto ibi inficias plura ab eo prætermissa; nec idcirco tamen eadem Patrum operibus, a quibus scripta sunt, censebit esse abjudicanda. Denique Eusebius pro Ignatii epistolis auctoritatem Polycarpi et Irenæi, citasse contentus, non plura posteriorum Patrum testimonia accumulanda esse æquum putavit.

⁶⁹ Prolog. in has homil. ⁷⁰ pag. 108. ⁷¹ *Euseb.* lib. vi *Hist.*, cap. 36. ⁷² pag. 108.

§ III. *Aliud Origenis testimonium expenditur.*

Nonnulli aliud pro iisdem Ignatii epistolis afferre solent Origenis testimonium, quod his verbis legitur⁹²: « Nec puto quod culpari possit, si quis Deum, sicut Joannes charitatem, ita ipse amorem nominet. Denique memini aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo: Meus amor crucifixus est. » Sed utrum vere Origenis sit hoc opus, adhuc sub iudice lis est. Quidam enimvero cum Erasmo illud a tanto doctore scriptum esse inficiantur, tum quod « in prologo citat Græcos, velut alienos: » tum « ex interpretatione amoris, charitatis, dilectionis et cupidinis. » Alii vero genuinum illius fetum esse probant, ex stylo, ex allegoriis, et tropologicis expositionibus, in quas ab historicis explanationibus excurrit: ex sententiis his plane consimilibus et germanis, quæ ex duabus homiliis, ab Hieronymo Latinam in linguam conversis occurrunt; ex melioris notæ manuscriptis, ubi nomen Origenis præfigitur; ex iis quibus Origenes frequens utitur Hebraicorum nominum interpretationibus, et aliorum operum suorum citationibus; denique quia eas Rufinus Latine reddidit, atque eadem tomorum decem, quos in Canticum scripsit Origenes, partem constituent. Ad Erasmi autem argumenta respondent ab illarum auctore citari quidem Græcos, sed ut suos, non ut alienos nisi religione; ac nominum Latinorum interpretationes a Rufino textui Origenis fuisse additas. Quamvis autem hæc opinio non spernendis rationum momentis firmata videatur, observavimus tamen alibi⁹³ totum hoc opus nihil aliud Cassiodoro videri, quam duarum Origenis in *Cantica* homiliarum, ab Hieronymo Latine redditarum amplificationem. Quapropter æquo cujuslibet sinceri et integri hominis iudicio permitimus in eam, quam veriore crediderit, ire sententiam; nec testimonium ex his homiliis desumptum, ultra quam par est, urgendum esse censemus.

CAPUT VII.

ARGUMENTUM SEXTUM EX ALIIS INNUMERIS SCRIPTORIBUS, QUOS ADVERSARIJ EPISTOLAS IGNATIO ADJUDICASSE FATENTUR, DESUMPTUM.

§ I. *Argumentum ex Eusebii auctoritate desumptum.*

Disputavimus hactenus de testimoniis antiquissimorum Patrum, quibus epistolas Ignatii incognitas fuisse Dallæus ejusque defensor mira singularique obstinatione contendunt. Nunc de iis scriptoribus agendum, a quibus easdem et agnitas et Ignatio attributas ipsi sua sponte confitentur. Horum antesignanus est Eusebius Cæsariensis, de quo sic Dallæus⁹⁴: « Fatemur Eusebium illas sive sex sive septem, quas recenset, epistolas agnoscere, ac pro vere Ignatianis habere. Neque dissimulamus eas de quibus ille verba facit, has ipsas fuisse videri, quæ his hodie nominibus circumferuntur, quales eas.

⁹² Homil. in *Cant.* ⁹³ Admonit. in lib. Ambros. *De Isaac et anim.* ⁹⁴ cap. 35, p. 442. ⁹⁵ lib. III *Histor.*, cap. 36. ⁹⁷ pag. 443.

A reverendissimus Usserius Latine, eruditissimus Vossius Græce, ex libris ille Anglicanis, hic Medicæ ediderunt. » Sic ille tandem concedit, quod nullo unquam modo negare poterat. Sed quid, putas, de celeberrimi Historiæ ecclesiasticæ parentis sententia pronuntiat? Paucis rem absolvit, scilicet illum « iudicio his de epistolis falsum esse. » Nec Dallæo satis est Eusebium erroris condemnare; sed eum etiam errorum omnium, in quos alii postea prolapsi sunt, reum facit. « Eusebius, inquit, omnis de Ignatianis erroris fons, qui hinc primo exortus, latissime postea effusus, pene omnes Christiani nominis eruditos pervasit. » Cur ergo tam turpiter hallucinatus est Eusebius? Nunquid ille ingenii excellentissimi, et summæ eruditionis vir, ad discutendas Ignatii epistolas segniter fuit et iners, qui non solum earum tempus, et eos qui in illis nominantur, sedulo observat; verum etiam ea quæ auctor citaverat, se accuratissime examinasse testificatur. Scribit enim⁹⁵: « In epistola ad Smyrnæos de Servatore nostro loquens, quædam ejus verba recitat, quæ unde acceperit, ignoro. » Dallæus neque ingenium, neque diligentiam Eusebii aspernatur: sed « hominem, inquit⁹⁷, geminus animo perceptus de Irenæo ac Polycarpo error transversum egit, et quæ notha erant et subditiua, ea pro vere Ignatianis admittere subegit. » Quem autem de Irenæo perceperit errorem sic idem Dallæus declarat: « Ille quod quæ Ignatium dixisse refert Irenæus, eadem in epistolis quoque scripta legerat, falsa et inani specie delusus, epistolas quoque Irenæum vidisse, et etiam quod crassius est et inexcusabilius memorasse imaginatus est. » De Polycarpo autem: « Similis ejus est, verba Dallæi sunt, tametsi venia dignior in Polycarpo oscitantia, non attendentis duo illa quæ recitavit loca, aperte inter se pugnare. » At sane tanta, ut putamus, evidentia demonstravimus apud Irenæum verbum dixit idem sonare ac scripsit, nullamque in verbis Ignatii esse pugnam; ut Dallæum ejusque defensorem duplicis Eusebium accusasse erroris pigere debeat et pudere. Addamus, si lubet, duo illa loca, quæ Dallæus inter se pugnare affirmat, ab Eusebio citata non fuisse. Sed quamvis unum vel utrumque ab eo transcriptum fuerit, probabile tamen non est virum perspicacissimum, qui tanta diligentia epistolas Ignatii examinaverat, hanc si quæ esset in ejusdem Ignatii verbis, a se, uti dicitur, scriptis, apertam non animadvertisse repugnantiam. Imo omnibus certum videri debet illa Ignatii verba secum optime coherere, quæ Eusebius inter se pugnare non perspexit.

Constat præterea Eusebium ex aliquo, quem penes se habuerat, manu exarato codice prolixa, quæ ex epistolis Ignatianis exscripsit loca, in suam quam anno 326, aut juxta Dallæum 330, edidit historiam trapstulisse. Atqui ex eodem Dallæo hæc

Isaac et anim., ⁹⁸ cap. 35, p. 442. ⁹⁹ lib. III *Histor.*

Ignatii epistolæ circa finem sæculi tertii, vel initium quarti, id est circa annum 300, exierunt in lucem. Codex igitur ille, quo usus est Eusebius, vix ante triginta annos juxta Dallæi opinionem exaratus fuerat. Quomodo ergo vir ille sagacissimus, qui tot manuscriptos codices evolverat, tot lustraverat bibliothecas, fidem manuscripti tam recentis suspectam non habuit? Cur alios vetustiores cura solita non quæsit? Cur denique ea omnia recentiora dogmata, quæ Dallæus in his epistolis deprehendit, hæreses nimirum Ignatio posteriores, aliaque quamplura post eum nata, nullam ipsi ne vel minimam quidem de earumdem epistolarum suppositione iniecerunt suspicionem? Nullus certe sincerus veritatis amator, hæc omnia credibilia esse sibi unquam persuadebit: sed nulum ab Eusebio perceptum de Irenæo et Polycarpo errorem agnosceret, hasque epistolas verum ac genuinum Ignatii opus esse ultro fatebitur.

§ II. *Secundum argumentum ex Athanasii Alexandrini testimonio deductum.*

Cum Dallæani tanta pertinacia contendant Eusebium esse fontem et omnem de Ignatianis erroris, qui pene omnes Christiani nominis eruditos pervasit; nihil certe mirum si omnes fere post Eusebium scriptores, ex hoc, quem corruptum dicunt, fonte suam de Ignatii epistolis sententiam hausisse perperam asseverent. Hos igitur opinionis nostræ præstantissimos assertores, atque omnis ætatis et eruditionis viros deserere coacti, vix duorum aut trium quædam, uti aiunt, errata minuere, vel auctoritatem elevare conantur. Primus inter eos doctrina et merito eminent Athanasius, Alexandriae episcopus, qui epistolam Ignatii ad Ephesios hunc laudat in modum⁹⁹: « Ignatius post apostolos Antiochiæ præsul, et martyr Christi, in epistolis suis de Domino ita locutus est: Unus est medicus carnalis et spiritalis, genitus et ingentus, in homine Deus, in morte vita vera, ex Maria et Deo. » Dallæus ubi hoc Athanasii testimonium expendit, fatetur illum in eo non peccasse, quod egregium locum, causæ suæ utilissimum, quem ex Ignatii epistolis nactus ferat, ejus nomine laudaverit. Magnas certe Athanasius Dallæo, quod eum a peccato, quod nullum esse poterat, urbanitate tam singulari excuset, haberet gratias, si ipsum continuo propterea non accusaret, quod gravissima disputatione occupatus, ostentata sibi ab Eusebio falsa Ignatii auctoritate delusus sit. Verum quo ille argumento demonstrabit Athanasium ab Eusebio fuisse delusum? Postquam enimvero historia Eusebii vulgata est, statim Athanasius, relicta Alexandria, longe ab Eusebio fere semper abfuit, atque Historiam ejusdem Eusebii in manus ejus nunquam venisse vero est simillimum. Attamen esto illa in manus ejus venerit. Nihil sane inde conficiet Dallæus. Nam

A testimonium Ignatii, ab Athanasio transcriptum, in illa Eusebii Historia non reperitur. Athanasius igitur illud ex alio scriptore, vel ex aliquo epistolarum Ignatii manuscripto codice mutuatus est. At ex quovis doctissimus ille præsul illud Ignatii testimonium acceperit, ipse utrumlibet tantæ antiquitatis et auctoritatis existimavit, ut inde catholicam fidem adversus Arianorum argutias et subtilitates tuto muniri et defendi posse persuasum habuerit. Liqueat igitur et constat Athanasium non ex Eusebii Historia, sed ex aliquo venerandæ antiquitatis monumento, epistolarum illarum, quas Ignatio tribuit, citasse testimonium. Denique Eusebium in citandis Ignatii epistolis nullo modo errasse ostendimus. Frustra igitur Athanasius ab illo delusus fuisse dicitur.

§ III. *Tertium argumentum ex Joannis Chrysostomi auctoritate elicium.*

Athanasium proxime secutus est Chrysostomus, qui in oratione, quam Antiochiæ de Ignatii martyrio habuit, sic loquitur¹⁰⁰: « Unde hoc fit perspicuum? Ex verbis quæ moriturus loquebatur. Cum enim id genus supplicii sibi subeundum esse intellexisset: Ego, inquit, *feras illas adjuvarem*: « Græce vero: Ἐγὼ τῶν ἐκείνων ὀναίμην, ἔλεγε. Quæ quidem Græca verba ex Ignatii epistola ad Romanos desumpta esse nemo non videt. Attamen Dallæus contendit¹⁰⁰ Chrysostomum et nihil Ignatii proprium præter passionem dicere, ex qua illa ejus verba refert atque amplificat: id est, juxta Dallæi opinionem, Chrysostomum hæc verba non ex epistolis Ignatii, sed ex martyrii ipsius Actis accepta referre. Verum id omnino falsum esse inde jam demonstravimus, quod verba illa non in veris et sinceris martyrii Ignatiani Actis, sed tantummodo in interpolatis et corruptis, et Chrysostomo penitus incognitis, reperiantur.

Instat tamen Dallæus¹: « Cur non aliquas ex iis epistolis, maxime laudabiles sententias, æque ac illam martyris ore prolata recitat, suavissimis ac pulcherrimis divinæ suæ eloquentiæ floribus ornatas? » Sed hæc a Dallæo, tantæ eruditionis viro, tam frigide objicienda non erant, quippe qui nescire non poterat apud antiquos Patres, qui panegyricas de martyribus, aliisque viris sanctissimis orationes habuerunt, in more non fuisse ex eorum epistolis vel scriptis recitare et laudabiles sententias, suavissimis ac pulcherrimis divinæ suæ eloquentiæ floribus ornatas. Legatur panegyrica Augustini in Cyprianum oratio, legantur aliæ ab aliis Patribus peroratae, ac in eis laudabiles eorum sententias, quas in Chrysostomo de Ignatio nostro Dallæus desiderat, recitatas nullus reperiet. Deinde Chrysostomus hanc solam ex Ignatii epistolis pulcherrimam sententiam deflorandam esse censuit, non

⁹⁹ De synod. Arim. et Seleuc., p. 922, edit. Paris. 33, p. 446. ¹ Ibid.

¹⁰⁰ homil. 42. t. 1, edit. Paris., p. 506. ¹⁰⁰, 1 ca. 6.

ideo tantum quia summum ejus pro Christo patiendi ardorem apertissime ostendebat, sed quia eam quoque ad celebrandas tanti martyris laudes magis conducere arbitratus est. Denique vel sola, quam supra exhibuimus, epistolarum Ignatii analysi non obscure colligitur Chrysostomum ex iisdem ea desumpsisse, quæ ibidem dicit, urbes ad quas Ignatius suo in itinere diversatus est, illum : « Cum magno commeatu dimisisset, precibus et legationibus ipsum adjuvantes. »

Subjungere his possumus eundem Chrysostomum alia in oratione verba Ignatii, quæ ex ejus ad Polycarpum epistola mutuatus fuerat, hunc hausisse in modum² : « Propterea nobilis vir quidam ex veteribus, cui nomen Ignatius, quique sacerdotio simul et martyrio decoratus fuit, ad sacerdotem quemdam scribens, dicebat : « Nihil sine tua voluntate geratur, neque item quidquam absque Dei facias voluntate. » Non diffitemur negasse nonnullos hanc orationem fuisse a Chrysostomo profectam. Verum hæc illi tribuitur a Photio, Adriano primo summo pontifice, Epiphanio diacono, et secundo concilio Nicæno; ac præterea Chrysostomi stylus in ea micat et agnoscitur. Denique id certius asseri potest, ex quo hæc oratio absque lacunis et hiatibus in Savillii editione integra prodit in lucem.

§ IV. Quartum argumentum ex Hieronymi testimonio petitum.

De Hieronymi circa eandem Ignatii nostri epistolæ sententia cur litem moveat Dallæus, satis mirari non possumus. Quid enim de iis vir ille eruditissimus senserit, tam aperte declarat, ut nihil clarius desiderari posse Dallæus ipse fateatur : « Hieronymus, inquit³, qui errantem Eusebium non semel secutus est, eadem quoque de Ignatio et epistolis ejus dixit. » Et paulo post : « Eusebii omnes iudicium, Hieronymus etiam verba secutus est. » Loca autem scriptorum Hieronymi, ubi Eusebii iudicium et verba, teste Dallæo, secutus est, hic describere non est necesse, tum quia prolixiora sunt, tum quia de his fatentem Dallæum habemus. Sufficiet itaque adnotasse ea reperiri primum in libro ejus adversus Helvidium, quem anno 383 aut 384 ille composuit : deinde in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum, quem anno 392 juris fecit esse publici, denique in *Comment. in Matth.*⁴, quos non ante annum 398 ipse quoque in lucem emisit. Ex quibus aperte et perspicue intelligimus quam constanter Hieronymus in sua de tribuendis Ignatio nostro epistolis sententia perseveraverit.

At Dallæus qui hæc vera esse concedit, eodem tamen in libro affirmare non dubitat⁵ : « Ipsi Hieronymo aut ignota aut spreta fuisse videri hæc, quæ hodie exstant Ignatiana. » Verumtamen certissimum est Ignatii epistolæ ab Hieronymo, si vere eas Ignatii esse cognovit, sprete non fuisse.

¹ hemil. *De uno Legislatore.* ² cap. 35, p. 446. ³ cap. 7 et 9. ⁴ cap. 8 et 9.

A Quo enim pacto sancti illius doctoris in mentem venire potuit, ut scripta, quæ ab Ignatio, tanto martyre, quem honore maximo prosequeretur, profecta esse sciebat, ipsemet aspernaretur. Restat igitur ut epistolæ Ignatii, si aliquando eas Hieronymus non spreverit, ipsi fuerint incognitæ. At quomodo illæ epistolæ, quas tandiu ab Ignatio scriptas fuisse pro certo habuit, potuerunt ipsi postea fieri incognitæ?

Dallæum tamen hæc paradoxa propugnans sequamur. Ignatius, inquit ille, his epistolis episcoporum cum presbyteris damnat æqualitatem, quam Hieronymus « mordicus passim defendit. » Ex qua utriusque discrepantia ille statim infert Hieronymum has epistolæ non habuisse, « pro vero viri apostolici fetu, vel nondum in iis ista tam multa fuisse, quæ hodie de episcopatus necessitate, et præ presbyteratu excellentia legimus. » Verum ambæ hujusce argumentationis partes falsæ sunt, et ad probanda Dallæi paradoxa omnino ineptæ. Ac primum quidem consequentiæ falsitas eo demonstratur, quod eodem argumento probari posset, ea omnia antiquorum Patrum scripta eidem Hieronymo ignota aut sprete fuisse, in quibus aliqua opinio, quam ille « mordicus passim defendit, » damnata legitur. Quod sane falsissimum esse nemo, ne ipse quidem Dallæus, negaverit. Quot enim verbi gratia Origenes in operibus suis damnat opiniones, quas Hieronymus « mordicus passim defendit? » Nunquid Dallæus recte inde concludet ea Origenis opera Hieronymo « ignota aut sprete fuisse, vel nondum in iis ista tam multa quæ hodie legimus? »

At, inquit, eas saltem opiniones de episcopatus necessitate, et præ presbyteratu excellentia in Ignatii epistolis Hieronymus spreverit, vel illæ nondum ibi legebantur. Esto, spreverit. Quid inde conficiet Dallæus? Num idcirco alia omnia quæ Hieronymus in Ignatii epistolis, sicut et in Origenis operibus nunquam arguit, ibidem semper non exstitisse, vel ea aliquando pro minime Ignatianis et Origenianis ab Hieronymo rejecta fuisse dicendum est? Nullus sane præter Dallæanos ita unquam argumentabitur.

Deinde falsum est illam opinionem de episcopatus necessitate, et præ presbyteratu excellentia quæ prima Dallæanæ argumentationis pars est, aliter ab Hieronymo, quam ab Ignatio nostro tractari. Id sane scriptores doctissimi cum catholici tum protestantes variis dissertationibus, adversus Blondellum Calvinistam editis, invictissime demonstrarunt. Quibus vero per otium non licebit lucubrationes illas evolvere, adeant ipsum Hieronymum epist. 1, ad Heliodorum; epist. 3, ad Nepotianum; epist. 27, ad Eustochium epist. 62, ad Theophilum, *Commentar. in cap. vii Micheæ*, et cap. 1. x *Isaiæ*, *Dialog. adversus Lucifer.* et lib. 1 *adversus Jovinian.*, atque iis in locis sanctissimum doctorem

de episcopatus necessitate, et præ presbyteratu excellentia eadem plane ac Ignatium nostrum scripsisse clarissime perspicient.

Quapropter non amplius audiendus est Dallæus, qui rursus hasce Ignatii epistolas Hieronymo incognitas fuisse inde probare conatur, quod Ignatius dicat ⁷ Christum a mortuis resurrexisse *diluculo*, Hieronymus vero ⁸ : « Dominus resurrexit hora, qua ipse voluit, et quæ nulli mortalium cognita est. » At, inquit Dallæus, doctrinæ Ignatii adeo repugnantia Hieronymum scripsisse verisimile non est. Sed hoc argumentum eodem ac præcedens ruinoso ac falsissimo nititur fundamento. Deinde illa verba, quæ objicit Dallæus, non in veris ac genuinis Ignatii epistolis, sed in earum interpolationibus reperiuntur.

Hac eadem responsione exploditur aliud Dallæi momentum, quo rursus Hieronymum de his Ignatii epistolis iudicio falsum esse urget. Opponit namque illa sancti doctoris verba ⁹ : « Nuncquid non possumus tibi totam veterum scriptorum æriem commemorare, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Justinum martyrem, multosque alios apostolicos et eloquentes viros, qui adversus Ebionem, et Theodotum Byzantium, et Valentinum hæc eadem sentientes, plena sapientiæ volumina conscripserunt. » Atqui Theodoti nomen, ait Dallæus, non in aliis scriptorum omnium, quos eximius ille doctor commemorat, operibus, nisi in solis Ignatii epistolis reperire est. Hieronymus ergo loquitur de Ignatio; qui cum ante Theodotum obierit, inde Dallæus eundem Hieronymum errasse concludit. At Theodoti nomen in litterarum Ignatii interpolationibus duntaxat adhibitum est. Hieronymus ergo ibi non ad Ignatium collineat, sed ad alium quempiam, puta Irenæum vel aliquem ex iis, quos apostolicos viros dicit, quosque ad Theodoti tempora pervenisse nullus igitur.

Instat tamen Dallæi defensor, donec is quem Hieronymus notavit, designetur, eodem jure Dallæus eum Ignatium fuisse affirmare poterit, quo alii alium indicatum esse volunt. Egregiam sane Dallæi defensionem! quæ eundem Dallæum eo argumento ad opinionis suæ confirmationem usum esse contendit, quod non magis ad suam, quam ad adversariorum sententiam stabiliendam aptum esse profitetur. Præterea cum Theodoti nomen in genuinis, ut diximus, Ignatii epistolis, non inveniatur, alium omnino ab Hieronymo designatum fuisse necesse est.

Neque dixeris : Saltem auctor noster Theodoti, Ignatio recentioris, errorem arguit et impugnat. Nam quot hæreticorum errores, antequam iidem hæretici in lucem editi fuissent, in sanctorum Patrum libris, tacito eorum nomine refelluntur? Mos autem inde invaluit contra hæreses posterioribus sæculis ortas traditione, a primis Ecclesiæ

A Patribus deducta, pugnare, easque funditus evertere. Hoc itaque sensu ab Ignatio, et Polycarpo, aut aliis adversus Theodotum plena sapientiæ conscripta fuisse volumina Hieronymus haud immerito asserere, litterisque mandare potuit.

§ V. *Ultimum argumentum ex aliis scriptoribus elicium.*

Quod ad cæteros omnes post Hieronymum ad nostra usque tempora scriptores spectat, hos uno tantum et altero ne quidquam exceptis, nostræ de Ignatii epistolis sententiæ subscripsisse Dallæus ejusque defensor fatentur : « Athanasium, inquit Dallæus ¹⁰, Hieronymum et Theodoretum, multo vero etiam minus alios istis recentiores Eusebii B falsæ de Ignatianis suspitioni ex quadam animi simplicitate, absque dolo malo, sed absque certa ratione adhærentes, » etc. Non est igitur necesse hic singulorum referre testimonia : sed operæ pretium est brevem eorum catalogum texere; ut omnes audito uniuscujusque nomine, qui, quantæque auctoritatis fuerint, et quam invictum ex perpetua eorum traditione ad asserendas Ignatii nostri epistolas, argumentum ducatur, possint certo dignoscere.

Quinto igitur Ecclesiæ sæculo proferuntur Theodoretus *epist. ad Monach. Constantin.*, *Dialog. Inconfus.*, *Dialog. Impat.*, *Dialog. Immutab.*, ubi plura ex his epistolis testimonia adversus sui temporis hæreticos transcripsit. Item Gelasius in fine lib. C *De duabus naturis in Christo.*

Sexto sæculo B. Ephrem patriarcha Antiochenus libro *De sacris Antiochiæ legibus* ¹¹, ubi Severianis Ignatii nostri auctoritatem opponit. Gildas *epist. De excidio Britanniae*. Jobius monachus *De Incarnat.* ¹². Leontius Bizantinus lib. *De sect. Act.* III, ubi hæreticos auctoritatem Ignatii, non secus ac Irenæi, Justini aliorumque Patrum recepisse testatur.

Septimo sæculo Anastasius monachus libro *ᾠδῶν*, ubi eundem hæreticorum consensum memorat. Antiochus monach. Palæstin. homil. 121. Item Maximus abbas, et Theodotus presbyter ¹³, ubi de Dionysii Areopagitæ operibus disputant, testimonium Ignatii nostri, etsi eorum sententiæ repugnans, pro certo ac minime dubio admittunt.

Octavo sæculo Joannes Damascenus in lib. *Parallel.*, et Antonius ejusdem Damasceni, ut creditur, discipulus in *Melissa*.

Nono sæculo Andreas Hierosolymitanus, Creten-sium archiepiscopus, homil. 2 in *Nativitate beatæ Mariæ*. Freculphus Lexoviensis in *Histor.*, Michael Syngelus in *Encomio Dionys. Areop.*

Decimo sæculo Metaphrastes in martyrii Ignatii nostri Actis.

Undecimo sæculo auctor locorum communium in Bibliotheca Oxoniensi.

⁷ *Epist. ad Trall.* ⁸ *Epist. ad Hebr.* ⁹ *Adv. Helvid.* ¹⁰ cap. 36, p. 448. ¹¹ Apud Phot. in *Bibl. num.* 328. ¹² *Ibid.* num. 532. ¹³ *Ibid.*

Duodecimo sæculo Honorius Augustodunensis.

Decimo tertio sæculo Nicetas Chouiates in The-
sauro, Georgius Pachymeres, et Robertus Lincol-
niensis episcopus, uterque suis in Dionys. Areopag.
Commentariis.

Decimo quarto sæculo Nicephorus Calixtus in
Histor. lib. III, cap. 19, atque alii quamplurimi
cum hoc sæculo tum posterioribus, qui quoniam
cuilibet sunt obvii, iis singillatim appellandis su-
persedemus.

Jam vero ex eruditissima tot testium omnis æta-
tis et conditionis multitudine quis non videt pauca
esse antiquorum Patrum opera, quæ suo quæque
auctori pluribus, quam istæ Ignatii epistolæ, testi-
bus vindicentur? Deinde nemo unquam, nisi Dal-
læani sensus homo, vero credit esse simile omnes
omnino hos scriptores eo cæcitatibus vel negligentibus
devenisse¹⁵, « ut Eusebii falsæ de Ignatianis suspi-
cioni ex quadam animi simplicitate absque dolo
malo, sed absque certa ratione » adhæserint. Præ-
terea cur hæretici, quibus testimonia Ignatii ex his
epistolis desumpta, ad refellendas eorum opiniones
objiciebantur, nil de earum falsitate aliquando
suspectati sunt, nihilque unquam ad eorum aucto-
ritatem elevandam, minuendam, aut in dubium
revocandam adinvenire vel excogitare potuerunt?
Cur denique hi omnes scriptores et catholici et
hæretici, atque ii quorum plurimi intererat, has
epistolas repudiare, ad eas Ignatio vindicandas
tanto consensu conspirarunt; nisi quia illas verum
et genuinum Ignatii opus esse certissimis rationibus
persuasum omnino habuere?

CAPUT VIII.

RESPONDETUR OBJECTIONI EX NICEPHORI ET ANASTASII
TESTIMONIO PETITÆ.

§ I. *Nicephorum non esse auctorem Stichometriæ.*

Ex iis ipsis, quos adversarii nobis deinde obji-
ciunt, scriptoribus novum argumento nostro pon-
dus et robor accedit. Quos enim, quæso, eruditissi-
mæ, quam produximus, tot virorum multitudini
opponunt? Duos vel potius unum tantummodo
auctorem, quemdam scilicet anonymum, quem
Dallæus falso putat fuisse Nicephorum patriarcham
Constantinopolitanum, et Anastasium, qui Græcum
Nicephori vel potius anonymi opus Latine reddidit,
vel, si velis, ut loquitur Dallæi defensor, qui illud
« adoptavit. » Examinanda est igitur hujus scripto-
ris auctoritas et testimonium. Primo Dallæus Nice-
phorum liberalissimis ornat laudibus, et hunc
Dallæanus defensor « ictum » nobis « lethalem » inferre
asseverat¹⁶. Sed ubi, amabo, vir ille summis lau-
dibus ornandus, ictum lethalem nobis intulit? In
Stichometria, inquit, quæ quidem nihil aliud
quam fragmentum est, ad calcem Chronographiæ
Nicephori a librario aliquo adjectum. Dallæus autem
Nicephorum illius auctorem esse miro quodam
argumento propugnat¹⁶: « Hujus ipsius Nicephori

A est, non alterius cujusdam recentioris, quod sugge-
rere videbantur quædam a summo viro Gerardo
Vossio in suo de Græcis scriptoribus opere allata;
idque solide et fuse demonstrat eruditissimus Goar,
quem adeat, si quis adhuc dubitet. » Adivismus nos
eruditissimus Goar¹⁷, atque hæc ipsissima ejus
verba, quæ contrarium plane significant, legimus:
« Canonicus sacrorum librorum laterculus ad
Chronographiam nihil spectans, librarii πάρεργον
judicatur. » Non solide igitur et fuse ille demon-
strat, sed plane penitusque negat hanc *Stichome-
triam* Nicephori opus esse; et hanc claram certam-
que sententiæ suæ profert rationem, quod nimi-
rum illa ad Nicephori Chronographiam nihil spectet.
Id sane cum probe intelligeret Dallæi defensor nova
ratione, et quidem mirum in modum singulari,
eamdem *Stichometriam* Nicephoro vetustiorum esse
suspicatur. « Vehementi, inquit¹⁸, sollicitor suspi-
cione, ut credam istam, qua de agimus, *Stichome-
triam* Nicephoro ipso vetustiorum esse. Nemini
enim eorum qui hæc studia vel summis labris de-
gustarunt, latere puto horum indiculorum usum
diu ante Nicephorum obtinuisse. A vero igitur non
abhorret Nicephorum *Stichometriam* istam a scri-
ptore se admodum vetustiore habuisse vel potius
eam in calce antiquissimi sacrorum librorum codi-
cis nactam sibi adoptasse, suæque Chronographiæ
subtexuisse. » Verum ut vehemens defensoris suspi-
cio aliquid soliditatis haberet, ipsi primo proban-
dum erat nullam *Stichometriam* Nicephoro recen-
tiorum esse, sed omnes non solum illo vetustiores
esse, sed « admodum vetustiores. » Deinde ipsi ad-
huc demonstrandum erat eundem indiculum non
a librario, sed a Nicephoro ipso Chronographiæ
suæ superadditum. Ille autem neutrum ulla un-
quam ratione probabit. Contra vero, qui manuscri-
ptos codices vel minimè studio pervolutare solent,
ii certo certius noverunt librariorum morem esse
hos indiculos, aliaque ejusmodi scripta sive recen-
tiora sive vetustiora in librorum, quos describunt,
sine sæpe sæpius adjicere. Porro autem demus
Dallæo, quod tamen falsum est, hanc *Stichometriam*
a Nicephoro patriarcha fuisse editam; demus etiam
ejus defensori, quod ipse nunquam probabit, illam
opus esse auctoris Nicephoro ipso admodum vetu-
stioris; nunquid unius Nicephori, vel cujusdam
anonymi et incogniti scriptoris judicium claræ et
evidenti omnium omnis ætatis doctissimorum et
notissimorum virorum sententiæ præferendum
est?

§ II. *Hanc Stichometriam nihil officere epistolis
Ignatii.*

Sed age, auctoritatem et testimonium hujus scri-
ptoris, quicumque tandem ille fuerit, examinemus.
Is varios librorum sacræ Scripturæ composuit ca-
talogos, quibus recensentur: 1° Veteris Testamenti
libri; 2° Novi Testamenti; 3° Quæ non admittuntur
Veteris Testamenti Scripturæ; 4° Quæ Veteris Te-

¹⁵ Dall. cap. 36, p. 448. ¹⁶ pag. 14. ¹⁷ cap. 4, p. 245. ¹⁸ In Aduotat. p. 88. ¹⁹ pag. 14.

stamenti apocrypha censemus; 5° Quæ Novi Testamenti sunt apocrypha. » Atque in hoc posteriori ordine Ignatii epistolas, aut potius, ut ipse loquitur, doctrinam collocavit. Verum hæc auctoris *Stichometria* verba et inscriptiones nihil innuunt aliud quam Ignatii epistolas inter apocrypha Novi Testamenti esse rejiciendas, hoc est, eas inter sacros Novi Testamenti libros non esse numerandas. Eam procul dubio ob causam mentionem facit eorum tantummodo librorum, qui apostolorum aut quinque eorundem discipulorum nomen præferebant, quosque eo nomine imprudens quorundam pietas sacræ Novi Testamenti Scripturæ ascribi voluerat.

At, inquit Dallæani, auctor ille epistolas Ignatii eodem numero habendas esse censet, « ac Itineraria Petri, Joannis et Thomæ, quæ ex deterrimo genere apocryphorum » esse sæpius decantant. Unde iidem audacter concludunt: « Eadem sententia damnata notataque fuisse Ignatiana, ad labem atque ignominiam sempiternam. » Sed eos objectionis toties repetitæ pudere aliquando debuisse. Epistolæ siquidem Ignatii sinceræ ac sine interpolationibus, quas solas defendimus, nihil nisi sanum, orthodoxum et Christianis totique Ecclesiæ utilissimum, et maxime fructuosum complectuntur. Non potuerunt ergo cum iis scriptis, quæ ex deterrimo genere apocryphorum » somniis, mendaciisque referta, et certis venenis inspersa sunt, « eadem sententia ad labem atque ignominium sempiternam » damnari. Itaque auctor *Stichometria*, si quid sanæ mentis habuerit, omnia scripta, quæ ultimam ejus classem constituunt, inter apocrypha Novi Testamenti amandando, ea a sacro divinarum Scripturarum catalogo tantummodo exclusit; sed de eorum utilitate, aut de quo genere apocryphorum singula censenda sint, liberam omnibus judicandi fecit potestatem.

§ III. Neque Anastasium iisdem repugnare.

De Anastasio autem, qui *Stichometriam* illam Latine reddidit, idem omnino ac de illius auctore sentiendum; vel potius dicendum est eundem Anastasium cum interpretis non critici officio functus sit, ea quæ in manuscripto suo codice Græcè scripta invenerat, Latina fecisse: sed de hac *Stichometria*, quæ auctoris alterius operibus adjecta erat, nullum tulisse iudicium.

CAPUT IX.

REFELLITUR ARGUMENTUM NEGATIVUM, EX QUARUMDAM ECCLESiarUM CONSUETUDINIBUS PETITUM.

§ I. Hoc argumentum contra adversarios militat.

Cum adversarii nostri scriptorem nullum, pro sua opinione loquentem, quem invictissimæ tot tantorumque virorum, pro nostra sententia pugnantium catervæ opponant, possint producere; ad aliorum silentium, tanquam ad sacram anchoram ita

A confugiunt, ut saltem muta ac silenti quorundam auctoritate vanis suis velitationibus locum aliquem dedisse videantur. Dallæus itaque magna verborum pompa argumentum suum negativum proponit, quod hanc in formam totum reducitur: « Constat, inquit ille ¹⁹, has, quas hodie legimus epistolas, si vere Ignatii sunt, non potuisse non esse omnibus illius et proximæ deinceps memoriæ Christianis, præsertim vero litteratis et eruditis, si qui essent, notissimas. At his plane penitusque ignotas fuisse has omnes, quas nunc habemus, Ignatii nomine inscriptas epistolas, ipsorum quæ supersunt opera satis, ut mihi quidem videtur, arguunt ac demonstrant. Ergo necessario illud quoque nos contendimus, confitendum est, epistolas illas nunquam fuisse ab Ignatio scriptas. » Verum quam infirma nugatoriaque sit hæc argumentatio, eo invicte conficitur, quod, si roboris aliquid habeat, ab ea Dallæus ejusque fautores tantummodo feriantur et obruantur. In illos siquidem ipsos, qui Ignatium aliquas, ut diximus, epistolas scripsisse firmissima asseveratione affirmant, hoc idem argumentum tota sua vi, omnique impetu sic recidit. Constat epistolas ab Ignatio scriptas non potuisse non esse omnibus et proximæ deinceps memoriæ Christianis, præsertim vero litteratis et eruditis notissimas. Atqui epistolas, quas Dallæani ab Ignatio scriptas esse contendunt, non his solum, sed omnibus ante et post Eusebium, plane penitusque ignotas fuisse certum est. Nullum enim qui eas citaverit aut agnoverit auctorem unquam potuerunt indicare. Ergo necessario illud quoque confitendum est has, quas dicunt Dallæani, nunquam ab Ignatio scriptas fuisse epistolas. Hoc autem quod ipsi nobis ministrant argumentum, eo validius est, quod lethalem ictum, quem suis ipsi manibus sibi intulerunt, nunquam certe declinare possint.

Præterea fatentur adversarii, quod nemo etiam negare queat, argumentum affirmativum negativo semper esse præferendum. Neque enim scriptorum quorumlibet silentium, imo neque ignoratio efficere potest, ut ea opera quæ ab aliis visa et lecta sunt, vere non exstiterint, et vere non sint ab auctoribus suis profecta. Atqui argumento affirmativo has, D quas sine interpolationibus habemus epistolas, vere ab Ignatio nostro exaratas fuisse a nobis evidentissime demonstratum est, nimirum Polycarpi, Irenæi, Origenis, Athanasii aliorumque auctoritate et testimoniis, quæ ab omnibus Dallæi defensorumque ejus exceptionibus, argutiis, et cavillationibus invictissime vindicavimus.

Hæc igitur satis superque esse deberent ad vanam eorum negativam argumentationem, quæ nullam unquam, nisi contra eos, vim roborque habitura est, penitus explodendam. Ne tamen aliquid probationum suarum a nobis prætermisum esse conquerantur, atque ut omnibus quam infirmum

¹⁹ cap. 5, p. 256.

sit præcipuum eorum argumentum pateat, juvat omnia negativæ illius defensionis momenta attentissime ponderare.

§ II. *Epistolas Ignatii non fuisse incognitas Ecclesiæ Alexandrinæ.*

Contendit igitur Dallæus epistolas Ignatii incognitas fuisse Ecclesiis Alexandriæ aliarumque regionum, nec non etiam Tertulliano, Caio, Julio Africano, Clementi Alexandrino, aliisque; quandoquidem ii omnes nullam earum fecerunt unquam mentionem. Sic autem ille de Ecclesia Alexandrina disputat. Doctrina, inquit²⁰, quæ in iis epistolis sæpius inculcatur, ea est: « Non aliter quam ab uno episcopo, presbyteris præsidente, regi posse ac debere singulas Christi Ecclesias. » Atqui alius omnino, teste Hieronymo et Eutychio patriarcha Alexandrino, erat Ecclesiæ Alexandrinæ usus. Hieronymus quippe hæc de illo tradidit²¹: « Alexandria a Marco evangelista usque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant: quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint, et archidiaconum vocent. » Euty-chius autem de eodem usu hæc scribit²²: « Constituit Marcus evangelista duodecim presbyteros cum Anania, qui nempe manerent cum patriarcha, adeo ut cum vacaret patriarchatus, eligerent unum e presbyteris, cujus capiti undecim manus impone-rent, eumque benedicerent, et patriarcham eum crearent, et dein virum aliquem insignem eligerent eumque secum constituerent loco ejus, qui sic factus est patriarcha; ut ita semper exstarent undecim. Neque desiit Alexandria institutum hoc de presbyteris, ut scilicet patriarchas crearent ex presbyteris duodecim, usque ad tempora Alexandri patriarchæ Alexandrini, qui fuit ex numero 318, id est Patrum Nicænæ synodi. Alexandria ergo Ecclesia nescivit contrarium usum esse vere apostolicum. Ignatii itaque viri apostolici epistolas notas non habuit.

Quam infirma sit hæc ratiocinatio, ut evidentius appareat, ea in syllogismi formam ita reducenda est. Ecclesiæ in quibus usus viguit, doctrinæ ab Ignatio in epistolis suis sæpius traditæ, omnino contrarius, eæ epistolas illas nullo prorsus modo notas habuerunt. Atqui in Ecclesia Alexandrina, a Marco evangelista usque ad Heraclam et Dionysium, vel Alexandrum, uti Hieronymus Euty-chiusque testantur, viguit usus doctrinæ, ab Ignatio in epistolis suis sæpius traditæ, omnino contrarius. Ipsi igitur plane penitusque incognitæ fuerunt Ignatii epistolæ. Hujus autem syllogismi utraque præmissa, cum major tum minor propositio, omnino falsa est. Et quidem propositionis majoris falsitas ex ipsis adversariorum principiis invicte demonstratur. Nam secundum illorum et aliorum omnium sententiam,

A Hieronymus hæc, de quibus agimus, optime cognovit epistolas, imo easdem Ignatio constanter assig-navit. Atqui juxta adversariorum communem, etsi erroneam opinionem, Hieronymus episcoporum cum presbyteris æqualitatem, quæ in his Ignatii epistolis ubique damnatur, mordicus defendit. Potuit ergo Ecclesia Alexandrina non solum aliquid usui habere, quod in epistolis Ignatii damnatur, verum etiam illud cum Hieronymo passim et mordicus defendere; atque easdem nihilominus agnoscere imo et Ignatio vindicare epistolas.

Verum non ex sola eorum secum ita pugnantium discordia elicitur propositionis illius falsitas; sed inde etiam aperte evincitur, quod varii sint variarum Ecclesiarum usus, et ea quæ ad disciplinam spectant in diversis Ecclesiis diverso modo se habeant, ac mutationibus sint obnoxia. Quod quidem cum innumeris facile probari posset exemplis, ex ipso, qui objicitur, Alexandrinæ Ecclesiæ usu demonstrasse sufficiat. Hic enimvero eligendi et creandi episcopi usus Alexandrinis peculiaris erat. Nam si in aliis Ecclesiis viguisset, neque Hieronymus, neque Euty-chius illius tanquam rei alicujus singularis fecissent mentionem. At nullus sani capitis homo epistolas et opera illorum, qui juxta Ecclesiæ suæ morem scribentes, aliquid usui Alexandrinæ Ecclesiæ contrarium tradiderunt, plane penitusque eidem Ecclesiæ fuisse incognita affirmaverit.

C Jam vero ut ad minorem propositionem veniamus, illius falsitas non minus quam majoris perspicua est et aperta. Hieronymus nempe et Euty-chius de electione, constitutione et creatione unius Ecclesiæ Alexandrinæ episcopi loquuntur: in epistolis autem Ignatii agitur tantum de Ecclesia ab illo, qui jam ei præest, episcopo gubernanda. At nulla profecto est repugnantia, ut episcopus a presbyteris electus et creatus, eisdem postea, et cæteris omnibus ministris, totique Ecclesiæ præficiatur. Quis enim nesciat cardinales Ecclesiæ Romanæ unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, episcopum et summum pontificem nominare, eligere et creare: illum tamen post ejusmodi institutionem universali Ecclesiæ, ipsisque a quibus D papa creatus est, superiorem præponi. Atque ut Hieronymi exemplo utamur, etsi exercitus imperatorem fecerit, ipse tamen imperator factus, omni præest exercitui. Hinc profecto Hieronymus episcopum electum in excelsiori gradu collocari dixit; ut eum presbyteris et Ecclesiæ, sicut imperatorem exercitui præfectum et superiorem esse significaret.

Urget Dallæi defensor²³: « Si presbyteris Alexandrinis licitum fuit episcopos constituere, quidni etiam alias absque episcopo functiones obire? » Sed eodem pariter modo dicemus: Si cardinalibus, si exercitui licitum fuit papam vel imperatorem con-

²⁰ cap. 7. p. 272. ²¹ epist. 85 ad Evaqr. ²² in *Annalibus* Romæ editis ann. 1659. ²³ pag. 121.

stituere, quidni etiam alias absque papa vel imperatore obire functiones? Quæ quidem quam falsa sint et a vero aliena, nemo, opinor, non videt.

§ III. *Num epistolæ Ignatii ecclesiis Ægypti, vel Æthiopiæ vel Germaniæ Bajoariorum, aut Scotiæ, aut aliis fuerint incognitæ?*

Instat tamen Dallæus, nec soli Alexandrinæ, sed omnibus Ægypti, necnon Æthiopiæ Ecclesiis epistolas Ignatii incognitas fuisse ex eodem Eutychio, eodemque, quod satis superque confutatum est, argumento conficere se posse arbitratur. « Hic, » ait Dallæus de Eutychio loquens ²⁴, « etiam aliud quiddam non minus mirabile nos docet: Ab Anania, inquit, quem constituit Marcus evangelista patriarcham Alexandriæ usque in tempora Demetrii patriarchæ, nullus erat in provinciis Ægypti episcopus: nec patriarchæ ante eum crearunt episcopos. Et primus hic fuit patriarcha Alexandrinus, qui episcopos fecit. » Ex Ægypto autem in Æthiopiam transvolans: « In omni, » inquit, « Æthiopiæ Ecclesia unus est jam ab antiquis temporibus episcopus Abuna, ut vocant, id est patriarcha. qui etiam hodie ab Alexandrino patriarcha consecratur et mittitur. Unus hic in tota Æthiopia ordines confert, neque alios confert quam diaconatum et presbyteratum. » Testes autem hujusce rei citat Nicolaum Godinium e Societate Jesu, et Alphonsum Mindesium ex eadem Societate, ac postea Æthiopiæ gentis patriarcham, et Joannem a Sanctis, Dominicanum a Golinio laudatum, ac tandem Franciscum Alvarez, omnes hujusce vel præteriti sæculi scriptores. Atqui huic Ecclesiarum Ægypti et Æthiopiæ usui, inquit Dallæus, doctrina in Ignatii epistolis tradita, qua nihil sine episcopo faciendum esse definitur, plane penitusque contraria est. Hanc ergo apostolicam doctrinam esse, atque adeo epistolas Ignatii plane utraque Ecclesia nescivit.

Verum si Eutychius quiddam de Ægyptiaca Ecclesia mirabile nos docuit, mirabilior profecto est falsa Dallæi ex Eutychio repetita argumentatio. Esto enim unus in toto Ægypto fuerit episcopus, unus in Æthiopia, unus etiam in Scythia, aliisque a Dallæi defensore non sine fastu objectis regionibus. Nihil sane ibi Ignatii epistolis repugnans deprehenditur. Etenim quamvis unus in iis, ut aiunt, regionibus fuisset episcopus, id tamen non prohibuit, quominus ibi, sicuti nunc in omnibus amplissimæ diocesis civitatibus, oppidis et vicis, quæ sub unius episcopi ditione sunt, omnia ex illius imperio, nihilque sine ejus sententia fieret. Et sane illud Patribus concilii Laodiceni adeo erat persuasum, ut in villulis et agris nihil præter conscientiam episcopi civitatis agendum esse sanciverint: « Non oportet, » inquit ²⁵, « in villulis vel agris episcopos constitui, sed visitatores. Verumtamen jampridem constituti nihil faciant præter conscientiam episcopi civitatis. »

A Præterea leve omnino et sublestæ fidei est testimonium Eutychii, quem et sæculo tantum decimo scripsisse, ac plura hic peccasse nemo inficiabitur. Ex pluribus autem illius erratis illud solum observavimus, quod nullum in provinciis Ægypti fuisse episcopum narrat, vero non videri simile, sed falsitatis prorsus suspectum. In synodo etenim ab Alexandro episcopo Alexandriæ adversus Arium coacta, fere centum episcopi interfuere: « Nos cum aliis, » inquit, « fere centum Ægypti et Libyæ episcopis in unum convenientes, » etc. At vero a Demetrii morte usque ad annum 318, quo concilium illud celebratum est, tot episcopatus recens erectos fuisse, quis crederit? Quid quod Eusebius testatur ²⁶ Nepotem Ægypti episcopum, qui errores Chiliarum docuerat, et jam pridem mortem obierat, a Dionysio Alexandrino fuisse confutatum. Unde non absurde colligitur eundem Nepotem ante Demetrii tempora aliquam in Ægypto sedem tenuisse episcopalem. Denique Metaphrastes, qui non minoris est quam Eutychius auctoritatis et ponderis, tradit Marcum « aliis quoque Ecclesiis longe lateque episcopos, presbyteros et diaconos dedisse. »

B Quantum ad Æthiopiæ Ecclesiam, quis non miretur inauditum Dallæi ejusque defensoris argumentandi genus? Uterque enim ex recentissimo quatuor hujus et superioris sæculi auctorum, de rebus sui temporis scribentium, testimonio unum duntaxat episcopum ab initio Christianæ religionis ibi constitutum fuisse concludunt. Quasi vero per tam longa sæculorum spatia mutatio nulla ibi fieri potuerit? Plures sane in Æthiopia olim fuisse episcopos ex ipsis adversariorum principiis liquido demonstratur. Dallæus namque Æthiopicam Ecclesiam appellat antiquissimam et nobilissimam Ecclesiæ Ægyptiæ traducem. Atqui ex eodem Dallæo Ecclesia Alexandrina saltem post Demetrii ætatem plures habuit episcopos. Recte igitur hunc plures creandi episcopos usum ab Alexandria Ecclesia ad Æthiopicam, quæ illi suberat, jam ab his temporibus transmissum fuisse inde colligas. Porro autem adversarii ante Demetrii tempora Ecclesiam Æthiopiæ ab Alexandria originem suam hausisse incertum esse concedunt, quam alii ad eunuchum reginæ Æthiopum, vel ad apostolos Thomam vel Matthæum referendam esse arbitrantur.

D Sed hæc ex abundanti dicta sunt. Nam sive unus sive plures in Ægypto et Æthiopia, atque etiam in Scythia fuerint episcopi, nihil inde contra Ignatii nostri doctrinam; multo autem minus contra epistolarum ejus veritatem confici potest. Et vero diutissime postquam epistolæ Ignatii toti Christiano orbi notissimæ fuerunt, in Scythia aliisque provinciis unus tantum erat episcopus, proindeque hunc morem cum doctrina, in tanti martyris epistolis tradita, pugnare persuasum non habebant.

Hinc ruit quod similiter de Germaniæ Bajoario-

²⁴ pag. 274. ²⁵ concil. Laod. can. 57. ²⁶ *Histor.* lib. vii, cap. 24.

rum gente, et de Scotis subjuncti Dallæus, nimirum apud Bajoarios, ut Gregorius III, summus pontifex, memorat, nullum ante Vivilonem fuisse episcopum: apud Scotos vero, Beda teste, insulæ Jonæ abbatem presbyterum omni provinciæ, et ipsis etiam episcopis ordine inusitato fuisse præfectum. Nam præterquam quod huic argumento jam responsum est, certe Gregorius III, illud contra « ecclesiasticum ordinem, » Beda autem hoc « more lausitato » peractum esse affirmant. Quid ergo? Dicetne Dallæus ejusque defensor omnia quæ in aliorum auctorum scriptis secundum ordinem ecclesiasticum, et more usitato peragenda esse docebantur, ea Bajoariis et Scotis incognita, proindeque eadem scripta falsa esse et supposititia? Si id sibi persuadere possint, nemini certe æquo rerum æstimatori persuadebunt. Cæterum tametsi Ignatii epistolæ ad Bajoariorum Scotorumque gentem non pervenissent, non illæ tamen, sicuti nec alia omnia Patrum scripta, quæ ad eosdem non transmissa sunt, falsitatis et suppositionis essent arguenda.

CAPUT X.

DEPELLITUR ALIUD ARGUMENTUM NEGATIVUM EX AUCTORUM SILENTIO DEDUCTUM.

§ I. Primum ex Epiphaniis silentio.

Ab Ecclesiarum de Ignatianis epistolis silentio ad quorundam scriptorum taciturnitatem Dallæus transit. Sed frustra ille eodem semper argumentorum genere pugnans, caliginem tenebrasque illas ostendere conatur, quas luce sua fugat Ignatius. Primo enim Dallæus Epiphanium has litteras ignorasse: « Aut, » ut ipse loquitur, « quod vero propius videtur, contempsisse veluti fictas, » ex eo probare se posse arbitratur, quod ubi Epiphanius adversum Aerii de presbyterorum cum episcopis æqualitate errores disputat²⁷, nullibi unquam has laudaverit Ignatii litteras: « Quibus, » inquit idem Dallæus²⁸, « nihil est in tota antiquitate adversus illam Aerii opinionem disertius. » Sed contra, certum est Epiphanium hæc scripsisse post vulgatam, quam ille procul dubio legerat, Eusebii historiam, in qua tam honorifica harum Ignatii epistolarum mentio habetur. Non potuerunt ergo illi esse incognitæ. Porro si eas novit, atque ab Ignatio sicuti Eusebius, scriptas credidit, nullus sane dubitandi locus est eximium tanti martyris opus ab eo non modo non spreto, sed ea etiam quæ sanctissimo viro debebatur, veneratione susceptum.

At, inquires, cur ille adversus Aerium earum auctoritate non utitur? Cur etiam, inquit et nos, adversus alias hæreses tot Patrum scriptis, quibus ea funditus evertentur, prætermittit, tam paucis ipsemet usus est? Nunquid ea quæ omiserat, ignota habuit, aut contempsit veluti ficta et commentitia? Minime gentium. Ideo igitur neque Ignatii episto-

las, neque aliorum plurimorum scripta laudavit, quoniam ex Patrum testimoniis contra hæreticos pugnare mens illi non erat. Et re quidem ipsa, nulla contra Aerium profert, sed duobus tantum Pauli sententiis ab eodem Aerio objectis respondisse legitur.

Instat Dallæus²⁹: « Quædam illic ponit Epiphanius, cum Ignatianis apertissime pugnantia, quale illud est quod decernit: A presbyteris et diaconis ecclesiastica negotia impleri, sive administrari posse. Item fuisse quasdam ab apostolis constitutas Ecclesias, quæ a solis presbyteris et diaconis absque episcopo regerentur. Quæ totidem monstra sunt et Ignatii quidem nostri epistolici hierarchicis legibus exserte delinquentis sine episcopis, presbyteris ac diaconis non vocari Ecclesiam, et necessarium esse nihil sine episcopo operari. » Verum si res ita se habeat, certe Epiphanius omnium hominum imprudentissimus, ubi contra episcoporum præ aliis Ecclesiæ ministris excellentiam disputat, Aerio jugulum ipse præbuit. Quod sane cum dici nequeat, neque etiam dici potest eum scripsisse aliquid, quod cum Ignatii nostri epistolis omnino non congruat et concordet. Et vero in eo qui nobis objicitur loco, Epiphanius objectis ab Aerio Pauli verbis, respondet ibi Apostolum de iis sermonem instituere, quæ initio nascentis Ecclesiæ agebantur, quo quidem tempore cum nondum ubique creati essent episcopi, tum a presbyteris vel diaconis ecclesiastica negotia implenda erant et administranda. At Ignatius ab episcopis, quorum numerus sua ætate mirum in modum creverat, eadem negotia voluit administrari. Quod quidem nullibi unquam negavit Epiphanius. Nulla igitur inter eos discordia neque pugna, sed summa utriusque consensusio.

§ II. Num epistolæ Ignatii Tertulliano fuerint incognitæ.

Plura de Tertulliano congerit Dallæus³⁰, atque ei ignotas fuisse Ignatii epistolas quatuor adductis rationibus probare nititur. 1. Si Tertullianus eas ab Ignatio rescivisset esse scriptas, contra sancti martyris doctrinam, « sine episcopis et diaconis Ecclesiam non vocari, » illud utique non scripsisset: « Ubi tres, Ecclesia est, licet laici³¹. » 2. Ubi eos a quibus refutatus est Valentinus, enumerat³², nempe Justinum philosophum et martyrem, Miltiadem, Irenæum et Proculum, nullam de Ignatio, his omnibus antiquiore, mentionem facit. 3. Quibus in locis vehementius disputat contra Marcionem³³, eique ex Joanne apostolo ostendit « præcoquos et abortivos quodammodo Marcionitas fuisse, qui Christum phantasma cum illo vindicarent, » ibi altissimum de Ignatio silentium; etsi « nemo in primo illo Christianismo neque sapius, neque acrius phantasticos illos exagitavit. » 4. Tertullianus Montanista factus contra Ignatii sententiam docet³⁴

²⁷ hæres. 75. ²⁸ cap. 7, p. 276. ²⁹ Ibid. ³⁰ cap. 8, p. 77, et seq. ³¹ De exhortat. castit. cap. 7. ³² Lib. Cont. Valent., cap. 5. ³³ lib. III Contra Marcion., cap. 6. ³⁴ lib. De pudicit.

« omnes post baptismum lapsos, » ad pœnitentiam A eodem apostolo damnatos fuisse ostenderet? Nunquid igitur ad id probandum Joannis auctoritas Tertulliano satis non erat, nisi et Ignatius ei adjungeretur?

Sed hæc futillum inanumque rationum series est et concatenatio. Salmasius enimvero, Blondellus atque Albertinus, ejusdem cum Dallæo Calvinianæ hæreseos sectatores, has litteras ante Tertulliani ætatem scriptas esse affirmant. Prius ergo Dallæus hanc sodalium suorum debuit confutare opinionem; quippe qua stante, has Ignatii epistolas, quæ cum omnibus communicabantur, in manus Tertulliani pervenire potuisse facile evincitur.

Ad Dallæi autem rationes gradum ut faciamus, quis primam non videat nullam esse et ridiculam: quandoquidem Tertullianus Montanistarum hæresim jam tum amplexatus erat, cum scripsit: « Sed ubi tres, Ecclesia est, licet laici. » Quid igitur mirum, si homo hæreticus, qui oppositos sacræ Scripturæ errores docet, contra orthodoxam Ignatii doctrinam scribat et loquatur? Nonne potiori jure quis ita argumentaretur? Tertullianus catholicus eadem ac Ignatius de Ecclesia scripsit. Ergo Ignatii epistolæ Tertulliano non fuerunt incognitæ.

Ad secundam Dallæi rationem respondemus Tertulliano visum esse, ut horum quos citavit Patrum, non plurium auctoritate contra Valentinianos de- certaret. Nec sane Dallæo vel ulli jus est cum auctore aliquid expostulare, cur non pluribus armis, vel majori hominum multitudine cum adversariis congregiatur, cui hæc, quibus utitur, ad expugnandos hostes suos sufficiunt. Tertullianus autem eos quos citavit Patres ad debellandos Valentini sectatores sibi satis superque esse, nec alios se citare voluisse non obscure significat, cum de illis sic fatur ²⁶: « Qui ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus et prodiderunt et retulerunt. » Illos enim scriptores et hæreticis contemporales, et eorum errores instructissimis voluminibus retulisse cum dicat, duas procul dubio suggerit rationes, quibus testimonia eorum sibi sufficere, nec plura desiderari debere aperte pronuntiat.

Tertia Dallæi ratio positæ duntaxat ante omnium oculos Tertulliani verbis illico exploditur. Ita enim ille: « Desinat, inquit ²⁶, nunc hæreticus.... a Judæo mutuari phantasma vindicans Christum; nisi quod et ista sententia alios habebit auctores præcoquos et abortivos quodammodo Marcionitas, quos apostolus Joannes Antichristos pronuntiavit. » Quis enim ex his facile non intelligat aliud Tertulliani consilium non fuisse, quam ut a Joannis tempore hæreticos Marcionitarum præcursores exstitisse, atque illos ab

B Quod autem ad orthodoxos attinet, potuerunt quidem contra Tertulliani errores auctoritate Ignatii pugnare: sed cum eorum scripta non exstent, nihil hac de re a quoquam definiri potest. Neque enim ullus Tertullianum omnia sibi ab orthodoxis objecta fideliter retulisse, iisque omnibus respondisse, certo affirmaverit. Et re quidem ipsa pauca quædam fuisse ab eo selecta vero prorsus videtur simillimum.

Urget Dallæus, cur ille Hermæ, non vero Ignatii, citavit librum? Instamus et nos, cur non etiam aliorum? Porro respondemus ideo Hermam ab illo citari vel quia libri ejus in sacrum Scripturarum canonem a quibusdam ascribebantur, vel ob eam potissimum quam eodem in libro reddidit rationem ²⁷, quia Scriptura est « quæ sola mœchos amat. » Ab eo quippe de mœchis utrum ad pœnitentiam admittendi essent, quæstio movebatur. Hæc ergo Scripturæ, quæ a Tertulliano sola mœchos amare dicitur, sola ab eo laudari debuit.

§ III. Num Caio etiam et Clementi Alexandrino incognitæ fuerint.

Caio quoque ignotas fuisse Ignatii nostri epistolas ut probaret Dallæus, protulit ²⁸ ejusdem Caï fragmentum, ab Eusebio transcriptum ²⁹, ubi ex antiquis Patribus contra hæresim Artemonis, Christum merum hominem esse delirantis, sic ille disputat: « Ac fortasse id quod dicunt credibile videretur, nisi eis refragarentur primum quidem divinæ Scripturæ, fratrum quorundam scripta, Victoris ætate antiquiora, quæ illi adversus gentes, et contra sui temporis hæreticos pro veritatis defensione scripserant, Justinum intelligo, et Miltiadem, et Tatianum, ac Clementem, aliosque quamplurimos, in quorum libris Christi divinitas asseritur. Nam Irenæi quidem, et Melitonis, et reliquorum scripta, quis est qui ignoret, in quibus Christum Deum simul ac hominem prædicarunt? » Atqui, inquit Dallæus, si Caius epistolas quas defendimus, ubi Artemonis hæresis splendide confutatur, ab Ignatio profectas esse rescivisset, eis procul dabo primum in hæc

²⁶ loc. cit. ²⁶ Ibid. ²⁷ lib. *De pudicit.*, cap. 10.

²⁸ cap. 9, pag. 280. ²⁹ Euseb., lib. v, cap. 28.

fragmento dedisset locum. Verum ut omittamus A Caium postquam hæ Ignatii epistolæ, juxta Salmasii, Blondelli et Albertini, ut diximus, opinionem in vulgus prodierant, tertio floruisse sæculo; respondemus hac argumentatione nihil posse confici nisi prius Caium ad Ignatii nostri citandas epistolas necessitate aliqua adactum fuisse demonstretur. At cum ille, paucis scriptoribus commemoratis, alios quamplurimos se prætermisisset testetur, nulla omnino ad eas laudandas necessitate se compulsus fuisse apertissime significat.

Instat Dallæanus defensor: Ignatius omnium qui a Caio memorantur antiquior et celebrior erat: ergo ab eo debuit citari. Sed falsa est ex vero antecedente deducta consequentia. Neque enim Caius dixit se scriptores omnium antiquiores et celebriores appellasse; sed « fratrum quorundam scripta, Victoris ætate antiquiora. » At certe data opera addidit « quorundam; » ut hoc verbo inter eos quos omisit, plures fuisse iis, quos laudavit, antiquiores et celebriores, nemo inficiaretur. Caius igitur non magis epistolas Ignatii quam aliorum scripta, quæ non citavit, ignorasse dicendus est.

Idem judicandum de Clemente Alexandrino, » prosequitur Dallæus **. Si idem judicandum de Clemente, jam ipsemet Dallæus causa sua cecidit. Ipsum tamen audiamus. Ait itaque Clementem vetustissimum esse et doctissimum secundi sæculi præcipitis scriptorem. Id et nos verissimum esse dicimus. Ait rursus eum pro immensa sua eruditione plurimos auctores, cum gentiles, tum Christianos passim laudasse. De gentilibus quidem non refragabimur, sed longe plures Christianos ab eo prætermisissos, quam citatos contendimus. Quomodo tamen eumque se res habeat, quid inde contra Ignatii nostri epistolas? « Certe, inquit Dallæus, ubi tradit hæreticorum sectas Adriani Augusti temporibus coalescere coepisse, opportunus erat locus Ignatiana commemorandi, » quorum ibi ne meminit quidem. Quid ergo? Quoties scriptori opportunus fuit locus Ignatiana commemorandi, toties eorum si non meminit, nec illi cognita, nec ab Ignatio scripta esse pronuntiabitur? Mira sane argumentandi ratio. Sed mirabilius profecto quem Dallæus opportunum Clementi Ignatiana commemorandi locum assignaverit. « Ignatianas epistolas, » verba Dallæi sunt, « suæ traditioni repugnantes si scivisset, vel eas refutasset, vel suam ipse traditionem ad earum normam correxisset. » Novum plane et inauditum argumenti negativi genus! Nunquid ut sanctissimi alicujus scriptoris sententia refellatur, ille nomine suo appellandus est? Imo ut prudentius securiusque Ignatius confutaretur, celeberrimo illius nomini parcendum erat.

Saltem Clemens ad Ignatii normam, urget Dallæus, traditionem suam correxisset. Neque hoc magis necessarium. Potuit enim Clemens alicubi,

vel errore vel incogitantia vel memoriæ lapsu ab Ignatii opinione recedere. Porro autem ille ipse quem Dallæus virum summæ eruditionis merito nominat, nescire non poterat plures ab initio nascentis Ecclesiæ ortas hæreses. Quapropter in illo opportuno, sicuti loquitur Dallæus, loco non aliud animo intendebat Clemens, quam ut eos de quibus disserit hæreticos, non tantæ, quantum ii jactabant, antiquitatis fuisse ostenderet. Ad id autem probandum necessaria non erat Ignatii nostri auctoritas.

Atque hic terminatur negativum adversariorum argumentum, e scriptorum de Ignatii epistolis silentio petitum; quod magno quidem verborum apparatu, miraque inutilium argutiarum pompa venditant: sed nullo rationum pondere, nulla plane valida et firma probatione tuentur ac defendunt. Nos e contrario argumentis affirmativis, ab scriptorum nobilissimorum auctoritate desumptis, hanc primam epistolæ classem Ignatio nostro, uti arbitramur, invictissime vindicavimus.

CAPUT XI.

PROBATUR EX IPSIS EPISTOLIS IGNATIUM ANTIOCHENUM EARUM VERE ESSE AUCTOREM.

§ I. Primum argumentum.

Has porro Ignatii epistolas non sola præstantissimorum auctorum testimonia ipsi certissime vindicant; sed ipsæmet etiam epistolæ se ab eodem sanctissimo martyre scriptas esse palam aperteque testificantur. In his enim verus genuinusque viri apostolici, divino igne inflammati, atque ad martyrium incredibili ardore properantis stylus ubique micat, et ab omnibus facile agnoscitur. Modus etiam ipse quo litteræ exaratae sunt, errores hæresesque in eis impugnatae, doctrina sive morum, sive fidei Christianæ ibi tradita, cætera denique omnia non alium quam virum inter apostolorum discipulos sanctissimum, inter sanctissimos martyres celeberrimum, inter celeberrimos primosque Ecclesiæ præsules præstantissimum, uno verbo ipsamet Ignatium designant, demonstrant, produuntque auctorem. Id quidem longa inductione probare non suscepimus, quod sola, quam dedimus, harum epistolarum analysi planum sit omnibus, omninoque perspicuum. Verumtamen Dallæus in illis e contrario auctorem Ignatio longe posteriorem seseprehendisse putat; idque non minus quam sexaginta rationibus probare conatur. Sed cum plurimæ ad Ignatianarum epistolarum interpolationes, vel ad epistolas Ignatio perperam ascriptas pertineant, his prætermisissis, ad eas tantum quæ ad solam genuinarum illius litterarum classem spectant, respondendum esse credidimus.

§ II. Secundum argumentum.

Verum ante omnia operæ pretium est observare omnes Dallæi defensorumque ejus objectiones, ex

** cap. 8, p. 280.

lis quæ supra retulimus, Patrum testimoniis jam esse funditus eversas. Polycarpus namque, Irenæus et Origenes nihil in his litteris animadverterunt, quod Ignatii ingenio, moribus et ætati omnino non congrueret. Si vero pressius cum adversariis agamus, illud idem ex iis quæ ipsi verissima esse concedunt, invictissime demonstrabimus. Fatentur enim has epistolas Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoro, aliisque innumeris scriptoribus et notissimas fuisse, et Ignatio attributas. At si in iis tam paucis atque adeo brevibus epistolis tanta, ut adversarii contendunt, esse rationum cum Ignatii ingenio, moribus et sæculo pugnantium multitudo, fieri sane non potuit ut eæ omnes tot viros eruditissimos, acutissimos, diligentissimosque fugerint, atque in illorum animos de earundem epistolarum suppositione ne minimum quidem scrupulum ullamve injecerint suspicionem. Et quamvis omnes cæcitate perculsi fuissent, fieri saltem non potuit ut Eusebius ab Ignatii tempore non adeo remotus, Historiam suam ex antiquis Patrum monumentis concinnando, ea non viderit, quæ moribus rebusque omnibus Ignatii tempore usitatis, tantopere adversabantur. Dicendum igitur quod cum Eusebius, aliique omnes in his epistolis nihil non Ignatianum deprehenderint, nihil revera in iis esse quod ab Ignatio scriptum non fuerit.

CAPUT XII.

OBJECTIONES DALLÆI EX HÆRETICIS ET HÆRESIBUS, AB IGNATIO COMMORATIS, PETITÆ SOLVUNTUR.

§ I. *Objectio ex Saturnili hæresi petita solvitur.*

Sequamur tamen Dallæum, ejusque defensorem, atque eos ubique aberrantes in veritatis viam, si fieri possit, reducere satagamus. Prima itaque Dallæi ratio desumitur ex iis, quæ in Ignatii epistolis notantur, sive hæresibus sive hæreticis, quos post illius mortem exortos fuisse cum putet, inde has epistolas ab Ignatio scribi minime potuisse inducit. Has autem inter hæreses Dallæus errorem Saturnili, qui Christum *putative tantum visum fuisse* garriebat, impugnari acriter contendit⁴¹. Verum tam infirma est hæc Dallæi conjectura, ut defensor illius aperte et ingenue dicat⁴²: « Quæ in illo, scilicet Dallæo, observantur vel Vindictiarum auctorem, » D nempe Pearsonium, « non tangunt, vel tanti non sunt momenti, ut nos detinere debeant. » Et re quidem ipsa Ignatiano telo non Saturnilus, aut aliquis Ignatio posterior hæreticus, sed Menandriani vel Elionitæ, vel Cerinthiani configuntur.

§ II. *Objectio ex Valentinianorum Sige petita proponitur.*

Maximum igitur et palmarium Dallæi ea de re argumentum ducitur ex hac Ignatii nostri sententia⁴³: « Unus est Deus, qui manifestavit seipsum per Jesum Christum Filium ipsius, qui est ipse Verbum

A æternum, non a silentio progrediens. » Omnis vero difficultas in his verbis posita est: « non a silentio progrediens: » οὐκ ἀπὸ σιγῆ προελθὼν. Hæc enim, uti aiunt⁴⁴, verba feriunt Valentinum, Ignatio posteriorem, qui ex Sige ortum Logon docebat. Quod quidem, inquit, cum nullus ante eum somniasse memoretur, illud ab Ignatio argui nullo unquam modo potuit. Quod si respondeas Valentinum errores suos a Gnosticis hausisse, concedunt quidem Dallæani⁴⁵: « Ipsam rerum silvam atque materiam, ex qua Valentinus sua composuit, jam apud veteriores partim Gnosticos hæreticos, partim etiam poetas, aut philosophos ethnicos fuisse. » Sed contendunt novam aliquam inter Gnosticos sectam a Valentino fabricatam, cujus hæc peculiaris, qua a cæteris discriminabatur, opinio erat: « Logon a Sige ortum vel immediate, » ut a matre filium; vel mediate, « ut ab avia nepotem. » Quam sane ob causam Irenæus, sicuti opinantur, tradidit⁴⁶, « Valentinum veteres doctrinas in proprium characterem transtulisse. » Denique audacter affirmant hæc a Gnosticorum aliquo si scripta sint, illum in Valentini schola fuisse edoctum.

§ III. *Solvitur superior objectio, ac primo ostenditur incertum esse utrum Valentinus post Ignatii temporis errores suos disseminare cœperit.*

Atque hoc præcipuum est adversariorum argumentum, quod mira ostentatione invictissimum esse jactitant. Verum Moynius, ejusdem cum Dallæo Calvinianæ sectæ minister, illud adeo leve ac imbecillum esse judicavit, ut nullam inde difficultatem creari posse ultro fateatur. Et certe hæc probatio perperam ab eis venditata, variis refellitur rationibus, quarum unaquæque ad eam penitus destruendam sola sufficit. Verum enim vero incertum primo est num Valentinus Ignatii tempore non vixerit, tuncque cœperit errores disseminare suos. Irenæus siquidem, qui Valentinum probe noverat, quique jam ab Eleutherii papæ ætate, id est, intra annos 177 et 192, ejusdem Valentini hæresim confutarat, de eo hæc memoriæ prodidit⁴⁷: « Valentinus venit Romam sub Hygino, increvit vero sub Pio, et prorogavit tempus usque ad Anicetum. » Hyginus⁴⁸ autem juxta vulgarem opinionem ab anno 152 ad annum 156, vel juxta emendatiorem Henschenii et Papebrochii catalogum Romanorum pontificum ab anno 138 ad annum 150, Romanæ Ecclesiæ tenuit gubernaculum. Eusebius vero qui in historia sua Irenæum secutus est, in Chronico hæc habet ad annum 142⁴⁹. « Sub Hygino Romanæ urbis episcopo Valentinus hæresiarches et Cerdo magister Marcionis Romam venerunt. » Et ad annum 146: « Valentinus hæreticus agnoscitur, et permanet usque ad Anicetum. » Porro autem Valentinum, antequam Romam adventaret, errores suos spargere cœpisse vero plane simillimum videtur.

⁴¹ cap. 11, p. 291. ⁴² pag. 157. ⁴³ Epist. ad Magnes. ⁴⁴ Dall. cap. 12, p. 293. ⁴⁵ pag. 303. ⁴⁶ lib. II adv. Valent., cap. 5. ⁴⁷ Iren. Prolog. in lib. IV adv. Valent. ⁴⁸ lib. III adv. Valent., c. 8. ⁴⁹ Hist. lib. IV, cap. 11.

Nam idem Valentinus ab iis, qui Irenæum præceserant, jam fuerat confutatus, ut ipsemet Irenæus ibidem testificatur⁵⁰: « Quapropter hi qui ante nos fuerunt, et multo nobis meliores, non tamen satis potuerunt contradicere his, qui sunt a Valentino; quia ignorabant regulam ipsorum, quam nos cum omni diligentia in primo libro tibi tradidimus. » Et de Polycarpo alibi scribit⁵¹: « Is enim est, qui sub Aniceto cum advenisset in urbem, multos ex his, quos prædiximus, hæreticos, » Valentinum nempe et Marcionem, « convertit in Ecclesiam Dei. » Utrum autem diu ante tempora Hygini Valentinus incoeperit suam publicare hæresim, nihil a quoquam indubitatum statui unquam potuit.

Urgent tamen ex citato Eusebii Chronico Valentinum anuo tantum 146 agnitum. Ergo inferunt, antea nec agnitus erat, nec proinde suos ullibi sparserat errores. Sed quamvis hæc ex eo urgere non deberent Chronico, in quo menda esse prædicant; dicimus tamen in hujuscemodi scriptis verbum, *agnoscitur*, non ita accipiendum esse, ac si nunquam antea hæreticus ille a quoquam agnitus fuisset; sed nihil aliud significare, quam illum qui privatim et sensim sine sensu errorum suorum venena prius propinaverat, jam apertissime ea spargentem ab omnibus agnitum.

At, inquit, Valentinus, teste Tertulliano, sub supremo Eleutherii pontificatu, id est, ut diximus, circa annum 180, Romæ adhuc commorabatur. Unde concludunt illum Ignatii tempore aut inter vivos, aut saltem inter pravos hæreseum doctores non potuisse annumerari. Sed in Tertulliani libris describendis erratum fuit, vel ipse errasse censendus est. Irenæus quippe diligentissimus errorum Valentini investigator, in suo, quem sub eodem Eleutherio summo pontifice composuit, libro, asseverat Valentinum tantummodo usque ad Anicetum tempus Romæ prorogasse, id est non vixisse, aut ibi non comparuisse amplius. Huic Irenæi sententiæ subscripsit Eusebius, scriptor oculatissimus. Ex quibus recte concluditur obscurum esse, omninoque incertum num Valentinus Ignatii nostri tempore errores aliquos non sparserit in vulgus.

§ IV. Valentinianos hunc de Sige errorem a Gnosticis hausisse.

Fac tamen Valentinum Ignatio fuisse posteriorem, quid inde contra sanctissimi martyris epistolas, si Valentinus hanc de Logo a Sige orto hæresim ab hæreticis vetustioribus hausit, quam in eis damnat Ignatius? Concedit autem Dallæus, uti a nobis supra observatum est⁵², « ipsam rerum silvam atque materiam, ex qua Valentinus sua composuit, jam apud vetustiores, partim Gnosticos hæreticos, partim etiam poetas, aut philosophos ethnicos fuisse. » Quid ergo novi protulit Valentinus? Respondet Dallæus illum huic silvæ ac materiæ novam dedisse

A formam, dispositionem et ordinem; quibus, inquit, et secta ejus a cæteris omnibus recte distincta est, et ille ab Irenæo jure traditur⁵³, antiquas in suum characterem transtulisse. Sed quænam, amabo te, est illa Valentina forma? Non ea quidem sita est in verbis, Nus, Logos, vel Sige; quandoquidem « Patrem innatum, inquit Dallæus⁵⁴, et Nun, et Logon apud Basilidem, et Sigen apud Antiphane poetam invenio. » Quænam est ergo illa forma? « Logon e Sige ortum, prosequitur Dallæus⁵⁵, apud neutrum invenio. Ea rerum dispositio apud unum Valentinum ejusque discipulos exstat. »

Sed Dallæus ea profecto, quæ paulo post ipsemet retulit, Irenæi verba non satis attente legerat. Irenæus etenim ibi de Antiphane poeta sic disserit⁵⁶: « Unde et ipsi, Valentiniani, sibi assumentes fabulam..... solummodo demutantes eorum nomina, id ipsum autem universorum generationis initium, et emissionem ostendentes, pro nocte et silentio Bithon et Sigen nominantes..... ac pro primis et maximis diis æonas formaverunt, et pro secundis diis eam, quæ extra pleromatis ipsorum enarrant, dispositionem. » Quid vero quod Valentiniani has primorum deorum ac æonum generationes, emissiones et ortus non a paganis tantum, sed etiam ab hæreticis, eodem Irenæo teste, delibaverant? Ipse enim paulo supra scriptis tradiderat: « Hæc autem quæ dicta sunt de sensu emissionis, similiter et adversus eos, qui a Basilide sunt, adversus reliquos Gnosticos, a quibus hi initia emissionum accipientes, » etc. Atqui illas inter deorum ac æonum emissiones, sive primas, sive secundas, debuit procul dubio esse Logos e Sige ortus. Valentiniani ergo illum Logos ortum non secus ac reliquas deorum suorum emissiones ab ethnicis atque hæreticis mutati sunt.

Neque vero ibi sistit Irenæus, sed ipse eodem in loco addidit: « De ea autem quæ est ex his secunda emissionem hominis et Ecclesiæ ipsi patres eorum falso cognominati Gnostici impugnant adversus invicem, sua propria vindicantes, et malos fures esse convincentes. » Quid autem hæc verba aliud significant, quam Valentinianorum patres fuisse Gnosticos, a quibus illi non primam solum, sed etiam secundam æonum emissionem acceperant? Eam enim ob causam puri merique Gnostici Valentinum ejusque sectatores, eo quod in patrum suorum doctrina et placitis plurima immutassent, « malos feres esse » convincebant. Contra verò Valentiniani illos sui temporis Gnosticos eorumdem incusabant immutationem. Quo certe ex dissidio atque conflictu aperte colligitur utrosque et Valentinianos et posteriores Gnosticos ab antiquioribus Gnosticis non silvam duntaxat et materiam, sed deorum æonumque ortus hausisse et emissiones.

Respondet Dallæanus defensor non Gnosticos,

⁵⁰ Prolog. in lib. IV *adv. Valent.* ⁵¹ lib. III *adv. Valent.*, cap. 3. ⁵² pag. 303. ⁵³ lib. I *adv. Valent.*, cap. 5. ⁵⁴ pag. 303. ⁵⁵ *Ibid.* ⁵⁶ lib. II *adv. Valent.*, cap. 19.

sed Valentini discipulos has doctrinarum suarum sibi invicem exprobrasse et objecisse mutationes. Sed ipsum eorum, quæ cum Dallæo paulo ante dixerat, oportebat esse memorem. Nam ille non secus ac Dallæus Valentinum Romæ Eleutherii Papæ tempore, quo Irenæus hunc, quem citamus, librum edidit, commoratum fuisse pertinacissime asseverat. Atqui si Irenæus eo in libro memoriæ prodidit discipulorum Valentini patres fuisse alios ejusdem Valentini discipulos, ita ut Valentinus nepotes tunc haberet, de variis doctrinæ suæ, quæ ab eis factæ fuerant, immutationibus acerrime disputantes; hinc planum perspicuumque fiet Valentinum, ut supra dicebamus, ipso Eleutherii pontificatu esse longe antiquiorem. Quod cum a Dallæanis præfracte negetur, illud ab Irenæo scriptum non fuisse ipsi fateantur necesse est.

At, inquires, quænam igitur erat Valentinianæ sectæ forma peculiaris et propria? Respondemus eam esse, quæ Irenæi verbis, a nobis jam relatis, designatur: « Demutantes nomina, et pro primis et maximis diis æonas formaverunt, et pro secundis diis eam, quæ extra pleromatis ipsorum enarrant, dispositionem. » Atque iis nominibus novos forsitan addiderunt, vel immutaverunt emissionum et ortuum ordines. Cæterum ad novam inter hæreticos, maxime vero Valentinianos, condendam sectam non magna doctrinæ immutatio requirebatur, ut ex iis, quæ de Ptolomæo narrat Augustinus⁸⁷, quivis facile intelligat: « Ptolomæus, inquit, discipulus Valentini hæresim novam condere cupiens, quatuor æonas, et alios quatuor asserere maluit. » Si hæc sola mutatio novam inter Valentinianos sectam creavit, frustra in inquirenda nova Valentinianæ sectæ forma desudat Dallæus, quæ in superioribus Irenæi verbis facile agnoscitur.

Neque erat quod ultra ille objiceret⁸⁸ scriptum a Tertulliano⁸⁹ ante Marcionem, et Apellem, et antequam Valentinus æonas suos prædicasset, neminem docuisse alium esse Deum creatorem. Ex quo inferebat idem Dallæus Valentinum nihil ab antiquis esse mutuatum. Nam ante Valentini tempora hanc impietatem a Basilide, Saturnilo, atque Gnosticis antiquioribus disseminatam fuisse ita certum est, ut Dallæi defensor illum hæc in re penitus deserere, erroremque illius, quem celare amplius non poterat, aliquando tandem confiteri coactus sit⁹⁰.

§ V. *Ignatium ad Valentinianos nullo modo respexisse, sed ad Ebionitas.*

Porro quæcunque illa fuerit sectæ Valentinianorum forma, errorque peculiaris et proprius, ad eos Ignatius nullomodo collineavit, multoque minus eos, ut ait Dallæus, « apertissime cædit. » Illud autem ex eo clare demonstratur, quod quamvis Dallæus nulli pépercerit labori, ut omnia quæ his Ignatii

A dictis: « Verbum a silentio progrediens, » præponuntur, ea cum Valentinianorum erroribus, fabulis, et deliratione omnino coherere ostenderet; ille tamen de præcipuo quod ibidem ab Ignatio tractatur, argumento, nimirum vitam nostram « secundum Judaismum » non esse instituendam, ne ullam quidem verbum fecit. Unde ergo tam altum Dallæi defensorumque ejus hæc de re silentium? Nulla certe alia illius causa fuit, nisi quia Valentiniani hoc de argumento eadem ac Ignatius, cæterique omnes orthodoxi sentirent. Jam vero cum res procul dubio ita se habeat, ab adversariis postulamus, num alicui probabile fiet Ignatium ad refellendos Valentinianos ibi animum appulisse, ubi errorem ab hæresi Valentiniana omnino alienum, et rationibus ad eam nullo modo spectantibus impugnabat. Præterea vero illud quod objiciunt ab Ignatio dictum « Verbum a silentio progrediens; » ibi unius momenti et argumentationis, qua legem Mosaicam non amplius servandam esse Ignatius probat, partem constituunt. Cum ergo tota illa argumentatio ad Valentinianos non spectet; neque unam ejus partem ad eos respexisse certum videtur.

Sed age, rem ipsam accurate inspiciamus. Dicit Dallæus Valentinianos docuisse in ficta æonum suorum genealogia, « ex Sige eductum Logon vel immediate, ut a matre filium; vel mediate, ut ab avia nepotem. » Sed ille hæc disjunctiva conjunctione, « immediate vel mediate » non sine dolo utitur: ut ea nimirum fraude Valentinianos ab auctore nostro impugnatos incautis et simplicioribus persuaderet. Nam Valentiniani nunquam ex Sige Logon immediate eductum docuisse perhibentur. Hæc igitur disjunctionis Dallæanæ pars immediate, e medio tollenda est. Irenæus enim vero, Tertullianus, Epiphanius, Augustinus, atque alii, qui de Valentiniana hæresi disseruere, tradunt inter fictos Valentinianorum deos, et utriusque sexus æonas, primos fuisse Bithon et Sigen, seu silentium, et ex eorum conjugio processisse Nun et Veritatem, atque ex istis deinde processisse Verbum seu Logon, et Vitam. Ex quibus luce meridiana clarius est eos nihil aliud dixisse, quam Logon processisse tantum mediate ex Sige, tanquam ab avia filium. Quis autem in animum sibi inducat, Ignatium ubi alios quam Valentinianorum errores refellit, ad eos tamen, eosque solos respexisse, cum: « Verbum non a silentio progrediens, » nec plura ad eos spectantia ibidem scriberet? Cur a filio ad aviam nullo medio transivit? Cur nec de patre, nec de matre, nec de fictis aliorum æonum conjugiiis, parentibus, filiis ne unum quidem habuit verbum? Ratio sane in promptu est, et cuius æquo rerum æstimatori obvia, Ignatium nempe cum suam dedit epistolam, nihil de Valentinianis cogitasse.

⁸⁷ lib. 1 *De hæres.* ⁸⁸ cap. 12, p. 298. ⁸⁹ Tertul. *De præscript.*, cap. 54. ⁹⁰ pag. 214.

At si perspicuum est Ignatium ad Valentinianos non collinacoe, certe manifeste apparet Ebionitas ab eo impugnari. Id Moyno, ultimo qui hac de re scripsit, licet Calvinianæ sectæ ministro, adeo persuasum erat, ut hanc Dallæi objectionem, sicuti supra memorabamus, nullius vel minimi sane momenti esse palam meritoque pronuntiaverit. Verum enimvero certum est Ignatium contra eos pugnare, qui legem Mosaicam servandam esse affirmabant. Illos enim his verbis aggreditur: « Non erretis extraneis opinionibus, neque fabulis veteribus, inutilibus existentibus. Si enim usque nunc secundum Judaismum vivimus, confitemur gratiam non accepisse. » Atqui certissimum est hunc errorem de vita ad Judaismi normam agenda ab Ebionitis fuisse assertum. Id quippe ex omnibus, qui de his hæreticis aliqui memoriam tradiderunt, liquido colligimus, præsertim ex Irenæo ⁶¹, Augustino ⁶², atque Epiphano, cujus solius verba hic referre sufficiat ⁶³: « Ebion, inquit, Judæorum ritus ac cæremonias amplexus, veluti Sabbathum ac circumcisionem, aliaque id genus perinde atque a Judæis ac Samaritanis observatum. » Quo autem modo eos Ignatius refellat, verbaque a Dallæanis nobis objecta, ibidem adhibeat, audiamus: « Divinissimi enim prophetæ, » sic ille prosequitur, « secundum Christum Jesum vixerunt. Propter hoc et persecutionem passi sunt, inspirati a gratia ipsius ad certificare impersuados, quoniam unus Deus est, qui manifestavit se ipsum per Jesum Christum, Filium ejus, qui est Verbum æternum, non a silentio progrediens, qui secundum omnia bene placuit mittenti ipsum. Si igitur in veteribus conversati, in novitatem spei venerunt, » etc. Ex quibus hanc elicit conclusionem, non amplius ex Judaicæ, sed Christianæ legis præscripto vitam esse instituendam. Porro hoc Ignatii telo duo Ebionitarum errores configuntur, quorum altero homines legis veteris observatione volebant adhuc teneri; altero autem Christum non Deum, sed merum hominem esse garriebant. Hunc vero postremum errorem Ignatius inde confutabat, quod prophetæ divina affati gratia, secundum Christi præcepta vivebant, quem Verbum æternum esse profitebantur. Quam quidem Verbi æternitatem ut ille clarius breviusque exponeret, dixit illud esse « Verbum æternum, non a silentio progrediens, » id est quod cum silentio posterius non fuerit, semper a Patre æterno est prolatum; ac proinde ejusdem cum eo æternitatis sit omnino necesse est. Hunc porro Ignatii verborum verum esse sensum inde confirmari potest, quod ad idem significandum simili ac pene eodem loquendi modo postea usi sunt auctor sermonis Augustino quondam ascripti ⁶⁴: « Verbum, inquit, quod dicturus ante non silebat, quo dicto non siluit. Quod est verbum sine tempore. » Et Fuigentius ⁶⁵: « Verbum nullo unquam potuit coerceri

silentio, quia ipsa est Patris sempiterna locutio. »

Contra tamen Dallæus: Si hæc verba, « non a silentio progrediens, » exponunt Verbum æternum, « plane otiosa, inquit, esset Ignatii oratio, et vitiosa: » otiosa, quoniam, « si Verbum est æternum, eo ipso non cepit a silentio: » vitiosa, quia « nemo non videt rectius » clariusque dici Verbum Patris æternum « esse, quam id a silentio, aut post silentium cœpisse. » Sed hæc vanæ sunt hominis frustra litigantis argutiæ. Si enim otiosa esset, vel vitiosa hujusmodi oratio, innumeræ Patrum orationes, quibus obscuras dictiones aliis clarioribus explicare conantur, iisdem notis essent inurendæ. Cæterum apte omnino atque apposite rei alicujus æternitas eo declaratur, quod eam nihil unquam præcesserit. Quod quidem si cui rei conveniat, illud certe verbo ac sermoni, natura sua fluido et transeunti, quodque post silentium semper incipere arbitramur, aptissime congruit. Quapropter Ignatius nec brevius nec convenientius poterat Verbi æternitatem, seu Verbum æternum, explicare, quam cum illud omni silentio prius esse, nec a silentio progredi asseruit. Et vero auctores, a nobis supra citati, eandem Verbi æternitatem eodem loquendi modo explicare: « Verbum, inquit, quod dicturus ante non silebat. Verbum quod nullo unquam potuit coerceri silentio. »

His rursus opponit Dallæus Ignatium non dixisse μετὰ τὴν σιγήν, post silentium, sed ἀπὸ τῆς σιγῆς προεελθόν, « a silentio progrediens. » Quod, inquit ille, denotat « locum, causam, vel certe principium, ut scholæ loquuntur, constitutivum fuisse silentium, non simpliciter terminum a quo cœperit generatio. » Atqui, prosequitur idem Dallæus, hoc non silentio potest attribui, sed Valentinianorum Sige, uni ex fletis eorum diis seu æonibus, ex quo Logon « mediate vel immediate » productum fuisse delirabant. Verum pudit Dallæi defensorem, quod ille ad scholas, quas sæpius irridet et explodit, quæque tria rerum principia materiam, formam, et privationem, quidni et silentium, admittunt, tam inepte nos remiserit. Et certe si ad grammaticorum, non secus ac philosophorum scholas rediisset Dallæus, ibi profecto didicisset eundem sæpius horum verborum μετὰ τὴν σιγήν atque ἀπὸ τῆς σιγῆς esse sensum, eandemque significationem; proindeque Ignatium potuisse utroque indiscriminatim uti loquendi modo. Cæterum Ignatius in his epistolis clam cursimque a se conscriptis non verbis arte scholarumque methode compositis atque aptatis, sed iis quæ amor vere divinus et incredibilis martyrii ardor suggerat, usus est.

Instat denique Dallæi defensor hæreticos quos Ignatius hæc in epistola confutat, eos esse « qui Christi mortem negabant, et Jesum a Christo separabant, et utrumque a Verbo dividebant, quod in

⁶¹ lib. 1 advers. hæres., cap. 26. ⁶² lib. De hæres., cap. 6. ⁶³ hæres. 30, § 2. ⁶⁴ Apud Augustinum, serm. 369, olim serm. 1 de Nativitat. ⁶⁵ lib. 1 ad Trasimund., cap. 18.

Ebionæus cadere non potest. » Futilis profecto et A non minus quam undecim in uno eodemque capite vana est hæc Dallæi defensio. Neque enim Ignatius profert exempla. Sed ex his undecim exemplis quatuor tantum ad eas, de quibus agimus, pertinent epistolas: cætera falsas suppositasque spectant, vel genuinarum interpolationes. Ex his autem quatuor exemplis quæ ad genuinas epistolas pertinent, Dallæus in tribus a suo defensore penitus deseritur, qui uno tantum in articulo illum tueri conatus est. Dallæum tamen de his quatuor, ne quid intactum reliquisset accusetur, disputantem audiamus.

Cæterum si quis alios ab Ebionitis hæreticos objectis Ignatii verbis refelli invicte probaverit, huic penitus non repugnabimus, modo iis sanctissimum illum martyrem ad Valentinianos ipso posteriores, non respexisse fateatur.

§ VI. *Alia explicatio verborum Ignatii proponitur.*

His omnibus ad varias adversariorum nostrorum argumentationes et sophismata responsis, illud insuper possumus adjicere, hanc Ignatii sententiam: « Verbum æternum non a silentio progrediens, » idcirco ab eo hac in epistola scriptam videri, quia ibi duo Christi mysteria fuisse docebat, alia quidem obscura, in tenebris ac silentio ab eo patrata; unde ipse: « Et latuit principem sæculi hujus, inquebat, virginitas Mariæ, et partus ipsius, et mors Domini, tria mysteria clamoris, quæ in silentio operata seu patrata sunt. » Alia vero luminosa, luce ac splendore suo fulgentia et micantia. Tale erat mysterium generationis ejus æternæ, ab antiquis Patribus et prophetis agnatum atque annuntiatum, de quo Psalmista cecinit: *In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te* ⁶⁶. Potuit itaque Ignatius, cum suam daret epistolam, ad hæc Psalmistæ verba attendens, scribere: « Verbum æternum non a silentio progrediens, » id est Verbum æternum e divino æterni Patris sinu non in silentio, vel ulla tenebrarum obscuritate et caligine progrediens, sed in splendoribus sanctorum ex ejus utero genitum. Quo quidem loquendi modo ipse eo lubentius usus est, quod inde non solum divinum Verbi splendorem, sed illius etiam æternitatem, quam nihil omnino præcessisset, evidentius demonstrabat. Nihil ergo in hac locutione occurrit, quod non sit vere Ignatianum, et a tanto martyre in epistola, quam ipsemet scripsit, recte apteque exaratum et traditum.

CAPUT XIII.

NULLA ESSE IN HIS EPISTOLIS PRÆTER TEMPORUM FIDEM PERPERAM FICTA.

§ I. *Quam inconsiderate Dallæus objectiones suas multiplicaverit: et primæ respondetur.*

De hæresibus atque hæreticis, quos in Ignatii epistolis nostri notatos esse putat, hæc Dallæus cum dixisset, ad alia progreditur, contenditque in iisdem litteris multa esse alia præter temporum fidem perperam ficta ⁶⁷. Horum autem sic perperam fictorum

B Constantii, vel Constantini ejus filii, vel Christianismo vel ad Christianismum propensione sparsa fama. » De hoc Dallæi argumento sic pronuntiat ejus defensor ⁶⁸: « Sed hunc locum obiter tangit Dallæus; illum proferre contentus, nequaquam urget. » At sane illum non solum non urgere, sed nec proferre unquam debuisset. Non enim verbum ἀρχοντες, quod magistratus quoslibet ac principes significat, ibi Constantium vel Constantinum potius, quam quosvis alios principes designare potuit.

§ II. *Secundæ et tertiæ objectioni respondetur.*

Secundum Dallæi argumentum ex his desumitur verbis: « Vincitur decem leopardis ⁶⁹; » quo leopardorum nomine quemdam Romanorum militum ordinem, qui auctoris nostri tempore in usu esse desierat, denotari arbitratus est: « Sed quando, inquit ejus defensor ⁷⁰, his solis verbis nititur Dallæi argumentum, nullisque veteris scriptoris sultum est testimonio, non usquequaque solidum mihi videtur. » Bochartus autem inde argumentum Dallæano ⁷¹ plane oppositum elicit: « Leopardi vox, inquit ⁷², serius usurpari cœpit Constantini ævo. Proinde Ignatii epistolam ad Romanos, quam circumferunt, eo denum sæculo fuisse scriptam vel ex hoc argumento colligas. » Sed hæc Bocharti argumentatio Dallæana validior non est. Eusebius siquidem ex hac eadem epistola, quam Ignatio indubitanter tribuit, illud leopardi retulit nomen, quod proinde Constantini ævo judicavit esse antiquius. Et requidem ipsa vox illa in Actis sanctorum Perpetuæ et Felicitatis, nec non apud Spartianum et Festum, ac tandem apud Athanasium in Vita sancti Antonii legitur.

Tertium Dallæi argumentum ⁷³ inde conficitur, quod Ignatius « publice pœnitentes absolvat, et reconciliet Ecclesiæ. » Verum ejus defensor, « falsus est, ait, sua opinione præstantissimus Dallæus, eamque propterea emendaturus esset, si vixisset, ut amico rescripsit, eique loca pro receptione pœnitentium apud vetustissimos Ecclesiæ scriptores

⁶⁶ Psal. cix, 3. ⁶⁷ cap. 13, pag. 309. ⁶⁸ Epist. ad Smyrn. ⁶⁹ pag. 272. ⁷⁰ Epist. ad Rom. ⁷¹ pag. 343. ⁷² pag. 272. ⁷³ Hierolex. part. 1, lib. III, cap. 8. ⁷⁴ pag. 273.

indicaverat. » Utinam Dallæus et ejus defensor omnes alios errores suos emendassent! Hic tamen obiter observa quantos in errores præpostera litigandi, et sua adversus genuinas Ignatii epistolas argumenta multiplicandi prurigo Dallæum præcipientem egerit.

§ III. Quartæ objectioni respondetur.

Quantum denique Dallæi argumentum ⁷⁶ inde petitur, quod in his epistolis mentio fiat Onesimi, Ephesiorum episcopi, quem anno 107 vel 108, quo hæc epistolæ datæ sunt, vita functum fuisse ex Nicephori probat Historia. Addit vero neque a Græcorum Menæis, vel a Simeone Metaphraste agnosci hunc Ephesinum Onesimi episcopatum; ab auctore autem *Constitutionum apostolicarum* eundem Onesimum Berrææ episcopum appellari. Denique Dorotheus in Synopsi, et Hippolytus in libello *De 70 discipulis* inedito, non hunc, sed Gaium Timotheo in Ephesino episcopatu successisse affirmant. Sed his omnibus facile respondeas, si memineris plures fuisse Onesimos, de quibus diversa a diversis scriptoribus memoriæ prodita sunt. Quocirca Nicephorus scribit quidem Onesimum quemdam sub Domitiani imperio mortem obiisse, sed illum episcopum Ephesinum fuisse nullibi memorat. Ex Menæorum vero seu Metaphrastis silentio nihil unquam confici poterit. Si enim de Onesimi episcopatu ii tacuerint, multi alii plura de eo tradiderunt. Porro si plures fuerint Onesimi, nihil obstat, quominus unus Ephesi, alter Berrææ, ut auctor *Constitutionum apostolicarum* narrat, fuerit episcopus; alius vero, ut Dorotheus et Hippolytus asserunt Gaio successerit.

Instant Dallæus ejusque defensor ex Pauli ad Philemonem Epistola, anno Christi 56 exarata, certum videri Onesimum ejusdem Pauli fuisse discipulum; ex Beda autem atque Notkero illum eundem esse, cujus Ignatius noster fecit mentionem. Ergo Onesimus ille cum Ignatius anno 107 vel 108, suas scriberet Epistolas, annum centesimum vel certe nonagesimum jam implevisse censendus est. Quam martyris adeo provectam ætatem cum nullus scriptor observaverit, eum juniorem passum, hancque epistolam adulterinam esse Dallæus concludit. Respondemus Epistolam Pauli ad Philemonem non Christi anno 56, ut ille arbitratur, scriptam, sed post annum sexagesimum, quo Apostolus sub Festo Judææ præfecto cum Cæsarem appellasset, Romani ubi hanc dedit Epistolam, postea ductus est. Nihil autem prohibet quominus Onesimus, qui eo tempore, quo ad Philemonem Paulus scripsit, junior erat, ad eum usque annum, quo Ignatius suas composuit epistolas, vitam atque episcopatum produxerit.

Deinde quid de Onesimo, in Ignatii nostri litteris

A memorato, Beda tradiderit, non videmus; nec ullum in ejus, neque etiam Notkeri scriptis locum, ubi hæc reperias, indicavit Dallæus. Ea quidem apud Usuardum legimus: at non illius verba sunt, sed Adonis, quem corrupta et depravata martyrum Acta in errorem induxerunt. Cæterum quidquid auctores illi de Onesimo memoriæ prodiderint, nemo sanæ mentis homo negaverit iis omnibus anteponendum esse certissimum Eusebii testimonium, qui diserte indubitanterque asserit ⁷⁶ Ignatium nostrum epistolam scripsisse « ad Ecclesiam Ephesiorum, in qua Onesimi ipsorum pastoris mentionem facit. »

CAPUT XIV.

B NIHIL IN HIS EPISTOLIS OCCURRERE, AD IGNATII PERSONA, MORIBUS, AUT PIETATE ALIENUM.

§ I. Prima et secunda objectio solvitur.

Quindecim insuper argumenta Dallæus depromit, quibus probare nititur esse in Ignatii epistolis, « Alia multa a personæ, cui affinguntur, vel moribus, vel dignitate, vel ingenio, vel pietate aliena. » Sed ex tanto argumentorum numero duo duntaxat ad eas, quas defendimus, epistolas pertinent. Horum prius ductum est ex his verbis: « Sine episcopo, presbyteris et diaconis Ecclesiam non vocari ⁷⁷. » At hæc omnia omnino Ignatiana esse jam demonstravimus.

Posteriori Dallæi argumento occasionem præbuere alia alterius epistolæ verba: « Filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei genitum ⁷⁸; » quæ quidem non satis sana, sed dura, vixque ferenda Dallæo videntur. Mirandum certe delicatum et religioso Dallæi in rebus fidei palato illud durum nec satis sanum videri, quod Theodoretus, vir sane non minus quam ille Christianæ fidei dogmatum peritus, ad confutandos hæreticorum errores proferre non dubitavit. Deinde Ignatius ibi non de æterna, sed de temporali Christi generatione loquitur: « Genitum, inquit, vere ex Virgine. » Quamvis autem de illius divinitate loqueretur, illud sanum esset et orthodoxum; quandoquidem plures invenias in antiquorum Patrum scriptis similes loquendi modos, quos duos et vix ferendos esse Dallæus quidem dicere audeat.

§ II. Tertiæ objectioni respondetur.

Dallæi itaque defensor, hoc prætermisso argumento, ad aliud quod gravius validiusque esse opinatur, totis viribus propugnandum aggreditur ⁷⁹. Illud autem in eo situm est, quod Ignatius « ex apocryphis quædam suratur, eaque pro veris et indubitatis ponit. » Ubi enim de Christo disserit: « Et quando, inquit, ad eos, qui circa Petrum venit, ait ipsis: Apprehendite, palpate me, et videte quoniam non sum dæmonium incorporeum ⁸⁰. » Quæ

⁷⁶ pag. 316. ⁷⁷ lib. III *Hist.* cap. 56. ⁷⁸ cap. 14, 15 et 16. *Epist. ad Trallens.* ⁷⁹ *Epist. ad Smyrn.*
⁸⁰ cap. 17, p. 338, *Epist. ad Smyrn.* ⁸⁰ pag. 281.

sane Verba ab auctore nostro non aliunde, quam ex apocrypho Nazaræorum Evangelio transcripta fuisse haud dubitantèr affirmat. At, inquit, is Ignatius martyr esse non potest, qui veritatis fontes fastidians, potius falsa Christi verba ex impuris apocryphorum lacunis, quam vera ex certis divinæ Scripturæ libris promere maluerit. Neque dixeris apocrypha non semel ab antiquis Patribus citari; illico enim Dallæanus defensor altius insurgit, urgetque auctorem nostrum non ideo argui quod apocrypha laudaverit; sed quod historiam illam ex falsis non ex veris, ubi exstat gravius atque luculentius exposita, Evangeliorum libris, sit mutuatus.

Sed a Dallæano defensore quærimus unde Ignatium verba illa, quæ objicit, ab apocrypho Nazaræorum Evangelio hâvisse didicerit? Non ex Eusebio quidem, qui se id ignorasse palam profiteatur⁸¹: « Quæ, inquit, unde acceperit, ignoro. » Soli itaque Hieronymo, ut ipse fatetur, illud acceptum referri debet. Is quippe constanter asseverat Ignatium hæc deflorasse ex Evangelio, « quod nuper a me, » uti ait⁸², « translatum est. » Sed si Dallæani illud ab Hieronymo didicerunt, cur tam severe Ignatium ob id condemnant, quod eximius ille doctor tanto martyre plane dignum credidit.

Beinde incertum est num tempore Ignatii evangelium Nazaræorum inter apocrypha amandatum fuisset. Cum enim, teste Isaaco Casaubono, tempore opus fuerit, ut apocryphi hujusmodi libri auctoritate Ecclesiæ proscriberentur, per priora sæcula fuerunt dubii, et auctoritatis saltem ancipitis. Huc accedit quod plurimi, ut Hieronymus ipse tradit, Evangelium illud a Matthæo scriptum esse existimabant.

Denique idem Casaubonus non absurde addidit Ignatium non alicujus Evangelii verba, sed traditionem allegasse non scriptam, quæ postea in litteras fuerit relata, et Hebraico Evangelio, quod Matthæo tribuebant, inserta. Nec male quidem. Nam Ignatius qui litteras suas vincit, et in itinere, ac secreto exaravit, verba illa quæ nobis obijciuntur, ex memoria, ac prout menti ipsius occurrerunt, nec aliquid de scriptis Evangelicis vel legendo, vel forte etiam cogitando epistolæ inseruit suæ.

§ III. Quarta objectio refutatur.

Ex omnibus porro Dallæi argumentis nullum sane illo mirabilius est, quod ille ducit ex his sanctissimi martyris nostri verbis⁸³: « Utinam fruar bestiis, quas et blanditiis demulcebo, ut citius me devorent; sed et si ipsæ volentem nolint, ego vi adigam⁸⁴. » Hæc enim verba, quæ piorum omnium laudes admirationemque meruere, Dallæo a martyris pietate ac modestia aliena omnino videntur. Unde in hanc ille prorumpit exclamationem⁸⁵: « O diras et trulentas voces, non alia anima

dignas, quam ea, quæ vitæ suæ pertæsa, lucemque, quod poeta canit, perosa, in mortem præceps ruit! » Sed dignior est ethnico poeta, quam scriptore Christiano hæc exclamatio. Longe aliter sentiebant Eusebius et Hieronymus, qui præfata Ignatii verba, summa pietate ejus et mirabili prorsus pro Christo moriendi studio tam digna putaverunt, ut ex cæteris omnibus sanctissimi martyris dictis, ea potissimum suis in libris transcribenda, omniumque Christianorum religioni et admirationi proponenda selegerint. Quid quod non solum Patres, sed et Vedelius ipse Calvinianæ, sicuti Dallæus, sectæ addictus, eadem Ignatii verba ad sopitos tepidiorum Christianorum ignes suscitandos ultro proponit: « Quæ mortis et suppliciorum terrore consternatum sanctus martyr non restituat, qui ad bestias tendens, dentes earum dilacerationesque subiturus..... Gratulor mihi de bestiis, quæ adversum me⁸⁶, » etc.

Urget tamen Dallæus⁸⁷: « Christi martyres mortem exspectant, non accersunt; ad metam composito, non præcipiti gradu feruntur. » Quid ergo? Tot martyres, qui occasiones pro Christo patiendi tanto ardore quæsierunt, qui ad mortem sponte sua cucurrerunt, qui in ignes et flammæ, qui in aquas et flumina præcipites se dederunt, ii impietatis ac inmodestiæ accusandi sunt? Cur ergo Patres tot laudibus eos celebraverunt⁸⁸? Cur Ecclesia tantis honoribus eos prosequitur? Præterea Ignatius martyris sui tempora non antevertit; sed damnatus ad bestias, iisque jamjam obijciendus, citius frui optat. Romanos ne id impediatur obsecrat, et bestias si sibi pepercerint, ut ab ipsis celeriter devoretur, aperta vi se adacturum testatur. Sed his ex ardentissimo pro Christo moriendi amore profectis vocibus, illas modestiæ suæ testes continenter subjungit: « Ignoscite mihi. Quid mihi utile sit, ego novi. » Quod sane et sanctissimi martyris pietate, et modestia, et piorum omnium laudibus et admiratione dignissimum esse nemo sincerus Christianæ religionis cultor unquam diffitebitur.

CAPUT XV.

NIBIL FALSO ET TEMERE IN HIS EPISTOLIS DICTUM.

§ I. Non id falsum esse, quod de epistola Pauli ad Ephesios scribitur, et quod Ignatius fertur dixisse se vidisse Christum.

Objicit postea Dallæus illud falsum esse, quod auctor noster scripsit ad Ephesios: « Paulus..... qui in omni Epistola memoriam facit vestri in Jesu Christo⁸⁹. » Sed hæc non urget ejus defensor, et rectè quidem. Quis enim nesciat Paulum unam ad Ephesios Epistolam dedisse, ac in omni ea Epistola Ephesiorum fecisse memoriam. Hæc autem ideo observat Ignatius, quoniam in ea Paulus gloriosam illorum ubique facit mentionem, atque eos ad pietatem informando, ipsorum virtutes semper extollit, et prædicat: nullibi vero, sicuti in aliis quibusdam

⁸¹ Euseb. lib. III *Hist.*, cap. 56. ⁸² *De scrip. eccles.* ⁸³ *Epist. ad Rom.* ⁸⁴ Dallæus cap. 18, p. 342. ⁸⁵ pag. 346. ⁸⁶ *Epist. dedic. in Ignat. epist.* ⁸⁷ pag. 346. ⁸⁸ Ambros. lib. III *De Virg.* cap. 7, novæ edit. et Aug. lib. I *De civ.*, cap. 22. ⁸⁹ cap. 19, p. 351.

Epistolis, ad alios exaratis, illos arguisse aut vituperasse legitur.

Hæc cum levius attigisset Dallæus, multo acrius de eo disputat, quod Ignatius Christum se vidisse asserit: « Ego enim et post resurrectionem ipsum vidi, et credo existentem »¹⁹. » At, inquit Dallæus, Chrysostomus oratione panegyrica in Ignatium, nusquam illum « Christi aspectu et consuetudine, » quod in eo sermone non erat prætermisurus, « gavisum esse memorat. » Ergo, infert idem Dallæus: ²⁰ « Manifesti mendacii convincitur epistolarum scriptor. » His respondemus in Græco epistolarum Ignatii sincero et integro codice, nec non Eusebii et Theodoretii scriptis non legi εἶδον vidi, sed ἐν καρπῷ αὐτῶν οἶδα, καὶ πιστεύω ὄντα. Porro verbum οἶδα, fatente Dallæo, significat, scia, novi, cognosco. ^B Unde etiam Rufinus in sua Eusebianæ Historiæ versione, illud priore verbo, scio, Latine reddidit.

Instat Dallæus manuscriptis Græcis, qui tot interpolationibus fœde corrupti sunt, nullam haberi posse fidem: item Rufinum, aliosque Eusebianæ Historiæ librarios amanuenses pro verbo εἶδον, quod de Ignatio nequaquam dici posse noverant, scripsisse οἶδα: denique Hieronymo, et antiquo harum epistolarum interpreti, qui verbum εἶδον repræsentant, omnino esse credendum.

Verum hæc Dallæi tela facile retundantur. Nos enim non de manuscriptis epistolarum Ignatii interpolatis codicibus, sed de sincero et integro codice, quem Vossius nemine, uti diximus, refragante, fide optima edidit, disputamus. Quod autem ad Eusebii Historiam attinet, nullus magna sine temeritate eam ibi corruptam esse dixerit. Illa quippe centum fere annis ante Latinam Rufini versionem publicata, in omnium venerat manus, et in quamplurimis Bibliothecis erat asservata. Nihil ergo postea vel in Græco ejus textu scriptores antiquarii, vel in versione sua Rufinus immutare potuerunt: quin ex innumeris ejusdem Historiæ codicibus hic ab adversariis suis, illi ab Eusebii fautoribus adulterationis et corruptionis statim convincerentur. Deinde quis sibi persuadeat Rufinum, et amanuenses Eusebianæ Historiæ scriptores ad corrumpendos omnes Historiæ illius codices simul ita conspirasse, ut eos, nullo homine reclamante, depravaverint atque adulterarint? Denique quomodo Rufinus, et amanuenses librarii Eusebio oculatiores et doctiores ita fuerunt; ut quod ille nescierit, illi certissime agnoverint, vocem εἶδον de Ignatio penitus scribi non potuisse. Huc adde eruditissimum Theodoretum in Græca Eusebii Historia constanter legiasse οἶδα, et pervolutatis Ignatii nostri epistolis, nihil in Eusebii textu deprehendisse vel minima corruptione fœdatum.

Ad Hieronymum, veteremque Ignatii interpretem quod spectat, apud eos occurrit quidem verbum

vidi. Sed vetus ille interpres, ut ex ejus versione facile intelligitur, non ita Græce doctus erat, ut verbum οἶδα per Latinum vidi, cum scio vel novi dicere debuisset, recte reddidisse dicatur. Hieronymus vero, qui versiones suas citissime edere solebat, humani etiam aliquid forsitan passus est; nisi ab aliquo imperito interprete Latino fuerit deceptus. Verum quoquomodo res se habeat, certe Græcis cum epistolarum Ignatii, tum Eusebii Historiæ manuscriptis codicibus major debet esse auctoritas, cæterisque omnibus anteponenda est. Et id quidem ex eo confirmari potest, quod ipse Ignatiani sermonis sensus, ejusque argumenta, verbum οἶδα ibidem omnino postulent. Ignatius siquidem duobus contra hæreticos petitis ex Evangelio rationibus Christum non fictum aut simulatum, sed verum hominem fuisse demonstrat. At si Christum suismet oculis in carne ipse vidisset, nihil efficacius contra eos proferre poterat, quam se suis oculis, his et his in locis, cum his et illis sociis et testibus omni exceptione majoribus, apostolis videlicet, aut Christi discipulis, Dominum ipsum vidisse, ac cum illo fuisse conversatum.

§ II. *Nihil temere dictum est de stella, quæ, Christo nascente, apparuit, vel de eo quod Christus post mortem bibisse perhibetur.*

Dallæus ut auctorem nostrum omnium criminum reum faciat, illum temeritatis in eo deinde arguit, quod de stella, quæ, Christo nascente, apparuerat, scripserit ²¹: « Stella in cælo fulsit, splendore exsuperans omnes stellas, et lux illius ineffabilis erat, » etc. « Omnia, inquit Dallæus, ²² ex uno istius cerebro prodire, a Scriptura aliena, ab ipso hujus stellæ usu abhorrentia, ad donum scilicet Bethlebemi indicantam. » Quod quidem hac probat ratione: « Absurditas inde patet, quod ea Christianorum interpretum nemo, quod quidem sciam, secutus, qui tam multi de illa stella aliquid commentati sunt. » Quis non miretur Dallæum omnigenæ lectionis, ut sibi quidem videtur, hominem, nescisse apud Clementem Alexandrinum seu auctorem *Excerpt.*, Leonem Magnum serm. 1 *De nativ.*, Maximum serm. 3, nec non Chrysostomum homil. 6 *in Matth.*, eadem vel plura similia de hujus stellæ apparitione non secus atque apud Ignatium reperiri. Quod certe ex sola locorum, quæ indicamus, facta inter se compositione cuilibet quantumvis pervicaci planum fiet.

Piget sane pudetque ea refutare vel etiam referre, quæ subdit Dallæus ²³: « Levius est, fateor, sed Ignatio non satis dignum, quod ipse, nullo certo auctore, asseverat Christum post resurrectionem bibisse. » Illud autem hoc subtilissimo probat argumento: « Lucas quidem, uti ait ille, scribit ²⁴ apostolos, postquam resurrexisset a mortuis, manducavisse et bibisse; ipsum cum eis Christum (quod

¹⁹ *Orat. in Ignat.* ²⁰ pag. 361. ²¹ *Epist. ad Ephes.* ²² cap. 21, p. 363. ²³ pag. 365. ²⁴ Act. x. 41.

iste auctor ait) manducavisse et bibisse nusquam dicit, sed tantum comedisse⁹⁶. O miras Dallæi, viri acutissimi, argutias et subtilitates! Apostoli, inquit, dicuntur cum Christo manducasse et bibisse, Christus vero dicitur tantum comedisse. Ergo illud indignum est Ignatio, quod Christum et manducasse et bibisse dixerit. Quasi vero cum Christus hoc modo manducasse scribitur, et ipsum quoque bibisse non possit merito jure subintelligi? Si Dallæus cum amicis suis, qui cum eo manducaverunt et biberunt, manducasse dicatur, nonne inde et eum non solum manducasse, sed etiam bibisse recte concludetur?

§ III. *Nihil falsum dici de hæreticis, qui ab eucharistia recedebant.*

Objicit postea Dallæus nonnullos ab auctore, nostro exagitari hæreticos: « Qui ab eucharistia et oratione recedunt, propter non confiteri eucharistiam carnem esse Salvatoris. »⁹⁷ At, inquit Dallæus, qui accuratiores hæreticorum edidere catalogos, nullibi ullos hujuscemodi hæreticos Ignatii tempore existisse perhibent. Quamobrem Dallæi defensor novum ei subsidium laturus: « Siccine, ait, officii sui tam negligentibus fuerunt veteres illi scriptores, ut rem adeo memorabilem, et quam scire intererat, silentio præterierint... profecto vix est credibile. » Sed unde Dallæus ejusque defensor acceperunt veteres illos scriptores hæreticorum hæreseumque omnium suis in catalogis fecisse mentionem? Rem aliter se habere ex ipsomet Dallæo evidenter demonstratur. Enimvero Theodoretus qui, fatente Dallæo, has epistolas ab Ignatio nostro scriptas fuisse putavit, quique ea quæ idem Dallæus objicit verba, ut vere Ignatiana transcripsit, in suis hæreticorum catalogis, licet summa cura editis, nullibi, ut contendit Dallæus, eorum quos Ignatius eucharistia abstinuisse asseverat, meminisse legitur. Idem de Eusebio aliisque, qui de hæresibus scripsere, hasque Ignatio nostro adjudicarunt epistolas, confici potest invictum contra Dallæanos argumentum. Neque porro id ulli mirum esse debet, cum ii de præcipuo hæreticorum, ab Ignatio confutatorum errore, quo Christum veram carnem sumpsisse negabant, scriptis aliquid tradere contenti fuerint, nec de alio qui inde circa eucharistiam necessaria consecutione oriebatur, plura scribere putaverint esse necessarium. Non enim omnes singillatim quorumlibet hæreticorum errores enumerandi curam ab illis fuisse susceptam nulli dubium esse potest.

IV. *Neque falsum dici posse, quod scribitur, in potestate Romanorum fuisse Ignatium a morte liberare.*

Quia Ignatius Romanos, ne morti obstant suæ, obtestatus: « Vobis, ait, facile est quod vultis facere... Volens pro Deo mori, si non prohibeatis; » hinc Dallæus⁹⁸: « Vel nihil intelligo, inquit, vel iste profecto intelligit in eorum fidelium, ad quos

scribit, manu ac potestate fuisse ipsum supplicio liberare. » Si bene ille auctoris sensum intellexit, ex eo certe non bene argumentatus est, cum addidit⁹⁹: « Quod si ita est, fatendum est illos Romanos gravissime peccasse, et parricidii cujusdam reos fuisse... qui eum mori non prohibuerunt. Atqui non peccasse eos constat.. falsum est ergo quod ille toties affirmat. » Inepta plane et insalsa est hujuscemodi argumentatio. Ignatius quippe Romanos hac in re apud Deum, vel Cæsarem, aut iudices, vel senatum potentiores, quam re vera erant, credere potuit. Deinde etiamsi illud in Romanorum potestate fuisset positum, non inde tamen gravissimi peccati et parricidii incusandi sunt, quod eam mortem non prohibuerint, quam totius Ecclesiæ utilitati profuturam, quam non sine certo plurimum Christianorum periculo avertendam, quam denique divina voluntate ab Ignatio subeundam esse persuasum habebant.

CAPUT XVI

IN HIS EPISTOLIS NON LÆSAM ESSE IGNATII SAPIENTIAM ET MODESTIAM.

§ I. *Non læsam esse Ignatii sapientiam, neque modestiam in iis, quæ de se ipso scripsit.*

Non majoris momenti illud est, quod postmodum Dallæus objicit, ab Ignatii judicio et sapientia nonnihil abhorreere videri¹; quod ille morti certissimæ jamjam dedendus, secundum Ephesiis libellum sese scripturum polliceatur: « Si me dignificet Jesus Christus in oratione vestra, et voluntas sit, in secundo libello quem scripturus sum vobis², » etc. Sed hæc objectio a Dallæi judicio et sapientia abhorret quamplurimum. Illis quippe verbis, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ, non libellum, sed secundam Ignatius promittit epistolam, his tamen æquissimis conditionibus: « Si me dignificet Jesus Christus in oratione vestra: si voluntas sit: maxime si Dominus revelet mihi. » Quod sane Ignatii judicio et sapientiæ convenientissimum esse quis non videat?

Læsam porro Ignatii modestiam alibi exposulat Dallæus, ubi nimirum idem auctor noster ad Tralenses de se ipso sic scribit³: « Multa sapio in Deo, sed me ipsum mensuro, ut non in gloriatione perdar... Nam possum vobis supercælestia scribere. Sed timeo ne periculis existentibus, vobis damnatum apponam... potens scire cælestia, et loci positiones angelorum, » etc. Quid ibi contra Ignatii modestiam? « Sibi, respondet Dallæus, ea tribuit, quæ nemini mortali concessa sunt. » Quid ergo? Nonne et Paulus eadem, imo et majora sibi concessa fuisse narrat⁴, qui tot visionibus et revelationibus se donatum, qui *arcana verba, quæ non licet homini loqui*, se audivisse testatur? Certe Dallæus ipse id fateri, ac secum paulo post pugnare cogitur, ubi hæc totidem verbis tradidit⁵: « Jam cum Pau-

⁹⁶ Luc. xxiv, 45. ⁹⁷ cap. 22, p. 366. Epist. ad Smyrn. ⁹⁸ cap. 22, pag. 369. ⁹⁹ pag. 302. ¹ cap. 25 p. 571. ² Epist. ad Ephes. ³ cap. 24 p. 972. ⁴ II Cor. xii, 1 et seqq. ⁵ cap. 29, p. 414.

las ad Corinthios scribens dixisset se arcana quædam audivisse verba, quæ nemini loqui liceret, hoc quoque putavit scriptor ille noster suo Ignatio imitandum esse. Itaque eum quoque facit ad Tralenses scribentem quorundam arcanorum notitiam sibi assumere. Nonne possum vobis supercœlestia scribere, » etc. Si auctor noster Paulum, ut ait Dallæus, ibi imitatus est, idem Dallæus falso plane asserit, quod ille sibi ea tribuat, quæ nemini mortali concessa sunt.

Instat Dallæus auctorem nostrum ea sibi tribuisse eo loco ac tempore quo etiam vere si habuisset, nihil necesse erat explicari et ostentari ⁶. Sed ea tum sibi tribuit Ignatius, cum auctoritatem apud Trallenses majorem sibi conciliare voluit, qua eis scilicet Polybium ipsorum episcopum, quem non ea omnino, qua par erat, veneratione complecti videbantur, magis commendaret, atque eos adversus hæreticos redderet cautiore ac fortiores. Hanc certe ob causam de concessis sibi a Deo cognitionibus sermones miscet; sed illos continuo vere Ignatiana, id est, summa humilitate temperat: « Sed non novi, inquit, si dignus sum... Præter hoc jam et discipulus sum. »

§ II. *Neque in eo quod Trallenses pueros appellat, aut in iis quæ scripsit ad Polycarpum, læsam esse Ignatii modestiam.*

Rursum Dallæus opponit parum consentaneum videri Trallenses *νηπιους pueros*, et infantes ab auctore nostro appellari, quos ille ipse nuper « Deo dignos, et mentem inculpatam et insuperabilem in patientia » habere dixit. Addit tamen Dallæus se id non urgere. Sed nec commemorare ullo unquam modo debet. Quis enim nesciat Paulum similiter vocasse Corinthios *νηπιους parvulos* et infantes; quamvis eos in Christo et in omni scientia divites dixerit? Ignatius itaque Trallenses Deo dignos et inculpatam mentem habere potuit asserere; etsi eos circa sublimiores Deitatis cognitiones *νηπιους parvulos* et infantes esse sciret.

Violatam denuo Ignatii modestiam in epistola ad Polycarpum duplici ex capite causatur Dallæus; tum quod auctor titulum martyris sibi arroget, tum quod « Polycarpo suo condiscipulo, et admirabili Smyrnenis Ecclesie episcopo de pietate, de sui muneris officii ita omnia præcipit, ut tironibus magistri solent ⁷. » Ad primum respondemus titulum martyris in Bibliothecæ Florentinæ manuscripto codice Græco sincero, nec interpolato, et in antiqua illius Latina versione minime reperiri. Id cuius legenti ita obvium est; ut mirum sit qua ratione Dallæi defensor dicere audeat ⁸: « Ita tamen se appellat in epistolæ ad Polycarpum inscriptione Græca, quæ interpolata non est. » Ad secundum vero dicimus in ea epistola Ignatium plurima morum pietatisque tradidisse præcepta, quæ

nimirum Polycarpus haud dubie ab eo magnis precibus efflagitaverat. At Ignatius hæc in eadem illa epistola ipsi tradit, non ut tironibus magistri, sed ut amicus amico, ut senior martyrio mortique proximus alteri longe juniori loqui solet et scribere. Quantum autem Ignatius Polycarpo ætate provector fuerit, inde computent Dallæani, quod ille anno 108 vel 109, hic anno tantum 168 aut 169, martyres occubuisse dicantur.

CAPUT XVII.

HARUM EPISTOLARUM STYLUM ESSE OMNINO IGNATIANUM.

§ I. *Stylum epistolarum esse Ignatianum.*

Cætera Dallæi contra has epistolas argumenta, ex earum oratione et verbis ducuntur ⁹. Primum autem illud arguit, quod eas « ipsa statim oratio ostendit non esse unius ejusdem auctoris; multiplex ipsa, neque unius generis aut coloris. » Si de iis quas genuinas vereque ab Ignatio datas esse propugnamus, Dallæus loquatur, id falsissimum esse palam aperteque pronuntiamus. Liquet enim illas omnes eodem exaratas fuisse stylo, apostolici scilicet hominis, ad martyrium properantis, morteque quamprimum afficiendi, qui in itinere, vinculisque onustus, ea furtim ac secreto scriptis mandavit, quæ ardentissimus Christianæ religionis amor ipsi suggererat inspirabatque.

§ II. *Vocem Theophori esse Ignatianam, voces vero *λεπτων* et *ἀρχιεπων* in epistolis veris non reperiri.*

Contra, inquit Dallæus, auctor epistolarum ubique sumpsit Theophori cognomen, quod neque Ignatius sibi unquam vivus arrogavit, neque apud vetustissimos scriptores auditum, plane fictitium et ex fabulis ortum est. Verum Pearsonius vocis Theophori antiquitatem et usum tam clare demonstravit; ut Dallæi defensor illud tandem fateri coactus: « Multis, inquit, veterum testimoniis istius vocis usum ac familiaritatem demonstravit Pearsonius ¹⁰. » Verumtamen ille in Dallæi sui defensionem adversus Pearsonium sic arguit: « Nullum tamen exemplum asferre potuit sancti alicujus, qui instar Ignatii Theophori cognomen sibi tribuerit. » Hæc profecto infirmi argumenti infirmior est defensio. Potest enim scriptor aliquis nomine vel cognomine ita inusitato et extraordinario appellari, ut nullus deinceps eo nuncupari voluerit. Deinde quis sanctorum omnium nomina tam accurate calluisse, et recensuisse dici potest; ut nullum vel ante, vel post Ignatii ætatem eo Theophori nomine insignitum fuisse asserere audeat? Denique non de aliis, sed de Ignatio solo hic quæstio movetur, num Theophori cognomen sortitus sit. At ita se rem habere aliis ab eo laudatis, ex Photio ¹¹, et Theodoro presbytero ¹², Stephano Gobaro ¹³, atque Ephremo, Theopolitano circa annum 526 patriarcha, nec non ex veris et sinceris ejusdem

⁶ pag. 375. ⁷ cap. 24, p. 275, 276. ⁸ pag. 291. ⁹ cap. 23, p. 377. ¹⁰ pag. 292. ¹¹ cod. 126. ¹² cod. 252. ¹³ cod. 229.

Ignatii martyrii Actis cum Græcis tum Latinis A liquido probatur. His denique possumus subnectere Eusebium, qui nihil novi aut fabulosi in hoc Ignatii cognomine unquam suspicatus est.

Nec erat quod Dallæus ex verbis *τεπέων* et *ἀρχιεπέων* deinceps instaret ¹⁴. Illa quippe non in vero sed interpolato epistolarum textu reperiuntur. Si autem in epistola ad Philadelphenses simul aliquando occurrant, ibidem ad Mosaicæ legis presbyteros, vel Christum sacerdotum omnium principem significandum illa Ignatius adhibuit.

CAPUT XVIII.

VOCES EPISCOPI ET PRESBYTERI NON ALIO, QUAM APOSTOLORUM ET VIRORUM APOSTOLICORUM SENSU AB IGNATIO USURPATA.

§ I. *Ignatio jus fuisse ea nomina distinguendi, ideoque recte ea distinguisse.* B

Maximum, quodque Dallæo invictum videtur argumentum ¹⁵, illud est, quod scriptor noster presbyteri et episcopi nomina, quæ apostoli virique apostolici confuse, promiscue, et indiscriminatim semper acceperunt; ea ille non semel et iterum, sed perpetuo, et in omnibus ubique epistolis non tantum accurate et religiose distinguat, sed eo quoque sensu usurpet, quo a tertii tantum et subsequentium sæculorum Christianis usurpata legimus. Quo sane argumento Dallæus scriptorem nostrum non ante sæculum tertium epistolas suas exarasse certo se demonstrare arbitratur. Porro nos ille serio monet, se non de re ipsa, sed de solis episcopi et presbyteri nominibus disputare: « Nunc de re ipsa, inquit ¹⁶, non disputo. Donec nus doctissimo Hamondo, quod ille tam vehementer cupit, » nimirum hos ordines revera fuisse distinctos. Et paulo post: « De episcopi tantum et presbyteri nominibus quæro . . . de quibus nunc solis disputo. »

Verum si episcopi et presbyteri ordines inter se revera distincti fuerint, eosque distinctos fuisse concedat Dallæus, ab eo etiam procul dubio concedendum est jus Ignatio fuisse eorundem ordinum nomina in epistolis scriptisque suis semper et ubique distinguendi. Nullus enim ullo unquam jure suspicari potest, multoque minus inferre debet, scripta auctoris alicujus ideo proscribenda esse ipsique abjudicanda, quod in iis ea nomina distinxerit, quorum rite distinguendorum jus potestatemque habebat.

At, inquit Dallæus, apostoli virique apostolici ea nomina non distinxere. Esto non distinxerint. Quid inde Dallæus conjicere potest, nisi illos jure suo nec usos esse, nec uti voluisse, quo quidem Ignatius uti voluit, sibi que utendum esse justis de causis arbitratus est? In epistolis enim suis, quas ad Ecclesias dirigebat, et in iis publice legendas esse subdubitare poterat, obedientiam ac reverentiam epi-

scopis, presbyteris et diaconis, singulis quibusque pro suo ordine debitam, quæ sine singulorum nominum distinctione declarari non potest, in primis commendat et præcipit.

Huic autem nostræ responsioni non solum ex iis, quæ imprudens Dallæus concessit, sed ex ipsa etiam rigidiorum presbyteranorum opinione plurimum roboris accedit et firmamenti. Etenim Blondellus, quo nemo inter presbyteranos rigidior, docet apostolicorum virorum tempore vetustiorum presbyterum in defuncti episcopi locum nulla quidem electione vel ordinatione, sed solo antiquitatis jure, ea lege subrogatum fuisse; ut eo ipso primæ cathedræ, præsidialisque potestatis jus, cæteris presbyteris negatum, illi tribueretur. Qui autem in ea, licet falsa, sunt opinione, inficiari nequaquam possunt nomen episcopi presbyteris, qui eo primæ cathedræ præsidialisque potestatis jure privati erant, merito ab Ignatio denegatum; ac merito proinde nomina episcopi et presbyteri ab illo nec confundi, nec promiscue indiscriminatimque haberi. Ad distinguenda enim rerum nomina, veram rerum ipsarum distinctionem satis superque esse, nullus, opinor, dubitaverit.

§ II. *Hæc nomina ab apostolis, virisque apostolicis fuisse distincta.*

Hæc sane ad destruendum penitusque evertendum maximum Dallæi argumentum etsi abunde sufficiant, ad rem tamen ipsam examinandam animo lubentissimo aggredimur. Quod igitur apostolos, apostolicosque viros duobus prioribus Ecclesiæ sæculis nomina episcopi et presbyteri semper confudisse ac indiscriminatim et promiscue usurpasset, tanta fiducia Dallæus asserit, id falsum omnino est, penitusque fictitium. Et primo quidem in hoc falsus est Dallæus, quod plura, quam par erat, ex ipso Presbyteranorum suorum testimonio tempora complexus sit. Nam Blondellus Presbyteranorum erroris, uti diximus, acerrimus defensor, indubitanter affirmat novam creandi episcopi formam, qua presbyteris superior constituitur, ab Christi anno 130 fuisse introductam. At certe negare non possunt Presbyterani, hunc episcopi supra presbyteros gradum, secum ipsorum quoque nominum invexisse distinctionem. Non enim alia de causa eam tertio sæculo factam fuisse dicit Dallæus, nisi quia nova creandi episcopum forma tunc introducta est. Cum illa ergo juxta Presbyteranos anno 130 facta sit, septuaginta anni a Dallæano calculo detrahendi sunt.

Jam vero si ad superiora tempora ascendamus, Dallæanæ assertionis falsitas planius dilucidiusque apparebit. Nemini quippe ignotum est quam pauca nobis superint apostolicorum virorum scripta, nec ulli dubium esse potest, quin plurima eorum opera sint deperdita, neque in nostras venerat manus. Unde ergo probabit Dallæus, omnes primi

¹⁴ cap. 25, p. 383. ¹⁵ cap. 26, p. 586. ¹⁶ pag. 586.

et secundi sæculi scriptores nullam unquam inter episcopi et presbyteri nomina constituisse discrimen? Nunquid ipsi quod in deperditis Patrum operibus scriptum fuerit, patefactum est?

Respondet Dallæus se id probare ex Chrysostomo, Theodoro, aliisque posterioribus, qui hæc nomina apostolicis temporibus distincta et discriminata fuisse aperte inficiantur. Bene est certe, quod ille eos nobis producat testes, qui contra illius opinionem gravissimum plaue dicunt testimonium. Hi nempe quamvis optime noscent in his epistolis nomina episcopi et presbyteri semper distingui, nec inter se ullo unquam modo confundi; illas tamen Ignatio nostro constanter adjudicarunt. Aique si eadem nomina ab omnibus aliis primi et secundi sæculi scriptoribus confusa, et ab auctore nostro præter constantem apostolicorum virorum usum et consuetudinem distincta fuisse pro certo habuissent, tam certam de his epistolis Ignatio tribuissent non tulissent sententiam.

Quid ergo contra testes suos proferent Dallæani? Dicentne illos in eo errasse, quod has epistolas Ignatio ascripserint? At si in hoc erravere, cur non etiam in eo falsi sunt, quod de confusione nominum episcopi et presbyteri scriptis prodiderunt? Deinde quamvis in priori capite decepti fuerint, ex eorum tamen errore eadem semper elicitur conclusio, illos persuasum firmiter habuisse ea episcopi et presbyteri nomina non a solo Ignatio, præter constantem cæterorum omnium morem et usum, sed ab aliis etiam quibusdam apostolici ævi scriptoribus fuisse distincta.

Et certe rem ita se habere inde evincitur, quod certum sit apostolos ipsos ita de presbyteri et diaconi ordinationibus disserere, ut eas semper ab episcopo, nunquam a presbytero fieri debere asseverent. Ad hæc vero Paulus, cum adversus presbyteros accusationem recipi vetat: *Adversus presbyterum cito accusationem noli recipere*¹⁷; ibi de episcopo presbyteris superiore loquitur. Ex his autem non obscure colligimus apostolos tunc episcopi et presbyteri nomina, cum de officiis unicuique propriis loquebantur, recte distinxisse; nec ea confudisse, nisi cum de muniis, quæ utrisque communia erant, sermonem facerent.

Quid quod et plures occurrunt secundi sæculi scriptores, qui idem ac Ignatius, inter episcopi et presbyteri nomina discrimen, eandemque distinctionem statuere. Id quidem quod Dallæus negasse videbatur, tanta evidentia demonstravit Pearsonius; ut ab anonymo Dallæi defensore hoc responsu acceperit¹⁸: « Mala fide Dallæi sententiam representat, quasi negaret discrimen illud inter episcopi et presbyteri nomina a veteribus unquam observatum esse. Tamen alia mens fuit Dallæo, qui duxerat asserit Ignatium ingens semper discrimen statuere inter hæc duo nomina, præter usum et

consuetudinem secundi sæculi scriptorum, qui istis vocabulis indiscriminatim utuntur. » Optimam sane Pearsonii fidem probat Dallæanus liber. Sed quidquid de ea sit, ex his Dallæani defensoris verbis, illud ratum certumque habemus, quod aliqui, nemine, ne ipso quidem, ut ille vult, Dallæo refragante, sæculi secundi scriptores nomina episcopi et presbyteri eodem ac Ignatius modo distinxerint. Ex his porro quæ adversarii vel volentes vel inviti fatentur, contra eos sic argumentamur: Eæ epistolæ in quibus præter usum et consuetudinem illius sæculi, verum inter episcopi et presbyteri nomina discrimen semper statuitur, non minus Ignatii fetus sunt, quam scripta aliorum ejusdem sæculi auctorum, in quibus idem, quamvis rarius, discrimen ponitur, eorum vere sunt, quorum nominibus inscribuntur. Quis enim abnuat Ignatium potuisse ea semper distinguere nomina, quæ jure merito ab aliis pluribus aliquando distincta fuisse certum prorsus concessumque est? Atqui fatentibus adversariis, plures secundi sæculi auctores in Operibus et scriptis, quæ vere ab iisdem sunt edita, episcopi et presbyteri nomina aliquando distinxerunt. Potuit ergo Ignatius eadem nomina in epistolis suis semper distinguere, nec eam ob causam debent ipsi ab adversariis abjudicari.

Addamus, si lubet, apud Eusebium Ecclesiam Lugdunensem lib. v *Hist.* cap. 1, Dionysium Corinthium lib. iv, cap. 23, Polycratem lib. v, cap. 24, in suis epistolis nunquam presbytero tribuisse episcopi nomen. Ergo nomina episcopi et presbyteri non semper confundunt, sed illa æque ac Ignatius noster a se invicem aperte discriminant.

§ III. Respondetur objectioni ex Polycarpi auctoritate petitæ.

Instant tamen adversarii, nihilque remittentes urgent Polycarpum, amicitia et ordine Ignatio conjunctissimum, in epistola ad Philippenses, tacito episcopi nomine, illud cum presbyteri vocabulo semper confudisse; hincque eum dixisse: « Quare oportet..... subjici presbyteris et diaconis, tanquam Christo et Deo? » Respondemus primo nihil penitus ex hac Polycarpi auctoritate contra nos effici. Quamvis enim Polycarpus hæc inter se nomina confuderit, illud tamen Ignatio jus non abstulit ea distinguendi, quæ ab aliis suæ ætatis scriptoribus distincta fuisse inficiari nemo potest. Respondemus secundo, incertum omnino esse, utrum tunc temporis cum suam Polycarpus scriberet epistolam, Philippensium episcopus adhuc esset in vivis. Deinde hæc epistola ad nos integræ omnino et incorrupta non pervenit. Rursus ego incertum num in ea Polycarpus alicubi specialem episcopi mentionem fecerit. Tertio denique incertum utrum ille aliam epistolam, quæ de episcopo nominatim agebat, huic subjunxerit.

Urgent tandem Polycarpum in ejusdem epistolæ

¹⁷ 1 Tim. v, 19. ¹⁸ pag. 500.

inscriptione se non episcopum, sed presbyterum vocasse his verbis: « Polycarpus, et qui cum eo presbyteri. » Sed hæc adversariorum ratio adeo levis est et infirma; ut Moynius Calvinistarum minister, eorumque symmista, contrarium omnino ex iisdem verbis argumentum conficiat: « Non scribit Polycarpus, inquit ¹⁹, presbyteri Ecclesiæ Smyrnenſis Philippensibus, sed Polycarpus et presbyteri Ecclesiæ Smyrnenſis Ecclesiæ Philippensium, ut discrimen aliquod inter se et presbyteros observandum innueret, dignitatemque suam, et primatum aliquo modo tueretur. Nam qui paris dignitatis et auctoritatis Polycarpum fuisse cum suis presbyteris censent, nã illi mihi videntur thesi suæ nimis, quam par sit, fervidius et studiosius δουλεύειν, et ea officia confundere, quæ tempore Polycarpi jam erant disparata. » Hæc sane ex Calvinistæ Presbyteranice hominis ore elicit veritas, quæ in eo esset incorrupta, si ea officia et nomina non Polycarpi tantum, sed apostolorum quoque tempore disparata dixisset. Ex his tamen quæ ibi vera esse agnoscit, ruit procul dubio Dallæanum argumentum, funditusque evertitur.

CAPUT XIX.

NULLA IN EPISTOLIS AUCTORIS NOSTRI ESSE VERBA,
QUÆ NON SINT IGNATIANA.

§ I. De verbis compositis.

Multa alia Dallæus se his in epistolis vocabula deprehendisse sibi videtur, quæ scriptorem nostrum diu post Ignatium vixisse planum nobis utique faciunt ²⁰. Illa autem primum exagitat quæ a Blondello prius objecta fuerant, nomina varie composita, ut σαρκοφόρος, νεκροφόρος, et alia a verbo φέρω orta, item alia a voce ἄξιος, ut ἀξιόπλοκος, ἀξιόθεος, et alia denique a verbo Θεός, sicuti θεομακάριος, θεόδρομος, etc. Doctissimus quidem Hamondus huic Blondelli argumento jam responderat divinis sacræ Scripturæ auctores nominibus simili modo compositis, quorum plura retulit exempla, usos quoque fuisse.

Sed instat Dallæus ²¹, ea quæ ex sacris scriptoribus adduxit Hamondus, esse paucissima et semel tantum ab iis dicta, ac Ignatianis illis multo modestiora. Si de paucitate verborum ab Hamondo allatorum conqueritur Dallæus, de majori Dallæanorum numero nos potiori jure conquerimur. Ille siquidem ut compositarum apud Ignatium vocum auget multitudinem, eas quæ in falsis Ignatii epistolis, vel in genuinarum interpolationibus occurrunt, aliis immerito adjunxit. Deinde ideo Hamondus decem tantum ex divinis Scripturis compositarum vocum protulit exempla, quod ea ad vanam Blondelli objectionem destruendam satis superque esse censuerit. At longe plura quæ passim in Veteri Novoque Testamento occurrunt,

A possunt facillime in medium proferri. Sed illa omnibus ita sunt obvia, ut longum earumdem vocum catalogum texere superfluum sit et inutile. Neque vero in sacris tantum Scripturis eas reperire est, sed in genuina etiam Clementis epistola, quæ Ignatianis non est prolixior, illæ eadem voces nec rariores sunt, nec modestiores.

§ II. De verbis nove usurpatis, scilicet φύσις et ἕδειν.

Verum, inquit Dallæus, quædam verba scriptor noster nove usurpat, et præter aliorum morem. Duo tamen duntaxat ejusmodi verba ex veris Ignatii epistolæ desumpta nobis objicit. Primum est verbum φύσις; sed illud apud diversæ literaturæ scriptores vario sensu usurpatum legitur, nihilque novæ significationis apud Ignatium habet.

Secundum verbum est ἕδειν, quod Dallæus poeticum esse dicit. Neque tamen et in soluta etiam oratione ab auctoribus optimis sæpe sæpius adhibitum ille negabit unquam. Quidni ergo et ab Ignatio?

§ III. De verbis inusitatis et obscuris.

Addit Dallæus in epistolis Ignatianis quasdam obscuriores et inusitatas voces inveniri. Quamvis id verissimum esset, quid inde conficiet Dallæus? Nunquid Ignatius, sicuti quilibet alius auctor, obscuris et inusitatis loquendi modis uti non potuit? Id sane in principiis Christianæ religionis, quæ nova et inusitata secum invexit verba, parum esset mirabile; sed multo minus in Ignatio, viro apostolico, qui epistolas suas cursim, et occulte, ac summo martyrii ardore incensus exaraverat. Verumtamen non aliis ille vocibus, vel loquendi modis usus est, quam iis qui in sacris Scripturis, aliisque notæ melioris scriptoribus solent occurrere.

CAPUT XX.

IN HIS EPISTOLIS NON ESSE PRAVAS PAULI
IMITATIONES.

§ I. Quantum adversarii sibi sint contrarii.

Inter tot tamque diversa Dallæi adversus Ignatii epistolas argumenta, illud profecto mirari subit, quod ille scriptorem nostrum non Ignatium, sed alium omnino fuisse inde probare velit ²², quia: « Quædam Pauli apostoli studiose est imitatus, sperans se his veluti apostolici discipuli lineamenti hominibus sui sæculi, præsertim posteris ab Ignatio remotioribus, adeoque rerum apostolicarum minus gnaris facile impositurum, atque effecturum ut pro scriptore apostolico haberetur. » Eundem enim Dallæum ex verbis episcopi et presbyteri, quæ alieno a Paulo apostoli sensu ab Ignatio usurpata peperam effutiit, sic disputantem audivimus ²³: « Neque apostolorum filium fuisse diversus sermo manifeste arguit, quem omnes et apostolorum observantis-

¹⁹ Not. in Polycarp. epist., p. 10. ²⁰ cap. 27, p. 407. ²¹ pag. 406. ²² cap. 38, p. 410. ²³ cap. 26, p. 598.

animam, et cum apostolicis corde et ore, anima et lingua conjunctissimum fuisse consentiunt. » Quis argutulos hujuscemodi sophistas contra Ignatii epistolas rationibus, sibi invicem tam vehementer repugnantibus, disputantes non miretur? Enimvero si nomina episcopi et presbyteri eo sensu, quem Pauli esse non putant, scriptor noster adhibeat, ii clamant illico: « Neque apostolorum filium fuisse diversus sermo manifeste arguit. » E contrario si Pauli voces et phrases ille usurpet vel imitetur, continenter iidem arguunt, illis eum ideo usum esse, ut imponeret « rerum apostolicarum minus gnaris, atque efficeret ut pro scriptore apostolico haberetur. » Sic sane immane his epistolis quocunque tandem modo contradicendi cacoethes doctos homines obcæcavit et transversos egit. Et certe si ita argumentari liceat, nulla erunt apostolicorum virorum, ac primi præsertim et secundi sæculi scriptorum opera, quæ his argumentis falsa, ipsisque supposita esse non demonstrantur.

Ex hæc itaque, quæ in Ignatii epistolis elucet, Paulinarum vocum imitatione contrarium omnino sic elicitur argumentum. Recta ratio docet ea scripta, quæ Pauli, aliorumque apostolorum voces, phrases, stylum, cæterosque loquendi modos imitantur, atque ad eos propius accedunt, a viro vere apostolico fuisse profecta. Atqui hæc omnia, fatentibus, imo objicientibus adversariis, in Ignatii nostri epistolis reperiuntur. Ab eo ergo vere scriptæ sunt.

§ II. Ignatium non putide Paulum imitari.

Verum, inquit Dallæus, verba quæ apud Paulum rara sunt, ea apud auctorem nostrum, non secus ac Sallustiana, ut olim aiebat Seneca, apud Aruntium creberrima sunt, ac pene perpetua. Ergo hæc putida imitatio epistolas Ignatio male suppositas prodit. Sed falsa est hæc consequentia. Nihil enim ex antecedente aliud concludi potest, nisi Ignatium epistolarum Pauli, sicuti Aruntium Sallustianorum operum non fuisse auctorem. Nam sicut imitatio Sallustii opera Aruntii ab ipso Aruntio scripta non fuisse nequaquam demonstrat, sic imitatio Pauli epistolas Ignatii, ab ipso Ignatio minime scriptas fuisse non arguit.

Deinde falsum est antecedens, in Ignatii nimirum epistolis esse tam « crebras ac pene assiduas Apostoli voces, » ut omnibus fiant putidæ. Ex iis siquidem quas Dallæus objicit, primo verbum *ὄναλμην* non sexcenties, ut ille asserit, sed sexties tantum in genuinis Ignatii epistolis reperire est. Illud præterea verbum non Paulo peculiare est, sed apud alios Græcos auctores semper tritum et vulgare fuit. His addimus vocem *ἀγαθοπορία*, qua Paulus semel in omnibus Epistolis suis usus est, quater a Clemente in unica epistola usurpari, nec in hac Pau-

lina imitatione putidum quid ab ullo unquam obiectum fuisse legitur.

Quod subjungit Dallæus, vocem *ἀντίφυχος* ex Paulina *ισόφυχος* ab Ignatio formatam, puerile est, planeque ineptum. Nam eæ voces diversos habent significatus, et vox *ἀντίφυχος* non apud Paulum, sed alios scriptores occurrit.

Nec majoris illud est ponderis, quod idem Dallæus urget ²¹ hæc Pauli verba, *ἐλαχιστότερον πάντων ἀγίων*, « sanctorum omnium minimum se esse, » Ignatium prave imitari, cum dicit *οὐκ ἄξιός εἰμι*, vel *ὡς μικρότερος ὑμῶν*. Postremis quippe his verbis non magis ille ad Pauli, quam ad Matthæi vel Lucæ sententiam collineasse videtur. In aliis vero superioribus, vel quibusdam similibus, quibus non epistolas, ut ait Dallæus, implevit, sed raro usus est, etsi Paulum æmulari gestierit, illud summam Ignatii, qui omnes Pauli virtutes, ac martyrium imitandi incredibili flagrabat desiderio, humilitatem pulchre decebat.

CAPUT XXI.

NEQUE IN EPISTOLARUM INSCRIPTIONIBUS, NEQUE IN REPETITIONIBUS ESSE PRavam PAULI IMITATIONEM.

§ I. Errare Dallæum in inscriptionum numero, atque in iis non esse pravam Pauli imitationem.

Dallæus id multo vehementius, sed non felicius exagitat, quod noster Ignatius epistolis suis prælixerit inscriptiones « mirificas, laciniosas, inconditas, et prodigiosæ longitudinis, » quas omnes pravæ Pauli imitationes esse causatur ²². Fatetur quidem ille epigraphen Epistolæ ejusdem apostoli ad Romanos, quæ septem versiculos totos occupat, esse longissimam; ac in ea quæ ad Titum data est, simile quidpiam observari. Verum apud Ignatium omnium, inquit, inscriptiones epistolarum, si illam quam scripsit ad Polycarpum exceperis, longissimæ sunt, laciniosæ et impeditissimæ. Sed primo ille in enumerandis epistolarum cum Pauli, tum Ignatii inscriptionibus multum aberrat. Nam inscriptio primæ Pauli ad Corinthios Epistolæ satis est proluxa, proluxior vero illius quæ ad Galatas scripta est; hæc enim quinque versiculos continet; cum ea quæ ad Titum exarata fuit, quatuor tantum complectatur. Nec minus errat in Ignatianarum inscriptionibus. Epistolarum siquidem Ignatii ad Smyrnæos, Magnesios, et Trallenses inscriptiones primæ Pauli ad Corinthios longitudinem non superant. Præterea vero epistolæ Ignatii ad Ephesios titulus et inscriptio non longior est, quam Paulinæ ad Galatas. Denique utraque Ignatianarum ad Philadelphios et Romanos inscriptio non majoris, quam Paulinæ ad eosdem Romanos longitudinis est.

Secundo falsum est in his epistolarum Ignatii inscriptionibus pravam esse Pauli imitationem. Quod

²¹ cap. 29, p. 413. ²² cap. 50, p. 453.

quidem ex iis, quæ Dallæus ipse de Paulinarum litterarum inscriptionibus pronuntiat²⁶, facillime evincitur. « Paulus, inquit ille, interdum inscriptiones Epistolarum habet non breves et expeditas, ut vulgo mos erat, sed longiusculas et nonnihil obvolutas, ob res gravissimas quibus plenæ sunt, ut ex ea quæ ad Romanos est, quivis discere potest. » Atqui et idem mos Ignatii tempore adhuc vigeat, et res gravissimæ in ejus epistolis pertractantur; ut ex sola, quam dedimus, earum analysi omnibus planum fiet et perspicuum. Ignatius itaque in epistolarum suarum inscriptionibus non prave imitatus est Paulum, sed eas tales exhibuit, quales sane gravissima, quæ in eis tractantur argumenta, ab eo postulabant.

§ II. De inscriptione epistolæ ad Romanos.

Jam vero ad ipsam epistolæ Ignatii ad Romanos epigraphen, quam Dallæani vehementius exagitant, propius accedamus. De illius longitudine, aut de prava Pauli imitatione nihil amplius, uti ostendimus, possunt cum Ignatio expostulare. Quid ergo in ea arguunt? Illam, inquit, tot epithetorum laudis, in unum locum male congestorum farraginem. Sed similia Paulus adhibuit epitheta laudis, cum in Epistola ad Romanos scribit²⁷: *Dilectis Dei, vocatis sanctis*, et in prima ad Corinthios, *sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis*. Non inficiamus quidem in his Epistolis multo pauciora esse, quam in Ignatianis laudum epitheta. Verum præterquam quod scriptores suo quique ingenio hac in re indulgent, justis Ignatius de causis plura suæ ad Romanos epistolæ inscriptioni inserenda putavit. Primum quidem hæc ab eo extorsit summa Romanæ Ecclesiæ, tot martyrum, ac in primis Petri et Pauli sanguine conspersæ, quam dudum animo conceperat, opinio et existimatio. Deinde illa omnia laudum epitheta ideo congressit, quod singula quæque totidem ipsi viderentur esse momenta et rationes, quibus Romanos ad mortem suam non impediendam adduceret.

Instat Dallæus viros apostolicos, puta Polycarpum, Clementem, et alios, tam longas epistolis suis non præfixisse inscriptiones. Unde infert Ignatium, qui inter militum custodias positus, ad martyrium tanta celeritate ducebatur, inscriptionum adeo prolixarum non esse auctorem. At porro cum plurimæ apostolicorum virorum ac præcipue Asiaticorum, qui, teste Cicerone, erant redundantes, ad nos usque epistolæ non pervenerint, quis audeat asserere illas non eodem, ac Ignatianas, stylo vel similibus inscriptionibus fuisse exaratas? Utut sit, certe Ignatius in Pauli Epistolis egregia, uti diximus, inscriptionum suarum habuit exempla, nec de ullo alio meliora accipere poterat. Quamvis autem ad martyrium summa velocitate properaret, id tamen non obstabat, quominus duas vel

A tres, plus minus, lineas epistolis suis, vel earum inscriptionibus adderet. Imo inde certo colligitur illum nulla arte in epistolis suis ea omnia scripissæ, quæ incredibilis Christi amor et martyrii subeundi ardor immensus ipsi extemplo inspirabant.

§ III. De repetitionibus quæ in epistolis occurrunt.

Ultimum Dallæi contra Ignatii epistolas argumentum est²⁸: « Neque illud Ignatium episcopum, ætatis provecæ, et apud apostolos educatum decere videtur, quod ille toties eadem præter viri gravis morem repetit atque inculcat. » Dignam sane tot vanis futilibusque argumentis, in tam longâ disputatione perperam accumulatis, Dallæus coronidem imponit. Nunquid enim episcopi provecæ ætatis, B et apud apostolos educati, res easdem, quoties expedit, minus quam alii scriptores repetunt et inculcant? Certe Paulus ipse, ut cæteros taceamus, in Epistola ad Ephesios cum dixisset: *Induite vos armaturam Dei*²⁹, duobus post versibus rursus scribit: *Accipite armaturam Dei*³⁰. Quod quidem si interpretes audiamus, nihil aliud est quam superioris exhortationis repetitio. Etsi ergo similes apud Ignatium occurrerent repetitiones, in his procul dubio Pauli vestigiis ille adhuc institisset. Verumtamen, ut verum fateamur, repetitiones verborum in una eademque Ignatii epistola raræ sunt, nec ibi a Paulinis exemplis ille recessit. Repetitiones vero sententiarum aliis sunt infrequentiores; et si quas apud eum non secus ac Paulum reperias, C hæc maximi sunt momenti, easque Ignatius ideo adhibet, ut illa quæ scribebat, Christianorum memoriæ altius infixa, ex eorum animis nunquam exciderent.

CAPUT XXII.

IGNATIUM ILLIUS, QUAM NUNC HABEMUS, EPISTOLÆ AD POLYCARPUM VERE ESSE AUCTOREM.

§ I. Id probatur auctoritate Polycarpi.

De prima epistolarum Ignatii classe nobis nihil amplius superesset dicendum, nisi doctissimus Usserius, qui hæc ejusdem classis epistolas Ignatio constanter adjudicat, illam quæ ad Polycarpum scripta est, eidem Ignatio plane penitusque abjudicasset. Quamvis autem ea quæ de Ignatii epistolis hactenus disputavimus, illam non secus ac alias, ipsi tribuendam esse demonstrent; de ea tamen idcirco censuimus privatim esse disserendum, quod Usserii auctoritas viros quosdam celeberrimos suas traxerit in partes. Hos inter et purpura et doctrina primas tenet eminentissimus cardinalis Bona, qui judicium Usserii secutus, de ea sic pronuntiat³¹: « Addo quod hanc epistolam non genuinum Ignatii fetum esse, sed supposititium viri eruditi dudum observarunt: et ad id probandum multa afferunt non parvi ponderis argumenta. » Sed si viro tam erudito per otium licuisset illam accuratius examinare, in aliam procul dubio ivisset

²⁶ pag. 415. ²⁷ pag. 417. ²⁸ cap. 31, p. 421.

²⁹ Ephes. vi, 11. ³⁰ Ibid., 13. ³¹ *Rer. Liturgic.*

sententiam. Invicto namque ipsiusmet Polycarpi A testimonio, quo certe nullum majus nunc desiderari potest, luculenter probatur hanc epistolam ab Ignatio fuisse scriptam. Testatur enim in sua ad Philippenses epistola se ab eo accepisse litteras : « Scripsistis ad me et vos et Ignatius, » etc. Atqui illa epistola, quam his verbis indicat, eadem ipsa est, de qua nunc quæstio movetur. Nam quæcunque Polycarpus de epistola Ignatii nostri ad se data memoravit, illa omnia in ea quam habemus, nusquam vero in ulla alia reperiuntur. Scimus quidem in hanc epistolæ Polycarpi partem ultimam, quam citavimus, nonnulla a quibusdam fuisse objecta. Sed hæc omnia tam clare diluimus²², eamque epistolæ partem non minus quam alias a Polycarpo scriptam esse, tantum putamus, evidentia a nobis demonstratum est, ut sinceris rerum æstimatoribus id omnino persuasum fore confidamus.

§ II. *Idem Eusebii et Hieronymi auctoritate probatur.*

Porro autem epistolæ ad Polycarpum auctorem esse Ignatium, non Polycarpi tantum testimoniis, sed Eusebii²³ etiam auctoritate plane demonstratur. Ubi enim Ignatii epistolas accurate et diligenter recenset, hæc ille totidem verbis tradit²⁴: « Cum Troadem venisset, inde ad Philadelphenses litteras dedit, et ad Smyrnæorum Ecclesiam, privatimque ad Polycarpum eorum episcopum, ἰδῶς τε τῷ τούτης προσηγομένῳ Πολυκάρπῳ. » Eusebius namque ibi tres Ignatii epistolas aperte distinguit; atque hanc quæ ad Polycarpum, tam ab ea quæ ad Smyrnæos, quam ab illa quæ ad Philadelphenses scripta est, discernit et discriminat. Quæ quidem distinctio ex his quæ subsequuntur, multo clarius dilucidiusque perspicitur : « Quem cum apostolicum virum, sic ille prosequitur, esse plane agnosceret, ipsi tanquam bonus ac fidelis pastor gregem Antiochenæ Ecclesiæ commendavit, rogans ut omni cura illum fovere vellet. Idem in epistola ad Smyrnæos de Servatore nostro loquens, » etc. Et certe in epistola ad Smyrnæos nullum de Polycarpo verbum facit; neque illi Ecclesiam suam Antiochenam commendat. Quæ cum in epistola ad Polycarpum occurrant, illam procul dubio ab ea, quæ ad Smyrnæos scripta est, Eusebius apertissime distinguit.

Neque alia Hieronymi sententia fuisse videtur; ait enim²⁵: « Inde egrediens scripsit ad Philadelphæos, et ad Smyrnæos, et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam; in qua et de Evangelio quod nuper a me translatum est, super persona Christi ponit testimonium. » Nullus profecto non videt his Hieronymi verbis Eusebii sensum, ut omnia pene ejus verba,

A exprimi, ac Græcam hujus vocem ἰδῶς per Latīnam proprie ab illo fuisse redditam. Vox igitur illa proprie nihil aliud apud Hieronymum ibi significat, quam privatim, seorsim ac separatim. Atque eodem plane sensu illa eodem in libro non semel ab ipso usurpata legitur. Sic quippe ibidem de Clemente Alexandrino disserit : « De canonibus.... liber unus, quem proprie Alexandro Hierosolymitano episcopo προσεφώνησας, » et de Apollonio : « Septimum proprie adversus Apollonium elaboravit. » Unde Sophronius in Græca hujus libri versione illud verbum proprie per vocem ἰδῶς, quæ idem ac Eusebiana ἰδῶς sonat, reddidit.

§ III. *Objectio Usserii diluitur.*

B Objectit tamen Usserius hæc Hieronymi verba : « in qua et de Evangelio²⁶, » etc., ad epistolam Smyrnæis datam omnino referri; proindeque illam unam ac eandem esse cum ea, quæ ad Polycarpum scripta dicitur. Quod quidem, inquit idem Usserius²⁶, ita verum est, ut « Honorius Augustodunensis in libro *De luminaribus Ecclesiæ* (cui Hieronymianum scriptorum catalogum in epitomen a se redactum inseruit) Epistolam ad Polycarpum in censu scriptorum Ignatii plane prætermittendam esse judicavit. » Sed non magni ponderis est auctoritas Honorii, qui in hac libri Hieronymiani epitome ita sæpe per errorem lapsus est, ut vix ulla fides ipsi haberi possit. Majoris autem momenti est testimonium alterius auctoris longe vetustioris, qui utramque epistolam manifeste distinxit in homilia *De uno utriusque Testamenti legislatore*, quam Photius Chrysostomo, alii vero cuidam ejusdem ætatis scriptori assignant²⁷.

Præterea cum Honorius librum Hieronymi in epitomen redegerit; ad illum, qui omnium manibus teritur, semper redeundum est. Si quæ vero in Hieronymi quoque verbis subsit obscuritas, ad Eusebium tanquam ad fontem, ex quo sua Hieronymus hausit, debent omnes recurrere. Atqui Eusebius epistolam ad Polycarpum ab epistola ad Smyrnæos apertissime, ut vidimus, distinxit. Hieronymus ergo idem inter utramque statuit discrimen. Atque hinc liquido colligitur illa ejusdem Hieronymi verba : « In qua et de Evangelio, » etc. non ad posteriora ad Polycarpum, sed ad superiora ad Smyrnæos esse referenda.

At, inquires, hæc textui Hieronymiano vim faciunt. Sed si verus ille sit verborum Hieronymi sensus, nulla ex vera eorum explicatione textui ejus vis affertur. Neque forsitan a vero multum aberrabit, qui dixerit in Hieronymi textu factam fuisse a librariis transpositionem; nisi Hieronymus, qui Græcos auctores tanta celeritate reddere solebat, sua ipse verba transposuerit.

Instabis, stylum Ignatii in epistola ad Polycarpum non deprehendi, nullique probabile fieri Ignatium,

²² Supr. cap. 4. ²³ Euseb. lib. III, *Histor.*, cap. 36, § 2 et seq. ²⁴ lib. *De script. eccles.* ²⁵ Supr. cit. ²⁶ *De Ignat. epist.* cap. 8, p. 8. ²⁷ Biblioth. cod. 277 et Synod. VII gener., act. 6.

cum ad Polycarpum privatim daret epistolam in ea ad totam Smyrnam Ecclesiam suam convertisse sermonem. Sed his facile respondemus hanc epistolam eodem, ac alias genuinas Ignatii litteras, scriptam esse stylo. Ecclesiam vero Smyrnam cum ibi alloquitur, nihil præter temporis sui morem eum fecisse certum est. Nam Dionysius Corinthius ad Soterem summum pontificem privatim scribens epistolam, in ea ad Romanam Ecclesiam styllum sic convertit suum : « Hæc vobis consuetudo est... Atque hunc morem beatus episcopus vester Soter

non servavit solum, » etc. Porro Eusebius qui hæc Dionysii verba retulit, sic prosequitur³⁸ : « In hac ipsa etiam epistola meminit Clementis epistolæ ad Corinthios, quam ex prisca consuetudine in Ecclesia legi solitam testatur. » Nulli itaque mirum esse debet, si Ignatius, qui suam quoque ad Polycarpum epistolam in Smyrneni Ecclesia publice legendam fore haud immerito suspicabatur, ad omnes universim Christianos suum in illa direxerit sermonem.

PARS SECUNDA.

De interpolationibus genuinarum Ignatii epistolarum, ac de aliis epistolis ipsi falso ascriptis, earumque auctoribus.

CAPUT PRIMUM.

DE INTERPOLATIONIBUS EPISTOLARUM IGNATII.

§ I. *Ignatium harum interpolationum non esse auctorem contra Morini sententiam.*

Secunda epistolarum Ignatii classis easdem, de quibus hactenus disseruimus, ipsius litteras sed variis interpolationibus atque additamentis auctas, aliisque depravationibus fœde corruptas et adulteratas complectitur. Harum autem additionum et corruptionum auctorem non esse Ignatium, adeo certum est; ut etiam ante vulgatas ab Usserio et Vossio genuinarum Ignatii epistolarum editiones, illud viris quibusdam doctis et eruditis fuerit observatum. Nos certe non fugit doctissimum Morinum alicubi asseruisse³⁹ : « Antiquam Ignatianarum epistolarum editionem genuinum textum nobis exhibere novam vero mancum et interpolatum. » Ac ne quis eum hæc temere dixisse putaret, continuo addidit : « Multa conjecturæ neæ argumenta dare possem. » Rem sane omnibus gratam et perutilem præstitisset vir ille eximius, si ea dedisset argumenta, quibus opinionem adeo singularem, et a vero tam alienam defendi posse arbitrabatur. Nam sinceras ac genuinas Ignatii nostri epistolas in editionibus Usserii et Vossii exhiberi certis in vicis rationum momentis plane demonstratur.

§ II. *Id variis argumentis probatur.*

Primum enim testimonia, quæ Patres antiqui, puta Eusebius, Athanasius, Hieronymus, Theodoretus, aliique plures ex Ignatii epistolis citaverunt, in iis, non autem in interpolatarum editionibus sincera et integra repræsentantur.

Secundo additiones illæ, quas Usserius, ut eorum a quibus interpolatæ sunt, fraudes magis essent manifestæ, voluit in editione sua esse minio descriptas, nihil aliud sunt, quam loca sacræ Scri-

pturæ Ignatiano textui superaddita, vel phrases aut periphrases nec aperte nec convenienter illi adjectæ.

Tertio in iis hæretici, qui Ignatii tempore nondum exstiterant non solum impugnantur, sed nominibus etiam appellantur suis. Ibi insuper de rebus Ignatii tempore nondum usitatis, ac ejusdem ætatis doctrinæ ac disciplinæ contrariis et oppositis sermo instituitur. Tale est illud quod ibi indubitanter affirmatur, Paulum et reliquos apostolos nuptiis fuisse sociatos. Talia sunt quæ de imperatoribus traduntur, et alia plura, quæ omnibus cum sint obvia, iis recensendis diutius non immorabimur.

Hinc itaque liquido intelligitur idem epistolæ Ignatii contigisse quod de suis Dionysius Corinthius memorat⁴⁰ : « Epistolas, inquit, scripsi, rogatus, a fratribus : sed illas ministri quidam diaboli zizaniis compleverunt, quædam ex illis expungentes; quædam adjectives. » Quis autem epistolas Ignatii adulteraverit, harumque interpolationum depravationumque auctor fuerit, si inquiras, dicemus nobis probabile omnino videri illum eundem esse, qui Ignatii nomine alias publicavit epistolas, de quibus nunc est disserendum.

CAPUT II.

DE ALIIS EPISTOLIS IGNATIO ASCRIPTIS.

§ I. *Analysis harum epistolarum, et primo quidem epistolæ Mariæ ad Ignatium.*

In tertia epistolarum Ignatii classe aliæ quinque collocantur, quibus illa, quæ Maria ex Cassobelis ad Ignatium scripsisse dicitur, in editionibus Usserii, Vossii, ac Cotelerii præfixa est. Hac autem in epistola Maria Ignatium certiore facit Christianam fidem in regione sua fuisse susceptam; atque idcirco eum deprecatur, obtestaturque, ut mittat ad se Marim episcopum Neapoleos, Eulogium, et Zar-

³⁸ lib. iv *Histor.*, cap. 23 ³⁹ *De sacr. ordinat.*, part. iii, exercit. 3, cap. 3, p. 46. ⁴⁰ Apud. Euseb. lib. iv *Histor.*, cap. 23.

lum presbyterum : « Ne præsiidiis, inquit, divini A
verbi antistitum et administratorum simus desti-
tuti. » Fatetur quidem eos juvenes esse, sed negat
quidquam ei ideo fore timendum; cum Samuel,
Daniel, Jeremias, Salomon, Josias, et David in te-
nera juvenilique ætate populi Israelitici iudices,
reges, atque etiam prophete constituti fuerint.
Addit non illum docendi, sed memoriæ causa se illi
hæc retulisse exempla. Denique Ignatio et clero
ejus cum suis, tum aliorum fidelium verbis et no-
mine breviter salutatis, claudit epistolam.

§ II. *Analysis aliarum epistolarum quæ Ignatii no-
mine inscribuntur.*

Ignatius accepta Mariæ epistola, hanc eandem
qua magnas animæ ipsius virtutes perspectas ha-
bit, respondit sibi fuisse gratissimam. Quantis
vero, quæ quidem lubentissime pro Christo patie-
latur, tormentorum generibus vexaretur, cum Ma-
riæ deinceps significasset, cuncta quæ postulaverat,
gratanter se implevisse testatur. Ait autem se etiam
exempla omnia, quæ ex Scripturis sacris retulerat,
non sine voluptate audivisse; nec illa ipsa, quorum
certam ab ea haberet demonstrationem, putavisse
sibi in iisdem Scripturis esse oculis perscrutanda.
Dehinc quæcunque de ea, cum Romæ sub Lino
pontifice, Clementis antecessore, commoraretur,
ipse audierat, vera esse; illamque majores postea
in Christiana perfectione fecisse progressus, certo
se agnovisse declarat. Hinc quanto eam invisendi,
visi obstraret militaris custodia, flagrabat desiderio,
aperit. Interim vero ut eos, qui Christi nativitatem
et passionem in carne negabant, fugiat, vehementer
hortatur. Tum demum iis, qui sicut ipsa salutis
suz satagebant, consalutatis, eidem presbyterorum
suorum ac diaconorum, in primis autem Heronis
et Cassiani, ejusdemque cum uxoris tum filiorum
nomine salutem impertit.

Secunda epistola Philippis ad Tharsenses data
est, qua auctor se a militibus, quibus Antiochia Ro-
mam ducebatur, variis cruciatibus torqueri, sed ad
omnia tormenta pro Christo perferenda paratum se
esse nuntiat. Eos deinde obsecrat, ut in fide Chris-
tiana firmi perseverent, atque ab iis hæresibus,
quas ille recenset et impugnat, sedulo caveant, ad-
monet. Insuper autem illos hortatur, ut nonnulla,
quæ notat, vitia fugiant; ac continenter omnibus D
cujuslibet conditionis hominibus varia tradit vitæ
morumque præcepta. Tandem ut Deum pro se exo-
rent, rogat; ipsisque postquam Ecclesiam suam An-
tiochenam commendasset, variis salutationibus ab-
solvit epistolam.

Tertia ad Antiochenos directa, Philippis quoque
scripta est. In ea auctor, ex quo pacem illis reddi-
tam accepisset, sua sibi vincula levia et portatu fa-
cilia esse profitetur. Illos autem obsecrat, ne variis
gentilium, qui plures deos adorabant; neque Ju-
deorum, qui unum tantum esse credentes, divini-
tatem Christi negabant, patiantur se erroribus de-

cipi. Quapropter contra quatuor diversa circa eam-
dem Christi divinitatem et Incarnationem, hæresum
genera totidem elicit conclusiones. Non diffitetur
tamen Antiochenos ab iis erroribus longe esse alie-
nos; nec alia mente isthæc ad eos se scripsisse di-
cit, nisi ut eorum animos adversus hæreses tam
perversas præverteret ac præmuniret. Subdit se ea,
quæ præsens dixerat, absentem scribere, illosque
Petri et Pauli discipulos fuisse, ac Evodium habuisse
episcopum et pastorem; proindeque vitam, quæ
tantorum virorum decebat filios, ipsis semper esse
agendam. Eapropter varia illis tradit vitæ Chris-
tianæ documenta, ac omnibus et suo et aliorum
nomine salutatis, illi tandem quem in episcopatu
Antiocheno successorem habiturus erat, salutem
dicit.

B Philippis rursus exarata est epistola quarta, et
data ad Heronem diaconum, quem auctor plurimis
morum institutis ita imbuat, ut nonnulla adversum
quatuor hæreticorum genera, identidem admisceat.
Subinde eum quomodo a se educatus fuerit, ac se
imitari oporteat, commonefacit; prænuntiatque
ipsum in episcopatu Antiocheno, quo se dignum
prestare debebat, sibi fore subrogandum. Posthæc
ipsum episcoporum Viti, Damæ et Polybii nomine
salutat, oratque ut suis vicissim verbis presby-
teris, diaconis, populoque Antiocheno, et quibusdam no-
minatim, præcipue vero Mariæ ex Cassobelis nun-
tiet salutem; ac tandem longum illi in Ecclesiæ
utilitatem, cursum vitæ optat atque precatur.

C Principio epistolæ ultimæ, quæ ad Philippenses
directa est, auctor se omnium, quæ ab illis accepe-
rat, beneficiorum memorem esse testificatur, atque
ad eos se hanc idcirco exarasse epistolam, ut quid
circa Trinitatis atque Incarnationis mysteria ab
omnibus esset credendum, palam faceret. Probat
itaque tres in Trinitate esse personas, unius qui-
dem nominis, ejusdemque honoris, sed a se invi-
cem distinctas; Christum vero carnem humanam
vere assumpsisse, eumque vere, non fecte et sinu-
late mortuum, et a mortuis suscitatum. Subdit
diabolum lapidem omnem movisse, ut Judæos ad
Christum crucifigendum impelleret; sed cum hac
ipsius morte certam perniciem exitiumque sibi in-
ferri sensisset, tunc illum totis viribus, omnique
conatu frustra huic morti obstitisse. Quapropter
diabolum longa apostrophe alloquitur, ostenditque
varios ab eo de Christi divinitate et incarnatione,
secum invicem pugnantes, malis artibus errores
disseminatos; sed illi plura, quæ recenset, de ipso
Incarnationis mysterio fuisse incomperta demon-
strat. Post hanc autem diaboli apostrophen, in qua
fuse de tribus Christi in deserto tentationibus dis-
serit, nonnulla de festorum diebus, Quadragesima,
Paschate, ac de recta vivendi ratione ibidem sub-
nectit. Dehinc Antiochenam Ecclesiam Philippensi-
bus commendat, variisque salutationibus additis,
hanc epistolam circa Rhegium, cum jam navi sub-

vehendus esset, se dedisse testificatur. Denique cum salutem corporis, animæ et spiritus iisdem Philippensibus optasset, epistolam obsignat.

CAPUT III.

PROBATUR HAS OMNES EPISTOLAS FALSAS ESSE ET SUBDITITIAS.

§ I. *Probatur has omnes generatim epistolas esse falsas et adulterinas.*

Has omnes epistolas subdititias esse, Ignatioque nostro perperam ascriptas, variis rationum momentis, quæ eas universim singulatimque spectant, facile convincitur. Primo enim Eusebius, Hieronymus, aliique scriptores eruditissimi eas tantummodo epistolas, quæ in editionibus Usserii et Vossii exhibentur, Ignatio adjudicant. At si quæ aliæ ab eo essent scriptæ, tantorum profecto virorum curam et diligentiam, summumque in investigandis priorum Ecclesiæ Patrum lucubrationibus laborem non fugissent, nec tam alto silentio ab eis fuissent prætermisæ.

Præterea, id quoque probat idem omnium harumce epistolarum stylus, ab Ignatiano, quem auctor frustra imitari conatus est, omnino alienus.

Denique maxima est has inter epistolas cognatio et connexio. Nam secunda, tertia et quarta ex eadem Philippensi urbe datæ leguntur, et in quarta Maria ex Cassobelis, ad quam prima epistola scripta est, nominatim salutatur. Si ergo una ex his epistolis, sic sibi invicem connexis, adulterina sit, et alias quoque omnes adulterinas esse oportet. Jam itaque non unam tantum, sed omnes adulterinas, falsas et suppositas esse singulatim probandum est.

§ II. *Epistolas Mariæ ex Cassobelis ad Ignatium et Ignatii ad Mariam esse suppositas.*

Primum epistolam Mariæ ex Cassobelis ad Ignatium, et Ignatii ad Mariam responsionem adulterinas esse inde demonstratur; quod Maria quæ Ignatium omnium Christianorum nomine salutatur, ab eo tamen ut Marim et Eulogium, licet juvenes, alterum suæ Neapoleos episcopum, alterum presbyterum ad suæ mittat Ecclesiæ administrationem, sua sola ac privata auctoritate postulat; idque Ignatius illi ultro concedit. Quod sane quantum usui moribusque illorum temporum contrarium sit, nemo non videt.

Secundo, Maria ut Ignatius postulatis suis annueret, varia profert Scripturæ sacræ exempla, de quorum veritate ex sola ejus relatione, nec perlectis Scripturæ paginis, nunquam ille se dubitasse testatur. Quis autem credat Ignatium exempla illa, quæ nullus in Scripturis non omnino peregrinus ignorat, vel nescisse, vel memoria non retinuisse, atque illum tanta simplicitate omnem mulieri asserenti tribuisse fidem.

Tertio, Auctor affirmat se hanc scripsisse epistolam, cum Clemens Romanam Petri sedem tene-

¹ *Epist. ad Antioch.*

ret, et cum ipse esset sub militari custodia, id est, cum ad martyrium duceretur. Nemo est qui nesciat Ignatium longo post Clementis pontificatum tempore martyrio fuisse coronatum.

§ III. *Alias quoque epistolas esse adulterinas.*

Epistola secunda suam quoque falsitatem aperte prodit; in ea siquidem auctor hæresim Sabelli, quæ Ignatii tempore nondum fuerat disseminata, non obscure confutavit.

Deinde Paulus hoc solo nomine, *Apostolus*, ibi laudatur. Atqui eum Ignatii tempore eo per antonomasiam cognomine fuisse appellatum, vero non videtur simile.

Falsitas tertiæ epistolæ inde arguitur, quod Antiochena Ecclesia vocetur: « Christi nova oliva, » et paulo post Antiocheni Petrum et Paulum magistros, Evodium vero episcopum habuisse dicuntur. Sed Petrum anno Christi 39 Antiochiam venisse, ibique Ecclesiam fundasse, atque illum Paulum, comite Barnaba, adventasse, scriptis traditum est. Quo ergo pacto hæc eadem Ecclesia circa annum 108, quo Ignatius ad martyrium properabat, potuit « Christi nova oliva » appellari?

Præterea auctor ibidem salutatur subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, custodes sanctarum portarum, etc. Atqui juxta doctissimorum criticorum sententiam hi ordines, eorumque nomina primo Ecclesiæ sæculo incognita fuerunt. Quamvis autem quidam, variis Laodicæ synodi, Epiphaniï, Constitutionumque apostolicarum testimoniis, diligenter ponderatis, originem, initiumque horum ordinum, nulli hactenus comperta fuisse asserant; illud tamen certum est quod, si Ignatii tempore quidam iis ordinibus fuissent initiati, ille in veris suis epistolis aliquam illorum, sicuti virginum et viduarum, fecisset mentionem.

Quod in quarta epistola legitur Onesimum, Damam et Polybium ad Ignatium invisendum in Philippensem urbem se contulisse, id falsitatem ejus manifeste declarat. Ex genuinis enim Ignatii epistolis tres illos episcopos ad Ignatium salutandum Smyrnæ venisse discimus. At eosdem persecutionum tempore eadem rursus de causa ad urbem Philippensem adventasse, nulli, ut putamus, fiet credibile.

Præterea quidam Manichæorum errores, nempe carnem, vinum, feminas detestabiles et execrandas; damnandas nuptias; legem et prophetas, id est Vetus Testamentum esse rejiciendum, ibi exagitantur et refutantur. Huc accedit quod auctor Mariam ex Cassobelis, quæ ad Ignatium, et ad quam Ignatius epistolam scripsisse fertur, jubet suis verbis salutari. At utramque hanc epistolam adulterinam esse jam demonstravimus.

Ultima quoque epistola evidentes apertasque prae fert falsitatis notas et characteres. Prolixa namque ad dæmonem allocutio et apostrophe fetus est inepti declamatoris, qui verba Ignatii ¹ . « Latui

principem sæculi hujus virginitas Mariæ, insulsa A amplificatione exornare conatus est.

Secundo, quæ de festis, Quadragesima, atque Paschate ibi habentur, hæc ex Constitutionum apostolicarum libris, quos Ignatius nunquam legerat, desumpta sunt.

Denique auctor ibi Manichæorum atque Patristianorum errorem refellit. At Præneas Ignatio posterior: « Primus ex Asia, inquit Tertullianus ⁴², secundum hoc genus perversitatis intulit Romanæ humo. » Hæc igitur epistola, atque aliæ superiores notæ sunt et spurix, et Ignatio nostro perperam et falsissime ascribuntur.

CAPUT IV.

DE ALIIS EPISTOLIS LATINIS, IGNATII NOMINE INSCRIPTIS.

§ I. *Analysis harum epistolarum.*

Quarta epistolarum Ignatii classis duo illius epistolia ad Joannem apostolum et evangelistam, et tertium ad Deiparam Virginem, ejusdemque Virginis responsum continet.

In primo auctor Joannem, ut ad se venire properet; ac Mariam Dei genitricem, et Mariam Salome, quam eximiis laudibus extollit, secum adducit, vehementer adhortatur.

In secundo autem epistolio Joanni significat quanto Deiparam Mariam, Jacobum fratrem Domini, aliosque apostolos videndi desiderio teneatur.

Orat Mariam in tertio, ut eorum quæ de Jesu, divino ejus Filio, audierat, se faciat certiores. Maria autem quarto epistolio respondet, et ea omnia vera esse, et ab ipso credenda, atque ad eum se venturam esse pollicetur.

§ II. *Illas adulterinas esse demonstratur.*

Nullus fere est, qui nunc hæc epistolia falso Ignatii nomine inscribi non fateatur. Et certe quis vel ex sola paulo attentiori lectione eorum falsitatem confestim non deprehendat? Neque enim Ignatius ad Mariam Dei genitricem, neque Dei genitrix ad Ignatium ejusmodi epistolia scripturi erant, ab eorum gravitate et ingenio tam aliena. Quid quod? illa epistolia Latine tantum scripta hactenus inventa sunt, nec Græca unquam fuisse videntur. Denique apud omnes antiquos auctores, qui de Ignatii epistolis seu veris seu falsis, sive interpolatis, sive sinceris aliquid scripto mandaverunt, nullum omnino, ne minimum quidem de his epistoliis verbum occurrit.

Neque dixeris in Dextri Chronico eorum fieri mentionem. Nam opus illud auctoris est valde recentis, nulliusque nominis vel auctoritatis, et Dextro fallaciter attributum.

Scimus quidem divum Bernardum scripsisse ⁴³: « Magnus ille Ignatius.... Mariam quamdam in plu-

⁴² lib. *Contra Præz.* cap. 1. ⁴³ Serm. 7, in *Psalm.* *Qui habitat*, etc. ⁴⁴ Apud Photium in *Biblioth.* col. 252.

ribus, quas ad eam scripsit epistolis Christiferam salutatur. » Sed ex voce illa « quamdam, » quæ in manuscriptis codicibus legitur, omnes facile intelligunt epistolas Dei genitricis Mariæ a Bernardo, tantæ erga eam pietatis et devotionis viro, tam frigida appellatione non fuisse citatas. Probabilius itaque est epistolam pseudo-Ignatii ad Mariam ex Cassobelis, in cujus inscriptione Christifera dicitur, a mellifluo doctore laudari. Porro cum ille hanc epistolam criticorum ponderibus non examinasset, illam Ignatio nostro juxta vulgarem sui temporis morem tribuere non dubitavit.

CAPUT V.

QUI FUERINT INTERPOLATORES GENUINARUM EPISTOLARUM IGNATII, ET ADULTERINARUM AUCTORES.

§ I. *Num ab auctore Constitutionum apostolicarum sint profectæ.*

Interpolationes epistolarum Ignatii, et epistolæ falso ejus nomine inscriptæ unum eundemque videntur habere auctorem. In iis siquidem omnibus, idem stylus, idem impostoris maleque feriatu hominis ingenium, omnes denique ejusdem scriptoris characteres facile deprehenduntur. Usserius autem arbitratur cum esse, qui falsos apostolorum canones, Constitutionesque apostolicas divulgavit. Quam quidem opinionem ut probaret, varia ex omnibus his lucubrationibus adduxit loca, quorum pleraque a Cotelerio in editionis suæ marginibus citata sunt; atque ea paria, sibi invicem similia esse demonstrare conatus est. Verum ex hoc argumento illud tantum conficitur, unum horum scriptorum auctorem ab alio plura fuisse mutuatum; sed inde unum eundemque horum omnium esse auctorem nullo unquam modo probari a quoquam poterit.

§ II. *Quo tempore in lucem prodierint.*

At certe Usserius a vero propius abest, cum interpolationes, epistolasque illas sexto Ecclesiæ sæculo publicatas esse asserit. Exeunte etenim sæculo quinto veræ Ignatii epistolæ laudantur a Gelasio et Theodoro; falsæ vero et supposititiæ a Stephano Gobaro circa annum 580, atque eas ab Anastasio Antiocheno patriarcha circiter annum 595, et ab aliis deinceps citatas legimus ⁴⁴.

Porro autem si falsi canones, ac pseudepigraphæ Constitutiones apostolorum, sæculo, ut quidam astant, quarto, vel ante sextum sæculum in lucem prodierunt, ex iis procul dubio pseudo-Ignatium illa omnia quæ ab Usserio et Cotelerio referuntur, transcripsisse necesse est.

Quod tandem ad quatuor epistolia, quæ in quarta epistolarum Ignatii classe collocantur, pertinet, ea procul dubio a Latino, uti observavimus, scriptore edita fuisse vero videtur simillimum. Quo autem tempore ille vixerit, non est promptum definire; nam incertum est utrum Bernardus unum ex iis laudaverit. Citantur quidem in pseudo-Dex-

tri Chronico; sed quando illud scriptum sit, nemo illa manus recentioris, et Græcis pseudo-Ignatii exploratum habet. Si quid vero dandum conjecturis, ex horum epistolorum stylo et Latinitate, nos epistolis longe posterioris esse non absurde dici posse credimus.

PARS TERTIA.

De editionibus et versionibus omnium Ignatii epistolarum, tam genuinarum quam adulterinarum, ac variis in eas notis et observationibus.

CAPUT PRIMUM.

DE EDITIONIBUS ET VERSIONIBUS EPISTOLARUM IGNATII.

§ I. De editionibus Latinis.

Prima, quæ in manus nostras venit, epistolarum Ignatianarum editio, Parisiis anno 1494, prodiit, illaque tres tantum epistolas, duas ad Joannem apostolum, tertiam ad Dei genitricem Mariam complectitur. Anno autem 1498 Faber Stapulensis undecim alias vulgavit, quæ deinceps Argentorati, et Basileæ, ac tandem anno 1575, in fine Operum Dionysii Areopagitæ editæ sunt. Postea Symphorianus Champerius easdem anno 1676 prælo Ascensiano rursus subiecit, ac epistolas ad Joannem, et ad Mariam Deipara[m], atque unam ad Mariam ex Cassobelis, hactenus iueditam, eis subjunxit. Hæc autem Champerii editio variis typis Antuerpiæ, Basileæ, Coloniae, Parisiis, aliisque in urbibus excusa est. Porro hæc omnes editiones Latine tantum prodierunt.

§ II. De editionibus Græcis, et versionibus.

Valentinus Pacæus anno 1557 has epistolas Græce ex antiquissimo Ferdinandi Augusti, sive Augustanæ Bibliothecæ codice, addita Perionii versione, edidit. In hac autem editione, quam Morrellus bis anno 1558 et 1562 recudit, eæ solum existant epistolæ, quas Faber, uti diximus, Latine divulgaverat. Dehinc Andreas Gesnerus easdem ex manuscripto Bibliothecæ D. Gaspari a Nydphrych iterum Græce, atque etiam Latine, interprete Joanne Brumero publicavit. Arbitrabatur quidem se primum illas publici fecisse juris; sed ipsi procul dubio editio Pacæi incognita esse debebat. Rursus vero anno 1566 Hieronymus Vairnelius Sylvius easdem epistolas, ad quosdam manuscriptos codices emendatas, nova versione donatas, pluribusque observationibus auctas, novis edidit Plantini typis. Anno autem 1608 Martialis Mæstræus illas, novis quibusdam notis superadditis, iterum in vulgus protulit. Posthæc Genevæ anno 1623 Nicolaus Vedelius Academiæ professor, et Calvinianæ sectæ minister, castigata post Mæstræum Vairnelii Sylvii versione, easdem Græco Latinoque caractere emisit in lucem.

§ III. De editione Usserii.

Jacobus Usserius archiepiscopus Armachanus

posteaquam vulgatas Ignatii epistolas cum tribus manu exaratis codicibus, qui antiquam versionem Latinam exhibebant, contulisset, duos alios itidem manuscriptos codices, sed pretii multo majoris fortunate invenit, unum in publica collegii Gunwelli et Caii apud Cantabringenses bibliotheca; alterum in privata D. Richardi Montacutii Norwicensis nuper episcopi bibliotheca repositum. Duo autem antiquissimi illi epistolarum Ignatii codices Latinam, qua genuinus earum textus absque ullis interpolationibus vel additamentis redditur, versionem repræsentant. Ex his itaque duobus libris, atque aliis tribus supra memoratis, novam omnium Ignatianarum epistolarum editionem, præfixa iis Polycarpi ad Philippenses epistola, sic adornandam suscepit. Primum genuinis Ignatii epistolis interpolatis, Græce et Latine excusis, locum dedit; sed antiqua earum Latina versione ad tres supradictos codices manuscriptos emendata usus est; atque ut interpolationes ab omnibus facilius deprehendi possent, eas minio exarari jussit. Has excipiunt epistolæ falso Ignatii nomine inscriptæ, quibus epistolam Mariæ Cassobelitæ ad Ignatium ille præfixit, et trium supradictorum codicum ope varios Latine earum versionis nævos abstergere conatus est. Ultimo tandem loco ponitur antiquissima, uti diximus, versio genuinarum Ignatii epistolarum, e quarum numero epistola ad Polycarpum immerito excluditur.

§ IV. De editione Vossii.

Cum Vossius iter in Italiam ageret, et Florentinam Ferdinandi II Etruriæ ducis, Bibliothecam perlustraret, incidit in codicem Græca manu exaratum, qui easdem atque ab Usserio Latine editas, genuinas, et sine interpolationibus et additamentis epistolas Ignatii continebat. Codex ille centum ante annis a Turriano, ut creditur visus, nec veras Ignatii epistolas a falsis supposititiisque distinguit, nec integer est; quippe qui epistolam sancti martyris ad Romanos non exhibeat amplius. Vossius itaque ad suos redux, novam Amstelodami anno 1646 epistolarum Ignatii editionem adornavit, qua Græcas ex illo Florentino codice, Latinas vero ex antiquissima versione, ab Usserio vulgata, emisit in publicum. Illis vero epistolis alias cum

adulterinas tum interpolatas eum suis antiquis A
versionibus Latinis adjunxit.

§ V. De editione appendicis Usserianæ, Cotelerii,
et aliorum.

Subsequenti anno Usserius, visa Vossii editione, Ignatianam Londini accuravit appendicem, qua genuinas tantummodo Ignatii epistolas Græce et Latine complexus est. In ea primo Græcum Vossianæ editionis textum ex Latina versione antiquissima, et Junii Vossiique conjecturis corrigere aggressus, ex duabus deinde earumdem epistolarum versionibus Latinis, altera antiquissima, altera a Sylvio edita, unam ille composuit. Quoniam autem epistola ad Romanos ex manuscripto Florentino fuerat avulsa, illam cum Græcis martyrii Ignatiani B
Actis, tam a Metaphraste editis, quam aliis a se repertis, ibidemque primum publicatis collatam, mendisque expurgatam voluit cæteris omnibus subnecti.

Cotelierius in sua Operum SS. Patrum, qui temporibus apostolicis floruerunt, editione omnes Ignatii epistolas, veras, interpolatas, subdititias, adulterinas, sed a se invicem distinctas, et suo quasque collocatas in ordine, typis iterum mandavit. Duas ibi earum dedit versiones Latinas, quarum prima genuinas, secunda suppositas interpretatus est. Sed prior ultimæ versionis Usserianæ, posterior versionum Sylvii et Mæstræi potius emendatior interpretatio dicenda est, quam nova.

Denique epistolæ Ignatii in omnibus Bibliothecarum Patrum editionibus habuerunt locum; sed nullibi nisi in Græco-latina typis Græcis excusæ sunt. In aliis vero variæ exhibentur versiones Latinæ; et quidem in Orthodoxographia versio antiqua; in Bibliotheca Parisiensi et Coloniensi, et Græco-latina interpretatio Sylvii reposita est. In bibliotheca demum Lugdunensi duæ sunt earumdem epistolarum interpretationes, quarum una ex Sylvii, altera ex Vossii editione desumpta quidem fuit; sed illæ in hac posteriore fraudulento falsoque genuinarum Ignatii epistolarum titulo inscribuntur.

CAPUT II.

DE VARIIS IN IGNATII EPISTOLAS NOTIS ET OBSERVATIONIBUS. D

§ I. De notis et observationibus Vairnelii Sylvii, Martialis Mæstræi, Nicolai Vedelii et Billii.

Ex iis qui aliquam epistolarum Ignatii editionem adornaverunt, plurimi illas notis observationibusque suis illustrare aggressi sunt. Ac primum quidem Vairnelius Sylvius quædam in eas observat, ad textus Græci aut versionis suæ explicationem conducentia; sed quæ ad textum spectant, pauciora sunt, minorisque momenti. Ea tamen in omnibus Patrum Bibliothecis publicata fuerunt.

Martialis Mæstræus plures quoque in eadem animadversiones vulgavit, quarum aliæ ad textum Græcum, versionemque suam pertinent; aliæ ad

ejusdem textus illustrationem, atque illius contra novatores, in primisque Scultetum defensionem sunt editæ. Sed cuique præterea epistolæ suam analysin, iisque omnibus synopsis Vitæ Ignatii et omnium epistolarum apologiam præmisit. At certe si ille in rebus criticis magis fuisset exercitatus, vel post Usserii Vossiique editiones, suam dedisset apologiam, nunquam profecto adulterinas, supposititiasque epistolas, æque ac veras Ignatio adjudicandas esse suum in animum induxisset.

Nicolaus Vedelius post singulas quasque epistolas longam dissertationem, variis capitibus distinctam, subjunxit, qua Calvinianæ suæ sectæ errores, et alia quædam doctrinæ, disciplinæque ecclesiasticæ capita adversus Bellarminum ac Baronium propugnanda suscepit. In calce autem adjecit: « Notas criticas, et observationes quasdam philologicas in epistolas septem germanas Ignatii. » In iis quandoque versionem suam, quandoque genuinas Ignatii epistolas tuetur et asserit, quandoque earum interpolationes indicat, quandoque tandem textum earum explicat aut corrigit.

Billius quoque quasdam, ut ipse ait, observatiunculas ad Ignatiani textus Græci, vel Latinæ illius versionis emendationem posteritati reliquit.

§ II. De adnotationibus Usserii, Vossii et Cotelerii.

Usserius vero plures edidit adnotationes, « in quibus, inquit ille, Græcorum exemplarium, et inter se, et cum utraque vetere Latina interpretatione comparatio continetur. » Sed cum illæ genuinas tantum epistolas Ignatii spectarent, alias in commentitiis et adulterinis in Appendice sua posthæc edidit. Priores ut præfert titulus, quasdam Ignatiani textus correctiones, aut variantes mancriptorum codicum lectiones exhibent. Posteriores vero vel aliarum epistolarum falsitatem, aut illarum cum apostolicis Constitutionibus similitudinem patefaciunt et demonstrant

Adnotationibus Vossii solus genuinarum epistolarum textus castigatur, aut enodatur; nonnulli tamen, sed paucissimis quarumdam veritas epistolarum asseritur. Postquam autem Blondellus nonnulla harum animadversionum errata arguisset, tunc Vossius epistola, ad Rivetum data, atque a Pearsonio in calce Vindicarum suarum vulgata, ad illas strenue propugnandas aggressus est.

Postremo Cotelierius in omnes Ignatii nostri epistolas notas emisit atque observationes. Quas vero in genuinas ille protulit, eæ cæteris omnibus sunt longiores, iisque non solum textus illustratur, sed hæc potissimum epistolæ Ignatio vindicantur. In aliis porro adnotationibus textum auctoris ex variis aliorum Patrum testimoniis præcipue explanat, ac quibusdam in locis de virginitate, de apostolorum conjugio, nonnullisque de hæreticis sermonem disputationemque instituit. Cæterum omnes illæ doctissimi viri observationes ejusdem sunt generis,

ac eæ quas in Barnabæ epistolam edidit. In utrisque tamen, ne quid dissimulemus, illud eruditi desiderant, ut a proposito auctoris sui textu minus sæpe ille digressus fuisset, nec suis tam facile indulsisset conjecturis.

CAPUT III.

QUÆDAM NOVÆ OBSERVATIONES IN IGNATHI EPISTOLAS.

§ I. De Christi divinitate.

His doctorum hominum observationibus si aliquid adjicere nobis liceat, primo adnotabimus supremam Christi Domini divinitatem ab Ignatio nostro clare et perspicue asserti et defendi. A nobis enim jam demonstratum est Verbi divini æternitatem ab illo plane omnino et aperte his explicari verbis: "Ὁς ἐστὶν αὐτοῦ λόγος ἀίδιος, οὐκ ἀπὸ συγῆς προελθὼν, « qui est ipsius verbum æternum non a silentio progrediens ⁴⁶. » Atqui si Christus est Verbum Patri suo coæternum, is ipse et ejusdem cum ipso naturæ, idemque ac ille sit Deus, omnino necesse est.

Neque ibi tantum, sed in aliis etiam epistolis suis eandem Christi divinitatem constantissime docet et prædicat: « Glorifico, inquit ⁴⁶, Jesum Christum Deum. » Alibi vero: « Unus est medicus carnalis et spiritualis, factus et non factus, in carne Deus ⁴⁷. » Hæc quippe ultima Ignatii verba ab Athanasio, Theodoro, Gelasio contra antiquos divinitatis Christi impugnatores citata, illam ita invicte explicant, ut a nullo hactenus infirmari unquam poterint.

Quamobrem quidam e Socinianorum secta, neotericus scriptor, cum claritatem hujusce testimonii nullis impiæ mentis artibus obscurare posset, eo venit impudentiæ, ut scribere ausus sit: In Ignatii epistolis propositiones quasdam incommodas et insulas reperiri, ac proinde eum in sua de Christi divinitate sententia facile decipi potuisse « ex traditione alicujus pseudo-Christi, et pseudo-apostoli. »

Sed nullus unquam in Ignatianis epistolis ullam incommodam aut insulam propositionem assignabit. Deinde quamvis Ignatius alicubi in rebus exiguis vel nullius momenti aliquid humani passus esset; certum tamen est virum illum, vere apostolicum, et martyrio jamjam coronandum, in summo ac præcipuo totius Christianæ religionis capite a nullo pseudo-Christo aut pseudo-apostolo fuisse deceptum. Temerariæ ergo illæ impiorum hominum responsiones explodendæ sunt, eique doctrinæ inhærendum, pro qua non solum Ignatius, sed innumeri martyres sanguinem suum constantia admirabili planeque divi profuderunt.

§ II. De sacro Christianorum altari.

Neque illud etiam perfunctoria observatione

debet adnotari, quod Ignatius de sacro Christianorum altari ad Ephesios scribit: « Si quis non sit intra altare, τοῦ θυσιαστηρίου, privatur pane Dei. » Et ad Philadelphæos: « Una enim caro Domini nostri Jesu Christi, et unus calix in unionem sanguinis ipsius, unum altare, ἐν θυσιαστήριον. » His in locis vocem θυσιαστήριον in sua propria, vera ac genuina significatione, nimirum pro sacra mensa, in qua Christi corpus immolatur, usurpari certissimum est. Unde profecto refutantur Calviniani, qui verum Christi corpus in eucharistia esse negantes, vocem quoque θυσιαστήριον altare vero ac proprio significato per tria prima Ecclesiæ sæcula ab antiquis Patribus acceptam inficiantur.

Frustra autem objicit Vedelius eucharistiam Ignatii tempore ad mensam ligneam, quæ altare proprie dictum non erat, fuisse administratam. Incertum namque primo est utrum his Ecclesiæ temporibus Christiani tabula lignea vel lapidea uterentur. Secundo, non materies lapidea aut lignea, sed sacrificium super mensam, cujuscunque materiei sit, ab hominibus Deo oblatum, altare proprie dictum constituit.

Neque vero id majoris momenti est, quod idem Vedelius eo quia mulieribus, ne ad altare accederent, nonnullis canonibus vetitum esset ⁴⁸, inde Ignatium non de aliquo materiali, sed de spirituali, precum scilicet et orationum altari, intelligendum esse contendit. Enimvero idem ipse Vedelius cum hos citat canones, qui vocem altaris vero ac germano sensu usurpant, seipsum imprudens jugulat. Deinde Ignatius de eucharistia loquitur, ac proinde non de spirituali ac metaphorico, sed de materiali et vero altari eum loqui necesse est. Denique si mulieribus altaris accessu olim interdiceretur, per divini tantum officii tempora, non autem cum eucharistia accipienda esset, illud eis prohibitum fuit.

Instabis primis Ecclesiæ sæculis vocem « altare » rarius adhibitam a Patribus, qui cum adversus ethnicos disputarent, ulla Christianis altaria fuisse constanter pernegabant. Sed his facile respondeas primo vocem illam « altare » ab Ignatio, quidam et ab aliis quorum scripta perierunt, non raro, sed sæpe usurpatam. Secundo, si primi Ecclesiæ Patres in suis contra paganos scriptis et disputationibus nulla Christianis altaria fuisse dixerunt, in aliis operibus, aut sermonibus ad Christianos habitis, sua ipsos altaria habuisse asserebant. Quamobrem cum antiquissimi illi scriptores sibi ipsis contrarii esse non possint, iidem procul dubio ubi illud inficiantur, ibi de altaribus publicis, in quibus sacrificia maximo apparatu et paganorum more fierent, sunt intelligendi. Et certe cum ipsi eucharistiam verum corporis et sanguinis Christi sacrificium esse omni asseveratione affirmant, apud Christianos verum

⁴⁶ Sup. part. 1, cap. 12, § 5 et 6. ⁴⁷ Epist. ad Smyr. ⁴⁸ Epist. ad Ephes ⁴⁹ conc. Laodic. can. 44.

ac proprium altare aliquod fuisse negare non poterunt. A § IV. *Diaconos eucharistiæ non ciborum et potuum esse ministros.*

§ III. *In eucharistia verum esse Christi corpus.*

Ex his autem scriptoribus noster in primis Ignatius verum in eucharistia esse Christi corpus disertissime docet. Siquidem ubi de hæreticis, qui Christum non veram, sed fictam et simulatam carnem assumpsisse garriebant, sermonem habet: « Ab eucharistia, inquit ⁴⁹, abstinent, propter non confiteri carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi pro peccatis nostris passam, » etc. Et vero si tunc Christiani in eadem ac Calviniani nostri fuissent sententia, eucharistiam corporis Christi nudam duntaxat esse figuram, ab eis non potius illa rejici debuit, quam baptismus, qui vere mortis Christi figura esse dicitur. Imo ab illis et eucharistia non secus ac baptismus ambabus ulnis suscipienda erat; quippe qua Christum nullibi, nisi in figura, non reipsa existitisse concluderent. Cum ergo ab illa abstinerent, in eadem ipsa verum corpus Christi esse persuasum habebant.

Objiciet forsitan aliquis eucharistiam, etsi nudam corporis Christi figuram, ideo tamen ab eis rejectam; quia, ut ait Tertullianus ⁵⁰: *Vana res, quod est phantasma, figuram non admittit.* Sed hoc illa Tertulliani auctoritas perperam adducetur. Ibi enim doctus ille vir Marcionem, qui Christum fictum hominem et phantasma fuisse delirabat, hoc testimonio Jeremiæ ⁵¹ dicentis: *Venite, mittamus lignum,* etc., egregie refellit, ostenditque eò loci panem non figuram Christi simplicem et nudam, sed prophetice appellari. At in eucharistia juxta Calvinistarum opinionem non futuri corporis prophetica, sed corporis vere existentis figura est. Quis autem revocabit in dubium aliquam corporis, quod simulate et fecte tantum existit, posse esse figuram. Hæretici ergo illi hanc ob causam eucharistiam, sicuti baptismum, quem fectæ Christi mortis figuram esse concedebant, respuere non debuerunt.

Vim hujusce argumenti cum sentiret Claudius Charentonensis olim minister, in aliam abiit sententiam. Respondit itaque ⁵² hos hæreticos stulto credidisse Christum, qui verum corpus non habuit, his verbis: *Hoc est corpus meum*, panem, ut corpus suum fieret, revera adoptasse. Id vero ut probet, Tertullianum, loco a nobis supra citato, testem producit. Sed ibi Tertullianus de illa hæreticorum stulta opinione ne minimum quidem verbum fecit.

Instat ille ex Bellarmino ab hæreticis illis non tam sacramentum eucharistiæ, quam mysterium incarnationis fuisse impugnatum. Quid inde? Nunquid mysterium incarnationis aliter impugnari non potest; nisi Christus panem, ut suum corpus esset, adoptasse dicatur? Hæc sane quam vana sint et futilia, nemo non videt.

Observandum quoque diaconos inter sacros adorandi eucharistiæ sacramenti ministros ab Ignatio computari ⁵³: « Oportet et diaconos ministros existentes mysteriorum Jesu Christi . . . Non enim ciborum et potuum sunt ministri. » Hinc etiam Stephanus, unus ex septem primis Ecclesiæ diaconis, ab Ambrosio ⁵⁴ vocatur: « Minister altaris; » et Laurentius apud eundem doctorem, Sixtum summum pontificem his verbis compellat ⁵⁵: « Experire utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Domini sanguinis consecrationem. » Sed illud potissimum in verbis Ignatii animadvertendum, quod ipse de iisdem diaconis addidit: « Non enim ciborum et potuum sunt ministri. » Etenim hi primum quidem ut viduarum pauperumque curam gererent, ab apostolis sunt ordinati. Verum secundarium illud eorum munus, quamvis primæ ipsorum electioni occasionem præbuisset; quibusdam tamen in regionibus paulo post fuit mutationibus obnoxium. Porro si quid contra Justinianus et synodus Trullana definerint, hac in re ex male intellectis, cum Neocæsariensis concilii ⁵⁶, tum Chrysostomi verbis ab antiqua Patrum traditione recesserunt.

§ V. *Ecclesiasticam hierarchiam tribus tantum sacris ordinibus componi, et episcopos presbyteris esse superiores.*

Animadvertendum præterea Ignatium tres Ecclesiæ ministrorum ordines nec plures ullibi memorasse, episcopos scilicet, presbyteros et diaconos. Unde intelligas ecclesiasticam hierarchiam in his tantum tribus ordinibus ab eo fuisse constitutam. Quod quidem synodus Tridentina hoc canone diserte confirmat et definit ⁵⁷: « Si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam, divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, et ministris, anathema sit. » Addamus, si lubet, Ignatium ubique etiam episcoporum præ presbyteris excellentiam ita clare docuisse, ut hanc ob causam Calvinistæ omnem, uti fuscæ a nobis demonstratum est, moverint lapidem, quo has epistolas ab Ignatio scriptas non fuisse ostenderent. Sed irriti fuerunt injusti eorum conatus, ac victrix ubique veritas semper triumphavit.

§ VI. *De codicibus manu exaratis harum epistolarum.*

His observationibus et illud adjiciemus, nullum epistolarum Ignatii codicem manu exaratum hucusque repertum fuisse, qui omnino integer sit et incorruptus. Qui enim hactenus usui fuerunt, ii pene omnes veras et falsas Ignatii nostri epistolas confundunt et permiscunt. In Latinis vero exemplaribus, quæ pluribus in locis corrupta sunt, habetur versio, qua textus Græcus tam scrupulose ad litteram redditur, ut ea omnino inelegans sit et bar-

⁴⁹ Epist. ad Smyr. ⁵⁰ lib. IV, cont. Marcion. cap. 40. ⁵¹ cap. XI, 19. ⁵² Respons. ad tract. De perpet. part. II, cap. 21, pag. 269. ⁵³ Epist. ad Trall. ⁵⁴ lib. De virginit., cap. 18, § 119. ⁵⁵ lib. De offic., cap. 42. ⁵⁶ can. 41. ⁵⁷ sess. 25.

lata, ac sæpe sæpius obscura et difficilis. Græcus A porro Florentinus codex et plures habet nævos, nec integer, uti supra monuimus, sed mutilus est, et epistolam ad Romanos non repræsentat. Haec noster Theodoricus Ruinartus, una cum sinceris Ignatii martyrii Actis ex manuscripto Colbertino typis Græcis edidit. Duos insuper epistolarum Ignatii manuscriptos codices ex eadem ditissima illustrissimi Colberti Bibliotheca nacti sumus. Alter Græcus est, sed papyraceus, nec vetustæ manus : alter perganinæus ante annos quingentos exaratus est. Uterque vero omnes Ignatii epistolas germanas, suppositas, adulterinas, interpolatas, confuse et permiste continet. Denique Pearsonius alium Græcum codicem, septem genuinas Ignatii epistolas exhibentem ⁶⁶, et ei quo Goharus, Anastasius pa-

§ VII. *Singularis Ernesti Tenzelii de veris Ignatii epistolis sententia refellitur.*

Postquam ea quæ de veris et falsis Ignatii nostri epistolis, a nobis hactenus disputata, typis excusa fuissent, in manus nostras venerunt Willelmi Ernesti Tenzelii selectæ exercitationes, quarum in tertia ille prorsus singularem de genuinis illis epistolis sententiam amplexatus est. Cum enim Florentinum seu Medicæum codicem, quem solum Græcas Ignatii litteras absque interpolationibus exhibere diximus, integrum non esse, sed sicuti monuimus, mutilum, detruncatum, ac variis librariorum mendis et erroribus corruptum vidisset; hæc ille suum induxit in animum in eo nec veras, nec genuinas repræsentari, easque nullibi exstare amplius. In hujus autem opinionis, a cæteris omnibus adeo abhorrentis, confirmationem varia profert testimonia, ex his litteris a Theodoro, aliisque quibusdam antiquissimis scriptoribus deprompta, quæ non eodem prorsus modo atque in illo Florentino codice leguntur. Ex quibus doctus ille vir concludit nos pro vere Ignatiano nihil prorsus habere, nisi quod ab Ecclesiæ Patribus, qui quatuor primis post Ignatii mortem sæculis floruerunt, congruum sit et conveniens.

Sed hæc mera sunt, absit tamen verbo invidia, hominis vigilantis somnia, vanæque ac prorsus frivolæ opiniones et conjecturæ. Nam si ex eo quod nec omnino incorruptum nec plane integrum sit veteris alicujus antiquissimorum Ecclesiæ Patrum lucubrationis exemplar, illud idcirco genuinum illius opus nequaquam repræsentare dicatur, plurimæ sane ac propemodum infinitæ erunt illorum commentationes, quibus eadem falsitatis nota debeat inuri. Quot enim, Deus hone, eorundem Patrum scripta, tractatus, libri et alia ejusmodi opera ex uno tantum manuscripto codice mutilo, lacunis hiant, variisque amanuensium librariorum mendis

et erroribus fœdato in lucem prodierunt? Nemo sane, qui vel minimam in examinandis codicibus manuscriptis operam collocavit, diffiteri potest in paucos admodum se incidisse hujusmodi libros, in quibus nullæ sint vel breviores vel longiores lacunæ, in quibus nulli sint oscitantium vel imperitorum librariorum lapsus, in quibus nihil omnino desideretur. Cui vero aliquos sive Græca sive Latina manu exaratos codices fas non fuit legere, adeat, si velit, vel solum manuscriptorum librorum in Athanasii, Augustini, aliorumque Patrum novis editionibus elenchum, et ex eo discet plures eorum tractatus, epistolas et canones ex uno tantum manu exarato codice publici factos fuisse juris. Nunquid igitur est idcirco negandum hos Patrum libros, sermones et epistolas, verum genuinumque exhibere illorum opus et commentarium? Nunquid idcirco nihil aliud in eis veri et sinceri esse dicitur, nisi quod intra quadringentos ab auctoris morte annos ab aliis scriptoribus citatum legimus? Quid vero? Si scriptores illi, ut non ita raro usu venit, nihil ex his commentationibus laudaverint, nunquid idcirco hæc venerandæ monumenta antiquitatis rejicienda sunt ac penitus proscriptenda?

Age vero, quid, quæso, ex hac argumentandi ratione de aliis fiet Patrum operibus, quæ quamvis ex pluribus manuscriptis codicibus excusa et typis edita, nullus tamen ex iisdem codicibus integer omnino, uti sæpe sæpius accidit, et incorruptus est; sed in his omnibus menda occurrunt, lapsus, errores, hiatus et lacunæ, quæ ex nullo eorum nec sanari possunt nec emendari? Nunquid ergo dicendum est omnia ejusmodi Patrum opera, dubiæ tandiu esse fidei, quandiu aliquod illorum exemplar omnibus suis numeris absolutum, et integerrimum non reperietur? Nemo certe non videt quantum hæc omnia absurda et ab omni prorsus verisimilitudine sint aliena.

Certum igitur ratumque esse debet illas Patrum commentationes veras et genuinas esse censendas, quæ ex uno, sed antiquo et optimæ notæ exemplari ita eruuntur, ut in illo non ea tantum, quæ ab antiquis scriptoribus inde laudata legimus, sed nihil etiam, nisi auctore suo dignissimum contineatur. Atqui Ignatii nostri epistolas, ex Florentino codice divulgatas, tales esse invictissimis, uti quidem arbitramur, argumentis, superius demonstratum est. Cæterum illæ Ignatii epistolæ non in solo codice Florentino repertæ sunt; Usserius enim alios nactus est, qui quamvis Latini sint, quia tamen eundem ac Florentinus Ignatii textum exhibent, in iis sinceræ genuinasque illius epistolas repræsentari vult plane dubitandi locus est.

Ad Tenzelii itaque conjecturas quod attinet, illæ dubio procul, nullo amplius feriente aut impellente, sed se ipsis ruunt et evanescent. Et vero si quæ in memoratis codicibus variantes lectiones, aut leves

hiatus, et lacunæ occurrunt, certe plerique codices, ex quibus alia Patrum opera in vulgus prodierunt, nec levioribus nec infrequentioribus inquinantur erratis. At hæc contra eorundem operum veritatem et γρησότητα pugnare nullus merito unquam jure dixerit.

Deinde vero non alios Florentini codicis errores Tentzelius nobis objicit, quam illos qui prius ab Usserio, Vossio et Pearsonio indicati fuerunt. Quomodo igitur scriptores illi, quos idem Tentzelius lynceos et oculos merito appellat, eo cæcitate tar-

ditatisque devenerunt, ut inde Ignatianarum litterarum fidem vacillare et concuti non animadvertierint? Nulla sane alia causa fuit, nisi quia acrioris æquiorisque ipsi erant iudicii, quam ut propter varios quosdam librorum errores, certam harumce epistolarum, vel alterius cujuslibet lucubrationis veritatem nutare crederent. Sed hæc fusius prosequi, et in hac opinione, quæ tam ab aliorum sententiis, quam ab ipsa veritate adeo abhorret, diutius refellenda immorari, superfluum omnino et inutile nobis videtur.

ANDRÆ GALLANDII

PROŒMIA

AD EPISTOLAS SANCTI IGNATII ET ACTA MARTYRII EJUSDEM.

(*Veterum Patrum Biblioth.*, t. I, Venetiis 1763, Proleg., p. LV.)

CAPUT PRIMUM.

Septem epistolas scripsit S. Ignatius. Harum duplex exemplar: alterum sincerum, alterum interpolatum. Misso posteriore, agitur de priore, cujus proponuntur editiones præcipuæ. Omnia optima, quæ est Thomæ Smithi.

Scriptorum ecclesiasticorum sæculum II inchoat S. Ignatius, episcopus Antiochenus et martyr; a quo epistolæ VII, *Smyrnæis*, *Polycarpo*, *Ephesiis*, *Magnesiis*, *Philadelphiensibus*, *Trallianis* atque *Romanis* inscriptæ noscuntur. Harum duplex exstat Græcum exemplar: alterum brevius, germanum atque sincerum; alterum longius, interpolatum. Misso posteriore, ad nostrum institutum haud pertinente, de priore nunc habendus.

Breviores igitur epistolas, quas habuit Eusebius, C quas edidit Polycarpus, quas scripsit Ignatius, ut cum Pearsonio loquar, primus in lucem extulit Amstelodami 1646, 4°, Isaacus Vossius ex uno superstite bibliothecæ Mediceæ codice ms. veteremque Latinam versionem addidit, quam Græco exemplari propemodum in omnibus respondentem Oxonii 1644 vulgavit Jacobus Usserius. Verum cum in eo codice Florentino deesset epistola ad Romanos, illam ex interpolatarum editione desumptam, ductore vetere interprete, suæ integritati restituere adortus est. Hanc autem Vossianam editionem, et quidem castigatorem, iterum vulgarunt, Usserius primum Londini 1647, deinde Cotelierus Parisiis 1672.

Anno autem 1689 epistolam ad Romanos, quæ in D codice ms. Mediceo desiderabatur, intextum quoque S. Ignatii martyrium præferentem, atque veteri interpreti Usseriano adamussim æquiparatam, Parisiis publici juris fecit Theodericus Ruinartius in *Actis martyrum sinceris*, ab ipso cl. editore La-

Btine reeditam: quam deinceps unam, cum Actis Ignatiani martyrii, anno 1699 in *Spicilegii SS. Patrum* volumine II Joannes Ernestus Græbius Oxoniæ prodire jussit. Hinc autem Joannes Clericus in editione Cotelieriana, semel iterumque ann. 1698 et 1724 Amstelodami repetita, eandem ad Romanos epistolam, versione Ruinartiana resecta, sex reliquis sinceris addidisse comperitur: in qua tamen edenda, ea libertate usum novimus, quæ minime probanda videtur, ut ex mox dicendis patebit.

Einde vero, e Mediceo codicis exemplari, quod novo et accuratissimo studio exscripserat V. C. Antonius Maria Salvini, aliam editionem emisit Oxonii 1708 C. Aldrichius, qui textum Græcum prout illum exhibet ms. exacte pro viribus imprimendum curavit. De hac autem editione peracre iudicium tulit Thomas Smithus in epistola Westmonasterio die 3 Martii 1708-9 ad Thomam Hearnium data: in ea siquidem non solum errata leviora notat quibus singulæ paginæ scatent, unde quoque pluries deformata lectio; verum etiam pauca e multis alia in medium profert, quæ sive grammaticæ legibus sive auctoris menti repugnant. Hanc autem Smithi epistolam cum aliis ad Ignatianas Epistolas pertinentibus, in lucem emittendam censuit ipsemet Hearnius in Appendice ad volumen II *Chronici Joannis Glastoniensis monachi*, pagg. 461-469, ann. 1726 evulgati.

Insequente autem ann. 1709 prodiit item Oxonii præstantissima laudati Thomæ Smithi editio; quam quidem licet a Clerico insuper habitam in secunda Cotelieriana, deinceps tamen sunt secuti Joannes Ludovicus Frey et Richardus Russel: et ille quidem in *Epistolis SS. Patrum apostolicorum*, quæ ann. 1742 Basileæ typis excusæ fuere; hic vero in eo-

rumlem SS. *Patrum apostolicorum operibus genuinis*, Londini ann. 1746 in vulgus emissis. Quandoquidem vero hanc Smithi editionem præ cæteris ipsi quoque sequendam duximus; propterea hic describere præstat, quæ de suo instituto cum in præfatione tum in epistola ad Hearnium modo laudata edisserit cl. editor.

Testatur itaque Smithus peropportune ad se transmissas Joannis Ledgardi schedas, editionis Vossianæ collationem cum Mediceo codice completentes, quam ille dum Florentiæ ageret Joannis Pearsonii rogatu confecerat; monetque consilium ejusmodi Pearsonio suggestisse ipsummet Vossium: qui dum in exscribendo eo codice occuparetur, paucula quædam perperam legisse, aliaque nonnulla præ festinatione ac tædio prætermisisse suspicabatur. Quo quidem munere, pari oculorum ac ingenii acie, optima fide perfunctus fuisse comperitur Ledgardus; cui ex otio maturior deliberatio et facilior excusum exemplar cum manuscripto comparandi opera obtingebat: eo usque siquidem processit, ut variationes perexiguas, ne dicam titivinitia, pene ad nauseam litteris consignarit. Hanc autem integram collationem Ledgardianam duabus ejusdem Smithi epistolis ad Ignatiana spectantibus, l. c. subjectit Hearnius.

Hoc igitur haud sane mediocri subsidio adjutus vir in hoc studiorum genere exercitissimus, ad suam editionem adornandam se contulit. Quæ in Vossiana fuerant sive temere omissa sive præpositere excerpta, ex nova ista Ledgardi collatione supplevit emendavitque, additis quoque passim ad paginæ limbam breviculis scholiis et conjecturis, quibus in oculos facile incurrentibus textus lectio reddatur planior atque emendatior.

Neque hic omittendum quod admonet solers editor noster in præfata ad Hearnium epistola, ubi de iis verba facit qui editioni Aldrichianæ curandæ præfuerunt: « Rigidissimis censoribus, inquit, parum excusandus videtur D. Vossius, qui in epist. ad S. Polycarpum, sect. 5, particulam negativam μή inter ἐπιλλας et ποιῶν inseruit, cum e codice Florentino plane absit, ut ipse in adnotatis observavi, nec in suo codice legebat vetus Usserianus interpres: cujus reverentia et auctoritate motus ex codice meo illam delevi, vel saltem, ut uncinis qui additamentum illud indicarent includeretur, omnino volebam: sed nescio quo casu correctio ista omissa erat. In eadem item epist. ad S. Polycarpum, sect. 7, et in epist. ad Philadelphenses, sect. 10 (quæ correctio ad finem paginæ ibi) habetur ἐπεὶ δὲ pro ἐπειδή, ut ex schedis D. Ledgardi correxi; sed inter tumultus preli negligebatur. » Hactenus cl. Smithus: cui quidem admonenti morem gerentes, utrobique mendam sustulimus, ac negantem particulam μή uncinulis circumscriptimus: quod sane præcedentibus editionibus nusquam factum.

Huc usque de sex epistolis e codice Mediceo de-

(1) Gronov. *Præfat. ad Herodot.*, pag. 1.

A scriptis. Septimam vero, ad Romanos, una cum *Actis martyrii S. Ignatii*, ex editione Ruibartiana Smithus desumpsit; eamque nimis curiose assectatus, ad litteram fere expressit, ne quidquam in textu temere mutasse videretur: mendas interim quæ in oculis insiliunt, in notis corrigendas sibi reservans.

Ad hæc textui Græco veterem Latinam versionem, barbaram quidem illam, sed ad verbum fideliter expressam exactamque, adjecit idem editor: quam et novo studio contulit cum ms. codice Cantabrigiensi, correctis insuper illius aberrationibus, cujus opera usus fuerat Usserius qui eam primus in lucem emisit.

B Licet autem in sua Ignatiana editione concinanda multam Smithus diligentiam adhibuerit, ut ex hactenus dictis satis compertum fit, non defuere tamen qui eum minus accurate codicem Florentinum expressisse affirmarint. Gronovius enimvero dicam ei grandem impingit (1), dum Vossium reprehendit: perinde ac si hujus ductu vel in suæ Oxoniensis editionis exordio, in ipsa scilicet epistolæ ad Smyrnæos inscriptione, corruptam istiusmodi lectionem, πνεύματι καὶ λόγῳ Θεοῦ, nobis obtulerit ille; cum tamen, si virum criticum audias, nota ms. Medicei compendiarie fuisset manifeste legenda, πνευματικῆς λόγῳ Θεοῦ. At Smithus, collationem Ledgardianam secutus, in scholiis ad eandem epistolam obviam prævisse Gronovio videtur his verbis: « Καὶ λόγῳ Θεοῦ. Ita quoque legebant vetus noster interpres et interpolator, distinctim et separatim, non per appositionem, ut quidam vir doctus ex fortuita hujus particulæ conjunctivæ omissione in versione Vossiana (vetere) interpretatur. » Hæc ille: ut proinde immerito suspectam, non solum eam lectionem, sed integram quoque ipsam Smithianam editionem, reddere voluisse vir eruditus censeatur.

CAPUT II.

D *Thomæ Smithi editio typis tradita, scholiis editoris omissis: quorum loco, præmissa primum excerpta veterum Patrum integra, ex epistolis genuinis descripta: subjecta deinde earundem epistolarum fragmenta, quotquot exstant in Paralleliis Damascenicis Rupefucaldinis. Horum subsidio textus sincerus vel firmatur, vel corrigitur, vel etiam quandoque suppletur.*

Dum vero Angli hujus editoris institutum in S. Ignatii epistolis sinceris edendis sumus persecuti, nostrum item quodammodo exposuimus, ut qui ejus exemplar præ cæteris excudendum selegimus. Scholia tamen cum ejusdem Smithi tum Pearsonii aliorumque virorum eruditorum prætermittenda, ne opus nimis excresceret, existimavimus. Quamquam fortasse hujusmodi consilium moleste quis ferat, cum præsertim textus alicubi mendis obsitus occurrat, quem profecto saltem in notis emaculatum præstare oportebat. Quid loquar? Eo quidem

munere pro viribus perfuncti fueramus in observationibus subjiciendis, eadem ferme ratione contextis, qua usi sumus ad Clementinas epistolas: jamque observationes istæ, cujusmodicunque fuerint, in promptu erant; verum illas novimus, nobis plane invitis, nescio quo casu omissas, dum epistolæ Ignatianæ prelo committebantur. At huic incommodo, quantum in nobis fuit, consultum volumus, nec leviter enimvero, ut quidem arbitramur. Primum siquidem inter veterum testimonia, integra illa descripsimus ex Irenæo, Eusebio, Theodorito aliisque vetustis auctoribus, in quibus aliquis textus Ignatiani locus exstare comperitur: quo nimirum lector ex Smithi notulis admonitus confugere possit, ubi hæerere contingat.

Ut autem hujus subsidii pretium quodammodo constet, unum vel alterum exemplum in medium proferamus. In epistola I, Smyrnæis inscripta, sic legitur (2): *Πεπληροφορημένους εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, ἀληθῶς ὄντα . . . Ἰδὲ Θεοῦ κατὰ θέλημα καὶ δύναμιν Θεοῦ.* Ubi Theodorit. *Dial.* 1 excitat Anglus editor. Si vero veterum testimonia epistolis Ignatianis præmissa consulere velis, præsto tibi erit lectio codicis, quo ante mille et trecentos annos usus est Theodoritus. Sic autem se habet: *Πεπληροφορημένους ἀληθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, ὄντα . . . Ἰδὲ Θεοῦ κατὰ θεότητα καὶ δύναμιν.* Hinc disces, quomodo legerit hic Cyri episcopus; qui transposita voce ἀληθῶς, et omissa postrema Θεοῦ, pro κατὰ θέλημα ms. Medicei, κατὰ θεότητα legit. Probe autem notanda varia hujusmodi lectio; a qua cum veterem interpretem, tum codicem Florentinum dissidere liquet. Eam nihilominus tuetur Wesselingius (3) V. C. permotus exemplari antiquissimo quod Theodoritus præ oculis habuit, ipsiusque in primis Ignatii sententia, unde nihil hoc alii: quibus accedit, exprimi satis accurate hisce verbis, quod Paulus ad Romanos perscripsit (4). Attamen Smithus a ms. Florentini lectione stat constans; simulque existimat genium suum potius quam codicem fuisse Theodoritum secutum, quasi nimium cruda illi videretur altera lectio, quam

proinde ea ratione emollire studebat. Et jure quidem: Ignatii enim, Justinii, Tatiani, Tertulliani aliorumque vetustissimorum Patrum sententia de Filio Dei genito κατὰ θέλημα Θεοῦ, eo sensu est accipienda, quo illam strenue defendit doctæque explicat vir maximus Jacobus Benignus Bossuetus (5).

Pergamus porro. In eadem ad Smyrnæos epistola, hæc verba occurrunt (6): *εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται.* Qui quidem locus sic apud Theodoritum effertur (7): *εὐχαριστίας καὶ προσφορὰς οὐκ ἀποδέχονται.* At codicis Medicei lectioni favet vetus interpres Usserianus; quæ proinde præ illa Theodoriti retinenda videtur. Huic autem loco unum adhuc insignem addamus, quem præbet epistola ad Ephesios. Estque hujusmodi (8): *Εἰς ἰατρὸς ἔστιν . . . ἐν σαρκὶ γενόμενος Θεός, ἐν θανάτῳ ζωῆ ἀληθινῆ;* quæ sane postrema ita quoque legebat in suo exemplari vetus interpres: vertit enim, in immortalis vita vera. Sed contextus repugnat; rescribendumque omnino, ἐν θανάτῳ ζωῆ ἀληθινῆ, in morte vita vera: quomodo in suis codicibus legebant vetusti Patres, Athanasius, Theodoritus atque Gelasius, ut ex allatis infra eorum locis compertum fit. At hæc satis sunt; ex quibus perspicias quantum hinc subsidii accedat textui emaculando, si cui de illius integritate suspicio aliqua jure suboritur.

Verum in idem consilium ulterius adhuc progressa est cura nostra. Nimirum, fragmentis illis quæ Ignatii epistolas subsequuntur, excerpta quædam subjicimus ex auctore Parallelorum Rupefucaldinorum, quem cl. Lequienius merito existimat integro sæculo Damasceno antiquiorem. Hæc autem excerpta nemo sane dixerit haud magni facienda; cum certo constet scriptorem illum, quicumque demum fuerit, ex sinceris Ignatii epistolis, si eam excipias quæ Romanis inscribitur, illa descripsisse, codicemque Mediceo emendatiorem adhibuisse: ut proinde textus vulgati lectio ex iis non solum confirmetur, verum etiam emendetur multoque castigatior plerumque reddatur. Quo autem aliquot exemplis res comprobetur, loca nonnulla cum edito collata hic sistere juverit.

EPISTOLA AD SMYRNÆOS.

Edit. ex cod. Mediceo.

D

Ex Parallel. Rupefucald.

Cap. IX. Ἀνανῆσαι . . . ἔχομεν.

Ἀνανῆσαι ἡμᾶς . . . ἔχομεν.

Cap. XI. Θέλουσιν γὰρ ἡμῖν εὐπράσσειν, Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρασχεῖν.

Θέλουσι γὰρ ἡμῖν εὐπράττειν, Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρέχειν.

AD POLYCARPUM.

Cap. I. Γρηγόρει, ἀκοίμητον πνεῦμα κεκτημένος.

Γρηγόρει, ἀκοίμητον ὄμμα κεκτημένος.

AD EPHESIOS.

Cap. VI. Εἰώθασί τινες δόλω πονηρῶ τὸ ὄνομα περιφέρειν.

Εἰώθασί τινες δόλω πονηρῶ τὸ ὄνομα Χριστοῦ περιφέρειν.

(2) Ignat. *Epist. ad Smyrn.*, cap. 1.(3) Wesseling. *Probabil. lib. sing.*, cap. 33, pag. 196.

(4) Rom. 1, 3, 4

(5) Bossuet, vi^e Avertiss. aux Protest., 1 part.,

art. v, § 34.

(6) Ignat. *Epist. ad Smyrn.*, cap. 7(7) Theodorit. *Dial.* III, pag. 154.(8) Ignat. *Epist. ad Ephes.*, cap. 7.

Edit. ex cod. Mediceo.

Cap. XI. Τὴν ἐνεστῶσαν χάριν ἀγαπήσωμεν· ἐν τῶν δύο μόνον ἐν Χρ.

Cap. XIV. Ἀρχὴ μὲν πίστις· τέλος δὲ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο, ἐν ἐνόητῃ γενόμενα, θεοῦ ἐστίν... Οὐδεὶς πιστὸν ἐπαγγελλόμενος, ἀμαρτάνει· οὐδὲ ἀγάπην κε κτ... Χριστιανοὶ εἶναι.

Cap. III. Πρέπον ἐστὶν ἐπακοῦειν κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν... ἀλλὰ τὸν ἀόρατον παραλογίζεται· τὸ δὲ τοιοῦτον, οὐ πρὸς σάρκα λόγος.

Cap. VI. Οἱ καιροὶ παρεμπλέκουσιν.

Cap. VIII. Μηδεὶς ὁμῶν κατὰ τοῦ πλησίου ἐχέτω. Μὴ ἀφ... ἵνα μὴ... τὸ ἐν θεῷ πλήθος βλασφ.

Hinc profecto noscuntur hæc excerpta Ignatiano textui sive emendando sive etiam alicubi sarciendo haud parum profutura. Verum ut iis expeditius uti lectores queant, eadem eo digessimus ordine, quo dispositæ occurrunt epistolæ cum in codice Florentino, tum in Smithi edito hic typis excuso.

CAPUT III.

Simonii et Tenzelii de ms. codice Mediceo sententia. Unde hausert Ignatiana Svicerus, in suum Thesaurum conjecta. Epistolæ interpolatæ, vel etiam supposititiæ, a nonnullis viris doctis minus recte velut sinceræ interdum habitæ. Romanis inscriptæ epistolæ editio quam Clericus adornandam suscepit, haud fidissima esse perhibetur.

Et miror equidem hujusmodi excerpta fulsse hactenus vel inobservata, vel forte neglecta viris eruditibus, qui post Smithum S. martyris epistolas rursus edendas curarunt. Smithum enim excipio, cujus Oxoniensis editio jam in lucem prodierat, priusquam illa Parallela e ms. Rupefucaldino evulgarentur. Quæ quidem si Richardo Simonio aliquando innotuissent, nullus dubito, quin ex his potius quam ex interpolatore codicem Mediceum corrigendum statuisset (9). Eodem item nomine ab illa sententia pronuntianda sibi fortasse temperasset Wilhelmus Ernestus Tenzelius (10), « nihil pro Ignatiano habendum, nisi quod a Patribus priorum quatuor post martirium Ignatii sæculorum sanctissimo viro tribuitur. » Nimirum eruditus ille vir nonnullis ms. Florentini sive labeculis sive varietatibus permotus, ejus ἀθέτηταιν elevare contendit : cujus tamen objectionibus occurrentes Grabius (11) et Nourrius (12), illas accurate satis diluerunt ; validius adhuc id præstituri, si eadem Parallela inspicere ipsis licuisset.

Cum Tenzelio quoque in ejusdem ms. Medicei contemptum immerito conspirasse Svicerus mihi

(9) Simon. *Jud. de Is. Vossii respons. sub nomine Hieronymi le Camus*, pag. 24.

(10) Tenzel. *Exercit. select.*, part. 1, exercit. III, § XII, pag. 63.

(11) Grab. *Spicil.* tom. II, p. 227.

(12) Nourr. *Appar. ad Biblioth. PP.*, tom. I, dissert. VIII, § VII, p. 159.

A

Ex Parallel. Rupefucald.

Τὴν ἐνεστῶσαν χάριν ἀγαπήσωμεν ἐν τῶν δύο μόνον ἐν Χρ.

Ἀρχὴ μὲν ἡ πίστις· τέλος δὲ ἡ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο, ἐν ἐνόητῃ γενόμενα, θεοῦ ἐστίν... Οὐδεὶς πιστὸν ἐπαγγελλόμενος ἔχειν, ἀμαρτάνει. Οὐδεὶς ἀγάπην κεκτ... Χριστοῦ εἶναι.

AD MAGNESIOS

Πρέπον ἐστὶν ὑπακοῦειν τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν... ἀλλὰ τὸν ἀόρατον παραλογίζεται θεῶν· τῷ δὲ τοιοῦτῳ, οὐ πρὸς σάρκα λόγος.

AD TRALLIANOS.

B

Καὶ παρεμπλέκουσιν.

Μηδεὶς ὁμῶν κατὰ τοῦ πλησίον ἐχέτω τι, μὴ ἀφ... ἵνα μὴ... τὸ ἐνθεον πλήθος βλασφ.

visus, licet in aliam a Tenzeliana sententiam abierit. Pervolutanti enim mihi ejus *Thesaurum ecclesiasticum* deprehendere contigit, neque sane absque admiratione, ipsum pro vero Ignatio Ignatiastrium lectori passim obtrossisse. Ne nimius sim, duo tantum loca proferre libet. Primus occurrit v. Ἀγένητος (13), ubi statim ab initio verba recitat tanquam Ignatiana, quæ tamen desumpta perhibentur ex interpolata epistola ad Ephesios, cap. 7, sicque se habent : « Τατρός ἡμῶν ἐστὶν ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ὁ ἀγέννητος καὶ ἀπόριστος, ὁ τῶν ἑλῶν Κύριος, τοῦ δὲ μονογενοῦς Πατρὸς καὶ γεννήτωρ. » At vir apostolicus in eadem epistola genuina l. c. ita scribit : « Εἰς τατρός ἐστὶν, σαρκικός τε καὶ πνευματικός, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, » κ. τ. λ. Alter locus exstat v. Ἀρτίψυχο (14) : ibi enim postquam hujus vocis exemplum ex germanæ ad Smyrnenses epistolæ capite 10, excerptum adduxisset, aliud refert ex interpolata ad Ephesios, cap. 21. Neque his contentus, paria recitat ex epistolis supposititiis ad Antiochenos, ad Heronem, ad Tarsenses et ad Philippenses : omniaque isthæc nobis ingerit tanquam a sanctissimo Antiocheno episcopo et martyre Ignatio perscripta. Unde colligas epistolas quotquot exstant omnes, sive sinceras, sive interpolatas, sive demum supposititias, Svicerum promiscue pro vere Ignatianis accepisse.

His autem de Sviceri *Thesauris* notatis, locus in mentem venit ex apocrypha epistola ad Antiochenos relatus, quem cum in notis tum in Scholiis Nobilii ad Isaïæ ix, 6, in Bibliis Sixtinis τῶν Ὁ meminī me aliquando legisse (15). At vero excusandus videtur Nobilius, sinceris Ignatianis epistolis tunc temporis nondum detectis. Ambigere tamen quis jure fortasse poterit, an pari sint indulgentia excipiendi viri cætera docti, Calmetus (16), Sabbatierius (17) atque

(13) Svicer. *Thes. eccl.*, tom. I, col. 49.

(14) Id. *ibid.*, col. 394.

(15) Nobil. in *Vet. Testam. secund.* LXX, tom. II, pag. 474.

(16) Calmet. *Comment. in Isa.*, tom. V, pag. 574.

(17) Sabbatier. *Bibliot. sacr. Lat. vers. antiq.* tom. II, p. 535.

auctor prolegomenon ad tomum HI versionis LXX-vi-
 ralis editionis Grabianæ (18), qui Nobillum secuti,
 ad illud pariter Isaïæ ix, 6, eundem locum ex ea
 epistola pseudepigrapha tanquam vere Ignatianum
 excitant.

Hac item arrepta occasione haud otiosum fortasse
 fuerit meminisse illius fragmepti, quod e Joannis
 Chrysostomi homilia *De non anathematizandis vivis
 vel defunctis* (19) desumptum, epistolis Ignatianis
 primò loco subjecimus. Sic autem habet : "Ὁν τρέ-
 πον ὁ περιθεὶς ἐαυτῷ ἀλουργίᾳ βασιλικὴν ἰδιώτης
 τυγχάνων, αὐτός τε καὶ οἱ αὐτῷ συνεργήσαντες, ὡς
 τύραννοι ἀναίρουνται· οὕτως, ἔφη, οἱ τῇ δεσποτικῇ
 ἀποφάσει χρησάμενοι, καὶ ἀνάθημα τῆς Ἐκκλησίας
 ποιήσαντες ἄνθρωπον, εἰς παντελῆ βλεθρον ἀπάγου-
 σιν ἐαυτούς, τὴν ἀξίαν τοῦ Υἱοῦ ἀφαρπάζοντες.

Id est : *Quemadmodum si quis, privatus cum sit,
 regiam purpuram induerit, tum ipse tum commilito-
 nes ejus, quasi tyranni interficiuntur : sic, inquit, qui
 Dominico utuntur decreto, et hominem Ecclesiæ ana-
 thema faciunt, in extremam se perniciem abducunt,
 Filii dignitatem usurpantes.* Hoc autem dictum inter
 reliqua Ignatiana quæ in epistolis sinceris haud
 exstant, reponendum censuimus, S. doctoris reve-
 rentia et auctoritate permoti; qui ejusmodi effatum
 enuntiaturus, suos auditores his verbis alloquitur :
 « Βούλεσθε μαθεῖν, εἰά τις ἐφθέγγετο ἅγιος τῶν κερ-
 ῶν τῆς διαδοχῆς τῶν ἀποστόλων γενόμενος, ὅς
 καὶ μαρτυροῦν ἤξιωτο ; » *Vultis discere quid dixe-
 rit vir quidam, qui ante nos et de successione aposto-
 lorum fuit, ac martyrio dignatus est?* Quem enim
 alium martyrem ex apostolorum successione, pro-
 verberit Chrysostomus Antiochiæ loquens, quam
 Ignatium Antiochenum episcopum? ut jure arguit
 cl. Montfauconius (20). Baronius qui primus locum
 detexit (21), epistolam ad Smyrnæos S. Patri ante
 oculos obversatam fuisse conjecit, ubi hæc legun-
 tur (22) : « Εἰ γὰρ ὁ βασιλεῦσιν ἐπεγερόμενος, κο-
 λάσεως ἄξιός δικαίως γενήσεται, ὡς γε παραλύων
 τὴν κοινὴν ἐνόμιζαν· πῶς δοκεῖτε χειρὸνος ἀξιωθῆ-
 σεται τιμωρίας, ὁ ἄνευ ἐπισκόπου τί ποιεῖν προαι-
 ρούμενος, καὶ τὴν ὁμόνοιαν διασπῶν, καὶ τὴν εὐτα-
 ξίαν συγγέων ; » *Si enim jure erit pæna dignus qui ad-
 versus reges insurgit, ut qui resolvat communem
 quietem : quanto putatis gravior merebitur suppli-
 cium, qui sine episcopo quid volet agere, concordiam
 rumpens et bonum ordinem confundens?* Cujus qui-
 dem loci vim, non verba reddidisse Chrysosto-
 mum, atque ad propositum illud suum inflexisse,
 statuit idem Annalium ecclesiasticorum parens. Se-
 cus verò arbitratur Tillemontius (23), cui locus hic
 Ignatianus cum illo Chrysostomi vix quidpiam affi-
 nitatis habere videtur. Montfauconius tamen in
 Baronii sententiam concedit.

(18) Vet. Test. ex vers. LXX edit. Grab., tom. III,
 prolegom. n. iv, sub fin. §§ *Jam ex hoc schemate,
 et Duo tamen sunt.*

(19) Joan. Chrysost. Opp. tom. I, pag. 393 edit.
 Paris. BB.

Quid quæris? Mirari subito enimvero neque Til-
 lemontium neque Montfauconium, qui et textum
 Græcum Ignatianum, ut quidem putat, in medium
 profert, in suspicionem haud venisse, verba illa
 non ab Ignatio, sed ab Ignatiastro fuisse conscri-
 pta, nec in sincera, sed in interpolata ad Smyrnæos
 epistola exstare. Baronio utique indulgendum eodem
 nomine, quo paulo ante Nobillum excusatum volui-
 mus. Quid igitur, inquires, de Chrysostomo statu-
 endum fuerit? De eo nimirum ita sentiendum existi-
 mamus: vel aliquod S. martyris scriptum sive
 epistolicum sive alius generis nunc deperditum re-
 spexisse S. doctorem: vel, si mavis, Ignatii epi-
 stolarum codicem interpolatum in ejus manus ali-
 quando incidisse, quem putarit esse germanum;
 quod tamen vix crediderim: vel denique ipsum
 fortasse in alium ab Ignatio apostolicum virum ocu-
 los intendisse. At de his satis: quæ quidem non
 solum eapropter adnotanda censuimus, ne virorum
 doctissimorum auctoritas incuriosis lectoribus fu-
 cum faciat, sed etiam in primis ut epistolis ge-
 nuinis debitus honor in tuto positus firmus con-
 sistat.

Verum autequam alio se convertat oratio, de
 Ignatii epistola Romanis inscripta quæ in codice
 Mediceo desideratur, nonnulla hic admonenda oc-
 currunt, iisque addenda, quæ superius ea de re
 attigimus. Hanc igitur epistolam typis consigna-
 turi, Smithi exemplar ad Ruinartii editum diligen-
 ter exactum selegimus: neque enim Clericum in
 secunda Coteleriana Patrum apostolicorum editione
 sequi placuit, qui, ne lectore quidem admonito,
 textum sive ipsius epistolæ sive Actorum martyrii
 Ignatii subinde refinxit, eidemque prout sibi li-
 buit immutato suam interpretationem adjecit. Unum
 vel alterum hujus haud ferendæ licentiæ specimen
 accipe. In epistolæ inscriptione Ruinartiana editio
 habet, *Πατρός θύψιστου*. Ita quoque Logothetes. At
 Clericus cum Usserio, *θύψιστου Πατρός*. Ibidem
 apud Ruinartium, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου
 Υἱοῦ αὐτοῦ. Vocem *μόνου* habet etiam Meta-
 phrastes, legitque in suo codice vetus interpre-
 s. Clericus tamen maluit cum Usserio, *μονογενοῦς
 αὐτοῦ Υἱοῦ*. Ibidem Ruinart., *ἥτις καὶ προκάθη-
 ται*, Ubi apposite observat Smithus, particulam
 emphaticam καὶ. male fuisse in vulgatis omissam:
 quam nihilominus Clericus, Usserium secutus,
 omisisse comperitur. Ibidem sub finem Ruinartii
 exemplar, ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Θεῷ. Clericus
 vero, ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ Θεῷ. Habet quidem
 Usserius *Κυρίῳ*, sed retinet articulum τῷ Θ., a
 Clerico prætermisum: quod in primis notandum.
 Uno verbo, editor Amstelodamensis, relicta passim
 Ruinartiana editione, Usserium ubique ferme asse-

(20) Montfauc. in Chrysost. *ibid.*, not. c.

(21) Baron. ad an. 382, § LII.

(22) Ignat. *Epist. ad Smyrn. interp.*, cap. 9.

(23) Tillem. *Mém. eccl.* tom. XI, p. 364.

ctatur; qui tamen, cum hanc Ignatii epistolam in nullo ms. codice invenisset, unius veteris interpretis ductu eam ab interpolationibus redimere adnitus fuit. Utque res experimento probetur, adeat lector Grabium (24); qui Ruinarthii exemplar verbotenus exhibuit, variasque Usserianas lectiones in cujusque paginæ limbis coniecit: quas quidem cum Clerici edito diligenter conferens, haud pauca sane addita, immutata, transposita facili negotio deprehendit. Rectene vero an secus id factum fuerit, aliis decernendum relinquimus. Nos enim nonnulla speciminis ergo ex una epistolæ inscriptione delibasse contenti, ad alia properamus.

CAPUT IV.

Quinam harum epistolarum integritatem præ cæteris propugnarint. Novissimus ipsarum osor Oudinus, a Mamachio V. C. acriter castigatus. Heumannus item plerumque Oudini sectator perstringitur: ejusque objectatio de vocibus Latinis textui Græco immistis exploditur. Epistolæ ab Ignatio eo tempore perscriptæ, quo fuit Antiochia Romam missus martyrio consummandus.

Jam vero postularet instituti nostri ratio, ut de harum epistolarum integritate sermo haberetur. Sed actum profecto ageremus, cum jamdudum eo munere adeo strenue perfuncti fuerint complures viri docti, ut hac de re nullus omnino dubitandi locus supersit, dummodo quisque, præjudicatis opinionibus tantisper sepositis, sincera mente atque animo ingenuo rationes utrinque allatas diligenter excutiat. Vindices Ignatianos præcipuos collectos præbet utraque Cotelieriana Patrum apostolicorum editio Amstelodamensis: quibus tamen addendi Tillemontius (25), Natalis Alexander (26), Nourrius (27) atque Ceillierius (28). Neque omittendi Wottonus (29), Clericus (30), Wesselingius (31) et Joannes Ludovicus Frey (32): qui pro breviorum Epistolarum germanitate stylum strinxerunt adversus Guilielmu Whistonum, qui non solum septem epistolas longiores, verum etiam tres pseudepigraphas, ad Tarsenses, ad Antiochenos et ad Heronem, tanquam genuinas in suo *Christianismo redivivo* (33) omni animi contentione propugnavit. Whistone haud ita pridem quam proxime accessit Joannes Philippus Baraterius (34), ut qui licet breviores epistolas velut sinceras agnoscat, longiores tamen sive inter-

polatas pari jure gaudere opinatur. Sed iste demum præcocis ingenii fetus fuisse videtur: ut proinde comiter sit excipiendus juvenis eruditissimus, qui magna spectasse comperitur: *quia non modo non invidetur illi ætati, ut vere ac sapienter Cicero (35), verum etiam favetur.*

Inter eos autem qui pro epistolis sinceris vindicias evulgarunt, Pearsonium eminere nemo nescit; sive ingenii et judicii acumen inspicias, sive multijugam et exquisitam eruditionem spectes, sive copiam argumentorum et pondus expendas. Verum, opus Pearsonianum licet adeo luculentum, oppugnare sunt aggressi Matthæus Larroquanus et Casimirus Oudinus. Et illius quidem conatus irritos fuisse commonstrarunt in primis partim Georgius Bullus (36), partim Nicolaus Nourrius (37) aliique: ut proinde Clericus jure censuerit, dum ait (38): « Illarum rerum periti, utroque opere diligenter perlecto, negarunt eruditum illum virum ulla ratione Pearsonii argumenta labefactasse. » Oudini vero dissertationem (39), qui Dallæi ejusque sequacium objectiones plerumque instaurasse perhibetur, tanta demum rationum vi cum elocutionis dignitate conjuncta, nuper confutasse novimus virum doctriam et eruditione præstantem Thomam Mariam Mamachium (40), ut jure usurpare possit V. C. Tullianum illud: *Nullus eum loco consistere sum passus.* Atque inde intelligas velim, soluta simul Heumannii argumenta; quippe qui Oudiniana potiora paucis contracta, tanquam Ignatii epistolarum certissima *vétaç* indicia sibi videri asseverat (41). Jamque idem judicium tulerat ipsemet Heumannus in Actis eruditorum (42), Oxoniensem Smithi editionem recensens; cujus deinde sententiam placuit Oudino in laudatam suam dissertationem transferre (43).

Quandoquidem vero Germanus ille criticus in ea Lipsiensi recensione, quam licet Oudino probatam eruditissimus Mamachus præterit, inter notas suppositionis earumdem epistolarum, illud etiam referre præ se fert, quod Græcis vocibus quædam etiam Latine immistæ reperiantur, cujusmodi sunt *ἐξεμπαλάριον* (44), *δεσέρτωρ*, *δεπόσιτα*, *ἀκκρυτα* (45); queriturque proinde Pearsonium ac Smithum loca illa omnino prætermisisse, quod essent

(24) Grab. *Spicil.*, tom. II, p. 13 seqq.

(25) Tillem. *Mém. eccl.* tom. II, pagg. 204, 581.

(26) Nat. Alex. *Hist. eccl.*, sæc. II, dissert. xxviii.

(27) Nour. *Appar. ad Bibl. PP.*, tom. I, pag. 78 seqq.

(28) Ceill. *Hist. gener.* tom. I, pag. 623 seqq.

(29) Wotton. *Præfat. ad Epist. S. Clement. Rom.* pagg. clxxxiii-ccii.

(30) Cleric. in calce vol. II *PP. apost.*, pag. 501 seqq.

(31) Wessling. *Probabil. lib. sing.* cap. 35, p. 293 seqq.

(32) Frey *Præfat. ad Epist. SS. PP.*

(33) Whiston. *The primitive Christianity reviv.*, vol. I. Lond., 1711, 8.

(34) Barat. *Dissert. I et II de Constit. apost.*, pagg. 250, 279.

(35) Cicero. *De offic.*, lib. II, cap. 9 seu 13.

(36) Bul. *Defens. fid. Nic.*, sect. III, cap. 1, §§ 10-14, pag. 179-184.

(37) Nour. *Appar. I. c.*

(38) Cleric. *Præfat. ad vol. II. PP. Apostol.*

(39) Oudin. *Comment. de scriptor. eccl.*, tom. I, pag. 89 seqq.

(40) Mamach. *Origin. et antiq. Christian.*, t. IV, pag. 377-406.

(41) Heum. *Consp. reviv. litter.*, cap. 7, § XLV, p. 491, et *Pæcil.*, tom. II, p. 248.

(42) Id. in *Act. Erud. Lips.* ann. 1710, pag. 196, seqq.

(43) Oudin. *I. c.*, pag. 139.

(44) Ignat. *Epist. ad Smyrn.*, cap. 12, ad Ephes., cap. 2, ad Trall., cap. 5.

(45) Id. *Epist. ad Polycarp.*, cap. 7.

av judice satis incommoda nimiumque negotii fa-
 cesserent: hic demum istiusmodi objectamentum
 tollere præstat, cum Vossius et Cotelerius censori
 nostro haud fecisse satis videantur. Rem paucis
 transigamus. Si sancti martyris Ignatii epistolarum
 sinceritas periclitetur, quod in ipsis aliquot voces
 Latinæ occurrant, de divinis quoque Novi Testa-
 menti litteris conclamatum profecto erit. In his
 enim legimus, *κεντουριων* (46), *κῆρσος* (47), *κου-
 στωδία* (48), *πρωτόριον* (49), *σιμικλήριον* (50),
σουδάριον (51), *σπεκουλάτωρ* (52), *τιτλος* (53).
 Si eo, inquam, nomine tanquam interpolatæ aut
 pseudepigraphæ sint habendæ Ignatianæ epistolæ,
 Novi ergo Fœderis ἀθεντία concedat necesse erit.
 Quis autem sanæ mentis de litteris divinitus inspi-
 ratis, id nedum dicere, sed ne cogitare quidem au-
 deat? An vero vocabula ista, *κεντουριων*, *κῆρσος*,
κουστωδία, etc., castius puriusque Græcæ sonant,
 quam *ἐξεμπλήριον*, *δεσέρτωρ*, *δεπόσιτα*? etc.
 Quod si apostolis et evangelistis, Matthæo (aut, si
 navis, ejus interpreti), Marco, Lucæ, Joanni, Pau-
 lo Græcæ scribentibus, voces Romanas usurpare
 aliquando licuit, quidni et Ignatio apostolorum di-
 scipulo? Sed neque vitio demum vertenda divinis
 auctoribus, adeoque potiori jure neque sancto epis-
 copo Antiocheno, hujusmodi scribendi ratio: sic
 enim ferebat occasio; tunc temporis nimirum per
 universam fere Græciam, Syriam, Ægyptum, etc.,
 Romano imperio longe lateque propagato, ut opti-
 me arguit cl. Blackwallus (54). Neque aliter sane
 antiquis Græciæ scriptoribus usu venit, Herodoto, C
Thucydidi, *Xenophonti*; apud quos *ἀνωάκης*,
ἀστυ, *βάρις*, *καρδός*, *κάρανος*, *κάσας*, *παρασά-
 γης* aliasque voces peregrinas, Persicas, Ægyptia-
 cas, legere est: propterea scilicet quod illa ætate
 qua florebat ii Græciæ scriptores cultissimi, Persa-
 rum, Ægyptiorum aliarumque Orientis nationum
 bella, commercia, itinera, plures ejusmodi exoticas
 voces in Græcam linguam invexerant. Atque hinc
 sane quisque intelligit quam immerito ista obje-
 cit vir ille criticus.

At alio convertenda est oratio: temporis enim
 notationem quo epistolæ vii ab Ignatio perscriptæ
 feruntur, nostra interest definire. Constat autem,
 Eusebio teste (55), sanctum martyrem eo in itine-
 re illas exarasse, quo jussu Trajani Augusti Antio-
 chia Romam deducebatur, feris obdiciendus. Et
 quatuor quidem, cum Smyrnæm pervenisset, misit
 ex ista urbe ad Ephesios, ad Magnesianos, ad
 Trallianos atque ad Romanos: ulterius vero pro-
 gressus, dum Troade consisteret, inde tres reliquas

(46) Marc. xv, 39, 44, 45.

(47) Matth. xvii, 24; xxii, 17, 19.

(48) Matth. xxvii, 65, 66; xxviii, 11.

(49) Matth. xxvii, 27; Marc. xv, 16; Joan. xviii,
28, 35; xix, 9; Act. xxiii, 35; Philipp. i, 13.

(50) Act. xix, 12.

(51) Luc. xix, 20; Joan. xi, 44; xx, 7; Act. xix,
12.

(52) Marc. vi, 27.

(53) Joan. xix, 19.

A dedit ad Philadelphenses, ad Smyrnæos, privatim
 que ad Polycarpum horum episcopum. Sed quo
 demum anno ista contigerint, cap. sequente op-
 portunius disquirendum.

CAPUT V.

*De Ignatiani martyrii Actis sinceris a Theoderico
 Ruinartio V. C. primum editis. Eorum uterque
 vetus interpret additus: integritas paucis asserta.*

S. Ignatii epistolis genuinis *Acta Martyrii* ejus-
 dem sincera subjecimus, Oxoniensem Smithi edi-
 tionem secuti, ut superius innuimus. Græco textui,
 e codice Colbertino a V. C. Theoderico Ruinartio
 primum evulgato, duplicem utrinque appinximus
 Latinam versionem; alteram quidem veteris inter-
 pretis, e ms. Cajensi ab Usserio jam pridem edi-
 tam; alteram vero ab eodem Ruinartio adornatam:
 quam enim Clericus refecit, insuper habuimus ea
 de causa cujus paulo ante meminimus. Aliam quo-
 que separatim adjecimus antiquam versionem, e
 codice Cottoniano a laudato Usserio descriptam;
 quod ejus auctor verum Actorum Græcorum exem-
 plar præ oculis habuisse noscatur, licet quandoque
 textus aut sententiam aut verba neutiquam fuerit
 assecutus. Eo autem consilio utrumque veterem
 interpretem proferendum existimavimus, quo Græ-
 cis lux major accederet, sicubi haud satis aperta
 sive minus emendata occurrant.

De horum autem Actorum ἀθεντία nemo est
 qui jure vel minimum ambigat. Siquidem, ut cum
 Smithe loquar (56), et a familiaribus S. Ignatii qui
 Antiochia Romam usque illum sunt comitati, at-
 que illius ultimo et maxime glorioso agoni inter-
 fuere, descripta fuisse, multa in ipsis Actis id tes-
 tatissimum reddunt. In his enim sic loquuntur
 qui ea litteris tradidere (57): *Ἡμεῖς μὲν ἀκοῦτες
 ἀπηρόμεθα, στέροντες ἐπὶ τῷ ἀφ' ἡμῶν μέλλον-
 τι χωρισμῷ τοῦ δικαίου γίνεσθαι. Nos quæ dem
 inviti abducebamur, gementes ob separationem viri
 justî a nobis mox futuram. Et nonnullis interjectis
 sub finem (58): *Τούτωρ ἀντόπται γερόμενοι. Ho-
 rum nos ipsi spectatores facti. Hæc, inquam, alia-
 que extra omne dubium ponunt, a S. Ignatii comi-
 tibus Acta hujusmodi fuisse perscripta: et quidem
 non longe post ipsius consummationem, et proximo,
 ut verisimillimum videtur, anno; dum res
 gestæ cum totius itineris ratione, in recenti fidelius
 inhæserint memoria. Illos autem fuisse Philonem et
 Agathopodem, quorum meminit sanctissimus mar-
 tyr in Epistolis ad Smyrnæos (59) et ad Philadel-
 phenses (60), hunc Antiochenæ, illum verò Tarsen-**

(54) Blackwall. *Auctor. sacr. class. defens.* tom. I
part. 1, cap. 1, § 5, p. 48.(55) Euseb. *Hist. eccl.*, lib. iii, cap. 36.(56) Smith. præfat. in *Act. martyrii S. Ignat.*, p.
42.(57) *Act. martyrii Ignat.*, cap. 5.(58) *Ibid.*, cap. 7.(59) Ignat. *Epist. ad Smyrn.*, capp. 10 et 13.(60) *Ibid. ad Philadelph.*, cap. 11.

sis Ecclesiæ diaconum, vix a quoquam dubitari aut potest aut debet. » Hactenus vir eruditus; qui et adversus Riveti, Blondelli aliorumque cavillationes, pleraque subditi lectu digna de itinere instituto atque in iisdem Actis recensito. Quibus tamen unum addere liceat, Philoni scilicet et Agathopodi adjungendum saltem nominatim et Crocum, qui sanctum martyrem Romam usque assectatus fuisse perhibetur. Ejus enim meminit in epistola ad Romanos his verbis (61): Γράφω δὲ ὑμῖν ταῦτα ἀπὸ Σμύρνης. Ἔστι δὲ καὶ ἄμα ἐμοὶ σὺν ἄλλοις πολλοῖς Κρῶκος τὸ ποθητόν μοι ὄνομα. Porro hæc scribo vobis e Smyrna... Est autem necum cum aliis multis et Crocus, desideratum mihi nomen: ut proinde quoniam seu quotnam hæc Acta descriperint, prorsus nos lateat. Verumtamen eorum integritati minime omnium id officere plane constat, cum et alia plura martyrum Acta sincera quis litteris consignarit, plerumque ignoremus. Nonnulli quidem horum Actorum veritatem oppugnare sunt aggressi, quos inter primas ferre comperitur Oudinus: ejus enim confidentia eo usque processit, ut S. Ignatium Antiochiæ in pace decessisse conjecerit (62); Scaligeri forte dubietate permotus, qui olim edoceri petebat cur demum Ignatius e Syria fuerit Romam deductus (63). Verum Oudini sententiam, quam haud ita pridem Heumannus quoque instauravit (64), funditus evertit vir doctus (65) superius nobis laudatus.

CAPUT VI.

De tempore quo sanctus martyr passus existimatur, duæ feruntur celebriores sententiæ: quarum altera ejusdem martyrii anno 116, altera 107 consignat. Posterior priori præferenda videtur: adque ipso anno 107 currente, scriptæ ducuntur epistolæ Ignatianæ: Acta vero martyrii, anno insequente 108 litteris mandata censentur.

Cæterum alii cordatiores critici pura et germana eadem Acta esse statuunt, neque jure a quoquam sollicitanda. Et illi quidem paucissima tantum in iis vitio librariorum corrupta fuisse conjectant, ea præsertim quæ ad annos imperii Trajani et consulum notationem spectant: hi vero, licet haud emendatissimum velustum hoc monumentum agnoscant, ad tempus tamen in eo signatum quod attinet, integrum esse ac genuinum decernunt. Unus Gravius potiora horum Actorum capita velut sincera recipiens (66), postremam partem omnino spuriam et ab interpolatore quodam assutam arbitratur.

Hinc itaque ortæ variæ virorum eruditorum sen-

(61) Ignat. ad Rom., cap. 10.

(62) Oudin. *Comment. de scriptor. eccles.*, t. I, p. 133.

(63) Scalig. *Animadv. in Euseb. Chron.*, ad ann. MDCXIII, pag. 207.

(64) Heumann. *Conspect. reip. litter.*, c. 7, § XLV, p. 493.

(65) Mamach. *Origin. et antiq. Christ.*, t. IV,

tentiæ in anno definiendo quo gloriosus martyr Ignatius occubuit. Has inter duæ celebriores circumferuntur: quarum altera martyrium illud anno Christi 116, altera anno 107 illigandum statuit. Et priorem quidem Pearsonius excogitavit propugna vitque in dissertatione posthuma *de anno quo S. Ignatius a Trajano Antiochiæ ad bestias erat condemnatus*, a Thoma Smitho in suam Oxoniensem editionem Ignatianam primum conjectam. Pearsonio mox accessit Guillelmus Loydus in diatriba ejusdem argumenti, quam edidit atque comprobavit Antonius Pagius (67): eosque secuti sunt deinceps Gravius, Smithus et Lequienius (68). Inhæret autem hæc sententia Joannis Malalæ in primis auctoritati, asserentis (69) *quo tempore terræmotus Antiochiæ accidit, imperatore illic adhuc agente, martyrio coronatum esse S. Ignatium episcopum Antiochenum*. Ἐμαρτύρησε δὲ ἐπὶ αὐτοῦ ὁ ἄγιος Ἰγνάτιος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Ἀντιοχείας. Istius vero terræmotus characteres hujusmodi profert paulo ante idem auctor: Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοτάτου Τραϊανῶ, ἔπαθεν Ἀντιόχεια ἡ μεγάλη, ἡ πρὸς Δάφνην, τὸ τρίτον αὐτῆς πάθος, μηνὶ Ἀπελλαίῳ τῷ καὶ Δεκεμβρίῳ, Π (leg. ΚΓ') ἡμέρᾳ, Α., μετὰ ἀλεκτρούνα, ἔτους χρηματίζοντος ΡΞΔ' κατὰ τοὺς Ἀντιόχεις. *Divinissimo Trajano imperante, tertiam suam calamitatem passa est magna Antiochia ad Daphnen sita, mense Apellæ seu Decembri, die vicesima tertia, feria prima, post gallicinium, anno æræ Antiochenæ clixiv, qui annus cœpit a Calendis Septembribus anni æræ vulgaris cxv.*

Ille igitur terræmotus sub finem ejusdem anni 115 contigit, die scilicet subsequentis Decembris vigesima tertia, in feriam primam incidente; Trajanumque ibidem hiemantem, teste Dione (70), pene oppressit. Cum autem idololatris in more positum esset in Christianorum excidium calumnias struere, illisque maxime omnium publicas calamitates passim ascribere, inde colligunt modo laudati critici, anno 116 ineunte, Trajanum proximo vere in Parthos exercitum ducturum, in judicium vocasse Ignatium, illustrem Christianorum in Syria doctorem, illumque palam Christum confitentem seque de superstitione objurgantem, ad bestias damnatum Romam duci jussisse: quo demum cum post longum iter pervenisset, eodem anno 116 desinente, die 20 Decembris, ut ejus Acta testantur (71), martyrio est coronatus. Quibus positis, scriptæ sunt ergo epistolæ Ignatianæ, ad mentem prædictorum eruditorum, eodem anno æræ vulgaris 116, Actaque martyrii anno insequente 117 litteris consignata.

Posterior vero sententia, quam præ cæteris as-

p. 401-404.

(66) Grab. *Splcileg. SS. PP.*, tom. II, p. 22.

(67) Pagi. *Critic.*, ad ann. 107, § IV seq.

(68) Lequien. *Or. Christ.*, tom. II, col. 701.

(69) Malal. *Chronogr. lib. xi*, sub iinit., p. m. 117.

(70) Dio, pag. 782.

(71) *Act. martyr. Ignat.*

servere viri doctissimi, Usserius, Tillemontius A
 atque nuper Corsinius, anno Christi 107, Tra-
 jani x, S. Ignatii martyrium illigat, sincerisque
 Actis Ignatianis inniti potissimum comperitur. In
 his enim legimus (72), Trajanum confecto bello
 Dacico, imperii sui anno ix, ἐννάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ
 βασιλείας, festinanter Armeniis et Parthis bellum
 illaturum, σπουδάζοντα ἐπὶ Ἀρμενίαν καὶ Πάρθους,
 iter orientale suscepisse, sub finem scilicet præce-
 dentis anni 106; siquidem cum Trajanus, teste vel
 ipso Joanne Malala (73), mense Hyperberetæo sive
 Octobri Roma digressus esset, proximo autem
 mense Apellæo sive Decembri Seleuciam pervenisset,
 Antiochiam demum Syriæ ingressus est μὴν
 Αὐδυναίῳ, τῷ καὶ Ταννουαρίῳ, ἐξέδμῃ ἡμέρᾳ, ε',
 ἑρτῆ μερηνῆ δ', « mense Audynæo sive Januario, B
 die septima, feria quinta, hora quarta matutina. »
 Ex quo feriæ quintæ, cum septima die Januarii
 anno æræ Christianæ 107 concurrentis, caractere
 colligit Usserius (74), hoc ipso anno ineunte, a
 Trajano Antiochiæ ad expeditionem Parthicam se
 comparante, damnatum fuisse S. Ignatium; qui
 proinde anno eodem labente, imperii Trajani x,
 die Decembris 20, martyrium subiit: adeoque illo
 ipso anno 107 currente perscriptæ ab eo fuerint
 epistolæ, atque inæquente 108 ejusdem martyrii
 Acta evulgata. Apud Malalam quidem, sive ejus
 inscitia sive librariorum oscitantia, in notationem
 temporum cum imperii Trajani tum Ignatiani mar-
 tyrii menda nonnulla irrepsisse noscuntur: levi
 tamen negotio ex iis emendanda, quæ Usserius, C
 Chilmeadus (75) aliique monuerunt: sive ut lau-
 datus chrouographus sibi constet, sive ut ejus dicta
 monumentis vetustioribus, in primis vero Chronico
 Eusebiano, haud repugnantia comperiantur.

Ceterum quo hactenus enarrata reliquis Trajani
 gestis in Oriente paria respondeant, duplicem ab eo
 Parthicam expeditionem susceptam Tillemontius
 jure conjecisse videtur (76); cujus proinde senten-
 tiam nuper fuisse amplexus atque confirmasse vali-
 dius perhibetur, vir politioribus litteris præstans
 Eduardus Corsinius (77). In eam quidem Disserta-
 tionem Corsinianam *Dubia proposita* per Erasmus
 Froelichium elegantioris doctrinæ consultissimum
 novimus (78): quæ tamen laudatus vir doctus in
 altera Dissertatione sibi diluenda sumpsit (79). At
 virorum criticorum arbitratu de hac erudita discep-
 tatione judicio relicto, interim vero ad rem nos-
 tram quod attinet, ipsammet Corsinium juberit sic
 loquentem audire: « Vaillantius, inquit, in *Arsaci-*

darum Historia (80) Parthicam Trajani expeditio-
 nem anno solum U. C. 865 susceptam putavit;
 quemadmodum sane Loydius (81), Fabrettus (82),
 Norisius (83), Pagius (84), Basnagius (85) aliique
 plurimi Parthicum hoc iter post sextum consula-
 tum, anno U. C. 865, a Trajano Romæ susceptum
 contigisse contendunt. Tillemontius vero (86), quo
 certe nemo subtilius atque accuratius hanc tempo-
 rum rerumque gestarum seriem exploravit, Baronii
 ac Petavii vestigiis insistens, Parthicam hanc Tra-
 jani Cæsaris expeditionem exeunte anno U. C. 859
 contigisse demonstrat. Ut autem omnia quæ a No-
 risio cæterisque proposita fuerant, accurate expli-
 cari simulque componi possint, Tillemontius ipse
 observavit quod duplex Trajani in Orientem iter
 distingui debet: ut in primo quidem Trajanus Ar-
 meniam ac Mesopotamiam in Romanæ provinciæ
 formam redegerit Parthiæque regnum Chosroi reli-
 querit: in secundo vero Parthis ipsis, expulso
 Chosroe, regem alium concesserit. »

Ac certe quidem Trajanum Armenia jam pridem
 recepta Romam rediisse, iterumque Roma in Orien-
 tem profectum esse, ex nummis etiam ostendi posse
 putaverim, si cum Dionis *Historia* conferantur.
 Siquidem scriptor ille cum dixisset, Armeniam a
 Trajano Cæsare sine prælio receptam Romanoque
 populo tributam esse, mox subdit: Ἀπὸ τῶν αὐτῶ
 οἱ τῆδε σατράπαι, καὶ βασιλεῖς μετὰ δώρων . . .
 Παρθαμασίρην τὸν Ἀρμενίων ἐπιμαρτύροιο. Ἐπεὶ
 δὲ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίων χώραν εἶλε, καὶ πολ-
 λούς τῶν βασιλέων τοὺς μὲν ὑποκποδόντας ἐν
 τοῖς φίλοις ἦγε, τοὺς δὲ τινας καὶ ἀποθανόντας
 (legendum puto ἀπόντας, ut hi postremini veluti ab-
 sentes a prioribus qui Trajano *occurrerant*, distin-
 guantur) ἀμαχεὶ ἐχειροῦντο· τότε ἄλλα ἐψηφίστο
 αὐτῷ πολλὰ ἢ βούλησεν, καὶ Ὀπτιμὸν εἶπ' οὖν
 Ἄριστον, ἐπωνόμασεν. *Satrapæ qui regionem tene-
 bant, regesque cum muneribus ei occurrerunt. . . .
 Parthamasirem Armeniorum regem punivit; capta-
 que universa Armeniæ regione, reges qui deditio-
 nem fecerant, in amicorum numero habuit; quosdam
 vero etiam absentes absque pugna cepit: eique tum
 alia plura decrevit senatus, tum præsertim Optimi
 cognomentum concessit.* Itaque ex Dione et Zonara
 quoque, *Optimi* nomen tunc primum Trajano Cæsari
 Romæ concessum fuit, cum is Armeniam expulso
 Parthamasiride cæterisque regulis omnino
 sublatis occupasset: ideoque cum in nummis plu-
 ribus Romæ percussis *Optimi* nomen Trajano tri-
 butum occurrat, in quibus ipse *Consul* v voca-

(72) *Act. martyr. Ignat.*, cap. 2.

(73) Malal. *Chronogr.* lib. xi, sub init., pagg. 115, 116.

(74) Usser. not. 6, in *martyr. S. Ignat.*

(75) Chilmead. *ad Malal.* lib. xi. nott. 23, 29, pag. 35.

(76) Tillem. *Hist. des Emper.* tom. II, not. xvii, *sur Trajan.* pagg. 505-509. — *Id. Mém. eccl.*, tom. II, pagg. 195, 579, 583.

(77) Corsin. *Dissert. de Minnis.* numm., pag. 6 seqq. Liburni 1754.

(78) Froelich. *Dub. de Minnis.*, etc. Viennæ Austr. 1754.

(79) Corsin. *Dissert. in qua Dub.*, etc. Romæ 1757.

(80) Vaillant. *Arsacid. hist.*, p. 505.

(81) Loyd. *De Ep. Ignat.*

(82) Fabret. *De col. Trajan.*, p. 290.

(83) Noris. *Epist. Consul.*, p. 72.

(84) Pag. ad ann. Chr. 105, § II seq.

(85) Basnag. *Annal. eccl.*, ad ann. 112.

(86) Tillem. *Hist. Imp.* in Trajan., art. xxviii, et not. xvii, p. 509.

tur (87); dubitari certe vix poterit quin Trajanus Armeniam subegerit, atque *Optimi* nomen obtinuerit ante annum U. C. 865, quo sextum consulatum Romæ suscepit. Ita quoque, cum in nummis aliis (88) *Optimi* titulus observetur, simulque *Profectio Augusti* memoretur; facile exinde apparet Trajanum, etiam post subactæ Armeniæ tempus atque *Optimi* nomen ipsi tributum, aliquando Roma discessisse: quod fieri certe vel explicari non posset, si semel tantummodo adversus Armenios ac Parthos anno U. C. 865 Roma profectus in Oriente obiisset.

« Hæc ipsa quoque Trajani expeditio ante annum U. C. 865 suscepta, pulcherrimo Antiocheno nummo confirmari poterit (89), in quo perspicue legitur: ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. Ε. *Tribunicæ potestatis, Consul* v. Etenim si nummus ille tum cusus fuit cum primum Trajanus Antiochiam advenit, ut cl. editor existimavit, perspicuum fiet Trajanum in Orientem ante consulatum sextum, adeoque ante annum U. C. 865 concessisse: quemadmodum sane perspicuis temporum characteribus adventus ille Antiochiam in Malalæ Historia (90) anno U. C. 860 tribuitur; atque in Actis S. Ignatii martyris perspicue disertæque legitur, quod martyr ille nono Trajani imperantis anno, *Sura et Senecione constitibus*, hoc est anno 860, ineunte Januario mense, Trajano Antiochiæ degenti, atque in Armenios et Parthos moventi oblatu fuit. Denique eximius alter Trajani nummus habetur (91) in quo Cæsar ipse ΑΠΙCΤ. CΕΒ. ΓΕΡΜ. ΔΑΚ. ΠΑΡΘ. *Optimus, Augustus, Germanicus, Dacicus, Parthicus* appellatur, simulque *decimus* imperii ipsius annus expressus conspicitur. Ergo anno U. C. 861, in quem *decimus* imperii annus incurrat, Trajanus jam *Optimi*, atque a militibus saltem *Parthici* nomen acceperat: ideoque Parthicum iter ab illo susceptum ad annum U. C. 859 referri debet.

« Itaque non ex scriptoribus solum quos Tillemontius accuratissime exhibuit, sed ex Latinis

(87) Vaillant. tom. II, pag. 121.

(88) Ibid. et tom. I, pagg. 47, 49.

Gesn. Tab. I, n. 78.

(89) Vaillant. tom. II, pag. 127.

(90) Malal. *Histor.* lib. XI, init.

(91) Gesner. Tab. LXXX n. 11.

(92) Barat. *Disquis. chron. de success. antioq.*

etiam Græcisque nummis, quos eo libentius hic protuli ut vexatis adeo Ignatii martyris Actis hinc etiam splendor ac præsidium accederet, ostendi jam poterit quod duplex Trajani in Orientem profectio agnosci debet: ut in prima quidem Chosroi placatus obsides solum ab illo receperit, solaque urbe Nisibi Batnisque ceptis *Parthici* nomen obtinuerit; in altera vero, cum Chosroes aut a Parthis ipsis expulsus foret, aut fidem Trajano obstrictam violasset, Parthis ipsis novum regem constituerit. Hactenus vir ille doctissimus. Neque omittas velim quæ Pearsonianæ sententiæ patronis haud ita pridem opposuit Baraterius (92). Si enim ea cum Tillemontii et Corsinii placitis componantur, res eo tandem deducitur ut omnino confecta esse videatur; ac proinde nemo in posterum de Actorum Ignatii martyrii sinceritate jure dubitare possit.

Jam vero ad eam difficultatem enodandam quæ peti solet ex iisdem Actis, ubi S. Ignatii martyrium consignatur ὀπατεύοντων παρὰ Ῥωμαίων Σύρα καὶ Σεβαστοῦ τὸ δεύτερον, *Coss. apud Romanos Sura et Senecione* II, cum ex Fastis constet (93), anno æræ Christianæ 107, Senecionem IV, et Suram III, consules processisse; plura præter Usserium profert accuratissimus Tillemontius (94). Quibus addere præstat quæ in veterem eorumdem Actorum interpretem erudite observavit præsul amplissimus Franciscus Blanchinius (95). Verum in his diutius immorari, instituti nostri ratio non patitur.

Hic tantum lectorem monitum volumus, nos quidem sententiæ a Pearsonio aliisque propugnatae primum adhæsisse, anno 116 epistolas Ignatianas illigantes, dum illas typis excudendas curabamus; sed re deinceps attentius inspecta, nunc demum alteram sequendam ducimus, quandoquidem validioribus argumentis confirmata esse nobis videtur ut proinde anno currente 107 easdem epistolas a S. Ignatio perscriptas, ejusque Acta martyrii anno insequente 108 litteris mandata existimemus.

Episcopp. Romm., cap. 7, § 4, pag. 84 seqq.

(93) Almelov. *Fasti coss.*, p. 132, alii.

(94) Tillem. *Hist. des Emper.*, tom. II, nott. XVII, XIX, pagg. 506, 510.

(95) Blanchin. *præfat. ad Anast. Biblioth.*, tom. I, § 19.

DE DOCTRINA SANCTI IGNATII.

(LUMPER, *Historia theologico-critica de vita, scriptis atque doctrina SS. Patrum*, etc. Augustæ Vindelici, 1783, in-8, t. I, p. 305.)

ARTICULUS I.

OBSERVATIONES DOGMATICÆ IN S. IGNATII M. GENUINAS
EPISTOLAS.

§ I. De sacra Scriptura et traditione.

Sanctum Ignatium in epistolis suis genuinis ἀπό κρυφον nullum respexisse, ne ipsum quidem Hebræorum Evangelium (96), paululum superius asseruimus. Libros vero sacros dividit in tres codices: Evangelium, Apostolos et Prophetas (97). Scripta Novi Testamenti, unde quædam assert, sunt Evangelia Matthæi et Joannis, Acta apostolorum, Epistola ad Romanos, prima et secunda ad Corinthios, Epistola ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, prima ad Thessalonicenses, secunda ad Timotheum, Epistola ad Philemonem, prima Petri et tertia Joannis. Loca ipsa exstant apud Lardnerum (98), cujus librum exscribere nolumus. Ea tantum verbotenus apponimus, quæ ostendant adversus Semlerum (99) Epistolam ad Philemonem utilitatis causa a primis Christianis lectam esse; et porro, quæ doceant adversus alios haud paucos, etiam Joannis Epistolam tertiam jam tum fuisse lectam et probatam. Formulas enim Paulinæ Epistolæ ad Philemonem spectasse videtur S. Ignatius in sua Epistola ad Ephesios, c. 2, ubi ait: Ὁναμην ὑμῶν διαπαντός Eandem formulam habet quoque ad Magnesianos cap. 12, ad Polycarpum cap. 6 (100), loquendi vero rationem beati evangelistæ Joannis in epistola ad Magnesianos ubi dicit (1): Κατσοδοῦντε σαρκὶ καὶ πνεύματι.

Inter cæteras veritates attenta consideratione dignas quas tradit S. Ignatius M., magna verborum energia fidelibus inculcat: cum Veteris tum Novi Testamenti Scripturas esse venerandas. En quæ circa Vetus Testamentum docet: « Diligamus prophetas (ad Philadelphenos sic loquitur) (2) ut qui Evangelium Jesu Christi annuntiarint, sperantes in eum, eumque (Jesum Christum) expectantes, et per ipsum salutem consecuti, a Jesu Christotestimonium adepti

A in Evangelio spei communis. » Hæc adducit argumenta, ut ostendat nos maxima veneratione sacros Veteris Testamenti auctores prosequi debere.

Sed ulterius progreditur, verba faciens de Evangelio et de apostolorum scriptis. Declarat enim quod « ad Evangelium ipse confugit, tanquam ad carnem Jesu Christi, et ad apostolos veluti ad Ecclesiæ presbyterium (3), » scilicet veluti ad doctrinam illorum qui primi Ecclesiam fundarunt. « Obsecro itaque vos, ait insuper (4), ut nihil per contentionem faciatis, sed juxta Christi disciplinam. Audivi enim quosdam dicentes: Nisi invenero in archivis (5), Evangelio non credo. Mihi vero pro archivis est Jesus Christus; illibata archiva crux ejus, et mors et resurrectio ejus, et fides quæ per ipsum est. » Et paulo post (6): « Eximium quiddam habet Evangelium, nimirum adventum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, passionem ipsius ac resurrectionem, Evangelium perfecti et incorruptionis. » Quis non videt in variis hisce textibus venerationem S. Ignatii erga divinas Scripturas?

Etsi in epistolis S. Ignatii nihil occurrat quod traditionem respiciat, nihilominus aliunde constat quod inter essentialia dogmata, quæ S. hic episcopus omnium urbium Ecclesiis, per quas in suo itinere Romam versus transibat, communicabat, illis super omnia commendaverit ut tenaciter inhærent traditionibus apostolorum, quas quidem necessarium ducebat, scriptis mandare, ut tutius ad omnem posteritatem pervenirent. Hic Ignatius, sic loquitur Eusebius (7), cum per Asiam sub accuratissima satellitum custodia ductaretur, singularum nihilominus civitatum, quas ingrederetur, Ecclesiis sermonibus et cohortationibus suis confirmans, monebat in primis ut sibi a pravis hæreticorum opinionibus caverent, quæ tunc primum in lucem emergere cum cœpissent, copiosius pullulabant, hortatusque est ut apostolorum traditionibus tenaciter inhærent, quas quidem et ad certiolem posterita-

(96) Ignatius, epist. ad Smyrn., c. 3, de Christo ait: Ἐφ' αὐτοῖς λάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ἐπισὺν εἰμὶ δαιμόνιον ἀσώματον. Quæ verba D. Hieronymus, *De viris illust.* cap. 16, ex Hebræorum Evangelio desumpta esse ait. Sed possunt, ut mihi videtur, etiam lapsu memoriæ sic mutata esse ex Lucæ xiv, 39.

(97) Προσφυγὸν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις, ὡς πρεσβυτερίῳ ἐκκλησίας, καὶ τοῖς προφήταις δὲ ἀγαπῶμεν. S. Ignatius epist. ad Philadelph., c. 5.

(98) In der Glaubwürdigkeit der evangelischen Geschichte, p. II, vol. I, pag. 112. — 133.

(99) De canone S. Scripturæ, p. 1, pag. 123.

(100) *Utinam fruar vobis.* Confer Epistolam Pauli ad Philemonem, v. 20.

(1) *Ut... prospere succedant, carne et spiritu.* Ad Magnesian., c. 13, collatum cum in Joannis versu secundo: Ἀγαπήτε, περὶ πάντων εὐχομαί σε εὐδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐδοῦσθαί σου ἔψυχῃ.

(2) Cap. 5.

(3) Epistola ad Philadelph., cap. 5.

(4) Eadem epist., cap. 8.

(5) Vetus interpretes reddit: « Quoniam si non in veteribus invento, in Evangelio non credo. »

(6) *Ibid.*, cap. 9.

(7) Euseb., *Hist. eccl.* l. III, pag. 114.

is notitiam testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit. Sole meridiano clarior est, de traditione non scripta verba fieri, cum Eusebius tradat S. Antiochenum episcopum scriptis mandare necessarium duxisse, ut tutius ad posteros pervenirent, quod sane dici nequit de doctrina litteris consignata.

§ II. De Ecclesia, ejus ministris, schismate, hæress, hæreticis fugiendis, eorumque notis.

Vera Ecclesia, juxta S. Ignatium, notis hisce internosci potest, quod una sit (8), catholica (9), incorruptibilis (10), atque ita distributa (11) ut episcopi presbyteris majores sint; hi vero diaconis, sine quibus (12) perdurare non potest. Docet præterea (13) quemadmodum ubi Christus est, ibi quoque catholica Ecclesia est, ita et ibi fidelium conventum habendum esse, ubi episcopus est. Nullum altare (14) ratam habet, nisi id quod cum illo commune est; est enim illud (15) unitatis locus.

Quod si adversus errores pravasque doctrinas

(8) « Ex quo fructu (Christo pro nobis confixo in carne) nos sumus per divinam beatam passionem ejus, ut elevet signum in sæcula per resurrectionem sanctis et fidelibus suis, sive in Judæis, sive in gentibus in uno corpore Ecclesiæ suæ. » Ad Smyrn., c. 1. — « Unus est Jesus Christus, quo nihil præstantius est. Omnes itaque velut in unum templum Dei concurrunt, velut ad unum altare, velut ad unum Jesum Christum, qui ab uno Patre prodit, et in uno existit, in unum revertitur. » Ad Magnes., c. 7. — « In his, quæ circumfero, vinculis laudo Ecclesias, quibus opto unionem secundum carnem et spiritum Jesu Christi, sempiternæ nostræ vitæ, fidei, et, cui nihil præfertur, charitatis. » Ibid., c. 1.

(9) « Ubi fuerit Christus Jesus, ibi catholica est Ecclesia. » Ad Smyrn., cap. 8.

(10) « Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum, ut Ecclesiæ spiret incorruptionem. » Ad Ephes., c. 17.

(11) « Quotquot Dei, et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo. » Ad Philadelph., cap. 3. — « Filii itaque lucis et veritatis, fugite divisiones.... ubi autem pastor est, eodem ut oves sequamini. » Ibid., c. 2. — « Cum episcopo subjecti estis, ut Jesu Christo, videmini mihi non secundum hominem, sed secundum Jesum Christum vivere.... necessarium itaque est, quemadmodum facitis, ut sine episcopo nihil agatis; sed et presbytero subditi sitis, ut apostolis Jesu Christi, et diaconos oportet omnibus placere. » Ad Trall., c. 2.

(12) « Cuncti reveantur diaconos... et episcopum... et presbyteros... sine his Ecclesia non vocatur. » Ibid., c. 5.

(13) « Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum ubi fuerit Christus, ibi catholica est Ecclesia. » Ad Smyrn., c. 8.

(14) « Rata eucharistia habeatur illa, quæ sub episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. » Ibid. — « Qui intra altare est, mundus est; qui vero extra est, mundus non est: hoc est qui sine episcopo, et presbytero, et diaconis quidquam agit, is non est mundus in conscientia. » Ad Trall., c. 7.

(15) « Operam detis ut una eucharistia utamini; una enim est caro Domini nostri Jesu Christi, et unus calix in unitatem sanguinis ipsius; unum altare, sicut unus episcopus cum presbytero et diaconis. » Ad Philadelph., c. 4. — « Nemo erret: nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei. Si enim

præsidium quæramus, episcopo (16) adhaerendum est (17) eumque ut Jesus Christus Patrem suum sequi oportet. Quemadmodum enim Jesus Christus qui inseparabilis nostra vita est, Patris mandato toti Ecclesiæ præpositus est (18), ita et episcopi Jesu Christi jussu eidem præfecti sunt per varias orbis plagas, ut ejus locum obtineant, et religionis negotiis præsent.

Ipsorum interim munus est (19) Jesu Christi doctrinam atque opera in seipsis exhibere. Episcopi est fidelium conventum habere (20), illique præesse; sine ipso neque baptizare, neque agapen facere, neque quidquam aliud quod Ecclesiam spectat, aggredi fas est. Ejus quoque vigilantiam decet num fideles omnes conventibus intersint, dispicere, atque in singulos nominatim inquirere, etc. Statuti adhuc per ea tempora dies non erant quibus esset conveniendum; verum S. Ignatius, ut quam sæpissime habeantur, commendat (21). Quod si quidquam gravioris momenti accidebat, concilium

unius atque alterius precatio tantas vires habet, quanto magis illa, quæ episcopi est, et totius Ecclesiæ? Qui igitur in conventum non venit, hic jam superbia elatus est, seipsum separavit atque judicavit. Scriptum est enim: *Superbis Deus resistit* (Jac. iv, 6); studeamus igitur episcopo non resistere, ut sinus subjecti Deo. » Ad Ephes., cap. 5.

(16) « A talibus (hæreticis et seductoribus) vos custodite: quod fiet, si inflati non fueritis, et indivulsi manseritis a Deo Jesu Christo, et episcopo, et præceptis apostolorum. » Ad Trall., c. 7.

(17) « Omnes episcopum sequimini, ut Jesu Christus Patrem. » Ad Smyrn., c. 8.

(18) « Jesus Christus inseparabilis nostra vita, Patris est sententia; ut et episcopi per terræ terminos definiti et Jesu Christi sunt sententia. » Ad Ephes., c. 3. — « Quemcumque mittit Paterfamilias, ad gubernandam familiam suam, hunc ita accipere debemus, ut illum ipsum, qui mittit. Manifestum igitur est quod episcopum respicere oporteat, ut ipsum Dominum. » Ibid., cap. 6. — « Itaque hortor ut hoc sit vestrum studium, in Dei concordia omnia agere episcopo præsidente Dei loco... » Ad Magnes., cap. 6.

(19) Vid. epistol. S. Ignatii ad Polycarpum, quæ partim circa episcoporum munera versatur.

(20) « Nihil sine tua voluntate fiat (episcope!), crebrius conventus fiant, nominatim omnes inquire. » Ad Polycarp., c. 4. — « Sine episcopo nemo quidquam faciat eorum, quæ ad Ecclesiam spectant. Rata eucharistia habeatur illa, quæ sub episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit.... Non licet sine episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc et Deo est beneplacitum, ut tutum ratumque sit, quodcumque agitur. » Ad Smyrn., c. 8. — « Decet non modo vocari Christianos, sed etiam esse; quemadmodum nonnulli episcopum quidem nominant, sed sine ipso omnia faciunt. Tales vero non bona conscientia præditi esse videntur, quia non stabili ter secundum præceptum congregantur. » Ad Magnes., c. 4.

(21) « Sæpius conventus fiant. » Ad Polycarp., supra. — « Date operam, ut crebrius congregemini ad gratias Deo agendas, et ad eum laudandum. Quando enim sæpius in idem loci convenitis, labefactantur vires Satanae, et concordia vestrae fidei solvitur exitium, quod ille infert. » Ad Ephes., c. 17.

(22) ad rem definiendam cogebatur, quod erat ab A episcopis singulis in Ecclesiis suis convocandum. Fideles omnes atque ipsi presbyteri (23) et diaconi episcopo subditi erant, illique parere debebant. Presbyteri (24) a Christo instituti sunt ad apostolorum collegium representandum, quibus non modo fideles (25) quoslibet vulgo, sed et diaconos (26) subjectos esse oportet. In epistola ad Polycarpum varia insuper boni episcopi officia recenset, eaque sibi magnopere commendata habere, Polycarpum orat. Ne eadem bis repetam, consule analysis nostram epistolæ ad Polycarpum.

Quid de Romanæ Ecclesiæ præcellentia censuerit S. Ignatius, satis, ni fallor, indicant tot ac tam magnifici tituli, quos in laudatam Ecclesiam in sua ad Romanos epistola congerit (27). Hanc præsidere (haud dubie omnibus fidelibus) in hoc eodem præmio bis affirmat, quod de nulla alia Ecclesia ex iis, ad quas scribit, dixisse reperitur.

In salutationibus virginum meminit (28) quæ viduæ vocabantur. Erant hæ diaconissæ, quibus semper viduarum nomen inditum fuit, seu quod plerumque revera viduæ essent, seu quod eas ita appellandi mos jam obtinisset, idque inde fortassis profectum est, quod cum aliquo pacto ecclesiastici

(22) « Quemadmodum Ecclesia, quæ Antiochiæ in Syria est, pacem nacta; ... decet in eo, beatissime Polycarpe! conecium cogere Deo decentissimum, et eligere, si quem vehementer dilectum habetis ac impigram, qui poterit divinus appellari cursor, illumque eo dignari honore, ut profectus in Syriam, glorificet impigram charitatem vestram ad gloriam Dei. » Ad Polycarp., c. 77.

(23) « Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem. » Ad Smyrn., c. 8. — « Decet vos in episcopi sententiam concurrere, quod et facitis; nam memorabile vestrum presbyterium dignum Deo, ita coaptatum est episcopo, ut chordæ citharæ. » Ad Ephes., c. 4. — « Decet vos secundum virtutem Dei Patris omnem impertiri episcopo reverentiam; quemadmodum novi sanctos facere presbyteros, non respicientes ad apparentem juvenilem ordinationem, sed ut prudentes in Deo cedentes ipsi, non ipsi autem, sed Patri Jesu Christi omnium episcopo. » Ad Magnes., c. 5. — « Decet singulos vestrum et præcipue presbyteros refocillare episcopum in honorem Patris Jesu Christi, et apostolorum. » Ad Trall., c. 12.

(24) « Ignatius Ecclesiæ... quæ est Philadelphæ in Asia... quam saluto in sanguine Jesu Christi... maxime si unum sint cum episcopo, et qui cum eo sunt, presbyteris et diaconis designatis per sententiam Jesu Christi, quos secundum propriam voluntatem suam firmavit in stabilitate per Spiritum suum. » Init. epist. ad Philadelph. — « Hortor in Dei concordia omnia agere episcopo præsidente Dei loco, et presbyteris loco senatus apostolici. » Ad Magnes., cap. 6.

(25) « Necessarium est, ut sine episcopo nihil agatis, sed et presbyterio subditi sitis... cuncti reverentur presbyteros, ut consessum Dei. » Ad Trall., cap. 2 et 3.

(26) « Utinam fruar Sotione diacono, qui subditus est episcopo, ut gratiæ Dei, et presbyterio ut legi Jesu Christi. » Ad Magnes., cap. 1.

(27) « Ignatius... Ecclesiæ dilectæ et illuminatæ in voluntate ejus, qui vult omnia, etc... quæ etiam præsidet in loco regionis Romanorum, digna Deo,

ministerii participes essent, puras eas corpore aque atque animo esse oporteret.

S. Ignatius quantum a schismate et hæresi abhorreret, apertius explicare non poterat, quam ab illo istis verbis præstitum est (29). Si quis schisma facientem sectatur, regni Dei hæreditatem non consequitur; si quis in aliena sententia ambulat, iste passioni non consentit. Alio loco hæresim (30) maximis criminibus confert, atque eum, qui Ecclesiæ fidem corrumpit, velut eum qui novatorem audit, æternis ignibus esse excruciantum. In ea tamen opinione non erat, schismatis et hæresis peccata (31) remitti non posse, fateturque in universum, Deum (32) iis omnibus parcere, qui per sinceram pœnitentiam resipiscant, atque ad Ecclesiæ et episcopi communionem redeant.

Ait præterea (33) S. Ignatius Jesum Christum prophetas a mortuis suscitasse, quod eum in spiritu exspectassent, atque velut doctorem et magistrum suum habuissent; eundem januam esse, per quam (34) itur ad Patrem, et per quam patriarchæ et prophetæ subierunt, et unum corpus per eundem fidei unitatem componerent. Ipsam quoque (35) efficere, ut homines peccatis obnoxii convertantur. Videtur quoque S. martyr existimasse, sanctorum

digna decore, digna, quæ beata prædicetur, digna laude, digna, quæ voti compos fiat, digne casta, charitate præcellens, Christi et Patris nomine insignita; quam et amplector in nomine Jesu Christi Filii Patris... » Init. epist. ad Roman.

(28) « Saluto.... virgines vocatas viduas. » Ad Smyrn., c. 15.

(29) Ad Philadelph., c. 3.

(30) « Ne erretis, fratres mei, feminarum corruptores regnum Dei non hæreditabunt. Si autem ii qui secundum carnem hæc operati sunt, morte sunt affecti; quanto magis, si quis fidem Dei prava doctrina corrumpat, pro qua Jesus Christus crucifixus est? talis inquinatus factus in ignem inexstinguibilem ibit; similiter et qui audit ipsum. » Ad Ephes., c. 16.

(31) « Præmunio vos contra feras humanam formam præferentes (*hæreticos insectatur, quos Phantasticos vocabant*), quos non solum oportet vos non recipere, sed, si possibile est, neque obviam fieri eis; solum vero pro ipsis orare, si quomodo pœnitentiam agant, quod admodum difficile est. Hujus autem potestatem habet Jesus Christus vera nostra vita. » Ad Smyrn., c. 4. « Ubi divisio est, et ira, ibi Deus minime habitat. Omnibus igitur pœnitentibus remittit Deus, si resipiscant in unitatem Dei, et episcopi consessum. » Ad Philadelph., cap. 8.

(32) « Et c. 3: Quotquot pœnitentia ducti redierunt ad unitatem Ecclesiæ, et isti Dei erunt; ut secundum Jesum Christum vivant. »

(33) « Ejus Christi prophetæ discipuli cum essent, spiritu ipsum ut doctorem exspectabant; et propter hoc is, quem juste præstolabantur, adveniens suscitavit ipsos ex mortuis. » Ad Magnes., cap. 9.

(34) « Ipse est janua Patris, per quam ingrediuntur Abraham, et Isaac, et Jacob, et prophetæ, et apostoli, atque Ecclesia. Omnia hæc ad unitatem Dei. » Ad Philadelph., cap. 9.

(35) « Orate (pro hæreticis) si quomodo pœnitentiam agant, quod admodum difficile est, hujus autem potestatem habet Jesus Christus vera nostra vita. » Ad Smyrn., cap. 4.

hominum animos in cœlis de Ecclesia atque de fidelibus sollicitos esse, cum ad Trall. hæc scribebat (36): « Expiet vos spiritus meus; non modo nunc, sed et ubi Deum nactus fuero. » Varios etiam (37) angelorum gradus et principatum ordines invicem distinguit, ac SS. Petrum et Paulum fidem Romanis (38) annuntiasse significat.

Ubi fidelium aliquem sanguinem suum pro fide effundere eveniebat (59), conventus habebatur ad grates Deo per Jesum Christum reddendas, eaque de re hymni et cantica concinebantur. Intelligimus autem ex summo illo S. Ignatii, quod in epistolis suis præfert (40), martyrium patiendi desiderio, firmiter eum credidisse, illico se Dei præsentia in cœlis fruiturum. Illud etiam observatione dignum videri possit, quod mancipiis Ecclesiæ inservientibus manumissionis desiderium interdicit, « Ne, inquit, (41) vitiorum mancipia fierent..... » sui vero temporis hæreticos ita describit. (42) « Considerate eos qui alienam opinionem tuentur contra gratiam Jesu Christi, quæ ad nos venit, si quomodo sunt contrarii sententiæ Dei: de charitate non est cura ipsis, non de vidua, non de orphano, non de oppresso, non de victo vel soluto, non de esuriente vel de sitiente. Ab eucharistia et oratione abstinere, eo quod non confiteantur eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit. Qui ergo contradicunt huic dono Dei, altercantes moriuntur. Utile autem esset diligere, ut et resurgerent. » Eisdem quoque exprobrat, quod ad illam usque diem (43) neque prophetæ, neque lex Moysis, neque Evangelium, neque martyrum tormenta eos ab errore revocare potuerint. De istis quoque accipiendum est, (44) quod ait: « Excelsas quasque in cœlis creaturas, angelos quacunquæ demum gloria fulgentes, principatus visibiles, et invisibiles ad dira supplicia esse damnandos, nisi in Christi sanguinem credant. »

§ III. De Trinitate personarum divinarum, Filii Dei æternitate, consubstantialitate, Christi divinitate

(36) Ad Trall., cap. 13.

(37) « Non propterea quod victus sum, et cœlestia intelligere possum, et situs angelorum, et cœtus constitutionesque principatum... propter hoc jam et discipulus sum. » Ad Trall., cap. 5.

(38) « Non ut Petrus et Paulus præcipio vobis. Illi apostoli, ego vero condemnatus, » etc. Ad Rom., cap. 4.

(39) « Plus mihi tribuere non potestis, quam ut immoler Deo, dum adhuc altare paratum est: ut in charitate chorum constituentes, canatis Patri in Christo Jesu, quod episcopum Sviræ dignatus fuerit Deus in Occidente inveniri ab Oriente accersitum. » Ibid., cap. 2.

(40) « Ignoscite mihi, fratres, ne mihi impedimento sitis, quominus vivam..... sinite me purum lumen haurire. » Ibid., c. 6 et 7.

(41) Ad Polycarp., c. 5.

(42) Ad Smyrn., c. 6 et 7.

(43) Ad Smyrn., c. 5.

(44) Ibid., c. 6.

duabus naturis, una persona, et B. V. Mariæ divina maternitate.

Duo in epistola ad Magnes. occurrunt loca, in quibus mentio fit de SS. Trinitate. In primo hæc leguntur verba (45): « Studete igitur ut conformemini in dogmatibus Domini et apostolorum, ut omnia quæ facitis prospero vobis succedant, carne et spiritu, fide et veritate, in *Filio et Patre, et Spiritu sancto*, in principio et in fine. » Et post pauca interjecta: « Subjecti estis episcopo, et vobis mutuo, ut Jesus Christus Patri secundum carnem; et apostoli Christo et Patri, et Spiritui. » Obiter hic observandum est. S. Ignatium hic loqui de subjectione Jesu Christi, prout homo est, sive secundum carnem, *κατὰ σάρκα*.

Pluribus in locis S. hic martyr profitetur Filium Dei verum esse Deum, Patri suo coæternum. Lulentissimis autem verbis id declarat in epist. ad Magnes., ubi ait (46): « Unus est Deus, qui manifestavit semetipsum per Jesum Christum Filium ipsius, qui et ipsius Verbum æternum, non a silentio progrediens. » Atqui si Christus est Verbum Patri suo coæternum, is ipse et ejusdem cum ipso naturæ, idemque ac ille sit Deus, omnino necesse est.

Idem S. martyr in epistola ad Polycarpum, sanctissimum coepiscopum suum: « Eum, qui est supra tempus, exspecta intemporelem, invisibilem, propter nos visibilem, impalpabilem, impatibilem, propter nos patibilem, qui omnimodis propter nos sustinuit (47). » De Filio Dei manifeste loquitur hic, præter alia attributa divina etiam hoc ipsi tribuens, quod sit *ὑπέρχαιρος, ἄχρονος*, « supra tempus, sine tempore, » hoc est æternus. Nam ea fuit hujus viri apostolici simplicitas, ut nequaquam putandus sit, lusisse in voce, temporis, ut postmodum luserunt subdoli Ariani.

Quod Jesus Christus sit verus Deus, veritas est, quam S. iste præsul pro certo supponit sicuti eruitur ex phrasibus, quibus utitur, dum de illo loquitur: ait enim ad Ephesios (48): « Deus autem noster Jesus Christus, Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, in utero gestatus est a Maria, juxta dispen-

(45) Ad Magnes., cap. 13.

(46) Εἷς ἐστὶν ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ὃς ἐστὶ αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, οὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν. Epist. ad Magnes., c. 8.

Haud me fugit, esse, qui ex hoc loco contendunt, hæc epistolas Ignatii non esse: siquidem verba illa: Ὁὐκ ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, non a silentio progrediens, proprium Valentini, ut ipsis videtur, perstringunt errorem, vivente Ignatio, nondum exortum. Ad hanc autem objectionem facilis est responsio; solidissime enim V. Cl. Bullus in *Defens. fidei Nicænæ*, sect. 3, c. 1, p. 174—187, demonstravit Ignatium in verbis allatis, et in tota perioche, ad quam verba illa pertinent, neque Valentini, neque Ebionitas respicere, sed Judaizantes illos Gnosticos, quorum princeps erat Cerinthus (qui Valentino longe anterior, adeoque ipsis apostolis cœvus fuit; cuius hæresis Ecclesiæ Asiaticæ Ignatii temporibus maxime turbavit) perstringere.

(47) Epist. ad Polycarp., c. 3.

(48) Epist. ad Ephes., cap. 18.

sationem Dei ex semine Davidis, ex Spiritu autem A
saucto. » In eadem epistola, c. 19 : Θεοῦ ἀνθρωπίνως
φανερουμένου εἰς καινότητα διόλου ζωῆς. « Deo hu-
manitus (id est in humana carne) manifestato in no-
vitatē vitæ æternæ. » Et c. 20 : « Jesu Christo
secundum carnem ex genere Davidis, Filio homi-
nis, et Filio Dei, » τῷ Υἱῷ ἀνθρώπου, καὶ Υἱῷ Θεοῦ.
In inscriptione epistolæ ad Romanos Jesus Christus
his ὁ Θεὸς ἡμῶν, « Deus noster » appellatur. Et in
ipsa epistola (49) hæc habentur : « Nam Jesus Chri-
stus Deus noster in Patre existens magis apparet. »
Epistolam ad Smyrnæos his verbis exorditur : Glo-
rifico Jesum Christum Deum (τὸν Θεόν) « qui sic
vos sapientes facit. » Sed illustris est in primis lo-
cus in epistola ad Ephesios, ubi de Christo sic lo-
quitur Ignatius : Εἰς Πατρός ἐστι, σαρκικὸς καὶ
πνευματικὸς, γεννητὸς, καὶ ἀγέννητος, ἐν σαρκὶ
γενόμενος Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ
Μαρίας, καὶ ἐκ Θεοῦ, πρῶτον παθητὸς, καὶ τότε
ἀπαθής, Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν. « Medicus
autem unus est, et carnalis et spiritualis, genitus
et ingenuus (seu melius), (50) factus et non factus,
in homine existens Deus, in morte vita vera, et ex
Maria, et ex Deo, primum passibilis et tunc impas-
sibilis Jesus Christus, Dominus noster. » Hæc S.
Ignatii verba ab Athanasio, Theodoro et Gelasio
contra antiquos divinitatis Christi impugnatores
citata, illam invictè explicant, ut a nullo hactenus
infirmari unquam potuerint. Quamobrem quidam
e Socinianorum secta Neotericus scriptor, cum cla-
ritatem hujusce testimonii nullis impiæ mentis ar-
tibus obscurare posset, eo venit impudentiæ, ut
scribere ausus sit : In Ignatii epistolis proposi-
tiones quasdam incommodas et insulas reperiri,
ac proinde eum in sua de Christi divinitate sen-
tentia facile decipi potuisse ex traditione alicujus
pseudo-Christi, et pseudo-apostoli. Sed nullus un-
quam in Ignatianis epistolis incommodam aut in-

(49) Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Πατρὶ
ᾧ, μᾶλλον φαίνεται. Epist. ad Rom., c. 3. In salu-
tatione epistolæ ad Ephesios, ipsos prædestinatos et
electos dicit : Ἐν θελήματι τοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν : « Voluntate Patris et Jesu
Christi Dei nostri. » In epist. ad Rom., c. 6, ait :
Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ
μου : *Concedite mihi imitatore esse passionis Dei mei.*
In fine epistolæ ad Polycarpum : « Opto vos valere
semper in Deo nostro Jesu Christo, » ἐξάρῳσθαι
ὑμᾶς διὰ πατρὸς ἐν Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ εὐχομαι.

(50) Merito, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, factus et
non factus, cum Gelasio Papa interpretatur, siqui-
dem sensus id efflagitat, et notissimum est a Gra-
ecis voces γεννητὸς et ἀγέννητος prosmiscue usurpari.
quaque ecclesiastici fere scriptores catholici,
præsertim qui post tertium sæculum vixerunt, cas-
dem in quæstione de Filii divinitate accuratius di-
stinxerunt. Accedit quod vox ἀγέννητος soli Patri
vix ingenuus competat ; quare Ignatius non potuit
intelligere genitum et ingenuum, qui in epi-
stola ad Trallanos eos execratur, qui Filium Dei
dicunt ἀγέννητον, ingenuum. « Quis non videt præfa-
tis Ignatii verbis Arianæ blasphemiam jugulum peti ?
Quippe hic Christus non modo Deus agnoscitur
vere immortalis, in carne quondam mortali ; sed
non factus, hoc est increatus discrete dicitur. Ita

salsam propositionem assignabit. Præterea si da-
remus, Ignatium in minoribus quibusdam a do-
ctrina apostolica nonnihil deflexisse ; ideone ve-
risimile cuidam videri posset, ipsum in articulo
fidei Christianæ tanti momenti tam turpiter fuisse
illum ? Quisquamne est, qui vel suspicetur Igna-
tium, qui una cum Jesu Christi apostolis tam fa-
miliariter versatus est, quemque apostolicæ fidei
martyrem fuisse universa tradit antiquitas, a pseu-
do-apostolo in primaria Christianismi doctrina
deceptum fuisse ?

*Credat Judæus Apella,
Non ego...*

Temerariæ ergo illæ impiorum nominum respon-
siones explodendæ sunt, eique doctrinæ inhæren-
dum, pro qua non solum Ignatius, sed innumeri
martyres sanguinem suum constantia admirabili
planeque divina profuderunt.

Cæterum omnibus facile innotescit, hucusque
allegata S. Ignatii loca æque pugnare pro divinitate
Salvatoris, pro unitate ejus personæ, pro duabus
ejus naturis, ac pro divina Mariæ maternitate.
Fateatur enim « Jesum Christum verum Deum simul
esse ac verum hominem, creatum et increatum,
Deum in homine existentem, in morte vitam ve-
ram, Dei Filium Patri suo coæternum, semper in ipso
et cum ipso existentem, potentia æqualem, sed sub-
jectum juxta carnem, et tanquam Mariæ filium (51),
eum revera mortuum esse, et resurrexisse, nul-
lanque sine ipso salutis spem nobis superesse ;
principem vero hujus mundi (52) ejus mortem
velut et Mariæ virginitatem ac partum ignorasse. »

Unitatem personæ in specie probant illa Ignatii
verba ad Magnesianos (53) : « Omnes concurrite...
velut ad unum Jesum Christum, qui et ab uno Pa-
tre prodit, et in uno existit, et in unum reverti-
tur. » Duas ubique Jesu Christi naturas ita memo-
rat (54) ut eas reapse inter se distinctas esse, neque

mentem D. Ignatii optime expressit, simulque vo-
cis ἀγέννητος sive ἀγέννητος, prout ea a veteribus
usurpata legitur, duplicem acceptionem accurate
distinguit M. Athanasius, quem consule in libro *De
synodis*, tom. I, p. 922.

(51) « Obturate aures vestras, cum vobis quispiam
loquitur sine Jesu Christo, qui ex genere Davidis,
qui ex Maria, qui vere natus est, edit, bibit, vere
persecutionem passus est sub Pontio Pilato ; vere
crucifixus et mortuus est, vidensque cœlestibus,
terrestribus et subterraneis ; qui et vere resurrexit
a mortuis resuscitante ipsum Patre ipsius secun-
dum similitudinem, qua et nos ipsi credentes ita
resuscitabit Pater in Christo Jesu, sine quo veram
vitam non habemus. » Epist. ad Trallanos, cap. 9.
(52) « Principem hujus mundi latuit virginitas
Mariæ, et partus ipsius similiter, et mors Domi-
ni, tria mysteria clamoris, quæ in silentio Dei pa-
trata sunt. » Ep. ad Eph., c. 19.

(53) Epist. ad Magnes., c. 7. In eadem epistola
S. Ignatius Magnesians satis se commendasse
Christianæ unitatis excellentiam jure arbitratus est
his verbis : « Unus est Jesus Christus, quo nihil
præstantius est. »

(54) Consule loca supra jam allegata, in primis,
c. 7 ep. ad Eph., c. 5 ep. ad Polycarpum, et c. 3
ad Smyrn., cap. 15 ad Magnes., ad Smyrnæos, c. 1.

commistas, aut confusas, sed unam in ipso personam per unitatem efficientes censeret.

Veritatem incarnationis, Christumque vere passum ac resurrexisse, contra phantasticos multis S. Ignatius probat. Inter alia ita ratiocinatur: « Si vero, ut quidam athei, hoc est infideles, aiunt, ipsum (Christum) secundum apparentiam esse passum, ipsi secundum apparentiam existentes; ego quid victus sum? et cur opto cum bestiis depugnare? frustra itaque morior. » — « Profecto, » addit insuper, « mendacia de Domino non confingo, » ἄρα οὐ καταψεύδομαι τοῦ Κυρίου. « Fugite ergo, » concludit ipse de phantasticis loquens, « fugite malignas has stirpes, quæ gignunt mortiferum fructum, quem si quis gustarit, continuo moritur (55). »

§ IV. De reali præsentia corporis Christi in eucharistia, de diaconis eucharistiæ ministris, et de S. Christianorum altari.

Ex antiquis scriptoribus noster in primis Ignatius, verum in eucharistia esse Christi corpus, disertissime docet. Siquidem ubi de hæreticis, qui Christum non veram, sed fictam et simulatam carnem assumpsisse garriebant, sermonem habet, hæc observatu dignissima profert verba: « Ab eucharistia, inquit, abstinent, propter non confiteri, carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi pro peccatis nostris passam (56). » Et vero, si tunc Christiani in eadem, ac Calviniani nostri fuissent sententia, eucharistiam corporis Christi nudam duntaxat esse figuram, ab eis non potius illa rejici debuit, quam baptismus, qui vere mortis Christi figura esse dicitur. Imo ab illis et eucharistia non secus ac baptismus ambabus ulnis suscipienda erat; quippe qua Christum nullibi, nisi in figura, non reipsa existitisse concluderent. Cum ergo ab illa abstinuerint, in eadem ipsa verum corpus Christi esse persuasum habebant.

Objiciet forsitan aliquis eucharistiam, etsi nudam corporis Christi figuram, ideo tamen ab eis reje-

(55) Epist. ad Trall., c. 10. In epist. ad Smyrnæos repetit S. Ignatius, quod *Jesus Christus vere passus est, sicut et seipsum suscitavit, καὶ ἀληθῶς ἔπαθεν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἀνέστησεν ἑαυτὸν*. Cap. 2, et infra habet: « Ego et post resurrectionem eum in carne novi, et credo esse. Et quando ad eos, qui cum Petro erant, venit, inquit ipsis: Apprehendite, palpate me, et videte, quod non sum dæmonium incorporale: et confestim ipsum tetigerunt, atque crediderunt convicti carne ipsius et spiritu. Propter hoc etiam mortem contempserunt; supra mortem vero inventi sunt. Post resurrectionem autem cum illis comedit, et bibit, ut carnalis, ὡς σαρκικός, quamvis spiritualiter unitus Patri. » Epist. ad Smyrn., c. 3. Non mirandum S. Ignatium tam vehementer deprædicare veritatem incarnationis, cum error oppositus valde obtinuerit temporibus etiam apostolorum, sicuti expresse testantur Tertull. lib. *De præscript.*, c. 33, ac D. Hieron. *adversus Luciferianos*, c. 8, necnon eruitur a prima D. Joannis Epistola, c. 1. Hæresis hæc communis erat omnibus Gnosticis, sicut animadvertit Tillemont., t. 1 *Hist. eccles.*, post Pearsonum et Bullum.

(56) Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ

actam, quia, ut ait Tertullianus (57): « Vana res, quod est phantasma, figuram non admittit. » Sed huc illa Tertulliani auctoritas perperam adducitur. Ibi enim doctus ille vir Marcionem, qui Christum fictum hominem et phantasma fuisse delirabat, hoc testimonio Jeremiæ dicentis: *Venite. mittamus lignum in panem* (58) egregie refellit, ostenditque eo loci panem non figuram Christi simplicem et nudam, sed prophetica appellari.

At in eucharistia juxta Calvinistarum opinionem non futuri corporis prophetica, sed corporis vere existentis figura est. Quis autem revocabit in dubium, aliquam corporis, quod simulate et fecte tantum existit, posse esse figuram? Hæretici ergo illi hanc ob causam eucharistiam, sicuti baptismum, quem fecte Christi mortis figuram esse contendebant, respuere non debuerunt. Vim hujusce argumenti cum sentiret Claudius Charentonensis olim minister, in aliam abiit sententiam. Respondit itaque (59) hos hæreticos stulte credidisse Christum, qui verum corpus habuit, his verbis: *Hoc est corpus meum*, panem, ut corpus suum fieret, revera adoptasse. Id vero, ut probet, Tertullianum loco a nobis supra citato, testem producit. Sed ibi Tertullianus de illa hæreticorum stulta opinione ne minimum quidem verbum fecit. Instat ille ex Bellarmino, ab hæreticis illis non tam sacramentum eucharistiæ, quam mysterium Incarnationis fuisse impugnatum. Quid inde? Nunquid mysterium Incarnationis aliter impugnari non potest; nisi Christus panem, ut suum corpus esset, adoptasse dicatur? Hæc sane vana quam sint et futilia, nemo non videt.

Observandum quoque, diaconos inter sacros adorandi eucharistiæ sacramenti ministros ab Ignatio computari: oportet et diaconos ministros existentes mysteriorum Jesu Christi... Non enim ciborum, et potuum sunt ministri (60). Hinc etiam S. Stephanus unus ex septem primis Ecclesiæ diaconis

Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθούσαν, ἦν τῇ χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἠγεῖρεν. « Ab eucharistia et oratione abstinent, eo quod non confiteantur eucharistiam carnem esse Servatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit. » Epist. ad Smyrn., c. 7. Verba hæc certum reddunt testimonium de præsentia reali corporis Christi in sanctissimo altaris sacramento. Et revera quid clarius, quid certius dici potest pro hac veritate nostris hisce diebus in controversia posita, iis quæ docet S. Ignatius, videlicet eucharistiam esse carnem Servatoris nostri Jesu Christi; illam eandem carnem, quæ pro peccatis nostris passa est, et quam Pater postea suscitavit? Quomodo consociari possunt hujusmodi phrases cum sensu figurato novatorum? Nunc igitur miretur nemo, si hos videat respuentes auctoritatem epistolarum S. Ignatii, quarum doctrina eorum doctrinæ e diametro est opposita.

(57) Tertullianus, lib. iv *contra Marcionem*, c. 40.

(58) Jerem., cap. xi, 19.

(59) Respons. ad tract. *De perpetuit.*, parte II, c. 21, p. 269.

(60) Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας μυστηρίων

ad Ambrosio vocatur *minister altaris* (64). Et D. Laurentius apud eundem doctorem (62) Sixtum summum pontificem his verbis compellat : « Ex- perire, utrum idoneum ministrum elegeris, cui com- misisti Dominici sanguinis consecrationem. » Sed illud potissimum in verbis S. Ignatii animadverten- dum, quod ipse de iisdem diaconis addidit : « Non enim ciborum et potuum sunt ministri. » Etenim hi primum quidem, ut viduarum pauperumque cu- ram gererent, ab apostolis sunt ordinati. Verum secundarium illud eorum munus, quamvis primæ eorum electioni occasionem dederit; quibusdam tamen in regionibus paulo post mutationibus fuit obnoxium. Porro si quid contra Justinianus et syno- dus Trullana (63) desinierunt hac in re ex male intellectis, cum Neocæsariensis concilii, tum S. Chrysostomi verbis, ab antiqua Patrum traditione recesserunt.

Neque illud etiam perfunctoria observatione ad- notandum, quod Ignatius de sacro Christianorum altari ad Ephesios (64) scribit : « Si quis non sit intra altare, » τοῦ θυσιαστηρίου, « privatur pane Dei. » Et ad Philadelph. (65) : « Una enim caro Do- mini nostri Jesu Christi, et unus calix in unionem sanguinis ipsius, unum altare, ἐν θυσιαστήριον. » His in locis vocem θυσιαστήριον in sua propria, vera ac genuina significatione, nimirum pro sacra mensa, in qua Christi corpus immolatur, usurpári certissimum est; unde profecto refutantur Calvi- niani, qui verum Christi corpus in eucharistia esse negantes, vocem quoque θυσιαστήριον, *altare*, vero ac proprio significato per tria prima sæcula ab antiquis Patribus acceptam inficiantur. Frustra au- tem objicit Vedelius : Eucharistiam Ignatii tem- pore ad mensam ligneam, quæ altare proprie dic- tum non erat, fuisse administratam. Incertum namque primo est utrum his Ecclesiæ temporibus tabula lignea an lapidea usi fuerint. Secundo non materies lapidea, aut lignea, sed sacrificium super mensam, cujuscunque materiei sit, ab hominibus Deo oblatum altare proprie dictum constituit. Ne- que vero id majoris momenti est, quod idem Vede- lius eo, quia mulieribus, ne ad altare accederent, nonnullis canonibus (66) vetitum esset, inde Igna- tium non de aliquo materiali, sed de spirituali, *pre- cum scilicet et orationum intelligendum esse contendit. Enimvero idem ipse Vedelius, cum hos citat canones, qui vocem altaris vero ac genuino sensu usurpant, seipsam imprudens jugulat. Deinde Ignatius de eucharistia loquitur, ac proinde non*

de spirituali ac metaphorico, sed de materiali et vero altari eum loqui necesse est. Denique si mu- lieribus altaris accessus olim interdiceretur, per divini tantum officii tempora, non autem, cum eu- charistia accipienda esset, illud eis prohibitum fuit.

Instabis : Primis Ecclesiæ sæculis vocem *altare* rarius adhibitam a Patribus, qui, cum adversus ethnicos disputarent, ulla Christianis altaria fuisse constanter pernegabant. Sed his facile respondeas primo vocem illam *altare* ab Ignatio, quidni et ab aliis Patribus, quorum scripta perierunt, non raro, sed sæpe usurpatam. Secundo, si primi Ecclesiæ Patres in suis contra paganos scriptis et disputa- tionibus nulla Christianis altaria fuisse dixerunt, in aliis operibus aut sermonibus ad Christianos habitis, sua ipsos altaria habuisse asserunt. Quan- obrem cum antiquissimi illi scriptores sibi ipsis contrarii esse non possint, iidem procul dubio, ubi illud inficiantur, ibi de altaribus publicis, in quibus sacrificia maximo apparatu, et paganorum more fierent, sunt intelligendi. Et certe cum ipsi eucharistiam verum corporis et sanguinis Christi sacrificium esse omni asseveratione affirmant, apud Christianos verum ac proprium altare aliquod fuisse, negare non potuerunt.

De eucharistiæ sacramento disserens D. Ignatius simul declarat divinum hunc cibum quoddam esse remedium, quod producit immortalitatem : Φάρμα- κον ἀθανασίας, « pharmacum immortalitatis (67), » glorioso hoc nomine istud divinum sacramentum appellat : statimque addit quod sacramentum hoc est *antidotum, ne moriamur, sed vivamus semper in Jesu Christo*. Magnificæ hujusmodi phrases in au- ctore tam vetusto, sicut est D. Ignatius, summam evidenter ostendunt venerationem, qua colebantur divina hæc mysteria primis Ecclesiæ temporibus.

ARTICULUS II.

OBSERVATIONES MORALES.

Præter obligationes episcopos, presbyteros ac dia- conos concernentes, Christianorum insuper munia et obligationes in epistola ad Polycarpum (68) per- tractat, in qua magnis etiam laudibus ornat cæli- bem vitam (69) agentes : eos tamen propterea inani gloria efferri non vult. Illi vero, qui nuptias con- trahunt, subdit ipse (70) id episcopo annuente fa- ciant, ut nuptiæ secundum Deum sint, non secun- dum cupiditatem.

In epistola ad Ephesios sanctus martyr commen-

Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν· οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ ποτῶν εἰσι διάκονοι, ἀλλ' Ἐκ- κλησίας Θεοῦ ὑπηρεταί. « Oportet autem et diaconos mysteriorum Jesu Christi ministros omni modo om- nibus placere. Non enim ciborum et potuum mi- nistri sunt, sed Ecclesiæ Dei ministri. » Ad Trall., c. 2.

(65) Cap. 4.

(66) Concil. Laodicænum, canone 44.

(67) Epist. ad Ephes., cap. 20.

(68) Cap. 6.

(69) « Si quis potest in castitate manere ad ho- norem carnis Dominicæ, in humilitate maneat. Si gloriatur, perit. Et si se majorem episcopo censet, interit. » Epist. ad Polycarp., c. 5.

(70) « Decet ut sponsi et sponsæ de sententia episcopi conjugium faciant, quo nuptiæ sint secun-

(61) Lib. *De virginit.*, c. 18, § 119.

(62) Lib. 1 *De Offic.*, c. 41.

(63) Canone 41.

(64) Cap. 5.

dat, fidem ac charitatem (71); orationis publicæ enumerat utilitates (72). « Nemo erret, ait S. Ignatius, nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei : si enim unius atque alterius precatio tantas vires habet, quanto magis illa, quæ episcopi est, vel totius Ecclesiæ. Qui igitur in conventum non venit, hic jam superbia elatus est, et seipsum separavit. Date itaque operam, » ait insuper ad eosdem Ephesios, « ut crebrius congregemini, ad gratias Deo agendas, illiusque gloriam : quando enim sæpius in idem loci convenitis, labefactantur vires Satanae, et concordia vestræ fidei solvitur exitium, quod ille infert. » Si gravissimæ hujusmodi veritates profunde in mentibus fidelium nostræ ætatis insculptæ essent, neutiquam innumeros conspiceremus, qui absque legitima causa et contra verum Ecclesiæ spiritum, sacrosancto missæ sacrificio, et divinis propriæ parœciæ officiis, ac si revera immunes essent, raro aut nunquam omnino intersunt. Si autem maximæ utilitates, quæ fidelibus obveniunt Christianis hisce a conventibus, eos non tangunt, movere saltem deberent pericula, quibus exponuntur, dum seipsum ab illis segregant.

Complura denique memoratu dignissima de fide, charitate, ac timore tradit S. martyr : de fide quidem, atque charitate ita loquitur : « Principium quidem (vitæ) fides, finis vero charitas (I Tim. 1, 5). » Hæc autem duo in unum coeuntia Dei sunt : omnia vero alia ad probitatem consecranea sunt.

dum Dominum, et non secundum cupiditatem. » Ibidem. En requirit S. doctor sententiam, seu benedictionem episcopi, ut nuptiæ conferant gratiam.

(71) Epistola ad Ephes., cap. 8 et 14. Vide nostram Analysisin laudatæ epistolæ.

(72) Epist. ad Ephes., cap. 6 et 13.

(73) Ad Ephes. Ep., cap. 14 et 8, dicit : « Carnalia spiritualia exercere nequeunt, neque spirituales carnalia, sicut nec fides, quæ incredulitatis sunt, nec incredulitas, quæ fidei ; quæ vero et secundum carnem agitis, ea spiritualia sunt, in Jesu enim Christo omnia agitis. »

(74) Epist. ad Ephes., cap. 9.

A Nullus fidem repromittens peccat, neque charitatem possidens odit. Manifesta est arbor ex fructu ipsius : similiter qui profitentur se Christianos esse, ex iis, quæ faciunt, cernentur. Non enim nunc repromissionis opus, sed per virtutem fidei, si quis inveniatur usque ad finem (75). » De timore sequentia habet : « Revereamur, et timeamus Dei longanimitatem, ne in iudicium nobis cedat. Aut enim futuram timeamus iram, aut præsentem gratiam diligamus, unum ex duobus, modo in Christo Jesu inveniamur ad veram vitam vivendam (74) »

ARTICULUS III.

OBSERVATIONES DISCIPLINARES.

B Præter jam alia later dogmaticas animadversiones occurrentia disciplinæ puncta, illud etiam in S. Ignatii epistolis adnotandum est, cum episcopum quemdam ab ecclesia sua sine ulla reductus spe abesse contingeret, ejus tamen ministerium ea de causa ad seniore (75) e presbyteris delatum non fuisse, atque sæpe juniorem presbyterum (76) senioribus posthabitis ad episcopatum evectum fuisse.

Observamus postremo Dominicam tunc Sabbati loco in Jesu Christi resurrectionis memoriam coli solitam esse. Inquit enim S. Ignatius in epistola ad Magnesianos (77) : « Ad novitatem vitæ venerunt (prophetæ) non amplius Sabbatum colentes, sed juxta Dominicam viventes, in qua et vita nostra exorta est per Jesum Christum et mortem ipsius. »

(75) « Memores estote in precibus vestris Ecclesiæ, quæ est in Syria quæ pro me « Deo pastore » utitur. Solus ipsam Jesus Christus vice episcopi regit, et vestra charitas. » Ad Rom., cap. ix.

(76) « Vos decet non familiariter ac superbe uti ætate episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem impertiri illi reverentiam ; quemadmodum novi sanctos facere presbyteros ; non respicientes ad apparentem juvenilem ordinationem, sed ut prudentes in Deo cedentes ipsi, non ipsi autem, sed Patri Jesu Christi omnium episcopo. » Ad Magnes., cap. 3.

(77) Ad Magnes., cap. 9.

DE TEXTUS RECEPTI
EPISTOLARUM S. IGNATII ANTIOCHENI

INTEGRITATE
DISQUISITIO CRITICA

Iteratis curis Latine reddita

AUCTORE

HENRICO DENZINGER

IN UNIVERSITATE WIRCEBURGENSI THEOLOGIÆ DOGMATICÆ PROFESSORE.

—
I.

Controversiæ causa et status questionis.

Duplex hucusque epistolarum S. Ignatii, episcopi et martyris Antiocheni, textus aderat Alter, quem omnes rationes ut genuinum commendabant, quique antiquorum scriptorum, præsertim Eusebii, testimoniis plane consonat, septem epistolas complectitur; alter, multo proluxior, easdem epistolas multis additamentis interpolatas præterque eas quinque alias, quarum Eusebius mentionem non fecit, exhibet.

Nuper vero ex quibusdam collectaneorum Syriacorum codicibus, quos Angli in monasterio S. Mariæ deserti Nitriensis detexerunt et coemptos in Museum Britannicum detulerunt (78), vir de litteris Orientalibus benemerentissimus, Gulielmus Cureton, textum quemdam Syriacum edidit, quem tres codices consone præbent, qui nonnisi tres epistolæ, ad Polycarpum, Ephesios et Romanos, exhibet easque multo breviores ac in textu recepto habentur. Multa præsertim desunt, quæ de Christi Domini nostri divinitate et hierarchica episcoporum potestate in illo, quem hucusque pro genuino receperamus, textu, habentur.

Quæstio inde orta est, non levis sane, cum de antiquissimo maximique ponderis sæculi apostolici monumento, præclarissimisque et sanctissimis nostræ religionis testimoniis agatur: utrum textus iste novus genuinus, proindeque qui hucusque receptus erat, interpolatus sit, an vero textus Syriacus truncatus, atque ille quem pro genuino habebamus porro retinendus sit.

II.

Quid de hac questione hucusque statuerint eruditi.

Cl. Cureton, qui textum Syriacum detexit atque primus edidit, criticamque de eo disquisitionem primus instituit, quod mirandum sane non est, textum suum genuinum esse Ignatium tuetur, atque in prioribus duobus, quæ hac de materia edidit, operibus (78*), textum receptum in priori sæculi IV parte ad tuendam adversus Aerium atque Arianos catholicam doctrinam ab interpolatore confectum fuisse supponit; epistolas quatuor quæ in Syriaca versione desunt, non omnino nothas, interpolatas tamen et ipsas esse, contendit.

(78) Singula quæ huc pertinent vide apud Cureton, *Corpus Ignatianum*, p. xxvi sqq.

(78*) *The ancient syriac version of the epistles of saint Ignatius*. London, 1846. *Vindiciæ Ignatianæ*, etc. London, 1846 (adversus Rud. Chr. Wordsworth).

Accessit Christianus Carolus Josias Bunsen (79), notissimus Borussiae regis tunc in Anglia, quondam et Romae legatus, qui spargendi in Germania novi Ignatii provinciam suscepit. Bunsenio textus receptus jam Tertulliani tempore confectus fuisse videtur, ad inducendum, ut ait, systema episcopale.

Post vero in palæstram rediit Curetonius atque majori opere edito (80), non solum textum trium epistolarum Syriacum, sed etiam omnia quæ a Græcis, Latinis vel Syriacis scriptoribus de Ignatio vel dicuntur, vel allegantur, ingenti labore collegit, additis præterea disquisitionibus de vigente controversia criticis. Unde et opus istud *Corporis Ignatiani* titulo insignivit. Hic vero Ignatium ad doctrinas de Christi divinitate et episcopali potestate tuendas interpolatum fuisse censet, non quidem ut primitus introducerentur ista dogmata, quæ et ipse, utpote Anglicanæ confessionis, admittit, ut Ignatii tamen auctoritate contra negantes promoverentur. De adulterati Ignatii epocha hoc in opere distincte minus locutus est, videtur tamen seriori adhuc ælati assignare.

Protestantibus aliisque fidei adversariis acceptius nil fuisse, per se quisvis intelliget. Ex multis unum nominamus Alb. Ritschl, Bonnensem, qui in opere suo, *De ortu primæ Ecclesiæ catholicæ* inscripto (81), ad Bunsenii partes accedit.

Contra vero textum receptum primus defendit Rudolphus Christophorus Wordsworth, cum primam Curetonii editionem crisi subiceret in folio quod dicitur *English Review* (81'). Quod ut præstaret, non feliciter admodum hypothesin statuit, Monophysitam quendam Syrum Ignatium truncasse.

Optimam vero causæ nostræ operam præstitit Julius Henricus Petermann, professor Berolinensis (82), qui ut Ignatium Curetonii truncatum ostenderet, versionem Armeniacam ad supplendum integræ Syriacæ defectum adhibuit. Hæc nempe versio non est immediata, sed ex Syriaca translata, et ex eadem quidem, cujus laciniæ in Syro Curetonii habemus. Atqui hæc ipsa Armeniaca translatio integrum Ignatium complectitur.

Post hos Ignatium nostrum defendit Ferd. Christ. Baur, Tubingensis professor (82'), notissimus ille sacrarum Scripturarum et ævi apostolici non criticus, sed destructor, non quod Ignatii epistolas pro authenticis habeat, quas, ut fere omnia primævæ Christianitatis monumenta, suppositas esse conclamat, sed quod textum receptum illum esse velit, qui primitus Ignatii nomine in lucem emissus fuerit, adeoque nihil Ignatii servari posse. Negari tamen non potest Baurium summo ingenii acumine evicisse nexum sententiarum in nostro Ignatio optimum esse, in Syriaco omnino deficere.

Ex catholicis primus Car. Jos. Hefele, professor Tubingensis et Patrum apostolicorum editor meritissimus, ad vindicandum Ignatium insurrexit (83), remque plane acu tetigisse nobis videtur. Is enim textum Syriacum excerpta quædam ad usum asceticum confecta præferre evicit.

Cum vero breviter tantum quæstionem tractasset, nos, rei gravitati consonum esse rati ut uberius exponeretur, cumque plura occurrerent quæ pro hypothesi eadem proferri possent, prolixiorem librum ad eam tuendam enucleandamque scripsimus (84), post vero duplicem appendicem subjecimus, alteram adversus Ritschl (85), alteram adversus dictum quoddam Uhlhornii de *Sige* Gnosticorum (86).

Ad hanc eandem sententiam porro accesserunt, ex Catholicis viri doctissimi Haneberg,

(79) *Die drei æchten und die vier unæchten Briefe des Ignatius von Antiochien. Hergestellter und vergleichender Text mit anmerkungen.* Hamburg, 1847. *Ignatius von Antiochien und seine Zeit. Sieben Sendschreiben an Dr. A. Neander.* Hamburg, 1847.

(80) *Corpus Ignatianum, a complete collection of the Ignatian epistles, etc.* London, 1849.

(81) *Die Entstehung der alkatholischen Kirche.* S. 577, Anm. 2.

(81') Jul. 1845, n. 8.

(82) *Jahresbericht der deutschen morgenländischen Gesellschaft, 1846* et majus opus: *S. Ignatii..... epistolæ una cum ejusdem martyrio. Collatis edd. Græciæ, versionibusque Syriacæ, Armeniacæ, Latinis,*

denuo recensuit notasque criticas adjecit Jul. Henr. Petermann. Lipsiæ, 1849, in-8.

(82') *Die Ignatianischen Briefe und ihr neuester kritiker.* Tübingen, 1848 (adv. Bunsen).

(83) *Patrum apostolicorum opera*, ed. 3, in Prolegomenis, Tubingæ, 1847, et *Kirchenlexicon von Wetzer und Welte*, Bd 1. S. 598-600.

(84) *Über die Aechtheit des bisherigen Textes der Ignatianischen Briefe.* Würzburg, 1849.

(85) Ritschl und die Ignatianischen Briefe. (Tübinger Quartalschrift 1851, Heft 3.

(86) *Ueber die zeit der Entstehung des Gnostischen Aeonens systems.* Ebend. lahrg., 1852, Heft 3.

O. S. B., professor Monacensis (87); Adalbertus Maier, professor Friburgensis (88), Ritter, professor Vratislaviensis (89); ex Protestantibus Neander, licet prius adversaretur, et Uhlhorn (90); ex Anglicanis Routh (91), Jacobson (92); novissime vero Edv. Churton in nova editione *Vindiciarum epistolarum S. Ignatii*, auctore Joanne Pearsonio, adnotationibus et præfatione ad hodiernum controversiæ statum accommodata (93); opus vere utile, quod adversarios nostros solide non minus quam lepide exagitat.

Nos hac vice opusculum antèrius aliquantulum quoad formam contrahentes, quoad materiam vero illis, quæ ab illo, quo prodit, tempore subjicienda occurrerunt, augentes, iteratis curis hic reddimus.

III.

Momenta desumpta ex doctrina de Christo Domino.

Ponamus revera textum Ignatii genuinum a quodam falsatore fuisse interpolatum: aliquem certe finem is assequendum sibi proposuit, quem ut attingeret, quædam dixisse oportet, ex quibus idem ipse fraudis scopus inquirenti elucebit. Age vero, hunc scopum fuisse dicunt, ut doctrinam de Christi divinitate vel induceret, vel promoveret; textum revera receptum bis (94) nomen Θεῶν Christo tribuere, ubi Syrus secus legit. Verum idem ipsum vice versa apud Syrum occurrit (95), neque minus iste Christum Deum vocat (96).

Porro si interpolator ille, quem adversarii supponunt, Christi divinitatem commendandam sibi proposuit, sane adversus hæreticos quosdam arma movebat, atque ex erroribus, quos impugnat, quinam illi fuerint, eosque Ignatio seriores esse videre erit. Verum si accuratissime epistolas textus recepti perscruteris, non invenies nisi ejusmodi, qui Ignatio cœvi fuerunt, Ebionitas, Judaizantes, Docetas. Unum est, quod acribus controversiis ansam jam dedit, cum Pearson ad vindicandum Ignatium manus cum Blondello et Dallæo consereret: locus ille celebratissimus ex epistola ad Magnesianos (97), in quo Christus dicitur Λόγος ἀϊδιος οὐκ ἀπὸ σαρῆς γεννηθῶν. Isthic nempe manifestam fieri mentionem Siges Valentinianæ ostendunt, Valentinum vero post defunctum Ignatium insurrexisse. Hæc eadem objectio modo et contra textus nostri auctoritatem intorquetur cum illa verba a Syriaco absint.

Qua in re id concedimus facilius, quam Pearson (98) et Massuet (99), Valentinum non nisi post defunctum Ignatium docuisse. Neque iis utemur, quæ non sine omni probabilitate a Pearsonio late exponuntur in *Vindiciis Ignatianis* (1), nomen illud σαρῆς non pro appellativo habendum, totumque locum ad Ebionitas respicere. In illud vero argumenti genus insistemus, quod a Pearsonio prælibatum, rem plane conficit, nempe doctrinam illam de Sige totamque primam æonum ogdoada a Simone ortum trahere atque genealogiam æonum integram sensim a Gnosticis ex illa radice evolutam fuisse, de quo videsis ipsum Pearsonium (2). Unum tantum perfecte præstare non potuit vir præstantissimus ex monumentorum defectu. Cum enim rem a Simone ortum trahere demonstrasset, ostendendum porro erat vocem etiam σαρῆς ab ipso fuisse usurpatam. Quod ut præstaret seriorum quorundam, Eusehii, Gregorii Nazianzeni ejusque commentatorum tantum testimonia præ manibus habebat. Quæ licet sufficientissima sint, ea tamen cavillatio adversariis erepta non erat, auctores hæresiologos Ignatio suppare alte silere, imo nomen siges Valentino potius auctori deferre. Verum et istud effugium ipsis est præclusum, postquam detectum fuit Hippolyti Portuensis opus *De hæresibus* (3), olim ex parte sub Origenis nomine editum,

(87) In nostri operis crisi in *Historisch-politische Blätter*. 1851, Hef. 9.

(88) *Einleitung in die schriften des N. T.* Freib. i. Br. 1852. Vorr. IV.

(89) In *Aschbach allgemeines kirchenlexicon*, Art. *Ignatius*, et in *Historia sua ecclesiastica*.

(90) In *Niedners Zeitschrift f. Hist. theol.* 1851. Hef. 2.

(91) *Præf. ad Reliquias sacras*, ed. 1846, vol. I, p. xxviii.

(92) *Præf. ad Patrum apostolicorum ed.* III, 1849, p. xlii-xxxviii.

(93) Oxonii 1852.

(94) Eph. tit. et n. 19.

(95) Rom. 4 et fin.

(96) Eph. 1, Polyc. 3

(97) N. 8.

(98) *Vindiciæ Ignatianæ*, part. II, c. 7.

(99) In Prolegomenis ed. Irenæi.

(1) C. 4.

(2) *Ibid.*, c. 6.

(3) *Origenis Philosophumena s. omnium hæresium refutatio*. E cod. Parisiensi nunc primum edit Emmanuel Miller, Oxonii 1851.

modo vero genuinò auctori vindicatum *. Hic enim non solum Valentini dogmata ex Simonianis exorta affirmat (4), sed etiam ex libro Simonis, cui nomen Ἀπόστολος, hæc verba allegat (5) : Δύο εἰσι παραφνάδες τῶν ὄλων αἰώνων, μήτε ἀρχὴν μήτε πέρασ ἐχουσαι, ἀπὸ μιᾶς ρίζης, ἥτις ἐστὶ δύναμις, σαρὰ, ἀόρατος, ἀκατάληπτος. Ponamus etiam librum istum Simonis non esse, licet ejusmodi opera ipsi tribuant Epiphanius, Hieronymus (6), Dionysius Areopagita (7); ex ejus tamen secta, quæ Origenis adhuc tempore, exilis licet numero, adhuc existebat, prædiisse oporteret atque antiquissimum esse, cum jam Hippolyti tempore absque dubio Simoni tribueretur. Hjs si addas Sigen a Valentinianis Ἐννοίαν et Matrem dictam fuisse (8), Ἐννοίαν vero atque Matrem Simoni tribui ab Irenæo (9) et Epiphanio (10); eandem Προύτικον a quibusdam Gnosticis Nicolai discipulis et a Valentinianis dictam (11), eandem vero Προύτικον ab Epiphanio Simoni tribui (12); Barbeliotes, ex Simonianis ortos, Ἐννοίαν Barbelo vocasse (13), Epiphanium vero expresse affirmare Barbelo istam eandem esse ac Simonis Προύτικον : hæc, inquam, si conferas, nullum dubium esse poterit et rem et nomen ex Simone ortum traxisse, nisi omnia critices principia evellere velis.

IV.

Momenta desumpta ex doctrina de potestate episcopali.

Neque melius res adversariis processit in altero scopo, quem promovendum sibi proposuisse interpolatorem autumant, detegendo, episcopalem nempe auctoritatem commendandi. Multa hanc in rem verba fecerunt Bunsen, Cureton et Ritschl, quin veram Syriacum inter et receptum textum diversitatem hoc in dogmate haberi probaverint. Textus enim Syriacus et ipse episcoporum prærogativam et tres hierarchiæ gradus admittit, cum episcopos exhibeat Ignatium, Polycarpum et Onesimum, neque presbyterorum diaconorumve mentionem omiserit (14). Nihil contra episcopi sententiam fieri (15), neque matrimonia contrahi, neque virginitatem Deo dicari concedit (16). Ipsius esse confirmat unitatem servare (17), doctrinam sanam tueri (18), collectas convocare (19), omniumque curam gerere. Eamque potestatem ex Dei lege exercere admittit, nam omnes hortatur episcopo subjectos esse, ut et Deus ipsis sit propitius (20).

V.

Momenta ex styli diversitate.

Argumentum ex styli diversitate, ab antiquioribus Ignatianarum epistolarum adversariis jam prolatum et a Pearsonio uberrime refutatum, Syriaci textus patroni eo modo recoxerunt, ut miram inter genuinum Ignatium et interpolatorem styli discrepantiam statuerent. Bunsenius in illis partibus, quas interpolatas censet, quasvis oratorias phrases, nimiam verborum redundantiam, πάθος falsum, voces in immensum compositas cumulari conqueritur. Curetonius, in omnibus moderatior, id saltem contendit, interpolatorem quædam, quæ in Ignatio repererat, tam immoderate usurpasse, ut se imitatoreum prodatur. Verum et hic idem nobis locus tertia vice responsionem suppeditabit, non minus apud Syrum occurrere, quæ ipsi in eo, quem supponunt, interpolatore reprehendunt : prædicatorum nempe vocumque similium cumulationem (21), particulas immoderate repe-

(4) L. vi, c. 20, p. 176, 177.

(5) L. vi, c. 18.

(6) In *Matth.* xxiv, 5.(7) *De div. nom.*, c. 6.

(8) Iren. l. i, c. 1.

(9) L. i, c. 23.

(10) N. 2.

(11) Epiph. *hær.* 26, *Gnosticorum*, n. 3; *hær. Nicolaitarum*, n. 4, *hær.* 31, n. 5.

(12) N. 2.

(13) Epiph. *hær.* 26, Iren. l. i, c. 29.

(14) Polyc. 6.

(15) *Ibid.* 4.(16) *Ibid.* 5.(17) *Ibid.* 1.(18) *Ibid.* 3.(19) *Ibid.* 4.(20) *Ibid.* 6.

(21) Polyc. 3: ἀόρατον, ἀψήλαφτον, ἀπαθῆ; Polyc. 6: συγκοπιᾶτε, συναθλιεῖτε, συντρέχετε, συμπάσχετε, συγκοιμάσθε, συνεγείρεσθε. Cf. et Rom. in tit., Eph. in tit.

* Sententiæ, apud Doctores Ultrarhenanos exortæ, quæ *Philosophumena* Hippolyto tribui, non possumus quin contraeamus. Quibus, ut doctissimo professori Wirceburgensi contradicamus, argumentis nitamur, non est hic locus declarare. Adeat lector thesim quam nuper in Schola theologica Parisiensi egregie disputavit Dominus abbas Cruice, quæ spuris Origenianis in nostra Origenis editione præmittitur. Edit. Para.

titus (23), vocabula prolixè composita (23), periodos complexas et anacoluthicas Paulinis similes (24).

Hanc styli discrepantiam Curetonius, præsertim inter finem epistolæ ad Polycarpum, qualis apud nos habetur, et priorem ejusdem epistolæ partem, quam et Syrus retinuit, intercedere objicit. Verum respondendum est eandem dissonantiam inter epistolam ad Polycarpum Syriacam aliasque epistolas a Syro retentas non minus interesse. Ignatius enim ad collegam scribens Epistolas Pauli ad Timotheum Titumque imitatur, sicut cæteroquin alias Pauli Epistolas in dicendi genere sequitur. Uterque vero, Paulus et Ignatius, pro personarum ratione diverso stylo utitur. Ad coepiscopum nempe sociumque scribentem simplici et familiari dicendi genere uti oportet, non vero solemni illo et conclamationatorio, quod sequi decet illum qui publice Ecclesias docet et hortatur. Quod et hic actum est, cum in fine epistolæ ad Polycarpum sermonem ad Smyrnenses convertit.

Neque id prætereundum est, argumentum ex stylo desumptum aliquo semper cum moderamine adhibendum esse, cum nemo sit qui eodem constanter dicendi genere sensus suos reddat, neque pro materiarum ratione et varia animi dispositione, varium etiam scribendi modum usurpet. Cautè hac in re dijudicanda procedendum est, in qua de subtilibus admodum differentiis agitur et in qua proinde præjudiciis latissimus campus patet.

VI.

Momenta desumpta ex sententiarum nexu.

Nemini cordato mirum videbitur, virum persecutionibus pressum, Ecclesiarum sollicitudine jactatum, a satellitibus, ferarum more sævientibus, vexatum, inter itineris longissimi diuturnique terra marique peracti turbas, animo diversissimis sensibus hinc inde distracto scribentem, non eum sententiarum nexum neque pacatum illum ordinatumque sermonem producere, quo ille uti valet qui domi quietus sensus suos disponit. Imo tali in casu excerpta, quæ præcipuas tantum sententias delibant, meliorem nexum et logicum magis ordinem exhibere oportet, quam autographum. Nil proinde est quod insolitum atque peregrinum nobis videri oporteat, si S. Ignatii epistolæ tales nobis occurrant, imo circumstantiis consentaneum adeoque fidum magis atque vero similis esse videtur. Nihil tamen secius non est cur ad hæc recurramus, cum adversarii nobis objiciant, nostrum textum in sententiarum serie tam abruptum esse, siquidem et ipse textus Syriacus, fatente Bunsenio, obscurum atque abruptum non minus se præbeat. Ne igitur videamur pugna cedere, ad quod sane nulla nos rationum indigentia adigimur, loca percurramus breviter, in quibus textus a se invicem discrepant.

Epistola ad Polycarpum ea est, in qua Syrus paucissima excidit. In fine nihilominus nonnulla abstulit, quæ recisè truncatorem produunt. Quid enim abruptum magis quam tria illa commata quibus epistolam concludit: *Ego gaudeam in vobis omni tempore. Christiano non est potestas super seipso, sed Deo paratus, ut subjiciatur. Rogo pacem illius, qui dignificatus, ut eat ad Antiochiam pro me, sicut præcepi tibi?* Quidnam hic sibi volunt verba illa: *Χριστιανὸς ἑαυτοῦ ἐξουσίαν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ θεῷ σχολάζει?* Ait Bunsen ad Ignatium hæc referenda ejusque ad patiendum paratissimum animum exprimere. Quis vero hoc *σχολάζειν* dicet, quod *vacare* sonat, præsertim cum hinc inde a militibus, quos leopardis æquiparat, jactatus ad bestias deducitur? Hoc sensit et ipse Syrus, proindeque verba illa adjecit de suo, *ut subjiciatur, σχολάζει* per vocem *paratus* reddens. At nemo non videt melius hæc in nostro textu haberi, in quo hæc de Christianis sententia Smyrnensibus applicatur, quibus Ignatius mandaverat, ut nuntium quemdam Antiochiam mitterent, qui Ecclesiæ illi de sopita persecutione congratularetur. Hoc opus charitatis ad Dei gloriam fore ait, ad hanc vero promovendam quovis modo tendendum Christianis, quod non sibi vivant, sed sibi quodam modo vacantes, pro Deo omnia operentur.

(22) Rom. 1 in sex lineis quater γάρ occurrit; Syrus Rom. 4. 5. in septem lineis quinquies, et Polyc. 5 in octo lineis quater δέ posuit, ut alia taceamus.

(25) Cf. Pearson *Vind. Ign.*, p. 1, c. 14. Rom. tit., et n. 1: ἀξιώθεος; Polyc. 3: ἀξιόπιστος; Eph. tit.: ἀξιωμαχάριστος.

(24) Eph. 1.

Epistolam ad Ephesios quammaxime anputavit Syrus, quod ad suum finem pauciora in ea reperiret. Quo factum est, ut et plurima sint, quæ nexu omnino careant. Ejusmodi sunt verba illa (25) : *sed propter quod charitas non sivit me, ut silerem a vobis*, cum antea nulla ratio dicta fuerit, cur silere deberet. Laus quidem, quam antea Ephesiis ex Syro Ignatius impertit, opponi posset monitis, quæ postea sequuntur, sed de hoc modo non agitur, sed de eo quod *silentio* opponi deberet. Idipsum autem in textu recepto præclare habetur, in quo Ignatius dixerat se modo incipere in schola Christi, atque egere ut ab iis ad fidem et patientiam excitetur. Bunsen, ut hanc difficultatem evaderet, vocem ἀλλὰ vertit in *ideo*, quod non est effugium, sed confessio.

Post hæc Syrus paragraphos fere quinque transilivit; comma proximum vero (26) variantem lectionem continet, quam Cureton (27) consulto ab interpolatore inductam ait, ut nexum quemdam inter addita et sequentia restitueret. Nimirum ubi Syrus ἐπιθυμία legit, noster vocem ἔρις habet. Sed cum et ille Græcus uberior, quem omnes, et nos, pro interpolato habemus, ἐπιθυμία legat, et ipse interpolator textum receptum suis figmentis supposuerit, patet lectionem alteram non consulto in textum repositam, sed casu irrepsisse, et nonnisi ejusmodi variantem esse, quales in omnibus textibus reperiri solent.

In sequentibus (28) Ignatius Ephesios hortatur, ut orent pro aliis hominibus, qui non sunt ut ipsi Dei templa. Hic Syrus, qui antecedentia omiserat, vocem illam ἀλλῶν in πάντων permutavit, ne tam abrupta esset oratio, cum antea abessent illi, quibus alii opponerentur. Exinde autem minus commodum quiddam emerit; nam sane non omnes homines sunt ejusmodi, ut conversione ad Christianam religionem egeant, siquidem ejusmodi ipsi Christiani non sunt.

Simile quiddam post accidit (29), ubi Syrus duo commata conjunxit : *Melius est hoc, ut sit silens homo, cum est aliquid, quam ut sit loquens, cum non est, ut in manu illorum que loquitur operetur, et per illa quæ silet, cognoscatur*. Hæc in textu utique Syriaco optime procedunt, quia Syrus addidit *homo*, hoc est τῆς; sed, si Græca ad Syriaci textus normam componas, habebis propositionem in infinitivo absque subjecto, arctissime junctam alteri, quæ subjectum supponit : Ἄμεινον ἔστιν σιωπᾶν καὶ εἶναι ἢ λαλοῦντα μὴ εἶναι, ἢ ἂ λαλοῦν πρόσωπα, καὶ δεῖ ὡς σιγῆ γινώσκειται. Ita et ipse Bunsen textum Græcum e Syriaco restituit. Quod ut excusaret, locum alterum allegat ex epistola ad Romanos (30), ubi eadem constructio minus regularis habeatur : Καλὸν τὸ δῶναι ἀπὸ κόσμου πρὸς Θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατιέλῃ. Sed non est utriusque loci eadem ratio, cum in hoc certum sit ita scripsisse Ignatium, in illo vero, de quo modo agimus, de duplici textu controversia vigeat, adeoque, cum eligendum sit, jus nobis competat ex ejusmodi insuetis construendi modis argumentandi.

Post hæc ex tempore, nulla data occasione, nulla alia sententia introducente, Syriacus textus Ignatium inducit exclamantem : *Adorat spiritus meus crucem, quæ est scandalum illis, qui non sunt persuasi, nobis autem ad salvationem et ad vitam, quæ ad æternum*. Tunc non abrupto minus subjungit : *Latuit ab archonte sæculi, etc.*, quæ omnia quam bene in textu recepto nectantur, legenti patebit. Neque Bunsenius solitis artibus suis effugium ullum reperire potuit.

Si quis autem locus aptus est, ut ex eo evincatur, Syriacum textum nonnisi excerpta quædam abrupta nobis præbere, est is, qui immediate sequitur, quem Syrus ita reddidit : *Latuit ab archonte sæculi hujus virginitas Mariæ et partus Domini nostri et tria mysteria clamoris, quæ facta sunt in Ieritate Dei a stella*, vel, ut alius codex legit : *et mors ejus et tria mysteria, etc.*, vel, ut tertius legit : *et partus Domini nostri, tria mysteria*, omissa morte et particula *et* (31). Jam vero, quidquid legas, absurdum quiddam emergit, licetque

(25) N. 3.

(26) N. 8.

(27) Corp. Ign. p. 265, 281.

(28) N. 40.

(29) N. 15.

(30) N. 2.

(31) Notandum est mortem Domini omitti etiam a notha epistola ad Philippenses, n. 8, ubi fabricator epistolarum Ignatii pseudepigrapharum hunc

nostrum locum imitatur. Videbimus infra in illo codice, quem Syrus excerptis, nothas epistolas veris subjectas fuisse. Hinc videtur Syrus revera cum illo falsatore mortem omisisse, quod satis non perspiceret, quomodo diabolo ignota illa remanserit, absurdumque illi videretur, stellam, ut patet, ad mortem etiam referri, cum in genuino textu nostro non cum tribus mysteriis, sed cum φανερώσει Domini stella tantummodo nectatur.

videre Syriacos amanuenses ipsos perplexos hæsisse, quid scriberent. Vel enim ponis Virginis partum et mortem; at tunc quis mortem inter et stellam nexus intercedat nescimus, neque stricte loquendo stella ad virginitatem Deiparæ referebatur; vel ponis virginitatem et partum: sed tunc non sunt tria mysteria, sed duo; vel si *et* addas, plane ignoratur quænam sint illa tria mysteria quæ virginitati et partui superadduntur. Nec minus absurdum est mysteria illa vel duo vel tria a stella *facta* dici. Quod cum sentiret Bunsenius, vocem illam *ἰπράχθη* in *ἰκαρύχθη*, nulla auctoritate vim conjecturæ suppeditante, convertit, quæ lectionis mutatio ne satis quidem incommodum tollit, cum stella nec virginitatem Mariæ nec mortem Domini nuntiaverit, neque magis eluceat quid sibi tria mysteria velint. Quam injuste vero, ad tuendum hanc suam conjecturam, de qua sibi magnopere gratulatur, Bunsenius phrasin illam *μυστήρια πρᾶσσειν* minus Græcam esse contendat, pluribus ostendit Cl. Edv. Churton (32). Non enim alius est hujus phraseos sensus nisi: *res arcanas, mysterii plenas agere*. Cureton (33) hic aperte dubius hæret, neque distincte satis de hoc loco disserit, atque tria mysteria, quidquid denique sint, pertinere ad virginitatem Deiparæ, natiuitatem Domini et stellæ apparitionem. Neque feliciter Ritschlio res cessit, cum Bunsenio succurrens ait, textum genuinum illum esse, qui de virginitate et partu tantum loquitur, legendumque: *τὰ μυστήρια, non: καὶ τὰ τρία μυστήρια*. Sed neque hoc difficultatem solvit, quid sibi velit illa vox *ἰπράχθη*. Neque minus violenta est lectionis mutatio, ita ut eo ipso, quam male cohærens atque impeditus sit locus apud Syrum, prodant, quod nonnisi eum corrigendo sensum quemdam restituere valeant, neque hunc aptum sufficienter. Aliud vero ipse Ritschl prodidit, quod contra ipsum vertere commode poteris. Cum enim Græcus legat: *ὁ τοιαῦτος αὐτῆς*, Syrus posuit: *ὁ τοιαῦτος τοῦ Κυρίου*, quod sane absonum est a loquendi usu, cum illa vox *τοιαῦτος* active poni soleat, proindeque cum genitivo illo objecti *τοῦ Κυρίου* nonnisi incommode jungi possit.

Epistola ad Romanos denique, licet, utpote minus excisa, pauciora, non tamen minus manifesta, interrupti a Syro sententiarum nexus indicia præbet. Velim verba illa (34) legas: *Ignis, et crux, et bestia, quæ parata, amputatio membrorum, et sparsio ossium et molitiones totius corporis, tormenta dura diaboli super me veniant, et solum Jesu Christo dignificer. Dolores partus stant super me et amor meus crucifixus, et non est in me ignis in amore alio*. Quomodo hæc ulteriora inter se et cum prioribus cohæreant, non video, neque quid sibi velit illud *et*, quod Syrus, more raptim excerptis, præposuit illis verbis: *Amor meus crucifixus est*.

VII.

Momenta ex aliis rationibus internis desumpta.

Plurima Blondelli, Dallæi aliorumque antiquiorum Ignatii adversariorum, quæ integrum Ignatium impetebant, suam in rem Cureton et Bunsenius adaptarunt. Quæ cum a Pearsonio præclare et uberrime fuerint soluta, non erit operæ pretium, quæ bene jam dicta fuerunt, repetere. Sufficiat igitur benevolam lectorem ad Pearsonium remittere, et aliqua superaddere, quæ opportuna occurrerunt, nonnullaque, quæ ab illis ex suæ prolata sunt, solvere.

In epistola nostra ad Polycarpum Curetonio videtur repugnare, quod Ignatius in Troade tunc consistens, nuntium de sopita jam Antiochena persecutione accepisse supponatur, nec minus, quod in epistola ad Romanos, cum Smyrnæ ipsam scriberet, jam supponatur audivisse, Romanos suam liberationem procurandam sibi proposuisse. Ad hæc respondendum lentissime iter suum egisse Ignatium, cum ex Actibus martyrii persecutio nono Trajani anno incœperit, moxque, die 7 Januarii, teste Joanne Malala, ad imperatoris tribunal deductus, ex Actis nonnisi initio decimi anni, die 20 Decembris 107, martyrio functus sit, adeoque fere integro anno a satellitibus hinc inde protractus fuerit, ut a diversarum urbium Christianis pecunias pro alloquendo et deducendo Ignatio extraherent. Acta etiam referunt eum *μετὰ πολὺν κάματον* Smyrnæ appulisse (35), neque brevis est, quam describunt

(32) *Vindiciæ Ignatian.*, Prol. xxv.

(35) *Corp. Ign.*, p. 286.

(34) N. 5, 6, 7.

(35) N. 5.

ulterior via a sanctissimo martyre emensa (36), cui consonat Chrysostomus in sua in S. Ignatium homilia dicens, hostem mentem ipsius opprimere voluisse καὶ τῷ μάρτυρι τῆς ὁδοῦ, καὶ τῇ πλήθει τῶν ἐμμερῶν. Hinc spatium temporis sufficientissimum adfuit, ut et Roma et Antiochia nuntios acciperet. Adde, quod in priori casu ad revelationem sibi factam provocet: ὡς ἰδηλώθη μοι.

Post hæc Cureton quoad epistolam ad Romanos objicit, eam ex textu Græco Smyrnæ scriptam (37). Atqui ex Actis martyrii Smyrnæ primo appulit. Quomodo itaque in hac ipsa epistola, ut in Græco habetur, scribere poterat omnium urbium, quas in itinere attigerit, Christianos ipsum summa cum charitate suscepisse, imo et illas, quæ a via distabant, legatos ad ipsum misisse? Verum acta non dicunt, ipsum primo Smyrnæ appulisse et nullibi antea. Aliud est quod de hac urbe primo dicant, ipsam eo appulisse, de aliis sileant. Cum enim veteres itinera maritima littora sequentes agerent, nullum dubium esse potest, eum priusquam Smyrnæ veniret, plurimas alias urbes navi attigisse.

Ex eadem epistola objicitur Ignatium, si textui nostro fides concedatur, dicere, se proxime Romam venturum, cum tamen ex actis certum sit, eum mense Decembri eo pervenisse; hæc vero epistola mense Augusti se scriptam confirmet. At si accuratius legatur textus, videbis Ignatium non ita loqui, sed id committere Romanis, ut Syris, qui ipsum Romam præcesserant, nuntiarent, sane postquam litteras suas istas accepissent, ipsum mox venturum, scilicet mox epistolam suam seouturum. Responderi etiam potest ipsum tunc sperasse, se per viam maritimam breviorē ductum iri; postea vero terra per Macedoniam longiori itinere a custodibus fuisse deductum. Denique, hac et in præcedenti objectione nullo jure nobis acta martyrii opponunt, cum hæc ipsa epistolam ad Romanos integram ex nostra forma contineant, adeoque nisi sibimetipsis contradicere velis, minime textui nostro contraria esse possint.

Quæ de magnitudine stellæ quæ Magis apparuit, in epistola ad Ephesios celebrata, de prolixitate ejusdem epistolæ atque alterius libelli promissione, nihilominus in ejus fine facta, de magno fratrum comitatu aliisque ejusmodi non satis cum circumstantiis componendis, de nomine θεωρόρον (quod tamen Syrus ipse habet), de phrasi illa Paulum ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ Ephesiorum meminisse, objiciuntur, conferas Pearsonium sufficientissime disserentem (38).

VIII.

Momenta ex auctoritatibus desumpta.

Multum in hoc insistunt adversarii, quod textus nostri nullum suppetat vestigium ante Eusebii tempora, cum loca Ignatiana ab Irenæo et Origene non alia allegentur, quam quæ in textu Syriaco habentur. Imo Origenem directe nobis adversari, Cureton exinde probare studet, quod in libro Περὶ ἀρχῶν dicat vocem ἀσώματου in libris Christianorum sacris non occurrere. *Appellatio ἀσώματος*, hæc verba sunt Origenis, non solum apud multos alios, verum etiam apud nostras scripturas est inusitata et incognita. Si vero quis velit nobis proferre ex illo libello, qui Petri Doctrina appellatur, ubi Salvator videtur ad discipulos dicere: Non sum daemionium incorporeum; primo respondendum est ei, quoniam ille liber inter libros ecclesiasticos non habetur; et ostendendum quia neque Petri est ipsa scriptura, neque alterius cujusquam, qui Spiritu Dei fuerit inspiratus. Atqui, ait Cureton, Ignatius receptus hac ipsa voce utitur (39) et se ut inspiratum gerit (40). Ergo Origenes eum pro authentico scriptore non agnovit vel omnino non novit. Quis vero nescit, aliud esse, inspiratum esse, aliud hinc inde aliqua revelatione divina frui? Origenes Ignatium censuit ex Petri Doctrina desumpsisse illa verba Christi: huic non erat allegandus Ignatius, sed liber, quem pro illorum auctore originali habebat.

(36) Ibid., n. 5.

(37) N. 40.

(38) Part. II *Vindic.*, c. 8-12. Melius tamen verba illa: Ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ μνημονεύει ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (Eph. 12) non de laude Ephesiis impertita, sed de orationibus Apostoli exponemus. Est manifesta allusio ad illud Eph. 1, 16: Ὁ παύσαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μέλειν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν

προσευχῶν μου. Et revera Epistola Pauli ad Ephesios duas prolixas orationes pro Ephesiis ad Deum directas continet (I, 16-23, et III, 13-21). Quod et ita interpretatur interpolator his verbis: Ὅς πάντοτε ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτοῦ μνημονεύει ὑμῶν.

(39) Smyrn. 3.

(40) Phil. 7. Addere potuisset Eph. 20, Trall. 8, Polyc. 7.

Neque argumentum a silentio desumptum sustineri poterit; sufficit enim, ut applicentur hic argumenta a Polycarpo et *Peregrino* Luciani desumpta, quæ egregie a Pearsonio evolvuntur (41). Nam Polycarpus in sua ad Philippenses epistola plures quam tres Ignatii epistolas supponit. Ταῖς ἐπιστολάς Ἰγνατίου, αἰτ, τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας, ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῶν, ἐπέμψαμεν ὑμῖν. Hæc verba duplicem epistolam ad Polycarpum et suos missam, porro saltem duas alias supponunt. Imo aperte innuunt epistolam ad Smyrnæos, quam pro notha traducunt adversarii. Porro quæ de materia epistolarum a Polycarpo dicuntur; περιήχουσι πιστεῖν καὶ ὑπομονὴν καὶ πᾶσαν οἰκοδομήν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνέκουσαν, hæc, inquam, in Syriacum textum minus quadrant, qui fere nihil de fide continet. Quæ in suum *Peregrinum* ab Ignatio transtulit Lucianus plures etiam epistolas supponunt, quam quæ in Syriaco habentur: Φασὶ δὲ, αἰτ (42), πάσαις σχίδον ταῖς ἐνδόξοις πόλεσιν ἐπιστολάς διαπέμψαι αὐτὸν, διαθήκας τινὰς καὶ παραινέσεις καὶ νόμους.

Conferantur porro loca parallela, quæ ex Polycarpo, *Peregrino*, Chrysostomo (43), Athanasio (44), affert Pearsonius; conferatur locus Clementis Alexandrini vel potius Theodoti Valentiniani apud Clementem in Eclogis, quo Ignatium imitatur (45). Conferantur denique, quæ ex Constitutionibus pseudoapostolicis attulit ipse Ritschl (46), ex Ignatio desumpta, plurima reperientur, quæ non nisi ex nostro textu desumi potuerunt.

Cum vero tot ac tantæ sint auctoritates, quæ nostrum textum tueantur, nulla omnino est, quæ Syro Curetonii positive faveat ejusque lectionem sequatur. Neque hoc argumentum a silentio desumptum omnino negativum est. Nam incredibile omnino est, tot sæculis, inter tot Ignatii citationes, nullam plane reperiri, quæ textum ejusmodi proferat qualis in illis collectaneis Syriacis adest; ita ut tota adversarii causa præter rationes quasdam internas omnibus modis nutantes atque incertas plane, innitatur tantummodo auctoritati viri omnino ignoti, de quo ne quidem probari poterit, quod suum textum genuinum Ignatium esse velit et testetur.

Quod vero maximi est momenti, ipsi Syri, quos duplicem existere Ignatium fugere non potuisset; imo ipsi Monophysitæ, quos noster Ignatius non minus quam sui ævi Docetas jugulat, ipsum agnoscunt, toties sibi objectum non rejiciunt, imo ut auctoritate ipso utuntur, cum facile fuisset ad breviorum textum, qui paucissima ipsis contraria continet, provocare. Ex codicibus Syriacis ipse Cureton loca extraxit Severi, Antiocheni patriarchæ sæculi v, qui in allegando Ignatio critice etiam procedit (47), Timothei, patriarchæ Alexandrini sæculi vi, Joannis cujusdam, monachi, aliorumque; sunt et loca Theodreti, episcopi Cyri, Ephræmii Antiocheni, Joannis Damasceni ejusque discipuli Antonii, Anastasii Antiocheni, Ibn Zobra, Jacobitæ, Anastasii Sinaitæ aliorumque, qui Monophysitis etiam Ignatium opponunt: omnes textum nostrum repræsentant et nemo contradixit. Habent Syri canonum collectionem, quam ante Nestorianorum ab Ecclesia discessum confectam fuisse oportet, cum apud omnes Orientalium sectas reperiat. Hujus codicem Mediceum sæculi x vel xi Renaudotius vidit et descripsit (48); ejusdem Cureton codicem alterum, olim Renaudotii, post vero S. Germani de Pratis, adhibuit (49). Hæc vero canonum collectio effata Ignatii ex epistolis ad Magnesianos, Trallenses, Philadelphenses, Smyrnenses, proindeque textum nostrum exhibet. Denique Ebed-Jesu, Nestorianus, metropolita Sabsensis, qui sæculo xiii exeunte, xiv ineunte floruit, catalogum scriptorum suæ nationis contextens de Ignatio hæc habet (50): *Damasus episcopus Romæ scripsit de re fidei et canonum, et Ignatius similiter*. Sermonem hic esse de epistolis Ignatii, ut Assemanus (51) et Fabricius (52) admittunt, dubitari nequit, siquidem et Damasi opera, quæ cum Ignatianis hic componuntur, epistolæ fuerunt. Hæc vero, quæ dicit Ebed-Jesu in textum Curetonii

(41) Part. 1, c. 2, 3, 4.

(42) N. 41.

(43) C. 9.

(44) C. 8.

(45) Part. II, c. 10, n. 3.

(46) P. 406, 602, 618.

(47) Corp. Ign., p. 215, 245.

(48) *Perpétuité de la foi*, l. ix, ch. 1, t. III, col.1163, ed. Migne. Cf. ejusdem *Coll. liturg. Orient.*, ad Liturg. S. Ignatii, t. II, p. 225, ed. Francof. 1847. et ad Lit. Joh. Acemeti, n. 5, t. II, p. 488.(49) *Corpus Ign.*, p. 197, 252, 342.(50) C. 9. ap. Asseman., *Bibl. Orient.*, t. III, part. 1, p. 16.

(51) L. c., p. 17.

(52) *Bibl. Græca*, t. V, p. 4.

minime quadrant, cujus idipsum proprium est, ut omnia, quæ de fide et disciplina ab Ignatio dicta sunt, exciderit.

IX.

Syrum illum, qui Ignatium Curetoniarum descripsit, textum excerpisse, qui a nostro non differebat.

Si nobis integra versio Syriaca prostaret, quæ in illis, quæ Syrus Curetonii retinuit, in vocabulorum delectu et ordine adamussim consonaret cum ipso, sed et ea exhiberet, quæ ipsi desunt, nemini dubium remaneret, Curetonianum textum non nisi pro excerptis habendum, cum moraliter impossibile sit, duos traductores ita concurrere, ut nullatenus differant. Verum ejusmodi versio hucusque detecta non est (53).

Nihilo tamen secius idem præstabimus, si fragmentis, quæ ipse Cureton nobis suppeditat, opportune utamur. Sunt enim plura, quæ ad verbum cum suo Syro consonant, ita ut et verborum ordinem retineant, si levia quædam excipias, quæ non diversitatem versionum, sed codicum tantum ejusdem versionis inducunt. Hæc tamen ipsa nonnulla subjungunt, quæ Curetonianus non habet. Oportet igitur exstitisse veterem quamdam Ignatii versionem, usu valde tritam, ex qua Syrus Curetonii sua excerpta confecerit. Sunt autem fragmenta hæc: ex Syriaca canonum collectione, et ex epistola quidem ad Ephesios, n. 15 (in *Corpore Ignatiano*, p. 197; cf. p. 32); ex epistola ad Trallenses, n. 5 (*ibid.*, p. 198; cf. p. 56); ex epistola ad Polycarpum, n. 3 (*ibid.*, p. 198; cf. p. 6); ex eadem epistola, n. 6 (*ibid.*, p. 198; cf. p. 12); ex eadem porro, n. 7 (*ibid.*, p. 201; cf. p. 14); et fragmenta epistolæ ad Romanos ex cod. Brit. Mus. Add. ms. 17,134 et 14,577 et in epistola Joannis Monachi ad Eutropium et Eusebium (*ibid.*, p. 296, 201, 207; cf. p. 4, 6, 50).

Idem plane emergit, si veterem Armeniacam versionem, a. 1783 Constantinopoli typis mandatam, et a Cl. Petermanno ad nostræ quæstionis solutionem adhibitam, cum Syro conferamus. Fines nobis statutos transgredere, si singula omnia referremus, quæ vir linguarum Orientalium peritissimus hac de re contulit. Sufficiat igitur de singulis ad eum remittere et generaliori conspectu, quæ ex ipsius laboribus resultant, indicasse. Id autem sexcentis locis ostendit interpretem Armeniacum, a suæ linguæ genio et regulis recedentem, idiomata Syriacum imitari, quorum Syriasmorum non minus quam sex classes enumerat; plurima porro sphalmata inveniri, quæ nonnisi ex textu Syriaco male lecto vel intellecto explicari queant; Armenum sæpissime lectiones vel orthographiam Syri sequi, proindeque absque dubio admittendum, versionem Syriacam mediatam esse ejusque proximum fontem Syriacam quamdam translationem fuisse. Porro ostendit, Armenum in plurimis a cæteris versionibus Syriacis recedere, quæ in fragmentis a Curetonio collectis diversissimæ habentur, et eam sequi quam ille pro veri Ignatii versione edidit, imo cum hac in singulis vocibus reddendis mirum in modum congruere, quod casu fieri potuisse, prorsus negandum est. Quod si quædam sint, licet pauca, in quibus Armenus a Syro ad Græcum recedere videatur, id censet vir doctissimus inde ortum, quod Armeni quidam, qui Græcum etiam textum præ manibus haberent, in suo exemplari ex Græco quædam correxerint vel ad marginem notarint, quæ postea in textum irrepserint. Addas velim, Cl. Petermann præ oculis non habuisse *Corpus Ignatianum* Curetonii, in quo ex codice variantes multæ adduntur; neque, quod nos præstitimus, fragmenta Syriaca quædam cum Syro Curetonii identica esse vidisse, ex quibus divergentias quasdam Armeni sui ab illo facile exponere atque non nisi ex permutatis quibusdam litteris ortas esse, non solum feliciter conjicere, sed et evincere potuisset (54). Emendato ex pluribus codicibus textu ver-

(53) Dolendum sane est versionem Syriacam, quam Romæ Ignatius, dictus Mchemet-Allah, patriarcha Antiochenus, qui, sedente Gregorio XIII, reformationi Kalendarii interfuit, cum aliis suis libris moriens reliquit, deperditam esse. Usserius jam de hac ipsa audierat (*Diss. de epist. Ignatii*, c. 4), Assemanus ejus mentionem facit, ita tamen ut vidisse propriis oculis non videatur (*Bibl. Orient.*, tom. III, p. 1, p. 17). Nos cum prima vice hanc quæ-

stionem tractaremus, omnem diligentiam adhibuimus, ut vestigium hujus thesauri inveniretur. Nos tamen ad finem optatum pervenire valuimus, cum turbæ civiles omnia impedièrent. Neque melius cæsari opera multa, quam adhibuimus, ut vel aliud Ignatium Syriacum integrum compararemus.

(54) V. g. Rom. 5, quod mandatum mihi; Rom. 6, dolores mortis; Rom. 5, in omnibus sequitur fragmentum, p. 201.

sionis illius communis Syriacæ, ex qua Curetonianus alique sua decerpserunt, plura adhuc evanescent.

Quid, quod ipse Syrus Curetonii se septem nostras epistolas præ oculis habuisse, manifestissime prodatur? Inseruit enim epistolæ ad Romanos in fine locum ex epistola nostra ad Trallenses (55). Sæpe Cureton et Bunsen omnibus viribus nituntur evincere, locum genuinum istius commatis in epistola ad Romanos haberi. Verum abrupte omnino adjuncta sunt, post salutationem in fine, absque nexu cum præcedentibus. In epistola vero ad Trallenses, quidquid dixit Vedelius (56), quem duobus ante detectum Syrum annis idipsum vidisse gloriatur Cureton (57), optime cum præcedentibus nectuntur. Cum enim antea Trallenses hortatus esset Ignatius ut episcopo obedirent, uti post ejusmodi monita solet, ex humilitate se excusat, quod alios doceat. In epistola hac ad Trallenses patet etiam cur dicat se scire angelorum *κοποθεσίας*, quia nempe ex cœlestis hierarchiæ analogia, ut pluries a Patribus factum, terrestrem, de qua locutus fuerat, tueri poterat.

Imo certum est, Syrum Curetonii epistolas nothas novisse iisque usum fuisse, proindeque ejus prototypum Græcum ejusmodi fuisse, qui septem genuinis epistolis non interpolatis epistolas omnino nothas ad Antiochenos, Philippenses, et cæteras adderet, qualis forma in codice Mediceo, Latina versione Usserii, apud Armenum translatozem, apud Joannem Damascenum, Antonium, Ibn Zobra Jacobitam et alios habetur. Nam in epistola ad Polycarpum, verba illa, *ἀπ' ἐμοῦ*, quæ Syrus addit, quæque ex nuntio Antiochiam mandando successorem Ignatii faciunt, desumpta sunt ex epistola supposititia ad Heronem (58), qui postea Ignatii successor fuit, quemque tunc diaconum fuisse fingit fabricator illius epistolæ; porro ex epistola ad Antiochenos (59), et ipsa supposita. Neque enim ulla ratio excogitari potest, cur hæc noster omisisset, neque potius evolvisset, si revera, uti supponunt, interpolator fuit, cum ad finem illum ejus prætensum episcopalem auctoritatem inculcandi opportuna admodum fuissent. Id denique notandum, Syrum in eo, quod in epistola ad Ephesios (60) mortem Domini ex mysteriorum numero expungit, quæ verisimilior ejus lectio est, imitatum fuisse epistolam notham ad Philippenses (61), quæ et ipsa mortem Domini omittit.

X.

Syrum Curetonii revera excerpta tantum ad usum asceticum confecta tradere.

Concludamus igitur, tantum abesse, ut Syrus authenticæ et integritati nostri Ignatii obsit, ut nova etiam hac occasione luce auctoritas venerandi istius antiquitatis Christianæ monumenti superfundatur.

Objiendum non est ab adversariis, multa in nostro textu cum Syro collato superabundantè deprehendi, quæ apertissime explicationis causa vel ex aliis rationibus facillime detegendis addita fuerint (62). Nam non negamus nos, in textum Græcum, qui multa adhuc revera emendatione indiget, glossemata quædam irrepsisse, sicuti in omnibus fere textibus fieri assolet. Verum si alias auctoritates conferas, multa ex illis additamentis amanuensibus, non textui nostro ascribenda esse videbis (63). Denique et ipse Syrus plurima expositionis causa addidit (64).

(55) N. 4 et 5.

(56) In sua Ignatii editione, exercitatione 8, in ep. ad Trall., p. 32.

(57) *Corp. Ignat.*, p. 331.

(58) N. 7, 8.

(59) N. 12, 14.

(60) N. 19.

(61) N. 8 sqq.

(62) Eph. tit. ; Τῆς Ἀσίας ; Rom. 4 : Κοσμικὸν ἢ μάταιον ; Rom. 5 : Ἀνατομὰς, διαιρέσεις ; Rom. 7 : Ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς ; Rom. 9 : Οὐχ ὡς παρεούοντα ; Eph. 19 : Εἰς καινότητα ἀδίδου ζωῆς ; porro loca ex Scripturis allegata : Rom. 3 ex II Cor. iv, 18 ; Rom. 6 ex Matth. xvii, 26 ; Eph. 10 et Polyc. 1 : Ἀδιαλείπτως ex I Thess. v, 17 ; Eph. 1 : Ὑπερ ὑμῶν ἑαυτὸν ἀνεργχόντος Θεοῦ προσ-

φορὰν καὶ θυσίαν ex Eph. v, 7 ; Trall. 5 : Νηπίους οὖσαν ex I Cor. iii, 1.

(63) Ita desunt loci ex Scripturis allegati Rom. iii, 6, Eph. 1 ; verba interpolata Rom v, 7, in Latina versione Usseriana. Apud interpolatorem, quem dicunt B, quem et nos pro tali habemus, qui vero ubi non falsavit, sæpe puriorem textum quam codex Mediceus præsefert, multa ex his desunt. In Timothei Alexandrini fragmento deest Rom. vi locus ex Matthæo.

(64) Trall. 4 : Τοιαῦτα ; n. 5 : Φυλάττομαι γάρ ; Rom. 10 : Τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ; Rom. tit. : Ἀξιωμαγόμενους ; Rom. 1 : Νῦν, ἰέναι, διὰ τοῦ παθεῖν ; Rom. 2 : Ἐν ζωῇ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ; Polyc. 1 : Μόνον, Θεόν ; Eph. 10 : Μᾶλλον, γίνεσθε ; de particulis multis ne loquamur.

Insistit Bunsen epilogo, qui in codice β in fine epistolarum habetur : *Finitæ sunt epistolæ tres Ignatii episcopi et martyris* ; illam vocem *epistolæ* esse in statu emphatico, qui articuli vicem apud Syros tenet. Verum Petermannus notavit statum emphaticum nonnunquam etiam indefinitum sensum habere. Porro notum est, numeros cardinales ordinalium locum apud Semitas sæpissime tenere. Dicitur etiam potest, amanuensem determinate loqui, sed tres illas epistolas significare voluisse, quas lectori offerre excerptas proposuerat. Denique tota res auctoritate amanuensis unius obscuri atque forsitan ignorantis nititur.

Si quis denique ægre sibi in mentem inducat, textum Ignatii decurtatum fuisse : alterum ejusmodi exemplum adest, atque, quod evidentius est, in ipsis Ignatii epistolis consistens. Habemus enim apud Simeonem Metaphrasten epistolam ad Romanos narrationi martyrii insertam, quam se *ἐπι λέξεως* redditorum pollicetur, in qua tamen et hic plura desunt et alia quidem quam apud Syrum. Non erat proinde insuetus modus iste excerpti.

Quoad finem vero, quem Syrus ille sibi proposuerat, cum Ignatii epistolas ita excerptis, non videtur ad tuenda propria dogmata factum fuisse, cum, ut ostendimus, in doctrina cum nostro plane consentiat. Monophysita, ut supposuit Wordsworth, non erat, cum in epistola ad Polycarpum (65) insigne effatum reliquerit, quod Monophysiticum dogma destruit. Præ cæteris itaque admittenda illa hypothesis, quæ Syrum quemdam ad usum asceticum illas epistolas descripsisse suspicatur, quæ plures ejusmodi materias retinebant, omissis iis, quæ scopo suo non inserviebant. Quæ hypothesis et eo commendatur, quod ejusdem generis sint alia opuscula, quæ in collectaneis habentur, in quibus Ignatius Syriacus detectus est.

(65) N. 3.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

SANCTI IGNATII EPISTOLÆ.

(Ex editione Caroli Josephi HEFELII, *Patrum apostolicorum Opera*, edit. tertia, Tubingæ 1847, in-8°.)

CAROLI JOSEPHI HEFELII PRÆFATIO.

I. DE SEPTEM EPISTOLIS S. IGNATII.

I. De patria, genere ortuque beati Ignatii Theophori (1) nihil certi apud veteres invenitur. Judice Tillemontio celeberrimus hic Antiochiæ episcopus Syrus potius quam Græcus origine fuit. Ex verbis autem Gregorii Abulpharagii (sæc. XIII) (2) conjecerunt viri docti, Ignatium oriundum fuisse *Noræ* in Sardinia, seu *Noræ* in Cappadocia vel Phrygia (3). Metaphrastes et Menza Græca apud Bollandum (4) ipsum parvulum illum fuisse volunt, quem Salvator noster ultimo prædicationis suæ anno apostolis de primatu litigantibus ad imitationem proposuit, dum aiebat (5): *Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno caelorum* (6).

Ignatium S. Joannis apostoli auditorem et S. Polycarpi condiscipulum fuisse, Acta martyrii ejus, c. 3, et nonnulli veterum tradunt (7). S. Gregorius Magnus eum etiam divi Petri discipulum vocat (8).

Constitutiones apost. (VII, 46) contendunt, Ignatium a divo Paulo episcopum Antiochiæ esse ordi-

natum. Plerique tamen a Petro regimen Ecclesiæ illi traditum fuisse putarunt (9). Petrus Halloixius honore hoc a Joanne evangelista eum donatum censet (10). In regenda Antiochena Ecclesia Ignatium Evodio, ab apostolis constituto, successisse, et secundum illius urbis episcopum fuisse, tradit Eusebius (11); Constitutiones apostolorum autem (VII, 46) innuunt, Evodium ac Ignatium eodem tempore Ecclesiæ Antiochenæ præfuisse, illum a Petro, hunc a Paulo constitutum. Theodoretus denique tertiam propugnat opinionem, Ignatium immediate S. Petro successisse (12). Baronius (ann. 45, 44, et 71, 41) atque Natalis Alexander (sæc. I diss. 44, prop. 4) conjiciunt Evodium ac Ignatium eodem tempore, alterum Judæis, alterum ethnicis ad veræ religionis cultum conversis præfuisse; quibus ad concordiam tandem adductis, Ignatium Evodio cessisse, iterumque post obitum illius sedisse.

De Ignatii cura pastorali verba faciunt Acta martyrii c. 4. Eadem porro narrant Ignatium a Tra-

(1) Ita Ignatius a semetipso in epistolis et ab aliis appellatus est. Θεοφόρος = homo, qui Deum in pectore gestat; Θεόφορος = homo a Deo gestatus.

(2) *Dynastiarum historia*, Dynast. VII, p. 119, interprete Pocockio: Ignatium Nuraniensem, episcopum Antiochenum, qui ad leones conjectus, ab iis tunc scriptus est. Cfr. Grabe.

(3) Grabe, *Spicil.*, t. II, p. 1 et 2, et Jacobson, *Patrum apost.*, t. I, p. xx.

(4) *Acta SS.*, t. I Febr., ad diem 1.

(5) *Matth.* XVIII, 4.

(6) Vide Lumper, *Hist. theol. crit.*, tom. I, pag.

245 sq.

(7) E. g. Eusebius in *Chron.* a divo Hieronymo Latine vulgato ad a. 11 Trajani.

(8) Ep. 37, ad Anastasium Antioch. Apud Lumperum l. c., p. 246.

(9) Chrysost., hom. in S. Ignat. mart., c. 4, p. 597, t. II.

(10) In Vita Ignatii, apud Lumperum, l. c., pag. 247.

(11) Euseb., *Hist. eccl.* III, 22.

(12) Theodoret., *Dialog.*, p. 49, t. IV.

jano, contra Armeniam et Parthos proficiscente Antiochiæque morante, ad bestias damnatum, Romam esse abductum.

Post longam et periculosam navigationem, ad decem milites, quos leopardos vocat (13), alligatus, sanctus martyr Smyrnam pervenit, ubi ex colloquio cum S. Polycarpo et adjacentium Ecclesiarum legatis habito, ingentem voluptatem percepit, et quatuor epistolas ad Ephesios, Magnesios, Trallianos et Romanos conscripsit.

Smyrna Troadem venit, ubi Ignatius paucorum dierum moram epistolis ad Philadelphenses, Smyrnæos et Polycarpum exarandis dicavit. Inde Neapolim, ut verbis Lumperi utar, adductus, Philippos pertransiens Macedoniam totam peragravit. Epidamni vero (i. e. Dyrrachii) in Epiro navem brevissoluturam offendens, Adriaticum mare enavigavit, atque in Tyrrenum ascendit. Puteolos ubi pervenit, e navi descendere cupiebat, ut ad S. Pauli exemplum Romam Puteolis contenderet. At vento vehementi in altum repulsus, urbem illam præterire coactus est. Denique ad Portum Romanum perveniens, a fidelibus, Roma obviam euntibus, salutatus, a custodibus autem festinantibus Romam in amphitheatrum ductus, et duobus leonibus objectus est, qui illico ipsum devorarunt, solis durioribus relictis ossibus, quæ collecta Antiochiam pretiosi instar thesauri deportata sunt.

Ignatium nono anno imperatoris Trajani, seu a. 107 p. Chr. nat., ad bestias damnatum, ineunte autem decimo Trajani anno, 20 Dec. 107, martyrio coronatum esse, Acta passicinis ejus tradunt c. 2 et 7.

Aliam sententiam Pearsonius excogitavit et propugnavit in dissertatione posthuma de anno quo S. Ignatius a Trajano Antiochiæ ad bestias erat condemnatus (14). Ipsi accesserunt Antonius Pagius (15), Grabijs (16), Benedictini e congregatione S. Mauri (17), et multi alii.

Auctoritate Joannis Malalæ rixi viri hi docti asserunt Trajanum, in Parthos proficiscentem, sub finem anni 115, tempore illius terræmotus, qui imperatorem pene oppressit, Antiochiæ hiemasse, ineunteque anno 116 Ignatium nostrum in iudicium vocasse; beatum autem hunc præsulem eodem anno 116 desinente martyrio esse coronatum.

Negari non potest, quod maximi rerum chrono-

logiarum magistri, Henricus Norisius, Antonius Pagius et Guilielmus Lloydius (18) probarunt, bellum Trajani Parthicum anno Christi 112 cœpisse. Si itaque Trajanus semel tantum contra Armeniam Parthosque arma tulisset, et semel tantum Antiochiæ esset moratus, utique et Ignatius post annum 112 martyrium subiisset.

Sed duplicem Armenicam Parthicamque expeditionem a Trajano susceptam Tillemonius (19) jure conjecisse videtur, cujus sententiam Eduardus Corsinius (20), vir politoribus litteris præstans, ex nummis etiam confirmavit. Testibus enim Dione et Zonara, *Optimi* nomen tunc primum Trajano concessum fuit, cum is Armeniam expulso Parthamasiride cæterisque regulis omnino sublatis occupasset. Ideoque, cum in nummis pluribus Romæ percussis *Optimi* nomen Trajano tributum occurrat, in quibus ipse consul V vocatur, dubitari certe vix poterit, quin Trajanus Armeniam subegerit ante annum 112 (U. C. 865), quo sextum consulatum Romæ suscepit. Denique, ut alia Corsinii argumenta silentio præteream, eximius alter Trajani nummus habetur, in quo Cæsar ipse *APICT. CEB. FERM. ΔΑΚ. ΠΑΡΘ.* i. e. *Optimus, Augustus, Germanicus, Ducicus, Parthicus* appellatur, simulque *decimus* imperii ipsius annus expressus conspicitur. Ergo anno U. C. 861 (107 p. Ch.), in quem *decimus* imperii annus incurrit, Trajanus jam *Optimi* atque *Parthici* nomen acceperat. Duplex igitur Trajani in Orientem profectio agnosci debet (21), nihilque gravius (22) obstat, quo minus anno 107 Ignatium e vivis decemisse putemus.

II. Quindecim sub nomine S. Ignatii circumferuntur epistolæ, e quibus tres Latine tantum ad nos pervenerunt, et Græcismum minime redolentes, non ab interprete, sed auctore Latino profectæ videntur: ad B. Virginem una, ad S. Joannem duæ. Cæteræ autem Græce supersunt.

Ex quindecim his epistolis octo unanimi doctorum consensu spurix habentur: 1) una ad B. Virginem, 2) et 3) duæ ad S. Joannem, 4) una ad Mariam Cassabolitem, 5) una ad Tarsenses, 6) una ad Antiochenos, 7) una ad Heronem, diaconum Antiochenum, 8) una ad Philippenses (23).

Reliquarum septem, quæ datæ sunt 1) ad Ephesios, 2) ad Magnesios, 3) ad Trallianos, 4) ad Romanos, 5) ad Philadelphenses, 6) ad Smyrnæos et

(13) Ignat., ep. ad Rom., c. 5.

(14) Hanc dissertationem Smithius et Jacobsonus (II, p. 524 sqq. edit. II) in suas editiones conjecerunt.

(15) *Crit.*, ad ann. 107, n. 3-6.

(16) *Spicileg.*, t. II, 22.

(17) *L'art de vérifier les dates*, p. 239, ap. Lumper. l. c., p. 250.

(18) Grabe, *Spicil.*, t. II, p. 22.

(19) *Hist. des Empereurs*, t. II, not. 17, sur Trajan. Idem, *Mémoires pour servir*, etc., t. II, p. 195, et not. 10, p. 583.

(20) Galland., *Biblioth.*, t. I, Proleg., p. LXXI sq.

(21) Unam tantum Trajani expeditionem Parthi-

cam agnoscit Francke in libro: *Zur Geschichte Trajans*, etc. 1837, p. 161.

(22) Apud Malalam enim, teste Gallandio (l. c.), sive ejus inscitia, sive librorum oscitantia in notationem temporum cum imperii Trajani, tum Ignatiani martyrii, menda nonnulla irrepsisse noscuntur. Teste Malala Trajanus septima Januarii, feria quinta Antiochiam ingressus est. Sed septimam Januarii cum feria quinta, a. 107 (non a. 115) concurrisse ostendit Usserius (not. 6 in Martyr S. Ign.).

(23) Cfr. virorum doctorum de hisce epistolis iudicia apud Russelium et Jacobsonum (t. I, p. xxv sqq.).

7) ad Polycarpum, duplex exstat Græcum exemplar, alterum brevius, alterum longius. Recensionem brevioris longiori esse præhabendam. pene ad unum omnes viri critici affirmarunt. Schmidtius (24) autem et Netzius (25), neutri recensionem laudem sinceritatis præbentes, utramque ex immutatione genuini cujusdam exemplaris ortam putabant (26). Novissimis vero temporibus D. Carolus Meier, theologiæ professor Giessensis nuper demortuus, longiori recensionem palmam tribuens, eam non plane quidem integram et genuinam, breviori tamen longe præferendam esse contendit (27). Sed tantum aberat, ut virorum doctorum applausu id faceret, ut neminem, quem sciam, in suam traheret sententiam, plures vero, re iterum in litem vocata, brevioris recensionis rem agerent. Laudemus hic V. D. Richardum Rothe (28), nunc Heidelbergensem, Arndtium (29) Ratzeburgensem, Baurium Tübingensem (30) et Fridericum Düsterdieck Hamelensem (31).

Meierus tribus potissimum argumentis sententiam suam firmare conatus est.

a) In breviori, inquit, recensione Nicæna de deitate Christi doctrina tenetur, ergo postnicænis temporibus exarata putetur; longior vero recensio minus decisum de hac re dicendi genus, apostolicis temporibus congruum, præsert et servat. — Verum acrior utriusque recensionis inspectio docet, longiorem quoque octies decies Christum *Deum* nominare, eam magis definite de *persona* Spiritus sancti loqui, pleniorique formula Trinitatis esse usam (32); quo fit, ut merito posterioribus sit temporibus tribuenda.

b) Secundum argumentum Meierus ex styli characterem depromit, monens, brevioris recensionem epitomes deformis et obscuræ ferre naturam, cui longior textu meliori lumen præbere debeat. Sed contra plures longioris recensionis loci a breviori demum illustrantur. Illam justo esse loquaciorem, dictionisque gravitate carere, facile videas. Nec minus additamenta inertia et citationes superflue te fugient, quibus interpolator genuinum textum augere est ausus. Brevioris vero recensionem nemo epitomen putabit, qui succinctum et concisum sermonem, gravibus sententiis refertum, grammaticis qui-

dem regulis minus obnoxium, sed ardore scriptoris ferventem a frigida duraque epitome possit discernere. Quod denique obscuritatis opprobrium attinet, id de corruptis tantum locis dictum putes, quibus sæpissime medela potest afferri (33).

c) Testem quoque antiquum suæ opinionis adducit Meierus, Chronicon dico paschale, temporibus Constantii imperatoris conscriptum (ad a. D. 32, p. 416, Vol. I. ed Bonn. 1832), in quo longioris recensionis locus (ad Trall. c. 10) laudatur. Sed antiquiores nobis testes præsto sunt, Eusebius (34) et Athanasius (35), quibus brevioris recensionem ad manus fuisse inde facile colliges, quod verba ab ipsis citata in breviori tantum, non æque in longiori inveniuntur recensione (36).

d) Denique in longiori recensione præter episcopos, presbyteros et diaconos reliqui quoque clericorum ordines nominantur (Philad. c. 4: καὶ ὁ λοιπὸς κλήρος), qui S. Ignatii temporibus nondum in ecclesia existerunt.

Brevioris ergo recensionem merito longiori, interpolatæ, præferendam putamus.

III. Cum e tenebris iterum in lucem prodirent epistolæ S. Ignatii, primæ omnium detectæ et typis impressæ sunt Parisiis 1495 falsæ istæ tres epistolæ, Latine tantum scriptæ, ad B. Virginem una et ad S. Joannem duæ. Cfr. supra num. II. Tribus annis post Jacobus Faber Stapulensis, his epistolis, quod tenebris omnium dignissimæ fuerint, omissis, undecim alias (7 interpolatas et 4 falsas) e versione veteri Latina edidit Parisiis 1498. Anno autem 1536 Symphorianus Champierius, Lugdunensis, has a Fabro editas cum tribus aliis ab illo rejectis, et quarta (non minus falsa) ad Mariam Cassabolitem, nunquam ante publicata, edi curavit; atque ita tandem 15 Ignatii epistolæ Latine exstiterunt.

Duodecim earum (7 interpolatas et 5 falsas) e codice Græcæ bibliothecæ Augustanæ primus omnium Dillingæ 1557 edidit Valentinus Hartungus Frid, seu *Pacæus*, nomine pro ævi consuetudine immutato. Easdem 12 epistolas Andreas Gesnerus Græcæ et Latine (interprete Joanne Brunnero) e codice bibliothecæ V. C. Gaspari a Nydpryck, Tiguri 1559 edidit. Cum Pacæi editio ipsum lateret, Gesnerus primum se Græcas Ignatii epistolas edidisse jactabat.

(24) *Versuch über die gedoppelte Recension der Briefe des Ignatius* in: Hencke *Magazin für Religi. philosophie*, tom. III, pag. 91 sqq. Opinioni huic Schmidtius postea nuntium misit (*Kirch. Gesch.*, t. I, p. 209 sq.).

(25) In: Ullmann, *Studien. u. Krit.* 1835, p. 881 sqq.

(26) Hanc opinionem secutus est V. C. Carolus Hase, *Kirchengesch.*, p. 70, ed. v.

(27) In: Ullmanni *Stud. et Krit.*, 1836, p. 340 sqq.

(28) *Die Anfänge der christl. Kirche*, Wittemberg. 1837, p. 739.

(29) In: Ullmanni *Stud. et Krit.* 1839, p. 156.

(30) Tübing., *Zeitschr. für Theol.* 1858, Fasc. III, p. 148.

(31) Düsterdieck, *De Ignatianarum epistolarum*

D authenticæ, etc. Commentatio Gotingæ præmio regio ornata, p. 20 sqq.

(32) Cfr. Arndt, in: Ullmanni *Stud.*, etc. 1839, p. 161-164; Rothe, *Anfänge, etc.* p. 744-751 et Düsterdieck, l. c., p. 26 sq. et 33.

(33) Arndt, l. c., p. 149-161; et Rothe, l. c., p. 756 sqq.

(34) *Hist. eccl.*, III, 36.

(35) *De synodo Arim. et Seleuc.*, p. 922, t. I ed. Paris. 1627.

(36) Rothe, l. c., p. 742, 743. Fusiori modo argumenta Meieri enervavit Düsterdieck l. c., qui *thetica* quoque argumentatione breviori recensionem originis primitivæ laudem vindicare studet, et interpolatam editionem ante medium sæculum quartum exaratam esse negat, p. 28-41.

Pene cœntum annis post breviores demum et genuinæ S. Ignatii epistolæ detectæ sunt, easque primus Græce edidit Amstelodami 1646 Is. Vossius ex uno superstite bibliothecæ Mediceæ codice ms. sæculi XI, veteremque Latinam versionem addidit, quam Græco exemplari propemodum in omnibus respondentem Oxonii 1644 e duobus codicibus, uno Cantabrigiensi et altero ex bibliotheca Ricardi episcopi Norvicensis, Jacobus Usserius, archiepiscopus Armachanus, vulgaverat (37).

Verum cum in illo (et unico) codice Mediceo seu Florentino deesset epistola ad Romanos, Vossius illam ex interpolatarum editione desumptam, duce veteri interprete, suæ integritati restituere adortus est. Anno autem 1689 epistolam ad Romanos, veteri Latinæ versioni adamussim æquiparatam, e cod. 1451 bibliothecæ Regiæ Parisiensis membranae (38), Parisiis publici juris fecit Theodericus Ruinartus in *Actis martyrum sinceris*; quam deinceps Grabijs et Clericus prodire iusserunt. Anno 1709 Oxonii prodit præstantissima Thotnæ Smithii editio, quam secuti sunt Ludovicus Frey, Richardus Russel, Andreas Gallandius et Guilielmus Jacobsonus; quos et nos duces habuimus.

IV. Inter eos qui pro epistolis hisce vindicias evulgarunt Pearsonium (39) eminere nemo nescit. Opus ejus oppugnare sunt aggressi Matthæus Larroquanus, Samuel Basnagius, Casimirus Oudinus, Joannes Dallæus et alii, quibus frequens episcoporum mentio in his epistolis præter alia minimè placebat. Sed his responderunt, authenticam epistolarum nostrarum defendentes, Nicolatus Nourrius (40), Remi Ceillier (41), Thomas Maria Mamachins (42) et Lumpertus (43). Nostris temporibus præsertim D. Baurius, Tubingensis, authenticam epistolarum Ignatii in dubium vocavit, medijsque sæculi II temporibus eas Romæ a falsario quodam in favorem episcopatus ideæ confectas esse contendit (44), contradicentibus potissimum Doctore Rothe (45), Joanne Eduardo Huthero (46), Friderico Dusterdieck (47) et Anonymo quodam in ephemeridibus: *Herold des Glaubens* (48).

V. Quæ nos, epistolarum Ignatii rem agere, movent, audi:

1) Minime D. Baurius nobis persuasit, Romanum Ignatii iter, quod scribendi has epistolas oc-

(37) Cfr. Dusterdieck, *De Ignatianarum epistolarum authenticâ*, etc. Gottingæ in officina Dieterich., p. 1-5, et Russel in editione *Patrum apostolicorum*, Londini 1746.

(38) Codex hic, olim Colbertinus 460, Acta martyrii S. Ignatii continet, quibus capite 4 epistola Ignatii ad Romanos interposita est.

(39) In secundo tomo editionis *Patrum apost. Cotelianæ*.

(40) *Apparat. ad Biblioth. max. Patrum*, t. I, p. 78 sqq.

(41) *Hist. général.*, t. I, p. 626.

(42) *Origines et antiq. Christ.*, t. IV, p. 377 sqq.

(43) *Hist. theol. crit.*, t. I, p. 266-268.

(44) Baur, *Die sogenannten Pastoralbriefe des A. Paulus, aus's neue kritisch untersucht*, von Dr. Baur.,

A casionem præbuisse perhibetur, esse commentitium.

a) Trajanum enim Antiochiæ biemasse dubitari non potest.

b) Eum Christianos, illos præsertim qui delati et accusati erant, ad mortem damnasse, nemo jure negabit. Jam Plinio enim proconsuli imperator nundaverat: *Si deferantur et arguantur, puniendi sunt*.

c) Plebs, panem et circenses postulans, meliori nullo modo placari poterat, quam Christianorum ad bestias damnatione.

d) Imperatorem damnatos Christianos Romam misisse, ut Romanæ plebi grati aliquid faceret, nullo modo veritati repugnat.

e) Quod Ignatius Smyrnæ et Troade fratres convenisse ibique epistolas scripsisse perhibetur, id minime contradicit crudelitati custodum, de qua ipse in ep. ad Rom. c. 5 queritur. Apud Romanos enim captivis, ad milites alligatis, permissum erat, amicos suscipere et libere colloqui cum illis. Paulus e. g. in vinculis Christum prædicavit. Cfr. Act. XVIII, 16, 30, 31. Præterea sæpissime Christiani aditum ad martyres et incarcerationis argento a militibus emerunt. Optime ergo Pearsonius (49) scribit: *Hæc cum fuerit vetustissima Ecclesiæ consuetudo, idem etiam in Ignatii vinculis factum constat. . . . Omnibus igitur modis diaconi alique ab Ecclesiis missi Ignatio in itinere ministrabant, adeoque eum a vexationibus militum, quantum in ipsis erat, præmiis redimebant. Hinc autem recte intelligitur, quod de militibus, quos leopardos vocat, scribit: οὐ κατ' εὐεργετούμενοι χεῖρους γίνονται, scilicet, quo plus pecuniæ a fidelibus acciperent pro relaxatione vexationis, eo acrius ex intervallo S. martyrem vexabant, quo majorem pecunie vim extorquerent et Christianos copiosius emungerent. Quare cum toties Ignatio contingeret refrigeratio et ab iniquitate militum redemptio, et, ut loquitur Tertullianus, succultas liberæ custodiæ, facile potuit illas, quas habemus, epistolas extarare, quarum aliqua non multum longiore, quam unius horæ spatio scribi potuerunt, neque ex illis ulla tam proluxa est, ut plures quam tres horas postulet.*

f) Ignatius, Smyrna Romanis scribens, non absurda, ut Baurio videtur, peregit. Duæ enim viæ Smyrna Romam ducebant, altera maritima, altera terrestri, ut benedocuit V. C. Tafel (50). Terrestri

p. 87. *Abgenöthigte Erklärung. Tub. Zeitschr. für Theol.* 1836. Fasc. III, p. 199 et 1858, Fasc. III, p. 149 sqq. Baurii sententias repetivit Schwiegerus, *Das nachapostolische Zeitalter*, t. II, p. 159-179.

(45) *Anf. d. christl. Kirche*, p. 715 sqq.

(46) *Betrachtung der wichtigsten Bedenken gegen die Echtheit der Ignatianischen Briefe*. Von Dr. Joh. Ed. Huther, in Illgenii *Zeitschrift für histor. Theol.*, t. XI, Fasc. IV, p. 3-75.

(47) Dusterdieck in libro jam supra laudato.

(48) Herhipoli 1859, n. 40-45.

(49) *Vindiciæ Ignatianæ*, pars II, c. 11.

(50) Tafel, *De via militari Romanorum Egnatia qua Illyricum, Macedonia et Thracia jungebantur*. Tubingæ, Laupp. 1842. Cfr. quoque Martyrium S. Ignatii, capp. 5, 6.

via Ignatius, fortasse quia militibus negotia erant in Troade et Macedonia, ducebatur (cfr. Acta martyr., c. 5); epistola autem, sine dubio via maritima, navi quadam *cursoria*, in Urbem missa, ante Ignatium ipsum Romæ advenire poterat. Nec dubitari potest quin terrestri quoque via epistola illa, alii cuidam tradita, citius Romam venire potuerit, quam Ignatius ipse, senio confectus (51).

g) Nec absurde Ignatius a Romanis precatus est, ut ab omni conatu ipsum liberandi abstinerent. Mos enim erat Christianorum, tantum quantum poterant niti, ut fratres propter fidem captos et damnatos liberarent, quod discimus ex Const. apost. iv, § 9; v, §§ 1, 2, ex Luciani *Peregrino*, § 12, et ex Eusebii *Hist. eccl.*, vi, 40 (52). Notum porro est, jam tempore Pauli apostoli ἐν Κατάρως οἰκίῃ fuisse fideles; tempore autem Domitiani Domitillam et Clementem, ex familia Cæsaris Christianorum sacra secutos esse, refert Suctonius. Romanorum denique magistratum sacram auri famem nemo nescit. Facile itaque aut pecunia, aut dolo, aut alia quadam ratione, fideles aliquid in favorem Ignatii moliri poterant.

h) Ignatium in Occidentem profectum esse, ex verbis S. Polycarpi patet. Capite enim 13 ep. ad Philippenses legimus: *Et de ipso Ignatio, et de his, qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate.* Quod si autem Ignatius Antiochiæ remansisset, nec in Occidentem venisset, nullo modo Polycarpus Smyrnensis verba illa ad Philippenses scripsisset, quod facile ex situ locorum demonstratur.

Roma Philippi..... Smyrna..... Antiochia. Nemo sane Smyrnæorum Philippenses adibit, ut certior fiat de iis quæ Antiochiæ gerantur; bene autem quæ Romæ eveniant, a Philippensibus edoceri poterit.

i) Ignatium ad bestias damnatum esse, S. Irenæus (53) testatur. *Vide Testimonia veterum supra sub num. II.* Irenæus autem, Polycarpi discipulus, nullo modo hac in re errare poterat.

k) Ignatium Romæ cum bestiis pugnasse, clare docet Origenes (54). *Vide ibid., sub num. IV.*

l) Itineris Romani Eusebius (55) quoque testis est. (*Vide ubi supra, sub num. V.*)

m) Magni denique ponderis S. Chrysostomi (56) est effatum, Antiochenam de Ignatio Antiocheno traditionem testificans. (*Ejus testimonium vide inter alia, sub num. X.*)

Recentiorum testimonia taceamus, de Romano Ignatii itinere minime dubitantes. Confer autem

(51) Chrysostomus (orat. in S. Ignat., t. II, c. 4, p. 598 ed. Montf.) addit, Trajanum Ignatio longiora itineris spatia proposuisse, ut et itineris et temporis longitudine viri constantiam labefactaret.

(52) Coteler., ad c. 1 Epistolæ S. Ignatii ad Rom.

(53) *Adv. hæc.* v, 28. Apud Euseb., *Hist. eccl.*, III, 36.

(54) Homil. vi in Luc.

(55) *Hist. eccl.*, III, 36.

A quæ Huterus l. c. p. 57-61 contra Baurium monuit.

2) Non minus testimoniis veterum probavi potest Ignatium plures exarasse epistolas.

a) De epistolis Ignatii primus Polycarpus (57) verba facit: *Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου, τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας, ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῖν, ἐπέμψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνεταίλασθε... ἐξ ὧν μεγάλη ὠφελήθηται δυνήσεσθε. Περίχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πᾶσαν οἰκοδομίην, τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.* Qui igitur epistolas Ignatii in dubium vocare velint, Polycarpi quoque epistolæ, præeunte Dallæo, bellum indicant oportet, quod Baurium latuit. Sed quis est, qui putet falsarium quemdam eo temeritatis esse progressum, ut vivente adhuc sancto Polycarpo (58) non solum amico ejus Ignatio, sed et ipsi Polycarpo falsas supponeret epistolas? Quis credat,

b) Irenæum quoque, Polycarpi discipulum, duplicem hunc dolum non perspexisse? Irenæus autem epistolis et Ignatii et Polycarpi testimonium præbet.

a) Quod testimonium de epistola Ignatii ad Romanos attinet, vide testimonia veterum, sub num. II.

β) De epistola autem Polycarpi ad Philippenses ita disserit S. Irenæus: *Ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη, κ. τ. λ.* (59).

c) Tertium epistolarum Ignatianarum testem Fredericus Düsterdieck Lucianum adhibet Samosatensem, qui in dialogo *De morte Peregrini* Ignatii nostri historiam deridere videtur. Peregrinus (§ 1, 42) enim sæpius *κακοδαίμων* nominatur, quo nomine Ignatium quoque Trajanus notavit (cfr. Martyrium Ignatii, c. 2). Deinde Peregrinus tanquam *episcopus* describitur (§ 11), et his verbis: *ἐν Συρίᾳ δεθέντα* (§ 18). Porro narrat Lucianus (§ 13), Christianos subsidia misisse captivo suo Peregrino. Nonne vero hæcce referes ad legatos, quos Asiaticæ Ecclesiæ Ignatio mittebant gratulaturos (Ign. ad Eph. c. 1, 2, ad Magn. c. 2)? Summa vero acerbitate Ignatium carpit martyrii appetentem. Quasi amentem enim *κενοδοξίαν* deridet nobilem ejus fervorem, et cum Ignatius hortatus fuerit Ecclesias, ut mittent gratulatores Antiochiam (Ign. ad Philad. c. 10, ad Polyc. c. 7 seq.), vicissim de Peregrino apud Lucianum ita est: *Φασι δὲ πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐνδόξοις πόλεσιν ἐπιστολάς διαπέμψαι αὐτὸν... καὶ τινὰς ἐπὶ τοῦτω πρῶθεντάς τῶν ἐταίρων ἐχειροτόνησε, νεκραγγέλους καὶ νερετροδρόμους προσαγορεύσας* (§ 41), at rursum audias Ignatium: *πρέπει — χειροτονῆσαι θεοπροσδύτην* (Smyrn. c. 11), *θεόδρομος* (Polyc. c. 7 (60)).

(56) Homil. in S. Ignat., n. 5. Opp. t. II, p. 599, ed. Ruæ.

(57) Polyc. Ep. ad Philipp., c. 13.

(58) Mediis enim sæc. II temporibus, ergo vivente adhuc S. Polycarpo, epistolas nostras confectas esse Baurius contendit. Cfr. supra § IV.

(59) *Adv. hæc.* III, 3. Apud Euseb., *Hist. eccl.*, IV, 14.

(60) Düsterdieck, l. c., p. 48.

d) Paulo post Irenæum Origenes (61) de epistolis A Ignatii verba fecit.

a) Memini aliquem sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo : « Meus autem amor crucifixus est. » Ex Ep. Ignatii ad Rom. c. 7.

β) Secundum Origenis testimonium vide supra, col. 9.

c) Addamus hisce testibus Eusebium (62), qui non solum de Romano Ignatii itinere sed et de septem ejus epistolis nominatim agit, singulas paucis describens, ex epistolis vero ad Rom. c. 5 et ad Smyrn. c. 3 plurima depromens. (Eusebii testimonium vide supra, col. 11, sub num. V.)

f) Athanasius (63) quoque Ignatianis epistolis testimonium perhibet (supra, col. 15, num. VI).

g) Denique Hieronymum (64), qui non nisi verba B Eusebii repetiisse videtur, audiamus : Ignatius, Antiochenæ Ecclesiæ tertius post Petrum apostolum episcopus, etc. (Reliqua vide supra col. 16; num. VII).

Posteriorum Patrum testimonia, inter ea decem testimonia Theodoret, apud Gallandium et Cotelierium congesta invenies, initio hujus voluminis. EDIT. PATROL.

3) Baurius contendit Ignatium omni modo in his literis, tum justo fervidiori desiderio martyrii, tum absona humilitatis et modestiæ cum jactatione et superbia conjunctione se talem præbere, ut apostolici viri vestigia nullibi detegas, fictam vero personam facile reperias.

Verum

a) Singularis animi calor et commotio, inaffectata et nativa se præbendi ratio omnimoda sinceritas et simplicitas, scriptorem ex intimo corde verba sua proferentem, non falsarium produnt (65). In primis nemo falsarius præclarum illud cap. 4 ad Trallianos scripsisset, ubi Ignatius aperte testatur, quantopere ipsi, ad coronam martyrii properanti, superbia quædam sit periculosa. In fervidiori enim martyrii desiderio falsarius gloriam herois sui posuisset.

b) Revera minime nobis mirum videtur, si Ignatius, coronam martyrii exspectans, eadem via, qua Paulus, Romam ductus, a fratribus longe lateque salutatus laudibusque ornatus, fervidoque erga Christum amore flagrans, vehementi quodam martyrii desiderio ardebat (66).

c) Absonam humilitatem Baurius in iis locis detexisse putat, ubi Ignatius se ipsum *minimum* et *indignum* prædicat, et cum diaconis tantum, non cum episcopis se comparat; c. g. ad Smyrn. c. 11 et 12; ad Rom. c. 4 et 9; ad Ephes. c. 8 et 18; ad Trall. c. 13, ad Philad. c. 4; ad Magn. c. 2. Sed eandem humilitatem divo quoque Paulo propriam

fuisse ex I Cor. xv, 8-10, Ephes. iii, 8, et I Tim. i, 12-13 perspicies.

d) Jactatio et superbia, apostolico viro indecora, in cognomine Θεοφόρος inveniri non potest. Temporibus enim apostolicis plures fidelium talibus honorificis nominibus ipsi sunt usi, ut B. Petrus, Barnabas, Barsabas Justus et alii. Præterea S. Ignatius non immodestior est beato Paulo (II Cor. x, 1, 11; v, 11, 21-23. Gal. ii, 11, 17), quem nec censor acerrimus ob eam rem *fictam* personam nominare velit.

4) Falsarius in Pseudo-Ignatio suo excolendo et commendando vix neglexisset, de necessitate Ignatii cum Joanne apostolo verba facere. Sed nullibi in epistolis nostris talia reperies (67).

5) Qui in favorem explanandæ episcopatus ideæ has epistolas confectas et confictas esse putant, epistolam Ignatii ad Romanos non in consilium vocant, in qua nulla episcopatus fit mentio (68). Falsarius utique, Romæ sua fingens, de Romano quoque episcopatu verba fecisset. Notandum vero auctorem epistolarum non id in primis egisse, ut hierarchiam ecclesiasticam et obedientiam, etc., erga episcopos commendaret. Multo enim magis curæ ei fuit, ut fidei a veneno judaizantium Docetarum dehortaretur. Ad evitandam deinde hanc contagionem unitas ecclesiastica et arctissima cum episcopo conjunctio postulatur (69).

6) Hæreses quas beatus Ignatius perstringit, clare demonstrant, epistolas ejus primis sæculi secundi temporibus esse ascribendas. Duo diversa hæreticorum genera (Docetas et Judaizantes, ab Ignatio impugnari plerique crediderunt. Hutherus (70) autem bene docuit, Ignatium non nisi in unum genus hæreticorum, judaizantium dico Docetarum, tela acuisse. Beatus enim Pater, si contra Judaistas quoque proprio sensu pugnasset, absque omni dubio etiam de circumcissione verba fecisset, quod nullibi in epistolis ejus reperitur. Ejusmodi igitur legis fautores intelligi jubent Hutherus et Dusterdieck illum sequens, quales Coloss. ii, 16 sqq. perstringantur, quorumque ascesis judaismi instar sit visa. Unicum hoc judaizantium Docetarum genus Dusterdieck (l. c., p. 55) in duas familias disjungit, eaque C. Cerinthii erroribus profectas affirmat. Utraque Cerinthiæ hæreseos elementa servabant Magnesii et Philadelphenses, cum Gnosticismo seu Docetismo minus exulto Judaisum conjungentes (cfr. ad Magn. c. 9, ad Philad. c. 6), Smyrnæenses vero, Ephesini ac Tralliani, Græca philosophiâ magis imbuti, hæresin Cerinthiacam adeo perpolverant, ut Judaico illo elemento relicto, Gnosticas solum opiniones, ipsius

(61) Prolog. in *Cant. canticor.*

(62) *Hist. eccl.*, iii, 34.

(63) *De syn. Arim. et Seleuc.*, n. 47

(64) *Catal. script. eccl.*, c. 16.

(65) Cfr. Rothe, *Anf.*, etc., p. 718 sqq. Huther, l. c.

(66) Cfr. Rothe, l. c., p. 722.

(67) Cfr. Rothe, l. c., p. 718, not. 5.

(68) Cfr. Möhler, *Athanasius*, t. I, p. 18.

(69) Cfr. infra primam nostram notam ad epistolas Ignatii.

(70) *Betrachtung der wichtigsten Bedenken gegen die Aechtheit der Ignatianischen Briefe*, in *Illgenii Zeitschrift für histor. Theol.*, t. XI, p. 14, p. 32 sqq.

Carinthi modum superantes, jamque magis ad severiorem recentiorum Gnosticorum Docetismum accedentes, ferrent foverentque, quo factum, ut Ignatius in epistolis ad Ephesios, Smyrnæos, Polycarpum et Trallianos Docetismum solum impugnaverit. Hæreticos autem illos non e numero posteriorum Gnosticorum fuisse, qui mediis sæculi secundi temporibus floruerunt, clare ex eo apparet, quod Ignatius Docetismum solum perstringit, ceteros autem posteriorum Gnosticorum errores ne minime quidem tangit (71).

7) Negari denique non potest, nonnullis epistolas nostras non ex criticis, sed ex dogmaticis tantum causis displicuisse. Quicumque enim aut divinam episcopatus institutionem, aut divinitatem Christi, aut realem Domini in Eucharistia præsentiam negant, auctoritatem epistolarum Ignatii minuere conentur oportet. Sed confer quæ contra hos Hutherus l. c., p. 12 sqq., monuit.

VI. Paucos ante menses V. D. Guilielmus Cureton, Anglus, veterem versionem Syriacam trium S. Ignatii epistolarum publici juris fecit. Jam anno 1839 Henricus Tattam, Copticarum litterarum peritissimus, Ægyptum peragrans, in Syriaco Nitriæ monasterio codicem antiquissimum, ante medium sæc. vi exaratum, detexit, qui Syriacam versionem epistolæ S. Ignatii ad Polycarpum continebat. Pecuniis deinde publicis adjutus doctissimus Tattamus anno 1842 secunda vice in Ægyptum profectus est, et prospera fortuna gaudenti multos alios monasterii illius codices emere contigit, inter quos etiam (e sæc. vi vel vii) antiqua versio Syriaca trium S. Ignatii epistolarum ad Ephesios, ad Romanos et ad Polycarpum, una cum pluribus Ignatianarum epistolarum fragmentis reperta est. Quibus codicibus detectis Guilielmus Curetonus, Orientalium litterarum apprime gnarus, optime se de re patristica fore meritum sperabat, si versionem illam Syriacam prelo subjiceret et versionem Anglicam adderet, atque textum Græcum, Syriacæ versioni (non accurate) respondentem exarare conaretur.

Cum vero Tattamus duos codices epistolæ ad Polycarpum, ut diximus, ex Ægypto apporlasset, unum anno 1839, alterum anno 1842; Curetonus non nisi priorem, quia antiquiorem, typis exscribendum curavit, recentioris codicis lectiones variantes adiciens. Præterea vir doctissimus magnum quoque Syriacum fragmentum Martyrii S. Ignatii et epistolæ ejusdem ad Romanos, quod Curetonus ipse anno 1839 in Musæo Britannico detexerat, in vulgus edere et libro suo addere decrevit. Sic prodiit Londini 1845 opus ejus sub titulo: *The ancient Syriac version of the epistles of saint Ignatius to St. Polycarp, the Ephesians, and the Romans; together with extracts from his epistles, collected from the*

writings of Severus of Antioch, Timotheus of Alexandria, and others, edited with an english translation, and notes. Also the greek text of these three epistles, corrected according to the authority of the Syriac version. By William Cureton, M. A. London: Rivingtons. Berlin: Asher et Comp. MDCCCXLV. Libro hoc usi omnem majorem inter versionem illam Syriacam et textum nostrum Græcum differentiam suo loco adnotavimus. Curetonus nobis persuadere conatur, versionem illam Syriacam genuino textui Ignatiano accuratissime respondere, et omnia quæ in nostro Græco textu plura inveniuntur, ab aliis addita esse et introducta. Tantum vero abest ut ei astipulemur, ut versionem Syriacam non nisi epitomen Ignatianarum epistolarum, a monacho quodam Syriaco in proprios usus pius confectam (cfr. infra not. ad cap. 2 epist. ad Ephes.), reputare possimus, præsertim cum iidem codices a Tattamo detecti et alia plura excerpta ex epistolis Ignatianis, nec non alios libellos asceticos, ut Curetonus ipse fatetur, contineant. Præterea sapius inde ex eo, quod nexus sententiarum in versione Syriaca minus est arctus, apparet, monachum illum non tam interpretis, quam epitomatoris partes egisse. Confer quæ ad singulos locos monuimus: ad Ephes. capp. 3, 8, 9, 14, 19; ad Trall. in titulo et cap. 4; ad Rom. cap. 6; ad Polyc. in titulo et cap. 7; Martyrium S. Ignatii in titulo.

VII. Male etiam de integritate epistolarum Ignatii dubia mota sunt (72). Præsertim omnia de episcopatu et de deitate Christi effata interpolatori a quibusdam tribuuntur. Sed

- a) nullum externum interpolationis adest indicium.
- b) Loci a veteribus laudati pari modo in breviori nostra recensione leguntur. Cfr. supra testimonia veterum.
- c) Arctior materiæ et orationis nexus omni interpolationis suspicioni nuntium mittunt; effata enim illa displicentia sine totius sermonis pariter ac sensus devastatione evelli non possunt.
- d) Præterea eandem styli rationem cum in repudiatis, tum in approbatis epistolarum partibus invenies.
- e) Quod c. 8 ep. ad Magn. ΣΥΡῆΣ facta sit mentio, interpolationis non præbet indicium, ut in notis ad h. l. demonstravimus.
- f) Polemicis tantum causis ducti nonnulli viri docti integritatem epistolarum nostrarum in dubium vocarunt (73).
- g) Qui episcopatus causa epistolas nostras interpolatas esse putant, nullo modo rationem reddere possunt cur epistola ad Romanos sola ab interpolatore non fuerit fœdata, cum sex reliquis impiis ejus manus non pepercisse credant.

interpolatas putant, novissimis diebus validissimum interpolationis ejusmodi testimonium assecuti videntur versione Syriaca, a Guil. Cureton edita.

(73) Möhler, *Patrol.*, t. I, p. 125 sqq.

(71) Cfr. Huter, l. c. p. 42 et Düsterdieck, l. c.

(72) E. g. a. Neandro, *Kirchengesch.* t. 1, p. 738, et a Netzio in Ullmann, *Studien und Krit.* 1835, p. 881 sqq. Qui breviores quoque S. Ignatii epistolas

Ut brevi dicam, interpolationis suspicio ne minimum quidem mereri applausum videtur, planeque persuasum mihi est, talem iudicii mediocritatem non auream esse. Epistolæ Ignatii sint ut sunt, aut non sint (74).

VIII. Epistolarum auctor Græci sermonis non ap- prime gnarus, et ardentis potius animi impetus, quam grammaticæ regulas secutus, periodorum structuram non semel violavit, orationis nexum sententiis interjectis sæpius interruptit, et sublimes profundasque cogitationes suas sufficientibus verbis

exprimere nequivit; ita ut facile non Græciæ, sed Asiæ filium detegas (75).

IX. De tempore quo hæc epistolæ exaratae fuerint, duæ feruntur celebriores sententiæ, quarum altera anno 107, altera anno 116 favet. Nos, qui supra § I martyrium Ignatii anno 107 assignavimus, eodem anno et epistolas conscriptas esse censeamus oportet.

X. De doctrina Ignatii disputarunt Lumperus (76), Junius, Heynsius ac van Gilse (77), Mohlerus (78) et alii.

II. DE ACTIS MARTYRII S. IGNATII.

I. Acta Martyrii S. Ignatii a. 1647 e msto codice Caiensi edidit Usseus Armachanus, optime de B. martyre ejusque epistolis meritis. Huic veteri versioni vir doctissimus alteram adjunxit (79), ex antiquissimo Cottonianæ bibliothecæ codice descriptam, in qua multæ absurdæ et fabulosæ narrationes contra fidem historiarum ex novitiis Actis interpolatis desumptæ continentur (80).

Anno autem 1689 ex msto codice Parisino, olim Colbertino, nunc regio Acta nostra Græce una cum nova versione Latina Parisiis evulgavit Theodericus Ruinartus, presbyter e congregatione S. Mauri, in *Appendice ad Acta primorum martyrum sincera atque selecta*. Græcum autem hoc exemplar cum antiqua versione codicis Caiensis maxime convenire, cuius ex leviuscula collatione facile constat (81).

Post Ruinartum præcipue Græbius, Ittigius, Smithius et Jacobsonus Acta nostra, mendis, quæ passim irrepserant, sublatis, ediderunt.

II. Acta hæc, ut cum Smithio loquar, et a familiaribus S. Ignatii, qui Antiochia Romam usque illum sunt comitati, atque illius ultimo et maxime glorioso agoni interfuere, descripta esse, multa in ipsis Actis id testatissimum reddunt. In his enim sic loquuntur, qui ea litteris tradidere: 'Ἡμεῖς μὲν ἔκοντες ἀπηγόμεθα, στένοντες ἐπὶ τῷ ἀφ' ἡμῶν μέλλοντι χωρισμῷ τοῦ δικαίου γίνεσθαι (82). Et nonnullis interjectis sub finem: Τούτων αὐτόπται γενόμενοι (83). Hæc, inquam, aliaque (84) extra omne dubium ponunt, a S. Ignatii comitibus Acta hujusmodi fuisse perscripta; et quidem non longe post ipsius con-

summationem, et proximo, ut verisimillimum videtur anno; dum res gestæ cum totius itineris ratione in recenti fidelius inhæserint memoria.

« Illos autem fuisse Philonem et Agathopodem, quorum meminit sanctissimus martyr in epistolis ad Smyrnæos et ad Philadelphenses, hunc Antiochiæ, illum vero Tarsensis Ecclesiæ diaconum, vix a quoquam dubitari aut potest aut debet. » Hactenus Smithius. Gallandius (85) addit, Philoni et Agathopodi adjungendum saltem esse nominatim et Crocum, qui sanctum martyrem Romam usque assectatus fuisse perhibetur (86).

III. Authentica et genuina censentur Acta nostra ab Usseio, Dodwello, Ruinarto, Græbio, Tillemontio, Pearsonio, Smithio, Cotelerio, Mamachio, Gallandio, Lumpero (87), Möhlero (88) et aliis. Dallæus vero, ut ipsius S. martyris scripta, ita et Acta ejusdem pro supposititiis habuit; sed sicut illorum, ita horum quoque defensionem suscepit doctissimus Pearsonius parte II *Vindic. Epist. S. Ign.*, c. 12 (89). Præter Dallæum Oudinum quoque, Heumannum et alii Actorum veritatem impugnare aggressi sunt; sed funditus eorum sententiam evertit vir eruditissimus Mamachius (90), ex ordine Prædicatorum.

Revera nullius ponderis sunt Dallæi et sociorum argumenta.

a) Exceptiones, quæ adversus Romanum Ignatii iter itinerisque rationem sunt prolatae, esse fuitiles, jam ex iis, quæ supra ad iter hoc defendendum protulimus, apparet. Maxime autem doctissimæ

(74) Optime integritatem harum epistolarum defendit Düsterdieck, l. c., p. 80 sqq.

(75) Cfr. Möhler, *Patrol.*, t. I, p. 122.

(76) *Hist. theol. crit.*, t. I, p. 305-327.

(77) *Commentationes de Patrum apostolicorum theologia morali* a) p. 38-71. b) p. 59-58. c) p. 54-71.

(78) *Patrol.*, t. I, p. 131-152.

(79) Utramque hanc versionem apud Gallandium reperies.

(80) Græbe, *Spicileg.*, t. II, p. 3 et 4. Smith, præf. in Acta Martyr. S. Ign. apud Jacobsonum,

t. II, p. 523.

(81) Græbe et Smith, II. cc.

(82) *Martyr. Ign.*, c. 5.

(83) *Ibid.*, c. 7.

(84) E. g. συναγόμενοι τοῖς ἀδελφοῖς c. 6.

(85) *Bibl. Veterum Patrum*, t. I, Proleg., p. LX.

(86) *Ep. Ign. ad Rom.*, c. 10.

(87) *Hist. theol. crit.*, t. II, p. 428-433.

(88) *Patrol.*, t. I, p. 408 sq.

(89) Apud Cotel., t. II, p. 411.

(90) *Origines et Antiquit. Christ.*, t. IV, p. 401-404.

Tafelii de via Egnatia dissertationes novam rei nostræ lucem attulerunt; quas qui perlegerit, tantum abest, ut viam, qua S. martyr ductus esse narratur, monstruosam putare possit, ut clare perspicual, non nisi vulgari Romanorum via Ignatium esse usum (91).

b) Actorum auctorem diu post Ignatii tempora vixisse, Dallæus e sermonibus conjecit, quos cum Trajano a martyre habitos Acta nostra præter omnem veri ac decori speciem finxisse putat vir ille criticus. Ei jam Pearsonius (92) respondit, sermones istos certe neque veri, neque decori rationes turbare contendens. Una tantum vox *κακοδαίμων* (c. 2), a Trajano usurpata, objectioni illi occasionem præbuisse videtur, quam nemo dixerit imperatori minime convenire, qui eam recte intellexerit. Qui enim novit, quid sit *κακοδαίμων*, et quomodo Christianos in judicio compellere soliti fuerint ethnici, facile sentiet, et verum hoc et decorum esse. Est autem *κακοδαίμων*, ut ex multis exemplis Pearsonius docuit, nil aliud quam infelix homo (93).

Præterea monendum, sermones Ignatii et Trajani a scriptore Actorum non ad verbum relatos, auctoremque nostram eadem licentia usum esse, quam omnino historici in enarrandis aliorum sermonibus sibi vindicabant. Quod si e. g. capite 2 Trajanus deos gentilium *dæmones* appellat, certe scriptorem Christianum verbis Christianis mentem Trajani exposuisse facile perspicies.

c) Authenticiæ argumentum inde quoque nobis petendum videtur, quod Acta hæc pressa simplicique oratione sint conscripta, atque

d) mire illis respondeant, quæ ab Eusebio et S. Joanne Chrysostomo de martyrio Ignatii docemur (94).

e) Nihil denique ibi legitur, cum Trajani historia pugnans (95).

Testimonia vero Veterum pro Actis nostris e sex primis æræ Christianæ sæculis inveniri non possunt.

IV. Postremam Actorum Ignatii partem spuriam, et ab interpolatore quodam assutam, arbitrati sunt Usseus, Grabius et alii; causis, ut mihi videtur, non sufficientibus.

a) Postremam Actorum partem in altera Latina versione codicis Cottoniani deesse, minime negamus, sed hunc codicem nullius auctoritatis esse, ex iis, quæ supra § I diximus, satis apparet; luceque est clarius interpretem istum, Ignatii adventu in Urbe narrato, a genuino Actorum exemplari ad fabulas interpolatoris sese convertisse.

A Exstat autem posterior illa Actorum pars, a Grabio in dubium vocata, in versione codicis Caiensis, et in Græco exemplari Parisiensi.

b) Si Grabium audias, aperte sibi invicem repugnare videntur ista verba c. 7, quæ in versione nostra ita sonant: *Horum nos ipsi spectatores facti, cum in lacrymis totam noctem exegissemus, et genibus flexis multaque oratione Dominum, ut nos infirmos de iis, quæ factu fuerant, certos faceret, essemus peccati, etc.* Si enim hæc facta, Grabius inquit, ipsimet spectatores oculis usurpaverant, quid opus erat, ulteriorem de iis certitudinem a Deo postulare?— Sed Grabius Græcum textum male interpretatus hæc objecit; ἀτόπται enim illi non de morte Ignatii, sed de eo certiores fieri volebant, num martyrium ejus Deo esset acceptum, ut jam Clericus monuit (96).

c) Falsum esse contendit Grabius, quod c. 7 Ignatius mortuus fuisse dicatur *consulibus apud Romanos iterum Sura et Senectone*, i. e. anno 107. Grabius enim, ut supra vidimus, unam tantum Trajani expeditionem Parthicam admittens, mortem S. martyris anno 116 ascripsit. Nos contra tutius putavimus, alteri accedere sententiæ, quæ Iguatium anno 107 e vivis decessisse censet.

d) Objectio Usseii, detecto exemplari Græco diluta, jam a Grabio est omissa. Usseus in codice Caiensi legebat (c. 4): *per præcedentes litteras gratias agens, appositas ad ipsas*, etc. Hinc vir doctissimus conclusit, postremam Actorum partem ab illo scriptore sæculi quinti esse confectam, qui Græca Acta in Latinum sermonem transtulit, exemplarique suo syllogem epistolarum Ignatii præposuit; quam præcedentem epistolarum syllogem, verbis illis *præcedentes litteras* indicari Usseus suspicatus est. Sed Græca: διὰ τῶν ἡγουμένων, γραμμάτων εὐχαριστῶν ἐκτεμφθέντων κ. τ. λ. ita reddantur oportet: *utque Ecclesiis, quæ ipsi per rectores (ἡγουμένων) suos occurrerant, mercedem redderet, gratias agens litteris (γραμμάτων) ad eas missis* (Cod. Caiensis male: *appositas ad ipsas*).

Cum res ita se habeat, objectioni, Usseii nullam vim inesse facile perspicies, neque de integritate Actorum dubitabis, licet fortasse paucissima quædam, aut vitio librariorum corrupta, aut manibus posteriorum addita sint.

V. Acta Martyrii S. Ignatii interpolata e sæculo circiter sexto, Græce habet Metaphrastes ad 20 Dec., et exinde Latine Surius et Bollandus, calendis Febr.; Græce et Latine in editione *Patrum apostolicorum* Cotelierius.

(91) Vide infra not. 4 ad c. 5 Martyrii S. Ign.

(92) *Vindiciæ Ign.*, parte II, c. 12, supra.

(93) Pearson., l. c.

(94) Lumper., *Hist. theol. crit.*, t. I, p. 433.

(95) Lumper., l. c.

(96) Vide not. ad c. 7 Martyr. Ignat.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

SANCTI IGNATII EPISTOLÆ ⁽¹⁾

AD EPHESIOS.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiæ merito beatæ, quæ est Ephesi in Asia — benedictæ Dei Patris magnitudine et plenitudine, prædestinatæ ante sæcula, ut in permanentem et immutabilem gloriam semper esset unita, et vera passione, per voluntatem Patris et Jesu Christi, Dei nostri, electa — plurimum in Jesu Christo et in gratia perfecta salutem.

I. Laus Ephesiorum ob legationem ipsi missam. Laus Onesimi.

Suscepi vestrum in Deo valde dilectum nomen, quod vobis comparastis indole proba secundum fidem et charitatem in Jesu Christo, Salvatore nostro. Cum imitatores sitis Dei, ad vitam revocati per sanguinem Dei, opus fraternitatis perfecte absolvistis. Postquam enim audistis, me vincum e Syria præ communi nomine et spe, [videre festina-

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ⁽²⁾.

(3) Ἰγνάτιος, ὁ καὶ (4) Θεοφόρος, τῇ εὐλογημένῃ ἐν (5) μεγάλῃ Θεοῦ Πατρὸς [καὶ] (6) πληρώματι, τῇ (7) προωρισμένῃ πρὸ αἰώνων, εἶναι διὰ παντὸς εἰς δόξαν παράμωρον, ἀτρεπτον, (8) ἡρωμένην καὶ ἐκλελεγμένην ἐν πάθει ἀληθινῶν, ἐν θελήματι τοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ Θεοῦ ἡμῶν, τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἀξιομακαρίστῃ, τῇ ὄσῃ ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας, πλεῖστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ ἐν ἀμώμῳ χάριτι χαίρειν.

Ἀποδεξάμενος ἐν Θεῷ τὸ πολυαγάπητόν (9) σου ὄνομα, ὃ κέκτησθε φύσει δικαῖα, κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ Σωτῆρι ἡμῶν. Μιμηταὶ ὄντες Θεοῦ (10), ἀναζωπυρῆσαντες ἐν αἵματι (11) Θεοῦ, τὸ συγγενικὸν ἔργον τελείως ἀπηρτίσατε. Ἀκούσαντες γὰρ δεδεμένον ἀπὸ Συρίας ὑπὲρ τοῦ κοινῷ ὀνόματος καὶ ἐλπίδος, (12) ἐλπίζοντα τῇ ποσσ-

Vetus interpres.

Ignatius, qui et Theophorus, benedictæ in magnitudine Dei Patris et plenitudine, prædestinatæ ante sæcula esse semper in gloriam permanentem, invariabilem, unitam, et electam in passione vera, in voluntate Patris et Jesu Christi Dei nostri, Ecclesiæ digne beatæ existenti in Epheso Asiæ, plurimum in Jesu Christo, et in immaculata gratia, gaudere.

CAPUT I.

Acceptans in Deo multum dilectum tuum nomen, quod possedistis natura justa, secundum fidem et charitatem in Christo Jesu Salvatore nostro, [glorificato Jesum Christum Deum] : quia imitatores existentes Dei, et reaccendentes in sanguine Christi Dei, cognatum opus integre perfecistis. Audientes enim

(1) Epistolæ S. Ignatii, excepta ea ad Romanos, C id agunt, ut a) *dehortentur a veneno judaizantium Doctætarum.* Ad evitandam contagionem hæreticam b) *unitatem ecclesiasticam* commendant et præscribunt, cujus gratia denique c) *arctissima cum episcopo conjunctio* postulat. Cfr. Rothe, *Anfänge*, etc., p. 445 sqq. et 715 sqq.

(2) Vetus Syriaca trium Ignatii epistolarum (ad Ephes., Rom. et Polyc.) versio, a Guilielmo Cureton M. A. anno 1845 Londini et Berolinæ (apud Asher) edita, pauca tantum epistolæ nostræ capita continet. Cfr. *Prolegomena* nostra ad epistolas S. Ignatii n. VI. Curetoni libro usi omnem majorem inter versionem Syriacam et textum nostrum Græcum differentiam suo loco adnotabimus.

(3) Totum epistolæ nostræ præmium et caput primum, paucis minutis exceptis, etiam in versione Syriaca legitur.

(4) Cfr. Wernsdorf, de Ignatio Θεοφόρῳ, in ejusdem memoria C. Timothei Seideli, Helmst. 1758, 4. Vocabulum Θεοφόρος in omnibus epistolis Ignatianis ab alio quodam additum putat Dünserdieck, *De Ignat. epist. authentia.* Gotting. 1843, p. 89.

(5) Cfr. Ephes. i, 19; I Cor. ii, 5.

(6) Cfr. Ephes. iii, 19.

(7) Cfr. Ephes. i, 4; iii, 11.

(8) Cfr. Ephes. iv, 3 sqq.

(9) Ὀνομά σου, *nomen vestrum* = i. e. vos dilectos et gloriosos Ephesios in persona episcopi vestri Onesimi suscepti.

(10) Sc. ἡμᾶς. Cfr. II Tim. i, 6; I Clem. ad Cor. 27.

(11) I. e. passione et morte Christi.

(12) Periodus hæc non absolvitur. Vetus interpres et Syrus apodosin habent: *Videre festinastis, quod ponendum ante ἐλπίζοντα.*

ευχή ὑμῶν ἐπιτυχεῖν ἐν Ῥώμῃ θηριομαχῆσαι, ἵνα διὰ τοῦ μαρτυρίου ἐπιτυχεῖν δυναθῶ μαθητῆς εἶναι τοῦ (13) ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνενεγκόντος Θεοῦ προσφορὰν καὶ θυσίαν. (14) Ἐπεὶ οὖν τὴν πολυπληθεῖαν ὑμῶν ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἀπελήφα ἐν Ὑψησίμῳ, τῷ ἐν ἀγάπῃ ἀδιηγήτῳ, ὑμῶν δὲ ἐν (15) σαρκὶ ἐπισκόπων· ὃν εὐχομαι κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ὑμᾶς ἀγαπᾶν, καὶ πάντας ὑμᾶς αὐτῷ ἐν ὁμοίότητι εἶναι. Εὐλογητὸς γὰρ ὁ χαρισάμενος ὑμῖν ἀξίους οὗσι τοιοῦτον ἐπίσκοπον κεκτηθῆσαι.

II. *Laus reliquorum legatorum. Exhortatio ad obedientiam erga episcopum et presbyterium.*

(16) Περὶ δὲ τοῦ συνδούλου μου Βούρρῳ, τοῦ κατὰ Θεὸν διακόνου ὑμῶν ἐν πᾶσιν εὐλογημένου, εὐχομαι παραμεῖναι αὐτὸν εἰς τιμὴν ὑμῶν καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ Κρόκος δὲ, ὁ Θεοῦ ἀξίος καὶ ὑμῶν, ὃν ἐξεμπλάριον τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀγάπης ἀπέλαβον, κατὰ πάντα με (17) ἀνέπαυσεν, ὡς καὶ αὐτὸν ὁ Πατὴρ Ἰησοῦ Χριστοῦ (18) ἀναψύξει, ἅμα Ὀνησίμῳ καὶ Βούρρῳ καὶ Εὐπλῳ καὶ Φρόντωνι, δι' ὧν πάντας ὑμᾶς κατὰ ἀγάπην εἶδον. (19) Ὁναίμην ὑμῶν διὰ παντὸς, ἐάνπερ ἀξίος ᾶ. Πρέπον οὖν ἐστί, κατὰ πάντα τρόπον δοξάζειν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δοξάσαντα ὑμᾶς, ἵνα ἐν μιᾷ ὑποταγῇ ᾦτε κατηρητισμένοι [(20) τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ, καὶ τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες περὶ τοῦ αὐτοῦ], ἵνα (21) ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπίσκοπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ κατὰ πάντα ᾦτε ἡγιασμένοι.

III. *Sine omni superbia — amore ductus — vos adhortor ad unitatem.*

(22) Οὐ διατάσσομαι ὑμῖν, ὡς ὧν τις. Εἰ γὰρ καὶ Non præcipio vobis, quasi sim aliquis. Quamvis *Vetus interpres.*

ligatum a Syria pro communi nomine et spe, sperantem oratione vestra potiri, in Roma cum bestiis pugnare, ut potiri possim discipulus esse, videre festinastis. Plurimam enim multitudinem vestram in nomine Dei suscepi in Onesimo, qui in charitate inenarrabilis est, vester autem in carne episcopus : quem oro secundum Jesum Christum vos diligere, et omnes vos ipsi in similitudine esse. Benedictus enim qui tribuit vobis dignis existentibus talem episcopum possidere.

CAPUT II.

De conservo autem meo Burro, secundum Deum diacono nostro in omnibus benedicto ; oro permanente ipsum in honorem vestri et episcopi. Sed et Crocus, Deo dignus et vobis, quem exemplarium ejus quæ a vobis charitatis suscepi, secundum omnia me quiescere fecit, ut et ipsum Pater Jesu Christi refrigeret, cum Onesimo, et Burrho, et Euplo, et Frontone ; per quos vos omnes secundum charitatem vidi. Fruar vobis semper ; si quidem dignus existam. Decens igitur est secundum omnem modum glorificare Jesum Christum, qui glorificavit vos : ut in una subiectione perfecti, subjecti episcopo et presbyterio, secundum omnia sitis sanctificati.

CAPUT III.

Non dispono vobis, ut existens aliquis. Si enim et ligor in nomine Christi, nequaquam perfectus sum

(13) Syrus legit τοῦ Θεοῦ, omnia quæ sequuntur D ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνενεγκόντος Θεοῦ προσφορὰν καὶ θυσίαν· mittens.

(14) Ἐπεὶ οὐ, est sine apodosi. Ms. πολυπληθεῖαν.

(15) I. e. episcopus visibilis, vicem gerens episcopi invisibilis, Christi. Cfr. Rothe *Anfänge*, etc., p. 476. Syrus verba ἐν σαρκὶ neglectit.

(16) Totum caput secundum deest in versione Syriaca ; pius enim ille monachus, qui versionem Syriacam elaboravit, omnia omisissæ videtur, quæ ipsi et usui suo *asceticæ* minus congrua minusve necessaria putabat. Paræneticos vero epistolarum Ignatianarum locos omnesque ad vitam bene instituendam exhortationes sedulo collegit. Præterea ad hoc caput conferas Rothe, *Anfänge der christl. Kirche*, p. 491.

(17) Vox Paulina ; I Cor. xvi, 18, etc. Jac.

(18) Ita ms., neque aliter legit vet. int., dum veritit, refrigeret. Editi : ἀναψύξει. PEARSON. Jac. Cfr. II Tim. i, 16 : πολλάκις με ἀνέψυξε, et Act. iii, 19. Jac.

(19) Phrasin hanc apostolicam, e S. Pauli Ep. ad Philem., ut videtur, desumptam, sæpius usurpat Iguatius. Jac.

(20) Hæc inclusa, a vet. int. non agnita, male inserta sunt ex I Cor. i, 10. PEARSON. GALL.

(21) Ita Gall., Rothe et alii. Ms. ἐπιτασσόμενοι.

(22) E capite tertio Syrus nil nisi unicam sententiam, Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ ἀγάπη οὐκ ἐὰ με σιωπᾶν περὶ ὑμῶν, διὰ τοῦτο προέλαβον παρακαλεῖν ὑμᾶς, ὅπως συντρέχητε τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ in usus suos convertit, eamque cum fine capitis primi male conjunxit. Multo aptius hæc sententia cum verbis proximæ eam antecedentibus (*vos præceptores mei estis*) coheret.

enim vincetus sum propter nomen Christi, nondum tamen perfectus sum in Jesu Christo. Nunc enim incipio discipulus esse, et alloquor vos ut conditores meos. Nam oportebat me a vobis confirmari fide, admonitione, patientia, æquanimitate. At cum charitas non sinat me tacere de vobis, propterea anteverti vos admonere, ut uniamini in sententia Dei. Etenim Jesus Christus, inseparabilis nostra vita, sententia Patris est, ut et episcopi, per tractus terræ constituti, in sententia Jesu Christi sunt.

IV. Presbyterii unitatem cum episcopo imitemini.

Unde decet vos in episcopi sententiam concurrere, quod et facitis. Nam memorabile vestrum presbyterium, dignum Deo, ita coaptatum est episcopo, ut chordæ citharæ. Propter hoc in consensu vestro et concordia charitate Jesus Christus canitur. Sed et vos singuli chorus estote, ut consoni per concordiam, melos Dei recipientes in unitate, cantetis voce una per Jesum Christum Patri; quo et vos audiat, et agnoscat ex iis, quæ bene operamini, membra esse vos Filii ipsius. Utile itaque est, in immaculata unitate vos esse, ut et semper participetis Deo.

V. Laus et utilitas hujus unitatis.

Si enim ego brevi temporis spatio talem consuetudinem contraxi cum episcopo vestro, quæ non humana, sed spiritualis est; quanto vos beatiores judico, conjunctos ei sicuti Ecclesia Jesu Christo, et Jesus Christus Patri; ut omnia unitatem con-

A δέδεμαι (23) ἐν τῷ ὀνόματι, οὐπω ἀπὴρτισμαι ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. Νῦν γὰρ ἀρχὴν ἔχω τοῦ μαθητεύεσθαι, καὶ προσλαλῶ ὑμῖν ὡς (24) συνδιδασκαλίταις μου. Ἐμὰ γὰρ ἔδει ὑφ' ὑμῶν (25) ὑπαλειφθῆναι πίστει, νοουσίᾳ, ὑπομονῇ, μακροθυμίᾳ. Ἄλλ' ἔπει τῆ ἀγάπῃ οὐκ ἔα με σιωπᾶν περὶ ὑμῶν, (26) διὰ τοῦτο προέλαβον παρακαλεῖν ὑμᾶς, ὅπως συντρέχητε τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸ (27) ἀδιάκριτον ἡμῶν ζῆν, (28) τοῦ Πατρὸς ἡ γνώμη, ὡς καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ (29) κατὰ τὰ πέρατα ὁρισθέντες, (30) ἐν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώμῃ εἰσιν.

(31) Ὅθεν πρέπει ὑμῖν συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ, ὅπερ καὶ ποιεῖτε. Τὸ γὰρ ἀξιονόμαστον ὑμῶν πρεσβυτέριον, τοῦ Θεοῦ ἄξιον, οὕτως συνήρμωσται τῷ ἐπισκόπῳ, (32) ὡς χορδαὶ κιθάρα. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ὁμονοίᾳ ὑμῶν καὶ συμφωνῇ ἀγάπῃ Ἰησοῦς Χριστὸς ἕδεται. Καὶ οἱ κατ' ἄνδρα δὲ χορδὴς γίνεσθε, ἵνα σύμφωνοι ὄντες ἐν ὁμονοίᾳ, χρῶμα Θεοῦ λαβόντες ἐν ἐνότητι, ἕδητε ἐν φωνῇ μιᾷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ Πατρὶ, ἵνα ὑμῶν καὶ ἀκούσῃ, καὶ (33) ἐπιγινώσκων, δι' ὃν εὖ πράσσετε, μέλη ὄντας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Χρησίμων οὖν ἐστίν, ὑμᾶς ἐν ἀμώμῳ ἐνότητι εἶναι, ἵνα καὶ Θεῷ πάντοτε μετέχητε.

Vetus interpretes.

in Jesu Christo. Nunc autem principium habeo addiscendi; et alloquor vos, ut doctores mei. Me enim oportuit a vobis suscipi fide, admonitione, sustinentia, longanimitate. Sed quia charitas non sinat me silere pro vobis; propter hoc præoccupavi rogare vos, ut concurratis sententiæ Dei. Etenim Jesus Christus, incomparabile nostrum vivere, Patris sententia; ut et ipsi secundum terræ fines determinati Jesu Christi sententia sunt.

CAPUT IV.

Unde decet vos concurrere episcopi sententiæ: quod et facitis. Digne enim nominabile vestrum presbyterium, Deo dignum, sic concordatum est episcopo, ut chordæ citharæ. Propter hoc in consensu vestro et consona charitate Jesus Christus canitur. Sed et singuli chorus facti estis; ut consoni existentes in consensu, melos Dei accipientes in unitate, cantetis in voce una per Jesum Christum Patri; ut et vos audiat, et cognoscat per quem bonum operamini, membra existentes Filii ipsius. Utile igitur est, vos in immaculata unitate esse; ut et Deo semper participetis.

CAPUT V.

Si enim ego in parvo tempore talem consuetudinem tenui ad episcopum vestrum, non humanam existentem sed spirituales; quanto magis vos beatifico, conjunctos sic ut Ecclesia Jesu Christo, et ut

(23) Nomen absolute pro nomine Christi habes ut infra c. 7. et ad Philad., c. 10. JACOBSON.

(24) I. e. præter Christum vos præceptores mei estis, ut ex sq. patet.

(25) I. e. ungi, excitari, instrui, ad certamen præparari. PEARSON.

(26) Respexisse videtur B. Pater S. Paulum ad Philem., 8, 9. JAC.

(27) Cfr. infra ad Trall., c. 4, et Joan. xv, 5; Coloss. III, 4. Sensus: Plane in eo vivimus, et ipse in nobis.

(28) Cfr. Joann. xiv, 9; Matth. xi, 27.

(29) = ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Cfr. Ign. ad Rom. c. vi. Rothe, *Anf.*, p. 472, not. 160.

(30) Qui in sententia episcopi est (= unitus ei),

etiam unitus est Christo; et omni unitus est Christo, etiam unitus est Patri. Cfr. Rothe, *Anf.*, pag. 471-478.

(31) Totum caput quartum deest in versione Syriaca.

(32) Eadem similitudine utitur noster etiam in Ep. ad Philad., c. i. USSER.

(33) Vet. interpres legebat: καὶ ἐπιγινώσκῃ, δι' ὃν εὖ πράσσετε, κ. τ. λ.: et cognoscat, per quem bonum operamini, etc.

(34) Syrus caput quintum omisit.

(35) I. e. κατὰ σάρκα, qualem homines sæculo adhaerenti exercent.

(36) Sc. αὐτῷ Rothe, *Anf.*, p. 450.

(37) Vide Rothe, *Anf.*, p. 467.

αὐς Χριστὸς τῷ Πατρὶ, ἵνα πάντα ἐν ἐνώτηι σύμ-
φωνα ᾗ; Μῆθεις πλανήσῃω· ἐὰν μὴ τις ἢ ἐνδοξοῦ
θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ
ἐνὸς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει,
πόσῳ μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάσης τῆς Ἐκ-
κλησίας; Ὁ οὖν μὴ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὗτος
ἤδη ὑπερῆφανεί, καὶ ἑαυτὸν διέκρινεν. Γέγραπται
γάρ· Ὑπερηφάνους ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται¹. Σπου-
δάσωμεν οὖν, μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα
ᾤμεν (38) Θεῷ ὑποτασσόμενοι.

VI. *Respiciat is episcopum ut Christum ipsum. Onesimus hac in re vos laudat.*

(39) Καὶ (40) ὅσον βλέπει τις (41) σιγῶντα ἐπί-
σκοπον, πλείονως αὐτὸν φοβεῖσθω· (42) πάντα γὰρ,
ὅν πέμπει ὁσικοδοεσπότης εἰς ἴδιαν οἰκονομίαν, οὗ-
τως δεῖ ἡμᾶς αὐτὸν δέχεσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαν-
τα. Τὸν οὖν ἐπίσκοπον δῆλον ὅτι ὡς αὐτὸν τὸν Κύ-
ριον δεῖ (43) προσβλέπειν. Αὐτὸς μὲν οὖν Ὀνήσιμος
ἵπερῆφανεί ὑμῶν τὴν ἐν Θεῷ εὐταξίαν, ὅτι πάντες
κατὰ ἀλήθειαν ζητεῖτε, καὶ ὅτι ἐν ὑμῖν οὐδεμία ἀφρασίς
κατοικεῖ· ἀλλ' οὐδὲ ἀκούετε τινος πλέον, (44) ἣ περ
Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλοῦντος ἐν ἀληθείᾳ.

VII. *Cavete ab hæreticis; Christus — θεάνθρωπος — unus medicus est.*

(45) Εἰκόθασι γὰρ τινες δόλω πονηρῶν (46) τὸ ὄνο-
μα περιφέρειν, ἀλλὰ τινὰ πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ·
οὓς δεῖ ὑμᾶς ὡς (47) θηρία ἐκκλίνας. Εἰδὼν γὰρ
κίνους λυσσῶντες, λαθροδῆχται· οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσ-
σεσθαι, ὄντας (48) δυσθεραπεύτους. Εἰς ἰατρός ἐστιν,
σαρκικός τε καὶ πνευματικός, (49) γενητὸς καὶ ἀγέ-

A sentiant? Nemo erret: nisi quis intra altare sit,
privatur pane Dei. Si enim unius atque alterius
precatio tantas vires habet; quanto magis illa, quæ
episcopi est et totius Ecclesiæ? Qui igitur in con-
ventum non venit, hic jam superbia elatus est, et
seipsum separavit atque judicavit. Scriptum est
enim: *Superbis Deus resistit*. Studeamus igitur
episcopo non resistere, ut simus subjecti Deo.

Et quandiu quis episcopum tacentem videt, tanto
magis eum revereatur; quemcunque enim pater-
familias mittit ad gubernandam familiam suam,
hunc ita accipere debemus ut illum ipsum, qui
mittit. Manifestum igitur est, quod episcopum re-
spicere oporteat ut ipsum Dominum. Et ipse qui-
dem Onesimus supra modum laudat vestrum de-
centem divinumque ordinem, quod omnes secun-
dum veritatem vivatis, et quod inter vos nullus sit
hæresi locus; sed neque auditis aliquem amplius,
quam Jesum Christum, qui loquitur in veritate.

Solent enim nonnulli malo dolo nomen quidem
circumferre, alia quædam patrantes, indigna Deo;
quos oportet vos ut feras evitare. Sunt enim canes
rabidi, clam mordentes; quos a vobis vitari oportet,
ut morbo difficulter curabili laborantes. Medicus
autem unus est, et carnalis et spiritualis, factus et

Vetus interpres.

Jesum Christum Patri, ut omnia in unitate consona sint? Nullus erret. Si quis non sit intra altare, priva-
tur pane Dei. Si enim unius et alterius oratio tantam vim habet; quanto magis illa quæ episcopi et omnis
Ecclesiæ? Qui igitur non venit in idem, hic jam superbit, et seipsum condemnavit. Scriptum est enim:
Superbis Deus resistit. Festinemus igitur non resistere episcopo, ut simus Deo subjecti.

CAPUT VI.

Et quantum videt quis tacentem episcopum, plus ipsum timeat; omnem enim quem mittit dominus
domus in propriam dispensationem, sic oportet nos ipsum recipere, ut ipsum mittentem. Episcopum igitur
manifestum, quoniam ut ipsum Dominum oportet respicere. Ipse igitur quidem Onesimus superlaudat
vestram divinam ordinationem; quoniam omnes secundum veritatem vivitis, et quoniam in vobis neque
una hæresis habitat; sed neque auditis aliquem amplius quam Jesum Christum, loquentem in veritate.

CAPUT VII.

Consueverunt enim quidam dolo malo nomen circumferre, sed quædam operantes indigna Deo; quos
oportet vos ut bestias declinare. Sunt enim canes rabidi; latenter mordentes; quos oportet vos obser-
vare, existentes difficile curabiles. Unus medicus est, carnalis et spiritualis, genitus et ingenuus, in
carne factus Deus, in immortalis vita vera, et ex Maria et ex Deo, primo passibilis et tunc impassibilis,
Dominus Christus noster.

¹ Prov. III, 34; Jac. IV, 6; I Petr. V, 5.

(38) Ms. Θεοῦ.

(39) Caput sextum in versione Syriaca non ex-
stat.

(40) Ita ms. Editi ὄσω. Jac.

(41) I. e. non punientem auctoritatis suæ con-
temptores. Cfr. infra c. 15 et ad Philad., c. 1.
Rothe.

(42) Verba Domini apud Matthæum (XXIV, 45)
Ignatius noster ad solos episcopos refert. Rothe,
p. 475.

(43) Ms. προβλέπειν.

(44) Ms. εἴπερ = *sin aliter*; librarius enim no-
ver ἢ et ei permutare gaudet. Jac.

(45) Totum hoc caput a Syro omisum est.

D (46) Cfr. supra, c. 3, not. 23.

(47) Cfr. ad Smyrn., c. 4.

(48) Sensus: *In summo periculo atque æternæ
salutis suæ discrimine sunt. Sed quis eos sanat? Non
homines, sed Christus; ipsi sunt relinquendi.* Cfr.
Rothe, *Anf.*, p. 767.

(49) Codex Florentinus habet et vet. interpres
legit, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, genitus et ingenuus,
male. Plures vero codices Athanasii (*De synodis*) in
citatione loci hujus habent γενητὸς et ἀγέννητος,
factus et non factus. Jac. Sæpissime etiam ἀγέννη-
τος positum reperitur pro ἀγέννητος. Suicer. *The-
s.* s. v. Ἀγέννητος.

non factus, in homine existens Deus, in morte A
vita vera, et ex Maria et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis, Jesus Christus, Dominus noster.

νητος, ἐν σαρκὶ γενόμενος Θεός, ἐν (50) θανάτῳ ζωῆ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ, πρῶτον παθητὸς καὶ τότε (51) ἀπαθής, (52) Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος ἡμῶν.

VIII. *Ne seducamini. Vos estis magni et spirituales, ego minimus.*

Ne quis igitur vos seducat, sicut nec seducimini; toti namque estis Dei. Cum enim nulla lite implicemini, quæ vos discredere possit, profecto secundum Deum vivitis. Purgamentum vestri sum, et lustrandus a vestra Ephesiorum Ecclesia, celeberrima in sæculis. Carnales spiritualia exercere nequeunt, neque spirituales carnalia; sicut nec fides, quæ incredulitatis sunt, nec incredulitas, quæ fidei. Quæ vero et secundum carnem agitis, ea spiritualia sunt; in Jesu Christo enim omnia agitis.

(53) Μὴ οὖν τις ὑμᾶς ἐξαπατάτω, ὡς περ οὐδὲ ἐξαπατάσθε, ὅλοι ὄντες Θεοῦ. Ὅταν γὰρ μηδεμίαν ἔρις ἐνερίστωι ἐν ὑμῖν, ἡ δυναμένη ὑμᾶς βασανίσαι, ἔρα κατὰ Θεὸν ζῆτε. (54) Περιλήψαμα ὑμῶν, καὶ (55) ἀγνίζωμαι (56) [ὄφ'] ὑμῶν Ἐφεσίων Ἐκκλησίας, τῆς διαθήκτου τοῖς αἰῶσιν. Οἱ σαρκικοὶ τὰ πνευματικὰ πράσσειν οὐ δύνανται, οὐδὲ οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά· ὡς περ οὐδὲ ἡ πίστις τὰ τῆς ἀπιστίας, οὐδὲ ἡ ἀπιστία τὰ τῆς πίστεως. Ἄ δε καὶ κατὰ σάρκα πράσσετε, ταῦτα πνευματικὰ ἔστιν ἐν Ἰησοῦ γὰρ Χριστῷ πάντα πράσσετε.

IX. *Falsis doctoribus non præbuitis aures, vos, templa Dei.*

Novi autem, nonnullos illinc transiisse, qui habent perversam doctrinam; quos non permisistis seminare inter vos, et obturastis aures, ne reciperetis, quæ ab ipsis sunt disseminata, ut qui lapides situs templi Patris, præparati in Dei Patris ædificium, sublatis in alta per machinam Jesu Christi, quæ est crux, Spiritu sancto pro fune utentes; fides autem vestra vos sursum trahit, charitas vero via deducens ad Deum. Estis igitur et viæ comites omnes, deiferi et templiferi, Christiferi, sanctiferi, per omnia ornati præceptis Jesu Christi; propter quos exulto, quod dignus habitus sim, per ea, quæ C

(57) Ἐγὼν δὲ παρεδύσαντάς τινας (58) ἐκείθεν, ἔχοντας κακὴν διδασχὴν· οὓς οὐκ εἰλάσατε σπείραι εἰς ὑμᾶς, βύσαντες τὰ ὦτα, εἰς τὸ μὴ παραδέξασθαι τὰ σπειρόμενα ὑπ' αὐτῶν, ὡς ὄντες λίθοι ναοῦ Πατρὸς, ἡτοιμασμένοι εἰς οἰκοδομήν Θεοῦ Πατρὸς, ἀναφερόμενοι εἰς τὰ ὑψηλὰ διὰ τῆς μηχανῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ. (59) ὅς ἐστιν σταυρὸς, σχοινίῳ χρώμενοι τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ· ἡ δὲ πίστις ὑμῶν ἀναγωγὸς ὑμῶν, ἡ δὲ ἀγάπη ὁδὸς ἡ ἀναφέρουσα εἰς Θεόν. (60) Ἐστὶ δὲ οὖν καὶ σύνοδοι πάντες, θεοφόροι καὶ (61) ναοφόροι, Χριστοφόροι, (62) ἀγιοφόροι, κατὰ πάντα κεκοσμημένοι ἐντολαῖς Ἰησοῦ Χριστοῦ· οἷς καὶ ἀγαλλώμαμαι,

Vetus interpres.

CAPUT VIII.

Non igitur quis vos seducat; quemadmodum neque seducemini, toti existentes Dei. Cum enim neque una lis complexa est in vobis, potens vos torquere; tunc secundum Deum vivitis. Peripsima vestri et castificer a vestra Ephesiorum Ecclesia, famosa in sæculis. Carnales spiritualia operari non possunt, neque spirituales carnalia; quemadmodum neque fides quæ infidelitatis, neque infidelitas quæ fidelitatis et fidei. Quæ autem et secundum carnem operata sunt, hæc spiritualia sunt; in Jesu enim Christo omnia operata sunt.

CAPUT IX.

Cognovi autem transeuntes quosdam inde, habentes malam doctrinam; quos non dimisistis seminare in vos, obstruentes aures, ad non recipere seminata ab ipsis; ut existentes lapides templi Patris, parati in ædificatione Dei Patris, relati in excelsa per machinam Jesu Christi, quæ est crux, fune utentes Spiritu sancto. Fides autem vestra dux vester, charitas vero via referens in Deum. Estis igitur et conviatores, deiferi, et templiferi, et Christiferi, sanctiferi, secundum omnia ornati in mandatis Jesu Christi.

(50) Ms. ἀθανάτω.

(51) I. e. post resurrectionem.

(52) Hæc restituenda ex Theodoro, Gelasio et vet. interprete. Voss.

(53) Initium hujus capituli: (Μὴ οὖν... ὅλοι ὄντες Θεοῦ) Syrus omisit, et ea, quæ sequuntur, immediate cum unica illa sententia, quam e capite tertio mutuatus est, conjunxit; non inepte. Melius vero ea, quæ sequitur, exhortatio ad unitatem cum capitibus 4-8 cohaeret.

(54) Cfr. infra c. 18 et I Cor. iv, 13. Syrus vocabulum περιλήψαμα male intelligens vertit, gavisus sum vobis, et preces pro vobis fundo.

(55) Ms. ἀγνίζομαι.

(56) Adde ὄφ', quod incuria librarii deletum puto. Vetus enim interpres habet, a vestra, etc. Sensus est: Vos estis magni et spirituales; ego minimus et a vobis repurgandus.

D (57) Ex hoc capite Syrus nil nisi verba ἡτοιμασμένοι... ἀναφέρουσα εἰς Θεόν in suam versionem transtulit, eaque cum sine capitis octavi conjunxit. Arctius vero ἡτοιμασμένοι, x. τ. λ. cum verbis proxime antecedentibus ὡς ὄντες λίθοι cohaerent.

(58) I. e. a Smyrna, ubi vigeat Docetarum hæresis. Jac.

(59) Ita ms. De relativo sic posito, ut genus ejus et numerus cum sequentibus congruat, cfr. Winet. Grammi., pag. 145. Ed. iii. Jac. Ibid., pag. 156. Ed. iv.

(60) Ἐστὶ δὲ οὖν, x. τ. λ. usque ad finem hujus capituli apud Syrum desunt, qui hanc sententiam idcirco omisisse videtur, quippe quæ ipsi minus fuerit perspicua.

(61) De spirituali templo. Voss.

(62) Ms. ἀγιοφόροι.

ὅτι ἡξιώθη, δι' ὧν γράφω, προσομιλήσαι ὑμῖν καὶ ἄ
συγχαρῆναι, ὅτι κατ' (65) ἄλλον βίον οὐδὲν ἀγαπᾶτε,
εἰ μὴ μόνον τὸν Θεόν.

X. *Orate pro aliis, sitis mites, humiles, etc.*

Καὶ ὅπερ τῶν ἄλλων δὲ ἀνθρώπων ἀδιαλείπτως
προσεύχεσθε. Ἔστιν γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐλπὶς μετανοίας,
ἵνα Θεοῦ τύχωσιν. Ἐπιτρέψατε οὖν αὐτοῖς καὶ ἐκ
τῶν ἔργων ὑμῖν μαθητευθῆναι. (64) Πρὸς τὰς ὀργὰς
αὐτῶν ὑμεῖς πραεῖς, πρὸς τὰς μεγαλορρημοσύνας
αὐτῶν ὑμεῖς ταπεινόφρονες, πρὸς τὰς βλασφημίας
αὐτῶν ὑμεῖς τὰς προσευχὰς (65), πρὸς τὴν πλάνην
αὐτῶν ὑμεῖς (66) ἔδραϊοι τῇ πίστει, πρὸς τὸ ἄγριον
αὐτῶν ὑμεῖς ἡμεροί. Μὴ σπουδάζοντες ἀντιμιμήσα-
σθαι αὐτοὺς, ἀδελφοὶ αὐτῶν εὐρηθῶμεν τῇ ἐπιεικείᾳ·
μιμηταὶ δὲ τοῦ Κυρίου σπουδάζωμεν εἶναι, (τίς πλέον
(67) ἀδικηθεὶς, τίς ἀποστερηθεὶς, τίς ἀθετηθεὶς;) B
(68) ἵνα μὴ τοῦ διαβόλου (69) βοτάνη τις εὐρεθῇ ἐν
ὑμῖν· ἀλλ' ἐν πάσῃ ἀγνεῖα καὶ σωφροσύνῃ μένητε, ἐν
Ἰησοῦ Χριστῷ, σαρκικῶς καὶ πνευματικῶς.

XI. *Novissima jam sunt tempora; timeamus Dominum; orate pro me.*

(70) Ἔσχατοι καιροὶ (71) λοιπόν. Αἰσχυνοῦμεν,
φοβηθῶμεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἡμῖν εἰς
κρίμα γένηται. Ἡ γὰρ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν φοβηθῶ-
μεν, ἣ τὴν ἐνεστῶσαν χάριν ἀγαπήσωμεν (72) ἐν
τῶν δύο. Μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῆναι, εἰς τὸ
ἀληθινὸν ζῆν. Χωρὶς τούτου μηδὲν ὑμῖν πρεπέτω, ἐν
ᾧ τὰ δεσμὰ περιφέρω, τοὺς πνευματικοὺς (73) μαργα-
ρίτας, ἐν οἷς γένοιτό μοι ἀναστῆναι τῇ προσευχῇ
ὑμῶν, ἧς γένοιτό μοι αἰεὶ μέτοχον εἶναι, ἵνα ἐν κλή- C
ρω Ἐφεσίων εὐρεθῶ τῶν Χριστιανῶν, οἱ καὶ τοῖς
ἀποστόλοις πάντοτε συνήνεσαν ἐν δυνάμει Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Vetus interpret.

quibus et exsultans dignificatus sum, per quæ scribo, alloqui vobis, et congaudere; quoniam secundum
aliam vitam nihil diligitis nisi solum Deum.

CAPUT X

Sed et pro aliis hominibus indesinenter Deum oratis. Est enim in ipsis spes poenitentiae, ut Deo
potiantur. Monete igitur ipsos saltem ex operibus a vobis erudiri. Ad iras ipsorum vos mansueti, ad
magniloquia eorum vos humilia sapientes, ad blasphemias ipsorum vos orationes, ad errorem ipsorum
vos firmi fide, ad agreste ipsorum vos mansueti. Non festinantes imitari ipsos, fratres ipsorum invenia-
mur in mansuetudine: imitatores autem Dei studeamus esse; (quis plus injustum patiat, quis frau-
detur, quis contemnat?) ut non diaboli herba quis inveniatur in vobis, sed in omni castitate et tempe-
rantia maneatis, in Jesu Christo, carnaliter et spiritualiter

CAPUT XI.

Extrema tempora: de cætero verecundemur et timeamus longanimitatem Dei; ut non nobis in judi-
cium fiat. Vel enim futuram iram timeamus, vel præsentem gratiam diligamus; unum duorum solum in
Christo Jesu invenitur, in verum vivere. Sine ipso nihil vos deceat; in quo vincula circumfero, spiri-

(65) I. e. secundum hanc vitam Christianam, D σονται (cap. 14 circa fin.) desunt apud Syrum.
quæ alia est a naturali. ΣΜΙΤΗ.

(64) Lineas sequentes Syrus magis ad sensum,
quam ad litteram interpretatus est.

(65) Deest quidpiam ad absolvendam syntaxin.
Interpolator habet ἀντιτάξατε, quod non inconcin-
num videtur. ΣΜΙΤΗ.

(66) Cfr. Coloss. 1, 25.

(67) Ita minima mutatione legendum puto; nam
ms. habet: ἀδικηθεῖ, ἀποστερηθεῖ, ἀθετηθεῖ. Mark-
landus conjicit, ἡδικηθη, ἀπαστερηθη, ἡθετηθη.
Hæc verba parenthesi includenda esse, jam Mark-
landus vidit.

(68) Ἴνα μὴ τοῦ διαβόλου κ. τ. λ. usque ad ὀφθη-

A scribo, colloqui vobiscum, et simul gaudere; quia,
ratione alterius vitæ habita, nihil diligitis præter
solum Deum.

Sed et pro aliis hominibus indesinenter orate. Est
enim in ipsis spes poenitentiae, ut Deum nanciscantur.
Permittite itaque ipsos, saltem ex operibus, a vobis
erudiri. Sitis vos adversus iras eorum mites, adver-
sus magniloquentias eorum humiles; eorum male-
dictis opponite vos preces, adversus errorem eorum
vos firmi permanete in fide, adversus efferos mores
illorum vos mansueti sitis. Non ipsos contra imitari
conati, fratres eorum inveniamur per benignitatem;
imitatores autem Domini studeamus esse, (quis ma-
jorem injuriam passus est unquam, quis magis de-
stitutus, quis magis contemptus?) ne herba aliqua
diaboli in vobis inveniatur; sed in omni puritate
et temperantia maneatis, in Jesu Christo, carnia-
liter et spiritualiter.

Novissima jam sunt tempora. Vereameur et ti-
meamus Dei longanimitatem, ne in judicium nobis
cedat. Aut enim futuram timeamus iram, aut præ-
sentem gratiam diligamus; unum ex duobus. Modo
in Christo Jesu inveniamur, ad veram vitam viven-
dam. Sine ipso nihil vos deceat, in quo vincula
circumfero spirituales margaritas, in quibus resur-
gere mihi contingat oratione vestra, cujus me opto
semper fieri participem, ut inveniar in sorte Ephe-
siorum Christianorum, qui et apostolis semper con-
senserunt in virtute Jesu Christi.

(70) Capita 11-15 incl. in versione Syriaca non
leguntur.

(71) Smithius et Jacobsonus ante λοιπόν punctum
aut colon ponunt.

(72) In *Parallelis Damascenicis Rufescaldinis*
exstat fragmentum, quod hunc locum sic exhibet:
Ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ νῦν βίῳ, μόνον ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ εὐρεθῶμεν. GALL. Ad infinitivum εὐρεθῆναι
subauditur δεῖ, ut sæpe.

(73) Cfr. Polyc. ad Phil., c. 1.

XII. *Laus Ephesiorum. Martyrium instans.*

Scio quis sim et quibus scribam. Ego condemna- A
tus, vos misericordiam assecuti; ego periculo ob-
noxius, vos confirmati. Transitus estis eorum, qui
ita interficiuntur, ut ad Deum veniant; Pauli sym-
mystæ, qui sanctificatus, martyrium consecutus, et
digne beatus est, ad cuius vestigia contingat mihi
ut inveniar, quando Dei particeps fio, qui tota epi-
stola memor vestri est in Christo Jesu.

XIII. *Convenite sæpius ad cultum Dei.*

Date itaque operam ut crebrius congregemini ad
gratias Deo agendas, et ad eum laudandum. Quando
enim sæpius in eundem locum convenitis, labefa-
ctantur vires Satanæ, et concordia vestræ fidei sol-
vitur exitium, quod ille infert. Nihil præstantius
pace est, qua aboletur omne bellum cœlestium et
terrenorum.

XIV. *Teneatis fidem et charitatem, et operibus vos Christianos præbeatis.*

Quorum nihil vos latet, si perfecte habueritis in
Jesum Christum fidem et charitatem, quæ initium
vitæ et finis sunt. Principium quidem fides, finis
vero charitas. Hæc autem duo in unum coeuntia a
Deo sunt; omnia vero alia ad probitatem consecuta
sunt. Nullus fidem profitens peccat, neque chari-
tatem possidens odit. Manifesta est arbor ex fru-
ctu suo; similiter, qui profitentur se Christianos
esse, ex iis, quæ faciunt, cernentur. Non enim nunc
professione opus est, sed si quis in virtute fidei in-
veniat usque ad finem.

(74) Οἶδα, τίς εἰμι καὶ τίσιν γράφω. Ἐγὼ κατά-
κριτος, ὑμεῖς ἠλεημένοι· ἐγὼ ὑπὸ κίνδυνον, ὑμεῖς
ἐστηριγμένοι. (75) Πάροδος ἐστε τῶν εἰς Θεὸν ἀναι-
ρουμένων· Παύλου (76) συμμύσται, τοῦ ἡγιασμένου,
τοῦ μεμαρτυρημένου, ἀξιωμακάριστου, οὗ γένειτό μοι
ὑπὸ τὰ ἔχνη· εὐρεθῆναι, ὅτ' ἂν Θεοῦ ἐπιτύχω, ὅς
ἐν (77) πάσῃ ἐπιστολῇ μνημονεύει ὑμῶν ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ.

(78) Σπουδάζετε οὖν, (79) πυκνότερον συνέρχεσθαι
εἰς εὐχαρίστητιν Θεοῦ καὶ εἰς (80) δόξαν. Ὅτ' ἂν γὰρ
πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε, καθαιρούνται αἱ δυνά-
μεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ λύεται ὁ βλεβρος αὐτοῦ ἐν τῇ
ἁποστολῇ ὑμῶν τῆς πίστεως. Οὐδὲν ἐστὶν ἀμεινον
B εἰρήνης, ἐν ᾗ πᾶς πόλεμος καταργεῖται ἐπουρανίων
καὶ ἐπιγείων.

(81) Ὃν οὐδὲν λαμβάνει ὑμᾶς, ἐὰν τελείως εἰς Ἰη-
σοῦν Χριστὸν ἔχητε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, ἥτις
ἐστὶν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος. (82) Ἀρχὴ μὲν πί-
στις, (83) τέλος δὲ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο, ἐν ἐνότητι γε-
νόμενα, (84) Θεοῦ ἐστὶν· τὰ δὲ ἄλλα πάντα εἰς καλο-
κάγαθίαν ἀκόλουθά ἐστιν. Οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελλό-
μενος ἀμαρτάνει, οὐδὲ ἀγάπην κεκτημένος μισεῖ. Φα-
νερὸν τὸ δένδρον ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ· οὕτως οἱ
ἐπαγγελλόμενοι Χριστιανοὶ εἶναι, δι' ὧν πράσσουσιν
δοθῆσονται. Οὐ γὰρ (85) νῦν ἐπαγγέλλας τὸ ἔργον,
C ἀλλ' ἐν δυνάμει πίστεως ἐὰν τις εὐρεθῇ εἰς τέλος.

Vetus interpres.

tuales margaritas, in quibus fiat mihi resurgere oratione vestra : qua fiat mihi semper participem esse, ut
in sorte Ephesiorum inveniar Christianorum; qui et apostolis semper consenserunt, in virtute Jesu
Christi.

CAPUT XII.

Novi quis sum, et quibus scribo. Ego condemnatus, vos propitiationem habentes : ego sub periculo,
vos firmati. Transitus estis eorum qui in Deum interficiuntur : Pauli condiscipuli, sanctificati, martyri-
zati, digne beati ; cuius fiat mihi sub vestigiis inveniri, quando Deo fruar ; qui in omni epistola memoriam
facit vestri in Jesu Christo.

CAPUT XIII.

Festinate igitur crebrius convenire in gratiarum actionem Dei, et in gloriam. Cum enim crebro in
idipsum convenitis, destruuntur potentia Satanæ; et solvitur perditio ipsius in concordia vestræ fidei.
Nihil est melius pace, in qua omne bellum evacuatur cœlestium et terrestrium.

CAPUT XIV.

Quorum nullum latet vos, si perfecte in Jesum Christum habeatis fidem et charitatem; quæ sunt prin-
cipium vitæ et finis. Principium quidem fides; finis autem charitas. Hæc autem duo, in unitate facta,

* Matth. xii, 33.

(74) Cfr. not. 70.

(75) I. e. a vobis (per quorum civitatem transitus
est ab Oriente Romam) roborantur ii, qui ob Deum
interficiuntur, e. g. Paulus, Act. xix, 4 sq. xx, 17
sq., et nunc ego.

(76) I. e. cum S. Paulo initiati estis mysteriis
divini consilii et Christianæ veritatis. Cfr. Ephes. i.
9; iii, 3; iv, 9.

(77) Non in omni, sed in *u. a. tota* epistola. Cred-
nerus (Einl. I, p. 395) male contendit, ἐν πάσῃ
ἐπιστολῇ non debere verti : *in tota epistola* (cfr.
contra Matth. ii, 3, καὶ πᾶσα Ἱεροσολύμα μετ' αὐ-
τοῦ, et Rom. xi, 26, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται), et au-
tumat, locum nostrum sanandum esse e recensione-

D majori (interpolata), quæ habet δς πάντοτε ἐν ταῖς
δεήσεσιν αὐτοῦ μνημονεύει ἡμῶν (ὑμῶν).

(78) Cfr. supra, cap. 11, not. 70.

(79) Cfr. ad Polyc. c. 4.

(80) Rothe (p. 451 et 769) conjicit δοχῆν, quod
apud LXX interpretes frequenter notat *convivium*.

(81) Hujus capituli nil nisi ultima sententia Οὐ
γὰρ—εἰς τέλος in versione Syriaca exhibetur.

(82) Cfr. Rom. i, 17.

(83) Cfr. 1 Tim. i, 5.

(84) εἶναι cum gen. sæpe *ortum* significat. Vet.
interp. legit Θεός, quod et *Parall. Rupef.* habent.

(85) I. e. nunc non omnia sola *professione* fidei
adimpleta sunt. Nūc deest apud Syrum.

XV. *Non loquentes solum, sed et silentes Dominum profiteamur.*

(86) Ἀμεινόν ἐστιν (87) σωπᾶν καὶ εἶναι, ἢ λα-
λῶντα μὴ εἶναι. (88) Καλὸν τὸ διδάσκειν, ἐὰν ὁ λέγων
ποιῇ. Εἰς οὖν διδάσκαλος, ὃς εἶπεν, καὶ ἐγένετο· καὶ
δ' (89) σιγῶν δὲ πεπορήκεν, ἀξία τοῦ Πατρὸς ἐστίν. Ὁ
λόγον Ἰησοῦ κεκτημένος ἀληθῶς δύναται καὶ τῆς ἡσυ-
χίας αὐτοῦ ἀκούειν, ἵνα τέλειος ᾖ, ἵνα δι' ὧν λαλεῖ
πράσῃ, καὶ δι' ὧν σιγᾷ γινώσκηται. Οὐδὲν λανθάνει
τὸν Κύριον, ἀλλὰ καὶ τὰ κρυπτὰ ἡμῶν ἐγγὺς αὐτῷ
ἐστίν. Πάντα οὖν ποιῶμεν, ὡς αὐτοῦ ἐν ἡμῖν κατοι-
κοῦντος, ἵνα ὡμεν αὐτοῦ ναοί, καὶ αὐτὸς ᾖ ἐν ἡμῖν
θεὸς ἡμῶν· ὅπερ καὶ (90) ἔστιν καὶ φανήσεται πρὸ
προσώπου ἡμῶν· ἐξ ὧν δικαίως ἀγαπῶμεν αὐτόν.

XVI. *Qui fidem falsis doctrinis corrumpunt, in ignem æternum ibunt.*

(91) Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου. Οἱ (92) οἰκοφθό-
ροι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰ οὖν οἱ
κατὰ σάρκα ταῦτα πράσσοντες ἀπέθανον, πόσω μᾶλλον, B
ἐὰν [(93) τις] πίστιν Θεοῦ ἐν κακῇ διδασκαλίᾳ φείρῃ,
ὕπερ ἧς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη; Ὁ τοιοῦτος,
βυπαρξὸς γενόμενος, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον χωρήσει,
ὁμοίως καὶ ὁ ἀκούων αὐτοῦ.

XVII. *Caute a falsis hæreticorum doctrinis.*

(94) Διὰ τοῦτο (95) μύρον ἔλαβεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
αὐτοῦ ὁ Κύριος, ἵνα πνέῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφθαρσίαν. Μὴ
ἀλειψασθε δυσωδίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἄρχοντος
τοῦ αἰῶνος τούτου· μὴ αἰχμαλωτίτῃ ὑμᾶς ἐκ τοῦ προ-
κειμένου ζῆν. Διὰ τί δὲ οὐ πάντες φρόνιμοι γινόμεθα,
λαβόντες Θεοῦ γνῶσιν, ὃ ἐστίν Ἰησοῦς Χριστός; Τί C
μωρῶς ἀπολλύμεθα, ἀγνοοῦντες τὸ χάρισμα, ὃ πέ-
πομφεν ἀληθῶς ὁ Κύριος;

Melius est, tacere et esse, quam loquentem non
esse. Bonum est docere, si, qui dicit, faciat. Unus
igitur doctor, qui dixit, et factum est; sed et quæ
silens fecit, digna Patre sunt. Qui verbum Jesu possi-
det, vere potest et silentium ipsius audire, ut
perfectus sit, ut per ea quæ loquitur, operetur, et
per silentium suum cognoscatur. Nihil latet Domi-
num, sed et arcana nostra prope ipsum sunt. Omnia
itaque faciamus, quasi ipso in nobis habitante; ut
illius simus templa, et ipse sit in nobis Deus nos-
ter; quomodo et est et apparebit ante faciem nos-
tram: ideo juste diligimus ipsum.

Ne erretis, fratres mei. Familiarum perturbato-
res regnum Dei non hæreditabunt. Si autem ii, qui
secundum carnem hæc operati sunt, morte sunt
affecti; quanto magis, si quis fidem Dei prava do-
ctrina corrumpat, pro qua Jesus Christus crucifixus
est? Talis, inquinatus factus, in ignem inextingui-
bilem ibit; similiter et qui audit ipsum.

Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum,
ut Ecclesiæ spiret incorruptionem. Ne ungamini te-
tro odore doctrinæ principis hujus sæculi; ne capti-
vos vos abducat a proposita vita. Cur vero non
omnes prudentes sumus, accepta Dei cognitione,
quod est Jesus Christus? Quid fatue perimus, non
agnoscentes donum, quod vere misit Dominus?

Vetus interpres.

Deus est; alia autem omnia in bonitate sequenda sunt. Nullus fidem repromittens peccat; neque chari-
tatem possidens odit. *Manifesta est arbor a fructu ipsius*: sic repromittentes Christiani esse, per quæ
operantur manifesti erunt. Non enim nunc repromissionis opus, sed in virtute fidei, si quis inveniatur
in finem.

CAPUT XV.

Melius est silere et esse, quam loquentem non esse. Bonum docere, si dicens facit. Unus igitur doctor,
qui dixit, et factum est; sed et quæ silens fecit, digna Patre sunt. Qui verbum Jesu possidet, vere potest
et silentium ipsius audire, ut perfectus sit: ut per quæ loquitur operetur, et per quæ silet cognoscatur.
Nihil latet Dominum; sed et abscondita nostra prope ipsum sunt. Omnia igitur faciamus, sic ipso in
nobis habitante; ut simus ipsius templa et ipse in nobis Deus noster; quo modo et est, et apparebit ante
faciem nostram; ex quibus juste diligimus ipsum.

CAPUT XVI.

Non erretis, fratres mei. Domus corruptores regnum Dei non hæreditabunt. Si igitur qui secundum
carnem hæc operantur mortui sunt; quanto magis, si quis fidem Dei in mala doctrina corrumpat, pro
qua Jesus Christus crucifixus est? Talis, inquinatus factus, in ignem inextinguibilem ibit; similiter et
qui audit ipsum.

CAPUT XVII.

Propter hoc unguentum in capite suo recepit Dominus, ut spiret Ecclesiæ incorruptionem. Non unga-
mini fetore doctrinæ principis sæculi hujus: non captivet vos ex præsentem vivere. Propter quid autem
non omnes prudentes sumus, accipientes Dei cognitionem, qui est Jesus Christus? Quid fatue perdimur,
ignorantes charismata, quod vere misit Dominus?

(86) Syrus omnia prætermisit nisi hæc: Ἀμεινόν
ἐστίν σωπᾶν καὶ εἶναι (τι), ἢ λαλῶντα μὴ εἶναι, ἵνα
δι' ὧν λαλεῖ πράσῃ, καὶ δι' ὧν σιγᾷ γινώσκηται. Pos-
teriora hæc verba a Syro male cum antecedenti-
bus conjuncta esse, nemo non videt.

(87) I. e. esse Christianum sine strepitu verborum.
Σιωπή.

(88) Cfr. Rom. II, 21.

(89) I. e. quæ Christus, ab omni ostentatione vacuus.

perfectus.

(90) Cfr. I Joan. III, 2.

(91) Capp. 16 et 17 in versione Syriaca de-
sunt.

(92) I. e. familiarum perturbatores, mæchi. Cfr.
I Cor. VI, 9, 10; Ephes. V, 5.

(93) Τις deest in cod. ms.

(94) Caput hoc deest apud Syrum.

(95) Cfr. Joan. XII, 7.

XVIII. *Gloria crucis. Christi natiuitas et baptismus*

Purgamentum meus spiritus est crucis, quæ in credulis scandalum, nobis vero salus est et vita æterna. Ubi sapiens? Ubi disputator? Ubi gloriatorum, qui dicuntur prudentes? Deus enim noster Jesus Christus in utero gestatus est a Maria, juxta dispensationem Del, ex semine quidem Davidis, Spiritu autem sancto; qui natus est et baptizatus est, ut passione aquam purificaret.

XIX. *Tria mysteria clamoris.*

Et principem hujus mundi latuit Mariæ virginitas et partus ipsius, similiter et mors Domini; tria mysteria clamoris, quæ in silentio Dei patrata sunt. Quomodo igitur manifestatus est sæculis? Stella in cælo fulsit, splendore exsuperans omnes stellas, et lux illius ineffabilis erat, et stuporem incussit ipsius novitas. Omnia autem reliqua astra, una cum sole et luna, chorus fuere stellæ; ipsa vero lumen suum extendebat super omnia. Et perturbatio erat, unde prodiret novitas illis dissimilis. Quare soluta est omnis magia, et omne vinculum malitiæ est abolitum; ignorantia destructa est, vetus regnum est labefactatum, Deo humanitus manifestato in novitatem vitæ æternæ. Initium vero nunc sumpsit, quod ab initio apud Deum paratum erat. Inde omnia commovebantur, quia ille mortis abolitionem meditabatur.

(96) Περιψήμα τὸ ἐμὸν πνεῦμα τοῦ σταυροῦ, ὃ ἐστὶν (97) σκάνδαλον τοῖς ἀπιστοῦσιν, (98) ἡμῖν θεοσωτηρία καὶ ζωὴ αἰώνιος. (99) Ποῦ σοφός; Ποῦ συζητητής; Ποῦ αὐχθεις τῶν λεγομένων συνετῶν; Ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκυοφορήθη ὑπὸ Μαρίας (1) κατ' οἰκονομίαν θεοῦ, ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, Πνεύματος δὲ ἀγίου· ὃς ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα τῷ πάθει τοῦ ὕδατος καθαρίσθῃ.

(2) Καὶ ἔλαθεν τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τοῦτου ἡ παρθενία Μαρίας καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου· τρία μυστήρια (3) κραυγῆς, ἅτινα ἐν ἡσυχίᾳ θεοῦ ἐπράχθη. (4) Πῶς οὖν ἐφανερῶθη τοῖς αἰῶσιν; Ἄστηρ ἐν οὐρανῷ ἔλαμψεν (5) ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀστέρας, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἀνεκλάλητον ἦν, καὶ ξενισμὸν παρεῖχεν ἡ καινότης αὐτοῦ. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἄστρα, ἅμα ἤλιον καὶ σελήνην, χορὸς ἐγένετο τῷ ἀστέρῳ· (6) αὐτὸς δὲ ἦν ὑπερβάλλον τὸ φῶς αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα. Ταραχὴ τε ἦν, πόθεν ἡ καινότης ἡ ἀνόμοιος αὐτοῖς. Ὅθεν ἐλύετο πᾶσα μαγεία, καὶ (7) πᾶς δεσμὸς ἠφανίζετο κακίας· ἄγνοια καθαρῆτο, παλαιὰ βασιλεία διεφθείρετο, (8) θεοῦ ἀνθρωπίνως φανερούμενον εἰς καινότητα αἰδίου ζωῆς. Ἀρχὴν δὲ ἐλάμβανεν (9) τὸ παρὰ θεοῦ ἀπηρτισμένον (10). Ἐνθεν τὰ πάντα (11) συνεκινεῖτο, διὰ τὸ μελετᾶσθαι θανάτου κατὰ λυσιν.

Vetus interpres.

CAPUT XVIII.

Peripsima meus spiritus crucis; quæ est scandalum non credentibus, nobis autem salus et vita æterna. Ubi sapiens? ubi conquisitor? ubi gloriatorum sapientum? Deus enim noster Jesus Christus conceptus est ex Maria, secundum dispensationem Dei, ex semine quidem David, Spiritu autem sancto: qui natus est, et baptizatus est, ut passione aquam purificaret.

CAPUT XIX

Et latuit principem sæculi hujus virginitas Mariæ, et partus ipsius; similiter et mors Domini: tria mysteria clamoris, quæ in silentio Dei operata sunt. Qualiter igitur manifestatus est sæculis? Astrum in cælo resplenduit super omnia astra, et lumen ipsius ineffabile erat, et stuporem tribuit novitas ipsius. Reliqua vero omnia astra simul cum sole et luna, chorus facta sunt illi astro: ipsum autem erat superferens lumen ipsius super omnia. Turbatio autem erat unde novitas, quæ dissimilis ipsis; ex qua solvebatur omnis magia, et omne vinculum disparuit malitiæ, ignorantia omnis ablata est, vetus regnum corruptum est; Deo humanitus apparente in novitatem vitæ æternæ. Principium autem assumpsit, quod apud Deum perfectum. Inde omnia commota erant, propter meditari mortis dissolutionem.

(96) Syrus, qui initium hujus capituli agnoscit, περιψήμα — τοῦ σταυροῦ ita reddit: *spiritus meus fœcis genibus crucem veneratur*. Plane alio modo Syrus eandem vocem περιψήμα cap. 8 interpretatus est.

(97) Cfr. I Cor. 1, 18.

(98) Syrus legit ὁμῖν.

(99) Ποῦ σοφός κ. τ. λ. Hæc et sequentia usque ad finem capituli desunt apud Syrum, Cfr. I Cor. 1, 20.

(1) Pirasis Paulina Coloss. 1, 25; I Tim. 1, 4.

(2) Initium huius capituli a Syro translatum est. Cfr. Orig. hom. vi in Luc., t. III, p. 958, ed. Ruz., et Hieron. in Matth. 1, 18.

(3) I. e. toti mundo annuntiata (e. g. ab angelis in nocte sanctissima), seu toti mundo annuntianda, seu propter quæ vociferantur *Satanas et mundus*. Eleganter hic latere in adjecto antithesin, Maestrius annotat. Jac. Videatur Magnus Crusius. *De mysterio silentii et clamoris* ad locum Ignatii cum oraculis Apostoli (Rom. xvi, 25; Coloss. 1, 25) collatum. Gottingæ, 1758, 4.

(4) Hæc et sequentia quæ S. Ignatius de stella magorum profert, a Syro abbreviata, et ita cum antecedentibus theoi ἐπράχθη conjuncta sunt, ut nil habeat nisi hoc, *per stellam*. Clare hic apparet, cum Græca abbreviasset.

(5) Similia leguntur in *Protoevangelio Jacobi*, § 21. Jac.

(6) Αὐτὸς... ἀνόμοιος αὐτοῖς deest apud Syrum.

(7) Syrus legisse videtur: Πᾶς δεσμὸς ἠφανίζετο, (καὶ) παλαιὰ βασιλεία (καὶ) ἄγνοια κακίας διεφθείρετο.

(8) Syrus legisse videtur: τοῦ Ἰησοῦ φανερούμενον.

(9) I. e. *adventus Christi in terris*.

(10) Παρὰ θεοῦ ἀπηρτισμένον. Illic desinit versio Syriaca, a qua, ut clare apparet, quælibet formula, quibus alias epistolæ concludi solent, abest. Nec mirum. Monachus enim ille non integras Ignatii epistolas in linguam Syriacam transvertere, sed ea tantum exscribere voluit, quæ ipsi præcipue notata digna videbantur.

(11) I. e. *in regno Satanæ*. SMITH.

XX. *Iterum vobis scribam.*

(12) Ἐάν με καταξιώσῃ Ἰησοῦς Χριστός ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν, καὶ θέλημα ἦ, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ, ὃ μέλλω γράφειν ὑμῖν, προσδηλώσω ὑμῖν, ἧς ἡρξάμην οἰκονομίας εἰς (13) τὸν καινὸν ἄνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν τῇ αὐτοῦ πίστει καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ, ἐν πάθει αὐτοῦ καὶ ἀναστάσει· (14) μάλιστα ἐὰν ὁ Κύριός μοι ἀποκαλύψῃ, ὅτι οἱ κατ' ἄνδρα κοινῇ πάντες ἐν χάριτι (15) ἐξ ὀνόματος συνέρχασθε ἐν μιᾷ πίστει καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ κατὰ σάρκα ἐκ γένους Δαβὶδ, τῷ υἱῷ ἀνθρώπου καὶ Υἱῷ Θεοῦ, εἰς τὸ ὑπακούειν ὑμᾶς τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ἀπειρησάσῃ διανοίᾳ, ἕνα ἕρπον κλιώντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός.

A Si me dignatus fuerit Jesus Christus propter orationem vestram, et voluntas sit, in secundo libello, quem scripturus sum vobis, declarabo vobis, quam inceperam, formationem in novum hominem Jesum Christum, per fidem in eum et per ipsius dilectionem, per passionem et resurrectionem ipsius; maxime, si Dominus mihi revelaverit, quod vos ad unum omnes nominatim per gratiam convenitis in una fide et in uno Jesu Christo (qui, secundum carnem ex genere David, filius est hominis et Filius Dei), ut obediat is episcopo et presbyterio mente indivulsa, frangentes panem unum, qui pharmacum immortalitatis est, antidotum, ne moriamur, B sed vivamus semper in Jesu Christo.

XXI. *Orate pro me et valet.*

(16) Ἀντίψυχον ὑμῶν ἐγὼ, καὶ (17) ὄν ἐπέμψατε εἰς Θεοῦ τιμὴν εἰς Σμύρναν, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ, ἀγαπῶν Πολύκαρπον ὡς ὑμᾶς. Μνημονεύετε μου, ὡς καὶ ὑμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Προσεύχεσθε ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐν Συρίᾳ, ὅθεν δεδεμένος εἰς Ῥώμην ἀπάγομαι, ἕσχατος ὢν τῶν ἐκεῖ πιστῶν, (18) ὡσπερ ἡξιώθη ἐν τιμῇ Θεοῦ εὐρεθῆναι. Ἐρῶσθε ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν.

Vicissim recreationem habeatis in me et in eo, quem ad honorem Dei misistis Smyrnam, unde et scribo vobis, gratias agens Domino, diligens Polycarpum, ut et vos. Memineritis mei, sicut et vestri Jesus Christus. Orate pro Ecclesia, quæ est in Syria, unde vinculus Romam abducor, novissimus fidelium eorum, qui ibi sunt, cum dignus sim habitus inveniri ad honorem Dei. Valet in Deo Patre C et in Jesu Christo, cœmunni spe nostra.

Vetus interpres.

CAPUT XX.

Si me dignificet Jesus Christus in oratione vestra, et voluntas sit; in secundo libello quem scripturus sum vobis, manifestabo vobis quam inceperam dispensationem in novum hominem Jesum Christum, in ipsius fide et in ipsius dilectione, in passione ipsius et resurrectione, maxime, si Dominus revelet mihi; quoniam qui secundum virum communiter omnes in gratia ex nomine convenitis in una fide, et in Jesu Christo (secundum carnem ex genere David, filio hominis et Filio Dei) inobedire vos episcopo et presbyterio indiscerpta mente; unum panem frangentes, quod est pharmacum immortalitatis, antidotum ejus quod est non mori, sed vivere in Jesu Christo semper.

CAPUT XXI.

Unanimis vobiseum ego, et quem misistis in Dei honorem in Smyrnam; unde et scribo vobis gratias agens Domino, diligens Polycarpum ut et vos. Mementote mei, ut vestri Jesus Christus. Orate pro Ecclesia quæ in Syria; unde ligatus in Romam abducor, extremus existens eorum qui ibidem fidelium; quemadmodum dignificatus sum in honorem Dei inveniri. Valet in Deo Patre, et in Jesu Christo communi spe nostra.

ΜΑΓΝΗΣΙΕΥΣΙΝ (19).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ εὐλογημένῃ ἐν χάριτι Θεοῦ Πατρὸς, ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ σωτηρίῳ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἀσπάσομαι τὴν Ἐκκλησίαν

AD MAGNESIOS.

Ignatius, qui et Theophorus, benedictæ in gratia Dei Patris in Jesu Christo Salvatore nostro, in quo saluto Ecclesiam, quæ Magnesiæ est ad Mæan-

(12) Capp. 20 et 21 apud Syrum non exstant. (13) Scribam vobis, quomodo Christus spiritualiter formetur in nobis. Alia monet Smithius, putans, Ignatium in promissa secunda epistola de incarnatione Christi (— de novo homine) disputare voluisse.

(14) Scribam vobis, præsertim si, Deo favente, nuntius mihi contigerit, vos perseverare in unitate cum episcopo. Alii (e. g. Wocherus in versione epistolarum S. Ignatii germanica) post ἀποκαλύψῃ punctum ponunt, et apodosin ad ὅτι, etc., initio ca-

pitis sequentis quærunt — quia vos uniti estis, et ea ve me recreatis, — ideo et ego vos recreem,

(15) l. e. omnes singuli, ut ad Polyc., c. 4, et ad Smyrn. c. 13.

(16) Cfr. ad Smyrn. c. 40; ad Polyc. c. 2 et 6. Ego vicissim recreem, reficiam vos. Cfr. Wocherum, l. c.

(17) F. ὦν vel οὗς. Cor.

(18) Coniunge hæc cum δεδεμένος.

(19) Hujus epistolæ versio Syriaca non exstat; citationes autem nonnullas ex operibus scriptorum

drum, optoque in Deo Patre et in Jesu Christo A plurimam salutem.

τῆρ οὐσαν ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ, καὶ εὐχομαι ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ πλεῖστα χυλρεῖν.

I. Causa epistolæ et pia vota.

Cum charitatem vestram religiosam perbene ordinatam cognovissem, exsultans vos in fide Jesu Christi alloqui decrevi. Ornatus enim honorificentissimo nomine Dei, in vinculis, quæ circumfero, laudo Ecclesias, quibus unionem opto cum carne et spiritu Jesu Christi, qui sempiterna est vita nostra, et unionem in fide et charitate, cui nihil præferendum; maxime vero unionem cum Jesu et Patre, in quo, omnem principis hujus sæculi vim sustinentes et evadentes, Deo potiemur.

Γνοὺς ὑμῶν τὸ πολυεύτακτον τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, ἀγαλλιώμενος προσιλόμην (20) ἐν πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ προσλαλῆσαι ὑμῖν. Καταξιωθεὶς γὰρ (21) ὀνόματος θεοπροπεστάτου, ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς ἄδω τὰς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἔνωσιν εὐχομαι σαρκὸς καὶ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ διαπαντός ἡμῶν ζῆν, πίστει τε καὶ ἀγάπης ἧς οὐδὲν προκέκριται, τὸ δὲ κυριώτερον Ἰησοῦ καὶ Πατρὸς ἐν ᾧ ὑπομένοντες τὴν πᾶσαν ἐπήρειαν τοῦ ἀρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ διαφυγόντες Θεοῦ τευζόμεθα.

II. Gaudeo legatis vestris.

Cum itaque dignus sim habitus, videre vos per Damam episcopum vestrum Deo dignum, et per dignos presbyteros Bassum et Apollonium, et per conservum meum Sotionem diaconum, quo utinam fruar, quia subditus est episcopo ut benignitati Dei, et presbyterio ut legi Jesu Christi.

(22) Ἐπεὶ οὖν ἤξιώθην ἰδεῖν ὑμᾶς διὰ Δάμα τοῦ ἀξιοθέου ὑμῶν ἐπισκόπου, καὶ πρεσβυτέρων ἀξίων Βάσσου καὶ Ἀπολλωνίου, καὶ τοῦ συνδούλου μου διακόνου Σωτίωνος, οὗ ἐγὼ (23) ὀναίμην, ὅτι ὑποτάσσεται τῷ ἐπισκόπῳ ὡς (24) χάριτι Θεοῦ, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ ὡς (25) νόμῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ (26).

III. Honorate juvenilem episcopum vestrum.

Sed et vos decet, non familiaris uti ætate epi-

C Καὶ ὑμῖν δὲ πρέπει μὴ (27) συγχρᾶσθαι τῇ ἡλικίᾳ

Vetus interpres.

Ignatius, qui et Theophorus, benedictæ in gratia Dei Patris in Christo Jesu Salvatore nostro; in quo saluto Ecclesiam existentem in Magnesia, ea quæ juxta Mæandrum, et oro in Deo Patre et in Jesu Christo plurimum gaudere.

CAPUT I.

Cognoscens vestram multi-bonam ordinationem ejus quæ secundum Deum charitatis, exsultans prælegi in fide Jesu Christi alloqui vos. Dignificatus enim nomine Deo-decentissimo, in quibus circumfero vinculis, canto Ecclesias, in quibus unionem oro carnis et spiritus Jesu Christi, ad nos semper vivere fidei (quod et charitatis, cui nihil præfertur), principalius autem Jesu et Patris, in quo sustinentes omnem nocumentum principis sæculi hujus et perfugientes, Deo potimur.

CAPUT II.

Quia igitur dignificatus sum videre vos per Damam dignum Deo vestrum episcopum, et presbyteros dignos Bassum et Apollonium, et conservum meum diaconum Sotionem, quo ego fruar; quoniam subditus est episcopo ut gratiæ Dei, et presbyterio ut legi Jesu Christi. [Glorificato Deum Patrem Domini Jesu Christi.]

Syriacorum conguessit Guil. Cureton. l. c. pp. 29, 47.

(20) l. e. animo fide Christiana pleno. Wocher.

(21) l. e. τοῦ Θεοφόρου, quasi dicat: Ὀνόματος Θεοῦ, ὃ ἐστὶν εὐπροπεστάτου.

(22) Apodosis hujus capituli sequitur c. VI; quo fit, ut c. III, IV et V parenthesin magnam esse putes, inde ortam, quod in fine c. II Ignatius, de subjectione diaconi Sotionis loquens, simile obsequium erga episcopum ab omnibus Magnesiiis postulare properaverit.

(23) Cfr. Ignat. ad Ephes. c. II, not.

(24) l. e. ut eam Dei gratiam, quæ illum episcopum constituit.

(25) l. e. ut illud præceptum Christi, quo presbyteri in Ecclesia constituti sunt.

(26) Ex eo, quod primis Ecclesiæ temporibus nomina episcopus et presbyter communia erant primo et secundo ordini sacerdotum, in epistolis

antem Ignatianis semper *episcopi* appellantur, qui sunt sacerdotes summi, *presbyteri* vero, qui sunt minores sacerdotes, argumentum palmarum contra earum epistolarum veritatem et antiquitatem ducere se putant; quod tamen ne argumentum quidem, meo sane judicio, dici meretur, adeo innumerum est ac invalidum. Constat enim, id, de quo dubitare nos non sinunt sacræ Scripturæ et sancti Patres, apostolico sæculo duos existisse sacerdotii gradus, superiorem et inferiorem, re diversos, quanquam nomine communi. Nonne fas fuit S. Ignatio, de utroque sacerdotio simul loqui? Nemo negabit, nisi fallor. Quæro jam, quoniam modo hoc facere potuerit. Appellasset saltem aliquando primum ordinem *presbyteros*, secundum *episcopos*? Ita loqui est citra omne prorsus exemplum. Necesse igitur habuit, *episcopos* vocare supremos antistites, *presbyteros* antistites subjectæ dignitatis; quemadmodum fecit. COTEL.

(27) l. e. *couri* — etiam ad se pertrahere ἐπισκο-

κίρα τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ (28) κατὰ δύναμιν Θεοῦ Πατρὸς πάντα ἐντροπήν αὐτῷ ἀπονέμειν, καθὼς ἔγνωσαν καὶ τοὺς ἀγίους πρεσβυτέρους, οὐ (29) προεληφθῶτας τὴν (30) φαινομένην νεωτερικὴν τάξιν, ἀλλ' ὡς φρονίμους ἐν Θεῷ συγχωροῦντας αὐτῷ· οὐκ αὐτῷ δέ, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ πάντων ἐπισκόπῳ. Εἰς τιμὴν οὖν ἐκείνου τοῦ (31) θελήσαντος ἡμᾶς, πρέπειν ἔστιν ἐπακοῦειν κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν· ἐπεὶ οὐχ (32) ὅτι τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον τὸν βλεπόμενον πλανᾷ τις, ἀλλὰ τὸν ἀόρατον παραλογίζεται. Τὸ δὲ τοιοῦτο οὐ πρὸς (33) σάρκα ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν, τὸν τὰ κρύφια εἰδόντα.

A scopi, sed respectu potentiae Dei Patris omnem impertiri illi reverentiam, quemadmodum cognovi sanctos facere presbyteros, qui non temere dijudicant conspicuam illius conditionem juvenilem, sed ut prudentes in Deo ei cedunt; non ei autem, sed Patri Jesu Christi, omnium episcopo. In honorem igitur illius, qui amat nos, decet obedire sine ulla hypocrisi; quia non solum episcopum hunc visibilem quis fallit, sed invisibilem decipere conatur. Tale facinus non ad carnem referendum est, sed ad Deum, qui abscondita cognoscit.

B

IV. *Male nonnulli sine episcopo agunt.*

Πρέπειν οὖν ἔστιν, μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι· ὡς περ καὶ τινες ἐπίσκοπον μὲν (34) καλοῦσιν, χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα πράσσουσιν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ οὐκ εὐσυνείδητοί μοι εἶναι φαίνονται, διὰ τὸ μὴ (35) βεβαίως κατ' (36) ἐντολὴν συναθροίζεσθαι.

Decet itaque, non modo vocari Christianos, sed etiam esse; quemadmodum nonnulli episcopum quidem nominant, sed omnia sine eo faciunt. Tales vero non bona conscientia mihi praediti esse videntur, quia non firmiter secundum praecceptum congregantur.

V. *Talibus proposita est mors, quia characterem Christianorum, τὴν ἀγάπην, non habent, et cupiditatibus suis non moriuntur.*

Ἐπεὶ οὖν τέλος τὰ πράγματα ἔχει, (37) ἐπίκειται τὰ δύο ὁμοῦ, ὃ τε θάνατος καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἕκαστος (38) εἰς τὸν ἴδιον τόπον μέλλει χωρεῖν. Ὅσπερ γάρ ἔστιν ἑμιστάματα δύο, ὃ μὲν (39) Θεοῦ, ὃ δὲ κόσμου, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἴδιον χαρακτῆρα ἐπιχειρῶμενον ἔχει· οἱ C

Quia autem res finem habent, incumbunt duo simul, mors et vita, et unusquisque in proprium locum iturus est. Quemadmodum enim sunt numismata duo, alterum quidem Dei, alterum autem mundi, et unumquodque proprium characterem ha-

Vetus interpres.

CAPUT III.

Sed et vos decet non couti ætate episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem reverentiam ei tribuere, sicut agnovi et sanctos presbyteros; non assumentes apparentem juniorem ordinem, sed ut prudentes in Deo concedentes ipsi; non ipsi autem, sed Patri Jesu Christi, omnium episcopo. In honorem igitur illius volentis nos decens est obedire, secundum nullam hypocrisim: quia nequaquam episcopum hunc conspectum seducit quis, sed invisibilem paralogizat. Tale autem non ad carnem sermo, sed ad Deum abscondita scientem.

CAPUT IV.

Decens igitur est, non solum vocari Christianos, sed et esse; quemadmodum quidam episcopum quidem vocant, sine ipso autem omnia operantur. Tales autem non bonæ conscientiae mihi esse videntur, propter non firmiter secundum præceptum congregari.

CAPUT V.

Quia igitur finem res habent, et proponuntur duo simul, mors et vita; et unusquisque in proprium locum iturus est. Quemadmodum enim sunt numismata duo, hoc quidem Dei, hoc autem mundi; et unumquodque ipsorum proprium characterem superpositum habet: infideles, mundi hujus; fideles autem, in

πὴν juvenis illius episcopi. Voss. — *familiarius* D uti *familiar* behandeln, Cot. Rothe. Lege καταχρησθαι, abuti. Jun.

(28) I. e. respectu divinæ potentiae, quæ illum episcopum constituit.

(29) Ita Junius. Ms. προσεληφθῶτας, quod nonnulli vertunt, *respicientes*, ipsi respicientes ad interpolatorem, qui habet ἀφορώντας.

(30) Ita Cotelerius et alii. Germanice: *sichtliche Jugendlichkeit*. Alia monet Rothe, *Anf.*, p. 436-441, cui φαινομένη νεωτερικὴ τάξις = *ordo episcopalis*, ut male videtur, *nuper demum institutus*. Cf. J. Andr. Bosii *Exercit.* ad locum Ignatii, quo viri docti quidam putarunt, episcopi unius supra presbyteros eminentiam vocari νεωτερικὴν τάξιν, Bosii *Opusc. hist.*, p. 477.

(31) I. e. *qui nos amat*.

(32) Cf. Herm. ad Vig., p. 790, n. 255.

(33) I. e. *hominem*.

(34) I. e. *justa auctoritate constitutum fatentur*; illo tamen inconsulto omnia agunt. SMITH.

(35) I. e. *quod non firma fide, neque stabili ordine, juxta præceptum Christi et apostolorum ad sacros cætus se conferant*. SMITH.

(36) Ἐντολὴν absolute positum pro ἐντολὴν Χριστοῦ. Cf. ep. Barn., c. 6, not.

(37) Gallandius et Jacobsonus addunt καί.

(38) *Εἰς τὸν ἴδιον τόπον*. Sic de Juda, Act. 1, 25.

(39) Ὁ μὲν — ὃ δέ. Ita ms., teste Jacobsono. Editi τὸ μὲν — τὸ δέ. Relativum sæpissime pro articulo ponitur a N. T. scriptoribus, cf. Rom. ix, 21; Matth. xxi, 35; Act. xxvii, 44; I Cor. xi, 21. JACOBSON.

bet impositum; ita infideles mundi hujus, fideles autem in charitate characterem Dei Patris per Jesum Christum habent, per quem nisi propensa nobis est voluntas mori juxta ipsius passionem, nec vita ipsius in nobis est.

Ἄπιστοι τοῦ κόσμου τούτου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ χαρακτήρα Θεοῦ Πατρὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐὰν μὴ αὐθαιρέτως ἔχωμεν τὸ ἀποθανεῖν εἰς τὸ αὐτοῦ πάθος, τὸ ζῆν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

VI. Tenete concordiam.

Cum itaque in personis supra dictis omnem multitudinem in fide et charitate conspexissem, hortor, ut in concordia omnia peragere studeatis, episcopo præsidente loco Dei, et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis, mihi suavissimis, concreditum habentibus ministerium Jesu Christi, qui ante sæcula apud Patrem erat, et in fine apparuit. Omnes igitur, acceptis iisdem divinis moribus, vos mutuo revereamini, et nemo secundum carnem spectet proximum, sed in Jesu Christo vos invicem semper diligatis. Nihil sit in vobis, quod possit vos dirimere, sed uniamini episcopo et præsidentibus, in typum et demonstrationem immortalitatis.

Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις προσώποις τὸ πᾶν πλήθος θεωρήσα (40) ἐν πίστει καὶ (41) ἀγάπῃ, παραινῶ, ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ σπουδάσετε πάντα πράσσειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων, τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς πρὸ αἰῶνων παρὰ Πατρὶ ἦν, καὶ ἐν τέλει ἐφάνη. Πάντες οὖν, ὁμοφθεῖαν Θεοῦ λαβόντες, ἐντρέψασθε ἀλλήλοις, καὶ μηδεὶς κατὰ σάρκα βλεπέτω (42) τὸν πλησίον, ἀλλ' ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀλλήλους διαπαντὸς ἀγαπάτε. Μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν, ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι, ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς προκαθημένοις, εἰς (43) τύπον καὶ διδαχὴν ἀφθαρσίας.

VII. Agite nihil sine episcopo et presbyteris; aitis unum templum Dei.

Quemadmodum igitur Dominus sine Patre, ipsi unitus, nihil fecit, neque per seipsum, neque per apostolos; ita neque vos sine episcopo et presbyteris quidquam peragatis. Neque aggrediamini, ut quidquam a vobis separatim factum decens appareat. Sed in unum convenientibus una sit oratio, una precatio, una mens, una spes, in charitate, in gaudio sancto. Unus est Jesus Christus, quo nihil præstantius est. Omnes itaque velut in unum templum Dei concurrite, velut ad unum altare, velut ad unum Jesum Christum, qui ab uno Patre prodit, et ad unum reversus est, et cum uno perseverat.

Ὡς περ οὖν ὁ Κύριος ἀνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ἐποίησεν, ἠνωμένος ὢν, οὔτε δι' ἑαυτοῦ, οὔτε διὰ τῶν ἀποστόλων· οὕτως μηδὲ ὑμεῖς ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων μηδὲν πράσσετε. Μηδὲ περιήσσητε εὐλογῶν τι φαίνεσθαι (44) ἰδίᾳ ὑμῖν. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ μία προσευχὴ, μία δέησις, εἰς νοῦς, μία ἐλπὶς, ἐν ἀγάπῃ, ἐν τῇ χαρᾷ τῇ ἀμώμῳ. Εἷς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὗ ἀμεινον οὐθέν ἔστιν. Πάντες οὖν ὡς εἰς [ἐνα (45)] ναὸν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἐν θυσιαστήριον, ὡς ἐπὶ ἕνα Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀφ' ἐνὸς Πατρὸς προελθόντα, καὶ (46) εἰς ἕνα ὄντα καὶ χωρῆσαντα.

Vetus interpretes.

charitate characterem Dei Patris per Jesum Christum: per quem nisi voluntarie habeamus mori in ipsius passionem, vivere ipsius non est in nobis.

CAPUT VI.

Quia igitur in præscriptis personis omnem multitudinem speculatus sum in fide et dilectione, moneo, in concordia Dei studete omnia operari, præsidente episcopo in loco Dei, et presbyteris in loco confessionis apostolorum, et diaconis mihi dulcissimis habentibus creditam ministrationem Jesu Christi, qui ante sæcula apud Patrem erat, et in fine apparuit. Omnes igitur eandem consuetudinem Dei accipientes, veneramini adinvicem; nullus secundum carnem aspiciat proximum, sed in Jesu Christo adinvicem semper diligite. Nihil sit in vobis quod possit vos partiri; sed uniamini episcopo et præsidentibus, in typum et doctrinam incorruptionis.

CAPUT VII.

Quemadmodum igitur Dominus sine Patre nihil fecit, unitus existens, neque per seipsum, neque per apostolos: sic neque vos sine episcopo et presbyteris aliquid operemini. Neque tentetis rationabile aliquid apparere proprie vobis; sed in idipsum una oratio, una deprecatio, unus intellectus, una spes, in charitate, in gaudio incoquinato: quod est Christus Jesus, quo melius nihil est. Omnes ut in unum templum concurrite Dei, ut in unum altare, ut in unum Jesum Christum, ab uno Patre exeuntem, et in unum existentem et revertentem.

(40) I. e. fidem et charitatem totius Ecclesiæ unitatem vestram cum episcopo conspicientes, ad persuasionem de vita illa adducuntur.

(41) Ms. ἀγάπησα, male. Vet. interpr. in dilectione.

(42) Ita dedi ex interpolatore et emendatione Toupit, consentiente Pearsono. Jac. Ms. τῷ, male.

(43) I. e. unitas cum episcopo est typus vitæ illius, quam sancti vivunt Deo uniti, simulque elii,

(44) I. e. extra communionem episcopi et presbyterorum, in conventiculis. SMITH.

(45) Era addendum putant Vossius, Toupius et Jacobsonus.

(46) I. q. εἰς ἕνα χωρῆσαντα καὶ ὄντα σὺν αὐτῷ.

VIII. *Cavete a falsis doctrinis Judaizantium.*

(47) Μὴ πλανᾶσθε ταῖς ἑτεροδοξίαις μηδὲ (48) μυσταῖς τοῖς παλαιοῖς, ἀνωφελέσιν ὄσιν. Εἰ γὰρ ἔχρι νῦν κατὰ (49) [νόμον] Ἰουδαϊσμὸν ζῶμεν, ὁμοιωθῶμεν χάριν μὴ εἰληφέναι. Οἱ γὰρ θειότατοι προῆται κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐξήσαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἰωήθησαν, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτοῦ, εἰς πληροφόρηθῆναι τοὺς ἀπειθοῦντας, ὅτι εἰς Θεὸς εἶναι, ὃ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἰοῦ αὐτοῦ, ὃς ἔστιν αὐτοῦ Λόγος ἀίδιος, οὐκ ἀπὸ 50) σιγῆς προελθὼν, ὃς κατὰ πάντα εἰρημέστωσεν τῷ ἔμφαντι αὐτόν.

A Ne seducamini alienis doctrinis, neque veteribus fabulis, quæ sunt inutilis. Si enim adhuc juxta [legem] Judaismum vivimus, constitemur, nos gratiam non accepisse. Divinissimi namque prophetæ juxta Jesum Christum vixerunt. Ob hoc et persecutionem passi sunt, gratia ipsius inspirati, ut, qui erant increduli, certi redderentur, quod unus sit Deus, qui seipsum manifestaverit per Jesum Christum Filium suum, qui est Verbum ejus æternum, non post silentium progrediens, quique in omnibus ei, qui ipsum miserat, complacuit.

IX. *Vivamus cum Christo.*

Εἰ ὅν οἱ ἐν (51) παλαιοῖς πράγμασιν ἀναστραέντες εἰς καινότητα ἐλπίδος ἦλθον, μηκέτι σαββαίζοντες, ἀλλὰ κατὰ (52) Ἰουδαϊσμὸν ζῶντες, ἐν καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλεν δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ — ὃν τινες ἀρνοῦνται, δι' οὗ μυστηρίου λάβομεν τὸ πιστεῦειν, καὶ διὰ τοῦτο ὑπομένομεν, κα εὐρεθῶμεν μαθηταὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου ἰδασκάλου ἡμῶν, — πῶς ἡμεῖς δυνησόμεθα ζῆσαι πρὸς αὐτοῦ, οὗ καὶ οἱ προφῆται μαθηταὶ ὄντες τῷ πνεύματι ὡς διδάσκαλον αὐτὸν προσεδόκουν; Καὶ διὰ οὗτο, ὃν δικαίως ἀνέμενον, παρῶν ἡγείρεν αὐτοὺς κα νεκρῶν³.

B Si igitur, qui in veteri rerum ordine degerunt, ad novam spem pervenerunt, non amplius Sabbatum colentes, sed juxta Dominicam viventes, in qua et vita nostra exorta est per ipsum et mortem ipsius (quam quidam negant, per quod mysterium fidem accepimus, et propter hoc sustinemus, ut inveniamur discipuli Jesu Christi, solius doctoris nostri), quomodo nos poterimus vivere sine ipso, quem etiam prophetæ, cum essent spiritu discipuli ejus, ut doctorem expectabant? Et propter hoc is quem præstolabantur, adveniens suscitavit ipsos ex mortuis.

X. *Nolite judaizare.*

Μὴ οὖν ἀναισθητῶμεν (53) τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. Ἄν γὰρ ἡμᾶς (54) μιμήσεται, καθὰ πράσσομεν, οὐκ

C Absit ergo a nobis, non moveri benignitate ejus. Si enim nos imitetur secundum ea, quæ facimus.

Vetus interpres.

CAPUT VIII.

Non erretis extraneis opinionibus, neque fabulis veteribus, inutilibus existentibus. Si enim usque nunc secundum Judaismum vivimus, constitemur gratiam non recepisse. Divinissimi enim prophetæ secundum Christum Jesum vixerunt. Propter hoc et persecutionem passi sunt, inspirati a gratia ipsius, ad certificare impersuados, quoniam unus Deus est, qui manifestavit seipsum per Jesum Christum Filium ipsius; qui est ipse Verbum æternum, non a silentio progrediens; qui secundum omnia beneplacuit mittenti ipsum.

CAPUT IX.

Si igitur in veteribus rebus conversati, in novitatem spei venerunt, non amplius sabbatizantes, sed secundum Dominicam viventes, in qua et vita nostra orta est per ipsum et mortem ipsius (quod quidam negant, per quod mysterium accepimus credere, et propter hoc sustinemus, ut inveniamur discipuli Jesu Christi, solius doctoris nostri); quomodo nos poterimus vivere sine ipso; cujus et prophetæ, discipuli existentes spiritu, ipsum ut doctorem expectabant? et propter hoc quod juste expectabant præsens suscitavit ipsos ex mortuis.

CAPUT X.

Non igitur non sentiamus benignitatem ipsius. Si enim nos persequatur secundum quod operamur,

³ Math. xxvii, 52.

(47) Ignatius non duo diversa hæreticorum genera, sed unum tantum genus, judaizantium dico Docetarum impugnat. Cf. Proleg. nostra ad epistolam S. Ignatii Nr. V, 6, et Düsterdieck, *De Ignatiana epist. authentia*, p. 55 sqq.

(48) Cf. I Tim. i, 4; iv, 7; Tit. i, 14.

(49) Aut νόμον aut Ἰουδαϊσμὸν interpretamentum esse, summo consensu contendunt editores. Jacobsonum secutus νόμον uncis inclusi, quia vetus interpres Judaismum tantum exhibet, et nos infra c. 10 legimus, κατὰ Χριστιανισμὸν ζῆν.

(50) Ignatiano-mastiges contendunt, fieri hic mentionem Σιγῆς Valentini Gnostici, et inde apparere, epistolam nostram non ab Ignatio esse exaratam. Respondet Vossius, respexisse Ignatium ad Gnosticos Valentino antiquiores; melius autem agunt Co-

telarius (a. h. l.) et Rothe (*Anf.*, p. 726), Ignatium dixisse, monentes: Christus est Verbum Dei æternum, quod non instar humani sermonis post silentium seu e silentio progreditur, non junius est silentio, sed æternum. Simili modo jam interpolator hunc locum explicuit.

(51) I. e. in Veteri Testamento.

(52) Post κυριακὴν necessario ἡμέραν subintelligendum est, quod ex sequentibus patet. ΣΥΝΤΗ. Ζωὴν non cum κυριακὴν, sed cum ζῶντες conjungendum est. PEARSON.

(53) Verba S. Pauli ad Rom. ii, 4 in mente Ignatii fuisse videntur.

(54) I. e. si Deus eodem modo nobiscum ageret Vossius et alii malunt μιμήσεται.

jam perimus. Propterea, discipuli ejus effecti, discamus secundum Christianismum vivere. Qui enim alio nomine vocatur præter hoc, non est Dei. Abjicite igitur malum fermentum, inveteratum et acidum, et transmutamini in novum fermentum, quod est Jesus Christus. Saliamini in ipso, ut non corrumpatur aliquis e vobis, quoniam ab odore redarguemini. Absurdum est, Christum Jesum profari, et judaizare. Christianismus enim non in Judaismum credidit, sed Judaismus in Christianismum, ut omnis lingua credens ad Deum congregaretur.

XI. Non castigans, sed vos præmuniens hæc scribo.

Hæc autem scribo, dilecti mei, non quod cognoverim, aliquos vestrum hoc animo affectos esse, sed, ut minor vobis, cautum vobis cupio, ne incidatis in hamos inanis doctrinæ, sed ut plene certi redamini de nativitate et passione et resurrectione; quæ contigit tempore præfecturæ Pontii Pilati; quæ vere et indubitanter gesta sunt a Jesu Christo, spe nostra, a qua averti nemini vestrum accidit.

XII. Vos enim meliores me estis.

Fruar vobis in omnibus, siquidem dignus sum. Etsi enim ligatus sum pro Christo, comparandus tamen non sum uni vestrum, qui ligati non estis. Novi, quod hac laude non superbitis; Jesum enim Christum habetis in vobis. Et magis, cum laudo vos, scio, quod erubescitis, sicut scriptum est: *Justus sui est accusator.*

XIII. Confirmemini in fide et unione.

Studete igitur confirmari in doctrinis Domini et apostolorum, ut omnia, quæ facitis, prospere vobis succedant, carne et spiritu, fide et charitate, in Filio

Α ἔτι ἐσμέν. Διὰ τοῦτο, μαθηταὶ αὐτοῦ γενόμενοι, μάθωμεν κατὰ Χριστιανισμὸν ζῆν. Ὅς γὰρ ἄλλω ὀνόματι καλεῖται πλέον (55) τούτου, οὐκ ἔστιν τοῦ Θεοῦ. (56) Ὑπέρθεθε οὖν τὴν κακὴν ζύμην, τὴν παλαιωθεῖσαν καὶ ἐνοξίζασαν^α, καὶ μεταβάλεσθε εἰς νέαν ζύμην, ἧ ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός. Ἀλλίσθητε ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ διαφθαρή τις ἐν ὑμῖν, ἐπεὶ ἀπὸ τῆς ὀσμῆς ἐλεγχθήσεσθε. Ἀποπὸν ἔστιν, Χριστὸν Ἰησοῦν (57) λαλεῖν, καὶ Ἰουδαΐζειν. (58) Ὁ γὰρ Χριστιανισμὸς οὐκ εἰς Ἰουδαϊσμὸν ἐπίστευσεν, ἀλλὰ Ἰουδαϊσμὸς εἰς Χριστιανισμὸν, ὡς (59) πᾶσα γλῶσσα πιστεύσασα εἰς Θεὸν συνήχθη.

Ταῦτα δὲ, ἀγαπητοὶ μου, οὐκ ἐπεὶ ἔγων (60) πινὰς ἐξ ὑμῶν οὕτως ἔχοντας, ἀλλ' ὡς μικρότερος ὑμῶν, θέλω προφυλάσσεσθαι ὑμᾶς, μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τὰ ἄγκιστρα τῆς κενοδοξίας, ἀλλὰ πεπληροφορηθῆσαι ἐν τῇ γεννήσει καὶ τῷ πάθει καὶ τῇ ἀναστάσει τῇ γενομένῃ ἐν καιρῷ τῆς ἡγεμονίας Ποντίου Πιλάτου. (61) πράχθη ἅληθῶς καὶ βεβαίως ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἧς ἐκτραπήναι μηδεὶν ὑμῶν γένοιτο.

Ὁναίμην ὑμῶν κατὰ πάντα, ἐάνπερ ἄξιός εἰμι. Εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι, πρὸς ἕνα τῶν λελυμένων ὑμῶν οὐκ εἰμί. Οἶδα, ὅτι οὐ φυσιοῦσθε. Ἰησοῦν γὰρ Χριστὸν ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ μᾶλλον, ὅταν ἐπαινω ὑμᾶς, οἶδα, ὅτι ἐντρέπεσθε, ὡς γέγραπται, ὅτι: Ὁ δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος^β.

Γ

Σπουδάσετε οὖν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖς δόγμασιν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα πάντα, ὅσα ποιῆτε, κατευδοῦθητε σαρκὶ καὶ πνεύματι, πίστει καὶ ἀγα-

Vetus interpres.

non amplius sumus. Propter hoc discipuli ejus effecti, discamus securum Christianismum vivere. Qui enim alio nomine vocatur amplius ab hoc, non est Dei. Deponite igitur malum fermentum inveteratum et exacuens; et transponite in novum fermentum, qui est Jesus Christus. Salvificemini in ipso, ut non corrumpatur aliquis in vobis, qui ab odore redarguemini. Inconveniens est Jesum Christum perfari, et judaizare. Christianismus enim non in Judaismum credidit, sed Judaismus in Christianismum; ut omnis lingua credens in Deum congregaretur.

CAPUT XI.

Hæc autem, dilecti mei, non quia cognovi aliquos ex vobis sic habentes; sed, ut minor vobis, volo præservari vos, ut non incidatis in hamos vanæ gloriæ; sed certificemini in nativitate et passione et resurrectione, facta in tempore ducatus Pontii Pilati: quæ facta sunt vere et firmiter a Jesu Christo spe nostra, a qua averti nulli vestrum fiat.

CAPUT XII.

Fruar vobis secundum omnia, si quidem dignus sim. Etsi enim ligatus sum, ad unum solutorum de vobis non sum. Novi quoniam non inflamini: Jesum enim Christum habetis in vobismetipsis. Et magis quando utique laudo vos, novi quoniam verecundamini; sicut scriptum est, quoniam *justus sui ipsius accusator est.*

CAPUT XIII.

Studete igitur firmari in dogmatibus Domini et apostolorum, ut omnia quæcunque faciatis prospera-

^α I Cor. v, 7. ^β Prov. xviii, 17.

(55) I. e. qui non Christianismi, sed hæresis cum D converterunt. *jusdam nomen fert.*

(56) Vet. int. deponite — ἀπόθεσθε, quod habet interpolator.

(57) Ita ms. Editti, καλεῖν. Jac.

(58) I. e. Christi adventu non Christiani Judaismum receperunt, sed Judæi ad Christianismum se

(59) I. e. ut fideles ex omnibus gentibus congregarentur ad unum centrum, quod est Deus. Cf. Joan. x, 16.

(60) I. e. non quod cognoverim aliquos vestrum Judaismum sectari. Jac.

(61) Quasi & ἐπράχθησαν. Cot.

η, (62) ἐν Υἱῷ καὶ Πατρὶ καὶ ἐν Πνεύματι, ἐν ἀρχῇ **A** et Patre et Spiritu, in principio et in fine, cum dignissimo episcopo vestro, et digne contexta spirituali corona presbyterii vestri, et cum diaconis, Deo placentibus. Subjecti estote episcopo et vobis mutuo, ut Jesus Christus Patri in humana sua natura, et apostoli Christo et Patri et Spiritui, ut unio sit et carnalis et spiritualis.

gnissimo episcopo vestro, et digne contexta spirituali corona presbyterii vestri, et cum diaconis, Deo placentibus. Subjecti estote episcopo et vobis mutuo, ut Jesus Christus Patri in humana sua natura, et apostoli Christo et Patri et Spiritui, ut unio sit et carnalis et spiritualis.

XIV. Orate pro me et pro Ecclesia Syriae.

Εἰδὼς, (65) ὅτι Θεοῦ γέμετε, συντόμως παρεκέλευσα ὑμᾶς. Μνημονεύετε μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἃ Θεοῦ ἐπιτύχω, καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας — ἵνα οὐκ ἀξιώσῃ εἶμι καλεῖσθαι· ἐπιδέομαι γὰρ τῆς κωμῆνης ὑμῶν ἐν Θεῷ προσευχῆς καὶ ἀγάπης — ἵνα ἐξωθῆται ἡ ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησία διὰ τῆς **B** Ἐκκλησίας ὑμῶν ὁρσοισθῆναι.

Cum sciam, vos Deo plenos esse, brevibus vos cohortatus sum. Memores estote mei in orationibus vestris, ut Deum assequar, et Ecclesiae, quae in Syria est (unde non sum dignus vocari, indigeo enim unita vestra in Deo oratione et charitate) **B** ut Ecclesia, quae in Syria est, mereatur per Ecclesiam vestram irrorari.

XV. Salutant vos Ephesii et caeterae Ecclesiae.

Ἀσπάζονται ὑμᾶς (66) Ἐφῆσιοι ἀπὸ Σμύρνης, ὅθεν αἱ γράφω ὑμῖν, παρόντες εἰς δόξαν Θεοῦ, ὡσπερ αἱ ὑμεῖς, οἱ κατὰ πάντα με ἀνέπαυσαν, ἅμα Πολυκάρπῳ, ἐπισκόπῳ Σμυρναίων. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ Ἐκκλησίαι ἐν τιμῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσπάζονται ὑμᾶς. Ἐρῶσθε ἐν ὁμοίᾳ Θεοῦ, κεκτημένοι (67) ἀδιάκριτον πνεῦμα, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός.

Salutant vos Ephesii e Smyrna, unde haec scribo vobis, qui praesentes adsunt in Dei gloriam, ut et vos, qui me una cum Polycarpo episcopo Smyrnaeorum in omnibus recrearunt. Et caeterae Ecclesiae in honorem Jesu Christi vos salutant. Valet, Deo uniti, spiritum possidentes inseparabilem, qui **C** est Jesus Christus.

Vetus interpres.

in carne et spiritu, fide et charitate, in Filio et Patre et Spiritu sancto, in principio et in fine, cum ligne-decentissimo episcopo vestro, et digne complexa spirituali corona presbyterii vestri, et eorum qui secundum Deum diaconorum. Subjicimini episcopo et adinvicem, ut Jesus Christus Patri secundum anem, et apostoli Christo et Patri et Spiritui; ut unio sit carnalis et spiritualis.

CAPUT XIV.

Sciens quoniam Deo pleni estis, compendiose deprecatus sum vos. Mementote mei in orationibus vestris, ut Deo fruar; et (ejus quae in Syria Ecclesiae, unde non dignus sum vocari. Superindigeo enim unita vestra in Deo oratione et charitate) in dignificari eam quae in Syria Ecclesiam per Ecclesiam vestram irrorari.

CAPUT XV.

Salutant vos Ephesii a Smyrna (unde et scribo vobis), praesentes in gloriam Dei, quemadmodum et vos: qui secundum omnia me quiescere fecerunt, simul cum Polycarpo episcopo Smyrnaeorum. Sed et reliquae Ecclesiae in honore Jesu Christi salutant vos. Valet in concordia Dei, possidentes inseparabilem spiritum, qui est Jesus Christus.

ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΙΣ (68).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἡραπημένη Θεῷ, Πατρὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἐκκλησίᾳ ἀρχαῖ, τῇ οὐσῇ ἐν Τράλλεσιν τῆς Ἀσίας, ἐκλεκτῇ καὶ ἀξιώθεῳ, εἰρηνευ- **D**

AD TRALLIANOS.

Ignatius, qui et Theophorus, dilectae a Deo, Patre Jesu Christi, Ecclesiae sanctae, quae est Trallibus Asiae, electae et Deo dignae, pacem habenti in carne

(62) Ignatius Filium ante Patrem nominat (ut Apostolus II Cor. xiii, 13), quod Remy Ceillier (*Histoire générale*, t. 1, p. 622) vetustissimae antiquitatis signum putat. Cfr. Düsterdieck, l. c, p. 27.

(63) Subordinationem Dei Filii hic doceri contendit Münscher, *Lehrb. d. Dogmengesch.* 1, p. 162. Contra Rothe, *Anf.* p. 754, monet e verbis κατὰ σάρκα palam fieri, non τὸν λόγον, sed humanam tantum Christi naturam ab Ignatio nostro Patri subordinari.

(64) I. e. unio externa et interna. Cfr. Ephes. iv, 4.

(65) S. Ignatius ad verba S. Apostoli (Rom. xv, 14) respexisse videtur.

(66) I. e. Ephesii, qui Smyrnam Epheso Ignatii causa venerunt.

(67) Cfr. Ign. ad Ephes. c. 3; ad Trall. c. 1.

(68) Epistola ad Trallianos in versione Syriaca, a Curetono typis evulgata, non exstat. Capita autem 4 et 5 epistolae nostrae ab interprete Syriaco addita sunt ultimis verbis epistolae S. Ignatii ad Romanos, quod fit, ut Curetonus huic posteriori epistolae capita illa ascribenda putet, epistolam ad Trallianos autem in dubium vocet. Sed multo verisimilius est, monachum illum Syriacum excerptis suis ex epistola ad Romanos desumptis in usum asceticum duo quoque perpulchra capita epistolae ad Trallianos adjunxisse. Praeterea duo haec capita multo melius et arctius cum capite antecedenti epistolae ad Trallianos, quam cum fine epistolae ad Romanos cohaerent.

et sanguine et passione Jesu Christi, spei nostræ, A quando resurgemus ad eum; quam et saluto in plenitudine in apostolico caractere, cuique plurimam opto salutem.

ούση ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι [(69) καὶ τῷ πῦρι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν ἐν τῇ εἰς αὐτὴν ἀναστάσει· ἦν καὶ ἀσκάζομαι ἐν τῷ (70) πλῆρωματι, ἐν (71) ἀποστολικῷ χαρακτῆρι, καὶ εὐχομαι πλεῖστα χαλεπεῖν.

I. Laus vestra per Polybium mihi innotuit.

Constanter inculpatam et inseparabilem mentem cognovi vos habere, non usu solum, sed indole, quemadmodum id mihi episcopus vester Polybius indicavit, qui Smyrnæ adfuit per voluntatem Dei et Jesu Christi, quique mihi victo in Jesu Christo ita congratulatus est, ut omnem multitudinem vestram in eo contemplatus sim. Excipiens enim per ipsum vestram, quæ secundum Deum est, benevolentiam, vos ipsos, quos cognovi, imitatores Dei B invenisse videlar.

Ἄμωμον διάνοιαν καὶ (72) ἀδιάκριτον ἐν ὑπομονῇ ἔργων ὑμᾶς ἔχοντας, (73) οὐ κατὰ χρῆσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν, καθὼς ἐδῆλωσέν μοι Πολύβιος, ὁ ἐπίσκοπος ὑμῶν, ὃς παρεγένετο θελήματι Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Σμύρνῃ, καὶ οὕτως μοι συνεχάρη δεδεμένῳ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὥστε με τὸ πᾶν πλῆθος ὑμῶν ἐν αὐτῷ (74) θεωρεῖσθαι. Ἀποδεξάμενος οὖν τὴν κατὰ Θεὸν εὐνοίαν δι' αὐτοῦ, (75) ἔδοξα εὐρεῖν ὑμᾶς, ὡς ἔργων, μιμητὰς ὄντας Θεοῦ.

II. Estote subjecti episcopo, presbyteris et diaconis.

Cum enim episcopo subjecti sitis ut Jesu Christo, videmini mihi, non secundum hominem, sed secundum Jesum Christum vivere, qui propter nos mortuus est, ut credentes in ἁmortem ipsius mortem effugiat. Necessarium itaque est, quemadmodum facitis, ut sine episcopo nihil agatis, sed et presbyterio subditi sitis, ut apostolis Jesu Christi, spei nostræ, in quo conversantes inveniamur. Oportet autem et diaconos, qui sunt diaconi mysteriorum Jesu Christi, omni modo omnibus placere. Non enim ciborum et potuum ministri sunt, sed Eccle- C

Ὅταν γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς Ἰησοῦ Χριστῷ, φαίνεσθέ μοι οὐ κατὰ (76) ἄνθρωπον ζῶντας, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν δι' (77) ἡμᾶς ἀποθανόντα, ἵνα πιστεύσαντες εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὸ ἀποθανεῖν ἐκφύγητε. Ἀναγκαῖον οὖν ἐστίν, ὥστε ποιεῖτε, ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσειν ὑμᾶς, ἀλλ' (78) ὑποτάσσεσθαι καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἐν ᾧ διάγοντες (79) εὐρεθησόμεθα. (80) Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους, ὄντας (81) μυστηρίων Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν. Οὐ γὰρ

Vetus interpres.

Ignatius, qui et Theophorus, dilectæ Deo Patri Jesu Christi Ecclesiæ sanctæ, existenti in Trallesibus Asiæ, electæ et Deo dignæ, pacem habenti in carne et sanguine et passione Jesu Christi, spei nostræ, in ea que in ipsum resurrectione : quam et saluto in plenitudine, in apostolico caractere, et oro plurimum gaudere.

CAPUT I.

Incoquinatam mentem et inseparabilem in sustentia cognovi vos habentes, non secundum usum, sed secundum naturam : quemadmodum ostendit mihi Polybius episcopus vester, qui advenit voluntate Dei et Jesu Christi, in Smyrna; et sic mihi congavisus est victo in Christo Jesu, ut ego omnem multitudinem vestram in ipso specularer. Recipiens igitur eam, quæ secundum Deum, æquanimi- tatem per ipsum, gloriatus sum inveniens vos, ut cognovi, imitatores Dei.

CAPUT II.

Cum enim episcopo subjecti estis ut Jesu Christo, videmini mihi non secundum homines viventes, sed

(69) Insere *καὶ*. Voss. Sensus : Quæ internam et cum Deo pacem obtinet adventu et passione D Christi.

(70) I. e. cujus Ecclesiæ omnia saluto membra. SMITH.

(71) Ut i hic sibi (episcopo), ita infra, c. 2, presbyteris quoque Ecclesiæ Trallianæ auctoritatem quamdam apostolicam tribuit Ignatius. Jac. Rothe, *Anf.*, p. 499. Alii, e. g. Smithius, *apostolicam salutationis formam* intelligendam esse putant.

(72) Ἀδιάκριτον. Cfr. ep. Ignat. ad Ephes. c. 3.

(73) Sensus : *Non solum in vitæ commercio talem mentem ostendere studetis; sed ea internæ vestræ naturæ propria est.*

(74) Ita Jac. Ms. θεωρησθε. Vossius, θεωρησαι.

(75) Ita Voss. et Jac. Ms. ἔδοξα εὐρῶν. Vetus interpres legebat *ἐδόξασα εὐρών*, vertens, *gloriatum sum, inveniens vos*, quod placuit Cotelerio et Wo- chero.

(76) Ms. exhibet ANON, i. e. ἀνθρώπων, non ἀνθρώπων, ut e Vossio libri plerique impressi. Jac.

(77) Fortasse I. ὑμᾶς cum vet. int., qui habet *ros-*

(78) Ita Smith. et Jac. Ms. ὑποτάσσεσθε.

(79) Ita ms. Forte leg. εὐρεθησόμεθα. Male editi εὐρεθησόμεθα.

(80) Dicit, non debere esse quemquam, cui non placeant omnibus modis diaconi. Voss. Woehers in his verbis adhortationem ad diaconos videt : *Ipsi studeant omnibus placere, et sibi a criminibus cavere*. Male. Ignatius enim non de officiis clericorum erga populum, sed de officiis populi erga clericum loquitur.

(81) In codice ms. legitur *μυστήριον*, quod Arndtius interpretatur, *imago, similitudo*. Cum vero hæc vocabuli *μυστήριον* notio ab Ignatio certe ejus que ætate aliena sit, cum Vossio aliisque legendum est *μυστηρίων*, quod etiam apud interpolatorem reperitur. Cfr. Düsterdieck, l. c., p. 22. Beatus Pater respexisse videtur ad verba Apostoli I Tim. III, 9 et I Cor. IV, 1. In priori editione et nos Arndtium secuti sumus.

βρωμάτων καὶ ποτῶν εἰσὶν διάκονοι, ἀλλ' Ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρεταί. Δέον οὖν αὐτοὺς φυλάσσεσθαι τὰ ἐγκλήματα ὡς πῦρ.

A sive Dei ministri. Oportet igitur, ut sibi caveant a criminibus tanquam ab igne.

III. Honorate diaconos, episcopum et presbyteros.

Ὅμοιος πάντες ἐντρεπέσθωσαν τοὺς διακόνους ὡς (82) ἐντολήν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὡς Ἰησοῦν Χριστὸν, ὅντα Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ὡς συνόδριον Θεοῦ, καὶ ὡς σύνδεσμον ἀποστόλων. (83) Χωρὶς τούτων Ἐκκλησία οὐ καλεῖται. Περὶ ὧν πέπεισμαι ὑμᾶς οὕτως ἔχειν. Τὸ γὰρ ἐξεμπλᾶριον τῆς ἀγάπης ὑμῶν ἔλαβον, καὶ ἔχω μεθ' (84) ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν, οὗ αὐτὸ τὸ κατάστημα μεγάλη μαθητεία, ἣ δὲ πραότης αὐτοῦ δύναμις· ὃν λογιζομαι καὶ τοὺς ἀθέους ἐντρέπεσθαι, ἀγαπῶντας, ὡς οὐ φειδομαι (85) ἑαυτοῦ. (86) Πότερον δυνάμενος γράφειν ὑπὲρ τούτου, εἰς τοῦτο (87) ᾤθηθην, ἵνα ὧν κατάκριτος ὡς ἀπόστολος ὑμῖν διατάσσομαι;

Cuncti similiter vereantur diaconos ut mandatum Jesu Christi, et episcopum ut Jesum Christum, Filium Patris, et presbyteros ut senatum Dei et concilium apostolorum. Sine his Ecclesia non vocatur. De his vos ita sentire persuasum habeo. Exemplar enim charitatis vestrae accepi et mecum habeo in episcopo vestro; cujus ipse habitus magna disciplina est, mansuetudo vero ejus potentia; quem, ut existimo, et impii ipsi reverentur, quibus etiam placet, quod ego mihi non parcam. Num, cum hac de re scribere mihi licuerit, in tantam mei existimationem deveni, ut, quamvis condemnatus, velut apostolus vobis praeciperem?

IV. Humilitate et mansuetudine mihi opus est.

(88-89) Πολλὰ φρονῶ ἐν Θεῷ· ἀλλ' ἐμαυτὸν μετρῶ, ἵνα μὴ ἐν καυχῇσι ἀπόλωμαι. Νῦν γὰρ με δεῖ πλέον φοβεῖσθαι, καὶ μὴ προσέχειν τοῖς φυσικοῖσιν με. Οἱ γὰρ λέγοντές μοι μαστιγοῦσίν με. Ἀγαπῶ μὲν γὰρ τὸ παθεῖν· ἀλλ' οὐκ οἶδα, εἰ ἀξιός εἰμι. Ὅ γὰρ ζῆλος πολλοῖς μὲν οὐ φαίνεται, ἐμὲ δὲ πλέον πολεμεῖ. Χρηζῶ οὖν πραότητος, ἐν ἣ καταλύεται ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου.

Multa sapio in Deo; sed mihi ipsi modum adhibeo, ne gloriando peream. Nunc enim plus mihi timendum est, nec aures illis sunt praebendae, qui me inflant. Qui enim me laudant, flagellant me. Nam diligo quidem pati; sed nescio, an dignus sim. Vehementia enim mea multis quidem non apparet, me vero acrius impugnat. Opus itaque mihi mansuetudine, qua princeps saeculi hujus destruitur.

Vetus interpres.

secundum Jesum Christum, propter vos mortuum; et credentes in mortem ipsius, mori effugiatis. Necessarium igitur est, quemadmodum facitis, sine episcopo nihil operari vos; sed subijci et presbyterio, ut apostolis Jesu Christi, spei nostrae; in quo conversantes inveniamur. Oportet autem et diaconos, ministros existentes mysteriorum Jesu Christi, secundum omnem modum omnibus placere. Non enim ciborum et potuum sunt ministri; sed Ecclesiae Dei ministri. Opportunum igitur vos observare accusationes, ut ignem.

CAPUT III.

Similiter et omnes vereantur diaconos, ut mandatum Jesu Christi; et episcopum, ut Jesum Christum, existentem Filium Patris; presbyteros autem, ut concilium Dei, et conjunctionem apostolorum. Sine his Ecclesia non vocatur: de quibus suadeo vos sic habere. Exemplarium enim charitatis vestrae accepi, et habeo cum meipso in episcopo vestro; cujus ipsa compositio magna est disciplina, mansuetudo autem ipsius potentia: quem existimo et impios revereri, diligentes quod non parco ipsum aliqualem; potens scribere pro illo, in hoc existimer, ut existens condemnatus, velut apostolus vobis praecipiam?

CAPUT IV.

Multa sapio in Deo; sed meipsum mensuro, ut non in gloriatione perdar. Nunc enim me oportet plus timere, et non attendere infantibus me. Dicentes enim mihi, flagellant me. Diligo quidem enim pati; sed non novi si dignus sum. Zelus enim multis quidem non apparet, me autem plus oppugnat. Indigeo igitur mansuetudine; in qua dissolvitur princeps saeculi hujus.

(82) Ita ex vet. interpr. restituit Smithius, similiaque reperiantur infra, c. 13, et ad Smyrn., c. 8. Ms. male habet: Τὸς διακόνους ὡς Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς καὶ τὸν ἐπίσκοπον, ὅντα Υἱὸν τοῦ Πατρὸς κ. τ. λ.

(83) Sine episcopo, etc., nulla Ecclesia. Cfr. Rothe, Anf., p. 466.

(84) Ita ms. Nemo nescit, ἑαυτοῦ pro ἑμαυτοῦ et ἑαυτοῦ in omnibus casibus tralatioium esse apud Græcos. Jac. Vossius emendavit ἑμαυτοῦ.

(85) I. q. ἑμαυτοῦ. Cfr. supra not. 84. Genitivum reposuit Arndtius. Ms ἑαυτόν. Sensus: Paganique constantiam Christianorum, e. g. meam, laudant.

(86) Ita cum Arndtio (Studien et Krit. 1839), msti lectionem retinente, interponendum et explicau-

dum puto. Arndtius vertit: Welchen Bischof, achte ich, auch die Ungöttlichen scheuen, welche es gerne sehen, dass ich meiner nicht schone. Sollte ich, da ich hierüber schreiben konnte, es so gemeint haben, dass ich, obschon ein Verurtheilter, als ein Apostel euch vorschreibe?

(87) In versione verbi ᾤθηθην non Arndtium, sed Pearsonum secutus sum.

(88-89) Initium capitis quarti, quod in versione Syriaca epistolae ad Romanos adjuncta est, arctissimo nexu cohæret cum fine capitis tertii. Sensus est: Non in tantam mei existimationem deveni, ut vobis velut apostolus imperare velim. Quamvis enim multa in Deo sapiam, tamen mihi ipsi modum adhibeo, ne ipse gloriando peream.

V. *Non sublimes doctrinas vobis tradam.*

Nunquid non possum cœlestia vobis scribere? A At, ne parvulis vobis damnum inferam, metuo. Ac mihi ignoscite; ne, ista capere non valentes, strangulemini. Nam et ego non ideo, quod vincus sum, et cœlestia intelligere possum, et locos angelorum, et cœtus constitutionesque principatum, visibilia et invisibilia. Etiam his prætermisissis adhuc discipulus sum; multa enim nobis desunt ne a Deo absimus.

(90) Μὴ οὐ δύναμαι [(91) ὑμῖν] τὰ ἐπουράνια γράψαι; (92) Ἄλλὰ φοβοῦμαι, μὴ νηπίοις οὖσιν ὑμῖν βλάβην παραθῶ. Καὶ συγγνωμονεῖτέ μοι, μήποτε, οὐ δυνηθέντες χωρῆσαι, (93) στραγγαλωθῆτε. Καὶ γὰρ ἐγὼ, οὐ καθότι δέδεμαι, καὶ δυνάμενος [(94) νοεῖν] τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰς (95) τοποθεσίας τὰς ἀγγελιακάς, καὶ τὰς συστάσεις τὰς ἀρχοντικὰς, ὁρατὰ τε καὶ ἀόρατα. (96) Παρὰ τοῦτο ἦδη καὶ μαθητὴς εἰμι· (97) πολλὰ γὰρ ἡμῖν λείπει, ἵνα Θεοῦ μὴ λιπώμεθα.

VI. *Abstinetes a veneno hæreticorum.*

Obsecro itaque vos, non ego, sed charitas Jesu Christi, solo Christiano alimento uti, ab aliena autem herba abstinere, quæ est hæresis. Isti etiam venenis suis Jesum Christum miscent, loquentes, quæ fide sunt indigna; similes iis, qui mortiferum pharmacum cum vino mulso dant, quod qui ignorat, libenter, in voluptate noxia mortem accipit.

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ ἀγάπη Ἰησοῦ Χριστοῦ, μόνῃ τῇ χριστιανῇ τροφῇ χρῆσθαι, ἀλλοτρίας δὲ (98) βοτάνης ἀπέχεσθαι, ἥτις ἐστὶν αἵρεσις. Οἱ (99) καὶ τοῖς παρεμπλέκουσιν Ἰησοῦν Χριστὸν, (1) καταξιοπιστευόμενοι· ὡσπερ θανάσιμον φάρμακον διδόντες μετὰ οἰνομέλιτος, ὅπερ οὐ ἀγνοῶν ἡδέως λαμβάνει, ἐν ἡδονῇ (2) κακῇ τὸ ἀποθανεῖν.

VII. *Custodite vos ab hæreticis.*

A talibus igitur vos custodite. Hoc autem fiet, si nec inflati nec avulsi fueritis a Deo Jesu Christo et episcopo et præceptis apostolorum. Qui intra altare est, mundus est [qui vero extra est, non est mundus]; hoc est, qui sine episcopo et presbyterio

Φυλάττεσθε οὖν (3) τοὺς τοιοῦτους. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὑμῖν μὴ φυσιοῦμενοι, καὶ οὖσιν ἀχωρίστοις Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῶν διαταγμάτων τῶν ἀποστόλων. Ὁ ἐντὸς θυσιαστηρίου ὢν καθαρὸς ἐστίν· [(4) οὐ δὲ ἐκτὸς ὢν οὐ καθαρὸς ἐστίν]

Vetus interpres.

CAPUT V.

Nonne possum vobis supercœlestia scribere? Sed timeo ne parvulis existentibus vobis damnum apponam. Et condonate mihi, ne forte, non potentes capere, strangulemini. Etenim ego, non secundum quodcumque ligatus sum, sed potens scire cœlestia, et loci positiones angelicas, et constitutiones, principationes, visibilitateque et invisibilia. Præter hoc, jam et discipulus sum. Multa enim nobis deficiunt, ut Deo non deficiamus.

CAPUT VI.

Deprecor igitur vos (non ego, sed charitas Jesu Christi) solo Christiano alimento utamini; ab aliena autem herba recedite, quæ est hæresis, quæ et inquinatis implicat Jesum Christum: quemadmodum mortiferum pharmacum dantes cum vino mellito; quod qui ignorat, delectabiliter accipit, et in delectatione mala mori (sic).

CAPUT VII.

Observemini igitur a talibus. Hoc autem erit a vobis non inflatis, et existentibus inseparabilibus a Deo Jesu Christo, et episcopo, et ordinibus apostolorum. Qui intra altare est, mundus est; qui vero extra al-

(90) Cfr. quæ supra ad præmium epistolæ ad Trallianos monuimus.

(91) Sic ex vet. int., ex Syro et ex interpolatore restituendum.

(92) Cfr. I Cor. III, 1, 2.

(93) Ms. στράγγαλον ἦτε. JAC.

(94) Sic ex vet. int. Latino, ex Syro et ex interpolatore restituendum.

(95) I. e. officia et dignitates, ut ad Smyrn., c. 6: Τόπος μηδένα φυσιοῦτω. Cfr. etiam ad Polyc., c. 1. PEARs.

(96) Sensus: Non solum arcana illa mihi ignota sunt, sed et in aliis rebus adhuc discipulus sum. Alii hunc locum aliter explicant, e. g. propter hoc jam et discipulus sum. COT.

(97) Cfr. I Cor. XIII, 9. Versio Syriaca neque cum textu nostro, neque cum interpolatore concordat. Fragmentum vero Syriacum Severi Antiocheni cum Græco textu nostro accuratissime convenit. Cfr. Cureton., l. c., pp. 40, 100.

(98) Cfr. ad Philad., c. 3.

(99) Sic ex vet. interprete et ex interpolatore restituit Vossius. Ms. οἱ καιροὶ παρεμπλ.; male. Οἱ καὶ ῥυπαροὶ, COT. Οἱ μιαιοὶ, SMITH. Οἱ καὶ αἵρετικοὶ, PEARs. Simpliciter καὶ παρεμπλέκουσιν legit Joannes Damasc.

(1) Ms. κατ' ἀξίαν πιστευόμενοι. Sed ex Jo. Damasceno restituo καταξιοπιστευόμενοι. Est autem teste Scapula καταξιοπιστευόμενοι apud Suidam — dico adversus aliquem, quæ fide indigna sunt. Lectionem msti Cotelierius interpretatur, ratione dignitatis (loci), quam obtinent, fidem adepti. Woherus, jure quodam iis creditur, quippe qui fabulis suis vera quadam et egregia, Christianas nempe doctrinas admisceant.

(2) Sic legit vet. int. et Jo. Damasc. Ms. κακῆ.

(3) Ita interpolator, et recte. GALL. Ms. τοῖς τοιοῦτοις.

(4) Hæc addenda sunt ex vet. int. et interpolatore. Voss.

τοῦτ' ἔστιν, ὁ χωρὶς ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτερίου A et diaconis quidpiam agit, is non est mundus in
καὶ διακόνου πράσων τι, οὗτος οὐ καθαρὸς ἔστιν τῇ conscientia.

VIII. *Contra diaboli insidias muniamini mansuetudine, fide et charitate.*

Οὐκ ἐπὶ ἔργων τοιούτων τι ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ προφυλάσσω ὑμᾶς ὄντας μου ἀγαπητοὺς, προορῶν τὰς ἐνέδρας τοῦ διαβόλου. Ὑμεῖς οὖν τὴν (5) πρᾶυπάθειαν ἀναλαβόντες ἀνακτίσασθε ἑαυτοὺς ἐν πίστει, (6) ὃ ἔστιν σὰρξ τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν ἀγάπῃ, ὃ ἔστιν αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ. (7) Μηδεὶς ὑμῶν κατὰ τοὺς πλησίον [(8) τι] ἐχέτω. Μὴ ἀφορμὰς δίδοτε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ δι' ὀλίγους ἄφρονας τὸ ἐν Θεῷ πλῆθος βλασφημηται. Οὐαὶ γὰρ, δι' οὗ ἐπὶ ματαιώθητι τὸ ὄνομα μου ἐπὶ τερῶν βλασφημεῖται⁶.

Non quod noverim tale quid inter vos, hæc scribo; sed præmunire volo vos, ut filios meos charissimos, prospiciens insidias diaboli. Vos itaque, mansuetudinem assumentes, regenerate vosmet ipsos in fide, quæ est caro Domini, et in charitate, quæ est sanguis Jesu Christi. Nullus vestrum adversus proximum aliquid habeat. Ne ansam detis gentibus. ne propter paucos insipientes multitudo, quæ est in Deo, blasphemetur. *Væ enim ei per quem in vanitate nomen meum apud aliquos blasphematur.*

IX. *Nolite audire eos, qui sine Christo loquuntur. Historia Christi.*

(9) Κακώθητε οὖν, ἔταν ὑμῖν χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλῆ τις, (10) τοῦ ἐκ γένους Δαβὶδ, τοῦ ἐκ Μαρίας, ὃς ἀληθῶς ἐγεννήθη, ἐφαγὲν τε καὶ ἐπιεν, ἀληθῶς ἐδιώχθη ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἀληθῶς ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν, βλεπόντων τῶν ἐπουρανίων (11) καὶ ἐπιγελῶν καὶ ὑποχθονίων· ὃς καὶ ἀληθῶς ἠγέρθη ἀπὸ νεκρῶν, ἐγείραντος αὐτὸν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, (12) ὡς καὶ κατὰ τὸ (13) ὁμολώμα ἡμᾶς, τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, οὕτως ἐγερεῖ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, (14) ὃς χωρὶς τῶ ἀληθινῶν ζῆν οὐκ ἔχομεν.

Obturate igitur aures vestras, cum vobis quispian loquitur sine Jesu Christo, qui ex genere Davidis, qui ex Maria, qui vere natus est, edit et bibit, vere persecutionem passus est sub Pontio Pilato, vere crucifixus et mortuus est, videntibus cælestibus et terrestribus et subterraneis; qui et vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipsius, quemadmodum ad ejus similitudinem et nos, ei credentes, Pater ejus ita resuscitabit in Jesu Christo, sine quo veram vitam non habemus.

X. *Si Christus non vere passus est, frustra ego vincula fero.*

Εἰ δὲ, ὡς περ τινὲς, ἄθεοι ἦντες, τουτέστιν ἄπιστοι, C λέγουσιν, τὸ δοκεῖν πεπονήναί αὐτὸν, αὐτοὶ ὄντας τὸ θεκεῖν, ἐγὼ τί δέδομαι, τί δὲ εὐχομαι θηριομαχῆσαι; Δωρεάν οὖν ἀποθνήσκω; (15) Ἄρα οὐ καταψεύδομαι τοῦ Κυρίου;

Si vero, ut quidam athei, hoc est, infideles, aiunt, eum secundum apparentiam tantum existentes; ad quid ego vinculus sum, cur opto cum bestiis depugnare? Frustra itaque morior? Nonne ego falsa de Domino loquor?

Vetus interpres.

tare est, non mundus est, hoc est, qui sine episcopo et presbyterio et diacono operatur aliquid, iste non mundus est in conscientia.

CAPUT VIII.

Non quia cognovi tale quid in vobis; sed præsero vos, existentes meos dilectos, prævidens insidias diaboli. Vos igitur mansuetam patientiam resumentes, recreate vosmetipsos in fide, quod est caro Domini, et in charitate, quod est sanguis Jesu Christi. Nullus vestrum adversus proximum aliquid habeat. Non occasiones detis gentibus, ut non propter paucos insipientes ea quæ in Deo multitudo blasphemetur. *Væ enim, per quem in vanitate nomen meum in aliquibus blasphematur.*

CAPUT IX.

Obsurdescite igitur, quando vobis sine Jesu Christo loquitur quis; qui ex genere David, qui ex Maria, qui vere natus est, comedit et bibit; vere persecutionem passus est sub Pontio Pilato, vere crucifixus est et mortuus est, aspicientibus cælestibus et terrestribus et infernalibus: qui et vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipsius: qui et secundum similitudinem nos credentes ipsi sic resuscitabit Pater ipsius in Christo Jesu, sine quo verum vivere non habemus.

CAPUT X.

Si autem, quemadmodum quidam sine Deo existentes (hoc est, infideles) dicunt, secundum videri passum esse ipsum; ipsi existentes secundum videri, ego quid vinculus sum? quid autem et oro cum bestiis pugare? Gratis igitur morior: ergo non reprehendor mendacii a Domino.

⁶ Isai. l.ii, 5.

(5) Ita ms. Male Smithius: Πραεταν εὐπάθειαν. D Jac.

(6) Ms. δς. Salvianus conjicit ἦ. Vossius, Cotelierius et alii: δ. Cfr. de fide et charitate ep. ad Ephes., c. 14; ad Smyrn., c. 6.

(7) Cfr. Matth. v, 25.

(8) Ti addidi ex Paralt. Damasc. Rupesf.

(9) Hæc laudat Theodoret. Dial. l, p. 51.

(10) Cfr. Ep. ad Smyrn., c. 1.

(11) Kai exstat in mto. Jac.

(12) Ita legendum esse monet Smithius, duce veteri interprete. Ms., κατὰ τὸ ὁμολώμα, ὃς καὶ ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας, x. τ. λ.

(13) Cfr. I Cor. xv, 49.

(14) Cfr. Joan. iii, 36; v, 40; xiv, 6; xx, 13.

(15) Sensus: Nonne ego falsa de Domino loquor, si illi, verum Christi mortem negantes, vera loquuntur? Mors mea ipsa falsæ doctrinæ est prædicatio. Si vero post ἄρα colon ponas, vertendum erit: *Profecto, non falsa loquor de Domino.*

XI. *Fugite mortiferas Docetarum plantationes.*

Fugite ergo malas propagines, quæ gignunt mortiferum fructum, quem si quis gustarit, statim moritur. Isti enim non sunt plantatio Patris. Si enim essent, apparerent utique rami crucis, et esset utique fructus illorum incorruptibilis. Per hanc crucem Christus in passione sua invitat vos, qui estis membra ejus. Non potest igitur caput seorsum nasci sine membris, unionem promittentē Deo, qui est ipse.

Φεύγετε οὖν τὰς κακὰς παραφυάδας, τὰς γεννώσας καρπὸν θανατηφόρον, οὗ ἐὰν γεύσῃται τις, παρ' αὐτὰ ἀποθνήσκει. Οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσὶν (16) φυτεία Πατρὸς. Εἰ γὰρ ἦσαν, ἐφαίνοντο ἂν κλάδοι τοῦ σταυροῦ, καὶ ἦν ἂν ὁ καρπὸς αὐτῶν ἀφθαρτος· δι' οὗ ἐν τῷ πάθει αὐτοῦ προσκαλεῖται ὑμᾶς, ὄντας μέλη αὐτοῦ. Οὐ δύναται οὖν κεφαλὴ χωρὶς γεννηθῆναι ἄνευ μελῶν, τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν ἐπαγγελλομένου (17), ὃς ἐστὶν αὐτός.

XII. *Manete in unitate et charitate.*

Saluto vos e Smyrna, una cum Ecclesiis Dei, quæ mecum sunt, quæ in omnibus me recrearunt quoad corpus et spiritum. Vincula mea, quæ propter Jesum Christum fero, vos obsecrant: permanete in concordia vestra et oratione mutua. Decet enim singulos vestrum, et præcipue presbyteros, recreare episcopum, in honorem Patris, Jesu Christi et apostolorum. Opto, ut in charitate me audiat, ne, hæc scribens, in testimonium contra vos sim. Sed et orate pro me, qui in Dei misericordia charitate vestra indigeo, ut dignus fiam sorte, quæ me morte appropinquante circumstat, ne reprobus inveniar.

Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἀπὸ Σμύρνης, ὅμα ταῖς συμπαρρούσαις (18) μοι Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, (19) οἱ κατὰ πάντα με ἀνέπαυσαν σαρκὶ τε καὶ πνεύματι. Παρακαλεῖ ὑμᾶς τὰ δεσμά μου (20) ἃ ἔνεκεν Ἰησοῦ Χριστοῦ περιφέρω, αἰτούμενος Θεοῦ ἐπιτυχεῖν· διαμένετε ἐν τῇ ὁμονοίᾳ ὑμῶν καὶ τῇ μετ' ἀλλήλων προσευχῇ. Πρέπει γὰρ ὑμῖν τοῖς καθ' ἓνα, (21) ἐξαιρέτως καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀναψύχειν τὸν ἐπίσκοπον εἰς τιμὴν Πατρὸς, Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων. Εὐχομαι ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ ἀκοῦσαι μου, ἵνα μὴ εἰς (22) μαγύριον ᾧ ἐν ὑμῖν γράψας. Καὶ περὶ ἐμοῦ δεῖ προσεύχεσθε, τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀγάπης χρῆζοντος ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι με τοῦ κλήρου, οὗ (23) περικρίμμαι ἐπιτυχεῖν, ἵνα μὴ ἀδόκιμος εὐρεθῶ.

XIII. *Valete, orate pro Ecclesia Syriae, etc.*

Salutat vos charitas Smyrnæorum et Ephesiorum. Memores estote in omnibus orationibus vestris Ecclesiarum quæ est in Syria; de qua et non sum dignus qui dicar, qui sim eorum ultimus. Valete

Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη Συμυρναίων καὶ Ἐφεσίων. Μνημονεύετε ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας· ὅθεν καὶ οὐκ ἀξιόσ εἰμι λέγεσθαι, ὢν ἔσχατος ἐκείνων. Ἐρῶσθε ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ,

Vetus interpres.

CAPUT XI.

Fugite ergo malas propagines, generantes fructum mortiferum; quem si gustet quis, statim moritur. Isti enim non sunt plantatio Patris. Si enim essent, apparerent utique rami crucis, et esset utique fructus illorum incorruptibilis: per quem, in passione ipsius, advocat vos, existentes membra ipsius. Non potest igitur caput nasci sine membris; Deo unionem repromittente, quod est ipse.

CAPUT XII.

Saluto vos a Smyrna, cum præsentibus mihi Ecclesiis Dei; qui secundum omnia me quiescere fecerunt carne et spiritu. Deprecantur vos vincula mea, quæ pro Jesu Christo fero, petens Deo frui. Permanete in concordia vestra, et ea quæ cum adinvicem oratione. Decet enim vos singulos, præcipue et presbyteros, refrigerare episcopum, in honorem Patris, Jesu Christi, et apostolorum. Oro vos in charitate audire me, ut non in testimonium sim in vobis scribens. Sed et pro me orate ea, quæ a vobis, charitate indigente in misericordia Dei, ad dignificari me [in] hæreditate, qua conor potiri, ut non reprobus inveniar.

CAPUT XIII.

Salutat vos charitas Smyrnæorum et Ephesiorum. Mementote in orationibus vestris ejus quæ in Syria Ecclesiarum; unde non dignus sum dici, existens extremus illorum. Valete in Jesu Christo, subjecti episcopo, ut Dei mandato, similiter et presbyterio. Et singuli adinvicem diligite in impartibili corde. Castificate

(16) Cfr. Matth. xv, 13.

(17) Ita ms., testimonium doctrinæ de divinitate Christi exhibens. Vet. interpres, quod; sed non est, quod cum Vossio mutemus δ, vel cum Aldrichio η.

(18) Ita recte habent interpolator et vet. interpres. Ms., μου.

(19) Melius αἱ, sed non est mutandum. Ignatius enim ad missos Ecclesiarum illarum advertit. Vetus

D interpres, qui.

(20) Cfr. Ephes. vi, 20; Coloss. iv, 5.

(21) Legendum videtur καὶ ἐξαιρέτως. Jac.

(22) Cfr. Ep. ad Philad., c. 6.

(23) Ita ms. Nonnulli mutarunt. Vedelius legit παράκειμαι, i. e. propinquus sum = quam propediem consequar; Smithius, ὑπόκειμαι, cui subiaceo. Jac.

ἵπποτασόμενοι· τῷ ἐπισκόπῳ ὡς (24) τῇ ἐκτοῇ, ἁμολῶς καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ. Καὶ οἱ κατ' ἄνδρα ἀλλή-
λων ἀγαπᾶτε ἐν ἀμεριστῷ καρδίᾳ. (25) Ἄγνιζε-
ται (26) ὑμῶν τὸ ἐμὸν πνεῦμα, οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ
καὶ ὅταν Θεοῦ ἐπιτύχω. Ἔτι γὰρ ὑπὸ κίνδυνόν εἰμι·
ἀλλὰ πιστὸς ὁ Πατήρ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, πληρῶ-
σαι μου τὴν αἰτησιν καὶ ὑμῶν· ἐν ᾧ εὐρεθήτε
ἄμωμοι.

A in Jesu Christo, subjecti episcopo ut Dei præcepto,
et similiter presbyterio. Ac singillatim omnes alter
alterum diligite corde indivulso. Lustrari a vobis
debetur spiritus meus, non solum nunc, sed et
quando Deum nactus fuero. Adhuc enim in periculo
versor; sed fidelis est Pater in Jesu Christo, ut im-
pleat petitionem meam et vestram; in quo opto ut
inveniamini sine macula.

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ (27).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφώρος, τῇ ἡλεσημένῃ ἐν μεγα-
λειότητι Πατρὸς ὑψίστου (28) καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ
τοῦ μόνου Υἱοῦ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἡγουσημένῃ καὶ
πεσωτισμένῃ ἐν θελήματι τοῦ θελήσαντος τὰ
θεοῦ ἡμῶν· ἥτις καὶ προκάθηται ἐν (29) τόπῳ
χωρίον Ῥωμαίων, ἀξιόθεος, ἀξιοπροεπής, ἀξιο-
μακάριστος, ἀξιέπαινος, ἀξιεπίτευκτος, ἀξιαγ-
γος καὶ (30) προκαθημένη τῆς ἀγάπης, (31) χριστ-
ῶνυμος, πατρῶνυμος, ἣν καὶ ἀσπάζομαι ἐν ἐνό-
ματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ Πατρὸς· κατὰ σάρκα
καὶ πνεῦμα ἠνωμένοι πάσῃ ἐκτολῇ αὐτοῦ, πε-
πληρωμένοι χάριτος Θεοῦ ἀδιακρίτως, καὶ (32)
ἀποδιωλισμένοι ἀπὸ παντὸς ἀλλοτρίου χρώ-
ματος, πλεῖστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ Θεῷ
ἡμῶν, ἀμώμως χαίρειν.

AD ROMANOS.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiæ misericordiam
consecrata in magnificentia Patris altissimi et Jesu
Christi, Filii ejus unici; Ecclesiæ dilectæ et illu-
minatæ voluntate ejus, qui vult omnia quæ sunt
secundum charitatem Jesu Christi, Dei nostri; quæ
etiam præsidet in loco regionis Romanorum, digna
Deo, digna decore, digna quæ beata prædicetur,
dignu laude, digna quæ voti compos fiat, digna
casta, universo cæli charitatis præsidens, Christi
et Patris nomine insignita, quam et saluto in no-
mine Jesu Christi, Filii Patris; iis qui secundum
carnem et spiritum cuius ipsius præcepto sunt
adunati, gratia Dei indivisim repleti et ab omni
alieno colore sunt expurgati, plurimam in Jesu
Christo, Deo nostro, et intaminatam opto salu-
tem.

I. Spero vos vincitus videre.

(33) Ἐπευξάμενος Θεῷ ἐπέτυχον ἰδεῖν ὑμῶν τὰ
ἀξιόθεα πρόσωπα, ὡς καὶ πλέον ἤτοῦμην λαβεῖν·
δεδεμένος [(34) γὰρ] ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπιζῶ
ὑμᾶς ἀσπάζεσθαι, ἐάν περ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦ τοῦ
ἀξιοθῆναί με εἰς τέλος εἶναι. Ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ εὐ-

Deum precatus impetravi. ut Deo dignos vultus
vestros cernerein, et plus, quam petebam, accipe-
rem; vincitus enim in Jesu Christo vos salutare
spero, siquidem voluntas Dei sit, ut dignus habear,
qui ad finem perveniam. Recte enim dispositum

Vetus interpres.

vestram meum spiritum, non solum nunc, sed et quando utique Deo fruam. Adhuc enim sub periculo
sum; sed fidelis Pater in Jesu Christo, implere petitionem meam et vestram; in quo inveniamini in-
coquinati.

Ignatius, qui et Theophorus, habenti propitiationem in magnitudine Patris altissimi, et Jesu Christi solius Filii
ipsius, Ecclesiæ dilectæ et illuminatæ in voluntate volentis omnia, quæ sunt secundum dilectionem Jesu
Christi Dei nostri (quæ et præsidet, in loco chori Romanorum, digna Deo, digna decore, digna beati-
tudine, digna laude, digne ordinata, digne casta, et præsidens in charitate, Christi habens legem, Patris
nomen; quam et saluto in nomine Jesu Christi Filii Patris), secundum carnem et spiritum unitis in omni
mandato ipsius, impletis gratia Dei indivisim, et abstractis ab omni alieno colore; plurimum in Domino
Jesu Christo Deo nostro immaculate gaudere.

CAPUT I.

Deprecans Deum altigi videre vestras dignas visione facies; ut et amplius petebam accipere. Ligatus
enim in Christo Jesu, spero vos salutare, siquidem voluntas sit, ut dignificer in finem esse. Principium
quidem enim bene dispensatum est: siquidem gratia (mea) potiar, ad hæreditatem meam sine impedi-

(24) Cfr. ad Magn., c. 2; ad Trall., c. 3.
(25) Ita Cotelerius et alii. Ms., ἀγνίσετε. Voss.,
ἀγνισμα. Woch. ἀγνίσετε ὑμεῖς. ARNDT. Ἄγνιζε-
ται. = spiritus meus pro vobis se hostiam præbet.

(26) Ad. le ὕφ'. Cfr. Ign. ad Ephes., c. 8, not. 56
(27) Syriaca epistolæ hujus ad Romanos versio in
monasterio Ægyptiaco nuper detecta et a Guilielmo
Cureton typis vulgata una cum Syriacis quibusdam
hujus epistolæ fragmentis, non æque magnis omis-
sionibus laborat, ac illæ fuerant, quas in versione
epistolæ ad Ephesios conspeximus.

(28) Καὶ — αὐτοῦ ἐτ' ἡγαπημένη — τοῦ Θεοῦ
ὑμῶν apud Syrum non legitur.

(29) I. e. in ipsa urbe Roma cum suburbiis.
REARS. Hanc explicationem Smithius recipiens mo-
net, non opus esse, ut illa ad regiones suburbicarias
referatur, quod suave aliquorum insomnium est;
hoc enim esset, res diversorum sæculorum contra
fidem historiæ commiscere. JAC.

D (30) I. e. præsidens universo cæli Christianorum.
Simili modo Antiochia προκαθημένη τῆς ἀνατολῆς
vocatur apud Joan. Antioch. ed. Oxon. 1691, p. 278.
Cfr. Pearsonum et Jacobsonum. Alii Ignatium libe-
ralitatem Romanorum erga fratres laudare putant,
quemadmodum et Dionysius Corinth. eam laudavit
(Euseb., Hist. eccl., iv, 23). Cfr. Rothe, Anjunge
d. Christl. Kirche., p. 456.

(31) Syrus legit χριστόνομος, eique favet vetus
interpres Latinus, reidens: Christi habens legem.
Sed meliorem esse lectionem codicis Colberini,
sequens verbum πατρῶνυμος ostendit, ut Jaco-
sonus monuit. Πατρῶνυμος. . χρώματος et ἐν Ἰησοῦ
Χριστῷ. . χαίρειν non exstat apud Syrum.

(32) Cfr. Ign. ad Philad., c. 5.

(33) Ita Smith et Jac. cum utroque interprete,
Ms. ἐπεὶ εὐξάμενος, male.

(34) Γὰρ ex utroque interprete restituendum est.
ΣΗΜΕΙΩ.

est principium, si gratiam consequar, sortem meam sine impedimento accipiendi. Timeo enim vestram charitatem, ne ea mihi noceat. Vobis enim facile est, quod vultis facere; mihi vero difficile est Deo potiri, si vos mihi parcere studetis.

Α εικονόμητός ἐστιν, (35) ἐάν περ χάριτος ἐπιτύχω, εἰς τὸ τὸν κληρὸν μου ἀνεμποδίστως ἀπολαθεῖν. (36) Φοβοῦμαι γὰρ τὴν ὑμῶν ἀγάπην, μὴ αὐτὴ με ἀδικήσῃ. Ὑμῖν γὰρ εὐχερὲς ἐστίν, ὃ θέλετε ποιῆσαι· ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν, ἐάνπερ ὑμεῖς (37) φείσησθέ μου.

II. Nolite me martyrio eripere.

Nolo enim vobis tanquam hominibus placere, sed Deo placere, quemadmodum et vos ei placetis. Nec enim ego unquam tale tempus Deo potiendi attingam; nec vos, si silueritis, meliori operi inscribi poteritis. Si enim de me silueritis, ego Dei sum; si autem carnem meam amaveritis, denuo mihi erit currendum. Nolite plus mihi præbere, quam ut immoler Deo, dum adhuc altare paratum est; ut in charitate chorus effecti canatis Patri in Christo Jesu, quod Deus episcopum Syriæ dignum iudicaverit, qui ab Oriente in Occidentem arcessitus inveniretur. Bonum est, a mundo occidere ad Deum, ut in ipso oriar.

(38) Οὐ γὰρ θέλω ὑμῖν ἀνθρωπαρεσκῆσαι, ἀλλὰ Θεῷ ἀρέσαι, ὡσπερ καὶ ἀρέσατε. Οὐ γὰρ ἐγὼ ποτε ἔξω καιρὸν τοιοῦτον Θεοῦ ἐπιτυχεῖν οὕτε ὑμεῖς, ἐν σωτηρήσῃτε, κρείττονι ἔργῳ ἔχετε ἐπιγραφῆναι. Ἐάν γὰρ σωπήσῃτε (39) ἀπ' ἐμοῦ, (40) ἐγὼ γενήσομαι Θεοῦ· ἐάν δὲ ἐρασθῆτε τῆς σαρκὸς μου, πάλιν ἔσομαι (41) τρέχων. Πλέον μοι μὴ παράσχησθε τοῦ (42) σπονδισθῆναι Θεῷ, ὡς ἐτι θυσιαστήριον ἔτοιμόν ἐστιν· ἵνα ἐν ἀγάπῃ χορὸς γενόμενοι ἕσῃτε τῷ Πατρὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, (43) ὅτι τὸν ἐπίσκοπον Συρίας ὁ Θεὸς κατηξίωσεν εὐρεθῆναι εἰς; δύσιν ἀπὸ ἀνατολῆς (44) μεταπεμφόμενος. Καλὸν τὸ θῆναι ἀπὸ κόσμου πρὸς Θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατελιω.

III. Rogate potius Deum, ut ad martyrium mihi vires suppeditet.

Nulli unquam invidistis; alios docuistis. Ego vero illa quoque firma esse volo, quæ docetis et præcipitis. Vires tantum mihi et internas et externas petite, ut non solum loquar, sed et velim; ut non solum dicar Christianus, sed et inveniar. Si enim inventus fuero, etiam dici potero Christianus, et tunc fidelis esse valebo, cum mundo amplius

Οὐδέποτε (45) ἐδασκάνατε οὐδένα· ἄλλους ἐδιδάξατε. (46) Ἐγὼ δὲ θέλω, ἵνα κάκεῖνα βέβαια ἦ, ἃ (47) μαθητεύοντες ἐντέλλεσθε. Μόνον μοι δύναμιν αἰτεῖσθε ἔσωθῆν τε καὶ ἔξωθῆν, ἵνα μὴ μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ θέλω, ἵνα μὴ μόνον λέγωμαι Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐρεθῶ. Ἐάν γὰρ (48) καὶ εὐρεθῶ, καὶ λέγεσθαι δύναμαι, καὶ τότε πιστὸς εἶναι, ὅταν κόσμῳ μὴ φαίλω-

Vetus interpres.

mento lucrari. Timeo enim charitatem vestram, ne ipsa me lædat. Vobis enim facile est, quod vultis facere; mihi autem difficile est Deo potiri; siquidem vos non parcitis mihi.

CAPUT II.

Non enim volo vos hominibus placere, sed Deo placere, quemadmodum et placetis. Neque enim ego habeo aliquando tempus tale Deo potiendi: neque vos, si taceatis, meliori operi habetis inscribi. Si enim taceatis a me, ego ero Dei; si autem desideretis carnem meam, rursus factus sum vox. Plus autem mihi non tribuetis, quam sacrificari Deo, dum adhuc sacrificatorium paratum est, ut in charitate chorus effecti canetis Patri in Jesu Christo, quoniam episcopum Syriæ dignificavit Deus inveniri, in Occidentem ab Oriente transmittens. Bonum occidere a mundo in Deum, ut in ipso oriar.

CAPUT III.

Nunquam invidistis in aliquo; alios edocuistis. Ego autem volo, ut et illa firma sint, quæ docentes præcepistis. Solum mihi potentiam potatis ab intra et ab extra, ut non solum dicam, sed et velim; non ut solum dicar Christianus, sed et inveniar. Si enim inveniar, et dici possum; et tunc fidelis esse, quando utique mundo non appareo. Nihil apparentia bonum est. Deus enim noster Jesus Christus in Patre existi-

(35) Syrus, qui hoc caput habet, legisse videtur: Ἐάνπερ ἐπιτύχω τὸν κληρὸν μου εἰς πέρας ἀνεμποδίστως ἀπολαθεῖν.

(36) Ignatius verebatur ne Romani, vel precibus ad Deum et homines, vel pecunia, aut per vim eum a supplicio eximerent. COT.

(37) I. e. si vos impedimento mihi estis conatu vestro, me liberandi. Interpolator et versio antiqua, ab Usserio edita, nec non Syrus male exhibent μὴ αὐτὴ φείσεσθε.

(38) Initium capitis secundi Οὐ γὰρ θέλω . . ἀρέσατε deest in Syro.

(39) I. q. περὶ ἐμοῦ. SMITH.

(40) Syrus legit: Ἔσομαι λόγος Θεοῦ, quod sensu caret.

(41) Syrus et vetus interpres Latinus legerunt ἔσομαι ἡχώ, factus sum vox, ut interpres reddit.

Multo præferenda est lectio Græci textus. Sensus est: Denuo mihi erit currendum in hoc stadio vitæ, cujus metam pene attigi. Cfr. I Cor. ix, 24.

(42) Cfr. II Tim. iv, 6.

(43) Syrus legisse videtur: ὅτι τὸν ἐπίσκοπον κατηξίωσεν τοῦ Θεοῦ εὐρεθῆναι.

(44) Aut medium pro passivo positum putes, aut veritas: Quod Deus episcopum Syriæ inveniri dignatus est, ab Oriente in Occidentem eum arcessens.

(45) I. e. nulli invidistis gloriam, pro Christo moriendi. SMITH.

(46) Ἐγὼ — ἐντέλλεσθε deest in Syro.

(47) I. e. Exemplum et adhortatio, quibus alios ad martyrium subeundum animare soliti fuistis. SMITH.

(48) Particula καί, nec a veteri interprete, nec a Syro agnita, delenda est.

μαί. Οὐδὲν φαινόμενον (40) αἰώνιον. (50) Τὰ γὰρ ἄ
βλεπόμενα πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα
αἰώνια'. Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν
Πατρὶ ὧν μᾶλλον (51) φαίνεται. (52) Οὐ σιωπῆς μόνον
τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ Χριστιανισμὸς.

non apparebo. Nihil, quod apparet, æternum est.
Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ vero non
videntur, æterna sunt. Namque ipse Deus noster
Jesus Christus, iterum in Patre existens, magis
manifestatur. Non silentii tantum, sed magnitudinis opus est Christianismus.

IV. *Sinite me ferarum dentibus moliri, ut panis Christi inveniar.*

(53) Ἐγὼ γράφω ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ ἐντέλλομαι
πᾶσιν, ὅτι ἐγὼ ἐκὼν ὑπὲρ Θεοῦ ἀποθνήσκω, ἐάνπερ
ὑμεῖς μὴ κωλύσητε. Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὐνοῖα ἀκαι-
ρος γένησθέ μοι. Ἄφετέ με θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν
ἐνεστὶν Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. (54) Σιτὸς εἰμι Θεοῦ, καὶ δι'
ὄδόντων θηρίων ἀλήθωμαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὐρεθῶ
τοῦ Χριστοῦ. Μᾶλλον κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι
τάφος γένηνται, καὶ μηδὲν καταλίπωσι τοῦ σώματός
μου, ἵνα μὴ κοιμηθῆς βαρὺς τινα γένομαι. Τότε
ἔσομαι μαθητῆς ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ
σῶμά μου ὁ κόσμος ὄψεται. Λιτανεύσατε τὴν Χριστὸν
ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν (55) ἔργων τούτων θυσία
εὐρεθῶ. Οὐχ ὡς (56) Πέτρος καὶ Παῦλος διατάσσονται
ὑμῖν. Ἐκεῖνοι ἀπόστολοι, ἐγὼ κατάκριτος· ἐκεῖνοι
(57) ἐλεύθεροι, ἐγὼ δὲ μέχρι νῦν δοῦλος. Ἄλλ' ἐάν
πάθω, (58) ἀπελεύθερος Ἰησοῦ, καὶ ἀναστήσομαι ἐν
αὐτῷ ἐλεύθερος. Νῦν μανθάνω δεδεμένος μηδὲν ἐπι-
θυμεῖν (59) κοσμικὴν ἢ μάταιον.

Ego Ecclesiis scribo, omnibusque mando, quod
lubens pro Deo moriar, siquidem vos me non impe-
diatis. Obsecro vos, ne intempestivam mihi bene-
volentiam exhibeatis. Sinite me ferarum cibum esse,
per quas Deum consequi licet. Frumentum sum
Dei, et per ferarum dentes molar, ut purus panis
Christi inveniar. Feris potius blandimini, ut mihi
sepulcrum fiant, nihilque mei corporis relinquant;
ne, postquam obdormiero, gravis alicui fiam. Tunc
vere Christi discipulus ero, cum neque corpus
meum mundus videbit. Christum pro me supplicate,
ut per hæc instrumenta hostia inveniar. Non ut
Petrus et Paulus vobis præcipio. Illi apostoli, ego
condemnatus; illi liberi, ego usque nunc servus.
Sed si patiar, libertus Jesu ero, et in ipso resur-
gam liber. Nunc vinculus disco nihil mundanum vel
vanum concupiscere.

V. *Mori cupio.*

(60) Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης (61) θηριομαχῶ,
διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δεδεμένος

A Syria Romam usque cum bestiis pugno, terra
marique, noctu et interdum, alligatus ad decem

Vetus interpres.

stens magis appare. Non suasionis opus, sed magnitudinis est Christianus; quando utique oditur a mundo.

CAPUT IV.

Scribo Ecclesiis, et præcipio omnibus, quoniam volens pro Deo morior; siquidem vos non prohibeatis. Deprecor vos, non concordia intempestiva statis mihi. Dimittite me bestiarum esse cibum: per quas est Deo potiri. Frumentum sum Dei, et per dentes bestiarum molar, et mundus panis inveniar Christi. Magis blandite bestiis, ut mihi sepulcrum fiant, et nihil derelinquant eorum quæ corporis mei; ut non dormiens gravis alicui inveniar. Tunc ero discipulus verus Jesu Christi, quando neque corpus meum mundus videbit. Orate Christum pro me, ut per organa ista Dei sacrificium inveniar. Non ut Petrus et Paulus præcipio vobis. Illi apostoli, ego condemnatus; illi liberi, ego usque nunc servus. Sed si patiar, manumissus sum Jesu Christi, ut resurgam liber. Et nunc disco vinculus, nihil concupiscere.

CAPUT V.

A Syria usque Romam cum bestiis pugno, per terram et per mare, nocte et die; vinculus decem leopardum

II Cor. iv, 18.

(49) Vetus interpres et Syrus simulque fragmen-
tum Syriacum (apud Curetonum) legebant ἀγα-
θόν, quod restituendum esse putō.

(50) Hæc verba, e sacra Scriptura desumpta, nec
a veteri interprete Latino, nec a Syro, nec a fra-
gmento Syriaco agnita sunt.

(51) l. e. *magis glorificatur.*

(52) Sensus: *Christus post ascensionem suam
magis glorificatur*; Christiani enim non solum in
silentio vitam degunt, sed magnificis quoque factis
splendent, iis Christum laudantes. — Duce veteri
interprete Smithius et Ruchatus locum ita refin-
gunt: *Ὁ πειρασμῆς τὸ ἔργον· ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν
ὁ Χριστιανὸς, μάλιστα ὅταν μισῆται ἀπὸ κόσμου.*
Bene vetus int.: *Non suasionis opus, sed magnitudi-
nis est Christianus, quando utique oditur a mun-
do.* Cum interprete Latino concordat Syrus, qui
legit *πειρασμῆς*, simulque posteriora verba: *Quando
[utique] oditur a mundo (= μάλιστα ὅταν, x. τ. λ.),*

quæ in codice Græco non exstant, agnoscit.

(53) Caput quartum pene integrum etiam apud
Syrum legitur.

(54) Hunc locum præstantissimum laudat Ire-
næus Adv. hæc. v, 28. (Euseb., *H. e.*, iii, 36.)

(55) l. e. *dentes ferarum.* РУЧАТ.

(56) Horum meminit, quippe qui ex sanctis apo-
stolis soli Christianis Romanis interfuerint. JAC.

(57) l. e. *liberi ab infirmitate humana.* РУЧАТ.

(58) Cfr. I Cor. vii, 22.

(59) Κοσμικὴν ἢ μάταιον. Hæc verba, nec a ve-
tere interprete, nec a Syro agnita, delenda viden-
tur.

(60) Citatur integrum hoc caput ab Eusebio, *H.*
e., iii, 36, et Hieron., *Catal.*, c. 16. Exstat etiam
illud pene integrum apud Syrum.

(61) Cfr. I Cor. xv, 52, ubi quoque ἐθηριομάχησα
ἐν Ἐφέσῳ de certatione cum hominibus belluinis
explicandum est. JAC.

leopardos, quæ est militum turma; qui etiam beneficio accepto pejores sunt. Illorum autem injuriis magis erudior, *sed propter hoc non justificatus sum*. Utinam fruatur bestiis mihi præparatis, quas et opto mihi promptas inveniri; quibus et blandiar, ut cito me devorent, non ut quosdam veritæ non tetigerunt. Si autem illæ repugnantes noluerint, ego eas vi impellam. Veniam mihi date; quid mihi prois, ego novi. Nunc incipio discipulus esse. Nemo visibilium et invisibilium mihi videatur, ut Jesum Christum assequar. Ignis et crux, ferarum catervæ, lacerationes, distractiones, disjunctiones ossium, concisio membrorum, totius corporis contusiones, dira diaboli tormenta in me veniant; solummodo ut Jesum Christum consequar.

A δέκα (62) λεοπαρδοίς, ὃ ἐστὶ στρατιωτῶν τάγμα· οἱ καὶ (63) εὐεργετούμενοι χεῖρους γίνονται. Ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαίωμαι⁹. (64) Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἠτοιμασμένων, καὶ εὐχομαι ἕτοιμά μοι εὐρεθῆναι· ἃ καὶ κολακείωσιν, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὡς περ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἤψαντο. Κἄν αὐτὰ δὲ ἀκοντα μὴ θελήσῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. Συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρεται, ἐγὼ γινώσκω. (65) Νῦν ἀρχομαι μαθητῆς εἶναι. Μηδὲν με ζηλώσῃ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, (66) ἀνατομαὶ, διαίρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπή μελῶν, ἀλγισμοὶ ὄλου τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐργέσθωσαν, μόνον ἵνα B Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

VI. Morte mea veram vitam assequar.

Nihil mihi proderunt mundi voluptates, neque hujus sæculi regna. Præstat mihi, in Jesu Christo mori, quam finibus terræ imperare. Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Illum quæro, qui pro nobis mortuus est; illum volo, qui propter nos resurrexit. Hoc mihi lucrum impendat, Ignoscite mihi, fratres! Ne me vivere impediatis; ne velitis me mori; me Dei esse cupientem mundo ne tradatis. Sinite me purum lumen percipere; ubi illuc advenero, homo Dei ero. Concedite mihi im-

(67) Οὐδὲν μοι ὠφελήσει τὰ τεργνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλείαι τοῦ αἰῶνος τούτου. (68) Μᾶλλον μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, ἢ βασιλεύειν τῶν περᾶτων τῆς γῆς. (69) Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, εἰὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ⁹; Ἐκείνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκείνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Ὁ δὲ (70) τοκετὸς μοι ἐπίκειται. Σύγγνωτέ μοι, ἀδελφοί· μὴ ἐμποδίσθητέ μοι ζῆσαι, μὴ θελήσητέ (71) με ἀποθανεῖν, τὸν τοῦ Θεοῦ θέλοντα εἶναι, κόσμῳ C μὴ (72) χαρίσθητε (73). Ἀφετέ με καθαρὴν φῶς

Vetus interpres.

dis, quod est militaris ordo; qui et beneficiati deteriores sunt. In injustificationibus autem ipsorum magis erudior; *sed non propter hoc justificatus sum*. Sortiar bestiis mihi esse paratis; et oro promptas mihi inveniri; quibus et blandiar cito me devorare; non quemadmodum quosdam timentes non tetigerunt. Sed et, si ipsæ volentem non velint, ego vim faciam. Veniam mihi habete; quid mihi confert, ego cognosco. Nunc incipio discipulus esse; nihil me zelare visibilium et invisibilium, ut Jesu Christo fruatur. Ignis et crux, bestiarumque congregationes, dispersiones ossium, concisio membrorum, molitiones totius corporis, malæ punitiones diaboli in me veniant; solum ut Jesu Christo fruatur.

CAPUT VI.

Nihil mihi proderunt termini mundi, neque regna sæculi hujus. Bonum mihi mori propter Jesum Chri-

⁹ I Cor. iv, 4. ⁹ Matth. xvi, 26.

(62) Voce λεοπαρδος offenderunt Basnagius, Baurius et alii, vocabulum illud ante Constantini ætatem obtinuisse negantes. Sed jam Pearsonus (Vindiciæ Ignatianæ, ii, p. 92) clare demonstravit, ante Constantini tempora hoc vocabulum non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos in usu fuisse. Arciori provinciarum Romani imperii nexus effecit, ut multa vocabula Latina a Græcis reciperentur. Cfr. Ignat. ad Polyc., c. 6. Huther, *Die wichtigsten Bedenken gegen die Aechtheit der Ignatian. Briefe in Ilgenii: Zeitschrift für Histor. Theol.*, t. XI, p. iv, p. 54 sq., et Düsterdieckl. c., p. 66. Cfr. Steph. thes. l. Tr. ed. Hase s. v. λεοπαρδος.

(65) Fortasse milites isti a Christianis dona acceperunt, ut mansuetiores erga Ignatium essent.

(64) Hæc laudat Chrysost. in Ignatii Encomio. Opp., t. II, p. 599, ed. BB.

(65) Νῦν ἀρχομαι μαθητῆς εἶναι apud Syrum non legitur.

(66) Ἀνατομαὶ, διαίρέσεις. Hæc cum apud Syrum æque ac apud Eusebium et Hieronymum, qui hunc locum laudaverunt, desint, delenda videntur.

(67) Caput VI deest in versione Syriaca, excepta unica sententia, ὃ δὲ τοκετὸς μοι ἐπίκειται, quod Syrus cum celeberrimis illis verbis e cap. VII;

ὃ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται, x. τ. λ. conjungit. Exstat autem caput VI pene totum Syriace in fragmento Timothei Alexandrini (Careton, l. c., pp. 42, 43).

(63) Legendum esse καλόν, vetus interpres Latinus, interpolator, Metaphrasta et fragmentum Timothei (vide supra) suadent.

D (69) Verba hæc sacræ Scripturæ, nec in veteri versione Latina, nec in fragmento Timothei exstant.

(70) Cfr. Phil. i, 21. Sapissime τοκετὸς pro lucro sumitur. Toupio et Woehero est τοκετὸς—partus. Jac.

(71) Me; non μοι legendum esse monet Smithius.

(72) Legendum esse puto κόσμῳ μὴ χαρίσθητε, i. e. me Dei esse volentem mundo tradere nolite. Χαρίζεσθαι=in gratiam alicujus (c. g. mundi) aliquid facere, tradere. Hæc lectio χαρίσθητε non solum optimum sensum præbet, sed etiam cum fragmento Timothei Syriaco concordat, in quo legitur: Nolite efficere, ut in mundo degam. Codex Græcus (Colbertinus) habet χαρίσθητε=in mundo ne gaudeatis, quod arciori cum antecedentibus nexu caret. Vetus interpres Latinus legit: Διὰ κόσμου οὐ με χωρίζθητε, per mundum ne separetis me, sc. a Deo.

(73) In versione Latina sequitur: Neque per ma-

λαβεῖν· ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι. (74) Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου. Εἰ τις αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ ἔχει. νοησάτω, ὃ θέλω, καὶ συμπαθεῖτω μοι, εἰδὼς τὰ συνέχοντά με.

VII. *Mori desidero, nam amor meus crucifixus est.*

(75) Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διαρπάσαι με βούλεται, καὶ τὴν εἰς Θεὸν μου γνώμην διαφθεῖραι. Μηδεὶς οὖν τῶν παρόντων ὑμῶν βοηθεῖτω αὐτῷ· μᾶλλον ἐμοῦ (76) γίνεσθε, τουτέστιν τοῦ Θεοῦ. Μὴ λαλεῖτε Ἰησοῦν Χριστὸν, κόσμον δὲ ἐπιθυμεῖτε. Βασκανία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω. Μηδ' ἂν ἐγὼ παρῶν παρακαλῶ ὑμᾶς, πείσθητέ μοι· τουτοῖς δὲ μᾶλλον πείσθητε, οἷς γράφω ὑμῖν. Ζῶν [(77) γὰρ] γράφω ὑμῖν, ἐρῶν τοῦ ἀποθανεῖν. (78) Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἔμοι πῦρ (79) φιλόδουλον· (80) ὕδωρ δὲ ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἔμοι, ἔσωθέν μοι λέγον· Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα. Οὐχ ἡδομαι τροφῇ φθορᾶς, ἀλλ' ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. (81) Ἄρτον Θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὃς ἐστιν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ γενομένου ἐν ὑστέρω ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ· καὶ πόμα (82) Θεοῦ θέλω, τὸ αἶμα αὐτοῦ, ὃ ἐστιν ἀγάπη ἀφθαρτος, καὶ ἀένναος ζωῆς.

tatorem esse passionis Dei mei. Si quis illum in seipso habet, intelligat, quid velim, et commiseretur mei, sciens quæ me coarctent.

Princeps hujus sæculi rapere me vult, meamque erga Deum voluntatem corrumpere. Nemo ergo vestrum, qui adestis, illum adjuvet; mei potius, id est Dei, efficiamini. Non loquimini Jesum Christum, mundum concupiscentes. Invidia in vobis ne habitet. Neque, si ego præsens vos orarem, credatis mihi; his potius, quæ vobis scribo, credatis. Vivens enim scribo vobis, mori desiderans. Amor meus crucifixus est, nec est in me ignis materiæ amans; sed vivens et loquens aqua in me est, mihi interius dicens: Veni ad Patrem. Non delector alimento corruptibili, neque voluptatibus hujus mundi. Panem Dei volo, panem coelestem, panem vitæ, qui est caro Jesu Christi, Filii Dei, qui posteriori tempore ex semine David et Abraham factus est; et potum Dei volo, sanguinem ipsius, qui est charitas incorruptibilis et vita perennis.

VIII. *Faveatis mihi.*

(83) Οὐκέτι θέλω (84) κατὰ ἀνθρώπους ζῆν. Τοῦτο

Nolo amplius secundum homines vivere. Id au-

Vetus interpres.

sum, quam regnare super terminos terræ. Illum quæro qui pro nobis mortuus est; illum volo qui propter nos resurrexit. Ille lucrum mihi adjacet. Ignoscite mihi, fratres: non impediatis me vivere, non velitis me mori. Dei volentem esse, per mundum non separetis me, neque per materiam seducatis. Dimittite me purum lucrum accipere; illuc adveniens, homo ero. Sinite me imitatore esse passionis Dei mei. Si quis ipsum in seipso habet, intelligat quod volo; et compatiatur mihi, sciens quæ continent me.

CAPUT VII.

Princeps sæculi hujus rapere me vult, et eam quæ in Deum meum sententiam corrumpere. Nilus igitur præsentium de vobis adjuvet; ipsi autem magis mei statis, hoc est Dei mei. Non loquimini Jesum Christum, et mundum concupiscatis. Invidia in vobis non inhabitet; neque utique ego vos præsens deprecor, credite mihi. His autem magis credite quæ scribo vobis. Vivens enim scribo vobis, desiderans mori. Meum desiderium crucifixum est; et non est in me ignis amans aliquam aquam; sed vivens et loquens est in me; intus me dicit: Veni ad Patrem. Non delector cibo corruptionis, neque delectationibus vitæ hujus. Panem Dei volo; quod est caro Jesu Christi, ejus qui ex genere David: et potum volo sanguinem ipsius; quod est charitas incorruptibilis.

CAPUT VIII

Non amplius volo secundum homines vivere; hoc autem erit, si vos velitis. Velite autem, ut et vos

teriam seducatis. Hæc in codice Græco desunt; sed legebantur olim a Timotheo Alexandrino, ut ex fragmento ejusdem (Cureton l. c.) perspicitur.

(74) Ἐπιτρέψατε· Θεοῦ μου. Hæc non solum in fragmento Timothei, sed etiam in Syriacis Severi Antiocheni fragmentis exstant. Cureton, l. c., pp. 28, 40, 50.

(75) Major pars capitis hujus, præsertim initium usque ad ὃ ἐμὸς ἔρωσ κ. τ. λ., apud Syrum non exstat. Phrasis ὃ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ex Evangelio S. Joan. xvi, 11 desumpta videtur.

(76) Sc. βοηθοί. CLERICUS.

(77) Addend. est γὰρ ex veteri interprete. SMITH.

(78) Hic locus exstat apud Syrum et in Syriaco fragmento Dionysii Areopagitæ *De divinis nominibus*, lib. III, c. 4; Cureton, l. c., p. 54. Hunc locum Origenes quoque laudat, Opp. t. III, p. 30, ed. Ruæ. Alii in hoc loco explicando per amorem intelligunt Christum; alii concupiscentiam rerum mundanarum.

(79) Ita habet codex Colbertinus cum Simeone Metaphrasta et Menæis Græcis. Interpolator exhibet φιλόδουλον, cui respondet vetus interpretatio Latina: Non est in me ignis amans aliquam aquam (aquam

autem pertinet ad sequentia). His ducibus Pearsonus, Smithius et Jacobsonus legendum esse suadent: φιλοῦντι = ἐρῶντι, in me amante non est ignis, sed aqua, etc. Syrus vertit, nec est in me ignis in alio amore; quo fit, ut Curetonus (p. 99, n. 34) eum quoque φιλοῦντι legisse putet.

(80) Cfr. Joan. vii, 38. Ἵδωρ λαλοῦν est Spiritus sanctus, monitor ad martyrium. Ἵδωρ—τὸν πατέρα deest in versione Syriaca.

(81) Hunc locum Grabinus et Wocherus de sacramento eucharistiæ explicant; de ipsius Dei fruitione in cælo, seu de æterna visionis Dei beatitudine, Usserius et Halloixius. JAC. Cfr. Joan. vi, 52 seqq, 51. Syrus legit: Ἄρτον Θεοῦ θέλω, ὃς ἐστιν σὰρξ Χριστοῦ, καὶ τὸ αἶμα αὐτοῦ. Πόμα θέλω, ὃ ἐστιν ἀγάπη ἀφθαρτος. Aliis igitur Syrus usus est signis interpunctionis, nec non omisit ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, et τοῦ υἱοῦ—Ἀβραάμ.

(82) Θεοῦ post πόμα, et paulo infra καὶ ἀένναος ζωῆς nec in Syro, nec in veteri versione Latina exstat.

(83) Caput octavum apud Syrum non legitur.

(84) Κατὰ ἀνθρώπους· κατ' ἀνθρώπων, phrasis

tem fiat, si vos volueritis. Velitis, precor, ut et vos benevolentiam inveniatis. Paucis litteris peto a vobis; credite mihi. Jesus Christus vobis hæc patefaciet, quod vera loquar; ipse os verax, in quo Pater vere locutus est. Petite pro me, ut consequar. Non secundum carnem, sed secundum mentem Dei vobis scripsi. Si patiar, bene mihi voluistis; sin rejiciar, odistis.

IX. Orate pro Ecclesia Syriae. Salutatio.

Memores estote in precibus vestris Ecclesiæ Syriae, quæ mei loco Deo pastore utitur. Solus Jesus Christus illam vice episcopi regit, atque vestra charitas. Ego autem erubescō, ex eorum numero dici; non enim sum dignus, utpote qui sim ultimus eorum et abortivus. Verum misericordiam consecutus sum, ut essem aliquis, si Deum consequar. Salutat vos meus spiritus et charitas Ecclesiarum, quæ me exceperunt in nomine Jesu Christi, non ut transeuntem. Etenim Ecclesiæ, quæ nihil ad me pertinebant, in via, quæ secundum carnem est, me per civitates comitabantur.

X. Conclusio.

Scribo autem hæc vobis e Smyrna per Ephesios dignissimos, qui beati prædicentur. Mecum etiam est cum aliis multis Crocus, desideratum mihi nomen. De his qui me a Syria Romam usque præcesserunt ad gloriam Dei, credo, vos eos cognovisse; annuntiate quoque iis, me prope esse. Omnes enim Dei et vestrum digni sunt, et eos in omnibus recreare vos decet. Hæc scripsi vobis ante diem ix Kalendas Septembris [hoc est vicesima tertia Augusti]. Valet, fortes usque in finem, sustinentes pro Jesu Christo. Amen.

Vetus interpres.

acceptemini. Per paucas litteras deprecor vos: credite mihi. Jesus autem Christus vobis manifestabit hæc, quoniam vere dico; non mendax os, in quo Pater vere locutus est: Petite pro me, ut attingam. Non secundum carnem vobis scripsi, sed secundum sententiam Dei. Si patiar, voluistis; si reprobus efficiar, odivistis.

CAPUT IX.

Mementote in oratione vestra ejus, quæ in Syria, Ecclesiæ; quæ pro me, pastore Deo utitur. Solus ipse Jesus Christus vice episcopi sit, et vestra charitas. Ego autem erubescō ex ipsis dici. Non enim sum dignus, existens extremus ipsorum, et abortivum; sed misericordiam consecutus sum aliquis esse, si Deo fruar. Salutat vos meus spiritus, et charitas Ecclesiarum quæ receperunt me in nomine Jesu Christi, ut non transeuntem. Etenim non advenientes mihi in via quæ secundum carnem, secundum civitatem me præcesserunt.

CAPUT X.

Scribo autem vobis hæc a Smyrna per Ephesios digne beatos. Est autem et simul mecum cum aliis multis et Crocus, desideratum mihi nomen. De advenientibus mecum a Syria in Romam ad gloriam Dei, credo vos cognovisse; quibus et manifestatis, prope me existentem. Omnes enim sunt digni Deo et vobis: quos decens est vos secundum omnia quietare. Scripsi autem vobis hæc, in ea quæ ante ix Kal. Sept. Valet in finem, in sustentia Jesu Christi.

apostolica. PEARSON. Cfr. Rom. III, 5, I Cor. IX, 8; Gal. III, 15.

(85) Initium hujus capituli usque ad ἐπιτύχω in versione Syriaca deest.

(86) Cfr. I Cor. XV, 8, 9.

(87) I. e. non tanquam advenam, Ecclesias illas in itinere festino prætergredientem, sed tanto cum amore et zelo, ac si essem illarum episcopus. SMITH. Οὐχ ὡς παροδεύοντα apud Syrum non legitur.

(88) I. e. non ad viam sitæ erant. Aliter Pearsonus, ad meam jurisdictionem non spectantes.

(89) Voces τῆ κατὰ σάρκα Ruchatus librarii assumentum esse censet. JAC. Mihi videtur. τὴν ὁδὸν

δὲ ἔσται, ἐὰν ὑμεῖς θελήσητε. Θελήσατε, ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆτε. Δι' ὀλίγων γραμμάτων αὐτοῦμαι ὑμᾶς· πιστεῦσατέ μοι. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ὁμῶν ταῦτα φανερώσει, ὅτι ἀληθῶς λέγω· τὸ ἀψευδὲς στόμα, ἐν ᾧ ὁ Πατὴρ ἐλάλησεν ἀληθῶς. Αἰτήσασθε περὶ ἐμοῦ, ἵνα ἐπιτύχω. Οὐ κατὰ σάρκα ὑμῖν ἔγραψα, ἀλλὰ κατὰ γνώμην Θεοῦ. Ἐὰν κάθω, ἠθελήσατε· ἐὰν ἀποδοκιμασθῶ, ἐμισήσατε.

(85) Μνημονεύετε ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας, ἥτις ἀντὶ ἐμοῦ ποιμένη τῶ Θεῷ χρῆται. Μόνος αὐτὴν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπισκοπήσει καὶ ἡ ὁμῶν ἀγάπη. Ἐγὼ δὲ αλογύομαι· ἐξ αὐτῶν λέγεσθαι· οὐδὲ γὰρ δεξιός εἰμι, (86) ὧν ἔσχατος αὐτῶν καὶ ἔκτρωμα. Ἄλλ' ἠλέημαί τις εἶναι, ἐὰν Θεοῦ ἐπιτύχω. Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀγάπη τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν δεξαμένων με εἰς ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, (87) οὐχ ὡς παροδεύοντα. Καὶ γὰρ αἱ μὴ (88) προσήκουσαι μοι, τῇ ὁδῷ, (89) τῇ κατὰ σάρκα, κατὰ πόλιν με (90) προήγον.

(91) Γράφω δὲ ὑμῖν ταῦτα ἀπὸ Σμύρνης δι' Ἐφesiῶν τῶν ἀξιωμακαρίστων. Ἔστιν δὲ καὶ ἄμα ἐμὸς σὺν ἄλλοις πολλοῖς (92) Κρόκος, τὸ ποθητόν μοι ὄνομα. Περὶ τῶν προελθόντων με ἀπὸ Συρίας εἰς Ῥώμην εἰς ὁδὸν τοῦ Θεοῦ, πιστεύω ὑμᾶς ἐπεγνωκέναι, ὅς καὶ δηλώσατε ἐγγύς με ὄντα. Πάντες γὰρ εἰσιν ἀξιοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμῶν· οὐς κρέπον ὁμῖν ἔστιν κατὰ πάντα ἀναπαύσαι. Ἐγραψα δὲ ὑμῖν ταῦτα τῇ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Σεπτεμβρίων [(95) τουτέστιν Αὐγούστου εἰκάδι (94) τρίτῃ]. Ἐβρώσθη εἰς τέλος, ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

κατὰ σάρκα = viam terrestrem, opponi viæ illi, quæ Ignatius per martyrium ad Deum pervenire sperabat.

(90) Προάγειν = προπέμπειν. Tit. III, 13. PEARSON.

(91) Loco hujus capituli Syrus capp. 4 et 5 epistolæ ad Trallianos versioni suæ addidit; e capite vero nostro nil elegit, nisi verba ultima: ἐβρώσθη εἰς τέλος ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ [Θεοῦ ἡμῶν].

(92) Cfr. supra ad Ephes., c. 2.

(93) Glossema, quod nec vetus interpres Latinus, nec interpolator agnovit.

(94) Leg. τετάρτη, quarta. Hic enim videtur designari ipsa dies ix Kal. Septemb., id est 24 Augu-

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣΙΝ (95).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησία Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆ ὄψεσ ἐν Φιλαδέλφια τῆς (96) Ἀσίας, ἡλετημένη καὶ ἡθροσμένη ἐν ὁμοιοιᾷ Θεοῦ, καὶ ἀγαλλιωμένη ἐν τῷ πάθει τοῦ Κυρίου ἡμῶν (97) ἀδιακρίτως, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ πεπληροφορημένη ἐν παντὶ ἐλέει· ἦν ἀσπάζομαι (98) ἐν ὕματι Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἥτις ἐστὶν χαρὰ (99) αἰώνιος καὶ παράμοσος, μάλιστα ἐὰν ἐν ἐνὶ ὧσιν σὺν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, ἀποδεδειγμένοις (1) ἐν γνώμῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐκ κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα ἐστήριξεν ἐν βεβαιωσύνῃ, τῷ ἀρίθῳ αὐτοῦ Πνεύματι.

A AD PHILADELPHENSES.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris et Domini Jesu Christi, quae est Philadelphiae in Asia, misericordiam consecuta, et firmata in concordia cum Deo, et exultanti passione Domini nostri inseparabiliter, ac per resurrectionem ejus plene instructa de omni misericordia; quam saluto in sanguine Jesu Christi; quae Ecclesia est gaudium meum sempiternum et stabile, maxime, si unitis sunt cum episcopo et presbyteris ejus et diaconis, juxta sententiam Christi designatis, quos secundum propriam voluntatem suam firmavit in stabilitate, per sanctum suum Spiritum.

I. Laus episcopi.

(2) Ὅν ἐπίσκοπον ἔγνω, (3) οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, οἷδ' δι' ἀνθρώπων κεκτῆσθαι τὴν διακονίαν, τὴν εἰς τὸ κοινὸν ἀνηκουσαν, οἷδ' κατὰ κενοδοξίαν, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗ καταπέπληγμαί τὴν ἐπιεικίαν, ὅς (4) σιγῶν πλείονα δύναται τῶν μάταια λαλούντων. (5) Συνευρύθμισται γὰρ ταῖς ἐντολαῖς, ὡς χορδαῖς κιθάρα. Διδ μακαρίζει μου ἡ ψυχὴ τὴν εἰς Θεὸν αὐτοῦ γνώμην, ἐπιγνοῖς ἐνάρετον καὶ τελείαν οὔσαν, τὸ ἀκίνητον αὐτοῦ καὶ τὸ ἀόρητον αὐτοῦ ἐν πάσῃ ἐπιεικείᾳ Θεοῦ ζῶτος.

Hunc episcopum cognovi, non a seipso, neque per homines, neque ob inaniem gloriam, sed charitate Patris et Domini Jesu Christi obtinuisse ministerium regendi caetum. Valde admiratus sum ejus modestiam, qui silendo potentior est, quam qui vana loquuntur. Consonus enim est mandatis, ut cithara chordis. Quapropter beatam praedico mentem ejus piam, eam virtutibus ornatam et perfectam sciens, et immobilitatem ejus ac lenitatem instar mansuetudinis Dei vivi.

II. Tenete unionem cum episcopo, et fugite pravas doctrinas.

Τέκνα οὖν φωτὸς (6) καὶ ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν καὶ τὰς κακοδιδασκαλίας· ὅπου δὲ ὁ ποιμὴν ἐστίν, ἐκεῖ ὡς πρόβατα ἀκολουθεῖτε. Πολλοὶ γὰρ (7) λύκοι (8) ἀξιόπιστοι ἡδονῇ κακῇ (9) αἰχμαλωτίζουσι τοὺς (10) θεοδόρους· ἀλλ' ἐν τῇ ἐνόητι ὑμῶν οὐχ ἔρυσιν τόπον.

Filii itaque lucis et veritatis, fugite divisionem et pravas doctrinas; ubi autem pastor est, eodem ut oves sequamini. Multi enim lupi, fide digni habiti, perniciosius voluptatibus eos capiunt, qui ad Deum currunt; sed in vestra concordia non habebunt locum.

Vetus interpres.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris et Jesu Christi, quae est in Philadelphia Asiae, habentis propitiationem, et firmata in concordia Dei, et exultanti in passione Domini Jesu Christi inseparabiliter, et in resurrectione ipsius certificata in omni misericordia: quam saluto in sanguine Jesu Christi, qui est gaudium aeternum, et incoquinatum, maxime si in uno sumus cum episcopo, et eis qui cum ipso presbyteris et diaconis, manifestatis in sententia Jesu Christi, quos secundum propriam voluntatem firmavit in firmitudine sancti Spiritus ipsius.

CAPUT I.

Quem episcopum cognovi, non a seipso, neque per homines possessisse administrationem in commune convenientem, neque secundum inanem gloriam, sed in charitate Dei Patris et Domini Jesu Christi. Cujus obstupui mansuetudinem; qui silens plura potest his qui vana loquuntur. Concordes enim estis mandatis, ut chordis cithara. Propter quod beatificat mea anima eam quae in Domini ipsius sententiam; cognoscens virtuosam et perfectam existentem, immobibile ipsius et inirascibile in omni mansuetudine Dei viventis.

CAPUT II.

Filii igitur lucis et veritatis, fugite partitionem, et malas doctrinas: ubi autem pastor est, illic ut oves sequimini. Multi enim lupi fide digni delectationem mala captivant in Deum cursores; sed in unitate vestra non habent locum.

σὺ, cum hæc verba ante diem ix Kal. nihil aliud D indicent. RUINART.

(95) Hæc epistola apud Syrum non legitur.

(96) Philadelphiæ Lydiæ, eadem Ecclesia, ad quam etiam S. Joannes scripsit Apoc. 1, 11; iii, 7.

(97) I. e. quæ inseparabilis adhæret passioni Christi. Cfr. ad Ephes., c. 3; Magn., 15; Trall., 1 ad Rom. inscr.

(98) I. e. in Christo, Salvatore nostro; qui sanguinis effusione Salvator noster est factus.

(99) Sc. μου.

(1) I. e. διὰ γνώμης, juxta sententiam et ordinationem Christi per apostolos factam. SMITH. Cfr. Ep. ad Magn., c. 15, ἐν τιμῇ.

(2) I. e. episcopum supra in inscriptione memoratam.

(3) Cfr. Gal. 1, 1.

(4) Cfr. supra ad Ephes., c. 6 et 15. Hic illius episcopum modestiam laudat et admiratur S. Ignatius, qui se mitem ac mansuetum erga immorigeros gessit, et tacuisse visus est, isthoc tamen silentio potentior, potestate episcopali tempore commo majori cum fructu usus. SMITH.

(5) Cfr. supra ad Ephes., c. 4.

(6) Kal inserendum est ex vet. int. SMITH.

(7) Cfr. Act. xx, 29.

(8) Vox ἀξιόπιστοι non tantum accipitur de illis qui fide digni sunt, sed etiam de iis qui tales videntur. Voss. Cfr. ad Trall., c. 6: ad Polyc., c. 3.

(9) Cfr. II Tim. iii, 6.

(10) J. Contr. Schwarz, Observ. de Θεοδόροις Ignatii, in Miscell. Lips. nov., 1, 223.

III. *Fugite schismaticos.*

Abstinete ab herbis noxiis, quas Jesus Christus non colit, quia non sunt plantatio Patris. Non quod apud vos divisionem invenerim, sed puritatem. Quotquot enim Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo; et quotquot pœnitentia ducti redierint ad unitatem Ecclesiæ, et hi Dei erunt, ut secundum Jesum Christum vivant. Ne erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sectatur, regni divini hæreditatem non consequitur; si quis ambulat in aliena doctrina, is non assentitur passioni.

Ἀπέχεσθε τῶν [11] κακῶν βοτανῶν, ἅστινας ὁ θεὸς οὐ κολίει. (12) ἵνα μὴ εἴητε ὡς οἱ ἕρπυλλοὶ τοῦ πατρὸς. (13) Οὐχ ὅτι παρ' ὑμῶν μερισμὸν εἶρον, ἀλλ' (14) ἀποδιῦλισμὸν. Ὅσοι γὰρ θεοῦ εἰσιν καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗτοι μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσιν καὶ ὅσοι ἂν μετανοήσαντες ἐλθῶσιν (15) ἐπὶ τὴν ἐνότητά τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὗτοι θεοῦ ἔσονται, ἵνα ὡσιν κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ζῶντες. Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου· εἴ τις σχίζει ἀκολουθεῖ, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομεῖ· εἴ τις ἐν (16) ἀλλοτριᾷ γνώμῃ περιπατεῖ, οὗτος (17) τῷ πάθει οὐ συγκατατίθεται.

IV. *Utamini una eucharistia.*

Studeatis igitur una eucharistia uti; una enim est caro Domini nostri Jesu Christi, et unus calix in unitate sanguinis ipsius, unum altare, sicut unus episcopus, cum presbyterio et diaconis, conservis meis; ut, quod faciatis, secundum Deum faciatis.

(18) Σπουδάζετε ὅν μίξ (19) εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι. μία γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἓν ποτήριον εἰς ἔνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἓν θυσιαστήριον, ὡς εἰς ἐπίσκοπος, ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνοις, τοῖς συνδούλοις μου· ἵνα, ὃ ἐὰν πράσσητε, κατὰ θεὸν πράσσητε.

V. *Orate pro me, qui confugio ad Evangelium et apostolos. Honorate etiam prophetas V. T.*

Fratres mei, valde effusus sum in amorem vestri, et valde letatus roboro vos; non ego vero, sed Jesus Christus, cujus gratia victus plus timeo, quia mundum sum perfectus. Sed oratio vestra ad Deum me perficiet, ut sorte per misericordiam mihi assignata potiar, confugiens ad Evangelium tanquam ad

Ἀδελφοί μου, μὲν ἐκκέχυμαι ἀγαπῶν ὑμᾶς, καὶ ὑπεραγαλλόμενος ἀσφαλίζομαι ὑμᾶς· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐν ᾧ δεδεμένος φοβοῦμαι μᾶλλον, ὡς ἐτι ὢν (20) ἀναπάρτιστος. Ἄλλ' ἡ προσευχὴ ὑμῶν εἰς θεὸν με ἀπαρτίσει, ἵνα, ἐν ᾧ κλήρω ἡλεθθην, ἐπιτύχω (21), προσφυγῶν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ,

Vetus interpres.

CAPUT III.

Recedite a malis herbis, quas non colit Jesus Christus: propter non esse ipsas plantationem Patris. Non quoniam apud vos partitionem inveni; sed abstractionem. Quotquot enim Dei sunt et Jesu Christi, isti cum episcopo sunt; et quotquot utique pœnitentes veniunt in unitatem Ecclesiæ, et isti Dei erunt; ut sint secundum Jesum Christum viventes. Non erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sequitur, regnum Dei non hæreditat: si quis in aliena sententia circumambulat, iste passioni non concordat.

CAPUT IV.

Studete igitur una gratiarum actione uti. Una enim caro Domini nostri Jesu Christi, et unus calix in unionem sanguinis ipsius; unum altare, et unus episcopus, cum presbyterio et diaconis conservis meis: ut quod faciatis, secundum Deum faciatis.

CAPUT V.

Fratres mei, valde effusus sum diligens vos, et superexcultans corroboro vos: non ego autem, sed Jesus Christus, in quo victus timeo magis, ut adhuc existens imperfectus. Sed oratio vestra me perficiet, ut in qua hæreditate propitiationem habuero, potiar; confugiens Evangelio ut carni Jesu, et apostolis ut presbyterio Ecclesiæ. Sed et prophetas diligamus; propter et ipsos in Evangelium annuntiasse,

(11) Similem metaphoram de hæreticorum doctrina habes in ep. ad Trall., c. 6. Jac. Cfr. Matth. xv, 13.

(12) Ms. ἀτούς.

(13) Cfr. ad Trall., c. 8, et Magn., c. 11. Ex hoc loco et e capp. 7 et 8 Whistonus conjecit Ignatium ipsum aliquandiu Philadelphe commoratum fuisse; sed verisimilius est legatos tantum Philadelphensium ad ipsum Troade degentem venisse. More suo Ignatius ita loquitur, ac si in legatis totam Ecclesiam Philadelphensem conspexisset.

(14) Ms. ἀποδιῦλισμένον. Cfr. ep. ad Rom. inscr.

(15) Cfr. Rothe, *Anf.*, p. 463.

(16) Ἀλλοτριᾷ γνώμῃ idem est, quod ἑτεροδοξία.

VEDEL.
(17) l. e. non consentit huic veritati, Christum sanguine suo fundasse Ecclesiam, quam schismate evertere conatur. ΣΥΝΤΗ.

(18) Ita Vossius, Ms. σπουδάζατε.

(19) l. e. cæna Domini, ut e sequentibus verbis

D σὰρξ τοῦ Κυρίου et ποτήριον, elucet. Etiam a S. Justino (*Apol.* 1, 66) cæna Domini εὐχαριστία vocatur. Cfr. ad hunc locum Rothe, *Anf.*, p. 470, Münscher, *Lehrbuch der Dogmengesch.* 1, 496, et Jo. E. Pfeiffer, *De Ignatio, communioni privatæ adverso.* Erlang. 1764, 4.

(20) Ita interpolator et vet. int. Ms. ἀνάρπαστος = *abductus e provincia.*

(21) H. A. Niemeyer in Fries et Schroeter *Oppositionsschrift* I, II, p. 14, hunc locum ita explicat: Εὐαγγέλιον est = *summa vitæ et actorum Jesu*; ἀπόστολοι = *narrationes apostolorum de Christo.* Sensus: *adhæreo iis quæ Christus prædicavit et fecit, quasi adhuc ipse vivat; adhæreoque narrationibus apostolorum, quasi ipsi adhuc ut quondam presbyterium Ecclesiæ constituent. Sed et prophetas V. T. recipio, quippe qui Jesum annuntiaverint.* Cfr. quoque Rot' e, *Anf.*, p. 732. et Gieseler, *Versuch über d. Entstehung der schriftlichen Evangelien*, p. 157, qui ante Niemeyerum monuerat, Εὐαγγέλιον nostri loci non de

καὶ τοὶς ἀποστόλοις ὡς πρεσβυτέρῳ Ἐκκλησίας. Καὶ τοὺς προφήτας δὲ ἀγαπῶμεν, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον κατηγγελέσθαι, καὶ εἰς (22) αὐτὸν ἐλπίζειν, καὶ αὐτὸν ἀναμένειν· ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσώθησαν, ἐν ἐνόητι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὄντες ἀξιαγάπητοι καὶ ἀξιοθαύμαστοι, ἄγιοι, ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρημένοι, καὶ συνηριθμημένοι ἐν τῷ Εὐαγγέλιῳ τῆς κοινῆς ἐλπίδος.

A corporaliter præsentem Christum, et ad apostolos tanquam ad præsens Ecclesiæ presbyterium. Sed et prophetas diligamus, quia et ipsi Evangelium annuntiaverint, et in Christum speraverint, et ipsum expectaverint; per quem et credentes salutem consecuti sunt, Jesu Christo uniti; cum essent sancti, amore et admiratione digni, a Jesu Christo testimonium adepti, et connumerati in Evangelio spei communis.

VI. Nec tamen Judaismum admittite.

Ἐάν δέ τις Ἰουδαϊσµὸν ἐρμηνεύῃ ὑμῖν, μὴ ἀκούετε αὐτοῦ. Ἄμεινον γὰρ ἐστὶν παρὰ ἀνδρὸς περιτομῆν ἔχοντος (23) Χριστιανισµὸν ἀκούειν, ἢ παρὰ ἀκροβύστου Ἰουδαϊσµόν. Ἐάν δὲ ἀμφότεροι περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὴ λαλῶσιν, οὗτοι ἐμοὶ (24) στήλαι εἰσιν καὶ τάφοι νεκρῶν, ἐφ' οἷς γέγραπται μόνον ὀνόματα ἀνθρώπων. Φεύγετε οὖν τὰς κακοτεχνίας καὶ ἐνέδρας τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, μήποτε ὀλιθέντες τῇ γνῶμῃ αὐτοῦ ἐξαπθνήσχητε ἐν τῇ ἀγάπῃ. Ἀλλὰ πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε ἐν ἀμεριστῷ καρδίᾳ. Εὐχαριστῶ δὲ τῷ Θεῷ μου, ὅτι εὐσυνεθητός εἰμι ἐν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἔχει τις κανχίσασθαι, οὕτε λάθρα, οὕτε φανερώς, ὅτι (25) ἐδάρησά τινα ἐν μικρῷ ἢ ἐν μεγάλῳ. Καὶ πᾶσι δὲ, ἐν οἷς ἐλάλησα, εὐχμαι, ἵνα μὴ εἰς (26) μαρτύριον αὐτὸ κτήσωνται.

Si quis autem vobis Judaismum prædicet, ne audiat eum. Melius est enim, a viro circumciso Christianismum audire, quam ab habente præputium Judaismum. Si autem utrique de Jesu Christo non loquantur, isti mihi columnæ sepulcrales et mortuorum sunt monumenta, quibus hominum nomina duntaxat inscripta sunt. Fugite igitur malas artes et insidias principis sæculi hujus, ne quando prudentia ejus oppressi in charitate langueatis. Sed omnes uniti siti indivulso corde. Gratias autem ago Deo meo, quod quoad vos bona gaudeam conscientia, nec possit quisquam gloriari, vel secreto vel palam, a me quemquam gravatum esse aut in parvo, aut in magno. Et omnibus, ad quos locutus sum, opto, ne in testimonium id cedat contra C ipsos.

VII. S. Spiritu impellente vos ad unitatem adhortatus sum.

Εἰ γὰρ καὶ κατὰ σάρκα μὲ τινες ἠθέλησαν πλανῆσαι, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα οὐ πλανᾶται, ἀπὸ Θεοῦ ὄν. (27) Οἶδεν γὰρ, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει, καὶ τὰ κρυπτὰ ἐλέγχει. Ἐκραύασα μεταξὺ ὧν, ἐλάλουν μεγάλη φωνῇ (28)· Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ διακόνῳ. Οἱ δὲ (29) ὑποπτεύσαντες

Quoniam enim nonnulli secundum carnem me decipere valuerunt, Spiritus tamen non decipitur, a Deo ortus. Novit enim unde veniat, et quo vadat, et secreta coarguit. Clamavi, cum præsens essem, locutus sum magna voce: Episcopo obedite et presbyterio et diaconis. Quidam autem suspicati sunt,

Vetus interpret.

et in Christum sperare, et ipsum expectare: in quo et credentes salvati sunt, in unitate Jesu Christi existentes digne dilecti, et digne admirabiles sancti, a Jesu Christo testificati et connumerati in Evangelio communis spei.

CAPUT VI.

Si autem Judaismum interpretetur vobis, non audiat ipsum. Melius est enim a viro circumcisionem habente, Christianismum audire, quam ab habente præputium, Judaismum. Si autem utrique de Jesu Christo non loquantur, isti mihi columnæ sunt et sepulcra mortuorum, in quibus scripta sunt solum nomina hominum. Fugite igitur malas artes, et insidias principis sæculi hujus, ne forte tribulati sententia ipsius, infirmemini in charitate. Sed et omnes in idipsum fiat, in impartibili corde. Gratias autem ago Deo meo, quoniam bonam habens conscientiam ego sum in vobis; et non habet aliquis gloriari, neque occulte neque manifeste, quoniam gravavi aliquem in parvo vel in magno. Sed et omnibus, in quibus locutus sum, oro, ut non in testimonium ipsum possideant.

CAPUT VII.

Si enim et secundum carnem me quidam voluerunt seducere; sed spiritus non seducitur, a Deo existens. Novit enim unde venit, et quo vadit, et occulta redarguit. Clamavi in intermedio existens, locutus sum magna voce, [Dei voce:] Episcopo attendite, et presbyterio, et diaconis. Quidam autem suspi-

cripto Evangelio esse accipiendum. Lessingius (Opp. ed. Lachmann., t. XI, p. 567) ita scribendum esse putat: Προσφυγῶν τῷ ἐπισκόπῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις Ἐκκλησίας ὡς ἀποστόλοις. Alii Εὐαγγέλιον de scriptis Evangelii, ἀπὸστολοι de scriptis apostolorum, προφῆται de scriptis prophetarum seu de V. T. accipiunt. Male Eichhornius de prophetis novi foederis seu doctoribus Christianis somniat.

D primo nomen Χριστιανός, ita ab Ignatio, Antiochiæ episcopo, primum usurpata vox Χριστιανισμός? PEARSON.

(24) Στήλαι, columnæ sepulcrales.

(25) I e. nemini jugum Judaismi imponere studui.

Cfr. quoque II Cor. xii, 13.

(26) Cfr. ad Trall., c. 12.

(27) Cfr. Joan. iii, 8.

(28) Vet. int. addit, voce Dei

(29) Participium pro modo finito. Ms. κτέσαντες.

(22) Vet. int. legit Χριστόν.

(23) Χριστιανισμόν. Quære, an ut Antiochiæ

me, ut præscium schismatis quorundam, hæc dixisse. Testis autem mihi is est, pro quo vincit sum, quod a carne humana id non cognoverim. Sed Spiritus annuntiavit, dicens: Sine episcopo nihil facite, carnem vestram ut Dei templum custodite, unionem amate, dissidia fugite, imitatores este Jesu Christi, sicut et ipse Patris sui.

VIII. *Studete unitati. Christus loco documentorum est.*

Ego itaque, quod meum erat, feci, ut homo ad unionem destinatus. Ubi autem divisio est et ira, ibi Deus non habitat. Omnibus igitur poenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum episcopo. Credo gratiam Jesu Christi, qui solvet a vobis omne vinculum. Obsecro autem vos, ut nihil contentiose agatis, sed juxta Christi doctrinam. Cum audirem quosdam dicentes: Nisi invenero in antiquis vaticiniis, Evangelio non credo, et dicente me ipsis: Scriptum est, responderunt mihi: Hoc demonstrandum est. Mihi vero loco antiquitatis est Jesus Christus, incorrupta et antiqua dogmata mihi sunt crux ejus, et mors et resurrectio ejus, et fides quæ per ipsum: quibus justificari volo per preces vestras.

IX. *Bonum est V. T., melius novum fœdus.*

Boni quidem sunt sacerdotes, præstantior autem est summus pontifex, cui credita sunt Sancta sanctorum, cui soli secreta Dei sunt tradita; qui ipse est

με, ὡς προειδὸτα τὸν μερισμὸν τινων, λέγειν ταῦτα. Μάρτυς δέ μοι, ἐν ᾧ δέδεμαι, ὅτι ἀπὸ σαρκὸς ἀνθρωπίνης οὐκ ἔγνω. Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσεν, (30) λέγοντάδε· Χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε, τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς (51) ναὸν Θεοῦ τηρεῖτε, τὴν ἔνωσιν ἀγαπάτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε, μιμηταὶ γίνεσθε Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ.

Ἐγὼ μὲν οὖν τὸ ἴδιον ἐποίησα, ὡς ἀνθρώπος εἰς ἔνωσιν κατηρτισμένος. Οὐ δὲ μερισμὸς ἐστὶν καὶ ὀργή, Θεὸς οὐ κατοικεῖ. Πᾶσιν οὖν μετανοοῦσιν ἀφίει ὁ Κύριος, ἐὰν μετανοήσωσιν εἰς ἐνότητα Θεοῦ καὶ συνέδριον τοῦ ἐπισκόπου. Πιστεύω (32) τῇ χάριτι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς λύτει ἀφ' ὑμῶν πάντα δεσμὸν (33). Παράκαλῶ δὲ ὑμᾶς, μηδὲν κατ' ἐριθείαν πράσσειν¹⁶, ἀλλὰ κατὰ χριστομαθίαν. Ἐπεὶ ἤκουσά τινων λεγόντων, ὅτι, Ἐὰν μὴ ἐν τοῖς (34) ἀρχαίοις εὕρω, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ οὐ πιστεύω· καὶ λέγοντός μου αὐτοῖς, ὅτι, Γέγραπται, ἀπεκριθῆτάν μοι, ὅτι, (35) Πρόκειται. Ἔμοι δὲ (36) ἀρχαία ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, τὰ (37) ἄθικτα ἀρχαία ὁ σταυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ καὶ ἡ (38) πίστις ἡ δι' αὐτοῦ· ἐν οἷς θέλω ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν δικαιωθῆναι.

(39) Καλοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς, (40) κρεῖττον δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ πεπιστευμένος τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὃς μόνος C πεπλάσεται τὰ κρυπτά τοῦ Θεοῦ· αὐτὸς ὢν (41) θύρα

Vetus interpres.

cati sunt me, ut præscientem divisionem quorundam, dicere hæc. Testis autem mihi, in quo vincit sum, quia a carne humana non cognovi. Spiritus autem prædicavit, dicens hæc: Sine episcopo nihil faciatis; carnem vestram, ut templum Dei, servate; unitatem diligite; divisiones fugite; imitatores estote Jesu Christi, ut et ipse Patris ipsius.

CAPUT VIII.

Ego quidem igitur proprium faciebam, ut homo in unitatem perfectus. Ubi autem divisio est et ira, Deus non habitat. Omnibus igitur poenitentibus dimittit Deus; si poeniteant in unitatem Dei, et concilium episcopi. Credo gratiæ Jesu Christi, qui solvet a vobis omne vinculum. Deprecor autem vos nihil secundum contentionem facere, sed secundum Christi disciplinam. Quia audiivi quosdam dicentes: Quoniam si non in veteribus invenio, in Evangelio non credo: et dicente me ipsis, quoniam scriptum est: responderunt mihi, quoniam præjacet. Mihi autem principium est Jesus Christus; inapproximabilia principia, crux ipsius et mors, et resurrectio ipsius, et fides quæ per ipsum: in quibus volo in oratione vestra justificari.

CAPUT IX.

Boni et sacerdotes, melius autem princeps sacerdotum, cui credita sunt Sancta sanctorum, cui soli credita sunt occulta Dei: qui ipse est janua Patris, per quam ingrediuntur Abraham et Isaac et Jacob, et prophetae, et apostoli, et Ecclesia. Omnia hæc in unitatem fidei. Præcipuum autem aliquid habet

¹⁶ Phil. 11, 3.

(30) Ms., λέγων.

(31) Cfr. 1 Cor. iii, 16; vi, 19.

(32) Sc. quod vos attinet.

(33) Interpolator addit ἀδικίας. Jac.

(34) In priori editione mea cum Vossio, Rothio (*Anfange d. Chr. Kirche*, p. 339) et Arndtio (in *Ullmanni Studien u. Krit.*, 1839, I, p. 182) interpolatorem secutus lectionem codicis ms. ἀρχαίος in ἀρχαίος (*archivis = documentis*) mutavi. Nunc vero remelius perpensa lectionem codicis, quam Credner (*Beitr.* I, 45), Niemeyer (*Oppositionsschrift* I, 2, p. 21), Dusterdieck (*De Ignatianarum epist. authentia*, etc., p. 56 not.) et Jacobsonus defendunt, quæque a veteri interprete Latino agnita est, retinendam puto. Ignatius contra Judaizantes verba facit, qui Christi adventum et passionem in veteribus vaticiniis (ἐν τοῖς ἀρχαίοις) prænuuntiatam negabant.

D (35) I. e. hoc ipsum proponitur demonstrandum. ARNDT. Bene Ruchatus: *C'est celu qui est en question.* Alii legendum putant, οὐ πρόκειται, non liquet.

(36) Ms. habet ἀρχεῖα. Qui vero supra lectionem codicis ms. ἀρχαίος retinet, hic et paulo inferius ἀρχαῖς legat oportet.

(37) Ms. ἄθικτα ἀρχεῖα.

(38) I. e. doctrina Christiana.

(39) Οἱ ἱερεῖς = sacerdotes Judaici = vetus æconomia; ἀρχιερεὺς = Christus = novum fœdus. Aliiter Rothe, *Auf.*, p. 751 sq., qui ἱερεῖς de Christianis Ecclesie Philadelphensis accipit, et ita explicat: *Preces quidem vestrae pro me bonæ sunt, multo vero meliores preces Christi.*

(40) Interpolator κρείττων.

(41) Cfr. Joan. x, 7, 9 ubi Christus se ipse januam vocavit.

τοῦ Πατρὸς δι' ἧς εἰσέρχονται Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ A *Janua Patris, per quam ingrediuntur Abraham et Isaac et Jacob, et prophetæ et apostoli et Ecclesia.* καὶ Ἰακώβ καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ ἡ Ἐκκλησία. (48) Πάντα ταῦτα εἰς ἐνόητα Θεοῦ. Ἐξαίρετον δέ τι ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν παρουσίαν (43) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν. Οἱ γὰρ ἀγαπῆτοι προφῆται κατήγγελλαν εἰς αὐτόν· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον (44) ἀπάρτισμά ἐστιν ἀφθαρσίας. (45) Πάντα ὁμοῦ καλὰ ἐστίν, ἐὰν ἐν ἀγάπῃ πιστεύητε.

X. *Congratulemini Antiochenis de fine persecutionis.*

(46) Ἐπειδὴ κατὰ τὴν προσευχὴν ἡμῶν καὶ κατὰ σπλάγχνα, B *ἔχετε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀπηγγέλη μοι, (47) εἰρηνεύειν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· πρέπον ἐστὶν ὑμῖν, ὡς Ἐκκλησία Θεοῦ, χειροτονῆσαι διάκονον εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ Θεοῦ πρεσβείαν, εἰς τὸ συγκαρῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένοις, καὶ δοξάσαι τὸ ὄνομα. Μακάριος ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὃς καταξιωθήσεται τῆς τοιαύτης διακονίας· καὶ ὑμεῖς δοξαστήσεσθε. Θέλουσιν δὲ ὑμῖν οὐκ ἐστὶν ἀδύνατον, ὑπὲρ ὀνόματος Θεοῦ· ὡς καὶ αἱ ἔγγιστα Ἐκκλησίαι ἐπεμψάν ἐπισκόπους, αἱ δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.*

XI. *Gratias vobis ago, quod comites meos benevole suscepistis. Salutant vos fratres in Troade.*

Περὶ δὲ (48) Φίλωνος τοῦ διακόνου ἀπὸ Κιλικίας, ἀνδρὸς μεμαρτυρημένου, ὃς καὶ νῦν ἐν λόγῳ Θεοῦ ὑπηρετεῖ μοι ἅμα (49) Ῥέῳ Ἀγαθόποδι, ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ, ὃς ἀπὸ Συρίας μοι ἀκολουθεῖ, ἀποταξάμενος τῷ βίῳ, οἷ καὶ μαρτυροῦσιν ὑμῖν, πάθῳ τῷ Θεῷ εὐχαριστῶ ὑπὲρ ἡμῶν, ὅτι ἐδέξασθε αὐτούς, ὡς καὶ ὑμεῖς ὁ Κύριος. Οἱ δὲ ἀτιμάσαντες αὐτούς λυτρωθεῖσαν ἐν τῇ χάριτι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀσπάζεται μοι ὑμεῖς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι· ὄθεν καὶ γράψω ὑμῖν διὰ (50) Βούρρου, πεμφθέντος ἅμα ἐμοὶ ἀπὸ Ἐφεσίων καὶ Σμυρναίων εἰς λόγον τιμῆς. Τιμηθεὶς αὐτούς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς ὃν ἐλπίζου-

Cum mihi nuntiatum sit, per orationem vestram et commiserationem, qua movemini in Christo, Ecclesiam Antiochenam in Syria pacem obtinuisse; decet vos, ut Dei Ecclesiam, eligere diaconum, qui obeat ibi legationem Dei, qui cum illis, in unum congregatis, simul gaudeat, et glorificet nomen. Beatus ille in Jesu Christo, qui dignus habitus fuerit ejusmodi ministerio; et vos quoque glorificabimini. Volentibus autem vobis hoc non est impossibile, pro nomine Dei, ut et quædam proximæ Ecclesiæ miserunt episcopos, nonnullæ presbyteros et diaconos.

Quod autem Philonem Cilicem diaconum attinet, virum laudatum, qui et nunc Dei causa mihi ministrat, una cum Rheo Agathopode, viro electo, qui a Syria me comitatur, vitæ renuntians, quique vobis bonum testimonium perhibent; et ego Deo gratias ago pro vobis, quia illos suscepistis sicut et vos Dominus. Iis vero qui illos ignominia affecerunt, condonet gratia Christi. Salutat vos charitas fratrum in Troade, unde et scribo vobis per Burrum, qui missus est mecum ab Ephesiis et Smyrnanis, honoris causa. Honoret eos Dominus Jesus Christus, in quem sperant carne, anima, fide, charitate,

Vetus interpres.

Evangelium, præsentiam Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, passionem ipsius, et resurrectionem. Dilecti enim prophetæ annuntiaverunt in ipsum: Evangelium autem perfectio est incorruptionis. Omnia simul bona sunt, si in charitate creditis.

CAPUT X.

Quia secundum orationem vestram, et secundum viscera misericordiæ quæ habetis in Christo Jesu, annuntiatum est mihi, pacem habere Ecclesiam quæ est in Antiochia Syriæ: decens est vos ut Ecclesiam Dei, ordinare diaconum ad intercedendum illic Dei intercessionem; in congaudere ipsis in idipsum factis et glorificare nomen. Beatus in Jesu Christo, qui dignificabitur in tali ministracione; et vos glorificabimini. Volentibus autem vobis non est impossibile, pro nomine Dei; ut et quædam propinquæ Ecclesiæ miserunt episcopos, quædam autem presbyteros et diaconos.

CAPUT XI.

De Philone autem diacono, a Cilicia, viro testimonium habente, qui et nunc in verbo Dei ministrat mihi cum Reo Agathopode viro electo, qui a Syria me sequitur, abrenuntians sæculo; qui et testificantur vobis, et ego Deo gratias ago pro vobis, quoniam recepistis ipsos, ut et vos Dominus. Qui autem inhono-

(42) I. e. Scopus tum prophetarum, tum apostolorum, etc., idem est, nempe unio humani generis cum Deo.

(43) Interpolator addit Σωτήρος, quod et legit vet. lat. Jac.

(44) I. e. Evangelio ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ et vita in hoc regno æterna instituta est. Aliter h. l. explicat Heringius: *Perfecta doctrina, quæ semper manebit, post quam nihil amplius revelabitur.* Jac.

(45) I. e. V. et N. T.

(46) Ἐπειδή. Ita cod. ms. Cotclerius et Smithius

D cum Vossio exhibent ἐπεὶ δὲ Jac.

(47) Ex hac et ep. ad Smyrn., c. 11 (cfr. ad Polyc., c. 7) cognoscimus, Ignatium, priusquam minorem Asiam reliquisset, de pace Ecclesiæ Antiochenæ reddita certiore factum fuisse. USSER.

(48) Philo e Cilicia oriundus, cum Ignatio Troade fuit. Cfr. ad Smyrn., c. 10.

(49) Cfr. ad Smyrn., ibid.

(50) Cfr. ad Smyrn., c. 12., ad Ephes., c. 2.

concordia. Valetē in Christo Jesu, communi spe A σιν σαρκί, ψυχῇ, πίστει, ἀγάπῃ, ὁμονίᾳ. Ἐρῶσθε
nostra. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν.

AD SMYRNÆOS.

ΣΜΥΡΝΑΙΟΙΣ (51).

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiæ Dei Patris et dilecti Jesu Christi, omne donum per misericordiam consecutæ, repletæ fide et charitate, nulla gratia destitutæ, Deo dilectissimæ et sanctificæ, quæ est Smyrnæ in Asia, in sancto Spiritu et in Verbo Dei, plurimam salutem.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἡγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡλεημένη ἐν παντὶ χάρισματι, πεπληρωμένη, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, (52) ἀνυστερήτῳ ὄσῃ παντὸς χάρισματος, (53) θεοπροπεσιτάτῃ καὶ (54) ἀγιοφόρῳ, τῇ ὄσῃ ἐν Σμύρνῃ τῆς Ἀσίας, ἐν ἀνώμῳ Πνεύματι καὶ Λόγῳ Θεοῦ, πλεῖστα χαίρειν.

I. *Glorifico Deum propter fidem vestram.*

Glorifico Jesum Christum Deum, qui vos adeo sapientes reddidit; observavi enim, perfectos vos esse in fide immobili, ut clavis affixos cruci Domini Jesu Christi, quoad carnem et animam, et firmatos in charitate per sanguinem Christi, persuasissimum habentes, Dominum vera esse ex genere David secundum carnem, Filium Dei, secundum voluntatem et potentiam Dei, natum vere ex Virgine, baptizatum a Joanne, ut impleretur ab eo omnis justitia, vere sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha clavis confixum pro nobis in carne. Ex hoc fructu nos sumus per divine-beatam passionem ejus, ut per resurrectionem suam in sæcula elevet vexillum pro sanctis et fidelibus suis, sive in Judæis, sive in gentibus, in uno corpore Ecclesiæ suæ.

(55) Δοξάζω Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν, τὸν οὕτως ὑμᾶς σοφίσαντα· ἐνόησα γὰρ ὑμᾶς κατηρητισμένους ἐν ἀκινήτῳ πίστει, ὡσπερ (56) καθηλωμένους ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, (57) σαρκί τε καὶ πνεύματι, καὶ ἠδρασμένους ἐν ἀγάπῃ ἐν τῷ αἵματι Χριστοῦ (58), πεπληροφορημένους εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, ἀληθῶς ὄντα ἐκ γένους Δαβὶδ κατὰ σάρκα, Υἱὸν Θεοῦ, κατὰ (59) θέλημα καὶ δύναμιν Θεοῦ, γεγεννημένον ἀληθῶς ἐκ Παρθένου, βεβαπτισμένον ὑπὸ Ἰωάννου, ἵνα πληρωθῇ πᾶσα δικαιοσύνη ὑπ' αὐτοῦ, ἀληθῶς ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ Ἡρώδου τετράρχου καθηλωμένον ὑπὲρ ἡμῶν ἐν σαρκί¹¹. Ἄφ' οὗ καρποῦ (60) ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ θεομακαρίστου αὐτοῦ πάθους, ἵνα ἄρῃ σύσσημον εἰς τοὺς αἰῶνας διὰ τῆς ἀναστάσεως εἰς τοὺς ἁγίους καὶ πιστοὺς αὐτοῦ¹², εἴτε ἐν Ἰουδαίῳ, εἴτε ἐν ἔθνεσιν, ἐν ἐνὶ σώματι τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ.

II. *Christus vere in carne passus est. Contra Docetas.*

Omnia autem hæc passus est propter nos, ut C (61) Ταῦτα γὰρ πάντα ἔπαθεν δι' ἡμᾶς, ἵνα σω
Vetus interpres.

raverunt ipsos, liberentur in gratia Jesu Christi. Salutat vos charitas multorum qui in Troade: unde et scribo vobis per Burrum, missum mecum ab Ephesiis et Smyrnæis in verbum honoris. Honoret et ipsos Dominus Jesus Christus; in quem sperent carne, anima, spirita, fide, charitate, concordia. Valetē in Christo Jesu, communi spe nostra.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiæ Dei Patris et dilecti Jesu Christi, habenti propitiationem in omni charitate, impletæ in fide et charitate, indeficienti existenti omni charismate, Deo decentissimæ et sanctificæ, existenti in Smyrna Asiæ; in incoquinato spiritu et verbo Dei, plurimum gaudere.

CAPUT I.

Glorifico Jesum Christum Deum, qui vos sapientes fecit; intellexi enim vos perfectos in immobili fide, quemadmodum clavifixos in cruce Domini nostri Jesu Christi et carne et spiritu, et firmatos in charitate, in sanguine Christi: certificatos in Dominum nostrum Jesum Christum, vere existentem de genere David secundum carnem, Filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei, genitum vere ex Virgine, baptizatum a Joanne, ut impleatur omnis justitia ab ipso, vere sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha clavifixum pro nobis in carne. A cujus fructu nos, a divine beatissima ipsius passione; u. *levet signum* in sæcula, per resurrectionem, in sanctos et fideles ipsius, et in Judæis et in gentibus, in uno corpore Ecclesiæ ipsius.

CAPUT II.;

Hæc enim omnia passus est pro nobis, ut salvemur. Et vere passus est, ut et vere resuscitavit

¹¹ Matth. iii, 15. ¹² Isai. v, 26; xlix, 22.

(51) Hujus epistolæ versio Syriaca non exstat; D fragmenta tamen nonnulla Syriaca edidit Curetonus, l. c., pp. 52, 42 et 48.

(52) Cfr. I Cor. i, 7: ὅστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χάρισματι.

(53) Vide c. 11 et 12.

(54) l. e. quæ sanctis referta est, eosque quasi parere videtur. PEARs.

(55) Codex ms. habet δοξάζων. Sed cum interpolatore et fragmento Syriaco (Cureton., p. 32) legendum puto δοξάζω.

(56) *Καθηλωμένους*. Hoc vocabulo Ignatius firmitatem fidei Smyrnæorum illustrat.

(57) l. e. *ex integro ac sine ullo defectu*, SMITH.

(58) Hæc laudat Theodoret., *Dial.* I, t. IV, p. 49. ed. Schulze.

(59) Theodoretus habet θεότητα.

(60) *Sc. ligni*; Christus, pendens in ligno, quasi fructus ejus intelligitur. Cfr. ad Trall., c. 11. PEARs.

(61) Cfr. Joannis doctrinam de carne Christi. I Joan. iv, 2; i, 1; ii, 22.

θώμεν. Καὶ ἀληθῶς ἔπαθεν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἀνέστη- A
σεν (62) ἑαυτὸν, οὐχ' ὡς περ ἄπιστοι τινες λέγου-
σιν, (63) τὸ δοκεῖν αὐτὸν πεπονηθῆναι, αὐτοὶ τὸ (64)
δοκεῖν ὄντες· καὶ καθὼς φρονοῦσιν καὶ συμδῆσεται
αὐτοῖς, οὖσιν ἀσωμάτοις καὶ δαιμονικοῖς.

III. *Christus et post resurrectionem in carne fuit.*

(65) Ἐγὼ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ
αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. Καὶ ὅτε πρὸς τοὺς
περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς· *Λάβετε, ψηλασθή-
σατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον ἀσω-
ματον* (66). Καὶ εὐθὺς αὐτοῦ ἤψαντο, καὶ ἐπίστευσαν,
κρατηθέντες τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τῷ πνεύματι. Διὰ
τοῦτο καὶ θανάτου κατεφρόνησαν, ἠύρεθον δὲ ὑπὲρ
θνήσκον. (67) Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν συνέφαγεν αὐ- B
τοῖς καὶ συνέπιεν ὡς σαρκικῶς, καίπερ πνευματικῶς
ἠνωμένος τῷ Πατρὶ.

IV. *Cavete vobis ab hæreticis istis. Nisi Christus vere passus esset, nec ego paterer.*

Ταῦτα δὲ παραινῶ ὑμῖν, ἀγαπητοί, εἰδὼς, ὅτι καὶ
ὑμεῖς οὕτως ἔχετε. Προφυλάσσω δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν
θηρίων τῶν ἀνθρωπομόρφων, οὓς οὐ μόνον δεῖ ὑμᾶς
μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλ' εἰ δυνατόν ἐστι, μηδὲ συναν-
τῆν, μόνον δὲ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἐάν πως
μετανοήσωσιν, ὅπερ δύσκολον. Τοῦτου δὲ ἔχει ἐξου-
σίαν Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸ ἀληθινὸν ἡμῶν ζῆν. (68) Εἰ
γὰρ τὸ δοκεῖν (69) ταῦτα ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν, κατὰ τῷ δοκεῖν δέδωμαι. Τί δὲ καὶ (70) ἑαυ-
τὸν ἐκδοτὸν δέδωκα τῷ θανάτῳ, πρὸς πῦρ, πρὸς μά-
χιραν, πρὸς θηρία; Ἀλλ' ἐγγὺς μαχαίρας ἐγγὺς C
θεοῦ, μεταξὺ θηρίων μεταξὺ Θεοῦ· μόνον ἐν τῷ
ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ. (71) Εἰς τὸ συμπαθεῖν αὐτῷ

A salutem consequeremur. Et revera passus est, ut et
revera seipsum resuscitavit; non, ut quidam infideles
dicunt, secundum apparentiam eum passum esse, ipsi
secundum apparentiam existentes; et quemadmodum sapiunt,
sic et continget eis, quippe qui phantastici sint et
diabolici.

Ego enim sci, et post resurrectionem eum in
carne fuisse, et credo eum adhuc in carne esse. Et
quando ad Petrum et socios ejus venit, eis dixit :
*Apprehendite, palpate me, et videte, quod non sim
dæmonium incorporale.* Et confestim ipsum tetige-
runt et crediderunt, convicti carne ejus et spiritu.
Propter hoc etiam mortem contempserunt, et mor-
tis sunt inventi victores. Post resurrectionem au-
tem cum illis comedit et bibit, ut carnalis, quamvis
spiritualiter unitus esset Patri.

De his autem admoneo vos, charissimi, quamvis
vos idem sentire sciam. Sed præmunio vos contra
feras, humanas specie indutas, quos non solum
oportet vos non recipere, sed, si possibile est, ne-
que obviam eis fieri, solum vero pro eis orare, num
aliquam pœnitentiam agant, quod admodum diffi-
cile est. Hujus autem potestatem habet Jesus Chri-
stus, qui vera est vita nostra. Si autem illud ad ap-
parentiam tantum a Domino nostro peractum est,
et ego ad apparentiam tantum vincetus sum. Cur
vero et meipsum tradidi morti, ad ignem, ad gla-
dium, ad bestias? Verum, qui prope gladium, prope
Deum est, qui cum bestiis, cum Deo est; dummodo

Vetus interpres.

seipsum : non, quemadmodum infideles quidam dicunt, secundum videri ipsum passum esse, ipsi secundum videri existentes, et quemadmodum sapiunt, et accidet ipsis, existentibus incorporeis et dæmoniis.

CAPUT III.

Ego enim et post resurrectionem in carne ipsum vidi, et credo existentem. Et cum ad eos qui circa Petrum venit, ait ipsis : *Apprehendite, palpate me, et videte, quoniam non sum dæmonium incorporeum.* Et confestim ipsum tetigerunt, et crediderunt, convicti carne ipsius et spiritu. Propter hoc et mortem contempserunt; inventi autem sunt super mortem. Post resurrectionem autem comedit cum eis et bibit, ut carnalis; quamvis spiritualiter unitus Patri.

CAPUT IV.

Hæc autem monestis vobis, dilecti, sciens quoniam et vos sic habetis. Præmunio autem vos a bestiis anthropomorphis : quos non solum oportet vos non recipere, sed si possibile neque eis obviare; solum autem orare pro ipsis, si quo modo pœniteant; quod difficile. Hujus autem habet potestatem Jesus Christus, verum nostrum vivere. Si autem secundum videri hæc operata sunt a Domino nostro : ergo et ego secundum videri ligor. Quid autem et meipsum traditum dedi morti, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Sed prope gladium, prope Deum : inter medium bestiarum, inter medium Dei. Solum in

(62) Cfr. iufra c. 7, ὁ Πατήρ ἤγειρεν, et ad Trall., D c. 9.

(63) Cfr. ad Trall., c. 10.

(64) Ejusmodi paronomasiæ sæpius apud Ignatium leguntur, e. g. in inscriptione epistolæ ad Polycarpum, in ep. ad Rom. c. 8, ad Trall., c. 5.

(65) Hæc laudat Euseb., *H. e.*, III, 36, et Theodoret., *Dial.* II, l. c., p. 127. Cfr. C. W. Fr. Walch : *Num Ignatius Christum post resurrectionem in carne viderit. Programma pasch.* Gotting., 1772.

(66) Ex Evangelio Nazaræorum hæc desumpta

D esse contendit S. Hieronymus in Catalogo scripturum ecclesiasticorum. Pearsonus suspicatur Ignatium ea ex traditione orali esse mutuatum. Cf. Credner, *Beiträge* I, p. 407, 408.

(67) Cf. Act. x, 41.

(68) Hæc laudat Theodoret., *Dial.* I, l. c., p. 20.

(69) Sc. τὸ παθεῖν.

(70) I. q. ἐμαυτόν, ut sæpe. Cf. ad Trall., c. 5 not. 84.

(71) Cf. Rom. VIII, 17.

sit in nomine Jesu Christi. Ut simul cum illo patiar, omnia sustineo, ipso roborante me, qui perfectus homo factus est.

A πάντα ὑπομένω, αὐτοῦ με ἐνδυναμοῦντος τοῦ τελείου ἀνθρώπου γενομένου.

V. Periculum erroris Docetarum.

Eum stulti quidam abnegant, potius autem ab eo abnegantur, patroni mortis magis, quam veritatis; quibus nec prophetiæ persuasere, nec Moysis lex, sed nec Evangelium in hunc usque diem, neque nostræ singulorum passiones. Nam et de nobis idem sentiunt. Quid enim mihi prodest, si quis me laudet, Dominum autem meum blasphemet, eum carnem assumpsisse negans? Qui vero id non profiteatur, is prorsus eum negavit, ipse funus portans. Nomina vero eorum, cum sint infidelia, non visum mihi est scribere. Et absit a me, ut eorum mentionem faciam, donec revertantur ad passionem Christi, quæ est nostra resurrectio.

"Ὅν τινες ἀγνοοῦντες ἀρνοῦνται, μᾶλλον δὲ (72) ἐβήθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὄντες συνήγοροι τοῦ θανάτου μᾶλλον ἢ τῆς ἀληθείας· οὓς οὐκ ἐπεισαν αἱ προφητεῖαι, οὐδ' ὁ νόμος Μωϋσέως, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι νῦν τὸ (73) Εὐαγγέλιον, οὐδὲ τὰ ἡμέτερα τῶν κατ' ἡδρα παθήματα. (74) Καὶ γὰρ περὶ ἡμῶν τὸ αἰετ φρονοῦσιν. (75) Τί γὰρ με ὠφελεῖ τις, εἰ ἐμὲ ἐπαρκίῃ τὸν δὲ Κύριόν μου βλασφημῶ, (76) μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον; Ὅ δὲ τοῦτο μὴ λέγων τελείως αὐτὸν ἀπήρηται, ὡν νεκροφόρος. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν, ὅσα ἀπίστα, οὐκ ἔδοξε μοι ἐγγράψαι. Ἀλλ' μὴδὲ γένοιτό μοι αὐτῶν μνημονεύειν, μέχρις οὗ (77) μετανοήσωσιν εἰς τὸ πάθος, ὃ ἐστὶν ἡμῶν ἀπίστασις.

VI. Qui non credit in sanguinem Christi, judicabitur, etsi angelus esset. Hæreticis istis etiam virtutes desunt.

Nemo erret. Et si cœlestes, et gloria angelorum, et principes visibiles et invisibiles non credant in sanguinem Christi, et ipsi judicabuntur. Qui capere potest, capiat. Locus neminem efferat; totum enim est fides et charitas, quibus nihil præstantius. Considerate vero eos, qui de gratia Jesu Christi, quæ ad nos venit, alienam opinionem tuentur, quomodo contrarii sint divinæ voluntati. Non charitas eis curæ est, non vidua, non pupilla, non oppressus, non vincus vel solutus, non esuriens vel sitiens.

Μηδεὶς πλανᾶσθω. (78) Καὶ τὰ ἐπουράνια, καὶ ἡ δόξα τῶν ἀγγέλων, καὶ οἱ ἀρχόντες ὁρατοὶ καὶ ἀόρατοι, ἐὰν μὴ πιστεύσωσιν εἰς τὸ αἷμα Χριστοῦ (79), κάκεινοις κρίσις ἐστίν. Ὁ χωρῶν χωρεῖτω¹². Τίς μὴδὲνα φυσιοῦτω· τὸ γὰρ ὅλον ἐστὶ πῖστις καὶ ἀγάπη, (80) ὧν οὐδὲν προκέκριται. Καταμάθετε δὲ πῶς ἑτεροδοξοῦντας εἰς τὴν χάριν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκ ἡμᾶς ἔλθοῦσαν, πῶς ἐναντίοι εἰσὶν τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. Περὶ ἀγάπης οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐ περὶ χάριος, οὐ περὶ ὀρφανοῦ, οὐ περὶ θλιβομένου, οὐ περὶ δελεμένου ἢ λελυμένου, οὐ περὶ πεινῶντος ἢ διψῶντος.

Vetus interpret.

nomine Jesu Christi, ad compati ipsi, omnia sustinebo: ipso me fortificante, qui perfectus homo factus est.

CAPUT V.

Quem quidam ignorantes abnegant, magis autem abnegati sunt ab ipso; existentes concionatores mortis magis, quam veritatis: quos non persuaserunt prophetiæ, neque lex Moysis; sed neque usque nunc Evangelium, neque nostræ eorum qui secundum virum passiones. Etenim de nobis idem sapiunt. Quid enim juvat me quis, si me laudat; Dominum autem meum blasphemat, non confitens ipsum carniferum? Qui autem hoc non dicit, ipsum perfecte abnegavit, existens mortifer. Nomina autem ipsorum, existens infidelia, non visum est mihi inscribere; sed neque fiat mihi ipsorum recordari, usquequo pœniteant in passionem, quæ est nostra resurrectio.

CAPUT VI.

Nullus erret. Et supercœlestia, et gloria angelorum, et principes visibiles et invisibiles, si non credant sanguinem Christi; et illis judicium est. Qui capit, capiat. Qualitate nullus infletur. Totum enim est fides et charitas: quibus nihil præpositum est. Considerate autem aliter opinantes in gratiam Jesu Christi, eam quæ in nos venit; qualiter contrarii sunt sententiæ Dei. De charitate non est cura ipsis, non de vidua, non de orphano, non de tribulato, non de ligato vel soluto, non de esuriente vel sitiens.

¹² Matth. xix, 12.

(72) Hæc epanorthosis, ut in ep. ad Polyc. inser. D ἐπισκόπων = μᾶλλον ἐπεσκοπημένων. PEARSON.

(73) Non scriptum Evangelium, sed evangelica prædicatio de vita et factis Christi. Niemeyer, l. c., p. 8.

(74) I. e. qui incarnationem Christi impugnant, illi universos homines evertunt, eorum redemptionem per mortem Christi negantes. Seu: qui dicunt Christum κατὰ τὸ δοκεῖν tantum esse passum, si nos quoque κατὰ τὸ δοκεῖν (i. e. in vanum) pati contendant necesse est.

(75) Hæc laudat Theodoret. Dial. I, l. c., p. 50.

(76) Cf. I Joan. iv, 2, 3. Christus dicitur σαρκο-

φόρος, Ignatius θεοφόρος, is qui negat incarnationem Christi νεκροφόρος, i. e. qui vivens portat funus suum. i. e. qui ipse mortuus est.

(77) Sensus: Donec credant, Christum vere passum et mortuum esse, in qua morte et passione salus nostra consistit.

(78) Cf. Gal. i, 8; Ephes. i, 21.

(79) Timotheus Alexandrinus (in fragmento Syriaci apud Curetonum, p. 42), post Χριστοῦ λέγει, ὃ ἐστὶ θεοῦ· in fragmento altero (l. c., p. 48), ἔστι θεός.

(80) Cf. ad Magn., c. 1.

VII. *Hæretici isti abstinere ab eucharistia, carnem Christi eam esse negantes. Recedamus ab iis.*

(81) Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ ἄμαρταν ὁμολογεῖν, τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, (82) ἣν τῇ χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν. Οἱ οὖν ἀντιλέγοντες τῇ δωρεᾷ τοῦ Θεοῦ συζητοῦντες ἀποθνήσκουσιν. Συνέφερον δὲ αὐτοῖς (83) ἀγαπᾶν, ἵνα καὶ ἀναστῶσιν. Πρέπον οὖν ἐστὶν ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων, καὶ μήτε κατ' ἴδιον περὶ αὐτῶν λαλεῖν, μήτε κοινῇ· προσέχειν δὲ τοῖς προφηταῖς, ἐξαιρέτως δὲ τῷ (84) Εὐαγγελίῳ, ἐν ᾧ τὸ πάθος ἡμῶν δεδήλωται, καὶ ἡ ἀνάστασις (85) τετελεσται. Τοὺς δὲ μερισμοὺς φεύγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν.

VIII. *Nihil sine episcopo peragatur.*

Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρὶ· καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέψασθε, ὡς Θεοῦ (86) ἐντολῆν. (87) Μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τι πράσσει τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἡγεῖσθω, ἣ ὑπὸ τῶν ἐπισκοπων οὐσα, ἣ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ. (88) Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος ἕστω· ὡσπερ ὅπου ἂν ἦ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὐκ ἐξὸν ἐστὶν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγάπην ποιεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, τοῦτο καὶ τῷ Θεῷ εὐάρεστον, ἵνα ἀσφαλὲς ἦ καὶ βέβαιον πᾶν, ὃ πράσσεται.

IX. *Honorate episcopum. Me in omnibus recreastis.*

Εὐλογόν ἐστιν (89) λοιπὸν, ἀνανῆναι, καὶ, ὡς ἐτι· καίρων ἔχομεν, εἰς Θεὸν μετανοεῖν. Καλῶς ἔχει, Θεὸν καὶ ἐπίσκοπον εἰδέναι. Ὁ τιμῶν ἐπίσκοπον ὑπὸ Θεοῦ τετιμῆται· ὁ λάθρα ἐπισκόπου τι πράσων τῷ δια-

Ab eucharistia et oratione abstinere, eo quod non confiteantur, eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quamque Pater benignitate sua suscitavit. Qui ergo contradicunt huic dono Dei, altercantes moriuntur. Utile autem esset illis diligere, ut et resurgerent. Decet itaque abstinere a talibus, et nec in privato, nec in communi colloquio de illis verba facere; attendere autem prophetis, præcipue autem Evangelio, in quo passio nobis ostensa, et resurrectio perfecte demonstrata est. Divisiones autem fugite, ut principium malorum.

Omnes episcopo obtemperate, ut Jesus Christus Patri; et presbyterio ut apostolis; diaconos autem revereamini ut Dei mandatum. Separatim ab episcopo nemo quidquam faciat eorum, quæ ad Ecclesiam spectant. Valida eucharistia habeatur illa, quæ sub episcopo peragitur, vel sub eo, cui ipse concesserit. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum, ubi fuerit Christus Jesus, ibi catholica est Ecclesia. Non licet sine episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc et Deo est beneplacitum, ut firmum et validum sit omne, quod peragitur.

Rationi cæterum convenit, iterum sobrium fieri, et dum adhuc tempus habemus, ad Deum per pœnitentiam redire. Bonum est Deum et episcopum honorare. Qui honorat episcopum, a Deo honoratus

Vetus interpres.

CAPUT VII.

Ab eucharistia et oratione recedunt; propter non confiteri eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi pro peccatis nostris passam, quam benignitate Pater resuscitavit. Contradicentes ergo huic dono Dei, perscrutantes moriuntur. Conferens autem esset ipsis diligere, ut resurgant. Decens est recedere a talibus, et neque seorsum de ipsis loqui, neque communiter: attendere autem prophetia, præcipue vero Evangelio, in quo passio nobis ostensa est, et resurrectio perfecta est. Partitiones autem fugite, ut principium malorum.

CAPUT VIII.

Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem; et presbyterium, ut apostolos; diaconos autem revereamini, ut Dei mandatum. Nullus sine episcopo aliquid operetur eorum, quæ conveniunt in Ecclesiam. Illa firma gratiarum actio reputetur, quæ sub ipso est, vel quam utique ipse concesserit. Ubi utique apparet episcopus, illic multitudo sit, quemadmodum utique ubi est Christus Jesus, illic catholica Ecclesia. Non licitum est sine episcopo neque baptizare, neque agapem facere; sed quod utique ille probaverit, hoc est et Deo beneplacitum; ut stabile sit et firmum omne quod agitur.

CAPUT IX.

Rationabile est de cætero evigilare; et cum adhuc tempus habemus, in Deum pœnitere. Bene habet,

(81) Theodoretus (*Dial.* III, l. c., pag. 231), qui hunc locum laudat, legit: Εὐχαριστίας καὶ προσφορᾶς οὐκ ἀποδέχονται. Hanc lectionem tuetur Lüstius, *Liturgik*, t. I, p. 77. Hanc sectionem (εὐχαριστίας — ἤγειρεν) Jacobsonus capiti antecedenti addidit.

(82) Cf. supra c. 2, et ad Trall., c. 9.

(83) I. e. ἀγάπην celebrare. Aliter Smithius, cum amore amplecti hoc donum dei.

(84) Cf. supra c. 5, not. 79.

(85) Τετελεσται. I. e. perfecta apparet.

(86) Cf. ad Trall., c. 13.

(87) Vide Rothe, *Anf.*, p. 469.

(88) I. e. ubi episcopus est, ibi est Ecclesia concreta; et ubi Christus, ibi Ecclesia universalis. Möhler, *Einheit*, p. 292. Aliter Rothe, *Anf.*, p. 472 sq., cui καθολικὴ = visibilis Ecclesia, quique locum nostrum ita interpretatur: Quia cum Christo necessarie simul posita est Ecclesia visibilis; ideo et in quovis loco, ubi episcopus apparet, etiam fideles ad visibilem cætum congregati esse debent: nam episcopus repræsentat Christum. — Alii denique viro docto (Baumgarten-Crusius, *Lehrb. d. D. G.*, II, 1255) est καθολικὴ potius vera, quam universalis Ecclesia.

(89) Λοιπὸν. Cf. ad Ephes., c. 11.

est; qui clam episcopo aliquid agit, diabolo servit. — Omnia nunc abundanter vobis gratia largiatur; digni enim estis. Omni modo me recreastis, et vos Jesus Christus. Absentem me et presentem dilexistis. Retribuat vobis Deus, propter quem omnia sustinentes ipsum adipiscimini.

X. *Comites meos benevole suscepistis; non deerit vobis merces.*

Philonem et Rheum Agathopodem, qui me secuti sunt Dei causa, ut ministros Christi Dei suscipientes, bene fecistis. Ii quoque Domino gratias agunt propter vos, quod omnibus modis illos refeceritis. Nil horum vobis erit amissum. Vicissim recreent vos spiritus meus et vincula mea, quæ non contempstis, quorumque vos non puduit. Nec vestrum pudebit perfectam fidem, Jesum Christum.

(91) Φίλωνα καὶ Ῥέον Ἀγαθόπουον, οἱ ἐπηκολούθησάν μοι εἰς λόγον Θεοῦ, καλῶς ἐποίησατε ὑποδέξαμενοι ὡς διακόνους Χριστοῦ Θεοῦ· οἱ καὶ εὐχαριστοῦσιν τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ ὑμῶν, ὅτι αὐτοὺς ἀνεπαύσατε κατὰ πάντα τρόπον. (92) Οὐδὲν ὑμῖν οὐ μὴ ἀπολείται· (93) Ἀντίψυχον ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου καὶ τὰ δεσμά μου, ἃ οὐχ ὑπερφηφήσατε, οὐδὲ ἐψηγύνθητε. Οὐδὲ ὑμᾶς ἐπαισχυνθήσεται ἡ τελεία (94) πίστις, Ἰησοῦς Χριστός.

XI. *Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.*

Oratio vestra pervenit ad Ecclesiam, quæ est Antiochiæ in Syria; unde vinculis Deo maxime placentibus ligatus [abductus], omnes saluto, illo episcopatu fungi non dignus, utpote omnium infimus, seu Dei voluntas me dignata est, non juxta conscientiam meam, sed ex gratia Dei, quam perfectam mihi dari opto, ut per orationem vestram Deum consequar. Ut nunc opus vestrum absolutum fiat coram Deo et hominibus, decet ad Dei honorem, ut Ecclesia vestra eligat sacrum legatum, qui, cum ad Syriam usque venerit, congratuletur illis, quod pacem consecuti sint, et suam receperint magnitudinem, ac restitutum sit illis suum corpus. Digna igitur mihi res est visa, ut aliquem vestrum mittatis cum epistola, qui una cum illis glorificet tran-

Ἡ προσευχὴ ὑμῶν (95) ἀπῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· ὅθεν δεδεμένος θεοπροπεστάτοις δεσμοῖς, πάντας ἀσπάζομαι, οὐκ ὦν ἄξιός ἐκεῖθεν εἶναι, ἔσχατος αὐτῶν ὢν· κατὰ θέλημα δὲ Θεοῦ κατηξιώθην, οὐκ ἐκ (96) συνειδότος, ἀλλ' ἐκ χάριτος Θεοῦ, ἣν εὐχομαι τελείαν μοι δοθῆναι, ἵνα ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν Θεοῦ ἐπιτύχω. Ἴνα ὦν τέλειον ὑμῶν γένηται τὸ ἔργον καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν οὐρανῷ, πρέπει εἰς τιμὴν Θεοῦ (97) χειροτονῆσαι τὴν Ἐκκλησίαν ὑμῶν θεοπροσεβύτην, εἰς τὸ γενόμενον ἔξω Συρίας συγκαρῆναι αὐτοῖς, ὅτι εἰρηνεύουσιν, καὶ ἀπέλαβον τὸ ἴδιον μέγεθος, καὶ ἀπεκατεστάθη αὐτοῖς τὸ ἴδιον (98) σωματεῖον. Ἐφάνη μοι ὦν ἄξιον πρῶτον, πέμψαι τινὰ τῶν ὑμετέρων μετ' ἐπιστολῆς, ἵνα συνδοξάσῃ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῖς γενομένην εὐδίαν, καὶ

Vetus interpres.

et Deum et episcopum cognoscere. Honorans episcopum, a Deo honoratus est: qui occultans ab episcopo aliquid operatur, diabolo præstat obsequium. Omnia igitur vobis in gratia superabundent: digni enim estis. Secundum enim omnia me quiescere fecistis; et vos Jesus Christus. Absentem me et presentem dilexistis. Retribuat vobis Deus; propter quem omnia sustinentes, ipsam adipiscimini.

CAPUT X.

Philonem et Reum [et] Agathopum, qui secuti sunt me in verbum Dei, bene fecistis suscipientes ut ministros Dei Christi: qui et gratias agunt Domino pro vobis; quoniam ipsos quiescere fecistis secundum omnem modum. Nihil vobis utique deperibit. Conformis animæ vestræ spiritus meus, et vincula mea, quæ non despexistis neque erubistis; neque vos erubescet perfecta fides, Jesus Christus.

CAPUT XI.

Oratio vestra pervenit ad Ecclesiam quæ est in Antiochia Syriæ; unde ligatus Deo decentissimis vinculis omnes saluto, non existens dignus inde esse, extremum ipsorum existens: secundum voluntatem autem Dei dignus factus sum, non ex conscientia, sed ex gratia Dei; quam oro perfectam mihi dari, ut in oratione vestra Deo potiar. Ut igitur perfectum vestri fiat opus in terra et in cælo; decet ad honorem Dei, ordinare Ecclesiam vestram Deo venerabilem, in factum usque Syriam congaudere ipsis, quoniam pacem habent et acceperunt propriam magnitudinem, et restitutum est ipsis proprium corpusculum. Visum est mihi igitur Deo digna res, mittere aliquem vestrorum cum epistola: ut conglorificent eam,

(90) Ita Jacobsonus. Cæteri ἀμείβη.

(91) Cf. ad Philad., c. 11.

(92) I. e. Pro omnibus illis beneficiis mercedem recipietis.

(93) Cf. ad Ephes., c. 21; ad Polyc., c. 2 et 6.

(94) I. e. qui perfecte fidelis est. Similiter: πιστός ὁ Θεός 1 Cor. 1, 9, x, 43; 1 Thess. v 24; 11 Thess. III, 5.

D (95) An fama solum, an litteris, an effectu? Effectus, procul dubio. Jac. Cf. ad Philad., c. 10: ad Polyc., c. 7.

(96) Non quod mihi metipso vel minimum sim socius, quasi ipse meruissem. SMITH.

(97) Cf. ad Philad., c. 10.

(98) Sc. Ecclesiæ.

ἔτι λιμένος ἤδη ἐτύγγανεν τῇ προσευχῇ ὑμῶν. Τέλειοι ὄντες, τέλεια καὶ φρονεῖτε. (99) Θέλουσιν γὰρ ὑμῖν εὐπράσσειν Θεὸς ἑτοιμος εἰς τὸ παρασχεῖν.

XII. *Salutationes.*

Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ (1) Βούρρου, ὃν ἀπεστείλατε μετ' ἐμοῦ ἅμα Ἐφεσίοις, τοῖς ἀδελφοῖς ὑμῶν, ὃς κατὰ πάντα με ἀνέπαυσεν. Καὶ ὄφελον πάντες αὐτὸν ἐμμοῦντο, ὄντα ἐξεμπλᾶριον Θεοῦ διακονίας. Ἀμείψεται αὐτὸν ἡ χάρις κατὰ πάντα. Ἀσπάζομαι τὸν ἀξιόθεον ἐπίσκοπον, καὶ θεοπρεπέστατον πρεσβυτέριον, τοὺς συνδούλους μου διακόνους, καὶ τοὺς κατ' ἄνδρα καὶ κοινῇ πάντας, ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τῷ αἵματι, πάθει τε καὶ ἀναστάσει, σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ, (2) ἐν ὀνόματι, ἐν ἐνόττι Θεοῦ καὶ ὑμῶν. Χάρις ὑμῖν, ἔλεος, εἰρήνη, ὑπομονὴ διὰ παντός.

XIII. *Salutationes.*

Ἀσπάζομαι τοὺς οἴκους τῶν ἀδελφῶν μου σὺν γυναξὶ καὶ τέκνοις, καὶ τὰς παρθένους, τὰς λεγομένας (3) χήρας. Ἐβῶσθέ μοι ἐν δυνάμει Πνεύματος. Ἀσπάζεται ὑμᾶς (4) Φίλων, σὺν ἐμοῖ ἐν. Ἀσπάζομαι τὸν οἶκον Ταυίας, ἣν εὐχομαι ἐδρᾶσθαι πίστει καὶ ἀγάπῃ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Ἀσπάζομαι Ἄλκην, τὸ πωθητὸν μου ὄνομα, καὶ Δάφνον (5) τὸν ἀσύγκριτον, καὶ Εὐτεκνον καὶ πάντας κατ' ὄνομα. Ἐβῶσθε ἐν χάριτι Θεοῦ.

Vetus interpres.

quæ secundum Deum, ipsis factam tranquillitatem; et quoniam portu jam potita est, oratione vestra. Perfecti existentes, perfecta et sapite. Volentibus enim vobis bene facere, Deus paratus est ad tribuere.

CAPUT XII.

Salutat vos charitas fratrum, qui in Troade: unde et scribo vobis per Burrhum, quem misistis mecum simul Ephesiis fratribus vestris; qui secundum omnia in quietate fecit. Et utinam omnes ipsum imitentur, existentem exemplarium Dei ministerii. Remuneret ipsum gratia secundum omnia. Saluto Deo dignum episcopum, et Deo decens presbyterium, et conservos meos diaconos; et singillatim et communiter omnes, in nomine Jesu Christi, et carne ipsius, et sanguine, et passione, et resurrectione carnali et spirituali, in unitate Dei et vestri. Gratia vobis, et misericordia, et pax, et sustinentia semper.

CAPUT XIII.

Saluto domos fratrum meorum, cum uxoris et filijs; et virgines vocatas viduas. Valet mihi in virtute Patris. Salutat vos Philon, mecum existens. Saluto domum Thaviae, quam oro firmari fide et charitate carnali et spirituali. Saluto Alken, desideratum mihi nomen; et Daphnum incomparabilem, et Eutecnum, et omnes secundum nomen. Valet in gratia Dei.

AD POLYCARPUM.

Ignatius, qui et Theophorus, Polycarpo, episcopo Ecclesiae Smyrnaeorum, qui ipse prius episcopum

(99) Hunc locum male Semipelagianismi suspexit putat Baumgarten-Crusius, *Lehrb. d. Dogm.* G., II, 1107.

(1) Cf. ad Ephes., 2; ad Philad., c. 11.

(2) Ἐν ὀνόματι non est in vet. versione, et plane omitendum videtur. GALL.

(3) Cf. Rothe, *Anf.*, p. 253. Diaconissæ, etsi essent *virgines*, χῆραι tamen appellabantur, quia prius Ecclesiae temporibus *viduæ* ad munus diaconissarum eligi solebant.

(4) Cf. supra c. 10.

Δ ΠΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ (6).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ
(7) Ἐκκλησίας Σμυρναίων, μᾶλλον (8) ἐπεσκο-

(5) Ita ms. Smithius conjicit Ἀσύγκριτον. Cf. Rom. xvi, 14.

(6) Authentiam hujus epistolæ contra speciales nonnullorum objectiones nuperrime propugnauerunt

(7) Vocabulo Ἐκκλησίας nihil respondet in utroque codice Syriaco.

(8) Hanc paronomasiam Vairleuius ita reddidit: *Inspectori, imo qui inspectus est a Deo.* JACOBSON.

habet Deum Patrem et Dominum Jesum Christum, a plurimam salutem ἡμῶν ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, πλείστα χαίρειν.

I. Laus et adhortatio.

Tuam mentem tuam, velut supra petram immobilem fundatam, comprobans, summis eveho laudibus, quod dignus sim habitus sancta tua facie, qua utinam semper frui possim in Deo. Obsecro te per gratiam, qua indutus es, ut augeas cursum tuum, omnesque adhorteris, ut salventur. Defende locum tuum in omni cura carnali et spirituali. Unitatis curam habe, qua nihil melius. Omnes perfer, ut et te perfert Dominus. Omnes tolera in charitate, sicut et facis. Precibus vaca perpetuis. Postula sapientiam majorem, quam habes. Vigila, insomnem spiritum possidens. Singulis loquere, ut potes Deo adjuvante. Cunctorum ægrotationes porta, sicut perfectus athleta. Ubi plus laboris, ibi magnum lucrum.

(9) Ἀποδεχόμενός σου τὴν ἐν Θεῷ γνώμην, ἡδραμένην ὡς ἐπὶ πέτραν ἀκίνητον, ὑπερδοξάζω (10), καταξιωθείς τοῦ (11) προσώπου σου τοῦ ἀμώμου, οὐ (12) ὀνείμησιν ἐν Θεῷ. Παρακαλῶ σε ἐν χάριτι (13), ἢ (14) ἐνδέδυσαι, (15) προσθεῖναι τῷ δρόμῳ σου, καὶ πάντας παρακαλεῖν, ἵνα σώζωνται. (16) Ἐκδίκει σου τὸν τόπον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἥς οὐδὲν ἄμεινον. Πάντας βάσταζε, ὡς καὶ σὲ ὁ Κύριος. Πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ, ὡσπερ καὶ ποιεῖς. Προσευχαίς ἐχλάζε (17) ἀδιαλείπτως. (18) Αἰτοῦ σύνεσιν πλείονα ἥς ἔχεις. Γρηγῶρει, ἀκοίμητον (19) πνεῦμα κεκτημένος. Τοῖς κατ' ἄνδρα κατὰ (20) βοήθειαν Θεοῦ λάλει. Πάντων τὰς νόσους βάσταζε, ὡς τέλειος ἀθλητής. Ὅπου πλείων κόπος, πολὺ κέρδος.

II. Continuatio adhortationum.

Bonos discipulos si amaveris, nullam inde mereris gratiam; potius pestilentiōres in mansuetu-

Καλοὺς μαθητὰς (21) ἐὰν φιλήσῃ, χάρις σοι οὐκ ἔστιν· μᾶλλον τοὺς (22) λοιμοτέρους ἐν πράξει

Vetus interpres.

Ignatius, qui et Theophorus, Polycarpo episcopo Ecclesiæ Smyræorum, magis autem visitato a Deo Patre et Domino Jesu Christo, plurimum gaudere.

CAPUT I.

Acceptans tuam in Deo sententiam, firmatam ut supra petram immobilem, superglorifico, dignificatus tua facie immaculata, qua fruar in Deo. Deprecor te in Dei gratia qua indutus es, apponere cursui tuo, et omnes deprecari ut salventur. Justifica locum tuum in omni cura carnali et spirituali. Unionem cura, qua nihil melius. Omnes supporta; ut et te Dominus. Omnes sustine in charitate; quemadmodum et facis. Orationibus vaca indesinentibus. Pete intellectum ampliorem eo quem habes. Vigila, non dormientem spiritum possidens. Singulis secundum consuetudinem Dei loquere. Omnium ægrotudines porta, ut perfectus athleta. Ubi major labor, multum lucrum.

CAPUT II.

Bonos discipulos si diligas, gratia tibi non est: magis deteriores in mansuetudine subijce. Non omne

runt Hutherus (in *Illgenii Zeitschr. für histor. theol.*, t. XI, p. 62 sqq.) et Düsterdieck, *De Ignatianarum epistolarum authentia*, etc., p. 42 seqq. Nulli enim contendebant, vix esse verisimile, quod Ignatius duas epistolas ad Smyræos miserit, unam ad Smyræos in commune, alteram ad episcopum Smyræ separatim. Sed clare id narrat Eusebius, *Hist. eccl.*, III, 36. Epistolæ ad Polycarpum duplex exstat versio Syriaca, seu potius duo codices unius ejusdemque versionis, quorum alter sæculo sexto, alter octavo exaratus videtur. Vetustiorum codicum typis exscribendum curavit Curetonus, l. c., junioris codicis lectiones variantes, quæ paucissimæ et nullius ponderis sunt, addens. Uterque codex primam tantum epistolæ partem (usque ad finem capituli sexti) continet. E capitulis autem 7 et 8 Syrus duas tantum sententias mutuatus est, easque cum fine capituli sexti conjunxit. Cæterum Syrus in vertenda hac epistola exemplar Græcum pene ad verbum secutus est.

(9) Ἀποδεχόμενός σου τὴν ἐν Θεῷ γνώμην, ἡδραμένην ὡς ἐπὶ πέτραν ἀκίνητον, ὑπερδοξάζω (10), καταξιωθείς τοῦ (11) προσώπου σου τοῦ ἀμώμου, οὐ (12) ὀνείμησιν ἐν Θεῷ. Παρακαλῶ σε ἐν χάριτι (13), ἢ (14) ἐνδέδυσαι, (15) προσθεῖναι τῷ δρόμῳ σου, καὶ πάντας παρακαλεῖν, ἵνα σώζωνται. (16) Ἐκδίκει σου τὸν τόπον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἥς οὐδὲν ἄμεινον. Πάντας βάσταζε, ὡς καὶ σὲ ὁ Κύριος. Πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ, ὡσπερ καὶ ποιεῖς. Προσευχαίς ἐχλάζε (17) ἀδιαλείπτως. (18) Αἰτοῦ σύνεσιν πλείονα ἥς ἔχεις. Γρηγῶρει, ἀκοίμητον (19) πνεῦμα κεκτημένος. Τοῖς κατ' ἄνδρα κατὰ (20) βοήθειαν Θεοῦ λάλει. Πάντων τὰς νόσους βάσταζε, ὡς τέλειος ἀθλητής. Ὅπου πλείων κόπος, πολὺ κέρδος.

(10) Sc. Θεόν, quod Syrus legit. (11) Τοῦ προσώπου σου. Nunquam igitur ante viderat Polycarpum. PEARS. (12) Cfr. Ignat. ad Ephes., c. 2; ad Magn., c. 2 et 12; ad Rom., c. 5. (13) Smithius contra auctoritatem mss. addit Θεοῦ, quod ne apud interpolatorem quidem legitur. (14) Ἐνδέδυσαι. Imitatur S. Paulum, qui voce ἐνδύω et ἐνδύομαι hoc sensu sæpe utitur, e. g. Ephes. VI, 14; Col. III, 12. PEARS. (15) Προθεῖναι τῷ δρόμῳ. Similita in S. Scriptura legitur: Πληροῦν τὸν δρόμον. Act. XIII, 25; τειλοῦν τὸν δρόμον, Act. XX, 24; II Tim. IV, 7. (16) I. e. defende episcopatum tuum. Hanc sententiam Syrus, minus eam intelligens, ita vertit: *Es res requires, quæ conveniunt cum omni cura corporis et animæ.*

(17) Ἀδιαλείπτως apud Syrum non exstat. (18) Nil habet hic locus rusticitalis seu arrogantiae, ut Dallæus contendebat. Fraternali amore ductus beatus Ignatius, Polycarpum suum ad Ecclesiam studiose fovendam ac preces assidue fundendas hortatus est. DÜSTERDIECK. (19) Apud Damascenum, qui hunc locum citat, legitur ἀκοίμητον ὄμμα, quod idem est; intelligit enim ὄμμα τῆς ψυχῆς. PEARS. Syrus cum Græco textu nostro legit πνεῦμα. (20) Interpolator habet ὁμοθεσίαν, Latinus interpres *consuetudinem*. Syrus legisse videtur κατὰ θέλημα seu βουλήν, vertit enim: *Concordans cum voluntate Dei.*

(21) Post μαθητὰς Syrus legisse videtur μόνον, quod ne interpolator quidem agnoscit. (22) Adjectivum λοιμός sæpius legitur apud LXX Interpretes, et apud S. Barnab., c. 10.

(9) Ἀποδεχόμενός σου τὴν ἐν Θεῷ γνώμην, ἡδραμένην ὡς ἐπὶ πέτραν ἀκίνητον, ὑπερδοξάζω (10), καταξιωθείς τοῦ (11) προσώπου σου τοῦ ἀμώμου, οὐ (12) ὀνείμησιν ἐν Θεῷ. Παρακαλῶ σε ἐν χάριτι (13), ἢ (14) ἐνδέδυσαι, (15) προσθεῖναι τῷ δρόμῳ σου, καὶ πάντας παρακαλεῖν, ἵνα σώζωνται. (16) Ἐκδίκει σου τὸν τόπον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ. Τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἥς οὐδὲν ἄμεινον. Πάντας βάσταζε, ὡς καὶ σὲ ὁ Κύριος. Πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ, ὡσπερ καὶ ποιεῖς. Προσευχαίς ἐχλάζε (17) ἀδιαλείπτως. (18) Αἰτοῦ σύνεσιν πλείονα ἥς ἔχεις. Γρηγῶρει, ἀκοίμητον (19) πνεῦμα κεκτημένος. Τοῖς κατ' ἄνδρα κατὰ (20) βοήθειαν Θεοῦ λάλει. Πάντων τὰς νόσους βάσταζε, ὡς τέλειος ἀθλητής. Ὅπου πλείων κόπος, πολὺ κέρδος.

(10) Sc. Θεόν, quod Syrus legit. (11) Τοῦ προσώπου σου. Nunquam igitur ante viderat Polycarpum. PEARS. (12) Cfr. Ignat. ad Ephes., c. 2; ad Magn., c. 2 et 12; ad Rom., c. 5. (13) Smithius contra auctoritatem mss. addit Θεοῦ, quod ne apud interpolatorem quidem legitur. (14) Ἐνδέδυσαι. Imitatur S. Paulum, qui voce ἐνδύω et ἐνδύομαι hoc sensu sæpe utitur, e. g. Ephes. VI, 14; Col. III, 12. PEARS. (15) Προθεῖναι τῷ δρόμῳ. Similita in S. Scriptura legitur: Πληροῦν τὸν δρόμον. Act. XIII, 25; τειλοῦν τὸν δρόμον, Act. XX, 24; II Tim. IV, 7. (16) I. e. defende episcopatum tuum. Hanc sententiam Syrus, minus eam intelligens, ita vertit: *Es res requires, quæ conveniunt cum omni cura corporis et animæ.*

(17) Ἀδιαλείπτως apud Syrum non exstat. (18) Nil habet hic locus rusticitalis seu arrogantiae, ut Dallæus contendebat. Fraternali amore ductus beatus Ignatius, Polycarpum suum ad Ecclesiam studiose fovendam ac preces assidue fundendas hortatus est. DÜSTERDIECK. (19) Apud Damascenum, qui hunc locum citat, legitur ἀκοίμητον ὄμμα, quod idem est; intelligit enim ὄμμα τῆς ψυχῆς. PEARS. Syrus cum Græco textu nostro legit πνεῦμα. (20) Interpolator habet ὁμοθεσίαν, Latinus interpres *consuetudinem*. Syrus legisse videtur κατὰ θέλημα seu βουλήν, vertit enim: *Concordans cum voluntate Dei.*

(21) Post μαθητὰς Syrus legisse videtur μόνον, quod ne interpolator quidem agnoscit. (22) Adjectivum λοιμός sæpius legitur apud LXX Interpretes, et apud S. Barnab., c. 10.

ὄπτασσε. Ὁ δὲ πᾶν τραῦμα τῆ αὐτῆ ἐμπλάστρω θερα- A
 πείσεται. Τούς (23) παροξυσμούς ἐμβροχαίς παύε.
 (24) Φρόνιμος γίνου ὡς ὄφεις ἐν ἅπασιν, καὶ ἀκέ-
 ραιος (25) ὡσεὶ περιστέρα. Διὰ τοῦτο σαρκικὸς εἶ
 καὶ πνευματικὸς, ἵνα τὰ φαινόμενά σου εἰς πρόσω-
 πον κολακεύης· τὰ δὲ (26) ἀόρατα αἴτει, ἵνα σοι
 φανερωθῇ, ὅπως μηδενὸς λείπῃ, καὶ παντὸς χαρί-
 σματος περισσεύῃς. Ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ σε, ὡς κυβερ-
 νῆται (27) ἀνέμους, καὶ ὡς χειμαζόμενος λιμένα, εἰς
 τὸ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Νῆφε ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς· τὸ θέμα
 ἀφθαρσία καὶ ζωὴ αἰώνιος, περὶ ἧς καὶ σὺ πέπεισαι.
 Κατὰ πάντα σου (28) ἀντίψυχον ἐγὼ καὶ τὰ δεσμά
 μου, ἃ ἠγάπησας.

III. Continuatio.

(29) Οἱ δοκοῦντες ἀξιοπίστοι εἶναι καὶ (30) ἑτερο- B
 διδασκαλοῦντες, μὴ σε καταπλησέτωσαν. Στῆθι
 ἑδραῖος ὡς (31) ἀκμῶν τυπτόμενος. Μεγάλου ἐστὶν
 ἀθλητοῦ τὸ δέρεσθαι καὶ νικᾶν. Μάλιστα δὲ ἔνεκεν
 Θεοῦ πάντα ὑπομένειν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς
 ὑπομείνῃ. (32) Πλέον σπουδαῖος γίνου οὐ εἶ. Τούς
 καιροὺς καταμάνθανε. Τὴν (33) ὑπὲρ καιρὸν προσ-
 δόξα, τὴν ἀχρονον, τὴν ἀόρατον, τὴν δι' ἡμᾶς ὄρατον,
 τὴν ἀψηλάφητον, τὴν ἀπαθῆ, τὴν δι' ἡμᾶς παθητὸν,
 τὴν κατὰ πάντα τρόπον δι' ἡμᾶς ὑπομείνεντα.

IV. Continuatio.

Χῆρα: μὴ ἀμελείσθωσαν. (34) Μετὰ τὸν Κύριον
 σὺ αὐτῶν φροντιστῆς ἔσο. Μηδὲν ἄνευ γνώμης σου
 γινέσθω, μηδὲ σὺ ἄνευ Θεοῦ [(35) γνώμης] τι πράσ-
 σε· ὅπερ οὐδὲ πράσσεις, (36) εὐσταθῆς. (37) Πυκνὸς
 συναγωγῶν γινέσθωσαν. Ἐξ ὀνόματος πάν- C

Qui videntur fide digni esse, et aliena docent, et
 non perterrefaciant. Sta firmus ut incus, quæ per-
 cutitur. Magni athletæ est cædi et vincere. Maxime
 vero propter Deum omnia sustinere nos oportet,
 ut et ipse nos sustineat. Studiosior fias, quam es.
 Tempora perpende. Eum, qui ultra tempus est,
 exspecta, intemporealem, invisibilem, propter nos
 visibilem, impalpabilem, impassibilem, propter nos
 patibilem, qui omni modo propter nos sustinuit.

Viduæ ne negligentur. Post Dominum tu earum
 curator sis. Nihil sine tua voluntate fiat, neque tu
 quidquam sine Dei voluntate agas; quod nec facis,
 cum sis constans. Crebrius conventus fiant. No-
 minatum omnes quære. Servos et ancillas ne con-

Votus interpretis.

vulnus eodem emplastro curatur. Exacerbationes in spiritibus quietas. Prudens fias, ut serpens, in omnibus:
 et simplex, ut columba. Propter hoc carnalis es et spiritualis, ut manifesta in tuam faciem blandiaris:
 invisibilia autem petas, ut tibi manifestentur; ut nullo deficias, et omni charismate abundes. Tempus
 expetit te, ut gubernatores ventos; et ut qui in procella est, portum ad Deo potiendum. Vigila, ut Dei
 athleta: thema, incorruptio et vita æterna; de qua et tu confusus es. Secundum omnia, tui refrigerium
 ego, et vincula mea quæ dilexisti.

CAPUT III.

Qui videntur fide digni esse et altera docent, non te stupefaciant. Sta firmus, ut incus percussa.
 Magni est athletæ discerpi et vincere: maxime autem propter Deum omnia sustinere nos oportet; ut et
 ipse nos sustineat. Plus studiosus fias, quam es. Tempora considera: eum qui supra tempus, exspecta,
 intemporealem; invisibilem, propter nos visibilem; impalpabilem, impassibilem, propter nos passibilem,
 secundum omnem modum propter nos sustentem.

CAPUT IV.

Viduæ non negligentur. Post Dominum tu ipsarum curator esto. Nihil sine sententia tua fiat; neque tu

(23) Hæc male vertit Syrus: *Id quod acutum est D*
et secat, lenitate mitiga. Pro παροξυσμούς legisse
 videtur παράξυμα.

(24) Cfr. Matth. x, 16.

(25) Syrus hanc sententiam pluribus verbis ex-
 plicat.

(26) I. e. arcana vitia quorundam. Jun. Arcana
 mysteria Dei, aut, quæ in futuro evenient. SMITH.

(27) Syrus vertit, *navem.*

(28) Cfr. Ignat. ad Smyrn., c. 10; ad Ephes.,
 c. 21. Syrus vertit, *sim loco animæ tuæ* = ἀντὶ
 ψυχῆς.

(29) Syrus legisse videtur: *Οἱ δοκοῦντές τι εἶναι.*

(30) Cfr. I Tim. i, 5; vi, 3.

(31) Syrus, vocabulum ἀκμῶν male intelligens,
 exhibet: *sta firmus ut athleta, qui percutitur.*

(32) Πλέον σπουδαῖος, κ. τ. λ. Hæc usque ad finem
 capitis Syriacæ citantur a Severo, patriarcha An-
 tiocheno, apud Curetonum, l. c., p. 28.

(33) Ita codex ms. divide ὑπὲρ καιρὸν, libri im-
 pressi composite ὑπὲρ καιρὸν, alio prorsus sensu =
 nimis maturus. JAC.

(34) Syrus habet, *propter Dominum.*

(35) Adde γνώμης, quod habet interpolator, quod
 legit Syrus, quodque in citatione hujus loci (in ho-
 milia de unico utriusque Testamenti legislatore,
 vulgo S. Chrysostomo tributa) reperitur.

(36) Syrus cum interpolatore legit: ὅπερ οὐδὲ
 πράσσεις. Εὐστάθει.

(37) Πυκνὸς συναγωγῶν. Pearsonus de confertis et ple-
 nis, non de crebris conventibus exponit. At cfr.
 Ignat. ad Ephes., c. 15. JAC.

tennas; sed nec ipsi superbiant, verum ad gloriam Dei plus serviant, ut potio-rem libertatem a Deo consequantur. Non desiderent communibus sumptibus e servitute redimi, ne servi inveniantur cupiditatis.

V. Quid conjuges, cælibes,

Malas artes fuge; magis autem de illis coram populo loquere. Sororibus meis dicitis, ut Dominum ament, et maritis contentæ sint carne ac spiritu. Similiter et fratribus meis manda in nomine Jesu Christi, ut diligant conjuges suas sicut Dominus Ecclesiam³⁸. Si quis potest in castitate manere, ad honorem ejus, qui Dominus est carnis, in humilitate maneat. Si gloriatur, perit; et si se majorem episcopo censeat, interit. Decet vero, ut sponsi et sponse de sententia episcopi conjugium faciant, ut nuptiæ secundum Dominum sint, non secundum cupiditatem. Omnia ad honorem Dei fiant.

VI. Officia gregis Christiani.

Episcopo attendite, ut et Deus vobis attendat. Utinam ego vicissim recreare possim eos, qui subditi sunt episcopo, presbyteris, diaconis; et utinam mihi contingat cum illis partem habere in Deo. Collaborate vobis mutuo; una certate, una currite, compatimini, una dormite, una exsurgete, ut Dei administratores, familiares et ministri. Placete illi, cui militatis, a quo et stipendia fertis. Nemo vestrum desertor inveniat. Baptismus vester ma-

Vetus interpres.

sine Deo quid operare: quod autem operaris, sit bene stabile. Sæpius congregationes fiant: ex nomine omnes quære. Servos et ancillas ne despicias, sed neque ipsi infulentur; sed in gloriam Dei plus serviant, ut meliori libertate a Deo potiantur. Non desiderent a communi liberi fieri; ut non servi inveniantur concupiscentiæ.

CAPUT V

Malas artes fuge: magis autem de his hominibus fac. Sorores meas alloquere, diligere Dominum, et viris sufficere carne et spiritu. Similiter et fratribus meis annuntia in nomine Jesu Christi, diligere uxores, ut Dominus Ecclesiam. Si quis potest in castitate manere, in honorem carnis Domini, in ingloriatione Domini maneat. Si gloriatur, perditur: et si videri velit plus episcopo, corruptus est. Decet autem ducentes et ductas, cum sententia episcopi unionem facere; ut sit secundum Deum, et non secundum concupiscentiam. Omnia in honorem Dei fiant.

CAPUT VI.

Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Unanimis ego cum subjectis episcopo, presbyteris, diaconis: et eum ipsis mihi pars fiat capere in Deo. Collaborate ad invicem, concertate, concurrите, compatimini, coudormite, consurgite, ut Dei dispensatores, et assessores et ministri. Placete cui militatis; a quo et stipendia fertis. Nullus vestrum otiosus inveniat. Baptisma vestrum maneat ut scutum, fides ut galea, charitas

³⁸ Ephes. v, 25.

(38) I. e. universos nominatim ad congressus D sacros convoca. Jac.

(39) Cfr. Neander, *Kirchengesch.*, I, p. 300.

(40) I. e. malas doctrinas, hæreses.

(41) I. e. frequenter orationes coram populo de his malis doctrinis habeantur. In prioribus meis editionibus cum interpolatore legi: Ὁμιλλαν μὴ ποιῶ. Cum vero particula negativa non solum in codice Mediceo (textus Græci), sed etiam in veteribus versionibus Latina et Syriaca non reperitur, nunc eam omittebam putavi.

(42) I. e. ejus, qui corpora nostra resuscitat, et cujus membra corpora nostra sunt. Cfr. I Cor. vi, 14, 15. Jac. Alii reddunt, ad honorem carnis Dominicæ. Pari modo etiam Syrus vertit, ac si legisset: Εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου.

τας (38) ζητεῖ. (39) Δούλους καὶ δούλας μὴ ὑπερφάνει· ἀλλὰ μὴδὲ αὐτοὶ φυσιοῦσθωσαν, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλέον δουλευέτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν. Μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δοῦλοι εὐρεθῶσιν ἐπιθυμίας.

sponsos moneat episcopus.

(40) Τὰς κακοτεχνίας φεῦγε· μᾶλλον δὲ περὶ τούτων (41) ὁμιλλαν ποιῶ. Ταῖς ἀδελφαῖς μου προσλάλει, ἀγαπᾶ τὸν Κύριον, καὶ τοῖς συμβίοις ἀρκεῖσθαι σαρκὶ καὶ πνεύματι. Ὁμοίως καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παραγγελλε ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπᾶ τὰς συμβίους ὡς ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰ τις δύναται ἐν ἀγνείᾳ μένειν εἰς τιμὴν τοῦ (42) Κυρίου τῆς σαρκὸς, ἐν ἀκαυχῆσθαι μενέτω. Ἐάν καυχῆσθαι, ἀπίω- (43) λητο· καὶ ἐάν γνωσθῆῖ πλέον τοῦ ἐπισκόπου, ἐφθα- (44) ρται. (43) Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις, μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἑνωσιν ποιῆσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ Θεὸν, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίας. (44) Πάντα εἰς τιμὴν Θεοῦ γινέσθω.

(45) Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν. (46) Ἀντίψυχον ἐγὼ τῶν ὑποτασσόμενων τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρους, διακόνους· καὶ μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο σχεῖν ἐν Θεῷ. Συγκοπιᾶτε ἀλλήλοις, συναθλιέτε, συντρέχετε, συμπάσχετε, συγκοιμᾶσθε, συναγεῖρεσθε, ὡς Θεοῦ οἰκονόμοι καὶ πάρεδροι καὶ ὑπηρεταί. (47) Ἀρέσκετε ἢ στρατεῦσθε, ἀφ' οὗ καὶ τὰ (48) ἀφώνια κοιμᾶσθε. Μῆτις ὑμῶν δεσέρτωρ εὐρεθῆῖ. Τὸ βᾶπτισμα ὑμῶν μενέτω (49) ὡς ὄπλα, ἡ

(43) Videatur Neander, l. c., p. 321.

(44) Cfr. I Cor. x, 31.

(45) Quia epistola, ad episcopum Smyrnæ destinata, ex more antiquo legenda etiam erat Smyrnensibus, ideo sanctissimus martyr intermiscet præcepta ad populum. Cor.

(46) Cfr. supra, c. 2; ad Smyrn., c. 10; ad Ephes., c. 21.

(47) Syrus habet: Placete ei et militate pro eo, ut stipendia ab eo accipiatis. Legisse videtur cum interpolatore κοιμᾶσθε.

(48) Ignatius compluribus utitur vocabulis Latinis, ex re militari desumptis, a Græcis quoque usu receptis, ἀφώνια, δεσέρτωρ, δεπῶντα, ἀκχεπτα.

(49) Μενέτω. Hoc vocabulo utitur Ignatius, quia desertores arma abjiciebant. PEARLS.

πίστις ὡς περικεφαλαία, ἡ ἀγάπη ὡς δόρυ, ἡ ὑπομονὴ ὡς πανοπλία. Τὰ δευτέρωτα ὑμῶν τὰ ἔργα ὑμῶν, ἵνα τὰ δοκίματα ὑμῶν δξία κομισήσθε. Μακροθυμήσατε οὖν μετ' ἀλλήλων ἐν πραότητι, ὡς ὁ Θεὸς [(50) μεθ'] ὑμῶν (51). Ὁναίμην ὑμῶν διὰ παντός.

A neat velut arma, fides ut galea, charitas ut hasta, patientia ut tota armatura. Deposita vestra sint opera vestra, ut accepta vestra digne reportetis. Longanimes igitur estote alter ad alterum in mansuetudine, ut et Deus erga vos. Utinam fruar vobis perpetuo.

VII. Mittite legatum ad Antiochenos. ob pacem restitutam.

(52) Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας εἰρηνεύει, ὡς ἐδηλώθη μοι, διὰ τὴν προσευχὴν ὑμῶν, καὶ ἡ εὐθυμότερος ἐγενόμην ἐν ἀμεριμνίᾳ Θεοῦ, ἐάν περ διὰ τοῦ παθεῖν Θεοῦ ἐπιτύχω, εἰς τὸ εὐρεθῆναι με ἐν τῇ (53) ἀναστάσει ὑμῶν (54) μαθητὴν. (55) Πρέπει, Πολύκαρπε θεομακαριστότατε, συμβούλιον ἀγαγεῖν θεοπρεπέστατον, καὶ χειροτονῆσαι τινα, ὃν ἀγαπητὸν λίαν ἔχετε καὶ δοκνον, ὃς δύνησται θεόδρομος καλεῖσθαι· τοῦτον καταξιώσαι, ἵνα πορευθεὶς εἰς Συρίαν δοξάσῃ ὑμῶν τὴν δοκνον ἀγάπην εἰς δόξαν Χριστοῦ. Χριστιανὸς ἑαυτοῦ ἔξουσίαν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει. Τοῦτο τὸ ἔργον Θεοῦ ἐστὶν καὶ ὑμῶν, ὅταν (56) αὐτῷ ἀπαρτίσθητε. Πιστεύω γάρ (57) τῇ χάριτι, ὅτι ἔτοιμοι· ἐστε εἰς εὐπολίαν Θεῷ ἀνήκουσαν. Εἰδὼς οὖν ὑμῶν τὸ σύντονον τῆς ἀληθείας, δι' ὀλίγων ὑμᾶς γραμμάτων παρεκάλεσα.

Quia vero Ecclesia, quæ est Antiochiæ in Syria, ut mihi relatum est, pace fruitur per preces vestras; et ego nunc tranquillore animo sum in securitate Dei; si modo per passionem Deum assequar, ut in resurrectione discipulus vester inveniar. Decet, Polycarpe, in Deo beatissime, concilium cogere Deo decentissimum, et eligere aliquem, quem valde charum habeatis et impigrum, qui poterit divinus cursor appellari; illumque eo dignari honore, ut in Syriam profectus impigram charitatem vestram ad Dei gloriam celebret. Christianus sui potestatem non habet, sed Deo vacat. Hoc est opus Dei et vestrum, quando id in illius honorem perfeceritis. Confido enim gratiæ, vos paratos esse ad opus hoc bonum, ad Deum pertinens. Cum itaque scirem vehementer vestrum erga veritatem studium, brevi epistola vos adhortatus sum.

VIII. Et aliæ Ecclesiæ legatos vel epistolas Antiochiam mittant. Salutationes.

(58) Ἐπεὶ (59) πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις οὐκ ἴδονθ

Cum omnibus Ecclesiis scribere non potuerim,

Vetus interpres.

ut laquea, sustententia ut omnis armatura. Deposita vestra, opera vestra; ut accepta vestra, digna feratis. Longanimiter ferite igitur vos ad invicem in mansuetudine, ut Deus vos. Fruar vobis semper.

CAPUT VII.

Quia Ecclesia quæ in Antiochia Syriæ, pacem habet, ut ostensum est mihi, per orationem vestram; et ego lætior factus sum in sollicitudine Dei: si quidem, per pati Deo potiar, in inveniri me in oratione vestri discipulum. Decet, Polycarpe Deo-beatissime, concilium congregare Deo-decentissimum, et ordinare aliquem, quem dilectum valde habeatis et impigrum, qui poterit Dei-cursor vocari: et hunc dignificari, ut valeans in Syriam, glorificet vestram impigram charitatem in gloriam Dei. Christianus sui ipsius potestatem non habet, sed Deo vacat. Hoc opus Dei est et vestri, quoniam ipsi perfecti estis. Credo enim gratiæ, quoniam parati estis ad beneficentiam Deo decentem. Sciens vestrum compendium veritatis, per paucas vos litteras consolatus sum.

CAPUT VIII.

Quia igitur omnibus Ecclesiis non potui scribere, propter repente navigare me a Troade in Neapolim,

(50) Legendum μεθ' ὑμῶν, ut apud interpolatorem, apud Syrum et in Fragmentis Damascenicis Rufescaldinis.

(51) Cfr. Ignat. ad Ephes., c. 2; ad Magn., c. 2 et 12; ad Rom., c. 5.

(52) E capite septimo Syrus nil nisi unicam sententiam: Χριστιανὸς ἑαυτοῦ ἔξουσίαν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει, mutuatus est. De legatis ad Antiochenos mittendis cfr. ad Smyrn., c. 11; ad Philad., c. 10.

(53) Vet. int. in oratione. Cotelerius ideo conjicit ἀνατήσει.

(54) Ita legit vetus interpres Ms. male παθητέν.

(55) Hæc refert S. Polycarpus in ep. ad Phil., c. 13. PEARSON.

(56) Ita ms., non αὐτό, uti in lib. impr. JAC.

(57) Transpone verba, ἔτι τῇ χάριτι, h. e. διὰ τῆς χάριτος. SMITH.

(58) Syrus, ut e capite antecedenti, ita etiam e capite octavo unicam tantum sententiam in versione sua transulit: Ἀσπάζομαι τὸν μέλλοντα καταξιώσθαι τοῦ εἰς Συρίαν πορεύεσθαι. Quæ Syrus

addit, loco mei, sicut præcepi tibi, in Græco non exstant, neque in codice Mediceo, neque apud interpolatorem. Syrus hæc e suis addidisse videtur. Præterea Curetonus absque ullis argumentis omnia, quæ in versione Syriaca non leguntur, a falsario quodam posteriorum sæculorum addita contendit. Sed hæc capita 7 et 8 adeo omni oppugnatione hæreticorum, omnique muneris episcopalis commendatione carent, ut causa, quod falsarius hæc adjecerit, detegi non possit. Maxima porro injuria Curetonus affirmat, verba genuina, quæ Syrus legerit, nec non narrationem Eusebii (Ignatium beato Polycarpo Ecclesiam Antiochenæ commendasse, Hist. eccl., III, 36), falsario ad conficienda capita 7 et 8 ansam dedisse. Id nullo modo verisimile est. Curetonus denique et in eo erravit, quod capitibus 7 et 8 de electione novi episcopi Antiochenorum verba fieri putet. Ignatius enim non de novo episcopo, sed de legatis a pluribus Ecclesiis Antiochiam mittendis loquitur.

(59) Interpolator addit οὖν.

quod repente a Troade Neapolim, jussu ita postulante, navigaverim; tu, qui sententiæ Dei sis compos, scribes vicinis Ecclesiis, ut et ipsi idem faciant, qui possint, pedites mittant, alii vero epistolas per eos, qui a te mittentur; ut glorificeris æterno opere, quemadmodum dignus es. Saluto omnes nominatim, et Epitropi uxorem cum tota domo sua et liberis. Saluto Aitalum mihi charum. Saluto eam, qui profectio in Syriam dignus habebitur. Gratia in perpetuum cum illo erit, et cum mittente illum Polycarpo. Opto vos semper valere in Deo nostro Jesu Christo, per quem in unione cum Deo et episcopatu permaneat. Saluto Alcen, desiderabile mihi nomen. Valetate in Domino.

Α θην γράψαι, διὰ τὸ ἐξαίφνης πλεῖν με ἀπὸ Τρωάδος εἰς Νεάπολιν, ὡς τὸ (60) θέλημα προστάσσει· γράψεις ταῖς ἐμπροσθεν Ἐκκλησίαις, ὡς Θεοῦ γνώμην κεκτημένος, εἰς τὸ καὶ αὐτοὺς τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, οἱ μὲν δυνάμενοι πεζοὺς πέμψαι, οἱ δὲ ἐπιστολάς διὰ τῶν ὑπὸ σοῦ πεμπομένων· ἵνα (61) δοξασθῆτε αἰωνίῳ ἔργῳ, ὡς ἄξιός ἐσθε. Ἀσπάζομαι πάντας ἐξ ὀνόματος, καὶ τὴν τοῦ Ἐπιτρόπου σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων. Ἀσπάζομαι Ἄτταλον τὸν ἀγαπητὸν μου. Ἀσπάζομαι τὸν μέλλοντα καταξιούσθαι τοῦ εἰς Συρίαν πορεύεσθαι. Ἔσται ἡ χάρις μετ' αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ τοῦ πέμποντος αὐτὸν Πολυκάρπου. Ἐβρῶσθαι ὑμᾶς διὰ παντός ἐν Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ εὐχομαι, ἐν ᾧ διαμείνητε ἐν ἐνότητι Θεοῦ καὶ (62) ἐπισκοπῆ. Ἀσπάζομαι (63) Ἄλκην, τὸ ποθητὸν μου ὄνομα. Ἐβρῶσθε ἐν Κυρίῳ.

Vetus interpres.

ut voluntas præcipit; scribes aliis Ecclesiis, ut Dei sententiam possidens, idem et ipsos facere: hi quidem potentes pedites mittere, hi autem epistolas per a te missos, ut glorificeris æterno opere, ut dignus existens. Saluto omnes ex nomine; et eam quæ Epitropi, cum domo tota ipsius et filiorum. Saluto Aualum dilectum meum. Saluto futurum dignificari ad eundem in Syriam. Erit gratia cum ipso semper, et mittente ipsum Polycarpo. Valere vos semper in Deo nostro Jesu Christo oro; in quo permaneat in unitate Dei et visitatione. Saluto Alcen, desideratum mihi nomen. Valetate in Domino.

(60) I. e. *mandatum imperatoris, seu militum, qui Ignatium ducebant, seu voluntas Dei.* Θέλημα absolute ponitur ep. ad Smyrn., c. 11. Jac.

(61) Fortasse legendum *δοξασθῆς.* SMITH.

(62) *Lege ἐπισκόπου, ut habent codices Augustanus et Leicesterensis (epistolæ interpolatæ).* SMITH.

(63) Cfr. Ignat. ad Smyrn., c. 13.

S. IGNATII EPISTOLÆ INTERPOLATÆ. MONITUM.

(COTELERIUS, *Patres apostolici*, ed. Amstelodam., 1724, II, 43.)

Interpolatas fuisse ac depravatas B. Ignatii Epistolas satis superque demonstrant, tum superiores Epistolæ veræ, cum testimoniis veterum ad oras a me positis, si cum utraque editione committantur; tum ex additamentis illa multa, quæ ad doctrinam, disciplinam et historiam ævi Ignatiani pertinere nullatenus possunt. Citatæ primum interpolationes reperiuntur sæculo sexto per Stephanum Gobarum in Bibliotheca Photii, et Anastasium Antiochenum in Gregorii papæ Epistolis: eo sæculo, sive antea interceptæ per audaculum Græcum; qui aut idem exstitit cum interpolatore Constitutionum apostolicarum, aut diversus, isque antiquior, recentior, vel æqualis: incerta enim hæc: quanquam probabilius mihi sit, centones Clementinos Ignatiani esse vetustioris suture. Illud constare debet adversus Usserium hic; et probavimus supra, triginta canones apostolorum extremos, non sexto demum post Christum sæculo lucem aspexisse, verum jam quarto fuisse vulgatos. An autem consarcinator noster cum Arianis senserit, an a Catholica steterit, ubi ad loca hæreseos suspecta ventum erit, expendemus atque explicabimus.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΟΥΠΟΛΕΩΣ ⁽¹⁾ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

SACROSANCTI MARTYRIS IGNATII

ARCHIEPISCOPI THEOPOLEOS ANTIOCHIÆ

EPISTOLÆ

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἐδολογημένῃ ἐν μεγέθει Θεοῦ Πατρὸς¹ καὶ πληρώματι, τῇ καὶ προωρισμένῃ πρὸ αἰώνων εἶναι διὰ παντὸς εἰς δόξαν παράμονον, ἀτρέπτου, ἡνωμένην. καὶ

¹ deest in al. edit.

(1) Θεοπόλεως Ἀντιοχείας. Multis post Ignatium martyrem sæculis, Antiochiæ inditum fuit Theopoleos nomen a Justiniano imperatore. Et longe a veritate aberrabat Guillelmus Tyrius, cum de Antiochia hæc scriberet: « Unde et quia gratis et sine difficultate prædicantem suscepit apostolum, ad Christi fidem unanimiter conversa; et nomen, quod sicut unguentum effusum, longe lateque redolet, prima invenit et docuit, nomen ei designatum est novum, et Theopolis est appellata: ut quæ prius hominis nequam et impij nomen pertulerat, ejus qui

AD EPHESIOS.

Ignatius, qui et Theophorus, benedictæ in magnitudine Dei Patris, et plenitudine, ac prædestinatæ ante sæcula, ut esset semper in permanente gloria, immutabilis, unita, et electa, in vera

eam ad fidem vocaverat, domicilium et civitas deinceps appellaretur. » Quem Guillelmi, lib. iv, cap. 9, locum (moneo obiter) oculis prætergredientibus legens Jacobus de Vitriaco, *Theophilis* putavit se cernere, ubi *Theopolis* jacet. « Postquam vero, inquit, *Historiæ Orientalis* cap. 32, B. Petri apostolorum principis, qui in ea primo cathedralem dignitatem suscepit, ad Dominum conversa est prædicatione et miraculis, a viro nobili et in urbe potentissimo Theophilo, qui postea ejusdem civitatis septimus ordinatus est antister, appellata est

passione. per voluntatem Dei Patris, et Domini A nostri Jesu Christi Salvatoris nostri; Ecclesie merito beata, quæ est Ephesi in Asia, plurimam in Jesu Christo, et in immaculato gaudio salutem.

I. Suscepi vestrum in Deo multum exortatum nomen, quod possidetis natura justa, secundum fidem et charitatem in Christo Jesu Servatore nostro: cum imitatores sitis clementiæ Dei, excitantes vos per sanguinem Christi, cognatum opus omnibus suis numeris absolvistis, postquam audistis me vincitum a Syria abduci pro Christo, qui est communis spes, confidentem vestris precibus me consecuturum, ut Romæ adversus bestias pugnem, quo per martyrium discipulus esse possim illius, qui se ipsum pro nobis obtulit Deo Patri oblationem et hostiam². Quandoquidem numerosam vestram multitu-

¹ al. Ἀποδεξάμενος. ² Ephes. v, 2. ³ al. ἐπέφ.

Theophilis, ut quæ prius a profano rege nomen habuit, a viro sancto et religioso novum nomen sortiretur. » Cor.

(2) Ἐν θελήματι Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Verus Ignatius: Ἐν θελήματι τοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Hic, et cap. I epistolæ, ubi ἐν αἵματι Θεοῦ mutatum cernitur in ἐν αἵματι Χριστοῦ, suspicari quis posset hæreticam fraudem, nisi alibi sæpe in istis interpolatis epistolis Christus prædicaretur esse Deus. Id.

(3) Χαρῶ. Qui a nobis nunc primum editus est vetus Latinus interpres, quem a patria deinceps Anglicanum nominabimus, legit χάριτι, gratia. C ὙΛΕΡ.

(4) Ἀποδεξάμενος. Ita Græcus codex Nydruccianus: sed Augustanus Ἀποδεξάμενος. Veteris interpretis Latini editiones vulgatæ priore modo legunt, Suscepi: sed mss. posteriore, Suscipiens: ut et a nobis editus Anglicanus interpres, Acceptans. Id.

(5) Τὸ πολυπόθητον ὄνομα. Ad Ephesiorum nomen allusisse eum hic existimat Vairlenius; et ante illum Anglicanus noster, ad verba hæc notulam hanc apponens: « Ephesus Græcæ, desiderium Latine; Ephesii desiderabiles dicuntur, » et alteram ad sequentia illa: Τὸ συγγενικὸν ἔργον, cognatum opus: sc. vestro nomini et desiderio sancto, quod accendistis in sanguine Jesu Christi. » Unde illis jure merito nomen hoc inditum addit Ignatius, non θέσει, sed φύσει δικαίᾳ vel δικαίως, ut hic forte legendum monuit doctissimus Junius noster, qui etiam illud in superiore hujus epistolæ inscriptione emendari posse existimat, ut pro ἐν πάθει ἀληθινῷ, legatur, ἐν πάθει ἀληθινῷ. Id.

(6) Μιμηταὶ ὄντες, etc. Quid si verba sic interpretantur (inquit idem) et legantur, μιμηταὶ ὄντες Θεοῦ. Φιλανθρωπίαν ἀναζωπυρήσαντες. Quam vocem reaccendentes reddidit Anglicanus: vulgatus autem interpres vivificati; ac si legisset, ζωοποιηθέντες. Id.

(7) Τὸ συγγενικὸν ἔργον. Anglicanus (ut dictum est) cognatum; vulgatus consanguinum opus. Sic enim habent libri mss., non, ut Jacobus Faber edidit, regenerationis charitatis geminum opus. Id.

(8) Ὑπὲρ Χριστοῦ, τῆς κοινῆς ἐλπίδος. Ita enim in hujus sine, et sub initium Epistolæ ad Tralianos bis loquitur noster Ignatius. In Scriptura enim Christus spes, non Israelis tantum dicitur, Act. xvi, 20; sed etiam nostra, I Tim. 1, 4. In Anglicano nostro interprete hic legitur: pro communi nomine et spe; et in Magdalensensi vulgatæ versionis

ἐκλελεγμένην, ἐν πάθει ἀληθινῷ, ἐν θελήματι Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (2) τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἀξιωμακριστῶ, τῇ ὁδοῖ ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας, πλείστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ ἐν ἀμώμῳ χαρῶ (3) χαίρειν.

I. Ἀπεδεξάμενος (4) ὑμῶν ἐν Θεῷ τὸ πολυπόθητον ὄνομα (5) ὃ κέκτησθε φύσει δικαίᾳ, κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Σωτῆρι ἡμῶν· μιμηταὶ ὄντες (6) Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἀναζωπυρήσαντες ἐν αἵματι Χριστοῦ, τὸ συγγενικὸν ἔργον (7) τελειῶς ἀπηρτίσατε, ἀκούσαντες γὰρ με δεδεμένον ἀπὸ Συρίας ὑπὲρ Χριστοῦ, τῆς κοινῆς ἐλπίδος (8), πεπαιθότα τῇ προσευχῇ ὑμῶν ἐπιτυχεῖν ἐν Ῥώμῃ θηριομαχῆσαι, ἵνα διὰ τοῦ μαρτυρίου δυνθῶ μαθητῆς εἶναι τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνευεγκόντος Θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν (9)· ἐγὼ δὲ μὲν (10) οὖν τὴν πολυπόθητον (11) ὑμῶν ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἀπέλαφα ἐν (12) Ὀνησί-

exemplari: pro Christo et spe communis. Communis autem spes, ut communis fides, Tit. 1, 4, et κοινή σωτηρία, in B. Judæ Epistola. Usseu.

(9) Τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνευεγκόντος Θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν. Vulgatus interpres addidit, ex B. Pauli Epistola ad hos ipsos Ephesios: Εἰς ὄσμην εὐωδίας, in odorem bonæ suavitatis; Anglicanus vero, his omnibus prætermissis, eorum loco substituit: videre festinatiss. Absque quibus, sensus Ignatii videtur hic hæere satis perplexus; quem tamen Mæstræus ita extricare conatus est: « Postquam auditivus me vincium a Syria abduci pro Christo, qui spes est nostra communis, confidereque ut vestris precibus assequer, etc., excitato in vobis igne charitatis, per meritum sanguinis Christi, nativum vobis et familiari opus consummavistis. » Id.

(10) Ἐγὼ μὲν οὖν. Ita codex Nydruccianus, uli Augustanus habet, Ἐπεὶ οὖν. Priorem lectionem secutus est Anglicanus; posteriorem vetus vulgatus Ignatii interpres. Nos priorem retinimus: ne sequens sententia in Græco contextu suspensa relinquere et imperfecta. Id.

(11) Πολυπόθητον. In libro manu exarato, πολυπόθειαν male. Mox vide notam marginalem ad veterem interpretationem; atque ibi appone ista Ruslini contra Hieronymum: « Per totos pene libellos suos longe lateque se jactat Didymi videntis esse discipulum, et καθηγητήν, id est præceptorem, in Scripturis sanctis habuisse Didymum. » Necnon hæc ex Vita Hieronymi: « Huic viro in litterarum studiis perique cathagete (l. categetæ), id est, præceptores fuere. » Quanquam suspicabitur forsitan aliquis in priori loco scribi debere κατηχητήν, propter verba Hieronymi epist. 54: « Gregorium Nazianzenum et Didymum in Scripturis sanctis catechistas (κατηχητάς, aut κατηχηστὰς, ut citatur a Rufino in eadem inveciva 2) habui. » Cor.

(12) Ὀνησίμῳ. Ignatium in hac ad Ephesios epistola, meminisse pastoris ipsorum Onesimi, refert Eusebius lib. iii Hist., κεφ. λς quomodo et infra, in Epistola ad Antiochenos, nominatur ideam ὁ Ἐφεσίων ποιμήν, Ephesiorum pastor, id est episcopus. Hunc eum esse, de quo S. Paulus apostolus ad Philemonem scribit, et post S. Timotheum Ephesiorum ordinatum ab eo fuisse episcopum, in libello De festiuitatibus apostolorum, ad xiv Kalend. Mart. affirmat Ado. Eumdemque Philemonis servum a B. Paulo Ephesinæ Ecclesie post-Timotheum constitutum fuisse episcopum in Bedæ, Niteri, et Romano Martyrologio, ad eumdem diem,

ω τῷ ἐπ' ἀγάπῃ ἀδιηγήτῳ (13), ὑμῶν δὲ ἐπι- A
κόπου, ὃν εὐχομαι κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν ὑμᾶς ἀγα-
ξῆν, καὶ πάντας ὑμᾶς ἐν ὁμοιώματι αὐτοῦ εἶναι (14).
ὕλογιτός γὰρ ὁ Θεός, ὁ χαρισάμενος ὑμῖν τοιοῦτος
λοῖ, τοιοῦτον ἐπίσκοπον κεκτηῖσθαι ἐν Χριστῷ.

II. Περὶ δὲ τοῦ συνδούλου ἡμῶν Βίβρου⁶(15), τοῦ κατὰ
ἐὸν διακόνου ὑμῶν, καὶ ἐν πᾶσιν εὐλογημένου, εὐ-
χμαι παραμεῖναι αὐτὸν ἄμωμον, εἰς τιμὴν τῆς Ἐκ-
κλησίας (16), καὶ τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν τοῦ μακαριω-
έτου. Κρόκος δὲ, ὁ Θεοῦ δέξιος καὶ ὑμῶν, ὃν ὡς
ἰμπλάριον τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀγάπης ἀπελάδομεν,
εἰς πάντα με ἀνέπαυσε, καὶ τὴν ἄλυσιν μου οὐκ
τησχύνθη, ὡς καὶ αὐτὸν ὁ Πατὴρ Ἰησοῦ Χριστοῦ
ναψύξει ἅμα Ὀνησίμῳ, καὶ Βίβρῳ⁷, καὶ Εὐπλοῖ,
καὶ Φρόντωνι, δι' ὧν πάντας ὑμᾶς κατὰ ἀγάπην εἶδον· B
ἡναίμην ὑμῶν διὰ παντός, ἐάνπερ δέξιος ᾧ. Πρέπον
ἴν ὑμᾶς ἐστὶ κατὰ πάντα τρόπον δοξάζειν Ἰησοῦν
ριστὸν τὸν δοξάσαντα ὑμᾶς ἕνα ἐν μιᾷ ὑποταγῇ (17)
τε κατηγορισμένοι τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ τῇ αὐτῇ γνώ-
ῳ, καὶ τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες περὶ τοῦ αὐτοῦ,
καὶ ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ,
εἰς πάντα ἦτε ἡγιασμένοι.

III. Οὗ διατάσσομαι ὑμῖν, ὡς ὧν τι· εἰ γὰρ καὶ δέ-
μαι διὰ τὸ ὄνομα¹⁰ αὐτοῦ, οὐπω ἀπήρτισμαι ἐν
Ἰησοῦ Χριστῷ γυν γὰρ ἀρχὴν ἔχω τοῦ μαθητεῦ-
θαι, καὶ προσκαλῶ ὑμῖν ὡς ὁμοδούλοις· ἐμὲ γὰρ
κει παρ' ὑμῶν ὑπομνησθῆναι πίστει, νοουθεσίᾳ, ὑπο-
ιοῆ, μακροθυμίᾳ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη οὐκ ἔβ με
πωπῶν περὶ ὑμῶν, διὰ τοῦτο προέλαθον παρακαλεῖν C
μᾶς, ὅπως συντρέχητε τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. Καὶ
ἀρ Ἰησοῦς Χριστὸς, πάντα κατὰ γνώμην πράττει
οὔ Πατὴρ, ὡς αὐτός πο λέγει· Ἐγὼ τὰ ἀρεστά
ὑπὲρ πατὸς πάντοτε. Οὐκοῦν καὶ ἡμᾶς χρὴ ζῆν κατὰ
κόμην Θεοῦ ἐν Χριστῷ, καὶ ζηλοῦν ὡς Παῦλος·
Ἰμνηταὶ γὰρ μου, φησὶ, γίνεσθε, καθὼς καὶ ἡ
ῖριστοῦ.

IV. Ὅθεν καὶ ὑμῖν πρέπει συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπι-
κόπου γνώμῃ (18), τοῦ κατὰ Θεὸν ποιμαίνοντος

A dinem in nomine Dei suscepi in Onesimo, viro nun-
quam satis ob charitatem prædicato, vestro autem
episcopo; quem obsecro ut vos juxta Jesum Chri-
stum ametis, utque omnes illius similes sitis. Bene-
dictus enim Deus, qui donavit vobis, qui tales estis,
talem possidere in Christo episcopum.

II. De Burrho autem conservo nostro, et secun-
dum Deum diacono vestro, ac in omnibus benedi-
cto, oro ut inculpatus permaneat ad Ecclesiæ hono-
rem, et beatissimi episcopi vestri. Crocus autem,
et Deo et vobis dignus, quem velut exemplar vestræ
charitatis accepimus, per omnia me recreavit, et
catenam meam non erubuit⁶, quo modo et ipsam
refrigeret Pater Jesu Christi, una cum Onesimo,
Burrho, Euplo, et Frontone, per quos, omnes vos
quoad charitatem vidi. Fruar vobis perpetuo, si
dignus fuero. Decet itaque vos omnibus modis glo-
rificare Jesum Christum qui glorificavit vos, ut in
obedientia una sitis perfecti, eadem mente, eademque
sententia; idemque dicatis de eodem omnes⁷; ut sub-
jecti episcopo et presbyterio, per omnia sanctifi-
cati sitis.

III. Non præcipio vobis quasi sim aliquid. Quam-
vis enim vincus sim propter uomen, necdum tamen
perfectus sum in Christo Jesu. Nunc enim incipio
discipulus esse; et alloquor vos ut conservos; nam
oportebat me a vobis commoneri fide, institutione,
patientia, longanimitate: at quando charitas non
sinit me tacere de vobis, propterea auteverti vos
admonere, ut concurratis in Dei sententiam. Etenim
Jesus Christus omnia facit juxta sententiam Patris,
ut ipse quodam loco dicit: *Ego quæ placita sunt ei,
facio semper*¹¹. Igitur et nos oportet vivere juxta sen-
tentiam Dei in Christo, et æmulari ut Paulus: *Imi-
tatores enim mei, inquit, estote, sicut et ego Christi*¹²,

IV. Unde et decet vos concurrere in sententiam
episcopi, qui secundum Deum vos pascit; quod et

⁶ f. Βύβρου. ⁷ II Tim. I, 16. ⁸ in ms. præpon. τοῦ Κυρίου ἡμῶν. ⁹ f. Βύβρῳ. ¹⁰ I Cor. I, 10. ¹¹ deest
u. al. ¹² Joan. VIII, 29. ¹³ I Cor. XI, 1.

similiter legimus; Quod si verum; non alius Ephes-
inæ Ecclesiæ quærendus fuerit *Angelus* cui in II
Apocalypseos capitulo scribendæ a Domino man-
lantur litteræ, quam hic ipse Onesimus. In Græco-
rum vero Menæis, et Simeone Metaphrasta die
præcedente memoria ejus celebratur, sed Ephes-
inus ipsius episcopatus ab illis omnino non agno-
scitur. Et vero in Clementinis *Constitutionibus*,
ib. VII, cap. 48, ille Philemonis Onesimus Berææ
in Macedonia ab apostolis constitutus fuisse dicitur
episcopus: et Gaïum, cujus Apostolus meminit,
post Timotheum Ephesiorum fuisse episcopum, in
Syaopsi sua Dorotheus affirmat. Ut Gaio huic
quem Ephesi fuisse episcopum, etiam in inedito
hippolyti *De LXX discipulis* libello legimus) succes-
sisse videatur ab Ignatio nostro laudatam Onesimus;
seniore illo, ante hanc ab eo scriptam epistolam,
sub Domitiano martyrio jam coronato; ut in libro
in *Historia sua*, cap. 2, Nicephorus significat.
USKKA.

(13) *Τῷ ἐπ' ἀγάπῃ ἀδιηγήτῳ*. Similiter et An-
glicanus noster: *Qui in charitate inenarrabilis est*.
Ubi vulgatus interpres habet *dilecto scriptore nostro*,

vel ut nos (non solum ex Magdalenensi et Petaviano
ms., sed etiam ex Adone, in loco jam citato) resti-
tuimus, *dilecto præceptore nostro*, ac si καθηγῆ
D legisset is, pro ἀδιηγήτῳ. Id.

(14) *Ἐν ὁμοιώματι αὐτοῦ εἶναι*. Anglicanus:
ipsi in similitudine esse. Vet. vulgat., *in concordia
ejus in ipso esse*. Id.

(15) *Βίβρου, Βίβρῳ*. Melius Βύβρου et Βύβρῳ le-
geretur: ob verum Ignatium, ob interpretes anti-
quos, tum denique quia *Byrrus* et *Burrus* esse
unum nomen patet ex *Historia Augusta*. A transla-
tore Onesimus, qui præcedit, in Onesiphorum trans-
lormatus est; quia (opinor) verba ante adducta:
et catenam meam non erubuit, de Onesiphoro ab
Apostolo scribuntur. Cor.

(16) *Τῆς Ἐκκλησίας*. Anglican. *vestri*. USKKA.

(17) *Υποταγῇ*. Anglican. *subjectione*. Vet. vul-
gat. *perfectione*; vel, ut in ms. Magdalenensi legi-
tur, *præceptione*. Paulo post, *in eadem scientia*, ex
tribus mss. reposuimus: ubi Jacobus Faber (ex
meliori fortasse exemplari) *in eadem sententia*, edi-
dit. Id.

(18) *Συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ*. Au-

ipsi factis, edocti a Spiritu; nam memorabile presbyterium, dignum Deo, ita est coaptatum episcopo, ut chordæ citharæ: ita colligati consensu et concordia charitate, cujus est dux et custos Jesus Christus. Et vero singuli unus chorus estote, ut consoni per concordiam, accepta conjunctione cum Deo per unitatem, unum sitis concintu, Deo Patri ac dilecto Filio ejus Jesu Christo Domino nostro. Da enim ipsis, inquit, *Pater sancte, ut sicut ego et tu unum sumus, et ipsi in nobis unum sint*¹⁴. Utile itaque vobis est in inculpata unitate conjunctos Deo, iunitatores esse Christi, cujus et membra estis.

V. Si enim ego brevi temporis spatio talem consuetudinem contraxi cum episcopo vestro, quæ non humana, sed spiritualis est; quanto vos beatiores judico qui dependetis ab illo, sicut Ecclesia a Domino Jesu, et Dominus a Domino et Patre suo, ut omnia per unitatem consentiant? Nemo erret; nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei. Si enim unius atque alterius precatio tantam habet virtutem, ut Christum inter illos statuatur¹⁷; quanto plus episcopi et totius Ecclesiæ oratio consona, ascendens ad Deum, exorabit ut omnia quæ petierint in Christo, dentur ipsis? Quisquis igitur ab hujusmodi separat se, nec convenit in cœtu sacrificiorum, et ecclesia primitivorum qui conscripti sunt in cœlo¹⁸, lupus est, sub ovina pelle mansuetam præferens figuram. Enitimini, charissimi, subjecti esse episcopo et presbyteris et diaconis. Qui enim his subjectus est obedit Christo, qui hos constituit: qui vero his non credit, non credit Christo Jesu: *Qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum*¹⁹. Præfractus enim, contentiosus et superbus est qui non obtemperat superioribus. *Superbis autem, inquit, Deus resistit; humilibus autem dat gratiam*²¹. Et: *Superbi inique agebant usque valde*²². Dicit quoque Dominus ad sacerdotes: *Qui vos audit me audit,*

¹⁴ ms. ἐν. ¹⁵ Joan. xvii, 11, 12. ¹⁶ ms. ἀνακεραμαμένους. ¹⁷ Matth. xviii, 20. ¹⁸ Hebr. xii, 23. ¹⁹ Joan. iii, 36. ²⁰ ms. γάρ. ²¹ Prov. iii, 34; I Petr. v, 5. ²² Ps. cxviii, 51.

glican.: *concurrere episcopi sententiæ*. Vet. vulgat. *Pastorum dispositionem sequi*. USSER.

(19) Προσβυτέριον. Anglican.: *vestrum presbyterium*. lb.

(20) Ὡς χορδὴ κιθάρα. Eadem similitudine nititur etiam in *Epistola ad Philadelphenos*, de episcopo ipsorum verba faciens: *Συνηρμωσται ταῖς ἐντολαῖς Κυρίου καὶ τοῖς δικαιομασίαι, ὡς χορδὰ τῆς κιθάρας. Sese composuit ad Christi mandata et justificationes, ut nervi aptati sunt citharæ*. lb.

(21) Συνδεδεμένοι οὕτω τῇ ὁμοιοῖα καὶ συμφωνίᾳ ἀγάπῃ, ἧς ἐστὶν ἀρχηγὸς καὶ φύλαξ Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Anglican.: *Propter hoc in consensu vestro et consona charitate Jesus Christus canitur*. Græcus textus uberius est; sed imperfecta tamen in eo pendet sententia. lb.

(22) Προσευχὴ, σύμφωνος, etc., ἐπιδεικνύς μορφήν. Pro istis, in Anglicano nostro legimus: *Qui igitur non venit in idem sic, jam superbit, et seipsum condemnavit.* Quod autem inter miniata illa legitur, ἐν βουλή θυσίων, et a vulgata Latina

ἡμᾶς ὅπερ καὶ ποιεῖτε αὐτοὶ, σοφισθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· τὸ γὰρ ἀξιονόμαστον προσβυτέριον (19), ἀξίον ἐν τοῦ Θεοῦ, οὕτως συνηρμωσται τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς χορδὰ κιθάρα (20)· συνδεδεμένοι οὕτω τῇ ὁμοιοῖα καὶ συμφωνίᾳ ἀγάπῃ, ἧς ἐστὶν ἀρχηγὸς καὶ φύλαξ Ἰησοῦς ὁ Χριστός (21). Καὶ οἱ κατ' ἀνδρα δὲ χορδὴ γένεσθε εἰς, ἵνα σύμφωνοι ὄντες ἐν ὁμοιοῖα, συνάφειαν Θεοῦ λαθόντες ἐν ἐνότητι, ἐν γέννησθε¹⁵ τῇ συμφωνίᾳ, τῷ Θεῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἡγαπημένῳ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· Ἄδς γὰρ αὐτοῖς, φησί, *Πάτερ ἄγιε, Ἰνυ ὡς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσι· χρήσιμον οὖν ἐστὶν ὑμᾶς, ἐν ἀμώμῳ ἐνότητι συνημένους Θεῷ, μιμητὰς εἶναι Χριστοῦ, οὗ καὶ μέλη ὑπάρχετε.*

V. Εἰ γὰρ ἐγὼ ἐν μικρῷ χρόνῳ τοιαύτην συνήθειαν ἔσχον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν, οὐκ ἀνθρωπίνην οὖσαν, ἀλλὰ πνευματικὴν, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς μακαρίζω τοὺς¹⁶ ἀνακεραμαμένους αὐτῷ, ὡς ἡ Ἐκκλησία τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, καὶ ὁ Κύριος τῷ¹⁶ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ, ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι σύμφωνοι ᾖ; Μηδεὶς πλανάσθω· ἐάν μὴ τις ἐντὸς ἧ τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἁρτου τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ ἐνὸς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει, ὥστε τὸν Χριστὸν ἐν αὐτοῖς ἐστάναι, πόσω μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας προσευχῆ, συμφωνος (22) ἀνιούσα πρὸς Θεόν, πείσει παρασχεθῆναι αὐτοῖς πάντα τὰ ἐν Χριστῷ αἰτήματα; ὁ οὖν τῶν τοιοῦτων χωριζόμενος, καὶ μὴ συνεργόμενος ἐν βουλή θυσίων (23) καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοκόων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ, λύκος ἐστὶν ἐν προβάτων δορᾷ, ἡμερον ἐπιδεικνύς μορφήν· σπουδάσατε, ἀγαπητοὶ, ὑποταγῆναι τῷ ἐπισκόπῳ (24) καὶ τοῖς προσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις· ὁ γὰρ τοῦτοις ὑποτασσόμενος, ὑπακούει Χριστῷ τῷ προχειρισμένῳ αὐτούς· ὁ δὲ ἀπειθῶν αὐτοῖς, ἀπειθεῖ Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὄρη τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν. Αὐθάδης γὰρ ἐστὶ καὶ ὄσπερις, ὑπερήφανος, ὁ μὴ πειθαρχῶν τοῖς κρείττοσι. Ὑπερηφάνους δὲ²⁰, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ διδῶσι χάριν. Καὶ Ὑπερήφ-

interprete redditur in congregationem (vel congregatione, ut libri editi habent) sacrificiorum; supersitum existimat Nicolaus Vedelius pro, ἐν βουλή θ' ὄσιων, in consilio sanctorum. Joannes vero Halesius pro, ἐν πόλει Θεοῦ ζῶντος, in civitate Dei viventis. Contractione θὺ ζῶντ. haud satis ab illo percepta, qui non animadvertit, ex eodem Apostoli locu (Hebr. xii) verba ista fuisse desumpta, unde et proxime subsequentia: Καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοκόων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ. lb.

(23) Ἐν βουλή θυσίων. In cœtu sacrificiorum et precum. In Synaxibus. Cor.

(24) Σπουδάσατε, ἀγαπητοὶ, ὑποταγῆναι τῷ ἐπισκόπῳ. Anglican.: *Festinemus igitur non resistere episcopo; ut simus Deo subjecti: et quantum videt quis tacentem episcopum, plus ipsum timeat*. Antonius Melissa, lib. ii, cap. 3, eodem fere modo locum hunc Ignatii producit; omissis illis omnibus, quæ in vulgatis editionibus interjecta certuimus. USSER.

νοι παρηγόμουν ἕως σφόδρα. Λέγει δὲ καὶ ὁ Κύριος **A** πρὸς τοὺς ἱερεῖς· Ὁ ὑμῶν ἀκούων, ἐμοῦ ἀκούει καὶ ὁ ἐμοῦ ἀκούων, ἀκούει τοῦ πέμψαντός με Πατρός· ὁ ὑμῶν ἀθετῶν, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν πέμψαντά με.

VI Ὅσω οὖν βλέπετε σιωπῶντα τὸν ἐπίσκοπον, κλείον αὐτὸν φοβεῖσθε· πάντα γὰρ ὅν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτως αὐτὸν δεῖ ἡμᾶς ²⁵ δεχέσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαντα· τὸν οὖν ἐπίσκοπον, δῆλον ὅτι ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν, τῷ Κυρίῳ παρεστῶτα (25). Ὅρατικὸν δὲ ἄνδρα καὶ ζῆν τοῖς ἔργοις, βασιλευσί δεῖ παρεστάναι, καὶ μὴ παρεστάναι ἀνθρώποις γωθοῖς. Αὐτὸς μέντοι Ὀνησιμος ὑπερπαίνει ὑμῶν τὴν ἐν Θεῷ εὐταξίαν, ὅτι πάντες κατὰ ἀλήθειαν ζῆτε, καὶ ὅτι ἐν ὑμῖν οὐδεμία αἵρεσις κατοικεῖ· ἀλλ' οὐδὲ ἀκούετε τις, ἢ μό- **B** νου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος καὶ διδασκάλου (26)· καὶ ἐστε, ὡς Παῦλος ὑμῖν ἔγραψεν, ἐν σώμα, καὶ ἐν πνεύματι, διὰ τὸ καὶ ἐν μῇ ἐπιίδι κεκλησθαι τῆς πίστεως. Ἐπίπερ καὶ εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμῳ, εἰς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν. Ὑμεῖς μὲν οὖν ἐστε τοιοῦτοι, ὑπὸ τοῦ ὄντος παιδευτῶν στοιχειωθέντες, Παύλου τοῦ Χριστοφόρου καὶ Τιμοθέου τοῦ πιστοτάτου.

VII. Τινὲς δὲ φαυλότατοι εἰκόθαι δόλῳ πονηρῷ τὸ ἔνομα περιφέρειν, ἀλλὰ τινα πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ, καὶ φρονούντες ἐναντία τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, ἐκ' ὀλέθρου ἑαυτῶν καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς· οὓς δεῖ **C** ἡμᾶς, ὡς θηρία ἐκκλίνας. Ἀκαίριος γὰρ ἐκκλινᾶς, σώζεται εἰς τὸν αἰῶνα· πρόχειρος δὲ γίνεται καὶ ἐλιχάρτος ἀσεβῶν ἀπώλεια. Εἰσι γὰρ κύριος ἐρεοί, οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν, λυσσῶντες, λαθρόδηκτοι, οὓς φυλάσσεσθαι χρὴ· ἀνάστα γὰρ νοσοῦσιν. Ἰατρός δὲ ἡμῶν ἐστὶν ὁ μόνος (27) ἀληθινὸς Θεός, ὁ ἀγέννητος καὶ ἀπρόσιτος, ὁ τῶν ὄλων Κύριος, τοῦ δὲ Μονογενοῦς Πατὴρ καὶ γεννήτωρ. Ἐχομεν ἱατρὸν καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Θεὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, τὸν πρὸ αἰῶνων Ὑῖὸν μονογενῆ καὶ Λόγον, ὕστερον δὲ καὶ ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου. Ὁ Λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο· ὁ σῶματος ἐν σώματι, ὁ ἀπαθὴς ἐν παθητῷ σώματι, ὁ ἀθάνατος ἐν θνητῷ σώματι, ἢ ζωὴ ἐν φθορᾷ, ὅπως θανάτου καὶ φθορᾶς ἐλευθερώσῃ καὶ ἱατρεύσῃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ λύσῃται αὐτὰς νοση- **D** ·ευθείας ἐν ἀσεβείᾳ καὶ πονηραῖς ἐπιθυμίαις.

VIII. Μὴ οὖν τις ὑμᾶς ἐξαπατάτω, ὡς περ ²⁸ οὐδὲ

A et qui me audit, audit Patrem, qui misit me. Qui vos spernit, me spernit : qui autem me spernit, spernit cum qui misit me ²⁵.

VI. Quanto itaque taciturniorem videritis episcopum, tanto magis eum revercamini. Quemcumque enim paterfamilias mittit ad gubernandam familiam suam, hunc ita accipere debemus, ut illum ipsum qui misit. Episcopum igitur manifestum est quod aspicere oporteat ut ipsum Dominum, cum Domino assistat : *Pervidentem autem virum et operibus acutum oportet regibus assistere, et non assistere hominibus socordibus* ²⁵. Et ipse quidem Onesimus supra modum laudat vestrum in Deo pulchrum ordinem, quod omnes secundum veritatem vivitis, et quod inter vos nullus est hæresi locus ; sed nec auditis aliquem, nisi solum Jesum Christum, verum pastorem et magistrum ; atque estis, ut Paulus ad vos scripsit, *unum corpus, et unus spiritus, propterea quod vocati estis in una spe fidei*. Quandoquidem et unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus ²⁶. Vos itaque estis ejusmodi, a talibus instructoribus eruditi, a Paulo Christifero, et fidelissimo Timotheo.

VII. Nonnulli autem improbissimi solent malo dolo nomen circumferre ; sed patrant quædam indigna Deo, et sentiunt ea quæ pugnant cum Dei doctrina, in exitum proprium eorumque qui illis credunt ; quos oportet vos, ut feras, evitare. *Iustus enim declinans, salvatur in seculum : facilis autem fit et jucundus impiorum ingritus* ²⁷. Sunt enim *canes muti, non valentes latrare* ²⁸, rabidi, clam mordentes ; quos vitare oportet : laborant enim incurabili morbo. Medicus autem noster est solus verus Deus, ingenitus et inaccessus ; universorum Dominus, unigeniti autem Pater ac genitor. Habemus etiam medicum Dominum nostrum Deum Jesum Christum, ante sæcula Filium unigenitum et Verbum ; postea vero et hominem ex Maria Virgine. *Verbum enim caro factum est* ²⁹ ; incorporeus in corpore, impassibilis in corpore passibili, immortalis in corpore mortali, vita in corruptione, ut a morte et corruptione liberaret et curaret animas nostras, et sanaret eas, impietate malisque concupiscentiis ægrotas.

VIII. Ne quis igitur vos seducat, sicut nec sedu-

²⁵ Luc. x, 16. ²⁶ al. ὑμᾶς. ²⁷ Prov. xii, 29. ²⁸ Ephes. iv, 4, 5, 6. ²⁹ Prov. x, 25 ; xi, 5. ³⁰ Isa. lvi, 10. ³¹ Joan. i, 14. ³² ms. ὅπερ.

(25) Τὸν οὖν ἐπίσκοπον, δῆλον ὅτι ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν, τῷ Κυρίῳ παρεστῶτα. Antonius, in loco citato, brevius : Τὸν οὖν ἐπίσκοπον, ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν. USSEB. (26) Τὸν ἀληθινὸν ποιμένος καὶ διδασκάλου. Anglican. loquentem in veritate. Id.

(27) Ἰατρός δὲ ἡμῶν ἐστὶν ὁ μόνος, etc., usque ad, πονηραῖς ἐπιθυμίαις. Pro istis, noster interpres tantum habet : « Unus medicus est, carnalis

et spiritualis, genitus et ingenitus, in carne factus Deus, in mortali (ita enim legendum) vita vera, et ex Maria et ex Deo, primo passibilis et tunc impassibilis, Dominus Christus noster. » Reliquis omnibus prætermisissis ; quæ etiam ab exemplaribus quibus olim usi fuerunt Athanasius, Theodoretus et Gelasius, abfuisse, in Prolegomen. cap. 3 declaravimus. Id.

cimini; toti namque estis Dei. Cum enim nulla in vobis sit concupiscentia, quæ vos inquinare possit et cruciatu afflicere, profecto secundum Deum vivitis, ac estis Christi. Purgamentum vestri sum, et purissima Ephesiorum Ecclesiæ, quæ celeberrima est ac plurimum laudanda in sæculis. Carnales spiritualia exercere nequeunt, nec spirituales carnalia: sicut nec fides, quæ incredulitatis sunt; nec incredulitas, quæ fidei. Vos autem pleni sancto Spiritu, nil carnale, sed spiritualia omnia exercetis. In Christo Jesu perficimini, qui *Salvator est omnium hominum, maxime fidelium* ³⁴.

IX. Novi autem nonnullos per vos transivisse, qui habent perversam doctrinam peregrini, non-strosi et maligni spiritus; quibus non dedistis aditum ad spargendum zizania; obturantes aures, ne reciperetis errorem quem annuntiant; persuasum habentes, spiritum illum populi seductorem, non Christi, sed sua ipsius loqui, mendax enim est. Sanctus autem Spiritus non sua, sed Christi loquitur; nec a seipso, sed a Domino; quemadmodum et Dominus ea quæ a Patre accepit, annuntiavit nobis. *Sermo enim, inquit, quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me Patris* ³⁵. Et de Spiritu sancto: *Non loquetur, inquit, a semetipso, sed quæcumque audierit a me* ³⁶. Et de seipso loquitur ad Patrem: *Ego, inquit, te clarificavi super terram; opus quod dedisti mihi, consummavi; manifestavi nomen tuum hominibus* ³⁷. Ac de Spiritu sancto: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet* ³⁸.

Verum erraticus ille et falsus spiritus, seipsum prædicat, sua loquitur, sibi namque placet; seipsum glorificat, plenus enim fastu est; mendax est, fraudulentus, assentatione et adulatione

³⁴ al. ὑπάρχει. ³⁵ deest in al. ³⁶ deest etiam. ³⁷ I Tim. iv, 10. ³⁸ Joan. xiv, 24. ³⁹ Joan. xvi, 15. ⁴⁰ ms. δέδωκας. ⁴¹ Joan. xvii, 4, 6. ⁴² Joan. xvi, 14.

(28) Ὅλοι γὰρ ἐστε Θεοῦ. Codex Nydrprucianus, δλωσ, legit. Anglican. loti existentes Dei. Vulgatæ editiones veteris versionis Latine: *Homines enim estis*. Ms. Magdalenensis: *Omnes enim estis*. Baliolensis et Petavianus, uti a nobis est editum: *Unum etenim omnes estis*. USSER.

(29) Βάσανον ἐπαγαγεῖν. Anglican. torquere. Vet. vulgat. tormentum superinducere. Vedelius: *Probationem obducere, aut, integritatem quasi Lydio lapide exploratam obducere, seu, legere, quandoquidem βάσανος, non tormentum solum, sed etiam Lydium lapidem, et examen quod eo fit, significet*. Io.

(30) Περὶ ἡμῶν δὲ ὑμῶν. Novam hic periodum incipit codex uterque Græcus, Augustanus et Nydrprucianus: in quorum posteriore additur et initio particula δέ, et fini verbum ἐκβάλλετε. Quæ, licet nec in Augustano exemplari neque in utroque vetere Latino interprete compareant, retinere tamen visum fuit; ne sensus alioqui penderet imperfectus. Περὶ ἡμῶν autem vocem, a B. Paulo quoque in I Corinth. iv, 13 usurpatam, in Latina sua versione hic retinet noster interpres. Io.

(31) Οἱ σαρκικοί τὰ πνευματικά πράττειν οὐ δύνανται, οὐδὲ οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά. Citatur hæc Ignatii sententia a J. Damasceno, in *Parallel. lib. iii, cap. 66*. Io.

ἐξαπατάσθε· ὅλοι γὰρ ἐστε Θεοῦ (28). Ὅταν γὰρ μὴ μία ἐπιθυμία ἐν ὑμῖν ὑπάρχει ³¹, δυναμένη ὑμᾶς ἀπάναί, καὶ βάσανον ἐπαγαγεῖν (29), ἀρα κατὰ Θεὸν ζῆτε, καὶ ἐστε Χριστοῦ. Περὶ ἡμῶν ³⁰ καὶ τῆς ἀγνωστῆς Ἐφεσίων Ἐκκλησίας τῆς ἐκδοῆτου καὶ πολυῦμῆτου τοῖς αἰῶσιν, ἐκβάλλετε ³¹. Οἱ σαρκικοί τὰ πνευματικά πράττειν οὐ δύνανται οὐδὲ οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά (31). Ὡστε οὐκ ἐπίσταντες τῆς ἀπιστίας, οὐδὲ ἡ ἀπιστία τὰ τῆς πίστεως. Ὑμεῖς δὲ πλήρεις ὄντες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐδὲν σαρκικὸν, ἀλλὰ πνευματικὰ πάντα πράττετε. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειούσθε, ὅς ἐστι *Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν*.

IX. Ἐγνων δὲ τινὰ παροδεύσαντας δι' ὑμῶν, ἔχοντας κακὴν διδασχὴν ἀλλοκότου καὶ πονηροῦ πνεύματος· οἷς οὐκ ἐδώκατε πάροδον σπεῖραι τὰ ζιζάνια (32), βύσαντες τὰ ὦτα, εἰς τὸ μὴ παραδέξασθαι τὴν ἐκ αὐτῶν καταγγελλομένην πλάνην (33), πεπεισμένοι ἐλαοπλάνον πνεῦμα, οὐ τὰ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὰ βιαλελεῖν ψευδολόγον γὰρ ἐστι. Τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα, οὐ τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὡς καὶ ὁ Κύριος τὰ παρὰ τὸν Πατέρα ἡμῖν κατήγγελεν. Ὁ λόγος, γὰρ, φησὶ, ὅτι ἀκούετε, οὐκ ἐστὶν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμφσαντός με Πατρός. Καὶ περὶ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ὁὐ λέλησσι, φησὶν, ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀν' ἀκείνῃ παρ' ἐμοῦ. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ φησὶ πρὸς τὸν Πατέρα· Ἐγὼ σε, φησὶν, ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ ἐργον δ' ἐδώκας ³⁷ μοι, ἐτελειώσα· ἐξυπέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει (34), ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει.

Τὸ δὲ πλάνον πνεῦμα, ἑαυτὸ κηρύττει, τὰ βιαλελεῖ, αὐτάρεσκον γὰρ ἐστὶν· ἑαυτὸ δοξάζει, τῷ πνεύματι γὰρ ἐστὶ μεστόν· ψευδολόγον ὑπάρχει, ἀπατηλὸν, θωπευτικὸν, κολακευτικὸν, ὑπουλον (35), βλάφ-

(32) Οἷς οὐκ ἐδώκατε πάροδον σπεῖραι τὰ ζιζάνια. Anglican.: *Quos non dimisistis seminare in vos*. Vet. vulgat.: *Quibus non tribuistis secus viam seminare zizania* (vel, ut mss. legunt, *zizaniam*). Vedelius: *Quibus non permisistis ut in transitu seminarent zizania; vocabulo πάροδον adverbialiter sumpto, pro eo, quod alias dicitur ἐν παράδοξῳ*. Io.

(33) Τὴν ἐκ' αὐτῶν καταγγελλομένην πλάνην. Anglican.: *Seminata ab ipsis*. Vet. vulgat. *errorem qui ab ipsis prædicatur* (vel, est prædicatus), ut in Græco. Sequentia vero vulgatæ versionis (*nec a semetipso, sed a Domino; sicut et Dominus ea quæ a Patre audivit nobis annuntiat*) in aliis mutilata, ex Magdalenensi codice restituimus. USSER.

(34) Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει. Vet. vulgat.: *Ille me glorificabit super terram*, vel ut ms. Baliolensis habet: *Ille me clarificabit in terris*. Mertonensis vero codex simpliciter legit, *Ille me glorificabit*; et Petavianus, *Ille me clarificabit*: absque additione illa altera; quam neque Evangelii, neque ipsius Ignatii textus Græcus agnoscit. Io.

(35) Θωπευτικὸν, κολακευτικὸν, ὑπουλον. Vet. vulgat. *lubricus, superbus* vel (ut Magdalenensis codex habet) *superciliosus, arrogans*. Alii: *Assentator, adulator, subdolosus*. Io.

θὺν (36), φλύαρον⁴⁰, ἀσύμφωνον, ἀμετροεπές, γλισχρόν, ψοφοδέες (37)· οὐ τῆς ἐνεργείας ῥύσεται ὑμᾶς⁴¹· Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ θεμελιώσας ὑμᾶς⁴² ἐπὶ τὴν πέτραν, ὡς λίθους ἐκλεκτούς, ἐναρμολογουμένους εἰς οἰκοδομὴν θείαν Πατρὸς (38), ἀναφερομένους εἰς τὰ ὕψη διὰ Χριστοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντος (39), σχοίνῳ χρωμένους (40) τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, πίστει δὲ ἀναγομένους, καὶ ἀγάπῃ κουφιζομένους ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν (41), συνοδοιποροῦντας (42) ἅμα ἀμύμοις. Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ ἀμύμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. Ὁδὸς δὲ ἐστὶν ἀπλανής, Ἰησοῦς ὁ Χριστός· Ἐγὼ γὰρ, φησὶν, εἰμὶ ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ. Ὅδε γὰρ δὲ ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν Πατέρα· Οὐδεὶς γὰρ, φησὶν, ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Μακάριοι οὖν ἐστε ὑμεῖς· οἱ θεοφόροι (43), πνευματοφόροι (44), ναοφόροι, ἀγιοφόροι, κατὰ πάντα κεκοσμημένοι ἐν ταῖς ἐντολαῖς Ἰησοῦ Χριστοῦ, βασιλειῶν ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, δι' οὗς ἀγαλλιώμενος ἡξιώθη, δι' ὧν γράζω προσομιλῆσαι τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, τοῖς πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (45). Καίρω οὖν ἐφ' ὑμῖν, ὅτι μὴ τῇ ματαιότητι προσέχετε· οὐδὲν⁴⁴ κατὰ σὰρκα ἀγαπάτε, ἀλλὰ κατὰ Θεόν (46).

⁴⁰ ms. φλοῖαρον. ⁴¹ ms. ἡμᾶς. ⁴² ἡμᾶς ms. xiv, 6. ⁴³ I Petr. II, 9. ⁴⁴ Ephes. I, 1. ⁴⁵ οὐδέ.

(36) *Παύλοδόν. Ambitiosum decantatorem* Joannes Brunnus reddidit; *versum consarcinatorem* Hieron. Vairlenius; quod *versibus fere* (ut ille adnotat) *respondebant consulti dæmones, et subinde Homericis*. Nicol. Vedelius rectius, *hinc inde errores consarcientem*, vertit. Usser.

(37) *Ἀμετροεπές, γλισχρόν, ψοφοδέες*. Primum illud ab Homero mutuatus est interpolator, Iliad. B. Vet. vulgat. *immensuratus, nigriformis, timidus*, vel *timidus* potius. Vairlenius: *Verbosus, lubricus, meticalosus*. Id.

(38) *Ὁς λίθους ἐκλεκτούς, ἐναρμολογουμένους εἰς οἰκοδομὴν θείαν Πατρὸς*. Vet. vulgat. *tanquam lapides electos, qui apri sunt ad ædificium (sanctum) hic interponit codex Petavianus Dei Patris*. Anglican. : *ut existentes lapides templi Patris, parati in ædificatione Dei Patris*. Id.

(39) *Ἀναφερομένους εἰς τὰ ὕψη διὰ Χριστοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντος*. Vet. vulgat. : « Elevati in altum a Christo, qui pro nobis crucifixus est. » Anglican. : « relati in excelsa per machinam Jesu Christi, quæ est crux. » Græcus codex Nydruceianus ἀναφερομένους legit in accusativo, Augustanus ἀναφερόμενοι in nominativo casu; similibus modo in sequentibus, ἀναγόμενοι, κουφιζόμενοι, συνοδοιποροῦντες. Id.

(40) *Σχοίνῳ χρωμένους*. Vet. vulgat. « confortatos. » Anglican. « fune utentes. » Id.

(41) *Πίστει δὲ ἀναγομένους, καὶ ἀγάπῃ κουφιζομένους ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν*. Vet. vulgat. : « In fide introductos, et dilectione (al. in spe et dilectione) elevatos a terra ad cælum. » Anglican. : « Fides autem vestra dux vester, charitas vero via referens in Deum. » Id.

(42) *Συνοδοιποροῦντας*. Legit συνοδοιποροῦντες, vocemque hanc cum initio sequentis paragraphi connectit noster interpres, prætermisiss omnibus intermediis; ac si legisset : Συνοδοιποροῦντας οὖν ἐστε, οἱ θεοφόροι. Vertit enim : « Estis igitur conviatores, Deiferi, » etc. Id.

(43) *Οἱ θεοφόροι, πνευματοφόροι, ναοφόροι, ἀγιοφόροι*. Vet. vulgat. : « Deiferi, Christiferi, spiritiferi, sanctiferi, templiferi. » Anglican. : « Deiferi et templiferi, et Christiferi, sanctiferi. » In priore in-

A *gaudens, subdolos, gerrarum consarcinator, naxax, dissonus, verbosus, lubricus, meticalosus; a caxus vi liberet vos Jesus Christus, qui supra petram vos fundavit* ⁴⁰, *ceu lapides electos, coaptatos in divinum Patris ædificium, sublatos in alta per Christum pro nobis crucifixum, sancto Spiritu utentes pro fune, fide vero subvectos, et charitate elevatos a terra ad cælum, una cum immaculatis ambulantes*. *Beati namque, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege Domini* ⁴¹. Porro via omnis erroris expers, est Jesus Christus. *Ego enim, inquit, sum via et vita*. Deducit autem hæc via ad Patrem. *Nemo enim venit ad Patrem, nisi per me* ⁴². *Beati itaque vos, qui estis Deiferi, Spiritiferi, templiferi, sanctiferi, per omnia ornat in præceptis Jesu Christi; regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis* ⁴³; propter quos exultans, dignus habitus sum, per ea quæ scribo colloqui cum *sanctis qui sunt Ephesi, fidelibus in Christo Jesu* ⁴⁴. Gaudeo itaque de vobis quod non attenditis vanitati, neque quidquam carnaliter amatis, sed secundum Deum.

⁴⁰ I. Const. ap. vi, 18. ⁴¹ Psal. cxviii, 1. ⁴² Joau.

terpretatione vox « Christiferi » abundat (unde et a duobus mss. Oxoniensibus, quos nos secuti sumus, ea abest) in posteriore, Græce πνευματοφόροι vicem supplet. Nomen ἀγιοφόροι mutavit hic Mæstræus, vel ejus typographus, in ἀγιοφόροι; licet ἀγιοφόρου epitheton occurrat etiam postea, in Epistole ad Smyrneos Ἐπιγραφή. Quarit vero hoc loco Junius noster, an non legendum sit, θεοφόροι, ἀνθρωποφόροι, πνευματοφόροι, ἀγιοφόροι, id est Χριστὸν τὸν θεάνθρωπον, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ταῖς καρδίαις φέροντες. Cum enim (inquit) per contractionem in mss. maxime familiarem scriberetur ἀνοφόροι, librarius fortasse per inscitiam vel festinationem, levi metathesi, substituit ναοφόροι. Similem errorem nos alibi deprehendimus apud Cyrillum contra Nestorium lib. 1, pag. 5, edit. Romanæ Græcorum conciliorum : Καὶ τίς, φησὶ, τσαούτην βλασφημίαν ποσεῖ, ὥστε ἐκείνην τὴν γεννήσασαν τὸν ναὸν (fort. ἀνον) λέγειν παρὰ τοῦ Πνεύματος τὸν θεὸν ἐν ἐκείνῃ ἐκτίσθαι; Aubertus in nupera editione operam Cyrilli eandem lectionem retinet. Et parte prima concilii Ephesini (pag. 165, edit. Romanæ, pagina vero 35 edit. Commelinianæ : Ὅτι θεὸς ὁ Χριστὸς ἐνώσει τῇ πρὸς τὸν θεὸν Λόγον εἰς τὴν αὐτοῦ δόξαν ἀναβαλόντος, καὶ τοῦ προκληθέντος ναοῦ (fort. ἀνοῦ) ἐκ τῶν ἀποστολικῶν, etc. In Catena etiam Græcorum Patrum idem alicubi a nobis observatum est; sed locus jam non occurrit. Hæc doctissimus Junius. Id.

(44) *Πνευματοφόροι*. Recte admodum Athanasius : Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου, pag. 600 : Αὐτὸς οὖν ἐστὶ θεὸς σαρκώφρος, καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι πνευματοφόροι. Apud Basilium, De Spiritu sancto, cap. 9 : Αἱ πνευματοφόροι ψυχαί. Et Maximus, Prologo in Dionysium, vocat Paulum apostolum, πνευματοφόρον. Hier. ad ep. 51, eundemque cum Cyrillo ad Sophon. III, 4. In Irenæo lib. v, c. 5 : δικαίως ἀνθρώποις καὶ πνευματοφόροις. Cot.

(45) *Τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, τοῖς πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*. Ex initio Epistolæ B. Pauli ad hosce Ephesios ista interseruit hic interpolator. Noster interpres simpliciter ὑμῖν legit; et cum sequentis periodi initio hæc ita conjunxit : « Alloqui vobis, et congaudere. » Usser.

(46) *Οὐδὲ κατὰ σὰρκα ἀγαπάτε, ἀλλὰ κατὰ*

X. Sed et pro aliis hominibus indesinenter oratis : est enim ipsis spes pœnitentiæ, ut Deum nanciscantur. *Nam enim qui cadit, non resurgit? aut qui avertit se, non convertitur* ⁴⁸? Permittite igitur eis, a vobis erudiri; estote ergo ministri Dei, et os Christi. Dicit enim Dominus : *Si eduxeritis pretiosum a vili, quasi os meum eritis* ⁴⁹. Sitis vos adversus iras eorum, humiles; eorum maledictis opponite intensas continuasque preces; ipsis errantibus, vos firmi permanete in fide; efferos mores mansuetudine vincite; iracundiam lenitate. *Beati enim mitis* ⁵⁰ : et Moses mitis super omnes homines ⁵¹; et David admodum mansuetus ⁵². Quare admonet Paulus, inquires : *Servum Domini non oportet litigare; sed modestum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt* ⁵³. Non enitentes ut ulciscamini vos de iis qui vos lædunt. *Si reddidi enim, inquit, retribuentibus mihi mala* ⁵⁴. Efficiamus eos nobis fratres, per benignitatem. Dicite autem odio prosequentibus vos : *Fratres nostri estis; ut nomen Domini glorificetur : atque imitemur Dominum, qui cum malediceretur, non remaledicebat; cum crucifigeretur, non refragabatur, cum pateretur, non comminabatur* ⁵⁵ : sed pro inimicis orabat : *Pater, dimitte illis; nesciunt quid faciunt* ⁵⁶. Si quis plus læsus plura toleret, hic beatus est ⁵⁷; si quis defraudetur, si quis spernatur propter nomen Domini, hic vere est Christi. Videte ne diaboli herba in vobis inveniat : est enim amara et salsa. *Vigilate et estote prudentes* ⁵⁸ in Christo Jesu.

XI. Novissima jam sunt tempora : revereamur et timeamus Dei longanimitatem, ne divitias bonitatis et patientiæ ejus contemnamus ⁵⁹. Aut enim fu-

⁴⁸ Jer. viii, 4. ⁴⁹ Const. ap. ii, 14. ⁵⁰ ἐπιτρέψατε. ⁵¹ al. αὐτοῖς. ⁵² Jer. xv, 19. ⁵³ deest in al. edit. ⁵⁴ Matth. v, 4. ⁵⁵ Num. xii, 3. ⁵⁶ I Reg. xxiv. ⁵⁷ II Tim. ii, 24, 25. ⁵⁸ Psal. vii, 5. ⁵⁹ al. ἀντέτεινε. ⁶⁰ I Petr. ii, 23. ⁶¹ Luc. xxiii, 54. ⁶² Matth. v, 11. ⁶³ I Petr. iv, 7. ⁶⁴ Rom. ii, 4.

Θεός. Anglican. « Quoniam secundum aliam vitam nihil (οὐδέν) diligitis nisi solum Deum. » Vet. vulgat. : « Neque ea quæ secundum carnem sunt diligitis, sed ea quæ sunt secundum Deum; » ac si legisset : Οὐδὲ τὰ κατὰ σάρκα ἀγαπᾶτε, ἀλλὰ τὰ κατὰ Θεόν. Quomodo etiam in codice Paçri, sive Græco Augustano, lectum fuisse, non vere a Mæstræo est hic notatum. Usser.

(47) *Μὴ ὁ πλιτων*. Non ex psalmo xl (sive xli, 8) desumptus est hic locus, uti putavit Mæstræus, sed ex Jerem. viii, 4, ipso etiam pseudo Clemente hoc indicante; ex quo, ut alia complura, ita etiam et præsens testimonium mutuatus fuisse videtur Ignatii interpolator. Sic enim ille, libro ii *Constitut. Apostol.*, cap. 14 : *Διὸ παρορμῶν εἰς μετάνοιαν ὁ Ἱερεμίας λέγει· Μὴ ὁ πλιτων οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;* « Hinc Jeremias, incitans ad pœnitentiam, inquit : *Nam qui cadit, non resurgit? aut qui deflectit, non revertitur?* » Unde et in Latina Ignatii editione, quæ prodiit Argentorati anno 1527, Jeremiæ nomen ipsi contextui (licet contra manuscriptorum fidem) adjectum legitur. Id.

(48) *Ἐπιστρέψατε οὖν αὐτοὺς μαθητευθῆναι*

X. Καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων δὲ ἀνθρώπων ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· ἔστι γὰρ αὐτοῖς ἑλίπς μετανοίας, ἵνα Θεοῦ τύχωσι ⁴⁸. Μὴ ὁ πλιτων (47) γὰρ, οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Ἐπιστρέψατε ⁴⁹ οὖν αὐτοὺς ⁵¹ μαθητευθῆναι ὑμῖν (48)· γίνεσθε οὖν διάκονοι Θεοῦ, καὶ στόμα Χριστοῦ. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος· Ἐὰν ἐξαγάγητε ἐξ ἀναξίου τίμιον, ὡς στόμα μου ἔσεσθε. Ἰνεσθε πρὸς τὰς ὀργὰς αὐτῶν ὑμεῖς ταπεινώφρονες (49)· ἀντιτάξατε πρὸς τὰς βλασφημίας αὐτῶν ὑμεῖς τὰς ἐκτενεῖς· εὐχάς· αὐτῶν πλανωμένων, στήκετε ὑμεῖς ἐν τῇ πίστει ἑδραῖοι· νικήσατε τὸ ἄγριον ἦθος, ἐν ἡμερότητι· τὸ ὀργίλον ⁵² ἐν πραύτητι· Μακάριοι γὰρ οἱ πραεῖς· καὶ Μωσῆς πρὸς πᾶρὰ πάντας ἀνθρώπων· καὶ Δαβὶδ πρὸς σφέδρα. Διὸ παραινεῖ Παῦλος, Δουλον, λέγων, Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἡμῶν εἶναι πρὸς πάντας, διδασκατικόν, ἀνεξίλικον, ἐν πραύτητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Μὴ σπουδάζοντες ἀμύνεσθαι τοὺς ἀδικούντας ὑμᾶς. Εἰ ἀνταπέδωκα, γὰρ, φησί, τοῖς ἀνταποδιδούσι μοι κακὰ. Ἀδελφοὺς αὐτοὺς ποιήσωμεν τῇ ἐπιεικειᾷ (50). Εἶπατε γὰρ τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς (51)· Ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε, ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου δοξασθῇ· καὶ μιμησώμεθα τὸν Κύριον, ὃς λαιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδέρει· σταυρούμενος, οὐκ ἀντέπει ⁵² (52), πάσχω, οὐκ ἠπέλει· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν προσηύχεν· Πάτερ, ἄφεσ' αὐτοῖς, οὐκ εἰδασιν ὃ ποιοῦσιν. Ἐάν τις πλέον ἀδικήθῃ, πλέον ἀπομεινῇ, οὗτος μακάριος· ἐάν τις ἀποττηθῇ, ἐάν τις ἀθετηθῇ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, οὗτος ὄντως Χριστοῦ ἐστίν. Βλέπετε μὴ τοῦ διαβόλου βοτάνῃ εὐραθῇ ἐν ὑμῖν· πικρὰ γὰρ ἐστὶ καὶ ἀλμυρὰ τις (53) αὐτῇ· Νήψατε, σωφρονήσατε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

XI. Ἔσχατοι καιροὶ λοιπὸν εἰσὶν· αἰσχυνοῦμεν, φοβηθῶμεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ· μὴ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καταφρονήσω-

ὑμῖν. Vet. vulgat. : « Convertimini ergo ad doctrinam. » Anglican. : « Monete igitur ipsos, saltem ex operibus a vobis erudiri. » In Græco autem textu αὐτοὺς reposuimus ex Nydrpucciano codice; pro αὐτοῖς, quod in Augustano et editionibus ex eo expressis vitiose legebatur. Id.

(49) *Ταπεινώφρονες*. In nostro interprete additur : « Ad magniloquia eorum vos humilia sapientes. » Pro ἀντιτάξατε vero quod hic sequitur, alter vetus interpres legisse videtur ἀποτάξατε, vertit enim : *renuntiate*. Id.

(50) *Εἰ ἀνταπέδωκα γὰρ*, usque ad, τῇ ἐπιεικειᾷ. Absunt ista, non solum a nostro interprete; sed etiam a Græco codice Nydrpucciano. Id.

(51) *Εἶπατε γὰρ τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς*. Pro his, in eodem Græco codice habetur, λέγειν δέ. Id.

(52) *Ἀντέπει*. Ita habet idem codex : pro eo quod in Augustano legitur, ἀντέτεινε. Id.

(53) *Ἀλμυρὰ τις*. Salsa, in versione Latina ex editione Coloniensi anni 1536 et 1557, et Basiliensium Micro-preshytico reposuimus : ubi et alii libri editi et quibus ubi sumus mss. falso legebant, *salsa*. Id.

μεν (54) ἡ γὰρ (55) ⁶⁸ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν φοβηθῶμεν, ἢ τὴν ἐνεστώσαν χαρὰν ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ νῦν βίω· ἔστω δὲ ἡ ἐνεστώσα χαρὰ καὶ ἡ ἀληθινή, τὸ μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῆναι, εἰς τὸ ἀληθινῶς ζῆν· χωρὶς τούτου, μὴδ' ἂν ἀναπνεύσαι (56) ποτε ἐληθεύσας γὰρ μου ἡ ἐλπίς, οὗτος τὸ καύχημα, οὗτος ἀνεληλεψῆς πλοῦτος· ἐν ᾧ τὰ δεσμὰ ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης περιφέρω, τοὺς πνευματικούς μαργαρίτας, ἐν οἷς γένοιτό μοι τελειωθῆναι, τῇ προσευχῇ ὑμῶν, μέτοχον τῶν παθημάτων Χριστοῦ, καὶ κοινωνῶν τοῦ θανάτου αὐτοῦ γενέσθαι, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀνεκλιποῦς ζωῆς ἧς γένοιτό μοι ἐπιτυχεῖν, ἵνα ἐν κλήρῳ Ἐφεσίων εὐρεθῶ τῶν Χριστιανῶν, οἱ καὶ τῆς ἀποστόλου πάντοτε συνῆσαν, ἐν δυνάμει Ἰησοῦ Χριστοῦ, Παύλου, Ἰωάννη, Τιμοθέου τῷ πιστοτάτῳ (57).

XII. Οἶδα τίς εἰμι, καὶ τίσι γράφω. Ἐγὼ ⁶⁶ μὲν (58) ὁ ἐλάχιστος Ἰγνάτιος, καὶ τοῖς ὑπὸ κίνδυνον καὶ κρίσειν παρόμοιος· ὑμεῖς δὲ, ἡλεημένοι, ἐστρηγιμένοι ἐν Χριστῷ. Παρδοθεὶς γὰρ ἐγὼ, ⁶⁷ ἀλλὰ τῶν διὰ Χριστοῦ ἀναιρουμένων, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ἰγνατίου, ἐλάχιστος ⁶⁹. Ἔμεῖς δὲ Παύλου (59) συμμύσταί ἐστέ, ἡγιασμένων, μαρτυρημένου ὅτι σκευὸς ἐστὶν ἐκλογῆς (60)· οὐ γένοιτό μοι ὑπὸ τῆ ἰγνῆ εδρεθῆναι, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων, ὅταν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω· ὅς πάντοτε ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτοῦ μνημονεύει· ὑμῶν (61).

XIII. Σπουδάζετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ (62), καὶ δόξαν· ὅταν γὰρ συνεχῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γένησθε, καθαιροῦνται αἱ δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἄπρακτα αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὰ πεπυρω-

A turam timeamus iram, aut præsens gaudium in hac vita amemus; sit autem præsens ac verum gaudium, ut tantum in Christo Jesu inveniamur, ad veram vitam vivendam; sine hoc ne respirare quidem aliquando velitis. Hic enim mea spes, hic gloriatio, hic indeficientes divitiæ; in quo a Syria Romam usque, vincula circumfero, spirituales margaritas, in quibus contingat mihi consummari, precibus vestris, et participem fieri passionum Christi, et mortis ipsius, ac ex mortuis resurrectionis, vitæque æternæ consortem; quam utinam assequar, ut inveniar in sorte Ephesiorum Christianorum, qui et cum apostolis in virtute Jesu Christi semper conversati sunt, Paulo, Joanne, ac fidelissimo Timotheo.

B XII. Scio qui sum, et quibus scribo. Ego quidem minimus Ignatius, et similis iis qui in periculo et condemnatione versantur: vos autem misericordiam assecuti, firmati in Christo. Traditus equidem sum; sed minimus eorum qui propter Christum interempti sunt, a sanguine Abelis justii usque ad Ignatii sanguinem ⁶⁸. Pauli symmystæ estis, qui sanctificatus est, ac testimonium consecutus, quod vas electionis esset; ad cuius vestigia, reliquorumque sanctorum contingat mihi ut inveniar, ubi Jesum Christum nactus fuero: qui semper in precibus suis est memor vestri.

XIII. Date itaque operam, ut crebrius congregamini ad gratias Deo agentas, illiusque gloriam. Quando enim sæpius in idem loci convenitis, labefactantur vires Satanæ, et ignea illius ad peccatum

⁶⁶ al. μλλον. ⁶⁷ deest in al. ⁶⁸ deest in al. ⁶⁹ Matth. xxi, 35. ⁷⁰ al. ἐλαχίστου. ⁷¹ al. edit. non habent. ⁷² al. ὑμῶν.

(54) Μὴ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀροχίης καταρροήσωμεν. Pro istis noster interpres habet: « ut non nobis in iudicium fiat. » Vulgatus: « et non simus divitiarum uti utilitatum eorum (ita enim mss. legunt, non, verum, ut habent libri editi) appetitores, » omnino vitiose. Ignatium enim, vel ipsius saltem interpolatorem, ad hæc verba Pauli respexisse non est dubium: « Ἡ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ (Dei utique) καὶ τῆς μακροθυμίας καταρροεῖς; Rom. ii, 4. Ussen.

(55) Μᾶλλον γάρ. Locus ex Nydrucciano codice integritati suæ restitutus est: qui in Augustano mutilatus ita legebatur: « Ἡ γὰρ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν φοβηθῶμεν, ἢ τὴν ἐνεστώσαν χαρὰν (χαρὶν λεγὶ hic uterque vetus Latinus interpres) ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ νῦν βίω, μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῆναι, etc., quibus, in interprete nostro respondent ista: « Vel enim futuram iram timeamus, vel præsentem gratiam diligamus. Unum duorum solum in Christo Jesu invenitur. » lb.

(56) Μὴδ' ἂν ἀναπνεύσαι. Ita codex Nydruccianus: pro quo Augustanus perperam legit, μὴδ' ἂν ἀπνεύσαι. lb.

(57) Τιμοθέου τῷ πιστοτάτῳ. Hic jam secundo Timothei in hac Epistola interpolator meminuit, adjecto epitheto τοῦ πιστοτάτου. Cum Timotheo autem et Paulum conjungit et Joannem: quod hi tres cum Ephesiis (ad quos scripta fuit hæc epistola) diu versati, præcipui eorum doctores existissent. lb.

(58) Ἐγὼ μὲν. Hic, et in tota reliqua hac sectio-

ne, Nydrucciani codicis lectionem, ut magis distinctam, secuti sumus. lb.

(59) Ἰγνατίου, ἐλάχιστος. Ἔμεῖς δὲ Παύλου. Codex Augustanus habet: Ἰγνατίου τοῦ ἐλαχίστου. Παύλου. lb.

(60) Μαρτυρημένου ὅτι σκευὸς ἐστὶν ἐκλογῆς. Anglican. « martyrizati, digne beati. » lb.

(61) Ὅς πάντοτε ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτοῦ μνημονεύει ὑμῶν. Ἡμῶν habet codex Augustanus (consentiente etiam utroque veteri interprete Latino): quod etiam retineri potest, si ad ipsum Ignatium referantur ista, et cum ἐλάχιστος supra conjungantur. Nos tamen Nydrucciani codicis lectionem, ut perpetuæ Christi mediatoris nostri intercessioni (de qua Apostolus, Rom. viii, 34, et Hebr. vii, 25) aptius convenientem, retinere maluimus. Noster vero interpres, ad Paulum clausulam istam referens, ita eam uobis exhibuit: « qui in omni epistola memoriam facit vestri in Jesu Christo. » Cum vulgata ita reddiderit: « Qui semper in suis orationibus memor est vestri. » Sic enim, cum Græco textu consentiens, Magdalenensis habet ms., licet Baliolensis, Petavianus, et libri editi « sit, » pro « est, » hic substituant. lb.

(62) Πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ. Anglican.: « Crebrius convenire in gratiarum actionem Dei. » Vet. vulgat.: « frequenter convenire » (ut habet ms. Magdalenensis et Petavianus) vel (ut Baliolensis, et libri editi) « accedere ad eucharistiam. » lb.

tela ⁷³ irrita resiliunt. Vestra enim concordia et consonans fides, illius quidem exitium est, satellitum vero ejus supplicium. Nihil præstantius est pace in Christo, qua aboletur omne bellum, aeriorum terrenorumque spirituum. *Non est enim nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et adversus potestates, adversus mundi rectores tenebrarum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus* ⁷⁴.

XIV. Non itaque vos latebit aliqua diabolica cogitatio, si, ut Paulus, perfecte habueritis in Christum fidem et charitatem ⁷⁵, quæ initium vi ætæ finis sunt. Principium vitæ, fides; finis vero, charitas: hæc autem duo quoties in unum coeunt, Dei hominem perficiunt: omnia vero alia, ad probitatem consecutanea sunt. Nemo qui fidem reprobmittit, peccare debet; nec qui charitatem possidet, odisse fratrem. Qui enim dixit: *Diligens Dominum Deum tuum, etiam dixit: Et proximum tuum sicut teipsum* ⁷⁶. Qui profitentur se Christi esse, non modo ex iis quæ dicunt, verum etiam ex iis quæ faciunt cognoscuntur: *Ex fructu enim arbor agnoscitur* ⁷⁷.

XV. Præstat tacere et esse, quam loqui et non esse. *Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute* ⁷⁸. *Corde creditur, ore autem fit confessio*; illo quidem *ad justitiam*, hoc vero *ad salutem* ⁷⁹. Bonum est docere, si qui dicit faciat. *Qui namque fecerit et docuerit, hic magnus in regno* ⁸⁰. Dominus noster

⁷³ Ephes. vi, 16. ⁷⁴ Ibid. 12. ⁷⁵ al. οὐλήσετε. ⁷⁶ I Cor. iv, 20. ⁷⁷ Rom. x, 10. ⁸⁰ Matth. v, 19.

(63) Ἡ γὰρ ὑμετέρα ὁμόνοια καὶ σύμφωνος πίστεως, αὐτοῦ μὲν ἔστιν ἐλεθρος. Anglic., « et solvitur proditio ipsius in concordia vestræ fidei. » USSER.

(64) Οὐδὲν ἄμεινον τῆς κατὰ Χριστὸν εἰρήνης. Citatur hæc Ignatii sententia a Joan. Damasceno, in *Parall.* lib. 1, cap. 48, et Antonio in *Meliss.* lib. 11, serm. 67. In neutro tamen apparet illud, κατὰ Χριστὸν, sicut nec in nostro interprete, nec in Vulgatæ versionis libris editis et ms. Baliolensi. Magdalenensis enim et Petavianus ms. habet, ut nos edidimus: *Nihil melius est, quam pacem habere in Christo.* Id.

(65) Ἐν ἧ πᾶς πόλεμος καταργεῖται. Vel, ut Antonius citat, ἐν ἧ πᾶς ὁ πόλεμος καταλύεται, Anglican., « in qua omne bellum evacuat. » Vet. Vulgat. eodem modo, nisi quod pro voce « bellum, » libriorum fortasse incuria, telum irrepserit. Id.

(66) Οὐκοῦν οὐ λήσεται ὑμᾶς τι τῶν νοημάτων τοῦ διαβόλου. Ita codex Nydrupceianus; interpret noster eodem sensu, sed contractius: « Quorum nullum latet vos, » cum Græca lectio illam B. Pauli sententiam expresserit, II Corinth. 11, 44: Οὐ γὰρ αὐτοῦ (diaboli nimirum) τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. At Augustanus codex hic legit: Οὐκ οὖν οὐλήσετε, vel, οὐλήσεται potius, cui et aliquantulum favet illa veteris vulgati interpretis versio: « Ergo nolite vos vulnerare in » (vel, ex, ut habet Magdalenensis ms.) « aliqua contagione » (vel « cogitatione » potius, ut habet codex Petavianus, quod Græco νοηματι melius respondet) « diaboli. » Οὐλή enim cicatrix est; οὐλ ἵν ἐν οὐλεῖσθαι eandem ducere. Unde Guil. Morelio ita locum vertere placuit: « Igitur vobis cicatrices aliqua ex cogitatione diaboli non indetis, » quod Vairlenia (alterius Græcæ lectionis, non minus quam ille fuerat, inscio) sic exprimere libuit: « Non itaque vos lædet aliqua diabolica cogitatio. » Id.

ἡ μὲνα βέλη πρὸς ἀμαρτίαν· ἡ γὰρ ὑμετέρα ὁμῶς καὶ σύμφωνος πίστις, αὐτοῦ μὲν ἔστιν ἐλεθρος (63), τῶν δὲ ὑπαπιστιῶν αὐτοῦ βάσανος· οὐδὲν ἄμεινον τῆς κατὰ Χριστὸν εἰρήνης (64), ἐν ἧ πᾶς πόλεμος καταργεῖται (65), ἀερῶν καὶ ἐπιγελῶν πνευμάτων. Οὐ γὰρ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, καὶ πρὸς ἐξουσίας, καὶ πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, ἅς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

XIV. Οὐκοῦν οὐ λήσεται ⁷⁴ ὑμᾶς τι τῶν νοημάτων τοῦ διαβόλου (66), ἐάν, ὡς Παῦλος, τελείως εἰς Χριστὸν ἐχητε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην (67), ἥς ἔστιν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος. Ἀρχὴ ζωῆς, πίστις· τέλος δὲ, ἀγάπη· τὰ δὲ δύο ἐν ἐνότητι γενόμενα, θεῶ ἀνθρωπῶν ἀποτελεῖ· τὰ δὲ ἄλλα πάντα, εἰς καιρῶν γαθίαν ἀκόλουθά ἐστιν. Οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγέλλεσθαι, ὀφείλει ἀμαρτάνειν· οὐδὲ ἀγάπην κακῶν ἔργων τὸν Θεὸν σου, εἶπε· Καὶ τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν· οἱ ἐπαγγελλόμενοι Χριστοῦ εἶναι (68), οὐκ ἔστιν ὧν λέγουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν πράττουσι γνωρίζονται. Ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκειται (69).

XV. Ἀμεινόν ἐστι σωπαῖν καὶ εἶναι, ἢ λαλεῖν καὶ μὴ εἶναι. Οὐκ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει· καρδίᾳ πιστεύεται, στόματι δὲ ὁμολογεῖται· τῇ μὲν, εἰς δικαιοσύνην· τῷ δὲ, εἰς σωτηρίαν· καλὸν τὸ διδάσκειν, ἐάν ὁ λέγων ποιῇ. Ὅς γὰρ ἂν ποιῆσῃ (70) καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας ἐν τῷ

⁷⁴ I Tim. 1, 14. ⁷⁵ Luc. x, 27. ⁷⁷ Matth. 11, 31.

(67) Ἐάν, ὡς Παῦλος, τελείως εἰς Χριστὸν ἐχητε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην. Anglican.: « Si perfecte in Jesum Christum habeamus fidem et charitatem mentione Pauli prorsus prætermittenda. » Vel. vulgat.: « Sicuti et Paulus dicit; habentes in Christum fidem et dilectionem; » vocem enim « fidei » ex primæ editionibus hic retinimus, non Græci solum eorum textus et nostri interpretis auctoritate freti, sed etiam sequente ipsius Ignatii explicatione ad hoc impuls; cum et aliæ editiones et Petavianus et Oxonienses mss. duo, ejus vice « spem » hoc in loco exhibeant. Quod si cum vulgato hoc interprete Latinæ commemorationem Pauli ad præcedentia referretur libeat; ad locum Apostoli ex II Corinth. 11, 11, just productum, respexisse dicendum erit: sin, cum vulgato Græco, ad consequentia; alter ille locus, et I Tim. 1, 14, ad marginem a nobis appositus, bene accommodandus fuerit. Id.

(68) Οἱ ἐπαγγελλόμενοι Χριστοῦ εἶναι. Vetus interpretis: « Qui annuntiant esse se Christi » (ita enim Magdalenensis codex, non, « esse Christum, » ut Baliolensis, Petavianus et libri editi). Nam ἀπαγγελλόμενοι, hic legisse videtur, ut et paulo ante, cum οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελλόμενος, reddidit, « Nemo fidei annuntians; » non, ut noster interpretis: « Nullus fidei reprobmittens. » Id.

(69) Γινώσκειται. Additur a nostro interprete hæc ἀπόδοσις: « Sic reprobmittentes Christiani esse, per quæ operantur manifesti erunt. Non enim nunc reprobmissionis opus, sed in virtute fidei, si quis intendat in finem. » Cujus prioris periodi sententia comprehensa est in Græcis illis, paulo ante ab interprete illo prætermittis: Οἱ ἐπαγγελλόμενοι Χριστοῦ εἶναι, οὐκ ἔστιν ὧν λέγουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν πράττουσι γνωρίζονται. Id.

(70) Ὅς γὰρ ἂν ποιῆσῃ, usque ad τῶν Ἑλλήνων

βασιλείᾳ (71). Ὁ Κύριος; ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς A et Deus Jesus Christus, Filius Dei viventis⁸¹, primum
Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος, πρῶτον ἐποίησε, fecit et tunc docuit, ut testatur Lucas⁸² *cujus laus
καὶ τότε ἐδίδαξεν, ὡς μαρτυρεῖ Λουκᾶς, οὗ ὁ ἔπι- est in Evangelio per omnes Ecclesias. Nihil latet
τος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν Ἐκκλη- Dominum, sed et arcana nostra prope ipsum sunt.
σιῶν. Οὐδὲν λανθάνει τὸν Κύριον, ἀλλὰ καὶ τὰ κρυπτά, Omnia itaque faciamus, sicut ipso in nobis habi-
ἡμῶν ἐγγὺς αὐτοῦ ἐστι. Πάντα οὖν ποιῶμεν, ὡς tante, ut illius simus templa, et ipse in nobis Deus.
αὐτοῦ ἐν ἡμῖν κατοικούντος, ἵνα ὤμεν αὐτοῦ ναοί, καὶ Christus in nobis loquatur, sicut et in Paulo : Spi-
αὐτὸς ἐν ἡμῖν Θεός (72). Χριστὸς ἐν ἡμῖν λαλεῖτω, ritus sanctus doceat nos, ad illius similitudinem ea
ὡς καὶ ἐν Παύλῳ· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διδασκέτω loqui quæ Christi sunt.*

XVI. Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου, οἱ οἰκοφθόροι (73)
βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰ δὲ οἱ τοῦς
ἀνθρωπίνους οἴκους διαφθείροντες (74), θανάτῳ κατα-
δικάζονται· πόσω μᾶλλον οἱ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλη-
σίαν⁸³ νοθεύειν ἐπιχειροῦντες (75), αἰωνίαν τίσουσιν
ἔκπληξιν, ὑπὲρ ἧς σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπέμεινεν ὁ
Κύριος Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱός; οὐ τὴν
ἀδασκαλίαν ὁ ἀθετήσας, λιπανθεὶς καὶ παχνυθεὶς,
εἰς γέενναν χωρήσει (76). Ὁμοίως δὲ (77) καὶ πᾶς
ἀνθρωπος (78), ὁ τὸ διακρίνειν παρὰ Θεοῦ εἰληφώς,
κολασθήσεται, ἀπέλρω ποιμὲν ἐξακολουθήσας (79),
καὶ ψευδῆ δόξαν ὡς ἀληθῆ (80) δεξάμενος. Τίς κοι-
νωία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ Χριστῷ πρὸς Βελλάρ;
ἢ τίς μερὶς πιστοῦ⁸⁴ (81) πρὸς ἄπιστον; ἢ ναῶ
Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; Φημι δὲ κἀγὼ· Τίς κοινωνία
ἀληθείας πρὸς ψεῦδος; ἢ δικαιοσύνης πρὸς ἀδικίαν;
ἢ δόξης πρὸς ψευδοδοξίαν;

XVII. Διὰ τοῦτο μῦρον ἔλαβεν ὁ Κύριος ἐπὶ κεφα-
λῆς, ἵνα ἡ Ἐκκλησία πνέῃ τὴν ἀφθαρσίαν (82). Μῦρον
γάρ, φησὶν, ἔκκενωθὲν ὄνομά σου· διὰ τοῦτο νεά-
τιδες ἠγάπησάν σε, εἰλικυσάν σε, ὀπίσω εἰς

⁸¹ Const. ap. 11, 6. ⁸² Act. 1, 1. ⁸³ I Cor. vi, 9, 10. ⁸⁴ I Cor. x, 8. ⁸⁵ al. διδασκαλίαν. ⁸⁶ Deut. xxxii, 45.

σῶν. Pro his in nostro interprete substituuntur
ista : « Unus igitur doctor qui dixit et factum est :
sed et quæ silens fecit, digna Patre sunt. Qui Verbum
Jesu possidet, vere potest et silentium ipsius
audire, ut perfectus sit : ut per quæ loquitur ope-
retur, et per quæ silet cognoscatur. » USSEK.

(71) Ἐν τῇ βασιλείᾳ. « Cælorum » ex textu Evan-
gelisti, addit hic vetus vulgata editio Latina : vel « Dei »,
ut in Petaviano et duobus Oxoniensibus mss. legi-
tur. Id.

(72) Καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν Θεός. Vet. vulgat. : « Et
ipse habitat in nobis. » Anglican. : « Et ipse in nobis
Deus noster, quomodo et est, et apparebit ante faciem
nostram; ex quibus juste diligimus ipsam, » omissis
illis quæ sequuntur in fine hujus sectionis. Id.

(73) Οἱ οἰκοφθόροι. Anglican., « domus corrupto-
res. » Vet. vulg. : « masculorum concubitores. » Id.

(74) Εἰ δὲ οἱ τοῦς ἀνθρωπίνους οἴκους διαφεί-
ροντες. Anglican. : « Si igitur qui secundum carnem
hæc operantur. » Vet. vulg. : « Qui enim habitacula
humana » (hanc enim vocem quæ in editis deerat,
ex mss. restitimus) « corrumpunt. » Id.

(75) Πόσω μᾶλλον οἱ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν
νοθεύειν ἐπιχειροῦντες. Ita legit codex Nydrprucianus,
ut antithesis servetur inter « humana habitacula
humana » et domum Christi. Cui lectioni illud etiam
favet quod sequitur : Ὑπὲρ ἧς σταυρὸν ὑπέμεινεν
ὁ Κύριος. Codex tamen Augustianus, pro Ἐκκλησίᾳ,
habet διδασκαλίαν, consentiente etiam utroque ve-
tere Latino interprete, a quorum altero locus sic est
redditus : « Quanto magis, si quis fidem Dei in mala
doctrina corrumpat; » ab altero ita : « Quomodo
non magis qui Christi doctrinam dirumpere, vel

(ut ex mss. Oxoniensibus nos expressimus) « corrup-
pere conatur. » Id.

XVI. Ne erretis, fratres mei, familiarum corru-
ptores regnum Dei non hæreditabunt⁸⁵. Si autem
ii, qui hominum domos corrumpunt, morte plectun-
tur⁸⁶, quanto magis æternas poenas dabunt, qui Christi
Ecclesiam vitare conantur, pro qua crucem et mortem
sustinuit Dominus Jesus, Dei unicus Filius? cujus
doctrinam si quis *impinguitus* et *incrassatus* spre-
verit⁸⁶, in gehennam ibit. Similiter et omnis homo
qui discernendi vim a Deo accepit, supplicio subji-
cietur, si imperitium sequatur pastorem, et falsam
opinionem amplectatur pro vera. *Quæ societas luci
ad tenebras? aut Christo ad Belial? aut quæ pars
fidei ad infidelem? aut templo Dei cum idolis*⁸⁷?
Ego vero etiam dico : *Quæ communitio veritatis ad
mendacium? aut justitiæ ad injustitiam? aut veræ
opinionis ad falsam?*

XVII. Ob id Dominus in capite accepit unguen-
tum, ut Ecclesia spiret incorruptionem. *Unguentum
enim, inquit, effusum est nomen tuum : propterea
adolescentulæ dilexerunt te, traxerunt te, post te in-*

⁸¹ I Cor. x, 8. ⁸² al. διδασκαλίαν. ⁸³ Deut. xxxii, 45.

(ut ex mss. Oxoniensibus nos expressimus) « corrup-
pere conatur. » Id.

(76) Οὗ τὴν διδασκαλίαν ὁ ἀθετήσας, λιπαν-
θεὶς καὶ παχνυθεὶς εἰς γέενναν χωρήσει. Angli-
can. : « Talis, inquinatus factus, in ignem in-
extinguibilem ibit. » Vet. vulgat. : « Cujus do-
ctrinam quicumque depraverit » (vel, ut mss. habent,
« pessimaverit ») « abjectus et pollutus in gehennam
projicietur. » Id.

(77) Ὁμοίως δὲ. Pro his et reliquis omnibus quæ
ad hujus sectionis finem usque subsequuntur, noster
interpres tantum habet : « Similiter et qui audit
ipsam. » Id.

(78) Πᾶς ἀνθρωπος, etc. In ms. Regio 1624, sic
ista proferuntur : Πᾶς ἀνθρωπος, etc. τίς γὰρ κοι-
νωία φωτὶ πρὸς σκότος; καὶ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ
ἄπιστων; ἢ τίς συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελλάρ;
Cor.

(79) Κολασθήσεται, ἀπέλρω ποιμὲν ἐξακο-
λουθήσας. Codex Nydrprucianus : Ποιμὲν ἀπέλρω
δὲ ἐξακολουθήσας, sine κολασθήσεται. USSEK.

(80) Ὡς ἀληθῆ. Id. codex, ὡς ἀληθῆν legit,
Augustanus vero ὡς ἀληθῶς, vitiose. Vetus vulgata
Latinus : « tanquam veram, » δόξαν nimirum; hoc est
« sententiam » vel « opinionem; » non, ut ille homo-
nymia vocis deceptus vertit, « gloriam. » Id.

(81) Πιστοῦ. L. πιστῶ, ut postea ναῶ. Id.

(82) Διὰ τοῦτο μῦρον ἔλαβεν ὁ Κύριος ἐπὶ κεφα-
λῆς, ἵνα ἡ Ἐκκλησία πνέῃ τὴν ἀφθαρσίαν. Angli-
can. : « Propter hoc, unguentum in capite suo recepit Domi-
nus, ut spiret Ecclesia incorruptionem. » Vet. vulg. :
« Propterea unguentum accipit Dominus in capite,
ut Ecclesia infragret incorruptione. » Ita enim te-

odorem unguentorum tuorum curremus⁹⁰. Non A
ungatur quis tetro odore doctrinæ hujus sæculi : san-
cta Dei Ecclesia non in servitute abducatur illius
astutia, ut prima mulier. Cur cum ratione utamur,
non sumus prudentes? Cur accepta a Christo, insita
nobis de Deo dijudicandi facultate, in ignorantiam
prolabimur, et per socordiam, non agnoscentes
donum quod accepimus, imprudenter perimus?

XVIII. Crux Christi incredulis quidem scanda-
lum est; credentibus vero salus et vita æterna⁹¹.
Ubi sapiens? ubi conquistator⁹²? ubi gloriatio-
corum, qui dicuntur potentes? Filius enim Dei,
qui ante sæcula genitus est, et omnia ex Patris sen-
tentia constituit, ipse in utero gestatus est a Maria,
juxta dispensationem Dei, ex semine Davidis, ex B
Spiritu autem sancto: Ecce enim, inquit, Virgo in
utero concipiet, et pariet filium, et vocabitur Emma-
nuel⁹³. Hic natus est, et a Joanne baptizatus est,
ut ratam faceret ordinationem commissam pro-
phetæ⁹⁴.

⁹⁰ Cant. 1, 2, 3. ⁹¹ deest in al. ⁹² ms. γυνή Εβα.
⁹³ Matth. 1, 23. ⁹⁴ 1. Const. ap. vii, 22.

gunt mss., ubi libri editi habent: « Ait Ecclesia,
ut fragret incorruptione, » vel, « in corruptione. » Pro
ἐπὶ κεφαλῆς, liber Græcus Nydrpuccianus habet:
ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, unguentum in se
accepit, « tanquam in caput Ecclesiæ. » USSER.

(83) Ὅπισω εἰς ὄσμηρ μύρων σου δραμούμεθα.
Jolian. col. ὀπίω αὐτῶν, et μύρου. Hodie in LXX,
ὀπίω σου εἰς ὄσμηρ μύρων σου δραμούμεν. Et qui-
dem αὐτῶν legisse Origenem, homil. 1 in Cant., exi-
stimat Lud. Capellus, Criticæ sacræ lib. iv, cap. 3,
sed mihi non persuadet, qui Origenis, Gregorii
Nysseni ac Theodoriti lectionem fuisse arbitrer, εἰ-
λωσάν σε πρὸς ἐαυτὰς, ὀπίω σου εἰς, etc., μύρου
αὐτὴν habes apud Theodoritum et Pulychronium,
ut δραμούμεθα in Greg. Nyss. Cor.

(84) Μὴ ἀλειψέσθω τις δυσωδιαν διδασκαλίας
τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μὴ
αἰχμαλωτισθῆ. Ita codex Nydrpuccianus, una
cum vetere vulgato interprete, qui locum ita red-
didit: « Ne ungatur quis fetore doctrinæ hujus sæ-
culi; sancta Dei Ecclesia non captivetur, » ubi Augu-
stanus codex legit: Μὴ ἀλειψέσθω δυσωδιαν διδα-
σκαλίας τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
κλησία μὴ αἰχμαλωτισθῆ, etc.; quam lectionem in-
terpolatus quoque Damasceni Parallelorum, libros
retinere, in Prolegomenis (cap. 18) ostensum est.
Noster vero interpres, « Ecclesiæ » mentione prorsus
prætermissa, sic expressit: « Non ungamini fetore
doctrinæ principis sæculi hujus, non captivet vos; »
ac si legisset: δυσωδιαν διδασκαλίας ἀρχοντος τοῦ
αἰῶνος τούτου, quæ verior omnino est lectio: eam-
que confirmant verba illa, quæ in vulgatis nostris
proxime subsequuntur: Μὴ αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τῆς
πανουργίας αὐτοῦ, ὡς ἡ πρώτη γυνή, hoc est (ut
vertit vulgatus interpres vetus) « non captivetur ab
astutia illius, sicut prima mulier Eva, » quomodo et
B. Paulum locutum videmus in II Cor. xi, 3: Ὡς ὁ
ἄρξω Εὐαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ:
« Serpens nimirum antiquus, qui est diabolus et Sa-
tanus (Apo. xx, 2), » qui a Servatore nostro ὁ ἀρχων
τοῦ κόσμου τούτου (Joan. xii, 31, et xiv, 30, et xvi,
11) ab Apostolo ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου (II Cor.
iv, 4), et ab Ignatio postea, in hac ipsa epistola ὁ ἀρ-
χων τοῦ αἰῶνος τούτου, nuncupatur. USSER.

(5) Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, τοῖς μὲν ἀπίστοις

ὄσμηρ μύρων σου δραμούμεθα (83). Μὴ ἀλειψέ-
σθω⁹⁵ τις δυσωδιαν διδασκαλίας τοῦ αἰῶνος τούτου,
ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μὴ αἰχμαλωτισθῆ (84)
ὑπὸ τῆς πανουργίας αὐτοῦ, ὡς ἡ πρώτη γυνή⁹⁶.
διὰ τί λογικοὶ ὄντες, οὐ γινόμεθα φρόνιμοι; διὰ τί
ἐμφοτον τὸ περι Θεοῦ παρὰ τοῦ Χριστοῦ λαβόντες
κριτήριον, εἰς ἀγνοίαν καταπίπτομεν, καὶ ἐξ ἀμε-
λείας ἀγνοοῦντες τὸ χάρισμα ὃ εἰλήφαμεν, ἀνόητως
ἀπολλύμεθα;

XVIII. Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, τοῖς μὲν ἀπίστοις
σκάνδαλον ἐστὶ: τοῖς δὲ πιστοῖς (85), σωτηρία καὶ ζωὴ
αἰῶνιος. Ποῦ σοφός (86); ποῦ συζητητής; ποῦ καύ-
χσις τῶν λεγομένων δυνατῶν (87); Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ
Υἱός (88), ὁ πρὸ αἰῶνων γεννηθεὶς (89), καὶ τὰ πάντα
γνώμη τοῦ Πατρὸς συστησάμενος, οὗτος ἐκουσώρηθη
ἐκ Μαρίας, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ (90), ἐκ σπέρματος
μὲν Δαβὶδ,⁹⁷ διὰ Πνεύματος (91) δὲ ἁγίου. Ἴδὸν γὰρ,
φησὶν, ἢ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται
υἷον, καὶ κληθήσεται Ἐμμανουήλ. Οὗτος ἐγεννήθη,
καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου (92), ἵνα πιστοποιησται
τὴν διάταξιν τὴν ἐγγεγραμμένην τῷ προφήτῃ (93).

⁹⁵ I Cor. 1, 18, 23, 24. ⁹⁶ Ibid. 20. ⁹⁷ deest in al.

σκάνδαλον ἐστὶ, τοῖς δὲ πιστοῖς. Vet. vulg.:
« Quia crux Christi infidelibus quidem scandalum
est, fidelibus autem, » etc. Anglican.: « Peripsema
meus spiritus crucis, quæ est scandalum non creden-
tibus, nobis autem salus et vita æterna. » Id.

(86) Ποῦ σοφός. Additur et Ποῦ γραμματεῦς; ex
I Cor. 1, 20, a vetere vulgato interprete. Sed neque
in vetere nostro Latino altero, neque in Græco (vel
Augustano vel Nydrpucciano) ἐπίβλημα hoc compa-
ret. In Genevensi vero editionis textu Græco, per
typographi incuriam, omissa etiam sunt illa: Ποῦ
σοφός; ποῦ συζητητής; Id.

(87) Ποῦ καύχσις τῶν λεγομένων δυνατῶν;
Vet. vulgat.: « Ubi exsultatio dictorum? » Anglican.:
« Ubi gloriatio dictorum sapientum? » Id.

(88) Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Υἱός, usque ad ἐγγεγρα-
σθεῖσαν τῷ Προφήτῃ. Locum hunc, a Theodoro
in dialogo 1 (quem Ἀτρεπτον inscripsit) citatum,
cum aliis editionibus in Prolegomenis compara-
vimus. Vidend. ibi., cap. 4, 11, et cap. 18. Id.

(89) Ὁ πρὸ αἰῶνων γεννηθεὶς. Vet. vulgat.: « qui
ante sæcula genitus est, » ut habet codex Magdale-
nensis, vel « natus est, » ut Petavianus, Baliolensis
et libri editi. Id.

(90) Κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ. Θεοῦ, quod ab Au-
gustano codice aberat, non solum ex Theodoro,
sed etiam ex Nydrpucciano codice, et utroque vetere
interprete Latino est restitutum, licet Dei nomen
(quod habetur in impressis) etiam in Petaviano et
duobus Oxoniensibus vulgatæ Latinæ editionis
exemplaribus desideretur. Id.

(91) Διὰ Πνεύματος. Ita codex Nydrpuccianus.
Theodoretus vero ἐκ Πνεύματος. Id.

(92) Οὗτος ἐγεννήθη, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ
Ἰωάννου. Conjunctio καὶ ex Nydrpucciano codice
est addita. Noster interpres: « Qui natus est, et
baptizatus est. » Similiter et Theodoretus: « Ὁς ἐγεν-
νήθη, καὶ ἐβαπτίσθη, et Macarius Chrysocephalus,
Catenæ Græcæ collector, in Luc. iii, 21, et Ignatio:
ἐγεννήθη, καὶ ἐβαπτίσθη, Joannis omisso nomine.
Vulgata vero editio Latina, nativitatibus mentione
hic præmissa, « Ipse baptizatus est a Joanne, » red-
didit. Id.

(93) Ἴνα πιστοποιησται τὴν διάταξιν τὴν ἐγγε-
γραμμένην τῷ προφήτῃ. Homil. in Præcursorum

Omnes in gratia nominatim congregamini communiter, in una fide Dei Patris, et Jesu Christi unigeniti illius Filii, ac primogeniti omnis creaturæ⁹⁹, juxta carnem vero ex genere Davidis; duces sequentes Paracletum; obediētes episcopo et presbyterio, mente indivulsa; frangentes panem unum, qui pharmacum immortalitatis est, antidotum non moriendi, sed vivendi in Deo per Jesum Christum; medicamentum expellens mala.

XXI. Utinam necam pro vestra liceat impendere animam, et pro iis quos ad honorem Dei misistis Smyrnam; unde et scribo vobis, gratias agens Domino, diligens Polycarpum sicut et vos. Memineritis mei, ut et vestri Jesus Christus, benedictus in sæcula. Orate pro Ecclesia Antiochena, quæ est in Syria; unde vincit Romam abducor, novissimus fidelium eorum qui ibi sunt, quemadmodum in honorem Dei has gestare catenas dignus habitus sum. Valete in Deo Patre et Domino Jesu Christo, communi spe nostra, in Spiritu sancto. Valete. Amen. Gratia⁹.

Ἰγνατίου Ἐπιστολὴς (11).

⁹⁹ Coloss. 1, 15. ¹ al. ὡς περ. ⁹ S. Greg. l. iv, epist. 57, l. Interpol. ad Polyc. cap. ult.

(2) *Στήκατε, ἀδελφοί, ἑδραῖοι ἐν τῇ πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ, ἐν πάθει αὐτοῦ καὶ ἀναστάσει.* Vet. vulgat.: « State ergo, fratres, firmi in fide Jesu Christi, et in dilectione ejus, atque resurrectione, » mentione passionis prætermittit. Noster vero interpret. fidei dilectionis, passionis et resurrectionis mentione tantum retenta; in reliquis mirum quantum a vulgata lectione recedit: « Si me dignificet Jesus Christus in oratione vestra, et voluntas sit; in secundo libello quem scripturus sum vobis, manifestabo vobis quam inceperam dispensationem in novum hominem Jesum Christum, in ipsius fide et in ipsius dilectione, in passione ipsius et resurrectione; maxime si Dominus revelet mihi. » USSER.

(3) *Πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος συναθροίσεθε.* Vet. vulgat.: « Omnes in omnibus, in gratia, in ejus nomine congregamini; » uti nos ex Magdalenensi ms. edidimus. Babiloniensis enim hic legit: « Omnis in omnibus gratia. In ejus nomine congregamini. » Libri vero editi: « In omnibus enim his gratia. In ejus nomine congregamini, » etc. Quomodo locus hic, a Theodoro in dialogo 4, et Gelasio in libro *De duabus Christi naturis* citatus, a nostris libris discrepet, ex collatione, quam in Prolegomenis ob oculos proposuimus, videre licet. Id.

(4) *Ἐφοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου.* Pro his, noster interpret. habet: « Filio hominis et Filio Dei; » Theodoretus etiam et Gelasii citatione consentiente. Id.

(5) *Εἴη ὑμῶν ἀντίψυχον.* Anglican.: « Unanimis vobiscum ego. » Vet. vulgat.: « Pro animabus vestris ego efficiar, » quo exprimi Jacobus Faber ait sententiam illam Pauli, II Cor. xii, 15: *Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris.* Et ubi Christus dixit, Matth. xx, 28, se daturum animam suam, λύτρον, sive redemptionis pretium, pro multis; Athanasius scribit, eum corpus suum ἀντίψυχον, velut vicarium succedaneumque, pro nostra salute, in mortem tradidisse. Sic enim ille, in oratione *De Incarnatione Verbi*: Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἰκότως τὸν ἑαυτοῦ ναὸν καὶ τὸ σωματικὸν ὄργανον προσάγων ἀντίψυχον, ὑπὲρ πάντων ἐπιλήρωσεν τὸ ὀφειλόμενον ἐν τῷ θανάτῳ. Et

ἀναστάσει (2) πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος συναθροίσεθε (3) κοινῇ, ἐν μιᾷ πίστει Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, τοῦ καὶ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, κατὰ σάρκα δὲ ἐκ γένους, Δαβὶδ ἐφοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου (4) ὑπακούοντες τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, ἀπερισπάστῳ διανοίᾳ ἕνα ἄρτον κλώντες, ὃ ἐστὶ φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον.

XXI. Εἴη ὑμῶν ἀντίψυχον (5), καὶ ὧν ἐπέμψατε (6) εἰς Θεοῦ τιμὴν εἰς Σμύρναν· ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ, ἀγαπῶν (7) Πολύκαρπον ὡς καὶ ὑμᾶς. Μνημονεύετε μου, ὡς καὶ ὑμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ὁ εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· προσεύχεσθε ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείων τῆς ἐν Συρίᾳ, ὅθεν δεδεμένος εἰς Ῥώμην ἀπάγομαι, ἔσχατος ὧν πῶν ἐκεῖ πιστῶν, ὅσπερ ἠξιώθη (8) εἰς Θεοῦ τιμὴν φορέσαι ταυτὰς τὰς ἀλύσεις (9). Ἐβρώσθε ἐν Θεῷ Πατρὶ, καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Ἐβρώσθε. Ἀμήν. Ἡ χάρις (10).

post: Ὡς πρόβατον, ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας, ἀντίψυχον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον παραδούς. Cui et illud Chrysostomi⁹ adjicit in *Adversariis* suis D. Casaubonus: Δύναται πολλάκις μία κερδηθεῖσα ψυχὴ μυρίων ὄγκων ἀμαρτημάτων ἀφανίσαι, καὶ γενέσθαι ἡμῖν ἀντίψυχον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ (orat. 5 *Contra Judæos*, tom. VI, edit. Savil., pag. 365). Vocem hanc hic, et in *Epistola ad Smyrnaeos* usurpat germanus Ignatius; sed ejus imitator sapiusculus: ut in Prolegomen. cap. 5 est notatum. Id.

(6) *Καὶ ὧν ἐπέμψατε.* Vet. vulgat.: « Et [ejus] quem misistis: » vel ut ms. Petavianus habet: « Et quæ misistis. » Alter vero interpret. in D. Montaculii codice, « Et quem misistis. » in Cantabrigiensi vero ms.: « Et quos misistis, » cui lectioni uterque codex Græcus favet, et Nydrucianus a Joanne Brunnero, et Augustanus a Valentino Pacæo editus. Fallitur enim Mæstræus, qui Pacæum ait legisse in singulari, καὶ οὐ ἐπέμψατε. Id.

(7) *Ἀγαπῶν.* Ita Græcus Augustanus; et uterque vetus interpret. Latinus. Nydrucianus tamen codex legit, ἀγαπῶ. Id.

(8) *Ὅσπερ ἠξιώθη.* Ὅσπερ, habet idem codex, et interpret. noster: « quemadmodum dignificatus sum. » Id.

(9) *Εἰς Θεοῦ τιμὴν φορέσαι ταυτὰς τὰς ἀλύσεις.* Idem interpret.: « in honorem Dei inveniri, » sed vetus vulgat., ut in Græco: « In honorem Dei has sufferre catenas. » Id.

(10) *Ἀμήν. Ἡ χάρις.* Ἡ χάρις, non solum a Græco Nydruciano codice abest, sed etiam ab utroque vetere Latino interprete. Augustani tamen codicis lectionem confirmat Gregorius I Romanus episcopus, in *Regest.* lib. iv, indict. 13, epist. 57 ad Anastasium (e successoribus Ignatii in sede Antiochena unum) sic rescribens: *Amen. Gratia.* « Quæ videlicet verba, de scriptis vestris accepta, idcirco in meis epistolis pono, ut de sancto Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solum vester, sed etiam noster. » Id.

(11) *Ἰγνατίου Ἐπιστολὴς.* « Hæc duo postrema vocabula, quoniam tum in Græco, tum apud veterem interpretem reperiuntur, huic epistolæ corentidis loco subjungenda curavimus: » inquit Martialis Mæstræus. At neque apud veterem interpre-

ΠΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΟΥΣ.

AD MAGNESIOS.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, (12) τῇ εὐλογημένῃ ἐν Ἀ
 χάριτι Θεοῦ Πατρὸς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Σωτῆ-
 ρι, ἐν ᾧ ἀσπάρομαι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν οὖσαν ἐν
 Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαϊάνδρον, καὶ εὐχομαι ἐν
 Θεῷ Πατρὶ, καὶ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν·
 ἐν ᾧ πλεῖστα χαίρειν ὑμᾶς εἶναι.

I. Γνοῦς ὑμῶν τὸ πολυεύτακτον τῆς κατὰ Θεὸν (13)
 ἀγάπης, ἀγαλλιώμενος προσιδόμεν ἐν πίστει Ἰησοῦ
 Χριστοῦ προσλαλήσαι ὑμῖν. Ἀξιωθείς γὰρ ὀνόματος
 θεοῦ καὶ ποθεινοῦ (14), ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς,
 ἕδω (15) τὰς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἔνωσιν εὐχομαι (16)
 σαρκὸς καὶ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅς ἐστι Σω-
 τὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ πιστῶν· οὗ
 τῷ αἵματι (17) ἐλυτρώθητε· δι' οὗ ἐγνωτε Θεόν,
 μᾶλλον δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐγνωσθήτε (18)· ἐν ᾧ ὑπομέ-
 νοντες, τὴν πᾶσαν ἐπήρειαν τοῦ αἰῶνος τούτου δια-
 φεύξεσθε (19). Πίστος γὰρ, ὅς οὐκ ἔσται ὑμᾶς πει-
 ρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε.

II. Ἐπεὶ οὖν ἠξιώθητε ἰδεῖν ὑμᾶς διὰ Δαμᾶ (20) τοῦ
 ἀξιολοῦ ὑμῶν ἐπισκόπου, καὶ πρεσβυτέρων Θεοῦ
 ἀξίων Βάσσου καὶ Ἀπολλωνίου, καὶ τοῦ, συμδωτοῦ
 μου διακόνου Ζωτῆωνος* (21), οὗ ἐγὼ ὀνάλιμην (22),
 οὗ ὑποτάσσεται τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ,
 χάριτι Θεοῦ, ἐν νόμῳ (23) Ἰησοῦ Χριστοῦ.

III. Καὶ ὑμῖν δὲ πρέπει μὴ καταφρονεῖν (24) τῆς
 ηλικίας τοῦ ἐπισκόπου· ἀλλὰ κατὰ γνώμην Θεοῦ Πα-
 τρὸς, πᾶσαν ἐντροπὴν αὐτῷ ἀπονέμειν, καθὼς ἔγνω
 καὶ τοὺς ἁγίους πρεσβυτέρους, οὗ πρὸς τὴν φαινομέ-
 νην ἀφορῶντας νεότητα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν Θεῷ φρο-

Ignatius, qui et Theophorus, benedictæ per gratiam
 Dei Patris, in Christo Jesu Servatore, in quo sa-
 luto Ecclesiam quæ Magnesiacæ est, juxta Manan-
 drum, et oro in Deo Patre, et Christo Jesu Do-
 mino nostro : in quo plurimum vos gaudere
 contingat.

I. Ubi cognovissem charitatem vestram secundum
 Deum admodum bene ordinatam, exsultans de-
 crevi in fide Jesu Christi alloqui vos. Dignus enim
 habitus divino et exoptato nomine, in his quæ
 circumfero vinculis, laudo Ecclesiam; quibus opto
 unionem carnis et spiritus Jesu Christi : qui est Sal-
 vator omnium hominum, maxime autem fidelium*;
 cujus sanguine redempti estis; per quem cogno-
 vistis Deum, imo cogniti estis ab eo*; in quo susti-
 nentes, effugietis omnem vim hujus sæculi. Fidelis
 enim est, qui non patietur vos tentari supra id quod
 potestis*.

II. Quoniam itaque dignus fui habitus videre vos
 per Damam episcopum vestrum Deo dignum, et
 Deo dignos presbyteros Bassum et Apollonium, et
 contubernalem meum Sotionem diaconum, quo uti-
 nam fruar, quia subditus est episcopo et presbyte-
 rio, quia gratia Dei, in lege Jesu Christi.

III. Sed et vos decet non contemnere ætatem
 episcopi; verum juxta Dei Patris arbitrium, omnem
 impertiri illi reverentiam, quemadmodum novi fa-
 cere sanctos presbyteros: non respicientes ad eam
 quæ videtur adolescentiam, sed ad prudentiam in

* I Tim. iv, 10. * Gal. iv, 9. * I Cor. x, 13. * al. Ζωτῆωνος.

tem Latinum inveniuntur illa, neque in Græco Nydprucciano codice : et omnino subditiua esse apparet. Usuer.

(12) In epistolæ inscriptione vocem [Ecclesiæ] inclusimus, non solum quod a quibusdam ipsius vulgatæ versionis mss., sed a Græcis præterea, et Latino nostro interprete, ea abesset. Supplendam quidem eam necessario fatendum est; sed hiulcam, et hic et alibi, occurrere lectionem non mirabitur, qui ab homine captivo, inter militum custodias, festinanter a beato martyre effusas hæc fuisse epistolæ consideraverit. Id.

(13) Κατὰ Θεόν. Ita codex Nydpruccianus et vetus uterque interpres Latinus: « secundum Deum. » Augustanus : κατὰ Θεοῦ. Id.

(14) Ὀνόματος θεοῦ καὶ ποθεινοῦ. Conjunctionem ex Græco Nydprucciano et editione vulgata Latina interposuimus. Nomen autem « Christianum » intelligit, ut vult Faber Stapulensis; vel « confessoris » aut « martyris, » ut alii, ex verbis proxime sequentibus, ἐν οἷς περιφέρω δεσμοῖς. Id.

(15) ἕδω. Noster interpres, ad verbum, « canto; » et vulgatus, « cano; » pro quo substituit Faber, « laudo, » sensu expresso. Id.

(16) Ἐν αἷς ἔνωσιν εὐχομαι. Ita noster interpres : « In quibus unionem oro. » Vulgat. : « In quibus laudare opto. » (Sic enim mss. legunt, non « jubitare; » ut edidit Faber) Pro εὐχομαι vero reponendum existimat Vedelius, εὐρημαι vel εὐρίσχομαι. Id.

(17) Οὗ τῷ αἵματι. Illud, οὗ, ab Augustano exemplari male aherat. Id.

(18) Δι' οὗ ἐγνωτε Θεόν, μᾶλλον δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐγνωσθήτε. Ex Galat. iv, 9, pro quibus noster interpres habet : « Ad nos (vel vos) semper vivere fide, quod et charitatis, cui nihil præfertur, principalius autem Jesu et Patris. » Id.

(19) Διαφύξεσθε. Codex Nydpruccianus, διαβήξεσθε. Sed pro Augustana lectione facit uterque vetus Latinus interpres. Id.

(20) [Ἰγνάτιος] διὰ Δαμᾶ. Ex utroque illo interprete et pronomen hic restitutum est, et proprium Δαμᾶ nomen; pro quo in Augustano codice δι' ἀδαγμα, in Nydprucciano διὰ δαγμα corrupte legebatur. Ignatium vero nostrum, in Epistola ad Magnesianos Damam episcopi mentionem fecisse, confirmat etiam Eusebius, lib. iii Histor. xcv. γε'. Id.

(21) Ζωτῆωνος, al. Ζωτῆωνος, pro quo, « Zononem, » noster habet interpres. Id.

(22) Οὗ ἐγὼ ὀνάλιμην. Vet. vulgat. « quem ego nutriti. » Noster Anglican. rectius : « quo ego fruar. » Vid. infra. Id.

(23) Τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, χάριτι Θεοῦ, ἐν νόμῳ. Anglican. : « Episcopo ut gratiæ Dei, et presbytero (vel presbyterio potius) ut legi J. C. » Id.

(24) Καταφρονεῖν. Anglican. : « couti : » pro quo ceditur est « concuti. » Id.

Deo. Quandoquidem non longævi sunt sapientes, neque senes sciunt prudentiam; sed spiritus est in hominibus⁷. Daniel enim ille sapiens, cum duodecim esset annorum, Spiritu divino afflatus est; et senes frustra canitiem ferentes, calumniatores ac alienæ formæ appetentes esse coarguit⁸. Samuel autem, parvulus quoque, Elim nonagenarium reprehendit, quod suos filios Deo præferret⁹. Similiter Jeremias audit a Deo: *Noli dicere quia junior sum*¹⁰. Salomon vero et Josias, ille quidem, duodecimo ætatis anno regnare incipiens, illud terribile et arduum explicatu, in mulierum de infantibus causa iudicium tulit¹¹; hic vero, octo natus annos, regni gubernaculis admotus, aras et templa disjecit, et lucos combussit; dæmonibus enim erant, non Deo consecrata; et falsos sacerdotes, ut corruptores et deceptores hominum, non Divinitatis cultores, jugulavit¹². Adolescentia igitur non est contemnenda, quoties Deo dedita consecrataque fuerit: verum is contemnendus qui pravo est animo, tametsi inveteratus sit dierum malorum¹³. Juvenis erat Christigerus Timotheus: verum quid illi magister scribat, audiatis: *Nemo adolescentiam tuam contemnat; sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione*¹⁴. Decet itaque et vos obedire episcopo vestro, et in nullo illi refragari; terribile namque est tali contradicere; nec enim aliquis hunc fallit qui videtur, sed invisibilem illudit, eum qui non potest a quoquam illudi. Quod autem ejusmodi est, non ad hominem, sed ad Deum refertur. Samueli namque dicit Deus: *Non te illuserunt, sed me*¹⁵. Et Moses inquit: *Non enim contra nos est murmur, sed contra Dominum Deum*¹⁶. Nemo remansit impunitus, qui se contra

⁷ Job xxxii, 8, 9. ⁸ Dan. xiii. ⁹ al. ἀπέδειξε. ¹⁰ J. r. i, 6. ¹¹ III Reg. iii; Const. ap. ii, 4. ¹² πεπαλαιωμένον. ¹³ Dan. xiii, 52. ¹⁴ I Tim. iv, 12.

(25) Οὐ πρὸς τὴν φαινομένην ἀφοσίωσιν νεότητά, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν Θεῷ φρόνησιν. Anglican.: « Non assumentes apparentem juniorem ordinem, sed ut prudentes in Deo concedentes ipsi. » Usser.

(26) Ἀλλὰ πνεῦμά ἐστιν ἐν βροτοῖς. Vulgatæ interpretationi articulus de suo (nam in mss. nostris non habetur) addidit Jacobus Faber, ejusque exemplo, Guil. Morelius, et eum secuti reliqui editores, textu Græco. Πνεῦμα ὃ ἐστὶν ἐν βροτοῖς. « Spiritus qui est in hominibus. » Desumptus vero locus est ex Job xxxii, 8, in quo articulus iste non legitur. Id.

(27) Δανιήλ, δωδεκαετής. Improbabilis sententia, est etiam Joannis Chrysostomi ad caput iii Isaia, et homilia duplici in titulum Psalmi l, vulgata jam olim, et non ita pridem a me edita; nec non libro *De educandis liberis*, si ei tribuatur opus: Severi quoque *Historia sacra* ii, et Ambrosii serm. 4 ad xiii Danielis. Cot.

(28) Δωδεκαετής. Ex locis quæ protulimus ad *Constitut. apostol.* ii, 4, vide præcipue duo: Hieronymi epist. 151, et Chrysostomi in enarratione capituli iii Isaia, ubi aureus doctor minus caute ac distincte loquitur de ætate Salomonis. Videnda pariter hic epistola Mariæ Cas. ad Ignatium, num. 3. Id.

(29) Θελῶ. Ita codex Nydruccianus: non Θεῶ, ut habet Augustanus; nec Θεοῦ, ut emendavit Morelius. Usser.

νησιν (25)· ἐπιπερ οὐχ οἱ πολυχρόνιο! εἰσι σοφοί, οὐδὲ οἱ γέροντες ἐπιστάνται σύσειν· ἀλλὰ πνεῦμά ἐστιν ἐν βροτοῖς (26). Δανιήλ (27) μὲν γὰρ ὁ σοφός, δωδεκαετής (28) γέγονε κἀτόχος τῷ θεῷ (29) Πνεύματι, καὶ τοὺς μάτην τὴν πολιὰν φέροντας προσύτας, συκοφάντας καὶ ἐπιθυμητὰς ἀλλοτρίου κήλους ἀπήλεγε⁷ (30)· Σαμουὴλ δὲ παιδάριον ἦν μικρόν, τὸν ἐννενηκονταετῆ Ἠλεὶ⁸ διελέγγει, τοῦ Θεοῦ προτετιμηκότα τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας· ὡσαύτως καὶ Ἱερεμίας ἀκούει πρὸς τοῦ Θεοῦ· *Μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι*. Σολομῶν δὲ, καὶ Ἰωσίας (31)· ὁ μὲν, δωδεκαετής βασιλεύσας, τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ δυσερμήνευτον ἐπὶ ταῖς γυναῖξι χρίσιν ἕνεκα τῶν παιδῶν ἐποίησάτο· ὁ δὲ, δεκαετής ἄρξας, τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ τεμένη κατέρρηπτε (32), καὶ τὰ ἄλλα κατεπίμπερ· **B** δαίμοσι γὰρ ἦν, ἀλλ' οὐ Θεῶ ἀνακείμενα· καὶ τοὺς ψευδιστεῖς κατέσφαττεν (33), ὡς ἂν φοβρῆας καὶ ἀπατεῶνας ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ θεοῦ τῆτος λατρευτὰς· τοιγαροῦν οὐ τὸ νέον εὐκαταφρόνητον, ὅτ' ἂν Θεῶ ἀνακείμενον ἦ· ἀλλ' ὁ τὴν γνώμην μοχθηρὸς⁹ (34), καὶ πεπαλαιωμένος¹⁰ ἢ ἡμερῶν κακῶν. Νέος ἦν ὁ Χριστοφόρος Τιμόθεος· ἀλλ' ἀκούσατε οἷα γράφει αὐτῷ ὁ διδάσκαλος· *Μηθεὶς σου τῆς νεότητος καταστροφελται, ἀλλὰ τὸ πρὸς ἦντον τῶν πιστῶν, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ*. Πρέπον οὖν ἐστὶ καὶ ὑμᾶς ὑπακοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν, καὶ κατὰ μηδὲν αὐτῷ ἀντιλέγειν (35)· φοβερὸν γὰρ ἐστὶ τῷ τοιοῦτῳ ἀντιλέγειν· οὐ γὰρ τουτοῖν τὸν βλεπόμενον πλανᾷ τις, ἀλλὰ τὸν ἀόρατον παραλογίζεται, τὸν μὴ δυνάμενον παρά τινος παραλογισθῆναι. Τὸ δὲ τοιοῦτο, οὐ πρὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἔχει τὴν ἀναφορὰν (36). Τῷ γὰρ Σαμουὴλ λέγει ὁ Θεός· *Οὐ σε παρελογίσαντο, ἀλλ' ἐμέ*. Καὶ ὁ Μωσῆς φησιν· *Οὐ γὰρ καθ' ἡμῶν ὁ γο-*

¹⁰ ms. 'Hl'. ¹¹ I Reg. iii, l. 1. *Epist. Mar. Cas.* IV Reg. xxii et xxiii. ¹² ms. μοχθηρὸν. ¹³ ms. ¹⁴ I Reg. viii, 7. ¹⁵ Exod. xvi, 8.

(30) Ἀπήλεγε. In Augustano codice corrupte scriptum erat, ἀπήλειξεν: pro quo in Plantinianis editionibus substitutum est, ἀπέδειξεν. Id.

(31) Σολομῶν δὲ καὶ Ἰωσίας. Vide Prolegomen. cap. 11. Id.

(32) Κατέρρηπτε. Ita editiones Plantinianæ: ubi codex Augustanus et Nydruccianus habet κατερρίπτου, pro quo Morelius substituit, κατερείπτου. Id.

(33) Ψευδιστεῖς κατέσφαττεν. Cod. Nydrucc. ψευδοῖστεῖς κατασφάττει. Sequentia vero ita in editione sua distinctit Morelius: ἀπατεῶνας ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ θεοῦ τῆτος λατρευτὰς, et in Latina sua versione: « seductores hominum, non Divinitatis cultores. » De altera vero distinctione lectorem, in Notis suis, sic admonuit. « Pacæus distinguit ita, ἀπατεῶνας ἀνθρώπων (quanquam impresserit ἀνθρώπων), ἀλλ' οὐ θεοῦ τῆτος λατρευτὰς. Velut interpretatio cum eo facit, verum addit, « sed diabolo, » ut fere solet de suo addere, cum locum non inteligit. » Hæc Morelius. Id.

(34) Ὁ τὴν γνώμην μοχθηρὸς. Cod. Augustan. male, ὁ τὴν γνώμην μοχθηρῶν. Id.

(35) Καὶ κατὰ μηδὲν αὐτῷ ἀντιλέγειν. Pro hoc noster interpretis habet: « secundum nullam hypocrisisim. » Id.

(36) Οὐ πρὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἔχει τὴν ἀναφορὰν. Anglican.: « non ad carnem scriptæ, sed ad Deum abscondita scientem. » Id.

γυμνός, ἀλλὰ κατὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Οὐδεις ἔμει-
ναν ἀτιμώρητος, ἐπαρθείς κατὰ τῶν κρειττόνων.
Οὕτε γὰρ τῷ νόμῳ Δαθὴν καὶ Ἀβειρῶν ἀντίειπον (37),
ἀλλὰ Μωσεί· καὶ ζῶντες εἰς ἔθου κατηνέχθησαν.
Κορὲ δὲ καὶ οἱ συμφρονήσαντες αὐτῷ κατὰ Ἀαρῶν
διακῆσοι πεντήκοντα, πυρρφακτοὶ γέγονασιν. Ἀβες-
σαλώμ (38) παρραλοίας γενόμενος, ἐκκρεμῆς (39) ἐν
φυτῷ γέγονε, καὶ ἀκίσιν ἐβλήθη τὴν κακῆδουλον καρ-
δίαν. Ἀβεδαδᾶν (40) ὡσαύτως τῆς κεφαλῆς ἀφαι-
ρεῖται, δι' ὁμοίαν αἰτίαν. Ὀζίας λεπροῦται, κατατολ-
μήσας ἱερέων καὶ ἱερωσύνης (41). Σαούλ ἀτιμῶται,
μὴ περιμείνας τὸν ἀρχιερέα Σαμουήλ. Χρὴ οὖν καὶ
ὁμᾶς ²¹ αἰδεῖσθαι τοὺς κρειττονας.

IV. Καὶ πρέπειν ἐστὶ μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανούς,
ἀλλὰ καὶ εἶναι. Οὐ γὰρ τὸ λέγεσθαι, ἀλλὰ τὸ εἶναι,
μακάριον ποιεῖ. Εἰ ²⁷ τινες ἐπίσκοπον μὲν λέγουσι,
χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα ποιῶσι· τοὺς τοιοῦτους ἐρεῖ
καὶ αὐτός, ὅς καὶ (42) ὁ ἀληθινὸς καὶ πρῶτος ἐπίσκο-
πος, καὶ μόνος φύσει ἀρχιερεὺς (43). *Τί με καλεῖτε,
Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιῶτε ὡς λέγω;* Οἱ γὰρ τοιοῦ-
τοι οὐκ εὐσυνεῖθηται, ἀλλ' εἰρωνῆς τινες καὶ μύρρω-
νες (44) εἶναι μοι φαίνονται.

V. Ἐπεὶ οὖν τέλος τὰ πράγματα ἔχει, καὶ πρόκειται
ζωὴ ἢ ἐκ φυλακῆς, καὶ θάνατος ὁ ἐκ παρακοῆς, καὶ
ἕκαστος τῶν ἠρημένων (45) ²⁸ εἰς τὸν τόπον τοῦ εὐρεθέν-
τος ²⁹ μέλλει χωρεῖν, φύγωμεν τὸν θάνατον, καὶ
ἐκλεξόμεθα τὴν ζωὴν· δύο γὰρ λέγω χαρακτῆρας ἐν
ἀνθρώποις εὐρίτκεσθαι· καὶ τὸν μὲν νομίσματος, τὸν
δὲ παραχαράγματος. Ὁ θεοσεβῆς ἀνθρώπος νόμισμά
ἐστὶν ὑπὸ Θεοῦ παραχθέν· ὁ ἀσεβῆς, ψευδῶν μὲν νό-
C

superiores extulit. Nec enim Legi contradixerunt
Dathan et Abiron, sed Moysi, et vivi in infernum
præcipitati sunt. Core autem et qui cum illo con-
spirarunt contra Aaronem ducenti quinquaginta,
exusti igne sunt ²¹. Absalon, parricida factus, ex
arbore pependit, et per cor prava consilia machina-
tum, lanceis trajectus est ²². Abeddadan pari modo
capite truncatus est, ob similem causam ²³. Ozias
lepra percussus, ausus contra sacerdotes et sacer-
dotium ²⁴. Saul honore privatur, quod non exspe-
ctasset summum sacerdotem Samuelem ²⁵. Oportet
itaque et vos revereri superiores.

IV. Ac decet non modo vocari Christianos, sed
et esse. Nec enim dici, sed esse, beatum facit. Qui-
dam episcopum appellant quidem, sed sine eo omnia
faciunt; hujusmodi hominibus dicit ipse, qui et
verus et primus episcopus, solusque natura pontifex
est: *Quid me vocatis, Domine, Domine; et non facitis
quæ dico* ²⁷? Tales enim, non bona conscientia
mihi præditi videntur, sed esse simulators et per-
sonati.

V. Quandoquidem igitur res finem habent, et
proponitur vita ex observatione, mors autem ex
inobedientia; et singuli eligentium, in ejus quod
elegerint locum abituri sunt; fugiamus mortem, et
eligamus vitam. In hominibus enim duas notas in-
veniri dico; et hanc quidem esse veri numismatis,
illam vero adulterini. Pius homo numisma est a
Deo cusum; impius, falso nominatum numisma,

²¹ Num. xvi; *Const. ap.* II, 47 et VI, 1, 2. ²² II Reg. xviii. ²³ II Reg. xx; *Const. ap.* VI, 2. ²⁴ II Par.
xxvi; *Const. ap.* VI, 1. ²⁵ I Reg. xiii. ²⁶ ms. ἡμᾶς.
²⁷ al. εἰρημένων. ²⁸ f. αἰρεθέντος.

II Reg. xviii. ²³ II Reg. xx; *Const. ap.* VI, 2. ²⁴ II Par.
xxvi; *Const. ap.* VI, 1. ²⁵ I Reg. xiii. ²⁶ ms. ἡμᾶς.
²⁷ f. ol. ²⁸ l. *Const. apost.* VIII, 46; Luc. VI, 46.

(37) *Οὕτε γὰρ τῷ νόμῳ Δαθὴν καὶ Ἀβειρῶν ἀν-
τίειπον*, vel *ἀντίειπον*. Vide Prolegomen. cap. 40.
USSEB.

(38) Ἀβессαλώμ. Isidori Pelusiota lib. III, epist.
219, Ἀβσαλώμ, vel Ἀβεσαλώμ, in libris editis, ad
Ἀβεσαλώμ, apud Petrum Lambecium virum variæ
multæque doctrinæ lib. III *Conueneruntiorum* de bi-
bliotheca Cæsarea cod. 5: qui codex perperam Dio-
nysio tribuit illam epistolam, ut et aliam pariter
Isidorianam lib. I, 39, cujus initium est, *Τὶ θαυμά-
ζεις*. GOT.

(39) Ἐκκρεμῆς. Cod. Nydrpucc., *ἐκεὶ κρεμθεῖς*.
USSEB.

(40) Ἀβεδαδᾶν. Cod. Nydrpucc., Ἀβνέρ. Edit.
vulgar. Latin. « Achab et Aman, » pro quibus in
ms. Baliolensi legimus, « Ahab et Daman, » ubi, ad
Ahab illud fortasse trahi posset, quod in Jerem.
xxix, 21, 22, de ejus nominis pseudo-propheta est
prædictum: de « Dadam » vero, vel « Dadan » (ut
alia habent exemplaria) nihil ejusmodi nobis adhuc
occurrit. « Ad B. Ignatii mentem, inquit hic Mæ-
stræus, propius accessit Morelius, cujus conjectura
Baana et Racha, de quibus II Reg. IV, vel Abime-
lech, Jud. IX, tribuit id, quod ad Abeddadam in hoc
loco refertur. Clarior tamen aliquantulum hujusce
difficultatis explicatio nobis petenda est a Cle-
mente, lib. VI *Constit.* cap. 2, unde hic locus de-
sumptus videri potest. Sic enim illic habetur: Nul-
lus qui regi resistat, inultus evadit. Non enim Ab-
salon, et Abedada, qui et Seba dictus, impuniti
remanserunt.» Verum priores illæ conjecturæ Mo-
relis nunquam (ne per somnium quidem) in men-

tem venerunt: et verba illa [« qui et Seba dictus »]
Clementis non sunt, sed Turriani, Latini ipsius
interpretis, quanquam verum omnino sit, « Sebam »
a Clemente (vel potius eodem et pseudo-Clementis
et genuini Ignatii interpolatore) intellectum hic
fuisse: ut liquet ex verbis illis, II Sam. xx, 1, quæ
ab Ἀβδαδᾶν sive Abedadan suo usurpata fuisse
paulo post subjiçit: *Οὐκ ἔστι μοι μέρος ἐν Δαβὶδ,
οὐδὲ κληρονομία ἐν οἴῳ Ἰεσσαί.* « Non est mihi pars
in David, neque hæreditas in Bilio Jessæ. » De quo
videnda, quæ in fine capituli 10 Prolegomenon jam
dicta sunt. ID.

(41) *Κατατολήσας ἱερέων καὶ ἱερωσύνης*. Si-
militer etiam in eodem pseudo-Clemente, lib. VI
Constitut., cap. 1, Ozias dicitur κατατολήσας τῆς
ἱερωσύνης. ID.

(42) *Ὅς καὶ*. In codice Augustano, ὡς καὶ, male:
in Nydrpucciano, utraque vox deest. ID.

(43) *Μόνος φύσει ἀρχιερεὺς*. Vide Prolego-
men., cap. 15. ID.

(44) *Ἄλλ' εἰρωνῆς τινες καὶ μύρρωνες*. Pro his
noster interpretis habet: « propter non firmiter se-
cundum præceptum congregari. » Est autem nova
vox μύρρωνες, illos exprimens, qui habent μύρρωσιν
εὐσεβείας: ut idem postea, ex II Tim. III, 5 loqui-
tur. ID.

(45) *ἠρημένων*. Ita edidit Morelius; ubi codex
Augustanus et Nydrpuccianus legit, *εἰρημένων*. In
Nydrpucciano etiam paulo post legitur, *τοῦ ἀρεθέν-
τος*, ubi Augustanus habet; *τοῦ εὐρεθέντος*: pro
quo fortasse legendum, *τὸν ἀρεθέντα*, notavit Pa-
tricius Junius. L.

factum, illegitimum, adulterinum, non a Deo, sed a diabolo effectum. Non quod velim dicere duas esse hominum naturas; sed unum esse hominem, qui jam Dei, jam diaboli sit. Si quis pietati studeat, Dei homo est: si vero impie agat quis, diaboli homo est; non id factus a natura, sed a sua ipsius voluntate. Infideles imaginem referunt principis malitiæ: fideles imaginem habent principis Dei Patris, et Jesu Christi; per quem nisi libenter velimus pro veritate mori in passionem ejus, nec vita ipsius in nobis est.

VI. Quandoquidem itaque in iis personis quas commemoravi, omnem multitudinem contemplatus sum in fide et charitate; hortor ut studeatis in Dei concordia omnia agere; episcopo presidente, Dei loco, presbyteris loco senatus apostolici, diaconis, mihi suavissimis, quibus commissum est ministerium Jesu Christi; qui ante sæculum genitus apud Patrem, erat Deus Verbum, unigenitus Filius; et in consummatione sæculorum idem permanet. *Regni enim ejus non erit finis*, inquit Daniel propheta²¹. Omnes itaque concordibus animis nos mutuo diligamus; et nemo secundum carnem spectet proximum, sed in Christo Jesu. Nihil sit in vobis, quod possit vos dirimere; sed uniamini episcopo, subiecti Deo per ipsum in Christo.

VII. Quemadmodum itaque Dominus sine Patre nihil facit: *Non possum enim, inquit, facere a seipso quidquam*²²: sic et vos sine episcopo; nec presbyter, nec diaconus, nec laicus. Neque quid-

²¹ al. ἡγάπησα. ²² Dan. II, 44 et VII, 14, 27. ²³ Joan. V, 30.

(46) *Δύο φύσεις*. Negationem, ex vulgato interprete, addidit Morelius, et eum secuti editores reliqui. USSER.

(47) *Οἱ ἄπιστοι εἰκόνα*, etc. Anglican.: « Infideles mundi hujus, fideles autem in charitate characterem Dei Patris per Jesum Christum. » In.

(48) *Ἀγάπη*. Ita codex Nydrpruccianus; consentiente utroque Latino interprete: ubi Augustanus habet, ἡγάπησα. In.

(49) *Σπουδάσατε*. Ita etiam legit codex Nydrpruccianus; ubi Augustanus non ita recte habet, σπουδάσατε. In.

(50) *Ἐπὶ συντελεῖα τῶν αἰώνων, ὁ αὐτὸς διαμένει*. Forte, εἰς συντέλειαν: ait Patr. Junius. Noster interpres: « in fine apparuit. » In.

(51) *Ἀγαπήσωμεν*. Ita codex Nydrpruccianus: non ut Augustanus, ἀγαπήσωμεν. Addit vero hic noster interpres: « Eandem consuetudinem Dei accipientes, veneremur ad invicem. » In.

(52) *Ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ, ὑποτασσόμενοι τῷ Θεῷ δι' αὐτοῦ ἐν Χριστῷ*. Anglican.: « Uniamini episcopo et presidentibus, in typum et doctrinam incorruptionis. » In.

(53) *Ὅσπερ οὖν ὁ Κύριος ἀνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ*. Anglican.: « Quemadmodum igitur Dominus sine Patre nihil fecit, unitus existens, neque per seipsum, neque per apostolos. » In.

(54) *Ὅτῳ καὶ ὑμεῖς ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου, μηδὲ πρεσβύτερος, μηδὲ διάκονος, μηδὲ λαϊκός*. Anglican.: « Sic neque vos sine episcopo et presbyteris aliquid operemini; » nomen diaconorum et laicorum omittens, et presbyteros cum episcopo hic con-

μισμα, κίβδηλον, νόθον, παραχάραγμα, οὐχ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ διαβόλου ἐνεργηθέν· οὐ δύο φύσεις (46) ἀνθρώπων λέγω, ἀλλὰ τὸν ἓνα ἄνθρωπον, ποτὲ μὲν Θεοῦ, ποτὲ δὲ διαβόλου γίνεσθαι. Ἐὰν εὐσεβῇ τις, ἀνθρώπος Θεοῦ ἐστίν· ἐὰν δὲ ἀσεβῇ τις, ἀνθρώπος τοῦ διαβόλου, οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐαυτοῦ γνώμης γινόμενος. Οἱ ἄπιστοι εἰκόνα (47) ἔχουσι τοῦ ἀρχοντος τῆς πονηρίας· οἱ πιστοὶ εἰκόνα ἔχουσι τοῦ ἀρχοντος Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐὰν μὴ αὐθαίρετως ἔχωμεν τὸ ὑπὲρ ἀληθείας ἀποθάνειν εἰς τὸ αὐτοῦ πάθος, τὸ ζῆν αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν.

VI. Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις προσώποις τὸ πᾶν πλήθος ἐθεώρησα, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ²¹ (48), παραινῶ, ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ σπουδάσατε (49) πάντα πράττειν· προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διακόνων, τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς πρὸ αἰῶνος παρὰ τῷ Πατρὶ γεννηθεὶς, ἦν Λόγος Θεός, μονογενὴς Υἱός· καὶ ἐπὶ συντελεῖα τῶν αἰώνων, ὁ αὐτὸς διαμένει (50). Τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἐστὶ τέλος, φησὶ Δαυιὴλ ὁ προφήτης. Πάντες οὖν ἐν ὁμονοίᾳ ἀλλήλους ἀγαπήσωμεν (51)· καὶ μηδεὶς κατὰ σάρκα βλεπέτω τὸν πλησίον, ἀλλ' ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν, ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερῖσαι· ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ, ὑποτασσόμενοι τῷ Θεῷ δι' αὐτοῦ ἐν Χριστῷ (52).

VII. Ὅσπερ οὖν ὁ Κύριος ἀνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ (53)· Ὁβ δύναμαι γὰρ, φησὶ, ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν· οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου, μηδὲ πρεσβύτερος, μηδὲ διάκονος, μηδὲ λαϊκός (54).

jungens; cum infra, in simili loco *Epistolæ ad Smyrnæos*, episcopi tantum facta sit mentio. Πάντες τῇ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ. « Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem. » Comparatio vero hæc (quam nonnulli vehementer ædipson esse judicant) Christi sine Patre nihil facientis, in libro II pseudo-Clementinarum *Constitutionum*, ad diaconum absque episcopo nihil agere debentem, aliquoties et multo quidem crassius accomodatur, ut capite 26: « Ὁ δὲ διάκονος τοῦτῳ παριστάτω, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ· καὶ λειτουργεῖτω αὐτῷ ἐν πᾶσιν ἀμέμπτως ὡς ὁ Χριστὸς ἀφ' ἐαυτοῦ ποιῶν οὐδέν, τὰ ἀρεστὰ ποιεῖ τῷ Πατρὶ πάντοτε. » Diaconus vero assistat huic, ut Christus Patri, ac ministret ei inculpatè in omnibus; quemadmodum Christus, a seipso nihil faciens, quæ placita sunt Patri facit semper. » Cap. 50: « Ὅς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ, οὕτως οὐδὲ ὁ διάκονος ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὡσπερ Υἱὸς ἀνευ τοῦ Πατρὸς οὐκ ἐστίν, οὕτως οὐδὲ διάκονος ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου. » Ut Christus sine Patre nihil agit, sic neque diaconus sine episcopo: et ut Filius sine Patre non est, sic neque diaconus est sine episcopo. » Et 44: Πάντα μὲν ὁ διάκονος τῷ ἐπισκόπῳ ἀναφερέτω, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ· ἀλλ' ὅσα δὲ δύναται, εὐθυσίαν δι' ἐαυτοῦ, λαθὼν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἐξουσίαν, ὡς ὁ Κύριος παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ δημιουργεῖν καὶ τὸ προνοεῖν. « Ac diaconus quidem de re omni ad episcopum referat, ut Christus ad Patrem. Verum quæcumque potest, facta ab episcopo potestate, moderetur per se: sicut Dominus a Patre creandi et providendi potestatem accepit. » I.

Μηδέ τι φαινέσθω ὑμῖν εὐλογον (55), παρά τὴν ἐκείνου γνώμην· τὸ γὰρ τοιοῦτον, παράνομον καὶ Θεοῦ ἐχθρόν· πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ προσευχῇ ἅμα συνέρχεσθε· μία δέησις ἔστω κοινή, εἰς νοῦς, μία ἑλπίς, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει τῇ ἀμώμῳ (56), τῇ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, οὗ ἄμεινον οὐδὲν ἔστι. Πάντες ὡς εἰς, εἰς τὸν ναὸν Θεοῦ συντρέχετε, ὡς ἐπὶ ἐν θυσιαστήριον (57), ἢ ἐπὶ ἓνα Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀρχιερέα τοῦ ἀγεννήτου Θεοῦ.

VIII. Μη πλανᾶσθε ταῖς ἑτεροδοξίαις, μηδὲ μύθοις ἐρέχετε ³⁵ (58), καὶ γενεαλογίας ἀπερράντοις, καὶ Ἰουδαϊκοῖς τύφοις. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε κατὰ τὰ πάντα. Εἰ γὰρ μέχρι νῦν κατὰ νόμον Ἰουδαϊκὸν καὶ περιτομὴν σαρκὸς ζῶμεν, ἀρνούμεθα τὴν χάριν εἰληφέναι. Οἱ γὰρ θειώτατοι προφῆται κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξῆσαν διὰ τοῦτο καὶ ἐδιώχθησαν, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τῆς χάριτος (59), εἰς τὸ πληροφωρηθῆναι τοὺς ἀπειθούσας (60), οἱ εἰς Θεὸς ἔστιν ὁ παντοκράτωρ, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἔστιν αὐτοῦ Λόγος, οὐ ῥητὸς, ἀλλ' οὐσιώδης· οὐ γὰρ ἔστι λαλιᾶς ἐνάρθρου φώνημα, ἀλλ' ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσία γεννητῆ (61), ὃς πάντα κατευαρέτισε τῷ πέμψαντι αὐτόν ³⁶ (62).

IX. Εἰ οὖν οἱ ³⁷ παλαιοὶς γράμμασιν ἀναστραφέντες, εἰς καινότητα ³⁸ ἑλπίδος (63) ἦλθον, ἐκδεχόμενοι Χριστόν· ὡς ὁ Κύριος διδάσκει, λέγων· *Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆ ³⁹*, ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε. Καὶ· *Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, Ἰρα ἰδὼν τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε,* C

³⁵ ms. ὡς πρᾶρον. ³⁶ al. ἀνέχετε. ³⁷ I Tim. 1, 4. ³⁸ II Cor. v, 47. ³⁹ pro his ms. habet ἐν πᾶσιν εὐάρεστος τῷ ὑποστῆσαντι. ⁴⁰ ms. ἐν inser. ⁴¹ al. κενότητα. ⁴² al. Μωσῆ. ⁴³ Joan. v, 46.

(55) *Μηδέ τι φαινέσθω ὑμῖν εὐλογον*, usque ad *εἰς τοῦς*. Anglican.: « Neque tentetis rationale aliquid apparere (proprie vobis; sed in idipsum *πα ratio, una deprecatio, unus intellectus.*) USSER. (56) *Ἐν πίστει τῇ ἀμώμῳ*. Anglican., « in gaudio incoincinato. » Id.

(57) *Πάντες ὡς εἰς, εἰς τὸν ναὸν Θεοῦ συντρέχετε, ὡς ἐπὶ ἐν θυσιαστήριον*. Anglican.: « Omnes ut in unum templum concurrite Dei, ut in unum altare. » Ubi observa, ναὸν et θυσιαστήριον rem unam et eandem denotare. Unde in Polycarpi *ad Philippenses*, et Ignatio *ad Tursenses* tributa *Epistola*, θυσιαστήριον Θεοῦ, a vulgato Latino interprete « sacrarium Dei, » recte est redditum. Id.

(58) *Μηδὲ μύθοις ἐρέχετε*. Cod. Augustan.: μηδὲ μύθοις ἀνέχετε. Nydrprucian.: μηδὲ μύθοις ἐνέχετε: uterque incongrue. Itaque Vedelius legit: Μηδὲ μύθοις ἐνέχεσθε, « ne implicemini fabulis, ne detineamini ab illis, » nisi μύθοις προσέχετε legere quis malit, ex I Tim. 1, 4, unde locum hunc constat esse desumptum. Id.

(59) *Ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τῆς χάριτος*. Anglican.: « inspirati a gratia ipsius. » Vet. vulgat.: « inspirati gratia; » sic enim legunt mss. non, « inspirante gratia, » ut habent editi. Id.

(60) *Ἀπειθούσας*. Ita Nydrprucianus' codex, atque etiam Augustanus; nisi quod in eo, librarii errore, scribatur ἀπειτούνσας, pro quo recentiores «litores, sine causa, substituerunt ἀπιστούνσας. Noster interpres, « impersuasos » reddidit: vetus vulgatus, « incredulos. » Id.

(61) *Ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσία γεννητῆ*. Usiam hoc loco de hypostasi dictam fuisse suadet participium ὑποστῆσαντι, quod sequitur in codice Thuanco,

A quam videatur vobis rationi consentaneum, prater illius iudicium; quod enim tale est, iniquum est et Deo inimicum. Omnes ad orandum in idem loci convenite: sit una communis precatio, una mens, una spes, in charitate, in fide inculcata, quæ in Christum Jesum, quo nihil præstantius est. Omnes velut unus in templum Dei concurrite, velut ad unum altare, velut ad unum Jesum Christum, summum sacerdotem Dei ingenti.

VIII. Ne patiamini vos seduci alienis doctrinis; neque fabulis incumbatis, et genealogiis interminatis³⁵, et fastui Judaico. *Vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova*³⁷. Si namque adhuc juxta legem Judaicam et circumcisionem carnis vixerimus, negamus nos gratiam accepisse. Divinissimi namque prophetæ juxta Jesum Christum vixerunt: et ob hoc persecutionem passi sunt, gratia inspirati, ut certi redderentur increduli, quod unus Deus est omnipotens, qui seipsum manifestavit per Jesum Christum Filium suum, qui est ipsius Verbum, non pronuntiatum, sed substantiale; nec enim est articulati sermonis vox, sed divinæ efficacæ genita substantia: qui per omnia complacuit ei qui ipsum miserat.

IX. Si igitur qui in vetustis litteris scripturisque versati sunt, ad novitatem spei venerunt, expectantes Christum; ut Dominus docet, dicens: *Si crederetis Moysi, crederetis et mihi: de me enim scripsit ille*³⁹. Et: *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum, et vidit, et gavisus est. Ante-*

quodque agnoscit Barbarus interpres. Neque caret exemplo hujusmodi acceptio vocis οὐσία: utpote quæ locupletem et idoneum testem habeat Photium *Bibliothecæ* cod. 419 *De Pierio*. Quinetiam οὐσίαν γεννητὴν exserte prædicat Epiphanius in *Hæresi Anomæorum* p. 942, Chrysostomus vero homilia *De consubstantiali*, tom. 1, negat Filium esse τὴν πρῶτὴν καὶ ἀγέννητον οὐσίαν. Quæ Gregorio Nyssenio orat. 12 in *Eunomium*, p. 729, est ἡ μὴ γεννηθεῖσα οὐσία. Inter Latinos autem usitata Hilario voces sunt: « *Ναῖσσα* genita. Natura unigenita. Genita vel nata divinitas. Divinitas unigenita. Natura ingenita. Natura gignens. Innaσcibilis essentia. » Ad hæc Latinorum quidam substantiæ nomine, loquentes de persona utuntur. Verum frequentius tutiusque usia ab hypostasi, substantia a persona distinguitur: ita ut Filii hypostasis ac persona dicatur genita, non usia et substantia, seu natura et essentia. Quo et pertinent de nomine hypostasis verba Theodori Studitæ ad Naucratiū, corrupta in Theodoro Balsamone, p. 4100, corrigenda ex ms. Regio 709 sic: Οἱ δὲ δεῦτεροι κατὰ κατάχρησιν, καὶ ὡς ἐκ τῶν πρώτων παρηγμένοι. Ὁμολογούντες δ' ὅμως εἰς Τριάδα καὶ πιστεύειν καὶ βαπτίζειν ἐν ἰδιώματι οἰκείῳ τῆς ἐκάστης ὑποστάσεως, καὶ οὐχὶ μᾶς τῶν τριῶν ὑπαρχούσης, κἀν ἐν ἄλλοις ἠρέτιζον. (COT.

Idem. *Ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσία γεννητῆ*. Vide Prolegomen., cap. 15. USSER.

(62) *Τῷ πέμψαντι αὐτόν*. Vulgat. interpr.: « substitutori, » pro quo substituit Faber: « suo genitori. » Id.

(63) *Εἰς καινότητα ἑλπίδος*. Cod. August. cis κενότητα ἑλπίδος: et vulgat. Interp. similiter: « ad vacuum spem. » Cujus lectionis absurditatem ut

quam enim Abraham, ego sum⁴³: quo modo nos poterimus vivere sine ipso? cujus servi cum essent prophetae; spiritu praeviderunt ipsum; et ut praecipio rem opperiebantur, atque ut Dominum et Servatorem expectabant, dicentes: *Ipsa veniet, et salvabit nos*⁴⁴.⁴⁵ Non amplius igitur sabbatizemus Judaico more, ac feriis gaudentes: *Qui enim non operatur, non manducet*⁴⁶. In sudore enim vultus tui edes panem tuum⁴⁷, aiunt Eloquia; sed unusquisque vestrum sabbatizet spiritualiter, meditatione legis gaudens, non corporis remissione, opificium Dei admirans, non pridiana comedens, ac tepida bibens, et ad praescripta spatia obambulans, et saltationibus plausibusque insanis oblectans se. At post

A και έχαρη. Πρὶν γὰρ Ἀβραάμ ἐγὼ εἰμι· πῶς ἔμεκ δυνήσομεθα ζῆσαι χωρὶς αὐτοῦ; οὐ καὶ οἱ προφῆται δυνεὶ δοῦλοι (64), τῷ πνεύματι προσώρων αὐτῶν, καὶ ὡς διδάσκαλον ἀνέμενον, καὶ προσεδόκων ὡς Κύριον καὶ Σωτῆρα, λέγοντες· Αὐτὸς ἦξει, καὶ σώσει ἡμᾶς (65)· μηκέτι οὖν σαββατίζωμεν Ἰουδαϊκῶς, καὶ ἀργλαίς χαίροντες (66)· Ὁ μὴ ἐργαζόμενος γὰρ, μὴ ἐσθίτω. Ἐν ἰδρώτι γὰρ τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου, φασὶ τὰ Λόγια· ἀλλ' ἕκαστος ὑμῶν (67) σαββατίζετω πνευματικῶς, μελέτη νόμου (68)⁴⁸ χαίρων, οὐ αἵματος ἀνάσει, δριμουργίαν Θεοῦ θαυμάζων, οὐκ ἔωλα ἐσθίων, καὶ χλιαρὰ πίνων (69-70), καὶ μεμετρημένα βαδίζων (71), καὶ ὀρχήσει καὶ κρότοις (72) νοῦν οὐκ ἔχουσι χαίρων (73).

⁴³ Joan. viii, 56, 58. ⁴⁴ Is. xxxv, 4. ⁴⁵ Const. apost. ii, 56, 59 et v, 15, 20 et vi, 23 et vii, 23, 36 et viii, 33. ⁴⁶ II Thess. iii, 10. ⁴⁷ Gen. iii, 19. ⁴⁸ al. νόμων.

evitaret Baliolensis exemplaris exarator, negationem interponendam censuit: « ad non vacuum spem. » Noster interpres, « in novitate spei, » rectius reddidit: unde καινότητα nos restituumus: licet in Nydrprucciano codice νεότητα hic legi, non ignoraremus. Ussem.

(64) Δούλοι. Anglican.: « discipuli. » [D].

(65) Προσδύκων ὡς Κύριον καὶ Σωτῆρα, λέγοντες· Αὐτὸς ἦξει, καὶ σώσει ἡμᾶς. Anglican.: « Propter hoc ex quod juste expectabant, praesens suscitavit ipsox ex mortuis, » ad historiam Matth. xxvii, 52, habito respectu. Ex hujus vero versionis collatione, infra apparet, magnam sententiarum transpositionem hic esse factam. [D].

(66) Μηκέτι οὖν σαββατίζωμεν Ἰουδαϊκῶς, καὶ ἀργλαίς χαίροντες. Ita cod. Augustan. et Nydrpruccian., sed editio vulgata Latina: « Non ergo sabbatizemus (pro quo « baptizemus, » a Jacobo Fabro perperam est editum) Judaice, ut feriis gaudentes, » indeque sabbatizewμεν, et ὡς ἀργλαίς, Morelius caeteraque post eum textus Graeci editores, hic restituerunt. Vide Prolegomen., cap. 41, et ad huc, tum Laodiceo concilii canonem 29: « Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανούς Ἰουδαίειν, καὶ ἐν τῷ Σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοῦς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τὴν δὲ Κυριακὴν προτιμώντας, εἶνε δύναντο, σχολάζειν ὡς Χριστιανοί. » Quod non oportet Christianos judaizare, et in Sabbato otiari, sed ipsox eo die operari; diem autem Dominicum praefertentes, otiari (si modo possint) ut Christianos; » tum narrationem illam, licet apocrypham, pro versu 5 capituli vi Lucae, in antiquissimo Evangeliorum Graeco-Latino codice (quem, ex B. Irenaei apud Lugdunenses canobio acceptum, Cantabrigiensi Academiae Theod. Beza donavit) adjectam: Ἢ αὐτῇ ἡμέρᾳ θεασάμενός τινα ἐργαζόμενον, τῷ Σαββάτῳ, εἶπεν αὐτῷ· Ἄνθρωπε, εἰ μὲν οἶδας τί ποιεῖς, μακάριος εἶ· εἰ δὲ μὴ οἶδας, ἐπικατάρατος καὶ παραβάτης εἶ τοῦ νόμου. « Eodem die [Jesus] videns quemdam operantem Sabbato, dixit illi: « Homo, siquidem scis quod facis, beatus es; si autem nescis, maledictus et praevicator legis. » [D].

(67) Ἐκαστος ὑμῶν. Ita cod. Augustan. et Nydrpruccian. et editio vulgata Latina: sed verbum superius σαββατίζωμεν visum est postulare ut ἡμῶν legatur: inquit hic Morelius. [D].

(68) Νόμου. Nydrpruccian. νόμων. [D].

(69) Οὐκ ἔωλα ἐσθίων, καὶ χλιαρὰ πίνων. Praecipitur Exod. xvi, 23, ut pridie Sabbati coquantur quae coquenda sunt, quidquid vero reliquum fuerit, in posterum diem reponatur, et cap. xxxv, vers. 3, velatur ignem incendere per domos in Sabbato. Itaque Judaeis mos erat, Paraseeve aquam, cibum, jus et pulmentaria praeparare, eaque tepida, vel calida reservare in Sabbatum. Docet hoc cum Rabbinis, Juvenalis Scholiastes Ad Sat. vi, v. 540, atque eo

spectat locus Hieronymi ad Isaia i. xv, 4, de Judaeis: « Jus hesternum, quod Graeci vocat ἔωλον, avidis faucibus devorabant. » Itemque poenitentia Judaica apud Morinum, Ne calidum quid comedatur, exceptis sabbatis et festis diebus. Unde in Istis Justini martyris Dialogo cum Tryphone, pag. 246: Μὲν δὲ οἱ θερμὸν πίνομεν ἐν τοῖς Σαββάτοι, δευτὴρὸν ἡγεῖσθα. « Neque quod calidum Sabbatis bibamus, rem gravem indignam putetis. » Θερμὸν accipi non debet de omni calida portione, sed de ea tantum quae ignis praesentanei calorem contraxit, quod etiam colligere licet ex homilia De semete, apud Athanasium tom. I, p. 4071. Vide Judaeum Philonem, libro De vita contemplativa, p. 900. Cor.

(70) Οὐκ ἔωλα ἐσθίων, καὶ χλιαρὰ πίνων. Vetus vulgatus interpres: « non omnia (ac sic ἔω hic legisset) comedens, et tepidum bibens, » cum Judaeorum consuetudo hic notetur, qui in Sabbato suo pridie cocto cibo et prompto pridie vino utebantur. Hieronym. lib. xviii Commentar. in Isa., cap. 65: « Jus hesternum, quod Graeci vocant ἔωλον, avidis faucibus devorabant. » Vide Talmudicum tractatum De Sabbato, ubi de fornace agitur; in qua cibi calidi conservantur. Ussem.

(71) Μεμετρημένα βαδίζων. Ad 2000 videlicet cubitorum mensuram: ut liquet ex Talmud, in tractatu פֶּרֶק דִּמַּיִן Perek 4 Maimoni. tract. פֶּרֶק דִּמַּיִן Perek 27. Targum in Ruth. i, 16 et Origene in libro iv Περὶ ἀρχῶν; cuius verba Graeca, in Philocalia, referuntur ista: Εἰς τινα φλωαροῦσιν εὐρεολογούντες ψυχρὰς παραδόσεις φέροντες, ὥστερ καὶ περὶ τοῦ Σαββάτου φάσκοντες τόπον ἐκάστῳ εἶναι δισχίλους πηχεις, quae Rufinus Latine ita reddidit: « Fabulas quasdam inanes et frivolos commentantur, ex nescio quibus traditionibus proferentes de Sabbato, dicentes unicuique locum suum (de quo Exod. xvi, 29, extra quem vetabantur egrei die septimo) reputari intra duo millia ulnarum. » Hieronymus in epist. 151 ad Algasiam, quaest. 10; Judaeos dicere solere ait: « Rab. Akiba, et Simeon, et Hillel, magistri nostri tradiderunt nobis, ut his mille pedes ambulemus in Sabbato; » ubi « cubitos » improprie « pedes » interpretatus est. [D].

(72) Ὀρχήσει καὶ κρότοις. Alius Judaeorum mos, in Sabbatis, festis et jejuniiis: apud quos verbum idem ὀρχήσθαι festum celebrare et tripudiare significat. Laudatur quidem ea consuetudo a Philone ubi de Therapeutis; arguitur autem a sanctis Patribus; Chrysostomum dico, in oratione 1 adversus Judaeos, Prudentium in Apotheosi vers. 421, Augustinum

(73) Νοῦν οὐκ ἔχουσι χαίρων. Vetus vulgatus interpres: « nunc » habet, ac si νοῦν pro νοῦν legisset. [D].

καὶ μετὰ τὸ σαββατῖσαι (74), ἐορταζέτω πᾶς φιλό-
χριστος τὴν Κυριακὴν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασι-
λῖδα, τὴν ὑπατον πασῶν τῶν ἡμερῶν (75)· ἦν περι-
μένων ὁ Τροφῆτης ἔλεγεν· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ*⁶⁰
τῆς ὀρθότητος (76)· ἐν ἧ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε,
καὶ τοῦ θανάτου γέγονε νίκη ἐν Χριστῷ· ἦν τὰ
τέκνα τῆς ἀπωλείας ἀρνοῦνται (77), *οἱ ἐχθροὶ τοῦ*
Σαυτῆρος, ὡς ὁ θεὸς ἡ κοιλία, οἱ τὰ ἐπίγεια φρο-
νοῦντες· οἱ φιλήθοροι, καὶ οὐ φιλόδοιοι· μὲρ-
ψωσι εὐσεβείας ἐχοῦτες, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς
ἠρηγμένοι· οἱ χριστέμποροι (78), *τὸν λόγον κα-*
πηλεύοντες (79), καὶ τὸν Ἰησοῦν παλοῦντες· οἱ
τῶν γυναικῶν φοβεῖς, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυ-
μηταί· οἱ χρηματολαλαπεῖς (80)· ὧν ῥυσθεῖτε
ἐλεει Θεοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

X. Μὴ οὖν ἀνασθητοῖ ὤμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. B
Ἐὰν μωμῆσθαι⁶¹ (81) ἡμᾶς καθὰ πράσσομεν, οὐκ
ἔτι ἐσμέν (82). Ἐὰν γὰρ ἀνομιᾶς παρατηρήσης,
Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; Γενώμεθα οὖν

⁶⁰ ms. περι. ⁶¹ Psal. vi, 1 et xi, 1. ⁶² Joan. xvii, 12. ⁶³ Philipp. iii, 18, 19. ⁶⁴ II Tim. iii, 4, 5.
⁶⁵ II Cor. ii, 17. ⁶⁶ I. Const. ap. ii, 49. ⁶⁷ I. Const. ap. vi, 18. ⁶⁸ al. μωμῆσθαι ⁶⁹ Psal. cixix, 5.

num ad *Psalm.* xci, 1 et in libro *De decem chordis*
cap. 3, ac Theodoritum quæst. 32 in *Leuiticum*.
Certe in proverbium abiit Sabbataris luxus, Apol-
linari Sidonio lib. 1, epist. 2. Theodoritus in *Philipp.*
iii, 19, τὴν ἐν σαββάτῳ γλῶσθην appellat. Hierony-
num lege ad *finem cap. iii Isaiæ*, Cyrillum cum
Theodorito in *Amos*, vi, 3, Chrysostomum concione
1 de *Lazaro*. Scite demum in Commentariis qui sub
nomine Rufini prodierunt, ad illud *Os*, ii, 11:
Auferam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus,
noemiam ejus, Sabbatum ejus, et omnia festa tem-
pora ejus; adnotatur: « Posuit nomina feriarum, in
quibus plurimum lætatur, cum tota regio cho-
reis, canticis, epulisque lasciviret. » Cor.

Ibidem. Ὁρχήσει καὶ κρότοις. Vid. Augustin.
lib. *De decem chordis*, cap. 3. USSER.

(74) Καὶ μετὰ τὸ σαββατῖσαι. Idem: « Sed pro
sabbatizare. » Ita enim legitur libri mss. pro quo,
« sabbatizatione, » substituit Jacobus Faber: hac
etiam novula addita: « Dies Dominica, verum et
spiritalē Sabbatum primitivæ Ecclesię. » Ib.

(75) Τὴν βασιλῖδα, τὴν ὑπατον πασῶν τῶν
ἡμερῶν. S. Ephrem oratione in *Crucem*: Ἐορτὴ δὲ
ἐορτῶν, ὅτε τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός· μᾶλλον
δὲ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὁ Ἄμωδός τοῦ Θεοῦ ὁ ἀφρων τὴν
ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου· αὐτὴ γὰρ Κυριακὴ καὶ βασι-
λῖσσα τῶν ἡμερῶν. Gregorius Naz. orat. 49: Τὸ
ἅγιον πάσχα καὶ περιθόγον, ἡ βασιλῖσσα τῶν ἡμε-
ρῶν ἡμέρα. Orat. 42: Ἐορτῶν ἐορτὴ, καὶ πανηγυ-
ρις πανηγύρεων. Et post μεγίστην ἡμέραν vocat.
Orat. vero sequi. ut hic βασιλῖδα τῶν ἡμερῶν. A
Damascono dicitur: Βασιλῖς καὶ κυρία, ἐορτῶν
ἐορτὴ, καὶ πανηγυρις τῶν πανηγύρεων. De Domi-
nica Paschæ, in Theodoro Studita 61 catechesi:
Εἰς τὴν κυρίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ
Χριστοῦ. Et multa similia reperiet, si cui quærere
grave non fuerit. Cor.

Ibidem. Τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλῖδα. Hunc
reginæ titulum diei huic tribuit etiam Gregorius
Nazianzenus, orat. 43: Εἰς τὴν καθὴν Κυριακὴν,
de verna tempestate, in quam, dies quæ ille tunc
celebrabat, Dominica incidebat, ita scribens: Ἡ βα-
σιλῖσσα τῶν ὥρων τῆ βασιλῖδι τῶν ἡμερῶν πομ-
πέυει. « Anni tempestatum regina reginæ dierum
pompani peragit; » quomodo et Sabbatum suum
Rabbinoס רבבא sive « Reginam » nominavisse,
docet in *Synagoga* suæ *Judaicæ* cap. 10 Joannes
Baxtorfius. USSER.

A Sabbatum, omnis Christi amator Dominicum cele-
bret diem, resurrectioni consecratum Dominicæ,
reginam et maxiam omnium dierum; quam ex-
spectans Propheta dicebat: *In finem, pro octava*⁶⁰;
in qua et vita nostra exorta est. et in Christo
mors est devicta: quem negant filii perditionis⁶¹,
inimici Salvatoris, quorum deus venter est, qui ter-
rena sapiunt⁶²: voluptatum amatores, et non Dei;
speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem
ejus abnegantes⁶³; Christum quæstui habentes,
verbum adulterantes⁶⁴, et Jesum vendentes; mulie-
rum corruptores, alienique appetentes, et pecu-
niam vortices; a quibus Dei misericordia libere-
mini, per Dominum nostrum Jesum Christum⁶⁵.

X. ⁶⁶ Ne igitur nullo sensu bonitatis ipsius tan-
gamur. Si nos imitetur secundum ea quæ facimus,
esse desimimus. Si enim iniquitates observaveris, Do-
mine, Domine, quis sustinebit⁶⁷? Simus itaque di-

(76) Ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος. Pari modo dici Domi-
nicæ applicant non pauci ex sanctis Patribus. Alii
de futuro sæculo intelligunt, atque in bis B. Chry-
sostomus cum alibi, tum bomilia in *Psalmum* vi,
a me divulgata, quæ et variis cum interpolationibus
exstat in Auctario novo *Bibliothecæ Patrum*. Inge-
nitose autem per S. Augustinum utraque expositio
conjungitur ep. 119, c. 13. Cor.

Ibidem. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος. Græca
inscriptio est psalmi vi et xi, sive, ut Hebræi dis-
tinguunt, xii, quam (in Græca: ad eos *Psalmos*
Catena) ad diem Dominicam accommodat Eusebius
Cæsariensis, indeque, in oratione jam laudata,
Nazianzenus: « Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ τῆ αὐτῆ
προσάδειν ἔθηκε τοὺς περὶ τῆς ὀρθότητος ψαλμοὺς.
« Quin etiam magnus ille David eidem dici (Domi-
nicæ) *Psalmos* de octava accinere videtur. »
USSER.

(77) Τοῦ θανάτου γέγονε νίκη ἐν Χριστῷ· ὅτι
τὰ τέκνα τῆς ἀπωλείας ἀρνοῦνται. Anglican.: « Per
ipsum et mortem ipsius, quod quidam negant;
per quod mysterium accepimus credere, et propter
hoc sustinemus, ut inveniamur discipuli Christi
solius Doctoris nostri. » Ib.

(78) Χριστέμποροι. Memini me legere id vocis
apud Basilium epist. 192 et Gregorium Nazianz.
orat. 21, 40, et carmine *De vita sua*: item in An-
tiochi homilia 36. Χριστεμπορίαν Coluthi notat
Alexander Alexandrinus scribens ad Alexandrum
D CP. Theodoriti *Histor. Eccl.* lib. 1, cap. 3. Cor.

(79) Τὸν λόγον καπηλεύοντες. Vet. vulgat. in-
terpres: « Verbum Dei in tabernis prædicantes, »
quod in *Epistola ad Trallianos* « cauponantes » idem
rectius expressit, ex II Corinth. ii, 17. USSER.

(80) Οἱ χρηματολαλαπεῖς. Nova vox, ἀπὸ τῶν
χρημάτων καὶ λαλαπος deducta: qua violentissimos
pecuniarum raptores sive vortices significari
notat hic Mæstræus. Ib.

(81) Μωμῆσθαι. Ita codex Nydpruceianus: ubi
Augustanus habet μωμῆσθαι, vetus vulgat. interp.
« tentaverit, » Anglican. « persequatur, » pro quo
legendum conjicit Morelius τιμωρῆσθαι « puniat; »
Vedelius τιμῆσθαι, « æstimet, » Patr. Julii μω-
μοσκοπήσθαι, de qua voce vidend. not. in *Epist.*
Polycarpi ad Philippenses. Ib.

(82) Οὐκ ἐτι ἐσμέν. Addit vulgat. interpr.: « nisi
ipsi [nos] miseratus fuerit, » ubi illud [nos] quod
in editis legitur, in mss. non invenio. Ib.

gum cognomento quod accepimus. Qui namque alio nomine appellatur præter hoc, hic non est Dei. Non enim suscepit prophetiam dicentem de nobis: *Vocabitur nomine novo, quod Dominus nominabit illum; et erit populus sanctus*⁶⁰. Quod primo in Syria impletum est; Antiochiæ enim primum, discipuli appellati sunt Christiani⁶¹, cum Paulus et Petrus fundarent Ecclesiam. Abjicite igitur malum, vetus, et putridum fermentum⁶², et transmutamini in novum fermentum gratiæ. Habitate in Christo, ne alienus dominetur vobis. Absurdum est Jesum Christum sonare lingua, et habere in mente abolitum Judaismum. Ubi enim est Christianismus, non est Judaismus; nam unus est Christus, in quem gens omnis credens, et omnis lingua confitens, ad Deum aggregatae sunt; et ii qui lapideo erant corde, facti sunt filii amici Dei Abrahæ⁶³; ac in semine ejus benedicti sunt omnes destinati ad vitam æternam in Christo⁶⁴.

XI. Hæc autem, dilecti mei, non quod cognoverim aliquos vestrum ita habere: sed, ut minor vobis, cupio vobis cautum, ne incidatis in hamos inanis doctrinæ; sed plenam certamque cognitionem habeatis in Christo;⁶⁵ qui ante omnia sæcula genitus est a Patre, post vero natus est ex Maria virgine sine viri commercio; quique sancte vixit,

⁶⁰ ms. φ. ⁶¹ Isa. LXII, 2, 12. ⁶² Act. XI, 26. ⁶³ Matth. III, 9; Isa. XLI, 8; Jac. II, 23. ⁶⁴ Gen. xxviii, 14; Gal. III, 19. ⁶⁵ I. ἐπὶ ἔργων. ⁶⁶ ms. κατὰ προφορὰς.

(83) *Γεγώμεθα οὖν ἄξιοι τῆς ἐπωνυμίας ἧς ἐλήφαμεν*. Anglican.: «Propter hoc, discipuli ejus electi, discamus, secundum Christianismum vivere.» Usser.

(84) *Θεμελιούρων*. Ita codex Nydruccianus: non, θεμελιούντων, ut perperam legebatur in Augustano. Id.

(85) *Ἀπόθεσθε*. Ita codex Nydruccianus: ubi Augustanus, ὑπέρθεσθε, quod noster interpret, «deponite,» reddidit; vetus vulgatus, «abjicite.» Id.

(86) *Χάριτος. Ἀύλισθητε ἐν Χριστῷ, ἵνα μὴ ὁ ἄλλοτριος ὑμῶν κυριεύσῃ*. Pro his, noster interpret habet: «Qui est Jesus Christus. Salvificemini in ipso: ut non corrumpatur aliquis in vobis, qui ab odore redarguemini;» veteris utique illius fermenti et acidi, de quo dictum fuerat. Pro αὐλισθητε vero vulgatus interpret «exultate» expressit, ac si legisset, ἀγαλλιάσθε. Id.

(87) *Χριστὸν λαλεῖν ἐπὶ γλώσσης, καὶ τὸν παυσθέντα Ἰουδαϊσμὸν ἐπὶ διανοίας ἔχειν*. Vetus vulgatus: «Christum lingua tantum proferre, et Judaismum in animo habere.» Anglican. brevius: «Christum profari, et judaizare.» Id.

(88) *Ὁὗ γὰρ Χριστιανισμὸς, οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊσμός*. Nondum hac in parte adeo maculata fuerat Ignatii interpolatio, ac nunc est, quando illam versabat antiquus interpret. Sed et per alia satis multa suspicio injicitur, non ab uno homine violentas et corruptrices hisce epistolis manus fuisse illatas. Cot.

Ibidem. *Ὁὗ γὰρ Χριστιανισμὸς, οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊσμός*. Uterque vetus interpret aliter. Vulgat.: «Non enim Christianitas in Judaismum credidit, sed Judaismus in Christianitatem;» et Anglican.

ἄξιοι τῆς ἐπωνυμίας ἧς ἐλήφαμεν (83) · ὅς γὰρ ἐν ἄλλῳ ὀνόματι καλεῖται πλεῖον τούτου, ὅστος οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ· Ὁὗ γὰρ δέδεκται τὴν προφητείαν τὴν λέγουσαν περὶ ἡμῶν· Ὅτι κληθήσεται ὀνόματι καινῷ, ὃ ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτόν, καὶ ἔσται λαὸς ἁγιος. Ὅπερ καὶ πεπλήρωται πρώτως ἐν Συρίᾳ· ἐν Ἀντιοχείᾳ γὰρ ἐχρημάτισαν οἱ μαθηταὶ Χριστιανοί, Παύλου καὶ Πέτρου θεμελιούντων (84) τὴν Ἐκκλησίαν. Απόθεσθε⁶⁵ (85) οὖν τὴν κακὴν ζύμην, τὴν παλαιωθεῖσαν, τὴν σεσηπυῖαν· καὶ μεταβάλλεσθε εἰς νέαν ζύμην χάριτος. Αὐλίσθητε ἐν Χριστῷ, ἵνα μὴ ὁ ἄλλοτριος ὑμῶν κυριεύσῃ (86). Ἄτοπὸν ἔστιν Ἰησοῦν Χριστὸν λαλεῖν ἐπὶ γλώσσης, καὶ τὸν παυσθέντα Ἰουδαϊσμὸν ἐπὶ διανοίας ἔχειν (87). Ὁὗ γὰρ Χριστιανισμὸς, οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊσμός· εἰς γὰρ ἔστιν ὁ Χριστὸς, εἰς ἐν πᾶν ἔθνος πιστεῦσαν, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξουλολογησαμένη, εἰς Θεὸν συνήχθη· καὶ γεγονᾶσιν (89) οἱ λιθῶδεις τῇ καρδίᾳ, τέκνα τοῦ Θεοῦ φίλοι⁶⁶ Ἀβραάμ· καὶ ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐνευλογήθησαν πάντες οἱ τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐν Χριστῷ.

XI. Ταῦτα δὲ, ἀγαπητοί μου, οὐκ ἐπέγνω⁶⁷ τινὰς ἐξ ὑμῶν οὕτως ἔχοντας (90)· ἀλλ' ὡς μικρότερος ὑμῶν, θέλω προφυλάσσεσθαι ὑμᾶς, μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τὰ ἀγκίστρα τῆς κενοδοξίας, ἀλλὰ πληροπορεῖσθαι⁶⁸ ἐν Χριστῷ (91), τῷ πρὸ πάντων μὲν αἰώνων γεννηθέντι· παρὰ τοῦ Πατρὸς, γεννωμένῳ δὲ ὕστερον (92) ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου δίχα ὀμνίας ἀνδρός· καὶ πολιτευ-

⁶⁷ al. ὑπέρθεσθε. ⁶⁸ I Cor. V, 7. ⁶⁹ . φίλου. ⁷⁰ ms. xxviii, 14; Gal. III, 19. ⁷¹ I. ἐπὶ ἔργων. ⁷² ms.

similiter: «Christianismus enim non in Judaismum credidit, sed Judaismum in Christianismum.» Vid. Prolegomen. cap. 14. Usser.

(80) *Γεγώμεθα*. Ita codex Nydruccianus: non, γέγοναν, ut Augustanus. Id.

(90) *Ὁὗκ ἐπέγνω τινὰς ἐξ ὑμῶν οὕτως ἔχοντας*. Anglican.: «Non quia cognovi aliquos ex vobis sic habentes.» Vetus vulgatus: «taliter scribens, non agnovi aliquos ex vobis sic habere» (ut ms. Magdalenensis legit) vel (ut alii) «haberi,» id est Judaismum sectari: ut recte exponit Stapulensis. Id.

(91) *Ἐν Χριστῷ*, etc., usque ad τῆς ἐπιδοῦς ἡμῶν, sub initium sequentis sectionis. Pro istis noster interpret tantum habet: «In nativitate et passione et resurrectione, facta in tempore ducatus Pontii Pilati; quæ facta sunt vere et firmiter a Jesu Christo spe nostra,» quæ, ex Clementinis potissimum Constitutionibus, amplificavit Ignatii interpolator: ut ex collatione liquebit. Id.

(92) *Γεννωμένῳ δὲ ὕστερον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, δίχα ὀμνίας ἀνδρός· καὶ πολιτευσαμένῳ ὁσίως*, etc. Participia dativi casus ex Nydrucciano codice hic et in sequentibus representavimus: ubi Augustanus accusativa habebat: *Γεννώμενον, πολιτευσαμένον, θεραπεύσαντα, ποιήσαντα, καταγγέλλαντα, ὑποσάντα, ὑπομεινάντα, ἀποθανόντα, ἀναστάντα, ἀνεληθόντα, καθεσθέντα, ἐι ἐρχόμενον*. Duo-bus autem membris hic positus respondent illa, *Constit. apostol.* lib. VII, cap. 37: *Τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα μόνον δίχα ἀνδρός, τὸν πολιτευσαμένον ὁσίως*, etc.: «Ex Maria natum solum absque viro, sancte in vita versatum,» vel, *πολιτευσαμένον ἀνευ ἁμαρτίας*, «sine peccato in vita versatum;» ut habetur ibidem, libro VI, cap. 11. Id.

σαμένῳ ὄσιως, καὶ πᾶσαν νόσον καὶ μλαχίαν A omnemque languorem et infirmitatem sanavit in
θεραπέυσαντι ἐν τῷ λαῷ, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα
ποίησαντι ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπων, καὶ τοῖς ἐξοκει-
λυσιν εἰς πολυθεῖαν ⁷¹ (93) τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀλη-
Θεὸν θεὸν καταγγελλαντι (94), τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα,
καὶ τὸ πάθος ὑποστάντι, καὶ πρὸς τῶν χριστοκτόνων
Ἰουδαίων ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἡγεμόνος καὶ Ἡρώ-
δου βασιλέως, καὶ ⁷² σταυρὸν ὑπομείναντι, καὶ ἀπο-
θανόντι, καὶ ἀναστάντι, καὶ ἀνελθόντι εἰς τοὺς οὐρα-
νοὺς πρὸς τὸν ἀποστείλαντα, καὶ καθεσθόντι ἐν δεξιᾷ
αὐτοῦ (95), καὶ ἐρχομένῳ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων
μετὰ δόξης πατρικῆς κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς,
καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ (96).
Ταῦτα ὁ γνοὺς ἐν πληροφορίᾳ, καὶ πιστεύσας, μα-
κάριος ὡσπερ νῦν ⁷³ (97) καὶ ὑμεῖς φιλόθεοι καὶ
φιλόχριστοί ἐστε ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, B
ἧς ἐκτραπήναι μηδὲν ἡμῶν ⁷⁴ γένηται (98).

XII. Ὀναίμην (99) ὑμῶν κατὰ πάντα, ἐάνπερ βξιος
ᾧ. Εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι, πρὸς ἕνα τῶν λελυμένων ὑμῶν
οὐκ εἰμί (1). Οἶδα ὅτι οὐ φυσιοῦσθε· Ἰησοῦν γὰρ ἔχε-
τε ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ μᾶλλον ὅταν ἐπαίνῳ ὑμᾶς, οἶδα
ὅτι ἐντρέπεσθε ὡς γέγραπται· Δίκαιος ἑαυτοῦ κα-
τήγορος (2)· καί· Λέγε σὺ τὰς ἀμαρτίας σου πρῶ-
τος, ἴνα δικαιωθῆς· καί· Ὅταν ποιήσῃτε πάντα
τὰ διατεταγμένα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δοῦλοὶ ἐσμεν
ἀγρεῖοι. Ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδέλυγμα
παρὰ θεῷ. Ὁ θεὸς γὰρ, φησὶν, Ἰλάσθητι μοι τῷ
ἀμαρτωλῷ (3). Διὰ τοῦτο οἱ μεγάλοι ἐκείνοι· Ἀβραὰμ
καὶ Ἰακώβ ⁷⁵ (4), γῆν καὶ σποδὸν ἔμπροσθεν τοῦ

XII. Fruar vobis per omnia, si dignus sim. Ta-
metsi enim vincetus sum, comparandus uni vestrum
solutorum non sum. Novi quod in vobis fastus non
sit: Jesum enim habetis in vobis ipsis. Et magis
cum laudo vos, scio vos rubore suffundi: sicut
scriptum est: *Justus sui est accusator* ⁷⁶; et: *Dic tu
primus peccata tua, ut justificeris* ⁷⁷; et: *Cum fece-
ritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi
inutiles sumus* ⁷⁸. Quia quod hominibus altum est,
abominatio est apud Deum ⁷⁹. Deus enim, inquit,
propitius esto mihi peccatori ⁸⁰. Ob hoc magni illi
Abraham et Job, terram et cinerem scipso coram

⁷⁰ Matth. iv, 23; v, 1x, 35. ⁷¹ al. ἔξω αὐλίσασι τῆς πολιτείας. ⁷² f. vscat. ⁷³ Const. ap. v, 7, 49 et
vi, 11; Marc. xiii, 26. ⁷⁴ Const. ap. viii, 42; II Tim. iv, 1; Rom. ii, 6. ⁷⁵ al. οὐν. ⁷⁶ ms. ὑμῶν.
⁷⁷ Prov. xviii, 17, ⁷⁸ Isa. xliiii, 26. ⁷⁹ Luc. xvii, 40. ⁸⁰ Luc. xvi, 15. ⁸¹ Luc. xviii, 43. ⁸² l. ἰώδ.

(93) Ἐξοκειλασιν εἰς πολυθεῖαν. Codex Nyd-
pruccianus legit: ἔξω αὐλίσασι τῆς πολιτείας. Vetus
vulgatus interpres: «illis qui longe erant, et eis
qui prope in multitudine,» vel, «multitudinem,» ut
codex Magdalenensis habet. USSER.

(94) Καταγγελλαντι. Ita habet codex Nydpruc-
cianus; ubi Augustanus perperam legit, καταγγε-
λλαντα. 10.

(95) Καὶ ἀνελθόντι εἰς τοὺς οὐρανοὺς πρὸς τὸν
ἀποστείλαντα, καὶ καθεσθόντι ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ.
Constituit. apostol. lib. vi, cap. 11: Καὶ ἀνελθόντα
πρὸς τὸν ἀποστείλαντα. Sic et libro v, cap. 6: Ἀν-
λήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐ-
τόν, et capite 18: Ἀνῆλθε πρὸς τὸν ἀποστείλαντα
αὐτὸν θεὸν καὶ Πατέρα, καθίσας ἐκ δεξιῶν τῆς δυ-
νάμεως. 10.

(96) Καὶ ἐρχομένῳ (an ἐλευσομένῳ) ἐπὶ συντε-
λείᾳ τῶν αἰώνων μετὰ δόξης πατρικῆς κρίναι
ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ
τὰ ἔργα αὐτοῦ. Similiter, in 18 illo capite libri v
Constituit. apostolic.: «Ὅς καὶ ἐλεύσεται ἐπὶ συντε-
λείᾳ τοῦ αἰῶνος μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς
κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ
κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. «Quique in consummatione
sæculi veniet, cum potestate et gloria multa, ad
judicandum vivos et mortuos, et ad reddendum
unicuique secundum opera sua.» D.

(97) Νῦν. Ita codex Nydpruccianus: non οὐν,
ut Augustanus. 10.

(98) Τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἧς ἐκτραπήναι μηδὲν
ἡμῶν γένηται. Vet. vulgat. Lat.: «Spei vestræ, a
qua nulli vestrum averti contingat,» licet ibi ms.
Baliolensis et Pelavianus legat, ut est in Græco,
«sp̄i nostræ,» et «nulli nostrum.» Noster inter-

C pres in priore membro habet «spem nostram,» in
posteriori, «nulli vestrum,» rectius, opinior. 10.

(99) Ὀναίμην. Hesyclus: Ὀναίμην, τύχοιμι,
ἀπολαύσαιμι, ὠφελεθεῖν. Aristophanes, in *Nubibus*:
Ἄλσι διασυμμηθεις, θναίτ' ἄν οὐτοσί, hoc est, ut ex-
ponit Scholiastes: οὐ τὰ τυχόντα οὕτος ὠφελεθεῖ
διαβρεχθεις ἄλσιν. B. Paulus ad Philemonem: Ἐγὼ
σου Ὀναίμην ἐν Κυρίῳ, quod vetus interpres ad ver-
bum reddidit: «Ego te fruar in Domino;» Beza
paraphrasticè: «Hunc ego fructum abs te conse-
quar,» sive, hoc a te beneficium percipiam. Quam
voti concipiendi formulam, ab Apostolo acceptam,
sæpius ab Ignatio, tum genuino tum supposititio
esse usurpatam, in Prolegomen., cap. 5 ostensum
est. Videnda et notata in *Epistolam ad Romanos*.
10.

(1) Εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι, πρὸς ἕνα τῶν λελυμέ-
νων ὑμῶν οὐκ εἰμί. Vet. vulgat.: «Si enim vin-
ctus sum, sed ad solutionem omnium vestrum, non
sum vincetus.» Noster interpres, Græco accommo-
datius: «Etsi enim ligatus sum, ad unum soluto-
rum de vobis non sum;» hoc est, comparandus
non sum; vel pro δεσμῷ sive confessore æstimandus.
10.

(2) Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος. Anglican.: «Quo-
niam justus sui ipsius accusator.» Vetus vulgatus:
«quoniam justus sui accusator est in primordio
sermonis;» exprimens illud ἐν πρωτολογία, quod
sequitur in textu Græco, Proverb. xviii, 17. 10.

(3) Ὁ θεὸς γὰρ, φησὶν, Ἰλάσθητι μοι τῷ ἀμαρ-
τωλῷ. Verba sunt Publicani, Luc. xviii, 45. Male
igitur vetus interpres reddidit: «Dicit enim Deus:
Propitius factus sum peccatori.» 10.

(4) Ἰακώδ. Ἰώδ, rectius hic legit vetus inter-

Deo nominaverunt ⁸⁴. Et David: *Quis sum ego in conspectu tuo, Domine, quia glorificasti me hucusque* ⁸⁵? Et Moses, *mansuetissimus super omnes homines* ⁸⁶, dicit ad Deum: *Gracili voce, et tarda lingua sum ego* ⁸⁷. Submisce itaque sentite et ipsi, ut exaltetis. *Qui enim se humiliat, exaltabitur: et qui se exaltat, humiliabitur* ⁸⁸.

XIII. Studete itaque ut confirmemini in dogmatibus Domini et apostolorum; quo cuncta quæ facitis, prospere succedant, et carne et spiritu, fide et charitate; cum dignissimo episcopo vestro, et digne contexta atque spirituali corona presbyteril vestri, et secundum Deum agentibus diaconis. Subjecti estis episcopo, et vobis mutuo, sicut Christus Patri; ut inter vos sit unio secundum Deum.

XIV. Cum sciam vos plenos esse omnis boni, brevius cohortatus sum vos in charitate Jesu Christi. Memores estote mei in orationibus vestris, ut Deum assequar; et Ecclesiæ quæ in Syria est, cuius non sum dignus appellari episcopus. Opus enim mihi est unita vestra in Deo oratione et charitate; ut Ecclesia quæ in Syria est, mereatur per bonam disciplinam vestram pasci in Christo.

XV. Salutant vos Ephesii de Smyrna, unde hæc scribo vobis, qui præsentibus adsunt in Dei gloriam, uti et vos, qui me una cum Polycarpo recreastis in

Α Θεοῦ ἐαυτοὺς ⁸⁴ ὀνόμαζον (5). Καὶ ὁ Δαβὶδ· *Τίς ἐμὲ ἐγὼ ἐνὸς ὀφθαλμοῦ σου, Κύριε, διὲ δόξασάς με ἕως τούτου*; Καὶ Μωσῆς, ὁ παρὰ πάντας ἀνθρώπων πραΰτατος, λέγει πρὸς Θεὸν· *Ἰσχυρόφωνος καὶ βραδύγλωσσός εἰμι ἐγὼ. Ταπεινοφρονεῖτε οὖν καὶ αὐτοὶ* (6) ⁸⁵, ἵνα ὑψωθῆτε. *Ὁ ταπεινῶν γὰρ ἐλαττωθῆσεται· καὶ ὁ ὑψῶν ἐαυτὸν, ταπεινωθήσεται*.

XIII. Σπουδάσατε οὖν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖς δόγμασι τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα πάντα, ὅσα ποιεῖτε, κατανοηθῆσθε, σαρκὶ τε καὶ πνεύματι, πίστει καὶ ἀγάπῃ (7), μετὰ τοῦ ἀξιοπρεπεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν, καὶ ἀξιοπλόκου καὶ πνευματικοῦ στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου ⁸⁶ ὑμῶν (8), καὶ τῶν κατὰ Θεὸν διακόνων ὑποτάγητε τῷ ἐπισκόπῳ (9), καὶ ἀλλήλοις, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ (10), ἵνα ἔνωσις ᾗ κατὰ Θεὸν ἐν ὑμῖν (11).

XIV. Εἰδὼς ὑμᾶς πεπληρωμένους παντὸς ἀγαθοῦ (12), συντόμως παρεκάλεσα ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ· μνημονεῦτέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἵνα Θεοῦ ἐπιτύχω καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας, ἧς οὐκ ἀξιός εἰμι καλεῖσθαι ἐπίσκοπος. Ἐπιδέομαι γὰρ τῆς ἡνωμένης ὑμῶν ἐν Θεῷ προσευχῆς καὶ ἀγάπης (13), εἰς τὸ ἀξιοθῆναι τὴν ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίαν διὰ τῆς εὐταξίας ὑμῶν (14) ποιμανθῆναι ἐν Χριστῷ.

XV. Ἀσπάζονται ὑμᾶς Ἐφέσιοι ἀπὸ Συμύνης, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν, παρόντες εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, οἱ κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατε (15), ἅμα Πολυκάρπῳ.

⁸⁴ aliz edit. præpon. ἴσον. ⁸⁵ Gen. xviii, 27; Job xxx, 49. ⁸⁶ I Paral. xvii, 16. ⁸⁷ Num. xii, 3. ⁸⁸ Exod. iv, 10. ⁸⁹ al. ὑμεῖς. ⁹⁰ Luc. xiv, 11. ⁹¹ ms. πρεσβυτέρου.

pres Latinus: ut interpolator hic respexerit ad illud Jobi xxx, 49: 'En γῆ καὶ σποδῶ μου ἡ μερίς. > In terra et cinere mea pars. > USSEN.

(5) Ὀνόμαζον. Codex Augustanus: ἴσον ὀνόμαζον. Sed priorem vocem, ut superfluum, Græci nunc Nydruciani et interpretis vulgati Latini auctoritate freti, expunximus. Id.

(6) Καὶ αὐτοὶ. Ita codex Augustanus: Nydrucianus, καὶ ὑμεῖς. Velus vulgatus interpres, utrumque coniungens: > et vos ipsi. > Id.

(7) Ἀγάπῃ. Anglican. addit: > In Filio et Patre et Spiritu sancto, et in principio et in fine. >

(8) Καὶ ἀξιοπλόκου καὶ πνευματικοῦ Στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου ὑμῶν. Ita codex et Nydrucianus et Augustanus: veteri etiam vulgato interprete consentiente, qui ita reddidit: > Et corona digno atque spirituali Stephano presbytero vestro. > At interpres Anglicanus noster ita locum vertit: > et digne complexa spirituali corona presbyterii vestri; > ac si legisset: καὶ ἀξιοπλόκου πνευματικοῦ στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου ὑμῶν. Quæ sine dubio genuina est lectio. Nam quod Gull. Morelius, sua auctoritate, ἀξιοπλόκου in ἀξιολόκου commutaverit, nulla causa erat, quare in eo posteriores Ignatii editores illum sequerentur. Id.

(9) Ὑποτάγητε τῷ ἐπισκόπῳ. Vet. vulgata: > Subjecti estote episcopo; > ita enim legunt mss., non > episcopis, > ut libri editi. Id.

(10) Ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ. Anglican. addit: > secundum carniem; et apostoli Christi et Patri et Spiritui. > Id.

(11) Ἴνα ἔνωσις ᾗ κατὰ Θεὸν ἐν ὑμῖν. Vet. vulgata: > ut laus sit in vobis secundum Deum; > ac si ἀνεσις legeretur in Græco, non ἔνωσις. Noster vero interpres, non modo ἔνωσιν, sed alia quoque ali-

qua reperisse videtur in Græco: sic enim vertit: > ut unio sit carnalis et spiritualis. > Id.

(12) Εἰδὼς ὑμᾶς πεπληρωμένους παντὸς ἀγαθοῦ. Anglican: > Sciens quoniam Deo pleni estis. > Vet. vulgata: > Videntes vos repletos omnibus bonis; > sic enim habent libri editi: ubi mss. singulariter legunt, > videntem; > ad Deum referentes. Ego vero, ex Græco et ipso sensu, > vidents, > non dubitavi substituere. Id.

(13) Τῆς ἡνωμένης ὑμῶν ἐν Θεῷ προσευχῆς καὶ ἀγάπης. Vocem ἡνωμένης ex codice Nydruciano retinimus (ut illis quæ in nota 98 præcesserant magis consentaneam): pro qua Augustanus habebat, ἡρωμένης, quomodo et Anglicanum interpretem veritate videmus: > Unitæ vestra in Deo ratione charitate. > Velus vero vulgatus interpres reddidit: > Illa laudabili in Deo oratione: > ac si legisset, ἀνωμένης; neque plura habent libri editi, cum Balliolensis ms. legat: > Illa laudabili in Deo oratione; > Magdalenensis vero et Petavianus plane, ut nos edidimus: > Vestra illa laudabili in Deo oratione et dilectione. > Id.

(14) Εὐταξίας ὑμῶν. Ita codex Augustanus: non ὑμῶν, ut Nydrucianus et vetus interpres Latinus: in quo legimus: > Per bonam (non operationem, ut in editis, sed) opinionem vel opinionem vestram. > Id.

(15) Παρόντες εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, οἱ κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατε. Anglican. > Præsentibus in gloriam Dei, quemadmodum et vos: qui secundum omnia me quiescere fecerunt. > Vet. vulgata: > Præsentibus in gloria Dei; quomodo in omnibus refecistis me; > quomodo ex mss. exhibuimus: cum libri editi habeant: > Præsentibus; quomodo in gloria Dei in omnibus refecistis me. > Id.

λυάρτων· καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ Ἐκκλησίαι ἐν τιμῇ (16) Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσπάζονται ὑμᾶς· ἐβρώσατε ἐν ὁμο-
νοίᾳ (17), πνεῦμα κεκτημένοι ἀδιάκριτον, ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ, διὰ θελήματος Θεοῦ.

omnibus. Ceteræ etiam Ecclesiæ, in honore Jesu
Christi salutant vos. Valetate in concordia, spiritum
possidentes inseparabilem, in Christo Jesu, per vo-
luntatem Dei.

ΠΡΟΣ ΤΡΑΛΛΗΣΙΟΥΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἡρασημέτρῃ παρὰ
Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ
ἀγία, τῇ οὐσῇ ἐν Τράλλεσιν ἐκλεκτῇ καὶ ἀξιο-
θέῳ, εἰρηνευούσῃ ἐν σαρκὶ καὶ πνεύματι Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἐν πάθει τῷ
διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου, καὶ ἀναστάσει· ἦν
καὶ ἀσπάζομαι ἐν τῷ πληρώματι, ἐν ἀποστο-
λικῷ χαρακτῆρι (18), καὶ εὐχόμεαι πλεῖστα χαί-
ρειν.

I. Ἄμωμον διάνοιαν καὶ ἀνυπόκριτον ἐν ὑπομονῇ,
ἔργων ὑμᾶς ἔχοντας, οὐ κατὰ χρῆσιν, ἀλλὰ κατὰ
κτῆσιν (19)· καθὼς ἐδήλωσε Πολύβιος (20) ὁ ἐπίσκο-
πος ὑμῶν, ὃς παρεγένετο θελήματι Θεοῦ Πατρὸς καὶ
Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, συνεργεῖα
Πνεύματος, ἐν Σμύρνῃ, καὶ οὕτως (21) μοι συνεχάρη
δέδεμένῳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὥστε με τὸ πᾶν πλῆ-
θος ὑμῶν ἐν αὐτῷ θεωρῆσαι. Ἀποδεξάμενος οὖν τὴν
κατὰ Θεὸν ὑμῶν εὐνοίαν δι' αὐτοῦ, ἔδοξα, εὐρῶν
ὑμᾶς μιμητὰς ὄντας Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος.

II. Τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ (22). Αὐ-
τὸς γὰρ ἀγγρυκεῖ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον
ἀποδώσῃ Θεῷ. Διὸ καὶ φαίνεσθέ μοι οὐ κατὰ
ἄνθρωπον ζῶντες, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν
δι' ἡμᾶς ὁ ἀποθανόντα, ἵνα πιστεύοντες εἰς τὸν θά-
νατον αὐτοῦ, διὰ τοῦ βαπτίσματος κοινωνοὶ τῆς
ἀναστάσεως αὐτοῦ γένησθε (23). Ἀναγκαῖον οὖν

¹⁶ I Tim. i, 1. ¹⁷ Hebr. xiiii, 17. ¹⁸ ἰ. ὑμᾶς.

(16) Ἄμα Πολυκάρπῳ· καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ Ἐκκλη-
σίαι ἐν τιμῇ. Vet. vulgat. « simul cum Polycarpo.
Et ceteræ Ecclesiæ in honore J. C. » Anglican. :
« simul cum Polycarpo episcopo Smyræorum. Sed
et reliquæ Ecclesiæ in honore J. C. » Usser.

(17) Ἐν ὁμοσίᾳ. Vet. vulgat. « in unanimitate. » D
Anglican. « in concordia Dei. » Ib.

(18) Ἐν ἀποστολικῷ χαρακτῆρι. Per hunc χα-
ρακτῆρα, inquit hic Mæstræus, salutatio qua uti so-
lebant apostoli, intelligitur : cuius hæc erat formula :
« Gratia et pax, sive misericordia ; » de qua
Baron. ad ann. 45, § 27. Ib.

(19) Οὐ κατὰ χρῆσιν, ἀλλὰ κατὰ κτῆσιν. Noster
interpretis : « Non secundum usum, sed secundum
naturam. » Vet. vulgat. : « Non in usitacionem, sed
in possessionem ; » sic enim habent mas. ubi libri
editi legunt : « Non in hæsitacionem, sed in fidei
possessionem. » Sensus vero est, quem reddidit Ve-
delius : Trallenses habere mentem inculpatam ac
pietatem, non talem quæ in temporario exercitio,
sed in constanti possessione consistat. Ib.

(20) Πολύβιος. Polybii Trallianorum episcopi
meminisse hic Ignatium, confirmat Eusebius, libro
II Histor. κ.φ. λς'. Ib.

PATROL. GR. V.

AD TRALLESIOS.

Ignatius, qui et Theophorus, dilectæ à Deo Patre et
Jesu Christo Ecclesiæ sanctæ, quæ est Trallibus,
electæ et Deo dignæ, pacem habenti in carne et
spiritu Jesu Christi spei nostræ¹⁶, in passione quæ
per crucem ac mortem, et resurrectione : quam et
saluto in plenitudine, in apostolico caractere, et
opto plurimum salvere.

I. Inculpatam et sine simulatione mentem In pa-
tientia, cognovi habere vos, non usu, sed posses-
sione : quemadmodum significavit episcopus vester
Polybius, qui Smyrnæ adfuit, per voluntatem Dei
Patris, et Domini Jesu Christi Filii ejus, et coope-
ratione Spiritus, qui que mihi victo in Christo Jesu
sic congratulatus est, ut universam multitudinem
vestram in eo contemplatus sim. Excipiens igitur
per ipsum vestram secundum Deum benevolentiam,
gloriatum sum, inveniens vos imitatores esse Jesu
Christi Salvatoris.

II. Episcopo subjecti estote velut Domino. Ipse
enim pervigilat pro animabus vestris, quasi rationem
redditurus Deo¹⁷. Quare videmini mihi non secun-
dum hominem, sed secundum Jesum Christum vi-
vere, qui propter vos mortuus est, ut credentes in
mortem ejus, per baptismum consortes sitis resur-
rectionis ejus. Necessè itaque est, quemadmodum

(21) Οὕτως. Lib. Augustanus, οὗτος, Nydruc-
cianus ὄντως : nos οὕτως, ex utroque inter se com-
parato, expressimus ; suffragante etiam utroque
vetere Latino interprete. Ib.

(22) Τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ,
etc. Anglican. : « Cum enim episcopo subjecti estis
ut Jesu Christo, videmini mihi non secundum ho-
mines viventes, sed secundum Jesum Christum,
propter vos mortuum. » Ad quod exemplar si
Græca ita restituerentur : Ὅταν γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ
ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ, φαίνεσθέ μοι οὐ κατὰ
ἄνθρωπον ζῶντες, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν
δι' ὑμᾶς ἀποθανόντα : traiectione sententiarum,
quam hic animadvertisse visus sibi est Vedelius,
nihil fuerit opus. Ib.

(23) Διὰ τοῦ βαπτίσματος κοινωνοὶ τῆς ἀνα-
στάσεως αὐτοῦ γένησθε. Pro his, noster inter-
pres simpliciter legit : « mori effugiatis. » Vetus
vero vulgatus, cum in priore membro legisset, ut
nostri libri habent, τὸν δι' ἡμᾶς ἀποθανόντα, in hac
clausula primam quoque personam recte retinuit,
ita verba reddens : « Communicantes (ut habent
mss.) vel participes (ut libri editi) resurrectionis
ejus efficiamur. » Ib.

25

facitis, ut sine episcopo nihil agatis. Sed et presbyterio subjecti estote, ut apostolis Jesu Christi, spei nostræ; in quo viventes, in ipso inveniemur. Oportet autem et diaconos ministrosque mysteriorum Jesu Christi omni modo placere; non enim ciborum et potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei ministri. Oportet igitur ut sibi caveant a criminibus, tanquam ab igne urente. Ipsi itaque tales sint.

III. At vos reveremini illos, tanquam Christum Jesum, cujus vicarii sunt; ut et episcopus typus Dei Patris omnium est; presbyteri vero, sicut concessus Dei, et conjunctio apostolorum Christi. Sine his Ecclesiæ electa non est, non sanctorum congregatio, non sanctorum collectio. Persuasum autem habeo, et vos eo animo affectos esse. Exemplar enim charitatis vestræ accepi, et necum habeo, in episcopo vestro; cujus ipse habitus magna disciplina est, mansuetudo autem ipsius potentia; quem et impios revereri existimo. Quia diligo vos, parco contentius vobis scribere, ne aliquibus videar esse asper, aut insufficiens. Vincit sum quidem propter Christum, sed necdum Christo dignus sum: si vero consumer, fortassis dignus fuero. Non ut apostolus præcipio.

¹⁶ al. ὑποτάσσεσθε. ¹⁷ al. αὐτούς. ¹⁸ al. ἄγων.

(24) Ὑποτάσσεσθε. Ita ex Moreliana editione reposuimus, cum aliæ habeant, ὑποτάσσεσθα. Nobiscum consentit uterque vetus Latinus interpres. Antiochus tamen homil. 124, priori modo legisse videtur, ita locum istum recitans: Ἀναγκαῖόν ἐστιν ὑποτάσσεσθαι καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν. USEBE.

(25) Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας μυστηρίων Χριστοῦ Ἰησοῦ, κατὰ πάντα τρόπον ἀρέσκειν. Anglican. similiter: « Oportet autem et diaconos, ministros existentes mysteriorum Jesu Christi, secundum omnem modum omnibus placere; » eodem plane modo quo apud Antiochum, in loco citato, legitur: κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν, cum vetus vulgatus interpres, ac si diaconis in dativo casu legisset, locum ita reddiderit: « Oportet ergo et diaconis, qui sunt in ministerium (vel « ministri, » ut habet ms. Magdalenensis) Jesu Christi, omni (vel, « in omni, » ut habent duo Oxonienses mss.) modo placere. » Id.

(26) Βρωτῶν καὶ ποτῶν. Antiochus: βρωμάτων καὶ πομάτων. Id.

(27) Δέον οὖν αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα φυλάττεσθαι, ὡς πῦρ φλέγον. Ita codex Augustanus, et vetus vulgatus interpres, qui sic vertit: « Oportet ergo præcepta eorum observare, sicut ignem ardentem. » At codex Nydrpruccianus pro αὐτῶν, rectius habet αὐτούς: cujus sententiam Joannes Brunerus Latine ita expressit: « Quos quidem tales esse oportet, qui a reprehensione sibi tanquam incendio caveant. » Ab Antiocho vero locum hunc in modum productum invenimus: Δέον οὖν ἐστιν αὐτοὺς φυλάσσεσθαι τὰ ἐγκλήματα ὡς πῦρ; quomodo et nostrum Ignatii interpretem legisse apparet, cum reddidit: « Opportunum igitur, vos observare accusationes, ut ignem; » ubi glossator: « Observare accusationes, » interpretatur, « observare se ab accusationibus, » ut ab igne. » Vide Prolegomen. cap. 18. Id.

(28) Αὐτοὶ μὲν οὖν ἔστωσαν τοιοῦτοι, usque ad ἀποστόλων Χριστοῦ. Pro his, Antiochus tantum ha-

bet ἔστιν, ὅσαπερ ποιεῖτε, ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου μὴδὲν πράττειν ὑμᾶς. Ἄλλ' ὑποτάσσεσθε ¹⁶ (24) καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ἐν ᾧ εὐρεθησόμεθα. Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας μυστηρίων Χριστοῦ Ἰησοῦ, κατὰ πάντα τρόπον ἀρέσκειν (25)· οὐ γὰρ βρωτῶν καὶ ποτῶν (26) εἰσι διάκονοι, ἀλλ' Ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρεταί. Δέον οὖν αὐτῶν ¹⁷ τὰ ἐγκλήματα φυλάττεσθαι, ὡς πῦρ φλέγον (27)· αὐτοὶ μὲν οὖν ἔστωσαν τοιοῦτοι (28).

III. Ὑμεῖς δὲ ἐντρέπεσθε αὐτοὺς ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν, οὐ φύλακές εἰσι τοῦ τόπου· ὡς καὶ ὁ ἐπίσκοπος, τοῦ Πατρὸς τῶν ὄλων τύπος ὑπάρχει· οἱ δὲ πρεσβύτεροι, ὡς συνέδριον Θεοῦ, καὶ σύνδεσμος ἀποστόλων Χριστοῦ. Χωρὶς τούτων Ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστιν (29), οὐ συνάθροισμα ἄγων ¹⁸, οὐ συναγωγὴ ὁσίων. Πέπεισμαι δὲ καὶ ὑμᾶς οὕτω διακεῖσθαι. Τὸ γὰρ ἔξεμπλάριον τῆς ἀγάπης (30) ¹⁹ ἔλαβον, καὶ ἔγω μετ' ἑμαυτοῦ, ἐν τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν οὐ αὐτὸ τὸ κατὰστάμημα μεγάλη μαθητεία, ἣ δὲ πράτης αὐτοῦ δύναμις (31) ὄν ²⁰ λογιζομαι (32) καὶ τοὺς ἀθέους ἐντρέπεσθαι. Ἀγαπῶν ὑμᾶς, φείδομαι συντονώτερον ἐπιστεῖλαι, ἵνα μὴ δόξω τισὶν εἶναι προσάντης, ἣ ἐπιδήξ. Δέδεμαι μὲν διὰ Χριστὸν, ἀλλ' οὐδέπω Χριστοῦ ἀξιός εἰμι· ἐὰν δὲ τελειωθῶ, τάχῃ γενήσομαι.

C Οὐχ ὡς ἀπόστολος διατάσσομαι.

¹⁹ inser. ὑμῶν. ²⁰ al. ἦν.

bet: Ὅμοιως πάντας ἐντρέπέσθωσαν τοὺς διακόνους ὡς Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὡς τὸν Πατέρα· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ὡς συνέδριον Θεοῦ, καὶ ὡς δεσμὴν ἀποστόλων; et noster Ignatii interpres, eodem fere modo: nisi quod verborum aliquot adjectione locum videatur vitiatum: « Similiter et omnes reverentur diaconos ut mandatum Jesu Christi; et episcopum, ut Jesum Christum (existentem Filium Patris); presbyteros autem, ut concilium Dei et conjunctionem (vel, ut liber Cantabrigiensis habet, communionem) apostolorum; » quod ipsum de diaconis idem etiam in *Epistola ad Smyrnæos* ita repetit: « Diaconos autem reveremini ut Dei mandatum. » Vid. infra, et in *Epist. ad Smyrn.* et *Prolegomen.* cap. 18 et cap. 10. Id.

(29) Χωρὶς τούτων Ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστιν. Antiochus: Χωρὶς τούτων Ἐκκλησία οὐ καλεῖται, et noster Ignatii interpres: « Sine his Ecclesiæ non vocatur, » omissis sequentibus illis: « συνάθροισμα ἄγων (sic enim legit Nydrpruccianus codex, non ἄγι, ut Augustanus), οὐ συναγωγὴ ὁσίων. Id.

(30) Ἐξεμπλάριον τῆς ἀγάπης. Hoc vocabulo, a Latinis accepto, usus est Ignatius supra, in *Epistola ad Ephesios*; ut et infra quoque, in *Epistola ad Smyrnæos*. Ex utroque vero interprete legendum hic apparet: τῆς ἀγάπης ὑμῶν. Id.

(31) Οὐ αὐτὸ τὸ κατὰστάμημα μεγάλη μαθητεία, ἣ δὲ πράτης αὐτοῦ δύναμις. Jo. Damascenus *Parallel.* lib. III, cap. 30, ex Ignatio citat ista: « Juvenis mansuetus multa suffert. Canities senum clementia: vita autem eorum cognitio vera; » quæ in nostris Ignatianis non invenimus: nisi fortassis in hoc Trallianorum episcopi encomio aliquod illorum animadverti possit vestigium, cui addendus et locus iste, Sapientiæ IV, 8, 9: Πολλά δὲ ἐστὶ φρονήσις ἀνθρώποις, καὶ ἡλικία γήρως βίος ἀπηλλοιωτός. « Canities autem est prudentia hominibus et ætas senectutis, vita immaculata. » Id.

(32) Ἦν λογιζομαι. Græcus codex Nydrpruccianus ὄν legit, et Latinus Baliolensis, « quem. » Id.

IV. Ἄλλ' ἐμαυτὸν μετρώ, ἵνα μὴ ἐν καυχῆσει ἀπόλωμαι. Καλὸν δὲ τὸ ἐν Κυρίῳ καυχᾶσθαι. Κἂν ἐρρωμένως ὦ (33) τὰ κατὰ Θεόν, πλεῖθόν με δεῖ φοβεῖσθαι, καὶ μὴ προσέχειν τοῖς εἰκῆ φυσιοῦσι με· οἱ γὰρ με ἐπαινοῦντες, μαστιγοῦσιν. Ἄλλ' οὐκ οἶδα εἰ ἀξίως εἰμι (34) ὁ γὰρ ζῆλος τοῦ ἐχθροῦ πολλοῦ μὲν οὐ φαίνεται, ἐμὲ δὲ πολεμεῖ (35). Χρήζω οὖν πραότητος (36), ἐν ἣ καταλύεται ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ὁ διάβολος.

V. Μὴ γὰρ οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν μυστικώτερα γράψαι (37); ἀλλὰ φοβοῦμαι, μὴ νηπίοις οὖσιν ὑμῖν βλάβην παραθῶμαι· καὶ σύγκυτέ μοι μὴ, οὐ δυνήθεις χωρῆσαι τὴν ἐνέργειαν, στραγγαλωθῆτε. Καὶ γὰρ ἐγὼ οὐ καθ' ὅτι δέδεμαι, καὶ δύναμαι νοεῖν τὰ ἐπουράνια (38), καὶ τὰς ἀγγελικὰς τάξεις, καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων (39) καὶ στρατειῶν ἐξαλλαγὰς, δυνάμεων τε καὶ κυριοτήτων διαφορὰς, θρόνων τε καὶ ἐξουσιῶν παραλλαγὰς, αἰῶνων τε μεγαλότητας (40),

IV. Sed meipsum metior, ne gloriando peream. Porro in Domino gloriari, bonum est⁹⁰. Quamquam in iis quæ Dei sunt corroboratus sim, attamen plus mihi timendum est, nec animus illis intendendus qui frustra me infant; qui enim me laudant, flagellant. Nam diligo quidem pati: at nescio an dignus sim; zelus quippe inimici multis non apparet; me autem oppugnat. Opus itaque mihi mansuetudine, qua destruitur princeps sæculi hujus diabolus.

V. Nunquid non poteram magis mystica vobis scribere? at ne parvulis vobis damnum inferam metuo; et mihi ignoscite; ne vim illorum capere non valentes, strangulemini. Etenim ego non quia victus sum, et cœlestia intelligere possum, angelicos ordines, et archangelorum et militiarum discrimina, virtutum dominationumque differentias, thronorum potestatumque distantias, sæculorum magnitudines, cherubinarum et seraphinorum ex-

⁹⁰ I Cor. i, 31; Maximus, *Loc. comm.* serm. 43; Damascenus, *Parall.* ii, 35. ¹ Præpon. ἀγαπῶ μὲν γὰρ τὸ παθεῖν. ² Damascenus, *Parall.* iii, 30; Antonius, *Melissæ* ii, 84. ³ f. ἐδυνάμην. ⁴ ms. ἀρχαγγέλων.

(33) Κἂν ἐρρωμένως ὦ. Citatur hic locus, non quidem in *Melissæ* lib. ii (ut hic adnotavit Morelius), sed in Maximi *Locis communibus*, serm. 43, et Jo. Damasceni *Parallelis*, lib. ii, cap. 35, licet negatio μὴ (quæ non solum in Græco Augustano et Nydrprucciano, sed etiam in utroque vetere Latino interprete exstat) ante verbum προσέχειν posita non reperitur. Ita enim apud Maximum Græca se habent: Κἂν ἐρρωμένως ὦ τὰ κατὰ Θεόν, πλεῖθόν με δεῖ φοβεῖσθαι, καὶ προσέχειν τοῖς εἰκῆ φυσιοῦσι με· ἐπαινοῦντες γὰρ με, μαστιγοῦσι. Cum in rebus divinis firmus ac robustus fuero, tum vehementius limeam oportet, ab iisque caveam, qui me incasum infant. Qui enim me laudant, flagris me afficiunt. USSER.

(34) Ἄλλ' οὐκ οἶδα εἰ ἀξίως εἰμι. Sententia, a qua adversative ista pendet, hodie desideratur in Græco, sed suppleri potest ex utroque vetere Latino interprete. Sic enim in vulgato invenitur: Eligo enim pati; vel, ut in ms. Magdalenensi egitur: Eligo quidem pati, in altero vero: Diligo enim quidem pati. Id.

(35) Ἐμὲ δὲ πολεμεῖ. Ita codex uterque Græcus, Augustanus et Nydrpruccianus. Sed Guil. Morelius, vel ἐμὲ δὲ πολεμοῖ, vel ἐμοὶ δὲ πολεμεῖ, legendum censet. Id.

(36) Χρήζω οὖν πραότητος. Huic sententiæ in Damasceno impresso subduntur aliæ quasi Ignatii quoque. Evagrii tamen sunt: ut didici ex præstantissimis membranis collegii Claromontani, quæ sic habent: Εὐαγγελίου. Νέος πραῖς, πολλὰ ὑποφέρει τοῦ αὐτοῦ. Πολλὰ γερόντων πραότης· ζωὴ δὲ αὐτῶν νῶσις ἀληθῆς. Τοῦ αὐτοῦ. Οὐδέμια τῶν ἀρετῶν ὅπως πέφυκε τίκεται τὴν σοφίαν, ὡς πραότης. Cot.

Ibidem. Χρήζω οὖν πραότητος, ἐν ἣ καταλύεται ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ὁ διάβολος. Citatur hæc sententia a Joanne Damasceno, in *Parallel.* b. xxx et Antonio monacho, in *Melissæ* lib. ii, erm. 84, ubi pro πραότητος, legitur πραότητος: t diaboli quoque nomen habetur additum, quod a ostro abest interprete. USSER.

(37) Μὴ γὰρ οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν μυστικώτερα γράψαι. Vet. vulgat. : Nunquid non poteram vobis secretiora scribere? Anglican. : Nonne possum vobis supercœlestia scribere? Id.

(38) Μὴ, οὐ δυνήθεις χωρῆσαι τὴν ἐνέργειαν, στραγγαλωθῆτε. Καὶ γὰρ ἐγὼ οὐ, καθ' ὅτι δέδεμαι, καὶ δύναμαι νοεῖν τὰ ἐπουράνια. Vet. ulgat. : Quia non valeatis ferre onera vinculo-um; quemadmodum ego victus sum. Et possum

quidem intelligere cœlestia. Anglican. : Ne forte, non potentes capere, strangulemini. Etenim ego, non secundum quodcumque ligatus sum (οὐ καθ' ὅτι οὖν δέδεμαι), sed potens scire cœlestia. Guil. Morelius : Ne qui efficaciam hanc continere non potestis, strangulemini; nam et ego non quemadmodum victus sum, ita cœlestia intelligere possum; eodemque fere modo, Hieron. Vairlenius : Ne vim mysteriorum minime capientes strangulemini. Etenim et ego, non quatenus victus sum, etiam cœlestia intelligere possum; ac si Ignatius : ex innata sibi humilitate dixisset, se non perinde ac vinciri potuit, etiam posse intelligere cœlestia : quemadmodum apostoli videlicet, quibus utrumque contigit; ut et ipsi a tyrannis vincerentur, et a Deo cœlestia intelligerent. Illud enim καὶ δύναμαι significat etiam possum, ita possum. Qui sensus est facillimus, maximeque obvius, et modestiæ sanctissimi martyris longe convenientissimus. Alioqui non reperitur, quo illa negationis particula οὐ referatur. Hæc, in Apologia pro scriptis Ignatii cap. 2, Petrus Halloixius. Id.

(39) Καὶ τὰς ἀγγελικὰς τάξεις, καὶ τὰς τῶν ἀρχαγγέλων, etc. Quia præcesserat ἀγγελικὰς, et archangelorum, Latinus codex habebat, pro τῶν ἀγγέλων (quod et in Augustano et in Nydrprucciano codice legitur), Guil. Morelius τῶν ἀρχαγγέλων substituit. Porro de ordinum angelicorum numero et nominibus, meminit pseudo-Dionysius in *Hierarchiæ cœlestis* capite 6 et 7, atque *Ecclesiasticæ* capite 1, de regno vero Domini, potentia et incomparabilitate (quorum in fine hujus periodi fit mentio) in libri *De divinis nominibus* capite 12, agit idem. Eoque respexisse hic Ignatium, nonnulli autumant. Contra Baronius (ad annum 109, § 35) : ipsum Ignatium primum in Ecclesia fuisse censet qui nomina novem ordinum angelorum una conjunxerit. At in Anglicanis interpretis codice, qui ab interpolatoris assumentis liber esse solet, novenarium hunc ordinum angelicorum numerum frustra quæsieris. Pro his enim, et quæ sequuntur omnibus, usque ad τὸ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ἀπαράθετον, habet tantum : loci positiones, et constitutiones, principationes, visibiliaque et invisibilia, ubi ad locum Pauli Coloss. i, 16, auctorem simpliciter respexisse non est dubium: ne eum ut ἄ μὴ ἐώρακεν ἐμβατεύοντα (quo nomine ejusmodi angelicos in eadem Epistola perstrinxit Apostolus) incursare necesse habemus. Id.

(40) Αἰῶνων τε μεγαλότητας. Pro αἰῶνων, νε-

cellentias, Spiritus sublimitatem et Domini regnum, et super omnia incomparabilem Dei omnipotentis majestatem; hæc cum noverim, non tamen ideo perfectus sum, aut discipulus, qualis Paulus et Petrus : multa enim mihi desunt, ne a Deo absim ⁹.

VI. *Obsecro itaque vos, non ego, sed charitas Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata : sicut autem perfecti eadem sententia, et eadem mente* ⁹. Sunt enim nonnulli vaniloqui et mentium seductores, non Christiani, sed Christi inastores, fraude circumferentes Christi nomen, et adulterantes verbum ⁷ Evangelii, ac erroris venenum permiscentes dulci appellationi; velut mulso acornitum temperantes : ut qui biberit, suavissimi saporis gustu deceptus, incaute morte conficiatur. Monet quidam veterum : *Nemo bonus dicatur, qui malum bono admiscet*. ⁸ Loquuntur namque Christum, non ut Christum annuntient, sed ut Christum damnent, ac rejiciant : et [legem proferunt], non [ut] legem statuunt, sed ut legi contraria annuntient. Nam Christum a Patre alienant, legem vero a Christo; natiuitatem ex Virgine calumniantur; erubescerent crucem, passionem negant; nec resurrectionem credunt; ignotum Deum introducunt; Christum ingenuum esse censent; Spiritum vero sanctum nec esse confitentur ¹⁰. Quidam autem eo-

⁷ *Const. ap. l. viii, 42.* ⁸ *I Cor. i, 10.* ⁹ *II Cor. ii, 17.* ¹⁰ *Const. ap. vi, 13* ⁹ locum suppl. ex vet. interpret. ¹⁰ *Const. ap. c. 26 et 40.*

tus Interpres *θρόνων* legit : rectius, opinor; vide tamen num *ἀρχῶν*, quarum Paulus meminit, ad Coloss. i. : Ita ad hunc locum adnotat Guil. Morelius, qui tamen (ut et eum secutus Mart. Mæstræus) in eo fallitur, quod veterem interpretem *θρόνων* hic legisse existimat. Thronorum enim mentio jam præcesserat, quos ille sedium expressit nomine; æternorum autem magnificentias hic commemorat, ac si *αἰώνων* legisset, pro *αἰώνων*. *Æonum* vero istorum neque in Scriptura sacra, neque in veterum vel Hebræorum vel Christianorum scriptis ulla occurrit mentio, nisi in Valentini forte et Gnosticorum schola; quorum de triginta *Æonum* sublimitatibus, ex Irenæo et Tertulliano, notæ sunt fabulæ. « Non puto corruptorem hunc (ait hic Vedelius noster) qui hæc inseruit, Valentianum fuisse : credibile tamen est imperitum hominem, cui id *Æonis* nomen forte auditum fuerat, nescium in eo hæreticum venenum latere, id inter cætera celestia, quæ hic memorantur, locasse. » USSER.

(41) *Ταῦτα γινώσκων ἐγὼ, οὐ πάντως ἤδη τετελειώμαι* (vel ut alii habent, *οὐ παντὸς ἤδη τετελειώμαι*), ἢ μαθητὴς εἰμι οἷος Παῦλος καὶ Πέτρος· πολλὰ γὰρ μοι λείπει, ἵνα Θεοῦ μὴ ἀπολειφθῶ. Anglican. « Præter hoc jam et discipulus sum. Multa enim vobis (leg. nobis) deficiunt, ut Deo non deficiamus. » Vet. vulgat. ut in Græco : « Hæc igitur ego cognoscens, non omnino perfectus sum; aut discipulus esse possum, qualis Paulus et Petrus. Multum enim mihi restat, ne a Deo derelinquar. » Prima autem illa verba (quæ ab Anglicano absunt interprete) ita interpretatur (in loco jam citato) P. Halloixius. « Hæc ego licet cognoscerem, tamen non statim omnino perfectus essem; » quomodo solemus dicere : « Nescio, quæ a me sciscitamiini : et sciens, dicere non possum, » id est; etsi scirem, dicere mihi non liceret : « Non habeo, quæ a me petitis, et habens, dare non possum; quia non expedit, » id est, etiamsi haberem. Id.

Α τῶν τε χειροῦμαι καὶ σφραγίσει τὰς ὑπεροχὰς, τοῦ τῆ Πνεύματος τὴν ὑψηλότητα, καὶ τοῦ Κυρίου τὴν βασιλείαν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ἀπαράθετον· ταῦτα γινώσκων ἐγὼ, οὐ πάντως ἤδη τετελειώμαι, ἢ μαθητὴς εἰμι οἷος Παῦλος καὶ Πέτρος· πολλὰ γὰρ μοι λείπει, ἵνα Θεοῦ μὴ ἀπολειφθῶ (41).

VI. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ ἀγάπη Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε (42) πάντες, καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα· ἥτε δὲ κατηγορημένοι ἐπὶ αὐτῇ γνώμῃ, καὶ τῷ αὐτῷ νοῦ. Εἰσι γὰρ τινες ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, οὐ Χριστιανοὶ ἀλλὰ Χριστέμποροι (43), ἀπάτη περιφέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ κωπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὸν ἰδὸν προσπλέκοντες τῆς πλάνης τῆ γλυκεῖα προσηγορίᾳ· ὡσπερ οἰνομέλιτι (44) κώνειον κεραυνόντας, ἵνα ὁ πῖνον, τῆ γλυκυτάτῃ (45) κλαπέις ποιότητι τὴν γευστικὴν αἴσθησιν, ἀφυλάκτως τῷ θανάτῳ περιπαρῆ. Παραίνει τις τῶν παλαιῶν Μηθεὶς ἀγαθὸς λεγέσθω (46), κακῷ τὸ ἀγαθὸν κεραυνός. Λέγουσι γὰρ Χριστὸν, οὐχ ἵνα Χριστὸν κηρύξωσιν, ἀλλ' ἵνα Χριστὸν ἀθετήσωσι· ⁹ καὶ ὁ νόμον συστήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἀνομίαν καταγγείλωσι (47). Τὸν μὲν γὰρ Χριστὸν ἀλλοτριῶσι τοῦ Πατρὸς (48), τὸν δὲ νόμον τοῦ Χριστοῦ· καὶ τὴν ἐκ (49) Παρθένου γέννησιν διαβάλλουσιν· ἐπαισχυνόμενοι τὸν σταυρὸν, τὸ πάθος ἀρνοῦνται, καὶ τὴν ἀνάστασιν οὐ πιστεύουσιν· τὸν Θεὸν ἀγνωστον εἰσηγοῦν-

(42) *Ἰνα τὸ αὐτὸ λέγητε*. Pro hoc loco, ex I Corinth. i, 10, desumpto, et reliquis quæ sequuntur usque ad finem hujus sectionis, in nostro interprete habentur ista : « Solo alimento Christiano utamini : ab aliena autem herba recedite, quæ est hæresis, quæ et inquinatis implicat Jesum Christum, quemadmodum mortiferum pharmacum dantes cum vino mellito; quod qui ignorat, delectabiliter accipit et in delectatione maia moritur. » Id.

(43) *Χριστέμποροι*. Ita et judaizantes Χριστεμπόρους idem interpolator in *Epistola ad Magnesianos* nominaverat, et τὸν λόγον καταπλεούντας. Id.

(44) *Οἰνομέλιτι*. « Οἰνομελλί : » ut. vetus vulgatus interpres expressit. Sic enim habent libri mss. non, « puro meli, » ut editii. *Οἰνόμελι* ex m. mulsum denotat, sive vinum mellitum, ut ex altero interprete reddidimus. Id.

(45) *Γλυκυτάτῃ*. Ita codex Nydrpruccianus : ubi Augustanus, γλυκυτάτου. Interponendus autem locus est, ut in Moreliana editione. *Τῆ γλυκυτάτῃ κλαπέις ποιότητι τὴν γευστικὴν αἴσθησιν, ἀφύλακτως, etc.*, ubi in Latina editione, « gustabilem sensum, » ex mss. restituumus; pro quo « sensuales illeceberras, » Jacobus Faber substituerat. Id.

(46) *Δεγέσθω*. Ita etiam codex Nydrpruccianus, una cum vetere vulgato interprete : non λογέσθω, ut habet Valentini Pacei editio, vel λογίζέσθω, quod ex illa corrupta lectione restitui posse conjiciunt alii. Id.

(47) *Καὶ οὐ νόμον συστήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἀνομίαν καταγγείλωσιν*. Ita Græcus codex uterque, et Nydrpruccianus et Augustanus. Vet. vulgat. Latin. : « Et legem proferunt, non ut legem statuunt, sed ut legi contraria annuntient. » Id.

(48) *Χριστὸν ἀλλοτριῶσι τοῦ Πατρὸς*. Christum alienant a Patre; hoc est, aliam a Patre essentiam habere dicunt. Vedel. Id.

(49) *Καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν διαβάλλουσιν*. Conjunctionem, quæ a codice Augustano aberat, ex Nydrprucciano et veteri vulgato

ται, τὸν Χριστὸν ἀγέννητον νομίζουσι, τὸ δὲ Πνεῦμα, οὐδὲ θεὸς ἐστὶν ὁμολογοῦσι. Τινὲς δὲ αὐτῶν, τὸν μὲν Υἱὸν ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι· ταῦτ' οὖν εἶναι Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα (50) ἄγιον· καὶ τὴν κτίσιν, ἔργον Θεοῦ οὐ διὰ Χριστοῦ (51), ἀλλ' ἐτέρου τινὸς ἀλλοτρίας δυνάμεως.

VII. Ἀσφαλίζεσθε οὖν τοὺς τοιοῦτους, ἵνα μὴ λάβητε βρόχον ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς· καὶ τὸν βίον ὑμῶν ἀπρόσκοπον τίθεσθε (52)· πᾶσιν ἀνθρώποις, ἵνα μὴ γένησθε παρὶς τῇ σκοπιᾷ¹¹ (53), καὶ ὡς δίκτυον ἐκτεταμένον. Ὁ μὴ κόμμετος γὰρ ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἔργοις ἑαυτοῦ, ἀδελφός ἐστι τοῦ λυμαινόμενου ἑαυτοῦ. Ἐὐν οὖν καὶ ὑμεῖς ἀποθήσθε φροῦσιν, ἀλαζονεῖαν, τύπον, ὑπερηλίαν, δυνατὸν ὑμῖν ἐστὶν εἶναι ἀχωρίστοις¹² Θεοῦ (54). Ἐγγὺς γὰρ ἐστὶ τοῖς φοβουμένοις αὐτόν· καὶ Ἐπὶ τίνα, φησὶν, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; Αἰδέσθε δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν, ὡς Χριστὸν, καθ' ὃ ὑμῖν οἱ μακάριοι διετάξαντο ἀπόστολοι (55). Ὁ ἄνδρς τοῦ θυσιαστηρίου ὦν, καθαρὸς ἐστὶ (56)· διὸ καὶ ὑπακούει τῷ ἐπισκόπῳ (57) καὶ τοῖς πρεσβυτέροις· ὃ δὲ ἐκτὸς ὦν, οὐτός ἐστιν ὁ χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων τι πράσων (58)· ὁ τοιοῦτος μεμλάνται τῇ συνειδήσει, καὶ ἐστὶν ἀπίστου χεῖρων· τί γὰρ ἐστὶν ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἢ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα πάντων κρατῶν, ὡς οἷόν τε ἄνθρωπον κρατεῖν μμητὴν γινόμενον κατὰ δύναμιν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ; τί δὲ πρεσβύτεριον (59), ἀλλ' ἢ σύστημα ἱερῶν, C

A rum, Filium quidem purum hominem esse dicunt eundem vero esse Patrem, Filium, et Spiritum sanctum : et creaturas opus esse Dei, non per Christum, sed cujusdam alterius, qui sit ab aliena potestate.

VII. Hos igitur cavete, ne laqueum accipiat animabus vestris : et facite ut vita vestra nulli hominum scandalo sit, ut ne fiat laqueus speculationi, et sicut rete expansum¹². Qui enim non medetur sibi in operibus suis, frater est perdentis seipsum¹³. Si itaque et vos abjeceritis tumorem animi, arrogantiam, fastum, despicationem ; poteritis inseparabiles esse a Deo. Prope enim est Dominus timentibus eum¹⁴ ; et : Super quem respiciam, inquit, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos¹⁵ ? Reveremini autem episcopum vestrum sicut Christum, quemadmodum beati vobis præceperunt apostoli. Qui intra altare est, mundus est : quare et obtemperat episcopo ac presbyteris : qui vero foris est, hic is est, qui sine episcopo et presbyteris et diaconis quidpiam agit ; atque ejusmodi, inquinatam habet conscientiam, et infideli deterior est¹⁶.¹⁷ Quid enim aliud est episcopus, quam is qui omnem principatum et potestatem ultra omnes obtinet, quoad licet obtinere homini qui pro viribus imitator Christi Dei est factus ? Quid vero presbyterium aliud est, quam sacer cœtus, consiliarii et assessores episcopi ? Quid vero diaconi, quam

¹¹ ms. τῆς σκοπιᾶς. ¹² Osee. v, 1. ¹³ Prov. xviii, 9. ¹⁴ al. ἀχωρίστους. ¹⁵ Psal. lxxxiv, 10. ¹⁶ Isa. lxxi, 2. ¹⁷ al. καθά. ¹⁸ I Tim. v, 8. ¹⁹ Const. ap. ii, 11, 20, 25, 26, 30, etc. I. inf. ad Phil. 4.

Latino interprete restitimus. USSER.

(50) Ταῦτ' οὖν δὲ εἶναι Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα. Taxat hæreticorum dogma, qui non distinguebant essentiam divinam in tres personas, sed unam dicebant esse personam tantum. Vedel. Id.

(51) Καὶ τὴν κτίσιν, ἔργον Θεοῦ οὐ διὰ Χριστοῦ. Ita legit Nydrpruccianus codex : non ἔργον, ut habet Augustanus. Vet. vulgat. « Et creaturam non opera Dei esse per Christum dicunt. » In sequentis vero sectionis initio, ubi Tigurina, Basileensis et Plantiniana editiones habent tantum : Ἀσφαλίζεσθε οὖν τοὺς τοιοῦτους, in Morellii, Mæstræi et Vedelii editionibus præpositio est addita : Ἀσφαλίζεσθε οὖν πρὸς τοὺς τοιοῦτους. Id.

(52) Τίθεσθε. Ita codex Nydrpruccianus : non, ut Augustanus, τίθεσθαι. Vet. vulgat. Latin. « opponite, » ut habent libri editi ; vel « apponite, » ut ex mss. D nos exhibuimus. Id.

(53) Ἴνα μὴ γένησθε παρὶς τῇ σκοπιᾷ. Ita habet Græcus uterque, et Nydrpruccianus, et Augustanus ; nisi quod in hoc legatur, γένητε. Vet. vulgat. Latin. « ne efficiamini muscipula explorationis. » Non est autem dubium respexisse hic interpolatorem Ignatii ad locum illum Osee v, 1 : Παρὶς ἐγενήθητε τῇ σκοπιᾷ, καὶ ὡς δίκτυον ἐκτεταμένον ἐπὶ τὸ Ἰταθύριον, quod si animadvertisset doctissimus Vedelius, haudquaquam textum Græcum corruptum esse putasset, et σκοπιᾷ pro σκοπιᾷ legisset. Id.

(54) Δυνατὸν ὑμῖν ἐστὶν εἶναι ἀχωρίστοις (vel, ἀχωρίστους, ut legunt alii) Θεοῦ. Vet. vulgat. Latin. « possibile erit vobis inseparabiles esse a Deo, ac si legisset ἔσται, pro ἐστὶν. Noster vero Interpres legit hic : « Hoc autem erit vobis non inflatis, et existentibus inseparabilibus a Deo Jesu Christo, et episcopo, et ordinibus apostolorum, » omissis reliquis

interjectis, usque ad, ὃ ἐκτὸς τοῦ θυσιαστηρίου. Id.

(55) Καθ' ὃ ὑμῖν οἱ μακάριοι διετάξαντο ἀπόστολοι. Ita codex Nydrpruccianus : ubi Augustanus legit, καθά ἡμῖν. Cum altero vero consentit vetus vulgatus Latinus interpres, locum ita reddens : « secundum quod vobis beati apostoli præceperunt ; » de quo præcepto videnda Prolegomena nostra, cap. 10. Id.

(56) Ὁ ἐκτὸς τοῦ θυσιαστηρίου ὦν, καθαρὸς ἐστὶ. Ita supra in Epistola ad Ephesios idem : Ἐάν μὴ τις ἐκτὸς ἢ τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. « Nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei, » hoc est, intra sacrarium : de quo vid. supra, in Epist. ad Magnesianos ; vel, intra cœtum fidelium : de quo Clemens Alexandrinus, lib. vii Stromatum : Ἐστὶ γοῦν τὸ παρ' ἡμῖν θυσιαστήριον ἐν ταῦθα τὸ ἐπίγειον, τὸ ἀθροισμα τῶν ταῖς εὐχαῖς ἀνακειμένων, μίαν ὡσπερ ἔχον φωνὴν τὴν κοινὴν καὶ μίαν γῶμην. « Est igitur altare illud quod apud nos hic est in terris, cœtus ille eorum qui precibus dicati sunt, unam quasi vocem communem habens et mentem unam. » Id.

(57) Ὑπακούει τῷ ἐπισκόπῳ. Vet. vulgat. « obedite episcopo vestro. » Id.

(58) Ὁ δὲ ἐκτὸς ὦν, οὐτός ἐστιν ὁ χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν διακόνων τι πράσων. Vet. vulgat. « Qui vero extra altare est constitutus, extra episcopum est et presbyteros et diaconos aliquid agens. » Vel ut in ms. Magdalenensi legitur : « Qui enim extra altare est, ipse utique extra episcopum est, » etc. Anglican. : « Qui vero extra altare est, non mundus est : hoc est, qui sine episcopo et presbytero et diacono operatur aliquid. » Id.

(59) Τί δὲ πρεσβύτεριον. Vet. vulgat. « Quid est

imitatores angelicarum virtutum? purum et inculpatum ministerium illi exhibentes, ut sanctus Stephanus beato Jacobo, Timotheus et Linus Paulo, Anacletus et Clemens Petro. Qui igitur his non obedierit, sine Deo prorsus, et impius fuerit, et Christi contemptor, constitutionisque ejus inimicior.

VIII. Ego autem hæc scribo vobis, non quod noverim tales aliquos inter vos: sed nec Deus permittat aliquando, ut quid tale ad aures meas perveniat; qui proprio Filio suo non pepercit¹⁰ propter sanctam Ecclesiam; sed quod prospiciam insidias Mali, præmunio vos monitionibus, ut alios meos charissimos et fideles in Christo; potentionem adversus pestilentem inobediens¹¹ morbum conservatricem vobis porrigens, qua morbum fugite, benepalicio Christi Domini nostri. Vos itaque mansuetudinem assumentes, estote imitatores passionum ejus, et charitatis qua dilexit nos, qui dedit semetipsum pro nobis redemptionis pretium, ut sanguine suo nos repurgaret a veteri impietate, et vitam daret nobis, qui janjam ob malitiam nostram perituri eramus. Nemo itaque vestrum adversus proximum aliquid habeat. *Dimittite enim, inquit Dominus noster, et dimittetur vobis*¹². Ne ansam deis gentibus, ut non propter paucos insipientes verbum et doctrina blasphemetur¹³. Væ enim, inquit propheta ex Dei persona, per quem nomen meum blasphematur in gentibus¹⁴.

IX. Obturate igitur aures vestras, cum vobis quispiam loquitur sine Jesu Christo, Filio Dei; qui natus est ex Davide; qui ex Maria; qui vere genitus

¹⁰ al. et ms. 'Ανάκλητος. ¹¹ ms. διάθεσιν. ¹² Rom. viii, 32. ¹³ al. λυμικῆς. ¹⁴ al. οἷς. ¹⁵ al. μέλλουσιν. ¹⁶ Matth. vi, 14; Marc. xi, 25. ¹⁷ Tit. ii, 5 et I Tim. vi, 1. ¹⁸ Isa. lii, 5; I. Const. ap. l. i, c. 10.

presbyterium? (vel, ut in ms. Petaviano habetur: « Quid presbyteri? ») a quo recedens Vairlenius, et eum secutus Mæstræus, inepte reddidit: « Quid vero sacerdotium? » USSER.

(60) *Μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων*. Vet. vulgat. « imitatores Christi, ministrantes episcopo, sicut Christus Patri. » Id.

(61) *Ἀνέγκλητος*. Vel *Ἀνάκλητος*. Frequens lectionis varietas hæc est. Sic apud Photium Bibliothecæ codice 113, extremo, ubi libri excusi *Ἀνάκλητον*, codex regis exhibet *Ἀνέγκλητον*. Cot. *Ἰβιδem*. *Ἀνέγκλητος*. Vet. vulgat. « Anacletus; » vocabulo Latinis magis noto. Id.

(62) *Ἦς ὑμεῖς*. Ita codex Augustanus. Nydrucianus, οἷς, rectius ὡς. Id.

(63) *Εὐδοκία Χριστοῦ*. Codex Nydrucianus: *εὐδοκία γὰρ αὐτῆ Χριστοῦ*. Vet. vulgat. Latin. « beneplaciti » (ut nos ex duobus mss. Oxoniensibus exhibuimus) vel, « beneplacentes (ut habent libri editi) in Christo. » Id.

(64) *Γίνεσθε μιμηταὶ παθημάτων*. « Christi, » addit vetus vulgatus Latinus. Noster vero interpres pro his, et quæ ad hujus sectionis finem usque sequuntur, habet ista: « recreate vosmetipsos in fide, quod est caro Domini; et in charitate, quod est sanguis Jesu Christi. » Id.

(65) *Καθάρωσιν ἡμᾶς παλαιῆς δυσσεβείας*. Vet. Latin. « mundaret antiquæ impietatis » (ut legunt mss.) vel (ut, correcto hoc Græcismo, editores evulgant) « mundaret ab antiqua impietate. » Id.

Α σύμβουλοι καὶ συνεδρευταὶ τοῦ ἐπισκόπου; Τί θε διάκονοι, ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων (60); λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον, ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος Ἰακώβω τῷ μακαρίω, καὶ Τιμόθω καὶ Ἀννοῦ Παύλω, καὶ Ἀνέγκλητος. (61)¹⁰ καὶ Κλήμησι Πέτρῳ. Ὁ τοίνυν τούτων παρακούων, ἄθεος ἀπάπαν εἴη ἂν, καὶ δυσσεβῆς, καὶ ἀθετῶν Χριστὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ διάταξιν¹¹ συμκρύνων.

VIII. Ἐγὼ δὲ ταῦτα ὑμῖν ἐπιστέλλω, οὐχ ὅτι ἐργῶν τοιούτους τινὰς ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ μήδε συγχωρηθεῖεν ποτε ὁ θεὸς τοιούτων εἰς ἀποκὰς ἐλθεῖν τὰς ἐμὰς, ὅ μὴ φεισάμενος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ προορῶν τὰς ἐνέδρας τοῦ Πονηροῦ, ταῖς παραγγελίαις προσασφαλίζομαι ὑμᾶς, ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ καὶ πιστὰ ἐν Χριστῷ· προποτιζῶν ὑμᾶς τὰ φυλακτικὰ καὶ τὰ λοιμικῆς¹² τῶν ἀνυποτάκτων νόσου, ἧς¹³ ὑμεῖς (62) ἀποφεύγετε τὴν νόσον, εὐδοκίᾳ Χριστοῦ (63) τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ὑμεῖς οὖν ἀναλαβόντες πραότητα, γίνεσθε μιμηταὶ παθημάτων (64), καὶ ἀγάπης αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν λύτρον, ἵνα τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρῶς ἡμᾶς παλαιῆς δυσσεβείας (65), καὶ ζῶν ἡμῖν παράσχηται, μέλλοντας¹⁴ (66) ὅσον οὐδέπω ἀπόλλυσθαι ὑπὸ τῆς ἐν ἡμῖν κακίας· μηδεὶς οὖν ὑμῶν (67) τι κατὰ τοῦ πλησίον ἐχέτω. Ἄφετε γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Μὴ ἀφορμὰς δίδοτε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ ὀλίγων τινῶν ἀφρόνων εἵνεκεν ὁ λόγος καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται (68). Οὐαὶ γὰρ, φησὶν ὁ προφήτης, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, δι' οὗ τὸ ὄνομα μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι.

IX. Κωφώθητε οὖν (69), ὅταν ὑμῖν χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλῇ τις, τοῦ Υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ Δαβὶδ (70), τοῦ ἐκ Μαρίας· ὃς ἀληθῶς ἐγεννήθη καὶ ἐκ

viii, 32. ¹¹ al. λυμικῆς. ¹² al. οἷς. ¹³ al. μέλλουσιν. ¹⁴ Rom. viii, 32. ¹⁵ al. λυμικῆς. ¹⁶ al. οἷς. ¹⁷ al. μέλλουσιν. ¹⁸ Isa. lii, 5; I. Const. ap. l. i, c. 10.

(66) *Μέλλοντας*. Ambo collices Græci, et Augustanus et Nydrucianus, ita legunt, ad ἡμᾶς remotius referentes. Morelius vero, eumque secuti Mæstræus et Vedelius, cum ἡμῖν conjungentes, μέλλουσιν ediderunt. Id.

(67) *Μηδεὶς οὖν ὑμῶν*, usque ad *βλασφημῆται*. Hæc sententia, testimonio Servatoris (quod etiam in nostro non habetur interprete) prætermisso, citatur a Joan. Damasceno, libro iii *Parallelor.*, cap. 94, licet eam in Ignatio P. Halloixius non repererit. (*Apolog. pro script. Ignat. cap. 7*). Vid. Prolegomen. nostr. cap. 18. Id.

(68) *Ὁ λόγος καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται*. Ita habent vulgatæ editiones ex Tit. ii, 5 et I Timoth. vi, 1. Noster vero interpres: « ea quæ in Deo multitudo: » sive, ut ex Damasceno reddidit Jacobus Billius, « multitudo sancta ac divina quadam virtute prædita; » ut inter multitudinem sanctorum ac insipientium paucitatem, cujus mentio proxime præcesserat, instituat hic antithesis. Id.

(69) *Κωφώθητε οὖν*, usque ad *ἐπιτελεῖν καὶ παταχθῶσιν*. Locus hic, ab interpolatoris assumentis liber, a Theodoro productur in dialogo 1, quem Ἄτρεπτον inscripsit. Collationem cum vulgato Ignatii textu et utraque vetere illius interpretatione in Prolegomen. cap. 4, conspiciendam proposuimus. Vid. et cap. 11. Id.

(70) *Τοῦ γενομένου ἐκ Δαβὶδ*. Theodoret. τοῦ ἐκ γένους Δαβὶδ, et noster Ignatii interpres: « qui ex genere David. » Id.

Θεοῦ καὶ ἐκ Παρθένου, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως· οὐδὲ γὰρ ταυτὸν, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· ἀληθῶς ἀνέλαβε σῶμα· Ὁ Λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐπολιτευσάτο ἄνευ ἁμαρτίας. Τίς γὰρ, φησὶν, ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; ἔφαγε καὶ ἔπιεν ἀληθῶς· ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν (71) ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου· ἀληθῶς δὲ, καὶ οὐ δοκῆσει ἐσταυρώθη, καὶ ἀπέθανε, βλεπόντων οὐρανίων, καὶ ἐπιγελῶν (72), καὶ καταχθονίων· οὐρανίων μὲν, ὡς τῶν ἀσωμάτων φύσεων· ἐπιγελῶν δὲ²⁹, Ἰουδαίων καὶ Ῥωμαίων, καὶ τῶν παρόντων κατ' ἐκείνου καιροῦ ἀνθρώπων σταυρουμένου τοῦ Κυρίου· καταχθονίων δὲ, ὡς τοῦ πλήθους τοῦ συναναστάτος τῷ Κυρίῳ. Πολλὰ γὰρ, φησὶ, σῶματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθη, τῶν μνημείων ἀνεωχθέντων· καὶ κατήλθεν εἰς ἄδην μόνος, ἀνῆλθε δὲ μετὰ πλήθους (73)· καὶ ἔσχισε τὸν ἀπ' αἰῶνος φραγμὸν (74), καὶ τὸ μεσότοιχον αὐτοῦ ἔλυσε· καὶ ἀνέστη διὰ τριῶν ἡμερῶν, ἐγείραντος αὐτὸν τὸν Πατέρα· καὶ τεσσαράκοντα (75) ἡμέρας συνδιαιτῆσας τοῖς ἀποστόλοις, ἀνελήφθη πρὸς τὸν Πατέρα· καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, περιμένων ἕως ἂν τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τῇ οὖν Παρασκευῇ (76), τρίτῃ ὥρᾳ ἀπόφασιν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Πιλάτου (77), συγχωρησάντος τοῦ Πατρὸς· ἕκτῃ ὥρᾳ ἐσταυρώθη· ἐννάτῃ ἀπέπνευσε· πρὸ ἡλίου δύσεως· ἐτάφη (78)· τὸ Σάββατον ὑπὸ γῆν μῆνει ἐν τῷ μνημείῳ, ᾧ ἀπέθετο αὐτὸν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας³⁰· ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ· Ὅσπερ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας (79)· περιέχει οὖν, ἡ μὲν παρασκευῇ, τὸ πάθος· τὸ Σάββατον, τὴν ταφήν· ἡ Κυριακῇ, τὴν ἀνάστασιν.

A est ex Deo et ex Virgine; verum non simili modo: nec enim eadem res est Deus et homo; vere assum- sit corpus: Verbum enim caro factum est²⁷: et vixit inter homines sine peccato: Quis enim, inquit, ex vobis arguet me de peccato²⁸? vere edit ac bibit; crucifixus et mortuus est sub Pontio Pilato; vere autem et non sola opinione, crucifixus ac mortuus est, videntibus cœlestibus, terrestribus, et subter- raneis; cœlestibus quidem, nimirum, incorporeis naturis; terrestribus vero, Judæis et Romanis, cæterisque hominibus qui tunc temporis cum cru- cifigeretur Dominus aderant; subterraneis autem, ut iis qui plurimi cum Domino resurrexerunt. Multa enim, inquit, corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt³⁰, monumentis apertis; descendit ad infernum solus, regressus autem est cum multitu- dine; et septum illud quod a sæculo erat, rupit, mediumque parietem illius destruxit; ac intra tri- dum resurrexit, suscitante illum Patre; tum qua- draginta dies conversatus cum apostolis, assump- tus est ad Patrem; et sedit a dextris ipsius, ex- spectans, donec ponantur inimici ejus sub pedibus ipsius³¹.³² In Parasceve itaque, hora tertia sen- tentiam accepit a Pilato, permittente id Patre; sexta hora crucifixus est; nona exspiravit; ante solis occasum sepultus est; Sabbato, sub terra in monumento remansit, in quo posuit eum Joseph ab Arimathia: illucescente Dominico die resurrexit ex mortuis, juxta id quod dixerat: Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus³³: complectitur itaque Parasceve passionem: Sabbatum, sepulturam; Dominica, resurrectionem.

X. Εἰ³⁵ δὲ (80), ὡσπερ τινὲς ἄθεοι ὄντες, τουτέ-

X. Si vero, ut quidam athei, hoc est, increduli,

²⁷ Joan. i, 14; 1. Const. ap. vi, 11. ²⁸ Joan. viii, 46. ²⁹ al. τε. ³⁰ Matth. xxvii, 52; 1. Euseb, Hist. i, 13; Cyrill. Hieros. catech. 14; Gelas. Cyzic. Act. Conc. Nic. l. ii, c. 24; Euseb. ibid. ³¹ Hebr. x, 12, 13. ³² Const. ap. v, 14, 15, 19 et viii, 34. ³³ ms. Ἀριμαθίας. ³⁴ Matth. xii, 40. ³⁵ al. οἱ.

(71) Ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν. Theodoret. ἐδώκεν, et noster etiam Ignatii interpres, « persecutionem passus est. » USSER.

(72) Οὐρανίων καὶ ἐπιγελῶν. Theodoret. Τῶν ἐπιγελῶν καὶ ἐπουρανίων. Id.

(73) Κατήλθεν εἰς ἄδην μόνος, ἀνῆλθε δὲ μετὰ πλήθους. Pro μετὰ, in Mæstræi et Vedellii editionibus, male legitur κατά. Ex apocryphis vero illis Thaddæi sumpsit ista interpolator, quæ habentur apud Eusebium, lib. 1 Histor. ecclesiasticæ. capite ultimo. Κατέβη [εἰς τὸν ἄδην] μόνος, ἀνῆλθε δὲ μετὰ πολλοῦ ὄχλου. « Descendit [ad infernum] solus, ascendit autem cum grandi multitudine. » Ita Marcarinus Hierosolymitanus episcopus, in Actis concilii Nicæni, apud Gelasium Cyzicenum. (lib. 1, cap. 23, al. 24.) Μόνος κατελθὼν, μετὰ πλήθους ἀνῆλθε, et Cyrillus item Hierosolymitanus, in catechesi 14, meminit τοῦ μόνου μὲν καταβάντος εἰς ἄδην, πολλοστού δὲ ἀναβάντος, ex Matth. xxvii, 52, dici explicatione addita. Κατήλθε γὰρ εἰς τὸν θάνατον, καὶ πολλὰ σῶματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη δι' αὐτοῦ. Id.

(74) Ἐσχισε τὸν ἀπ' αἰῶνος φραγμὸν. Ex iisdem Thaddæi apocryphis apud Eusebium loco citato: Διέσχισε φραγμὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ σχισθέντα. « Dirupit septium illud, quod a sæculo nemo diruperat. » Id.

(75) Τεσσαράκοντα. Numerum hunc dierum Act. 1, 3, a Spiritu sancto expressum, vetus Ignatii interpres hic omisit. Id.

(76) Τῇ οὖν παρασκευῇ. De tota hac sectione sententiam hanc fert Vedelius: « Hæc verba omnia interposita sine dubio sunt. Primo, quia apud pseudo-Clementem in Constitutionibus reperiantur, lib. v, cap. 13. Secundo patet hæc verba hiatum facere, et interrumpere seriem orationis Ignatiæ, in qua verba quæ sequuntur hunc hiatum coherere manifestum est cum iis quæ eum antecedunt. » Id.

(77) Τρίτῃ ὥρᾳ ἀπόφασιν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Πιλάτου. Videnda Prolegomena nostra, cap. 11. Id.

(78) Ἐτάφη. Vet. vulgat. « de cruce depositus est, et sepultus in monumento novo. » Id.

(79) Οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Tota hæc ἀπόδοσις a vetere Latina interpretatione abest in Petaviano, et duobus Oxoniensibus mss. et editione quæ Parisiis prodiit anno 1498, et Argentinx anno 1502; sed ex Parisiensi editione anni 1515 eam reposuimus. In Græco vero Nydruciano codice, pro καρδίᾳ, male hic legitur, κοιλίᾳ. Id.

(80) Εἰ δέ. Ita habet uterque codex Græcus, Augustanus et Nydrucianus: consentiente etiam

aiunt, ipsum sola opinione, hominem natum esse, non autem revera corpus assumpsisse; et opinione mortuum, non autem vere passum; cujus rei gratia ego viactus sum, et opto cum feris pugnare? Frustra morior itaque. Igitur mendacia fingo de cruce Domini: et supervacue dixit propheta: *Videbunt in quem confixerunt; et plangent super se, quasi super dilecto*⁸⁴. Hi itaque non minus increduli sunt iis qui crucifixerunt eum. Ego vero non opinione tantummodo spem in eo habeo, qui pro me mortuus est; sed revera: mendacium enim alienum a veritate est.⁸⁷ Vere genuit igitur Maria corpus, habens in se Deum habitantem; et revera natus est Deus Verbum ex Virgine, vestitus corpore obnoxio iisdem passionibus nobiscum; vere conceptus est in vulva, qui omnes homines in vulva fingit; et corpus sibi fecit ex seminibus Virginis, sine viri tamen consuetudine; in utero gestatus est, sicut et nos, certis temporum curriculis; ac vere natus est, ut et nos; et vere lacte nutritus est, ac cibo potuque com-

⁸⁴ al. τό. ⁸⁶ Zach. XII, 10. ⁸⁷ hæc citantur in *Chronico Alex.* p. 526. Confer *Const. ap.* VIII, 12. ⁸⁸ hoc comma deest in cod. ms.

vetere interprete inedito. Vetus vero vulgatus, « Quidam autem, » reidens, legisse videtur, ut dicitur, quod in suis quoque Græci textus editionibus Morelii et Mæstræus secuti sunt. USSER.

(81) *Τῷ δοκῆσει γεγενῆσθαι*, etc. Ita legit uterque codex, Augustanus et Nydrprucianus: hoc sensu, ut vult Morelius (qui ipse tamen legit *τὸ δοκῆσει γεγενῆσθαι*): « Hoc ipso quod opinione factus ipse sit homo, non vere corpus assumpsisse: » nunquam *τῇ δοκῆσει* rectius fortasse legeretur. Vetus vulgatus interpret hic habet « putative tantum fuisse hominem, et non verum corpus suscepisse; atque putative passum et mortuum. » Anglicanus vero: « secundum videri passum esse ipsum; ipsi existentes secundum videri; » ubi, de passione, codex Augustanus simpliciter habet *πεπονθέναι*, Nydrprucianus *τῷ τε πεπονθέναι*: cum integer sensus requirat, ut vel legetur, vel saltem intelligatur, *τῷ τε δοκῆσει πεπονθέναι*. Id.

(82) *Εὐχομαι θηριομαχῆσαι; δωρεὰν οὖν ἀποθήσκω*. Alludit ad illud Apostoli, in I Corinth. xv, 31: *Καθ' ἡμέραν ἀποθήσκω* et versu sequente: *Εἰ κατὰ ἀνθρώπων ἐθριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι εὐδόμενος;* Idem Ignatius, in *Epistola ad Romanos*: *Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ, διὰ γῆς καὶ θαλάσσης*. Id.

(83) *Σταυροῦ*. Ita codex Nydrprucianus, et vetus vulgatus Latinus: non *σωτηρίου*, ut ex Augustano Pacæus edidit, cujus erroris causam præbuisse compendio verbum scriptum *στροῦ*, adnotat hic Morelius. Id.

(84) *Ἐπὶ ἀγαπητῷ*. Vetus vulgatus interpret amplius addit, ex loco illo propheta: *Et dolebunt dolore tanquam super primogenitum*. Id.

(85) *Ἀληθῶς τοίνυν*, usque ad, *ἠγέρθη τῶν νεκρῶν*. Citantur ista in *Fastis Siculis*, sive Constantinopolitano *Chronico*, quod Alexandrini *Chronici* nomine a Matthæo Radero est editum. Id.

(86) *Θεὸς Ἀδρός*. Præclara illa *σταύρωσις*, cujus mentionem facit Anastasius *Ὀδηροῦ* cap. 12, inscriptionem habebat: *Θεὸς (non Θεοῦ quod ediderunt) Ἀδρός ἐν σταυρῷ, καὶ ψυχῇ λογικῇ, καὶ σῶμα* sicut cernere etiam est in *Regio ms.* 1052, pævetusto, membranæ et optimæ notæ, necnon apud V. C. Petrum Lambecium lib. III *Commentariorum* de Bibliotheca Cæsarea cod. 77, ubi delinæatam habes illius Crucifixionis imaginem. At

στιν ἄπιστοι, λέγουσι, τῷ⁸⁴ δοκῆσει γεγενῆσθαι (81) αὐτὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἀληθῶς ἀνειληφέναι σῶμα, καὶ τῷ δοκεῖν τεθνηθέναι, πεπονθέναι οὐ τῷ ὄντι· τίνος ἔνεκεν ἐγὼ δέδεμαι, καὶ εὐχομαι θηριομαχῆσαι; Δωρεὰν οὖν ἀποθήσκω (82)· ἄρα καταφεύδομαι τοῦ σταυροῦ (83) τοῦ Κυρίου· καὶ περιττὸς ὁ προφήτης· Ὁψονται εἰς ὃν ἐξεκέρτησαν, καὶ κόψονται ἐφ' ἑαυτοῖς ὡς ἐπὶ ἀγαπητῷ (84). Οὐκοῦν ἄπιστοι αὐτοί, οὐχ ἤττον τῶν σταυρωσάντων αὐτόν· ἐγὼ δὲ οὐ τῷ δοκεῖν ἔχω τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τῷ ὄντι· ἐμοῦ ἀποθανόντι, ἀλλὰ τῷ ὄντι. Ἀληθείας γὰρ ἀλλότριον τὸ ψεῦδος· ἀληθῶς τοίνυν (85) ἐγέννησε Μαρία σῶμα, θεὸν ἐνοικοῦν ἔχον· καὶ ἀληθῶς ἐγεννήθη ὁ Θεὸς Ἀδρός (86) ἐκ τῆς Παρθένου, σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν ἡμιοσεμένος (87)· ἀληθῶς γέγονεν ἐν μήτρῳ,⁸⁸ ὁ πάντας ἀνθρώπους ἐν μήτρῳ διαπλάττων (88)· καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ σῶμα ἐκ τῶν τῆς Παρθένου σπερμάτων (89), πλὴν ὅσον ἄνευ ὀμιλίας ἀνδρός· ἐκνοφορήθη, ὡς καὶ ἡμεῖς, χρόνων περιόδους· καὶ ἀληθῶς ἐτέχθη, ὡς καὶ ἡμεῖς (90)· καὶ ἀληθῶς ἐγα-

memoratus Regis liber solummodo representat crucem cum inscriptione. Id cum ego ostendissem Bibliothecæ Regiæ curatori meritissimo Petro Cavio, homini nunquam sine laude nominando, ut est ad juvandas litteras natus, meique perquam studiosus, jussit statim eam crucem incidi, prout jacet in exemplari, etiam cum mendis, et quo pacto subiunctam vides. Cot.

(87) *Σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν ἡμιοσεμένος*. Vet. vulgat. « corpus similiter nobis passibile sine peccato induens, » uti nos ex Magdalenensi et Petaviano codice edidimus; ubi Baliolensis habet « simile nobis; » et libri editi, omnino corrupte, « sine nobis, » id est (si Stapulensem textum depravatam interpretantem audire libeat) « sine humana operatione; sed divino operante Spiritu, imo et tota supersubstantiali Trinitate. » USSER.

(88) *Ὁ πάντας ἀνθρώπους ἐν μήτρῳ διαπλάττων*. Vet. vulgat. « et factus est in vulva: » sic enim habent mss. non iterum repetitio « utero, » ut in libris editis. Id.

(89) *Σπερμάτων*. Ita et codex Augustanus et Nydrprucianus habet, una cum *Fastis Siculis*; non *αἱμάτων*, ut de suo substituit Morelius, et eum secuti editores reliqui. Id.

(90) *Ἐκνοφορήθη, ὡς καὶ ἡμεῖς, χρόνων περιόδους*

λακοτροφῆθη, καὶ τροφῆς κοινῆς καὶ πότου μετέσχεν, ὡς καὶ ἡμεῖς· καὶ τρεῖς δεκάδας ἐτῶν πολιτευσάμενος, ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου, ἀληθῶς, καὶ οὐ δοκῆσει· καὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς κηρύξας ἐν Εὐαγγέλιον, καὶ ποιήσας σημεῖα καὶ τέρατα, ὑπὸ τῶν ψευδο-Ἰουδαίων καὶ Πιλάτου τοῦ ἡγεμόνος, ὁ κριτῆς ἐκρίθη, ἐμαστιγώθη, ἐπὶ κόρης ἐρβασίσθη (91), ἐνεπτύσθη, ἀκάνθινον στέφανον καὶ πορφυροῦν ἱμάτιον ἐφόρησε, κατεκρίθη, ἐσταυρώθη ἀληθῶς (92), οὐ δοκῆσει, οὐ φαντασία, οὐκ ἀπάτη· ἀπέθανεν ἀληθῶς, καὶ ἐτάφη, καὶ ἠγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὼς που προσήχεται λέγων· *Σὺ δὲ, Κύριε, ἀνάστησόν με, καὶ ἀναποδώσω αὐτοῖς*· καὶ ὁ πάντοτε ἐπακούων αὐτῷ Πατὴρ, ἀποκριθεὶς λέγει· *Ἀνάστα, ὦ Θεός, κρίνον τὴν γῆν, ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν*. Ὁ τόνον ἀναστήσας αὐτὸν Πατὴρ, καὶ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ἐγερεῖ (93), οὐ χωρὶς τῶ ἀληθινῶς ζῆν οὐχ' ἔξει τις. Λέγει γάρ, ὅτι *Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἄν ἀποθάνῃ (94), ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν, καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἄν ἀποθάνῃ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα*. Φεύγετε οὖν τὰς ἀθέτους αἰρέσεις· τοῦ διαβόλου γὰρ εἰσὶν ἐφευρέσεις, τοῦ ἀρχεκάκου βρωφῶς, τοῦ διὰ τῆς γυναικὸς ἀπατήσαντος Ἀδάμ τὸν πατέρα τοῦ γένους ἡμῶν.

XI. Φεύγετε δὲ αὐτοῦ καὶ τὰς κακὰς παραφυάδας. Σίμωνας τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱόν, καὶ Μένανδρον, καὶ Βασιλίδην (95), καὶ Ἰωαν. αὐτοῦ τὸν δορυμᾶδον

⁹² Psal. xi, 11. ⁹³ Joan. xi, 42. ⁹⁴ Psal. lxxxi, 8. ⁹⁵ l. in fer. ad Smyrn. 7. ⁹⁶ l. Polycarp. c. 7 et Iren. 3, 3.

δοις· καὶ ἀληθῶς ἐτέχθη, ὡς καὶ ἡμεῖς. Priori membro illud ἀληθῶς præponunt *Fasti Siculi*: posterius vero prorsus prætermittit velus vulgatus interpres. Pleraque tamen hic interpolator mutatus est ex *Epistola ad Ephesios*. (supra.) Usque.

(91) *Ἐπὶ κόρης ἐρβασίσθη*. Hicce etiam præponunt *Fasti Siculi* ὑπὸ δούλων. Pro κόρης vero, κόρης rectius legeretur. Id.

(92) *Ἐσταυρώθη ἀληθῶς*. Addit velus vulgatus interpres, « voluntarie complacens. » Id.

(93) *Ἐγερεῖ*. Ita legit Græcus codex Nydruccianus, et velus uterque Latinus interpres, non, ut Augustinus, ἀγερεῖ, i. e. « colliget, » vel « congregabit. » Notandum autem est, in nostro interprete collocata esse hæc post verba illa, ἐγεραντας αὐτόν τὸν Πατέρα, hoc modo: « Qui et vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipsius, et secundum similitudinem nos credentes ipsi sic resuscitabit Pater ipsius in Christo Jesu; sine quo verum vivere non habemus. » Deinde sequuntur illa, superius posita: *Et δὲ ὡστερ τινὲς ἀθεοὶ ὄντες, τουτέστιν ἄπιοτοι, λέγουσι. « Si autem, quemadmodum quidam sine Deo existentes, hoc est infideles, dicunt. » Id.*

(94) *Κἄν ἀποθάνῃ*. Abest hoc a veterè vulgato interprete Ignatii, et ab ipso textu Evangelii, Joan. xi, 26, ubi etiam pro ζήσεται, quod hic sequitur, legitur οὐ μὴ ἀποθάνῃ. Id.

(95) *Καὶ Μένανδρον καὶ Βασιλίδην*. In hunc locum sæpe nominati Jacobus Usserius, illiusque assecuta Joannes Dallæus notant errorem chronologicum; quod memoretur Basilides, qui post mortem Ignatii hæresim suam spargere cœperit sub imperio Adriani. Ego vero primum adverteo, ab æssutore peccatum fuisse adversus κριτήριον, dum Basilidem Alexandrinum memorat, et prætermittit ejus condiscipulum Saturninum Antiochenum, quem Ignatius episcopus Antiochiæ lubentius Menandro junxisset, τῷ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενομένῳ, ut Justini

muni usus est, sicut nos; expletisque tribus annorum decadibus, vere baptizatus est a Joanne, non autem opinione: et postquam per triennium prædicasset Evangelium, et signa atque prodigia fecisset, a falsis Judæis et præside Pilato judex judicatus est, est flagellatus, alapis cæsus, conspuitus, spineam coronam purpureumque vestimentum portavit, condemnatus est; vere crucifixus fuit, non opinione, non phantasia, non impostura, vere mortuus, et sepultus est, ac resurrexit ex mortuis, sicut quodam loco orabat dicens: *Tu autem, Domine, resuscita me, et retribuam illi*⁹²; et qui semper exaudit eum Pater⁹³, respondens inquit: *Surge, Deus, judica terram; quoniam tu hæreditabis in omnibus genibus*⁹⁴. Pater itaque qui illum suscitavit, et nos per ipsum suscitabit; sine quo nemo consequetur vitam veram⁹⁵. Ait enim: *Ego sum vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: et omnis qui vivit et credit in me, et si mortuus fuerit, vivet in æternum*⁹⁶. Fugite itaque impias hæreses: sunt enim diaboli inventa, serpentis illius qui mali primus auctor est, qui per mulierem decepti generis nostri parentem Adamum⁹⁶.

XI. Fugite autem et malas illius propaggines; Simonem, primogenitum illius filium⁹⁶; Menandrum, Basilidem, totamque ipsius malitiæ turbam, ho-

⁹² l. Ignat. ad Trall. 9. ⁹³ Joan. xi, 25, 26. ⁹⁴ l. in fer. ad Smyrn. 7. ⁹⁵ l. Polycarp. c. 7 et Iren. 3, 3.

martyris verba mea faciam. Quod autem spectat ad errorem in chronologia adnotatum, hanc in opinionem discessi, non adeo constare et patere de ortu Basilidianæ hæresis, ac viris doctis videtur. Quippe ab Epiphani hæresi 31, cap. 2, Valentinus tempore posterior sit Basilide; at supra ostendebamus Valentinum hæberi posse Ignatii σύγγρονον. Præterea diserte Hieronymus in *Altercatione Lucii feriani et Orthodozi*, cap. 8, Basilidem miscet hæreticis apostolicorum temporum. Quid enim aliud, quæso, sibi volunt hæc: « Apostolis adhuc in sæculo superstibus, adhuc apud Judæam Christi sanguine recenti, phantasma, Domini corpus asserbatur, » etc. « Tunc Simon Magus, et Menander discipulus ejus, Dei se asseruerunt virtutes. Tunc Basilides summum Deum Abraxas cum trecentis sexaginta quinque editionibus commentatus est. Tunc Nicolaus, qui unus de septem diaconis fuit, die noctuque nuptias faciens, obscenos et auditu quoque erubescendos coitus somniavit. » Postremo apud Joannem Damascenum, i *Parallelorum* 12, legitur: « Cum impius Basilides evangelistam Joannem aliquando salutasset, ac dixisset: Agnosceis nos? nulla interposita mora, Agnosce te, inquit vir sanctus, primogenitum Satanæ. » Qui hoc scripsit, licet erraverit, de Joanne ac Basilide narrans quod de Polycarpo et Marcione refert Ireneus, putavit tamen Basilidis hæresim vivente Joanne apostolo emersisse. Sed videamus argumenta contraria. Clemens Alexandrinus circa finem *Stromatei* vii, pag. 764; Eusebius *Hist. Eccl.* lib. iv, cap. 7, et in *Chronico*; Theodoritus lib. 2 *Hæreticarum fabularum*, cap. 11, multique post eos, hæresim Basilidis conferunt in tempora Adriani. Respondeo Clementem uti verbis dubiis, ad rem qua de agitur conficiendum invalidis prorsus: Περὶ τοῦς Ἀδριανού τοῦ βασιλέως χρόνους, οἱ τὰς αἰρέσεις ἐπινοήσαντες γεγόνασι, καὶ μέχρι γε τῆς Ἀντωνίνου τοῦ πρεσβυτέρου διέτειναν ἡλικίας, καθάπερ ἔ

minis cultores, quos Jeremias propheta maledictos A τῆς κακίας (96-97), τοὺς ἀνθρωπολάτραις (98), οὗς καὶ appellat 40. Fugite quoque impuros Nicolaitas, falsi nominis homines, voluptatum amatores, sycophantas. Fugite præterea Maligni stirpes, Theodotum et Cleobulum, quæ gignunt mortiferum fructum,

46 Jerem. xvii, 5. 47 ms. add. καὶ γὰρ ἦν τοιοῦτος ὁ τῶν ἀποστόλων Νικόλαος.

Βασιλείδης. Ubi vides quidem Basilidem existisse circa tempora Adriani: sub eo principe hæresim inchoasse nequaquam legis. Neque firmiora sunt Eusebiana, vel ut figatur dicti erroris exordium expressiora; præsertim cum in *Historia* Eusebius de Ebionæis, Cērinthianis et Nicolaitis disserat sub Trajano, quorum originem nemo dubitat esse anteriorem. Theodoritus autem citato capite sic dicit: "Ἀμφὼ δὲ ἐπὶ Ἀδριανῷ τοῦ Καίσαρος ἐγένοντο: » Ambo autem Adriani Cæsaris tempore fuerunt; » quemadmodum cap. 5: Ἀδριανῷ δὲ καὶ οὗτοι βασιλείουτος τὰς πονηρὰς αἰρέσεις ἐκράτουναν. « Adriano autem hi quoque imperante nefarias suas hæreses confirmarunt. » Fuerunt, non sumpserunt initium, confirmarunt, non exorsi sunt. Objiciuntur etiam verba Firmiliani apud Cyprianum epist. 75, p. 158: « Sed et Valentini et Basilidis tempus manifestum est, quod et ipsi post apostolos et post longam ætatem, adversus Ecclesiam Dei sceleratis mendaciis suis rebellaverint. » Verum hæc longa ætas, dubio procul oratoria exaggeratio haberi debet; quia inter finem Joannis apostoli, et initium Adriani imperatoris non intercedunt anni viginti. Pudet operam ac tempus ponere in tertio argumento refutando, petito ex eo quod Irenæus lib. iii, cap. 3, dicat epistolam Clementis ad Corinthios vetustiorē esse hæreticis alterum Deum super Creatorem comminiscēntibus. Quasi inter Clementis non dico epistolam, sed mortem, et litteras ab Ignatio ad Trallianis datas non potuerit Basilidiana lues oriri. Ultima objectio, locus item Irenæi lib. v, cap. 20, non magis concludit: « Omnes ii hæretici, ait Irenæus, valde posteriores sunt, quam episcopi, quibus apostoli tradiderunt Ecclesias: et hoc in tertio libro cum omni diligentia manifestavimus. » Intellegendus quippe est de tempore quo ecclesiæ ab apostolis commissæ sunt apostolicis viris, non de tempore quo vivere desierunt illi episcopi. Nam Polycarpus, ut ex ipso Irenæi lib. iii, et ex aliis monumentis ecclesiasticis clarum sit, ab apostolis Smyrniæ episcopus constitutus, cum Basilide, Valentino, Marcione aliisque hæresiarchis vitam egit. Cot. — Βασίλειδην. Vid. Prolegomen. nostr. cap. 16. USSER.

(96-97) Ὁλον αὐτοῦ τὸν ἐρρημαδὸν τῆς κακίας. Ita appellat interpolator inconditam hæreticorum turbam. Ὁρρημαδὸς enim Hesychio et Suidæ est παραχῆ, φόρος, θόρυβος, κτύπος, « turbatio, strepitus, tumultus, fragor. » lb.

(98) Τοὺς ἀνθρωπολάτραις. Ebionitas intelligit: quorum nomen etiam a vetere vulgato interprete hic habetur expressum. lb.

(99) Νικόλαίτας τοὺς ψευδωνύμους. « Falsi nominis Nicolaitas, » in vetere versione, ex mss. restituumus: cum ab editis illa τῶν ψευδωνύμων interpretatio abesset. De Nicolaitis vero consulend. Apocalyp. cap. ii, vers. 6 et 15; Irenæus *Advers. hæres.* lib. i, cap. 27; Tertullianus in lib. *De præscriptione*. Epiphanius hæres. 25. Vide et Prolegomena nostra, cap. 6 et 11. lb.

(1) Τοὺς συνοφάρτιας. Addit vetus vulgatus interpres: « Non enim talis fuit apostolorum minister Nicolaus. » Ita enim nos, ex codice Magdalenensi et Petaviano, veram lectionem restituumus: cum Bal. olensis et libri editi legant: « Nam talis fuit apostolorum minister Nicolaus, » plane contra Iguatii (vel interpolatoris potius ipsius) mentem;

qui idcirco « Nicolaitas ψευδωνύμους, quasi mendax nomen sibi assumentes » appellavit; quod Nicolai diaconi (de quo Act. vi, 5) propaginē sese falso jactaverit, cuius tamen continentia hoc perhibet testimonium Clemens Alexandrinus, in iii libro *Stromatum*: Πυθόνομαι δ' ἐγὼ τὸν Νικόλαον, μηδεμίᾳ ἑτέρᾳ παρ' ἦν ἔγημε, κεχρησθαι γυναικῶν τε ἐκείνου τέκνων, τὰς μὲν θηλείας καταγγράσαι παρθένους, ἀφθορον δὲ διαμείναι τὸν υἱόν, hoc est (ut apud Eusebium veritū Rufinus, lib. iii *Histor. eccles.* cap. 29): « Mibi autem comperit est, Nicolaum nullam prorsus agnovisse mulierem, præter eam quam in matrimonium acceperat. Cujus etiam liberi, feminae quidem usque ad ultimam senectutem casta virginitate durarunt; filius autem etiam ipse sanctitatem incorrupti corporis custodivit. » Ἐξ ὧν οὐχ ἕκιστα διελέγχονται (inquit Theodoritus, lib. iii *Hæretic. fabular.*) ψευδῶς σφᾶς αὐτοὺς ἐκ τῆς τοῦδε προστιγορίας ἐπονομάζοντες, οἱ τὴν προβήθησαν ἀκολασίαν ἐπιτηδεύοντες. « Ex quibus pulchre conviucuntur, eos falso ex illius appellatione nomen sumpsisse, qui antedictam intemperantiam exerceant. » Ex quibus omnibus concludit Stephanus Gobartus, in Photii Bibliotheca, num. 252: Ἰγνάτιος μὲν τοι ὁ Θεοφόρος, καὶ Κλήμης ὁ Σερωματεύς, καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, καὶ Θεοδότης ὁ Κύρου, τὴν μὲν Νικόλαϊτῶν καταγινώσκουσιν αἰρεσιν, τὸν δὲ Νικόλαον μὴ τοιοῦτον εἶναι ἀποφάνονται. Ignatius Theophorus, et Clemens Stromateus, et Eusebius Pamphili, et Theodoretus Cyri episcopus, Nicolaitarum damnant hæresim; sed ipsum Nicolaum talem fuisse negant. » lb.

(2) Τοῦ πονηροῦ. Vet. vulgat. « ipsius nequissimi, » id est, diaboli: ut Stapulensis recte exponit. lb.

(3) Θεόδοτος. Si quidquam lectionis citra necessitatem liceret innovare, non solum Theodotus in Theodadem posset mutari, ex Clemente Alexandrino *Strom.* vii, p. 764, sed etiam in Theodam seu Theodam Act. v, 36, et in Vigilio Tapsensi lib. i *Contra Ar. Sabell. et Phot.*, cap. 20, necnon in Theobutem sive Thebutim, quem etiam Cleobio (idem is atque Cleobulum) jungit Hegesippus apud Eusebium *Hist. Eccl.* lib. iv, cap. 22. Scilicet Theodotus multos novit antiquitas: Theodotum Montanistarum prophetam; Theodotum Byzantium, arte coriarium, quem Dallæus hic intelligit; Theodotum argentarium sive Trapezitam, discipulum superioris; et omnibus antiquiorem Theodotum Valentinianum; de quo Theodoritus *Hæretic. Fabul.* i, 8; Sophronius in *Synodicis*, actione 11, synodi vi; Gennadius *De ecclesiasticis Dogmatibus* cap. 52, ac ex hoc Alcuinus in *Confessione fidei* p. 96, necnon ante cunctos, ut mea fert opinio, Clemens Alexandrinus in *Hypotyposibus*, seu in Excerptis Theodoti aut ex Theodoto. Atque ego malim ad hunc ultimum Theodotum verba pseudo-Ignatiana referre; quia magis ille accedit ad ætatem tum Iguatii, tum Cleobuli aiorumque hæreticorum, quibuscum jungitur. Contra tamen movet Dallæum Hieronymus, scribens adversus Helvidium hæc: « Nunquid non possum tibi totam veterum scripturorū seriem commovere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Justinum Martyrem, multosque alios apostolicos et eloquentes viros, qui adversus Ebionem, et Theodotum Byzantium (Cod. Reg. cum

καὶ Κλεόβουλον (*), τὰ γενῶντα καρπὸν θανατηφόρον, A
οὐ εἶναι τις γεύσεται, παρατυχεῖ ἀποθνήσκει, οὐ τὸν
πρόσκαιρον θάνατον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον. Οὗτοι οὐκ εἰσι
φυτεῖα Πατρὸς, ἀλλ' ἔγγονα κατηραμένα ⁴⁸. Πᾶσα
δὲ, φησὶν ὁ Κύριος, φυτεῖα ἢ οὐκ ἐρύττεισεν ὁ
Πατὴρ μου ὁ ἐπουράνιος ⁴⁹, ἐκρίζωθήτω (5). Εἰ γὰρ
ἦσαν τοῦ Πατρὸς κλάδοι, οὐκ ἂν ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ
σταυροῦ (6) τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τῶν ἀποκτηνάντων
ἐν τῆς δόξης Κύριον. Νῦν δὲ τὸν σταυρὸν ἀρνού-
μενοι, καὶ τὸ πάθος ἐπασχυνόμενοι, καλύπτουσι
τὴν ⁵⁰ Ἰουδαίων παρανομίαν, τῶν θεομάχων, τῶν
κυριοκτόνων (7)· μικρὸν γὰρ εἰπεῖν, προφητοκτόνων·

⁴⁸ interp. κατεργημένοι. ⁴⁹ ms. οὐράνιος. ⁵⁰ Matth. xv, 13. ⁵¹ Philipp. iii, 18. ⁵² I Cor. ii, 8. ⁵³ I.
Const. ap. vi, 26. ⁵⁴ ms. τῶν. ⁵⁵ I. Const. ap. ii, 6 et vi, 5, 25 et vii, 38 et viii, 46.

quibusdam aliis (Byzantinum), et Valentinum, B
(abesse dicitur a nonnullis exemplaribus. In Regio
autem ut varians lectio ad « Byzantinum » nota-
tur) hæc eadem sententia plena sapientiæ volumi-
na conscripserunt? » Non debebant virum gravem
tam nihil movere, ut Hieronymo quoque convicium
faceret. Vidit itaque Hieronymus Ignatianas inter-
polationes, quas Dallæus sexto demum sæculo fa-
bricatas cum Usserio existimabat? Et vero, ut
omnes a Hieronymo nominatim memorati scripse-
runt adversus Ebionem, quidni contra Theodotum
συντέτα stylum acuerit Irenæus, qui eodem vixit
tempore, aut aliquis ex reliquis illis multis aposto-
licis et eloquentibus viris? Cajus profecto et Victor
Romanus, viri apostolici (puto) fuerunt, quemad-
modum Justinus martyr et Irenæus : a quorum
posteriore Victore papa, excommunicatus fuit Theo-
dodus ; a primo, Cajo, una cum Artemone confuta-
tus. Sed relicto Dallæo, convertamus nos ad eru-
ditissimum patrem Theodoritum, atque textum
illius menda purgemus. Ἀρτέσιος ἀρχηγὸς, Κοσσια-
νός, Θεόδοτος, etc. Restituendum Κοσσιανός, ex Cle-
mente, Stromateon i, 320 ; iii, 465, 466 ; Eusebio
Præparat. evang. x, 12 ; Hist. eccl. vi, 13 ; Hiero-
nymo De viris illustribus cap. 38, atque Sophro-
nio ubi supra. Eusebiana Historia : Μηνημονεύει τις
(κλήμης ἐν τοῖς Στροματεῦσι) τοῦ πρὸς Ἑλληνας
Τατιανοῦ λόγου, καὶ Κοσσιανου, ὡς καὶ αὐτοῦ χρο-
νογραφίαν πεποιημένου. Rufinus : Meminit præterea
et scriptorum antiquorum, Tatiani cuiusdam et
Cassiani, velut qui Chronica scripserint. Nicepho-
rus, iv, 33 : Μέμνηται δ' ἐν τούτοις τοῦ πρὸς Ἑλλη-
νας Τατιανοῦ λόγου, καὶ Κοσσιανου, ὡς χρόνων καὶ
αὐτοῦ ἐπιστάσις καταλέγοντος. Hieronymus : « Memi-
nit autem in Stromatibus suis voluminis Tatiani
adversus Gentes, de quo supra diximus, et Cassiani
cuiusdam χρονογραφίας, quod opusculum invenire
non potui. » Ab omnibus indiligenter, pro Clementis
Alexandrini loco p. 320 : Εἰρηται μὲν οὖν περὶ
τούτων ἀκριβῶς Τατιανῶν ἐν τῷ πρὸς Ἑλληνας εἰρη-
ται δὲ καὶ Κοσσιανῶν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἑξηγητικῶν.
« Ac de iis quidem (de temporibus Moysis), quodque
Hebræorum philosophia omnium antiquissima sit,
accurate dictum est a Tatiano in oratione contra
gentes. Dictum est autem etiam a Cassiano in primo
Exegeticon. » Per quem, videlicet, locum affirmetur
duntaxat de Julio Cassiano Doctice hærcæsoe prin-
cipe, ab eo in Exegeticis, seu (ut videtur) Explana-
tionibus Scripturarum, Chronographica fuisse in-
serta, quemadmodum a Tatiano in celebri oratione.
Cot. — Θεόδοτος. « Theodotum » habet hic co-
dex Baliolensis : quod commune aliquid cum Theo-
dō illo habet, a Clemente Alexandrino in libro vii
Stromatum commemorato ; quem Pauli apostoli
discipulum, Valentini hæretici dicunt fuisse magi-
strum. Nam Theodotum sive Coriariū, sive Tra-
pezitam ipsius discipulum, Ignatio posteriorem fuis-

se, ex iis quæ in primo Prolegomenon capite a no-
bis sunt dicta, satis liquet. Usser.

(4) Κλεόβουλον. De Cleobulo, eodemque Cleobio
Dallæum fugerat illud Epiphaniū hæresi 51, cap. 6 :
Κλεόβιον εἶπουν Κλεόβουλον ; et varia lectio in Niceta
Pectorato apud Baronium, « Cleobium, Cleobulum. »
Cot. — Κλεόβουλον. P. Halloixius, in Ecclesiæ
primi sæculi imagine, quam tomo primo Orienta-
lium suorum scriptorum præfixit, inter hæreticos
ab Ignatio commemorari adnotat « Theodotum et
Theobulum (sic enim ibi scriptum est :) quorum
proprius, inquit, errores nec ipse, nec alius, quem
quidem nancisci potuerim, attingit speciatim ; sed
generatim duntaxat et strictim Christi Domini cru-
cisque osores subindicat. » De Theodoto, sive Theo-
dodus aut Theodadus ille fuerit, dictum jam est
aliquid. De illo vero altero, succurrebat ille Epipha-
niū locus, in hæresi 51 Alogorum ; ubi inter eos qui,
cum Ebione et Cerintho, nudum hominem fuisse
Christum asseruerunt, Κλεόβιον, εἶπουν Κλεόβου-
λον (Cleobium sive Cleobulum) numerat, cuius
etiam Cleobii, sive Cleobuli, mentionem factam in-
venio, et apud Hegeisippum (citatum ab Eusebio,
libro iv Histor. κεφ. κθ'), et apud pseudo-Clemen-
tem (vel eundem ipsum potius, et istius et Ignatii
nostri, interpolatorem) libro vi Constitut. apostolic.
cap. 8 et 16, et in epistola quæ apud Armenios fer-
tur ad Paulum apostolum, Corinthiorum scripta
nomine. In ea enim « Stephanus, et cum eo presby-
teri Neminus et Bulvus, Theophilus et Nomeson
(nescio qui) B. Paulo significant, Simonem et Cleo-
bium execranda sua dogmata Corinthi dissemi-
nasse : quæ cuiusmodi fuerint, ita singillatim enar-
rant. Dicunt : « Prophetas non esse legendos, Deum
non esse omnipotentem, non esse luturam corporis
resurrectionem. Hominem a Deo fuisse creatum
prorsus negant, Jesum Christum ex corpore Mariæ
Virginis natum fuisse non agnoscunt ; neque a Deo
mundum creatum fuisse volunt, sed a quibusdam
angelis. » Armenicum huius epistolæ apographum,
Smyrnæ scriptum, una cum apocrypha B. Pauli ad
eamdem responsione (tertix ad Corinthios epistolæ
titulum præferente) penes Gilbertum Northum ex-
stat, virum et generis nobilitate et ingeni dotibus
apud nos notissimum. Id.

(5) Ἐκρίζωθήτω. Vet. vulgat. « eradicabitur, »
quomodo etiam est in Evangelio, Matth. xv, 13,
ἐκρίζωθήσεται. Id.

(6) Εἰ γὰρ ἦσαν τοῦ Πατρὸς κλάδοι, οὐκ ἂν
ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ. Anglican. : « Si enim
essent, apparerent utique rami crucis, et esset uti-
que fructus illorum incorruptibilis. » Id.

(7) Καλύπτουσι τὴν Ἰουδαίων παρανομίαν,
τῶν θεομάχων, τῶν κυριοκτόνων. Vet. vulgat.
« Operiunt, (ita enim ex mss. restituimus, ubi in
editis corrupte legitur, « operantur. ») Judæorum

tatem suam, per passionem et resurrectionem suam, qui estis membra ipsius⁸⁶.

XII. Saluto vos e Smyrna, una cum Ecclesiis Dei quæ mecum sunt, quarum ductores prorsus refocillarunt me, tam carne, quam spiritu. Obsecrant vos vincula mea, quæ propter Jesum Christum circumfero, orans ut Deum assequar; permanete in mutua concordia, et oratione. Decet enim singulos vestrum, et præcipue presbyteros, refocillare episcopum, in honorem Patris, et in honorem Jesu Christi, atque apostolorum. Opto ut in charitate me audiat; ne hæc scribens vobis in testimonium sim. Sed et orate pro me, qui in Dei misericordia, charitate vestra indigeo, ut dignus flammæ sorte, ad quam consequendam assignor, ne reprobus inveniar.

XIII. Salutatur vos charitas Smyræorum et Ephesiorum. Memores estote Ecclesiæ quæ est in Syria, de qua non sum dignus qui dicar, cum sim ultimus eorum qui illic sunt. Valet in Domino Jesu Christo; subjecti episcopo, et similiter presbyteris ac diaconis; et singillatim omnes, alter alterum diligite corde indivulso. Expiet vos meus spiritus; non modo nunc, sed et ubi Deum nactus fuero; nam etiamnum in periculo versor; sed fidelis est Pater Jesu Christi, ut impleat petitionem meam et vestram; in quo inveniamur sine macula. Utinam fruatur vobis in Domino!

⁸⁶ Pseudo-Ignat. ad Philipp. 13. . ⁸⁷ al. μου. ⁸⁸ ms. Υιοῦ. ⁸⁹ al. ὁμῶν. ⁹⁰ ms. τοῖς. ⁹¹ interpr. ἀγνίζηται.

iniquitates; illorum scilicet, qui et Deo rebelles exstiterunt, et Dominum occiderunt. » Vid. Prolegomen. nostr. cap. 14. USSER.

(8) Ὑμᾶς δὲ παρακαλεῖ Χριστός, etc. Anglican. « Per quem, in passione ipsius, advocat vos existentes membra ipsius. Non potest igitur caput nasci sine membris: Deo unionem repromittente, quod est ipse. » Id.

(9) Ὡς οἱ ἡγουμένοι με κατὰ πᾶν ἀρέπασαν. Anglican. « Qui (forte quæ, Ecclesiæ sc.) secundum omnia quiescere me fecerunt, » ἡγουμένων nomine non expresso. Vet. vulgat. « quæ, et præsertim, me requieverunt in omnibus; » non, ut in libris editis perperam legitur: « quæ et præsertim me id requisierunt. » Id.

(10) Οὐ περιλαίμαι ἐπιτυχεῖν. Anglican. « qua conor potiri. » Vet. vulgat. « cui subjaccio. » Videlius legit παράκειμαι, propinquus, vicinus sum; et interpretatur. « quam propediem consequar. » Id.

(11) Μνημονεύετε ἡμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας. « Memores estote nostræ quæ in Syria est Ecclesiæ; » quod a nostro interprete plenius est

ἡμᾶς δὲ παρακαλεῖ Χριστός (8) εἰς τὴν αὐτοῦ ἀφθέρσιαν, διὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ὄντας μέλη αὐτοῦ

XII. Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἀπὸ Σμύρνης, ἕμα ταῖς συμπαρούσαις μοι⁸⁷ Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, ὧν οἱ ἡγουμένοι με κατὰ πᾶν ἀρέπασαν (9), σαρκί τε καὶ πνεύματι. Παρακαλεῖ ὑμᾶς τὰ δεσμά μου, ἃ ἐνεκεν Ἰησοῦ Χριστοῦ περιφέρω, αἰτούμενος Θεοῦ ἐπιτυχεῖν, διαμένετε ἐν τῇ ὁμοίᾳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, καὶ τῇ προσευχῇ. Πρέπει γὰρ ὑμῖν τοῖς καθ' ἕνα, ἐξαιρέτως καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀναψύχειν τὸν ἐπίσκοπον, εἰς τιμὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ εἰς τιμὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ⁸⁸, καὶ τῶν ἀποστόλων. Εὐχομαι ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ ἀκούσαι μου, ἵνα μὴ εἰς μαρτύριον ᾧ ὑμῖν γράψας. Καὶ περὶ ἐμοῦ δὲ προσεύχεσθε, τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀγάπης χριστιανῶν ἐν τῷ ἔλεει τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιοθῆναι με τοῦ κλήρου, οὐ περιλαίμαι ἐπιτυχεῖν (10), ἵνα μὴ ἀδόκιμος εὐρεθῶ.

XIII. Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη Σμυρναίων καὶ Ἐφεσίων. Μνημονεύετε ἡμῶν⁸⁹, τῆς⁹⁰ ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας (11), ὅθεν οὐκ ἀξίως εἰμι λέγεσθαι, ὧν ἑσχατος τῶν ἐκεῖ. Ἐβρώσθη ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ὅποτασόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ (12), ὁμοίως καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ τοῖς διακόνοις (13)· καὶ οἱ κατὰ ἄνδρα, ἀλλήλους ἀγαπάτε ἐν ἀμεριστη καρδίᾳ. Ἀσπάζεταιται⁹¹ ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα (14), οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν Θεοῦ ἐπιτύχω· ἔτι γὰρ ἐπικινδυνός εἰμι· ἀλλὰ πιστὸς ὁ Πάτερ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πληρῶσαι μου τὴν αἴτησιν, καὶ ὑμῶν· ἐν ᾧ εὐρεθῆμεν ἅμωμοι. Ὁναίμην ὑμῶν ἐν Κυρίῳ (15).

expressum: « Mementote in orationibus vestris ejus quæ in Syria Ecclesiæ; » cum in vetere vulgata versione habeatur: « Memor est vestri Ecclesia quæ est in Syria. » ita enim ex mss. reposuimus: ubi libri editi legunt: « Memores vestri, Ecclesiæque quæ est in Syria. » Pacæus etiam hic legit ὁμῶν; sed quæ mox sequuntur, ὅθεν οὐκ ἀξίως εἰμι, inquit Morelius, ἡμῶν comprobant. Id.

(12) Ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ. « Ut Dei mandato, » addit hic noster interpres. Vid. supra. Id.

(13) Τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ τοῖς διακόνοις. Idem: « Presbyterio, » mentione diaconorum penitus omissa. Id.

(14) Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα. Idem: « Castificate vestrum meum spiritum. » Vet. vulgat. « Castificet vos spiritus meus. » Id.

(15) Ὁναίμην ὑμῶν ἐν Κυρίῳ. In nostro interprete non habetur. Vet. vulgat. « Et acquisiti in Domino. Amen: » vel ut mss. Magdalen. et Petavian. habent: « Acquisivi vos in Domino, » sine « Ameu. » Vid. in Epist. ad Magnesian. Id.

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ (16).

A

AD ROMANOS.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος ⁶³, τῇ ἡλεσημένῃ (17) ἐν μεγαλειότητι ὑψίστου Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ (18) Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, Ἐκκλησία ἡγιασμένη ⁶⁴ (19), καὶ πεφωτισμένη, ἐν θαλήματι Θεοῦ τοῦ ποιήσαντος (20) τὰ πάντα, ἃ ἐστὶ κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἥτις προκάθηται (21) ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων (22), ἀξιοθέος (23), ἀξιοπρεπῆς, ἀξιομακάριστος, ἀξιεπίαινος, ἀξιοσεβαστέος ⁶⁵ (24), ἀξιαγῶς (25), καὶ προκαθημένη τῆς ἀγάπης, χριστόνυμος ⁶⁶ (26), πατρῶ-

Ignatius, qui et Theophorus, misericordiam consecuta in magnificentia altissimi Dei Patris, et Jesu Christi unigeniti ejus Filii, Ecclesiae sanctificatae, et illuminatae, per voluntatem Dei qui omnia creavit, quae sunt secundum fidem et charitatem Jesu Christi, Dei et Salvatoris nostri : quae praesidet in loco Romanae regionis, Deo digna, decentissima, merito beata, laudatissima, digna qua quis potestur, castissima, et praesidens in charitate, Christi habens nomen ⁶⁶, ac nomen Patris, Spiritiferae. quam et saluto in nomine Patris omnipotentis, et Jesu

⁶³ ms. inser. ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀρτιοχίᾳ ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. ⁶⁴ in marg. cod. ms. eadem manu ἡγιασμένη. ⁶⁵ al. ἀξιοσεβαστέος. ⁶⁶ ἢ χριστόνυμος. ⁶⁷ legem.

(16) Iota haec epistola Actis martyrii S. Ignatii a Simeone Metaphrasta ἐπὶ λέξεως (uti ipse ait) et ad verbum est inserta : cum ἐπιγραφῇ hac, longe quam illa brevior quae in vulgatis circumfertur exemplaribus :

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀρτιοχίᾳ ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τῇ ἡλεσημένῃ ἐν μεγαλειότητι Πατρὸς ὑψίστου, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησία ἡγιασμένη καὶ πεφωτισμένη ἐν θαλήματι τοῦ θαλήσαντος τὰ πάντα, ἃ ἐστὶ κατὰ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἥτις καὶ προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων. ἦν καὶ ἀσπάλομαι ἐν ὄνοματι Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἡνωμένην πάση ἐντολή αὐτοῦ, πεπληρωμένην χάριτος Θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ, χαίρειν.

Eam vero quae a Metaphrasta proposita est, et merito pro vera et sincera inscriptione habendam esse, in Apolog. pro scriptis Ignatii cap. 12 pronuntiat Petrus Halloixius; non vulgatam illam alteram, in qua, praeter alia, quae similiter Metaphrastes non vidit, simul conjuncta leguntur illa Romanae Ecclesiae elogium : Ἀξιοθέος, ἀξιοπρεπῆς, ἀξιομακάριστος, ἀξιεπίαινος, ἀξιοσεβαστέος, ἀξιαγῶς, καὶ προκαθημένη τῆς ἀγάπης, χριστόνυμος, πατρῶνυμος, πνευματοφόρος. et Quae nihil aliud esse, quam coacervata et male congesta laudis epitheta, ingenue agnoscit Jesuita. De reliquo vero epistolae corpore Jacobus Faber Stapulensis ita lectores praemonendos fuisse censuit : Hic piissimus martyr Romanorum rogat Ecclesiam ne, vinculis suis carnaliter compatiens, procurent ejus solutionem; ne impediant ejus certamen, ne retardent ejus coronam : quod favore principum et Urbis gubernacula administrantium eos facile posse intelligebat. Et tota epistola multa pietate referata est : et qui pius est Christianus eam sine lacrymis non leget. Verba enim sunt mentis extasim divini amoris patientis : et beati qui illo igne calet. » USSEA.

(17) Ἠλεσημένη. Vet. vulgat. « misericordiam consecuta. » Anglican. « habenti propitiationem. » Codex Nydrpruccianus, contra aliorum consensus, ἀλόγημένη, legit. lo.

(18) Ὑψίστου Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ. Anglican. « Patris altissimi et Jesu : » nomine Θεοῦ omissio. Vet. vulgat. « Dei altissimi, Patris Jesu : » retento Dei nomine, sed conjunctione praetermissa. Apud Metaphrastam lectio habetur, ex utraque mista : Πατρὸς ὑψίστου, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ. lo.

(19) Ἠγιασμένη. Vel, ἡγιασμένη. Par varietas in Epistola Judae versu 1, ἡγιασμένοις, et ἡγιασμέ-

vois. Cor. — Ἠγροσμένη. Ita, cum vulgato vetere Latino interprete, legit uterque codex Graecus : et Simeon quoque Metaphrastes, si P. Halloixio credimus. Sed et in eo quo ego usus sum Graeco Metaphrastae exemplari, et in eo quo usus est Latinus illius interpres, ἡγιασμένη, habebatur : quomodo et vetus noster Ignatii interpres, et dilectae, reddidit. USSEA.

(20) Ποιήσαντος. Apud Metaphrastam quoque similiter legitur, si Halloixio fidendum. Nam et in nostro et in eo quo Latinus interpres usus est codice, θαλήσαντος legitur : utriusque etiam nostro Ignatii interprete consentiente : qui, « volentis, » reddidit. lo.

(21) Ἠτις προκάθηται. Metaphrastes : Ἠτις καὶ προκάθηται, consentiente utroque vetere Latino Ignatii interprete. lo.

(22) Ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων. Ita habet uterque codex Graecus, consentiente etiam utroque vetere Latino interprete : quorum alter, « in loco chori » (vel « chorii » potius, Graeca χωρίου voce retenta); alter, « in loco regionis Romanorum, » reddidit. Similiter et Metaphrastes legit : licet Halloixius, contra mss. fidem, ὁρόνῳ, pro τόπῳ, ex eo reposerit. Nam quod eruditissimus etiam Casaubonus « barbaram locutionem » hanc nominat : non inagis barbaram habendam respondet Vedelius, quam illam consimilem, Luc. ix, 10, ubi Christus cum apostolis secessisse dicitur, εἰς τόπον ἐρημον πόλεως καλουμένης Βηθσαϊδᾶ, atque ad « regiones suburbicarias, » cum Jacobo Gothofredo, eam refert : quae praefecti Urbis Romanae administrationi suberant. Plauum est enim, Ignatium de Romana Ecclesia ut topica hic loqui, non ut oecumenica. De τόπῳ vero et χωρίῳ nominibus consulantur doctissimi Salsarii Plinianae exercitationes, p. 772 et 982. lo.

(23) Ἀξιοθέος. In Plantinianis editionibus (anni 1566 et 1572) vox haec per errorem est omissa. De hac vero, et sequentibus ejusdem generis compositionibus, vide Prolegomen. cap 5. lo.

(24) Ἀξιοσεβαστέος. Ita codex Augustanus : ubi noster interpres, « digne ordinatam, » reddidit, ac si ἀξιοσεβαστέος, aut quid simile, legisset. In Nydrprucciano codice ἀξιοσεβαστέος legitur : quod et vetus vulgatus interpres secutus est, « fide dignae » vertens. lo.

(25) Ἀξιαγῶς. Vet. vulgat. « castitate dignae. » Anglican. « digne castae. » Lib. Nydrpruccianus : ἀξιαγῶς. lo.

(26) Προκαθημένη τῆς ἀγάπης, χριστόνυμος. Vet. vulgat. « fundata in dilectione et fide Christi; » vel ut Magdalenensis et Petavianus ms. habet, « et

*Christi Filii ipsius : secundum carnem et spiritum A
unitis omni mandato ipsius, repleti omni gratia
Dei indiscretim, repurgatusque ab omni alieno co-
lore; plurimam in Deo et Patre, et Domino nostro
Jesu Christo, atque immaculatam salutem.*

*ἀδιακριτως, καὶ ἀποδοξασμένοις ἀπὸ παντὸς ἀλλοτριῶν χρώματος, πλείστα ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ
Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ (30), ἀμώμως χαίρειν.*

I. Deprecatus Deum, obtinui ut viderem divinam vestram faciem; sicut et plurimum, ut hoc consequeremur, expetebam. Vincit enim in Christo Jesu, spero me salutatum vos, si voluntas sit ut dignus iudicet ad metam pervenire. Exordium enim constitutum est bene, si modo gratiam consequar, ut sortem meam ad finem usque sine impedimento percipiam; metuo enim charitatem vestram, ne ipsa me lædat. Vobis enim facile est, quod vultis, facere; mihi vero difficile est Deum assequi, si vos mihi non peperceritis, prætextu carnalis amicitiae.

II. Nolo autem vos hominibus, sed Deo placere; sicut et placetis. Nec enim ego unquam habiturus sum ejusmodi occasionem Deum assequendi; neque vos, si taceatis, præstantiori operi inscribi po-

⁶⁷ deest in al. ⁶⁸ al. ἐπεὶ εὐξάμενος. ⁶⁹ ms. ἀξιοθέατα. ⁷⁰ interpr. ὡς. ⁷¹ ms. et Metaphr. θέλημα τοῦ Θεοῦ. ⁷² ms. et Metaphr. inser. οὕτως. ⁷³ al. γε. ⁷⁴ ms. ἔχητε.

lege Christi, » quasi pro χριστώνυμος, in Græco χριστόνομος legisset, quomodo et a nostro interprete locum hunc verum invenimus: « Præsidens in charitate, Christi habens legem. » USSER.

(27) *Τοῖς κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα.* Vet. vulgat. « qui est secundum carnem et spiritum, » ac si referendum hoc esset ad Filium Dei, non ad Romanos. Id.

(28) *Ἠνωμένοις πάσῃ ἐντολῇ αὐτοῦ, πεπληρωμένοις.* Apud Metaphrastam legitimus ἠνωμένην (licet ἡρμωσμένην ex eo repræsentet Halloixius) et πεπληρωμένην; quod bene convenit cum contracta illa epistolæ hujus inscriptione, quæ ibi est proposita. Dativum tamen retinet vetus uterque Ignatii Latinus interpres: glossa etiam ad Anglicanum apposita, quæ monet nomen unitis cum nomine Ecclesie esse conjungendum (interpositis illis omnibus, quæ parenthesi habentur inclusa), « pluraliter sc. singulari pro multitudine subintellecta: sicut dicitur: Turba ruunt. » Id.

(29) *Πάσης.* Abest hæc vox, et a Metaphrasta, et ab utroque vetere Ignatii interprete. Sequens vero participium, ἀποδοξασμένοις, noster interpres « abstractis » reddidit, vetus vulgatus « ablutis; » Morelius magis proprie, « expurgatis » ac « defæcatis, » exposuit. Notum enim est ex Math. xxiii, 24, quid sit, δὲυλίζειν τὸν κώνωπα. Id.

(30) *Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ.* Illud ἡμῶν abest, non solum a Metaphrasta, sed etiam a Græco Nydrucciano et vulgatis editionibus veteris interpretis Latini, quanquam in Petaviano et duobus Oxoniensibus. mss. apud eum quoque legerimus: « Domino nostro Jesu Christo. » Noster interpres habet: « Domino Jesu Christo Deo nostro, » quæ in Metaphrastæ variantibus exemplaribus disjunctim reperiuntur: Oxoniensi nostro, τῷ Κυρίῳ, aliis τῷ Θεῷ (sed illo ἡμῶν utrobique prætermisso) hic exhibentibus. Id.

(31) *Ἐπευξάμενος τῷ Θεῷ, ἐπέτυχον ἰδεῖν.* Ita uterque vetus interpres: « Deprecans Deum, » licet codex uterque Græcus, Augustanus atque Nydruccianus: Ἐπεὶ εὐξάμενος τῷ Θεῷ, habeat: sensu reficito imperfecto, atque oratione suspensa. Apud

*νυμος, πνευματογόρος ἦν καὶ ἀσπάσσομαι ἐν
ὀνόματι Θεοῦ παντοκράτορος, καὶ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῖς κατὰ σάρκα καὶ
πνεῦμα (27) ἠνωμένοις πάσῃ ἐντολῇ αὐτοῦ,
πεπληρωμένοις (28) πάσης (29) χάριτος Θεοῦ*

I. Ἐπευξάμενος ⁶⁸ τῷ Θεῷ, ἐπέτυχον ἰδεῖν (31) ὁμῶν τὰ ἀξιοθέα ⁶⁹ πρόσωπα, οὓς ⁷⁰ (32) καὶ πλεόν ἤτοῦ μνη λαβεῖν. Δεδεμένος γὰρ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐλπίζω ὑμᾶς ἀσπάσσομαι, ἐάνπερ θέλημα ⁷¹ ἦ τοῦ ἀξιοθῆναι με εἰς τέλος (33) ⁷² εἶναι. Ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ (34) εὐδοκονήμητός ἐστιν, ἐάνπερ χάριτος ἐπιτύχω, εἰ τὸν κληρὸν μου εἰς πέρας ἀνεμποδίστως ἀπολαβεῖν φοδοῦμαι γὰρ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, μὴ (35) αὐτῆ με ἀδικήσῃ. Ὑμῖν γὰρ εὐχερές ἐστιν, ὃ θέλετε ποιῆσαι: ἐμοὶ δὲ δύσκολόν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν, ἐάνπερ ὑμεῖς μὴ ⁷³ ἐφισθηθεῖ μοι, προσφάσει φιλίας σαρκίνης.

II. Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀνθρωπαρεσκῆσαι, ἀλλὰ Θεῷ ἀρέσαι, ὥστε καὶ ἀρέσκετε. Οὕτε γὰρ ἐγὼ ἔξω ποτὶ καιρὸν (36) τοιοῦτον, ὥστε Θεοῦ ἐπιτυχεῖν οὐτε ὑμεῖς (37), ἐὰν σωπῆσθητε, κρείττονι ἔργῳ ἔχετε ⁷⁴

Metaphrastam quoque legitur: Ἐπεὶ εὐξάμενος Θεῷ, sed quia in sequentibus ommissa sunt nonnulla, quæ in vulgatis editionibus adsunt, sententia fuit satis integra; sic, ut a Metaphrastæ interprete Latine est expressa: « Cum Deum precatus, obtinuerim ut viderem spectabiles vestros vultus; vinculus in Christo Jesu spero me vos salutatum. » Pro ἐπέτυχον vero Patricius Junius forte legendum existimato ἐπιτύχων vel ἐπιτυχῶς: nisi forte interponendo sic legatur: Ἐπευξάμενος, τοῦ Θεοῦ ἐπέτυχον, ἰδεῖν, etc., vel sic: Ἐπευξάμενος τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν καὶ ἰδεῖν. Id.

(32) *Τὰ ἀξιοθέα πρόσωπα οὓς.* Vel τὰ πρόσωπα (ut repetito articulo apud Metaphrastam legitur) « dignos vultus » reddidit vetus vulgatus interpres, « Deo dignos vultus » Morelius, « sanctissima ora » Brunnerus, « divinas facies » Vairlenius, « dignas visione facies » interpres noster, et Latinus Metaphrastæ (in eandem sententiam) « spectabilis vultus, » aliis ad θέαν, aliis ad Θεόν illam ἀξιοθήνη referentibus. Pro οὓς vero, rectius ὡς legisse videtur uterque vetus interpres. Id.

(33) *Ἐάνπερ θέλημα ἦ τοῦ ἀξιοθῆναι με εἰς τέλος.* Metaphrast. : Ἐάνπερ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦ τοῦ ἀξιοθῆναι με καὶ εἰς τέλος οὕτως εἶναι. Vet. vulgat. : « Si quidem fuerit voluntas illius, qui dignum me faciat usque in finem propositum meum consummare. » Anglican. ad verbum, ut est in Græcis editis: « Si quidem voluntas sit ut dignificer in finem esse. » Id.

(34) *Ἀρχή.* Ita habet uterque codex Græcus: consentiente etiam utroque vetere Latino interprete. Apud Metaphrastam tamen legitur εὐχή, εὐθύμ. Id.

(35) *Μή.* Habetur negatio hæc in Græco Augustano, et vetere nostro interprete. Sed a Metaphrasta, et vetere interprete vulgato, abest; a quibus nec codex Nydruccianus dissentit, qui pro μή legit γε. Id.

(36) *Ὅστε καὶ ἀρέσκετε, οὕτε γὰρ ἔξω ποτὶ καιρὸν.* Metaphrast. ὥστερ δὴ καὶ ἀρέσκετε, οὐ γὰρ ἐγὼ ἄλλον ἔξω ποτὶ καιρὸν. Id.

(37) *Οὕτε ὑμεῖς.* Hisce verbis, apud Metaphras-

ἰπυραφῆναι· ἔάν τε γάρ σιωπήσητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ γινώσκω Θεοῦ· ἔάν δὲ ἐρασηθῆτε τῆς σαρκὸς μου, πάλιν ἔσομαι τρέχων. Πλεῖον δὲ με ⁷⁰ παρέχεσθε τοῦ σπονδισθῆναι Θεῷ ⁷⁶ (38), ὡς ἔτι θυσιαστήριον ἔτοιμόν ἐστιν· ἵνα ἐν ἀγάπῃ χορὸς γενόμενοι, ᾄσητε (39) τῷ Πατρὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον Συρίας κατηξίωσεν ὁ Θεὸς εὐρεθῆναι εἰς δύσιν ἀπὸ ἀνατολῆς ⁷⁷ μεταπεμφόμενος (40) καὶ ⁷⁸ τὸν αὐτοῦ παθημάτων μάρτυρα ⁷⁹ καλῶν, τοῦ ⁸⁰ διελευθεῖν ⁸¹ αὐτὸν ἀπὸ κόσμου εἰς ⁸² Θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατελεῖω ⁸³ (41).

III. Οὐδέποτε ἐδασκάνατε οὐδενί· ἄλλους ἐδιδάξατε· ἐγὼ δὲ θέλω, ἵνα κάκεινα βέβαια ᾗ, ἃ μαθητεύοντες ἐντέλλεσθε. Μόνον δύναμαι αἰτεῖσθί ⁸⁴ μοι (42) ἔσωθῆν τε καὶ ἔξωθῆν ⁸⁵ (43), ἵνα μὴ μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ θέλω ⁸⁶, ὅπως μὴ μόνον λέγωμαι Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐρεθῶ. Ἐάν γάρ εὐρεθῶ, καὶ λέγεσθαι δύναμαι, καὶ τότε

⁷⁰ al. μοι, f. μοι μῆ. ⁷⁶ al. εἰ ἤδη σπονδισοισθέ με τῷ. ⁷⁷ ms. et Metaphr. inser. τοῦτον. ⁷⁸ al. τῶν. ⁷⁹ f. μάρτυρα· καλὸν τὸ διελευθεῖν ἀπ. ε. ⁸⁰ ms. et Metaphr. καλὸν τό. ⁸¹ al. διαλυθῆναι. ⁸² al. πρὸς. ⁸³ ms. et Metaphr. ἀνατελεῖωμαι. ⁸⁴ ms. et Metaphr. δύναμαι αἰτήσασθε δοθῆναι παρὰ Θεοῦ. ⁸⁵ Quatuor hæc voces absunt a Metaphr. ⁸⁶ Hæc septem vocabula desunt in ms., in Metaphraste, et in una editione.

tam et in codice Nydrucciano, terminator præcedens; in Augustano rectius inchoatur sequens sententia, quod et in sua editione Mæstræus observavit, sed negativa oûte prætermissa; cui favet et vetus vulgatus Latinus interpres. Noster enim legit, ut nos exhibuimus: « Neque vos, si taceatis, meliori operi habetis inscribi, » quæ sententia non solum in Metaphrasta, sed etiam in vulgati Latini interpretis exemplaribus editis desideratur: licet eam nos ex mss. exemplaribus restituerimus. UssER.

(38) Πλεῖον δὲ με παρέχεσθε τοῦ σπονδισθῆναι Θεῷ. Metaphrast. : Πλεόν δέ μοι παραδέγεσθε σπονδισθῆναι Θεῷ. Codex Nydruccianus : Πλεῖον δέ μοι παρέχεσθε, εἰ ἤδη σπονδισοισθέ με τῷ Θεῷ. Vel. vulgat. : « Multum enim mihi præstatis, si me offeratis Deo. » Anglican. : « Plus autem mihi non tribuetis, quam sacrificari Deo, » ac si legisset : Πλεῖον δέ μοι οὐ παρέχεσθε, vel παρέξεσθε. Id.

(39) Χορὸς γενόμενοι, ᾄσητε. « Carmen sc. quale Ecclesiæ Deo canebant, quando martyr aliquis hujus cito labentis vitæ certamen pro Christo intrabat; pie orantes, ut Deus daret illi felicem in eo consummationem; » inquit hic Faber Stapulensis. Id.

(40) Εἰς δύσιν ἀπὸ ἀνατολῆς μεταπεμφόμενος. Ante vocem μεταπεμφόμενος. Metaphrastes ponit τῶν, et post eam codex Nydruccianus καί, quæ conjunctio in codice Augustano non habetur. Idem.

(41) Καλῶν, τοῦ διελευθεῖν ἀπὸ κόσμου εἰς Θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατελεῖω. Ita codex Nydruccianus. Post καλῶν, Augustanus legit, τοῦ διαλυθῆναι ἀπὸ κόσμου πρὸς Θεόν. Pro καλῶν vero participio, vetus uterque interpres καλόν legit adjectivum: quod vulgatus tamen ad præcedentia retulit, ita locum reddens: « Martyrem bonum, proficiscentem de mundo ad Deum; » noster vero interpres ad subsequentia, hoc modo: « Bonum occidere a mundo in Deum, ut in ipso oriar. » A quo non multum recedit Metaphrastes, nisi quod sententiam istam ita generaliter efferat: Καλὸν τὸ δύναι ἀπὸ κόσμου πρὸς Θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατελεῖωμαι, quam Latinus ejus interpres sic expressit: « Pulchrum est a mundo occidere ad Deum, ut ad ipsum exorianur. » Mæstræus, ἀνατολῆς illa metaphora diem obitus sui propinquum designasse Iguatium asserit: quem ab eo vocari « exortum et natalem » addit, communi illo more Christianis recepto, quo dies, quibus martyres passi fuerant, Natalitii appellabantur. Probabilius multo Vedelius noster δύσως καὶ ἀνα-

teritis. Si enim de me tacueritis, ego Dei flam, sin autem carnem meam dilexeritis, denuo currendum erit mihi. Plus autem mihi non potestis tribuere, quam ut immoler Deo, dum adhuc altare paratum est; ut in charitate eorum constituentes, canatis Patri in Christo Jesu, quod episcopum Syriæ dignatus fuerit Deus inveniri in occidente, ab oriente accessitum, testem suarum passionum. Bonum est, proficisci a mundo ad Deum, ut in ipso exoriar.

III. Nunquam invidistis cuiquam: alios docuistis; ego autem volo, ut et illa rata sint, quæ docentes præcipitis. Solum petite mihi vires et intus et foris, ut non modo dicam, sed et velim; ut non tantum dicar Christianus, sed et inveniar. Si enim inventus fuero, etiam dici possum; et tunc fidelis

τολῆς (nam τὸ δύναι vel διαδύναι, cum Metaphrasta et vetere Latino interprete, quos ille tamen non viderat, legendum hic affirmat) antithesi observata, Ignatium « metaphora a siderum ortu et occasu » ducta usum fuisse existimat. Dixerat ille, « se ab ortu in occasum proficisci ad martyrium. Jam manet in metaphora: et ait id ideo fieri, ut transeat in illa sua professione ad Deum, quo in eo oriator. Ut enim sol ab ortu in occasum tendens, ubi eo pervenit, non ibi subsistit, sed perpetuo progreditur, usque dum superato etiam inferiori hemisphærio in tali vel tali puncto oriator: sic igneus hic martyr ait se Antiochia, quæ in oriente est, Romanam, quæ est in occidente, proficisci; ut per martyrium in mundo quidem occidat et ex eo evadat, in Deum tamen oriator. » Quo referendum et illud Chrysostomi, de eodem Ignatio (tomus V, edit. Savil., pag. 503): Καθάπερ ἡλιὸς τις ἐξ ἀνατολῆς ἀνισχῶν, καὶ πρὸς τὴν δύσιν τρέχων. « Veluti sol quidam ex oriente profectus, et ad occasum decurrens, » et Græcorum, in Menæo suo (ad diem 20 Decembris) Ignatium ita alloquentium: Τοῖς δρόμοις τῆς πίστεως, ὡς ἡλιὸς τὴν γῆν γενναίως διέδραμες ἀπὸ ἀκρῶν οὐρανοῦ, καὶ δύνας ἀδύτως ἀπὸ γῆς εἰς Χριστὸν τὸ φῶς συναστράπτει αὐτῷ τῆς ἀσφαρσίας. « Cursibus fidei, tanquam sol, a cœli fastigio generose terram percussisti; et occidens sine occasu a terra in Christum, lumen immortalitatis cum illo una coruscas. » Porro totum hunc Ignatii locum, parenthesi inclusum, ita siue parenthesi, legendum censet vir doctissimus Herbertus Thorndikius: Ὅτι τὸν ἐπίσκοπον τῆς Συρίας κατηξίωσεν ὁ Θεὸς εὐρεθῆναι [εἰς δύσιν ἀπὸ ἀνατολῆς μεταπεμφόμενος], καλὸν τοῦ δύνειν αὐτὸν ἀπὸ κόσμου εἰς Θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατελεῖω, sive ἀνατελεῖη, ne mutatio personæ difficultatem faciat; etsi ab Ignatii locutione non abhorret. Antithesis τοῦ δύνειν καὶ ἀνατέλλειν, quam altera vetus Latina versio servat, necessaria est ad sensum. Inclusa uncis manifesto addita sunt. Hæc ille. Id.

(42) Δύναμι αἰτεῖσθί μοι. Metaphrast. μοι δύναμι αἰτήσασθε δοθῆναι παρὰ Θεοῦ. « Rogate ut dentur mihi vires a Domino. » Id.

(43) Ἐσωθῆν τε καὶ ἔξωθῆν. Et paulo post λέγω, ἀλλὰ καὶ θέλω, ὅπως μὴ μόνον. Omittuntur ista non solum in Metaphrasta, sed etiam in veteri vulgata Latina versione. In nostro tamen ea habentur interpretate. Id.

esse, cum mundo non apparebo. Nihil perpetuum, quod videtur. *Quæ enim videntur, temporalia sunt : quæ autem non videntur, æterna*. Non persuasivonis opus, sed magnitudinis est Christianus; cum odio habetur a mundo, diligitur a Deo. Si enim, inquit, *de mundo hoc fuissetis, mundus quod sum erat diligeret : nunc vero inon estis de mundo; sed ego vos elegi : manete apud me*.

IV. Ego omnibus Ecclesiis scribo, et mando omnibus, quod voluntarius pro Deo morior, si modo vos non prohibueritis. Obsecro vos ne intempestiva benevolentia erga me sitis. Simite me ferarum escam fieri, per quas licet Deum adipisci. Frumentum sum Dei, dentibus bestiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar. Blanditiis demulcete potius feras, ut mihi sepulcrum fiant, et nihil de corpore meo relinqui, ne cum obdormiero, molestus cuicumque inveniar. Tunc autem ero verus Jesu Christi discipulus, quando mundus nec corpus meum videbit. Deprecemini Dominum pro me, ut per hæc organa, Deo efficiar hostia. Non ut Petrus et

πιστός είναι (44), όταν κόσμῳ μὴ φαίνομαι (45). Οὐδὲν φαινόμενον, αἰώνιον. Τὰ γὰρ βλεπόμενα (46) πρόσκαιρα (47) τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια. Οὐ πεισιμονῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ Χριστιανός· όταν μισῆται ὑπὸ κόσμου, φιλεῖται παρὰ Θεοῦ. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου γὰρ, φησί, τοῖσιν ἦτε, ὁ κόσμος ἂν ἐφίλει τὸ ἴδιον· νυνὶ δὲ εἰ ἐστὶ ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς μείνατε παρ' ἐμοί.

IV. Ἐγὼ γράφω πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ ἐπιβόλομαι πᾶσιν, ὅτι ἐγὼ ἐκὼν (48) ὑπὲρ Θεοῦ ἀπέθηκα, ἐάνπερ ὑμεῖς μὴ κωλύσητε. Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὐνοία ἀκαιρος γένεσθε μοι. Ἄφετέ με θηρίον εἶναι βρώμα, δι' ὧν ἐστὶ (49) Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίκα εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος Θεοῦ εὐρεθῶ (50). Μᾶλλον κωλύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται, καὶ μὴ καταλείπωσι τῶν τοῦ σώματός μου, ἵνα μὴ κομῆθεις βαρῆς τιμῆς εὐρεθίσωμαι (51). Τότε δὲ ἐσομαι (52) μαθητὴς ἀληθῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου ὁ κόσμος ὑψάται (53). Λιτανεύσατε τὸν Κύριον ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων θεῷ

47 ms. et Metaphr. ὀφθήσομαι ὄτε. 48 al. φαίνομαι. 49 Metaphr. οὐδὲν γὰρ et ms. 50 II Cor. iv, 18.
51 ms. πλησιονῆς. 52 Joan. xv, 19. 53 deest in al. 54 ms. inser. οὐν. 55 deest ms. et in Metaphr.
56 ms. et Metaphr. τῷ Χριστῷ. 57 Dei. 58 al. Θεοῦ.

(44) Πιστός είναι. Metaphrast. πιστός ὀφθήσομαι. USSER

(45) Ὅταν κόσμῳ μὴ φαίνομαι. Ibid. et in codice etiam Nydrucciano : Ὅτε κόσμῳ μὴ φαίνομαι.

(46) Οὐδὲν φαινόμενον, αἰώνιον. Τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, etc. Metaphrast. Οὐδὲν γὰρ φαινόμενον αἰώνιον, ἐπεὶ καὶ βλεπόμενα πρόσκαιρα. Anglican. « Nihil apparentia (vel apparentiæ) bonum est : » deinde, pro testimonio illo II Cor. iv, 18, subjicitur : « Deus enim noster Jesus Christus in Patre existens magis apparet. » Id.

(47) Τὰ γὰρ βλεπόμενα. Semel moneo. Etiam in his argumentis sæpe impetitur pseudo-Ignatius. Verbi gratia hic, dum opponitur ei minus apta Paulini loci applicatio. Certe similia, et majora contra epistolam Clementis ad Corinthios proferri queant. Cor.

(48) Ἐντέλλομαι πᾶσιν, ὅτι ἐγὼ ἐκὼν. Ita apud Metaphrast. In Augustiano quoque et Nydrucciano codice similiter : nisi quod, pro ἐντέλλομαι, in illo habeatur ἐντελοῦμαι, in hoc ἐπιστέλλω, ab utroque vero absit pronomen ἐγὼ. Id.

(49) Βρώμα, δι' ὧν ἐστὶ. Metaphrast. βράν, δι' ὧν ἐνεσσι. Id.

(50) Σίκα εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος Θεοῦ εὐρεθῶ. Aurea hæc Ignatii sententia ab Irenæo citata est, libro v, cap. 28, ubi in Græco (ab Eusebio, lib. iii, Hist., κεφ. λς producto) nomen Θεοῦ posteriore loco est omissum, quod in antiquissima tamen Latina Irenæi interpretatione exstat; quomodo etiam in vetere vulgata Ignatii versione legitur : « Ut possim panis Dei mundus inveniri ; » vel, ut ex Petaviano et Magdalenensi ms. nos edidimus : « Ut mundus panis Dei inveniar. » Metaphrastes habet : ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὐρεθῶ τοῦ Χριστοῦ, et noster Ignatii interpres similiter : « Ut mundus panis inveniar Christi ; » quin et ipse Rufinus etiam, illa Irenæi vertens apud Eusebium : « Ut panis mundus efficiar Christo, » transulit. Græci in Menæo suo, Decemb. 26, de Ignatio : Σίκα Θεοῦ καθαρὸς εἰμι, ἐλεγεσ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα ἄρτος γένωμαι ἱεροτελοῦμενος τῷ ἑραστῇ, καὶ Θεῷ κεκαθαρμένος. « Purum Dei frumentum sum, inquisti, et dentibus

bestiarum molar; ut panis amatori consecratus fiam, et Deo perpuratus. » Porro Irenæum verba illa ex Ignatii epistolis produxiss, in loco citato affirmat Eusebius: licet similia etiam ipso ægonis tempore prolata ab eo fuisse, in *Scriptorum ecclesiasticorum Catalogo* dicat Hieronymus : « Cum iam damnatus, inquit, esset ad bestias, et ardore pascendi rugientes audiret leones, ait : Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar. » Cum quo faciunt et Actorum Ignatii descriptores : qui eum ad circumstantes supremum hunc sermonem habuisse ferunt : Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, οἱ τοῦδ ἀγῶνός θεαταί, οὐ φαύλης ἐνεκά τινος πράξεως ἢ μομφῆς ταῦτα πάσχω, ἀλλ' ἐνεκά εὐσεβείας. Σίτος γάρ εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα ἄρτος καθαρὸς γένωμαι, quæ et Latini in Acta, quibus ipsi utebantur, Ignatii ita transtulerunt : « Viri Romani, qui hoc certamen spectatis; non sine causa laboravi, non propter pravitatem hæc patior, sed propter pietatem. Triticum enim sum Dei, et dentibus bestiarum molar, ut panis mundus efficiar, » et Græce (Metaphraste hic usus libertate) Simeon Logothetes uberius sic expressit : Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, καὶ παρόντος ἀγῶνός μου θεαταί, οὐ φαύλου τινός ἐνεκεν ταῦτα, οὐδὲ πονηρίων πράξεων ὑπέγοντι δίχην· ἀλλ' ὥστε Θεῷ ἐπιτυχεῖν, ὅπερ ἐρῶ καὶ ἀπλήστως ἐφιέμαι. Σίτος γάρ εἰμι αὐτοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς αὐτῷ ἄρτος γίνωμαι. « Viri Romani, et præsentis hujus certaminis spectatores; non hæc mihi sunt, ut luam pœnas alicujus maleficii, aut sceleratæ alicujus actionis, sed ut Deum assequar : cuius quidem teneor desiderio, et quem cupio insatiabiliter. Sum enim ejus frumentum; et molor bestiarum, ut fiam ei purus panis. » Id.

(51) Βαρῆς τιμῆς εὐρεθίσωμαι. Metaphrast. βαρῆς γένωμαι. Id.

(52) Τότε δὲ ἐσομαι, usque ad, *θυσίας* προσθῶ. In veteris Latini interpretis editionibus, aque etiam in Baliolensi ms. desiderabantur ista omnia; quæ nos ex Magdalenensi et Petaviano codice sic restituiimus. Id.

(53) Ὁ κόσμος ὑψάται. Metaphrast. ἐπι ὁ κόσμος ὑψάται. Id.

θυσία ** εὐρεθῶ (54-55). Οὐχ ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος διατάσσομαι ὑμῖν· ἐκεῖνοι ἀπόστολοι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐγὼ δὲ ἐλάχιστος (56)· ἐκεῖνοι ἐλεύθεροι, ὡς δοῦλοι θεοῦ· ἐγὼ δὲ μέχρι νῦν δοῦλος· ἀλλὰ ἐὰν πάθω (57), ἀπελεύθερος γενήσομαι Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναστήσομαι ἐν αὐτῷ ἐλεύθερος. Νῦν μανθάνω, ἐν αὐτῷ δεδεμένος, μὴδὲν ἐπιθυμεῖν κοσμικῶν ἢ μάταιων.

V. Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης * (58) θηριομαχῶ, διὰ γῆς (59) καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐνδεδεμένος * δέκα λεοπαρδῶδεις (60), ὃ ἔστι στρατιωτικὸν τάγμα (61)· οἱ καὶ εὐεργετούμενοι χεῖρους γίνονται. Ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαίωμαι (62). Ὀναίτην τῶν θηρίων (63) τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων (64)· ἃ καὶ εὐχομαι σύντομά * μοι εὐρεθῆναι· ἃ καὶ κολακεύσω (65), συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὡς περ τινῶν δεικνόμενα οὐχ ἤψαντο. Κἂν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θέλῃ (66), ἐγὼ προσβιάσομαι (67). Συγγνώμην μοι

** ms. et Metaphr. θυσία καθαρὰ. * I Cor. vii, 22. δεδεμένος. * I Cor. iv, 4. * ms. ἔτοιμα.

(54-55) Θεῶ θυσία εὐρεθῶ. Metaphrast. sine Θεῶ (vel Θεοῦ, ut noster interpres, et Nydpruccianus codex habet) : θυσία καθαρὰ εὐρεθῶ. Ussera.

(56) Ἐλάχιστος. Metaphrast., κατὰκριτος. Similiter et Anglican., « condemnatus. » Id.

(57) Ἀλλὰ ἐὰν πάθω. Ita habet Græcus uterque codex, et uterque vetus interpres : apud Metaphrastam vero legitur : Ἀλλὰ ἐὰν θελήσῃτε, « sed si volueritis. » Id.

(58) Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης. Citatur integra hæc sectio ab Eusebio, libro iii *Histor. eccles.* κεφ. λς', et Hieronymo, in *Scriptorum ecclesiasticorum Catalogo* : ex cuius translatione Latina novam Græcam concinnavit interpres ipsius Sophronius. Produciuntur ista a Gilda quoque, in epistola qua castigat clerum Britannicæ : sed ex Rufiniana Eusebii versione. Id.

(59) Θηριομαχῶ, διὰ γῆς. Ita cōdices nostri legunt : non duobus solum antiquis Ignatii Latinis interpretibus, sed etiam Eusebio, Rufino, Hieronymo et Sophronio pariter consentientibus. Legit autem Metaphrastes : Θηριομαχῶν, ἀπὸ γῆς· et alter anonymus Actorum Ignatii descriptor : Θηριομαχῶν ἤψθη διὰ γῆς. Vide not. in *Epistol. ad Trallianos*. Id.

(60) Ἐνδεδεμένος δέκα λεοπαρδῶδεις. Græcus ille anonymus et ineditus Actorum Ignatii descriptor ita metaphoram hanc explicat : Ἦσαν δὲ οἱ φυλάσσοντες αὐτὸν Τραϊανῶ προτίκτορες, δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἀνήμεροί τινες καὶ θηρίων τρόπους ἔχοντες, quæ Latine antiquis eorumdem Actorum interpres sic expressit : « Fuerunt autem custodientes eum Trajani executores, numero decem, immansueti quidam et bestiarum mores habentes. » Id.

(61) Ὁ ἔστι στρατιωτικὸν τάγμα. Vel στίφος, ut (eodem sensu) locum hunc Ignatii citans, habet idem ille anonymus : pro quo Latinus illius interpres substituit ; « quod est militaris custodia, » vel, ut vetus vulgatus Ignatii interpres exprimere maluit, « hoc est cum militari custodia. » Noster vero Ignatii interpres ad verbum Græca reddidit : « quod est militaris ordo. » Rufinus, suo more, paulo liberius : « militibus, dico ad custodiam datis. » Hieronymus : « hoc est militibus qui me custodiunt, » et ex eo Sophronius : Τοῦτ' ἔστι στρατιώταις τοῖς φυλάσσουσιν με. Id.

(62) Ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαίωμαι. Verba hæc Paulinis illis respondentia, I Cor. iv, 4. Ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι, apud Metaphrastam, de-

Paulus præcipio vobis : illi apostoli Jesu Christi ; ego vero minimus : illi liberi, utpote servi Dei ¹, ego vero etiamnum servus : at si passus fuero, liberus fiam Jesu Christi, et resurgam in illo liber. Nunc, in ipso vincetus, disco nihil mundanum aut vanum concupiscere.

V. A Syria Romam usque cum bestiis depugno, terra marique, noctu et interdiu, alligatus decem leopardis, quod est militaris manipulus : qui et beneficio affecti pejores fiunt. At ego eorum injuriis magis erudior ; sed non propter hoc justificatus sum ⁴. Utinam fruar bestiis mihi paratis : quas et opto veloces mihi inveniri ; quas et blanditiis demulcebo, ut citius me devorent ; non ut quosdam B veritæ non attigerunt. Sed et si ipsæ volentem nolint, ego vi adigam. Ignoscite mihi : quid mihi utile sit ego novi ; nunc incipio discipulus esse ;

* ms. et Metaphr. Ῥώμης αὐτῆς. * ms. et Metaphr.

siderantur ; cum a nostris libris omnibus Græcis et Latinis, atque etiam ab Eusebio, Rufino, Hieronymo et Sophronio agnoscantur. Id.

(63) Ὀναίτην τῶν θηρίων. Chrysostomus in Ignatii nostri Encomio : Ἀκούσας ὅτι οὗτος αὐτὸν τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, Ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων ὄναίτην, ἔλεγε. Hieronymus, in Vita ejusdem : « Utinam fruar bestiis. » Augustinus, *De doctrina Christ.* lib. 1, cap. 33 : « Vicinissime dicitur frui, cum delectatione uti ; » et in lib. *De fide et symbolo*, cap. 9 : « Eo quod quisque novit non frui, nisi et id diligat, » uti observavit Casaubonus : qui per Græcum hoc, ὄναίτην, et illud illustrat quod in *Galba* Suetonii, cap. 20 dictum legitur : « Galba, cupide fruaris ætate tua, » et mentem Ignatii hac explicat paraphrasi : « Det Deus, ut quam primum percipiam fructum, quem spero et opto ex primario quod me manet. » Vid. not. in *Epistol. ad Magnesianos*. Id.

(64) Ἐμοὶ ἡτοιμασμένων. Eusebius, *ἔτοιμων*. Hieronym., « quæ mihi præparatæ sunt. » Rufin., « quæ præparantur mihi. » Id.

(65) Ἄ καὶ εὐχομαι σύντομά μοι εὐρεθῆναι· ἃ καὶ κολακεύσω. Metaphrast. καὶ εὐχομαι ἔτοιμά μοι, etc. Anglican. : « Et oro promptas mihi inveniri : quibus et blandiar. » Rufinus : « Quas ego et opto aciores parari, et invitabo. » Hieronymus : « Quas et oro veloces mihi esse ad interitum ; et alliciam ; » unde interpolata fuisse videtur veteris interpretis Ignatii vulgata editio, in qua legitur : « Quas et opto mihi veloces esse ad meum interitum, et allici, » cum mss. habeant, sicut nos edidimus : « De quibus opto mihi compendium inveniri ; et illiciam, » h. e. ad lacerationem mei provocabo : quomodo et antea voce κολακεύειν usus est in hac eadem epistola : Μᾶλλον κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται. « Imo blanditiis demulcete potius feras, ut mihi sepulcrum fiant. » Id.

(66) Κἂν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θέλῃ. Ita codex Nydpruccianus. Eusebius : Κἂν αὐτὰ δὲ ἄκοντα μὴ θέλῃ, vel θελήσειεν, ut habet Metaphrastes ; in reliquis cum Eusebio consentiens. Lib. Cantabrig. « Sed etsi ipsæ volentem non velint. » Vet. vulgat. « Et si ipsæ noluerint. » Rufinus : « Quinimo si cunctabuntur. » Hieronymus : « Quod si venire noluerint, » et ex eo Sophronius : Ἐὶ γὰρ ἐπαλεῖν μὴ θελήσουσιν. Id.

(67) Ἐγὼ προσβιάσομαι. Metaphrast., ἐγὼ δὲ παραβιάσομαι. Anglican., « Ego vim faciam. » Hic-

nihil expectam visibilibus et invisibilibus, ut Jesum Christum assequar. Ignis, crux, ferarum concursus, sectiones, lanienæ, ossium discriptiones, membrorum conciones, totius corporis contritiones, et diaboli tormenta in me veniant, tantummodo ut Jesum nanciscar.

VI. Nihil me juvabunt fines mundi, nec regna hujus sæculi; melius est mihi emori propter Jesum Christum, quam imperare finibus terræ. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animam vero suam perdat? Dominum desidero, Fi-

Luc. xiv, 27. ⁷ al. ἀλυσμοί. ⁸ ms. et Metaphr. xvi, 26; Luc. ix, 25. ¹¹ ms. et Metaphr. καὶ ζημιωθῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

ronymus: « Ego vim faciam ut devorer, » atque ex eo Sophronius: Ἐγὼ βιάσομαι, ποθῶν καταθροῦθῆναι. Rufinus: « Ego vim faciam, ego me ingeram. » Similiter et vetus vulgatus Ignatii interpres: « Ego ipsis vim ingeram, ego urgebo, » ut quidam habent libri editi: nam in duobus mss. Oxoniensibus simpliciter legitur: « Ego eis vim faciam. » Huc respuerunt Græci in Menæo, ad 29 diem Januarii, hoc martyrem celebrantes elogio: Νενευρωμένος, Ἰγνάτιε, τῆ δυνάμει τοῦ ἐν σταυρῷ παγέντος ὑπὲρ σοῦ, Θεοφόρε, βήρας κατηρέθισας ἐκ τοῦ κόσμου χωρίσαι σε πρὸς τὸν σὸν ποθοῦμενον ἔρωτα. « Christi pro te in cruce suffixi virtute roboratus, o Ignatii Theophore, bestias lacessisti, ut te a mundo ad desideratum tuum amorem traducerent. » USSER.

(68) Συγγνώμη μοι ἔχετε. Rufinus: « Date, quæso, veniam. » Hieronymus: « Ignoscite mihi, filiioli, » et ex eo Sophronius: Σύγγνωτέ μοι, τεχνία. Id.

(69) Μηδὲν με ζηλώσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων. Desiderantur ista in Metaphrasta; sed non in Eusebio, ex quo Rufinus, nimis laxè, ita expressit: « Facessat invidia, vel humani affectus vel nequitie spiritalis. » Hieronymus, nimis restricte: « Nihil de his quæ videntur desiderans, » quod ex eo Sophronius ita denuo convertit: Οὐδὲν τούτων τῶν ὁρωμένων ἐπιθυμῶ. Vetus vulgatus Ignatii interpres: « Nulli æmulor visibilibus et invisibilibus. » Anglicanus vero ille alter: « Nihil me zelare visibilibus et invisibilibus, » infinitivum ζηλώσαι connectens cum eo quod proxime præcesserat: Νὺν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι. Id.

(70) Πῦρ καὶ σταυρός. Conjunctio, non solum in libris editis, sed etiam apud Eusebium et Metaphrastam, comparet: a Rufino tamen (apud Gildam) et Hieronymo (ejusque Græco interprete Sophronio) ea abest. Id.

(71) Ἀνατομαί, διαίρεσεις. A nostro interprete, neque a Rufino, Hieronymo et Sophronio solum, sed etiam ab ipso Eusebio, voces istæ absunt. Habentur tamen apud Metaphrastam, et in nostris libris, atque vetere vulgato Latino interprete; a quo tamen singulariter sunt redditæ: « abscissio, separatio. » Id.

(72) Συγκαταί. Pluraliter etiam legit Eusebius: et ex eo Rufinus (apud Gildam) « discriptionesque » vertens; sed singulariter Metaphrastes, σοχοπή, et uterque vetus Ignatii interpres; nec non Hieronymus, atque ex eo Sophronius. Id.

(73) Ἀλεσμοί. Ἀλεσμοί in Eusebio, ἀλεσμοί apud Metaphrastam et in Nydrucciano codice, perperam scribitur. « Molitiones » noster Ignatii interpres vertit, « tanquam molitæ farinæ attritiones » (ut apud Eusebium vocem exposuit Christophorus) : a verbo ἀλέθω, quod « molere » significat, vocabuli origine deducta. « Contritio, » eodem sensu, ab Ilie-

ἔχετε (68)· τί μοι συμφέρεῖ ἐγὼ γινώσκω· ὅτι ἐρχομαι μαθητῆς εἶναι· μηδὲν με ζηλώσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων (69), ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχη. Πῦρ καὶ σταυρός (70), θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαίρεσεις (71), σοχοπισμοί ὀστέων, συγκαταί (72) μελῶν, ἀλεσμοί ⁷ (73) ὄλου τοῦ σώματος, καὶ κόλασις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐργέσθω (74), μήτηρ ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχη.

VI. Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ πέρατα ⁸(75) τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλείαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλὸν ἐμοὶ ἀποθανεῖν, διὰ Ἰησοῦν Χριστόν ⁹ (76), ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. Τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος, ἰὼν τὸν κόσμον ὅλον κερδέσθῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ¹¹

τερπνά. ⁹ Metaphr. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ¹⁰ Μαθῆται.

ronymo redditur; hoc est συντριβή, ut ex eo expressit Sophronius. At ἀλυσμοί in Augustano habetur exemplari: quod a Morelio « constrictio » (ad Ælium, id est « catenam » relata vocis origine); a Vairlenio (eumque simpliciter hic secutus Mæstræo et Vedelio) sensu plane contrario, « solutio » vertitur. Quid vero ἀλυσμός sit, Galenus, exponens illud Hippocraticis in Prognostico: « Ἀλυσμὸν γὰρ σημαίνει, ἢ explicat: Τούτου τοῦνομα δηλοῖ τὸ δυσφορεῖν ἕκαστη σήματι, καὶ μεταβάλλειν ἄλλο τε εἰς ἄλλο, et in Lexico suo Hippocratico: Ἀλύζει, ἀπορεῖ, ῥιπαίζεται, interpretatur; et: Ἄλυσμὸν, ὅπερ καὶ ἀλύσις τινα καὶ ἀπορίαν, ὃ δὴ καὶ ῥιπασμὸν καλοῦσι. Cujusmodi πάθος in Achille, ob Patrocli sui eadem secum conflictante, sub postremi Iliadis libri initium elegantissime describit poetarum princeps:

Ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρὰς κατακείμενος, ἄλλοτ' ἰδ' ἄντι Ἰγπίος, ἄλλοτ' δὲ κρητῆς τότ' ὄφθ' ἄρασταί,

Διευέσκα' ἄλῶν παρὰ θιν' ἄλλος.

eumque in Satyra iii imitatus Juvenalis:

... uocem patitur lugentis amicam

Pelidae: cubat in faciem, mox deinde supinam.

Ἔστι δὲ ἀλύειν, inquit ad illum Homeri locum Eustathius, τὸ ἀδημονεῖν καὶ οἶον ἐκλεῦσθαι. In quoque Iliadis, de Venere vulnerata eanit idem:

Ἄς ἐξασθ', ἢ δ' ἄλῶντα ἀπεθίσασατο.

Ἄντι τοῦ ἀπορούσα καὶ ῥιπαζομένη, inquit in Hippocraticis sui Lexici principio Erotianus. Hesychio ἀλυσμός exponitur ἀδημονούσα: et ἀλύσοντες, ἀδημονοῦντες, ἢ δυσφοροῦντες, ἢ ἄγαν λυσῶντες καὶ ἐμμανῶς ἔχοντες. Id.

(74) Καὶ κόλασις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐργέσθω. Euseb. : Κολάσεις τοῦ διαβόλου εἰς ἐμὲ ἐργέσθωσαν. Similiter et Metaphrastes: « nisi quod cum nostris libris conjunctionem καὶ retineat, et ἐπ' ἐμὲ legal. Noster Ignatii interpres (et cum eo Robertus Lincolnensis, Commentar. in Dionysii lib. De divinis nominib., cap. 4): « Matæ punitiones diaboli in me veniant. » Vetus vulgatus: « Et damnatio diaboli; omnia in me veniant » (ita enim legunt mss. correctes; non, ut Jacobus Faber edidit: « Flagella diaboli omnia in me veniant »). Rufinus, apud Gildam: « Et omnia in me unum supplicia diaboli arte quæ sita confidentur. » Hieronymus: « Et tormenta diaboli in me veniant, » et ex eo Sophronius: Καὶ βήσανοι διαβόλου εἰς ἐμὲ ἔλθωσιν. Id.

(75) Τὰ πέρατα. Ita etiam legit noster interpres: sed Metaphrastes, τὰ τερπνά, « jucunditates. » Id.

(76) Ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστόν. Metaphrast., Μοὶ ἀποθανεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ: cum quo facit et Vetus vulgatus Ignatii interpres; nam Anglicanus noster priorem lectionem est secutus. Id.

ἀπολήσῃ (77); τὸν Κύριον ποθῶ, τὸν ὕδον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ (78) καὶ Πατρὸς, Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα καὶ ἀναστάντα (79). Συγγνωμονεῖτέ με (80) μοι, ἀδελφοί, μὴ ἐμποδισθῆτέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι (81). Ἰησοῦς γὰρ ἔστιν ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ ἰσθελήσητέ (82) με ἀποθανεῖν· θάνατος γὰρ ἔστιν ἡ ἀνευ Χριστοῦ ζωὴ. Τῷ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσθητε (83). Ἄφετέ με καθαρὴν φῶς λαβεῖν. Ἐκεῖ (84) παραγεγνημένος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι. Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι πάθους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μου (85)· εἴ τις αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ ἰσθελῆσει (86) ἔχει, νοσησάτω ὃ θέλω, καὶ συμπαθείτω (87) μοι, εἰδὼς τὰ συνέχοντά με.

VII. Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διαρπάσαι με βούλεται, καὶ τὴν εἰς τὸν Θεόν μου γνῶμην διαφθεῖραι. Μηδεὶς οὖν τῶν παρόντων ἡμῶν βοηθεῖται αὐτῷ· μᾶλλον ἐμοὶ γένεσθε (88) ἰσθελῆσει, τῷ Θεῷ (89) ἰσθελῆσει. Μὴ λαλήτε Ἰησοῦν Χριστόν, κόσμον δὲ προτιμάτε (90)· βασκανία (91) ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω· μηδὲ ἐν ἐγῶ ὑμᾶς παρῶν παρακαλῶ, πεισθῆτε (92)· τούτους δὲ μᾶλλον πιστεύσατε, οἷς (93) γράφω ὑμῖν. Ζῶν γὰρ γράφω ὑμῖν, ἐρῶν τοῦ διὰ Χριστόν ἀποθανεῖν (94). Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται (95), καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλοῦν τι· ὕδωρ δὲ ζῶν, ἀλλόμενον ἐν ἐμοὶ, ἔσωθέν μοι λέγει· Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα (96). Οὐχ ἡδομαι (97) τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδο-

¹⁹ Metaphr. μηδέ. ²⁰ al. ἐνταῦθα. ²¹ deest in ms. et Metaphr. ²² al. παραγίνεσθε. ²³ al. τοῦ Θεοῦ.

(77) *τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολήσῃ.* Metaphrast.: Καὶ ἡ ψυχή μου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ex Matth. xvi, 26. l sser.

(78) Θεοῦ. Dei nomen, quod ab Augustano codice aberat, ex Græco Nydruciano et vetere vulgato Latino restitutum est. l b.

(79) *καὶ ἀναστάντα.* Pro istis (quæ a Metaphrasta absunt) vetus noster interpres subiicit: « Illum volo, qui propter nos resurrexit. Ille lucrum mihi adjacet. » l b.

(80) *Συγγνωμονεῖτε.* Metaphrast. Συγγνώτε. l b.

(81) *Μὴ ἐμποδισθῆτέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι.* Metaphrast. Μὴ ἐμποδισθῆτέ μοι ζῆσαι. Anglican. « Non impediatis me vivere. » Vet. vulgat. « Ne mihi impediatis ad vitam; » ut habent mss. vel ut, Græcismo rejecto, in libris editis habetur emendatum: « Ne mihi impedimentum opponatis ad vitam. » l b.

(82) *Μὴ ἰσθελήσητε.* Metaphrast. μηδὲ θελήσῃ. l b.

(83) *Τοῦ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσθητε.* Vet. vulgat. « Dei volens esse mundo non placeam. » Anglican. « Dei volentem esse, per mundum non separatis me (χωρίσθησα) neque per materiam seducatis. » l b.

(84) *Ἐκεῖ.* Metaphrast. ἐκεῖ γάρ. l b.

(85) *Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι πάθους τοῦ Χριστοῦ Θεοῦ μου.* A Theodosianis et Cainitis hæreticis, apud Anastasium Sinaitam in Ὁδηγῷ, ita citata invenitur hæc sententia: Ἐάσατε μιμητὴν εἶναι πάθους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μου. Velus vulgatus: « Concedite mihi ut sim imitator passionis Dei mei. » Anglican. « Sinite me imitatore esse passionis Dei mei. » l b.

(86) *Ἐν ἑαυτῷ.* Ita Metaphrastes, et uterque vetus Latinus interpres: ubi codex Augustanus et Nydrucianus habet ἐνταῦθα. l b.

(87) *Συμπαθείτω.* Metaphrast. συμπαθησάτω. l b.

(88) *Μᾶλλον ἐμοὶ γένεσθε.* Lib. Nydrucianus: Μᾶλλον δὲ παραγίνεσθε. l b.

(89) *Τῷ Θεῷ.* Ita idem codex habet: ubi alii, τοῦ

lium veri Dei et Patris, Jesum Christum. Illum quero, qui pro nobis mortuus est et resurrexit. Ignoscite mihi, fratres; ne mihi impedimento sitis, quominus ad vitam perveniam. Jesus enim est vita fidelium. Ne me velitis mori: mors namque est, vita sine Christo. Cumque cupiam Dei esse, ne me mundo condonetis. Sinite me purum lumen haurire. Cum illic fuero, homo Dei ero. Permittite mihi, ut amulator sim passionis Christi Dei mei; si quis ipsum in seipso possidet, intelligat quid volo, et compatiatur mihi, ut qui sciat quæ me constringunt.

VII. Princeps hujus sæculi rapere me vult, et voluntatem quam erga Deum habeo, corrumpere. Nullus itaque vestrum qui præsentis estis, opituletur illi: potius mei sitis, id est Dei. Ne loquamini Jesum Christum, et mundum præferatis; invidia in vobis non habitet, neque si ego præsens vos obsecrem, obtemperetis; verum his potius credite, quæ vobis scribo. Vivens enim scribo ad vos, amore captus moriendi propter Christum. Meus amor crucifixus est; et non est in me ignis quidpiam amans; sed aqua viva, saliens in me, intus mihi dicit: Veni ad Patrem. Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus

Θεοῦ, et Anglican., « Dei mei; » cum qua lectione aptius quadraret ἐμοῦ quam ἐμοὶ γένεσθε. l b.

(90) *Προτιμάτε.* Metaphrast. ἐπιθυμᾶτε, et Anglican. similiter: « concupiscatis. » l b.

(91) *Βασκανία.* Anglican., « Invidia. » Vet. vulgat.: « Fascinus; » non, ut habent editi, « Facinus. » l b.

(92) *Μηδὲ ἐὰν ἐγὼ ὑμῶς παρῶν παρακαλῶ, πεισθῆτε.* Metaphrast.: Μηδὲ ἂν ἐγὼ παρῶν παρακαλῶ ὑμᾶς, πεισθῆτε μοι. l b.

(93) *Πιστεύσατε, οἷς.* Metaphrast.: Πεισθητε, οἷς ἐγὼ. l b.

(94) *Ζῶν γὰρ γράφω ὑμῖν, ἐρῶν τοῦ διὰ Χριστόν ἀποθανεῖν.* Metaphrast., Ἐξ ὧν γὰρ γράφω ὑμῖν, ἐρῶ τοῦ ἀποθανεῖν. « Ex iis enim quæ scribo ad vos, mori cupio. » Anglican.: « Viveus enim vobis scribo, desiderans mori pro Christo. » Vet. vulgat.: « Vivus enim vobis scribo, desiderans mori pro Christo. » l b.

(95) *Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται.* Dictum hoc celeberrimum ab Origene citatum est, *Prologo in Canticum canticor.*, et Dionysio, in lib. *De divinis nominib.*, cap. 4, ut etiam ab ipsius scholiasta Maximo, hyperaspista Theodoro (in *Bibliotheca Photii*, num. 1) et encomiasta Michaelae Syngelo. De horum vero verborum duplici sensu, videndæ notationes Mæstræi in hanc epistolam, et Halloixii in *Vitam Ignatii*, cap. 10. l b.

(96) *Οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλοῦν τι· ὕδωρ δὲ ζῶν, ἀλλόμενον ἐν ἐμοὶ, ἔσωθέν μοι λέγει· Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα.* Metaphrast.: Οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλοῦν τι· ὕδωρ δὲ μᾶλλον ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἐμοὶ, ἔσωθέν μοι λέγει· Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα. « Non est in me ignis mundanæ materiæ (vel rei ullius terrenæ) amans; aqua autem potius viva et in me loquens, quæ intus mihi dicit: Veni ad Patrem. » Noster interpres: « Et non est in me ignis amans »

(97) *Ἥδομαι.* Nydrucianus codex habet ἡσομαι. l b.

vita: panem Dei volo, panem caelestem, panem A vita, qui est caro Christi Filii Dei, qui factus est posterioribus temporibus ex semine Davidis et Abrahæ; ac potum volo, sanguinem illius, qui est charitas incorruptibilis, et vita æterna.

VIII. Nolo amplius secundum homines vivere: id autem fiet, si vos velitis. Christo confixus sum cruci: vivo autem, jam non ego, quandoquidem vivit in me Christus¹⁷. Brevibus litteris oro vos, ne mihi negetis; credite mihi, quod Jesum amo pro me traditum. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi¹⁸? Ipse autem Deus et Pater, et Dominus Jesus Christus, manifestabit vobis hæc, quod vere dicam. Atque vos una mecum orate, ut scopum attingam in Spiritu sancto. Non secundum carnem vobis scripsi, sed secundum Dei arbitrium. Si patiar, adamastis me: sin rejiciar, odistis.

IX. Memores este in precibus vestris Ecclesiæ quæ est in Syria, quæ pro me, Domino pastore utitur, qui dixit: Ego sum pastor bonus¹⁹; et solus ipsam curabit vice episcopi, ac vestra in ipsum charitas. Me vero pudet de illorum numero dici: nec enim dignus sum, cum novissimus eorum sim et abortivus; sed per misericordiam Dei obtinui,

¹⁷ deest in ms. ¹⁸ms. et Metaphr. add. θελήσατε οὖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆτε. ¹⁹ Gal. II, 19, 20. ²⁰ Psal. cxv, 12. ²¹ ms. et Metaphr. προσευχῆ. ²² Joan. x, 11.

amans aliquam aquam, sed vivens et loquens est in me. Aqua autem alia viva manet in me, intrinsecus mihi dicens: Veni ad Patrem. » Græci in Menæo, die 20 Decembris: Οὐκ ἔσχεσ πῦρ φιλόδουλον ἐν σοί, Ἰγνάτιε· ὕδωρ δὲ ζῶν μάλλον καὶ λαλοῦν· Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα· ὕδωρ τὸ ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν μετοχετεύον ἡμᾶς. « Non habuisti in te ignem terrenorum appetentem, o Ignati, sed potius aquam vivam et dicentem: Huc ad Patrem, aquam salientem, e vita in vitam nos transferentem. » Usseæ.

(98) Οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. Metaphrast. Οὐδὲ ἡδοναῖς ταῖς τοῦ βίου τούτου. Vel. vulgat., « Neque voluptates vitæ hujus desidero; » sic enim ms. Magdalenensis et Petavianus legit; non « hujus mundi, » ut alii. Id.

(99) Ὁ ἐστὶ σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ita Metaphrast. Noster interpres: « Quod est caro Jesu Christi. » Vel. vulgat., « Qui (vel quæ, » ut habet Magdalenensis codex) est caro Jesu Christi Filii Dei (« vivi » additur in libris excusis: quod a mss., uti etiam a Græco, abest). » Hoc autem in loco non agi de sacramento eucharistiæ (ut putavit Baronius, ad ann. 54, § 59 et 109, § 25); sed de ipsius Dei fruitione in cælo per martyrium, in Notationib. ad 10 caput Vitæ Ignatii, ostendit Jesuita Halloixius. Id.

(1) Πόμα θέλω. Metaphrast., Πόμα Θεοῦ θέλω. Id. (2) Αἷμα. Ita Metaphrastes, et uterque vetus interpres Latinus: non πόμα, ut codex Augustanus et Nydrpruccianus habet. Id.

(3) Χριστῷ συνεσταύρωμαι, etc. Pro verbis his, ex Galat. II, 20 petitis, Metaphrastes legit: θελήσατε οὖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆτε; et noster interpres: « Velite autem, ut et vos acceptemini. » Quanquam pro vulgata lectione facit illud in Græcorum Menæo, Decemb. 20: Ζῶν ὡς ἀεὶ τῷ πνεύματι ὁ ἱερομάρτυς, ἔκραξε σὺν πόθῳ ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων· Χριστῶν διώκω χαίρων, Χριστῷ συνεσταύρωμαι. Ζῶ δὲ,

καὶ τοῦ βίου τούτου (98)· ἄρτον τοῦ Θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὃ ἐστὶ σὰρξ¹⁷ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (99), τοῦ γενομένου ἐν ὑστέρω ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ· καὶ πόμα θέλω (1) τὸ αἷμα (2) αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἀγάπη ἀφθαρτος, καὶ ἀνάναος ζωῆς.

VIII. Οὐκ ἐτι θέλω κατὰ ἀνθρώπους ζῆν· τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν ὑμεῖς θελητε¹⁸. Χριστῷ συνεσταύρωμαι (5)· ζῶ δὲ, οὐκ ἐτι ἐγὼ, ἐπειδὴ περ ζῆ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός. Δι' ὀλίγων γραμμάτων αἰτούμαι ὑμᾶς, μὴ (4) παραιτήσασθέ με, πιστεύσατέ μοι, ὅτι τὸν Ἰησοῦν φιλῶ, τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ παραδοθέντα. Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, καὶ ὁ Κύριος (5) Ἰησοῦς ὁ Χριστός, φανερώσει ὑμῖν ταῦτα, ὅτι ἀληθῶς λέγω (6). Καὶ ὑμεῖς συνεύξασθέ μοι, ἵνα τοῦ σκοποῦ τύχω, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ (7). Οὐ κατὰ σάρκα ὑμῖν ἔγραφα, ἀλλὰ κατὰ ζωὴν Θεοῦ. Ἐὰν πάθω, ἤγαπήσατε (8)· ἐὰν ἀποδοκιμασθῶ, ἐμισήσατε.

IX. Μνημονεύετε ἐν τῇ εὐχῇ²¹ (9) ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας, ἥτις ἀντ' ἐμοῦ ποιμὴνι χρῆται τῷ Κυρίῳ (10), τῷ εἰπόντι· Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· καὶ μόνος αὐτὴν ἐπισκοπήσει (11), καὶ ἡ ὑμῶν εἰς αὐτὴν ἀγάπη. Ἐγὼ δὲ καὶ ἀσχύνομαι ἐξ αὐτῶν λέγεσθαι· οὐ γὰρ εἰμι ἀξίος ὢν ἔσχατος αὐτῶν, καὶ ἔκτρομα (12)· ἀλλ' ἠλέηματ' εἶναι· ἐὰν Θεοῦ ἐπι

οὐκ ἐτι μὲν ἐγὼ, ζῆ δὲ, φησὶν, ἐν ἐμοὶ μόνος Χριστός. « Tanquam spiritu semper exæstuans, cum desiderio clamavit sanctus martyr in mediis periculis: Christum gaudens insequor, cum Christo sum crucifixus. Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me (inquit) solus Christus. » Id.

(4) Μὴ παραιτήσασθέ με. Desunt ista et in Metaphrasta et in nostro interprete. Vel. vulgat., « Ne mihi obstatitis, » vel (ut in Magdalenensi et Petaviano codice legitur) « observetis. » Id.

(5) Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, καὶ ὁ Κύριος. Ita et Vel. vulgat., « Deus et Pater et Dominus. » Sic enim habent codices mss., licet in Magdalenensi prior conjunctio desit; et libri editi auctiorem lectionem exhibeant: « Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, et ipse Dominus. » Id.

(6) Ἰησοῦς ὁ Χριστός φανερώσει ὑμῖν ταῦτα, ἐτι ἀληθῶς λέγω Metaphrast., Ἰησοῦς δὲ Χριστός ὑμῖν ταῦτα φανερώσει. τὸ ἐξ ὑστέρας τρομα, ὅτι ἀληθῆ λέγω. Id.

(7) Καὶ ὑμεῖς συνεύξασθέ μοι, ἵνα τοῦ σκοποῦ τύχω, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Pro his Metaphrastes tantum habet: ἀτήσαθε περὶ ἐμοῦ, ἵνα ἐπιτύχω, et noster interpres: « Petite pro me, ut attingam. » Id.

(8) Ἠγαπήσατε. Anglican., « Voluistis. » Id.

(9) Εὐχῇ. Metaphrast.: προσευχῇ. Id.

(10) Χρῆται τῷ Κυρίῳ. Id.: τῷ Θεῷ κέχρηται. Id.

(11) Καὶ μόνος αὐτὴν ἐπισκοπήσει. Id.: Μόνος αὐτὴν Ἰησοῦς Χριστός ἐπισκοπήσει, et noster interpres: « Solus ipse Jesus Christus vice episcopi sit. » Vel. vulgat.: « Qui visitavit eam: » vel, ut in mss. habetur: « Et solus eam visitavit, » vel: « visitabit » potius, ut in quibusdam legitur. Id.

(12) Ἐκτρομα. Vel. vulgat.: « purgamentum. » Anglican. rectius: « abortivum, » ex I Corinth. xv, 8. Id.

τύχω. Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα, καὶ ἡ ἀγάπη τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν δεξαμένων με εἰς ²² ὄνομα (13) Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐχ ὡς παροδεύοντα· καὶ γὰρ αἱ μὴ προσήκουσαι μοι, τῇ ὁδοῦ (14), κατὰ πόλιν ²³ με προήγαγον (15).

X. Γράφω δὲ ὑμῖν ταῦτα ἀπὸ Σμύρνης, διὰ Ἐφεσίων τῶν ἀξιωμακαρίστων. Ἔστι δὲ ἅμα ἐμοὶ σὺν πολλοῖς καὶ ἄλλοις (16) Κρόκος, τὸ ποθητὸν ὄνομα. Περὶ τῶν προσελθόντων ²⁴ (17) ἀπὸ Συρίας εἰς Ῥώμην, εἰς δόξαν Θεοῦ, πιστεύω ὑμᾶς ἐπεγνωκέναι· οἷς καὶ δηλώσετε, ἐγγύς με ὄντα· πάντες γὰρ εἰσὶν ἄξιοι Θεοῦ καὶ ὑμῶν· οὓς πρότερον ἔστιν ὑμῖν κατὰ πάντα ἀναπαύσαι (18). Ἐγραφεῖα δὲ ὑμῖν ταῦτα τῇ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Σεπτεμβρίων ²⁵ (19). Ἐβρώσθη εἰς τέλος (20), ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ (21).

A ut sim aliquis, si Deum asequar. Salutat vos meus spiritus, et charitas Ecclesiarum quæ me acceperunt in nomine Jesu Christi, non quasi prætereuntem; etenim quæ me in via non convenerunt, in civitatibus deduxerunt me.

X. Scribo autem vobis hæc e Smyrna, per Ephesios merito beatos. Est autem una mecum cum aliis multis Crocus, exoptatum nomen. De his qui e Syria Romam venerunt, ad gloriam Dei, credo vos cognovisse: quibus et significare me prope esse; omnes enim sunt Deo digni, et vobis; quos decet ut vos per omnia refocilletis. Scripsi vero vobis hæc die ante ix Kalendas Septembres. Valete in perpetuum, in patientia Jesu Christi.

ΠΡΟΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΣ (22).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ ὁδοῦ ἐν Φιλαδέλφειᾳ, ἐν ἀγάπῃ (23) ἡλεσημένη, καὶ ἡδρασμένη ἐν ὁμολοίᾳ Θεοῦ, καὶ ἀγαλλομένη ἐν τῷ πάθει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ²⁷⁻²⁸ ἀδιακρίτως (24), καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ πεπληροφορημένη ἐν παντὶ ἐλέει ²⁹. ἦν ἀσπάζομαι ἐν ᾧματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἐστὶ χαρὰ ἀκόντιος καὶ παράμορος (25)· μάλιστα ἐν ἐνὶ οὐσί σὺν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, ἀποδεδειγμένοις ἐν θελήματι Θεοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα ³⁰ ἐστήριξεν αὐτοῦ βεβαίως (26) τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, οἰκο-

AD PHILADELPHENSES.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei Patris et Domini Jesu Christi, quæ est Philadelphia, in charitate misericordiam consecutæ, ac firmatæ in Dei concordia, et exultanti in passione Domini nostri Jesu inseparabiliter, ac per resurrectionem ejus plene instructæ in omni misericordia: quam saluto in sanguine Jesu Christi, quod est gaudium sempiternum et stabile; maxime iis qui unum sunt cum episcopo, presbyteris, et diaconis; designatis in voluntate Dei Patris, per Jesum Christum, qui secundum propriam voluntatem suam firmavit Ecclesiam super petram ³¹, ædificio spirituali, non manu facta; in quam simul irruentes venti et fluvii, non potuerunt eam subvertere; sed nec

²² al. ὡς. ²⁴ ms. σάρκα. Metaphr. σάρκα, κατὰ πόλιν. ²⁵ ms. et Metaphr. τῶν συνελθόντων μοι. ²⁷⁻²⁸ ms. Σεπτεμβρίᾳ. Metaphr. Σεπτεμβρίου. ²⁹ ms. Ἰησοῦ Χριστοῦ. ³⁰ in ms. inser. πολλῇ ἀγάπῃ. ³¹ ms. θέλημα. ³² Matth. xvi, 18.

(15) *Εἰς ὄνομα*. Ita Metaphrast. et noster interpret: «in nomine.» Codex vero Nydruccianus, ὡς ὄνομα, et vet. vulgat.: «sicut nomen.» USSER.

(14) *Τῇ ὁδοῦ*. In Metaphrasta additur, τῇ κατὰ σάρκα, et in nostro quoque interprete: «quæ secundum carnem.» Id.

(15) *Προήγαγον*. Metaphrast. προήγον, et noster: «præcesserunt.» Id.

(16) *Ἄμα ἐμοὶ σὺν πολλοῖς καὶ ἄλλοις*. Metaphrast., σὺν ἄλλοις πολλοῖς ἅμα ἐμοὶ καὶ. Id.

(17) *Περὶ τῶν προσελθόντων*. Id.: τῶν συνελθόντων μοι. Anglican., «de advenientibus mecum.» Id.

(18) *Ὅς πρότερον ἐστὶν ὑμῖν κατὰ πάντα ἀναπαύσαι*. Ita et Anglican., «Quos decens est vos secundum omnia quietare;» licet vetus vulgatus leget: «et apud vos me oportet in omnibus requiescere;» ubi illud («in omnibus») ex Magdalenensi et Petaviano ms. restitutum. Id.

(19) *Τῇ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Σεπτεμβρίων*. Vel, Σεπτεμβρίου, ut in Metaphrasta. In Mæstræi et Velledii editione, τῇ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν. perperam est excusum. Et Græcæ quidem Kalendas in proverbium abiisse, nemo est qui ignoret. Verum ad Romanos scribentem, Romanis consueti temporum notatione uti, quis rationi consentaneum esse non existimaverit? præsertim cum ab aliis scriptoribus

Græcis, qui sub Romano vixerunt imperio, hoc factitatum videamus: ut in Hippolyti *Canone Paschali*, Epiphanio, Socrate et aliis historicis observare licet. Id.

(20) *Εἰς τέλος*. Ἀγαπητοί, in Metaphrasta additur. Id.

(21) *Χριστοῦ*. Ἀμήν, in eodem additur; ut et in editione vulgata Latina; quanquam in ea etiam a Magdalenensi et Petaviano ms. absit. Id.

(22) *Πρὸς Φιλαδέλφεις*. Vel Φιλαδέλφους, ut in codice Nydrucciano legitur. Philadelphenos eos appellat Plinius. Hæc vero, et sequens ad *Smyrnæos Epistola* Troade missa est: sicut quatuor præcedentes scriptæ sunt Smyrnæ, quod etiam ab Eusebio, lib. iii *Histor. xep. λε', λς'*, est notatum. Id.

(23) *Ἐν ἀγάπῃ*. Anglican., «Asiæ.» Id.

(24) *Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἀδιακρίτως*. Anglican., «Domini nostri» (ut D. Montacutii) vel, «Domini Jesu Christi» (ut Cantabrigiensis habet ms.) «inseparabiliter.» Vet. vulgat., «Domini nostri indivisibile;» sic enim ex mss. restitutum; ubi editi legunt, «Domini indivisæ.» Id.

(25) *Παράμορος*. Anglican., «incoquinatum.» Vet. vulgat., «singulare.» Id.

(26) *Ἐστήριξεν αὐτοῦ βεβαίως*. Anglican., «firmavit in firmitudine.» Id.

valeant unquam spiritualia nequitiae, verum infir-
mentur virtute Domini nostri Jesu Christi.

ἰσχυοσάν ἀντίηρ ἀνατρέψαι, ἀλλὰ μηδὲ ἰσχύσειάν ποτε τὰ πνευματικά τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἐξασθεήσων δυνάμει Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

I. Conspecto vestro episcopo, cognovi quod non a seipso neque per homines dignus habitus fuit ut susciperet in ministerium ad communem utilitatem pertinens: nec per inanem gloriam, sed in charitate Jesu Christi, et Dei Patris qui suscitavit eum ex mortuis²⁶; cujus obstupui modestia; qui tacitus plus potest quam qui plura loquuntur. Coaptatus enim est Domini mandatis, et justificationibus, ut chordæ citharæ; estque inculpatus, non minus quam Zacharias sacerdos²⁷. Quapropter beatum censet anima mea illius in Deo propositum, qui cognosco illud virtutibus ornatum esse, ac perfectum: illius immobilitatem, atque lenitatem iræque vacuitatem, in omni mansuetudine Dei viventis.

II. Fugite itaque, ut filii lucis et veritatis, sectionem unitatis, et pravam doctrinam hæreticorum, a quibus pollutio egressa est in omnem terram²⁷. Ubi vero pastor est, eodem ut oves sequamini. Multi enim lupi velleribus induti²⁸, eos qui in Dei stadio currunt, per malam voluptatem captivos comprehendunt; verum in vestra unitate non habebunt locum.

III. Abstinete itaque ab herbis noxiis, quas Jesus non excolit, sed fera hominum interfectrix: non enim sunt plantatio Patris, sed semen maligni. Non hæc scribo, quod apud vos invenerim divisionem; sed præmunio vos, ut filios Dei. Quotquot enim Christi sunt, hi sunt cum episcopo: qui vero ab illo declinant, et cum maledictis communionem amplectuntur, hi cum illis exidentur; nec enim Christi agricultura sunt, sed diaboli sementis; a quo eruamini semper precibus fidelissimi et mansuetissimi pastoris qui vobis præsidet²⁹. Obsecro

δομῇ πνευματικῇ²⁸ (27), ἀχειροποιήτω, ἢ συγκλύσαντες²⁸ (28) οἱ ἀνεμοὶ καὶ οἱ ποταμοὶ οὐκ

I. Θεασάμενος ὑμῶν τὸν ἐπίσκοπον, ἔγνων (29) ὅτι οὐκ ἀπ' αὐτοῦ, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων ἠξιώθη τὴν διακονίαν τὴν εἰς τὸ κοινὸν ἀνῆχουσαν ἐγχειρισθῆναι, οὐδὲ κατὰ κενοδοξίαν, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ Πατρὸς (30) τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Οὐ καταπέπληγμαί τὴν ἐπιείκειαν· ὅς σιγῶν πλέον δύναιται τῶν πλέον λαλοῦντων (31). Συνήρμωσται γὰρ ταῖς ἐντολαῖς Κυρίου, καὶ τοῖς δικαιώμασιν, ὡς χορδαὶ τῆ κιθάρᾳ· καὶ ἔστιν ἀμemptos, οὐχ ἦτορον Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως. Διὸ μακαρίζει μου ἡ ψυχὴ τὴν εἰς Θεὸν αὐτοῦ γνώμην²⁶, ἐπιγνούς ἐνάρετον καὶ τελείαν οὔσαν· τὸ ἀκίνητον αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀόργητον ἐν πάσῃ ἐπιεικείᾳ Θεοῦ ζῶντος.

B

II. Ὡς τέκνα οὐ φωτὸς, ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν τῆς ἐνότητος (32), καὶ τὴν κακοδιδασκαλίαν (33) τῶν αἰρεσιωτῶν (34), ἐξ ὧν μολυσμὸς ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Ὅπου δὲ ὁ ποιμήν ἔστιν, ἐκεῖ ὡς πρόβατα ἀκολουθεῖτε. Πολλοὶ γὰρ λύκοι κωδίοις ἡμφιεσμένοι, ἡδονῇ κακῇ αἰχμαλωτίζουσι τοὺς θεοδόρους· ἀλλ' ἐν τῇ ἐνότῃτι ὑμῶν οὐκ ἔξουσι τόπον.

III. Ἀπέχεσθε οὖν τῶν κακῶν βοτανῶν (35), ἀστίννας Ἰησοῦς Χριστὸς οὐ γεωργεῖ, ἀλλ' ὁ ἀνθρωποκτόνος θῆρ, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὰς²⁹ φυτεῖαν Πατρὸς, ἀλλὰ σπέρμα τοῦ πονηροῦ. Οὐχ ὅτι παρ' ὑμῶν μερισμὸν εὐρον³⁰, ταῦτα γράφω· ἀλλὰ προσασφαλίζομαι ὑμᾶς ὡς τέκνα Θεοῦ (36). Ὅσοι γὰρ Χριστοῦ³¹ εἰσιν (37), οὗτοι μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσίν· ὅσοι δ' ἀν ἐκκλίνωσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωσίαν ἀσπάσωνται μετὰ τῶν κατηραμένων, οὗτοι σὺν αὐταῖς ἐκκοπήσονται· οὐ γὰρ εἰσι γεωργίον Χριστοῦ, ἀλλ' (38) ἐχθροῦ σπορά· οὐ βυσεθεῖτε πάντοτε εὐχαῖς τοῦ προκαθεζομένου ὑμῶν

²⁶ ms. οἰκοδομήσας πνεύματι. ²⁷ al. συγκλήσαντες. ²⁸ Gal. 1, 4. ²⁹ Luc. 1, 6. ³⁰ ms. ἀγάπην καὶ γνώμην. ³¹ Jerem. xxiii, 15; Const. ap. vi, 5. ³² Matth. vii, 15. ³³ al. αὐτούς. ³⁴ al. εὐρών. ³⁵ ms. Θεοῦ Χριστοῦ. ³⁶ 1. Const. ap. vi, 18.

(27) Οἰκοδομῇ πνευματικῇ. Ita ex codice Nydruciano reddidimus: ubi Augustanus οἰκοδομῇ πνεύματι, et Mæstræus οἰκοδομῇ πνεύματι exhibebat. Noster vero interpres, «sancti Spiritus ipsius» (ut est in Cantabrigiensi) vel, «sancto ipsius Spiritu» (ut in D. Montacutii est exemplari) hic legit: reliquis superfluis omissis, quæ sequuntur in hac ἐπιγραφῇ. USSER.

(28) Συγκλύσαντες. Sic Nydruceian., recte, pro συγκλήσαντες, quod alibi legitur. EDIT. PATROL.

(29) Ἐργωρ. Augustan. corrupte, ἄγνων. USSER.

(30) Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ Πατρὸς. Anglican., «Dei Patris et Domini Jesu Christi.» lo.

(31) Τῶν πλέον λαλοῦντων. lo., «Qui vana loquuntur.» lo.

(32) Ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν τῆς ἐνότητος. Idem ἀληθείας et μερισμὸν conjungit, ommissa illa additione τῆς ἐνότητος. «Veritatis fugite partitionem,» ubi et Glossa hæc apponitur: «Licet veritas sit impartibilis, tamen eam videntur partiri, qui sectas varias adinvenerunt vel sequuntur.» lo.

(33) Τὴν κακοδιδασκαλίαν. Ita codices Nydrucian., non τῆς κακοδιδασκαλίας, ut in Augustano. Anglican., «malas doctrinas.» Vetus vulgatus: «malam doctrinam,» licet in Magdalenensi et Petaviano ms. legatur etiam: «malæ doctrinæ.» lo.

(34) Τῶν αἰρεσιωτῶν. Vid. Prolegomena, in fine cap. 41. lo.

(35) Βοτανῶν. Anglican., «herbis,» non (ut in vet. vulgat. per errorem scriptum est) «verbis.» lo.

(36) Ἀλλὰ προσασφαλίζομαι ὑμᾶς ὡς τέκνα Θεοῦ. Vet. vulgat., «sed nuntians vos ut filios Dei.» Anglican., «sed abstractionem,» quasi diceret (inquit hic Glossa): «Non ideo inoneo vos fugere partitionem, quasi invenerim eam apud vos; sed potius inveni apud vos a materialibus et partibilibus abstractionem.» lo.

(37) Ὅσοι γὰρ Χριστοῦ εἰσιν. Anglican., «Quotquot enim Dei sunt et Jesu Christi.» lo.

(38) Ἀλλ'. Augustan. ἀπ', malc. lo.

ποιούμενος, τοῦ πιστοτάτου καὶ πραοτάτου. Παρακαλῶ ἅν ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅσοι ἂν μετανοήσαντες (39) ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν ἐνότητά τῆς Ἐκκλησίας, προσδέχεσθε αὐτοὺς μετὰ πάσης πραότητος, ἵνα διὰ τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀνεξικακίας ἀνανήψαντες ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἄξιοι Ἰησοῦ Χριστοῦ (40) γενόμενοι, σωτηρίας αἰωνίου τύχωσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἄδελφοί, μὴ πλανᾶσθε (41). Εἰ τις σχίζονται ἀπὸ τῆς ἀληθείας (42) ἀκολουθεῖ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσει· καὶ εἰ τις οὐκ ἀφίσταται τοῦ ψευδοῦ λόγου κήρυκος, εἰς γέενναν κατακριθήσεται. Οὕτε γὰρ εὐσεβῶν ἀφίστασθαι γρή, οὕτε δὲ δυσσεβείας συγκεῖσθαι δεῖ. Εἰ τις ἐν ἄλλοτριᾷ γνώμῃ (43) περιπατεῖ, οὗτος οὐκ ἔστι Χριστοῦ, οὕτε τοῦ πάθους αὐτοῦ κοινωνῶς· ἀλλ' ἔστιν ἀλώπηξ, φοροεὺς ἀμπελώνος Χριστοῦ (44). Τῷ τοιοῦτῳ μὴ συναναμίγυσθε, ἵνα μὴ συναπόλησθε αὐτῷ· κἂν πατήρ ᾖ, κἂν υἱός, κἂν ἀδελφός, κἂν οἰκεῖος. Οὐ φείσεται γὰρ σου, φησὶν, ὁ ὀφθαλμὸς ἐπ' αὐτῷ. Τοὺς μισοῦντας ὧν τὸν Θεόν, μισοῦν γρή καὶ ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτίκεσθαι (45)· οὐ μὴν καὶ τύπτειν αὐτοὺς ἢ διώκειν, καθὼς τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδῶτα τὸν Κύριον καὶ Θεόν· ἀλλ' ἐχθροὺς μὲν ἠγείσθαι, καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν· νοουθετεῖν δὲ αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ μετάνοιαν παρακαλεῖν, ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν, ἐὰν ἄρα ἐνδῶσι (46). Φιλάνθρωπος γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. Διὸ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει (47) ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει τὸν ἕτερον ὡς ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· οὗ τῆς χρηστότητος θέλων καὶ ἡμεῖς εἶναι μιμητὰς ὁ Κύριος, ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν.

IV. Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε. Διὸ καὶ θαρρῶν γράφω τῇ ἀξιοθέρῳ ἀγάπῃ ὑμῶν, παρακαλῶν ὑμᾶς, μὴ πίστει, καὶ ἐν κηρύγματι, καὶ μὴ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι (48). Μία γὰρ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ὡς, καὶ ἐν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν· εἰς καὶ ἄρτος τοῦ πᾶσιν ἐθιρύφθη, καὶ ἐν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη (49)· ἐν θυσιαστήριον (50) πάτη τῇ Ἐκκλησίᾳ,

³⁹ II Tim. II, 26. ⁴⁰ Cant. II, 15; Const. ap. VI, 13, 18. ⁴¹ I Cor. V, et II Thess. III. ⁴² Deut. XIII, 6, 8. ⁴³ Psal. CXXXVIII, 21. ⁴⁴ I Thess. IV, 5. ⁴⁵ I Tim. II, 4. ⁴⁶ abest a ms. ⁴⁷ Matth. V, 45; Const. ap. I, 2 et II, 14 et VII, 2. ⁴⁸ Matth. V, 48. ⁴⁹ ms. Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(39) Ὅσοι ἂν μετανοήσαντες. Vid. Prolegomen. cap. 11. USSER.

(40) Ἄξιοι Ἰησοῦ Χριστοῦ, etc. Anglican. « et isti Dei erunt; ut sint secundum Jesum Christum viventes. » Id.

(41) Ἀδελφοί, μὴ πλανᾶσθε. Hæc usque ad ἐκὼν ἄρα ἀκούσωσιν, profertur in exemplari Regio, quod numeratur 1621. Cot.

(42) Σχίζονται ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Id. « schisma facientem. » USSER.

(43) Ἐν ἄλλοτριᾷ γνώμῃ. Uterque vetus interpret vertit: « in aliena sententia, » id est in ἐτεροδοξίᾳ sive « falsa doctrina, » ut exponit Vedelius. Id.

(44) Ἀλώπηξ, φοροεὺς ἀμπελώνος Χριστοῦ. Ex Cantic. II, 15. Vel. vulgat. « fraudator et corruptor vineæ Christi. » Constitut. apostol. lib. VI, cap. 13: Πλάνοι καὶ φοροεῖς, ἀλωπέκων μερίδες, καὶ γαμαζήλων ἀμπελώνων ἀφανιστά. Id.

(45) Ἐκτίκεσθαι. Nydrpnce. ἐκτετηχῆσθαι. Respicit ad locum Psalmi CXXXVIII (Hebr. CXXXI), 21,

itaque vos in Domino; quotquot poenitentia ducti venerint ad unitatem Ecclesiæ, suscipite illos cum omni mansuetudine; ut per bonitatem et patientiam vestram resipiscentes ex diaboli laqueis³⁹, digni Jesu Christo facti, salutem consequantur æternam in regno Christi. Fratres, ne erretis. Si quis eum sectatur qui se absciderit; a veritate, regnum Dei non hæreditabit: et si quis non abscedit a falsiloquo prædicatore, in gehennam condemnabitur. Nec enim a piis discedere oportet, nec cum impiis convenire. Si quis in aliena sententia ambulat, hic non est Christi, neque passionis ejus particeps; sed est vulpes corruptrix vineæ Christi⁴⁰. Cum ejusmodi non commisceamini, ne cum illo percat; quamvis pater sit, quamvis filius, quamvis frater, quamvis domesticus⁴¹. Non parcet enim, inquit, oculus tuus super eum⁴². Ososeres ergo Dei, et vos odisse oportet, et super inimicos illius tabescere⁴³; non autem etiam verberare aut persequi illos, ut faciunt gentes quæ ignorant Dominum et Deum⁴⁴; sed pro inimicis habere, et ab iis segregari; eos tamen commonefacere, et ad poenitentiam cohortari, si forte audiant, si forte cedant. Nam hominum amans est Deus noster, et omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire⁴⁵. Quapropter solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit imbrem super justos et injustos⁴⁶; cujus benignitatis cum vellet Dominus nos esse imitatores, inquit: Estote perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est⁴⁷.

λέγει· Γίνεσθε τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν

IV. Ego persuasum habeo de vobis in Domino, quod nihil aliud sentietis. Quare et confidenter scribo charitati vestræ Deo dignæ; obsecrans vos, ut una fide, una prædicatione, una eucharistia utamini. Una enim est caro Domini nostri Jesu, et unus illius sanguis qui pro nobis effusus est; unus item panis omnibus confractus est, et unus calix omnibus distributus est; unum altare omni Ecclesiæ;

ubi vox Græcæ est, ἐξετηχόμεν. Id.

(46) Ἐνδῶσι. Vel. vulgat. « acquiescant, » vel, ut alii, « cedant. » Id.

(47) Διὸ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει. Constitut. apostol. lib. II, cap. 14: Μιμηταὶ γὰρ εἰσι τοῦ Πατρὸς αὐτῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τοῦ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ βρέχοντος αὐτοῦ τὸν ἕτερον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς. Id.

(48) Παρακαλῶν ὑμᾶς, μὴ πίστει, καὶ ἐν κηρύγματι, καὶ μὴ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι. Anglican. « Studete igitur una gratiarum actione uti. » Id.

(49) Ἐν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη. Anglican. « unus calix in unionem sanguinis ipsius. » Vel. vulgat. « unus calix totius Ecclesiæ, » neque aliud nostri libri habent, quod respondeat Græcis illis omnibus: ἐν ποτήριον [τοῖς ὅλοις διενεμήθη, ἐν θυσιαστήριον] πάτη τῇ Ἐκκλησίᾳ, ut intermedia illa, nunc inclusa, ex interpretatione hac excidisse videantur. Id.

(50) Ἐν θυσιαστήριον. « Altare » apud Patres « mensam » Dominicam passim denotat: apud Ignatium.

ac unus episcopus, cum presbyterio et diaconis conservis meis. Quandoquidem et unus est ingenuitus, Deus et Pater; et unus unigenitus, Filius, Deus Verbum, atque homo; et unus Paracletus, Spiritus veritatis; una quoque prædicatio; et fides una, et unum baptisma⁵⁵; et una Ecclesia, quam suis sudoribus ac laboribus fundarunt sancti apostoli, a finibus terræ usque ad fines, in sanguine Christi. Et vos itaque oportet, ut *populum acceptabilem, et gentem sanctam*⁵⁶, omnia perficere concordibus animis, in Christo. Mulieres, maritis subditæ estote in timore Dei⁵⁷; virgines, Christo in puritate; non abominantes matrimonium, sed quod præstantius est appetentes; non in calumniam nuptialis conjunctionis, sed propter legis meditationem⁵⁸. Filii, obedite parentibus vestris, et amate eos ut Dei cooperatores ad generationem vestram: servi, parete dominis in Deo, ut liberti sitis Christi⁵⁹. Viri, diligite uxores vestras, ut conservas Dei, ut proprium corpus, ut socias vitæ, et cooperatrices procreationis liberorum. Virgines, solum Christum in precibus ante oculos habete, et Patrem illius, illuminatæ a Spiritu. Utinam fruar vestra sanctimonia ut Eliæ, ut Jesu filii Nazæ, ut Melchisedeci, ut Elisæi, ut Jeremiæ, ut Baptistæ Joannis, ut dilecti discipuli, ut Timothei, ut Tit, ut Evodii, ut Clementis; qui in castitate e vita excesserunt; non autem ut vituperem reliquos beatos viros, quod in conjugio versati fuerint, horum nunc memini. Opto enim ut dignus Deo repertus, in regno ad horum pedes inveniar; sicut Abrahamæ, Isaaci, Ja-

καὶ εἰς ἐπίσκοπος, ἄμα τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τὰς διακόνους τοῖς συνδούλοις μου. Ἐπεὶ περ καὶ εἰς (51) ἀγέννητος, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· καὶ εἰς μονογενὴς Υἱὸς, Θεὸς Λόγος, καὶ ἄνθρωπος· καὶ εἰς ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας· ἐν δὲ καὶ τὸ κήρυγμα· καὶ ἡ πίστις μία, καὶ τὸ βάπτισμα ἐν· καὶ μία ἡ Ἐκκλησία, ἣν ἰδρύσαντο οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐπὶ περάτων ἕως περάτων, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, οἰκείους ἰδρῶσι καὶ πόνοις. Καὶ ὕμᾶς ὄντες χρῆ, ὡς λαὸν περιούσιον (52), καὶ ἔθνος ἅγιον, ἐν ἁγιασμοῖς πάντα ἐν Χριστῷ ἐπιτελεῖν. Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἀνδράσιν ὑποτάγητε ἐν φόβῳ Θεοῦ· αἱ παρθένοι, τῷ Χριστῷ ἐν ἀφθαρσίᾳ· οὐ βδελυσσόμεναι γάμον, ἀλλ' τοῦ κρείσσονος ἐφιέμεναι· οὐκ ἐπὶ διαβολῇ συναφέας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοῦ νόμου⁵⁷ μελέτης (53). Τὰ τέκνα, πειθαρχεῖτε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν, καὶ σέβετε αὐτοὺς ὡς συνεργούς Θεοῦ εἰς τὴν ὑμετέραν γέννησιν· οἱ δούλοι, ὑποτάγητε τοῖς κυρίοις ἐν Θεῷ, ἵνα Χριστῷ ἀπελευθεροί γένησθε. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ὡς ὁμοδούλους Θεῷ, ὡς οἰκείον σῶμα, ὡς κοινῶνός βίον, καὶ συνεργούς τεκνογονίας. Αἱ παρθένοι, μόνον τὸν Χριστὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχετε, καὶ τὸν αὐτοῦ Πατέρα, ἐν ταῖς εὐχαῖς (54), φοιτῶμεναι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος. Ὑναμίην ὑμῶν τῆς ἀγασύνης, ὡς Ἥλλα (55), ὡς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (56), ὡς Μαλχισεδέκ (57), ὡς Ἐλισσαίου, ὡς Ἰερემίου, ὡς τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὡς τοῦ ἡγαπημένου μαθητοῦ, ὡς Τιμοθέου, ὡς Τίτου (58), ὡς Εὐδοίου (59), ὡς Κλήμεντος, τῶν ἐν ἀγνεῖα ἐξεληθόντων τὸν βίον· ὡς ψέγω⁶⁰ δὲ (60) τοὺς λοιποὺς μακαρίους, ὅτι γάμος προσωμίλησαν, ὧν⁶¹ (61) ἐμνήσθη ἄρτι. Εὐχαρισ

⁵⁵ Epnes. iv, 5. ⁵⁶ Tit. ii, 14; I Petr. ii, 6. ⁵⁷ Ephes. v et vi. ⁵⁸ al. τῶν νόμων. ⁵⁹ Const. ap. iv, 14. ⁶⁰ I Cor. vii, 22. ⁶¹ al. ψέγων. ⁶² al. τούτων.

et Polycarpum, sacrarium quoque. Vid. supr. in *Epist. ad Magnesian. et ad Trallian.* USSER.

(51) *Ἐπεὶ περ καὶ εἰς*. Pro his, et quæ sequuntur omnibus, usque ad ἀδελφοί μου, λαῶν, etc., in nostro interprete tantum habetur: « ut quod facitis, secundum Deum faciatis. » Ib.

(52) *Λαὸν περιούσιον*. Ex Tit. ii, 14, pro quo vetus vulgatus interpres substituit, « populum sacerdotalem, » ex I Pet. ii, 9, unde et sequens illud, καὶ ἔθνος ἅγιον, fuit desumptum. Ib.

(53) *Ὅτι ἐπὶ διαβολῇ συναφέας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοῦ νόμου μελέτης*. Τῆς τῶν νόμων μελέτης, habet codex Nydrpruccianus: ut et supra, in additamentis *Epistolæ ad Magnesianos*, μελέτη νόμων χαλρῶν, ubi Augustanus singulariter νόμου legit. Græcè enim autem συναφέας, Latino « contagii » (id est, contactus) vocabulo, in vetere vulgata interpretatione redditur, cui in Magdalenensi ms. explicationis gratia additur, « vel conjugii. » Vid. Prolegomen. cap. 11. Ib.

(54) *Ἐν ταῖς εὐχαῖς*. Ψυχαῖς vetus legit interpres: vertit enim, « in animabus vestris. » Ib.

(55) *Ὅς Ἥλλα*, etc. Virgines vixisse Eliam, Elisæum, Jeremiam, et utrumque Joannem ab antiquis Patribus proditum est. Antiochus tamen homilia 21 de Jeremia videtur dubitasse. Quod ad Clementem spectat, diximus ad initium *Recognitionum*. De reliquis vide sequentia. Mihi itaque videtur permirum effatum Methodii martyris in *Convivio virginum*, orat. 1, non multo ante finem: « Ἐξεταστέον δι' ἡν αἴτιαν πολλῶν προφητῶν καὶ δικαίων πολλὰ καὶ καλὰ διδάξαντων καὶ ἐργασαμένων, παρθενίαν οὐδέεις

οὔτε ἐνεκωμίασεν, οὔτε εἴλετο. » Disquiramus quid causæ fuerit, cur cum multi prophetæ et justi nulla et præclara docuerint et fecerint, virginitalatem qui vel laudaret vel eligeret nemo repertus sit. » Cor.

(56) *Ὅς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ*. Hunc Tertullianus, libro *De monogamia*, cap. 6, negat fuisse digamum, ob Scripturæ silentium de illius secundis nuptiis, opinor. « Secundus, inquit, quoque Moyses populi secundi, qui imaginem nostram in promissionem Dei induxit, in quo primo nomen Domini dedicatum est, non fuit digamus. » Eodem argumento ultra progressus Hieronymus, i *adversus Jovinianum* 12, cum nostro Ἰσαγον et virginem facit, scribens: « Ostende mihi Jesum Nave vel uxorem habuisse, vel filios: et si potueris monstrare, victum me esse fatebor, » etc. Ib.

(57) *Μαλχισεδέκ*. Ita quoque Proclus CP. oratione 6. Ib.

(58) *Ὅς Τιμοθέου, ὡς Τίτου*. Ab Antiocho monacho homilia 142 Timotheus inter virgines collocatur; a S. Hieronymo, *Ad Tit.* ii, 7, Titus, ob nomen « incorruptionis, » quod observat de Timotheo non dici I Tim. iv, 12, quanquam hoc ultimo loco ἐν ἀγνεῖα de virginitate interpretantur Theophylactus et Œcumenius. Ib.

(59) *Εὐδοίου*. Virginitatem Evodii alibi testatum non reperi, aut non memini me reperisse. Ib.

(60) *Ὅν ψέγω δέ*. Ita cod. Nydrpruccian. cum veteri vulgato Latino interprete. Augustan. οὐ ψέγων. USSER.

(61) *Ὅν*. Ita enim Nydrprucc. et vet. vulg. ibi Augustan. τούτων. Ib.

γὰρ ἄγιος Θεοῦ εὐρεθεὶς, πρὸς τοὺς Ἰηουεὶν αὐτῶν εὐρεθῆναι ἐν τῇ βασιλείᾳ· ὡς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, ὡς Ἰωσήφ, καὶ Ἰσααυ⁶² (62), καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν (63)· ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου (64), καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων (65), τῶν γάμοις προσομιλησάντων·⁶³ οὐχ ὑπὸ προθυμίας δὲ⁶⁴ τῆς περὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπ' ἐνόησας ἐαυτῶν⁶⁵ τοῦ γένους, ἔσχον ἐκείνους. Οἱ πατέρες, ἐκτρέφετε τοὺς ἑαυτῶν παῖδας ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου· καὶ διδάσχετε αὐτοὺς τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ τέχνας, πρὸς τὸ μὴ ἀργίᾳ χαίρειν. Καλῶς δὲ, φησὶν, ἐκτρέφει πατὴρ δίκαιος· ἐπὶ νύφ' συνετῶν εὐφρανθήσεται ἡ καρδία αὐτοῦ. Οἱ κύριοι, εὐμενῶς τοῖς οἰκέταις προσέχετε, ὡς ὁ ἄγιος Ἰωβ ἐδίδαξε. Μία γὰρ φύσις, καὶ ἐν τῷ γένος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν γὰρ Χριστῶ ὅσπερ δοῦλος, ὅσπερ ἐλεύθερος. Οἱ ἀρχόντες πειθαρχεῖ-

⁶² al. Ἰσααυ. ⁶³ al. ἀλλά. ⁶⁴ deest in al. ⁶⁵ al. αὐτὸς, ms. αὐτούς. ⁶⁶ Prov. xxiii, 24. ⁶⁷ Job xxxi, 13, 15. ⁶⁸ Gal. iii, 28.

(62) *Ἰσααυ*. Ipsomet auctore, prophetiæ cap. vii, vers. 3. Sed emaculati volo auctorem *Traditionum Hebraicorum in libros Paralipomenon*, ad lib. ii, cap. 33: «Tradunt Hebræi eumdem Manassem filium fuisse filizæ Isaiæ: et ideo in hoc loco, quamquam nomen matris scribatur, patris tamen illius non scribitur; quia indignus erat profanus rex tanto avo.» Estne aliquis adeo cæcus, ut non videat voces «patris» et «matris» sedem mutasse? Nimirum in Paralipomenis non nominatur Manassis mater, sicut nominata fuerat IV Reg. xxi; pater autem Ezechias utrobique dicitur. Cot.

(63) *Καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν*. Excepto Daniele cum tribus pueris, juxta doctrinam magistrorum tam Synagogæ quam Ecclesiæ. I.

(64) *Καὶ Παύλου*. Amplectitur Ignatiaster opinionem Clementis Alexandrini *Στρωματέων* iii, pag. 448, et aliorum quorundam, ortam ex pravo intellectu Paulinorum textuum Philipp. iv, 3, et I Corinth. ix, 5, quam refert etiam, nec refellit Eusebio *Hist. lib. iii, cap. 30*, ut modeste sit a Nicephoro cap. 44, lib. ii, quæque per Origenem initio *Explanatationum in Epistolam ad Romanos* simpliciter cum opposita sententiâ proponitur. «Clemens,» inquit nescio quis relatus in præfatione Lambertii Gruteri Venradii ad Clementina scripta, «Pater in episcopatu successor fuit: quo velut amanuensi usus est etiam Paulus apostolus; quem Philippen-sibus scribens ob insignem pietatem præ cæteris uxori suæ commendavit.» At maxima pars theologorum omnis ævi, Paulo virginitatem perpetuam laudi dant; obnixente cum paucis recentioribus Chrysostomio. Id.

(65) *Καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων*. Ex I Cor. ix, 5: *Καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι*, unde etiam Clemens Alex. *Strom. iii, pag. 448*; vii, pag. 741, et Humbertus Sylvæ Candidæ libro *Contra Nicetam* perperam collegerunt apostolos conjugio obligatos visisse. Ac juxta S. Basilium, qui in *Ascelicis*, sermone *De abdicatione rerum*, ex mea et mss. constitutione, sic loquitur de sanctis conjugatis: Οἶος ἦν ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ Ἀβραάμ· ὅς τῇ τοῦ Θεοῦ προσημῆσει τὸν μονογενῆ θυσιάζων ἀσυμπαθῶς, ἐμεγαλύνει, καὶ τὰς τῆς σκηνῆς αὐτοῦ θύρας διαπεπτασμένας εἶχε, πρὸς ὑπόδοχὴν τῶν ἐπιξενουσθῶν μελόντων ἐτοιμαζόμενος, οὐ γὰρ ἤκουσε· Πάλλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ὅς πτωχὸς· καὶ τὰ μείζονα τούτων ἐπέδειξάτο. Ἰωβ (in Anastasii quæstione 15, pag. 174, ἐπέδειξαντο Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ubi Regius liber 200, Ἀβραάμ καὶ Ἰωβ), καὶ ἕτεροι πλεῖστοι, Δαβὶδ (hoc modo et ad fidem collatum mss. editiones antiquæ, cum Anastasio, ubi Pansieus ultima cum interprete inepte Δαβὶδ, cr-

co bi; sicut Josephi, Isaiæ, aliorumque prophetarum; sicut Petri et Pauli, et aliorum apostolorum, qui in nuptiis versati sunt; non enim libidinis causa, sed generis sui propagandi ergo matrimonia habuerunt. Patres, educate filios vestros in disciplina et institutione Domini; ac docete eos sacras litteras, item artes, ut non otio indulgeant. Bene autem, inquit, *educat pater justus: in filio intelligente lætabitur cor ejus*⁶⁶. Domini, placido animo sitis erga servos, ut sanctus Job docuit⁶⁷. Una enim est natura, et unum genus humanitatis. *In Christo siquidem neque servus, neque liber est*⁶⁸. Principes obediant Cæsari; milites, principibus; diaconi, presbyteris, ut sacerdotibus; presbyteri, diaconi et reliquis clerus, una cum populo universo, B militibus, principibus et Cæsare, episcopo; epi-

rato quod animadvertes quoque apud Cyrillum Hierosolym. catechesi 12, p. 115. Δαλ enim pro Δαδ lectum fuit) τὰ καὶ Σαμουήλ. Ἐν δὲ τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, οἶος Πέτρος ἦν, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀποστόλων. Hoc est: «Qualis in Veteri quidem Testamento Abraham fuit: qui Deum cunctis antepensum, cum unigenitum libenter et victo naturæ affectu immolaret, magno-pere gloriabatur et resultabat; qui etiam tabernaculi sui fores apertas tenebat, paratus ad hospitio suscipiendos quotquot ad ipsum accederent. Neque enim audiverat illud: *Vende quæ habes, et da pauperibus*: et majora his edidit. Item Job, alique plurimi, et David, et Samuel. In novo autem Testamento, qualis Petrus exstitit, et reliqui apostolorum.» Idemque cum Basilio sentit de Petro et cæteris apostolis Ratramnus iv *contra Græcos*, 6, *Spicilegii* tom. II, p. 132. Ut omittam hæreticum Jovinianum, cum minus expresse loquente Eusebio *Demonstr. evang. lib. iii, cap. 5*, p. 118. Tertulliani vero verba disjunctiva sunt: «Petrum solum invenio maritum, per socrum: monogamum præsumo per Ecclesiam, quæ super illum ædificata, omnem gradum ordinis sui de monogamis erat collocatura. Cæteros cum maritos non invenio, aut spadones intelligam necesse est, aut continentes.» *De monogamia* cap. 8. Jam ex apostolis duodecim solum Joannem uxore caruisse, ut noster, affirmat qui falso nomine Ambrosii gaudet auctor *Commentariorum in Paulum*, ad II Cor. xi, 2. Et quosdam apostolorum habuisse conjugia dicitur ab Origene in *Rom. xii, 1*, et a Chrysostomo lib. i *De compunctione cordis*, cap. 8. Imo inter virgines recensentur solummodo filii Zebedæi Jacobus ac Joannes in oratione 6 Procli. Denique Andreæ, Matthæum et Bartholomæum maritos habes in Epiphanio hæc. 78, cap. 10. Philippum in Clemente Alexandrino, *Stromateon* iii, in Eusebio, *Hist. lib. iii, cap. 30, 31, 39*, ex eodem Clemente, et Polycrate, necnon ex propria sententiâ, et in Chrysostomo homil. 4, *De verbis Isaiæ*, tom. III (quamquam primus ac postremus excusari atque de Philippo diacono possint accipi, ut patebit legenti, quæ notabimus ad *Constit. vi, 7*), Judam Jacobi fratrem Domini in Eusebio lib. iii, cap. 19, 20, 32, ex Hegesippo, in Cedreno p. 154, in Nicephoro lib. i, cap. 33. In libello inedito *De apostolis*, qui S. Epiphanio tribuitur, cod. Regio 1026: *Καὶ πρώην ἔσχε δύο υἱοὺς, Ἰακώβον καὶ Ζωχτῆρ* (Cedren. Ζωχτῆρα). Et Judam Isariotem apud Eusebium tum *Preparat. evang. lib. vi, cap. 11*, in loco Origenis, tum *Evang. demonstr. x, 3*; necnon apud Augustinum, Theodoritum, et Haymonem ad Psalm. cviii, 9, ubi videnda quoque Græcorum Catena. Hactenus collegi circa matrimonium apostolorum. Nunc ad

scopus, Christo, sicut Christus Patri; et hac ratione per omnia conservatur unitas⁷⁰. Sint⁷¹ autem viduæ non vagæ, non gulosæ, non circumcursatrices; sed ut Juditha illa honestissima⁷², ut Anna illa temperantissima⁷³. Hæc non ut apostolus præcipio; quis enim sum ego, aut quæ domus patris mei⁷⁴, ut parem me illis dicam? sed tanquam commilito vester⁷⁵, officio succlamatoris fungens.

χάδες· ἀλλ' ὡς Ἰουδιθ⁷² ἢ σεμνοτάτη, ὡς ἡ Ἄννα ἢ σομαι· τίς γάρ εἰμι ἐγώ; ἢ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς μου, ἵνα ἰσότημον ἐμαυτὸν⁷⁴ ἐκείνων εἶπω; ἀλλ' ὡς συστρατιώτης ὑμῶν, ὑποφωνητοῦ (69) τάξιν ἐπέχω.

V. Fratres mei, valde effusus sum in amorem vestri; et supra modum exsultans, tutos cautosque vos reddo. Non ego autem; sed per me Dominus Jesus, in quo vincit, plus timeo. Adhuc enim imperfectus sum: sed precatio vestra apud Deum me perficiet, ut id obtineam ad quod vocatus sum; confugiens ad Evangelium, tanquam ad carnem Jesu Christi; et ad apostolos, velut ad Ecclesiæ presbyterium. Prophetas etiam diligo, ut qui Christum annuntiarint, ut qui ejusdem Spiritus participes fuerint, cujus et apostoli. Quemadmodum enim pseudoprophetae et pseudoapostoli, unum et eundem spiritum malum, fallacem et populi seductorem

⁷⁰ I. καὶ vel ὡς λερέουσιν. ⁷¹ I. sup. ad Trall. ⁷² Const. ap. III, 6 et VII, 1. ⁷³ al. λίχνοι. ⁷⁴ ms. Ἰουδιθ. ⁷⁵ Judith VIII, 4, 6. ⁷⁶ Luc. II, 36. 37. ⁷⁷ I Reg. XVIII, 18 et II Reg. VII, 18. ⁷⁸ al. ταυτόν. ⁷⁹ Philipp. II, 25. ⁸⁰ al. εὐχέσασαν.

eorum cœlibatum et virginitatem. Præter jam dicta atque allegata, Hegesippus apud Eusebium lib. II, cap. 23, et Hieronymum Catalogi cap. 2; Epiphanius hæresi 30, num. 2; hæresi 78, n. 13; et Hieronymus, I in Jovinianum 24, testantur de Jacobo fratre Domini; de Jacobo autem altero Joannis fratre Epiphanius LVIII, 4, LXXVIII, 13; de Andrea Metaphrastes apud Surium 29 Junii; de Juda proditore Hieronymus ac Euthymius in Ps. CVIII; de omnibus, dempto Petro, idem Hieronymus I. I, Contra Jovin., cap. 14. Cot.

Ibidem. Καὶ Παύλον, καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων. De hoc loco videnda, quæ fusius disseruimus in Prolegomenon capite 17. Sequens vero sententia ex utroque codice Græco et vulgata Latina interpretatione, inter se collatis, est restituta. Sic enim legit codex Nydruccianus: Ἀλλ' ὑπὸ προθυμίας δὲ τῆς περὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπ' ἐννοίας ταυτῶν τοῦ γένους ἔσχον ἐκείνους. Augustanus contractius: Ἀλλ' ὑπὸ προθυμίας τῆς περὶ τὸ πρᾶγμα, ἐπ' ἐννοίας αὐτῶν ἔσχον ἐκείνους· quod Latine Morelius ita expressit: « Sed studio ac propensione animi ad rem, illos ego sum recordatus, » et Vairlenius: « Sed studio virginitatis, de qua loquor, illi in mentem mihi venerunt, » cum vetus interpres, ad interpolatoris mentem accommodatus, ita locum reddiderit: « Qui non (unde οὐχ pro ἀλλ' in nostro Græco substitutus) libidinis causa, sed posteritatis subrogandæ gratia, conjuges habuerunt. » Usser.

(66) Τοῖς πρεσβυτέροις, ἀρχιερεῦσιν. Ex vetere vulgato interprete corrigendum est, καὶ λερέουσιν, « et sacerdotibus » (sic enim in ms. Magdalensibus legitur), vel potius, ὡς λερέουσιν, « et sacerdotibus. » Ita enim habent mss. Baliolensis et Petavianus: pro quo Jacobus Faber (et cum eo editores reliqui) « ut sacrorum administratoribus, » substituit. De eo vero quod statim subjungitur; ut non presbyteri solum et diaconi, et reliquis clerus, sed etiam milites et magistratus et ipse Cæsar, obediant episcopo: videnda quæ in Prolegomen. cap. 16, sunt notata. Id.

α τωσαν τῷ Καίσαρι· οἱ στρατιῶται, τοῖς ἀρχουσιν· οἱ διάκονοι, τοῖς πρεσβυτέροις ἀρχιερεῦσιν⁶⁶ (66)· αὐτοὶ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ ὁ λοιπὸς κλήρος, ἅμα παντὶ τῷ λαῷ καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἀρχοῦσι καὶ τῷ Καίσαρι, τῷ ἐπισκόπῳ· ὁ ἐπίσκοπος, τῷ Χριστῷ, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ. Καὶ οὕτως ἡ ἐνότης διὰ πάντων σώζεται. Ἔστωσαν δὲ καὶ αὐτοὶ χῆραι (67) μὴ βεμβαλῆναι, μὴ λίχναί⁷², μὴ περιτροσωφρονεστάτη. Ταῦτα οὐχ ὡς ἀπόστολος (68) διατάσσων, ἀλλ' ὡς ἀπόστολος (68) διατάσσων, ἵνα ἰσότημον ἐμαυτὸν⁷⁴ ἐκείνων εἶπω;

V. Ἀδελφοί μου, λίαν ἐκκέχυμαι ἀγαπῶν ὑμᾶς, καὶ ὑπεραγαλλόμενος ἀσφαλίζομαι ὑμᾶς. Οὐχ ἐγὼ δὲ, ἀλλὰ δεῖ ἐμοῦ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἐν ᾧ δεδεμένος φοβοῦμαι μάλλον. Ἐτι γάρ εἰμι ἀναπάρτιστος· ἀλλ' ἡ προσευχὴ ὑμῶν εἰς Θεὸν με ἀπαρτίσει, ἵνα ἐν ᾧ ἐκλήθην ἐπιτύχω (70), προσφυγῶν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ (71) Χριστοῦ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὡς πρεσβυτέροις Ἐκκλησίας (72). Καὶ τοὺς προφήτας δὲ ἀγαπῶ, ὡς Χριστὸν καταγγελλαντας (73), ὡς τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος μετασχόντας, οὗ καὶ οἱ ἀπόστολοι. Ὡς γὰρ οἱ ψευδοπροφήται καὶ οἱ ψευδαπόστολοι, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐλικυσαν⁷⁴ (74) πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν καὶ λαοπλάνον πνεῦμα· οὕτω καὶ (75) οἱ

⁶⁶ I. καὶ vel ὡς λερέουσιν. ⁷⁰ I. sup. ad Trall. ⁷¹ Const. ap. III, 6 et VII, 1. ⁷² al. λίχνοι. ⁷³ ms. Ἰουδιθ. ⁷⁴ Judith VIII, 4, 6. ⁷⁵ Luc. II, 36. 37. ⁷⁶ I Reg. XVIII, 18 et II Reg. VII, 18. ⁷⁷ al. ταυτόν. ⁷⁸ Philipp. II, 25. ⁷⁹ al. εὐχέσασαν.

(67) Ἔστωσαν δὲ καὶ αὐτοὶ χῆραι. Vid. Prolegomen. cap. 11. Id.

(68) Ταῦτα οὐχ ὡς ἀπόστολος. Vid. ibid. Ἐμαυτὸν autem, pro ταυτόν, ex Nydrucciano codice hic est positum. Id.

(69) Ὑποφωρητοῦ. Vet. vulgat. « obedientiæ, » ac si ὑπακοῆς legisset. Morelius: « succentores. » Vairlenius, « inonitores; » qui ὑποφήτην hic legendum conjicit: quæ vox, inquit, Græcè significat non proprie vatem aut prophetam, sed eum qui acceptum ab alio oraculum promittit et interpretatur cæteris. Unde et a Dionysio, in lib. De cœlesti hierarchia, angelorum ordines appellatur τάξεις ὑποφητικαί, quod ea quæ a superioribus ordinibus acceperunt inferioribus ordinibus quasi per manus tradant, et illi rursus viris sanctis enuntiant et communicant. Hæc ille. Id.

(70) Ἴνα ἐν ᾧ ἐκλήθην ἐπιτύχω. Vet. vulgat.: « Ut illum in quo vocatus sum merear adipisci. » Anglican. « Ut in qua hæreditate propitiationem habuero (ἐλεῆθην) potiar. » Id.

(71) Τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ. Hieronym. vel quisquis auctor fuit Commentariorum illorum, in Psalm. cxlvii: « Ego corpus Christi Evangelium puto, sanctas Scripturas, doctrinam ejus. » Vid. Clement. Alexandrin. Pædagog. lib. I, cap. 6. Origen. in Levitic. cap. x, homil. 7, et Euseb. Casariensis. lib. III Ecclesiasticæ theologiæ, contra Marcellum Ancyranum. Id.

(72) Τοῖς ἀποστόλοις ὡς πρεσβυτέροις Ἐκκλησίας. Ecclesiæ videlicet universalis. Vid. Nicol. Videl. in hanc epistol. Exercit. cap. 14. Id.

(73) Ἀγαπῶ, ὡς Χριστὸν καταγγελλαντας. Anglican. « Diligam, » et ipsos in Evangelium annuntiasset. Id.

(74) Ἐλικυσαν. Ita codex Nydruccianus; ubi corrupte in Augustano legebatur, ἐλιθυσαν· pro quo Vairlenius substituit, ἐλιθέσασαν, et vetus interpres vulgatus, « assumpserunt, » reddidit. Id.

(75) Οὕτω καὶ. Vet. vulgat. « sic iterum, » pro quo Jacobus Faber, « sic certe, » edidit. Id.

προφήται καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀγαθὸν, καὶ ἡγεμονικὸν (76), ἀληθὲς τε διδασκαλικὸν ἔλαβον παρὰ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁸⁰ (77). *Εἰς γὰρ ὁ Θεὸς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης· εἰς ὁ μωσαϊκῆς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων*, εἰς τε δημιουργίαν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, καὶ πρόνοιαν πρόσφορον καὶ κατέλληλον· εἰς δὲ καὶ ὁ Παράκλητος, ὁ ἐνεργήσας ἐν Μωσῆ, καὶ προφῆταις, καὶ ἀποστόλοις· πάντες οὖν οἱ ἅγιοι ἐν Χριστῷ ἐσώθησαν, ἐπίσαντες εἰς αὐτὸν, καὶ αὐτὸν ἀναμείναντες· καὶ δι' αὐτοῦ σωτηρίας ἔτυχον (78), ὄντες ἀξιαγάπητοι καὶ ἀξιοθαύμαστοι ἅγιοι, ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεμαρτυρημένοι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς κοινῆς ἐλπίδος (79).

VI. Ἐάν τις Θεὸν νόμου (80) καὶ προφητῶν κηρύττει ἓνα, Χριστὸν δὲ ἀρνῆται Ἰὺδιν εἶναι Θεοῦ, ψεύστης ἐστίν; ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος, καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος τῆς κάτω περιτομῆς ψευδοῦς βασις. Ἐάν τις ὁμολογῇ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον, ἀρῆται δὲ τὸν Θεὸν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οὐκ εἶναι λέγων τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, Πατέρα τοῦ Χριστοῦ· ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος, καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος Σίμωνος τοῦ Μάγου, ἀλλ' οὐ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαθητῆς. Ἐάν τις λέγῃ μὲν ἓνα Θεὸν, ὁμολογῇ δὲ καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν, ψιλὸν δὲ ἀνθρώπων εἶναι νομίζῃ τὸν Κύριον, οὐχ Θεὸν μονογενῆ, καὶ σὺν, καὶ Λόγον Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος αὐτὸν μόνον εἶναι νομίζῃ ὁ τοιοῦτος, ὅρις ἐστίν, ἀπάτην καὶ πλάνην κηρύττων ἐπ' ἀπωλείᾳ ἀνθρώπων· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος πένης τὴν διάνοιαν (81), ὡς ἐπικαλεῖται Ἐβίων⁸² (82). Ἐάν τις ταῦτα μὲν ὁμολογῇ, φοβᾶν δὲ (83) καὶ μολυσμὸν καλῆ τὴν νόμιμον μίξιν,

traxerunt; sic etiam prophetæ et apostoli, unum et eundem sanctum Spiritum, bonum, principalem, verum doctorem, acceperunt a Deo per Jesum Christum⁸⁰. *Unus enim Deus veteris et novi Testamenti; unus mediator Dei et hominum*⁸¹; ad opificium intelligibilis et sensibilis creaturæ, et ad providentiam utilem rebusque accommodam. Unus vero et Paracletus, qui operatus est in Moysæ, prophetis et apostolis. Omnes itaque sancti in Christo salvati sunt, sperantes in eum, illumque expectantes; et per ipsum salutem consecuti sunt, cum essent sancti, amore et admiratione digni; a Jesu Christo testimonium adepti in Evangelio spei communis.

VI. ⁸² Si quis Deum unum prædicet legis et prophetarum, Christum vero neget esse Filium Dei, mendax est, quemadmodum et pater ipsius diabolus⁸³; estque hic terrenæ circumcisionis pseudo-Judæus. Si quis constiteatur Christum Jesum Dominum, neget autem Deum legis et prophetarum, dicens Patrem Christi non esse opificem cæli et terræ: hic in veritate non stetit, sicut nec pater ejus diabolus⁸⁴, et talis est Simonis Magi, non autem Spiritus sancti discipulus. Si quis dicat quidem unum esse Deum, constiteatur vero et Christum Jesum; sed Dominum nudum esse hominem putet, non Deum unigenitum, et sapientiam, et Verbum Dei, sed sola anima et corpore illum constare censeat: hujusmodi serpens est, fraudem ac errorem prædicans in exitium hominum; ac est ejusmodi inops sensu, sicut vocatur Ebion⁸⁵. Si quis hæc quidem constiteatur, sed legitimam commisionem et liberorum procreationem, corrupte-

⁸⁰ Psal. l, 43; Joan. xvi, 15. ⁸¹ al. Χριστοῦ εὐθὲς Πνεῦμα. ⁸² I Tim. ii, 5. ⁸³ Const. ap. vi, 10; xvi, 26. ⁸⁴ Joan. viii, 44. ⁸⁵ Ibid. ⁸⁶ ms. et una editio: ἐπὶ κλίην βίων pro ἐπίκλην Ἐβίων. ⁸⁷ Anton. Meliss. i, 14; Const. ap. vi, 8, 10, 26.

(76) *Ἡγεμονικόν*. Ex Psal. 50, 42, juxta LXX. Usser.

(77) *Χριστοῦ*. In Augustano additur, *εὐθὲς πνεῦμα*: quod neque a veteri Latino interprete, neque a Græco Nydrpucciano codice agnoscitur. Id.

(78) *Καὶ δι' αὐτοῦ σωτηρίας ἔτυχον*. Anglican. « in quo et credentes salvati sunt, in unitate Jesu Christi. » Id.

(79) *Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς κοινῆς ἐλπίδος*. Vet. vulgat. « in Evangelio spei communis. » Anglican. « et communerati in Evangelio communis spei. » Id.

(80) *Ἐάν τις Θεὸν νόμου*. Anglican. « Si autem Judaismum interpretetur vobis, non audiat is ipsum. Melius est enim a viro circumcisionem habente Christianismum audire, quam ab habente præputium Judaismum; » prætermissa longa illa aliorum hæreticorum serie, quæ in hac et sequente sectione subnectitur, de qua vide etiam, si libet, Baronium in *I Annalium* tomo, ad ann. 57, § 188. Id.

(81) *Πένης τὴν διάνοιαν*. Vixit primis Ecclesiæ temporibus homo quidam nomine Ebion, hæresiarcha, cujus discipuli dicti fuerunt Ebionæi et Ebionitæ. Quia autem ἑβραῖα Hebraice pauperem ac egenum significat, ideo per allusionem hæretici quidem illi nomen trahebant ad voluntariam et apostolicam paupertatem; catholici vero adducebant ad legalem inopiam, mentis, sensus, intelligentiæ egestatem; ἕδει, spei, omnisque boni privationem. Horum me-

mor fac legas Origenem initio tomi II in *Celsum*, cap. 1, *Philocaliæ* p. 45, lib. iv *De principiis*, cap. 2, ad *Genes.* xvii, 40, et ad *Math.* cx, 50; Eusebium lib. i *De ecclesiastica theologia contra Marcellum*, cap. 14, et lib. iii *Historiæ ecclesiasticæ*, c. 27; Epiphanium, hæresi 30, c. 17; Hieronymum in *Isaie* 1, 3, lxxvi, 20, et in *Habac.* iii, 13, cum Theodorito hæret. *Fab.* lib. ii, cap. 1, cum *Epitome temporum* in Eusebio Scaligeri edit. Amstel. p. 268, cumque Nicephoro *Hist.* iii, 13. Cot.

(82) *Ἐστίν ὁ τοιοῦτος πένης τὴν διάνοιαν, ὡς ἐπικαλεῖται Ἐβίων*. Ita codex Nydrpuccianus: ubi ex Augustano corruptissime Pæceus edidit, ὡς ἐπὶ κλίην βίων, quod Morelius correxit: ὡς ἐπίκλην Ἐβίων. Vet. vulgat. « Hujusmodi pauper est sensu, sicuti vocatur et adinventor ipsius erroris Ebion. » Τοῦ Ἐβίων ὀνόματος τὴν τῆς διανοίας πτωχείαν αὐτῶν ὑποφαίνοντος. Ταύτη γὰρ ἐπίκλην ὁ πτωχὸς παρ' Ἑβραίοις ὀνομάζεται. « Ebionis nomine paupertatem mentis eorum denotante; sic enim pauper apud Hebræos (עֲבִיּוֹן) nominari solet, » inquit Eusebius, libro iii *Histor. ecclesiast.* xcv, 47, unde hanc Ebionici nominis etymologiam mutuatus est interpolator noster. Usser.

(83) *Φοβᾶν δὲ*, etc. Adnotatur ab Usserio, agi hoc loco contra Saturnilum, qui primus, teste Theodorito, matrimonium doctrinam diaboli nominaverit; et fuisse Saturnilum posteriorem Ignatio, atque etiam Basilide. Circa quæ nolim ego contentiosum funem

lam et pollutionem appellet, aut cibos aliquos detestandos putet : talis apostatam illum draconem in se habitantem fovet. Si quis Patrem et Filium et Spiritum sanctum confiteatur, et creaturam laudet; sed opinionem solamque phantasiam esse dicat incarnationem, passionemque erubescat : talis fidem negavit, non minus quam christicidæ Judæi ⁸⁷. Si quis hęc quidem confiteatur, et quod Deus Verbum in humano corpore habitaverit, Verbum existens in ipso, sicut et anima in corpore; propterea quod Deus inhabitet, non autem anima humana; verum dicat illegitimis concubitus bonum quoddam esse, finemque beatitudinis constituat voluptatem; ut is qui falso nomine Nicolaita dicitur ⁸⁸: hic nec Dei, nec Christi amator esse potest, sed proprię carnis corruptor, atque ob hoc Spiritu sancto vacuus, et a Christo est alienus. Omnes hujusmodi, columnę sepulcrales et mortuorum sunt monumenta, quibus mortuorum hominum nomina duntaxat inscripta sunt. Fugite igitur malas artes, et insidias spiritus qui nunc operatur in filiis ⁸⁹ hujus sæculi, nequando afflicti in charitate langueatis; sed omnes in unum sitis corde indivulso, et animo voluntario, unanimis, idipsum sentientes ⁹¹, semper eadem de hisdem opinantes, in quiete, in periculis, in mœroribus, in gaudiis. Gratias ago Deo per Jesum Christum, quod pacatam habeo de vobis conscientiam, nec potest quispiam gloriari, vel secreto, vel palam, a me quemquam gravatum esse vel in parvo, vel in magno. Et omnes inter quos locutus sum oro, ne illud in testimonium conservet.

VII. Quanquam enim secundum carnem voluerunt quidam me seducere : at spiritus meus non seducitur. A Deo namque illum accepi. Scit enim unde veniat, et quo vadat ⁹², et secreta coarguit. Clamavi cum interesset, locutus sum magna voce : non meus est sermo, sed Dei : *Episcopo attendite*,

⁸⁷ I. *Const. ap.* vi, 25, 26.

⁸⁸ I. *Const. ap.* vi, 8.

⁸⁹ Ephes. ii, 2.

⁹⁰ f. vacat.

⁹¹ Philipp. ii, 2.

⁹² Joan. iii, 8.

trahere. Quanquam potuit Ignatianus oculus simpliciter respicere ad Apostolum I Tim. iv, 1, 3, ubi nuptiarum et ciborum prohibitio doctrina demoniorum appellatur. Saturnilus autem et Basilides videntur sub idem tempus venena hæreseon suarum profundere cœpisse; adeoque forsitan Ignatio adhuc vitam agente, ut in *Epistolam ad Trallianos* disputabamus. Certe Epiphanius in hæresi Basilidianorum extrema, nescit quis duorum prior eruperit, ac alteri suppeditarit virus. Quę obijciuntur, parum urgent. A Tertulliano enim non admodum ordo ætatis servatur, ut videre est in Nicolao, Cerintho, Ebione, et «postea» dici potest de eodem fere tempore. Epiphanius vero non sibi contradicit : quippe quo auctore Basilides a Saturnilo argumenta sic mutuatus sit, ut ambo nequitiam a se mutuo corrogarint. Hæresi 23, cap. ult.; hæresi 24, cap. 1. Cot.

(84-85) Ἄλλ' οὐχὶ ἀνθρωπιαν ψυχὴν. Hæretica prestis suppositorem infestavit, si Christum anima humana caruisse censuit. Quod si non Arianus fuerit, sed catholicus, voluit aut Christum constasse rei corpore et anima tantum, verum etiam et Verbo

καὶ τὴν τῶν παιδῶν γένεσιν, ἢ τινὰ τῶν βρωμάτων βλελυκτά· ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δράκοντα τὸν ἀποστάτην. Ἐάν τις Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα ὁμολογῆ, καὶ τὴν κτίσιν ἐπαινῆ, δόξῃσιν δὲ λέγῃ τὴν ἐσωμάτωσιν, καὶ τὸ πάθος ἐπαισχύνῃται· ὁ τοιοῦτος ἠρνηταὶ τὴν πίστιν, οὐχ ἦτρον τῶν χριστοφόνων Ἰουδαίων. Ἐάν τις ταῦτα μὲν ὁμολογῆ, καὶ ὅτι Θεὸς Λόγος ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι κατῴκει, ὡν ἐν αὐτῷ ὁ Λόγος, ὥσπερ καὶ ψυχὴ ἐν σώματι, διὰ τὸ ἔνοικον εἶναι Θεόν, ἀλλ' οὐχὶ ἀνθρωπιαν ψυχὴν (84-85)· λέγῃ δὲ τὰς παρανόμους μίξεις ἀγαθόν τι εἶναι, καὶ τέλος εὐδαιμονίας ἦδονην τίθηται· οἷος ὁ ψευδώνυμος Νικολαίτης (86)· οὗτος οὔτε φιλόθεος, οὔτε φιλόχριστος εἶναι δύναται, ἀλλὰ φθορεὺς τῆς οἰκείας σαρκὸς, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἁγίου Πνεύματος κενός, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλλότριος. Οἱ τοιοῦτοι πάντες, στήλαί εἰσι καὶ τάφοι νεκρῶν· ἐφ' οἷς γέγραπται μόνον ὀνόματα νεκρῶν ἀνθρώπων (87). Φεύγετε σὺν τῇ κακοτεχνίᾳ, καὶ ἐνέδρας τοῦ πνεύματος τοῦ ὕν ἐνεργουνοῦσιν ἐν τοῖς υἱοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου, μὴ ποτε ⁹³ οἱ θλιβέντες ἐξασθενήσητε (88) ἐν τῇ ἀγάπῃ· ἀλλὰ πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε ἐν ἀμερίστῳ καρδίᾳ, καὶ ψυχῇ θελοῦσῃ, σύμφυχοι, τὸ ἐν φρονούντες, πάντοτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν δοξάζοντες, ἐν τε ἀνέσει, καὶ κινδύνοις, καὶ ἐν λύπαις, καὶ ἐν χαρμοναῖς. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὅτι εὐσυνεδηγός εἰμι ἐν ὁμίῳ, καὶ οὐκ ἔχει τις καυχῆσασθαι, οὔτε λάθρα, οὔτε φανερῶς, ὅτι ἐβάρησά τινα, ἢ ἐν μικρῷ, ἢ ἐν μεγάλῳ. Καὶ πᾶσιν ἐν οἷς ἐλάλησα, εὐχομαι, ἵνα μὴ εἰς μαρτυρίαν αὐτὸ κτήσωνται.

VII. Et γὰρ κατὰ σάρκα με ἠθέλησάν τινες πλανῆσαι, ἀλλὰ τὸ πνεῦμά μου οὐ πλανᾶται. Παρὰ γὰρ Θεοῦ αὐτὸ εἴληφα (89). Οἶδε γὰρ πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει, καὶ τὰ κρυπτὰ ἐλέγχει. Ἐκραύγασα γὰρ μεταξύ ὧν, ἐλάλουν (90) μεγάλην φωνῆ· οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ Θεοῦ· Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, καὶ τῷ

divino; aut in corpore Christi exstitisse quidem animam, non tamen proprie habitasse nisi Verbum, ob illud Joannis eloquium : *Et habitavit in nobis*, quod sanctorum Patrum nonnulli sic explicant, hoc est, in carne nostra et humana. Cot.

(86) Ὁ ψευδώνυμος Νικολαίτης. Vid. supra in *Epist. ad Trallian.* I.

(87) Ἐφ' οἷς γέγραπται μόνον ὀνόματα νεκρῶν ἀνθρώπων. Anglican. « in quibus scripta sunt solum nomina hominum. » Eodem vero modo hæreticos cippis et titulis mortuorum comparat etiam Hieronymus, lib. ii *Commentar. in Osee*, cap. x, ut a Mæstræo est hic notatum. Id.

(88) Μήποτε οἱ θλιβέντες ἐξασθενήσητε. Articulum *ol delendum* notat Vedelius. Id.

(89) Τὸ πνεῦμά μου οὐ πλανᾶται. Παρὰ γὰρ Θεοῦ αὐτὸ εἴληφα. Anglican. « Spiritus non seducitur, a Deo existens. » Id.

(90) Ἐκραύγασα γὰρ μεταξύ ὧν, ἐλάλουν. Coniunctio γὰρ in Græco Nydrprucciano et vulgato Latino habetur : in Græco Augustano et nostro interprete omittitur; qui ita locum vertens, « Clamavi

πρεσβυτερίῳ (91), καὶ τοῖς διακόνοις. Εἰ δὲ ὑποπτεύετέ με (92), ὡς προμαθόντα τὸν μερισμὸν τινῶν, λέγειν ταῦτα· μάρτυς μοι (93) δι' ὃν δέδεμαι, ὅτι ἀπὸ στόματος ἀνθρώπου οὐκ ἔγνων· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκήρυξέ μοι (94) λέγοντάδε· Χωρὶς ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε. Τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς ναὸν Θεοῦ τηρεῖτε. Τὴν ἔνωσην ἀγαπᾶτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε. Μιμηταὶ γίνεσθε Παύλου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ὡς καὶ αὐτοὶ τοῦ Χριστοῦ (95). »

VIII. Ἐγὼ μὲν οὖν τὸ ἴδιον ἐποίησα, ὡς ἄνθρωπος εἰς ἔνωσην κατηρτισμένος, ἐπιλέγων καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ διάστασις γνώμης, καὶ ὀργή, καὶ μῖσος, ἐκεῖ Θεὸς οὐ κατοικεῖ. Πᾶσιν οὖν τοῖς μετανοοῦσιν ἀφήσιν ⁹² ὁ Θεός, ἐὰν συνδράμωσιν εἰς ἐνότητα Χριστοῦ (96), καὶ συνερεῖαν τοῦ ἐπισκόπου. Πιστεύω τῇ χάριτι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι λύσει ἀφ' ἡμῶν (97) πάντα σύνδεσμον ἀδικίας. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μηδὲν κατ' ἐρίθειαν πράσσετε, ἀλλὰ κατὰ χριστομάθειαν (98). ἤκουσα γὰρ πικρῶν λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὔρω τὸ Εὐαγγέλιον ⁹⁸ (99), οὐ πιστεύω. Τοῖς δὲ τοιοῦτοις ἐγὼ λέγω (1), ὅτι ἐμοὶ ἀρχεῖά ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, οὐ παρακοῦσαι πρόδηλος ἐλεθρος. Ἀθθεντικόν ⁹⁷ μοι ἐστιν ἀρχεῖον (2) ὁ σταυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ περὶ τούτων (3)· ἐν οἷς θέλω ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν δικαιοθῆναι (4). Ὁ ἀπιστῶν τῷ Εὐαγγελίῳ, πᾶσιν ἰσοῦ ἀπιστεῖ. Οὐ γὰρ προκρίνεται ⁹⁶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πνεύματος (5). Σκληρὸν τὸ πρὸς κέντρα λακτίζειν (6), σκληρὸν τὸ Χριστῷ ἀπιστεῖν, σκληρὸν τὸ ἀθετεῖν τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων.

⁹² ms. ἀφέλι. ⁹³ Isa. LVIII, 6. ⁹⁴ Philipp. II, 3. ⁹⁵ al. τοῦ Εὐαγγελίου. ⁹⁶ al. ἀδικτόν μοι. ⁹⁸ authenticum. ⁹⁹ al. πρόκειται. ¹ Act. IX, 5 et XXVI, 14.

in intermedio existens, locutus sum, » ὢν, non ὡν legisse se indicat. Cot.

(91) Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ. Vet. vulgat. « Episcopo intendente et presbyteris, » vel, ut in ms. Magdalenensi rectius legitur, « episcopo intendite et presbytero, » aut « presbyterio » potius, ut ex Græco et nostro interprete est emendandum. Id.

(92) Εἰ δὲ ὑποπτεύετέ με. Anglican. « Quidam autem suspicati sunt me. » Vet. vulgat. « Hi vero despexerunt, » (vel, ut est in Magdal. codice, « inspexerunt) me. » Id.

(93) Μάρτυς μοι. Citatur ab Antiocho, sermone 124. Vid. Prolegomen. cap. 18. Id.

(94) Ἐκήρυξέ μοι. Vet. vulgat. « præconisavit, » vel « præconavit, » ut in mss. legitur, ex quibus etiam restitutum, quod ab editis aberat: « Carnem vestram, sicut templum Dei, servate. » Id.

(95) Τοῦ Χριστοῦ. Anglican. « Jesu Christi, ut et D ipse Patris ipsius. » Id.

(96) Ἐὰν συνδράμωσιν εἰς ἐνότητα Χριστοῦ. Id. « si pœnitent in unitatem Dei. » USSER.

(97) Ὅτι λύσει ἀφ' ἡμῶν. Id. « qui solvet a vobis. » Id.

(98) Χριστομάθειαν. Id. « Christi disciplinam. » Vet. vulgat. « Christi dimicationem » (ita enim habent mss., non, ut Faber edidit, « militiam »), ac si χριστομαχίαν legisset. Id.

(99) Ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὔρω τὸ Εὐαγγέλιον. Ita codex Nydrpruccianus; non Εὐαγγέλιον, ut in Augustano perperam legitur. Sic vetus vulgatus interpret vertit: « Si non invenero Evangelium in antiquis. » Sunt autem ἀρχεῖα, ἐνθα οἱ ὁμήσοι: χάριται ἀπόκεινται, χαρτοφυλάκεια, « charlyphylacia, sive tabularia in quibus publicæ chartæ

A et presbyterio, et diaconis. Si autem suspicamini me hæc dicere, quia prænoverim divisionem quorundam; testis mihi is est, propter quem vinculus sum, quod non cognoverim ab ore humano; sed Spiritus annuntiavit mihi, hæc dicens: « Sine episcopo nihil facite. Carnem vestram, ut Dei templum custodite. Unitatem amate; dissidia fugite. Imitatores estote Pauli aliorumque apostolorum, sicut et ipsi Christi. »

VIII. Ego itaque quod meum erat feci, ut homo ad unitatem compositus, adjiciens et hoc: Ubi animorum discordia est, et ira, atque odium, ibi Deus minime habitat. Omnibus igitur pœnitentibus remittit Deus, si concurrant ad unitatem Christi et episcopi consessum. Credo gratiæ Jesu Christi, quod solvet a vobis omne vinculum iniquitatis ⁹². Obsecro itaque vos, ut nihil per contentionem faciatis ⁹³; sed juxta Christi disciplinam. Audivi enim quosdam dicentes: Nisi Evangelium invenero in archivis, non credo. Talibus autem ego dico, quod Jesus mihi pro archivis sit; quem nolle audire, manifesta perniciēs est. Illibatam ⁹⁴ mihi est archivum crux ejus, et mors, ac resurrectio ejus, et fides de his; per quæ cupio justificari, in precibus vestris. Qui non credit Evangelio, nihil cæterorum credit. Nec enim Spiritui archiva debent præferri. Durum est contra stimulum calcitrare ¹, durum est Christo nolle credere; durum est prædicationem apostolorum rejicere.

C
⁹² al. τοῦ Εὐαγγελίου. ⁹³ al. ἀδικτόν μοι. ⁹⁸ authenticum. ⁹⁹ al. πρόκειται. ¹ Act. IX, 5 et XXVI, 14.

repositæ servantur, » ut Hesychius et Suidas explicant. Julius Paulus, Sentent. receptor. lib. IV, tit. 6, de Testamento: « Signo publico obsignatum in Archivum redigatur; ut si quando exemplum ejus interciderit, sit unde peti possit. » Vid. Ulpian. l. IX, § 4, D. De pœnis, et Justinian. Novell. 15 et 74. Idem.

(1) Τοῖς δὲ τοιοῦτοις ἐγὼ λέγω, etc. Anglican. « Et dicente me ipsis, quoniam scriptum est; responderunt mihi, quoniam præjacet, » scilicet principium aliquod ex quo ostendi oportet quod scriptum est, licet sit scriptum: ut vetus Glossa, hic apposita, explicat. Id.

(2) Ἀθθεντικόν μοι ἐστιν ἀρχεῖον. Ita cod. Nydrpruccian., ubi Augustanus habet, ἀδικτόν μοι. Anglican. « Mihi autem principium est. » Vet. vulgat. « Principatus ejus est. » Id.

(3) Ἡ περὶ τούτων. Anglican. « quæ per ipsum. » Vet. vulgat., « in omnibus his. » Id.

(4) Ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν δικαιοθῆναι. Vetus vulgatus « vos (ita enim habent duo Oxoniens. s mss., ubi alii « per vos, nos ») in orationibus vestris justificari. » Id.

(5) Οὐ γὰρ προκρίνεται τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πνεύματος. Ita habet codex Nydrpruccianus, ubi Augustanus. πρόκειται. Vetus vulgatus: « quia (ita enim ex Græco eorreximus aliorum, (qui) non præjudicatur antiquitati (codex Petavianus melius, (antiquitate) spiritus. » Id.

(6) Πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ex Act. IX, 5, proverbialis locutio, usurpata etiam ab Euripide in Bacchis, et Pyndaro in Pythiis, cui nec absimilis est illa Chrysostomi in Epist. ad Ephes. homil. 11: Τί κατὰ τῶν ἡλῶν λακτίζεις; « Cur adversus clavos calcitras? » Id.

IX. Boni quidem sunt sacerdotes, sermonisque A ministri; præstantior autem est summus sacerdos, cui credita sunt Sancta sanctorum, cui soli secreta Dei commissa sunt. Bonæ sunt administratoriæ virtutes Dei. Sanctus vero est Paracletus, et sanctum est Verbum, Filius Patris, per quem Pater fecit omnia, omnibusque providet ². Hic est quæ ad Patrem ducit via ⁴, petra ⁵, maceria, clavis, pastor; hostia; cognitionis ostium ⁶, per quod ingressi sunt Abraham, Isaac, Jacob, Moses, et universus prophetarum chorus; et orbis columnæ apostoli; atque sponsa Christi, pro qua, dotis loco, effudit proprium sanguinem, ut eam redimeret. Omnia hæc ad unitatem unius soliusque veri Dei. Eximium autem quiddam habet Evangelium; nimirum, adventum Salvatoris nostri Jesu Christi, passionem, ipsam resurrectionem. Quæ namque prophetæ annuntia-verunt, dicentes: *Donec veniat cui repositum est; ei ipse erit expectatio gentium* ³; hæc in Evangelio impleta sunt: *Euntes, docete omnes gentes, baptisantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ⁷. Omnia igitur in universum bona sunt, lex, prophetæ, apostoli, totus cætus qui per ipsos credidit: modo nos invicem diligamus.

X. Quoniam secundum orationem vestram, et viscera quæ habetis in Christo Jesu, nuntiatum est mihi pacem habere Ecclesiam Antiochenam, quæ in Syria est, decet vos, ut Dei Ecclesiam, eligere

² ms. λειτουργία καί. ³ Const. ap. vi, 11 et vii, 25 et viii, 16. ⁴ Joan. xiv, 6. ⁵ I Cor. x, 4. ⁶ Joan. x, 11, 9. ⁷ ms. δ. ⁸ Gen. xlix, 10. ⁹ Matth. xxviii, 19.

(7) Ὁ ἀρχιερεύς. Constitut. Apostolic. lib. viii, cap. 46: Τοῖς μὲν ἐπισκόποις τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐνέμαμεν, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τὰ τῆς ἱερωσύνης. « Episcopis quidem assignavimus quæ ad principatum sacerdotii pertinent; presbyteris vero ad sacerdotium, » qua ratione apud Tertullianum, *De baptismo* cap. 17, nominatus legitur « summus sacerdos, qui est episcopus. » Verum hic non alium per ἀρχιερέα intelligere videtur Ignatius, quam ipsum Christum. USSER.

(8) Καὶ ἅγιος ὁ Λόγος, ὁ τοῦ Πατρὸς Υἱός. Pro istis, in editione vulgata Latina, habentur ista omnia: « Qui est super omnia sanctissimus, et Verbi minister. Sed super omnes sanctos sanctissimus, et princeps sacerdotum (ita enim habent mss., ubi in editis legitur, « summus pontifex et princeps pontificum »), qui est legatus et minister Patris, et princeps legionum militiæ cælestis. » Ib.

(9) Δι' οὗ ὁ Πατήρ. Vid. Prolegomen. cap. 11. Ib.

(10) Εἰς ἐνότητα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ. Anglican. « in unitate fidei. » Vet. vulgat. « in unitate unius et unigeniti veri Dei. » Ib.

(11) Ἀπὴν τὴν ἀνάστασιν. Anglican. « et resurrectionem. » Vet. vulgat. « sed et ipsam resurrectionem. » Ib.

(12) Ἄ γὰρ οἱ προσφῆται. Anglican. « dilecti enim prophetæ. » Ib.

(13) Ἔως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀποκειται. Vet. vulgat. « donec veniat cui repositum est; » vel, ut in Petaviano codice legitur, « cui reposita sunt. » In Græco, Gen. xlix, 10, hodie legitur: Ἔως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, « donec veniant quæ reposita sunt ei: » ut

IX. Καλοὶ μὲν οἱ ἱερεῖς, καὶ οἱ τοῦ λόγου διάκονοι· κρείσσων δὲ ὁ ἀρχιερεύς (7), ὁ πεπιστευμένος τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ὃς μόνος πεπιστευταὶ τὰ κρυπτὰ τοῦ Θεοῦ. Καλαὶ αἱ λειτουργικαὶ ² τοῦ Θεοῦ δυνάμεις. Ἅγιος δὲ ὁ Παράκλητος· καὶ ἅγιος ὁ Λόγος, ὁ τοῦ Πατρὸς Υἱός (8), δι' οὗ ὁ Πατήρ (9) τὰ πάντα ἐποίησε, καὶ τῶν ὄλων προνοεῖ. Οὗτός ἐστιν ἡ πρὸς τὸν Πατέρα ἀγούσα ὁδός, ἡ πέτρα, ὁ φραγμός, ἡ κλεῖς, ὁ ποιμὴν, τὸ ἱερεῖον, ἡ θύρα τῆς γνώσεως, δι' ἧς εἰσῆλθον Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, Μωσῆς, καὶ ὁ σύμπαξ τῶν προφητῶν χορὸς, καὶ οἱ στίλοι τοῦ κόσμου οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἡ νύμφη τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ ἧς, φέρνης λόγῳ, ἐξέχεε τὸ οἰκτεῖον αἷμα, ἵνα αὐτὴν ἐξαγαράσῃ. Πάντα ταῦτα εἰς ἐνότητα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ (10). Ἐξαίρετον δὲ τι ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ πάθος, αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν (11). Ἄ γὰρ οἱ προσφῆται (12) κατήγγελλον, λέγοντες· Ἔως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀποκειται (13), καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν· ταῦτα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πεπλήρωται· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πάντα οὖν ἡμῶν καλά, ὁ νόμος, οἱ προσφῆται, οἱ ἀπόστολοι, τὸ πᾶν συνάθροισμα τὸ δι' αὐτῶν πιστεύσαν· μόνον ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους (14).

X. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν προσευχὴν ὑμῶν (15), καὶ τὰ σπλάγχνα ἃ ἔχετε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀπηγγέλη μοι εἰρηνεύειν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας (16), πρέπον ἐστὶν ὑμῖν, ὡς Ἐκκλησία Θεοῦ,

apud Augustinum etiam habetur, lib. xii *Contra Faustum*, cap. 42, et lib. xvii *De civitate Dei*, cap. 41. Verum LXX non ita vertisse, sed, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀποκειται, Justinus martyr, in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, confirmat. Ib.

(14) Μόνον ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. Anglican. « si in charitate creditis. » Vet. vulgat. « Solum autem restat, ut nos invicem diligamus. » Ib.

(15) Ὑμῶν. In Plautinianis editionibus male legitur ἡμῶν. Ib.

(16) Ἀπηγγέλη μοι εἰρηνεύειν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας. Ex hac et sequente *ad Smyrnæas Epistola* (utraque ex Troade missa) cognoscimus Ignatium, prius quam Minorem Asiam reliquisset, de pace Ecclesiæ Antiochenæ reddita certiore factum fuisse. Quod hoc tempore contigisse, dum Trajanus, Antiochiæ adhuc moratus, de bello Parthico gerendo consilium caperet, ita nos docuit, in u Chroniconum libro, Joannes Malela, Antiochenus historicus: Ἐν τῷ δὲ διατρίβειν Τραϊανὸν βασιλεὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, βουλευόμενον τὰ περὶ τοῦ πολέμου, ἐμήνυσεν αὐτὸν Τιβεριανὸς, ἡγεμὼν τοῦ πρώτου Παλαιστινῶν ἔθνους, ταῦτα. « Interim vero dum Trajanus Antiochiæ Syriæ commorabatur, de rebus belli quod opus fuerit decernens, Tiberianus Palæstinæ primæ præses hæc illi significavit. » Deinde, recitatis Tiberiani ad imperatorem litteris, (quas, una cum eisdem argumenti Plinii Secundi ad eundem Trajanum aliis, Actis Ignatii subjectimus) quid illæ apud eum effecerint, sic enarrat: Καὶ ἐκέλευσεν αὐτῷ ὁ αὐτὸς Τραϊανὸς παύσασθαι τοῦ φονεύειν τοὺς Χριστιανούς. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς πανταχοῦ ἀρχοῦσι τοῦτο ἐκέλευσεν, μὴ φονεύειν τοὺς λοιποὺς τοὺς λεγομένους Χριστιανούς, καὶ ἐγένετο ἐνδο-

χειροτονῆσαι ἐπίσκοπον (17), εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ θεοῦ πρεσβείαν, εἰς τὸ συγχωρηθῆναι (18) αὐτοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένοις, ¹⁰ καὶ δοξάσαι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ (19) ¹¹. Μακάριος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς κατηξιώθη (20) τῆς τοιαύτης διακονίας, καὶ ὑμεῖς δὲ σπουδασάντες, ἐν Χριστῷ δοξασθήσεσθε. Θέλουσι δὲ ὑμῖν, οὐ πᾶσιν ἀδύνατον (21), ὑπὲρ ὀνόματος θεοῦ, ὡς καὶ αἱ εἰς (22) αἱ Ἑγγίστα Ἐκκλησίαι Ἐπεμψάν (23) ἐπισκόπους, αἱ δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.

XI. Περὶ δὲ Φιλωνος τοῦ διακόνου, ἀνδρὸς ἀπὸ Κιλικίας, μεμαρτυρημένου (24), ὃς καὶ νῦν ἐν λόγῳ ¹² ὑπηρετεῖ μοι, ἄμα Γαῖῳ ¹³ καὶ Ἀγαθόποδι (25), ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ, ὃς ἀπὸ Συρίας μοι ἀκολουθεῖ, ἀποταξάμενοι ¹⁴ τῷ βίῳ (26) οἱ καὶ μαρτυροῦσιν ὑμῖν (27).

¹⁰ deest in al. ¹¹ ms. Χριστοῦ. ¹² f. inser. Θεοῦ.

σις μικρὰ τοῖς Χριστιανοῖς. « Præcepit illi idem Trajanus, ut a Christianis occidendis cessaret. Similiter autem et aliis undique præfectis præcepit, ut in posterum a cædibus eorum qui Christiani dicebantur abstinere. Atque ita indulgentia aliquantula fruebantur Christiani. » Idem apud Suidam quoque legitur, in *Τραϊανός*. USSER.

(17) *Χειροτονῆσαι ἐπίσκοπον*. Anglican. rectius : « ordinare diaconum, » id est designare diaconum, qui legationem obeat. *Χειροτονεῖν* enim Hesychio generaliter significat καθιστᾶν, ψηφίζειν, « constituere, decernere. » Id.

(18) *Συγχωρηθῆναι*. Anglican. « congaudere, » συχαρῆναι. Id.

(19) *Δοξάσαι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ*. Anglican. « glorificare nomen ; » absolute, quemadmodum supra, in *Epistola ad Ephesios*, τὸ ὄνομα περιφέρειν dixerat Ignatius ; quod vulgatus interpres reddidit : « nomen Christi circumportare. » Eodem modo « nominis » voce utitur etiam Cyprianus : *De* apud Hebræos « Deum » passim denotat. Id.

(20) *Κατηξιώθη*. L. Καταξιώθη. Cor.

(21) *Οὐ πᾶσιν ἀδύνατον*. Illud πᾶσιν agnoscit vetus vulgatus interpres ; sed non Anglicanus noster. Quod si retineatur, in παντάπασιν omnino, cum Patricio Junio nostro, mutandum existimaverim. USSER.

(22) *Ἀεὶ*. Neque hoc noster agnoscit interpres : pro eo « quædam » substituens. Id.

(23) *Ἐπεμψάν*. Ita et noster legit ; ubi vetus vulgatus « mittere, » πέμψαι, quod Vairlembi magis placuit. Aut id verbi, inquit, subaudiendum erit in priori orationis parte, ut hic sit sensus : « Vobis volentibus non erit prorsum impossibile ; » supple, mittere episcopos, « ut proximæ Ecclesiæ semper miserunt. » Id.

(24) *Περὶ δὲ Φιλωνος τοῦ διακόνου, ἀνδρὸς ἀπὸ Κιλικίας, μεμαρτυρημένου*. Codex Nydruccianus : Περὶ καὶ Φιλωνος, etc., ἀπὸ κοιλάς μεμαρτυρημένου, quod Joannes Brunnerus reddidit : « De Philone autem diacono, viro ab ineunte ætate laudatissimo. » Sed Augustanus, et antiqui ambo Latini interpretes, Κιλικίας rectius habent : pro quibus et illud in *Epistola ad Tarsenses* facit : Ἀσπάζεται ὑμᾶς Φίλων ὁ διάκονος ὑμῶν. « Salutat vos Philo diaconus vester ; » quo « Tarsensem in Cilicia » diaconum eum fuisse, auctor significare voluit. Id.

(25) *Ἄμα Γαῖῳ καὶ Ἀγαθόποδι*. Ita codex Nydruccianus, Γαῖῳ Augustanus hic habet ; sed in *Epistola ad Smyrnæos*, Γάϊον καὶ Ἀγαθόποδα ; quomodo vetus vulgatus etiam hic legit : « una cum Gaio et Agathopo ; » sicuti ex libris editis et ms. Magdalenensi imprimendum curavimus, et licet Balianensis ms. hoc in loco « Gavia Agathopo, » Petavianus « Gaio et Chatopo » habeat : uterque tamen in *Epistola ad Smyrnæos*, « Caium et Agathopum » exhibet. Noster interpres, hic quidem « Reum Aga-

episcopum, qui obeat ibi legationem Dei ; ut concedatur illis in eundem locum congregatis, etiam glorificare nomen Dei. Beatus ille in Christo Jesu, qui dignus habitus fuerit ejusmodi ministerio ; vos quoque studium adhibentes, in Christo glorificabimini. Volentibus autem vobis non erit prorsus impossibile, pro nomine Dei ; ut et semper proximæ Ecclesiæ, aliæ miserunt episcopos, nonnullæ vero presbyteros et diaconos.

XI. De Philone autem diacono, viro Cilice laudatissimo, qui et nunc mihi in verbo Dei ministrat, una cum Caio et Agathopode, viro electo, qui a Syria me comitatur, relicto sæculo : qui et de vobis testificantur. Et ego Deo ago gratias de vobis, quod

¹² al. Γαῖῳ. ¹³ f. ἀποταξάμενος.

thopodem, » in *Epistola vero ad Smyrnæos* « Reum et Agathopum » habet. Franciscus Bivarius (in *Dextri Chronicon*, ann. Christi 70, commentar. num. 3) utrobique « Caio, qui et Agathoppio, » reponit : sed quibusdam codicibus deesse addit relativum « qui ; » quod in nullis tamen codicibus ego adhuc reperi, neque alium reperturum esse existimo. Similiterque in *Epistolis* Ignatio tributis *ad Tarsenses*, *Antiochenos* et *Philippenses* ; pro « Agathopus, » contra codicum fidem, « Agathoppius » substituit : quod animadvertere vult eos qui hactenus in *Epistolis* S. Ignatii « Agathoppium » crediderunt esse nomen simplex cujusdam socii illius ; cum tamen compositum sit, et idem atque « bonus Oppius ; » nam « agathos » (ut ille eos docet) « bonus » sonat. Et quoniam « Agathoppii » sui luminibus officere videbat « sanctorum Philonis et Agathopodis diaconorum » in Martyrologio Romano, ad 25 diem Aprilis, celebratam memoriam : « a sciolo aliquo » addita fuisse ista affirmat ; et ad Agathoppium spectare, quæ sub nomine Caii, ad 27 diem Septembris, in eodem postea sunt ascripta. « Mediolani S. Caii episcopi, discipuli B. Barnabæ apostoli ; qui SS. Gervasium et Protasium baptizavit, et multa in persecutione Neronis passus, in pace quievit. » Quæ omnia non alio subnixæ sunt fundamento, quam Pseudo-Dextri somniis : qui ad ann. Christi 34 cæsurionem illum qui « Christo orienti in cruce » egregium testimonium perhibuit, Matth. xxvii, 54, C. Oppium Hispanum fuisse fabulatus ; ad annum 70 inter alia, de eodem adjicit : « Comitatur Joannem et Romam usque Ignatium. Inde venit Mediolanum, et pontifex ibi factus in Domino moritur. » Neque ejusmodi Caium episcopum inter suos agnoscunt Mediolanenses. Suum enim Caium patria Romanum, cognomen Sergium, et Barnabæ apostolici alumnus fuisse dicunt, ut in *Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis* libro 1 refert Josephus Ripamontius. Id.

(26) *Ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ, ὃς ἀπὸ Συρίας μοι ἀκολουθεῖ, ἀποταξάμενοι τῷ βίῳ*. Plurale illud ἀποταξάμενοι cum præcedentibus non cohæret ; et singulariter legit noster interpres, cum reddidit : « abrenuntias sæculo. » Vetus vero vulgatus, plurali numero retento, coactus fuit supplementum hoc interponere : « Testificor vobis, quia renuntiaverunt sæculo, » sine qua tamen interpositione, ita facilius emendari potuisset textus : Ἀνδράσιν ἐκλεκτοῖς, οἱ ἀπὸ Συρίας μοι ἀκολουθοῦσιν, ἀποταξάμενοι τῷ βίῳ, quandoquidem non Agathopodi soli, sed duobus etiam reliquis, Philoni et Gaio, in *Epistola ad Smyrnæos* communis hæc laus tribuitur ab Ignatio : Οἱ ἐπηκολούθησάν μοι εἰς λόγον θεοῦ. Id.

(27) *Οἱ καὶ μαρτυροῦσιν ὑμῖν*. Vetus vulgatus « et martyrium consummare elegerunt. » Noster vero interpres, Græco convenientius : « Qui et testificantur vobis, » Id.

officiose illos accepistis; suscipiet etiam vos Dominus. Qui vero illos ignominia affecerunt, liberentur gratia Christi, qui non vult mortem peccatoris, sed penitentiam¹⁶. Salutatur vos charitas fratrum, qui sunt in Troade; unde et scribo vobis per Burgum, qui missus est mecum ab Ephesiis et Smyrnatibus, honoris causa: quibus beneficium reponat Dominus Jesus Christus, in quem sperant, carne, anima, spiritu, fide, charitate, concordia. Valetate in Domino Jesu Christo, communi spe nostra, in Spiritu sancto.

Καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστῶ περὶ ὑμῶν, ὅτι ἐπέλασθε αὐτούς· προσδέξεται καὶ ὑμᾶς ὁ Κύριος (28). Οἱ δὲ ἀτιμάσαντες αὐτούς (29), λυτρωθεῖσαν ἐν τῇ χάριτι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μὴ βουλομένου τὸν ἄθνατον τοῦ ἀμαρτανολοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν (30) τῶν ἐν Τρωάδι, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βούργου (31), πεμφθέντος ἅμα ἀπὸ Ἐφεσίων καὶ Συμυρναίων, εἰς λόγον τιμῆς· οὗς ἀμαίψεται ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τὸ ἐλπίζουσι, σαρκί, ψυχῇ, πνεύματι, πίστει, ἀγάπῃ, ὁμοιοῖα. Ἐβρώσατε ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν (32), ἐν ἀγίῳ Πνεύματι.

AD SMYRNÆOS.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesie Dei Patris altissimi, et dilecti Filii ipsius Jesu Christi, misericordiam consecutus in omni dono, repletus fide et charitate, nullius gratie experti, divinissimæ et sanctificæ, quæ est Smyrnæ in Asia; in Spiritu immaculato et Verbo Dei, salutem plurimam.

I. Glorifico Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, qui per eum tanta vos sapientia donavit. Cognovi enim vos esse perfectos in fide immota; ut affixos cruci Domini nostri Jesu Christi, tum carne, tum spiritu, et stabilitos in charitate, in sanguine Christi; plene persuasos revera in Dominum no-

¹⁶ al. εἰς τὸν. ¹⁶ Ezech. xviii, 25, 32 et xxxiii, 11,

(28) Ἐπερ ὧν ἐδέξασθε αὐτούς· προσδέξεται καὶ ὑμᾶς ὁ Κύριος. Vet. vulgat. « Rogans ut suscipiat eos in Domino; ut et vos suscipiat Jesus Christus. » Anglican. « quoniam accepistis ipsos; ut et vos Dominus. » Ussea.

(29) Οἱ δὲ ἀτιμάσαντες αὐτούς. Anglican. « Qui autem inhonoraverunt ipsos. » Vet. vulgat. « Qui enim eos diffamaverunt, » sic Jacobus Faber edidit: ubi ms. Baliolensis « dehonorerunt » habet, Magdalenensis « honoraverunt, » et Petavianus « dehonorerunt. » Id.

(30) Ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν. Hanc Nydrprucciani codicis et Plantinianarum editionum lectionem retinimus, rejecta illa Augustani codicis altera, ἐν ἀγάπῃ τῶν ἀδελφῶν. Ita vet. vulgat. « dilectio fratrum, » Anglicanus vero: « Charitas multorum. » Eisdemque ipsis verbis in *Epistola ad Smyrnæos* salutatio hæc concepta legitur: Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βούργου. Id.

(31) Βούργου. Noster interpretis et hic et in *Epistola ad Smyrnæos*, « Burrum » hunc appellat: qui (ut ex utriusque loci collatione liquet) tum Smyrnæorum, tum Ephesiorum (qui ad Ignatium salutandum Smyrnæ venerant) rogatu, Ignatium Troadem usque comitatus, illius tam ad Smyrnæos quam ad Philadelphenos litteras, inde reversus, secum retulit. Ut non alius omnino hic fuerit, quam « Burrus » ille (vel « Burrus, » ut interpretis vetus vulgatus eum nominat) Ephesiorum diaconus; quem, una cum episcopo suo Onesimo, Ignatium Smyrnæ invisisset, ex *Epistola ad Ephesios* intelligimus. Id.

(32) Τῇ κοινῇ ἐλπίδι ἡμῶν. Similiter et uterque vetus interpretis: « Communi spe nostra. » Ita enim

B

ΠΡΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησία Θεοῦ Πατρὸς ὑψίστου, καὶ τοῦ ἡγαπημένου Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡλεημένη ἐν παντὶ χάρισματι, πεπληροποιημένη¹⁷ (33) ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἀνυστερήτω (34) οὕσῃ παντὸς χάρισματος. Θεοπροεστῆτη καὶ ἀγιοφόρος, τῇ οὕσῃ ἐν Σμύρνῃ τῆς Ἀσίας (35)· ἐν ἀμώμῳ Πνεύματι καὶ Λόγῳ Θεοῦ, πλιῖστα χαίρειν.

I. Δοξάζω τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (36), τὸν δι' αὐτοῦ οὕτως ὑμᾶς σοφίσαντα (37). Ἐνόησα γὰρ ὑμᾶς κατηρητισμένους ἐν ἀκινήτῳ πίστει ὡς περ καθηλωμένους ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σαρκί τε καὶ πνεύματι· καὶ ἡδρασμένους ἐν ἀγάπῃ (38) ἐν τῷ αἰ-

et II Petr. iii, 9. ¹⁷ al. πεπληρωμένη.

ex Magdalenensi ms. reposuimus; ubi alii mendose legerunt, « cum omni spe nostra. » Vid. supr. Id.

(33) Πεπληροποιημένη. Codex Nydrpruccianus (consentiente veteri utroque Latino interprete) legit, πεπληρωμένη. Id.

(34) Ἀνυστερήτω. Anglican. « indeficiente. » Vet. vulg. « fundatæ, » vel ut in Magdalenensi ms. legitur, « infraudatæ. » Id.

(35) Smyrna notissima est civitas Ionie, non Lycie, ut corruptum textum Act. xxvii, 5, Pseud-Hieronymus (*De locis et Act. apost.*) et iltum Stapulensis, et hunc (in hujus Epistolæ argumento) Mæstræus secutus, credidit. Omnium autem frequentissime ab antiquioribus citata reperitur hæc ad *Smyrnæos Ignatii Epistola*: Eusebio nimirum, Hieronymo, Theodoro, Ephræmio Antiocheno, Maximo, Joanni Damasceno, Ephræmii locus, ex libro *De sacris Antiochiæ legibus*, in *Bibliotheca Photii*, num. 229, habetur iste: Καὶ ὁ Θεοφόρος δὲ Ἰγνάτιος καὶ μάρτυς, Συμυρναῖος ἐπιστέλλων, ὁμοίως κέχρηται τοῦ ἀβροῦ. « Divinus quoque Ignatius martyr, Smyrnæis scribens, similiter hoc articulo utitur. » Reliquorum citationes suis deinceps locis notabuntur. Id.

(36) Τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Anglican. « Jesum Christum Deum. » Id.

(37) Σοφίσαντα. Vet. vulg.: « Tantum illuminavit. » Anglican.: « Sapientes fecit; » hæc etiam glossa apposita: « Unum est verbum in Græco, Latine: sapientificavit. » Id.

(38) Ἐν ἀγάπῃ. Dei additur in editis veteris vulgat. interpretis codicibus; sed non in tribus illis quibus nos uti sumus mss. Id.

ματι τοῦ Χριστοῦ, πεπληροφορημένους (39), ὡς ἀλη-
θῆς, εἰς τὴν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν τοῦ
θεοῦ Υἱόν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν
θεὸν Λόγον, τὸν μονογενῆ Υἱόν (40), ὄντα δὲ ἐκ γέ-
νους Δαβὶδ κατὰ σάρκα, ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου·
βεβαπτισμένον ὑπὸ Ἰωάννου, Ἰνα πληρωθῇ πᾶσα
δικαιούνη ἐπ' αὐτοῦ· πολιτευσάμενον ὁσίως ἄνευ
ἁμαρτίας (41)· καὶ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ Ἡρώ-
δου τοῦ τετράρχου, καθηλωμένον ὑπὲρ ἡμῶν ἐν σαρκὶ
ἀληθῆς (42). Ἄφ' οὗ καὶ ἡμεῖς ἐσμεν (43), ἀπὸ τοῦ
θεομακαρίστου αὐτοῦ πάθους, Ἰνα ἄρῃ σύσημον (44)
εἰς τοὺς αἰῶνας, διὰ τῆς ἀναστάσεως, εἰς τοὺς ἀγίους
καὶ πιστοὺς αὐτοῦ, εἴτε ἐν Ἰουδαίῳ, εἴτε ἐν ἔθνε-
σιν, ἐν ἐνὶ σώματι τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ.

II. Ταῦτα γὰρ πάντα ἔπαθε δι' ἡμᾶς (45). Καὶ ἀλη-
θῆς ἔπαθε, καὶ ἂν ὁδοῖται, ὡς καὶ ἀληθῆς ἀνέ-
στη (46). Ἄλλ' οὐχ ὥστερ' τινὲς τῶν ἀπίστων, ἐπαι-
σχυνόμενοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου πλάσιν (47), καὶ τὸν
σταυρὸν, καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, λέγουσιν, ὅτι δοκῆ-
σαι, καὶ οὐκ ἀληθεῖα ἀνέληψε τὸ ἐκ τῆς Παρθένου
σῶμα, καὶ τῷ δοκεῖν πέπονθεν ἂν (48)· ἐπιλαθόμενοι
τοῦ εἰπόντος· Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο (49). Καὶ· Λύ-
σατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐγε-
ρῶ αὐτόν. Καὶ· Ἐὰν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντα
ἐλάσω πρὸς ἑμαυτόν. Οὐκοῦν ὁ Λόγος ἐν σαρκὶ
ἔζησεν. Ἡ σοφία γὰρ (50) ἐαυτῇ φιλοδόμησεν
αἶκον. Ὁ Λόγος τὸν ἑαυτοῦ ναὸν, λυθέντα ἀπὸ τῶν
χριστομάχων Ἰουδαίων (51), ἀνέστησε τῇ τρίτῃ ἡμέ-
ρῃ. Ὁ Λόγος, ὑψωθείσης αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, κατὰ
τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ χαλκοῦν ὄφιν, πάντας εἵλκυσε πρὸς
ἑαυτὸν εἰς σωτηρίαν αἰώνιον.

III. Ἐγὼ δὲ (52) οὐκ ἐν τῷ γεννηθῆσαι καὶ σταυροῦσθαι
γνώσκω αὐτὸν ἐν σώματι γεγονέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ
μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα (53), καὶ

³⁹ Coloss. i, 15. ⁴⁰ Rom. i, 3. ⁴¹ Matth. iii, 15. ⁴² I. Const. ap. vi, 26.
⁴³ Joan. xii, 32. ⁴⁴ Prov. ix, 1. ⁴⁵ Const. ap. v, 14. ⁴⁶ I. Const. ap. vi, 26.
⁴⁷ Joan. i, 14. ⁴⁸ Joan. ii, 19. ⁴⁹ Const. ap. v, 14. ⁵⁰ Num. xxi, 9;

(39) *Πεπληροφορημένους*. Citatur a Theodoretō, in Ἀρρέπτῳ. Vide Prolegom. cap. 4. Usser.

(40) *Τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν θεὸν Λόγον, τὸν μονογενῆ Υἱόν*. Pro his, in Theodoretō habetur: Κατὰ θεότητα καὶ δύναμιν, et in nostro interprete: « Secundum voluntatem et potentiam Dei. » Id.

(41) *Πολιτευσάμενον ὁσίως ἄνευ ἁμαρτίας*. Vid. Prolegom. cap. 11. Id.

(42) *Ἐν σαρκὶ ἀληθῆς*. Theodoretus *σαρκὶ tantum* habet, et noster interpret, « in carne. » Id.

(43) *Ἄφ' οὗ καὶ ἡμεῖς ἐσμεν*. Anglican.: « A cuius fructu nos. » Id.

(44) *Ἰνα ἄρῃ σύσημον*. Anglican., « ut levet signum » (ut apud LXX in Isa. v, 26, et xlix, 22). Vet. vulg.: « Ut tollat secum sibi conjunctos, » ac si suscitāmus (ut apud Apostolum, Ephes. iii, 6) vel simile quid legisset. Id.

(45) *Ἐπαθε δι' ἡμᾶς*. « Ut salvemur, » additur in Anglican. Id.

(46) *Ἀληθῆς ἀνέστη*. Vet. vulgat., « resurrexit. » Anglican.: « Vere resuscitavit seipsum. » Id.

(47) *Τὴν τοῦ ἀνθρώπου πλάσιν*. Christi incarnationem intelligit. Id.

(48) *Τῷ δοκεῖν πέπονθεν*. Pro sequentibus in Anglicano interprete ista substituantur: « Ipsi secundum videri existentes. et quemadmodum sa-

strum Jesum Christum, Filium Dei, *primogenitum omnia creaturæ* ³⁹, Deum Verbum, unigenitum Filium: ortum autem ex genere Davidis secundum carnem ⁴⁰, ex Maria virgine: baptizatum a Joanne, ut impleretur ab eo omnia justitia ⁴¹: sancte conversatum sine peccato: et sub Pontio Pilato ac Herode tetrarcha, vere affixum cruci pro nobis, in carne ⁴². A quo et nos sumus, per divine beatam passionem ejus, ut elevet signum in sæcula per resurrectionem, sanctis et fidelibus suis ⁴³, sive in Judæis sive in gentibus, in uno corpore Ecclesiæ sæc.

II. Omnia enim hæc passus est propter nos. Et vere perpassus est, non opinione; quemadmodum et vere resurrexit ⁴⁶. Sed non veluti quidam increduli, qui erubescunt hominis formationem, et crucem, atque ipsam mortem, dicunt, quod opinione, non autem revera ex Virgine corpus assumpserit, et quod sola opinione passus sit; oblitus illius qui dicit: *Verbum caro factum est* ⁴². Item: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud* ⁴⁷. Et: *Si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad me ipsum* ⁴⁴. Itaque Verbum in carne habitavit. *Sapientia enim ædificavit sibi domum* ⁴⁵. Verbum, suum ipsius templum, quod solum erat a Judæis Christum oppugnantibus, excitavit tertia die ⁴⁶. Verbum carne sua ad similitudinem ænci in ereño serpentis exaltata, omnes ad se traxit in salutem æternam ⁴³.

III. Ego vero non in eo solum quod natus est et cruci affixus, cognosco ipsum in carne fuisse; sed et post resurrectionem novi eum in carne, et credo

⁴¹ I. Const. ap. vi, 11 et vii, 36 et viii, 12. ⁴² Isa. ⁴³ ms. παποθέναι. ⁴⁴ Joan. i, 14. ⁴⁵ Joan. ii, 19. ⁴⁶ Pseudo-Ignat. ad Philipp. 3. ⁴⁷ Num. xxi, 9;

piunt, et accidet ipsis existētibz incorporeis et dæmoniis. » Id.

(49) *Σὰρξ ἐγένετο*. « Et habitavit in nobis, » in vet. vulg. additur, ex Joan. i, 14. Id.

(50) *Ἡ σοφία γὰρ*. Locus Proverb. ix, 1, ad Incarnationem Christi ab interpolatore accommodatur, ut infra etiam in *Epist. ad Philippens.* et in *Constitut. apostol.*, lib. v, cap. ult. Id.

(51) *ὑπὸ τῶν χριστομάχων Ἰουδαίων*. Vet. vulgat.: « ab adversariis. » Vid. Prolegomen. cap. 14. Id.

(52) *Ἐγὼ δὲ*. Citatur hic locus ab Eusebio, lib. iii, κεφ. λς', Hieronymo, in *Script. ecclesiastic. Catalogo*, et Theodoretō in dialogo Ἀσπυγγύῳ. Vid. Prolegomen. cap. 4. Id.

(53) *οἶδα*. Vet. vulgat., « novi. » Anglican. et Hieronymus, « vidi, » ac si εἶδον legisset; quomodo et Sophronius reddidit, Græcus Hieronymi interpret. Neque verum tamen est, quod ad hunc locum addnotat Mæstræus (quem inconsulte nimis Gasp. Barthius est secutus, in *Adversar.* lib. lvi, cap. 1) ex eo collegisse Hieronymum, Theodoretum et Eusebium, « Christum Domium post resurrectionem suam ab Ignatio in carne visum fuisse; » indeque se « tantorum virorum auctoritate et antiquitate fretum, » interpretatum esse, « vidi. » Verba enim loci hujus citant illi tantum; quod fingit Mæstræus,

esse. Et quando ad eos qui cum Petro erant venit, inquit ipsis : *Apprehendite, palpate me, et videte quod non sum dæmonium incorporale. Spiritus enim carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* ²². Ac Thomæ dicit : *Infer digitum tuum huc in fixuram clavorum, et affer manum tuam, et mitte in latus meum* ²³. Et continuo crediderunt ipsum esse Christum. Quare et Thomas dicit ipsi : *Dominus meus et Deus meus*. Ob id enim mortem etiam contempserunt ; parum quippe fuerit dicere, injurias et

²² Luc. xxiv, 39. ²³ deest in ms. ²⁴ al. βάλλε.

inde non colligunt : neque hujusmodi aliquid verbis illis significatum volebat ipse Ignatius. In Græco enim illius contextu (non eò tantum quo nos hodie, sed etiam quo Eusebius et Theodoretus olim sunt usi) non εἶδον, sed ὄδα hic legitur. Unde et a Rufino, vetere Eusebii interprete, ita locus habetur expressus : « Ego autem post resurrectionem quoque in carne eum scio fuisse, et credo ; » et ab Ignatii recentiore interprete, Hieronymo Vairlenio : « Et post resurrectionem scio eum in carne fuisse, et credo etiam nunc esse. » Unde doctissimus Grotius, in Matth. xviii, 17 : « Si quis locum Ignatii cum cura inspiciat, videbit rectam esse lectionem ὄδα, neque de visus sensu ibi agi, sed de fide, quam non suo, sed aliorum testimonio confirmat. » Quibus et Chrysostomi accedat auctoritas, qui conquisitis omnibus quæ ad Ignatium efferendum faciebant, Christum tamen conspexisse illum unquam negat : Οὐδὲ ἑωρακότα αὐτὴν, οὐδὲ ἀπολελυκότα αὐτοῦ τῆς συνουσίας (tomio V edit. Savil., pag. 503). USSER.

(54) *Ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν*. Oī περὶ τὸν δεῖνα, Græcorum loquendi genere, vel hominem ipsum simpliciter significare potest, vel hominem et comitatum ejus, aut sodalitatem, ut ostendit, in *Commentariis linguæ Græcæ*, Guill. Budæus, utriusque significationis, ex Plutarchi *Demetrio*, exemplo producto, prioris, in verbis illis : Ἐν ἐομῶ κοινού συνεδρίου γενομένου, ἡγεμῶν ἀνηγορευθῆς τῆς Ἑλλάδος, ὡς πρότερον, οἱ περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον posterioris in illis : Oī δὲ περὶ τὸν Φαληρέα, πάντες μὲν ὦντο δέχεσθαι τὸν κρατοῦντα, ὁμῶς δὲ πρέσβεις δεομένους ἀπέστειλαν. In Novo quoque Testamento, prioris exemplum videri potest in Joan. x, 9, posterioris in Act. xiii, 13. Posteriore vero modo locum hunc accepit omnes veteres interpretes ; ut noster, « eos qui circa Petrum ; » Vulgatus, post Hieronymum (in Catalogo) « eos qui cum Petro erant ; » et Rufinus, « Petrum cæterosque, » hic convertens. Ad unicum certe Petrum sermonem non spectare, pluralia illa arguunt : Λάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, et quod de eventu

(55) *Ὅσα εἰμὶ δαιμόνιον ἀσώματων*. Ita et nostra habent Græca Ignatii exemplaria, et quibus olim usi sunt, tum Eusebius et Theodoretus, tum veteres nostri duo Latini Ignatii interpretes. Similiter enim uterque reddidit : « Non sum dæmonium incorporatum ; » sicut et ante utrumque Rufinus fecerat, in sua Origenis *Περὶ ἀρχῶν* et *Ecclesiasticæ Historiæ* Eusebii versione ; in quo posteriore loco Christophorus, sensu prorsus eodem, « spiritum corporis expertem » substituit ; quomodo et δαιμόνια ἀσάρκα in libro vi *Constitut. apostolicæ*, cap. 25, nominata invenimus. Quod minus animadvertens Baronius (ad ann. 34, § 196), illa de « dæmonio incorporali » verba, « in recentiori Eusebii translatione desiderari » pronuntiat ; joculari quoque hoc

πιστεύω ὄντα. Καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν (54), ἔφη αὐτοῖς : Λάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον ἀσώματων (55). Πνεῦμα γὰρ σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐγὼ θεωρεῖτε ἔχοντα (56). Καὶ τῷ Θωμᾷ λέγει : Φέρε τὸν δάκτυλό σου ²⁵ ὡδε (57) εἰς τὸν τύπον τῶν ἡλων, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλλε ²⁴ εἰς τὴν πλευρά μου (58). Καὶ εὐθὺς ἐπίστευσαν ²⁶ (59) ὡς αὐτὸς εἶπεν ὁ Χριστὸς. Διὸ καὶ Θωμᾶς φησὶν αὐτῷ : Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ θε-

²⁵ Joan. xx, 27, 28. ²⁶ ms. ἐπίστευσεν.

addito commento : « Non dicam oscitantia interpretis, sed codicis depravatione hoc accidere potuit. » B Hieronymus « incorporale habet dæmonium, » tam in præmio libri xviii in *Isaiæ*, quam in *Scriptorum ecclesiasticorum Catalogo*, licet hic apud Sophronium, Græcum Hieronymi interpretem, σωματικόν, id est « corporale » perperam legatur ; quemadmodum, ad eum locum, a Mariano Victorio ita est adnotatum : « Incorporale legendum esse, hoc est ἀσωματικόν, non corporale, sed σωματικόν, ut Erasmus ex Sophronio vitiatum legitum alia antiqua, quæ nos vidimus, manuscripti exemplaria, tum sensus ipse, et Evangelii verba, in hunc eundem sensum prolata docent, cum dicitur : Palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. » Ita enim in nostro Ignatio statim sequitur. Id.

(56) *Πνεῦμα γὰρ σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐγὼ θεωρεῖτε ἔχοντα*. Quæ quidem si constaret, germana fuisse Ignatii, doctissimum Vedele haud gravate concessissem, ex sententia verborum Luc. xxiv, 37, 39, deductum fuisse superius testimonium. Sed cum ex parallelismo a nobis in Prolegomenis, cap. 4, proposito manifeste appareat, et ista, et quæ de Thoma sequuntur, non a nostro solum interprete, sed etiam ab Eusebio, Rufino, Hieronymo et Theodoro, haudquaquam fuisse agnita ; nequaquam mirandum est, vel professum fuisse Eusebium, nescivisse se unde illud ab Ignatio desumptum fuerit testimonium, vel affirmasse Hieronymum, ex Evangelio nuper a se translato fuisse depromptum, quemadmodum in eorumdem Prolegomen. cap. 2, indicavimus. Illud vero intelligit hic Evangelium Hieronymus cujus, in Prolegomeno libri xviii *Commentar. in Isaiam*, ita meminit : « Cum apostoli eum putarent spiritum vel, juxta Evangelium quod Hebræorum lectitant Nazari, incorporale dæmonium, dixit eis : Quid turbati estis ? » (ut Luc. xxiv, 38, 39.) Ex quo secundum Hebræos Evangelium, cum aliam historiam a Papa Joannis apostoli discipulo, propositam fuisse significet Eusebius (libri iii *Histor. ecclesiast.* capite ultimo) ex eodem quoque et hanc ab ejus condiscipulo Ignatio produci potuisse, nihil est quod quis mirari debeat. Origenes, lib. i *Περὶ ἀρχῶν*, in *Doctrinæ Petri* libello (sive idem, sive ab hoc diversus ille fuerit) inventum etiam hoc fuisse indicat. « Si quis (inquit) velit nobis proferre ex illo libello, qui *Petri doctrina* appellatur, ubi Salvator videtur ad discipulos dicere, [quod] non sit dæmonium incorporatum : respondendum est ei, quoniam ille liber inter libros ecclesiasticos non habetur ; et ostendendum, quia neque Petri est ipsa scriptura, neque alterius cujusquam, qui spiritu Dei fuerit inspiratus. » Id.

(57) *Φέρε τὸν δάκτυλό σου ὡδε*. Vel. vulgat. « Injice (vel, « Mitte, » ut habet codex Magdalen.) digitum tuum. » Id.

(58) *Βάλλε (vel βάλλε) εἰς τὴν πλευρά μου*. Idem addit, ex Joan. xx, 27 ; « et noli esse incredulus, sed fidelis. » Id.

(59) *Ἐπίστευσαν*. Eusebius, Rufinus, Hieron.

νάτου κατεφρόνησαν· μικρὸν γὰρ εἶπειν, ὕβρειν καὶ πληγῶν (60). Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐπιδειξαι (61) ἑαυτὸν αὐτοῖς, ὅτι ἀληθῶς ἄλλ' οὐ τῷ δοκεῖν ἐγγήγεραται, καὶ συνέφαιεν αὐτοῖς, καὶ συνέπιεν, ἄχρις ἡμερῶν ὄλων τεσσαράκοντα (62)· καὶ οὕτω σὺν τῇ σαρκί, βλεπόντων αὐτῶν, ἀνεληφθῆ πρὸς τὸν ἀποστειλαντα αὐτὸν, σὺν αὐτῇ πάλιν ἐρχόμενος μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως. Φασὶ γὰρ τὰ Λόγια (63)· Οὐτος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον θεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰ δὲ ἀνευ σώματος φασιν ἐρχεσθαι ἐπὶ συντελεῖα τοῦ αἰῶνος, πῶς αὐτὸν καὶ θεωροῦνται οἱ ἐκκεκνησάντες, καὶ ἐπιγόντες κόψονται ἐφ' ἑαυτοῖς; Ἀσωμάτων γὰρ οὕτε εἶδος, οὕτε χαρακτῆρ ἔστιν, ἢ σῆμα ⁴¹ (64) ζῶον μορφήν ἔχοντος (65), διὰ τὸ ἀπλοῦν τῆς φύσεως.

IV. Ταῦτα δὲ παραινῶ ὑμῖν, ἀγαπητοί, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑμεῖς οὕτως ἔχετε. Προφυλάσσω δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομόρφων, ἃ ⁴² (66) οὐ μόνον ἀποστρέφεσθαι χρῆ, ἀλλὰ καὶ φεύγειν (67)· μόνον δὲ προσεύχεσθε ⁴³ (68) ὑπὲρ αὐτῶν, ἐάν πως μετανοήσωσιν (69). Εἰ γὰρ τῷ δοκεῖν (70) ἐν σώματι γέγονεν ὁ Κύριος, καὶ τῷ δοκεῖν ἐσταυρώθη, κἀγὼ τῷ δοκεῖν δέδομαι. Τί δὲ καὶ ἑμαυτὸν ⁴⁴ ἐκδοτον δέδωκα τῷ θανάτῳ, πρὸς πῦρ, πρὸς μάχαιραν, πρὸς θηρία; Ἄλλ' οὐ τῷ δοκεῖν, ἀλλὰ τῷ ὄντι (71) πάντα ὑπομένω διὰ Χριστόν, εἰς τὸ συμπαθεῖν αὐτόν, αὐτοῦ με ἐνδυναμοῦντος· οὐ γὰρ μοι τοσοῦτον σθένος.

V. Ὅν τινες ἀγνοοῦντες, ἠρνήσαντο, καὶ συνηγοροῦσι τῷ ψεύδει μᾶλλον ἢ τῇ ἀληθείᾳ (72)· οὓς οὐκ ἐπεισαν αἱ προφητεῖαι, οὐδ' ὁ νόμος ὁ Μωσέως, ἀλλ' οὐδὲ ⁴⁵ μέχρι νῦν τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἡμέτερα τὰ ⁴⁶ κατ' ἀνδρα παθήματα. Καὶ γὰρ περὶ ἡμῶν τὸ αὐτὸ φηροῦσι (73). Τί γὰρ ὠφέλει (74), εἰ ἐμὲ ἐπαινεῖ

⁴⁷ Act. x, 41 et i, 3; Const. ap. v, 7, 19 et vi, 11. ⁴⁸ ms. τμημα pro μιμημα. ⁴⁹ l. Epist. ad Tars. 1. ⁵⁰ al. τῶν.

mus, Theodoretus, et noster interpres, αὐτοῦ ἠψάντο καὶ ἐπιστεύσαν, legerunt. USSEN.

(60) *Μικρὸν γὰρ εἶπειν, ὕβρειν καὶ πληγῶν.* Vet. vulgat. « Parum dicentes esse, injurias et plagas et alia nonnulla propter ipsum sustinere. » Anglican.: « Inveni autem sunt super mortem. » Ib.

(61) *Μετὰ τὸ ἐπιδειξαι.* Citatur a Theodoro in Ἀσυγχύτῳ. Vid. Prolegomen. cap. 4. Ib.

(62) *Ἄχρις ἡμερῶν ὄλων τεσσαράκοντα.* Vet. vulgat. « per dies quadraginta; » ut nos ex mss. reposuimus; nam in editis ea deerant, pro quibus noster interpres habet: « ut carnalis, quamvis spiritaliter unitus Patri. » Ib.

(63) *Φασὶ γὰρ τὰ Λόγια.* Vet. vulgat. « secundum quod dictum est ab angelis ad apostolos. » Ib.

(64) *Σῆμα.* Ita codex Nydrpruccianus: non τμημα; ut habet Augustinus. Vet. vulgat. Latin. « effigies, » unde μιμημα hic legendum, suspicatus est Vairilenius. Ib.

(65) *Ζῶον μορφήν ἔχοντος.* Vet. vulgat. « animalis formæ haberi poterit; in quo fixuræ (al. figuræ) clavorum vel lanceæ foramen appareat. » Ib.

(66) Ἄ. Nydrprucc. οὓς. Ib.

(67) Ἄλλὰ καὶ φεύγειν. Anglican. « sed, si possibile, neque eis obviare. » Ib.

(68) *Προσεύχεσθε.* Nydrprucc. προσεύχεσθαι, et Anglican. « orare. » Ib.

(69) *Ἐάν πως μετανοήσωσιν.* In Anglicano additur: « quod difficile. Hujus autem habet potesta-

verbera. Quinetiam, postquam ostendisset seipsum illis, quod vere et non opinione resurrexerat, et cum illis manducavit ac bibit usque ad totos quadraginta dies: atque ita cum carne, videntibus illis, assumptus est ad illum qui miserat eum, cum ipsa carne venturus iterum cum gloria et potestate ⁴⁷. Aiunt enim Eloquia: *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* ⁴⁸. Si vero sine corpore dicunt illum venturum in consummatione sæculi, quomodo ipsum et videbunt qui pupugerunt ⁴⁹, et agnoscentes plangent super se ⁴⁹? Incorporealis enim neque species est, neque figura, aut nota animalis formam habentis, propter naturæ simplicitatem.

IV. De his autem admoneo vos, charissimi, sciens vos etiam ita habere ⁴⁸. Sed præmunio vos contra feras humanam formam præ se ferentes, quos non modo aversari oportet, sed etiam fugere; solum autem pro iis orare, si quo modo pœnitentiam agant. Si enim opinione sola in corpore fuit Dominus, et opinione crucifixus est; ego quoque opinione solum vincitus sum. Cur vero meipsum morti dedititium tradidi, ad ignem, ad gladium, ad bestias? At non opinione, sed revera omnia sustineo propter Christum, ut cum illo patiar, ipso me corroborante: nec enim mihi tantæ vires.

V. Quem quidam ignorantes, negarunt, et patrocimantur mendacio magis quam veritati; quibus nec prophetiæ persuasere, nec Mosaica lex, sed nec ipsum Evangelium in hunc usque diem, sed neque nostræ singulorum perpecciones. Nam et de nobis id ipsum sentiunt. Quid enim prodest si quis me

⁴⁷ Act. i, 11. ⁴⁸ Zach. xii, 10. ⁴⁹ Apoc. i, 7. ⁵⁰ al. ei ⁵¹ al. οὓς ⁵² al. προσεύχεσθαι. ⁵³ deest in ms.

tem Jesus Christus, verum nostrum vivere. » Ib.

(70) *Εἰ γὰρ τῷ δοκεῖν.* Citatur a Theodoro, in Ἀτρέπτῳ. Vid. Prolegomen. cap. 4. Ib.

(71) *Οὐ τῷ δοκεῖν, ἀλλὰ τῷ ὄντι.* Theodoret. ὁ ἐγγὺς μάχαιρας, ἐγγὺς Θεοῦ. Noster vero interpres: « Prope gladium, prope Deum; inter medium bestiarum, inter medium Dei. » Ib.

(72) *Καὶ συνηγοροῦσι τῷ ψεύδει μᾶλλον ἢ τῇ ἀληθείᾳ.* Anglican.: « Magis autem abnegati sunt ab ipso: existentes concionatores mortis, magis quam veritatis. » Ib.

(73) Ἄλλ' οὐδὲ τὰ ἡμέτερα τὰ (al. τῶν) κατ' ἀνδρα παθήματα. Καὶ γὰρ περὶ ἡμῶν τὸ αὐτὸ φηροῦσι. Vet. vulgat. « nec nostræ speciales passiones: nam et de nobis hoc ipsum sentiunt. » Anglican. « neque nostræ eorum qui secundum virum passiones: etenim de nobis idem sapiunt, » ad quorum explicationem, etiam Glossa hæc habetur apposita, « Græci dicunt secundum virum, pro singulum vel singillatim. Dicit igitur, quod sicut non persuadentur hæretici de veritate carnis et passionis Christi per legem vel prophetas vel Evangelium; sic nec per passiones martyrum, quas singuli passi sunt; quas constat esse veras in vera carne passiones. Ex quo sequitur, Salvatorem;

(74) *Τί γὰρ ὠφέλει.* Citatur etiam hæc sententia a Theodoro, in Ἀτρέπτῳ. Ib.

laudet, Dominum vero meum blasphemet, non confitens ipsum Deum esse carniferum? Qui autem id non dicit, prorsus ipsum negavit, et cadaver gestat. Nomina vero eorum, cum sint infidelia, non visum est mihi scribere: et vero absit a me ut eorum mentionem faciam, donec poenitentia ducantur.

VI. Nemo erret: nisi crediderit Christum Jesum in carne esse conversatum, et crucem illius confessus fuerit, et passionem, atque sanguinem quem effudit pro mundi salute; non consequetur vitam æternam, sive rex fuerit, sive sacerdos, sive princeps, sive privatus homo, sive dominus aut servus, sive vir aut femina. *Qui capit, capiat: qui audit, audiat*⁸⁷. Locus, dignitas, divitiæ neminem efferrant; ignobilitas et paupertas neminem dejiciant. Totum namque est, fides in Deum, et spes in Christum, fructus eorum quæ expectamus honorum, atque charitas in Deum et nostrum genus. *Diligens enim Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; et proximum tuum sicut teipsum*⁸⁸. Et Dominus inquit: *Hæc est vita æterna, cognoscere solum verum Deum, et quem misit Jesum Christum*⁸⁹. Idem: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*⁹⁰. In his duobus mandatis universa lex pendet et propheta⁹¹. Considerate igitur eos qui aliena sectantur dogmata, quo modo infidam similitudinem inter se exercent⁹². Charitatis non habent curam; futura negligunt, præsentia tanquam stabilia reputant; præcepta contemnunt; viduam et orphanum despiciunt, oppressum despuunt, vincium rident.

⁸⁷⁻⁸⁸ inser. κὼν ἀνὴρ. ⁸⁸ Matth. xix, 12 et xiii, 43, ⁸⁹ Matth. xxii, 40. ⁹⁰ l. Const. ap. vi, 40. ⁹¹ al. ἐνεστώτα.

Salvatorem in vera carne veraciter passum esse. Qui enim sanctificat et qui sanctificantur, ex uno omnes. Unde si ipse in vera carne vere passus non est, sed phantastica phantastice: neque martyres in vera carne veraciter patiuntur, sed in phantastica phantastice. Propter quod, per veram consequentiam, idem sapienter hujusmodi hæretici de martyribus et de Domino. » USSER.

(75) Ὁν νεκροφόρος. Vid. Prolegomen. cap. 4. Id.

(76) Μέχρις οὗ μετανοήσωσιν. Addit noster interpretis: « in passionem quæ, » vel, « in panem qui est nostra resurrectio. » Id.

(77) Ἐὰν μὴ πιστεύσῃ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐν σαρκὶ πεπολιτεῦσθαι. Anglican. « Et supercoelestia, et gloria angelorum, et principes visibiles et invisibiles, si non credant in sanguinem Christi; et illis judicium est. » Id.

(78) Καὶ ὁμολογήσῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὸ αἷμα ὃ ἐξέχεεν ὑπὲρ τῆς κόσμου σωτηρίας. Horum nihil aliud in nostro invenitur interprete, nisi quod in nota præcedente est positum: « si non credant in sanguinem Christi. » Id.

(79) Οὐ τῆς. Ex vulgato interprete ita restituit Morelius: cum in utroque Græco codice, et Augustano et Nydruciano, dicitur legeretur. Id.

(80) Ἡ γυνή. Vet. vulgat., « seu (vel, sive) vir, sive mulier. » Unde etiam Morelius in Græco textu reposuit; κὼν ἀνὴρ ἢ γυνή. Id.

(81) Τόπος, καὶ ἀξίωμα, καὶ πλοῦτος, μηδένα

A τις, τὸν δὲ Κύριόν μου βλασφημεῖ, μὴ ὁμολογῶν ἀτὴν σαρκοφόρον Θεόν; Ὁ δὲ τοῦτο μὴ λέγων, τελείως αὐτὸν ἀπήρηται, ὡν νεκροφόρος (75). Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν, ἕνα ἀπιστα, νῦν οὐκ ἐδοξέ μοι γράψαι· μηδὲ γένοιτό με αὐτῶν μνημονεύειν, μέχρις οὐ μετανοήσωσιν (76).

VI. Μηδεὶς πλανᾶσθω· ἐὰν μὴ πιστεύσῃ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐν σαρκὶ πεπολιτεῦσθαι (77), καὶ ὁμολογήσῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὸ αἷμα ὃ ἐξέχεεν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας (78), οὐ τῆς (79) ζωῆς αἰωνίου τεύξεται, κὼν βασιλεὺς ἦ, κὼν ἱερεὺς, κὼν ἀρχων, κὼν ἰδιώτης, κὼν δεσπότης ἢ δοῦλος, ⁸⁷⁻⁸⁸ ἢ γυνή (80). Ὁ χωρῶν χωρεῖτω, ὁ ἀκούων ἀκουέτω. Τόπος, καὶ ἀξίωμα, καὶ πλοῦτος, μηδένα φουσιώτω (81) ἀδοξία, καὶ πένια, μηδένα ταπεινούτω. Τὸ γὰρ ὅλον ἐστὶ, πίστις ἢ εἰς Θεόν, καὶ ἢ εἰς Χριστὸν ἐλπίς, ἢ τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις, ἀγάπη (82) τε περὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸ ὁμόφυλον. Ἀγαπήσεις γὰρ Κύριον τὸν Θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Καὶ ὁ Κύριος φησὶν· Ἀστὴ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ γινώσκαι τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ· Ἐντολήν κωνὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς, ὅλος ὁ νόμος, καὶ οἱ προφήται κρέμονται. Καταμάθετε οὖν τοὺς ἑτεροδοξοῦντας (83), πῶς νομοθετοῦσιν ἀγνωστον εἶναι τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ (84)· πῶς ἀπιστοὺς ἐχθρὰν μετ' ἀλλήλων ἔχουσιν. Ἀγάπης αὐτοῖς οὐ μέλει· τῶν προσδοκωμένων ἀλογοῦσι, τὰ παρόντα ὡς ἐστώτα ⁸⁵ λογιζονται (85)· τὰς ἐντολάς παρορώσι· χήραν καὶ ὄρφανον περιώσι, θλιβόμενον διαπτύουσι, δεδεμένον γελῶσι (86).

φουσιώτω. Anglican., « qualiter nullus infletur. » Id.

(82) Ἀγάπη. Pro sequentibus in Anglicano tantum habetur: « quibus nihil præpositum est. » Id.

(85) Καταμάθετε οὖν τοὺς ἑτεροδοξοῦντας. Vet. vulgat. « Discite (ita enim ex mss. restituumus, pro, « Dicite.) ergo eos qui taliter (fort. aliter) docent. » Anglican. « Considerate autem aliter opinantes in gratiam Jesu Christi, eam quæ in nos venit. » Id.

(84) Πῶς νομοθετοῦσιν ἀγνωστον εἶναι τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ. Anglican. « qualiter contrariæ sunt sententiæ Dei. » Id.

(85) Τὰ παρόντα ὡς ἐστώτα λογιζονται. Lih. Nydruc. pro ἐστώτα legit ἐνεστώτα. Vet. vulgat. « præsentia dissimulant, quæ ventura sunt tanquam præsentia (vel, ut in mss. Magdalen. et Petaviano habetur, « nunc instantia) esse putant, et tanquam somnium et phantasiam existimant; » ac si legisset: Τὰ παρόντα ὑποκρίνονται, τὰ μέλλοντα ὡς ἐνεστώτα λογιζονται, καὶ ὡς περ βναρ καὶ φαντασίαν [ταῦτα πάντα] ἡγούνται. Id.

(86) Θλιβόμενον διαπτύουσι, δεδεμένον γελῶσι. Vet. vulgat. « tribulatum respuunt, vincium derident. » In priore membro (quod a Latinis vulgatis abest) Magdalenensis codex habet « respuunt, » Balianensis et Petavianus, « despiciunt, » pro « despuunt, » respondente illi Græco διαπτύουσι. Anglican. « non de tribulato, non de ligato vel soluto, non de esuriente vel sitiente. » Deinde sequuntur illa, quæ in Prolegomen. cap. 3, a Theodoro ex

VII. Τὸν σταυρὸν ἐπαισχύνονται, τὸ πάθος χλευάζουσι (87), τὴν ἀνάστασιν κωμωδοῦσιν. Ἐγγονοὶ εἰσι τοῦ ἀρχεκάκου (88) πνεύματος ⁸⁷, τοῦ τὸν Ἀδάμ διὰ τῆς γυναικὸς τῆς ἐντολῆς ἐξώσαντος, τοῦ τὸν Ἄβελ διὰ τοῦ Κάϊν ἀποκτείναντος, τοῦ τῷ Ἰώβ ἐπιστρατεύσαντος (89), τοῦ κατηγοροῦντος ⁹⁰ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ Ἰωσεδέκ (90), τοῦ ἐξαιτησαμένου *σινιασοῦθῆναι* (91) τῶν ἀποστόλων τὴν πίστιν, τοῦ τὸ Ἰουδαϊκὸν κληθὸς ἐπεγεύραντος τῷ Κυρίῳ, τοῦ καὶ νῦν ἐνεργούντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας ὧν ῥύσεται ἡμᾶς ⁹² (92) ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δεσθεὶς μὴ ἐκλείπειν τὴν πίστιν τῶν ἀποστόλων· οὐχ ὡς μὴ αὐταρκῶν φυλάξει αὐτήν, ἀλλ' ὡς χαίρων τῇ τοῦ Πατρὸς ὑπεροχῇ (93). Πρέπον οὖν ἐστὶν ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων, καὶ μῆτε κατ' ἴδιαν μετ' ⁹⁴ αὐτῶν (94) λαλεῖν, μῆτε κοινῇ· προσέχειν δὲ νόμῳ,

VII. ⁹⁰ Crucis illos pudet, passionem subsannant, resurrectionem pro fabula traducunt. ⁹¹ Soboles sunt spiritus malorum auctoris, qui Adamum per mulierem a mandato depulit; qui Abelem per Cainum occidit; qui Jobum oppugnavit ⁹², qui Jesum filium Josedeci accusavit ⁹³; qui *expetivit cribrari* fidem apostolorum ⁹⁴; qui plebem Judaicam concitavit adversus Dominum; qui et nunc *operatur in filiis diffidentiae* ⁹⁵: a quibus eripiet nos Dominus Jesus Christus ⁹⁶; qui *rogavit ne deficeret fides* apostolorum ⁹⁷; non quod non valeret custodire illam, sed velut gaudens Patris excellentia. Decet itaque abstinere ab ejusmodi, et nec in privato, nec in communi colloquio de illis verba facere; attendere autem legi et prophetis, iisque qui annuntiaverunt nobis salutarem sermonem. Nefandas autem hære-

⁸⁷ I. Const. ap. vi, 26. ⁸⁸ I. Const. ap. viii, 6, 42; Pseudo-Ignat. ad Philipp. 11. ⁸⁹ ms. δαίμονος. ⁹⁰ Const. ap. vi, 5. Pseudo-Ignat. ad Philipp. 11. ⁹¹ al. καταργήσαντος. ⁹² Zach. iii, 1. ⁹³ Luc. xii, 31. ⁹⁴ Ephes. ii, 2. ⁹⁵ al. ὑμᾶς. ⁹⁶ I. Const. ap. vi, 18. ⁹⁷ Luc. xii, 32. ⁹⁸ al. περὶ.

hac ad Smyrnæos epistola citata proposuimus: Ἐὐχαριστίας καὶ προσφορὰς οὐκ ἀποδέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν. « Ab eucharistia et oratione recedunt, propter non confiteri eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi pro peccatis nostris passam, quam benignitate Pater resuscitavit. Contradicientes ergo huic dono Dei, perscrutantur moriuntur. Conferens autem esset ipsis diligere, ut resurgant. » Hæc, quæ in vulgatis libris desiderantur, apud nostrum reperiantur interpretem: cujus Glossator hoc « donum Dei » de eucharistia interpretatur (« Græci enim, inquit, vocant eucharistiam Dora; et in Latino dicitur Donum ») et qui ab ea recessisse hic dicuntur, Anthropomorphos fuisse adnotat, non illos utique, Ignati temporibus posteriores, Anthropomorphianos sive Anthropomorphitas (de quibus Socrates, lib. vi *Histor.*, c. 7; Sozomen. lib. viii, cap. 12, et Jo. Cassianus, collat. 10, cap. 2), qui « simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis libris scripta sunt, arbitrabantur » (ut habet Isidorus, lib. viii *Origin.*, cap. 5); sed primitivos illos hæreticos, quos fugiendos Ignatius in hac epistola jam ante præmonuerat: Προβλάσσω δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομορφῶν. « Præmunio vos contra feras humanam formam præ se ferentes » (quod ipsum nomen et mililibus in *Epistola ad Tarsenses* initio tribuitur), sive, ut noster interpres expressit: « Præmunio vos a bestiis anthropomorphis, » id est, inquit Glossator, « humana figura sed exterius formatis, interius autem secundum irracionales affectus existentibus bestiis, quales sunt hæretici qui, secundum Apostolum, post primam et secundam correptionem, sunt devitandi. » Ita Glossator ille; addens etiam paulo post, hic « tangi hæresim dicentium Christum in phantasia apparuisse et passum esse, et non vere; » locum enim hunc de « Simonianis, Menandrianis, et similibus, » veritatem carnis Christi negantibus, accipiendum, recte notavit Bellarminus, lib. 1 *De sacrament. eucharist.*, cap. 1, simul quoque observans, antiquissimos illos hæreticos, non tam sacramentum eucharistiæ, quam mysterium Incarnationis impugnasse. « Idcirco enim, ut Ignatius ibidem indicat, negabant eucharistiam esse carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. » Quam pestiferam hæresim cum, post istos, renovasset Marcion; hoc ipso argumento adversus eum pugnassemus videmus Tertul-

lianum (lib. iv *contra Marcion*, cap. 40), ex sacramento carnis, veritatem carnis ita astruendo: « Acceptum panem et distributum discipulis, corpus suum illum fecit: Hoc est corpus meum, dicendo, id est figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Cæterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non possit, » quod de re incorporea pronuntiavit etiam ejus ipsius Iguatianæ epistolæ interpolator; figuram capere eam non posse. Ἀσωμάτων γὰρ (inquit ille) οὐτε εἶδος, οὐτε χαρακτήρ ἐστίν, ἢ σῆμα ζώου μορφήν ἔχοντος, διὰ τὸ ἀπλοῦν τῆς φύσεως. « Incorporalium enim rerum, neque species, neque figura est, neque effigies animantium habentis formam aliquam, propter naturæ simplicitatem. » Usset.

(87) Τὸν σταυρὸν ἐπαισχύνονται, τὸ πάθος χλευάζουσι. Vel. vulgat. « crucem erubescunt, passionem deludunt, » ut nos ex mss. restituimus: nam in editis ista deera... Vid. Prolegomen. c. 11. Id.

(88) Τοῦ ἀρχεκάκου. Vel. vulgat. « illius inventerati malorum, » et ut in Magdalenensi ms. etiam additur, « nequissimi. » Id.

(89) Τοῦ τῷ Ἰώβ ἐπιστρατεύσαντος. Vid. Prolegomen. cap. 11. Id.

(90) Τοῦ κατηγοροῦντος Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ Ἰωσεδέκ. Augustan. τοῦ τῷ Ἰωσεδέκ. Nydrpruce. τοῦ καταργήσαντος Ἰησοῦ Ἰωσεδέκ. Vel. vulgat. « qui et Jesu filio Josedech resistere tentavit. » Id.

(91) Σινιασοῦθῆναι. « Cribrari. » Synodus Leonis 4 in Collectione Romana, p. 11, p. 55: « Et spurciosa zizania ex area, inquit, Dominica transcribuntur, » male « transcribantur. » Cor.

(92) Ὁν ῥύσεται ἡμᾶς. Nydrpruce. ὑμᾶς. Vid. Prolegomen. cap. 11. Usset.

(93) Τῇ τοῦ Πατρὸς ὑπεροχῇ. Patris ὑπεροχῆν agnoscit quoque Basilii *De Spiritu sancto*, cap. 6. Ea vero non officit æqualitati. Quia, ut docetur a Gregorio Nazianzeno orat. 36 et 40, major est Pater ratione atque principii, Filiius æqualis est ob eandem naturam. Atque his consona sunt quæ lib. 1 *De Trinitate* Hilarius disputat de Patre majore, Filio non minore. « Etsi enim Pater major Filio, sed ut Pater Filio, generatione, non genere. » Præclara verba ejusdem Latinæ eloquentiæ Rhodani, ad Ps. cxxxviii, 6. Vide hic *Epist. ad Philipp.* num. 12. Cor.

(94) Μετ' αὐτῶν. Ita cod. Nydrprucean. et Vel. vulgat. Latin. « cum his. » Augustanus vero περὶ αὐτῶν, et noster interpres, « de ipsis. » Usset.

ses, et eos qui schismata faciunt, fugite, ut principium malorum.

VIII. Omnes episcopum sequimini, ut Christus Jesus Patrem; presbyterium autem, sicut apostolos. Diaconos vero revereamini, velut mandatum Dei exsequentes ministerio suo. Sine episcopo nemo quidem faciat eorum quæ ad Ecclesiam spectant. Rata eucharistia habeatur illa, quæ sub episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum ubi Christus, ibi omnis astat exercitus cælestis, velut imperatori virtutis Dominicæ, omnisque intelligibilis naturæ moderatori. ⁶⁶ Non licet sine episcopo, neque baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque convivium Dominicum celebrare; sed quodcumque illi visum fuerit, secundum beneplacitum Dei est, ut tutum et ratum sit quodcumque agitis.

IX. Consentaneum est nos deinceps resipiscere; dum adhuc tempus habemus ad Deum per poenitentiam reverti. *In inferno quippe non est qui confiteatur* ⁷¹. *Ecce enim homo, et opus ejus ante faciem*

⁶⁷ al. ἡμῖν. ⁶⁸ Const. ap. II, 28. ⁶⁹ ms. ὁσταν. ⁷⁰ al. πράσσετε. ⁷¹ Psal. VI, 6.

(95) Καὶ τοῖς εὐαγγελισταμένους ὑμῖν τὸν σωτήριον λόγον. Anglican., et præcipue vero Evangelio, in quo passio nobis ostensa est, et resurrectio perfecta est, » vel (ut in aliquibus membranis reperi) « in quo omnia perficiuntur Ecclesiæ sacramenta. » USSER.

(96) Τοὺς τὰ σχίσματι ποιοῦντας. In Irenæo lib. IV, cap. 62: « Judicabit autem et eos qui schismata operantur, qui sunt inanes non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes, quam unitatem Ecclesiæ, [et] (/i. et qui) propter modicas et quaslibet causas magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt. » Græcæ: Ἀνακρινεῖ δὲ τὸ θεῖον τοὺς τὰ σχίσματα ἐργαζομένους, κενῶς ὄντας τῆς τοῦ θεοῦ ἀγάπης, καὶ τὸ ἴδιον λυσitelὲς σκοποῦντας, ἀλλὰ μὴ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ μικρὰς καὶ τυχοῦσας (male editum fuit τὰς ὑψούσας) αἰτίας τὸ μέγα καὶ ἐνδοξον σῶμα τοῦ Χριστοῦ τέμνοντας καὶ διαίρουντας: « quaslibet, » τυχοῦσας, quemadmodum lib. V, cap. 30, « non quodlibet periculum, » οὐχ ὁ τυχὼν κίνδυνος. Cot.

(97) Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ. A Damasceno citatur hic locus, in Parallel. lib. II, cap. 25. Vid. supr. not. in Epist. ad Mugnesian. USSER.

(98) Τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς θεοῦ ἐντολῆν διακονοῦντας. Damascenus, in loco jam nominato: « Diaconos autem vereamini, non secus ac Dei mandatum. » Illud enim diaconoungtas (ut in Prolegomenis dictum) neque apud eum habetur, neque apud nostrum interpretem. Vid. supr. not. in Epist. ad Trallianos: ubi noster interpretem etiam legit: « Similiter et omnes reverentur diaconos, ut mandatum Jesu Christi. » Id.

(99) Μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου. Antiochus, homil. 124: Χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε. Χρὴ οὖν ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσειν ἡμᾶς. « Sine episcopo nihil facite. Nihil igitur nos agere oportet absque episcopo. » Id.

(1) Ἐκκλησίαν. Ἐκκλησίαν βεβαία εὐχαριστία ἡγέσθω. Vet. Interpres: « Firma eucharistia reputetur. » Noster: « Illa firma gratiarum actio reputetur. » Id.

(2) Ὃπου ἂν φανῆ ὁ ἐπίσκοπος. Locum hunc, ut a) Antiocho et Damasceno producit, cum no-

καὶ προφήταις, καὶ τοῖς εὐαγγελισταμένους ὑμῖν τὸν σωτήριον λόγον (95). Τὰς δὲ δυσωνύμους αἰρέσεις, καὶ τοὺς τὰ σχίσματα ποιοῦντας (96) φεύγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν.

VIII. Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ (97)· καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ δὲ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις. Τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς θεοῦ ἐντολῆν διακονοῦντας (98). Μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου (99) τι πράσσει τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκκλησίαν βεβαία εὐχαριστία ἡγέσθω (1), ἢ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὐσα, ἢ ὧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ. Ὃπου ἂν φανῆ ὁ ἐπίσκοπος (2), ἐκεῖ τὸ πῆθος ἔστω ὡσπερ ὅπου ὁ Χριστὸς, πᾶσα ἡ οὐράνιος στρατιά (3) παρέστηκεν, ὡς ἀρχιστρατήγῳ τῆς δυνάμεως Κυρίου, καὶ διανομεῖ πάσης νοσητῆς φύσεως. Οὐκ ἔξόν ἐστι χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν (4), οὔτε προσφέρειν, οὔτε θυσίαν (5) προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν (6)· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκείνῳ δοκῇ, καὶ εὐαρέστησιν θεοῦ· ἵνα ἀσφαλὲς ᾖ καὶ βέβαιον πᾶν ἂν πράσσητε ⁷⁰.

IX. Εὐλόγόν ἐστι λοιπὸν ἀνανῆσαι ἡμᾶς, ὡς ἐπὶ καιρὸν ἔχομεν εἰς θεὸν μετανοεῖν (7). Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ οὐκ ἔστιν ὁ ἐξεμολογούμενος (8). Ἴδοὺ γὰρ ἄνθρωπος (9), καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ προσώπων

stro interprete convenire, in Prolegomenis, cap. 18. ostensum est. Id.

(3) Πᾶσα ἡ οὐράνιος στρατιά. Noster interpret, cum Antiocho et Damasceno: « Catholica Ecclesia. » Id.

(4) Οὔτε βαπτίζειν. A vulgato interprete perperam omissum est. Apud Antiochum, male excusum; οὔτε βαδίζειν, pro, βαπτίζειν. Id.

(5) Θυσίαν. Propter variam lectionem ὁσταν notandus venit locus Porphyrii de non edendis animalibus II, 13: « Ἢ γὰρ θυσία, ὅσα τις ἐστὶ κατὰ νόμον. Cot.

(6) Οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν. Vulgatus: « neque missas celebrare. » Noster: « neque agere facere; » quomodo et in Constitutionib. apost. lib. II, cap. 28, legitimus, ἀγάπην ἦτοι δοχὴν, ὡς ὁ Κύριος ὠνόμασε, ubi respicit auctor ad verba illa Domini, Luc. XIV, 13: Ὅταν ποιῆς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς. Cum sac. epulum, voca pauperes, mancos, claudos, caecos. De Agapis vero notus est ille locus Judæ apostoli: Οὐδέ τις ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, σινευρηχοῖμοι, ἀφθόβος ἐαυτοὺς ποιμαίνοντες. His sunt in agapis vestris maculae, conviventes vobiacum, sine timore seipsos pascentes; et Tertulliani, in Apologetico, cap. 39: « Cæna nostra de nomine rationem sui ostendit: vocatur enim ἀγάπη, id quod dilectio patens Græcos est. » USSER.

(7) Εὐλόγόν ἐστι λοιπὸν ἀνανῆσαι ἡμᾶς, ὡς ἐπὶ καιρὸν ἔχομεν εἰς θεὸν μετανοεῖν. Pro his vulgata interpretatio habet: « jam mutabilia (ms. Babil. « mirabilia; » Petavianus, « rationabilia) sunt; ut corrigamus nos in Deo, cum tempus habemus poenitendi. » Ms. Magdalen., « tam rationabilia sint, » etc. Pro ὡς, Jacobus Billius, lib. II, Observat. sacr., c. 7, legit ἔως. Nydpruceianus vero codex: ὡς ἐπὶ καιρὸν ἔχοντας, etc. Id.

(8) Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ οὐκ ἔστιν ὁ ἐξεμολογούμενος. Pro loco hoc, ex Psalmo sexto ab interpolatore adjecto, vulgatus interpres aliam hic exhibuit sententiam: « Quod enim incertum est, non habet confessionem. » Id.

(9) Ἴδοὺ γὰρ ἄνθρωπος. De loco hoc, desumpto ex Isai. LXII, 11, vidend. Prolegomen., cap. 11. Id.

αὐτοῦ. *Τίμα* (10), φησιν, *υἱὲ, τὸν Θεὸν καὶ βασι-* A
λέα. Ἐγὼ δὲ φημι: Τίμα μὲν τὸν Θεόν, ὡς αἴτιον τῶν
 ὧν καὶ Κύριον· ἐπίσκοπον δὲ, ὡς ἀρχιερέα, Θεοῦ
 εἰκόνα φοροῦντα· κατὰ μὲν τὸ ἀρχειν, Θεοῦ, κατὰ δὲ
 τὸ ἱερατεῦσιν, Χριστοῦ (11). Καὶ μετὰ τούτων, τιμᾶν
 χρῆ καὶ βασιλέα (12). Οὐτε γὰρ Θεοῦ τις κρείτ-
 των (13), ἢ παραπλήσιος ἐν πᾶσι τοῖς οὐσιν· οὔτε δὲ
 ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπός τις μεῖζον, ἱερωμένου Θεοῦ
 ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου παντὸς σωτηρίας· οὔτε βασι-
 λέως τις παραπλήσιος ἐν ἄρχουσιν, εἰρήνης καὶ εὐ-
 νομίαν τοῖς ἀρχομένοις πρυτανεύοντος. Ὁ τιμῶν
 ἐπίσκοπον (14), ὑπὸ Θεοῦ τιμηθήσεται· ὡσπερ οὖν
 ὁ ἀτιμᾶζων αὐτὸν, ὑπὸ Θεοῦ κολασθήσεται. Εἰ γὰρ ὁ
 βασιλευῖτιν ἐπεγειρόμενος (15), κολάσεως ἀξίος δικαίως
 γενήσεται, ὡς γε παραλύων τὴν κοινήν εὐνομίαν·
 πᾶσι δοκαεῖτε χειρὸνος ἀξιώθησεται τιμωρίας, ὁ ἄνευ
 ἐπίσκοπου τις ποιεῖν προαιρούμενος, καὶ τὴν ὁμόνοιαν
 διασπῶν, καὶ τὴν εὐταξίαν συγχέων (16); Ἰερωσύνη
 γὰρ ἐστὶ, τὸ πάντων ἀγαθῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναθεθη-
 κός· ἥς ὁ καταμανεῖς, οὐκ ἀνθρώπων ἀτιμάζει, ἀλλὰ
 Θεῶν, καὶ Χριστῶν Ἰησοῦν, τὸν πρωτότοκον, καὶ μόνον
 τῆ φύσει τοῦ Πατρὸς ἀρχιερέα (17). Πάντα οὖν ὑμῖν
 μετ' εὐταξίας ἐπιτελείσθω ἐν Χριστῶ (18). Οἱ λαῖ-
 κοὶ (19), τοῖς διακόνους ὑποτασέσθωσαν. Οἱ διάκονοι,
 πῶς πρεσβυτέρους· οἱ πρεσβύτεροι, τῶ ἐπίσκοπῳ· ὁ ἐπί-
 σκοπος, τῶ Χριστῶ, ὡς αὐτὸς τῶ Πατρὶ. Καθὼ (20)
 με ἀνεπαύσατε, ἀδελφοί, καὶ ὑμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χρι-
 στός. Ἀπόντα με καὶ παρόντα ἠγαπήσατε· ἀμείψεται
 ὑμᾶς ὁ Θεός, δι' ὃν ταῦτα εἰς τὸν δέσμιον αὐτοῦ ἐν-
 δεῖξασθε (21). Εἰ γὰρ καὶ μὴ εἰμι ἱκανός, ἀλλὰ τὸ
 εἶς προθυμίας ὑμῶν μέγα. Ὁ τιμῶν γὰρ προφήτην C
 εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται.

¹⁰ Isa. LXII, 11; Const. ap. II, 14. ¹¹ Prov. XXIV, 21. ¹² Const. ap. VI, 2. ¹³ I. Const. ap. VIII, 46.
¹⁴ al. καθά. ¹⁵ Matth. X, 41.

(10) *Τίμα.* Ad eum locum Prov. XXIV, 21, qui pu-
 tatur Beda : « Neque aliquid obstat, in Domino et
 rege, Patrem et Filium intelligas designari, qui uno
 eodemque sunt divinitatis honore colendi; » hoc
 enim modo censeo legendum, ubi tomo VIII Hiero-
 nymi excusum habetur, « ut regem. » Cot.

Ibidem. *Τίμα, φησιν, υἱὲ, τὸν Θεὸν, καὶ βασι-*
λέα· ἐγὼ δὲ φημι. Salomonem ab isto corrigi hisce
 verbis notat, in *Problemate* suo, Petrius noster :
 quasi major Salomone esset hic. Usser.

(11) *Θεοῦ εἰκόνα φοροῦντα· κατὰ μὲν τὸ ἀρχειν,*
Θεοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἱερατεῦσιν, Χριστοῦ. Manifestam
 esse hic affectationem subtilitatis ineptissimæ, in
 suis ad hunc locum notis criticis observat Vede-
 lius. « Tribuit enim (inquit) Deo Patri τὸ ἀρχειν
 imperare, Christo autem τὸ ἱερατεῦσιν; secundum
 prius, dicit episcopum Deo Patri similem esse;
 secundum posterius, Filio Dei. Quasi vero Christo
 non competeret ut τὸ ἱερατεῦσιν, sic etiam τὸ ἀρχειν.
 Scriptura certe Christo tribuit utrumque, tum alias,
 tum quando ipsum ἀρχιερέα vocat: ubi nomine ipso
 utrumque exprimit, quod hoc loco corruptor Ignatii
 divertit, » vel « divellit » potius. Id.

(12) *Καὶ μετὰ τούτων, τιμᾶν χρῆ καὶ βασιλέα.*
 Vide *Prolegomen.* cap. 40. Id.

(13) *Οὐτε γὰρ Θεοῦ τις κρείττων.* « Nec enim
 rege quisquam præstantior » in versione sua reddidit
 Vairienius; regis nomine, pro Dei, per incuriam
 substituit. Id.

(14) *Ὁ τιμῶν ἐπίσκοπον.* Ab Antiocho, in homil.
 124 et Damasceno, in *Parallel.* lib. II, cap. 25, ci-
 tatus habetur hic locus; ut in *Prolegomen.*, cap. 18.

illius ¹². *Honora, inquit, fili, Deum. et regem* ¹³. Ego
 vero dico : Honora quidem Deum, ut omnium aucto-
 rem et Dominum : episcopum vero, ut principem sac-
 erdotum, qui imaginem Dei fert; Dei quidem, pro-
 pter principatum; Christi vero, propter sacerdotium.
 Et post hunc honorare oportet etiam regem. Nec enim
 Deo quisquam præstantior est, aut similis in rebus
 omnibus; nec episcopo, qui Deo consecratus est
 pro totius mundi salute, quidquam majus in Ecclesia;
 nec inter principes quisquam similis regi, pacem ac
 sub æquis legibus tranquillitatem subjectis procu-
 ranti. Qui honorat episcopum, a Deo honorabitur;
 sicut qui ignominia afficit illum, a Deo punietur ¹⁴.
 Si enim jure erit pœna dignus, qui adversus reges
 insurgit, ut qui resolvat communem quietem; quanto
 B putatis gravius merebitur supplicium, qui sine epi-
 scopo quid volet agere, concordiam rumpens, et
 bonum ordinem confundens? Sacerdotium enim est
 omnium honorum, quæ in hominibus sunt, apex,
 adversus quod qui furit, non hominem ignominia
 afficit, sed Deum, et Christum Jesum, primogeni-
 tum, quique solus est natura pontifex Patris ¹⁵.
 Omnia igitur vobis decenti ordine perficiantur in
 Christo. Laici diaconis subjiciantur; diaconi, pre-
 sbyteris; presbyteri, episcopo; episcopus, Christo,
 ut ipse Patri. Quemadmodum me recreastis, fra-
 tres, et vos recreet Jesus Christus. Absentem me
 ac præsentem dilexistis; retribuet vobis Deus, pro-
 pter quem hæc in vincetum illius contulistis. Nam
 etsi non sum dignus, at magna est animi vestri pro-
 pensio. Qui enim honorat prophetam in nomine pro-
 phetæ, mercedem prophetæ accipiet ¹⁶. Manifestum

indicatum est. Id.

(15) *Εἰ γὰρ ὁ βασιλευῖσιν ἐπεγειρόμενος.* Vide
Prolegomen., cap. 10 et cap. 18, et nota verba illa
 Græci codicis : ὡς γε παραλύων τὴν κοινήν εὐνο-
 μίαν, in veteri quoque vulgata Latina versione non
 comparere. Id.

(16) *Καὶ τὴν ὁμόνοιαν διασπῶν, καὶ τὴν εὐτα-*
ξίαν συγχέων. Neque ista etiam a vulgato Latino
 interprete agnoscuntur. Id.

(17) *Καὶ μόνον τῆ φύσει τοῦ Πατρὸς ἀρχιερέα.*
 Vid. *Prolegomen.*, cap. 75. Id.

(18) *Πάντα οὖν ὑμῖν μετ' εὐταξίας ἐπιτελείσθω*
ἐν Χριστῶ. Pro his, noster interpres habet : « Om-
 nia igitur vobis in gratia superabundant; digni enim
 estis. » Id.

(19) *Οἱ λαῖκοι.* Hanc vocem (ab interpolatore, et
 hic et in *Epistola ad Magnesianos* usurpatam) ne
 Ignatii sæculo ignotam fuisse existimem, facit locus
 ille Clementis in *Epistola ad Corinthios* (editionis
 Junianæ, pag. 55) : « Ὁ λαϊκὸς ἀνθρώπος τοῖς λαϊκοῖς
 προστάγμασι δέσεται. » Laicus homo præceptis laicis
 constringitur. » Ut ad *Apostolicos canones* et *Διατά-*
ξεις (in quibus sæpissime vocabulum hoc occurrit)
 hic confugere nihil sit necesse. In Tertulliano enim,
 proximo post Ignatium sæculo, laicorum occurrere
 mentionem, nemo est qui ignoret. Id.

(20) *Καθὼ.* Ita codex Nydrupceianus; alii, καθά.
 Vulgatus interpres, « secundum quod. » Noster,
 « secundum omnia. » Id.

(21) *Δι' ὃν ταῦτα εἰς τὸν δέσμιον αὐτοῦ ἐνε-*
δείξασθε. Noster interpres : « propter quem omnia
 sustinentes, ipsum adipiscemini. » Id.

est quod et qui honorat vinculum Jesu Christi, martyrium accipiet mercedem ⁷⁸.

X. Quod Philonem et Caium et Agathopodem, qui me secuti sunt in verbo Dei, suntque Christi diaconi et ministri, ut Christi ministros exceperitis, bene fecistis, qui et plurimas Deo pro vobis gratias agunt, quocumque omnibus modis illos refeceritis. Nihil vobis non computabitur eorum quæ in illos contulistis. *Det vobis Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die* ⁷⁹. Pro animabus vestris sit spiritus meus, et vincula mea, quæ non fastidistis, nec erubuitis, quare nec de vobis erubescet perfecta spes, Jesus Christus.

XI. Precationes vestræ pertigerunt ad Antiochenorum Ecclesiam, et pacem habet; unde vincus, omnes saluto, qui non sum dignus inde esse, cum extremus sim eorum; sed Dei voluntate dignus effectus sum; non juxta conscientiam meam, sed ex gratia Dei, quam opto perfectam mihi dari, ut per orationes vestras Deum assequar. Quo itaque opus vestrum absolutum sit super terram et in cælo, decet ad Dei honorem Ecclesia vestra eligat sacrum legatum; ut cum in Syria fuerit, congratuletur illis, quod pacem consecuti sint, suamque receperint magnitudinem, ac restitutum sit illis suum corpus. Quod dignum mihi visum fuit, illud est, ut aliquem vestrum mittatis cum epistola; quo una cum illis glorificet Deum, de tranquillitate quam in Deo consecuti sunt; et quod commodissimum portum, Christum, obtinuerim per orationes vestras. Cum perfecti sitis, perfecta et sentite. Cupientibus enim vobis bene facere, etiam Deus largiri paratus est.

XII. Salutat vos charitas fratrum vestrorum qui sunt in Troade: unde et scribo vobis per Burgum, quem misistis mecum, una cum Ephesiis fratribus vestris; is per omnia me refocillavit. Ac utinam

⁷⁸ *Const. ap. v. 1.* ⁷⁹ *1° Tim. i. 18.* ⁸⁰ *al. κατά*

⁸⁰ *al. συναδέλφοις.*

(22) *Ὁ τιμῶν δέσμιον Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαρτύριον λήψεται μισθόν.* Ita in *Constitutionibus apostolicis*, lib. v, cap. 1, de visitantibus Christi vincos in carceribus: τούτο ποιησάντων ὑμῶν, μαρτύριον ὑμῶν λογισθήσεται. « Hoc si feceritis, vobis vice martyrii habebitur. » *USSER.*

(23) *Οὐδὲν ὑμῖν παραλογισθήσεται.* *Vet. vulgat.* « Nihil vobis reputabitur ad peccatum. » *Anglican.* « Nihil vobis utique deperibit. » *Id.*

(24) *Ἀντίψυχον ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου.* *Vet. vulgat.* « Pro animabus vestris spiritus meus. » *Anglican.* « Conformis animæ vestræ spiritus meus. » *Vid. not. in Epist. ad Ephesios. Id.*

(25) *Ὁὐκ ὦν ἄξιος ἐκείθεν, ἔσχατος αὐτῶν ὢν.* *Vet. vulgat.* « Unde (hanc enim vocem ex mss. reposuimus) et non sum dignus esse ultimus eorum. » *Anglican.* « Non existens dignus inde esse; extremus ipsorum existens. » Unde ita interpungenda Græca, οὐκ ὦν ἄξιος ἐκείθεν (pro ἐκείνων), ἔσχατος αὐτῶν ὢν. *Ἀντιοχέων scilicet. Id.*

(26) *Κατὰ δὲ θέλημα τοῦ Θεοῦ.* Ita codex *Nydprucianus* consentiente utroque vetere Latino interprete. Nam ab *Augustano*, non solum δέ, sed etiam τοῦ Θεοῦ, aberat. *Id.*

(27) *Θεοπροσβύτην.* Vel *θεοπροσβευτήν* potius; id est, sacrum legatum: ita dictum, quod Antio-

χῶν ἄξιον ἐστὶν ὁ τιμῶν δέσμιον Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαρτύριον λήψεται μισθόν (22).

X. *Φίλιωνα, καὶ Γάτον, καὶ Ἀγαθόποδα, οἱ ἐπιπαλούθησάν μοι εἰς λόγον Θεοῦ, διάκονοι Χριστοῦ ὄντες, καλῶς ἐποίησατε ὑποδεξάμενοι ὡς διακόνους Χριστοῦ. Οἱ καὶ σφόδρα εὐχαριστοῦσι τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ ὑμῶν, ὅτι αὐτοὺς ἀνεπαύσατε κατὰ πάντα τρόπον. Οὐδὲν ὑμῖν παραλογισθήσεται (23) ὧν εἰς αὐτοὺς ἐποίησατε. Δῶν ὑμῖν ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ἀντίψυχον ὑμῶν τὸ πνεῦμά μου (24), καὶ τὰ δεσμά μου, ἃ οὐκ ὑπερηφανήσατε, οὐδὲ ἐπρησύνθητε. Διδ οὐδὲ ὑμᾶς ἐπαισχηθήσεται ἡ τέλει ἐλπίς, Ἰησοῦς ὁ Χριστός.*

XI. Αἱ προσευχαὶ ὑμῶν ἤγγισαν εἰς τὴν Ἀντιοχέων Ἐκκλησίαν, καὶ εἰρηνεύεται· ὅθεν δεδεδεμένως πάντας ἀσπάζομαι, οὐκ ὦν ἄξιος ἐκείθεν, ἔσχατος αὐτῶν ὢν (25)· κατὰ δὲ θέλημα τοῦ Θεοῦ (26) κατηξιώθην ⁸⁰, οὐκ ἐκ συνεδήσεως ἐμῆς, ἀλλ' ἐκ χάριτος Θεοῦ· ἦν εὐχομαι τέλειαν μοι δοθῆναι, ἵνα ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, Θεοῦ ἐπιτύχω. Ὅπως οὖν ὑμῶν τὸ ἔργον τέλειον γένηται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, πρέπει εἰς Θεοῦ τιμὴν χειροτονῆσαι τὴν Ἐκκλησίαν ὑμῶν θεοπροσβύτην (27), εἰς τὸ, γενόμενον ἐν Συρίᾳ, συγχαρῆναι αὐτοῖς, ὅτι εἰρηνεύουσι, καὶ ἀπέλαβον τὸ ἴδιον μέγεθος, καὶ ἀποκατεστῆθη αὐτοῖς τὸ ἴδιον σωμάτιον. Ὁ ἐφάνη μοι ἄξιον, τοῦτ' ἐστίν, ὥστε πέμψαι τινὰ τῶν ὑμετέρων (28) μετ' ἐπιστολῆς, ἵνα συνδοξάσῃ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῖς γενομένην εὐδίαν, καὶ ὅτι λιμένος εὐόρμου τετύχησα, Χριστοῦ, διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν. Τέλειοι ὄντες, τέλεια καὶ φρονεῖτε (29). Θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν, καὶ ἔτοιμός ἐστιν ὁ Θεὸς εἰς ⁸¹ τὸ παρασχεῖν (30).

XII. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν ὡμῶν τῶν ἐν Τρωάδι, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν διὰ Βούργου (31), ὃν ἀπεστείλατε μετ' ἐμοῦ, ἅμα Ἐφεσίοις τοῖς ἀδελφοῖς ⁸² ὑμῶν· ὃς κατὰ πάντα με ἀνεπαύσατο. Καὶ δεδεδεμένως κατηξιώθην. ⁸¹ *al. καὶ ὁ Θεὸς ἔτοιμος εἰς*

chiam mittendus esset, εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ Θεοῦ πρεσβείαν, ut in Epistola ad Philadelphensios Ignatius dixerat. Id.

(28) *Πέμψαι τινὰ τῶν ὑμετέρων.* *Nydprucianus codex,* ἡμετέρων, non ita recte habet. *Anglican.* « mittere aliquem vestrorum, » et *Vet. vulgat.* « mittere aliquem vestrum illic, » ubi, « aliquem vestrum, » ex *Magdalenensi* et *Petaviano* mss. restituumus. *Vide not. in Polycarpi Epistolam ad Philippenses. Id.*

(29) *Τέλειοι ὄντες, τέλεια καὶ φρονεῖτε.* *Citatur in Maximi Locis communib., serm. 2, et in alio Græco locorum communium libro ms. (in Oxoniensis Academiæ Bibliotheca publica), cap. 9, ommissa in utroque καὶ conjunctione. Id.*

(30) *Θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν, καὶ ἔτοιμός ἐστιν ὁ Θεὸς εἰς τὸ παρασχεῖν.* *Ibidem quoque et ista legitur sententia: et utrobique, non conjunctio solum omittitur, sed παρέχειν etiam legitur pro παρασχεῖν. Citatur et a Damasceno, in Parallel. lib. i, cap. 9, « Volentibus nobis bene agere, Deus ad largiendum promptus est, » ἡμῖν, pro ὑμῖν, posito. *Id.**

(31) *Βούργου.* *Anglican.* « *Burrum* » legit. *Vid. not. in Epist. ad Philadelphens. Id.*

ὡν πάντας αὐτὸν ἐμιμοῦντο (32), ὄντα ἐξεμπλάριον Ἀθεοῦ διακονίας. Ἀμειψεται αὐτὸν ἡ χάρις (33) τοῦ Κυρίου κατὰ πάντα. Ἀσπάζομαι τὸν ἀξιόθεον ἐπίσκοπον ὑμῶν Πολύκαρπον, καὶ τὸ θεοπρεπὲς πρεσβυτέριον, καὶ τοὺς Χριστοφόρους διακόνους τοὺς συνούλους μου (34), καὶ τοὺς κατὰ ἄνδρα καὶ κοινῆ πάντας, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ τῷ αἵματι, πάθει τε καὶ ἀναστάσει, σαρκικῆ τε καὶ πνευματικῆ, ἐνόητι (35) Θεοῦ καὶ ὑμῶν. Χάρις ὑμῖν, Ἐλεος, εἰρήνη, ὑπομονή, διὰ παντὸς ἐν Χριστῷ.

XIII. Ἀσπάζομαι τοὺς οἴκους τῶν ἀδελφῶν μου, ὅν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ ἀειπαρθένους καὶ τὰς ἡρας (36). Ἐβρῶσθέ μοι ἐν δυνάμει αὐτοῦ Πνεύματος. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Φίλων ὁ συνδιάκονος, ὁ ὢν σὺν ἐμοί. Ἀσπάζομαι τὸν οἶκον Γαυίας (37), ἣν εὐχομαι βρᾶσθαι πίστει καὶ ἀγάπῃ (38) σαρκικῆ τε καὶ πνευματικῆ. Ἀσπάζομαι Ἄλκην, τὸ ποθητὸν μοι νομα, καὶ Δάφνον τὸν ἀσύγκριτον (39), καὶ Ἐβτεκρον (40), καὶ πάντας κατ' ὄνομα. Ἐβρῶσθε ἐν χάριτι θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πεπληρωμένοι πνεύματος ἁγίου, καὶ σοφίας θείας καὶ ἰσῶς (41).

omnes illum imitentur, qui est exemplar divini ministerii. Retribuet illi per omnia gratia Domini. Saluto Deo dignum episcopum vestrum Polycarpum, Deo decorum presbyterium, christiferos diaconos conservos meos, et singillatim ac in unum versum omnes, in nomine Christi Jesu, et carne ipsius, sanguine, passione, et resurrectione tam corporali quam spiritali, in unitate Dei et vestra. Gratia vobis, misericordia, pax, patientia semper sit, in Christo.

XIII. Saluto familias fratrum meorum, cum uxoribus et liberis; et perpetuo virgines, ac viduas. Valete mihi in virtute Spiritus. Salutatur vos Philo oendiaconus, qui mecum est. Saluto Taviam cum domesticis; quam opto solidari fide et charitate corporali atque spiritali. Saluto Alcen desiderabile mihi nomen, et Daphnum incomparabilem, ac Eutecnum, omnesque nominatim. Valete in gratia Dei ac Domini nostri Jesu Christi, repleti Spiritu sancto, et divina sanctaque sapientia.

(42) ΠΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ

Ἐπίσκοπον Σμύρνης (43).

AD POLYCARPUM

Episcopum Smyrnæ.

Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (44), ὁ καὶ μάρτυρ C Ignatius episcopus Antiochiæ, qui et martyr Jesu

αὐτοῦ f. τῆ σαρκί. αὐτοῦ f. πρᾶπον. ἐν. αὐτοῦ Patris. αὐτοῦ Πατρός. αὐτοῦ f. Ταυίας.

(32) Ὅμοιον πάντας αὐτὸν ἐμιμοῦντο. Anglican. utinam omnes ipsium imitentur. » Vet. vulgat. Debuerant quidem omnes (eum) imitari. » ac si egisset: Ὅμοιον πάντας αὐτὸν μιμεῖσθαι. » Usser.

(33) Ἀμειψεται αὐτὸν ἡ χάρις. Anglican. « Reponeret ipsium gratia. » Vet. vulgat. « Retribuetur ei gratia. » Sic enim habet eoxter Magdalenensis: ibi editi, « retribuet ei Dominus gratiam. » Id.

(34) Χριστοφόρους διακόνους τοὺς συνδούλους μου. Anglican. « Conservos meos diaconos. » In vulgatis alterius veteris interpretis codicibus, male egitur singulariter: « Christophorus diaconus conservus meus. » Id.

(35) Ἐνόητι. Ἐν ἐνόητι, legit uterque vetus latinus interpres. Id.

(36) Ἀειπαρθένους καὶ τὰς ἡρας. Anglican. D virginis vocatas viduas: » ac si, pro καὶ τὰς, legisset κληθείσας. Et paulo post, pro Πνεύματος, idem: Patris » legit, et vetus vulgatus interpres, « Dei Patris. » Id.

(37) Τὸν οἶκον Γαυίας. Noster interpres habet: « Domum Thaviæ. » Vulgatus editus, « Grænia, » ns. Baliolensis, « Graviæ: » sed Magdalenensis et Petavianus, « Graviæ: » quod nos, ut cum Græco consentiens, retinimus. Est autem « Gaviæ » hic, alius a « Gaio » illo; cuius mentio in hac epistola jam ante facta est: licet pro Gaio illo. in Epistola ad Philadelphensios, Gaviæ nomen in quadam exemplaria irrepperit; ut ibi adnotavimus. Id.

(38) Ἀγάπῃ. Vet. vulgat. « dilectione. » Ita enim ex ms. Magdalenensi et Petaviano restitimus; ubi antea legebatur, « devotione. » Id.

(39) Τὸν ἀσύγκριτον. Vet. vulgat. (ut et noster interpres) « incomparabilem. » Ita enim in utroque No ms. legimus; nou, ut in editis, « spiritua-

lem. » Id.

(40) Ἐβτεκρον. Anglican. « Eutecnum, » ut nomen proprium. Vet. Vulgat. « bonum filium. » Id.

(41) Θείας καὶ ἰσῶς. In Latinis vulgatis et ms. Magdalenensi (sed non in Baliolensi et Petaviano) additur, « Amen. » Id.

(42) De hac ad Polycarpum Epistola, in 2 Protegomenon nostrorum capite disseruimus; ubi et ipsi P. Halloixio nonnulla in ea fuisse suspecta indicavimus. Illa vero partim inscriptionem, partim ipsam corpus Epistolæ spectant. Ait enim primum, « ipsam Epistolæ inscriptionem alienam esse a more S. Ignatii, imo et a modestia. » Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ὁ καὶ μάρτυρ Ἰησοῦ Χριστοῦ. « Ignatius episcopus Antiochiæ, qui et martyr Jesu Christi. » Non enim esse solitum suas epistolas sic inscribere humillimum et modestissimum Ignatium, » sed simpliciter: « Ignatius, qui et Theophorus. » Deinde, cum aliæ inscriptiones plenæ sint eorum laudibus, ad quos scribit; hanc nullas Polycarpi laudes (qui tamen ex omnibus eas merebatur quam maxime), sed terrorem potius continere, dum ipsum inspicere a Deo magis quam alios inspicere commonet. »

In priore Epistolæ parte, non arripent illi « monita ipsa, quæ magis decere videantur juvenem episcopum,

(43) Σμύρνης. « De illuminatis, » additur in titulo editionis vulgatæ Latinæ. » Id.

(44) Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας. Ita et editio vulgata Latina; sed codex Medicus, et cum eo noster interpres, eodem quo in cæteris epistolis modo: Ἰγνάτιος ὁ καὶ Θεοφόρος. Vide Vossii in hanc inscriptionem notas. Id.

Christi, Polycarpo, Ecclesiae Smyrnaeorum episcopo, imo cuius episcopus Deus Pater et Jesus Christus, plurimam salutem.

1. Suscipiens propositum tuum in Deo, firmatum velut super immobilem petram, summis eveho laudibus, dignus habitus inculcata tua facie, qua utinam fruam in Deo. Obsecro te per gratiam qua in-

⁸⁸ ms. καὶ Κυρίου.

scopum, quam tali ætate et auctoritate, quali tum erat Polycarpus. In posteriore, ista verba primum; « Attendite episcopo, ut et Deus vobis, » et quæ sequuntur, « potius subditis convenientia, quam Polycarpo, qui ipse erat episcopus; » deinde, « multa verba barbara, et e Latinis vocabulis deflexa, quæ in milites magis quam in alios omnes quadrent. » Ἀρῆσθετε ὡς στρατεύεσθε, ἀπ' οὗ καὶ τὰ ὀφώνια κομίσεσθε· μή τις ὑμῶν δεσπερτωρεὺς τὸ βάπτισμα ὑμῶν μενέτω ὡς ὄπλα, ἡ πίστις ὡς περικεφαλαία, ἡ ἀγάπη ὡς δόρυ, ἡ ὑπομονὴ ὡς πανοπλία, τὰ δεξιότα ὑμῶν, τὰ ἔργα ὑμῶν, ἵνα τὰ ἀκκεπτά ὑμῶν ἄξια Θεοῦ κομισήσθε. « Ei placete, cui militatis : a quo et stipendia referetis. Nemo vestrum desertor sit. Baptismus vester maneat ut arma, fides ut galea, charitas ut hasta, patientia ut omnis armatura. Deposita vestra, opera vestra sint, ut accepta vestra Deo digna reportetis. » Quæ tamen a Vedelio nostro adversus posteriorem epistolæ partem sunt objecta, dicæ causa (nec sine consueto stomacho) refutare conatur Jesuita. Quanquam, ne nullam ob causam vetus Latinus interpres eam epistolæ partem (ut tum in Prolegomenis, cap. 2 et cap. 18, tum in ipsa editione, jam nonnuimus) repudiasse existimetur; æquiorum lectorum iudicio Vedelianas septem rationes denuo subjiciendas esse putavimus.

« Primo enim Ignatius ad episcopum scribens, cur diceret : « Episcopo obedite? » Anne (ut recte Scultetus ait) oblitus est se ad episcopum scribere? Secundo. Omnia hæc non Polycarpo, sed alios, ad quos orationem convertit, respiciunt : συγκοπιᾶτε ἀλλήλους. Quæ admitti deberent, si Ignatius diceret Polycarpo, ut hæc referret Smyrnenisibus. In antecedentibus verbis id factum erat; nam cum Ignatius mulieres Smyrnenes officii monere vellet, monet Polycarpo, ut ea præcepta ipsis exponeret : « Sororibus meis dicite, ut Dominum ament. » Hic autem nihil tale fit. Tertio. Inter alia Smyrnenes, scilicet, hic monentur, ut simul et cubitum eant et surgant; quod sive de quiete mortis et resurrectione spirituali, sive de corporali quiete et resurrectione intelligatur, peripde ridiculum est. Quarto. Ratio quam addit ibi etiam inepta est. Inquit : « Simul cubitum ite, et simul surgite, tanquam Dei œconomi et assessores et ministri. » Ubi quinto hoc ineptum est, quod cum nominet Smyrnenes Dei œconomos et ministros, eos etiam assessores illius nominet. Dei assessores dici fortasse aliquo modo possunt fideles in altera vita, per allusionem ad locum Evangelii, ubi dicuntur apostoli insessuri duodecim thronis, ut iudicent tribus duodecim (Math. xix, 28, cum Apocalyps. iii, 21). Sed in hac fideles Dei assessores recte dici posse qui putet? Melius Ignatius ὁ γνήσιος, in *Epist. ad Ephesios* dicit episcopum (necum alios) τῷ Κυρίῳ παρεστάνας : quod non est assidere Domino, sed astare. Sexto. Corruptor voluit imitari Paulum, Ephes. vi, 15, de armis spiritualibus loquentem; sed quomodo? Paulus volens fidelium virtutum et donorum spiritualium omnium armis simul induere, vocat ea dona omnia simul πανοπλίαν. Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ. Hæc πανοπλία complectitur in se diversa arma, quæ ibi Paulus enumerat. At

τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ (45), Πολυκάρπῳ ἐπισκόπῳ Ἐκκλησίας Σμυρναίων, μάλιστα ἐπισκοπημένῳ ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ (46), μάλιστα χαλεπῶν (47).

I. Ἀποδεχόμενος τὴν ἐν Θεῷ (48) σου γνώμην, ἡδρασμένην ὡς ἐπὶ πέτραν ἀκίνητον, ὑπερδοξάζου, καταξωθεὶς τὸ προσώπου σου τοῦ ἀμώμου, οὐ θαίμην ἐν Θεῷ. Παρακαλῶ σε ἐν χάριτι ἢ ἐνδέδουσαι (49),

noster ineptus depravator tantum patientiam vocat πανοπλίαν. Quid? anne patientia est tota armatura spiritualis? aut anne patientia est genus virtutum, omnes eas sub se tanquam species continens? Ergone fides, veritas, justitia, verbum Dei sunt species patientiæ? Rursus Paulus galeæ appellationem tribuit τῷ σωτηρίῳ, at corruptor eam tribuit fidei; cum tamen Paulus Clypei appellationem fidei tribuat. Septimo, ineptiæ hominis se produnt in affectatione barbarisimorum seu vocum Latinarum, quas manifestum est, hic studio insertas esse insipientissimo. Μὴ τις ὑμῶν δεσπερτωρ, etc., τὰ ἐπιότα ὑμῶν, etc., τὰ ἀκκεπτά ὑμῶν, etc. Hanc (ut cum Sculteto loquar) Græcæ linguæ rudis fuit scriptor Græcus, ut nesciret, quid depositum, quid accipere, quid desertorem sermo Græcus vocet? USSER.

(45) Ὁ καὶ μάρτυς Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ita quoque Vetus vulgatus interpres : « Qui et martyr Jesu Christi. » Morti designatus et in custodia detentus, etiam ante agonem consummatum, martyrismum appellationem obtinuisse, ex Cypriano notum est. Quia tamen martyrismum noudum perpeccus est Ignatius, in libris editis loco martyris nomen « tesus » Jacobus Faber substituit; quanquam a Polycarpo inscriptionem hanc appositam suspicatur P. Halloixius, « quæ ipsius Ignatii jam martyris laudem et titulum complecteretur; » quæ suspicio illi demum probabitur, qui Polycarpum, Ignatii nomine ἐπιγραφὴν supponentem, τοῦ πρέποντος oblitum plane fuisse, persuaderi sibi patietur. Adde, quod neque in Græco codice Mediceo neque nostro Latino interprete, verba ista omnino reperiantur. *Id.*

(46) Ἰησοῦ Χριστοῦ. Codex uterque, Mediceus et Florentinus : Κυρίου Ἰησοῦ Χρ. quanquam Domini nomen in nostro interprete non habeatur. *Id.*

(47) Μάλιστα ἐπισκοπημένῳ ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μάλιστα χαλεπῶν. Ita et noster interpres (nam a vetere vulgato ista absunt) : « Magis autem visitato a Deo Patre et Jesu Christo, plurimum gaudere; » ubi Glossator ipsius (sive is ipse) « sermonis Græci venustatem » notat : quasi diceretur, « visitanti, magis autem visitato, vel episcopo, magis autem episcopato, » quam paronasiam Vairilenus sic : « Inspectori, imo qui inspectus est potius a Deo; » Vedelius vero ita : « Episcopo, imo qui episcopum potius habet Deum, exprimentam putavit. Cum vero Halloixius obortam hic sibi scribit « multam suspicionem S. Polycarpi ex singulari modestia sustulisse veram inscriptionem suis laudibus plenam, et hanc ejus vice reposuisse, » rationem simul debebat reddere, cur ex inscriptione laudes suas demittas, in *Epistola* vero ad *Smyrnaeos* suos missa τὸ ἀξιοθέου, et in hac *Epistola* θεομαχαριστοτάτου epitheta sibi tributa, sine ulla singularis suæ modestiæ labe, retinenda existimaverit. *Id.*

(48) Ἐν Θεῷ. « In Deo. » vulgatæ versioni ex Babiloniensi ms. restitimus; sicut paulo post, ex eodem et reliquis mss. « firmatum, » pro « fundamentum. » *Id.*

(49) Ἐν χάριτι ἢ ἐνδέδουσαι. Uterque vetus interpres : « In gratia Dei, qua indutus es; » non

προσθῆναι τῷ δρόμῳ σου, καὶ πάντας παρακαλεῖν
 καὶ σώζωνται (50). Ἐκδίδει σου τὸν τόπον (51), ἐν
 ἡσυχίᾳ ἐπιμελεῖα σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ (52).
 τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἧς οὐδὲν ἄμεινον (53). Πάν-
 τας βάσταζε, ὡς καὶ σε ὁ Κύριος· πάντων ἀνέχου
 ἐν ἀγάπῃ (54), ὡσπερ καὶ ποιεῖς (55)· προσευχαῖς
 σκόλας ἀδιαλείπτως (56)· αἰτοῦ σύνεσιν πλείονα ἧς
 χεῖς· γρηγόρει, ἀκοίμητον πνεῦμα (57) κεκτημένος.
 τοῖς κατὰ ἄνδρα κατὰ ὁμοίθειαν ὡς λάλει Θεοῦ (58).
 πάντων τὰς νόσους βάσταζε, ὡς τέλειος ἀθλη-
 τῆς (59), ὡς καὶ ὁ Κύριος (60) πάντων. Ἀπόδος γάρ,
 ἦσθι, τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους
 ἡμῶν ἐβάστασεν. Ὅπου πλείων κόπος, πολὺ κέρ-
 ος (61).

II. Καλοὺς μαθητὰς (62) ἐὰν φιλήσῃ, χάρις σοι οὐκ
 ἐστὶ· μᾶλλον δὲ τοὺς λοιμοτέρους ἐν πραύτητι ὑπό-
 τασσε (63). Οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ ἐμπλάστρω
 εραπεύεται (64). Τοὺς παροξυσμοὺς (65) ἐμβρο-
 αῖς (66) παῦε. Φρόνιμος γίνου, ὡς ὁ ὄφις, ἐν πᾶσι·

⁵⁰ βοηθῆσαι. ⁵¹ concordiam. ⁵² Const. ap. II, 25.

inductus, » ut habent vulgati libri editi. Meta-
 phora est, a Paulo, Ephes. IV, 24; Coloss. III, 12
 et alibi, usurpata. Usser.

(50) *Σώζονται.* « In Christo, » addit vetus vul-
 gatus interpres. Id.

(51) *Ἐκδίδει σου τὸν τόπον.* Antiochum, in 3
 iornifia, multa hinc desumpsisse et pro suis usur-
 vasse, observavimus; ut hic: Ὁφελείας διόρθωσις
 γινέσθω παρ' αὐτοῦ, ἐκδιδεῖν αὐτοῦ τὸν τόπον. Id.

(52) *Ἐν πάσῃ ἐπιμελεῖα σαρκικῇ τε καὶ πνευ-
 ματικῇ.* Ita et noster interpres: cum vetus vulgatus
 tantum habeat, « in omni diligentia spirituali »
 « quam ipsam extremam quoque vocem ex mss. re-
 sistimus, » et Antiochus, ἐν πάσῃ ἐπιμελεῖα πνευ-
 ματικῇ. Id.

(53) *Τῆς ἐνώσεως φρόντιζε, ἧς οὐδὲν ἄμεινον.*
 Antioch. φροντίζεῖν τῆς ἐνώσεως τῶν μελῶν, ἧς οὐ-
 ἐν ἄμεινον. Id.

(54) *Πάντας βάσταζε, ὡς καὶ σε ὁ Κύριος·
 πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ.* Hæc, et sequentia ci-
 tantur a Jo. Damasceno, in *Parallel.* lib. II, cap. 25.
 Apud Antiochum quoque legimus: πάντων ἀνέχε-
 σθαι ἐν ἀγάπῃ, πάντας βαστάζειν, ὡς καὶ αὐτὸν ὁ
 Κύριος. Id.

(55) *Ὅσπερ καὶ ποιεῖς.* Habetur in nostro in-
 terprete; sed neque in vulgato, neque in Damasceno.
 Id.

(56) *Προσευχαῖς σκόλας ἀδιαλείπτως.* An-
 tioch. Προσεύχεσθαι ὑπὲρ πάντων ἀδιαλείπτως, αἰ-
 εῖν σύνεσιν πνευματικῇ, εἰς τὸ διακρίνειν αὐτὸν τὰ
 μωφύροντα, γρηγορεῖν, μεριμνᾶν περὶ πάντων. Id.

(57) *Πνεῦμα.* Ita et uterque vetus Latinus inter-
 pres: licet ὄμμα vel ὄφθαλμόν Damascenus legisse
 ideatur. Id.

(58) *Τοῖς κατὰ ἄνδρα κατὰ ὁμοίθειαν λάλει
 Θεοῦ.* Codex Medicæus rectius: Τοῖς κατ' ἄνδρα
 κατὰ βοήθειαν Θεοῦ λάλει, licet noster interpres
 alterit: « Singulis secundum consuetudinem
 ὁμοίθειαν) Dei loquere. » Vet. vulgat.: « Secundum
 adiutorium (βοήθειαν) Dei loquere. » In Damasceno
 non habetur. Id.

(59) *Πάντων τὰς νόσους βάσταζε, ὡς τέλειος
 ἀθλητῆς.* Antioch. τὰ ἐλαττώματα πάντων καὶ τὰς
 νόσους βαστάζειν, ὡς τέλειος ἀθλητῆς. Id.

(60) *Ὅς καὶ ὁ Κύριος,* usque ad ἐβάστασεν. De-
 nunt, in Græco Medicæo codice, Latino nostro inter-
 prete, et in Damasceno. Imperfecte etiam locus
 iste redditus est a Vairlenio, eumque secutus Ma-
 træo et Vedelio, *Constitut. apostolic.* lib. II, c. 25:
 Ἰεμεγαλὴ γὰρ ἔσται Χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ ὡσαύτως

A datus es, ut ad cursum tuum adjicias, omnesque
 adhorteris ut salventur. Vindica locum tuum cum
 omni diligentia, tam corporali, quam spirituali.
 Unitatis curam habe, qua nihil melius. Omnes
 porta, ut et te Dominus; omnes tolera per charita-
 tem, sicut et facis; precibus vaca perpetuis; po-
 stula intellectum ampliolem, quam habes; vigila,
 qui insomnem spiritum possideas. Singulis juxta
 Dei adiutorium ⁵⁰ loquere. Omnium ægrotationes
 perfer, ut athleta perfectus; sicut et omnium Do-
 minus ⁵¹. Ipse enim, inquit, infirmitates nostras
 accepit, et ægrotationes nostras portavit ⁵². Ubi plus
 laboris, magnum lucrum est.

II. Bonos si amaveris discipulos, nulla tibi est
 gratia; pestilentiores potius mansuetudine subige.
 Non omne vulnus eodem emplastro curatur. Ve-
 hementiores morbi accessiones, perfusionibus seda.
 Prudens esto sicut serpens, in omnibus; et simplex

⁵⁰ Isa. LIII, 4; Matth. VIII, 17.

(lege ὡς αὐτὸς) πάντων ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας ἀνήγε-
 κεν ἐπὶ τὸ ξύλον σταυρωθῆς, ὁ ἄμωμος ὑπὲρ κολά-
 σεως ἀξίων οὕτω καὶ ἡμᾶς τοῦ λαοῦ τὰς ἀμαρτίας
 ἐξιδιοποιεῖσθαι χρή. Εἰρηται γὰρ περὶ τοῦ Σωτῆρος
 ἐν Ἡσαΐα, ὅτι οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρεται, καὶ
 περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. « Imitatores enim estis Christi
 Domini: ut sicut ille nostra omnium peccata in ligno
 crucis tulit, crucifixus absque ulla culpa pro iis qui
 supplicio digni erant; sic etiam vos populi delicta
 vobis attribueret, et vestra ducere debeatis. Dictum
 est enim de Salvatore nostro apud Isaiam: Illic peccata
 nostra portat, et pro nobis dolet. » Id.

(61) *Ὅπου πλείων κόπος, πολὺ κέρδος.* Antioch.
 Ὅπου γὰρ πλείων κόπος, πολὺ καὶ τὸ κέρδος. Id.

(62) *Καλοὺς μαθητὰς.* Citatur in Antonii *Melissa,*
 lib. II, serm. 43. Antioch. Καλοὺς μαθητὰς ἐὰν φιλήσῃ,
 χάρις αὐτῷ οὐκ ἔστιν. Id.

(63) *Μᾶλλον δὲ τοὺς λοιμοτέρους ἐν πραύτητι
 ὑπότασσε.* Cod. Medicæus: μᾶλλον τοὺς λοιμοτέρους
 ἐν πραύτητι ὑπότασσε. Vet. vulgat. « Magis autem
 pestiferos subjuga in mansuetudine (sic enim mss.
 legunt; non, « mansuetudinem, » ut editi). Angli-
 can. « magis deteriores in mansuetudine subijce, »
 et ἀπειθεστέρους hic, non λοιμοτέρους, legerunt An-
 tiochus, Antonius et Damascenus. Id.

(64) *Ὁὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ (al. τῷ αὐτῷ) ἐμ-
 πλάστρω θεραπεύεται.* Sic et apud illos tres. Quo
 referenda et illa, in *Constitut. apostol.* lib. II, cap. 20:
 Ἰατρὸς ὢν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου, πρόσσχε
 θεραπείαν κατάλληλον ἐκάστῳ τῶν νοσοῦντων παντὶ
 τρόπῳ θεράπευε, ὕγιασε, σώως ἀποκαθίστα τῇ Ἐκ-
 κλησίᾳ. « Medicus cum sis Ecclesiæ Domini, adhibe
 medicinam cuique ægrotantium convenientem:
 omnibus modis cura, sana, factos sanos redde Ec-
 clesiæ, » et cap. 41: Ἐὰν δὲ κοίλον ᾖ τὸ τραῦμα,
 θρέψον αὐτὸ ἡδεῖ ἐμπλάστρω. « Si vulnus cavum
 fuerit, emplastro suavi reficito. » Id.

(65) *Τοὺς παροξυσμοὺς.* Anglican. « exacerbatio-
 nes. » Vet. vulgat. « credines; » et alique vehemen-
 tias » (explicationis gratia) addidit hic etiam Jaco-
 bus Faber. Id.

(66) *Ἐμβροχαῖς.* Ita codex Nydrpruccianus, ubi
 Augustanus ἐν βροχαῖς, ἐν βρόχοις Damascenus,
 Antiochus ἐν βροχαῖς, legit. Noster interpres, « in
 pluviiis » reddidit; id est « dulcibus et studentibus
 eloquiis, » ut Glossator explicat, quod in pseudo-
 Clemente, lib. II *Constitut.*, cap. 41, est καταβρέ-
 χειν λόγους παρακλητικούς. In vetere vulgato in-
 terprete, « embroche » vel « embrocha » habetur:
 quod a Jacobo Fabro « fomentum et infusio, » et

perpetuo, ut columba⁹⁹. Propter hoc ex anima et corpore constitutus es, corporalis et spiritualis; ut ea quæ tibi apparent coram corrigas; quæ autem non videntur, postules ut manifestentur tibi, ne quidquam tibi desit, sed omni dono abundes. Tempus flagitat ut preceris. Sicut enim gubernatori ventus adjumento est; et sicut navi tempestate jactatæ, portus commodi sunt in salutem: ita et tibi precatio, ut Deum assequaris. Invigila tanquam athleta Dei, cujus voluntas est incorruptio et vita æterna; de qua et tu persuasus es. Per omnia vicem animæ tuæ subeam ego, et mea vincula quæ amasti.

III Qui videntur fide digni esse, et aliena docent, non te perterrefaciant. Sta vero firmus, velut iucus quæ percutitur. Magni athletæ est vapulare ac vincere. Maxime autem ob Deum sustinenda nobis sunt omnia; ut et ipse nos perferat in regnum. Plus aijice studio in quo es; contentius curre; temporis occasionem pernosce. Dum hic es, vince; hic enim stadium est; illic vero coronæ. Expecta Christum Filium Dei; intemporealem in tempore; invisibilem

⁹⁹ Math. x, 16. ⁹⁹ al. αἴτη. ⁹⁹ desunt in aliis. ⁹⁹ al. τοῦ.

Græco Latino Cyrilli lexico « unectatio vel humectatio » exponitur. Vide notas Vossii. Usser.

(67) Φρόνιμος γίνου ὡς ὁ βῆσις ἐν πᾶσι, καὶ ἀκέραιος εἰσαεῖ, ὡς ἡ περιστερὰ. Codex Medicæus: Φρόνιμος γίνου ὡς βῆσις ἐν ἅπασιν, καὶ ἀκέραιος ὡσεὶ περιστερὰ, et noster interpres: « Prudens fias ut serpens, in omnibus; et simplex ut columba. » Vet. vulgat.: « Astutus esto ut serpens, et simplex ut columba. » Antiochus: « Ἐστω φρόνιμος ἐν πᾶσιν ὡς ὁ βῆσις, καὶ ἀκέραιος ὡς ἡ περιστερὰ. In Damasceno vero ista omnino non habentur. Id.

(68) Ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰ, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς. Codex Medicæus: σαρκικὸς εἰ καὶ πνευματικὸς, sine priorē membro: quod etiam a nostro prætermittitur interprete. Id.

(69) Ἴνα τὰ φαινόμενά σοι εἰς πρόσωπον ἐπαγορθώσης. Vel, ut alii, ἐπαγορθώση. At codex Medicæus: Ἴνα τὰ φαινόμενά σοι εἰς πρόσωπον κολακεύης· sicut et Anglicanus noster interpres, « ut manifesta in tuam faciem blandiaris; » quomodo apparet legisse et Antiochum: Ἴνα τὰ μὲν φαινόμενα αὐτῶν (al. αὐτῶ) εἰς πρόσωπον κολακεύη. Sed priorē lectionem Damascenus et vetus vulgatus interpres est secutus. Id.

(70) Ἐπαγορθώσης. Legebatur aut intelligebatur κολάσης, loco κολακεύης? Conr.

(71) Αἰτή. Augustan. αἴτη. Nydruce. αἰτήση. D Medicæus et Florentinus: αἴτη. Id.

(72) Φανερωθεῖη, Ἴνα μηδέ σοι λείπη. Medicæus: φανερωθῆ, ὅπως μηδενὸς λείπη. Cum quo et Antiochi illud, Ignatium exprimentis, convenit: Ἴνα μηδενὸς λείπηται. Id.

(73) Ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ, etc., usque ad πρός τὸ ἐπιτυχεῖν Θεοῦ. Ἡ εὐχὴ πρός, quod ex Nydruciano codice reposuimus, ab Augustano et Florentino aberat. Vetus vulgatus interpres ita locum reddidit: « Tempus deposcit te, tanquam gubernatorem, prosperum ventum (vocem hanc ex mss. restitutum) petere; et sicut navem periclitantem (accusativum enim hic habent mss., non dativum) portum aptum ad salutem requirere. » Codex Medicæus rectius: « Ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ σε ὡς κυβερνήται ἀνέμου καὶ ὡς χειμαζόμενος λιμένα εἰς τὸ Θεοῦ ἐπιτυχεῖν, et noster interpres similiter, nihil omisso (typographicum enim defectum, quod non aniadvertit Vossius, ipsi in errorum recensione

A καὶ ἀκέραιος εἰσαεῖ, ὡς ἡ περιστερὰ (67). Διὰ τοῦτο ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰ, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς (68), Ἴνα τὰ φαινόμενά σοι εἰς πρόσωπον (69) ἐπαγορθώσης (70), τὰ δὲ ἀόρατα αἰτήσῃ (71), Ἴνα σοι φανερωθεῖη· Ἴνα μηδὲν σοι λείπη (72), καὶ παντὸς χαρίσματος περισσεύης. Ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ σε εὐχεσθαι. Ὅσπερ γὰρ κυβερνήτη ἀνεμος συμβάλλεται, καὶ ὡς νηὶ χειμαζομένη λιμένες εὐθετο εἰς σωτηρίαν, οὕτω καὶ σοι⁹⁹ ἡ εὐχὴ πρός τὸ⁹⁹ ἐπιτυχεῖν Θεοῦ (73). Νῆψε, ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς, οὐ τὸ θέλημα, ἀφθαρσία, καὶ ζωὴ αἰώνιος (74)· περὶ ἧς καὶ σὺ πέπεισαι. Κατὰ πάντα σοῦ ἀντίψυχος ἐγὼ (75), καὶ τὰ θεσμά μου ἡγάπησας.

B III. Οἱ δοκῶντες ἀξιώσιστοι εἶναι, καὶ ἐτεροδοξασκαλοῦντες, μὴ σε καταπλησέτωσαν. Στήθι δὲ ἐδραῖος (76), ὡς ἀκμων τυπτόμενος. Μεγάλου ἐστὶν ἀθλητοῦ, θέρεσθαι, καὶ νικᾶν. Μάλιστα δὲ ἔνεκεν Θεοῦ πάντα ὑπομένειν ἡμᾶς δεῖ, Ἴνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἀναμείνη εἰς τὴν βασιλείαν (77). Πλεῖον πρόσθεσ τῇ σπουδῇ οὐ εἰ (78), συντονώτερον δράμε (79), τοὺς καιροὺς καταμάνθανε. Ὡς ἐνταῦθα εἰ, νίκησον (80), ὧδε γὰρ ἐστὶ τὸ στάδιον, ἐκεῖ δὲ οἱ στέφα-

supplevimus;) « Tempus expetit te, ut gubernatores ventos, et tu qui in procella estis portum a (lege, ad) Deo potiendum; » hoc est (ut idem Vossius recte est interpretatus) « Tempus te expetit, ut gubernatores ventos, et tempestate vexati portas [expetunt], ut fruaris Deo; » quod Antiochus, de suo pluribus additis, ita est imitatus: « Ὁ καιρὸς γὰρ ἀπαιτεῖ αὐτὸν, ὡς κυβερνήτην πρός τοὺς ἀνέμους, καὶ τὰς τρικυμίας καὶ ζάλας τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας (ita enim ex mss. legendum, non πορνείας) στήναι γενναίως, καὶ ὀδηγεῖν τοὺς χειμαζόμενους ἐπὶ τὸν λιμένα τοῦ θελήματος Θεοῦ. Id.

(74) Νῆψε, ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς, οὐ τὸ θέλημα ἀφθαρσία καὶ ζωὴ αἰώνιος. Vetus vulgatus interpres νέφος hic legit: « nubem » enim reddidit; pro qua Jacobus Faber « vestem » substituit, totum locum ita refingens: « Sic et te Dei athletam præsta; ut vestem incorruptionis et vitam æternam percipias. » In Medicæo vero codice locus ita legitur: Νῆψε, ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς. Τὸ θέμα ἀφθαρσία καὶ ζωὴ αἰώνιος. Eodemque modo noster interpres: « Vigila, ut Dei athleta: thema incorruptio, [ei] vita æterna, » sive, ut latinus vertit Vossius: « Sobrius esto, ut athleta Dei. Depositum est, incorruptio et vita æterna. » θέμα enim hic est, pecunia, sive sors, quæ ad usuram ponitur: ut cum cl. Salmasio, de Trapezitico senore (pag. 563), notavit hic idem. Id.

(75) Κατὰ πάντα σοῦ ἀντίψυχος ἐγὼ. Vossius, ex Medicæo cod. Κατὰ πάντα σοῦ ἀντίψυχον ἐγὼ. Id.

(76) Στήθι δὲ ἐδραῖος. Pro his, in Antonii Mellissa lib. II, serm. 89, habetur tantum, Στήμα. Id.

(77) Ἀραμίστη εἰς τὴν βασιλείαν. Antonius et codex Medicæus, ὑπομένειν· reliqua vero neque in illis, neque in nostro leguntur interprete. I.

(78) Πλεῖον πρόσθεσ τῇ σπουδῇ οὐ εἰ. Vet. vulgat. « Plurimum adde ad festinationem. » Codex Medicæus: πλεον σπουδατος γίνου οὐ εἰ. Noster interpres: « Plus studiosus fias, quam es. » I.

(79) Συντονώτερον δράμε. Neque in Græco Medicæo, neque in Latino nostro habentur interprete. Id.

(80) Ὡς ἐνταῦθα εἰ, νίκησον. Neque ista vel in Græco Medicæo vel in nostro exstant interprete.

ια (81). Προσδόκα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ · τὸν ἄνθρωπον ἐν χρόνῳ · τὸν ἀόρατον τῇ φύσει, ὁρατὸν ἐν σαρκί · τὸν ἀψηλάφητον καὶ ἀναψῆ, ὡς ἀσώματος, δι' ἡμᾶς δὲ ἄπτειν καὶ ψηλάφητόν ἐν σώματι · τὸν ἀπαθῆ, ὡς Θεὸν, δι' ἡμᾶς δὲ παθητὸν, ὡς ἄνθρωπον (82), τὸν κατὰ πάντα τρέπον δι' ἡμᾶς ὑπομεινάντα.

IV. Αἱ χῆραι μὴ ἀμελεῖσθωσαν. Μετὰ τὸν Κύριον, οὐ αὐτῶν φροντιστὴς ἔσο. Μηδὲν ἄνευ τῆς γνώμης σου (83) γινέσθω · μηδὲ σὺ ἄνευ Θεοῦ γνώμης τι πράσῃς, ὅπερ οὐδὲ πράττεις. Εὐστάθει (84). Πικνότερον συναγωγὰι γινέσθωσαν. Ἐξ ὀνόματος πάντας ζῆται. Δούλους (85) καὶ δούλας μὴ ὑπερηφάνει · ἀλλὰ μὴδὲ αὐτοὶ φυσιοῦσθωσαν, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλείον δουλεύτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας τύχωσιν ἀπὸ Θεοῦ. Μὴ αἰρέτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινού ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δούλοι εὐρεθῶσιν ἐπιθυμίας (86).

“ in Chrysost. Vide Testimon. vet.

Recte vero notat Vedelius, ὡς durationem temporis hic significare : « Dum hic es, » ut in Epistola ad Smythienses : Ὡς ἔτι καίρων ἔχομεν εἰς Θεὸν μεταστῆναι. « Dum adhuc tempus habemus ad Deum nos convertendi ; » et ad Romanos : Ὡς ἔτι θυσιαστήριον ἔτοιμόν ἐστι, « dum adhuc altare paratum est. » Usska.

(81) Ὡδε γὰρ ἐστὶ τὸ στάδιον, ἐκεῖ δὲ οἱ στέφανοι. Hæc item, et a Græco Mediceo, et a nostro absunt interprete. Id.

(82) Προσδόκα Χριστὸν, etc., usque ad παθητὸν ὡς ἄνθρωπον. Vetus vulgatus interpres, similiter, hisce verbis totam hanc concludens Epistolam : « Exspecta Christum Filium Dei, intemporalement in tempore, invisibilem natura, visibilem in carne : impalpabilem et intactum, ut incorporeum (quæ vox ex mss. hic est restituta) ; corporeum vero propter nos et contractabilem ; impassibilem ut Deum, passibilem vero propter nos ut hominem. Amen. » Mediceus vero codex, multo brevis : Τὸν ὑπέρχαιρον προσδόκα, τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀόρατον, τὸν δι' ἡμᾶς ὁρατὸν, τὸν ἀψηλάφητον, τὸν ἀπαθῆ, τὸν δι' ἡμᾶς παθητὸν, ut et noster interpres : « Eum qui supra tempus exspecta, intemporalement, invisibilem, propter nos visibilem ; impalpabilem, impassibilem, propter nos passibilem. » Eodem quoque modo, in Epistola ad Ephesios, Servator noster est descriptus : Ὁ ἀσώματος ἐν σώματι, ὁ ἀπαθῆς ἐν παθητῷ σώματι, ὁ ἀθάνατος ἐν θνητῷ σώματι : « incorporeus in corpore, impatibilis in corpore patibili, immortalis in corpore mortali. » Id.

(83) Μηδὲν ἄνευ τῆς γνώμης σου. Orationis de unico Veteris et Novi Testamenti legislatoris, sive auctoris sive interpolatoris (in Romana enim cardinalis Sireti, et Basiliensi Jo. Jacobi Beureri editione, ista non habentur), tomo VI Operum Chrysostomi, editionis Etonianæ pag. 615, ita locum hunc laudat : Διὰ τοῦτο γενναῖός τις τῶν ἀρχαίων, Ἰγνάτιος δὲ ἦν ὄνομα αὐτοῦ, οὗτος ἱερωσύνη καὶ μαρτυρικῶ διαπρέφας, ἐπιστελλῶν τινὶ ἐρεῖ ἐλεγε · Μηδὲν ἄνευ γνώμης σου γινέσθω, μηδὲ σὺ γνώμης ἄνευ Θεοῦ τι πράττει. Ipsius vero Chrysostomi non esse hæc orationem, ad credendum nos ducunt rationes a clarissimo Savilio, in adnotationibus ad eandem, propositæ : ubi et ex Epilogo recte observavit, difficillimis reipublicæ temporibus, et imminentibus exitio Orientalis imperii barbaris nationibus, scriptam eam videri. Ut nihil testimonii istius obstat auctoritas, quominus tam hæc epistola, quam ejusdem generis reliquas, sub Justiniani primum imperio Iguatii nomine innotuisse sentiamus. Id.

(84) Ὅπερ οὐδὲ πράττεις. Εὐστάθει. Codex Me-

A natura, visibilem in carne ; impalpabilem et intactilem, ut incorporeum ; propter nos vero in corpore tactilem et palpabilem : impatibilem, ut Deum ; nostra vero gratia patibilem, ut hominem ; qui omnibus modis propter nos toleravit.

IV°. Viduæ non negligentur. Post Dominum tu earum curator esto. Nihil sine tuo arbitrio agatur ; nec tu quidquam præter Dei facias voluntatem, quod nec facis. Constans esto. Crebrius celebrentur conventus. Nominatim omnes inquire. Servos et ancillas ne fastidias ; sed nec ipsi insulentur fastu ; verum ad gloriam Dei plus serviant, ut potioem libertatem a Deo consequantur. Non malint a communi liberi fieri, ne servi inveniuntur cupiditatis.

diceus : οὐδὲ πράσσεις, εὐστάθης. Hoc est (vertente Vossio) : « quod neque facis, constans cum sis ; » pro quo noster interpres habet, « quod autem operaris, sit bene stabile. » Id.

(85) Δούλους. Ista usque ad 2 Θεοῦ, citantur in Niconis monachi Pandectæ, cap. 5, codd. Reg. 2418, 2425, 2424, cum hoc titulo : Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου πρὸς Πολύκαρπον ἐπισκοποῦν Σύμυρης, cumque duplici varietate, πλεονα, ut in codice Florentino, et τύχῳσι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Obiter emendò titulum epistolæ 249, lib. II S. Nili : Παπίσκῳ, Ὀσκόρω, δούλοις. « Papisco, Oscoro, servis, » non Ὀσχορωδοῦλοις, Oscorodulis Cot.

(86) Ἄλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ, etc., usque ad εὐρεθῶσιν ἐπιθυμίας. Pro πλείον, Antiochus et codex Mediceus legit πλεον, Florentinus πλεονα ; pro αἰρέτωσαν, Antiochus, Mediceus æque et Florentinus codex, ἐράτωσαν. Nam in Antonii Melissa lib. II, serm. 25, ordine inverso, hunc in modum locus iste citatus reperitur : Οἱ δούλοι μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινού ἐλευθεροῦσθαι · ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλείον δουλεύτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν · ubi, quod Antonii interpres reddidit : « Servi non debent rogare ut vulgari more manumittantur ; » et Vairlenius, « neque eligant a republica manumitti ; » nosterque interpres, « non desideret a communi liberi fieri ; » Jacobus Billius (Hbro II Sacrar. observat. cap. ult.) magis explicate sic vertit : « Servi ne in animum inducant communibus sumptibus in libertatem vindicari. » Erant enim (inquit) tum fortasse quidam gentilium servi Christiani, qui importunis precibus efflagitarent, ut communibus Ecclesiæ nummis vel collatiis pecunia in libertatem assererentur. Hosigitur monet Ignatius, ne hoc oneris Ecclesiæ imponant, sed æquo potius animo servile jugum trahant, quo Ecclesia his sufficere queat, qui ope atque auxilio magis opus habeant. » Codex Nydrucianus, ommissis prioribus illis, ἀλλ' εἰς δόξαν Θεοῦ πλείον δουλεύτωσαν, sequentia ita exhibet : Ἴνα κρείττονος ἐλευθερίας τύχῳσι παρὰ Θεοῦ. Μὴ αἰρέτωσαν ἀπὸ τοῦ κυρίου ἐλευθεροῦσθαι. ἵνα μὴ δούλοι εὐρεθῶσιν ἐπιθυμίας, acsi a dominorum suorum jugo liberari, servis ne desiderare quidem liceret ; contra Apostoli sententiam, I Corinth. VII, 21 : Servus vocatus es ? ne sis tibi curæ ; sed si potes etiam liber fieri, potius eo utere ; quod cum Joannes Brunnerus animadverteret, a terrestri ad cælestem Dominum ista transferenda putavit : ut servi, scilicet, non quærent a servitute Dei liberari. » Usska.

V. ^o *Malas artes fuge; imo vero de his verba ne A* facito. Sororibus meis dicito, Dominum ament, et maritis contentæ sint carne ac spiritu. Itidem et fratribus meis denuntia, in nomine Jesu Christi, diligant conjuges suas, sicut Dominus Ecclesiam ¹. Si quis potest in castitate manere, ad honorem carnis Dominicæ, sine jactantia maneat; si gloriatur, perit. Et si præter episcopum sese ostendet, interit. Decet vero ut mariti et maritæ, cum episcopi arbitrio conjugium faciant; quo nuptiæ juxta Dominum sint, non autem juxta cupiditatem. Omnia ad honorem Dei fiant.

VI. Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Meam animam libens impendero pro animabus eorum qui B episcopo parent, presbyterio, diaconis. Utinam cum illis mihi portio coniungat a Deo. Collaborate vobis mutuo, una certate, una currite, compatimini, una dormite, una exsurgete, ut Dei dispensatores, et assessores, ac ministri. Placete illi cui militatis, a quo et stipendia referetis. Nemo vestrum desertor inveniat. Baptismus vester maneat, velut arma; fides, ut galea; charitas, ut hasta; patientia, sicut tota armatura. Deposita vestra sint opera vestra:

^o l. *Const. ap. viii, 32.* ^o deest in ms. ¹ *Ephes. v, 25.* ² ms. *πλήν.* ³ ms. *Θεῶ.*

(87) *Τὰς κακοτεχνίας.* « Malas artes, » nostrum interpretem rectius reddidisse quam recentiores, « maleficia, » in notis suis ostendit Vossius. Ussem.

(88) *Ὁμιλλᾷ μὴ ποιῶ.* Negativum, μὴ a codice C Florentino et Mediceo et nostro interprete, non recte abst. Id.

(89) *Τὰς συμβίλους.* Desiderantur et ista in Mediceo codice; sed non in reliquis. Id.

(90) *Εἰ τις δύναται ἐν ἀγγελίᾳ μένειν, εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω.* Ita etiam citatur hic locus in Antonii *Meliss.* lib. 1, serm. 13. Codex Mediceus, εἰς τιμὴν τοῦ Κυρίου τῆς σαρκὸς, legit, atque ita locum intelligendum esse Vossius confirmat: « Si quis potest in castitate carnis permanere, ad honorem Domini, sine jactantia permaneat, » vel, ut noster interpres reddidit, « in ingloriatione Domini maneat; » vocabulo, « Domine, iterum non ita recte repetitio. Id.

(91) *Ἐὰν καυχῆσεται, ἀπώλετο.* Non habetur in Antonio. Id.

(92) *Καὶ ἐὰν γνωσθῇ πλήρ ἐπισκόπου, ἐφθάρται.* Anglican: « et si videri velit plus episcopo, corruptus est. » Non habetur in codice Nydruciano. Pro πλήν vero, in Antonio et codice Mediceo πῖλον legitur. Id.

(93) *Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι.* De hoc loco consulendus, clarissimus Seidenus in *Uxoribus Hebraicæ* libro ii, cap. 28. Id.

(94) *Γαμοῦσαις.* *Γαρουμένας,* legunt Antonius, codex Mediceus, et noster interpres. Id.

(95) *Ἴνα ὁ γάμος ἢ κατὰ Κύριον, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν.* Anglican: « ut sit secundum Dominum, et non secundum concupiscentiam. » Anton. Ἴνα ὁ γάμος ἢ κατὰ Θεόν (quod nomen hic etiam habet codex Mediceus) καὶ μὴ κατ' αἰσχροῦ ἐπιθυμίαν. « Ut nuptiæ secundum Deum sint, non autem ad turpem concupiscentiam. » Id.

(96) *Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε.* Citatur ab Antiocho, in homil. 124. Id.

(97) *Τῶν ὑποτασσομένων ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ.* Antioch. Τῷ ὑποτασσομένῳ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ (al. πρεσβυτέρῳ) τε καὶ δια-

V. *Τὰς κακοτεχνίας* (87) *φεῦγε· μᾶλλον δὲ περὶ τούτων ὀμιλλᾷ ὡς μὴ ποιῶ* (88). *Ταῖς ἀδελφαῖς μου προσάλαί ἀγαπᾷν τὸν Κύριον, καὶ τοῖς συμβίλους* (89) ἀρκεῖσθαι σαρκὶ καὶ πνεύματι. Ὁμοίως καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παράγγελλε, ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπᾷν τὰς συμβίλους, ὡς ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰ τις δύναται ἐν ἀγγελίᾳ μένειν, εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω (90)· ἐὰν καυχῆσεται, ἀπώλετο (91). Καὶ ἐὰν γνωσθῇ πλήρ τὸν ἐπισκόπου, ἐφθάρται (92). Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι (93) καὶ ταῖς γαμοῦσαις (94), μετὰ ὁ γάμος ἢ κατὰ Κύριον, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν (95). Πάντα εἰς τιμὴν Θεοῦ γινέσθω.

VI. Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε (96), ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν. Ἀντιψυχὸν ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ (97). Μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο ἔχειν παρὰ Θεοῦ ² (98). Συγκοπιᾶτε ἀλλήλοις, συναθλείτε, συντρέχετε, συμπάσχετε, συγκοιμάσθε, συνεγείρεσθε Θεοῦ οἰκονόμοι, καὶ πάρεδροι, καὶ βηγέται. Ἀρέσκετε εἰ στρατεύεσθε, ἀφ' οὗ καὶ τὰ ὄψωνα κομισεσθε (99). Μὴ τις ὑμῶν δεσέρτωρ εὐρεθῇ (1). Τὸ βάπτισμα ὑμῶν μενέτω, ὡς ὄπλα (2)· ἡ πίστις, ὡς περικεφαλαια· ἡ ἀγάπη, ὡς δόρυ· ἡ ὑπομονή, ὡς πανοπλία. Τὰ δεπόσιτα (3) ὑμῶν, τὰ ἔργα ὑμῶν, ἵνα τὰ

κόνους. Cod. Mediceus: Τῶν ὑποτασσομένων τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ, et noster interpres: « Cum subjectis episcopo, presbyteris, diaconis. » Id.

(98) *Μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο ἔχειν παρὰ Θεοῦ.* Antiochus: Μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο ἔχειν ἐν Θεῷ. Cod. Mediceus: Καὶ μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο σκεῖν ἐν Θεῷ. Similiterque noster: « Et cum ipsis mihi pars fiat capere in Deo. » Id.

(99) *Κομισεσθε.* Mediceus, κομιζεσθε, et noster, « fertis; » presentis tempore. Id.

(1) *Δεσέρτωρ εὐρεθῇ.* Valentinus Pacæus, ex Augustano codice, nomine et verbo in unam vocem conflatis, δεσερτωρευθῆ elidit: unde novum verbum δεσερτωρεύω vel δεσερτωρεύομαι ab aliis est conflatum. Noster interpres, « otiosus inveniat, » reddidit: et ex Nydruciano codice, διασαλευθῆ, Jo. Brunnerus elidit, indeque totam sententiam latine sic expressit: « Nemo se vestrum totum excuti aut spoliari patiat; » qui error non aliunde natus, quam quod Latinum desertoris vocabulum hic usurpatum ignoraretur: de quo videndus titulus codicis: *De desertoribus*, in quo, « Desertor habetur quisquis belli tempore alierit a signis; » et Pandectarum, *De re militari*, in quo inter emansorem et desertorem a Modestino describen illud statuitur: « Emansor est, qui diu vagatus, ad castra regreditur. Desertor est, qui per prolixum tempus vagatus, reducitur. Levius enim (ut ibidem, ex Arrio Menandro, additur) delictum emanationis habetur, ut erroris in servis, desertionis gravior, ut in fugitivis. » Id.

(2) *Ὅπλα.* Noster interpres, ὄπλα, vel ὄπλων, per « scutum » expressit. Id.

(3) *Τὰ δεπόσιτα.* Τὰ δὲ πολεμικὰ reposuit hic antiquarius, qui Nydrucianum cod. descripsit; Latine hanc fuisse vocem non intelligens. In Glossario Basilicorum, Δεπόσιτον, παρακαταθήκη exponitur. Est autem « Depositum (Ulpiano declarante in l. 1. D. *Depositii*), quod custodiendum alicui datum est; dictum ex eo, quod ponitur. Præpositio enim

ἀκκεπτα ὁ ὑμῶν, ἄξια Θεοῦ κομισησθε (4). Μακροθυμεῖτε οὖν μετ' ἀλλήλων ἐν πραότητι (5), καὶ ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. Ὁναίμην ὑμῶν διὰ παντός (6).

VII. Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἣ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας εἰρηνεύει, ὡς ἐδηλώθη μοι ἕ, διὰ τῆς προσευχῆς (7) ὑμῶν, καὶ γὰρ εὐθυμότερος ἐγενόμην ἐν ἀμεριμνίᾳ (8) Θεοῦ ἔαν περ διὰ τοῦ παθεῖν, Θεοῦ (9) ἐπιτύχω, εἰς τὸ εὐρεθῆναι με ἐν τῇ αἰτήσει ὑμῶν μαθητῆν (10). Πρέπει, Πολύκαρπε θεομακαριστότατε, συμβούλιον ἀγαγεῖν θεοπρεπέστατον, καὶ χειροτονῆσαι, εἴ τινα ἀγαπητὸν (11) λίαν ἔχετε καὶ δοκνον, ὃς (12) δυνήσεται θεόδρομος (13) καλεῖσθαι· τοῦτον καταξιώσαι πορευθῆναι εἰς Συρίαν, ἵνα πορευθῆς εἰς Συρίαν, δοξάσῃ (14) ὑμῶν τὴν δοκνον ἀγάπην εἰς δόξαν Θεοῦ (15). Ὁ Χριστιανὸς ἐξουστὸν ἑαυτοῦ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει (16). Τοῦτο τὸ ἔργον Θεοῦ ἐστὶ καὶ ὑμῶν, ὅταν αὐτὸ ἀπαρτίσθητε (17). Πιστεύω γὰρ τῇ χάριτι, ὅτι ἔτοιμοι ἐστέ εἰς εὐποίαν Θεῷ ἀνηκούσαν. Εἰδὼς ὑμῶν τὸ σύντομον ἕ (18) τῆς ἁλήθειας, δι' ὀλίγων ἡμᾶς γράμματων παρεκάλεσα.

VIII. Ἐπεὶ οὖν πάσαις (19) ταῖς Ἐκκλησίαις οὐκ ἠδουήθη γράψαι, διὰ τὸ ἐξαφνης πλεῖν με ἀπὸ Τρωάδος εἰς Νεάπολιν, ὡς τὸ ἔλεγμα προστάσσει, γράψεις (20) ταῖς ἔμπροσθεν Ἐκκλησίαις, ὡς Θεοῦ γνώμην κεκτημένος (21) εἰς τὸ καὶ αὐτοὺς τοῦτο ποιῆσαι (22)· οἱ

ἕ ms. ἀσκεπτα. ἕ ms. ἡμῶν. ἕ al. σύντονον. ἕ al. τὸ Θεοῦ.

Je] auget [positum:] ut ostendat, totum fidei ejus ommissum, quod ad custodiam rei pertinet. UssER.

(4) Ἴνα τὰ ἀκκεπτα ὑμῶν ἄξια Θεοῦ κομισησθε. Codex Medicus: Ἴνα τὰ ἀκκεπτα ὑμῶν ἄξια κομισησθε. Noster interpres: « ut accepta vestra digna eratis. » Brunnerus: « ut divino certamine digna munera reportetis. » Nydrucciani enim (quem ille ecutus est) codicis descriptor, Latine vocis hic ositate ignarus, τὰ ἄλλα ejus loco supposuit. In troque autem a depositorum et acceptorum vocabulo, allegoriam a re militari petitam continuatam esse existimat Halloixius. « Cum enim milites equit in expeditionem irent, tum ipsi in civitatis peculia sua castrensia deponabant; quæ reversi recipiebant. Illa igitur deposita appellabantur b eo, qui deponabat; accepta autem ab eo, qui accipiebat. Confectis ergo bellis, illi deposita repetebant, hi accepta restituebant. » Id.

(5) Μακροθυμεῖτε οὖν μετ' ἀλλήλων ἐν πραότητι. Ita locum hunc citat et Antonius, Melissa, b. II, cap. 89. Medicus: Μακροθυμῆσατε οὖν μετ' ἀλλήλων ἐν πραότητι. Id.

(6) Καὶ ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. Ὁναίμην ὑμῶν διὰ παντός. Cod. Medicus ὡς ὁ Θεὸς ὑμῶν. Ὁναίμην, etc. NTONIUS vero ὡς ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν διαπαντός. Id.

(7) Διὰ τῆς προσευχῆς. Medicus διὰ τὴν προσευχὴν. Id.

(8) Ἐν ἀμεριμνίᾳ. Anglican. « In sollicitudine: » ὁ ἕ in insollicitudine, « sive » securitate; ut Vossius dicit. Id.

(9) Θεοῦ. Florentin. Χριστοῦ. Id.

(10) Ἐν τῇ αἰτήσει ὑμῶν μαθητῆν. Medic. Ἐν ἀναστάσει ὑμῶν μαθητῆν. Noster vero interpres utro quidem exemplari: « in resurrectione, » in ὁ, « in oratione vestri discipulum. » Id.

(11) Εἴ τινα ἀγαπητόν. Medic. Τινὰ δὲ ἀγαπ. Id.

(12) Ὁς. Medic. ὡς, non ita recte. Id.

(13) Θεόδρομος. In Epistola ad Smyrnæos, fideles

naes, in spirituali stadio decurrerent, communi nomine θεοδρόμους Ignatius appellaverat. Hic autem in ὁminis sacro legato ad Antiochenam Ecclesiam

A ut accepta vestra, digna Deo reportetis. Longanimus itaque estote alter ad alterum in mansuetudine; et Deus ad vos. Utinam fruar vobis perpetuo!

VII. Quandoquidem Ecclesia quæ Antiochiæ in Syria est, pacem est nacta, ut mihi significatum est, per orationes vestras; et ego tranquilliori animo factus sum, in securitate Dei; si per passionem Deum assecutus fuero, ut discipulus inveniar per petitionem vestram. Decet, in Deo beatissime Polycarpe, concilium cogere Deo decentissimum, et eligere, si quem vehementer dilectum habetis ac impigrum; qui poterit divinus appellari cursor; hunc honorare profectio in Syriam, ut in Syriam profectus, glorificet impigram charitatem vestram ad gloriam Dei. Christianus sui potestatem non habet, sed Deo vacat. Hoc est opus Dei et vestrum, quando ipsum perfeceritis. Credo enim gratiæ, quod parati estis ad beneficentiam Deo congruentem. Cum scirem vehemens vestrum erga veritatem studium, brevibus litteris vos cohortatus sum.

VIII. Quoniam ergo omnibus Ecclesiis scribere nequivi, quod repente a Troade navigaverim Neapolim, prout jubet voluntas; scribes propinquis Ecclesiis, ut qui Dei placitum teneas, quo et ipsi idem faciant; qui possunt, pedites mittant, alii vero epi-

mittendo speciatim est inditum; qui θεοπροσθευτής in Epistola ad Smyrnæos (ut in quadam ad eam nota, monuimus) eam ob causam est nuncupatus. Unde novum Cursorum in Ecclesia officium commentus est Baronius. ad ann. Chr. 44, § 88, 89. Id.

(14) Τοῦτον καταξιώσαι πορευθῆναι εἰς Συρίαν, ἵνα πορευθῆς εἰς Συρίαν δοξάσῃ, etc. Tautologia hæc, ex codice Mediceo et nostro interprete corrigenda est, tollendo verba illa, πορευθῆναι εἰς Συρίαν, omnino superflua. De hoc vero legato, in hac eadem Epistola, postea sequitur: Ἀσπάξομαι τὸν μέλλοντα καταξιῶσαι εἰς Συρίαν πορευέσθαι. Id. Id.

(15) Θεοῦ. Medic. Χριστοῦ. Id.

(16) Ὁ Χριστιανὸς ἐξουστὸν ἑαυτοῦ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ Θεῷ σχολάζει. Citatur a Jo. Damasceno hæc sententia, libro III Parallelor. cap. 15, sed non appositò Ignatii nomine. Id.

(17) Ὅταν αὐτὸ ἀπαρτίσθητε. Anglican. « Quoniam ipsi perfecti estis. » Codex Nydruccianus: Ὅταν αὐτὸν ἀγαπήσθητε. Id.

(18) Εἰδὼς ὑμῶν τὸ σύντομον. Ita codex Nydruccianus et Florentinus: quod noster interpres, « Sciens vestrum compendium, » reddidit. Augustanus vero τὸ σύντονον, i. e. « firmitatem, » legit, ut et Medicus: Εἰδὼς οὖν ὑμῶν τὸ σύντονον. Id.

(19) Ἐπεὶ οὖν πάσαις, etc. Vid. Prolegomen. cap. 2. Id.

(20) Ὡς τὸ ἔλεγμα προστάσσει, γράψεις. Codex Nydruccianus legit: Ὡς τὸ Θεοῦ ἔλεγμα προστάσσει, γράψεις σὺ, ac si « Dei voluntas » hic significaretur: non novum aliquod Trajani mandatum, de Ignatio Romam quamprimum deducendo, ut Mæstræus commentus est. Id.

(21) Κεκτημένος. Cod. Nydrucc. κεκτημένας, ut referatur, non ad Polycarpum, sed ad Ecclesias: quæ (ut Brunner reddere visum fuit) « in divina magis profecerunt. » Id.

(22) Εἰς τὸ καὶ αὐτοὺς τοῦτο ποιῆσαι. Cod. Medic. εἰς τὸ καὶ αὐτοὺς τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, quod noster interpres reddidit: « idem et ipsos facere, » vel,

stolas, per eos qui a te mittentur; ut in opere æterno glorificeris, quemadmodum dignus es. Saluto omnes nominatim; atque Epitropi uxorem cum tota domo sua et liberis. Saluto dilectum mihi Attalum. Saluto eum qui dignandus est, ut in Syriam eat. Erit cum illo semper gratia, et cum mittente illum Polycarpo. Opto vos semper valere in Deo nostro Jesu Christo; in quo permanete in unitate Dei et visitatione. Saluto Alcen, desiderabile mihi nomen. Amen. Gratia. Valet in Domino ¹².
καὶ ἐπισκοπῆ ¹¹ (26). Ἀσπάζομαι Ἄλκην τὸ ποθητὸν Κυρίῳ ¹².

⁹ f. δοξασθῆς. ⁹ ms. ἄξιοι ὄντες. ¹⁰ ms. καὶ τὸν. ¹¹ al. ἐπισκόπου. ¹² al. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν; ms. ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς μεθ' ὑμῶν. ¹³ S. Greg. I. iv, epist. 37; l. interpol. ad Ephes., c. 21.

« in eis ipsos facere; » id est, ut Glossator hic adnotat, « scribens ad hunc finem, ut ipsi qui sunt in aliis Ecclesiis faciant opere quod scribis. Et regit (inquit) hæc propositio, in more Græco, hoc totum [ipsos facere.] » Ussen.

(23) Ὡς ἄξιος ὢν. Videndum hic monet Jacobus Billius, *Observat. sacr.* lib. II, cap. ult., « num legendum sit, οὐκ ἄξιος ὢν. Nam hoc genus loquendi Ignatio frequens ac familiare est: illud autem nusquam alibi reperire licet. » At si, ex nostro interprete, in proxime præcedentibus, pro δοξασθῆς legamus δοξασθῆς, ad Polycarpum ista commodissime referri poterunt, non ad Ignatium: « Ut glorificeris æterno opere, ut dignus existens. » Quam ipsam tamen emendationem minime hic necessariam esse Vossius censet. « Locutio enim hæc (inquit) satis solemnitas apud Græcos, neque ipsi Ignatio inusitata: ut qui cum alibi, tum etiam in initio *Epistolæ ad Ephesios* dicat: τὸ πολυάγαπῆτόν σου ὄνομα, ὃ κτήσθε; » quod ad verbum, in nostro interprete ita redditum reperi: « multum dilectum tuum nomen, quod possedistis; » hac etiam glossa ad marginem apposita: « Dicit singulariter [tuum nomen], et continuo pluraliter [possedistis]; insinuans multitudinis in fide et charitate unitatem; » quanquam vulgata tam Græcorum quam Latinorum codicum lectio, quæ non σου sed ὑμῶν ibi exhibet, neutro illo medicamento indigeat. Id.

(24) Εἰς Συρίαν πορεύεσθαι. Mediceus: τοῦ εἰς Συρίαν πορεύεσθαι, ad Antiochenam Ecclesiam visitandam scilicet. Id.

Ἄ μὲν δυνάμενοι, πεζοὺς πέμψαι· οἱ δὲ, ἐπιστολάς, καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ πεμπομένων· ἵνα δοξασθῆτε ⁹ ἐν αἰωνίῳ ἔργῳ, ὡς ἄξιος ὢν ¹⁰ (23). Ἀσπάζομαι πάντας ἐξ ὀνόματος, καὶ τὴν τοῦ Ἐπιτρόπου σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ τῶν τέκνων. Ἀσπάζομαι Ἀτταλον τὸν ¹¹ ἀγαπῆτόν μου. Ἀσπάζομαι τὸν μέλλοντα καταξιῶσθαι: εἰς Συρίαν πορεύεσθαι (24). Ἔσται ἡ χάρις μετ' αὐτοῦ εἰς πάντας, καὶ τοῦ πέμποντος αὐτὸν Πολυκάρπου. Ἐβρώσθαι ὑμᾶς διὰ πάντος (25) ἐν Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ εὐχομαι, ἐν ᾧ διαμένετε ἐν ἐνότητι Θεοῦ μοι ὄνομα (27). Ἀμήν. Ἡ χάρις (28). Ἐβρώσθε ἐν

(25) Καὶ τοῦ πέμποντος αὐτὸν Πολυκάρπου. Ἐβρώσθαι ὑμᾶς διὰ πάντος. Cum διὰ πάντος, et immedie præcederet ista verba, et hic deinde sequeretur; qui Mediceum exemplar descripsit, non insolito in causa simili librariis errore, intermedia hæc omnia per incuriam prætermisit, quæ tamen in nostro reperiuntur interprete, qui ex ejusdem exempli codice sua solitus est convertere. Id.

(26) Διαμένετε ἐν ἐνότητι Θεοῦ καὶ ἐπισκοπῆ. Pro διαμένετε, in Mediceo codice legitur, διαρίνητε: pro ἐπισκοπῆ, in Augustano ἐπισκόπου. Id.

(27) Τὸ ποθητὸν μοι ὄνομα. Moi, ex codice Mediceo est expressum: cum μοι, non solum noster interpres hic legerit, sed etiam idem ipse Mediceus codex in Ignatii ad *Smyrναος Epistola* (ex qua, totidem verbis, salutatio ista huc est traducta) eodem modo exhibuerit: Ἀσπάζομαι Ἄλκην, τὸ ποθητὸν μοι ὄνομα Id.

(28) Ἀμήν. Ἡ χάρις. Ista Augustani codicis in Mediceo Græco et nostro Latino interprete omnino non comparent. In Nydrucciano legitur: Ἡ χάρις μεθ' ἡμῶν. Ἀμήν. In Florentino: Ἀμήν. Ἡ χάρις [Ἰωῶς, τοῦ Θεοῦ εἰς] μεθ' ὑμῶν. Ubi, ut inclusa illa observatio critica e margine in contextum hic irrepsisse; ita et simplex illud ἡ χάρις in aliis, a festinante librario, brevitatis causa videtur fuisse appositum: ut in notissimis et communissimis receptis hujusmodi verborum formulis usu venire cernimus. Videnda hic et Prolegomena nostra, cap. 6, cum nota in *Epistolam ad Ephesios*. Id.

EPISTOLÆ SUPPOSITITIÆ.

ΜΑΡΙΑΣ ΠΡΟΣΗΛΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΙΓΝΑΤΙΟΝ (29).

MARIÆ PROSELYTÆ EPISTOLA AD IGNATIUM.

Ἰγνατίῳ Μαρία ἐκ Κασσοβήλων (50).

Μαρία προσήλυτος Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰγνατίῳ Θεοφώρῳ, μακαριωτάτῳ, ἐπισκόπῳ Ἐκκλησίας ἀποστολικῆς τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν, ἐν Θεῷ Πατρὶ, Ἰησοῦ ἡγαπημένῳ, χαίρειν καὶ ἐβρόσθαι, πάντες τὲ σοὶ εὐχόμεθα (31), τὴν ἐν αὐτῷ χαρὰν τε καὶ ὑγιαίαν.

1. Ἐπειδὴ θαυμασιῶς παρ' ἡμῶν Χριστὸς ἐγνωρίσθη ὕδρι εἶναι τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἐν ὑστέροις

(29) Quamvis hæc epistola sit commentitia, non tamen indignam judicavi, quæ lucem videret; tum quod hæcenus esset inedita, tum ut fucus interpolatoris in eo etiam apparet, quod ex hac epistola petierit, quæ illi ad Magnesios inferciret. Sed et hinc dilucet, quid illis præbuerit occasionem errandi, qui arbitrati sunt Mariam Deiparam Ignatio scripsisse, et illum vicissim Mariæ. Procul dubio enim verum est, homines istos, cum inaudiissent aliquod de hac epistola, putavisse eam esse Mariæ Virginis, inde vero arripuisse occasionem fingendi et aliam; quia hæc, quam damus, ad istorum manus non pervenisset. At qui nunc apparet, quam falsi isti fuerint, cum non Hebræa, sed Cilissa fuerit hæc mulier; si tamen unquam talis fuerit, cuius nemo veterum, quod sciam, meminere. Ita autem feceramus titulum, ductu potissimum magni Casauboni; cuius istam conjecturam fuisse, aliquando ex rev. Arnachano intellexi. Ille enim pro eo, quod est in vulgatis, Κασσοβόλιτυν, legebat Κασταβάλτυν, a Castabalis, nota scilicet Ciliciæ urbe. Florentinus liber exhibebat: Ἰγνατίῳ Μαρία ἐκ Κασσοβήλων. Veteres autem interpretes quidam habent Chassoobolorum, vel Chasabolorum. Putet forsân aliquis, hujus loci meminisse Hesychium ex Æschylō, Κασωλάβα οἱ μὲν πόλις, οἱ δὲ κόμη. Facile enim corrigi possit Κασοβάλα. Nihil tamen ausim affirmare. Et quis sane aliquid certi possit statuere de illis urbium appellationibus, quibus non additur locus, ubi sitæ sint? Quam solemne istud sit grammaticis, ut nominibus propriis virorum, mulierum, urbium et regionum, nihil aliud addant, quam ὄνομα κύριον, ὄνομα ἔθνους, ὄνομα πᾶσις, et similia, nemini ignotum est. Ideoque plurimum eos falli puto, qui similitudine talium vocabulorum adducti, atiquid de illis certi decernere satagunt. Sed neque Cassipolis Plinii, quam in Cilicia recenset, locum hic habere potest. Ausim ego contendere, vocabulum istud non recte sese habere. In omnibus scriptis codicibus legitur « Cassiponis, » unde Hermolaus finxit id, quod in vulgatis passim apparet. At quam bene, alibi v. debimus. Aut itaque vera est lectio Casauboniana, aut hic rescribendum, Μάρια ἐκ Καταβόλων. Nec av eo multum abeunt veteres quidam interpretes, qui « Chasabolorum » habent pro « Catabolorum. » Catabolum autem op-

A Ignatio Maria, quæ ex Cassobelis.

Maria proselyta Jesu Christi, Ignatio Theophoro, beatissimo, episcopo apostolicæ Ecclesiæ Antiochenæ, in Deo Patre et Jesu dilecto, gaudere et salvere, omnes tibi optamus, gaudium et salutem in ipso.

I. Quoniam mirabiliter apud nos innotuit, Christum esse Filium Dei vivi, et seris temporibus per

pidum statuunt omnes prope Alexandriam κατ' Ἰησοῦν, sive Alexandriam Scabrosam; id enim verum esse ejus loci nomen, alias ostendam. Memoratur hoc oppidum Antonino, *Itinerario Hierosolymitano*, *Tabulis Peutingeri*, geographo veteri anonymo. Inde ἔθνικόν « Catabolensis. » Κατάβολα autem Græcis dicuntur ἐπίνεια, navium stationes et emporia. Inde quoque κατάβολος, pro ἐμπορος. Voss. — In epistola proxime subsequente, quæ ad hanc responsum continet, Anacleti papæ tempore Romæ Mariam istam fuisse auctor significat. Unde opinatus est primum Hieronymus Vairlenius, postea vero asseveravit Petrus Halloixius, eandem hanc esse, quam in postremo capite *Epistolæ ad Romanos* salutavit Paulus his verbis: *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis*; vel *erga nos* potius, ut Græcus habet contextus. De quo amplius inquireremus, si genuinas has esse constaret epistolas, et non ab exercitatore aliquo confictas; qui ut in proxima epistola Mariam suam velut πάνσοφον γυναῖκα, « feminam sapientissimam, » ita etiam in *Epistola ad Heronem diaconum* (nam et eam ex eadem officina prodidisse minime dubitamus) sicut πολυμαθεστάτην et « eruditissimam » nobis commendat. Usset.

(30) Ἐκ Κασσοβήλων. Placet ἐκ Κασταβάλων. Et postea, Κασταβάλτυν. Cor. — Ἐκ Κασσοβήλων. « Chassoobolorum, » in nostri interpretis legitur codicibus. In Græco Ignatianarum epistolarum Elencho, quem Parisiensi editioni Guilielmi Morelius, et Antuerpianis suis præfixit Christophorus Plantinus, proxima epistola (huic, ut dictum est, respondens) *Ἦρὸς Μαρίαν Κασσοβόλιτην* est inscripta: quod epitheton etiam in veteris versionis Latine editionibus vulgatis (in iis enim quibus nos usi fuimus mss. non invenimus) adjectum legitur. Ita vero appellatam eam fuisse, « quod omnia sæculi ornamenta, ut Deo perfectius inserviret, præceperit » (a κάζω, quod *ornare*, et βάλλω, quod *projicere* significat), Martialis Mæstræi jocularis est conjectura, eum patronymicum

(31) Πάντες τὲ σοὶ εὐχόμεθα. Malim legere, πάντοτέ σοι εὐχόμεθα, ut fuit in codice interpretis. In eo hæc verba erant segregata ab epigraphæ ad quam necessario pertinent. Voss. — Πάντες τε. Πάντοτε, « semper, » noster legit interpret. Usset.

Virginem Mariam, ex semine Davidis et Abrahamæ factum esse hominem, juxta oracula de ipso ac per ipsum prædicta a prophetarum choro; eapropter deprecamur atque obtestamur, ut a prudentia tua mittantur nobis Maris familiaris noster, episcopus nostræ Neapoleos, quæ prope Zarbum, et Eulogius, Sobelusque presbyter; ne præsidio divini verbi antistitum ac administratorum simus destituti: quemadmodum et Moyses dicit: *Provideat Dominus Deus hominem qui ducat populum hunc; et non erit Synagoga Domini sicut oves quibus non est pastor*¹⁷.

II. Quod autem prædicti, juvenes sint; ne ideo quidem timeas, o beate. Te namque scire volo, eos supra carnem sapere, illiusque affectus nihili reputare, ipsos in seipsis, nupero ac juvenili in sacerdotio, canitiei gloria fulgentes. Perscrutare autem atque in mentem tuam revoca, per datum tibi a Deo per Christum spiritum ipsius; et intelliges quod Samuel cum parvulus puer esset, Videns est ap-

¹⁶ f. εκ. ¹⁸ interpr. ἡμῶν. ¹⁹ Vossius ἡμεδαπῆς.

patronymicum illud esse nullum sit dubium? sive a *Castabalis* deductum, urbe ex Strabone, Ptolemæo, Stephano Byzantio et aliis satis nota; sive a *Catabolis*, juxta Issum oppido, Antonino, *Itinerario Hierosolymitano*, *Tabulis* Peutingeri, et geographo anonymo veteri memorato; quorum prius Isaacus Casaubonus, posterius Isaacus Vossius, utque antiquæ geographiæ peritissimus, nobis indicavit. Utrumque vero locum ad Ciliciam pertinere constat; quam Mariæ, Hebraici nominis proselytæ, patriam datam fuisse nemo mirabitur, qui ipsum Paulum, Hebræum ex Hebræis (*Philipp.* iii, 5) indidem prodissis ex Act. xxi, 39; xxii, 3, et xxiii, 24 meminert, Usser.

(32) Κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ προφήθειας φωνάς. Non potest consistere hæc lectio; quamvis et illam vetus interpres sit secutus. Lego: Κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προφήθειας φωνάς παρὰ τοῦ τῶν προφητῶν χοροῦ. Voss.

(35) Ἰπ' αὐτοῦ. Sic et noster interpres: « ab ipso, » quod hic redundare tamen Vossius observavit. Usser.

(34) Μάριν τὸν ἑταῖρον ἡμῶν, ἐπίσκοπον τῆς Ἡμεδαπῆς Νέας πόλεως. Cum ita quoque sit in translatoris codice, apparet, vulnus istud non heri, aut nuper esse inflictum. Quis vero non videat, lectionem hanc esse absurdissimam? Quis simile unquam urbis nomen audivit, atque illud Hemelapes Neapoleos? Scribe, Μάριν τὸν ἑταῖρον ἡμῶν ἐπίσκοπον τῆς ἡμεδαπῆς Νέας πόλεως. Nihil certius. Neapoleos in Cilicia meminit geographus quidam Flavennas, quem habemus ms. Is eam ponit ad Celerinderin. Sed cum hæc longius absit ab Catabolo, sive etiam, si mavelis, a Castabala, verius omnino esse puto, Neapolin τὴν πρὸς τῷ Ζαρβῷ esse illam quæ Ptolemæo est Καϊσάρεια πρὸς Ἀναζάρβω. Zarbus enim et Anazarbus, idem plane est. Nam et qui conditor civitatis est Anazarbus, ab aliis Zarbus appellatur. Voss. — Μάριν τὸν ἑταῖρον ἡμῶν, ἐπίσκοπον τῆς Ἡμεδαπῆς, Νέας πόλεως τῆς πρὸς τῷ Ζαρβῷ. Quia, hujus epistolæ scriptoris tempore, sub Antiocheni patriarchæ ditione ecclesiastica erat Cilicia; Mariam Cilicensem lingit is ab Ignatio Syriæ (ut in *Epistola ad Romanos* seipsum appellat) episcopo expetere, ut ad ipsam mittat Marim Neapoleos, non procul Castabalis in Cilicia sua civitatis,

ἄχροις ἐνηθρωπηκίνα διὰ Παρθένου Μαρίας καὶ ἰσπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ (32) προφήθειας φωνάς (33) παρὰ τοῦ τῶν προφητῶν χοροῦ. τοῦτο ἐνεκεν παρακαλοῦμεν ἀξιολύτες ἀποσταλῆναι ἡμῖν παρὰ τῆς σῆς συνέσεως Μάριν τὸν ἑταῖρον ἡμῶν¹⁸, ἐπίσκοπον τῆς Ἡμεδαπῆς¹⁹ Νέας πόλεως (34) τῆς πρὸς τῷ Ζαρβῷ, καὶ Εὐλόγιον, καὶ Σόβηλον πρεσβύτερον, ὅπως μὴ ὦμεν ἐρημοὶ τῶν προστατῶν τοῦ θεοῦ λόγου. Καθὰ περ καὶ Μιωθῆς λέγει: Ἐπισκεψάσθω Κύριος ὁ θεὸς ἀνθρώπων ὅς δηγήσει τὸν λαὸν τοῦτον (35), καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγὴ Κυρίου ὡσεὶ πρόβατα οἷς οὐκ ἔστιν ποιμὴν.

II. Ὑπὲρ δὲ τοῦ νέους εἶναι τοὺς προγεγραμμένους, δεισεὶς μὴδὲν, ὠ μακάριε. Γινώσκεις γάρ σε θεὸς ὡς υπερπρονοοῦσιν αἰσχύς τε καὶ τῶν ταύτης παθῶν ἀλογοῦσιν, αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς, προσφάτῃ νεότητι ἱερωσύνης ἀστράπτοντες πολιάν. Ἀνακάλεσον δὲ τῶν λογισμῶν²⁰ σου διὰ τοῦ δοθέντος σοι παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ Χριστοῦ πνεύματος αὐτοῦ, καὶ γνώση ὡς Σαμουὴλ μικρὸν παιδάριον ὢν (36), ὁ Βλέπων ἐκλήθη· καὶ τῷ χορῷ

¹⁷ Num. xxvii, 16, 17. ¹⁸ f. τὸν λογισμῶν.

antistitem. Quomodo et alibi, ab eodem artifice, Hero Antiochenus in Syria diaconus Tarsensem primum in Cilicia sæpius visitare, deinde Marim hanc Neapoleos prope Anazarbon episcopum et litteratissimam Mariam hanc, Ignatii nomine salutare jubetur. Pseud-Ignatii verba, in illa ad Heronem epistola hæc sunt: Τῶν ἐν Ταρσῷ μὴ ἀμέλει, ἀλλὰ συνεχέστερον αὐτοὺς ἐπίδρατε, ἐπιστηρίζων αὐτοὺς εἰς τὸ εὐαγγέλιον. Μάριν, τὸν ἐν Νεαπόλει τῇ πρὸς Ἀναζάρβω ἐπίσκοπον, προσαγορεύω ἐν Κυρίῳ. Πρῶτα εἶπε δὲ καὶ τὴν σεμνοτάτην Μαρίαν, τὴν θυγατέρα μου τὴν πολυμαθεστάτην. « Eos qui Tarsi sunt ne negligas, sed studio magis continuo eos respice et visita, confirmans eos in Evangelio. Marin episcopum Neapoleos quæ est prope Anazarbum, saluo in Domino. Saluta quoque pudicissimam Mariam, filiam meam eruditissimam. » Ubi pro Anazarbo, apud utrumque veterem Latinum interpretem Zarbo, ut in hac Mariæ tributa epistola, legitur. Zarbus enim et Anazarbum idem esse constat. Pro voce vero illa nihili, Ἡμεδαπῆς (quam noster etiam retinet interpres), ἡμεδαπῆς rescribit Vossius. Cui correctioni favet sequentis epistolæ inscriptio, in codice Mediceo: Πρὸς Μαρίαν, εἰς Νεάπολιν τῆς (lege τῆς) πρὸς τῷ Ζαρβῷ Ἰγνατίος. Ad Mariam, Neapolin quæ est prope Zarbum, Ignatius Unde et Mariæ huic a Turriano (*Pro Epistolis pontificum*, lib. ii, cap. 10), eumque secuto Bellarmino (*de Romano pontif.* libro ii, cap. 5 et 31) Zarbensis cognomen est attributum: quam tamen Castabalensem potius fuisse, presentis epistolæ titulus indicaverat. Usser.

(35) Ὅς δηγήσει τὸν λαὸν τοῦτον. Lege δηγήσει. Postea pro eo, quod sequitur, τὸν πρεσβύτερον ἤλει, vetus interpres legit, τὸν πρεσβύτερον. Voss.

(36) Σαμουὴλ μικρὸν παιδάριον ὢν. Hæc et ex sequentibus complura, sed multis brevitatibus causa prætermittis, sub Ignatii nomine, ab Antonio monacho producuntur, in Melissa lib. ii, serm. 19, quod simul cum Ignatianis etiam hæc epistola compingi solet. Fallitur enim P. Halloixius, qui (in fine capituli 3 *Apologię* pro scriptis Ignatii) ex *Epistola ad Magnesianos* ista desumpta fuisse credidit. Græca vero Antonii, cum Latinis hujus epistolæ conjuncta, pag. 128 et 129, Oxoniensis nostræ editionis videre licet. Usser.

τῶν προφητῶν ἐγκαταλεχθεὶς, τὸν πρεσβύτεν (37) Ἰσραὴλ παρανομίας ἐξελέγχει, ὅτι παραπλήγας υἱεὶς, Θεοῦ τοῦ πάντων αἰτίου προετευμήκει, καὶ παίζοντας εἰς τὴν ἱερουσύνην, ³⁰ εἰς τὸν λαὸν ἀσελγαίνοντας εἰσαν ἀτιμωρήτους.

III. Δανιὴλ δὲ ὁ σοφὸς, νέος ὢν (38), ἔκρινεν ὠμογέροντάς τινας (39)· δείξας ἐξώλεις αὐτοῦς, καὶ οὐ πρεσβυτέρους εἶναι, καὶ τῷ γένει Ἰουδαίους ὄντας, τῷ τρόπῳ Χαναταίους ὑπάρχειν (40). Καὶ Ἰερεμίας, διὰ τὸ νέον παραιτούμενος τὴν ἐγγειριζομένην αὐτῷ πρὸς τοῦ Θεοῦ προφητεῖαν, ἀκούει· *Μὴ λέγε, Νεώτερός εἰμι. Διότι πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξασοσσελῶ σε, πορεύσῃ· καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἀν' ἐτελείωμαι σοι, λαλήσῃς· ὅτι μετὰ σοῦ ἐγὼ εἰμι.* Σολομῶν δὲ ὁ σοφὸς, δυοκαίδεκα τυγχάνων ἐτῶν (41), συνῆκε τὸ μέγα τῆς ἀγκυωσίας τῶν γυναικῶν ἐπὶ τοῖς σφετέρους τέσσαυτῶν τοῦ πατῆρος σοφία, καὶ φοβηθῆναι οὐχ ὡς μαιράκιον, ἀλλ' ὡς τέλειον ἄνδρα. Τὰ δὲ αἰνίγματα τῆς Αἰθίοπων βασιλίδος, φορὰν ἔχοντα ὡσπερ τὰ τοῦ Νεβλου βέματα, οὕτως ἐπαλύσατο ὡς ἐξω ἑαυτῆς γενέσθαι τὴν οὕτως σοφίαν.

IV. Ἰωσίας δὲ ὁ θεοφιλεὶς, ἀναρθρα σχεδὸν ἔτι φθεγγόμενος (42), ἐλέγχει τοὺς τῷ πονηρῷ πνεύματι κατ-

³⁰ I Reg. III, 20 et IX, 9, 19; Anton. Meliss. II, 19, citat. ³¹ f. inscr. xxi. ³² I. Ignat. interpol. ad Magn. III, Ant. *ibid.*; Dan. XII. ³³ Jer. I, 7. ³⁴ III Reg. III, X.

(37) Πρεσβύτεν. Πρεσβύτερον noster habet interpres. UssER.

(38) Δανιὴλ δὲ ὁ σοφὸς νέος ὢν. De eodem agens Basilii, in oratione *Περὶ τιμῆς γονέων*, Daniele m nobis proponit παδάριον ὄντα καὶ νεώτερον κατὰ τὴν αἰσθητὴν ηλικίαν. τὴν δὲ νοητὴν πολιὰν ἐπὶ τῆς φρονήσεως ἄγοντα. Io.

(39) Ἐκρίνον ὠμογέροντάς τινας. Ridicule verit interpres. « crudos et senes, » pro « crudos. » ὠμογέροντας autem, sive crudos senes, accipi pro illis qui viridi utuntur senectate, satis notum versu Virgiliano. Tales Græci vocant τοὺς μῆπω πεπανθέντας τῷ γήρῳ, ἀλλ' ἄρτι παραλλάξαντας τὴν ἀκμάζοντα ηλικίαν. Nec tantum ita appellantur, qui iuper τὴν ἀκμάζοντα supergressi sunt, sed etiam isti, quibus iam suprema licet senectute versentur, supersint tamen vigor ac vires. Ita intelligendum illud Senecæ, « durus senior navita crudus. » Sæpius tamen in altera significatione accipitur de eo quod recens est; uti cum dicimus « crudum vulnus, » pro eo, quod noviter inflictum est. Et in Anthologia inedita Salmasiana quidam, cujus capilli recenter incanuerant, ad puellam ait:

Βύστρονον ὠμογέροντα τί μέμφουαι ; . .

Sed et Martialis vox illa reddenda est; cujus epigramma (XII, 45) ita ex optimis codicibus relingendum est,

*Hædina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora vertivæque calvæ :
Festive tibi, Phæbe, dixit ille,
Crudum qui caput esse calceatum.*

Id est. Festive dixit ille, qui dixit, caput tuum recenter factum calvum, esse calceatum. Sexcentis in locis subintelligitur « dixit, inquit; » uti quoque apud Græcos ἐδ φασί, etiam apud elegantissimos auctores. Si qui tamen ita molliculi sint, et delicati, ut talia in Martiale ferre non possint, ii Martialem, non me reprehendant, qui veterem illi lectionem restituo. Verum non in eo, sed in eorum

pellatus; atque in numerum prophetarum allectus. senem Eliam violatæ legis arguit; quoniam vesanos filios Deo rerum omnium auctori prætulera, eosque sacerdotio illudentes ac erga populum insolenter ægerentes dimiserat impunitos ³⁰.

III. Sapiens vero Daniel, juvenis cum esset, iudicium in quosdam crudos et crudeles senes tulit; ostenditque eos exitiales ac perditos, neque presbyteros seu seniores esse; et qui genere Judæi erant, moribus esse Chananæos ³¹. Jeremias quoque, quia propter juventutem, quod ipsi a Deo committebatur prophetiæ ministerium recusabat, hæc audit: *Ne dicas; Junior sum. Quoniam ad omnes ad quos miserero te, ibis; et juxta omnia quæ mandavero tibi, loqueris: quia tecum ego sum* ³². Solomon autem ille sapiens, anno ætatis duodecimo, magnam de mulieribus, quarum liberi non dignoscabantur, controversiam dijudicavit: ita ut omnis populus super tanta pueri sapientia obstuperet; cumque non ut adolescentulum, sed ut virum consummatum revereretur. Reginæ autem Æthiopum ænigmata, instar Nili fluentorum reciprocos æstus habentia, sic dissolvit, ut adeo sapiens mulier extra seipsam præ admiratione esset ³³. ³⁴.

IV. Josias autem Deo charus, cum fere adhuc inarticulate loqueretur, eos qui malo spiritu corri-

auribus est vitium. Voss. — ὠμογέροντας. Verti, « crudos et crudeles senes, » quia ad immanitatem, sicut ad ætatem respexisse epistolæ parentem vero simile est. In Regula solitaria, cap. 18: « Senissimi (ita Holstenii editio, Acheriana vero « sævisimi » minus bene) etiam erant sacerdotes illi, qui Susannam violare conati sunt; et Daniel adhuc puerulus erat, qui eos ore suo condemnavit. » Ex Admonitione Basilii cap. 17, ubi habetur: « Vetustissimi jam erant presbyteri qui Susannam violare eorum scelere condemnavit. » Cot. — ὠμογέροντας. Antonius ὠμογέροντας habet, « crudeles senes » interpres noster, de quo Vossii notæ sunt consulendæ. UssER.

(40) Τῷ γένει Ἰουδαίους ὄντας, τῷ τρόπῳ Χαναταίους ὑπάρχειν. Respicit ad verba illa Dan. XII, 56: *O semen Chanaan, et non Juda.* Τῷ τρόπῳ autem intellige, Chananæos « moribus, » quomodo apud Chrysostomum, in sermone *De utilitate lectionis Scripturæ* (tomo VIII, edit. Savil., pag. 441), Britannicarum nostrarum insularum incolæ, σολοικίους μὲν τῷ φθόγγῳ, εὐσεβοῦσι δὲ τῷ τρόπῳ, « solæcisimos faciunt sono, sed pietatem moribus colunt. » Io.

(41) Σολομῶν δὲ ὁ σοφὸς δυοκαίδεκα τυγχάνων ἐτῶν. Vide Prolegomena nostra Ignatiana, cap. 41. Io.

(42) Ἰωσίας δὲ ὁ θεοφιλεὶς ἀναρθρα σχεδὸν ἔτι φθεγγόμενος. Bene ad hunc locum notavit vir summus D. Blondellus, annos natum fuisse 26, anno nimirum regni 18, qui cum ætatis 26 concurrebat. Paulo post lege, βωμούς τε αὐτῶν ἀναστρέφει. Sed hæc hactenus. Tædium enim obreperet, si ulterius in quisquiliis istis excutiendus tempus perderem. Et tamen illas qualescunque multo meliores reddidimus ope codicis Florentini. Quod si quis sequentem Epistolam ad Mariam Catalensem, et illam ad Tarsenses, cum vulgatis contulerit, verum esse fa-

piebantur arguit, ostenditque esse falsiloquos ac populi seductores; dæmonum quoque detegit fraudem, et falsos deos traducit; atque in infantia, deorum sacerdotes jugulat; eorumque aras evertit, altaria mortuis reliquiis contaminat, templa destruit, lucos excindit, columnas conterit; et impiorum sepulcra effodit, ut nullum amplius impiorum monumentum existeret²⁵. Tantis erit pietatis æmulator, ac impiorum punitor, dum adhuc lingua balbutiret²⁶. David vero, propheta simul et rex, quique Salvatoris secundum carnem radix et origo fuit, adolescentulus a Samuele in regem ungitur²⁷. Ipse enim alicubi dicit: *Pavvus eram in fratribus meis et junior in domo patris mei*²⁸.

V. Ac deficiet me tempus, si eos omnes persequi volucro, qui in juventute Deo complacuerunt, et prophetia, sacerdotio, regnoque a Deo donati sunt. Memoriae autem causa sufficiunt quæ diximus. Verum te quaeso, ne tibi vana quædam atque ostentatrix esse videar. Non enim te docens, sed quomies in Deo pater recordetur, hos apposui sermones. Cognosco quippe meum modulum; neque cum viris tantis vobis me comparo. Saluto sanctum tuum clerum, tuumque Christi amantem populum; qui sub tua cura pascitur. Omnes qui apud nos sunt fideles te salutant. Salvere me secundum Deum, ora, beate pastor.

²⁵ IV Reg. xxii et xxiii. ²⁶ Anton. Mliess. II, 19. LXX.

tehitur. Voss. — *Ἰωσὴφ δὲ ὁ Θεοφιλὴς, ἀναθροῦσθε δὲν ἐστὶ φθεγγόμενος*. II Paralipomen. xxiv, 5: *Octavo anno regni sui, cum adhuc esset puer, cepit querere Deum patris sui David: et duodecimo anno postquam regnare cœperat, mundavit Judam et Jerusalem ab excelsis et lucis, simulacrisque et sculptilibus. Destruitque coram eo aras Baalim, etc.* Octo vero erat annorum, cum regnare cœpisset: ileoque 16, cum adhuc puer (et pater tamen) Deum cœpit querere; 20 cum anno regni duodecimo reformationem est aggressus, et 26, cum anno regni Æcimo octavo eandem perfecit. Ut quod de inarticulata illius locutione dicitur, plane sit hyperbolicum. USSER.

(43) *Βωμούς τε αὐτῶν ἀνατρέπει*. Vossius, re non satis attente considerata, ἀνατρέπει, legendum notat. In

(44) *Φησὶ γὰρ σου αὐτός*. In Psalmo cxi, apocrypho, cui titulus: *Ὁὗτος ὁ ψαλμὸς ἰδιόγραφος τοῦ Δαβὶδ (καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ ἐστὶ τῶν πρὸ ψαλμῶν) ὅτε ἐμορομάχησε πρὸς τὸν Γολιάθ*. *Psalms hic peculiariter Davidi inscriptus est (et extra numerum 150 Psalmorum est), quando singulari certamine cum Goliath congressus est*. In

(45) *Μικρὸς ἦμην*. Chrysostomus, hom. 17, ad populum Antiochenum, paulo ante finem: *Μικρὸς ἦν ὁ Δαβὶδ, καὶ βραχὺς τῷ σώματι*. De hoc psalmo, præter Apollinaris *Metaphrasim*, Athanasiana *Synopsis* p. 57, A. 87, C. 89, C. 90, V et *Conflictus Arnobii ac Serapionis* pag. 537, illustribus atque notabilibus verbis: « David quoque in suo proprio psalmo sic dicit de Deo: *Ipse misit angelum suum, et tulit me de ovidibus patris mei, inunxit me unctione misericordiae suæ*, » in quibus agnoscis ψαλμὸν ἰδιόγραφον τοῦ Δαυὶδ (alio sensu canon Lao-

δους, ὡς ψευδολογοὶ καὶ λαοπλάνοι τυγχάνουσιν, δαιμόνων τε ἐκκαλύπτει τὴν ἀπάτην, καὶ τοὺς οὐκ ὄντας θεοὺς παραδειγματίζει· καὶ τοὺς ἱερωμένους αὐτοῖς, νήπιος ὢν, κατασφάζει, βωμούς τε αὐτῶν ἀνατρέπει (43), καὶ θυσιαστῆρια νεκροῖς λειψάνοις μιαίνει, ταμένη τε καθαιρεῖ, καὶ τὰ ἄλση ἐκκόπτει, καὶ τὰς στήλας συντρίβει, καὶ τοὺς τῶν ἀσεβῶν τάφους ἀνορύττει, ἵνα μηδὲ σημεῖον ἐστὶ τῶν πονηρῶν ὑπάρχη. Οὕτω τις ζηλωτὴς ἦν τῆς εὐσεβείας, καὶ τῶν ἀσεβῶν τιμωρὸς, ἐπὶ ψελλίζων τῇ γλώττῃ. Δαβὶδ²⁷, ὁ προφήτης ὁμοῦ καὶ βασιλεὺς, ἡ τοῦ Σωτηρίου κατὰ σάρκα ρίζα, μερᾶκιον χρίεται ὑπὸ Σαμουὴλ εἰς βασιλεῖα. Φησὶ γὰρ σου αὐτός (44), ὅτι *Μικρὸς ἦμην* (45) *ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου, καὶ νεώτερος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου*.

B V. Καὶ ἐπιστῆφει με ὁ χρόνος (46), εἰ πάντας ἀνιχνεύειν βουλοίμην τοὺς ἐν νεότητι εὐαρεστήσαντας Θεῷ (47), προφητεῖαν τε καὶ ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν ὑπὸ Θεοῦ ἐγχειρισθέντας. Ὑπομνήσεως δὲ ἕνεκα ἀνάγκη καὶ τῆ ἐπιμήνια. Ἄλλὰ σε ἀντιβολῶ, μή σοί τις περιττός εἶναι δόξω καὶ φανητώσα (48). Οὐ γὰρ διδάσκουσά σε, ἀλλ' ὑπομιμνήσκουσα τὸν ἐμὸν ἐν Θεῷ πατέρα, τούτους παρεθέμην τοὺς λόγους. Γινώσκω γὰρ τὰ ἐμαυτῆς μέτρα, καὶ οὐ συμπαρακτείνω ἐμαυτὴν τοῖς τηλικούτοις ὑμῖν. Ἀσπάζομαι σου τὸν ἀγιον κληρον, καὶ τὸν φιλόχριστόν σου λαόν, τὸν ὑπὸ τῆς σῆς κηδεμονίας ποιμαινόμενον. Πάντες οἱ παρ' ἡμῶν πιστοὶ προσαγορεύουσί σε. Ὑγιαίνειν με κατὰ θεὸν προσεύχου, μακάριε ποιμήν.

²⁷ f. deest δέ. ²⁸ I Reg. xvi. ²⁹ Psal. ci, 1. apud

C dicens 59: *Οὐ δεῖ ἰδιωτικούς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ*, et ista: *Αὐτὸς ἐξαπέστειλε τὸν ἀγγελον αὐτοῦ, καὶ ἤρᾳ με ἐκ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἔχρισέ με ἐν τῷ ἐλαίῳ τῆς χρίσεως αὐτοῦ, seu potius ἐν τῇ χρίσει τοῦ ἐλαίου αὐτοῦ*. De Psalmis autem in genere, Latina clausula citatur *Synopses* conferatur cum ἀποσπασματικῷ quod e codice Regio desumptum posui supra, quodque postea editum inveni in *Commentariis viri clarissimi Petri Lambæcii De bibliotheca Cæsarea* lib. III, col. ms. 19. Locum integrum illius vide: necnon *Notas Hoescheli ad Photianæ Bibliothecæ codicem 48*, ubi profert fragmentum alterius libri *Josephi istius*, nisi me mea fallit suspicio. Cot.

(46) *Ἐπιστῆφει με ὁ χρόνος*. Locutio ex Hebr. xi, 32, desumpta. USSER.

D (47) *Τοὺς ἐν νεότητι εὐαρεστήσαντας Θεῷ*. Ex Græcorum manuscriptorum bibliothecæ Augustanæ catalogo, vol. XXIII, locum restituimus: unde et postremam epistolæ hujus partem Græcam, in editione Oxoniensi (pag. 129 et 130) deprompsimus. In

(48) *Φανητώσα*. Utitur hoc verbo Basiliius epistola 64, et *De Spiritu sancto* cap. 30. In *Historia Eusebii* lib. I, cap. 7: *Τοῦ γοῦν Σωτῆρος οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἰτ' οὖν φανητιῶντες, εἰθ' ἀπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δὲ ἀληθεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα*. Quæ sic imitatus est Ambrusius ad Lucæ III, 27: « *Fertur enim ab his, qui sive argumentati, sive simpliciter docentes, et (f. at) vere astruentes tradiderunt nobis*. » Idem est et argumentati, ac « ad ostendendam generis sui nobilitatem » novæ interpretationis. Rufino, « studio tanti seminis demonstrandi. » Apud *Damascenum* orat. 2 Pro imaginibus, initio: *Οὐ γὰρ δόξης ἐπι-*

ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΑΝ^{αα} (49)ΕΙΣ ΝΕΑΠΟΛΙΝ (50) ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΩ ΖΑΡΒΩ,
ΙΓΝΑΤΙΟΣ.

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἡλεσημένῃ χάριτι^{αα}
Θεοῦ (51) Πατρός ὑψίστου καὶ Κυρίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος, πιστο-
τάτη, ἀξιοθέῳ, χριστοφόρῳ θυγατρὶ (52) Μαρίᾳ,
κλειῖστα ἐν Θεῷ χαίρειν.

I. Κρεῖττον μὲν γράμματος βῆσι, ὅσῳ^{αα} περ μέρος
οὔσα τοῦ χοροῦ τῶν αἰσθήσεων, οὐ μόνον οἷς μεταδι-
δοί τὰ φιλικὰ, τιμᾶ τὸν λαμβάνοντα, ἀλλὰ καὶ οἷς ἀν-
τιδέχεται, τὸν ἐπὶ τοῖς κρεῖττοις πόθον πλουτεῖ. Πλὴν
δεύτερος, φασί, λιμὴν (53), καὶ ὁ τῶν γραμμάτων
τρόπος ὡς ὡσπερ ἀγαθὸν ὄρμον δεδέγμεθα παρὰ τῆς
σῆς πίστεως πόρρωθεν, ὡσπερ δι' ἐαυτῶν εἰδό-
τες^{αα} (54) τὸ ἐν σοὶ καλόν. Αἱ γὰρ τῶν ἀγαθῶν, ὧ
πάνσοφε γύναι, ψυχὰι ταῖς καθαρωτάταις εἰκόσαι
πηγαῖς. Ἐκεῖναί τε γὰρ τοὺς παριόντας, κἂν μὴ δι-

^{αα} al. Πρὸς Μαρίαν Κασσοβολίτην. ^{αα} al. ὑπὸ, ἰ. ἐν χάριτι. ^{αα} al. ἤπερ. ^{αα} al. ἰδόντες.

κιν. ἢ φανητῆσμου, πρὸς τὸ λέγειν ὠρμησα. Cot.

(49) De hac epistola, inquit Baronius (ad annum
93, § 8), « dubitarem, an uno eodemque tempore,
cum ad leones Romam sub Trajano ducendus esset
Ignatius, una cum reliquis tunc ad diversas Eccle-
sias datis (cum ejusdem esse plane videatur argu-
menti), scripta hæc fuerit, nisi manifeste apparet
ex verbis ipsius, hanc scriptam esse simulatque
Clemens est creatus Romanus episcopus; illas vero
certo constaret datas esse Trajani tempore, cum
jam Clemens ex hac vita migrasset. » Augēt autem
dubitationem, quod non tantum exsilia, militares
custodias et vincula sua hic (ut in cæteris episto-
lis) commemoret; sed etiam idem hoc argumentum
iisdem ipsis verbis explicet. Illa enim: Ἐν δὲ τοῖς
ἀδίκημασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἵνα Ἰησοῦ
Χριστοῦ ἐπιτύχω, ὀναίμην τῶν δεινῶν τῶν ἐμοὶ
ἡτοιμασμένων, ex Ignatianis illis, in *Epistola ad
Romanos*, plane sunt expressa: Ἐν δὲ τοῖς ἀδική-
μασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἀλλ' οὐ παρὰ
τοῦτο δεδικαιώμαι. Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ
ἡτοιμασμένων etc., ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.
Et tamen oblitus, qui ista transcripsit, quo tem-
pore persecutionem eam sustinebat Ignatius, Cle-
mentem in vivis esse desiisse, Anacleto tunc illum
successisse commiscuit. Sed de tota hac episto-
la Nicolai Vedelii Admonitionem (utcumque a
Jesuita Halloixio tam contumeliose exceptam) hic
aponere neutiquam pigebit.

« Stylus quam maxime affectatus est, ad mundum
et aurium delicias, quantum fieri ab auctore potuit,
compositus. Exordium, quæso, quam id scitulum
est! ibi enim philosophatur, seu potius ineptit, de
comparatione conversationis quæ inter amicos cor-
ram est, quæ per litteras inter illos intercedit.
Præstare quidem visum (quem vocat partem chori
sensuum) epistolis, ob duplicem usum quem habet;
sed tamen reinedium absentix esse litterarum com-
mercium, eas esse velut alterum portum, quod
proverbia dicant, et eas tanquam bonam stationem
navium excepisse. Sic etiam de virtutis excellentia
non loquitur more Christiano, sed philosophico.
Ducet animos, honorum virorum esse similes fon-
tibus limpidissimis, qui etiam eos qui non sitiunt,
ad haustum pelliciuunt pulchritudine sua; idem de
Maria illa fieri: affici enim illius virtutibus quos-
vis, ut compotes fieri studeant divinatorum fluento-

A

AD MARIAM,

NEAPOLIM QUÆ EST AD ZARBUM, IGNATIUS.

Ignatius, qui et Theophorus, misericordiam conse-
cutæ per gratiam Dei Patris altissimi et Domini
Jesu Christi pro nobis mortui, fidelissimæ, dignæ
Deo, Christiferæ filix Mariæ, plurimam in Deo
salutem.

I. Litteris quidem melior est aspectus, in quan-
tum cum sit pars una chori sensuum, non solum
amicitiæ testificationem impartiendo, eum qui ac-
cipit honorat, sed etiam per ea quæ vicissim susci-
pit, ditescit desiderio rerum præstantiorum. Verum
secundus, quod dici solet, portus est, epistolarum
scribendarum ratio; quam velut commodam stationem
a fide tua eminens accepimus; ut qui per litte-
ras conspexerimus eam quæ in te est honestatem.
Bonorum namque animæ, o feminarum sapientis-

B

rum, quæ in animo illius scaturiunt. Vocat etiam
Mariam πάνσοφον; quod poetæ, non autem aposto-
lico viro competit, qui scit solum Deum esse πάν-
σοφον. Dicit Mariam sibi commendasse duos viros.
Ubi mirum, eos potius a muliere Christiana quam
a viris Christianis, aut ab episcopo, aut ab Eccle-
sia commendatos fuisse. Addit sibi placuisse vehe-
menter, quod Maria in litteris suis diligenter citavit
loca Scripturæ; et se postquam ea legisset, nullo
modo de ea re dubitasse. Quam id stivolum est!
Frivolum etiam est et affectatum, quod ubi loquitur
de papa Cleto addit: « Cui nunc successit beatis-
simus Clemens. » Sic et alia quædam. Phrasis af-
fectata et alienissima a stylo Ignatii per se appa-
ret; ut non opus sit id ostendere. Si autem quidam
loquendi modi sunt in ea epistola, quæ in genuinis
Ignatii reperiuntur: ii studiose et callide inferti
sunt a stellatione, ut Ignatii esse genuina epistola vi-
deatur. » USSER.

(50) *Εἰς Νεάπολιν*. Codex Medicæus: Πρὸς Μα-
ριαν, εἰς Νεάπολιν τῆς (vel τῆν potius) πρὸς τῷ
Ζαρβῷ, Ἰγνάτιος· de quo videnda nota 34 in præ-
cedentem epistolam. Ib.

(51) *Τῇ ἡλεσημένῃ ὑπὸ Θεοῦ*. Codex Medicæus:
Τῇ ἡλεσημένῃ χάριτι Θεοῦ, ut et noster interpres:
« Habenti propitiationem in gratia Dei. » Vetus
vero vulgatus: « Misericordiam consecutus et gra-
tiam Dei; » ad ipsum Ignatium referens, non ad
Mariam. Ib.

(52) *Χριστοφόρῳ θυγατρὶ*. Noster interpres:
« Christum ferenti filix. » Vet. vulgat.: « Christi-
feræ filix. » Sic enim habent mss. non ut editi,
« Christicolæ, » quanquam filix nomen a codice
Baliolensi et Petaviano absit. Ib.

(53) *Πλὴν δεύτερος, φασί, λιμὴν*. S. Chryso-
stomus epistola 27, *ad Domnum episcopum*: Καὶ
ἐβουλόμην μὲν κατ' ἑβὴν συντυχεῖν τῇ σῇ, καὶ ἐμ-
φορηθῆναι τῆς ἡδίστης σου διαθέσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ
τοῦτο οὐκ ἐνι, οὔτε γὰρ ἡμῖν δυνατόν, οὔτε τῇ τιμῆ-
τηρί σου βῆδιον, διὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς αὐτόθι
πρόνοιαν, ἐπὶ τὸν δεύτερον ἀναγκαίως ἡλυόμεν πλοῦν,
τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων παραψυχῆν εαυτοῖς χαρι-
ζόμενοι. A Basilien. epist. 339, ὁμοίως εὐχῆς ἄξιον
dicitur. Cot.

(54) *Δι' ἐαυτῶν εἰδότες*. Medic. δι' ἐαυτῶν ἰδόν-
τες. Noster interpr.: « per ipsas videntes; » ut ad
γραμμάτων referatur. Morelius vero, δι' αὐτῶν

simā, similes sunt purissimis fontibus. Hi enim ipsos transeuntes, etiamsi non sitiunt, pulchritudine ad potum hauriendum pertrahunt. Et tua prudentia invitat jubetque, ut divinorum laticum in anima tua scaturientium participes fiamus.

II. Ego vero, o beata, non tam meus, quam aliorum nunc factus, mutorum adversariorum arbitrio exagitor: partim exsiliis, partim custodiis, partim vinculis. At nihil eorumouro. Verum illorum injuriis magis discipulus fio, ut Jesum Christum nanciscar. Utinam fruar suppliciis mihi paratis: quandoquidem non sunt condignæ passionis hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis⁵⁵.

III. Quæ vero a te per epistolam jussa sunt, libenter perfeci; nihil ambigens de iis, quæ tu bene habere probaveris. Novi te divino judicio testimonium viris perhibuisse, et non favore carnali. Admodum vero me delectaverunt et crebræ tuæ locorum Scripturæ commemorationes; quas ubi legissem, ne cogitatione quidem tenuis de re dubitavi. Neque enim ea mihi oculis percurrenda putavi, quorum certissimam a te haberem demonstrationem. Utinam animæ tuæ vice sim ego; quia Jesum Filium Dei viventis amas. Quare et ipse tibi dicit: *Ego me amantes diligo; et quærentes me, invenient pacem*⁵⁶.

IV. Mihi autem in mentem venit, ut dicam verum fuisse sermonem, quem de te audiavi, cum adhuc Romæ apud beatum papam Linum esses; cui

⁵⁵ al. ναμάτων. ⁵⁶ al. πολλῶν. ⁵⁷ Rom. viii, 18. 17. ⁵⁸ al. Ἀνεγκλήτω.

(contra Græcorum exemplarium fidem) legendum censet; ut ad ὄρμον referatur; quomodo et vetus vulgatus interpres reddidit: « conspicientes in eo illud quod in te (has enim duas voculas ex mss. restitutum) est bonum. » Ussea.

(55) *Ἐγὼ εἶδει ἐφέλκονται αὐτούς*. Nisi veteris interpretis auctoritate moverer, qui εἶδει « visione » vertit, equidem διεδέξαι libentius verterem, inquit Jacobus Billius, *Observat. sacr.* libri II cap. ult. Noster vero interpres τῷ εἶδει, « ipsa specie, » rectius reddidit, quam vulgatus, « visione sua, » vel « sui, » ut alii legunt libri. Pro αὐτούς autem, Morelius αὐτῶν legendum censuisse, ut πηγῶν hic subintelligatur, male a Mæstræo est adnotatum. In Morelio enim nihil tale invenio. Id.

(56) *Ἢ τε σύνεσις*. Rectius codex Medicus: ἢ τε σὴ σύνεσις, consentiente etiam utroque vetere Latino interprete. Id.

(57) *Ναμάτων*. Vet. vulgat., « liquoribus. » Noster interpres, « aquis. » Ex Græco vero Mediceo Vossius, *Πομάτων* edidit. Id.

(58) *Ὁ μακαρία*. In quibusdam veteris vulgatæ Latinæ versionis editionibus habetur hic, « optavi; » in aliis, « potavi: » pro, « o beata. » Id.

(59) *Πολλῶν*. Ita etiam vertit uterque interpres: tum noster, tum vulgatus; licet in editis « publicarum » inepte legatur pro « plurimorum. » Ex codice Mediceo, πολλὰς, Vossius edidit. Id.

(60) *Ὀυδενὸς τούτων ἐπιστρέφομαι*. Noster interpres, « a nullo horum averto. » Vet. vulgat. « nihil horum declino, » ut mss., vel, ut editi, « recuso. » Idem. Legebant ἀποστρέφομαι. Cl.

(61) *Ὀραλμῆν*. Vet. vulgat. « Lucror enim, » ut mss., vel « ego, » ut habent editi. Vide not. in Ignat.

ῶσι, τῷ εἶδει ἐφέλκονται αὐτούς (55) ἐρύσασθαι τῷ πότου. Ἢ τε σὴ σύνεσις (56) παρεγγυῆ, μετασχεῖν ἡμᾶς παρακελευομένη τῶν ἐν τῇ ψυχῇ σου βλασφῶντων θείων πομάτων⁵⁷ (57).

II. Ἐγὼ δὲ, ὦ μακαρία (58), οὐκ ἐμαυτοῦ νῦν τοσοῦτον, ὅσον ἄλλων γενόμενος, ταῖς πολλαῖς⁵⁸ (59) τῶν ἐναντιῶν γνώμαις ἐλαύνομαι: τὰ μὲν φυγαῖς, τὰ δὲ φρουραῖς, τὰ δὲ δεσμοῖς. Ἄλλ' οὐδενὸς τούτων ἐπιστρέφομαι (60). Ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μάλλον μαθητεύομαι, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Ὀραλμῆν (61) τῶν δεινῶν τῶν ἐμπολητισμένων ἐπιπέθῃ οὐκ ἔδωκα τὰ καθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι (62) εἰς ἡμᾶς.

III. Τὰ δὲ ὑπὸ σοῦ διὰ τῆς ἐπιστολῆς κελευσθέντα, ἀσμένως ἐπλήρωσα: ἐν οὐδὲν ἀμφιβάλλων, ὡν αὐτῇ καλῶς ἔχειν δεδοκίμακας. Ἐγνων γὰρ σε χρῆσαι θεοῦ τὴν μαρτυρίαν τοῖν ἀνδρῶν⁵⁷ (63) πεποιτῆσθαι, ἀλλ' οὐ χάριτι σαρκικῇ. Πάνυ δὲ με ἦσαν καὶ αἱ συνεχεῖς σου τῶν γραφικῶν χωρῶν (64) μνήμαι: ἄς ἀντιγνώσκω, οὐδὲ μέχρις ἐννοίας ἐνεδόλασα (65) περὶ τῆ πράγμα. Οὐ γὰρ εἶχόν τισιν ὀφθαλμοῖς ἐκβραμῆν, ὧν εἶχεν ἀναντιρρήτον ὑπὸ σοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀντίψυχόν⁵⁸ σου (66) γενοίμην ἐγὼ, ὅτι φιλεῖς Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Διὸ καὶ αὐτὸς ἐρεῖ σοι: Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ: οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες, εὐρήσουσιν εἰρήνην (67).

IV. Ἐπέρχεται δὲ μοι λέγειν, ὅτι ἀληθινὸς ὁ λόγος, ὃν ἤκουον περὶ σοῦ, ἐπιούσης σοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ παρὰ τῷ μακαρίῳ πάπῃ Λίνῳ⁵⁹ (68): ὃν διεδέξατο τὰ νῦν

⁵⁷ al. τοῖς ἀνδράσι. ⁵⁸ al. ἀντίψυχός. ⁵⁹ Prov. viii,

111 *Epist. ad Romanos. Id.*

(62) *Ἀποκαλύπτεσθαι*. Εἰς ἡμᾶς est hic addendum ex Mediceo Græco codice, utroque vetere Latino interprete, ipsoque Apostoli textu, Rom. viii, 18. Id.

(63) *Τοῖς ἀνδράσι*. Τοῖς ἀνδρῶν legitur in codice Augustano, τῶν ἀνδρῶν Nydrucciano, τοῖν ἀνδρῶν in Mediceo. Nos, ex Mæstræi editione, τοῖς ἀνδράσι retinimus. Id.

(64) *Τῶν γραφικῶν χωρῶν*. Id est « locorum Scripturæ: » ut recte interpretatus est Morelius; nam γραφῆ simpliciter (ut in *Adversariis* suis notavit hic Casaubonus) sacræ paginæ libri. Sic γραφικὰ διδάγματα: quæ in nupera versione Nicæni concilii male vertitur, et in canone 19 concilii in Trullo, γραφικὸς λόγος, est tractatio alicujus sacræ Scripturæ; et in concilii Chalcedonenensis actione v (et apud Evagrium, lib. II, *Hist. eccles.* cap. 4), indeque in Justiniani imp. lege 7 c. *De summa Trinit. et fide catholica*, γραφικὰ μαρτυρία sunt testimonia ex sacris Scripturis petita. Id.

(65) *Ἐνεδόλασα*. Ita cum mss. Morellii legit editio; ubi Plantiniane editiones, eodem sensu, ἐνεδόλασα habent. Id.

(66) *Ἀντίψυχός σου*. Cod. Medic. Ἀντίψυχόν σου. Vid. Prolegomen. cap. 5 in Ignatii *Epist. ad Ephesios*. Id.

(67) *Εἰρήνην*. In Græcis Bibliis, Proverb. viii, 17, χάριτι legimus; licet Romana editio neutrum substantivum ibi agnoscat. Id.

(68) *Ἀνεγκλήτω*. Ita, et hic et in *Epistole ad Trullianos*, codex Nydruccianus. Sic et illic Augustanus, sed hic Ἀνεγκλήτω. Vetus vulgatus Latinus, utrobique habet « Anacletum; » licet ma-

ὁ ἀξιωμακαριστος Κλήμης, ὁ Πέτρου καὶ Παύλου ἄκουστος. Καὶ νῦν προσέθηκας ἐπ' αὐτῷ ἑκατονταπλασίως (69), καὶ προσθείης ⁶⁸ (70) γε ἔτι, ὡς αὕτη (71). Σφόδρα ἐπεθύμουν ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς (72), ὥστε ⁶⁹ συναναπαύσασθαι (73) ὑμῖν· ἀλλ' οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ (74). Ἐπέχει γάρ μου τὴν πρόθεσιν, οὐ συγχωροῦσα εἰς πέρας ἔλθειν, ἡ στρατιωτικὴ φρουρά. Ἄλλ' οὐτε ἐν οἷς εἰμι, δρᾶν τι, ἢ παθεῖν οἷός τε ἐγώ. Διὸ δεύτερον τῆς ἐν φίλοις παραμυθίας τὸ γράμμα λογιζόμενος, κατασπάζομαι τὴν ἱερὰν σου ψυχὴν, παρακαλῶν ⁶⁸ (75) προσθῆναι ⁶⁸ τῷ τόνῳ ⁶⁷ (76). Ὁ γὰρ παρῶν πόνος ὀλίγος, ὁ δὲ προσδοκώμενος μισθὸς πολὺς.

V. Φεύγετε ⁶⁸ (77) τοὺς ἀρνούμενους τὸ πάθος Χριστοῦ, καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν· πολλοὶ δὲ εἰσιν ἄρτι οἱ ταύτην νοσοῦντες τὴν ἀρρώστιαν. Τὰ δὲ ἄλλα σοὶ παραινέειν εὐθελές· κατηγορησμένη μὲν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ, δυναμένη δὲ καὶ ἄλλους νοουθετεῖν ἐν Χριστῷ. Ἄσπασαι πάντας τοὺς ὁμοίους σου ⁶⁹, ἀντεχομένους τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἐν Χριστῷ (78). Ἄσπάζονται σε οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἱερὸς Ἡρών ⁶⁸ (79). Ἄσπάζεται σε Κασσιανὸς ὁ ξένος μου, καὶ ἡ ἀδελφὴ μου ἡ ⁶⁷ γαμετὴ αὐτοῦ, καὶ τὰ φίλιτατα αὐτῶν τέκνα (80). Ἐβρῶμέ-

⁶⁸ l. Const. ap. v. 46. ⁶⁹ al. πρόσθετος. ⁶⁸ al. κατὰ. ⁶⁷ al. πόνῳ. ⁶⁸ al. φεύγετε. ⁶⁹ al. σοὶ. ⁶⁸ al. Ἡρών.

Petavianus hic « Anemcletum » legit. Noster interpret « Cletum » hic habet; quomodo et legendum contendit Baronius, ad an. 6⁹, § 38, et an. 93, § 1, 7. Turrianus vero (*Pro epistolis pontificum*, lib. II, cap. 40), « Linum » hic reponendum esse existimat, sive hic error, inquit, ex exemplari Græco epistolarum Ignatii parum emendato fluxerit, sive Eusebium et Irenæum sequens ita Morelius corrigendum esse putaverit: neutrum enim affirmo. Hoc solum admonere volui, in exemplari vetustissimo et emendatissimo bibliothecæ Medicæ Florentinæ non Ἀνακλήτῳ, sed Ἀήνῳ esse; quæ lectio (id quod magnam fidem facere debet) cum Clemente convenit, qui in libro VII *De constitutionib. apost.* sic ait in extremo capite in persona Petri: « Post mortem vero Lini Clemens est a me Petro secundus ordinatus. » Verum de Morelii correctione frustra suspicionem ille movet: cum monuerit in notis ipse Morelius, codicem Pacii habuisse Ἀνακλήτῳ, illum videlicet Augustanæ bibliothecæ veterem ms. ex quo primam harum epistolarum editionem Græcam adornavit Valentinus Pæceus. Unius vero Irenæi (ut de Eusebio nihil dicam) tanta hic est auctoritas, ut jure merito et Pseud-Ignatio præferri debeat (si Florentini codicis lectionem, ut ipsius germanam, admittamus), et Pseudo-Clementi, ita præsertim sententiam suam, Petri nomine, proponenti: τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Αἴνος μὲν ὁ Κλαύδιος πρῶτος ὑπὸ Παύλου. Κλήμης δὲ μετὰ τὸν Αἴνον ἰάνατος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου δεύτερος χειροτονήθη. Ἐπίσκοπος « Ecclesie Romanorum Lini quidem Claudæ filius a Paulo primus, post mortem vero Lini Clemens a me Petro secundus ordinatus est. » Laud facile enim concesserint Romanenses, primum se episcopum a Paulo accepisse: et ut Clementem ipsum a Petro, morte jam imminente, ordinatum fuisse fortasse non negaverint; ita ante illud tempus, Petro non modo vivente, sed etiam æcumenicum pontificatum (ut illi voluit) administrante, episcopatum Romanum obtinuisse (quod et in *vi, Constitut. c. 8, et hic in l. vii, c. 47, Clemens iste punit*) ægre admodum, opinor, admiserint. Ussea.

A nunc successit beatissimus Clemens Petri et Pauli auditor ⁶⁸. Et nunc adjecisti his centuplum; atque insuper adjicias, o tu. Vehementer cupivi venire ad vos, ut una vobiscum conquiescerem: verum non est in homine via ejus ⁶⁸. Impedit enim meum propositum militaris custodia, quæ non permittit ultra progredi. Sed nec in statu rerum, in quo versor, facere aut admittere quidquam possum. Quare secundum solatium inter amicos litteras esse ratus, saluto sacram tuam animam, obsecrans ut ad vigorem tuum incrementa adjicias. Præsens namque labor, modicus; merces autem quæ exspectatur, magna est.

V. Fugite eos qui negant Christi passionem, ac ejus nativitatem in carne: multi autem jam sunt hoc morbo laborantes. De cæteris vero te admonere stultum esset; quæ et omnis operis et sermonis boni perfectionem consecuta es, aliosque in Christo exhortari potes. Saluta omnes tui similes, satagentes suæ in Christo salutis. Salutant te presbyteri et diaconi; et ante omnes sacer Heron. Salutat te Cassianus hospes meus, et soror mea atque uxor ejus, et charissimi eorum liberi. Incolumem te corporali et spiritali salute, Dominus sanctificet in

⁶⁸ Jer. x, 23. ⁶⁸ al. παρακαλῶ. ⁶⁸ al. προσθῆναι. ⁶⁷ al. κατὰ ἡ.

(69) Ἐκατονταπλασίως. Ita codex Græcus Medicæus, et Nydruccianus, cum utroque vetere Latino interprete: non ἑκατονταπλοσίως, ut in Augustano. Confer. Matth. XIII, 23. et XIX, 29. Id.

(70) Πρόσθετος. Medicæus: προσθείης, rectius. Id.

(71) ὡς αὕτη. Vet. vulgat. « tu ipsa, » ut ex mss. reposuimus; non « teipsam », ut in hactenus editis. Anglican. « o dilecta, » non male, quantum Græcis etiam idem quod, « eia tu, » hoc valet. Id.

(72) Σφόδρα ἐπεθύμουν ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς. Paulum imitatur, in Rom. I, 14, 12. Id.

(73) Καὶ συναναπαύσασθαι. Medicæus: ὥστε συναναπαύσασθαι, quod et noster secutus est interpret. Id.

(74) Οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ. Ita et noster interpret; ex Jerem. x, 23; sed vetus vulgatus: « non mihi fuit opportunum. » Id.

(75) Παρακαλῶ. Παρακαλῶν, legit codex Medicæus Græcus, et uterque vetus interpret Latinus. Id.

(76) Τόνῳ. Codex Medicæus et Augustanus, τόνῳ legit; Nydruccianus, πόνῳ. Cui favet et quod proxime sequitur: ὁ γὰρ παρῶν πόνος ὀλίγος. Id.

(77) Φεύγετε. Codex Medicæus: φεύγετε, pluraliter; quo modo etiam legitur non solum in nostro interprete, sed etiam in Magdalenensi vulgatæ interpretationis exemplari. Id.

(78) Ἄσπασαι πάντας τοὺς ὁμοίους σοὶ ἀντεχομένους τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἐν Χριστῷ. Pro σοὶ, codex Medicæus habet σου. Totâ vero hæc periodus in editione vulgata Latina desideratur. Id.

(79) Ἡρών. Ex Medicæo codice rectius edidit Vossius, Ἡρών, pro quo in nostro interprete legitur « Eron; » in Vet. vulgat. « Hyron » vel « Hiron, » sic enim habent mss. non « Hyeron, » ut primi; multoque minus, « Hieronymus, » ut posteriores editores (prius illud nomen abbreviatum rati) exhibuerunt. Non alius autem intelligendus quam « Heron » diaconus, ipsius Ignatii in episcopatu Antiocheno postea successor. Id.

(80) Τὰ φίλιτατα αὐτῶν τέκνα. Ex Græcis sup-

perpetuum : ac videam te in Christo patientem co-

νην σαρκικήν καὶ πνευματικὴν (81) ὑγιαίνω δ⁸¹ Κόριος ἀγίαση (82) ἀεὶ· καὶ ἰδοίμῃ σε ἐν Χριστῷ τυγχάνουσιν ἄν (83) τοῦ στεφάνου.

AD TARSENSES

IGNATIUS.

Ignatius, qui et Theophorus, salvatus per Christum Ecclesiae, dignae laude, memoria et amore, quae Tarsi est, misericordiu et pax a Deo Patre, et Domino Jesu Christo, multiplicetur semper.

I. A Syria Romam. usque cum bestiis depugno; non quod a brutis feris devorer : hæ namque, ut nostis, Deo volente, pepercerunt Danieli⁸⁴; sed a

⁸¹ al. σε σαρκὶ καὶ πνεύματι, δ. ⁸² al. ἀγιάσει· καὶ et xiv.

plenda est nostri interpretis versio; alias hiulca: « dilectissima ipsorum » [soboles]. Filiorum etiam (Cassiani mentio fit in *Epistola ad Heronem* (pag. 169): « Ἀσπασαί Κασσιανὴν τὸν ξένον μου, καὶ τὴν σεμνοτάτην αὐτοῦ δούλῳγον, καὶ τὰ φίλτατα αὐτῶν παῖδια. USSER.

(81) Ἐβρωμένην σε σαρκὶ καὶ πνεύματι. In Mediceo codice legitur : Ἐβρωμένην σαρκικήν καὶ πνευματικὴν ὑγιαίνω, ut et in Latino nostro interprete : « Valentem, carnalem et spiritualem sanitatem. » Vet. vulgat. « lucolumem te, carnali et spiritali salute. » Id.

(82) Ἀγιάσει. Al. ἀγιάσει. Cod. Mediceus : ἀγίαση ἀεὶ. Uterque Latinus interpres, « sanctificet semper. » Id.

(83) Τυχοῦσαν. Mediceus : τυγχάνουσιν. Id.

(84) Epistolæ hujus prima illa verba : Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶν (« A Syria Romam usque cum bestiis depugno ») ex Ignatii *Epistola ad Romanos* desumpta sunt; quæ deinde sequitur θηρίων ἀνθρωπομόρφων appellatio (i. e. « ferarum humanam formam præ se ferentium ») ex *Epistola ad Smyrnæos*. Tum illis, Ἄλλ' οὐδενὸς λόγον ποιούμεαι οὐδὲ ἐγὼ τὴν ψυχὴν τιμᾶν ἑαυτῷ, ex oratione Pauli ad Ephesios (Act. xx, 24) huc translatis; ad Ignatii *Epistolam ad Romanos* denuo redit hic artifex, et quæ ibi habentur plane flammæa [Πῦρ, καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, σχορπίσμοι ὀστέων, συγχοπαὶ μελῶν, ἀλωμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, καὶ κολάσεις τοῦ διαδόλου εἰς ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω· « Ignis, crux, ferarum concursus, ossium dissectiones, membrorum concisiones, totius corporis solutio, et diaboli tormenta in me veniant; tantummodo ut Jesum Christum nanciscar], satis languide hic expressit. Ἐτοιμός εἰμι πρὸς πῦρ, πρὸς θηρία, πρὸς ξίφος, πρὸς σταυρόν· μόνον ἵνα Χριστὸν ἴδω. « Paratum me offero igni, feris, gladio, cruci; tantummodo ut Christum videam. » Atque ex hisce centonibus consarcinatum est hoc exordium.

In epistolæ progressu, veritas mortis Christi hoc argumento confirmatur : Ἐπεὶ τίς χρεῖα δεσμῶν, Χριστοῦ μὴ ἀποθανόντος; τίς χρεῖα ὑπομονῆς; τίς χρεῖα μαστίγων; « Quæ enim vinculorum utilitas, Christo non mortuo? quæ utilitas tolerantiae? quæ utilitas flagrorum? » quo modo disputavit et Ignatius in *Epistola ad Trullianos*: Τίνος ἔνεκεν ἐγὼ δέδεμαι, καὶ εὐχόμεαι θηριομαχεῖσθαι; ὧρεάν οὖν ἀποθνήσκω; « Cujus rei gratia ego victus sum, et opto ut feris objiciar? Frustra morior itaque? » Tum absoluta hæreticorum refutatione, et præmisso illo voto, quod (ex Pauli *Epistola ad Philemonem* desumptum) apud Ignatium toties occurrit : Ὁναίμην ὑμῶν ἐν

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ

IGNATIOΣ (84).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ σεσωσμένῃ ἐν Χριστῷ Ἐκκλησίᾳ, ἀξιεπαίνω⁸⁵, καὶ ἀξιοσημειούτῳ, καὶ ἀξιαγαπητῷ (85), τῇ οὖσῃ ἐν Τάρσῳ. Ἐλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίως Ἰησοῦ Χριστοῦ, πληθυνθεῖη διὰ παντός (86).

I. Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶν οὐχ ὡς ἀλόγων θηρίων βιβρωσκόμενος (87) ταῦτα γὰρ, ὡς ἴσταν, Θεοῦ θελήσαντος, ἐφείσαντο τοῦ Δανιὴλ ἵπ

⁸¹ al. τυχοῦσαν. ⁸² al. ἀξιεπαίνέτω. ⁸³ Daa. vi

Κυρίω. « Fruar vobis in Domino, » ad præcepta ecclesiastica et moralia descendit: quæ in aliis epistolis totidem verbis legi ait Vedelius; exceptis aliquot quæ a stellione conficta sunt.

Ubi præceptum de episcopi, presbyterorum, diaconorum et populi subordinatione, hoc claudi epiphonemate animadvertite : Ἀντίψυχος ἐγὼ τῶν φυλαττότων ταύτην τὴν εὐταξίαν, ut in *Epistola ad Polycarpum* : Ἀντίψυχον ἐγὼ τῶν ὑποτασσόμενων ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ (ἀντίψυχος enim et ἀντίψυχον promiscue in hisce Ignatianis passim usurpatur; ut in Prolegomen. cap. 5 videre licet) : et reliqua omnia communi hoc epilogo : Ταῦτα οὐκ ἐπιτάττω, ὡς ὢν τὴ, εἰ καὶ δέδεμαι, ἀλλ' ὡς ἀδελφῆς ὑπομιμνήσκω· « Hæc non impero, quasi sim aliquis, tametsi vincus sum; verum ut frater commonefacio; » juxta illud alterius *Epistolæ ad Ephesios*: Οὐ διατάσσομαι ὑμῖν, ὡς ὢν τί· εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι διὰ τὸ ὄνομα, οὕτω ἀπήρτισμαι ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ· « Non præcipio vobis, quasi sim aliquid : quamvis enim vincus sum propter nomen ejus, necdum tamen perfectus sum in Christo Jesu. » Postremum locum salutationis occupant : quarum princeps ista : Ἀσπάζεται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι Φιλιππησίων, θεοὶ καὶ γράφω ὑμῖν· « Salutat vos ecclesie Philippensium, unde et scribo vobis. » An quia Paulus Philippensium episcopos appellavit pluraliter (*Philipp. 1, 1*), Philippensium quoque ecclesias plurali numero auctor hic commemorandas putaverit; an quod aliæ Philippis, ut metropoli, subjectæ fuerint ecclesie, quarant alii. Modus certe loquendi novus est, nec alibi facile obviis. USSER.

⁸⁵ (85) Ἀξιεπαίνέτω, καὶ ἀξιοσημειούτῳ, καὶ ἀξιαγαπητῷ. Codex Mediceus, ἀξιεπαίνω, καὶ ἀξιομν..., καὶ ἀξιαγαπ. Id.

(86) Πληθυνθεῖη διὰ παντός. Noster interprete, recte : « multiplicetur semper. » At vetus vulgatus, quasi legisset in prima persona, Πληθυνθεῖτην διὰ παντός, ab hoc incipit ipsum corpus epistolæ, et transfert : « Satiatus sum in omnibus, » quod Jacobus Faber interpretatur : « Saturatus sum, repletus sum malis et crudelitibus eorum qui me ducunt, per omnia; » indeque « fervidam martyris pietatem » colligit. In ms. tamen Baliokasi, « sanatus; » in *Micropresbyterico*, et edit. Colon. ann. 1557, « sauciatus, » legitur. In edit. Colon. ann. 1536, « Sauciatus » in textu, « satiatus » in margine ponitur. Id.

(87) Βιβρωσκόμενος. « Comestus, » vertit uterque vetus interpres : licet in vulgato Jacobus Faber substituerit « voratus. » Id.

83 ἢ ὅτι (88) ἀνθρωπομόρφων (89), οἷς ὁ ἀνήμερος θῆρ
 ἐμφωλεύων ἢ νύττει (90) με δσημέραι καὶ τιτρώσκει·
 ἅλλ' οὐδενὸς λόγον ποιούμεαι τῶν δεινῶν (91), οὐδὲ
 ἐγὼ τὴν ψυχὴν τιμίαν ἐμαντῶ, ὡς ἀγαπῶν (92)
 αὐτὴν μᾶλλον ἢ τὸν Κύριον. Διὸ ἐτοιμὸς εἰμι πρὸς
 πῦρ, πρὸς θηρία, πρὸς ξίφος, πρὸς σταυρόν μόνον,
 ἵνα τὸν Χριστὸν ἴδω (93) τὸν Σωτῆρά (94) μου καὶ
 Θεόν, τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀποθανόντα. Παρακαλῶ οὖν
 ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος Χριστοῦ, ὁ διὰ γῆς καὶ θαλάττης
 ἐλαυνόμενος· *στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἑδραῖοι γίνεσθε,
 ὅτι δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται* γίνεσθε ἀκλινεῖς,
 ὅτι Κύριος κατοικίσει μονοτρόπους (95) ἐν οἴκῳ.

II. Ἐγνων ὅτι τινὲς τῶν τοῦ Σατανᾶ ὑπηρετῶν ἐβου-
 λήθησαν ὑμᾶς ταραξάει· οἱ μὲν, ὅτι Ἰησοῦς δοκῆσει
 ἐσταυρώθῃ (96), καὶ δοκῆσει ἀπέθανεν (97)· οἱ δὲ,
 ὅτι οὐκ ἔστιν Υἱὸς τοῦ Δημιουργοῦ· οἱ δὲ, ὅτι αὐτός
 ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός (97)· ἄλλοι δὲ, ὅτι ψιλὸς
 ἄνθρωπός ἐστιν· ἕτεροι δὲ, ὅτι ἡ σὰρξ αὐτῆ οὐκ ἐγεί-
 ρεται (98), καὶ δεῖ τὸν ἀπολαυστικόν (99) βίον ζῆν
 καὶ μετείναι (1) (1)· τοῦτο (2) γὰρ εἶναι πέρασ τῶν
 ἀγαθῶν τοῖς μετ' οὐ πολὺ φθαρσομένοις. Τσοούτων
 κακῶν ἐσμὸς εἰσεκόμισεν (3). Ἄλλ' ὑμεῖς οὐδὲ πρὸς
 ὦρα εἴξατε τῇ ὑποταγῇ αὐτῶν (4). Παῦλον γάρ
 ἔστε πολῖται (5) καὶ μαθηταί, τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύ-
 μων καὶ κύκλω μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῶ πεπληρωκό-
 τος τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ
 ἐν τῇ σαρκὶ περιφέροντος.

III. Οὗ μεμνημένοι, πάντως γινώσχετε ὅτι Ἰησοῦς ὁ
 Κύριος (6) ἀληθῶς ἐγεννήθη ἐκ Μαρίας, γενόμενος

A feris humanam gerentibus formam; in quibus im-
 mitis illa fera latitans, me quotidie pungit et vulne-
 rat 83: sed nihil horum malorum vereor; nec facio
 animam meam pretiosiore quam me 84, ut eam plus
 amem quam Dominum. Quare paratus sum ad
 ignem, ad bestias, ad gladium, ad crucem, dum-
 modo Christum videam, Salvatorem et Deum meum,
 qui propter me mortuus est. Obsecro itaque vos
 ego vincetus Christi, qui terra marique exagitor;
 state in fide 85; este in ea firmi, quia justus ex fide
 vivit 86; estote immobiles, quia Dominus inhabitare
 facit unius moris in domo 87.

II. Novi quod quidam ministrorum Satanæ vo-
 luerint vos turbare; quorum alii asseverant, Je-
 sum opinione tantum natum esse, opinione cruci-
 fixum et mortuum; alii vero, eum non esse Filium
 Creatoris: nonnulli vero, ipsum esse super omnia
 Deum; alii merum hominem esse; alii autem, quod
 hæc caro non resurgit, et quod voluptuaria vita vi-
 venda sit, atque amplectenda; hanc enim esse
 finem bonorum, iis qui paulo post interituri sint 88.
 Tot malorum examen petulanter irrupit. At vos
 neque ad horam cessistis subjectione 89 erga illos.
 Pauli enim estis cives et discipuli; qui ab Hieroso-
 lymis per circuitum usque ad Illyricum evangelicam
 explevit prædicationem 90, et stigmata Christi in car-
 ne sua circumtulit 91.

III. Cujus memores, prorsus cognoscitis quod
 Jesus Dominus vere natus est ex Maria, factus de

83 al. ἅλλᾳ. 84 al. ἐμφωλεύει ὄς. 85 Ad Smyrn. 86 Act. xx, 24. 87 al. ἀγαπᾶν. 88 I Cor. xvi, 15.
 89 Habac. ii, 4; Gal. iii, 11. 90 al. ὁμοτρόπους. 91 Psal. lxxvii, 7. 92 al. ἐγεννήθη. 93 al. ἐσταυρώθη.
 94 al. ἐγήγερται. 95 al. βίον μετείναι. 96 al. τοῦτον. 97 Const. ap. vi, 26. 98 Gal. ii, 5. 99 Act. ix,
 xxi et xxii; Rom. xv, 19. 100 Gal. vi, 17. 101 al. Χριστός.

(88) Ἄλλ' ὑπό. Medic. ὑπὸ δέ. Usser.
 (89) Ἀνθρωπομόρφων. « Quid enim interest (ait
 in Offic. l. iii Cicero) utrum ex homine se con-
 vertat quis in belluam, an in figura hominis im-
 manitatem gerat belluæ? De θηρίοις ἀνθρωποει-
 δεῖσι, etiam in ii Clementinarum Constitutionum
 lib., cap. 21, facta reperitur mentio. Vid. not. in
 Epist. ad Smyrn. lb.
 (90) Ἐμφωλεύει, ὄς νύττει. Cod. Medicus: ἐμ-
 φωλεύων νύττει, et noster interpres: « latitans pun-
 git. » lb.
 (91) Ἄλλ' οὐδενὸς λόγον ποιούμεαι τῶν δεινῶν.
 Ex Act. xx, 24. Noster interpres: « Sed de nullo
 sermonem facio diuorum. » Vetus vulgatus: « Sed
 nulli iniquorum istorum facio sermonem, » lencz
 a scriptoris mente. lb.
 (92) Ὡς ἀγαπῶν. Ἐν ἀγαπῶν edidit Mæstræus:
 quo modo et codex Medicus legit, et noster vertit
 interpres. lb.
 (93) Ἴνα Χριστὸν ἴδω. Anglican. « Jesum Chri-
 stum sciens. » lb.
 (94) Σωτῆρα. Cod. Nydrprucc. Πατέρα. Ibid.
 (95) Μονοτρόπους. lb. ὁμοτρόπους. lb.
 (96) Δοκῆσει ἐγεννήθη, καὶ δοκῆσει ἐσταυρώθῃ.
 Cod. Medicus: δοκῆσει ἐσταυρώθῃ καὶ δοκῆσει
 ἀπέθανεν, ut et noster interpres: « opinione cruci-
 fixus est, et opinione mortuus est. » lb.
 (97) Ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Vid. Prolegomen. cap.
 12. lb.
 (98) Ὅτι ἡ σὰρξ αὐτῆ οὐκ ἐγείρεται. Cod. Nyd-
 prucc. ἐγήγερται, et vetus vulgatus interpres: « quia
 caro ejus (αὐτοῦ, Christi sc.) non resurrexit. » Sed
 ex sequentibus constat, damnari hic eos, qui re-
 surrectionem absolute negabant. lb.

(99) Ἀπολαυστικόν. Vet. vulgat. « fruibilem, »
 pro quo Jacobus Faber substituit, « terminabilem. »
 lb.
 (1) Μετείναι. Cod. Medicus: ζῆν καὶ μετείναι.
 lb.
 (2) Τοῦτο. Cod. Nydrprucc. et Florentin. τοῦτον.
 lb.
 (3) Τσοούτων κακῶν ἐσμὸς εἰσεκόμισεν. An-
 glican. « Tantorum malorum multitudo eos in-
 ebriavit. » Vet. vulgat. « Qui quidem illis multorum,
 agger cumulatus est, » pro quo Jacobus Faber edi-
 dit: « Quibus quidem multorum malorum ager cu-
 mulatus est. » Morelius: « Tot malorum examen
 petulantibus irrupit. » Brunnerus: « Tantumne
 gregem malorum tam petulante irrupisse! » Vair-
 lenius: « Tantorum malorum agmen impudenter se
 ingressit. » Mæstræus: « Tantorum malorum agmen
 se petulante ingressit. » Siquidem verbum εἰσεκο-
 μάζειν (inquit) quo auctor utitur, « lascivire, bac-
 chari et protervia, qualis est comessantium, uti, »
 Budæo teste, significat. lb.
 (4) Οὐδὲ πρὸς ὦρα εἴξατε τῇ ὑποταγῇ αὐ-
 τῶν. Ex Galat. ii, 5. Ita et noster interpres: « Ne-
 que ad horam veniatis sub subjectionem ipsorum, »
 ubi vetus vulgatus habet: « Sed vos non intenda-
 tis eorum » (hoc enim solum in Baliolensi et Mag-
 dalenensi ms. reperio), vel, « mendaciis eorum, »
 ut alii habent codices. lb.
 (5) Παῦλον γάρ ἔστε πολῖται. « Tarsensem »
 enim fuisse Paulum, ex Act. ix, 14, 21, 36, et xxii,
 3, notum est. Vid. Epiphani. Advers. Ebionæos,
 hæres. 30. lb.
 (6) Ὁ Κύριος. Ita Cod. Nydrprucc., Florentin., Me-
 diceus et noster interpres. Augustan. ὁ Χριστός. lb.

muliere : ac revera crucifixus est. *Mihi enim, inquit, abijt gloriari, nisi in cruce Domini Jezu* 76. Et vere passus est, et mortuus est, ac resurrexit. *Si passibilis enim, inquit, Christus, si primus ex mortuorum resurrectione* 77. Et : *Quod mortuus est, peccato mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo* 78. Quæ namque vinculorum utilitas, Christo non mortuo? quæ utilitas tolerantia? quæ utilitas flagrorum? Cur tandem, Petrus quidem crucifixus est; Paulus vero et Jacobus gladio truncati 79? Joannes autem in Patmo relegatus est 80; Stephanus autem lapidibus interemptus fuit a Judæis, qui Dominum trucidarunt? Verum nihil horum temere factum 81. Revera enim ab impiis crucifixus est Dominus.

IV. Et quod hic ipse qui ex muliere natus est, Filius est Dei : et qui crucifixus est, primogenitus est omnis creaturæ, ac Deus Verbum : et ipse fecit omnia. Dicit enim Apostolus : *Unus Deus Pater, ex quo omnia; unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia* 82. Et iterum : *Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus* 83 : *et in ipso condita sunt universa in cælo et in terra, visibilia et invisibilia : et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant* 84.

V. Et quod ipse non est super omnia Deus et Pater, sed Filius ipsius, dicit : *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestram; Deum meum et Deum vestrum* 85. Item : *Cum subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse subjectus erit ei, qui subjecti ei omnia; ut sit Deus omnia in omnibus* 86. Ergo alter est qui subjecti, et qui est omnia in omnibus; et alter cui subjecta sunt, qui etiam cum omnibus subjicitur.

VI. Sed neque homo merus est, is per quem, et in quo facta sunt omnia. *Omnia enim per ipsum facta sunt* 87. *Quando faciebat cælum, aderam illi; et*

76 Gal. vi, 14. 77 Act. xxvi, 23. 78 Rom. vi, 10. 79 al. πρόσ. 80 I. Const. ap. viii, 46. 81 I Cor. viii, 6. 82 al. ἵνα τότε. 83 al. αὐτός ὁ Υἱός. 84 I Cor. xv, 28.

(7) *Τίς χρεῖα δεσμῶν.* Imitatio est loci *Epistolæ ad Trallianos.* USSER.

(8) *Πρὸς τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων.* Vid. Prolegomen. c. 14. lb.

(9) *Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἰκῆ.* Anglican.: « Sed nihil horum vaue. » Vet. vulgat.: « Sed nec in hoc quidem est victoria, » ac si legisset : « Ἄλλ' οὐδ' ἐν τούτῳ νίκη. » lb.

(10) *Καὶ ὅτι οὗτος ὁ γεννηθεὶς.* Anglican.: « Et sic natus. » οὕτως legens, pro οὗτος. lb.

(11) *Τὰ πάντα.* Post hæc ex Mediceo codice addendum est : Καὶ πάλιν. Noster quoque interpres habet hic : « Et rursus, » vetus vulgata : « Et iterum. » lb.

(12) *Χριστός.* Additur in vetere vulgato interprete, ex Coloss. i, 15 : « Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus universæ creaturæ. » lb.

(13) *Ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς καὶ Πατήρ.* In Anglicano interprete καὶ, in Græco Mediceo et Latino vetere vulgato καὶ Πατήρ omittitur. Vid. Prolegomen. cap. 12. lb.

(14) *Τότε καὶ αὐτός ὁ Υἱός ὑποταγῆσεται.* Me-

82 ἐκ γυναικός· καὶ ἀληθεῖα ἐσταυρώθη. Ἔμοι γάρ, φησὶ, μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἀληθεῖα ἐπαθε, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη. Εἰ παθητός γάρ, φησὶν, ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. Καὶ Ὁ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐξ ἁπάσης· ὁ δὲ ζῆν, τῷ Θεῷ ζῆν. Ἐπεὶ τίς χρεῖα δεσμῶν (7), Χριστοῦ μὴ ἐπιθανόντος 79; τίς χρεῖα ὑπομονῆς; τίς χρεῖα μαστίγων; Τί δήποτε, Πέτρος μὲν ἐσταυροῦτο Παῦλος δὲ καὶ Ἰάκωβος μαχαίρᾳ ἐτέμνοντο· Ἰωάννης δὲ ἐφυγαδεύετο ἐν Πάτμῳ· Στέφανος δὲ ἐν λίθοις ἀνιρείτο παρὰ 80 τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων (8); ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἰκῆ (9). Ἀληθεῖα γάρ ἐσταυρώθη ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν.

B IV. Καὶ ὅτι οὗτος ὁ γεννηθεὶς (10) ἐκ γυναικός, Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ σταυρωθεὶς, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, καὶ Θεὸς Λόγος· καὶ αὐτὸς ἐποίησε τὰ πάντα (11). Λέγει γάρ ὁ Ἀπόστολος· Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός (12), δι' οὗ τὰ πάντα. Καὶ πάλιν· Εἰς γὰρ Θεός, καὶ εἰς μεστῆς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπος Ἰησοῦς Χριστός· καὶ ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὁρατὰ καὶ ἀόρατα καὶ αὐτός ἐστὶ πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε.

V. Καὶ ὅτι οὐκ αὐτέξῃστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς καὶ Πατήρ (13), ἀλλ' Υἱὸς ἐκείνου, λέγει· Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. Καὶ Ὅταν ὑποταγῆ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ 82 αὐτός 83 ὑποταγήσεται (14) τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ᾗ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Οὐκοῦν ἑτερός ἐστὶν ὁ ὑποτάξας, καὶ ὢν τὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ ἑτερος, ᾧ ὑπετάγη, ὃς 84 καὶ μετὰ πάντων ὑποτάσσεται (15).

VI. Καὶ οὕτω φίλος ἀνθρώπος, ὁ δι' οὗ (16), καὶ ἐν ᾧ γέγονε τὰ πάντα. Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Ἦνλικα ἐποίησεν (17) τὸν οὐρανὸν, συμπαραλήμνη αὐ-

79 al. ἀποθανόντος. 80 Act. xii, 2. 81 Apoc. i, 9. 82 I Tim. ii, 5. 83 Col. i, 16, 17. 84 Joan. xx, 17. 85 al. ᾧ. 86 Joan. i, 3.

dicens : ἵνα τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται, ubi ἵνα superfluum est : ὁ Υἱὸς vero, ab utroque vetere Latino interprete æque abest. lb.

(15) Ὅς καὶ μετὰ πάντων ὑποτάσσεται. Ita Cod. Nydrpruce. et Mediceus : non ᾧ καί, ut in Augustano perperam legitur. Anglican. : « qui et cum omnibus subjicitur. » Vet. vulgat. : « qui et post hæc omnia subjectus erit illi qui ei subdidit omnia. » lb.

(16) Ὁ δι' οὗ. Ὁ, in Augustano codice omissus, in Mediceo, Florentino et Nydrprucciano recte legitur. lb.

(17) Ἦνλικα ἐποίησεν. Præmittitur huic testimonio in editione vulgata Latina : « sicut (ita enim habet Baliolensis ms.) et in libro Sapientia: ipse de seipso refert, dicens. » Ubi nota, locum ex viii Proverbiorum capite productum, in libro Sapientia: reperitur hic dici : uti etiam apud Athanasium, in decretis synodi Nicæna: Sic et in *Constitutionib. apostolicis*, lib. i, cap. 7 (al. 8), loquitur pseudo-Clemens : Μάθωμεν, ἐν τῇ Σοφίᾳ τί λέγει ὁ ἅγιος λόγος. « Discamus, in Sapientia quid dicat sanctus sermo. » Et in ipso Missali Romano (mens. Jul.) exstat : « Le-

τῷ, καὶ ἐκεῖ ἤμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα (18), καὶ προσέχαιρέ μοι καθ' ἡμέραν. Πῶς δ' ἂν ὁ ψιλλὸς ἄνθρωπος ἤκουσε· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Πῶς δὲ καὶ ἔειπε· Πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι; Καὶ Ἀδόξασόν με τῇ δόξῃ σου ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι (19); Ποῖος δὲ ἄνθρωπος ἔλεγεν (20)· Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με; Περὶ ποίου δὲ ἀνθρώπου ἔλεγεν· Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον; Πῶς οὖν ὁ τοιοῦτος, ψιλλὸς ἄνθρωπος, καὶ ἐκ Μαρίας ἔχον τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι, ἀλλ' οὐκ Θεὸς Λόγος, καὶ μονογενὴς Υἱός; Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος (21). Καὶ ἐν ἄλλοις (22)· Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ· πρὸ τοῦ αἰῶνος ἔθεμελίωσέ με· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γενῆ μ.

VII. Ὅτι δὲ καὶ ἀνίσταται τὰ σώματα ἡμῶν, λέγει· Ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ (23) τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. Καὶ ὁ Ἀπόστολος (24)· Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. Καὶ ὅτι δεῖ σωφρόνως ζῆν καὶ δικαίως (25) πάλιν λέγει (26)· Μὴ κλαυῶσθε, οὔτε μοιχοί, οὔτε μιλιχοί, οὔτε ἀρσενικοῦται (27), οὔτε πόρνοι, οὔτε λυδοροί, οὔτε μέθυστοι, οὔτε κλέπται, βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι (28) δύνανται. Καὶ· Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται, κενὸν ἔρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κερτὴ δὲ καὶ ἡ πίστις

ἡμῶν. ¹⁹ Prov. viii, 27, 30. ²⁰ Psal. cix, 4. ²¹ al. δοξάσεις. ²² Joan. xvi, 5. ²³ al. ἐρεῖ. ²⁴ Joan. vi, 38. ²⁵ Joan. i, 9. ²⁶ Joan. i, 1. ²⁷ Prov. viii, 22, 23, 25. ²⁸ Joan. v, 25, 28. ¹ I Cor. xv, 53. ² al. εὐσεβῶς. ³ al. καθὼς Παῦλος πάλιν. ⁴ al. οὐ κληρονομήσουσι. ⁵ I Cor. vi, 9.

etio libri Sapientie, cap. xxxi : Mulierem fortem quis inveniet? » ut Guilielmum Eysengreineum ratio suggerit : qui in centenario 1 contra Magdeburgenses (part. vi, distinct. 6), Ignatium affirmat citare « multoties Sapientie librum; cum tamen ille liber in Judæorum canone non habeatur. » Atqui hoc tantum in loco Sapientie librum nominatum invenimus; eumque non alium, quam qui in ipso Judæorum habetur canone. Ussek.

(18) Ἀρμόζουσα. « Componens : » ut habet uterque vetus interpres, licet in vulgato, libri editi addant « cuncta, » et ms. Baliolensis « omnino. » Sed quia neque in mss. Magdalenensi et Petaviano, neque in Græco, neque in textu ipso originali, Prov. viii, 30, habebatur, additamentum illud omisi. Id.

(19) Δοξάσεις με τῇ δόξῃ ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι. Codex Medicæus : Δόξασόν με τῇ δόξῃ σου ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. Textus originalis, Joann. xvii, 5 : Δόξασόν με σὺ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἢ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί. Noster Ignatii interpres : « Clarifica me, [Pater, in Cantabrigiensi exemplari additur] claritate quam habui, antequam mundus esset, a te. » Vulgatus vero : « Gloria illa glorifica me (Pater, hic etiam in ms. Petaviano adjicitur), quam habui apud te prius quam mundus fieret. » Id.

(20) Ποῖος δὲ ἄνθρωπος ἔρεῖ. Cod. Medicæus ἔλεγεν hic habet, pro ἐρεῖ. A nostro vero interprete

A ibi eram penes illum componens; et adyaudebat mihi quotidie ¹⁹. Quomodo autem merus homo audivit : Sede a dextris meis ²⁰? Quo modo vero dicebat : Antequam Abraham fieret, ego sum ²¹? Et : Clarifica me claritate tua, quam habui priusquam mundus esset ²²? Qualis autem homo diceret : Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me ²³? De quo porro homine dici potuit : Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum : in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit : in propria venit, et sui eum non receperunt ²⁴? Quo modo igitur hic, merus homo, ac ex Maria existentia habet exordium; et non potius Deus Verbum, et unigenitus Filius? In principio enim erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ⁵. Et alibi : Dominus creavit me initium viarum sanarum, in opera sua; ante sæculum fundavit me; et ante omnes colles generat me ⁶.

VII. Quod autem et resurgunt corpora nostra, dicit : Amen dico vobis, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent ⁶. Et Apostolus : Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem ⁷. Quodque oportet temperate ac juste vivere, rursum dicit : Nolite errare : neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fornicarii, neque maledici, neque ebriosi, neque fures, possunt regnum Dei possidere ¹¹. Et : Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit; vana est igitur prædicatio nostra; vana autem et fides vestra. Adhuc estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in

ψιλλὸς hic repetitur : « Qualis autem homo nudus, » (vel, « si nudus, » ut est in Cantabrig. ms., diceret. » Id.

(21) Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. In editione vulgata Latina additur ex eodem capite i Evangelii secundum Joannem : « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. » Et paulo post : « Vidimus gloriam ejus, gloriam tanquam Unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate; » et iterum : « Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit. » Id.

(22) Καὶ ἐν ἄλλοις. Vet. vulgatus : « Qui et per Salomonem refert, dicens. » Id.

(23) Τοῦ Υἱοῦ. Non recte omissum in Mediceo codice. Id.

(24) Καὶ ὁ Ἀπόστολος. Vet. vulgatus. « Quod etiam Apostolus confirmat, dicens. » Id.

(25) Καὶ ὅτι δεῖ σωφρόνως ζῆν καὶ δικαίως, καθὼς Παῦλος πάλιν λέγει. Cod. Medicæus : καὶ ὅτι δεῖ σωφρόνως [καὶ] εὐσεβῶς ζῆν, πάλιν λέγει. Noster interpres : « Et quoniam (vel quia) oportet temperate vivere et juste Deo; rursus. » Vetus vulgatus : « Et quia oportet caste ac juste vivere, secundum quod (sic enim habet Magdalenensis et Petavianus ms.) iterum dicit. » Id.

(26) Καθὼς Παῦλος. Cod. Nydrpruceianus : αὐτὸς δὲ Παῦλος. Id.

(27) Ἀρσενικοῦται. Cod. Medicæus : πόρνοι. Id.

(28) Κληρονομήσουσι. Ibid. κληρονομήσαι δύνανται. Id.

hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si mortui non resurgunt, manducemus et bibamus; cras enim moriemur¹². Hoc vero modo affecti, quid differemus ab asinis et canibus, qui futurorum nulla cura habita, de edendo solum sunt solliciti, in appetentiam quoque eorum quæ sequuntur ingluviem, devenientes? Nescii enim sunt intrinsecus moventis intellectus.

VIII. Fruar vobis in Domino. Sobrie vivite: singuli abjicite omnem malitiam, ferinam excandescentiam, detractionem, calumniam, turpiloquium, scurrilitatem, susurros, fastum, ebrietatem, libidinem, avaritiam, inanem gloriam, invidiam, et quidquid his consonum. Induite vero Dominum nostrum Jesum Christum; et carnis curam ne feceritis in desideriis¹³. Presbyteri, subjecti estote episcopo; diaconi, presbyteris: populus, presbyteris et diaconis. Pro animabus eorum qui hunc pulchrum ordinem servant, ego sim; et Dominus sit cum ipsis perpetuo.

IX. Viri, diligite uxores vestras; mulieres, vestros conjuges. Liberi, parentes veneremini: parentes, educate liberos in disciplina et correptione Domini¹⁴. Eas quæ in virginitate degunt, honorate velut Christo sacratas: viduas in pudicitia permanentes, ut altare Dei. Servi, cum timore dominis ministrare: domini, cum moderatione servis imperare¹⁵. Nemo inter vos otiosus sit: mater enim egestatis inertia. Hæc non impero, quasi sim aliquid, lametsi vinctus sum; verum ut frater commonefacio¹⁶. Sit Dominus vobiscum.

X. Utinam consequar orationum vestrarum fru-

A ὁμῶν¹² (29). "Ἐτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὄντες. Ἄρα καὶ οἰκομηθέντες ἐν Χριστῷ, ἀπώλοτε. Ἐπὶ τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλιπικότες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μέγα, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν. Εἰ τε γὰρ οὐκ ἐγείρονται, φάγομεν καὶ πίωμεν, αἵματα καὶ ἀποθνήσκουμεν. Οὕτω δὲ διακείμενοι, τί διοίσουμεν καὶ κυνῶν, οἱ μὴδὲν τοῦ μέλλοντος φροντίζοντες, μὴδὲν τοῦ φαγεῖν φροντίζουσιν, εἰς ὄρεξιν (30) ἐρχόμενοι καὶ τῶν¹³ μετὰ τὸ φαγεῖν; Ἀνεπίστητοι γὰρ εἰσι τοῦ νοῦ¹⁴, τοῦ κινουήτος ἐνδοθεν (31).

B VIII. Ὀναίμην ὁμῶν ἐν Κυρίῳ. Νήφετε· πᾶσι ἕκαστος κακίαν ἀπέθεσε, καὶ τὸν θηριώδη θυρῆν, καταλαλίαν, συκοφαντίαν, αἰσχρολογία, εὐτραπέλει, ψευδισμόν, φυσίωσιν¹⁵, μέθην, λαγνείαν, φιλαργίαν, φιλοδοξίαν, φθόνον, καὶ πᾶν τὸ τούτοις συναδόν. Ἐνδύσασθε δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν¹⁶ (32) Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιήσῃτε εἰς ἐπιθυμίαν. Οἱ πρεσβύτεροι, ὑποτάσσεσθε τῷ ἐκσκόπῳ· οἱ διάκονοι, τοῖς πρεσβυτέροις (33)· ὁ λαὸς, τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις (34). Ἀντίψυχος¹⁷ (35) ἐγὼ τῶν φυλαττόντων ταύτην τὴν εὐαγγέλιον· καὶ ὁ Κύριος εἶη μετ' αὐτῶν διηνεκῶς (36).

C IX. Οἱ ἄνδρες, στέργετε τὰς γαμετάς ὁμῶν· αἰγωναίκες, τοὺς ὁμοζύγους (37). Οἱ παῖδες, τοῖς γονεῖς αἰδεῖσθε¹⁸ (38)· οἱ γονεῖς, τὰ τέκνα ἐπιτέργετε ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. Τὰς ἐν παρθενίᾳ τιμᾶτε, ὡς ἱερέας Χριστοῦ (39)· τὰς ἐν σεμνότητι χήρας, ὡς θυσιαστήριον Θεοῦ (40). Οἱ δούλοι, μετὰ φόβου τοῖς κυρλοῖς ἐξυπηρετεῖτε· οἱ κύριοι, μετὰ φειδύος τοῖς δούλοις ἐπιτάσσετε. Μηδεὶς ἐν ὑμῖν ἀργὸς ἔστω· μήτηρ γὰρ τῆς ἐνδελίας ἡ ἀργία (41). Τῶν οὐκ ἐπιτάττω, ὧσων τι, εἰ καὶ δεδέσμαι, ἀλλ' ὡς ἀειφῶς ὑπομνήσκω (42). Εἶη Κύριος μεθ' ὁμῶν¹⁶.

X. Ὀναίμην ὁμῶν τῶν προσευχῶν. Προσεύχεσθε,

¹² al. ἡμῶν. ¹³ I Cor. xv, 13, 14, 17, 18, 19, 32. ¹⁴ al. εἰδὸν ὀρεκτικοὶ καὶ τῶν. ¹⁵ al. τὸν νοῦν. ¹⁶ in ms. inseritur μέμψιν. ¹⁷ al. ὁμῶν. ¹⁸ Rom. xiii, 14. ¹⁹ al. ἀντίψυχον. ²⁰ al. αἰνεῖσθε et προηγείσθε. ²¹ Ephes. vi, 4. ²² I. Epist. Polyc. c. 4; Const. ap. ii, 26 et iii, 6, 14. ²³ Const. ap. ii, 4. ²⁴ ms. ἡμῶν.

(29) Ἡ πίστις ὁμῶν. Ἐτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὁμῶν, et adhuc estis in peccatis vestris, et recte additum hic legitur tum in Græco Mediceo, tum in utroque vetere Latino interprete, ex I Corinth. xv, 17. Usser.

(30) Εἰδὸν ὀρεκτικοί. Cod. Medic. φροντίζουσιν εἰς ὄρεξιν ἐρχόμενοι, et noster interpres: et in appetitum euntes. Id.

(31) Ἀνεπίστητοι γὰρ εἰσι τὸν νοῦν, τοῦ κινουήτος ἐνδοθεν. Pro τὸν νοῦν, rectius habet Mediceus codex, τοῦ νοῦ: quo modo noster reddidit interpres: et Inscii enim sunt moventis intus intellectus; ubi vet. vulgat. et Inscii sunt quid interius moveatur. Id.

(32) Τὸν Κύριον ἡμῶν. Ita Cod. Nydrprucc. et uterque vetus interpres: nisi quod ms. Magdalenensis legat et vesitrum; et ut Græcus Augustanus et Mediceus, ὁμῶν. Id.

(33) Τοῖς πρεσβυτέροις. Anglican. et Episcopo et presbyteris. Id.

(34) Τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις. Id. et diaconis, in mentione presbyterorum prætermisssa. Id.

(35) Ἀντίψυχος. Florentin. Ἀντίψυχον. Id.

(36) Διηνεκῶς. Vet. vulgat. et indesuenter, et vix: et Commendo. Sic enim habent libri mss. et ubi ed. ii: et indeficienter, et etiammando. Id.

(37) Αἱ γυναῖκες, τοὺς ὁμοζύγους. Vet. vulgat. et vos, mulieres, diligite compares vestros, et quæ in libro editis hactenus desiderata sunt. Id.

(38) Τοὺς γονεῖς αἰδεῖσθε. Ita Cod. Nydrprucc. ubi Mediceus αἰνεῖσθε, Florentinus et Augustanus: perperam, προηγείσθε. Vetus vulgatus, recte: et honorate parentes. Anglican. et parentes præhonorate. Id.

(39) Ἱερέας Χριστοῦ. Eusebius De laudibus Constantini, cap. 17, p. 661, γυναικῶν τε ἱερέας. Chrysostomus de Domina: καὶ ἱερεῖα γυναικ. et Quanto autem magis blasphemabile est, si quæ sacerdotes pudicitia dicimur, impudicarum ritu procedatis cultæ et expictæ? Tertull. in De cultu feminarum, 12. Proprie tamen sacerdotium ad mulieres non pertinet, ut diximus alibi. Vide Euseb. Demonstr. evang. iii, 6. Cot.

(40) Ὡς θυσιαστήριον Θεοῦ. Vid. not. in Polycarpi Epist. ad Philippens. Usser.

(41) Μήτηρ γὰρ τῆς ἐνδελίας ἡ ἀργία. Ita in pseudo-Clementinis Constitutionib. lib. ii, cap. 4: Μητέρα ἔστω ἡ ἀργία τοῦ λιμοῦ. Mater famis est inertia. Id.

(42) Ἰκομμνήσκω. Vet. Latin. et commemoro (ut habet Magdalenensis codex) vel (ut alii) et commoneo. Id.

ἐν Ἰησοῦ ἐπιτύχω. Παρατίθεμαι ὑμῖν τὴν ἐν Ἀντιο-
χεια Ἐκκλησίαν ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ Ἐκκλησίαι (43)
Φιλιππησίων, ὅθεν καὶ γράφω ὑμῖν. Ἀσπάζεται
ὑμᾶς Φίλων ὁ διάκονος ὑμῶν, ἣ καὶ ἐγὼ εὐχαριστῶ,
σπουδαίως ὑπηρετοῦντί μοι ἐν πάσιν. Ἀσπάζεται
ὑμᾶς Ἀγαθόπου (44) ὁ διάκονος, ὁ ἐκ Συρίας, ὃς
ἀκολουθεῖ μοι ἐν Χριστῷ. Ἀσπάζασθε ἀλλήλους ἐν
ἀγάπῃ φιλημάτων. Ἀσπάζομαι πάντας καὶ πάσας, τοὺς
ἐν Χριστῷ. Ἐβρώσθε σώματι καὶ ψυχῇ καὶ πνεύματι
ἐνί· καὶ ἐμοῦ μὴ ἐπιλάβησθε. Ὁ Κύριος μετ' ὑμῶν.

Actum. Orate, ut Jesum adipiscar. Commend-
vobis Antiochenam Ecclesiam. Salutant vos Ec-
clesiæ Philippensium; unde et scribo vobis. Sa-
lutat vos Philo diaconus vester, cui et ego gratias
ago, studiose mihi in omnibus ministranti. Salu-
tat vos Agathopus diaconus, Syrus, qui me sequit-
ur in Christo. Salutate invicem in osculo sancto⁴⁴.
Saluto universos et universas, qui sunt in Christo.
Valete corpore, et anima, et spiritu uno: ac mei
ne sitis immemores. Dominus vobiscum sit

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ANTIOXEIS (45).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησία ἡλεσημένη
ὅπῃ Θεοῦ, ἐκλελεγμένη ὅπῃ Χριστοῦ (46), παρ-
οικούση ἐν Συρίᾳ, καὶ πρώτη Χριστοῦ ἐπω-
νυμίας λυβούση, τῇ ἐν Ἀντιοχεια, ἐν Θεῷ Πα-
τρὶ, καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, χαίρειν (47).

ἰ. Ἐλαφρά μοι καὶ κοῦφα τὰ δεσμὰ ὁ Κύριος πε-
ποίηκε, μαθόντα⁴⁵ (48) ἐιρηνεύειν ὑμᾶς, καὶ ἐν
πίτῃ ὁμονοίᾳ σαρκικῇ τε καὶ πνευματικῇ διάγειν.
Πυρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δεσμιος ἐν Κυρίῳ,
ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε·
φυλαττόμενοι τὰς εἰσχομισάσας⁴⁶ αἰρέσεις τοῦ πονη-
ροῦ, ἐπ' ἀπάτη καὶ ἀπωλείᾳ τῶν πειθομένων αὐ-

⁴⁵ I Petr. v, 14. ⁴⁶ Act. xi, 26. ⁴⁷ al. μαθόντι.

(43) *Αἱ ἐκκλησίαι.* « Electæ, » in vetere vulgato
interprete additur, vel, « dilectæ, » ut in Magda-
lenensi ms. legitur. *USSER.*

(44) Ἀγαθόπου. Desideratur hoc nomen in Græ-
co Mediceo, et vetere Latino nostro interprete. In
inscriptionibus vero illud sæpius occurrere, notat
Vossius, et apud Clementem Alexandrinum, in li-
bro in *Stromatum*; ubi Valentini hæretici citatur
epistola πρὸς Ἀγαθόποδα, sive ad hunc ipsum, sive
ad posteriorem ejusdem nominis alium. Huic au-
tem nostro, « Reo Agathopodi » nomen fuisse idem
existimat. Et quidem in *Epistola ad Philadelphenos*,
cum codex Græcus Mediceus ἄμα Πέφ' Ἀγαθόποδι,
tum Latinus noster interpres « cum Reo Agatho-
pode, » legit. Sed præterquam quod eo in loco vul-
gati libri ἄμα Γαῖα (vel Γαῖα, ut est in ms. Florentino
et Augustano,) καὶ Ἀγαθόποδι nobis exhibeant;
in *Epistola ad Smyrναος*, et nostri interpretis et
ipsius libri Medicei lectio (ut quidem a Vossio, in
pagina editionis suæ 7, est expressa) Reum habet
et Agathopum, de quo videnda nota nostra in illam
ad *Philadelphenos Epistolam*. *Id.*

(45) Ex hæc epistola laudantur in Eclogarum Da-
masceni Claromontano ms. duæ sententiæ: quas,
licet generatim Ignatio tribuantur in Damasceno
excusa in *Parallel.*, 27, et Antonianæ *Melissæ* lib. 1,
serm. 14, frustra tamen nunc per editiones Ignati-
anas quaereres. *Πρὸς Ἀντιοχείς.* Παρθενίας ζυ-
γὸν μηδὲν ἐπιτίθει· ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ πρᾶγμα καὶ
δοσφύλακτον, καὶ μάλιστα ὅταν κατ' ἀνάγκην γίνηται.
Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς. Τοῖς νεωτέροις ἐπίτροπε
γαμῖν, πρὶν ἢ διαφθάρωσιν εἰς ἑταίρας. *COT.* — In
prima epistolæ parte congeruntur ex Moysæ et pro-
phetis varia de Christo testimonia: ut in *Constitu-
tionibus Clementinis*, lib. v, cap. 15 et 19. In iisdem
Constitutionibus, lib. vi, cap. 28 de uxorum officio
hæc leguntur præcepta: Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσασθε
τοῖς ἰδοῖς ἀνδράσι· καὶ διὰ τιμῆς αὐτοῦς ἔχετε, καὶ

EJUSDEM

AD ANTIOCHENOS.

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiæ a Deo miseri-
cordiam consecutæ, electæ a Christo, habitanti in
Syria, et primum Christi appellationem sortitæ,
quæ est Antiochiæ⁴⁵, in Deo Patre, et Domino
Jesu Christo, salutem.

1. Levia mihi et portatu facilia vincula Domi-
nus fecit, ubi didicissem vos pacem habere, ac in
omni concordia et corporali et spiritali degere.
Obsecro itaque vos ego vinculus in Domino, ut digre
ambuletis vocatione qua vocati estis⁴⁶; caventes a
mali hæresibus, quæ sese impudenter ingesserunt
ad fraudem et exitium illorum qui credunt ei: at-

⁴⁵ Ephes. iv, 1. ⁴⁶ al. εἰσχωμασάσας.

φῶδι καὶ ἀγάπῃ δουλεύετε αὐτοῖς· ὡς ἡ ἀγία Σάρρα
τὸν Ἀβραάμ ἐτίμα, οὐδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτὸν ὑπομέ-
νουσα καλεῖν, ἀλλὰ κύριον αὐτὸν προσαγορεύουσα.
« Uxores, subjectæ estote propriis maritis, eosque
honorate, ac cum timore et amore eis servite: ut
Sara femina sancta honorem habebat Abrahæ,
quem ne nomine quidem suo appellare sustinebat,
sed dominum vocabat; » quæ in hac epistola bre-
vius ita sunt expressa: Αἱ γυναῖκες τιμάτωσαν τοὺς
ἀνδρας, ὡς σάρκα ἰδίαν· μηδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦς
τολμάτωσαν καλεῖν. « Uxores honorent viros suos ut
propriam carnem: nec ex nomine eos appellare au-
deant, » quasi mariti non gauderent, quo gaudent
alii, « prænomine dici, » inquit Cocus noster, qui
addit, leviculum esse, sive sic, sive secus, modo
honesto aliquo nomine uxores compellent viros. In
salutationibus suis simul conjungit auctor ὑποδια-
κόνους, ἀναγνώστας, ψαλτάς, πωλωροὺς, κοπιῶνας,
ἐξ ἐπορκιστάς, « subdiaconos, lectores, cantores,
ostiarior, laborantes et exorcistas; » quæ omnia
officia (unico laborantium excepto) et a pseudo-
Clemente in *Apostolicis* suis *Constitutionibus* laudata,
et Clementis atque Ignatii temporibus posteriora
fuisse, in Prolegomenorum cap. 16, indicavimus.
USSER.

(46) Ἐκλελεγμένη ὅπῃ Χριστοῦ. Vel, διὰ Χρι-
στοῦ, ut habet Nydrprucianus codex. Anglican.
« dilectæ a Christo, » pro. « electæ. » Vulgatus in-
terpres neutrum habet. *Id.*

(47) Χαίρειν. Χαίρειν ἐν ἐπιστολῇ πρώτῃ λέγεται
γράφαι Κλέων Ἀθηναῖος, μετὰ τὸ λαθεῖν τὸν Πύλον.
ἔθεν καὶ τὸν Κωμικὸν ἐπισκοπῶντα εἰπεῖν « Πρώ-
τος γὰρ ἡμᾶς, ὦ Κλέων, Χαίρειν προσεῖπας, πολλὰ
λυπῶν τὴν πόλιν. » Ita Eumærides Atticista, in *Lexico*
suo, quod, ex bibliotheca Casarea Viennensi a se
descriptum, communicavit mihi diffuse politissi-
mæque doctrinæ vir Joannes Pricæus. *Id.*

(48) Μαθόντα. Μαθόντι ex Florentino codice ig-
gendum; ut cum μοί congruat. De pace vero ἔφ-

tendatis vero apostolicæ doctrinæ, et legi ac prophetis credatis : abjiciatis omnem gentilem et Judaicum errorem : et nec multitudinem introducatis deorum ; nec prætextu unius Dei, negetis Christum.

II. Moyses enim Dei famulus fidelis, dicens : *Dominus Deus tuus, Dominus unus est* ²⁰; et unum solumque prædicans Deum ; continuo confessus est etiam Dominum nostrum, dicens : *Dominus pluit super Sodomam et Gomorrhæam a Domino ignem et sulphur* ²¹. Ac rursus : *Et dixit Deus : Faciamus hominem ad imaginem nostram, et ad similitudinem : et fecit Deus hominem ; ad imaginem Dei fecit illum* ²². Deinde autem : *In imagine Dei fecit hominem*. Et quod futurus esset homo, inquit : *Prophetam vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris, tanquam me* ²³.

III. Prophete autem, dicentes ex persona Dei : *Ego Deus primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus* ²⁴, de Patre universorum ; dicunt quoque de Domino nostro Jesu Christo : *Filius, inquit, datus est nobis, cujus imperium super humerum ejus desuper ; et vocabitur nomen ejus magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, potens* ²⁵; de illius vero incarnatione : *Ecce Virgo in utero concipiet, et pariet filium ; et vocabunt nomen ejus Emmanuel* ²⁶; item de passione : *Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondeute se mutus* ²⁷ : et ego quasi agnus innocens ductus ad immolandum ²⁸.

IV. Tum evangelistæ, dicentes, unum Patrem solum verum Deum ²⁹; etiam quæ Domini nostri sint non prætermiserunt, sed scripserunt : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est* ³⁰. Et de incarnatione : *Verbum, inquit, caro factum est, et habitavit in nobis* ³¹;

²⁰ Deut. vi, 4 cum Marc. xii, 29. ²¹ Gen. xix, 24. ²² Deut. v, 1 et ix, 6. ²³ al. Κύριος ὁ Θεός. ²⁴ Isa. xlii, 6. ²⁵ al. φησίν. ²⁶ Isa. ix, 6. ²⁷ Isa. vii, 14; Matth. i, 23. ²⁸ Isa. liii, 7 cum Act. viii, 32. ²⁹ Jerem. xi, 19. ³⁰ Joan. xvi, 13. ³¹ Joan. i, 1. ³² Joan. i, 14.

clesiæ Antiochenæ reddita, cujus hic facta mentio, videnda nota in *Epist. ad Philadelphenos*. USSER.

(49) *Ἦν πειθομένων αὐτῶν*. Anglican. « persuasorum ab ipso. » Vet. vulgat. « consentientium eis ; » αὐταῖς, hæresibus scil. Ib.

(50) *Κύριος εἷς ἐστὶ*. Vet. vulgat. « Deus unus est, » ut in Marc. xii, 29. Nostri interpretis unum exemplar legit « Dominus, » alterum « Deus. » Ib.

(51) *Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν*. Vet. vulgat. « ad imaginem et similitudinem nostram. » Anglican. « secundum imaginem nostram et secundum similitudinem. » Ib.

(52) *Κύριος*. Codex Florentinus : Κύριος ὁ Θεός. Ib.

(53) *Ἐγὼ Θεός πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἐστὶ Θεός*. Isa. xlii, 6. Eodem modo citatum habes *Recognit.* iii, 6, et in *Expositione fidei* Justino Martyri attributa, necnon apud

A τῶν (49) προσέχειν δὲ τῇ τῶν ἀποστόλων διδασχῇ, καὶ νόμῳ καὶ προφήταις πιστεύειν · πᾶσαν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἀπορρέψαι πλάνην · καὶ μήτε πλῆθος θεῶν ἐπαισάγειν, μήτε τὸν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι προσάσει τοῦ ἑνὸς Θεοῦ.

II. Μωϋσῆς τε γὰρ ὁ πιστὸς θεράπων τοῦ Θεοῦ, εἰπὼν Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστὶ (50), καὶ τὸν ἕνα καὶ μόνον κηρύξας Θεὸν, ὡμολόγησεν εὐθέως καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν, λέγων · Κύριος ἐδρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα παρὰ Κυρίου πῦρ καὶ θείον. Καὶ πάλιν [καὶ] εἶπεν ὁ Θεός ⁵¹, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν ⁵² (51), καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον · κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. Καὶ ἐξῆς · Ἐν εἰκότι Θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. Καὶ οὕτως γενήσεται ἄνθρωπος, φησὶ· **B** Προφήτην ἡμῖν ἀναστήσει Κύριος ⁵³ (52) ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ.

III. Οἱ δὲ προφήται, εἰπόντες ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ · Ἐγὼ Θεός πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἐστὶ Θεός (53), περὶ τοῦ Πατρὸς τῶν ὄλων · λέγουσι καὶ περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ · Υἱὸς, φασὶν ⁵⁴ (54), ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ (55) ἐστὶν ἄνωθεν · καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλή· Ἄγγελος, θαυμαστός, σύμβουλος, Θεός, ἰσχυρός, ἐξουσιαστής · καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ · Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. καὶ καλέσονται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐμμανουήλ · καὶ περὶ τοῦ πάθους · Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτόν **C** ἄφρωνος · κατὰ ὡς ἀρνίον ἀνακὸν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι.

IV. Οἷτε εὐαγγελισταί, εἰπόντες, τὸν ἕνα Πατέρα μόνον ἀληθινὸν Θεόν · καὶ τὰ μετὰ τὸν Κύριον ἡμῶν οὐ παρέλιπον, ἀλλ' ἔγραψαν (56) · Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε (57). Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως · Ὁ Λόγος, φησὶ, σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν

⁵¹ ms. Κύριος. ⁵² add. καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ⁵³ Gen. i, 26. ⁵⁴ Deut. xviii, 15 cum Act. iii, 22 et vii, 37. ⁵⁵ Isa. xlii, 6. ⁵⁶ al. φησίν. ⁵⁷ Isa. ix, 6. ⁵⁸ Isa. vii, 14; Matth. i, 23. ⁵⁹ Isa. liii, 7 cum Act. viii, 32. ⁶⁰ Jerem. xi, 19. ⁶¹ Joan. xvi, 13. ⁶² Joan. i, 1. ⁶³ Joan. i, 14.

D Bastium iv, *Contra Eunomium*. Agnoscitur quoque primum θεός a vero Justino in *Cohortatione ad Græcos*. ab Eusebio *Præp. evang.* ii, 15 et ab Epiphonio hæresi 62, cap. 2, apud quem tamen, cap. 7 ejusdem hæres. et hæres. 64, cap. 9, nequaquam leges. Cui.

(54) *Φασὶν*. Ita Augustan., ubi Nydræccianus et Florentinus codex habet, φησίν, et noster interpretes « ait. » Vulgatus vero παραφραστικῶς : « rursus prophetæ proclamaverunt » (vel « clamaverunt, » ut est in ms. Petaviano) « dicentes. » USSER.

(55) *Ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ*. Abest ab utroque vetere Latino interprete. Ib.

(56) *Ἄλλα ἔγραψαν*. Vet. vulgat. « sed potius perscripserunt, » vel « exacte scripserunt, » ut Jacobus Faber edidit. Ib.

(57) *Ὁ γέγονε*. Abest ab utroque vetere Latino interprete. Ib.

ἡμῶν καὶ *Βίβλος γενέσεως* ⁵⁵ Ἰησοῦ Χριστοῦ, *ἡνίου Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.* Οἱ δὲ ἀπόστολοι, εἰπόντες ὅτι *θεὸς εἷς* (58) *ἔστιν*, εἶπον οἱ αὐτοὶ ὅτι *εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων* καὶ τὴν ἐνσωμάτωσιν καὶ τὸ πάθος οὐκ ἐπησχύνθησαν. Τί γάρ φησιν; *Ἀνθρώπος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ θεὸς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας* (59).

V. Πᾶς οὖν ὅστις ἓνα καὶ μόνον (60) καταγγέλλει θεὸν, ἐπ' ἀναίρεσει τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, ἐστὶ *διάβολος* (61), καὶ ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης· ὃ τε ὁμολογῶν Χριστὸν, οὐ τοῦ ποιήσαντος τὸν κόσμον υἷον, ἀλλ' ἐτέρου τινὸς ἀγνώστου, παρ' ὃν ἐκήρυξεν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, οὗτος ὄργανόν ἐστιν αὐτοῦ τοῦ διαβόλου. Ὁ τε τὴν ἐνανθρώπησιν παραποιούμενος, καὶ τὸν σταυρὸν ἐπαισχυνόμενος, δι' ὃν δέδεται, οὗτος *ἔστιν Ἀντίχριστος*. Ὁ τε ψιλὸν ἄνθρωπον λέγων τὸν Χριστὸν, *ἐκπάρτος* ἐστὶ κατὰ τὸν προφήτην, οὐκ ἐπὶ θεῷ πεποιθὸς, ἀλλ' *ἐπὶ ἀνθρώπῳ*· διὰ καὶ *ἐκάρτος* ἐστὶ, *καρσαπλησίως τῇ ἀργιουμνρίκῃ* (62).

VI. Ταῦτα γράφω ὑμῖν, ὡς ⁵⁶ τοῦ Χριστοῦ νεολαία ⁵⁷ (63), οὐ συνειδῶς ὑμῖν (64) τὸ τοιοῦτο φρόνημα, ἀλλὰ προφυλαττόμενος ὑμᾶς, ὡς πατήρ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα. Βλέπετε οὖν τοὺς *κακιντρεχεῖς ἐργάτας, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια* (65), *ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν*. Βλέπετε *τοὺς κύνας, τοὺς ἐνεοὺς* (66), τοὺς ὄφεις τοὺς συμρόμενους (67), τὰ *φιλόδορα* ⁵⁸ (68) *δρακόντια, τὰς ἀσπί-*

A necnon : *Liber generationis Jesu Christi filii Davia, filii Abraham* ⁵⁵. Apostoli vero, dicentes quod *Deus unus est* ⁵⁷; iidem dixerunt, quod *unus etiam est mediator Dei et hominum* ⁵⁸; nec de incarnatione ac passione ejus erubuerunt. Quid enim inquit? *Homo Jesus Christus, qui dedit semetipsum pro mundi vita et salute* ⁵⁹.

V. Omnis itaque qui annuntiat unum ac solum Deum, ut tollat Christi divinitatem, is est *diabolus* ⁶⁰, et hostis omnis justitiæ; et qui confitetur Christum non esse filium ejus qui mundum fecit, sed alterius cujusdam ignoti, præter eum quem lex prædicavit et prophetæ: is instrumentum est ipsius diaboli. Pari modo qui incarnationem rejicit, et crucem erubescit, propter quam vincitur, *hic est Antichristus* ⁶¹. Qui vero Christum dicit nudum hominem, *maledictus* est, juxta prophetam, cum non in Deo confidat, sed in homine, quare et infructuosus est, *quasi myrica silvestris* ⁶².

VI. Hæc scribo vobis, o Christi novella oliva, non quod conscius sim vos ita sentire, sed ut præmunitiam vos, quemadmodum pater filios suos. Cavete igitur improbe solertes operarios, *inimicos crucis Christi; quorum finis interitus, quorum gloria in confusione ipsorum* ⁶³. Cavete *canes mutos* ⁶⁴, *serpentes obrepentes, dracones squamosos, aspides,*

⁵⁵ ms. γεννήσεως. ⁵⁶ Matth. i, 1. ⁵⁷ I Cor. viii, 4, 6; Gal. iii, 20. ⁵⁸ Ephes. iv, 5, 6; I Tim. ii, 5. ⁵⁹ I Tim. ii, 5, 6. ⁶⁰ Joan. vi, 70. ⁶¹ I Joan. ii, 22 et iv, 3 et II Joan. vii. ⁶² Jerem. xvii, 5. ⁶³ al. ὡς. ⁶⁴ al. νεολαία et νεολαία. ⁶⁵ Philipp. iii, 18, 19. ⁶⁶ Isa. lvi, 10. ⁶⁷ al. φιλόδορα.

(58) *Εἷς*. Deest in nostro interprete. USSER.

(59) *Καὶ σωτηρίας*. Abest ab utroque veteri interprete. Id.

(60) *Καὶ μόνον*. Hoc quoque ab utroque abest. Id.

(61) *Διάβολος*. « Filius diaboli, » apud utrumque legitur. Id.

(62) *Παρσαπλησίως τῇ ἀργιουμνρίκῃ*. Anglican. « proximus agresti myricæ. » Vet. vulgat. « quemadmodum tamariscus quæ est in deserto, » vel, ut in mss. legitur, « quemadmodum tamaritium (tamaricum habet Petavianus codex) quod est in deserto, » ex Jerem. xvii, 6, ubi apud Hieronymum legitur : « Erit enim quasi myrice in deserto; » apud Augustinum (*contra Faustum*, lib. xiii, cap. 1) : « Et erit sicut tamarix quæ in deserto est. » Nam « myrice » aliis « tamarix » est, « scopis tantum nascens; » ut apud Plinium videre licet, lib. xiii, cap. 24, et lib. xiv, cap. 9 cum lib. xvi, cap. 26. Id.

(63) *Ὁ τοῦ Χριστοῦ νεολαία*. Anglican. « o Christi juvenis. » Vet. vulgat. « cum sim Christi novellum olivæ; » ὧν, pro ὡ, legens. In Nydrprucciano codice *νεολαία* habetur; quod Julio Polluci (libro ii *Onomastici*, cap. 6) « juvenum cœtum » significat. Cod. Florentin. : ὡς τοῦ Χριστοῦ νεολαία (pro, νεολαία). Id.

(64) *Ἰμῶν*. Cod. Nydrprucc. ὡμῶν. Id.

(65) *Ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία*, « quorum Deus venter, » ex Philipp. iii, 19 additur in utroque veteri Latino interprete. Id.

(66) *Κύνας τοὺς ἐνεοὺς*. Insignis est, sed subobscurus locus S. Epiphanius hæresi 78, cap. 3, ridiculo autem sensu in Latinum sermonem conversus : *Ἐστὶ γὰρ τοὺς λυσσῶντας κύνας ἐνεοὺς καλεῖσθαι, διὰ τὸν κωδὸν ἀποτελεῖσθαι ἐκ τῆς καταλιμπανοῦσης αὐτοὺς διανοίας*. « Narrant enim rabiosos canes ob id mutos esse, quoniam ipsa illos rabies edentulos facit. » Quis, obsecro, intellexerit hæc? Tu, secutus

magnum magistrum Hesychium, qui docet per *κωδὸν* mutum significari, necum redde : « Aiunt enim rabiosos canes ἐνεοὺς (mutos) appellari, quod vocis expertes reidantur defectu sensus interioris. » Cor. — *Τοὺς κύνας τοὺς ἐνεοὺς*. Vetus vulgatus interpret, « canes rabidos, » hic reddidit : sed supra, in Ignatii *Epistola ad Ephesios*, ex Isai. lvi, 10, « canes mutos. » Noster contra interpret, hic, « canes sine voce; » illic, « canes rabidos, » vertit. *Ἐστὶ γὰρ τοὺς λυσσῶντας κύνας ἐνεοὺς καλεῖσθαι, διὰ τὸν κωδὸν ἀποτελεῖσθαι ἐκ τῆς καταλιμπανοῦσης αὐτοὺς διανοίας*, inquit Epiphanius, hæres. 78 *Κατὰ Ἀρτίδιαμαριαντῶν*. « Rabiosos canes ob id mutos esse narrant, quoniam ipsa illos rabies edentulos facit. » *Ἐνεοὶ* enim, sive ἐνεοὶ vocabulum proprie « mutos » denotat : ut in Act. ix, 7. USSER.

(67) *Συρόμενους*. Verteretur forsitan a nonnullo « sibilantes, » ex Lexicis, quæ σύρειν etiam expnunt « sibilare. » Verba Hieronymi sunt ad finem libri ii *Commentariorum in Isaiam*, ad cap. 5, vers. 26 : « Et sibilasse Dominum, vel traxisse eos de finibus terræ. » Idemque observabis apud Olympiodorum *Catenæ* ad Job xxvii, 23, in ἐξέλκοντα, et *συριγμός*. Quem ad textum Latina Commentaria : « Alii dixerunt, Plaudet (male in Hieronymo « planget » ediderunt) super eum manibus suis, et trahet eum de loco suo. » Et mox, « quasi sibilans. » Cor. — *Τοὺς ὄφεις τοὺς συρόμενους*. Anglican. « serpentes surrepentes. » Vet. vulgat. « serpentes super (al. supra) pectus repentes; » Brunnerus : « atinosos serpentes; » Vedelius : « serpentes qui se trahunt per terram, » transtulit. USSER.

(68) *Φιλόδορα*. Fronto Duceus, *φολιδωτά*. Bochartus in Hierozoico, *ατολόδορα*. Ego minori mutatione, *φολιδωρα* conjiciebam. Cod. — *Τὰ φιλόδορα δρακόντια*. Vetus vulgatus : « dracones squamosos; » ac si *φολιδωτά* legisset, ἀπὸ τῆς *φολιδος*. (Suidæ enim *φολιδωτὸν* est *λεπιδωτὸν*, et Hesychio *φολιδωτῶν*, λε-

basiliscos, scorpios. Hi namque sunt thoes astuti, simiæ hominum imitatrices.

VII. Pauli et Petri fuisit discipuli : ne perdatis depositum. Mementote Evodii digue beati pastoris vestri, qui primus constitutus est ab apostolis vester antistes. Ne probro afficiamus patrem; simus genuini filii, non autem adulterini. Nostis quo modo vobiscum conversatus sim; quæ præsens dicebam vobis, hæc et absens scribo : *Si quis non amat Dominum Jesum, sit anathema. Imitatores mei estoite* ⁶⁰. Vice animarum vestrarum sim, cum Jesum

⁶⁰ al. παρακαταθήκην. ⁶¹ al. ἄς et ὡς οὖν. ⁶² I Cor. xvi, 22, iv, 16.

πίδας ἔχοντι). Anglican. « infoveatos dracones; » hoc est, φωλιδωτά ἀπὸ τοῦ φωλεοῦ (unde et φωλεώδης τοῦ δράκοντος γειά, « latebrosus draconis cubile, » a Plutarcho in libello de Defectu oraculorum nominatur). Vairlenius, « dracunculos pellicium amictu gaudentes, » hic reddidit, ἀπὸ τῆς δορᾶς. Brunnerus vero, magis ridicule : « amantes munera dracones; » quia in codice Nydrucciano, τὰ φίλδωρα δρακόντις legerat, quæ etiam Florentini ms. lectio est. Usser.

(69) Θῶες. « Bestiæ sunt ex hyæna et lupo generate, et dicuntur lycopantheri : veloces enim sunt; licet habeant tibias breves : » ait hic nostri interpretis glossator, partim Græcum illum lexicographum secutus, ex quo ista transcripsit Phavorinus Camers : Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρος καὶ κλίνεται Θῶός. Ταχέως γὰρ εἶσι, καίπερ βραχυσκελεῖς ἔντες, partim etiam Hesychem, qui Θῶας exponit θήρας ἐξ ὕλης καὶ λύκου γινόμεους. De lycopantheri quoque nomine consentiunt alii apud Eustathium, in illud Iliad. A :

Ἄμοσάγοι μὲν θῶας ἐν ὄρεσι δαρδάριοντιν. Οὗς λυκοεῖθ' ὥσα εἶναι φασιν οἱ πολλοί, διὰ καὶ τὴν τῶν λυκοπανθήρων κλήσιν ἐνταῦθεν ἴσως εὐρον οἱ πολλοί. Thoni vero meminerunt, Herodotus in *Melpomene*, Aristoteles in *Animalium histor.* lib. 1, cap. 17 et cap. 44; Plinius lib. viii *Natur. histor.*, cap. 35; Solinus Polyhist. cap. 50, *Ælianus De animalib.* lib. 1, cap. 7; Oppianus lib. ii *Halieuticon* : Julius Pollux in *Onomastic.* lib. v, cap. 13; Hesychem in Θῶς, et alii. Id.

(70) Ἄλωποι. Uterque vetus interpres (ut et recentior Joannes Brunnerus) « vulpes, » reddidit; ac si ἀλώπεκες scriptum fuisset. Et quidem tam in Dilingana Pacæi editione, quam in Tigurina Brunneri, θῶας, ἀλωποί, distincte leguntur. Verum posterior hoc ἐπιθετικῶς rectius accepit Morelius, et ad thoes retulit, Hesychem auctoritate fretus, apud quem legitur : Ἄλωπος, ἀλωπεκίωδης, πανούργος, Σοφοκλῆς Θυέστη καὶ Ἰνᾶχ. Οἱ δὲ ἀφανῆς [καὶ] κατὰ τὴν πρόσφιν, apud quem καὶ delendum notavit Thierndikius noster, et ἀφανῆς intelligendum, ut in illo Evangelio, ἀφανίζουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν, et sic manifestum erit quare sequatur : ἀνθρωπώμοι πίθηκοι. Id.

(71) Παραθήκη. Florentin. παρακαταθήκην. Ibid.

(72) Εὐόδιου. « Evodii » in colubum catalogo supra etiam facta est mentio ab *Epistola ad Philadelphenos*, interpolatore. Εὐόδον posteriores Græci appellant : eundemque Εὐώδιαν esse existimant, eujus in Philippi. iv, 2 Paulus meminit; uti ex eorum Menæo, ad Aprilis diem 29 et Septembris 7, colligitur. Ad hujus nominis vero ἐτυμολογίαν alludit Joannes Constantinopolitanus archiepiscopus (sive Chrysostomus ille fuerit, sive Nesteuta potius) in sermone *De pseudo-prophetis* (tomo VII editionis Savilianæ, pag. 218) : Πού Εὐόδιος, ἡ εὐόδια τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διάδοχος; « Ubi Evodius ille, bonus odor Ecclesiæ, et sanctorum

bas, τὸς βασιλίχους, τὸς σκορπίους. Οὗτοι γὰρ εἶσι θῶες (69) ἀλωποί (70), ἀνθρωπώμοι πίθηκοι.

VII. Παύλου καὶ Πέτρου γεγόνατε μαθηταί : μὴ ἀπολέσητε τὴν παραθήκην ⁶¹ (71). Ἰμνημονεύσατε Εὐόδιου (72) τοῦ ἀξιωμακριστοῦ ποιμένου ὑμῶν, ὃς πρῶτος ἐνεχειρίσθη ἀπὸ τῶν ἀποστόλων (73) τὴν ὑμετέραν προστασίαν. Μὴ κατασχίνωμεν τὸν πατέρα. Γενόμεθα γνήσιοι παῖδες, ἀλλὰ μὴ νόθοι. Οἰδέτε ὅπως συνανεστράφη (74) μεθ' ὑμῶν ἃ ⁶² παρῶν (75) ἔλεγον ὑμῖν, ταῦτα καὶ ἁπὼν γράφω· *Εἰ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἔστω ἀνάθεμα. Μιμηταὶ μου*

apostolorum successor? » Id.

(73) Ὅς πρῶτος ἐνεχειρίσθη ἀπὸ τῶν ἀποστόλων. Suidas : Ἐπὶ Κλαυδίου βασιλείᾳς Ῥωμαίων, Πέτρον τοῦ ἀποστόλου χειροτονήσαντος Εὐόδιον ἐν Ἀντιοχείᾳ, μετωνομάσθησαν οἱ πάλοι λεγόμενοι Ναζωραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί. « Sub Claudio Romanorum imperatore, Petro apostolo Evodium Antiochiæ antistitem ordinante; qui olim Nazaræi et Galilæi, mutato nomine Christiani sunt dicti; » et in Ignatii nostri Actis, Metaphrastes : Πέτρον μὲν γὰρ τὸν μέγαν Εὐόδος διαδέχεται, Εὐόδον δὲ Ἰγνάτιος. « Magno Petro successit Evodus, Evodo vero Ignatius; » quem idcirco in sede Antiochena tertium post Petrum apostolum episcopum existisse affirmant Hieronymus in *Scriptor. ecclesiast. Catalogo* (in Ignatio) et Socrates lib. vi *Histor. ecclesiast.* cap. 8, licet secundum Origenes (homilia 6 in *Lucam*) et Eusebium (lib. iii *Histor. ecclesiast.* κεφ. λε') eum nominet, ipso videlicet Petro excluso, ut communis totius orbis apostolo, potius quam proprio Antiocheni gregis episcopo. Evodius enim, ut idem docet Eusebium (lib. iii *Hist. κεφ. κβ'*), primus Antiochiæ fuit episcopus; secundum Ignatium. Et Actorum Ignatii vetus scriptor ineditus : Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας δευτέρως μετὰ τοὺς ἀποστόλους γενόμενος, Εὐόδιον γὰρ διεδέξατο, quanquam Baronius (ad annum 45, § 14 et an. 71, § 11) et Halloixius (*Notat. in Vit. Ignatii*, cap. 2, p. 394) duos istos simul Antiochiæ constitutos fuisse episcopos colligit ex pseudo-Clementis verbis illis, libro vii *Constitut. apostol.* cap. 47 : Ἀντιοχείας δὲ Εὐόδιος μὲν ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου, Ἰγνάτιος δὲ ὑπὸ Παύλου. « Antiochiæ Evodius a me Petro, Ignatius a Paulo » episcopus ordinatus est, ita scilicet, ut alter iis qui ex circumcisione, alter vero iis qui ex gentibus ad Ecclesiam venissent, præfectus fuerit, licet et Ignatium ipsius Petri dextra episcopatum suscepisse, doceant Theodoretus in Ἀτρέπτω, et Felix III papa in epistola ad Zenonem imp.; quod post mortem Evodii factum, tradit Joannes Malela Antiochenus, de Petro, in x Chronici sui libro, ita scribens : Ἐν τῷ δὲ ἀνίεναί αὐτῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ, διερχομένου αὐτοῦ δι' Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης, συνέβη τελευτήσαι Εὐόδον τὸν ἐπίσκοπον καὶ πατριάρχην Ἀντιοχείας, καὶ ἔλαβε τὸ γῆμα τῆς ἐπισκοπῆς Ἀντιοχείας μεγάλης Ἰγνάτιος, τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου χειροτονήσαντος αὐτῶν καὶ ἐνθρονισάντος. « Dum Romanam contenderet, per Antiochiam magnam iter eo faciente, Evodum episcopum et patriarcham Antiochenum mori contigit; et episcopatus magnæ Antiochiæ ordinem suscepit Ignatius; sancto Petro apostolo manus illi imponente, et in sede collocante. » Id.

(74) Συνανεστράφη. Ita codex Nydruccianus et Florentinus; consentiente etiam utroque veteri Latino interprete : non συνανεστράφη, ut legebatur in Augustano. Id.

(75) Ἄ παρῶν. Pro ὡς codicis Augustani et Florentini, et ὡς οὖν Nydrucciani, ἃ Morelius reposuit consentiente quoque utroque Latino interpr. Id.

ῥίπτεθε. Ἀντιλήγον ὁμῶν γενοίμην, ὅταν Ἰησοῦ Ἀ
ἐπιτύχω. *Μνημονεύτέ μου τῶν δεσμῶν.*

VIII. Οἱ πρεσβύτεροι, ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν
ποιμνίον, ἕως ἀναδείξῃ ὁ Θεὸς τὸν μέλλοντα ἄρχειν
ὁμῶν. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι ⁶² (76), ἵνα Χριστὸν
κερδήσω. Οἱ διάκονοι γνωσκέτωσαν οὐλοῦ εἰσὶν ἀξιώμα-
τος, καὶ σπουδαζέτωσαν ἄμεμπτοι εἶναι, ἵνα ὡσι
μιμηταὶ Χριστοῦ. Ὁ λαὸς ὑποτασσέσθω τοῖς πρε-
σβυτέρους καὶ τοῖς διακόνοις. Αἱ παρθένοι γνωσκέ-
τωσαν τίνι καθιέρωσαν ἑαυτάς.

IX. Οἱ ἄνδρες στεργέτωσαν τὰς ὁμοζύγους, μνημο-
νεύοντες ὅτι μία ἐνὶ, οὐ πολλαὶ ἐνὶ (77) ἐδόθησαν ἐν
τῇ κτίσει. Αἱ γυναῖκες τιμάτωσαν τοὺς ἄνδρας, ὡς
σάρκα ἰδίαν μηδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτοὺς τομμάτωσαν
καλεῖν (78)· αὐφρονίζέτωσαν δὲ, μόνους ἄνδρας τοὺς
ὁμοζύγους εἶναι νομίζουσαι, οἷς καὶ ἠνώθησαν κατὰ
γνώμην Θεοῦ. Οἱ γονεῖς, τὰ τέκνα παιδεύετε παι-
δείαν ἱερὰν. Τὰ τέκνα, τιμᾶτε τοὺς γονεῖς, ἵνα εὖ
ὁμῖν ᾦ.

X. Οἱ δεσπότες, μὴ ὑπερηφάνως τοῖς δούλοις προσ-
έχετε· μιμούμενοι τὸν τλητικὸν (79) Ἰῶδ εἰπόντα·
Ἐὶ δὲ καὶ ἐφαύλισα κρῖμα θεράποντός μου, ἢ θερα-
παύτης μου, κρινομένων αὐτῶν πρὸς μὲ· τί γὰρ
ποιήσω, ἐὰν ἔτασιν (80) μου ὁ Κύριος ποιήσεται;
καὶ τὰ ἐξῆς ἐπίστασθε. Οἱ δούλοι, μὴ παροργίζετε
τοὺς δεσπότες ἐν μηδενί (81), ἵνα μὴ κακῶν ἀνηκέ-
στων (82) ἑαυτοῖς αἴτιοι γένησθε.

XI. Μηδεὶς ἀργὸς ἐσθιέτω, ἵνα μὴ βέμβος (83) γέ-
νηται καὶ πορνοσκόπος ⁷⁰· μέθη, ὀργή, φθόνος, λοι-
δορία, κραυγὴ, βλασφημία, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν
ὁμῖν. Αἱ χῆραι μὴ σταταλάτωσαν, ἵνα μὴ κατα-
στερνιάσωσι τοῦ λόγου. Τῷ Καίσαρι ὑποτάγητε (84),
ἐν οἷς ἀκίνδυνος ἡ ὑποταγή. Τοὺς ἄρχοντας μὴ ἐρε-

adeptos fuero. *Memores estote vinculorum meo-
rum* ⁶¹.

VIII. Presbyteri, pascite qui in vobis est gregem ⁶²;
donec Deus designaverit eum qui principatum in
vobis habiturus est. *Ego enim jam delibor* ⁶³, ut
Christum lucrificiam ⁶⁴. Diaconi agnoscant cuius
sint dignitatis; ac enitantur inculpati esse, ut sint
Christi imitatores. Populus pareat presbyteris et
diaconis. Virgines agnoscant, cui seipsas consecra-
runt.

IX. Viri ament conjuges suas; memores quod
una uni viro, non plures uni datæ sint in creatione.
Mulieres honorent viros suos ut propriam carnem,
nec ex nomine eos appellare audeant; sint autem
castæ, solos conjuges suos, viros esse existimantes,
quibus juxta Dei voluntatem junctæ sunt ⁶⁵. Paren-
tes, erudite liberos vestros sacris disciplinis. *Filii,
honorate parentes, ut bene sit vobis* ⁶⁷.

X. Domini, nolite superbe servis uti: imitantes
patientissimum Jobum, qui dicit: *Si vero et desperi
judicium famuli mei, aut ancillæ meæ, disceptantium
adversum me: quid enim faciam, si inquisitionem
mei faciat Dominus* ⁶⁸? et ea quæ sequuntur scitis.
Servi, nolite ad iram provocare dominos in ulla re;
ne ipsi vobis sitis auctores immedicabilium ma-
lorum.

XI. Nemo otiosus edat ⁶⁹; ne vagus fiat et scor-
tator. Ebrietas, ira, invidia, convitium, clamor,
blasphemia, nec nominetur in vobis ⁷¹. Viduæ non
dedant se deliciis; ne luxurentur in verbo ⁷². Cæsari
subjecti estote in iis, in quibus subdi nullum peri-
culum est. ⁷³ Principes nolite irritare ac exacerbare,

⁶¹ I Cor. iv, 16 et xi, 1; Col. iv, 13. ⁶² I Petr. v, 2.
⁶³ Ephes. v, 25; Col. iii, 19; Matth. xix, 4; Const. ap. vi, 29; I Tertull. Apolog. 46. Min. Fel. in Octavio.
⁶⁴ Ephes. vi, 1-3; Const. ap. l. viii, c. 32 et vii, 13. ⁶⁵ Job. xxxi, 13, 14. ⁶⁶ II Thess. iii, 10. ⁷⁰ ms. πορνόκοπος. ⁷¹ Ephes. v, 3. ⁷² I Tim. v, 6, 11. ⁷³ Damasc. Parall. i, 21.

⁶⁸ al. σπένδομαι. ⁶⁹ II Tim. iv, 6. ⁷⁰ Philipp. iii, 8.
ap. vi, 29; I Tertull. Apolog. 46. Min. Fel. in Octavio.
⁶⁷ Job. xxxi, 13, 14. ⁶⁶ II Thess. iii, 10. ⁷⁰ ms. πορνόκοπος. ⁷¹ Ephes. v, 3. ⁷² I Tim. v, 6, 11. ⁷³ Damasc. Parall. i, 21.

(76) *Σπένδομαι*. Vet. vulgat. « festino; » σπεύδω. Anglican. « sacrilicor, et tempus resolutionis meæ instat, » ex II Tim. iv, 6. Usser.

(77) *Ὁὐ πολλαὶ ἐνὶ*. Vet. vulgat. « et non multæ uni, » quæ verba ex Magdalensensi ms. reposuimus. *Idem*.

(78) *Μηδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτοὺς τομμάτωσαν καλεῖν*. Roberti Coci dicacitatem non sequi, sed ex loco *Constitutionum* lib. vi, cap. 29 castigare debuit Usserius. Itaque Epistole auctor consilium dat uxori-
bus, ut viros suos ex nomine non appellent; quia sciebat a principe apostolorum laudari Saram, quod maritum vocaverit dominum. Ex recentioribus vide Casaubonum ad Theophrastum, Rittershusium ad Salvianum, alios.

Mitte da est domino (nunc nunc properate, puellæ.) Quamprimum nostra facta lacerna manu. Lucretia de Collatino marito, apud Nasonem *Factorum* 2. Cot.

(79) *Τλητικόν*. Vet. vulg. « patientissimum. » quod Jobi epitheton in nostro interprete deest. *Us-
ser.*

(80) *Ἐτασιν*. Hoc est, ἐξέτασιν: ut ad locum hunc, Joh xxxi, 13, Olympiodorus notat. *Idem*.

(81) *Ἐν μηδενί*. Anglican. « in ira; » ac si, ἐν μηδενί, legisset. *Idem*.

(82) *Κακῶν ἀνηκέστων*. Anglican. « malorum in-

sanabilium. » Vet. vulgat. « aliquid mali fiat vobis; » vel, ut Faber edidit, « aliqui male faciant vobis. » *Idem*.

(83) *Ῥέμβος*. Anglican. « negligens. » Vet. vulgat. « vagus; » ut in additionibus *Epistolæ ad Philadelphensios*. *Idem*.

(84) *Τῷ Καίσαρι ὑποτάγητε, ἐν οἷς ἀκίνδυνος ἡ ὑποταγή*. Citatur a J. Damasceno in *Parallelis*, lib. i, cap. 21, hæc sententia: coque respexit ineditus Actorum Ignatii nostri scriptor, eum Trajanum imp. ita affatum eum fuisse refert: *Τίνας δὲ ἡμῶν ἔγνωσ, στάσιν καὶ πόλεμον ἀγαπῶντας; οὐχὶ δὲ ὑποτασσομένων ἀρχουσιν, ἐν οἷς ἀκίνδυνος ἡ ὑποταγή;* quod a vetere interprete ita Latine est redditum: « Quem enim nostrum cognovisti bellum meditari? et non potius subjectos esse principibus, ubi non est periculosa subjectio? » Quo soeciat et Polycarpi illa professio, in *Smyrnenis Ecclesiæ Epistola* de ipsius martyrio: *Δεδιδάγμεθα ἀρχαῖς καὶ ἐξουσιαῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναις τιμῇ κατὰ τὸ προσήκον, τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς, ἀπονεύμεν.* « Magistratibus et potestatibus a Deo constitutis eum honorem, qui nostræ salutis nihil afferat detrimenti, pro dignitate, tribuere decemur, » et illud in *Constitut. apostolic.* lib. vi præcepitur: *Πᾶσιν βασιλείαις καὶ ἀρχαῖς ὑποτάγητε ἐν οἷς ἀρέσκει Θεῷ.* « Subjecti estote omni regno et potestati, in iis quæ Deo placent. » *Idem*.

ne ansam detis eis qui illam contra vos quaerunt. De incantatione, vel obsceno puerorum amore, vel homicidio, supervacuum est scribere; quando et gentibus vetitum est illa patrare. Hæc non ut apostolus præcipio, sed ut conservus vester commo- uesfacio vos.

XII. Ἔ Saluto sanctum presbyterium. Saluto sacros diaconos; et desiderabile mihi nomen illius, quem videam in Spiritu sancto locum meum tenere, ubi Christum consecutus fuero: pro cuius anima sim. Ἔ Saluto subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores. Saluto custodes sanctorum portarum, in Christo diaconissas. Saluto sponsas Christi virgines; quibus utinam fruar in Domino Jesu. Saluto honestissimas viduas. Saluto populum Domini, a parvo usque ad magnum; et omnes sorores meas in Domino.

XIII. Saluto Cassianum, cum conjuge illius, et charissimis liberis. Salutat vos Polycarpus, dignissimus episcopus; cui et vos curæ estis; cuique vos commendavi in Domino. Et vero universa Ecclesia Smyræorum vestri memor est in precibus in Domino. Salutat vos Onesimus, Ephesiorum pastor. Salutat vos Damas, Magnesiæ episcopus. Salutat

Ἔ Gabriel Philadelph. *De ordine sacerdotii* cap. 3, et II, 57. Ἔ al. ἐξοριστάς. Ἔ al. τοὺς. Ἔ add. ex τῆς χήρας. Ἔ ms. Χριστῷ.

(85) Ταῦτα, οὐχ ὡς ἀπόστολος. Vid. Prolegomen. e. 5. USSER.

(86) *Προσβυτέριον*. Ita legit etiam uterque vetus Latinus interpres: licet in vulgato Faber ediderit, « Presbyterum vestrum. » IVID.

(87) Ἀσπάζομαι τοὺς ἱερούς διακόνους. Gabriel Philadelphici Metropolitæ apud Morinum: Ὁ ἅγιος μάρτυς Ἰγνάτιος ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς, κἀν τῇ πρὸς Ἀντίοχον (i. e. Ἀντιοχεῖς) ταῦτά φησι: « Ἀσπάζομαι ἱερούς διακόνους, ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, ἐπορχιστάς, καὶ τοὺς λοιπούς. » COT.

(88) Ὅρ ἐπίδομι ἀντί ἐμοῦ. « Heronem » diaconum intelligit; ut et postea, sub Epistolæ finem: Ἀσπάζομαι τὸν ἀντί ἐμοῦ μέλλοντα ἄρχειν ὑμῶν. « Saluto eum qui pro me vobis futurus est antistes. » USSER.

(89) Τοὺς κοπιῶντας. Clero ascriptos vel annexos, quibus (ut cum clero Romano apud Cyprianum loquar) incumbat hoc opus, corpora Martyrum aut cæterorum sepelire. Copiatas, κοπιατάς, κοπιῶντας, hoc est, laborantes, et laboratores, commemorant Constantius Imperator Cod. Th. L. 1, lib. XIII, tit. 1, L. 15, lib. XVI, tit. 2; Epiphanius in Expositione fidei num. 21. Justinianus novella 59; Græci in Orationibus Lucernarii, Euchologii p. 39 et Glossæ a Vulcanio collectæ p. 30. Fossariorum etiam clericorum mentio in *Epistola de septem gradibus Ecclesiæ* tom. IX Hieronymi. « Clerici, inquit versus Hieronymus epist. 49, quibus id officii erat, cruentum linteo cadaver obvolvunt, et fossam huiusmodi lapidibus construunt, ex more tumulum parant. » Mitto nota nomina vespillonum, lecticariorum, decanorum, bajulorum, sandapiliariorum. νεκροθαπτῶν, νεκροφόρων, τῶν τῇ κλήνῃ ὑπηρετουμένων, ἡγουμένων τῶν κληνῶν vel τῆς κλήνης, etc. item locum Epiphanius hæc. 76, num. 1 aliaque sexcenta. COT. — Κοπιῶντας. Vid. Prolegomen. cap. 16. USSER.

(90) Ἐπορχιστάς. Cod. Nydruce. ἐξοριστάς. *Constituti. apostol. lib. VIII, cap. 26*: Ἐπορχιστῆς οὐ χειροτονᾶται, εὐνοίας γὰρ ἔκουςίου τὸ ἐπαθλὸν καὶ

θίξετε εἰς παροξυσμὸν, ἵνα μὴ δῶτε ἀφορμὴν τοῖς ζητοῦσι καθ' ὑμῶν. Περὶ δὲ γοητείας, ἢ παιδεραστίας, ἢ φόβου, περιττὸν τὸ γράφειν, ὅποτε ταῦτα καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπηγόρευται πράττειν. Ταῦτα οὐχ ὡς ἀπόστολος (85) παρακαλεῖσθε, ἀλλ' ὡς σύνδουλος ὑμῶν ὑπομιμνήσκω ὑμᾶς.

XII. Ἀσπάζομαι τὸ ἅγιον πρεσβυτέριον (86). Ἀσπάζομαι τοὺς ἱερούς διακόνους (87), καὶ τὸ ποθεινὸν μοι ὄνομα, ὃν ἐπίδομι ἀντί ἐμοῦ (88) ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὅταν Χριστοῦ ἐπιτύχω· οὐ ἀντίψυχον γενοίμην. Ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, τοὺς κοπιῶντας (89), ἐπορχιστάς ἢ (90), ὁμολογητάς (91). Ἀσπάζομαι τὰς ἑφρουρούς τῶν ἁγίων πυλώνων, τὰς ἐν Χριστῷ διακόνους (91'). Ἀσπάζομαι τὰς χριστολήπτους παρθένους, ὃν ὀνομάην ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ (92) ἢ. Ἀσπάζομαι τὸν λαὸν Κυρίου ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ πάσας τὰς ἀδελφάς μου ἐν Κυρίῳ.

XIII. Ἀσπάζομαι Κασσιανὸν (93), καὶ τὴν ὁμόζυγον αὐτοῦ, καὶ τὰ φίλτατα αὐτοῦ (94) τέκνα. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Πολύκαρπος, ὁ ἀξιοπρεπῆς ἐπίσκοπος, ὃς καὶ μέλει περὶ ὑμῶν· ὃ καὶ παρεθέμην ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ ἢ. Καὶ πάσα δὲ ἡ Ἐκκλησία Σμυρναίων μνημονεύει ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ὀνήσιμος ὁ Ἐφεσίων ποιμὴν. Ἀσπάζεται ὑμᾶς

I. ad Heron. 7. Ἔ *Const. ap. VIII, 26, 23, 20, 28* interpp. et *Ep. ad Her. ἀσπάζομαι τὰς σεμνοτά-*

γάρτος Θεοῦ, διὰ Χριστοῦ, ἐπιφοιτῆσαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὃ γὰρ λαθὼν χάρισμα λαμάτων, δι' ἀποκαλύψεως ὑπὸ Θεοῦ ἀναδεικνύται, φανεροῦς οὐσίας πᾶσι τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος. « Exorcista non sit ordinatione. Spontaneæ enim benevolentia est hoc certamen, et gratiæ Dei per Christum, superventione Spiritus sancti; nam qui accipit charisma curationum, per revelationem a Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia quæ est in ipso. » IVID.

(91) Ὁμολογητάς. *Constitut. lib. VIII, cap. 23*: Ὁμολογητῆς οὐ χειροτονεῖται, γνώμης γὰρ τοῦτο καὶ ὑπομονῆς· τιμῆς δὲ μεγάλης ἐπάξιός, ὡς ὁμολογήσας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἐκώπιον ἔθνῶν καὶ βασιλέων. « Confessor non sit ordinatione: hoc enim voluntatis est, et tolerantia; magno autem honore dignus est, ut qui nomen Dei et Christi ejus coram gentibus et regibus confessus sit. » IVID.

(91') Ἀσπάζομαι τὰς φρουρούς τῶν ἁγίων πυλώνων, τὰς ἐν Χριστῷ διακόνους. Anglican. « Saluto custodes sanctorum portarum, existentes in Christo ministros, » masculina pro femininis substituens; quod apud alium fortasse veterum nullum, præter hunc, et (quem eundem nos quidem esse existimamus) Clementinarum *Constitutionum* (lib. VIII, cap. 28) interpolatore, portarum custodia diaconissis commissa fuisse legeret. Apographum vero nostrum Florentinum hic habet: Ἀσπάζομαι τοὺς φρουρούς τῶν ἁγίων πυλώνων· τὰς ἐν Χριστῷ διακόνους ἀσπάζομαι, τὰς χριστολήπτους παρθένους. IVID.

(92) Ἰησοῦ. Noster interpres hic addit: « Saluto venerabilissimas viduas, » ut et vetus alter: « Saluto pudicissime viduas. » Sic enim ex Magdalensi codice edidimus: ubi alii « virgines » habent. IVID.

(93) Κασσιανόν. « Hospitem meum, » addit editio vulgata Latina: ut in *Epistola ad Heronem*, et (quod notandum) *ad Mariam Castabalensem* quoque. IVID.

(94) Φίλτατα αὐτοῦ. Abest a nostro interprete. IVID.

Δημᾶς⁹⁵ (95), ὁ Μαγνησίας ἐπίσκοπος. Ἀσπάζεται A vos Polybius, Trallæorum. Salutant vos Philo et ἡμᾶς Πολύβιος, ὁ Τραλλαίων. Ἀσπάζονται⁹¹ ἡμᾶς Agathopus, diaconi, comites mei. *Salutate invicem in osculo sancto*⁹².

XIV. Ταῦτα ἀπὸ Φιλίππων γράφω ὑμῖν. Ἐβρωμένους (96) ἡμᾶς ὁ ὢν μόνος ἀγέννητος, διὰ τοῦ πρὸ ἀκόνων γεγεννημένου, διαφυλάξει πνεύματι καὶ σαρκί· καὶ ἴδοιμι ἡμᾶς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ βασιλείᾳ (97). Ἀσπάζομαι τὸν ἀντ' ἐμοῦ μέλλοντα ἄρχεῖν ὑμῶν· οὗ καὶ ὀναίμην ἐν Χριστῷ. Ἐβρώσθε θεῷ καὶ Χριστῷ, κειφαλισμένοι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

XIV. Hæc e Philippis scribo vobis. Is qui solus ingenitus est, per eum qui ante sæcula natus est, custodiat vos incolumes spiritu et carne; et videam vos in regno Christi. Saluto eum qui vobis pro me princeps erit; quo etiam fruar in Christo. Valeto Deo et Christo, illuminati Spiritu sancto.

XIV. Hæc e Philippis scribo vobis. Is qui solus ingenitus est, per eum qui ante sæcula natus est, custodiat vos incolumes spiritu et carne; et videam vos in regno Christi. Saluto eum qui vobis pro me princeps erit; quo etiam fruar in Christo. Valeto Deo et Christo, illuminati Spiritu sancto.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΗΡΩΝΑ

Διάκονον Ἀντιοχείας (98).

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῷ θεοτιμῆτῳ καὶ ποθεινοτάτῳ,⁹³ σεμνοτάτῳ (99), Χριστοφόρῳ, Πνευματοφόρῳ, γνησίῳ τέκνῳ (1) ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, Ἑβρωνί διακόνῳ Χριστοῦ, ὑπὸ ἡρώδη Θεοῦ, χάρις, ἔλεος, καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, ἃ τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν (2), ὅπως ἐξέλθῃται ἡμῶς ἐκ τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος πονηροῦ (3), καὶ σώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουρανίαν.

I. Παρακαλῶ σε ἐν θεῷ προσθεῖναι τῷ δρόμῳ σου, καὶ ἐκδικεῖν σου τὸ ἀξίωμα. Τῆς συμφωνίας τῆς πρὸς τοὺς ἁγίους φρόντιζε. Τοὺς ἀσθενεστέρους βιάσασθε, ἵνα πληρώσῃς τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Νηστεύετε καὶ δεήσεσι σκόλαζε, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως, ἵνα μὴ σαυτὸν καταβάλλῃς. Οἴνου καὶ κρεῶν μὴ πάντα ἀπέχου· οὗ

⁹⁵ f. Δάμας. ⁹¹ al. ἀσπάζεται. ⁹² II Cor. XIII, 12 ap. VII, 20.

(95) Δημᾶς. Vet. vulgat. « Damas; » rectius, ut in *Epistola ad Magnesianos*, indeque apud Eusebium, lib. III *Hist. eccl.* Hic vero desideratur nomen hoc in nostro interprete. USSER.

(96) Ἐβρωμένους. Anglican. « Sanet; » sed legendum « sanos. » IBD.

(97) Βασιλεία. Anglican. « adventu. » IBD.

(98) In hac epistola notata sunt nonnulla, Clementinarum *Constitutionum* inaginem præferentia: ut illa, sub ipsam epistolæ initium: Οἴνου καὶ κρεῶν μὴ πάντα ἀπέχου· οὗ γὰρ ἐστὶ βδελυκτά (Τὰ γὰρ ἀγαθὰ τῆς γῆς, φησὶ, φάγεσθε, καὶ ἔδεσθε κρέα ὡς λάχανα, etc.). ἀλλὰ μεμετρημένως καὶ εὐτάκτως, ὡς θεοῦ χορηγούντος. Τίς γὰρ φάγεται, ἢ τίς πλεται παρῆς αὐτοῦ; ὅτι εἰ τι καλὸν, αὐτοῦ· καὶ εἰ τι ἀγαθόν, αὐτοῦ. « Vino et carnibus ne prorsus abstineas, nec enim abominanda sunt. Bona terræ, inquit, comedite. Et: *Edite carnes ut olera, etc.* Sed omnia hæc moderate et ordinate usurpa, velut Deo suppeditante. Quis enim edit, aut quis bibit, sine eo? Quoniam si quid pulchrum, ipsius est; et si quid bonum, ipsius est; » quibus consimilia sunt ista, libro VII *Constitut.* cap. 21: Περὶ δὲ βρωμάτων λέγει τοῖς ὁ Κύριος· Τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε, καὶ πᾶν κρέας ἔδεσθε ὡς λάχανα χλόης, etc., ὅτι εἰ τι καλὸν, αὐτοῦ, καὶ εἰ τι ἀγαθόν, αὐτοῦ. Σίτος νεανίσκος, καὶ κύριος ἐνωδιῶν παρθένους. Τίς γὰρ φάγεται, ἢ τίς πλεται παρῆς αὐτοῦ; « De cibis vero ait Dominus: Bona terræ comedite; et: Omnem carnem edite, ut olera

B

EJUSDEM

AD HERONEM

Diaconum Antiochiæ.

Ignatius, qui et Theophorus, a Deo honorato et exultatissimo, ornatissimo, Christifero Spiritifero, germano filio in fide et charitate, Heroni diacono Christi, famulo Dei, gratia, misericordia et pax ab omnipotenti Deo, et Christo Jesu Domino nostro, unigenito ejus Filio, « qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsentis sæculo nequam⁹⁴, » et salvaret in regnum summæ celeste.

C

I. Obscuro te in Deo, ut adjicias ad cursum tuum, et dignitatem tuam vindices. Concordiæ erga sanctos curam habe. Imbecilliores porta, ut impleas legem Christi⁹⁵. Jejunis et precibus vaca. at non immodice. ne ipse te deicias. Vino et carnibus ne prorsus abstineas: nec enim abominanda sunt⁹⁶;

⁹³ deest in ms. ⁹⁴ Gal. I, 4. ⁹⁵ Gal. VI, 2. ⁹⁶ Const.

*herbæ, etc.; quoniam si quid pulchrum, ipsius est; et si quid bonum, ipsius est. Frumentum adolescentibus et odoratum vinum virginibus. Quis enim edit, aut quis bibit sine eo? Ubi utrobique eodem modo citatur locus Zachariæ IX, 17, qui apud LXX ordine inverso legitur: "Οτι εἰ τι ἀγαθόν, αὐτοῦ, καὶ εἰ τι καλόν, αὐτοῦ. Adverbia vero illa, μεμετρημένως καὶ εὐτάκτως, ex Constitutionum lib. I, cap. 9, tractata fuisse, Carolus Bovius observavit, ut quod ex τῶν τριῶν στοιχείων (« ex quatuor elementis »), Adami corpus confectum fuisse dicitur, ex libro VIII *Constitut.*, cap. 12, et ejusdem libri capite 32, quæ de mutuo conjugum officio hic habentur: quemadmodum et ex variis *Constitutionum* locis, quæ de diaconi et episcopi munere hic leguntur. IBD.*

(99) Σεμνοτάτῳ. Neque in Nydrpruciano codice habetur, neque in Florentino, neque in nostro interprete. IBD.

(1) Πνευματοφόρῳ, γνησίῳ τέκνῳ. Prius epitheton abest a Nydrpruciano codice; posterius, ut videtur, a nostro interprete: apud quem « spirituali filio, » tantum legitur. IBD.

(2) ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Noster interpret legit: ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. IBD.

(3) Πονηροῦ. Vet. vulgat. « maligno » (non, ut editi libri habent, « in ligno ») vel, « nequam: » ut in Baliolensi codice legitur, et in nostro interprete. IBD.

Bona enim terræ, inquit, comedetis 87. Ac: *Edetis carnes sicut olera* 88. Item: *Vinum lætificat cor hominis, et oleum exhilarat, et panis confirmat* 89; sed moderate ac ordinate, velut Deo suppeditante. *Quis enim comedet, aut quis bibet sine illo* 90? Quoniam *si quid pulchrum, ejus est; et si quid bonum, ipsius* 91. Lectioni attende; ut non modo ipse leges noveris, sed et aliis easdem interpreteris, tanquam Dei athleta. *Nemo militans implicat se negotiis sæcularibus; ut ei placeat qui illum in militiam ascripsit. Si vero etiam quis certet, non coronabitur, nisi legitime certaverit* 92. Vice animæ tuæ sim ego vincetus.

II. Quicumque dixerit quidpiam, præter ea quæ constituta sunt, tametsi fide dignus sit, jejunct licet, quamvis in virginitate degat, quamvis signa edat, quamvis prophetet; lupus tibi censeatur, sub ovina pelle, ovium necem moliens 93. Si quis crucem neget, et passionem erubescat, sit tibi ut ipse adversarius: *Etsi distribuat in cibos pauperum facultates suas, etsi montes transferat, etsi tradat corpus suum incendio* 94, sit tibi detestandus. Si quis aspernatur legem, aut prophetas, quæ Christus præsens implevit, sit tibi ut Antichristus. Si quis Dominum dicat merum hominem, Judæus est Christi interfector 95.

III. *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt* 96. Pupillis patrocinare. Deus enim est pater orphanorum, et judex viduarum 97. Nihil sine episcopis

87 Isa. i, 19. 88 Gen. ix, 3. 89 Psal. ciii, 15; Const. ap. i, 9. 90 Eccl. ii, 25 in I.XX. 91 Zach. ix, 17. 92 II Tim. ii, 4. 93 Matth. vii, 15. 94 I Cor. xiii, 2. 95 I. Const. ap. ii, 61 et vi, 5, 25 et vii, 38. 96 I Tim. v, 3. 97 Psal. lxxvii, 6.

(4) *Ὁὐ γὰρ ἐστὶ* (al. *εἰσι*) *βδελυκτά*. Vet. vulgat. « non enim [ex toto] sunt abominabiles. » Sed illud [« ex toto »] a codice Magdalenensi et Petaviano recte abest. USSER.

(5) *Ὅτι εἰ τι*. Augustan. ὅ τι εἴη. *IBID.*

(6) *Αὐτοῦ*. Anglican. legit, ἀπ' αὐτοῦ. *IBID.*

(7) *Ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς*. Patricius Junius supplementum existimat ex Apostolo, II Tim. ii, 3, *κακοπάθησον, ὡς Θεοῦ ἀθλ.* *IBID.*

(8) *Στρατευόμενος*. « Christo, » additur in edit. vulgat. Latina; vel « Deo, » ut in Petaviano codice legitur. *IBID.*

(9) *Ἀθλῆ τις*. Vet. vulgat. « vir athleta, » sic enim habent libri editi; ubi ms. Baliolensis et Magdalenensis, « ut athleta; » Petavianus vero, multo rectius, « qui athleta, » legit. *IBID.*

(10) *Ὁ λόγων παρὰ τὰ*. Citatur a Jeremia patriarcha Constantinopolitano, in responso 1, ad *Wittenbergenses*. *IBID.*

(11) *Κἄν ἠστυεύη*. Habetur etiam in Eclogis ms. Regii 2445, cap. 104, sed abest a codice 940. Mox uterque liber, *προβάτων loco προβάτου*. *COT.*— *Κἄν ἠστυεύη*. Deest in patriarchæ citatione. USSER.

(12) *Λύκος σοι φαινέσθω, ἐν προβάτων δορᾷ*. Jerem. CP. : *ὄϊος προβατόσημος ἀντικρυς*. Vet. vulgat. : « Lupus tibi pareat (sic enim habet ms., h. e. appareat) » in grege ovium. » *IBID.*

(13) *Ὡς αὐτὸς ὁ ἀντικείμενος*. Vet. vulgat. « tanquam adversarius; » Anglican. « sicut Antichristus et adversarius. » *IBID.*

(14) *Ἀνθρώπων*. Vet. vulgat. « hominem tantum; » unde Morelius vocem *μόνον*; Anglican. « hominem tantum; » unde nos vocem *ψιλλῶν* (quæ in Græco

γάρ ἐστι βδελυκτά (4)· Τὰ γὰρ ἀγαθὰ τῆς γῆς, φῆθι, φάγεσθε. Καί· Ἐδεσθε κρέυ ὡς λάχανα. Καί· Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, καὶ εἰλαιον ἠλαρύνει, καὶ ἄρτος στηρίζει· ἀλλὰ μεμετρημέναι καὶ εὐτάκτως, ὡς Θεοῦ χορηγούντος. Τίς γὰρ σῆψεται, ἢ τίς κίεται παρὲς αὐτοῦ; Ὅτι εἰ τι (5) κίλιθ, αὐτοῦ (6)· καὶ εἰ τι ἀγαθόν, αὐτοῦ. Τῇ ἀναγνώσει πρόσχε, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς εἰδῆς τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις αὐτοῦς ἐξηγῆ, ὡς Θεοῦ ἀθλητῆς (7). Οὐδεὶς στρατευόμενος (8) ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις, ἵνα τῷ στρατολογησάντι ἀπέση. Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῆ τις (9), οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Ἀντίψυχόν σου ἐγὼ ὁ δέσμιος.

II. Πᾶς ὁ λέγων παρὰ τὰ (10) διατεταγμένα, κίν ἀξιόπιστος ἦ, κἄν ἠστυεύῃ (11), κἄν παρθενεύῃ, κίν σημεῖα ποιῆ, κἄν προφητεύῃ, λύκος σοι φαινέσθω, ἐν προβάτου δορᾷ (12), προβάτων φθορὰν καταργεζόμενος. Εἰ τις ἀρνεῖται τὸν σταυρὸν, καὶ τὸ πάθος ἐπαισχύνεται, ἔστω σοι ὡς αὐτὸς ὁ ἀντικείμενος (13)· Κἄν ψαμμοῖη τὰ ὑπάρχοντα πτωχοῖς, κἄν ἐρημεύσῃ, κἄν παραδῶ τὸ σῶμα εἰς καισίν, ἔστω σοι βδελυκτός. Εἰ τις φαυλίζει τὸν νόμον, ἢ τὸς προφήτας, οὐς ὁ Χριστὸς παρὼν ἐπέληρωσεν, ἔστω σοι ὡς Ἀντίχριστος. Εἰ τις ἀνθρώπων (14) ψιλλῶν λέγῃ τὸν Κύριον, Ἰουδαῖός ἐστι Χριστοκτόνος (15).

III. *Χήρας τίμα, τας δετως χήρας*. Ὅρρανον προῖστασο. Ὁ Θεὸς γάρ ἐστι πατὴρ τῶν ὁρρανῶν, καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν. Μηδὲν ἀνευ τῶν ἐπισκόπων

textu desiderabatur) restituimus. *IBID.*

(15) *Τουδαῖός ἐστι Χριστοκτόνος*. Salmassium, virum omni exceptione majorem, si meditate scripsisset, secuti imprudenter homines docti affirmant non tantum ætate Ignatii habuisse odium Ecclesiam in Judæos, quantum in pseudo-Ignatio hic et alibi apparet. Sed ut ego fahor, aut ipsi errant. Cur enim, rogo te, apostolicis temporibus non audierint Judæi quod erant, χριστοκτόνοι, κυριακτονοὶ, χριστοφόνοι, χριστομάχοι, προφητοκτόνοι, ἀποκτείναντες τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, ψευδο-Ἰουδαῖοι, etc. Quid vero acrius dici potest his quæ subjungo? Matth. xxiii, 37 : *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, etc.* Act. iii, 13 : *Quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimittit. Vos autem sanctum et justum negastis, et petistis virum homicidam dari vobis : Auctorem vero vitæ interfecistis.* Act. vii, 51 : *Dura cervice, et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis; sicut patres vestri, ita et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis. Qui accepistis legem in dispositione angelorum, et non custodistis. I Thessal. ii, 15 : *Sicut et ipsi a Judæis, qui et Dominum occiderunt Jesum, et prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur, etc.* Apocal. ii, 9 : *Blasphemaris ab his qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ.* Et cap. iii, vers. 9; capite autem xi, vers. 8 : *In plateis circumstantibus magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et**

πράττε (16)· ἱερεῖς γάρ εἰσι· σὺ δὲ διάκονος τῶν ἱερεῶν. Ἐκεῖνοι βαπτίζουσιν, ἱεροουργοῦσι, ⁹⁹ χειροτονοῦσι (17), χειροθετοῦσι· σὺ δὲ αὐτοῖς διακονεῖς¹ (18), ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰακώβῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις (19). Τῶν συνάξεων μὴ ἀμέλει (20). Ἐξ ὀνόματος πάντας ἐπιζητεῖ. *Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ.*

IV. Οἰκέτας μὴ ἐπαισχύνου· κοινωνεῖ² γὰρ ἡμῖν καὶ αὐτοῖς ἡ φύσις³. Γυναίκα μὴ βδελύττου· αὐταὶ σε γὰρ γεγενήκασι⁴, καὶ ἐξέθρεψαν (21). Ἀγαπᾶν ὧν χρὴ τὰς αἰτίας τῆς γεννήσεως, μόνον δὲ ἐν Κυρίῳ⁵. ἄνευ δὲ γυναικὸς ἀνὴρ οὐ παιδοποιήσεται· τιμῶν ὧν χρὴ τὰς συνεργούς τῆς γεννήσεως. *Ὅτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὕτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, εἰ μὴ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων.* Τοῦ γὰρ Ἀδάμ τὸ σῶμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων· τῆς δὲ Εὐας, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ. Καὶ ὁ παράδοξος δὲ τοκετὸς τοῦ Κυρίου, ἐκ μόνης τῆς Παρθένου· οὐ βδελυκτῆς οὖσης (22) τῆς νομίμου μίξεως, ἀλλὰ θεοπρεπούς τῆς γεννήσεως. Ἐπράττει γὰρ τῷ Δημιουργῷ, μὴ τῇ συνίθει ἀποχρησασθαι γεννήσει⁶, ἀλλὰ τῇ παραδόξῳ καὶ ξένῳ, ὡς δημιουργῷ.

V. Ὑπερηφανίαν φεῦγε. Ὑπερηφάνοις γὰρ ἀντιτάσσεται Κύριος. Ψευδογλίαν βδελύττου. Ἀπολεῖς γὰρ, φησὶ (23), πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Φθόνον φυλάττου (24)· ἀρχηγὸς γὰρ⁷ αὐτοῦ ἐστὶν⁸ (25) ὁ διάβολος, καὶ διάδοχος ὁ Κάϊν, ἀδελφῷ βασκάνας, καὶ ἐκ φθόνου φόνον κατεργασάμενος. Ταῖς ἀδελφαῖς μου παραίνει ἀγαπᾶν τὸν Θεόν, C

⁹⁹ Const. ap. viii, 28. ⁹⁹ deest in ms. ¹ al. διακονῆ et διακόνει. ² I Tim. iv, 12. ³ ms. κοινή. ⁴ ms. πίσις. ⁵ ms. γεγέννηκαν. ⁶ ms. Χριστῷ. ⁷ Const. ap. vi, 29. ⁸ I Cor. xi, 11. ⁹ Const. ap. viii, 12. ¹⁰ ms. γενέσει. ¹¹ Jac. iv, 6 et I Petr. v, 5. ¹² Psal. v, 7. ¹³ desunt in ms ¹⁴ ms. ἀδελφόν. ¹⁵ I. Const. apost. l. viii, c. 32.

Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. Cor. — *Ἰουδαίος ἐστὶ Χριστοκτόνος.* Vid. Prolegomen., cap. 14. USSER.

(16) *Μηδὲν ἄνευ τῶν ἐπισκόπων πράττε. Constitut. apostol. lib. II, cap. 27* : ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε· εἰ δὲ τις ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου ποιεῖ τι, εἰς μάτην ποιεῖ αὐτό. « Sine episcopo nihil facite. Quod si quis sine episcopo faciat aliquid, frustra illud facit. » Vid. Prolegomen. cap. 10. *IBID.*

(17) *Χειροτονοῦσι, χειροθετοῦσι. Constitut. apostol. lib. viii, cap. 28* : Ἐπίσκοπος χειροθετεῖ, χειροτονεῖ, προσφέρει. « Episcopus manum imponit, ordinar, offert, » ubi per χειροθεσίαν confirmationis ritus designari putatur, ut ordinationis per χειροτονίαν : de qua Joannes Zonaras ; in canonem 4 apostolorum : Νῦν μὲν χειροτονία καλεῖται ἡ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἱεραῦσθαι λαχόντος τελεσιουργία τῶν εὐχῶν, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπίκλησις ἀπὸ τοῦ τῶν ἀρχιερέων τείνειν τὴν χεῖρα εὐλογοῦντα τὸν χειροτονούμενον. Πάλαι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ψῆφος χειροτονία ὀνόμαστο. « Nunc quidem chirotonia vocatur absolutio precum, sanctique Spiritus invocatio, dum sacerdotio quis initiatur, et consecrationem sortitur : ex eo dicta, quod pontifex extendat manum benedicens homini ad sacra deligendo. Sed ipsum suffragium quondam nominatum est chirotonia. » Indee quartum Nicænzæ synodi canonem cum illo apostolorum ita conciliat : Ὁ μὲν τῶν ἁγίων ἀποστόλων χειροτονίαν τὴν καθιέρωσιν καὶ χειροθεσίαν ὀνομάζει· ὁ δὲ τῆς συνόδου ταύτης κανὼν κατάστασιν καὶ χειροτονίαν τὴν ψῆφον καλεῖ. « Apostolorum illo (canone), χειροτονίας nomine consecratio manuumque impositio significatur ; hujus vero synodi canon,

A *facito ; sacerdotes enim sunt : tu vero sacerdotum minister. » Illi baptizant, sacrificant, ordinar, manus imponunt : tu vero illis ministras, ut Hierosolymis sanctus Stephanus Jacobo et presbyteris. Synaxes ne negligas. Omnes nominatim inquire. Nemo adolescentiam tuam contemnat ; sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione⁹.*

IV. *Famulorum te non pudeat ; communis est enim et illis et nobis natura. Feminas non abominaberis ; ipsæ enim te genuerunt et educarunt. Amare itaque eas oportet causas nativitalis, verum duntaxat in Domino ; sine femina quippe nunquam liberos procreabit vir ; honorare igitur oportet cooperatrices generationis⁷. Neque vir sine muliere, neque mulier sine viro⁸, nisi in primo formati hominibus.* Adæ namque corpus ex quatuor elementis ; Evæ autem ex Adæ costa⁹. Et vero admirabilis partus Domini, ex sola Virgine ; non quod detestanda sit legitima commistio, sed quod ejusmodi partus deceret Deum. Decebat namque Creatorem, non consuetudo sed admirando novoque uti partu, utpote opificem.

V. *Superbiam fuge. Superbis enim resistit Dominus¹¹. Mendacium detestare. Perdes enim, inquit, omnes qui loquuntur mendacium¹².* Invidiam fuge ; auctor siquidem illius diabolus est ; et successor Cain, qui fratri invidit, ac ex invidia homicidium perpetravit. Sorores meas hortare, ut Deum ament, solisque viris suis contentæ sint¹⁵. *Itidem hortare*

constitutionis et χειροτονίας voce electionem intelligit ; et ad quintum Laodicensi concilii canonem : Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι. « Non oportere creationes fieri in præsentia audientium, » notam hanc apponit : Χειροτονίας ἐνταῦθα τὰς ψῆφους ὀνόμασεν ὁ κανὼν. « Creationes hoc loco electiones canon nominavit. » Quomodo et ab Hesychio χειροτονία, ἐκλογὴ exponitur. Vide Frontonem Ducacum, in notis ad initium homilizæ 4 Jo. Chrysostomi ad populum Antiochenum. *IBID.*

(18) *Διακονεῖς.* Ita cod. Nydrpruce. ubi Augustan. διακονῆ. Florentin. διακόνει. *IBID.*

(19) *Τοῖς πρεσβυτέροις.* « Cæteris » presbyteris, in editione vulgata Latina legitur ; sed contra manuscriptorum, quibus nos usi sumus, fidem. *IBID.*

(20) *Τῶν συνάξεων μὴ ἀμέλει.* Vetus vulgat. « Congregationem noli negligere. » Anglican. « Congregationes non negligas. » *IBID.*

(21) *Γεγενήκασι, καὶ ἐξέθρεψαν.* Florentin. γεγέννηκαν καὶ ἀνέθρεψαν. *IBID.*

(22) *Ὁὐ βδελυκτῆς οὖσης.* Vetus vulgatus, « Exsecrabilis quidem non videtur, » ubi negationem ex Magdalenensi ms. restitimus. *IBID.*

(23) *Φησὶ.* Additum ex codice Nydrpruceano. Ab Augustano enim et Florentino aberat ; sicut etiam a nostro interprete, et Petaviano vulgatæ versionis exemplari. *IBID.*

(24) *Φθόνον φυλάττου.* Vet. vulgat. « Invidiam cave. » Anglican. « Ab invidia te custodi. » *IBID.*

(25) *Αὐτοῦ ἐστίν.* Desunt in cod. Florentino. *IBID.*

et fratres meos, ut uxoribus suis sint contenti. *Virgines serva, sicut pretiosa Christi monilia. Longanimitas esto, ut sis multus in prudentia* ¹⁹. *Pauperes noli negligere, in bonis quæ tibi suppetunt. Eleemosynis enim et fide purgantur peccata* ²⁰.

VI. Teipsum castum custodi, ut Christi habitaculum; templum Christi es: Spiritus es instrumentum. Nosti quomodo te enutriverim. Etsi minimus sum, æmulator mei esto; imitate conversationem meam. Non glorior in mundo, sed in Domino. Heronem filium meum adhortor. *Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur* ²¹. Utinam fruar te, filii exoptate; quem custodiat solus ingenuus Deus, et Dominus Jesus Christus. Ne omnibus credas, ne omnibus confidas, neque si quis blandiatur tibi. Multi enim sunt ministri Satanæ; et *qui cito credit, levis est corde* ²².

VII. Memento Dei, et nunquam peceabis. *Ne sis duplex animo in precatione tua* ²³. Beatus enim qui non ambigit ²⁴. Credo namque in Patrem Domini Jesu Christi, et in unigenitum ejus Filium; quod ostendit mihi Deus Heronem super thronum meum. ²⁵ Adjice ergo ad cursum; præcipio tibi coram Deo universorum, et coram Christo, præsentem et sancto Spiritu, et coram ministratoriis ordinibus; custodi depositam meam, quod ego et Christus tibi commendavimus; nec indignum te judices iis quæ de te ostensa sunt a Deo. Commendo tibi Ecclesiam Antiochenam ²⁶. Polycarpo vos commendavi in Domino Jesu Christo.

¹⁹ Prov. xiv, 29; Const. apost. vii, 7. Damasc. Parall. iii, 30. ²⁰ al. εὐπορεῖς. ²¹ Prov. xv, 27. ²² ms. Θεοῦ. ²³ al. Ἡρώνα τὸ ἐμὸν τέκνον. ²⁴ I Cor. i, 31 et II Cor. x, 17. ²⁵ ms. γένοιτο. ²⁶ Eccli. xix, 4. ²⁷ Jac. i, 6, 8. ²⁸ I. Const. ap. vii, 44. ²⁹ I. ad Antioch. 12. ³⁰ al. παρακαταθήκη. ³¹ al. δεχθέντων, ms. δοχθέντων. ³² I. inf. in 2 interpr.

(26) Ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν, καὶ μὴ μόνον ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν. Ὅμοιος καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παραίνει ἀρκεῖσθαι ταῖς ὁμοζύγοις. Pro his omnibus, in nostro interprete tantum legimus: « Sufficere conjugibus. » Conferendus locus similis, lib. viii Constitut. apostol. cap. 32: « Εἰ μὲν οὖν ἔχει γυναῖκα, ἢ ἡ γυνὴ ἄνδρα, διδασκείτωσαν ἀρκεῖσθαι ἑαυτοῖς. » Si uxorem habet, aut mulier si virum, doceantur suis maritis uxores, et suis uxoribus mariti contenti esse. » Usser.

(27) Μακρόθυμος ἔσο, ἵνα ἦς πολὺς ἐν φρονήσει. A Damasceno, libro iii Parallel., cap. 3, producitur similis sententia, tanquam ex Ignatio: « Nulla virtus ita sapientiam parere consuevit, ut lenitas. » Cui plane gemina etiam occurrit, in Constitut. apostol. lib. vii, cap. 9: Γίνου μακρόθυμος· ὁ γὰρ τοιοῦτος πολὺς ἐν φρονήσει. Quæ omnes originem suam debent leæo illi, Proverb. xiv, 29: Μακρόθυμος ἄνθρωπος πολὺς ἐν φρονήσει. Vir longanimitas multa prudentia præditus est. Ibid.

(28) Ἡρώνα τῷ ἐμῷ τέκνῳ παραίνῳ. Nydruce. Ἡρώνα τὸ ἐμὸν τέκνον παραίνῳ. Priorem syntaxin noster expressit interpres, vertens: « Eroni filio meo moneo. » Ibid.

(29) Μόρος. Vocem, « solus, » in editione vulgata Latina, ex mss. restituvimus. Ibid.

(30) Τοῦ Κυρίου. « Domini nostri, » vel, « mei » (variant enim hic mss.) uterque legit interpres,

καὶ μόνον ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν. Ὅμοιος καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου παραίνει ἀρκεῖσθαι ταῖς ὁμοζύγοις (26). Παρθένους φύλαττε, ὡς Χριστοῦ κειμήλια. Μακρόθυμος ἔσο, ἵνα ἦς πολὺς ἐν φρονήσει (27). Τῶν πενήτων μὴ ἀμέλει, ἐν οἷς ἂν εὐπορήσῃς ²⁷. Ἐλεημοσύνας γὰρ καὶ πλεῖστερον ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι.

VI. Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει, ὡς Θεοῦ οἰκητήριον ναὸς Χριστοῦ ¹⁹ ὑπάρχεις· ὄργανον εἰ τοῦ Πνεύματος. Οἶδας ὅπως σε ἀνέθρεψα. Εἰ καὶ ἐλάχιστός εἰμι, ζηλωτῆς μου γενεῶ, μίμησάι μου τὴν ἀναστροφὴν. Οὐ καυχώμαι ἐν κόσμῳ, ἀλλ' ἐν Κυρίῳ· Ἡρώνα τῷ ἐμῷ τέκνῳ ²⁰ παραίνῳ (28). Ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω. Ὁναίμην σου, παιδίον ποθεινόν· οὐ φύλαξ γένηται ²¹ ὁ μόνος (29) ἀγέννητος Θεός, καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Μὴ πᾶσι πιστεύε, μὴ πᾶσι θάρρει, μηδὲ ἂν τις ὑποκοριζῆται σε. Πολλοὶ γὰρ εἰσιν ὑπηρέται τοῦ Σατανᾶ· καὶ ὁ ταχὺ ἐμπίστεύων, κοῦφος τῇ καρδίᾳ.

VII. Μέννησο τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις ποτέ. Μὴ γίνου δίψυχος ἐν προσευχῇ σου. Μακάριος γὰρ ὁ μὴ διστάσας. Πιστεύω γὰρ εἰς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου (30) Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸν μονογενῆ (31) Υἱὸν, ὅτι δείξει μοι ὁ Θεός (32) Ἡρώνα ἐπὶ τοῦ θρόνου μου. Πρόσθεες οὖν ἐπὶ τῷ δρόμῳ· παραγγέλλω σοι ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ἔλων, καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, παρόντος καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῶν λειτουργικῶν ταγμάτων, φύλαξόν μου τὴν παραθήκην ²⁷ (33), ἣν ἐγὼ καὶ ὁ Χριστὸς παρεθέμεθά σοι, καὶ μὴ ἑαυτὸν ἀνάξιον κρίνης τῶν δειχθέντων ²⁸ περὶ σοῦ τῷ Θεῷ (34). Παρατίθημί σοι τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχέων. Πολυκάρπῳ παρεθέμην ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ.

licet a libro Magdalensensi pronomen absit, ut a Græco. Ibid.

(31) Τὸν μονογενῆ. Αὐτοῦ additum reperitur in utroque vetere Latino interprete. Ibid.

(32) Δείξει μοι ὁ Θεός. Vet. vulgat. « ostendit » (sic enim et vulgati libri habent, et noster legit interpres) « mihi Deus, » quod Dei nomen, in editis desideratum, ex mss. reposuimus. Huc vero (vel ad inscriptionem saltem hujus epistolæ, quæ in vulgatis Latini interpretis codicibus legitur) respexit Ado: in cujus Martyrologio, ad xvi Kal. Novembris, adnotatur: « Natalis sancti Heronis, de quo beatissimo Ignatio pergenti ad passionem revelatum est, quod Antiochenam post eum reclusus esset Ecclesiam. » Ibid.

(33) Φύλαξόν μου τὴν παραθήκην. Codex Florentin. παρακαταθήκη, ut in I Timoth. vi, 20. Παρακαταθήκη Ἀττικῶς, παραθήκη Ἑλληνικῶ, dicit, notat in dictionum Atticarum et Hellenicarum Lexico Eumærides. Vide quæ supra notata sunt in Epist. ad Polycarp. Ibid.

(34) Τῶν δειχθέντων περὶ σοῦ τῷ Θεῷ. Vet. vulgat. « quæ ostensa sunt mihi de te a Domino » (licet a Petaviano codice postremæ duæ voces absint). Anglican. « expectatis de te a Deo, » ac si δεχθέντων vel ἐδεχθέντων legisset. Vedelius mavult δεχθέντων, « quæ placuerunt, decreta sunt. » Cod. Florentin. τῶν δεχθέντων περὶ σοῦ Θεῷ. Ibid.

VIII. Ἀσπάζονται σε οἱ ἐπίσκοποι, Ὀνήσιμος, Βίτος, Δάμας, Πολύβιος, καὶ πάντες οἱ ἀπὸ Φιλίππων, ἐν Χριστῷ, ὅθεν καὶ ἐπέστελά σοι. Ἀσπασαι τὸ θεοπρεπὲς πρεσβυτέριον (35). Ἀσπασαι τοὺς ἁγίους συνδιακόνους σου, ὧν ἐγὼ ὀναίμην ἐν Χριστῷ, σαρκί τε καὶ πνεύματι. Ἀσπασαι τὸν λαὸν Κυρίου, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, κατ' ὄνομα· οὓς παρατίθημί σοι, ὡς Μωσῆς Ἰησοῦ τῷ μετ' αὐτὸν στρατηγῷ. Καὶ μὴ σοι φανῆ βαρὺ τὸ λεχθέν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἔσμεν τοιοῦτοι, οἳ ἐκεῖνοι· ἀλλ' οὖν γε εὐχόμεθα γενέσθαι, ἐπεὶ διὰ καίτου Ἀβραάμ ἔσμεν παῖδες. Ἰσχυε οὖν, ὡς Ἦρων, ἠρωϊκῶς (36) καὶ ἀνδρικῶς. Σὺ γὰρ εἰσάξεις ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ, ἐξάξεις τὸν λαὸν Κυρίου τὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ· καὶ οὐκ ἔσται ἡ Συναγωγὴ Κυρίου, ὡς πρόβατα οἷς οὐκ ἔστι ποιμὴν.

IX. Ἀσπασαι Κασσιανὸν τὸν ξένον μου, καὶ τὴν σεμινοτάτην αὐτοῦ ὀμόζυγον, καὶ τὰ φίλτατα αὐτῶν παῖδά' οἷς δῶη²² ὁ Θεὸς εὐρεῖν ἔλεον παρὰ Κυρίου, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τῆς εἰς ἡμᾶς διακονίας (37)· οὓς καὶ παρατίθημί σοι ἐν Χριστῷ. Ἀσπασαι τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ²³ (38) πιστοὺς ἅπαντας, κατ' ὄνομα, ἐν Χριστῷ. Τῶν ἐν Ταρσῷ μὴ ἀμέλει. Ἀλλὰ συνεχέστερον αὐτοὺς ἐπίδλεπε, ἐπιστηρίζων αὐτοὺς εἰς τὸ εὐαγγέλιον (39). Μάριν τὸν ἐν Νεαπόλει τῇ πρὸς Ἀναζαρβῶ (40) ἐπίσκοπον, προσαγορευῶν ἐν Κυρίῳ²⁶. Πρόσειπε δὲ καὶ τὴν σεμινοτάτην Μαρίαν²⁷, τὴν θυγάτέρα μου, τὴν πολυμαθεστάτην (41)· καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῆς Ἐκκλησίαν (42), ἧς ἀντίψυχον γενοίμην (43)· τὸ ἐξεμπλῆριον τῶν εὐσεβῶν γυναικῶν. Ὑγιαίνοντά σε καὶ ἐν πᾶσιν εὐδοκίμουνα, ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, δι' αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς φυλάττει ἐπὶ μῆκιστον βίου χρόνον, εἰς ὠφέλειαν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας (44). Ἐρῶωσο ἐν Κυρίῳ, καὶ προσεύχου ἵνα τελειωθῶ (45).

²² Deut. xxxi. ²³ Deut. xxxi, 7, 27. ²⁴ Num. xxvii, 17. ²⁵ ms. δώσει. ²⁶ II Tim. i, 18. ²⁷ al. Λαοδικεία. ²⁸ ms. Χριστῷ. ²⁹ abest a ms. ³⁰ Col. iv, 15.

(35) Τὸ θεοπρεπὲς πρεσβυτέριον. Ita et uterque vetus interpres : « Deo decens presbyterium, » licet, « Deo decentes presbyteros, » Jacobus Faber substituerit. Usser.

(36) Ἰσχυε οὖν, ὡς Ἦρων, ἠρωϊκῶς. Etsi affectatum hoc esse notet Vedelius, eaque ratione Ignatianæ simplicitati minus conveniens ; tamen ex paronomasia ista colligere liceat, non Eros, vel ΕἮρων ; sed « Heros » (ut apud Eusebium, lib. iii *Histor. xef. λς*) vel « Heron, » propriam fuisse Ignatii in sede Antiochena successoris appellationem. Ibi.

(37) Τῆς εἰς ἡμᾶς διακονίας. In utroque vetere interprete Latino habentur ista ; sed non in Græco Nydrucciano. Ibi.

(38) Ἐν Λαοδικείᾳ. « Syriæ, » non « Asiæ. » Ibi.

(39) Εἰς τὸ εὐαγγέλιον. Anglican. « secundum Evangelium. » Vet. vulgat. « in Evangelio, » unde præpositionem (quæ ab Augustano, Florentino et Nydrucciano codice aberat), in Græco hic reposuit Morelius. Ibi.

(40) Ἐν Νεαπόλει τῇ πρὸς Ἀναζαρβῶ. Non Ἀναζαρβῶ, ut e Nydrucciano codice, a Tiguriis perperam est editum. Vide quæ supra ad epistolam Mariæ Castabalensi attributam adnotavimus. Alia vero est Neapolis Macedoniæ, prope Philippos,

VIII. Salutant te episcopi, Onesimus, Vitus, Damas, Polybius et omnes qui sunt Philippis, in Christo, unde et tibi scripsi. Saluta Deo decens presbyterium. Saluta sanctos condiaconos tuos : quibus ego fruar in Christo, et corpore et spiritu. Saluta populum Domini nominatim, a parvo usque ad magnum : quos commendo tibi, ut Moses Jesu post se duci exercitus²². Nec grave tibi videatur quod dictum est. Etsi enim non sumus tales, quales illi : verum optamus tales fieri ; quandoquidem et Abraham filii sumus. Esto itaque fortis, o Hero, ut heroem ac virum decet. Nam tu induces et educes²⁴ posthac populum Domini, qui est Antiochiæ : et non erit Synagoga Domini, sicut oves quibus non est pastor²⁵.

IX. Saluta Cassianum hospitem meum, et pudicissimam ejus conjugem, charissimosque eorum liberos : quibus det Deus invenire misericordiam a Domino in illa die²⁶, propter officium et ministerium erga nos : quos et commendo tibi in Christo. Saluta nominatim omnes fideles qui sunt Laodiceæ, in Christo. Eos qui Tarsi sunt ne negligas : verum studio magis continuo illos respice et visita, confirmans eos in Evangelio. Marim episcopum Neapoleos quæ est prope Anazarbum, saluto in Domino. Saluta quoque honestissimam Mariam filiam meam, eruditissimam, et quæ in domo ejus est Ecclesiam²⁷, pro qua ego devovear ; quæ specimen est piarum feminarum. Incolumem te et in omnibus probatum, Pater Christi per suum Unigenitum custodiat ad longissimum vitæ spatium, in Ecclesiæ Dei utilitatem. Vale in Domino, atque ora ut consummer.

cujus supra in *Epistola ad Polycarpum* facta est mentio : alia hæc in Cilicia, ad Pyramum fluvium sita, Ptolemæo (libro v *Geograph.*, cap. 12) Καίσάρεια πρὸς Ἀναζαρβῶ appellata. Ibi.

(41) Τὴν πολυμαθεστάτην. Anglican. « multo modo eruditissimam. » Vet. vulgat. « quæ est multum » (ita enim habent ms., non, « abunde, » ut editi) « doctissima » Ibi.

(42) Καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῆς Ἐκκλησίαν. Clausula hæc quæ, ex Coloss. iv, 15, desumpta in utroque etiam Latino interprete habetur, a Græco Nydrucciano abest. Ibi.

(43) Ἦς ἀντίψυχον γενοίμην. Anglican. « cui consimilis animæ facta. » Vet. vulgat. « quæ facta est mihi pro anima mea, » licet postremum hoc pronomen in mss. non invenerim. Vid. Prolegomen. cap. 5.

(44) Τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Anglican. « Ecclesiæ Christi. » Vet. vulgat. « Ecclesiæ suæ, » sic enim habet codex Magdalenensis ; licet in aliis desit, « suæ. » Ibi.

(45) Ἴνα τελειωθῶ. Anglican. « ut perficiar. » Vet. vulgat. « ut consummer, » ita enim legunt Magdalenensis et Petavian mss. non, ut alii, « ut consummerem. Amen. »

EJUSDEM

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

AD PHILIPPENSES.

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ (46).

De baptisate.

Περὶ βαπτίσματος ³⁹ (47).

Ignatius, qui et Theophorus, Ecclesiae Dei, misericordiam consecrat, in fide et tolerantia, et charitate non ficta, quæ est Philippis: misericordia et pax a Deo Patre, et Domino Jesu Christo (qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium) ⁴⁰.

I. Memores charitatis vestræ, et propensi in Christo animi; quæ erga nos declarastis; decere existimavimus, ut scriberemus ad charitatem vestram, erga fratres benevolam, quæ ad Deum et animam pertinet; et commonefaceremus vos de cursu vestro in Christo, ut *idipsum dicatis omnes, unanimem, idipsum sentientes, in eadem fidei regula per-*

³⁹ deest in vet. edit. ⁴⁰ I Tim. iv, 10. ⁴¹ ms. αὐτό.

(46) Hanc ex omnibus Ignatio ascriptis epistolis unicam, in ea epistolarum Sylloge qua noster usus est interpres prætermisam fuisse, initio 12 Prolegomenorum nostrorum capituli declaravimus; simulque tum in eo, tum in duobus subsequentibus capitulis, descriptionis hujus et cum pseudo-Clementinis Constitutionibus consensionem, et a Clementinorum atque Ignatianorum temporum rationibus disensionem, pluribus explicavimus. Quibus et doctissimi Grotii censuram jam adjicimus, ex annotationibus in Matth. xxvii, 5, petitam: «Qui eam epistolam cum judicio leget, facile deprehendet dictionem et χαρακτήρα του λόγου floridiorem quam est Ignatii. Nimirum scripsit ad Philippenses Ignatius, ut Polycarpus meminit. Sed cum ea epistola non exstaret, alia supposita est. Quare nec Theodoretus, nec Hieronymus, nec Rufinus hanc agnoscunt.»

Polycarpi tamen auctoritatem illam premit hic Mæstræus. «Polycarpus ipse (inquit) vir apostolicus, expressum illius quæ ad Philippenses legitur, in suis ad illos litteris reddit testimonium.» Atqui vero singularem illam «quæ ad Philippenses legitur» epistolam, ne vulgatus quidem Latinus Polycarpi interpres (qui non Mæstræum solum, sed etiam perspicacissimum Grotium decepit) sed epistolas numero plures hic expressit: neque ullius omnino epistolæ ab Ignatio ad Philippenses transmissæ genuinus Polycarpus omnino meminit. Ubi enim in vulgato illius interprete «epistolas Ignatii quæ transmissæ sunt vobis,» legimus: «nobis,» pro «vobis,» substituendum esse constat, «secundum Eusebii lectionem, eandemque legitimam, et antiquioribus Græcis codicibus magis consentientem;» ut etiam ad ann. 109, § 19, confitetur Baronius. De quo vidend. Prologomen. nostr. cap. 2, et not. in ipsam Polycarpi ad Philippenses epistolam.

Itaque Polycarpi auctoritate, ut supervacanea, hic ommissa, non ignota fuisse antiquis hanc sanctissimi martyris ad Philippenses epistolam ex duobus locis inde desumptis concludit P. Halloixius (Apolog. pro scriptis Ignatii, cap. 5, p. 453); altero ab Origene, homilia 6 in Lucam, producto; altero ab Anastasio presbytero, in Eclogæ χρησεων τῶν δογματικῶν, cap. 14, a Jacobo Sirmondo ipsi communicato. Quod posterior de Anastasio, ego quidem facile admiserim; utcumque Ἰγνάτιος Θεοφόρος, ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῶν nominatus hic ab eo reperitur; antiquioribus vero illis Origenis temporibus commentitiam hanc epistolam fuisse co-

Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησία Θεοῦ ἡλεημένη, ἐν πίστει καὶ ὑπομονῇ, καὶ ἀγάπῃ ἀποκρίτω, τῇ ὁσῆ ἐν Φιλιπποῖς, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ (48) Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐστὶ σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, πάλιστα πιστῶν.»

I. Μεμνημένοι τῆς ἀγάπης ὑμῶν καὶ τῆς ἐν Χριστῷ σπουδῆς, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς ἡμᾶς, πρέπον (49) ἡγήσασθε γράφαι πρὸς τὴν φιλάδελφον ὑμῶν κατὰ θεὸν ψυχικὴν ἀγάπην, ὑπομιμνήσκειν (50) ὑμᾶς τοῦ ἐν Χριστῷ ὑμῶν δρόμου, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, σὺμφύχου, τὸ ⁴¹ ἐν φρονούντες, τῷ αὐτῷ κατὰ τῆς πίστεως στοιχοῦντες (51), ὡς Παῦλος ὑμᾶς ἐνω-

gnitam. prorsus pernego. Ab Origene enim citatus locus [«Principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ,»] in Ignatii ad Ephesios epistola, αὐτολεξεί hodieque legitur: «Ἐλαθε τὸν ἄγοντα τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ παρθενία Μαρίας. καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς, cum simiolus illius in hac ad Philippenses epistola, sententiam tantum ejus in ista ad diabolum apostrophe sic expresserit: Πολλὰ σε λανθάνει, ἡ παρθενία Μαρίας, ὁ παράδοχος τοκετός, «Multa te latuerunt: Mariæ virginitas, et admirandus ille partus,» et postea: «Ὅτι παρθένος ἡ τεκοῦσα, ἠγνώεις. «Virginem esse quæ parit ignorabas.»

Sed et ex hisce imitamentis colorem et livamenta Ignatii in traditis hic documentis clarius quam in speculo recognoscere se proficitur Halloixius. «Hic enim, inquit, ut in Epistola ad Trallicanos, Christum vere natum, vere passum, vere crucifixum, non autem opinione tantum et imaginatione docet, verbisque prorsus similibus. Hic etiam illa solita fundit monita: «Subjecti estote episcopo, presbyteris, diaconis. Invicem vos diligite in Domino, sicut Dei simulacra,» et alia ejusmodi. Jam illa verba nonne Ignatii? «Orationes vestræ ad Antiochenam usque Ecclesiam extendantur, unde et vincit abductor Romam.» Item illa nonne styli ejus sunt? «Saluto sanctum episcopum Polycarpum. Saluto sanctum episcopum Vitalium, et sacrum presbyterorum collegium, et conservos meos diaconos, pro quibus velim animam ponere (ὣν ἐγὼ ἀντίψυχος γενοίμην).» Item illa: Μέρμη σθέ μου τῶν δεσμῶν, ἵνα τελευθῶ ἐν Χριστῷ. Memintote vinculorum meorum, ut consumer in Christo.» Verum ista, et quæ ejus generis adjici poterant, alia, non tam scripti germanitatem confirmant, quam idem mimi hujus artificium proudund, quod tum generatim in Prolegomenorum nostrorum capite 5, tum speciatim in dicta ad Tarlicanos epistola patefecimus. USSER.

(47) Περὶ βαπτίσματος. A codice Nydrpruciant additamentum illud abest; neque cum epistolæ argumento convenit. IBD.

(48) Θεοῦ. In Mæstræi (et eum secuti Vedelii) editione, vox hæc per incuriam est ommissa. IBD.

(49) Πρέπον. Vel. Latin. «decenter,» vel. ut habent libri editi, «decens esse.» IBD.

(50) Ὑπομιμνήσκειν. Vel. vulgat. «commonitos vos faciens cursus nostri,» vel, ut uos ex mss. edidimus, «cominemorans vos, cursus vestri (id. nostri) in Christo.» IBD.

(51) Τὸ ἐν φρονούντες, τῷ αὐτῷ κατὰ τῆς πί-

Θεός: (52). Εἰ γὰρ εἰς ἔστιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὁ Πατήρ A
 τοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· εἰς δὲ καὶ ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς (53) Χριστός, ὁ τῶν ὄλων Κύριος,
 δεῖ οὗ τὰ πάντα· ἐν δὲ καὶ Πνεῦμα ἅγιον, τὸ ἐνεργῆσαν
 ἐν Μωσῇ καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις· ἐν
 δε καὶ τὸ βάπτισμα, τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου
 διδόμενον⁴⁵ (54)· μία δὲ καὶ ἡ (55) ἐκλεκτὴ Ἐκκλη-
 σία· μία ὀφείλει εἶναι καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις·
 εἷς γὰρ Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· εἰς
 Θεός καὶ Πατὴρ πάντων (56), καὶ διὰ πάντων (57),
 καὶ ἐν πᾶσιν.

II. Εἰς οὖν Θεός καὶ Πατήρ καὶ οὐ δύο, οὐδὲ τρεῖς· εἰς
 ὁ ὢν, καὶ οὐκ ἔστι πλὴν αὐτοῦ, ὁ μόνος ἀληθινός.
 Κύριος γὰρ, φησὶν, ὁ Θεός σου, Κύριος εἰς ἔστι (58).
 Καὶ πάλιν· Οὐχ εἰς Θεός ἐκτίσεν ἡμᾶς (59); οὐχ
 εἰς Πατὴρ πάντων ἡμῶν; Εἰς δὲ καὶ Υἱός, Λόγος B
 Θεός (60). Ὁμογενής (61) γὰρ, φησὶν, ὁ ὢν εἰς τοὺς
 πόλινους τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν· Εἰς Κύριος Ἰησοῦς
 Χριστός. Καὶ ἐν ἄλλῃ· Τὶ δρομα αὐτῷ, ἢ ἐν δρομα
 τῷ Υἱῷ, ἵνα γινώσκῃ (62); Εἰς δὲ καὶ ὁ Παράκλη-
 τος (63). Ἐν γὰρ, φησὶ, καὶ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἐκλή-
 θημεν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ τῆς κλήσεως ἡμῶν. Καὶ πάλιν·
 Ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν, καὶ τὰ ἐξῆς (64).
 Πάντα δὲ ταῦτα τὰ χάρισματὰ δηλοῦν ὅτι ἐνεργεῖ ἐν
 καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. Οὐτε οὖν τρεῖς Πατέρες (65),
 οὐτε τρεῖς Υἱοί, οὐτε τρεῖς Παράκλητοι· ἀλλ' εἰς Πατήρ,
 καὶ εἰς Υἱός, καὶ εἰς Παράκλητος. Διὰ καὶ Κύριος (66)
 ἀποστέλλων τοὺς ἀποστόλους μαθητεῦσαι πάντα τὰ
 ἔθνη, ἐνετελεῖτο αὐτοῖς βυπτίξαι εἰς τὸ δρομα τοῦ
 Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· C
 οὐτε εἰς ἓνα τριώνυμον, οὐτε εἰς τρεῖς ἐνανθρωπήσαν-
 τας (67), ἀλλ' εἰς τρεῖς ὁμοτίμους (68).

A manentes⁴⁶; ut Paulus vos admonebat. Si enim
 unus est universorum Deus, Pater Christi, ex quo
 omnia; unus autem et Dominus noster Jesus Chri-
 stus, omnium Dominus, per quem omnia⁴⁷; unus
 autem et Spiritus sanctus, qui operatus est⁴⁸ in
 Moyse et prophetis et apostolis; unum vero et
 baptisma, quod in mortem Domini datur; et una
 quoque electa Ecclesia; debet esse etiam una se-
 cundum Christum fides. Unus enim Dominus, una
 fides, unum baptisma: unus Deus et Pater omnium;
 et per omnia, et in omnibus⁴⁹.

II. Unus igitur Deus et Pater; et non duo, neque
 tres; unus qui est, nec est alius præter ipsum, so-
 lus verus. Dominus enim, inquit, Deus tuus, Domi-
 nus unus est⁵⁰. Et iterum: Nonne unus Deus crea-
 vit nos? nonne unus Pater omnium nostrum⁵¹? Unus
 quoque et Filius, Verbum Deus. Unigenitus enim,
 inquit, qui est in sinu Patris⁵². Rursusque: Unus
 Dominus Jesus Christus⁵³. Et alibi: Quod nomen
 illi, aut quod nomen Filio, ut cognoscamus⁵⁴? Unus
 autem et Paracletus. Unus enim, inquit, et Spi-
 ritus: quoniam vocati sumus in una spe vocationis
 nostræ⁵⁵. Et iterum: Unum Spiritum potavimus:
 et reliqua. Omnes vero has gratias manifestum est
 quod operatur ihesus atque idem Spiritus⁵⁶. Neque
 igitur tres Patres, neque tres Filii, neque tres Para-
 cletii, sed unus Pater, et unus Filius, et unus Para-
 cletus. Quare et Dominus mittens apostolos ad
 docendum omnes gentes, præcepit illis ut baptiza-
 rent in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti⁵⁷;
 non in unum trinominem, neque in tres incarnatos,
 sed in tres ejusdem honoris.

⁴⁵ I Cor. i, 10; Philipp. ii, 2 et iii, 16. ⁴⁶ I Cor. viii, 6. ⁴⁷ I Cor. xii, 11. ⁴⁸ ms. διαδιδόμενον.
⁴⁹ Ephes. iv, 5. ⁵⁰ Deut. vi, 4 cum Marc. ii, 29. ⁵¹ Mal. ii, 10. ⁵² Joan. i, 18. ⁵³ I Cor. viii, 6.
⁵⁴ Prov. xxx, 4. ⁵⁵ Ephes. iv, 4. ⁵⁶ I Cor. xii, 13, 11. ⁵⁷ Matth. xxviii, 19

στωσ στοιχοῦντες. Vet. Latin. « unum sentientes; in hoc ipso fidei canone fixi, » non, « fidei regulas præceptaque feci; » ut Faber edidit. USSER.

(52) Ὁς Παῦλος ἡμᾶς ἐνουθέτει. In epistola ad hos ipsos Philippenses, ubi eos monet, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. Phil. iii, 16. IBD.

(53) Ἰησοῦς Χριστός. In codice Nydrprucciano et Florentino; « Christus Filius Dei unigenitus, » in editione vulgata Latina additur. IBD.

(54) Διδόμενον. Cod. Florentin. διαδιδόμενον. IBD.

(55) Δὲ καὶ ἡ. Δέ, ex Cod. Nydrprucc. additum est. D IBD.

(56) Πατὴρ πάντων. In vetere Latina versione additur ex Ephes. iv, 6, ὁ ἐπὶ πάντων. IBD.

(57) Καὶ διὰ πάντων. In codice Florentino deest. IBD.

(58) Κύριος εἰς ἔστι. Vet. Latin. « Dominus, » vel (ut habent libri impressi) « Deus unus est. » Vid. supr. not. in Epist. ad Antiochen. IBD.

(59) Οὐχ εἰς Θεός ἐκτίσεν ἡμᾶς; In Genevensi editione, typographi negligentia, ista sunt ommissa. IBD.

(60) Θεός. Ita cod. Augustanus et Florentinus; et vetus interpres Latinus cod. Nydrprucc. Θεοῦ. IBD.

(61) Ὁ μοιογενής. Græce legi ὁμογενής, perperam hic adnotavit Mæstræus. IBD.

(62) Τὶ δρομα τῷ Υἱῷ, ἵνα γινώσκῃ. In Græco textu, Proverb. xx, 4, legitur: Τὶ δρομα τοῖς τέ-
 μοις αὐτοῦ, ἵνα γινώσκῃ; licet in Hebræo et apud Au-

gustin. epist. XLIX, quæst. 5, singulariter habeatur, « filii ejus. » IBD.

(63) Εἰς δὲ καὶ ὁ Παράκλητος. Vet. Latin. « Scitote autem, quia unus est etiam Spiritus sanctus » (abest hæc vox a Petaviano ms) « Paracletus, sicut idem Paulus ait. » IBD.

(64) Ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν, καὶ τὰ ἐξῆς. Vet. Lat. Omnes, inquit, in uno spiritu potati sumus, et ita habent verba Apostoli I Cor. xii, 13. Πάντες εἰς ἓν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν. IBD.

(65) Οὐτε οὖν τρεῖς Πατέρες, etc. Non absimili modo Symbolum Athanasianum. Cor.

(66) Διὰ καὶ Κύριος. Lectioem Nydrpruccianæ codicis, qui Διὰ καὶ, et Augustani, qui Διὰ Κύριος habebat, simul conjunxi, uti et in vetere Latino interprete conjunctam reperi; et in ms. Græco Florentino, Διὰ καὶ ὁ Κύρ. USSER.

(67) Εἰς τρεῖς ἐνανθρωπήσαντας, ἀλλ'. Verba ista non reperiuntur in vetere interprete Latino: ut videndum sit, ne adjecta illa fuerint ad tegendam hæresim de trium personarum inæqualitate, quæ in Latinis illis sese prodit: « Non in unum quemdam trinominem, neque in tres unius ejusdemque honoris. » Cum quibus comparanda, quæ de auctoris Arianismo in Prolegomenon 12 capite sunt producta. IBD.

(68) Οὐτε εἰς ἓνα τριώνυμον, οὐτε εἰς τρεῖς ἐνανθρωπήσαντας, ἀλλ' εἰς τρεῖς ὁμοτίμους. In codice Regio 1026 citatum reperi, οὐτε εἰς ἓνα τριώνυμον, οὐτε εἰς τρεῖς ὁμωνύμους. Hoc est, « neque in unum trinominem, neque in tres cognominis, » tres ni-

III. Unus enim, est homo factus; neque Pater, A neque Paracletus; sed solus Filius; non opinione, non phantasia; sed revera. *Verbum enim caro factum est* ⁶⁷. *Sapientia enim edificavit sibi domum* ⁶⁸. ⁶⁷ Et natus est ut homo, Deus Verbum, cum corpore, ex Virgine, sine viri commercio. *Virgo namque in utero concipiet, et pariet filium* ⁶⁸. Vere igitur genitus est, vere crevit, vere comedit et bibit, vere crucifixus et mortuus est, ac resurrexit. Qui hæc credit, ut res habet, prout factum est, beatus est. Qui non credit hæc, scelestus est, non minus ac ii qui Dominum crucifixierant. Princeps enim mundi hujus gaudet, cum quis crucem negarit. Cognoscit siquidem crucis confessionem suum esse exitum; id quippe trophæum est contra ipsius potentiam; quod ubi viderit, horret, et audiens timet.

IV. Et vero antequam crucifixio facta esset, studebat ut fieret: et operabatur in filiis diffidentiae ⁶⁹; operabatur in Juda, in Pharisæis, in Sadducæis, in senibus, in juvenibus, in sacerdotibus. Cum autem jam futura esset, turbatur, et pœnitentiam inmittit proditori, et laqueum illi commonstrat, suspendiumque edocet; terret quoque mulierculam, eam in somniis perturbans, atque ut a crucifigendo cessaretur tentat, qui omnem rudentem moverat, ut eadem crux pararetur ⁶⁹: non quod pœnitentia duceretur ob tantum malum, sic enim non malus esset

⁶⁷ Joan. i, 14. ⁶⁸ Prov. ix, 1. ⁶⁹ I. Interpol. ad Smyrn. i. ⁶⁸ Isa vii, 14. ⁶⁹ deest in ms. ⁶⁸ με πιστεύσας ⁶⁹ al. τοῦτο. ⁶⁸ Ephes. ii, 2. ⁶⁹ Math. xxvii. ⁶⁸ al. τό. ⁶⁹ al. καλῶν τε καί. ⁶⁸ al. εἰ.

mirum Patres, aut tres Filios, aut tres Paracletos. C Vetus versio obgminationem vocularum (in tres) ab exscriptoribus manca effecta est. Porro credere ἕνα τριώνυμον, μίαν ὑπόστασιν τριπρόσωπον καὶ τριώνυμον, ἕν τριώνυμον πρόσωπον, trionymam solitarii Dei unionem, trinominem Deum, solam nominis Trinitatem sine subsistentia personarum, incurrere est in hæresim Simonis magi, et Sabellii; quam catholicis malitiose impingebant Ariani, orthodoxam fidem appellantes trionymam sectam, trium deorum hæresim, Trinitatis infidelitatem, ut et tribulorum seu Trinitatis professorum perfidiam, atque triangulam impietatem. Ita enim deblaterant pseudo-Origenes et pseudo-Chrysostomus, ille ad Job i, 17, hic in Math. vii, 16. Onnittebam monere vocem interpretis (trinomium) reperiri in antiqua versione edicti Justiniani, ad calcem 5 synodi; ut (binomium) legitur apud Festum. Cor.

(69) *Εἰς γὰρ ὁ ἐνανθρωπήσας*, etc., usque ad *καὶ ἔκτισεν*, continet idem codex. Proferunt autem Theodorus Graptus in opere inedito *adversus Iconomachos*, et Nicephorus CP. in *Antirrheticis ἀντιρρητοῖς* pariter contra hæreticos eosdem. *Idem*.

(70) *Μόνος*. Cod. Nydrprucc. *μόνον*. *Usser.*

(71) *Ὁ λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο*. (Et habitavit in ea;) addidit hic vetus interpres; Vairlenius vero (eumque secuti Mæstræus et Vedelius) (et habitavit in nobis;) ex Joan. i, 14. In Græco vero Florentino, γὰρ hic non legitur. *Idem*.

(72) *Ἡ γὰρ σοφία*. V. not. in *Ep. ad Smyrn.* *Idem*.

(73) *Ἄρεν ὁμίλλας ἀνδρός*. *Vet. Latin.* (non ex collocatione scilicet, aut semine viri,) quomodo et supra in loco illo interpolatoris *Epistolæ ad Tralitanos*, eadem verba verterat: (sine semine scilicet, et collocatione viri,) licet in simili loco interpolato *Epistolæ ad Magnesianos*, *διχα ὁμίλλας ἀνδρός* simpliciter reddiderit: (sine collocatione

III. Εἰς γὰρ ὁ ἐνανθρωπήσας (69), οὗτε δ Πατήρ, οὗτε δ Παράκλητος, ἀλλὰ μόνος (70) ὁ Υἱός· οὐ δοκίμαται, οὐ φαντασίς, ἀλλ' ἀληθεῖς. Ὁ λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο (71). Ἡ γὰρ σοφία (72) ἐκκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον. Καὶ ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος, ὁ θεὸς λόγος, μετὰ σώματος, ἐκ τῆς Παρθένου, ἄνευ ὁμίλλας ἀνδρός (73). Ἡ Παρθένος γὰρ (74) ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. Ἀληθῶς οὖν ἐγεννήθη, ἄληθῶς ἠύξθη (75), ἀληθῶς ἔφαγε καὶ ἔπιεν, ἀληθῶς ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη. Ὁ ταῦτα πιστεύσας, ὡς ἔχει, ὡς γεγένηται (76), μακάριος. Ὁ ταῦτα μὴ πιστεύων, ἕναρχης, οὐχ ἦσεν τὸν Κύριον σταυρωσάντων. Ὁ γὰρ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, χαίρει ὅταν τις ἀρνήηται τὸν σταυρόν. Ὁλεθρον γὰρ ἑαυτοῦ (77) γινώσκει τὴν ὁμολογίαν τοῦ σταυροῦ. B τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ τρόπαιον κατὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ὅπερ ὁρῶν φρίσσει, καὶ ἀκοίωον φοβείται.

IV. Καὶ πρὶν μὲν γένηται ὁ σταυρὸς, ἐσπευδε γενέσθαι τοῦτον ⁶⁹. (78) καὶ ἐνήργει (79) ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· ἐνήργει ἐν Ἰουδαῖς, ἐν Φαρισαίοις, ἐν Σαδδουκαίοις, ἐν πρεσβύταις, ἐν νέοις, ἐν ἱερεῦσι. Μέλλοντος δὲ γίνεσθαι, θορυβεῖται, καὶ μετὰ μेलον (80) ἐμβάλλει τῷ προδότῃ, καὶ βρόχον αὐτῷ δεῖκνυσι, καὶ ἀγγέλιον διδάσκει· φοβεῖ δὲ καὶ τὸ γύναιον, ἐν ὁνείροις αὐτὸ καταταράττων (81), καὶ παύειν πειρᾶται τὰ ⁶⁸ (82) μετὰ τὸν σταυρόν, ὁ πάντα κἀλῶν ⁶⁸ κινῶν (83) εἰς τὴν αὐτοῦ κατασκευὴν (84). οὐ μεταγινώσκων ἐπὶ τῷ τοσοῦτῳ κακῷ· ἧ ⁶⁸ γὰρ

⁶⁷ Joan. i, 14. ⁶⁸ Prov. ix, 1. ⁶⁹ I. Interpol. ad Smyrn. i. ⁶⁸ Isa vii, 14. ⁶⁹ deest in ms. ⁶⁸ με πιστεύσας ⁶⁹ al. τοῦτο. ⁶⁸ Ephes. ii, 2. ⁶⁹ Math. xxvii. ⁶⁸ al. τό. ⁶⁹ al. καλῶν τε καί. ⁶⁸ al. εἰ.

viri,) quod rectius ab aliis est expressum: (sine viri commercio.) *Idem*.

(74) *Γάρ*. (inquis,) vel (ut cod. Petav. habet) (inquit propheta,) in *vet. Lat.* additur. *Idem*.

(75) *Ἀληθῶς ἠύξθη*. *Deest* in Florentino. *Idem*.

(76) *Ὡς ἔχει, ὡς γεγένηται*. *Morel.* (ut se habent, ut facta sunt.) *Mæstr.* (ut res habet, et prout factum est.) *Vet. interpr.* (sicut habet, quomodo natus est,) pro quo *Faber* edidit: (ut vera ejus continet nativitas,) quomodo et paulo post, (nihil differt,) suppositus pro, (non minus est.) *Idem*.

(77) *Ἐαυτοῦ*. In nostra et Vossiana, quæ ex ea expressa est, editione vitiose habetur positum, pro *ἑαυτοῦ*. *Idem*.

(78) *Τούτον*. *Cod. Nydrprucc. et Florentinus,* τούτο, et *Vet. Latin.* (hoc.) *Idem*.

(79) *Ἐνήργει*. *Vet. Lat.* (operavit,) al. (operari.) *Idem*.

D (80) *Μετὰ μελον*. *Vet. Latin.* (desperationem,) ut *Jacobus Faber* edidit; nam in mss. eam vocem non reperit. *Idem*.

(81) *Αὐτὸ καταταράττων*. *God. Nydrprucc. ἀποκαταράττων.* *Vet. Latin.* (ipse (αὐτός) conturbans.) *Idem*.

(82) *Τά*. *Florentin. τό.* *Idem*.

(83) *Ὁ πάντα κἀλῶν κινῶν*. *Cod. Nydrprucc. ὁ πάντα καλῶν τε καὶ κινῶν.* *Et ex eo Brunnerus:* (quique omnia auxilia commoverat evocaveratque,) et vetus interpres consimiliter: (Ipse omnia evocans et movens,) ut habet liber *Magdalenensis*; vel, ut alii: (Ipse omnia evocans, movet.) Sed πάντα κἀλῶν κινῶν, proverbiale est, ut et *Ἀνασείν* apud *Philonem*, in libro *De agricultura*, πάντα κἀλῶν εὐσεβείας ἀνασεισάντες. *Idem*.

(84) *Εἰς τὴν αὐτοῦ κατασκευὴν*. *Vet. Latin.* (in suam præparationem;) pro qua, (pernicieum,) *Faber* substituit. *Idem*.

ἐν (85), οὐ πάντα ἦν πονηρός· ἀλλ' ἐπήσθετο τῆς αὐτοῦ ἀπωλείας. Ἀρχὴ γὰρ αὐτῷ καταδικῆς, ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρός, ἀρχὴ θανάτου, ἀρχὴ ἀπωλείας. Δὲ καὶ ἐν τισιν ἐνεργεῖ ἀρνεῖσθαι τὸν σταυρὸν, τὸ πάθος ἐπαισχύνεσθαι, τὸν θάνατον δόκῃσιν καλεῖν, τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν περικόπτειν, τὴν φύσιν αὐτῆν διαβάλλειν (86) ὡς μωσαρὰν. Ἰουδαίους συμμαχεῖ (87) εἰς ἄρνησιν τοῦ σταυροῦ, Ἕλλησιν εἰς συκοφαντίαν μαγείας (88), αἰρετικοῖς εἰς φαντασίαν. Ποικίλος γὰρ ἐστὶν ὁ τῆς κακίας στρατηγός, κλεψί- νους, ἀστατος, ἐαυτῷ ἐναντίος· καὶ ἄλλα μὲν προβαλλόμενος (89), ἕτερα δὲ δεικνύων. Σοφός γὰρ ἐστὶ (90) τοῦ κακοποιήσας, τὸ δὲ καλὸν ὃ τί ποτέ ἐστιν ἀγνοεῖ. Ἄγνοιας γὰρ (91) πεπλήρωται, δι' ἐκούσιον παράνοιαν· πῶς γὰρ οὐκ ἐστὶ τοιοῦτος, ὃς μὴδὲ πρὸ ποδῶν τῶν ἑαυτοῦ λόγον βλέπει (92);

V. Εἰ γὰρ ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ Κύριος, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος μόνον, τί περικόπτεις τὴν γέννησιν τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως; Τί δὲ, ὡς παράδοξόν τι ἐπ' ἀνθρώπου γενόμενον, τὸ πάθος, δόκῃσιν καλεῖς; καὶ τὸν θάνατον τοῦ θνητοῦ, δόξαν νομίζεις (93); Εἰ δὲ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος (94), τί παράνομον (95) καλεῖς τὸν τῆς δόξης Κύριον, τὸν τῆ φύσει ἀτρεπτον; τί παράνομον λέγεις τὸν νομοθέτην, τὸν ἀνθρωπεῖαν ψυχὴν ἔχοντα (96); Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας. Πῶς

A omnino; sed sentiebat suam ipeiuss perniciem. Initium quippe damnationis ei fuit, crux Christi; initium mortis, initium perditionis. Ideo et in quibusdam efficit, ut crucem negent, ut passionis illos pudeat, ut mortem opinionem vocent, partum Virginis circumcidant, naturam ipsam calumnientur quasi detestandam. Judæis auxiliatur ad negationem crucis, gentibus ad magiæ calumniam, hæreticis ad phantasiæ prædicationem. Varius enim et multiformis est dux ille malitiæ, animi seductor, inconstans, sibi ipse contrarius; et alia quidem objiciens, alia vero faciens. Sapiens enim est ad malefaciendum; bonum vero quid sit ignorat. Ignorantia namque oppletus est, propter voluntariam mentem; quo enim modo non est ejusmodi, qui nec ante pedes B suos positam rationem videt?

V. Si enim nudus homo est Dominus, ex anima et corpore solum; quid circumcidis et mutilas natiuitatem communis hominum naturæ? Quid autem tanquam insolens aliquid in homine factum, passionem appellas phantasiam? et mortem hominis mortalis, censes opinionem esse solam? Si vero Deus et homo, cur iniquum vocas *Dominum gloriæ*, qui natura immutabilis est? cur iniquum appellas *legislaturem*, qui animam habet humanam; *Verbum caro factum est*, et perfectus homo, non qui in ho-

97 Jerem. iv, 22. 98 J. Const. ap. vi, 6 et viii, 2, 7. Orig. hom. 15 in Num. 99 I Cor. ii, 8. 10 Joan. i, 14.

(85) Τῷ τοσοῦτῳ κακῷ ἢ γὰρ ἀν. Florentin. τοσοῦ- τῳ κακῷ· εἰ γὰρ. USSER.

(86) Τὸν θάνατον δόκῃσιν καλεῖν, τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν περικόπτειν, τὴν φύσιν αὐτῆν διαβάλλειν. Vet. Latin. « qui mortem putant vocare Virginis generationem » (quod Faber edidit: qui ut funestum putant vocari de Virgine generationem), « circumcidere ipsam naturam, et diffamare. » Ubi, δόκῃσιν, legendum (non, ut legisse videtur interpretes, δοκοῦσιν) et verbum περικόπτειν ad τὴν γέννησιν esse referendum, ex refutatione, quæ sequitur, apparet. Τί περικόπτεις τὴν γέννησιν τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως; τί δὲ ὡς παράδοξόν τι ἐπ' ἀνθρώπου γενόμενον, τὸ πάθος, δόκῃσιν καλεῖς; « Quid circumcidis natiuitatem communis naturæ humanæ? Quid vero tanquam insolens aliquid in homine factum, passionem appellas phantasiam? » Ibid.

(87) Συμμαχεῖ. « Satanas » sc. vet. Latin. « auxiliator es, » vel « est, » ut Faber edidit. Ibid.

(88) Μαγείας. « Mariæ » pro, « magiæ, » Faber perperam hic supposuit, quod et sequens refutatio manifestum facit: Πῶς δὲ καὶ μάγος οὗτος; « Quomodo et magus est hic? » Ibid.

(89) Προβαλλόμενος. Vet. Latin. « immittens; » pro quo Faber « suggerens, » substituit. Ibid.

(90) Σοφός γὰρ ἐστὶ. Vid. Prolegomen. cap. 12. Ibid.

(91) Ἄγνοιας γὰρ. Γὰρ ex Nydrucciano codice est additum, et vetere interprete Latino. Ibid.

(92) Μὴδὲ πρὸ ποδῶν τῶν ἑαυτοῦ λόγον βλέπει. Florentin. μήτε πρὸ ποδῶν τῶν ἑαυτοῦ λόγον βλέπει. Ibid.

(93) Καὶ τὸν θάνατον τοῦ θνητοῦ δόξαν νομίζεις. Vet. Latin. « et mortem mortalis » (ita enim ex Magdalenensi codice restitimus, ubi in aliis le-

C gitur « immortalis ») « gloriæ existimas? » quod a recentioribus multo rectius est redditum: « et mortem hominis mortalis censes opinionem esse solam? » Ibid.

(94) Εἰ δὲ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Sic et vet. Latin. « Si Deus et homo, » ubi conjunctionem, in aliis libris desideratam, ex Magdalenensi ms. reposuimus. Ibid.

(95) Παράνομον. Vet. Latin. « iniquum; » non « unicum, » ut habebatur in editis. Ibid.

(96) Τὸν ἀνθρωπεῖαν ψυχὴν ἔχοντα; etc. Non tanta esse debet antiqui interpretis auctoritas, ut hic interpolationem factam fuisse asfirmetur. Imo contrarium mihi sit longe credibilius. Sed quid sit, mira est viri docti observatio, in vulgatis Latinis ne lectorem crassus error offenderet, « Christum humanam animam non habuisse, » repositum fuisse « naturam » pro « anima. » Quasi non crassius et apertius errare sit, dicere Christum humanam naturam non habuisse, quam dicere eundem caruisse anima humana, præsertim cum sequatur, « Verbum homo. » Cot. — Τὸν ἀνθρωπεῖαν ψυχὴν ἔχοντα; ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας. Vid. Prolegomen. cap. 12 et 15, ubi Apollinariani erroris suspectum hunc auctorem reddidimus: ita videlicet Christum ψιλὸν ἀνθρώπων esse insufficientem, ut in corpore ex Maria assumpto, loco animæ, deitatem inhabitasse crederet, quomodo et illa sonant, in assumentis *Epistolæ ad Trallianos*: Ἀληθῶς ἐγέννησε Μαρία σῶμα, Θεὸν ἐνοικον ἔχον· καὶ ἀληθῶς ἐγεννήθη ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς Παρθένου, σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν ἡμφοισμένως. « Vere genuit Maria corpus, habens in se Deum habitantem: et revera natus est Deus Verbum ex Virgine, vestitus corpore obnoxio iisdem passionibus nobiscum, » nullo omnino animæ aut ejus affectuum mentione facta. USSER.

mine habitavit. Quo modo autem et magus hic, qui olim quidem omnem naturam tam sensibilem, quam intelligibilem condidit voluntate Patris : incarnatus vero omnem languorem et infirmitatem curavit ⁷¹?

VI. Porro quomodo non est Deus, ille, qui mortuos suscitavit; claudos dimittit integros ac expeditos; leprosos mundat, cæcis restituit visum ⁷², ea quæ sunt vel auget, vel immutat; ut quinque panes et duos pisces; et aquam in vinum ⁷³; tuum vero exercitum solo fugat verbo ⁷⁴? Quid vero Virginis improbas naturam, et membra turpia nuncupas? qui olim hæc ipsa membra in pompis ostentabas, et nudari jubebas, masculos quidem in conspectum feminarum, feminas vero in effrenem marium libidinem. Nunc hæc ipsa a te judicantur obscœra, atque te pudicum simulas, tu spiritus fornicationis; ignorans tunc demum aliquid esse obscœnum, cum scelerè pollutum fuerit; at quando abest peccatum, nihil turpe est, nihil malum, eorum quæ facta sunt, sed omnia bona valde. Verum tu qui non vides, improbas ea.

VII. Et quo modo rursus necdum tibi videtur Christus esse ex Virgine, sed esse ille qui est super omnia Deus, qui que omnipotens est? Quis igitur, dicito, hunc misit? quis hujus dominus est? cujus vero voluntati hic obedivit? et quas leges implevit, qui nec alicujus voluntati, nec potestati cedit? Cum Christum eximis a nativitate; ingenitum sancis, genitum esse; et qui principio caret, hunc dicis cruci affixum; quo permittente, non habeo dicere. Eum vero tua minime me latet versutia, nec ignoro te obliquo et genino gressu incedere. Tu autem ignoras, quis sit genitus, qui omnia scire te fingis.

⁷¹ Matth. iv, 23 et ix, 35. ⁷² Matth. xi, 5. ⁷³ ms. η. ⁷⁴ Joan. vi et ii. ⁷⁵ Luc. viii, 30. ⁷⁶ deest in ms. ⁷⁷ ms. νομοθετῆς.

(97) Πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν θεραπεύσας. Ex Matth. ix, 35, ut et supra, in additamentis Epistolæ ad Magnesianos. USSER.

(98) Ἡ ἀβζων, ἢ μεταβάλλων. Veteri editioni Latinæ, ex ms. Magdalenensi, restituumus: « de quinque panibus et duobus piscibus tot millia hominum saturavit. » IBI.

(99) Μόνον φυγαδεύων. Cod. Nydrprucc. μόνον φυγαδεύειν IBI.

(1) Κακίσεις. Vet. Latin. « pessimas: » ut et infra, licet in priore loco pro ea voce Faber, « dejicis; » in posteriore, « pessundas » substituerit. IBI.

(2) Ἀποκαλείς. Ita cod. Nydrprucc. ubi Augustau. et Florentin. ἀποκαλείς. IBI.

(3) Ταῦτα πομπεύων. Cod. Nydrprucc. ταῦτα πομπεύειν. Vet. Latin. « Hæc præseminans. » Ad ethnicorum vero Phallos et Ilyphallos ista referenda docent hic in Notis suis Vairlenius et Mæstræus. IBI.

(4) Καὶ γυμνοῦσθαι κελεύων. Huc pertinent γυμναίων ἀπογυμνώσεις, Epiphanio memoratæ in Expositione fidei, c. 10. Item illa apud Gregorium Nazianzenum invec. 4, adversus Julianum:

Ὅς εἰποῦσα θεὰ, δοῦνός ἀνεστύματο μηρούς· ἵνα τελείῃ τοὺς ἑραστάς· ἃ καὶ νῦν ἐστὶ τελεῖ τοῖς στήμασιν. Aliæque nimis nota. COT.

Α δὲ καὶ μάγος ὕτος, ὁ πάλαι μὲν πᾶσαν ἀσθένειαν καὶ νοσητὴν φύσιν κατασκευάσας γνώμη Πατρὸς· ἡ δὲ τῆ ἐνανθρωπήσει, πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν θεραπεύσας (97);

VI. Πῶς δὲ οὐχ οὗτος Θεός, ὁ νεκρούς ἀνιστῶν, χωλοῦ ἀρτίους ἀποστέλλων, λεπρούς καθαρίζων, τυφλοῖς ὀμματῶν, τὰ θντα ἢ ἀβζων, ἢ μεταβάλλων (98)· ἃς τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ ⁷² τοὺς δύο ἰχθύας, καὶ ἃ ὕδωρ εἰς οἶνον· τὸν δὲ σὸν στρατὸν βήματι μόνον φυγαδεύων (99); Τί δὲ κακίσεις (1) τὴν φύσιν τῆς Παρθένου, καὶ τὰ μόρια ἀποκαλείς (2) αἰσχρά; πᾶσα ταῦτα πομπεύων (3), καὶ γυμνοῦσθαι κελεύων (4), ἀβζωνας μὲν εἰς θῆβιν θηλειῶν, θηλειᾶς δὲ εἰς ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν ἀβζέων. Νῦν αἰσχρά σοι ταῦτα γενόμεναι (5), καὶ σεμνὸς εἶναι προσποιῆ, σὺ δὲ τῆς πορνείας πνεῦμα, ἀγνοῶν ὅτι τότε γίνεται εἰς χρόνι, ὅταν παρανομίᾳ ῥυπανθῇ· ἀμαρτίας δὲ ἐπίσης, οὐδὲν τῶν γενομένων αἰσχροῦν, οὐδὲν φαῦλον, ἔλλι πάντα καλὰ λῆαν. Καὶ σὺ μὴ βιλέπων, κακίσεις εἶπ.

VII. Πῶς δὲ πάλιν οὐκ ἐστὶ σοι δοκεῖ ὁ Χριστὸς εἶναι ἐκ τῆς Παρθένου, ἀλλ' ὁ ἐπὶ πάντων Θεός (6) ὁ ἐν ἰπαντοκράτωρ; Τίς οὖν ὁ τοῦτον ἀποστελεῖας, εἰπ· τίς ὁ τοῦτου κυριεύων; γνώμη δὲ τίνος οὗτος ἐπιβάρχησε; νόμων δὲ ποίων (7) πληρωτῆς γέγονε, ὁ μήτε γνώμη τίνος μήτε ἐξουσίᾳ εἰκων (8); καὶ τὴν Χριστὸν ἐξαιρῶν τῆς γεννήσεως, ⁷⁶ τὸν ἀγέννητον νόμοθετῆς ⁷⁷ γεγεννησθαι, καὶ σταυρῶ προσηλωτῆ τὸν ἀναρχον· τίνος συγχωρήσαντος, οὐκ ἔχω εἶπ· Ἄλλὰ γὰρ οὐ λέληθάς με τοῦ παλιμβόλου (9)· οὐδ' ἀγνοῶ, ὅτι διὰ λοξὰ καὶ δίδυμα βαινεις (10)· Ἄγνοεῖς δὲ σὺ τίς ὁ γεννηθεὶς, ὁ πᾶν εἰδέναι προποιούμενος.

(5) Νῦν αἰσχρά σοι ταῦτα γενόμεναι. Vet. Latin. « Nunc omnia tibi turpia videntur. » Ita enim ex Magdalenensi codice restituumus; ubi editi libri habent: « Tuuc omnia turpia videntur. » USSER.

(6) Ἄλλ' ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Vid. Prolegomen. cap. 12. IBI.

(7) Νόμων δὲ ποίων. Ita codex Florentinus: nos, ut Augustanus et Nydrpruccianus: νόμον δὲ ποίων. Vet. interpres: « cujus legem, » unde, νόμων ἐκ ποίου, restituit Morelius. IBI.

(8) Ὁ μήτε γνώμη τίνος μήτε ἐξουσίᾳ εἰκων. Ista vetus interpres non ad præcedentia, sed ad sequentia, ad Satanam videlicet, non ad Christum, retulit. IBI.

(9) Οὐ λέληθάς με τοῦ παλιμβόλου. Vet. Latin. « Non me latuisti tuo antiquo consilio, » vel, ut Faber edidit: « Non me latuit tuum antiquum consilium. » IBI.

(10) Ὅτι διὰ λοξὰ καὶ δίδυμα βαινεις. Ita et codice Nydrprucciano Græco (ubi tamen dicitur legatur) et vetere Latino interprete edidimus; ubi in Florentino, διὰ δόξῃ καὶ δίδυμα βαινεις, legatur: et in Augustano adhuc corruptius: διὰ δόξῃ καὶ δίδυμα βέννει, pro quo, ex conjectura, substituit Morelius διὰ λοξὰ καὶ δίδυμα βαινεις, quod, in notis ad hunc locum, pluribus Mæstræus explicat. IBI.

VIII. Πολλά γὰρ σε λανθάνει (11) ἡ παρθένα Μαρίας· ὁ παράδοχος τοκετός, ὅστις ὁ ἐν τῷ σώματι, ὁ ἡγούμενος ἀστὴρ τῶν ἐν ἀνατολῇ, τῶν τὰ δῶρα κομίζοντων μάγων, ἀρχαγγέλου ἀσπασμὸς πρὸς Παρθένον, Παρθένου παράδοχος σύλληψις μεμνηστευμένης, παιδὸς προδρόμου κηρυκεία (12) ἐπὶ τῷ ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ἐν κοιλίᾳ σκίρτησις ἐκ τοῦ προθεωρουμένου (13)· ἀγγέλων ὕμνοι ἐπὶ τῷ τεχθέντι· ποιμένων εὐαγγέλια (14)· Ἡρώδου φόβος ἐπὶ ἀφαίρεισι βασιλείας, νηπιοκτόνων¹⁰ πρόσταγμα (15)· εἰς Αἴγυπτον μετανάστασις, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰ τῆδε ἐπάνοδος, σπάργανα παιδικά, ἀπογραφή ἀνθρωπίνῃ, γαλακτοτροφία, ὄνομα πατρὸς οὐ σπειραντός· φάνται, διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον (16)· οὐδεμία παρασκευὴ ἀνθρωπίνῃ, αὐξήσεως προκοπῆ, ἀνθρώπινα ῥήματα, πείνα, δίψα, ὀδοπορία, κόπος, θυσῶν προσκομιδαί· ἔπειτα (17) καὶ περιτομῆ, βάπτισμα· φωνὴ Θεοῦ ἐπὶ τῷ βαπτίζομένῳ, ὅστις καὶ πόθεν, μαρτυρία Πνεύματος καὶ Πατρὸς¹⁰ (18) ὑπεράνωθεν· φωνὴ Ἰωάννου προφήτου, σημαίνουσα πάθος διὰ τῆς τοῦ Ἀμνοῦ προσηγορίας· σημείων διαφόρων ἐνεργεῖαι, ἰάσεις ποικίλαι· ἐπιτίμησις δεσποτικῆ, προστάττουσα θαλάττῃ καὶ ἀνέμοις· πνεύματα πονηρὰ φυγαδεύμενα, σεαυτὸν στρε-

¹⁰ I. νηπιοκτόνων. ¹⁰ al. Θεοῦ.

(11) Πολλά γὰρ σε λανθάνει. Ex doctrina Patrum, diabolus de Christo magis, et sæpius ignovavit quam scivit, plus suspicatus est quam cognovit, resque potius perspectas habuit, quam rerum mysteria, ut firmari posset sexcentis testimoniis, si necessum foret. Verum in paucissimis notabilis est locus Clementinarum *Hypotyposeon* pag. 508, initio col. 1, ad psalmum 18: *Καὶ τὸ ἐν νυκτὶ ἀναγγέλλει γνώσιν*. Ὁ διάβολος ἤδει ἐλευσόμενον τὸν Κύριον· εἰ δὲ αὐτὸς εἶη, οὐκ ἠπίστατο· διὰ καὶ ἐπειράξεν αὐτὸν, ἵνα γνῶ εἰ δυνατός ἐστιν. Ἐὰν, φησί. *καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ εἰς καιρὸν*· τουτέστιν, ἀνέβαλλετο τὴν εὔρεσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν· ἤδει γὰρ τούτων εἶναι τὸν Κύριον τὸν ἀναστήσομενον· ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες· ἐπεὶ καὶ Σολομὸντα ὑπώπτεισαν εἶναι τὸν Κύριον· ἔγνωσαν δὲ μὴ εἶναι, ἀμαρτόντος αὐτοῦ. *Νὺξ νυκτὶ*. Πάντες οἱ δαίμονες ἔγνωσαν ὅτι Κύριος ἦν ὁ ἀναστὰς μετὰ τὸ πάθος. Ita lego, huc est: *« Εἰ nos nocti indicat scientiam*. Diabolus sciebat, Dominum venturum: an vero is esset, ignorabat: propterea et tentavit eum, ut cognosceret utrum esset potens. Si, inquit. *Et recessit ab illo usque ad tempus*, id est, distulit inventionem in resurrectionem. Noverat enim eum esse Dominum, qui resurrecturus esset. Similiter et demones: quandoquidem et suspicati sunt quod Salomon esset Dominus: non esse autem agnoverunt, quando peccavit. *Nox nocti*. Omnes Dæmones cognoverunt Dominum esse, qui post passionem resurrexit. » Corrige epistolam Acaicii CP. ad Petrum Antiochenum Fullonem dictam, in *Conciliis* tom. II, part. 1, et in Zonaræ editione: *Κρύψας γὰρ τὸ ἀγκιστρον τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἔνδον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγίου αὐτοῦ σωματος, οὕτως τῷ ἄδῃ συνεκρίθη*. Ac rescribe συνεκρίθη, ex antiqua interpretatione: *« Abscondens enim hamum suæ deitatis, intus animam sancti sui corporis, sic inferno occultatus est*. » Cot. — Πολλά γὰρ σε λανθάνει. Vid. Prolegomen. c. 12. USSER.

(12) Μεμνηστευμένης, παιδὸς προδρόμου κηρυκεία. Cod. Nydrprucc. *πεπιστευμένη παιδὸς προδρόμου κηρυκεία*. Vetus interpres *μεμνηστευμένης* legit; sed ad sequentem, non præcedentem, sententiam vocem illam referens, *παιδὸς προδρόμου* mentionem prætermittit, *« desponsatæ puellæ prædicationem »*

VIII. Nam multa te latent: Mariæ virginitas, admirabilis partus, quis sit ille qui in corpore est; stella quæ duxit eos magos, qui in Oriente erant, quique dona obtulerunt, archangeli salutatio Virgini facta; Virginis viro desponsatæ mirabilis conceptus; præcursoris pueri præconium super filio Virginis, illiusque intra maternum uterum, ob id quod prævidebat, exsultatio; angelorum hymni propter natum puerum; pastoribus facta bona nuntiatio; Herodis timor ne regnum sibi eriperetur, mandatum de necandis infantibus; in Ægyptum commigratio, et inde in ista loca reversio; fasciæ pueriles; humana descriptio, lactatio; patris nomen in eo qui non genuerat; præsepe, quod locus non esset; nullus humanus apparatus, incrementi accessio, humana verba, fames, sitis, itineris confectio, lassitudo, sacrificiorum oblatio; deinde etiam circumcisio; baptismus, vox Dei super baptizato, quis esset, et unde profectus, testificatio Spiritus et Patris desuper facta; vox Joannis prophetæ significans passionem appellatione Agni; diversorum signorum operationes, curationes variz; increpatio Dominica, imperans mari ac ventis;

tantum hic exhibuit. IBID.

(13) Ἐπὶ τῷ ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ἐν κοιλίᾳ σκίρτησις ἐκ τοῦ προθεωρουμένου. Vet. Latin. *« et Virginis in utero gestantis »* (eam vero vocem ex mss. reposuimus) *« infantis prævisio. »* IBID.

(14) Ἀγγέλων ὕμνοι ἐπὶ τῷ τεχθέντι, ποιμένων εὐαγγέλια. Vet. Latin. *« Angelorum hymnum gloriam agentium, et pastorum annuntiationi. »* Ita ms. Magdalen.; pro quibus, in aliis libris legitur: *« Angelorum hymno gloriæ ad gentium pastores annuntiationi. »* IBID.

(15) Νηπιοκτόνων πρόσταγμα. Edidit Georgius Remus Heidelbergæ homiliam ignoti sibi auctoris *εἰς τὴν νηπιοφορίαν*. Πάλιν ὁ τάλας, etc. In qua Herodes παιδοκτόνος appellatur, et usurpatur nomen παιδοκτονίας, insuperque joculare erratum apparet, ἀπὸ δικτοῦς γὰρ ἦν τὸ πρόσταγμα τοῦ δειλαίου καὶ παρανόμου Ἡρώδου. Interpreti: *« Nam edictum tyranni meticulosi et tamen crudelis erat instar delicti, »* quasi esset δικτυός. Sed legendum ἀπὸ δικτοῦς, *« a bimatu, »* ex Matth. II, 16. Eam porro homiliam esse Joannis monachi et presbyteri Eubœæ me docuit Leo Allatius, vir de Græcis litteris optime meritis. Ita enim in Catalogo operum quæ misit ad Joannem Aubertum lego, apud Phil. Labbeum ad calcem Conspectus novæ editionis Joannis

D Damasceni: *Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου Εὐβόλας λόγος εἰς τὰ νήπια τὰ ὑπὸ Ἡρώδου ἀναιρηθέντα*. Principium: *Πάλιν ὁ τάλας ἐγὼ τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ ἐκπατράσαι (pro ἐκπετάσαι) βούλομαι*. Et Diatriba de Symeonom scriptis, p. 105, l. 9: *Πάλιν ὁ τάλας ἐγὼ τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ ἐκπετάσαι βούλομαι*. Joannis monachi et presbyteri Eubœæ λόγος, εἰς τὰ ἅγια ἀνακρίθη, τὰ ἐν Βηθλεὲμ ἀναιρηθέντα, καὶ εἰς τὴν Ῥαχὴλ. Cot. — *Νηπιοκτόνων πρόσταγμα*. Νηπιοκτόνων substituit Morelius. Vet. Latin. *« præceptio ad parvulorum necem. »* USSE.

(16) Διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον. Ἐν τῷ καταλύματι, ex Luc. II, 7, forte supplendum adnotavit hic Patrius Junius. IBID.

(17) Ἐπειτα. Ita Cod. Nydrprucc., non ἐπειδή, ut in Augustano et Florentino. IBID.

(18) Πατρός. Codd. Florentin. et vet. Latin. Θεοῦ, *« Dei. »* IBID.

maligni spiritus fugati, tu ipse tortus, et potestate eius qui apparebat flagellatus, non habens quid faceres

IX. Hæc videns, vertigine æstuas. Et virginem esse quæ pareret, ignorabas; at obstupesciebant te angelorum hymni, magorum adoratio, stellæ exortus. Ad ignorantiam tu reverteris, ob villæ; exigua enim quedam tibi videntur fasciæ, ærumnæ, circumcisio, lactatus; hæc Deo indigna tibi visa sunt. Rursus videbas hominem quadraginta dies et noctes perdurare jejunium, sine humano alimento, angelos ministrantes, quos et horrebas; cum primum vidisses eum, ut communem hominem, baptizatum, causamque ignorares. Post jejunium vero, esurientem, sumpta denuo audacia tentabas, tanquam communem hominem, nesciens quis esset. Dicebas enim: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*⁸⁴. Illud quippe, *Si Filius es, ignorantia* est. Nam si revera agnovisses, scivisses ex æquo posse rerum conditorem, et facere quod non est, et mutare quod est. Ac ventris ingluvie tentas eum, qui omnes nutrit cibi indigos. Et tentas *Dominum gloriæ*⁸⁵, oblitus ex animi malevolentia, quod *non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*⁸⁶.⁸⁷ Si enim cognovisses Dei Filium esse, scivisses quod is qui quadraginta diebus et totidem noctibus ne corpus corruptibile egeret fecerat, etiam perpetuo idem facere poterat. Cum igitur esurit? ut ostendat, a se revera corpus assumptum fuisse iisdem obnoxio perpeccionibus, quibus homines. Per primum quidem, ostendit se Deum esse; per secundum vero, etiam hominem.

X. Tu itaque qui excidisti de altissima gloria, *sicut fulgur*⁸⁸, audes Domino dicere: *Mitte te hinc deorsum*⁸⁹; cui ea quæ sunt, reputantur quasi non sint⁹⁰; et ad vanam gloriam provocare alienum ab omni ostentatione? Præterea simulas te Scripturam de eo legere: *Quia angelis suis mandavit de te;*

⁸⁴ al. καὶ ἐκ. ⁸⁵ al. ὑμνωδία. ⁸⁶ f. vacat præpositio κατά. ⁸⁷ al. πεινῶντι. ⁸⁸ Matth. iv, 3. ⁸⁹ I Cor. ii, 8; I. Const. ap. viii, 7. ⁹⁰ Matth. iv, 4. ⁹¹ Citat Anastasius presbyter eclog. 14, χρήσιον τῶν δογματικῶν ⁹² Anast. τὸ ψθαρτὸν σῶμα. ⁹³ Luc. x, 18; Const. ap. viii, 7. ⁹⁴ Matth. iv, 6. ⁹⁵ Rom. iv, 17.

(19) *Ἐκ. Καὶ ἐκ*, legit Cod. Nydrpruce. Similiter et vetus interpres: « et de, » licet illud, « de, » in editis desideretur. USSER.

(20) *Ἵμνωδία*. Cod. Florentin. ὑμνωδία. *IBID.*

(21) *Ἄγευστον*. In Cod. Augustano perperam, ἀγεύετον. Vet. Latin. « ingustabilem existentem; » pro quo Faber, « ingustato » substituit. *IBID.*

(22) *Πεινῶντα*. Πεινῶντι, in Augustano, Florentino et Nydrprucciano codice legitur. *IBID.*

(23) *Εἰ γὰρ ἔστως*. Vid. Prolegomen. *IBID.*

(24) *Εἰ γὰρ*, etc. Citantur hæc ut Anastasii presbyteri apud Halloixium et Usserium: desumpta, ut videtur, ex illo optimæ notæ libro ms. qui ornatissimam bibliothecam Claromontanam exornat, de quo multa Philippus Labbeus in conspectu novæ editionis S. Damasceni, quemque evolendum perhumaniter mihi dedit Gabriel Cossartius theologus Societatis Jesu, laudibus ingenii, eruditionis, eloquentiæ præcellens. *COT.* — *Εἰ γὰρ ἐγίνωσκας*. Citantur ista ab Anastasio presbytero: qui *Εἰ γὰρ*

αὐλοῦμενον, ἐκ⁹⁰ (19) τῆς τοῦ φαιδόμενου θυνάμηναι αἰκίζόμενον, οὐκ ἔχοντα ὁ τι ποιήσης.

IX. Ταῦθ' ὄρων, διγγιάς. Καὶ διπαρθένος ἡ τειχίαι ἠγνώεις· ἀλλ' ἐξέπλητέ σε ἡ τῶν ἀγγέλων ὑμνωδία⁹¹ (20), ἡ τῶν μάγων προσκυνήσις, ἡ τοῦ ἀπάρη ἐπιτολή. Εἰς ἀγνοίαν σὺ παλινδρομεῖς, διὰ τὰ εὐτεῖ μικρὰ γὰρ σοὶ δοκεῖ σπάργανα, πάθη, περιτομή, γαλακτοτροφία· ἀνάξιά σοι ταῦτα⁹² κατὰ Θεοῦ καταφαίνετο. Πάλιν εἶδες ἀνθρώπον, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας ἀγευστον (21) μέινοντα τροφῆ; ἀνθρωπίνης, ἀγγέλου διακονούντας, οὐς καὶ ἐφρῆτας, ἰδὼν πρῶτον, ὡς κοινὸν ἀνθρώπον, βαπτιζόμενον, καὶ τὴν αἰτίαν ἀγνοῶν. Μετὰ δὲ τὴν νηστείαν πεινῶντα⁹³ (22) κατεθάρασις πάλιν, καὶ ἐπειραξίς ὡς κοινὸν ἀνθρώπον, ἀγνοῶν ὅστις εἶη. Ἐλεγες γάρ· *Εἰ γινώσκεις* (23) ἐγίνωσκας, ἠπίστω ὅτι δημιουργῶ καὶ τὸ μὴ ὄν ποιῆσαι, καὶ τὸ ὄν μεταβαλεῖν, ἐπιση; δυνατόν. Καὶ διὰ γαστρός πειράξεις τὸν τρέφοντι πάντας τοὺς τροφῆς δεομένους· καὶ πειράξεις τὸν τῆς δόξης Κύριον, ἐπιλαθόμενος ἐκ κακονοίας, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτων μόνων ζήσεται ἀνθρώπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Εἰ γὰρ (24) ἐγίνωσκας ὅτι γινώσκεις Θεοῦ ἦν, ἐγίνωσκας ὅτι ὁ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ ἰσαριθμοῖς νυκτῶν (25) ἀνευδὲς (26) ποιήσας τὸ σῶμα⁹⁴ (27), καὶ εἰ; τὸ διηνεκὲς ἐδύματο τοῦτο ποιῆσαι. Διὰ τί οὖν πεινῶ; ἢ δι' ἐξῆ, ὅτι κατ' ἀλήθειαν (28) ἀνέλαβε σῶμα ὁμοιωθὲς ἀνθρώπου. Διὰ μὲν τοῦ πρώτου (29), ἔδειξεν ὅτι Θεός· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, ὅτι καὶ ἀνθρώπος.

X. Σὺ οὖν ὁ ἐκπεσὼν ἐκ τῆς (30) ὑψηλοτάτης δόξης, ὡς ἀστραπῆ, τολμᾶς λέγειν τῷ Κυρίῳ· *Βάλλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω*· ὡς τὰ ἐνόητα λελόγηται ὡς μὴ ὄντα (31)· καὶ εἰς κενοδοξίαν προκαλέσαι τὴν οὐκ ἐπιδεικτιῶντα; Καὶ προσποιῆ τὴν Γραφὴν ἀγνωστικῶν περὶ αὐτοῦ· *Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ*

D ἦδεις hic legit. USSER.

(25) *Καὶ ἰσαριθμοῖς νυκτῶν*. Vet. Latin. « et quadraginta noctibus. » Desunt vero ista in Anastasio. *IBID.*

(26) *Ἀνευδὲς*. Vet. Latin. « inindigens, » pro quo a Jacobo Fabro est substitutum « nullo egenus. » *IBID.*

(27) *Ποιήσας τὸ σῶμα*. Anastas. ποιήσας τὸ φθαρτὸν σῶμα, et vet. Latin. « faciens (Fab., reddens.) corruptibile corpus. » *IBID.*

(28) *Κατ' ἀλήθειαν*. Anastat. ἀληθῶς, et vet. Latin. « vere. » *IBID.*

(29) *Διὰ μὲν τοῦ πρώτου*. Anastas. διὰ μὲν γὰρ τοῦ πρ. Vet. Latin. « Propterea in primo, » ut habet codex Pectavianus; vel, « et primo » ut alii. *IBID.*

(30) *Ὁ ἐκπεσὼν ἐκ τῆς*. Vide Prolegomena. *IBID.*

(31) *Ὅ τὰ ἐνόητα λελόγηται ὡς μὴ ὄντα*. Confer. Rom. iv, 17 et I Corinth. i. 28. *IBID.*

ἐνταλεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, ἅ ἐτι μὴ προσκόψῃ πρὸς λίθον τὸν πόδα σου; Καὶ ἐτι λοιπὰ προσποῖη ἀγωνεῖν, κλέπτων δὲ περὶ σοῦ (32) καὶ τῶν σῶν προπόλων (33) προεφῆτευσεν. Ἐπὶ δὲ πίδα καὶ βασιλισκὸν ἐπιθήσῃ, καὶ κατακατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα.

XI. Εἰ τοίνυν σὺ πάθημα τῶν ποδῶν τοῦ Κυρίου, πῶς πειράξεις τὸν ἀπειραστὸν, ἐπιλαθόμενος τοῦ νομοθέτου παρακελευομένου, ὅτι· Ὅχι ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου; Ἀλλὰ καὶ τομᾶς, ἐναγέστατε, τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα οικειοῦσθαι, καὶ σοι παραδεδόσθαι λέγειν (34) τὴν τούτων ἀρχὴν· καὶ τὴν σὴν πῶσιν προτείνεις τῷ Κυρίῳ (35), καὶ διδόναι τὰ αὐτοῦ αὐτῷ ἐπαγγέλλῃ, ἐὰν πεισῶν ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνήσῃ σοι. Καὶ πῶς οὐκ ἐφριξας τοιαύτην φωνὴν κατὰ τοῦ Δεσπότου (36) προτείνου, ὃ πάντων πονηρῶν πνευμάτων πονηρότερον ἐκ κακονοίας (37) πνεύμα; Διὰ γαστρὸς ἠτήθης, καὶ διὰ κεινοδοξίας ἠμιμάσθης· διὰ φιλοχρηματίας καὶ φιλαρχίας εἰς ἀσέβειαν ἐφέλκῃ (38). Σὺ δὲ Βελλαρ⁹⁷ (39), ὁ δράκων,

⁹³ Matth. iv, 6. ⁹⁴ Psal. xc, 13. ⁹⁵ Deut. vi, 16.

(32) *Κλέπτων δὲ περὶ σοῦ*. Pronomen δ, in Augustano codice desideratum, ex Nydrucciano restitutum; quod et a vetere Latino interprete est agnitum, ita locum reddente: « furans, » (*auferens* substituit Faber) « ea quæ de te. » Sensus enim est (ut in libro II *Observat. sacr.*, cap. 7, notavit Billius): « diabolus Christo quidem hos Davidis versus callide proferre: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in manibus suis*; quæ autem sequantur, dissimulare se scire; versute, nimirum, reticentem quæ deinde de eo propheta vaticinabatur: *Super aspidem et basiliscum ambulabis*. » Morelius vero (et eum secutus Vairlenius) loco pronominis δ, negativum οὐ supponens (quod etiam in ms. Florentino nos invenimus) participium κλέπτων ad præcedentem sententiam retulit, et sequentem interrogative hunc in modum reddidit: « Nonne de te ac tuis ministris prophetavit? » Ussek.

(33) *Προπόλων*. Vet. Latin. « ministris, » unde Græcam vocem restituit hic Morelius: pro qua, et in Augustano et in Nydrucciano codice, legebatur, πρὸ πολλῶν, *dudum*; in Florentino *προπολλῶν*, conjunctivum. Ibid.

(34) *Δέξειν*. Vox hæc ex codice Nydrucciano reposita hic est, ex vetere Latino interprete. Ibid.

(35) *Προτείνεις τῷ Κυρίῳ*. Vet. Latin. « extendis contra Dominum; » vel, ut Faber edidit, « ostendis contra Dominum Deum tuum. » Ibid.

(36) *Δεσπότου*. Cod. Florent. Κυρίου. Ibid.

(37) *Ἐκ κακονοίας*. Vet. Latin. « pro malitia, » D vel, « pro tua malitia, » ut alii libri habent. Vid. Prolegomen. Ibid.

(38) *Ἐφέλκῃ*. Cod. Nydrucc. ἀφέλκῃ. Vet. Latin. « deductus es, » quod tamen active exponendum censet Jacobus Billius (*Observat. sacr. lib. II, cap. ult.*) « pertrahis, » vel, « allicere conaris. » In hoc enim (inquit) sensu Græci semper ἐφέλκεσθαι dicunt, non ἐφέλκων: quemadmodum in superiore ad Mariam Castabalianam Epistola: Ἐκεῖναι τοὺς παριόντας τῷ εἶδει ἐφέλκονται. Et licet ἀφέλκῃ Jacobus Brunnerus hic legerit, active tamen illud et ipse interpretatus est; totum hunc locum ista explicans paraphrasi: « Ventris libidine vincere Dominum non potuisti: honoris cupiditate aggressus cum dedecore recessisti; nunc habendi amore, imperandique aviditate, eundem pertrahere ad impietatem non desistis. » Ibid.

(39) *Βελλαρ*. Interpres, « incensor. » Nihil enim necesse est mutare. Cum Bel seu Belus de sole ac

et in manibus tollent te, ut non offendas ad lapidem pedem tuum⁹³? Ac cætera singis te ignorare, furtivum ea subtrahens, quæ de te tuisque ministris prophetavit: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*⁹⁴.

XI. Si itaque tu es conculcatio pedum Domini, quomodo tentas eum qui tentari non potest, oblitus legislatoris præcipientis: *Non tentabis Dominum Deum tuum*⁹⁵? Sed etiam audes, scelestissime, Dei opera tibi vindicare, tibi quæ *traditum*⁹⁶ horum dominium dicere: et lapsum tuum proponis Domino; quæque ipsius sunt, hæc ipsi te daturum promittis, si *cadens* in terram adoraverit te⁹⁶. Et quomodo non horruisti ejusmodi vocem adversus Dominum emittere, omnium malorum spirituum spiritus pessime ob malignitatem? Per ingluviem victus es, per vanam gloriam dedecore affectus; per avaritiam et ambitionem pertrahis ad impietatem. Tu. Beliar, draco. desertor. serpens tortuose,

⁹⁷ Luc. iv, 6. ⁹⁸ Matth. iv, 9. ⁹⁷ ms. Βελλας.

igne soleat exponi, facillimumque sit eo Hebraicam originationem adducere. Quas inter interpretationes, has quoque inveni in cod. Regio 772: Βελλαρ ἀποστάτης ἢ παραβάτης, ἢ ἐκζητής, ἢ τυφλῶν (f. τυφλῶν) φῶς. Cot. — Σὺ δὲ Βελλαρ. In pseudo-Sibyllinis carminibus aliquoties nomen istud occurrit Antichristo attributum, ut in libro II:

Καὶ Βελλαρ ὁ ἦξει, καὶ σήματα πολλὰ ποιήσει. Et in ipso libri III initio:

Ἐκ δὲ Σεβαστηνῶν ἦξει Βελλαρ μετόπισθεν.

Apostolus, in loco superius (in additamentis Epistolæ ad Ephesios) ex II Corinth. vi, 15, citato, ipsum diabolus Βελλαρ, ut antiquiores habent codices, vel ut alii cum editione vulgata Latina (terminatione Hebraica retenta) Βελλαρ appellat, « hoc est absque jugo; quod de collo suo Dei abjecerit servitutem; » ut libro II *Comment. in Epist. ad Ephes.*, cap. 4, habet B. Hieronymus. Sed Hebraicum בליבא quod ille a בליבא deducit, alii a בליבא בל derivare malunt: ut « filius Belial » sit homo בליבא, ἀρχήτιος ἀνὴρ, Hesiodo dictus, id est « nequam. » Ita enim in Philoxeni Glossario Latino-Græco: *Nequam est ἀρχήτιος, nequitia ἀρχήτιος*: in alio anonymo: *Nequior ἀρχήτιος*: et in alio: *Nequam ἀρχήτιος, nequitia ἀρχήτιος*, et in Græco-Latino Cyrilli Glossario, ἀρχήτιος *nequam, ἀρχήτιος nequissimus*, quemadmodum et apud A. Gellium, lib. II, cap. 14, et lib. XVII, cap. 6, *nequam* et *nihilii* sive *nihilii pretii*, pro iisdem accipiuntur. Hoc vero in loco pro σὺ δὲ Βελλαρ, « tu incensor » in vetere legitur interprete: ad quam ἐτυμολογίαν, in illis libri III Sibyllinorum de conflagratione mundi versiculis, allusionem esse factam fortasse quis putaverit.

Ἄλλ' ὀπίσταν μεγάλοιο Θεοῦ πελάσωσιν ἀπειλαί, Καὶ δύναμις φλογέουσα δι' οὐδματος εἰς γαῖαν ἦξει, Καὶ Βελλαρ φλέξει, καὶ ὑπερφιάλους ἀνθρώπους Πάρτας, ὅσοι τούτῳ πλοῖν ἐνεποιήσαντο.

Verum quando Dei prædicta minacia magni Advenient, terrasque petei flammata potestas Inflata, exuret Beliar, hominesque superbos Omnes, quosquot ei fuerint per fœdera juncti

Sed « incensor » hic legendum Thorndikius noster conjicit: « ut tangat interpretes fabulam (sive parabolam appellare placet) veterum Hebræorum, de qua in *More Nebochim*, 2, 3, et apud Abrabauaelcum

qui a Deo defecisti, qui a Christo separatus es, qui a Spiritu sancto alienatus, qui e choro angelorum pulsus es, legibus Dei injurie, legitimorum hostis, qui contra primum formatos homines insurrexisti, et a Dei præcepto expulisti eos a quibus læsus non fueras; qui adversus Abelem excitasti homicidam Cainum, qui contra Jobum arma sumpsisti; Dominum dicis: *Si cadens adoraveris me? O audaciam! o vesaniam! serve fugitive, serve flagrio, rebellas contra bonum dominum? Tanto domino, Deo omnium intelligibilium et sensibilibium dicis: Si cadens adoraveris me?*

XII. Dominus vero longanimis est, nec in nihilum redigit talia ex inscitia audentem, sed placide respondet: *Vade, Satana.* Non ait: *Vade post me;* nec enim fieri potest, ut convertatur; sed: *Vade, Satana* ¹, in ea quæ elegisti, vade in ea ad quæ per malevolentiam provocatus es. Ego enim quisim, et a quo missus sum cognosco, et quem adorare oportet scio. *Dominum enim Deum tuum adorabis, et illi soli servies* ². Novi unum; scio solum, cujus tu desertor factus es. Non sum Deo adversus. Confiteor excellentiam; cognovi generationis meæ auctorem, Patrem.

XIII. Hæc, fratres, ex affectu quem habeo erga vos, coactus sum scribere; ad Dei gloriam vos

¹ al. *ἡκίστας* et *ἡ ἀπατήσας*. ² I. Interpol. ad Smyrn. 7. ¹ Matth. iv, 10. ² Matth. iv, 10; Deut. vi, 15.

in *Genesim*, de Sammaele serpentem inequitante, quo alludere videtur Methodius in *Origenem*, apud Eriphanium: *Ἄ ἐπιβαλῶν ὁ πονηρὸς καὶ ἐποχούμενος, πολλάκις καθ' ἡμῶν ἐγκλεινεταί.* Eodem respicit et alicubi homiliarum in *Legem* Origenes. Ita ille. USSER.

(40) *Ὁ δράκων, ὁ ἀποστάτης.* Sic et idem supra, in assumptis Epistolæ ad Philadelphenos τὸν δράκοντα τὸν ἀποστάτην uominat, ex Job xxvi, 13, ut et Joannes in Apocalyp. xii, 9, et xi, τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν, τὸν ἀρχαῖον, ὃς ἐστὶ διάβολος καὶ Σατανᾶς. Videtur autem hic additum ut interpretamentum illius quod proxime præcesserat, sive ὁ Βελλαρ. Ita enim Hesychius: Βελλαρ, δράκων. Theophylactus, in II Corinth. vi: Βελλαρ σημαίνει τὸν ἀποστάτην. Oecumenius: Βελλαρ τῆ Ἑβραίων φωνῇ τὸν ἀποστάτην δηλοῖ, quod uterque ex Chrysostomi in eam Epistolam homilia 13 hausit. Sic et Hieronymus in Nahum cap. iii: « Nequaquam ultra pertransibit per te prævaricator et ἀποστάτης hoc enim interpretatur *ἄπειρος*. » Id enim Aquila *apostatam* transtulit, ut in commentariis ad cap. iv Epistolæ ad Ephesios notavit idem. Indequo virum Belial, Proverb. xvi, 27, virum ἀποστασίας sive « rebellionis » Aquila reddidit: et ubi in LXX editione, III Reg. xxi, 13: Ἵτοι παρανόμων pro « filiis Belial » leguntur; in vulgatis nostris libris, ἀνδρες τῆς ἀποστασίας positi reperiuntur. *IBID.*

(41) *Ὁ σκολιὸς ὄφις.* Ex Isai. xxvii, 1: Ἐπὶ τὸν δράκοντα ὄφιν σκολιόν, unde et Gregorii Nazianzeni illud (in orat. 10) de Juliano Apostata: Κατὰ τὸν σκολιὸν ὄφιν, ὃς τὴν ἐκείνου κατέσχε ψυχὴν, « instar flexuosi illius serpentis, qui ipsius animam obsidebat. » *IBID.*

(42) *Ὁ τοῦ Θεοῦ ἀποστάς, ὁ τοῦ Χριστοῦ χωρισθεὶς.* Desiderantur ista in apographo nostro Florentino. *IBID.*

(43) *Τῆς ἐντολῆς ἐξώσας.* Vet. Latin. « a man-

ὁ ἀποστάτης (40), ὁ σκολιὸς ὄφις (41), ὁ τοῦ Θεοῦ ἀποστάς, ὁ τοῦ Χριστοῦ χωρισθεὶς (42), ὁ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀλλοτριωθεὶς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀγγέλων ἐξώσθεὶς, ὁ τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ ὑβριστής, ὁ τῶν νομίμων ἐχθρὸς, ὁ τοῖς πρωτοπλάστοις ἐπαναστᾶς καὶ τῆς ἐντολῆς ἐξώσας (43) τοὺς οὐδὲν ἀδικησαντᾶς ¹, ὁ τῷ Ἄβελ ἐπαναστήσας, λέγεις τῷ Κυρίῳ: Ἐάν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι; ἢ τῆς τόλμης, ἢ τῆς παραπληξίας! δούλος δραπέτης, δούλος μαστιγίας, ἀφηνιέξ τοῦ καλοῦ δεσπότη; Δεσπότη τηλικούτου, Θεῷ πάντων τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν λέγεις: Ἐάν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι,

XII. Ὁ δὲ Κύριος μακροθυμεῖ, καὶ οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν ἀναιρεῖ (44) τὸν ἀπὸ ἀγνοίας ταυαῦτα θρασυμένον, ἀλλὰ πρῶως (45) ἀποκρίνεται: Ὑπαγε, Σατανᾶ. Οὐκ εἶπεν: Ὑπαγε ὀπίσω μου· οὐ γὰρ ὑποστρέψαι οἶός τε· ἀλλὰ Ὑπαγε, Σατανᾶ, ἐν οἷς ἐπελέξω (46), ὅπασα ἐν οἷς ἠρεθίσθης (47) ἐκ κακοβολίας. Ἐγὼ γὰρ ὅστις εἰμι γνώσκω, καὶ ὑπὸ τίνος ἀπέσταλμαι, καὶ ὃν χρὴ προσκυνεῖν ἐπίσταμαι. Κύριον γὰρ τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Οἶδα τὸν ἕνα, ἐπίσταμαι τὸν μόνον (48), οὐ σὺ ἀποστάτης γέγονας. Οὐκ εἰμι ἀντίθεος (49). Ὁμολογῶ τὴν ὑπεροχὴν· ἐπίσταμαι τὸν τῆς ἐμῆς γεννήσεως αἴτιον, τὸν Πατέρα (50).

XIII. Ταῦτα, ἀδελφοὶ ἀπὸ διαθέσεως, τῆς πρὸς ὑμᾶς, ἡναγκάσθη ἐπιστεῖλαι, εἰς δόξαν Θεοῦ παραινῶν,

dato Dei eos avertisti. » Pro ἐξώσας, in Augustano et Florentino codice habetur ἡκίστας, in Nydruciano ἡ ἀπατήσας· sed emendavisse se dicit Morelius, « ex collatione loci alterius, ubi hæc prope-modum verba repetuntur. » Locus ille habetur in additamentis Epistolæ ad Smyrnæos, τοῦ τὸν Ἄδᾶμ διὰ τῆς γυναϊκὸς τῆς ἐντολῆς ἐξώσαντος, τοῦ τὸν Ἄβελ διὰ τοῦ Κάιν ἀποκτείναντος, τοῦ τῷ Ἰᾶβ ἐπιστρατεύσαντος. « Qui Adam a Dei mandato avertit per feminam, Abel per Cain occidit, adversus Job arma sumpsit. » *IBID.*

(44) *Καὶ οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν ἀναιρεῖ.* Vet. Latin. « non in præsentii interlicit, » vel, ut Faber edidit, « qui non in præsentii et illico interlicit. » *IBID.*

(45) *Πρῶως.* Ita cod. Nydrucc. et Florentin. similiterque vet. Latin. « mansuete. » Augustan. *πρῶτος.* *IBID.*

(46) *Ἐν οἷς ἐπελέξω.* Vet. Latin. « in ea qua tibi elegisti, » nam « loca, » quæ addit Faber, in mss. non invenio. *IBID.*

(47) *Ἐν οἷς ἠρεθίσθης.* Florentin. ἐν οἷς ἠρεθίσθης. Vet. Latin. « in (ea addit Faber) quibus provocatus es. » Vairlenius sine causa legendum putat, ἠρεθίσθης (nam in Pacæi codice, ἠρηθίς, forte legisse, inepte notavit hic Mæstræus) id est « elegisti, sectatus es sive amplexus es. » *IBID.*

(48) *Οἶδα τὸν ἕνα, ἐπίσταμαι τὸν μόνον.* Vet. Latin. « Scio enim et novi unum solum, non denego servire. » Vide Prolegomen. cap. 12. *IBID.*

(49) *Ὁὐκ εἰμι ἀντίθεος.* Vet. Latin. : « Non enim sum antitheus; » deinde explicationis gratia additur, « hoc est (vel, id est) contrarius Deo. » Vetus Glossarium, ineditum: Ἀντίθεος, ὁ τῷ Θεῷ ἀντιπράττων, ἢ ἐχθρὸς, ἢ ἰσθθεός. *IBID.*

(50) *Ἐπίσταμαι τὸν τῆς ἐμῆς γεννήσεως αἴτιον, τὸν Πατέρα.* Vetus interpres Latinus longe plura hic habet: « Et non recuso adorare eum, quem novi nativitalis meæ auctorem et Dominum, atque

οὐχ ὡς ἂν εἰ (51), ἀλλ' ὡς ἀδελφοί. Ὑποτάσσε-
θε τῷ ἐπισκόπῳ, τοῖς πρεσβυτέροις, τοῖς διακόνοις.
Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους ἐν Κυρίῳ, ὡς Θεοὺ ἀγάλλματα.
Ὁρᾶτε, οἱ ἄνδρες, ὡς ἴδια μέλη τὰς γαμετάς στέ-
ργετε (52). Αἱ γυναῖκες, ὡς ἐν οὐσαὶ τῇ συναφείᾳ (53),
στέργετε τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας. Εἰ τις ἀγνεύει (54), ἢ
ἐγκρατεύεται, μὴ ἐπαιρέσθω, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ τὸν
μισθόν. Τὰς ἑορτὰς μὴ ἀτιμάζετε (55). Τὴν τεσσα-
ρακοστὴν μὴ ἐξουθενεῖτε (56), μίμησιν γὰρ περιέχει
τῆς τοῦ Κυρίου πολιτείας. Μετὰ ὅ τὴν τοῦ Πάθους
ἑβδομάδα (57), μὴ παρορᾶτε τετράδα καὶ παρα-
σκευὴν, νηστεύοντες, πένησιν ἐπιχορηγοῦντες τὴν
περισειάν. Εἰ τις Κυριακὴν ἢ Σάββατον νηστεύει
(58), πλὴν ἐνὸς Σαββάτου ἢ τοῦ Πάσχα (59), οὗτος
Χριστοκτόνος ἐστίν (60).

² deest in ms. ⁴ Ephes. v; *Const. ap. vi, 29.* ⁵ ms. τῆς συναφείας. ⁶ al. καί. ⁷ ms. μόνου. ⁸ l. *Const. ap. v, 13; Can. ap. 61.* ⁹ l. *Const. ap. v, 13, 20 et vii, 25.* ¹⁰ l. *Const. ap. v, 13, 15, 18, 19, 20 et vii, 23 et Can. ap. 56.* ¹¹ l. *Const. ap. ii, 61 et vi, 5, 25 et vii, 38.*

mez perseverantiæ custodem. Ego enim, inquit, vivo propter Patrem. » USSER.

(51) *Ὁὐχ ὡς ἂν εἰ.* Florentin. οὐχ ὡν εἰ. Vet. Latin. « non quasi extraneus. » IBI.

(52) *Ὁρᾶτε, οἱ ἄνδρες, ὡς ἴδια μέλη τὰς γαμετάς στέργετε.* Vet. Latin. « Videte ergo, viri; diligite (ut diligatis, Faber edidit) uxores vestras, sicut propria membra. » Quoad sententiam, habetur præceptum hoc apud B. Paulum, Ephes. v, 28 : Ὁφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς εἰ ἑαυτῶν σώματα, et quoad ipsa verba fere, in *Constitution. apostol. lib. vi, cap. 25* : Οἱ ἄνδρες, στέργετε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς ἴδια μέλη. IBI.

(53) *Ὅς ἐν οὐσαὶ τῇ συναφείᾳ.* Florentin. ὡς ἐν οὐσαὶ τῆς συναφείας. Vet. Latin. « sicut unitatis tactu. » Vid. not. in *Epist. ad Philadelph. IBI.*

(54) *Εἰ τις ἀγνεύει.* Usque ad finem capitis, profertur a Nicone serm. 57, τοῦ Πανδέκτου, cod. Reg. 2423, 2424. Ubi habetur τὸν μισθόν αὐτοῦ, quomodo legebat antiquus interpres; et τοῦ Πάσχα deest, sicut in codice Joliano aliisque. Cot.

(55) *Τὰς ἑορτὰς μὴ ἀτιμάζετε.* Vid. Prolegomen. cap. 13. USSER.

(56) *Τὴν τεσσαρακοστὴν μὴ ἐξουθενεῖτε.* Vid. ibid. IBI.

(57) *Μετὰ τὴν τοῦ Πάθους ἑβδομάδα.* Aut indiligerenter versatus est in imitanis apostolicis Constitutionibus, aut scribi debet etiam ex interprete, καὶ τὴν τοῦ Πάθους ἑβδομάδα μὴ παρορᾶτε τετράδα καὶ παρασκευὴν νηστεύετε, πένησιν ἐπιχορηγοῦντες τὴν περισειάν, nisi malis cum laudato ms. 2423, τετράδα καὶ παρασκευὴν νηστεύοντες, πένησιν ἐπιχορηγεῖτε τὴν περισειάν. Cot. — *Μετὰ τὴν τοῦ Πάθους ἑβδομάδα μὴ παρορᾶτε, τετράδα καὶ παρασκευὴν νηστεύοντες.* Id ita Vairlenius et Mæstræus interpretantur : « Post passionis Dominicæ hebdomadam jejunare quartis et sextis ne negligatis, » et post eos Halloixius in *Vitæ Ignatii cap. 22* : « Post Passionis hebdomadam diei quartæ et sextæ jejunia nolite despiciere. » Atqui post Passionis Dominicæ hebdomadam, per septem continuas septimanas, quartæ et sextæ feriæ jejunium in vetere Ecclesia intermitti fuisse solitum, ex iis quæ in 8 Prolegomenon capite sunt dicta, satis liquet. Vedelius (exercit. 10 in hanc Epistolam, cap. 4) duplicem ab interpretibus istis errorem commissum esse asserit. Unum, quod τὸ μετὰ ab illis cum sequentibus male fuerit conjunctum : cum hic more Græco absolute ponatur, et ad antecedentia referatur, ut sensus sit :

« Postea, » id est « post Quadragesimam, ne negligite hebdomadam Passionis. » Alterum, quod cum verbis τετράδος, etc., determinetur modus quo celebranda sit Sancta, quam vocant, hebdomas; nimirum, per quartæ diei et parasceves jejunium istius

A cohortans, non quasi aliquid sim, sed tanquam frater. Subjecti este episcopo, presbyteris, diaconis ⁴. Diligite vos mutuo in Domino, ut Dei simulacra. Videte, viri; uxores vestras velut propria membra amate. Idem, mulieres, diligite vestros viros, utpote quæ unum estis conjunctione. Si quis caste vel continenter vivit, non extollatur, ne perdat mercedem. Festos dies ne deonestetis ⁵. Quadragesimam ne spernatis : continet enim imitationem conversationis Dominicæ ⁶. Post Passionis hebdomadam, ne quartam et sextam feriam negligatis; sed jejunate, reliquias pauperibus elargientes ¹⁰. Si quis Dominicam aut Sabbatum jejunarit, uno excepto Sabbato Paschæ, hic Christi in-

B terfector est ¹¹.

ipsius tantum hebdomadis (id quod vocem parasceves sufficenter notare, totumque textum arguere ait) illi omnes ferias quartas et sextas interpretentur. Verum ad vocem « parasceves » quod attinet : ea ab evangelista Marc. xv, 42, simpliciter exponitur προσάββατον, et a scriptoribus ecclesiasticis nov, pro sanctæ tantum, sed etiam pro cujusvis hebdomadis feria sexta indifferenter sumitur : ut et loca illa, quæ a doctissimo Brissonio in libro *De spectaculis* sunt citata, evincunt, et quæ a nobis ex libris *Apostolicarum constitutionum* in dicto illo 8° Prolegomenon capite sunt producta, in quo et ex Epiphonio est ostensum, veteris Ecclesiæ catholicæ, in partibus præsertim orientalibus, eam fuisse consuetudinem, ut omnibus totius anni quartis et sextis feriis (septem hebdomadibus, Paschalem Dominicam proxime insequentibus, tantum exceptis) jejunium observaretur. Itaque textu integriori veterem Ignatii interpretem usum fuisse apparet; duo hic præcepta ita distinguentem : « Hebdomadam etiam Passionis nolite despiciere Quarta feria et sexta » (ut nos ex Magdalenensi codice edidimus), vel (ut alii habent libri) « quarta vero et sexta feria jejunate. » Ubi, in priore, pro μετὰ legit καί, quomodo etiam in Nydrucciano codice adhuc legitur, in posteriore νηστεύετε pro νηστεύοντες invenisse videtur. Similiter Brunnerus quoque reddidit : nisi quod, festinans, « quintum » diem pro « sexto » substituerit. « Et Passionis hebdomadam ne despiciat : quarto quintoque die (qui parasceve est) jejuniis vacate. » D USSER.

(58) *Εἰ τις κυριακὴν ἢ σάββατον νηστεύει.* Vid. Prolegomen. cap. 13. IBI.

(59) *Πλὴν ἐνὸς σαββάτου τοῦ Πάσχα.* Cod. Florent. πλὴν ἐνὸς μόνου. Augustan. πλὴν ἐνὸς σαββάτου. Ab utroque vero aberat τοῦ Πάσχα, quod ex Nydrucciano, et vetere Latino interprete, restitimus. Paschalis autem, sive magna hebdomas, veteribus ea appellata est, quæ Dominicam Resurrectionis proxime antecessit : de cuius jejunio, in Prolegomen. cap. 8 est dictum. Huc vero referatur canon apostol. 66 : *Εἰ τις κληρικὸς εὐρεθῇ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ Σάββατον, πλὴν τοῦ ἐνὸς μόνου, καθαιρεῖσθω.* « Si quis clericus die Dominico, vel Sabbato, uno duntaxat excepto, jejunare deprensus fuerit, deponatur; » et *Constitutionibus apostol. libri v, cap. ult.* : Πᾶν μὲν τοῦ Σάββατον, ἄνευ τοῦ ἐνὸς, καὶ πᾶσαν Κυριακὴν ἐπιτελοῦντες συνόδου;

(60) *Χριστοκτόνος ἐστίν.* Hoc est Christianarum legum contemptor, instar Judæorum. Sed modum excedit Græculus : sicut vice versa Latinus illo Sabbati jejunator, adversus quem S. Augustinus scripsit epistolam 86. Cot.

XIV. Orationes vestrae extendantur usque ad Antiochenam Ecclesiam, unde et vincus Romam abducor. Saluto sanctum episcopum Polycarpum; saluto sanctum episcopum Vitalium, et sacrum presbyterium, conservosque meos diaconos; pro quorum animabus ego sim. Extremam iterum salutem dico episcopo et presbyteris in Domino. Si quis cum Judaeis celebrat Pascha, aut symbola festi illorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt et apostolos ejus.

XV. Salutant vos Philo et Agathopus diaconi. Saluto coetum virginum, et ordinem viduarum; quibus utinam fruatur. Saluto populum Domini, a parvo usque ad magnum¹⁴. Transmisi vobis has litteras meas per Euphanium lectorem, virum a Deo honoratum, ac fidelissimum, nactus eum circa Rhegium, cum jam nave subvehendus esset. Memores estote vinculorum meorum¹⁵, ut consummer in Christo. Valet corpore, anima, spiritu, perfecta

¹² abest haec salutatio a ms. ¹³ al. αντίψυχον. ¹⁴ al. Ῥήγιον f. Ῥήγιον. ¹⁵ Col. iv 18.

συνόδους, εὐφραίνεσθαι. «Omni Sabbato, praeter unum, et cunctis Dominicis diebus, conventus ecclesiasticos celebrantes, laetitia fruimini. » Quodnam vero Sabbatum illud unum fuerit, in libri vii capite 24, explicatur: «Ἐν δὲ μόνον Σάββατον ὑμῖν φυλακτέον ἐν ἄλφ τῷ ἑνιαυτῷ, τὸ τῆς τοῦ Κυρίου ταρῆς, ὅπερ νηστεύειν προσῆκεν, ἀλλ' οὐχ ἑορτάζειν. » Unum autem Sabbatum servandum vobis est in toto anno, illud nimirum sepulturæ Domini; in quo jejunare oportet, non festum agere; » et lib. v, 14: «Οὐχ ἔτι δεῖ τὸ Σάββατον νηστεύειν, κατάπαυσιν δημιουργίας ὑπάρχον, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνο μόνον χρῆ νηστεύειν, τοῦ δημιουργοῦ ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπὸ γῆς ὄντος. » Non quod conveniat in Sabbato jejunium servare, cum in eo cessatio conditi operis sit: sed quod in illo tantum jejunare oportet, in quo ipse Conditor subitus terram mansit. » Uude ratio intelligitur, cur Augustinus in epist. 19 ad Hieronymum, cap. 2, Sabbatico jejunio diem Paschalis vigiliæ, id est Sabbatum magnum excipiat. USSEA.

(61) Ἀσπάζομαι τὸν ἄγιον ἐπίσκοπον Πολύκαρπον. Non habentur ista in Nydrucciano codice. **IBID.**

(62) Ἀντίψυχος. Cod. Florentin., αντίψυχον. Vid. Prolegomen. cap. 5. **IBID.**

(63) Συντάσσομαι τῷ ἐπισκόπῳ. Vet. Latin., «dico episcopis; » vel «episcopo, » ut habent libri editi. Συντάσσομαι autem, et pro διατάσσομαι, «edico, » quandoque sumitur; et pro ἀποτάσσομαι, «valedico, » ut ostendit Billius, *Sacrar. observat.* lib. 1, cap. 22, et lib. II, cap. 7, quomodo et hoc in loco accipiendum esse putat, pro «extremam salutem dico. » Hesyeh.: Συντάσσειν, ἀσπάζεσθαι. **IBID.**

(64) Ἐτι τις μετὰ Ἰουδαίων, etc. Lege II Esd. viii, 42; Esth. 1x: *Canones apostolorum*, v, 62; Laodiceos xiv, 37, 38; Trullanum 11; Gregorii theologi epistolas 53, 54, 87, 113; Basilii 404, synodum Berytensem actione 10; concilii Chalcedonensis p. 286, et Uranium *De obitu S. Paulini Nolensis* sub finem.

Sequuntur alia adulterina: ad quæ abunde diligentiam adhibuit doctissimus Usseus. Ego in Catalogo manuscriptorum ecclesiæ S. Petri Bellovacensis ita legi: «Epistolæ duæ aut tres, B. Ignatii martyris ad B. Mariam virginem et ad S. Joannem evangelistam, quæ inventæ fuerunt Lugduni, tempore concilii Innocentii papæ IV et de Græco in

XIV. Αἱ προσευχαὶ ὑμῶν ἐκταβήθησαν εἰς τὴν Ἀντιοχείαν Ἐκκλησίαν, ἔθεν καὶ δέσμιος ἀπάγομαι εἰς Ῥώμην¹². Ἀσπάζομαι τὸν ἄγιον ἐπίσκοπον Πολύκαρπον (61)· ἀσπάζομαι τὸν ἄγιον ἐπίσκοπον Βιτάλιον, καὶ τὸ ἱερὸν πρεσβυτέριον, καὶ τοὺς συνδούλους μου τοὺς διακόνους· ὧν ἐγὼ ἀντίψυχος¹³ (62) γενώμην. Ἐτι συντάσσομαι τῷ ἐπισκόπῳ (63) καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἐν Κυρίῳ. Ἐτι τις μετὰ Ἰουδαίων (64) ἐπιτελεῖ τὸ Πάσχα, ἢ τὰ σύμβολα τῆς ἑορτῆς αὐτῶν δέχεται (65), κοινωνῶς ἐστί (66) τῶν ἀποκτεινάντων τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ.

XV. Ἀσπάζονται ὑμᾶς Φίλων καὶ Ἀγαθόπους οἱ διάκονοι. Ἀσπάζομαι τὸ σύστημα τῶν παρθένων, τὸ τάγμα τῶν χηρῶν ὧν καὶ ὀναίμην. Ἀσπάζομαι τὸν λαὸν Κυρίου, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου. Ἀπέστειλα ὑμῖν ταῦτά μου τὰ γράμματα διὰ Εὐφάνιου (67) τοῦ ἀναγνωστοῦ, ἀνδρὸς θεοσιμῆτου καὶ πιστοτάτου, συντηχῶν περὶ Ῥηγιονα¹⁴, ἀναγομένου ἐν πλοίῳ (68). Μέμνησθέ μου τῶν δεσμῶν, ἵνα τελειωθῶ ἐν Χριστῷ. Ἐβρώσθε σαρκί, ψυχῇ, πνεύματι (69), τέλεια φρο-

¹⁴ l. inf. *Can. ap.* v, 62; l. Ignat. interpol. ad *Trall.* xi.

Latinum conversæ. » Quod autem vulgo existimatur S. Bernardum sermone 7 in *Psalmum* xc meminisse epistolæ ad Mariam matrem Domini, hoc refellitur cum per orationis contextum, tum per vocabulum «quamdam, » quod ex mss. addidit Joannes Mabilionius, pietate juxta et doctrina spectabilis monachus Benedictinus: «Magnus ille Ignatius, » verba sunt Bernardi, «discipuli quem diligebat Jesus auditor, martyr noster; cujus pretiosis reliquiis nostra ditata est paupertas; Mariam quamdam in pluribus, quas ad eam scripsit, epistolis Christiferam consulat. Egregius plane titulus dignitatis, et commendatio honoris immensi. Nempe cui servire, regnare est; gestare hunc, non onerari est, sed honorari. » Per «Mariam quamdam, » Mariam proselytam designat, non Mariam Dei genitricem. *COT.* — *Ἐτι τις μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελεῖ τὸ Πάσχα.* Vid. Prolegomen. cap. 14. USSEA.

(65) Ἢ τὰ σύμβολα τῆς ἑορτῆς αὐτῶν δέχεται. Vid. *ibid.* **IBID.**

(66) Κοινωνῶς ἐστί. Vet. Latin. «communis est eis, » ut habent mss., vel, ut Faber edidit, «comparticipabit eis. » Vide Prolegomen. **IBID.**

(67) Ἀπέστειλα ὑμῖν ταῦτά μου τὰ γράμματα διὰ Εὐφάνιου, etc. Circumstantiarum, quæ hic memorantur, μικρολογίαν non sapere Ignatii gravitatem arbitratur Vedula, qui et ex Mæstræi Latine versione (cum qua consentit et Petavianum veteris interpretationis exemplar) Εὐφρανίου nomen textui Græco inseruit; cum Εὐφάνιου in omnibus libris antea legeretur. **IBID.**

(68) Συντηχῶν περὶ Ῥηγιονα (vel Ῥήγιονα, ut est in ms. Florentino) ἀναγομένου ἐν πλοίῳ. Vet. Latin. «qui mihi occurrit in regionem jam navem ascensuro. » Vairlenius, et eum secutus Mæstræus: «forte nactus eum circa regionem, cum jam navem ascensusus esset. » Halloixius (Notat. in cap. 9, *Vitæ Ignatii*): «nactus eum circa Rhegium, jam navigium descendentem. » In prima enim et antiquissima Valentini Pacæi editione, voci Ῥηγιονα ultimum α, vitio typographiæ, ex sequenti voce ἀναγομένου

(69) Σαρκί, ψυχῇ, πνεύματι. Oratio ἀσύνδετος, quam ex Vairleniana versione supplevit Mæstræus, καὶ πνεύματι legendo; cum pari ratione ex veteris interpretis translatione reponere potuisset, καὶ ψυχῇ καὶ πνεύματι. **IBID.**

οὐντας, ἀποστρεφόμενοι τοὺς ἐργάτας τῆς ἀνομίας, αὐτοὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας φθορεῖς, ἐνδυναμούμενοι ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

sentientes, aversati operarios iniquitatis, et corruptores verbi veritatis; confortati in gratia Domini nostri Jesu Christi ¹⁷.

B. IGNATII

AD S. JOANNEM APOSTOLUM ET EVANGELISTAM EPISTOLA.

oanni sancto seniori, Ignatius (70), et qui cum eo sunt fratres (71).

De tua mora dolemus graviter, allocutionibus et consolationibus tuis roborandi. Si tua absentia prodatur, multos de nostris destituet. Properes igitur venire, quia credimus expedire. Sunt et hic vultæ de nostris mulieribus, Mariam Jesu videre cupientes, et quotidie a nobis (72) ad vos discurre volentes, ut eam contingant, et ubera ejus ractent, quæ Dominum Jesum aluerunt, et quædam ecretiora ejus percunctentur ipsam. Sed et Salome (73) quam diligis, filia (74) Annæ, Hierosoly-

mis ¹⁸ quinque mensibus (75) apud eam commorans (76), et quidam (77) alii noti referunt (78) eam (79) omnium gratiarum abundantam (80), et omnium virtutum ¹⁹, more virginis, virtutis et gratiæ (81), secundam. Et, ut dicunt (82), in persecutionibus et afflictionibus est hilaris; in penuriis et indigentibus non querula; injuriantibus grata (83), ad molesta ²⁰ lætatur (84); miseris et afflictis coafflicta (85) condolet, et subvenire non pigrescit. Contra vitiorum autem pestiferos conflictus (86) in pugna fidei (87) disceptans (88) enitescit. Nostræ (89) novæ religionis et penitentiae (90) est magistra; et apud

¹⁷ Luc. XIII, 27 cum Matth. VII, 23. ¹⁸ al. Hierosolymis anno, etc. ¹⁹ al. virtutum secundam. ²⁰ al. molestata.

ομένου adhæsisse affirmat, atque ad posteriores ditiones sic transisse. Sed longe antiquius hoc visse mendum, veteris interpretis versio arguit, ut « regionem » transtulit: licet ab auctore non minus antiquo Πήγιον hic lectum fuisse ego mihi ersuadeam. Neque enim aliunde ineditum Actorum gnatii scriptorem nomen illud hausisse existimerim, extremum ipsius ita percurrentem: Τὸν γιον δι' Ἀσίας δέσμιον ἦγον ἐκείθεν τε ἐπὶ τὴν Ῥάκην καὶ Πήγιον, διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, ὑποτάξοντες τὸν ὄσιον νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ἀπάραντες ὅν ἐκ Πηγίου τὸν ἄγιον, παραγίνονται ἐν τῇ Πάτρῃ, quam eandem urbem (Mamertino freta a Sicilia liremptam) Italicarum primam fuisse ad quam Paulus appulerat, cum Romam similiter ex Asia visset abducendus, apostolica (Act. XXVIII, 13) nos locet historia. Usser.

(70) Ignatius. « Suus Ignat. » in quibusdam editis egitur. Ibid.

(71) Qui cum eo sunt fratres. Ita libri mss. et primæva editio, anni 1495. In aliis enim Fratris nomen ad initium epistolæ est translatum. « Frater, le tua mora, » etc. Ibid.

(72) A nobis. « Ad vos, » in iisdem additur. Ibid.

(73) Percunctentur. Ipsam enim et Salome. Ibid. percunctentur ipsam Mariam Jesu. Est et Salome. » Edit. Paris. an. 1495; « percunctentur ipsam. S. et Salome. » In ms. Cantabrigiensis et D. Monacutii, post « percunctentur, » sequitur: « In Mariæ Jesu, humanæ naturæ natura sanctitatis angelicæ sociatur, » ommissis reliquis omnibus, usque ad Epistolæ finem. Ibid.

(74) Filia. Edit. Paris. an. 1495; « filiam. » Ibid.

(75) Annæ, Hierosolymis quinque mensib. Ita et editio; cum 2 mss. collegii Magdalenensis et Lincolnensis apud Oxonienses, ubi nonnulli libri editi legunt: « Hierosolymis anno et quinque mensib. » Christophorus de Castro, in Historia Deiparæ, cap. 23: « In priori scripta ad Joannem meminit Salomæ filiæ Annæ; quam probavimus cap. 3, n. 46, non fuisse Annæ filiam, Deiparæque sororem;

quamvis hæc verba aliter sic rectus legantur: « Est et Salome quam diligis filia, anno Hierosol. et quinque mensibus apud eam commorata. » Ibid.

(76) Commorans. Edit. Paris. an. 1495 « commorantes. » Colon. an. 1557 « commorata. » Ibid.

(77) Et quidam. Edit. Paris. « Et quidem. » Ibid.

(78) Alii noti referunt. Ita editio illa Paris. et ms. Magdalen. ubi Lincoln. « alii vociferant, » edit. Colon. an. 1536 et Fr. Bivarius (in Dextri Chronic. an. Dom. 35, commentar. 1) « forte notificavere, » edit. Colon. an. 1557, et P. Halloix. simpliciter: « notificavere. » Ibid.

(79) Eam. Pro hac voce, quam in ms. Magdalen. desideratam ex Lincolnensi restituimus, primæva editio habet, « eam Mariam; » aliæ, « eandem matrem Dei. » Ibid.

(80) Abundam. Primæva editio, cum 2 mss. Oxoniensib. legit « habundam: » alii libri editi, « abundantem; » edit. Colon. an. 1557: « esse abundantem. » Ibid.

(81) More virginis, virtutis et gratiæ. « Virtutis » vox a Bivarii editione abest; in duobus vero Oxoniensib. mss. et prima edit. anni 1495 nihil horum habetur. Ibid.

(82) Et, ut dicunt. Ita duo illi mss. et prima editio; aliæ: « Quæ ut dicunt. » Ibid.

(83) Grata. Ms. Magdalen. « læta. » Ibid.

(84) Ad molesta lætatur. Ita Magdalen.; edit. Paris. an. 1495 « et molesta » (vel « molestata, » ut est in ms. Lincoln.) « lætatur. » Edit. Colon. an. 1556 et Bivar. « et molesta re lætatur. » Colon. an. 1557 et P. Halloix. « et modesta in re læta. » Ibid.

(85) Coafflicta. Bivar. « afflicta. » Ibid.

(86) Confictus. Edit. Paris. « insultus. » Ibid.

(87) In pugna fidei. Ead. « impugna fide; » ms. Lincoln. « impugnat, fide. » Ibid.

(88) Disceptans. Edit. Paris. « discooperta tum. » Ibid.

(89) Novæ. Ms. Magdal. « vero. » Ibid.

(90) Et penitentiae. Deest in edit. Paris. et ms. Lincoln. Ibid.

fideles omnium operum pietatis ministra. Humilibus quidem est devota, et devotis devotius humiliatur : et mirum ⁹¹ (91) ab omnibus magnificatur : cum (92) a Scribis et Phariseis ei detrahatur. Præterea multi multa (93) alia nobis referunt de eadem ; tamen omnibus per omnia non audemus fidem concedere, nec tibi referre. Sed, sicut nobis a fide dignis nar-

ratur, in Maria matre (94) Jesu, humanæ naturæ natura sanctitatis angelicæ sociatur. Et hæc talia excitaverunt viscera (95) nostra ; et cogunt valde desiderare aspectum hujus [si fas sit fari ⁹⁶ (96)] cœlestis (97) prodigii, et sacratissimi (98) monstri (99). Tu autem diligenti modo disponas cum desiderio nostro (1), et valeas. Amen (2).

AD EUMDEM.

Joanni sancto seniori, suus (3) Ignatius.

Si licitum est mihi apud te, ad Hierosolymæ partes volo ascendere, et videre fideles (4) sanctos qui ibi sunt ; præcipue Mariam matrem (5) Jesu, quam dicunt universis admirandam, et cunctis desiderabilem. Quem enim (6) non delectet videre eam et alloqui, quæ verum Deum de se (7) peperit, si nostræ sit fidei et religionis amicus ? Similiter et

illum venerabilem Jacobum, qui cognominatur Justus ; quem referunt Christo Jesu (8) simillimum facie (9), vita et modo conversationis, ac si ejusdem uteri frater esset gemellus. Quem dicunt si videro, video et ipsum (10) Jesum secundum omnia corporis ejus lineamenta. Præterea cæteros sanctos et sanctas. Heu, quid moror ? quid detineor (11) ? Bone præceptor, properare me jubeas, et valeas (12). Amen (13).

AD S. MARIAM VIRGINEM

MATREM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI

Christiferæ (14) Mariæ, suus Ignatius.

Me neophytum (15), Joannisque tui discipulum, confortare et consolari debueras. De Jesu enim tuo percepi mira (16) dictu, et stupefactus sum ex auditu. A te autem, quæ semper ei fuisti familiaris

C et conjuncta (17), et secretorum ejus conscia, desidero ex animo (18) fieri certior de auditis. Scripsi tibi etiam alias (19), et rogavi de eisdem. Valeas ; et neophyti (20) qui mecum sunt, ex te et per te et in te confortentur. Amen (21).

⁹¹ al. mirum in modum. ⁹² al. est ita.

(91) *Mirum*. Ms. Lincoln. « mirum in modum. » USSER.

(92) *Cum*. Id. ms. « cum tamen. » *IBID.*

(93) *Multa*. Id. ms. et edit. Paris. « multa nobis. » Ms. Magdal. « multa alia. » *IBID.*

(94) *Matre*. Habetur in edit. Halloixii et ms. Lincoln. Deest in aliis. *IBID.*

(95) *Viscera*. Ms. Lincoln. « corda. » Edit. Paris. perperam « in sancta. » *IBID.*

(96) *Si fas sit fari*. Ms. Lincoln. « si fas est ita fari. » *IBID.*

(97) *Cœlestis*. Deest in ms. Lincoln. et edit. Paris. *IBID.*

(98) *Sacratissimi*. In iisd. « sanctissimi. » *IBID.*

(99) *Monstri*. Edit. Colon. an. 1557 et Halloixii « spectaculi. » *IBID.*

(1) *Cum desiderio nostro*. *IBID.* « super desiderio nostro. » Ms. Lincoln. « cum desiderio meo. » *IBID.*

(2) *Amen*. Non habetur in ms. Lincoln. *IBID.*

(3) *Suus*. Non habetur in edit. Colon. ann. 1557 et P. Halloix. *IBID.*

(4) *Fideles*. Deest in ms. Lincoln., Cantabrig. et Montacutii. *IBID.*

(5) *Matrem*. Ita ms. Lincoln. Deest in reliquis. *IBID.*

(6) *Enim*. Edit. Paris. an. 1495 « vero. » *IBID.*

(7) *De se*. Edit. Paris. cum ms. Cantabrig. et Montacut. « deorum. » *IBID.*

(8) *Christo Jesu*. Ms. Cantabrig. et Montacut.

« Domino Christo. » *IBID.*

(9) *Facie*. Deest in edit. Paris. *IBID.*

(10) *Et ipsum*. Conjunctio non habetur in edit. Paris. 1495, neque Colon. an. 1557, neque ms. Cantabrig. et Montacut. *IBID.*

(11) *Quid detineor ?* Ita ms. Magdalen. et P. Halloix ; reliqui : « cur detineor ? » *IBID.*

(12) *Et valeas*. « In Christo, » additur in ms. Lincoln. *IBID.*

(13) *Amen*. Non habetur in edit. Colon. an. 1557. *IBID.*

(14) *Christiferæ*. Vid. Prolegomen. cap. 19. *IBID.*

(15) *Me neophytum*. Vid. Christoph. de Castro *Histor. Deiparæ*, cap. 23. *IBID.*

(16) *Mira*. Edit. Colon. an. 1557 et Bivarii, « innumera. » *IBID.*

(17) *Familiaris et conjuncta*. Conjunctio deest in edit. Colon. an. 1536 et 1557. In edit. Paris. an. 1495 et ms. Lincoln., Cantabrig. et Montacut. « familiaris conjuncta. » *IBID.*

(18) *Ex animo*. Ms. Cantabrig. et Montacut. « ex nunc. » Bivarius (in *Dextri Chronic.* an. 116) « omnino. » *IBID.*

(19) *Etiam alias*. Edit. Paris. « et etiam alias, » vel, « aliis ; » ut in ms. Magdalen., Cantabrig. et Montacut. Vid. Prolegomen. *IBID.*

(20) *Neophyti*. Edit. Paris. « tui neophyti. » *IBID.*

(21) *Amen*. Non habetur in ms. Magdalen. et Cantabrig. *IBID.*

BEATISSIMÆ VIRGINIS AD HANC EPISTOLAM RESPONSIO (22).

Ignatio dilecto condiscipulo (23), humilis ancilla Christi Jesu.

De Jesu quæ a Joanne audisti et didicisti, vera sunt. Illa credas, illis inhæreas; et Christianitatis (24) susceptæ votum firmiter (25) teneas, et

A mores et vitam volo conformes (26). Veniam autem una cum Joanne, te et qui tecum sunt visere. *Sta in fide, et viriliter age* 22: nec te commoveat persecutionis austeritas; sed valeat et *exsulet spiritus tuus in Deo salutari tuo* 23. Amen.

S. IGNATII ELOGIUM

Ipsius in sede Antiochena successori Heroni falso attributum (28).

Laus Yronis 24, in *B. Ignatium, discipuli ejus et successoris, qui ei per revelationem fuerat ostensus, quod esset sessurus in cathedram ipsius.*

Sacerdos et assertor 22(29) sapientissimi Dei, Ignati, immaculata stola indute, perenni fonte saturate,

22 I Cor. xvi, 13. 23 Luc. i, 47. 24 al. *Hironis* l. s. tit. *Epist. ad Heron.* 25 al. assessor.

(22) « An beata Virgo aliquid scripserit, non constat. Nam epistola quædam ad Ignatium quæ ejus nomine circumfertur incertæ auctoritatis est. Si constaret eam a B. Virgine scriptam, nemo, ut existimo, dubitaret, quin inter canonicas Scripturas esset numeranda, » inquit Franciscus Suarez, in iii part. Thom. qu. 37, art. 4, disp. 20. Quanquam ego neminem prudentem dubitaturum existimavim, privatas beatissimæ Virginis litterulas longe alio habendas fuisse loco, quam divinum ipsius hymnum in sacrum canonem relatam, Luc. i, 46, ex quo impostor postremam epistolæ hujus clausulam emendicavit; « et exsulet spiritus tuus in Deo salutari tuo; » sicut et ex Paulina Epistola, post obitum Virginis scripta, parænesim illam: *Sta in fide, et viriliter age* (I Corinth. xvi, 13). Ut stupidum omnino esse oporteat, qui non in plumbea potius legenda (cui eam Jacobus Genuensis curavit inserendam) quam in aureo divinarum Scripturarum canone, epistolium istud collocandum esse dubitaverit. USSER.

(23) *Condiscipulo.* Ita ex prima editione et mss. codicibus exhibuimus; ubi vulgati libri legunt « discipulo. » Magdalen. codex habet « et condiscipulo. » *IBID.*

(24) *Christianitatis.* « Susceptæ, » additur in prima editione, anni 1495; pro quo in mss. Lincoln., Cantabrig. et Montacut. male legitur « ejus ceptæ. » *IBID.*

(25) *Firmiter.* Ms. Magdalen. « firmum. » *IBID.*

(26) *Conformes.* Edit. Paris. an 1495 et Colon. an. 1557 « confirmes. » Ista vero locutio, « de moribus et vita voto confirmandis, » Magdeburgensibus historicis (centur. 1, lib. i, c. 16) a Christi et apostolorum verbis videtur alienior. *IBID.*

(27) *Sta in fide, et viriliter age.* Ita legit P. Halloixius, qui has epistolas edidisse se dicit, « prout in veterimis reperiuntur exemplaribus. » In aliis verborum ordo paululum habetur inversus. In Antonino quidem (parte i *Chronic.* tit. 7, cap. 1, § 11) et prima editione Parisiensi an. 1495 cum mss. Magdalen. Lincoln. Cantabrig. et Montacut.: « Sta et viriliter age in fide; » in editione vero Colon. an. 1556 et 1557 et aliis: « Sta, et in fide viriliter age. » *IBID.*

B cum angelis laudem canens, Primogeniti certe amice, a peccatis liberatæ, a diabolo separatæ, agonista constitutus in stadio veritatis; acquisisti pretiosam salutem; confudisti Trajanum, et senatum Romæ (30) prudentiam nunc non habentem; do-

(28) Ad calcem veteris vulgatæ Ignatii Epistolarum versionis adjectum habebatur hoc illius elogium: indeque ex Vaticano primum codice a Cæsare Baronio (ad annum Christi 110, § 9) et cum aliis tribus mss. collatum, Baliolensi, Magdalenensi et Petaviano, nunc denuo a nobis editum. Ut et hujus elogii, et litterarum Mariæ Castabalitæ, et sex Græcarum epistolarum Ignatio affictarum, idem omnino artifex fuisse videatur; idemque interpres, qui secundæ interpolatæ Ignatianarum Epistolarum sylloges, ex tribus illis mss. multo quam antea integrior et correctior a nobis est hic exhibitus. Et in Petaviano quidem codice, post Epistolam ad Romanos, majusculis litteris apposita sunt ista: *Explicium Epistolæ sancti Ignatii martyris Antiochenis. Incipit laus, Hironis discipuli sui atque successoris, in eum; in Baliolensi vero, titulus hic, miniatis litteris descriptus, legebatur: Laus Yronis, in beatum Ignatium, discipuli ejus et successoris; qui ei per revelationem fuerat ostensus, quod esset sessurus in cathedram ipsius.* Cujus Heronis dies natalitius, sive martyrii memoria, in Bedæ Martyrologio ad xvii, in Romano, Usuardi, Adonis, et Notkeri, ad xvi Kalend. Novembris, celebratur. *IBID.*

(29) *Assessor.* Ms. Petavian. « assessor. » *IBID.*

(30) *Confudisti Trajanum, et senatum Romæ.*

Improbata illa Acta secutus fuisse videtur auctor, in quibus (contra historiam fidem) Ignatius Romæ ante martyrium proluxa disputatione cum Trajano et senatu concertavisse fingitur. Sic enim in iis legitur: Παράγινονται ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ προσήνεγκαν τῷ αὐτοκράτορι Τραιανῷ τὴν ἀφιξίν αὐτοῦ. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰσαχθῆναι αὐτὸν, παρούσης τῆς συγκλήτου. « Pervenerunt ad urbem Romam: et nuntiaverunt imperatori de adventu ejus. Et justit imperator adduci eum, præsentem senatu. » Tum longi sermones inter eos ibi habiti (cum tamen Trajanus longissime abesset, in partibus Orientis) et varia cruciatum genera Ignatio imposita, commemorantur. Quæ fabula inde non in alia solum Latinorum Martyrologia est tractata, sed etiam in novissimum Romanum, in quo (ad Kalend. Februar.) Ignatius « Romæ, præsentem Trajano, circumsedente senatu, inmanissimis penarum sup-

mesticus factus es (31) Christo, in dilectione et fide et vita. Memor esto mei, filii tui Heronis : ut et ego de hac vita exiens sancte (32), sanctis connumerer, et dignum (33) nomen merear adipisci, et de injusta statione atque a Deo aliena extraneus inveniar (34). Ter quaterque beate, qui ad talia perve-

nisti, pater Ignati ; *currus Israel et auriga*³⁵ (35) *ejus*³⁷. Evasisti mortem fugiendo³⁶ (36), et de terris³⁸ (37) ad cœlestia evolasti. Coronam deificam et magnam meruisti, et in amabili Dei agone viciati. Memento ejus quem nutristi, beate martyr; et præsta mihi colloquium, sicuti prius (38) faciebas.

FRAGMENTA

Seu sententiæ sancti Ignatii, quæ in ejus Epistolis non exstant.

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.* I, 287.)

I.

(*Apud JOANN. CHRYSOSTOMUM homil. de Anathemate, num. 3. Ex edit. BB. Paris. tom. I, pag. 693. C.*)

Vultis discere, quid dixerit vir quidam sanctus, B qui ante nos et de successione apostolorum fuit, ac martyrio dignatus est? Ut hujus verbi molestiam indicaret, hoc usus exemplo est : « Quemadmodum si quis, privatus cum sit, regiam purpuram induerit, tum ipse, tum commilitones ejus, quasi tyranni e medio tolluntur : sic qui Dominico utuntur decreto, et hominem Ecclesiæ anathema faciunt, in extremam se perniciem abducunt, dignitatem Filii usurpantes. »

Β Βούλεσθε μαθεῖν οἷά τις ἐφθέγγετο ἅγιός τις πρὸ ἡμῶν τῆς διαδοχῆς τῶν ἀποστόλων γενόμενος, ἕς καὶ μαρτυρίου ἤξιωτο; Δεικνύς τούτου τοῦ λόγου τὸ φορτικόν, τοιοῦτῳ ἐχρήσατο ὑποδείγματι· « Ὅν τρόπον ὁ περιθεὶς ἑαυτῷ ἀλουργίδα βασιλικὴν ἰδιώτης τυγγάνων, αὐτὸς τε καὶ οἱ αὐτῷ συνεργήσαντες, ὡς τύραννοι ἀναιροῦνται· οὕτως, ἔφη, οἱ τῆ δεσποτικῆ ἀποφάσει χρῆσάμενοι, καὶ ἀνάθεμα τῆς Ἐκκλησίας ποιήσαντες ἀνθρώπων, εἰς παντελεῆ βλαθρον ἀπάγουσιν ἑαυτοὺς, τὴν ἀξίαν τοῦ Υἱοῦ ἀφαιρῶντες. »

Videsis Epist. ad Smyrn. interpol., cap. 9.

II.

(*Apud eundem CHRYSOSTOMUM homil. xi in Epist. ad Ephes., tom. XI, pag. 86. C.*)

Dixit autem sanctus quispiam vir quiddam, quod C magnam præ se fert audaciam : sed tamen est elocutus. Quid hoc est autem ? « Ne quidem sanguinem martyrii delere posse hoc peccatum [schisma]. »

Κ Ἀνὴρ δὲ τις ἅγιος εἶπέ τι, δοκοῦν εἶναι τολμηρὸν, πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐφθέγγετο. Τί δὲ τοῦτο ἐστίν; « Οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλείφειν τὴν ἀμαρτίαν. »

III.

(*Ex JOANNIS ANTIOCHENI Orat. In donat. monaster., etc. Apud COTELERIUM, Monum. Eccl. Gr. tom. I, pag. 176.*)

Ei qui Ecclesiam Dei offenderit, neque martyrii sanguis, juxta Ignatium Theophorum, ad veniam sufficit.

Τῷ δὲ Ἐκκλησίαν Θεοῦ σκανδαλίσαντι οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα, κατὰ τὸν Θεοφόρον Ἰγνάτιον, ἀρκεῖ εἰς συγχώρησιν.

³⁵ al. equester. ³⁷ IV Reg. XIII, 14. ³⁸ f. cupiendo vel non fugiendo. ³⁹ al. terrenis.

placis primo affectus, leonibus dehinc objectus) D fuisse legitur. USSER.

(31) *Factus es.* « Nunc factus es; » apud Baronium. *IBID.*

(32) *Sancte.* Deest hæc vox in Baronio. *IBID.*

(33) *Et dignum.* Baron. « ut dignum. » *IBID.*

(34) *Atque a Deo aliena extraneus inveniar.* Ms. Balliol.: « non inveniar alienus a Deo. » Petavianus : « atque a Deo alienus inveniar. » *IBID.*

(35) *Auriga.* Ms. Magdalen. « equester. » *IBID.*

(36) *Fugiendo.* Ita Vaticanus, et tres nostri Mss., pro quo, ex conjectura, « cupiendo, » substituit P. Halloixius; in Vita Ignatii, cap. 16. *IBID.*

(37) *Terris.* Baron. « terrenis. » *IBID.*

(38) *Sicuti prius.* Ms. Magdalen. « sicut et prius. » Ex Halloixio, vox « prius, » per incuriam excidit. *IBID.*

IV.

Apud JOANNEM DAMASCENUM in Sacr. Parallel. litt. α, tit. XXI. Ex edit. Paris. 1712, tom. II, pag. 358. D.

Τῷ Καίσαρι ὑποτάγητε, ἐν οἷς ἀκίνδυνος ἢ ὑπο-
ταγή.

Εὐεργεσία τοῖς ὑποδεστέροις, καὶ ἀρχεῖν ἐαυτῶν
μὴ ἐπισταμένους, τὸ δουλεύειν τοῖς κατ' ἐπιστήμην
ἐργουσιν.

A Cæsari subjecti estote in iis rebus, in quibus ei
parere periculo caret.

Inferioribus et iis qui sibi ipsis imperare nesciunt,
beneficii pars est, ut iis serviant qui recte et scite
præsunt.

Adi, si placet, Epist. ad Philadelph. interpol. cap. IV.

V.

IBID. lit. γ, tit. XVII, pag. 777. B.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου.

Μόνους ἀνδρας τοὺς ἁμοζύγους εἶναι νομιστέον
ταῖς γυναίξιν, οἷς καὶ ἠρώθησαν κατὰ γνώμην
Θεοῦ.

B Sancti IGNATII Theophori.

Solos viros conjuges esse suos existiment mu-
lieres, quibus et unitæ sunt secundum consilium
Dei.

VI.

IBID. litt. π, tit. X, pag. 642, C.

Ἰγνατίου.

Παρθενίας ζυγὸν μηδὲν ἐπιτίθει. Ἐπισηπάλεις γὰρ
τὸ κτήμα καὶ δυσφύλακτον, ὅταν κατ' ἀνάγκην γί-
νηται.

Τοῖς νέοις ἐπίτρεπε γαμεῖν, πρὶν διαφθαρεῖσιν εἰς
ἑτέρας. (f. ἑταίρας.)

IGNATII.

Virginitatis jugum nemini impone. Periculosa
quippe res est, et servatu difficilis, quando neces-
sitate fit.

Junioribus ante nubere permitte, quam com-
C scortis corrumpantur.

Hæc Melissa perinde Ignatio tribuit; nec aliunde accipi potuerunt quam ex alterutra *Epistola ad Polycarpum*, cum tamen in neutra occurrant. Sed nec in *Epistola ad Antiochenos*, ad quam pertinere feruntur in cod. Rupefulcad. LEQUIEN. — Videtis Grabium in *Spicil.* tom. II, pag. 24, ubi eadem exhibentur nonnihil diversa.

VII.

IBID. litt. ε, tit. XVII, pag. 515. B.

Τοῦ αὐτοῦ.

Χρὴ τὸν προσετώτα ἀνεπιληπτον μελετῆν, καὶ ἀ-
σκεῖσθαι βίον, καὶ μηδὲν ἀνεπιτήδευτον ἔχειν τῶν
ἀρεσκόντων Θεῷ.

D

Ejusdem.

Præsulem oportet ab omni reprehensione alie-
num esse, et vitam exercitationibus excolere; nec
ullius rei quæ Deo grata sit, studium prætermi-
tere.

Apud Cl. LEQUIEN, ex cod. Rupef. hic locus dicitur Κυρίλλου, ἐκ τοῦ εἰς βιβλίου τῶν κατὰ Ἰου-
λιανόν. Quod pridem monuerat GRABIIUS l. c. pag. 25.

FRAGMENTA

Epistolarum genuinarum sancti Ignatii, ex Parallelis Damascenicis Rupefulcaldinis potissimum descripta: quibus quamplurimarum lectiones ms. *Medicei* vel confirmantur, vel in primis emendantur.

JOANNES DAMASCENUS in Sacr. Parallel. Litt. ε, tit. XLVII, ex edit. Paris. 1712, tom. II, pag. 779, B.

Τοῦ ἀγίου ἸΓΝΑΤΙΟΥ τοῦ Θεοφόρου, ἐκ τῆς πρὸς
ΣΜΥΡΝΑΙΟΥΣ.

Sancti IGNATII Theophori, ex Epistola ad
SMYRNENSES.

Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε ὡς Ἰησοῦς Χρι-

Omnes episcopum sequimini ut Jesus Christus

Patrem, et presbyterium ut apostolos; diaconos autem ut Dei mandatum. Nemo sine episcopo aliquid agat eorum quæ ad Ecclesiam spectant. Illa eucharistia firma censeatur, quæ ab episcopo fit, aut cui ipse permiserit. Ubi apparuerit episcopus, illic multitudo sit; quemadmodum ubi est Jesus Christus, illic est Ecclesia catholica. Non licet sine episcopo, neque baptizare, neque agapas facere; sed quod ille probaverit, hoc Jesu Christo complacitum est, ut tutum firmumque sit omne quod agitur. De cætero æquum est ut evigilemus, quando tempus habemus, ut nos Dei causa peniteat. Optimum est, Deum atque episcopum nosse. Qui honorat episcopum, a Deo honoratur; qui inscio episcopo aliquid agit, hic diaboli cultor est. *Epist. ad Smyrn. capp. 8 et 9.*

Ibidem pag. 514, eadem occurrunt in Parallel. Vatic., alicubi tamen diversa nonnihil a Rufefucaldinis hic descriptis.

IDEM ibid., litt. α, tit. II, pag. 747, C.

Sancti IGNATII.

Qui perfecti estis, perfecta sapite. Illis enim qui bene agere volunt, Deus ad dandum præsto est. *Ad Smyrn. cap. 11.*

Ibidem pag. 314, Parallela Vatic. exhibent tantum posterius membrum.

IDEM ibid., litt. ε, tit. XVII, pag. 515, A.

Ejusdem Epist. ad POLYCARPUM Smyrn.

Omnes supporta, quomodo et te Dominus. Omnes suffer in dilectione: orationibus assiduis vaca. Ampliorem quam habeas intelligentiam postula. Vigila, oculum non dormientem possidens. *Ad Polycarp. cap. 1.*

Ejusdem.

Omnium ægritudines porta, veluti perfectus athleta. Ubi major fuerit labor, ibi et majus lucrum est. Bonos discipulos si diligas, non est tibi gratia: magis fac ut contumaciores in lenitate subjicias. Non omne vulnus eodem emplastro curatur. Acredines perfusionibus seda. Propterea carne simul et spiritu constas, ut quæ conspectui tuo manifesta sunt, blande corrigas; quæ autem aspectum tuum fugiunt, pete ut tibi retegantur, ut in nullo deficias. *Ad Polycarp. capp. 1 et 2.*

IDEM ibid., litt. υ, tit. XVII, pag. 788. B.

Sancti IGNATII, ex Epistola ad POLYCARPUM.

Sta velut incus quæ percutitur. Magni athleteæ est verberari et vincere. Maxime autem propter Deum omnia nos sustinere oportet, ut et ipse nos sustineat. *Ad Polycarp. cap. 3.*

IDEM ibid., litt. δ, tit. XXXIV, pag. 778, C.

Sancti IGNATII, ex Epistola ad POLYCARPUM.

Servi non desiderent a communi liberi fieri;

στὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε ὡς Θεοῦ ἐντολῆν. Μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου τι πράσσει τῶν ἀνηκόντων ἐν Ἐκκλησίᾳ. Βεβαία εὐχαριστία ἡγεῖσθε ἢ τοῦ ἐπισκόπου οὐσα, ἢ ἢ ἐὰν αὐτὸς ἐπιτρέβῃ. Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος ὡσπερ ὅπου ἐὰν ἦ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὐκ ἐξόν ἐστι χωρὶς ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγάπας ποιεῖν, ἀλλ' ὁ ἐὰν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, τοῦτο καὶ τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ εὐάρεστον, ἵνα ἀσφαλὲς ἦ καὶ βέβαιον πᾶν ὁ πράσσεται. Εὐλογόν ἐστι λοιπὸν ἀνανήψαι ἡμᾶς, ὡς καιρὸν ἔχομεν εἰς Θεὸν μετανοεῖν. Καλῶς ἔχει Θεὸν καὶ ἐπίσκοπον εἰδέναι. Ὁ τιμῶν ἐπίσκοπον, ὑπὸ Θεοῦ τετίμηται· ὁ λάθρα ἐπισκόπου τι πράσων, τῷ διαβόλῳ λειτουργεῖ.

Τοῦ ἁγίου ἸΓΝΑΤΙΟΥ.

Τέλαιοι ὄντες, τέλεια φρονεῖτε. Θέλουσι γὰρ ἡμῖν αὐτὸ πράττειν, Θεὸς ἐτοιμὸς εἰς τὸ παρέχειν. °

C Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ΠΟΛΥΚΑΡΙΟΝ Σμύρνης.

Πάντας βάσταζε, ὡς καὶ σε ὁ Κύριος. Πάντων ἀνέχου ἐν ἀγάπῃ· προσευχαῖς σκόλαζε ἀδιαλείπτως. Αἰτοῦ σύνεσιν πλείονα ἢς ἔχεις. Γρηγόρει, ἀποκίμητον ὄμμα κεκτημένος,

Τοῦ αὐτοῦ.

Πάντων τὰς νόσους βάσταζε, ὡς τέλειος ἀθλητής. Ὅπου πλεῖον κόπος, πολὺ κέρδος. Καλοὺς μαθητὰς ἐὰν φιλῆς, χάρις σοι οὐκ ἔσται· μάλλον τοὺς ἀπειθετέρους ἐν πραότητι ὑπότασσε. Οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ ἐμπλάστρῳ θεραπεύεται. Τοὺς παροῦσιν ἐμβροχαῖς παῦε. Διὰ τοῦτο σαρκικὸς εἶ καὶ πνευματικὸς, ἵνα τὰ φαινόμενά σοι εἰς πρόσωπον κολακεύης· τὰ δὲ ἀόρατα, αἰτεῖ ἵνα σοι φανερωθῇ, ἵνα μηδεὶς λείπῃ.

D Τοῦ ἁγίου ἸΓΝΑΤΙΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς ΠΟΛΥΚΑΡΙΟΝ Ἐπιστολῆς.

Στήκω ὡς ἄκμων τυπτόμενος. Μεγάλου ἀθλητοῦ ἐστὶ δέρεσθαι καὶ νικᾶν. Μάλιστα δὲ ἔνεκεν Θεοῦ, πάντα ἡμᾶς ὑπομένειν δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομείνῃ.

Τοῦ ἁγίου ἸΓΝΑΤΙΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς ΠΟΛΥΚΑΡΙΟΝ Ἐπιστολῆς.

Οἱ δοῦλοι μὴ ἐράττων ἀπὸ κοινοῦ ἐλευθεροῦ-

σθαι, ἀλλ' εἰς δέξαν τοῦ Θεοῦ τὸ πλεῖον δουλεύεω-
σαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ὑπὸ Θεοῦ τύχωσιν.

A sed ad gloriam Dei magis serviant, ut potio-
rem libertatem a Deo consequantur. Ad Polycarp.
cap. 4.

IDEM *ibid.*, lit. ε, tit. XLII, pag. 779, D.

Ἐκ τῆς πρὸς ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ.

Ex Epistola ad POLYCARPUM.

Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὑμῖν ὁ Θεὸς.
Ἐγὼ ἀντίψυχον τῶν ὑποτασσομένων ἐπισκόπῳ,
πρεσβυτερίῳ, διακόνις· μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος
γένοιτο ἐν Θεῷ.

Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Unanimis
ego sum cum iis qui subjecti sunt episcopo, pre-
sbyterio, diaconis: cum his pars mihi sit in Deo.
Ad Polycarp. cap. 6.

IDEM *ibid.*, litt. υ, tit. XVII, pag. 788, B.

Ἐκ τῆς αὐτῆς.

Ex eadem.

Μακροθυμεῖτε μετ' ἀλλήλων ἐν πραύτητι, ὡς ὁ
Θεὸς μεθ' ὑμῶν διὰ παντός.

Patienti animo invicem vos ferte cum mansuetu-
dine, uti Deus vos semper. Ad Polycarp. cap. 6.

IDEM *ibid.*, litt. χ, tit. IV, pag. 724, E.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ.

IGNATI.

Χριστιανὸς ἑαυτοῦ ἐξουσίαν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τῷ
Θεῷ ὑπακούει.

Christianus sui ipsius potestatem non habet, sed
Deo vacat. Ad Polycarp. cap. 7.

IDEM *ibid.*, litt. α, tit. LXXVI, pag. 772, D.

Ἐκ τῆς πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ Ἐπιστολῆς τοῦ ἀγίου
ΙΓΝΑΤΙΟΥ τοῦ Θεοφόρου.

Ex Epistola ad EPHESIOS sancti IGNATI Deiferi.

Μηδεὶς πλανάσθω. Ἐάν τις ἢ ἐντὸς τοῦ θυ-
σιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ
ἴνδς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει,
πόσω μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάσης τῆς
Ἐκκλησίας; Ὁ οὖν μὴ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ αὐτὸ,
αὐτὸς ἤδη ὑπερηφανεῖ, καὶ ἑαυτὸν διακρίνει. Γέ-
γραπται δέ· Ὑπερηφάνους ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται.

Nullus erret. Si quis non est intra altare, Dei
pane privatur. Si enim unius et alterius oratio
tantum virtutis habet, quanto magis episcopi et
omnis Ecclesiæ? Qui ergo simul non convenit,
hic jam superbus est, ac se ipsum dijudicat. Scri-
ptum est enim: Deus superbis resistit. Ad Ephe-
sios, cap. 5.

IDEM *ibid.*, litt. ε, tit. XLVIII, pag. 779, D.

Πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ.

Ad EPHESIOS.

Σπουδάσωμεν μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ,
ἵνα ὡμεν Θεῷ ὑποτασσομένοι. Καὶ ὅσον βλέπει τις
σιγῶντα ἐπίσκοπον, πλεον αὐτὸν φοβείσθω. Πάντα
γὰρ ὃν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν,
οὕτως δεῖ ἡμᾶς δέχεσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμποντα.
Τὸν γοῦν ἐπίσκοπον, ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσ-
δέξασθαι.

Operam ponamus, ut non episcopo resistamus,
ut sinus Deo subjecti. Et quo magis episcopum
tacentem quis videt, eo plus ipsum timeat. Omnem
enim quem paterfamilias ad suam dispensationem
mittit, sic nos oportet recipere velut ipsum a quo
mittitur. Episcopus itaque aspici debet uti Domi-
nus ipse. Ad Ephes. cap. 5 et 6.

Hic locus, nonnullis demptis, aliisque leviter immutatis, occurrit ibidem, pag. 750, D.

IDEM *ibid.*, litt. α, tit. LXXVI, pag. 772, C.

Ἐκ τῆς πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ Ἐπιστολῆς τοῦ ἀγίου
ΙΓΝΑΤΙΟΥ τοῦ Θεοφόρου.

Ex sancti IGNATI Deiferi Epistola ad EPHESIOS.

Τοὺς μερισμοὺς φεύγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν. Εἰ-
θεασί τινες δόλω πονηρῶ τὸ ὄνομα Χριστοῦ περιφε-
ρεῖν, ἄλλα τινὰ πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ, οὓς δεῖ
ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίειν. Εἰσὶ γὰρ κύνες λυσσῶντες
λαθρόδηκται· οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσσεσθαι, ὄντας δυσ-
θεραπεύτους.

Fugite divisiones, uti malorum initia. Solent
aliqui malo dolo Christi nomen circumferre, alia
quædam indigna Deo factitantes: a quibus vos
oportet tanquam a feris declinare. Sunt enim ra-
biosi canes clam mordentes: a quibus vos debetis
cavere, ceu qui difficile mansuescant. Ad Ephes.
cap. 7.

Ad hunc locum Cl. LEQUIEN adnotat minus recte, verba ista, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν,

neque in sinceris, neque in interpolatis Ignatii epistolis legi. Exstant enim in fine cap. 7 *Epist. ad Smyrnicos*, ut jam pridem monuit doctissimus Cotelerius ad cap. 7 *Epist. ad Ephesios*, ad quod pertinet reliqua iis subjecta; licet omnia isthæc velut ex *Epistola ad Ephesios* descripta nobis obtrudere auctori *Parallelorum* placuerit.

IDEM *ibid.*, litt. σ, tit. xi, pag. 687, A.

Carnales spiritualia operari non possunt, neque A Οἱ σαρκικοί τὰ πνευματικὰ πράσσειν οὐ δύναται, spirituales carnalia. *Ad Ephes. cap. 8.* οὔτε οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά.

IDEM *ibid.*, litt. π, tit. xxv, pag. 785, C.

Fides autem nostra, dux noster est: charitas au- Ἡ πίστις ἡμῶν, ἀναγωγεὺς ἡμῶν· ἡ δὲ ἀγάπη, tem, via nos sursum ad Deum provehens. *Ad ὁδὸς ἡ ἄνω φέρουσα πρὸς Θεόν.* *Ephes. cap. 9.*

IDEM *ibid.*, litt. δ, tit. xii, pag. 777, E.

Sancti IGNATHII Theophori, ex *Epistola ad* B

Τοῦ ἀγίου ἸΓΝΑΤΙΟΥ τοῦ Θεοφόρου, ἐκ τῆς πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ Ἐπιστολῆς.

Novissima tempora sunt, fratres. Cæterum pudeat nos ac vereamur patientiam Dei, ne in iudicium nobis convertatur. Vel enim futuram iram timeamus, vel præsentem gratiam diligamus, modo saltem in Christo Jesu reperiamur. *Ad Ephes. cap. 11.*

Ἐσχατοὶ καιροὶ, ἀδελφοί. Λοιπὸν αἰσχυθῶμεν φοβηθῶμεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, μὴ εἰς κρίμιν ἡμῖν γένηται. Ἡ γὰρ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν φοβηθῶμεν, ἢ τὴν ἐνεστῶσαν χάριν ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ νῦν βίῳ, μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῶμεν.

IDEM *ibid.*, tit. xxx, pag. 778, B.

IGNATHII Theophori ad EPHESIOS.

ἸΓΝΑΤΙΟΥ τοῦ Θεοφόρου, πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ

Quando crebro convenitis, virtutes Satanæ destruantur. Deletur interitus ejus per concordiam fidei vestræ. *Ad Ephes. cap. 13.*

Ὅταν πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνησθε, καθαιρούμεναι δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ. Αὐτεταί εὐλεθρὸς αὐτοῦ ἐν ἡμῶν ὁμοιοῖα ὑμῶν τῆς πίστεως.

IDEM *ibid.*, litt. β, tit. I, pag. 775, A.

S. IGNATHII, ex *Epistola ad EPHESIOS.*

Τοῦ ἀγίου ἸΓΝΑΤΙΟΥ ἐκ τῆς πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ Ἐπιστολῆς.

Nihil pace præstantius, in qua bellum omne extinguitur. *Ad Ephes. cap. 13.* C ἀργεῖται.

Οὐδὲν ἐστὶν ἀμεινον εἰρήνης, ἐν ἧ πάς πόλεμος κτ.

Exstat hoc dictum et in *Parallelis Vatic. ibid.* pag. 354, C, ubi minus recte notatum, illud ex *Epist. ad Ephesios interpolata* desumptum.

IDEM *ibid.*, litt. π, tit. xxv, pag. 785, B.

Sacrosancti martyris IGNATHII Theophori ex; *Epistola ad EPHESIOS.*

Τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος ἸΓΝΑΤΙΟΥ τοῦ Θεοφόρου, ἐκ τῆς πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ αὐτοῦ Ἐπιστολῆς.

Nihil vos latet, si in Christum Jesum fidem et dilectionem habeatis, quæ sunt vitæ principium et finis. Ac fides quidem principium est; finis vero charitas. Hæc autem duo in unitate conjuncta, Deus est; cætera vero omnia ad eximiam bonitatem consecraria sunt. Nemo fidem habere promittens, peccat. Nemo dilectionem possidens, odit. Manifesta est arbor a fructu suo. Sic qui promittunt se Christi futuros, ex his quæ agunt, videbuntur. Non enim nunc est repromissionis opus, sed in virtute fidei, si quis inveniatur in finem. *Ad Ephes. cap. 13.* D

Οὐδὲν λανθάνει ὑμᾶς, ἐάν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἔχητε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, ἡ τις ἐστὶν ἀρχὴ ζωῆς καὶ τέλος. Ἀρχὴ μὲν ἡ πίστις· τέλος δὲ ἡ ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο ἐν ἐνότητι γινόμενα, Θεὸς ἐστὶν. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα εἰς καλοκαγαθίαν ἀκόλουθὰ εἰσι. Οὐδεὶς πίστιν ἐπαγγελλόμενος ἔχειν, ἀμαρτάνει. Οὐδεὶς ἀγάπην κεκτημένος, μισεῖ. Φανερὸν τὸ δέξιόν ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Οὕτως οἱ ἐπαγγελλόμενα Χριστοῦ εἶναι, δι' ὧν πράσσουσιν ὁφθήσονται. Οἱ γὰρ νῦν ἐπαγγελίας τὸ ἔργον, ἀλλὰ δυνάμει πίστεως, ἐάν τις εὐρεθῇ εἰς τέλος.

IDEM *ibid.*, litt. α, tit. lxxvi, pag. 772, D.

Ex *Epistola ad EPHESIOS.*

Ἐκ τῆς πρὸς ἘΦΕΣΙΟΥΣ Ἐπιστολῆς.

Nolite errare, fratres mei: corruptores domo-

Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου· οἰκοφθόροι βασιλείαν

Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰ οὖν οἱ κατὰ σάρκα **A** ταῦτα πάσχοντες ἀπέθνησκον, πόσῳ μᾶλλον ἐὰν πί-
σιν ἐν κατοιδασκαλίᾳ φθереῖ [leg. φθειρῆ], ὑπὲρ ἧς
Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη; Ὅτι οὗτος ῥυπαρὸς
γενόμενος, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον χωρήσει, ὁμοίως
καὶ ὁ ἀκούων αὐτοῦ.

rum regnum Dei non possidebunt. Si ergo qui hæc
secundum carnem patiuntur, mortui sunt; quanto
magis si fidem aliena doctrina labefactet, propter
quam Jesus Christus crucifixus est? Quoniam hic
contracta sorde, in ignem inextinctum abibit,
quemadmodum et qui ipsum auscultat. *Ad Ephes.*
cap. 16.

IDEM *ibid.*, *litt. ε, tit. XLVIII, pag. 779, E, 780, A.*

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ΜΑΓΝΗΣΙΟΥΣ.

Εἰς τιμὴν Θεοῦ τοῦ θελήσαντος ἡμᾶς, πρέπον ἐστὶν
ὑπακούειν τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν.
Ἐπεὶ οὐχὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον τὸν βλέπομενον πλα-
νᾶ τις, ἀλλὰ τὸν ἀόρατον παραλογίζεται Θεόν. Τῷ δὲ
τοιούτῳ, οὐ πρὸς σάρκα ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν τὸν
τὰ κρυπτὰ εἰδῶτα. Πρέπον οὖν ἐστὶ, μὴ μόνον καλεῖ-
σθαι Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὡσπερ καὶ τινες
ἐπίσκοπον μὲν καλοῦσιν, χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα πράσ-
σουσιν. Οἱ τοιοῦτοι οὐκ εὐσυνείδητοί μοι φαίνονται,
διὰ τὸ μὴ βεβαίως κατ' ἐντολὴν συναθροίζεσθαι.

Ejusdem ad MAGNESIOS

In honorem Dei qui nos vult, decens est nos
episcopo sine simulatione obedire. Quia nequa-
quam episcopum hunc qui oculis videtur, seducit
quispiam, sed invisibilem Deum fallere putat. Tali
autem viro, non ad carnem sermo est, sed ad
Deum qui occulta cernit. Quocirca consentaneum
est, ut non solum Christiani vocemur, verum etiam
simus; quo nempe modo aliqui episcopum quidem
vocant, cuncta vero sine ipso peragunt. Tales au-
tem mihi bonæ conscientiæ non esse videntur, quia
non firmiter secundum mandatum congregantur *Ad*
Magnes. capp. 3 et 4.

IDEM *ibid.*, *cap. Περὶ φιλαδελφίας.*

Πάντες ὁμοῦθειαν Θεοῦ λαβόντες, ἀλλήλους ἐντρέ-
πεσε, καὶ μηδεὶς κατὰ σάρκα βλέπῃ τὸν πλησίον,
ἀλλ' ἐν Χριστῷ ἀλλήλους διαπαντὸς ἀγαπάτε.

Omnes acceptis iisdem divinis moribus, vos mu-
tuo revereamini; et nemo secundum carnem spe-
ctet proximum, sed in Christo vos invicem semper
C diligite. *Ad Magnes. cap. 6.*

Hæc recitat COTELERIUS in notis ad hunc locum, ex *Parallelis Ruffucaldinis*, tunc adhuc ineditis, descripta; quæ tamen omisit in præclara sua editione Cl. LEQUIEN.

IDEM *ibid.*, *litt. ε, tit. XLVIII, pag. 780, A.*

Ἐκ τῆς αὐτῆς.

Μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι,
ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς προκαθημένοις,
εἰς τόπον καὶ διδασχὴν ἀφθαρσίας. Ὅσπερ οὖν ὁ Κύ-
ριος ἡμῶν ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ἐποίησεν, οὔτε δι'
ἑαυτοῦ, οὔτε διὰ τῶν ἀποστόλων, οὕτως μηδὲ ὑμεῖς
ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσετε, μηδὲ πειράσητε
εὐλόγον τι φαίνεσθαι ἰδίᾳ ὑμῖν.

Ex eadem.

Nihil sit in vobis quod vos disjungere queat, sed
copulamini cum episcopo et iis qui præsent, se-
cundum normam et doctrinam incorruptionis. Quem-
admodum igitur Dominus noster nihil sine Patre
gessit, neque per seipsum, neque per apostolos; sic
neque vos sine episcopo et presbyteris quidquam
agatis; neque tentetis quidpiam quod vobis seorsium
æquum appareat. *Ad Magnes. capp. 6 et 7.*

IDEM *ibid.*, *litt. π, tit. XXV, pag. 785, C.*

Ἐκ τῆς πρὸς ΜΑΓΝΗΣΙΟΥΣ τοῦ αὐτοῦ
Ἐπιστολῆς.

Μάθωμεν κατὰ Χριστιανισμὸν ζῆν. Ὅστις γὰρ
ἄλλῳ ὀνόματι καλεῖται πλεῖον τούτου, οὐκ ἐστὶ τοῦ
Θεοῦ.

Ex Epistola ejusdem ad MAGNESIOS.

Discamus secundum Christianismum vivere. Qui
enim alio ultra nomine vocatur, non est Dei. *Ad*
Magnes. cap. 10.

IDEM *ibid.*, *litt. ε, tit. XLVIII, pag. 780, B.*

Τοῦ αὐτοῦ.

Τέχνα φωτὸς ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν, καὶ
εἰς κατοιδασκαλίαν. Ὅπου δὲ ὁ ποιμὴν ἐστὶν, ἐκεῖ
ὡς πρόβατα ἀκολουθεῖτε.

Ejusdem.

Filii lucis veritatis, fugite divisionem et malas
doctrinas. Ubi autem est pastor, illuc tanquam
oves sequimini. *Ad Philadelph. cap. 2.*

IDEM *ibid.*, *litt. a, tit. LXXVI, pag. 773, A.*

Ex Epistola ad PHILADELPHIENSES.

A malis herbis abstinete, quas Jesus Christus non colit, propterea quod non ipsi sunt plantatio Patris. Ne erretis, fratres mei; si quis eum qui scissionem facit sequitur, regnum Dei hæreditate non possidebit. *Ad Philadelph. cap. 3.*

A Ἐκ τῆς πρὸς ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΟΥΣ Ἐπιστολῆς

Ἀπέχεσθε τῶν κακῶν βοτανῶν, ὧν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐ γεωργεῖ, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτοὺς φυτεῖαν τοῦ Πατρὸς. Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου· εἰ τις σχίζοντα ἀκολουθεῖ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομεῖ.

IDEM *ibid.*, *litt. ε, tit. XLVIII, pag. 780, B, C*

Ejusdem.

Testis autem mihi est, in quo victus sum, quoniam a carne humana non cognovi. Spiritus vero hæc prædicavit: Sine episcopo nihil faciatis; carnem vestram tanquam Dei templum custodite; unionem diligite, scissiones fugite; imitatores estote Jesu Christi, velut et ipse Patris. *Ad Philadelph. cap. 7.*

Τοῦ αὐτοῦ.

Μάρτυς μου ἐν ᾧ δέδεμαι, ὅτι ἀπὸ σαρκὸς ἀνθρώπινης οὐκ ἔγνω. Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκήρυσσε τάδε· Χωρὶς ἐπισκόπου μὴδὲν ποιεῖτε· τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς ναὸν Θεοῦ τηρεῖτε· τὴν ἑνωσιν ἀγαπάτε· τοὺς μερισμοὺς φεύγετε· μιμηταὶ γίνεσθε Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ.

IDEM *ibid.*, *B.*

Ejusdem.

Quando subjecti estis episcopo, mihi videmini, non secundum hominem viventes, sed secundum Jesum Christum, qui nostri causa mortuus est. *Ad Trall. cap. 2.*

Τοῦ αὐτοῦ.

Ὅταν τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσασθε, φαίνεσθέ μοι, οὐ κατὰ ἄνθρωπον ζῶντες, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν δι' ἡμᾶς ἀποθανόντα.

IDEM *ibid.*, *litt. α, tit. LXXVI, pag. 772, E.*

Ex Epistola ad TRALLENSIS.

Hortor vos, non ego, sed gratia Domini nostri Jesu Christi, solo Christianorum cibo uti, ab extranea vero herba abstinere, quæ est hæresis. Et venenum perperam implicant, cum juxta atque digni sunt, fidem habeant; utpote qui mortiferum pharmacum una cum mulso præbeant; quod qui nesciat, lubenter accipit, ut in delectatione mala moriatur. Observemini igitur a talibus. *Ad Trall. cap. 6.*

C Ἐκ τῆς πρὸς ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΥΣ Ἐπιστολῆς.

Παρακαλῶ ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μόνῃ τῇ Χριστιανικῇ τροφῇ χρῆσθαι, ἀλλοτριᾶς δὲ βοτάνης ἀπέχεσθαι, ἧτις ἐστὶν αἵρεσις. Καὶ παρεμπλέκουσιν Ἰησοῦν Χριστόν (leg. cum interpol. καὶ παρ. τὸν ἰδὸν) καταξιοπιστευόμενοι, ὥσπερ θανάσιμον φάρμακον διδόντες μετ' οἰνομέλιτος, ὅπερ ὁ ἀγνοῶν, ἠδέως λαμβάνει, ἐν ἡδονῇ κακῇ τὸ ἀποθανεῖν. Φυλάσσεσθε οὖν τοὺς τοιοῦτους.

IDEM *ibid.*, *litt. υ, tit. IX, pag. 702, E.*

IGNATHI.

Nemo vestrum adversus proximum quidquam habeat, ne occasionem gentibus detis; ne paucorum stultorum culpa fiat, ut multitudo divina virtute prædita maledictis impetatur. *Ad Trall. cap. 8.*

D

IGNATIOΥ.

Μηδεὶς ὑμῶν κατὰ τοῦ πλησίον ἐχέτω τι· μὴ ἀφορμὰς δίδοτε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ δι' ὀλίγου ἀφρονᾶς τὸ ἔθνος πλήθος βλασφημῆται.

IDEM *ibid.*, *litt. α, tit. LXXVI, pag. 772, E.*

Ex eadem.

Fugite malas propagines, quæ mortiferum fructum generant; quem si gustet aliquis, statim moritur. Isti enim non sunt plantatio Spiritus. *Ad Trall. cap. 11.*

Ἐκ τῆς αὐτῆς.

Φεύγετε τὰς κακὰς παραφυάδας, τὰς γεννώσας καρπὸν θανατηφόρον, οὗ ἐὰν γεύσεται τις, παραυτίκα ἀποθνήσκει. Οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσὶν φυτεῖα τοῦ Πνεύματος.

EXCERPTA

Ex Epistolis S. Ignatii Syriace a cl. Cureton editis et ab eodem Latine redditis (39).

NOTA. Hanc versionem confecit cl. Cureton, ut inserviret editioni epistolarum Ignatianarum a Bunsenio adornanda. Subjecimus ex opere majori Curetonii, cui titulus *Corpus Ignatianum*, variantes lectiones, tum ex codicibus Excerptorum, tum ex aliis fragmentis Syriacis, quæ, ut ostendimus, eandem versionem Syriacam exhibent, ex qua Excerpta confecta sunt. Usus est autem Curetonius tribus Excerptorum codicibus: 1° codice *British Museum Additional MS. 12175*, descripto in priori parte sæculi vi, qui solam ad Polycarpum exhibet; hunc nota α signavit. 2. Codice altero sæculi vii vel viii, qui tres epistolas continet. (*Brit. Mus. add. ms. 14618*); quem nota β insignivit. 3. Codice tertio γ , sæculi vii vel viii (*Brit. Mus. add. ms. 17192*), qui tres epistolas exhibet.

EPISTOLA AD POLYCARPUM (40)

Ignatius qui-is Theophorus Polycarpo episcopo Smyrnæ, illi qui-is potius visitatus a Deo Patre et-a Jesu Christo Domino nostro, multam pacem!

I. 1. Propter quod-accepta apud-me mens-tua, illa, quæ-in-Deo firmata ut super petra, quæ-non mobilis, maxime glorifico Deum (40*), quod-significatus-sum facie-tua, illa, quam-in-Deo desidero. Peto igitur a-te in-gratia illa quam-induisti ut-addas super cursum-tuum et-petens pro omnibus filiis hominis (i. e. hominibus), ut-vivant (i. e. salventur), et-vindicans decentia in-omni diligentia corporis et-spiritus. Super unanimitate curæ-sit tibi: quia-non-est aliquid, quod-quam ea melius. Sustine omnem-hominem, quemadmodum te sustinet Dominus-noster. Cum omni-homine protrahe spiritum-tuum in-charitate, sicut facis. In-orationibus persevera. Roga intellectum ampliorem quam illum qui-est tibi. Vigila, quia-spiritum, qui-non dormit, possides. Cum omni-homine, ut voluntas Dei, loquere. Morbos omnis-hominis sustine, ut athleta perfectus; ubi enim quod-multus labor, multum etiam lucrum.

2. Si discipulos bonos amas tantum, gratia non (est) tibi: potius illos qui-mali subijce in-mansuetudine. Non omnia vulnera in-una medicina sanata. Abscisiones in-lenitate quieta. Sis prudens, ut serpens, in-omni-re, et-simplex ad-illa, quæ-requisita, ut columba. Propter hoc es e-corpore et-e-spiritu, ut-illa, quæ-visa ante faciem-tuam allicias, et-super illis, quæ-abscondita a-te, ores, ut-manifestentur tibi, ut-in-ulla-re non sis deficiens, et-in-omnibus donis abundes. Tempus postulat, ut gubernator navem, et-ut is qui-stat in-procella portum, ut-dignificeris Deo. Vigila ut athleta Dei; id quod-propositum nobis vita, quæ ad æternum (i. e. vita æterna),

(39) Vide supra Dissertationem quam de genuinitate textus recepti epistolarum S. Ignatii contra Curetonium scripsit Dr Henricus Denzinger, Wirceburgensis, theologiæ professor, qui ipse hæc nobis excerpta transmisit. EDIT. PATR.

(40) Inscriptio in codice α est hæc: *Epistola Domini mei Ignatii episcopi*; β : *Epistola Ignatii*; γ : *Epistola Ignatii episcopi Antiochiæ*.

(40*) Hanc vocem Deum addunt β et γ ; deest autem

In-omni re ego ero pro anima-tua, et-vincula-mea illa quæ-amasti.

3. Illi (41) qui-existimantur quod-sunt 'aliquid, et-docent doctrinas alienas, ne stupefaciant-te. Ita autem in-veritate, ut athleta, qui-percussus: athletæ id enim magni ut-percutiatur et-vincat. Maxime (42) propter Deum omnem rem decet nos, ut-sustineamus, ut-sustineat nos etiam ipse. Sis diligens plus quam id quod-es. Discernas in-temporibus: illum qui-altior quam tempora, exspectes, illum cui-non (sunt) tempora, qui non visus, illam, qui-propter nos visus-fuit, illum qui-non palpatus, illum qui-non patiens, illum qui-propter-nos passus-est, illum qui-omnem-rem omni modo sustinuit propter-nos.

II. 4. Viduæ ne negligantur: propter Dominum-nostrum tu sis curator earum; neve quid fiat seorsum a mente-tua; neve tu facias quid seorsum a mente Dei: neque quidem facis tu. Sta bene! Congregationes sint continuæ. Omnem hominem quæras e nomine-ejus. Servos et-servas ne contemnas: sed neve illi contemnant, sed velut ad-gloriam Dei magis serviant, ut-dignificentur libertate potiore, quæ-a Deo: ne ament, ut-e communi liberentur, ne inveniatur servi cupiditatum.

5. Ab artibus malis fuge; magis autem loquaris propter-eas. Sororibus-meis dicas, ut-ament in-Domino-nostro et-sufficiant iis viri-earum in-corpore et-in-spiritu. Rursus autem etiam fratribus-meis præcipias in-nomine Domini-nostri Jesu Christi, ut-ament uxores-suas, ut Dominus-noster Ecclesiam-suam. Si homo potest in-fortitudine manere in-castitate, in-honorem corporis Domini-nostri, maneat sine gloriatione: si gloriatur, perit; si notus-fuerit seorsum ab episcopo, corruptus-est sibi (a se ipso).

in Græco.

(41) Cod. canonum Syriacus (*Corp. Ign.* p 198) addit: autem.

(42) Idem add. autem.

Decet igitur (43) viris et mulieribus, qui-coniuncti, ut-in-consilio episcopi sint coniuncti, ut-sit matrimonium in-Domino-nostro, et-non in-concupiscentia. Omnis-res igitur ad-gloriam Dei fiat.

III. 6. Spectetis in-episcopum, ut-etiam Deus spectet in-vos. Ego ero pro animis illorum qui-subjecti episcopo et-presbyteris et-diaconis: cum eis sit mihi portio apud Deum. Laborate simul, facite agonem simul, currite simul, patimini simul, dormite simul (44), surgite simul. Sicut magni domuum (i. e. œconomi) Dei et-filii domus (i. e. domestici)-ejus et-ministri-ejus. Placete ei et-servite ei, ut-accipiatis ab eo obsonia. Ne homo e-vobis re-

bellet. Baptisma-vestrum sit vobis (45) at armatura, et-fides ut galea, et-charitas ut lancea, et-patientia ut omnis armatura (i. e. panoplia). Thesauri-vestri sint opera-vestra bona, ut-accipiatis donum Dei sicut justum. Sit patiens spiritus-vester ad (vos) invicem in-mansuetudine, sicut Deus ad-vos. Ego gaudeam in-vobis in-omni-tempore.

7. Christiano (46) non-est ei potestas super seipso, sed Deo paratus ut-subjiciatur (47). Rogo pacem illius (i. e. saluto illum) qui-dignificatus, ut-eat ad Antiochiam loco-meo, sicut præcepi (48)-tibi. Explicit (49).

EPISTOLA AD EPHESIOS.

Ejusdem secunda quæ-ad Ephesios (50). Ignatius, B.
qui-is Theophorus, Ecclesiæ quæ-benedicta in-magnitudine Dei Patris et-perfecta: illi quæ separata a sæculis, ut-sit in-omni-tempore ad-gloriam quæ-manens et-non mutata, et-perfecta et-electa in-passione (emend. Cureton. Cod. in proposito) veritatis, in-voluntate Patris Jesu Christi Dei-nostri: illi quæ-digna beatitudine, illi quæ-est in-Epheso, in-Jesu Christo in-gaudio quod-inculpabile, multam pacem.

I. 1. Propter quod-acceptum apud-me in-Deo nomen-vestrum, illud quod-multum amatum, illud quod-acquisivistis in-natura, in-voluntate proba et-justa, et-etiam in-fide et-in-charitate Jesu Christi Salvatoris-nostri, et-estis imitatores Dei, et-ferventes (51) in-sanguine Dei et-opus fraternum-vestrum in-festinatione perfecistis, cum (52) audivistis quod-vinctus ego a Syria (53) (cod. actionibus) propter nomen et-spem communem, et-sperans ego in-orationibus-vestris ut-devorer a bestiis in-Roma, ut-eo quod dignificatus ego, confirmet vi ut-sim discipulus Dei; diligentiam-adhibuistis, ut-veniretis et-videretis-me. Propter-igitur quod abundantiam-vestram accepimus in-nomine Dei in-Onesimo illo, qui-est episcopus vester in-charitate quæ ineffabilis; ille quem-oro-Jesu Christo Domino-nostro ut-diligatis-eum, et-omnes-vos sitis similitudine-ejus, benedictus is enim, ille qui-dedit vobis hujusmodi episcopum, velut digni vos. . . .

5. Sed propter quod-charitas non sivit me ut-silerem a-vobis, propter hoc præoccupavi ut-orem a-vobis, ut-diligentiam-adhibeatis in-voluntate Dei.

8. Dum enim non plantata in-vobis una e concupiscentiis, illa quæ potens crucians (cruciare) vos, ecce in-Deo vivitis. Gaudeo in-vobis et-supplico propter vos Ephesios (qui estis) Ecclesiam, quæ-celebrata in-omnibus sæculis. Illi enim quid-sunt carnales, spiritualia ut-faciant, non possunt, neque spiritualia carnalia, quemadmodum neque fides illa quæ-sunt-aliena a-fide, neque defectus fidei quæ-fidei. Illa enim quæ-in-corpore fecistis, etiam ea spiritualia, quod-in-Jesu Christo omnem rem fecistis, et parati vos.

9. Ad-ædificationem Dei Patris, et-sublati vos ad-excelsum in-machina Jesu Christi, quæ-est crux, et-tracti (54) in-fune qui-est Spiritus sanctitatis, et-trochlea-vestra est fides-vestra, et-charitas-vestra via quæ-ascendere-facit ad-excelsum ad-Deum.

II. 10. Orate super omnibus filiis-hominis; est eis enim spes pœnitentiæ ut-dignificentur Deo. Ex operibus-vestris potius fiant-discipuli.
Contra verba-eorum dura in-mansuetudine mentis placate et-in-lenitate, contra blasphemias-

(43) In Corpore Ignatiano Cureton ex codd. β, γ, lectionem autem, quæ Græco magis consonat, usurpavit.

(44) Hæc verba: dormite simul desunt in β.

(45) β et γ: apud vos.

(46) Cod. canonum Syr. (Corp. Ign., p. 201) legit: Christianus... non est ipsi, cum textus Curetonii habeat: Christiano... non est ipsi. Cod. can. porro add. enim.

(47) Idem legit: Sed semper paratus est Deo.

(48) γ legit: Sicut præcepisti nobis.

(49) β: Completum est; γ: Completa est prima.

(50) Ita β; γ vero: Altera epistola ad Ephesios.

(51) γ: Et fuistis ferventes.

(52) γ: enim.

(53) γ: visitatione: est apertum mendum textus Syriaci ex similitudine vocabulorum ortum pro: a Syria.

(54) γ addit: vos.

eorum vos sitis orantes, et-*contra* errorem-
eorum armati-sitis in-fide, et-*contra* ferocitatem-
eorum sitis placantes et-quieti.

neve sitis-similes (*emend. Cureton. cod. obstupefacti*) sitis in-eis. Simus igitur imitatores in-Domino
nostro in-mansuetudine.

et-quod-quis potius opprimatur et-fraudetur et-pri-
vetur

14. Non suasionis id opus (non quod promissio
ea opus); nisi quod-in-potestate fidei inventiatur
homo usque ad-finem.

15. Melius hoc (55) ut-sit silens homo cum est
aliquid, quam ut-sit loquens cum non est; . . .
ut-in-manu illorum (*i. e. per illa*) quæ loquitur
operetur, et-per illa quæ-silet cognoscatur . . .

18. Adorat spiritus-meus crucem, illa quæ-
est scandalum illis qui-non persuasi, vobis au-
tem ad-salvationem et-ad-vitam quæ-ad-æter-
num.

19. Latuit ab archonte sæculi hujus virginitas
Mariæ, et-partus Domini-nostri (56) et (57)-tria
mysteria clamoris, quæ-facta-sunt in-lenitate Dei
ab apud stellam:

et-hic in-manifestatione Filii cœpit cessare magica
et-omnia vincula soluta et-regnum antiquum et-
error malitiæ perditus fuit

Ex inde commota-fuerunt simul omnia et-solutio
mortis meditata fuit, et-fuit initium illi quod in-
Deo perfectum. Explicit (58).

EPISTOLA AD ROMANOS.

Epistola tertia ejusdem sancti Ignatii (59).

Ignatius, qui-is Theophorus, Ecclesiæ, quæ-mi-
sericordiam-assecuta-est in-magnitudine Patris ex-
celsi, ,

illi quæ-sedet in-capite in-loco regionis Romano-
rum, quæ-digna Deo et-digna vita (60) et-beatitu-
dine et-laude et-recordatione et-digna esse-felix et-
sedens in-capite in-charitate et-perfecta in-lege Chri-
sti.

quæ inculpabilis, multam pacem!

I. 1. Ex antiquo oravi Deum ut-dignificer ut
videam facies-vestrum, illas quæ-dignæ Deo: nunc
igitur cum vinctus ego in-Jesu Christo, spero ut-
occurram vobis et-rogem in-pace-vestra (61) (*i. e.*
et salutem vos), si erit voluntas ut-dignificer usque
in-finem. Principium enim bene dispensatum-est,
si dignificer attingerè ad-finem, ut-accipiam por-
tionem-meam sine impedimento patienter (*i. e. pati-*
endo) (62). Timeo enim a charitate-vestra ne
lædat-me (63): vobis quidem facile vobis-facere quod
vultis; mihi autem difficile-mihi ut dignificer Deo,
si quidem (64) vos non parcatis super-me.

2. Non (65) est enim tempus aliud hujusmodi ut-
Deo dignificer, neque vos, si taceatis (66), in-opere
quod-melius quam hoc inveniemi. Si relinquatis-
me, verbum Dei ero: sin autem corpus-meum ame-

tis, rursus factus ego mihi vox. Non dabitis mihi
quidquam quod-melius, quam hoc ut-sacrificer Deo,
dum paratum altare, ut-in-charitate sitis, in-una
concordia et-laudentis Deum Patrem in-Jesu Christo
Domino-nostro, quod-episcopum (67) dignificavit ut-
sit Dei, cum vocavit-eum ab oriente ad-occidentem.
Bonum (68) id ut-occidam a mundo in-Deo, ut-iu-
eo oriar in-vita.

3. Non-unquam invidistis in-homine: alios do-
cucistis: solum fortitudinem rogate, ut-detur mihi ab
C intra et-ab extra, ut-non solum dicam, sed etiam
velim, et-non quod-Christianus sum, vocatus (sim)
ego solum, sed etiam inveniar quod-sum. Si enim
inveniar quod-sum, etiam (ut) vocer potens ego.
Tunc factus (ero) ego fidelis, cum in-mundo non-
amplius visus-ego. Non (est) enim (69) quod-visum,
quod-sit bonum. Neque persuasionis id opus, sed
magna ea Christianitas, dum odit eam mundus.
.

II. 4. Ego scribo omnibus Ecclesiis et-notifico omni-
homini quod-cum volo (*i. e. libenter*) morior pro Deo,
si-id (sit), quod-vos non impediatis-me (70). Petø a-
vobis, ne sitis apud-me (71) in-amore qui-non in-tem-
pore-suo. Sinite-me ut-sim bestiarum, ut-per-eas di-
gnificer Deo. Triticum Dei sum, et-in-dentibus (72)
D bestiarum molitus ego, ut-inveniar panis purus Dei.

(55) Hoc additur a coarce γ.

(56) γ addit: et mors ejus.

(57) Ita β, γ; sed α omittit et.

(58) γ add.: Finita est epistola secunda; β vero:
finitum est.

(59) β: Tertia epistola ejusdem Ignatii; γ: Epi-
stola tertia.

(60) Legendum videtur: digna decore, ἀξιοπρεπής,
cum illud digna vita facile permutatis quibusdam
litteris similibus oriri potuerit.

(61) γ: Spero ut rogem pacem vestram.

(62) γ: Patiendo.

(63) γ omittit me.

(64) γ omittit quidem.

(65) γ add. mihi.

(66) Syriace: Si relinquatis me.

(67) γ add.: Syriacæ.

(68) γ add.: mihi.

(69) γ add. quidquam.

(70) Hæc verba: si vos non impediatis me desunt
in fragmento Corp. Ign. p. 201.

(71) Ibid. desunt hæc: apud me.

(72) Fragmentum Corp. Ign. p. 296, legit: are.

Provocando provocate illas bestias, ut-sint mihi sepulcrum (73), et-quidquam ne relinquunt e corpore-meo, ut-neque cum occubero, sim onus super homine. Tunc ipse factus ego discipulus in-veritate Jesu Christo, cum neque corpus-meum videt mundus. Rogate a Domino-nostro pro-me, ut-per instrumenta hæc inveniar sacrificium Deo. Non factus ut Petrus et-Paulus præcipiens ego vobis : illi qui-sunt apostoli, ego autem (74) condemnatus : illi quidem (75) filii liberorum (liberi), ego autem servus usque ad-nunc; sed si patior, manumissus Jesu Christi factus (ero) ego et-surgam in-eo ab inter mortuos filius liberorum (liber).

III. Et nunc cum vinctus ego, disco ut-quidquam ne cupiam. 5. A Syria et-usque ad-Romam inter bestias jactus ego, in-mari et-in-terra, in-nocte et-in-die, cum vinctus ego inter decem leopardos, qui-sunt ordo militum, qui-etiam dum bene-facio iis, magis male facientes mihi. Ego autem in-injuriis-eorum magis factus-discipulus ego. Non autem propter hoc justificatus-sum mihi. Gaudeo in-bestiis quæ-paratæ mihi, et-oro ut-in-festinatione inventæ mihi, et-provocabo eas ut-in-festinatione devorent-me, et-non sicut id quod timet ab hominibus aliis et-non appropinquat ad-eos : etiam-si illæ non velint appropinquare ad-me, ego in-violentia ibo super-eas.

IV. Noscite me a me-ipso quod expedit mihi (76). Nihil invidet in-me quidquam ex iis quæ-visa et-quæ-non visa, ut-Jesu Christo dignificer. Ignis (77) et-cruX et-hestiæ quæ-paratæ, amputatio membrorum, et-sparsio ossium et-molitiones totius corporis, tormenta dura (78) diaboli super-me veniant, et-solum Jesu Christo dignificer.

.....

(73) *Fragm. ibid.* p. 201, legit : *in sepulcrum.*
 (74) Deest autem in fragmento *Corp. Ign.* p. 296.
 (75) γ omittit *quidem*, et ita quoque fragmentum *Corp. Ign.* p. 296.
 (76) In versione Anglica *Corp. Ign.* p. 231, ita hæc reddidit Cureton : *Noscite mihi a me ipso. Quid convenit mihi ?* *Fragm.* vero in *Corp. Ign.* p. 201 : *Noscite mihi a me ipso quid mandat mihi.*
 (77) *Fragm. Corp. Ign.* p. 201 hæc ita legit : *Ignis et crux et bestiæ, quæ paratæ mihi, et divisio et sparsio ossium et amputatio membrorum et tormenta totius corporis et mali cruciatus diaboli.*
 (78) Vox Syriaca ob similitudinem cum alia immutata videtur, ita ut genuina lectio Syriaca foret : *mala* ; ita revera legit fragmentum *Corp. Ignat.* p. 201.
 (79) *Fragm. v. 201 Corp. Ign.* : *et dolores mortis*

A 6. Dolores partus stant super me (79),

 7. et-amor-meus crucifixus : et-non (est) in-me ignis in-amore alio (80). Non cupio cibum corruptionis, neque concupiscentias mundi hujus. Panem Dei quæro, qui-est corpus Christi, et-sanguinem-ejus (81) quæro potum, qui-est charitas quæ-non corruptio (incorruptibilis)

V. 9. Rogat pacem-vestram (i. e. salvare vos jubet) spiritus-meus et-charitas Ecclesiarum quæ-accepterunt-me velut nomen Jesu Christi : etiam enim illi qui (82) propinqui ad-viam in-corpore in-omni civitate, obviaverunt mihi. Nunc prope ego ipse, (ut) accedam ad-Romam (*Trall.* 4) : multa scio in-Deo, sed moderor meipsum, ut-ne peream in-gloriatione. Nunc id enim decet me, ut-timeam abundantius, neve aspiciam in-illos qui-inflant mihi. Illi enim qui-dicunt mihi quæ-(sunt) sicut hæc, flagellant me. Amo enim ut-patiar, sed non scio, si dignus ego. Zelus enim multis non visus, mecum vero bellum est ei. Utilis ea mihi igitur mansuetudo, quod-in-ea dissolutus archon mundi hujus (*Trall.* 5). Potens-ego (sum) ut-scribam vobis coelestia, sed timeo ne damnum faciam vobis. Noscite me a me-ipso : cautus ego enim ne non inveniatis sufficere et-impediamini. Etiam ego enim non propter quod-vinctus ego, et-possom scire coelestia et-(83) loca angelorum, et-stationes potestatum, quæ-visa et-quæ-non visa, propter hoc factus-sum (84) discipulus. Multum enim deficio a perfectione quæ-digna Deo (85) (*Rom.* 10). Sitis sani perfecte in-patientia Jesu Christi Dei nostri.

Finitæ sunt epistolæ tres Ignatii episcopi et martyris (86).

stant, quæ vox mortis Syriace simillima est voci partus.
 (80) γ : *amoris alius.*
 (81) Sic interpunctionem habet γ ; al. est comma post *sanguinem ejus.*
 (82) γ add. *non.*
 (83) Coll. canonum Syriaca (*Corp. Ign.* v. 198, 15) legit : *etiam.*
 (84) Idem codex legit : *facti estis.*
 (85) Idem legit : *Multum enim nobis deficit ne a Deo excidamus.*
 (86) Ista verba cod. β non sunt ita vertenda, ut recte docuit Cl. Petermann. Voces Syriacæ hanc versionem non requirunt : *les trois lettres*, sed et istam admittunt : *la lettre trois*, h. e. epistola tertia, vel *trois lettres*, sine articulo ; cod. γ habet : *fmia est tertia.*

LITURGIA SANCTI IGNATII.

(RENAUDOT, *Liturgiarum Orientalium Collectio*, edit. 2, Francofurti, 1847, in-4°, t. II, p. 214.)

Longa oratione non opus est ad istius Liturgiæ novitatem probandam, cum satis ipsa se prodat. Stylus enim synonymis et epithetis inflatus ultra modum, natæ infelicibus sæculis eloquentiæ magis convenit, quam primævæ apostolicorum temporum simplicitati, quam genuina Ignatii Martyris scripta repræsentant. Illa apud Syros vulgari sua lingua olim existisse docent nos multa ex illis testimonia, quæ in libris Theologicis occurrunt, sed præ cæteris excerpta ex ejus genuinis Epistolis non pauca, quæ Conciliorum Canonibus adjuncta reperiuntur in vetusta versione Syriaca, quam Codex Medicæus membranaceus repræsentat. Addidit interpres, illus sententias vulgo inter Canones non referri, verum ex nomine tanti viri, æqualem quodammodo habere auctoritatem. Faciam esse ex optimis Codicibus interpretationem illam agnovimus, et ab auctore quicumque fuerit non imperito: tum illud etiam animadversione dignum observavimus, codices illum, similes Florentino illi celeberrimo quo Latinus interpres usus fuerat, secutum fuisse, nec alias, nisi veras Epistolas agnovisse. At nulla, præter Jacobiticam Antiochenam Ecclesiam, habuit huc usque Liturgiam Ignatio attributam: neque de ista quidquam aliud cogitare possumus, nisi quod ab aliquo scripta, cum singularem titulum non præferret, essetque Antiochenæ Ecclesiæ propria, Ignatii nomen, tanquam illius insignis Episcopi, acceperit. Potuit etiam ab aliquo Ignatio scripta fuisse, qui illam sedem tenuerit, aliquot enim ita appellati sunt, inter Jacobitarum Patriarchas, et librariorum culpa ad Martyrem referri, quæ novi hominis foret. Sed quid de istiusmodi titulis statuendum sit, quantum opus erat, dictum est alibi.

In ista quidem Liturgia Monophysitarum hæreseos ne levissimum quidem vestigium deprehenditur, quæ majoris, quam existimamus, antiquitatis nota, verisimilis videri aliquibus posset. Meminisse tamen oportet, quod alibi observatum est, raro inter Jacobitas Syros, Liturgicis precibus, ea quæ ad suæ de Incarnationis mysterio doctrinæ confirmationem pertinent, inseri solere. Solis Ægyptiis proprium illud fuit, qui Confessione de veritate corporis et sanguinis Christi in Eucharistia, alteram de una in Christo natura conjunxerunt. Itaque quod nihil ad eam pertinens in ista Ignatii Liturgia reperiatur, ad illius antiquitatem probandam nullius momenti est, cum recentioris ævi tam multa aliunde præferat indicia. Inter illa tamen commemoratio in Dipythis facta, sanctorum qui consumpto dudum per martyrium Ignatio in Ecclesia floruerunt censeri non debet: nomina quippe illi adjici potuerunt, ut in aliis observatur, quia tales commemorationes erant ex usu ecclesiastico. Quod vero Dioscorus et Severus nominatim commemorantur, illam Liturgiam Jacobitis propriam fecisse manifestum facit.

Primum Oratio ante Pacem.

Deus Pater sancte, genitor propaginis æternæ, largitor honorum et dator tranquillitatis et pacis, qui ultra omnem comprehensionem mentium et animarum rationalium magnificus es in donis tuis divinis quæ nobis peccatoribus et filiis tuis concessisti, cum præstitisti nobis, ut ea quemadmodum æquum est et justum administraremus: præsta nobis, ut cum summa puritate et castitate, atque immunitate ab omni dolo, demus invicem pacem, cum amplexibus Spiritus sancti, et in vinculo veræ charitatis, ut in una concordia spirituali consistentes, et unanimitatem pacificam observantes, digni efficiamur convivio beato et sanctificatione unigeniti Filii tui, cum quo te decet gloria, honor et potestas, cum Spiritu tuo sanctissimo.

Populus. Amen.

Sacerdos. Pax.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Diaconus. Det unusquisque pacem.

Populus. Omnes.

Diaconus. Post.

Populus. Coram te.

Sacerdos. Bonus, beatus et demissor benedictionum es erga eos omnes qui credunt in te. Et nunc, Domine, ne aspicias quod indigni sumus, nec ob defectum fiduciæ nostrum, coram te, prives popu-

lum tuum fidelem, Domine, gratia tua divina, sed placide et benigne, mitte benedictiones tuas super congregationem hanc adorantium te: imple nos gratia et lumine scientiæ tuæ, et suscipe deprecationes gregis tui, ut in contemplatione pura, cum primitiis feracibus operum bonorum, festum agamus tibi simul, teque exaltemus et unigenitum Filium tuum et Spiritum tuum sanctum.

Populus. Amen.

Sacerdos elevans vocem. Quis possit verbis explicare beneficia clementiæ tuæ, Domine? aut quis possit narrare abundantiam amoris tui erga homines, o beate? qui nos cum multitudine impietatum detineremur, et catenis peccatorum compediti essemus, dignos fecisti hujusmodi ministerio excelso et magno. Præsta nobis, ut abstersi a sordibus peccati, et purissime nos secundum corpus et animam habentes, digni efficiamur beatitudine illa quæ a te promissa est illis qui faciunt voluntatem tuam, et illuminatione atque illustratione Spiritus tui sancti, ut etiam functione sacerdotii unigeniti Filii tui, per quem et cum quo te decet gloria, honor et imperium cum Spiritu tuo sancto.

Populus. Amen.

Diaconus. Stemus, etc.

Populus. Misericordiæ, etc.

Sacerdos. Caritas, etc.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Sursum corda.

Populus. Habemus ad Dominum.

Sacerdos. Gratias agamus Deo.

Populus. Dignum et justum est.

Sacerdos inclinatus. Vere decet tibi adorationem cum honore, laude et exaltatione, exhiberi ab omnibus creaturis tuis rationalibus, simulque unigenito Filio tuo, et Spiritui tuo sancto.

Elevans vocem. Tu ille es qui a substantiis sublimibus, et immaterialibus, decore summo, et triumphaliter in excelsis, honoraris, laudaris, et glorificatione perpetua celebraris, cantibus puris et sanctis, citharis suavibus, et jucundis, exaltationibusque et hymnis triumphalibus, festis indesinentibus, et canticis non cessantibus, per ora incorporea, per linguas non carneas, per præconia eximia spiritualium, per æqualem concentum igneorum, per puras voces thronorum, per sonum magnum cherubim, et sanctificationes purissimas seraphim, qui terribiliter alis plaudunt, volantesque ter sanctificant, clamant, vociferantur et dicunt :

Populus. Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Sacerdos inclinatus. Sanctus enim es, Deus Pater, Sanctus etiam unigenitus Filius tuus, Sanctus etiam Spiritus tuus sanctus : qui similes cœlestibus per amorem tuum erga homines, nos fecisti, et tantopere dilexisti nos, ut etiam unigenitum Filium tuum tibi consubstantialem mitteres ad salutem nostram : qui incarnatus est, ineffabiliter, et factus est homo, quomodo voluit et novit, et omnia quæ nostra erant, excepto peccato, pro nobis perfecit.

Elevans vocem. Qui totam dispensationem salutarem pro nobis perfecit, et per passiones suas sanctas, adventus sui in carne, veritatem demonstravit. In nocte Paschatis in qua tradebatur pro vita et salute mundi, accepit panem in manus suas sanctas, sanctificavit eum †, et fregit † deditque † discipulis suis apostolis sanctis, dicens : Accipite, edite ex eo : Hoc est corpus meum quod vos et multos præparat ad remissionem peccatorum et vitam æternam.

Populus. Amen.

Sacerdos. Similiter etiam et calicem vitæ, vino et aqua cum miscuisset †, sanctificavit † eum, et dedit † discipulis suis sanctis dicens : Accipite, bibite ex eo vos omnes : Hic est sanguis meus, quem pro vita mundi do ego, vos autem et multos præparat ad remissionem peccatorum, et ad vitam æternam.

Populus. Amen.

Sacerdos. Hoc facite in mei memoriam : quotiescunque enim manducabitis panem hunc et calicem hunc bibetis, mortis meæ commemorationem ageris, et resurrectionem meam confitebimini donec veniam.

Populus. Mortis tuæ, etc.

Sacerdos inclinatus. Mente igitur recolentes ea omnia, quæ pro nobis, et propter nos dispensatorie a te perfecta fuerunt, nativitatem tuam salutarem,

A baptismum tuum divinum, sepulturam tuam vivificantem, resurrectionem tuam Dominicam, ascensionem tuam gaudii plenam, sessionemque tuam ad dexteram majestatis Dei et Patris : iterum etiam adventum tuum secundum timendum, et tremoris plenum commemoramus, quando exoriens cum gloria, terribiliterque conspiciendum te præbens vivos et mortuos judicabis ; quando Angeli a splendore iudicii tui contremiscent, et Archangeli trement, Potestates concutientur, throni conturbabuntur, et Ordines cœlestes terrore obstupescunt. Tunc omnes homines in dolore stantes, iudicem timendam et potentem expectabunt, tunc cum iustitiæ conveniens locus erit, gratia autem nullam præstabit misericordiam ; cum carbones ardentes, flamma comburens, gehenna inextinguibilis : quando preces repellentur, et deprecationes non acceptabuntur, orationes non audientur, et obsecrationes cujuscunque præceduntur : parce nobis, Domine, et extendere dexteram tuam super nos omnes. Ne intres in iudicium nobiscum, non reducas in memoriam iniquitates nostras, non ad examen strictum, voces nos et constituas : ne simus exsules a gratia tua, neque alieni ab hæreditate tua : ne diris cruciatibus tradamur, non ad vermem rodentem præcordia, cum impiis amandes nos ; non in parte eorum qui te crucifixerunt censeamur : non cum impiis statuamur : non participes iniquorum simus : non in supplicia et stridores dentium projiciamur : non abneget nos, veluti eos qui te non noverunt : neque perdas nos simul cum illis qui te non dilexerunt. Verum illucescere nobis fac salutem tuam ; parce nobis secundum amorem tuum erga homines. Mitte nobis divitiis clementiæ tuæ, statue nos ad dexteram tuam ; memento omnium nostrum per misericordiam tuam : salva nos secundum multitudinem gratiæ tuæ, et adjuva nos per clementiam tuam. Adjunge nos gregi tuo, et numera nos inter ordines dilectorum tuorum, fac nos dignos regno tuo, et induc nos in thalamum tuum. Et propter hæc Ecclesia tua et grex tuus deprecatur te, et per te et tecum Patrem tuum, dicens :

Populus. Miserere.

Sacerdos. Nos quoque, etc.

Populus. Te glorificamus.

Diaconus. Quam timenda est hæc hora, etc.

Sacerdos dicit invocationem Spiritus sancti.

Miserere nobis, Deus Pater omnipotens, et mitte super nos Spiritum tuum sanctum qui omnia replet, Deusque est super omnia, tibi que consubstantialis et unigenito Filio tuo ; qui omni hora dona distribuit ; dividitque et dat singulis, prout vult : qui omnibus præsens est, neque loco circumscribitur, qui vitam continet eorum qui vivunt, et perfectior sanctitatis sanctorum est : ut illapsu suo sanctificans mysteria hæc pura, me quoque a sordibus mundum efficiat.

Sacerdos. Exaudi me, Domine.

Populus. Kyrie, eleison; Kyrie, eleison; Kyrie, A eleison.

Sacerdos elevans vocem. Ipseque illapsus et sanctificans, efficiat panem quidem istum, corpus sanctum et sanctificans; corpus purificans et propitiatorium; corpus donans incorruptionem: corpus Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, ad remissionem peccatorum et vitam æternam suscipientium

Populus. Amen.

Sacerdos. Et calicem hunc, efficiat sanguinem vivum et vivificum, sanguinem purum et sanctum, sanguinem purificantem et sanctificantem; sanguinem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, ad remissionem peccatorum et vitam æternam suscipientium.

Populus. Amen

Sacerdos. Nos igitur illatione mysteriorum istorum sanctorum digni effecti; et per veritatis agnitionem illuminatum habentes mentis oculum, rogamus et obsecramus, ut mysteria hæc proposita, sint nobis et illa suscipientibus, ad excitandam vigilantiam animæ, ad sanitatem corporis, ad participationem veram adoptionis filiorum, ac communicationem Spiritus sancti, ad hæreditatem regni cœlestis: ad remissionem delictorum et peccatorum, quia te decet bonitas et amor erga homines, tibi que gloriam referimus et gratiarum actionem, simulque unigenito Filio tuo, etc.

Populus. Amen.

Sacerdos inclinatus. Coram te, Domine, obsecramus, per hoc sacrificium quod perfectum et completum est per Spiritum sanctum, pro Ecclesia tua sancta Catholica et Apostolica, ut conservetur secure et inconcusse, nec portæ inferni prævaleant adversum eam. Et pro patribus nostris sanctis et rectoribus nostris, præcipue pro beatis, Patriarcha nostro D. N. et Episcopo nostro D. N. cum reliquis Episcopis Orthodoxis. Conserva eos ab incursionibus malis, et a pascuis perniciosis. Pro Sacerdotibus et Diaconis, omnique ordine ecclesiastico, unumquemque conservans in ea vocatione qua vocatus est, absque crimine, et accusatione. Misere etiam tenuitatis meæ secundum misericordiam, et clementiam, neque simul perdas me cum iniquitatibus meis, sed exhibe erga me bonitatem tuam, quamvis sim indignus: salva me secundum multitudinem misericordiæ tuæ, ut per omnia glorificem te omnibus diebus vitæ meæ: ut a terrenis cogitationibus me removeas, purusque et nitidus, et absque macula sim, et sicut vigilantia in ministerio requisitæ convenit, sancte tractem hæc mysteria. Pro illis etiam qui infirmantur corpore, et anima, et pro illis reliquis qui in purgationibus timendis, periculis scilicet exsiliisque versantur, ut illis quidem sanitatem, et respirationem, istis vero libertatem et liberationem concedas. Benedic etiam coronæ anni per benignitatem tuam; aeris quoque et omnium terræ fructuum, perpetuo recordare.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos elevans vocem. Et conserva, Domine, populum tuum fidelem, et libera nos ab omnibus maculis et nævis peccati, et ab omni genere afflictionis, et machinationibus malis et perniciosis dæmonum et hominum nequam, et ab omnibus doloribus intolerabilibus; a tyrannide capitibus nostris imposita, et tentationibus gravissimis nos eripe: et da nobis, ut cum ornato operum honorum et beatorum, ingrediamur in sanctuaria tua sancta, et præclare gaudeamus donis spiritualibus, et simul sacrificemus tibi sacrificia acceptabilia, et indesinenter gratias agamus tibi et unigenito Filio tuo.

Populus. Amen.

Sacerdos inclinatus. Memento Domine, congregationis hujus benedictæ adorantium te, quæ cum timore et fide in te, stat coram te: et illorum, qui orationes infirmitatis nostræ postulant. Memento, Domine, omnium generaliter, et uniuscujusque singulariter, quod ipsis adjumento, necessariumque esse potest, concedens. Eorum etiam qui præclare agunt, et qui producunt fructus Ecclesiæ tuæ sanctæ; eorum etiam qui oblationes obtulerunt non obliviscere: et illorum, qui offerre voluerunt et non poterunt, recordare.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos elevans vocem. Suscipe, Domine, oblationes, decimas et primitias, fructusque pœcis, sacrificiorum servorum tuorum in odorem suavitatis, et retribue atque mitte nobis, o retributor bone, gratiam donorum, amplitudinemque munerum quæ ad auxilium nostrum spectant, abundantiamque æternorum honorum, divites nos et illos faciens operibus pietatis, et justitiæ: communiens nos custodiis angelicis, et per confessionem immaculatam et apostolicam: quia tu magnificus in muneribus es, tibi que gloriam et gratiarum actionem referimus, et unigenito Filio tuo, et Spiritui sancto tuo.

Populus. Amen.

Sacerdos inclinatus. Memento, Domine, Regum fidelium Orthodoxorum, et pacifica imperium eorum, et da illis ut subditos sibi gubernent cum æquitate.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos elevans vocem. Defensor, et salvator esto, Domine, Ecclesiæ tuæ sanctæ, et omnibus ovibus spiritualibus pascuæ tuæ; et salva nos per fortitudinem tuam, cui nihil impossibile est, ab omni fame acerba, mortalitate perniciosa, a bellis et tumultibus, a persecutionibus exitalibus, et in tranquillitate et pace gubernata nos cum cura, omnibus diebus vitæ nostræ, quia non est nobis spes alia salutem consequendi, nisi in te, Domine. Destruere etiam per potentiam tuam, potentiam illorum qui stant adversum imperium tuum, et unumquemque subjice servituti nominis tui sancti: quia tu victor es, et bellator solus, et tibi gloriam et gratiarum actionem referimus.

Populus. Amen.

Sacerdos inclinatus. Commemorantes, memoriam agimus coram te, Domine, et ad obsecrandum te adducimus, primum quidem sanctam genitricem Dei Mariam, et præcursorem Joannem Baptistam, Stephanum primum Diaconorum, et proto-martyrem, agmenque sanctorum Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum et reliquorum, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ.

Populus. Kyrie, eleison

Sacerdos elevans vocem. Ut deprecationes illorum tuorum, placide suscipiens, orationes eorum gratas pietati tuæ acceptes. Nos quoque conjunctim obsecrationem imperfectam nostram, coram te simul effundimus, rogamusque et deprecamur, ut non avertas faciem tuam a nobis, neque in ira elongeris a nobis: non in furore tuo disperdas nos, verum secundum benevolentiam tuam posside nos, et per abundantiam bonitatis tuæ, parce nobis. Illumina vultum tuum super nos, et super omnem plebem hæreditatis tuæ, quia tibi placet salutem præstare, et tua est pax et salus: tibi que gloriam et gratiarum actionem offerimus, et unigenito Filio tuo.

Populus. Amen.

Sacerdos inclinatus. Memento etiam, Domine, Patrum electorum et sanctorum, Patriarcharum, et eorum qui interpretes et ministri fuerunt mysteriorum sacrorum Ecclesiæ tuæ sanctæ: maxime vero Ignatii, Dionysii, Julii, Athanasii, Basilii, Gregorii, Dioscori, Severi, reliquorum Apostolorum et Pastorum, qui ad te migraverunt.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos elevans vocem. Doctores, Episcopos, et rectores ovium spiritualium, gregum tuorum sacerdotium suscipe, Domine, et eos qui cum sanctitate primitias, more apostolico, ceperunt hæreditatis pacificæ, Theologiam scilicet acquisitam sanguine salutari Christi unigeniti Filii tui: eorum qui in Ecclesiis tuis sanctis explicaverunt verbis, gloriam magnificentiæ regni tui gloriosi, et super fundamentum fidei ædificaverunt scientiam universam veræ religionis, salutemque doctrinam: ut per intercessionem eorum puras et acceptabiles, Domine, non relinquant nos expositos insidiis et decipulis erroris multiformis dogmatum reprobatorum: verum per doctrinam patrum illorum nostrorum beatorum, confirma nos, et fidem illorum funda in nobis, bonisque eorum eos dignos effice et cum illis referemus tibi gloriam et gratiarum actionem.

Populus. Amen.

Sacerdos inclinatus. Ut etiam eorum memineris, qui ex hac vita ad te migraverunt, te deprecamur, Domine, Sacerdotum et Diaconorum, qui coram altari tuo, Sacerdotio et ministerio functi sunt, cum puritate et sanctitate: Subdiaconorum, Lectorum, Religiosorum, Monachorum, et omnium eorum, quos unusquisque animo suo designat.

Populus. Kyrie, eleison

A *Sacerdos elevans vocem.* Placide et tranquille suscipe per benignitatem tuam, Domine, animas et spiritus servorum et adoratorum tuorum qui ex hac præsentis vita ad te migraverunt: maxime vero illorum pro quibus et per quos sacrificium hoc oblatum et perfectum est. Memento eorum, quietem illis præsta, et colloca eos in habitaculis lucis, in locis spirituum beatorum, in Jerusalem cælesti, in Ecclesia primogenitorum descriptorum in cælis, memoriamque et quietem maxime felicem, per amorem tuum erga homines præstans illis, Domine, concede illis vitam senii expertem, bona non transientia, et delicias finem non habentes. Veniam obtineant per clementiam tuam: quietem consequantur per misericordiam tuam: abscondantur sub alis gratiæ tuæ, neque condemnentur: quia speraverunt in te, et in unigenitum Filium tuum, per quem nos quoque speramus misericordiam consequi, etc.

Populus. Quietem præsta.

B *Sacerdos inclinatus.* Parce, Domine Deus, et dimitte omnes iniquitates nostras, et illorum, neque illas imputes, quia non justificatur in conspectu tuo omnis vivens, neque ullus est purus a sordibus, et maculis peccati, nisi tu, Domine. Obsecramus et deprecamur abyssum imperscrutabilem clementiæ tuæ, ut nobis infirmis, et ad peccatum propensis, veniam concedas per misericordiam tuam, neque dimittas nos in manibus a quibus abripiamur in errorem perniciosum, qui nos ad interitum deducat. **C** Sed concede ut gradiamur in viis tuis, et faciamus voluntatem tuam, inveniamusque misericordiam, finem tranquillum, fiduciamque tibi placentem, et consistentiam absque confusione coram solio terribili unigeniti Filii tui, ut in hoc, sicut et in omnibus, glorificetur et laudetur nomen tuum valde honorandum et benedictum, simulque Domini nostri Jesu Christi et Spiritus tui sancti, nunc, etc.

Populus. Ut.

Sacerdos. Pax.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Misericordia Dei, etc.

Populus. Et cum spiritu tuo.

D *Diaconus dicit Catholicam.* *Sacerdos frangit et signat Oblatam.*

Diaconus. Angelus.

Sacerdos dicit Orationem ante Pater noster.

Vere enim et absque dubio, tu es Pater sanctus Filii sancti, qui sanctitate æqualis est cum Spiritu sancto: qui perfecte et cum summa potestate in sanctis requiescis, et perpetuo sanctificationes eorum qui te sanctificant suscipis. Tu es fons incolunitatis, et origo auxiliorum, tu es gæstor misericordiæ, et pater clementiæ, miserator, fautor, adjutor et auxiliator, curam habens pauperum, et refugium afflictorum, comes itineris navigantium, portus et requies jactatorum, refugium peccatorum: medicus bonus infirmorum: qui amas lacrymas penitentium, emundator sordium, in illis

qui inquinati sunt, largitor donorum, thesaurus A divitiarum. Tu ab initio, ab æterno, a sæculo et perpetuo, sanctus es, plenusque sanctitate, sanctificator et perfector sanctorum, et nos glorificationem, hymnorumque decantationem offerimus tibi eam ipsam quam a Filio sancto tuo, Filio tuo dilecto amanter didicimus: petimusque ut nobis omnibus præstes, ut corde puro, sed ardentem succenso per zelum laudabilem, orationes et deprecationes nostras coram te effundendo, cum mentium illuminatione, animorum castimonia, linguarumque triumphali laudatione, clamemus ad te, oremus et dicamus, Pater noster qui es in cælis.

Populus. Sanctificetur nomen tuum.

Sacerdos elevans vocem. Ne, Domine, permittas nos jactari vexationibus mundanis, sive diabolicis, B ultra id quod possumus, ita ut omnino in infirmitate, ægitudine et contractione cordis simus, et a domestica familiaritate tua alieni efficiamur, si nostri curam non habueris. Ne sis inimicus, Domine, neque avertas faciem tuam a nobis, neque procul facias auxilia tua; sed aspice nos, et mitte gratiam tuam ad nostrum subsidium. Ab omnibus criminibus libera nos, neque inducas nos in tentationem, quia tibi est potestas, et imperium æternum, et tibi gloriam et gratiarum actionem referimus.

Populus. Amen.

Sacerdos. Pax.

Diaconus. Ante susceptionem mysteriorum istorum C sanctorum, quæ oblata sunt, iterum coram Domino misericordie capita nostra inclinemus.

Populus. Coram te, Domine.

Sacerdos elevans vocem. Cum omni natura et creatura cælestium et terrestrium, quæ te adorant, Domine, ut animo concipimus, nos quoque adorationem veram cum cervicis demissione tibi offerimus; et a summa charitate tua postulamus, ut illuminemur animas nostras veritate tua. Munda nos hyssopo tuo: sanctifica nos sanctitate tua: converte nos ad timorem tuum, placeat tibi ut mittas nobis benedictiones tuas, et in hunc modum atque talibus bonis locupletans nos, ne permittas, ut rei accedamus ad communionem hanc vivificam corporis et sanguinis unigeniti Filii tui, per quem et cum quo D te decet gloria et imperium cum Spiritu tuo sancto.

Populus. Amen.

Sacerdos. Pax.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Sit benedictio, etc.

Populus. Et cum, etc.

Diaconus. Cum timore.

Sacerdos. Sancta sanctis.

Populus. Unus Pater sanctus.

Diaconus. Stemus decenter.

Populus. Gratias agimus.

Sacerdos. Juste et secundum veritatem, valdeque rationabiliter, debentur magnificentiæ tuæ laudes omnes indesinentes, hymni et exultationes triumphales, quia nos fecisti dignos per clementiam tuam dono hoc bono, et cælesti, alimenti hujus incorruptibilis: rogamusque amorem tuum erga homines ineffabilem, ut non convertas festa nostra in luctum, neque cantica nostra in ejulatum, neque deficias capita nostra coram judicio: neque erubescamus in die novissimo, in quo unusquisque congruam remunerationem accipiet; cum Angeli in timore consistent, et unigenitus Filius tuus judicabit. Sed quemadmodum summe misericordem erga nos te exhibuisti, parce pusillanimitati nostræ, miserere infirmitatis naturæ nostræ, non in iudicium, aut condemnationem reputans nobis hoc munus tuum, sed ad sanctitatem, et vigilantiam et viaticum salutis nostræ. Et te decet gloria, honor, et imperium, simulque unigenito Filio tuo et Spiritui sanctissimo tuo.

Populus. Amen.

Sacerdos. Pax.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Diaconus. Post, etc.

Populus. Coram te.

Sacerdos elevans vocem. Tibi qui genitus es ab æterno, ex lumine æterno, et incarnatus es absque ulla mutatione, ex utero virginali, gratias agimus, et ut requiescat dextera tua super nos omnes perpetuo, postulamus. Sacerdotes altaris tui gloria affice, et ministrantes tibi in honore constitue. Senes mansuetudine orna et adjuva; impetus juvenum coerce; pueros educa in modestia, et ad summum scientiæ apicem perducito. Sana, Domine, infirmos, abluere maculas peccatorum; obsigna cruce tua virgines; custodi lectum conjugatorum; mitte egenis saturitatem; esto orphanorum curator, et confortator viduarum. Parce illis qui acceperunt corpus tuum; et eos qui biberunt ex sanguine tuo, perfecte purifica. Benedic illis qui per crucem tuam salutem consecuti sunt; sanctifica etiam agnos gregis tui, oves tuas adduc ad ovile tuum: agnos tuos in doctrinis tuis confirma, unumquemque in gradu et ordine suo visita, per misericordiam tuam. Nos autem, Domine, servos tuos, et sacerdotio fungentes tibi, dignos effice visione tui; nos omnes adduc ad habitaculum tuum; mentes nostras firmas effice in dilectione tua; oculi nostri videant maiestatem timendam tuam; ora nostra repleantur sanctificationibus tuis; labia nostra, Domine, laudes tuas pronuntient, Patrisque tui benedicti et beati, et Spiritus tui, vivi, sancti, vivificantis et tibi consubstantialis.

Populus. Amen.

Diaconus. Benedic, Domine.

Sacerdos. Benedic omnibus.

MARTYRIUM

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ⁽⁸⁷⁾

MARTYRIUM

SANCTI HIEROMARTYRIS IGNATII THEOPHORI

(Haezel, *Patr. apost.*, ed. 3, Tubingæ 1847, in-8°.)

I. Ignatii cura pastoralis et martyrii desiderium.

Cum non ita pridem imperium Romanorum ex-
cepisset Trajanus, Ignatius, apostoli Joannis disci-
pulus, vir erat in omnibus apostolicus, et Ecclesiam
Antiochenorum summa cura regebat, cum veteres
procillas multarum sub Domitiano persecutionum
ægre præterisset; quippe qui instar boni guber-
natoris gubernaculo precum ac jejunii, et assidui-
tate docendi, et perpetua contentione spiritus, tem-
pestati contrariæ restitit; veritus, ne quem timidio-
rum aut simpliciorum amitteret. Quamobrem gau-
debat quidem Ecclesiæ tranquillitate, quiescente
ad breve tempus persecutione; dolebat autem ani-
mo, quod nondum veram erga Christum charita-
tem, neque perfectum discipuli ordinem esset asse-
cutus. Reputabat enim animo, confessione, quæ
per martyrium fit, fore, ut ipse similior fieret Chri-
sto. Unde paucis annis adhuc in Ecclesia moratus,
et divinæ instar lucernæ⁸⁰ intellectum cujusque
interpretatione [divinarum] Scripturarum illustrans,
votorum suorum compos factus est.

Ἄρτι διαδεξαμένου τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Τραϊ-
ανοῦ (88), Ἰγνάτιος, ὁ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου μαθη-
τῆς, ἀνὴρ ἦν (89) τοῖς πᾶσιν ἀποστολικὸς, καὶ ἐκυ-
βέρνα τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείων ἐπιμελῶς, τοὺς
πάσαι χειμῶνας μόλις παραγαγὼν τῶν πολλῶν ἐπὶ
Δομετιανοῦ διωγμῶν, καθάπερ κυβερνήτης ἀγαθός,
τῷ ὄλακι τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας, καὶ τῇ
συνεχεῖ τῆς διδασκαλίας, τῷ τόνῳ τῷ πνευματι-
κῷ (90), πρὸς τὴν ζάλην τὴν ἀντικειμένην ἀντειχεν
δεδοικώς, μὴ τινα τῶν ὀλιγοψύχων ἢ ἀκεραιτέρων
ἀποβάλλῃ. Τοιγαροῦν ἠύφραϊνετο μὲν ἐπὶ τῷ τῆς Ἐκ-
κλησίας ἀσαλεύτῳ, λωφθησαντος πρὸς ὀλίγον τοῦ
διωγμοῦ· ἤσχαλλεν δὲ καθ' ἑαυτὸν, ὡς μήπω τῆς ὄν-
τως εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἐφαψάμενος, μηδὲ τῆς τε-
λείας τοῦ μαθητοῦ τάξεως. Ἐνενοεῖ γάρ τὴν διὰ
μαρτυρίου γινομένην ὁμολογίαν πλείον αὐτὸν προσ-
οικειοῦσαν τῷ Κυρίῳ. Ὅθεν ἔτεσιν ὀλίγοις ἔτι πα-
ραμένῳ τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ λύχνου δίκην θεοῦ τῆν
ἐκάστου φωτίζων διάνοιαν διὰ τῆς τῶν [θείων (91)]
Γραφῶν ἐξηγήσεως, ἐπετύγγανεν τῶν κατ' εὐχῆν.

II. Ignatius a Trajano condemnatur.

Posthæc enim Trajanus, nono imperii sui anno
victoria de Scythiis et Dacis aliisque multis gentibus

⁸⁰ Joan. v, 35.

(87) Syriacam versionem capitum hujus martyrii
1-4 incl. nuperrime Curetonus e codice ms. Musei
Londinensis typis vulgavit. Codex hic, paucos ante
annos e bibliotheca Claudii Jacobi Rich, legati Bri-
tannici in urbe Bagdad, Londinum delatus, etiam
fragmentum *Epistolæ* S. Ignatii *ad Romanos* conti-
net. Versio autem martyrii Syriaca non ubique ad
verbum textui Græco codicis Colbertini respondet,
cum Syrus nonnunquam Græca male intellexerit,
sæpissime autem paraphrasi sit usus. Cæterum
omnes variæ lectiones, inde ortæ, nullius sunt pon-
deris.

Τραϊανοῦ γὰρ μετὰ ταῦτα ἐννάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ
βασιλείας (92), ἐπαρβέντος ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Σκυ-

(88) I. e. a. 98 p. Ch. n.

(89) Lege cum veteri versione Latina, ab Usserio
edita, ἐν pro ἦν, particula καί, quæ sequitur, de-
leta. Smith.

(90) Ms. τῷ πνεύματι, male. Legendum aut τῷ
πνεύματος, aut τῷ πνευματικῷ. Posterior emendatio
præferenda est; nam uterque vetus interpres Lati-
nus habet: « spirituali. » Clerico placet τῷ ἐντόνῳ
πνεύματι, « firmo et constanti; » Smithio, πόνῳ
πνευματικῷ. Jac.

(91) Neuter interpres Latinus θείων agnoscit Jac.
(92) I. e. a. 107 p. Ch. Vet. interpres habet.

ὄν καὶ Δακῶν καὶ ἐτέρων πολλῶν ἔθνῶν, καὶ νομι-
σαντος ἔτι λείπειν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν ὑποταγῆν τῶ
τῶν Χριστιανῶν θεοσεβὲς σύστημα, καὶ εἰ μὴ τὴν
τῶν δαιμόνων ἔλοιτο λατρείαν μετὰ πάντων ὑπεισ-
ιέναι τῶν ἔθνῶν, διωγμὸν ὑπομένειν ἀπειλήσαντος,
πάντας (93) τοὺς εὐσεβῶς ζῶντας ἢ θύειν ἢ τελευτᾶν
κατηνάγκαζεν. Τότε τοῖνον φοβηθεὶς ὑπὲρ τῆς Ἀν-
τιοχείων Ἐκκλησίας ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώ-
της, ἔκουσίως ἤγετο πρὸς Τραϊανὸν (94), διάγοντα
μὲν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν,
σπουδάζοντα δὲ ἐπὶ Ἀρμενίαν καὶ Πάρθους. Ὡς δὲ
κατὰ πρόσωπον ἔστη Τραϊανοῦ τὸ βασιλέως· « Τίς
εἶ, κακόδαιμον, τὰς ἡμετέρας σπουδάζων διατάξεις
ὑπερβαίνειν, μετὰ τὸ (95) καὶ ἐτέρους ἀναπέλθειν, ἵνα
κακῶς ἀπολῶνται; » Ἰγνάτιος εἶπεν· « Οὐδεὶς Θεοφό-
ρον ἀποκαλεῖ κακοδαίμονα· ἀφεστήκασι γὰρ ἀπὸ τῶν
δούλων τοῦ Θεοῦ τὰ δαιμόνια. Εἰ δὲ, ὅτι τούτοις ἐπα-
χθῆς εἰμι, [καὶ (96)] κακὸν με πρὸς τοὺς δαιμόνας
ἀποκαλεῖς, συνομολογῶ. Χριστὸν γὰρ ἔχων ἐπουρά-
νιον βασιλεῖα, τὰς τούτων καταλύω ἐπιβουλὰς. »
Τραϊανὸς εἶπεν· « Καὶ τίς ἐστι Θεοφόρος; » Ἰγνάτιος
ἀπεκρίνατο· « Ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν στέρνοις. » Τραϊ-
ανὸς εἶπεν· « Ἡμεῖς οὖν σοι δοκοῦμεν κατὰ νοῦν μὴ
ἔχειν θεοῦ, οἷς καὶ χρώμεθα συμμάχοις πρὸς τοὺς
πολεμίους; » Ἰγνάτιος εἶπεν· « Τὰ δαιμόνια τῶν
ἔθνῶν θεοῦς προσαγορεύεις πλανώμενος· εἰς γὰρ
ἔστιν Θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ
τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· καὶ εἰς Χρι-
στὸς Ἰησοῦς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενῆς, οὗ τῆς
βασιλείας ὀναίμην! » Τραϊανὸς εἶπεν· « Τὸν σταυρω-
θέντα λέγεις ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου; » Ἰγνάτιος εἶπεν
« Τὸν ἀνασταυρώσαντα τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν μετὰ τοῦ
ταύτης εὐρετοῦ, καὶ πᾶσαν καταδικάσαντα δαιμονικῆν
πλάνην καὶ κακίαν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν αὐτῶν ἐν
καρδίᾳ φοροῦντων. » Τραϊανὸς εἶπεν· « Σὺ οὖν ἐν
ἐαυτῷ φέρεις τὸν σταυρωθέντα; » Ἰγνάτιος εἶπεν·
« Ναί· γέγραπται γάρ· Ἐροικῆσω ἐν αὐτοῖς, καὶ
ἐμπεριπατήσω. » Τραϊανὸς ἀπεφῆκατο· « Ἰγνάτιον
προσετάξασμεν, τὸν ἐν ἐαυτῷ λέγοντα περιφέρειν τὸν
ἐσταυρωμένον, δέσμιον ὑπὸ στρατιωτῶν γενόμενον
ἀγεσθαι παρὰ τὴν μεγάλην Ῥώμην, βρῶμα γενησό-
μενον θηρίων εἰς τέρψιν τοῦ δήμου (97). » Ταύτης ὁ
ἅγιος μάρτυς ἐπακούσας τῆς ἀποφάσεως, μετὰ χαρᾶς
ἔδῳσεν· « Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα, ὅτι με τελεία
τῇ πρὸς σὲ ἀγάπῃ τιμῆσαι κατηξίωσας, τῷ ἀποστόλῳ
σου Παύλῳ δεσμοῖς συνδήσας σιδηροῖς. » Ταῦτα εἶ-
πὼν, καὶ μετ' εὐφροσύνης περιθέμενος τὰ δεσμὰ,
ἐπευξάμενος πρότερον τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ταύτην
παρθέμενος μετὰ δακρύων τῷ Κυρίῳ, ὡς περ κριδὸς
ἐπίσημος, ἀγέλης καλῆς ἡγούμενος, ὑπὸ θηριώδους
ἐφόροις ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπαχθησόμενος πρὸς βορᾶν.

⁹¹ Levit. xxvi, 12; II Cor. vi, 16.

« anno quarto. » Grubius corrigat δεκάτῳ ἐννάτῳ
ἔτει, i. e. a. 116.

(93) Ὁ φόβος ante πάντας in ms. male additum
assumentum est, quod neuter vetus int. Latinus in
codice suo legebatur. Jac.

(94) Ignatius sponte se contulit ad Trajanum, ut
eum placaret expositione doctrinae Christianae, aut,

A reportata elatus, ad subjectionem omnium sibi ad-
huc pium Christianorum corpus deesse ratus, per-
secutionemque, nisi dæmonum cultum cum omni-
bus gentibus amplecterentur, minatus, omnes reli-
giose viventes aut sacrificare aut mori cogebat.
Tum vero pro Antiochena Ecclesia pertimescens
generosus Christi miles, sponte ductus est ad Tra-
janum, qui eo tempore Antiochiæ quidem moraba-
tur, sed contra Armeniam et Parthos ire festinabat.
Ut vero in conspectu Trajani imperatoris stetit :
« Quis es, inquit, o cacodæmon, qui nostra man-
data transgredi ceteris, simulque aliis suades, ut
male pereant? » Ignatius respondit : « Nemo Theo-
phorum vocet cacodæmonem; abscesserunt enim
dæmonia a servis Dei. Sin vero, quia iis infestus
sum, me etiam malum in dæmonas vocas, assen-
tior. Cum enim habeam Christum cælestem regem,
insidias illorum dissolvo. » At Trajanus : « Quis
est, ait, Theophorus? » Ignatius respondit : « Is, qui
habet Christum in pectore. » Tum Trajanus : « An-
non videmur tibi, inquit, et nos in animo gestare
deus nostros, quibus adversus hostes adiutoribus
utimur? » Ignatius respondit : « Dæmonia gentium
errans vocas deos; est enim unus Deus, qui cælum
et terram et mare, et omnia quæ sunt in iis, fecit;
et unus Christus Jesus, Filius Dei unigenitus, cujus
regno utinam fruar! » Trajanus dixit : « Illum dicis,
qui sub Pontio Pilato crucifixus est? » Ignatius
respondit : « Eum, qui in crucem sustulit peccatum
meum cum ejus inventore, et omnem errorem dæ-
moniacum omnemque malitiam damnans subjecit
pedibus eorum, qui ipsum in corde gerunt. » At
Trajanus : « Ergo, ait, geris in te crucifixum? »
Ignatius respondit : « Imo; scriptum enim est : *Hab-
bitabo et ambulabo inter eos* ⁹¹. » Trajanus senten-
tiam tulit : « Ignatium, qui in se ipso circumferre
crucifixum contendit, jussimus in vincula a militi-
bus conjunctum abduci Romam magnam, ut sit pas-
tus ferarum ad delectationem populi. » Senten-
tiam hanc cum sanctus martyr audisset, præ gau-
dio exclamavit : « Gratias tibi ago, Domine, quia
me perfecta erga te charitate honorare dignatus es,
qui me cum apostolo tuo Paulo in ferrea vincula
conjeceris. » Hæc cum dixisset, et hilari animo vin-
cula suscepisset, cumque prius orasset pro Eccle-
sia, et eam cum lacrymis Domino commendasset,
instar arietis insignis, qui egregium gregem ducit,
ferina et militari acerbitate correptus est, abducen-
sus Romam ad pastum cruentarum ferarum.

στρατιωτικῆς δεινότητος συνηπάζετο, θηρίοις αἰμο-
φόροις ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπαχθησόμενος πρὸς βορᾶν.

si minus eum placare posset, totam iram ejus ipse
exciperet, Ecclesiamque Antiochenam sic metu li-
beraret. CLER.

(95) Melius τοῦ. SMITH.

(96) Καὶ abundat. SMITH.

(97) Cfr. Ign. ad Rom. c. 6.

III. S. Ignatius Smyrnam navigat.

Cum multa ergo alacritate et lætitia, patendi cupiditate, Antiochia Seleuciam descendit, et illinc navi vectus est; cumque post multos labores ad Smyrnenis urbem appulisset, multa cum lætitia e navi descendit, ac sanctum Polycarpum, Smyrnenis episcopum, quondam condiscipulum suum, videre festinavit: fuerant enim olim sancti apostoli Joannis discipuli. Apud quem diversatus, eum eum spiritualium charismatum participem fecisset, suis etiam vinculis esset gloriatus, orabat eum, ut vellet propositum ipsius adjuvare; et maxime quidem hoc rogabat totam Ecclesiam (exceperant enim sanctum illum virtum civitates atque Ecclesie Asiæ per episcopos et presbyteros et diaconos, cum omnes ad eum festinarent, si forte partem charismatis spiritualis ab eo acciperent⁹⁸); ac præ cæteris sanctum Polycarpum, ut citius per feras, inconspicuus in mundo factus, coram Christo compareret.

Μετὰ πολλῆς τοίνυν προθυμίας καὶ χαρᾶς, ἐπιθυμία τοῦ πάθους, κατελθὼν ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰς τὴν Σελεύκειαν, ἐκεῖθεν εἶχετο τοῦ πλοῦς· καὶ προσχὼν μετὰ πολλὴν κάματον τῇ Σμυρναίων πόλει (98), σὺν πολλῇ χαρᾷ καταβάς τῆς νηὸς, ἐσπευδε τὸν ἄγιον Πολύκαρπον, τὸν Σμυρναίων ἐπίσκοπον, τὸν συνακροατὴν, θεάσασθαι· ἐγεγόνεισαν γὰρ πάλαι μαθηταὶ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Ἰωάννου. Παρ' ᾧ καταχθεις, καὶ πνευματικῶν αὐτῷ κοινωνήσας χαρισμάτων, καὶ τοῖς δεσμοῖς ἐγκαυχώμενος, παρεκάλει συναθλεῖν τῇ αὐτοῦ προθέσει (99), μάλιστα μὲν κοινή πᾶσαν Ἐκκλησίαν (ἐδεξιοῦντο γὰρ τὸν ἄγιον διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων αὐτῆς Ἀσίας πόλεις καὶ Ἐκκλησίας, πάντων ἐπιγεγομένων πρὸς αὐτὸν, εἴ πως μέρος χαρίσματος λάβωσι πνευματικοῦ) ἐξαιρέτως δὲ τὸν ἄγιον Πολύκαρπον, ἵνα, διὰ τῶν θηρίων θάπτων ἀφανῆς τῷ κόσμῳ γενόμενος, ἐμφανισθῇ τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ.

IV. Ignatius scribit Ecclesis, præsertim Romanæ.

Atque hæc sic dicebat et sic contestabatur, usque adeo extendens amorem in Christum, ut per pulchram confessionem et studium eorum, qui pro ejus certamine simul Deum orabant, cælum esset accepturus, utque Ecclesiis, quæ ipsi per rectores suos occurrerant, mercedem redderet, gratias agens litteris ad eas missis, e quibus gratia spiritualis cum votis et adhortationibus stillabat. Cum ergo omnes erga se benevole affectos cerneret, veritus est, ne fratrum charitas studium eundem ad Deum incidere, dum pulchra ipsi esset aperta martyrii janua. Quæ ad Ecclesiam Romanorum scripsit subjecta sunt.

Καὶ ταῦτα οὕτως ἔλεγεν, καὶ οὕτως διεμαρτύρατο, τοσούτον ἐπεκτείνων τὴν πρὸς Χριστὸν ἀγάπην, ὡς οὐρανοῦ μέλλον (1) ἐπιλαμβάνεσθαι διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας καὶ τῆς τῶν συνευχομένων ὑπὲρ τῆς ἀθλήσεως σπουδῆς, ἀποδοῦναι δὲ τὸν μισθὸν ταῖς Ἐκκλησίαις ταῖς ὑπαντησάσαις αὐτῷ διὰ τῶν ἡγουμένων. γαμαμάτων εὐχαριστῶν (2) ἐκπεμφθέντων πρὸς αὐτὰς, πνευματικὴν μετ' εὐχῆς καὶ παραινέσεως ἀποσταζόντων χάριν (3). Τοιγαροῦν τοὺς πάντας ὄρων εἰνοικῶς διαχειμένους περὶ αὐτὸν, φοβηθεὶς, μὴ ποτε ἢ τῆς ἀδελφότητος στοργῇ τὴν πρὸς Κύριον αὐτοῦ σπουδὴν ἐκκόψῃ, καλῆς ἀνεψφθείσης αὐτῷ θύρας τοῦ μαρτυρίου, οἷα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιστέλλει Ῥωμαίων, ὑποτέτακται.

Legitur hic Epistola S. Ignatii ac Romanos. Vide supra col. 685.

V. Ignatius a Smyrna Romam ducitur.

Postquam ergo, ut volebat, epistola sua repugnantem fratres Romanos composuisset, a Smyrna solvens (urgebatur enim a militibus Christophorus, ut ad publica spectacula magnæ Romæ properaret, quo præ oculis populi Romani feris bestiis traditus coronam certaminis consequeretur) appulit Troadem. Deinde illinc Neapolin ductus, per Philippos peragravit Macedoniam et ad eam Epiri partem, quæ ad Epidamnum sita est, in maritimis locis navi

Καταρτίσας τοίνυν, ὡς ἠβούλετο, τοὺς ἐν Ῥώμῃ τῶν ἀδελφῶν ἄκοντας διὰ τῆς ἐπιστολῆς (4), οὕτως ἀναχθεις ἀπὸ τῆς Σμύρνης (κατεπέλεγτο γὰρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὁ Χριστοφόρος) (5) φθάσαι τὰς φιλοκυμίας (6) ἐν τῇ μεγάλῃ Ῥώμῃ, ἵνα ἐπ' ἕβησι τοῦ δήμου Ῥωμαίων θηροῖν ἀγρίοις παραδοθεις, τοῦ σεφάνου τῆς ἀθλήσεως ἐπιτύχῃ) προσέσχε τῇ Τρωάδι. Εἶτα ἐκεῖθεν καταχθεις ἐπὶ τὴν Νεάπολιν, διὰ Φιλίππων παρῶδεν Μακεδονίαν (7), καὶ περὶ (8) τὴν

⁹⁸ Rom. i, 11.

(98) Cfr. Ign. ad Rom. c. 5.

(99) I. e. precibus a Deo petere, ut Ignatium gloria martyrii donaret, eique constantiam præberet. CLERC.

(1) Ita Toupus et Jacobsonus. Ms. μέλλειν.

(2) Lege εὐχαριστικῶν. GRAB., εὐχαρίτων. TOUR.

(3) Similem fere locutionem habes in Ep. ad Magn. c. 14, ὁροισθῆναι.

(4) I. e. componere animos aliter sentientium, eosque ad id probandum, quod ipse cupiebat, adducere. CLERC.

(5) Cfr. Ign. ad Eph. c. 9.

(6) I. e. iudi, magno sumptu a candidatis magistratum exhiberi soliti. SMITH.

(7) Adde πσζῆ, ut legebat vet. int. SMITH. Cfr. Act. xvi, 11, 12. Ignatius via Egnatia, Thessalonicam cum Dyrrachio (Epidamno) jungenti usus est. Cfr. Tafel, Epistola gratulatoria ad universitatem Götting. 1837, pp. 3, 15, et Dissert. de via Egnatia Tubing. 1841, p. 16 sqq.

(8) Ms. περὶ καί.

Ἦπειρον, τὴν πρὸς Ἐπίδαμον, ἐν τοῖς παραθαλασσίαις νήδς ἐπιτυχῶν, ἔπλει τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κάκειθεν ἐπιβάς τοῦ Τυρρηνικοῦ, καὶ παραμείδων νήσους τε καὶ πόλεις, ὑποδειχθέντων τῷ ἁγίῳ Ποιῶλων, αὐτὸς μὲν ἐξελεθεῖν ἐσπευδεν, κατ' ἔχνος βαδίζειν ἐθέλων τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ὡς δὲ ἐπιπεσον βίαιον πνεῦμα οὐ συνεχώρει, τῆς νήδς ἐκ πρῶμνης ἐπεγομένης, μακαρίας τὴν ἐν ἐκεῖνῳ τῷ τόπῳ τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην, οὕτω παρέπλε. Τοιγαρὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ τῇ αὐτῇ οὐρίοις ἀνέμοις προσχησάμενοι, ἡμεῖς μὲν ἄκοντες ἀπηγόμεθα, στένοντες ἐπὶ τῷ ἀφ' ἡμῶν μέλλοντι χωρισμῷ τοῦ δικαίου γίνεσθαι. Τῷ δὲ κατ' εὐχὴν ἀπέβαινε σπεύδοντι θάττον ἀναχωρήσαι τοῦ κόσμου, ἵνα φθάσῃ πρὸς δὴ ἡγάπησεν Κύριον. Καταπλεύσας γοῦν εἰς τοὺς λιμένας Ῥωμαίων, μελλούσης λήγειν τῆς ἀκαθάρτου φιλοτιμίας, οἱ μὲν ἀποστρέφονται ὑπὲρ τῆς βραδυτήτος ἡσαλλῶν, ὁ δὲ ἐπίσκοπος χαίρων κατεπέγουσιν ὑπήκουσεν

A invento, per Adriaticum mare navigavit; inde Tyrrenum ingressus, insulas et civitates transiit, ostensisque sancto viro Puteolis, ipse quidem egredi cupiebat, cum vellet per vestigia Pauli apostoli incedere²². Cum vero irruens ventus vehementior id non pateretur, nave a puppi impulsam, beatam prædicavit charitatem fratrum illius loci, et sic præternavigavit. Igitur uno die et nocte eadem secundis ventis usi abducebamur, nos quidem invitigementes ob separationem justii illius a nobis mox futuram. At ei ex voto res contingebat, festinanti e mundo discedere ut ad dilectum Dominum perveniret. Quare cum navigando pervenisset in portus Romanorum, finisque immundi spectaculi iumneret, milites tarditatem ægre ferebant; at episcopus gaudens urgentibus parebat.

VI. Ignatius Romæ a bestiis devoratur.

Ἐκεῖθεν οὖν ἐώσθησαν ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πόρτου (9) (διεπεφήμιστο γὰρ ἦδη τὰ κατὰ τὸν ἅγιον μάρτυρα) συναντῶμεν (10) τοῖς ἀδελφοῖς φόβῳ καὶ χαρᾷ πεπληρωμένοις, χαίρουσιν μὲν ἐφ' οἷς ἤξιωντο τῆς τοῦ Θεοφόρου συντυχίας, φοβούμενοι δὲ, διότι περ ἐπὶ θάνατον ὁ τοιοῦτος ἦγετο. Τισὶ δὲ καὶ παρήγγελλεν ἡσυχάζειν, ζέουσι καὶ λέγουσι καταπαύειν τὸν δῆμον πρὸς τὸ μὴ ἐπιζητεῖν ἀπολέσθαι τὸν δικαίον. Ὡς εὐθύς γνοὺς τῷ πνεύματι, καὶ πάντας ἀσπασάμενος, αἰτήσας τε παρ' αὐτῶν τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην, πλεονά τε τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ διαλεχθεῖς (11), καὶ πείσας μὴ φθονῆσαι τῷ σπεύδοντι πρὸς τὸν Κύριον, οὕτω μετὰ γονυκλισίας πάντων τῶν ἀδελφῶν, ππρακαλέσας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ τῆς τοῦ διωγμοῦ καταπαύσεως, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης, ἀπήχθη μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον. Εἶτα εὐθύς ἐμβληθεὶς κατὰ τὸ πάλαι πρόσταγμα τοῦ Καίσαρος (12), μελλουσῶν καταπαύειν τῶν φιλοτιμιῶν (ἦν γὰρ ἐπιφανής, ὡς ἐδόκουν, ἡ λεγομένη τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ τρισκαιδεκάτη (13), καθ' ἣν σπουδαίως συνήεσαν), οὕτως θηροῖν ὡμοῖς παρὰ τῷ ναφ̄ παρεβάλλετο (14), ὡς παρ' αὐτὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰγνατίου πληροῦσθαι τὴν ἐπιθυμίαν (15), κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐπιθυμία δικαίου δεκτὴ· ἵνα μηδενὶ τῶν ἀδελφῶν ἐπαχθῆς διὰ τῆς συλλογῆς τοῦ λειψάνου γέννηται, καθὼς φθάσας ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὴν ἰδίαν ἐπεθύμει γενέσθαι τελειωσιν. Μόνα γὰρ τὰ τραχύτερα τῶν ἁγίων αὐτοῦ λειψάνων περιελεῖσθαι, ἅτινα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν

Illinc ergo abierunt ab eo, qui dicitur Portus (jam vero sparsa erat sancti martyris fama); obviamus fratribus metu et gaudio repletis, gaudens quidem, quod congressu Theophori Deus ipsos esset dignatus, timentibus autem, quod talis vir ad mortem duceretur. Quosdam etiam monuit, ut quiescerent, qui fervebant aiebantque, se populum esse sedaturos, ne virum justum ad necem quæreret. Qui cum confestim rem spiritu cognovisset et omnes salutasset, et ab iis verum amorem pluribus verbis, nam in epistola, petiisset, iisque persuasisset, ne sibi inviderent ad Dominum festinanti, nunc, postquam cuncti fratres genua flexissent, ipseque Filium Dei pro Ecclesiis et pro cessatione persecutionis et pro mutuo fratrum inter se amore precatus esset, abductus est confestim in amphitheatrum. Dein illico in id immisus ex mandato Cæsaris pridem dato, sine spectaculorum imminente (erat enim solemnitas, ut putabant, dies, qui dicitur Romana lingua tertius decimus, quo studiose convenerant), sic crudelibus feris juxta templum est objectus, ut illico sancti martyris Ignatii impleretur desiderium, prout scriptum est: *Desiderium justii est acceptum*²³; ut nempe nulli fratrum gravis fieret ob suarum reliquiarum collectionem, quemadmodum prius in epistola optaverat, suam consummationem fieri. Solæ enim duriores sanctorum ejus reliquiarum partes relictæ, et Antiochiam ablatae sunt, atque in linteo depositæ, ut thesaurus

²² Act. xxviii, 13, 14.

²³ Prov. x, 24.

(9) Hodie *Il Porto* prope Ostiam.

(10) Ita monente Smithio restituit Jacobsonus e codice Parisiensi pro vulgata lectione sὺν αὐτῷ μέν.

(14) Sc. in Epistola sua ad Romanos

(12) Sic loquitur Martyrii scriptor, quia ante aliquot menses sententiam pronuntiavit Trajanus. CLER.

(13) Sc. ante Kalendas Januarias, ut ex cap. 7 apparet: Ἐγένετο δὲ ταῦτα τῇ πρὸ δεκατριῶν Καλαν-

δῶν Ἰαννουαρίων. Die illo celebrabantur binis diebus Sigillaria, adjecta Saturnalibus.

(14) Erat amphitheatrum aut Jovi Latiarum, aut Stygio, et Dianæ sacrum; quamobrem mirum non est, hic templi mentionem fieri. CLER. Vetus interpres non legit τῷ ναφ̄, habet enim: *ab impiis*, fortasse legens: *παρὰ τῶν ἀνοσίων sive ἀνόμων*. SMITH.

¹⁵ Vide Ign. *ad Rom.* c. 4.

inestimabilis, ob martyris gratiam sanctæ Ecclesie relicta.

A ἀπεκομίσθη, καὶ ἐν λίνῳ κατετέθη, θησαυρὸς ἐπι-
μυτος, ὑπὸ τῆς ἐν τῷ μάρτυρι χάριτος τῆς ἀγίας Ἐ-
κκλησίας καταλειφθέντα (16)

VII. *Ignatius mortuus apparet dormientibus.*

Contigerunt vero hæc a. d. XIII Kalendas Januarias, hoc est, Decembris vigesima, consulibus apud Romanos iterum Sura et Senecione. Horum nos ipsi spectatores facti, cum in lacrymis totam noctem exegissemus, et genibus flexis multaque oratione Dominum, ut nos infirmos de iis, quæ facta fuerant, certos faceret, essemus precati, ac paululum obdormissemus; alii statim astantem eum nosque complectentem vidimus, alii rursus pro nobis orantem beatum Ignatium conspeximus, alii vero sudore stillantem, tanquam a multo labore advenientem, atque astantem Domino. Cum ergo multo cum gaudio ista vidissemus, et somniorum visa contulissemus, Deum datorem bonorum laudavimus, sanctum virum beatum prædicavimus, vobis et diem et tempus significavimus, ut tempore martyrii ejus convenientes communionem nostram testificemur cum athleta et generoso martyre Christi, qui conculcavit diabolum, et desiderii sui, ex amore Christi profecti, cursum explevit, in Christo Jesu, Domino nostro, per quem et cum quo Patri sit gloria et potentia cum Spiritu sancto, in sæcula. Amen.

Ἐγένετο δὲ ταῦτα τῇ πρὸ δεκατριῶν Κιλιανῶν Ἰαννουαριῶν, τοῦτέστιν Δεκεμβρίῳ εἰκάδι, ὑπατεύοντων παρὰ Ῥωμαίοις Σύρα καὶ Σενεκίου τὸ δευτέρου (17). Τούτων αὐτόπται γενόμενοι, μετὰ θαυμάσια κατ' οἶκόν τε παννυχίσαντες, καὶ πολλὰ μετὰ γνυκλισίας καὶ δεήσεως παρακαλέσαντες τὸν Κύριον πληροφορησαί τοὺς ἀσθενεῖς ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς προγεγονόσιν (18), μικρὸν ἀφύπνῳσαντες, οἱ μὲν ἐξείηδες ἐπιστάντα καὶ περιπτυσσόμενον ἡμᾶς ἐβλέπομεν, ὁ δὲ πάλιν ἐπευχόμενον ἡμῖν ἐωρῶμεν τὸν μακάριον Ἰγνάτιον, ἄλλοι δὲ σταζόμενον ὑφ' ἰδρωτός ὡς ἐκμαμάτου πολλοῦ παραγεγόμενον, καὶ παρεστῶτα τῷ Κυρίῳ. Μετὰ πολλῆς τὸίνυν χαρᾶς ταῦτα ἰδόντες, καὶ συμβαλόντες τὰς δεξιὰς τῶν ὀνειράτων, ὑμνήσαντες τὸν Θεόν, τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν, καὶ μακαρίσαντες τὸν ἄγιον, ἐφανερῶσαμεν ἡμῖν καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν χρόνον, ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου συναγόμενοι (19), κοινωνῶμεν τῷ ἀθλητῇ καὶ γυναικί μάρτυρι Χριστοῦ, καταπατήσαντι τὸν διάβολον, καὶ τὸν τῆς φιλοχρίστου αὐτοῦ ἐπιθυμίας τελευτήσαντι δρόμον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰ οὐ καὶ μεθ' οὗ τοῦ Πατρὸς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος αἰ-
C τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς αἰῶνας. Ἀμήν.

MARTYRIUM SANCTI IGNATII

EPISCOPI ANTIOCHIÆ SYRÆ

Ex vetere Interpretatione, in membranis Cottonianis reperta, atque a Jacobo Usserio primum edita.

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.*, I, 299, Venetis 1765, in-fol.)

CAPUT I.

Cum Trajanus Romanorum suscepit imperium, Ignatius discipulus sancti Joannis apostoli et evangelistæ, vir in omnibus apostolicus, suscepit Ecclesiam Antiochenorum gubernandam; quæ olim a tempestatibus et persecutionibus agitabatur. Tanquam bonus gubernator, omnes infestationes suis orationibus repellebat et jejuniis, atque assidua doctrina et labore spirituali incumbentem tempestatem sua virtute avertabat; timens ne aliquem

pusillanimum aut infirmum amitteret. Denique labatur de Ecclesiæ immobilitate, cum quiesceret paululum a persecutione. Considerabat etiam apud semetipsum, quod nunquam posset ad dilectionem Dei in plenum pertinere, neque perfectum ordinem doctrinæ obtinere, nisi per martyrii factam confessionem Domino appropinquaret. Unde paucis annis permanens in Ecclesia, lucerna defixa, singulorum corda illuminare per Scripturarum expositionem precibus assiduis meruit.

(16) Reliquias S. Ignatii ab urbe Roma relatas omnes ex ordine civitates susceperunt et humeris gestaverunt. Præterea Chrysostomi adhuc temporibus reliquias S. Ignatii magnopere Antiochiæ colebantur. Cfr. Chrysost. *orat. in S. Ignat.* c. 5, Opp. t. II, p. 660, ed. Montf.

(17) I. e. cum ambo conjuncti unacum secundo consules essent. Primo illi unacum consules erant anno Christi 102, et quidem Senecio III, Sura II.

Secunda vice ii juncti munere fungebantur anno Christi 107, et quidem Senecio IV, Sura III. Videatur Pagi *Critica* ad ann. 102 et 107.

(18) I. e. ut nos certiores faceret, num Ignatii martyrium Deo esset acceptum. CLER.

(19) I. e. ut τὰ γενέθλια sancti martyris celebraret. Ea Chrysostomi adhuc temporibus esse celebrata, ex sermone ejus in S. Ignatium perspicimus. Vide Chrysost. Opp. ed. Montf. t. II, p. 660 sqq.

CAPUT II.

Postea vero cum nono anno regni sui Trajanus remeasset de victoria Scytharum et Dacum et diversarum gentium; et putaret quod posset suum imperium amittere, nisi Christianorum piissimum cultum ad idololatriam inclinaret; omnes Dei cultores aut sacrificare, aut certe mori compellebat. Tunc timens pro Ecclesia Antiochenorum fortissimus Christi miles Ignatius, ultro perrexit ad Trajanum, transeuntem illo tempore per Antiochiam, et festinantem ad Armeniam et Parthos. Cumque in faciem regis Trajani astitisset, Trajanus dixit: « Quis es tu, cacodæmon, qui nostra præcepta festinas transgredi, et aliis persuades ut male pereant? » Ignatius dixit: « Nemo Theophorum cacodæmonem vocat; longè enim a servis Dei recedunt dæmones. Scio quidem quia molestus eis sum; propterea me male cacodæmonem vocasti. Confiteor enim me Christum regem habere; et dissolvo illorum consilia. » Trajanus dixit: « Et quis est Theophorus? » Ignatius dixit: « Qui Christum habet in pectore. » Trajanus dixit: « Et nos non tibi videmur habere deos in pectore, quos habemus auxiliatores contra hostes? » Ignatius dixit: « Et dæmonia gentium deos existimans, erras. Unus est enim Deus, qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt: et unus unigenitus Jesus Christus Filius ejus, cujus amicitiam acquisivi. » Trajanus dixit: « Crucifixum dicis a Pontio Pilato? » Ignatius dixit: « Illum qui crucifixus peccatum, et inventorem ejus; et qui non justificat idolorum servitorem, sed qui in corde suo hoc sapit. » Trajanus dixit: « Tu ergo in teipso Christum gestas? » Ignatius dixit: « Utique. Scriptum est enim: *Habitabo in eis, et inambulabo.* » Trajanus dixit: « Ignatium censui, dicentem in seipso continere crucifixum, vinctum a militibus perduci ad magnam urbem Romam, escam bestiis pro avocatione populi. » Hanc sententiam audiens sanctus martyr Ignatius, cum gaudio exsultavit, dicens: « Gratias tibi ago, Domine, quoniam me perfecte honorasti in tua dilectione, et dignum me fecisti

(20) Integrum caput 4, cum parte proxime sequentis, abest a ms. Cottoniano; quæ quidem e tertio Ignatianarum epistolarum collectore Usseus supplevit.

(21) Leg. « Tyrrenicum. »

(22) Alter vetus interpres: « Ostensis sancto Pociois, » ubi legendum « Puteolis. » Hic autem Cottonianus interpres « Pontium episcopum » fabricavit, quem et sancto Ignatio obviam exiisse finxit, Græcorum quæ vertebat Actorum minus recte percepta sententia. USSER.

(23) Exactior quidem alius vetus interpres.

(24) Reliqua horum Actorum similiter præstitisse, nisi interpretis obstitisset ἀκριβῆς, qui in

A cum apostolo tuo Paulo ferreis vinculis alligari. » Hoc dicens, et cum lætitia suscipiens vincula, et orans primo pro Ecclesia, et eam cum lacrymis commendans Domino; sicut aries magnus boni gregis dux, a ferocissimis militibus ducebatur, crudelissimis manibus, Romam bestiis ad comestionem.

CAPUT III.

Tollentes igitur beatum Ignatium, pervenit ad Seleuciam; unde et navigare habuerunt. Et respiciens sanctus Ignatius post multum laborem ad Smyrnæorum civitatem, cum multo gaudio descendens de navi, festinabat sanctum Polycarpum episcopum Smyrnæorum coadjutorem suum videre. Fuerunt autem ambo discipuli Joannis apostoli. B Quem sibi adductum beatus Polycarpus videns, et spiritualiter ei communicans, et vinculis ejus coexsultans, rogat eum ire ad propositum suum. Magis autem communiter omnis Ecclesia rogat eum per sanctum episcopum Polycarpum, et per sanctos presbyteros et diaconos. Sed et omnes Ecclesiæ Asiæ festinabant ad eum, ut participarentur de spirituali ejus benedictione. Maxime autem et sanctum Polycarpum hortabantur, ut eum animaret, quo consummatus a bestiis, invisibilis mundo effectus, præsentaretur obtutibus Christi.

(20)

E CAPITE V.

. Et exinde proficiscens, Trojæ appropinquavit. Adductus autem Neapolim, per Philippæios transitit Macedoniam pedibus, et Epirum quæ est juxta Epidamnium secus mare; atque exinde navim conscendens, navigavit per Adriaticum pelagus. Et cum inde ascenderet ad Tyranicum (21), ostensum est sancto Pontio (22) episcopo, quod ipse transiturus esset. Et obviam ei exiens, festinabat sequi ejus vestigia tanquam apostoli Pauli. Et non potuit sequi, spiritu navis proræ incumbente. Et Ignatius, beatificans in eo loco fratrem suum in dilectione (23), ita navigavit. Denique una die et ea nocte prosperis ventis usi, pervenerunt ad urbem Romam (24)

D rebus postquam Romam attigisset Ignatius exponendis, posthabita eorum qui agoni martyris præsentibus adfuisse se dixerunt narratione, recentiorum biographum sequi magis voluit; qui poetica plane fide longos sermones inter imperatorem et Ignatium ibidem intercessisse, et varia tormentorum genera, aut extremum supplicium, pertulisse martyrem commentus est; cum cruciatum illorum neque antiquiora Acta, neque ipse Metaphrastes mentionem ullam fecerit; et post Parthicam expeditionem Trajanum nunquam Romam rediisse, ideoque rebus istis interesse omnino non potuisse, Romana nos doceat historia. USSERUS, in præfat.

Tiberiani, Palæstinæ Primæ præsidis, ad Trajanum imperatorem. de Christianis Relatio (25).

Imperatori invictissimo, Cæsari divinissimo, A Trajano.

Defatigatus sum puniendo et neci tradendo Galliaos (qui nobis veniunt sub nomine Christianorum) secundum vestra mandata. Illi vero non cessant ad eadem sese patefacere. Et licet tam adhortationibus, quam minis, multum laboraverim, ut dogmatis illius esse se professores indicare mihi non auderent; persecutionem tamen passi, non quiescunt. Quæ igitur imperio vestro visa fuerint, edicere mihi dignetur majestas vestra.

(25) Cum Troadem pervenisset Ignatius, Ecclesiæ suæ Antiochenæ pacem fuisse redditam intellexit: quod hujus Tiberiani Relationis occasione conitigisse, ex Joanne Malela Antiocheno et Suida, nota in *Epistolam ad Philadelphenos* indicavimus. Suidæ de Trajano verba hæc sunt: Οὗτος τοῖς Χριστιανοῖς ἀναχωρῆν τινα τῆς τιμωρίας παρέσχεν. Οἱ γὰρ κατὰ καιρὸν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τὰς ἀρχὰς ὠνούμενοι, πρὸς θεραπεῖαν τῶν τότε βασιλέων, διαφόρους ἐπιηγόν τοὺς χριστιανοὺς κολάσεις. Ὅθεν καὶ Τιβεριανὸς, ἡγεμονεύων τοῦ πρώτου Παλαιστινῶν ἔθνους, ἀνήγαγεν αὐτῷ, λέγων ὡς οὐκ ἐπαρκεῖν λοιπὸν τοὺς χριστιανοὺς φονεῦειν, ἐκείνων αὐτομάτως ἐπεισαγόντων ἑαυτοὺς τῇ κολάσει. Ἐντεῦθεν ὁ Τραϊανὸς πᾶσιν ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀπηγόρευσε τιμωρεῖσθαι τοὺς. « Hic aliquas suppliciorum inducias Christianis concessit. Qui enim illis temporibus magistratus a Romanis redimebant, ad captandam gratiam imperatorum qui tunc vivebant, varia supplicia Christianis infligebant. Quamobrem etiam Tiberianus, qui primæ Palæstinorum genti præerat, ad eum retulit, se in posterum Christianis occidendis imparem fore, quod illi ultro ad supplicia seipsos offerret. Quare Trajanus omnibus imperio suo subjectis simul interdixit, ne supplicies eos afficerent. » Quam tamen indulgentiam ita universalem non fuisse, sed ad Palæstinam, Syriam, et eas Orientis partes, in quibus tunc agebat imperator, magis spectavisse; vel ex deprecatione illa Ignatii, in amphitheatrum jam producendi, « pro persecutionis quietatione, » cujus in Actis martyrii ipsius fit mentio, promptum fuerit colligere. USSEA.

Ignatii martyrio, in Eusehii *Chronico*, Relationis hujus commemoratio statim subjungitur; eamque tum factam, ineditus Actorum ipsius scriptor ita enarrat: Ἦκει δὲ αὐτῷ γράμματα παρὰ Παιωνίου (pro Πλινίου) Σεκουῦνδου ἡγεμόνος, νικηθέντος [Ἰσ. κινήθης] ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν γινομένων μαρτύρων, καὶ ὁπως ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀδίκως ἀνηροῦντο, ἅμα δὲ ἐν ταῦτῳ καὶ μνησθὲν μηδὲν ἀνόσιον μηδὲ παράνομον πράττειν αὐτοὺς, πλην τοῦ ἅμα τῇ εἰω διεγειρομένους Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ προσκυνεῖν· ὑπὲρ τούτου μόνου δίκην ὑπέχειν. Τὸ δὲ μοιγεῦειν καὶ φονεῦειν, καὶ τὰ συγγενῆ τοῦτοις ἀθέματα πλημμελήματα, καὶ αὐτοὺς ἀπαγορεύειν πάντας. Πρὸς δὲ τὸν Τραϊανὸν ἔνοιαν λαβόντα τὰ [Ἰσ. τῶν] κατὰ τὸν μακάριον Ἰγνάτιον (ἦν γὰρ πρόμαχος τῶν λοιπῶν μαρτύρων) δῶγμα τοιοῦτον θεθεικέμαι· τὸ τῶν Χριστιανῶν φύλον ἐκζητεῖσθαι μὲν, εὐρεθὲν δὲ μὴ κολάζεσθαι. Quam narrationem cum ille ex *Ecclesiastica Eusebii historia* (lib. III, κεφ. λγ') mutuatus fuerit (ut ipsa verba inde transcripta evincunt), mirum profecto est, decretum imperatorium, quod ex Tertulliano recte ille proposuerat (τὸ τῶν Χριστιανῶν φύλον μὴ ἐκζητεῖσθαι μὲν, ἐμπεσοῦν δὲ κολάζεσθαι) in sententiam plane contrariam ab incerto isto biographo ita fuisse per-

Αὐτοκράτορι νικητῇ Καίσαρι, θειοτάτῳ Τραϊανῷ.

Ἀπέκαμον τιμωρούμενος καὶ φονεῦων τοὺς Γαλλιαλοὺς τοὺς τοῦ ὄγκματος τῶν λεγομένων Χριστιανῶν, κατὰ τὰ ὑμέτερα θεσπίσματα. Καὶ οὐ παύονται ἑαυτοὺς μνησθόντες εἰς τὸ ἀνααιρεῖσθαι· ὅθεν ἐκοπίασα τοῦτοις παραινῶν, καὶ ἀπειλῶν, μὴ τολμῆν αὐτοὺς μνησθῆναι μοι ὑπάρχοντας ἐκ τοῦ προειρημένου δόγματος· καὶ ἀποδιωχόμενοι οὐ παύονται. Θεσπίσαι μοι οὖν καταξιώσατε τὰ παριστάμενα τῷ ὑμετέρῳ κράτει, τροπαιοῦχοι.

B versam. Hunc itaque errorem vetus Latinus ipsius interpres in sua versione corrigendum putavit; licet eum Metaphrastes (qui hunc tantum auctorem, non Eusebium, ob oculos habuit) retinuerit, et quibusdam, more suo, additis locupletaverit. Et Latini quidem interprets versio ita sese habet: « Venerunt Trajano scripta a Plinio Secundo duce, permoto super multitudine quæ facta fuerat martyrum pro fide interperiorum; in quibus omnino nihil sceleris deprehenderetur admissum, aut aliquid contrarium legibus gestum; præter hoc solum, quod ante lucem surgentes causa Dei Christi hymnos canebant. Adulteria vero, vel cætera hujusmodi crimina, abominabantur; et omnia agebant legibus convenientia. Trajanus vero, his auditis, pœnitens de iis quæ in beatum et sanctum Ignatium ingesserat (erat enim propugnator cæterorum martyrum), tale decretum proposuit: ut Christianorum quidem gens non inquireretur; si quis tamen incidet, puniretur. »

C Metaphrastes vero, tacito Plinii nomine (fortasse quod depravatum in Actis illis reperisset) ita rem loiam proposuit: Βασίλευς δὲ Τραϊανὸς, τὰ κατὰ τὸν Θεοφόρον Ἰγνάτιον ὑστερον ἐκμαθὼν, ὅπως τε γενναίως τὸν τοῦ μαρτυρίου ἄθλον ἀνύσειε, καὶ ὅπως κατὰ τὸν ἐκείνου ψῆφον θέρην βορὰ γένοιτο· ἀκούσας δὲ πολλὰ καὶ περὶ τῶν κατὰ χώρας Χριστιανῶν, ὡς ἄρα οὐδὲν παρὰ τοὺς νόμους πράττειεν, ἀνδρῶν τε δρῶσιν οὐδὲν, ἀλλ' ἅμα εἰω διανιστάμενοι Χριστὸν πῶς ὡς Υἱὸν Θεοῦ προσκυνοῦσιν, ἐγκράτειάν τε πᾶσαν ἀσκούσιν ἐν τε βρωτῶν ὁμοίως καὶ ποτῶν μεταλήψει, καὶ ὅσα νόμος ἀπαγορεύει τούτων οὐδεὶς ἄπτοται· ταῦτα ἐκείνων ἀκούσαντα, μετάνοιάν τε εἰσελθεῖν τῶν ἤδη γεγεννημένων, καὶ δόγμα τοιοῦτον ἐκθεῖναι λέγεται· ὥστε τὸ Χριστιανῶν φύλον ἐκζητεῖσθαι μὲν καὶ γνῶριμον πανταχοῦ καθίστασθαι, εὐρισκομένους δὲ μὴ ἀνααιρεῖσθαι μὲν, πλην μηδὲ πάλιν ἀρχὰς ἢ δημοσίων πραγμάτων ἐγγεiriζεσθαι διοικήσεις. Οὕτως οὐχ ἢ ζωῆ μόνον Ἰγνατίου, ἤδη δὲ καὶ ἢ τελευταίῃ πολλῶν πρόξενους ἀγαθῶν κατέστη. « Imperator Trajanus cum de divino Ignatio postea didicisset, et quam fortiter peregisset certamen martyrii, et quod, ut ipse tulerat sententiam, a bestiis fuisset devoratus, et multa etiam audisset de Christianis qui erant in regione, quod scilicet, nihil præter leges facerent, neque rem ullam agerent impiam; sed diluculo surgentes et Christum adorarent tanquam Dei Filium, et omnem exercerent abstinentiam in cibo et in potu, et nihil tangerent ex iis quæ lex prohiberet; cum ille, inquam, hæc audisset, ductus est pœnitentia eorum quæ facta fuerant; et dicitur tale decretum proposuisse: ut gens quidem Christianorum exquireretur, et omnibus esset cognita: inventi autem non interficerentur; sed neque magistratus gererent, neque susciperent ullam reipublicæ administrationem. Sic non vita solum Ignatii, sed

C. Plinii Secundi, Bithyniæ proprætoris, ad eundem de eisdem, Relatio (26).

Soleme est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid, et quatenus, aut puniri soleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum? an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant? deturne pœnitentiæ venia? an ei, qui omnino Christianus fuit, desuisse non prosit? nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur? Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani? confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci jussi. Neque enim dubitabam (qualecunque esset, quod faterentur) pervicaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri.

Fuerunt alii similis amentię, quos (quia cives Romani erant) annotavi in Urbem remittendos: mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, cum præunte me deos appellarent, et imagini tuę (quam propter hoc jusseram cum simulacris numerum afferri) thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo (quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt vera Christiani): dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, et mox negaverunt; fuisse quidem, sed desuisse, quidam ante triennium, quidam ante plu-

A res annos, non nemo etiam ante viginti quoque; omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt, et Christo maledixerunt.

Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpę suę, vel erroris; quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in seclus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent, quibus peractis, morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desuisse, post edictum meum, quod secundum mandata tua hæteras esse veteram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quę ministrę dicebantur, quid esset veri et per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam et immodicam: ideoque dilata cognitione ad consulendum te docurri.

Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est, quę videtur sisti et corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, et sacra solemnia diu intermissa repeti, passimque venire victimas; quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quę turba hominum emendari possit, si sit pœnitentię locus.

Trajani imperatoris, de Christianis, Rescriptum.

Trajanus Plinio S. Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt: ita tamen ut qui negaverit

se Christianum esse, idque reipsa manifestum fecerit (id est supplicando diis nostris), quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli, nec nostri sæculi est.

jam mors etiam fuit multorum bonorum conciliatrix; quia hoc, nimirum, decretum mitiorem effecisset persecutionem, τὸν διωγμὸν μετρίωτερον, ut in Trajani historia habet Zonaras.

Sub tertio Trajani consulatu, qui in annum æræ Christianæ incidit centesimum, C. Plinium Kalendis Septembribus consulatum suum honorarium iniisse, in primorum annorum Trajani tabella chronologica jam indicavimus; quo ipso etiam anno et die insignem illum panegyricum ad Trajanum ab ipso fuisse habitum, in ejusdem argumento confirmat Lipsius. Sub quarto tamen Trajani consulatu factum hoc vult Baronius: qui et anno proximo Plinium provinciam suscepisse administrandam, atque has ad Trajanum litteras dedisse existimat;

indeque « erroris redargui jure posse » Eusebium sibi videri significat, apud quem positæ eæ fuerint anno « undecimo » ejusdem imperatoris, vel « decimo » potius, ut ex emendationibus Eusebiana *Chronici* codicibus Josephus Scaliger edidit. Videatur ipse Baronius, ad annum Christi 104 (num. 4 et 5), quem æræ Christianæ vulgaris 102 in *Chronico* suo recte numerat D. Petavius; licet ad eum historiam hanc non recte referat. Quam infirmis enim Baroniana, quam ille secutus est, sententia iunixa fuerit fundamentis, a P. Halloixio pluribus jam pridem est ostensum, *Notat. in Vit. Ignatii*, cap. 14, quæst. 1. USSER.

(26) Plin. lib. x, epist. 97.

Tertulliani de hoc Trajani Rescripto sententia.

Plinius Secundus, cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret consuluit tunc Trajanum imperatorem : allegans, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam cœtus antelucanos ad canendam Christo, ut Deo, et ad confœderandum disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam et cætera scelera prohibentes. Tunc Trajanus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse; oblatos vero puniri oportere.

O sententiam necessitate confusam! Negat in-

quirendos ut innocentes, et mandat poenitentis ut nocentes. Parcit et sævit : dissimulat et minadvertit. Quid temetipsum censura circumvenit? Si damnas, cur non et inquirens? Si non inquis, cur non et absolvis? Latronibus vestigandis per diversas provincias militaris statio sortitur : in regia majestatis et publicos hostes omnis homo miles est; ad socios, ad conscios usque inquisitio extenditur. Solum Christianum inquiri non licet, offerri licet. Quasi aliud actura esset inquisitio, quam oblatum. Damnatis ergo oblatum, quem nemo voluit requisitum ; qui, puto, jam non ideo meruit poenam, quia innocens est : sed quia, non requirendus, inventus.

S. POLYCARPUS

MARTYR

SMYRNÆORUM EPISCOPUS

PROLEGOMENA

(HEFELÉ, *Patrum apostolicorum Opera*, ed. 3, Tubingæ 1847, in-8°.)

DE EPISTOLA S. POLYCARPI.

I. De patria, genere, loco ac tempore natiuitatis S. Polycarpi nihil compertum habemus. Quæ autem de apostolici hujus viri vita ad nos pervenerunt, ea Gallandius bene conguessit (1). « Ab apostolis eum edoctum, et cum multis, qui Dominum viderant, familiariter versatum esse testatur Irenæus (2), ejus discipulus, his verbis : Καὶ Πολύκαρπος ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν. Deinceps Smyrniæorum episcopum ab ipsis familiaribus ac ministris Domini constitutum, post Irenæum l. c. tradit Eusebius (3), sic scribens : Τῶν ἀποστόλων ὁμιλητῆς Πολύκαρπος, τοῦ κατὰ Σμύρναν Ἐκκλησίας πρὸς τῶν αὐτοπτῶν

καὶ ὑπηρετῶν τοῦ Κυρίου, τὴν ἐπισκοπὴν ἐλαβὼν ὡς ἱεροῦ. Ejus tamen Ecclesiæ episcopatum a Joanne apostolo ipsum accepisse, prodit Tertullianus (4) : *Edant ergo, inquit, origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem episcoporum suorum, ut per successiones ab initio decurrentem, ut primus episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis ritibus qui tamen cum apostolis perseveraverint, habuerint auctorem et antecessorem... sicut Smyrniæorum Ecclesia Polycarpum ab Joanne collocatum refert.* Neque aliter sane Hieronymus (5) : *Polycarpus, Joannis apostoli discipulus, et ab eo Smyrniæ episcopus ordinatus.*

(1) *Bibl. vet. PP.*, t. I, Proleg., p. LXIII sq.

(2) *Adv. hæres.* III, 3. Apud Euseb. *H. E.*, IV 14.

(3) *H. E.*, III, 36.

(4) *De præscript.*, c. 32.

(5) *Catal. script. eccl.*, c. 17.

Nun præclarum illud testimonium, quod in Apocalypsi Joannis (11, 8, 11), Angelo Smyrnæ Ecclesiæ tribuitur, ad Polycarpum nostrum sit referendum, jure dubitamus, cum nec annus natalitatis S. Polycarpi, nec tempus, quo Apocalypsis conscripta est, nobis plane innotuerit.

« Ejus autem animi et corporis dotes, pietatem, doctrinam, morum gravitatem coram spectatus, graphice depingit Irenæus (6), his verbis Florinum allocutus: *Vidi te, cum adhuc puer essem, in inferiore Asia apud Polycarpum, splendide agentem in palatio, et magnopere laborantem, ut te illi approbares. Et enim ea quæ tunc temporis gesta sunt, melius memoria teneo, quam illa quæ nuper acciderunt; . . . adeo ut et locum ipsum possim dicere in quo beatus Polycarpus sedens disserbat; processus quoque ejus et ingressus, vitæ totius formam et corporis speciem; sermones denique quos ad populum habebat, et familiarem consuetudinem quæ illi cum Joanne, ut narrabat, et cum reliquis qui Dominum ipsum vidissent, intercesserat; et qualiter dicta illorum commemorabat; et quæcunque de Domino ab iisdem audierat. De miraculis quoque illius ac de doctrina, prout ab iis qui Verbum vitæ ipsi conspexerant, Polycarpus acceperat, eodem prorsus modo referebat, in omnibus cum Scriptura sacra consentiens. Hactenus Irenæus, qui et alibi summam in eandem sententiam hæc tradit (7): *Sed et Polycarpus . . . quem nos quoque adhuc adolescentes vidimus (vixit enim diutissime, et in ultima senectute, summa cum gloria illustre perpessus martyrium, excessit e vita), ea semper docuit quæ ab apostolis didicerat, et quæ etiamnum tradit Ecclesia, et quæ sola sunt vera.**

« His autem enarratis, paucisque interjectis, illud quoque refert S. Pater, memorate dignum: *Ipse enim Polycarpus, inquit, cum ei aliquando Marcion occurrisset dixissetque, Ἐπιγινώσκω ἡμᾶς; respondit, Ἐπιγινώσκω τὸν πρωτόκοκον τοῦ Σατανᾶ.* »

Hæc Romæ fiebant. Antonino enim imperante et Aniceto Ecclesiam gubernante, S. Polycarpus Romam est profectus, ut diversas de celebrando Paschate opiniones componeret. Sed neuter alteri, ut a more suo discederet, persuadere potuit. In pace igitur, vinculo charitatis minime rupto, Polycarpus a S. Aniceto discessit, postquam non paucos, desertis Valentini et Marcionis erroribus, ad Ecclesiam reducerat.

(6) *Ep. ad Florin.* apud Euseb. *Hist. eccl.* v, 20.

(7) *Adv. hæres.* III, 3, apud Euseb. *Hist. eccl.* IV, 14.

(8) *Biblioth. veterum Patrum*, t. I, Proleg., p. xc sq.

(9) Stierenius (*Ueber das Todesjahr Justin's d. Mart. in Illgenii Zeitschrift für die hist. Theol.* 1842, fasc. 1, p. 34) conjicit Polycarpum anno 161 martyrio esse coronatum, quia Eusebius (*Hist. eccl.* IV, 15) narrationem de martyrio Polycarpi cum fine capituli 14 arctissime conjungit, ubi de morte Antonini Pii et de initio imperii Marci Aurelii verba fecerat. Cf. *Tübinger theol. Quartalschrift* 1843, p. 144.

(10) Vide Jacobson. edit. *Patrum apostol.*, ed. II, t. I, p. LVIII.

(11) *Ep. ad Florin.*, apud Euseb. *Hist. eccl.* v, 20

(12) Apud Euseb. *Hist. eccl.* IV, 14.

Mortem S. Polycarpi Acta martyrii ejus nobis tradunt. Quo autem anno præsul optimus e vita discesserit, inter doctos et rerum chronologicarum magistros disputatur. Polycarpum anno 147 passum esse vult Pearsonius, quem sequuntur Dodwellus, Caveus, Lardnerus et Gallandius (8). Secundum Baraterium et Stierenium (9) Polycarpi martyrium referri debet ad annum 161; juxta Norisium et Tillemontium ad annum 166; juxta Scaligerum, Valesium, Gieselerum et Neandrum, ad annum 167; Baronius denique, Usserius, Nourrius et alii, anno 169 Polycarpum martyrio coronatum fuisse statuunt. Petitum si audias, Polycarpi passio ad annum 175 pertinet; Basnagius in annum 178 mortem ejus rejicit (10).

II. « Neque solum verbo et exemplo gregem suum instituit pastor optimus, verum etiam scriptis eruditivis sacra doctrina refertis, atque viro apostolico plane dignis. De his hæc habet in epistola modo laudata Irenæus (11): *Καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δὲ αὐτοῦ, ὧν ἐπέστειλεν ἦτοι ταῖς γειννώσασαι Ἐκκλησίαις, ἐπιστηρίζων αὐτάς, ἢ τῶν ἀδελφῶν τισι, νοουθετῶν αὐτοῦς καὶ προτροπέμενος, δύναται φανερωθῆναι.* Ex variis tamen epistolis Polycarpianis ad nos una pervenit, quæ est ad Philippenses; *luculentissima scilicet, judice ipso Irenæo (12), ex qua, quicumque salutis suæ curam gerunt, poterunt, si volent, et formam fidei illius, et prædicationem veritatis cognoscere;* adeo ut haud mirarisubeat, si apud primævos Christianos tanto in pretio et honore fuerit habita, ut in sacris eorum cœtibus legi consueverit, quemadmodum ad usque Hieronymi (13) ætatem facilitatum fuisse novimus. »

III. De epistolæ nostræ *authenticâ*, a Centuriatoribus Magdeburgensibus, Dallæo et aliis (14) in dubium vocata, optime disputavit vir doctissimus Nicolaus le Nourry (15), cujus verba referens, lectoribus grati aliquid facere puto: « Nemo est, inquit, qui hac in epistola omnes scriptoris apostolici notas et characteres facile non animadvertat. Ubique enim verba, stylus, ingenium, aliaque omnia illam a viro vere apostolico, imo et ab ipsomet Polycarpo scriptam esse aperte produnt.

« Neque vero ipsa tantum epistola, sed testes etiam locupletissimi, omnique exceptione majores, illud idem firmissime asseverant. Horum agmen ducit Irenæus, Lugdunensis episcopus, et Polycarpi no-

(13) *Catal. script. eccl.* c. 17.

(14) Dallæum maxime secuti sunt Semlerus (ad Baumgarten., *Untersuchung theol. Streit.* II, 36 sq.) et Roster, *Bibliothek d. K. Vater I*, 93 sq. Nuperrime epistolam S. Polycarpi in dubium vocavit Schwegerus, *Tübinger Zeitschrift* 1843, p. 144.

(15) *Appar. ad Biblioth. max. Patrum*, t. I. Præter Nourrium cfr. Pearson. *Vindic. Ignat.*, p. II, cap. 5 (supra); Mosheim, *Comment. de reb. Christ.*, p. 162; Tillemont, *Mémoires*, II, 327; Ittig, *Diss. de heresiarchis apostolicæ ætatis*, p. 186 et in Appendice, p. 15 sq.; Lucke, *Commentar über d. Briefe des Evang. Johannes*, p. 3, 4; Mohler, *Patrolog.*, t. I, p. 155—163.

stri discipulus, qui in agnoscendis vel designandis A magistri sui epistolis falli non poterat. Is enim de hac Polycarpi epistola hæc memoriæ tradidit (16): "Ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη, ἰκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας, οἱ βουλόμενοι, καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, δύνανται μαθεῖν. . . . Irenæi sententiæ subscripsit Eusebius. Ac ne quis, de qua Polycarpi epistola loquatur, ullam unquam litem movere posset, ille plures ex eadem epistola locos, qui in ea etiam nunc reperiuntur, fideliter transcripsit. Sic autem ille (17): Καὶ ὁ Πολύκαρπος δὲ τούτων αὐτῶν (epistolarum S. Ignatii) μέμνηται ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ, φάσκων αὐτοῖς ῥήμασι, κ. τ. λ. (Sequuntur verba Polycarpi ex cap. 9 et 13). Et in alio libro Eusebius (18): 'Ὁ μὲν τοι Πολύκαρπος ἐν τῇ δηλωθείσῃ πρὸς Φιλιππησίους αὐτοῦ γραφῇ, φερομένη εἰς δεῦρο, κέχρηται τισι μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Πέτρου προτέρας ἐπιστολῆς (e. g. c. 1, 2, 5, 7, 8, 10). Eusebio accedit Hieronymus, qui eidem epistolæ suum quoque dedit testimonium (19): *Polycarpus, Joannis apostoli discipulus, et ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus; totius Asiæ princeps fuit, etc. Scripsit ad Philippenses valde utilem epistolam, quæ usque hodie in Asiæ conventu legitur. Ex quibus Hieronymi verbis discimus, non solum ab illo hanc epistolam Polycarpo ascribi, sed eam insuper, summa cura in ecclesiis asservatam, ibi maximo fuisse in pretio.*

« His autem tribus locupletissimis testibus innumerabiles alios, si quid opus esset, adungere possemus, Photium, Maximum, Theodoretum cæterosque omnes, qui de hac Polycarpi epistola aliquid deinceps scriptis mandaverunt. Sed cum illorum quos jam citavimus, diligentia et fide nulla major desiderari queat, inutilis aliorum nominatim appellandorum opera lubenter supersedemus.

« Constat itaque, hanc epistolam non alium quam Polycarpum habuisse auctorem. Mirandus ergo Dallæus, qui omnes ingenii sui vires eo intendit, ut aliquam hujusce epistolæ, quam falsis opinionibus suis non favere sentiebat, dubitationem, vel saltem suspicionem quocunque tandem modo injiciat. Nullo enim alio ad id probandum nititur firmamento, quam Stichometria, quæ in calce Chronographiæ Nicephori Constantinopolitani adjecta est (20). » Hoc autem fragmentum a Nicephoro nequaquam scriptum fuisse, eique perperam a Dallæo ascribi, invictis rationum momentis docuerunt Nourrius et Pearsonius (21).

Præterea Nourrius adjicit, « opinionem Dallæi

A suis ipsis sodalibus, ejusdem sectæ viris, a vero in alienam videri, ut Moynius (22) de ea sic aperte pronuntiet: *Nunquam potui pedibus nec animo ire in sententiam celeberrimi Dallæi, qui hanc Polycarpi epistolam tam celebrem, ac ubique terrarum ita predicatam, suspectam reddere conatus est. . . . Neque enim video quomodo opus tantum, omnibus ita notum, vel minimam de se possit excitare suspicionem. Nilum quippe exstat opus cujus certiora animadvertantur veritatis argumenta, quam epistola ad Philippenses; ac si de illa dubitare liceret, nullum esset omniquitatis momentum cujus fides etiam incerta a dubia non labasceret.* »

IV. Jam de integritate dicendum. Dallæus, cum totam epistolam rejicere se posse non speraret, ultimam certe ejus partem Polycarpo suppositam contendit, assentiente Moynio. Sed

a) Jam Eusebius (*Hist. eccl.* III, 36) posteriorem hanc epistolæ partem citat, atque ex ea (c. 13), ut ex præcedentibus, quædam Polycarpi verba transcripsit.

b) Eusebius ut bene Pearsonius docet (23-24), nec falli, nec fallere potuit. Erat enim tota epistolæ omnibus exposita; erat in Ecclesiis Asiaticis tunc temporis, cum scriberet Eusebius, publice lecta; norat eam Hieronymus, cujus versioni, nisi aliis occupatus, incubuisset, et tamen Eusebiana nequam recusavit. De illa igitur particula quam exscripsit Eusebius, dubitari non potest, nisi etiam de tota epistola simul absque ulla ratione dubitemus.

Quæ Dallæus ex epistola ipsa contra integritatem profert, nullius momenti esse, facile perspicies.

a) Decentissimam epistolæ clausulam c. 12 inveniri, reliqua igitur postea adjecta esse, contendit vir criticus. Sed clausulis ejusmodi ante finem totius epistolæ S. Paulus quoque et Clemens Romanus usi sunt; cfr. ad Rom. xx, 35; ad Ephes. III, 21; I Clem. ad Cor. capp. 20, 38, 45, 50, 58

b) Impostor, si Dallæum audias, ita loquitur, ut Ignatium, quo tempore hæc scripta sunt, adhuc superesse significet. *De ipso*, inquit c. 13, *Ignatio, et de his, qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate.* Prioris autem partis auctor (c. 9) apertissime affirmat, Ignatium jam fuisse mortuum. Fatile hoc argumentum. Si enim verba illa c. 13, mendacii accusata, Græca adhuc exstarent (καὶ περὶ Ἰγνατίου καὶ περὶ τῶν μετ' αὐτοῦ), nemo certe contenderet, Ignatium adhuc virum illis significari aut innui.

V. Epistolam S. Polycarpi paulo post martyrium S. Ignatii exaratam esse, ex epistola ipsa eradimur, c. 13. Cfr. supra, quæ de tempore mortis S.

(16) *Adv. hæ.* III, 3. Apud Eusebium *Hist. eccl.* IV, 14

(17) *Hist. eccl.*, III, 36.

(18) *Hist. eccl.*, IV, 14.

(19) *Catal. script. eccl.*, c. 17.

(20) Quisquis auctor sit Stichometriæ, ille non pronuntiat, epistolas S. Ignatii et Polycarpi esse sup-

posititias. Nuda enim hic Ignatii et Polycarpi nomina ponuntur, neque vel de epistolis vel de suppositione quidquam affirmatur. E contextu potius patet, duos hos Patres a canone solum S. Scripturæ arceri.

(21) *Vindiciæ Ignatianæ*, p. 1, c. 4 (supra).

(22) Proleg. ad *Varia sacra*.

(23-24) *Vindiciæ Ignat.*, p. II, cap. 5.

Ignatii disputavimus (in præfatione ad ejus Epistolam).

VI. Hæc epistola manca habetur in omnibus Græcis codicibus mstis. Ubi autem codices deficiunt, ibi continenter subnectitur epistola Barnabæ, sed capite truncato (25).

Totam vero Polycarpi epistolam vetus nobis servavit versio, quam primus 1498 Parisiis, ab ipso inventam, evulgavit Jacobus Faber Stapulensis.

Græce et Latine primus epistolam in lucem protulit Duaci 1633 Petrus Halloixius, ex apographo Francisci Turriani, a viro doctissimo Jacobo Sirmundo S. J. ad illum transmissa (26). Post annos 14 Jacobus Usseus aliud nactus exemplar, quod

A ex Andrea Schotti apographo Claudius Salmasius manu sua descriptum cum Isaaco Vossio communicaverat, illud contulit cum edito Halloixiano, atque hanc Polycarpianam epistolam cum vetere interprete Londini evulgavit 1647; quam deinde nova interpretatione adornatam exhibuit Cotelerius. Anno 1709 prodit Thomæ Smithii editio præstans, eamque secutus est Gallandius. Novam denique editionem 1838 et 1840 (edit. II) adornavit Guilielmus Jacobsonus, codicibus Vaticano, Parisino et Mediceo-Laurentiano usus.

VII. De Polycarpi doctrina disputaverunt Luperus (27), Heynsius, Junius ac van Gilse (28), Mæblerus (29) et alii.

DE MARTYRIO S. POLYCARPI.

I. Inter præclariora ecclesiasticæ antiquitatis monumenta merito recensetur Epistola Ecclesiæ Smyrnenensis de martyrio S. Polycarpi, adeo, ut illam pene integram Eusebius *Historiæ suæ necessario inserendam* existimaverit (30). Quinimo illustris ejus interpres Valesius eo processit, ut affirmavit (31), Polycarpi ejusque sociorum martyrium litteris traditum esse omnium primum, Actaque martyrum nulla exstare antiquiora; nec dubitari proinde, quin illa Smyrnenis epistola primo loco posita fuerit ab Eusebio, in libro quem inscripsit *Ἀρχαίων μαρτυριῶν συναγωγή*. Molliter tamen excipiendus vir doctissimus; nondum quippe detecta, quo tempore ille sic sentiebat, Acta martyrii S. Ignatii sincera. Ita Gallandius (32).

II. Insignis hæc de martyrio S. Polycarpi epistola rectissime, ut Smithius docet (33), et dici potest *ἐγκύκλιος* sive *encyclica*, ut ex inscriptione patet; utpote ad varias Ecclesias, tam in Asia minori vicinas, quam alibi in aliis provinciis, *κατὰ πάντα τόπον* transmissa; quæ de iis solis, quæ *κατὰ Πόντον*, juxta Pontum sitæ erant, male interpretatur Eusebius (34), pro *πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον*, cum ad omnes Ecclesias, ubi Christianæ religionis professio vigeat, per Orientem præcipue sparsa, debeat propagari et extendi ab ipsis Philadelphensibus (35), quantum in ipsis erat, *τοῖς ἐπέχειρα ἀδελφοῖς* communicanda (36); eadem ver-

B borum serie in omnibus retenta, soloque particularis Ecclesiæ, ad quam dirigitur, nomine mutato.

III. Hanc epistolam non continuo post Polycarpi martyrium, sed aliquanto post tempore a Smyrnenis scriptam fuisse contendit Valesius (37), dicens: « Cum Philomelienses de Polycarpi martyrio fama tantum ac rumore tenuis audiissent, litteras dederunt ad Smyrnenorum Ecclesiam, rogantes, ut cuncta, quæ in beatissimi viri passione gesta fuerant, singillatim perscripta ad ipsos mitterentur. Quod quidem libentissime præstiterunt Smyrneni, scripta ad ipsos epistola, quam in manibus habemus. Id autem subinducant his verbis (c. 20): ὑμεῖς μὲν οὖν ἤξιώσατε διὰ πλείονων δηλωθῆναι ὑμῖν τὰ γενόμενα. » Sed primo anno post mortem S. Polycarpi acta hæc conscripta esse inde ex eo apparet, quod primus dies anniversarius hujus martyrii nondum celebratus fuit, ut ex cap. 18 perspicimus.

IV. Epistolam de martyrio Polycarpi, nomine Ecclesiæ Smyrnenensis ab Evaresto conscriptam, Marcus quidam, seu Martianus (38), ad Philomelienses pertulit (39). Exemplar autem hujus epistolæ habuit Irenæus, quod Gaius ejus discipulus descripsit, et post eum Socrates quidam Corinthius, atque alius, Pionius nomine (40).

V. Epistolæ Smyrnenensis Ecclesiæ optimum Eu-

(25) Vide Proleg. ad epist. S. Barnabæ, hujusce *D Patrol.* t. II. Edit.

(26) Cfr. Proleg. ad S. Barnabam.

(27) *Hist. theol. crit.* t. I, p. 351-356.

(28) *Commentationes de theologia Patrum apost. morali*, p. 60-69, p. 74-84, p. 75-78.

(29) *Patrolog.* t. I, p. 159-162.

(30) *Hist. eccl.* IV, 15.

(31) *Ibid.* not. 1.

(32) *Biblioth. veterum Patrum* l. c. p. LXXXIX.

(33) *Schol. in Ep. Smyrn. Eccl.*, p. 113.

(34) *Hist. eccl.* IV, 15.

(35) Non *Philadelphensibus*, sed fidelibus *Philo-*

melii epistolam nostram inscriptam fuisse statuit Jacobsonus, quem nos secuti sumus. Cfr. quæ infra d inscriptionem hujus Epistolæ adnotavimus.

(36) *Ep. Eccl. Smyrn.*, c. 20.

(37) *Not. 1 ad Euseb. Hist. eccl.* IV, 15.

(38) Ita exhibet vetus interpres.

(39) Vide *Martyr. Polycarpi*, c. 20.

(40) *Ibid.* c. 22. Acta quædam S. Polycarpi spuria, Pionio huic auctori falso tributa, Petrus Halloixius in *Vitis Patrum Oriental.*, t. I, et post eum Bollandus edidit in *Actis Sanctorum*, ad diem 26 Januar.

sebius præbuit testimonium, qui potiore[m] ejus partem *Historiæ* suæ inseruit, hisce verbis (41) : Ἐν τούτῳ δὲ (tempore) ὁ Πολύκαρπος, μεγίστων τὴν Ἀσίαν ἀναθορυθησάντων διωγμῶν, μαρτυρίῳ τελειοῦται. Ἀναγκαιότατον δὲ αὐτοῦ τὸ τέλος, ἐγγράφως ἐτι φερόμενον, ἠγοῦμαι δεῖν μνήμη τῆς ἱστορίας τῆσδε καταθέσθαι. Ἔστι δὲ ἡ γραφή ἐκ προσώπου ἧς αὐτὸς Ἐκκλησίας ἤγειτο, ταῖς κατὰ Πόντον παροικίαις τὰ κατ' αὐτὸν ἀποσημαίνουσα διὰ τούτων, κ. τ. λ. Sequuntur verba Epistolæ nostræ.

Ibidem, postquam Eusebius multa protulit ex ea epistola, concludit his verbis : Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν θαυμάσιον καὶ ἀποστολικὸν Πολύκαρπον, τοιοῦτου κατηξίωτο τέλους, τῶν κατὰ τὴν Συμωναίων Ἐκκλησίαν ἀδελφῶν τὴν ἱστορίαν, ἐν ἧ' δεδηλώκαμεν αὐτῶν Ἐπιστολῆ, κατατεθειμένων.

De martyrio S. Polycarpi Irenæus (42) quique verba fecit : Ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε (Polycarpus) καὶ πᾶν γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ἐξῆλθε τοῦ βίου.

Similiter Hieronymus (43) : *Postea vero, regnante M. Antonino et L. Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ, sedente proconsule, et universo populo in amphitheatro adversus eum personante, igni traditus est.*

VI. Totam Ecclesiæ Smyrnensis epistolam nemo, quem sciam, in dubium vocavit, ipsique critici rigidissimi laudem ei tribuerunt (44). Iis, quæ supra (n. 1) ex Valesio protulimus, ea addemus, quæ illusterrimus Scaligerus in Animadversionibus suis Eusebianis (p. 121) effatus est. *Hæc sunt, inquit, vetustissima illa Ecclesiæ martyria, quorum lectione piorum animus ita afficitur, ut nunquam satur inde redeat; quod quidem ita esse, unusquisque pro captu suo et conscientiæ modo sentire potest. Certe ego nihil unquam in historia ecclesiastica vidi, a cujus lectione commotior recedam, ut non amplius meus esse videar.*

Nostris temporibus præsertim Mœhlerus epistolæ hujus causam egit (45).

Nonnullas lacinias, præsertim fabulam de columba c. 16, Epistolæ nostræ a posterioribus additas esse, contenderunt Heumanus (46) et alii; non plane, ut videtur, iijuste.

Equidem ultimam capituli 22 particulam, quæ de Pionio loquitur, spurium censeo et ab illo confectam, qui supposititia ista S. Polycarpi acta, quorum supra mentionem fecimus, quæque Pionio

A false ascribuntur, genuinæ Smyrnæorum epistolæ mala fraude adjuuxit. Verbis enim καθὼς δηλώσω ἐν τῷ καθεξῆς Pseudo-Pionius indicat, *sequentibus* (i. e. Actis spuriiis adjectis) se declaraturum esse, quæ Polycarpus per revelationem ipsi manifestaverit.

VII. Epistolam Ecclesiæ Smyrnensis primus Græce et Latine (sed Græce non integram) edidit Petrus Halloixius in *Vitis Patrum Orient.*, t. I (47). Integram autem eam anno 1647 Londini ex Menologio Græco mss. Barocc. evulgavit Usserius, Parisiis Cotelerius. Eandem deinde *Actiæ martyrum sinceris* Ruinartus intexuit, et Smithius editioni Epp. Ignatii et Polycarpi addidit 1709. Smithium secutus est Gallandius. Novissimam et elegantissimam editionem 1838 et 1840 (edit. u) Oxonii evulgavit Jacobsonus, tribus codicibus, Barocciano, Parisino et Cæsareo-Vindobonensi usus.

VIII. De doctrina hujus epistolæ cfr. Lumper., *Hist. theol. crit.*, t. II, p. 453-459.

IX. Addamus denique quæ Thomas Smithius, testis αὐτόπτης, de Smyrnæi amphitheatro, quo S. Polycarpus martyr gloriosus obiit, deque ejus sepulcro enarrat his verbis (48) : « Ad latera, inquit, alterius portæ arcis, quæ ad orientem est, adhuc visuntur duæ aquilæ, Romanorum insignia, largiusculæ et belle quidem delineatæ. Hinc inter descendendum, amplum amphitheatrum ad Notapeliotem, quo S. Polycarpus martyrio coronatus est, intravimus, gradibus saxeis a Turcis ad ornandas aedes illinc sublatis. In cujus lateribus duæ cavernæ, quibus claudabantur leones, sibi invicem opponuntur. Sepulcrum S. Polycarpi, quod in latere montis adversus Euro-astrum adhuc conservatur, Græci die festo, ipsius memoriæ consecrato, pro more, qui apud ipsos obtinet, solemniter invisunt. Situm est in quadam ædicula, ecclesiæ forte sacello, alii, per quam illuc transeundum est, contigua. In hoc monumento instaurando, si ab impressionibus æriis, si a Turcis, si a Christianis Occidentalibus, qui fragmenta marmoris quasi tot reliquias exinde tollunt, lædatur temereturque; laudabilis illorum collocatur opera, olla fictili quoque illic apposita, in quam quisque fere D præ veneratione, qua erga τὸν Μεγαλομάρτυρα pro Christo invicta animi præsentia mori sustinentem fertur, illic ductus pauculos aspros conjicit, ut in omne ævum perennet. » Hæc Smithius.

(41) *Hist. eccl.* iv, 15.

(42) *Adv. Hær.* iii, 5. Apud Euseb. *Hist. eccles.* iv, 14.

(43) *Catal. script. eccl.* c. 17.

(44) Vide Tillemont, *Mémoires*, etc., t. II, p. 341 sqq., edit. Veneta, 1732 et Fabric. *Bibl. Gr.*, edit. Harles., t. VII, p. 51.

(45) *Patrolog.*, t. I, p. 410. Cfr. Neander, *Kirch. Gesch.* t. I, p. 739.

(46) Vide not. ad c. 16.

(47) Duæ exstant versiones antiquæ, quarum altera *metaphrasis* potius quam *versio* est.

(48) *Notit. sept. Asiæ Eccl.*, p. 164, edit. Oxon., 1672. Lumper. l. c., t. II, p. 461.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΜΥΡΝΗΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

SANCTI POLYCARPI

SMYRNÆORUM EPISCOPI ET HIEROMARTYRIS

EPISTOLA

AD PHILIPPENSES

Πολύκαρτος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ παροικίᾳ Φιλίππους (49)· Ἐλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πληθυνθεῖη.

A Polycarpus et qui cum eo presbyteri Ecclesiæ Dei, quæ peregrinatur Philippis: misericordia vobis et pax a Deo omnipotente, et a Domino Jesu Christo Salvatore nostro multiplicetur.

I. *Laus ob benignitatem erga fratres victos et ob firmam fidem.*

Συνεχάρην ὑμῖν μεγάλως ἐν Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, δεξαμένοις τὰ μνημόνια τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης, καὶ προπέμψασιν, ὡς ἐπέβαλεν ὑμῖν, τοὺς ἐνελημμένους τοῖς ἀγιοπρεπέσι δεσμοῖς, ἅτινά ἐστι διαθήματα τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκκληγεμένων· καὶ ὅτι ἡ βεβαία τῆς πίστεως ὑμῶν ρίζα, ἐξ ἀρχαίων καταγελλομένη χρωστων, μέχρι νῦν διαμένει, καὶ καρποφορεῖ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς ὑπέμεινε ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἕως θανάτου καταντήσαι, ἢ ἢν ἤγειρεν ὁ Θεός, λύσας τὰς ὀδύνας τοῦ ἔθους. Εἰς ὃν οὐκ ἰδόντες πιστεύετε, πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῃ καὶ δεδοξασμένῃ· εἰς ἣν πολλοὶ ἐπιθυμοῦσιν εἰσελθεῖν, εἰδότες ὅτι ἡ χάριτί ἐστε σσσωμένοι, οὐκ ἐξ ἔργων, ἢ ἀλλὰ θελήματι Θεοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Magnopere cōgavisus sum vobis in Domino nostro Jesu Christo, quod veræ charitatis imagines suscepistis, et quod prout decuit vos, comitati estis eos, qui implicati sunt vinculis, quæ sanctis conveniunt, quæque diademata sunt eorum, qui vere sunt a Deo et Domino nostro electi; et quod firma fidei vestræ radix, ab antiquis temporibus annuntiata, usque adhuc¹ permanet ac fructum affert in Domino nostro Jesu Christo, qui pro peccatis nostris usque ad mortem devenire sustinuit, et quem resuscitavit Deus, solutis doloribus inferni². In quem non videntes creditis, credentes autem exultatis lætitia inenarrabili et glorificata³; in quam multi desiderant introire, scientes, quod ἡ gratia estis salvati, non ex operibus⁴, ἢ sed voluntate Dei per Jesum Christum.

II. *Adhortatio ad virtutem.*

(50) Ἐπεὶ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας ὑμῶν (51) δουλεύσατε τῷ Θεῷ ἐν φόβῳ· καὶ ἀληθεῖς, ἀπολιπόντες τὴν κενὴν ματαιολογίαν καὶ τὴν τῶν πολλῶν πλάνην, ἢ πιστεύσαντες εἰς τὸν ἐγείραντα τὸν Κύ-

Propter quod succincti lumbos vestros⁵ servite Deo in timore⁶ et veritate, relinquentes inane vaniloquium et vulgi errorem, et credentes in eum, qui Dominum nostrum Jesum Christum e mortuis

¹ Philip. 1, 5. ² Act. 11, 24. ³ I Petr. 1, 8. ⁴ Ephes. 11, 8, 9. ⁵ I Petr. 1, 13; Ephes. 6, 17. ⁶ Psal. 11, 11.

(49) Ita Jacobsonus e cod. Vat. Alii Φιλίππους. Cfr. C ad Corinth. c. 9. Cfr. Prolegomena nostra ad epistolas S. Clementis, n. 3 (Patr. Gr. t. 1).

(51) Pronomen restituit Jacobsonus ex codd.

(50) Similia leguntur apud Clementem, Epist. 1

suscitavit, eique gloriam dedit⁷ ac sedem ad dextram suam; cui subjecta sunt omnia caelestia et terrestria; cui omnis spiritus servit; qui venit iudex vivorum et mortuorum⁸; cujus sanguinem Deus requirit ab iis qui non credunt in illum. Is vero, qui ipsum suscitavit e mortuis, et nos suscitabit⁹, si fecerimus voluntatem ejus et in ipsius mandatis ambulaverimus, ac dilexerimus ea quæ ipse dilexit, abstinentes ab omni injustitia, fraudatione, avaritia, obrectatione, falso testimonio¹⁰; « non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto¹¹, » nec pugnum pro pugno, nec execrationem pro execratione; memores autem eorum, quæ dixit Dominus docens: « Nolite judicare, ne judicemini¹²; dimittite, et dimittetur vobis¹³; miseremini, ut misericordiam consequamini¹⁴; [in] qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis¹⁵; » et: « Beati pauperes, et qui persecutionem patiuntur, quoniam ipsorum est regnum Dei. »

III. Non arroganter hæc scribo. Paulus præceptor vester est.

Hæc, fratres, non quod mihi arrogem, scribo vobis de justitia; sed quia vos provocastis me. Neque enim ego, neque alius mei similis beati et gloriosi Pauli sapientiam assequi potest¹⁶; qui cum esset apud vos, coram hominibus tunc viventibus perfectus ac firmiter verbum veritatis docuit; qui et absens vobis scripsit epistolas, in quas si intueamini, ædificari poteritis in fide, quæ vobis est data, « quæque est mater omnium nostrum¹⁷, » subsequente spe, præcedente charitate in Deum et in Christum et in proximum. Si quis enim intra hæc fuerit, mandatum justitiæ implevit; nam qui charitatem habet, longe est ab omni peccato.

IV. Fugiamus avaritiam; doceamus nos ipsos, uxores et viduas.

« Principium autem omnium malorum est habendi cupiditas¹⁸. » Scientes ergo, quod « nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid valeamus¹⁹, » armemur armis justitiæ²⁰, et doceamus primum nos ipsos, ambulare in mandato Do-

ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ δόντα αὐτῷ δόξαν (52) » καὶ θρόνον ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· ὧς ὑπετάγη τὰ πάντα ἐπουράνια καὶ ἐπίγεια· ὧς πᾶσα πνοὴ λατρεύει· ὃς ἔρχεται κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν· οὗ τὸ αἶμα ἐκζητήσῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐγγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ἡμᾶς ἐγγερεῖ, ἐὰν ποιῶμεν αὐτοῦ τὸ θέλημα, καὶ πορευώμεθα ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἃ ἠγάπησεν, ἀπεχόμενοι πάσης ἀδικίας, πλεονεξίας, φιλαργυρίας, καταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας· « μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, ἢ γρόνον ἀντὶ γρόνου, ἢ κατάραν ἀντὶ κατάρας· μνημονεύοντες (53) δὲ ὧν εἶπεν ὁ Κύριος διδάσκων· (54) « Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε· ἀφίετε, καὶ ἀφιεθήσεται ὑμῖν· ἐλεεῖτε, ἵνα ἐλεηθῆτε· [ἐν (55)] ὧς μέτρον μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν· » καὶ ὅτι « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ (56) καὶ οἱ διωκόμενοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. »

Ταῦτα, ἀδελφοί, οὐκ ἐμαυτῷ ἐπιτρέψας γράφω ὑμῖν περὶ τῆς δικαιοσύνης (57)· ἀλλ' ἐπεὶ ὑμεῖς προεπεκαλέσασθέ με. Οὔτε γὰρ ἐγὼ, οὔτε ἄλλος ὁμοίος ἐμοὶ δύναται κατακολουθῆσαι τῇ σοφίᾳ τοῦ μακαρίου καὶ ἐνδόξου Παύλου· ὃς γενόμενος ἐν ὑμῖν, κατὰ πρόσωπον τῶν τότε ἀνθρώπων ἐδίδαξεν ἀκριβῶς καὶ βεβαίως τὸν περὶ ἀληθείας λόγον· ὃς καὶ ἀπὸν ὑμῖν ἔγραψεν ἐπιστολάς (58), εἰς ἃς ἐὰν ἐγκύπτητε, δυναθήσεσθε οἰκοδομεῖσθαι εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑμῖν πίστιν, « ἥτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν (59), » ἐπακολουθούσης τῆς ἐλπίδος, προαγούσης τῆς ἀγάπης, τῆς εἰς Θεὸν καὶ Χριστὸν καὶ εἰς τὸν πλησίον. Ἐὰν γάρ τις τούτων ἐντός ἡ (60), πεπλήρωκεν ἐντολὴν δικαιοσύνης· ὁ γὰρ ἔχων ἀγάπην, μακρὰν ἐστὶ πίσης ἀμαρτίας.

« Ἀρχὴ δὲ πάντων χαλεπῶν φιλαργυρία. » Εἰδότες οὖν ὅτι « οὐδὲν εἰσηγάκαμεν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι ἔχομεν, » ὀπλισώμεθα τοῖς ὅπλοις τῆς δικαιοσύνης, καὶ διδάξωμεν ἑαυτοὺς πρῶτον, πορευέσθαι ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου (61)· ἔπειτα καὶ

⁷ I Petr. i, 21. ⁸ Act. xvii, 31. ⁹ I Cor. vi, 14; II Cor. iv, 14; Rom. viii, 41. ¹⁰ I Thess. v, 22. ¹¹ I Petr. iii, 9. ¹² Matth. vii, 1. ¹³ Luc. vi, 37; Matth. vi, 12, 14. ¹⁴ Luc. vi, 36. ¹⁵ Matth. vii, 2; Luc. vi, 38. ¹⁶ II Petr. iii, 15. ¹⁷ Gal. iv, 26. ¹⁸ I Tim. vi, 40. ¹⁹ Ibid. 7. ²⁰ Ephes. vi, 11.

(52) Cfr. Ign. ad Smyrn., c. 6, ad Trall. c. 9, ad Smyrn. c. 2: ὧς . . . ἑαυτὸν ἀνέστησεν.

(53) Ita Jacobsonus ex codd., pro vulg. μνημονεύσαντες.

(54) Simili fere modo varia loca ex Evangeliiis in unum contraxit Clemens Romanus ep. i, c. 13. Confer Prolegomena nostra ad Epistolas S. Clementis, n. 3.

(55) Præpositionem ἐν, quam deletam vult Smithius, non agnoscunt codd. Laur. Vat. Jacobson.

(56) Smithius et Ruchatus addunt ex veteri interprete et e S. Matth. v, 3, τῷ πνεύματι (post πτωχοί), quam quidem vocem omittit S. Lucas vi, 20. Quid autem vetat, S. Patrem locum parallelum

S. Lucæ in animo habuisse? Crednero, qui (Beiträge zur Einleitung in die bibl. Schriften i, 21) videtur suspicari, τῷ πνεύματι apud S. Matthæum assummentum esse recentioris ævi, neutiquam assentiri possum. In

(57) Similiter loquitur S. Ignatius in Epist. ad Ephesios c. 3: Οὐ διατάσσομαι ὑμῖν ὡς ὧν τις.

(58) Epistolas de « una » epistola dici monet Cotelierius, qui et plura exempla affert. Consentit ei De Weete, Einl. in d. N. T. edit. tertia, § 150, not. d.

(59) Ita Jacobsonus ex tripus cod. Alii ὡμῶν.

(60) Addendum πλήρης. ROUTH.

(61) Similia leguntur in epistola i Clem. Rom.

τὰς γυναῖκας ὑμῶν ἐν τῇ δοθείσῃ αὐταῖς πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγνείᾳ, στερροῦσας τοὺς ἑαυτῶν ἀνδρας ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ, καὶ ἀγαπῶσας πάντας ἐξ Ἰησοῦ ἐν πάσῃ ἐγκρατείᾳ, καὶ τὰ τέκνα παιδεύειν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ (62)· τὰς χήρας σωφρονούσας περὶ τὴν τοῦ Κυρίου πίστιν, ἐντυγχανούσας ἀδιαλείπτως περὶ πάντων, μακρὰν οὖσας πάσης διαβολῆς, καταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας, φιλαργυρίας καὶ παντὸς κακοῦ· γινωσκούσας ὅτι εἰσι θυσιαστήριον (63) Θεοῦ, καὶ ὅτι πάντα μωμοσκοπεῖται (64), καὶ λέληθεν αὐτὸν οὐδὲν, οὔτε λογισμῶν, οὔτε ἐνοιῶν, οὔτε τι τῶν χρυπτῶν τῆς καρδίας.

V. *Officia diaconorum, juvenum et virginum.*

Εἰδότες οὖν ὅτι « Θεὸς οὐ μωπηδίζεταί, » ὀφειλομεν ἀξίως τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ καὶ δόξης περιπατεῖν. Ὁμοίως δῆλον ἐστὶν ὅτι καὶ Χριστοῦ (65) δῆλον ἐστὶν ὅτι οὐκ ἀνθρώπων· μὴ διάβολοι, μὴ δόλογοι (66), ἀφιλάργυροι, ἐγκρατεῖς περὶ πάντα, εὐσπλαγχοί, ἐπιμελεῖς, πορευόμενοι κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Κυρίου, ὃς ἐγένετο διάκονος πάντων· ὃ ἐὰν εὐαρεστήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἀποληφόμεθα καὶ τὸν μέλλοντα, καθὼς ὑπέσχετο ἡμῖν ἐγγεῖραι ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι ἐὰν πολιτευώμεθα ἀξίως αὐτοῦ, « καὶ συμβασιλεύσομεν (67) » αὐτῷ, εἶγε πιστεύομεν. Ὁμοίως καὶ νεώτεροι ἀμεμπτοὶ ἐν πᾶσι, πρὸ παντὸς προνοοῦντες ἀγνείας, καὶ χαλιναγωγοῦντες ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς κακοῦ. Καλὸν γὰρ τὸ ἀνακόπτεσθαι (68) ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν (69) ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι πᾶσα « ἐπιθυμία κατὰ τοῦ πνεύματος στρατεύεται· » καὶ « οὔτε πρόνοι, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενικοῦται βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν, » οὔτε οἱ ποιοῦντες τὰ ἄτοπα. Διὸ δέον ἀπέχεσθαι ἀπὸ πάντων τούτων, ὑποτασσόμενοι τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, ὡς Θεῷ καὶ Χριστῷ (70)· τὰς παρθένους ἐν ἀμώμῳ καὶ ἀγνῇ συνειδήσει περιπατεῖν.

VI. *Officia presbyterorum et officia communia.*

Καὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲ εὐσπλαγχοί, εἰς πάντας ἐλεήμονες, ἐπιστρέφοντας τὰ ἀποπεπλανημένα (71), ἐπισκεπτόμενοι πάντας ἀσθενεῖς, μὴ ἀμελοῦντες χήρας, ἢ ὀρφανοῦ, ἢ πένητος· ἀλλὰ « προνοοῦντες ἀπὸ τοῦ καλοῦ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, » ἀπεχόμενοι πάσης ὀργῆς, προσωπολήψιας, κρίσεως

A *mini, deinde et vestras uxores, ambuiare in fide ipsis tradita et in charitate et castitate, amantes viros suos in omni veritate, ac diligentes cunctos æqualiter, in omni continentia, et erudire filios in disciplina timoris Dei; viduas vero doceamus, esse prudentes circa fidem Domini, interpellantes sine intermissione pro omnibus ²¹, longe recedentes ab omni calumnia, detrectatione, falso testimonio, avaritia et omni malo; cognoscentes, quod altare Dei sint, et quod ille omnia clare perspiciat, nihilque eum lateat, nec ratiociniorum, nec cogitationum, nec quidquam occultorum cordis.*

B *Scientes ergo, quod « Deus non irridetur ²², » debemus digne mandato ac voluntate ejus ambulare. Similiter diaconi in conspectu justitiæ ejus inculpati esse debent, sicut ministri Dei et Christi, non hominum; ne calumniatores sint, ne bilingues ²³, nec avari; sed continentes in omnibus, misericordes, seduli, incedentes juxta veritatem Domini, qui omnium minister factus est ²⁴; cui si in hoc sæculo placuerimus, recipiemus et futurum, quemadmodum pollicitus est nobis, quod resuscitabit nos e mortuis, quodque, si digne ipso vivamus ²⁵, « etiam cum eo regnabimus ²⁶, » siquidem credimus. Simili modo et juvenes in omnibus inculpabiles sint, ante omnia solliciti de castitate, ac se ab omni malo refrenantes. Bonum enim est, abscindi a cupiditatibus hujus mundi, quia omnis « cupiditas militat adversus spiritum ²⁷, » et « neque fornicarii, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt ²⁸, » neque qui absona faciunt. Quare oportet ab his omnibus abstinere, subjici autem presbyteris et diaconis, tanquam Deo et Christo; virgines vero oportet in immaculata et casta conscientia degere.*

Et presbyteri sint ad commiserationem prou, misericordes erga cunctos, aberrantia reducentes, visitantes infirmos omnes, non negligentes viduam, aut pupillum, aut pauperem; sed « solliciti semper de bono coram Deo et hominibus ²⁹, » abstinentes ab omni ira, acceptione personarum, judicio

²¹ I Thess. v, 17. ²² Gal. vi, 7. ²³ I Tim. iii, 8. ²⁴ Matth. xx, 28. ²⁵ Philipp. i, 27. ²⁶ II Tim. ii, 12. ²⁷ I Petr. ii, 11. ²⁸ I Cor. vi, 9, 10. ²⁹ Rom. xii, 17; II Cor. viii, 21.

ad Corinth., capp. 1 et 21. Cfr. Prolegomena nostra ad Epistolas S. Clementis, n. 3.

(62) Sc. διδάξωμεν ἑαυτοῦς.

(63) Ita Jacobsonus ex tribus codd. et vet. interprete. Alii θυσιαστήρια. *Constitutiones apostolorum* lib. ii, c. 26, hanc comparisonem viduarum cum altaribus a Polycarpo mutatas esse videntur.

(64) Ita Jacobsonus ex cod. Vatic. Alii ἡμῶν σκοπεῖται. Cfr. i Clem. ad Cor., c. 41.

(65) Ita Jacobsonus cum tribus codd. et vet. interprete. Huic lectioni etiam Syriacum hujus Epistolæ fragmentum favet, quod Curetonus, p. 34, (cfr. sup. p. 154) nobiscum communicavit. Alii le-

gerunt ἐν Χριστῷ.

(66) Ita Jacobsonus e tribus codd.

(67) Legendum βασιλεύσομεν cum codd., non βασιλεύσωμεν cum libris impressis. Jac.

(68) Ita Jacobsonus ex tribus codd. et vet. interprete. Male alii ἀνακόπτεσθαι, *emergere*.

(69) Addidit Jacobsonus τῶν ex cod. Vatic.

(70) Polycarpus episcopi non facit mentionem, quippe qui, verecundia impeditus, eum nollet cohortari. Vide Rothe, *Anf.* p. 409 sq.

(71) Lege τοὺς ἀποπεπλανημένους, nisi forte πρόβαρα intelligatur. Jun.

injusto; longe recedentes ab omni avaritia; non cito credentes adversus aliquem; non severi nimium in iudicia, scientes, nos omnes debitores esse peccati. Si ergo deprecamur Dominum, ut nobis dimittat, debemus et nos dimittere²⁹; nam coram Domini et Dei oculis sumus, et « omnes ante tribunal Christi stare, et unumquemque pro se rationem reddere oportet³¹. » Sic itaque serviamus illi cum timore et omni reverentia, sicut præcepit ipse, et apostoli, qui nobis Evangelium annuntiarunt, et prophetæ, qui Domini nostri adventum præsignificarunt; studiose, quod bonum est, sectantes, abstinentes a scandalis et a falsis fratribus et ab iis qui in hypocrisi nomen Domini ferunt, qui vanos homines in errorem inducunt.

VII. Fugite Docetas, et perseverate in jejuniis et oratione.

« Omnis enim qui non confessus fuerit Jesum Christum in carne venisse, Antichristus est³²; » et qui non confessus fuerit martyrium crucis, ex diabolo est; et qui Eloquia Domini ad desideria sua traduxerit, dixeritque nec resurrectionem nec iudicium esse, hic primogenitus est Satanæ. Ideo relinquentes vanitatem multorum et falsas doctrinas, ad traditam nobis ab initio doctrinam revertamur³³, « vigilantes in orationibus³⁴ » et perseverantes in jejuniis, precibus rogantes omnium conspectorem Deum, « ne nos inducat in tentationem³⁵, » sicut dixit Dominus: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma³⁶. »

VIII. Perseverate in spe et in patientia.

Indesinenter ergo perseveremus in spe nostra et pignore iustitiæ nostræ, quod est Christus Jesus, « qui peccata nostra in corpore suo super lignum pertulit³⁷, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus³⁸; » sed propter nos, ut in ipso vivamus³⁹, omnia sustinuit. Imitatores igitur simus patientiæ ejus; et si patiamur propter nomen ejus⁴⁰, gloria illum afficiamus. Hoc enim exemplum nobis posuit in se ipso, et nos id credidimus.

IX. Exerceatis patientiam exemplo Ignatii, etc.

Rogo itaque vos omnes, ut obediatis verbo ju-

A ἀδίκου· μακράν ὄντες πάσης φιαργυρίας· μὴ ταχέως πιστεύοντες κατὰ τινος· μὴ ἀπότομοι ἐν κρίσει, εἰδότες ὅτι πάντες ὀφείλεται ἐσμεν ἁμαρτίας. Εἰ οὖν δεόμεθα τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡμῖν ἀφῆ, ὀφειλομεν καὶ ἡμεῖς ἀφίμενοι· ἀφίμενοι γάρ τῶν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἐσμεν ὀφθαλμῶν, καὶ « πάντας δεῖ παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἕκαστον ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον δοῦναι. » Οὕτως οὖν δουλεύου- μεν αὐτῷ μετὰ φόβου καὶ πάσης εὐλαβείας, καθὼς αὐτὸς ἐνετέλειστο, καὶ οἱ εὐαγγελιστάμενοι ἡμῖν (72) ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφήται, οἱ προκηρύξαντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ζηλωταὶ περὶ τὸ καλὸν, ἀπεχόμενοι τῶν σκανδάλων καὶ τῶν ψευδαδέλων καὶ τῶν ἐν ὑποκρίσει φερόντων τὸ ὄνομα (73) τοῦ Κυρίου, οἵτινες ἀποπλανῶσι κενούς ἀνθρώπους.

B « Πᾶς γὰρ, ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ, Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, Ἀντίχριστός ἐστι· » καὶ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ· καὶ ὃς ἂν μεθοδεύῃ τὰ Λόγια τοῦ Κυρίου πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας, καὶ λέγῃ, μήτε ἀνάστασιν μήτε κρίσιν εἶναι, οὗτος πρωτότοκός ἐστι τοῦ Σατανᾶ. Διὸ ἀπολείποντες (74) τὴν ματαιότητα τῶν πολλῶν καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας (75), ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν παραδοθέντα λόγον ἐπιστρέψωμεν, « νήφοντες πρὸς τὰς εὐχάς, » καὶ προσκαρτεροῦντες νηστειάς, δεήσειν αὐτούμενοι τὸν παντεπόπτην Θεόν, « μὴ εἰσενεργεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. » καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· « Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, C ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. »

Ἄδιαλείπτως οὖν προσκαρτεροῦμεν τῇ ἐλπίδι ἡμῶν καὶ τῷ ἀρραβῶνι τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν, ὃς ἐστὶ Χριστὸς Ἰησοῦς, « ὃς ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας τῷ ἰδίῳ σώματι ἐπὶ τὸ ξύλον, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· » ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, ἵνα ζήσωμεν ἐν αὐτῷ, πάντα ὑπέμεινε (76). Μιμηταὶ οὖν γενώμεθα τῆς ὑπομονῆς αὐτοῦ· καὶ ἐὰν πάσχωμεν διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δοξάζωμεν (77) αὐτόν. Τοῦτον γὰρ ἡμῖν τὸν ὑπογραμμὸν ἔθηκε δι' ἑαυτοῦ, καὶ ἡμεῖς τοῦτο (78)

D ἐπιστεύσαμεν.

(79) Παρακαλῶ οὖν πάντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν τῷ

²⁹ Matth. vi, 12, 14. ³¹ Rom. xiv, 10, 12. ³² I Joan. iv, 3. ³³ Jud. 3. ³⁴ I Petr. iv, 7. ³⁵ Matth. vi, 13; xxvi, 41. ³⁶ Matth. xxvi, 41; Marc. xiv, 38. ³⁷ I Petr. ii, 24. ³⁸ Ibid., 22. ³⁹ I Joan. iv, 9. ⁴⁰ Act. v, 41; I Petr. iv, 16.

(72) Ms. ἡμᾶς.

(73) Cfr. Ign. ad Eph. c. 7: ὁδὸν πονηρῶν τὸ ὄνομα περιφέρεται. Jac.

(74) Ita ex tribus codd. restituit Jacobsonus pro vulg. ἀπολιπόντες. Polycarpus respexisse videtur locum S. Clementis, ep. i ad Corinth., c. 7.

(75) Cfr. supra c. 2.

(76) Cfr. Ign. ad Polyc. c. 5: τὸν κατὰ πάντα τρόπον δι' ἡμᾶς ὑπομείναντα.

(77) Ita Jacobsonus e cod. Medicou-Laurentiano.

Vulg. δοξάζομεν.

(78) L. τούτω· vel, si retineatur τοῦτο, subintellige εἶναι. SMITH.

(79) Totus hic locus usque ad ἀναστάντα est ab Eusebio repetitus, Hist. eccl. iii, 36.

λόγῳ (80) τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομονήν, ἣν καὶ (81) ἴδετε κατ' ὀφθαλμοῦς, οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ζωσίμῳ καὶ Ρούφῳ (82), ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐξ ὑμῶν, καὶ ἐν αὐτῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις· πεπεισμένους (83), ὅτι οὗτοι πάντες οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ· καὶ ὅτι εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον εἰσὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ (84), ᾧ καὶ συνέπαθον. Οὐ γὰρ τὸν νῦν ἠγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα, καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ [τοῦ Θεοῦ ἀνασταθέντα (85)] (86).

stitiæ, et omnem patientiam exerceatis, quam et oculis ipsis vidistis, non solum in beatis Ignatio et Zosimo et Rufo, sed etiam in aliis, qui ex vobis, ac in ipso Paulo cæterisque apostolis; utque sitis persuasi, quod hi omnes in vacuum non cucurrerint ⁸³, sed in fide ac justitia; et quod in debito ipsis loco sint apud Dominum, cum quo et passi sunt. Non enim præsens sæculum dilexerunt, sed eum, qui pro nobis mortuus est, ac propter nos a [Deo est resuscitatus].

X. Adhortatio ad virtutes.

(Desiderantur Græco, quæ sequentibus respondeant, præter pauca, quæ servavit Eusebius, quæque ad caput XIII pertinent. Latina autem exstant in veteri versione a Jacobo Faber Stapulensi a. 1498 Parisiis evulgata.)

In his ergo state, et Domini exemplar sequimini, firmi in fide et immutabiles, fraternitatis amatores (87), diligentes invicem, in veritate sociati, mansuetudinem Domini (88) alterutri præstantes, nullum despicientes. Cum potestis benefacere, nolite differre, quia « eleemosyna de morte liberat ⁸⁸. » Omnes vobis invicem subjecti estote, « conversationem vestram irreprehensibilem habentes in gentibus ⁸⁹, » ut ex bonis operibus vestris et vos laudem accipiatis, et Dominus in vobis non blasphemetur. Væ autem illi, per quem nomen Domini blasphematur ⁹⁰. Sobrietatem ergo docete omnes; in qua et vos conver-

XI. Contristatus sum pro Valente; cavete vobis ab avaritia.

Nimis contristatus sum pro Valente, qui presbyter factus est aliquando apud vos; quod sic ignoret is locum, qui datus est ei. Moneo itaque vos ut abstinatis ab avaritia (89), et sitis casti et veraces. Abstine-
te vos ab omni malo. Qui autem in his non potest se gubernare, quomodo alii (90) hoc pronuntiat? Si quis non abstinuerit se ab avaritia, ab idololatria coinquinabitur, et tanquam inter gentes judicabitur. Qui autem ignorant judicium Domini? « An nescimus, quia sancti mundum judicabunt ⁹¹? » sicut Paulus docet (91). Ego autem nihil tale sensi in vobis, vel audivi, in quibus laboravit beatus Paulus (92), qui estis [laudati (93)] in principio epistolæ ejus. De vobis etenim gloriatur in omnibus Ecclesiis, quæ Deum solæ tunc cognoverant; nos (94) autem nondum noveramus. Valde ergo, fratres, contristor pro illo et pro conjuge ejus; in quibus det Dominus poenitentiam veram. Sobrii ergo estote et vos in hoc; « et non sicut inimicos tales existimetis ⁹², » sed sicut passibilia membra et errantia eos revocate, ut omnium vestrum corpus salvetis. Hoc enim agentes, vos ipsos ædificatis ⁹³.

XII. Ignoscite ei. Deus vobis virtutes tribuat. Orate pro omnibus, etiam pro inimicis.

Confido enim vos bene exercitatos esse in sacris litteris, et nihil vos latet; mihi autem non est concessum modo (95). Ut his Scripturis dictum est: « Irascimini et nolite peccare ⁹⁴, » et: « Sol non occidat

⁸⁸ Philipp. II, 16; Gal. II, 2. ⁸⁹ Tob. IV, 11; XII, 9. ⁹⁰ I Petr. II, 12. ⁹¹ Isai. LII, 5 et Ign. ad Trall. c. 8. ⁹² I Cor. VI, 2. ⁹³ II Thess. III, 15. ⁹⁴ I Cor. XII, 26. ⁹⁵ Psal. IV, 5.

(80) I. q. « mandato. » Wocher.
(81) Καὶ ex tribus codd. restituit Jacobsonus.
(82) Teste Martyrologio Romano, Philippis in Macedonia 18 Decembris celebratur natalis SS. martyrum Rufi et Zosimi.

(83) Conjunge hæc cum παρακαλῶ.
(84) Cfr. i Clem. Rom. ad Cor., c. 5.
(85) Ita leg. pro ἀναστάντα, quod Eusebius habet. Uszer.

(86) Hæc posteriora verba, uncinis inclusa, ex Eusebii et Nicephori citatione supplevit Uszerius. Codices mss., nulla interposita distinctione post ὑπὸ, exhibent τὸν λαὸν κενὸν [i. e. κενὸν] ἐτοιμάζων, κ. τ. λ., a quibus scilicet verbis incipiunt Barnabæ quæ Græce supersunt. Jac.

(87) Cfr. I Petr. II, 17: τὴν ἀδελφότητα ἀγαπάτε. Jac.

(88) « Domini » restituit Jacobsonus ex cod. Laur.

(89) Presbyter iste pecunias pauperum avertisse

B videtur, cujus facinoris uxor ejus particeps fuerat. Wocher. — Jacobsono autem et aliis ὁ πλεονέκτης est « adulter, » quia sua uxore non est contentus; ut docet Suicerus e Clem. Alex. Strom. III, p. 552: « avaritia, » πλεονεξία, « adulterium, » cujus flagitii et presbyter Valens et ejus uxor accusari videntur.

(90) L., « alii. » GALL.
(91) Verba: « sicut Paulus docet, » Crednero (Einl. i. d. N. T. p. 445) suspecta sunt, quia Polycarpus nusquam nomen scriptoris ab ipso citati proferat.

(92) Similia apud Ign. ad Magn. c. 11 et ad Trall. c. 8.

(93) Hanc vocem addendam suadet Smithius. Laus ea reperitur Philipp. I, 5 sq.

(94) Per « nos » Polycarpum ipsum intelligit Uszerius; rectius forsitan « Smyrncenses » Cotelerius, Smith, Ruchat. Cfr. Act. XVI, 6, 12, cum XIX, 10. Jac.

(95) Varie hunc locum explicuerunt viri docti,

super iracundiam vestram ⁹⁹. » Beatus qui meminerit (96); quod ego credo esse in vobis. Deus autem et Pater Domini nostri Jesu Christi, et ipse sempiternus pontifex, Dei Filius Jesus Christus, ædificet vos in fide et veritate, et in omni mansuetudine, et sine iracundia, et in patientia et longanimitate et tolerantia et castitate; et det vobis sortem et partem inter sanctos suos, et nobis vobiscum et omnibus qui sumus sub cœlo, qui credituri sunt in Dominum nostrum Jesum Christum et in ipsius Patrem, qui resuscitavit eum a mortuis ⁹⁰. » Pro omnibus sanctis orate. Orate etiam pro regibus et potestatibus et principibus ⁹¹, atque pro persecuentibus et odientibus vos ⁹², et pro inimicis crucis: ut fructus vester manifestus sit in omnibus, ut sitis in illo perfecti.

XIII. Epistolas vestras Antiochenis tradam. Vobis epistolas Ignatii mitto.

Scrpsistis ad me et vos et Ignatius, ut, si quis forte [e Smyrna] in Syriam proficisceretur, vestras quoque litteras eo deferret; quod quidem perficiam, si tempus opportunum nactus fuero; vel ego ipse, vel per alium quempiam, quem legatum et pro vobis mittam. Epistolas Ignatii, quas ad me misit, et cunctas alias quas habemus, ad vos misimus, sicut mandastis; quas quidem huic epistolæ subjecimus. Ex eis magnum fructum percipere vobis licebit. Continent enim fidem et patientiam et ædificationem omnem, ad Dominum nostrum pertinentem.

(97) Ἐγγράφατέ μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνάτιος (96), ἵνα, ἐάν τις ἀπέρχηται εἰς Συρίαν (99), καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ἀποκομίσῃ γράμματα · ὅπερ ποιήσω, ἐὰν λάβω καιρὸν εὐθετόν, εἴτε ἐγὼ, εἴτε ὄν πέμψω πρεσβύσσοντα καὶ περὶ ὑμῶν. Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου (1) τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἄλλας, ὡς εἶχομεν παρ' ἡμῖν, ἐπέμψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐπέμψασθε · αἵτινες ὑποτεταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ · ἐξ ὧν μεγάλα ὠφελήθηται δυνησθεσθε. Περὶ χάριτος γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πάσαν οἰκοδομήν, τῆ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.

(2) Et de ipso Ignatio (3), et de his, qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate.

XIV. Commendo vobis Crescentem. Valet.

Hæc vobis scripsi per Crescentem, quem in præsentem (4) diem commendavi vobis, et nunc commendato. Conversatus est enim nobiscum inculpabiliter; credo quia et vobiscum similiter. Sororem autem quam habebitis commendatam, cum venerit ad vos. Incolumes estote in Domino Jesu Christo. Gratia cum omnibus vobis (5). Amen.

ANTIQUA VERSIO

EPISTOLÆ S. POLYCARPI AD PHILIPPENSES.

(COTLERIUS, *Patres apostolici*, ed. Amstelod. 1724, t. I, p. 190.)

Polycarpus, et qui cum eo sunt presbyteri, Ecclesiæ Dei quæ est Philippis, misericordia vobis, et pax a Deo omnipotente, et Jesu Christo Salvatore nostro abundet.

i. Congratulatus sum vobis magnifice in Domino

⁹⁴ Ephes. iv, 26.

⁹⁵ Gal. i, 4.

⁹⁶ I Tim. ii, 2.

⁹⁷ Math. v, 44.

⁹⁸ al. decoris.

Mihi sensus esse videtur: « Vos librorum sacrorum scientia polletis, qua ego adhuc non gaudeo. Igitur, ut in his libris dictum est, nolite ita irasci, ut peccetis. »

(96) Sc. « hujus Scripturæ sacræ mandati. » Alii legunt: « crediderit. »

(97) Habentur hæc Græca apud Eusebium *Hist. eccl.*, iii, 36. Cfr. supra c. 10. Cfr. de hoc capite Rothe, *Anf.*, p. 483.

(98) Vide Igu. *ad Polyc.*, c. 8.

(99) I. e. « Antiochiam. » Ignatius (c. 7) Polycarpo mandaverat, ut ipse legatum ad Ecclesiam Antiochenam mitteret, ob pacem restitutam, et (c. 8) huic legato simul epistolas aliarum Ecclesiarum gratulatorias traderet. Præter hoc Ignatii mandatum Philippenses quoque ipsi Polycarpum precibus adic-

B nostro Jesu Christo, suscipiens imitabilis verba dilectionis quam ostendistis in illis, qui præmissi sunt, viris sanctis, decorosis ⁹⁸ vinculis connexis, quæ sunt coronæ electæ Deo, illius veri regni, per Dominum nostrum Jesum Christum; et quia firmi-

rant, ut ipsorum epistolam suo legato traderet ad Antiochenos perferendam. His votis se responsurum esse Polycarpus pollicetur.

(1) Designantur duæ Ignatii Epistolæ; una ad Polycarpum, altera ad Polycarpi seu Smyrnensem Ecclesiam. Cot.

(2) Hæc iterum apud solum veterem interpretem exstant.

(3) Polycarpus de morte Ignatii jam certior factus erat (vide c. 9); sed circumstantias, dicta, etc., ut videtur, ignorabat. Jac.

(4) Ita Jacobsonus. Vulg. « in præsentem. » Fortasse Polycarpus scripsit: ἀεὶ μέχρι τοῦ παρόντος, « semper, usque ad hanc diem. »

(5) Ita Jacobsonus. Vulg. « in gratia cum omnibus vestris. »

tas Ildci vestræ a principio usque nunc permanet, A et fructificat in Domino Jesu Christo, qui sustinuit pro peccatis nostris usque ad mortem : « quem resuscitavit Deus, dissolvens dolores inferni⁶⁵ : quem cum non videritis, nunc diligitis ; in quem nunc non aspicientes, creditis ; credentes autem gaudebitis gaudio inenarrabili, et glorificato⁶⁶ ; » in quod multi desiderant introire ; scientes quia « gratia salvi facti estis, » non ex operibus⁶⁷, sed in voluntate Dei, per Jesum Christum.

II. « Propter quod succincti lumbos vestros⁶⁸, servite Deo cum timore⁶⁹, » et in veritate ; dimisso icani vaniloquio et multo⁷⁰ errore. « Credite ergo in illum qui resuscitavit Dominum nostrum Jesum Christum ex mortuis, et dedit ei gloriam⁷¹, » et sedem in dextera sua : cui subjecta sunt omnia cœlestia, et terrestria, et subterranea⁷² : cui omnis spiritus servit ; qui venturus est judicare vivos et mortuos : cujus sanguinem requirit Deus ab eis qui non crediderunt in eum : qui et resuscitavit eam a mortuis : qui et nos resuscitaturus est in vita⁷³, si fecerimus voluntatem ejus, et ambulaverimus in mandatis ipsius, et dilexerimus quæ ipse dilexit : abstinentes nos ab omni injustitia, hoc est, a concupiscentia, ab avaritia, a detractione, a falso testimonio : « non reddentes malum pro malo, aut injuriam pro injuria⁷⁴, » aut contumeliam pro contumelia, aut maledictum pro maledicto. Mementote quod Dominus docens dixit : « Nolite judicare, ne judicemini ; dimittite, et dimittetur vobis : » miseremini, et Dominus miseretur vestri. « Qua enim mensura mensi fueritis, remetietur eadem vobis⁷⁵. » Et quod dictum est : « Beati pauperes spiritu, et qui persecutionem patiuntur propter justitiam : quoniam ipsorum est regnum cœlorum⁷⁶. »

III. Hæc autem, fratres mei, non a meipso imperans⁷⁷, scribo vobis de justitia ; sed quoniam vos provocastis. Propter quod neque ego, neque similis alius mei, poterit sequi sapientiam beati et gloriosi Pauli ; qui fuit apud vos, et visus est secundum faciem illis, qui tunc erant, hominibus : qui docuit certissime atque firmissime verum veritatis : qui et absens scripsit vobis epistolam ; ad quas deflectamini, ut possitis ædificari in fide quæ data est vobis, quæ est mater omnium nostrum, subsequente spe, præcedente dilectione, quæ est in Deo, et in Christo, et in proximo. Si enim quis horum intrinsecus repletus fuerit mandatis justitiæ, et habuerit dilectionem, longe est ab omni peccato.

IV. Principium autem omnium malorum est avaritia. Scitote ergo, quia « nihil intulimus in hunc mundum, neque auferre possumus⁷⁸. » Armemur armis justitiæ ; et doceamus nosmetipsos pri-

um, ambulare in mandatis Domini ; et post hoc etiam mulieres vestras, in fide quæ data est eis, et dilectione, et castitate ; amantes suos viros in omni veritate et charitate, diligentes omnes æqualiter in omni continentia, et filios erudire in disciplina et timore Dei. Viduæ vero pudicæ circa fidem Dei interpellent incessanter pro omnibus : elongantes se ab omnibus diabolicis⁷⁹ detractionibus, et falso testimonio, et ab omni malo ; cognoscentes seipsas, quia sunt sacrarium Dei ; quoniam omnia Deus prospicit, et nihil eum latet ; neque cogitatio, neque conscientia, neque aliquid abditum cordis.

V. Scientes ergo quia « Deus non deridetur⁸⁰, » debemus digne in mandatis ejus, et gloria ambulare. Similiter diaconi inculpabiles sint in conspectu justitiæ ejus, sicut Dei et Christi ministri, et non hominum ; non criminatores, neque detractores, neque avari ; sed omnia tolerantes, in omnibus misericordes, diligentes in omnibus, ambulantes in veritate Domini, qui factus est minister omnium ; cui si complacemus⁸¹ in hoc sæculo, percipiemus ea quæ futura sunt ; secundum quod repromisit resuscitare nos a mortuis, et si digne eo conversati fuerimus, et si crediderimus, conregnabimus cum eo. Juvenes similiter inculpabiles sint in omnibus ; omnem ignorantiam⁸² prævidentes, refrenantes se ab omni malo. Bonum est enim abscindi ab omnibus concupiscentiis mundi. Quoniam omnis concupiscentia « adversus spiritum militat⁸³ ; » quia « neque fornicarii, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt⁸⁴, » neque illicita facientes. Propter quod abstinere oportet ab omnibus his. Subjecti estote presbyteris et diaconis, sicut Deo et Christo. Virgines, immaculata et casta conscientia ambulate.

VI. Presbyteri simplices sint, in omnibus misericordes, omnes ab errore convertentes, omnes infirmos visitantes, viduas et pupillos et pauperes non negligentes ; sed semper « providentes bona coram Deo et hominibus⁸⁵. » Abstinete vos ab omni iracundia, a judicio injusto, longe ab omni avaritia estote : non cito consentiatis adversus aliquem, ne prævaricemini in judicio ; scientes quia debitores sumus peccati. Si ergo deprecamur Dominum, ut nobis dimittat ; debemus etiam nos dimittere⁸⁶. Ante conspectum enim oculorum Domini sumus ; et « omnes oportet astare ante tribunal Christi, et unumquemque pro se rationem reddere⁸⁷. » Sic ergo serviamus ei cum timore, et omni reverentia ; secundum quod evangelizaverunt nobis apostoli Domini, et prophetæ annuntiaverunt adventum Domini nostri Jesu Christi : zelantes bona ; abstinentes a scandalis, et falsis fratribus, et qui in hypocrisim portant nomen Domini, qui aberrare faciunt inanes homines.

⁶⁵ Act. II, 24. ⁶⁶ I Petr. I, 8. ⁶⁷ Ephes. II, 8, 9. ⁶⁸ I Petr. I, 13. ⁶⁹ Psal. II, 11. ⁷⁰ f. multorum. ⁷¹ I Petr. I, 21. ⁷² Philipp. II, 10. ⁷³ al. ad vel in vitam. ⁷⁴ I Petr. III, 9. ⁷⁵ Matth. VII, 4 ; Luc. VI, 37. ⁷⁶ Matth. V, 3, 10 ; Luc. VI, 20. ⁷⁷ f. impetrans. ⁷⁸ I Tim. VI, 7. ⁷⁹ διαβολικῆς. ⁸⁰ Gal. VI, 7. ⁸¹ al. huic si placemus. ⁸² ἀγνοίας. ⁸³ I Petr. II, 11. ⁸⁴ I Cor. VI, 9, 10. ⁸⁵ II Cor. VIII, 21 ; Rom. XII, 17. ⁸⁶ Matth. VI, 12, 14. ⁸⁷ Rom. XIV, 10, 12 et II Cor. V, 10.

VII. « Omnis enim qui non confitetur Jesum Christum in carne venisse, hic Antichristus est ⁷⁷; » et qui non confitetur martyrimum crucis, ex diabolo est; et qui deviauerit eloquia Domini ad propria desideria, et dixerit neque resurrectionem, neque iudicium esse; hic primogenitus est Satanæ. Propter quod relinquentes vanitatem multorum, et falsas doctrinas, ad illud quod traditum est nobis a principio verbum revertamur. Sobrii simus in orationibus ⁷⁸, jejunia tolerantes; et supplicationibus petentes omnium perspectorem Dominum, « ne nos inducat in tentationem ⁷⁹; » secundum quod dixit Dominus: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma ⁸⁰. »

VIII. Indeficienter ergo toleremus propter spem nostram et pignus justitiæ, quod est Jesus Christus; « qui sustulit peccata nostra in corpore suo super lignum; qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus ⁸¹; » sed propter nos omnia sustinuit, ut vivamus in ipso. Imitatores ergo efficiamur tolerantia ejus: et, si passi fuerimus pro nomine ejus, glorificemus eum. Hoc enim nobis iudicium posuit de seipso; et nos hoc credidimus.

IX. Rogo igitur vos omnes insistere verbo justitiæ et patientiæ, quam et oculata fide vidistis, non solum in beatissimis illis Ignatio et Zosimo et Rufo, sed et in aliis qui ex vobis sunt, et in ipso Paulo, et cæteris apostolis: confidentes quia hi omnes non in vacuum cucurrerunt ⁸², sed in fide et justitia; et ad debitum sibi locum a ⁸³ Domino, cui et compassi sunt, abierunt; quia non hoc sæculum dilexerunt, sed eum qui pro ipsis et pro nobis mortuus est, et a Deo resuscitatus.

X. In his ergo state, et Domini exemplar sequimini; firmi in fide et immutabiles, fraternitatis amatores, diligentes invicem, in veritate sociati, mansuetudinem Domini alterutri præstantes ⁸⁴, nullum despicientes. Cum potestis benefacere, nolite differre: quia « eleemosyna de morte liberat ⁸⁵. » Omnes vobis invicem subjecti estote; « conversationem vestram irreprehensibilem habentes ⁸⁶ in gentibus ⁸⁷; » ut ex bonis operibus vestris et vos laudem accipiatis, et Dominus in vobis non blasphemetur. « Væ autem illi, per quem nomen Domini blasphematur ⁸⁸. » Sobrietatem ergo docete omnes, **D** in qua et vos conversamini.

XI. Nimis contristatus sum pro Valente, qui presbyter factus est aliquando apud vos; quod sic ignoret is locum qui datus est ei. Moneo itaque vos

⁷⁷ I Joan. iv, 3. ⁷⁸ I Petr. iv, 7. ⁷⁹ Matth. vi, 13. ⁸⁰ Matth. xxvi, 41. ⁸¹ I Petr. ii, 24, 22. ⁸² Philipp. ii, 16. ⁸³ al. cum. ⁸⁴ al. præsentantes. ⁸⁵ Tob. xii, 9. ⁸⁶ al. considerantes. ⁸⁷ I Petr. ii, 12. ⁸⁸ Isa. lii, 5; I. Ignat. ad Trall. 8. ⁸⁹ I Thess. v, 22. ⁹⁰ Ephes. v, 5; Col. iii, 5. ⁹¹ al. Quis ignorat. ⁹² I Cor. vi, 2. ⁹³ Philipp. i. ⁹⁴ al. vestram. ⁹⁵ Psal. iv, 5. ⁹⁶ Ephes. iv, 26. ⁹⁷ al. crediderit. ⁹⁸ Gal. i, 4. ⁹⁹ I Tim. ii, 2. ¹ Matth. v, 44. ² f. nobis.

(6) In omnibus Ecclesiis, quæ Deum solæ tunc cognoverant; nos autem nondum noveramus. Per nos Polycarpum intelligit Usserius. Ego Smyrnenses. Vide cap. 3. Cor. — Nos autem nondum noveramus. Vixisse his verbis se innuit, cum suas Paulus ad Ecclesias scripsit epistolas, licet nondum Christo nomen dedisset. A quo tempore, eum ad annum

A ut abstineatis ab avaritia, et sitis casti et veraces. « Abstinete vos ab omni malo ⁹⁹. » Qui autem in his non potest se gubernare, quo modo alii pronuntia hoc? Si quis non abstinerit se ab avaritia, ab idololatria coinquinabitur ¹⁰⁰, et tanquam inter gentes iudicabitur. Qui autem ignorant ¹⁰¹ iudicium Domini? « An nescimus, quia sancti mundum iudicabunt ¹⁰²? » sicut Paulus docet. Ego autem nihil tale sensi in vobis, vel audivi, in quibus laboravit beatus Paulus, qui estis in principio epistolæ ejus ¹⁰³. De vobis etenim gloriatur in omnibus Ecclesiis, quæ Deum solæ tunc cognoverant; nos autem nondum noveramus (6). Valde ergo, fratres, contristor pro illo et pro conjugè ejus, quibus det Dominus penitentiam veram ¹⁰⁴. Sobrii ergo estote et vos in hoc; **B** et non sicut inimicos tales existimetis, sed sicut passibilia membra et errantia eos revocate, ut omnium vestrum corpus salvetis. Hoc enim agentes, vos ipsos ædificatis.

XII. Confiteo enim vos bene exercitatos esse in sacris litteris, et nihil vos latet; mihi autem non est concessum modo. Ut his Scripturis dictum est: « Irascimini, et nolite peccare ¹⁰⁵. » Et: « Sol non occidat super iracundiam vestram ¹⁰⁶. » Beatus qui meminerit ¹⁰⁷, quod ego credo esse in vobis. Deus autem et Pater Domini nostri Jesu Christi, et ipse sempiternus Pontifex, Dei Filius, Christus Jesus, ædificet vos in fide et veritate, et in omni mansuetudine, et sine iracundia, et in patientiâ et longanimitate et tolerantia et castitate; et det vobis **C** sortem et partem inter sanctos suos, et nobis vobiscum, et omnibus qui sunt sub cælo, qui credituri sunt in Dominum nostrum Jesum Christum et in ipsius Patrem, « qui resuscitavit eum a mortuis ¹⁰⁸. » Pro omnibus sanctis orate. Orate etiam pro regibus et potestatibus et principibus ¹⁰⁹, atque pro persequentibus et odientibus vos ¹, et pro inimicis crucis; ut fructus vester manifestus sit in omnibus, ut sitis in illo perfecti.

XIII. Scripsistis mihi et vos et Ignatius, ut si quis vadit ad Syriam, deferat litteras meas, quas fecero ad vos, si habuerimus tempus opportunum, sive ego, seu legatus quem misero pro vobis. (7) Epistolæ sane Ignatii, quæ transmissæ sunt vobis ¹¹⁰ ab eo, et

Apud Eusebium, Hist. eccl. iii, 36. — Ἐγράψα μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνάτιος, ἵνα εἰάν τις ἀπέσκηται εἰς Συρίαν, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν (Nicephorus I. cap. 19, ἡμῶν) ἀποκρισῆ γράμματα ὡς παρ' ἐμοῦ (8), εἰάν λάθω καὶ εὐθέτω, εἴτε ἐγὼ, εἴτε ὁ πέμψω περισσεύοντα καὶ

usque Christi 169, quo martyrimum subiit, vitam illè produxerit; admodum longævum illum fuisse necesse est, de quo in Præloquio, Smyrnæorum de excessu ipsius Epistolæ prælixo, diximus. Usser.

(7) Photius, Biblioth., cod. 126.

(8) Τὰ παρ' ὑμῶν ἀποκρισῆ γράμματα, ὡς παρ' ἐμοῦ. Pro ὑμῶν, in Nicéphoro et quibusdam Eu-

alias quantascunque apud nos habuimus, transmissimus vobis, secundum quod mandastis : quæ sunt subjectæ huic epistolæ, ex quibus magnus vobis erit profectus. Con-

περὶ ὑμῶν. Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθελάς ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ (9), καὶ ἄλλας ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῖν (10), ἐπέμφσαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετελασθε- αἰτινες ὑποτεταχμένοι εἰ-

σὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ: Ἐξ ὧν μεγάλα ὠφελήθηται δυνήσεσθε. Περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονήν, καὶ πᾶσαν οἰκοδομήν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν.

tinent enim fidem, patientiam et omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.

Et de ipso Ignatio (11), etc., ut supra in fine epistolæ.

MONITUM IN SUBSEQUENTIA FRAGMENTA.

(GALLARD., *Vet. Patr. Biblioth.*, I, Proleg., p. LXV.)

I. Exstant fragmenta V Responsionum Capitulum S. Polycarpi Smyrnenensis episcopi, quæ circa sæculi VI medium Victor Capuanus e Græco Latine reddita, *Catenæ* in IV *Evangelia* intexit. Ea primum edidit Parisiis 1575 Franciscus Feuardenius in calce Adnotationum ad Irenæi lib. III, cap. 3, ex ms. codice Virduni reperto ac vetustissimis characteribus exarato, ut ipsemet testatur. Eadem deinceps evulgarunt Halloixius (12), Usserius (13) alique.

De horum fragmentorum sinceritate, varia circumfertur virorum eruditorum sententia. Tanquam legitima videtur agnoscere Grotius (14), dum excitans Polycarpum interprete Victore Capuano, integrum fragmentum v excubuit. Neque aliter illustris Huetius (15) : siquidem inter antiqua monu-

menta quorum maximam partem vetustas consumpsit, recenset etiam Responsionum Polycarpi librum, unde quinque illa fragmenta quæ a Feuardenio edita sunt, Latine reposuit Victor Capuanus. Ita quoque Georgius Bullus (16), qui ex aliis Polycarpi Epistolis Irenæo memoratis quæ intercederunt, esse desumpta ejusmodi fragmenta non aspernanda, omnino verisimile arbitratur : adeo ut ex eorum tertio, velut Polycarpiano, de Filii τῷ δημοσιῶ ἀρ- gumentum depromat.

II. Dubitant vero alii, quos inter Halloixius et Usserius. Et ille quidem nonnulla forte iis fragmentis assuta existimat ; cujusmodi est illud, quod sub finem secundi occurrit : *Legitur et in dolio ferventis olei, pro nomine Christi, beatus Joannes fuisse demersus.* Neque enim, inquit, Polycarpus,

sebi exemplarib. legitur ἡμῶν, quod et Rufinus secutus fuisse videtur, cum reddidit, « deferat litteras ad vos, » et Polycarpi vetus interpres cum vertit : « Deferat litteras meas, quas fecero ad vos ; » ita enim illud, ὅπερ ποίησω, exprimere volebat : quod non animadvertens Jacobus Faber, « quas et dedero ad vos, » hic substituit ; contra manuscriptorum fidem. Ubi tamen et nostrum hunc Polycarpi et Eusebii interpretem Rufinum deceptum fuisse apparet, de litteris ad Philippenses deferendis ista accipientem, cum ad Antiochenos dandæ litteræ intelligantur ; vel ab ipsis Philippensibus, si παρ' ὑμῶν, vel a Polycarpo et Smyrnenis suis, si παρ' ἡμῶν hic legendum fuerit ; quod posterius ex Ignatii verbis illis, in *Epistola ad Smyrnenos*, firmamentum accipit : « Ὁ ἐράνη μοι ἄξιον, τοῦτό ἐστιν, ὥστε πέμψαι τινὰ τῶν ὑμετέρων μετ' ἐπιστολῆς, ἵνα συνοδείῃσθαι τὴν κατὰ θεὸν αὐτοῖς γενομένην εὐδίαν. » Quod mihi dignum factu est visum, hoc est : ut aliquem vestrum mitatis cum Epistola (ad Antiochenos videlicet in Syria), ut una cum illis glorificet Deum de tranquillitate, quam in Deo consecuti sunt. » Usser.

(9) Τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθελάς ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ. Ita locum hunc citant Eusebius, Nicephorus, et Græcus Actorum Ignatii scriptor anonymus : quam legitimam esse lectionem, agnoscit etiam Baronius, pro qua vetus Latinus Polycarpi interpres hic habet : « Epistolas Ignatii, quæ transmissæ sunt vobis ab eo, » ubi illud, « ab eo » (Græco ὑπ' αὐτοῦ respondens) ex Magdalenensis collegii exemplari restituumus ; quod alii codices in « habeo » transmutarunt. Id.

(10) Καὶ ἄλλας ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῖν. Vide nostram de Ignatii et Polycarpi scriptis dissertationem, cap. 2. In eo vero quod sequitur : « Ἐξ ὧν μεγάλα ὠφελήθηται δυνήσεσθε, » anonymus martyrii B. Ignatii descriptor legit ὠφελήθησεσθε, quomodo et vetus Polycarpi interpres reddidit : « Ex quibus

magnus vobis erit profectus. » Id.

(11) *Et de ipso Ignatio, etc.* Hujus ita in *Bibliotheca* sua, de Polycarpi hac ad Philippenses Epistola agens, meminit Photius : λέγει καὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτοῖς Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου ἀπεσταλμένας, καὶ ἀπειται ἀναδιδαχθῆναι παρ' αὐτῶν, εἰ τι περὶ ἐκείνου διακούσαιεν. « Dicit et epistolas Ignatii Theophori ad eos se misisse ; petitque ab illis, si quid de eo inaudierint, edoceri. » In Halloixii tamen editione verba ista sunt ommissa : quæ docent circa annum Dom. 106, eodem videlicet tempore, quo a Syria ad martyrium Romam abductus est Ignatius, scriptam a Polycarpo istam fuisse epistolam, « in qua, inquit illud Halloixius, cum color et lineamenta, quibus eam Irenæus, Eusebius, et Photius describunt, reperiantur ; quin ipsius martyris germana sit, dubitari non potest. Nam et forma fidei ejus, atque prædicatio veritatis (quam Irenæus inde posse addisci admonet), clare in ea elucet ; et testimonia, quæ illic citari e priore Petri Epistola Eusebius docet, multa comparant ; et frequentes commonitiones cum perspicuitate sermonis atque simplicitate, juxta ecclesiasticam interpretandi formam (quibus eam abundare Photius proficitur), passim sese offerunt atque ostentant : ita ut ad perfectam ejus recognitionem vix desiderari amplius quidquam possit. » Hæc ille. In Latino vero codice D. Alexandri Petavii, tota Epistola ita concluditur : « Incolumes estote in Domino Jesu Christo, et gratia ipsius cum omnibus vobis. » Id.

(12) Halloix. *Vit. PP. orient.*, tom. I, p. 522.

(13) Usser. in Append. Ignat., post Smyrn. epist.

(14) Grot. in *Joan.* XVII, 4. *Critic. sacr.* tom. VI, col. 289.

(15) Huet. *De interpr.* lib. II, cap. 7, § 2, p. 195.

(16) Bull. *Defens. fid. Nic.*, sect. II, cap. 3, § 7, p. 52.

qui omnia a B. Joanne acta, tanquam ejus discipulus, vel videbat ipse, vel ex eo audiebat, vel ex comitibus addiscebatur, scripsisset, *legitur*, quasi scilicet, id non aliunde quam ex libris sciret; sed potius simpliciter atque absolute dixisset: *Idem Joannes in dolio ferventis olei, Christi nomine demersus fuit*: quod longe majorem vim haberet, quam istud *legitur*. Est enim hæc vox de rebus ante nostra tempora præteritis, non vero de iis quæ nostra memoria, nobisque viventibus et fere videntibus, circa amicos nostros et magistros accidunt. » Hæc Halloixius. Et recte sane. Hinc locus ille vel ex Tertulliano (17), vel ex Hieronymo qui ab hoc scriptore Africano eam narrationem accepit (18), videtur adjectus. Quid vero si membrum illud, ab aliena manu oræ codicis Græci quo usus est Victor additum, interpret exinde aliud agens in suam versionem intulerit? Quid si librarius, *Catenam* a Victore Latine redditam exscribens, atque idem membrum quod aliquis eruditus margini adjecerit, pertinere ad suum textum existimans, ipse suum exemplar conjiciendum putarit?

Aliud insuper censura notandum in his fragmentis detexisse sibi videtur Usserius, eorumque auctorem ἀκυρολογεῖν pronuntiat, dum in quinto *Christum crucis vexillum conscendisse* scribit. « Nam, ait, *gestari* quidem vexillum crucis non semel audivimus; sed *conscensum* a Christo fuisse vexillum illud, nullibi adhuc invenimus. » At hoc demum tanti non est, ut ea de causa fragmenta illa penitus rejicienda quis jure definiat. Nullam certe ἀκυρολογεῖν ibidem advertit Grotius vir summus. Quid porro si Græce scripserit *σημεῖον* Polycarpus, *crucem* intelligens, atque huic voci verbum consentaneum aptarit? Sic sane locutus est Barnabas in Epist. cap. 12. Sic item Ignatius in Epist. ad Smyrn. cap. 1, ubi phrasin *αἰρεῖν σύσημον* usurpat S. Martyr: *σύσημον*, inquam, quod Hesychio et Suidæ est *σημεῖον*. Hoc itaque fortasse inimitatus sanctus Smyrnensis antistes, pari loquendi ratione usus fuerit, quam minus apposite reddiderit vetus interpret.

Verum, his missis, ad illud potius, et quidem

gravius, accedamus, quod in fragmento secundo notat Tillemontius (19); ubi fertur Jacobus Joannis frater, *novissimus* martyrio sublatus; qui tamen *primus* inter apostolos pro Christo sanguinem fuisse perhibetur: ut proinde sententia ejusmodi Polycarpo prorsus indigna videatur. Verum ne ista quidem objectio negotium ullum facessere conperitur. Agesis, fac demum, in suo textu *ἔσχατον* legisse interpretem; quam quidem vocem obvio sensu acceptam, *novissimum* Latine reddendam duxerit: an ideo statim erroris arguendus Fragmentorum auctor? Imo vero ille rectissime scripserit, Jacobum *ἔσχατον* martyrio consumptum, eaque vox vendenda fuerit *primum*, non autem *novissimum*. Vadem ultro hic sese mihi offert Hesychius: *Ἐσχατον* = *πρῶτον*. Glossam Hesychianam confirmaturus eruditus Abreschius in *Miscell. Pinarum* excitat sic loquentem (20):

ἀμύλλεται περὶ
Ἐσχατων ἀέθλων κορυφαίς.

Videsis præstantem Hesychii editionem, a d. Joanne Alberti adornatam (21). Ex quibus liquet, horum fragmentorum auctoritati parum aut nihil officere quæ objiciuntur; eaque demum ut vim haberent aliquam, e Græco potius textu quam ex versione essent definienda.

Cæterum si quid adhuc animadvertere licet, putaverim equidem fragmenta illa esse *Responsium* excerpta, ut fert quidem inscriptio, quas Polycarpus, a suis interrogatus, sive præsentibus sive absentibus, edere consueverat; quæque proinde ab aliquo vel auditorum vel eorum quibus ejus epistolæ inscribentur, deinceps excerptæ fuerint et litteris traditæ. Siquidem beatus ille antistes perurumque *sedens disserebat, atque ad populum sermones habebat*: Καθεζόμενος διελέγετο, καὶ τὰς διαίξεις ἐποίητο πρὸς τὸ πλῆθος, ut nos edocet Irenæus ἀυτόπτης (22); qui et ipsum ad quosdam et fratribus epistolas missitasse ibidem refert. Accedit, fragmenta illa sæculi apostolici genium exprime, eamque simplicitatem sapere quam ipsamet Polycarpi Epistola spirare dignoscitur.

(17) Tertull. *De Præscript.*, cap. 36.

(18) Hieron. *adv. Jovin.*, lib. 1, cap. 26.

(19) Tillem. *Mém. eccl.*, tom. II, p. 635, not. 4.

(20) Pind. *Nem. od.* x, 59.

(21) Hesych. edit. Alb. tom. I, col. 1475, not. 1.

(22) Iren. *epist. ad Florin.*, apud Euseb., *lib. 3*, lib. v, cap. 20.

FRAGMENTA

E RESPONSIONUM CAPITULIS S. POLYCARPO ASCRIPTIS,

Victoris episcopi Capuani Catenæ in IV Evangelistas inserta.

I.

Matthæus Dominum dixisse testatur ¹, quod Moyses scribit Adam locutum fuisse hoc modo: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro ex carne ea: propter hoc relinquet homo patrem et matrem ², etc. Sed concordant Domini verba cum ceteris sermonibus; qui Adam præbens officium,

inspiratione divina prophetavit, ipse a Moyse hoc dixisse refertur. Deus vero qui per inspirationem divinam in corde Adam ista verba formavit, ipse Pater a Domino recte locutus fuisse refertur. Nam et Adam hanc prophetiam protulit; et Pater qui eum inspiravit, recte dicitur protulisse.

II.

IDEM, ad hæc verba Christi: « Calicem meum bibetis, » etc. (Matth. xx, 23.)

Per huiusmodi potum, significat passionem. Et Jacobum quidem novissimum martyrio consummandum; fratrem vero ejus Joannem transiturum usque martyrio: quamvis et afflictiones plurimas, et exsilia toleraverit; sed præparatam martyrio mentem, Christus martyrem judicavit ³. Nam apostolus Paulus, « Quotidie (inquit) morior ⁴: » dum impos-

sibile sit quotidie mori hominem ea morte, qua semel vita hæc finitur. Sed quoniam pro Evangelio ad mortem jugiter erat præparatus, se mori quotidie sub ea significatione testatus est. Legitur et in dolio ferventis olei, pro nomine Christi, beatus Joannes fuisse demersus.

III.

IDEM, De initio Evangelii secundum Marcum.

Rationabiliter evangelistæ principiis diversis utuntur; quamvis una eademque evangelizandi eorum probetur intentio. Matthæus, ut Hebræis scribens, genealogiæ Christi ordinem texuit: ut ostenderet, ab ea Christum descendisse progenie, de qua eum nasciturum universi prophetæ cecinerant. Joannes autem ad Ephesum constitutus, qui legem tanquam ex gentibus ignorabant, a causa nostræ redemptionis Evangelii sumpsit exordium: quæ causa ex eo apparet, quod Filium suum Deus pro nostra salute voluit incarnari. Lucas vero a Zachariæ sacerdotio

incipit: ut ejus filii miraculo natiuitatis, et tantum prædicatoris officio, divinitatem Christi gentibus declararet. Unde et Marcus antiqua prophetici mysterii competentia adventui Christi declarat; ut non nova, sed antiquitus prolata ejus prædicatio probaretur. Aut per hoc evangelistis curæ fuit, eo uti proœmio, quod unusquisque judicabat auditoribus expetere. Nihil ergo contrarium reperitur, ubi licet diversis scriptis, ad eandem tamen patriam pervenitur.

IV.

IDEM, in illud: « Noli vocare amicos tuos, sed pauperes et debiles, » etc. (Luc. xiv, 12.)

Præcepit, non amicos, sed infirmos quosque vocandos ad prandium. Quod si claudus aut quilibet eorum sit amicus, sine dubio talis pro amicitia minime est rogandus; unde ipsa quasi videntur se impugnare mandata. Nam si non amici, sed claudi et cæci sunt invitandi, ipsosque quoque amicos esse contingat, nequaquam rogare debemus. Sed

amicos, arbitrator, intelligi hoc loco debemus illos, quos pro mundi hujus terrena consideratione diligimus, non pro divinæ contemplationis intuitu. Hi sunt igitur amici relinquendi. Denique, ideo debilius exempla proposuit, quos pro nullius possumus appetere necessitate negotii, nisi tantum pro fructu retributionis æternæ.

¹ Matth. xix, 5. ² Gen. ii, 24. ³ Act. xii, 2. ⁴ I Cor. xv, 31.

V.

IDEM, in illud: « Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam. » (JOANN. XVII, 4.)

Quomodo opus salutis humanæ adimplesse com- A nerandæ passionis insignia adire decreverat, jura memorat, cum necdum crucis vexillum conscende- opus perfecisse significat, etc.
rat? Sed definitione voluntatis, de qua cuncta ve-

VI-VII.

Spicilegium Solesmense (23), t. I, p. 266. Ex codice olim Sangermanensi sub n. 60, nunc in bibliotheca super Reg Parisiensi sub n. 838 asservato, sæculi plus minus decimi, titulum hunc præ se ferente: *Expositum Johannis Bonni Ecclesie diaconi in Genesim*. — « Hæc ex libro *Responsorum* frustula, inquit doctissimus Editor *Spicilegii Solesm* « (Proleg. p. 11) præclare confirmant sinceritatem quinque aliorum fragmentorum ejusdem libri quæ primus edidit « Feuardentius ad calcem adnotationum in Irenæum. Collata enim codicis nostri inscriptione: *In libro Responsorum capitula xxxii, cum titulo codicis Feuardentii: Ex Responsione capitulorum sancti Polycarpi*, simulque alterum pe « alterum correcto, autumavi eundem esse Polycarpi, forsitan discipulis interrogantibus respondentis, librum ut « culo v) adhuc exstantem; nostra vero desumi e capitulo 21, totumque opus inscriptum fuisse: *Liber Responsorum S. Polycarpi Smyrnensis episcopi et martyris*. »

S. Polycarpus cuidam discipulo, ex more veterum, magistrum sciscitanti de hominis opificio, respondet in hominis ingenio coaluisse, plasmante Deo, quatuor elementa; mulierem vero ex pulvere et costa in Ecclesie formam efformulam.

I. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo B aquæ; dehinc etiam ignis ex siccitate quæ ei terra
terre (Gen. 11, 7). que communiter inest.

Victor (24) episcopus Capuæ in libro *Responsorum*, capitulo vigesimo primo, secundum Hebræam translationem.

Refert Scriptura divina quod humanum corpus assumpto Deus limo terræ plasmaverit; quo limo nomine (25) humidam voluit significari substantiam. Ergo duo elementa evidenter ostendit, terræ simul et aquæ. Sed ex horum quibusdam qualitatibus reliquorum duorum introducit intellectus, id est aeris ex humore qui communis est ei, et

II. Cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus et replevit carnem pro ea, et edificavit Domus Deus costam (Gen. 11, 21).

Nos nascimur (26), quia ille ex alia natura producit; mulier ex costa jam hominis facti, non autem ex semine. Quare tria colliguntur esse principia hominum creandorum: pulvis, costa et semen. Et causa lateris sui, id est uxoris, Adam à paradiso projicitur. Et sacramento lateris Christi de quo manavit sanguis martyrii et aqua baptismatis, Ecclesia recipit paradisum.

(23) *Spicilegium Solesmense, complectens sanctorum Patrum scriptorumque ecclesiasticorum anecdota hactenus opera, selecta e Græcis Orientalibusque et Latinis codicibus, publici juris facta, curante Domino J. B. PITRA, O. S. B. monacho e congregatione Gallica, nonnullis ex abbatis Solesmensis opem conferentibus. Parisiis, ap. Firmin Didot fratres. MDCCCLXII.*

(24) Inseritur fragmentum illud in cod., fol 13^v

(25) Quo limo nomine. Oppositionis causa, Latine et Græcis familiari.

(26) Exstat locus ille in cod. fol. 18^v

ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ (28)

ECCLESIAE SMYRNENSIS

DE

MARTYRIO SANCTI POLYCARPI

EPISTOLA CIRCULARIS

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἡ παροικοῦσα Σμύρναν (29), ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τῆ παροικούσῃ ἐν Φιλομηλίῳ (30), καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἀγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας παροικίαις (31). Ἐλεος, εἰρήνη καὶ ἀγάπη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθεῖη.

Dei quæ Smyrnæ peregrinatur, Ecclesiæ Dei quæ Philomeli peregrinatur, et omnibus ubique terrarum sanctæ et catholicæ Ecclesiæ paræciis: misericordis, pax et charitas a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo multiplicetur.

I. De martyrio Polycarpi et sociorum scribitur.

Ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὰ κατὰ τοὺς μαρτυρήσαντας, καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὅστις ὡσπερ ἐπισφραγίσας τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ κατέπαυσε τὸν διωγμὸν. Σχεδὸν γὰρ πάντα τὰ προάγοντα ἐγένετο, ἵνα ἡμῖν ὁ Κύριος ἀνωθεν ἐπιδείξῃ τὸ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μαρτύριον. Περιμένεν γὰρ, ἵνα παραδοθῆ, ὡς καὶ ὁ Κύριος, ἵνα μιμηταὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ γενόμεθα, μὴ μόνον σκοποῦντες τὸ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τοὺς πέλας. Ἀγάπης γὰρ ἀληθοῦς καὶ βεβαίας ἐστίν, μὴ μόνον ἑαυτὸν θέλειν σώζεσθαι, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς.

Scripsimus vobis, fratres, de martyribus et de beato Polycarpo, qui martyrio suo, velut signaculo quodam, persecutioni finem imposuit. Fere enim cuncta, quæ præcesserunt, ideo evenerunt, ut nobis Dominus desuper ostenderet martyrium, Evangelio congruum. Expectavit enim tradi, sicut et Dominus, ut et nos ipsius essemus imitatores, non solum nostra considerantes, sed et ea, quæ ad proximos pertinent. Charitatis enim veræ ac solidæ est, non modo se ipsum velle servari, sed etiam omnes fratres.

II. Martyrum mira constantia.

Μακάρια μὲν οὖν καὶ γενναῖα τὰ μαρτύρια πάντα τὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γεγονότα. Δεῖ γὰρ (32) εὐλαβεστεροῦς ἡμᾶς ὑπάρχοντας, τῷ Θεῷ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν ἀνατιθέναι (33). (34) Τὸ γὰρ γενναῖον αὐτῶν

Beata et generosa fuerunt cuncta martyria, quæ juxta voluntatem Dei evenerunt. Cum enim nos religiosiores simus, Deo omnium rerum potestatem ascribamus oportet. Quis enim generosita-

(28) Cfr. Neander, *Kirchen Gesch.* t. I, p. 107, sqq. et Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, c. 15.

(29) Vide quæ ad epist. i Clem. ad Corinth. c. 1, not. 3 adnotavimus.

(30) Ita legendum cum cod. Vindob., cum vet. int. et Euseb. *Hist. eccl.* IV, 15. Reliqui codd. Φιλαδέλφειζ, Jac. Philomelium est urbs Phryviæ.

(31) Cfr. Ign. ad Smyrn. c. 8.

(32) Ita Jacobsonus e codice Vindob. Male Editi :

καὶ γὰρ, sensu plane nullo. Cotelierus e conjectura χρῆ ad oram libri posuerat. Sensus est : « Cum Dei voluntate omnia regantur, etiam Polycarpus et socii juxta divinam voluntatem martyrio sunt coronati. »

(33) Ita Jacobsonus, qui multis locis textum e codice Vindobonensi emendavit.

(34) Probatum nunc. quod initio capitis dictum est, martyria illa fuisse beata et generosa.

tem eorum et patientiam et erga Dominum charitatem non admiretur, qui flagellis adeo lacerati, ut ad intimas usque venas et arterias corporis structura cerneretur, tamen sustinuerunt; ita, ut etiam astantes miserarentur et plangerent, ipsi vero eo fortitudinis venirent, ut nemo illorum neque murmuraret neque ingemisceret, omnibus ostendentes, quod martyres Christi hora ista qua torquebantur, extra carnem fuerint, aut potius, quod Dominus assistens cum ipsis esset collocutus? Atque ad Christi gratiam attendentes mundana tormenta spernebant, unius horæ spatio se ab æterna pœna redimentes. Frigidusque ipsis videbatur ignis crudelium carnificum. Præ oculis enim habebant fugam illius ignis, qui æternus est et nunquam exstinguetur, et oculis cordis respiciebant ad ea bona, quæ reservantur sustentibus, « quæ nec auris audivit nec oculus vidit, nec in cor hominis ascenderunt », quæ vero a Domino monstrata sunt iis, utpote qui non homines amplius, sed jam angeli essent. Similiter qui ad bestias erant condemnati, graves cruciatus pertulerunt, super murices prostrati, variisque aliis tormentis excruciat, ut, si fieri potuisset, tyrannus eos assiduitate supplicii ad negationem Christi adduxisset.

III. Germanici constantia. Polycarpi mors postulat.

Multa enim adversus illos diabolus machinatus est. Sed gratia sit Deo; nam neminem iste vincere potuit. Fortissimus enim Germanicus eorum timiditatem constantia sua corroboravit; quippe qui splendide cum bestiis pugnaverit. Nam cum proconsul eum flectere vellet diceretque, ut suam ipse ætatem miseraretur, ille bestiam ultro ad se attraxit eique vim intulit, cupiens velocius ex injusta et iniqua illorum hominum vita effugere. Exinde autem universa multitudo, fortitudinem pii ac religiosi Christianorum generis admirata, exclamavit: « Tolle impios; Polycarpus requiratur! »

IV. Quintus apostata.

Quidam vero, nomine Quintus, natione Phryx, qui nuper ex Phrygia advenerat, cum vidisset bestias, timore percussus est. Hic autem erat, qui se ipsum et alios quosdam impulerat, ut ultro accederent. Huic proconsul multis obsecrationibus persuasit jurare ac sacrificare. Propter hoc igitur, fratres, non laudamus eos, qui sponte sese offerunt; quoadquidem non ita docet Evangelium.

† I Cor. II, 9.

(35) Ita Jacobsonus e codd. Vindob. et Paris. In Editis pro υπέμειναν legitur χρόνον.

(36) Ejus memoriam Jan. 19 Latinorum celebrant Martyrologia. Usser.

(37) Nomen proconsulis, Lucii Statii Quadrati, habes infra c. 21.

(38) Ita dedit Jacobsonus e eod. Paris. Editi: λέγειν.

καὶ ὑπομονητικὸν καὶ φιλοδέσποτον τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν; ὃ μάλιστα μὲν καταξανθέντες, ὥστε μέχρι τῶν ἔσω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν θεωρεῖσθαι, ὑπέμειναν, ὡς καὶ τοὺς περιεστώτας ἐλεεῖν καὶ ὀδύρεσθαι· τοὺς δὲ καὶ εἰς τοσοῦτον γενναϊότητος ἐλθεῖν, ὥστε μήτε γρυῖξαι μήτε στενάξαι τινὰ αὐτῶν, ἐπιδεικνυμένους ἄτασιν ἡμῖν, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ βασανίζομενοι, τῆς σαρκὸς ἀπέδημον οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ, ὅτι παρεστῶς ὁ Κύριος ὠμίλει αὐτοῖς; Καὶ προσέχοντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τῶν κοσμητικῶν κατεφρόνου βασάνων, διὰ μᾶς ὥρας τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐξαγοραζόμενοι. Καὶ τὸ πῦρ ἦν αὐτοῖς ψυχρὸν τὸ τῶν ἀπηγῶν βασανιστῶν. Πρὸ ὀφθαλμῶν γὰρ εἶχον φυγεῖν τὸ αἰώνιον καὶ μηδέποτε σθεννύμενον πῦρ, καὶ τοῖς τῆς καρδίας ὀφθαλμοῖς ἀνέβλεπον τὰ τηρούμενα τοῖς ὑπομείνανσιν ἀγαθὰ, « ἃ οὐτε οὖς ἤκουσεν, οὐτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὐτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, » ἐκείνοις δὲ ὑπέδεικνυτο ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι περὶ μηκέτι ἀνθρώποι, ἀλλ' ἦδη ἄγγελοι ἦσαν. Ὅμοίως δὲ καὶ εἰς τὰ θηρία κριθέντες ὑπέμειναν (35) δεινὰς κολάσεις, κήρυκας μὲν ὑποστρωννύμενοι, καὶ ἄλλαις ποικίλαις βασάνοις κολαφιζόμενοι, ἵνα, εἰ δυνηθεῖ ὁ τύραννος διὰ τῆς ἐπιμόνου κολάσεως εἰς ἀρησίαν αὐτοὺς τρέψῃ.

Πολλὰ γὰρ ἐμχανᾶτο κατ' αὐτῶν ὁ διάβολος. Ἄλλὰ χάρις τῷ Θεῷ· κατὰ πάντων γὰρ οὐκ ἔσχεσεν. Ὁ γὰρ γενναϊώτατος Γερμανικὸς (36) ἐπεβρόννηεν αὐτῶν τὴν δειλίαν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπομονῆς· ὅς καὶ ἐπισήμως ἐθηριομάχησεν. Βουλομένου γὰρ τοῦ ἀνθρώπου πείθειν αὐτὸν (37), καὶ λέγοντος (38), τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κατοικτεῖραι, ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο τὸ θηρίον προσδιασάμενος, τάχιστα τοῦ ἀδίκου καὶ ἀνόμου βίου αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος. Ἐκ τούτου οὖν πᾶν τὸ πλῆθος, θαυμάσας (39) τὴν γενναϊότητα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ θεοσεβοῦς γένους τῶν Χριστιανῶν, ἐπαθόησεν· « Αἶρε τοὺς ἀθέους· ζητεῖσθω Πολύκαρπος. »

Εἷς δὲ, ὀνόματι Κόιντος, Φρύξ, προσφάτως ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς Φρυγίας, ἰδὼν τὰ θηρία ἐδεύλασεν. Οὗτος δὲ ἦν ὁ παραδιασάμενος ἑαυτὸν τε καὶ τινὰς προσελθεῖν ἐκόντας (40). Τοῦτον ὁ ἀνθρώπιτος, πολλὰ ἐκλιπαρήσας, ἐπεισεν ὁμοῦσαι καὶ ἐπιθύσαι. Διὰ τοῦτο οὖν, ἀδελφοί, οὐκ ἐπαινοῦμεν τοὺς προσιδόντας ἑαυτοὺς (41)· ἐπειδὴ οὐχ οὕτως διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον (42).

(39) Ita Jac. e codd. Vindob. et Paris. reposuit pro vulg. θαυμάσας.

(40) I. e. « sponte se persecutoribus offerrent. »

(41) Ita Jacobsonus. Editi: προσιόντας ἑαυτοῖς.

(42) Jubet enim potius Evangelium, fugere ad aliam civitatem (Matth. x, 23); ita tamen ut, si fugere non liceat, mors constanter feratur. CLEM.

V. *Polycarpi secessus et visio.*

Ὁ δὲ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος, τὸ μὲν πρῶτον ἀκούσας οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ' ἐβούλετο κατὰ πόλιν μένειν· οἱ δὲ πλείους ἐπειθον αὐτὸν ὑπεξελθεῖν. Καὶ ὑπεξήλθεν εἰς ἀγρίδιον, οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως· καὶ διέτριψε (45) μετ' ὀλίγων, νύκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν ἕτερον ποιῶν, ἢ προσευχόμενος περὶ πάντων, καὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν· ὅπερ ἦν σύνθετος αὐτῷ. Καὶ προσευχόμενος ἐν ὅπτατι γέγονε πρὸς τριῶν ἡμερῶν τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν· καὶ εἶδεν προσκεφάλαιον αὐτοῦ ὑπὸ πυρὸς κατακαίμενον. Καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς τοὺς συνόντας αὐτῷ προφητικῶς· « Δεῖ με ζῶντα καυθῆναι (44). »

Polycarpus autem, vir maxime admirabilis, primum, re audita non turbatus, in urbe permanere volebat; plerique tamen ei persuaserunt, ut secederet. Et secessit in villam, non multum ab urbe dissitam; ubi cum paucis mansit, diu nocturne nil aliud agens, nisi quod oraret pro universis et pro omnibus per orbem Ecclesiis; quod ipsi erat solemne. Et cum oraret, triduo antequam comprehenderetur, visio ei obtigit, viditque cervical suum incendio conflagens. Et conversus ad socios propheticè dixit: « Oportet me vivum comburi. »

VI. *Polycarpus a servulo proditur. Herodes irenarcha.*

Καὶ ἐπιμενόντων τῶν ζητούντων αὐτὸν, μετέβη εἰς ἕτερον ἀγρίδιον· καὶ εὐθέως ἐπέστησαν οἱ ζητοῦντες αὐτόν. Καὶ μὴ εὐρόντες, συνελάθοντο παιδάρια δύο, ὧν τὸ ἕτερον βασανιζόμενον ὠμολόγησεν. Ἦν γὰρ ὧν τὸ ἕτερον βασανιζόμενον ὠμολόγησεν. Ἦν γὰρ αὐτὸν οἰκεῖο ὑπῆρχον (45). Καὶ ὁ εἰρηναρχος (46), ὁ καὶ κληρονόμος (47), τὸ αὐτὸ δνομα (48), Ἡρώδης ἐπιλεγόμενος, ἔσπευδεν εἰς τὸ στάδιον αὐτὸν εἰσαγαγεῖν· ἵνα ἐκεῖνος μὲν τὸν ἴδιον κλῆρον ἀπαρτίσῃ, Χριστοῦ κοινωτὸς γενόμενος· οἱ δὲ προδόντες αὐτὸν τὴν αὐτοῦ (49) τοῦ Ἰούδα ὑπόσχοιεν τιμωρίαν!

Instantibus autem iis qui quærebant eum, in aliam villam migravit; et statim aderant exploratores. Cumque illum non reperissent, duos servulos comprehenderunt, quorum alter, tormentis subditus, confessus est. Impossibile autem erat latere ipsum, cum proditores domestici ejus essent. Irenarcha vero, vel cleronomus, quod idem munus est, nomine Herodes, in stadium illum ducere properabat, ut hic sortem suam impleret, Christi consors factus; proditores autem ejus Judæ pœnas subeant!

VII. *Polycarpus a persecutoribus invenitur.*

Ἔχοντες οὖν τὸ παιδάριον, τῇ παρασκευῇ, δειπνοῦ ὦρα, ἐξήλθον διωγμῆται καὶ ἵππεις, μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς ὄπλων, « ὡς ἐπὶ ληστήν τρέχοντες. » Καὶ ὡς ἐπὶ τῆς ὥρας συνεπελθόντες (50), ἐκεῖνον μὲν εὐρον ἐν τινι ζωματίῳ κατακαίμενον, ἐν (51) ὑπερφώκῳ κἀκέῖθεν ἠδύνατο εἰς ἕτερον χωρίον ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη, εἰπὼν· « Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (52) γενέσθω. » Ἀκούσας δὲ αὐτοὺς παρόντας (53), καὶ καταθῆ, διελέχθη αὐτοῖς· θαυμαζόντων τῶν παρόντων τῆν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ τὸ εὐσταθές, καὶ ὅτι τοσαύτη σπουδῇ ἐχρήσαντο τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον πρεσβύτην ἄνδρα (54). Εὐθέως οὖν αὐτοῖς ἐκέλευσε παρατεθῆναι φαγεῖν καὶ πιεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ὅσον ἂν βούλωνται· ἐξητήσατο δὲ αὐτοὺς, ἵνα δώσιν αὐτῷ ὦραν πρὸς τὸ προσεύξασθαι ἀδεῶς. Τῶν δὲ ἐπιτρεψάντων, σταθεὶς προσηύξατο, πλήρης ὧν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, οὕτως, ὥστε ἐπὶ δύο ὥρας μὴ δύνασθαι σιωπῆσαι, καὶ ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἀκούοντας, πολλοὺς τε μετανοεῖν ἐπὶ τῷ ἐληλυθέναι ἐπὶ τοιοῦτον θεοπρεπῆ πρεσβύτην.

Habentes ergo puerulum, feria sexta, sub horam cœnæ, egressi sunt persecutores et equites cum consuetis armis, « tanquam adversus latronem proficiscentes. » Et sub vespertinum tempus advenientes, illum in superiori cubiculo parvæ cujusdam domus discumbentem invenerunt; unde in aliud prædium abire poterat, sed noluit, dicens: « Fiat voluntas Dei. » Cum vero eos astantes audisset ac descendisset, cum eis collocutus est, mirantibus iis, qui aderant, ætatem ejus et constantiam, quodque ipsi tanto studio ipsi fuerint ad hujusmodi virum senem comprehendendum. Statim nunc illa hora iis cibum et potum apponi jussit, quantum vellent; petiit autem ab illis, ut ipsi darent horæ spatium ad libere orandum. Quod cum concessissent, stans orabat, plenus gratia Dei; adeo ut per duas horas tacere non posset, ac obstupescerent auditores, multosque eorum pœniteret, quod adversus senem, Deo tantopere gratum, venissent.

° Matth. xxvi, 55. ° Matth. vi, 10; Act. xxi, 14.

(45) Ita Jacobsonus e cod. Paris. Editi: ἐτριψε. D

(44) Ita Jacobsonus e codicibus Vindob., Paris. et Barocc. Editi: κατακαυθῆναι.

(45) Ἦν γὰρ . . . ὑπῆρχον ex interpolatoris manu esse censet Dalrymple. Jac.

(46) Irenarchæ munus erat, seditiosos homines et pacis publicæ turbatores comprehendere. VALES.

(47) Κληρονόμοι sunt « magistratus, » sorte electi. Cot. Mibi idem magistratus tum εἰρηναρχος, tum κληρονόμος vocatus fuisse videtur.

(48) Ὄνομα, ut serpius, « munus, officium, honor. »

(49) Lege αὐτήν. Jac.

(50) Ita Usserius et Smithius ex Eusebii (H. E. IV, 15) lectione ἐπελθόντες corrigendum esse putant. Editi: συναπελθόντες.

(51) Præpositionem ἐν ab aliis omissam reposuit Jacobsonus e cod. Vindob.

(52) Ita Jacobsonus e tribus codd.; Vulg. Κυρίου.

(53) Ita Jacobsonus e codd. Vind. et Paris. Vulg. ἀκούσας οὖν τοὺς παρόντας.

(54) Ita Jacobsonus e cod. Paris. Vulg.: εὐσταθές, τινὲς ἔλεγον· Ἡ τοσαύτη σπουδῇ, ἢ τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον πρεσβύτην ἄνδρα ἦν;

VIII. Polycarpus in urbem ducitur.

Cum autem precationem finisset, in qua mentionem fecerat omnium qui aliquando cum ipso congressi fuerant, parvorum quidem et magnorum, clarorum et obscurorum, totiusque per orbem terrarum catholicæ Ecclesiæ; cumque hora proficiscendi venisset, asino eum imponentes, in urbem duxerunt die magni Sabbati. Et occurrit ei Herodes irenarcha, ac pater ejus Nicetas, curru vecti, qui et eum in carrucam suam transtulerunt, assidentesque hortabantur, dicentes: « Quid enim mali est, dicere « Domine Cæsar, » et sacrificare, atque ita salvum evadere? » Ille autem primum quidem eis non respondit; sed cum iustarent, dixit: « Facturus non sum, quod suadetis mihi. » Tum illi, frustrati spe flectendi eum, contumeliosa ei verba dixerunt, et cum vehementia dejecerunt eum e curru, adeo ut e carruca exiens tibiam distraheret. Sed nequam commotus, et quasi nihil mali passus esset, alacriter et propere pergebat, ductus ad stadium. Tantus vero erat in stadio tumultus, ut nemo posset audiri.

Ἦς δὲ κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύων πάντων καὶ τῶν πρώτων (55) συμβεβηκότων αὐτῷ, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε καὶ ἀδόξων, καὶ ἀπάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὥρας ἐλθοῦσης τοῦ ἐξιέναι, ἐν ἡνικατέσταντες αὐτὸν, ἦγον εἰς τὴν πόλιν, ὄντος Σαββάτου μεγάλου (56). Καὶ ὑπήντα αὐτῷ ὁ εἰρηναῖος Ἡρηνάρχης καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικητὴς ἐπὶ τὸ ὄχημα ἦν, οἱ καὶ μεταθέντες αὐτὸν ἐπὶ τὴν καρρῦχαν, ἐπιβήσαντες παρακαθεζόμενοι καὶ λέγοντες: « Τί γὰρ κακόν τι σὺ εἰπέιν· Κύριος (58) Καῖσαρ, καὶ ἐπιθύσαι, καὶ εἰς τούτους ἀκόλουθα, καὶ διασωθήσῃσαι; » Ὅ δὲ τὰ πρῶτα οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· ἐπιμένοντων δὲ αὐτῶν, ἔφη· « Οὐ μέλλω ποιεῖν, ὃ συμβουλεύετε με. » Οἱ δὲ ἀποτυχόντες τοῦ πείσαι αὐτὸν, θεοὶ βήματα Β ἔλεγον αὐτῷ, καὶ μετὰ σπουδῆς καθήρουν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὀχήματος (59), ὡς καὶ κατιόντα ἀπὸ τῆς κερύχας ἀποσυρῆναι τὸ ἀντικνήμιον. Καὶ μὴ ἐπιταρφεῖς, ὡς οὐδὲν πεπονηώς, προθύμως μετὰ σπουδῆς ἐπορεύετο, ἀγόμενος εἰς τὸ στάδιον, βορῦβου τιμικούτου ὄντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς μηδὲ ἀκουσθῆναι τὰ δύνασθαι.

IX. Polycarpus Christo Domino suo non maledicit.

Polycarpo autem, intranti in stadium, vox e caelo contigit: « Fortis esto et viriliter age, Polycarpe! » Et eum quidem, qui vocem emisit, nemo vidit; vocem autem ii audierunt, qui ex nostris præsentes erant. Cæterum introducto illo magnus erat tumultus eorum, qui Polycarpum comprehensum esse audierunt. De cætero adductum eum interrogavit proconsul, an ipse esset Polycarpus. Cumque annueret, hortabatur ille ut negaret, dicens: « Reverere ætatem tuam, » aliaque his consentanea, quæ isti proferre solent: « Jura per fortunam Cæsaris, respicere, conclama: *Tolle impios.* » Tunc Polycarpus gravi ac severo vultu turbam omnem sceleratorum, qui in stadio erant, gentilium contuens, manumque in eos porrigens, simulque gemens ac cælum suspiciens dixit: « Tolle impios. » Urgente vero proconsule atque dicente: « Jura, et dimitto te, maledic Christo; » Polycarpus respondit: « Octoginta et sex anni sunt, ex quo servio ei, nec me ulla affecit injuria; et quomodo possim maledicere regi tuo, qui salvum me fecit? »

Τῷ δὲ Πολυκάρπῳ, εἰσιόντι εἰς τὸ στάδιον, φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο· « Ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου, Πολυκαρπε. » Καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδεὶς εἶδεν τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων οἱ παρόντες ἤκουσαν. Καὶ [λοιπὸν (60)] προσαχθέντος αὐτοῦ, θορύβος ἦν μέγας ἀκουσάτων. Ὁ Πολύκαρπος συνεληπταί. Λοιπὸν προσαχθέντα αὐτὸν ἀνηρώτα ὁ ἀνθύπατος, εἰ αὐτὸς εἴη Πολύκαρπος. Τῷ δὲ ὁμολογοῦντος, ἔπειθεν ἀρνεῖσθαι, λέγων· « ἀλλ' οὐ σὴντὶ σου τὴν ἡλικίαν, » καὶ ἕτερα τούτοις ἀπέκρίθη, ὡς ἔθος αὐτοῖς λέγειν (61)· « Ὅμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, μετανόησον, εἰπέ· *Δίρε τοὺς ἀθέους* (62). » Ὅ δὲ Πολύκαρπος ἐμβριθεὶ τῷ προσώπῳ εἰς πάντας τὸν ὄχλον τῶν ἐν τῷ σταδίῳ ἀνόμων ἔθνῶν ἐμβλέψας, καὶ ἐπισείσας αὐτοῖς τὴν χεῖρα, στενάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπεν· « *Δίρε τοὺς ἀθέους* (63). » Ἐγχειμένου δὲ τοῦ ἀνθυπάτου καὶ λέγοντος· « Ὅμοσον, καὶ ἀπολύω σε, λοιδορήσον τὸν Χριστὸν, » ὁ Πολύκαρπος ἔφη· « Ὅδοξοντα καὶ ἐξ ἑτῆ ἐχω δουλεύων αὐτῷ, καὶ οὐδὲν με ἠδίκησεν· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημηῆσαι τὸν βασιλέα μου, τὸν σώσαντά με; »

X. Polycarpus se Christianum profitetur, et de Christo loqui vult.

Urgente rursus illo et dicente: « Jura per fortunam Cæsaris, » respondit: « Si vanam ex eo quæris gloriam, ut ego per Cæsaris fortunam, ut tu ais, jurem, simulas autem nescire quis sim; palam audi: Christianus sum. Si vero Christianæ doctrinæ rationem vis discere, da diei spatium et audi. »

(55) Ita Jacobsonus e tribus codicibus. Vulg. ποτέ.

(56) I. e. Vigilia Paschatis.

(57) Ἐπὶ τὸ ὄχημα glossema esse videtur. JAC.

(58) Codices omnes habent Κύριος. Editi: Κύριε. JAC.

(59) Ἀπὸ τοῦ ὀχήματος glossema esse videtur. JAC.

(60) Vocem λοιπὸν, quæ statim recurrit, uncinis

Ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος· « Ὅμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, » ἀπεκρίνατο· « Εἰ κενόδοξοί εἰσιν, ἵνα ὁμώσω τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς σὺ λέγεις, προσποιεῖ (64) δὲ ἄγνοεῖν με, τίς εἰμι; μετὰ πατήρσιας ἄκουε, Χριστιανός εἰμι. Εἰ δὲ μαθεῖν θέλεις τὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ λόγον, δὸς ἡμέραν, καὶ ἀκουσον. »

inclusit Jacobsonus.

(61) Ita Jacobsonus e cod. Vindob. Editi: λέγων.

(62) I. e. « Una cum paganis Christianorum opibus interitum. »

(63) I. e. « paganos persecutores. »

(64) Ita Jacobsonus e codd. Barocc. et Vindob. Editi: προσποιεῖς, male.

Ἵ ἀνθύπατος ἔφη· « Πείσον τὸν δῆμον (65). » Ὁ δὲ Πολύκαρπος εἶπεν· « Σὲ μὲν καὶ λόγου ἤξιωσα· δεδιδάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς καὶ ἐξουσιαῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναις τιμῆν κατὰ τὸ προσήκον, τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς, ἀπονέμειν· ἐκείνους δὲ οὐχ ἡγοῦμαι ἀξίους τοῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς. »

XI. *Nec bestiarum, nec ignis minæ Polycarpum perterrent.*

Ἵ ἀνθύπατος πρὸς αὐτὸν εἶπε· « Θηρία ἔχω, τοῦτοις σε παραβαλῶ, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. » Ὁ δὲ εἶπεν· « Κάλει, ἀμετάθετος γὰρ ἡμῖν ἡ ἀπὸ τῶν κρειτόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω μετόνοια· καλὸν δὲ μετατίθεσθαι με ἀπὸ τῶν χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια. » Ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτόν· « Πυρὶ σε ποιῶ δαπανηθῆναι, εἰ τῶν θηρίων καταφρονεῖς, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. » Ὁ δὲ Πολύκαρπος· « Πῦρ ἀπειλεῖς τὸ πρὸς ὥραν καιόμενον, καὶ μετ' ὀλίγον σθεννύμενον· ἀγνοεῖς γὰρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ. Ἄλλὰ τί βραδύνεις; Φέρε, ὃ βούλει. »

XII. *Polycarpus ad rogum damnatur.*

Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πλείονα λέγων, θάρσους καὶ χαρὰς ἐνεπέμπλατο, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε οὐ μόνον μὴ συμπεσεῖν, ταραχθέντα (66) ὑπὸ τῶν λεγομένων πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τὸν ναυτίον τὸν ἀνθύπατον ἐκστῆναι, πέμψαι τε τὸν ἑαυτοῦ κήρυκα, ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ κηρύξαι τρίτον· « Πολύκαρπος ὡμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι. » Τοῦτου λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κήρυκος, ἅπαν τὸ πλῆθος ἔθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων τῶν τὴν Σμύρναν κατοικούντων, ἀκατασχέτῳ θυμῷ καὶ μεγάλῃ φωνῇ ἐπέθόα· « Οὗτός ἐστιν ὁ τῆς ἀσεβείας (67) διδάσκαλος, ὁ πατήρ τῶν Χριστιανῶν, ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέτης, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν, μηδὲ προσκυνεῖν τοῖς θεοῖς. » Ταῦτα λέγοντες ἐπέθόων καὶ ἡρώτων τὸν Ἀσιάρχην (68) Φίλιππον, ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολύκαρπῳ λέοντα. Ὁ δὲ Φίλιππος ἔφη, μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπληρώκει (69) τὰ κυνηγέσια. Τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὁμοθυμαδὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε τὸν Πολύκαρπον ζῶντα (70) κατακαυθῆναι. Ἔδει γὰρ τὸ τῆς φανερωθείσης ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ὀπτασίας πληρωθῆναι, ὅτε ἰδὼν αὐτὸ καιόμενον προσευχόμενος, εἴπειν ἐπιστραφεὶς τοῖς σὺν αὐτῷ πιστοῖς προφητικῶς· « Δεῖ με ζῶντα κατακαυθῆναι. »

XIII. *Rogus exstruitur.*

Ταῦτα οὖν μετὰ τοσούτου τάχους ἐγένετο, θάπτον τὸν λεχθῆναι, τῶν ὄχλων παραχρῆμα συναγόντων ἐκ

¹⁰ Rom. xiii, 1, 7; Tit. iii, 1.

(65) I. e. « audire te volo, si a populo prolationem supplicii poteris impetrare. » Neandro proconsul Ignatium servare voluisse videtur. Vide ejus *Historiam eccles.* i, p. 107-110.

(66) Ita Jacobsonus e codd. Vindob. et Paris.

(67) Pro ἀσεβείας restituendum esse Ἀσίας, Eusebii, Rufini et veteris interpretis consentiens hic evincit auctoritas. USSER.

(68) Asiarchæ erant, qui ludos sacros in honorem deorum pro salute provincie suæ statis temporibus procurabant. Quod vero spectacula, quæ ab illis dabantur, sacra erant, inde sacerdotes sunt

Proconsul dixit : « Persuade populo. » Polycarpus respondit : « Te quidem sermone dignum puto ; edocti enim sumus , principibus et potestatibus a Deo ordinatis, prout decet, honorem nobis non nocentem deferre ; illos vero indignos puto, quibus rationem reddam ¹⁰. »

At proconsul ad ipsum dixit : « Bestias habeo ; his te objiciam, nisi convertaris. » Ipse vero respondit : « Arcesse eas, nos enim mutari non possumus conversione a melioribus ad deteriora ; bonum autem est, me a malis ad justa transire. » Rursus iste ad Polycarpum : « Quandoquidem bestias spernis, igni te tradam consumendum, nisi sententiam mutes. » Cui Polycarpus : « Ignem minaris, qui ad horæ spatium ardet, ac paulo post exstinguitur ; ignoras enim illum futuri judicii et æternæ pœnæ ignem, qui impiis reservatur. Verum quid moraris ? Profer, quodcumque volueris. »

Hæc vero atque alia plura cum diceret, fiducia et gaudio replebatur, illiusque vultus plenus gratiæ erat, adeo ut non solum non concideret, ipso per dicta conturbato ; sed contra proconsul stuperet, suumque mitteret præconem ter in medio stadio proclamaturum : « Polycarpus confessus est, Christianum se esse. » Quod ubi pronuntiasset præco, universa multitudo gentilium ac Judæorum, qui Smyrnam incolebant, effrenata ira et magna voce conclamabat : « Hic impietatis est præceptor, pater Christianorum, deorum nostrorum evorsor, qui multos docet, ne sacrificent, neve deos adorent. » Hæc dicentes clamabant rogabantque Philippum Asiarcham, ut leonem adversus Polycarpum emitteret. At Philippus id sibi licere negavit, quia ludum bestiarum jam explevisset. Tunc placuit illis, uno consensu clamare, ut Polycarpus vivus combureretur. Necesse enim erat, ut visio illa de cervicali impleretur, quæ ei ostensa fuerat, cum inter orandum illud ardens videret, et conversus ad fideles astantes propheticè diceret : « Oportet me vivum comburi. »

Hæc porro citius peracta sunt, quam pronuntiata ; cuncta plebe confestim ex officinis ac balneis ligna

D appellati. MADER. Valde onerosum erat hoc sacerdotium, atque idcirco nonnisi opulentiores ad id gerendum eligebantur. Hinc est, quod Strabo observat, Asiarchas fere ex Trallianis desumptos fuisse, propterea quod ejus urbis cives totius Asiæ opulentissimi essent. VALES. Idem iste Philippus infra c. 21 ἀρχιερεὺς Τραλλιανός appellatur. JAC.

(69) Ita codices, teste Jacobsono, omisso augmento plusquamperfecti, quod sæpius fieri testatur Winer Gramm., § 12, n. 8. p. 69, ed. iv.

(70) E codd. Vind. et Parisiensium Jacobsonus reposuit ζῶντα.

et sarmenta congerente; præcipue Judæis, alacri animo, ut solent, ad ista juvantibus. Cum autem rogos apparatus esset, Polycarpus, sibi detractis omnibus vestimentis et cingulo soluto, conabatur etiam se excalcare; quod prius non faciebat, quia semper cuncti fideles contendebant, quisnam celerius corpus ejus tangeret; omni enim bono propter sanctos mores suos ille etiam ante martyrimum ornatus erat. Illico nunc ille omnibus instrumentis circumdabatur, quæ pro rogo parata erant. Cum vero et clavis ipsum affigere vellent, dixit: « Sinite me sic; qui enim mihi dat ignem pati, dabit, et sine vestra ex clavis cautione, immotum in pyra permanere. »

XIV. Polycarpi precatio.

Illi ergo non quidem clavis defixerunt, sed ligaverunt eum. Hæc vero manibus in tergum rejectis ac vinculis, tanquam aries insignis ex magno grege ad oblationem, victimam acceptabilis Deo præparata, cælum intuitus dixit: « Domine Deus omnipotens, Pater dilecti ac benedicti Filii tui Jesu Christi, per quem tui notitiam accepimus, Deus angelorum et virtutum, ac universæ creaturæ, totiusque generis justorum in conspectu tuo viventium; benedico tibi, quoniam me hac die atque hac hora dignatus es, ut partem acciperem in numero martyrum tuorum, in calice Christi tui¹¹, ad resurrectionem in vitam æternam, animæ et corporis, in incorruptione per Spiritum sanctum; inter quos utinam suscipiar hodie coram te in sacrificio pingui et accepto, quemadmodum præparasti et mihi præmonstrasti et nunc adimplevisti, Deus, mendacii nescius ac verax. Quapropter de omnibus laudo te, benedico tibi, glorifico te, cum sempiterno et cælesti Jesu Christo, dilecto tuo Filio, cum quo tibi et Spiritui sancto gloria, et nunc et in futura sæcula. Amen. »

XV. Polycarpus igne non læditur.

Et postquam « Amen » emisisset, precationemque complevisset, ministri ignis ignem accenderunt. Cum vero ingens flamma emicasset, grande miraculum vidimus, nos, quibus illud spectare concessum fuit, qui et ideo reservati sumus, ut aliis, quæ contigerunt, annuntiaremus. Ignis enim fornicis speciem præbens, tanquam navis velum a vento repletum, in circulo corpus martyris circumdedit; quod, in medio positum, non ut caro assa videbatur, sed veluti panis coctus, vel sicut aurum et argentum in

¹¹ Matth. xx, 22; xxvi, 39; Marc. x, 38.

(71) Præpositio ἐν, quæ legitur in editis, abest a ms. et plane mihi redundare videtur. JAC.

(72) E. g. « palus, catenæ, funes, » etc.

(73) Non videntur hæc ita intelligenda, quasi Polycarpi manus clavis transfixuri essent, et palo affixuri; non fuisset enim hæc exigua pars supplicii [quam carnifices non remisissent]. Crediderim ergo, catenas, quibus revinctæ erant ad tergum manus, palo clavis affixas fuisse, ne moverentur. CLER.

τε τῶν ἐργαστηρίων καὶ βαλανείων ξύλα καὶ φρίτωνα· μάλιστα Ἰουδαίων προθύμως, ὡς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑπουργούντων. Ὅτε δὲ ἡ πυρκαϊὰ ἤτοιμότης, ἀποθέμενος ἑαυτῷ πάντα τὰ ἱμάτια, καὶ λύσας τῆς ζώνης αὐτοῦ, ἐπειράτο καὶ ὑπολύειν ἑαυτὸν μὴ ἄλλοτερον τοῦτο ποιῶν, διὰ τὸ ἀεὶ ἕκαστον τῶν πᾶσιν σπουδάζειν, ὅστις τάχιον τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ βῆσαι παντὶ (71) γὰρ καλῶ, ἀγαθῆς ἔνεκεν πολιτείας, καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας ἐκεκόςμητο. Εὐθέως σὺν αἰῶν περιετίθητο τὰ πρὸς τὴν πυρὰν ἠρμοσμένα ἔργα (72). Μελλόντων δὲ αὐτῶν καὶ προσελθόντων (73), εἶπεν· « Ἀφετέ με οὕτως· ὁ γὰρ δόξαι μοι ὑπομένει τὸ πῦρ, δώσει καὶ χωρὶς τῆς ὑμετέρας ἐκ τῶν ἡμῶν ἀσφαλείας, ἀσάλευτον ἐπιμεῖναι τῇ πυρᾷ. »

Oi δὲ οὐ καθήλωσαν μὲν, ἔδησαν δὲ αὐτόν. Ὅτε ὀπίσω τὰς χεῖρας ποιήσας καὶ προσδεθείς, ὡσεὶ κριὸς ἐπίσημος ἐκ μεγάλου ποιμνίου εἰς προσηράν (74), ὀλοκάρπωμα (75) δεκτὸν τῷ Θεῷ ἠρμοσμένον, ἀναβλήψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπε· « Κύριε ὁ Θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ εὐλογητοῦ Παιδὸς σου Ἰησοῦ Χριστοῦ Πατῆρ, δι' οὗ τῆς περι σου ἐπίγνωσιν εἰλήφαμεν, ὁ Θεός ἀγγέλιον καὶ δυνάμεων, καὶ πάσης τῆς κτίσεως, καὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν δικαίων, ὁ ζῶσιν ἐνώπιόν σου· εὐλογῶ σε, ὅτι ἤξιωσάς με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, πῶ λαβεῖν με μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων σου, ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ σου, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου, ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἐν ἀφθαρσίᾳ Πνεύματος ἁγίου· ἐν οἷς προσδεχθῆσιν ἐνώπιόν σου στήμαρον ἐν θυσίᾳ πίονι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προσημασας καὶ προσημασας καὶ ἐπλήρωσας (76), ὁ ἀειδὴς καὶ ἀληθινὸς Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων αἰνῶ σε, εὐλογῶ σε, δοξάζω σε, σὺν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἐπουρανίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ἀγαπητῷ σου Πατρὶ· μετ' οὗ σοι καὶ Πνεύματι ἁγίῳ ἡ δόξα, καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. Ἀμήν. »

Ἀναπέμφαντος δὲ αὐτοῦ τὸ « Ἀμήν, » καὶ πληρωσάντος τὴν εὐχὴν, οἱ τοῦ πυρὸς ἄνθρωποι ἐξήσαν τὸ πῦρ. Μεγάλῃ δὲ ἐκλαμψάσης φλογὸς, θαῦμα μέγα εἶδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη· οἱ καὶ ἐτηρήθημεν, εἰς τὸ ἀναγγεῖλαι τοῖς λοιποῖς τὰ γενόμενα. Τὸ γὰρ πῦρ καμάρας εἶδος ποιήσαν, ὡσπερ δόθη πλοίου ἐπὶ πνεύματος πληρουμένη, κύκλῳ περιτείχισε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· καὶ ἦν μέσον οὐκ ὡς σὰρξ καμμένη· ἀλλ' ὡς ἄρτος ὀπτώμενος, ἢ ὡς χρυσὸς καὶ ἄρτυρος ἐν καμίνῳ πυρούμενος (77). Καὶ γὰρ εὐδοκία

(74) Similia in *Martyrio Ignat.* c. 2.

(75) A græcis interpretibus Hebræorum τῆς non per ὀλοκάρτωμα solum redditur, sed interdum etiam per ὀλοκάρτωμα, ut Lev. i, 14, xvi, 24. USSER.

(76) Patet fecerat enim ei Deus ignem martyrii. Cf. supr. c. 5.

(77) Quod ignis fornicis præbens speciem steterit, id causis physicis tribui posse censet Dalgrypius. JAC.

τοσαύτης ἀντελαδόμεθα, ὡς λιθανωτοῦ πνέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων (78).

A fornace candens. Tantam autem nos percepimus suavitatem odoris, ac si thus aut aliud quoddam pretiosorum aromatum oluisset.

XVI. *Polycarpus pugione transfigitur.*

Πέρας οὖν ἰδόντες οἱ ἄνομοι, οὐ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανηθῆναι, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορα (79) παραβῆσαι ξιφίειον. Καὶ τοῦτο ποιήσαντος, ἐξῆλθε περιστέρα (80) καὶ πλῆθος αἵματος, ὥστε κατασβέσαι τὸ πῦρ, καὶ θαυμάσαι πάντα τὸν ὄχλον, εἰ τοσαύτη τις διαφορά μεταξὺ τῶν ἀπίστων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν· ὧν εἷς καὶ οὗτος γέγονε (81) ὁ θαυμασιώτατος μάρτυς Πολύκαρπος, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀποστολικῆς καὶ προφητικῆς γενόμενος, ἐπίσκοπός τε τῆς ἐν Σμύρνῃ καθολικῆς Ἐκκλησίας. Πᾶν γὰρ ῥῆμα, ὃ ἐξαφῆκεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐτελειώθη καὶ τελειωθήσεται.

Tandem igitur cernentes improbi, corpus ejus ab igne non posse consumi, jusserunt confectorem propius accedere pugioneque eum transfigere. Quod cum ille fecisset, evolavit columba et effluxit tanta sanguinis copia, ut ignem exstingeret, utque universa plebs miraretur, tantum esse discrimen inter infideles et electos; quorum unus hic fuit maxime admirandus martyr Polycarpus, qui nostris temporibus apostolicus et propheticus doctor existit, atque catholicæ Ecclesiæ Smyrnensis episcopus. Omne enim verbum, quod ore suo emisit, aut impletum est aut implebitur.

B

XVII. *Polycarpi corpus Christianis non traditur.*

Ὁ δὲ ἀντίζηλος καὶ βάσκανος καὶ πονηρὸς, ὁ ἀντικείμενος τῷ γένει τῶν δικαίων (82), ἰδὼν τὸ τε μέγεθος αὐτοῦ τῆς μαρτυρίας, καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἀνεπίληπτον πολιτείαν, ἐστεφανωμένον τε τῷ τῆς ἀφθαρσίας στεφάνῳ, καὶ βραβεῖον ἀναντιβῆτον ἀπεινηγμένον, ἐπετήδευσεν, ὡς μηδὲ τὸ λείψανον αὐτοῦ ὄψ' ἡμῶν ληφθῆναι (83), καίπερ πολλῶν ἐπιθυμούντων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ κοινωνῆσαι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ σαρκί. Ὑπέβαλε γοῦν Νικήτην τὸν τοῦ Ἡρώδου πατέρα, ἀδελφὸν δὲ Ἀλκίης (84), ἐντυχεῖν τῷ ἄρ-
C
χοντι, ὥστε μὴ δοῦναι αὐτοῦ τὸ σῶμα ταφῇ· «Μή, φησιν, ἀφέντες τὸν ἐσταυρωμένον, τοῦτον ἄρξωνται σέβασθαι.» Καὶ ταῦτα εἶπον, ὑποβαλλόντων καὶ ἐπισχυόντων τῶν Ἰουδαίων, οἱ καὶ ἐτήρησαν, μελλόντων ἡμῶν ἐκ τοῦ πυρὸς λαμβάνειν· ἀγνοοῦντες, ὅτι οὔτε τὸν Χριστὸν ποτε καταλιπεῖν δυνατὸν ἐστίν, ὅταν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν σωζομένων σωτηρίας παθόντα [ἀμωμον ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν (85)], οὔτε ἕτερόν τινα σέβασθαι. Τοῦτον μὲν γὰρ, ὕδιν ὄντα τοῦ Θεοῦ, προσκυνοῦμεν· τοὺς δὲ μάρτυρας, ὡς μαθητὰς καὶ μιμητὰς τοῦ Κυρίου, ἀγαπῶμεν ἀξίως, ἐνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτου τῆς εἰς τὸν ἴδιον βασιλέα καὶ διδάσκαλον· ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς (86) τε καὶ συμμαθητὰς γενέσθαι.

Sed cum æmulus ille et invidus et malus, justorumque generi adversus, insigne illius martyrium cerneret, moresque ab ineunte ætate irreprehensos, et eum corona immortalitatis coronatum, præmiisque sine controversia reportantem; operam dedit, ne reliquæ ejus a nobis auferrentur, quamvis multi id facere et sancto illius corpore participes fieri cuperent. Suggestit ergo diabolus Nicetæ, Herodis patri, fratri autem Alces, adire proconsulem, ne corpus illius ad sepeliendum traderet: «Ne, inquit, relicto crucifixo, hunc colere incipiant.» Atque hæc dicebant, suggerentibus et instantibus Judæis, qui quoque observaverant nos, ex igne eum extracturos; ignari, quod nec Christum, qui pro salute omnium, qui in toto mundo salvi fient, passus est [inculpatus pro peccatoribus], unquam derelinquere poterimus, neque alium quemquam colere. Illum enim, utpote Filium Dei adoramus; martyres vero tanquam Domini discipulos et imitatores merito diligimus, propter illorum eximiam erga regem ac magistrum suum benevolentiam; quorum utinam et nos fiamus consortes ac condiscipuli.

(78) Inter ligna, e balneis et officinis comportata, fortasse nonnulla fuisse odorata et aromatica suspicatur Jacobsonus.

(79) Confectores, qui bestias in amphitheatro conficiebant; si quando enim bestię efferatę stragem populo minarentur, ii immittebantur, qui eas conficerent et occiderent. JAC.

(80) De hac columba ne verbum quidem legitur apud Eusebium, Rufinum et Nicephorum; quod fit, ut falsa a multis lectio codicum sit putata. Moynius pro περιστέρα conjecit ἐπ' ἀριστερᾷ, «a sinistra.» Ipsi accesserunt complures viri docti. Ruchatus scribendum censuit περὶ στέρνα, Editor Bibliothecæ Bremensis cl. III, p. 429, conjicit περὶ στέρνου vel περὶ στέρνων. Heumannus in Exam. fabulæ de columba e Polycarpi rogo volante, statuit monachos hoc prodigio Acta nostra auxisse. Mihi quidem longe verisimilius videtur, lectorem quempiam in animo habuisse, ad oram codicis notare locum epistolæ,

D ubi animam suam efflavit B. Polycarpus; ideoque, mori Ecclesiæ veteris obsecutum, vocem περιστέρα margini ascripsisse, qua scilicet significaret, animam B. martyris illo temporis momento e corpore liberatam, sub columbæ specie ad cælum evolasse. Columbarum enim imagines etiam Christianorum sepulcris frequenter exsculptę sunt. JAC.

(81) Ita Jacobsonus e codicibus. Plusquamperf. sine augmento ut c. 12. Vulg. γέγονεν.

(82) Cfr. i Clem., c. 51.

(83) Ita JAC. e cod. Paris. Vulg. ληφθήσεται.

(84) «Alce» notum est mulieris inter Smyrnæos nomen. Cfr. Ignat. ad Smyrn. c. 13, ad Polyc. c. 8.

(85) Parenthesis ista neque in Eusebio habetur, neque in Rufino, neque in vetere nostro interprete, USSEB.—Interpolata fuisse videtur a librario quopiam, qui in animo habebat I Petr. III, 18. JAC.

(86) Ita JAC. e. cod. Paris. Vulg. κοινωνοὺς.

XVIII. *Polycarpi corpus comburitur. Reliquiæ.*

Videns autem centurio a Judæis ortam contentio-
nem, corpus in medio ignis positum exussit. Atque
ita nos postea ossa illius gemmis pretiosissimis ex-
quisitoria et super aurum probatoria tollentes, ubi
decebat, deposuimus. Quo etiam loci nobis, ut fieri
poterit, in exsultatione et gaudio congregatis, Do-
minus præbebit, natalem martyrii ejus diem cele-
brare, tum in memoriam eorum qui certamina per-
tulerunt, tum ut posterius exercitati sint et parati [ad
eadem sustinenda].

XIX. *Laus Polycarpi martyris.*

Hæc de beato Polycarpo, qui cum iis, qui ex Phi-
ladelphia, duodecimus Smyrnæ martyrium est pas-
sus, sed solus ab omnibus celebratur, ita ut a gen-
tilibus quoque ubique locorum memoretur; qui non
solum doctor insignis exstitit, sed etiam martyr
eximius, cujus martyrium, Evangelio Christi con-
gruum, omnes imitari desiderant. Postquam enim
sustinendo injustum præsidem vicit, sicque immor-
talitatis coronam recepit, cum apostolis omnibus-
que justis exsultans, Deum ac Patrem glorificat, et
benedicit Domino nostro Jesu Christo, animarum
nostrarum Salvatori, et corporum nostrorum gub-
ernatori, nec non pastori catholicæ in toto orbe
Ecclesiæ.

XX. *Mittite hanc epistolam fratribus.*

Vos quidem petieratis, ut cuncta, quæ gesta sunt,
fusius vobis exponerentur; nos vero impræsentiarum
summam indicavimus per fratrem nostrum Mar-
cum. Quæ quidem cum legeritis, epistolam fratri-
bus remotioribus transmittatis, ut et ipsi glorificent
Dominum, qui ex suis famulis delectum facit. Ei,
qui omnes nos gratia sua atque indulgentia in
regnum suum æternum potest inducere per unigeni-
tum Filium suum Jesum Christum, ipsi sit gloria,
honor, imperium, majestas, in sæcula. Amen.
Salutate omnes sanctos. Vos, qui nobiscum sunt,
salutant, et qui scripsit hæc, Evarestus cum omni
domo sua.

XXI. *Martyrii tempus.*

Martyrium autem passus est beatus Polycarpus
Xanthici mensis ineuntis die secundo, ante septimum
Kalendas Maias, magno Sabbato, hora octava. Captus

(87) Codex Vindob. vocem ἑκατόνταρχος non agno-
scit. JAC.

(88) Articulum e codice Vindobonensi restituit
Jacobsonus.

(89) Eusebius habet δώδεκα. Apud Eusebium
Strothius et Heinichenius exhibent δώδεκα τοῖς ἐν
Σμύρνῃ μαρτυρήσασιν. JAC.

(90) Eusebius addit μάλλον.

(91) Ἰησοῦν... ψυχῶν ἡμῶν e codice Parisiensi
restituit Jacobsonus.

(92) Codex Vindob. addit: καὶ τὸ πανάγιον καὶ
ζωοποιὸν Πνεῦμα. JAC. In veteri int. legitur: et Spi-
ritum sanctum, per quem cuncta cognoscimus.

(93) Usseus et Smithius mallent διαπέμψατε.
JAC.

Ἰδὼν οὖν ὁ [ἑκατόνταρχος (87)] κεντυρίων τὴν (88)
τῶν Ἰουδαίων γενομένην, φιλονεικίαν θεὸς αὐτὸν ἐν
μέσῳ τοῦ πυρὸς ἔκαυσεν. Οὕτω τε ἡμεῖς ὑστερον
ἀνελθόμενα τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ δοκι-
μώτερα ὑπὲρ χρυσίου δοτὰ αὐτοῦ, ἀπεθέμεθα ἔπου
καὶ ἀκόλουθον ἦν. Ἐνθα ὡς θνατὸν ἡμῖν συναγομέ-
νοις ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ, παρέξει ὁ Κύριος ἐπι-
τελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον,
εἰς τε τὴν τῶν ἡθληκῶτων μνήμην, καὶ τῶν μελλόν-
των ἄσκησίν τε καὶ ἐτοιμασίαν.

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὃς οὖν
τοῖς ἀπὸ Φιλαδελφίας δωδέκατος (89) ἐν Σμύρνῃ μαρ-
τυρήσας, μόνος ὑπὸ πάντων (90) μνημονεύεται, ὥστε
καὶ ὑπὸ τῶν ἔθνων ἐν παντὶ τόπῳ λαλεῖσθαι· οὐ
μόνον διδάσκαλος γενόμενος ἐπίσημος, ἀλλὰ καὶ μάρ-
τυς ἑξοχος, οὗ τὸ μαρτύριον πάντες ἐπιθυμοῦσιν μι-
μεῖσθαι, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον Χριστοῦ γενόμενον.
Διὰ τῆς ὑπομονῆς γὰρ καταγωνισάμενος τὸν ἄδικον
ἄρχοντα, καὶ οὕτως τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον
ἀπολαβὼν, σὺν τοῖς ἀποστόλοις καὶ πᾶσι δικαίοις
ἀγαλλιώμενος, δοξάζει τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ
εὐλογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Σω-
τῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν (91), καὶ κυβερνήτην τῶν
σωμάτων ἡμῶν, καὶ ποιμένα τῆς κατὰ τὴν οἰκουμέ-
νην καθολικῆς Ἐκκλησίας (92).

Ἔμεῖς μὲν οὖν ἠξιώσαμε διὰ πλειόνων δηλωθῆναι
ὑμῖν τὰ γενόμενα· ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸ παρὸν ἐπὶ κε-
φαλαίῳ μεμνηνάκαμεν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Μάρκου.
Μαθόντες οὖν ταῦτα, καὶ τοῖς ἐπέκεινα ἀδελφοῖς τὴν
ἐπιστολὴν διαπέμψαθε (93), ἵνα καὶ ἐκεῖνοι δοξάζω-
σιν τὸν Κύριον, τὸν ἐκλογῆς ποιῶντα ἀπὸ τῶν ἰδίων
δούλων (94). Τῷ δυναμένῳ (95) πάντας ἡμᾶς εἰσαγα-
γεῖν ἐν τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ δωρεᾷ εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ
βασιλείαν, διὰ τοῦ Παιδὸς αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς Ἰησοῦ
Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη, εἰς
αἰῶνας. Ἀμήν. Προσαγορευετέ πάντας τοὺς ἄγιους.
Ἔμεῖς οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορευοῦσιν, καὶ Εὐάρεστος,
ὁ γράψας, πανοικεῖ.

Μαρτυρεῖ δὲ ὁ μακάριος Πολύκαρπος μὲν ἑξ
ἑκτοῦ δευτέρου ἰσταμένου (96), πρὸ ἐπτά Καλανῶν
Μαίων (97), Σαββάτῳ μεγάλῳ (98), ὥρα ὄγδοῃ (99).

(94) I. e. « qui nonnullos e numero fidelium ad
martyrium vocavit. »

(95) Τῷ... ᾧ. Simili constructione utitur D. Pau-
lus Rom. xvi, 25-27. JAC.

(96) Smyrnæ a 25 die Martii Xanthicum suum
inchoarunt. USSER. De chronologia hujus capituli
cfr. Ideler. *Handb. der Chronol.* t. 1, p. 419, 430.

(97) Longe meliori codice usus est Constantino-
polititanus

(98) I. e. Sabbatum, quod Paschalem solemnita-
tem antecedit, Sabbatum sanctum. PACI.

(99) I. e. ante meridiem; non enim de Romana,
sed de Asiatica horas computandi ratione hic est
sermo, eadem scilicet, qua nos hodie utimur. JAC.

Ευνελήφθη δὲ (1) ὑπὸ Ἡρώδου, ἐπὶ ἀρχιερέως (2) Φιλίππου Τραλλιανοῦ, ἀνθυπατεύοντος Στατίου (3) Κοδράτου, βασιλεύοντος δὲ εἰς τοὺς αἰῶνας Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, μεγαλοσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἀμήν.

A est autem ab Herode, sub pontifice Philippo Tra-
liano, proconsule Statio Quadrato, regnante autem
in sæcula Jesu Christo; cui sit gloria, honor, ma-
jestas, thronus sempiternus, a generatione in gene-
rationem. Amen.

XXII. *Salutatio. Epistolæ transcriptores.*

Ἐρῶσθαι ὑμᾶς εὐχόμεθα, ἀδελφοί, στοιχοῦντας τῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον λόγῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ δόξα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῇ τῶν ἁγίων ἐκλεκτῶν· καθὼς ἐμαρτύρησεν ὁ μακάριος Πολύκαρπος, οὗ γένοιτο ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ ἴχνη εὐρεθῆναι ἡμᾶς!

Ταῦτα μετεγράψατο μὲν Γάιος (4), ἐκ τῶν Εἰρηναίου, μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, ὃς καὶ συνεπολιτεύσατο τῷ Εἰρηναίῳ. Ἐγὼ δὲ Σωκράτης ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαίου ἀντιγράφων ἔγραφα. Ἡ χάρις μετὰ πάντων.

Ἐγὼ δὲ πάλιν Πιόνιος ἐκ τοῦ προγεγραμμένου ἔγραφα, ἀναζητήσας αὐτὰ, κατὰ ἀποκάλυψιν φανερώσαντός μοι τοῦ μακαρίου (5) Πολυκάρπου· καθὼς δηλώσω ἐν τῷ καθεξῆς· συναγαγὼν αὐτὰ ἤδη σχεδὸν ἐκ τοῦ χρόνου κεκηκότα, ἵνα καμὲ συναγάγῃ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν αὐτοῦ (6), ᾧ ἡ δόξα, σὺν Πατρὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Optamus, fratres, vos valere ac incedere in evangelico sermone Jesu Christi; cum quæ gloria sit Deo, et Patri et Spiritui sancto, ob sanctorum electorum salutem; quemadmodum beatus Polycarpus martyrium pertulit, ad cujus vestigia utinam inveniamur in regno Jesu Christi!

Atque hæc ex codice Irenæi, discipuli Polycarpi, descripsit Caius, qui et ipse cum Irenæo conversatus est. Ego vero Socrates Corinthi ex Caii exemplari hæc descripsi. Gratia sit cum omnibus.

Et posthæc ego Pionius ex superscriptis hæc exaravi, postquam illa perquisivissem, et beatus Polycarpus ea per revelationem mihi manifestasset, ut in sequentibus declarabo, collegi ea, propemodum ex temporis diuturnitate fatiscientia, ut me quoque cum electis suis in regnum suum cælestis colligat Dominus Jesus Christus, cui sit gloria, cum Patre et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

politanus Chorographus, *Siculorum fastorum auctor*, qui legit Ἀπριλλίων. Verum enim Polycarpi natalem in 26 Martii esse statuendum, et Asiani anni ratio et magni Sabbati character evincit, licet apud Latinos 26 Jan., apud Græcos 23 Febr. celebretur. Ex quibus etiam characteribus manifeste deprehenditur, anno vulgaris æræ Christianæ 169, et imperii M. Aurelii nono passionem ejus contigisse. Usseæ; cui astipulatur Pagius ad ann. 167, n. 3. et 4. Anni 161 rem agit Stieren, *Ueber das Todesjahr Justin's*, in Illgenii, *Zeitschrift für die histor. Theol.*

1842, fasc. 1, p. 34.

(1) Particulam δὲ addit Jac. e cod. Paris.

(2) Qui prius (c. 12) Ἀσιάρχης, nunc ἀρχιερεὺς appellatur. Usseæ.

(3) Ms. male Σταράτου.

(4) Fortasse Caius, presbyter ille Romanus.

(5) Hæc verba τοῦ μακαρίου e codd. Paris. et Barrocc. restituit Jacobsonus.

(6) Verba εἰς τὴν αὐτοῦ prætermiserat Ussearius. Jac.

EVARISTUS PAPA

NOTITIA

(Ex libro pontificali Damasci papæ, ap. Mansi, *Concil.*, I. 621. — Varias lectiones et notas ad hunc locum Libri Pontificalis vide *Patrologiæ Latinæ* tom. CXXVII, col. 1135.)

Evaristus natione Græcus, ex patre Judæo nomine Juda, de civitate Bethlehem, sedit annos novem, menses decem, dies duos. Fuit autem temporibus Domitiani et Nervæ Trājani, a consulatu Valentis et Veteris, usque ad Gallum et Braduam consules. Martyrio coronatur. Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris. Et septem diaconos ordinavit, qui custodirent episcopum prædicantem, propter stylum veritatis. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diversa loca quinque. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano sexto Kalendas Novembres. Et cessavit episcopatus dies xviii.

EVARISTI PAPÆ

EPISTOLÆ ⁽¹⁾

(Mansi. *Concil.*, t. I, col. 625.)

EPISTOLA PRIMA.

AD OMNES EPISCOPOS AFRICANOS.

De ordine diaconorum et legitimo conjugio, atque de fide et non injuriandis episcopis aut lacerandis.

Dilectissimis fratribus universis Africæ regionis episcopis, Evaristus.

Consulentibus vobis, fratres charissimi, ¹ quid super his quæ in vestris continebantur scriptis visum nobis esset, vel quid docilis ratio persuaderet, aut quid a beatis apostolis nobis traditum aut custoditum remaneret, optantes, ut retulistis, nostris institui ² documentis, hæc vero rescribimus: Siquidem dilectio vestra normam secuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubiis custodire, potius quam usurpatione præsumere.

I.

Quot in civitate diaconi esse debeant.

³ Diaconi, qui quasi oculi videntur esse episcopi, in unaquaque civitate, juxta apostolorum constituta septem debent esse, ⁴ qui custodiant episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur a suis, aut verba divina, detrahendo ad insidiando, polluuntur vel despiciantur, sed veritas spirituali redoleat fervore, et pax prædicata labiis, animi cum voluntate concordet.

II.

De uxore ducenda.

⁵ Similiter custoditum et traditum habemus, ut C

¹ In ms. collectionis Isidori Paris. soc. Jesu desunt quæ sequuntur; et de non, etc. ² Innoc. ep. iii, 4, 22. ³ instrui. ⁴ 93, distinct. : *Diaconi, qui quasi oculi.* ⁵ Neocæs. 14, ex versione Dionysii. ⁶ 30, quæst. 5 : *Aliter legitimum non;* Et in Decr. Ivo. lib. vi. ⁷ ms. legitimo. ⁸ Hincmar. de divorio Lotharii. ⁹ detur. ¹⁰ detur. ¹¹ 50, quæst. 5 : *Taliter legit. § Ita peracta.* ¹² ms. generantur. ¹³ ms. legitime. ¹⁴ ms. dubitantur. ¹⁵ Ita libri omnes mss. et editi, cum Gratiano, Magistro sentent. iv, dist. 28. Ivoine in Decr. et Pannom., aliisque. Neq. Contio credimus ad edictum Henrici II, pag. 14 et alibi, legi dicenti in suo ms. *etiamsi voluntas... vel vota, etc.* HARDUINES. ¹⁶ ms. suffragaverit.

(1) Supposititiæ Contio aliisque eruditissimis catholicis.

(2) *Aliter enim legitimum non fit conjugium nisi ab his.* Qua ratione Evaristus hac epistola sequentibus verbis, ad legitimum matrimonium requirit, ut sponsa a paranympis ad ecclesiam deducatur, uxor cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et ut postea biduo aut triduo vacent orationi, etc., eadem ratione consensum parentum ad legitimum et verum connubium exigit; scilicet, quod in foro externo licitum ac validum esse non debeat præsumi, sed potius pro adulterio haberi, nisi cum predictis conditionibus sit contractum. Cum igitur ipsis hæreticis testantibus certum sit, in foro conscientiæ, ad veritatem et essentiam matrimonii duas prædictas condiciones non requiri; etiam certum esse fateri debent, quod consensus parentum ad verum matrimonium contrahendum non sit ita

A uxor legitime ⁷ viro jungatur. Aliter enim legitimum (ut a patribus accepimus, et a sanctis apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus), non sit conjugium ⁸, nisi ab his (2) qui super ipsam feminam dominationem videntur habere, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus aut propinquiorebus sponsetur, et legibus dotetur ⁹, et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et a paranympis, ut consuetudo docet, custodita et associata a proximis, tempore congruo petita legibus dotetur ¹⁰, et solemniter accipitur, et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, et Domino in actibus suis placeant. ¹¹ Taliter enim et Domino placebunt, et filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt ¹². Quapropter, filii charissimi et merito illustres, fide catholica suffragante, ita peracta legitima ¹³ scitote esse connubia. Aliter verò præsumpta, non conjugia, sed aut adulteria, aut contubernia, aut stupra, vel fornicationes, potiusquam legitima conjugia esse non dubitate ¹⁴, nisi voluntas ¹⁵ propria suffragata fuerit ¹⁶, et vota succurrerint legitima. Nam fructus divinus est, præcepta divina custodire. Ea quoque deserere, præsumptionem fieri, nulli dubium est. Cur ergo indignum est, unitatem Ecclesiæ custodire? Idemque omnes pariter et sentiamus, et pronuntiemus. Si enim aliter præsumpta fuerint, perdundt profecto ipsi transgressores seipsos, qui semet-

necessarius, quasi sine hoc, matrimonium inter duas personas habiles contractum, in foro conscientiæ nullum sit. Evaristus igitur hoc decreto hujus epistolæ non voluit significare prædictas omnes condiciones esse necessarias, ita ut, si una vel altera desit, irritum sit matrimonium; sed ita legitimum esse conjugium, si illa omnia adhibentur; contra autem, si nulla earum adhibita sit, et conjugium occulte sine testibus, et sine illa celebriate contrahatur, legitimum haberi non possit, non quidem in conscientia, sed in foro externo, et apud Ecclesiam, quæ de occultis non judicat. Contracturi itaque matrimonium, non ex necessitate sacramenti, sed tantum ex honestate et pietate, qua per legem Dei parentibus suis obstringuntur, parentum suorum consensum requirant. Ita Bellarminus *De sacramento matrimonii*, lib. 1, c. 20, et communiter omnes scholastici, huuc locum Evaristi interpre-

ipsos decipiunt. Hæc cunctis ¹⁷ recitanda per omnes A per salutem et speciem, » inquit, « dilexi illam, et pro luce proposui habere eam, quoniam inextinguibile est lumen ejus ¹⁶. » Hanc ergo David propheta lucem desiderans, anxius proclamât, dicens : « Emitte lucem tuam et veritatem tuam ¹⁷. » Iterum : « In lumine tuo videbimus lumen ¹⁸. » In hujus igitur luminis claritate Filius seipsum in monte tribus discipulis præstendit ; qui, metu mortis perterriti, prostratique in faciem, sibi vitæ finem adesse senserunt ¹⁹. Hanc (inquam) lucem in se fuisse demonstrans Filius proclamabat, et, ut in eadem incederent, discipulos præmonebat : « Cum lucem habetis, » inquit, « ambulate in luce ²⁰. » Et iterum : « Ego sum lux hujus mundi : qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ æternæ ²¹. » Et Evangelista : « Erat lux vera, ait, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ²². » Si hæc lux, quæ credentibus promittitur, in Filio esse probatur, et cum æterno æterna esse dicitur, quomodo a vobis ah inaccessiblei luce Patris Filius separatur ? Si enim Filius, « Deus verus et vita æterna est ²³, » sine dubio in hac luce simul cum Patre habitare credendus est, quam nullus modo nostrum, in hoc mortali corpore constitutus, potest aliquatenus contueri ; sed dum apparuerit, tunc vere illum videbit sicuti est, qui ejus conspectibus fuerit dignus coaptari. Et non sicut Moyses cæterique prophetæ per ænigmata et figuram, sed ipsam veraciter in Filio, secundum

De his vero, quibus ab insidiatoribus fatigamini, unde et nos consulere, et a nobis edoceri inter cætera voluistis, eo quod sint quidam qui arbitrantur de Patre sólo dictum esse (3), « quia ipse solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibleem ²⁰ ; » ita eos apostolicis percutite ferulis, et divinis redarguite præceptis ²¹. Non enim solus Pater sine Filio lucem inaccessibleem habitat ; quia ubi Pater est, ibi etiam Filium esse indubitabili fide credendum est. Nam si solus Pater sine Filio, quod dicere nefas est, lucem habitat inaccessibleem, necesse est, ut sequestratam Pater a Filio habeat mansionem.

Quod si ita est, quoniam modo idem Filius ad dexteram Patris astans a beato martyre Stephano dicitur conspici, si Pater secundum eos solus dicitur sedibus lucis contineri. Absit hoc a sensu fidelium Christo in unitate fidei adherentium ; quoniam, sicut non obest Filio, cum solus dicitur Pater lucem inaccessibleem habitare, ita non obest Patri, cum Sapientia, quæ est Filius, dicitur gyrum cæli sola circumire. Pater itaque, cum sit invisibilis et ingenuus in se, in Filio visus apostoli testimonio comprobatur, et in Filio, a se inenarrabiliter genito, mansisse ac requievisse monstratur, ipso Filio in propheta loquente : « Qui me genuit, requievit in tabernaculo meo ²². » Et in Evangelio : « Pater in me manens, facit opera hæc ²³. » Et : « Deum nemo vidit unquam, nisi unigenitus Filius, qui est in sinu Patris ²⁴. » Si enim in sinu Patris erat Filius ab initio, et ex corde Patris verbum bonum eructatum est, quomodo non in corde paterno consistens, lucem cum eodem inaccessibleem habitasse credendus est ? Nunquid Pater absque ulla luce in Filio potuit commanere, aut in tabernaculo Filii sine eadem potuit requiescere, cum idem Filius « candor sit æternæ lucis, et speculum sine macula deitatis. ²⁵ » Salomon superquam salutem suam dilexisse se dicit, in cujus specie semper delectari gestivit : « Su-

per salutem et speciem, » inquit, « dilexi illam, et pro luce proposui habere eam, quoniam inextinguibile est lumen ejus ¹⁶. » Hanc ergo David propheta lucem desiderans, anxius proclamât, dicens : « Emitte lucem tuam et veritatem tuam ¹⁷. » Iterum : « In lumine tuo videbimus lumen ¹⁸. » In hujus igitur luminis claritate Filius seipsum in monte tribus discipulis præstendit ; qui, metu mortis perterriti, prostratique in faciem, sibi vitæ finem adesse senserunt ¹⁹. Hanc (inquam) lucem in se fuisse demonstrans Filius proclamabat, et, ut in eadem incederent, discipulos præmonebat : « Cum lucem habetis, » inquit, « ambulate in luce ²⁰. » Et iterum : « Ego sum lux hujus mundi : qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ æternæ ²¹. » Et Evangelista : « Erat lux vera, ait, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ²². » Si hæc lux, quæ credentibus promittitur, in Filio esse probatur, et cum æterno æterna esse dicitur, quomodo a vobis ah inaccessiblei luce Patris Filius separatur ? Si enim Filius, « Deus verus et vita æterna est ²³, » sine dubio in hac luce simul cum Patre habitare credendus est, quam nullus modo nostrum, in hoc mortali corpore constitutus, potest aliquatenus contueri ; sed dum apparuerit, tunc vere illum videbit sicuti est, qui ejus conspectibus fuerit dignus coaptari. Et non sicut Moyses cæterique prophetæ per ænigmata et figuram, sed ipsam veraciter in Filio, secundum Apostolum, contuebitur deitatis imaginem. Nam si hunc eundemque prophetæ sub testimonio, subsequente sereno mentis intuitu, investigare volueris, invenies Filium non posse ab hac luce Patris penitus separari ; quoniam cum solum Filium dixerit in terra cum hominibus conversatum, Patrem ab illo, non est credendum fieri alienum. « ²⁴ Si testimonium enim hominum accipimus, testimonium Dei majus est. Quoniam hoc est testimonium Dei quod majus est, quia testificatus est de Filio suo. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit in Filium, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus, et hæc vita est in Filio ejus. Qui habet Filium, habet vitam ; qui non habet Filium Dei, non habet vitam. Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam qui creditis in nomine Filii Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad eum, quia quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.

¹⁷ Innoc. ep. 12 ad Aurelium Carthag. ep. sub finem : « Unde plagii merito arguas Mercatorem, eum vero a quo delusus est. » ¹⁸ prophetarum in qq. cc. ¹⁹ ms. unde his. ²⁰ I Tim. vi, 16. ²¹ Ithac. ad vers. Uvar. 66. ²² Eccli. xxiv, 12. ²³ Joan. xiv, 10. ²⁴ Joan. i, 18. ²⁵ Sap. vii, 24. ²⁶ Ibid., 10. ²⁷ Psal. xlii, 3. ²⁸ Psal. xxxv, 10. ²⁹ Matth. xvii. ³⁰ Joan. xii, 35. ³¹ Joan. viii, 12. ³² Joan. i, 9. ³³ I Joan. v, 20. ³⁴ Hactenus verba ipsissima resp. Ithacii sive Idacii Clari adversus Warimadum Ariannum, cui fabricator hujus epistolæ laciniæ pro more attexit ex ep. I Joan. v.

tantur. Sev. Bin. — De hoc loco, qui certe lubricus est, vide decr. concil. Trid. De reformatione matrimonii.

(3) Quod sint quidam qui arbitrantur de Patre

solo dictum esse. Basilidem, Saturninum, aliosque ejus sectatores intelligit ; de quibus Baronius anno Domini 120, nam. 5, et sequentibus, ubi impura et scelestissima eorum dogmata recenset. Id.

Et scimus quia audit nos, quidquid petierimus, A scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis. Omnis iniquitas peccatum est, et est peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus et vita æterna. » Hæc, fratres, prædicate, hæc omnibus nuntiate. Vos vero invicem exhortamini, perfecti estote, semperque gaudete; pacem autem sectamini in omnes, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum, Deo autem et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Data 1x Kalendas Aprilis, Valente et Vetere viris clarissimis coss. ²⁸.

EPISTOLA II.

De episcopis ejectis, et aliis loco eorum substitutis, vel, ut habet ms. Just. : Quod Christus sit caput et sponsus Ecclesiæ, et sacerdotes qui ejus vice legatione funguntur, similiter sint Ecclesiis suis : et qualiter sacerdotes suas Ecclesias et eorum Ecclesiæ eos debeant diligere.

Evaristus, urbis Romæ episcopus, omnibus per Ægyptum Domino conglutinatis fratribus in Domino, salutem.

Unum nos, fratres, ²⁶ sentire oportet et agere, ut, sicut legimus ²⁷, in nobis unum cor et una anima esse probetur. Scimus namque, sicut et a patribus accepimus, Christum esse caput, cujus et membra sumus. Ipse enim est sponsus, et Ecclesia sponsa, cujus filii nos sumus : et ideo unum Patrem habemus Deum in cœlis. Sacerdotes vero vice Christi legatione ²⁸ funguntur in Ecclesia. Et sicut ei sua conjuncta est sponsa, id est Ecclesia ²⁹, sic episcopis junguntur Ecclesiæ, unicuique pro portione sua. Et sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed diligere et caste custodire et amare atque prudenter regere : sic episcopus et multo magis custodire et amare atque prudenter regere debet Ecclesiam. Et velut uxor, quæ sub manu est viri, obedire debet viro suo, eumque diligere et amare, ita potius etiam Ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumque diligere et amare ut animam suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. ³⁰ Et sicut vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus Ecclesiam suam ; id est ut illam dimittat, ad quam sacrata est absque inevitabili necessitate, aut apostolica vel regulari mutatione, et alteri se ambitus

causa conjungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, vivente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed, juxta Apostolum, « aut viro suo reconciliari debet, aut manere innumpta ³¹ ; » ita Ecclesiæ non licet dimittere episcopum suum, aut ab eo se segregare ut alterum, vivente eo, accipiat ; sed aut ipsum habeat, aut innumpta maneat, id est alterum episcopum, suo vivente, non accipiat, ne fornicationis aut adulterii crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est si se alteri episcopo junxerit, aut super se alterum episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desideraverit ; per acerrimam penitentiam aut suo reconcilietur episcopo, aut innumpta permaneat. Unde et Dominus loquitur in Evangelio, ³² dicens : « Si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo ³³ . »

³⁴ Episcopum vero oportet opportune et importune atque sine intermissione Ecclesiam suam docere, eamque prudenter regere et amare, ut a vitis se abtineat, et salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere, eumque amare et diligere, ut legatum Dei et præconem veritatis ; quia, testante Veritate :

« Quæcunque ligaverit super terram, erunt ligata et in cœlo : et quæcunque solverit super terram, erunt soluta et in cœlo ³⁵ . » Nimis timenda est, fratres, hæc sententia, et prævidendum vobis, ne offensis eos qui tantam a Domino habent potestatem.

Et ideo potius obediendi, diligendi et summo opere venerandi sunt, non detrahendi, vel facerandi aut ejiciendi, sed portandi et amandi, ipso dicente Domino : « Qui vos audit, me audit : et qui vos spernit, me spernit ³⁶ . » Ideo hæc vobis et omnibus fidelibus scribimus, fratres, ut ab his vos caveatis, et posteris vestris non malum, sed bonum exemplum relinquatis ; quoniam injuria episcoporum ad Christum pertinet, cujus vice funguntur. ³⁷ Audivimus enim quosdam a vobis infamatos et dilaceratos episcopos, ac e civitatibus propriis pulsos, quia alibi episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis ; et alios in eis, ipsis viventibus, constitutos. Ideo hæc vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed proprios revocari, et integerrime restitui debere. Illos vero qui adulteram feditate sponsas suas, quas et uxores eorum, prædicto tenore, esse intelligimus, tenent ; ejici ut adulteros atque infames fieri, eosque ab ecclesiasticis honoribus arceri jubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis, inquirendum erit, et auctoritate hujus sanctæ sedis terminandum ³⁸. Et ne omnia nunc singulatim dicamus, omne bonum, si ipsa per se in vobis fuerit, caritas facere docebit, sicut et e contrario eos qui a

²⁸ Coss. fuerunt anno Christi 96, quo nondum obierat S. Clemens. ²⁹ S. Leo. ep. 18. ²⁷ Act. iv, 32. ³⁰ S. Greg. xii, 32. ³¹ S. Ambr. *De dignit. sacerdot.* iv. ³² 7, q. 1 : *Sicut vir non.* ³³ I Cor. vii, 11. ³⁴ Matth. v, 28. ³⁵ 7, q. 1 : *Sicut vir, § Episcopum vero.* Et in epist. 1 Clementis ad Jacobum. ³⁶ Matth. xvi, 19. ³⁷ Luc. x, 16. ³⁸ 3, q. 2 : *Audivimus quosdam* ; et in ep. 1 Clementis ad Jacobum. ³⁹ Clementis epist. 1, ex Rufini interpretatione, qui post trecentos annos ab Evaristi electione vixit. Vide *Patr. Gr.* t. I. Edit.

salute alieni sunt, omne malum facere, odium docet. Unde et vos, qui veri Dei estis discipuli, abjicite a cordibus vestris ante omnia discordias et animorum dissensiones, ex quibus omne malum opus procedit, et benignitatem ac simplicitatem tota mente servate. ⁴⁸ Verumtamen scitote cuncti, quod supra omnes vos laboret episcopus; quia unusquisque vestrum suum proprium fert laborem, ille vero et suum, et singulorum. Et ideo sicut ille pro vobis omnibus, ita et vos omnes summopere laborare pro eo debetis, in tantum, ut, si etiam necesse fuerit, animas vestras pro eo ponatis, sicut et ipse animam suam pro vobis, si necesse fuerit, ponere debet, ipso dicente Salvatore: « Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis ⁴⁹. Vos vero obedite eis, et vigilate pro eis, quia ipsi pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris redditori, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes. ⁵⁰ » ⁵¹ Non est itaque a plebe aut vulgaribus hominibus arguendus vel accusandus episcopus, licet sit inordinatus; ⁵² quia pro meritis subditorum, disponitur a Deo vita rectorum, exemplo David peccantis, ac comparatione principum, qui ex merito plebis prævaricantur. Sacerdotes enim exquirere debent peccata populorum, et sagaci sollicitudine unumquemque probare, juxta testimonium Domini ad Jeremiam loquentis: « Probatorem, » inquit, « dedi te populo meo robustum, et scies, et probabis viam eorum ⁵³. » Ideo ista dico, quia insidiator bona sæpissime solet convertere in malum, et in electis ponit maculam ⁵⁴. Unde si qui sunt vituperatores aut accusatores episcoporum, vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutiatur æstimationis suspicio vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate, ista præsumperint, necne.

Hæc omnia fideliter sunt perscrutanda, et diligenter pertractanda ⁵⁵. Nam sunt nonnulli qui præpositos suos perverse reprehendunt, si vel parum ipsis molesti exstiterint. Idcirco recto oculo primates Ecclesiarum utiliter prævideant, ne quisquam eorum innocens vexetur aut scandalizetur, intendentes sententiæ Domini, qua ait: « Si quis scandalizaverit unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris ⁵⁶, » etc. ⁵⁷ Deus autem omnipotens, ut nos a præcipitate sententiæ prolacione compesceret (cum omnia nuda et aperta sint oculis ejus), mala tamen Sodomæ noluit audita ⁵⁸ judicare, priusquam manifeste agnosceret quæ di-

cebantur. Inde ipse ait; « Descendam, et videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint; annon est ita, ut sciam ⁵⁹. » Deus omnipotens, cui nihil absconditum est, sed omnia ei manifesta sunt, etiam antequam fiant, non ob aliud hæc et alia multa (quæ hic, prolixitatem vitantes, non inseruimus) per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in discutiendis et judicandis negotiis essemus, et ne mala quorundam prius præsumamus credere, quam probare. Cujus exemplo monemur ⁶⁰, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temere indiligerterque indiscussa quæque quoquo modo judicemus, dicente Veritatis voce: « Nolite judicare, ut non judicemini. In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini ⁶¹, » et reliqua. ⁶² Nam mala audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione, quisquam unquam credat, sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quidquam aliquis agat. Si enim Dominus omnium ⁶³ Sodomorum mala, quorum clamor ad cælum usque pervenerat, omnia sciens, prius nec credere nec judicare voluit, quam ipse ea cum fidelibus testibus diligenter investigans ⁶⁴, quæ audierat, opere ⁶⁵ veraciter cognosceret: multo magis nos humani et peccatores homines quibus incognita sunt occulta judicia Dei, hæc præcavere, et nullum ante veram justamque probationem judicare aut damnare debemus ⁶⁶, manifeste apostolo dicente Paulo, qui ait: « Tu quis es, qui iudicas servum alienum? Suo enim domino stat, aut cadit ⁶⁷. » Unde et per prophetam David Dominus loquitur, dicens: « Nolite extollere in excelsum cornu vestrum, loquentes in cervice veteri; quia neque ab oriente, neque occidente, neque a solitudine montium, sed Deus iudex hunc humiliabit, et hunc exaltabit, quia calix in manu Domini est, vino meraco ad plenum mixtus, et propinabit ex eo. Verumtamen sæces ejus potabunt bibentes omnes impii terræ. Ego autem annuntiabo in sempiternum, psallam Deo Jacob ⁶⁸. » Et alibi idem ait propheta: « Ab increpatione tua, Deus Jacob, consopitus est et currus et equus. Tu terribilis es, et quis stabit adversum te? Ex tunc ira tua. De cælo annuntiabis iudicium, terra timens tacebit, cum surrexerit ad iudicandum Deus ut salvos faciat omnes mites terræ ⁶⁹. » Et Apostolus ait: « Mihi vindicta, ego retribuam ⁷⁰. » Et alibi inquit idem apostolus: « Sufficit unicuique objurgatio, quæ fit a pluribus, ita ut magis donetis, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeat is qui in angustia est. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illo charitatem ⁷¹. » Et Dominus in Evangelio ait: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex

⁴⁸ Idem. Vide ibid. ⁴⁹ Joan. x, 11. ⁵⁰ Heb. xiii, 17. ⁵¹ 2, q. 7: *Non est a.* Et in *Decr.* Ivon. lib. iv. ⁵² Isid. sentent. 39 et 46. ⁵³ Jer. vi, 27. ⁵⁴ 2, quæst. 7: *Si qui sunt.* Et in *Decr.* Ivo lib. iv. ⁵⁵ 2, quæst. 7: *Sunt nonnulli qui.* ⁵⁶ Matth. xviii, 6. ⁵⁷ 2, quæst. 1: *Deus omnipotens, ut, et in Decr.* Ivo lib. iv. ⁵⁸ S. Greg. xix *Moral.* 14, concil. Aquisgr. 37. ⁵⁹ Genes. xviii, 21. ⁶⁰ Gregor. *ibidem.* ⁶¹ Matth. vii, 1, 2. ⁶² 30, quæst. 5: *Nullum ante.* ⁶³ *hominum.* ⁶⁴ *utrum.* ⁶⁵ *complevisset.* ⁶⁶ 30, quæst. 5: *Nullum ante.* ⁶⁷ Rom. xiv, 4. ⁶⁸ Psal. lxxiv, 6-10, ex interpretatione S. Hieronymi qui interpretis post Evaristum annis vixit. ⁶⁹ Psal. lxxv, 7-10, eodem interprete Hier. ⁷⁰ Rom. xii, 19. ⁷¹ II Cor. ii, 6 8.

lota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et proximum tuum sicut teipsum ⁷⁵. » Dilectio enim proximi malum non operatur ⁷⁶. « Propter quod, juxta Apostolum, inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas, eadem agens quæ judicas. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc, o homo omnis, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus; his quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem, quærentibus vitam æternam; his autem qui ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio; tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum et Græci; gloria autem et honor et pax omni operanti bonum ⁷⁷. » Et alibi idem ait Apostolus: « Causati enim sumus, omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt, et non est timor Dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo; quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a lege et prophetis. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes et super omnes qui credunt. Non enim est distinctio. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ

A propter remissionem præcedentium defictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore, ut sit ipse justus, et justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi ⁷⁸. » Item idem: « Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat? Quis est qui condemnet? Christus Jesus qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro ⁷⁹. » Debemus autem nos, ut ait idem apostolus, firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et ⁸⁰ nobis placere. Unusquisque vestrum ⁸¹ proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed, sicut scriptum est, impropria impropertium tibi, ceciderunt super me ⁸². Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo; quoniam sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute, sive exhortamur pro vestra exhortatione, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas et nos patimur, et spes nostra firma est pro vobis, scientes quoniam sicut socii passionum estis, sic eritis, et consolationis ⁸³. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere ⁸⁴. » ⁸⁵ Propter quod, charissimi, sectamini charitatem, et æmulamini meliora et spiritualia ⁸⁶, et adjuvate vos invicem, ut Deo semper in omnibus placere valeatis. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Data Kalend. Novemb. ⁸⁷, Gallo et Bradua viris clarissimis coss.

EX DECRETIS EVARISTI PAPÆ (4).

Secundum codicem librorum quinque (5) lib. v, c. 8. Tamen secundum Decretum Gratiani, est constitutio Hygini papæ.

⁷⁵ Matth. xxii, 37. ⁷⁶ Rom. xiii, 10. ⁷⁷ Rom. ii, 1-10. ⁷⁸ Rom. iii, 9-26. ⁷⁹ Rom. viii, 35, usque ad finem. ⁸⁰ non. ⁸¹ nostrum. ⁸² Rom. xv, 1-5. ⁸³ II Cor. i, 3-7. ⁸⁴ I Cor. x, 13. ⁸⁵ Clem. ep. 4, Patr. t. I. Edit. ⁸⁶ I Cor. xiv, 1. ⁸⁷ an. Christi 108, adhuc vivente Anacleto.

(4) Vetus collectio ms. librorum quinque cap. 8, tribuit præterea Evaristo decretum quod consarcinatum

(5) Duæ sunt adhuc ineditæ collectiones canonum, quorum altera in quinque libros, et altera in sexdecim

Ut sine missa ecclesia dedicari non debeat.

Omnes basilicæ cum missa semper debent consecrari, altaria vero placuit non solum unctione christi, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Si vero altaria non fuerint lapidea, ad celebranda divina officia, non consecrentur. Ubi etiam ecclesia est, de cuius ambigitur consecratione, a vicinis presbyteris et parochianis fideliter requiratur. Hi ergo cum cæteris omnibus in synodali concilio ab episcopo pro suo sunt contestandi sacerdotio, si illorum temporibus vel antecessorum suorum sciant ecclesiæ illius dedicationem, die vel officio unquam fuisse celebrem. Quod si affirmando in hoc concordant, non fiat injuria ecclesiæ legitimæ vel suo defensori; sin autem, in arbitrio sit episcopi, claudere seu aperire eam (6).

Ex decretis Evaristi, cap. 3°.

Ut presbyteri de occultis peccatis jussione episcopi pœnitentes reconcilient et sicut supra scripsimus infirmantes absolvant⁸⁷ et communicent.

⁸² Ex nov. suppl. P. Mansi pag. 6. ⁸⁶ Ex veter. pœnitentiæ apud Canis. Vet. lect. tom. II, p. 11, pag. 450, edit. Basnag.

(6) Usque ad verbum *consecrari* apud plerosque collectores citatur ex Evaristo: reliqua aliter habentur apud Grat., *De consecr.*, dist. 1, cap. *Omnes basilicæ*, cap. *Altaria*, cap. *Altaria placuit*, ex diversis conciliis. Sev. Bin.

ALEXANDER I PAPA

NOTITIA

(Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. Mansi, *Concil.*, I, 633. — Varias lectiones et notas ad hunc locum Libri pontificalis vide *Patrologiæ Latinæ* t. CXXVII, col. 1143.)

Alexander natione Romanus, ex patre Alexandro, de regione Caput tauri, sedit annos 10, menses 7, dies 2. Fuit autem temporibus Trajani usque ad Ælianium et Veterem consulens. Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum quando missæ celebrantur. Martyrio coronatur, et cum eo Eventius presbyter et Theodulus diaconus. Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedicti in habitaculis hominum. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diversa loca quinque. Qui et sepultus est via Numentana, ubi decollatus est, ab urbe Roma non longe, milliario 7, quinto Nonas Maias. Et cessavit episcopatus dies xxv.

ALEXANDRI I PAPÆ

EPISTOLÆ.

(Mansi, *Concil. collect.*, t. I, col. 633.)

EPISTOLA PRIMA (7)

AD OMNES ORTHODOXOS.

De sacerdotibus non vexandis, etc. (8).

Alexander episcopus, omnibus orthodoxis per diversas provincias Christo Domino famulantibus.

⁸⁷⁻⁸⁸ Idem initium ep. 3 Siricii papæ, ut suo loco reddemus. ⁸⁹ Isa. LVIII, 1.

natum est ex cap. 3, *De consecrat.*, distinct. 1, *Omnes basilicæ*. Quod Hygino Gratianus asserit, ex cap. 32, *Altaria placuit*; ex concil. Agathensi anni 506, cap. 14, et ex cap. 31, *Altaria si*; ex concil. Epau-nensi anni 517, cap. 26 et 27. HARDUIN.

sexdecim digestæ sunt. Hoc binos codices mss. passim citant, et ex illis canones quosdam referunt conciliorum collectores. Verum sero tandem intellectum est hos codices sexdecim, quatuordecim, et quinque librorum nihil esse aliud, quam varios co-

Cogitantibus⁸⁷⁻⁸⁸ nobis metum divini iudicii, fratres charissimi, et post vitam hanc unumquemque prout gesserit, recepturum, quid veniat in querelam, tacere non licuit; sed nobis, vobis loqui, necessitas imperavit, dicente propheta: « Exalta ut tuba vocem tuam⁸⁹. » Et cui omnium Ecclesiarum commissa

dicis canonici a Burchardo editi mss. codices multos, prout in nonnullis bibliothecis hodie pariter visuntur. MANSI.

(7) Hæc et duæ sequentes viris apprime catholicis vobis suspectæ sunt.

(8) Titulus integer: *De sacerdotibus non vexandis, nec scriptis ab eis per metum, aut aliquam fraudem exigendis: et de passione Domini in consecratione corporis ejus miscenda, et de aqua cum sale populis benedicenda: et de fide sanctæ Trinitatis.*

est cura, si dissimulem, audiam Domino dicente: **A** « Rejecistis mandatum Dei, ut statuatis traditiones vestras⁹⁰. » Quid enim aliud est rejicere mandatum Dei, quam privato consilio iudicio humano, novis rebus constituendis liberius delectari? Unde et alibi scriptum est: « Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui⁹¹. » Terminos indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit atque confundit. Pervenit⁹² namque ad conscientiam apostolicæ sedis, quod nonnulli sunt tam stolidi, qui Dominica præcepta, et apostolorum, eorumque successorum statuta minime observant, et eos de quibus Dominus ait: « Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei⁹³; » non solum tangere minime dubitant, sed etiam persequi non formidant. Et licet nos persequantur, quia nec nos sine illis, nec illos sine nobis persequi possunt, quoniam illius sumus discipuli, qui animas pro fratribus præcepit ponere⁹⁴; tamen eis pericula et perditiones eorum non sumus ausi celare, ne prophetica (quod absit) damnemur sententia, quæ ait: « Si annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, animam tuam liberasti: si autem non annuntiaveris ei, sanguinem ejus de manu tua requiram⁹⁵. »⁹⁶ Est etiam et hoc ad hanc sanctam sedem perlatum (quod pudet dicere, et non solum sacerdotali, sed etiam omni Christiano nomini est inimicum), id est quod nonnullos⁹⁷ episcopos vel sacerdotes, aut metu compellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confessionis suæ in alteram partem quam debeant, aut pro suarum non requisitione rerum⁹⁸, aut, quod deterius est, pro alieni erroris secta scripturas facere, et propriis manibus roborare, et coram populis recitare atque confiteri. Aliquos dicunt carceribus et ergastulis recludi, ut saltem his terribi insidiis, deviant Domini sacerdotes, et suis faveant voluntatibus⁹⁹.¹ Relatum insuper est ad hujus sanctæ et apostolicæ sedis apicem, cui summarum dispositiones causarum, et omnium negotia Ecclesiarum ab ipso Domino tradita sunt, quasi ad caput, ipso dicente principi apostolorum Petro: « Tu es Petrus, et super hanc petram Ecclesiam meam ædificabo²; » quod quidam æmuli Christi, ejusque sanctæ Ecclesiæ insidiatores, sacerdotes Dei ad iudices publicos accusare præsumant, cum magis Apostolus Christianorum causas³ ad Ecclesias deferri, et ibidem terminari præcipiat⁴. Taliter prævaricantes, prævaricati sunt in Deum suum, et non obediunt præceptis ejus. De quibus Dominus per prophetam Osee loquitur, dicens: « Quasi vacca lascivientes declinaverunt, et dilexerunt afferre ignominiam protectoribus suis⁵. » Et idem: « Væ eis, quoniam recesserunt a me.

Vastabuntur, quia prævaricati sunt in me; et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendaciter. Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed absque conscientia habebant in cubilibus suis. Super triticum et vitæ ruminabant, et recesserunt a me. Et ego eruditus, et confortavi brachia eorum, et in me cogitaverunt malitiam. Reversi sunt, ut essent absque iugo, facti sunt quasi arcus dolosus⁶. Abjiciet eos Dominus, ait idem propheta, quia non audierunt eum, et erunt vagi in nationibus⁷. »

I.

De iis qui sacerdotes accusant, vel persequuntur.

De his enim, clericis et laicis, qui episcopos vel reliquos sacerdotes, tam ad primates eorum quam ad reliquos accusant iudices, prius quam auctoritate eorum, a quibus se læsos æstimant, inculcent, et ab eis aut jus suum, aut justam recipiant apologiam, item per eundem ait Dominus propheta: « Audi, domus Israel, et domus regis, auscultate et attendite, sacerdotes, quia vobis iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, et rete expansum super Thabor, victimasque declinastis in profundum: et ego eruditur omnium vestrum¹. » Et alibi: « Omnes calefacti estis quasi cibus, quia devoratis iudices vestros², ipsi autem devorant victimas Domini in profundum³, qui eos devorant vel injuste lacerant qui oculi Domini dicuntur. Nam si modo quisquam principis sæcularis oculos laceraret aut amoveret, esset reus criminis majestatis, an non? Profecto aut morti traderetur, aut perpetua notaretur infamia. Si pro sæculi per testatibus talia ab hominibus fiunt, quid pro his fieri putatis, de quibus Dominus ait: « Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei⁴? »⁵ Procul debent hi qui eos persequuntur, et amovere nituntur injuste contra apostolicam auctoritatem, etsi a morte prohibentur, dicente Domino: « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat⁶; » perpetua tamen notantur infamia, et exilio digni iudicantur finitimo. De quibus, a temporibus apostolorum, et infra, ista tenemus, atque decreta habemus quibus eorum accusandi episcopos, vel testificandi in eos vocem obstruimus, quos non humanis, sed divinis actibus mortuos esse scimus. De quibus Dominus loquitur per eundem prophetam: « Calumniam patiens Ephraim, fractus est iudicio, quoniam cepit abire post sordem. Et ego quasi linea Ephraim, et quasi putredo domui Juda. Et vidit Ephraim languorem suum, et Judas vinculum suum. Et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem; et ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit a vobis vinculum⁷. » Qui enim sacrilega persequuntur persuasione et lacerare nituntur episcopos, vel eos qui

⁹⁰ Marc. vii, 9. ⁹¹ Prov. xii, 28. ⁹² Perlatum est. ⁹³ Zach. ii, 8. ⁹⁴ I Joan. iii, 16. ⁹⁵ Ezech. iii, 18. ⁹⁶ 15, quæst. 6: *quandoquidem a sacerdotibus.* ⁹⁷ nonnulli. ⁹⁸ causarum. ⁹⁹ voluntatis. ¹ 11, quæst. 1: *Relatum est.* ² Matth. xvi, 18. ³ concil. Carth. iii, 9. ⁴ I Cor. vi, 6. ⁵ Ose. iv, 16. ⁶ Ose. vii, 13-16. ⁷ Ose. ix, 17. ⁸ Ose. v, 1, 2. ⁹ Ose. vii, 7. ¹⁰ Ose. v, 2. ¹¹ Zach. ii, 8. ¹² 11, quæst. 4: *Hi qui episcopos.* ¹³ Ezech. xviii, 23. ¹⁴ Ose. v, 11.

Domino recte sacrificant, indubitanter eum perse-
quuntur et dilaniant, cujus vice funguntur. Unde
ait Dominus per Joel prophetam: « Nunquid ultio-
nem reddidistis mihi? Et si ulciscimini vos contra
me, cito, velociter reddam vicissitudinem vobis
super caput vestrum¹⁵. » Et per Osee prophetam
Dominus inquit: « Quis sapiens, et intelliget ista?
intelligens, et sciet ea? Quia rectæ viæ Domini, et
justi ambulabunt in eis; prævaricatores vero cor-
ruent in eis¹⁶. » Et ipsa per se Veritas ait: « Qui
vos audit, me audit: et qui vos spernit, me sper-
nit¹⁷. » His et aliis fulti quamplurimis Dominicis
præceptis, vitantes hominum perditiones, cum om-
nibus hujus sanctæ sedis, quam Dominus caput
totius Ecclesiæ constituit, membris, talia fieri pro-
hibemus, ne confundatur populus Domini in æternum.
Nam et a prædecessoribus nostris inhibitum
legimus, ut nemo contristet doctores, neque accu-
sationem adversus eos suscipiat.¹⁸ Ipse namque
apostolorum princeps in ordinatione beati Clemen-
tis populum instruens, ait: « Quicumque contrista-
verit doctorem veritatis, peccat in Christum, et
Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod et
vita carebit. » Et Doctor gentium inquit: « Si præoc-
cupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spi-
rituales estis, sustentate illum in spiritu lenitatis,
considerans teipsum, ne et tu tenteris. Alter alterius
opera portate, et sic adimplebitis legem Christi¹⁹. »
Ilas considerantes pietates et pericula vivantes ani-
marum, una cum omnibus Domini sacerdotibus, qui
nobiscum in hanc sacram convenerunt urbem, et
cum omnibus hujus capituli membris, sicut a beatis
apostolis, et a reliquis sanctis Patribus, et a suc-
cessoribus eorum accepimus, statuantes decerni-
mus, omnes qui sanctos Patres persequuntur, aut
amovere vel dilacerare manifeste nituntur, infames
esse et alienos a liminibus Ecclesiæ usque ad sa-
tisfactionem fieri, quia sic odit Deus eos qui ad-
versus²⁰ Patres armantur, ut Patrum invasores vel
destructores. Qui ideo infames efficiuntur, quia
Patres persequuntur. Quod si nec loqui eis licet,
quibus doctores summi, quos Episcopos vocamus,
propter eorum scelera adversantur; quanto magis
eis qui eos infestant, nec consentiendum est, nec
loquendum, ne participes eorum inveniantur sce-
leribus, quia non solum qui faciunt, sed et qui con-
sentiunt facientibus, rei sunt?²¹ Unde et beatus
princeps apostolorum Petrus, qui in ordinatione
sancti prædecessoris nostri Clementis, instruens
clerum et populum, ait: « Si inimicus fuerit Clemens
alicui pro actibus suis, vos nolite exspectare, ut
ipse vobis dicat: Cum illo nolite amici esse; sed
prudenter observare debetis, et voluntati ejus
absque commonitione obsecundare, et avertere vos

A ab eo, cui ipsum sentitis adversum; »²² sed nec loqui
his quibus ipse non loquitur, ut unusquisque qui in
cûlpa est, dum omnium vestrum cupit amicitias
ferre, festinet citius reconciliari ei qui omnibus
præest, ut per hoc redeat ad salutem, cum obedire
cõperit monitis præsentis. Si vero quis amicus
fuerit his quibus ipse amicus non est, et locutus
fuerit his quibus ipse non loquitur, unus est et ipse
ex illis qui exterminare Ecclesiam Dei volunt; et
cum corpore vobiscum esse videatur, mente et
animo contra vos est. Et est multo nequior hostis hic,
quam illi qui foris sunt, et evidenter inimici sunt.
Hic enim per amicitiarum speciem, quæ inimica
sunt gerit, et Ecclesiam dispergit ac vastat.

II.

De scriptura vel confessione per vim extorta.

²³ Similiter si hujusmodi personis quædam
scripturæ quoquo modo per metum, aut fraudem,
aut per vim extortæ fuerint, vel ut se liberare pos-
sint, quocumque ab eis conscriptæ vel roboratæ
fuerint ingenio, ad nullum eis præjudicium aut no-
cumentum pervenire²⁴ censemus, neque ullam eis
infamiam vel calumniam, aut a suis sequestrationem
bonis, unquam, auctore Deo, et sanctis apo-
stolis eorumque successoribus, sustinere permitti-
mus. Confessio vero in talibus non compulsæ, sed
spontanea fieri debet, ipso attestante qui ait: « Ex
corde enim procedunt homicidia, adulteria, forni-
cationes, blasphemiæ²⁵, et cætera quæ sunt ad hæc
pertinentia. Nec tantum attendenda sunt quæ fiunt,
quantum quo animo fiant, quorum exempla si orania
scribere cõperimus, ante dies quam exempla defi-
cient. Unde et illud est, quod Dominus ad munera Abel
respexit, et non ad Cain; quia magis intendit ad offe-
rentis animum, quam ad ea quæ offeruntur. Inde et
Dominus per Prophetam inquit: « Dominus scit cogi-
tationes hominum²⁶. » Et per Osee ait: « In gutture
tuo sit tuba, quasi aquila super domum Domini²⁷, »
et reliqua. Et Dominus ait in Evangelio: « Tu autem
cum oraveris, intra cubiculum tuum: et clauso
ostio, ora Patrem tuum²⁸. » Omnis enim confessio,
quæ fit ex necessitate, fides non est. Et Apostolus
ait: « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem
confessio fit ad salutem²⁹. » Amplius autem respi-
cit Deus ad cogitationes et spontaneas voluntates,
quam ad actus, qui per simplicitatem, aut per ne-
cessitatem fiunt. Confessio ergo in talibus non ex-
torqueri debet, sed potius sponte profiteri. Pessi-
mum est enim de suspitione aut extorta confessione
quemquam judicare, cum magis inspector cordis
sit Dominus, quam operis; et potius requirit Domi-
nus cogitationes puras et voluntates bonas, quam
labia mendacia. Unde et Dominus per prophetam

¹⁵ Joel III, 4. ¹⁶ Osee. XIV, 10. ¹⁷ Luc. X, 16. ¹⁸ in epistola Clementis ad Jacobum, circa initium.
ex interpr. Buffini: *Patr. t. I. Edit.* ¹⁹ Gal. VI, 1, 2. ²⁰ Procli ep. ad Dominum Antioch. episc. ²¹ in
I Clementis epistola, et in epist. Anacleti papæ, et similiter Fabiani papæ. ²² ex vers. Rufini ejusdem
ubi supra. ²³ 13, q. 6: *Si quandoque a sa.* Et in *Decr. Ivo lib. IV. Hincmar. de divortio Lotharii et*
Theutbergæ. ²⁴ provenire. ²⁵ Matth. XV, 19. ²⁶ Psal. XCII, 11. ²⁷ Osee. VIII, 1. ²⁸ Matth. VI, 6.
²⁹ Rom. X, 10.

loquens. ait : « Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me³⁰. » Pejus malum fore non aestimo, quam Christianos suis invidere sacerdotibus. Novit enim Dominus qui sunt ejus. ³¹ Non potest autem humano condemnari examine, quem Deus suo reservavit iudicio. Si omnia namque in hoc sæculo vindicata essent, ³² locum divina non haberent iudicia.

III.

Si quis adversus episcopum vel actores Ecclesie querelam habuit.

Quod autem ad alios iudices prius non debeant, quam ad sacerdotes (9) vel auditores ³³ Ecclesie accusari, ita a tempore apostolorum et infra, observatum et definitum invenimus. ³⁴ Si quis erga episcopum, ³⁵ aut auctores ³⁶ Ecclesie, quamlibet querelam vel actionem juste se habere crediderit, ipse Redemptoris sui (cujus actio nostra est institutio) viarum non immemor, sed sectator egregius, qui cum malediceretur, non maledicebat, sed tanquam ovis coram tondente se obmutuit ³⁷, ac pro suis persecutoribus in cruce pendens, apud Patrem intercessit ³⁸, non prius primates aut alios iudices adeat, quam ipsos a quibus se læsum aestimat, conveniat familiariter, et non semel, sed sæpissime, ut ab eis aut suam justitiam accipiat, aut justam excusationem. Boni nempe et vere Christiani hominis est, rem ipsam omnibus amicitie ac pacis legibus prius tentare, quam in iudicio (ubi frequenter amarissimus animæ rancor innascitur) suum jus pertinaciter experiri. Si quis enim cum Deo, qui pacis est auctor, habitare cupiat, ei necesse est, ut pacem inquirat. Si autem secus egerit, et ab ipsis et ab aliis communionem privetur,

³⁰ Isa. xxix, 13; Matth. xv, 8. ³¹ Const. imp. II, ep. 19. ³² actores. ³³ 2, q. 7: Si quis erga. Et in decr. episc. Sixti II; et in decr. Julii papæ; et in decr. Ivon. lib. iv. ³⁴ ms. Paris. collegii soc. Jesu, a quo et sequentes variaz lectiones: *Quam ad se sacerdotes, vel actores Ecclesie accusare.* ³⁵ actores. ³⁶ I Petr. II, 23; Isa. lxxv, 9. ³⁷ Luc. xxiii, 34. ³⁸ Isa. xli, 11. ³⁹ De consecr. dist. 2, In sacramentorum concil. Bracar. III, c. 4. ⁴⁰ ms. dimittit indulgentia. ⁴¹ in ms. deest enim. ⁴² Matth. xxvi, 26, 28. ⁴³ De consecr. dist. 2: Nihil in sacrificiis.

(9) *Ad sacerdotes.* Turrianus cap. 22, lib. I *adversus Magdeburgenses* in vetusto exemplari Vaticano, sic legi scribit: *Quod autem ad alios iudices prius non debeant quam ad se, sacerdotes, vel actores Ecclesie (id est episcopi) accusari, ita a tempore apostolorum, et infra, observatum et definitum invenimus. Si quis erga episcopum, vel actores Ecclesie quamlibet querelam vel actionem juste se habere crediderit, etc.* Dicuntur autem episcopi Ecclesie actores, quia ipsi lege apostolica (de qua supra in Canonibus apostolorum) rerum ecclesiasticarum cura ac dispensatio commissa est. Nam ut ex collatione Græciet Latini contextus sacri, Lucæ c. xii, et Pauli ad Galatas cap. iv patet, qui Græcis dicitur οἰκονομῶς, eum Latini interpretantur dispensatorem, et actorem. *Quanto tempore hæres parvulus est, habet Latina interpretatio, sub tutoribus, et actoribus est, Græce est οἰκονομῶς.* Sev. Bin.

(10) *Utrumque permistum.* Hanc mysticam et sacram vinum cum aqua miscendi caeremoniam a Christo Domino in ultima cœna (ut ex liturgia S. Jacobi, Clemente lib. viii *Constitut.* c. 12, alias 17; Irenæo lib. iv, cap. 57; Cypriano lib. II, epist. 3,

tanquam apostolorum, Patrumque aliorum cœtemptor. De quibus ait propheta: « Erunt quasi non sint, et peribunt viri qui contradicunt vobis⁴⁴. »

IV.

Ut in oblatione sacramentorum commemoretur passio Christi, et ut panis tantum et vinum aqua mixtum offeratur.

⁴⁵ In sacramentorum quoque oblationibus, qua inter missarum solemniam Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, ut ejus, cujus corpus et sanguis conficitur, passio celebretur, ita ut, repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum et vinum aqua permistum in sacrificio offerantur. Nec debet enim (ut a Patribus accepimus, et ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum (10), quia utrumque ex latere ejus in passione sua profusus legitur. Ipsa vero Veritas nos instruit calicem et panem in sacramento offerre, quando ait: « Accipit Jesus panem, et benedixit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite et manducate, hoc est enim ⁴⁶ corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter, postquam cœnavit, accepit calicem, deditque discipulis suis, dicens: Accipite, et bibite ex eo omnes, quia hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum⁴⁷. » ⁴⁸ Crimina enim atque peccata, oblatibus Domino sacrificiis, delentur. Idcirco et passio ejus in his commemoranda est, qua redempti sumus, et sæpius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostiis delectabitur et placabitur Dominus, et peccata dimittet ingentia ⁴⁹. ⁵⁰ Nihil enim in sacrificiis majus esse potest quam corpus et sanguis Christi. Nec ulla oblatio hac potior est

ad Patres Nicænos. Vide coll. Hard. 41. ⁴¹ Eau. in decr. episc. Sixti II; et in decr. Julii papæ; et in decr. Ivon. lib. iv. ⁴² ms. Paris. collegii soc. Jesu, a quo et sequentes variaz lectiones: *Quam ad se sacerdotes, vel actores Ecclesie accusare.* ⁴³ actores. ⁴⁴ I Petr. II, 23; Isa. lxxv, 9. ⁴⁵ Luc. xxiii, 34. ⁴⁶ Isa. xli, 11. ⁴⁷ De consecr. dist. 2, In sacramentorum concil. Bracar. III, c. 4. ⁴⁸ ms. dimittit indulgentia. ⁴⁹ in ms. deest enim. ⁵⁰ Matth. xxvi, 26, 28. ⁵¹ De consecr. dist. 2: Nihil in sacrificiis.

alias 63, constat) mystice usurpatam apostolica Ecclesia exemplum Christi imitata, apostolica lege deinceps semper observari præcepit. Ideoque certissimum est Alexandrum pontificem non fuisse hujus præcepti auctorem, sed id potius ab apostolorum temporibus manasse. Quod non modo ex liturgia S. Jacobi apostoli, conciliorum ac Patrum testimoniis, verum etiam ex hac ipsa Alexandri epistola aperte colligitur. Dicit enim infra se « tradere, quod a Patribus acceperat; » et alibi dicitur Romanam Ecclesiam hoc ab apostolis didicisse, ac perpetuo observasse. Restat igitur ut credamus hanc caeremoniam a Christo usurpatam, ab apostolis observari præceptam, ab Alexandro pontifice, scripto et promulgato decreto, corroboratam esse. Cyprianus præallegata epistola hunc ritum appellat divinum mandatum, quia a Christi Domini facto et exemplo, tanquam a causa exemplari, et ab aqua quæ ex latere ejus manavit, tanquam a causa finali, originem duxit. Vide Baron. anno Christi 57, num. 143, et anno Christi 132, num. 7; Bellarm. *De sacram. euchar.* lib. IV, cap. 10 et 11; Suarez tom. II, disp. 45, sectione secunda. lb.

sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, et pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ita potius excoli et venerari debet.

V.

De benedictione salis et aquæ, sive cæterorum elementorum.

“Aquam enim sale conspersam populis benedicimus (11), ut ea cuncti aspersi, sanctificentur ac purificentur; quod et omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat, etque mundabat, multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Elisæum prophetam, sterilitas aquæ sanata est⁴⁷: quanto magis divinis precibus sacratus, ⁴⁸ sterilitatem rerum aufert humanarum, et coinquinatos sanctificat, atque mundat, et expurgat, et cætera bona multiplicat, et insidias diaboli avertit, et a phantasmatis versutiis homines defendit. Nam si tactu ⁴⁹ fimbriæ vestimenti Salvatoris, salvatos infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum ejus verborum divinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis et animæ humana percipit fragilitas? Illis ergo et aliis instructi documentis, vota singulorum, Domini sacerdotes, respicite, et in virtute Spiritus sancti divinis precibus, per ministerium vobis divinitus collatum, perficere certate. Elementa quoque, tam ea quæ prædiximus, quam cætera divinis apta usibus, et humanis necessaria infirmitatibus, sacrata; infirmos curate, et cætera quæ ad vos pertinent, diligenter perficite. Ipse enim Salvator, tribuendo nobis exemplum, discipulis suis ait: « In nomine meo dæmonia ejicite, infirmos curate, ægros sanate, leprosos mundate⁵⁰, » etc. « Super infirmos etiam manus imponite, et bene habebunt⁵¹. »

VI.

De trinitate et unitate deitatis.

“Fidem quoque sanctæ Trinitatis (12) sic do-

⁴⁷ De consecr. dist. 3: Aquam sale conspersam. Hebr. ix, 13. ⁴⁸ IV Reg. ii, 22. ⁴⁹ Sacramentarium S. Gregorii alique rituales Ecclesiæ libri. ⁵⁰ tactione. ⁵¹ Matth. x, 8. ⁵² Marc. xvi, 18. ⁵³ Vide hinc etiam unicum epistolam Benedicti I, quæ itidem collecta est ab eodem plagiaro. ⁵⁴ Isa. vi, 1-3. ⁵⁵ Ithacius sive Idacius Clarus Hisp. Ep. adv. Warimadum c. 1, ipso fere operis initio. Vixit autem exeunte sæculo Christi quarto, vel potius quinto, aut sexto, si idem cum Vigilio Tapsensi ep. ⁵⁶ Exod. xxxiv, 6. ⁵⁷ ms. ano. ⁵⁸ Gen. xviii, 1-3. ⁵⁹ ms. diceretur. ⁶⁰ Exod. iii, 15. ⁶¹ Psal. lxxvi, 7, 8. ⁶² Isa. xxxvii, 16, ubi LXX: Domine Sabaoth. ⁶³ II Reg. vii, et III Reg. viii, per totum. ⁶⁴ in ms. Lix.

(11) *Aquam sale conspersam populis benedicimus.* Vide quæ diximus in notis ad Vitam Alexandri, verbis hæc: « Hic constituit aquam, » etc. Bm. (12) *Fidem quoque sanctæ Trinitatis.* Quod hoc loco tam distincte Trinitatis unitatem hæc epistola prædicet, quasi in Ecclesia hoc novum fuerit, a novatoribus nostri temporis injustam calumniam patitur. Nam antiquitus in catechizandis fidelibus mysterium gloriosissimæ Trinitatis, quantum homini licuit, a catechistis insinuatam esse adeo certum est, ut idem impius Lucianus, scriptor gentilis, in *Philopatre* aperte confiteatur. Ut autem orthodoxi episcopi, ac potissimum Romanus pontifex,

quædam a patribus accepimus, vobisque tradendam subditis destinamus. Isaias namque propheta ait: « Vidi Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum, et seraphim stabant in circuitu ejus; sex alæ uni, et sex alæ alteri. Duabus velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes ejus, duabus volabant, et clamabant ad alterutrum, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth⁶⁵. » ⁶⁶ Si Trinitas non est, quare tertio, « sanctus, » dixerunt? Aut ai unitas non est, quare sub trina repetitione unum Deum ac Dominum intimaverunt? Si Trinitas non est, cur in Genesios libro dicitur: « Dixit Deus, fecit Deus, et benedixit Deus? » Si unitas non est, quare tertio dixit, « Deus, » et deos plurali numero non commendavit? Si Trinitas non est, quare in Exodo dictum est tertio: « Domine, Domine, Domine, miserator et misericors⁶⁷. » Si unitas non est, quare dum tertio, « Domine, » diceret, postea singulariter, « miserator, » dixit, et non, miseratores, ut plures ostenderet, intimavit? Si Trinitas non est, cur Abraham ad illicem Mambre sedens tribusque occurrens, uni⁶⁸, « Domine, » dixit, et non, ut viderat, tribus salutationis obsequium reddidit⁶⁹? Si unitas non est, cur cum Moysi « Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob » tertio doceret⁷⁰, unitatem ostendens: « Hoc mihi nomen est, dixit⁷¹, » et non: Hæc sunt nomina nostra, designavit? Si Trinitas non est, quare David tertio dixit: « Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus⁷². » Si unitas non est, quare, cum tertio Deum nominasset, « benedicat, » dixit, et non, benedicant, adjunxit? Si Trinitas non est, cur et Isaias denuo dixit: « Dominus Deus Sabaoth, Deus Israel qui sedes super cherubim⁷³. » Si unitas non est, cur, « qui sedes, » dixit, et non, qui sedetis, astruxit? Si Trinitas non est, cur in libro Regum dicitur: « Domine, Deus omnipotens, Deus Israel, sermones tui fideles sunt⁷⁴. » Si unitas non est, cur, « tui, » dicitur, et non, vestri, intimatur? Si Trinitas non est, cur in psalmo lxxiii⁷⁵ cana-

summo conatu id præstarent, divinitas Christi, ab hujus sæculi hæreticis impugnata, flagitabat. Unde S. Athanasius ad episcopos Africanos scribens, hæc ait: « Prisci episcopi abhinc annis centum et triginta, qui tum Romæ, tum in nostra civitate episcopatum gesserunt, accusaverunt eos, qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum consubstantialem Patri, » etc. Et quanquam hæc intelligi velit de duobus illis Dionysiis Romano et Alexandrino episcopis, qui hoc ipsum egregie præstiterunt, tamen non nisi majorum exemplo, traditione atque doctrina eos hæc operatos esse, nemo jure dubitare poterit. Baron. prædicto anno num. 6. l. b.

tur : « Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende ad visitandas omnes gentes? » Si unitas non est, cur, « intende, » posuit, et non, « intendite, ut prædicatus⁶⁶ est; intimavit? Si Trinitas non est, cur in Apocalypsi tertio dixit : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est, et qui erat⁶⁷, » etc. Si unitas non est, quare, « qui est, » et non, qui sunt, pluraliter designatur? Si Trinitas non est, quare in Deuteronomio dictum est : « Dominus Deus tuus misericors est, et audiet vocem tuam⁶⁸. » Si unitas non est, quare posuit, « audiet, » et non, « audient, » intimavit? Si Trinitas non est, quare in Jesu Nave⁶⁹ dicitur libro : « Dominus Deus deorum⁷⁰ est⁷¹. » Si unitas non est, quare « est, » dixit, et non, sunt, more locutionis induxit? Si Trinitas non est, quare Elias loquendo in oratione : « Domine, Domine Deus Israel, ostende quia tu es Deus meus⁷², » dixit? Si unitas non est, quare « ostende, » posuit, et non, ostendite? Si Trinitas non est, cur Mardocheus orando : « Domine, Domine Deus omnipotens, omnia in potestate tua sunt⁷³, » dixit? Si unitas non est, quare « in tua, » posuit, et non, « in vestra, » signavit? Si Trinitas non est, cur etiam Judith orando dixit : « Domine, Domine Deus omnium virtutum, respice in orationem meam⁷⁴. » Si unitas non est, quare, « respice, » et non, « respicite, » designavit? Si Trinitas non est, quare in Jeremia dicitur : « Dominus Deus vester verax est⁷⁵. » Si unitas non est, quare, « verax est, » dixit, et non, « veraces, » potius intimavit? Si Trinitas non est, quare in Apocalypsi scriptum est : « Dominus Deus et spiritus prophetarum⁷⁶, misit angelum suum ostendere servis suis, quæ oportet fieri cito⁷⁷. » Si unitas non est, cur cum Patrem et Filium et Spiritum sanctum nominasset, « misit, » dixit, et non, « miserunt, » sub prætaxato trium personarum et nominum numero introduxit? Si Trinitas non est, quare in Deuteronomio dixit : « Dominus Deus vester hic est Deus⁷⁸. » Si unitas non est, quare, « hic est, » dixit, et non : hi sunt, plurali numero designavit? Si Trinitas non est, quare in eodem dicitur libro : « Dominus Deus tuus, Deus magnus et potens⁷⁹. » Si unitas non est, quare, « magnus et potens, » pluraliter non nominatur? Si Trinitas non est, cur Tobias, cum filium suum in Rages civitatem cum Raphaelæ archangelo mitteret, benedicens eos, ita dixisse docetur : « Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, ipse impleat benedictionem suam in vobis⁸⁰. » Si unitas non est, quare, « ipse impleat, » dixit, et non, « ipsi impleant, » intimavit? Postremo, si Trinitas non est, quare Dominus discipulos suos « in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti⁸¹ »

⁶⁶ ms. *precatus*. ⁶⁷ Apoc. iv, 8. ⁶⁸ Deut. iv, 31. ⁶⁹ in ms. *deest Nave*. ⁷⁰ ms. *eorum*. ⁷¹ Jos. ii, ubi LXX: *Dominus, Dominus vester Deus in celo supra, et in terra deorsum*. ⁷² III Reg. xviii, 36. ⁷³ Esth. xiii, 9. ⁷⁴ Judith ix, 17. ⁷⁵ Jer. x, 10. ⁷⁶ ubi Vulgata: *Dominus Deus spirituum prophetarum*. ⁷⁷ Apoc. xxii, 6. ⁷⁸ Deut. xix. ⁷⁹ Deut. x, 17. ⁸⁰ Tob. vii, 15. ⁸¹ Matth. xviii, 19. ⁸² Rom. xi, 36. ⁸³ Arianorum expunxit nomen, ut melius falleret incautos. ⁸⁴ Hic desinunt Ithacii verba: paulo plura exhibet falsa Benedicti I epistola. ⁸⁵ II Cor. xiii, 13. ⁸⁶ *adjuvante*. ⁸⁷ *aut*. ⁸⁸ ms. *emendate vobis manus*. ⁸⁹ Jac. iv, 4-15; v, 1-6. ⁹⁰ Clemens, eo. 2; (*Patr. Gr. I*) et inde Felix I, ep. 4, quæ pariter videtur.

A universas gentes misit baptizare? Si trinitas non est, quare, « in nomine, » dixit, et non, in nominibus, præcipiendo perdocuit? Si Trinitas non est, quare Paulus apostolus ait : « Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia⁸². » Si unitas non est, quare, « ex ipso, » posuit, et non, ex ipsis, astruxit? Si enim certo certius volueritis unitatem Trinitatis agnoscere, a sæpe dicto Doctore gentium Apostolo potestis universa condiscere, et sequi catholicam fidem, et⁸³ horum respuere pravitatem. « Gratia Domini nostri Jesu Christi, inquit, et caritas Dei, et communicatio sancti Spiritus, ipsa est Patris, et Filii,⁸⁴ et Spiritus sancti gratia⁸⁵; » et sic fidem sanctæ Trinitatis et intelligere, et docere, Domino adjuvante, pleniter potestis.

B Idcirco igitur, charissimi, fidei regulas juxta hujus epistolæ finem posuimus, ut in ejus confessione fideliter perseveremus, et Domino auxiliante⁸⁶, bonam fidem habere mereamur. « Quicumque voluerit esse amicus sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. An⁸⁷ putatis, quia inaniter Scriptura dicit : Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis, majorem autem dat gratiam? Propter quod dicitur : Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi igitur estote Deo, resistite autem diabolo, et fugiet a vobis. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus⁸⁸, peccatores, et purificate corda, duplices animo. Miseri estote, et lugete, et plorate. Risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos. Nolite detrahare alterutrum, fratres; quia qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex; unus enim est legislator et judex, qui potest perdere et liberare. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Theaurizastis vobis iram in novissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, vindictam poscens retenti laboris, et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit. Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis. Addixistis et occidistis justum, et non restitit vobis⁸⁹. »

⁸⁹ Væ! fratres, his qui tribulant vos. Vos vero quanto amplius tribulamini, tanto purgatiores atque beatores efficiemini, si tamen ipsa tribulatio

patienter fuerit supportata. Unde ipsa Veritas per A
se dixit : « Beati qui persecutionem patiuntur pro-
per justitiam ⁸⁹; » et alibi : « Beati eritis cum vos
oderint homines, et persecuti vos fuerint, et ejece-
rint nomen vestrum tanquam malum. Gaudete in
illa die, et exultate, quoniam merces vestra multa
est in cœlo ⁹⁰. »

Data ix Kalend. Augusti, Trajano et ⁹¹ Æliano ⁹²
viris clarissimis consulibus ⁹³ (13).

EPISTOLA II.

De causis et gravaminibus sacerdotum.

Dilectissimis fratribus omnibus episcopis, per di-
versas constitutis regiones, Alexander episcopus.

⁹⁴ Nulli, fratres, dubium est quia boni a malis
semper persecutionem patiuntur et tribulantur. B
Propter quod humiliemur ⁹⁵ sub potenti manu Dei,
ut liberet nos in tempore tribulationis. Nam sicut
leo rugiens circuit, quærens quem devoret, sic dia-
bolus ⁹⁶ non cessat circuire, et quærere quos ex fide-
libus perdat, et maxime illos, quos ardentiores in
servitio Salvatoris, eique familiariores invenerit :
familiariores dico eos, quos sibi sacrari, et in or-
dine apostolatus constitui voluit ⁹⁷. « Ipsi enim pro
populo interpellant, et populi peccata comedunt,
quia precibus suis et oblationibus ea delent atque
consumunt ⁹⁸. » Qui quanto digniores fuerint, tanto
facilius pro necessitatibus, pro quibus clamant,
exaudiuntur. « Multum enim, ut ait beatus Jacobus
apostolus, valet deprecatio justii assidua ⁹⁹. » Qui C
enim vos persequitur, ipsum, cujus legatione ¹
fungimini, persequitur; quia sicut ipse Filius Dei
mediator fuit Dei et hominum, ita et vos ejus vice
in Ecclesia estis constituti, ut inter Deum et ho-
mines legatione fungamini. ² Si quis autem lega-
tionem vestram impedit, non unius, sed multorum
profectum avertit. Et sicut multis nocet, ita a mul-
tis arguendus est, et bonorum societate arcendus.
Et quia Dei causam impedit, et statum conturbat
Ecclesiæ, ideoque ab ejus liminibus arceatur. Ab
omnibus quoque talis est cavendus, et non in com-
munionem fidelium usque ad satisfactionem reci-
piendus. Est enim statutum olim, ut qui statum
conturbat Ecclesiæ, ab ejus liminibus arceatur; nec
cam fidelibus communicet, qui eorum bona avertit. D
Vos ergo si dilectionem habueritis ad invicem, et
unanimis fueritis, facile tales superare poteritis.
³ Si vero, quod absit! discordes fueritis, et canino
dente vos derodere cœperitis, non solum eos non
superabitis, sed et vobis ipsis nocebitis, atque ab
eis superabimini, et innocenter forte peribitis. Qui

A autem ex vestro collegio fuerit, et ab auxilio vestro
se subtraxerit, magis schismaticus quam sacerdos
esse probabitur. « Ecce, inquit Propheta, quam
bonum et quam jucundum, habitare fratres in
unum ⁴. » Illi vero in unum non habitant, qui fra-
trum solatio se subtrahunt, aut, quod deterius est,
fratribus insidias præparant, aut laqueos ponunt.
De his enim et eorum similibus Dominus per Oseam
prophetam loquitur, dicens : « Propter hoc lugebit
terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea, in
bestia agri, et in volucre cœli; sed et pisces maris
congregabuntur. Verumtamen unusquisque non
judicet, et non arguatur vir; populus enim tuus,
sicut hi qui contradicunt sacerdoti. Et corrues ho-
die, et corruet etiam propheta tecum. Nocte feci
tacere matrem tuam. Conticuit populus meus, eo
quod non habuit scientiam. Quia tu scientiam repu-
listi, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et
oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum
et ego. Secundum multitudinem eorum sic pecca-
verunt mihi. Gloriam eorum ad ignominiam com-
mutabo. Peccata populi mei comedent, et ad ini-
quitatem eorum sublevabunt animas eorum. Et
erit, sicut populus, sic sacerdos. Et visitabo super
eum vias ejus, et cogitationes ejus reddam ei. Et
comedent, et non saturabuntur; fornicati sunt, et
non cessaverunt, quoniam Dominum dereliquerunt
in non custodiendo ⁵. » Hæc cavete, fratres, et
bona semper agere festinate : « Quia in hoc cogno-
scent omnes, dicit Dominus, quoniam mei estis
discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem ⁶. »
⁷ Bonum namque est procul dubio et omnibus ti-
mentibus Deum desiderabile, cohædere dissensiones
et altercationes, fratribusque subvenire, et invicem
non invidere, sed adjuvare. Nos ergo, qui discipuli
Domini et dici et esse cupimus, portare crucem
Christi et compati fratribus debemus, et non quas-
cunque eis insidias aut foveas præparare, quia tal-
lionem meretur, qui fratribus foveam præparat.
« Nolite errare, fratres, quia Deus non irridetur ⁸. »
Hujus rei gratia Dominus vobis commisit Eccle-
siam suam, ut pro omnibus laboretis, et cunctis
oppressis opem ferre non negligatis. Unde et Do-
minus per prophetam loquitur, dicens : « Hæc dicit
Dominus : Judicate mane judicium, et eruite vi
oppressum de manu calumniantis, ne forte egre-
diatur quasi ignis indignatio mea, et succedatur,
et non sit qui exstinguat ⁹. » Vos ergo, qui in
summa specula a Domino constituti estis, atten-
dere eos et opprimere oportet, qui in fratres sedi-
tiones et scandala excitant, ne simul cum eis per-

⁸⁹ Matth. v, 40. ⁹⁰ Luc. vi, 22, 23. ⁹¹ Julio Africano. ⁹² Heliano. ⁹³ mendosa subscriptio.
⁹⁴ 5, quæst. 1: Nulli dubium. ⁹⁵ oportet nos humiliari. ⁹⁶ 1 Petr. v, 8. ⁹⁷ 1, q. 1: Ipsi sacerdotes.
⁹⁸ Ose. iv, 8. ⁹⁹ Jac. v, 16. ¹ vice. ² dist. 94: Si quis autem legationem. ³ 1, quæst. 1: Nulli du-
bium. ⁴ Psal. cxxxii, 1. ⁵ Ose. iv, 3-10. Ex S. Hieronymi versione. ⁶ Joan. xiii, 35. ⁷ Syn. Later.
sub S. Martino, consult. 4. ⁸ Gal. vi, 7. ⁹ Jer. xxi, 12 et xxii, 5.

(13) Trajano et Æliano viris clarissimis cons.
Scias, lector, ipsos pontifices nullos consules in
line epistolarum subjunxisse, sed potius aliunde
subrepsisse. Itaque si a chronologia imperatorum

superiorum, vel etiam posteriorum pontificum epi-
stolis superadditos consulatus discrepare deprehon-
das, ne mireris. Sev. Bin.

eat. Salutate omnes qui recte laborant in Evangelio Christi, et juste gubernant navem ejus, ne cohabitantes in ea demergantur aut suffocentur. Salutat vos omnis apostolica Ecclesia in Domino. Amen.

Data septimo ¹⁰ Kalend. Novembris, Trajano ¹¹ et Heliano ¹² viris clarissimis consulibus ¹³.

In fine hujus epistolæ hæc addita reperi in Cod. Lucensi, quæ interpolatoris alicujus esse non dubito, sed tamen danda erant :

Præceptum Domini est, ut excepta causa fornicationis, uxor a viro dimitti non debeat; et ideo quicumque citra culpam criminis suprascripti uxorem suam quacunque occasione dimiserit, quia quod Deus conjunxit, ille separare disposuit, tandiu ecclesiastica communione privetur, et cœtu omnium Christianorum maneat alienus, quandiu et ad societatem relicte conjugis redeat, et partem sui corporis honesta lege conjugii sinceriter amplectatur et foveat. Hi tamen qui jam ante moniti a sacerdote semel, et bis, tertioque, ut corrigantur, ad charum suæ conjugis redire noluerint consortium, ipsi se suis meritis, et a palatinæ dignitatis officio separabunt, et insuper generosæ dignitatis testimonium, quandiu in culpa fuerint, amissuri, quia carnem suam dissidii jugulo tradiderunt.

EPISTOLA III.

Ut vitentur detractiones et injustæ pulsationes.

Alexander episcopus, omnibus divino sacerdotio fungentibus pax et misericordia multiplicetur, et sapientia atque bona voluntas in omnibus augeatur et fructificetur in Domino.

« Gratia Dei sumus, fratres charissimi, id quod sumus ¹⁴. » Idcirco nobis providendum est, et oppido decertandum, ne in ea vacui inveniamur, sed, eadem nobis cooperante gratia, fructum Domino plurimum reportemus. Quod aliter fieri non potest, nisi sapientiam sectando ¹⁵, ejusque præcepta lectionibus et hymnis meditando, atque eo adminiculante implendo, orando, vigilando, voluntatem ejus, in quantum ipse largitus fuerit, perficere studeamus. Nec enim negligendam gratiam nobis Dominus dedit, sed fideliter exercendam tribuit. Dilectio enim sine simulatione in nobis esse et apparere debet; quia « omnis qui odit ¹⁶ fratrem suum, homicida est: qui vero diligit eum, in Deo manet, et Deus in eo ¹⁷. » Unde et Apostolus ait: « Nolite judicare fratres invicem, sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum ¹⁸. » Et Dominus inquit: « Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias ¹⁹. » Et alibi: « In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem ²⁰. » Et Salomon ait: « Sacrificium salutare est, attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate ²¹. »

²² Summa enim iniquitas est, fratres, detrahere et accusare. Unde scriptum est: « Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est ²³, » et omnis homicida non habet partem aut hæreditatem in regno Dei. Et alibi: « Cavete vos, fratres charissimi, ne participes efficiamini, quod absit! malis eorum ²⁴. » Et non solum vos cavete a talibus, sed et cavere alios ab eis et avertere docete. De his enim Dominus ait per prophetam Michæam: « Væ qui cogitatis inutile, et operamini malum in cubilibus vestris; in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum. Et concupierunt agros, et violenter tulerunt, et domos rapuerunt, et calumniabatur virum et domum ejus, virum et hæreditatem ejus. Idcirco dicit Dominus hæc: Ecce ego cogito super familiam istam malum, unde non auferetis colla vestra, et ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est. In die illa sumetur super vos parabola, et cantabitur canticum cum suavitate, dicentium: Depopulatione vastati sumus, pars populi mei commutata est. Quomodo recedis a me, cum revertatur, qui regiones nostras dividat? propter quod, non erit tibi mittens funiculum, fortis in cœta Domini. Ne loquamini loquentes: Non stillabit super istos, non comprehendet confusio, dicit Dominus Jacob. Nunquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui recte graditur? et e contrario; populus meus in adversarium consarrexit. Desuper tunica pallium sustulistis, et eos qui transibant simpliciter, convertistis in bellum ²⁵. » Et e contra, de his qui accusantur vel tribulantur, per Nahum prophetam confortans eos, sic loquitur Dominus: « Bonus Dominus, et confortans in die tribulationis, et sciens sperantes in se. Et in diluvio prætereunte consummationem faciet loci ejus, et inimicos ejus persequentur tenebræ. Quid cogitatis contra Dominum? Consummationem ipse faciet. Non consurget duplex tribulatio; quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium; consumerunt quasi stipula ariditate plena. Ex te exhibit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem. Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint, et ita plures: sic quoque attendentur, et pertransibit. Affixi te, et non affligam te ultra ²⁶. » Facile est, fratres, verbo fallere hominem, ²⁷ sed non Deum. Sapiens non est qui nocet, nec vir linguosus in malum se diriget in terra. Nihil vero mali vult, qui fidelis est. Mâlo enim et pravo ingenio fides aliena est. ²⁸ Ait enim Apostolus de infidelium ignorantia: « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent ²⁹. » Crucifigunt enim Dominum, qui eum in sacerdotibus suis persequuntur, quia crux a crucia-

¹⁰ ms. xviii, neque est in fastis sequens par consulum. ¹¹ Triano et Heliano. ¹² Jul. Africano. ¹³ mendosa itidem subscriptio. ¹⁴ I Cor. xv, 10. ¹⁵ scrutando ita, etc., ms. noster. ¹⁶ detrahit. ¹⁷ I Joan. iii, 15. ¹⁸ Rom. xiv, 15. ¹⁹ Tob. iv, 16. ²⁰ Joan. xiii, 35. ²¹ Eccli. xxxv, 2. ²² 6, quest. 1: Summa iniquitas. ²³ I Joan. iii, 15. ²⁴ Ephes. v, 7. ²⁵ Mich. ii, 1-8, ex interpr. S. Hier. ²⁶ Nabum. i, 7-12, S. Hier. interpr. ²⁷ Vide Sent. Sixti Pythag. ex Ruffini interpr. ²⁸ conc. Hisp. ii, c. 13. ²⁹ I Cor. ii, 8.

1 dicitur. ²⁰ Magnum vero cruciatum sustinet, qui a im patitur. Sed tamen, « beati qui persecutionem atuntur propter justitiam ²¹. » — « Ecce, ait Judas postolus ²², venit Dominus in millibus suis facere idicium, et perdere omnes impios, et arguere om-em carnem, de omnibus operibus impietatis eorum. » hæc, fratres, valde timenda sunt et perpendenda,

ne veniens unusquisque ad iudicium, pœnas cum impiis recipiat, sed cum justis gloriam. ²³ Quod pius Dominus præstare dignetur, qui vivit et regnat per sæcula cuncta.

Data Kalend. Maii, Æliano et Vetere viris clarissimis consulibus ²⁴.

1x decretis Alexandri papæ I secundum Gratianum. Ut nemo simul sit accusator et testis; ex codice quinque librorum lib. II, cap. C: ut presbyter ab incestuosis xenium non accipiat, ut eorum scelera reticeat.

Ut nullus presbyter xenium, vel quodcumque molumentum temporale, imo detrimentum spiri-tuale, a quocunque publico vel incestuoso accipiat, t nobis vel ministris nostris peccatum illius reticeat; ec profecto cujuscunque personæ, aut consanguini-atis, vel familiaritatis, alienis communicans peccatis, oc nobis vel ministris nostris innotescere detre-

ctet; nec a quoquam pœnitente gratiam, aut favo-rem, vel munus suscipere præsumat, ut minus digne pœnitentem ad reconciliationem adducat, et ei testimonium reconciliationis ferat, et quocunque livore alium quemlibet dignius pœnitentem a recon-ciliatione removeat; quia hoc Simoniacum, et Deo et bonis hominibus abominabile est.

²⁰ 3, q. 1: *Nulli dubium*. ²¹ Matth. v, 8. ²² Henoch apud Judam, v. 14, 15. ²³ Clausula ser-monum S. Augustini. ²⁴ an. 416, vivente adhuc Evaristo, consules fuerunt.

SIXTUS I PAPA

NOTITIA

[Ex I. libro pontificali Damasi papæ, ap. MANSI, *Concil.*, I, 649. — Varias lectiones et notas ad hunc locum Libri pontificalis vide *Patrologiæ Latinæ* t. CXXVII, col. 1139.)

Sixtus natione Romanus, ex patre Pastore, de regione Via lata, sedit annos decem, menses tres, dies 21. Fuit autem temporibus Adriani, usque ad Veram et Anniculum: martyrio coronatur. Hic constituit, ut ministeria sacrata non tangerentur, nisi a ministris sacratis. Hic constituit, ut quicunque episcopus evocatus fuerit ad sedem Romanam apostolicam, rediens ad parochiam suam, non suscipere-tur, nisi cum formatis salutationis ad plebem a sede apostolica. (Et constituit, ut missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret: « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, » etc.) Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros undecim, diaconos tres, episcopos per diversa loca quatuor. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, VIII Idus Aprilis. Et cessavit episcopatus dies 2.

SIXTI I PAPÆ EPISTOLÆ.

(MANSI, *Concil. collect.*, t. I, col. 649.)

EPISTOLA PRIMA (14).

AD OMNES CHRISTI FIDELES.

De fide et accusatione episcopi.

Omnibus in Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo dilectis fratribus, in charitate Domini nostri Jesu Christi, Sixtus Romanæ Ecclesiæ archiepisco-pus, salutem.

Charissimi, fideliter agite in omnibus, ut fideles

²⁰ Ithacius contra Warim., c. 2.

(14) Hæc et sequens *νοθεύονται*. — *Epistola I.* Epistolas duas scripsit, quarum postrema, qua

C et non infideles inveniamini. Nolite imitari malum, sed quod bonum est agite: quia qui ex Deo est, bene facit; qui autem male, non ex Deo, sed ex diabolo est. Fidem enim rectam vos tenere oportet, ut dis-sentientes ab apostolica non stitis doctrina. ²⁰ Unum enim verum Deum Patrem et Filium, a prophetis. et apostolis ostendimus prædicatum, a quibus etiam Spiritum sanctum credimus non esse discretum,

universalis Ecclesiæ apostolicæ episcopus inscri-bitur, novatoribus summopere displicet. Sub

Isaia propheta dicente : « Ego sum Deus, et non est alius præter me. Et per me ipsum juro, quia exivit ex ore meo veritas, et sermo meus non revertetur, quia mihi inclinabitur omne genu, et omnis lingua jurabit per Dominum, dicens : Justitia et gloria ad eum veniet ³⁶. » Et ut in hoc testimonio Patrem et Filium simul fuisse cognoscatis, Paulum apostolum audite dicentem : « Ut in nomine, inquit, Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris omnipotentis ³⁷. » Quod si, secundum aliquos, Filius est minor Patre suo, ergo mirorata est et gloria Patris in Filio. Et ubi est, quod in Salomone Scriptura loquitur, dicens : « Sicut enim in conspectu eorum, inquit, magnificatus es in nobis, ita in conspectu nostro magnificaberis in illis, ut cognoscant te ; sicut et nos cognovimus : quoniam non est Deus præter te, Domine ³⁸ ? » Diligenter attende, et agnosce Filium esse, qui magnificabitur in judicio, dum venerit vivos et mortuos judicare. Item Isaïas : « Audite, domus Jacob, et residui domus Israel, qui egredimini ex utero, et erudimini a puero usque ad senectutem : Ab initio ego sum, et quousque senescatis, ego sum : ego vos feci, et ego sustineo : ego remittam, ego suscipiam, dicit Dominus ³⁹. » Et iterum : « Ego sum Dominus Deus, præter me non est alius Deus, annuntians novissima, priusquam fiant, et statim consummata sunt ⁴⁰. » Item alibi : « Audi me, Jacob et Israel, quoniam ego feci. Ego sum Dominus Deus primus, et ego novissimus : et in ea quæ superventura sunt in novissimis, ego sum ⁴¹. » Item ibi : « Ego sum Deus, qui te creavi, qui te adjuvi, et communi dexteram meam ⁴². » Et unitatem Patris et Filii assignans loquitur, dicens : « Ego testis vester, dicit Dominus Deus, et puer meus tu, quem ego elegi, ut sciatis et credatis quia ego sum, et ante me non fuit alius Deus, et post me non erit ⁴³. » Unum hi, qui non sane sapienter, eligant ex duobus : aut fateantur Patrem et Filium Deum unum, aut si solum Patrem Deum esse contendunt, ergo illis Dominus noster Jesus Christus ⁴⁴ Dei Filius non erit Deus, quia scriptum est : « Ante me non fuit alius Deus, et post me non erit ⁴⁵. » Si secundum tales ita est, cur Apostolus

³⁶ Isa. xlv, 22-25. ³⁷ Philip. ii, 10, 11. ³⁸ Eccli. xxxvi, 4, 5. ³⁹ Isa. xlvii, 3, 4. ⁴⁰ Ibid., 9, 10. ⁴¹ Isa. xlvii, xlv, intermistim. ⁴² Isa. xli, 10. ⁴³ Isa. xliii, 10. ⁴⁴ Deus. ⁴⁵ Isa. xliii, 10. ⁴⁶ Rom. ix, 5. ⁴⁷ Isa. xlviii, 6, 7. ⁴⁸ Isa. xlv, 18. ⁴⁹ Baruch. iii, 36-38. ⁵⁰ Eccli. xxxvi, 1, 2. ⁵¹ II Reg. viii, 23. ⁵² v, 32. ⁵³ cap. xix, 24, 25. ⁵⁴ Deut. ii. ⁵⁵ Rom. iii, 30. ⁵⁶ II Cor. v, 10. ⁵⁷ I Cor. viii, 4. ⁵⁸ cap. iii, 20. ⁵⁹ cap. iv, 3-5. ⁶⁰ supra in epist. Evaristi papæ itidem supposita.

hujus Sixti papæ nomine, Sixti philosophi Pythagoræi, hominis ethnici ac infidelis, commentarium a se e Græco Latine translatus, Rufinus Aquileiensis presbyter vulgavit ; de quo illum suo merito S. Hieronymus frequentissime redarguit. Ita enim ad Ctesiphontem scribens, ait : « Illam autem temeritatem, imo insaniam, quis digno poterit explicare sermone, quod librum Sixti Pythagoræi, hominis absque Christo atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris et Romanæ Ecclesiæ episcopi, prætulavit ? in quo juxta dogma Pythagori-

alia prædicat, et eundem Filium, Deum super omnia benedictum insinuat ? « Quorum patres, inquit, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula ⁶⁰. » Item Isaïas ait : « Dominus Deus Israel, qui liberavit eum de Ægypto. Ego sum primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus sicut ego sum, qui stet, et vocet, et præparet mihi, ex quo hominem feci in sæculo ⁶¹. » Item alibi : « In te est Deus, et nesciebamus, et non est alius Deus præter te ⁶². » Tu es enim Deus, et nesciebamus, Deus Israel Salvator. Unus Deus non sunt Pater et Filius : Quis est hic Deus, in quo esse dicitur Deus, præter quem alium deum non esse propheta sæpenumero protestatur ? Et Baruch : « Hic Deus noster, ait, et non applicabitur alter ad eum, qui invenit omnem viam scientiæ, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et inter homines conversatus est ⁶³. » Et in Salomone habetur : « Miserere nobis, Deus omnium, et ostende nobis lumen miserationis, et immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est alius Deus, nisi tu ⁶⁴. » Item alibi : « Domine Deus Israel, non est tibi similis in cælo sursum, neque in terra deorsum ⁶⁵. » Et in psalmo xvii : « Quoniam quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum ? » Et in Genesi ⁶⁶ : « Et pluit Dominus a Domino ignem et sulfur super Sodomam et Gomorrhham, et evertit civitates illas. » Si solus Pater Deus est, qui pluit ignem et sulfur a Domino supra prædictas civitates, ut eas everteret ? quæso, responde. Et in Deuteronomio ⁶⁷ : « Dominus solus deducebat eos, et non fuit cum illis deus alienus. » Et Paulus apostolus : « Unus Deus, qui justificat circumcisionem ex fide et præputium per fidem ⁶⁸ ; » Et ad Corinthios : « Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi ⁶⁹. » Et iterum : « Non est Deus, nisi unus ⁷⁰. » Et ad Galatas ⁷¹ : « Mediator autem unius non est, Deus autem unus est : » Et unitatem Patris et Filii et Spiritus sancti demonstrans, Ephesiis scribens ⁷², ita confirmat : « Sufferentes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus. » ⁷³ Si non sane

eorum, qui hominem exæquant Deo, et de ejus dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur ; ut qui volumen philosophi nesciunt, sub martyris nomine libant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine nulla prophetarum, nulla patriarcharum, nulla apostolorum, nulla sit Christi mentio, ut episcopum et martyrem sine fide Christi fuisse contendat. Hæc ibi Hieronymus, qui alibi eadem ex causa in eundem graviter invehitur. Bero. anno Christi 142, num. 5. Sev. Bix.

sapientes unitatem fidei voluerint simplici corde A recipere, ex hoc itaque testimonio, in uno Spiritu poterunt simul Patris et Filii unitatem condiscere. Patrem igitur, ut superius comprehensum est, in divinis litteris, ingenitum, proprie positum, nec legere possunt penitus, nec probare. Sed quia id ipsum fides exigit Christiana, absque ulla dubitatione ingenitus creditur, qui tamen secundum scriam Scripturarum, in Filio a se genito visus esse monstratur. De cætero placuit, ⁶¹ propter malorum hominum infestationes, ut in accusatione Domini ministrorum, primo persona, fides, vita, et conversatio blasphemantium enucleatim perscruteretur. Nam fides ⁶² omnes actus hominis præcedere debet; quia dubius in fide, infidelis est. Nec eis omnino credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ B conversationis vitam ducunt; quoniam tales facile et indifferenter lacerant et criminantur recte et pie viventes. Idcirco suspicio eorum discutienda est primum, et corrigenda, neque accusatoribus suspectis, vel de inimicorum domo prodeuntibus, est credendum. Erant enim quidam, qui prius videbantur esse ex nobis, « sed non erant ex nobis. Si vero fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum ⁶³, » et non conturbassent fratres. « Exacerunt enim, ut ait Propheta, linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum ⁶⁴. » Quapropter hi respuendi sunt, si incorrigibiles apparuerint, et vitandi, ne Domino famulantes decipiant. « State ergo, dilectissimi, super vias, aspicientes C et interrogantes de semitis Domini antiquis, et videte quæ est via Domini bona et recta, et ambulate in ea, et invenietis requiem animabus vestris ⁶⁵. » Data xvi ⁶⁶ Kalend. Maii, sub Adriano et Vero ⁶⁷.

EPISTOLA II.

AD OMNES ECCLESIAS.

Sixtus, universalis apostolicæ (15) Ecclesiæ episcopus, omnibus episcopis in Domino; salutem.

⁶⁸ Idem infra in epist. Julii papæ II, cap. 11, ad Hadr. coll. cap. 4. ⁶⁹ ex *Enchiridio* Xysti philosophi desumpta sententia est 156, ex versione Ruffini qui 260 post Sixtum I papam annis vixit. ⁷⁰ I Joan. n. 19. ⁷¹ Psal. cxxxix, 4. ⁷² Jer. vi, 16. ⁷³ xvii. ⁷⁴ falsa consulatus nota. ⁷⁵ *De consecr.* dist. 1: *In sancta apostolica.* Idem infra in decret. Stephani I, cuius initium est: *Quantquam sperem.* ⁷⁶ *plagas.* ⁷⁷ Ephes. vi, 11, 14, 15. — In Luc. additur: *Item Sixtus in secunda epistola.* ⁷⁸ 2, q. 6: *Si quis vestrum.* ⁷⁹ *ei evenerit.* Luc.: *ei venire atque appellare minime fuerit.* ⁸⁰ 8, q. 5: *Quilibet fratrum.*

(15) *Universalis apostolicæ.* In hujus epistolæ titulo Sixtus pontifex, non, ut quidam novatores nostri temporis notarunt, fastu superbiz, aut titulo inconvenienter usurpato se universalis Ecclesiæ episcopum nominat, sed jure ac titulo successoribus Petri, propter legem et institutionem Christi, iustissime debito. Cui enim universi gregis Christiani pastoralis cura demandata est, Joann. cap. xxi, non inique titulum sibi de jure divino convenientem usurpat. Quid? quod Tertulliano libro *De pudicitia* capite primo attestante, Victor a papa se pontificem maximum et episcopum episcoporum nominet? « Audio, inquit Tertullianus, etiam edictum propositum, et quidem peremptorium: pontifex, scilicet maximum, et episcopus episcoporum dicit: Ego et moechis et fornicationis delicta, » etc. Quæ verba sive Tertulliani, sive, quod probabilis est, edicti sint, universæ Ecclesiæ regimen ac titulum Ro-

I.
De sacris vasis.
⁶⁸ Cognoscat vestra sapientia, charissimi fratres, quia in hac sancta sede apostolica a nobis et reliquis episcopis, cæterisque Domini sacerdotibus statutum est, ut sacra vasa non ab aliis, quam a sacratis Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valde est, ut sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis usibus serviant, aut ab aliis quam a Domino famulantibus eique dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus, plagam ⁶⁹ imponat populo suo, et hi etiam, qui non peccaverunt, mala patientur, aut pereant, quia perit justus sæpissime pro impio. Attendite, fratres, ne talia vestris in Ecclesiis permittatis deinceps fieri, ne grex pretioso Christi sanguine redemptus, in præcipitium, quod absit! ruat. Propter quod « assumite armaturam Dei, » ut possitis resistere his qui contradicunt veritati: et « induite vos loriceam justitiæ, calceati pedes in præparatione Evangelii pacis ⁷⁰. »

II.

De appellanda sede apostolica.

⁷¹ Si quis vero vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter, hanc sanctam et apostolicam appellet sedem, et ad eam, quasi ad caput, suffugium habeat, ne innocens damnetur, aut Ecclesia sua detrimentum patiat. Si autem ei necesse fuerit ⁷² eamque appellare minime ausus fuerit, et vocatus tamen ab hac sancta sede fuerit, non renuat venire; sed confestim, ut ei nuntiatum fuerit, venire festinet, et causas, pro quibus vocatus est, prudenter disponat, atque si necesse aliquid corrigere fuerit, cum his quos hic primos invenerit, corrigat. ⁷³ Ad Ecclesiam tamen suam (16) non prius revertatur, quam litteris apostolicis vel formatis pleniter instructus atque purgatus sit, si fuerit unde, ut postquam domum reversus fuerit, cognos-

D
mano pontifici soli convenire evidenter convincunt. Ut reliquis Christianæ religionis episcopis, qui omnes æque summi sacerdotes atque pontifices dicebantur (ut Baron. multis exemplis in notis ad Rom. martyr. die 9 Aprilis declarat), Romanus pontifex, urbis et orbis totius episcopus, Petri in officiis et privilegiis successor, discerneretur, merito, propter prærogativas apostolorum principi a Christo concessas, pontifex maximus, episcopus episcoporum appellatus est. His titulis non omnibus in rebus uti consueverunt, sed tum demum cum quid publice in universali Ecclesia edicendum esset, ut accidit tempore Tertulliani in pronulgando decreto de recipiendis in Ecclesiam fornicariis penitentibus. Vide Baronium anno Christi 142, n. 4 et 216, num. 4 et seqq. usque ad 12. Sev. B.N.
(16) *Ad Ecclesiam tamen suam.* Vide quæ habet Bellarmin. lib. 1 *De Rom. pont.*, cap. 24., ubi inter

⁷⁴ ephyrinum potius intelligit.

acant vicini sui, qualiter hic sua aliorumque causa discussa fuerit, quatenus eam absque aliqua ambiguitate nuntiare et prædicare omnibus possit; ⁷⁶ ab hac enim sancta sede, a sanctis apostolis, tueri, defendi et liberari episcopi jussi sunt, ut sicut eorum dispositione, ordinante Domino, primitus sunt constituti, sic hujus sanctæ sedis, cujus dispositioni eorum causas et judicia servaverunt, protectione, futuris temporibus sint ab omnibus perversitatibus semper liberi. Unde culpantur hi qui aliter circa fratres egerint, quam hujus sedis rectoribus placere cognoverint.

III.

De episcopis rebus spoliatis, vel a sede pulsatis.

His taliter consideratis, atque cum reliquorum episcoporum decretis, tanquam ⁷⁸ omnium curam gerentes, propter sedis propriæ apicem decernimus, ut nemo pontificum, aliquem suis rebus exspoliatum episcopum, aut a sede pulsum, excommunicare aut judicare præsumat; quia non est privilegium, quo exspoliari possit jam nudatus. Si quis

A autem aliter agere præsumperit, sciat censuram hujus sedis cum omnibus membris suis sibi venturam. Et sicut egerit, ita recipiet; si bene, bene; si grave, grave; si pessime, pessime: « quoniam dignus est operarius mercede sua ⁷⁶. » Nos, fratres, nullam perdere volumus, sed ipse se perdit, qui ple considerata avertit, et qui apostolorum et hujus sanctæ sedis decreta libenter violat. ⁷⁷ « Sed nunc, fratres, commendamus vos omnes Domino, et verbo gratiæ ejus, qui potest perficere et dare hæreditatem vobis cum omnibus sanctis ⁷⁸. » Ipse autem Deus paciæ et consolationis, « det vobis idipsum sapere in alterutrum, » ut vobis invicem succurratis, et non sitis divisi, « ut unanimes, uno ore et uno corde honorificemus eum in concordia ⁷⁹ » et consolatione fratrum, « qui potens est confirmare secundum Evangelium ejus, juxta revelationem mysterii ⁸⁰, æterni, temporibus scilicet perpetuis, quibus vobis munera futurorum gaudiorum largienda sunt.

Data ix Kalend. Aprilis, Adriano et Vero viris clarissimis consulibus ⁸¹.

Decretum Sixti ex codice 16 librorum, lib. iv, cap. 5, dubium tamen, an primi, secundi vel tertii.

De presbyteris, per quorum negligentiam sine baptismo aliquis mortuus fuerit.

Perpendant presbyteri, quanti discriminis sit, animas innocentum per eorum negligentiam a regno Dei excludi. Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente ⁸²; quid putas, quanta ira et indignatio super illum erit, qui per

suam negligentiam januam paradisi innocentibus claudit? Et ideo presbyteri summa diligentia caveant, ne animæ, pro quibus sanguis Christi effusus est, per suam incuriam a cœlesti beatitudine separantur; sed si, quod absit! evenerit, gravi pœnitentiæ luctui se submittat, per cujus neglectum evenerit.

⁸² Et sententialiter in decr. Sixti II, et in decr. Julii papæ. ⁷⁶ Verba *Tripartita* iv, 15, ex Soz. iii, 7. Idem habetur infra in decr. Sixti II, cujus initium: *Magno mun.* Et in decr. Julii contra Orientales. ⁷⁸ Luc. x, 7. ⁷⁷ Martinus I, e syn. Lateranensi unde et sp̄is præcedentis epistolæ. ⁷⁹ Act. xx, 52. ⁸⁰ Rom. xv, 5. ⁸¹ Rom. xvi, 25. ⁸² falsa itidem subscriptio. ⁸³ Luc. xv, 7.

prærogativas Petri recenset, quod in formata epistola, cujus formulam ibidem descriptam habent,

post Patris, Filii et Spiritus sancti nomen apostolorum principis Petri adjugebant, Sev. Ban.

TELESPHORUS PAPA

NOTITIA

(Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. Mansi, *Concil.*, I, 655. — Vid. *Patrologiæ Latinæ* t. CXXVII, col. 1175.)

Telesphorus, natione Græcus, ex anachoreta, sedit annos 11, menses 3, dies 21. Fuit autem temporibus Antonini et Marci martyrio coronatur. Hic constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur. Hic fecit, ut in Natali Domini nostri Jesu Christi noctu missa celebraretur, cum omni alio tempore ante horæ tertię cursum nullus præsumeret missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem; et ut ante sacrificium hymnus diceretur angelicus, hoc est: « Gloria in excelsis Deo. » Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem, presbyteros 12, diaconos 8, episcopos per diversa loca 13. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano Nonis Januarii. Et cessavit episcopatus dies 7.

TELESPHORI PAPÆ ^{aa}

EPISTOLA (17)

AD OMNES UNIVERSALITER CHRISTI FIDELES,

De jejuniis septem hebdomadarum ante Pascha: de missarum celebratione in nocte Natalis Domini: quo tempore aliis diebus missæ celebrentur, et de episcoporum defensione.

Charissimis fratribus et dilectissimis episcopis, Telesphorus Romanæ urbis archiepiscopus, salutem in Domino.

Credimus ^{aa} sanctam fidem vestram, in apostolorum eruditione fundatam, hanc tenere, et hanc populis universis exponere, quæ videlicet a constitutis postolorum, eorumque successorum, nulla ratione lissentit, per quos justum est cæteros erudiri.

I.

Ita septem hebdomadas ante Pascha clerici a carne jejument, nec admittant laicos in accusationibus suis.

Quapropter cognoscite, a nobis et a cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis, statutum esse, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem ^{aa} Domini (18) vocati, a carne jejument; quia sicut discreta esse debet vita clericorum a laicorum conversatione,

^{aa} ms. Irenæi lib. III, c. 3, *Telesiphorus*. Hæruinuis, qui e sæpe citato cod. colleg. Paris. soc. Jesu derpsit sequentes varias lectiones. ^{aa} Ipsissima verba epistolæ Dam. ad ep. Illyrici ex versione Epiphani Schol. Trip. v, 25, vide Theodoret et Sozomeni historias. Distinct. 4: *Statuimus ut septem*. Et in Decr. v., lib. II. ^{aa} ms. in sorte. ^{aa} ms. ac sæcularia. ^{aa} Distinct. 4: *Statuimus ut septem*. Et in Decr. IV., lib. II. ^{aa} De consecr. dist. 1: *Nocte sancta*.

(17) *Notetis suspecta.*

(18) *Ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem Domini.* Quod supra liximus, quadragesimale jejunium, Clementi, Ignatio et Dionysio tempore et ætate prioribus cognitum, non a Telesphoro, sed potius ab apostolis institutum esse, a Telesphoro autem non nisi scripto decreto firmatum a clericis per septem integras hebdomadas observari exactum esse, hinc aperte constat. Non enim ait *statuimus*, ut male Gratianus dist. 4 alleat, sed *quapropter cognoscite*, etc. Sev. Bin.

(19) *Nocte vero sancta Nativitatis Domini.* Cum in sacrificio missæ offeratur Christus, qui est calor lucis æternæ, juxta id quod de seipso dicit Joan. x cap.: « Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est, » sitque hoc sacrificium legis gratiæ, in qua divina claritas illustrius communicatur; ordinarie ab aurora usque ad meridiem hoc sacrosanctum missæ sacrificium celebrare licet, ante auroram vero, vel post meridiem illud auspicari, omnium fere theologorum ac summistarum consensu velut illicitum improbat. Ab hac lege amen propter decretum et constitutionem Telesphori, toto terrarum orbe, nox sacratissima in qua Dominus noster Jesus Christus in hunc mundum homo natus est, singulari et mystico privilegio decorata, merito excipitur, quippe quæ propter Christi fulgorem ac claritatem, dies potiusquam nox ab ecclesia reputata sit. Eodem privilegio noctem Christi resurgentis olim donatam fuisse, præter Walfridum

ita et in jejuniis debet fieri discretio. Et sicut laici et sæculares homines nolunt eos recipere in accusationibus et infamationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis; quoniam in omnibus discreta debet semper esse et segregata vita et conversatio clericorum, ac sæcularium ^{aa} laicorum. Et sicut hi amplius sunt applicati divinis cultibus, et familiares Domini dicuntur Salvatoris, ita moribus et conversatione atque sanctitate debent esse distincti. ^{aa} Has ergo septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis jejument, et hymnis et vigiliis atque orationibus Domino inhærere die nocteque studeant.

II.

De celebratione missarum, et hymno angelico recitando.

^{aa} Nocte vero sancta Nativitatis Domini (19) Salvatoris, missas celebrent (20), et hymnum angeli-

dum Strabonem, *De officiis eccles.* cap. 23, cap. Solent. *De consecr.* dist. 1, et cap. *Quod a patribus*, dist. 75, recte testantur. Hac enim nocte, circa vesperinum crepusculum, prophetæ legebantur, ignis et cereus consecrabantur, cæteræque cæmonie solitæ fiebant; demum post medium noctis missa inchoabatur. Nunc autem illa consuetudo cessat, cum jam Sabbato sancto illa missa paulo ante meridiem celebretur. Quid de vespero cæne Domini, et de nocte singularum vigiliarum olim receptum fuerit, videatur Walfridus prædicto loco, Baronius anno Christi 154, n. 2, Bellarm. lib. II *De missa*, cap. 14. Id.

(20) *Missas celebrent.* Communi ac ordinario jure nulli sacerdoti sæpius quam semel in die sacrificare licet, ut constat ex cap. *Suffic.*, *De consecr.* dist. 1, ubi dicit Alex. papa II: « Sufficit sacerdoti unam missam in die una celebrare, quia Christus semel passus est, et totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, et valde felix est qui unam digne celebrare potest. » Et infra: « Qui vero pro pecuniis, aut adulationibus sæcularium, una die præsumit plures facere missas, non æstimio evadere damnationem. » Ex quibus verbis posterioribus patet Alexandrum hoc non consuluisse duntaxat, sed etiam sub pœna damnationis præcepisse. Confirmata est lex ista ecclesiastica per Innocentium III, cap. *Consuluisti*, et per Honorium III, cap. *De referente*, *De celebratione missarum*. Sicut igitur Natali Domini ex privilegio singulari competit, quod nocte

eam in eis (21) solemniter decantent, quoniam et eadem nocte ab angelo pastoribus nuntiatus est, sicut ipsa Veritas testatur, dicens: « Pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis supra gregem suum. Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, et timuerunt timore magno, et dixit illis angelus: Nolite timere; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum et di-

centium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis⁹⁰. »⁹⁰ Reliquis enim temporibus, missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ (22), quia et eadem hora Dominus crucifixus est, et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur.

III.

De episcopis honorandis et non detrahendis.

⁹¹ Ab episcopis autem idem angelicus hymnus (23) pro tempore et loco missarum solemniter celebrandus est atque solemniter recitandus. Ipsi enim qui proprio ore corpus Domini (24) conficiunt, ab omnibus sunt audiendi, obediendi, atque timendi et non

⁹⁰ Luc. 11, 8-14. ⁹⁰ in ms. Just. quem sequitur editio Merlini, inseruntur multa ex psalmo xxxvi et 11, quæ Crabbus et alii submoverunt. ⁹¹ De consecr. dist. 1: Nocte sanct. Et in Decr. lv. lib. 11, ubi additur *Excepta nocte Nativit. 6, quæst. 1: Sacerdotes qui.*

ejus diei sacratissima ante auroram missam celebrare liceat, ita etiam eidem diei singularis ista prærogativa Telesphori pontificis auctoritate concessa est, quod liceat, non unam duntaxat, sed plures missas illo die offerre. Scribit enim in plurali numero, *missas celebrent*. Quare etiamsi de ternario numero sacrarum in die Natalis Domini faciendorum expresse nihil decretum esse reperitur, ab ipso tamen auctore legem hanc conditam esse, inde non male colligitur, quod S. Gregorius in homilia *De Natali Domini* consuetudinis vel legis hujus meminerit, nullusque alius auctor hactenus nominari potuerit. Qui ergo eodem die Natalis Domini sacrificii iterationem hæc epistola expresse non sine causa mystica præcepit, ad certum mysterium certo numero representandum, ternarium definivisse, non possum non sentire ac credere. Mysticas causas trium sacrificiorum hoc die offerendorum, alias S. Thomas 111 part., quæst. 83, art. 2 ad 2, alias Glossa in cap. *Nocte sancta, De consecrat.* distinct. 1, recenset. Prima missa secundum Thomam significat æternam illam ac divinam generationem, de qua psalmo 11: « Dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te, » et Joann. c. 1, qua Pater suam essentiam ac naturam intelligendo producit Verbum, quod est Filius et perfectissima imago Patris. Secunda missa generationem Christi illam representat, qua in utero B. Mariæ Virginis, virtute Spiritus sancti conceptus, carne humana indutus, in hunc mundum verus homo natus est; de qua Lucas c. 11, Joann. cap. 1, « Verbum caro factum est, » etc. Tertia missa significat spirituales illam generationem, qua velut Lucifer quidam in cordibus nostris oritur, de qua passim in Scriptura. Glossa vero prædicto capite etiam non inconvenienter dicit, tres status hominum per tres missas representari, ac significari statum naturæ ante legem, sub lege, et post legem, vel sub lege gratiæ. Vide Glossam ipsam prædicto loco, Suar. t. III, disp. 80, s. 3. Sev. Bin.

(21) *Hymnum angelicum in eis.* Hymnum angelorum, qui verbis partim Luc. 11, ab angelis Christo nato decantatis, partim ab Ecclesia superadditis continetur his: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis: laudamus te: benedicimus te, » etc., angeli inchoarunt, Ecclesia consummavit, totusque est plenus divinis laudibus, gratiarum actione et deprecatione. Angelica sunt: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis; » reliqua quæ sequuntur a quo superaddita sint, non satis liquide constat. Ex iis quæ lib. vii *Constit.* c. 57 et 58, Clemens Romanus scribit, si illis debita fides adhibeatur, ab apostolis fere totum compositum esse colligitur, totus enim fere hymnus ibidem a Clemente recitatur, A Telesphoro autem totum hymnum fuisse

completum una cum pontificali auctore in Vita Telesphori, ejusque epistola decretali, asserit etiam Innocentius III, lib. 11 *De missæ sacrif.*, c. 20. A Symmacho papa compositum esse sentit Beron, *De officio missæ* c. 25. Ab Hilario autem Pictaviensi hæc verba angelicis verbis superaddita esse asserunt, Alcuinus lib. *De divinis officiis*, c. *De celebratione missæ*; Hugo Victorinus, lib. 11 *De sacramentis*. Utcunque vero sit, constat eum morem et antiquissimum et sanctissimum esse. Dissidium auctorum sic conciliari posse existimo, ut hymnum angelicum apostoli ad gloriam totius S. Trinitatis prædicandam augere cœperint quidem, Telesphorus autem eum sicut nunc exstat compleverit, et demum Symmachus papa, ut is in die Dominico et Nataliis martyrum decantaretur, præcepit. Itaque fere Innocentius prædicto loco hanc auctorum discrepantiam conciliat. Vide Suarez tom. III, *De sacrament.*, disp. 83, sect. 1. Cur hymnus angelicus nunquam in missis defunctorum, in diebus luctus, jejuniorum, ac feriarum ordinarie decantetur, D. Thom. 4 sentent., dist. 23, hanc rationem reddit: quod cum in hymno hoc commemoretur cælestis gloria, in solemnioribus non communibus feriis, ad ostendendam differentiam cultus divini, cantetur, et dum propriam amicorum miseriam lugemus, merito intermittatur. Id.

(22) *Reliquis enim temporibus, missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ.* Totum hoc decretum exstat c. *Nocte sancta, De consecrat.* dist. 1. Hæc autem verba decreti vel exponenda sunt sic, ut de missis diei solemnibus, sive conventualibus tantum intelligantur; vel, si generatim intelligi velis, dicendum est, hoc decretum nunc, ut ex iis quæ supra hac epistola ad verbum, *Nocte*, adnotavimus, aperte constat, per contrariam consuetudinem revocatum esse. Olim fortasse missæ tardius inchoabantur, quia minor erat sacerdotum numerus, major fidelium devotio, ut, etiamsi tardius inchoarentur, ipsi tamen postpositis privatis laboribus ad missam audiendam convenirent. Nunc autem et sacerdotum numerus major est, et aliæ circumstantiæ magna ex parte sunt immutatae, ideoque mirum non sit, tempus dicendi missam anticipatum fuisse. Vide Suarez tom. III, disp. 80, sect. 4. Id.

(23) *Ab episcopis autem idem angelicus hymnus.* Hoc loco non tantum episcopis, sed etiam sacerdotibus præcipitur ut solemne sacrum celebraturi, etiam extra diem Natalis Dominici hymnum angelicum in sacrificio recitent. Solus autem episcopus hic nominatur, quia ad illum maxime spectat missas celebrare. Vide Suarez tom. III, disp. 83, sect. 1. Id.

(24) *Ipsi enim qui proprio ore corpus Domini.*

dilacerandi aut detrahendi: quia quibus se Domini populus benedici, salvari et instrui cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in eorum accusatione suscipi. Populus enim ab eis docendus est, et corripiendus, non ipsi ab eo, quia « non est discipulus super magistrum ».⁹² Nullo modo igitur Domini pontifices et reliqui sacerdotes, quibus Domini commissa est plebs, rite populum possunt corrigere, si deceptionis se cognoverint laqueo infestari. Unde justum est omnes in universo orbe doctores legis, ea quæ legis sunt sapere, et non sacerdotes Domini labiis suis aut quibuslibet machinationibus maculare. Dum enim ipsos disponunt aut cupiunt maculare, potius seipsos maculant et vulnerant. Dei ergo accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituuntur, sacerdotes accusat, vel damnari cupit. A quibus se omnes fideles cavere debent, quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, rei sunt. Christus enim Dei Filius, Dominus noster, humano generi salutem condonans plenam, de nobis ait: « Qui vos recipit me recipit; et qui vos spernit, me spernit ».⁹³ Si ergo Dominus in eis recipitur et rejicitur, procul dubio ipsius sunt, qui in eis rejicitur vel suscipitur. « Et tu quis es, qui judicas servum alienum »?⁹⁴ Procul dubio transgressor es legis Dei et apostolorum atque prophetarum: et non solum harum, sed etiam legum humanarum. Omnes enim leges tam divinæ quam et humanæ, alienum servum judicare prohibent. Quid putas erit de te, cum transgressores et conculcatores legis Dei damnabuntur? Profecto et tu damnaberis, quia postposuisti mandatum Dei, et tuam adimplesti voluntatem. Quoniam sicut digni sunt vita, qui mandatum Dei adimplent atque custodiunt, ita rei et perdigni sunt morte, qui ea postponunt, et in vanum ducunt. Est enim in apostolicis scriptum institutum: « Alterius vitam nemo laceret, et de malo alieno os suum non coinquinet. » Accusatores vero et accusationes, quas leges sæculi non admittunt, et nos submovemus.

IV.

De accusatoribus non recipiendis.

Et accusatori omnino non credi decernimus, qui, absente adversario, causam suggerit ante utriusque partis justam discussionem. Nec hi, qui non sunt idonei, suscipiantur ad accusationem, et omnes qui adversus patres armantur, infames esse censemus. Patres enim omnes venerandi sunt, non respuendi aut insidiandi.⁹⁵ Hi vero qui cum inimicis morantur, aut qui suspecti habentur, minime

A recipiantur; quia eorum æmulatio lacerat etiam innocentes. Hunc murum firmissimum statuerunt patres nostri, et nos cum eis, contra persecutores nostros, ut hoc remedio eorum pellantur machinamenta, et vos securiores et sanctiores famulari mereamini vestro Salvatore. Cæterum, considerat impius justum, et quærit ut occidat eum. Dominus non derelinquet eum in manus ejus, et non condemnabit eum, cum judicabitur illi. Exspecta Dominum et custodi viam ejus: et exaltabit te ut possideas terram: cum interibunt impii, videbis. Vidi impium robustum et fortissimum, sicut indigenam virentem. Et transivi, et ecce non erat; et quæsi eum, et non est inventus. Custodi simplicitatem et vide rectum, quia erit in extremum viro pax. Prævaricatores autem interibunt pariter, et novissimum impiorum peribit. Salus autem justorum a Domino, fortitudo eorum tempore tribulationis. Et auxiliabitur eis Dominus et liberabit eos ab impiis, et eripiet eos ab impiis, et salvabit eos, quia speraverunt in eo.⁹⁶ Et alibi: « Quid gloriaris in malitia potens? Misericordia Dei tota est die. Insidias cogitavit lingua tua, quasi novacula tua acuta faciens dolum. Dilexisti malitiam magis quam bonum, mendacium magis quam loqui justitiam. Dilexisti omnia verba ad devorandum, lingua dolosa. Sed Deus destruet te in sempiternum, terrebunt te, et evellet te de tabernaculo tuo, et eradicabit te de terra viventium. Videbunt justi et timebunt, et super eum ridebunt. Ecce vir qui non posuit fortitudinem suam in Deum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, confortatus est in insidiis suis. Ego autem sicut oliva virens in domo Dei, speravi in misericordia Dei in sæculum et in æternum. Confitebor tibi in sæculum, quoniam fecisti et exspectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum. De talibus enim insidiatoribus et accusatoribus servorum suorum loquitur Dominus per Prophetam dicens: « Os tuum dimisisti ad malitiam, et lingua tua concinnavit dolum. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et in filium matris tuæ fabricabaris opprobrium. Hæc fecisti, et tacui, Existimasti similem tui me futurum? arguam te, et proponam te ante oculos tuos. Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum, ne forte rapiat, et non sit qui liberet. » Languentes autem in isto conamine notandi sunt, et a talibus repellendi. Tales enim membra sunt diaboli, qui sursum atque deorsum pervolans, quærit quos possit occidere, quos possit separare, quos possit devorare. Propter quam rem

⁹² Luc. vi, 40. ⁹³ Damasus citata ep. ad Illyricos inserit verb. Romanorum. 6, quæst. 1: *Sacerdotes qui, Isid. iii, 59, et ex eo Hadr. coll. c. 1.* ⁹⁴ Rom. 1, 3. ⁹⁵ Matth. x, 9; Luc. x, 16. ⁹⁶ Rom. xiv, 4, *Isid. Synonymorum* ii, 9. ⁹⁷ 3, q. 8: *Accusatores*, etc. Et in decr. Stephani papæ ac Julii, 3, q. 9: *Accusatori omnino.* ⁹⁸ Anianus const. 9, tit. 39, lib. xi, cod. Theod. ⁹⁹ *incusandi.* ¹⁰⁰ ita in ms. Just. et in edit. Merlini; primus Crabbus alteram lectionem aut correctionem substituit. ¹⁰¹ *fortissimum.* ¹⁰² *vestros.* ¹⁰³ *Iniqui autem debebunt pariter, et.* ¹⁰⁴ Psal. xxxvi, 32, 49, ex vers. Hier. ¹⁰⁵ *sempiternum.* ¹⁰⁶ ms. *misericordium tuorum.* ¹⁰⁷ Psal. li, per totum ex. vers. Hier. ¹⁰⁸ Psal. xlix, 19-22, ex vers. Hier. ¹⁰⁹ Flavianus, *Epist. ad S. Leonem.*

Nihil hic concludit ut calumniantur Magdeburgenses, sed rationem reddit cur sacerdotes et episcopi non sint temere a laicis accusandi; scilicet, quia

tantæ dignitatis sint, ut corpus Domini proprio ore consecrent et confirmant. Sev. Bix.

vigilandum est, et armis cœlestibus sumus mun- A mine, dilexi habitaculum domus tuæ, et locum ta-
niendi, ne in ejus compedes incidamus, aut ejus bernaculi gloriæ tuæ. Ne auferas cum peccatoribus
oveis illaqueemur ¹². Decet enim in talibus causis animam meam, et cum viris sanguinum vitam
hoc maxime provideri, ut sine strepitu concerta- meam. In quorum manibus scelus est, et dextra
tionum, et charitas custodiatur, et veritas defendatur eorum repleta est muneribus. Ego autem in simp-
atque innocentes, et Domini ministri illæsi li- plicitate mea gradiar, redime me et miserere mei.
berentur. De bonis ergo et legem Domini custodientibus, fratribusque ¹³ adjuvantibus, et non nocentibus, ¹⁴ P
sed supportantibus, ait per Prophetam Dominus ¹⁵ : Pes meus stetit in recto, in ecclesiis benedicam Do-
« Non sedi cum viris vanitatis, cum superbis non minum ¹⁶. » Concordent igitur cum omnibus Dei
ingrediar. Odivi ecclesiam pessimorum, et cum impiis sacerdotibus hæ charitatis sententiæ, in quibus vos
non sedebo. Lavabo in innocentia manus meas, et circumbo altare tuum. Domine, ut clara voce præ- fixos et firmos existere judicamus. Deus vos in-
dicem laudem, et narrem omnia mirabilia tua. Do- columes custodiat, filii charissimi.

Data decimoquinto Kalendas Martii, Antonino et Marco ¹⁷ viris clarissimis consulibus ¹⁸.

¹² S. Leo ep. 8. ¹³ Ita ms. pro *fratresque*. ¹⁴ Psal. xv, 4, usque ad finem., Hier. interpret. ¹⁵ Idem Damasus supra citatus, quibusdam identidem mutatis. ¹⁶ in ms. *Antonio et Martio*; sed absunt a fastis hi consules. ¹⁷ Falsa subscriptio.

HYGINIUS PAPA

NOTITIA

Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. Mansi, *Concil.*, I, 665. — Varias lectiones et notas ad hunc locum Libri pontificalis vide *Patrologia Latine* t. CXXVII, col. 1183.)

Hyginus natione Græcus, ex philosopho, de Athenis, cujus genealogiam non inveni, sedit annos quatuor, menses tres, dies quatuor. Fuit autem temporibus Veri et Marci, a consulatu Magni et Camerini, usque ad Orphitum et Priscum. Hic clerum composuit et distribuit gradus. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros quindecim, diaconos quinque, episcopos per diversa loca sex. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, tertio Idus Januarii. Et cessavit episcopatus dies tres.

HYGINII PAPÆ

EPISTOLÆ

(Mansi, *Concil. collect.*, t. I, col. 665.)

EPISTOLA PRIMA (25).

AD OMNES CHRISTI FIDELES.

De fide ¹⁹, et ut metropolitanus absque cæterorum episcoporum instantia non audiat causas.

Hyginus ²⁰ in Christi nomine, almæ urbis Romæ episcopus, cunctis in apostolica fide et doctrina degentibus, salutem.

I.

De missione Filii a Patre.

Charissimi, et Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit

B peccatum in carne, ut justitia legis impleretur ²¹. »

²² Filius non secundum deitatem solam a Patre missus est, sed secundum carnem, quam clementer et pie pro nobis assumere non dedignatus est. Nam quod semetipsum, exinanita majestatis suæ potentia, idem se Filius miserit, Apostolus contestatur, et dicit : « Semetipsum exiuanivit, formam servi accipiens, et humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis ²³. » Et Isaias : « Non legatus, neque angelus, sed Deus ipse veniet, et salvabit nos ²⁴. » Item alibi : « Pa-

¹⁹ in ms. *De fide et religionis causis*. Hard. ²⁰ in ms. *Viginus*; et apud Gratianum *Iginus*; alibi : *Hyginus*; ubique recte. HARDUNUS. ²¹ Rom. viii, 3, 4. ²² Ithacius *contra Warimadum* cap. 3, unde fraus patet Mercatoris. ²³ Philipp. ii, 7, 8. ²⁴ Isa. xxxiii, 22 et xxxv, 4.

(25) Suspecta cum sequenti dicitur VV. eruditus.

lam apparui non quærentibus me ²⁵. » Et Jeremias : A « Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Veni, et factus sum illis in opprobrium ²⁶. » Et in Michæa : « Ecce Dominus veniet, et commovebuntur sub eo montes ²⁷. » Et in Zacharia : « Gaude et exsulta, filia Sion, quia ecce ego venio, et commorabor in medio tui, dicit Dominus ²⁸. » Et Apostolus ad Timotheum : « Humanus sermo, et omni acceptione dignus, quoniam Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere ²⁹. » Et Malachias : « Ecce subito veniet in templo suo Dominus, quem vos quæritis, et Angelus testamenti, quem vos vultis ³⁰. » In Evangelio : « Non veni vocare justos, sed peccatores in poenitentiam ³¹. » Item alibi : « Quid nobis et quid tibi, Jesu Fili Dei? Venisti ante tempus perdere nos ³²? » Venit Filius hominis salvare et quærere quod perierat ³³. » Item alibi : « Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant ³⁴. » Item alibi : « Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo ³⁵. » Nunquid in his tantis ac talibus testimoniis, quibus se Filius Dei a semetipso venisse testatus est, poterit quis dicere, ab alio, et non a semetipso, venisse? dum manifestum est, quod qui carnem nostram dignanter assumpsit, voluntarie, et non ab alio missus, venerit. Nam qui in Patre manens, ubique potentia sua consistit, ubi quo a Patre mitteretur, omnimodo non habuit, quoniam nulla pars cælorum ac terræ a conspectu Patris excipitur, ubi secundum vos a Patre Filius mitteretur? Et Paulus : « Renovamini, inquit, spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis ³⁶. » Et ad Hebræos : « In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus est, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari ³⁷. » Unde, fratres sancti, vocationis semper cælestis participes, considerate Apostolum et Pontificem confessionis nostræ, Jesum, fidelem existentem ei qui vocavit eum. Et ad Colossenses : « Nunc autem deponite et vos universa, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpiaque verba ex ore vestro non procedant. Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induite novum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum ³⁸. » Nunquid is qui universam creaturam, visibilia et invisibilia propriæ potestatis virtute procreavit ac fecit, seipsum antea aut postmodum, quod dicere nefas est, creavit, vel facere potuit? Et Dominus in

Evangelio ait : « Ego et Pater unum sumus ³⁹. » Et iterum : « Qui me videt, videt et Patrem ⁴⁰. » Et iterum : « Qui odit me, et Patrem meum odit ⁴¹. » Et iterum : « Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem ⁴². » Et iterum : « Ut sint in nobis unum, sicut et nos unum sumus; tu in me, et ego in eis ⁴³. » Et iterum : « Omnia mea tua sunt ⁴⁴. » Et iterum : « Ego in Patre, et Pater in me ⁴⁵. » Et iterum : « Pater in me manens, facit opera hæc ⁴⁶. » Et Joannes evangelista ait : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ⁴⁷. » Et iterum ipse ad Parthos : ⁴⁸ « Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra : aqua, sanguis et caro : et tres in nobis sunt, qui ⁴⁹ testimonium perhibent in cælo : Pater, Verbum et Spiritus : et hi tres unum sunt ⁵⁰. » Nos itaque in natura divinitatis, quia unum sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus, nec Patrem aliquo tempore credimus præcessisse, ut major sit Filio; nec Filium postea natum esse, ut divinitate Patris minoretur.

II.

De causis episcoporum.

⁵¹ Cæterum, fratres, salvo in omnibus Romanæ Ecclesiæ privilegio, nullus metropolitanus absque cæterorum omnium comprovincialium episcoporum instantia, aliquorum audiat causas eorum, quia irritæ erunt, aliter actæ quam in conspectu eorum omnium ventilatæ; et ipse, si fecerit, coercetur a fratribus.

III.

De criminationibus majorum.

⁵² Criminationes majorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, ⁵³ si tamen ipsi digni et irreprehensibiles apparuerint, et actis publicis docuerint omni se suspitione carere et inimicitia, atque irreprehensibilem fidem habere, ac conversationem ducere.

IV.

De peregrinis judiciis.

⁵⁴ Nec non et peregrina negotia et judicia prohibemus, quia indignum est, ut ab externis judicentur, qui provinciales ⁵⁵ et a se electos debent habere judices. ⁵⁶ Nos quidem, ex omni parte carpentes occasiones abscondimus. Nos, superbiæ memores disciplinæ, quibuscumque cadentibus dexteram porrigimus, et a ruinæ præcipitio, quos possumus, relevamus, et defensionis adminiculum totis viribus præbere cupimus. ⁵⁷ Certe si vel mens sit recti con-

²⁵ Isa. lxxv, 1. ²⁶ Jer. xlv, 7. ²⁷ Mich. i, 3, 4. ²⁸ Zach. ii, 10. ²⁹ I Tim. i, 15. ³⁰ Malach. iii, 1. ³¹ Luc. v, 32. ³² Matth. viii, 29. ³³ Luc. xix, 10. ³⁴ Joan. x, 10. ³⁵ Joan. iii, 13. ³⁶ Ephes. iv, 25, 24. ³⁷ Hebr. ii, 18. ³⁸ Coloss. iii, 8-10. ³⁹ Joan. x, 30. ⁴⁰ Joan. xiv, 9. ⁴¹ Joan. xv, 25. ⁴² Joan. v, 23. ⁴³ Joan. xvii, 21. ⁴⁴ Ibid., 10. ⁴⁵ Joan. xiv, 11. ⁴⁶ Ibid., 10. ⁴⁷ Joan. i, 1. ⁴⁸ in ms. Just. deest Parthorum mentio et substituitur: *nec non Apostolus*. ⁴⁹ ms. noster: *Et tres in nobis sunt, qui, etc.*, ut habet Idacius Clarus, seu Vigilius Tapsensis lib. i *contra Warimadum*, seu *Marivadum* cap. 5. HARDUINUS. ⁵⁰ I Joan. v, 6, 7. ⁵¹ 9, quæst. 5: *Salvo in omnibus*. Hadr. coll. 14. ⁵² 2, quæst. 7: *Criminat*. Et in decret. Lucii et Julii. ⁵³ Anianus const. 15, tit. 1, lib. ix. ⁵⁴ 3, quæst. 6: *Peregrina judicia*. Et in decret. Fel. I et Julii, et Sixti III. ⁵⁵ *comprovinciales*. ⁵⁶ Hadr. coll. 17. ⁵⁷ Non nulla ex Ennodii præceptione de cellulariis episcoporum descripta. Vide pag. 450, edit. Sirm.

scia, vindicta dignus est, qui aliis existit causa periculi. Qui vero innocentem, vel fratrem quocunque ingenio persecuitur, ipse in se jugulum mortis impingit, ut ait divinus et beatus præco: « Noli detrudere, ne eradiceris; noli accusare, ne accuseris; noli judicare, ne judiceris: quia in quo judicio judicaveris, judicabitur de te⁶⁸. » Nemo⁶⁹ creditur nos odiasse, quorum relatione non læditur. Dicit enim Dominus: « Omne regnum in se divisum, non stabit⁶⁹; » omnis scientia aut regula adversum se divisa, non stabit. Ideoque necesse est, ut concorditer salubres suscipiatis⁶¹ hortatus, nihil per contentionem agentes, sed ad omne studium devotionis unanimes, divinis et apostolicis constitutionibus pareatis.

Data XVII Kalendas Octobris, Magno et Camerino consulibus⁶⁸

EPISTOLA II.

AD ATHENIENSES.

Adhortatur eos ne vitam cum infidelibus ducant.

Hyginus⁶² papa, Atheniensibus, salutem.

« Multa mihi fiducia est apud vos, fratres, et multa gloriatio pro vobis. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione vestra⁶⁴. » Tribulor enim quando de vobis audio quod non oportet; consolor vero, quoties ea inter vos fieri cognovero, quæ bonos Christianos decet implere. « Nolite, fratres, jugum ducere cum infidelibus⁶⁵. » Unde Doctor gentium loquitur, dicens: « Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Dominus: Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus⁶⁶. »⁶⁷ Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit, in judicium cruciandos reservari, et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens, et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit, exemplum eorum,

A qui impie acturi sunt, ponens; quid, putatis, iniquis et impiis perseverantibus in nequitia eorum erit? Justum vero Lot oppressum, a nefandorum injuria et conversatione⁶⁸ eruit; aspectu enim et auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Novit Dominus pios de tentatione eripere, iniquum vero in diem judicii cruciandos reservare; magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnant, audaces, sibi placentes sectas non metuunt facere, blasphemantes. Unde alieni erroris socium⁶⁹ a sui⁷⁰ propositi tramite recedentem, aut apostolicæ sedis jussionibus inobedientem, suscipere non possumus; nec impetere⁷¹ recte credentes, vel sanctorum Patrum jussionibus obtemperantes permittimur, quia inter fideles et infideles magna debet esse discretio. Si Deus, fratres, justis⁷² non pepercit, quid de nobis peccatoribus fieri putatis? « Custodite vos ab omni inquinamento carnis et corporis, ut salvi sitis in die adventus Domini⁷³. Unum autem hoc non lateat vos, ut ait Apostolus, « charissimi, quia unus dies apud Dominum, sicut mille anni, et mille anni, sicut unus dies. Non tardat Dominus promissionem suam, sed patienter exspectat propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti⁷⁴. Adveniat autem dies Domini ut fur, in quo cœli magno impetu transient; elementa vero calore solvantur⁷⁵. Cum hæc ergo omnia dissolvenda sint, quales operet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus, exspectantes et properantes in adventum diei Dei, per quem cœli ardentes solvantur, et elementa ignis calore tabescent? Nos vero cœlos novos, et terram novam, et promissa ipsius exspectamus, in quibus justitia inhabitat⁷⁶. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit vos in æternam suam gloriam, in Christo Jesu modicum passos, ipse perficiet, confirmabit et solidabit. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen⁷⁷. »

Data X Kalendas Martii, Magno et Camerino consulibus⁷⁸.

EX DECRETIS HYGINII PAPÆ SECUNDUM GRATIANUM.

Soboles ex secundis nuptiis ænita, consanguineis prioris viri copulari non debet.

⁷⁹ Si qua mulier transierit ad secundas nuptias, et ex eis prolem habuerit, ipsa proles non potest se copulare cognationi prioris viri usque ad quartam generationem.

EX EISDEM DECRETIS.

Ecclesiarum consecratio absque missa fieri non debet.

⁸⁰ Omnes basilicæ cum missa debent semper consecrari, et ecclesiæ destructæ. Ubi autem plures sunt,

⁶⁸ Luc. vi, 37; Matt. vii, 4; Rom. ii. ⁶⁹ Idem Ennodius *Apol. pro Symmacho* extremis verbis, p. 355, ubi non, legitur. ⁷⁰ Math. xii, 25; Marc. iii, 24; Luc. xi, 17. ⁷¹ S. Leo ep. 87. ⁷² falsa consulum nota. ⁷³ ms. *Hyginus*. HARD. ⁷⁴ I Cor. vii, 4. ⁷⁵ II Cor. vi, 14. ⁷⁶ Ibid., 16. ⁷⁷ II Petr. ii, quibusdam interpolatis. ⁷⁸ *luxuriosa conversatione*. ⁷⁹ 3, quæst. 4: *Alieni err.* Et in decr. Dionysii papæ, et in decr. Julii. ⁸⁰ ms. *societatem, vel a sui*. HARD. ⁸¹ *impedire*, ita et ms. ⁸² *eos utique pro levibus culpis poenitentem*. ⁸³ II Cor. vii, 1. ⁸⁴ II Petr. iii, 8, 9. ⁸⁵ I Thess. v, 2. ⁸⁶ II Petr. iii, 11. ⁸⁷ I Petr. v, 10, 11. ⁸⁸ falsa itidem temporis adnotatio. ⁸⁹ 35, q. 10: *Si qua mulier*. ⁹⁰ *De consecr.* distinct. 1: *Omnes basilicæ. Et in Decr. Ivon. lib. ii.*

quam necesse sit, aut majoris magnitudinis quam ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint aut restaurari.

EX EISDEM DECRETIS.

Quæ ecclesia est iterum consecranda, et salibus tantum exorcizanda.

²¹ Si motum fuerit altare, denuo consecratur ecclesia. Si tantum parietes mutantur, et non altare, salibus tantum exorcizetur. Si homicidio vel adulterio ecclesia violata fuerit, diligentissime expurgetur, et denuo consecratur.

EX EISDEM.

In usus laicorum non licet converti ligna ecclesiæ dedicata.

²² Ligna ecclesiæ dedicata, non debent ad aliud opus jungi, nisi ad aliam ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in monasterio fratribus. In laicorum vero usum non debent admitti.

EX EISDEM.

Necessitate cogente, in catechismo et confirmatione idem compater esse potest.

²³ In catechismo et in baptismo et in confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogat. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt.

²⁴ De consecr. distinct. 1: Si motum. Et in Decr. Iv. lib. II. ²⁵ De consecr. dist. 1: Ligna ecclesiæ.
²⁶ De consecr. distinct. 4: In catechismo. Et in Decr. Iv. lib. I.

PIUS I PAPA

NOTITIA

(Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. MANSI, *Concil.*, I, 669. — Varias lectiones et notas in hunc locum Libri pontificalis vide *Patrologiæ Latinæ* t. CXXVII, col. 1215.)

Pius natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de civitate Aquileia, sedit annos novemdecim, menses quatuor, dies tres. Fuit autem temporibus Antonini Pii, a consulatu Clari et Severi. Sub hujus episcopatu frater ipsius Hermes librum scripsit (26), in quo mandatum continetur, quod ei præcepit angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu pastoris, ut sanctum Pascha die Dominica celebraretur. Hic constituit, hæreticum venientem ex Judæorum hæresi, suscipi et baptizari. Et constitutum de Ecclesia fecit. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diaconos viginti unum, episcopos per diversa loca duodecim. Qui etiam sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano, quinto Idus Julii. Et cessavit episcopatus dies 14.

DISSERTATIO

DE VITA ET SCRIPTIS S. PII I PAPÆ.

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.*, t. I, Venet., 1765. in-fol., ex Fontanini *Hist. Aquil.*)

SYNOPSIS.

SECTIO I.

- I. Sanctus Pius I in Cathedra Romana sedit statim ab Hygino, ante et non post Anicetum.
II. Quandiu in pontificatu vixerit.

SECTIO II.

- III. De duabus S. Pii epistolis ad Justum Viennensem episcopum. Variæ illarum editiones. Prior eidem pontifici vindicatur.

(26) Vide Prolegomena ad Hermæ Pastorem, *Patrologiæ Græcæ* t. II. Edit.

SECTIO III.

IV. Posterior quoque ipsi asseritur.

V. Primi Viennenses episcopi contra Tillemontium suæ sedi redduntur.

VI. Colobium fuit tunica, solis episcopi propria.

VII. Epistolæ sancti Pii, a Blondello, Dallæo et Salmasio in suas sententias inique detortæ.

VIII. Per multis viris doctis probatæ.

SECTIO I.

Quando et quandiu sederit S. Pius I.

I. De duabus S. Pii I Epistolis Justo Viennensi episcopo inscriptis, triplex circumfertur virorum eruditiorum sententia. Eas enim alii sinceræ, alii vero dubias, plerique supposititias agnoscunt. His postremis haud ita pridem accessit doctissimus *Epistolarum Romanorum Pontificum* editor, qui propterea easdem Pii Epistolas in appendicem rejecit (1); ubi monitum præmittens, potiores suppositionis causas, ut ipse quidem putat, ex Tillemontio in primis petitas (2) diligenter exponit. Novissimus omnium Justus Fontaninus, vir doctrina et eruditione præstans, Epistolas de quibus agimus, germanas esse atque integras luculentissime ostendit (3); cujus proinde argumenta in medium proferre operæ pretium duximus. Sed prius, quando et quandiu sederit sanctus pontifex, ex eodem V. C. inquirendum. Sic igitur ille (4):

« Sanctum Pium, quicumque summorum pontificum res gestas, patria illorum expressa, litteris consignarunt, *Aquileiensem et Rufini* filium uno ore dixerunt. *Pius natione Italus ex patre Rufino de civitate Aquileia*, inquit vulgatus Anastasius, cæterique pontificales nomenclatores. Utrum in Petri cathedra Anicetum vel Hyginum exceperit, non omnino inter se conveniunt auctores: quandoquidem apud Optatum summos pontifices enumerantem (5), *Hygino Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter* succedit. Hanc tamen Optati seriem vitio laborare dudum viderunt præstantes viri, Franciscus Balduinus et Gabriel Albaspinæus; propterea quod hæc verba, *Damasio Siricius* nobis, scribere non potuerit Optatus, qui opus suum circa A. D. 370 perfecit: at Siricius non fuit pontifex ante A. D. 385. Quare *Siricii* nomen a librario qui ejus tempore Optatum exscripsit, irrepsisse notavit Baronius (6). Vulgatam Optati lectionem secutus videtur sanctus Augustinus (7); eamque Baronius fulciri putavit (8) a sancto Hieronymo in Catalogo cap. 21, ubi *decimus post Petrum episcopus Anicetus* vocatur: qui numerus a Petro ductus, Pium Aniceti non decessorem, sed successorem facit.

« Verum nihil vetat, quin Anicetus et *decimus* post Petrum, et etiam Pii *successor*, non *decessor* exsisterit: nam Hieronymus non solum in Catalogo, sed etiam in Chronico Eusebiano, a se Latine expresso et aucto, Olympiade cccxxx *decimus* post Petrum episcopum Anicetum constituit; ubi ei Pium præponit, quem *Romæ nonum episcopum* vocat, excluso nempe Anacleto vel cum Cleto confuso: non enim Hieronymus numerum inquit a Petro, sed ab ejus successore Lino, de quo ait in Chronico: *Post Petrum primus Romanam Ecclesiam tenuit Lino*: unde Soter Aniceti successor ab eodem Hieronymo pontifex *undecimus* appellatur. In Catalogo tamen

A cap. 15, Clemens qui post Linum Petri successorem, Cleto vel Anacleto succedit, vocatur *quartus post Petrum Romæ episcopus*; quod perinde est. Quare labitur Papebrochius (9), ratus Hieronymum circa Pii successionem in Optati et Augustini sententiam ivisse. Ut clarius res pateat, pontificum ordinem Hieronymianum, et vulgatum hic lectorem oculis subjiciam.

I.

Pontificum series ex Hieronymo.

Petrus.

1. Linus.
2. Cletus, *alias Anacleto.*
3. Clemens.
4. Evaristus.
5. Alexander.
6. Sixtus.
7. Telesphorus.
8. Hyginus.
9. Pius.
10. Anicetus.
11. Soter.

II.

Pontificum series vulgata.

1. *Petrus.*
2. Linus.
3. Cletus.
4. Clemens.
5. *Anicetus.*
6. Evaristus.
7. Alexander.
8. Sixtus.
9. Telesphorus.
10. Hyginus.
11. Pius.
12. Anicetus.
13. Soter.

« Irenæus pontifices Romanos recensens (10), Hieronymianum ordinem tanto ante his verbis expresserat: *Valentinus venit Romam sub Hygino, increvit vero sub Pio, et prorogavit tempus usque ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionem, et hic sub Hygino qui fuit octavus episcopus.* Et paulo post: *Marcion autem illi succedens, invaluit sub Aniceto, decimum locum episcopatus continente.* Ergo non loco fuit Pius, et *decimo* Anicetus, secundum Irenæum et Hieronymum. Eadem ex Irenæo habet Eusebius (11); ubi tamen Hyginum *nonum* episcopum, non *octavum*, appellat. Ita pariter Cyprianus (12): quia uterque non a *Lino*, ut Hieronymus, sed a *Petro* numerum inquit. Hunc posteriorem ordinem alibi secutus videtur Irenæus (13). Sed Renatus Masuetus qui nuper Irenæum ab se egregie illustratum vulgavit, Hyginum semper *octavum*, Pium vero *nonum* ab apostolico Patre dictos contendit. Sane in duplici Indiculo Mabilloniano (14), utroque antiquissimo, si numerus ducatur a Lino qui in altero *primus* occurrit, Anicetus *decimus* erit Piique successor. Astipulatur alius Indiculus (15), et hic vetustissimus, utpote ad sanctum Silvestrum usque perductus. His non animadversis, Emmanuel Schelstratus (16); Eusebium tanquam sibi non constantem arguit, quasi in Historia (17) Pio Anicetum, quem *decimum* pontificem vocat; deinde Aniceto Pium præposuisset in Chronico. Nimirum Schelstratus Eusebium legens, ulterius procedere ue-

(1) *Contant.* Epist. Rom. Pont. Append. pag. 18, seq.

(2) *Tillem.* Mém. eccl. tom. II, pag. 614, not. 4. D

(3) *Fontan.* Hist. Litter. Aquil. lib. II, cap. 4, pag. 82 seqq.

(4) *Id.* ibid. cap. 3, § 1, pag. 70, seqq.

(5) *Optat.* De schism. Donat. lib. II, cap. 3, pag. 37, edit. Paris., 1679.

(6) *Baron.* ad ann. 368, § 17.

(7) *Aug.* Epist. 53, al. 163, § 2, Opp. tom. II, pag. 120.

(8) *Baron.* ad ann. 158, § 3.

(9) *Papebr.* Propyl. part. I, pag. 22, ad Acta SS. Maii, tom. IV.

(10) *Iren.* adv. Hær. lib. III, cap. 4.

(11) *Euseb.* Hist. eccl., lib. IV, cap. 11.

(12) *Cypr.* Epist. 74.

(13) *Iren.* lib. I, cap. 27, al. 28.

(14) *Mabill.* Analect. tom. III, pag. 426.

(15) *Inter Opp. S. Athanas.* nov. edit. tom. I, pag. 90.

(16) *Schelstr.* Antiq. illustr., tom. I, pag. 417.

(17) *Euseb.* Hist. eccl., lib. IV, cap. 11.

glexit; alias Pii defuncti decimus Pontifex successor, non decessor, Anicetus statim illi occurrisset.

« Hunc eundem quem digessimus ordinem, testes aequales undecunque confirmant. Nam Hegesippus temporibus apostolicis proximus, de se ita loquitur (1) : Γενόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ διαδοχὴν ἐποιήσαμην μέχρις Ἀνικίτου, οὗ διάκονος ἦν Ἐλεούθερος· καὶ παρὰ Ἀνικίτου διαδέχεται Σωτήρ, μεθ' οὗ Ἐλεούθερος. Hunc locum sic vertit Joannes Pearsonius (2) : Romæ vero cum essem, successionem composui usque ad Anicetum, cuius diaconus erat Eleutherus: et Aniceto successit Soter, post quem Eleutherus. Pius ergo præcessit, non successit Aniceto. Eusebius ex Irenæo hæc de Valentino hæretico protulerat (3), secundum interpretationem Rufini quæ hic præ aliis aridet : *Valentinus venit Romam sub Hygino. Invaluit autem temporibus Pii, et ad Anicetum usque duravit.* Et post alia : *Pius vero in urbe Roma quindecim annis in sacerdotio expletis, Aniceto post tradidit sedem. Cujus (Pii) temporibus Hegesippus refert æmetipsus Romam venisse, et permansisse inibi usque ad Eleutherum.* Rursus infra (4) : *Tum Hyginus, deinde Pius, post Anicetum illo munere potiebatur.* Ex his Hyginum inter et Anicetum in cathedra pontificali sedisse Pium conspicimus : eandemque seriem apud omnes Græcos haberi fatetur etiam Pearsonius (5). Idem constat ex subsequentibus verbis Irenæi (6) : *deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus.* Idem etiam ex fine libri III poematis in Marcionem; quod viri docti jam memorati, quin sit Tertulliani, non ambigunt. Hanc eandem sententiam fulcit auctoritas Epiphani (7), Prosperi in Chronico apud Labbeum (8), et utriusque Nicephori, Callisti (9) et Constantinopolitani (10). Nec certe dissentit Catalogus Bucherianus (11) : in quo tamen post Pium, vitio codicis abest Anicetus, Soterem inter et Pium, loco vacuo relicto. Denique concinit duplex Indiculus Mabillonianus : *ut jam plane, inquit nobiscum Baronius (12), stultitia habeatur iis non acquiescere, qui eodem tempore quo iidem pontifices, in Ecclesia claruere, ut Hegesippus et Irenæus : quorum alter omnium doctrinarum curiosissimus explorator dicitur a Tertulliano (13) ; ille vero a Hieronymo (14) omnes a passione Domini ad suam avalem ecclesiasticorum actuum historias texuisse.* Quare Pii et Aniceti successio, hujusmodi testium auctoritate firmata, qui Pii, Aniceti et Soteris æquales sub Eleuthero scripserunt, certissima haberi debet. »

II. His ita enarratis, aliisque in eandem sententiam discussis, inquit V. C. quando et quandiu sederit sanctus Pontifex (15). « Certus, inquit, annorum numerus quos Pius in pontificatu transegit, ex recentium et paulo antiquiorum ecclesiasticis monumentis difficulter colligi potest. Nam Gilbertus Genebrardus (16), Baronius (17), Blondellus (18), Petavius (19) et Pagius (20), in spatio hujus ponti-

ficatus definiendo sibi non constant. Idem offenditur in vetustis Catalogis Henschenianis (21), Schelstratianis (22), Mabillonianis (23) et Pagianis (24). Anastasius etiam vel Damasus, Ado Rosweydi, Usuardus Florentinæ editionis et Martinus Polonus (25), plures aut pauciores annos Pio pontifici tribuunt. Ab his omnibus quam longissime abiit Pearsonius (26), qui unum Eutyrium Alexandrinum sæculi decimi scriptorem cæteris monumentis præferens, Pium tradidit Romanam cathedram implevisse ab anno Domini 127 ad annum 142, et licet scriptores antiqui ad unum omnes sub Antonino Pium claruisse testentur, ipse tamen ex suo illo Eutyrio Pium retro ad imperium Hadriani detrusit, universa profecto antiquitate reclamante.

« Ex hoc opinionum dissidio nihil certi educi potest, cum antiqui Catalogi librorum arbitrio aucti et immutati fuerint. Ego tamen dum Pii annos alii augent, alii minuant, Livianum illud recogito (27) : *Si aliquibus assentiri necesse est, mediis simillima veri sunt.* Quare in ea sum sententia, ut religio apud me sit recedere ab Eusebio, qui præ aliis diu noctuque versatus in tabulis ecclesiasticis, res Christianas, et singulatim Romanæ Ecclesiæ, centum et quinquaginta annos post Pium litteris consignavit, ob oculos habens certæ fidei scripta Hegesippi eidem Pio æqualis. Contra, Eutyrius scriptor novus et externus, cujus Historiam Eduardus Pocockius an. D. 1658 ex Arabico ab se in Latinum sermonem translata vulgavit Oxonii, veterum Romanorum Pontificum tempora scire non potuit; cum etiam decessorum ejus gesta ignoraverit, quæ tamen ab Eusebio discere potuisset; singulisque propemodum narrationibus crassos et fædos errores chronologicos immiscuerit, ut bene annotat Pagius (28). Barbarum autem hujusmodi auctorem apud Pearsonium et Dodwellum fidem meruisse, eo magis mirari subit, quo ex ejus scriptis constat, non solum cujusque Pontificis tempora ab illo supine ignorata, sed et nomina ridicule corrupta fuisse: nam Hyginum vocat *Eugenium* et Pium mutat in *Marcum*. Itaque vero Guillelmus Cave (29) plurima apud Eutyrium occurrere observat, *anilibus fabulis simillima; quæ si non ex proprio cerebro fuerint, saltem ex futilibus Ecclesiæ suæ monumentis hausit.*

« Eusebius ergo quindecim annos Pio tribuit his verbis (30) : *Romæ cum Pius anno episcopatus sui quinto decimo vitam cum morte commutasset, Anicetus Ecclesiæ illius antistes factus est.* Eundem numerum servat Eusebianæ historiæ interpret Rufinus, et exscriptor Joannes Zonaras (31). Item plerique omnes Eusebii codices editi et mss. melioris notæ, ut fatetur Dodwellus (32) : Chronicon etiam Eusebianum a Scaligero et Auberto Miræo vulgatum, sub Olympiade CCXXX, Nicephorus C. P. (33), Prosper (34) et Chronographus Saxo (35). Hæc produnt, Hen-

(1) *Heges.* apud *Euseb.* Hist. eccl., lib. IV, cap. 22.

(2) *Pears.* Opp. posth., pag. 25.

(3) *Euseb.* Hist. eccl. lib. IV, cap. 11.

(4) *Id.* ibid. lib. V, cap. 6.

(5) *Pears.* l. c., cap. 265.

(6) *Iren.* lib. III, cap. 3.

(7) *Epiphani.* lib. III. Hæc. xxvi.

(8) *Labbe.* Biblioth. mss. tom. I, pag. 32.

(9) *Niceph.* Call. Hist. lib. III, cap. 25.

(10) *Niceph.* CP. Chronogr. pag. 411.

(11) *Bucher.* De doctr. tempor. pag. 270.

(12) *Baron.* ad ann. 158, § 3.

(13) *Tertull.* lib. contra Valentin. cap. 5.

(14) *Hieron.* De Vir. illustr. cap. 22.

(15) *Fontanin.* l. c., cap. 3, § 5, pag. 78 seq.

(16) *Genebr.* Chronogr., lib. III, pag. 198.

(17) *Baron.* ad ann. 167, § 1.

(18) *Blond.* Apolog. pag. 18.

(19) *Petav.* De doctr. temp. lib. XIII.

(20) *Pagi.* ad ann. 150, § 20 et 165, § 3.

(21) *Hensch.* ad Act. SS. April., tom. I, init.

(22) *Schelstr.* Antiq. illustr., tom. I, pagg. 414, 635, 650.

(23) *Mabill.* Analect., tom. I, pag. 426.

(24) *Pagi.* Critic., tom. I, pag. 1 seqq.

(25) *Mart.* Pol. Chron., pag. 10, edit. Jo. Fabricii, edit. Colon., 1616.

(26) *Pears.* Opp. posth., pag. 271.

(27) *Liv.* lib. XXVI, cap. 49.

(28) *Pagi* ad ann. 167, § 3.

(29) *Cav.* Hist. littér., ad ann. 935.

(30) *Euseb.* Hist. eccl., lib. IV, cap. 11.

(31) *Zonar.* Annal., lib. XII, cap. 1, pag. 594, edit. Cangii.

(32) *Dodw.* ad *Pears.* opp. posth., pag. 38.

(33) *Niceph.* Chronogr., pag. 411.

(34) *Prosp.* Chron. Labb., pag. 32.

(35) *Chron. Sax.* Leibnit., pag. 26.

achenio recte visum, in suo Catalogo I, qui a Bucheriano differri non debuit, numerum annorum Pii corruptum, et pro xv olim scriptum fuisse xx, proclivi enim lapsu x pro v scribi potuit. Hoc idem amplius firmatur, quoniam a consulatu Clari et Severi usque duobus Augustis, sub quibus in Catalogo I pontificatum Pius tenuisse dicitur, non xx sed xv tantum annos præterlapsos, ipsa consulum collegia ibidem expressa certissimum reddunt: nempe ab A. D. 146 ad A. D. 161.

Hunc calculum illi antefero qui arrisit Tillemontio (1), dum ab A. D. 142 ad annum 157 Pium vixisse falso arbitratur ex Chronico Eusebii. Cum enim in Catalogo Bucheriano Pius sedisse dicatur a consulatu Clari et Severi usque ad consulum duorum Augustorum (seu M. Antonini Veri et L. Aurelii Commodi); recte inde consequitur Pium pontificatum rexisse ab A. D. 146 ad annum 161, ex Fastis Norisianis, sive ab anno ix imperii B

A Antonini Pii ad annum I M. Aurelii Antonini Veri. Quare non video cur Bucherianus Catalogus sit abjiciendus, ubi in ordine successionis fideliter exprimit Hegeppum et Irenæum; in annorum numero tempus in Historia et Chronico per Eusebium Pio assignatum, undequaque confirmat; et duplx par consulum in eodem Catalogo expressum, vitium in annorum numero et termino cubans luculenter emendat.

Huc usque vir eruditus de tempore quo sedit S. Pius, mox acturus de integritate duarum ejus Epistolarum ad Justum Viennensem episcopum. Quibus positis, easdem Epistolas (vel saltem harum alteram) circa Christi annum cl.xi, scriptas existimamus; siquidem in earum secunda hæc leguntur: *Revelatur mihi esse scias, collega beatissime, citius me finem hujus vitæ facturum. Jam pergit Fontanus* (2).

SECTIO II.

De Epistola I S. Pii ad Justum, Viennensem episcopum.

III. Sancti Pii duas Epistolas sinceras et genuinas, ad Justum Viennæ Allobrogum episcopum scriptas, et nunquam ante Blondellum Pseudo-Isidorianis immistas, fusius a criticorum accusationibus eidem sancto pontifici vindicandas aggredior.

Priorem ex veteri codice in Germania reperto, primus omnium eduxit Georgius Fabricius (3). Utramque sexennio serius Joannes Jacobus Grynzæus prodire jussit in *Monumentis sanctorum Patrum orthodoxographis* (4). Idem quem dixi Fabricius, in epistola ad Joannem Haubitium iisdem *Monumentis* prælixâ testatur illum, ut vocat, *Scriptorum thesaurum* (ubi est utraque epistola S. Pii) e *bibliothecis vetustissimis* erutum. Alteram Pii epistolam, Aviti versibus subjectam, se in codicibus mss. legisse affirmat Petrus Pithæus (5): eandemque laudari in duplici Martyrologio ms. Ecclesiæ Viennensis producti Socii Bollandiani (6), ubi hæc leguntur: *Pridie Nonas Maii natalis sancti Justi martyris, sexti episcopi Viennensis; qui quo tempore Pius Papa I Romæ sederet, accepit epistolam consolatoriam ab eo de sacri pallii (quod colobium episcoporum vocat) dignitate et fidei fervore. Primum earumdem epistolarum jam recitaverant laudati Bollandiani* (7). Margarinus Bigneus utramque conjecit in suam *Patrum bibliothecam* (8): non tamen ex editione Grynzæi, neque ex tabulario Viennensi, ut memoriam lapsu putavit Baronius (9), et ex eo Blondellus, Pagius alique. Codicem unde illas Bigneus descripsit, vetustissimum fuisse, docet ipse l. c. his verbis: *Hæc duæ epistolæ his temporibus a Domino revelatæ sunt, et repertæ in sacro basilicæ sancti Petri in urbe Lemovica, ubi hactenus latuerunt, defossæ in arca saxea sub terra, quæ præ nimia vetustate vix legi potuerunt. Ergo palam est falli eos, qui ut epistolarum sinceritati detraherent, eas ex uno tabulario Viennensi emerissee commenti sunt, ut Blondellus, Pagius et alii*.
 Omnes porro allati scriptores utramque *Justo episcopo* inseribunt: ita ut plane aberraverit Joannes a Bosco, priorem *Vero fratri* directam prodens (10). Annalium parens ut *plane aureas* commendat (11); ambasque *germanas et legitimas* cen-

set (12), et censendas esse pronuntiat tum ob ruin argumentum et admirabilem quamdam cum rebus gestis ejus temporis convenientiam, tum ob simplicissimum illum antiquitatis candorem quem in omnibus præ se ferre noscuntur. Joannes Cardinalis Bona sic pariter judicat (13): *Eas recipiunt orthodoxi, nec audent omnino reprobare sectarii*.

Certe Blondellus, qui in Pseudo-Isidoro Genævæ impresso A. D. 1628, eas imposturæ accusaverat; postea scior, adeoque prudentior factus, veterem hanc suam de iis sententiam omnino exiit, ut ex posterioribus scriptis A. D. 1641, 1646, 1649, manifestum sit. Siquidem in libris de Primatu, de Sibyllis et in Apologia, utriusque epistolæ tanquam ad illum cujus nomen præferunt certissime pertinentis, testimoniis abutitur; quod etiam Claudium Salmasium et Joannem Dalkæum, Henrico Hammondo reclamante, pridem fecisse inferius exponam. Cur ergo vel propter Blondellum nondum resipiscentem suspectiores nobis sint, nihil sane causæ est. Nec magis movere debet, qui priorem illam Blondelli censuram nuper improvide exscripsit Tillemontius, vir alias in his litteris eximie præstans. Quis enim sententiam amplectatur, quam auctor prudens abjecerit? Tillemontio detractum minime cupio, dum hic aut alibi, ob unius studium veritatis, quam vir pius et doctus agnitam mirifice coluit, ei non accedo. Sed jam tandem quæ Criticis in Epistola I sancti Pii displicuerunt, additis responsionibus nostris, ordinatim recenseamus.

I.

Primum itaque putant, Pii sæculo *Missæ vocabulum* in ea memoratum, ad catechumenorum missionem subsequentemque sacramentorum administrationem significandam, nondum inolevisse. Addit Tillemontius Tertullianum, Cyprianum et Cornelium nunquam illo usos, etsi alias uti debuissent; ideoque Ambrosio minime antiquius videri. Sed Ambrosius uti jamdudum usitatum, non uti recens, illud vocabulum usurpavit. *Missa* enim ad omnia Ecclesiæ officia significanda olim adhiberi consuevit, ceu vox Romanis frequentissima, cum a princi-

(1) Tillem. Mém. eccl. tom. II, pag. 312, et in not., pag. 654.

(2) Fontan. l. c., cap. 4, § 2, pag. 84 seqq.

(3) Georg. Fabr. in not. ad Poet. Christ., pag. 102, edit. Basil. 1565, apud Jo. Oporin.

(4) Gryn. Orthod. tom. I, part. II, pag. 3, edit. Basil. 1569, apud Henr. Petri.

(5) Pith. Advers. lib. I, cap. 16.

(6) Bolland. tom. II Maii, pag. 99.

(7) Id. tom. III, Mart., pag. 477, § 2.

(8) Bign. Biblioth. PP. tom. I, pag. 65, ed. Paris. 1575.

(9) Baron. ad ann. 166, § 4.

(10) Jo. a Bosco Biblioth. Floriac. part. III, pag. 22.

(11) Baron. ad ann. 112, § 4.

(12) Id. ad ann. 166, § 4.

(13) Bona, De reb. liturg. lib. I, cap. 3.

pum virorum basilicis et conventibus dimitterentur : unde ad ipsum etiam conventum indicandum *Missa* pro voce *missio* vulgo usurpabatur ; quomodo *accessa* pro *accessio*, *ultima* pro *ultio*, *remissa* pro *remissio*, *offensa* pro *offensio* et id genus alia. *Missa* pro *missione*, hoc est præteritum passivum generis feminei pro nomine verbali apud Grammaticos frequens est, inquit Josephus Vicecomes (1) : *missio* autem pro *dimissione*, sumpta est ex remilitari. Vide Barnabam Brissonium (2). Hinc Avitus (3) : *In ecclesiis, palatiis sive prætoriis Missa fieri pronuntiat, cum populus ab observatione dimittitur : nam genus hoc nominis etiam in sæcularibus auctoribus invenietis.* Hanc rem crudite pertractat Panvinius in opusculo ms. Vaticano 4975, quod est de Missarum et Liturgiæ vocibus. Vide etiam Baronium (4), Cangii Glossarium Latinum et Jacobum Benignum Bossuetum (5).

¶ Dum ergo Pius scribit ad Justum, se *Missas agere cum pauperibus in domo Euprepia*, de conventibus intelligit, non de simplici *missione catechumenorum* aut de *sacramentorum administratione*, ut viri docti putarunt. Notanda est etiam formula *agere missas*, quæ tanquam vetus communis in re sacra, semel iterumque usurpatur apud Victorem Vitensem (6). Pearsonius ex hac eadem Epistola confectum existimat (7) decretum apud Gratianum (8), ubi altare cum quatuor linteis fieri statuitur : de quo Latinum Latinum, Franciscum Toleum et Franciscum Turrianum inter se disputasse colligimus ex Latini lucubrationibus tom. I, pag. 369. Profecto si id verum est quod ait Pearsonius, decretum illud oportet esse antiquissimum, et ex sincero fonte deductum : illa enim Epistola æta et antiquissima.

II

¶ Vocem *superbeate* quam peculiari characterè signavit Blondellus, nec *simplicem* neque *Latinam* censuit Tillemontius. Ea tamen nihil ad purioris Latinitatis regulam exactius : nam *superbeate* idem est ac *valde beate* ; ut ærei sæculi scriptor Virgilius nos docet (9), ubi de Junone in Trojanis irata sic canit :

*His accensa SUPER, jactatos æquore toto
Troas, etc.*

nempe *valde accensa*. Et infra (10) Andromachen loquentem inducit, cum donis Ascanium oneraret :

*..... cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei SUPER Astyanactis imago.*

Ubi *super*, id est *valde, expresse, vehementer*, explicat Servius : quæ exempla in eandem sententiam affert Nonius Marcellus. Ad hæc quis ignorat primos illos Ecclesiæ Patres non elegantiam sermonis, sed sanctam modestiam verbis et moribus exprimentes, vocabulis et dicendi modis a vulgo petitis sæpe usos ? Audiamus Hieronymum, de Hegesippo, sancto Pio æquali, scribentem (11) : *Ecclesiasticorum tezens historias, quinque libros composuit sermone simplici ; ut quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem.*

III.

¶ Viris doctis aqua hæret, ubi Pius Viennam

(1) *Vicecom.* lib. I, De Missa ritib. cap. 5.

(2) *Brisson.* lib. IV, De formul. prope finem.

(3) *Avit.* Epist. 1.

(4) *Baron.* ad ann. 54, § 9.

(5) *Bossuet.* Expl. prec. miss. § 2.

(6) *Vict. Vit.* De persecut. Vandal. capp. 2 et 15.

(7) *Pears* opp. posth. pag. 268.

(8) *Gratian.* Distinct. II, de Consecr. C. Si per negligentiam.

Vide *Coctant.* Epist. Rom. Pont. pag. 69, § 7.

(9) *Virgil.* lib. I Æneid. v. 29

(10) *Id.* ibid. lib. II, v. 489.

A *Senatoriam urbem* appellat. Blondellus enim hanc notulam ibidem appendit : *Cur vero SENATORIA Vienna dicatur, doceat qui potest.* Dodwellus item vel hinc utramque Epistolam respiciens, hæc profert (12) : *Urbem Viennensem SENATORIAM appellat in utraque Epistola Pseudo-Pius ; quod quo jure fecerit, plane nescio.* Idem Blondellus in libro de Primatu, pag. 713, ubi a sua priore sententia recedens, utramque Epistolam sinceram agnovit, Viennam quidem *Senatoriam* antiquitus dictam latetur : sed unde illi hoc nomen adhæserit, se nondum assecutum prodit, suggillatque Philippum Berterium quasi ab Adone illud primo inventum tradidisset : de quo tamen Berterius non cogitavit. Tillemontius vero idem vocabulum, Epistolæ nequaquam proprium, cuique Viennensi magis, quam pontifici secundi sæculi consentaneum pronuntiat. Sic critici, de rebus antiquis præpostere judicantes, per avia et devia feruntur. Sed non ita quidem judicavit Claudius Drusi filius in oratione super civitate Gallis danda apud

B Gruterum (13) : ubi ante Pium sæculo integro, et eo amplius, de eadem urbe Vienna sic loquitur imperator : *Ornatissima ecce colonia, valentissimaque Viennensium, cum longo jam tempore SENATORES huic curiæ confert.* Viden, unde Vienna *Senatoriæ* cognomentum acceperit ? Gregorius Turonensis Viennensem civem et episcopum, nomine Virum, *Senatorem* appellat : *Obiit, inquit (14), Evantius Viennensis episcopus, in cujus sedem Virus presbyter de SENATORIBUS, rege eligente, substituitur.* Avitus Viennensis episcopus a Gregorio nequaquam abluens, hæc habet (15) : *Viennensis SENATUS, cujus tunc numerosis Illustribus curia florebat.* Rursus in epistola ad Festum se vocat *SENATOREM Romanum*, cum esset civis Viennensis. Ad hæc in epitaphio dicitur sepultus in *monasterio sanctorum Petri et Pauli apud SENATORIAM Viennensium urbem.* Sic Avitus. *Senatoriæ* autem nomen a Romanis Viennæ inditum, quod ejus Senatus Gallias moderaretur, auctor est C Ado in Chronico. Sed Philippus Berterius (16) Adonem errasse contendit. At erraverit ille in causa nominis assignanda : in nomine ipso quidem antiquitus assignato nequaquam erravit.

IV.

¶ Quod scribit Pius de presbyteris ab apostolis educatis : *Qui a Domino vocati in cubilibus æternis clausi tenentur*, peculiari characterè tanquam obelo dignum notavit Blondellus. Hic tamen verba et sensus perpenni possunt. In verbis nemo non videt, Pium respexisse illud psalmi cXLIX, 5 : *Exsultabant sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis* ; de quo Lucas XVI, 19, et Augustinus (17). Vide Ludovici Cappelli dissertationem, quam inscripsit *Mortuorum vitam* (18). In sensu perpenni potest celebris et olim pervulgata doctrina de *Receptaculis animarum*. De receptaculis animarum et statu post mortem antiqui Patres disputantes, ab ipsis apostolorum temporibus ad Gregorii XI pontificatum Florentinumque concilium, hoc est toto ferme quatuordecim sæculorum spatio, incerti interque se dissentientes fuerunt, veluti in re de qua Ecclesia catholica nondum quidquam definitur : singuli enim in suis sententiis principia sibi a divinis litteris suppeditari existimabant. Consulatur præfatio ad librum sancti

(11) *Hieron.* De vir. illustr. cap. 22.

(12) *Dodw.* ad Pears. pag. 90.

(13) *Cruter.* pag. 700, in tab. II. Lugdun.

(14) *Gregor. Turon.* Hist. lib. VIII, cap. 39.

(15) *Avit.* Hom. de rogat. apud Sirmond. tom. II, opp. pag. 156.

(16) *Berter.* Diatr. II, pag. 208.

(17) *Aug.* lib. II, quest. xxxviii, § 5 in Evangel.

(18) *Cappell.* opp. crit. 245-258, edit. Amstel. 1689, ubi citata dissertatio inscribitur : *De statu animarum post mortem.*

Ambrōsij *De bono mortis* (4). Nonnulli eorum, animæ corporibus exutas et procul a visione Dei in quibusdam habitaculis conclusas, ad usque generalem resurrectionem servari putabant, ibi mercedem operibus suis debitam, hoc est divini conspectus fruitionem in die ultimo reddendam, expectaturas: qua de re multa congerit clari ingenii et doctrinæ theologus Dionysius Petavius (2). Verum quidem est, inter hujus sententiæ sectatores, Millenariorum somniis quosdam imbutos fuisse, ut Irenæus, Tertullianus, Apollinarius, Lactantius, Victorinus et alii. Non omnes tamen Patres, qui ante magnum diem suspensam sanctorum felicitatem astruere visi sunt, Chiliastarum nugis adhaeserunt: non quidem Ambrōsius, Augustinus, Nazianzenus, Chrysostomus, Bernardus et alii, quorum sententias digessit Sixtus Senensis (5) et Guillelmus Estius (6).

Infinitus essem, si huc omnes adducere qui in hac sententia fuerunt, antequam œcumenica synodus Florentina decerneret, animos nullo post baptismum peccato sedatos, vel jam contracto omnino purgatos, in cælum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro merito: tamen diversitate alium alio perfectius. Ad quam quidem Florentini concilii sanctionem Sixtus Senensis facile reduci arbitratur nonnullas eorumdem Patrum sententias, si duplicem scilicet beatitudinis statum divino conspectu fruendum consideremus; nunc animæ sine corpore usque ad universale iudicium: quem statum veteres variis nominibus describentes, dixerunt *sinum Abrahamæ, paradysum primis parentibus adeptum, Altare exterius, sub Altare Dei, Sanctorum vestibulum, Atria Dei, promptuaria animarum, secreta receptacula, animarum custodiam, servitutis requiem, adeptas repositiones* et etiam *cubilia æterna*, ut noster pontifex Pius. Alter status animæ considerari potest, resumpto corpore post extremum iudicium: quem statum similiter diversis appellationibus nuncuparunt, *domum Dei, Altare interius, super Altare, sublimiora calorum et consummationem gloriæ*. Proinde cum apud veteres Patres legimus iustorum animas vivere aut in *sinu Abrahamæ*, aut in *paradisus nemore*, aut *sub altare Dei*, aut in *abditis receptaculis*, aut in *cubilibus æternis*, ibique expectare futuræ gloriæ præmia: non statim suspicari debemus, eos credidisse, animas sanctorum carere divini intuitus gloria, et nondum potiri perfecta illa et consummata felicitate, quam post corporis resurrectionem expectant. Ita rem explicat etiam Magister Sententiarum (5), notans ex Augustino, *magis futurum gaudium Sanctorum in resurrectione, quam fuerit ante*: tunc enim consumuabitur felicitas. Ideo Bernardus enarrans cap. vi Apocalypseos, docuit animas sanctorum usque ad diem iudicii quiescere *sub altare Dei, id est in sola visione humanitatis Christi, donec veniat tempus in quo Filius Dei post universalem resurrectionem ostendat seipsum illis in forma Dei una cum Patre et Spiritu sancto*. Deinde alibi (6) tres animarum status recenset: I. in corpore corruptibili, II. sine corpore, III. in beatitudine consummata.

- (1) *Ambros.* Opp. tom. I, col. 385, edit. nov. BB.
 (2) *Petav.* Dogm. theol. tom. I, cap. XIII, XIV, pagg. 503 seqq.
 (3) *Sixt. Sen.* Bibl. sacr. lib. vi, adnotat. CCCXLV.
 (4) *Est.* lib. iv, Sentent. distinct. XLV, § 6.
 (5) *Pet. Lomb.* lib. iv distinct. XLV, § 1.
 (6) *Bern.* Serm. 3, De fest. Omn. Sanctor.
 (7) *Lactant.* divin. Institut. lib. vii, cap. 21.
 (8) *Tertull.* De anim. cap. 55.
 (9) *Joan.* XIV, 2.
 (10) *Thomas.* Psalter. edit. II, ann. 1697, p. 644.
 (11) *Alph. a Castro* lib. III adv. hæres. pag. 221, opp. edit. Paris. 1571.
 (12) *Hilar.* in psalm. cxx, 16.
 (13) *Id.* in psalm. cxix.
 (14) *Contant.* præfat. ad opp. Hilar. pag. 63, § 6,

« Ex his nemo non videt germanam antiquitatem Epistolæ I sancti Pii vel illa phrasi invictè probari, quia in cubilibus æternis animæ Sanctorum clausæ teneri dicuntur. Licet vero eadem phrasi illi per similibus videatur qua utitur Lactantius (7), ubi animas ait in una communique custodia detineri; quem loquendi modum S. Hieronymus ferre non potius in Vigilanti, cui propterea exprobravit: *Tu apostolis vincula injicis, ut usque ad diem iudicii vinebantur in custodia*: attamen S. Pius, veluti exterrorum magister, unus omnium tutiorem et faciliorem viam pressit, dum sanctorum animas non alibi quam in cœlesti beatitudine discrete collocavit, eorum cubilia æterna appellans; non vero corporales, non subterraneas, neque ad extremum usque iudicium tantum duraturas habitationes, ut sensit Lactantius et Tertullianus (8). Hæc cubilia sunt mansiones illæ in domo Patris, quibus Christus varias gloriæ beatorum gradus designavit (9). Hinc præ memoriæ cardinalis Thomassius, interioris ecclesiasticæ antiquitatis longe peritissimus, *cubilia* in psalmo CXLIX interpretatus est (10). Atque hæc procul sunt ab erroribus, nullam animam ante diem iudicii beatam esse dicentium, de quibus accurate agit Alphonsus a Castro (11). Sanctorum autem animæ dicuntur cubilibus clausæ teneri, vel ad introitum regni cœlestis per custodiam reservari, ut loquitur Hilarius Pictaviensis (12), quia illarum potentia duraturus habitatio, ut cum omni malo liberantur. Unde idem Hilarius (13) nihil nobis a sæculi violentia timendum docet, cum Christi consortiam mors acquirat. Consule clarissimos et celeberrimos viros, qui Hilarius nuper ediderunt (14). Hæc satis pro cubilibus æternis sancti Pii vindicandis.

Dum ista cl. Fontanini dictata exscribo atque ab eo Hilarium Pictaviensem excitatum video, præstans illa mihi succurrit dissertatio, qua celebris theologus Angelus Maria Feltrius ejusdem sancti Pictavorum antistitis sententiam de Piorum statu in sinu Abrahamæ ante Christi mortem illustrat. In eo siquidem non minus diligenter elaborato quam elucubrato scripto, quo sibi ad illam satis implexæ questionem enodandam viam sternat, demonstrat vir doctissimus (15) sanctum Patrem docuisse, cœlestem gloriam non expectatam carnis resurrectione iustis Novi Testamenti a Deo esse collatam. Cujus quidem Feltrianæ disputationis alibi opportunior usus. Caterum Ecclesiæ catholicæ doctrinam qua erudimur, beatificam Dei visionem statim consequi justos quoscunque ab omni labis nexu liberos huc emigrantes, hac nostra demum ætate contra Barneum, Chandlerum atque Ruchatum, qui eos Britannos nuper est assectatus (16), strenue confutati sunt ex Patribus tum Græcis tum Latinis, Muratorius præ cæteris (17), Maffei (18), Ballerini (19) alique: ut superiore sæculo Petavius (20), Thomassius (21), Huetius (22). Sic porro pergit Fontaninus.

V.

« Aliud falsitatis argumentum Pii epistolæ obijci video per hæc verba: *Salutant te Soter et Eleutherus* num. 203.

- (15) *Feltr.* S. Hilar. sentent. de Pior. S'at. in sinu Abrahamæ.
 (16) *Ruchat*, Lettres et Monuments de trois Pères apostoliques, pagg. 74, 559, 658.
 (17) *Murat.* De Paradis. regniq. cœl. gloriæ, cap. 2, p. 8 seqq.
 (18) *Maff.* Opusc. eccl., pag. 176.
 (19) *Ballerin.* ad S. Zenon. Sermon. Dissertat. II, cap. 10, pag. 107.
 (20) *Petav.* I. c.
 (21) *Thomass.* Theolog. dogm. tom. II, lib. iv, cap. 18, pag. 372.
 (22) *Huet.* Origenian. lib. II, quæst. XI, §§ 9 15, pag. 144 seqq.

digni presbyteri. Nulla hic mentio Aniceti fieri putatur, propterea quod ab auctore epistolæ dudum ante Pium in Pontificatu mortuus existimaretur, errore ut creditur hausto ex Catalogo Henscheniano et ex Anastasio. Ita Pearsonius (1) : quo etiam judice, Eleutherus sub Pio presbyter esse non potuit, qui erat *diaconus* sub Pii successore Aniceto, ex Hegesippo teste oculato apud Eusebium (2). Sed monne ex codicibus mss. Anastasii, et ex consularibus Bucheriani Catalogi, ab Henschenio postmodum male habiti, Aniceto Pium, non Pio Anicetum præponi jam vidimus? Qui ergo errore modo excogitatum, inde olim haurire potuit auctor epistolæ? At vero præteritum non fuit Anicetus, propterea quod reapse tunc amplius vivere non crederetur; sed aliam ob causam nobis ignotam, vel quod Urbe tunc procul abesset dum verus Pius veram epistolam scripsit: etenim viri illi sanctissimi non semper una versabantur, sæpenumero huc et illuc magnis fidelium necessitatibus occurrentes. Pergo ulterius. Sicuti ex hac salutatione non sequitur, alios presbyteros et diaconos tunc Romæ non vixisse præter *Soterm* et *Eleutherum*, propterea quod Pius singulos non expresserit; eodem pacto inutilissimum est affirmare, Anicetum ideo præteritum quod ab auctore epistolæ jam pridem ante Pium mortuus crederetur, errore scilicet ex corruptis Pontificum nomenclatoribus hausto. Concordius in Actis apud Bollandum (3) quæ elegantia commendantur a Tillemontio (4), dicitur in subdiaconum consecratus a Pio nostro, qui tamen nullam ejus mentionem facit in Epistola I ad Justum.

Quod *Eleutherum* spectat, a Pio cum *Sotere presbyterorum* nomine comprehensum, quem tamen Hegesippus sub Aniceto Pii successore *diaconum* dixerit, facillime respondetur. Etenim S. Joannes Chrysostomus ait (5), antiquitus nomine *presbyterorum* etiam *diaconos* venisse. Hoc præsertim factum ubi uterque simul contigit memorari, ut in epistola Pii, in qua *senioris* seu *presbyteri* nomen ad *diaconum* honoris causa extensum est. Imo non *diaconos* tantum, sed et reliquam cleri partem complexum idem *presbyteri* nomen, docet epistola ix. S. Cornelii papæ (6). Pari pacto *diaconi* nomen in Ecclesia antiqua presbyteros complexum, viri docti ad Clementinam epistolam I ad Corinthios cap. 42 adnotaverunt, nempe ad ministerii nomen, non ad alterutrius gradum respicientes. Cum vero *diaconi* nomen *ministerium* denotet, fortasse Hegesippus *ministerium* generalim sumptum judicare voluit, ubi Eleutherum Aniceti *diaconum* dixit. *Minister* enim late sumptus, non unus *diaconus*, sed etiam *presbyter*. Cæterum reliqua in epistola Pii dum recte conveniunt, unum *presbyteri* nomen Eleuthero *diacono* ascriptum nos remorari non debet, quominus hac una ex causa illam Pio adjudicemus.

VI.

Blondello denique stomachum movet, a Pio palamam *perseverabilem* dici, et epistolam his verbis claudi: *Cerinthus primarches Satanae multos avertit a fide*. Sed utrumque infeliciter: palmam enim *perseverabilem*, sive æternam duraturam, deduci a *persevero*, ut ejusmodi sexcenta alia, nemo nisi ca-

A villandi studio negaverit. Illud porro gravius, quod in *Cerintho* reprehenditur: scilicet plus æquo longævum fieri, qui *multos* adhuc *avertere a fide* sub Pio tradatur. At si auctore Baronio (7), Polycarpus apostolorum discipulus Pii tempora pertigit, *Cerinthus* etiam pertingere potuit; præcipue ubi iis consenserimus, qui *Cerinthum* post Carpocratem hæreses suas sparsisse crediderunt. Carpocrates enim erroribus suis inclaruit imperante Hadriano. Sed hæc nihili facit Nicolaus Nurrius (8): cum Irenæus, cujus vestigiis reliqui institerunt, in sua hæreticorum recensione tempora invertens, chronologico ordini minime inhæreat. Polycarpus autem, *Cerintho* jam amoto cæterisque apostolis jam demortuis, Joannem valde senem audivit. Quare Epiphanius (9) scribit, *Cerinthum* et Ebionem antegressos *Valentinum*, quem illis posteriorem facit.

Cerinthus ergo sub Pio superesse non potuit: proptereaque in alteram Baronii sententiam eundem est; ut non *Cerinthum viventem*, sed ejus hæresim in sectariis grassantem multosque avertentem a fide Pius innuere dicatur. Satis enim seducti a *Cerintho* videri poterant, qui a recto fidei instituto per ipsam ejus doctrinam abstrahebantur: quomodo *Tatianus* qui insanas *Valentini* de *Æonibus* opiniones animo imbiberat, ut docet Irenæus, cui Clemens Alexandrinus ejus æqualis suffragatur (10). Ait enim, hærestarcham e *schola Valentini* prodidisse: non quod *Valentini* auditor fuerit unquam, sed quod ejus exceperit disciplinam, a qua totum habuit fere quidquid habuit. Hinc auctor appendicis ad Tertullianum de *Præscriptionibus* affirmat *Tatianum totum cum Valentino sapere*, observante *Longuerueo* (11). Gnostica errorum portenta quæ *Cerinthus* excogitavit, deinde per *Valentinum* primarium ejus sectæ discipulum in systema crevisse, egregio doctrinæ apparatu ostendit Georgius Bullus (12). *Valentinus* autem, pontifice Hygino Pii decessore, pravorum dogmatum plastra Romam invexit, vixitque sub Pio usque ad Anicetum superstes, uti ex Irenæo et Eusebio in comperto est. Non ergo de *Cerintho* etiamnum vivo intellexit Pius, sed de eodem in *Valentino* contra Christi fidem grassante: neque verbum *avertit* pro tempore elapsò accipiendum, ut accepit Labbeus (13); quippe insolens valde fuisset, de clade per *Cerinthum* ipsum catholicæ religioni olim allata, Justum episcopum tam sero a Pio certiore factum; qui quidem Justus nuper aut paulo ante Roma discesserat.

Censuram vero in vocem semigræcam *primarcha* seu *primarches*, qua Pius *Cerinthum* ornat, non moror: quo enim tempore cives Romani Græcis erant permisti, adeo familiaris fuit Romæ Græcus sermo, ut imperator M. Aurelius integros libros Græce conscripserit, et Christiani suas Apologiâs itidem Græce imperatori eidem obtulerint. Quare, ut egregie adnotat V. C. Philippus Bonarotius (14), nihil mirum si tunc in ore vulgi Græcus sermo cum Latino aliquando coaluit. Pari pacto ex eadem causa in Græcorum scripta Latina vocabula irrepererunt. In Epistolis genuinis Ignatii martyris legitimus (15) ἐξemplάριον, *exemplarium* sive exemplar; item (16) δεσέρτωρ, *desertor*; δεπόσιτα, *deposita*; ἀκχεπτα, *accepta* (17). In nummo etiam apud Gisbertum Cuperum (18), ΔΙΥΟΣ, *divus*. Non enim in

(1) Pearson. Opp. posthum. pag. 268 et Vindic. Ignat. part. II, cap. 13, pag. 169.

(2) Euseb. Hist. eccl. lib. IV, cap. 22.

(3) Bolland. Act. SS. tom. I, Januar. pag. 286.

(4) Tillemont, Mém. eccl., tom. I, pag. 286.

(5) Chrysost. in Epist. ad Philipp. 1, 4.

(6) Coutant. Epist. Rom. Pontif., pag. 147, not. 6.

(7) Baron. ad ann. 166, § 2.

(8) Nourr. Appar. ad bibl. PP., tom. I, p. 281

(9) Epiphani. Hæc. xxxi.

(10) Clem. Alex. Strom. lib. III, p. 465.

(11) Longuer. p. 15. Dissertat. in Tatianum ad caicem edit. Oxon. 1700, 8.

(12) Bull. Defens. fid. Nic. sect. 3, cap. 1, a p. 288.

(13) Labb. ad Concil. tom. I, p. 576.

(14) Bonur. Observ. ad sac. Vitr. p. 203.

(15) Ignat. Epist. ad Smyrn. cap. 12, ad Ephes., cap. 2, ad Trall., cap. 3.

(16) Id. Epist. ad Polycarp., cap. 6.

(17) Vid. supra Prolegom., cap. 7, § 4, p. 59.

(18) Cuper. Apothecos. Honer., p. 243.

nostra Epistola, ut suspicatur Blondellus, antiqui A M. Antonini producitur : quo imperante Polycarpus Joannis Apostoli discipulus coronam martyrii reportavit, ut in Eusebium notat Valesius (2). De sanctis autem Timotheo et Marco, qui in hac eadem epistola I. per bonum certamen transisse dicuntur, mentio superest in tabulis ecclesiasticis die 24. Martii ; ubi ex veteri Martyrologio ms. S. C. yriaci, sub Antonino passus tradit Baronius : deque iis agunt Hagiologi Bollandiani (3). Alteram Pii epistolam vindicare pergamus. »

« Præterea (1) veritati examussim cohæret et illud quod tradit Pius, presbyteros scilicet apostolorum alumnos, tunc diem suum obiisse. Prima enim apostolorum successio usque ad tempora

SECTIO III.

De Epistola II ejusdem S. Pii Justo Viennensi episcopo inscripta.

IV. « Malta in Epistola II, improbat Blondellus. B Suntque hujusmodi.

I.

« Gaudium inestimabile facere : qua tamen ditione vix quidquam magis Latium afferri potest, nisi Livium barbaram scripsisse dicamus. Livius enim dixit (4) : *Inestimabile gaudium*. Cicero (5) : *Recta et honesta quæ sunt, ea FACERE per se LÆTITIAM*. Sic *terrorem, pavorem, dolorem et luctum FACERE*, occurrit apud Ciceronem et Livium ; qui Circum Tiberi superfuso, *terrorem ingentem FECISSE* scribit (6). Sed nec verbum *recognoscat* arripit Blondello : et tamen Livius ait (7) : *Biduum ad RECOGNOSCENDAS res datum*. Virgilius (8) :

Dona RECOGNOSCIT populorum.

Tacitus (9) : *RECOGNOSCERE spatia certaminum*. Atque iterum (10) : *RECOGNOSCENDA dona*.

II.

« Martyrum corpora cur membra Dei perperam C dici putat Blondellus, si Paulus, *nescitis*, inquit (11), *quoniam corpora vestra MEMBRA sunt CHRISTI ? Tolerans ergo MEMBRA CHRISTI, faciam membra meretricis ? Absit*. Et paulo post : *An nescitis, quia MEMBRA vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri ? Empti enim estis pretio magno. Glorificate et PORTATE DEUM in CORPORE vestro* (12).

III.

« Negat apostolos Stephanum curavisse, quod Pius tamen affirmat. Sed Lucas rein ita narrat (13) : *Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis : et omnes dispersi sunt per regiones Judææ et Samariæ, PRÆTER apostolos*. CURAVERUNT autem Stephanum VIRI TIMORATI, et fecerunt planctum magnum super eum. Si apostolos Hierosolymis permaussisse certissimum est ; cur ipsimet, viri profecto timorati, corpus Stephani curare non potuerunt ? quod quidem non tam a Luca, quam a majorum traditione Pius didicisse credendus est. Curare hoc loco pertinet ad rem funerariam ; unde Suetonius (14) : *Imperavit, aquam simul et ligna conferrî CURANDO mox cadaveri*.

IV.

« Displicet etiam Blondello hæc clausula Episto-

(1) *Fontan.* l. c., § 4, p. 90 et § 6, p. 92.

(2) *Vales.* ad Euseb. Hist. eccl., lib. II, cap. 25, sub init.

(3) *Bolland.* Act. SS. Maii, tom. III, p. 477.

(4) *Liv.* lib. XXIX, cap. 32.

(5) *Cic.* de Finib., cap. 1.

(6) *Liv.* lib. VII, cap. 5.

(7) *Id.* lib. V, cap. 16.

(8) *Virg.* Æneid., lib. VIII, v. 721.

(9) *Tacit.* Hist., lib. II, cap. 70.

(10) *Id.* Vit. Agric., cap. 6.

(11) *I Cor.* VI, 15, 19, 20.

(12) *Vid.* supra cap. 4, § VIII, ubi Clementis Rom. Epistolæ I ad Corinth. locus insignis de CHRISTI divinitate propugnatur.

(13) *Act.* VIII, 1, 2.

(14) *Sueton.* in Neron., cap. 49.

læ II : *Salutat te senatus pauper Christi, apud Roman constitutus*. Non dissimulat, in Constitutionibus apostolicis dictum (15) *συνέδριον καὶ βουλὴν τῆς ἐκκλησίας, Senatum et curiam ecclesiæ* : et ab Ignatio (16), *εἰς τόπον συναδριῶν τῶν ἀποστόλων, in locum Senatus apostolorum*. Verum *an similia scripserit Pius, judicent pii*, inquit criticus. Sed cum sacra hac phrasi usus fuerit apostolus Paulus (17) ; cumque jam in Ecclesia invaluisse sæculi II, initio, quo Ignatius martyr scripsit ; non video cur eandem exinde usurpare non potuerit etiam pontifex Pius. Ea paulo post usus est Origenes (18) : *Ὅτω δὲ καὶ βουλὴν ἐκκλησίας Θεοῦ, βουλὴν τῇ καθ' ἑκάστην πλὴν συνεξετάζων, εὐροῖς ἄν τινας μὲν τῆς ἐκκλησίας βούλευται ἔξιόν εἶναι, εἰ τίς ἐστὶν ἐν τῷ παντὶ πᾶσι τοῦ Θεοῦ, ἐν ἑαλίῃ πολιτεύεσθαι*. Sic etiam SENATUM ecclesiasticum si componas ad Senatum singularem civitatum, invenies quosdam SENATORES ecclesiasticos, dignos ubi vis gentium administrare divinitus constitutum rempublicam. In vetustissimis Liturgiis a Joanne Mabillonio illustratis (19), *Sacerdotes*, id est episcopos, *seniores*, id est presbyteros, antiqua phrasi dictos invenies.

« Sed Hermam audiamus ecclesiasticum sæculi apostolici scriptorem (20) : *Tu autem, inquit, leges in hac civitate cum SENIORIBUS, qui præstant Ecclesiæ, consilio tamen, non potestate clavium*. Vide Petavii libros de ecclesiastica Hierarchia contra Salsamium. Apud Origenem (21), Rudino interprete, hæc leguntur : *Tu vero annuntiabis presbyteri Ecclesiæ*. Ergo *Seniores et Senatus*, sunt *presbyteri et presbyterium*. Quare *Senatum et Curiam*, ex episcopis, presbyteris et diaconis componi declarat Constitutiones apostolicæ (22). Hinc tres distinctos in Ecclesia gradus aut ordines sacros fuisse nos docent genuinæ epistolæ Ignatii, ante Pium passi : I. *Episcopum* singularem ; II. *Presbyterium* seu presbyterorum Senatum ; III. *Diaconos*. Singulos doctissime comprobatur Henricus Hammondus (23). Pius ergo verbis illis, *Senatus pauper Christi*, suos presbyteros designavit : eandemque phrasim postea usurparunt subsequentium etiam sæculorum scriptores nostri, Optatus (24), Ennodius (25) et Sidonius (26) ; apud quos Ecclesiæ *Senatus* seu *presbyterium* non semel occurrit. Hoc *presbyterium* Ru-

(15) *Const. apost.* lib. II, cap. 28.

(16) *Ignat.* Epist. ad Magnes., cap. 6.

(17) *I Tim.* IV, 14.

(18) *Origen.* contr. Cels. lib. III, § 30, noviss. edit. Paris. et p. 129, edit. Cantabr. Spencersi, ex qua Græca apposita cum versione Tarini.

(19) *Mabill.* de Liturg. Gallic., p. 307, 337.

(20) *Herm.* Past. lib. I, Vis. II, cap. 4 in fine.

(21) *Origen.* Philocal., cap. 1, ex lib. IV, de Princip. cap. 2.

(22) *Const. apost.* lib. II, cap. 49 seqq.

(23) *Hammond.* pro episcopat. jurib. Dissert. II, cap. 26, p. 117.

(24) *Optat.* Gest. Cæcil. et Felic.

(25) *Ennod.* Natal. Laurent.

(26) *Sidon.* lib. IX, epist. 5.

mus *cleri Romani Senatam* vocat (1) : quas voces apud Latinos ab ætatis notione ad honoris et dignitatis appellationem transiisse notat Petavius (2). Morem salutandi in fine litterarum, Christianis tunc fuisse acceptissimum, nos docet Ecclesia Smyrnensis in epistola de martyrio sancti Polycarpi, qui fuit Pio æqualis : ibi enim sic legitur (3) : *Salutate omnes sanctos. [Hi qui nobiscum sunt, omnes salutant : qua in re magnum Ecclesiæ doctorem majores nostri imitari studebant.*

« Hæc de stylo posterioris epistolæ, quam Beve-regius *indubitata* vocat (4), ejus testimonio usus, ut tres distinctos in Ecclesia ordines, episcopos, presbyteros et diaconos, A. D. 143, constitutos ostendat.

« V. Tillemontius post Blondelli et Pearsonii censuras a me hactenus refutatas, alteri epistolæ sancti Pii majus negotium facessere putat, quod in eadem traditur de Vero Viennensi episcopo e vita sublato, deque Justo in ejus locum a fratribus constituto : quæ quidem, inquit vir eruditus (5), in concordiam redigi neutiquam possunt cum Sulpicio Severo affirmante, nullum Christi martyrem ante M. Aurelium imperatorem, sive ante annum vulgarem 70 in Galliis obiisse. Ad hæc Verum hunc episcopum et martyrem vel nusquam, vel *confessoris*; non *martyris* titulo memorari contendit : ideoque non ad *secundum*, sed ad *quartum* sæculum pertinere, eoque interfuisse concilio I Arelatensi. Chronico autem Adonis episcopi Viennensis, *Crescentem, Zachariam et Verum* (quem postremum silet Ado ipse in Martyrologio) ab aliena manu insertos videri, minime vero ab Adone eorumdem sanctorum præsulum successore. Addit vir doctus, simplicem Veri memoriam superesse in tabulis ecclesiæ Viennensis, at *martyris* elogium deesse in Martyrologio Romano. Sic Tillemontius. Quare hic mihi præcipue laborandum ad *Verum episcopum et martyrem* ecclesiæ suæ Viennensi restituum : inde enim patebit sinceritas epistolæ sancti Pii.

« Porro difficile est creditu Adonem suæ ecclesiæ primordia tam supine ignorasse, ut ea Chronico suo non inseruerit, cum tamen de aliis ecclesiis id accurate præstiterit. Quamobrem Adonem ipsum, et non alium, seriem præsulum Viennensium a Crescente deductam, in Chronico suo digessisse autumo : consonat enim ipsemet Ado in Martyrologio (6), ubi hanc eandem originem litteris consignavit hoc pacto : *Sanctus Crescens Viennæ, civitate Galliarum, per aliquot annos sedit, ibique Zachariam discipulum pro se episcopum ordinavit.* Ante Adonem eadem scripserat Paulus I Pontifex in epistola ad Carolum Magnum, ubi Ecclesiam Viennensem, *apostolorum collegam Crescentem, magistram habere* meruisse affirmat (7). Crescentem Gallias religionem edocuisse, ex Pauli Epistola II ad Timotheum colligit Petrus de Marca (8). Neque ulla alia Galliarum Ecclesia præter Viennensem Crescente antistite gloriatur. Nam vir eruditus Nicolaus Serarius qui Crescentem, episcopum Moguntinum facere nititur (9), nullam ejus mentionem in illius ecclesiæ tabulis haberi fatetur : quod

A primo auctori non contigisset. Petrus Cluniacensis, Galliæ ecclesiarum conditores enumerans, ait (10) : *Irenæus Lugdunensis, Crescens Viennæ, etc.* Passus fuit sub Trajano, ex Baronio (11). Hoc eodem tempore martyrium subiisse traditur ejus successor *Zacharias*, quem excepit *Martinus*; atque hunc sub eodem Trajano secutus est *Verus*, ut Ado auctor est. Quatuor autem episcopos brevi intervallo Viennensem ecclesiam rexisset, nemo mirabitur qui perpenderit in Hierosolymitana *quindecim* præsules *triginta* annis sedisse, teste Eusebio (12) : et in Romana ab A. D. 883 ad A. D. 912, nempe solis *triginta* annis *quatuordecim* pontifices numerari, ut constat ex Baronianis Annalibus. *Verus* ergo quem nihil vetat sedisse usque ad A. D. 146, quo universæ Ecclesiæ præesse cepit Pius, non sub Trajano, sed sub Antonino Magno passus jure dicetur, salva auctoritate Sulpicii, cujus hæc sunt verba (13) : *Sub Aurelio Antonini filio, persecutio quinta agitata : ac tum primum intra Gallias martyria visa, serius trans Alpes Dei religione suscepta.*

« Hunc Sulpicii locum critici recentiores, Sirmundus, Launoïus et Tillemontius, interpretatione ex ipsius juris et rhetorum principiis petita, utinam cum diptychis ecclesiasticis in concordiam redigere maluissent : generi enim per speciem derogari docent jurisconsulti. Petrus de Marca jure quidem, mea sententia, arbitratur (14), Sulpicium loqui de martyris *generalibus*, nimirum de cæde pontificum simul et plebis Christianæ, quemadmodum in Ecclesiis Viennensis et Lugdunensi sub M. Aurelio factum est; cui cladi similis ante in Galliis nulla contigerat. Nec propterea hæc ipsa *generalis* clades impedit, quin antiquitus alii præsules pro Christo mortem obierint, puta Crescens, Zacharias cæterique Viennenses; absque ullo tamen generali Christianæ plebis excidio, ut postea sub Decio pariter factum est, qui in solos episcopos sæviit. Non ideo tamen in rebus pertexendis erravit Sulpicius, qui summa tantum illarum capita libavit, præteriens Gallicianarum sedium origines, quas omnino intactas reliquit.

« Quod vero ait, *serius trans Alpes Dei religione suscepta*, hoc recte quidem ait comparatione habita partium orientalium ipsiusque Italiæ, quæ doctrina fidei prius imbuta est, proventuque uberiori, quam Galliæ, profanarum superstitionum tenaciores. Ad hæc Viennam *intra* provinciam Romanam potius quam *intra* Gallias stetit constat : nam in lemmate Epistolæ de *martyribus Viennensibus et Lugdunensibus* apud Eusebium (15), *Lugdunum* vocatur urbs *Galliæ*, quæ postmodum devicta fuit, quæque tunc extra terminos provinciæ Romanæ censebatur. Non ita *Vienna*, quæ proprie erat in provincia Romana; ideoque ad illa non extenditur locus Sulpicii : quod tamen de more audacter pronuntiavit Launoïus. In eodem lemmate primum etiam locum habere Viennam propter ejus Ecclesiæ antiquitatem, auctor est Blonvellus (16); non vero, quod honoris prærogativa in ordine civili tunc Viennæ præ Lugduno, ex instituto Galbæ competeret, ut visum est Petro de Marca (17) :

(1) *Rufn.* Apol. lib. III, p. 448, edit. nov. Hieron.

(2) *Petav.* de eccl. Hier., lib. I, cap. 12, § 16.

(3) *Smyrn.* Eccl. Epist. de marty. S. Polycarp., cap. 20.

(4) *Bevereg.* in not. ad Canon. II apost., tom. I. PP. apost. p. 459, col. 2, sub fin. edit. Amst. 1724.

(5) *Til'em.* Mém. eccl. tom. I, p. 584, t. II, p. 615, et tom. III, p. 621.

(6) *Ado*, Martyr. d. 27 Jun. p. 109, edit. Plantin.

(7) *Apud Jo. a Bosco* Biblioth. Floriac. part. III, pag. 45.

(8) *Marca* Epist. ad Henr. Vales. § 3, pag. 425. Exstat subiecta Dissertat. de *Concordia*.

(9) *Serar.* Mogunt. cap. 2, pag. 231.

(10) *Petr. Clun.* lib. I, epist. 2.

(11) *Baron.* ad ann. 118, § 4, et in Martyrol. ad d. xxvii Junii.

(12) *Euseb.* Hist. eccl. lib. IV, cap. 5.

(13) *Sulp. Sev.* Hist. sacr. lib. II, cap. 32, pag. 246. edit. Lips. 1709.

(14) *Marca* Epist. ad Vales. § 25.

(15) *Euseb.* Hist. eccl. lib. V, cap. 1.

(16) *Blondel.* de Primat. pag. 714.

(17) *Marca* de Primatib. § 112.

nam in regimine ecclesiastico primis illis Ecclesie sæculis, civilis ejusmodi fastigii dignitatem minime attentam fuisse egregie ostendit Joannes Morinus (1).

« Veri ergo martyrium recte statuitur sub Antonino Pio, quamvis non eo anno quo illud locat Baronius, a quo vocatur (2) *primus Viennensis Ecclesie episcopus*, postquam ejus decessores jam memorasset; idque non errore, ut putavit Blondellus; neque consulto, quasi illum *primum* et non *quartum* Viennensem episcopum credidisset, ut sibi persuasit Tillemontius: sed propterea quod *tres*, vel saltem *duo Veri* eam sedem diversis temporibus impleverunt, ut mox dicam.

« Nec obstat, ex Adonis Chronico (5) *Verum* A. D. c. et sub *Trajano* floruisse, et A. D. c. lxxiii *Justum* ejus successorem martyrio coronatum: cum enim primis illis temporibus fatiscat chronologia Adonis, satis est rem ipsam ab eodem fuisse litteris traditam, licet non adeo certo temporis affixam, eo quod res chronologica esset luxata sæculo ix, quo scripsit Ado.

« Si autem *Verus* qui adest in Chronico Adonis, ab ejusdem Martyrologio abest; non inde consequitur, ab aliena manu in Chronicon irrepsisse, quod Guillemus Morellus typographus regius cum editione Jodoci Badii, et cum *antiquissimo* codice Viennensi collatum vulgavit Parisiis A. D. 1564, quippe neminem fugit librariorum in Martyrologiis exscribendis alios sanctos addere, alios omittens consuevisse: unde quot sunt Martyrologii Usuardini codices calamo aut typis descripti, totidem spissa lectionum discrimina in iisdem occurrunt. Pari pacto Desiderius Veri II successor in eadem sede Viennensi, qui martyr obiit A. D. 607, memoratur in Chronico Adonis (4), reticetur in Martyrologio, quamquam ipsemet Ado seorsum ejus martyrium descripsit. Vide Cointium (5). Itaque suscipienda est traditio Ecclesie Viennensis, quæ *Verum* tanquam *martyrem*, sive ut phrasi utar Adonis, *confessione fidei illustrem* colit die prima Augusti: *victor enim de mundi principe triumphavit*, teste Pio; licet martyrii nota (quod alibi etiam sepe contingit) desit in Bedæ, Galesinii et Baronii martyrologiis; in Usuardo quoque Carthusiano et Bruxellensi apud Sollerium (6), ubi tamen non *Verus*, sed *Severus* dicitur.

« Ex his patet, huic *Veri* martyri nihil esse commune cum *Veri* illo, qui A. D. 314 interfuit concilio I Arelatensi, in quo sic legitur (7): *Verus episcopus, Beda exorciata, de civitate Viennensi*: ubi nihilominus non *Verum*, sed *Claudium* interfuisse ait Ado (8): forte enim in concilio obiit *Claudius*, cui statim successit *Verus*: quare uterque interesse potuit; nisi idem fuerit binominis, vel Adonem ex Baronio (9) falsum esse malimus; quemadmodum falsus est afirmando, illud concilium ex episcopis *sexcentis* coactum tempore *Nicæni*, cui tamen *undecim* annos prævit, *ducentisque* tantum episcopis constitit. Hic *Verus*, ut notat Baronius ad diem I Augusti, *secundus* est ejus nominis episcopus Viennensis: *tertius* enim qui rectius dicitur *Virus*, vixit A. D. 583, post *Evastium* et ante *Desiderium*, ex Adone in Chronico et Martyrologio die III Januarii. Hoc *Viri* nomen alias antiquis minime ignotum observat Petrus Franciscus Chiffletius (10). Trium *Verorum*

A distinctionem post Baronium olfecit etiam Bollandus (11).

« Jam ad *Justum* episcopum *Veri* I successorem descendamus. Ado in Chronico, nimirum in proprio, non in alieno opere, eum non semel quidem, sed iterum et tertium nominat. Nam sub Adriano, ait (12): Hoc itidem tempore *Justus Viennensis Ecclesie episcopus, illustrissimus in confessione exstitit*. Sub Antonino de eodem sic scribit (13): *Viennensium episcopus Justus adhuc clarus habetur*. Et demum sub M. Aurelio (14): *Justus Viennensis episcopus longo tempore exilio maceratus, martyr gloriosus efficitur*. In appendice ad Martyrologium Adonis quod vulgavit Rosweydsus, die IV Maii hæc de eo leguntur: *Memoria beatissimi Justi Viennensis episcopi*: et quasi hæc lectio sine expressione martyrii non esset satis genuina, cum Rosweydsus asterisco signavit. *Justus* eadem die recensetur in Bedæ Martyrologio, et etiam apud Usuardum, editionum Lubecensis et Coloniensis A. D. 1475, 1490, et in codice Bruxellensi apud Sollerium (15). Rursus in duobus aliis Martyrologiis mss. Ecclesie Viennensis, in Calendario antiqui Missalis in Floriano ms. Sanctorum tomo II Maii Bollandiani, et in catalogo ibidem exscripto, in quo passus traditur sub M. Aurelio. Rectius profecto ejus sedes inter Antoninum et Marcum arcatur: ut proinde illi tribuendi non sint tot anni, ac vulgo tribuuntur.

« Ex his quæ dicta sunt, existimo, epistolæ sancti Pii sinceritatem, iis quæ de *Veri* et *Justo* in ea memorantur, infirmari nequaquam posse. *Attalus* autem et litteras martyrum et nuntium de *Veri* triumpho ad Pium tulisse dicitur in hæc ejusdem epistola; quia moris fuit, cum episcopus ad episcopum scriberet, alicui tantum Ecclesie ministro litteras credere. Ad Baronium ad diem III Februarii. Neque is *Attalus* a celebri Pergameno diversus putandus est; cujus postea et cæterorum ægonem egregie toleratum, epistola ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis ad Asianos scripta testatur apud Eusebium (16). Tunc Viennam episcopum proprium, et quidem *Justum* de quo loquimur, habuisse concludit Henricus Valesius in rotis ad eandem epistolam: dum enim *ex utraque ecclesia præstantissimi quique detenti* dicuntur, manifeste apparet Viennam perinde ac Lugdunum, suum tunc episcopum habuisse, nempe A. D. 177, qui fuit xviii imperii Marci; quippe *Ecclesia* ab antiquis scriptoribus non dicitur nisi *matrix*, quam *cathedralem* vocamus. Valesio astipulatur Ruinartius (12). Recte ergo sanctus Pius *Justum* recens electum sic alloquitur: *Tu vero apud Snaatorum urbem Viennensem ejus loco (id est Veri) a fratribus constitutus et colobio episcoporum vestitus, vide ut ministerium quod accepisti, in Domino impleas*. Hæc de re historica, in Pii litteris comprehensa.

VI. « Sed Blondellus et Tillemontius *colobium* istud *Justo* detrudere conantur, ceu vestimenti genus episcopo minime proprium. An jure id agant, jam a nobis quaerendum est. Veteres tam Romani quam Græci duplicem *tunicam* exteriorem habuerunt: aliam manicatam et longam, quam *chiriadotum*; aliam nec manicatam nec longam, quam *colobium* Græce, tunicam Latine dixerunt. Consulatur de hoc *Justus Lipsius* (18) et *Octavius Ferrarius* (19). Tertullianus *tunicam* ejusmodi sive

(1) *Morin.* lib. I. Exercit. xviii.

(2) *Baron.* ad ann. 166, § vii.

(3) *Ado, Chron.* ætat. v, pagg. 124, 127.

(4) *Id. ibid.* ætat. vi, pag. 189.

(5) *Coint.* *Annal. Eccl. Francor.* tom. II pag. 576.

(6) *Bolland.* *Act. SS. Junii* tom. VII, pag. 441.

(7) *Labb.* *Concil.* tom. I, pag. 1429.

(8) *Ado, Chron.* A. D. 506, pag. 144.

(9) *Baron.* ad ann. 314, § 49.

(10) *Chifflet.* *Not. ad Fulgent. Ferrand.*, pag. 269.

(11) *Bolland.* *Act. SS. Jan. tom. I*, pag. 822.

(12) *Ado, Chron.* ad ann. 120, pag. 125.

(13) *Id. ibid.* ad ann. 141, pag. 126.

(14) *Id. ibid.* ad ann. 163, pag. 127.

(15) *Bolland.* *Act. SS. Jun. tom. VII*, pag. 255.

(16) *Euseb.* *Hist. eccl. lib. v*, cap. 1.

(17) *Ruinart.* *Act. marty.* pag. 63, edit. II.

(18) *Lips.* *Antiq. lection. lib. iv*, cap. 8.

(19) *Ferrar.* de re *Vestiar.* lib. III, cap. 8.

lobium, vestem tam gentilibus quam Christianis communem, sic graphice delineavit (1) : *Nec trans crura prodige, nec intra genua inerrande, nec brachiis parce, nec manibus arcte*. Sed et etiam aliud *colobium* a vulgari et communi versum, quo uni episcopi in sacris utebantur, opterea dictum a Pio *colobium episcoporum*. De fit mentio in Actis Petri Alexandrini sub Maximo passi, quæ in suum Martyrologium transtulit do VII Kal. Decembris : ibi enim vir sanctissimus Christum sibi apparuisse memorans : *Erat item, inquit, indutus COLOBIO LINEO CANDIDO, nimis misisso a summo usque deorsum, et ambabus anibus conjungebat illud circa pectus suum, quommodo cooperiens nuditatem suam : quem ut di, timore nimio correptus, tandem confortatus io ad eum : Quid est, Domine, quod video TUNICAM tam scissam a summo usque deorsum ?* Eadem rostant in vulgato Martyrologio Bedæ, et in meo odice ms. Usuardi. Sic Petrus enim idemque estimatum et *colobium* et *tunicam* vocat. His espondent Acta Græca edita a Francisco Combesio, ubi legitur (2) Κολόβιον et Χρῶνα : quod ostremum Anastasius Bibliothecarius interpres, pud Baronium (5) generatim vertit *indumentum*, um potius *tunicam* vertere debuisset.

« Auctor *De divinis officiis* cap. xxxix (4), et lonorius Augustodunensis (5), *colobium* a B. Silestro in *dalmaticam* versum affirmant : eamque b eodem pontifice initium sumpsisse tradit etiam Walafridus (6) ; quorum dictis acquievit cardinalis Bona (7). Contra Anselmus Lucensis (8), Eusebio in testem adducto, Liberium *dalmaticæ, colobii* sylvestrum, auctores facit. Sed Anselmus dubio vocul sua hausit ex Actis apocryphis S. Sylvestri ; quæ ideo tribuit Eusebio, quod initio Prologi occurrant hæc verba : *Historiographus noster Eusebius Cæsareensis, cum Historiam ecclesiasticam scriberet, prætermisit ea quæ se in aliis opusculis meminit scripsisse*. Hæc Acta Latina, sexcentis ab hinc annis exscripta, quæ mecum olim communicavit lætissimus æque ac piissimus cardinalis Thomasius, *colobii* institutionem tribuunt Sylvestro, occasione, qua Euphrosynus episcopus ex Oriente Romanam profectus, *accedens ad sacrificandum Christi mysteria, CANDIDISSIMO COLOBIO utebatur* : quod *COLOBIUM sancti Jacobi fuisse perhibebat*. Dicebat autem *justam esse reverentiam, ut dum divinis mysteriis sacerdos assistit, his utatur vestibus quæ habitum apostolorum in sacerdotibus exhibent*. Inde statim hæc subjunguntur : *Sicque factum est, ut a sancto Sylvestro et presbyteris ejus COLOBIORUM usus sumpisset initium ; quo Marcus et Julius et Liberius eo ordine xsi sunt. Post hos autem COLOBIA in dalmaticas commutata sunt*. Hæc eadem occurrunt in Actis Sylvestri Græce editis a Combessio (9).

« Verum quæ de *colobii* hic narratur, omnino falsa esse colligimus ex geminis Cypriani episcopi et martyris Actis proconsularibus, in quibus cum ille duceretur ad supplicium, *colobium* seu *tunicam* dimisisse memoratur : *et cum se TUNICA exspoliasset, et diaconibus tradidisset, in linea stetit et cæpit spiculatorem sustinere*. Ita habent antiqui codices inss., teste Baronio (10), Ruinartio (11) et Joanne Fello

ad opera Cypriani : unde prorsus contemnenda est vulgata lectio, quæ loco *tunicæ* habet *dalmaticam*. Hanc lectionem librariorum audaciæ tribuit idem Fellus : cum enim officiosi homines *tunicam* dignitati episcopali respondere non crederent, *dalmaticam* substituerunt. In Adonem Rosweydi xviii Kalendas Octobris, *dalmaticam* manifesto irrepsisse comperimus. Ibi enim de Cypriano sic legitur : *Dalmaticam TUNICAM tulit, et diaconibus tradidit, stans in linea*. Vox *dalmaticam* inepte redundat. Papias et vulgatus Alcuinus *colobii* ideo in *dalmaticas* versa scribunt, quia *nuditas brachiorum culpabatur*. Sed hoc ingenium magis quam fidem historicam sapit. *Colobium* fuit *tunica* exterior : interior autem *subucula*, ut patet ex Actis S. Cypriani, qui deposito *colobio*, sive *tunica* exteriore, in interiore nempe in *linea* stetit dicitur. Quare licet *colobii* manicis ultra cubitum protensis carerent, non ideo tamen *nuditas brachiorum* culpari poterat, quæ ab interiore tunica tegebatur. Non ergo in Ecclesia Latina *colobii* auctor fuit S. Sylvester, aut eo recentior pontifex : sed Apostoli in suos successores episcopos hujus vestimenti morem et formam transmiserunt.

« *Colobio* pallium superinjiciebatur : tantum abest ut *colobium* ipsum fuerit *pallium* ; quo tamen nomine perperam appellatur in Martyrologio Viennensi superius adducto. Illic Christum Dominum et *tunicam* indutus, et *pallium* amictui habuisse, colligimus ex Joanne (12). Abdias fabulosus (13) de sancto Bartholomæo loquens : *Vestitus, inquit, COLOBIO ALBO, clavato purpura, induitur pallio albo, habente per singulos angulos singulas gemmas*. Vide Philippum Bonarotium (14). Eundem morem nos docent Acta Sylvestri apud Combessium. Et sane in Occidente diu post Silvestrum ipsumque Liberium, sexto etiam sæculo, episcopos *colobio* usos, duo luclenta testimonia confirmant. Unum est antiqui auctoris, qui descripsit miracula sancti Gibriani presbyteri, æqualis sancti Remigii Remensis episcopi, cujus hæc verba (15) : *Visum est in somnio cuidam ex nostris, sanctum Remigium de loco ubi jacet post altare COLOBIO ALBO indutum prodire*. Alterum est Gregorii Tortonensis, qui hæc narrat (16) de sancto Nicetio Lugdunensi antistite, cum quò adhuc puer versatus fuerat : *Oram vestimenti sui articulis arripiens, ita se COLOBIO concludebat, ut nunquam artus mei beata ejus membra contingerent*.

« Quotquot autem auctores huc usque laudavi, *colobium* una voce *candidum* aut *album* dixerunt. Hoc ipsum confirmat Hieronymus, sacras hujusmodi vestes criminantem (17) : *Quæ sunt rogo, ait, inimicitiae contra Deum, si TUNICAM habuero mundiorum : si episcopus, presbyter et diaconus, et reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum CANDIDA veste processerint ?* Ex his apparet sacrum *colobium* semper *album* fuisse : quod de *colobio* communi et vulgari non legimus, deque *dalmatica* nullo minus ; quam *post alia indumenta sacerdotalia* inventam memorat Bruno Astensis (18) : ejusque usum a summis pontificibus non nisi privilegio concessum sexto sæculo, docet Magnus Gregorius (19). Imo Hieronymus vestem *candidam* communiter induere, crimini vertit (20). Quare lapsus est Walafridus, sic scribens (21) : *Primis tem*

(1) Tertull. de Pall. cap. 1.

(2) Combef. Illustr. marty. triumph. pag. 197.

(3) Baron. ad ann. 310, § 5.

(4) Inter opp. Alcuini, 1091.

(5) Honor. Aug. Gemm. anim. lib. 1, cap. 211.

(6) Walafr. De reb. eccl. cap. 24.

(7) Bon. Ker. liturg. lib. 1, cap. 24, § 18.

(8) Ansel. Luc. in lib. ms. Decret. apud Diacon.

(9) Combef. Illustr. marty. triumph., pag. 265

(10) Baron. Notat in Martyrol. die xxxi Maii.

(11) Ruinart. Act. Martyr. pag. 218, § 15.

(12) Joann. xix, 23.

(13) Abdias, Hist. Apostol. lib. viii.

(14) Bonur. Comment. ad sacr. Vitr. pag. 37.

(15) Bolland. Act. SS. Maii, tom. vii, pag. 624,

§ 14.

(16) Greg. Turon. Vit. Patr. cap. 8, § 2.

(17) Hieron. lib. 1, contr. Pelag.

(18) Brun. Ast. lib. de Sacram. bibl. PP. tom. XX,

p. 1729, edit. Lugd.

(19) Greg. M. lib. vii, Epist. 112.

(20) Hieron. epist. ad Nepotian.

(21) Walafr. De reb. eccl. cap. 24.

poribus, communi indumento vestiti, Missas agebant.

Hæc a nobis fuse explicata pro colobio sacerdotali in epistola sancti Pii contra insignium criticorum animadversiones, evincunt episcopos a primis usque temporibus colobium sibi unis proprium et a communi diversum habuisse; cui nihil fuit cum monachorum Orientalium colobio sive lebitonario, ut appellatur in Vita sancti Pachomii cap. xiv apud Isidorum (1), et apud Cangium in Glossario Græco. Hoc instar sacci linei fuisse tradit Rufinus (2). Episcopali colobio superiorem tunicam successisse puto, quam induunt episcopi subter casulam, ut est apud Amalarium (3), Rupertum (4) aliosque.

Denique Pius noster epistolam Il claudit, Justum hortando, ut inter persecutionum procellas forti animo religionem Christianam palam confliteatur: *Unum, ait, te rogo: in comunione sta, et me ne obliviscaris.* Hæc displicent Tillemontio ægre ferenti, Pium sine causa dubitare de fide et constantia sancti Justi. Sed hæc censura tanto viro indigna est: quot enim orationes paræneticæ occurrunt, sanctissimis viris inscriptæ, ne flagellis et æruinis a fidei confessione averterentur? Ejusmodi vero temporibus Justum vixisse, huc usque probatum est, et ex ipsa epistola id satis clare cognoscitur.

VII. Hactenus pro utriusque Epistolæ sancti Pii veritate pugnâvimus. Nunc superest ut interpretationes illorum excutiamus, qui easdem pro genuinis a se receptas, in Calvinianæ sectæ commodum trahere conantur, novitatem quærentes in visceribus vetustatis. David Blondellus, qui pridem ut vidimus imposturæ suspectas esse pronuntiaverat, sagaciter postmodum ab hac sententia recedens, utramque probavit tum in opere *De Primatu* (5), tum in alio *De Sybillis* (6). Hæc Tillemontium fugerunt. Blondello enim contrariam sententiam allingit, perinde ac Pii Epistolas cum judicio Baronii, in suo eodem libro de Primatu recitatas, explosisset: qua in re vir eruditus, ut multa scribentibus sæpe contigit, memoria lapsus est, volumen de Primatu cum *Pseudo-Isidoro* confundens. Idem Blondellus suam hæresim antiquissimis testibus, si Deo placet, roboraturus, Pii epistolis tanquam veris alibi quoque abutitur (7). Presbyterorum enim et primæ sedis prærogativam, in alios jure electionis et suffragiorum sub pontifice Pio transferri cœpisse nobis obtrudit: inde factum ratus ut ad Justum, episcopum constitutum et Roma Viennam paulo ante profectum, idem Pius hæc scriberet: *Presbyteri et diaconi te observent.* Ne quis autem presbyteros episcopali gradu dejectos putaret, ob unum quem communia Ecclesiæ suffragia illis præposuisset, Blondellus comminiscitur, a Pio more majorum apostolicos viros, quotquot antea Dominicum gregem paverant, generali presbyterorum nomine nuncupatos his verbis: *Presbyteri illi qui ab apostolis educati usque ad nos pervenerunt, cum quibus simul verbum Dei partiti sumus, a Domino vocati, in cubilibus æternis clausi tenentur.* Ita quidem Blondellus.

Quia vero novatorum studia semper in unam metam collineare noscuntur, hæc commenta avide arripuerunt Calvinianæ scholæ prima capita Joannes Dallæus (8), et Walo Messalinus, seu Claudius

A Salmasius (9). Sed longe falluntur illi. Tantum enim abest ut eorum causæ ulla in re suffragetur Pius; ut maxime etiam penitus eandem evertat. Hoc paucis et nullo negotio demonstro. Pius monet Justum, dum ei gratulatur episcopatum, de munere diligenter implendo, ut cæteris inferioris gradus se præbeat exemplum: *Carceres sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu sancto proba. Ut perseverent in fide, eis incitator existit. Presbyteri et diaconi non ut majorem, sed ut ministrum Christi te observent. Plebs universa tua sanctitate protegatur.* Itaque Pius jubet, episcopum ita se exercere in operibus Christianæ pietatis, ut quantum, ipsa episcopalis gradus prærogativa, suorum caput existat, modestia tamen, inferioris ordinis viros æquare studeat, ex more scilicet doctrinæ apostolicæ sancti Pauli ad Timotheum. Apposite ergo Henricus Hammondus Blondellianæ argumentationis levitatem irridens, Justum episcopali caractere supra presbyteros æfferri considerat (10), ut eum ipsi observare jubeantur; quæque a Pio de presbyterorum, eadem etiam de diaconorum observantia dici: adeo ut non solum presbyteros episcopis, sed diaconos etiam presbyteris et episcopis æquatos, ex Pii verbis concludi possit, ubi fatua illa Calviniana expositio admittatur. De utriusque enim loquitur Pius: *PRESBYTERI ET DIACONI non ut majorem, sed ut ministrum Christi te observent.* Quibus verbis Pius respexit ad illud Domini (11): *Qui major est vestrum erit minister vester.* Et iterum (12): *Qui major est in vobis, fiat sicut minor; et qui præcessor est, sicut ministrator.* Ubi dici videtur præcessor, qui in Ecclesia sublimiorem consecutus est gradum: ut apostoli erant consecuti, et post eos episcopi, inquit Hugo Grotius. Neino autem ad Christi exemplum vitam suam efformasse censendus est, qui non observantiam omnem sibi ut ministro Christi, non certe ut majori, præstari velit. Iluc facit quod Wibertus scribit (13) de sancto pontifice Leone IX: *Illud beati papæ Gregorii dictum præ oculis mentis videtur habere: Primus esse non audeat, qui subesse non dixerit.*

Cætera examinare pergamus. Presbyteros ab apostolis educatos de quorum dormitione loquitur Pius, Calviniani episcopos fuisse garriunt. Vellem equidem addidissent, unde hoc colligerent: nam Pius secundi ordinis sacros ministros, non certe collegas, aut episcopos, sed presbyteros vocat: *Salutant te Sinter et Eleutherus digni presbyteri.* Sed Verum, episcopum Viennensem allectum, collegam suum non sane presbyterum appellat: Justumque ejusdem Veri loco a fratribus constitutum et colobio episcoporum vestitum agnoscit; electione scilicet, non ordine antiquitatis. Quare presbyteri ab apostolis educati qui diem suum obierant, non sunt Ecclesiarum rectores qui in varias mundi regiones profecti, Dominicum gregem episcopi paverunt, ut Blondellus et Salmasius comminiscuntur; sed sunt pauci illi presbyteri tunc superstites, quos Romæ et non alibi de facie noverat Justus, et cum quibus sibi subjectis verbum fidei, se veluti summum episcopum partium fuisse testatur Pius; qui cum de clero sui temporis loqueretur, distinctionem ordinum et nominum accurate observavit, secus ac sectarii nugantur: quod adnotavit etiam Pearsonius (14), licet aureas hasce

(1) Isidor. Origin. lib. xix, cap. 22.

(2) Rufin. de Vit. Patr. lib. ii, cap. 3.

(3) Amal. de eccl. Offic. cap. 22.

(4) Rupert. lib. i, cap. 23.

(5) Blondell. de Primat. pag. 713.

(6) Id. de Sibyll. lib. ii, cap. 6, 7, 9, pagg. 60, 62, 69.

(7) Id. Apolog. sect. 2, § iv, pag. 18.

(8) Dallæus, De script. Dionys. lib. ii, cap. 26, p. 397.

(9) Salmas. De episc. et presbyt. cap. 4, pag. 275, et in appar. de Primat. Pap., pag. 60.

(10) Hammond. Dissertat. v, pro jurib. episcopat. c. x, § 5, pag. 286.

(11) Mattæ. xxiii, 11.

(12) Luc. xxii, 20.

(13) Wibert. Vit. S. Leon. IX, lib. i, cap. 6.

(14) Pearson. Vindic. Ignat. part. ii, cap. 15, pag. 170.

Epistolas parvi fecerit, perperam sane, ut satis probatum. Salmasius Pii epistolis abutentem alia via refellit Petavium (1).

VIII. Ex his patet Guillelmum Cave in Pearsonii et Dodwelli sententiam temere ivisse, his de suo præterea superadditis contra easdem epistolas (2) : *Communi fere doctorum consensu, tanquam spurias rejici; nec ipsum Bellarminum qui ex iis testimonium citat* (3), *veluti indubitatae fidei, defendere audent.* Somnii Caveus : nam Bellarminus de litteris ad Justum Viennensem l. c. non loquitur, sed de epistola decretali Pium mentiente, *omnibus Ecclesiis inscripta*: quas quidem epistolas decretales, non exspectato heterodoxorum iudicio, inter spurias merces a nobis ultro rejici, ingenue fatetur Cardinalis Bona (4) ex ore Cardinalis Historici (3), quibus addatur Bellarminus l. c., tantosque triumviros nominasse, gratiam inire sit ab hostibus, qui crambem toties recocant, nempe earumdem epistolarum falsitatem, identidem nobis objiciunt. Non moror Caveum, ubi Pii epistolarum fidem se imminuere arbitratur, propterea quod a veteribus memoratæ non fuerint : quot enim antiquissima monumenta superiore sæculo emerserunt, quorum tamen nulla exstabat memoria? Neque sane opus fuit, binas epistolas, easque brevissimas, in Scriptorum catalogos conjici, alias non passim vulgatas, cum Ecclesiam universalem nequaquam respicerent. Sanctus Pontifex Leo Magnus quot epistolas scripsit? Et tamen Gennadius, cæteris prætermisissis, unam ad Flavianum contra Eutychem memorat (6). Idem auctor celebrem epistolam sancti Eucherii ad Hilarium Arelatensem *de Laude eremi* omnino reticuit (7). Reticuit etiam ejusdem Hilarii *expositionem Symboli* (8), ab Honorato Massiliensi in ejus Vita laudatam; nullamque omnino mentionem fecit *Eusebii, Silvii et Domnoli*, illustrium Gallicanæ Ecclesiæ doctorum *qui scriptis meritisime claruerunt*, teste eodem Honorato in Vita Hilarii.

Post Caveum dormitavit etiam Tillemontius, ratus a Natali Alexandro (9) et a Joanne Baptista Cotelerio (10) epistolas Pii ad Justum Viennensem reprobari : neuter enim loquitur de alia epistola, quam de illa, omnium criticorum calculis commentitia, quæ *omnibus Ecclesiis* directa est. Haud ab simili errore captus est Pagius, a Labbeo non magis utramque probari scribens (11), quam duas decretales doctorum omnium consensu improbatas. Sed tantum abest hoc Labbeo in mentem venisse, ut contrarium nostras pro sinceris et genuinis receperit. Etiam Claudius Castellanus, a nemine, ait (12), *in dubium vocari quin epistolæ Pii ad Justum Viennensem sint supposititiæ*. Hæc toties dicta ferri non possunt. Nunquid pro nemine habendi sunt tot viri doctissimi, qui easdem undequaque probarunt? Georgius Fabricius in epistola ad Joan-

A nem Haubitium, *thesauri e bibliothecis vetustissimis eruti* loco eas habuit. Joannes Jacobus Grynæus in præfatione ad Monumenta sanctorum Patrum orthodoxographa : Pii, inquit, *Romani episcopi duæ epistolæ ob oculos ponunt velut in tabula, illustria exempla vigilantis episcopi, liberalitatis erga Ecclesiam et constantiæ in martyrio.* Et paulo post : *Spirant autem ipsius epistolæ singularum quamdam erga Symmistas charitatem et curam de Ecclesia.* Margarinus Bigneus, Cæsar Baronius, Joannes a Bosco, Severinus Binius, Petrus Pithæus, Joannes Savaro (13) et Papirius Massonus (14), illas velut sinceræ uno ore laudarunt. Henricus Spondanus (15) *plane aureas* (post Baronium) appellat. Josephus Vicecomes (16), Philippus Labbeus (17), Joannes Bona, Franciscus Maria Florentinus (18), Dominicus et Carolus Macri in Hierolexico, Carolus Cangius in Glossario Latino et Godefridus Henschenius die iv Maii, earumdem, utpote a sancto Pio scriptarum, B sacram auctoritatem plurimi palam fecerunt : ne iterum memorem recentiores heterodoxos, Dallæum, Blondellum, Salmasium et Hammondum; quorum hic utramque a se receptam contra presbyteriani dogmatis pravas interpretationes, catholice tuetur; cæteri vero utraque, iidem a se recepta tanquam omni suspicione carente, ad suas impias sententias confirmandas de more abutuntur.

Profecto nihil non vetustissimum et vere apostolicum in illis elucet. Ut unum adhuc alterumve insigniorem venerandæ antiquitatis characterem indicemus : *collegæ, fratres, plebs*, et reliqua Christiana et ecclesiastica nomina, passim occurrunt in genuinis Epistolis Ignatii et Cypriani; eadem etiam aliquando structura verborum, ac in epistolis sancti Pii. Quod vero Pius jubet *de curandis martyrum corporibus*, omnino consonat epistolæ viii, al. iii, sancti Cypriani, illique quam Ecclesia Smyrnenensis scripsit de martyrio sancti Polycarpi. Quod demum significat Pius, revelatum sibi fuisse, citius se diem obiturum, simile est exemplo Polycarpi, de quo scribit Ecclesia Smyrnenensis (19) : *Signum, ante triduum quam comprehenderetur, revelationis accepit.* Sic etiam Cyprianus revelationes sibi a Domino ostensas amicis patefecit (20). Hæc fusius persequi oportuit, ut omnes suspicionum nebulas ab integerrimis epistolis amoliremur.

Hactenus vir eruditissimus : qui et alibi (21) habet complura de *Hermete* S. Pii fratre, cui cognomentum *Pastor*; eaque simul illustrat quæ de eodem *Pastore* in secunda epistola ad Justum episcopum Viennensem scribit sanctus pontifex : ubi et virorum illustrium de *Hermete* atque *Herma* eorumque libris disserentia lapsus detegit. Id autem admo-nuisse propterea oportuit, ne lectorem ea remorentur, quæ ad illum laudatæ epistolæ secundæ locum placuit cl. Coutantio adnotasse (22).

(1) *Petav. de Eccl. Hier.*, lib. 1, cap. 12, §§ 21 et 22.

(2) *Cav. Hist. litter.* ad ann. 158.

(3) *Bellarmin.* De Rom. pontif. lib. 11, cap. 14.

(4) *Bona*, De reb. liturg. lib. 1, cap. 3, § 1.

(5) *Baron.* ad ann. 865, § 4.

(6) *Gennad.* Catal., cap. 70.

(7) *Id. ibid.*, cap. 63.

(8) *Id. ibid.*, cap. 69.

(9) *Nat. Alex.* Hist. eccl. sæc. 1, cap. x, art. 7.

(10) *Cotel.* ad PP. Apost., pag. 42, edit. 1.

(11) *Pagi Crit.* ad ann. 165, § 4.

(12) *Castell.* not. ad d. xiii Jan.

(13) *Savar.* ad Sidon, lib. iv, epist. 3, et lib. ix, epist. 3.

(14) *Masson.* De Episc. Urb. lib. 1, pag. 11.

(15) *Spondan.* ad ann. 112, § 4.

(16) *Vicecom.* de Miss. ritib., lib. 1, cap. 8, et de Miss. appar. lib. iii, cap. 24.

(17) *Labbe.* Conc. tom. I, pag. 576.

(18) *Florent.* ad Martyr. vet., pag. 715.

(19) *Eccl. Smyrn.* Epist. de martyr. S. Polycarpi, cap. 5.

(20) *Cypr.* Epist. 11 et 16, al. 8 et 10 et lib. de Mortal.

(21) *Fontan.* Hist. lit. Aquil., lib. 11, capp. 4 et 2, pagg. 63, 67 seqq.

(22) *Coutant.* Append. ad Epist. Rom. Pontif., pag. 49.

PII I PAPÆ EPISTOLÆ

(Ap. Mansi Concil. ampl. collect., I, 671.)

EPISTOLA PRIMA (23-27).

AD UNIVERSOS CHRISTI FIDELES.

Ut die Dominico Pascha celebretur : quod prædium Ecclesiæ subtrahens ut sacrilegus judicetur, et si quis ex ministris episcopo inobediens fuerit, aut contumeliam aut insidias aut calumniam paraverit, curiæ tradatur.

Omnibus Ecclesiis, in eadem qua sumus fide et doctrina manentibus, Pius apostolicæ sedis archiepiscopus.

Gratias ægimus, fratres, Deo, quoniam crescit « fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque omnium vestrum in invicem, ita ut nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei ²³. » Videte, fratres, videte, ut « nemo vos seducat, volens in humilitate et religione angelorum (28) quæ non vidit (29), ambulans frustra, inflatus sensu carnis suæ, et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei ²⁴. Sed induite vos sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiæ,

A benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam. Et sicut Christus donavit vobis, ita et vos. »

I.

Ut die Dominico Pascha celebretur.

²⁷ Cæterum nosse vos volumus, quod Pascha Domini die Dominica annuis solemnitatibus sit celebrandum (30). Istis ergo temporibus ²⁸ Hermes doctor fidei (31) et Scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicta die celebremus, quia tamen quidam inde dubitarunt, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ angelus Domini in habitu pastoris apparuit, et præcepit ei, ut Pascha die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde et vos apostolica auctoritate instruimus, omnes eadem servare debere, quia et nos eadem servamus, nec debetis a capite quoquo modo dissidere. Cavete diligenter omnes « ne quis vos decipiat per

²³ II Thes. 1, 3, 4. ²⁴ Coloss. II, 18, 19. ²⁵ Coloss. III, 12, 13. ²⁷ De consecr. distinct. 3: Nosse vos volumus. ²⁸ Vide nostram diss. De script. Eccles. tom. I.

(23-27) Nullius fidei apud eruditos.

(28) *Nemo vos seducat in religione angelorum.* Verba sunt apostoli Pauli ad Coloss. capite II scripta, non quod sensit Hieronymus epistola 251, quæst. 10, adversus Judæos coelicolas, stellas cœli, angelos esse credentes, neque etiam adversus Simoniacos, ut sentit Bellarminus; sed potius contra Cerinthi perniciosissimum dogma hoc, quo adeo humiliter de Christo sentiebat, ut omnem ab eo divinitatem auferret, nudum hominem fuisse doceret, angelos omnes qui mundi optices fuerant super eum extolleret. Ita Cerinthum sensisse non tantum ex Irenæo et Epiphano, sed etiam Tertulliano *De præscript.*, cap. 28, constat. Cum igitur Cerinthus Christum deprimeret, et angelos exaltaret, merito Paulus epistola ad Colossenses, et Pius pontifex omnes alias Ecclesias hac epistola admonet dicentes: *Nemo vos seducat in humilitate* (Christi scilicet, cum ob scandalum crucis illum nimis humilians, hominem tantum fuisse prædicaret) *et religione angelorum.* Naturæ enim ac mundi corporei optices eos fuisse jactantes, religiose nimis prædicabant. Theodoretus expositio hujus loci et censura canonis 33 concilii Laodiceni, præterquam quod periculosa sit, vera non est. Cerinthus enim angelos mundi optices non modo non docebat esse colendos et adorandos, sed potius, tanquam malorum auctores, odio habendos esse. Vide Baronium anno Domini 60, n. 45 et sequentibus usque ad 20. Item notas nostras in canon. 35, concil. Laod. Cur Pius pontifex omnes Ecclesias hoc loco sicut Paulus Colossenses admonuerit, causa est, quod Cerinthus ejusque sectarii hoc tempore eadem perverse do-

centes, multos a fide averterint, ut patet ex epistola Pii pontificis ad Justum Viennensem scripta, quam nunc primum hic tertio loco et ordine subjicimus. Sev. Bix.

(29) *Quæ non vidit.* Videntur Paulus et Pius alludere ad id quod de eodem Cerintho Theodoretus lib. II, cap. 4, *Hæretic. fab.*, scripsit, dicens: « Confluxit autem etiam quasdam revelationes, tanquam ipse eas esset contemplatus. » Ad captandam enim audientium fidem, illis utebatur, multa se divinitus vidisse mentiens, quæ, ut inquit Paulus et Pius, non vidit. Baronius anno Christi 60, num. 18. lb.

(30) *Pascha Domini die Dominica annuis solemnitatibus sit celebrandum.* Ex verbis sequentibus: « Et licet nos idem Pascha prædicta die celebremus, quia tamen quidam inde dubitarunt, » etc., satis aperte constat, constitutionis illius (qua præcipitur, ut Christiani die Dominico tantum, post vernale æquinoctium occurrente, Pascha celebrent, ne scilicet Christianorum et Judæorum Paschalia festa unquam simul incidere possint) auctorem primum hunc pontificem Pium non fuisse, sed potius ab apostolis, quod prolixè satis supra ad canonem apostolorum 8 notavimus, institutum esse; Pium vero pontificem hanc traditionem apostolicam judaizantium Ecclesiarum consuetudine violatam, edito scripto, et renovato dumtaxat decreto firmasse et stabilivisse. Vide Baron. anno Christi 159, num. 1 et seqq. Item ea quæ diximus supra ad canon. apostolorum 8. lb.

(31) *Istis ergo temporibus Hermes doctor fidei.* Quis et qualis fuerit Hermes, patet ex iis quæ diximus supra, in notis ad vitam Pii. lb.

aliquam astrologiam vel philosophiam (32) et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum et traditionem rectam; et in Christo enim habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, ut sitis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis⁹⁹, qui et hanc sanctam apostolicam omnium Ecclesiarum caput esse præcepit, ipso dicente principi apostolorum: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam; et tibi dabo claves regni cælorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælo; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælo¹⁰⁰. » Sine dubio qui contra mandata Dei agit, peccat, et qui consensum præstat erranti.¹⁰¹ Quid enim prodest illi, suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti¹⁰²?

II.

A quibus non oporteat episcopos accusari, et de his qui transgrediuntur iussa apostolicæ sedis.

« Oves enim pastorem suum non reprehendant, plebs vero episcopum non accuset, nec vulgus eum arguat, quoniam non est discipulus super magistrum, neque servus supra dominum¹⁰³. » Episcopi autem a Deo sunt iudicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis aut pravæ vitæ hominibus non sunt arguendi, vel accusandi, aut lacerandi, ipso Domino exemplum dante, quando per seipsum et non per alium, vendentes sacerdotes et ementes ejecit de templo, et mensas nummulariorum proprio evertit¹⁰⁴ flagello, et ejecit de templo¹⁰⁵. Et sicut alibi per Prophetam loquitur, dicens: « Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos discernit¹⁰⁶. »¹⁰⁷ Si quis vero a suo proposito retrorsum exorbitaverit, et iussum apostolicæ sedis lenter transgressus fuerit, infamis efficitur. Reprobati ergo oportet eorum redargutiones, qui in recta fide suspecti sunt. Fides autem et conservatio primum scrutanda est, et denuo, qui irreprehensibiles apparuerint, sunt recipiendi, et non prius; quia bonus homo, testante Veritatis voce, ex honore thesauro cordis sui profert bona, et malus homo ex

A malo thesauro cordis sui profert mala. Ex abundantia enim cordis os loquitur¹⁰⁸. Ideo persona et opinio ac vita uniuscujusque in initio rimanda est, quia boni semper infestantur a malis. Boni enim cum malis, licet misti sint in Ecclesia, vix concordare inveniuntur, quoniam dissimilis est eorum cogitatio, voluntas et actus. Nihil enim prodest homini jejunare, et orare, et alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, et ab obtreptionibus lingua cohibeatur. Unde ait Propheta: « Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. Diverte a malo, et fac bonum¹⁰⁹. » Nemo enim bonum faciens, alteri verbo aut facto nocere vult; quantumvis in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat aut faciat ea quæ pati non vult?

B¹⁰⁶ Quia omnis suspicio potius repellenda est, quam approbanda vel recipienda. Charitas enim non quærit quæ sua sunt¹¹⁰, sed quæ aliorum; quia unius causa, multorum non est præferenda: « Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia¹¹¹. Charitas enim patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit¹¹². » Semper rogo vos, ut deteriora rejiciatis, et meliora perficiatis; quia nos non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis, et ea sectamini indifferenter.

Data septimo Idus Aprilis¹¹³. Claro et Severo viris clarissimis consulibus¹¹⁴.

EPISTOLA II (35).

ITALICIS DIRECTA.

Quæ divinis sunt assignata usibus, ad humanos usus sine sacrilegio non posse transferri.

Pius Romanæ urbis archiepiscopus, Italicis fratribus salutem in Domino.

Scitis, fratres, quia Dei agricultura sumus¹¹⁵; ideo ejus adjuutores esse debemus secundum gratiam, quam ipse dedit nobis. Si autem hoc esse ne-

⁹⁹ Euseb. in Chron. ad an. 145. ¹⁰⁰ Colos. ii, 8, 9. ¹⁰¹ Matth. xvi, 18, 19. ¹⁰² 5, distinct. : Quid enim prodest. ¹⁰³ Horn. ep. 25. ¹⁰⁴ 6, q. 4: Oves pastorem. Et in Decr. Ivon. lib. iv. ¹⁰⁵ Matth. x, 24; Luc. vi, 40. ¹⁰⁶ Isid. III, sent. 39. ¹⁰⁷ Joan. ii. ¹⁰⁸ Psal. lxxxii, 1. ¹⁰⁹ 3, q. 4: Si quis vero a. ¹¹⁰ Hadr. coll. 4, 5, 15. ¹¹¹ Matth. xii, 35; Luc. vi, 45. ¹¹² Cæsar. hom. 25. De pœnit. distinct. 3: Nihil prodest; et De consecr. distinct. 5: Nihil enim prodest. ¹¹³ Psal. xxxiii, 14, 15. ¹¹⁴ Sixti phil. sent. 168 et 169. ¹¹⁵ 6, q. 4: Oves pastorem. ¹¹⁶ I Cor. xiii, 5. ¹¹⁷ I Cor. xiv, 1. ¹¹⁸ I Cor. xiii, 4, 8. ¹¹⁹ in ms. ix Kal. Aprilis. HARD. ¹²⁰ Consules hi notantur in fastis an. Christi 146. Id. ¹²¹ I Cor. iii, 9.

(32) Cavete diligenter, ne quis vos decipiat per aliquam astrologiam aut philosophiam. Aquilam Ponticum eredo, qui sub Adriano imperatore vixit, ex judicio astrologo Christianus, ex Christiano vicissim astrologus et apostata Judæus, ac demum sacræ Ecclesie hostis et inimicus est factus, notandum atque sæpiendum admonet; de quo Epiplianius libro De mens. et pond. hæc ait: « Aquila igitur mente compunctus (intellige ob miracula quæ per Christianos fieri videbat), Christianismo credidit, et cum petiisset progressu temporis signaculum in Christo, id ipsum assecutus est. Cum autem a pristino suo habitu non discederet, a credendo videlicet vanæ

D astrologiæ, quam exacte edoctus erat; sed quotidie positionem nativitatis suæ spectaret, redargutusque a doctoribus et increpatus ea gratia, se non corriperet, sed potius contentiose opponeret, et non consistentia confirmaret, fatum videlicet et narrationes de ipso, expulsus est rursus ab Ecclesia, veluti inutilis ad salutem. Ex quo factio amarulentiam, veluti ignominia affectus, mente concepit, et ad annulationem elatus est; et abnegato Christianismo, ipsiusque vita, proselytus fit, et circumciditur Judæus; atque

(35) Pariter suspecta.

glexerimus, nulli dubium est, quod damnabimur. A Si vera in ejus servitio pro viribus laboraverimus, verique ejus adjuutores fuerimus, ejusque voluntatem implere studuerimus, profecto ab illo ditabimur, quia « uniuscujusque opus, quale sit, ut ait Apostolus, dies Domini declarabit et ignis probabit ¹². »

Ad sedem apostolicam perlatum est, quod sint inter vos contentiones et æmulationes : et ¹³ prædia divinis usibus tradita, quidam humanis ¹⁴ applicant usibus, et domino Deo (cui tradita sunt) ea subtrahunt, ut suis usibus inserviant. Quapropter ab omnibus illius ¹⁵ usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata (34), a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quisquam præsumperit, sacrilegus habeatur, et sicut sacrilegus judicetur. Ipsos autem qui hoc agunt, clericos et Domini sacerdotes persequi eosque infamare audivimus, ut malum super malum addant, et deteriores fiant, non intelligentes quod Ecclesia Domini in sacerdotibus consistit, et crescit in templum Dei. ¹⁷ Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, et ejus prædia et donaria exspoliat et invadit, fit sacrilegus : sic et ille qui ejus sacerdotes insequitur, sacrilegii reus existit, et sacrilegus judicatur : « Æmulamini, fratres, charismata meliora ¹⁸, » et nolite talia agere, nec eis commiseri aut consentire, qui talia agunt ; quoniam non solum, qui talia agunt, sunt hujus criminis rei, sed qui facientibus consentiunt ¹⁹. » ²⁰ Non ergo gravius peccatum est fornicatio, quam sacrilegium ; sed sicut majus est peccatum quod in Deum committitur, quam quod in hominem, sic gravius est sacrilegium agere, quam fornicari. De talibus enim ait Apostolus : « Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis vobis et meo spiritu, in virtute Domini

nostrum Jesu Christi, hujusmodi trahere Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis, quia medicam fermentum totam massam corrumpit? Expurgate, inquit Apostolus, vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azyni. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azynis sinceritatis et veritatis. Scripsi vobis in epistola, ait idem ipse Apostolus, ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus ; alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripei vobis, non commisceri. Si quis frater nominatus est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de his, qui foris sunt, judicare? Nonne de his, qui intus sunt, vos judicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobisipsis. Audet aliquis vestrum, habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti Dei de mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia? Sæcularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare fratrem suum? sed frater cum fratre judicio contendit, et hoc apud infideles? Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores,

¹² I Cor. III, 13. ¹³ 12, q. 2: *Prædia divinis*. ¹⁴ Hincmar. *De statu Ecclesiæ*. ¹⁵ Cod. Theod. lib. XVI, tit. 2, const. 40. ¹⁷ 17, q. 4: *Sicut qui Ecclesiam*. ¹⁸ I Cor. XII, 31. ¹⁹ Rom. 1, 32. ²⁰ Hincmar. *ibidem*.

atque tunc laborioso studio tradidit seipsum ad discendum Hebræorum linguam, et ipsorum elementa. Ubi vero hanc summe didicisset, interpretatus est, non recta ratione usus, sed quo aliqua ex receptis libris perverteret, irruens in Septuaginta duorum interpretationem, ut testimonia de Christo in Scripturis probata aliter ederet. » Hæc Epiphanius de Aquila prædicto loco. Baron. anno 137, num. 8 et 9. Sev. B.N.

(34) *Ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata*. Hoc loco sacrilegia, quæ sunt furta aut rapinæ rerum Ecclesiæ acquisitarum, prohibentur, et possessio bonorum temporalium eidem conceditur. Nam sicut olim Levitis, quanquam decimis ditarentur, non erat omnino interdicta rerum possessio, quippe qui ex mandato Dei, Num. xxxv, in singulis tribus urbes sacerdotales habebant ad habitandum, ita etiam nec Christianæ legis sacerdotibus eorundem bonorum possessio interdicta probatur. Ecclesias enim Christianorum, possessiones olim sub gentilibus imperatoribus possessisse non tantum Pii papæ

et Urbani I epistolæ ad omnes episcopos scriptæ declarant, sed ipsa etiam imperatorum edicta, quibus eas illis ablatas reddi mandaverunt, evidenter demonstrant. In edicto enim Constantini atque Licinii hæc scripta leguntur : « At quoniam ipsi Christiani non solum ea loca in quæ convenire solent, sed etiam alia habuisse cognoscuntur, quæ non privatim ad singulos, sed ad jus totius ipsorum communitatis, id est Christianorum, spectabant ; singulis qui ea possident, mandes velim, ut omnia per legem, quam supra posuimus, absque ulla controversia Christianis, id est societati ipsorum et conventui reddant. » Porro ea omnia loca, quæ ad Christianos spectare dicit, ecclesiastica fuisse, sequens eorundem edictum ad Anulium conscriptum declarat, his verbis : « Quare volumus ut simul ac hæc litteras a nobis acceperis, si quæ ex his possessionibus, quæ ad catholicam Christianorum Ecclesiam in quibusque civitatibus aut aliis locis pertinent, » etc. Vide Baron. anno Christi 57, n. 82. Sev. B.N.

neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri ²¹. De cætero, salva in omnibus apostolica auctoritate, quæcunque sunt ad religionis ²² observantiam pertinentia, locis suis, et a suæ dioceseos synodis audiantur. Et si quis sacerdotum vel reliquorum clericorum, suo episcopo inobediens fuerit, aut insidias ei paraverit, aut contumeliam, aut caluniam, et convinci potuerit, mox curiæ tradatur. « Qui autem facit injuriam, recipiat hoc quod inique gessit ²³. Corruptum enim mores bonos colloquia mala ²⁴. » Evigilate, justi, et nolite peccare.

Data Idibus Martii, Claro et Severo viris clarissimis consulibus ²⁵.

EPISTOLA III (36).

DIRECTA JUSTO EPISCOPO VIENNENSI (37).

Antequam Roma existiesset, soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ (38) pauperibus assignavit, ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, missas agimus. De te autem, superbeate, postquam ad senatoriam urbem Viennensem perrexisti, quid factum sit, nosse cupimus, et ut sementem Evangelii jam sparseris, audire multum desideramus. Presbyteri illi qui ab apostolis educati usque ad nos pervenerunt, cum quibus simul verbum fidei partiti sumus, a Domino vocati in cubilibus æternis clausi tenentur. Sanctus Timotheus et Marcus (39) per bonum certa-

A men transierunt. Vide, frater, ut illos imiteris sequendo; neque vinculis mundi illigeris. Festina palmam perseverabilem cum sanctis apostolis tenere, quam per multas passiones Paulus suscepit et Petrus, cui crux charitatem Christi tollere non potuit. Salutant te Soter et Eleutherius digni presbyteri. Saluta fratres qui tecum vivunt in Domino. Cerinthus primarches Satanæ multos avertit ²⁶ a fide (40). Gratia Christi habitet in corde tuo.

EPISTOLA IV (41).

DIRECTA EIDEM JUSTO VIENNENSI EPISCOPO.

Attalus (42) epistolas martyrum portans ad nos venit, gaudium nobis inæstimabile faciens de triumpho eorum: qui dixit nobis sanctum Verum (43) collegam nostrum victorem de mundi principe triumphasse; tu vero apud senatoriam urbem Viennensem ejus loco a fratribus constitutus et colobio episcoporum vestitus, vide ut ministerium quod accepisti, in Domino impleas; cura autem sanctorum martyrum corpora sicut membra Dei, quemadmodum curaverunt apostoli Stephanum. Carceres sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu sancto proba; ut perseverent in fide, eis incitator insiste. Presbyteri et diaconi non ut majorem, sed ut ministerium Christi te observent; plebs universa sanctitate tua protegatur. Fratres nostri, quos per Attalum recognoscas, de tyranni sævitia jam liberati requiescunt in Domino. Presbyter Pastor titulum condidit ²⁷, et digne in Domino obiit. Revelatum

²¹ I Cor. v, 2 usque ad finem, et vi, 1-11. ²² cod. Theod. lib. xvi, tit. 2, c. 25 et 39, 41, quæst. 1: Si quis sacerdotum. ²³ Coloss. iii, 25. ²⁴ I Cor. xv, 3. ²⁵ falsa temporis consignatio. ²⁶ præsentis temporis verbum censent quidam, ego præteriti. ²⁷ au. 160.

(35) *Epistola*. Duas perbreves epistolas Pii ad Justum Viennensem episcopum scriptas ex Viennensi archivo proditas, ex tomo primo *Bibliothecæ sanctorum Patrum* Parisiensis editionis, ubi exstant, huc consulto transtulimus. Hasce germanas esse ac legitimas, cum rerum argumentum, et admirabilis quædam cum rebus gestis hujus temporis convenientia, tum simplicissimus ille antiquitatis candor, cuius facile persuadent. Priorem harum duarum Pium anno pontificatus sui penultimo, qui est Christi 166, posteriorem autem anno ultimo scripsisse, ipsæ epistolæ ostendunt. Baron. ann. 166, n. 1 et 4. Sev. Bin.

(36) Hanc et seq. Baronius germanas agnoscit, aliis qq. non probantibus.

(37) *Justo episcopo*. Justus Viennensis Ecclesiæ episcopus post longum exsilium, sub persecutione Marci Aurelii martyrium subiit. Ita Ado ejusdem Viennensis Ecclesiæ episcopus in *Chron.* testatur. Ib.

(38) *Titulum domus suæ*. Domus divino cultui dicatæ appellatur tituli. Ib.

(39) *Sanctus Timotheus et Marcus*. Hunc Timotheum, cujus exitum nuntiat Pius pontifex, Novati germanum, Pudentianæ atque Præcedis fratrem, Pudentis vero atque Priscillæ filium fuisse (eundemque esse, cujus in antiquis fabulis ecclesiasticis 24 Martii Natalis descriptio habetur, his verbis: « Romæ Natalis SS. martyrum Marci et Timothei, qui sub Antonino imperatore martyrio coronati sunt, ») Baronius sentit anno Christi 166. num. 2.

Quod vero sub Aurelio passi, in Martyrologio sub Antonino imperatore martyrii subisse dicantur, neminem movere debet; nam Marcus Aurelius non tantum Antoninus, sed pluribus etiam aliis nominibus nominatus fuit, ut ostendit Baronius anno 165, n. 4 et 5. Ib.

(40) *Cerinthus primarches Satanæ multos avertit a fide*. Cerinthus an vivus adhuc, vel potius in sectariis tantum hæresim ab eo acceptam propagantibus, multos a fide averterit, incertum est. Hoc certum est, absurdi nihil dici, si Cerinthum, quem viderunt apostoli, quique apostolorum tertie synodo interfuit, hoc tempore superstitem fuisse dicamus. Si enim Polycarpus discipulus Joannis attigit Anicetum pontificem, cujus anno tertio sub imperatore Aurelio martyrium subiit, si Hermas discipulus Pauli cum hoc pontifice simul vixerit, impossibile videri non debet, ut Cerinthus simul hoc et apostolorum tempore superstes adhuc fuerit, ac virus suum longe lateque per orbem terrarum evomuerit. Baron. ann. 166, num. 2. Ib.

(41) *Epistola*. Hanc epistolam ultimo anno pontificatus Pii, paulo ante obitum ejus scriptam esse, ex ipsa epistola apparet. Ib.

(42) *Attalus*. Attalus, cujus hic fit mentio, est genere Pergamenus, sed Romana civitate donatus, ac magni nominis vir. De cujus agone litteræ Viennensis et Lugdunensis Ecclesiæ, apud Eusebium lib. v, cap. 1, exstantes, scribunt. Ib.

(43) *Sanctum Verum*. Verus, de quo hic, fuit

mibi esse scias, collega beatissime, citius me senatus pauper (44) Christi apud Romam constitutum saluta omne collegium fratrum, qui tecum in communione sta, et mei ne obliviscaris. Salutat te sunt in Domino.

EX DECRETIS PII PAPÆ I.

Ante vicesimum quintum annum virgines non consecrentur.

²⁰ Virgines non velentur ante viginti quinque annos ætatis, nisi forte necessitate periclitantis pudicitia virginalis. Et non sunt consecrandæ, ulsi in Epiphania et in Albis Paschæ, et in apostolorum Natalitiis, nisi causa mortis urgente ²⁰.

De illis qui per caput Dei vel capillum jurant, vel blasphemia contra Deum utuntur.

²¹ Si quis per capillum Dei vel caput juraverit vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si in ecclesiastico ordine est, deponatur; si laicus, anathematizetur. Et si quis per creaturas juraverit, acerrime castigetur, et juxta hoc quod synodus judicaverit, pœniteat. Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est dubium quin divina condemnatione similiter coerceatur. Et, si episcopus ista emendare neglexerit, acerrime corripiatur ²¹.

De illis qui jubentibus dominis suis perjurium fecerint.

²² Qui compulsus a domino, sciens pejerat, utriusque sunt perjuri, et dominus et miles; dominus, quia præcepit: miles, quia plus dominum, quam animam suam dilexit. Si liber est, quadraginta dies in pane et aqua pœniteat, et septem sequentes annos; si servus est, tres quadragesimas et legitimas ferias pœniteat ²².

²³ Qui pejerat se in manu episcopi, aut in cruce consecrata, tres annos pœniteat; si vero in cruce non consecrata, annum unum pœniteat. Qui autem coactus fuerit, et ignorans, se pejeraverit, et post cognoscit, tres quadragesimas pœniteat ²³.

De illo qui uxorem legitimam sine iusticio interfecerit.

²⁷ Quicumque propriam uxorem absque lege vel sine causa et certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat pœnitentiam. Et si contumax fuerit, et episcopo suo inobediens exstiterit, anathematizetur,

²⁰ an. 163. ²⁰ 20, q. 1: *Virgines non velentur*: et in *Decr. Ivon. lib. III.* ²⁰ Hujus decreti prior pars est ex *Carthag. III, can. 4*; altera ex *Milev. II, can. 26*; tertia ex *epist. XI Gelas. cap. 12.* ²¹ 22, q. 1: *Si quis per capillum Dei.* ²¹ Desumptum est ex *Novella Justiniani.* ²² 22, q. 5: *Qui compulsus.* ²² Anselmus *lib. XI, cap. 63*, hoc citat ex *Pœnitentiâ Theodori*, ut *Burchardus*, et *Ivo sequenti capite.* ²³ 23, q. 5: *Qui pejerat.* ²³ Laudatur in *collect. Anselmi* tanquam ex *Pœnitentiâ Theodori.* ²⁷ 33, q. 2: *Quicumque propriam.* ²⁷ *Capitular. lib. I, c. 500.* ²⁷ *De consecr. distinct. 2: Si per negligentiam*; et in *Decr. Ivon. lib. I.* ²⁷ Ex *Pœnitentiâ Theodori, cap. 51.* ²⁷ *distinct. : Communiter diffinimus, ut nullus, etc.* ²⁷ *Ivo p. II, c. 125*, hoc tribuit *Pio.* ²⁷ *Pio* tribuitur ab *Ivone.*

primus (a) Viennensis ecclesiæ episcopus, apostolorum discipulus, qui Trajani tempore episcopatum ejus Ecclesiæ accepit, et ad hæc usque tempora illi præfuit. Sev. Bin.

quousque consentiat. Eadem lex erit illi qui suum seniore interfecerit ²⁰.

Pœnitentia ejus, cujus negligentia de sanguine domini aliquid stillat.

²⁰ Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillaverit in terram, lingua lambatur, tabula radatur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corrodatur, et igne consumatur, et civis intra altare recondatur, et sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, et tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, et ad aliud stilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si usque ad tertium, novem diebus pœniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat, et linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice subterposito, et aqua ablutionis sumatur, et juxta altare recondatur ²⁰.

Ut arreptitii sacris altaribus non ministrent.

²¹ Communiter diffinimus, ut nullus de his, qui aut in terra arrepti a dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel sacris audeant ministrare altaribus, vel indiscusse se ingerant sacramentis divinis, exceptis illis, qui corporum incommoditati dediti, sine hujusmodi passionibus in terra probantur elisi, qui tamen et ipsi tandiu erunt ab officii sui ordine et loco suspensi, quousque unius anni spatio, per discretionem episcopi, inveniantur ab incursu dæmonum liberati ²¹.

De oblationibus populorum.

Ex codice 5 librorum, libro II, cap. 417.

Ut de oblationibus quæ offeruntur a populo, et consecrationibus quæ supersunt, vel de panibus quos deferunt fideles ad ecclesiam, vel certe de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido et convenienti, ut post missarum solemniam, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, et in diebus festis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat ²².

(44) *Senatus pauper.* Id est, sacrum collegium presbyterorum, ac cæterorum Romanæ Ecclesiæ clericorum. *Id.*

(a) Dele hanc vocem, si vera narravit Ado in Chronico.

De consuetudine servanda, quæ non est contra fidem. A quas a Petri apostolorum principis ordinationum

Ex codice 16 librorum, libro III, cap. 19.

⁴⁴ Petistis per Hilarium chartularium nostrum, a beatæ memoriæ prædecessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur,

institiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem, juxta seriem relationis vestræ, ⁴⁵ consuetudinem laudamus, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur.

⁴⁴ Est ex epist. S. Greg. lib. 1, ep. 75. ⁴⁵ distinct. 11 : *Consuetudinem laud.* Et in *Decr. Ivon.* lib. II.

ANICETUS I PAPA

NOTITIA

(Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. Mansi, *Concil.*, I, 681.— Vide *Patrologiæ Latine* t. CXXVII, col. 1203, in Anastasio Bibliothecario qui Anicetum ante Pium I ponit.)

Anicetus natione Syrus, ex patre Joanne de vico Humisia, sedit annos undecim, menses quatuor, dies tres. Fuit autem temporibus Veri et Marci, a consulatu Gallicani et Veteris, usque ad Præsentem et Rufinum. Hic constituit ut clericus comam non nutriret, secundum præceptum Apostoli. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros septemdecim, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca novem. Qui etiam obiit martyr, et sepultus est in cœmeterio Callisti, via Appia, decimoquinto Kalend. Maias. Et cessavit episcopatus dies septemdecim.

ANICETI PAPÆ

EPISTOLA AD GALLIÆ EPISCOPOS (45).

(Mansi, *Concil.*, I, 683.)

De electione et ordinatione archiepiscopi et cæterorum episcoporum, et ut archiepiscopus absque consilio cæterorum nihil agere præsumat de causis eorum nisi tantum de sua speciali parochia.

⁴⁴ Anicetus ⁴⁵ universis Ecclesiis per Galliæ provincias constitutis, in Domino salutem.

Bonorum operum et ⁴⁶ spiritualium studiorum Deum auctorem esse, non dubium est, qui bonorum hominum incitat mentes et adjuvat actiones. Quod nobis evidenter apparuit, cum inter longinqua spatia regionum, unum corda vestra senserunt consilium, et quæ desiderabatis responsa, non unius sed plurimorum epistolæ intinarunt.

I.

De ordinationibus episcoporum, et de causis earum.

De ordinationibus vero episcoporum, super quibus nos consulere voluistis, olim in sancti prædecessoris nostri Anacleti ordinationibus quædam jam decreta reperimus ⁴⁷. Scimus enim beatissimum Jacobum, qui dicebatur Justus, qui etiam secundum carnem frater Domini nuncupatus est, a Petro, Jacobo et Joanne apostolis, Hierosolymorum episcopum esse ordinatum. Si autem non minus quam a tribus apostolis tantus vir fuit ordinatus episcopus, patet profecto eos formam, insti-

tuente Domino, tradidisse, non a minus quam a tribus episcopis, episcopum ordinari debere. Sed crescente numero episcoporum, nisi necessitas intervenerit, debent etiam plures augeri, id est, si archiepiscopus diem obierit, et alter ordinandus archiepiscopus electus fuerit, ⁴⁸ omnes ejusdem provinciæ episcopi ad sedem metropoleos conveniant, ut ab omnibus ipse ordinetur. ⁴⁹ Oportet autem ut ipse, qui illis omnibus præesse debet, ab omnibus illis eligatur et ordinetur. Reliqui vero comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, cæteris consentientibus, a tribus, jussu archiepiscopi, consecrari possunt episcopis. Sed melius est, si ipse cum omnibus, eum qui dignus est, elegerit, et cuncti pariter sacraverint pontificem. Et licet istud, necessitate cogente, concessum sit, illud tamen, quod de archiepiscopi consecratione prædictum est atque præceptum, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet; quia qui illis præest, ab omnibus episcopis, quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumptum fuerit, viribus

⁴⁴ in mss. sæpe *Anicetus* scribitur; in quibusdam *Anicius*, sic etiam recte. HARD. ⁴⁷ in ms. nostro hoc loco *Anicius*, et in titulo. HARD. ⁴⁸ S. Leo ep. 32. ⁴⁹ Supra in 2 Anacleti epistola. ⁵⁰ 66, distinct. : *Archiepiscopus ab omnibus*. ⁵¹ S. Leo ep. 89, cap. 5. Conc. III Aurel. c. 5.

(45) Supposititiam censent viri eruditi.

carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus A
acta ordinatio. ⁹⁹ Ipse autem archiepiscopus nihil
de eorum causis, aut de aliis communibus, juxta
statuta apostolorum, absque cunctorum illorum
agat consilio; nec illi, nisi quantum ad proprias
parochias pertinet, sine suo, quoniam : tali gaudet
concordia Altissimus, et gloriatur in membris
suis.

II.

De primatibus et metropolitanis.

¹⁰⁰ Nulli archiepiscopi primates vocentur, nisi illi
qui primas tenent civitates, quarum episcopos apo-
stoli et successores apostolorum regulariter ¹⁰¹ pa-
triarchas et primates esse constituerunt, nisi aliqua
gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit,
propter multitudinem eorum, primatem constitui. B
Reliqui vero, qui alias metropolitanas sedes ade-
pti sunt, non primates, sed metropolitani nomi-
nentur.

III.

*Si metropolitanus sine consilio egerit, vel si episcopi
eum suspectum habuerint.*

¹⁰² Si autem aliquis metropolitanorum inflatus
fuerit, et sine omnium comprovincialium præsen-
tia vel consilio episcoporum, aut eorum, aut alias
causas, nisi eas tantum quæ ad propriam suam pa-
rochiam pertinent, agere ¹⁰³, aut eos gravare volue-
rit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia dein-
ceps præsumere audeat. Si vero incorrigibilis eis-
que inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam
sedem (cui omnia episcoporum judicia ¹⁰⁴ terminare
præcepta sunt) ejus contumacia referatur, ut vin-
dicta de eo fiat, et cæteri timorem habeant. Si au-
tem propter nimiam longinquitatem, aut temporis
incommoditatem, vel itineris asperitatem, grave
ad hanc sedem ejus causam deferre fuerit, tunc ad
ejus primatem causa deferatur, et penes ipsum hu-
jus sanctæ sedis auctoritate judicetur. ¹⁰⁵ Similiter,
si aliquis episcoporum proprium metropolitanum
suspectum habuerit, apud primatem dioceseos, aut

⁹⁹ 9, q. 3: *Archiepiscopus nihil.* ¹⁰⁰ 99, distinct.: *Nulli archiepiscopi.* ¹⁰¹ Hadr. coll. c. 23. ¹⁰² 9, q. 3:
Si autem aliquis. ¹⁰³ ins. *tentare.* HARD. ¹⁰⁴ Vigilius ep. 2. ¹⁰⁵ Hadr. coll. 18, 26. ¹⁰⁶ Matth. xx, 26;
Marc. x, 43. ¹⁰⁷ Eccli. iii, 20. ¹⁰⁸ I Joan. iv, 7, 8. ¹⁰⁹ I Petr. v, 2-4. ¹¹⁰ Jud. 17-25. ¹¹¹ distinct. 25:
Prohibete, fratres. ¹¹² I Cor. xi, 14.

(46) *Juxta Apostolum comam non nutriant.* Hoc D
decreto Anicetus pontifex confirmat id quod aposto-
lica traditione ac constitutione in Ecclesiam deri-
vatum est, ut scilicet eorum capita in modum sphæ-
ræ tondeantur desuper, qui a communi hominum
vita recedentes, excultius vitæ genus sectantur: ita
Isidorus *De divin. offic.* Hujus ritus in-
tentio est apud Dionysium *De ecclesiastica hierarchia*, part. ii, cap.
3. In Ecclesia a primis sæculis usque huc prædi-
ctum ritum frequentatum esse constat non tantum
ex Dionysio Areopagita supra allegato loco, ubi ait:
« monachos tonderi solitos fuisse; » sed etiam ex
Epiphanio hæres. 80, Augustino lib. *De operibus
monachorum*, cap. ultim., ubi reprehendunt quos-
dam monachos, qui aliorum more tonderi nolent.
Ex Hieronymo in epistola quadam ad Augustinum
quæ est inter epistolas Augustini 26, ubi sic ait:
« Evodium ut meo nomine salutes, precor coronam
vestram. » Item ex Augustino epist. 147, ad Proculia-

apud hanc apostolicam sedem audiatur. « Qui ma-
jor est vestrum, secundum Dominicam jussionem,
sit vester minister ¹⁰⁶. » Et : « Quanto major es in om-
nibus, humilia teipsum ¹⁰⁷. » Charissimi, nolite in-
ter vos contendere, nec querat aliquis major esse:
sed, juxta apostolum, « diligite vos invicem, quia
charitas ex Deo est : et omnis qui diligit fratrem,
ex Deo natus est, et cognoscit Deum. Qui non di-
ligit, non novit Deum, quoniam Deus charitas est ¹⁰⁸. »
— « Pascite, inquit princeps apostolorum, qui in
vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed
spontanee secundum Deum, neque turpis lucri
gratia, sed voluntarie : neque ut dominantes in
cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum
apparuerit Princeps pastorum, percipietis inmarces-
cibilem gloriæ coronam ¹⁰⁹. » Et juxta alium apo-
stolum : « Fratres, memores estote verborum quæ
prædicta sunt ab apostolis Domini nostri Jesu
Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo
tempore venient illusores, secundum desideria
ambulantes impietatum. Hi sunt qui segregant
semetipsos, animales, spiritum non habentes. Vos
autem, charissimi, superædificantes vosmetipsos
sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes,
ipsos vos in dilectione Dei servate, exspectantes
misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam
æternam. Et hos quidem arguite judicatos, illos
vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem misere-
mini in timore, odientes et eam, quæ carnalis est,
maculatam tunicam ¹¹⁰. »

IV.

De tonsura clericorum et habitu.

¹¹¹ Prohibete, fratres, per universas regionum
vestrarum ecclesias, ut cleri, qui laicis et simpli-
cibus, virtutis, honestatis, pudicitie et gravitatis
exemplar esse debent, ac seipsum, tanquam signum
purioris vitæ, rudioribus ad imitationem prudenter
exhibere, juxta Apostolum, comam non nutriant
¹¹² (46), sed desuper caput (47) in modum sphære

num episcopum, quo loco hæc scribit : « Per coro-
nam nostram, nos adjurant vestri ; per coronam
vestram, vos adjurant nostri. » Ex concilio Cartha-
ginensi iv, canone 44, quod prohibet clericis co-
mam et barbam alere. Ex concilio Toletano iv,
quod cap. 40 jubet ut omnes clerici, detonsos su-
perius capite toto, inferius solam circuli coronam
relinquant. Recte igitur hic Anicetus ait, secundum
apostolos esse, comam non alere, sed caput de-
misse tondere. Nam quæ per universam Ecclesiam
toto terrarum orbe recepta, ab apostolorum tempo-
ribus usu frequentata leguntur, ea secundum regu-
lam S. Augustini, epist. 118, ad Januarium, ab
apostolis profecta et constituta esse recte credun-
tur. Vide Baron. ann. 58, n. 122, et multis aliis
sequentibus ; Bellarmin. lib. ii *De monachis*, cap.
40. Sev. Bix.

(47) *Desuper caput radant.* Id est, demisse ton-
deant. Sic enim olim fiebat, forcibus scilicet, uos

radant (48); quia sicut discreti debent esse in conversatione, ita et in tonsura et omni habitu discreti debent apparere. Hæc vobis, fratres, ut petistis, custodienda mittimus, et custodire præcipimus, et ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium,

“ Philipp. II, 10, 11. ” mendax consulum nota.

autem novacula, ut colligimus ex Clemente Alexandr. lib. III *Pædagog.*, cap. 11, qui sic dicit: « Pili tondeendi sunt, non novacula, sed tonsorum forficibus. » Item ex Optato Milevitano lib. II *Contra Parmenianum*, ubi arguit Donatistas, quod catholicis sacerdotibus per vim capita raserint: « Docete, inquit, ubi vobis mandatum sit radere capita sacerdotibus, cum e contrario tot sint exempla proposita fieri non debere. » Ex Hieronymo in c. XLIV *Ezech.*, ubi dicit sacerdotes non debere comam alere, nec tamen radi, sed ita tonderi, ut cutis tecta maneat. Denique ex Dionysio, Epiphanio, Athanasio, Palladio, Augustino, Isidoro, Beda, concilio Carthaginensi IV et Toletano IV, idem colligitur; cum apud omnes illos tonsuræ quidem, non autem rasuræ mentio fiat. Prædicta igitur verba Aniceti pontificis modo illo quo supra, explicare, quam integram epistolam (quod facit Bellarm. *De monachis*, cap. 40), propterea in dubium vocare, convenientius est ac tutius. Vide Valent. tom. IV, disput. 9, quæst. 5, puncto 3, *De annexis sacramento ordinis.* Id.

(48) *In modum spheræ radant.* Id est, coronæ vel circuli, quia Patres et concilia dum prædictis locis de tonsura clericorum aut monachorum loquuntur, eam communiter coronam nominant, propterea mirum, quod tonsura coronæ figuram habeat. Causam et rationem hujus tonsuræ clericalis gestatæ, alii aliam assignant. Prima est Dionysii, ut illa nu-

terrestrium et infernorum, et omnis lingua contineatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris “, cui honor et imperium per æterna sæcula.

Data octavo Kalendas Junii, Gallicano et Rufino viris clarissimis consulibus “.

datione capitis significetur vita aperta et pura, cui ecclesiastici studere debent. Secunda est Bedæ, lib. V *Historiæ Anglic.*, c. 22, ut spinea Christi corona, quam clerici maxime in memoria habere debent, representetur. Tertia est Isidori lib. *De offic. cleric.*, Rabani lib. II *De institut. cleric.* cap. 4, ut significetur regale esse Christi sacerdotium, cujus gubernatores tali corona redimitos esse oporteat, vel etiam ut significetur ecclesiasticum animum, qui est in homine sicut vertex in capite, debere esse nudatum a vitiiis, spoliatum affectu superfluitatum, ac demum apertum et expeditum ad divinas inspirationes facile percipiendas. Valentia prædictis locis. Sed et alia ab his diversa de clericorum tonsura adducitur causa a Germano episcopo Constantinopolitano, his verbis: « Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis apostoli Petri: cui cum missus esset ad prædicationem Domini et magistri, et tonsa est ab his qui ejus sermoni non credebant, ut illuderetur ab ipsis, eique Christus magister benedixit; et infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, et posuit super caput ejus coronam, » etc. Unde constat eam, quæ principi apostolorum derisionis et ignominie causa illata est nota infamie, totius Ecclesie honori cessisse. Vide Baron., Bellarm., Valent., etc., allegatis locis. Id.

SOTER PAPA

NOTITIA

(Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. MANSI, *Concil.*, I, 627. — Vide *Patrologiæ Latine* t. CXXVII, col. 1240.)

Soter natione Campanus, ex patre Concordio, de civitate Fundis, sedit annos 9, menses 7, dies 2. Fuit autem temporibus Veri et Marci, a consulatu Rustici et Aquilini, usque ad Cethegum et Clarum. Hic constituit, ut nulla monacha pallam sacram contingeret, nec incensum poneret in sancta ecclesia. Hic fecit ordinationes 3, per mensem Decembrem, presbyteros 18, diaconos 9, episcopos per diversa loca 11. Qui sepultus est in cœmeterio Callisti, via Appia, x Kalendas Maias. Et cessavit episcopatus dies 11.

SOTERIS PAPÆ

EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

AD CAMPANIÆ EPISCOPOS.

De fide et incarnatione D. N. J. C.

Soter “ apostolicæ sedis archiepiscopus, Campanis omnibus, salutem in Domino.

“ in ms. *Sother*, et in gignendi casu *Sotheri*. HARD. “ Ithacius *adv. Varimadum* capp. 9 et 10.

B Gaudere vos oportet, fratres, quod, divina largiente gratia, familiares Domini vocamini, ejusque sacerdotii dignitate fungimini. Nunc autem rogo vos, ut circa plebes vobis commissas laborare dignemini, et fructuosos manipulos Domino reportare nitamini. “ Paulus enim apostolus de fide ita

loquitur, dicens : « Quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem⁷⁰. » Item ipse ad Galatas : « Postquam autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, ex muliere factum, et factum sub lege⁷¹. » Et ad Philippenses : « In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo⁷². » Et in psalmo xxx⁷³ : « Infirmata est in paupertate virtus mea, et ossa mea conturbata sunt, et super inimicos meos factus sum opprobrium. » Item, ibi⁷⁴ : « Oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde. Factus sum tanquam vas perditum. » Et in lxx⁷⁵ : « Tanquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis. » Et in lxxii⁷⁶ : « Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. » Et in lxxxvi⁷⁷ : « Mater Sion dicet : Homo, et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. » Et in lxxxvii⁷⁸ : « Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber. » Et in cviii⁷⁹ : « Et ego factus sum illis opprobrium, viderunt me, et moverunt capita sua. » Et in ci⁸⁰ : « Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto. » Et in Evangelio : « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis⁸¹. » Filius igitur secundum carnem dicitur. Nam secundum divinitatem, a Patre nusquam legitur factus, sed genitus. Dum enim Pater loquitur, Filius loquitur, et cum Filius loquitur, Patrem in illo esse loquentem, documentis cœlestibus comprobatur, Paulo apostolo attestante, qui ait : « Multifarie, multisque modis olim Deus locutus est patribus in prophetis, novissime autem locutus est nobis in Filio⁸². » Et ut eundem Filium, excepto Patris præcepto, doceam fuisse locutum, ex Isaïæ prophetæ volumine proferimus documentum : « Hæc dicit Dominus : In illa die sciet populus meus, quoniam ego sum ipse, qui loquebar in servis meis prophetis, evangelizans auditum pacis, et ecce adsum⁸³. » Item ibi : « Ego sum Dominus, qui loquor justitiam, et annuntio veritatem⁸⁴. » Item ibi : « Ego cogitavi, et locutus sum, et adduxi, et creavi, et feci⁸⁵. » Et Apostolus : « An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus⁸⁶. » Et in psal. cxviii⁸⁷ : « Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar. » Et ipse Dominus in Evangelio cæco a se illuminato dicit : « Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est⁸⁸. » Et Samaritanæ mulieri ait : « Ego sum, qui loquor tecum⁸⁹. » Et ad discipulos : « Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt⁹⁰. » Et ad Patrem : « Ego ad te venio, et hæc loquor in mundo⁹¹. » Et iterum Judæis di-

xit : « Loquor vobis, et non auditis. Si autem venerit alius, illum audietis⁹². » Et iterum : « Hæc locutus est Dominus in gazophylacio, docens in templo : et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus⁹³. » Ecce in his omnibus, quæ superius dicta sunt, non docetur Filius præcepto Patris fuisse locutus, sed magis proprium exercuisse in loquendo sermonem. Isaïas quoque propheta ait : « Hæc dicit Dominus : Ego feci terram sensu meo, et hominem super eam : Ego solidavi cœlum manu mea, ego omnibus sideribus mandavi, ut lucrent in cœlo⁹⁴. » Item ibi : « Ego omne consilium meum statui, et omnia quæcunque rogitavi, ego feci⁹⁵. » Item ibi : « Sic dicit Dominus : Qui constituit cœlum et terram, et fecit eam, et fundavit⁹⁶ eam⁹⁷. » Item ibi : « Ego primus, et ego in æternum : manus mea fundavit terram, dextera mea solidavit cœlum⁹⁸. » Et in Jeremia : « Ego feci terram in fortitudine mea magna, et in brachio meo excelso⁹⁹. » Item ibi : « Dominus fecit terram in virtute sua magna, et erexit orbem terræ in sapientia, et prudentia sua extendit cœlum, et posuit sonum aquæ in cœlo¹. »² Defendite, charissimi, rogo vos, contra malevolos homines inconcussam Ecclesiæ statum, ut vos Christi dextera defendat in ævum.

Data Nonis Maii, Rustico et Aquilino viris clarissimis consulibus³.

EPISTOLA II.

AD EPISCOPOS ITALIÆ.

Ne femine sacra vasa vel sacras pallas contingant vel altaria incendant⁴.

Dilectissimis fratribus per Italiæ provincias sanctis constitutis episcopis, Soter papa.

Divinis præceptis⁵ et apostolicis monitis informanur, ut pro omnium Ecclesiarum statu, impigre vigilemus affectu; ac si quid usquam reprehensionis in enitur obnoxium, celeri sollicitudine ab ignorantie imperitia et præsumptionis usurpatione revocemus.

⁶ Sacratas Deo feminas vel monachas, sacra vasa vel sacratas pallas penes vos contingere, et incensum circa altaria deferre, perlatum est ad apostolicam sedem; quæ omnia reprehensione et vituperatione plena esse, nihil recte sapientium dubium est. Quapropter hujus sanctæ sedis auctoritate, hæc omnia vobis resecare funditus, quanto citius poteritis, censemus; et ne pestis hæc latius divulgetur per omnes provincias, abstergi citissime mandamus. Ait enim Apostolus : « Despondi enim vos uni

⁷⁰ Rom. 1, 2, 3. ⁷¹ Gal. iv, 4. ⁷² Philipp. ii, 7. ⁷³ v. 11, 12. ⁷⁴ v. 13, 14. ⁷⁵ v. 7. ⁷⁶ v. 25. ⁷⁷ v. 5. ⁷⁸ v. 6. ⁷⁹ v. 25. ⁸⁰ v. 8. ⁸¹ Joan. 1, 14. ⁸² Hebr. 1, 1, 2. ⁸³ Isa. lxi, 6. ⁸⁴ Isa. xlv, 19. ⁸⁵ Isa. xlvi, 11. ⁸⁶ II Cor. xiii, 3. ⁸⁷ v. 46. ⁸⁸ Joan. ix, 57. ⁸⁹ Joan. iv, 26. ⁹⁰ Joan. vi, 64. ⁹¹ Joan. xvii, 15. ⁹² Joan. x, 25. ⁹³ Joan. viii, 20. ⁹⁴ Isa. xlv, 12. ⁹⁵ Isa. xlvi, 10. ⁹⁶ *divisit, vel finivit.* ⁹⁷ Isa. xlv, 48. ⁹⁸ Isa. xlviii, 13. ⁹⁹ Jer. xxvii, 5. ¹ Jer. x, 12, 15. ² S. Leo ep. 25. ³ Hæc quoque delirat temporis nota an. 462 congruens. ⁴ *Ut nullæ sanctimonialium sacra vasa sacratæque lintamina contingere aut incensum circa altare deferre præsumant.* ⁵ S. Leo ep. 4. ⁶ 25 dist. : *Sacratas Deo feminas.* Conc. Laod. 44, Gel. ep. 10, c. 27.

ro, virginem castam exhibere Christo 7. » Illa enim virgo Ecclesia, sponsa unius viri Christi, nullo se patitur errore vel inhonesta reprehensione vitari, ut per totum mundum una sit nobis castæ communionis integritas. 9 Unde congruente, charissimi, cum Deo, et assistite, induentes ma spiritus adversus malignantes contra fidem us, et probetur spiritus sapienter, id est, verba illorum, si ex Deo sunt. Scriptum est enim in Jeremia: « Probatorem dedi te in populo meo roburum, et scies, et probabis viam illorum 10. » Multum amque nobis necessaria est vigilantia tanti sacramenti sapientiæ discretionis, quæ occulta tenebrarum revelat, ad requisitionem hujusmodi rei et mutationem, quoniam latet quodammodo et absconditur, vixque comprehenditur dolosa existens malitia, pro eo quod sibi pietatem callide blandiatur, ut valeat scrutantium mentem latere. Quod tique sciens beatus Apostolus, ait: « Nam hujusmodi pseudo-apostoli, operarii subdoli, transfigurant se in apostolos Christi. Sed non mirum, quando

A ipse Satanas transfiguratur se in angelum lucis, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ, quorum finis est secundum opera eorum 11. » Sed et Dominus in hoc præmunens nos, ait: « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos 12. » Ergo in idipsum ex toto corde vestro referetis ante omnia super tali quæstione deprecationem, et dicetis cum David: « Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis 13. » Quoniam, ut ait beatus Daniel propheta: « Sapientia et fortitudo ejus sunt. Dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam. Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est. Quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi, et ostendisti mihi quæ rogavi te 14. »

Data x Kalendas Junii, Cethego et Claro 15 viris clarissimis consulibus 16.

Decreta Soteris papæ, secundum Gratianum, quæ non habentur in prioribus decretalibus epistolis.

Juramentum malum quod incaute promittitur non est servandum.

17 Si aliquid forte incautius nos jurasse contigerit, quod observatum in pejorem vergat exitum, illud salubri consilio mutandum noverimus, et magis urgente necessitate perjurandum nobis, quam pro facto juramento, in aliud crimen majus divertendum. C

Quisque sacrificans sacerdotem habeat, qui cepta sacramenta expleat, si necessitas ingruerit.

18 Ut illud divini oraculi monentis singuli præcaveant, quo scribitur: « Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem 19; » summo opere vitandum est nobis atque cavendum, ne horis illis atque temporibus, quibus Deo peallitur vel sacrificatur, unicuique divinis singulariter officiis insistenti, perniciosa passio, vel quælibet corporis invaletudo, occurrat, quæ aut corpus subito subruat, aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaveantes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis vel luci sive cleri copia suffragatur, habeat (quisquis ille) canens Deo et sacrificans, post se vicini solaminis adjutorem, ut si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui ejus vicem ex-

sequatur intrepidus, et officium inceptum adimpleat 20. Censuimus ergo convenire, ut cum a sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat quilibet eventus, quo coeptum nequeat expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero vel alii, ut consecrationem expleat officii coepti. Non enim aliud ad supplementum initiatis mysteriis competit, quam aut incipientis aut subsequentis explenda benedictio sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur; cum enim unum sumus omnes in Christo, nihil contrarium diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repræsentat. Quod etiam consultum, cuncti ordinis clerici indictum vel indultum esse sibi non ambigant, sed, ut præmissum est in præcedentibus, statim alii pro complemento succedant. Ne tamen quod naturæ languoris causa consulitur, in præsumptionis perniciem convertatur, nullus post cibum potumque, sive quodlibet minimum sumptum, missas facere, nullusque absque patentis molestiæ proventu minister vel sacerdos, cum comperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Si quis hæc temerarie præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.

7 II Cor. xi. 2. 8 S. Leo epist. 40. 9 S. Martinus in syn. Lateranensi consult. 3. 10 Jerem. vi. 27. 11 II Cor. xi. 13-15. 12 Matth. vii. 15, 16. 13 Psal. cxviii. 18, 405. 14 Dan. ii. 20-23. 15 in ms. *Cetigo et Clero*. HARD. 16 Aberrat quoque hic consulatus an. 170 affixus. 17 22, q. 4: *Si aliquid*. Ita etiam ceteri collectores. Sed eadem causa et quæstione citatur ex Bedæ homilia 44, *In natali decoll. sancti Joannis*. 18 *De consecr. distinct. 1: Ut illud*, et 7, quæst. 1: *Illud divin.* — Quod verius est ex concilio Tolitano xi, cap. 14. HARD. 19 Eccl. iv. 10. 20 Hactenus tantum apud Gratianum.

*Ut presbyter missam non cantet, nisi duobus
præsentibus secum.*

²¹ Hoc quoque statutum est, ut nullus presbyterorum missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi que respondentibus, et ipse tertius habeatur; quia, cum pluraliter ab eo dicitur: « Dominus vobiscum; » et illud in secretis: « Orate pro me; » aptissime convenit, ut et ipsius respondeatur salutationi.

²¹ *De consecr. distinct. 1: Hoc quoque.* — Quod est in concilio Moguntino cap. 43. *HARD.* ²² *De consecr. distinct. 2: In cœna Domini.* — Quod est e concilio Cabilloneusi secundo cap. 47, an. 813. *HARD.*

A *Etiam in cœna Domini sacram communionem debemus accipere.*

²² In cœna Domini a quibusdam perceptio eucharistiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis iis, quibus pro gravibus criminibus inhibuitur est, percipienda sit, ecclesiasticus usus demonstrat, cum etiam penitentes eadem die ad percipienda corporis et sanguinis Dominici sacramenta reconcilientur.

ELEUTHERIUS PAPA

NOTITIA

(Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. *Mansi, Concil.*, I, 695. — Vide *Patrologiæ Latine* t. CXXVII, col. 1249.)

Eleutherius natione Græcus, ex patre Abundio, de oppido Nicopoli, sedit annos quindecim, menses tres, dies duos. Fuit autem temporibus Antonini Commodi, usque ad Paternum et Braduam. Hic accepit epistolam a Lucio Britannico rege, ut Christianus efficeretur per ejus mandatum. Et hic constituit, ut nulla esca usualis, quæ tamen rationalis et humana est, quam Deus creavit, a Christianis maxime fidelibus repudiaretur. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos octo, episcopos per diversa loca quindecim. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri, septimo Kalendas Junii. Et cessavit episcopatus dies quinque.

ELEUTHERII PAPÆ EPISTOLÆ.

(*Mansi, Concil. ampl. collect.*, I, 695.)

EPISTOLA PRIMA (49).

AD GALLOS.

De accusatione clericorum, ac defensione (50).

Eleutherius episcopus, universis Ecclesiis per Galliarum provincias Domino militantibus, in Domino salutem.

Magno ²³ munere misericordiæ Dei, totius Eccle-

²³ S. Leo *ep.* 54.

(49) Contio, Aug. Bar., aliisque viris eruditissimis ad-
terina.

(50) Hæc epistola responsoria est ad epistolam episcoporum ac martyrum Viennensis et Lugdunensis Ecclesiæ in carcere conscriptam. Cujus argumentum hæc est: ^a Alcibiades cum prædictis martyribus numeratus, sicut ante, ita etiam in vinculis exemplo Montanistarum, tres quadragesimas et illegitimas xerophagias observantium, vitam duriter et austere debebat, eoque multos alios fideles offendebat. Consultus igitur hac de re Romanus pontifex, aliique aliarum ecclesiarum episcopi, Eleutherius respondit, ac xerophagias Montani velut illegitimas ac superstitiosas condemnat: utpote qui privatus homo non Paracletus sit, potestatem habens obligandi, ut intendebat, universam Ecclesiam ad nova jejunia, novas etiam jejuniorum leges observandas. Sev. *Bin.*

B siæ catholicæ multiplicata sunt gaudia, cum multos populos ad Domini servitium festinare cognovimus (51).

I.

De escis irrationabiliter non vitandis.

Qua de re necessarium judicavimus vos instruere, ut escas, quas vitare vos audivimus irrationabiliter, non respuatis (52). Scitis, fratres, le-

(51) *Cum multos populos ad Domini servitium festinare cognovimus.* Vide Baron. ann. 183, n. 1. *lb.*

(52) *Ut escas quas vitare vos audivimus, irrationabiliter, non respuatis.* Sicut enim Marcionitæ, Eberatitæ et Manichæi, de quibus est intelligendus Apostolus, I ad Timotheum, c. iv, ita etiam Priscillianistæ, Montani, sectatores, a quibusdam cibis velut a malo principio conditis, abstinabant. Montanus vero, præterquam quod privata auctoritate tres quadragesimas instituerit, quibus nonnisi aridis cibis vescendum esse docuerit, nova jejunia et novum jejunandi modum instituit. Pontifex Eleutherius hac de re consultus, illorum tanquam superstitiosam et blasphemam sententiam, hujus autem velut illegitimam et irrationabilem condemnat, ut patet ex verbo *irrationabiliter*, et verbis sequentibus, *erant valde bona.* *lb.*

^a *Quintum in pluribus errasse Blondellus arguit*

gislatores docuisse : « Omnia quæ creavit Deus, A erant valde bona ²⁵. » Et ipsa per se Veritas ait : « Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod exit de ore ²⁶. » Unde constat non debere refutari escas communes, quas Deus ad cibos tribuit fidelibus suis. Et in Actibus apostolorum de mundis escis legitur ita : « Postera autem die iter illis facientibus domesticis, et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam. Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem eis, cecidit super eum mentis excessus, et vidit cælum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de cælo in terram, in quibus erant omnia quadrupedia et serpentina terræ, et volatilia cæli. Et facta est vox ad eum : Surge, Petre, occide et manduca. Ait autem Petrus : Absit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune et immundum ! Et vox iterum secundo ad eum : Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris. Hoc autem factum est per ter. Et statim vas receptum est in cælum ²⁸. »

II.

De accusationibus episcoporum et clericorum.

De accusationibus ergo clericorum, super quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad sedem apostolicam deferre, finitiva episcoporum tantum judicia huc deferantur, ut hujus sanctæ sedis auctoritate finiantur, sicut ab apostolis eorumque successoribus, multorum consensu episcoporum, jam definitum est. ²⁷ Nec in eorum ecclesiis alii aut præponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum juste terminentur negotia. ²⁸ Quoniam quamvis liceat apud provinciales et metropolitanos atque primates eorum ventilare accusationes vel criminationes, non tamen licet diffinire secus quam prædictum est. Reliquorum vero clericorum causas apud provinciales et metropolitanos ac primates, et ventilare et juste finire licet. ²⁹ Judicantem tamen oportet cuncta rimari ³⁰ (53), et ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi ac proponendi, adjiciendique præbita patientia ab eo, ut ibi actio anbarum partium limi-

tata ³¹ sit pleniter. ³² Nec litigantibus ³³ iudex prius sua velit sententia obviare, nisi quando ipsi, jam peractis omnibus, nihil habeant in quæstione quod proponant. Et tandiu actio ventiletur, quousque rei veritas inveniatur. Frequentè interrogare oportet, ne aliquid prætermisum forte remaneat, quod annecti conveniat. ³⁴ Induciæ enim non modicæ ad inquirendum dandæ sunt, ³⁵ ne aliquid præpropere agi a quacunque parte videatur ; quia per subreptionem multà proveniunt. Nihil tamen absque legitimo et idoneo accusatore fiat. Nam et Dominus noster Jesus Christus Judam ³⁶ furem esse sciebat ; sed quia non est accusatus, ideo non est eiectus. Et quicquid inter apostolos egit, pro dignitate ministerii ratum mansit. Nam si leges sæculi accusatores requirunt, quanto magis ecclesiasticæ regulæ. Docent enim terrestriâ et humana, quæ sint ecclesiastica atque cælestia.

III.

De accusationibus omnium comprovincialium.

De accusationibus vero comprovincialibus ita legitur esse statutum ³⁷ : Si quis super quibuslibet criminibus quemlibet clericum pulsandum crediderit, in provincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerceat actiones, ³⁸ nec æstimet ³⁹ eum alibi aut longius ad iudicium protrahendum ⁴⁰. Illi vero qui pulsatus fuerit, si iudicem suspectum habuerit, liceat appellare. Caveant etiam iudices Ecclesiæ, ne absente eo cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit, imò et causam in synodo pro facto dabunt. ⁴¹ Proditoris vero nec calumnia, nec vox audiat. Nemo enim debitorem amplius potest cognoscere, quam ille, qui injuriam ejusque sustinuit nequitiam. Oppressus namque ab omnibus in cunctis subveniatur causis. Hæc omnia summopere sunt attendenda. Nec criminatio minorum, quanto magis episcoporum, facile est recipienda, dicente Domino : « Non sequeris turbas ad faciendum malum ⁴². » Et alibi : « Non suscipias vocem mendacii ⁴³. » Et in Paralipomenon legitur : « Omnia corda scrutatur Dominus, et omnem cogitationem novit. Homo vero videt in facie, Deus autem in corde ⁴⁴. » Et alibi scriptum est : « Non potest humano condemnari examine,

²⁵ Gen. i, 31. ²⁶ Matth. xv, 11. ²⁷ Act. x, 9-16. ²⁸ can. 4 conc. Sardicensis. ²⁹ 3, q. 6: *Quamvis liceat*. ³⁰ 30, q. 5, can. 30: *Judicantem oportet*, ubi plura Ant. Contius. ³¹ Cod. Theod. lib. 11, tit. 18, const. 1. ³² *limata*. ³³ Hadr. coll. 24. ³⁴ Aniani interpretatio ad imp. Const. ³⁵ 3, q. 3: *Induciæ non modicæ*. ³⁶ Felix II, ep. 1, c. 20; 2, q. 1: *Nihil contra*. ³⁷ Ambrosiaster in I Cor. v. ³⁸ A Sixto papa ex Gratiano 3, q. 6: *Si quis clericus*; ex Ivone part. vi, c. 318; ab Eleuthero, et cap. 329 a Felice HARD. ³⁹ Hadr. coll. 8. Anianus ad Novellam Valentiniani et Marciani neminem exhiberi, etc., 3, quæst. 9: *Caveant iudices*. ⁴⁰ Gratianus, *existimet*. HARD. ⁴¹ Gratianus, *pertrahendum*. HARD. ⁴² Vide cod. Theod. et Aniani interpretationes. ⁴³ Exod. xxxiii, 2. ⁴⁴ *Ibid.*, 1. ⁴⁵ I Paral. xxviii, 9.

(53) *Judicantem tamen oportet cuncta rimari*. Horum verborum argumento post Contium etiam Baronius, hanc epistolam existimavit esse corruptam et adulteram, quod ea, quæ de iudiciis in ipsa scribuntur, ex constitutione Constantini et interpretatione ad eam opposita, quæ in cod. Theod. lib. 11, *De iudiciis*, exstat, superaddita, exscripta et huc translata videantur. ^b Sed cum eadem infra in epistola decretali Julii papæ ad orientales, cap. 31, et

D in canonibus Adriani cap. 26, verbis prope iislem referatur, ideoque ipso cod. Theodosiano, qui post tempora Julii papæ compilatus est, antiquiora sint; manifesto constat hanc de iudiciis constitutionem ab Eleuthero Julium, a Julio Theodosium, adeoque a pontificibus imperatore; non contra ab imperatore pontificem hanc aliasque similes constitutiones mutuasse et accepisse. Et consequenter hæc de causa non modo non velut spurium et illegiti-

^b Errat hic quoque Binius, ut pluribus alii docent.

^c Hanc prius a pontifice scriptam probare oportebat,

quem Deus suo reservavit iudicio ⁴⁵. » Igitur omne pondus, et circumstantia adversariorum nocumenta, per patientiam, fratres, comprimere satagite; « scientes quia subversi sunt hujusmodi, et delinquant proprio ore damnati ⁴⁶. » Quia qui fratres accusant vel infestant, non eos diligunt, sed magis negligunt, et peccant, dicente Apostolo: « Dilectio proximi malum non operatur ⁴⁷. » Et alibi: « Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere ⁴⁸? » Nos ⁴⁹ enim humiles corde, ad ea quæ recta sunt, adjutore Domino, sapienter vinculo charitatis vobiscum sumus constricti, et religionem catholicam in omnibus fortiter defensantes, improbis probe resistere non negligimus. Unde dictum est: ⁵⁰ Negligere enim cum possis deturbare ⁵¹ peverios, nihil aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinoris desinit obviare. Hujus rei gratia universalis vobis a Christo Jesu (54) commissæ est Ecclesia, ut pro omnibus laboretis, et cunctis opem ferre non negligatis. « Frater autem fratrem adjuvans exaltabitur, et allidens dissipabitur ⁵². » Quapropter relevate semper oppressos, corripite inquietos, ut zizania Dominicam messem non possit suffocare.

Data v Idus Julii, Paterno ⁵³ et Bradua viris clarissimis consulibus ⁵⁴.

EPISTOLA II (55).

RESCRIPTUM AD LUCIUM BRITANNIÆ REGEM.

Quomodo gerere se debeat in regno Britannicæ.

Petistis a nobis leges Romanas et Cæsaris vobis transmitti, quibus in regno Britannicæ uti voluistis. Leges Romanas et Cæsaris semper reprobare possumus, legem Dei nequaquam. Suscepistis enim nuper miseratione divina in regno Britannicæ legem et fidem Christi. Habetis penes vos in regno utramque paginam; ex illis Dei gratia per consilium regni vestri sume legem, et per illam Dei patientia ve-

⁴⁵ Const. M. ad PP. Nicænos in col. Hadr. c. 51 et 67 ex edit. Ant. Aug. ⁴⁶ Tit. III, 11. ⁴⁷ Rom. XIII, 40. ⁴⁸ I Joan. IV, 20. ⁴⁹ Victor. ep. Carthag. ad Theodorum papam, Con. Later. sub S. Martino consult. 2, anno 649. ⁵⁰ Felix III, ep. 1. ⁵¹ perturbare. ⁵² Prov. XVIII, 9. ⁵³ Materno. ⁵⁴ Anno 187, Eleuth. 9, Coss. Triarius Maternus et Aurelius Bradua. ⁵⁵ Psal. XXIII, 1. ⁵⁶ Psal. XLIV, 8. ⁵⁷ Psal. LXXI, 1. ⁵⁸ Matth. XXIII, 37. ⁵⁹ Eccle. X, 16. ⁶⁰ Psal. LIV, 24. ⁶¹ Sap. I, 4.

num partum Ecclesiæ respuendum, sed potius tanquam matris germanæ setum germanum plurimis posteriorum pontificum scriptis quasi filiorum vultibus simillimum, ab injuriis inimicorum vindictam obvis amplexibus esse acceptandum et fovendum. Sev. Bix.

(54) *Hujus rei gratia universalis vobis a Christo Jesu.* Id est dum hæretici, quorum hoc tempore magnus numerus erat, universam Ecclesiam oppugnant, non modo episcopis, sed unicuique Christiano ejus defendendæ cura et studium demandata sunt; omnibus enim nobis a Deo præceptum est, Eccle. cap. IV, ut pro veritate ac justitia usque ad mortem certemus. Nec ob eam causam confunditur ordo

strum rege Britannicæ regnum. Vicarius vero Dei estis in regno juxta Prophetam regem: « Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi qui habitant in eo ⁵⁵; » et rursum juxta Prophetam regem: « Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis ⁵⁶; » et rursum juxta Prophetam regem: « Deus iudicium tuum ⁵⁷, » etc. Non enim dixit iudicium, neque justitiam Cæsaris.

Filii enim regis gentes Christianæ, et populi regni sunt, qui sub vestra protectione et pace in regno degunt, et consistunt juxta Evangelium: « Quemadmodum gallina congregat pullos sub alis ⁵⁸. » Gentes vero regni Britannicæ et populi regni sunt; quos divisos debetis in unum ad concordiam et pacem, et ad fidem, et ad legem Christi, et ad sanctam Ecclesiam congregare, revocare, fovere, manu tenere, protegere, tegere, et ab injuriis et malitiosis et ab inimicis semper defendere.

« Væ regno cuius rex puer est, et cuius principes mane comedunt ⁵⁹. » Non voco regem, propter parvam et minimam ætatem, sed propter stultitiam et iniquitatem et insanitatem, juxta Prophetam regem: « Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos ⁶⁰, » etc. Per comestionem intelligimus gulam, per gulam luxuriam, per luxuriam omnia turpia, et perversa, et mala, juxta Salomonem regem: « In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis ⁶¹. »

Rex dicitur a regendo, non a regno. Rex crisis, dum bene regis; quod nisi feceris, nomen regis non in te constabit, et nomen regis perdes: quod absit! Det vobis omnipotens Deus regnum Britannicæ sic regere, ut possis cum eo regnare in æternum, cuius vicarius estis in regno prædicto.

D hierarchicus a Christo in Ecclesia institutus. Nam sicut quodlibet membrum corporis suo munere fungens, pro toto corpore laborare dicitur, adeo ut hac ex parte totius corporis, non partis tantum cura absque capitis injuria illi commissæ merito dici possit; eadem ratione dixit Eleutherius pontifex, omnibus et singulis membris jure meritoque universalis Ecclesiæ curam commissam. Novantes ergo hunc locum male intelligentes, ante victoriam triumphum canunt. Vide Turrianum, cap. 9, lib. II, *Pro epist. pontif. II*.

(55) *Produxit Usserius De Britan. Eccles. primor.* cap. 6, sed spuriam iudicat Constant. in append. ad tom. I *Epist. Rom. pont.* pag. 22.

S. MELITO

SARDIUM IN ASIA EPISCOPUS

NOTITIA ET FRAGMENTA

(Carolus Christianus Woog, *De Melitone, Sardinum in Asia episcopo*; Dissertatio I, *De vita et meritis S. Melitonis* Lipsiæ 1744; Dissertatio II, *De scriptis S. Melitonis, cum fragmentis eorumdem*, Lipsiæ 1751, in-4°.)

I.

DE S. MELITONIS VITA ET MERITIS.

Institutum.

Inter præcipua sæculi post Christum natum secundi Ecclesiæ ornâmenta haud ultimum locum meretur sanctus Melito, Sardinum in Asia episcopus, vir vitæ sanctitate, præclara eruditione, mascula Christianæ religionis defensione, aliisque in Ecclesiam meritis longe celebratissimus; utpote quem Græci Latinique Patres, primi, medii, postremi, amice conspirantes, et pia quadam veluti æmulatione laudibus extulerunt, posteritatiq; venerabilem reddiderunt. Cogitans itaque quodnam potissimum argumentum hoc meletemate tractandum deligerem, cum inter alia et menti meæ sese offerret Melito, de eo etiam exponere non multum hæsitavi, sed eo citius inii consilium, tum quod magna utique viri hujus in rem Christianam merita esse cognoscebam, a nemine, quantum sciam ego, peculiari schediasmate enarrata; tum quod sic occasio mihi efflorescit anecdotorum nonnullorum, quorum in itinere meo condus fui, promum nunc agendi, atque beati hujus Patris fragmenta quædam in lucem protrahendi, in quæ volvens præstantissimos Bodleianæ potissimum Bibliothecæ codices forte incidi. Operæ hinc pretium me facturum credo, si omnia quæ de Melitonis vita, scriptis et meritis reperire datum fuit, in unum congegessero. Ut autem ordine pertractentur omnia, de nomine, patria, genere et ætate ejus, qua claruit, quædam primo statim loco in medium proferam; deinde de ejus ingenio, eruditione, castimonia, aliisque virtutibus, itemque de ejus, quæ divinitus exornatus fuit prophetiæ dono agam. Porro de sedata per ejus apologiam sub Marco Aurelio et Lucio Vero imperatoribus Christianorum vexatione, de Ecclesiæ Laodicenæ reddita pace, de itineribus variis, ejusque circa Canonem, Veteris potissimum Testamenti, cura, uno verbo de ejus in Ecclesiam meritis largus dicendorum campus sese mihi offert. Longus scriptorum a Melitone exaratorum catalogus, quem Hieronymus, Eusebius, Rufinus, Nicephorus exhibuerunt, nostram quoque merebitur diligentiam. In primis autem in colligendis viri hujus sanctissimi fragmentis sedulus ero, quorum etiam quædam hactenus typis nondum exscripta adjiciam. Tandemque de hæresi, quæ ab eo nomen, ut in vulgus creditur, sortita est, dicam, eumque ex hæreticorum indice eximere allaborabo. Ut in pauca me contraham, ad tria hæc capita omnem tractationem revocabo: Primum Melitonis vitam meritaque enarrabit. In altero scripta ejus recensentur atque fragmentorum hinc inde exstantium diligens instituetur spicilegium. Tandemque ultimo loco de Melitonianorum hæresi agetur. Cum sub manibus et præter spem creverit elaboratio, ne lecturis nimis longa tractatio nauseam moveat, moleque sua laborare videatur dissertatio nostra, percurrendum campum in stadia dispescere liceat, et hac vice de Melitonis tantummodo vita exponere, eumque ut apprime doctum, virtutibus unum omnium sui temporis maxime florentem, et de Ecclesia Dei egregie merentem sistere; reliqua autem alii propediem insecuturæ dissertationi reservare. Benevolum autem Lectorem majorem in modum rogo atque obtestor, ut conaminibus meis faveat, tenuemque huncce laborem æqui bonique consulat.

§ I. *De Melitonis nomine observatio.*

Circa ipsum Melitonis nomen statim in limine tractationis nostræ nonnulla erunt adnotanda et observatio quædam grammatica præmittenda erit, quæ, utut levis momenti res multis videri possit, silentio tamen vel ideo non prætereunda mihi videtur, quod, cum a quibusdam fuerit neglecta, errorem peperit

in quem eruditorum nonnulli sese induci passi fuerunt, et qui confusionis multarumque tricarum parens facile existere potest. Scilicet in Latine reddendo nostri confessoris nomine, quod origine Græcum est et *Μελίτων* audit, diversæ diversorum inveniuntur sententiæ. Aliis enim *Melitus*, aliis *Miletus* vel *Mileto*, aliis *Meliton*, aliis denique *Melito* effertur. Quæritur itaque quænam formatio alteri sit præferenda, et qua potissimum terminatione nomen istud Latine veniat? Facilis admodum ad hanc quæstionem erit responsio, dummodo et hic communem grammaticorum pharum sequi, nec ab analogia, seu similitudine aliarum vocum recedere velimus. Omnia autem nomina propria in syllabam *των* apud Græcos desinentia, Latine in *to* finire analogia docet; sic v. c. *Πλάτων*, *Πλούτων* Latine non dicuntur Platon aut Plutus, sed potius Plato, Pluto; hinc clarum quoque esse arbitror, *Μελίτων* Latine esse *Melito*. Recte itaque ab Halloixio (1) erroris arguuntur Petrus Equilinus et Philippus Bergomensis, quorum ille nostrum *Melitum*, hic vero eundem *Miletum*, vel *Miletonem* vocavit. Hinc notandus quoque Philippus Labbeus (2), cui perinde est, sive *Melitonis*, sive *Mileti* nomine noster salutetur. Negare tamen non possum hunc errorem multis jamjam retro sæculis erratum, *Melitonemque* Latine *Miletum* quoque fuisse appellatum. Sic enim in codice antiquo satis, optimæque notæ, qui Parisiis in collegio Societatis Jesu Claromontano asservatur, quique *Melitonis* librum, *Clavim* dictum, continet, anterioris folii suprema parte hæc leguntur, eadem qua codex integer manu exarata: *Miletus, Asianus episcopus, hunc librum edidit, quem et congruo nomine Clavim appellavit*. Ut itaque Labbeus, si quidem errori antiquitas patrocinium afferre potest, excusandus quodammodo sit, quod nostrum quoque *Miletum* vocaverit.

§ II. Varii hoc nomine clari.

Non infrequens autem *Melitonis* in rerum gestarum monumentis est nomen, nec noster unice memoriæ posteritati que illud tradidit, sed in sacris æque ac profanis annalibus occurrunt et alii eodem, vel haud multum diverso nomine clari. Philippus Ferrarius (3), ordinis Servitarum generalis, vir omni eruditionis genere instructissimus, et de sanctorum potissimum Vitis, quorum nomina in Martyrologium Romanum non fuerunt relata, egregie meritis, *Melitonis* cujusdam Sulcitani, in Sardinia episcopi, mentionem facit, asseritque se ex tabulis et monumentis Ecclesiæ Sulcitaneæ habere testimonium hujusmodi *Melitonis*, Sulci, seu Sulchi (4) in Sardinia episcopi et martyris, eumque primum hujus sedis præsidem statuit, et Bonifacii, Calaritani episcopi discipulum. Cl. J. A. Fabricius (5), quid enim hunc latere potuit? hujus quoque meminit, atque ad Hieronymi locum, ubi de nostro *Melitone* agitur, diligenter adnotavit, eum cum Sulcitano minime esse confundendum. In *Actis Sanctorum* (6), quæ multis voluminibus Antwerpæ singulari J. Bollandi, Henschenii, Papebrochii aliorumque cura inde ab anno 1643 prodierunt et adhuc prodeunt, de Sulcitani hujus vita quædam memoriæ mandantur. Ecclesia Laodicena ejusdem nominis etiam episcopum habuit, cujus passio sancti Joannis evangelistæ celebratur, quæ Oxoniæ inter codices, quos indelebilis memoriæ vir Thomas Bodlæus bibliothecæ publicæ legavit, manuscripta exstat (7), et quam J. Maria Florentinus (8), et ex eo modo memoratus Fabricius (9) typis exscribendam curarunt, ast nescio ex quo codice, id tantum non ignoro, Beato Joanni Ernesto Græbio consilium fuisse denuo illam, si supervivisset, ex codice Anglicano edendi. Ita enim me docuerunt viri hujus optimi schedæ, post mortem ejus inter cimelia bibliothecæ Bodleianæ, ceu inter sidera relatæ, ibique diligenter asservatæ, quas non sine insigni emolumento volutare clarissimorum custodum humanitas mihi concessit. De hoc *Melitone* Laodiceno, videnda utique sunt ea quæ incomparabilis Fabricius (10) passim de eo annotavit. Inter quadraginta martyres Sebastæ in Armenta sub persecutione Licinii A. C. 320, frigore enecatos, de quibus Basilii Magni, Gregorii Nysseni, Ephrem Syri, Gaudentii Brixiensis aliorumque insignes exstant orationes, celebratur et *Melitonis* nomine unus, quartus a principio, prout ex Bollandianis inter se collatis

(1) In *Illustrium Ecclesiæ Orientalis scriptorum, qui sanctitate juxta et eruditione sæc. II floruerunt Vitis et documentis*, fol. 838.

(2) Qui in *Nova Bibliotheca mss. librorum*, sive specimine antiquarum lectionum Latinarum et Græcarum in IV partes tributarum, Parisiis 1653, 4°, parte secunda, in qua biblica et theologica continentur, pag. 21, ita: *Clavis sacre Scripturæ, Mileto seu Melitone, Asiano, ut volunt, episcopo auctore*.

(3) In Catalogo generali sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, Venetiis anno 1625, in Qu. ad Kalend. Aprilis.

(4) Urbs Sardinie notissima, cujus apud veteres frequens occurrit mentio. Miror Frid. Spanhemium in *Geographia sua sacra et ecclesiastica* nullam ejus mentionem injecisse, cum tamen fuerit sedes episcopalis. Confer, si placet, Cellarii *Geographiam antiq.* p. 51, editionis, quæ mihi ad manus est, Lon-

dinensis, quam Sam. Patrick, 1734, curavit.

(5) In *Bibliotheca scriptorum ecclesiasticorum*, fol. 93.

(6) Mensis April. tom. I, fol. 41.

(7) Vide Catalogos librorum manuscriptorum Angliæ et Hiberniæ in unum collectos et a Th. Hyde, bibliothecæ Bodleianæ protobibliothecario, Oxoniæ 1697, e theatro Sheldoniano duobus voluminibus in fol. editos, tom. I, pag. 125, codice 2432, Bodlei. F. 7. 4. 32, pag. 191, b, sq. Ejusdem fragmenta quædam in *Caten. Patrum* inveniuntur. Vide Montfaucon. *Biblioth. Bibliothecarum* p. 14, 142.

(8) Ad Martyrologium vetus S. Hieronymi, pag. 130.

(9) In codice apocrypho N. T. parte III, pag. 604.

(10) Citato lib. parte II, pag. 789, 790, et in *Bibliotheca Græca* lib. V, cap. 1, sect. 2, § 24, vol. V, pag. 185.

catalogis eorum nomina retulit Theodoricus Ruinartus (11). Hic martyrii hujus actis ita testantibus, eo in primis nomine præ reliquis memoriam meruit, quod eum mater sua, timens ne in cruciatibus deficeret, virili animo cohortata est hunc in modum : « Fili, modicum sustine, ecce Christus ad januam stat adjuvans te. Perfice cum tuis contubernalibus iter beatum ne unus desis illorum choro ! » Et cum sævitæ ministri reliquorum jam mortuorum corpora plaustris imposita ad comburendum deportarent, hunc vero Melitonein prope exanimem relinquerent, mater ejus currum quanta poterat celeritate prosecuta, filium humeris suis gestatum in currum injecit ipsa, ut, quorum fuerat particeps pœnæ, eorum et socius esset gloriæ, nec reliquis serius martyrii corona a Domino exornaretur. Celeberrimus Nicolaus Lloydus (12), collegii Wadhani in academia Oxoniensi socius, Melitonis cujusdam meminit, qui de familiis Atheniensium commentarium fecit, a Valerio Harpocrate (13), rhetore Alexandrino, commemoratum, ast frustra abs me apud Fabricium in *Bibliotheca Græca*, et ap. G. I. Vossium in opere *De historicis Græcis* quesitum. Arte quoque medica olim clarum fuisse quemdam Melitonem me non nescire facit ὁ πᾶνυ, Beatus J. A. Fabricius (14), qui in veterum medicorum, quem magna industria elaboravit, Elencho suo, hujus quoque nomen retulit, eumque Galeno (15), communi medicorum parenti, laudibus fuisse commemoratum observavit. Inter Socratis porro accusatores Melitus nomine unus fuit, Xenophonte (16), Diogen. Laertio (17), Tatiano (18), aliisque ita testantibus. Orator hic exstitit atque poeta; comœdiarum æque ac tragœdiarum conditor, accusato tamen Socrate quam scriptis suis notior. Frigido enim atque perplexo dicendi genere laboravit. Hiuc Aristophanes (19), τὸ φλαττοβραττοφλαττόβρατ comici cujusdam perstringens, ex Meliti obliquis modis illud desumptum putat :

Οὗτος δ' ἀπὸ πάντων μὲν φέρει πορνιδίων
Σκολίων (20) Μελιτον.

« Sed hic ab omnibus meretriculis sumpsit modos obliquos Meliti. » Suidæ (21) hinc atque Biseto (22), ut alios jam taceam, ψυχρὸς ἐν τῇ ποιήσει vocari suevit. Meletius quamplurimos rerum in Ecclesia Defgestarum monumenta celebrant; lectoris autem patientia abuterer, si eos omnes viritum enumerare vellem. Patiatur itaque potius se ad præstantissimum Fabricium (23) allegari, qui, ut in aliis omne semper punctum fert, ita et hac in re πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων conferri meretur. Hoc saltem vel tribus adhuc verbis addere liceat, Homerum carmine suo Melitidem quemdam nobilitasse, cujus stultitia in proverbium abiit : « Melitide stultior (24). »

(11) In *Actis primorum martyrum sinceris et selectis* p. 521, edit. secundæ, quæ Amstel. 1713 in fol. prodiit. Ubi contra Henr. Dodwellum multis disputat, qui in Dissertationum suarum Cyprianicarum 11, quæ de paucitate martyrum agit, § 91, pag. 540, post aliquot de Licinii persecutione præmissa, hæc subjungit : « Caveant itaque fabulatores, ne quos alios sub Licinio martyres faciant, præterquam episcopos. » Eorundem martyrum memoria in veteri Martyrologio Romano, et in Adone ad 11 Martii, in aliis autem ad 9 ejusdem mensis adnotata est.

(12) Qui Caroli Stephani *Dictionarium historicum*, opus admodum utile et apprime necessarium sub incudem revocavit, innumerisque locis ita auxit, et emaculavit, ut novus ac plane alius videri possit liber. In *Dictionario historico-geographico-poetico*, quod in forma majori Londini prodiit an. 1686, parte prima, voce *Melito*.

(13) Vixit circa annum 360, atque ex optimis auctoribus consarcinavit Lexicon Græcum in decem oratores, a Manutio, Valesio, Maussaco, Gronovio editum. De Melitone mentio sit voce Κάθετος.

(14) In *Bibliotheca Græca* lib. vi, cap. 9, § 4, vol. XIII, p. 529.

(15) In *Medicamentis κατὰ γέννη*, lib. vi et vii, citante Fabricio.

(16) In *Σωκράτους ἀπολογία πρὸς τοὺς Δικαστάς*, § 11 et 12, pag. 273, tomi IV Operum, quæ Oxoniæ e theatro Sheldoniæ V voluminibus in-8, prodierunt Græce et Latine cura Eduardi Welsii.

(17) De Vitis, dogmatibus et apophthegmatibus clarorum philosophorum lib. II, p. 113, edit. quam Henr. Stephanus 1583, in-8, cum notis Isaaci Casanboni curavit.

(18) In *Oratione ad Græcos*, § 5, pag. 12, edit. præstantissimæ Oxoniensis, in theatro Sheld. 1700, in-8. Studio Wilhelmi Worth, A. M. concinnate.

(19) In *Βατράχοις* act. v, scen. 2, pag. 164, ed. Kusteri. Amstel., 1710, fol.

(20) *Σκολίων* erat carmen quoddam convivale, quod gesta sortium virorum complectebatur, atque a primo cani cœptum, non a secundo, sed ultro citroque ordine tortuoso excipiebatur; a σχολίως *obliquus, tortuosus*. Confer *Scholia* ad Aristophanis cit. loc. Σκολιά, οὗτω δὲ λέγεται, διὰ τὸ μὴ κατ' εὐθὺν μέλπεσθαι, ἀλλὰ σχολίως. EUSTATHIUS.

(21) In *Lexico*, vocibus Μελιτος et Σκολιά.

(22) In *Scholiis* ad Aristoph. Προειρηται ὅτι τραγικὸς ποιητὴς ὁ Μελιτος. Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ Σωκράτης γραψάμενος· κωμωδεῖται δὲ καὶ ὡς ψυχρὸς ἐν τῇ ποιήσει, καὶ ὡς ποιητὴς τὸν τρόπον.

(23) Qui præter Meletium Melitenum alios decem commemorat in *Biblioth. Gr.* lib. v, cap. 24, vol. VIII, pag. 403 et sqq. Præter hos undecim a Fabricio l. c. laudatos, recentiores adhuc nonnulli commemorantur a Demetrio Procopio, Macedone Moschopolita in *Succincta eruditorum Græcorum superioris et præsentis sæculi recensione*, quam anno hujus ævi vicesimo conscripsit, atque Bucuresto transmisit ubique terrarum celebratissimo Fabricio, qui eam quoque in *Bibliotheca* sua Gr. vol. XI, p. 770 et sqq. cum versione Latina edidit. Hos inter et Meletium Pigam, et Syrigum inveni, quorum vias ex instituto ante Procopium quoque dedit Euseb. Renaudotius in *Observationibus* ad Gennadii et aliorum recentiorum Græcorum *De sacramento eucharistiæ* homilias, Parisiis 1709, pag. 91 et 151.

(24) Hic jam eversa Troja, Priamo auxilium laturus venisse legitur, ut meminit Eustathius decimum *Odysseæ* librum enarrans. Numerare supra quinque non potuisse porro dicitur, ductaque uxore, novam nuptam non attigisse, veritus ne ipsum illa accusaret apud matrem. Aristophanes in *Βατράχοις* act. IV, sc. 1, inter fatuos eum numeravit; quod et a Luciano, Suida, Apuleio, plurimisque comicis factum fuisse observavit Desider. Erasmus in *Adagiorum Chiliad.* in *stupidos*, p. m. 1023. Hicæ

§ III. *Scriptores de Melitone conferendi.*

Hi, quotquot nominavi, omnes nominum quadam inter se affinitate tenentur. Ast dummodo a nostro sedulo secernantur, nihil negotii amplius mihi facessent, de Melitone unice acturo, qui superaddito cognomine Asiani et Sardensis, vel rectius Sardiani ab hisce omnibus diversus esse atque distingui solet. Hujus nomen celebrandi, memoriamque conservandi studio haud pauci veterum fuerunt incensi; et ut statim pateat, quantum sui sæculi lumen exstiterit, liceat hic saltem nominare scriptores antiquos, quos sui suarumque virtutum extimiarum nactus est laudatores. Ex illa ipsa, qua vixit ætate, nobilissimum scriptorum deprehendi trigam, qui ejus fecerunt mentionem. Polycratem (25) scilicet, Ephesi episcopum et totius Asiæ primatem, qui in sua ad Victorem Romanum epistola synodica, Melitonis meminuit, ejusque honorificentissimam memoriam iniecit, Clementem porro Alexandrinum (26), atque Tertullianum (27). Sæculo sequente Origenes Melitonis nostri mentionem fecit, ejusque nonnulla dogmata, si Theodoro (28) fides est habenda, retulit Ecclesiæ orthodoxæ suspecta. Sæculo quarto omnium optime de Melitonis nomine meruit Eusebius (29) Cæsariensis in Palæstina episcopus, qui non modo crebram laudibusque semper plenam ejus iniecit mentionem, sed et ejusdem auro quovis clariora fragmenta quædam nobis conservavit auctor hac in re plane classicus atque cum ejus interprete Ruffino (50) atque continuatore Hieronymo (31) præ reliquis evolvendus. Eodem adhuc ævo commemoratur quoque Augustino (32), et Chronici Alexandrini auctori ignoto (33), cujus tamen ætatem in hoc sæculum mihi referre liceat, auctoritate Caroli du Fresne (34) maxime commoto. Nec Gennadius Massiliensis (35), qui sæc. v^o floruit, nec Anastasius Sinaita (36), insequenti sæculo clarus, nec Venerabilis Beda

proverbia : *Μωρότερος Μελιτίδου · Μελιτίδην ἢ Κόροιβον οὐκ αἰ με πρὸς θεῶν ;* Melitidem aut Corœbum me putas per dens ?

(25) De eo vide Eusebium *Histor. ecclesiast.* lib. v, cap. 23, p. 243, edit. Cantabrigiensis, quam Guil. Reading 1720 curavit. Claruit circa annum 196 et inter episcopos sui temporis ob doctrinam et gravitatem, celeberrimum habebatur. Occasione controversiæ Paschalis inter Ecclesiam Occidentalem et Orientalem tunc agitatæ, synodum episcoporum Asianorum convocavit, quorum etiam nomine, ætate multum jam provecit, luculentissimam scripsit epistolam ad Victorem et ad Romanæ urbis Ecclesiam, cujus aureum fragmentum nobis servavit Euseb. *H. E.* lib. v, cap. 24, pag. 244.

(26) Hic in libro deperdit, quem de Paschate conscripsit, operis cujusdam Melitonis de eodem argumento elaborati meminisse dicitur Eusebio *H. E.* lib. iv, cap. 26, pag. 188.

(27) In septem quos pro Montano adversus Ecclesiam scripsit libris, qui quidem ætatem nostram non tulerunt. Fragmentum autem et de Melitone honorificum judicium ex iis nobis servavit suoque *Catalogo scriptorum ecclesiasticorum* inseruit Hieronymus.

(28) Quæstione 20 in *Genesis*, tom. I *Opp.*, pag. 21, edit. præstantissimæ, quam superioris sæc. anno 42 Parisiis quatuor volum. in fol. dedit Jac. Sirmundus, Frontonis Ducei adjunctus laboribus, ubi Origenis adducit verba, quibus Melitonem iis accenset, qui imaginem Dei in corpore hominum consistere affirmabant, atque eum Commentarium reliquisse *Περὶ τοῦ ἐν σώματι εἶναι τὸν θεόν, de eo, quod Deus sit corporeus, μέλη γὰρ θεοῦ ὀνομαζόμενα εὑρίσκοντες, x. τ. λ., membra enim Dei appellata cum inveniunt, etc.* De quo pluribus infra agam.

(29) In Chronico lib. posteriore ad Olympiadem cccxxvii, p. 169, edit. Scaliger. Amst. 1658, pariter ac in *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 13, 21 et 26; lib. v, cap. 24 et 28. Præter duo Melitonis fragmenta, alterum ex *Apologia*, alterum ex ejus libro *De paschate*, exhibuit quoque scriptorum ab eo consignatorum exactum catalogum.

(30) Qui decem *Historiæ ecclesiasticæ* libros in Latinam linguam transtulit libere, additis detrahis multis, dimidio libri octavi omisso, decimo vix tacto, ut adeo ex x Eusebii libris novem fecerit, quibus duos de suo adjecit. Evolvendus iisdem ac Eusebius locis.

(31) Hic Chronicon, quod Eusebius a mundi fa-

brica usque ad a. C. 326, contexit, continuavit, Melitonisque vitam, laudes et scriptorum catalogum dedit in libro *De illustribus Ecclesiæ scriptoribus*, sive *Catalogo scriptorum ecclesiasticorum*, qui Operum ejus tomo IV, parte II, exstat fol. 110, editionis Benedictinorum, quæ Martianæi cura Parisiis, 1703, seq. V volum. lucem vidit, et apud Fabricium in *Bibliotheca ecclesiastica*, fol. 93.

(32) *De hæresibus* cap. 76. Ast hæresim hæc benigne interpretatur atque excusat, *ibid.*, cap. 86 et alibi quoque, *De Genesi ad litteram*, lib. x, cap. 25.

(33) Ad Olympiadis cccxxvi annum secundum, indictionem tertiam, pag. 258 edit. Parisiæ; et in *Corpore scriptorum historiæ Byzantinæ*, editionis Venetæ tomo III, pag. 206. Hoc opus, quod obiter hic monere liceat, diversimode citatur; primum *Fastorum Siculorum* nomine, deinde *Chronica temporum epitomes* titulo insigniebatur, Leunclavio et Daniel. Papebrochio *Annalium Constantinopolitanorum* nomine venit; Matth. Raderus, S. I. lemmate Chronici Alexandrini istud edidit. In *Corpore Bizantino* autem hoc frontispicio exstat: *Ἱερακλίον* seu Chronicon Paschale a mundo confecto ad Heraclii imp. annum vicesimum, juxta editionem Caroli du Fresne, dominus du Cange, qui post Raderum denuo Parisiis 1688, fol., illud prodire fecit, novamque Latinam versionem, notas chronologica et historicas una cum præfatione eruditissima adjecit, in qua præter historiam hujus Chronici de aliis quoque maximi momenti argumentis exposuit. Cæteroque in hoc ipso Chronico exhibitur quoque fragmentum quoddam, nescio e quo Melitonis libro.

(34) Qui non unum hujus operis exstitisse putat auctorem, eumque qui ab anno Constantii 17 opus ad Heraclium usque perduxit, continuatorem et interpolatorem fuisse censet, atque colligit, primum *Paschali* auctorem vixisse circa tempora Constantii, quibus adhuc vigeat de paschalis festivitatis die controversia. Vide ejus præfationem.

(35) *De dogmatibus ecclesiasticis* cap. 4, pag. 4. Edit. Elmenhorstii. Hamb. 1614, 4.

(36) In *Ὁδῶν* seu *Duce via, adversus Acephalos*, cap. 13, pag. 260, quem librum Græc. Lat. edidit Jac. Greiserus Ingolstadtii 1606, in-4. Egregium quemdam locum ex Melitonis libro *Περὶ σαρκώσεως Χριστοῦ* assert de humanitate et divinitate Jesu Christi. Insigne hoc fragmentum ab Halloixio non fuit allegatum. J. Clerico in *Bibliothèque chois.* tom. XXVI, et in *Hist. ecclés.*, pag. 561, ex

(37), Haymo Halberstadiensis (58), nec denique Nicephorus Calistus (59), sæculi decimi quarti Historiæ ecclesiasticæ conditor haud ignobilis, Melitonis nostri nomen laudesque reticuerunt. Hi ex superiori ætate nihil innotuerunt scriptores de beato isto Patre potissimum evolvendi; asi que et quanta nomina! sique a laudatis laudari demum laus est, nostro utique singulari hoc cedere potest honori, quod tot tamque insignes famæ suæ habuerit statores atque præcones. Imo vel exinde saltem unumquemque augurari statim posse arbitror, quanta ejus in rempublicam Christianam fuerint merita. Equidem deprehendi a nonnullis inter scriptores veteres de Melitonis vita conferendos provocari etiam ad Flavium Dextrum, gente Hispanum, et imperii Orientalis præfectum prætorium, qui sæculo quarto claruit atque Chronicon quoddam texuit a nato Christo ad annum 330 deductum. Ast ejus vel ideo nullam injeci mentionem, tum quod ad manus meas opus ipsum non pervenerit; tum quod in aprico sit, Chronicon, quod hodie sub ejus nomine circumfertur, quodque Fr. Bivarius Cistriensis in lucem protraxit (40), amplissimis commentariis illustravit, appendice et binis apologiis munivit, opus esse supposititium, superiore demum sæculo ex cerebro notissimi falsarii Hieronymi Romani de la Huiguera confictum, qui Cistriensi fumum vendidit, ita ut ille, umbram pro Junone captans, magno conamine nihil egisse jure sit censendus. Inter recentiores, quorum opera potissimum usus sum, præter Caveum (41), cujus De scriptoribus ecclesiasticis liber, censente Pfaffio (42), manuale historiæ sacræ studiosi esse debet, Sixtum Senensem (43), Trithemium (44), Tithemontium (45), du Pinium (46), Natalem Alexandrum (47), Papebrochium et Bollandum (48), Ittigium (49), Weismannum (50), Dodwellum (51), Nic. le Nourry (52), Wilh. Whistonum (53), Nathan. Lardnerum (54), aliosque, evolvendus est in primis Halloixius (55), qui omnium optime de eo egit, reliquisque palmam facile præripuit. Plura qui desiderat, adeat Fabricium (56), quem nominasse laudasse est, qui suo, quo solet, modo, eruditissime et copiose auctorum de Melitone evolvendorum dedit catalogum.

§ IV. De Melitonis patria.

Nominatis itaque scriptoribus, qui Melitonis nostri mentionem iniecerunt, et indicatis sic simul fontibus ex quibus hanc nostram derivabimus narrationem, in ipsam ejus patriam nunc inquiramus. Tulit autem hunc palmitem Asia, ex qua secundo post Christum natum ævo præstantissimi viri atque de Ecclesia Dei optime merentes prodierunt potissimum, quemadmodum sæculo sequenti Africa eorum ditissimum ma-

præconcepta sua contra divinitatem Christi opinione hic locus interpolatus videtur, quem tamen infra contra eum pariter ac Guil. Whistonum vindicare allaborabo.

(37) *Retractact. in Acta apostol.*, cap. 8 et 13.

(38) *Histor. eccles.* lib. iv, cap. 22, pag. 44, edit. Helmestad. 1674; cura Joach. J. Maueri.

(39) *Histor. eccles.* lib. iv, cap. 10 integro, Operum quæ Frontonis Ducæi industria duobus vol. in fol. Parisiis 1630 prodierunt, tom. I, pag. 294 seqq.

(40) Lugduni 1627, fol. Vid. *Cave Hist. litt.*, pag. m. 181, b.

(41) In *Scriptorum ecclesiasticorum Historia litteraria*, fol. 42, edit. Coloniae Allobrogum 1720, quæ id habet præcipui et commoditatis, ut, quæ duobus antea distincta tomis prodierat, uno volumine tantum sistatur, relatis singulis articulis posterioris partis, quæ Henr. Wartonii supplementa continet, in suam sedem. In Anglia cura beati Waterlandi nova prodit hujus libri editio tomis duobus, quorum prius jam lucem vidi, alter vero operas in Theatro Sheldouiano adhuc exercet. Caveus fragmentum ex Anastasio Sin. primus produxit.

(42) In *Institutionibus historiæ ecclesiasticæ*, pag. 7, edit. secundæ.

(43) *Bibliothecæ sacræ* lib. I, pag. 5, edit. Paris.

(44) Sæc. xv, pater et abbas Spanheimensis, in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* § 14, apud Fabricium in *Biblioth. ecclesiastica*, fol. 7.

(45) Dans les *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique*, tom. II, p. 445, et in not. pag. 707.

(46) Dans la *Nouvelle Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques*, tom. I, pag. 62.

(47) In absolutissimo opere, quo *Historiam ecclesiasticam V. et N. T.*, ab orbe condito ad annum Christi 1600 condidit, et cujus repetita editio prodit Parisiis 1730, octo voluminibus in fol., tom. III, fol. 297, sqq.

(48) In *Actis Sanctorum*, Aprilis, tom. I, fol. 11, ad primum April.

(49) In *Selectis capitibus hist. eccles. N. T.*, sæc.

A II, cap. 1, § 30, 31, 32, pag. 37; cap. 2, § 2, pag. 79; cap. 7, § 31, pag. 328. Idem *De hæresiarchiæ ævi apostolici*, sect. II, cap. 11, pag. 176, et in *Appendice* pag. 83.

(50) In *Introductione in memorabilia ecclesiastica hist. eccles. N. T.*, tom. I, pag. 114 et 133.

(51) In dissertationibus Cyprianicis, quæ Oxoniæ separatim 1684 prodierunt pag. 263. Easdem in Cypriani sua editione simul cudi fecit J. Fellus episcopus Oxoniensis, Oxonii 1682, fol.

(52) In excellentissimo et rarissimo opere, quod *Apparatum ad Bibliothecam Patrum maximam* inscripsit, quodque duobus voluminibus in fol. Parisiis 1703 prodit, lib. II, diss. 5, cap. 5, pag. 558.

(53) In the *Dissertation upon the Epistles of Ignatius*, quæ tom. I Christianismi primitivi, *the primitive Christianity reviv'd*, exstat pag. 65, 66. Et in the *Account of the Faith of the first Centuries*, pag. 61, 69, 94, 120, 125, 184, 266, 283. Ejusdem libri tomo IV, Whistonus Arianæ, quam amplexus est, de divinitate Christi sententiæ non modo, sed et hypotesi suæ longiores Ignatii epistolas genuinas esse, ex fragmentis Melitonis patrocinium afferre conatus est.

(54) In libro Anglico, qui 5 vol. Londini 1730, 1740, in-8°, hoc frontispicio prodit: *The credibility of the Gospel History*, part. II, vol. I, pag. 326. Primus hujus operis tomus a Corn. Westerbaen Ultrajecti in linguam Belgicam fuit transfusus, idemque Latina civitate donatus Hamburgi prodit 1733, præfationem et observationes quasdam adjicente S. R. J. Cph. Wolfio. Optandum esset ut reliqui quatuor tomi eandem in linguam traducerentur.

(55) In libro Anglico, qui 5 vol. Londini 1730, 1740, in-8°, hoc frontispicio prodit: *The credibility of the Gospel History*, part. II, vol. I, pag. 326. Primus hujus operis tomus a Corn. Westerbaen Ultrajecti in linguam Belgicam fuit transfusus, idemque Latina civitate donatus Hamburgi prodit 1733, præfationem et observationes quasdam adjicente S. R. J. Cph. Wolfio. Optandum esset ut reliqui quatuor tomi eandem in linguam traducerentur.

(56) In *Illustrium Ecclesiæ Orientalis scriptorum, qui sanctitate juxta et eruditione sæc. II floruerunt, Vitis et documentis*, fol. 817, sqq. Vidit hic egregius et raro obvius liber lucem Duaci 1636: sæculi I scriptores prodierunt ibid. 1653, plura sæcula I viri hujus industria non tractavit.

(56) In *Biblioth. Gr.*, vol. V, pag. 184, et in *Syl-labo Scriptorum de V. R. C.* pag. 160.

xime dedit proventum. Hinc cognomine Asianus salutatur Hieronymo (57) et Chronici Alexandrini auctori (58). Quam autem in specie provinciam Asiæ patriam habuerit, et quæ potissimum urbs ipsi natales dederit, tacentibus historiæ monumentis, definire non audeo. Halloixio (59) quidem verisimillimum videtur Sardibus eum fuisse natum, atque cognomen Sardensis, vel rectius Sardiani, tulisse non tantummodo ob habitationem et munus episcopi, quod in urbe Sardium gessit; sed etiam ob nativitatem et patriam. Ast cum conjecturam suam nulli alii fundamento superstruxerit, quam quod Sardensis cognominatus sit, ut ei subscribam nullo modo abs me impetrare possum, licet nec aperti erroris eum hanc ob causam arguere velim. Ejus tamen sententia cur infirma et precario asserta mihi videatur, sequentibus inducor rationibus. Præmo quod nullibi nude appelletur Sardensis, sed ita semper ordinentur verba, ut nullo negotio statim pateat, eum non ob patriam, sed ob dignitatem unice ecclesiasticam hoc cognomen meruisse. Sic v. c. Eusebio vocatur: Τῆς ἐν Σάρδεσι παροικίας ἐπίσκοπος (60): τῆς ἐν Σάρδεσιν Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος (61): Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος τῆς Λυδίας (62), sic Rufino « Sardensis antistes Ecclesiæ, episcopus Ecclesiæ Sardensis (63), » sic Hieronymo, Nicephoro aliisque. A nemine autem veterum scriptorum simpliciter Σαρδιανόν, « Sardensem sive Sardonum » eum appellatum inveni. Alterum quod me movet, hoc est, istis temporibus moris non tam fuisse Ecclesiæ doctoribus a patria cognomina imponere, sed eos ab Ecclesia potius, cui præcrant, illa tulisse. Sic enim Ignatio, Nouræ in Sardinia nato (64), Antiocheni; Clementi (65), qui Italicam certe patriam non habuit, Romani; Irenæo (66), cui Asia vitam dedit, Lugdunensis cognomina addita inveniuntur, certe non ob patriam, sed ob munus episcopi regionibus istis administratum. Econtra alii, quos rerum eventus in nullam cathedram evexit, ut de eorum patria certissime constet, nullum tamen ab ea cognomen acceperunt, ne scilicet pro episcopis falso haberentur. Sic Justinus, ejus terra mater Samaria fuit, non Samaritanus, sed κατ' ἐξοχὴν martyr vocatur. Sic Origenes, Alexandria natus, a patria minime Alexandrinus, sed ob laborum patientiam Χαλκέντερος seu Adamantius cognomi natus. Sic innumeri alii, quorum patriam compertam habemus, nullam ab ea gentilitiam accipiunt appellationem. Veteres potius, viri alicujus patriam expressuri, generatiori quodam et laxiori tantum cognomine Asiani vel Africani illam indicare sueverunt. Hoc et Melitoni nostro contigit, ita ut non sine magna probabilitatis specie asseruisse mihi videar, ex solo Sardensis cognomine Halloixium colligere prorsus non potuisse, Lydiam ejusque primariam urbem Sardes ei patriam exstitisse solum.

§ V. Quando Melito floruerit.

Ast relicta ejus, quam minus compertam habemus patria, ad alia transeamus, quæ magis sunt perspecta, atque de ætate, qua celebris exstitit noster jam disquiramus. In ea definienda, sequentia quibus tuto inniti, computationesque nostras non sine causâ superstruere possumus deprehendimus momenta. Hieronymus (67), Eusebius (68) et Nicephorus (69) alique coævus temporeque suppres ipsi faciunt Hegesippum, Dionysium, Corinthiorum episcopum, Pinytum, Cretensium episcopum, Philippum, Apollinarem, Musanum, Modestum, Irenæum ac Theophilum Antiochenum, qui omnes circa medium sæculi secundi floruerunt. Ex iisdem porro auctoribus (70) constat, Melitonem exortam suis temporibus in Ecclesia Laodicena dissensionem circa paschatos celebrationem composuisse feliciter. Hujus vero controversiæ tempus ipse in principio operis, hanc in causam de paschate exarati, his significavit

(57) In *Catalogo scriptorum ecclesiasticorum*, cap. 24, pag. 110: « Melito Asianus Sardensis episcopus. » Et antiqua Græca versio, quam Fabricius simul exhibet: Μελίτων Ἀσιανός, Σαρδέων ἐπίσκοπος.

(58) Ad Olympiad. ccxxxvi, pag. 206: Ἀλλὰ καὶ Μελίτων Ἀσιανός, Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος, κ. τ. λ.

(59) In *Illustrium Ecclesiæ Orient. scriptorum Vita*, fol. 818.

(60) *Histor. ecclesiasticæ* lib. iv. cap. 26, fol. 188, edit. Read.

(61) *Ibid.*, lib. iv, cap. 13 et Nicephor. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 10, fol. 294. Front. Ducei.

(62) In *Chronico ad Olymp.* ccxxxvi: Μελίτων Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος τῆς Λυδίας, κ. τ. λ.

(63) *Ruff. Hist. eccles.* lib. iv, cap. 25, fol. 93, edit. Beat. Rhenani.

(64) De patria B. Ignatii vide J. Ernestum Grabium in *Spicilegio SS. Patrum*, tom. II, pag. 1 sq., qui ex Gregorio Abulpharagii *Arabia dngnastiarum historia*, dynast. vii, pag. 119, probavit eum Nuræ apud Sardos parente Judæo fuisse prosematum, addidit, ex conjectura Th. Heydii, forte ex patria quoque natum Latinum nomen Ignatii: quia Νύρ sive Νύρα Chaldaice ignem significet. J. Pearsonio

tamen in *Adnotationibus ad Ignatii epistolæ*, quas editioni suæ præstantissimæ Oxon. 1709, in-4, e Th. Sheld. adjecit Th. Smithus, magis placet asserere Ignatium a Syris sua lingua Nuranum fuisse appellatum, quasi diceret « illustrem, splendidum, gloriosum; » et ita Nurani cognomen non de loco unde ortus est, sed de cognomine, quo honoris causa vocatus fuit, interpretatur.

(65) De Clementis Romani patria altum apud omnes silentium.

(66) Smyrna hunc fuisse oriundum nonnulli perhibent.

(67) Epistola 85, tom. IV Opp., parte II, fol. 656.

(68) *Histor. eccles.*, lib. iv, cap. 21: Ἡμεῖς δὲ ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἠγήσιππός τε ὃν ἴσμεν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ Διονύσιος Κορινθίων ἐπίσκοπος, Πίνυτός τε ἄλλος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐπίσκοπος, Φιλίππος τε ἐπὶ τούτοις καὶ Ἀπολλινάριος καὶ Μελίτων, Μουσανός τε καὶ Μόδεστος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν Εἰρηναῖος.

(69) *Histor. eccles.*, lib. iv, cap. 19.

(70) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. iv, cap. 26; Nicephor. *Hist. eccles.*, lib. iv, cap. 10; Rufin. lib. iv, cap. 26.

verbis : « Servilio Paulo Asiae proconsule, quo tempore Sagaris martyrium perpressus est, magna controversia Laodiceae excitata est de solemnitate Paschali (71), » etc. In quem annum Servilii Pauli proconsularis dignitas incidit, diligenti facta inquisitione invenire non potui. Sagaris autem episcopi Laodicensis martyrium a Ruinaro (72) ad tempora M. Aurelii Antonini imp. refertur, qui ab anno Christi 161 usque ad 176 imperio Romano praefuit, et sub quo quinta Christianorum agitata est persecutio. Huic itidem imperatori exhibuit noster pro Christianis libellum supplicem seu apologiam; idque Olympiade cccxxvi factum fuisse testatur Eusebius (73) et Chronici Alexandrini auctor (74); quae debita chronologorum instituta computatione (75) annis post Christum natum 169-172 respondet. Ex his itaque omnibus non sine stringente veritatis luce colligere, tutoque pronuntiare possumus, Melitonem floruisse circa media saeculi secundi tempora, inclinante et ad finem jamjam vergente saeculo. Hinc recte ejus aetas 150 constituitur a Bellarmino (76), cui prorsus non contrariantur Caveus (77), Tillemontius (78), Le Sueur (79), qui ejus vitam ad annum 170 recensent, Baronius (80), qui anno 172, et Basnagius (81), qui anno demum 177 de eo exposuerunt, utpote qui ad ultima ejus potissimum respexerunt tempora. Probabilis porro in re haud prorsus certa conjectura est, Melitonem circiter annum centesimum, sub prima Trajani tempora in lucem fuisse editum, ex divino Davidis (82) effato et quotidiana experientia judicantes. Fuerunt tamen nonnulli, qui ejus natalem ad ipsum usque Neronis imperium retro traxerunt, nimirum illi, qui per angelum Ecclesiae Sardonianae, ad quem divus Joannes (83) epistolam suam direxit, Melitonem nostrum intelligunt. In horum sententiam ex instituto postea inquiram pluribus, atque ex difficultatibus tum chronologicis tum aliis, quibus haec sententia premitur, commonstratum dabo, Melitonem tunc non fuisse Sardinum episcopum, cum divinam suam revelationem B. Joannes litteris consignaret.

§ VI. De parentibus et praceptoribus Melitonis.

Qui parentes eum in mundum ediderint, et an Christiano, an gentili, an Judaico denique sanguine salus fuerit, prorsus est incompertum. Manet proinde aequè dubium atque incertum utrum noster in vera fide sit educatus, utrum vero a gentiliū vel Judaeorum superstitione ad Christianos transierit. Quod si tamen conjecturae locus est, ab ethnicis potius ad Christianorum castra transiisse mihi videtur, idque conjicio exinde, quia, si ex librorum ab eo conscriptorum titulis judicare fas est, in scholis philosophorum haud leviter versatus fuit, eorumque scita probe tenuit; secus tamen sentientibus dicam hanc ob causam prorsus non scribam. An porro Onesimus ille, seu, ut Nicephorus eum vocat, Onesiphorus, quem fratris nomine salutavit, et cui celebratissimam illam epistolam scripsit, ab Eusebio nobis servatam (84), in quo Veteris Testamenti libros canonicos enumeravit, frater ejus ex utero germanus fuerit, an vero ob arcum tantummodo, quod eos inter vixit, amicitiae vinculum hanc tulerit compellationem, iidem quaestio est vix ac ne vix quidem solventa (85). Uno verbo de Melitonis parentibus et familia nihil certi in tam remota antiquitatis memoria, deficientibus insuper monumentis, possumus definire. Ad praepceptores ejus quod attinet eadem erit responsio, et omnia dixisse mihi videor, si modo observavero, eum neque ab apostolis, neque a Frontone quodam fuisse institutum. Utraque enim haec, quam nonnulli de ejus praepceptoribus fovent, sententia erronea est et proinde minus sectanda. Altera scilicet

(71) Apud Eusch. loco citato: 'Εν μὲν οὖν τοῖς ἀπὸ τοῦ πάσχα τὸν χρόνον καθ' ὃν συνέταττεν, ἀρχόμενος σημαίνει ἐν τοῦτοις: « Ἐπὶ Σερουλίου Παύλου ἀνθυπάτου τῆς Ἀσίας, ὃ Σάγαρις καιρῷ ἐμαρτύρησεν, ἐγένετο ζήτησις πολλὴ ἐν Λαοδικείᾳ περὶ τοῦ πάσχα, ἐμπροσθέντος κατὰ καιρὸν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις καὶ ἐγράφη ταῦτα. »

(72) In *Actis martyrum sinceris*, fol. 29, et in *praf.* pag. lxxiv.

(73) In *Chronico* loco citato, Claro et Cethego *coss.*, sic notat: Μελίτων Σαρδανῶν ἐπίσκοπος, τῆς Λυδίας βιβλίον ἀπολογίας Ἀντωνίνῳ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπέδωκεν.

(74) In *Corpore Byzantino* tom. III, pag. 206: οὗτος Ὀλυμπιάς, ὁ Ἰνδός, ὁ Ἰππὸς. Ὁρφέτου καὶ Πούδωντος. Postquam de Justini martyris et Crescentis apologiis dixerat: Ἀλλὰ καὶ Μελίτων, Ἀσιανὸς Σαρδανῶν ἐπίσκοπος, βιβλίον ἀπολογίας ἔδωκε τοῖς λελεγμένους βασιλεῦσι, καὶ ἕτεροι δὲ πολλοί.

(75) Proposito enim quolibet anno Olympiaco, Olympiades multiplicandae sunt in 4, producto addendi praeterlapsi insuper, si qui adsunt, Olympiadis datae anni, aggregato adjiciendum 3938, et sic summa erit annus periodici Julianae. Vid. Beveregii *Institutiones chronologicas* lib. II, cap. 45, reg. 6, pag. 150. Sic si scire cupias in quotium annum per Jul. Olympias haec 236 concurrat, 236 ducas in 4,

A habebis 944; dictae Olympiadis addendi nulli adsunt anni; hinc producto adjicias 3938; summa 4882 est annus per Jul. quo currente nova Olympias incepit. Ex anno autem periodici Jul. annus Christi eruitur, auferendo 4713, et reliquus sit annus aerae Christianae. *Idem*, lib. II, cap. 9, reg. 3, pag. m. 126. Sic ab anno per Jul. 4882 aufer 4713, residuum est 169. Ergo annus Christi 169 fluxit una cum anno per Jul. 4882. Ergo a C. 169, Olympias 237 incepit.

(76) *De scriptoribus ecclesiasticis*, pag. 65, edit. Paris. 1631.

(77) In *Scriptorum ecclesiasticorum Historia litteraria*, fol. 42.

(78) Dans les *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique*, tom. II, pag. 707, in not.

(79) *Histoire de l'Eglise et de l'Empire*, tom. I, pag. 622, edit. Genev.

(80) *Annalium* tom. II, anu. 172, sect. 5.

(81) *Annalium politico-ecclesiast.*, ann. 177, § 5. Credo tamen Melitonem tunc factis jamjam fuisse functum.

(82) Psalm. xc, 40.

(83) Apocalyps. cap. III, 1-6.

(84) *Histor. ecclesiast.* lib. IV, cap. 26: Μελίτων Ὁνησίμῳ τῷ ἀδελφῷ χαίρειν.

(85) Tillemont, dans les *Mémoires pour servir à*

ex præconcepta et obiter jamjam notata opinione oritur, Melitonem esse ange'um istum Ecclesiæ Sardiæ, quem divus Joannes reprehendit. Hinc apostolorum ætati æqualem necessario eum faciunt, virisque ab apostolis instructis, quos apostolicos vocarunt veteres, annumerant. Altera vero ex errore gravi procedit, et eorum est, quos notavit Halloixius (86), qui Melitonem Frontonis, seu ut non sine vitio eum vocant, Frontonii discipulum fuisse somniant. Legerunt namque illi in Hieronymo (87) hæc verba : « Melito Asianus, Sardensis episcopus, librum imperatori M. Aurelio Vero, qui Frontonis oratoris discipulus fuit, pro Christiano dogmate dedit, » et quod tribuendum erat M. Aurelio tribuerunt Melitoni. Vere enim Frontonis discipulum M. Aurel. Antoninum fuisse, testatur non modo ipse verborum nexus, sed et veterum hanc in rem testimonia probant. Hieronymus (88) enim ipse alibi de Frontone memoriz prodidit ita : « Fronto orator insignis habetur, qui M. Antoninum Verum Latinis litteris erudit. » Et Jul. Capitolinus (89) imperatoris hujus magistros recensens, quos varia in facultate varios habuit, sic inter alia : « Oratoribus usus est Græcis, Annio Mario, Caninio, Celere et Herode Attico ; Latino Frontone Cornelio. Sed multum ex his Frontoni detulit, cui et statuam in senatu petiit. » Quin et consulem eum fecit, ut fasti consulares testantur, et præter Ausonium (90) testis quoque est a Grutero (91) allata inscriptio vetus, e fano Fortunæ in littore Adriatico producta. Error itaque hic est insignis, qui a negligentioribus quibusdam chronographis acceptus, in alios atque alios est derivatus. Hæc de primis Melitonis nostri, omnibusque hominibus æque communibus vitæ fati, dicta sunt. Hæc de patria, ætate, parentibus atque præceptoribus ejus in medium proferre potui, sed pauca me dixisse fateor, ast omnia que reperire potui.

§ VII. De eruditione Melitonis in genere, et in specie de ejus oratoria.

In animi vero ejus describenda indole amplissimus et vix emetiendus dicendorum campus se mihi offert. Naturam enim in tribuendis animi dotibus benignam prorsus atque faventem habuit non modo, sed et ipse donis a natura sibi concessis optime fuit usus. Felix enim ingenium variis artibus atque scientiis ita perpolivit, et ad bona quævis propensissimam voluntatem ita assuefecit virtutum exercitio, ut eruditi non minus quam pii promeruerit commendationem. Quanto ardore meditationibus indulserit, quantaque laborum patientia et assiduitate studiis sese dederit, non modo insignes ejus in variis scientiis testantur progressus, sed et amplissimus librorum testatur numerus, quem indefessa viri hujus optini post se reliquit diligentia, gravissimis insuper aliis quoque ecclesiasticis occupationibus oppressi. Horum librorum prolixum catalogum exhibuerunt Eusebius (92), Hieronymus (93), Ruffinus (94), Nicephorus (95), meritoque dolemus, quod temporis injuria perierint omnes isti ingenii ejus fetus egregii, quodque præter titulos et pauca quædam fragmenta, ast ærea et quantivis pretii, ætas nostra nihil tulerit (96). Melitonem ob eruditionem et scripta suis temporibus unum omnium maxime celebrem exstitisse, probant porro veterum hanc in rem testimonia. Ruffinus (97) fragmentum ex ejus apologia afferens, « hæc et multa alia nobiliter ab eo scripta fuisse » subjungit. Eusebius (98), contra Artemonis et Pauli Samosateni hæresin elaborata scripta enarrans, ita tandem exclamat : Τὰ δὲ Ἐιρηναίου τε καὶ Μελιτωνῶς καὶ τῶν λοιπῶν τίς ἀγνοεῖ βιβλία ; hoc est, Ruffino interprete : « Irenæi vero et Melitonis cæterorumque qui per idem tempus fuerunt, volumina quis ignorat ? » Et uterque (99) porro ita memoriæ quoque prodiderunt : « Melitonem Sardensis Ecclesiæ antistitem et Apollinarem (100) apud Hierapolim Ecclesiam regentem celeberrimos inter cæteros fuisse habitos. » Quæris qui fuerint isti cæteri viri, quos inter noster celeberrimus habebatur ; eos illos ipsos fuisse respondeo, quos tempore æquales ei antea nominaverat Eusebius (1), Hegesippus (2) scilicet, Dionysius (3), Pinytus, Philippus (4), Mysanus (5), Modestus, Irenæus et

Histoire ecclésiastique, tom. II, pag. 445 : « Méli-ton qualifié Onésime son frère, soit qu'il le fût effectivement, soit seulement parce qu'il était chrétien. C'était apparemment un simple laïque. »

(86) In *Vitis illustrium Ecclesiæ Orient. scriptorum*, fol. 838, tom. II.

(87) In *Catalogo script. ecclesiast.* cap. 24. Quæ verba Aubertus Miræus in suo ad l. l. scholio ita interpretatur, quasi ea non de imperatore Antonino philosopho, sed de Antonino Vero, quem is collegam imperii habuit, intelligenda sint. Sed manifeste reclamant differentia prænominis. Uti enim prior sine ulla controversia (Marcus Aurelius Verus Antoninus philosophus, » sic posterior constanter in omnibus antiquis numismatibus « Lucius Aurelius Verus Antoninus » nuncupatur.

(88) In *Continuatione Chronici Eusebiani ad annum 4 M. Aurel. Ver.*

(89) In *ipsius imperatoris Vita.*

(90) In *gratiarum actione pro consulatu ad Gratianum imp. discipulum*, pag. 195 *Operum*, edit. Jac. Tollii.

(91) *Inscriptionum Romanar.* pag. CCCLXIX.

(92) *Hist. ecclesiast.* lib. IV, cap. 26, pag. 188.

(93) *De scriptoribus ecclesiasticis*, cap. 24, pag. 410, tom. IV *Opp.*

(94) *Hist. ecclesiast.* lib. IV, cap. 25, fol. 93, edit. Beat. Rhenani.

(95) *Hist. ecclesiast.* lib. IV, cap. 10, fol. 294.

(96) Obiter hic saltem librorum a Melitone conscriptorum iuici mentionem, quia in altera diss. ex instituto de iis agere constitui.

(97) *Hist. ecclesiast.* lib. IV, cap. 25, fol. 95.

(98) *Historiæ ecclesiast.* lib. V, cap. 28.

(99) Ruffin., *Hist. eccles.* lib. IV, cap. 25 ; Euseb., *Hist. eccles.* lib. IV, cap. 26 : Ἐπὶ τῶνδε καὶ Μελιτωνῆς ἐν Σάρδεσι ἐπίσκοπος, Ἀπολλινάριός τε τῆς ἐν Ἱερραπόλει διακροῦς ἡκμαζόν.

(100) *Hist. eccles.* lib. IV, cap. 21.

(1) Cujus Vitam dat Euseb. l. c., cap. 27.

(2) Quem Euseb. *H. E.* l. IV, c. 22, laudavit.

(3) De hoc Dionysio vide eundem l. c., cap. 45.

(4) De Philippo et Modesto idem egit ibidem, c. 21.

(5) Idem, l. c., cap. 28.

Theophilus Antiochenus, viri de Ecclesia et fama et scriptis omnes atque singuli longe meritissimi. Luscus itaque inter cæcos minime regnavit, sed optimus inter optimos exstitit. In rem evestigio eamus, atque palam jam quoque faciamus, in quibusnam potissimum studiorum generibus egregium se præstiterit noster. Optime perspicuens, quanta vis verborum ornatui insit, et quantopere conciliet animos compta oratio et mitis, in graviter dicendi facultate strenue sese exercuit. Fieri enim potest haud raro, ut quis recte sentiat, et id, quod sentit, polite eloqui non possit; hinc removendo huic impedimento noster quoque ante omnia operam navavit, et ita navavit feliciter, ut in rhetoricis et flexanimis artibus insignes prorsus fecerit progressus. Cumque, Tullio (6-64) teste, oratio debeat esse ornatio sententiis quam verbis, altioribus quoque vacavit disciplinis, philosophicisque pariter ac diviniorebus totum sese sacravit scientiis, et utrasque felici connubio ita sibi junxit, ut egregii philosophi et consummatissimi theologi laudes fuerit consecutus. His scientiis instructus, poterat non modo ethnicorum allatas contra veritatem Christianam facili negotio contundere objectiones, sed et hæreticis obviam ire valebat, et rempublicam divinam ab omnibus tum externis tum intestinis defendere insultibus. Exstitisse itaque Melitonem commodum non modo oratorem, sed et eximium philosophum, nec minorem philosophum quam theologum probandum mihi incumbere video. Oratorem eum fuisse elegantem ex Tertulliani apud Hieronymum (65) auctoritate edocemur. Eximius enim hic sæculi secundi scriptor, qui postea tamen magno Ecclesie detrimento ad Montanistas abiit, elegans et declamatorium Melitonis ingenium laudavit in septem libris, quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano. Ejusdem porro ornatum dicendi genus vel ex unius orationis, quam pro fidei nostræ defensione composuit, superstite apud Eusebium (66) fragmento satis superque possumus perspicere, ex ungue leonem, quod in proverbio dici solet, judicantes.

§ VIII. De philosophica Melitonis eruditione.

Quantum in philosophia præstiterit, testantur libri de gravissimis hujus scientiæ momentis ab eo conscripti, quorum auctores modo nominati (67) titulos dederunt. Singulos scilicet et diversos edidit tractatus: *De universi hujus creatione, Περὶ κλάσεως· De hominis natura, Περὶ φύσεως ἀνθρώπου· De sensibus, de anima et corpore et mente, Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἢ καὶ τοῦς*, etc. Ut autem harum rerum perfecta cognitio ad vitam æternam semper viam sternit, homines sensim sensimque ad altioris revelationis necessitatem deducendo, utque proinde earum tractatio omni tempore perutilis exstitit ac necessaria; sic de ejusmodi philosophiæ capitibus rite exponere istis temporibus maxime conducebat, quibus noster floruit, et quibus ethnici a sua superstitione abstrahendi erant, philosophisque, haud pauca contra religionis Christianæ veritatem excipientibus præpostereque multa de ejusmodi dogmatibus sentientibus, erat respondendum (68). Satis enim perspexit beatus Melito, quantam horum philosophorum scita quædam vim haberent ad religionis Christianæ vel retardandum progressum, vel structuram labefactandam, nisi prima ipsorum fundamenta suffoderentur. Hinc hoc sibi ultro suscepit negotiū, ut hæc philosophiæ capita, quæ maximi ad fidem momenti sunt, et sine quibus non potest vera in Deum pietas surgere aut consistere, sedulo pertractaret, et pro virium facultate clarissimis rationibus suffulciret. Nam certe nisi constitutum sit, quisnam universi hujus

(6-64) In *Part. Orat., Opp.* t. I, fol. 109. Edit. Froben. 1540, IV vol.

(65) In *Catalogo scriptorum ecclesiast.*, cap. 24: Τούτου τὴν εὐφυῆ ἐπαίνων Τερτυλλιανὸς ἐν τοῖς ἑπτα λόγοις, οὓς ἔγραψε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ Μοντάνου.

(66) *Hist. eccles.* lib. IV, cap. 26.

(67) Euseb. scilicet *Hist. eccles.* lib. IV, cap. 26, pag. 188. Hieronymus *De script. eccles.* cap. 24. Rufinus *Hist. eccles.*, lib. IV, cap. 25. Nicephorus Callisti *Hist. eccles.*, lib. IV, cap. 10, fol. 294.

(68) Tales qui istis temporibus contra Christianos egerent, fuerunt inter alios: I. Crescens, philosophus Cynicus, homo vitæ impurissimus, qui Eusebio *Hist. eccles.*, lib. IV, cap. 16, audit φερόνυμος τῆ κυνικῆ προσηγορίᾳ βίον τε καὶ τρόπον, « qui vendendi rationem prorsus convenientem Cynicæ appellationis æmulabatur, » et Tatiano in *Apolog.* cap. 32, pag. 71, edit. Worthii, vocatur: Παιδρασατεῖζ πάντας ὑπερενεγκῶν, φιλαργυρίᾳ δὲ πάνυ προσεχῆς ὢν, « maxime omnium puerorum incesto amori deditus et pecuniæ studio addictissimus. » Hieronymus *De script. eccles.* cap. 30, eum multum adversus Christianos blasphemasse memorat. Justini martyris potissimum antagonistam fuit, ejusque martyrii causa. Vide ejus *Apologiam secundam* (quæ

alias prima vocari suevit), cap. 8, pag. 21, edit. splendidissima, quam ex schedis Grabianis Oxonii 1703, in-8, dedit Henr. Hutchin, et Euseb. I. c. II. Lucianus Samosatenus, celeberrimus ille Christianorum empæctus, cujus Vitam a Jo. Burdellio ex ipsius Luciani scriptis compositam, notisque suis auctam dedit I. A. Fabr. in *Bibl. Gr.* lib. IV, cap. 16, pag. 485. Huic falso primum quidem Evangelii ministrum Antiochiæ, postea παραβάτην et ἄθεον credunt Jo. Henr. Hottinger *Hist. ecclesiast.* N. T. parte I, pag. 55, et Jo. Ph. Treuner in diss. *De theologia Luciani*, Jenæ 1697. Hic quidem Justum opus adversus Christianos non scripsit, in dialogo tamen *Περὶ τῆς Ἡερεγίτρον τελευτῆς* sacra eorum dogmata imo Christum et apostolos sarcasticis ludibriis perstrinxit, et in historiarum monumentis de eo inenoriaz proditur, quod maxime καθάπτεται τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ αὐτὸν βλαστημεῖ Χριστόν. III. Celsus, qui opus suum contra Judæos et Christianos falso titulo inscripsit *Λόγον ἀληθοῦ*, de quo videndus Euseb. *Hist. eccles.* lib. VI, cap. 36. Opus ipsum Celsi libris octo confutavit Origenes, jam tum sexagenario major; qui nuper a Carolo de la Rue accuratius recensiti, et a summe venerab. Moshempio in Germanicam linguam translati notique illustrati sunt.

extiterit architectus, unde omnia, quæ vasto hoc continentur, ortum suum traxerint, quis solem, lunam, ætellas cælo affixerit; quis primum hominem efformaverit, quam ei naturam indolemque indiderit, cujus felicitatis participem eum reddere decreverit, cui fini corpus sensusque destinaverit, qua perpetuitate animam donarit, quod vinculum corpus inter et animam deprehendatur: nisi de his, inquam, constatum sit, pauci ab incredulitate ad fidem perducere poterunt, et infirma erit contra secus sentientes disputatio. Animus potius fluctuans et incertus modo ad fortuitum atomorum concursum, modo ad, necio quam, mundi animam æternam, modo ad animæ nostræ cum corpore interitum, modo ad alia atque alia his absurdiora rapietur (69). Amovendis itaque hisce aliisque hujus modi impedimentis operam noster feliciter navavit, sibi que inter philosophos haud leve conciliavit nomen.

§. IX. De theologica eruditione Melitonis.

Nihil aut parum præstitit viatori in devia delapso officii, qui ipsi saltem significat, eum a proposito diversas calcare semitas, rectam autem insuper viam non simul monstrat. Sic nec Melito in amoliendis tantummodo per scripta fidei obstaculis substitit, sed ad alios quoque hanc in rem edendos tractatus vertit animum, parum esse ratus, impedimenta removere, nisi et ipsa fides exponatur clare, et omnia ex ejus præscriptis ad vitam et salutem æternam necessaria officia claris et perspicuis documentis declarantur. Ergo edidit complures libros de diversis et gravissimis divinius hujus disciplinæ momentis, et haud obscurum esse sivit, quanta scientia et doctrina in rebus sacris et ad fidem spectantibus abundaverit. Cum animus mihi sit de scriptis ejus ex instituto pluribus infra agendi, ne postea dicenda mihi nunc præripiam, opus non esse arbitror, enumerare multis, quorum argumentorum tractationes susceperit, et de quibus in specie fidei capitibus, scriptis egerit. Fidem potius merebor, si ad probandam singularem Melitonis in sacris rebus dexteritatem ejus modo haud paucos hac in arte editos ingenii fetus testes poposcero, et lectorem ad Eusebium (70) ejusque sequaces iterum ablegavero. Perplacet cæteroquin scriptorum ejus de rebus theologiacis elaboratorum divisio, quam in medium attulit sæpius jamjam citatus Halloixius (71), cui alia in gratiam gentilium, alia in gratiam Christianorum concinnata videntur. Sic in priorum gratiam inprimis editos fuisse libros *De fide, De veritate, De obedientia fidei*, ipsa præ se ferunt nomina et argumenta. Alii autem, quos etiam multos exaravit, magis ad eos spectant, qui vel jam in Christi castris versantur, vel dato ejus militiæ nomine, admissionem expectant, et Ecclesiæ interim limen terunt. Tales sunt *De baptismo, De Ecclesia, De Christi generatione, De Verbo incarnato* et alii, quorum infra dabo catalogum. Quanta diligentia diurna nocturna que manu Scripturas sacras tractaverit, et quam assiduus in earum lectione fuerit, non sine fundamento conjicere possumus ex *Ἐκλογῶν* libris, sive excerptis e sacris bibliis testimoniis, in sex libros divisus. In gratiam Onesimi potissimum hoc divinarum Scripturarum mel suxit, prout clarum est ex ipsa ejus *ad Onesimum* epistola (72). E crebra itaque sacrarum litterarum lectione, ceu optimo et omnis divinius doctrinæ unico fonte et scaturigine, derivavit quoque in se egregiam illam, qua instructus erat scientiæ istius abundantiam; et cum Jesum Christum Deum et hominem haud ignorare præcipuus sit fidei nostræ articulus, huic etiam veritati præcipue studuit, et deitatis pariter ac humanæ (*θεανθρώπου*) naturæ stator exstitit atque defensor fortissimus. Eusebius (73) hanc in rem evolvendus est, qui de eo memoriæ prodidit, quod scripta ejus ἐν οἷς θεολογεῖται, καὶ ἐν οἷς θεὸς καὶ ἄνθρωπος καταγγέλλεται ὁ Χριστός, « in quibus Christi divinitas astruitur, et in quibus eum Deum simul atque hominem prædicavit, » omnibus fuerint nota, quin notissima. Inprimis egregius Melitonis locus est de divinitate et humanitate Christi (74), quem Anastasius Sinaita produxit, et ex eo Caveus (75) et Whistonus (76), et quem contra Clericum vindicavit Weismannus (77). Suam porro in rebus divinius rarum commonstravit dexteritatem in eo, quod purioris doctrinæ adeo fuerit amans atque tenax, ut ab ea ne latum quidem unquam recedendum esse duxerit, sed hæreticis forti-

(69) Erroneas ejusmodi sententias enumeravit et refutavit Radulph. Cutworth in *Systemate intellectuali* tom. I, cap. 5, fol. 812, sqq., edit. Mosheimianæ. Confer quoque si placet ejusdem abbatis summe rever. diss. *De creatione ex nihilo*, ibid., fol. 957, reperiendam.

(70) *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 36. Ruffin. *ibid.*; Hieron. cap. 24. Niceph. *H. E.* lib. iv, cap. 10.

(71) In *Illustrium Ecclesiæ Orientalis scriptorum Vitæ et documentis*, tom. II, fol. 821.

(72) Eusebius, *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 36, circa finem hanc nobis servavit epistolam.

(73) *Hist. eccles.* lib. v, cap. 28, contra hæresim Artemonis, quæ Christum merum hominem esse dicebat, disputans ita: Ἦν δ' ἂν τυχὸν πιθανὸν τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ πρῶτον μὲν ἀντίπικτον αὐτοῖς αἱ θείαι Γραφαί, καὶ ἀδελφῶν δὲ τινῶν ἐστὶ

γράμματα πρεσβύτερα τῶν Βίβλου χρόνων, ἃ ἐκείνῳ πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὰς τότε αἵρέσεις ἔγραψαν. Λέγω δὲ Ἰουστίνου καὶ Μιλτιάδου καὶ Τατιανῶ καὶ Κλήμεντος καὶ ἑτέρων πλειόνων, ἐν οἷς ἅπασι θεολογεῖται ὁ Χριστός. Τὰ δὲ Εἰρηναίου τε καὶ Μελιτωνος καὶ τῶν λοιπῶν τίς ἀγνοεῖ βιβλία, θεῶν καὶ ἀνθρώπων καταγγέλλοντα τὸν Χριστόν;

(74) In *Ἄδηγῶ* seu *Duce viæ* cap. 13, pag. 260.

(75) In *Hist. litteraria scriptorum ecclesiæ*, pag. 20. Apud Halloixium hoc fragmentum non exstat.

(76) In the *dissertation upon the Epistles of Ignatius* pag. 65 et 66, quæ tomo I libri, quem *The primitive Christianity reviv'd* inscripsit, exstat.

(77) In *Introductione in memorabilia Ecclesiastica Historia* S. N. T., tom. I, pag. 114.

ter restiterit, et in pravarum eorum opinionum potissimum origines de industria inquisiverit. Multum enim cum valeat ad abstrahendum ab errore animum, nosse erroneæ sententiæ causas; noster quoque in eo operam suam egregie prorsus locavit, quod scripto quodam, ut auctor est Hieronymus (78), monstraverit, ex qua philosophorum secta singulæ in Ecclesia hæreses natalem traxerint atque originem. Vel unico itaque hoc opere satis superque evinci potest, eum in philosophicarum æque ac theologiarum rerum latifundiis, haud angusta instructum fuisse scientia. Meruit proinde, ob eruditionem prorsus singularem, perennem ad posterum memoriam. Meruit oratoris philosophi atque theologi nomen, et cum summa laude meruit.

§ X. De Melitonis castimonia.

Quem hactenus argumentis gravissimis apprime doctum civi, idem nunc quoque pius et virtutibus maxime florens, sistendus mihi erit, nec infeliciori successu, nec levioribus argumentis id actum iri confido. Qui enim e diligenti variis artibus et scientiis ingeniorum cultura, et e sacrarum litterarum crebra lectione in hominum bene præparata pectora emanare solent fructus, ut scilicet emolliantur mores, nec sinantur homines esse improbi, ii tanto uberius in piissimam Melitonis animam emanarunt, quanto majori studio utrique operam navasse hactenus vidimus. Inde igitur exstitit animæ ejus morumque puritas, inde ejus cælibatus, et castimonia, qua inter alia virtutum exercitia conspicuus fuit, et ob quam eunuchi cognomen accepit. Ita namque vocatur a Polycrate (79) in epistola synodica ad Victorem papam: *Τὶ γὰρ δεῖ λέγειν Σάγαριν ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα, ὃς Λαοδικεῖα κεκοιμηται; ἔτι γὰρ καὶ Παπείριον τὸν μακάριον, καὶ Μελιτώνα τὸν εὐνοῦχον; τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον; κ. τ. λ.* Id est ut divus Hieronymus (80) verborum Polycratis interpretem egit: « Quid necesse est Sagaris episcopi et martyris recordari, qui in Laodicea soporatur, et Papirii beati, et Melitonis in sancto Spiritu eunuchi, qui semper Domino servit? » Audit itaque noster eunuchus. Cumque Servator optimus maximus in Evangelio (81) tria eunuchorum constituat genera, aliud scilicet eorum, *οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγενήθησαν οὕτω, ἢ ab ortu* talium, qui ad Venerem inhabiles nati sunt; aliud illorum, *οἵτινες εὐνοῦχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἢ qui ab hominibus tales effecti sunt;* et aliud denique istorum, *οἵτινες εὐνοῦχίσαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἢ qui se ipsos castrarunt propter regnum cælorum;* non abs re erit inquirere, ad quamnam eorum classem Melito noster sit referendus. Ultimæ autem eum adnumerandum esse, ex duabus rationibus haud obscure potest comprobari. Primo Polycrates nullam aliam ob causam eunuchi cognomine Melitonem insignire mihi videtur, quam ut simul aliquid in laudes atque existimationem ejus afferat; et sic sententiæ suæ, quam contra Victorem tuebatur, haud leve pondus superaddat, utpote quæ tot sanctissimorum virorum auctoritate suffulciatur. Eandem itaque ob causam, ob quam Sagarem μάρτυρα, et Papirium μακάριον vocaverat, Melitonem quoque eunuchum vocavit, alias sine ullo scopo hoc epitheton addidisset, quod sive ob naturæ vitium, sive ob aliorum hominum violentiam illi obtigisset, ad laudes ejus, et commendationem, imo et ad propositum nihil prorsus conferre potuisset. In ejusmodi autem epistola, quam privatus ad privatum minime dedit Polycrates, sed quam publico nomine, sed quam nomine omnium totius Asiæ Ecclesiarum ad Victorem Ecclesiamque Romanam, in re maxime seria, exaravit, et quam in synodo solemniter tot episcopi comprobaverant, et subscriptione confirmaverant, aliquid temere et nihil ad rem adjectum fuisse, vix ac ne vix quidem mente possum concipere. Alterum argumentum ex Latina horum verborum versione Hieronymi atque Ruffini potest desumi, quorum alter (82) Melitonem in Spiritu sancto eunuchum vocavit, alter vero (83) Polycratis verba ita interpretatus est: « Sed et Papirium, Macarium (84) et Melitonem propter regnum Dei et eunuchum et Spiritu sancto repletum. » Ita ut clarissime exinde pateat, per Polycratis εὐνοῦχον τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον nullum aliud eunuchorum genus esse intelligendum, quam eorum *οἵτινες διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εὐνοῦχίσαν ἑαυτοὺς, ἢ qui se ipsos castrarunt propter regnum cælorum.* Ergo propter regnum cælorum semetipsum eviravit Melito? Ergo

¹ Matth. xix, 12.

(78) Epistola 83, tom. IV *Opp.*, parte II, p. 656: « Quid loquar de Melitone Sardensi episcopo; quid de Apollinario Hierapolitanæ Ecclesiæ sacerdote, Dionysio Corinthiorum episcopo, et Tatiano et Bardesane qui origines hæreseon singularum et ex quibus philosophorum fontibus emanarint multis voluminibus explicarunt? »

(79) Apud Euseb. *Hist. ecclesiast.* lib. v, cap. 24, fol. 244.

(80) *De illustribus Ecclesiæ scriptoribus*, cap. 24.

(81) De triplici hoc eunuchismo confer Douglassi *Analect. sacr.*, part. II, excurs. 50, p. 74;

Melch. Inchoferi diss. *De eunuchismo*; Seldenum *De jure naturæ et gentium*, pag. 658; Saldenum in *Otiis theolog.* p. 499 sqq. Plures auctores de hoc oraculo evolvendos dabit S. R. Wolfius in *Curis*, vol. I, pag. 281.

(82) Hieronym. l. c. cap. 24.

(83) Ruffinus in *Hist. eccl.* lib. v, cap. 24.

(84) Ruffinus, parum attendens, errorem hic commisit, atque μακάριον viri nomen proprium putavit, et sic non ut Hieron. per « beatum, » sed per « Macarium » reddidit.

Servatoris verba proprie intelligens Origeni (85), Leontio (86), Valesianorum et eunuchorum (87) hæresi additis prævit exemplum, quorum se ipsos cruenta manu mutilantium simplicitatem referunt et detestantur rerum gestarum monumenta? Minime. Sed sua potius voluntate ab omnibus ob conjugii, quamvis liciti, quamvis a Deo instituti, voluptatibus sese abstinuit propter imminentes tunc temporis ob religionem Christianam persecutiones. Hi enim proprie sunt eunuchi in Spiritu sancto, et de quibus ad castitatis commendationem loquitur in Evangelio Christus, non qui naturam ferro expellunt, et se ipsos excindunt, sed qui, peculiari Spiritus sancti gratia, insigniori continentiae dono ita sunt exornati, ut propter incomparabiles illas, quæ beatos in cælo manent delicias, naturæ stimulos possint reprimere. Ita scilicet intelligendum esse divinum hoc oraculum, non modo ratio ipsa dicitur, sed et Patrum unanimis etiam (88) interpretatio probat, apud quos insuper εὐνοχία sæpenuero « castitatem » quoque significat, et verbum εὐνοχίζειν etiam metaphorice pro « caste vivere » adhibitum invenimus (89). Ecclesiæ porro canones atque constitutiones (90) semetipsos mutilantes non modo nulli officio sacro admoventos, sed et, si clerici fuerint, ab eo iterum dejiciendos et a numero clericorum rescindendos statuerunt. Cum itaque Melito noster ad dignitatem episcopi fuerit elatus, se ipsum certe non castravit, sed ex eunuchorum potius laudatissimo genere fuit, quibus ob eximium castimonie studium tale cognomen additum fuit. Opportunam hac occasione quæstionem movet Halloixius, quidnam in causa fuerit, cum illo Melitonis sæculo tam multi exstiterint viri sancti et episcopi casti, cur hoc peculiare cognomen nostro potissimum fuerit tributum; nec sine fundamento auguratur, debuisse certe rarum aliquod ab eo castitatis exemplum exhibitum fuisse.

§ XI. De aliis Melitonis virtutibus.

Eodem quo castimonie studuit ardore, et aliis quoque vacavit virtutum exercitiis, atque illustri in Ecclesia loco cum constitutum sese cereret, egregium quoque suis, quod imitarentur prævit exemplum aliarum itidem quæ Christi cultores decent virtutum. Unica scilicet tantum virtus datur (91), ast multa ejus sunt opera, exercitia et objecta, studiumque actiones suas omnes ad voluntatem Dei dirigendi in variis objectis unum prorsus manet idemque, nec eorum varietate diversum redditur. Melito itaque qui omnibus, quibus poterat, viribus appetitum suum Venereum ad voluntatem divinam felici et laudando successu unice temperavit, in aliis etiam propensionibus ad corruptam suam voluntatem, seu contra decreta divina agere non potuit, sed et in iis etiam Deo placendi studio teneri debuit, memor verborum divi Jacobi (92): Ὁ εἰπὼν Μὴ μοιχεύσης, εἶπε καὶ Μὴ φονεύσης. Εἰ δὲ οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις δὲ,

(85) Hic Alexandrinam scholam regens, cum non solum viri, sed et femine elegantes et juventute floridæ ad eum confluerent, sermones de rebus divinis audire, castitati suæ timuit, et seipsum eunuchum fecit. Euseb. *Hist. eccles.* lib. vi, cap. 8. Confer Petri Zornii diss. *De eunuchismo Origenis*; Huetii *Origenianorum* lib. 1, cap. 1, § 15; et Natal. Alex. *Hist. eccles.* sæc. iii, cap. 3, artic. 12, fol. 597.

(86) Socrates *Hist. eccles.* lib. ii, cap. 21: Λεόντιος ἦν ἱνα πρεσβύτερος ἦν, ἀφῆρθη τῆς ἀξίας, ὅτι τῶν γεννητικῶν ἐξέτεμεν αὐτόν. « Leontius cum presbyter esset, eo dignitatis gradu privatus est, quod genitalia sibi exsecuerat. » Theodoretus lib. ii, cap. 24. Hunc causam constituendi primum concilii Nicæni canonem fuisse, suspicatur Laurent. Howel, in *Synopsi canonum et conciliorum œcumen.* Lond., 1708, duobus voluminibus in-fol., tom. 1, fol. 14.

(87) Hi non modo se ipsos castrarunt, sed et hospitibus, amicis aliisque invitatis idem fecerunt, asserentes, neminem nisi castratos salvari posse. De his Epiphanius hæresi 58; Augustinus lib. *De hæresibus*, num. 37; d'Ollincamp, *Traité des eunuques*.

(88) Chrysostomus ad h. 1, homil. 62, p. 553, D, Opp. edit. Commel. 1603: Οὐ τῶν μέλων λέγει ἐκτομήν, ἀλλὰ τῶν λογισμῶν τῶν πονηρῶν τὴν ἀναίρεσιν. Theophylactus in *Evangelia*, p. 111, ed. Paris. 1631: Ἐνταῦθα δὲ οἱ αὐτοὺς εὐνοχίσαντες, οὐχ' οἱ ἐκτέμνοντες αὐτούς, ἀλλ' οἱ ἐγκρατεῦμενοι. Clemens Alexandr. *Pædagogia* lib. iii, cap. 4, p. 220, B, edit. Paris. 1641: Εὐνοχὸς γὰρ ἀληθῆς οὐχ' ὁ μὴ δυνάμενος, ἀλλ' ὁ μὴ βουλόμενος φιλεῖν. Et Niceph. *Hist. eccles.* lib. viii, cap. 8, Origenis stultum reprehendit institutum, ἀπλοῦστερον λαβομένου τὴν σωτήριον ταύτην αὐτῆν, « quod proprie intellexerit hoc Servatoris salvificum præceptum. »

(89) Clemens Alexandr. *Stromat.* iii, pag. 465 de Julio Castiano: Ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας, ἢ περὶ εὐνοχίας βιβλίῳ, « in libro de continentia, vel de castitate. » Idem *ibid.*, pag. 463: Τὸν τε εὐχαρίστως τῷ Θεῷ, γάμῳ κεχρημένον σωφρόνως, τὸν τε εὐνοχία, ὡς ὁ Κύριος βουλεται, συμβιώντα, « et eum, qui Deo gratias agendo caste utitur matrimonio; et eum, qui, ut vult Dominus, vivit in castitate. » Idem verbum εὐνοχίζειν metaphorice quoque usurpat lib. iii *Strom.*, pag. 451: Καλὸν δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εὐνοχίζειν αὐτὸν πάσης ἐπιθυμίας, et alio in loco: Εὐνοχίσαντες αὐτοὺς, ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. Confer Jo. Casp. Suiceri *Thesaurum ecclesiasticum*, tom. 1, fol. 1255.

(90) Canon SS. apostolorum 22: « Qui se ipsum mutilavit ne sit clericus, est enim sui homicida et Dei officii hostis. » Can. 25: « Si quis cum sit clericus se ipsum mutilaverit, deponatur; est enim sui homicida. » Eadem sanxit concilii Nicæni canon primus. Vide, si placet, Cph. Justelli *Codicem canonum universæ Ecclesiæ*, Paris. 1610, pag. 131 seqq.; et concil. Arclat. can. 8. Confer omnino Joseph Bingham's *Origines ecclesiasticas, or the Antiquities of the Christian Church*, vol. II, Book iv, Chapt. 3, § 9, pag. 275. Editionis vero Grischovianæ pag. 135.

(91) De unitate virtutis dispexit Gottlob Frid. Jenichen peculiari schediasmate *De virtute non nisi una*. La Crosa *Traité du beau*, cap. 40, pag. 495; Chauvin in *Lexico philosophico*, tit. *Virtus*, aliique.

(92) Conf. clarissimus Schoetgenius in *Horis Hebraicis*, p. 1016, et summe reverendus Alberti *Observat. philolog. in sacros N. Fæderis libros*, p. 447, quorum prior eandem sententiam ex codice Talmudico et Rabbisorum consensu eruditissime probavit, alter vero externorum non ablucentium sententias hanc in rem attulit. Consultatis

γέγονας παραβάτης νόμου^a. Nec desunt hanc in rem veterum quoque testimonia. Scriptores enim qui Melitonem nostrum ob castitatis studium laudibus extulerunt, eundem etiam ob aliarum virtutum exercitium posteritati venerabilem tradiderunt. Sic Polycrates (93) insigni illa laudis commemoratione eum quoque exornare haud dubitavit, qua πάντα ἐν ἀγῶ Πνεύματι πολιτευσάμενον eum vocavit, h. e. virum Spiritus sancti afflatu omnia gerentem. Sic Hieronymus (94), Polycratis modo in medium prolata verba sua faciens, de Melitone ita porro memorizæ prodidit, « quod semper Domino serviverit. » Et Rufinus (95) Eusebii notissimus interpres, unanimi quodam consensu de nostro quoque testatur, quod Spiritu sancto semper repletus fuerit; ita ut affatim me probatum dedisse credam, Melitonem, uti castimonia reliquis præstitit, ita et aliis virtutibus eminuisse.

§ XII. De Melitonis dono prophetico.

Totus itaque uni Deo intentus cum esset, contigit ipsi etiam peculiare aliquod gratiæ divinæ donum miraculi plenum, prophetiæ scilicet χάρισμα, quod, ut notabiliter dixit Origenes (96), divini semper sermonis character exstitit et vitæ Deo acceptæ familiaris sociæ comesque. Futura enim prænoscere, eaque sine falsi suspitione præannunciare solius Dei virtus est et prærogativa, ad quam nullus vel mortalium vel dæmonum ascendere potest, nisi ipsius Dei indicio, falli atque fallere nescii. Θεοῦ enim, ut Chrysostomi (97) verba mea faciam, τοῦτο μάλιστα ἔβιον τὸ λέγειν τὰ μέλλοντα, « Deo maxime proprium est futura prædicere, » qui hoc ipso quoque caractere a falsis gentilium diis fictitiisque eorum idolis in sacris paginis^b distingui maxime voluit. Ita ut mellitæ eloquentiæ pater, cujus modo in medium attuli verba eandem quoque in rem egregie prorsus pronuntiaverit, quando futura prædicendi facultatem ἔργον Θεοῦ appellavit (98), ὅπερ οὐδὲ μιμήσασθαι δύναιντ' ἂν οἱ δαίμονες, κἀν σφόδρα φιλονεικῶσι, « Dei maxime opus, quod neque dæmones imitari possunt, quamvis majorem in modum nitantur. » Licet enim dæmones divinæ hujus virtutis imitatores agere sæpenumero per oracula inter gentiles tentaverint, infelices tamen et hac in parte Numinis æmulos egerunt adeo, ut falsi toties convicti ludibrium tandem suis etiam dederint cultoribus. Eorum enim revelationes partim falsis, partim flexiloquis et obscuris constitisse enuntiatis, ut interprete eguerint rerum futurarum interpretes, ipsi testantur et rident gentilium scriptores haud pauci (99). Quod itaque summum Numen Melitonem futurorum quoque notitia exornaverit, magnum utique effusæ in eum gratiæ documentum est. Certe autem eum prophetam fuisse testatur ipse Hieronymus (1) ita de eo scribens : « Hujus elegans et declamatorium ingenium laudans Tertullianus in septem libris, quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano, dicit eum a plerisque nostrorum prophetam putari. » Deum scilicet promissi, quo Joel^c internuntio jam pridem sese obstrinxerat, memorem, nec a N. T. Ecclesia hoc prophetiæ charisma abesse prorsus, aut intra apostolici ævi angustias contineri voluisse, sed illud uni alterive, licet pro temporum ratione parcius, adhuc communicasse, negari non potest. Et quanquam « lex et prophetæ usque ad Joannem duraturi dicantur^d, » tamen verba ista mitiori interpretatione, quam ut omnem prophetiæ usum excludant, accipienda esse, vel Agabi^e aliorumque qui Hierosolymis Antiochiam profecti memorantur vatum exemplis, et bene multis aliis testimoniis, quæ ex tribus prioribus sæculis collegit Pfannerus (2), potest probari. Et certe inter reliqua Spiritus sancti dona, quæ in novi fœderis Ecclesia distribuit summum Numen, etiam prophetia Paulo (3) recensetur, qua, ut et alia continentur, notitiam futurorum tamen maxime significari, ipsa verborum indoles ususque indicare videtur. Hoc ergo donum in beatum nostrum Melitonem quoque colatum fuisse, non est quod dubitemus. Ast charisma hoc, quod omni sætate a fidelibus utriusque

^a Jac. II, 11. ^b Isaïæ cap. XLII, 22, 23; XLII, 9, 12; XLIV, 6, 7. ^c Joel. cap. III, v. 1, 2. ^d Matth. XI, 13. ^e Act. XI, 27, 28.

apud Gotingenses Fr. Cph. Neubour in biblioth. Bremensi classe I, fasciculo 3, p. 209 edit. Amstelod. 1724, seqq. item ex Demosthene egregium quemdam eandem in rem protraxit locum.

(93) Apud Euseb. *Hist. eccles.*, lib. V, cap. 24.

(94) *De scriptoribus Ecclesiæ*, cap. 24.

(95) In *Hist. eccles.*, lib. VI, cap. 24.

(96) *Contra Celsum*, lib. VI, num. 5.

(97) In Joannem homilia 77, p. 397.

(98) In Joannem homil. 47, p. 99.

(99) Chryssippi ingens volumen, in quo Apollinis oracula condidit, salse perstringit Cicero lib. II, *De divinatione*, cap. 56. Porphyrius, gentilium cæteroquin superstitionis acerrimus defensor, qui et de philosophia ex oraculis petitis librum scripsit, oracula vatesque sæpe mentiri fatetur apud Euseb. *Præparat. evangel.*, lib. VI, cap. 5. (Ænomaum, philosophum Cynicum, Porphyrio paulo superiorem, Apollinis oraculis sæpius deceptum, ejus mendacia vaticinia in unum collegisse, atque li-

brum *De falsitate oraculorum* edidisse refert Socrates, *Hist. eccles.*, lib. III, cap. 19. Idem institutum de Diogeniano commemoravit Theodoretus in *Θεραπεῖα Ἑλληνικῶν παθῶν*, *Opp. tom. IV*. Lucianus multis dialogis, v. c. *Concil. deorum*, Jun. et Laton., etc., oracula vanitatis convicit. Celso vero, eorum auctoritatem vindicanti, sese opposuit Origenes libris VII, quos edidit Guil. Spencer.

(1) In *Catalogo scriptorum ecclesiast.*, cap. 24, p. 110.

(2) *Diatribæ de Charismatibus sive donis miraculosis antiquæ Ecclesiæ*, cap. 8, § 4, p. 207, seqq.

(3) I Corinth. XII, 7, 8, 9, 10 : Ἐκάστῳ δὲ δίδεται ἢ γὰρ ῥῶσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρειν. ἢ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. Ἐτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι ἄλλῳ δὲ χαρίσματα λαμπῶν, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυναμῶν, ἄλλῳ δὲ προφητεία, κ. τ. λ.

fœderis tanquam maximi momenti fuit celebratum, magnum utique propensissimi in nostrum dñm favoris documentum fuit, illique eo majorem auctoritatem conciliare debet, quoniam ipsi istis demum temporibus contigit, quibus summus rerum moderator in distribuendis ejusmodi donis parcior fuit (4). Miror propterea a Pflannero (5) et Grabio (6) inter exempla virorum prophetiæ dono exornatorum Melitonem non fuisse commemoratum, cum nihil omnino videam, quod contra rei hujus veritatem jure quodam possit excipi. Imo hæud obscura potius providæ et pro Ecclesiæ suæ incolumitate vigilantis Dei curæ vestigia invenire mihi in eo videor, quod Melitonem vero prophetiæ dono instruxerit ea ipsa ætate, quæ pseudopropheta Montanus (7) cum sua insanarum vatium biga, Priscilla et Maximilla, Ecclesiam turbare, et multos homines sub prophetiæ et magnarum virtutum specie ad sui sequelam trahere cœpit; quæ scilicet affectatæ a Montano prophetiæ tenebræ ab opposita veræ prophetiæ clarissima luce, velut a solæ nubes, potuerint dissipari. His itaque donis divinitus instructus, et Montani, quod valde probabile est, hæresi potissimum commotus, scripsit etiam libros *De prophetia* et *De prophetarum Vita*, in quibus sine dubio quænam esset vera et divina prophetia, et quibus signis a fictitiis et falsis vaticiniis discerni debeat, monstravit noster, vivisque ac certis coloribus vitas prophetarum depinxit ita, ut si quis modo ad Montani et prophetissarum ejus mollem omnique voluptatum generi immersam vivendi rationem (8) attendere voluisset, nullo negotio internoscere potuisset, quid distarent ara lupinis. Benevolus Lectæ pauciã adhuc monendus est, ne librum Gallice sub titulo *L'Apocalypse de Meliton* (9), Parisiis 1662, in-12 editum, pro genuino Melitonis nostri opere ejusque prophetiæ testimonio habeat, utpote qui liber satiram adversus monachos nostri ævi continere dicitur.

§ XIII. Melito Sardium episcopus creatur.

His igitur egregie instructus cum esset facultatibus et disciplinis, cumque morum insuper integritas et vitæ innocentia comites accederent, ad summam jure meritoque in Ecclesia dignitatem, erectas, a Sardibus, magna urbe (10) et ditissimi Cræsi olim regia, sacris Christianorum præesse jussus fuit.

(4) Origenes *contra Celsum*, lib. vii, cap. 2: « Signa autem Spiritus sancti existierunt sub initia Jesu prædicationis, sed plura post ejus assumptionem, postea rursum pauciora; verumtamen nunc quoque ejus sunt apud nos vestigia, qui purgatas habent animas verbo, et huic convenientes actiones. » Prophetiæ donum secundo tertioque sæculo Christiano floruisse probat quoque Franc. Buddeus *Theol. dogm.*, lib. i, cap. 2, pag. 223.

(5) Qui l. c. sequentia attulit exempla: Polycarpi, Euseb. *H. E.*, lib. iv, 14. Sixti Romani episcopi, Augustin. *Exposit. in Evangel. Joan.* tract. 27, in fin., tom. IX Opp., et Prudent. *Περὶ σταφ.* hym. 2. Alexandriæ Alexandriæ episcop., Sozom. *Hist. eccl.*, lib. ii, cap. 16. Antiocheni cujusdam juvenis, Theodoret. *Hist. eccl.*, lib. iii, cap. 18. Chrysostomi et Epiphani, Socrat. *Hist. eccl.*, lib. vi, 13. Sozomen. *H. E.* l. viii, 15. Attici Cplis episcopi, Sozom. vii, 25. Joannis Thebaidos monachi, Ruffin. *Hist. eccl.*, lib. ii, cap. 32. Theodoret. *H. E.*, l. v, c. 24. Augustin. *De civit. Dei*, lib. v, cap. 26. Sozom. vii, 22 et 28. Isaaci Monachi, Sozom. vi, ult. Simeonis Stylitæ, Evagrius, *Hist. eccl.*, lib. vi, cap. 22. Antonii, Socrat. i, 13. Pachomii, Socrat. iii, 15. Benonis et Theonis, Socrat. vi, 28. Zosimæ, Evagr. iv, 7.

(6) Jo. Ern. Grabe in *Hist. eccl.* trium priorum sæculorum ms., quæ Oxoniæ in Bibliotheca Bodlei. inter codices Grabianos num. 14, asservatur, cap. 7, quod de miraculis et prodigiis Ecclesiam N. T. attinentibus usque ad Constantin. M. agit, § 2, præter memoratos itidem Quadratum affert ex Euseb., lib. iii, cap. 37, et Aminiarum Philadelphienam matrem, Euseb., lib. v, cap. 17, quorum Tob. Pflannerus etiam nullam fecit mentionem.

(7) De vera Montani ejusque hæreseos, ætate nondum certe constat. Euseb. ad ann. Domini 170, et M. Aurelii undecimum refert, Epiphanius vero ad ann. circiter 126. Utut sit, Melitonis tamen tempore agitata est, ejusque virus ipsam quoque Lydiam infecit, quod ex Epiph. lib. i, cap. 51, patet, qui Thyatirum, Lydiæ urbem Sardibus vicinam, annis circiter 93 post Christi resurrectionem hac

hæresi prorsus inundatam fuisse, memorie prædidit. De Montano et Montanistis cæteroque ex antiquioribus conferenda sunt fragmenta Apolloniarum, Apollonii, Miltiadis et Serapionis, ab Eusebio collecta *Hist. eccl.*, lib. v, cap. 14-18, itemque Epiphani, hæresi 48. Ex recentioribus præter Fabricium ad Philastrium, p. 402, Ittigium *De hæresiarch.*, p. 219. et in app., p. 86, et in *Selectis cap. Hist. eccl.*, sæc. ii, p. 332; Tillemontium *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique*, t. II, parte iii, pag. 50, et in notis, p. 119; Natal. Alex. *Hist. eccl.*, sæc. ii, cap. 3, art. 8, et in *Dissert. selectis ad h. sæc. diss. tertia*, palmam omnibus præripuit auctor quidam Anglus in *Historia Montanismi* Anglice edita Lond. 1709, in-8°: *The History of Montanism, by a Lay-Gentleman*, p. 552. Liber est valde rarus, paucisque notus, ast egregie scriptus, George Hickes istum edidit, libroque suo, quem *The spirit of enthusiasm exorcised* inscripsit, adjecit: « Auctor ob singularem modestiam sub nomine laici latitare voluit, ast compertum habemus, eum esse Franciscum Lee, M. D. Hickeysii et Grabii intimum amicum, cujus posterioris etiam τὸν ὄτονum II et III, cum prolegomenis eruditius edidit. Dignus utique est liber qui in aliam notiores linguam transfundatur, et de ejus possessione mirifice mihi gratulor. »

(8) Montanum ejusque erroris socias voluptariam egisse vitam, pecunias et munera undique corrogasse, et ex hoc capite falsæ prophetiæ convictos ab Apollonio fuisse, constat ex Eusebio *Hist. eccl.*, lib. v, cap. 18, Apollonii verba ita referente: « Dic mihi, prophetane comam coloribus tingit? prophetane stibio oculos oblitit? prophetane sumptuose et vestitu splendido ornatus incedit? prophetane tabulis et tesseris ludit? prophetane senus exercet? Ista vero mihi fateantur, et dicant utrum liceat usurpare, an contra. Ego certe hæc apud illos facilitata perfacile ostendam. »

(9) De hujus libri auctore vid. P. Baile, *Réponse aux questions d'un provincial*, tom. I, pag. 651.

(10) Ita Stephanus eam vocavit: Ἐφόδος τῆς Ἀυδίας μεγάλη, ὁ πολίτης Σαρδιανὸς καὶ Σαρδινί.

cujus concinnam et brevem hanc dabimus descriptionem geographicam. Sardis, Sardium plurali tantum numero, fuit urbs Lydiæ (11), in Asia Minore, Pactolo (12) aurifero flumine notissima, quæ flexuosis Mæandri amnis recursibus perfusa, super Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu solis vicina, ad septentrionem Mæsiæ, meridiana parte Cariæ partem amplectens. Hujus ergo Lydiæ urbs et caput fuit Sardium civitas, aliis Σάρδεις aliis vero Σάρδεις Græce vocata (13), inter Thyatiram et Philadelphiam (14) sita, Tmololo monti fortunato adjacens (15), cujus Strabo (16) hanc dedit descriptionem : Αἱ δὲ Σάρδεις πόλις ἐστὶ μεγάλη, νεωτέρα μὲν τῶν Τρωϊκῶν, ἀρχαία δὲ ὄμως, ἀπὸ εὐερπῆ ἔχουσα, βασιλεῖον δὲ ὑπερβε τῶν Λυδῶν. « Sardis urbs est magna, posterior quidem urbibus Trojanis, vetusta tamen, arces habens munitissimas, fuitque olim Lydorum regia. » Unde quoque Horatius (17) :

Quid concinna Samos, quid Cræsi regia Sardis?

Opibus atque divitiis hæc urbs, et omnis Lydiæ regio, valde abundavit, hinc et adagia innotuerunt, « Cræso ditior » et « Midæ opes. » Celebratur maxime ob purpura tingendi artem et ob tapetium præstantissimorum, quibus indormiebant veteres, texturam (18), unde illud Varronis (19) : « Cubo in Sardianicis tapetibus inter chlamides et purpurea amicula. » Hæc cæteroaquin civitas cum Sardica urbe, quæ a Claudio Ptolomæo (20) inter Thraciæ civitates mediterraneas numeratur, et concilio Sardicensi, in causa Athanasiana celebrato, illustris est, non debet confundi, neque cum Sardinia insula, cujus incolæ Sardi, Sardoi et Sardenses quoque vocantur, et de quibus nota sunt duo proverbia, « Sardi venales, » scilicet de vilibus et contemptis, « Sardonius risus, » de risu ficto aut ei, qui ridet exitiali (21), Sardus itaque et Sardensis est e Sardinia, Sardicencis e Thracia, Sardianus vero e Lydia. Hinc, quod paulo superius in nota jamjam observavimus, Melito minus recte a dignitate ecclesiastica vocatur Sardensis; hinc porro corrigendus, Chronici Alexandrini interpres, qui illud auctoris : Μελιτων Σαρδιανῶν ἐπὶ vertit : « Melito Sardicensium pontifex, » dicendum erat Sardoniorum. Hodie florentissima olim civitas, viculus est ignobilis, quem Turci tenent, et Sart vocant, ædes habet angustas et humiles, sine splendore, sine ornatu : nulla ibi ecclesia, nulli Christiani, nec alios fere incolæ habet præter pastores et bubulcos, qui in ampla et jucundissima planitie, quæ vico huic prætenditur, gregum et armentorum ibi depascentium curam agunt. Publicum ibi quidem hospitium quoddam est, ast nullos nisi Persas mercaturam gregatim exercentes (Caravanis) recipit peregrinantes. In australi regione ingentes antiquæ urbis hodie adhuc exstant ruinæ, quibus visis facile quilibet animo concipere potest, quam magnifica olim fuerit, quam splendida et superba antequam verteretur. Debeo hanc relationem celeberrimo Th. Smitho (22)

τὸ κτητὸν Σαρδιανικός. « Sardis urbs Lydiæ magna, civis dicitur Sardianus et Sardiana, possessivum est Sardianicus. » Patet exinde Melitonem non sine vitio communissime Sardensis cognomine appellari, cum tamen Sardianus sit cognominandus. Vox enim Sardensis, recte observante Halloixio, magis eum significat qui e Sardinia est, quam qui e Sardibus. « Sardinia porro est in Africa, Sardis vero in Asia. Cum igitur Sardus sit is, qui e Sardinia, etiam Sardensis ex cognatione formationum recepta Sardiensem designabit. » Hactenus ille. Tutillio certe, Plinio et aliis Latine loquentibus Sardianus est, qui e Sardibus; Sardus vero et Sardensis et Sardius qui e Sardinia. Sed hæc obiter. (11) Plinius, *Historiæ naturalis* lib. v. c. 29: « Lydia, inquit, celebratur maxime Sardibus in latere Tmolio montis, qui antea Tmolus appellabatur, vitibus consitus, et ex eo profuente Pactolo, eodemque chrysothoia; Sardiana nunc appellatur ea ditio, » etc.

(12) Strabo, in *Geographia sive de situ orbis*, lib. xii, pag. 596, ed. Bas. 1549, fol. Gr. Lat.: « Περὶ δὲ ὁ Πακτωλὸς ἀπὸ τοῦ Τμώλου καταφέρων τὸ παλαιὸν χρυσοῦ ψήγμα πολὺ, ἀπὸ οὗ τὸν Χροΐου λεγόμενον πλοῦτον, καὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ διονομασθησά φασι. » A Tmololo autem fluit Pactolus, olim multa auri ramenta deferens, unde Cræsi opes et majorum ejus celebratas ferunt. »

(13) Non desunt qui ænigmaticum nomen hario-lantur ex τω « princeps, » aut τρω « amissus » aut τρω « superstes, » quibus cōstitatis nullus hodie modus est. Spanh. *Geogr. sacræ et ecclesiast.* pag. 65. Operum tom. 1.

(14) Præter has urbes in Lydia porro celebres fuerunt Philadelphia, Tripolis, Tralles, Magnesia ad Sipylum montem, et alia Magnesia ad Mæandrum, Hypæpa, Hierocæsarea Leucophrys, Nysæ, Teuæ-

notheræ et Aureliopolis. Cell. *Geogr. antiq.* pag. 50, edit. Lond.

(15) Strabo : Ὑπερκεῖται δὲ τῶν Σάρδων ὁ Τμώλος εὐδαίμων ὄρος. *Geogr.* lib. xii, pag. 596. Edit. Basil. 1549.

(16) Idem loco citato.

(17) *Epistolarum* lib. i, epist. 11.

(18) Confer hanc in rem Jac. Hasæi diss. de inquinatis Sardiensium vestimentis ad illustrationem Apocal. iii, 4, quæ in *Bibliotheca Bremensi* tom. III, fasc. n. n. 4, pag. n. 253, exstat, et Christ. Biel diss. *De Purpura Lydia* ad Act. xvi, 14, *Bibl. Brem.* tom. II, fasc. vi, n. 2, p. 351.

(19) Ex ejus *Hercule Socratico* apud Nonium, Hasæo citante, dicta diss. pag. 303.

(20) *Geographiæ* lib. iii, cap. 11.

(21) Utroque usus fuit Cicero, priori quidem lib. vii *Epistolarum* ad diversos, ep. 24, ad Fabium Gallum : « Habes Sardes venales alium alio nequiores; » altero autem *Epistolarum* lib. citat. ep. 35, ad eundem hunc in modum : « Videris enim mihi vereri, ne nisi illum caverimus, rideamus γέλωτα Σαρδόνιον. » Vide Lloydium in *Lex. Geogr.* voce *Sardinia*, Erasmus in *Chiliad.*, et Avrel. Victorem, *De viris illustribus* cap. 57, pag. 198, edit. Batavæ quæ 1696, Ultrajecti Sam. Pitisci cura cum variorum not. proliit in-8.

(22) In *Septem Asiæ Ecclesiarum et Constantino-poleos notitia*, Trajecti ad Rhen. 1694, in 8, pag. 27. Et ante eum exactam quoque harum regionum descriptionem dedit Paul. Ricaut Esq. Anglorum apud Smyrnenses per longum temporis spatium consul in libro Anglico : *The present state of the Greek and Armenian Churches, written at the command of his Majesty*, Lond. 1679, in-8, 452 paginas implens, quo libro Th. Smithus haud mediocriter quoque usus fuisse mihi videtur. Hodiernum Sar-

Qui septem Asiæ Ecclesiarum descriptionem dedit, et in has terrarum partes iter instituit ipse, ipsasque regiones oculorum aciei subjiciens, Sardes in Sardibus quæsit et triste admodum habuit spectaculum. nec tantæ urbis ruinis illacrymari puduit. Floruit in hac urbe olim Christiana fides, omnem enim Asiæ Minorem mature admodum Pauli et Petri prædicatione Evangelii illustratam fuisse, latere uos non faciunt Historiæ sacræ monumenta⁷ (23). Præcipue vero sancto Joanni Asia obtigit, qui diu ibi commoratus est, Ecclesias constituit varias, ac Ephesi episcopus tandem obiit (24). Forte itaque et hic Sardinam Ecclesiam fundavit, cujus præsul constitutus postea fuit Melito. Cui autem in hac dignitate successerit, et quis eum insecutus sit, non possum definire; id tantum non tacere debeo, Sardinam Ecclesiam unam ex septem istis Asiaticis esse, de quibus D. Joannes in Apocalypsi, ordineque quintam, quæ, observante Spanhemio (25), primum in provincia ecclesiastica Lydiæ sibi vindicavit locum.

§ XIV. An per angelum Ecclesiæ Sardis, Apoc. III, Melito sit intelligendus.

Sunt proinde inter eruditos nonnulli, qui cum in Apocalypsi a Joanne Sardinæ Ecclesiæ episcopi mentionem factam esse inveniunt, Melitonem eum esse credunt, ad quem B. Joannes verba direxit⁸; et qui per angelum Ecclesiæ Sardis, cui sacer propheta scripsit: *Novi tua facta, qui cum viventis nomen habeas, mortuus es*, etc., nullum alium intelligendum esse contendunt, quam nostrum. Hujus sententiæ patronos nominat Malloixius, Petrum Aureolum, Æneam Sylvium, Philippum Bergomatem et Antiochum Brondum.

Hos inter omnium confidentissime pronuntiavit Brondus (26) hunc in modum: « Melitonem Ecclesiæ Sardensi præfuisse tempore quo archipropheta Joannes hæc scribebat liquido constat ex Historia ecclesiastica. Quoniam Eusebius Cæsariensis lib. IV, cap. 13, de Melitone sic scribit: De his itaque gestis testatur etiam Melito Sardensis parochiæ episcopus, » etc. Inactenus ille. At infirma nullique emuncionis nasi erudito probata sententia. Quæris quid optimos hosce viros in hanc sententiam deduxerit; respondeo, aliud nihil, quam quod præter Melitonem alius Sardiniani episcopi in sacris annalibus nullam invenire poterunt mentionem. Quasi vero ille unicus, idemque primus et ultimus, hujus cathedræ exstitisset præsul! Si eos urgemus, rationes ut afferant, unde colligi possit, Melitonem tunc, cum Joannes hæc scriberet, Sardinum fuisse episcopum, altum ubique silentium. Brondus quidem ad Eusebium, pro stabilienda sua opinione, provocavit, ast verba hujus scriptoris nil tale habent. En tibi ea: *Τούτοις οὕτω χωρήσασιν, ἐπιμαρτυρῶν Μελίτων, τῆς ἐν Σάρδεσιν Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, κατ' αὐτὸ γνωριζόμενος τοῦ χρόνου, δῆλός ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημέων αὐτῷ ἐν ἧ πεποιθῆται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Οὐῆρον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος χρησιμωτάτη ἀπολογία, i. e.* « Hæc ita accidisse, Melito Sardinæ Ecclesiæ episcopus, qui eodem illo florebat tempore, manifeste testatur iis dictis, quæ in sua pro religionis nostræ dogmate ad imperatorem Verum utilissima apologia posuit. » At ne verbum quidem Melitonem tempore Joannis Sardinum fuisse episcopum. Tantum enim dicit, ea quæ ipse immediate ante attulerat de superiorum imperatorum in Christianos benevolentia, Adriani scilicet et Antonini Pii, ex ipsius quoque Melitonis ad Marc. Aur. Antoninum *Apologia* confirmari posse, qui Melito eadem, qua S. Justinus, de cujus *Apologia* capite antecedente egerat, ætate vixisset et florisset. Obstant porro huic sententiæ sequentes rationes. Primo, temporis ratio id non permittere videtur, nisi asserere velimus, Nostrum suam vitam ad unum et dimidium fere sæculum produxisse, et Ecclesiæ Sardinæ per octoginta et plures annos præfuisse; quod ut in se omni probabilitatis specie caret, ita et a nemine scriptorum memoriæ mandatum aut litteris consignatum invenitur. Divus enim Joannes anno Domitiani 14, qui in annum Christi 95 incidit, e Patmo revelationem suam scripsit (27). Debuit itaque isto tempore Ecclesiæ suæ per aliquot annos jam præfuisse Melito, et antequam illi præficeretur, debuit quoque ætatem pontificiam, seu episcopo constitutam, attingisse. *Constitutiones* autem ita dictæ *apostolicæ* episcopum volunt annos quinquaginta vivendo transegisse (28), antequam ordinetur, et

⁷ Act. XVIII, 19, 20; II Cor. II, 12. ⁸ Apocal. cap. III, 1, 6.

dium situm descripsit ille pag. 77, his verbis: *But whatsoever this city was in former Days, it is now only a poor habitation of Sheperds, living in low and humble Cottages; howsoever the antient pillars and ruins lift up their heads, as unwilling to lose the memory of their antient glory, once the Seat of the rich Croesus.*

(25) Hieronym. *De script. eccles.* cap. 4. Dorotheus in *Synopsi de vita et morte prophetarum et apostolorum*, tom. VII *Biblioth. Patrum maximæ* fol. 101, et apud Caveum *Hist. litt. script. Eccles.*, pag. m. 104. Isidorus *De vita et morte sanctorum*, cap. 69. Sophronius *De laboribus, certaminibus et peregrinationibus SS. Petri et Pauli*, tom. VII *Biblioth. Patrum Max.*, fol. 108.

(24) Juxta Euseb. *Hist. eccles.* lib. III, cap. 4. Gregor. Nazianz. orat. 25, tom. I *Opp.*, pag. 438.

Chrysost. homil. *De XII discip.*, tom. VI *Opp.* pag. 269.

(25) *Geograph. sacræ et ecclesiast.* pag. 65.

(26) In comment. in *Apocalypseos* cap. III, disput. prima, quæstione unica.

(27) Ita testatur Irenæus lib. v; Euseb. *Hist. eccles.* lib. III, cap. 18, et S. Hieronymus in *Catalogo scriptorum ecclesiasticorum*; Natal. Alexander. *Hist. eccles. sæc. I*, cap. 12, artic. 2, § 5, pag. m. 38 b.

(28) *Constitut. apostol.* lib. II, cap. 1, pag. 215, edit. Wistonianæ, in the second vol. of *primitive Christianity reviv'd*: *Τὸν ποιμένα, τὸν καθιστάμενον ἐπίσκοπον... δεῖ ὑπάρχειν... οὐκ ἑλαττον ἐτῶν πεντήκοντα.* « Oportet eum, qui pastor est et episcopus, esse non minorem natu quam annorum quinquaginta. » Quidquid eruditi contra harum *Constitutionum* genuinitatem, hodiernæ potissimum editio-

sedis cuidam magnæ, qualis Sardinia erat, totius Lydiae metropolis, præponatur (29). Ergo anno Christi 95 Melito sexagenarius circiter jamjam exstitisset; anno autem sequentis sæculi septuagesimo primo aut secundo apologiam M. Aurelio imperatori tradidit. Ergo quadraginta et centum circiter annos vivendo attingisset, cujus cum talis ætas a nullo scriptorum agnoscat, merito quoque dubitamus, eum Joannis in Patmo exsulantis tempore, Sardinum fuisse episcopum. Porro viris apostolicis seu ejusmodi viris, quos apostoli instruxerunt, a nemine adnumeratur, quod certe silentio non præterivissent veteres scriptores, utpote qui studiosissime hoc egerunt, ut quibus hic honor obtigisset, posteritatem non lateret, imo potius Irenæo aliisque (30) eum postponent, quem ἑγγύς τῶν ἀποστόλων γενόμενον, « non longe a temporibus apostolorum distantem, » vocarunt (31). Tandem quoque ipsa verba scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et mortuus es, in Melitonem minime quadrant, his enim indicari videtur illius episcopi, quisquis fuerit, miserimus status et exitiali oppressa peccato conscientia; de Melitone autem supra audivimus, quantum virtutibus et vitæ Deo acceptæ vacaverit. Hoc itaque triste oraculum evincere potest, illud de alio, quam de nostro fuisse conscriptum.

§ XV. De canone V. T. a Melitone enarrato.

Ast relicta hac controversia, paucis adhuc videamus, quam egregie episcopi sibi mandatum munus gesserit, et quam mirifice suo præsidio Sardinæ non tantum, sed et universæ Ecclesiæ commoda promoverit. Hæc ultimum verbi divini administratoris, et episcopi in primis, officium est, sacri canonis accuratissimam curam habere, θείας παραδόσεις κατέχειν^o, et divinos in sacro canone contentos libros ita custodire, ut neque addatur neque detrahatur aliquid. Hoc istis potissimum temporibus, quibus interpolationis, suppositionis et adulterationis librorum sacrorum nullus fere finis fuit, maxime erat necessarium. Huic itaque officio nec se subduxit Melito noster, sed profectus est in Orientem, et ad locum ipsum iter instituit, in quo quæ in Scripturis narrantur, gesta olim fuerunt, ut Veteris Testamenti libros diligenter comperiat, quorum etiam sequentem ad Onesimum fratrem, quem Onesiphorum Nicephorus (32) vocat, transmisit indicem, prout Eusebius ex præmio libri cujusdam Melitonis quem *Excerpta* inscripsit, eundem recitavit (33): « Moysis libri v: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Jesus Nave, Judices, Ruth, Regum libri iv, Paralipomenon duo, Psalmi Davidis; Salomonis Proverbia, quæ et Sapientia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Job, Prophetarum, nempe Isaia, Jeremia, et duodecim prophetarum, liber unus. Daniel, Ezechiel, Esdras. »

^o I Cor. xi, 2; II Thess. ii, 15; iii, 6; Gal. i, 14.

nis, non sine fundamento excipiant, tamen negare non possunt, continere easdem veterum *Constitutionum* et Διατάξεων ἀποστολικῶν rudera, multis interpolationibus ab Ariano forte impostore intermixta. Nullus itaque dubito, hanc *Constitutionum* legem ab apostolis ipsis latam et tempore isto, quo Melito vixit, observatam fuisse credere; cum Arianus, aut cuicumque sectæ addictus alius, nullam habuerit causam adulteras manus huic loco inferre, utpote nullius cujuscuque demum sententiæ erroneæ patrocinium in eo invenire poterat. Wistonus singulari libro, quem an *Essay on the Apostolical Constitutions, wherein is proved, that they are the most sacred of the canonical Books of the New Testament* inscripsit, et qui tomum III *Christianismi primitivi* conficit, de iis egit, easque non modo genuinas, sed et canonicas maxime, et eadem divina, qua Novi Testamenti scripta θεόπνευστα auctoritate instructas esse probavit, et ita quidem probavit, ut

..... Si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.

VIRG. *Æneid.* ii, 290, 291.

Clariss. et præcoci ingenii Baraterius, cujus præmaturam mortem orbis litterarum merito dolet, in binis de *Constitutionibus apostolicis* elaboratissimis dissertationibus earum non modo sinceritatem et antiquitatem ad Eusebii usque tempora multis rationibus asseruit, sed et earumdem ætatem ad sæculi ii prima initia retulit. Has dissertationes subjunxit suæ *Disquisitioni Chronologicae de successionem antiquissimam episcoporum Romanorum inde a Petro usque ad Victorem*, quæ Ultrajecti 1740, in quarto prodit. Et istæ Wistoni applausum adeo tulerunt, ut eas non modo in linguam Anglicanam transfusas denuo Londini ediderit, sed et ut Baraterium præceptorem suum vocare mihique plus simplici vice fa-

teri haud erubuerit, se multa ex hoc scripto edoctum fuisse, quæ antea ignorasset ipse. Imo prorsus sibi persuasum habebat, Baraterio de *Constitutionibus* hisce eandem ac sibi sedisse opinionem, eumque illam palam profiteri tantum non ausum fuisse. Hæc saltem eum in finem dicta sunt, ut pateat, me non omnino frivole ad interpolatum cæteroque antiquitatis scriptum provocasse, utpote quod genuini auri non modo ramenta continet, sed et quod, si etiam totum opus supposititium sit, sub sæculi secundi initia jamjam exstitisse, eruditorum nonnulli crediderunt.

(29) Aliter autem fieri poterat, in parva parœcia. Ita enim porro eadem *Constitutiones* l. c. pronuntiant: « Sin vero in parva quadam parœcia ætate proventus non reperiatur, et sit aliquis, cum quo qui versati sunt, testimonium dederint dignum esse qui fiat episcopus, qui in adolescentia mansuete et composite vivendo, senilem ætatem plane ostendat, si talium testimonio probatur, quod in pace fiat, esto episcopus. » Recentiora concilia in episcopo ordinando eandem vel ad minimum triginta annorum ætatem requirunt, rationesque reddunt duas, quod ipse Servator noster docere non cœperit ante quam natus esset triginta annos, et quod hæc viri perfecti ætas sit. Conf. Binghamum in *Originibus sacr.* lib. ii, cap. 10, vol. I, pag. 142 sq.

(30) Quos supra § 3 nominavimus ex Hieron. epist. 85; Euseb. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 19; Nicephoro lib. iv, cap. 9.

(31) Ita vocatur ab Augustin. *contra Julian.* lib. i, cap. 5; Basilio *De Spiritu sancto* cap. 29, citante Caveo *Hist. litt.* fol. 39.

(32) *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 10.

(33) *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 26.

Nehemiæ et Estheris libri ibi desiderantur. Verum ille continetur sub Esdræ nomine, quod familiariter antiquis fuisse monstrat summe venerabilis Carpzovius (34): hic vero et ab aliis est omissus, v. c. Athanasio (35), Gregorio Nazianzeno (36), et Leontio (37). Hujus rei causam conjicit Sixtus Senænsis (38) in additamenta, 7 postrema capita absolventia, quæ magnam partem ex Josephi lib. xi *Antiquitatum Judaicarum* ab incerto sunt addita, et e Græcis codicibus in Vulgatam translata, auctoritate concilii Tridentini, ad canonem hodie quoque referuntur; ideo a Melitone et Greg. Nazianz. istum Esdræ librum præteritum, ab Athanasio vero tanquam spurium e catalogo sacrorum ejectum fuisse. Mihi tamen magis probabile videtur, eum incuria librarii omissum fuisse, sive quod festinaret, sive quod affinitas nominum Esdras et Esther fecerit, ut utrumque pro eodem haberet. Melito enim hunc indicem a Judæis accepit; hi vero canonicos libros V. T. viginti et duos numerarunt, ut patet ex Josephi librorum V. T. canonicorum catalogo (39), quem etiam citat Eusebius (40), hujusque rei causam nobis aperit Origenes (41) ita scribens: « Ut duabus et viginti litteris Hebræorum introductio ad sapientiam his formis impressa hominibus esse videtur, sic ad sapientiam Dei et rerum divinarum notitiam fundamentum atque introductio sunt libri Scripturæ duo et viginti. » Eundem itaque numerum et Melito sequi debuit. Cum autem unus et viginti libri tantum in recensione ejus ponantur, cumque in Judæorum indice Esdræ et Esther libri immediate sese excipiant, ita ut errori in describendo facillime locus esse potuerit, probabile admodum est, hunc librum incuria tantum scribarum ex catalogo Melitonis excidisse. Egregie autem prosus hac sua opera de Ecclesia universa meruit episcopus noster, ut pote qui primus inter scriptores Christianos, accuratissimum V. T. canonem dederit (42).

Ex illo autem canone male concluderetur, S. Melitonem *Sapientiæ* librum inter canonicos Veteris Testamenti recensuisse. Eum enim per Sapientiam, quam Proverbiis Salomonis subjungit, non intellexisse librum Sapientiæ, Græco idiomate ab incerto auctore compositum, sed ipsa Proverbia Salomonis, sequentibus evincam rationibus. Primo genuina lectio adhibenda est, quæ non habet, uti editiones nonnullæ Eusebii legunt: Παροιμια καὶ ἡ Σοφία, sed ut ex fide præstantissimorum codicum a Valesio (43-44) restituitur: Παροιμια αὐτῶν καὶ Σοφία, ita ut Proverbia Salomonis per appositionem grammaticam Sapientia quoque vocentur. Deinde toti antiquorum choro familiare fuit, Proverbia Salomonis Sapientiam vocare, teste Eusebio (45) et Lombardo (46), qui multis post Christum sæculis titulo Sapientiæ Proverbia citavit. Unde etiam ipsemet Valesius contra sodales agnoscit, Melitonem per Sapientiam Proverbia hoc loco indigitasse. Porro provoco ad Ruffini versionem, qui ita transtulit: « Salomonis Proverbia, quæ et Sapientia. » Et ut tandem penitus rem conficiam, omnemque scrupulum eximam, ex ipsis Melitonis libro, quem *Clavim* vocavit, afferam locum, in quo ex Sapientiæ libro citavit verba in Proverbiis reperienda. Est namque pretiosum hocce antiquitatis monumentum (47), quod *Clavim* vocavit, penes me, ex duplici codice Parisino descriptum, ibique in isto capite, quod *De variis ædificiorum vocabulis agit*, ad vocem *Domus* sequentem inveni explicationem: « Domus, caro Salvatoris assumpta, vel sancta Ecclesia; in Salomonis Sapientia: Ædificavit sibi domum sapientia; et in Psalmo: In domo Domini ibimus cum consensu. » Locus autem, de Sapientia sibi domum ædificante, Proverb. cap. ix, vers. 1, est inveniendus. Ergo luce meridiana clarius est, per Sapientiam Salomonis, Proverbia intellexisse Melitonem. Ergo non plures quam nos in canone enumeravit libros.

(34) In *Introductione ad libros canonicos Bibliorum V. T.* parte 1, cap. 49, § 5, pag. 345.

(35) In Epistola Festali 59, tom. II *Opp.*, pag. 44.

(36) In carmine *De genuinis scripturis*, tom. II *Opp.*, pag. 98.

(37) In lib. *De sectis*, act. 2, citante Gerh. v. Mastricht in *canone S. Scripturæ secundum seriem sæculorum N. T. collecto*.

(38) *Biblioth. sacræ* lib. 1, pag. 5 et pag. 20.

(39) *Contra Apptionem*, pagin. 362, edit. Genev. 1611, fol.

(40) Lib. III, cap. 40 *Hist. eccles.* et lib. VI, cap. 25. Recentiores Judæi hunc quoque numerum observant, veluti R. David Ganz. in *Tzemach Davia*, parte II, pag. 10, aliique.

(41) In psalm. 1, pag. 47 *Commentar. in sacram Scripturam*, Rothomagi 1668, fol., pag. 47, A, et in *Philocalia* cap. 3. Eandem rationem dat Hieronymus in *Prologo Galeato* non multum ab initio.

(42) Alias canonicis Scripturæ S. constitutiones scriptorum ecclesiasticorum studiose collegit, secundum seriem sæculorum N. T. disposuit, notisque illustravit πολυμαθέστατος Jectus et reipubl. Bremen-

sis illustris quondam syndicus, Gerh. van Mastricht in diss. *De canone Scripturæ sacræ* quæ exstat *Bibl. Brem.* tom. VII, fasc. 1, pag. 1, et hac in re conferri vel maxime debet. Nec minus cum his contendere oportet quæ Humfr. Hodius *De bibliorum textibus originalibus* lib. IV, cap. 4, pag. 644, habet, ubi reperies 135 schemata, in quibus libri biblici diverso ordine exhibentur.

(43-44) In notis ad Euseb. libro IV, caput 26, pag. 74.

(45) Lib. IV, cap. 22, in fine: Πανάρετον σοφίαν τῆς Σολομώντος παροιμίας ἐκάλουν.

(46) Lib. I, distinct. 2, citante Grabio in *H. E.* ms.

(47) Vide summe reverendi Crusii, Theologiæ apud Goettingenses profess. longe celeberrimi patrum atque præceptoris mei summo observantiæ studio ætatem devenerandi dissertationem epistolicam ad Chr. Wormium pag. 13, ubi hunc Melitonis librum quantitatis prælii monumentum vocavit, et Fabricium in *Biblioth. med. et infimæ Latinitatis*, lib. XII, vol. V, pag. 204.

§ XVI. De sedata in Ecclesia Laodicensi circa Paschatos celebrationem controversia.

Porro episcopi partibus egregie functus est noster in eo, quod paci in Ecclesia servandæ, et inter fidei domesticos exortis dissidiis sedandis omnem navaverit operam. Hanc Melitonis prudentem curam experta est præcipue vicina Laodicensis Ecclesia, in qua ob Paschatos celebrationem turbæ erant exortæ. Constat enim inter omnes, et Socratis (48) insuper testimonio probari potest, neque Christum, neque apostolos certa lege Paschatis celebrandi diem præcepisse, sed festivitatis hujus tempus Ecclesiarum arbitrio reliquisse. Aliæ itaque, ex magna nascentis Ecclesiæ cum Judaicis ritibus conformitate, eodem cum Judæis tempore illud celebrandum duxerunt, aliæ autem die Dominica istud festum agere maluerunt. Neque tamen ab initio hæc diversitas discordiam peperit, sed quælibet Ecclesia in ritu hoc adiaphoro libertate sua usa, aliis quoque suam libertatem non invidit, donec Laodiceæ magna controversia de solemnitate paschali excitata est. In persecutione scilicet M. Aurelii Antonini, Sagarim episcopum suum amiserant Laodicei, et credibile est aliquos ibi exortos fuisse, qui aliam, quam vel Romæ, vel alibi viderant, at Asiæ ignotam et insolentem consuetudinem, introducere conarentur, Laodiceos autem, aliter a pueritia edoctos, illis restitisse, atque sic natam esse dissensionem. Interposuit igitur suam auctoritatem Melito atque, ut refert Eusebius (49) ex ipso Melitonis opere, Servilio Paulo Asiæ proconsule, quo tempore Sagaris martyrium passus est, festinante calamo duos de Paschate exaravit libros, in quibus docuit, suam unicuique Ecclesiæ observandam esse consuetudinem, nec ab eo recedendum, quod ipsi a sancto suo antistite, nunc glorioso martyre, acceperint, traditumque antiquitus morem, Pascha die decima quarta observandi, constanter esse retinendum. Hoc enim Polycratis proficitur *Epistola synodica* (50), cujus tempore sub Commodi imperio et Victoris pontificatu longe majores de solemnitate paschali exortæ fuerunt turbæ. Scriptis itaque suis de Paschate libris Melito omnem controversiam diremit, et Ecclesiæ unitatem pacemque reddidit. Addit Eusebius quod hujus scripti, a Melitone editi, etiam Clemens Alexandrinus (51) mentionem faciat, et quod hoc ipsum Melitonis scriptum Clementi Alex. occasionem præbuerit, ut et ipse librum *De Paschate* ederet, sed neutrum horum ætatem nostram tulit.

§ XVII. De Melitonis Apologia pro Christianis.

Nunc de ejus in sedanda Christianorum peracerba vexatione haud infeliciter adhibita industria paucis dicendum adhuc restat. Itaque non modo in pace et tranquillo Ecclesiæ statu fidem firmare et promovere studuit noster, sed et in bello et persecutionibus cum ipso vitæ suæ periculo de cœtu Dei bene merere non desiit. Nam cum duobus Augustis fratribus M. Aurelio Antonino et Lucio Vero imperantibus atrox in Asiaticas Ecclesias incubuisset tempestas (52), inertes latebras noster minime quæsit; sed haud fractus animo Deoque confusus, ad clavum Ecclesiæ stetit, et contra iniquorum magistratum, seu proconsulum seu præfectorem, qui hanc tempestatem excitaverant maxime, insanos insultus fortiter depugnavit. Quemadmodum igitur inter furentes uadas et fluctus maris boni gubernatoris ars se prodit: ita non alias magis beati Melitonis virtus, quam in mediis persecutionum turbabinibus, emicuit. Doctæ enim atque elegantis orationis suæ præsidio, viam sibi ad imperatoris M. Aurelii Antonini aures fecit, suam fratrumque suorum causam apud eum egit, et *Apologiam* obtulit (53-54), qua demonstrabat imperatori, non nisi tyrannos et malos principes hucusque afflixisse Ecclesiam, et qua in memoriam ei revocabat

(48) *Histor. eccles.* lib. v, cap. 92.

(49) *Histor. eccles.* lib. iv, cap. 26.

(50) Hanc vide apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. v, cap. 26.

(51) In libro suo *De Paschate*.

(52) Quæ sub imperatoribus hisce agitata fuit, quinta est persecutio juxta Sulpic. Sev. lib. ii *Histor. sacræ* cap. 52, pag. m. 246, a quo abeunt Hieronymus in *Catal. script. eccles.* cap. 17; Augustin. *De civitate Dei* cap. 52; Orosius in *Historia adv. paganos* lib. vii, cap. 15, eam quartam facientes, omissa ista, quæ sub Adriano cœpta et sub Antonino Pio continuata fuit. Sustulit hæc persecutio in Asia, præter Sagarim Laodiceæ episcopum, Polycarpum Smyrnæ episcopum, (*Euseb. lib. iv, cap. 15*); Justinum martyrem, quadriennio ante Polycarpum, (*Euseb. lib. iv, cap. 16*); Ptolomæum et Lucium, de quo Justin. M. in *Apologia* 1, pag. 42, disserit et Euseb. lib. iv, cap. 17; Felicitatem, postquam septem filios martyres in cœlum præmiserat, de quibus vid. *Martyrol. Rom.* die 10 Jul., aliosque. De horrendis suppliciis in Gallia, Lugduni et Viennæ

Christianis illatis refert Orosius l. e., Euseb. lib. v, cap. 1. Repressa aliquantum creditur hæc persecutio ob insigne beneficium a Legione fulminatrice præstitum, quod miraculum et ethnici et Christiani scriptores narrant. Et illi quidem aut mago cuidam Ægyptio tribuunt, ut Dio Cass. lib. lxxi, aut precibus imperatoris, ut Jul. Capitol. in *Vita Anton. Phil.* cap. 24, aut bonis ejus moribus, ut Claudianus in panegyri *De sexto consulatu Honorii*, versu 339, sq. Ili autem veluti Euseb. lib. v, cap. 5, et ab eo citati, precibus dictæ Christianorum legionis tribuunt, quam ab imperatore hanc ob causam *Fulminatricem* dictam fuisse aiunt. Addit Tertullian. cap. 5 *Apolog.*, imperatorem litteras dedisse, quibus hoc miraculum Christianorum precibus ascripserit; quæ tamen non amplius exstant: istas enim, quæ ad calcem *Apologiæ* ii Just. Martyris leguntur, esse supposititias multis probavit Scaliger ad Euseb. n. 2189.

(53-54) Euseb. in *Chronico*, lib. post., pag. 214 edit.

majorum suorum erga Christianos benevolentiam, quorum clementiæ exempla potius quam istorum flagitia imitanda esse monebat. Cujus *Apologiæ* hic etiam erat exoptatissimus eventus, ut imperator paternam avitamque in Christianos humanitatem imitaretur. Ipsa quidem, quod utique dolendum est, perit lucubratio, illius tamen pauca fragmenta, quantivis omnino pretii, asservavit Eusebius (55), quæ ex eo etiam cum observationibus quibusdam alteri meæ dissertationi inseram. Olympiade cccxxviii, quæ, ut supra observavimus, in annos Christi 169-172 incidit, *Apologiam* suam imperatori tradidit Melitonem, refert Eusebius; ulterius vero progressi sunt Dodwellus (56) et Ant. Pagi (57), qui anno 170 post prima vicennalia, Mart. 17 id factum fuisse docent, in quorum tamen rationes non inquiram. Valesius (58) porro Melitonis orationem nihil aliud fuisse, quam libellum supplicem, pro Christianis imperatori oblatum, ex ejus fragmento, quod protulit Eusebius conjecturat. Dederunt et alii eadem persecutione scriptas a se apologias eidem M. Antonino imperatori, Justinus scilicet martyr et philosophus, Apollinaris et Athenagoras sub titulo legationis pro Christianis, quos ejusdem certaminis participes. debitus idem in libris honos eademque in cælo gloria manebit. Tillemontius (59) ex voce ἐπέδωκεν, qui usus est Eusebius in *Chronico*, et quam in versione sua quoque retinuit Hieronymus, colligit, Melitonem ipsum, itinere Romano instituto, imperatori obtulisse *Apologiam* suam, quod vel hanc quoque ob causam mihi non videtur improbabile, quoniam ex § 15 constat, eum ab itineris molestiis prorsus non abstinuisse.

§ XVIII. De Melitonis morte.

Tandem commune omnibus iter anno circiter 175 aggressus est, cunctisque calcandas, et ex hæc ad alteram vitam ducentes semitas quoque calcavit. At vero Melitonem circa hoc ipsum tempus obiisse, hoc est quod mihi persuadet: Ex *Epistola* Polycratis ad Victorem (60) liquet, eum defunctum fuisse, cum hæc controversia de Paschate moveretur, et non multo ante mortuum fuisse inde concludo. quod Polycrates illustriores doctores Ecclesiarum Asiaticarum recensens Melitonem ultimo loco collocat, indicio eum ultimum obiisse, nec post eum alios fama in Ecclesia celebres obiisse. Per multorum porro librorum auctor fuit Melito, adeoque non facile a libris scribendis quievit. Indicat tamen Eusebius (61) *Apologiam* ejus ultimum opus fuisse quod scripserit. Nam cæteris recensitis, ἐπὶ πάντι, inquit, *Apologiam*. Itaque circiter quinquennio priusquam lites de Paschate inter Victorem et Polycratem iterum agerentur, mortuus fuit. Sardibus e vita discessit, atque ibidem terræ quoque mandatus fuit. Τί δὲ δεῖ λέγειν, ait Polycrates (62), Μελίτωνα τὸν εὐνοῦχον, τὸν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον· ὃς καί τινι ἐν Σάρδεσι, περιμένῳ τὴν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπισκοπήν, « qui Sardibus situs est, Domini de cælis visitationem, in qua resurrecturus est, expectans. » Ut ut martyris corona minime donatus fuerit (63), ejus tamen natalis in sacros Ecclesiæ fastos fuit relatus et nunc quibusdam in Martyrologiis ipsis Kalendis Aprilis (64) ascriptusprehenditur. Hæc de vita et virtutibus beati Melitonis dicta sufficiant.

II.

DE SCRIPTIS SANCTI MELITONIS.

Institutum.

Cæptam autem annos aliquot de Melitone, Sardinum in Asia episcopo, telam hac scriptiōne pertexere atque continuare constitutum habeo. Superiori de hoc argumento meletimate de vita Melitonis ejusque in Ecclesiam meritis exposui; magnus scriptorum ab eodem exaratorum numerus meam nunc merebitur diligentiam, hujusque scriptiunculæ constituet argumentum. Quod ne prorsus displiceat institutum, benevolunt lectorem majorem in modum precor atque obtestor, spe fretus, me vel in eo de favore eruditiorum sacræ antiquitatis indagatorum non male meriturum esse, si in colligendis undique viri hujus san-

Scalig. Amst. 1658. OA. ΣΑΖ. I. POA. ΚΑΑΡΟΣ ΤΩ Β, ΚΑΙ ΚΕΘΗΓΟΣ. Μελίτων Σαρδιανῶν Ἐπισκοπὸς τῆς Λυδίας βιβλίον Ἀπολογίας Ἀντονίνῳ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπέδωκεν.

(55) *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 26.

(56) In *Dissertat. Cyprianicis*, diss. 11, pag. 264.

(57) *Critica* in Baron. tom. I, pag. 170, § 3.

(58) In *Adnot. ad Euseb.* pag. 75.

(59) Dans les *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique* pag. 444: « Il composa une *Apologie*, qu'il adressa (προσεφώνησε) à M. Aurèle. La *Chronique* d'Eusèbe se sert du mot de donner, ἐπέδωκεν; et S. Jérôme la suit tant dans sa traduction de la *Chronique*, que dans le *Traité des hommes*

illustres, comme si S. Meliton l'avait présentée lui-même. »

(60) Apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. v, cap. 24.

(61) *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 26, item Hieronym. *De scriptorib.* cap. 24.

(62) Apud Euseb. l. c. et apud Hieron. cap. 21.

(63) Hoc ex silentio Polycarpi apud Euseb. *H. E.* lib. v, cap. 26, probavit Tillemontius citato loco.

(64) Sic in Maurolyei *Martyrologio*, perhibente Halloixio, factum fuit: sic quoque in *Actis sanctorum*, et in Ferrarii *Catalogo scripturarum*, qui non sunt in *Martyrologio Romano*, ad diem 1 Aprilis ejus vita recensetur.

cissimi fragmentis sedulus insuper faero, sique nonnulla eorum typis adhuc nondum exscripta in lucem publicam protraxero.

§ I. *Melito multa scripsit erudite. De ejus eruditione testimonia.*

Bene et sapienter dixit, qui dixit, eruditionem nec jactari debere, nec abscondi (65) : poeticumque illud,
 . . . bene qui latuit, bene vixit, . . .

OVID. *Trist.* III, 4, 25.

illos tantummodo potest juvare, quibus tenuitatis suæ conscientia altum semper in litteratorum societate imponit silentium. Nec suam eruditionem beatus Melito abscondidit, verum egregiis ingenii fetibus eandem testatus est, et ad posteritatem propagavit ita, ut in eo quoque nominis sui nunquam intermorituram sibi fecerit celebritatem, quod a scribendis libris non abstinerit. Utut enim quam plurimis, quæ præ-
 sulem Ecclesiæ decent bene merentem, oppressus erat occupationibus, a componendis tamen atque per-
 poliendis variis frugis optimæ libris animum manusque nunquam cohibuit, quin potius, amplissimo
 eorum numero, locum sibi fecit inter polygraphos usque adeo scriptores. Polygraphum quidem dici,
 haud magna semper laus est, nec quo quis plures grandioresque libros condidit, eo eruditior, reliquisque
 præstantior semper est censendus ; haud pauci enim, quos tenet insanabile scribendi cacœthēs, ipsa ope-
 rum suorum magnitudine fiunt minores. Prima igitur unicaque Melitonis laus hæc minime esto, quod
 multorum tantummodo librorum auctor exstiterit ; sed hoc potius in honorem ejus vergat, quod elabora-
 tissimorum scriptorum suorum copia polygraphis eruditissimi ingenii debeat adnumerari, qui multorum
 voluminum publicatione nomina sua reddiderunt illustria. In eo enim mire consentiunt omnes, quos
 prisca, quos media tulit ætas, scriptores, et uno quasi ore constituentur, Melitonem, ob insignem erudi-
 tionem et egregiorum scriptorum copiam, suis temporibus unum omnium maxime exstitisse celebrem.
 Polycrates (66), Ephesi episcopus, in sua ad Victorem epistola synodica honorificentissimam ejus injecit
 mentionem, eundemque inter principes totius Asiæ ingenio doctrinaque viros numeravit. Rufinus (67),
 fragmentum ex ejus *Apologia* afferens, « hæc et multa alia nobiliter ab eo scripta fuisse, » subjungit.
 Eusebius (68), contra Artemanem et Paulum Samosatensem edita scripta recensens, ita tandem exclamat.
 Τὴ ἐξ Εἰρηναίου τε καὶ Μελλίτωνος, καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἀγνοεῖ βιβλία ; « Irenæi vero et Melitonis, cætero-
 rumque volumina quis ignorat ? » Idem Eusebius (69), præcipuos istius ætatis scriptores ecclesiasticos
 enumerans ; Melitonem quoque inter eos non reticuit, sed ita sub finem capituli addidit : Ὅταν εἰς ἡμᾶς
 τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ἡ τῆς ὑγιῶς πίστεως ἐγγραφὸς κατῆλθεν ὀρθοδοξία, « quorum omnium libri,
 vinceram apostolicæ traditionis ac veræ fidei doctrinam continentem, ad nos usque pervenerunt. » Et
 alibi (70) : Ἐπὶ τῶνδε καὶ Μελλίτων τῆς ἐν Σάρδεσι παροικίας ἐπίσκοπος, Ἀπολλινάριός τε τῆς ἐν Ἱεραπόλει
 διαπρεπῶς ἡμαζόν. « Iisdem temporibus Melito Sardianus et Apollinaris Hierapolitanus episcopi, summa
 laude viguerunt. » Tertulliano ornatum ejus dicendi scribendique genus mirum in modum arrisit, teste
 Hieronymo (71), qui elegans ejus et declamatorium ingenium laudasse Tertullianum memoriæ prodidit, et
 ipse de Melitone nostro ita quoque alibi (72) : « Quid loquar de Melitone, Sardensi episcopo, quid de
 Apollinario, etc., qui origines hæresium singularum, et ex quibus philosophorum fontibus emanaverint,
 multis voluminibus explicarunt ? » Hæc satis jam jam superque evincunt, Melitonis scripta non proletaria,
 sed eximia prorsus fuisse, eundemque inter cæteros suæ ætatis viros, de Ecclesia Dei et fama et scriptis
 longe meritissimos, maxime exstitisse celebrem. Possem præterea in commendationem scriptorum a Mc-
 litone exaratorum illud quoque Eusebii (73) curatius excutere, ubi generatim memoriæ de iisdem prodidit,
 « Christi divinitatem in iisdem astrui, eundemque Deum simul atque hominem prædicari in iis, » ἐν οἷς
 ἅπανσι θεολογεῖται ὁ Χριστός... βιβλία θεῶν καὶ ἀνθρώπων καταγγέλλοντα τὸν Χριστόν. Possem insuper ad
 Anastasium Sinaitam (74) provocare, qui eundem θεῖον καὶ πάνσοφον ἐν διδασκάλοις, divinum et sapien-
 tissimum inter doctores, θεόσφρον, cælesti cognitione excellentem, vocavit. Possem Nicephori aliorumque
 recentiorum in medium proferre testimonia, quibus scriptis Melitonianis pretium statuatur haud vile.

§ II. *Librorum a Melitone scriptorum catalogum multi dederunt. Eusebii eorundem catalogus.*

Sed mitto hæc, noloque diutius in ipso statim limine hære, quin potius ad Melitonis recensenda scri-
 pta propero, quorum non unus alterve tantum, sed quamplurimi veterum exactum dare allaborarunt
 catalogum. Contextuit eorum indiculum non modo Eusebius (75), omnis historiæ sacræ donis atque scatu-

(65) Seneca epistol. 19.

(66) Apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. v, cap. 24.

(67) Rufin. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 25.

(68) Euseb. *Hist. eccles.* lib. v, cap. 28.

(69) Idem *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 21.

(70) Idem *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 26. Confer

Rufin. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 25.

(71) Hieronym. *Catalog. scriptor. eccles.* cap. 24.

(72) Idem epistol. 83, tom. IV *Opp.*, part. II, fol. 656, edit. Martian.

(73) Euseb. *Hist. eccles.* lib. v, cap. 28, de quo loco pluribus infra.

(74) Anastasius in Ὁδηγῶ, seu *Duce viæ adversus Acephalos*, cap. 15, pag. 258, edit. Jacob. Gretseri.

(75) Euseb. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 26.

rigo; sed et idem præstiterunt Hieronymus (76), Ruffinus (77), Honorius Augustodunensis (78), Nicephorus (79), Trithemius (80), Sixtus Senensis (81), aliique recentiores quos taceo. Cum autem isti fere omnes ex Hieronymo, Hieronymus vero ex Eusebio sua habeant, ad majorem rei peraspicitatem ipsa Eusebii verba apponam; tum quod sit antiquissimus omnium scriptor, dulciusque ex ipso fonte bibantur aquæ; tum quod sit locupletissimus exactissimusque; tum demum ideo, quod catalogum suum ex ipsismet Melitonis libris, quos instructissima Cæsariensis servabat bibliotheca, confecisse videatur. Brevissimis insuper indicabo, quibus in rebus differant reliqui, et quid ab iisdem fuerit peccatum.

Sic igitur Eusebius: « Ex libris autem utriusque illorum (Melitonis scilicet Sardiani, et Apollinaris Hierapolitani episcopi), hi, quos infra subjecimus, ad nostram notitiam pervenerunt. Melitonis quidem sunt:

1. <i>Libri duo de Paschate,</i>	1. <i>Τὰ Περὶ τοῦ Πάσχα, δύο,</i>
2. <i>De recta vivendi ratione et de prophetis liber unus.</i>	2. <i>Καὶ τὸ περὶ πολιτείας, καὶ προφητῶν.</i>
3. <i>Alius item de Ecclesia,</i>	3. <i>Καὶ ὁ περὶ Ἐκκλησίας,</i>
4. <i>Alius de die Dominica.</i>	4. <i>Καὶ ὁ περὶ Κυριακῆς λόγος.</i>
5. <i>Est et de natura hominis liber unus,</i>	5. <i>Ἔτι δὲ ὁ περὶ φύσεως ἀνθρώπου,</i>
6. <i>Et de creatione unus,</i>	6. <i>Καὶ ὁ περὶ πλάσεως.</i>
7. <i>Alius de obedientia sensuum fidei,</i>	7. <i>Καὶ ὁ περὶ ὑπακοῆς πίστεως αἰσθητηρίων,</i>
8. <i>Præterea et liber de anima et corpore.</i>	8. <i>Καὶ πρὸς τοῦτοις ὁ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος.</i>
9. <i>Inter illos etiam erat de lavacro.</i>	9. <i>Ἦν ἐν οἷς καὶ ὁ περὶ λουτροῦ,</i>
10. <i>Et de veritate liber,</i>	10. <i>Καὶ ὁ περὶ ἀληθείας,</i>
11. <i>Et alius de conditu et generatione Christi.</i>	11. <i>Καὶ περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ.</i>
12. <i>Et liber ejus de prophetia,</i>	12. <i>Καὶ λόγος αὐτοῦ περὶ προφητείας,</i>
13. <i>Et unus de hospitalitate,</i>	13. <i>Καὶ ὁ περὶ φιλοξενίας,</i>
14. <i>Et alius qui Clavis inscribitur.</i>	14. <i>Καὶ ἡ Κλεῖς.</i>
15. <i>Alia item scripta de diabolo,</i>	15. <i>Καὶ τὰ περὶ τοῦ διαβόλου,</i>
16. <i>Et de Apocalypsi Joannis,</i>	16. <i>Καὶ περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου,</i>
17. <i>Et de Deo corporato.</i>	17. <i>Καὶ ὁ περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ.</i>
18. <i>Postremus omnium est libellus ad Antoninum.</i>	18. <i>Ἐπὶ πᾶσι καὶ τὸ πρὸς Ἀντωνίνου βιβλίδιον.</i>

Quibus, interpositis fragmentis nonnullis, tandem sub finem capituli adduntur

19. <i>Excerptorum libri sex.</i>	19. <i>Ἐκλογῶν ἕξ βιβλία.</i>

Hoc ordine hacque serie Cæsariensis Melitonis enumeravit scripta, quorum, ex eodem quoque auctore catalogum dedit Halloixius (82), ast valde diversum a nostro; unum enim et viginti numerat, ita, ut prorsus nesciam, quamnam adhibuerit Eusebii editionem. Valesii et Readingii mihi ad manus fuit, a qua non nisi semel recessi.

§ III. Eusebii Catalogus cum Hieronymiano confertur.

Ab Eusebio in paucis diversus est Hieronymus. Apologiam enim primo loco recensuit, quam Eusebius ultimo, temporis non habita ratione. Deinde librum *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου* omisit. Porro librum *Περὶ ὑπακοῆς πίστεως αἰσθητηρίων*, quem septimo loco ex Eusebio nominavimus, divisit in duos, ut unus sit *De fide*, alter *De sensibus*. Et tandem circa librum *Περὶ προφητείας* aliquantulum desciscit a verbis Eusebii. Reliquas minutias non curo, nec curabo apud reliquos.

§ IV. Eusebius cum Ruffino collatus.

Ruffinus in eo discrepat ab Eusebio quod librum, quem Cæsariensis secundum posuit, *Περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν*, in duos divellat hoc modo: *De optima conversatione liber unus. Sed et De prophetis*. Deinde numero quinto, loco φύσεως legit πίστεως, et *De fide hominis* Melitonem librum scripsisse indicat. Porro ex septimo libro, cum Hieronymo, duos facit, et undecimum itidem dividit in binos, alterum *De fide*, alterum *De generatione Christi et de prophetia ejus*, cum tamen Eusebius pariter ac Hieronymus *De prophetia* librum singularem faciant atque distinguant. Duodecimi loco, *Περὶ προφητείας*, ponit iterum librum *De anima et corpore*, quem tamen paulo ante jamjam nominaverat, tertiam hominis partem, *mentem*, addens. Hæc de Ruffino.

(76) Hieronymus in *Catalogo scriptorum ecclesiasticorum*, seu *De viris illustribus*, cap. 24.

(77) Ruffin. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 24.

(78) Honorius *De scriptoribus ecclesiasticis*, lib. i, cap. 25. Apud Jo. Alb. Fabricium, *Bibliothecæ ecclesiasticæ*, fol. 75.

(79) Nicephor. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 10.

(80) Trithemius *De scriptoribus ecclesiasticis*, cap. 14, *Bibliothecæ ecclesiasticæ Fabricianæ*, fol. 7.

(81) Sixtus Senens. *Bibliothecæ sacræ* lib. i, pag. 5, edit. Paris.

(82) Halloixius in *Illustrium Ecclesiæ Orientalis scriptorum, qui sanctitate et eruditione juxta sæc. II floruerunt, vitis et documentis*, fol. 828.

§ V. *Honorius cum Eusebio contenditur.*

Honorius autem, qui sæc. XII Augustodunensis claruit presbyter, eam non solum omisit, quem et Hieronymus, *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, librum; sed et præterea ipsi adhuc plures reticuit, *Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς* nimirum, *Περὶ Κυριακῆς*, *Περὶ πλάσεως*, et *Περὶ ἐρωμάτων Θεοῦ*. Perperam igitur Halloixius asserit, eum, præter illum ab Hieronymo non commemoratum librum, Melitoni tantum unum sustulisse, *Περὶ ἐρωμάτων Θεοῦ* scilicet; quod forte ideo factum fuisse conjicio, quod dubius hæserit, quomodo Latine reddat libri hujus titulum. Insuper Eusebio septimo loco numeratum, *Περὶ ὑπακοῆς πιστεως αἰσθητηλων*, *De sensibus* tantum inscripsit.

§ VI. *Eusebii et Nicephori catalogi invicem comparantur.*

Nicephorus in omnibus fere cum Eusebio conspirat, nisi quod ex quinto et sexto unum videatur constare librum, ἔτι δὲ, inquiens, ὁ *Περὶ πιστεως ἀνθρώπου καὶ πλάσεως τὴν ἐπιγραφὴν εἰληφώς*, nec male forsitan; quod septimo loco dictum Eusebio librum, cum Hieronymo et Rufino, in duos iidem distinguat; quodque præterea libros *Περὶ προφητείας*, *Περὶ φιλοξενίας*, et librum *Clavem* dictum omittat, idque de industria forte, nam omnes eum recensere voluisse Melitonis libros, mihi non videtur.

§ VII. *Trithemii et Eusebii collatio.*

Ad Trithemium, Melitonianorum scriptorum catalogum concinnantem, quod attinet, instituta cum Eusebio collatione, deprehendi, eum librorum *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, *Περὶ Θεοῦ ἐρωμάτων*, et *Ἀπολογίας πρὸς Ἀρτωνίνον* nullam omnino injecisse mentionem; eum librum *Περὶ ὑπακοῆς πιστεως αἰσθητηλων* divellere in binos, *De sensibus*, et *De fide*. Undecimum, *Περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ*, dixit saltem *De generatione Christi*; atque in hoc insuper plus peccavit, partim, quod pro *De plasmate* unum scripserit *De lapsis* lib. I, partim, quod inter scripta Melitonis referat spurium opus *De transitu Mariæ*. A vero igitur alienum iterum est Halloixii iudicium, eadem, quæ Honorius Augustodunensis, prætermisisset Trithemium; habet enim *Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς*, καὶ *περὶ Κυριακῆς* libros, quos Honorius non habet.

§ VIII. *Sixti Senens. catalogi cum Eusebiano assimilatio.*

Minime omnium accurata est Sixti senensis librorum a Melitone conscriptorum consignatio, quippe quæ ne quartam quidem eorum partem attingit, licet nihil omisisse velit videri. Meminit enim tantummodo *excerptorum*, libri *De vita prophetarum*, *De Apocalypsi*, et præterea duorum aliorum, in quibus tamen recensendis graviter hallucinatus est. Nam pro libro *Περὶ ἐρωμάτων Θεοῦ*, dicit eum scripsisse, in illud Geneseos I: *Faciamus hominem, De Deo incorporeo* librum unum, quod plane diversum sonat ab Eusebio. Deinde in eo quoque errat, quod asserat, Sardium episcopum scripsisse *De catalogo divinorum utriusque Testamenti voluminum* ad Onesimum epistolam unam. Ast illa epistola nil aliud est, quam proœmium sex ἐκλογῶν librorum, quos supra jamjam, *excerptorum* nomine, commemoraverat; hinc non debebat eandem tanquam novum aliquod scriptum seorsim recensere; nec debebat porro dicere, *utriusque Testamenti*, sed *Veteris tantum Testamenti* ex eo enim solo dedit librorum canonicorum catalogum, ut mox ex ipsa, quam dedimus infra, epistolæ inspectione apparebit luce meridiana clarius.

§ IX. *Sandius notatur.*

Tribus adhuc verbis moneo, notitiam quam de operibus Melitonis dedit notissimus ille Christoph. Christophori Sandius (83) confusam prorsus, a vero alienam, et absonam esse adeo, ut integrum hoc de Melitone caput error mereatur dici, in quo summa imis sunt permista. Ex ungue leonem ut noscas, id saltem ex eo referam, omnia Melitonis opera Gelasio papæ esse apocrypha.

§ X. *An Melito præter libros Eusebio et Hieronymo commemoratos, alios adhuc scripserit?*

Priusquam circa singulos editorum a Melitone librorum titulos mea eruditorumque observata in medium proferam, operæ pretium me facturum credo, quæstionem expendere, an Eusebius, an Hieronymus omnium Melitonianorum scriptorum exactum dederit catalogum ita ut præterea nihil aliud litteris fuerit consignatum a Sardiano? anque argumentum, quia Eusebius, quia Hieronymus non habent, sufficiat, omnes reliquos ab aliis forte Melitoni tributos libros tanquam spurios rejicere? Videntur in hanc sententiam propendere Halloixius (84), Whistonus (85), Baraterius (86), Ceillierius (87), aliique. Veritatis quæ-

(83) Sandius in tractatu *De veteribus scriptoribus ecclesiasticis*, nucleo suo *Historiæ ecclesiasticæ*, præfixo, pag. 47.

(84) Halloixius, c. I. fol. 834.

(85) Whiston in the *Account of the Faith of the two first centuries, concerning the ever-blessed Tri-*

nity, and the Incarnation of our Lord, tomo IV *Primævi Christianismi*, pag. 126.

(86) Baraterius in *Disquisitione chronologica de successione antiquissima episcoporum Roman.* pag. 220.

(87) Ceillier, *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques*, tom. II, cap. 3, pag. 78.

nam species huic opinioni exinde affulget, quod Eusebius, recensitis omnibus, quos modo numeravi libris, dicat: Ἐπὶ πρῶτι καὶ τὸ πρὸς Ἀντωνίνου βιβλίον, « postremus omnium est libellus ad imperatorem Antoninum; » quodque, allatis quibusdam scriptorum Melitonianorum fragmentis, sub finem capituli ita continenter subdat: Καὶ τὰ μὲν Μελιτωνος τοσαῦτα, « et libri quidem Melitonis tot sunt, » indicaturus, se omnes enumerasse. Secus tamen mihi videtur, rebus probe perpensis. Nullibi enim expressis verbis asseruit Eusebius, se omnium, quotquot Melito unquam scripserat, librorum daturum esse catalogum; quiu potius alios forte adhuc ab eodem exaratos fuisse haud obscure significavit, sic ordiens librorum Melitonis catalogum: Τοῦτων εἰς ἡμετέραν γνῶσιν ἀφίχεται τὰ ὑποτεταγμένα, « ex libris autem utriusque illorum (Melitonis scilicet et Apollinaris) hi, quos infra subjecimus, ad nostram notitiam pervenerunt. » Idem testatur adhuc clarius S. Hieronymus his verbis: « Scripsit quoque et alia, de quibus ista sunt, quæ subjecimus. » Camque præterea Anastasius Sinaita duorum aliorum, Eusebio et Hieronymo non memoratorum, librorum mentionem injiciat, *Περὶ σαρκώσεως Χριστοῦ* scilicet (88), *De incarnatione Christi*, et *Λόγου εἰς τὸ Πάθος Χριστοῦ* (89), *Orationis in Passionem Domini*, prorsus non video, quarum inter genuina Melitonis opera et hos quoque recipere sit dubitandum; nisi forte quis, ex malo in orthodoxam nostram fidem animo, fragmenta, quæ ex iis attulit Anastasius, dubia velit reddere, quorum alterum quantivis pretii de divina pariter ac humana Christi natura continet testimonium. Eusebii verba, quibus asserit, tot esse Melitonis scripta, horumque postremum omnium esse *Apologiam*, commode de libris saltcm, qui ad ejus notitiam pervenerunt, possumus et debemus interpretari.

§ XI. De Melitonis libris de Paschate.

Sed age, de uno alterove libro sigillatim nunc videamus. Ad libros *De Paschate* quod attinet, notamus, decantatissimam illam, prioribus post c. n. sæculis inter Ecclesiam Orientalem et Occidentalem magno animorum fervore agitatam, controversiam de die festivitatis Paschatis, horum scribendorum occasionem subministrasse. Quærebatur scilicet, an præcise cum Judæis, die 14 mensis Nisan, in quemcunque hebdomadis diem ille incideret; an vero nullo alio, quam solis die, in memoriam Dominicæ resurrectionis, sacra paschalia sint celebranda. Priorem modum sequebantur Asiaticæ et Orientales Ecclesiæ; at qui Romæ et in aliis regionibus ad solis occasum sitis Christum colebant, posteriorem. Utrique apostolicas urgebant traditiones; illi se consuetudinem suam accepisse a S. Joanne et Philippo dicebant; hi vero ad Petrum et Paulum provocabant. Neque ab initio hæc diversitas discordiam peperit, sed quælibet Ecclesia in ritu hoc adiaphoro sua utebatur libertate. Irenæus (90) refert, S. Polycarpum, Romam profectum, inter alia cum Aniceto, tunc Romano præsule, de tempore Paschatis colloquium instituisse, sed neutrum potuisse alteri persuadere, ut a pristino more recederet; nihilominus tamen inter utrumque pacem conservatam fuisse. Melitonis ætate in Laodicena Ecclesia, sublato per martyrium Sagari sedis hujus episcopo, et succedentibus aliis, qui occidentalem consuetudinem introducere conabantur, hac de causa etiam exoriebantur dissensiones. Interponebat igitur sua officia noster, atque hac occasione binos, festinante calamo, ut ait Eusebius (91), exaravit libros, in quibus docuit, suam unicuique Ecclesiæ consuetudinem esse retinendam, Paschaque die 14 ex antiquo, esse celebrandum. Sic diremit omnem controversiam, o felicia ista tempora! sicque Ecclesiæ pacem reddidit. Ita refert Polycrates (92) in *Epistola synodica ad Victorem*, de cuius ætate ausuque nefando hæc denuo recrudit controversia, diu postea magna animorum contentione agitata, nec ante synodum Nicænam sopita. Melitonis *De Paschate* opus Clementi Alexandrino postmodum occasionem præbuit, ut ipse quoque conscriberet librum *De Paschate*, in quo honorificam Melitoniani operis injecit mentionem, ut tradit Eusebius (93): Τοῦτου δὲ τοῦ λόγου, inquit, μὲμνηται Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν ἰδίῳ *Περὶ τοῦ Πάσχα λόγῳ*, ὃν ἐξ αἰτίας τῆς τοῦ Μελιτωνος γραφῆς φησὶν αὐτὸν συντάξαι. « Hujus autem libri mentionem facit Clemens Alexandrinus in opere suo de Paschate. Quod quidem ut conscriberet, Melitonis librum causam sibi præbuisse testatur. » Utrumque tamen opus periit, et de Melitoniano superest tantummodo parvum fragmentum, quod posteritati servavit Eusebius, infra exhibendum.

§ XII. De libro *Περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν*.

Circa alterum Melitonis libellum, quod τὸ *Περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν* inscribitur, tenendum, nonnullos codices manu exaratos, quos Valesius, in notis ad Euseb. nominat, legere τὰ *Περὶ π. κ. κ. κ.*

(88) Anastas. Sinaita, in Ὁδηγῶ, cap. 13, pag. 258.

(89) Idem, *ibid.*, cap. 12, pag. 216.

(90) Irenæus in *Epistola ad Victorem*, apud Euseb. *Hist. eccles.*, lib. v, cap. 24.

(91) Euseb. c. 1. et Hieronymus in *Catalogo*, cap. 45.

(92) Apud Euseb. *Hist. eccles.*, lib. v, cap. 26. Ceillier, cit. libro pag. 75: « Mais ces deux livres sont perdus, et nous n'en savons autre chose, si non que le Saint suivoit la pratique de l'Asie, où l'on célébroit Pâque le 14 de la lune. »

(93) Euseb. cit. loc.

si noster plures de hoc argumento conscripserit libros, quod Hieronymi et reliquorum communi repugnat testimonio. Male porro Rufinus Christophorus, elegans Eusebii, ante Valesium, interpretis, atque Halloixius ex uno hoc libro duos fecerunt, alterum *De recta conversatione*, alterum *De prophetis*, quasi in Græco legeretur καὶ τὸ *Περὶ προφητῶν*, quam lectionem omnes constanter codices respuunt. Hieronymus præterea, Honorius, Trithemius et Sixtus Senensis omnes habent, *De vita prophetarum librum unum*, et Nicephorus insuper, λόγος δὲ ἕτερος τοῦ Μελιτωνος φέρεται, ὁ *Περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν*. Hinc merito illorum sententiam rejicimus. Exposuit igitur noster in hoc opere de recta, quæ prophetas deceat, vivendi ratione vitæque consuetudine, scriptumque esse videtur contra Montanum ejusque assecclas Ecclesiam Dei istis temporibus mirum turbantes, et prophetiæ donum per affectatas exstases, varias corporis contorsiones, per atram melancholiam, et phreneticas convulsiones, Pythonissarum in morem, mentientes, multosque fidelium a recto tramite seducentes (94). Demonstravit in eo sine dubio, quod probabili valde conjectura licet divinari, prophetam Spiritu Dei vere actum non debere moribus suis externis in decori regulas impingere, sed utrumque, prophetam esse, decoreque vivere, et posse et debere consistere. Miltiadem, qui ætate non multum posterior fuit, ut incredibiles Montanismi sisteret progressus, idem habuisse institutum, et contra Montanum scripsisse librum, *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν*, *Non decere prophetam in exstasi loqui*, Eusebius (95) refert, qui et illum in compendio exhibet.

§ XIII. De libro *Περὶ κυριακῆς*.

Quem quarto numero posuimus librum, *Περὶ κυριακῆς*, *De die Dominica* exposuit. *Κυριακῆ*, in memoriam resurrectionis Dominicæ, commune apud primævos Christianos nomen fuit primæ hebdomadis diei (96), quam tamen nonnunquam, quando gentilibus scribebant, τὴν τοῦ ἡλίου ἡμέραν, « solis diem » etiam appellare non dubitabant (97). De hujus divina institutione multum disputatur. Sunt quidem nonnulli, qui post excidium Hierosolymorum, imo sub exitum demum sæculi primi, solis diem consecratum fuisse opinantur; verior tamen eorum, sine dubio, est sententia, qui non diu post sublatam ad cælos Dominum ejus celebrationem institutam fuisse credunt, quod erudite, præter alios, tuetur Justus Henningus Bœhmerus (98). In sabbato, primaque feria sacrorum faciendorum causa publice convenisse Christianos primis statim illis temporibus, etiam ex fontibus sacris elucescit (99). In magnum utique sacræ antiquitatis detrimentum accidit, quod hic Melitonis liber perierit, cujus scribendi occasionem forte dedit controversia de festivitate Paschali. Hic liber, quantum memini ego, primus super nobile hoc argumento fuit confectus; in eo forsitan legeremus Christi apostolorumque sancita de abrogando sabbato. Irenæus (1) solo die Dominico resurrectionis Domini mysterium celebrandum esse, asseruit. De die Dominico, *Περὶ τῆς ἡμέρας κυριακῆς*, beatus Eusebius, episcopus Alexandrinus sæculo tertio clarus, rationem conscripsit, quam ex mss. edidit, Latine vertit, et adnotationibus, potissimum ad sacra publica veteris Ecclesiæ spectantibus, illustravit beatus Jo. Guil. Jauns, hic conferendam (2).

§ XIV. De libro *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*.

De libro sequenti, *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, *De natura hominis* (de quo itidem argumento Nemesii, episcopi Emeseni, hodie adhuc exstat insignis certe liber Græco-Latinus, editus nitide Oxonii 1671, in 8, a Jo. Fello, Cistriensi episcopo), nihil quod moneam habeo, nisi quod eundem ex catalogo scriptorum Melitonianorum omiserint Hieronymus, Honorius, Trithemius et Sixtus Senensis. Rufinus *Περὶ πλάσεως ἀνθρώπου*, *De fide hominis* legit. Nicephorus vero, ex hoc et statim insequente libro *Περὶ κλάσεως*, *De creatione*, unum facit (5) in quo posteriore hallucinatus insuper quoque est Trithemius, qui non de plasmate, sed *De lapsis*, Melitonem librum scripsisse, tradit. Forte uterque liber eum in finem a nostro

(94) Utut de vera Montani ejusque hæreseos ætate nondum certe constet, hoc tamen extra dubium est, eandem Melitonis tempore maxime viguisse, ejusque virus ipsam adeo Lydiam, et inprimis Thyatiram, urbem Sardibus, in quibus episcopus erat noster, vicinam, infecisse. Ita testatur Epiphanius, *Advers. hæreses* lib. 1, cap. 31. Confer Angli cujusdam anonymi, quem Francisc. Lee, M. D. esse, compertum habeo, *History of Montanism, by a Lay gentleman*, Lond. 1709, 8.

(95) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 17.

(96) Vide Binghami *Origines ecclesiasticas*, tom. IX, pag. 15.

(97) Justinus Mart. *Apolog.* 1, pro Christianis, § 89, pag. 132, edit. Grabianæ: Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιοῦμεθα.

(98) Illustr. Bœhmerus in singulari dissertat. *De stato die Christianorum*, quæ prima est in *Diss. Juris ecclesiastici antiqui*.

(99) Ita habetur Act. xx, 7, I Cor. xvi, 2, etc. Confer inprimis Wotton's *miscellaneous discourses, relating to the Traditions and Usages of the Scribes and Pharisees in our bless'd Saviour's time*, vol. 1, cap. 10, pag. 294, ubi omnia N. T. loca, de celebrando primo hebdomadis die agentia, accurate expendit.

(1) Irenæus apud Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 24.

(2) Prodiit hic Eusebii Alex. libellus Lipsiæ 1720, in-4.

(3) Quem secutus est Ceillier, qui titulum hujus libri *De la formation de l'homme* reddidit.

fuit conscriptus, ut pravis hæreticorum istius sæculi obviam iret sententiis, duplex modo principium, alterum bonum, alterum malum statuentium; modo mundum malorum geniorum opus esse, dicitur; modo de natura et creatione hominis somniantium, hominem, per imbecillitatem geniorum illorum, non meliorem fieri potuisse, ac longe futurum fuisse deteriolem, nisi suprema virtus scintillam auræ vitæ divinæ immisisset, eundemque, vermis instar humi prius repentem, erexisset; modo duplex hominum genus, bonum et pravum, imo triplex, pneumaticum, psychicum et hylicum seu χοικόν fingentium.

§ XV. De libro Περὶ ὑπακοῆς πλστως αίσθητηρων.

Sed transeant hæc, videamusque potius de libro, quem Περὶ ὑπακοῆς πλστως αίσθητηρων, De obedientia sensuum fidei inscripsit. Hunc Hieronymus, Rufinus, Nicephorus, Trithemius constanter in duos diversosque dividunt, ita, ut peculiarem faciant, De obedientia fidei, peculiaremque iterum, De sensibus librum. Dubius diu hæsi, an cum Eusebio, an cum reliquis facerem. Ast cum, Valesio teste, in omnibus codicibus manuscriptis legatur, καὶ ὁ Περὶ ὑπακοῆς πλστως αίσθητηρων, absque distinctione quam Rob. Stephanus, post vocem πλστως, primus posuit; verba Eusebii utique pro titulo unius tantum libri habeo, qui De obedientia sensuum fidei, sive, quod idem est, de obedientia fidei quæ sit a sensibus, fuit inscriptus, Tillemontii (4) atque Dupinii (5) suffultus hac in re assensu, licet Halloixius aliique alteri potius subscribant sententiæ. Valesii et Dupinii probabilis admodum conjectura est, contra hæreticos quosdam istius ætatis et hunc quoque librum scriptum fuisse a Melitone, quiasseruerint, dari fidem quamdam naturalem eandemque sensuum opera posse gigni. Quidam enim hæretici, verba sunt Valesii, aiebant, animales quidem, seu physicos homines sensuum opera credere: spirituales vero per rationem. Ita Heracleo explicabat locum illum ex Joannis Evangelio¹⁰: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. Quæ Christi verba, aiebat Heracleo, dici proprie ad eos qui per opera et sensus naturam habent obediendi, non autem credendi per rationem. Refert hæc Origenes Enarrationum in Joannis Evangelium tomo XIII, ubi et refutat, docetque tam spirituales quam animales non posse nisi per sensum credere. Hæc Valesius.

§ XVI. De libro Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος.

Proximi libelli quem lustrabimus, titulus est: Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος, De anima et corpore libri. Hic ante omnia ratio mihi reddenda est, quare in exhibendo hujus libri titulo a lectione communi, quam Valesius et Readingus probant, recesserim paululum. Ita autem isti legunt: Καὶ πρὸς τοῦτοις ὁ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἢ νοῦς. Præterea liber de anima, corpore et mente, ac si Melito in hoc opere de tribus hominis partibus exposuerit, animaque cogitata sua protulerit. Hanc communem lectionem probant codices Mazarinus, Medicæus ac Fuketianus. Eandem quoque confirmare videtur Ruffini interpretatio, quæ ita habet: De sensibus. De anima, et corpore et mente. De lavacro, etc. In eodem tamen Ruffini librorum Melitonianorum indiculo, paucis interjectis aliis, recurrit denuo ejusdem operis titulus, hac forma: De anima et corpore, ita ut parum omnino præsidii ex Ruffini interpretatione inveniat communis lectio. Probant tamen eandem recentiores fere omnes, Tillemontius, Nat. Alexander (6), Dupinius, Caveus (7), Bentheimius, Lardnerus (8), Bollandus (9), aliique, præter unicum forte Halloixium, qui ita legit et distinxit: Καὶ πρὸς τοῦτοις ὁ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἦν. Ἐν οἷς καὶ ὁ περὶ λουτροῦ. Sed displicet adhuc interpunctio. Omnino igitur facio quidem cum codice Regio, qui, Valesio teste, ita legit, ut Halloixius exhibuit; ast mallem distinctionis signum ponere post verbum σώματος, hunc in modum: Καὶ πρὸς τοῦτοις ὁ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐν ἐν οἷς καὶ ὁ περὶ λουτροῦ, ita ut a verbis Ἐν ἐν οἷς (ex quibus, per librariorum oscitantiam, facile enasci potuit altera, quam rejicimus, lectio ἢ νοῦς) ordiatur nova periodus, in qua reliqui Melitonis recensentur libri. Hanc meam emendationem sufficit egregie Nicephorus, qui ita habet: Ἐπὶ δὴ τοῦτοις, ὁ περὶ ψυχῆς αὐτῶ καὶ σώματος πεπονημένον ἔστιν. Ἐν οἷς καὶ ὁ περὶ λουτροῦ, κ. τ. λ. Cumque præterea Hieronymus, Honorius Augustodunensis et Trithemius unanimi consensu tradant, Melitonem De anima et corpore librum unum scripsisse, prorsus

¹⁰ cap. IV, 48.

(4) Tillemont. in opere: Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique, tom. II, pag. 415, titulum hujus libri ita reddidit Gallice: De l'obéissance que les sens doivent à la foi. Henr. Ludolph. Bentheim vero, in Vorstellung und Betrachtung der alten Kirchen-Lehrer, pag. 71, commode in linguam nostram vernaculam ita transtulit: Und eins von dem Glaubens-Gehorsam der Sinnen.

(5) Dupin. in opere: Nouvelle Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques, tom. I, pag. 63, not. 6: « Mais il est plus probable que c'était un même ouvrage

intitulé De l'obéissance des sens à la foi, contre quelques hérétiques, qui disaient, qu'on croyait par les sens. »

(6) Nat. Alex. in Hist. eccles. Veteris Novi Testamenti, tom. III, pag. 297.

(7) Cave in Hist. litterar. scriptorum ecclesiasticorum, pag. 42.

(8) Lardner in the Credibility of the Gospel History, part. II, vol. I, cap. 15, pag. 329.

(9) Bollandus in Actis sanctorum, mens. April. vol. I, fol. 11.

omnino non video, quare alteram præferre velimus lectionem, quæ insuper in mendo adhuc jaceret, nam non deberet esse ἡ, sed καὶ ῥόδς, ut recte observavit Whistonus (10). Cæteroque eidem eruditissimo Anglo dicam : cum S. R. Wollio (11) noluerim scribere, ideo quod triplicem istam hominis divisionem, quam tamen nec ipse probat, inter Christianos, qui sæculo primo et secundo vixerint, obtinuisse asserat ; licet eandem ex Melitonis libro probari posse, constanter negem. Platonica sane philosophia mature satis a Patribus fuit adoptata ; Platoniamque hanc hominis divisionem admisit jamjam Philo (12), ex quo Patres primævi fere omnes sapiunt. Irenæus (13) certe disertissimis verbis dixit : « Tria sunt ex quibus perfectus homo constat, carne, anima, spiritu. » Rationem, quare forsitan hic Melitonis liber vel perierit, vel suppressus fuerit, non meis, sed clarissimi editoris Nemesii, verbis discas velim ; quæ an valeat, uti valere videtur Whistono, ipse judicabis, benevole lector. Ita autem ille (14) : Postquam enim Apollinarii et ipsius sequacium Dimeritarum increbuit dogma, qui Dominum nostrum ex tribus partibus constitutum asserebant, ἐκ σαρκός, καὶ ψυχῆς, καὶ θεότητος ἀντὶ τοῦ νοῦ (Epiphanius sunt verba, pag. 1016), quo certius eos profligarent orthodoxi, deinceps receptæ prius sententiæ de tribus animæ partibus valedixerunt, licet ab Apostoli verbis, I Thess. v, 23, firmamentum sibi arrogare videatur ; et demum hæreseos cujusdam apud posteros arcescebatur, animam a spiritu secernere : simili plane lege, qua mersio in baptisate, nunc trina, dein una, denuo et trina placuit, pro dogmatum varietate, quæ Ecclesiam subinde lacescebant. Hactenus Cistriensis.

§ XVII. De libro Περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ.

Quoad librum undecimo sub titulo Περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ, De conditu et generatione Christi commemoratum, observare liceat, vulgarem lectionem in editionibus Eusebianis esse, Περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως, quam et Ruffinus sequitur, qui insuper, contra Græci sermonis formam, duos diversos, ex unico hoc, fecit libros. In codice. tamen Mazar., Medic., Fuketiano, et apud Nicephorum legitur Περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ, quam etiam scripturam veram esse non dubitamus, Valesii hac in re adjecti approbatione. Hieronymus, et, qui pressius eum ut plurimum sequuntur, Honorius atque Trithemius uno « generationis » vocabulo contenti, in Latina interpretatione vocem κτίσεως prætermiserunt, tanquam duriolem, veriti sine dubio, ne Christum in ordinem creaturarum detrudere viderentur. Attamen hunc errorem non erravit Melito, incautius nonnihil ante notam controversiam locutus : Patres enim synodo Nicæna anteriores vocem κτίσεως adhibuerunt non modo de creatione ex nihilo, verum etiam de omni genere productionis, ipsaque adeo generatione τοῦ Λόγου æterna et œconomica. Hoc igitur et Melitoni in causa fuit, quare in titulo libri, in quo de æterna Christi, ejusque in tempore ex Maria, generatione edisseruit, durius vocabulum adhibuerit, respectu procul dubio habito ad illud, Proverb. vii, 22 : Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, ut Caveus conjicit feliciter. Hunc enim locum, cum aliis ejusmodi, de generatione ista æterna exposuerunt Patres Antenicæni. Nihil igitur lucratur Whistonus (15), quando ex hoc Melitonis libro Ariano suo dogmati, Christum ante posita mundi fundamenta creatum fuisse a Deo Patre, prasidium quaerit.

§ XVIII. De libro Περὶ προφητείας.

Qui sequitur proximo loco liber, Λόγος αὐτοῦ Περὶ προφητείας, est quem Ruffinus cum verbis posterioribus proxime antecedentis libri conjunxit hoc modo : De generatione Christi et prophetia ejus, ac si de optimi Servatoris munere prophetico exposuisset in eodem. Juxta Hieronymum quem et Augustodunensis sequitur, verba hujus tituli ita ordinanda forent : Λόγος περὶ τῆς αὐτοῦ προφητείας, ita enim vertit : Item de prophetia sua librum unum. Valesius hoc probat, cui tamen non assentior ; licet nullo modo velim negare, Melitonem prophetiæ charismate, quod prioribus tribus quatuorve sæculis uni alterive Christianorum communicatum adhuc a Deo novimus, fuisse exornatum. Certe eum prophetam a plerisque fuisse habitum, docet Tertulliani apud Hieronymum (16) testimonium : « Hujus elegans et declamatorium ingenium laudans Tertullianus in septem libris, quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano, dicit eum a plerisque nostrorum prophetam putari. » Ubi tamen observes velim, in nonnullis exemplaribus pro « dicit, » haberi « cavillatur. » De Melitonis dono prophetico confer, si lubuerit, dissertationis prioris § 12.

§ XIX. De libro clavis dicto.

Liber, qui Ἡ κλεις, Clavis (17), inscribitur, continebat explicationem variarum Scripturæ sacræ vocum

(10) Whiston. in *his primitive Christianity reviv'd*, vol. IV, pag. 266.

(11) In *dissertat. Σῶμα, ψυχὴ, πνεῦμα*, Lips. habita 1732, pag. 7.

(12) Philo, *De mundi officio*, lib. I, pag. 14. Joseph. *Antiquit. Jud.* lib. I, cap. 5 : Ἐπλασε ὁ θεὸς τὸν ἀνθρώπον, χόυν λαβῶν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ πνεῦμα ἐνέχεν αὐτῷ, καὶ ψυχὴν.

(13) Irenæus *Adversus hæreses*, lib. V, cap. 9. His similia reperire etiam est lib. V, cap. 6. Whistonus hæc loca non adduxit.

(14) Jo. Fellus, Cestriensis in Anglia episcopus, eruditione et fama maxime clarus, in *Adnotationibus in Nemesium, de natura hominis*, pag. 3 editionis Oxoniensis.

(15) Whiston. in *his primitive Christianity*, vol. IV, pag. 126.

(16) Hieronymus *De viris illustribus*, cap. 24.

(17) In *Actis SS. Antwerpiensibus*. Apr. 4, pag. 11. *Clavis* legitur, quem operarum errore fideliter etiam repetit Veneta horum Actorum editio nova.

sensu improprio adhibitarum, ad eum fere modum, qualem in *Formula spiritualis intelligentiæ S. Eberii Lugdunensis*, quæ inter Opera ejus, et in *Bibliotheca Patrum maxima*, tomo VI, exstat, legere licet. *Clavis* vocabuli, quod in inscriptione operis hujus adhibetur, significatum discas velim ex ipso Melitone, qui, *Clavis* suæ cap. 9, ita vocis hujus metaphoricæ explanavit sensum :

« *Clavis, adaptio spiritualis. In Evangelio* ¹¹ : *Accepistis clavem scientiæ, ipsi non introistis; et eos qui introibant prohibuistis. Item Claves, justitiæ, misericordiæ, pietatisque virtutes. In Evangelio* ¹² : *Tibi dabo claves regni cælorum.*

« *Clavis, apertio sacrarum Scripturarum, vel, potestas ligandi atque solvendi, seu, jus introducendi ad vitam, sive excludendi ad mortem. Sicut per Isaiam* ¹³ *de Salvatore dicitur : Dabo clavem domus David super humeros ejus, et aperiet, et non est qui claudat. Et in Apocalypsi* ¹⁴ : *Habeo claves mortis et inferorum.*

Exstare enim adhuc, et in bibliothecis ineditum delitescere hoc Melitonis egregium opus, *Bibliotheca Patrum maximæ* (18) Lugdunensis editores pariter, ac Labbeus (19) testantur non modo; sed et tunc asserere possum ipse, utpote qui pretiosi hujus antiquitatis monumenti, in itineribus meis factus sum compos, quique illud aliquando cum orbe litterato communicare constitutum habeo*, licet facile prærideam, malevolum atque immodestum censorem quemdam, qui symbolas suas ad *Bibliothecam Hallesensem* confert, id mihi quoque oppositum esse, quod inter alia injusta minusque fundata objecit nuper, cum presbyterorum et diaconorum Achaïæ epistolam encyclicam de martyrio S. apostoli Andrea ex mss. ederem; tanti scilicet vel ideo non esse opusculum, quoniam Græbius in *Spicilegio* suo in lucem publicam illud non protraxerit (20). Bella sane ratio, quasi vero unicus Græbius omnes in bibliothecis Anglicanis latentes thesauros eruere vel voluerit, vel potuerit. Claudantur igitur immensi isti manuscriptorum cædicum, quibus bibliotheca Bodleiana superbit, thesauri a Græbio nunc penitus exhausti; omnibusque harum deliciarum scrutatoribus post mortem eruditi hujus viri dictum nunc esto illud : *Non plus, non ultra*. Sed transeant hæc cum cæteris erroribus. Redeo potius ad Melitonis *Clavem*, addoque, me illius, ut Latinum saltem, servare exemplum, quod ex duplici codice, altero Claromontano, altero Mesmiano, et calcem Bibliorum Theodulphi Aurelianensis episcopi, codice mille circiter annorum descripserat eruditissimus Mich. Lequien, Græbioque transmiserat. Editurum se hoc quantivis pretii monumentum, cum emendationibus Jac. Sirmondi, promiserat, a quo tam multa alia exspectabat orbis litteratus, nomine et omine Magnus Crusius (21), morte non ita pridem extinctus, mihi post fata quoque colendus, præceptor, qui tamen jura sua, dum viveret, facile mihi cessit. Divisum autem est Melitonis hoc sat magnæ opus in varia capita, quorum en tibi syllabum : cap. 1, sine titulo in utroque codice apparet, et membra Deo Patri in Scriptura S. per ἀνθρωποπάθειαν tributa quid significant, exponit, quod infra inter fragmenta, speciminis loco, dabo. Cap. 2, *de Filio Dei secundum carnem* inscribitur, et quid Christo ascripta membra notent, docet. Cap. 3, agit *de supernis creaturis*. Cap. 4, *de diebus, annis, et temporibus*. Cap. 5, *de numeris*. Cap. 6, *de mundo et partibus ejus*. Cap. 7, *de lignis infructuosis*. Cap. 8, *de diversis homi-*

¹¹ Luc. xi, 52. ¹² Matth. xvi, 19. ¹³ cap. xxii, v. 22. ¹⁴ cap. i, v. 18.

(18) *Bibliothec. PP. maximæ*, tom. II, part. II, fol. 212, in addita notula : Liber etiam ejusdem, qui *Clavis* a S. Hieronymo inscribitur, manuscriptus reperitur in Bibliotheca PP. S. J. Parisiis, si tamen germanus sit foetus. Ericus Benzelius in epistola quadam inedita ad Gabium : « Melitonis Asiani, secundi sæculi Patris, liber, *Clavis* dictus, ms. exstat in vetustissimo codice membranaceo collegii Ludovici Magni, vel si mavis Claromontani, PP. Jesuitarum; illud enim nomen accepit collegium istud, postquam

*Sustulit hinc Jesum, posuitque insignia regis
Impia gens, alium nescit habere Deum.*

Describerem lubentissimus, nisi temporis angustia premeret. »

(19) Philipp. Labb., tom. II *Bibliothecæ*, p. 87, et in *Nova Bibliotheca mss. librorum, s. specimine antiquarum lectionum Latinarum et Græcarum in 4 partes tributarum*, Paris. 1653, 4, part. II, p. 21 : « *Clavis sacræ Scripturæ*, Mileto seu Melitone, Asiatico, ut voluit, episcopo auctore. » Ex codice mss. collato cum appendice ad biblia fere aurea Theodulphi Aurelianensis episcopi, quæ quantivis pretii exstant in bibliotheca Memmiana ante octingentos,

et quod excurrit, annos descripta elegantissimo caractere. In Catalogo tamen *Bibliothecæ illustriss. Jomini de Mesmes*, in senatu Parisiensi præsidis infulati, qui in Bern. de Montfaucon *Bibliotheca Bibliothecarum manuscriptorum nova*, tom. II, fol. 1326-1330, exstat, altum de Bibliis Theodulphi et Melitone silentium. Nec mirum : ab imperitissimo enim χονιστικῶν hæc manuscriptorum Memmianorum consignatio fuit confecta, quem non aliter versari deprehendes, quam ut talia dicat de codicibus : « Un livre sur velin; deux volumes d'anciens poëtes, velin; un viel poëte, in-4, velin; cinq autres manuscrits in-4, papier; quatre manuscrits in-folio, dont trois sur velin et un en papier, etc. » Ne Oedipus posset divinare. Debuisset et illud adhuc addere scilicet, an asseres, qui codices cohærent, abiegni an quereci, crassi an tenues sint : et ex quo corio, an bovino, an vitulino, an suillo, ligaturæ exterior constet, et sic dixisset omnia, quæ de codicibus parum refert.

(20) Vide *Nachrichten von einer Handschen Bibliothek*, 22 stück, pag. 360, not. 1.

(21) Crusius in *Dissert. epistologica ad Chr. Wormium*, pag. 13.

* Hoc, morte præventus, non præstitit. *Clavis* textum integrum ex codice Argentinensi nuper edidit D. Pitra in tomo II *Spicilegii Sclesmensis*. Paris., 1852, in-4, ap. Firmin Didot. Edir.

num appellationibus. Cap. 9, de variis ædificiorum vocabulis : in quo tamen capite longe plura tractantur. Cap. 10, de metallis et aliis, sive his quæ ex metallis fiunt. Cap. 11, de instrumentis bellicis et militia. Cap. 12, de animalibus. Cap. 13, de bestiis et cæteris animantibus. Huc usque cod. Mesmianus. Nota, ea, quæ hoc capite tractantur, in plures possunt adhuc dividi sectiones : agitur enim præterea quoque de aqua et mari, de nominibus provinciarum, regionum et civitatum, de piscibus et fluminibus. In altero codice sequuntur adhuc alia capita : Cap. 14, de civitatibus sive provinciis. Cap. 15, de fluminibus et piscinis. Cap. 16, de populis et gentibus. Cap. 17, de nominibus Hebraicis. Sed hoc jam satis de hac Clave.

§ XX. De libro Περὶ τῆς ἀποκαλύψεως Ἰωάννου.

Quid in libro Περὶ τῆς ἀποκαλύψεως Ἰωάννου egerit noster, non constat tuto. Clarissimus Millius (22) credit, eum integro commentario illustrasse Apocalypsin, quæ probabilis admodum et mihi videtur conjectura. Poterit proinde vel ex titulo hujus libri Joannes verus Apocalypseos auctor Melitonis etiam testimonio, comprobari : constat enim de auctore Ἀποκαλύψεως multum jam dubitatum fuisse a veteribus, eandemque a Cerintho, hæresiarcha, scriptam asseruisse vetustum apud Eusebium (23) auctorem, quem Dionysius (24) Alexandrinus refellit, dubitans tamen adhuc, utrum Joannes apostolus, an quisquis alius hujus nominis Apocalypseos auctor sit. Porro Justinum quoque et Irenæum, circa eadem tempora, Apocalypsin interpretatos esse, Hieronymus (25) testatur. Cumque ad divinam hanc revelationem crebro provocent Chiliastæ, non improbable mihi videtur, Melitonem, in eadem commentarium scribentem, cum aliis quoque hujus sæculi Patribus, Chiliasmum in eodem asseruisse, non illum quidem crassum, sed mitiorem. Uterius exinde et hoc patere videtur, Melitonem per angelum Ecclesiæ Sardis, ad quem quintam Joannis epistolam, cap. III, 1-6, datam legimus, non posse intelligi, ut quidam, quos in priori dissertatione, § 14, aliis argumentis refutavi, contendunt; quis enim credat, Melitonem in propriam turpitudinem commentarium condidisse? Tandem hoc quoque moneo, in insigni Bibliotheca Ienensi Commentarium Apocalypticum nomine Melitonis perantiqua membrana scriptum haberi, quem illum ipsum librum De Apocalypsi putat Jo. Gottfr. Olearius (26).

§ XXI. De libro Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ.

De libro Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ, qui inter omnes, quos noster scripsit, existit maxime celebris, plurima disserere possem, utpote qui in causa esse videtur, cur venerabile Melitonis nomen in catalogo hæreticorum comparet hodie. Ast cum peculiari schediasmate, de Melitonianorum hæresi, et Melitone ex hæreticorum classe eximendo, agere constituerim, hæc omnia jam mittam, illudque nunc unice notabo, auctores in Latine reddendo titulo hujus libri valde esse diversos. Rufinus De Deo corpore induto vertit, seu, ut loqueretur fortasse Tertullianus, corporato. Sixtus Senensis, Περὶ ἀσωμάτου Θεοῦ legens, dixit, eum in illud Genesios : Faciamus hominem, scripsisse librum unum De Deo in corpore. Valesius, Bollandus (27), Ceillier alique reddiderunt De Incarnatione, Christophorus. Caveus (28), Dupinius (29), Steph. Lemoyne (30), Suicerus (31), De Deo incarnato. Versioni Valesianæ libens subscriberet Tillemontius, nisi Theodoret et Gennadii obstaret auctoritas, quorum ille (32) ex Origene affert locum, ubi Melito iis diserte adnumeratur, qui imaginem Dei in corpore hominis consistere affirmarunt, diciturque eum commentarios reliquisse Περὶ τοῦ ἐνσωμάτου εἶναι τὸν Θεόν, De eo quod Deus sit corporeus : hic (33) vero tradit, Melitonem et Tertullianum corporeum quid in Trinitate credidisse, licet uterque ex classe Anthropomorphitarum eximatur expresse a Gennadio. Sed in hæc omnia jam non inquiram, id saltem adhuc addens, Hieronymum, in indiculo suo librorum a Melitone editorum,

(22) Millius, Prolegom. in N. Testam. num. 227.

(23) Euseb. Hist. eccles. lib. III, cap. 28.

(24) Apud eundem Euseb. Hist. eccles. lib. VIII, cap. 25.

(25) Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum, cap. 9.

(26) Olearius in Bibliotheca scriptorum ecclesiasticorum, pag. 483.

(27) Bollandus in Actis SS. mens. April. tom. I, pag. 11 : « In libro Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ, quem De incarnatione Dei cum aliis interpretati sumus, ostendit Dionysius Petavius, lib. II Theologicorum dogmatum, cap. 1, impingi ab Origene opinionem Meliton, quasi senserit, aut saltem disputarit, Deum esse corporeum. »

(28) Caveus Script. eccles. hist. litter. pag. 42 : Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ, De Deo (non corporeo, sed) corporato, seu corpore induto, ut olim Rufinus reddidit.

(29) Dupin in opere : Nouvelle Bibliothèque des

auteurs ecclésiastiques, pag. 63, not. c : « De Dieu incarné. En grec Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ. D'autres expliquent ce passage autrement, et ont cru qu'il avait tenu que Dieu était corporel, mais la propre signification du mot grec est celle que nous lui avons donnée. Origène, cité par Théodoret, question 20 in Exodum (in Genesin debebat esse), dit que Meliton avait laissé un livre Περὶ τοῦ ἐνσωμάτου εἶναι Θεόν, que Dieu était corporel, ce qui revient à l'autre sens. »

(30) Le Moyne in Var. sacr. pag. 199.

(31) Suicerus in Thesaur. eccles. tom. II, fol. 1122.

(32) Theodoretus, Quæstion. in Genesin, XI, cæp. tom. I, pag. 21. Edit. Sirmondi.

(33) Gennadius Massil. De ecclesiasticis dogmatibus, cap. 4. Nihil corporeum, ut Melito et Tertullianus : nihil corporaliter effigiatum, ut Anthropomorphus et Vadianus : nihil sibi invisibile a creaturis, ut Origens.

retinuisse Græca Eusebii verba, incertum sine dubio, quomodo Melitonis mentem absque hærescos suspitione exprimat Latine. Hæc omnia probare poterunt, nostrum ob hoc scriptum non fuisse atatum a veteribus hæreticum reputatum. Quid si spem fecero, me his ipsis plagulis Melitonis libellam *De Deo corporato* forte exhibiturum, et ex ipsamet libelli inspectione benevolam Lectorem convicturum esse, Melitonem a gravi hoc errore abfuisse quam longissime.

§ XXII. *De Apologia S. Melitonis.*

Ad ejus *Apologiam*, seu τὸ Πρὸς Ἀρτουρίων Βιβλίδιον nunc venio : sic videtur inscripta fuisse hæc *Apologia* pro Christianis ad imperatorem Marcum Aurelium Antoninum, cognomine Philosophum, qui ab annis Christi 161 usque ad 180 imperio Romano præfuit, et per 9 priores annos cum Lucio Vero, fratre, imperium commune habuit. *Βιβλίδιον* dicitur ideo, quod proprie esset libellus precum et supplex imperatori oblatum, non vero longior integraque dogmatum Christianorum ab objectionibus et calumniis gentilium vindicatio, ut patet vel ex ipso illius fragmento, quod profert Eusebius : Ταύτην ἐδούκει μὴν προσφέρουμιν δεήσειν. Idem etiam fuit titulus *Apologiæ* Justini Martyris, ut ex fine posterioris *Apologetici* ejus constat, ubi sic loquitur (34) : Καὶ ὁμᾶς οὖν ἀξιοῦμεν ὑπογράψαντας τὸ ἡμῖν δοκῶν, προθεῖναι τοῦτ' ἐπὶ βιβλίδιον, « Quapropter vos rogamus, ut superscribentes quod vobis placet, libellum hunc proponatis. » Occasionem hujus scribendæ *Ἀπολογίας* ipsi subministrabat quinta sub imperatoribus istis in Christianos agitata persecutio. Cum enim ab Hellade ad Asiam minorem transiisset tragicarum Gallicarum fama, et cum fama rabies in Christianos; nova regionibus istis, iniquorum magistratum et proconsulum furore, orta tempestas occasionem dedisse videtur *Apologiis* Melitonis et Apollinaris, uno eodemque scriptis. An ipse, itinere Romam instituto, imperatori obtulerit *Apologiam* suam Melito, quod ex phrasi ἐπέδωκε, qua usus est Eusebius in *Chronico*, et quam in versione sua pariter ac in *Catalogo virorum illustrium* retinuit quoque Hieronymus, colligit Tillemontius, certo non constat : Id tamen extra dubitationem positum videtur, fuisse hoc ultimum Melitonis scriptum, quo bene de Ecclesia meruit; nam, cæteris recensitis libris ἐπὶ πᾶσι, inquit Eusebius, καὶ τὸ Πρὸς τὸν Ἀρτουρίων Βιβλίδιον; quod, quo demum imperatoris anno oblatum sit, paucis nunc erit videndum. Si *Chronicon* Eusebii evolvamus, sequentia ibi memoriæ tradita deprehendimus (35); ΟΛ. ΣΑΖ'. Ι. ΡΟΑ'. ΚΑΛΡΟΣ ΤΟ Β' ΚΑΙ ΚΕΘΗΓΟΣ, Μελίτων Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος τῆς Λυδίας βιβλίων Ἀπολογίας Ἀντωνίνῳ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπέδωκε, eam scilicet traditam esse, Claro et Cethego cons. Olympiade ccxxxvii, quæ, debita chronologorum instituta computatione, annis post Christum natis 169-172 respondet, et in decimum Aurelii Antonini annum incidit. Eadem habet *Chronici* Alexandrini auctor (36). Quia ex ipsis, quæ supersunt hodie *Apologiæ* hujus fragmentis, cum veritatis quadam specie colligendum est, eam ante annum 170, qui est Aurelii Antonini 10, quo mortuus jam erat Lucius, non fuisse oblatam. Aliter enim certe illam Lucio pariter ac Marco Aurelio Antonino inscripsisset, præsertim cum in ea ageret imperii parte, quæ ad Lucii ditionem pertinebat potius, quam ad Antonini; nec dixisset, faustum Antonino imperium ominatus, μετὰ τοῦ παιδός, sed omnino μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Porro, unius saltem filii imperatoris mentio fit; habuit autem Antoninus duos, Annium Verum, et Commodum, quorum prior anno 170 fati cesserat. Rursus, Commodus, cui felix precatur imperium, tribunitiæ potestatis jam tum fuisse videtur, cum hæc scriberet Melito, quam demum obtinuit anno 170. Hæc, inquam, omnia probabili satis conjectura evincunt, hanc *Apologiam* non fuisse ante annum imperatoris decimum consignatam. An autem cum Tillemontio (37) ulterius procedendum, tempusque traditi libelli supplicis anno demum 175 figendum sit, in medio relinquam; attamen non videtur omni exceptione major sententia probe pensitata. Sane Commodus consors imperii nondum factus videtur cum hæc scriberet Melito, alias nomen ejus non prætermisisset in titulo; nec ipsi ominari potuisset imperium, quod jamjam tenuisset, si tuta foret Tillemontii conjectura; hoc autem cum faciat in *Apologia* sua noster, inuuit simul, eum tunc nondum fuisse imperatorem. Dupinii (38) hic obiter notandus error, quem tamen typhetarum potius vitium credo, qui traditam nostri *Apologiam* fuisse scribit anno 182, quo dudum mortuus erat imperator. Referunt porro *Historiæ* sacræ scriptores, Marcum Antoninum, Melitonis aliorumque Christianorum supplicationibus permoctum, scripsisse epistolam ad commune Asia, Πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας, qua

(34) Justin, Martyr. *Apolog.* II pro Christianis, cap. 14, pag. 35, edit. Hutchin. seu potius Grabiæ, Oxon. 1703.

(35) Euseb. in *Chronico*, lib. post. pag. 214, edit. Scalig. Amst. 1658.

(36) In *Corpore Byzantina* obviis, tom. III. fol. 206, edit. Venet. Σλζ' Ὀλυμπιάς, ζ'. Ἰνδ. γ'. Ὑπ. Ὀρφέτου καὶ Πούδεντος. Nota, nondum absolutam Eusebius, absolutam vero Olympiadem numerat Alexandrinus, atque ita subdit, postquam de Justini Martyris et Crescentis *Apologiis* dixerat : Ἀλλὰ καὶ Μελίτων, Ἀσιανός, Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος, βι-

βλίων Ἀπολογίας ἔδωκε τοῖς λελεγμένους βασιλεῦσι, καὶ ἕτεροι δὲ πολλοί.

(37) Tillemont, *Mémoires pour servir à l'Hist. ecclési.* cit. loc. nota 2 : S. Mélicon a écrit son *Apologie* après 169, et peut-être même après 175.

(38) Dupin, *Bibliothèque des auteurs ecclésiast.* tom. 1, pag. 63 : « Mélicon fleurit sous l'empire de Marc-Antonin, il représenta sa Requête la deuxième année de cet empereur, c'est-à-dire la 182 de la Naissance de Jésus-Christ. » Conf. Dan. Larroquani *Adversaria sacra*, pag. 646.

vetabat, ne quis imposterum Christianos religionis suæ causa calumniaretur. Exstat hujus epistolæ duplex versio Græca, altera apud Justinum Martyrem (39), altera apud Eusebium (40), uterque tamen eandem Antonino Pio tribuit, quod Valesius (41) et Kortholtus (42) notarunt, Chronici Alexandrini auctorem laudantes, quippe qui recte animadverterit, epistolam illam non Antonino Pio, sed Marco potius esse tribuendam. Cæterum in ipso hujus epistolæ textu tanta inter Eusebii exemplar et illud Justini *Apologiæ* subnexum occurrit discrepantia, ut Jo. Clericus (43), pro more suo, totam rem pia fraude conflictam credat. Duplex hujus *Apologiæ*, quæ ætatem nostram non tulit, exstat fragmentum: unum apud Eusebium, alterum apud Chronici Alexandrini sæpius jam citatum auctorem, quod utrumque apponam infra.

§ XXIII. De Ἐκλογῶν libris sex.

Superest ut de *Excerptorum* sive Ἐκλογῶν libris quædam adhuc dicam. Erasmus (44) ad titulum hujus operis observat, eum recte omnino scribi per α , non per γ , *Eclogarum*, *Eglogarum*, quanquam in his parum conveniat inter exemplaria Latina. Precibus Onesimi cujusdam composuit hos libros Melito, qui pro amore ac studio suo erga verbum Dei, sunt verba Eusebii (45), sæpius a nostro postulaverat libros Veteris Testamenti accurate cognoscere; quot numero, et quo sint ordine conscripti, quem præterea magno fidei ardore et magna discendi cupiditate flagrasse scribit, et de quo compertum habebat, quod ob amorem Dei divina ista rebus mundanis omnibus anteferat, salutisque æternæ obtinendæ causa fortiter decertet unice. Præclarum sane encomium: et, si a laudatis laudari demum laus est, non possumus utique aliter, quin de singulari pietate et egregia Onesimi indole sentiamus optima quævis, ejusque memoriam venerabundi semper recolamus. Itinere itaque in Orientem instituto, Veteris Testamenti libros diligenter non modo didicit Melito, eorumque indicem Onesimo suo misit; verum etiam ex divinis istis scriptis excerpta insuper collegit, in sex libros distributa, ut ipse testatur apud Eusebium, ἐξ ὧν, inquit, καὶ τὰς Ἐκλογὰς ἐπισησάμην, εἰς ἕξ βιβλία διελόν. Ex floribus mel sugunt apes, venenum viperæ; quid igitur ex lege et prophetis excerpserit noster, si quærat, ipsa iterum Sardiani verba responsioni insertire poterunt, quibus palam sit, eum τὰ περὶ τοῦ Σωτήρος καὶ πάσης τῆς πίστεως ἡμῶν, ea, quæ ad Salvatorem et ad universam fidem nostram pertinent, in gratiam Onesimi sui collegisse, quem simplicem pauperemque laicum, non κράτιστον Θεόφιλον quemdam, fuisse, nonnulli (46) credunt ideo, ut promptum Melitonis infimæ etiam sortis hominibus inserviendi animum eo majoribus extollant laudibus. In medio tamen relinquimus horum conjecturam, id saltem adhuc addituri, hos *Eclogarum* libros mihi non videri ultimum a Melitone conscriptum opus, licet potiori loco in librorum serie ab Eusebio non fuerit comprehensi, sed post omnes, interjectis quibusdam aliis, recenseantur, appendicis quasi loco, cujus rei hanc fuisse causam conjicimus, quod non tam ingenii opus censuerit, quam laboris. Fragmentum insigne et in Historia sacra maxime celebre superest hodie ex libris hisce cæteroquin deperditis.

§ XXIV. *Observatio de libris Melitonis contra hæreses. De libro Περὶ σαρκώσεως Χριστοῦ.*

Quando præter hos Eusebio commemoratos libros Hieronymus (47) præterea mentionem facit multorum voluminum, quibus origines hæresium singularum explicaverit, et ex quibus philosophorum fontibus emanaverint singulæ; hoc non de peculiari quodam atque voluminoso opere intelligas velim, sed generatim de omnibus Melitonis scriptis dictum puta, utpote quæ fere omnia, ut vidimus hactenus, hæresi cuidam fuerunt opposita. Scripsit tamen præterea noster, ut observavimus supra, alios adhuc libros inter quos referendi sunt Anastasio Sinaitæ commemorati duo, alter *De passione Domini*, alter *De Incarnatione Christi*, Περὶ σαρκώσεως Χριστοῦ, quem posteriorem quoque inter scripta Melitonia recepit Caveus (48), monens insuper, opus istud a libro Melitonis, Περὶ Θεοῦ ἐνωματόν diversum esse censendum, utpote quod non in unum, ut ille, sed in plures divisum fuerit libros, et ex quorum tertio fragmentum attulit insigne, ab Anastasio asservatum. Contra Marcionem scriptus erat hic liber, qui divinitatem Christi in carne negavit, et Melitonis hac in parte doctrinam scripto edito oppugnaverat.

XXV. *De transitu Mariæ liber.*

Spurius tamen est liber, qui *De transitu beatæ Mariæ virginis* sub ejus nomine circumfertur, et qui

(39) Apud Justin. Mart. ad calcem prioris *Apologiæ*, pag. 135.

(40) Apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 13, et in *Chronico Alex.* ad annum 169.

(41) Valesius in *Not. ad Euseb.* lib. iv, cap. 26.

(42) Kortholtus in *Adnotationibus quibus varia Justini M. dicta illustravit*, pag. 51.

(43) Clericus in *Historia eccles. duorum primorum sæculorum*, pag. 731, et dans la *Biblioth. ancienne et moderne*, tom. VI, pag. 412. Confer Bather. l. c. pag. 199.

(44) Erasmus in *Notis ad Hieronymi Catal.*

(45) Euseb. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 26.

(46) Tillemont (*Mémoires*, etc., c. l.): « C'est-toit apparemment un simple laïque, quoique le Saint voulût bien entreprendre de grands voyages et des ouvrages fort longs à sa considération; parce que la charité, qui est toujours humble, est prête à obéir en tout aux moindres personnes. »

(47) Hieronym. *Epist.* 80, quem locum supra exhibuimus.

(48) Caveus, *Histor. litter.*, pag. 43.

in quibusdam codd. mss. etiam sub titulo *De assumptione Mariæ*, sive *De obitu Mariæ*, sive aliis adhuc titulis venire solet. Antiquus quidem est liber, ast certe adulterinus, et Gelasii jam censura in synodo Romana sic proscriptus (49): « Liber, qui appellatur *Transitus*, id est *Assumptio beatæ Mariæ*, apocryphus. » Venerabilis Beda (50) illius tanquam spurii atque supposititii scripti meminit multis, variaque contra veritatis speciem conficta exinde profert, hic omnino videndus. A quo fuerit scriptus libellus cum non dicatur, sine auctoris titulo ipsum editum fuisse existimamus cum Baronio (51), cui postea otiosus quispiam præfixerit speciosum titulum Melitonis Sardensis episcopi. Editus est sæpius Latine in Bibliothecis Patrum, v. c. : in *Bibliotheca Patrum et veterum auctorum ecclesiasticorum*, quæ Parisiis per Margarinum de la Bigne, D. Sorb., 1624, tomis X prodiit, et editio quarta dicitur, tomo VII, fol. 580; item in maxima illa collectione, quæ 27 voluminibus Lugduni 1677, post Bigneam et Coloniensem supra centum auctoribus et opusculis hactenus desideratis locupletata edita fuit, tom. II, parte II, pag. 212, et in *Bibliotheca conclamationaria* Combefisii, tomo VII, pag. 646. Additur tamen semper, hunc libellum in Hispanico indice librorum expurgandorum (52) juberi expungi a cap. 8 ad finem, quia in eo scripta habeantur tanto viro indignissima, et ejusmodi, quæ apostolorum Actis repugnent, quod pluribus argumentis demonstrarunt ulterius Rivetus (53), Nourrius (54), Natal. Alexander (55), Lambecius (56), aliique; ita ut mirum errorem erraverit omnino Trithemius, qui, ut vidimus supra, illum inter genuinas Melitonis lucubrationes adnumeravit.

OPERUM DEPERDITORUM S. MELITONIS FRAGMENTA.

Sed jam ad fragmenta, quorum hactenus memini obiter, recitanda progredior. Consentientibus omnibus æquis Christianæ antiquitatis censoribus, utile semper fuit reputatum eorum institutum, qui in colligendis deperditorum librorum fragmentis, hinc inde apud auctores obvii, fuerunt studiosi. Gravius hoc nomine *Spicilegio* suo *Patrum, ut et Hæreticorum sæc. I, II, III*, de orbe litterato meruit egregie; sed nihil apud eundem de Melitone nostro occurrit. Laudanda hac ex parte maximopere est Halloixii opera, qui Melitonianorum fragmentorum diligentissimus omnium existit collector, eruditosque insuper omnes ita est obtestatus: Si quis præter hæc nancisci aliquid novum possit, det, amabo, in publicam, et bene de Ecclesia merebitur; talium enim virorum scripta, sanctorum instar reliquiarum sunt. Cum igitur mihi liceat esse tam felici, ut longe plura, quam ille habet, hic apponere possim fragmenta, iisdem hic simul exhibitis claudam præsentem scriptiunculam, id diligenter adnotaturus, a quibus ista fuerint ab interitu servata, et quæ nova sint, quæ vero jamjam habeat Halloixius.

§ I. *Fragment. ex lib. De Paschate.*

Fragmentum primum ex ejus libris, quos *De Paschate* confecit, desumptum est, atque apud Eusebium, *Hist. eccles. lib. IV, cap. 26, pag. 189*, editionis Readingii, exstat. De eo ita præfatur Cæsariensis: Ἐν μὲν οὖν τοῖς παρὰ τοῦ Πάσχα, τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνέταττεν, ἀρχόμενος σημαίνει ἐν τούτοις. « In libro *De Pascha*, tempus ipsum, quo scribebat, in principio operis sui designat his verbis: »

Servilio Paulo Asiæ proconsule, quo tempore Sagaris martyrium perpressus est, magna controversia Laodiceæ excitata est de solemnitate Pascha-

Ἐπὶ Σερουίλου Παύλου ἀνθυπάτου τῆς Ἀσίας, ὃ Σάγαρις (57) καιρῷ ἐμαρτύρησεν, ἐγένετο ζήτησις πολλὴ ἐν Λαοδικαίᾳ περὶ τοῦ Πάσχα (58), ἐμπροσθέντος

(49) Vide Fontaninum in *Antiquitatibus Hortæ Coloniae Etruscorum*, p. 328, ubi decretum istud Gelasii accurate exhibetur.

(50) Beda, in *Retractione in Acta apostol. cap. 8*, quem locum etiam exhibet Nat. Alex. c. I., p. 298.

(51) Baron. *Annal. ad ann. 48, sect. 12.*

(52) Ad manus fuit Antonii a Sotomaior *Index librorum prohibitorum et expurgandorum novissimus pro catholicis Hispaniarum regis Philippi IV*, qui Madriti 1667, in-fol. prodiit, ibique, B. III Class. p. 151, sequentia inveni: Col. 1514, post præfat. adde: « Opus apocryphum, et falso inscriptum Melitoni. » Col. 1514, littera B, post illa verba: « Cum eis Paulus, » dele usque ad « Ex circumcissione conversus, » exclusive. Col. 1515, litt. A, post illud: « Vos huc adduxit, » dele usque ad: « Nunc ergo deprecor, » exclusive. Eadem col. litt. D, dele cap. 8, et sequentia capita usque ad finem operis, exceptis adnotationibus. Citatur editio Parisiana 1589.

(53) Rivetus in *Critico sacro*, lib. II, cap. 7, p. 204, et in *Apologia pro virgine Mariæ*, lib. I, cap. 21.

(54) Nic. Le Nourry, in *Apparatu ad Bibliothec. PP. max.*, lib. II, diss. 5, fol. 558.

(55) Nat. Alex., *Hist. eccles. tom. III, p. 298*, ubi erudita lectuque dignissima dissertatio *De libro Melitoni afficto, qui inscribitur, de transitu Virginis*, exstat, ob quam a censoribus suis multum fuit castigatus.

(56) Lambecius, *Bibliothecæ Vindobon. tom. VIII, fol. 161 et 189.*

(57) Sagaris, cujus hic mentio fit, episcopus Laodiceus fuit, et in persecutione M. Aurelii Antonini martyr obiit, de quo confer Ruinartum in *Actis martyrum sinceris*, p. 29, edit. Amstel. 1713, fol.

(58) De controversia ista supra, ad titulum libri *De Paschate*, nonnulla fuerunt dicta. Plura qui de ea scire voluerit, adeat Jacobum Usserium in *Dis. de Ignatii epistolis*, cap. 14, p. 95, quam editioni suæ longe rarissimæ *Epistolæ Polycarpi et Ignatii*, Oxon. 1644, in-4, præmisit; Jos. Binghamum in *Originibus sive Antiquitatibus ecclesiasticis*, vol. IX, p. 89; Joh. Andr. Schmidium, in *Historia festorum et Dominicarum*, p. 123; Ge. Heur. Goe-

κατὰ καιρὸν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις (59), καὶ A li, quæ tempestive in illos dies inciderat. Quibus etiam diebus hæc a nobis perscripta sunt.

Videtur hoc fragmentum, quod apud Ruffinum (60) et Nicephorum (61) quoque invenies, initium esse ipsius operis; quo scribendi occasionem accurate exponit. Exhibent istud Halloixius, Tillemontius, Benthemius.

§ II. Fragmenta ex Apologia Melitonis.

Alterum fragmentum Eusebius cit. loc. iterum dabit, quod ex *Apologia* ad Marc. Aurel. Antoninum imp. nonnulla, ast quantitvz prelii, κλάσματα sistit, de quibus, ita Eusebius: Ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα βιβλίῳ τοιαυτὰ τινα καθ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγονέναι ἱστορεῖ. « Jam vero in eo libro quem imperatori nuncupavit, talia quædam adversus nos sub illo facta esse memorat. »

Τὸ γὰρ οὐδεπώποτε (62) γενόμενον, νῦν διώκεται τὸ πῶν θεοσεβῶν γένος, καινοῖς ἐλαυνόμενον δόγμασι (63) κατὰ τὴν Ἀσίαν (64). Οἱ γὰρ ἀναίδεις συκοφάνται καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐρασταὶ τὴν ἐκ τῶν διατάγμάτων ἔχοντες ἀφορμὴν, φανερῶς ληστῆσοι, νύκτωρ καὶ μεθημέραν διαρκάζοντες (65) τοὺς μὴ ἐν ἀδικούντας.

Καὶ μεθ' ἕτερα φησί.

Καὶ εἰ μὲν σοῦ κελεύσαντος (66) ταῦτα πράττεται, ἔστω καλῶς γενόμενον. Δίκαιος γὰρ βασιλεὺς οὐκ ἀν ἀδίκως βουλευσάτω πώποτε· καὶ ἡμεῖς ἡδέως φέρομεν τοῦ τοιοῦτου θανάτου τὸ γέρας. Ταύτην δὲ σοὶ μόνην προσφέρωμεν δέησιν, ἵνα αὐτὸς πρότερον ἐπιγνοὺς τοὺς τῆς τοιαύτης φιλονεικίας ἐργάτας (67) δικαίως κρίνειας (68), εἰ ἄξιοι θανάτου καὶ τιμωρίας, ἢ σωτηρίας καὶ ἡσυχίας εἰσίν. Εἰ δὲ καὶ παρὰ σοῦ μὴ εἴη ἡ βουλή (69) αὕτη καὶ τὸ καινὸν τοῦτο διάταγμα· ὃ μὴδὲ κατὰ βαρβάρων πρέπει πολεμίων· πολὺ μᾶλλον δεόμεθά σου, μὴ περιθεῖν ἡμᾶς ἐν τοιαύτῃ δημῳδαί ληλασίᾳ.

Τούτοις ἀδθις ἐπιφέρει λέγων·

Ἡ γὰρ καθ' ἡμᾶς φιλοσοφία (70) πρότερον μὲν ἐν βαρβάρους (71) ἔκμασεν· ἐπανθήσασα δὲ τοῖς σοῖς

zium, in *dissertat. De Quartadecimanis*; summe venerab. Deylingium in *Observat. Miscell.*, p. 41. De tempore litium harum in *Ecclesia Laodicensis motuum disquiri* Baraterius, in *Disquisitione chronologica*, p. 220.

(59) Ita interpunxit et vertit Valesius. Mallem ego distinctionis signum ponere post κατὰ καιρὸν, et verba, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ad ultima trahere, hoc sensu, controversiam Laodiceæ excitatam fuisse de solemnitate paschali, quæ tunc inciderat juxta antiquam consuetudinem; hisque etiam diebus ipsis hæc a Melitone perscripta fuisse.

(60) Ruffinus, *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 24.

(61) Nicephorus *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 10, p. 294, tom. I Opp.

(62) Minus accurate in duas voces dividit Readingius οὐδὲ πώποτε. Id novum non dicit Melito, quod Christiani patientur persecutionem; sed de eo conqueritur, illudque antea nunquam factum asserit, quod privata inferioris urbium magistratus auctoritate, absque imperatorum aut præfectorum provincialium mandato piorum genus exagitaretur.

(63) Valesius δόγματα de jussis imperialibus interpretatur. Melius B. Schwzrfleischius, apud Fabr. *Biblioth. Gr.* vol. V, p. 184, per δόγματα hæc intelligit præfectorum provincialium edicta. Sed optime, mentique Melitonis maxime convenienter, ex sententia Henr. Dodwelli, in *Dissert. Cyprian.*,

Quod enim nunquam antea factum fuerat, persecutionem nunc patitur piorum hominum genus, novis per Asiam decretis exagitatum. Impudentissimi namque delatores et alienarum opum cupidi, ex editis occasionem nacti, palam diu noctuque graesantur spoliantque homines innoxios.

Quod si hæc tue jussu fiant, recte atque ordine facta sunt. Neque enim fieri potest, ut justus princeps aliquid unquam injuste constituat: et nos libenti animo ejusmodi mortis præmium ferimus. Unum illud a te petimus, ut cum ejusmodi pertinacia perditos homines per te ipse prius examinaveris, tum deinde pro tua æquitate statuas, utrum supplicio ac morte affici, an salvi ac securi degere mereantur. Sin vero illud consilium atque edictum plane inauditum, quod neque adversus barbaros hostes sanciri decuerat, nunquam a te profectum est, obsecramus te multo magis, ne nos ejusmodi publico latrocinio diutius vexari permittas.

Hæc enim philosophiæ secta, quam profitemur, prius quidem viguit apud barbaros; postea vero,

p. 265, per δόγματα intelligenda sunt urbium decreta.

(64) Quando in Asia hoc novum fuisse scribit, innuit simul, nec hoc quidem ipsum alibi caruisse exemplis.

(65) Pœnæ itaque capitalis nulla in hac Asiæ persecutione mentio, sed bonorum saltem confiscatio, nostram ulterius confirmat interpretationem.

(66) Quando Melito dubitat, num hæc persecutio ab imperatoribus emanaverit, de oculis procul dubio litteris intelligendus est: dubitare enim non potuisset, si per edicta illam jussisset imperator. Smyrnæ enim aut Ephesi, aut in alia primaria Asiæ civitate propositum fuisset, antequam illud proconsul exsequeretur, mandatum imperatoris.

(67) Hæc verba de calumniatoribus Christianorum non debere intelligi, sed de Christianis potius ipsis, recte observavit Valesius in not. ad h. l. quem vide.

(68) Æolice pro κρίναις.

(69) Urbium decreta in hanc formam concipi solebant: Ἐδόκει τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ.

(70) Φιλοσοφίας vocabulo religionem quoque Christianam a Patribus denominatam fuisse, observavit Suicerus in *Thesaurο ecclesiastico*, tom. II, fol. 1441.

(71) Sic nominat Judæos, apud quos primùm exorta est Christiana religio. Hinc est quod Porphyrius, apud Eusebium, *Hist. eccles.* lib. vi,

cum provinciarum tui imperii incolis, post principatum felicem Augusti, qui unus ex majoribus tuis fuit, effloruisset, faustum imperio Romano omen exstitit. Ex eo siquidem tempore maximis incrementis aucta est majestas imperii Romani, cujus tu exoptatus successor factus es, et eris una cum filio, si modo tueri velis sectam illam, quæ cum imperio educata, et cum Augusto simul inchoata est, quamque majores tui una cum cæteris religionibus coluerunt. Porro religionem nostram bono publico adolevisse una cum imperio, quod feliciter cœptum fuerat, illud certissimo argumento est, quod jam inde a principatu Augusti nil adversi, sed contra omnia prospera et magnifica ex animi sententia votoque omnium contigerunt. Soli ex omnibus Nero et Domitianus, malevolorum quorundam consiliis inducti, religionem nostram criminari studuerunt. A quibus deinceps falsa illa adversum nos calumnia manavit ad posterum, ut mos est vulgi, absque ullo judicio hujusmodi rumoribus fidem habere. Verum imprudentiam illorum correxerunt piissimi parentes tui, frequentibus rescriptis objurgantes eos, qui adversus religionis nostræ homines novi quid moliti essent. Inter quos avus tuus Adrianus cum aliis pluribus, tum Fundano Asiæ proconsuli litteras dedit. Pater quoque tuus, quo tempore cuncta cum ipso administrabas, scripsit ad civitates, ne contra nos tumultus excitarent; nominatim ad Larissæos, ad Thessalonicenses, ad Athenienses, et ad universos denique Græcos. Te vero, quippe qui idem quod illi de nobis sentias, imo etiam longe humanius atque sapientius, tanto magis confidimus omnia esse factum, quæ rogamus.

Hæc itidem exhibent Rufinus, Nicephorus. Ex recentioribus, præter Halloixium et Benthemium, illud quoque, Gallice versum, *Historiæ suæ generali de Scriptoribus ecclesiasticis* inseruit Ceillierus. Vel et his deperditi *Apologetici* paucis fragmentis observanda est satis, quin admiranda est, viri sancti præclaræ modestia et prudentia, tam in judicio suo imperatoris voluntati submittendo et benigne rogando, quam in amolienda ab eodem tantæ in Christianos acerbissimæ invidia, atque in alios, auri sacra fame actus, transferenda.

cap. 19, Christianorum sectam appellat Βάρβαρον τόλμημα.

(72) De Commodio loquitur, qui ex his ipsis verbis imperii socius nondum fuisse videtur, cum hæc scriberet Melito, licet contrarium videatur Tillemontio, cujus sententiam supra exposui.

(73) Valesius legit συναρξαμένην Αὐγούστου φιλοσοφίαν.

(74) Forte designat Tiberii consilium de Christo inter deos referendo; de quo inter alios Tertullianus, in *Apologia*, cap. 5, et Euseb. *Hist. eccles.* lib. II, cap. 2. Conf. *Mystagogi*, I. e. Th. Woolstoni diss. *De Pontii Pilati ad Tiberium epistola, circa res Jesu Christi gestas*, Lond. 1720. Aut templa ex Adriani instituta sine imaginibus collocata, de quibus vide Spartianum in *Vita Alexandri Severi*, cap. 43.

(75) Alia lectio habet καλοκαγαθόν.

(76) Male Valesiana editio ηρξαμένην legit.

(77) Tertullianus in *Apolog.*, cap. 5, idem dixit: « Reperietis, inquit, primum Neronem in hanc sectam tum maxime Romæ orientem Cæsariano gladio ferocisse. Tentaverat et Domitianus, portio Neronis de crudelitate. Cæterum de tot exinde principibus ad hodiernum, edite aliquem debellatorem Christianorum. Quales ergo leges istæ, quas

ἔθνεσι κατὰ τὴν Αὐγούστου, τοῦ σοῦ προσώπου, γάλην ἀρχὴν, ἐγενήθη μέγιστα τῇ σῇ βασιλείᾳ εἰς ἀγαθόν. Ἐκτοτε γὰρ εἰς μέγα καὶ λαμπρὸν τὸ βασιλείων ἡύξηθη κράτος, οὗ σὺ διάδοχος εὐκαταίας τῆς νῆς τε καὶ ἔσθι μετὰ τοῦ παιδὸς (72), φιλώσων τῆς βασιλείας τὴν σύντροφον καὶ συναρξαμένην Αὐγούστου (73) φιλοσοφίαν, ἣν καὶ οἱ πρόγονοί σου (74) ἐκταίς ἄλλαις θρησκείαις ἐτίμησαν. Καὶ τοῦτο μὲν ἵστον τεκμήριον τοῦ πρὸς ἀγαθοῦ (75) τὸν καθ' ἡμᾶς λόγον συναρξάσαι τῇ καλῶς ἀρξαμένῃ (76) βασιλείᾳ, ἐκ τοῦ μηδὲν φαῦλον ἀπὸ τῆς Αὐγούστου ἀρχῆς ἐπαρτῆσαι, ἀλλὰ τουναντίον ἅπαντα λαμπρὰ καὶ ἐπίστα κατὰ τὰς πάντων εὐχάς. Μόνον πάντων ἀναπιστήτων, ὑπὸ τινῶν βασιλέων ἀνθρώπων, τὸν καθ' ἡμᾶς ἐκ διαβολῆς καταστήσαι λόγον ἠθέλησαν Νέρων καὶ Δομιτιανός (77). Ἄφ' ὧν καὶ τὸ τῆς συκοφαντίας ἐπισημνηθεῖα περὶ τοὺς τοιοῦτους ρυθῆναι συμβέβηκε φησὶς. Ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ἄγνοιαν οἱ σοὶ εὐσεβεῖς κατέρες ἐπανωρθώσαντο (78), πολλάκις πολλοὺς ἐπισημνάντες ἐγγράφως ὅσοι περὶ τούτων νεωτέρως ἐτίμησαν. Ἐν οἷς ὁ μὲν πάππος σου Ἀδριανὸς, πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλοις, καὶ Φουνδάνῳ (79) δὲ τῷ ἐκπάπτῳ ἡγουμένῳ τῆς Ἀσίας γράφων φαίνεται. Ὁ δὲ πατήρ σου, καὶ σοῦ τὰ συμπάντα διοικούντος τῷ (80), ταῖς πόλεσι περὶ τοῦ μηδὲν νεωτέρως περὶ ἡμῶν ἔγραψεν (81). Ἐν αἷς καὶ πρὸς Λαρισσαίους καὶ πρὸς Θεσσαλονικεῖς καὶ Ἀθηναίους καὶ πρὸς πάντας Ἑλληνας (82). Σὲ δὲ μᾶλλον, περὶ πάντων τὴν αὐτὴν ἔκείνους ἔχοντα γνώμην καὶ πρὸς φιλανθρωποτέραν καὶ φιλοσοφωτέραν, περὶ πάντων πράσσειν, ὅσα σου δεόμεθα.

πάντα πράσσειν, ὅσα σου δεόμεθα.

adversus nos solum exercent impii, injusti, turpes, truces, vani, dementes? quas Trajanus ex parte frustratus est: quas nullus Adrianus, nullus Pius, nullus Verus impressit. » Ceillier in not. ad E. L. conferatur, p. 77.

D (78) Readingius legit ἐπιγνωρθώσαντο, duplici augmento.

(79) Hoc Adriani ad Minucium Fundanum pro Christianis rescriptum legere est apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. IV, cap. 8. Ad calcem *Apologię* primæ Justinii Martyris exhibet illud quoque Græbius, in sua *Apologię* hujus editione, p. 154.

(80) Locum hunc ita scribi mavult Valesius: Ὁ δὲ πατήρ σου, καὶ σοῦ τὰ πάντα συνδιοικούντος εἰς τὸν (81) hoc rescriptum Antonini Pii pro Christianis hodie amplius non exstat. Quod enim Justinii M. editores ad calcem *Apologię* I, et Euseb. *Hist. eccles.*, lib. IV, cap. 15, exhibent sub Antonini Pii nomine, Marci Aurelii Antonini est, ut adnotavimus supra, non Pii; ejus tamen mentio sit in edicto Aurelii ad communem Asiæ. Confer omnino Barletium in *Disquisitione chronol.*, p. 197, ubi novam opinionem circa controversiam de hoc edicto profert, scilicet a Pio et Marco conjunctim fuisse datum.

(82) Conf. Dodwellum in *Diss. Cyprien.*, p. 266.

§ III. *Fragm. ejusdem Apologiae ex Chronico Alex.*

Huic statim subiungam fragmentum ex *Chronico Alexandrino*, quod et Πασχάλιον seu *Chronicon Paschale* vocatur, desumptum. Hujus *Chronici* auctor ad Olympiadis ducentesimæ tricesimæ sextæ annum secundum, indictione tertia, duorum Augustorum, M. Aurelii Antonini et L. Veri anno 6, Orphito et Pudente coss. inter alia hæc notat (85) :

σ λ ς' Ὀλυμπιάς,

ς', Ἰνδ. γ'. Ὑπ. Ὀρφίτου καὶ Πούδεντος.

Ἄλλὰ καὶ Μελίτων Ἀσιανὸς Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος βιβλίον Ἀπολογίας ἔδωκε τοῖς λελεγμένοις βασιλεῦσι, καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ, ὧν ὁ μὲν δηλωθεὶς Ἰουστίνος μετὰ τινα ἄλλα, ὧν ἔγραψε, καὶ τοῦτο ἐνέθηκε· Κάγω προσδοκῶ, κ. τ. λ.; et post satis longum ex Justino fragmentum, statim pergit: Μελίτων Σαρδιανῶν ἐπίσκοπος, μετὰ πολλὰ τῶν ἐπιδοθέντων παρὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰουστίνου, φησὶν· « Melito Sardonorum episcopus, post multa ab eodem Justino tradita, sic ait: »

Οὐκ ἐσμὲν λίθων οὐδεμίαν ἀσθησὶν ἐχόντων θεραπεύται, ἀλλὰ μόνου Θεοῦ, τοῦ πρὸ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐπὶ [Ἰσ. ἔτι] τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ὄντως Θεοῦ Λόγου πρὸ αἰώνων, ἐσμὲν θρησκευταί.

Non sumus lapidum sensu carentium cultores, sed solius Dei, qui est ante omnia, et in omnibus, et præterea Christi ejus, qui vere est Deus Verbum ante sæcula, adoratores sumus.

Habes hoc quoque fragmentum apud Halloixium, qui tamen incertum habet, e quo sancti viri libro sit. Mihi, antecedentia respicienti, nullum propemodum remanet dubium, quin ex *Apologia pro Christianis* illud credam, qua in conjectura video etiam Tillemontium et Dupinium esse. Observabis porro et hoc ex *Chronico Alexandrini* fide, Melitonem in sua *Apologia* eadem fere dixisse, ac Justinum martyrem in suo *Apologetico* ad Antoninum Pium. Provocat sæpe ad hoc fragmentum Whistonus (84), ob hæresin Arianam Ecclesia Anglicana et Academia Cantabrigiensi ejectus. Sic v. c. probare exinde studet, Deum Patrem unice adorandum, et primario solummodo esse colendum (85). Porro hoc quoque inde exculpere vult, Christum quoad naturam, attributa et perfectiones divinas Deo Patri multum esse inferiorem (86). Sandius quoque (87) ex hoc loco aperte profitetur, Melitonem circa divinitatem Christi sensisse cum Ario, a quorum calumniis non opus esse censeo ut multis defendam nostrum, qui, Eusebio iudice, Christi divinitatem potius in scriptis suis astruxit mirifice, Servatoremque nostrum Deum simul atque hominem verum demonstravit.

§ IV. *Fragm. ex Ἐκλογῶν libri*

Proximum fragmentum, quod ex Ἐκλογῶν proœmio desumptum est, denuo dabit Eusebius, citato loco, ita de eodem præfatus: Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ δηλωθέντι τέθειται λόγῳ· ἐν δὲ ταῖς γραφείσιν αὐτῷ Ἐκλογαῖς ὁ αὐτὸς μετὰ τὸ προοίμιον ἀρχόμενος, τῶν ὁμολογουμένων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Γραφῶν ποιεῖται κατάλογον· ὃν καὶ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα καταλέξει ἡγοῦμεθα, ἔχοντα ἐπὶ λέξεως οὕτως· i. e. « Hæc in supra dicto Melitonis libro (*Apologiae* scil.) leguntur. Idem in *Excerptis*, ab ipso compositis, universos Veteris Testamenti libros, qui omnium consensu recepti sunt, statim in principio operis recenset. Quem quidem iudicem hoc loco apponere necessarium putavi. Sic autem habet ad verbum: »

Μελίτων Ὀνησίμῳ (88) τῷ ἀδελφῷ (89) χαίρειν.

Ἐπειδὴ πολλάκις ἤξιωσας, σπουδῇ τῇ πρὸς τὸν λόγον χρώμενος, γενέσθαι σοι ἐκλογὰς ἐκ τε τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν, περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ πάσης τῆς πίστεως ἡμῶν, ἔτι τε καὶ μαθεῖν τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων ἐβουλήθης ἀκριβείαν, πόσα τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὅποια τὴν τάξιν εἶεν, ἐσπούδασα τὸ τοιοῦτο πράξει,

Melito Onesimo fratri salutem.

Cum pro amore ac studio tuo erga verbum Dei, sæpius a me postulaveris, ut excerpta quædam ex lege et prophetis, quæ ad Servatorem et ad universam fidem nostram pertinent, tibi componerem; cumque libros Veteris Testamenti accurate cognoscere concupiveris, quot numero et quo sint or-

ubi ex his ipsis Melitonis verbis probat, edictum sub Pii nomine apud Eusebium, ideo Pii esse non posse, quia sit inscriptum ad κοινὸν Ἀσίας, omnes Asiæ urbes, non vero ad Helladis civitates tantum.

(85) Editionis Parisianæ, quam studio et curæ Caroli Dufresne, Dom. Du Cange debemus, pag. 258, et in *Corpore Byzantino*, tom. III, pag. 206, edit. Venet.

(84) Whiston in *his Account of the Faith of the two first Centuries, concerning the over blessed Trinity, and the Incarnation of our Lord*.

(85) Artic. 2, pag. 69. Titulus hujus articuli est: *God the Father, and He alone is to be primarily worshipp'd and ador'd; or in the most propre sense, and in the highest manner: He only being the Object of*

the supreme degree of such divine worship and adoration through Jesus Christi.

(86) Artic. 8, pag. 184, inscribitur hoc caput: *Jesus Christ, the Word, and son of God, is a divine Being, or Person, far inferior to his Father in nature, attributes and perfections.*

(87) Sandius in *Nucleo hist. eccles.*, pag. 43.

(88) Nicephor. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 10, Onesiphorum vocavit.

(89) Fratrem vocat, sive quod erant iisdem parentibus nati, sive quod erat Christianus. Tillemontius et qui eum ut plurimum κατὰ πόδα sequitur, sæpe etiam exscribit Ceillier, II. cc. Christianos primævos se invicem fratrum nomine appellasse, probat *Bingham Origin. sacr.* vol. I, lib. I, cap. 4.

dine conscripti, id perficere omni studio laboravi. Scio quippe quanto fidel ardore, et quanta discendi cupiditate flagres, teque præcipue ob amorem Dei ista omnibus rebus anteferre pro comperto habeo, et æternæ salutis obtinendæ causa decertare.

Ego igitur cum in Orientem profectus essem, et ad locum ipsum pervenissem, in quo hæc et prædicata et gesta olim fuerunt, Veteris Testamenti libros diligenter didici, eorumque indicem infra subjectum ad te misi. Est autem ejusmodi:

Moysis libri quinque: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Jesus Nave, Judices, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon duo, Psalmi Davidis, Salomonis Proverbia, quæ et Sapientia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Job, prophetarum Isaia, Jeremia, et duodecim prophetarum liber unus, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex his igitur excerpta collegi, quæ in sex libros partitus sum.

Hoc fragmentum vel ideo quantivis pretii est reputandum, quia exactum sacrorum librorum, in canone Veteris Testamenti receptorum, continet catalogum, qui omnium primus est, quem apud Christianos scriptores invenimus. Adornavit ex Patribus diversas canonis Scripturæ sacræ constitutiones illustris reipublicæ Bremensis quondam syndicus, Gerhardus van Mastricht, in *Bibliothecæ Bremensis* classe vii, fasciulo i, postea recusas, quæ conferri poterunt cum 135 schematibus, in quibus libri biblici diverso ordine exhibentur, Humfr. Hodii, ad calcem peregregii libri *De bibliorum textibus originalibus*, qui Oxon. 1705, in primæ magnitudinis forma prodit. Non prorsus spernenda ratio mihi videtur, quam Whistonus (92) reddidit, quare Melito, de canone librorum sacrorum quæsitus, opus habuerit. Orientem prius adire, cum tamen receptum suæ Ecclesiæ canonem, utpote quo nec illam caruisse credendum, transcribere statim potuisset; canonem scilicet librorum sacrorum una cum constitutionibus apostolicis non omnibus promiscue Ecclesiis fuisse conceditum, sed iis tantum quas apostoli ipsi plantaverint, quarum ille (93) 49 numerat, et inter quas Sardensis non apparet. Difficilius autem eidem viro eruditissimo assentior, quando contendit Melitonis canonem transcriptum fuisse ex canone isto, qui in libro, *Canonæ apostolici* dicto, cap. 85 occurrat, cujus γνησιότητα omnibus viribus, imo vel ex ipso hoc Melitonis librorum biblicorum catalogo, demonstrare operæ pretium duxit.

V. Fragmentum ex catena in Genesin.

Alia fragmenta, quæ nunc dabo, ex catena quadam manuscripta a Jacobo Sirmundo descripta atque Halloixio communicata fuerunt, qui illa quoque imprimi curavit ex parte. Eadem postea, et adhuc plura hactenus nondum edita, ex duplici codice in gratiam Jo. Ernest. Græbii descripsit eruditissimus Mich. Le Quien, ex cujus autographo hæc descripsi, verti, et variantes cum Halloixio adnotavi.

Μελίτωρος Σάρδεων.

Pro Isaaco justo apparuit aries in mactationem, ut vinculis Isaac exsolveretur. Ille mactatus redemit Isaacum: ita et Dominus morte sua nos salvavit, et vinculis suis nos liberavit, suaque immolatione nos redemit.

Et post pauca:

Erat enim Dominus agnus, ad instar arictis illius,

(90) Whistono conjiciente, *Primævi Christianismi* vol. III. pag. 377, Ecclesias Hierosolymitanas et Cæsarienses adiit. Ab Adriano urbs Hierosol. hoc sæculo iterum extrui, et *Ælia Capitolin.* vocari cœpit.

(91) Ita hunc locum ex fide optimorum codicum restituimus cum Valesio, quam lectionem et Ruffin. confirmat, ita vertens: *Salomonis Proverbia quæ et Sapientia*; subscribit quoque Nicephor. qui ita habet: *Σολόμωνος Παροιμίαι, η̄ και Σοφία.* Vid. diss.

Ἡ ἐπιστάμενός σου τὸ σπουδαῖον περὶ τὴν πίστιν, καὶ φιλομαθῆς περὶ τὸν λόγον· ὅτι τα μάλιστα πάντων πόθῳ τῷ πρὸς Θεὸν ταῦτα προκρίνεις περὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας ἀγωνιζόμενος.

Ἄνελθὼν οὖν εἰς τὴν ἀνατολήν (90), καὶ ἕως τοῦ τόπου γενόμενος, ἐνθα ἐκηρύχθη καὶ ἐπράχθη, καὶ ἀκριθῶς μαθὼν τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία, ὑποτάξας ἐπεμψά σοι, ὧν ἔστι τὰ ὀνόματα·

Μωυσέως πέντε· Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικὸν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον· Ἰησοῦς Ναυῆ, Κριταί, Ρούθ, Βασιλειῶν τέσσαρα, Παραλειπομένων δύο, Ψαλμῶν Δαβὶδ, Σολομῶντος Παροιμίαι, αἷ και Σοφία (91), Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα ἁσμάτων, Ἰὼβ, Προφητῶν Ἠσαίου, Ἰερεμίου, τῶν δώδεκα ἐν μονοβίβλῳ, Δανιήλ, Ἰεσκιήλ, Ἔσδρας. Ἐξ ὧν καὶ τὰς ἐκλογὰς ἐποιήσαμην εἰς ἕξ βιβλία διελῶν.

Ἵπὲρ Ἰσαὰκ τοῦ δικαίου ἐφάνη κριὸς εἰς σφαγὴν, ἵνα δεσμῶν Ἰσαὰκ λυθῆ. Ἐκεῖνος σφαγεὶς ἐλυτρώσατο (94) τὸν Ἰσαὰκ, οὕτως καὶ ὁ Κύριος σφαγεὶς ἔσωσεν ἡμᾶς, καὶ θεοεὶς ἔλυσε, καὶ θυθεὶς ἐλυτρώσατο.

Και μετ' ἄλλα·

Ἦν γὰρ ὁ Κύριος ἄμνος, ὡς κριὸς, ἐν εἶδεν

meam priorem *De Melitone Sardiū episcopo*, § 15. supra.

(92) Whiston in *The Essay on the apostolical constitutions*, pag. 375.

(93) Idem *ibid.*, pag. 233.

(94) *Legē ἐλυτρώσατο*, ita quoque ex altero codice descripsit Le Quien, qui et præterea, loco σφαγεὶς, σφαγῆς habet, quam lectionem tamen non probat.

Ἀβραάμ κατεχόμενον ἐν φυτῷ Σαβέκ (95). Ἄλλὰ τὸ φυτόν ἀπέφαινε τὸν σταυρὸν, καὶ ὁ τόπος ἐκαίνοσ, τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὁ ἀμνὸς, τὸν Κύριον ἐμπεπεδημένον (96) εἰς σφαγῆν.

Τοῦ μακαρίου Μελιτωνοῦ Σάρδεων (97).

Ὡς γὰρ κριὸς ἐδέθη, φησὶ περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (98), καὶ ὡς ἀμνὸς ἐκάρη, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐσταυρώθη, καὶ ἐβάστασε τὸ ξύλον ἐπὶ τοῖς ὤμοις (99), ἀναγόμενος σφαγῆναι, ὡς Ἰσαάκ (1), ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἄλλὰ Χριστὸς ἐπαθεν, Ἰσαάκ δὲ οὐκ ἐπαθεν τύπος γὰρ ἦν τοῦ μέλλοντος πάσχειν (2). Ἄλλὰ καὶ ὁ

τύπος τοῦ Χριστοῦ γινόμενος, ἐκπλήξιν καὶ φόβον παρεῖχεν ἀνθρώποις (3). Ἦν γὰρ θεάσασθαι μυστήριον καινόν, υἶδν ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπ' ὄρος ἐπὶ σφαγῆν, ὃν συμποδίσας ἔθηκεν ἐπὶ τὰ ξύλα τῆς καρπώσεως, ἐτοιμάζων μετὰ σπουδῆς τὰ πρὸς τὴν σφαγῆν αὐτῷ (4). Ὁ δὲ Ἰσαάκ σιγᾷ, πεπεδωμένος ὡς κριὸς, οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα, οὐδὲ φηγγόμενος φωνῇ. Τὸ γὰρ ξίφος οὐ φοβηθεὶς, οὐδὲ τὸ πῦρ πτοηθεὶς, οὐδὲ τὸ παθεῖν λυπηθεὶς, ἐβάστασεν καρτερῶν τὸν τύπον τοῦ Κυρίου. Ἦν οὖν ἐν μέσῳ προκείμενος Ἰσαάκ πεποδισμένος ὡς κριὸς, καὶ πατὴρ παρεστὼς, καὶ κρατῶν γυμνὸν τὸ ξίφος, μὴ αἰδοῦμενος φωνεῦσαι τὸν υἶδν αὐτοῦ.

Hæc hactenus exhibita ex Catenis in Genesim fragmenta videntur esse ex Melitonis *Ἐκλογῶν* libris desumpta. Dupinio (5) iudice, hæc indigna videntur Melitoni, puerilibusque cogitationibus referta et recentiorum potius, quam veterum sapere ingenium. Sed perperam ita pronuntiasse mihi videtur Dupinius; quod si enim Tertullianum (6) evolvere libuerit, eadem propemodum dicta invenies. Aliorum antiquorum Patrum loca, quibus Isaacum typum Christi exstitisse pronuntiant, reticeo, additur saltem, Hugonem de Sancto Victore, qui sæculo duodecimo claruit, *Allegoriarum in utrumque Testamentum* (7) lib. II, cap. 7 integro, mysticum sensum immolationis Isaaci explicasse, hic prorsus confendum.

(95) Genes. xxii, 13, de quo pluribus loquitur Melito in fragmento sequenti ex Bibliis Græcis afferendo.

(96) Ita apud Halloixium, præstat alterius cod. lectio ἐμπεποδισμένον, licet nec falsa sit prior.

(97) Alter codex ita saltem: Μελιτωνος, ἐπισκόπου Σαρδέων, absque μακαρίου epitheto, quo laudis præfamine raro in mss., catenis et martyrologiis venit; idque ideo forte, ut conjicit Tillemontius, nota 3, quod ejus liber *Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ*, aut liber ipsi suppositus, *De transitu Mariæ*, hoc honore tituloque apud posteros eum privaverit.

(98) Ita vero alter codex habet: Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς κριὸς ἐδέθη.

(99) Addit alter αὐτοῦ.

(1) Sequentia verba usque ad Ἰσαάκ desunt in altero ms., nisi forte per incuriam Quienii omissentis integram lineam, similiter ac antecedentem incipientem, fuerint potius ommissa.

(2) Χριστοῦ, addit Le Quien.

(3) Hic finit Halloixius, cum priore codice, et ulterius non pergit; sequentia autem, quæ nunc prima vice typis exscribuntur, adduntur in altero.

(4) Mallem legere αὐτοῦ.

(5) Dupin c. I.: « On lui attribue encore quelques passages tirés d'une chaîne grecque sur la Genèse, mais ils me semblent indignes de cet auteur. » *Ei in nova addita*: « Le P. Halloix en parle ainsi: C'est une comparaison d'Isaac et de Jésus-Christ, pleine de pensées puériles, et plus digne des nouveaux que des anciens. » Dupinio ascribitur quoque Tillemontius, quem iterum exscripsit Ceillier.

quem vidit Abraham detentum in virgulto Sabec. Nam virgultum designabat crucem, et locus ille, Hierosolymas, et aries, Dominum ad occisionem ligatum.

Τοῦ μακαρίου Μελιτωνοῦ Σάρδεων (97).

Sicut enim aries vincetus est, inquit de Domino nostro Jesu Christo, et sicut agnus tonsus est, etsicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus crucifixus est, et portavit lignum humeris, adductus ut immolaretur, sicut Isaac, a patre suo. Sed Christus passus est, Isaac autem non est passus; typus enim erat futuræ passionis Dominicæ. Attamen licet typus tantummodo Christi esset, tamen stupore et timore percussit homines.

Spectanda enim erat res nova mysterique plena, filius ductus a patre in montem ad occisionem, quem pater vincetis pedibus posuerat super ligna holocausti, parans eum festinatione ea, quæ ad immolationem ejus erant necessaria. Isaac autem silet, ligatus sicut aries, non aperiens os suum, nec vocem emittens. Dum enim sibi a gladio non timuit, neque ab igne perterrefactus fuit, neque ob cruciatu contristatus; fortiter sustinuit typum Domini. In medio igitur positus erat Isaac, pedibus ligatus ut aries, et astabat pater, strictumque ensem tenebat manibus, filium suum interficere non timens.

bat manibus, filium suum interficere non timens.

(6) Tertullianus passim, v. c. in lib. *De patientia*, Opp. Froben. edit. pag. 10: « Abraham Deo credidit, et fidem patientia probavit, quem filium immolare jussus est, ad fidei non tentationem dixerim, sed typicam contestationem. » Et in lib. *Adversus Judæos*, pag. 134: « Itaque inprimis Isaac cum a patre hostia duceretur, lignumque ipse sibi portans, Christi exitum jam tunc denotabat, in victimam concessi a Patre lignumque passionis suæ bajulantis. » Et pag. 139: « Hoc lignum sibi et Isaac ad sacrificium portabat. Sed quoniam hæc fuerant sacramenta, quæ temporibus Christi perficienda servabantur, et Isaac cum ligno reservatus est, ariete oblato in vepre cornibus hærente: et Christus suis temporibus lignum humeris suis portavit, inhærens cornibus crucis corona spinea in capite ejus circumdata. Hunc enim oportebat pro omnibus gentibus fieri sacrificium, qui tanquam ovis ad victimam ductus est, et velut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum, » etc.

(7) Impressus est hic *Liber allegoriarum* Parisiis 1517, in-4, in officina Henr. Stephani. Ibi inter alia: « Abraham significat Deum Patrem, et Isaac Christum; mons in quo sacrificandus erat, altitudinem exprimit Dominicæ charitatis; duo juvenes, gentiles et Judæos non credentes et in mortem Domini consentientes. Ara, ligna, vepres, crucem Domini designant. Isaac qui mortem in sacrificio non gustavit, divinitatem exprimit, quæ penas aut dolorem in passione non sensit. Aries, qui mortem perulit, humanitatem significat, quæ passionis amaritudines sustinuit, » etc.

VI. *Fragm. ex Bibliis Græcis τῶν Ο'.*

In Bibliorum Græcorum τῶν Ο' Romana editione, quæ ex antiquissimo et præstantissimo codice Vaticano, auspiciis Sixti V, pontificis Romani, cura cardin. Caraffæ prodiit Græcæ cum scholiis Græcis per codd. mss. collectis, Romæ, a. 1581, fol. typis perquam nitidis, ex typographia Franc. Zannetti, hoc frontispicio: Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα, δι' αὐθεντίας Εὐστῶτος ε', ἀκρου ἀρχιερέως, ἐκδοθεῖσα, fol. 15, ad locum Gen. xi, vers. 13, καὶ ἰδοὺ κριὸς εἰς κατεχόμενος ἐν φυτῷ, κ. τ. λ., duplex occurrit scholium, Melitonis nomine insignitum. Et primum quidem brevis, ad voces κατεχόμενος τῶν κεράτων.

Syrus et Hebræus *suspensus* dicunt, ut apertius præfigurarent crucem.

Alterum autem longius est, atque ad voces ἐν φυτῷ *Sabêx*.

Quidam τὸ *Sabêx* verterunt ἀφῆσιν, *dimissionem, liberationem*: quidam vero ὀρθίος, *erectus*, ut idem valeat, ac si diceretur, hircus erectus incedens in virgulto, cornibus autem ibi detentus, ita ut sit manifestus typus crucis. Propterea vero in aliam linguam non convertitur, quoniam vox Hebræa, cum una sit, multa significat, si sit vertenda. Interrogantibus autem respondendum est, et dicendum, τὸ *Sabêx sublatum* vertendum esse.

Hæc itidem videntur esse ex *Ἐκλογῶν* libris, in quibus ea potissimum, quæ ad Servatorem nostrum pertinebant, collegit. Cohærent cum antecedentibus fragmentis ex Catena, atque Isaacum typum Christi fuisse monstrant. Hoc fragmentum Halloixius non habet, nec ulli scriptorum de Melitone commemoratur, præter Colomesium (14), qui digitum ad illud intendit.

VII. *Fragm. ex Anastasio Sinaita.*

Aliud fragmentum Melitonis quantivis pretii ab Anastasio Sinaita conservatum fuit in *Ὁδηγῷ, seu Dux viæ*, cap. 13, quo contra Acephalos, divinam incarnationem Christi Domini oppugnantes, disputat, p. 269, edit. Gretseri, his verbis: Cum enim ostendere velitis, Christum totum, nihil aliud esse, quam divinitatem; in ipsam divinitatem, instar Manichæorum et Arianorum, injuriosi et contameliosi estis; quia illam passionibus et mutationibus, more creaturarum rerum, subjicitis. Certe divinus et sapientissimus inter doctores Melito, in tertio *De incarnatione* sermone, graviter invehitur in illos interpretes, qui comprobare nituntur ex factis Christi post baptismum veritatem corporis et animæ, itemque naturalium, et omnium peccati expertium operationum ejus, famis, inquam, sitis, somni, laboris, lacrymarum, sputi, sudoris, excretionis per nares, egestionisque corrupti et naturaliter concocti cibi ac potus; neque horum duntaxat, sed et eorum, quæ animæ nostræ a natura inesse solent, hoc est, tristitiæ, mœroris et dejectionis. Nam contra Marcionem disputans sic ait cœlesti cognitione excellens Melito: negabat enim etiam

(8) Origenes in *Hexaplis* sæpe ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος. Vide de simplice et antiqua ista versione V. T. Syriaca, quam nonnulli ad Salomonis referunt ævum, alii ad Algari et apostolorum ætatem, Montefalconium in *Prelimin. ad Hexapla Origenis*, cap. 1, § 8 et 9, pag. 19, et summe venerab. Carpzovium, in *Critica sacra*, pag. 622.

(9) In textu Hebræo est פִּתְּחֵי אֲרִיִּים *arries detentus*. LXX reddiderunt κρεμάμενος, vox enim κρεμάειν in ligno proprie notat suspensionem. Arrianus *De expedit. Alex. M.* lib. xvi, pag. 410, edit. Blancard. refert de Musicano: Τούτων κρεμάσαι Ἀλέξανδρος κελεύει ἐν τῇ αὐτοῦ γῆ. « Hunc Alexander crucifigi in sua regione jubet, quem Curtius, lib. ix, cap. 8, « in crucem sublatum » scribit. Sic quoque Diodorus Siculus, lib. xiiii, in ejusdem Alexandri rebus, de Tyro capta: Τὸς δὲ νέους πάντας, ὄντας οὐκ ἐλάττους δισχίλων, ἐκρέμασεν, quod Curtius itaque ita retulit: « Duo millia crucibus affixa, per ingens littoris spatium pependerunt. » Latinorum *suspendere* ad crucem quoque referendum. Seneca epist. 7: « Latrocinium fecit aliquis, quid ergo meruit? ut suspendatur. »

(10) Athanas. quæst. 98, ad Antiochum ita quo-

Ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος (8) κρεμάμενος φασὶ, ὡς σαφέστερον τυποῦν τὸν σταυρὸν (9).

Τὸ *Sabêx*, ἀφῆσιν τινες ἐκδεδώκασιν (10). Οἱ δὲ ὀρθίος, ὡς εἶναι αὐτὸ τὸ λεγόμενον, τράγος ὀρθὸς ἐκπαρθεθῆκώς φυτῷ ἐνταῦθα δὲ ὀρθὸς τῶν κεράτων κατεχόμενος (11), ὡς εἶναι φανερὸν τύπον σταυροῦ (12). Διὰ τοῦτο δὲ οὐχ ἐρμηνεύεται, ὅτι ἡ Ἑβραϊκὴ μὲν οὖσα λέξις πολλὰ σημαίνει ἐρμηνευομένη. Πρὸς δὲ τοὺς πυνθανομένους δεῖ ἀποκρίνεσθαι καὶ λέγειν, ὅτι τὸ *Sabêx* ἐπηρμένος ἐρμηνεύει (13).

que somniavit: « Planta Sabee, inquit, est veneranda crux. Juxta Hebræos videtur esse remissio et condonatio. Aries vero, qui in Sabec hærebat ad plantam figuravit Christum pro nobis in cruce oblatum. » Atqui vero τὸ אֲרִיִּים Hebræis neque remissionem neque plantam notare observarunt alii. Excusavit tamen quodammodo veteres Jo. Js. Vosius *De translatione LXX*, cap. 12, pag. 38.

(11) Hebræi credunt, hunc arietem sponte quidem ad Abrahamum cucurrisset, sed diabolus eum arboribus implicuisse et immiscuisse, ut Abrahamus, ætate jam confectus fractusque nullo labore eam capere potuisset; sed Dei potius providentiæ hoc tribui debet.

(12) Arietem in perplexitatibus detentum Christum significasse, ἐν τῷ σταυρῷ θάνατον ὑποστάτα ἐνεκεν ἡμῶν, Athanasius quoque in *Interpretatione parabolarum*, quæst. 66, asseruit, et ex Rabb. probavit Bochartus in *Hierozoico*, fol. 542.

(13) Confer omnino ad hoc Melitonis fragmentum Jo. Frischmuthi diss. 5, *De ligatione Isaaci*, cap. 5.

(14) Colomesius in *Opp.* a J. A. Fabricio editis, pag. 704.

Marcion, sicut Severus et Gaianus, divinam Christi incarnationem iisdem testimoniis Evangelii adversus Melitonem usus, quibus nunc isti Marcionis Pontici discipuli adversus nos utuntur. Cui valde scite et opportune respondit Melito in hunc modum:

Ὁς οὐδεμίαν ἀνάγκην τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ἐξ ὧν μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ Χριστὸς ἔπραξε, παριστᾶν τὸ ἀληθές, καὶ ἀφάνταστον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦ σώματος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὰ γὰρ μετὰ τὸ βάπτισμα ὑπὸ Χριστοῦ πραχθέντα, καὶ μάλιστα τὰ σημεῖα, τὴν αὐτοῦ κεκρυμμένην ἐν σαρκὶ θεότητα ἐδήλουν, καὶ ἐπιστοῦντο τῷ κόσμῳ. Θεὸς γὰρ ὧν ὁμοῦτε καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὁ αὐτὸς, τὰς δύο αὐτοῦ οὐσίας ἐπιστώσατο ἡμῖν· τὴν μὲν θεότητα αὐτοῦ, διὰ τῶν σημείων ἐν τῇ τριετίᾳ, τῇ μετὰ τὸ βάπτισμα· τὴν δὲ ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, ἐν τοῖς τριάκοντα χρόνοις, τοῖς πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἐν οἷς, διὰ τὸ ἀτέλές τὸ κατὰ σάρκα, ἀπέκρυβε τὰ σημεῖα τῆς αὐτοῦ θεότητος, καίπερ Θεὸς ἀληθὴς προαιώνιος ὑπάρχων.

Non est necessarium his, quos ratio non fugit, ex actionibus Christi post baptismum astruere et demonstrare animæ et corporis ejus, et humanæ naturæ nobiscum convenientis veritatem, et ab omni fictione remotionem. Nam quæ post baptismum a Christo gesta sunt, maxime miracula, latentem ejus in carne divinitatem potissimum mundo comprobabant et confirmabant. Cum enim idem Deus simul et homo perfectus esset, duas naturas suas nobis patefecit: divinitatem quidem per miracula triennio isto post baptismum patrata: humanitatem vero suam triginta illis annis baptismum antegressis, quibus carnis vilitas tegebat et abscondebatur divinitatis signa, tametsi Deus verus esset et sempiternus.

Hoc fragmentum Halloixius non habet, inseruit tamen istud Historiæ suæ litterariæ Caveus: Notent hæc sibi Eutychiani, subjungens, duarum in Christo naturarum oppugnatores; notent Ariani, et qui, Socini de grege, Dominum nostrum Deum verum et sempiternum esse præfracte negare non verentur. Mirari igitur satis non poterit benevolus lector, qui Whistonus (15), pro Ariana ex ore revocatæ hæreseos patrocini, crebro ad hunc locum provocare potuerit. Sic v. c. probare hoc Melitonis testimonio contendit, Filium non essentia, sed voluntate saltem Dei Patris similem esse Patri; esse primam creaturam a Deo Patre ante jacta mundi fundamenta productam; esse natura, attributis et perfectionibus longe inferiorem, ut alia ejusmodi blasphema silentio præteream. Forte non deerunt, qui Melitoni a recentiori manu hæc supposita fuisse, vel conjicient, vel affirmabunt, ut fecisse etiam deprehendo Gallici cujusdam diarii eruditi auctorem (16). Sed istos aبلغatos cupio ad beatum Weismannum (17), qui occasione hujus ipsius fragmenti, in temerarios ejusmodi criticos, temporisque nostri Anaxagoras, graviter invehitur, locumque hunc Melitonis contra eorum exceptiones vindicat. Ad Whistonum adhuc semel redeo, moneoque eum exinde quoque probare allaborasse, longiorem Epistolarum Ignatianarum editionem esse genuinam breviorique anteferendam (18), quam opinionem facillime ipsi permittere possumus.

VIII. *Fragm. ex orat. de passione Domini.*

Aliud Melitonis fragmentum, exiguum licet, servavit idem modo citatus Anastasius, dicto libro, cap. 12, pag. 216.

Μελιτωνος ἐπισκόπου Σάρδεων, ἐκ τοῦ λόγου, τοῦ εἰς τὸ πάθος.

Ὁ Θεὸς πέπονθεν ὑπὸ δεξιᾶς Ἰσραηλιτικῆς.

Deus passus est a dextra Israelitica.

Monet Anastasius Theodosianos et Gaianitas, ut probent, ipsum etiam Deum Verbum (καὶ τὸν ἐν αὐτῷ θεὸν Λόγον) cum carne sua passioni fuisse obnoxium, afferre solere hæc Melitonis verba, quibus tamen, ut in propatulo est, vim intulerunt; noster etiam nunquam de hoc errore fuit suspectus. Non memini hoc fragmentum ulli fuisse observatum.

IX. *Fragm. ex Fabro Stapulensi.*

Miror tamen inter fragmenta Melitoniana commemorari a B. Ittigio aliquod, quod ex Jacobo Fabro Stapulensi, produxit Colomesius, qui ita præfatur: Vir optimus, ac pro tempore quo vixit varia eruditione excultus, Jacobus Faber Stapulensis, in libro de una ex tribus Mariæ, sequentia refert ex Melitone de Joanne apostolo: «Cum esset annorum nonaginta, apparuit ei Dominus Jesus Christus cum discipulis suis, et dixit ei: Veni ad me, quia tempus est, ut epuleris in convivio meo cum fratribus tuis.» Desumpta hæc esse suspicatur Colomesius ex ejus libro de Apocalypsi Joannis, sed erravit eruditus vir, et cum eo beatus Ittigius. Hæc enim prorsus non sunt Melitonis Sardiani, sed Laodiceni, qui de passione S. Joannis Evangelistæ scripsit libellum, post alios a celeberrimo J. A. Fabricio quoque, in *Codice apocrypho N. T.* tom. II, editum, ubi pag. 620, eadem hæc verba legi poterunt.

(15) Whistonus c. 1. tom. III *Primævi Christianismi*, pag. 64, 125, 283, etc.

(16) *Nouvelle Bibliothèque choisie, où l'on fait connaître les bons livres en divers genres de littérature, et l'usage qu'on en doit faire.* Tom. II, p. 34,

ubi Anastasii *Ὁδηγοῦ* editio Greterseriana recensetur.

(17) Weismanni *Introductio in memorabilia ecclesiastica Hist. S.*, tom. 1, pag. 115.

(18) In his *Dissertation upon the Epistles of Ignatius*, pag. 65 seq.

X. *Ex Clave portiuncula.*

Agmen tandem claudat portiuncula ex libro ejus Clavis dicto, quæ sub initium operis sine titulo in utroque codice exstat, et in qua edenda id egi, ut loca diligenter in sacris paginis quæsiverim, atque infra in notis excitaverim.

Caput Domini, ipsa Divinitas. Eo quod principium et creator sit omnium rerum : in Daniele ¹⁰.

Capilli Domini candidi, eo quod Antiquus sit dierum, ubi et supra.

Oculi Domini, inspectio divina : eo quod omnia videat. Sicut est illud in Apostolo : « Omnia enim aude et aperta sunt in oculis ejus ¹⁴. »

Palpebræ Domini, occulta spiritalia in divinis præceptis mysteria. In psalmo ¹⁷ : « Palpebræ ejus interrogant, hoc est probant, filios hominum. »

Odoratus Domini, delectatio ejus in orationibus, sive operibus sanctorum. In Genesi ¹⁶ : « Odoratusque est Dominus odorem suavitatis. »

Os Domini, Filius ejus, vel sermo ad homines. In propheta : « Os Domini locutum est ¹⁹; » et alibi : « Os ejus ad iracundiam provocaverunt ²⁰. »

Lingua Domini, Spiritus ejus sanctus. In psalmo : « Lingua mea calamus ²¹. »

Facies Domini, ostensio ejus. In Exodo ²² : « Facies mea præcedet te; » et in propheta : « Facies Domini divisit eos ²³. »

Verbum Domini, Filius. In psalmo : « Eructavit cor meum verbum bonum ²⁴. »

Brachium Domini, Filius, per quem omnia operatus est. In propheta Isaia ²⁵ : « Et brachium Domini cæci revelatum est? »

Dextera Domini, id est Filius, qui et supra in psalmo : « Dextera Domini fecit virtutem ²⁶. »

Dextera Domini, electio omnis. Ut in Deuteronomio ²⁷ : « In dextera ejus ignea lex. »

Alæ Domini, protectio divina. In psalmo ²⁸ : « In umbra alarum tuarum sperabo. »

Scapula Domini, divina potentia, qua portare dignatur infirmos. In Deuteronomio ²⁹ : « Suscepit eos et superposuit scapulis suis. »

Manus Domini, divina operatio. In propheta : « Nonne manus meæ fecerunt hæc omnia ³⁰? »

Digitus Domini, Spiritus sanctus, cujus operatione tabulæ legis in Exodo ³¹ scriptæ referuntur : et in Evangelio ³² : « Si ego in digito Dei ejicio dæmonia. »

Digitus Domini, legislator Moyses, sive prophetæ. In psalmo ³³ : « Videbo cælos, » hoc est libros legis et prophetarum, « opera digitorum tuorum. »

Sapientia Domini, Filius. In Apostolo ³⁴ : « Christus Dei virtus et Dei Sapientia; » et in Salemone ³⁵ : « Sapientia Domini attingit a fine usque ad finem fortiter. »

Uterus Domini, secretum divinitatis, ex quo Filium protulit. In psalmo ³⁶ : « Ex utero ante Luciferum genui te. »

Pedes Domini, stæbilitas et æternitas. In psalmo ³⁷ : « Et caligo sub pedibus ejus. »

Thronus Domini, angeli, sive sancti, vel ipsa regnandi potestas. In psalmo ³⁸ : « Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. »

Sedes, idem quod supra, angeli vel sancti, quod in his Dominus sedeat. In psalmo ³⁹ : « Dominus sedit super sedem sanctam suam. »

Descensus Domini, visitatio ejus ad homines. Sicut in Michæa ⁴⁰ : « Ecce Dominus egredietur de loco suo, descendet conculcans extrema terræ. » Item, in malam partem. In Genes. ⁴¹ : « Descendit Dominus ut videret turrim. »

Ascensus Domini, elevatio hominis assumpti a terra in cælos. In psalmo ⁴² : « Qui ascendit super cælos cælorum ad orientem. »

Stare Domini, patientia divinitatis, per quam peccatores ad pœnitentiam sustinet. Sicut in Habacuc ⁴³ : « Stetit et mensus est terram; » et in Evangelio ⁴⁴ : « Stetit Jesus et jussit eum vocari, » hoc est cæcum.

Transitus Domini, assumptio carnis, per quam nascendo, moriendo, resurgendo, in cælos ascendendo quosdam transitus fecit. In Cantico canticorum ⁴⁵ : « Ecce iste venit saliens montes, transiliens colles. »

Gressus Domini, adventus vel visitatio ejus. In psalmo.

Via Domini, operatio divinitatis. Sicut in Job pro diabolo ⁴⁶ : « Ipse est principium viarum Domini. »

¹⁰ Dan. vii, 9, 13, 22. ¹⁴ Hebr. iv, 13. ¹⁷ Psal. x, 5. ¹⁸ cap. viii, v. 21. ¹⁹ Isa. i, 20. ²⁰ Thren. i, 18. ²¹ Psal. xlii, 2. ²² cap. xxxiii, v. 14. ²³ Thren. iv, 16. ²⁴ Psal. xlii, 2. ²⁵ cap. liii, v. 1. ²⁶ Psal. cxvii, 16. ²⁷ cap. xxxiii, v. 2. ²⁸ Psal. lvi, 2. ²⁹ cap. xxxiii, 12. ³⁰ Isa. lxvi, 2. ³¹ cap. xxxiv, v. 1. ³² Luc. xi, 20. ³³ Psal. viii, 4. ³⁴ 1 Cor. i, 24. ³⁵ Sap. viii, 1. ³⁶ Psal. cix, 3. ³⁷ Psal. xvii, 10. ³⁸ Psal. xlii, 7, confer psal. v, xxix. ³⁹ Psal. xlii, 9. ⁴⁰ cap. i, 3. ⁴¹ cap. xi, v. 3. ⁴² Psal. lxxvii, 34. ⁴³ cap. iii, v. 6. ⁴⁴ Marc. x, 49. ⁴⁵ cap. ii, v. 8. ⁴⁶ cap. xl, v. 14.

em : *Via Domini*, præcepta ejus. In Osee ³⁷ : « Quoniam rectæ viæ Domini, et justi ambulabunt in eis. »

Vestigia Domini, operum secretorum signa. Ut in psalmo ⁴⁸ : « Et vestigia tua non cognoscentur. »

Cognitio Domini, quod cognoscentes faciat. Ad Abraham ⁹⁹ : « Nunc cognovi, quod timeas Dominum, » &c est cognoscere te feci.

Nescire Dei, reprobare est. In Evangelio ⁹⁰ : « Nescio vos. »

Recordatio Domini, misericordia ejus, per quam respuit et miseretur cui vult. Sic in Genesi ⁸¹ : « Recordatus est Dominus Noe; » et alibi : « Recordatus est Dominus populi sui ⁸². »

Pœnitentia Domini, rerum mutatio. Sicut in Libro Regum ⁸³ : « Pœnitet me quod constituerim Saul regem. »

Ira et furor Domini, ultio Divinitatis in peccatores secundum vindictam patientis, et non secundum quitatem judicantis. Ut in psalmo ⁸⁴ : « In ira suâ et in furore suo conturbabit eos. »

Dormire Domini, dum in quorundam hominum cordibus fides ejus minime vigilat. In psalmo ⁸⁵ : « Exurge, quare obdormis, Domine? »

Vigilia Domini, in electorum suorum custodia per præsentiam Divinitatis semper adest. In psalmo ⁸⁶ : « Ecce non dormitabit neque obdormiet. »

Sedere Domini, regnare. In psalmo ⁸⁷ : « Dominus sedet super sedem sanctam suam. »

Scabellum Domini, homo assumptus a verbo, vel sancti ejus, a quibusdam putantur. In psalmo ⁸⁸ : « Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctam est. »

Ambulatio Dei, delectatio Divinitatis in operibus electorum suorum. In propheta ⁸⁹ : « Et ambulabo in eis, et ero illorum Dominus. »

Tuba Dei, vox manifesta. In Apostolo ⁹⁰ : « In jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet e caelo. »

Fortè hic est ipse ille Melitonis maxime celebris liber *Περὶ Θεοῦ ἐρωμάτων*, quam tamen conjecturanti-
lio scripto alioque tempore diducam uberius, atque ex ipso etiam loco Theodoretii, qui tantoperè, ut
idimus supra, premebat Melitonis orthodoxiam, idem confirmare allaborabo.

FRAGMENTUM

Ex *Apologia* Melitonis ad Antoninum Cæsarem.

(Syriace et Anglice nuper edidit Dr Cureton in libro cui titulus : *Spicilegium Syriacum*, Londini, 1855, p. 41-56.
Hoc fragmentum hic exhibemus latinitate donatum.)

Verba Melitonis philosophi quæ facta sunt coram A
Antonino Cæsare. Et Cæsarem allocutus est ut ei
Deum notum faceret, et ei indicavit viam veritatis,
et sic locutus est.
Melito dixit : Difficile est in viam veritatis eum
inducere qui a longo tempore in errore versatur;
hoc tamen fieri potest : hominem enim errorem
paululum agnoscentem continuo subit memoria
veritatis. Quemadmodum dissipata caligine serena-
tur cælum, ita homo, cum convertitur ad Deum,
solvitur a facie ejus nebula erroris sub qua latebat
verum. Morbo enim vel amentiaë similis est error,
ægrum vel amentem ad tempus detinenti, veritas
autem verbum adhibet sicut clavim [ad sanan-
dum eos]. Dormientes ex pergeficit, et expergeficti
in ipsa vident, intelligunt, et audiunt, et discernunt
id quod est ab eo quod non est. Quidam enim in-
justitiam justitiam vocant et justitiæ jura salva esse
putant si cum multis errent. Quos sic excusatos ha-
bere non possum. Si enim unius magna est stultitia,
quanto major insania multorum. Ea vero stultitia est
quam dico ut homo a veritate recedat et illud ample-
ctatur quod vere non est. Id autem est quod est
verè, et nominatur Deus, et est. Omnia virtute ejus
exsistunt; ipse nunquam factus est nec initium ha-
bit, sed est ab æterno et usque in sæcula; immu-
tabilis manet dum cuncta mutantur; nec oculis vi-
deri, nec cogitatione comprehendi, nec verbo ex-
primi potest. Ab iis qui cognoscunt et amant eum
vocatur Pater et Deus verus. Si quis ergo a luce
recedens dicat esse Deum alium, quodcumque in-
telligat, substantiam creatam vocat Deum. Si quis
enim ignem aut aquam vocat Deum, non est Deus,
quia ignis est aut aqua; et si terram aut cælum,
solem aut lunam aut quamlibet ex his stellis, quæ
sine intermissione præscriptum cursum absolvunt
nec propria voluntate moventur; et si quis aurum
et argentum deos vocat, non sunt dii, quandoqui-
dem eis utimur ad libitum nostrum; et si lignum hoc
quod comburitur, si lapides isti qui franguntur,

⁸⁷ c. xiv, v. 10. ⁸⁸ Psal. lxxvii, 90. ⁸⁹ Gen. xxii, 12. ⁹⁰ Luc. xiii, 25 ⁹¹ c. viii, v. 1. ⁹² Esther x,
12. ⁹³ I Reg. xv, 11. ⁹⁴ Psal. 2, b ⁹⁵ Psal. xlvi, 23. ⁹⁶ Psal. cxx, 4. ⁹⁷ Psal. xlvi, 9. ⁹⁸ Psal.
cix, 1. ⁹⁹ Ezech. xxxvii, 27. ¹⁰⁰ I Thess. iv, 15.

quomodo hæc dii haberi possent, quandoquidem ad A usus nostros adhibentur. Quam graviter ergo culpandi sunt illi qui Dei magni loco eas res ponunt quas creavit! Ego vero dico: Quando homini non est revelatum, nec ipse deprehendit creaturas istas Domino subjacere, forsitan culpa caret, nemini enim vituperandus cæcus quod titubans incedit; ita homines cum quærerent Deum offenderunt in lapides et lignum; et qui inter eos divitiis pollebant, offenderunt in aurum et argentum; et sic quod quærebant non invenerunt. Nunc vero cum vox in universa terra circumsonuit esse Deum verum, et datus est omni homini oculus ut videret, ii non amplius sunt excusandi qui, quod multi cum ipsis errant, viam rectam ingredi, etsi volentes, erubescunt. Quapropter consilium damus eis ut aperiant oculos suos et videant; ecce enim luce quæ non fallit illuminati sumus ut per eam videamus. Si vero post ortam lucem claudit homo oculos suos ne videat, ad fossam pergit quamvis rectam viam sequens. Quare enim homo in eis erubescit qui errant cum eo? Potius eos inducat ut ipsum sequantur, et si non acquiescant, liberet animam suam e medio eorum. Terreni homines deos e terra matre sua constituunt sibi; rei sunt iudicio dum immutabile nomen rebus mutabilibus imponunt, et non erubescunt ut deos figmenta colere manu hominis facta, et audent imaginem efformare Deo quem non viderunt.

Ego vero rursus dicere non vereor quod jam dixi, ab eis imagines regum mortuorum adorari. Et reipsa nostro adhuc tempore imagines Cæsarum adorantur, et magis coluntur quam veteres dii patrii. Tributa etiam et census Cæsari solvuntur, quippe qui major est diis illis; idcirco pariter morte plectuntur qui spernunt deos et decretis Cæsaris non obediunt. Alias etiam eodem decreto statutum est et quem censum gazophylacio regis pendant adoratores, et quid redditus afferant sacci pleni aqua ex mari. Hoc autem maxime dolendum quod illi qui colunt et verentur ea quæ sensibus non capiuntur (et hi maximi inter sapientes sunt), sive lucri, sive vanæ gloriæ, sive potentiæ amore, ab iisdem adorandis pusillanimes dehortantur. Ego vero ut sentio dicam et propalabo quomodo et quibus de causis erectæ sint imagines regibus ac tyrannis et ut dii habiti sint. Herculi sacrificaverunt Argivi, quia Argivus ipse, quod præterea magno corporis robore præditus, animalia nociva virtute sua occidit, sed multo magis quia timebant eum; violentus enim erat et mulieres magnatum rapiabat; valde enim libidinosus erat, sicut et Zarades Persa, amicus ejus. Dionysium regem coluerunt Actæi (1), quia in eorum regione vitem plantaverat; Ægyptii Josephum Hebræum, qui et Serapis, quia suppeditavit illis frumentum in annis egestatis. Adoraverunt Athenienses Athenam filiam Jovis, regis insulæ Cretæ,

quia ædificavit arcem Athenarum, et fecit ibi regem Archetypum filium suum, quem habuerat ex adulterio cum Hephæsto fabro, filio uxoris patris sui. Et omni tempore societatem habebat cum Hercule, quia frater ejus erat ex patre suo. Zeus enim rex amavit Alcumenam uxorem Alcumenis ex Arge, et genuit Herculem. Adoraverunt Phœnices Venere, reginam Cypri, quia amavit Adonidem filium Cytheri, regis Phœnicum; quæ, relicto regno suo, habitavit Gabalam arcem Phœnicum, et simul subiecit omnia oppida sua Cythero regi. Ante Adonidem vero amavit Arem, et deprehendit eam Hephæstus maritus ejus, et occidit Adonidem in monte Libano, Cyniram vero vertit in aprum. Postea mansit Venus in Gabalæ et mortua est in civitate Aphaca, ubi sepultus est Adonis. Adoraverunt Elamitæ Noe, filiam regis Elam; quæ cum captiva ab hostibus ducta esset, fecit ei pater idolum et templum Susis, in arce quæ est in regione Elam. Adoraverunt Syri Ati Adiabensem, quæ misit filiam Balat medicam, et hæc sanavit Sime filiam Hadadi regis Syriæ; et post temporis intervallum, cum lepra correptus fuisset Hadad, rogavit Ati Eiseum Hebræum qui venit et sanavit eum. Adoraverunt etiam gentes Mesopotamiæ Cutebam Hebræam quæ liberavit Bacru regem Edessæ de inimicis suis. De Nebo vero qui est in civitate Mabug, quid dicam vobis, quandoquidem omnes sacerdotes Mabugenses norunt eum esse idolum Orphei magi Tharicis; et Hedron idolum est Zoroastris magi Persici; qui duo magi spiritum impurum expulerunt qui plantiæm Mabugensem infestabat, et eorum jussa Sima filia Hadadi aqua e mari hausta hanc plantiæm implevit ne deinceps exurgeret spiritus ille nequam ad iterum infestandam regionem. Sic apud varias gentes regibus ab adoratoribus eorum statua positæ sunt; sed de his amplius scribere superse demus.

Tu vero qui mente libera gloriaris, si veri cogitor vis haberi, stude ut talis sis intus; etsi ornatum muliebrem indueris, memini te esse hominem; crede in eum qui vere Deus est et ad eum expande et commenda animam tuam; et ipse potest tibi dare vitam æternam quæ non habet finem; omnipotens enim est. Reliqua vero tibi sunt pro eo quod sunt æstimanda: imagines ut imagines, sculptilia ut sculptilia; et cave ne creaturam ponas loco Factoris. Deus omni tempore vivit, intellectum tuum implet: intellectus enim tuus imaginem personæ ejus repræsentat; ipse enim invisibilis est, immutabilis et incomprehensibilis, et ad ejus nutum omnia corpora moventur. Hoc ergo scias: si eum qui immutabilis est colueris, sicut ipse æternus est, ita et tu, cum illud visibile et corruptibile exueris, ei in æternum astabis vivens et sciens, et opera tua erunt tibi divitiæ quæ non pereunt. Memineris autem operum tuorum bonorum initium esse et fundamentum Dei

(1) Athenienses.

cognitionem et cultum; nec illum a te querere quidquam de iis quæ non sunt necessaria cognitu. Quid est Deus? Ille qui veritas est et verbum ejus veritas. Quid vero est veritas? Illud quod increatum est et intellectum superat; illud quod est sine initio et veritas appellatur. Ergo si homo creaturam adorat, veritatem non adorat neque verbum veritatis.

Multo plura de hac re dicerem, sed in illis erubescio qui non intelligere possunt seipsos majores esse operibus manuum suarum, et qui non advertunt seipsos dare aurum et argentum fabris, ut ipsis deum faciant; et ex loco in locum transferunt divitias suas et eas adorant. Quid vero flagitiosius quam ut quis adoret divitiarum suas, ab illo recedens qui eas ipsi dedit; hominem probris appetat, hominis vero imaginem adoret; animalia occidat, similitudini vero animalis cultum reddat? Patet eos opificium hominum adorare; non enim aromata ipsa, sed eorum imagines ab artificibus factas adorant; nec fragmentis auri et argenti sacrificant, sed imaginibus quas ex eis tornatores fingunt. Stulte, quid amplius habet aurum tuum ut nunc adores illud? Num quia volucris figuram induit, vel feræ voracis? Ecce fera ipsa, ecce volucer adest. Et si artificium miraris, quanto mirabilius opificium Dei qui cuncta creavit, et ad similitudinem suam ipsos artifices fecit, qui opera ejus imitari, sed frustra conantur. Dicesne: Cur talem non me creavit Deus, ut illi et non idolis servirem? Sic te vas inutile confiteris dum homo vivus esse possis. Deus enim fecit te prout ipsi optimum visum est et mente libera præditum: cuncta ante te posuit; tuum est quod bonum est dignoscere et eligere. Posuit coram te cælum, stellas, solem et lunam qui quotidianum motum adimplent in cælo; posuit coram te aquas multas quarum motum cohibet verbo suo; coram te terra expanditur quæ eadem forma quiescit et stat. Et ne potes eam ex naturæ suæ legibus stare, ad ejus enim nutum commovetur. Posuit coram te nubes quæ, eo jubente, aquas in terram sitientem immittunt, ut ex his intelligas eum ad cujus nutum hæc moventur, ipsis esse majorem, et memor sis benignitatis ejus qui intellectum in te excitavit, ut hæc capere possis. Te igitur hortor ut cognoscas teipsum et cognoscas Deum. Vide quid sit in te hoc quod nominatur anima: Per eam oculus videt, auris audit, os loquitur; illi totum corpus inservit. Anima, Deo volente, sublata, corpus perit. Ex eo igitur quod in te est oculis incomprehensibili, intellige quomodo virtute Dei totus mundus moveatur, sicut corpus anima; et quomodo, recedente virtute ejus, mundus sicut corpus deliciet.

Cur vero factus sit mundus hic, cur transiturus sit; cur sit corpus, cur pereat et cur resurgat scire tibi non dabitur, nisi insaniam exueris in qua demergeris, et aperiens oculos intelligas unum esse Deum, Dominum omnium, et eum colas ex toto corde tuo; tunc voluntates suas tibi cognitas faciet.

A Is enim qui longe est a cognitione Dei vivi, jam mortuus et sepultus est. Dæmones et umbras precibus frustra prosequeris, qui nihil tibi dare possunt.

Non amplius ergo societatem habeas cum iis qui se humi prosternunt et lapides osculantur, et dant cibum suum escam igni, et admovent vestes suas idolis; et qui, sensu præditi, sensu carentia adorant, ad Deum incorruptibilem preces incorruptas funde pro anima tua incorruptibili, et tunc liber apparebis. Deo gratias age, qui te mente libera præditum creavit, ut ad arbitrium tuum dirigaris. Quod si malum elegeris, damnationi subjacebis pro operibus malis: si bonum, bonis multis frueris cum vita æterna. Quid ergo impedit, cum liber sis, quin conversationi tuæ malæ valedicas, et quæras quis sit Dominus omnium, et invenias? quærentibus enim se cognitionem sui non tegit, quantum quidem cognosci potest. Cave primum ne in anima tua falsus sis.

B Si quod non est Deus Deum dicis, in anima tua mentiris et coram Deo vero peccas. Stulte, Deum vis emere? Num Deus egenus est? Num Deus custoditur? Emis eum sicut servum et adoras sicut Dominum? Rogas eum ut divitem ut tibi largiatur, et das illi ut egeno. Quomodo confidis ut victoriam de hostibus tuis tibi concedat, dum inimici tui, te jam devicto, contemnant eum? Dicesne: Quoniam rex sum, multitudinis voluntati non possum quin assentiar? Verba risu vere digna! Cur enim rex populum

C sibi subjectum in viam rectam non inducat, et in se non proponat exempla bonorum operum? Hoc ipsi laudi esset; rationi enim contrarium est regem prave ambulanti judicare et damnare perversos. Hoc regnum puto pacifice gubernari posse, cujus rex cognoscit et timet Deum verum, ut intelligentes reddat populum suum, et semper recte judicet, sicut homo qui nunquam obliviscitur seipsum etiam coram Deo judicandum. Tunc etiam subjecti ejus propter Deum abstinent ab injuria regi suo et sibi invicem facienda. Ita per cognitionem et timorem Dei malum de regno eradicatur; si enim rex juste regit subjectos suos, ipsi erga eum et inter se juste agunt, quod regionem certe indicat in pace degentem et multis bonis fruentem, quia omnes nomen Dei laudant.

D Si enim rex subjectos suos revocet ab errore, quid laude dignius? Sic Deo placet, error enim omnia mala inducit. Fons vero erroris hic est, si homo Deum ignoret, et pro Deo illud quod non est Deus adoret. Quidam dicunt: Imaginem colendo Deum colimus; nesciunt ergo Deum ubique præsentem, nunquam deficientem; nesciunt ipso inscio nihil fieri. Tu vero, homo vilis, cui Deus adest in te, extra te, super te, pretio comparas apud fabrum ligna sculpta in injuriam Dei; illis sacrificas, et nescis quod videt te oculus ejus quem nihil latet, et arguit te verbum veritatis dicens: Deus, quem nullius oculus vidit, quomodo sculpi potest? Sed imaginem tui ipsius facis et colis. Lignum sculptum nonne semper lignum est? Lapidis et auri pondus;

idem in statera, idem nunc quod fabricasti idolum, cur pendis? Aurum ergo, non Deum amas? Sed si quid furatus est artifex, id non erubescis ab eo repetero. Oculos habes et non vides, intellectum et non intelligis. Cur humi provolveris et res insensibiles precaris? Time eum per quem terra movetur, circumvolvitur cœlum, fluctus maris concitantur; illum qui ut ignis omnia comburere potest.

Rursus vero quidam dicunt: Quod transmiserunt nobis patres nostri colimus. Cur ergo pauperum vel illitteratorum parentum filii divitias vel eruditionem comparant? Cur ergo filii cæcorum vident, et filii claudorum ambulant? Non enim rectum est ut homo sequatur majores suos qui prave ambulaverunt, sed ab eorum via recedat ne ut illi pereat. Vide ergo si pater tuus viam rectam secutus fuerit, et tunc gressibus ejus insiste; si viam pravam, ab ea recede et viam rectam ingredi, et filii tui sequantur te; doleas etiam patrem tuum prave ambulasse, dolor enim tuus potest ei prodesse. Filiis tuis sic loquere: Deus est pater omnium; Deus est sine initio, nec factus est: omnia voluntate ejus subsistunt. Ipse fecit luminaria ut videant se invicem servi ejus, et ipse ab oculis servorum suorum abscondit se: non enim possibile est creaturæ mutabili immutabilem videre.

Qui vero sunt in statu illo qui mutabilitatem non amplius recipit, hi vident Deum sicut possunt videre eum. His flamma parcat, cum diluvio ignis mundus subvertetur. Primum enim fuit diluvium venti et aquilo vehemens homines quosdam occidit, justis salvis remanentibus ad veritatem demonstrandam. Deinde vero fuit diluvium aquæ, et suffocati sunt omnes homines, et cuncta animalia, justis in arca lignea mandato Dei servatis. Nunc futurum est diluvium ignis: ardebit terra cum montibus, homines cum idolis et statuâ quas fecerunt et adoraverunt; ardebit mare cum insulis, sed justis salvi erunt ab igne, sicut primi justis ab aquis. Tunc confundentur ii qui Deum nescierunt et idola coluerunt, cum auxilii spe destituti videbunt idola sua ardentia cum ipsis.

Hæc cum didiceris, o Antonine Cæsar, et filii tui tecum, in hæreditatem transmittes iis opes æternas quæ non pereunt; animam tuam et animam filiorum tuorum salvam facies ab eis quæ universæ terræ incolis in judicio vero et justo eventura sunt. Ibi enim cognoscet te Deus, si hic cognoveris eum. Si eum hic neglexeris, inter eos non computaberis qui cognoscunt eum et illi gratias agunt. Hæc Majestati tuæ sufficiunt, quin imo ampliora si vis.

SPURIA

SANCTI MELITONIS DE TRANSITU VIRGINIS MARIÆ LIBER

(*Bibliotheca Patrum maxima*, ed. Lugdun. II, II, 215.—Vide Caroli Woog Dissertationem, supra, col. 1205.)

CAPUT PRIMUM.

Melito, servus Christi, episcopus Ecclesiæ Sardinensis, venerabilibus in Domino fratribus, Laodiceæ constitutis, in pace, salutem. Sæpe scripsisse me memini de quodam Leucio, qui nobiscum cum apostolis conversatus, alieno sensu et animo temerario discedens a via justitiæ plurima de apostolorum Actibus in libris suis inseruit; et de virtutibus quidem eorum multa et varia dixit; de doctrina vero eorum plurima mentitus est, asserens eos aliter docuisse, et stabilibus quasi ex eorum verbis sua nefanda argumenta. Nec solum sibi sufficere arbitratus est, verum etiam transitum beatæ semper virginis Mariæ Genitricis Dei, ita impio depravavit stylo; ut in Ecclesia Dei non solum legere, sed etiam nefas sit audire. Nos ergo, vobis petentibus, quæ ab apostolo Joanne audivimus, hæc simpliciter

describentes, vestræ fraternitati direximus; credentes, non aliena dogmata ab hæreticis pullulantia, sed Patrem in Filio, Filium in Patre, Deitatis et indivisæ substantiæ Trina manente personæ; neque duas hominis naturas conditas; bonam scilicet et malam, sed unam naturam bonam a Deo bono conditam, quæ dolo serpentis est vitata per culpam, et Christi est reparata per gratiam.

CAPUT II.

Igitur cum Dominus noster et Salvator Jesus Christus pro totius sæculi vita confixus clavis, crucis penderet in ligno; vidit circa crucem Matrem suam stantem, et Joannem Evangelistam, quem præ cæteris apostolis peculiarius diligebat, eo quod ipse solus ex ipsis virgo degeret in corpore. Tradidit igitur ei curam sanctæ virginis matris Mariæ, dicens ad eum: *Ecce mater tua*; et ad illam inquit:

Ecce filius tuus. Et ex illa hora sancta Dei Genitrix in Joannis cura specialius permansit, quoad vitam istius incolatum transegit: Et dum apostoli mundum suis sortibus in prædicatione sumpsissent, ipsa domo parentum illius, juxta montem Oliveti consedit.

CAPUT III.

Secundo itaque et vicesimo anno postquam Christus, devicta morte, cælum conscenderat, dum die quadam desiderio Christi succensa Maria, sola intra domus istius receptaculum lacrymaretur: ecce angelus, magni luminis habitu resplendens, ante eam astitit, et salutationis verba persolvit, dicens: Ave, benedicta Domino; suscipe illius salutem, qui mandavit salutem Jacob, per prophetas suos. Ecce, inquit, ramum palmæ, de paradiso Dei tibi, quem portare facies ante feretrum tuum, cum in die tertia assumpta fueris de corpore. Ecce enim expectat te Filius tuus, cum thronis et angelis, et universis cæli virtutibus. Tunc Maria dixit ad angelum: Peto abs te ergo, ut congregentur ad me omnes apostoli Domini mei Jesu Christi. Cui angelus dixit: Ecce, inquit, hodie per virtutem Domini mei Jesu Christi, omnes apostoli assumpti huc ad te venient. Et ait illi Maria: Rogo ut mittas super me benedictionem tuam, ut nulla potestas inferni occurrat mihi in illa hora, qua anima mea fuerit egressa de corpore, et ne videam principem tenebrarum. Ait autem angelus ad eam: Potestas quidem inferni non nocebit tibi; benedictionem autem æternam dedit tibi Dominus Deus tuus, cujus ego servus sum, et nuntius; non videndi autem principem tenebrarum, effectum non a me tibi dandum existimes, sed ab illo, quem tu in sancto tuo utero bajulasti; ipsius enim est potestas omnium in sæcula sæculorum. Et hæc dicens angelus, cum magno splendore discessit. Palma autem illa fulgebat nimia luce. Tunc Maria exuens se prioribus indumentis, induit meliora. Et accipiens palmam, quam susceperat de manu angeli, egressa est in montem Oliveti, et cœpit orare, et dicere: Non ego fueram digna, Domine, suscipere te, nisi tu miseris fuisses mei; sed tamen ego custodivi thesaurum tuum, quem commendasti mihi. Ideoque peto a te, Rex gloriæ, ut non noceat mihi potestas gehennæ. Si enim cæli et angeli ante te tremunt quotidie, quanto magis homo de terra conditus, cui nihil residet boni; nisi quantum acceperit a tua bonitate. Tu es enim Dominus Deus semper benedictus in sæcula! Et cum hæc dixisset, reversa est in hospitium suum.

CAPUT IV.

Et ecce subito, dum prædicaret beatus Joannes in Epheso, die Dominica, hora diei tertia, terræ motus factus est magnus; et nubes elevavit eum, et suscepit eum ab oculis omnium, et adduxit eum ante ostium domus, ubi erat virgo Deipara Maria. Et pulsans ostium, statim ingressus est. Cum vi-

deret autem eum sanctissima virgo Maria, exsultavit in gaudio, et dixit: Rogo te, fili Joannes, memor esto verborum Domini Jesu Christi, magistri tui, quibus me commendavit tibi. Ecce enim die tertio discessura sum de corpore; audivi autem consilium Judæorum dicentium: Expectemus diem, quando moriatur quæ portavit illum seductorem, et corpus ejus igni comburamus. Vocavit ergo sanctum apostolum Joannem, et introduxit eum in secretarium domus, et ostendit ei vestimentum sepulturæ suæ, et palmam illam luminis, quam acceperat ab angelo, præmonens eum ut illam faceret ferri ante lectum suum, cum duceretur ad sepulturam, et iret ad monumentum.

CAPUT V.

Cui beatus et dilectus apostolus Joannes ait: Quomodo ego solus parabo tibi, Domina, exsequias; nisi venerint fratres mei, discipuli et coapostoli Domini nostri Jesu Christi, ad reddendum honorem corpusculo tuo? Et factum est: et ecce subito, per imperium Dei, omnes apostoli de locis, in quibus prædicabant verbum Dei, elevati in nube rapti sunt, et depositi ante ostium domus, in qua habitabat Maria Domini Mater, et salutantes se invicem, mirabantur, dicentes: Quæ causa est, ob quam Dominus nos hic in unum congregavit? Avenit autem cum eis Paulus, ex circumcissione conversus, qui assumptus fuerat cum Barnaba in ministerium gentium. Cumque inter eos esset pia contentio, quis ex eis prior oraret ad Dominum, ut ostenderet illis causam ipsorum, et Petrus Paulum hortaretur, ut prior oraret, Paulus respondit, dicens: Tuum est istud officium, primum inchoare, maxime cum sis electus a Deo columna Ecclesiæ, et tu præcedis omnes in apostolatu; meum autem minime; nam ego minimus sum omnium vestrum, et tanquam abortivo visus est mihi Christus, nec me vobis æquare præsumo, tamen gratia Dei sum id quod sum.

CAPUT VI.

Tunc omnes apostoli gaudentes super humilitate Pauli, unanimiter consummaverunt orationem suam. Et cum finem orationis fecissent, et dixissent, Amen, ecce subito venit ad eos Deo dignus apostolus Joannes, et indicavit eis omnia hæc. Ingressi ergo apostoli domum, invenerunt Matrem Domini nostri Mariam, et salutaverunt eam dicentes: Benedicta tu a Domino, qui fecit cælum et terram. Quibus illa ait: Pax vobiscum sit, fratres electi a Domino; et interrogavit eos dicens: Quomodo huc venistis? Qui illico narraverunt ei, quomodo unusquisque ex ipsis a Spiritu Dei elevatus in nube, et depositus ibidem advenissent. Quibus ipsa dixit: Dominus vos huc adduxit in solatium ferendum angustiis, quæ venturæ sunt mihi. Nunc ergo deprecor vos, ut sine intermissione omnes unanimiter vigilemus, usque in illam horam, qua Dominus venturus est, et ego de corpore hoc sum recessura.

CAPUT VII.

Cumque consedisent, et consolantes eam, triduo in Dei laudibus persistissent, ecce die tertia circa horam tertiam diei, super omnes, qui erant in domo illa repente sopor irrui, et nullus omnino vigilare potuit, nisi soli apostoli, et tres tantummodo virgines, quæ sacræ Virgini comites erant. Et ecce subito advenit Dominus Jesus cum magna multitudine angelorum, et splendor magnus in locum illum descendit, et erant angeli hymnum dicentes, et collaudantes Dominum. Tunc Salvator locutus est dicens: Veni, electa mea, pretiosissima margarita, intra in receptaculum vitæ æternæ.

CAPUT VIII.

Tunc Maria prostravit se in pavimento, adorans Dominum, quæ dixit: Benedictum nomen gloriæ tuæ, Domine Deus meus, qui dignatus es me humillimam ancillam tuam eligere, et arcanum tui mysterii mihi commendare. Memor igitur esto mei, Rex gloriæ. Tu enim scis quia in toto corde meo dilexi te, et custodivi thesaurum a te mihi creditum. Suscipe itaque me, Domine, ancillam tuam, et libera me a potestate tenebrarum, ut nullus Satanæ impetus occurrat mihi, nec videam tētros spiritus occurrentes. Cui Salvator respondit: Cum ego missus a Patre pro salute mundi fuisset suspensus in cruce, ad me princeps tenebrarum venit, sed dum nullum sui in me operis vestigium invenire prævaluit, victus et conculcatus abscessit. Vidi, et tu ergo videbis eum quidem communi lege humani generis, per quam sortiris finem mortis, nocere autem non poterit tibi, quia nihil in te habet, et quia tecum sum, ut eruam te. Veni igitur jam segura, quia expectat te cœlestis vitæ militia, ut te introducam in paradisi gaudia. Et hæc dicente Domino, exurgens beatissima Virgo de pavimento, accubuit super lectum suum, et gratias agens Domino Deo, emisit spiritum. Viderunt autem apostoli tantum lucis candorem, ut nulla mortalium lingua digne possit effari. Vincebat enim omnem candorem nivis, et universi metalli, et argenti radiantis magna claritate.

CAPUT IX.

Tunc Salvator locutus est, dicens: Surge, Petre, tu et reliqui apostoli, et corpus Mariæ dilectæ mæ accipite, et deferte illud in dexteram partem civitatis ad orientem, et invenietis monumentum novum, in quo ponentes eam, expectate donec veniam ad vos. Et hæc dicens Dominus tradidit animam sanctæ matris nostræ Mariæ, Michaeli archangelo suo, qui est præpositus paradisi, et princeps gentis Hebræorum: et Gabriel archangelus ibat cum ea. Dominus autem Salvator noster statim in cœlum cum angelis receptus est.

CAPUT X.

Tres autem virgines quæ ibidem erant, et vigilabant; susceperunt corpus beatissimæ parentis

A Mariæ, et laverunt illud funerum more. Cumque exuissent illam vestibus suis; sacrum corpus illud tanta claritate resplenduit, ut tangi quidem posse pro obsequio, videri autem species præ nimia luce coruscante, non posset; et splendor apparuit magnus, et nihil sentiebatur, dum lavaretur corpus mundissimum, et nullo horrore sordis infectæ. Cumque vestissent eam linteis et indumentis mortalibus, paulatim lux illa evanuit. Et erat factis beatæ Genitricis Dei Mariæ similis floribus lili, et odor suavitatis magnæ egrediebatur ex ea, ita ut ei similis suavitas inveniri nulla posset.

CAPUT XI.

Tunc igitur sanctum corpus imposuerunt feretro, dixeruntque ad invicem apostoli: Quis palmam hanc ante feretrum ejus portabit? Tunc Joannes ait ad Petrum: Tu qui præcedis nos in apostolatū, debes palmam hanc ante feretrum merito ferre. Cui Petrus respondit: Tu solus ex nobis virgo es electus a Domino: et tantam gratiam invenisti, ut super pectus ejus recumberes. Insuper dum ipse pro salute nostra in crucis stipite penderet, hæc tibi ore proprio commendavit. Tu igitur portare debes hanc palmam, et ego suscipiam ad sustinendum sacrosanctum hoc et venerabile corpus usque ad locum monumenti. Cui Paulus ait: Et ego qui junior sum omnium vestrum, portabo tecum. Cumque consensissent omnes, Petrus elevans a capite feretrum cœpit psallere, et dicere: *Exiit Israel de Ægypto*, Alleluia. Sustinebat autem cum eo Paulus, sacrum beatæ semper virginis Mariæ corpus, et Joannes ante feretrum præferebat palmam luminis. Cæteri vero apostoli psallebant voce suavissima.

CAPUT XII.

Et ecce novum factum est miraculum. Apparuit enim corona nubis super feretrum magna valde, sicut apparere solet magnus circulus juxta splendorem lunæ. Et angelorum exercitus erat in nubibus, cantium suavitatis emittentium, et resonabat terra sonitu dulcedinis magnæ. Tunc egressus de civitate populus fere quindecim millia hominum, mirabantur, dicentes: Quis est sonitus tantæ suavitatis? Tunc stetit unus, qui diceret illis: Maria Mater Jesu exiit modo de corpore, et discipuli Jesu circa eam laudes dicunt. Et respicientes viderunt coronatum feretri lectulum magna gloria, et apostolos cantantes voce magna. Et ecce unus ex illis, qui erat princeps sacerdotum Judæorum in ordine suo repletus est furore et ira, et dixit ad reliquos: Ecce tabernaculum illius qui nos turbavit et omne genus nostrum, qualem gloriam nunc accipit? Et accedens voluit evertere feretrum, et corpus ad terram dejicere. Et statim aruerunt manus ejus a cubitis, et adhæserunt lectulo. Et elevantibus apostolis feretrum, pars ejus pendeat, et pars hærebat ad feretri lectulum, et torquebatur supplicio vehementi, ambulatibus apostolis, et psallentibus

Domino : Angeli vero qui erant in nube percusserunt A
populum cæcitate.

CAPUT XIII.

Tunc princeps ille clamabat dicens : Deprecor te, dilecte Deo Petre, ne me despicias in tanta necessitate, quia tormentis magnis crucior valde. Memor esto quod quando in prætorio ancilla ostiaria te recognovit, et dixit cæteris, ut calumniarentur tibi, tunc ego locutus sum pro te bona. Tunc respondens Petrus ait : Non est meum auxiliari tibi ; si autem credideris toto corde in Dominum Jesum Christum, quem in suo sancto utero hæc cui calumpniatus es, Virgo portavit, et post partum virgo permansit, clementia Domini et larga ejus pietas, quæ salvat indignos, dabit tibi salutem. Ad hæc ille respondit : Nunquid non credimus ? sed quid faciemus, quia inimicus humani generis excæcavit corda nostra, et confusio operuit vultum nostrum, ne confiteamur magnalia Dei, maxime cum ipsi malediximus contra Christum palam clamantes : *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros* ? Tunc Petrus ait : Hæc maledictio iis solis nocebit, qui infideles permanserint. Convertentibus autem se ad Deum, misericordia non negatur. Et ille ait : Omnia credo quæ dicis, tantum precor misere ne moriar.

CAPUT XIV.

Tunc Petrus fecit stare lectulum, et ait illi : Si credideris toto corde in Dominum Jesum Christum solventur a feretro manus tuæ. Et cum dixisset : Hoc credo, statim solutæ sunt manus ejus a feretro, et cœpit stare pedibus suis, sed erant brachia ejus arida, et non discessit ab eo supplicium. Tunc Petrus ait illi : Accede ad corpus, et osculare lectulum quoque, et dic : Credo in Deum, et in Dei Filium, quem ista portavit Jesum Christum, et credo omnia quæcunque locutus est mihi Petrus apostolus Dei. Et accedens, osculatus est lectulum, et statim omnis dolor abscessit ab eo, et sanatæ sunt manus ejus. Tunc cœpit laudare et benedicere Deum largiter ; et de libris Moysi testimonium reddere laudibus Christi : ita ut etiam ipsi apostoli mirarentur, et fierent præ gaudio laudantes sub illa nomen Domini.

CAPUT XV.

Petrus vero dixit ad eum : Accipe palmam hanc de manu fratris nostri Joannis : et ingrediens civitatem invenies populum multum cæcatum, et annuntia eis magnalia Dei, et quicumque crediderint in Dominum Jesum Christum, impones palmam hanc super oculos eorum, et videbunt cæci : qui autem non crediderint, permanebunt cæci. Qui cum fecisset ita, invenit populum multum plangentem, et dicentem : Væ nobis, quia similes facti sumus Sodomitis cæcitate percussis ! Nil superest jam nobis nisi ut pereamus. Cum autem audissent verba principis loquentis, qui sanus fuerat, crediderunt in Dominum Jesum Christum ; et imponente eo pal-

• Matth. xxvii, 25.

mam super oculos eorum, receperunt visum. Quicumque tantum ex eis permanentes in duritia cordis, cæci mortui sunt. Et egressus princeps sacerdotum ad apostolos, retulit palmam, referens omnia quæ fuerant facta.

CAPUT XVI.

Mariam autem portantes apostoli pervenerunt ad locum vallis Josaphat, quem ostenderat illis Dominus. Et posuerunt eam in monumento novo, et clauserunt sepulcrum. Ipsi vero sederunt ad ostium monumenti, sicut mandaverat eis Dominus. Et ecce subito advenit Dominus Jesus cum innumerabili exercitu angelorum magnæ claritatis radio coruscante, et dixit apostolis : Pax vobiscum. At illi respondentes dixerunt : Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te. Tunc Salvator locutus est eis, dicens : Antequam ascenderem ad Patrem meum, pollicitus sum vobis dicens, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis judicantes duodecim tribus Israel. Hanc ergo ex tribus Israel elegit jussio Patris mei, ut habitarem in ea, quid ergo vultis ut faciam ei ? Tunc Petrus, et alii apostoli dixerunt : Domine, prælegisti hanc ancillam tuam fieri immaculatum tibi thalamum, et nos servulos tuos in ministerium tuum. Omnia ante sæcula præcivisti cum Patre, et Spiritu sancto, cum quibus tibi est una deitas, æqualis et infinita potestas. Sic ergo visum nobis fuerat famulis tuis etiam rectum esse ; ut sicut tu, devicta morte, regnas in gloria, ita resuscitans matris corpusculum, tu tecum duceres eam lætam in cælum.

CAPUT XVII.

Tunc Salvator ait : Fiat secundum verba vestrum, et præcepit Michael archangelo, ut animam sanctæ Mariæ deferret. Et ecce repente Gabriel archangelus revolvit lapidem ab ostio monumenti, et ait Dominus : Surge, amica mea, et proxima mea ; quæ non sensisti corruptionem per viri contactum, non patieris resolutionem corporis in sepulcro. Et statim surrexit Maria de tumulo, et benedicebat Dominum, et provoluta ad pedes Domini, adorabat eum, dicens : Non ego tibi condignas gratias possum rependere, Domine, pro impensis beneficiis tuis, quæ mihi ancillæ tuæ conferre dignatus es. Sit nomen tuum, Redemptor mundi, Deus Israel, benedictum in sæcula.

CAPUT XVIII.

Et osculatus eam Dominus recessit, et tradidit eam angelis, ut deferrent eam in paradysum. Et ait apostolis : Accedite ad me. Et cum accessissent, osculatus est eos, et ait : Pax vobis ; quoniam ego semper vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Et statim cum hæc dixisset Dominus, elevatus in nube, receptus est in cælum, et angeli

cum eo, deferentes beatissimam Dei Genitricem Alia, et laudantes Dominum nostrum Jesum Christum Mariam in paradisum Dei. Apostoli autem suscepti sunt a nubibus, et reversi sunt unusquisque in sortem prædicationis suæ, narrantes divina magna-
 stum, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto, in unitate perfecta et in una divinitatis substantia in sæcula sæculorum. Amen.

MILETI EPISCOPI

LIBER

DE ACTIBUS JOANNIS APOSTOLI A LEUCIO CONSCRIPTIS.

(*Bibliotheca Anecdotorum*,... eddit Gotth. Heine, Lipsiæ, Weigel, 1848, in-8.)

MONITUM

Opus, quod sequitur, exscripsi ex Vitarum sanctorum collectione, quæ invenitur in codice 284 Alcobacensis bibliothecæ, cujus supra a me jam mentio facta est. Liber sæculo duodecimo cum diligentia ex codice vetustiore exscriptus est. Necnon idem opus in undecimi aut duodecimi sæculi libro manuscripto Vaticanæ inveniri videtur; certe in Isidorianis, quæ Arevallius Isidori Hispalensis operum editioni præmisit (Isid. *Opp.* Rom. 1797. tom. II, p. 235), adnotatum est, in Vaticanæ codice 1267 opus esse inscriptum: *Incipit Prologus de vita et assumptione beati Joannis*, quod fere a similibus verbis incipit, atque illud, quod infra publicavi; verborum enim initium est: « Melito servus Christi episcopus Laodicæ universis episcopis catholicorum in Domino æternam salutem. Nolo fraternitatem vestram esse sollicitam, » etc. Denique idem opus in codice bibliothecæ Capituli Toletani pariter undecimo sæculo scripto, qui codex vocatur Smaragdinus, inveni, in quo, nisi fallor, caj. 40, nr. 25, notatur. In alia autem sanctorum Vitarum collectione opus duodecimam narrationem efficit inscriptam: *Dormitio vel assumptio sancti Joannis apostoli et evangelistæ, qui in civitate Epheso in foveam quam sibi præparavit iv Kal. Januariæ*. Incipit a verbis: « Miro servus episcopus Laodicæ universis Ecclesiis catholicorum in Deo æternam salutem. Volo, » etc. Lectiones diversas, quas ille codex Toletanus in prologo, qui dicitur, exhibet, libro a me publicato addidi. Cæterum quis ille Melito, Miletus sive Miro fuerit, qui operis auctor traditur, et quod horum trium nominum verum sit, equidem definire non possum. Leucius autem, ex cuius opere epitomen emendatam fecisse dicitur, in apocryphorum litteris satis notus est; quæ ille de apostolis scripserit in catalogo librorum, qui Hormisdæ decretali vetiti sunt, recenseri nemo est qui necesse sit. Duorum autem principiorum, boni et mali, crimen, quod Leucii doctrinæ in prologo sequente aperte objicitur, eo magis mihi observatione dignum videtur, quod Leucius libro suo apud Priscillianos in magno honore fuit, et quodammodo fundamentum doctrinæ eorum effecit, ita ut de duobus principiis, quæ illi statuerunt, non sit, quod dubitemus. Neque indigna sunt observatu nonnulla miraculorum, quæ in opere de apostolo narrantur, præcipue secundum, quod contra quædam genera exercitationum piarum scriptum videtur.

Incipit Prologus Miletii episcopi super Actus Joannis apostoli et evangelistæ.

Miletus servus Christi Jesu, episcopus Laodicæ, B

universis Ecclesiis catholicorum æternam salutem.
 Volo sollicitam esse fraternitatem vestram de Leucio¹ quodam, qui scripsit apostolorum Actus Joannis evangelistæ et apostoli sancti² Andreæ et Thomæ apostoli; qui de virtutibus quidem quas per eos Dominus fecit vera dixit, de doctrina vero eorum plurimum³ mentitus est. Dixit enim docuisse eos duo principia, quod exsecratur Ecclesia Christi, et⁴ cum ipse sanctus Joannes⁵ in capite Evangelii sui unum testetur principium⁶, in quo fuerit verbum semper, per quod universa creata sunt visibilia et invisibilia, Leucius⁷ dicit eos docuisse duo principia boni et mali, et bona a bono, mala vero a

malo principe substituisse⁸, cum constet malum nihil esse substantiale, sed actuale ac penitus nullam esse creaturam neque visibilem neque invisibilem quæ possit mala intelligi per naturam. Sive enim angelus malus sive homo malus a Deo bonus factus est, sed⁹ ideo malus, quia contra creatoris sui voluntatem præsumpsit, nam et angeli et homines qui mali esse noscuntur, a justo Deo damnantur. Justus autem Deus injustitiam punit, quam non oriendo sed agendo homines vel angeli¹⁰ incurrisse noscuntur. Prohibita enim a domino servus si perpetraverit, et justa non fecerit, juste puniendum se esse¹¹ cognoscit. Quicumque¹² autem se pro sua presumptione humiliaverit et ex toto corde dixerit, peccavi tibi, Domine, miserere mei, subveniet ei

VARIE LECTIONES.

¹ Toled. Leucio. ² Toled. et sancti. ³ Toled. de doctrina vero multa mentitus est. ⁴ Toled. om. et. ⁵ Toled. Joannes apostolus. ⁶ Toled. esse principium. ⁷ Toled. Leucius autem. ⁸ Toled. existisse. ⁹ Toled. et. ¹⁰ Toled. quam oriendo angeli vel homines, sed agendo incurrisse. ¹¹ Toled. puniendum esse cognoscitur. ¹² Toled. quique cum seipsum pro-

pietas Domini; et qui per justitiam iudicis justipuniendus exstiterat per misericordiam ad indulgentiam revocabitur. Ergo ut vere te peccatorem ostendas, Deum creatorem honora; honoras autem Creatorem, si te solum¹⁴ culpaveris cum deliqueris, et non ascribas Creatori quod peccas, ut ex omni parte tuam præsumptionem arguas, non tui queraris opera conditoris¹⁵. Hæc Leucii¹⁶ causa memoraverimus¹⁶, qui mendacium¹⁷ apostolos Dei asserit docuisse, duorumque¹⁸ contrariorum principiorum¹⁹ hominis existisse facturam, et animam a bono Deo conditam, carnem vero a malo et necessitate carnis animam involvi peccatis. Quod si ita esset, qui non peccat, omnino non viveret. Sicut enim qui non manducat, aut non bibit, aut non digerit, aut non dormit, sine dubio vivere non po-

test, ita et qui non fornicatur, aut qui non invidet, aut non furatur, aut qui non aliquid crimen admittit, non posse vivere monstraretur. At vero cum doceatur homo sine fornicatione vivere qui sine victu et vestitu vivere non potest, constat eum ita conditum a bono conditore, ut sine criminibus queat subsistere, cum absque alimoniis non possit omnino constare²⁰. Denique clausum carcere, tentum in vinculis, deportatum exsilio absque criminibus vivere posse cognoscimus cum absque cibo et potu, et digestionem, et somno, penitus vivere non posse comprobemus. Nunc jam ad sanctum Joannem apostolum et evangelistam flectamus articulum, et ad Dominum de hac luce qualiter migraverit explicemus. *Explicit Prologus.*

Incipiunt Actus vel Miracula sancti Joannis apostoli et evangelistæ.

Secundam post Neronem Christianorum persecutionem Domitianus exercuit, unde factum est ut sanctus Joannes asportaretur de Epheso et in Patmos insula in exsiliium mitteretur, in qua insula Apocalypsim quam ei Dominus revelavit manu sua conscripsit. Domitianus autem eodem anno quo jussit sanctum Joannem exsiliari a senatu Romano interfectus est. Et cum Deo cura fuit de apostolo suo, ex totius senatus consulto hoc definitum est, ut quidquid Domitianus fieri voluit cassaretur. Hinc factum est ut sanctus Joannes qui voluntate Domitiani deportatus cum injuria fuerat, cum honore ad Ephesum remearet. Occurrit autem illi omnis populus virorum ac mulierum, omnes exultantes et dicentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini*^a.

Cum autem ingrederetur civitatem, Drusiana quæ semper eum secuta fuerat et adventus ejus fuerat desiderio fatigata, efferebatur mortua. Tunc sanctus Joannes videns flentes pauperes, et parentes, atque viduas simul cum orphanis clamantes et dicentes: Sancte Joannes apostole, ecce Drusianam efferimus quæ sanctis tuis monitis obtemperans omnes nos alebat, serviens Domino in castitate et humilitate; et quotidie desiderabat reditum tuum, dicens: Si videam apostolum Dei oculis meis, antequam moriar; ecce tu venisti et te videre non potuit. Tunc beatus Joannes jussit deponi feretrum et resolvi corpus ejus, et voce clara dixit coram omnibus: Dominus meus Jesus Christus excitet te, Drusiana, surge et pedibus tuis revertere domum tuam et præpara mihi refectionem. Ad hanc vocem surrexit et cœpit ire, sollicita de jussione apostoli, ita ut videretur ipsi Drusianæ quia non de morte, sed de

somno excitasset eam. Factus est autem clamor populi per tres horas dicentis: Unus Deus quem prædicat Joannes, unus et verus Dominus Jesus Christus. Altera vero die Craton philosophus in foro proposuerat de contemptu mundi hujusmodi spectaculum, ut duos fratres ditissimos produceret, quos fecerat distracto patrimonio gemmas emere singulas, quas in conspectu omnium populorum fregerunt pueri. Quod cum facerent contigit transitum habere Joannem apostolum, et convocans ad se Cratonem philosophum ait: Stultus est iste mundi contemptus, qui hominum ore laudatur, sed condemnatur divino judicio; sicut enim vana medicina est, ex qua non absconditur morbus, ita vana doctrina est, ex qua non curantur vitia animarum et morum. Magister itaque meus juvenem cupientem ad vitam æternam attingere, his verbis instruxit ut diceret quatenus si vellet perfectus esse venderet omnia sua et daret pauperibus; quo facto thesaurum in cœlis acquireret, et vitam quæ finem non habet inveniret. Cui Craton dixit: Humanæ cupiditatis fructus in medio hominum positus confractus est; sed si vere Deus est magister tuus et vult hoc fieri ut pauperibus erogetur census pretii harum, duarum gemmarum, fac reintegrari gemmas, ut quod ego feci ad famam hominum, tu facias ad gloriam ejus fieri, quem tuum magistrum esse commemoras. Tunc beatus Joannes colligens fragmenta gemmarum, et ponens ea in manibus suis, elevavit oculos ad cœlum et ait: Domine Jesu Christe, cui nihil impossibile est, qui fractum mundum per lignum concupiscentiæ per lignum crucis tuæ interius fidelibus restaurasti; qui nato

^a Psal. cxvii, 26.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴ Toled. om. solum. ¹⁵ Toled. add.: Si enim vere negligentem te accusaveris ac delinquentem et veram Deo obtuleris penitentiam, ad veram poteris indulgentiam pervenire. ¹⁶ Toled. Leucii. ¹⁷ Toled. memoraverim. ¹⁸ Toled. mendacium plenus. ¹⁹ Toled. duorum. ²⁰ Toled. principio.

cæco oculos, quos natura negaverat, reddidisti; A enim in vestrorum servorum aspectus et vos effectos pauperes genuistis. Estote ergo floridi, ut marcescatis, estote divites temporaliter, ut in æternum mendicetis. Nunquid nam impotens est manus Domini ut non faciat servos suos divitiis affluentes et incomparabiliter splendentes? Sed certamen statuit animorum ut qui pro ejus nomine temporales habere opes noluerint credant se æternas habituros. Denique narravit nobis Dominus noster Jesus Christus de quodam divite, qui epulabatur quotidie splendide et fulgebat in auro et purpura, ad cujus fores jacebat mendicus Lazarus, qui cupiebat vel micæ quæ de mensa ejus cadebant accipere, et nemo illi dabat. Contigit autem ut uterque moreretur, et ille mendicus deferretur in requiem, quæ B est in sinu Abraham; ille autem dives mitteretur in flammam incendii, unde elevans oculos vidit Lazarum sedentem in sinu Abraham et exclamavit dicens: *Pater Abraham, miserere mei et mitte Lazarum ut intingat digitum suum in aquam et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Cui Abraham respondens dixit: *Memento, fili, quod recepisti bona in vita tua, Lazarus vero similiter mala; nunc vero hic consolatur, tu vero torqueris. Et in his omnibus chaos magnum inter nos et vos firmatum est, ut neque inde huc neque hinc illuc transire aliquis possit.* At ille respondit: *Sunt mihi quinque fratres, obsecro ut surgat aliquis qui moneat eos ne huc veniant in hanc flammam.* Cui Abraham ait: *Habent Moysen et prophetas, audiant illos.* Ad hæc ille respondit: *Nisi resurrexerit aliquis non credent.* Cui dixit Abraham: *Si Moysi et prophetis non credunt, nec si aliquis resurrexerit poterunt ei credere.* D Hos autem sermones suos Dominus ut magister noster virtutum firmabat exemplis. Nam cum dicerent ei: *Quis inde huc venit, ut credamus ei, ille ait: Deferte huc mortuos, quos habetis.* Cumque apportassent coram illo tria corpora mortuorum velut dormientia excitata sunt ab eo, qui dabant fidem universis sermonibus ejus. Sed ad quid ego de Domino meo refero hæc, cum in præsentibus, in cujus nomine et paralyticos curatos vidistis et leprosos emundatos et cæcos illuminatos, et a dæmoniis homines liberatos? Sed has virtutum opes habere non possunt, qui divitias voluerint habere terrenas. Denique vos ipsi quando ad infirmos intrastis, invocato nomine Domini nostri Jesu Christi salvati sunt, fugastis dæmonia, et etiam excæcatis lumina reddidistis. Ecce ablata est hæc gratia a vobis et facti estis miseri qui eratis fortes et magni. Et cum tantus timor vestri esset in dæmoniis, ut jussa vestro obsessos homines relinquerent, modo vos umetis dæmonia; amator enim pecuniæ servus est mammonæ. Mammona autem dæmonis nomen est, qui lucris carnalibus præest et dominatur his qui diligunt mundum. Nam cum sit unus venter et sint reposita tanta quæ mille ventribus sufficiant, et cum sit

Tunc duo honorati viri civitatis Ephesiorum horum sequentes exemplum, vendentes omnia sua quæ habere poterant et dantes universa egentibus, sequebantur apostolum per civitates euntem et verba Domini prædicantem. Contigit autem ut intrantes urbem Pergamum viderent servos suos sericis indutos vestibus procedentes et in gloria sæculari fulgentes. Unde factum est ut sagitta diaboli percussi tristes efficerentur, quod se in uno pallio viderent egentes, suos vero servos potentissimos atque fulgentes. Sed hos dolos diaboli intelligens apostolus ait: *Video vos et animos mutasse et vultus propter hoc quod doctrinam Domini mei Jesu Christi secuti estis, et omnia quæ habere potuistis pauperibus contulistis.* Unde si vultis omnia recuperare quæ in auro, et in argento, et lapidibus pretiosis habuistis, deferte mihi virgas rectas in singulis fascibus. Quod cum fecissent, invocato nomine Domini conversæ sunt in aurum. Item dixit eis: *Deferte mihi lapides minutos a littore maris.* Quod cum fecissent, invocata Domini majestate, conversi sunt in gemmas. Tunc dicit eis sanctus Joannes apostolus: *Per septem dies ite per aurifices et gemmarios, et cum probaveritis verum esse aurum et veras gemmas, nuntiate mihi.* Euntes autem ambo post septem dies reversi sunt ad apostolum dicentes: *Domine, omnium aurificum officinas circumivimus, qui omnes dixerunt tam purum aurum et tam optimum nunquam se vidisse; sed et gemmarii eadem dixerunt, tam optimos et tam pretiosos lapides se nunquam vidisse.* Tunc sanctus Joannes dixit eis: *Ita et redimite vobis terras quas vendidistis, quia cælorum præmia perdidistis.* Emitte vobis sericas vestes, ut per tempus fulgeatis sicut rosa; quæ dum flos ejus et odorem pariter ac ruborem ostendit, repente marcescit. Suspirastis

^b Luc. xvi, 24-31.

num corpus et sint tantæ vestes quæ mille hominum corporibus præbeant indumenta, utique quod uti non potest custoditur, et cui custodiatur omnino nescitur, dicente Spiritu sancto per prophetam: *Vane conurbatur omnis homo, thesaurizat et ignorat cui congregat ea* ^e. Nudos nos fuderunt in lucem partus mulierum egentes cibo, amictu, poculo, nudos nos recipiet terra quæ genuit. At vero in commune possidemus æli divitias. Splendor solis diviti et pauperi æqualiter communis est; similiter lumen lunæ, et siderum, aeris quoque temperies et pluviarum guttæ et ecclesie januæ et fontis sanctificatio et peccatorum remissio et participatio altaris et esca corporis et potus sanguinis sancti et chrismatis unctio, et gratia argitoris et visitatio Domini et universi peccati indulgentia, horum omnium, absque personæ alicuius acceptione, æqualis est dispensatio conditoris. Neque enim aliter dives et aliter pauper utitur honoris, sed miser et infelix homo, dum vult plus habere quam sufficit, multis se doloribus ac sollicitudinibus subdit. Nascuntur enim hinc calores febrium, rigores frigorum, dolores varii in cunctis corporum membris et neque esca cibari potest neque poculo satiari, ut cognoscat cupiditas non sibi pecunias profuturas, quæ repositæ custodibus suis sollicitudinem diurnam et nocturnam incutiunt, et nec unius horæ spatio quietos eos aut securos esse patiuntur. Nam dum custoditur a furibus domus, lumen possessio colitur, dum araris intendunt, dum solvunt fiscalia, dum ædificant promptuaria, dum operis student, dum potentiorum se impetus mitigare nituntur, dum minus potentes se nudare conentunt, dum iras suas quibus possunt inferunt et illatas in se vix aut nullatenus ferre possunt, dum blandimento suæ carnis assentiunt, dum ludere aleis et spectaculis non erubescunt, dum polluere et polui non metuunt, subito exeunt de isto sæculo nulli, sola secum peccata portantes, pro quibus sunt penas passuri perpetuas.

Ecce autem hæc dicente sancto Joanne apostolo referebatur juvenis a matre vidua, qui triginta dies habebat ex quo uxorem acceperat; venientes autem urbæ quæ exsequias faciebant simul cum matre ejus vidua jactaverunt se ad pedes ejus, omnes pariter mugitus et fletus gemitusque fundentes, et rogaverunt eum ut in nomine Dei sui sicut Drusianam ita et hunc mortuum suscitaret. Tantus autem omnium exstitit fletus, ut etiam ipse apostolus vix a fletu et lacrymis temperaret. Tunc prosternens se in oratione diutissime flevit; et exsurgens ab oratione expandit manus suas ad cælum et tacitam precem diutissime fudit. Hoc cum fecisset tertio, jubet resolvi involutum corpus, et ait: O juvenis qui amore carnis tuæ ductus cito animam amisisti, O juvenis qui nescisti Creatorem tuum, nescisti Salvatorem hominum, nescisti amicum verum et ideo incurristi hostem pessimum, pro ignorantia tua la-

A crymas Domino simul et preces effudi, ut exurgas a mortuis, mortis vinculo resoluto, et his duobus Attico et Eugenio annunties quantam gloriam amisserint et quantam incurrerint pœnam. Tunc exsurgens Stacteus, sic enim vocabatur juvenis, adoravit apostolum, et cœpit increpare discipulos ejus dicens: Vidi angelos vestros fletentes et Satanae angelos in vestra dejectione gratulantes. Jam regnum paratum vobis erat, et ex coruscantibus gemmis zetas instructas plenas gaudiis, plenas epulis, plenas deliciis, plenas vitæ perpetuitate, plenas lumine æterno, plenas delectationibus amisistis, et acquisistis vobis loca tenebrarum plena draconibus, plena stridentibus flammis, plena cruciatibus et incomprehensibilibus pœnis, plena putoribus, plena doloribus, plena angustiis, plena timore ac tremore horribilo. Et amisistis loca immarcescibilibus floribus plena, plena vocibus organorum, et acquisistis vobis loca in quibus die noctuque non cessat mugitus et ululatus et luctus. Nihil jam vobis aliud superest nisi ut rogetis apostolum Domini, quatenus sicut me resuscitavit ad vitam, ita quoque vos resuscitet ab interitu ad salutem, et nomina vestra quæ jam de libro vitæ deleta sunt faciat rescribi.

Tunc iste ipse qui suscitatus fuerat prosternens se cum omni populo et cum Attico et Eugenio omnes pariter exorabant apostolum, ut intercederet pro eis ad Dominum. Sanctus vero apostolus Attico et Eugenio hoc dedit in responsis ut per triginta dies Deo pœnitentiam offerrent, in quorum spatio hoc maxime precarentur ut virgæ aureæ ad suam naturam redirent; similiter ut lapides ad vilitatem quæ nati fuerant remearent. Factum est autem ut triginta dierum transiret spatium; et cumque virgæ aureæ simulque et lapides mutarentur et ad suam redirent naturam, venientes Atticus et Engenius ad apostolum dixerunt: Semper misericordiam docuisti, semper indulgentiam prædicasti et præcepisti ut homo homini indulgeret. Et si homo homini indulget, quanto magis Deus homini indulget et parcitur. In peccatum nostrum hæc commisimus, sed quod oculis concupiscentibus in mundo deliquimus, oculis fletibus reparamus. Oramus ergo te, Domine, oramus, apostole, ut indulgentiam, quam semper docuisti verbis, factis ostendas. Tunc beatus Joannes fletibus et pœnitentibus universis et etiam pro his intervenientibus dixit: Dominus Deus noster his sermonibus usus est, dum de peccatoribus ageretur ut diceret: *Nolo mortem peccatoris, sed volo potius ut convertatur et vivat* ^d. Nam dum doceret nos Dominus Jesus Christus de pœnitentibus ait: Dico vobis quia magna gaudium est in cœlis angelis super uno peccatore pœnitente ac avertente se a peccatis suis; et amplior lætitia illis est quam super nonaginta novem justis qui non peccaverunt ^e. Unde volo vos scire, quia Dominus accepit pœnitentiam illorum. Tunc conversus ad Atticum et Eugenum dixit:

^e Psal. xxxviii, 12, 7. ^d Ezech. xxxiii, 11. ^e Luc. xv, 7.

ite et reportate virgas ad silvam unde eas attulistis, cum ad suam naturam sunt reversæ, et lapides reportate ad littora maris, cum petræ effecti sunt ut fuerunt. Quod cum fuisset impletum receperunt gratiam quam amiserant, ita ut etiam fugarent dæmonia sicut prius, et infirmos curarent et cæcos illuminarent et virtutes multas per eos Dominus faceret.

Cum autem omnis civitas Ephesiorum et omnis provincia Asiæ Joannem excoleret et prædicaret, accidit ut cultores idolorum excitarent seditionem: unde factum est ut Joannem traherent ad templum Dianæ et urgerent eum ut ei fœditatem sacrificiorum offerret. Tunc sanctus Joannes ait: Eamus omnes ad ecclesiam Domini mei Jesu Christi, et invocantes vos nomen Dianæ vestræ facite cadere ecclesiam et ita vobis consentiam. Si autem hoc facere non potueritis, ego invocabo nomen Domini mei Jesu Christi et faciet cadere templum hoc, et comminui idolum ejus. Quod cum factum fuerit, justum vobis videri debet ut relicta superstitione deæ hujus, quæ a Deo meo victa est et comminuta, ad ipsum convertamini. Ad hanc vocem conticuit populus, et licet essent pauci qui contradicerent huic definitioni, pars tamen maxima consensum attribuit. Tunc beatus Joannes blandis alloquiis exorabat populum, ut a templo longe se facerent. Cumque universi ex interiori parte foras exissent, voce clara coram omnibus dixit: Ut sciat hæc omnis turba quia idolum hoc Dianæ dæmonium est, corruat cum omnibus manufactis idolis quæ coluntur in eo, ita ut nullam in hominibus læsionem faciat! Continuo autem ad vocem apostoli omnia simul cum templo suo idola ita corruerunt, ut efficerentur sicut pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Conversi sunt autem eadem die duodecim millia gentium exceptis parvulis et mulieribus, et baptismatis sunt consecrati virtute. Tunc Aristodimus, qui erat pontifex omnium idolorum, repletus spiritu nequissimo excitavit seditionem in populo, ita ut populus contra populum pararetur ad bellum. Sed beatus Joannes ait: Dic mihi, Aristodime, quid faciam ut tollam indignationem de animo tuo. Cui Aristodimus ait: Si vis ut credam Deo tuo, dabo tibi venenum bibere; quod cum biberis, si non fueris mortuus, apparebit verum esse Deum tuum. Cui apostolus ait: Venenum si dederis mihi bibere, invocato nomine Domini mei Jesu Christi, non poterit nocere mihi. Cui Aristodimus ait: Prius est ut videas bibentes et statim morientes ut vel sic possit cor tuum hoc poculum formidare. Cui beatus Joannes respondit: Jam dixi tibi, tu tantum paratus esto credere in Deum meum Jesum Christum, cum me videris post veneni poculum sanum. Porrexit itaque Aristodimus ad proconsulem, et petiit ab eo duos viros qui pro suis erant secleribus decollandi, et statuens eos in medio foro coram omni populo in conspectu apostoli fecit eos venenum bibere. Qui mox ut biberunt spiritum exhalaverunt. Tunc Aristodimus dixit: Audi me,

A Joannes, et aut recede ab ista doctrina qua a deorum cultura populum revocasti, aut accipe et bibe ut ostendas omnipotentem esse Deum tuum, si postea quam biberis potueris incolumis permanere. Tunc beatus Joannes jacentibus his qui venenum biberant mortuis intrepidus et constans accipiens calicem et signaculum crucis faciens in eum, dixit: Deus et Pater Domini mei Jesu Christi, cujus verbo cœli firmati sunt, cui omnia subjecta sunt, cui omnis creatura deservit, cui omnis potestas subjecta est et metuit et expavescit, cum nos te in auxilium provocamus, cujus audito nomine serpens conquiescit, draco fugit, silet vipera, et rubeta illa quæ dicitur rana inquieta torpescit, scorpius exstinguitur; regulus vincitur et spalangus nihil noxium operatur et omnia venenata repentia et adhuc ferociora animalia terebrantur, et omnes radices humane salutis adversæ arescunt, tu exstingue, Domine, hoc veneni virus, exstingue operationes ejus mortiferas, et vires noxias quas in se habet evacua, et da in conspectu tuo omnibus quos tu creasti oculos ut videant, et aures ut audiant, et cor ut magnitudinem tuam intelligant. Et cum hæc dixisset, os suum et totum semetipsum signo crucis armavit, et totum bibit quod erat in calice. Et postquam bibit dixit: Peto ut hi propter quos bibi, credant in te, Domine, et salutem, quæ apud te est, te illuminante mereantur accipere. Attendentes autem populi Joannem per tres horas vultum habere hilarem, et nulla penitus signa palloris aut trepidationis habentem, clamare cœperunt: Unus et verus Deus est, quem colit Joannes. Aristodimus autem nec sic crederet, sed populus objurgabat eum. Ille autem conversus ad Joannem dixit: Inest mihi adhuc dubietas, sed si istos qui hoc veneno mortui sunt in nomine Dei tui excitaveris, emundabitur cor meum ab omni dubietate. Populi autem insurgabant in Aristodimum dicentes: Incendemus et te et domum tuam, si ausus fueris ultra apostolum Dei in tuo sermone facere laborare. Videns autem Joannes acerrimam seditionem fieri, petiit silentium et omnibus audientibus dixit: Prima est quam de virtutibus divinis imitari debetis patientiam, per quam ferre possitis incredulorum hominum insipientiam, unde si adhuc Aristodimus ab infidelitate sua tenetur, solvamus nodos incredulitatis ejus, et licet tarde faciamus cum agnoscere Creatorem suum. Et sicut medici habentes inter manus ægrum, varia medela indigentem, ita etiam nos faciamus, si adhuc Aristodimus non est curatus ex eo quod jam factum est. Non enim cessabo ab hoc opere quousque ejus vulneribus possit medicina provenire. Et convocans ad se Aristodimum dedit ei tunicam suam, ipse vero pallio amictus astabat. Cui Aristodimus ait: Ad quod dedisti mihi tunicam tuam? Dicit ei Joannes: Ut vel sic confusus a tua infidelitate discedas. Cui Aristodimus ait: Et quomodo me tunica tua faciet ab infidelitate mea discedere? Cui respondit apostolus: Vade et mitte eam super corpora defunctorum, et

dices ita : Apostolus Domini nostri Jesu Christi misit me ut in ejus nomine exurgatis, ut cognoscant omnes, quia et vita et mors famulantur Domino meo Jesu Christo. Quod cum fecisset Aristodimus et vidisset eos exurgere, adorans Joannem, festinus præterit ad proconsulem et cœpit clamosa voce dicere : Audi me, proconsul, memorem te puto quod contra Joannem iram tuam frequenter excitavi et multa mala contra eum egi, unde vereor ne iram ejus experiar, est enim Deus in specie hominis latens. Nam venenum bibens non solum ipse incolumis perseverat, sed etiam eos qui eodem veneno mortui fuerant per manus maas tunicæ suæ tactu suscitavit ad vitam, nulla signa secum mortis habentes. Dicit ei proconsul : Et quid vis ut faciamus? Respondit Aristodimus : Eamus et provolvamus genibus ejus veniam postulantes, et quidquid nobis jusserit faciamus. Tunc venientes simul prostraverunt se apostolo, indulgentiam postulantes; quos ille suscipiens cum gratiarum actione orationem obtulit Deo, præcepitque eis ut unius hebdomadæ jejunium agerent. Quo expleto baptizavit eos : qui cum baptizati fuissent cum universa parentela et affinitate sua et famulis suis, frugerunt omnia simulacra ac fabricaverunt basilicam in nomine sancti Joannis, in qua ipse sanctus Joannes assumptus est hoc ordine :

Cum esset annorum nonaginta novem apparuit ei Dominus Jesus Christus cum discipulis suis dicens ei : Veni ad me quia tempus est ut epuleris in convivio meo cum fratribus tuis. Surgens autem Joannes cœpit ire, sed Dominus dixit ei : Dominica resurrectionis meæ die quæ post quinque dies futura est ita venies ad me. Et cum hæc dixisset, cœlo receptus est. Veniente itaque Dominica die convenit universa multitudo in ecclesia quæ in ejus nomine fuerat fabricata, et a primo gallorum cantu agens mysteria Dei omnem populum usque ad horam diei tertiam allocutus est. Post hæc jussit foveam juxta altare fieri quadratam, et terram ejus foras ecclesiam projici. Et descendens in eam expendit manus suas ad Deum et dixit : Invitatus ad

A convivium tuum venio gratias agens, quia me dignatus es, Domine Jesu Christe, ad tuas epulas invitare, sciens quod ex toto corde meo desiderabam te; vidi faciem tuam et quasi de sepulcro suscitatus sum. Odor tuus concupiscentias in me suscitavit æternas. Vox tua plena suavitate melliflua et allocutio tua incomparabilis eloquiis angelorum. Quoties te rogavi ut venirem ad te et dixisti mihi : Exspecta ut populum liberes crediturum mihi, et custodisti corpus meum ab omni pollutione et animam meam semper illuminasti, et non dereliquisti me cum irem in exsilium et redirem, et posuisti in ore meo verbum veritatis tuæ, commemorans mihi testimonia virtutum tuarum. Et scripsi ea opera quæ audivi ex ore tuo auribus meis. Et nunc, Domine, commendo tibi filios tuos, quos tibi Ecclesia tua virgo, vera mater per aquam et Spiritum sanctum regeneravit. Suscipe me, ut cum fratribus meis sim, cum quibus veniens invitasti me, apcri mihi januam vitæ; principes tenebrarum non occurrant mihi et manus extranea non contingat me, nec veniat mihi pes superbæ, sed suscipe me secundum verbum tuum, et perduc me ad convivium epularum tuarum, ubi epulantur tecum omnes amici tui. Tu es enim Christus Filius Dei vivi, qui præcepto Patris tui mundum salvasti, qui et Spiritum sanctum nobis destinare dignatus es, ut nos de præceptis tuis commonefaceres, per eundem Spiritum tibi gratias referimus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

C Et cum omnis populus respondisset Amen, lux tanta apparuit super apostolum una fere hora, ut nullus hanc sufferre valeret aspectus. Postea vero inventa est illa fovea plena, nihil aliud in se habens nisi manna, quod usque hodie gignit locus iste, et flunt ibi virtutes orationibus ejus, et ab omnibus infirmitatibus et periculis liberantur omnes et precum suarum obtinent effectum, præstante Domino nostro Jesu Christo qui cum cœterno Patre in unitate Spiritus sancti Deus vivit et regnat et nunc et semper per infinita sæcula sæculorum Amen

S. PAPIAS

HIERAPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(GALLAND, *Veterum Patrum Biblioth.*, 1, Proleg., p. LXVI.)

- I. S. Papias, Hierapoleos in Phrygia episcopus, Joannis apostoli auditor: ex Irenæo, Hieronymo aliisque vetustis scriptoribus. Aliter censuit unus Eusebius, cujus sententia plerisque recentioribus minus probatur. Chronici Eusebiani locus expensus.
- II. Papias, vir in primis disertus et scripturarum peritus, juxta Eusebium et Hieronymum. Episcopus Cæsariensis parum sibi constat, dum eundem Hierapolitanum antiistitem velut exsili admodum ingenio præditum traducit, quod Chiliastarum auctor exsiterit.
- III. Libros quinque scripsit De expositione oraculorum Dominicorum, a Doctore maximo magni habitos. Horum pauca tantum fragmenta supersunt: ex quibus nonnulla sequioris ævi Græcis scriptoribus tribuenda videntur.

I. Sanctis Ignatio et Polycarpo, Joannis Evangelistæ discipulis, tertius addendus S. Papias, Hierapoleos Phrygiæ postmodum episcopus: ab Eusebio (1) inter eos recensitus post Clementem et Ignatium, qui κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ἐν ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις γεγῆνασι ποιμένες ἢ καὶ εὐαγγελισταί, « primis apostolicæ successionis temporibus per omnes orbis terrarum Ecclesias, pastores aut evangelistæ fuerunt. » Et ipsum quidem Joannis apostoli auditorem fuisse, luculenter satis testatur Irenæus his verbis (2): Πάπιας Ἰωάννου μὲν ἀκουστής, Πολυκάρπου δὲ ἐταίρος γεγονώς, ἀρχαῖος ἀνὴρ. « Papias Joannis auditor, Polycarpi autem contubernalis, vetus homo. » Ita quoque post sanctum episcopum Lugdunensem, longo agmine scriptores veteres. Hieronymus (3): Refert Irenæus, inquit, vir apostolicorum temporum, et Papiæ, auditoris Evangelistæ Joannis, discipulus. Sic item ab Anastasio Sinaita (4), inter veteres ecclesiarum interpretes qui spiritualiter sunt contemplati de Christi ecclesia, ea quæ scripta sunt de paradiso, annumeratur et celebris Papias Hierapolitanus, Joannis Evangelistæ discipulus. Neque aliter sensisse videtur S. Maximus, dum ait (5), ipsum D. Joannis Evangelistæ temporibus floruisse: συναχμάσαντα τῷ θεῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ. In eandem sententiam Andreas Cæsariensis (6), et Œcumenius (7): ut antiquos Martyrologos, Bedam, Usuardum, Adonem, Notkerum, cæt. omittamus.

Unus Eusebius inter antiquiores, non Joannis quidem apostoli, sed Joannis presbyteri aut senioris, discipulum fuisse Papiam aperte profitetur his verbis (8): Αὐτός γε μὲν ὁ Πάπιας κατὰ τὸ πρόομιον τῶν αὐτοῦ λόγων, ἀχροατὴν μὲν καὶ αὐτόπτην οὐδαμῶς ἑαυτὸν γενέσθαι τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐμφαίνει· παρειληφέναι δὲ τὰ τῆς πίστεως παρὰ τῶν ἐκείνοις γνωρίμων διδάσκει. « At vero Papias ipse in proœmio librorum suorum, se quidem sanctorum apostolorum auditorem atque spectatorem fuisse non prodit: sed ab eorum familiaribus ea

quæ ad fidem pertinent se accepisse docet. » Et nonnullis interjectis: « Papias, inquit, apostolorum quidem dicta, ab iis qui cum illis versati fuerant, se accepisse profitetur: Aristionis autem et Joannis presbyteri auditorem se fuisse dicit. » Πάπιας τοῖς μὲν τῶν ἀποστόλων λόγους παρὰ τῶν αὐτοῖς παρακολουθηκότων ὁμολογεῖ παρειληφέναι· Ἀριστιῶνος δὲ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου αὐτῆσθαι ἑαυτὸν φησὶ γενέσθαι. « Ita quidem Eusebius de Papiæ, Grabii verbis utor (9): sed non Papias de semetipso: qui se nec Joannem apostolum audivisse negat, nec Presbyteri auditorem fuisse plane affirmat. Negasse male concludit Eusebius ex istis Papiæ verbis ubi ait, se sollicite ex apostolorum familiaribus sciscitatum esse quid Andreas, quid Petrus... quid Joannes, dixerint. Nam eadem ratione negandum quoque fuisset, quod Joannem presbyterum audiverit Papias, quoniam et in hujus dicta se inquisivisse, ibidem testatur, addens: quæ item Aristion et Joannes presbyter effati sint. Hoc tamen omnino voluit Eusebius, licet non clare affirmaverit Papias. Quippe is unum quidem et alterum Joannis senioris dictum refert apud Eusebium l. c. non tamen seipsum hæc ex illo audivisse ait. Verum non repugno: quin potius ab utroque Joanne, et apostolo et seniore, Papiam traditiones accepisse credo. Neque enim ex eo quod alios eorum auditores de pluribus se percontatum profitetur Papias, colligi potest, eum ipsum haud ex illorum numero fuisse: seduli quippe discipuli solent omnino, ubi eos quid fugerit, ex condiscipulis dicta sensusque magistrorum exquirere, præsertim si alius diutius et familiarius cum eis conversatos noverint. Sit igitur ratum, Papiam Joannis apostoli, et forte etiam presbyteri, auditorem fuisse. » Hactenus vir eruditus. Ita quoque Tillemontius (10), Orsius (11), alii.

His autem unum adhuc addendum existimamus. In Chronico scilicet Eusebiano hæc leguntur (12): Joannem apostolum usque ad Trajani tempora Ire-

(1) Euseb., Hist. eccles. lib. III, cap. 37 sub fin., cap. 39.

(2) Iren., Adv. hæc. lib. V, cap. 33, n. 4, apud Euseb., H. E., lib. V, cap. 39.

(3) Hieron., Epist. LXXVI, n. 3, opp. t. I, edit. Veron., col. 450.

(4) Anast. Sin., lib. VII, Anagog. Contempl. in Hexæm., tom. I, bibl. PP. Paris., 1609, col. 223.

(5) Max. Schol. ad cap. 7, § 2. Dionys. Areop.

de Eccl. Hier.

(6) Andr. Cæsar., in Apoc., cap. 34, tom. II Bibl. PP. Paris. 1644, col. 1572.

(7) Œcum., in Act. apost., cap. 2, pag. 11.

(8) Euseb., Hist. eccles., lib. III, cap. 39.

(9) Grab. Spicil., tom. II, pag. 27.

(10) Tillem. M. n. eccl., tom. II, pag. 620, mot. I.

(11) Orsius Istori. eccl., lib. III, n. 48, tom. II, pag. 74.

episcopus permansisse scribit : post quem auctores ejus insignes fuerunt Papias Hierapolitanus episcopus, et Polycarpus Smyrnæus, et Ignatius antiochenus. Quæ quidem posteriora verba par est redere fuisse ab Hieronymo adjecta, ut alia passim. Ea namque in Græcis Scaligerianis desiderantur, ubi sic tantum (13) : Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον ἀγγελιστὴν μέχρι τῶν τοῦ Τραϊανοῦ χρόνων παραμένειν τῷ βίῳ Εἰρηναίου ἱστορεῖ. Et quamquam I. Vallarsius illa ex Syncello suppleverit (14); ab o tamen Chronographo aliunde petita videntur. Ia enim ille (15) : Ἰωάννην τὸν θεολόγον καὶ ἀπόστολον, Εἰρηναίου καὶ ἄλλοι ἱστοροῦσι παραμένειν τῷ βίῳ τῶν χρόνων Τραϊανοῦ, μεθ' ὃν Πάπιας Ἱεραπολίτης, καὶ Πολύκαρπος Σμύρνης ἐπίσκοπος, κοῦσταὶ αὐτοῦ ἐγνωρίζοντο Verum fac demum sta scripserit Eusebius : num ideo parum sibi onstans Historicus iste dicendus? Haud equidem utaverim : quin potius ipsum exinde animum deosuisse crediderim, utpote qui post Chronicon istoriam ediderit, Utcumque vero se res habeat, illud saltem commodi tum ex hoc Eusebiani Chronici loco, tum ex alio Syncellianæ Chronographiæ accedit, quod magis magisque confirmatur sententia de Joannis apostoli auditore Papia.

II. Ex hac igitur Joannis Evangelistæ disciplina et familiari virorum apostolicorum consuetudine, haud mediocrem rerum divinarum scientiam Papias fuisse adeptus perhibetur. Fuit enim vir in rimis disertus et eruditus, atque Scripturarum peritia imbutus, ut scribit Eusebius (16) : ἀνὴρ τὰ πάντα ὄντι μάλιστα λογίωτατος, καὶ τῆς Γραφῆς ἰδιῶμων. Cujus item rei locuples testis accedit doctor maximus, ad Lucinium Boeticum sic scribens (17) : *Sanctorum Papiæ et Polycarpi volumina, falsus ad te rumor pertulit a me esse translata : quia nec otii mei, nec virum est, tantas res eadem in alteram linguam exprimere venustate.* Quæ quidem Hieronymi verba si Valesio viro doctissimo succurrissent, sibi fortasse temperasset ab ea ferenda sententia, qua statuit modo allatum Papiæ elogium Eusebianum ab imperito quodam scholiaste præter illius historici mentem fuisse illic adjectum; eo nimirum nomine, quod ipsemet Papias velut *exili admodum ingenio præditus, σφόδρα μικρὸς ὢν ἐν νοῦν*, ab eodem Eusebio paulo post describatur (18). Verum, ut opinor, inde potius concludendum erat parum sibi constitisse Cæsariensem episcopum, dum virum apostolicum propterea notandum censuit, quod non satis pervideas quæ arcana quodam sensu in sacris oraculis, vicesimo nempe Apocalypseos capite, dicebantur, chiliasmum in Ecclesiam intulerit : perinde ac si opinionem illam, antequam in apertam proruperit hæresim, amplexi haud fuerint Justinus M. Irenæus, Tertullianus aliique Patrum vetustissimi; quos tamen doctrina et eruditione præstantes viros fuisse, nemo sane inficiaverit. Qua de re præ cæteris Nourrium adire

A juverit, qui tum Papiæ, tum reliquorum catholicorum Chiliasmorum opiniones excutere et solerter explicare aggressus est (19).

Cæterum hinc forte acciderit quod monet laudatus Valesius, in nonnullis codicibus Eusebianis, ad sententiam ejusdem historici, primum fuisse abrasum, deinde omissum penitus illud Papiæ encomium; ut qui mille annorum regni Christi fabulam, ceu Judaicam δευτέρωσιν, primus ediderit. Quod quidem nollem factum, si tamen factum admittere oporteat. Hoc enim erratum, Papiæ commune cum plerisque primorum sæculorum doctissimis Patribus, nullo pacto nos cogere videtur cur existimemus, hunc sanctum Hierapolitanum episcopum ab Eusebio haud fuisse habitum ceu virum ætate sua celebrem, disertum in primis et eruditum, ac Scripturarum scientia excultum. Quod si vero de loci hujus interpolatione Valesii conjecturam quis velit admittere, illud optimo sane jure nos pronuntiare posse putamus, ab eodem historico immerito prorsus fuisse ob eam causam notatum apostolicum virum; cujus nempe volumina tantas res complexa esse noscantur, ut virium suarum non esse profiteretur Hieronymus, eadem in alteram linguam exprimere venustate.

III. Utinam vero ad nos usque pervenissent illa! Et supererant quidem sæculo XIII ineunte, ut e codicum mss. catalogo circa annum Christi 1218 confecto erudimur quem ex ecclesiæ Nemausensis tabulario erutum, cl. Menardus haud ita pridem evulgavit (20) : ut proinde viri eruditissimi recte conjectisse existimetur (21), quod Trithemii quoque ætate, ut ipsemet innuere videtur (22), sæculo nimirum XV exeunte, eadem existisse potuerint : licet Caveus (23) et Fabricius (24) neutiquam id sibi persuadeant. Utcumque sit, testatur Eusebius (25) post Irenæum, quinque tantum libros scripsisse Papiam, quos prænotavit titulo Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεως, *De expositione oraculorum Dominorum*, sive, ut interpretatur Hieronymus (26), *Explanatio sermonum Domini* : ex quibus fragmenta nonnulla de Millennio recitat Irenæus, et alia quædam Eusebius, ut reliqua paucula omittamus. Quæ vero apud ecumenicum cæterosque sequioris ævi scriptores Græcos de morte Judæ proditoris tanquam ex Papiæ libris desumpta occurrunt, adeo levia sunt et inania, ut jure cum Tillemontio (27) quis dubitet, an ea unquam idem Hierapolitanus episcopus litteris consignarit.

Ejusmodi autem fragmenta omnia quæ supersunt, qualiacunque demum sint, post Halloixium et Grabium protulimus : quibus unum addidimus n. VII et codice XXIII bibliothecæ Coislinianæ a cl. Montfauconio adornatæ descriptum; eo in primis consilio, quo salva consisteret atque integra, lectio Actuum apostolorum I, 18 a Grabio frustra sollicitata, ut ad eum locum in notis monuimus.

D

(12) Euseb. Chron. ad ann. 2116.

(13) Græc. Scalig., pag. 268.

(14) Vallars. opp. Hieron., tom. VIII, pag. 694.

(15) Georg. Sync., Chronogr., pag. 347, edit.

Paris.

(16) Euseb., Hist. eccl., lib. III, cap. 36.

(17) Hieron., Epist. LXXI, n. 5, edit. Veron.

(18) Euseb., Hist. eccl., lib. III, cap. 39.

(19) Nourr., Appar. ad bibl. PP., tom. I, pag. 268.

(20) Menard., Hist. civ. eccl. et littér. de Nîmes.

Paris, 1750, in-4.

(21) Mém. de Trévoux, Decembr. 1750, art. 152.

(22) Trithem., De script. eccl., cap. 9.

(23) Cav., Hist. liter., tom. I, pag. 48.

(24) Fabric., Bibl. eccl. ad Trithem., l. c.

(25) Euseb., Hist. eccl. lib. III, cap. 39.

(26) Hieron., De Vir. illustr., cap. 18.

(27) Tillem., Mém. eccles., tom. II, pag. 620, not. 2.

S. PAPIÆ HIERAPOLITANI EPISCOPI FRAGMENTA

E QUINQUE LIBRIS DE EXPOSITIONE ORACULORUM DOMINICORUM.

I.

E PROÆMIO. — *Apud Eusebium lib. III Hist. eccl., cap. 39, interprete H. Valesio.*

Nec pigebit ea quæ quondam a senioribus didici ac memoriæ mandavi, cum interpretationibus nostris ascribere, ut veritas eorum nostra quoque assertionem firmetur. Non enim, ut plerique solent, eos unquam sectatus sum qui verbis affuerent, sed eos potius qui verum docerent: nec eos qui nova quædam et inusitata præcepta, sed illos qui Domini mandata in figuris tradita, et ab ipsa veritate profecta memorabant. Quod si quis interdum mihi occurrebat qui cum senioribus versatus fuisset, ex eo curiose sciscitabar quænam essent seniorum dicta: quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Jacobus, quid Joannes, quid Matthæus, quid cæteri Domini discipuli dicere soliti essent: quidnam Aristion et Joannes presbyter, discipuli Domini prædicarent. Neque enim ex librorum lectione tantam me utilitatem capere posse existimabam, quantam ex hominum adhuc supersitum viva voce.

Οὐκ ὀκνήσω δὲ σοι καὶ ὅσα ποτὲ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων καλῶς ἔμαθον, καὶ καλῶς ἐμνημόνευσα, συγκατατάξαι (1) ταῖς ἑρμηνείαις, διαβεβαιούμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἀληθειαν. Οὐ γὰρ τοῖς τὰ πολλὰ λέγουσιν ἔχαιρον, ὥσπερ οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ τοῖς τάληθῆ διδάσκουσιν· οὐδὲ τοῖς τὰς ἀλλοτρίας ἐντολὰς μνημονεύουσι, ἀλλὰ τοῖς τὰς παρὰ τοῦ Κυρίου (2) τῆ πίστει δεδομένας, καὶ ἀπ' αὐτῆς παραγενομένας τῆς ἀληθείας. Εἰ δὲ που καὶ παρηκολουθηκώς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι, τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινεν λόγους· τί Ἀνδρέας, ἢ τί Πέτρος εἶπεν, ἢ τί Φίλιππος, ἢ τί Θωμᾶς, ἢ Ἰάκωβος, ἢ τί Ἰωάννης, ἢ Ματθαῖος, ἢ τις ἕτερος τῶν Κυρίου μαθητῶν· & τε Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταί, λέγουσιν. Οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτόν με ὠφελεῖν ὑπελάμβανον, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης.

Rufini versio.

Non pigebit autem nos tibi omnia, quæ quondam a presbyteris didicimus, et bene retinemus, recordantes exponere cum interpretationibus suis, et ut eorum veritas habeat, explicare. Neque enim multa dicentibus, sed vera tradentibus auscultavimus: neque his qui hominum præcepta, sed qui Domini mandata memorabant ab ipsa veritate suscepta. Quod si quando advenisset aliquis ex his qui secuti sunt apostolos, ab ipso sædulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit; quid autem Philippus vel Thomas; quid vero Jacobus, quid Joannes, aut Matthæus, vel alius quis ex discipulis Domini; quæque Aristion, vel Joannes presbyter, cæterique discipuli dicebant. Nec enim tantum mihi librorum lectionem prodesse credebam, quantum vivæ vocis præsentisque magisterium.

II.

Ibidem, paulo post.

Nunc vero quemadmodum Papias qui iisdem temporibus vixit, mirabilem quamdam narrationem a Philippi filius accepisse se refert exponamus. Scribit enim mortuum sua ætate ad vitam esse revocatum. Alterum quoque ingens miraculum refert de Justo, qui Barsabas cognominatus est; qui cum lethale poculum ebibisset, tamen Dei adjunctus gratia, nullum inde accepit incommodum.

Ὡς δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς ὁ Παπίας γινόμενος διήγησιν παρεληφέναι θαυμασίαν ὑπὸ τῶν τοῦ Φίλιππου θυγατέρων μνημονεύει, τὰ νῦν σημειωτέων. Νεκροῦ γὰρ ἀνάστασιν κατ' αὐτὸν γενοῦσαν ἰσχυρῶς. Καὶ αὖ πάλιν ἕτερον παράδοξον περὶ Ἰούστον ἐν ἐπικληθέντα (3) Βαρσαβᾶν γεγονός· ὡς δηλητήριον φάρμακον ἐμπίνοντος, καὶ μηδὲν ἀηδὲς διὰ τὴν τοῦ Κυρίου χάριν ὑπομείναντος.

Rufini versio.

Memini sane idem ipse (*Papias*) de quibusdam mirabilibus in opere suo, quæ prætereunda minime censeo. Per Philippi enim evangelistæ filias prophetissas hæc sibi tradita esse designat: mortuum resurrexisse suis temporibus dicit. Sed et de Justo qui cognominatus est Barsabas, refert miraculum ingens, quia venenum biberit; et nihil ex hoc triste pertulerit propter Domini fidem.

(1) *Συγκατατάξαι*. Ita legitur in codice Regio; et recte quidem, ut opinor. Certe Rufinus hunc locum ita legit, ut ex versione ejus appareat. Reliqui tamen codices Maz. Med. et Fuketianus cum Nicephoro scriptum habet *συντάξαι*. VALES.

(2) *Τῆ πίστει δεδομένας*. In figuris tradita tradit Valesius. Al., *fidei* vel *fidelibus tradita*. Hæc transitit Rufinus.

(3) *Βαρσαβᾶν*. In tribus nostris codd. Maz. Med. et Fuk legitur *Βαρσαβᾶν*. VALES.

III.

Ibidem, paucis interjectis.

Ἀναγκαίως νῦν προσθήσομεν ταῖς προσκεθελαῖς A αὐτοῦ φωναῖς παράδοσιν, ἣν περὶ Μάρκου τοῦ τῷ Εὐαγγέλιον γεγραφέντος ἐκτίθεται διὰ τούτων. Καὶ τοῦτο ὁ πρεσβύτερος ἔλεγε· Μάρκος μὲν ἑρμηνευτὴς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνημόνευσε, ἀκριδῶς ἔγραψεν· οὐ μὲν τοι τάξει τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ λεχθέντα ἢπραχθέντα· οὔτε γὰρ ἤκουσε τοῦ Κυρίου, οὔτε παρηκολούθησεν αὐτῷ· ὕστερον δὲ, ὡς ἔφην, Πέτρω, ὅς πρὸς τὰς χρεῖας ἐποιεῖτο τὰς διδασκαλίας· ἀλλ' οὐχ ὡσπερ σύνταξιν τῶν Κυριακῶν ποιούμενος λόγων. Ὡστε οὐδὲ ἤμαρτε Μάρκος, οὕτως ἔνια γράψας, ὡς ἀπεμνημόνευσε. Ἐνὸς γὰρ ἐποήσατο πρόνοιαν, τοῦ μηδὲν ὧν ἤκουσε παραλιπεῖν, ἢ ψεύσασθαι τι ἐν αὐτοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ἰστοροῦνται τῷ Παπῆτι περὶ τοῦ Μάρκου. Περὶ δὲ τοῦ Ματθαίου ταῦτ' εἴρηται· Ματθαῖος μὲν οὖν Ἑβραῖδι διαλέκτῳ B τὰ λόγια συνεγράψατο. Ἠρμήνευσε δ' αὐτὰ ὡς ἡδύνατο ἕκαστος (4)· κέχρηται δ' ἐ αὐτὸς μαρτυρίας ἀπὸ τῆς Ἰωάννου προτέρας Ἐπιστολῆς, καὶ τῆς Πέτρου ὁμοίως. Ἐκτίθεται δὲ καὶ ἄλλην ἱστορίαν περὶ γυναικὸς, ἐπὶ πολλαῖς ἀμαρτίαις διαβληθείσης ἐπὶ τοῦ Κυρίου, ἣν τὸ καθ' Ἑβραίου Εὐαγγέλιον περιέχει.

Nunc rem illam quam de Marco evangelista idem scriptor commemoravit, superioribus ejus verbis subnectemus. Aiebat etiam, inquit, presbyter ille, Marcum Petri interpretem, quæcunque memoriæ mandaverat, diligenter perscripsisse : non tamen ordine pertexuisse quæ a Domino aut dicta aut gesta fuerant. Neque enim ipse Dominum audiverat aut sectatus fuerat unquam. Sed cum Petro, ut dixi, postea versatus est ; qui pro audientium utilitate, non vero ut sermonum Domini historiam contexeret, Evangelium prædicabat. Quocirca nihil peccavit Marcus, qui nonnulla ita scripsit, prout ipse memoria repetebat. Id quippe unum studebat, ut ne quid eorum quæ audierat prætermitteret, aut ne quid falsi eis affingeret. Hæc de Marco Papias nar- rat. De Matthæo vero sic habet : Matthæus quidem, inquit, Hebraico sermone divina scripsit oracula : interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit. Porro idem Papias testimoniis ex priore Joannis Epistola, et ex priore itidem Petri desumptis utitur. Aliam quoque exponit historiam de muliere, quæ multorum criminum coram Domino accusata est. Quæ quidem historia in Evangelio secundum Hebræos scripta habetur.

Rufini versio.

Nos tamen illud assumimus ex his, quod de Marco evangelista his protulit verbis : Etiam hoc, inquit (Papias), presbyter narrabat, quod Marcus interpret fuerit Petri, et quæcunque meminerat ab eo dicta conscripserit. Non tamen per ordinem ea, quæ a Domino dicta sunt vel facta, digesserit : quia non ipse Domini auditor fuerit vel sectator, sed novissime, ut dixi, Petro adhæsit ad usum ac ministerium prædicandi, non ad conscribendos Domini sermones. Itaque nihil peccavit Marcus in eo quod ita quædam scripserit, quasi qui sparsim audita recordari videatur. Et hoc solum satis egit, ne quid ex auditis omittiret, aut aliquid falsum scriberet. Hæc de Marco scribit Papias. Sed et de Matthæo ita refert : Matthæus quidem scripsit Hebræo sermone. Interpretatus est autem ea quæ scripsit unusquisque, sicut potuit. Hæc etiam de Matthæo. Utitur sane idem Papias testimoniis ex Epistola Joannis prima, et Petri similiter prima. Simul et historiam quamdam subjungit de muliere adultera, quæ accusata est a Judæis apud Dominum. Habetur autem in Evangelio quod dicitur secundum Hebræos, scripta ista parabola.

IV.

E LIBRO IV. — *Apud Irenæum lib. v Adversus hæres., cap. 53, num. 3 et 4. Interprete H. Valesio.*

Presbyteri meminerunt, qui Joannem discipulum Domini viderunt, audisse se ab eo, quemadmodum de temporibus illis docebat Dominus, et dicebat : Venient dies in quibus vinex nascentur, singularæ (5) decem millia palmitum habentes, et in uno palmite dena millia brachiorum, et in uno vero (6) palmite dena millia flagellorum, et in unoquoque flagello dena millia botrum, et in unoquoque botro dena millia acinorum, et unumquodque acinum dabit viginti quinque metretas vini. Et cum eorum apprehenderit aliquis sanctorum botrum, alius clamabit : Botrus ego melior sum, me sume, per me Dominum benedic. Similiter et granum tritici decem millia spicarum generaturum, et unamquamque spicam habituram decem millia grano-

C rum, et unumquodque granum quinque bilibres similæ claræ mundæ : et reliqua autem poma, et semina, et herba, secundum congruentiam iis consequentem : et omnia animalia iis cibis utentia quæ a terra accipiuntur, pacifica et consentanea invicem fieri, subjecta hominibus cum omni subjectione.

Hæc autem (7) et Papias, Joannis auditor, Polycarpi autem contubernalis, vetus homo, per Scripturam testimonium perhibet in quarto Librorum suorum : sunt enim illi quinque libri conscripti.

Ταῦτα δὲ καὶ Παπίας, Ἰωάννου μὲν ἀκουστής, Πολυκάρπου δὲ ἐταῖρος γεγωνὸς, ἀρχαῖος ἀνὴρ, ἐγγράφως ἐπιμαρτυρεῖ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν αὐτοῦ βιβλίων· ἔστι γὰρ αὐτῷ πέντε βιβλία συντεταγμένα.

(4) Ὁς ἠδύνατο ἕκαστος. Niecephorus habet ὡς ἦν δυνατὸς ἕκαστος : cui subscriptum quatuor nostris codd. Maz., Med., Fnk. et Sav. VALES.

(5) Decem millia. Voss. dena millia. MASSUET.

(6) Palmite. Forte brachio. GRAB.

(7) Hæc — testimonium perhibet. Perperam vertit

interpres. Scribendum erat vel hæc testatur, vel hoc — testimonium perhibet. MASSUET. — Forte hoc scripserit idem interpres. Græbius pro hæc legit de his, in Spicil. tom. II, pag. 51. Græca ex Euseb. Hist. Eccl. lib. III, cap. 59.

Et adiecit dicens: Hæc autem credibilia sunt a turæ a Domino perficientur? dixisse Dominum: credentibus. Et Juda, inquit, proditore non credente, et interrogante: Quomodo ergo tales geni-

V.

E LIBRO IV. — Apud Maximum in Comment. ad Dionysii Areopag. cap. 7, De ecclesiastica hierarchia.

Papias in libro quarto suarum Dominicarum Explanacionum scripsit, fore in resurrectione voluptates quæ percipiuntur ex cibis. — Quin et Irenæus Lugdunensis episcopus libro quinto adversus hæreses idem tradit, ubi prædictum Papiam dictis suis testem adhibet.

Ὁ Παπίας ἐν τῷ τετάρτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ τῶν Κυριακῶν Ἐξηγήσεων, τὰς διὰ βρωμάτων εἶπεν ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαύσεις. — Καὶ Εἰρηναῖος δὲ ὁ Λαγδούνου ἐν τῷ κατὰ αἰρέσεων πέμπτῳ λόγῳ τὸ εἶπε φησι, καὶ παράγει μάρτυρα τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰρηναίων τὴν λεχθέντα Παπίαν (8).

VI.

Apud Andream Cæsariensem in Apocalypsin, cap. 54, serm. 12.

Et Papias his utitur verbis: Alios ex ipsis, eos videlicet qui pridem Deo adhærebant, angelos dispositioni mundi præesse fecit, iisque mandavit bene præesse. Et deinceps ait: Accidit vero ordinem eorum prorsus destrui.

Παπίας δὲ οὕτως ἐπὶ λέξεως· Ἐνίοις δὲ πῶς, ἀληθῆ τῶν πάλαι θείων ἀγγέλων, καὶ τῆς περὶ τῆ γῆν διακοσμήσεως ἔδωκεν ἄρχειν καὶ καλῶς ἄρην παρηγγύησε. Καὶ ἐξῆς φησιν· Εἰς οὐδὲν δὲ σπῆς τελευτῆσαι τὴν τάξιν αὐτῶν.

VII.

E LIBRO IV. — Apud Apollinarium in Catena, cod. xxiii Bibliothecæ Coislinianæ, ex edit. Paris. Montfauc., 1715, pag. 66.

Sciendum, Judam haud occubuisse laqueo (suspensum), sed vivum adhuc, antequam suffocaretur, cornuisse. Idque patet ex Actis apostolorum: Et pronus in faciem factus crepuit; et quæ sequuntur. Hoc autem clarius narrat Papias, Joannis apostoli discipulus, dicens: Magnum impietatis exemplum in hoc mundo exstitit Judas. Cum enim adeo fuerit corpore inflatus, ut pervadere non posset; dum plaustrum promptiore cursu pertransiret, plaustro ita compressus est, ut ejus intestina diffusa sint.

Ἰστέον ὅτι ὁ Ἰούδας οὐκ ἐναπέθανε τῇ ἀγῆς, ἀλλ' ἐπεθώκεν κατενεσχέλις πρὸ τοῦ ἀποπνεῖγναι· καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ τῶν ἀποστόλων Πράξεις· Ὅτι ἀφ' ἧς (9) γενόμενος ἐλάκισε, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο πρὸ σαφέστερον ἱστορεῖ Παπίας ὁ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου μαθητῆς, λέγων (10)· Μέγα ἀσεβείας ὑπέδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν ὁ Ἰούδας· πρῆσθεις γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἀμάξης βάλως διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἀμάξης πιασθέντα (11) τὰ ἔγκρατα ἐκκενωθῆναι.

VIII.

E LIBRO IV. — Apud Œcumenium Comment. in Act. apostol. cap. 11 juxta ejus divisionem.

Hoc autem planius scripsit Papias, Joannis apostoli discipulus, dicens: Ad magnum impietatis exemplum permansit in hoc mundo Judas. In tantum enim corpore inflatus ut progredi non posset, cum currus levi cursu pertransiret, curru compressus est, ita ut intestina ejus effunderentur.

Τοῦτο δὲ σαφέστερον ἱστορεῖ Παπίας ὁ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου μαθητῆς, λέγων· Μέγα ἀσεβείας ὑπέδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. Πρῆσθεις (12) γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἀμάξης βάλως διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἀμάξης ἐπέεσθη, ὥστε τὰ ἔγκρατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι.

(8) Apud Photium cod. ccxxxii. Stephanus Gobarus Tritheita, se minime probare declarat οὐδὲ Παπίαν τὸν Ἱεραπόλειος ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα, οὐδὲ Εἰρηναῖον τὸν δισιον ἐπίσκοπον Λαγδούνων, ἐν οἷς λέγουσιν, αἰσθητῶν τινων βρωμάτων ἀπολαύσειν εἶναι τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Neque Papiam episcopum Hierapolitanum et martyrem, neque Irenæum sanctum Lugdunensium antistitem, ubi dicunt quorundam ciborum sensibilibus fruitionem esse regnum celorum. Hinc colligit Grabijs, curi Maximum tum Gobarum, dum hæc scriberent, Irenæi locum superius allatum præ oculis habuisse.

(9) Πρῆσθεις. Hanc vocem reddidimus pronus in faciem, Hesygium, Suidam aliosque secuti: quam quidem acceptionem Apollinarii contextus postulare videtur. Vulgatus interpres vertit suspensus. Al. præceps.

(10) Λέγων. Hic monet Cl. Montfauconus in Bibliothecæ Coislinianæ codice xxv, fol. 9, post λέγων, hæc addi: ἐν τῷ δ' τῆς Ἐξηγήσεως τῶν Κυριακῶν λόγων. Ubi tamen, sicut et apud Theophyla-

ctum mox infra, λογίων pro λόγων legendum cœjicio. Ita enim inscribatur Papiæ opus, teste Eusebio, *Hist. Eccl.* lib. III, cap. xxxix: Τοῦ δὲ Παπῆς συγγράμματα πέντε τὸν ἀριθμὸν φέρεται· 2 καὶ ἐπιγέγραπτα Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεως. Papiæ vero quinque omnino seruntur libri, quorum titulus est: De interpretatione oraculorum Dominiorum.

(11) Πιασθέντα, x. τ. λ.. Locus mendosus, ut restituendus, ut apud Œcumenium statim: ὑπὸ τῆς ἀμάξης ἐπέεσθη, ὥστε τὰ ἔγκρατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι. Ad quem proinde textum versionem eiegemus.

(12) Πρῆσθεις. Hic adnotare placet, auctores opinionis a Papiæ traditæ, *Act.* 1, 18, videri mihi legisse πρῆσθεις pro πρηνῆς, uti Græci codices et interpretes hactenus vulgati omnes habent. GRÆB.— Verum non esse sollicitandam Græci textus lectionem solide evincit Wolfius in suis *Curis philol.* tom. II, pag. 4011. Accedit Fragmentum VII, modo productum. Ex eo enim liquet, Apollinarium πρηνῆς in textu legisse: apud Papiam vero πρῆσθεις invenisse.

IX.

E LIBRO IV. — *Apud Theophylactum in Acta apostolorum.*

Οὗ γὰρ ἐναπέθανε τῆ ἀγγόνῃ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ἐπεὶ- A
 βίω καθαιρεθείς πρὸ τοῦ ἀποπνιγῆναι. Καὶ τοῦτο σα-
 φέστερον ἱστορεῖ Παπίας ὁ Ἰωάννου μαθητῆς ἐν τῷ
 τετάρτῳ τῆς Ἐξηγήσεως τῶν Κυριακῶν λόγων, λέγων
 οὕτως· Μέγα δὲ ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ
 κόσμῳ περιεπάτησεν ὁ Ἰούδας, πρησθείς ἐπὶ τοσοῦ-
 τον τὴν σάρκα, ὥστε μηδὲ ὀπίθεν ἄμαξα βραδίως
 διέρχεται, ἐκείνον δύνασθαι διελθεῖν. Ἀλλὰ μηδὲ αὐ-
 τὸν μόνον τὸν τῆς κεφαλῆς ὄγκον αὐτοῦ. Τὰ μὲν γὰρ
 βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, φασὶ τοσοῦτον ἐξοι-
 δῆσαι, ὡς αὐτὸν μὲν καθόλου τὸ φῶς μὴ βλέπειν·
 τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ αὐτοῦ, μηδὲ ὑπὸ λατροῦ δίοπτρας
 ὀφθῆναι δύνασθαι· τοσοῦτον βάθος εἶχον ἀπὸ τῆς ἐσω-
 θεν ἐπιφανείας. Τὸ δὲ αἰδοῖον αὐτοῦ πάσης μὲν
 ἀσχημοσύνης ἀηδέστερον καὶ μετρίον φαίνεσθαι· φέρε-
 σθαι δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος συβ-
 ρέοντα ἰγῶράς τε καὶ σκώληκας εἰς ὕβριν δι' αὐτῶν
 μόνον τῶν ἀναγκαίων. Μετὰ πολλὰς δὲ βασάνους καὶ
 τιμωρίας, ἐν ἰδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντα, καὶ τοῖς
 ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἔρημον καὶ ἀόκητον τὸ χωρίον μέχρι
 τῆς νῦν γενέσθαι· ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τῆς σήμερον δύ-
 νασθαι τίνα ἐκείνον τὸν τόπον παρελθεῖν, ἐὰν μὴ
 τὰς βίνας ταῖς χερσὶν ἐπιφράξῃ· τοσαύτη δὲ τῆς
 σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ γῆς ἔκρυσις ἐχώρησε (13).

Non enim in laqueo Judas mortuus est, sed su-
 pervixit demptus antequam suffocaretur. Atque id
 apertius tradit Papias discipulus Joannis in quarto
 libro Expositionis Dominicorum verborum, ubi ita
 dicit: Magnum exemplum impietatis in hoc mundo
 Judas versatus est, cujus caro inflammata adeo in-
 tunnuit, ut ne qua planstrum quidem facile tradu-
 citur, ille potuerit transire. At ne ipsa quidem ca-
 pillis illius mole sola. Nam palpebras oculorum
 illius in tantum intomisisse ferunt, ut ipse quidem
 prorsus non videret: oculi vero ejus ne per medici
 quidem dioptram cerni possent: tanta altitudine
 ab extrema superficie introrsus abacesserant. Pu-
 denda vero illius quavis re deformi scædiora atque
 injucundiora ac majora apparerent: per quæ ver-
 mes sanie commisti ex toto corpore confluentes
 per ipsas solas (nimirum) necessarias partes cor-
 poris elaberentur. Post multas autem pœnas et
 cruciatus in suo prædio aiunt illum mortuum
 esse: atque ab iis qui juxta illam viam habitant
 atque versantur, fundum illum usque ad hoc tem-
 pus desertum et ab incolis vacuum esse: ac ne ad
 hodiernum quidem usque diem quemquam per il-
 lum locum posse transire, nisi nares manibus ob-
 turet: tantus per carnem illius etiam in terram
 fluxus delatus est.

X.

Ex cod. 2397 bibliothecæ Bodleianæ, anno 1302 et 1303 in abbatiâ Osneyensî prope Oxonium scripto, fol. 286, pag. 2, apud Grabium, Spicileg. tom. II, pag. 34.

(14) Maria Mater Domini: Maria Cleophæ sive Al-
 phæi uxor, quæ fuit mater Jacobi episcopi et apo-
 stoli, et Symonis et Thaddæi, et cujusdam Joseph:
 Maria Salome uxor Zebedæi, mater Joannis evan-
 gelistæ et Jacobi: Maria Magdalene. Istæ quatuor
 in Evangelio reperiuntur. Jacobus et Judas, et Jo-
 seph filii erant materteræ Domini. Jacobus quoque

C et Joannes alterius materteræ Domini fuerunt filii.
 Maria Jacobi minoris et Joseph mater, uxor Al-
 phæi, soror fuit Mariæ Matris Domini, quam Cleo-
 phæ Joannes nominat, vel a patre, vel a gentilitatis
 familia, vel alia causa. Maria Salome, a viro vel
 a vico dicitur: hanc eandem Cleophæ quidam di-
 cunt, quod duos viros habuerit.

S. QUADRATUS ATHENARUM EPISCOPUS

NOTITIA

(GALLAND., *Biblioth. vet. Patr.*, I, Proleg. p. LXXII.)

I. S. Quadratus, apostolorum discipulus, prophetiæ dono illustris, episcopus Atheniensis.

II. Pro defensione Christianæ religionis Adriano imperatori libellam apologeticum obtulit, multo in pretio habitam; cujus unum superat fragmentum.

III. Anno 126 oblata hæc Apologia, cum auctor protectæ jam esset ætatis; qui tamen a Quadrato Athenarum pontifice distinguendus non videtur.

(15) Ἐχώρησε. Hanc ipsam Papiæ de Juda sententiam paucis contractam, suppresso auctoris nomine, profert idem Theophylactus, nec non et Euthymius, in *Matth.* cap. XXVII.

(14) Maria Mater Domini, etc. Ista ex Papiæ nostri libri deprompta esse exinde colligo, quia initio

horum verborum ad marginem expresse ascriptum lego: Papiæ. Qui autem hæc descripsit, addidit de suo: Maria dicitur *Illuminatrix, sive Stella maris*; genuit enim lumen mundi: sermone autem Syro *Domina nuncupatur, quia genuit Dominum.* GRAB.

I. S. Quadratum, Publico martyrium passo, in Ecclesiæ Atheniensis regimine successisse, testis est locuples apud Eusebium (1) Dionysius Corinthiorum episcopus in epistola quam Atheniensibus inscripsit; ubi et « ejus labore atque industria cives denuo in Ecclesiam convenisse, et redivivum fidei ardorem in illis reparatum esse proficitur. » Ἐπιμαρτυρῶν, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ σπουδῆς ἐπισυναχθέντων, καὶ τῆς πίστεως ἀναζωπύρησιν εὐληγόντων. Ipsum quoque prophetica gratia fuisse præditum, testatur apud eundem Eusebium (2) scriptor anonymus, qui Rhodon fuisse dicitur (3). Siquidem in eo libro quem innominatus hic auctor adversus Cataphrygas composuit, universos Novi Testamenti prophetas enumerans, Quadratum quoque nostrum recenset, eumque cum Philippi evangelistæ filiabus conjungit, quas S. Lucas prophetissas appellat⁴. « Non Agabum, inquit, non Judam, non Silam, nec Philippi filias, nec Ammiam Philadelphensem, nec Quadratum, nec plures quoque alios qui nihil ad ipsos pertinent, prædicabant (Montanistæ). » Ὅντε Ἄγαθον, ὄντε Ἰούδαν, ὄντε Σίλαν, ὄντε τὰς Φιλίππου θυγατέρας, ὄντε τὴν ἐν Φιλαδελφείῃ Ἀμμίαν, ὄντε Κοδράτον, ὄντε τινὰς ἄλλους μὴδὲν αὐτοῖς προσήκοντας καυχῆσονται. His affinia tradit alibi laudatus Cæsariensis episcopus (4).

II. Hic itaque vir apostolicus Adriano imperatori Athenis agenti libellum apologeticum obtulit, Christianorum innocentiam et iniquam eorum vexationem luculenter exponens. De quo quidem hæc S. Hieronymus (5) : « Quadratus apostolorum discipulus, Publico Athenarum episcopo ob Christi fidem martyrio coronato, in locum ejus substituitur, et Ecclesiam grandi terrore dispersam fide et industria sua congregat. Cumque Adrianus Athenis exegisset hiemem, invisens Eleusina; et omnibus pæne Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem his qui Christianos oderant, absque præcepto imperatoris vexare credentes; porrexit ei librum pro religione nostra, valde utilem plenumque rationis et fidei, et apostolica doctrina dignum; in quo et antiquitatem suæ ætatis ostendens ait, plurimos a se visos, qui sub Domino variis in Judæa oppressi calamitatibus sanati fuerant, et qui a mortuis resurrexerant. » Huc usque summam ex Eusebio (6) doctor maximus; qui et alibi ad Magnum oratorem scribens, in eandem sententiam hæc habet (7) : « Quadratus apostolorum discipulus, et Atheniensis pontifex Ecclesiæ, nonne Adriano principi Eleusinæ sacra invisenti, librum pro nostra religione tradidit? et tantæ admirationi omnibus

A fuit, ut persecutionem gravissimam illius excelsæ sedaret ingenium. »

« Utinam vero, ut cum Grabio loquar (8), de hæc Quadrati *Apologia* nunc scribere possemus, quæ olim Eusebius in hæc verba (9) : Εἰσέτι δὲ γέγραται παρὰ πλείστοις τῶν ἀδελφῶν, ἀτὲρ καὶ παρ' ἡμῶν τὸ σύγγραμμα· ἐξ οὗ κατιδέειν ἔστι λαμπρὰ τεκμήρια τῆς τε τοῦ ἀνδρὸς διανοίας καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοτομίας. « Exstat hodieque apud plerosque et fratribus hæc oratio, quam nos etiam habemus: ex qua et ingenium illius viri, et rectam apostolicæ fidei doctrinam perspicue cognoscere licet. » Sed perit eheu! egregium istud σύγγραμμα, nihilque ejus superest præter unicum, brevissimum quidem, at nobile fragmentum quod nobis conservavit Eusebius. Plura darentur, si superstites adhuc essent alterius Eusebii sæculo vi episcopi Thessalonicensis libri 10 *contra Andream monachum*; utpote quem adversario suo Quadrati verba opposuisse, expresse testatur Photius (10).

III. Hanc vero *Apologiam* obtulit Quadratus Adriano Augusto, cum protractæ jam esset ætatis. In ea siquidem, inquit Eusebius (11), *ipsemet antiquitatem suam satis prodit* : Ὁ δ' αὐτὸς τὴν καὶ ἑαυτὸν ἀρχαιότητα παραφαίνει. Qua de re in Græcis *Chronici* Eusebiani ad annum Adriani 10 hæc leguntur (12) : Κουαδρᾶτος ὁ ἱερὸς τῶν ἀποστόλων ἀκουστῆς, Αἰλίῳ Ἀδριανῶ τῷ αὐτοκράτορι λόγος ἀπολογίας ὑπὲρ Χριστιανῶν, καὶ Ἀριστείδης Ἀθηναῖος ὁ φιλόσοφος ἐπέδωκαν. Ἄπειρ δεξάμενος ὁ Καῖσαρ σὺν τοῖς παρὰ Σερηνίου Γρανιανοῦ λαμπροτάτου ἡγουμένῳ, ὡς ἔδικον εἶη γραψάμενον, Ἀρστανῶς ἀκρίτως ἐπὶ μὴδὲν τῶν ἐγκλημάτων κτείνειν, γράφει Μινουκίῳ Φουδανῶ ἀνθυπάτῳ τῆς Ἀσίας, μὴδένα κτείνειν ἄνευ ἐγκλημάτων καὶ κατηγορίας. Gemina recitat Syncellus (13), unde Græca sua Eusebiana Scaliger desumpsisse videtur; quæ quidem in versione Hieronymiana ita efferuntur (14) : *Quadratus, discipulus apostolorum, et Aristides Atheniensis, noster philosophus, libros pro Christiana religione dedere compositos. Et Serenus Granianus legatus, vir apprime nobilis, litteras ad imperatorem mittit, iniquum esse dicens, clamoribus vulgi innocentium hominum sanguinem concedi; et sine ullo crimine, nominis tantum et sectæ reos fieri. Quibus commotus Adrianus Minucio Fundano procuratori Asiæ scripsit, non sine objectu criminum Christianos condemnandos. Adriani rescriptum ad Minucium Fundanum quo persecutionem a Græcis et Asiaticis excitatam prohibuit, Apologiæ suæ intexuit Justinus Martyr (15). Ex quibus ergo perspicuum est,*

¹ Act. xxi, 9.

(1) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. iv, cap. 23.
 (2) *Ibid.*, lib. v, cap. 17.
 (3) Hieron. *De vir. illustr.*, cap. 37.
 (4) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. iii, cap. 37.
 (5) Hieron. *De vir. illustr.*, cap. 19.
 (6) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. iv, cap. 3.
 (7) Hieron. *epist.* 70, n. 4, *Opp.* tom. 1, p. 426, edit. nov. Veron.

(8) Grab. *Spicil. SS. PP.*, tom. II, p. 124.
 (9) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. iv, cap. 5.
 (10) Phot. *Bibl. cod.* 126.
 (11) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. iv, cap. 3.
 (12) Euseb. *Chron. Gr.*, pag. 211.
 (13) Syncell. *Chronogr.*, pag. 348.
 (14) Euseb. *Chron.* lib. i et ii, p. 47, 407, edit. Scalig.
 (15) Justin. *Apolog.* 1, § 69.

apologeticum Quadrati libellum Adriano fuisse A mis et Caveus (20), quique illos secuti sunt Fabricius (21), Clericus (22) et Cyprianus (23); quibus nimirum probatur S. Hieronymi sententia, semel iterumque docentis, unum eundemque fuisse

Quadratum, apostolorum discipulum, propheticum charismate ornatum, auctorem *Apologiæ* atque Athenarum pontificem; ut cuique textus quos in medium adduximus, attentius expendenti comper- tum fiet.

Quadratum, apostolorum discipulum, propheticum charismate ornatum, auctorem *Apologiæ* atque Athenarum pontificem; ut cuique textus quos in medium adduximus, attentius expendenti comper- tum fiet.

SANCTI QUADRATI

FRAGMENTUM

EX APOLOGIA PRO RELIGIONE CHRISTIANA.

(Routh, *Reliquiæ sacræ*, Oxonii, 1814, t. I, p. 73, ex Euseb., lib. iv *Hist.*, c. 3.)

Τοῦ δὲ Σωτῆρος ἡμῶν (24) τὰ ἔργα ἀεὶ παρῆν (25) B ἀληθῆ γὰρ ἦν· οἱ θεραπευθέντες, οἱ ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν. Οἱ οὐκ ὤφθησαν μόνον θεραπευόμενοι, καὶ ἀνιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ παρόντες. Οὐδὲ ἐπιδημοῦντος μόνον τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγέντος, ἦσαν ἐπὶ χρόνον ἰκανόν (26). Ὡστε καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους χρόνους τινὲς αὐτῶν (27) ἀφίχοντο (28).

(16) *Pagi Crit.* ad ann. 126, §§ 3, 4.
(17) *Vales. ad Euseb. H. E.*, lib. iv, cap. 23.
(18) *Tillem. Mém. ecclés.*, tom. II, pag. 589, not. 7.
(19) *Grab. Spicil. SS. PP.* tom. II, pag. 119, seq.

(20) *Cav. Hist. Litt.*, tom. I, p. 52.
(21) *Fabric. Bibl. Gr.*, tom. V, p. 186, alibi.
(22) *Cleric. Hist. ecclés.*, p. 589.
(23) *Cypr. apud Fabric. Bibl. eccl.*, p. 85, seq.
(24) *Τοῦ δὲ Σωτῆρος ἡμῶν*, etc. Præmisit Eusebius: *Τραϊανῶν δὲ ἐφ' ὁλοῖς ἔτεσιν εἴκοσι τὴν ἀρχὴν μῆσιν ἕξ δέουσι κρατήσαντος, Ἀδριανὸς διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. Τοῦτ' ἔπειτα λόγον προσφώνησας ἀναδίδωσιν, ἀπολογίαν συντάξας ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσεβείας· ὅτι δὴ τινες πονηροὶ ἄνδρες τοὺς ἡμετέρους ἐνοχλεῖν ἐπιβίωντο. Εἰσέτι δὲ φέρεται παρὰ πλείστοις τῶν ἀδελφῶν, ἀτὰρ καὶ παρ' ἡμῶν τὸ σύγγραμμα· ἕξ οὗ κατιδεῖν ἔστι λαμπρὰ τεκμήρια, τῆς τε τοῦ ἀνδρὸς διανοίας, καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοτομίας. Ὁ δ' αὐτὸς τὴν καθ' ἑαυτὸν ἀρχαιότητα παραφαίνει, δι' ὧν ἱστορεῖ ταῦτα ἰδίαις φωναῖς· Τοῦ δὲ Σωτῆρος ἡμῶν*, etc. *Cum Trajanus per viginti annos demptis sex mensibus principatum tenuisset, Aelius Adrianus suscepti imperium. Huic Quadratus obtulit orationem, quam pro defensione religionis nostræ idcirco conscripserat, quod quidam malevoli homines, vexare nostros atque incessere conabantur. Exstat hodieque apud plerosque ex fratribus hæc oratio, quam nos etiam habemus: ex qua et ingenium ejus viri, et rectam apostolicæ fidei doctrinam perspicue licet cognoscere. Porro idem scriptor suam ipsius antiquitatem satis declarat his verbis: « Servatoris autem, » inquit, etc.*

Servatoris autem nostri opera semper conspicua erant, quippe quæ vera essent; ii scilicet qui morbis liberati, aut qui ex morte ad vitam revocati fuerant. Qui quidem non solum dum sanabantur, aut dum ad vitam revocabantur, conspecti sunt ab omnibus, sed secuto deinceps tempore. Nec solum quandiu in terris moratus est Servator noster, verum etiam post ejus discessum diu superstites fuerunt: adeo ut nonnulli eorum etiam ad nostra usque tempora pervenerint.

C (25) *Ἀεὶ παρῆν*. Opponit vir sanctus beatissimi Servatoris opera technis evanidis atque oculos spectatorum illudentibus. Quo pertinet Irenæi locus in lib. ii *Contra hæreses*, c. 32, p. 165, ed. Massueti: « Ad opera producti (ait ille de Simonis Carpocratique sectatoribus) quæ ille (Jesus) ad utilitatem hominum et firmitatem fecit, nihil tale nec simile, neque secundum aliquid in comparisonem quod venire possit, perficere inveniuntur. Sed et si aliquid faciunt, per magicam, quemadmodum diximus, operati, fraudulentè seducere nituntur insensatos; fructum quidem et utilitatem nullam præstantes, in quos virtutes perficere se dicunt, adducentes autem pueros investes (id est impuberes, ait Massuetus), et oculos deludentes et phantasmata ostendentes (statim cessantia, et ne quidem stillicidio temporis perseverantia), non Jesu Domino nostro, sed Simonii Mago similes ostenduntur. »

(26) *Ἐπὶ χρόνον ἰκανόν*. *Ἐπὶ χρόνον ἰκανόν* Georgii Syncellus in *Chronographia* ad pag. 548, ed. unica Goar., ubi repetitur ex Eusebio, sed corrupte admodum, hic illustris locus.

(27) *Ὡστε καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους χρόνους τινὲς αὐτῶν ἀφίχοντο*. Αὐτῶν a Nicephoro abest. Facile potuit accidere Quadrato Adriani temporibus qui scripsit, ut simul cum illis viveret, quos Servator hominum vel sanaverat, vel ad vitam divinitus revocaverat. Taceo de Agrippæ Minoris annis, quo præsentè, Paulus apostolus causam dixit, quoniam Photio ex Justo Tiberiade statem ejus commemoranti in cod. 33 *Bibliothecæ suæ*, plurimi viri eru-

(28) *Ἀφίχοντο*. Perit, eheu! egregium istud σύγγραμμα

ARISTIDES

APOLOGISTA ET PHILOSOPHUS CHRISTIANUS

NOTITIA.

(LUMBER, *Historia Patrum critica*, Aug. Vind., 1785, in-8°, t. I, p. 582.)

Sanctus Aristides Atheniensis (1) erat origine, A philosophus vero instituto. Ferunt eum, cum fidei amplexus est, philosophi quoque habitum servasse (2) quod et S. Justinus factitavit, quemadmodum suo loco referemus.

Licet autem S. Hieronymus pacis in Ecclesia restitutæ honorem Quadrati *Apologiæ* tribuerit, fatendum tamen est, gloriam hanc communem illi cum Aristide fuisse. Per eadem enim tempora obtulit ille Adriano egregiam pro Christianis apologiam selectissimis philosophorum sententiis (3) referatam, quæ magno plausu excepta est.

Referunt Usuardus (4) et Ado (5) eum Jesu Christi divinitatem coram Adriano non modo scriptis suis, verum etiam elegantissima oratione coram eo habita propugnasse; quorum prior addit, mentio-

nem ibi de S. Dionysii martyrio institutam fuisse. Unde arguere licet, Aristidis *Apologiam* Usuardi ætate superstitem adhuc fuisse. Posterior ait: « Hoc opus apud Athenienses summo genere coli, et inter antiquiorum monumenta clarissimum teneri, ut peritiores Græcorum affirmant. » Estque a recente quodam scriptore (de la Guilletière) in libro inscripto, *Athenæ veteres et novæ* litteris commissum, Calogeras quosdam dicitare, se *Apologiam* illam in Medelliensis monasterii bibliotheca sex ab Athenarum urbe passuum millibus integram habere. Eorum tamen narrationi fidem nullam habendam esse ducimus, cum omnibus antiquitatis ecclesiasticæ studiosis frustra exoptantibus, hucusque in lucem producta a Calogeritanis non B fuerit.

niti aut non consentiunt, aut vitiosa verba Justini existimant; sed Cleopha: filius, Dominice Jesu fortasse frater patruelis aut consobrinus, hic est Symeon, Hierosolymæ episcopus, regnante Trajano, cui Adrianus ille successit, cruci tandem affixus est. Id tradit Hegesippus apud Eusebium lib. III *Hist.*, c. 32. Porro ipse quoque Quadratus simul cum Philippi evangelistæ filius floruisse dicitur ab Eusebio in cap. 37 ejusd. lib. Sane vero nihil necesse fuerit, ad annum septuagesimum pervenisse puerum exempli gratia, aut puellam, quos Christus ad vitam revocavit, si isti usque ad Quadrati tempora superstites essent. De Quadrati autem annis monuisse nunc video Pearsonium *Op. Posthumis*, diss. 2, c. 15, p. 284, quæ sequuntur: « Quadratus ille apostolorum discipulus, ab Eusebio dicitur 10 Adriani, hoc est Christi 127 anno, *Apologiam* obtulisse, et ex iis verbis (ab Eusebio altatis) antiquitatem suam ostendisse; quare diu ante imperium Adriani, imo diu ante obitum S. Joannis, eos (sanatos) videre præ ætate potuit. »

γράφια, nihilque ejus superest, præter unicum, brevissimum quidem, at nobile fragmentum, quod nobis conservavit Eusebius loco modo citato. Plura darentur, si superstites essent alterius Eusebii, sec. VI, episcopi Thessalonicensis, libri 10 *Contra Andream monachum*, utpote quem Κοδράτου verba adversario opposuisse expresse testatur Photius cod. 162. Verum neque hi Eusebii, nec Andrea, qui itidem Quadratum citasse videtur, libri usquam, quod ego sciam, exstant, saltem hic Oxonii non reperiuntur, nec Viennæ in Bibliotheca Cæsarea, neque Parisiis in Regia. Indicare tamen id volui, ut si forte quispiam, cui perlustrandorum in aliis Bibliothecis codicum manuscriptorum datur copia, in di-

ctos libros alicubi incidat, id sibi negotii omnino datum sciat, ut vel integros eos describat, aut saltem laudatæ Quadrati *Apologiæ* ac aliorum a Photio nominatorum Patrum, nempe Methodii martyris, Athanasii, trium Gregoriorum, Thaumaturgi, Theologi et episcopi Nysseni, Basilii, Joannis Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini et Procli Constantinopolitani sententias inde excerptat, et bono publico communicet. Ceterum qui Martyrologium sub ementito Bedæ nomine edidit, hæc ad diem 26 Maii habet: « Apud Athenas B. Quadrati episcopi. Hic firmavit, ut nulla esca a Christianis repudiaretur, quæ rationalis et humana est. » Unde forte aliquis colligere posset, in Quadrati *Apologia* hac de re actum fuisse. Sed suspicor, consarcinatorem istum ea, quæ de Eleuthero episcopo Romano eadem die in Martyrologio Romano dicuntur, improvide ad Quadratum retulisse: dictum enim papam talis dogmatis propugnatorem facit quoque Anastasius, alios ut taceam. GRABIUS.

(1) Aristides Atheniensis philosophus eloquentissimus et sub pristino habitu discipulus Christi, volumen nostri dogmatis rationem continens eodem tempore, quo et Quadratus, Adriano principi dedit, id est *Apologeticum* pro Christianis, quod usque hodie perseverans, apud philologos ingenii ejus indicium est, Hieronymus in *Catalog.* cap. 20.

(2) Tillemont, t. II *Mém. ecclési.*, pag. 107, ex D. Hieronym.

(3) Aristides philosophus vir eloquentissimus, eidem principi *Apologeticum* pro Christianis obtulit, contextum philosophorum sententiis. D. Hieronym. ep. 83, ad *Magnum*.

(4) Ad diem 31 Augusti et 3 Octobris.

(5) Ad diem 31 Augusti.

AGRIPPA CASTOR

NOTITIA

(GALLAND., *Biblioth.*, t. I, Proleg., p. LXXIII.)

Agrippa Castor, sub Adriano γνωριμώτατος συγγραφεύς. Scripsit ικανώτατον έλεγχον contra Basilidem: opus deperditum, cujus pauca superant apud Eusebium.

Quo tempore sub Adriano erupit Basilides, Gnosticorum primipilus, floruit eruditionis ac doctrinae laude Agrippa, cognomento Castor; qui primus omnium nefanda illius haeresiarcae arcaea atque impia dogmata, quatuor et viginti libris in Evangelium ab eo exaratis consignata, detexit simul et confutavit. De quo illustri Ecclesiae scriptore haec habet Eusebius (1): Εἰς ἡμᾶς κατῆλθεν ἐν τοῖς τότε γνωριμώτατος συγγραφεύς Ἀγρίππα Κάστωρος ἱκανώτατος κατὰ Βασιλείδου ἔλεγχος, τὴν

A δεινότητα τῆς τάνδρος ἀποκαλύπτων ἰσηταιας. *Perrenit ad nos Agrippae Castoris, scriptoris ea aetate celeberrimi, validissima adversus Basilidem confutatio: in qua hominis praestigium ac fraudes delegit.* Ita quoque Hieronymus (2): « Agrippa, cognomento Castor, vir valde doctus, adversum viginti quatuor Basilidis haeretici volumina, quae in Evangelium confecerat, fortissime disseruit, prodens ejus universa mysteria. » Agrippae item meminit Theodoretus (3). De illius vero aetate consulendi potissimum Pearsonius (4), Dodwellus (5) ac Massuetus (6). Caeterum, luculentum ejus opus jamdudum periit, iis paucis exceptis quae nobis servavit Eusebius, quaeque ex ipso descripta suo loco protulimus.

De opere Agrippae Castoris, in quo confutabatur Basilides, haec scribit Eusebius *Hist.* lib. IV, cap. 7.

Ἐκφαίνων δ' οὖν αὐτοῦ (7) (Basilidis) τὰ ἀπέρρητα, B φησὶν (Agrippa Castor) αὐτὸν εἰς μὲν τὸ Εὐαγγέλιον τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι (8) συντάξαι βιβλία· προφήτας δὲ ἑαυτῷ ὀνομάσαι Βαρχαβῶν καὶ Βαρκῶφ (9), καὶ ἄλλους ἀνυπάρχτους τι-

B Dumque cuncta ejus (Basilidis) arcana profert in lucem, quatuor et viginti libros in Evangelium ab illo conscriptos esse memorat, ipsumque sibi prophetas confinxisse Barcabbam et Barcoph, aliosque nonnullos qui nunquam exstitissent: iisque bar-

- (1) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. IV, cap. 7.
- (2) Hieron. *De vir. illustr.*, cap. 21.
- (3) Theodor. *Haeret. fabul.*, lib. I, cap. 4.
- (4) Pearson. *Vindic. Ignat.* part. II, cap. 7, pag. 87.
- (5) Dodw. in addit. ad *Pears. posth.*, pag. 248.
- (6) Massuet. *dissert. I in Iren.*, §§ 114, 115, pag. 48.

(7) Ἐκφαίνων δ' οὖν αὐτοῦ. Eusebius praemisit: Πλείστον οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ (tunc temporis exortis Saturnino atque Basilide haeticis) τῆς ἀληθείας ὑπεραγωνιζομένων, λογικώτερον τε τῆς ἀποστολικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς δόξης ὑπερμαχοῦντων, ἤδη τινὲς καὶ διὰ συγγραμμάτων τοῖς μετέπειτα προφυλακτικῶς αὐτῶν δὴ τούτων τῶν δηλωθεισῶν αἰρέσεων παρεῖχον ἐφόδους. Ἦν εἰς ἡμᾶς κατῆλθεν ἐν τοῖς τότε γνωριμώτατος συγγραφεύς Ἀγρίππα Κάστωρος, ἱκανώτατος κατὰ Βασιλείδου ἔλεγχος, τὴν δεινότητα τῆς τάνδρος ἀποκαλύπτων ἰσηταιας: Ἐκφαίνων δ' οὖν αὐτοῦ, etc. Porro cum eodem tempore plurimi ecclesiastici viri patrocinium veritatis susciperent, et pro ecclesiastica apostolicaque doctrina disertissime decertarent, nonnulli etiam assertiones suas scriptis proditas tanquam remedia ad cavendos supradictos haereses comparata, posteris reliquerunt. Ex quibus pervenit ad nos Agrippae Castoris, scriptoris ea aetate nobilissimi validissima adversus Basilidem confutatio: in qua hominis praestigium ac fraudes deleguntur. « Dumque cuncta ejus, » etc. ROUTH.

C Evangelium Matthaei, an Marci. Ac fortasse hos viginti quatuor libros composuerat Basilides in suum ipsius evangelium. Scripsit enim evangelium Basilides, et suo nomine praenotaverat: τὸ κατὰ Βασιλείδου εὐαγγέλιον, ut testatur Origenes in Homilia 1 in *Lucam*, Ambrosius in prooemium B. Lucae, Hieronymus praefatione in *Matthaeum*. Hi autem libri Basilidis Ἐξηγητικοὶ dicebantur. Certe Clemens Alexandrinus in lib. IV *Stromateon* loca quaedam offert ex lib. XXIII Basilidis Ἐξηγητικῶν. VALESIIUS. — In notis ad Hieronymi *De viris illustr.*, cap. 21, quod de Agrippa Castore agit, ait se suspicari cl. Fabricius, hosce Basilidis commentarios ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, intelligi, ubi falsum Basilidis evangelium memorant. Idem quoque Fabricio visum fuerat scribere in vol. I *Cod. Apocryph. Nov. Test.*, p. 343. Sed huic quidem opinioni male convenire videntur Origenis verba in *Macarii Oratationibus in Lucam*: Ταῦτα δὲ εἰρηται πρὸς τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου, καὶ Βασιλείδου, καὶ τοῖς ἀπὸ Μαρκίωνος. Ἐγούσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰς λέξεις (S. Scripturae verba prius laudata) ἐν τῷ καθ' ἑαυτοῦς εὐαγγέλιῳ, p. 981, tom. III *Op. Origenis*, ex ed. Delaruean, seu Benedictin. Quod quidem si verum sit de communi haeticorum evangelio, quidni hoc opus esset ipsum illud Marcionis evangelium, de quo satis multa Tertullianus et Epiphanius? De Basilidis aetate nonnihil infra ad Ilegesippi Fragmenta attuli. Id.

(9) Προφήτας δὲ ἑαυτῷ ὀνομάσαι Βαρχαβῶν καὶ Βαρκῶφ. Βαρχαβῶν καὶ Βαρκῶφ. Ita quidem codex Regius. Sed in codice Maz., Med. et Fuk. scriptum est Βαρχαβῶν cum accentu gravi in ulti-

(8) Εἰς μὲν τὸ Εὐαγγέλιον τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι, etc. Non dicit Eusebius in quodnam Evangelium Basilides eos libros scripserit; utrum in

bara quædam nomina imposuisse, ad percellendos eorum animos, qui hujusmodi rerum admiratione capiuntur. Ait præterea illum docere, quod indifferens sit victimas diis immolatas degustare, et persecutionum tempore licenter fidem abnegare. Sæctoribus quoque suis Pythagoreorum more silentium quinquennii eum indicere affirmat. His aliisque similibus de Basilide recensitis, supradictus scriptor hæresis hujus errores in lucem protractos validissime coarguit.

ma. Nec aliter Nicephorus, nisi quod ultimam circumfleat. Apud Rufinum quoque, et apud Hieron. in indiculo hæreseon (Judæorum) Barcabbas dicitur. Sic enim præferunt manuscripti codices Rufini. Cæterum in hos prophetas Barcabam et Barcob, Isidorus Basilidis filius Expositionum libros scripserat, ut docet Clemens Alexandrinus in lib. vi *Stromateon*: Ἰσίδωρος δὲ, ὁ Βασιλείδου υἱὸς ἄμα καὶ μαθητὴς, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τοῦ προφήτου Παρχῶρ Ἐξηγητικῶν. Ubi Παρχῶρ emendandum videtur. Nisi quis existimare velit, Παρχῶρ etiam unum fuisse ex prophetis illis a Basilide confictis. Ex eorum prophetarum numero fuit etiam Cham; cujus nomine Basilides librum prophetiæ contexuerat, ut ex Isidori verbis ibidem a Clemente citatis colligitur. VALESIIUS. — Græbius quoque ad pag. 38 *Spicileg.*, vol. II, de fictis horum pseudo-prophetarum non modo personis, sed et libris, ista Eusebii accipienda censet, loco illo Clementis Alexandr. penitus persuasus. Neque interea plane spernenda est cl. Lardneri conjectura, hos libros statuentis codices aliquos orientales fuisse, quos adduxerat secum

Α νὰς (10) ἔαυτ ἠσυστησάμενον βαρβάρους τε αὐτοῖς εἰς κατάπληξιν τῶν τὰ τοιαῦτα θετηπότων ἐπισημῶν προσσηγορίας. Διδάσκειν τε ἀδιαφορεῖν εἰδωλοῦσθαι ἀπογευομένους, καὶ ἐξομνυμένους ἀπαραφυλάττως τὴν πίστιν κατὰ τοὺς τῶν διωγμῶν καιροῦς. Πυθῶνικῶς τε τοῖς προσωοῖσιν αὐτῶν, πενταετῆ σωτηρῆν παρακελεύεσθαι. Καὶ ἕτερα δὲ τούτοις παραπλήσια ἀπὸ τοῦ Βασιλείδου καταλέξας ὁ εἰρημένος (11), εἰς ἀγεννῶς τῆς δηλωθείσης αἰρέσεως εἰς προὔπτον ἐφύρασε τὴν πλάνην.

Basilides ab Oriente Alexandriam. Vid. opus Lardneri posthumum Anglice scriptum, cui tit. *Hæreticorum historia*, lib. II, cap. 2, sect. 51. Barcabam autem prophetam quemdam Gnosticis attribuit, ejusque nominis etymon docet Epiphanius, in hæres. 27, num. 2, p. 85, ed. Petavii. Hoc demum notabo, in multis tam Rufini quam Hieronymi codicibus exhiberi hæc nomina sic scripta, *Barchabam* et *Barcob*, sed *Barchabam* et *Barchabos* in Rufini ms. collegii S. Magdal. Oxonii; clausulam autem in codice Eusebii Bodl. seu Savil. omissam fuisse.

(10) Καὶ ἄλλους ἀνυπάρχοντες τινάς. Frustra Christophorus angelos hic inseruit, quasi in Eusebii textu aliquid deesset. Verum Eusebius tantum de prophetis loquitur quos sibi commentus fuerat Basilides. Atque ita hunc Eusebii locum acceperunt Hieronymus in *Catalogo*, ubi de Agrippa Castore loquitur, et Theodoretus in lib. I *Hæreticarum sectularum*, et Nicephorus in libro quarto. VALESIIUS.

(11) Ὁ εἰρημένος. Ὁ Εἰρηναῖος ms. Norfolc. sed male, etsi in eodem in codice suo Nicephorus historicus invenit. KOUTH.

ARISTO PELLÆUS

NOTITIA

(GALLAND., *Biblioth. vet. Patr.*, I, Proleg., p. LXXIV.)

I. *Aristo Pellæus*, auctor Disputationis Jasonis et Papisci, *Lucæ evangelistæ perperam ascriptæ. Operis utilitatem laudat Origenes contra Celsum; simulque illius inscriptionem, characterem atque doctrinam exponit. Quid in eo reprehenderit S. Hieronymus. Ejus auctor defenditur cum ex Paraphraste Hierosolymitano, tum ex vetustissimo Prædicationis Petri auctore, neque penitus dissentiente vel ipso Hieronymo.*

II. *Græcus operis textus, pauculis demptis, prorsus interit; una cum ejusdem perantiqua versione, a Celso Christiano elaborata: e cujus tamen superstite præfatione complura suppetunt ad ipsam opus plenius agnoscendum. Quis Jason cum Papisco in eo disputans. Quo tempore illud scriptum.*

III. *Historiam quoque rerum orientaliū litteris consignasse perhibetur Aristo, ex Mose Chorencensi; quin et ex ipso fortasse Eusebio.*

IV. *De eodem scriptore nonnulla perperam dicta exstant apud Chronicum Paschalis auctorem. Locus ejus a Fabricio frustra tentatus. Neque magis placet Cavei conjectura. Quid tandem de illo sentiendum ex Cangio.*

I. Primus inter antiquos Ecclesiæ scriptores qui Aristonis meminerit, Eusebius Cæsariensis comperitur (1); eumque Pellæum appellat, ex Pella nimirum Palæstinæ oppido trans Jordanem sito, quo paulo ante Hierosolymorum excidium sedes suas transtulerant Christiani, ut idem tradit Eusebius (2). Hic vero ex Judæo, ut videtur, Christianus, *Disputationem Jasonis et Papisci* litteris consignasse, S. Maximo teste (3), perhibetur: quam tamen *Disputationem*, si eundem Maximum audias,

(1) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. IV, cap. 6.

(2) Id. *ibid.*, lib. III, cap. 5.

(3) Maxim. Schol. in *Dionys. vulgo Areopag. De*

C Clemens Alexandrinus in libro VI *Hypotyposon* Lucæ ascripserit. Verum et haud facile assequi licet, inquit Græbius (4), qua ratione fieri poterit, ut Clemens Alexandrinus Lucam ejus auctorem fecerit, cum res aliquandiu post Lucæ obitum gesta in eo *Dialogo* fuerint relatæ. Unde suspicor, vel avitiose in Maximi textu infra recitando (5) εἶναι προὖν legere, vel potius a Maximo verba Clementis haud recte lecta aut intellecta fuisse; cumque in *Disputationem Jasonis et Papisci* allegans, Jasonis

myst. theol. cap. 1, opp. tom. II, pag. 17.

(4) Grab. *Spicil. SS. PP.*, tom. II, p. 150.

(5) Vide infra.

mentionem a Luca forte factam dixerit, in Actis A scilicet apostolorum, hæc male ad ipsam *Disputationem* esse relata. » Hæc ille.

Cæterum longe diu ante Maximum eandem *Disputationem* legerat Celsus Epicureus, cujus iniquum de illa iudicium recitat his verbis Origenes (6) : Παπίσκου τινὸς καὶ Ἰάσονος ἀντιλογίαν ἔχων, οὐ γέλωτος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλέους καὶ μίσους ἀξίαν. Ἐμοιγ' οὖν οὐ ταῦτ' ἐλέγχειν πρόκειται· ἔστι γὰρ παντὶ που δῆλα. *Pupisci* cujusdam et *Jasonis contentione* novi, non risu sed *miseratione* potius dignam et odio. Hæc itaque consutare mihi non est animus; quippe quorum absurditas omnibus patet. Verum Origenes, qui et ipse Aristonis *Dialogum* noverat, Celsi calumniam ita refellit, ut hand otiosum fuerit ejus responsionem hic describere; ex ea enim cum operis inscriptionem, tum in primis ejus characterem atque doctrinam perspicimus. Sic igitur ille : Οὐδὲν δ' ἤττον ἐβουλόμην πάνθ' ὄντινῶν ἀκούσαντα δεινολογούντος Κέλσου, καὶ φάσκοντος τὸ ἐπιγεγραμμένον σύγγραμμα, Ἰάσονος καὶ Παπίσκου ἀντιλογίαν περὶ Χριστοῦ, οὐ γέλωτος, ἀλλὰ μίσους ἀξίον εἶναι, λαθεῖν εἰς χεῖρας τὸ συγγραμμάτιον, καὶ ὑπομείναι καὶ ἀνασχέσθαι ἀκούσαι τῶν ἐν αὐτῶν ἢν' αὐτόθεν καταγνῶ τοῦ Κέλσου, μηδὲν εὐρίσκων μίσους ἀξίον ἐν τῷ βιβλίῳ. Ἐάν δ' ἀδεκάστως τις ἐντυγχάνη, εὐρήσει ὅτι οὐδ' ἐπὶ γέλωτα κινεῖ τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ ἀναγέγραπται Χριστιανὸς Ἰουδαῖο διαλεγόμενος ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν Γραφῶν, καὶ δεικνὺς τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείας ἐφαρμύζειν τῶν Ἰησοῦ· καίτοι γε οὐκ ἀγεννῶς οὐδ' ἀπρεπῶς τῶν Ἰουδαϊκῶν προσώπων τοῦ ἑτέρου Ἰσραμῆνου πρὸς τὸν λόγον. Id est : *Ego tamen cuperem, quemcumque post audita grandia Celsi verba, dicentis opusculum inscriptum, Jasonis et Papisci contentio* de Christo, non risu sed odio potius dignum esse, *accepto in manus libello, aliquantum operæ lectioni ejus insumere, ut, re ipsa doctus, Celsi vaniloquentiam damnet, nihil odio dignum in eo libro reperiens. Neque etiam quidquam ridiculum in illo inveniet; in quo scilicet Christianus inducitur cum Judæo disputans, atque ex ipsis Judæorum Scripturis evincens, prophetarum oracula de Christo ad Jesum pertinere; quanquam strenue satisque Judaice contradicat adversarius.* Quod autem ex Origene (7) colligit Tillemontius (8), ejusdem libelli auctorem hoc dictum ur-

sisse, ad mores informandos quam maxime utile : *Omnis sapientiæ fontem esse ac principium, omnes actiones eo referre, ut Deo placeant, ac ne cogitare quidem quidquam quod illi displiceat; quippe cum non solum dicta et facta, sed etiam cogitationes judicandæ sint* : id quidem minus recte collegisse vir

(6) Origen. *contr. Cels.*, lib. iv, § 52, tom. I, nov. edit. Paris., pag. 544.

(7) Id. *ibid.*, § 53, pag. 545, noviss. edit. Paris. Ubi tamen absque ullius ms. cod. auctoritate, ὠφελείας, pro σοφίας, legitur.

(8) Tillem. *Mém. ecclés.*, tom. II, pag. 158.

(9) Maran. *Vit. S. Cypriani*, ejus Opp. præfix. § 36, pag. 130, edit. Paris. 1726.

(10) Hieron. lib. *Quæst. Hebr. in Gen.*, sub init.

(11) Bartolocc. *Bibl. Rabbin.*, part. III, pag. 2.

Aristoni, sed ipsimet Origeni tribuenda; qui effectum illud velut commune omnium Ecclesiæ scriptorum principum pronuntiat; ut rite advertit cl. Maranus (9).

Post Origenem autem meminit quoque semel iterumque S. Hieronymus ejusdem *Disputacionis*, quam et *Altercationem* vocat; duoque ipsius loca inferius retulimus. Et in eorum quidem altero (10) falsum esse assertit doctor maximus, quod in ea scriptum erat, initio Geneseos in Hebræo haberi : *In Filio fecit Deus cælum et terram.* Sed Aristonem defendendum suscepit Bartoloccius (11) : « Pro Hebræo, inquit, intelligitur idioma Hierosolymitanum, quod Hebraicum lato modo dicebatur, et litteris Hebraicis scribebatur. In hoc siquidem idiomate, cujus reliquæ adhuc in Targum Hierosolymitano hodie supersunt, invenitur : *In Sapientia creavit Deus*, etc. Per Filium Patris æterni, et in Filio qui Sapientia Dei Patris est, creata sunt omnia; unde in hoc loco et secundum hunc sensum, idem valet *In Sapientia* ac *In Filio*. » Hactenus ille. Neque mirum, si Aristo Pellæus locum istum ex Targum Hierosolymitano desumpserit, consilio institutoque suo haud parum congruentem; qui scilicet disputationem suam *De Christo* in primis inscripsit, quique non solum Jasonem Christianum ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν γραφῶν, ex ipsis *Judæorum litteris* disputantem, verum etiam Papiscum Hebræum οὐκ ἀγεννῶς οὐδ' ἀπρεπῶς τῶν Ἰουδαϊκῶν, *strenue satisque Judaice* contradicentem induxit, ut modo asserebat Origenes. Haud equidem ignoro, huic Bartoloccii sententiæ illa officere, quæ de istius paraphrasæ Hierosolymitani ætate a plerisque viris doctis, potissimum vero a Morino (12) edisseruntur, statuentibus illum sæculo vi fuisse recentiore; ut proinde paraphrasi hujusmodi haud uti sæculo ii potuerit Aristo. Verum huic objectioni occurrit Waltonus (13), duplicem existisse Paraphrasin Hierosolymitanam demonstrans. Qua de re nonnulla insuper Wolfius (14). Cæterum eandem hujus loci Geneseos interpretationem ab Aristone adhibitam, hausit itidem, ut videtur, ex vetustissimo pseudepigrapho *Prædicationis Petri* Clemens Alexandrinus (15), ut alios Patres prætereamus; quod quidem fugisse Grabium (16) mirari subit. Neque omnino dissentit ipsemet Hieronymus, qui l. c. hæc habet : « Magis itaque secundum sensum, quam secundum verbi translationem, de Christo accipi potest; qui tam in ipsa fronte Geneseos quæ caput omnium librorum est, quam etiam in principio Joannis Evangelistæ, cæli et terræ conditor approbatur. »

num. 584.

(12) Morin. lib. II, *Exercit. Bibl.* VIII, cap. 7, p. 344, seqq.

(13) Walton. *Prolegom.* XII, in *Bibl. polyglott.*, §§ 41 et 44.

(14) Wolf. *Bibl. Hebr.*, tom. II, pag. 1169.

(15) Clem. Alex. *Strom.* lib. VI, cap. 7, p. 769, edit. Oxon.

(16) Grab. *Spicil. SS. PP.* t. I, pagg. 62 68.

II. Hujus vero *Disputationis* jamdudum perit A textus Græcus, periitque simul perantiqua ejusdem opusculi Latina versio, a Celso quodam sene Christiano elaborata. Ejus tamen superest epistola satis elegans atque erudita, qua Vigilio episcopo interpretationem suam nuncupavit, inter opera S. Cypriano ascripta (17); unde nonnulla discimus, ad ipsum textum deperditum pertinentia, quæ sic se habent (18): « Illud præclarum atque memorabile gloriosumque Jasonis Hebræi Christiani et Papisci Alexandrini Judæi disputationis occurrit; Judaici cordis obstinatam duritiam, brevi (19) admonitione ac levi increpatione mollitam; et victricem in Papisci corde Jasonis de Spiritu sancti infusione doctrinam: qua Papiscus ad intellectum veritatis admissus, et ad timorem Domini, ipso Domino miserante, formatus, et Jesum Christum Filium Dei credidit, et ut signaculum sumeret deprecatus, Jasonem postulavit. Probat hoc scriptura concertationis ipsorum, quæ collidentium inter se, Papisci adversantis veritati, et Jasonis asserentis et vindicantis dispositionem et plenitudinem Christi, Græci sermonis opere signata est. » Hæc ibi.

Conjicere placuit Grabio (20), Jasonem Hebræum Christianum et Papiscum Judæum Alexandrinum, inter se disputantes, fictas fuisse personas, ut in dialogis fieri consuevit. Aliis tamen aliter visum. Sixtus Senensis primum (21), deinde Pamelius (22) quos secutus est Bartolœcius l. c. opinati sunt, Jasonem istum eundem fuisse cum Jasonem Thessalonicensi, cujus meminerunt Lucas in Actis xvii, 5, et Paulus, Rom. xvi, 21, nullo tamen e veteris scriptoribus testimonio in medium adducto; ut proinde Spencero (23), Tillemontio (24) aliisque conjectura hujusmodi haud probetur. Episcopum potius aut saltem presbyterum illum fuisse cum Marano putaverim (25); Celsum siquidem interpretem modo nobis enarrantem audivimus, quod « Papiscus ad intellectum veritatis admissus, ut signaculum sumeret deprecatus, Jasonem postulaverit. » Neque dubitat idem vir doctus, quin sæculo ii ille vixerit. Et jure quidem: hæc enim *Disputatio* Celso Epicureo perspecta fuisse comperitur; adeoque circa ejusdem sæculi medium, sive pro nostris rationibus circa Christi annum 136, eam fuisse litteris consignatam existimamus. De Celso autem interprete, atque de ipsius præfatione ad suam Latinam Ari-

stoniani opusculi versionem, nos alibi opportunitas.

III. Neque tantum *Jasonis et Papisci Altercationem*, verum etiam *Rerum orientalium historiam* Aristo Pellæus scripsisse videtur. Siquidem Moses Chorenensis, Armeniace et Latine a Gulielmo et Georgio Wisthoniis nuper Londini evulgatus, complura refert in sua *Historia Armeniaca* (26), ex auctore nostro descripta; quorum nonnulla cum iis gemina esse perhibentur, quæ ex ipso Aristone tradit Eusebius (27); reliqua vero haud ita facile apud alios scriptores occurrunt: cujusmodi sunt quæ de morte Artasis III, Parthorum regis, enarrantur, sub Adriano regnantis; aliaque præterea, digna plane quæ solertius excutiantur. Neque enim demum omnino contemnendus auctor iste Armenus, qui sæculo v floruisse comperitur. Fuit ille quidem mediocriter doctus, ut de ipso cessent eruditi editores Londinenses (28); at illud sane ingenuum in eo agnoscendum, quod fere semper fontes indicet, unde suas enarrationes hauserit: quin et illud ejus *Historiæ* plurimum auctoritatis conciliare nemo inficias iverit, quod epistolæ aliaque monumenta velut e publicis tabulis deprompta, in suum opus conjecerit, ut proinde licet quandoque judicium, fidem tamen ejus raro desideres.

Sed ut ad Aristonem revertamur, ejus *Historiæ orientali* potiori jure tribuendum existimamus fragmentum 1, quod præpropere Grabium secuti, et Eusebio protulimus, tanquam ex *Altercatione Jasonis et Papisci* ab eo desumptum, ubi de Bethberæ urbis obsidione ac Hierosolymorum excidio sermo habetur. Atque id quidem suadere perspicitur contextus Eusebii, qui præter altum de *Disputatione* Aristoniana silentium, hauc insuper loquendi rationem usurpat: « Ἀριστων ὁ Ἕλληνας ἱστορεῖ. Eodem item sensu verba Eusebii accepisse noscuntur, sive doctus ipsius interpret Valesius, sive cl. abbas de Longuerue (29); quibus tamen Scaliger prævisse videtur (30). Sed in primis id quoque Moses Chorenensis palam profiteri censetur; qui cum uno eodemque tenore tum Eusebiana, tum de Artasis Parthorum regis obitu litteris tradita, ex ipso Aristone describat; ex ejus potius *Historia* illa omnia eruisse, quam ex laudata *Disputatione* dicendus: licet enim Jason et Papiscus, ut contendit Grabius (31), de Bethberæ obsidione deque Judæorum clade in eo dialogo verba fecisse potuerint; veri-

(17) Cypr. *Append.* pag. ccxxxiii, edit. Paris. 1726.

(18) *Ibid.* § 8, pag. ccxxxviii.

(19) Sic emendavit cl. Maranus ex codice ms. Remigiano, pro eo quod antea legebatur, *Hebræa monitione*. Hinc vero brevem fuisse hanc *Disputationem* colligimus.

(20) Grab. *Spicil. SS. PP.*, tom. II, p. 429.

(21) Sixt. Sen. *Bibl. sanct.*, lib. II, p. 71, edit. Paris. 1610.

(22) Pamel. in not. ad opusc. *De incred. Jud.*, inter. Opp. Cypr.

(23) Spuencer. *Adnot. ad lib. iv Origen. contr.*

Cels., p. 57.

(24) Tillem. *Mém. eccl.*, tom. II, p. 159, et X, p. 552.

(25) Maran. *Vit. Cypr.* pag. cxxx.

(26) Moses Choren. *Hist. Armen.*, lib. II, cap. 57, p. 174.

(27) Euseb. *Hist. eccl.*, lib. IV, cap. 6.

(28) Wisthon. *Præfat. ad Mos. Choren.* pag. xv.

(29) Longuer. *Dissert. de var. epoch.*, etc., pagg. 166, 209.

(30) Scalig. *Animadv. in Chron. Euseb. ad an. mxcxlviii et mxccl.*, pag. 216.

(31) Grab. *Spicil. SS. PP.*, tom. I, pag. 151.

imen simile haud est, illos ut vidimus de Christo A hujusmodi liberiore emendationem admittas, isputantes, de rege quoque Parthico fuisse locutos, adhuc tamen errantem auctorem videas, ejusque ihil sane ad propositum pertinente. sententiam integræ sanitati haud restitutam; cum

IV. Neque vero *Disputationem* tantum et *Histo-* B *riam orientalem*, de quibus hactenus edisseruimus; ad aliud etiam opus Aristo edidisse fertur, si *Chronici Paschalis* auctorem audias. Sic enim le (32): Τοῦτω τῷ ἔτει, Ἀπελλῆς καὶ Ἀρίστων, ὧν ἐμνηται Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἐν τῇ Ἑκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ἐπιδίδωσιν ἀπολογίας σύνταξιν ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσεβείας Ἀδριανῶ τῷ βασιεῖ. Hoc anno (Christi 134), *Apelles et Aristo*, quom meminit in sua *Historia ecclesiastica Eusebius amphili*, *librum apologeticum pro nostra religione Adriano Augusto porrigunt*. Verum Eusebium unum pellem hæreticum memorat (35), neque Aristonem B bellum apologeticum Adriano exhibuisse uspiam radit. Tentat quidem locum restituere Fabricius (34); neque dubitat quin legendum sit ὁ Πελλαῖος Ἀρίστων ζ, pro Ἀπελλῆς καὶ Ἀρίστων ὧν; suamque emenationem ex eo confirmari existimat, quod sequitur πιδίδωσι, non ἐπιδίδουσιν. Sed frustra. Licet enim

ad huc tamen errantem auctorem videas, ejusque sententiam integræ sanitati haud restitutam; cum historicae veritati omnino repugnet, Adriano Augusto *Apologiam* pro Christiana religione obtulisse aliquando Aristonem Pellæum; id saltem Eusebio incompertum, unde sua *Chronici* auctor hausisse profitetur; quod quidem miror virum eruditum præteriiisse. Neque magis placet Cavei conjectura, putantis (35) propterea fuisse hallucinatum chronographum istum, quod Aristidiis et Aristonis Pellæi nomina quæ apud Eusebium occurrunt (36), temere confundens, duos illos scriptores nobis procuderit. Illud potius putaverim, auctorem hunc de Aristide atque Quadrato ibidem sermonem habere voluisse, quos noverat ex Eusebio apologias porrexisse Adriano, quorumque nulla sane in eo *Paschali Chronico* mentio; sed memoria lapsum, Apellem nobis Aristonemque obtrudisse. Quid quæris? totam illam periochen in codice Holsteniano jure desiderari testatur cl. Cangius (37).

ARISTONIS PELLÆI

FRAGMENTA

(Routh, *Reliquiæ sacræ*, Oxonii, 1814, I, 91.)

EX DISPUTATIONE JASONIS ET PAPISCI.

Memini me (inquit S. Hieron., lib. II *Comm. ad Galat.* cap. III, comm. 13) in *Altercatione Jasonis et Papisci*, quæ Græco sermone conscripta est, ita reperisse: « Λοιδόρια Θεοῦ (58) ὁ κρεμάμενος, id est, *Maledictio Dei qui appensus est.* »

Ex eodem Opere.

Idem quoque S. Hieronymus in *Quæstionibus Hebraicis in Genesis*, hæc habet: « In principio fecit Deus cælum et terram. Plerique existimant, sicut in *Altercatione* quoque *Jasonis et Papisci* scriptum est, et Tertullianus in libro *contra Praxeam* disputat, nec non Hilarius in expositione cujusdam psalmi affir-

(32) *Chron. Pasch.* ad ann. 2 Olympiad. ccxxviii, C p. 255.

(33) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 43.

(34) Fabric. *Delect. argum. et syllab. scriptor.* cap. 3, pag. 153.

(35) Cav. *Hist. litter.* tom. I, pag. 58.

(36) Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, capp. 3 et 6.

(37) Cang. *Not. in Chron. Pasch.*, pag. 536.

(58) Λοιδόρια Θεοῦ. Aquilam et Theodotionem hæc eodem modo reddidisse, nec non Ebionem hæresiarcham interpretatum fuisse: "Ὅτι ὕβρις Θεοῦ ὁ κρεμάμενος, id est, *quia injuria Dei est appensus*, Hieronymus ibidem testatur. Atqui hæc verba Papiscum Jasoni objecisse colligo ex Tertulliani lib. *contra Judæos* cap. 10, sub cujus initium ita Judæos alloquitur: « De exitu plane passionis ejus ambigitis, negantes passionem crucis in Christum prædicatam, et argumentantes insuper non esse credendum, ut ad id genus mortis exposuerit Deus filium suum, quod ipse dixit: *Maledictus*

omnis homo, qui pependit in ligno. » Sicuti vero Tertullianus ad hanc objectionem ibidem respondet; integrum Deuteronomii textum, ac hæc quoque recitans: *Maledictus a Deo est omnis qui suspensus fuerit in ligno*, etc., ita Jasonem idem fecisse probabile est. Dum autem unam atque alteram istarum, quæ ex Aristonis Pellæi *Disputatione contra Judæos* allegatæ sunt, sententiarum in Tertulliani libro *contra Judæos* deprehendi, memoriam subitit mos Afri hujus scriptoris, perpetuo fere veteres, qui aut ipsum scripserant, imitantis. Id quod vel ex ipso illo *contra Judæos* libro patet, in quo plurima ex Justinii Martyris *Dialogo cum Tryphone Judæo* transcripsit. Quid si igitur dicamus, aliqua, quæ in *Dialogo* isto non reperiuntur, ex *Disputatione Jasonis Christiani et Papisci Judæi* ab Aristone conscripta eum deprompsisse et ulterius dilucidasse? Græbius, ad pag. 152 et 240, vol. II *Spicilegii Patrum*, ubi ad pag. 127 et seqq. fragmenta hujus scriptoris collegit.

mat. in Hebræo haberi : *In Filio fecit* (39) *Deus cælum et terram*. Quod falsum (40) esse, ipsius rei veritas comprobatur. »

Forsan ex eodem Opere.

Cum ... ipseque adeo seditionis auctor debitas A pœnas dedisset, et ex eo deinceps tempore universa Judæorum gens in regionem circum Hierosolyma sitam pedem inferre prohibita est, lege et constitutione imperatoris Adriani : adeo ut ne prospicere quidem e longinquo patrium solum ipsis liceret, » ut scribit Aristo Pellæus.

(39) *In Filio fecit*. In Tertulliani libro *contra Praxean*, cap. 5, diversa prorsus habentur : « Aiunt quidem, inquit, et Genesin in Hebraico ita incipere : *In principio Deus fecit sibi Filium*. » Neque Hilarius in dictis commentariis alicubi ait, in Hebræo exstare : *In Filio creavit Deus cælum et terram*; sed hæc solum in *Comment. ad psalm.* II habet : « *Bresith* verbum Hebraicum est. Id tres significantias in se habet, id est, in principio, et in cupite, et in Filio. » Quæ ut Hebraicæ linguæ ignarus scripsit, diversas Patrum expositiones pro diversis significationibus vocis *Bresith* accipiens. Atque mysticam istam principii de Filio expositionem ab Aristone in *Disputatione* adhibitam fuisse facile credo; sicut et Clemens Alexandrinus ex *Prædicatione Petri* eandem protulit (cujus verba dedi in notis ad tomi I *Spicilegii* pag. 328), Basilium, Ambrosium aliosque recentiores ut taceam. Ast quod in Hebræo lectum fuerit : *In Filio Deus fecit cælum et terram*, uti Tertullianus et Hilarius haud effutiverunt; ita nec ab Aristone dictum, sed Hieronymum in hoc, perinde ut prioribus duobus citandis, memoriæ defectu aut nimia festinatione lapsus puto. GRÆVIUS. — Tertulliani indicat liber *Adv. Hermogenem*, cap. 20, profectam esse hanc expositionem a Proverbiorum loco, cap. viii, comm. 22, ubi de se ipsa Sapientia Dei habet : *Deus possedit me in initio viarum suarum*, vel ut Tertullianus hic et supra legerat : *Deus condidit me initium viarum suarum*. Idem porro ostendit S. Methodii locus, qui sequitur : « *Ὅτι παρά τοῦ Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν*, φησὶν (Methodius), ἀρχὴν δὲ αὐτὴν τὴν σφραν λέγων τις, οὐκ ἂν ἀμάρτοι, λέγεται γὰρ παρά τινι τῶν ἐκ τοῦ θελοῦ χοροῦ λέγουσα περὶ αὐτῆς (cor. αὐτῆς) τὸν τρόπον τοῦτον· Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος θεμελίωσέ με. Methodii *De creatis*, pag. 345, ed. Combellisi. Sed primus omnium, quod sciam, post Aristonem hanc mysticam interpretationem tot scriptoribus probatam attulit Irenæus lib. II, cap. 3, pag. 118, ed. Massueti. Etsi aperitius id fecit, ad meliora tricus istis natus, Origenes, qui initio *Homiliarum in Genesin*, ubi *in principio*, τῇ ἀρχῇ, de Verbo divino exposito, statim post ait : « Non ergo hic temporale aliquod principium dicit; sed in principio, id est in Salvatore, factum esse dicit cælum et terram, et omnia quæ facta sunt. » Tom. II Op. Origenis, pag. 52, edit. Delaruean. Simili quoque, nec magis probabili, ratione illud Genes. II, 4 : « *Ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεός*, de Filio exposuit Clemens Alex. *Strom.* VI, pag. 815, ed. Potteri.

Nunc vero afferre mihi licuit, quæ Gallandius in Prolegomenis ad tom. I *Bibliothecæ suæ Patrum*, cap. 15, de Aristone Pellæo § 141, hac de re in sequentibus notavit.

(40) *Falsum*. Falsum esse asserit doctor maximus (S. Hieronymus) quod in ea scriptum erat, initio Genesios in Hebræo haberi : *In Filio fecit Deus cælum et terram*. Sed Aristonem defendendum suscepit Bartolocius, *Bibl. Rabbin.* part. III, p. 2, num. 584 : « Pre Hebræo, inquit, intelligitur idioma

... καὶ τοῦ τῆς ἀπονοίας αὐτοῖς (Judæis) αὐτῶν (inquit post alia Eusebius lib. IV *Hist.*, cap. 6) τῆ ἀξίαν ἐκτίσαντος δίκην (Barchochebæ), « τὸ τῆ ἔθνος ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τῆς ἀμπαν ἐπιβαλναιν ἐργεται νόμου δόγματι καὶ ἀτάξῃσιν Ἀδριανοῦ, ὡς ἂν μὴ δ' ἐξ ἀπόπτου θεωρεῖται τὸ πατρῶον ἑδαφος, ἐγκλεουσαμένου. » Ἀρίστον ἰ Πελλαῖος ἱστορεῖ (41).

Hierosolymitanum, quod Hebraicum lato modo dicebatur, et litteris Hebraicis scribebatur. In hæc siquidem idiomate, cujus reliquæ adhuc in Targum Hierosolymitano hodie supersunt, invenitur : *In Sapientia creavit Deus*, etc. Per Filium Patris æterni, et in Filio qui Sapientia Dei Patris est, creabunt omnia : unde in hoc loco et secundum hæc sensum, idem valet *In Sapientia ac In Filio*. Hactenus ille. Neque mirum, si Aristo Pellæus locum istum ex Targum Hierosolymitano deumpserit, consilio institutoque suo haud parum congruentem; qui scilicet *Disputationem suam de Christo* in primis inscripsit, quique non solum Hierosolymitanum ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν Γραφῶν, ex ipsis Judæorum Litteris disputantem, verum etiam Papiisum Hebræum οὐκ ἀγεννώς οὐδ' ἀκρίτως τῷ Ἰουδαϊκῷ, strenue satisque Judaice contradicentem induxit, ut modo assererat Origenes. Haud equidem ignoro, huic Bartolocii sententiæ illa officere, quæ de istius paraphrastæ Hierosolymitani ætate a plerisque viris doctis, potissimum vero a Morino, lib. II *Ezerit. Bibl.* VIII, cap. 7, pag. 344, seqq., edisserunt, statuentibus illum sæculo VI fuisse recentiorem; ut potuerit Paraphrasi hujusmodi haud uti sæculo II potuerit Aristo. Verum huic objectioni occurrit Waltonus, *Prolegom.* XII, in *Bibl. Polyglott.* §§ 11 et 14, duplicem existisse Paraphrasin Hieros. demonstrans. Quæ de re nonnulla insuper Wolfius, *Bibl. Hebr.* tom. II, pag. 1169. Cæterum eandem hujus loci Genesios interpretationem ab Aristone adhibitam, hausit iudem, ut videtur, ex vetustissimo pseudepigrapho *Prædicationis Petri* Clemens Alexandrinus lib. VI, cap. 7, pag. 769, edit. Oxon. ut alios Patres prætereamus. Neque omnino dissentit ipse et Hieronymus, qui l. c. hæc habet : « Magis itaque secundum sensum, quam secundum verbi translationem de Christo accipi potest; qui tam in ipsa front Genesios, quæ caput omnium librorum est, quam etiam in principio Joannis evangelistæ, cæli et terræ conditor approbatur. » Gallandius, p. LXXV *Prolegom.* ad tom. I *Biblioth. PP.*

(41) Ἀρίστον ἰ Πελλαῖος ἱστορεῖ. Id est ex urbe Syriæ Pella, quæ post excisam a Tito urbem Hierosolyma, sedes fuit episcopatus Hierosolymitani, ut scribit Eusebius. Cæterum Scalliger Aristonis Pellæi verba esse existimavit quæcumque leguntur supra ab his vocibus ἀρχίσαντος δὲ τοῦ καλῆμου, eaque passim Aristonis nomine citat; in quo tamen ei assentiri non possum. Nam et verba ipsa Eusebii stylium prorsus redolent; et Aristo Pellæus obsidionem illam Betharæ et expugnationem Judæorum fusius prosecutus fuerat. Quod si ipsa essent Aristonis verba, nequaquam id tacuisset Eusebius. Nam quoties verba ipsa auctorum adducturus est, semper de eo lectorem admonet. Cum autem addit ἱστορεῖ vel ἱστοροῦσι, indicat eam rem a scriptoribus illis quoque laudat, fusius commemorari. Porro hic Aristo Pellæus auctor esse dicitur libelli cujusdam, cui titulus erat, *Disputatio Iasonis et Papiisci*. VALESIIUS. — Perinde quasi crederet Valesius designari ab Eusebio aliud quoddam Ar-

Ex eodem Opere.

Ἀνέγων δὲ τοῦτο, ἐπὶ οὐρανοῦς (inquit Maxi-
 A nus Scholiis in Op. De mystica theol. S. Dionysio
 Areop. ascriptum, cap. 1), καὶ ἐν τῇ συγγραμμένῃ
 Ἀριστωνὶ τῷ Πελλαίῳ διαλέξει Παπίσκου καὶ Ἰά-

stonis opus, huic opinioni se opponit Gravius, ad
 pag. 131, tom. II *Spicilegii*, etiamsi Cavigio appro-
 batur; ait enim omnino verisimile esse, quod
 Aristo verba, quæ ibi Eusebius habet, in disputa-
 tionem contra Papiscum protulerit, perinde ac Ter-
 tullianus eadem Judæis in suo contra eos tractatu
 objecit (propter vaticinia prophetarum eventu com-
 probata), aut forte hic Aristonem, sicuti facere
 solet, excerpserit. Pristinæ porro opinioni suæ
 nuntium remisisse ipse Cavigius videtur, qui, ut ex
 collatione primæ editionis *Hist. litterariæ* mihi
 constat, capitulum de Aristone postea relinquit. Ve-
 rumtamen, si idoneus auctor esset, et cui tuto
 crederetur, Moses Chorenensis *Historiæ Armeniacæ*
 scriptor, quæ quidem historia a duobus Whistoni-
 is, celebris illius Gulielmi Whistoni illius, edita
 est, res aliter se habere videretur. Ita enim existi-
 mandum foret, Aristonem historiam quamdam
 conscripsisse, ex qua sua sumpsisset Eusebius.
 Quæ vero scripsit capite 57 lib. secundi Moses,
 prout ab editoribus ex Armeniaca lingua versa
 sunt, ea una cum toto capite Eusebiano huc trans-
 ferenda duxi, ut inter se uterque locus conferatur.
 Sic enim Moses Chorenensis :

Artasis (regis Armeniaci) mortem preclare
 tradit Aristo Pellæus. Siquidem per ea tempora
 Judæi ab Adriano rege Romano defecerunt, et cum
 Rufo Hipparcho conflixerunt, ductu viri cujusdam
 Iatronicis, cui nomen erat Barchochebas, id est,
 Stellæ filius, qui quidem re erat facinorosus et ho-
 micida, sed nomine suo glorians, afflictis illis et ca-
 pitulis Servatorem se de cælo delapsum esse prædi-
 cabat. Is bellum adeo accendit, ut Syria ac Mesopotamia
 incolæ Persæque omnes id respicientes, tributa
 solvere desidererent. Namque audiverat etiam
 præ morbum in Adrianum invasisse. Noster autem
 Artases super ea re nil movetur. Accidit autem
 ut per id tempus Adrianus in Palestinam veniret,
 rebellesque, in parvo oppido prope Hierosolyma
 obsessos deleteret, qui ideo omnem Judæorum gen-
 tem a patrio solo jussit pelli; quæ ne procul qui-
 dem Hierosolyma esset spectatura; atque ipse Hiero-
 solymam a Vespasiano, Tito, et ab se devastatam
 instauravit, et ab nomine suo Æliam appellavit,
 cum ipse Adrianus Sol esset appellatus, atque ibi
 ethnicos locavit, et Christianos, quorum episcopus
 erat Marcus. Per ea tempora magnum exercitum in
 Assyriæ partes misit, et nostrum Artasem cum suis
 curatoribus in Persidem proficisci jussit; quorum
 scriba cum is fuerit, qui nobis hanc historiam tra-
 didit, Artasi in Media occurrit, in loco, qui vocatur
 Solundus; Artases vero in morbum incidit, in
 Marindia, ad oppidum Bacuracerta, atque inde
 Abelum quemdam, Abelæ familiæ principem, virum
 impigrum ac blandum in provinciâ Ecelensem,
 ad Erizam, ad Dianæ fanum dimisit, qui ab
 simulacris sanitatem et longam vitam peteret; cu-
 jus ante reditum, Artases de vita discessit. Cæterum
 is scribit, quanta caterva cum Artase simul
 mortem obierit, charæ conjuges et concubinæ, etc.,
 p. 174. Tum deinceps reliqua pompa exsequiarum
 regis describitur.

Ad Eusebium nunc pergam capite 6, lib. IV, hæc
 scribentem : Καὶ δὴ τὰ τῆς Ἰουδαίων ἀποστασίας
 αἰθῆς εἰς μέγα καὶ πολὺ προελθούσης, Ρούφος
 ἑπάρχων τῆς Ἰουδαίας, στρατιωτικῆς αὐτῶν συμμα-
 χίας ὑπὸ βασιλέως πεμφθείσης, ταῖς ἀπονοταῖς αὐ-
 τῶν ἀπειθῶς χρώμενος, ἐπέξῃει, μυριάδας ἀθρώ-
 ων ἄνδρῶν ἡμοῦ καὶ παίδων καὶ γυναικῶν διαφθείρων,

Legi etiam septem cælos in *Disputatione Papisci*
 ac Jasonis, quæ scripta est ab Aristone Pellæo,
 quam Clemens Alexandrinus in sexto libro *Hypoty-
 poseon* ait sanctum Lucam descripsisse.

πολέμου τε νόμῳ τὰς χώρας αὐτῶν ἐξανδραποδίζ-
 μενος. Ἐστρατήγει δὲ Ἰουδαίῶν τριηκᾶτα Βαρχι-
 χειβᾶς ὄνομα, ὃ δὴ ἀστέρᾳ δηλοῖ· τὰ μὲν ἄλλα φονικῆς
 καὶ ληστρικῆς τις ἀνὴρ· ἐπὶ δὲ τῇ προσηγορίᾳ οἶα
 ἐπ' ἀνδραπόδων, ὡς δὴ ἐξ οὐρανοῦ φωστὴρ αὐτοῖς
 καταληλυθὺς, κακούμενοις τε ἐπιλάμβαι τερατεῦ-
 μενος. Ἀχμάσαντος δὲ τοῦ πολέμου ἔτους ὀκτωκαι-
 δεκάτου τῆς ἡγεμονίας Ἀδριανοῦ κατὰ Βίθθηρα
 πόλιν, ἣ τις ἦν ὀχυρωτάτη, τῶν Ἱεροσολύμων οὐ
 σφόδρα πόρρω διεστώσα· τῆς τε ἐξωθεν πολιτορκίας
 χρονίου γενομένης, λιμῆ τε καὶ δίψῃ τῶν νεωτερο-
 ποιῶν εἰς ἔσχατον ὀλέθρου περιελαθέντων. Καὶ τοῦ
 τῆς ἀπονοτίας αὐτοῖς αἰτίου τὴν ἀξίαν ἐκτίσαντος δι-
 κην, ΤΟ ΠΑΝ ἔθνος ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς περὶ τὰ Ἱε-
 ροσόλυμα γῆς πάμπαν ἐπιδαίειν ἐργεταί· νόμου
 δόγματι καὶ διατάξεσιν Ἀδριανοῦ, ὡς ἂν μὴ δ' ἐξ
 ἀπόπτου θεωροῖεν τὸ πατρῶν ἔδαφος, ἐγκλεισάμε-
 νου· Ἀρίστῳ δὲ Πελλαίῳ Ἱστορεῖ. Οὕτω δὴ τῆς πό-
 λεως εἰς ἐρημίαν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνος, καὶ πανταχῆ
 φθορὰν τῶν πάλαι οἰκητόρων ἐλθούσης, ἐξ ἀλλοφύ-
 λου τε γένους συνοικισθείσης, ἡ μετέπειτα συστάσα
 Ῥωμαϊκῆ πόλις τὴν ἐπανομίαν ἀμαίψασα, εἰς τὴν
 τοῦ κρατούντος Αἰλίου Ἀδριανοῦ τιμῆν, Αἰλίᾳ προσ-
 αγορεύεται. Καὶ δὴ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἐξ ἔθ-
 νων συγχροτηθείσης, πρῶτος μετὰ τοὺς ἐκ περιτο-
 μῆς ἐπισκόπους, τὴν τῶν ἐκείσε λειτουργίαν ἐγχει-
 ρίζεται Μάρκος.

Gallandius quidem, ut post vidi, in *Proleg.* ubi
 supra, p. LXXVI, etsi Mosis illa haud attulit, tamen
 opinari se auctoritate eorumdem inductum ait, de-
 sumptum Aristonis fragmentum esse ex *Historia*
 C *orientali* ab eo conscripta; nec dissentit Cl. Keilii
 in notis ad Harlesianam edit. *Fabricianæ Bibliothecæ*
Gr. tom. VII, p. 157. Sed nata mihi est suspicio,
 sumpta Mosis ista ex nulla id genus historia fuisse,
 sed tantum ex Eusebiana, quæ quidem auctori bene
 innotuerat, dum cætera ad res Orientales spectantia
 a Mose ipso, vel ab alio quopiam, admista sunt. Et
 consimilis apud hunc auctorem fraudis, seu vanita-
 tis, exemplum, suspicionis meæ firmandæ causa,
 adducam; is enim capite 72 ejusd. libri Firmilianus
 celebri Cappadocum episcopo opus *De Ecclesiæ*
persecutionibus attribuit, in quo regum quoque acta
 Firmilianus subtexuisse dicitur. In hac autem hi-
 storia, omnibus hactenus æque atque illa Aristonis,
 ignota, Petrum sextum decimum Alexandria episcopum
 anno nono vexationis martyrium subiisse, auctor
 fuit, modo ut Mosis credas, Firmilianus. Veris-
 simum id est, et ab Eusebio quidem memoratum,
 D subiisse eo anno Petrum martyrium; sed falsum
 est scripsisse illud Firmilianum, qui, eodem nar-
 rante Eusebio, lib. VII, cap. 30, quadraginta ante
 annis vita decesserat. Hinc constat, Mosem ista qui-
 dem de Petro Alexandrino, ab Eusebio, non a Fir-
 miliano, mutuatum fuisse, additis simul a Mose
 ipso, vel ab alio quopiam, rebus ad historiam
 Orientis pertinentibus. — Ἀρίστων ὁ Πελλαίος
 Ἱστορεῖ. Scaliger in *Animadversionibus ad Eusebii*
Chronicon pag. 216, non modo hæc, sed et præce-
 dentia loco citato Eusebii ab istis : Ἀχμάσαντος δὲ
 τοῦ πολέμου, tanquam Aristonis verba allegat. Sed
 ego ea tantum quæ hic posui, imo potius ista sola,
 quæ Italico, ut dici solet, caractere expressa sunt
 (paucissima verba, adeo ut... liceat, ita distinxerat
 Gravius) Aristonis verba esse conjicio, quia Ter-
 tullianum, lib. *contra Judæos* cap. 13, iisdem illos
 alloquentem reperio : *Vobis pro meritis vestris post*
expugnationem Hierusalem prohibitis ingredi in ter-
ram vestram, de longinquo eam oculis tantum videre

σνος, ἢν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν ἔκτῳ βιβλίῳ τῶν Ὑποτυπώσεων τὸν ἄγιον Λουκᾶν φησιν ἀναγράφει (42)

De eodem Opere. — Ita Origenes *contra Celsum*, lib. iv, c. 52, p. 544 ed. Delaruan., p. 199 ed. Speereri

... ibi enim Christianus cum Judæo disserens A ... ἐν ᾧ (45) (sc. τῷ βιβλίῳ τούτῳ) ἀναγράφεται Χριστιανὸς Ἰουδαῖοι διαλεγόμενος ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων Γραφῶν, καὶ δεῖκνυς τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείας ἐφαρμόζειν τῷ Ἰησοῦ· καὶ τοίγῃ εἰς ἀγεννώως οὐδ' ἀπρεπῶς τῷ Ἰουδαϊκῷ προσώπῳ τοῦ ἑτέρου ἱσταμένου πρὸς τὸν λόγον.

permissum est. Ubi tamen Tertullianus negativam in affirmativam convertit, ut misera hæc Judæorum fata adaptaret prophetiæ Isaïæ (cap. xxxiii, vers. 17, juxta LXX Interpretum versionem), immediate ante citata verba ab eo allegata: *Oculi vestri videbunt terram de longinquo.* Qua in re ille non solum decreto Adriani, sed et sibi ipsi contrarius est, quia paulo ante eodem capite 13, scripsit: « Interdictum est, ne in confinio ipsius regionis demoretur quisquam Judæorum, ut hoc quoque esset adimpletum per prophetam (Isaiam i, v. 7): *Terra vestra deserta, civitates vestrae igni exustæ.* » Si igitur interdictum fuit Judæis in confinio Palæstinæ habitare, haud licuit ipsis omnino terram sanctam oculis usurpare. Sed hæc obiter. GRABIUS. — Totum Eusebii caput, tanquam si verba ipsa fuissent Aristonis, *Historiæ suæ* inseruit Nicephorus lib. iii, c. 24, quod quidem perperam factum, sed plura interea ad Aristonem pertinere posse, quam ea quæ Grabius agnovit, vix negandum. Certe multo plura ad eum pertinere censendum foret, si verus Moses Chorenensis, de quo supra. Aristonis autem, qui ipse civis Pellæus fuit, de Judæis narrationem firmant scriptores alii, quorum nomina apud Moshenium videas, *De rebus Christi. ante Constantin.* M. sect. 2, § 13, pag. 239. Et, cum haud ita pridem Gregorii Abulpharagii *Chronicum Syriacum* edidissent atque vertissent cl. viri, Paulus Jac. Brunsius et Georg. Guil. Kirschius, apud *Dyn.* viii, p. 54, vidi tradentem auctorem, imperatorem Romanum, posquam « urbem Æliam Adriani appellatam ædificasset, populos peregrinos deduxisse, Judæis aures præcidi jussisse, illisque mandavisse ut ne ex longinquo quidem ad locum istum respicerent. » Confer Abulph. *Dyn.* vii, pag. 76 versionis Pocock. Verum senel in anno urbem adire suam Judæis concessum fuisse, quo nimirum die Hierosolyma a Tito diruta fuerit, magnoque pretio hanc licentiam ab illis redemptam fuisse, ostendit Josephus Scaliger, loco a Grabio jam indicato, ex *Itinerario Burdigalensi*, et Hieronymo in cap. ii *Sophonias*. Rem firmat ex Gregorio quoque Nazianzeno orat. 12. Valesius in notis ad Eusebii hoc caput. Denique causam rei addam ex *Philostorgii Excerptis*, cur nimirum Judæos ab urbe nova arceret Adrianus. « Adrianus, inquit, Æliam Hierosolymanam Æliam vocabat, ὡς ἂν παντάπασιν τὸ Ἰουδαϊσὸν αὐτῆς ἔθνος ἀποστήσῃ καὶ ἀπορρήξῃ, καὶ μὴδ' ἐκ τῆς κλήσεως ὡς πατρίδος αὐτῆς ἀντιποιεῖσθαι πρόφασιν ἐχούσης· ἐδέδισαι γὰρ αὐτῶν τὴ θερμουργίαν καὶ βίφοκινδύνον, μὴ συναγειρόμενοι κατὰ πρόφασιν ἐν τῇ πόλει λατρείας πράγματα Ῥωμαίους παρέξωσιν. » Lib. vii, c. 11, p. 507.

(42) *Τὸν ἄγιον Λουκᾶν φησιν ἀναγράφει.* Sive verus sive fictus fuerit Dialogus ille, Aristoni certe tribuendus est; nec facile assequi licet, qua ratione fieri potuerit, ut Clemens Alexandrinus in *Hypotyposibus* Lucam ejus auctorem fecerit, cum res aliquandiu post Lucæ obitum gestæ in illo fuerint relatæ. Unde suspicor, vel nos vitiose in Maximi textu infra recitandam ἢν pro δὲ legere, vel potius a Maximo verba Clementis haud recte lecta ad intellecta fuisse, cumque is *Disputationem Jasonis et Papisci* allegans, Jasonis mentionem a Luca forte factam dixerit (in Actis scilicet apostolorum), hæc male ad ipsam *Disputationem* relata esse. De septem

autem caelis vide Irenæum lib. i, c. 1, § 9, et *Testamentum Levi* § 3, tom. I *Spicilegii*, p. 159. Adde hic notatu dignum locum ex libro *Sophonias* citatum a Clemente Alexandrino lib. v *Strom.* p. 585: Ἄρ' οὐχ' ἔμοια ταῦτα τοῖς ὑπὸ Σοφονία λεγόμενοι τοῦ προφήτου· καὶ ἀνέλαβεν με Πνεῦμα, καὶ ἀνιγεγέρθη με εἰς οὐρανὸν κέλευτον, καὶ ἐθεώρουν ἀγγέλους καλομένους Κύριους· καὶ τὸ διάστημα αὐτῶν ἐπισκίμενον ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· καὶ ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν ὁ ὄρθρος ἐπὶ ἀπαικισίῳ φαίει· Ἥλιον ἀνυπέλλοντος· οἰκοῦντας ἐν ναικίς σπηλαίαις, καὶ ὑμνοῦντας θεοῦ ἄβυσσος ὑψίστης· ἅπαντα hæc sunt similia iis, quæ dicta sunt a propheta *Sophonias*? Et assumpsit me Spiritus (inquit), et sustulit me in quantum caelum, et contemplabar angelos, qui Domini vocabantur (Dominaciones, juxta *Coloss.* 1, 16; *Ephes.* 1, 21), et diadema eorum impositum in Spiritu sancto: et erat sedes uniuscujusque eorum septuplo major luce solis orientis; habitantes in templis salutis, et laudantes Deum ineffabilem altissimum. » Quæ cum neque in Hebræo textu, neque in LXX Interpretum versione prophetae *Sophonias* reperiam, ex apocrypho ejus libro (de quo vide tomum I *Spicilegii*, p. 134, et seq.) de prompta esse conjicio. GRAB. — Irenæi locus a Grabio hic indicatus, de Valentiniana tantum, non autem catholica, sententia agit. Et quidquid nugatus est Victorinus Pictav. *De fabrica mundi*, apud *Cavium Hist. litt.* tom. I, p. 149, verum est quod scripsit Origenes in lib. vi *contra Cels.*: Ἐπὶ δὲ οὐρανοῦ, ἢ ὅλων περιωρισμένον ἀριθμὸν αὐτῶν, αἱ φερόμεναι ἐν ταῖς Ἐκκλησιαῖς τοῦ θεοῦ οὐκ ἀπαγγέλλουσι Γραφαί, cap. 21. Quod autem ad personas *Dialogi* attinet, hæc accipe ex cl. Gallandii *Prolegom.* l. c.: « Conjicere placuit Grabio (antea) Jasonem Hebræum Christianum, et Papiscum Judæum Alexandrinum inter se disputantes, fictas fuisse personas, et in dialogis fieri consuevit. Aliis tamen aliter visum. Sixtus Senensis primum, *Bibl. sanct.* lib. ii, p. 71, edit. Paris. 1610, deinde Pamelius in not. ad opusc. *De incred. Jud.* inter Opp. *Cypr.*, quos secutus est Bartoloccius, l. c., opinati sunt, Jasonem istum eundem fuisse cum Jasonem Thessalonicensi, cujus meminerunt Lucas in Actis xvii, 5, et Paulus, *Rom.* xvi, 21, nullo tamen e vetustis scriptoribus testimonio in medium adducto; ut proinde Speerero Adnot. ad lib. iv Origenis *contra Cels.*, p. 57, Tillemontio, *Mém. eccl.* tom. II, p. 139, et A., p. 552, aliisque conjectura hujusmodi haud prolatur. Episcopi potius aut saltem presbyterum illum fuisse cum Marano putaverim, *Vit. Cypr.* pag. cxxx. Celsum siquidem interpretem modo nobis enarrantem audivimus, quod « Papiscus ad intellectum veritatis admissus, ut signaculum sumeret deprecatus, Jasonem postulaverit. » Neque dubitat idem vir doctus, quin sæculo ii ille vixerit. Et jure quidem: hæc enim *Disputatio* Celsi Epicurei perspecta fuisse comperitur; adeoque circa ejusdem sæculi medium, sive pro nostris rationibus circa Christi annum 156 eam fuisse literis consignatam existimamus. » P. lxxv. Neque fictas has personas fuisse ceusat Keiliius vir cl. ad tom. VII edit. novæ *Fabricianæ Bibl. Gr.*, p. 156.

(45) Ἐν ᾧ, etc. De Celso hanc *Disputationem Papisci et Jasonis* commemorante, ita paulo supra

Celsus quidam (44) in *Præfatione versionis deperditæ hujus Operis Aristoniani*.

Illud præclarum (45) atque memorabile gloriosumque, Jasonis Hebræi Christiani, et Papisci Alexandrini Judæi, disceptationis occurrit: Judaici cordis obstinatam duritiam Hebræa monitione ac leni increpatione mollitam; victricem in Papisci corde Jasonis de Spiritus sancti infusione doctrinam. Qua Papiscus ad intellectum veritatis admissus, et ad timorem Domini ipso Domino miserante formatus, et in Jesum Christum Filium Dei credit, et ut signaculum sumeret, deprecatus Jasonem postulavit. Probat hoc scriptura concertationis ipsorum, quæ collidentium inter se, Papisci adversantis veritati, et Jasonis assestantis et vindicantis dispositionem et plenitudinem Christi, Græci sermonis opere signata est. Exstat hæc præfatio ad calcem *Operum S. Cypriani* ad pag. 31, ed. Felli.

Origenes: Ἐξῆς δὲ τοῦτοις ἐπιλεξάμενος (Celsus) ἐπὶ πάντων συγγραμμάτων, τῶν περιεχόντων ἀλληγορίας καὶ διηγήσεις μετὰ οὐκ εὐκαταφρονήτου λέξεως καὶ φράσεως, τὸ εὐτελέστερον καὶ δυνάμενον μὲν τι πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπλουστεροὺς πίστεως ἄρην συμβαλέσθαι, οὐ μὴν οἶόν τε καὶ συνετωτέρους κινήσαι, φησὶν· «Ὅταν δὴ καὶ Παπίσκου τινὸς καὶ Ἰάσονος ἀντιλογίαν ἔγνων, οὐ γέλωτος, ἀλλὰ μᾶλλον λέους καὶ μίσους ἀξίαν. Ἐμοιγ' οὖν οὐ ταῦτ' ἐλέγχειν πρόκειται· ἔστι γὰρ παντὶ που ὄψα, καὶ μάλιστα εἰ τις ὑπομείναι καὶ ἀνάσκειτο αὐτῶν ἐπαρῶσαι τῶν συγγραμμάτων. Ἄλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον θέλω διδάξαι, etc. Sub hæc Celsus e scriptis omnibus quæ hujusmodi explicationes allegoricas continent et elegantiter scripta sunt, elegit vitius quoddam, quod ut nonnihil possit ad vulgi simplicioris fidem promovendam conferre, nihil tamen momenti ad persuadendos intelligentiores habet. Tum ait: «Qualis sit illa quam legi Papisci cujusdam et Jasonis contentio, non risu sed miseratione potius digna et odio. Hæc igitur consutare mihi non est propositum. Quippe quorum absurditas omnibus perspicua est, præsertim si quis a se impetrare possit, ut libros ipsos audiat. Satis fuerit docere id quod natura docet ipsa,» etc. Origenes autem diluentis hanc Celsi reprehensionem et pro libro respondentis quæ adduntur, hæc sunt: Ἰὺδῶν δ' ἤττον ἐβουλόμην πάνθ' ὄντινῶν ἀκούσαντα κεινολογούντος Κέλσου, καὶ φράσκοντος τὸ ἐπιγεγραμμένον σύγγραμμα, Ἰάσονος καὶ Παπίσκου ἀντιλογίαν περὶ Χριστοῦ, οὐ γέλωτος, ἀλλὰ μίσους ἀξίαν εἶναι, καθεῖν εἰς χειρὰς τὸ συγγραμμάτιον; καὶ ὑπομείναι καὶ ἀνασχέσθαι ἀκοῦσαι τῶν ἐν αὐτῷ, ἵν' αὐτῶθεν αταγῶν τοῦ Κέλσου, μηδὲν εὐρίσκειν μίσους ἄξιον ἐν τῷ βιβλίῳ· ἐὰν δ' ἀδεκάστως τις ἐντυγχάνῃ, εὐρήσει ὅτι οὐδ' ἐπὶ γέλωτα κινεῖ τὸ βιβλίον· ἐν ᾧ ἀναγράφεται Χριστιανός, etc. (atque ita deinceps, ut supra positum est). Vellem ut quicumque ex Celso irroganter declamitante audit Papisci et Jasonis de Christo contentionem non risu sed odio potius dignam esse, libellum hunc in manus sumeret, et quæ in illo scribuntur legere sustineret; is cum nihil in illo scripto inveniret odio dignum, Celsum utique damnaret. Neque etiam illi risum movebit, qui libero iudicio illum evolverit. Ibi enim Christianus, etc. Attamen

ex Origenis Celsique verbis recte fortasse id colligas, librum de quo agitur, nonnulla præstitisse, quæ usibus simpliciorum magis quam prudentiorum inservirent, etsi personarum convenientiam pulchre ac strenue conservaret, tum vero illum pro indole sæculi in allegoriis multum fuisse.

(44) *Celsus quidam*. Periiit, eheu! laudata bactenus disputatio Græce scripta; nec superstes est Latina versio a Celso elaborata, sed sola ejus præfatio inter Cypriani Opera habetur: «Quis qualisve Celsus ille fuerit non constat,» ait doctissimus D. Cavius pag. 34 *Historiæ litterariæ*. Equidem Celsum Iconiensis Ecclesiæ præsulem sæc. III. Alexander episcopus Hierosolymitanus et Theoctistus Cæsariensis in Epistola ad Demetrium Alexandrinum, laudarunt apud Eusebium lib. VI *Hist. eccl.*, cap. 19. Sed an is ille fuerit, incertum est; certum autem, quod circa eadem tempora vixerit, siquidem «ex plurimis præfationis locis liquet, eum vigentibus adhuc persecutionum temporibus, et ante susceptam ab imperatoribus fidem Christianam scripsisse,» quæ D. Cavii loco citato sunt verba. Quibus addo «Christum» a Celso «Spiritus sanctum» dictum, phrasi primis quidem sæculis usurpata, sed post tertium, et exortam Arii hæresin, vix audita. GRABIUS. — Non oportuisse in homine Græco interpretem Latinum quæri, bene notat Gallandius in Proleg. tom. IV *Bibliothecæ PP.*, p. XIX. Is enim Celsi Præfationem in *Bibliotheca* sua repetendam curavit; Vigiliumque episcopum, ad quem Celsus scripsit opus, Vigilium Thapsitanum episcopum fuisse conjecit, qui vergente ad finem sæculo quinto, sævientibusque in orthodoxos Arianis, vixit. Quod si verum est, istam præfationem recentior ipsius ætas intra instituti operis mei limites concludi haud patitur; ad hæc, facile obvium est opusculum in S. Cypriani editionibus plerisque positum.

(45) *Illud præclarum*, etc. Locum ait Pamelius, Cypriani editor, mutilum videri. Amplius delibendum puto; quoniam auctor fortasse voluit subaudiri a nobis verbum fuisse cum utraque voce mollitam et victricem.

S. CLAUDIUS APOLLINARIS

EPISCOPUS HIERAPOLITANUS ET APOLOGISTA.

NOTITIA

(LUMPER, *Historia critica Patrum*, III, 26, Aug. Vind. 1784, 1n-8°.)

ARTICULUS I.

Ejus vitæ historia.

Inter maximos, quos Ecclesia catholica sub Marco

Aurelio habuit rectores ac antistites, viros, non ultimo sane loco collocandus venit S. Claudius Apollinaris Hierapolitanæ Ecclesiæ episcopus. Est au-

tem Hierapolis civitas in Phrygia Asiae Minoris A
provincia sita. A Serapione (1) Antiocheno episco-
po, qui proxime ejus aetatem vita sua attigerat, bea-
tissimi Patris nomine honorari meruit. Subsequiis
Ecclesiae saeculis episcopus beatae memoriae, vir
omni encomiorum genere dignissimus habebatur,
atque veluti caeterorum praetorum insigne orna-
mentum ac exemplar, et adversus Cataphrygarum
haeresim fortissimum aequae ac invictum velut Ec-
clesiae fulcimentum (2) celebrabatur.

Bollandus (3) Hierapolim illius fuisse patriam
censet. Judice Theodoro (4), « praeter divinarum
rerum cognitionem, externa quoque disciplina (id
est profanis ac humanioribus scientiis) fuit ex-
cultus. » Vitae ejus particulae circumstantias pen-
nitus ignoramus. Verum encomia, quibus a viris
doctissimis atque sanctissimis commendabatur, ju-
dicandi nobis copiam faciunt, Apollinarem nostrum
vitam moresque suos adamussim juxta praellen-
tem episcopalis dignitatis gradum instituisse, atque
conformasse, neque eum minus in charitate, quam
in scientiis excelluisse. Floruit autem juxta Euse-
bium (5), Hieronymum (6) atque Photium, M. Aure-
lio Antonino imperante. Neque hunc supervixit
principem. Forte in episcopatu Hierapolitano S.
Abercio vel Papiae successit (7).

(1) Euseb. *H. E.* c. 19, lib. v.

(2) Euseb. *H. E.* l. v, cap. 16, et *adversus Cata-
phrygarum haeresim*. . . Deus Apollinarem Hierapo-
litanum tanquam validum atque invictum telum ex-
citavit.

(3) Ad diem 7 Februarii.

(4) *Haeretic. fabul.* lib. III, cap. 2 Opp. tom. IV,
pag. 227.

(5) Euseb. *H. E.* l. iv, cap. 26 et 27.

(6) In *Catalogo vir. illustr.*, cap. 26.

(7) Tillemont., tomo II *des Mémoires*, pag. 207.

(8) *Dissertat. Cyprian.* 2, § 39, pag. 264 et Dis-
sertat. 4 Iren., §§ 34 et 39, pag. 359 et 372. D.
Hieronymus in *Catalogo virorum illustrium Apolo-
giam* hanc vocat volumen insigne, quod pro fide
Christianorum dedit Apollinaris, cap. 26. Tillemontio,
Mémoires de l'Hist., t. II, pag. 207, atque Remigio
Ceillierio, *Hist. génér.* t. II, p. 83, haec Apologia
primum anno aerae vulgaris J. Ch. 175 vel 176 ab
Apollinari Hierapolitano exarata videtur hisce ex-
fundamentis: primo quidem, quia Eusebius Caesa-
riensis, facta mentione *Apologetici* D. Melitonis,
statim capite 27 subsequente orationem apologeti-
cam Apollinaris subjicit. Jam vero Melitonis *Apolo-
giam*, ut supra vidimus, ad annum J. Ch. 175 re-
ferunt. Secundo aiunt eam *Apologetiam* scriptam
fuisse post victoriam illam miraculosam M. Aurelii
de Marcomannis et Guadis reportatam, siquidem
S. Apollinaris hujus victoriae in suo *Apologetico*
mentionem facit, atque hoc ex fonte Eusebius hau-
sit, quidque de legione Melitina, fulminea, seu ful-
minatrice posthac dicta, disserit. En ipsius Eusebii
verba, *H. E.* l. v, cap. 5: « Cum adversus Germa-
nos et Sarmatas pugnaturus aciem instrueret, et
exercitus ipsius sibi premeretur, pene ad inopiam
consilii redactum esse, memorant. Tum vero mi-
lites legionis Melitinae, quae fidei merito etiam nunc
manet, dum acies adversus hostes ordinatur, flexis
in terram genibus, ut nostris orantibus mos est,
preces ad Deum fudisse perhibentur. Cujus specta-
culi novitate hostibus stupefactis, aliud quiddam
longe majori dignum admiratione accidisse nar-

ARTICULUS II.

Claudii Apollinaris scripta.

Ex iis vero, quae litteris tradidit illustris iste Ec-
clesiae scriptor, ejusmodi sunt veteribus hodie
1. *Oratio pro fidei defensione* ad Marcum Antoninum
Verum, anno circiter ejus imperio 10, Christi a-
tem pro aera vulgari 170, oblata, ut arguit Dodwel-
lus (8). 2. *Adversus gentes* libri quinque. 3. *De ve-
ritate* libri duo. 4. Duo item *adversus Judaeos*. 5.
Et alii, quos postmodum exaravit adversus Cata-
phrygas, tunc primum exortos; de quibus postre-
mis libris eodem secundo labente saeculo Serapion
Antiochenus episcopus ad Caricum et Ponticum
scribens, apud Eusebium haec habet: « Beatissimi
Claudii Apollinaris, qui Hierapolitanae urbis in Asia
episcopus fuit, scripta sive libros ad vos misi. »
Verum haec aliaque Hierapolitani hujus episcopi
modo memorata hodie desiderantur, eorumque tan-
tum inscriptiones ad nos pervenerunt.

Præter haec memorata opera, quae penitus
interciderunt, librum quoque *De Paschate* scriptum
comperitur Apollinaris, cujus fragmenta duo apud
auctorem *Chronici Paschalis* vulgo *Alexandriini* sa-
persunt. De horum autem fragmentorum auctoritate
nonnulli recentiores dubitasse noscuntur; quos in-
ter eminentissimus Tillemontius (9), eo nimirum nomine

rant: hinc quidem fulminum jactus, quibus peni-
tentium copia in fugam versa atque extincta sunt:
illinc vero imbrium vim, quibus exercitus eorum,
qui Deum peccati fuerant, jamjam siti periturae,
praeter spem recreatus est. Atque ea res tum a
scriptoribus a fide nostra penitus alienis, quibus
cura fuit res eo tempore gestas memoriae mandare,
tum a nostris etiam hominibus refertur. Sed gen-
tilium scriptores, utpote a religione nostra dissi-
dentes, hoc quidem miraculum commemorarunt;
non tamen id nostrorum precibus factum esse con-
fessi sunt. Nostri vero utpote veritatis cultores sim-
pliciter atque ingenue rem ipsam litteris tradide-
runt. Ex his est Apollinaris, qui legionem illam,
cujus precibus id miraculum perpetratum est, ex-
inde congruo rei vocabulo Fulmineam ab impera-
tore cognominatam esse scribit. » Ita Eusebius. In
quem locum v. cl. Valesius observat, jam dudum
monnisse Scaligerum in animadversionibus Euse-
bianis, Legionem fulminatricem ab hoc miraculo
cognominatam non fuisse, quippe quae diu ante
tempora M. Aurelii Antonini ita vocata fuerit.
Docet id manifeste Dio Cassius in libro LV, ubi le-
giones omnes enumerat. Vetus quoque inscriptio a
Scaligero prolata idipsum confirmat. Quamobrem
de ipso quidem miraculo pluviae a Christianis mili-
tibus impetratae, et Apollinari et Tertulliano et Euse-
bio testantibus, facile credimus, Legionem vero
Melitinam ob id fulminatricem dictam esse a M.
Antonino imperatore nondum mihi persuasit Apol-
linaris, nam, iudice summo critico Patre Pagi-
o ad annum J. Ch. 174, non dubitamus, quin multa
falsa veris admista fuerint. Consule etiam Wisu-
diatriben de Legione fulminatrice Christianorum sub
imperatore M. Aurelio Antonino, Amstelodami 1685
impressam. Denique observa cum Tillemontio ad
Apologetiam Apollinaris: ex eo, quod antiquitas
nobis nihil de hac oratione apologetica reliquerit,
judicatu difficile est, quatenam in specie objecta illa
attigerit. Tillemontius, loc. cit.

(9) *Lettre au R. P. Lamy*, § 72, à la fin du tom.
II des *Mém. eccl.*

quod Claudii Apollinaris opera recensens Eusebius, illud *De Paschate* tacitus præterierit, neque uspiam apud scriptorum ecclesiasticorum nomenclatores ejus mentio recurat. Esto: de illo quidem opere silet Eusebius, eoque silente nihil sane mirum, si Hieronymus quoque, Gennadius, Honorius, alique de ipso reticeant, qui ad vetustiorum saltem temporum scriptores quod attinet, unum Eusebium sequi consueverunt. Verum quid tum postea? Num ideo episcopus ille Hierapolitanus opus *De Paschate* haud scripsisse dicendus? minime omnium. Accipe isthæc Eusebii verba (10): « Apollinaris licet penes multos multa exstant opera, hæc tamen sola ad nos pervenerunt. » Audin? « multa » scripsit Apollinaris, ex quibus quinque « sola » novit Eusebius, quæ illic enumerat, quique proinde illa non vidit, quæ contra Severianos Encratitas ipsum scripsisse tradit Theodoretus (11), neque librum *Περὶ εὐσεβείας*, *De pietate*, quem legit Photius (12). Quidni porro opus quoque de Paschate scripserit, ut auctor est Chronici Paschalis scriptor anonymus? Melitonem enimvero Sardiensem episcopum, qui floruit iisdem temporibus, quibus Apollinaris, de eodem argumento, licet non eadem sententia, libros duos perscripsisse, testem habemus ipsummet Eusebium (13). Nam Polycrates Ephesinus episcopus in epistola ad Victorem (14), Sardiensem illum episcopum inter eos recenset, qui diem Paschæ quarta decima luna, juxta Evangelium, observarunt; cum contra omnino sensisse Apollinarem, ex allatis fragmentis constet. Sic enim in iis legitur (15): « Quidam igitur sunt, qui ex ignorantia de hisce excitant contentiones, rem venia dignam passi (neque enim accusationem admittit ignorantia, sed eget doctrina), aiuntque 14^a agnum cum discipulis manducasse Dominum; magna vero azymorum die passum esse: atque ita dicere Matthæum, uti illum intelligit. Unde legi contraria est eorum interpretatio, iisque adversari videntur Evangelia. » Et in altero: « Decima quarta veri Paschatis Domini, sacrificium magnum, pro agno Dei Filius; qui vivus fortis vixit; et qui judicatus, iudex est vivorum et mortuorum; et qui traditus est in manus peccatorum, ut crucifigeretur; qui super cornua unicornis est exaltatus; et qui in sacro latere percussus est; qui ex latere suo duo iterum fudit purgatoria, aquam et sanguinem, verbum et spiritum; et qui Paschatis die sepultus est, lapide monumento imposito. » Apposite ad hæc duo loca loquitur V. C. Bernardus Lamy (16): « Quartadecimani suppo-

nentes Pascha Judaicum a Jesu Christo factum quarta decima die, quæ occurreret in pervigilio mortis ejus, contendebant quacunq; feria, in quam incideret eadem decima quarta dies, Domini exemplo Pascha Christianorum potius esse celebrandum, quam in die Dominica. Verum sancti doctores (quos inter S. Apollinaris noster) arguebant eos, niti falso supposito seu fundamento; quoniam Jesus eo anno, quo passus est, non fecisset Pascha, sed fuisset. » Hæc vir doctus. In eadem porro sententia cum nostro episcopo Hierapolitano plerique Patres deinceps fuerunt, Clemens Alexandrinus, Hippolytus Portuensis, Petrus Alexandrinus, alique, quos apud eundem Lamyum (17) vides.

Tillemontius quidem omnem lapidem movet (18) quo suspectam reddat *Chronici Paschalis* præfationem, ubi Apollinaris, aliorumque veterum Patrum fragmenta de Paschate occurrunt; eorum tamen integritatem palam oppugnare non audet, ut probe advertit laudatus Lamyus Tillemontii argumenta retundens (19). Neque aliter sane Cangius: cujus notam margini additam, « falsa sunt ista (20) » de auctorum quidem sententia, non vero de ipsorum textu accipiendam nemo non videt. Ita quoque jam pridem censuerat doctissimus Petavius (21) qui eadem fragmenta Græce recitans, de iis in præfatione ad lectorem hæc habet: « Accessit anonymi cujusdam diatriba *De Paschate* novissimo Christi.... Duplex fragmenti esse istius argumentum videtur. Primum enim Christum demonstrat ultima in cæna legale Pascha non celebrasse; quod pridie ejus diei, quo a Judæis peractum est, mysticum suum ac Novi Testamenti proprium Pascha Christus obierit. Cujus opinionis veteres nonnullos citat, sed ea videlicet, quod illorum pace dixerim, falsa, et Evangeliorum auctoritati contraria est. » Hactenus ille. Denique Tournemini vir eruditissimus in epistola Bernardo Lamy inscripta non solum fragmentorum illorum sinceritatem, sed etiam sententiarum veritatem agnoscit (22). Quorum ergo virorum doctorum auctoritate permotus V. C. Gallandus (23) duo illa fragmenta *De Paschate*, quæ in *Chronico Paschali* Apollinari Hierapolitano ascribuntur, eidem S. Patri confidenter quoque asseruit.

Verum pace tantorum virorum dixerim, res haud adeo certa est, num S. Apollinaris Hieropolitanus cujusdam operis de Paschate auctor sit: siquidem tota assertio soli immititur *Chronico Alexandrino*: quis autem ignorat, in quam varias et dissimillimas

(10) Euseb. *H. E.* l. iv, c. 27.

(11) *Hæretic. fabul.* l. II, cap. 21, Opp. tom. IV, pag. 208.

(12) *Bibl. codice* 14.

(13) *Hist. eccl.* lib. iv, cap. 26.

(14) Polycrates apud Euseb. *ibidem* lib. v, cap. 24.

(15) Apud auctorem *Chronici Paschalis*, præfat. pag. 6 et in Gallandii *Bibl. PP.* t. I, pag. 680.

(16) *Dissertat. de Paschate Jud.* § 11, in *Harmonia Evang.*, pag. 457.

(17) Lamy, *Traité de l'ancienne Pâque*, II part., cap. 6, p. 349, 375.

(18) Tillem. l. c. *Mém. eccl.* t. II, pag. 736.

(19) Lamy, *Response à la lettre de M. de Tillemont*, pag. 121, dans la suite du *Traité de la Pâque*.

(20) *Chron. Pasch.* pag. 5.

(21) *Uranologia*, pag. 213 et seq.

(22) Tournemine, apud Lamy, *suite du Traité de la Pâque*, pag. 79.

(23) *Bibl. PP.*, tom. I in prolegom., pag. 122.

opiniones abierint auctores de *Chronici* hujus merito atque existimatione. Scaliger hujus appellat « scriptorem idiotam; » atque alibi : « multa, inquit (24), in ea farragine esse, quæ ridere, an mirari debeat, se nescire.... multa esse inepta. » Tillemontio est opus auctoritate carens, ridendis rebus, erroribusque pinguibus refertum (25). Nihil magis gerit ipsi morem Bailletus. *Chronicon*, inquit (26), *Paschale* pura putaque rhapsodia chronologia multorum scriptorum est, non unius ingenii et facultatis. Alii nihilominus, ut fatear quod res est, tanto in contemptu non habent. « *Chronicon* illud, ait Petavius (27), quod ex variis auctoribus centonis instar concinnatum, egregium, nec satis laudatum. » — « Fatendum, inquit Ducangius (28), longe esse plura, quæ sua laude digna haberi debent. » — « Auctor iste certe non est contemnendus, judicat Cave (29), qui non modo continuam consulum seriem exhibet, sed et plures melioris purpuræ pannos operi suo intexuit, venerandæ antiquitatis monumenta, quæ frustra alibi reperiantur. » Cæterum *Chronicon* illud *Paschale* vulgo Alexandrinum ab anonymo primum sæculo sexto aut septimo confectum fuit.

Socrates (30) et post eum Nicephorus allegant Apollinarem, atque Serapionem Antiochenum episcopum, ad demonstrandum, quod Verbum corpus anima præditum assumpserit. Dicitur etiam quod contra Encratitas scripserit, atque suis in scriptis exposuerit, ex qua philosophorum secta quælibet hæresis suos errores hauserit. Verum Theodoretus (31) et D. Hieronymus (32) qui mentionem de hisce scriptis instituerunt, nequaquam asserunt S. Apollinarem has materias in specialibus a se elucubratis operibus pertractasse. Superius jam observavimus ex Eusebio S. Apollinarem contra *Montanistas* seu *Cataphrygas* duos libros conscripsisse, quorum tunc hæresis ex incunabulis propebat. Verum, adnotante V. C. Remigio Ceillierio nostro (33), multum verosimilius sanctum nostrum non tam libros, quam litteras adversus præfatam hæresim exarasse. Siquidem ii, qui ad refutandos *Montanistas* hujus sancti viri scripta adhibuerunt, non singulare aliquod opus D. Apollinaris, sed litteras illius duntaxat allegarunt. Comprobat id vir celebratissimus ex ipso Eusebio referente (34)

A quod Serapion Antiochenus episcopus, quando testatur, Apollinarem nostrum adversus *Montanistas* scripsisse, in quadam epistola contra eam hæresim exarata hisce utatur verbis : « Ut sciatis, inquit, qualiter universa, quæ in terris est fraternitas, operationem illam simulatæ factionis, quæ nova prophetia dicitur, aversata atque abominata est, beatissimi patris Claudii Apollinaris, qui Hierapolitanæ urbis in Asia episcopus fuit, litteras ad vos misi. »

Nonnulli viri doctissimi præter has litteras Claudio Apollinari ascribenda existimant fragmenta illa contra *Montanistas*, quæ recitat Eusebius ex auctoris anonymi libris Avircio Marcello nuncupatis (35). Ita quidem Baronius (36) Ruffini (37), ut videtur et Nicephori (38) auctoritate ductus; quorum sententia scriptori quoque libelli *Synodici* apud Labbeum arrisisse perhibetur (39). Neque aliter sane Baluzius (40), qui ex Eusebio potissimum testimonio libros illos Claudio Apollinari asserendos contra Valesium contendit. Sed frustra, meo quidem iudicio, inquit V. C. Gallandus (41); neque enim Eusebius id uspiam memoriæ commendavit. Testatur quidem semel iterumque episcopus Cæsariensis, adversus *Cataphrygarum* hæresim stylum strinxisse Apollinarem; « sed alios cum eo quam plures doctrina et eloquentia præstantes viros, tanquam validum atque invictum telum, tunc excitasse propagatorem veritatis Deum tradit (42). » Cujusmodi sane fuere Miltiades, Rhodon, et Apollonius, de quibus agit deinceps idem historicus, quibus enarratis ita pergit : « Unus igitur ex illis in ipso principio operis, quod adversus *Cataphrygas* composuit, prius cum illis nuda voce dimicasse asserit, eorumque errores coarguisse. Sic enim sermonem suum orditur : Cum jam dudum id mihi muneris injuuxeris, Avirci Marcelle charissime, » etc. Quis porro ex his Eusebii verbis rite colligat, libros Avircio Marcello nuncupatos ab Apollinari fuisse conscriptos, cum Cæsariensis episcopus « quam pluribus, » recensitis, qui adversus *Cataphrygas* scripsere, « unum ex illis » tacito ejus nomine eorum librorum auctorem fuisse testetur? His autem vel illud maxime accedit, ut recte Valesius, Apollinarem Eusebio teste (43) tunc temporis *Montanistarum* hæresim scriptis exagitasse, cum primum

(24) *De emendat. temp.*, pag. 220 et 225.

(25) Tillemont. *Epistola ad Lamyum*, pag. 52, item tom. II *des Mémoires ecclés.*

(26) Baill. *Fab. critic.* 15 Julii. Idem 15 Julii, in *Vita 72 discip.*

(27) In *Notis ad Nicephorum ep.*

(28) Du Cange in *Præfat. ad Chron. Pasch.* pag. 4.

(29) Cave, *Historia litteraria*, pag. 381.

(30) Apollinaris Hierapolitanus et Serapion Antiochenæ urbis episcopus, Christum, qui homo factus est, anima præditum fuisse, velut rem communi omnium consensu receptam suis in libris asseruerunt. Socrates lib. III, cap. 7; Nicephor. lib. X, cap. 14.

(31) *Hæretic. fabul.* lib. I, cap. 21.

(32) Quid de Melitone... quid de Apollinario... qui origines hæreseon singularum... explicarunt. Hieron. *Ep. ad Magnum*, 85.

(33) *Histoire génér. des auteurs*, tom. II, pag. 85.

(34) Euseb. *H. E.* I. v, c. 19.

(35) *Id.*, *ibid.*, c. 16 et seq.

(36) Ad annum 173, §§ 9 et seq.

(37) *Interpret.* Euseb. lib. v, c. 15.

(38) *H. E.* I. IV, c. 23.

(39) *Concil.* tom. I, apud Mansi, columna 694.

(40) Apud Mansi loco citato.

(41) *Bibl. PP.* t. I, in prolegom., pag. 121.

(42) Euseb. *H. E.* I. v, c. 16.

(43) Et alii, quos postmodum scripsit contra *Cataphrygum* hæresim, quæ quidem non longe postea maximos tumultus excitavit; tunc temporis vero

enasci cœpit; nimirum circa Christi annum 171, A quo igitur tempore scribebat Apollinaris, Montanus cum falsis vatibus suis hæreseos suæ fundamenta jaciebat; quæ quidem non longe postea maximos tumultus excitavit. Verum, auctor innominatus Eusebians, de quo agimus, post Montani demum, Maximillæ ac Theodoti mortem, id est non ante annum 212, libros suos exaravit, ut ex eorum fragmentis ab Eusebio servatis compertum fit. Quapropter insuper habenda cum Dodwello (44) Ruffini auctoritas licentissimæ nimirum interpretis; neque magis ducenda sequioris ævi scriptorum assertio, Nicephori, Callisti, libellique *Synodici* auctoris, quorum hic sæculo ix, ille vero xiv, floruisse perhibetur; hi siquidem Eusebii mentem haud assecuti, ejus narrationem pro arbitrio interpolasse noscuntur. Huic demum sententiæ de fragmentis ab Eusebio recitatis, Claudio Apollinari ascribendis nuper quam proxime accessit Cl. Lequienius (45). Ex quadam enim Vita S. Abercii Hierapolis in Phrygia episcopi, quam ex Metaphraste Latine primum vulgaverunt Lipomanus (46) et Surius (47), Græcè vero Halloixius (48), conjicit vir eruditus hunc ipsum esse Abercium, cui Apollinaris Hierapolitanus opus contra Cataphrygas nuncupavit; ut proinde Apollinaris Ecclesiæ Hierapolitanæ presbyter duntaxat

tunc fuerit, qui episcopo suo præcipiente sectarios illos confutavit. Hactenus ille. Verum ut ea prætereamus, quæ modo edisseruimus, quam fluxa sit istiusmodi Vitæ S. Abercii fides, cui uni Lequienii conjectura innititur, pluribus post Baronium (49) ostendit Tillemontius (50).

Auctor libelli *Synodici* narrat sanctam synodum Hierapoli Asiæ civitate celebratam ab Apollinario urbis illius episcopo, aliisque viginti sex episcopis ejusdem provinciæ abdicasse et extirpasse Montanum et Maximillam pseudopphetas, simulque cum illis damnasse Theodotum Coriarium (51). Opportune hic advertit vir doctissimus D. Antine, hoc concilium ab eruditis passim ut indubium recipi (52).

B Commendat Photius Apollinarem nostrum a præstantia ingenii atque styli elegantia (53). Ad superos abiisse ante annum 180, verosimillimum putat Tillemontius (54), eo quod ejus contra enatam anno 171 Montanistarum hæresim scripta sint ultimæ ipsius opus. Diversa Martyrologia Latina septima Februarii illius commemorationem faciunt. Baronius vero in Martyrologio Romano octava Januarii natalem ejus consignat (55). In Græcis e contra Mæneis omnino nulla mentio de S. Apollinari teste Bollandio occurrit.

S. CLAUDII APOLLINARIS FRAGMENTA.

(Rocca, *Reliquiæ sacræ*, Oxonii, 1814, I, 149.)

Ex libro incerto.

Atque ea res tum a scriptoribus a fide nostra pe- C nitus alienis, quibus curæ fuit res eo tempore gestas memoriæ mandare, tum a nostris etiam hominibus refertur. Sed gentilium scriptores utpote a religione nostra dissidentes, hoc quidem miraculum commemorarunt: non tamen id nostrorum precibus factum esse confessi sunt. Nostri vero utpote veritatis

primum enasci cœperat, Montano cum falsis vati- D bus suis adhuc erroris sui fundamenta jaciente. Euseb. *H. E.* l. iv, c. 27.

(44) *Dissertat. 4 Iren.*, § 58, pag. 369, et *Dissertat. 4 Cyprian.*, § 4, pag. 40.

(45) *Oriens Christianus*, tom. I, col. 833.

(46) *Vitæ SS.*, t. VI.

(47) *Vita sanctorum* ad diem 22 Octobris.

(48) *Illustr. Eccles. Orient. script.*, tom. II, pag. 420.

(49) Baron. ad annum 163, § 15.

(50) Tillem. *Mémoires eccl.* tom. II, pag. 299, 621.

(51) In *Collect. concil.* apud Mansi, tom. II, column. 692.

(52) *L'art de vérifier les dates*, pag. 171.

(53) Vir sane præstans, et stylo præstanti usus. Phot. codice 14.

Ἡδὲ ἱστορία (inquit Eusebius lib. v *Hist.* cap. 5) φέρεται μὲν (historia est, de illo imbre ad sedandam militum situm M. Antonini imp. exercitui misso, dum fulminum jactu vexabantur hostes) καὶ παρὰ τοῖς πόλεω τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου συγγραφεῦσιν, οἷς μέλον γέγονε τῆς κατὰ τοὺς δηλουμένους (56) γραφῆς· δεδήλωται δὲ καὶ πρὸς τῶν ἡμετέρων (57).

(54) *Mémoires de l'histoire*, tom. II, pag. 208.

(55) Vide Bollandistas ad diem 7 Februarii, pag. 1 et seq.

(56) Κατὰ τοὺς δηλουμένους. Imperatores Piini Aureliumque. Res autem contigit, ut in notis ad Euseb. Valesius ostendit, M. Aurelio Antonino solo regnante, vitam jam functo patre Pio, imo post mortem Veri fratris. Cæterum verba Apollinaris, quæ sequuntur, ex *Apologia* ejus ad eundem Marcum, cujus scripti mentionem fecerat Eusebius cap. 26 et 27, ejusd. lib. iv, fortasse desumpta sunt.

(57) Δεδήλωται δὲ καὶ πρὸς τῶν ἡμετέρων. Ad hoc miraculum alludit Cyprianus, cum ait in *Tractatu ad Demetriadem*: «Christianos pro arcendis hostibus et imbribus impetrandis rogare et preces fundere.» P. 195, ed. Oxon. W. Lowth in Eusebii ed. Reading. Adde Cypriani magistrum Tertullianum, qui

cultores, simpliciter atque ingenue rem ipsam lit-
toris tradiderunt. Ex his est Apollinaris, qui legio-
nem ipsam cujus precibus id miraculum perpetra-
tum est, exinde congruo rei vocabulo fulmineam
ab imperatore cognominatam esse scribit.

Τούτων δ' ἂν εἴη καὶ Ἀπολλινάριος· ἐξ ἐκείνου, φήσας, τὴν δι' εὐχῆς τὸ παράδοξον πεποιτυῖαν λεγεῖνα, οἰκείαν τῷ γεγονότι πρὸς τοῦ βασιλέως εὐληθέσαι κληθεῖσαν φωνῆ.

non tantum rem tetigit in *Apologet.* cap. 5, et ad *Scapulam*, c. 4, sed etiam fusius in posteriore parte libelli *De oratione*, quam quidem ex codice Ambrosiano sumptam novissimo vertente sæculo primus edidit cl. Muratorius. Vid. cap. 29 ed. Halensis Tertulliani.

(58) *Τέθειται μὲν τὸ παράδοξον*. Gentiles scri-
ptores qui ejus rei meminerunt, alii quidem, ma-
gnum incantationibus pluviam impetratam esse
dixerunt; alii vero precibus imp. Marci. Ita Capito-
linus in Marco, et Claudianus in 6 consuluato Hono-
rii. Quinetiam precationis ipsius verba referunt,
quibus usus est Marcus: «Hanc, inquit, dextram ad
te, Jupiter, tendo, quæ nullius unquam sanguinem
fudit.» Themistius in orat. nondum (an. 1659) edita
ad imperatorem Theodosium, quæ inscribitur. *Τίς ἡ
βασιλικωτάτη τῶν ἀρετῶν*· Ἀντωνίνῳ τῷ Ῥωμαίων
αὐτοκράτορι, ᾧ τοῦτο αὐτὸ ἐπώνυμον ὁ Εὐσεβὴς ἦν,
τοῦ στρατεύματος ὑπὸ διόλου αὐτῷ πιεζομένου,
ἀνασχῶν τῷ χεῖρι ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν οὐρανόν·
«Ταύτη, ἔφη, τῇ χειρὶ προουτρεψάμεν σε καὶ ἰκέτευσα
τὸν ζωῆς δοτήρα, ἢ ζωὴν οὐκ ἀφειλόμεν» καὶ οὕτω
κατέδησε τὸν Θεὸν δι' εὐχῆς, ὥστε ἐξ αἰθρίας ἦλθον
νεφέλαι ὑδροροροῦσαι τοῖς στρατιώταις. Addit The-
mistius vidisse se pictam in tabula hujus rei imagi-
nem: imperatorem quidem in acie deos precan-
tem; milites vero galeis imbrem excipientes et
aquam cœlitus missam bibentes. VALESIIUS. — Ful-
men de cœlo precibus suis contra hostium machi-
namentum extorsit, suis pluvia impetrata, cum siti
laborarent. Jul. Capitolinus in *Marco Antonino phi-
losopho*, pag. 32, ed. Paris. Exstat (inquit Ant. Pa-
gus) nummus argenteus in gaza regia inscriptus,
M. ANTONINUS AVG. TR. P. XXVIII. Visitur caput
Antonini laureatum. In postica RELIG. AVG. IMP. VI.
COSS. III, id est, «Religio Augusti...» Cernitur
Mercurius stans, qui dextra pateram, et sinistra
caduceum tenet. Tribunitiam pot. XXVIII currenti
anno M. Aurelius inivit. Quare cum Xiphilinus scri-
bat dicere Dionem, Marcum hanc pluviam Mercurio,
cujus cultus studiosus erat, attribuisse, is num-
mus Dionis fidei testis, ut ab Andrea Morello, viro
clarissimo, me audivisse memini. *Ant. Pagi ad ann.
Christi 174.* READING. — Cum unam iconem incisam
ære cardinalis Baronius in *Annalibus* ad ann. 176,
Casalinique, *De urbe*, etc., exhibeant, in qua hæc
sitis columna Antonini insculpta partim ostenditur;
aliamque præterea effligem Havercampus in ed. sua
Apologetici Tertulliani ad cap. 5, pag. 62, ejusdem
monumenti posuerit; ab iis viris doctis, ut Bellorii
descriptionem taceam, nobilis illius columnæ atque
desque hujusce simul historiæ diversæ partes depictæ
sunt.

(59) *Κεραυνόβλοον*. Jamdudum monuit Scaliger
in animadversionibus Eusebianis, legionem fulmi-
natricem ab hoc miraculo cognominatam non fuisse,
quippe quæ diu ante tempora M. Antonini ita vo-
cata fuerit. Docet id manifeste Dio Cassius in libro
LV, ubi legiones omnes enumerat. Velus quoque
inscriptio a Scaligero prolata, id ipsum confirmat.
Quamobrem de ipso quidem miraculo pluvix a
Christianis militibus impetratæ, et Apollinari et
Tertulliano testantibus facile credimus (Eusebius

Ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐξωθεν ἱστορικοῖς ἅτε τῆς πίστεως ἀνοιχείοις, τέθειται μὲν τὸ παράδοξον (58)· οὐ μὴν καὶ ταῖς τῶν ἡμετέρων εὐχαῖς τοῦτο ὁμολογήθη γε- γονέναι. Τοῖς δὲ γε ἡμετέροις ἅτε ἀληθείας φίλοις, ἀπλῶ καὶ ἀκακοῦθιαι τρῶται τὸ πραχθὲν παραδέδοται. προσηγορίαν, κεραυνόβλοον (59) τῇ Ῥωμαίων ἐπι-

hoc capite postquam Apollinarem testem rei cita-
vit, Tertullianum quoque adducit in *Apologetico*
ejus eidem miraculo testimonium adhibentem); le-
gionem vero Melitinam ob id fulminatricem esse
dictam a M. Antonino imp. nondum mihi persuasit
B Apollinaris. Dicit forte aliquis, fulminatricem qui-
dem legionem fuisse ante tempora M. Antonini,
sed Marcum ob acceptum a Melitina legione bene-
ficio, ei quoque fulminatricis cognomen indidisse.
Verum si ita esset, secunda fulminatrix dici debuerat.
Dio tamen nullam ejus mentionem facit, quam-
vis omnes legiones a superioribus principibus con-
scriptas accurate recenseat. Sed et fulminatricem
illam in Cappadocia sedes habuisse dicit, quod
Melitinæ legioni apte convenit. In *Notitia imperii
Romani*, sub dispositione ducis Armeniæ recense-
tur præfectura legionis 12 fulminæ Melitinæ, id
est apud oppidum Melitinam constitutæ. Ex quo
colligitur Melitinam nomen legionis non fuisse, sed
oppidi, in quo legio 12, fulminea consistebat. Le-
giones vero a locis in quibus præsidium agebant,
denominare moris non fuit, sed a regionibus in
quibus erant conscriptæ. Itaque quod de legione
Melitina tradit Eusebius, parum mihi probabile
videtur. Adde quod Rufinus hoc legionis nomen
C consulto, ut arbitratur, prætermisit; quippe qui nos-
set, Melitinam nomen esse oppidi minoris Armeniæ,
in quo legio 12 fulminea adhuc sua ætate præten-
deret. Recte etiam idem Rufinus *κεραυνόβλοον* ful-
mineam vertit; non fulminatricem, ut Onuphrius
et Scaliger alique appellant. Quos refellit *Notitia
imperii* in loco quem superius adduxi. Cæterum
ut ingenue dicam quod sentio, parum mihi proba-
bile videtur, totam legionem militum Romanorum
eo tempore Christianam fuisse, quod tamen affir-
mare videtur Eusebius. Qui et in eo peccat, quod
Apollinaris locum non protulit, nec librum ipsum,
in quo hæc Apollinaris scripserat, indicavit. Sed et
verba quibus totam hanc narrationem concludit,
satis indicant ipsum de veritate rei dubitasse. Sic
enim ait: «Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὅπῃ τις ἐθέλει τῆθεσθω.
Id est: *Sed de his quisque pro arbitrio suo judicet.*
VALESIIUS. — Verba Eusebii ad hanc historiam per-
tinere, cum Valesio statuit Pearsonius in *Vindiciis
Ignat.* p. II, c. 15, p. 161, ubi hoc scribit: «Tum
vero narrationem quamdam statim interserit de le-
gione fulminea, quam velut incertam relinquit.»
Qui hac de narratione plura velit, adeat auctores a
Moshemio in *Hist. eccles.*, sæc. II, p. 1, c. 1, § 9,
indicatos, quibus addat præter ecclesiasticæ hist.
scriptores, Joan. Richardssonum in *Prælect. eccl.*
vol. II, et Lardnerum *Testim. Judaic. et ethnic.* vol.
II, cap. 15, sed contrarias partes defendentes.
Dixerim ego, salvo prudentiorum judicio, Christia-
nos aliquot milites in exercitu Marci, cum libera-
tionem ex magnis angustiis a Deo petivissent, ex eis
postea salvos mirabiliter factos fuisse una cum
commilitonibus, dum hostes barbari contra perie-
runt; utrum vero id precibus ipsorum concessum
fuerit, solum noviese Deum; porro, etiamsi res ita
haberet, quod vero similis esse minime negave-
rim, inde non statim sequi, ut divinum hoc benefi-
cium inter miracula proprie dicta censeri debeat.

Ex lib. De Paschate (60). — *Afferuntur hæc in Præf. Chronici Paschalis sive Alex. ad p. 6 ed. Ducangii.*

Εἰσι τοίνυν οἱ (61) δι' ἄγνοιαν φιλονεικοῦσι περὶ τούτων, συγγνωστὸν πρᾶγμα πεπονθότες· ἄγνοια γὰρ οὐ κατηγορίαν ἀναδέχεται, ἀλλὰ διδαχῆς προσδεῖται· καὶ λέγουσιν ὅτι ἰδ', τὸ πρῶτον μετὰ τῶν μαθητῶν ἔφαγεν ὁ Κύριος· τῆ δὲ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων αὐτὸς ἔπαθεν· καὶ διηγούνται Ματθαῖον οὕτω λέγειν ὡς νενοσῆκασιν· ὅθεν ἀσυμφῶνως (lege ἀσύμφωνος) τε νόμῳ (62) ἢ νόησις αὐτῶν· καὶ στασιάζειν δοκεῖ κατ' αὐτοὺς τὰ Εὐαγγέλια.

Ex eodem libro, ibid.

Ἡ ἰδ', τὸ ἀληθινόν (63) τοῦ Κυρίου Πάσχα, ἡ Οὐσία ἡ μεγάλη, ὁ ἀντί τοῦ ἁμνοῦ Παῖς Θεοῦ, ὁ δεθεὶς, ὁ δῆσας τὸν ἰσχυρὸν, καὶ ὁ κριθεὶς κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν· καὶ ὁ παραδοθεὶς εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν, ἵνα σταυρωθῆ, ὁ ὑψωθεὶς ἐπὶ κεράτων μονο-

Quidem igitur sunt, qui ex ignorantia de hisce excitant contentiones, rem venia dignam passi, neque enim accusationem admittit ignorantia, sed eget doctrina; aiuntque 14^a agnum cum discipulis manducasse Domium, magna vero Azymorum die passum esse, atque ita dicere Matthæum, ut illum intelligunt; unde legi contraria est eorum interpretatio, iisque adversari videntur Evangelia.

Decima quarta veri Paschalis Domini sacrificium magnum, pro agno Dei Filius, qui victus fortem vinxit, et qui iudicatus est, iudex est vivorum et mortuorum, et qui traditus est in manus peccatorum ut crucifigeretur, qui super cornua unicornis

(60) *Ex libro de Paschate.* In *Præfatione*, quæ vocatur, *Chronici Paschalis*, sive *Alexandrinæ*, duobus istis Apollinarii fragmentis hæc verba præmissa sunt: Καὶ Ἀπολλινάριος δὲ ὁ δριώτατος ἐπίσκοπος Ἱερραπόλεως τῆς Ἀσίας, ὁ ἕγγυς τῶν ἀποστολικῶν χρόνων γεγονώς, ἐν τῷ *Περὶ τοῦ Πάσχα λόγῳ* τὰ παραπλήσια ἐδίδαξε λέγων οὕτως· *Εἰσὶ τοίνυν, etc. Et Apollinarius sanctissimus Hierapoleos Asiæ episcopus, qui apostolicis temporibus proximus fuit, in libro quem De Paschate conscripsit, consentanea docuit, hisce verbis: « Quidam igitur sunt, » etc.*

Lardnerus interea, post Tillemontium in *h. em. ecclês.* tom. II, p. III, p. 91, tribuere hæc duo fragmenta mavult Pierio Alexandrino tertii sæculi scriptori, qui librum *De Paschate* composuit. Vide eum *De fide hist. evang.* p. II, tom. II, c. 28, § 11. Fortasse enim nonnullis illud ipsum displicerit, quod de tempore Paschæ hic statuitur; sed nihil inesse fragmentis mihi quidem videtur, quod abjudicare ea ab Apollinario nos cogat. Neque auctori *Præfationis* magis deneganda est fides, quam aliis scriptoribus, ex quorum testimonio multi recepti sunt libri veterum, neque ab Eusebio, neque alio quodam præterea memorati; præcipue cum infra ait Eusebius ipse, pervenisse ad se opera nonnulla ex multis Apollinarii libris. Idem in notis ad Melitonis fragmenta ad pag. 157, verba similia Eusebii de Serapionis episcopi operibus descripsit. Imo fortasse unum ex Apollinarii libris Eusebio nunquam visis a Photio egregio critico, lectum fuit, hoc est, *Περὶ Ἐυσεβείας* illud in cod. 14 recensitum; sed hac de re paulo infra. Audi præterea quæ Maximus *Prologo suo in Opera S. Dionysii Areop. ascripta*, apprimè huc facientia scripsit: Πάμπολλα παρῆκεν Εὐσεβίος οὐκ ἔλθοντα παρὰ χεῖρας οικείας· καὶ γὰρ οὔτε φησὶν ἅπαντα κατὰ πᾶσιν συναγροχένοι· μᾶλλον γὰρ μὴν ὁμολογεῖ καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα βιβλία καθεστῆναι μηδαμῶς εἰς αὐτὸν ἐλθλυθῶτα. Καὶ πολλῶν ἐδυνάμην μνημονεύσαι μὴ κτηθέντων αὐτῷ, καὶ ταῦτα τῆς αὐτοῦ χώρας· ὡς Ὑμεναίου καὶ Ναρκίσσου τῶν ἱερευσαμένων ἐν Ἱερουσολύμοις. Ἐγὼ γοῦν ἐπέτυχον τισι τῶν Ὑμεναίου. Καὶ μὴν οὔτε Πανταίου τοὺς πόνους ἀνέγραψεν, οὔτε τοῦ Ρωμαίου Κλήμεντος πλὴν δύο καὶ μόνων ἐπιστολῶν (et prudeniter hoc quidem)· ἀλλ' οὔτε πλείστον ἐτέρων. Ὁ γὰρ Ὀριγένης, οὐκ οἶδα εἰ πάντων, μόλις δὲ τετάρτων ἐμνήσθη, p. 56 ed. Corderii, p. 4 ed. Morelii. Hæc Maximus de Eusebio. Et forsitan recte ait, ex hujus quidem silentio a nullo libro fidem penitus abrogandam esse, nisi eidem propter aliam rationem causa cadere necesse fuerit. Denique notandum est, conscripsisse Apollinarii hujus æquales cum alios, tum Melitonem Irenæumque, et Clementem Alex. *De Paschate* libros, dum vigeat nimirum illis temporibus controversia paschalis. Imo

hic ipse *Præfationis Chronici Alex.* auctor ex Clementis opere *De paschate* aliqua excitat, quem quidem tractatum memorat exscribitque etiam Eusebius lib. VI *Hist.*, c. 13. Cum hæc omnia adnotassem, post vidi cl. Gallandum in *Prolegom.* tom. I *Bibliothecæ PP.*, p. cxxi, nonnulla ex argumentis meis pro confirmatione τῆς γνησιότητος horum fragmentorum præoccupavisse, hoc præterea adducto, nunquam illa vidisse Eusebium, quæ Apollinarium contra Severianum Encratitas scripsisse, tradit Theodoretus *Hæret. fab.* lib. I, c. 21.

(61) *Εἰσὶ τοίνυν οἱ, etc.* Celeberrima est atque difficillima quæstio, utrum Christus et Judæi uno eodemque tempore pascha comederint; cui quidem me pusillum hominem interponere noluerim. Missa igitur hac re, tantum monebo, sensisse videri hunc Apollinarem cum Clemente Alex. aliisque multis Patribus, Dominum cœnam suam ultimam, quam hi Patres aliter atque Ecclesia, notante id Photio codd. 115 et 116, autumabant diversam a paschate legali fuisse, vespera diei civilis 13 mensis Nisan celebrasse; et meridie diei 14, loco agni paschalis a Judæis tum temporis jugulati, mactatum ipsum Dominum fuisse, secundum Apostoli illud ad Corinthios priore ejus Epist. cap. V, comm. 7: Καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Itaque ex Joannis Evangelio idem isti Matthæum, cæterosque evangelistas, interpretandos esse censuerunt, similiter atque scriptores alii, qui recentioribus temporibus stauerunt, Dominum nostrum et Judæos non eodem die pascha egisse, de natura tamen festi ultimi Dominici a veteribus illis discrepantes. Idem Hippolytus in eadem *Chronici Alex. Præfatione* laudatus, non nemini respondens in libro suo *Contra omnes hæreses* hæc scribit: Πεπλάνηται δὲ μὴ γινώσκων, ὅτι τῷ (for. legend. ψ) καιρῷ ἔπασχεν ὁ Χριστός, οὐκ ἔφαγε τὸ κατὰ νόμον πάσχα. Οὗτος γὰρ ἦν τὸ πάσχα τὸ προκεκηρυγμένον, καὶ τελειούμενον, τῆ ὥρισμένη ἡμέρᾳ. Similiter Clementis Alex. et ibidem: Ἐπεσονθε δὲ τῆ ἐπιούσῃ (scil. die cœnam ultimam sequente, sive mensis Nisan 14) ὁ Σωτὴρ ἡμῶν αὐτός ὢν τὸ πάσχα, καλλιεργηθεὶς (for. legend. καθερευθεὶς) ὑπὸ Ἰουδαίων.

(62) *Ἀσυμφῶνως τε νόμῳ.* Legendum videtur ἀσύμφωνος, prout in interpretatione Latina. Cæterum ideo dicit Apollinarius, legi contrariam esse alteram opinionem, quod cum ex instituto legis agnus paschalis 14 die lunæ mactandus esset, convenienter legi censendum foret, τὸ ἀληθινὸν πάσχα Jesum Christum eodem illo die passum esse.

(63) *Τὸ ἀληθινόν.* Ita edidi, pro τοῦ ἀληθινοῦ, ex codice ms. biblioth. Bodl. numero 3401, signato, in quo præter alias *Præfationis* quæ vocatur, partes hæc Apollinarii de Paschate fragmenta exstant.

est exaltatus, et qui in sacro latere percussus est, qui ex latere suo duo fudit purgatoria, aquam et sanguinem, verbum et spiritum; et qui Paschatis die sepultus est, lapide monumento imposito.

κέρωτος (64), καὶ ὁ τὴν ἄγιαν πλευρὰν ἐκπεπηγμένος, ὁ ἐκχέας ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τὰ δύο κάλιν καθάρσιμα, ὕδωρ καὶ αἷμα, λόγον καὶ πνεῦμα (65)· καὶ ὁ ταφείς ἐν ἡμέρᾳ τῇ τῷ Πάσχα, ἐκπεθέντος τῷ μνήματι τοῦ λίθου.

Hæc de operibus S. Apollinarii Eusebius, Serapion Antiochenus, Socrates Hieronymusque.

Ex Eusebio, lib. iv Hist., cap. 27.

Apollinaris vero licet penes multos multa existent opera, hæc tamen sola ad nos pervenerunt: *Oratio ad supradictum imperatorem, Adversus Gentiles* libri quinque, *De veritate* duo, duo item *adversus Judæos*, et alii quos postmodum scripsit contra Cataphrygum hæresim, quæ quidem non longe postea maximos tumultus excitavit, tunc temporis vero primum enasci cœperat, Montano cum falsis vaticiniis suis adhuc erroris sui fundamenta jaciente.

Τοῦ δ' Ἀπολλινάριου πολλῶν παρὰ πολλοὺς σωζομένων, τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τὰδε· Ἄρθος ὁ πρὸς τὸν προειρημένον βασιλέα (M. Aurelium Antoninum)· καὶ πρὸς Ἑλληνας συγγράμματα πέντε· καὶ *Περὶ ἀληθείας* πρῶτον καὶ δεύτερον (66)· καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρῶτον καὶ δεύτερον (67)· καὶ ἅ μετὰ ταῦτα συνέγραψε κατὰ τῆς Φρυγῶν αἰρέσεως μετ' οὐ πολλῆν καινοτομηθῆσις, (68) χρόνον, τότε γε μὴν ὥσπερ ἐκφύειν ἀρχομένης, ἐστὶ τοῦ Μοντανῶ ἅμα ταῖς αὐτῶ ψευδοπροφητικῶν ἀρχῶν τῆς παρεκτροπῆς ποιουμένων.

(64) Ὁ ὑψωθείς ἐπὶ κεράτων μοροκέρωτος. Confer Psal. xxii, comm. 21, et Psal. xcii, comm. 10. Ostendit Pearsonius in *Expos. Symboli*, artic. *Crucifixus*, partem crucis illam a pictoribus fere neglectam, quæ in medio palo recto fixa ex eo prominebat, cuique innitebatur sacrum corpus Christi, a Justino martyre in *Dialogo* describi, rhinocerotisque cum cornu ab eo comparari, similiterque etiam Tertullianum lib. iii *adv. Marcion*. c. 48, et *adv. Judæos* c. 10, Justinum imitatum typicum hunc unicornem spectare.

(66) Καὶ περὶ ἀληθείας πρῶτον καὶ δεύτερον. Photius in *Bibliotheca* cod. 14: Ἀπολλινάριον ἐπισκόπου τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἱεραπόλεως, πρὸς Ἑλληνας, καὶ *Περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας*. Ἀνεγνώσθη Ἀπολλινάριος πρὸς Ἑλληνας, καὶ *Περὶ εὐσεβείας*, καὶ *Περὶ ἀληθείας*. Ἔστι δὲ Ἱεραπολίτης ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἱεραπόλεως γεγονώς ἐπίσκοπος. Ἦνθησε δὲ ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίου (sic) Βήρου βασιλέως Ρωμαίων. Ἀξιόλογος δὲ ὁ ἀνὴρ καὶ φράσει ἀξιολόγῳ χρηρμένος· λέγεται δὲ αὐτοῦ καὶ ἕτερα συγγράμματα ἀξιωμακόμενα εἶναι, οἷς οὕτω ἡμεῖς ἐνετύχομεν. Hæc Photius. Fabricius autem in *Delecta argumental.*, *De relig. Christiana* p. 160, incertum esse putat, an idem hoc opus fuerit atque illud *De veritate* ab Eusebio commemoratum, idque sub titulo *Περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας* legerit Photius, an diversum fuerit opus *De pietate*, *Περὶ εὐσεβείας*, atque idem fortasse atque illud Ἰπὲρ πίστεως, ita vocante Nicephoro librum imp. Antonino oblatum. Verba Nicephori sunt: Ὁ πρὸς Ἀντωνίων λόγος ὑπὲρ τῆς πίστεως. Quidquid de libello quidem ad Antoninum censebitur, persuadeabit fortasse, ut diversum opus existimetur liber *De pietate* ab illo *De veritate*, ipsa censura Photiana, in qua τὸ περὶ repetitur. Diversos libros esse existimarunt Halloixius *Vit. PP. Oriental.* tom. II, p. 799, et Gallandius loco supra memorato ad pag. 157.

(65) Λόγον καὶ πνεῦμα. Tertullianus *De baptismo* cap. 16, et *De pudicitia* cap. ult. aquam et sanguinem ex latere Christi emissum de duobus baptismis exponit, illo per aquam facto, hoc per sanguinem, sacro videlicet lavacro et martyrio. Eodem modo locum interpretati sunt auctor *Tractatus de baptismo hæreticorum* ad calcem Cypriani p. 29, ed. Felli, Hieronymusque in *Epist. ad Oceanum* p. 327, ed. Frobenii. Usitatio autem est expositio, quæ ad duo sacramenta Ecclesie baptismum aquæ, et poculum sanctificationis, quæ communicatio sanguinis est Christi, sacram illam effusionem refert. Vide Chrysost. in *Joannis Evang.* p. 914, tom. III, ed. Savillii, et Augustinum in *idem* p. 554, tom. IX, ed. Frobenii, quem plus semel in lib. quoque *De civitate Dei* idem docuisse memini. Per aquam autem et sanguinem Apollinarius vult significari, ni fallor, verbi divini prædicationem et Spiritus sanctificationem, dum illud, κάλιν καθάρσιμα, ad figuratam sub novo fœdere veterum rituum renovationem spectare videtur. Est tamen, fortasse dubium, utra res, aqua an sanguis, referri debeat ad verbum atque spiritum; nam Augustinus lib. iii *Contra Maximinum*, p. 522, tom. VI, nomine aquæ in Evangelii loco commemoratæ putat Spiritum sanctum significari, quia is est aqua, quam daturus erat Jesus sitientibus, nomine autem sanguinis Filium, quia Verbum caro factum est. Et diu ante Augustinum Irenæus Spiritum sanctum vocabat « aquam, quæ de cœlo est. » Lib. iii, c. 17, § 2, ed. Massueti. Porro pervulgatum id est, Faciundum Hermianensem in *Defens. trium capit.* lib. i, cap. 5, qui sæculo scripsit sexto, spiritum de Patre, sanguinem de Filio seu Verbo, aquam vero de Spiritu S. ad comm. 8, cap. v *Epist. primæ S. Joan.* interpretatum fuisse. Sed hæc re missa, constat aquam et sanguinem in Evangelio commemoratos de verbo et spiritu, sed qualitatibus non personis, ab Apollinario etiam sæculo secundo Ecclesie dictos fuisse.

(67) Καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρῶτον καὶ δεύτερον. Absunt hæc a nostris codicibus Maz., Med. et Fucket. Sed neque Rufinus ea in exemplaribus suis legerat, ut ex versione ejus apparet; sed nec Hieronymus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*, ubi omnes Apollinarii libros recenset, hujus libri contra Judæos mentionem facit. Nicephorus tamen ejus operis meminit. VALESIIUS. — Hæc verba a librario quodam moleste sedulo addita putarem atque exulare juberem, nisi fieri quoque potuisset, ut errore circa homœoteleuta omitteretur. STROTHIUS. — Codicis regii lectionem firmat ms. quidem *Norfolk.* non autem cod. Savil. sive Bodl. contra quam Strothius propter Valesii silentium rem se habere putat. Cæterum utroque loco πρώτος καὶ δεύτερος codex habet *Norfolk.*

¶ (68) Μετ' οὐ πολλῆν καινοτομηθῆσις. Christophorus vertit: Quæ non multo post tempore de integro renovata. Quam interpretationem probare non possum. Langus vero et Musculus fere eundem sensum ambo secuti sunt. Sic enim Langus: *Et quæ præterea adversum Phrygum hæresim composuit, quæ non multo post res novas in Ecclesia induxit.*

Serapion Antiochenus, ap. Euseb. Hist. v, 19.

Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἶδθη ὅτι τῆς ψευδοῦς ταύ-
της τάξεως τῆς ἐπικαλουμένης νέας προφητείας,
ἰδέσθαι ἢ ἐνέργεια παρὰ πάση τῇ ἐν κόσμῳ
ἰσχυρότητι, πέπομα ὑμῖν καὶ Κλαυδίου Ἀπολλι-
νίου τοῦ μακαριωτάτου γενομένου ἐν Ἱεραπόλει τῆς
Ἀσίας ἐπισκόπου γράμματα (69).

ocrates (70) Hist. eccles. lib. III, c. 7, catholicum de
quod apud cœncil. Alexandrinum sub

Ὅτως γὰρ πάντες οἱ παλαιότεροι περὶ τούτου λό-
γον γυμνάσαντες, ἔγραψαν ἡμῖν κατέλιπον· καὶ
ἐρ Εἰρηναῖός τε καὶ Κλήμης, Ἀπολλινάριός τε ὁ
Ἱεραπολίτης καὶ Σαραπίων ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ
ροσεστῶς Ἐκκλησίας, ἐμφύχον τὸν ἐνανθρωπήσαντα
ἐ τοῖς πονηθεῖσιν αὐτοῖς λόγοις ὡς ὁμολογούμενον
ἐ τοῖς φάσκουσιν.

Hieronymus, Epist. ad Magnum, ep. 83, spectans, ut censuit alicubi Fabricius, ad Apollinarii contra
Montanistas et Encratistas scripta.

Quid loquar de Melitone Sardensi episcopo, quid de Apollinario Hierapolitane Ecclesie sacerdote, Diony-
sioque Corinthiorum episcopo, et Tatiano et Bardesane, et Irenæo Photini martyris successore, qui hære-
ium singularum venena, ex quibus philosophorum fontibus emanarunt, multis voluminibus explica-
vunt (71)?

Busculus vero in huncmodum: Quæ non multo post
empore insolescere cepit. Possis etiam ita vertere :
Quæ non multo postea apertius publicata est. VALES.
— Dum Baronio ad an. 173, duplicem ortum Monta-
nistarum hinc excogitantē se opponit Tillemontius
Mém. ecclési. tom. II, not. 1, ad Montanistas, mon-
et vir doctissimus, narrare Eusebium, scripsisse
contra Montanum Apollinarem primo ortu ejus,
quem paulo post tempus, de quo tunc agebat Euse-
bius, contigisse putat. Verterem igitur: Quæ non
longe postea excogitata est, tunc quidem quasi nasci
incipiens.

(69) Γράμματα. Valesius quidem post Rufinum,
Hieronymumque De viris ill. cap. 41, ubi ex Euse-
bio hæc afferuntur, vertit litteras: sed reddere se
malle ait ad Hieron. Fabricius scripta, quam litte-
ras. Basnagio quoque Annal. politico-ecclési. tom. II,
p. 151, non discrepare hæc γράμματα videntur a li-
bris contra Cataphrygas, seu Montanistas, quorum
meminit Eusebius. « Secus » ait ille « de his quo-
que epistolis commemorasset in catalogo operum
Apollinaris. » Porro ita Gallandius Prolegom. vol. I
Biblioth. PP., p. cxxi: « Scripta sive libros vocem
γράμματα Latine reddere malimus cum Baluzio,
Nov. Concil. Collect. p. 6, et Fabricio, quam litte-
ras cum Lango ad Niceph. iv, 27 et Valesio. » Lit-
teras prius verterant Musculus et Christophorus
Eusebii interpretes. Deipso autem Apollinario et aliis
hæc præterea habet Eusebius lib. v Hist., c. 16: Πρὸς
μὲν τὴν λεγομένην Κατὰ Φρύγας ἀρεσιν ἔπλον
ἰσχυρὸν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐπὶ τῆς Ἱεραπόλεως τὸν
Ἀπολλινάριον, οὗ καὶ πρόσθεν μνήμην ὁ λόγος ἐπε-
ποίητο, ἄλλους τε σὺν αὐτῷ πλείους τῶν τῆνικαδε
λογίων ἀνδρῶν, ἢ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος ἀνίστη
δύναμις. Ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν ἱστορίας πλείστη τις ὑπό-
θεσις καταλείπεται. Dein vero βήσεις aliquas bene
longas excerpit Eusebius ex opere quodam contra
Cataphrygas scripto, quod Apollinario quidem ali-
qui attribuere solent, sed male id factum esse Va-
lesius ibidem monet. Halloixius quoque in Vita S.
Apollinarii hoc opus ab ipso abjudicandum censue-
rat, etsi fragmenta ejus apposuit ibidem, quæ equi-
dem postea ad initium sæculi tertii lectori sistam.

Atque ut sciatis, inquit, qualiter universa quæ in
terris est fraternitas operationem illam simulatæ
factionis, quæ nova prophetia nominatur, aversata
atque abominata est, beatissimi patris Claudii Apol-
linaris qui Hierapolitane urbis in Asia episcopus
fuit, litteras ad vos misi.

anima humana a Christo assumpta dogma referens,
Athanasio anno 362 confirmatum est.

Ita enim omnes antiqui qui hæc de re disputa-
runt, suam nobis sententiam scriptis proditam re-
liquerunt. Irenæus certe et Clemens, et Apollinaris
Hierapolitanus, et Serapion Antiochenæ urbis episco-
pus, Christum, qui homo factus est, anima prædi-
tum fuisse, velut rem communem omnium consensu
B receptam suis in libris asserunt.

In eadem porro sententia est Gallandius, ubi supra.
Sed ad hoc opus nullus dubito, quin verba perti-
neant auctoris Libelli synodici, a Pappo et Justello
primum editi: Σύνοδος θεῖα καὶ ἱερὰ τοπικὴ, in-
quit, ἐν Ἱεραπόλει τῆς Ἀσίας συναθροισθεῖσα ὑπὸ
Ἀπολλινάριου τοῦ ταύτης ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, καὶ
ἐτέρων εἰκοσιᾶς ἐπισκόπων, ἀποκηρύξασα τε καὶ
ἐκκόψασα Μοντανὸν καὶ Μαξιμίλλαν τοὺς ψευδοπρο-
φήτας, οἱ καὶ βλασφημῶς, ἦτοι δαιμονιώντες, καθὼς
ἤρην ὁ αὐτὸς πατὴρ, τὸν βίον κατέστρεψαν· σὺν αὐ-
τοῖς δὲ κατέκρινε καὶ θεόδοτον τὸν σχυτέα. Apud
Concil. Labb. et Cossart. tom. I, p. 599. Scilicet in
opere Contra Cataphrygas ea saltem de morte Montani
et Maximillæ referente Eusebio exstabant; neque alii
fortasse origini debetur, quod de Theodoro coria-
rio, qui Christum Deum esse negabat, hic novum
et inauditum sequitur, quippe cum ibi statim post
commemoretur Montanista quidam nomine Theo-
dotus.

(70) Ait Socrates. Similia Nicephorus habet lib.
x, cap. 14 Hist. eccl.

(71) Explicarunt. Hieronymus quidem in lib. De
viris ill. cap. 18, ubi de Papia ait, hunc mille an-
norum Judaicam edidisse δευτέρωσιν, addit, eum
secutos esse « Irenæum et Apollinarem, et cæteros,
qui post resurrectionem aiunt in carne Dominum
cum sanctis regnaturum. » Verum designari hoc
loco Apollinarem, Papie in sede Hierapolitana suc-
cessorem, prohibet me credere alius Hieronymi lo-
cus in notis Fabricianis ibidem videndus; ubi au-
ctor, postquam Latinos scriptores, regni mille an-
norum defensores, memoravit, « Et ut Græcos no-
minem, addit, ut primum extremumque jungam,
Irenæus et Apollinaris, » etc., lib. xi Comm. in
Ezech., cap. 36. His autem verbis Apollinarem Lao-
dicenum significari, sæculi quarti scriptorem, haud
dubitabam, vel priusquam eundem Hieronymum
scribentem vidi in Proemio in lib. xviii Comm.
Isaiæ respondisse Dionysio Alexandrino mille an-
norum, quam vocat Hieronymus, fabulam irridenti
Apollinarem. Est igitur verisimile, ut hic sæculi se-
cundi, quem attuli, pater, Apollinaris Hierapolita-
nus, Chriastis eximendus esse videatur.

S. HEGESIPPUS

NOTITIA

(GALLAND., *Fel. Patrum Biblioth.*, II, Proleg. p. VII.)

I. *Quis Hegesippus et quantus vir. Ejus solertia in monumentis primævæ antiquitatis conquirendis.*
II. *Actuum ecclesiasticorum commentaria perscripsit. Quanto in pretio habitum ejusmodi opus. Quam ex eo supersint.*

III. *Hegesippus Ecclesiarum omnium de Christi divinitate consensionis locupletissimus testis. Ipsam in suas partes trahere frustra conantur Unitarij.*

I. Hegesippus, ex circumcissione Christi fidem A
amplexus, ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκῶς, ut visum Eusebio (1), « vicinus apostolicorum temporum, » ex fide Hieronymi (2), sæculo II ineunte natus existimatur. Hic autem *vir antiquus et apostolicus, ἀρχαῖος τε ἀνὴρ καὶ ἀποστολικός* (3), ex Judæa fortasse digressus, longum iter Romam usque suscepisse ex iis quæ de se ipso tradit (4) comperitur. Compluribus itaque provinciis peragratis, cum viris doctrina et pietate præstantibus sermones habuit; ecclesiarum interim origines et episcoporum successiones solerter conquirens. Corinthi dum ageret ubi haud paucos dies commoratus est, de illius Ecclesiæ statu sciscitatus, intellexit Corinthios in recta fide permansisse usque ad Primum ejus urbis episcopum, quocum et familiariter versatus est. Romam deinde B
contendit; quo cum pervenisset, sedente Aniceto, successionis tabulam usque ad ipsum Anicetum confecit; quam deinceps ad Eleutherum usque deduxit successorem Soteris, qui Anicetum decessorem habuerat. In singulis autem episcoporum successioneibus, et per singulas urbes, eandem fidem viguisse, eademque mansisse quæ per legem et prophetas et a Domino ipso prædicata fuerant, enarrat.

II. His itaque primævæ antiquitatis præsidij instructus Hegesippus, « multisque, » ut cum Hieronymo loquar (5), « ad utilitatem legentium pertinentibus hinc inde congregatis, omnes a passione Domini usque ad suam ætatem, ecclesiasticorum actuum texens historias, quinque libros composuit sermone simplici, ut quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem. » — « In quibus quidem, » inquit Eusebius (6), « apostolicæ prædicationis narrationem complexus, luculentissima fidei suæ testimonia nobis reliquit. » Supremum diem obiit Hegesippus, si fides Chronici Paschalis auctori, quo tempore rerum potiebatur Commodus, Olympiade CCXXXIX. Sic enim ille (7) :

Ἐπὶ τούτου (Κομμοδου) Ἡγησιππος τελειοῦται, πρὸ τῶν ἀποστόλων μεγάλως συγγραφέμενος, ὡς ἰστῶται Εὐσεβίως ὁ Παμφίλου. *Hoc imperante (Commodo), decessit Hegesippus, qui de apostolis eximie scripsit, ut testatur Eusebius Pamphili.* Meminit etiam Hegesippi Sozomenus (8), eumque « virum sapientissimum » appellat, qui ad sua usque tempora Ecclesiæ historiam perduxerit.

Verum magno ecclesiasticæ antiquitatis damno ejus ὑπομνήματα interciderunt, si aliquot præclari operis fragmenta, et quidem illustria, excipias. Sunt autem ejusmodi : I. *De historia martyrii Jacobi, fratris Domini.* II. *De propinquis Salvatoris nostri.* III. *De Symeonis Clopæ filii, Hierosolymorum episcopi, martyrio.* IV. *De tempore quo floruit ipsemet Hegesippus.* V. *De sua profectioe ad urbem Romam, et de sectis Judaicis.* Ea vero primum collegit Halloixius (9), deinde Grabius (10) : quos et nos secuti, ex Eusebio, Photio et Syncello protulimus, additis potissimum Valesii V. C. animadversionibus, quibus etiam nonnulla ex aliis subjectimus. Sed ad fragmentum I quod attinet, haud omittas velim Dissertationem celeberrimi Antonii Arnaldi cum notis doctissimi Tillemontii margini apposis, quam ad calcem tomi I *Monumentorum ecclesiasticorum* ejusdem Tillemontii legere est.

III. Porro illud observare præstat cum cl. Marano (11), Hegesippum æqualem Irenæo (uterque enim sub Eleuthero scribebat) ecclesiarum omnium de Christi divinitate consensionis testem locupletissimum existisse. Ipse namque apud Eusebium (12) testatur « se, cum Romam proficisceretur, plurimos episcopos adisse, et ab omnibus unam eandemque audivisse doctrinam. » Paucisque interjectis, subdit : Ἐν ἐκάστη δὲ διαδοχῇ, καὶ ἐν ἐκάστη πόλει οὕτως ἔχει, ὡς ὁ νόμος κηρύττει καὶ οἱ προφῆται καὶ ὁ Κύριος. *In singulis autem episcoporum successioneibus, et per singulas urbes eadem manent, quæ*

(1) Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, cap. 22.

(2) Hieron. *De vir. illustr.*, capp. 2 et 22.

(3) Steph. Gobar. apud Phot. cod. 252.

(4) Heges. apud Euseb. l. c.

(5) Hieron. l. c.

(6) Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, capp. 8 et 22.

(7) *Chron. Pasch.* pag. 262, al. 210.

(8) Sozom. *Hist. eccl.* lib. I, cap. 4.

(9) Halloix. *Script. Orient.* tom. II, pagg. 705-715.

(10) Grab. *Spicil. SS. PP.* tom. II, pagg. 205-215.

(11) Maran. *Divinit. D. N. J. C.* lib. II, cap. 5, § 3, pag. 251.

(12) Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, cap. 22.

ter legem ac prophetas, et a Domino ipso prædicata sunt. Quæ quidem ex eodem Eusebio excerpta, paulo superius nos protulisse meminimus.

Cum itaque res sic se habeat, « luce clarius est, » ut laudatus Maranus, « Hegesippum eodem ac S. Irenæum tempore scribentem, eosdemque refellentem hæreticos, hanc ecclesiarum consensionem non alio quam Irenæum consilio, nec alios in usus prædicare. Repugnat enim ut S. Irenæus fidem in Deum incarnatum toto orbe vigere, iste vero Christum ab omnibus simplicem hominem existimari testetur. Non tamen pudet Unitarios Hegesippum suo gregi ascribere, et consensum Ecclesiæ quem hæreticis Deum incarnatum negantibus objicit, sic interpretari, quasi universa Ecclesia Christum simplicem hominem consensisset. »

Sed orthodoxam tanti Patris doctrinam de Christi divinitate, contra impios conatus strenue tuetur et doctissimus, ubi de consensu sectarum cum ecclesiis catholicis, ac primo de Nazaræis sermonem habet : ejus proinde verba in medium proferre cæstat.

« In Nazaræorum secta, inquit (13), Sociniani æsidium causæ suæ constituunt, et Hegesippum rem Eusebius ex circumcisis Christianis fuisse nominatur, patronum sibi asciscunt. Præter auctorem *venici Irenicorum*, qui se de Nazaræis et de Hegesippo passim venditat (14), duo ejusdem notæ scriptores apud Bullum citantur (15), qui non Hegesippum solum, sed omnes etiam Orientis et Occidentis ecclesias, quarum consensum laudat Hegesippus, heresi suæ ascribunt. Hos more suo compilat auctor *Platonismi detecti* (16). Sic autem apud Bullum (17) auctor libri illius qui *Judicium Patrum* scribitur, suam et gregalium sententiam exponit. Primo, » inquit, » Hegesippus fuit ipse Judaico-Christianus, ut Eusebius testatur (18); omnes vero Judaico-Christiani, teste Origene, Ebionitæ fuere. Idem Eusebius l. c. dicit Hegesippum usum fuisse

Matthæi Hebraico Evangelio, quo solo usi sunt Ebionitæ et Unitarii Christiani. III. Hegesippus apud Eusebium ibidem catalogum exhibens hæreticorum vel ex Judæis erant, vel inter gentiles exortit, in eo catalogo minime recenset Cerinthianos et Ebionitas; quod procul dubio fecisset, si Servatis nostri præexistentiæ ac divinitatem ipse credidisset. » His præmissis, sic de omnibus Ecclesiis arbitrium facit : « Ait Hegesippus apud Eusebium (19), se Romam profectum fuisse, atque ibi fuisse sub papis Aniceto, Sotere et Eleuthero, ibi et in aliis omnibus episcopatibus, doctrinas a Deo et prophetis atque a Salvatore nostro traditas, servatas fuisse. Verbo, fatetur se invenisse Ecclesias ubique orthodoxas et uniformes. Hoc autem,

Asi Unitarius fuit Hegesippus (quod me probasse arbitror) nihil aliud significare potest, quam credidisse Ecclesias illas cum Judaico-Christianis, Christum Dominum hominem esse prophetam et legatum Dei, super quem Logos sive divinum Verbum acquievit. »

« Hic operæ pretium est animadvertere quam aperte secum pugnent Sociniani, quam impie in rebus maxime seriis ludifacient, dum Hegesippum et laudatum ab eo Ecclesiarum consensum ad usus suos adjungunt. Qui enim id quadrare possit cum eorum principiis? Scribebat Hegesippus sub Eleuthero, quem postremum ex Romanis episcopis recenset, id est annis fere quadraginta, postquam Justinus a quo Platonismum inductum volunt, animam ad religionis defensionem appulerat. Necesse est ergo sanctus martyr operam luserit in docendo Platonismo : jamque alii novitatis auctores querendi, si veritas tanto post in omnibus Ecclesiis summo consensu vigeat. Deinde vero errorem fatentur non subito in Ecclesiam irrupisse, sed quibusdam veluti gradibus obrepentem, sub Victore dominari incepisse. Sed si sub Eleuthero ne cognitus quidem, sub ejus successore ubique regnavit; non jam leviter insinuat est, sed potius intra novem annos (amplius enim Victor non sedit) totum orbem terrarum rapido quodam incendio pervasit.

« Sed si hæc de Hegesippi et omnium Ecclesiarum Ebionismo commenta, ne cum Socinianis quidem commentis congruunt; multo minus cum ipsius Hegesippi testimonio congruent. Is enim, ut modo observavimus, objiciebat Marcionitis, Valentinianis et aliis hujusmodi hæreticis consensum omnium Ecclesiarum. In quo antea posita erat Ecclesiæ cum his hæresibus controversia? In eo quod mundum hæretici a Filio Dei creatum negarent, eumque in uterum Virginis descendisse et veram carnem assumpsisse. Hunc igitur errorem detestabatur Hegesippus cum omnibus catholicis; et mundum a Filio Dei creatum, veramque carnem ab eodem assumptam credebat; quæ sententia pugnat adversa fronte cum Ebionitarum erroribus.

« Quod autem Evangelium secundum Hebræos ab Hegesippo citatum, et Ebionitas ab eodem in recensendis hæreticis omissis objiciunt; satis est cum erudito Bullo respondere, idem Evangelium a Clemente, Origene et Hieronymo citatum fuisse; Ebionitas pariter a Justino hæreses recensente prætermittos; vel potius et a Justino generatim comprehensos, et ab Hegesippo, dum pseudochristos, pseudopphetas, pseudoapostolos commemorat (20). His adde, hanc hæresim obscuram admodum et ad paucissimos redactam fuisse, ut mirum non sit eam prætermitti. Erant enim his sæculis de Christi

(13) Maran. l. c. cap. 7, pag. 246, seq.

(14) Zwick. *Iren. Irenic.*, pagg. 73 et 111.

(15) Bull. *Primit. et apostol. Tradit.* cap. 3, pag. 12, seq.

(16) *Platon. dévoil.* part. II, cap. 22.

(17) Bull. l. c., pag. 12, § 2, seqq.

(18) Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, cap. 22.

(19) Euseb. *ibid.*

(20) Heges. apud Euseb. *Hist. eccl.* lib. IV, cap. 22.

carne multo acriores, quam de divinitate controversæ.

His ita enarratis, paulo post V. C. disputationem suam de Hegesippo claudit his verbis (21) : « Si Hegesippum Eusebius inter Nazaræos numeravit, ut concludunt Sociniani ex illius verbis (22) : "Ex τῆς καθ' Ἑβραίων διαλέκτου τινὰ τίθησιν, ἐμφαίνων ἐξ Ἑβραίων ταυτὸν πεπιστευμένα. Nonnulli item ex *Hebræorum Evangelio, et ex Hebraica lingua profert*

A in medium; satis per hæc aperte significans et ex Hebræis credidisse; si hæc, inquam, verba valent, ut Eusebius Hegesippum Nazaræum existimaverit; non dubium quin Nazaræos ab Ebionitis longe discreverit. Eum enim, non secus ac Justinum, inter egregios veritatis patronos numerat (23), qui non solum viva voce, sed etiam scriptis disputationibus adversus impias hæreses decertarunt. » Hactenus el. Maranus.

SANCTI HEGESIPPI

FRAGMENTA EX QUINQUE LIBRIS

COMMENTARIORUM ACTUUM ECCLESIASTICORUM.

I.

De historia martyrii Jacobi, fratris Domini, ex libro V. — Apud Eusebium, Hist. eccl. lib. II, cap. 23.

Ecclesie administrationem una cum apostolis suscepit Jacobus frater Domini, qui jam inde a Christi temporibus ad nostram usque ætatem Justus cognominatus est. Nam multi quidem eodem nomine Jacobi vocabantur; sed hic ab ipso matris utero sanctus fuit. Nec vinum unquam bibit, nec siceram; ab animalium carnibus penitus abstinit; comam nunquam totondit; neque ungi, neque lavare balneo corpus unquam solitus. Unus ex omnibus in intimum templi sanctuarium ingrediendi

Diadέχεται (24) δὲ τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων (25), ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου Ἰάκωβος, ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων Δίκαιος (26) ἀπὸ τῶν τοῦ Κυρίου χρόνων μέχρι καὶ ἡμῶν. Ἐπεὶ πολλοὶ Ἰάκωβοι ἐκλοῦντο· οὗτος δὲ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ἅγιος ἦν. Οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιεν, οὐδὲ ἐμψυχὸν ἔφαγεν· ξυρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οὐκ ἀνέβη· Ἐλαιὸν οὐκ ἠλείψατο, καὶ βαλανεῖον οὐκ ἐχρησάτο. Τούτων μόνῳ ἐξῆν (27) εἰς τὰ ἅγια εἰσεῖναι· οὐδὲ γὰρ ἔρεσύν ἐφέρει, ἀλλὰ σινδόνας. Καὶ μόνος εἰσῆρχετο (28) εἰς τὸν

(21) Maran. I. c., pag. 250.

(22) Euseb. Hist. eccl. lib. IV, cap. 22.

(23) Euseb. *ibid.*, cap. 7.

(24) *Diadέχεται*. Fragmentum istud integrum recitat Georgius Syncellus in *Chronograph.* p. 337, velut ex ipso Hegesippo descriptum. Sic enim ibi: Ἐπισημαίνου μαθητοῦ τῶν ἀποστόλων ἐκ τοῦ ε' ὑπομνήματος περὶ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ θεοῦ.

(25) *Μετὰ τῶν ἀποστόλων*. Hieronymus in Catalogo hunc locum ita vertit: *Suscepit Ecclesiam Hierosolymæ post apostolos frater Domini Jacobus*. Quasi legeretur μετὰ τοὺς ἀποστόλους. Longe rectius adversarius Hieronymi Rufinus interpretatus est *cum apostolis*. Nam apostoli una cum Jacobo episcopo Hierosolymitanam rexerunt Ecclesiam. Quare perperam Rufinus in cap. 2 hujus libri, Jacobum apostolorum episcopum nominavit. Atqui Clemens, cujus verba illic interpretatur Rufinus, Jacobum non apostolorum, sed Hierosolymorum episcopum factum esse dicit. Porro Rufinus id hausisse videtur ex Clementis *Recognitionibus*, quas vel ipse, vel Paulinus Latine vertit. Nam in lib. II ejus operis Clemens, Jacobum fratrem Domini, quem ipse archiepiscopum nominat et principem episcoporum, episcopali auctoritate apostolis omnibus præcipientem induxit.

(26) Ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων δίκαιος. Post hæc verba in codice Maz. ac Fuk. apposita est distinctio. Quam quidem interunctionem secutus videtur Rufinus. Sic enim vertit: *Suscepit Ecclesiam cum apostolis frater Domini Jacobus, qui ab omnibus cognominatus est Justus, ab ipsis Domini temporibus præclarus usque ad nos*. Verum in codice Regio, ac Med., et apud Nicephorum nulla est ascripta

distinctio post vocem δίκαιος, sed totus locus uno spiritu continuatur hoc modo: Ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων Δίκαιος ἀπὸ τῶν τοῦ Κυρίου χρόνων μέχρι καὶ ἡμῶν. Id est: *Qui ab ipsis Christi temporibus usque ad nostram ætatem Justus ab omnibus cognominatus est*. Et hanc quidem distinctionem in interpretatione mea sequi malui, post Musculum et Christophorsonum: quippe quæ certior, et sequentibus Hegesippi verbis magis congruere mihi videretur. Subjicit enim Hegesippus: Ἐπεὶ πολλοὶ Ἰάκωβοι ἐκλοῦντο, etc. Quæ verba sine dubio referuntur ad ea, quæ præcesserunt: Ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων Δίκαιος. Reddit enim rationem Hegesippus, cur Jacobus Justus ab omnibus cognominatus sit. Quippe, inquit, multi fuere Jacobi: sed hic præ cæteris justitia excelluit, ut multis argumentis deinceps probat Hegesippus. Deinde si priorem distinctionem sequamur cum Rufino, falsum erit illud quod sequitur, Jacobum scilicet episcopum a temporibus Domini usque ad Hegesippi ætatem permansisse. Nam Jacobus quidem Justus cæsus est Neronis principatu; Hegesippus vero Antoninorum temporibus floruit, ut superius observavi.

(27) Τούτων μόνῳ ἐξῆν, etc. Totum hunc Hegesippi locum jampridem examinavit Scaliger in *Animadversionibus Eusebianis* pag. 178, multaque in ea reprehendit, quæ operæ pretium erit legere. Adde etiam, quæ adversus Scaligeri censuram scripsit Dionysius Petavius in notis ad hæresim 78 Epiphani, et P. Haillioxius in notationibus ad Vitam Hegesippi cap. 3.

(28) Καὶ μόνος εἰσῆρχετο. Syncell. καὶ μόνος θεῶν εἰσῆρχετο. Reliqua deinceps omittimus.

ἰν' ἠρόσκοπέ τε κείμενος ἐπὶ τοῖς γόνασι, καὶ αἰ-
 μενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἄφρων· ὡς ἀπεσκληρῆναι
 γόνατα αὐτοῦ δίκην καμήλου, διὰ τὸ ἀεὶ κάμπτεν
 γόνυ (29) προσκυνούντα τῷ Θεῷ, καὶ αἰτεῖσθαι
 ἰσιν τῷ λαῷ. Διὰ γέ τοι τὴν ὑπερβολὴν τῆς δικαιο-
 ης αὐτοῦ ἔκαλετο Δίκαιος καὶ Ὀβλίος (30)· ὁ
 ἰν' ἑλληνιστῶν περιοχῆ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη, ὡς
 προφήται δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ. Τινὲς οὖν τῶν ἐπὶ
 ἔσπεων τῶν ἐν τῷ λαῷ, τῶν προγεγραμμένων μοι (31)
 τοῖς ὑπομνήμασιν, ἐπυνθάνοντο αὐτοῦ, τίς ἡ θύρα
 Ἰησοῦ (32). Καὶ ἔλεγε τοῦτον εἶναι τὸν Σωτῆρα.
 ἰὼν τινες ἐπίστευσαν, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός.
 δὲ αἰρέσεις αἱ προειρημέναι, οὐκ ἐπίστευον οὔτε
 ἴστασιν (33), οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἑκάστην
 τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὅσοι δὲ καὶ ἐπίστευσαν, διὰ
 κωδων (34). Πολλῶν οὖν καὶ τῶν ἀρχόντων πιστευ-
 ων, ἦν θόρυβος τῶν Ἰουδαίων καὶ Γραμματέων
 Φαρισαίων λεγόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαὸς
 σοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκᾶν. Ἐλεγον οὖν συνελ-
 τες τῷ Ἰακώβῳ· «Παρακαλοῦμέν σε· ἐπίσχες τὸν
 ν, ἐπεὶ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν, ὡς αὐτοῦ ἄντος τοῦ
 ἰστοῦ. Παρακαλοῦμέν σε πείσαι πάντας τοὺς ἑλ-
 τας εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα περὶ Ἰησοῦ. Σοὶ
 πάντες πειθόμεθα· ἡμεῖς γὰρ μαρτυροῦμέν σοι
 πᾶς ὁ λαὸς, ὅτι δίκαιος εἶ, καὶ ὅτι πρόσωπον οὐ
 ἰδάνεις. Πείσον οὖν σὺ τὸν ὄχλον περὶ Ἰησοῦ μὴ
 κωδοῦναι· καὶ γὰρ πᾶς ὁ λαὸς καὶ πάντες πειθό-
 λά σοι. Στήθι οὖν ἐπὶ τῷ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, ἵνα
 ὁθεν ἦς ἐπιφανῆς, καὶ ἡ εὐάκουστά σου τὰ ῥήματα
 ῖναι τῷ λαῷ· διὰ γὰρ τὸ Πάσχα συνελθῆσθαι πᾶ-
 αὶ φυλαὶ (35) μετὰ καὶ τῶν ἔθνῶν (36).» Ἐστη-
 οῦν οἱ προειρημένοι Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι
 Ἰακωβὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ναοῦ, καὶ ἔκρα-

A jus, facultatemque habebat. Neque enim lanicio,
 sed linea tantum veste utebatur. In templum solus
 intrare, atque ibi genibus flexis pro peccatis populi
 supplex Deum orare consueverat; adeo ut genua
 ipsius instar cameli occalluerint, dum assidue Deum
 venerans, et pro salute populi vota faciens humi
 sterneretur. Hic ergo ob singularem justitiam co-
 gnominatus est Justus, et Oblitas; quod Latine mun-
 nimentum populi, et justitiam significat, quemad-
 modum etiam prophetæ de eo prædixerunt. Quidam
 autem ex septem sectis, quæ apud Judæos erant,
 de quibus in superioribus libris scripsisse memini-
 mus, interrogarunt eum, quodnam esset ostium
 Jesu. Quibus ille Jesum esse Servatorem respondit.
 His auditis, nonnulli eorum Jesum revera Christum
 esse crediderunt. Suprascriptæ vero sectæ nec re-
 surrectionem, nec futurum Christi adventum, ut
 unicuique pro meritis mercedem tribuat, credebant.
 Quotquot vero ex iis crediderunt, Jacobi opera ac
 ministerio utique crediderunt. Cum ergo multi ex
 ipsis etiam primoribus crederent, tumultuari cœpe-
 runt Judæi, et Scribæ ac Pharisei; eo jam ventum
 esse clamantes, ut prope omnis populus Jesum
 Christum expectaret. Proinde in unum congregati
 Jacobum adeunt, hisque eum verbis compellant:
 «Hortamur te, inquit, ut populi errorem compri-
 mas, qui falsam de Jesu opinionem imbibit, perinde
 quasi Christus esset. Persuade igitur omnibus, qui
 festo Paschæ die huc conveniunt, ut de Jesu recte
 sentiant. Tibi enim omnes fidem habemus; et cum
 universo populo hoc tibi testimonium pertibemus,
 justissimum te virum esse, nec ullum apud te per-
 sonarum discrimen valere. Proinde plebi persuade,

29) Διὰ τὸ ἀεὶ κάμπτεν ἐπὶ γόνυ. Duæ po-
 emæ voces absunt a codice Fuk., et apud Nice-
 rum. Verum in codice Maz. ac Med. totus hic
 us ita legitur: Διὰ τὸ ἀεὶ κάμπτεν προσκυνούντα
 Θεῷ τὰ γόνατα.

30) Ἐκαλεῖτο Δίκαιος καὶ Ὀβλίος. Nicolaus
 slerus in lib. iii *Miscellaneorum sacrorum*, hunc
 um sic emendat: Ἐκαλεῖτο Σαδδὶκ καὶ Ὀβλίαν,
 πιν δίκαιος, καὶ περιοχῆ τοῦ λαοῦ. Quam doctis-
 ni viri emendationem libenter amplector. Tamen
 Epiphanius in hæresi 78, et Jovius monachus,
 em vulgo male Jobium vocant, Jacobum Obliam
 tum esse testentur, retinenda est vulgaris lectio;
 xime cum Ophlias Hebraice arcem populi signi-
 cat. Sed et Rufinus atque Nicephorus vulgatam
 tionem tuerunt.

31) Τῶν ἐπὶ τὰ αἰρέσεων... τῶν προγεγραμμένων
 i. Locus Hegesippi, in quo de septem Judaici po-
 li sectis se scripsisse testatur, exstat in libro iv
 sebii nostri, cap. 22. Ad quem locum, Deo ju-
 nte, plura dicturi sumus de septem illis sectis.

32) Τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ. Ostium hoc loco est
 roductia, seu institutio atque initiatio. Ostium
 Christi nihil est aliud, quam fides in Deum
 trem, et in Filium, ac Spiritum sanctum. De hoc
 io dicitur in Psalmis: *Hæc est porta Domini, et
 di intrabunt per eam*, ut explicat Clemens in libro
Στροματέων. Et ostium quidem Joannis Baptiste
 u penitentia; Christi vero ostium est remissio
 catorum, quæ sit per baptismum.

33) Οὐκ ἐπίστευον οὔτε ἀνάστασαν. Male Ru-
 us, eumque secutus Christophorus vertit, non
 diderunt, quasi legeretur, οὐκ ἐπίστευσαν. Longe

melius Musculus vertit, *non credunt*. Nam Græca
 vox hanc habet significationem. Falsum tamen est,
 eas sectas non credidisse resurrectionem. Nam
 Pharisei eam credebant.

(34) Ὅσοι δὲ καὶ ἐπίστευσαν, διὰ Ἰακωβόν.
 Vox ἐπίστευσαν iterum repetenda est; quod virgula
 illa, quæ in manuscriptis etiam codicibus appicta
 est, satis declarat. In vetustissimo codice Mazarino
 post ἐπίστευσαν punctum ascriptum est ad pedes
 litteræ, quod virgulæ nostræ respondet; et Græce
 quidem vocatur ὑποστιγμή, a Latinis autem subdi-
 stinctio.

(35) Πᾶσαι αὖ φυλαὶ. Hæc item immerito carpit
 Scaliger, scribens «duas tantum tunc tribus fuisse,
 Benjamin et Juda.» Sed, ut recte monet Grabius,
 quo modo Hegesippus, eo item Paulus apostolus
 loquitur Act. xvi, 7, memorans *duodecim tribus
 nocte ac die deservientes in spem repromissionis fa-
 ctam a Deo*. Sanctus quoque Jacobus suam inscribit
 Epistolam *duodecim tribubus quæ sunt in dispersione*,
 i, 1. Videsis in hanc sententiam, Calmeti disserta-
 tionem ad Ezechielem, *De reditu decem tribuum*.

(36) Μετὰ καὶ τῶν ἔθνῶν. Merito Scaligerum
 hic reprehendit Dionysius Petavius, quod negasset,
 licuisse ulli gentili interesse festis diebus Judæorum.
 Nam præter locum illum, quem citat Petavius ex
 Evangelio Joannis cap. xii, plurima suppetunt Jo-
 sephi testimonia, e quibus discimus, gentiles azy-
 morum solemnitati sæpius interfuisse. Certe Vitel-
 lius legatus Syriæ festo Paschæ ingressus est Hier-
 osolyma, et a Judæis honorifice exceptus, ut legitur
 in lib. xviii *Originum Judaicarum*, cap. 6. Idem de
 Quadrato legato Syriæ in lib. xx scribit.

ne circa Jesum deinceps aberret; nam et universus populus, et nos libenter tibi obtemperamus. Ascende igitur in fastigium templi, ut in sublimi loco positus, ab omnibus conspici et exaudiri facile possis; nam Paschalis solemnitatis gratia, cunctæ Judæorum tribus, et ex gentibus non pauci huc conveniunt. Posthæc supradicti Scribæ et Pharisei cum Jacobum in fastigio templi collocassent, contenta voce sic eum alloqui cœperunt: « O Juste, cui nos omnes fidem adhibere par est, quandoquidem populus omnis errat, Jesum sectans crucifixum, doce nos, quod sit ostium Jesu suffixi cruci. » Tunc Jacobus edita voce iis respondit: « Quid me, inquit, interrogatis de Jesu filio hominis? Ipse sedet in cælo a dextris summæ virtutis, et venturus est in nubibus cæli. » Cumque multi hoc Jacobi testimonio confirmati glorificarent Jesum, dicentes: « Osanna filio David, » tunc iidem Scribæ ac Pharisei inter se collocuti: « Male, inquit, fecimus, qui tanto testimonio Jesum ornaverimus. Verum ascendamus, cumque præcipientem dejiciamus, ut cæteri conterriti fidem illi habere desinant. » Conclamare deinde cœperunt, ac dicere: « O, ipse etiam Justus erravit. » Et impleta sunt ea, quæ apud Isaiam scripta sunt: *Tollamus e medio justum, quia molestus est nobis; propterea*

(37) *Ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.* Observat Pearsonius *Vindic. epist. Ignat.* part. II, p. 153, Christum ipsum dixisse Joan. x, 9: *Ἔγώ εἰμι ἡ θύρα* quod sane dictum apostolicis temporibus maxime fuisse de Christo usurpatum, ex hoc Hegesippi loco aperte colligitur.

(38) *Καὶ λεγόντων Ὁσαννά τῷ υἱῷ Δαβὶδ.* Scaliger in *Animadversionibus Eusebianis* hæc de Jacobo dicta esse existimavit; cui in eo quidem facile assentior. Sed quod negat idem Scaliger Jacobum filium David dici potuisse, in hoc graviter hallucinatur. Fuit enim Jacobus filius Josephi, ac proinde oriundus ex stirpe David. Porro verissimum est, quod ait Scaliger, eos qui Osanna acclamabant, palmas manibus gestare debuisse; cujus rei illustre exemplum est in *Itinerario Hierosolymitano* Antonini monachi pag. 30. Ex quo discimus, morem olim fuisse Christianorum, ut episcopis ac presbyteris adventantibus obviam procedentes honoris causa, acclamarent Osanna: « Ibi venerunt mulieres in occursum nobis cum infantibus, palmas in manibus tenentes, et ampullas cum rosaceo oleo: et prostrate pedibus nostris, plantas nostras ungebant, cantabantque lingua Ægyptiaca psallentes antiphonam: *Benedicti vos a Domino benedictusque adventus vester, Osanna in excelsis.* » Idem testatur etiam Hieronymus in cap. XXI Matthæi: « Videant ergo episcopi, et quantumlibet sancti homines, cum quanto periculo dici ista sibi patiantur: si Domino, cui vere hoc dicebatur (quia necdum erat solida credentium fides) pro crimine impingitur. » Cæterum voces illas *Osanna filio David*, quas a quibusdam Judæis acclamatas tunc fuisse dicit Hegesippus, non immerito quis existimet de Christo potius, quam de Jacobo, intelligi oportere. Nam cum Jacobus in fastigio templi positus, Jesum revera Christum esse, ac Redemptorem generis humani prædicasset; Judæi quidam Christi fidem amplectentes, acclamare cœperunt *Osanna filio David*, id est, Jesu Christo palma et victoria.

(39) *Ὁσαννά.* In omnibus nostris exemplaribus duo sunt vocabula ὡς ἀνά. Ita etiam apud Hieronymum in Interpretatione nominum Hebræicorum: « *Osanna; salvifica*, quod Græce dicitur ὡς ἀνά.

ἄσαν αὐτῷ καὶ εἶπον· « Δίκαιε, ἢ πάντες κἀκεῖ ὑφειλομεν, ἐπεὶ ὁ λαὸς πλανᾶται ὀπίσω Ἰησοῦ σταυρωθέντος, ἀπάγγελον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ (37) τοῦ σταυρωθέντος. » Καὶ ἀπεκρίνατο φωνῆ μεγάλῃ· « Τί με ἐπερωτᾶτε περὶ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ Δαβὶδ; Καὶ αὐτὸς κἀθήται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐκ ἐπιπέτης τῆς μεγάλης δυνάμεως, καὶ μέλλει ἔρχεσθαι ἐπὶ τὰ νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. » Καὶ πολλῶν πληροφρονητῶν καὶ δοξαζόντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Τακίθου. (38) λεγόντων Ὁσαννά (39) τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ὅτι οἱ αὐτοὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον· « Κακῶς ἐποίησαμεν τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ (40). Ἀλλὰ ἀναβάντες, καὶ θάλωμεν αὐτὸν, ἵνα φοβηθέντες μὴ πιστεύσωσιν αὐτῷ. » Καὶ ἔκραξαν λέγοντες· « Ὡ ὦ, καὶ ὁ Δίκαιος ἐπλάσθη. »

Καὶ ἐπλήρωσαν τὴν Γραφήν τὴν ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ· « Καὶ ἐπλήρωσαν τὴν Γραφήν τὴν ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ λέγοντες· Ἄρωμεν (42) τὸν Δίκαιον, ὅτι ἐσὶ δυσχρηστὸς ἡμῖν ἐστὶ· τολμῶν τὰ γενήματα τῶν ἔργων αὐτῶν εἶργονταί. Ἀναβάντες οὖν κατέβησαν τὸν Δίκαιον, καὶ ἔλεγον ἀλλήλοις· « Λιθάσωμεν Ἰησοῦν τὸν Δίκαιον. » Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτὸν, ἐκ καταβληθείς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ στραφεὶς ἔθηκε γόνυα λέγων· « Παρακαλῶ, Κύριε Θεὲ Πατέρ, ἐπεὶ αὐτοῖς· ὡ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν. » Οὕτως δὲ κτεταθολοῦντων αὐτὸν, εἰς τῶν ἱερῶν τῶν υἱῶν Τριῶν

Utrumque autem nomen per extensam litteram legendum. Id est, *Osanna* tam in Hebræa, quam in Græca lingua primam syllabam producit. Isidorus quoque in libro VI *Originum*, *Osanna* ex duobus vocabulis *Osi* et *Anna* compositum esse testatur, elisa scilicet una littera, sicut in versibus cum scandimus. *Osi* enim *salvifica* interpretatur: *Anna* interjectio est, motum animi significans sub deprecantis affectu. Quæ Isidori verba desumpta sunt ex Hieronymi epistola 145, ad *Damasum*. Eadem locum habet Augustinus in lib. *De doctrina Chr.* cap. II.

(40) *τῷ Ἰησοῦ.* Græbuis conjicit legendum τῷ Τακίθου, vel τῷ Ἰησοῦ μαθητῆ. Sed frustra. Videtur enim Hegesippus id innuere, quæstos nimirum fuisse Phariseos, quod ipsimet effecerint, vel ansam præbuerint Jacobo, ut adeo illustre testimonium Jesu Christo perhiberet; quo quidem testimonio plerique e populo permoti et confirmati, eundem Salvatorem glorificaverunt. Hoc sensu accipiendam puto vocem παρασχόντες.

(41) *Ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ.* Memoria lapsum esse Hegesippum affirmat Scaliger; neque enim hunc locum apud Isaiam exstare, sed in libro qui inscribitur *Sanientia Salomonis* cap. II. Sed fallitur ipse Scaliger qui Hegesippum temere reprehendit. Vera enim hic locus legitur in *Isaia* cap. III: *Ἄρωμεν τὸν Δίκαιον, ὅτι δυσχρηστὸς ἡμῖν ἐστὶ· τολμῶν τὰ γενήματα τῶν ἔργων αὐτῶν εἶργονταί.* Ita quidem legitur in editione Romana. Verum Justinus in *Dialogo* adversus Tryphonem discrete testatur in editione LXX interpretum scriptum fuisse ἄρωμεν τὸν Δίκαιον, pro quo Judaici interpretes ἄρωμεν verterant. Justini lectionem confirmat etiam Tertullianus in lib. III *contra Marcionem*, cap. 22: « Venite, inquit, auferamus Justum, quia molestus est nobis. » Sed et in eo fallitur, quod apud Rufinum pro *Isaia* Jeremiam scribi dicit. Porro Hegesippus hunc *Isaia* locum quem dixi, in mente habuit paulo supra, cum diceret, Jacobum a prophetis Justum esse appellatum: ἐκαλεῖτο Δίκαιος ὡς ὁ πρὸς φηται δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ.

(42) *Ἄρωμεν*, x. τ. λ. Locus exstat *Isaia* III, 14. Vide Justinum *Dial. cum Tryphone* II, 17, 153, 159. Sed in primis n. 157 quo hic respexit Valens.

Ῥαχαβείμ (43) τῶν μαρτυρουμένων ὑπὸ Ἱερε-
τοῦ προφήτου, ἔκραξε λέγων· «Παύσασθε, τί ποι-
44); Εὐχεται ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Δίκαιος.» Καὶ λαβὼν
π' αὐτῶν εἰς τῶν γραφένων τὸ ξύλον (45) ἐν ᾧ
ἔεξε τὰ ἱμάτια (46), ἤνευγε κατὰ τῆς κεφαλῆς
δικαίου. Καὶ οὕτως ἐμαρτύρησεν· καὶ ἔθαψαν
ἐν τῷ τόπῳ (47), καὶ ἔτι αὐτοῦ ἡ στήλη μένει
ἐν τῷ ναῷ (48). Μάρτυς οὗτος ἀληθῆς Ἰουδαίους τε
Ἑλλῆσι γεγένηται, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐστίν.
εὐθὺς Οὐεσπασιανὸς πολιορκεῖ τὴν Ἰουδαίαν, αἰ-
ωπώσας αὐτούς (49).

ex iis, fullo, arrepto fuste, quo vestes exprimere solebat, caput Justi percussit. Atque ita felici
tyrio vitam finit; sepultus est eodem in loco, manetque adhuc cippus illius prope templum. Hic
bus, tum Judæis, tum Græcis locuples fuit testis, Jesum vere Christum fuisse. Nec multo post
dio Vespasiani, et Judæorum captivitas subsecuta est.

II.

De propinquis Salvatoris nostri. — Apud eundem Eusebium, Hist. eccl. lib. III, cap. 20.

τι δὲ περιῆσαν οἱ ἀπὸ γένους τοῦ Κυρίου υἱωνοί

His temporibus adhuc supererant quidem ex co-

3) *Υιοῦ Ῥαχαβείμ.* Merito Nicephorus hæc duo
ibula expunxit, ut jampridem notavit Scaliger,
in *Animadversionibus Eusebianis*, tum in *Elen-
Trihæresii*, cap. 25. Sed tamen cum apud Ru-
m legantur, et in omnibus nostris exemplaribus
ent, ferri commode possunt. Ac si rem atten-
expendamus, non sunt tam inepta atque in-
a, ut putavit Scaliger, Εἰς τῶν ἱερῶν τῶν υἱῶν
χὰδ υἱοῦ Ῥαχαβείμ. *Unus ex sacerdotibus de
Rechab filii Rechabim.* Idem enim est, ac si dice-
: Unus ex sacerdotibus, filius Rechab de genere
habitarum : quæ postrema verba consulte addita
t, ut Rechab pater illius sacerdotis, ab aliis Re-
b distingueretur. Plures enim eodem nomine
ellabantur Rechab; verum hic de quo loquitur
esippus, erat ex stirpe Rechabitarum illorum,
quibus locutus est Jeremias (cap. xxxv).

4) *Παύσασθε, τί ποιεῖτε.* Epiphanius in hæ-
78, non a Rechabita sacerdote hæc dicta esse
bit, sed a Symeone Clopæ filio, qui Jacobi Justi
er patruelis erat.

5) *Λαβὼν τις ἀπ' αὐτῶν εἰς τῶν γραφένων τὸ
ξύλον.* Hæc verba duobus modis construi possunt:
ipe hoc modo: Εἰς τις ἀπ' αὐτῶν, λαβὼν τὸ τῶν
φένων ξύλον, id est, unus ex illis arrepto fullonis
e. Aut in hunc modum: Τίς ἀπ' αὐτῶν, εἰς τῶν
φένων, λαβὼν τὸ ξύλον. Quam distinctionem secu-
est Rufinus, ita enim vertit: *Et unus ex ipsis
o, arrepto fuste in quo vestes exprimere solent.*
ne aliter cæteri interpretes. Atque hunc sensum
firmat Clemens Alexandrinus in lib. vii *Hypo-
neon*, ubi Jacobum a fullone interemptum esse
bit. Verba Clementis habentur supra in cap. I
us libri. Apollonius Collati in lib. I *De excidio
rossul.* Jacobum non fullonis vecte, sed securi
cussum interiisse scribit.

6) *Τὸ ξύλον ἐν ᾧ ἀπεπέεξε τὰ ἱμάτια.* Hiero-
aus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* hunc
im ita expressit: *Fullonis fuste, quo uda vesti-
ita extorqueri solent, in cerebro percussus interiit.*
ronymii verba Græce ita vertit Sophronius: Τῷ
γραφικῷ μοχλῷ ᾧ τὰ ἱμάτια ἐκπέεξεν εἰκόθαι.
sculus quidem Eusebii locum ita vertit: *Unus ex
onibus arrepto instrumente, quo vestimenta excu-
it ac purgant.* Laugus vero Nicephori interpres
reliidit: *Et fullonem quidam ligno, quo vestes
planabat, arrepto.* Mihi quidem magis placet Ru-
et Christophorsoni expositio, qui vestes pre-
se, seu exprimere interpretati sunt. Id enim sic-
ficat vox πέεξεν, ex qua fit πιεστήριον, quod est
ine pressorium, seu preluum. Duplex fuit fullo-

A fructum operum suorum manducabunt. Mox ergo con-
scendentes, eum præcipitem egerunt, et inter se di-
xerunt: «Lapidem Jacobum justum.» Cœperunt igitur
lapidibus eum impetere; quoniam præcipitatus
non statim mortem obierat, sed conversus flexis
genibus orabat dicens: «Domine et Deus Pater, rogo
ut ignoscas illis, quia nesciunt quid faciunt.» Cum-
que hominem saxis obruerent, unus e sacerdotibus
ex filiis Rechab filii Rechabim, qui Jeremiæ suffra-
gio commendati sunt, contenta voce: «Parcite, in-
quit, quid facitis? Justus orat pro nobis.» Interim

num officium. Nam et maculas eluebant e vestibus;
et eas dealbabant, ac splendorem iis conciliabant;
utebantur autem ad id pressorii seu prelis, ut no-
tavi ad lib. xxviii Amm. Marcellini pag. 366. Porro
in manuscriptis nostris Maz., Med., ac Fuketii scrip-
tum est ἀποπέεξε.

(47) *Ἐθαψαν αὐτὸν ἐν τῷ τόπῳ.* Ita quidem co-
dex Regius, quem secutus est Stephanus. Verum
reliqui tres, Maz. scilicet, Med. ac Fuketii, aliquot
vocalibus auctiores sunt hoc modo: Καὶ ἔθαψαν αὐ-
τὸν ἐπὶ τῷ τόπῳ παρὰ τῷ ναῷ. Quam quidem lectio-
nem confirmat Nicephorus, ac Rufinus.

(48) *Ἐτι αὐτοῦ ἡ στήλη μένει παρὰ τῷ ναῷ.*
Quomodo fieri potest, ut hic cippus (id enim sig-
nificat στήλη, ut supra notavimus) et Jacobi sepul-
crum adhuc permanserit post urbem a Romanis
excisam? Sed neque verisimile est, quod ait Hege-
sippus, Jacobum juxta templum sepultum fuisse.
Nam Judæi extra urbem corpora condebant, ut col-
ligere est tum ex Evangelio, tum ex sepulcro He-
lenæ Adiabenorum reginæ, de quo superius locuti
sumus. Merito igitur Rufinus totam hanc pericopea
in versione sua prætermisit. Hieronymus vero in
libro *De scriptoribus ecclesiasticis*, cujus maxima
pars ex *Historia ecclesiastica* Eusebii nostri desump-
ta est, hæc Hegesippi verba interpretans ita emol-
livit: *Titulum usque ad obsidionem Titii, et ultimam
Adriani, notissimum habuit.* Uti tamen illud pro-
bare non possum, quod de ultima Adriani obsidione
dicit. Nam in eo secutus est errorem Eusebii, quem
jampridem alii confutarunt. Porro Hieronymus
titulum dixit, pro eo quod in Græco est στήλη. Eo-
dem sensu στήλη dicitur in lib. II Regum, cap. xviii,
ubi vetus interpres *titulum* vertit. Ad quam vocem
in vetustissimo codice Mazarino hoc scholion ser-
ptum inveni: Ἰστέον ὅτι ἡ στήλη αὐτῆ λίθος ἦν
ἀμορφος, ἐπιγραφὴν ἔχων τὸ ὄνομα τοῦ θαθαμένου
Ἰακώβου. Ἐξ οὗ καὶ ἔτι νῦν οἱ Χριστιανοὶ ἐν τοῖς
μνήμασιν αὐτῶν λίθους ἰστέον, καὶ ἡ γράμματα ἐν
αὐτοῖς γράφουσιν, ἢ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐγγα-
ράττουσιν. *Sciendum est columnam hanc nihil aliud
fuisse, quam lapidem informem, in quo nomen Jacobi
illic sepulti erat incisum. Unde et Christiani in sep-
ulcris suis etiamnum lapides statuunt: in quibus
aut litteras inscribere, aut crucis figuram insculpere
consueverunt.*

(49) *Πολιορκεῖ τὴν Ἰουδαίαν ἀχμαλωτίσας
αὐτούς.* Ita quidem codex Regius. Verum tres reli-
qui Maz., Med., Fuk. voces illas τὴν Ἰουδαίαν ἀ-
χμαλωτίσας non agnoscunt. Ac meo quidem iudicio
prorsus superflue sunt, et insulse. Neque enim
Græce dici potest πολιορκεῖν τὴν Ἰουδαίαν, cum id

gnatione Christi, nepotes Judæ illius, qui secundum carnem frater Christi vocabatur. Hos a nonnullis delatos, quod ex regia Davidis stirpe prognati essent, Evocatus ad Domitianam Cæsarem perduxit. Quippe Domitianus de adventu Christi, perinde ac Herodes, sibi metuebat. Interrogati igitur ab illo, utrum ex stirpe Davidis essent oriundi, id verissimum esse confessi sunt. Deinde sciscitatus est ex illis Domitianus, quantas possessiones, quantumve pecuniæ haberent. Illi vero novem tantummodo denariorum millia sibi ambobus suppetere dixerunt, quorum dimidia pars singulis competeret; eas vero facultates nequaquam se in argento habere, sed in æstimatione agrorum, novem scilicet ac triginta soli jugerum, ex quorum fructibus et tributa persolverent, et sibi ipsis non sine proprio labore victum compararent. Simulque manus ostendere cœperunt, duritiem cutis, impressumque alte manibus callum ex laboris assiduitate, in testimonium operis sui proferentes. Postremo interrogati de Christo et de regno illius, cujusmodi id esset, et quando, quibusve in locis apparituram, responderunt, non hujus mundi, nec terrarum imperium illud esse; sed angelicum et cœleste, quod in fine sæculorum futurum esset, tunc cum Christus adveniens cum gloria, vivos simul et mortuos judicabit, et unicuique ope-

verbum de urbibus dicatur, non autem de gentibus. Rufinus quoque et Nicephorus eas voces non habent.

(50) *Υἱοὶ τοῦ Ἰουδα*. In codice Regio, ac Med. et apud Georgium Syncellum legitur υἱὸν Ἰουδα levi discrimine. Cæterum miror Scaligerum, qui in *Animadversionibus Eusebianis* pag. 187, tam Eusebium, quam Hegesippum immerito reprehendit. Nam neque Hegesippus posteritatem Davidis ad duos tantum homines tunc esse redactam dixit, ut falso ei objicit Scaliger; sed posteritatem Judæ, qui erat frater Domini: nec Eusebius Hegesippi verba aliter accepit. Certe Hegesippus disertè testatur, Symeonem Clopæ filium, qui tunc erat episcopus Hierosolymorum, ortum fuisse ex gente Davidica. Verba ejus habes infra cap. 32. Itaque nec Hegesippus erravit, nec Eusebius. Ipse potius Scaliger reprehendus est, qui adversus auctoritatem Hegesippi, vetustissimi scriptoris, et apostolicis temporibus proximi, obstinate contendit, nullum unquam Judam fratrem Domini extitisse. Sed contra est Epiphanius in hæresi 78, qui Josephum ex priore conjugio quatuor ait suscepisse liberos, Jacobum, Symeonem, Josetem, et Judam, cui consentit Hippolytus Portuensis episcopus apud Nicephorum in libro II, cap. 3. nisi quod pro Symeone Simonem dicit, rectius, ut supra notavi: et filias aliter nominat. His accedit Hieronymus in libro *Adversus Helvidium*. Dicit fortasse aliquis id, quod a Scaligero dictum est, nullam in Evangelio mentionem ejus Judæ fieri. Imo vero Matthæus in cap. XIII, de illo sic loquitur: *Nonne mater ejus dicitur Maria; et fratres ejus Jacobus, Joseph, Simon, et Judas?* Idem legitur in Marci c. VI. Vides, ut Scaliger nimio reprehendendi studio abreptus, merito ipse in reprehensionem incurrit. Porro hic Judas uxorem a nonnullis dicitur habuisse Mariam, teste Nicephoro in lib. I, cap. 33. Ex hac igitur liberos suscepit; a quibus propagati sunt *δεσπόσοι*, de quibus Africanus in *Epistola ad Aristidem*. Hos porro Scaligeri errores jamdudum reprehendit P. Halloixius in notationibus ad Vitam Hegesippi; quod quidem serius, et absolutis jam animadversionibus meis didici.

Α Ἰουδα (50), τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου αὐτοῦ υἱοῦ τοῦ, οὗς ἐδηλατώρευσαν, ὡς ἐκ γένους ὄντας υἱοὺς τοῦτοῦς δ' ὁ Ἰουδαῖος (51) ἤγαγε πρὸς Δομετιανὴν Καίσαρα. Ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς καὶ Ἡρώδης. Καὶ ἐπρωτότησεν αὐτοὺς εἰ εἰς τὴν βίβιν εἶσι· καὶ ὠμολόγησαν. Τότε ἠρώτησεν αὐτοὺς πῶς κτήσεις ἔχουσιν, ἢ πόσων χρημάτων κυριεύουσιν. Οἱ δὲ εἶπον ἀμφοτέροι, ἐνακισχίλια δηνάρια ἔσχευεν αὐτοὺς μόνα, ἐκάστη αὐτῶν ἀνήκοντος τῶ ἐπιστοῦ· καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἀργυρίῳ ἔρασκον ἔσχευεν, ἀλλ' ἐν διατριβῇ τῆς πλείθρον τριάκοντα ἐνιαυτοῦ· ἐξ ὧν καὶ τοὺς φόρους ἀναφέρειν (52), καὶ ἐκ τούτων αὐτοφυοῦντας διατρέφεσθαι. Ἔττα δὲ καὶ τὰς χεῖρας τὰς ἑαυτῶν ἐπιδεικνύουσι, μαρτύρουσιν τῆς σπουδῆς τὴν τοῦ σώματος σκληρίαν, καὶ τῶν ἐν τῆς συνεχοῦς ἐργασίας ἐναποτυπωθέντας ἐπὶ τῶν ἰδίων χειρῶν τύλους (53) παριστάνας. Ἐρωτηθεὶς δὲ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅτι τις εἶη καὶ πότε καὶ ποῦ φανησομένη, λόγον ὄντα ὡς οὐ κοσμικὴ μὲν οὐδ' ἐπίγειος, ἐπουράνιος δὲ καὶ ἀγγελικὴ τυγχάνει, ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος γερουσομένη, ὁπνηλικά ἐλθὼν ἐν δόξῃ κρινεὶ ζῶντας (54) καὶ νεκροὺς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἐπιτεδύματα αὐτοῦ. Ἐφ' οἷς μὴδὲν αὐτῶν καταγεγραμμένα τὸν Δομετιανὸν, ἀλλὰ καὶ οὗς εὐτελεῶν καταγεγραμμένα, ἐλευθέρους μὲν αὐτοὺς ἀνεῖναι, καταγεγραμ-

(51) Ὁ Ἰουδαῖος. Sic ex codice Mediceo edidit Rob. Stephanus. In codice Regio scriptum invenitur Ἰουδαῖος, quod monuerat etiam idem Stephanus in variis lectionibus, quas ad calcem editionis suæ conjecit. In Chronico Georgii Syncelli legitur ὁ Ἰουδαῖος. Nos ex tribus nostris codicibus Maz., Fuk. et Saviliano, veram hujus loci scripturam restituumus, τοῦτοῦς δ' ὁ Ἰουδαῖος ἤγαγε. Confirmat hanc lectionem Nicephorus, et Rufinus. Nam in Rufino quidem dicitur Revocatus: *Hos Revocatus quidam nomine, qui ad hoc missus fuerat, perduxit ad Domitianum*. Nicephorus vero in lib. III, cap. 10, scriptum habet, ὁ Ἰουδαῖος. Qui sint evocati, notum est ex Dione; milites scilicet honorariis loci, qui consecis jam stipendiis dimissi, ad militiam evocabantur a principe. Horum mentio fit in veteris inscriptionibus, EVOK. AUG., id est Evocatus Augusti. Ne quis autem miretur, Hegesippum Græcum scriptorem, Romano vocabulo usum fuisse. Non id novum, aut infrequens Hegesippo, quippe qui δηλατωρεῖεν, et δηνάρια usurpat in hac narratione, quam præ manibus habemus, et plebeio sermone utitur.

(52) Ἐξ ὧν καὶ τοὺς φόρους ἀναφέρειν. Hæc Christophorsonus vertit *vectigalia*, quasi vectigalia agrorum solverentur. Atqui φόροι tributa sunt, quæ ex agris solvebantur, atque in ipsis speciebus ferre pendebantur, id est in tritico, hordeo, vino et similibus, ut patet ex codice Theodosiano. Vectigalia vero sunt, quæ Græce dicuntur τέλη, quæ a publicanis conducebantur, et exigebantur; cum tributa a susceptoribus, vel ab apparitoribus præsidum et præfectorum exigì solerent.

(53) Τύλους. Cum initio vertissem *callos*, dubitare postea cœpi, an callus masculino genere diceretur. Tandem vero callos a Rufino dici comparavi in lib. II, ubi de morte Jacobi fratris Domini.

(54) Κρινεὶ ζῶντας. In codice Maz., Med. ac Vulg. necnon apud Nicephorum legitur κρινεῖεν. Sed et codex Reg. ita disertè scriptum habet. Quare mendum est typographicum, quod in Rob. Stephani editionem irrepsit.

δὲ διὰ προστάγματος τὸν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διω-
γμῶν. Τοὺς δὲ ἀπολυθέντας, ἠγγῆσασθαι τῶν ἐκκλη-
σιῶν, ὡς ἂν δὴ μάρτυρας ὁμοῦ καὶ ἀπὸ γένους ὄντας
τοῦ Κυρίου· γενομένης τε εἰρήνης, μέχρι Τραϊανοῦ
παρμεῖναι αὐτοὺς τῷ βίῳ.

dimissos ecclesiis posthac præfuisse narrant, utpote
Christi martyres simul ac propinquos; et pace de-
um Ecclesie reddita, ad Trajani usque tempora vitam perduxisse.

III.

De Symeonis Clopæ filii, Hierosolymorum episcopi, martyrio. — Apud eundem Eusebium, Hist. Eccl. lib. III, cap. 52.

Ἀπὸ τούτων δηλαδὴ τῶν αἰρετικῶν, κατηγοροῦσι
νινε Συμεῶνος τοῦ Κλωπᾶ (55), ὡς ὄντος ἀπὸ Δα-
βὶδ καὶ Χριστιανοῦ. Καὶ οὕτως μαρτυρεῖ ἐτῶν ὡν
ἑκατὸν εἴκοσιν, ἐπὶ Τραϊανοῦ Καίσαρος καὶ ὑπατικοῦ
Ἄττικου (56). Φησὶ δὲ ὁ αὐτὸς (Ἡγήσιππος), ὡς ἄρα
καὶ τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ, ζητούμενων τότε τῶν ἀπὸ
τῆς βασιλικῆς Ἰουδαίων φυλῆς, ὡσάν ἐξ αὐτῆς ὄντας,
ἀλῶναι συνέβη. Λογισμῶ δ' ἂν καὶ τὸν Συμεῶνα τῶν
ἀποπτῶν καὶ αὐτηκόων εἴποι ἂν τις γεγενῆσθαι τοῦ
Κυρίου, τεκμηρίῳ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τῆς αὐτοῦ
ζωῆς χρώμενος, καὶ τῷ μνημονεύειν τῆν τῶν Εὐαγ-
γελίων Γραφῆν Μαρίας τῆς τοῦ Κλωπᾶ· οὗ γεγενῆσθαι
αὐτὸν (57), καὶ πρότερον ὁ λόγος ἐδήλωσεν. Ὁ δ' αὐ-
τὸς συγγραφεὺς καὶ ἑτέρους ἀπὸ γένους ἐνὸς τῶν
περομένων ἀδελφῶν τοῦ Σωτήρος, ᾧ ὄνομα Ἰούδας,
ρησὶν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιβιώναι βασιλεῖαν, μετὰ τὴν
ἴδην πρότερον ἱστορηθεῖσαν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν
Ἰριστὸν πίστεως ἐπὶ Δομετιανοῦ μαρτυρίαν. Γράφει
ὁ οὕτως· Ἐρχονται οὖν καὶ προηγούναι πάσης Ἐκ-
κλησίας ὡς μάρτυρες, καὶ ἀπὸ γένους τοῦ Κυρίου.
καὶ γενομένης εἰρήνης βαθεῖα ἐν πάσῃ Ἐκκλησίᾳ,
ἴσονται μέχρι Τραϊανοῦ Καίσαρος· μέχρις οὗ ὁ ἐκ
εἰου τοῦ Κυρίου (58) ὁ προειρημένος Συμεὼν υἱὸς
κλωπᾶ, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν αἰρέσεων (59), ὡς-
ὕτως κατηγορήθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ (60)
πὶ Ἄττικου τοῦ ὑπατικοῦ· καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας
καζόμενος, ἐμαρτύρησεν· ὡς πάντα ὑπερβαυ-

Ex eorum hæreticorum numero, quidam Symeo-
nem Clopæ filium detulerunt, quod ex stirpe Davi-
dis oriundus, et Christianus esset. Atque ita Syme-
on cum annos centum ac viginti natus esset,
martyrium subiit, principatu Trajani Augusti, At-
tico consulari legato Syriam administrante. *Idem præterea scribit,* eos ipsos Symeonis accusatores,
cum tunc temporis omnes ex regia Judæorum tribu
oriundi sollicitè investigarentur, convictos esse,
quod ex ea stirpe originem ducerent. Porro hunc
Symeonem non absurde quis dixerit et spectatorem,
et auditorem Domini fuisse; cum et diurnitas vitæ
ipsius, et Evangeliorum fides id astruere videatur,
in quibus Maria quedam commemoratur Clopæ fi-
lia, cujus Symeonem filium fuisse, supra docui-
mus. Alios præterea nepotes unius ex Domini fra-
tribus, cui nomen erat Judæ, ad hoc usque Trajani
imperium vitam produxisse, idem scriptor refert,
cum jam antea sub Domitiano, ut diximus, Christi
fidem constanter professi fuissent. Sic autem scribit:
Adsunt, inquit, illi, et universæ Ecclesiæ præ-
sident, utpote martyres, et agnati Christi. Tan-
demque profunda pace Ecclesiæ restituta, ad Tra-
jani usque tempora superstites fuerunt; donec Syme-
on supradictus Clopæ filius ejus, qui erat pa-
truis Domini, accusatus similiter ab hæreticis, et
ob eandem causam in jus vocatus est coram Attico

(55) *Symeῶνος τοῦ Κλωπᾶ.* In codice Regio le-
tur Σίμωνος, ut notavit etiam Robertus Stepha-
us. Hieronymus in Chronico hujus episcopi Hie-
rosolymitani nomen duplici modo scribi testatur,
ymeonem scilicet, et Simonem. Idem habet Geor-
gus Syncellus, et auctor *Chronici Alexandrini*.

(56) *Καὶ ὑπατικοῦ Ἄττικου.* Id est, cum Atticus
set legatus Syriæ. Solebant enim Syri horum
æsidum nomine annos designare, ut constat ex
sephi *Antiquitatibus*. Sed et in reliquis provin-
is, rectorum nomine tempora designari consu-
erant. Porro ex legatis Cæsaris alii erant consu-
res, alii prætorii. Quocirca Atticus hic ὑπατικός
pellatur, ut eum consularem fuisse constet. Ex
i apparet male Rufinum vertisse: *Martyr effe-
is est, cum esset annorum centum xx, sub Trajano
mare, apud Atticum consularem.* Græca Hegesippi
i habent: Ἐτῶν ὡν ἑκατὸν εἴκοσι ἐπὶ Τραϊανοῦ
ίσαρος, καὶ ὑπατικοῦ Ἄττικου. Sed primo quidem
epositio illa ἐπὶ, non significat apud: verum id
tum designat, Symeonem martyrio perfunctum
sse principatu Trajani, Attico Syriam admini-
ante; deinde vox illa ὑπατικοῦ, non simpliciter
isularem denotat, sed legatum consularem, ut
i. Erant quidem ætate Rufini consulares, qui
æstinam regebant, ut ex *imperii Romani Notitia
issimura* est. Verum hic magistratus diu post

Trajani tempora est institutus. Cæterum supra ci-
tatus Rufini locus in manuscripto codice biblio-
thecæ Regiæ ita perscribitur: *Martyr effectus est,
cum esset annorum centum xxv.*

(57) *Οὗ γεγενῆσθαι αὐτόν.* Nostris codices Maz.,
Med. et Fuk. vocem addunt hoc modo: Οὗ καὶ γε-
γονῆναι αὐτόν καὶ πρότερον ὁ λόγος ἐδήλωσεν.

(58) *Ὁ ἐκ θελοῦ τοῦ Κυρίου.* Male Christophor-
sonus hæc verba accepit, quasi θελοῦ adjectivum
esset, et subaudiretur γένους. Sed Langus qui Ni-
cephorum Latine interpretatus est, optime *patrum*
vertit. Clopas enim revera frater erat Josephi, ac
proinde patruus Christi. Quare Symeon Clopæ fi-
lius cognatus erat Domini, ut dicitur in capite 11
supra; ubi male *consobrinum* vertit Musculus, et
Christophorsonus.

(59) *Συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν αἰρέσεων.* Cerin-
thianos et Nicolaitas intelligit auctor *Chronici
Alexandrini*, cui non assentior. Intelligit enim He-
gesippus sectas illas quæ tunc temporis Hierosoly-
mis vigeabant, Phariseorum scilicet, Sadducæorum,
et alias, de quibus infra lib. iv, cap. 22.

(60) *Ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ.* Id est quod Christi fidem
pradicaret, ut supra dixit; et in libro iv, cap. 22,
ex Hegesippo: Μετὰ τὸ μαρτυρῆσαι Ἰάκωβον τὸν
Δίκαιον ὡς καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ.

consulari; et per multos dies acerbissimis tormentis excruciat, fidem Christi constantissime professus est; adeo ut et consularis ipse, et omnes qui aderant, magnopere mirarentur, qua ratione vir centum ac viginti annos natus, tot tormenta perferre potuisset. Tandem vero sententia iudicis cruci suffixus est. *Post hæc idem scriptor res illa ætate gestas commemorans, addit Ecclesiam ad hæc usque tempora instar cujusdam virginis, integram atque incorruptam permansisse; adhuc in obscuro recessu delitescens, quicumque rectam prædicationis evangelicæ regulam depravare niterentur. Sed postquam sacer apostolorum cætus vario mortis genere extinctus est, efflueratque jam ætas hominum illorum, qui divinam ipsam sapientiam suis auribus auscultare meruerant; tunc demum exorta est impii erroris conspiratio, fraude et malitia falsorum doctorum; qui utpote nullo aiunt, capite adversus prædicationem veritatis adulterinam doctrinam obtrudere aggressi sunt.*

Α μάζειν, καὶ τὸν ὀπατικὸν, πῶς ἐκατὸν ἔκαστο τῶν ἑτῶν, ὑπέμεινε. Καὶ ἐκελεύσθη σταυρωθῆναι. Ἐπὶ τούτοις ὁ αὐτὸς ἀνήρ διηγούμενος τὰ περὶ τοὺς θηλουμένους, ἐπιλέγει ὡς ἕνα μέχρι πάντων χρόνων παρθένος (61) καθαρὰ καὶ ἀδιάφθορος ἔμεινε ἡ Ἐκκλησία, ἐν ἀδελφῶν τοῦ σκότειν ἡμετέρον εἰσέτι τότε τῶν, εἰ καὶ τινες ὑπῆρχον, παραφύκτοι ἐπιχειρούντων τὸν ὑγιῆ κανόνα τοῦ σωτηρίου κηρύγματος. Ὡς δ' ὁ ἱερὸς τῶν Ἀποστόλων γράς ἐπιφορον εἰλήφει τοῦ βίου τέλος, παρεληλυθῆσι τῆς ἐκείνη τῶν αὐταῖς ἀκοαῖς τῆς ἐνθέου σοφίας ἐκποδοῦσαι κατηξιωμένων, τῆς καυτὰ τῆς ἀθέου πλάνης, ἢ ἀρχῆν ἐλάμβανεν ἡ σύστασις, διὰ τῆς τῶν ἐπιμαρτυροῦντων ἀπάτης· οἱ καὶ αὐτὸς μηδὲν εἶπε τῶν ἀποστόλων λειπομένων, γυνῆ λοιπὸν ἤδη τῆ κεφαλῆ, ἢ τῆς ἀληθείας κηρύγματι τὴν ψευδύμνησιν γὰρ ἀντικηρύττειν ἐπεχείρουν.

B τῆς ἀληθείας κηρύγματι τὴν ψευδύμνησιν γὰρ ἀντικηρύττειν ἐπεχείρουν.

amplius ex apostolis superstite, posthæc nudo, quæ

IV.

De tempore quo floruit ipsemet Hegesippus. — Apud eundem Eusebium, Hist. eccl. lib. iv, cap. 8.

Quibus cenotaphia, templaque exstruxerunt, sicut nunc etiam fieri videmus. Ex quibus fuit Antinous servus Cæsaris Adriani, in cuius honorem certamen sacrum, quod Antinoium vocant, nostra etiam ætate celebratur. Nam et urbem Antinoæ cognominem Adriaus condidit, et prophetas instituit.

(61) *Μέχρι τῶν τότε χρόνων παρθένος.* Hæc de Hierosolymorum Ecclesia specialiter dixerat Hegesippus, eam scilicet usque ad mortem Symeonis, id est usque ad Trajani tempora, virginem dictam esse. Verba Hegesippi habes infra in libro iv, cap. 22. Videtur autem Eusebius toti Ecclesiæ tribuisse id, quod de unica Hierosolymorum Ecclesia dictum fuerat ab Hegesippo. Porro tam Eusebii, quam Hegesippi, verba benigne intelligenda sunt. Certum est enim Ecclesiam catholicam semper integram atque intemeratam permanere, et castitatem ejus nullo modo ab hæreticis posse corrumpi. Hæretici quidem, utpote procaces et impuri atque adulteri veritatis, eam corrumpere conantur. Verum illa fidem suam Christo integram servans, nefarios eorum conatus depellit. Itaque hæretici similes quodammodo sunt Ixioni, qui cum Junoni stuprum inferre voluisset, umbra ejus delusus est. Ita intelligendus est Tertullianus locus in libro *De præscriptione hæreticorum*: « Quid ergo dicent, qui illam suptraverint adulterio hæretico, virginem traditam a Christo? Porro in codicibus nostris Mazar., Medic. et Fuk. scriptum habetur, ἀδιάφθορος ἔμεινεν, non autem, ut in Regio exemplari, et apud Nicephorum, ἔμεινεν.

(62) *Ὡς καινοτάφια.* Rectius apud Nicephorum in libro iii, cap. 26, legitur *κενοτάφια*. Hieronymus in *Catalogo* sic vertit: *Tumulos etiam templaque fecerunt.* Rufinus vero sic interpretatur: *Quibus templa, imo potius sepulcra fecerunt.*

(63) *Ὁδὸ καὶ ἀγὼν ἄγεται Ἀντινόειος.* Hic agoni in honorem Antinoi ab Adriano institutus, quinquennialis fuit; et Mantinez in Arcadia celebrabatur, ut scribit Pausanias in *Arcadicis*. Male ergo Rufinus agonem annuum de se adiecit. Ejusdem agonis meminit Tertullianus in libro *De corona*, cap. 43, ubi agonem illum coronarium fuisse testatur his verbis: « Hoc enim superest, ut Olympius Jupiter, et Neveus Hercules, et miscellus Archemo-

Ὡς καινοτάφια (62) καὶ ναοὺς ἐποίησαν ὡς μέγιστον. Ὡν ἐστὶ Ἀντινόου δοῦλος Ἀδριανοῦ Καίσαρος· οὗ καὶ ἀγὼν ἄγεται Ἀντινόειος (63), ὁ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γινόμενος (64). Καὶ γὰρ καὶ πάλιν ἐκπέπεισθη ἑκτόν μιν Ἀντινόου, καὶ προσήτας (65).

C rus, et Antinous infelix in Christiano coronatur. (64) *Ὁ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γινόμενος.* Hæc est scriptura codicis Regii, quem fere ubique secutus est Rob. Stephanus. Verum in tribus aliis, Maz., Med. et Fuket., hic locus ita legitur et distinguitur: Ὁ καὶ ἀγὼν ἄγεται Ἀντινόειος ἐπὶ ἡμῶν γινόμενος. Quam quidem lectionem secutus videtur Rufinus. Sic enim vertit: *Cui agones annui celebrantur, qui Antinoi appelluntur, nostris adhuc temporibus instituti.* Certe dubitari non potest, quin hæc lectio priori sit anteferenda. Id enim probare vult Eusebius, Hegesippum floruisse temporibus Adriani. Quod quidem ex eo concludit, quod Hegesippus testatur, certamen Antinoium sua ætate insitutum fuisse. Quod si legamus cum Regio codice, ὁ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γινόμενος, tum argumentatio Eusebii non valebit. Sensus enim hic erit, certamen Antinoium adhuc ætate Hegesippi celebratum fuisse. Ex quo tantum abest, ut concludi possit, Hegesippum vixisse imperante Adriano; quin potius illud consequitur, non nisi post obitum Adriani Hegesippum libros suos composuisse. Nam si principatu Adriani scripsisset Hegesippus, non utique diceret certamen Antinoium adhuc sua ætate actum fuisse: quippe cum Adrianus sub finem imperii sui agonem illum instituerit. Cæterum has voces ἐπὶ ἡμῶν γινόμενος mallem referre ad vocem Ἀντινόου, et locum hunc locum ita construere: « Ὡν ἐστὶ καὶ Ἀντινόου, δοῦλος Ἀδριανοῦ Καίσαρος ἐπὶ ἡμῶν γινόμενος, οὗ καὶ ἀγὼν Ἀντινόειος. Atque ita Hegesippi locum ab Eusebio acceptum esse pro certo habeo. Sane Justinus in *Apologetico* de hoc ipso Antinoio loquens sic ait: Καὶ Ἀντινόου τοῦ ἐπὶ νῦν γενομένου.

(65) *Καὶ προσήτας.* Hieronymus in *Catalogo* vertit: *Civitatemque ex ejus nomine condidit, et prophetas statuit in templo.* Rufinus vero adhuc testatur: *Num et civitatem condidit ejus nomini Antinoiam, et templum ei et sacerdotes instituit ac prophetas.* Sane in Græcis Hegesippi verbis aliquid necessario sup

V.

De projectione ad urbem Romam, et de sectis Judaicis. — Apud eundem Eusebium, Hist. Eccl., lib. iv. cap. 22.

Καὶ ἐπέμενον ἡ Ἐκκλησία ἡ Κορινθίων ἐν τῷ ὁρθῷ λόγῳ, μέχρι Πρῖμου ἐπισκοπεύοντος ἐν Κορίνθῳ· οὗ συνέμιξα πλείων εἰς Ῥώμην, καὶ συνδιέτριψα τοῖς Κορινθίοις ἡμέρας ἱκανάς· ἐν αἷς συναναπέτημεν τῷ ὁρθῷ λόγῳ. Γενόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ, διαδοχὴν (66) ἐποιήσαμην (67) μέχρις Ἀνικίτου, οὗ διάκονος ἦν Ἐλευθερός. Καὶ παρὰ Ἀνικίτου διαδέχεται Σωτήρ, μετ' ὃν Ἐλεύθερος. Ἐν ἐκάστη δὲ διαδοχῇ καὶ ἐν ἐκάστη πόλει οὕτως ἔχει, ὡς ὁ νόμος κηρύττει καὶ οἱ προφήται καὶ ὁ Κύριος. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ τῶν κατ' αὐτὸν αἰρέσεων τὰς ἀρχὰς ὑποτίθεται διὰ τούτων· καὶ μετὰ τὸ μαρτυρησαί Ἰάκωβον τὸν Δίκαιον ὡς καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, πάλιν ὁ ἐκ θεοῦ αὐτοῦ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλωπᾶ καθίσταται ἐπίσκοπος, ὃν προέβητο πάντες, ὄντα ἀνεψιδὸν τοῦ Κυρίου (68) δεύτερον. Διὰ τοῦτο ἐκάλουν τὴν Ἐκκλησίαν παρθένον (69) οὕτω γὰρ ἔφθαρτο ἀκοαῖς ματαλαῖς. Ἀρχεται δ' ὁ Θέβουλις (70) διὰ τὸ μὴ γενέσθαι αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὑποφθεῖρην, ἀπὸ τῶν ἑπτὰ αἰρέσεων

plendum est. Nam ἔκτισε προφήτας Græce vix dici potest. Sed meminisse debemus Hegesippum simpliciter admodum ac plebeio sermone scribere, ut hic etiam testatur Eusebius. Haque Græca ejus verba interpretatione adjuvanda sunt. Frustra igitur Salmasius emendare aggressus est in notis ad historiam Augustam, pag. 41. Ubi etiam, quinam hic dicerentur propheta, non intellexit. Sciendum est igitur apud Ægyptios summum sacerdotem, qui reliquis sacerdotibus et pastophoris præseset, et qui templorum redditus cæteris distribueret, dictum esse prophetam. Primus enim in templo procedebat cantor, deinde horoscopus, tum scriba, seu *επιγραμματούς*, postea vesitor, seu *στολιστής*; deinde novissimus incedebat propheta, hydriam in sinu gestans, ut docet Clemens Alexandrinus in libro sexto, pag. 269. Epiphanius in libro tertio *Adversus hæreses*: παρὰ δὲ Αἰγυπτίους προφήται καλούμενοι, τῶν ἀδύτων τε καὶ ἱερῶν ἀρχηγοί. Eorundem prophetarum meminit Philostratus in libro *De vita Apollonii*, cap. 1, et Diogenes Laertius in Proœmio operis sui. Themistius in oratione 2, et Firmicus in libris *Matheseos* non semel. Clemens denique in libro *Recognitionum* haud procul ab initio: « Ægyptum, inquit, petam, atque ibi hierophantis, vel prophetis, qui adytis præsent, amicus efficiar; et pecunia invitatum magum precabor, ut educat mihi animam de infernis. » Fuerunt etiam Idæi Jovis prophetæ in Creta, de quibus Porphyrius in libro *De abstinentia*. Porro de prophetis Antinoi ab Adriano institutis mentio est in veteri inscriptione Græca, quam citavit Casaubonus in notis ad Spartianum. Adde his veterem inscriptionem, quam refert Gruterus pag. 314, ubi Embes quidam Ægyptius *προφήτης* dicitur, id est sacerdos Serapidis. Quare non mirum est, si Antinopus ab Adriano consecratus prophetas habuit, quippe cum ab Ægyptiis præcipue coleretur. Cur autem Ægyptii prophetas vocarent antistites suos, hæc mihi causa esse videtur, quod arcana quædam sacra ac mysteria ab iis tradi crederent. Propheta enim dicuntur, quasi arcauorum interpretes. Habuit certe Antinopus sacra sua ac mysteria, quibus initiabantur qui vellent. Testatur id Pausanias in *Arcadicis*: Καὶ τελετὴ τε κατὰ ἔτος ἕκαστον, καὶ ἀγῶν ἐστὶν αὐτῷ διὰ ἔτους πέμπτου· id est: *Et mysteria quotannis, et quinto quoque certamina in honorem ejus celebrantur.*

A Et Corinthiorum quidem, inquit, Ecclesia in recta fide permansit usque ad Primum ejusdem loci episcopum: quocum familiariter collocutus sum. dum Romam navigarem; nec paucos dies versatus sum cum Corinthiis, mutuatque ex recta fide consolationem cepimus. Romam vero cum venissem mansi ibi apud Anicetum, cujus tum diaconus erat Eleutherus. Post obitum deinde Aniceti successit Soter, quem excepit Eleutherus. In singulis autem episcoporum successionibus, et per singulas urbes eadem manent, quæ per legem ac prophetas, et a Domino ipso prædicata sunt. *Hæreseon quoque, quæ eitate sua exortæ sunt, initia idem scriptor exponit his verbis*: Postquam, inquit, Jacobus cognomento Justus martyrimum perinde ac Dominus pertulit, ob ejusdem doctrinæ prædicationem; rursus frater patruelis Domini Symeon Clopæ filius, episcopus constituitur, cunctis uno consensu secundum antistitem illum renuntiantibus, eo quod cognatus Do-

(66) *Διαδοχὴν ἐποιήσαμην*. Savilius ad oram sui codicis pro *διαδοχὴν*, correxit *διατριβὴν*; utrum ex conjectura, an ex fide manuscripti exemplaris, incertum; utcumque tamen necessaria est hæc emendatio. Porro in cap. 11 hujus libri, ubi Eusebius hunc Hegesippi locum adduxit, paulo aliter hæc referuntur. Etenim Eusebius illic scribit, Hegesippum Romam adventasse temporibus Aniceti, et usque ad pontificatum Eleutheri in urbe Roma permansisse. Hegesippus tamen hoc loco id non dicit; sed tantum ait, se Romæ mansisse usque ad pontificatum Aniceti. Romam ergo venerat Hegesippus sub extrema Pii tempora.

C (67) *Διαδοχὴν ἐποιήσαμην*. Pearsono minus probatur Valesii versio in dissert. 1 *De success. Rom. episc.* pag. 24, num. 2. Nam, inquit, *μέχρις Ἀνικίτου*, nunquam apud Anicetum sonat. Sic igitur Hegesippi verba reddenda ipsemet contendit: *Romæ vero cum essem, successionem (episcoporum) composui usque ad Anicetum, cujus diaconus erat Eleutherus; et Aniceto successit Soter, post quem Eleutherus. In omni autem successionem, et in omni civitate, res ita se habet, ut lex prædicat, et propheta, et Dominus.*

(68) *Ἀνεψιδὸν ὄντα τοῦ Κυρίου*. Male Rufinus, eumque secuti Musculus et Christophorsonus, *consobrinum Domini* verterunt, cum potius fratrem patrualem vertere debuissent. Clopas enim et Josephus fratres fuerunt. Clopas Symeonis pater fuit, patruus autem Christi. Errant itaque Musculus et Christophorsonus, qui θεῖον hoc loco avunculum interpretati sunt. Sed ineptissime Rufinus θεῖον pro adjectivo sumpsit. Vide quæ supra notavi ad caput 32 libri tertii.

(69) *Διὰ τοῦτο ἐκάλουν τὴν Ἐκκλησίαν παρθένον*. Melius legeretur *μέχρι τούτου*. Sic enim habet Eusebius in lib. iii, cap. 32, ubi hunc Hegesippi locum adducit.

(70) *Ἀρχεται δ' ὁ Θέβουλις*. In codice Reg., Maz. et Fuk. necnon apud Nicephorum legitur *Θέβουλις*. Rufinus *Theobutem* vertit, nominis asperitatem aliquantulum molliens. Sic pro Clopa idem Rufinus, et veteres fere omnes Cleopam dixerunt. In vetustissimo tamen Rufini codice, qui fuit olim in bibliotheca Parisiensis Ecclesiæ, scribitur *Theobutes*. Cæterum in tribus codicibus Maz., Med. et Fuk., scriptum inveni *ἀρχεται γὰρ ὁ Θέβ.*

mini esset. Et Ecclesiam quidem hactenus virginem vocabant, propterea quod vanis sermonibus nondum corrupta fuerat. Primus Thebutis, indigne ferens, quod minime creatus esset episcopus, eam occulte vitare est aggressus. Fuit hic e septem illis sectis in Judaico populo prosemnatis. Ex quibus fuit etiam Simon, a quo Simoniani fluxerunt; et Cleobius, a quo Cleobiani; et Dositheus, a quo Dositheani; et Gorthæus, a quo Gortheni; et Masbothæus, a quo Masbothæi sunt cognominati. Ex his etiam manarunt Menandriani, et Marcionistæ, et Carpocratiani, et Valentiani, et Basilidiani, et Saturniliani, alique qui seorsum singuli proprias opiniones induxerunt. Ex iis orti sunt pseudochristi, pseudoprophetae, pseudoapostoli; qui adulteri-

(71) Ἀπὸ τῶν ἐπτὰ αἰρέσεων ὤν. Nicephorus ultimam vocem expunxit tanquam superfluum. Sic enim habet: Ἀπὸ τῶν ἐπτὰ αἰρέσεων καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῷ λαῷ. In codice Regio scriptum inveni: Ὁν καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῷ λαῷ. Quod ferri potest, si tollatur distinctio, quæ in omnibus nostris codicibus habetur. Atque ita sensus erit, primum Thebutem aggressum esse vitare Ecclesiam Hierosolymitanam, inducta pestilenti doctrina septem illarum Judaici populi sectarum, quibus ipse erat addictus. Melius tamen meo quidem iudicio legeretur hoc modo: Ἀπὸ τῶν ἐπτὰ αἰρέσεων ὤν καὶ αὐτὸς τῶν ἐν τῷ λαῷ. Quod idem valet, ac si diceret: Thebutes errorem suum conflaverat ex septem illis sectis Judaici populi, perinde ac Simon, et Cleobius, et Dositheus.

(72) Καὶ Δοσιθεός, ὄθεν Δοσιθηαῖοι. Sunt tamen, qui scribant, hunc Dositheum multo antiquiorem fuisse. Certe, si Drusio credimus *Responsione ad Mineral Serarii* cap. 10, vixit hic Dositheus circa tempora Seunacheribi regis Assyriorum. Hieronymus in dialogo *adversus Luciferianos*: «Taceo de Judaismi hæreticis, qui ante adventum Christi legem traditam dissiparunt; quod Dositheus Samaritanorum princeps propheta repudiavit; quod Sadducæi ex illius radice nascentes, etiam resurrectionem carnis negaverunt.» Scaliger tamen in *Elencho* Tribæresii, cap. 15, Dositheum Christo recentiorem esse contendit; idque ex Origenis auctoritate, qui in lib. 1 *contra Celsum* diserte id affirmat. Sed et idem Origenes in tractatu 27, in *Matthæum*, Dositheum Samaritanum temporibus apostolorum vixisse scribit, qui se Christum esse jactaverit, et tomo xiii *Enarrationum in Evangelium Joannis*. Id autem hausisse videtur Origenes ex Clemente Romano, qui in lib. 11 *Recognitionum* de Simone Mago loquens, ita scribit: «Interfecto etenim, sicut scis et ipse, Baptista Joanne, cum Dositheus hæreseos suæ iniisset exordium cum triginta principalibus discipulis, et alia muliere quæ Luna vocitata est; unde et illi triginta, quasi secundum lunæ cursum in numero dierum positi videbantur; Simon hic malæ, ut diximus, gloriæ cupidus, accedit ad Dositheum, et, simulatis amicitiiis exorat ut, si quando aliquis ex illis triginta obiisset, in locum defuncti se continuo subrogaret; quia neque statutum numerum excedere apud eos fas erat, neque ignotum aliquem inserere, aut nondum probatum. Unde et cæteri studentes digni loco ac numero fieri, secundum sectæ suæ instituta placere per omnia gestiunt, quo possit unusquisque ex his qui illum numerum sequuntur, cum forte aliquis, ut diximus, decederit, dignus videri qui in loco defuncti substitui debeat. Igitur Dositheus plurimis ab hoc exoratus, ubi locus intra numerum factus est, introduxit Simonem. Sed hic non multo post incidit in amorem mulieris illius, quam

ἤν (71), καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῷ λαῷ, ἀφ' ὧν Σίμων, ὄθεν Σιμωνιανοί· καὶ Κλεόβιος, ὄθεν Κλεοβιανοί· καὶ Δοσιθεός, ὄθεν Δοσιθηαῖοι (72)· καὶ Γορθαῖος, ὄθεν Γορθηανοί (73), καὶ Μασβωθαῖος, ὄθεν Μασβωθαῖοι· ὄθεν τὰς τούτων Μενανδριανιστῆς (74), καὶ Μαρκωνιστῆς, καὶ Καρποκρατιανοί· καὶ Οὐαλεντινιανοί, καὶ Βασιλιδianoί, καὶ Σατορνιλιανοί· ἕκαστος ἰδίως καὶ ἐτέρας ἰδίαν δόξαν παρεισηγάγεον (75). Ἀπὸ τούτων ψευδοχριστοί, ψευδοπροφῆται, ψευδοαπόστολοι· οἵτινες ἐμέρισαν τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας φθορμαίας· μέγας κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αἰτία. Ἐτι δὲ ὁ αὐτὸς καὶ τὰς πάλας γεγενηµένας κατὰ Ἰουδαίους αἰρέσεις ἱστορεῖ λέγων· Ἦσαν δὲ γράµµαι διάφοροι ἐν τῇ περιτοµῇ ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ τῶν κατὰ τῆς φυλῆς Ἰούδα (76) καὶ τοῦ Χριστοῦ αἰτία

B Lunam vocant, » etc. Ex quibus patet Dositheum isdem cum Simone vixisse temporibus. De Basithi ætate idem quoque sentit Eulogius patriarcha Alexandrinus, ut legitur in *Bibliotheca* Photii cod. 230, eique sententiæ suffragatur Hegesippus in loco quem præ manibus habemus.

(73) Ὅθεν Γορθηαῖοι. Rectius apud Nicephorum in cap. 7 libri iv: Καὶ Γορθαῖος, ὄθεν Γορθηανοί· καὶ Μασβωθεός, ὄθεν Μασβωθεαῖοι· ἀπὸ τῶν Μενανδριανιστῆς, etc. Quam emendationem confirmat Rufini interpretatio. In codice Regio, Maz., Fuk. et Savil. Γορθηαῖοι: apud Epiphanium in *Ancestris* Γορθηαῖοι dicuntur: in *Panario* autem Γορθηαῖοι. Porro hæreses ex septem Judaici populi sectis originem traxisse, recte Hegesippus observat. Nam Simoniani, Dositheani, Gortheni, et reliqua errorum nomina, nihil aliud fuerunt, quam rivi et Judaicis illis fontibus defluentes. At Theodoritis in libro 1 *Hæreticarum fabularum*, cap. 1, hæc omnes hæreses ex Simonis fonte fluxisse dicit, Cleobianos scilicet, Dositheanos, Gorthenos, Masbotheos, Menandrianos, Eutythitas et Canistas: Ἐκ τῆς δὲ τῆς πικροτάτης ἀνεψύθησαν βίβης Κλεοβανοί, Δοσιθεανοί, Γορθηοί, Μασβωθεοί, Ἀδριανιστῆς, Εὐτύχηται, Κανιστῆς. Sed cum constat, ipsam Simonianam hæresim ex Judaicis sectis originem habuisse, rectius dixisset Theodoretus, eas omnes ex Judaicis sectis fuisse propagatas; maxime cum quædam illarum hæreseon Simoniana vetustiores esse videantur, verbi gratia Gorthena et Dositheana.

(74) Ὅθεν ἀπὸ τούτων Μενανδριανιστῆς. Prima vox deest in codice Regio, et apud Nicephorum, rectius sine dubio. Cæterum in codice Maz., Med. et Fuk. pro Menandrianistis scriptum est Ἀδριανιστῆς; quomodo etiam legitur apud Theodoretum in lib. 1 *Hæreticarum fabularum*, ut supra vidimus. Rufinus Menandrianos vertit.

D (75) Παρεισηγάγεον. Ita correxit Robertus Stephanus, cum in omnibus exemplaribus constanter legatur: παρεισηγάγησαν. Qui barbarismus non alienus est ab Hegesippo. In codice tamen Fukeiano scriptum inveni, παρεισηγάγησαν. Apud Nicephorum vero legitur, παρεισηγάγεον, quod magis probo.

(76) Ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ τῶν κατὰ τῆς φυλῆς Ἰούδα. In codice Maz., Med. et Fuk. scriptum inveni, ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ἢ τῶν κατὰ τῆς φυλῆς Ἰούδα, etc., quod quid sibi velit, nescio; nisi forte ita emendare placet, ἐν υἱοῖς Ἰσραηλιτῶν· κατὰ τῆς φυλῆς Ἰούδα. Vulgata tamen lectio magis placet, quam et Regio codex, et Nicephorus confirmant. Videtur autem Hegesippus, tribum Judæ ab his omnibus Judaici populi sectis puram ac vacuum existimasse, ita ut nullus e tribu Judæ, Essenorum, aut Sadducæorum, aut Pharissæorum sectam secutus sit. Quod tamen nequaquam verisimile est

Ἐσσαῖοι (77), Γαλιλαῖοι (78), Ἡμεροβαπτισταί, A nam invehentes doctrinam adversus Deum, et adversus Christum ejus, unitatem Ecclesiae disciderunt. Idem præterea scriptor sectas illas, quæ quondam apud Judæos invaluerunt, recenset his verbis: Erant, inquit, diversæ sectæ atque sententiæ in circumcissione, inter filios Israel adversus tribum Judæ, et adversus Christum: Essæi scilicet, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbothæi, Samaritæ, Sadducei, Pharisei.

VI.

Ex libro v Commentariorum. — Ex Stephano Gobaro apud Photium cod. CCXXXII, col. 893.

Ὅτι τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς δικαίοις ἀγαθὰ οὐτε δευθαλιμὸς εἶδεν, οὐτε οὐδὲ ἤκουσεν, οὐτε ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου ἀρέθη. Ἡγήσιππος μὲν τοι, ἀρχαῖός τε ἀνὴρ καὶ ἀποστολικός, ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν

I Cor. II, 9; Isa. XLIV, 4.

Sed hoc ab Hegesippo dictum est in gratiam tribus Judæ, ex qua Christus originem duxit. Omnes igitur illas Judaismi hæreses viguisse ait, apud reliquas decem tribus, quæ proprio ac peculiari vocabulo Israel dicebantur, post divisionem regni Judæorum Roboami temporibus factam. Certe tribus Judæ in libris prophetarum Ecclesiae personam denotat: decem vero tribus referuntur ad hæreticos, quorum maxima est multitudo, ut scribit Hieronymus in caput I Osee.

(77) Ἐσσαῖοι, Γαλιλαῖοι, etc. Hæ sunt septem hæreses Judaici populi, quarum frequenter mentionem facit Hegesippus, ut in libris superioribus vidimus. Sed et Justinus in disputatione adversus Tryphonem totidem recenset hæreses Judæorum, sed eas aliis nominibus appellat. Verba Justiniani sunt hæc: Ὅσπερ οὐδὲ Ἰουδαίους ἂν τις ὁρθῶς ἐξετάσῃ, ὁμολογήσειεν εἶναι τοὺς Σαδδουκαίους, ἢ τὰς ὁμοίας αἰρέσεις, Ἐφνεσίων, καὶ Μεριστιῶν, καὶ Γαλιλαίων, καὶ Ἑλληνηανῶν, καὶ Φαρισαίων, καὶ Βαπτιστιῶν. Sicut neque Judæos, si quis recte perpendit, dicat esse Sadduceos, aut ejusmodi hæreses, Genistarum et Meristarum, Galilæorum et Hellenianorum, Phariseorum et Baptistarum. Epiphanius quoque septem Judaismi hæreses agnoscit. Sed eas ita nominat: Scribas, Phariseos, Sadduceos, Essæos, Nazaræos, Hemerobaptistas, Herodianos. In *Indiculo hæreseon*, qui tribuitur B. Hieronymo, decem numerantur hæreses Judæorum. Qui locus quoniam illustris est, hic meretur apponi.

I. « Efinei dicunt, Christum docuisse illos omnem abstinentiam.

II. « Galilæi dicunt, Christum venisse et docuisse eos, ne dicerent dominum Cæsarem, neve ejus monetis uterentur.

III. « Marbonei dicunt, ipsum esse Christum, qui docuit illos in omni re sabbatizare.

IV. « Pharisei negant Christum venisse, nec ulla in re cum prædictis communicant.

V. « Sadducei negant resurrectionem, dicentes: Dictum est ad Adam: Terra es, et in terram ibis.

VI. « Genistæ præsumunt, quoniam de genere Abraham sunt.

VII. « Meristæ, quoniam separant Scripturas, non credentes omnibus prophetis, dicentes aliis et aliis spiritibus prophetasse.

VIII. « Samaritæ, qui in locum Israel captivo et abducto in Babyloniam, translati sunt. Venientes in terram Samariæ regionis ex parte Israelitarum, consuetudinem quam sacerdote reducto didicerunt, tenent; ex parte gentilem, quam in nativitate suæ terra habuerunt. Nam in observationibus suis a Judæis omnino separantur, quorum superstitio procul dubio omnibus nota est.

X. « Herodiani. Temporibus Salvatoris hæc hæresis exsurrexit. Hi Herodem magnificabant dicentes, ipsum esse Christum.

Quod bona quæ præparata sunt justis, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendebunt. Quamquam Hegesippus, vir antiquus et apostolicus, libro quinto Commentariorum, haud scio

X. « Hemerobaptistæ, qui quotidie et corpora sua, et domum, et suppellectilem lavant. »

Apud Isidorum in lib. VIII *Originum* octo numerantur hæreses, Pharisei scilicet, Sadducei, Efinei, Morbonei, Genistæ, Meristæ, Samaritæ et Hemerobaptistæ. Denique Clemens in lib. I *Recognitionum* quinque duntaxat sectas Judæorum recenset, quæ schismata appellat: Sadduceos scilicet, Samaritas, Scribas, Phariseos, et quosdam ex Joannis Baptistæ discipulis. « Cum enim, inquit, jam immineret ortus Christi, ad sacrificia quidem reprimenda, baptismi vero gratiam largiendam, inimicus ex his quæ prædicta fuerant, adesse tempus intelligens, diversa schismata operabatur in populo, ut si forte prius peccatum potuisset abolere, secunda corrigi culpa non posset. Erat ergo primum schisma eorum, qui dicebantur Sadducei, initio Joannis jam pene temporibus sumpto. Hique ut cæteris justioribus, segregare se cœpere a populi cœtu, et mortuorum resurrectionem negare, » etc. Sed et paulo post idem Clemens non plures, quam quique supra dictas numerat sectas Judæorum. Mirabitur fortasse aliquis, cur inter has sectas Essæos prætermiserit. Cujus rei nullam aliam rationem excogitare possumus, nisi quod veteres Ecclesiae Patres Essæis supra modum faverent.

(78) Γαλιλαῖοι. Hos quoque inter Judæorum hæreticos recenset Justinus et Hieronymus. Auctor ac princeps hujus sectæ fuit Judas Galilæus, qui post exsilium regis Archelai, cum Romani in Judæa censum agere vellent, populares suos ad retinendam pristinam libertatem excitavit, et quartam sectam invenit Galilæorum, ut scribit Josephus in libro II *De bello Judaico*.

(79) Μασθωθαῖοι. In tribus nostris codicibus Maz., Med. et Fuket. legitur Μασθωθεοι accentu in antepenultimam syllabam rejecto. In *Indiculo* Hieronymi Marbonei dicuntur; apud Isidorum vero Morbonei. Cæterum hi Masbothæi distinguendi sunt ab illis, quorum paulo ante meministi Hegesippus. Hi enim erant ex septem sectis Judaici populi quæ circa Christi tempora exortæ sunt. Illi vero ex septem illis Judæorum sectis propagati sunt, perinde ac Simoniani, Dositheani atque Gortheni. Mihi quidem mendum subesse videtur in alterutro Hegesippi loco. Apud Rufinum Masbuthei dicuntur illi inter Judaicas sectas quarto loco numerati. Alii vero ex illis prognati sectis dicuntur Masbutheani. Sic enim scribitur in optimo codice Parisiensis Ecclesiae.

(80) Σαμαρειται. Rectius Epiphanius Samaritas a Judæis distinxit; et Judæorum quidem septem hæreses recensuit, Samaritanorum vero quatuor. Hegesippus tamen secuti sunt Hieronymus, seu quisquis est auctor *Indiculi*, Isidorus, Honorius Augustodunensis et alii, qui Samaritas inter Judæorum hæreses retulerunt, late scilicet sumentes nomen Judæorum. Atque ita sensisse videtur Hegesippus, cum ait: Ἦσαν δὲ γυναικαὶ διάφοροι ἐν τῇ

quid in animo habens (aut quam ratione permotus), frustra hæc dici ait; et eos qui hæc loquuntur, mentiri adversus sacram Scripturam, et contra Dominum dicentem: *Beati oculi vestri qui vident, et aures vestrae quæ audiunt*, etc.

Α Ἰστορηματικῶν, οὐκ οἶδα ὅ τι καὶ παθῶν (81) μέτην μὲν εἰρησθαι ταῦτα λέγει, καὶ καταφεύδουσι τοὺς ταῦτα φαιμένους, τῶν τε θείων Γραφῶν, καὶ τοῦ Κυρίου λόγοντος· Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν οἱ βλέποντες, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν τὰ ἀκούοντα, καὶ τὰ ἐξῆς.

VII.

Apud Georgium Syncellum, in Chronograph., pag. 344.

Hujus (Clementis) germanam ad Corinthios epistolam, quasi a Romana Ecclesia, tumultus ejusdem Corinthi exorti occasione scriptam, ab Ecclesia vulgo recipi, et coram publice legi, auctor est Hegesippus.

° Matth. XIII, 16.

περιτομή. Sed quod subjicit, ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ, id jam excusari non potest, cum Samaritani nunquam pro filiis Israel habiti fuerint.

(81) Οὐκ οἶδα ὅ τι καὶ παθῶν. Cotelerius, cujus versionem sexti hujus fragmenti utpote exactiorem protulimus, in notis ad *Constit. apost.* lib. VI, cap. 16, ad hunc locum hæc habet: Quia, teste Hieronymo in Isaiaë LXIV, 4, legebatur in opere apocrypho inscripto *Ascensio Isaiaë*, quod ab Apostolo citatur I Cor. II, 9: *Quod oculus non vidit*, etc., accusat autem Hegesippum Stephanus Gobarus Tritheita apud Photium, quod hoc esse falsum pu-

Τούτου (Κλήμεντος) ἐπιστολὴ μία γνησία Κορινθίοις φέρεται, ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας γραφεῖσα, στίσις ἐν Κορίνθῳ συμβάσης τότε, ὡς μαρτυρεῖ Ἡγήσιππος, ἥτις καὶ ἐκκλησιάζεται.

B

taverit: suspicari quis posset ita factum ab Hegesippo in contemptum voluminis apocryphi. Verum aliter ego conjicio, ac Hegesippum culpa carere arbitror; ut qui non neget verum aliquando extitisse, ea quæ Deus suis præparavit, invisæ esse, inaudita et incognita: sed qui velit, amplius verum non esse post incarnationem et missionem sancti Spiritus; subjungente Paulo: *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum*; atque Hegesippo confirmante sententiam suam per testimonium Matth. XIII. Hactenus vir doctissimus.

PANTÆNUS.

NOTITIA.

(Roos, *Reliquiæ sacræ*, Oxonii, 1814, I, 357.)

S. Hieronymus, libro *De viris illustribus*, cap. 36.

Pantænus, Stoicæ sectæ philosophus, juxta quamdam veterem in Alexandria consuetudinem, ubi (1) a Marco evangelista semper ecclesiastici fuere doctores: tantæ prudentiæ et eruditionis tam in Scripturis divinis, quam in sæculari litteratura, ut in Indiam quoque rogatus ab illius gentis legatis a Demetrio Alexandriæ episcopo mitteretur (2). Ubi reperit Bartholomæum de duodecim apostolis adventum Domini nostri Jesu Christi juxta Matthæi Evangelium prædicasse, quod Hebraicis litteris scriptum (3), revertens Alexandriam secum detulit (4). Hujus multi quidem in sanctam Scripturam exstant commentarii, sed magis viva voce Ecclesiis profuit. Docuitque sub Severo (5) et Antonino cognomento Caracalla.

(1) Habet Eusebius, lib. V *Hist.* cap. 40: Ἐξ ἀρχαίου ἔθους διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῦ συνεστώτος. FABRICIUS. Cæterum Origenes in epistolæ fragmento ab Eusebio lib. VI, cap. 19, conservato, in quo se defendit adversus eos qui nimium studium erga Græcorum disciplinas sibi objecerant, Pantæni et Heraclæ hujus scholæ præceptorum exempla appellans: Τοῦτο δὲ πεποιθήκαμεν, inquit, μιμησάμενοι τε τὸν πρὸς ἡμῶν πολλοὺς ὠφελήσαντα Πάνταϊνον, οὐκ ἄλλοτῃ ἐν ἐκείναις ἐσχηκότα παρασκευῆν, καὶ τὸν νῦν ἐν τῷ πρεσβυτέρῳ καθεζόμενον Ἀλεξανδρίων Ἡρακλῆν.

(2) Haud diserte ait Eusebius, Pantænum a Demetrio episcopo in Indiam missum fuisse, sed statim post Juliani prioris episcopi commemorationem projectionem ejus narrat; sed tamen ea poterat illo tempore accidere, quod Hieronymus signavit.

(3) Non ait Eusebius Evangelium Matthæi Hebraicis scriptum litteris Alexandriam relatum a Pantæno, sed tantum a Bartholomæo traditum Indis, et ad Pantæni usque ætatem ibi servatum. FABR. — Cl. P. Paulinus a S. Bartholomæo in *India orientali Christiana*, p. 142: « Effigiem S. Thomæ apostoli et Pantæni præbyteri scholæ Alexandrinæ præfecti ex valvis æneis Basilicæ S. Pauli, via Ostiensi, Con-

stantinopoli anno Christi 1070, sub consule Panteleone scalpro incisus exhibet Ciampinius in opere inscripto: *Vetera monumenta*, part. I, cap. 4, p. 38, quadr. XXVII. Pantænus dextra manu tenet Evangelium S. Matthæi, quod ipse primus post S. Thomam Indis prædicavit; et S. Thomæ martyrium in India hæc Græca epigraphæ inscribitur:

Ο ΑΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ ΑΟΧΙ (for. ΑΟΠΙ) ΥΠΟ ΗΝΔΙΑ
 ΤΕΛΗΟΥΤΕ.
 S. Thomas lancea in India
 Moritur.

« Confer Blanchini *Demonstr. Hist. Eccl. Monum. Comp.* Tab. III, sæculi II, num. 40 et 4. »

(4) Non videtur Hieronymus scripta aliqua Pantæni evoluisse, sed tantum exprimere voluisse Eusebii verba, quibus tamen nullorum in sanctam Scripturam commentariorum mentio: Ζώσῃ φωνῇ καὶ διὰ συγγραμμάτων τοὺς τῶν θείων δογμάτων θησαυροὺς ὑπομνηματίζόμενος. RULIN.: *Tam viva voce discipulos instruens, quam librorum monumentis etiam posteris thesauros scientiæ derelinquens.* FABRIC. Attamen vera mihi quidem interpretatio Hieronymi videtur.

(5) Ex Eusebio colligas jam sub Commodio clarum Pantæni in schola Alexandrina nomen fuisse. Nam

PAUCULA QUÆDAM PANTÆNI,

PHILOSOPHI ALEXANDRINI, POST MEDIUM SÆCULUM SECUNDUM ILLUSTRIS.

I.

Exstant hæc in Eclogis ex Prophetis, quas a Theodoto fortasse scriptas Clemens Alex. (6) vel alius quidam collegit, § 56, p. 1002, ed. Potteri, Op. S. Clem. Al.

Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ. Ἔνιοι μὲν ἄν φασὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτίθεσθαι, ὡς Ἑρμογένης. Σῶμα δὲ λέγουσιν οἱ μὲν, τὸ σκῆνος αὐτοῦ, οἱ δὲ τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν. Ὁ Πανταῖνος δὲ ἡμῶν ἔλεγεν (7), ἀορίστως τὴν προφητεῖαν ἐκφέρειν (8) τὰς λέξεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, καὶ τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ μέλλοντος χρῆσθαι χρόνῳ, καὶ πάλιν τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ παρωχηκότος (9).

¹ Psal. xix, 4.

v. 9 cum narrasset Commodi anno primo episcopum Alexandriæ factum Julianum, subiungit c. 10: Ἦγετο δὲ τῆνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν αὐτοῦ διατριβῆς τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἐνδοξότατος, ὄνομα αὐτῷ Πανταῖνος. FABRICIUS. — Commodus imperium post patrem iniiit an. 180, Severus an. 193, Caracalla cum patre Severo an. 198, post patrem autem an. 211.

(6) *Clemens Alex.* A Clemente in *Hypotyposibus*, opere jam diu perdito, Pantænum tanquam magistrum suum commemoratum fuisse novimus, atque ibidem interpretationes ejus S. Scripturæ traditionesque adductas. Hæc enim Eusebius lib. vi *Hist.*, cap. 13, ostendit; Ἰσάριθμοι τε τούτοις (memoraverat ante Eusebium octo libros Clementis *Stromatum*) εἰσὶν οἱ ἐπιγεγραμμένοι Ἰστορῶν αὐτοῦ λόγοι, ἐν οἷς ὀνομαστὶ ὡς διδασκάλου Πανταῖνου μνημονεύει ἐκδοχὰς τε αὐτοῦ γράφων καὶ παραδόσεις ἐκτιθέμενος.

(7) Ὁ Πανταῖνος δὲ ἡμῶν ἔλεγεν. De hac Pantæni sententia (ait Dupinius *Ecclesiast. auctororum Biblioth.* vol. I, p. 149, ed. Lat.) apud Theodotum sit mentio quasi ab eo prolata, non scripta. Sed vero Cavius *Hist. lit.* in voce, hæc adducta esse ex libris Pantæni, haud aliter atque Halloixius existimat, nec tamen κατὰ λέξιν. Atque pertinuisse ad Pantæni commentarium quemdam in Psalmum nonum decimum, vult Lardnerus, cum omnia jure apud Theodotum sequuntur, ipsius Pantæni esse censeat. Dum vero Dupinius, loco supra allato, olum canonem ad interpretandam S. Scripturam onstitutum eidem tribuit, rectius hanc quidem rem ministrat, etenim verba mox infra collocata, ὃ καὶ ὅν φαίνεται et quæ sequuntur, ad eclogistam magis pertinere videntur, quam ad Pantænum. Hermogenem autem, qui hic commemoratur, hæresiarcham esse, adversus quem scripserunt Theophilus Anochenus, Origenes, Tertullianus, alique, notavit Halloixius in *Vitis Patrum Oriental.* tom II, p. 854, ni etiam ostendit, Theodoretum de eo agere lib. i *æret. fab.*, cap. 19, ubi Hermogenis opinio illa e corpore Christi apud solem sito recensetur. Quæ eadem opinio, sermone vix Græco hoc *Eclogarum* eo allata, orienti originem suam debet.

Cæterum Anastasius Sinaita in duobus locis sua ad Papiæ Fragmenta adductis, vide pagg. 15 et 16 Pantænum cum aliis scriptoribus junctum commemoravit qui totum opus sex dierum, seu Hexaemeron, paradisumque de Christo et Ecclesia intellexerat; indeque librum scripsisse Pantænum in

In sole posuit tabernaculum suum. Proinde dicunt quidem nonnulli, ipsum Salvatorem corpus suum in sole posuisse, ut Hermogenes. Corpus autem dicunt: alii quidem tabernaculum suum, alii Ecclesiam fidelium. Noster autem Pantænus dixit, indefinite voces prophetas afferre in pluribus, et præsentî pro futuro uti, et rursus præsentî tempore pro præterito.

ipsum Hexaemeron sibi collegit Halloixius, sed minus firme, opinor. Denique Maximus *Præfatione in Opera S. Dionysio Areop. ascripta* mentionem fecit scriptorum Pantæni, p. 36. Vid. supra locum in notis ad S. Apollinarem, p. 156.

(8) Ἀορίστως τὴν προφητεῖαν ἐκφέρειν. Ex his itaque patet Pantænum possuisse hunc ad intelligendas prophetias canonem utilissimum et plane necessarium, quem et omnes hodie usurpant sacræ Scripturæ interpretes: nempe verba in prophetis, ut plurimum, indefinite esse posita, hoc est, præsentî interdum pro futuro, futurum pro præterito, præteritum pro futuro, sicque de aliis. Nam prophætæ in illo pleno revelatæ veritatis lumine res omnes quamvis multo post futuras tam clare ac dilucide intuebantur, quam si coram oculis eas haberent, et jam fierent, aut factæ jam essent. HALLOIXIUS.

(9) Καὶ πάλιν τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ παρωχηκότος. Potterus ait: « Sylburgio visum est legi debere ordine inverso, τῷ παρωχηκότι ἀντὶ τοῦ ἐνεστῶτος, id certe inuunt sequentia. » Illud vero, mea quidem sententia, vix colligas ex sequentibus eclogistæ verbis, ubi sola priora illa Pantæni: ἀορίστως τὴν προφητεῖαν ἐκφέρειν λέξεις, ni fallor, spectantur. Porro « præsens pro præterito » poni solitum esse ait Didymus, in *Opere Bononiæ* haud ita pridem primum edito, *De Trinitate*, lib. III, cap. 3, p. 342: Πολλὰ γὰρ τοῦτο μὲν μέλλοντα γίνεσθαι ὡς ἤδη γενόμενα, τοῦτο δὲ καὶ γενόμενα ὡς ἔτι γινόμενα, ἢ ἐσόμενα, προλέγειν εἰσθεν τὸ πάντα εἶδος καὶ δυνάμενον Πνεῦμα ἅγιον. Hic vero omititur Pantæni illud: Τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ μέλλοντος χρῆσθαι χρόνῳ, contra a Didymo additum est loquendi genus secundum Hebraicæ linguæ idiotismum apud prophetas satis obvium, quo præterita pro futuris ponuntur. Quod itidem his verbis memoravit æqualis Pantæni Tertullianus lib. III *adv. Marcion.*, cap. 5: « Futura interdum pro jam transactis enuntiantur; nam et Divinitati competit, quæcunque decreverit, ut perfecta reputare, quia non sit apud illam differentia temporis, apud quam uniformem statum temporis dirigit æternitas ipsa. Et divinationi propheticæ magis familiare est, id quod prospiciat, dum prospicit, jam visum atque ita jam expunctum, id est omni modo futurum demonstrare; sicut per Isaiam: *Dorsum meum posui in flagella, maxillas autem meas in palmas, faciem vero meam non averti a sputaminibus.* » Eiusdem denique caalla-

II.

Exstant hæc ad pag. 19 Scholiorum Maximi in Sanctum Gregorium Theol. quæ cum Opere Isæni Erigenæ Scoti De divisione naturæ, Thomas Gale V. cl. edidit.

Has autem quas dixeram rationes ipse quidem A Τούτους δὲ ὡς (Ἰσ. οὐς) ἐφηρ λόγους, ὁ μὲν Ἀρεοπαγίτης ἅγιος Διονύσιος προορισμοὺς καὶ θεῖα θελήματα καλεῖσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Ὁμοίως ἔτι καὶ οἱ περὶ Πάνταϊνον τὸν γενόμενον καθ' ἡγήτη π. Στρωματέως μεγάλου Κλήμεντος θεῖα θελήματα τῆς Γραφῆς φησὶν καλεῖσθαι φασιν, ὅθεν ἐρωτηθέντες ὑπὸ τῶν τῶν τὴν ἐξω παιδείῃσι γαύρων, πῶς γινώσκον τὰ θνατὰ τὸν Θεὸν δοξάζουσιν Χριστιανοί, ὑπελάμβανον τῶν ἐκείνων νοερώς τὰ νοητὰ, καὶ αἰσθητικῶς τὰ αἰσθητὰ γινώσκον αὐτὸν τὰ θνατὰ, ἀπεκρίναντο· Μὴ αἰσθητικῶς τὰ αἰσθητὰ, μὴτε νοερώς τὰ νοητὰ. Οἱ γὰρ εἶναι δυνατόν (10) τὸν ὕπερ τὰ θνατὰ καὶ τὰ θνατὰ τῶν θντων λαμβάνεσθαι· ἀλλ' ὡς ἴδια θελήματα γινώσκον αὐτὸν τὰ θνατὰ φασιν, προσθέντες καὶ τὸν λόγον τὸ εὐλογον· εἰ γὰρ θελήματι τὰ πάντα ἐποίησε, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ λόγος, γινώσκον ἅ ἐστιν ἴδιον θέλημα τὸν Θεὸν, εὐσεβὲς τε λέγειν ἅσι καὶ ἄκαίῳ ἐστίν, ἕκαστον δὲ τῶν γεγονότων θέλων ἐποίησεν, ἀρα ὡς ἴδια θελήματα ὁ Θεὸς τὰ θνατὰ γινώσκει, ἐπειδὴ καὶ θέλων τὰ θνατὰ ἐποίησεν. Ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενος ἔγωγε οἶμαι, κ.τ.λ.

B unumquodque vero eorum quæ facta sunt volens fecit; igitur ut suas voluntates Deus cognoscit ea quæ sunt, quoniam et volens ea quæ sunt fecit. Hinc et ego aspiciens censeo secundum has dixisse Scripturam rationes hoc : *Cognoscebam*, etc.

ges exenpla affert Adriani *Isagoge in sanctam Scripturam* ab Hæschelio edita, num. 43, p. 17. Sed satis isthæc.— *Παρωχηκός*. Scribere pergit eclogista : Ὁ καὶ νῦν φαίνεται. Τὸ γὰρ ἔθετο, καὶ ἐπὶ τοῦ παρωχηκός καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσομένου τάσσεται. Ἐπὶ μὲν τοῦ ἐσομένου· ὅτι πληρωθείσης ταύτης τῆς κατὰ τὴν παρουσίαν (παρούσαν κοιν.) Potterus) κατάστασιν περιόδου, ὁ Κύριος ἐλευθεύεται, καὶ τοὺς δικαίους, τοὺς πιστοὺς, οἷς ἐπαναπαύεται καθάπερ σκηπῆ (ἐν γὰρ σῶμα οἱ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἔχοντες), εἰς τὴν αὐτὴν ἐνότητά ἀποκαταστασόμενος. Ἄλλ' οἱ μὲν, ὡς κεφαλὴ· οἱ δὲ, ὡς ὀφθαλμοί· οἱ δὲ, ὡς ὦτα· οἱ δὲ, ὡς χεῖρες· οἱ δὲ, ὡς στήθη· οἱ δὲ, ὡς πόδες, ἐν ἡλίῳ τεθήσονται φωτεινοί. *Quod et nunc apparet. Quippe illud, Posuit, pro præterito et futuro ponitur. Pro futuro quidem, quod, periodo status hujusce præsentis impleta, veniet Dominus, ac justos, nempe fideles, in quibus quasi in tabernaculo con-*

quiescit (unum enim corpus omnes sunt, et eorum genere, qui fidem eandem ac justitiam receperint), in eandem unitatem restitutus. At *hi quidem ut caput, illi vero ut oculi, hi quidem ut aures, illi vero ut manus, hi denique ut pectora, illi vero ut pedes, in eis collocabuntur lucidi.*

C (10) Οὐ γὰρ εἶναι δυνατόν, etc. Verba ad usque illa : Ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενος ἔγωγε οἶμαι, etc., vel certe ad hæc ipsa : Ἄλλ' ὡς ἴδια θελήματα, etc., Pantæno potius quam Maximo attribuenda esse putaverim. — Cæterum obiter notabo, codicem ms. in bibliotheca Bodleiana numero 428 signatum, qui *S. Maximi de diversis dubitis apud Dionysium a Gregorium*, inscribitur, epistolam tantum ejusdem Maximi ad Thomam continere, quæ ad pag. 46 editionis unice Galeanæ sic incipit : Ἀπλανοὺς θεωρίας ἐξ ἐμμελοῦς περὶ τὰ θεῖα σπουδῆς, etc.

RHODON

NOTITIA

(ROUË, *Reliquiæ sacræ*, I, 347.)

S. HIERONYMUS, *De viris illustribus*, cap. 37.

Rhodon, genere Asianus, a Tatiano, de quo supra diximus, Romæ in Scripturis eruditus, edidit plurima; præcipuumque *adversus Marcionem* opus, in quo refert, quomodo ipsi quoque inter se Marcionitæ discrepent; et Apellem senem alium hæreticum a se quondam fuisse convictum, et risui habitum, eo quod Deum, quem coleret, ignorare se diceret. Meminit in eodem libro, quem scripsit ad Callistionem, Tatiani se Romæ fuisse auditorem. Sed et in Hexæmeron elegantes tractatus composuit, et *adversus Phrygas* insigne opus (1): temporibusque Commodi et Severi floruit.

(1) Fuit Hieronymus in ea sententia, Rhodonom esse auctorem trium librorum *adversus Montanistas*

ad Abercium Marcellum, e quibus fragmenta extant apud Eusebium v. 16 et 17. Itaque et infra, cap. 52.

RHODONIS,

QUI VERGENTE AD FINEM SÆCULO SECUNDO FLORUIT,

FRAGMENTA.

Ex Opere adversus Marcionis hæresin, ad Callistonem, ap. Euseb. Hist. lib. v, cap. 13.

1..... Διά τούτο καί (2) παρ' ἑαυτοῖς ἀσύμφωνοι ἄγεγονασιν (Marcionitæ), ἀσυστάτου γνώμης ἀντιποδύμενοι. Ἀπό γάρ τῆς τούτων ἀγέλης Ἀπελλῆς μὲν β τῆ πολιτεῖα σεμνυνόμενος καί τῷ γήρᾳ (3), μίαν ἀρχὴν ὁμολογεῖ· τὰς δὲ προφητείας (4) ἐξ ἀντικειμένου λέγει πνεύματος· πειθόμενος ἀποφθέγμασι (5) παρθένου δαιμονώσης ἔνομα Φιλουμένης (6). Ἕτεροι δὲ καθὼς καί αὐτὸς ὁ ναύτης Μαρκίων (7), δύο ἀρχὰς εἰς-

Hieronymus ait Rhodonem Miltiadis meminisse et in opere suo quod adversus Montanum, Priscam, Maximilianique composuit. Flavicius. De horum librorum adversus Montanistas auctore plura nos ad eorumdem Fragmenta.

(2) Διά τούτο καί, etc. Præmisit Eusebius: Ἐν τούτῳ (regnante Commodo) καί Ῥόδων γένος τῶν ἀπὸ Ἀσίας μαθητευθεὶς ἐπὶ Ῥώμης, ἕως αὐτὸς ἱστορεῖ, Τατιανῶ, ὃν ἐκ τῶν πρόσθεν ἔγνωμεν, διάφορα συντάξας βιβλία, μετὰ τῶν λοιπῶν καί πρὸς τὴν Μαρκίωνος παρατάσσεται αἴρεσιν· ἦν καί εἰς διαφόρους γνώμας κατ' αὐτὸν διαστᾶσαν ἱστορεῖ· τοὺς τὴν διάστασιν ἐμπεπονηκότας ἀναγράφων, ἐπ' ἀκριβές τε τὰς παρ' ἑκάστῳ τούτων ἐπινενομημένας διελέγγων ψευδο-λογίας. Ἄκουε δ' οὖν καί αὐτοῦ ταῦτα γράφοντος· Διά τούτο καί, etc. *Per idem tempus Rhodon oriundus ex Asia, et in urbe Roma, ut ipse scribit, a Tatiano illo cuius supra meminimus eruditus, varios conscripsit libros, et cum reliquis adversus Marcionis hæresim decertavit. Quam quidem sua ætate in diversas scissam esse sententias narrat, auctores illius dissensionis in libris suis referens, et mendacia a singulis eorum excogitata diligenter coarguens. Audi ergo, si placet, eum ita scribentem: Propterea, inquit, inter,* etc.

(3) Ἀπελλῆς μὲν ὁ τῆ πολιτεῖα σεμνυνόμενος καί τῷ γήρᾳ. Rullinus vertit: qui abstinentiæ et senectutis prærogativa usus, etc. Recte; nam πολιτεία simpliciter et absolute poni solet pro abstinentia et strictiore quadam disciplina. Ita Clemens Alexandrinus in exordio libri primi *Stromat.* bis usurpat. Sed non video, quomodo Apelles iactare se ob continentiam potuerit, qui a Marcione ob stuprum ejectus, Alexandriam secessit, ut auctor est Tertullianus in libro *De præscriptionibus* (§ 30). Quocirca videndum ne vox πολιτεία hoc loco aliud quidpiam significet, et pro decurionatu sumatur. Nam decuriones, ut pluribus notavi ad Amm. Marcellinum. Posset etiam quis suspicari, scribendum hic esse τῆ πολιᾶ σεμ. καί τῷ γήρᾳ. Nam senex Apelles vulgo dicebatur. Sic eum nominat Rhodon infra, et Hieronymus in *Catalogo*. Confirmat hanc emendationem Eusebius in lib. vi, cap. 39, ubi de Alexandro episcopo: Ἀπαρῶ γήρει καί σεμνῇ πολιᾷ κατεστειμένους. Sed et Simeon Metaphrastes in *Actis Phileæ* ita loquitur: Καί πῶς τοιαύτη φησὶν γήρην καί πολιᾶ σεμνυνόμενος, etc. Verba sunt *Judicis* apud Phileam. VALESIIUS. — Ex verbis vero Rhodonis ductum est a nonnullis argumentum contra narrationem Tertulliani veritatem. Vid. Lardneri *Hæreticorum hist.*

1. Propterea inter se ipsi dissentiunt, quippe qui ejusmodi doctrinam tuentur quæ omnino stare non potest. Nam ex illorum grege Apelles quidem sanctioris vitæ cultum et senectutem præ se ferens, unum fatetur esse principium; prophetarum autem unacula ex adversario spiritu profecta esse dicit, virginis cujusdam dæmoniæ nomine Philumenæ responsis inductus. Alii vero perinde ac Marcion

opus posthumum, cap. 12, § 3. Cæterum additum est ἀπό ante voces καί τῷ γήρᾳ in cod. Bodl. quasi in eo positus esset gignendi casus. Exhibet τὸ ms. Norfolc. Nicephorus τὴν πολιτεῖαν et τὸ γήρα.

(4) Τὰς δὲ προφητείας, etc. Conferas Rhodonis ῥῆσιν iii, Eusebiumque post fragmenta allatum.

(5) Ἀποφθέγμασι. Ἀποφθέγματι, Ed. Steph. Exstat lectio altera apud Niceph. Gruteri Lectt. Valesii ed. codicesque nostros mss. Mox apud Niceph. legitur δαιμονιώδους παρθένου.

(6) Ὅρομα Φιλουμένης. Philumenæ duobus in locis operis a Valesio ante laudati mentionem facit Tertullianus, scil. capp. 6 et 30 libelli *De præscriptione hæresis*. In posteriore autem horum locorum hæc scribuntur: « Si et Apellis stemma retractandum est, tam non vetus et ipse, quam Marcion institutor et præformator ejus; sed lapsus in feminam desertor continentiæ Marcionensis ab oculis sanctissimi magistri Alexandriam secessit. Inde post annos regressus non melior, nisi tantum, qua jam non Marcionites, in alteram feminam inpegit, illam virginem Philumenem, quam supra edidimus, postea vero immanè prostibulum et ipsam; cujus energe-mate circumventus, quas ab ea didicid Phaneroeis scripsit. »

(7) Ὁ ναύτης Μαρκίων. Hæc est codicis Regii lectio, quam confirmat interpretatio Rullni. Sic enim ille: *Alii autem, sicut ipse nauta Marcion, duo esse principia introducunt.* Certe Tertullianus in libro *De præscriptionibus*, testatur Marcionem initio navicularium fuisse. « Ubi tunc, inquit, Marcion Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? » Et in libro *adversus Marcionem*, cap. 18: « Nos Marcionem nauclerum novimus, non regem, non imp. » Et in lib. iii, cap. 6 et lib. iv, cap. 9, et initio lib. v. In reliquis tamen exemplaribus Maz., Med. et Fuketii, necnon apud Nicephorum desunt hæc voces ὁ ναύτης. VALESIIUS. — Omittunt Codicis quoque Veneti lect. et margo ed. Genev. Dicit posset, enatam esse hanc vocem ex vicina αὐτός, sed cum Marcionem nautam fuisse, certe sic appellatum esse, ex Tertulliano constat, nostraque lectio, utpote in Ruffino jam obvia, sit antiquior altera, dicendum potius est, ab eadem voce αὐτός absorptam esse hanc jam ante Nicephori tempora in nonnullis codd. Cæterum haud displicet S. V. Walchii sententia, qui ob Pontum patriam, rei nauticæ admodum deditam, Marcioni hanc appellationem inditam putat. STROTH. — Desunt voces ὁ ναύτης in eod. quoque Savil. et in versione Valesii; sed in ms. Norfolc. ὁ σὺν αὐτοῖς pro ὁ ναύτης scriptum exstat.

ipse, duo inducunt principia : inter quos est Potitus A et Basilicus. Illi ergo Ponticum illum lupum secuti, cum divisionem rerum æque ac ille reperire non possent, ad temeritatem deflexerunt, et duo rerum principia nude et absque ulla demonstratione pronuntiarunt. Alii rursus ab his tanquam tempestate in pejus abrepti, non duas solum, sed tres naturas posuerunt ; quorum, ut disciplinæ illius sectatores memorant, princeps et antesignanus fuit Syneros.

Idem Rhodon se cum Apelle collocutum esse scribit his verbis :

II. Senex enim Apelles inito nobiscum colloquio, multa quidem perperam dicere convictus est. Quamobrem etiam assererat non esse omnino examinandam fidem, sed unumquemque in eo quod semel imbibisset, perstare oportere. Quippe eos in crucifixo spem suam collocassent, servandos esse affirmabat, dummodo in bonis operibus deprehenderentur. Rem vero omnium obscurissimam esse statuebat, ut diximus, quæstionem de Deo. Unum siquidem principium esse dicebat, sicut et nostra religio docet.

Universa deinde ejus doctrina in medium prolata, hæc subjungit :

III. Cum vero ipsi dicerem : Unde hæc tibi demonstratio, aut qua ratione affirmare potes unum esse principium? Dic nobis, si placet; tum ille respondit prophetias, eo quod nihil omnino veri dicant, se ipsas refellere. Sunt enim, aiebat, dissonantes et falsæ, ac sibiimetipsis contrariæ. Porro qua ratione unicuique esset principium, se quidem C nescire profitebatur; sed tamen moveri atque impelli ut ita sentiret. Post hæc cum eum jurejurand

(8) Πότιος. Πότιμος ed. Steph. Rectius in codice Maz., Mel., Fuk. et Saviliano legitur Πότιος. Sic enim Theodoretus in libro I *Hæreticarum fabularum*, et Rufinus eum nominant. VALESIIUS. — Citat testem pro lectione Πότιμος Strothius Christophorsonus, cujus tamen versio *Potinum* præfert, notatque vir cl. Πόντικος apud Niceph. exstare, quod quidem ms. noster Norfolc. habet.

(9) Τῷ Ποντικῷ Λύκῳ. Itigius Dissert. *De hæresiarchis*, sect. II, cap. 8, pag. 156 : « Inter Marcionis discipulos fuit Lucanus, quem sub nomine Λύκου, seu Lupi Pontici a Rhodone apud Eusebium lib. V, cap. 13 *Histor. Eccles.*, intelligi existimat Baronius. Verum Marcioni potius id cognomentum a Rhodone attributum fuisse, præcedentium verborum contextus indicat. »

(10) Προστάτης Σύνερος. Πρωτοστάτης Σ. ms. Norfolc. Gallandius, qui in tomo II *Bibliothecæ sææ Patrum* Rhodonis fragmenta posuit, S. Augustinum hic affert in lib. *De hæres.* cap. 22 : « Marcion, a quo Marcionitæ, Cerdonis secutus est dogmata de duobus principiis : quamvis Epiphanius eum tria dicat asseruisse principia, Bonum, Justum, Prævum. Sed Eusebius Synerum quemdam, non Marcionem, trium principiorum atque naturarum scribit auctorem. »

(11) Ἐδρίσκωρτις. Habet Nicephorus, qui multa tamen pro libitu refinxit : Ἐγγε μόνον ἔργους ἀγαθοῖς ἐξετάζοντο. Sed firmat lectionem alteram velis interpretis Rufinus.

(12) Τὸ δὲ πάντων ἀσαφέστατον. Rufinus legit σαφέστατον, ut ex versione ejus constat quæ sic habet : Manifeste tamen decernebat de Deo, sicut prædiximus, unum esse principium. Quam lectionem

ἠγοῦνται· ἀφ' ὧν εἰσι Πότιος (8) τε καὶ Βασιλικός. Καὶ οὗτοι μὲν κατακολουθήσαντες τῷ Ποντικῷ Λύκῳ (9), καὶ μὴ εὐρίσκοντες τὴν διαίρεσιν τῶν πραγμάτων ὡς οὐδὲ ἐκεῖνος, ἐπὶ τὴν εὐχέρειαν ἐτρέπαντο, καὶ δύο ἀρχὰς ἀπεφήναντο φιλοῦ καὶ ἀναποδείκτας. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξεκάλειναν, ὡς μὲν δύο, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ὑποτίθενται φύσεις· ὅς ἐστιν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης Σύνερος (10), καθὼς δὲ τὸ διδασκάλιον αὐτοῦ προβαλλόμενοι λέγουσι.

Γράφει δὲ ὁ αὐτὸς (Rhodon), inquit Eusebius, ἐς καὶ εἰς λόγους ἐληλυθὸς τῷ Ἀπελλῇ, φάσκων οὕτως

II. Ὁ γὰρ γέρον Ἀπελλῆς συμμίξας ἡμῖν, καὶ μὲν κακῶς λέγων ἠλέγχθη. Ὅθεν καὶ ἔφασκε μὴ εἶναι ὅλως ἐξετάζειν τὸν λόγον, ἀλλ' ἕκαστον ὡς πιστώσει διαμείνειν. Σωθήσεσθαι γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἠλπιχότας ἀπαφαινετο· μόνον ἐὰν ἐν ἔργῳ ἐπιθοῖς εὐρίσκωνται (11). Τὸ δὲ πάντων ἀσαφέστατον (12) ἔδογματιζέτο αὐτῷ πρᾶγμα, καθὼς προεφήταμεν, τὸ περὶ Θεοῦ (13). Ἐλεγε γὰρ (14) μίαν ἀρχὴν, καθὼς καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος.

Ἐἶτα προθεῖς (15) (inquit Eusebius) αὐτοῦ (Apelles) πᾶσαν τὴν δόξαν ἐπιφέρει φάσκων·

III. Λέγοντος δέ μου πρὸς αὐτόν· Πόθεν ἡ ἀπίστος αὐτῆ σοι, ἢ πῶς δύνασαι λέγειν μίαν ἀρχὴν; φέρον ἡμῖν· ἔφη τὰς μὲν προφητείας ἑαυτὰς ἐλέγχειν, διὰ τὸ μηδὲν ὅλως ἀληθὲς εἰρηχεῖναι. Ἀσύμφωνον γὰρ ὑπάργουσι καὶ ψευδεῖς, καὶ ἑαυτὰς ἀντικείμενα. Τὸ δὲ πῶς ἐστὶ μία ἀρχὴ, μὴ γινώσκω εἰλεγειν, ὡς δὲ κινεῖσθαι μόνον. Ἐἶτ' ἐπομοσαμένου μου τὰ λέγειν εἰπεῖν, ὤμνουν ἀληθεύον λέγειν (16), μὴ ἐπίστασθαι (17) πῶς εἷς ἐστὶν ἀγέννητος Θεός, τοῦτο δὲ πιστῶ

secutus est etiam Christophorsonus. Verum hæc interpretatio ferri non potest. Primum enim verbum ἔδογματιζέτο passivam habet significationem. Deinde, tantum abest ut Apelles disputationem de Deo manifestam atque expeditam esse diceret. Quin potius assererat, rem esse omnium obscurissimam; prorsusque nihil sciri posse de Deo, ac ne ipsos quidem prophetas quidquam de Deo manifeste, atque ut res est pronuntiasse, quemadmodum infra docet Rhodon. VALESIIUS. — Affert Strothius Gruteri lect. et marg. exemplaris Jonesiani ἀσαφέστατον præ se ferentes. Illud σαφέστατον ms. Norfolc. exhibet.

(13) Τὸ περὶ Θεοῦ. Addidit Valesius articulum πρὸ ante Θεοῦ, sed expunctum hunc a Strothio ego quoque neglexi, neque enim idem agnoscitur a codd. Bodl. et Norfolc. Ab hoc autem posteriore libro etiam τὸ abest.

(14) Ἐλεγε γὰρ. Ἐλεγε μὲν γὰρ mss. Bodl. et Norfolc., ut hæc conjungerentur cum sequentibus verbis λέγοντος δέ, uno facto fragmento ex duobus.

(15) Προθεῖς. Προσθεῖς Christoph. lect. et margo exempl. Jonesiani. ΣΤΡΟΤΗ. — Adhuc quæ quæ est margini exemplaris ed. Steph., quod in Bodliana servatur. Mox absunt vocabula μὲν εἰς ἡ ms. Norfolc.

(16) Ὅμνουν ἀληθεύον λέγειν. Revocat in textum suum Strothius Stephani Nicephorique lectionem, ὤμνουν ἀληθεύειν λέγων, sed Valesii illam, fortasse elegantiorē, quæ item perinde est, atque et scriptis Valesianis procul dubio profecta, nostri codices confirmant. Addidit δὲ post ἐπίστασθαι Nicoph.

(17) Λέγειν μὴ ἐπίστασθαι. In eo quidem non valde reprehendendus erat Apelles, quod diceret

ειν (18). Ἐγὼ δὲ γελᾶσας, κατέγων αὐτοῦ, διότι **A** ἀδεγίσσεν, ut ex animi sui sententia loqueretur, διδάσκαλος εἶναι λέγων, οὐκ ἦδει τὸ διδασκόμενον ὑπ' αὐτοῦ κρατύνειν. juravit se verum dicere, nec se omnino scire qua ratione unus esset ingenuus Deus, se tamen ita credere. His auditis ego hominem deridens reprehendi, qui, cum se doctorem profiteretur, doctrinam suam rationibus confirmare non posset.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ συγγράμματι (pergit dicere Eusebius) Καλλιστιῶνι προσφωνῶν, ἐ αὐτὸς μεμαθητεῦσθαι ἐπὶ Ῥώμης Τατιανῷ αὐτὸν ὁμολογεῖ. Φησὶ δὲ καὶ ἐσπουδάσθαι τῷ Τατιανῷ *Προβλημάτων* βιβλίον· δι' ὧν τὸ ἀσαφὲς καὶ ἐπιχειρηματικῶν τῶν θεῶν Γραφῶν παραστήσειν ὑποσχομένου τοῦ Τατιανοῦ, αὐτὸς ὁ Ῥόδων ἐν ἰδίῳ συγγράμματι τὰς τῶν ἐκείνου *Προβλημάτων* ἐπιλύσεις ἐκδήσασθαι ἐπαγγέλλεται. Φέρεται δὲ τοῦ αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον ὑπόμνημα (19). **B**

nescire se quomodo unus esset ingenuus Deus, se tamen ita credere. Verum in eo aberrabat, quod prophetias quibus ea de uno et ingenito Deo doctrina traditur, prorsus repudiabat; et quod philosophiæ imperitissimus, aliorum se doctorem profitebatur. Hac de causa merito a Rhodone suggillatur. VALESIIUS. — De Apellis circa res huiusmodi sententia fusiores suam narrationem ipse ita Epiphanius brevavit in *Indiculo hæresium*: Καὶ οὗτος ὁ Ἀπελλῆς τὰ ὅμοια Μαρκίῳ καὶ Λουκιανῷ κακίζει τὴν πᾶσαν πόλιν καὶ τὸν πεποιηκότα· οὐκ ὁμοίως δὲ τοῦτοις τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγήσατο, ἀλλὰ μίαν μὲν ἀρχὴν, καὶ ἓνα θεὸν ὄντα ἀνώτατον καὶ ἀκατονόμαστον, αὐτὸν δὲ τὸν ἓνα πεποιηκένα ἄλλον· καὶ οὗτος ὁ γεγονὼς, πονηρὸς εὐρεθεὶς ἐποίησεν ἐν τῇ αὐτοῦ φαυλότητι τὸν κόσμον, p. 231, ed. Pelavii. Vid. et *Anacrophal.* ejus, p. 143. Fisi vero hinc constat, turpiter lapsum esse in opinione sua de Deo creatore Apellem, idem tamen Marcionitarum instar Christum Filium esse τοῦ ἁνοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ statuebat, testa eodem Epiphanio, hæres. 44, n. 2, p. 381.

Cæterum in eodem libro quem Callistioni nuncupavit, Romæ a Tatiano se eruditum esse testatur. Refert etiam a Tatiano elucubratum esse *Questionum* librum: in quo cum Tatianus obscuros atque involutos sacræ Scripturæ locos se expositorum esse promisisset, ipse Rhodon solutiones *Questionum* Tatiani peculiari opere editurum se esse proficitur. Exstant etiam ejusdem in hexameron commentarii.

(18) Τοῦτο δὲ πιστεύειν. Τοῦτω ms. Norfolk. et Niceph.

(19) Ὑπόμνημα. Ὑπομνήματα habet ed. Steph. atque ita reflinxit verba Nicephorus, ac si hoc idem invenisset. Lectionem vero Valesii firmant etiam Rufinus Hieronymusque *De viris ill.* cap. 37, non tantum codices Bodl. et Norfolk. Cæterum hæc de Apelle statim post Eusebius subjunxit: Ὁ γέ τοι Ἀπελλῆς οὗτος μυρία κατὰ τοῦ Μωϋσεως ἠσέθησε νόμου· διὰ πλείονων συγγραμμάτων τοὺς θεοὺς βλασφημίας λόγους, εἰς ἑλεγχὸν τε, ὡς γε δὴ ἐδόκει, καὶ ἀνατροπὴν αὐτῶν, οὐ μικρὰν πεποιημένος σπουδῆν. *Iste porro quem diximus Apelles, plurima adversus legem Mosaicam impie est locutus, multisque libris maledicentissimis oracula divina insectatus est, dum ea confutare, et ut quidem sibi videbatur, penitus evertere, ingenti studio molitur.* Quæ quasi a Rhodone mutuo accepta Rufinus quidem ita vertit: *Est autem ejusdem (Rhodonis) et in Hexameron commentarius, in quo refert, quod Apelles quamplurima adversum legem Moysi, etc.*

MAXIMUS

HIEROSOLYMOREM EPISCOPUS.

NOTITIA

(GALLAND, *Bibliotheca vet. Patrum*, I, Proleg., p. xvii.)

I. Maximus quo tempore floruerit. Vir inter Christianos illustris. An episcopus, et cujusnam Ecclesiæ fuerit, inquiritur. Hierosolymitanæ autem præfuisse existimatur.
II. *Scriptis de vulgatissima illa apud hæreticos questione*: Unde sit Malum, et de eo quod materia facta sit.

I. Sub hisdem principibus Commodi et Severo, **C** ut auctor est Hieronymus (1), claruit Maximus, qui ab Eusebio appellatur (2) ὁ τῆς Χριστοῦ διατριβῆς οὐκ ἄσχημος ἀνὴρ, vir inter Christianos illustris. Num vero aliqua dignitate in Ecclesia præstitit Maximus iste, inquirendum; hac enim de re silet Hieronymus, neque satis aperte in *Historia* verba facit Eusebius; ut propterea jure a nobis nonnemo requirat, cur in hujus capituli inscriptione idem

Maximus titulo Hierosolymorum episcopi sit honestatus. Verum, ipsomet Eusebio duce, in hanc demum sententiam descendimus, cui Fabricium quoque, licet nulla reddita ratione, accessisse novimus (3). Nimirum anno Commodi imperatoris sexto, Christi 185, juxta Eusebium in *Chronico*, a Triario Materno et M. Atilio Bradua coss. Hierosolymorum episcopus vicesimus sextus constituitur Maximus. Estque hujus nominis II inter præsules ex gentibus,

(1) Hieron. *De vir. illustr.* cap. 47.

(2) Euseb. *Præpar. evang.* lib. vii, cap. 21 sub

fin., pag. 337.

(3) Fabric. *Delect. argument.*, pag. 162, § 19.

qui post captam urbem ab Adriano, Ecclesiae Hierosolymitanæ præfuerunt. Vide Lequienium (4). Deinde idem Eusebius Maximum nostrum recenset (5) « inter veteres ecclesiasticos viros, qui » quo tempore Severus rerum potiebatur, « laudabilis diligentiae monumenta reliquerunt. » Quibus enarratis, statim memorat ejusdem Maximi opus *Περὶ τοῦ πολυθροῦλλητου παρὰ τοῖς αἰρεσιώταις ζητήματος τοῦ Πόθεν ἢ Κακία· καὶ περὶ τοῦ γεννητῆρ ὑπάρχειν τὴν ὕλην. De vulgatissima illa apud hæreticos questione. « Unde sit Malum, et de eo quod materia facta sit. »*

Hæreticos autem intellige Valentinianos et Marcionitas. Cum igitur Maximum de quo quaestio, « virum inter Christianos illustrem » appellat Eusebius, qui postea « inter veteres ecclesiasticos viros » ipsum claruisse refert, quo tempore B

A Maximus II, Hierosolymorum antistes fuit constitutus; tum nominis, tum dignitatis, tum etiam temporis ratione ducimur, quo Maximum nostrum Ecclesiam Hierosolymitanam rexisse existimemus.

II. Porro hujus Maximi liber in dialogi modum compositus, inscriptus erat *Περὶ τῆς ὕλης, ut testatur idem Eusebius (6), καὶ λόγος οὐκ εὐκρινῆς γραπτὰ περὶ τῆς ὕλης*, qui et ex eo luculentissimum fragmentum profert, unde illud nos quoque descripsimus. Excerptum item ejusdem operis, sed ipso Eusebio l. c. descriptum, exstat in *Philocalia Origeniana (7)*, et in Adamantii dialogo *De recta in Deum fide (8)*, perperam Origeni ascripto; qua de re post Tillemontium (9) satis erudite Origenianorum clarissimus editor (10).

MAXIMI EPISCOPI HIEROSOLYMITANI (11) FRAGMENTUM

Ex libro de materia, sive de eo quod materia sit facta, et malorum non sit causa.

(Apud Eusebium, *Præparat. Evangel.* lib. vii, cap. 22.)

I. Equidem duo simul, quæ ortu careant, esse non posse, quin mecum intelligas, non dubito; licet hoc ponere insuper atque addere videaris, e duobus necessarium alterutrum esse, ut vel segregatus a materia Deus, vel cum eadem omnino conjunctus esse dicatur. Qui ergo tam conjunctum esse volet, is unum duntaxat aliquid statuet, quod ortu careat; tunc enim alterius alterum pars utique foret; quæ vero mutuam inter sese partis rationem habent, eadem, quæ ortu careant, duo simul esse non possunt. Nam quemadmodum hominem sic a Deo procreatum esse dicimus, ut is non jam diversæ partes, atque in plura genita distractæ, verum, ut ipsa ratio postulat, res una quidem genita sit, variis tamen ex partibus constituta; sic necesse plane est, si Deum a materia sejunctum esse negas, unum duntaxat aliquid, quod genitum non sit, agnoscere. Sin ab eadem secretum esse voles, medium necessario quiddam inter utrumque statuendum erit, quo utriusque dissidium ostend-

I. Ὅτι μὲν ἀδύνατον ὑπάρχειν ἀγέννητα δύο ἅμα, οὐδὲ σε ἀγνοεῖν νομίζω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα δοκεῖς προλαβὼν τοῦτο προσθετικῆναι τῷ λόγῳ, τὸ πάντως ἐξ ἀνάγκης τὸ ἕτερον δεῖν λέγειν, ἢ ὅτι κεχωρίσται (12) τῆς ὕλης ὁ Θεός, ἢ αὐτὸ πάλιν, ὅτι ἀμέριστος αὐτῆς τυγχάνει. Εἰ μὲν οὖν ἠνώσθαι τις αὐτῶν εἶπεν ἑθέλοι, ἐν τῷ ἀγέννητον λέξει· ἐκάτερον γὰρ τούτων, μέρος ἔσται τοῦ πλησίον· ἀλλήλων δὲ μέρη τυγχάνοντα, οὐκ ἔσται ἀγέννητα δύο. Ὡς οὐδὲ διάφορα μέρη κατακερματιζόμενα εἰς πολλὰ γεννητὰ, ἀλλ' ἓς ὁ λόγος ἀπαιτεῖ, ἐν τῷ γεννητῶν, τὸν ἀνθρώπων, πολυμερῆς πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέναι φασὲν· οὕτως ἀνάγκη, εἰ μὴ κεχωρίσται τῆς ὕλης ὁ Θεός, ἐν τῷ ἀγέννητον εἶναι λέγειν. Εἰ δὲ κεχωρίσθαι φησὶ τις, ἀνάγκη εἶναι τι τὸ ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων, ὅπερ καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν δείκνυσιν. Ἀδύνατον γὰρ ἐν διαστάσει ἐξετάζεσθαι τι ἀπὸ τινος, οὐκ ὄντος ἐτέρου καθ' ὃ ἡ διάστασις ἐκατέρου γίνεται. Ὅπερ οὐ μὴν τούτου ἴσταιται καὶ μόνου, ἀλλὰ καὶ πλείστων ὄσων. Ὅν γὰρ ἐπὶ τῶν δύο ἀγεννήτων εἰπομεν λόγον, τῷ

(4) Lequien. *Or. Christ.*, tom. III, pag. 147.

(5) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 27.

(6) Euseb. *Præp. evang.* l. c.

(7) Origen. *Philocal.* cap. 24, pag. 82, edit. Cantabr.

(8) Adamant. *Dial. in Append. ad tom. I opp. Origen.*, pag. 843 et seqq. edit. Paris. noviss.

(9) Tillemont, *Mém. eccl.*, tom. II, pag. 760, not. sur Origène.

(10) Delarue, *Opp. Origen.* tom. I, pag. 801.

(11) Nondum satis definitio quis esse Maximus

fuerit. Erat quidem Maximus Hierosolymorum antistes, æqualis Eusebii; sed vereor, ut hunc vere maximum Arianæ impietatis hostem Maximus Ariaus intelligat; tametsi hunc, quisquis sit, Maximum, ut paulo ante Dionysium Alexandrinum, satis frigide appellavit. Cæterum, dialogus fuit tota hæc de materia disputatio, ut legenti patet. Vicæ, cujus et notæ seqq.

(12) Ἢ δὲ κεχωρίσται. Prima hæc argumenta, non nisi adversus eos qui corporeum Deum figerent, momenti quidquam habere possunt.

τον ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως προχωρεῖν, εἰ τὰ ἀγέννητα A datur. Nec enim unius ab altero divortium constitui dignoscive potest, nisi tertium aliquid suberit, ex quo divortium illud æstimetur. Atque hæc ratio, non tantum vel in hoc, vel in uno quopiam, sed etiam in pluribus locum habet. Quod enim de duobus ortu carentibus dictum est, id similiter valere necesse erit, si tria ponentur ortu carentia. Nam de illis eodem modo quæram, utrum disjuncta illa sint, an singula inter sese conjuncta. Si conjuncta quis esse defendet, idem ego contra, quod paulo ante argumentum opponam. Sin distincta fatebitur, nunquam illius quarti necessitatem effugiet, quod hoc disidii genus efficiat. Quod si tertium quiddam existimet, de illis ortu carentibus commode satis responderi posse, Deum videlicet nec penitus a materia secretum, nec tamen partis in morem cum eadem esse conjunctum; sed vel materia Deum, vel materiam ipsam Deo, sic tanquam loco proprio contineri; ex hac opinione consequens illud omnino fuerit, ut, si Dei locum materiam esse dicamus, eundem necessario et capi ab aliquo, et materia ipsa circumscribi posse fateamur. Quin etiam illum necesse erit, perinde ut materiam, perturbate ferri; nec eundem in se ipso manere semper immotumque consistere, cum illud in quo erit, huc illucque perpetuo rapiatur. Ad hæc, locum in deterioribus Deum ipsum habuisse concedendum erit. Nam si rudis olim et incondita materia fuit, eamque Deus in elegantiorum et ornatiorem speciem conformare statuit; fuit profecto, Præterea hunc etiam in modum urgere liceat utrum duntaxat ejus parte collocatus esset. Nam si in parte solum fuisse volent, mirum quam angustiorum illi nobis materia Deum faciunt, cum pars ejus aliqua Deum integrum contineret. Sin totam ab eo materiam occupatam esse dicent, dicant ipsi quoque, quemadmodum eam elaborare Deus ac perpolire potuerit. Siquidem aut sese Deum collegisse necesse erit, itaque partem eam conformasse, ex nihil omnino superasset, cum materia se ipsum una conformasse.

II. Εἰ δὲ τὴν ὕλην ἐν τῷ Θεῷ εἶναι τις λέξει, ὁμοίως ἐξετάζειν δεῖ, πότερον ὡς διισταμένον αὐτοῦ ἄφ' ἑαυτοῦ, καὶ ὡσπερ ἐν ἀέρι ζώων ὑπάρχει γένη, διαρρομένου καὶ μεριζομένου αὐτοῦ εἰς ὑποδοχὴν τῶν γινόμενων αὐτῷ (15), ἢ ὡς ἐν τόπῳ, τουτέστιν ὡσπερ ἐν γῆ ὕδωρ. Εἰ μὲν γὰρ εἰποιμεν ὡς ἐν ἀέρι, μεριστὸν ἀνάγκη τὸν Θεὸν εἰπεῖν. Εἰ δ' ὡσπερ ἐν γῆ τὸ ὕδωρ, ἦν δὲ ἀτακτος ἡ ὕλη καὶ ἀκόσμητος, πρὸς δὴ τούτοις ἔχουσα καὶ κακὰ, τὸν Θεὸν λέγειν ἀνάγκη τόπον εἶναι τῶν ἀκοσμητῶν καὶ τῶν κακῶν. Ὅπερ οὐκ εὐφημον εἶναι μοι δοκεῖ, ἐπιτφαλὲς δὲ μᾶλλον. Ὑλὴν γὰρ εἶναι θέλει (16), ἵνα μὴ τῶν κακῶν ποιητὴν εἴπῃς τὸν Θεὸν· καὶ τοῦτο φεύγειν προαιρούμενος, δοχεῖον αὐτὸν τῶν κακῶν εἶναι λέγεις. Εἰ μὲν οὖν τὴν ὕλην ἐκ τῶν ὑποστάσεων γεννητῶν ὑποκειν ἀγέννητον ὑπάρχειν ἔλεγες, πολλὸν ἂν περὶ αὐτῆς ἐποισάμην λόγον, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἀδύνατον ὑπάρχειν αὐτήν. Ἐπεὶ δὲ τὴν τῶν κακῶν γέ-

ton ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως προχωρεῖν, εἰ τὰ ἀγέννητα A datur. Nec enim unius ab altero divortium constitui dignoscive potest, nisi tertium aliquid suberit, ex quo divortium illud æstimetur. Atque hæc ratio, non tantum vel in hoc, vel in uno quopiam, sed etiam in pluribus locum habet. Quod enim de duobus ortu carentibus dictum est, id similiter valere necesse erit, si tria ponentur ortu carentia. Nam de illis eodem modo quæram, utrum disjuncta illa sint, an singula inter sese conjuncta. Si conjuncta quis esse defendet, idem ego contra, quod paulo ante argumentum opponam. Sin distincta fatebitur, nunquam illius quarti necessitatem effugiet, quod hoc disidii genus efficiat. Quod si tertium quiddam existimet, de illis ortu carentibus commode satis responderi posse, Deum videlicet nec penitus a materia secretum, nec tamen partis in morem cum eadem esse conjunctum; sed vel materia Deum, vel materiam ipsam Deo, sic tanquam loco proprio contineri; ex hac opinione consequens illud omnino fuerit, ut, si Dei locum materiam esse dicamus, eundem necessario et capi ab aliquo, et materia ipsa circumscribi posse fateamur. Quin etiam illum necesse erit, perinde ut materiam, perturbate ferri; nec eundem in se ipso manere semper immotumque consistere, cum illud in quo erit, huc illucque perpetuo rapiatur. Ad hæc, locum in deterioribus Deum ipsum habuisse concedendum erit. Nam si rudis olim et incondita materia fuit, eamque Deus in elegantiorum et ornatiorem speciem conformare statuit; fuit profecto, Præterea hunc etiam in modum urgere liceat utrum duntaxat ejus parte collocatus esset. Nam si in parte solum fuisse volent, mirum quam angustiorum illi nobis materia Deum faciunt, cum pars ejus aliqua Deum integrum contineret. Sin totam ab eo materiam occupatam esse dicent, dicant ipsi quoque, quemadmodum eam elaborare Deus ac perpolire potuerit. Siquidem aut sese Deum collegisse necesse erit, itaque partem eam conformasse, ex nihil omnino superasset, cum materia se ipsum una conformasse.

II. Jam vero, si materiam in Deo esse respondeant, quærendum similiter fuerit, utrum sic in eo statuatur, ut a se ipso quasi disjunctus ille distractusque sit, quomodo sic in aere tot animantium genera versantur, ut idem ad ea capienda quæ in ipso fiunt, aliquam partium suarum divisionem patiantur: an potius, tanquam in loco, hoc est, ut aqua in terra, collocatur. Si quemadmodum in aere, Deum jam habemus, qui in partes distrahi secarique possit. Sin ut aqua in terra est, materia vero perturbata atque indigesta erat, adeoque mala gremio suo continebat; superest omnino, ut ipsum quoque Deum, et rerum imperfectarum et malorum sedem ac locum esse dicamus. Quod mihi quidem cum minus religiose dici, tum abs te periculosius responderi videretur. Quippe materiam enim esse vis, ne malorum auctorem Deum esse fatearis; idem tamen, ut hoc ipsum effugias, malorum eum

(15) Χωρητικόν. Malim χωρητὸν cum altero ms.
(14) Λέγει· εἰ δέ. Post λέγει, minor adhibenda distinctio, et δέ mutandum in γέ vel δή.
(15) Γινομ. αὐτῷ. Leg. γινομ. ἐν αὐτῷ.

(16) Ὑλὴν γὰρ εἶναι θέλει. Disputationis hujus cardo postulat, ut ἀγέννητον inseratur; eamque vocem proxime consequentia desiderant.

receptaculum agnoscere cogaris. Et sane si ex rerum A
genitarum ortu atque natura in eam te mentem
adductum esse diceris, ut ortu carere materiam
putares; ita rem habere non posse, pluribus equi-
dem rationibus ostenderem. Nunc quoniam malo-
rum procreationem hanc tibi suspicionem movisse
ais, singularem propterea de illis disputationem instituendam putavi. Nam ubi semel intellectum erit,
quemadmodum existant mala, ac simul qui Deum
auctorem habendum esse constiterit, tum una suspicionem istam funditus sublaturum iri existimo.

III. Tu ergo materiam ab omni qualitate vacuum,
ex qua Deus mundum hunc procreavit, cum eo
simul esse contendis. Ita mihi quidem videtur.
Ergo si ab omni qualitate vacua materia fuit, et
procreatus a Deo mundus est, et qualitates in
mundo sunt, istarum profecto qualitatum auctor
Deus est. Utique. Quoniam igitur ex te ipso paulo
ante audiebam, ex nihilo fieri nihil omnino posse:
hoc tu mihi respondeas velim. Existimas, ni fallor,
mundi qualitates neque subjectis ex qualitatibus
factas esse, et tamen a naturis esse distinctas. Om-
nino. Si ergo qualitates a Deo, neque subjectis ex
qualitatibus, neque etiam ex naturis productæ sint,
quod naturæ non sint, eas ex nihilo certe quidem
productas esse necesse est. Quare, frustra, opiuor,
tuis id argumentis effectum esse dicebas, nihil ut
omnino Deus ex nihilo efficere potuisset crederetur.
Quoniam hunc etiam in modum hac ipsa de re
disputare licet; ab hominibus interdum videmus,
ex eo quod nusquam est, nonnulla fieri, ut in alio
quopiam susceptum opus efficere maxime videan-
tur. Nam, ut in architectis exemplum statuamus,
urbes illi quidem, non tamen ex urbibus, templa
quoque nou ex templis ædificant. Si enim quod
substantiæ quædam iis subjectæ sint, illos idcirco
ex iis quæ ante jam essent, ista moliri existimes,
tuum te fallit argumentum. Nec enim ejusmodi
substantia vel urbem vel templum efficit, sed ea
tantum ars quæ circa substantiam versatur. Ars
ista porro, non jam ex simili quodam artis genere
quod iis substantiis includatur, existit, sed ex
nulla prorsus antecessa in illis arte perficitur. At
enim occurreris, artificem ex ea demum qua præditus
arte est, artem in substantiæ geminam efficere.
Atqui ne in ipso quidem homine, ex antecessa
quodam arte ars illa perficitur. Nec enim fas est
artem quæ per se ipsa sit, ullam statuere, cum
accidentium adeoque rerum illarum ex genere sit,
quæ iam primum alterius beneficio esse incipiunt,
cum in substantia producentur. Etenim, ut archi-

vesιν, αιτιαν εφησθα ειναι της τοιαυτης υποκειας,
διε τουτ' επι την εξετασιν τουτουν εχουσθα (17) μοι
δοκω. Φανερου γαρ γνομεμου του λογου, καθ' ον τροπον
εστι τα κακα, και οτι ουχ ολόντε εστιν αναίτιον
των κακων ειπειν τον θεον, εκ του υλην αυτων υποκει-
θηναι, την τοιαυτην υπονοιαν αναρρισθα μοι δοκει.

III. Φης ταυτων αποικον υλην συνυπαρχειν τῷ θεῷ,
εξ ης τήνε του κόσμου γίνεσιν εδημιουργηται.
Ουτω μοι δοκει. Ουκοῦν ει αποικος ετύγχανεν η υλη,
γίγονε δε κόσμος προς του θεου, εν δε τῷ κόσμῳ
αι ποιότητες, των ποιότητων ποιητης (18) γέγονεν ο
θεός. Ουτως εχει. Ἐπει δε σου και λέγοντος εμπρο-
σθεν ηκουον, ως αδύνατον εξ ουκ οντων γίνεσθα τι,
προς την ερωτησιν αποκριναι την εμην. Δοκαις μοι
τας του κόσμου ποιότητας μη εξ υποκειμένων ποι-
ότητων γεγονέναι δοκειν, ἕταρον δε τι παρα τας ούσιας
υπαρχειν αυτάς. Ουτως εχει. Ει μὲν οὖν μη εξ υπο-
κειμένων ποιότητων τας ποιότητας εδημιουργησεν ο
θεός, μήτε εκ των ούσιων, τῷ μηδε ούσιας αυτές
εἶναι, εκ μη οντων αυτάς ὑπερ του θεου γεγονέναι
ειπειν αναγκαιον. Ὅθεν περιττωίς εδόκεις μοι λέγειν,
συλλελογισται ως ουκ αδύνατον (19) εἶναι δοξάζειν,
εξ ουκ οντων γεγονέναι τι προς του θεου. Ἄλλ' ο
μὲν (20) περι τουτου λογος ὤδε εχέτω· και γαρ
παρ' ἡμῖν (21) θεωρουμεν ανθρωπους εξ ουκ οντων
ποιούντάς τινα, ει και οτι μάλιστα δοκοῦσι ποιειν εν
τινι, ολον επι των αρχιτεκτωνων το παραδειγμα λά-
βωμεν. Καί γαρ οὔτοι ποιουσι πολεις ουκ εκ πλιων,
και ναους ομοίως ουκ εκ ναων. Ει δ' οτι τουτοις
ούσαι υποκεινται, οει εξ οντων αυτους ταυτα ποιειν,
σφάλη τῷ λογω. Ουδε γαρ η ούσια εστιν, η ποιουσα
την πολιν, η αὐ πάλιν τους ναους, ἀλλ' η περι την
ούσαια τέχνη. Ἡ δε τέχνη ουκ εξ αποκειμένης τινης
εν ταῖς ούσαις τέχνης γίνεται, ἀλλ' εξ ουκ ούσης
εν αυταῖς γίνεται. Ἀπαντησειν δε μοι δοκεις οὔτω
τῷ λογω, οτι ο τεχνίτης εξ ης εχει τέχνης την εν τῇ
ούσαια τέχνην ποιᾷ. Προς δε τουτο λέγεσθα τουτ' εἰ
εχειν μοι δοκει, οτι ουδε εν τῷ ανθρωπω εκ τινος
υποκειμένης τέχνης γίνεται. Οὐ γαρ ενεστιν αυτην
εφ' εαυτης ούσαν δοῦναι την τέχνην· των γὰρ συμ-
δεθηκότων εστιν, και των τότε το εἶναι λαμβανόντων,
ὁπόταν εν ούσαια γίνωνται. Ὁ μὲν γὰρ ανθρωπος, και
χωρις της αρχιτεκτονικης εσται· η δ' ουκ εσται,
εάν μη πρότερον ανθρωπος ἦ. Ὅθεν τας τέχνας εξ
ουκ οντων εις ανθρωπους πεφυκεναι γίνεσθα λέγειν
αναγκαιον. Ει τοῖνυν τουτο οὔτως εχον επ' ανθρωπων

(17) Ἐχουσθα. Corrigen- dum ex altero ms. Ἐρχε-
σθαι, quam lectionem etiam Montacutus representat.

(18) Ποιότητες... ποιητης. Sic leg. interpun-
gendumque monebat in nota Gallandius, imo postu-
labat sermonis ακολουθία, stylique Maximiani se-
cum consensus, siquidem, n. IV legitur: των δε
ποιότητων ποιητην ειπας εἶναι τον θεον. Editum
fuerat: ποιότητες των ποιότητων ποιότης. Ed. PATR.

(19) Συλλελογισται ως ουκ αδύνατον. Corrupta ista
sunt, nec saniora illa ms. συλλελογισται ως ουκ
ἀδύνατον εξ ουκ οντων δημιουργην τον θεον, ἀδύνατον
εἶναι δοξάζειν. Facile tamen emendari possunt, si

legeris: Ὡς συλλελογισται ἀδύνατον εἶναι δοξά-
ζειν, etc.

(20) Ἄλλ' ο μὲν. Concessio non est, sed quasi
transitio.

(21) Καί γαρ παρ' ἡμῖν. Subtiliora sunt quam
solidiora, quæ sequuntur. Nec enim ὑλόδεις isti,
mundum ex alio mundo, sed ex materia factum
volebant; et satis, opinor, vidissent, artes illas
singulares ac proprias, non jam ex nihilo repente
nasci, sed acri studio, continenti usu, improbo
labore, ac similibus artium imitatione paulatim ex-
citari ac perfici.

ἰδαίεμεν, πῶς οὐχὶ προσῆκε τὸν Θεὸν μὴ μόνον ποιήσας ἐξ οὐκ ὄντων φάναι δύνασθαι ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ οὐσίας; τὸ γὰρ θυνατὸν φανῆναι γίνεσθαι τι ἐξ οὐκ ὄντων, τὸ καὶ τὰς οὐσίας οὕτως ἔχειν δείκνυται.

dimus, quisquam ne porro negare audeat, ex nihilo fieri posse? Nam quæ ratio fieri omnino quidquam quoque valere debet.

IV. Ἐπεὶ δὲ πόθος ἐστὶ σοι περὶ τῆς τῶν κακῶν γενέσεως ζητεῖν, ἐπὶ τὸν τοῦτον ἐλεύσομαι λόγον. Καὶ σου βραχέα πωθέσθαι βούλομαι. Τὰ κακὰ πότερον οὐσίαι σοι δοκοῦσιν εἶναι, ἢ ποιότητες οὐσιῶν; Ποιότητος οὐσιῶν εὖ ἔχειν λέγειν μοι δοκεῖ. Ἡ δὲ ὕλη ἄποιος ἦν καὶ ἀσημάτιστος· οὕτω προλαβὼν (22) ἐξεῖπον τῷ λόγῳ. Οὐκοῦν εἰ τὰ κακὰ ποιότητες ὑπάρχουσιν οὐσιῶν, ἢ δὲ ἕλην ἄποιος ἦν, τῶν δὲ ποιότητων ποιητῆν εἶπας τὸν Θεὸν εἶναι, ἔσται καὶ τῶν κακῶν δημιουργὸς ὁ Θεός. Ὅτε τοίνυν οὐδ' οὕτως ἀνάγκη τῶν κακῶν εἶπαι θυνατὸν τὸν Θεὸν, ὕλην αὐτῷ προσάπτειν περιττὸν εἶναι μοι δοκεῖ. Εἰ δέ τι πρὸς ταῦτα λέγειν ἔχεις, ἄρχου τοῦ λόγου. Εἰ μὲν ἐκ φιλονεικίας ἡμῖν ἢ ζήτησι ἐγένετο, οὐκ ἂν εὐτερον περὶ τῶν κακῶν ἡξίου ὀρίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ φιλίας ἕνεκα μῦλλον, καὶ τῆς πρὸς τὸν κλησίον ὠφελείας τὴν ἐξέτασιν ποιούμεθα τῶν λόγων, ἀνωθεν περὶ τούτων ὀρίζεσθαι ἀξιῶ συγχωρεῖν. Τὴν μὲν προαίρεσιν τὴν ἐμὴν, ἐκ πολλοῦ σοι φανερὰν εἶναι δοκῶ, καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις σπουδὴν, ὅτι οὐ πιδανῶς εἰπὼν ψεύδος νικῆσαι θεῶν, ἀλλὰ δειχθῆναι τὴν ἀλήθειαν μετὰ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως. Καὶ σε δὲ οὕτως διακείσθαι σαφῶς ἐπίσταμαι. Ὅθεν οἷον τρώπῃ χρώμενος νομίζεις δύνασθαι τὸ ἀληθὲς εὐρεῖν, τοῦτῃ χρῆσθαι μηδὲν δυσωπούμενος. (Ὁ γὰρ σεαυτὸν ὠφελήσεις μόνον, χρησάμενος τῷ κρείττονι, ἀλλὰ πάντως καμὲ περὶ ὧν ἀγνοῶ.

ei confirmatum verum habeamus. Nec alio te animo esse, prorsus intelligo. Qua te ergo ratione verum assequi posse arbitraris, ea tibi libere atque ingenue abuteris, rem utique non tibi modo, sed etiam mihi quem ignorantia liberabis, perutilem feceris.

V. Σαφῶς παραστήηαι μοι (23) δοκεῖς καὶ τὰ κακὰ οὐσίας ὑπάρχειν τινὰς· οὐδὲ γὰρ ἐκτὸς οὐσιῶν αὐτὰ θυνα βλέπω. Ἐπεὶ τοίνυν, ὦ οὗτος, καὶ τὰ κακὰ οὐσίας εἶναι λέγεις, ἀνάγκη τὸν τῆς οὐσίας ἐξετάζειν λόγον. Δοκεῖ σοι τὴν οὐσίαν σωματικὴν τινα σύστασιν εἶναι; Δοκεῖ. Ἡ δὲ σωματικὴ σύστασις αὐτῇ ἐφ' ἑαυτῆς ὑπάρχει, οὐ δεομένη τινός, οὐ γενομένου τὸ εἶναι λήψεται; Οὕτως ἔχει. Δοκεῖ δὲ σοι τὰ κακὰ ἐνεργείας εἶναι τινος; Οὕτω μοι φαίνεται. Αἱ δὲ ἐνεργεῖαι τότε τὸ εἶναι λαμβάνουσιν, ὅπου ἂν ὁ ἐνεργῶν παρῆ; Οὕτως ἔχει. Οὐκ ὄντος δὲ τοῦ ἐνεργούντος, οὐδ' ὅπου ἐνεργεῖ ἔσται ποτέ; Οὐκ ἔσται. Οὐκοῦν εἰ ἢ οὐσία σωματικὴ τίς ἐστὶ σύστασις, αὕτη δὲ οὐ δεῖται τινός, ἐν ᾗ γενομένη τὸ εἶναι λήψεται· τὰ δὲ κακὰ ἐνεργεῖαι ὑπάρχουσι τινός, αἱ δὲ ἐνεργεῖαι δεόνται τινός, ἐν ᾗ γενομένη τὸ εἶναι λαμβάνουσιν· οὐκ ἴσονται οὐσίαι τὰ κακὰ. Εἰ δὲ οὐσίαι τὰ κακὰ (24), κακοῦ δὲ ὁ φόνος, ἐνεργεῖαι ὑπάρχει τινός, οὐκ ἔστιν ἄρα οὐσία ὁ φόνος. Εἰ δὲ

(22) Οὕτω προλαβ. Clarius esset, οὕτω γὰρ προλαβ. (æternum hoc argumentum firmitus est.

(23) Παραστήηαι. Usitatus fuerit, παραστήηαι.

A lectura nulla sit, homo tamen erit; eadem, si non prius homo fuerit, esse nulla poterit. Ita concludendum necessario est, ejusmodi artium esse naturam, ut in hominibus ex eo quod nusquam est, orientur. Quod si verum in hominibus esse ostenduntur vel qualitates, vel ipsas quoque substantias a Deo ex nihilo posse demonstrat, eadem in substantiis

IV. Sed quoniam de malorum procreatione aliquid audire gestis, in eam deinceps disputationem ingrediar. Ac primum pauca ex te sciscitari libet. Utrum ergo mala, substantias an substantiarum qualitates esse putas? Substantiarum qualitates, inquis. Atqui materia ut qualitate, sic figura omni spoliata erat; hoc enim jam ante posito, institutam disputationem persecutus sum. Igitur, si et substantiarum qualitates mala sunt, et materia qualitate omni carebat, Deum porro qualitatum auctorem esse confessus; erit idem malorum etiam architectus. Itaque Deo materiam adjungere supervacaneum est, cum ne sic quidem malorum procreatione solum et immunem Deum habere possis. Tu, si quid habes, quod huic argumento respondeas, incipe vero. Et quidem si contentionis et pugnae studio, hæc a nobis suscepta disputatio foret, malorum rationem in quaestionem iterum vocari non paterer. Sed quoniam amicitia potius, et proximi utilitas in hujusmodi nos sermonem adduxit, age, hanc de integro quaestionem disceptare liceat. Equidem sensum tibi meum, quidve hæc in disputatione sequar, notum abunde tibi et exploratum esse non dubito: hoc me nimirum agere, non ut verisimilibus argumentis falsum extorqueam, sed ut accurata disquisitione illustratum utendum statue. Nam dum eo quod melius est,

V. Nunc igitur substantias quasdam, opinor, mala esse volēs; quod ea, præterquam in substantiis, nusquam omnino videantur. Ergo, bone vir, cum substantias mala esse putes, sequitur profecto, ut excutienda nobis substantiæ natura sit. An tu substantiam corporeæ molis coagmentationem aliquam esse arbitraris? Arbitror vero. Ista porro corporea moles num ita existit ipsa per sese, nullius ut opem omnino desideret, ac, eo præsentem esse incipiat? Prorsus. Quid? Num tibi mala in actione quadam videntur esse posita? Videntur sane. Actiones autem num esse tunc primum incipiunt, cum is qui agit, præsens adfuerit? Utiq̄ue. Sin qui ager, nullus erit, ne id quidem quod ipse agat, esse poterit? Non poterit. Ergo si et substantia corporeæ molis coagmentatio quædam est, nec ullius præsentiam requirit, in quosata existendi vim accipiat; contra vero mala alterius cujusdam actiones sunt, actiones istæ porro alicujus præ-

(24) Εἰ δὲ οὐσίαι τὰ κακὰ, κ. τ. λ. Mendosa hæc sunt; quæ facile sic emendes: Εἰ δὲ μὴ οὐσίαι τὰ κακὰ, κακῶν δὲ ὁ φόνος, etc.

sentiam postulant, in quo dum fiunt, tum existere primum incipiunt; restat profecto, ut substantiæ mala esse non possint. Quod si verum est, itemque si malum cædes est, ac proinde alicujus actio; cædes igitur substantia esse non potest. Jam si quæ agendi vim habent, ea substantias esse vis, fateor id quidem; homo enim cædis alicujus auctor, quatenus homo est, substantia quædam est; quæ tamen cædes ab eo fit, ea non substantia, sed substantiæ opus est. Cæterum hominem aliquando malum, ob cædem ab illo patratam; aliquando bonum propter beneficium ab eodem profectum appellamus; quæ nomina, propter ea quæ substantiæ contigerint, ad ipsam adherescunt illa quidem, substantia tamen ipsa non sunt. Nec enim aut cædes, aut adulterium, aut aliud quodcumque malum, substantia est. Sed quemadmodum a grammatica grammaticum, rhetorem a rhetorica, a medicina medicum nominamus, cum tamen neque medicina, neque rhetorices, neque grammatica substantia sit; sed tantum ex iis quæ sibi eveniunt, hanc nominum quorum ipsa nullum est, varietatem sortiatur; sic ab iis quæ vulgo mala censentur, substantiæ nomen imponi statuo, quorum tamen ipsa nullum est. Perinde autem philosophari debes, ut alium aliquem hominibus malorum auctorem animo et cogitatione fingas, eumque similiter, quatenus in ipsis male agendi principium et causa quædam est, ob illa ipsa quæ agit, malum esse. Nam malus utique dicitur ipse quoque, quod malorum auctor ipse sit; quæ porro quis agit, ea non jam ipse, sed ipsius tantum actiones quædam sunt, unde mali nomen haurit. Enimvero si quæ a quoque fiunt, eadem ipsum esse diceremus; cum cædes, adulteria, furta, aliaque id genus scelerata ab aliquo patrantur, hæc omnia simul unus idemque foret. Ejusmodi porro si erit; cum isthæc omnia tum existant modo cum fiunt, ac simul esse desinant cum fieri desinant, fiant autem ab hominibus; homines certe quidem, ut eorum artifices, sic et quamobrem illa modo sint, modo non sint, causæ ipsimet erunt. Quod si ejusdem actiones, ista esse concedis; ex iis tantum quæ fecerit, non

VI. Præclare tu quidem et abunde superioris opinionionis errorem, o amice, tam luculenta disputatione confutasti; ex iis enim quæ ante posueras, egregie confecta res est. Enimvero, si qualitate omni spoliata, materia erat; proindeque si et qualitatibus auctor Deus est, et qualitates istæ mala sunt, Deum plane malorum auctorem esse consequitur. Quare quod priorem illam sententiam atti-

(25) Ἔσονται τούτων. Ἀσυλλόγιστος videtur ista conclusio. Referendum enim potius fuisset, hominis quoque naturam, pro tanta rerum istarum et

τὰ ἐνεργούντα οὐσίαν εἶναι θέλεις, σύμφημι κἀνθῶλον ἀνθρώπος ὁ φονεὺς, καθ' ὃν μὲν λόγον ἀνθρώπος ἐστίν, ὑπάρχει οὐσία· ὁ δὲ, ὃν ποιεῖ, φόνος, οὐκ ἐστίν οὐσία, ἀλλ' ἔργον τῆς οὐσίας. Λέγομεν δὲ τὸν ἀνθρώπον, ποτὲ μὲν κακὸν, διὰ τὸ φονεύειν· ποτὲ δ' αὖ πάλιν διὰ τὸ εὐεργετεῖν, ἀγαθόν· καὶ προσπλέκεται ταῦτα τὰ ὀνόματα τῇ οὐσίᾳ ἐκ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ, ἅτινα οὐκ ἐστίν αὐτῇ. Οὕτε γὰρ φόνος ἐστίν ἡ οὐσία, οὐτ' αὖ πάλιν ἡ μοιχεία, οὕτε τι τῶν ὁμοίων κακῶν. Ἄλλ' ὡς περ ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ὁ γραμματικὸς λέγεται, καὶ ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς ὁ ῥήτωρ, καὶ ἀπὸ τῆς λατρικῆς ὁ λατρὸς, τῆς οὐσίας οὐτ' λατρικῆς οὐσίας, οὕτε μὴν ῥητορικῆς, οὕτε γραμματικῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ τὴν προσηγορίαν λαμβανούσης, ἀφ' ὧν οὕτως ὀνομαζέσθαι δοκεῖ, οὐδ' ὀπότερον αὐτῶν οὐσα· ὁμοίως μοι φαίνεται καὶ ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι κακῶν τὴν οὐσίαν ὄνομα προσλαμβάνειν, οὐδ' ὀπότερον οὐσαν αὐτῶν. Καὶ μοι ὁμοίως ἐπιπέσσει, εἰ τινα ἕτερον ἀναπλάττεις ἐν τῷ νῦν τῶν κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἴτιον, ὡς κάκεινος, καθὼς ἐν τούτοις ἐνεργεῖ καὶ ὑποβάλλει ποιεῖν τὰ κακὰ, ἐστὶ καὶ αὐτὸς κακὸς ἐξ ὧν ποιεῖ. Διὰ τοῦτο γὰρ κάκεινος κακὸς εἶναι λέγεται, ὅτι τῶν κακῶν ἐστὶ ποιητῆς· ἂ δέ τις ποιεῖ, οὐκ ἐστίν αὐτὸς, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ, ἀφ' ὧν τὴν προσηγορίαν τοῦ κακὸς λέγεσθαι λαμβάνει. Εἰ γὰρ αὐτὸν ὑπάρχειν εἰποιμεν, ἂ ποιεῖ, ποιεῖ δὲ φόνους, καὶ μοιχείας, καὶ κλοπὰς, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια, αὐτὸς ἔσται ταῦτα. Εἰ δὲ ταῦτ' ἐστίν αὐτὸς, ταῦτα δ' ὅτε γίνεται τὴν σύστασιν ἔχει, οὐ γινόμενα δὲ καὶ τοῦ εἶναι παύεται, γίνεται δὲ ταῦτα πρὸς ἀνθρώπων, ἔσονται τούτων (25) οἱ ἀνθρώποι ποιηταί, καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μηκέτ' εἶναι αἴτιοι. Εἰ δὲ ταῦτα ἐνεργείας αὐτοῦ, φῆς· ἐξ ὧν ποιεῖ, τὸ κακὸς εἶναι ἔχει, οὐκ ἐξ ὧν ἐστίν ἡ οὐσία. Κακὸν δὲ εἰπομεν λέγεσθαι ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων τῇ οὐσίᾳ, ἅτινα οὐκ ἐστίν ἡ οὐσία, ὡς ἀπὸ τῆς λατρικῆς, λατρὸν. Εἰ δὲ ἐξ ὧν ἐνεργεῖ, ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει, ἤρξατο κάκεινος εἶναι κακὸς, ἤρξατο δὲ καὶ ταυτὶ τὰ κακὰ. Εἰ δὲ οὕτως ἔχει, οὐκ ἔσται ἀνάρχως κακὸς, οὐδὲ ἀγέννητα τὰ κακὰ, τῷ γεννητῷ πρὸς αὐτοῦ εἶναι φάναι.

ex us quibus substantia constat, is habet, ut malus

VI. Τὸν μὲν πρὸς τὸν ἕτερον, ὧ φίλε, λόγον ἰκανῶς μοι πεποιησθαι δοκεῖς· ἐξ ὧν γὰρ προὔλαβες τῷ λόγῳ, ἐκ τούτων συνάγειν ἔδοξας καλῶς. Ὡς ἀληθῶς γὰρ, εἰ ἄποιοις ἐτύχαιεν ἡ ὕλη, τῶν δὲ ποιητῶν δημιουργὸς ὑπάρχει ὁ Θεός, ποιότητες δὲ τὰ κακὰ, τῶν κακῶν ἐστὶ ποιητῆς ὁ Θεός. Οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος πρὸς ἐκείνον εἰρήσθω καλῶς. Ἐμεῖ δὲ ψευδὸς δοκεῖ τὴν ὕλην ἀποιοῦν εἶναι, λέγειν. Οὐδὲ γὰρ

actionum mutatione mutari, quæ sui tantopere dissimilis, esse toties et inciperet et desineret.

νεστιν εἰπεῖν περὶ ἡσινουσῶν αἰτίας (26), ὡς ἔστιν ἄποιος. Καὶ γὰρ ἐν ᾧ ἄποιον εἶναι λέγει, τὴν ποιότητα αὐτῆς μὴνύει, ὅποια ἔστιν ἡ ὕλη διαγραφόμενος, ἵπερ ἔστιν ποιότητος εἶδος. Ὅθεν εἰ σοι φίλον ἔσθι, ἐκωθεν ἔχου πρὸς ἐμὲ τοῦ λόγου· ἐμοὶ γὰρ ἡ ὕλη ἐκάρχως ποιότητος ἔχειν δοκεῖ. Οὕτως γὰρ καὶ τὰ κακὰ ἐκ τῆς ἀπορροίας αὐτῆς εἶναι λέγω, ἵνα τῶν κακῶν ὁ μὲν θεὸς ἀναίτιος ᾖ, τούτων δὲ ἀπάντων ἡ ὕλη αἰτία. Τὴν μὲν προθυμίαν τὴν σὴν ἀποδέχομαι, ὦ φίλε, καὶ σου τὴν ἐν τοῖς λόγοις σπουδὴν ἐπαινῶ. Προσῆκε γὰρ ὡς ἀληθῶς ἕκαστον τῶν φιλομαθῶν, μὴ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε συγκατατίθεσθαι τοῖς λεγομένοις, ἀλλ' ἀκριθῆ ποιεῖσθαι τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων. Οὐδὲ γὰρ εἰ ὁ προσζητῶν, παράλογον ὀρισμένον ἀφορμὴν (27), παρέσχε τῷ προσδιαλεγόμενῳ συναγεῖν ὡς ἐθέλει, τοῦτο καὶ τὸν ἀκροατὴν πείσει· ἀλλ' εἰ τι (28) δοκεῖ ἕνατὸν εἶναι λέγεσθαι καλῶς, τοῦτο λέξει. Παρ' ὧν δυοῖν θάτερον ἔσται· ἢ γὰρ πρὸς ὃ κινεῖσθαι δοκεῖ ἀκούσας τέλειον ὠφεληθῆσθαι, ἢ τὸν προσδιαλεγόμενον ἐλέγξει οὐ τάληθ' ἔλεγοντα. Οὐ δοκεῖς δὲ μοι δεόντως εἰρηκέναι τὴν ὕλην ἀνωθεν ποιότητος ἔχειν. Εἰ γὰρ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τίνας ἔσται ποιότητος ὁ θεός; Ἐτε γὰρ οὐσίας ἐρούμεν, προεῖναι ταύτας φαμέν. Ἐτε' αὖ πάλιν ποιότητος· καὶ ταύτας ὑπάρχειν λέγομεν. Οὐκοῦν οὐσίας τε οὐσης καὶ ποιότητων, περιττὸν εἶναι μοι δοκεῖ δημιουργὸν λέγειν τὸν θεόν.

proferet. Nam tum e duobus alterum consequetur; aut enim qui audiet, quo impelli sese ferrique senserit, in eo tandem magno cum suo fructu acquiescet, aut adversarium ipse suum erroris falsique convincet. Ergo, ut ad rem veniam, equidem sic existimo, minus abs te vere qualitatibus ab omni quo materiam instrui. Hoc enim, si verum est, cujus tandem rei Deum auctorem habebimus? Substantiarum? at eas jam prius exstitisse dicimus. Qualitatum? at illas quoque jam ante fuisse agnoscimus. Cum igitur et substantia per sese jam, et qualitates existant, quamobrem Deum conditorem appellemus, superest profecto nihil.

VII. Ἴνα δὲ καὶ μὴ κατασκευάζειν τινὰ δόξω λόγον, ἀπόκριναι νῦν ἐρωτώμενος, τίνοι τρόπων δημιουργὸν εἶναι φησὶ τὸν θεόν; Πότερον εἶναι τὰς οὐσίας ἐτρεψεν εἰς τὸ μηκέθ' ὑπάρχειν οὐσίας, αἴπερ ἦσαν ποτε, ἀλλ' ἑτέρας παρ' αὐτὰς γενέσθαι, ἢ εἶτι τὰς μὲν οὐσίας ἐφύλαξεν ἐκεῖνας, αἴπερ ἦσαν πρὸ τούτου, τὰς δὲ ποιότητος ἐτρεψεν αὐτῶν; Οὐ τί μοι δοκεῖ, ἀλλαγὴν (29) τίνα οὐσιῶν γεγονέναι. Καὶ γὰρ ἄποπον τοῦτο λέγειν μοι φαίνεται. Τροπὴν δὲ τίνα τῶν ποιότητων γεγονέναι φημί, καθ' ἃς δημιουργὸν εἶναι λέγω τὸν θεόν. Καὶ ὡσπερ εἰ τύχοι λέγειν ἐκ λίθων οἰκίαν γεγονέναι, ἐφ' ᾧ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔτι λίθοι μένουσι τῇ οὐσίᾳ, οἰκία γενόμενοι οἱ λίθοι· τῇ γὰρ ποιότητι τῆς συνθέσεως τὴν οἰκίαν γεγονέναι φημί, τραπέσης δηλονότι τῆς προτέρας τῶν λίθων ποιότητος· οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὸν θεόν, ὑπομενούσης τῆς οὐσίας, τροπὴν (30) τίνα τῶν ποιότητων αὐτῆς πεποιηκέναι, καθ' ἣν τὸν τοῦδε τοῦ

A net, ab ea sum tua hac ratione deductus. Esto. Nunc autem falsum illud mihi videtur, materiam qualitatibus vacuum fuisse. Nam substantia nulla qualitate omni carere dici potest: cum eo ipso, quo materiam quis omni qualitate spoliata esse diceret, propriam ejus qualitatem indicaret, dum, qualis materia sit, explicaret, quod ipsum utique singularis quædam ratio qualitatis est. Deinceps ergo, nisi molestum est, hanc mihi rursus a capite disputationem arcesse. Jam enim materiam qualitatibus ex omni æternitate præditam, malaque simul omnia ex quodam ejus defluxu nata esse defendo, ne Deo causa malorum assignetur, quæ solam in materiam conferenda sit. Mihi vero tuus hic animus, o amice, admodum probatur; placet hoc in concertationis genere tam studiosa contentio. Atque idem profecto eorum omnium qui se discendi cupidos profitentur, consilium esse oporteret, ut non simpliciter ac temere, quidquid ab aliis dicitur, arriperent, sed rationum vim atque pondus suis accurate ac diligenter momentis æstimarent. Nec enim, si qui cum altero disserit, concinnatum abs sese fallax aliquid et captiosum argumenti genus, sua illi ex mente sensuque concludendum obtrudet, auditori propterea, quod volet, hac arte persuaserit; sed aliquid tum demum is egerit, si quod abs se cum ratione dici posse videbitur, id in medium

proferet. Nam tum e duobus alterum consequetur; aut enim qui audiet, quo impelli sese ferrique senserit, in eo tandem magno cum suo fructu acquiescet, aut adversarium ipse suum erroris falsique convincet. Ergo, ut ad rem veniam, equidem sic existimo, minus abs te vere qualitatibus ab omni quo materiam instrui. Hoc enim, si verum est, cujus tandem rei Deum auctorem habebimus? Substantiarum? at eas jam prius exstitisse dicimus. Qualitatum? at illas quoque jam ante fuisse agnoscimus. Cum igitur et substantia per sese jam, et qualitates existant, quamobrem Deum conditorem appellemus, superest profecto nihil.

VII. Verum ne arguti quidpiam ipse moliri velle videar, dic ipsemet obsecro, qua tu ratione conditorem Deum esse putes. An quod substantiarum naturam immutarit, ut, quam nactæ prius fuerant exuentes, novam ipsæ quamdam et alienam induerent? an potius, quod substantiis in propria naturæ suæ ratione conservatis, earum tamen qualitates mutarit? Ego vero nullam in substantiis mutationem contigisse arbitror. Absurdum enim id utique fuerit. Qualitates ergo mutatas fuisse aio; quod mutationis genus conditoris Deo nomen indiderit. Quemadmodum enim si domum aliquam e lapidibus factam esse dicamus, non tamen continuo verum sit, lapides, exuta priore substantia, eam in domum esse conversos; quippe certo quodam ex compositionis genere domum exstitisse contendo, priori lapidum qualitate mutata: sic videtur mihi Deus, integra manente substantia, quamdam ipsius

Socratici captare videbantur.

(28) Ἄλλ' εἰ τι. Ante ἀλλὰ minori tantum distinctione opus est; pro εἰ τι malim εἰ δ τι.

(29) Δοκεῖ ἀλλαγῆν. Post δοκεῖ tollenda distinctio est. Ἀλλαγὴν autem rescripsimus, pro ἀλλὰ γῆν, quod manifeste vitiosum erat.

(30) Τροπὴν. Male τρόπον ante legebatur.

(26) Αἰτίας. Leg. οὐσίας.

(27) Παράλογον ὀρισμένον ἀφορμὴν. Hic ἀφορμὴν pro eo sumi arbitror, quod medium vulgo logici nominant, ejusque tam in majori quam in minori collocationem; παράλογον autem ἀφορμὴν, sophisticam et ἀπαρητηχὴν argumentandi rationem, qua quis velut ἀφορμῆν quadam, ad facilius alterum in errorem inducendum abutatur. Quales ἀφορμᾶς

qualitatum mutationem effecisse, ex qua mundus iste hoc habeat, ut a Deo conditus esse dicatur. Audio. Cum igitur peculiarem quamdam ejusmodi qualitatum rationem a Deo profectam esse statuas, pauca mihi tantum abs te responderi velim. Dic amabo. Num te similiter qualitates istas substantiarum mala quædam esse opinaris? Omnino. Utrum igitur qualitates illæ jam inde ab omni ævo materiæ inerant; an existendi principium aliquod habuere? Inerant vero citra ullum ortus sui principium. Quid? Num tu aliquam a Deo mutationem qualitatum istarum effectam esse contendis? Plane. Utrum eam in melius, an vero in deterius factam arbitraris? In melius certe quidem. Si ergo qualitates materiæ mala sunt, eademque cum melioribus a Deo commutatæ fuerunt: unde mala profuere, quærendum necessario est. Aut enim qualitates istæ prioris naturæ conditionem non exuerunt; aut si, cum prius malæ non essent, illa tamen divinitus facta mutatione quæ priorem naturam expulerit, ejusmodi quas nunc habet, inestas materiæ qualitates esse arbitraris; malorum profecto causa Deus erit, qui quæ malæ per sese non erant, eas in malas commutarit.

VIII. At forte ne malas quidem qualitates Deus in meliores convertit, sed reliquas tantum, hoc est eas quibus nihil esset cum bonis malisve commune, ut major ex ea mutatione ornatus existeret. Ita quidem jam inde ab initio sentiebam. Quomodo igitur quæ malæ per sese erant, eas sine ulla mutatione relictas ab eo fuisse ais? An quod illas ut tollere similiter ac delere potuisset, noluerit tamen; an potius quod id perficere nullo modo potuerit? Si potuisse concedis, negas voluisse; illarum causam in Deum conferas necesse est, qui cum eas innata malitia liberare posset, suam tamen iis conditionem relinquere maluerit, quo potissimum tempore materiam elaborandam conformandamque susciperet. Nam si materiam susque deque habuisset, non jam qualitatum earum quas integras manere sinebat, causa diceretur. Nunc vero, cum ejusdem materiæ partem expoliret, partem indigestam ac rudem, uti erat, relinqueret; qui quod malorum supererat, melius efficere potuisset, is mihi quidem culpæ alicujus affinis videtur fuisse, dum in altera materiæ parte nativam etiam tum malitiam, in ejus quam elaboraret, exitium hæere pateretur. Et quidem gravis prorsus hoc in genere, huic quam elaboravit, materiæ parti, eo nomine facta videtur injuria, quod tantam malorum vim subire ac sustinere cogatur. Quisquis enim accurate rem æstimare volet, is longe deteriorem hoc tempore, quam impolita dum esset, materiæ conditionem esse reperiet. Nam antequam varias digeretur in partes, nullum ea malorum suorum habebat sensum, quo nunc partes ejus singulæ vehementer laborant.

IX. Atque ut ab homine sumatur exemplum. Priusquam animal opificis arte conformatum esset, a natura hoc habebat, nihil ut omnino mali pateretur. Ex quo autem a Deo procreatus homo est, mali etiam imminentis sensu afficitur; ita,

A κόσμου γένεσιν πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονῆναι λέγω. Ἐπεί τοίνυν τροπὴν τινα τὴν ποιότητων πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονῆναι φησὶ, ἀποκρίναι μοι βραχέα κυθέσθαι προαιρουμένῃ. Λέγε δὴ. Εἰ ὁμοίως καὶ σοὶ δοκεῖ τὰ κατὰ ποιότητος εἶναι τῶν οὐσιῶν; Δοκεῖ. Ἄνωθεν δὲ ἦσαν αἱ ποιότητες αὐταὶ ἐν τῇ ὕλῃ, ἢ ἀρχὴν ἔχον τοῦ εἶναι; Συνεῖναι φημι ἀγεννήτως τῇ ὕλῃ ταυταὶ τὰς ποιότητας. Οὐχὶ δὲ τὸν Θεὸν φησὶ τροπὴν τινα τῶν ποιότητων πεποιημέναι; Τοῦτό φημι. Πότερον οὖν εἰς τὸ κρεῖττον, ἢ εἰς τὸ χεῖρον; Εἰς τὸ κρεῖττον λέγειν μοι δοκεῖ. Οὐκοῦν, εἰ ποιότητες τῆς ὕλης τὰ κακὰ, τὰς δὲ ποιότητας αὐτῆς εἰς τὸ κρεῖττον ἔτραψεν ὁ Κύριος, πόθεν τὰ κακὰ, ζητεῖν ἀνάγκη. Ἡ γὰρ εἶναι αἱ ποιότητες ὅποιαί ποτ' ἦσαν τῇ φύσει, ἢ εἰ μὲν πρότερον οὐκ ἦσαν κακὰ, ἐκ δὲ τοῦ τραπῆναι πρὸς τοῦ Θεοῦ τὰς πρώτας τοιαύτας περὶ τὴν ὕλην γεγονῆναι ποιότητος φησὶ, αἴτιος ἔσται τῶν κακῶν ὁ Θεός, τρέψας τὰς οὐκ οὐσας ποιότητας κακὰς, εἰς τὸ εἶναι κακὰς.

VIII. Ἡ τὰς μὲν κακὰς ποιότητας εἰς τὸ κρεῖττον οὐ δοκεῖ σοὶ τρέψαι τὸν Θεὸν, τὰς δὲ λοιπὰς καὶ μόνας δεῖ ἀδιάφοροι ἐτύγχανον, τῆς διακοσμήσεως ἕνεκα, πρὸς τοῦ Θεοῦ τετραφθεῖν λέγεις. Οὕτως ἔγνω ἔχον ἐγώ. Πῶς τοίνυν αὐτὸν τὰς τῶν φαύλων ποιότητας ὡς ἔχον καταλειοπένας λέγεις; Πότερον δυνάμενον μὲν κάκεινας ἀναλεῖν, οὐ βουληθέντα δὲ, ἢ τὸ δύνασθαι μὴ ἔχοντα; Εἰ μὲν γὰρ δυνάμενον λέξεις, οὐ βουληθέντα δὲ αὐτὸν, αἴτιον τούτων εἶπεν ἀνάγκη, ὅτι δυνάμενος ποιῆσαι μὴ εἶναι κακὰ, συνεχώρησεν αὐτὰ μένειν ὡς ἦν, καὶ μάλιστα ὅτι δημιουργεῖν τὴν ὕλην ἤρξατο. Εἰ γὰρ μὴδ' ὄλωσ ἔμελλεν αὐτῷ τῆς ὕλης, οὐκ ἂν αἴτιος ἦν ὧν συνεχώρει μένειν. Ἐπεί δὲ μέρος μὲν τι αὐτῆς ἐδημιούργει, μέρος δὲ τι οὕτως εἶα, δυνάμενος κάκεινα τρέπειν εἰς τὸ κρεῖττον, αἴτιον ὀφλισκάνειν ἄξιος εἶναι μοι δοκεῖ, καταλειπόν μέρος ὕλης εἶναι πονηρὸν ἐπ' ἄλλῃ, οὐ δὲ δημιουργησε μέρος. Ἄλλα μὴν καὶ τὰ μέγιστα κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἡδικῆσθαι μοι δοκεῖ, τοῦθ' ὅπως κατεσκευάσε τῆς ὕλης μέρος ἀντιλαμβανόμενον τανῶν τῶν κακῶν. Εἰ γὰρ τις ἐξετάζῃ ἐπ' ἀκριβὲς τὰ πράγματα, χαλεπώτερον νῦν αἰρήσει τὴν ὕλην πεπονηθῆναι τῆς προτέρας ἀκοσμίας. Πρὶν γὰρ αὐτὴν διακριθῆναι, τὸ μὴδὲ αἰσθῆσθαι τῶν κακῶν παρῆν αὐτῇ· νυνὶ δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτῆς αἰσθῆσιν λαμβάνει τῶν κακῶν.

IX. Καὶ μοι ἐπ' ἀνθρώπου τὸ παράδειγμα λαβέ. Πρὶν γὰρ εἰκονισθῆ καὶ ζῶον γένηται τῇ τοῦ δημιουργοῦ τέχνῃ, τὸ μεθ' ἐνός (31) ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν κακῶν, παρὰ τῆς φύσεως εἶχεν. Ἄφ' οὐ δὲ πρὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γίνεται, καὶ τὴν αἰσθησιν τοῦ

(31) Μεθ' ἐνός. Legendum videtur μήθ' ἐνός, vel unico verbo μηθενός.

προσπαλάζοντος κακοῦ προσλαμβάνει, καὶ τοῦθ' ὅπερ A
 ἐστὶν εὐεργεσία (32) τῆς ὕλης, πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγο-
 νέναι λέγεις, εὐρίσκειται μᾶλλον ἐπὶ τῶ χειρὸνι προ-
 γενόμενον αὐτῆ. Εἰ δ' ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν Θεὸν
 ἀνελεῖν τὰ κακὰ, τὸ μὴ πεπαῦσθαι λέγεις, ἀδύνατον
 τὸν Θεὸν φήσεις ὑπάρχειν. Τὸ δὲ ἀδύνατον, ἦτοι τῷ
 φύσει ἀσθενῆ ὑπάρχειν αὐτὸν ἔσται, ἢ τῷ νικᾶσθαι
 τῷ φόβῳ δεδουλωμένον πρὸς τινος κρείττονος. Εἰ
 μὲν οὖν τὸν Θεὸν φύσει ἀσθενῆ ὄντα τοιμήσεις ει-
 πείν, περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς κινδυνεύειν μοι δο-
 κεῖς. Εἰ δὲ τῷ νικᾶσθαι φόβῳ πρὸς τοῦ μείζονος,
 μείζονα ἔσται τοῦ Θεοῦ τὰ κακὰ νικῶντα τῆς προαι-
 ρέσεως αὐτοῦ τὴν ὀρυμνὴν ὅπερ ἄτοπον εἶναι μοι λέ-
 γειν περὶ Θεοῦ δοκεῖ. Διὰ τί γὰρ οὐχὶ μᾶλλον ταῦτ'
 ἔσονται θεοὶ, νικᾶν κατὰ τὸν οὖν λόγον δυνάμενοι (33)
 τὸν Θεὸν, εἴπερ Θεὸν ἐκαῖνὸ φαμεν, ὃ τὴν ἀπάντων B
 ἐξουσίαν ἔχει;

X. Βραχέα δέ σου καὶ περὶ τῆς ὕλης αὐτῆς πυθέ-
 σθαι βούλομαι· καί μοι φέρων λέγε, πότερον ἀπλῆ
 τις ἦν ἡ ὕλη, ἢ σύνθετος. Ἡ γὰρ διαφορὰ τῶν γε-
 γονότων εἰς τοιαύτην με περιήστησιν ἐξέτασιν τοῦδε
 τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ ἀπλή τις ἐτύγγανεν ἡ ὕλη καὶ μο-
 νεϊδῆς· σύνθετος δὲ ὁ κόσμος (34), καὶ ἐκ διαφόρων
 οὐσιῶν τε καὶ κράσεων τὴν σύστασιν ἔχει; Τὸν
 γὰρ (35) σύνθετον ἀπλῶν τιῶν μείζιν μήνυει. Εἰ δ'
 αὐ πάλιν τὴν ὕλην σύνθετον λέγειν ἐθέλοις, πάντως
 ἐξ ἀπλῶν τιῶν συντεθεῖσθαι φήσεις. Εἰ δὲ ἐξ ἀπλῶν
 συνετέθη, ἦν ποτε καθ' ἑαυτὰ (36) τὰ ἀπλά, ὧν συμ-
 τεθέντων, γέγονεν ἡ ὕλη· ἐξ οὗ περ καὶ γεννητῆ
 οὕσα δεῖκνυται. Εἰ γὰρ σύνθετος ἡ ὕλη, τὰ δὲ σύν-
 θετα ἐξ ἀπλῶν τὴν σύστασιν ἔχει, ἦν ποτε καιρὸς, C
 ὅτε ὕλη οὐκ ἦν, τοῦτέστι πρὶν τὰ ἀπλά συνελθεῖν.
 Εἰ δὲ ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε ὕλη οὐκ ἦν οὐκ ἦν δὲ
 ποτε καιρὸς, ὅτε τὸ ἀγέννητον οὐκ ἦν, οὐκ ἔσται
 ἀγέννητος ἡ ὕλη. Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἔσται πολλὰ τὰ
 ἀγέννητα. Εἰ γὰρ ἦν ἀγέννητος ὁ Θεὸς, καὶ τὰ
 ἀπλά ἐξ ὧν ἡ ὕλη συνετέθη, οὐκ ἔσται δύο μόνα τὰ
 ἀγέννητα, ἵνα παρήσῃ τὸ ἐπιζητησά τι ὄντα ἐστὶν
 ἀπλά· ὕλη ἢ εἶδος. Δοκεῖ δέ σοι μηδὲν τῶν ὄντων
 αὐτὸ ἑαυτῷ ἀντικείμεθα; Δοκεῖ. Ἀντικείμεθα δὲ τῷ
 πυρὶ τὸ ὕδωρ; Ἀντικείμεθα μοι φαίνεται. Ὁμοίως
 ἔτι καὶ τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ τῷ ψυχρῷ τὸ θερμὸν,
 πρὸς δὴ τοῦτοις καὶ τῷ ξηρῷ τὸ ὑγρὸν; Οὕτως ἔχειν
 μοι δοκεῖ. Οὐκοῦν (37) εἰ μηδὲν τῶν ὄντων αὐτὸ
 ἑαυτῷ ἀντικείμεθα, ἀλλήλοις δὲ ταῦτα ἀντικείμεθα, οὐκ
 ἔσονται ὕλη μία, οὐδὲ μὴν ἐξ ὕλης μίαν. Ὁμοίον δὲ
 εἶναι τοῦτω λόγον πάλιν πυθέσθαι σου βούλομαι.
 Δοκεῖ σοι τὰ μέρη μὴ ἀναρρητικὰ τυγχάνειν ἀλλή-
 λων; Δοκεῖ. Εἶναι δὲ τῆς ὕλης μέρη, τὸ τε πῦρ καὶ
 ὕδωρ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ; Οὕτως ἔχει. Τί δὲ,
 οὐ δοκεῖ σοι ἀναρρητικὸν μὲν εἶναι τοῦ πυρὸς τὸ
 ὕδωρ, τοῦ δὲ σκότους τὸ φῶς, καὶ τὰλλα ὅσα τοῦτοις
 παραπλήσια; Δοκεῖ. Οὐκοῦν εἰ τὰ μέρη οὐκ ἔστιν

quod tu divini erga materiam Nulvini beneficium
 interpretaris, hoc ipsi jam in deterius cessisse re-
 peries. Jam vero, si quod mala Deus tollere non
 potuerit, eadem perstitisse voles; Deum ergo im-
 potentem facis. Impotens autem si erit, aut propter
 nativam imbecillitatem erit, aut quod servilem in
 modum, potentioris alicujus terrore superetur. Na-
 tura imbecillum, citra manifestum salutis pericu-
 lum, affirmare audebis nunquam. Sin majoris for-
 midine victum esse dices, mala Deo simul antepo-
 nes, quæ vim ejus impetumque voluntatis impe-
 dian; quod sane de natura divina prædicari non
 nisi absurde potest. Quidni enim mala ipsa potius
 deorum loco habeantur, si et Deum, ut ais, supe-
 rare possunt, et Deum illud esse demum agnoscimus,
 quod summam habeat rerum omnium pote-
 statem?

X. Sed juvat præterea, nonnulla ex te de materia
 quærere. Dic igitur, amabo te, simplicemne mate-
 riam, an compositam fuisse putes? Nam rerum
 tanta diversitas ad hujus me disceptationem quæ-
 stionis adducit. Si enim simplex, uniusque du-
 taxat formæ ac figuræ materia fuit; quomodo tan-
 dem compositus ex ea mundus, ex tanta substan-
 tiarum ac temperationum varietate consistit? Quod
 enim compositum dicitur, id sane plurium simpli-
 cium mistionem involvit. Sin eandem compositam
 fuisse vis, ex simplicibus igitur composita fuit.
 Quod si verum est, fuerant jam olim simplicia illa
 per sese, quorum ex compositione materia conflata
 est. Hinc porro genitam esse materiam ostenditur.
 Nam si composita materia est; composita vero ex
 simplicibus coagmentata sunt; tempus illud certe
 fuit, quo nulla dum materia esset, hoc est ante-
 quam ea simplicium inter sese conjunctio fieret.
 Quod, si tempus ejusmodi aliquod fuit, quo ma-
 teria necdum esset; nullum autem unquam fuit,
 quo res ortu principioque carens, nondum existe-
 ret; ortu materia caruisse non poterit. Cæterum
 plura deinceps ortu carentia statuemus. Si enim et
 Deus, et simplicia ista ex quibus concreta materia
 est, ortu carebunt, non jam duo tantum ortu ca-
 rentia censebuntur, ut prætermittam id quærere,
 quid fuerint ipsa simplicia, materia an forma. Pos-
 tremo, num tu rem plane nullam, quæ secum ipsa
 pugnet, esse concedis? Nullam. Cum igne vero num
 aqua pugnat? Pugnat sane. Similiter et luci tene-
 bræ, et frigido calidum, et sicco humidum adversa-
 tur? Utique. Igitur si res nulla secum ipsa pugnat,
 hæc autem secum pugnant, sequitur omnino, nec
 unicam esse materiam, nec unica tantum ex ma-
 teria universa constare. Cui persimile ac geni-
 num illud est, quod sequitur. Nonne tibi videtur,

(32) Ἐστὶν εὐεργεσία. Sensus postulat ἐπ' εὐεργεσία, maxime cum sequatur ἐπὶ χειρὸνι.

(33) Δυνάμενοι. Præstat omnino δυνάμενα, ut referatur ad ταῦτα, non ad θεοί.

(34) Σύνθετος δὲ ὁ κόσμος. Mutila ista sunt. Commode sic explicas: Πῶς δὴ σύνθετός ἐστιν ὁ κόσμος, etc.

(35) Τὸν γάρ. Rescribe τὸ γάρ.

(36) Ἦν ποτε καθ' ἑαυτὰ. Negari facile posset, quod hic assumitur.

(37) Οὐκοῦν. Et hæc consequentia oppido quam infirma. Tota enim hæc ἀντιμάχησις est κατ' εἶδος, non καθ' ὕλην.

partes non se invicem destruere? Equidem. Materiae vero partes, ignem, aquam, et reliqua esse concedis? Et libenter. Ignem porro aqua; lux tenebras, atque ejusmodi caetera, non tollere sese mutuo ac perimere videntur? Plane. Si ergo partes nullae mutuum sibi exitium afferunt, partes autem materiae mutuum sibi exitium afferunt, nec mutuarum ista partium rationem obtinere, nec proinde unius tantum materiae, aut vero materiae prorsus esse poterunt; cum res nulla interitum sibi pestemque creet, uti contrariis contraria solent. Nec enim idem contrarium est ipsi sibi; contraria siquidem, aliis duntaxat contraria sunt; quemadmodum nec album albo, sed nigro tantum; nec luci, sed tenebris contraria lux est; similiterque de aliis plerisque philosophari potes. Quare, si materia quoque una quaedam et simplex esset, nunquam secum ipsa pugnaret. Ex qua tandem propria contrariorum ratione concluditur, locum omnino isti materiae nullum superesse.

Ἄλλήλων ἀναιρετικά, τὰ δὲ τῆς ὕλης μέρη ἀναιρετικά ἄλλήλων ἐστίν, οὐκ ἔσται ἄλλήλων μέρη· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλήλων μέρη, οὐκ ἔσονται ὕλης μῆς· ἀλλὰ μὴν, οὐδ' αὐτὰ ἔσονται ὕλη, τῷ μηδὲν τι τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτοῦ ἀναιρετικὸν ὑπάρχειν, κατὰ τὴν τοῦ ἀντικειμένου λόγον. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τι αὐτῷ ἀντικείμενον· τὰ γὰρ ἀντικείμενα, ἐτέροις ἀντικεῖσθαι πέφυκεν· ὄσον τὸ λευκὸν, αὐτὸ ἑαυτῷ οὐκ ἀντικεῖται, πρὸς δὲ τὸ ὁμόως, ἑαυτῷ μὴ ἀντικεῖσθαι δείκνυται, πρὸς δὲ τὸ σκότος οὕτως ἔχον φαίνεται· καὶ ἄλλα γοῦν ὁμοίως πλεῖστα ὄσα. Εἰ τοίνυν καὶ ὕλη μία τις ἦν, οὐκ ἂν αὐτῇ αὐτῇ ἀντίκειτο. Οὕτω δὲ τῶν ἀντικειμένων ἐχόντων, τὸ μὴ εἶναι τὴν ὕλην δείκνυται.

aliis plerisque philosophari potes. Quare, si materia secum ipsa pugnaret. Ex qua tandem propria materiae nullum superesse.

POLYCRATES

EPHESIORUM EPISCOPUS

NOTITIA

(GALLAND., *Vet. Patrum Biblioth.*, II, Proleg., p. XII.)

I. Polycrates Ecclesiam Ephesinam saeculo II desinente administrabat. Annum agens 65, epistolam scripsit ad sanctum Victorem papam, in qua Pascha celebrandum die 14 primi mensis more Judaico profectus. Ejus rei causa ipsum ab Ecclesiae unitate abscindere conatur Romanus pontifex. Sed pax inturbata Occidentales inter et Orientales, mox restituta est.

H. De hac dissensione veterum testimonia. Epiphanius textus mendosus. Quid de Sozomeno sentiant eruditi. Polycratis epistolae fragmenta ex Eusebio prolata.

I. Polycrates Ephesinam Ecclesiam regebat anno 196, septemque sui generis episcopis octavum se accessisse testatur (1): Ἐπτά μὲν ἦσαν συγγενεῖς μου ἐπίσκοποι, ἐγὼ δὲ ὄγδοος. Utrum vero propinquus sui quorum meminit, omnes Ephesinae urbis fuerint episcopi, an vero, quod potius crediderim, in diversis Asiae urbibus sacerdotium obtinuerint, non liquet. Annum agens 65, epistolam scripsit ad sanctum Victorem papam, in qua de Paschali solemnitate juxta Judaeorum morem die 14 primi mensis celebranda traditionem in Asia ad sua usque tempora propagatam exponit. Cujus quidem traditionis cum se tenaciorem quam par erat praeberit Polycrates, ipsum tanquam a catholica doctrina dissidentem, ab Ecclesiae unitate abscindere conatur Romanus pontifex, Eusebio teste (2); datisque litteris denuntiat, universos qui illic erant fratres, a communione esse alienos. Verum pax inturbata, paulo post in integrum restituta est, sequestre Irenaeo, ut auctor est Anatolius episco-

pus Laodicensis (3): «Contentio quaedam, inquit, exorta est inter eorum (Petri et Pauli) successores, Victorem scilicet Romanae urbis eo tempore episcopum, et Polycratem qui tunc in episcopis Asiae primatum gerere videbatur; quae Irenaeo tunc Galliae partis praesule rectissime pacata est, utrisque partibus in sua regula perseverantibus, nec a cepto antiquitatis more declinantibus.»

II. Hujusmodi Victorem inter et Asianos dissidii meminit etiam Epiphanius his verbis (4): «De illius festi (Paschalis) celebritate varii ecclesiasticae disciplinae tumultus ac contentiones obortae sunt; praesertim Polycarpi ac Victoris aetate, ἐν χρόνῳ Πολυκάρπου καὶ Βίκτωρος, cum Orientales ab Occidentalibus divulsi, pacificas a se invicem litteras nullas acciperent.» Ubi tamen pro Polycratis, perperam Polycarpi nomen irrepsisse nemo non videt. Eandem emendationem tentavit in Sozomeno doctissimus Petrus de Marca (5). Sed frustra, judice cl. abbate de Longuerue (6); cum Polycrates

(1) Polycrat. apud Euseb., infra.

(2) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 24.

(3) Anatol. apud Bucher. *De doctr. temp.*, pag. 444, seq.

(4) Epiph. *hær.* 70, § 9, pag. 814.

(5) Marc. *De conc. sacerdot. et imper.* lib. III, c. 9, § 4, pag. 268.

(6) Longuerue. *De var. epoch. vet. Orient.* pag. 29.

non fuerit Smyrnæ, sed Ephesi episcopus. Ait enim Sozomenus (7) : « Exortam olim de paschalis festi observatione controversiam sapientissime dissolvissse mihi videtur Victor, tunc temporis Romanorum episcopus, et Polycarpus Smyrnæus, καὶ Πολύκαρπον τὸν Σμυρναῖον. » In eandem sententiam Longueruo præverat Pearsonius (8). Neque

dissentit Coutantius (9). Sed illustrissimi præsulis emendationem astruit Baluzius (10); eaque Lequienio (11) probatur.

Cæterum Polycratis epistolæ fragmenta *Historiæ* suæ intexuit Eusebius; ex quo ea descripsimus, et cum notis Valesii atque Coutantii protulimus.

POLYCRATIS

FRAGMENTA

EX EPISTOLA AD VICTOREM AC ROMANAM ECCLESIAM,

De Pascha eo die quo Judæis præscriptum erat celebrando, traditionem in Asia ad sua usque tempora propagatam exponentis.

(Apud EUSEBIUM *Hist. eccl.* lib. v, cap. 24.

I.

Ἡμεῖς οὖν ἀρρήδιούργητον ἀγομεν τὴν ἡμέραν· μή τε προστιθέντες, μή τε ἀφαιρούμενοι. Καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν (12) μεγάλα στοιχεῖα (13) κεκοίμῃται· ἅτινα ἀναστήσεται τῇ ἡμέρᾳ (14) τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, ἐν ἣ ἔρχεται μετὰ δόξης ἐξ οὐρανῶν, καὶ ἀναστήσει (15) πάντας τοὺς ἁγίους· Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων (16), ὃς κεκοίμῃται ἐν Ἱερὰ πόλει, καὶ δύο θυγατέρες αὐτοῦ γεγρακυῖαι παρθένου· καὶ ἡ ἑτέρα αὐτοῦ (17) θυγάτηρ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι πολι-

Nos igitur verum ac genuinum agimus diem, nec addentes quidquam, nec detrahentes. Etenim in Asia magna quædam lumina extincta sunt, quæ illo adventus Dominici die resurrectura sunt, cum Dominus e cælo veniet plenus gloria, sanctosque omnes suscitabit. Philippus scilicet unus e duodecim apostolis qui mortuus est Hierapoli, et duæ ejus filiæ quæ virgines consenuerunt; alia quoque ejusdem filia, quæ Spiritu sancto afflata vixit,

(7) Sozom. *Hist. eccl.* lib. vii, cap. 19.
(8) Pearson. *Opp. post. dissert.* ii, cap. 19, § 5, p. 504.

(9) Coutant. *Epist. Rom. pont.*, pag. 102.

(10) Baluz. *ad Marcum*, l. c.

(11) Lequien, *Or. Christ.*, tom. I, pag. 673.

(12) Καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν. Hunc locum usque ad ea, ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμῃται, retulerat Eusebius lib. iii, cap. 31 ubi legitur: Καὶ γὰρ κατὰ. Ex Valesii editione repetit hujusmodi Fragmentum epistolæ Polycratis cl. Coutantius in *Epist. Rom. pontif.* pag. 95, seq.

(13) Μεγάλα στοιχεῖα. Hieronymus qui hæc Polycratis verba recitat in lib. *De script. eccles.* cap. 55, et Musculus, *elementa* vertunt. Christophorsonus *seminaria*. Sed optime Rufinus *lumina* interpretatur. Sic apud Diogenem Laertium in *Vita Menedemi*: Πῶς Ἀρχαδικὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων ἐνυφασσόμενα τὰ δώδεκα στοιχεῖα. Sic autem vocabant ea signa gentiles, quod principia vitæ hominum ac fortunæ in iis posita esse existimarent, ut docet Eriphanius in *Hæresi Phariseorum*: Τὰ ματαίως νομιζόμενα εἰς ἀριθμὸν στοιχείων τοῖς πεπλανημένοις ὀνόματα ἃ ζώδια καλοῦσιν. Ubi εἰς ἀριθμὸν ponitur pro εἰς λόγον. Idem scribit in *Hæresi Manicheorum* cap. 9. Quare fallitur Salmasius in libro *De annis Climactericis* pag. 577. Neque enim Græci στοιχείων unquam dixerunt imaginem aut figuram. Septem quoque planetæ Græci στοιχεῖα, Latini *elementa* interdum vocant. Hieronymus in epist. *ad Hedibiam* quæst. 4: « Omnis hebdomada in Sabbatum et in primam et in secundam et tertiam et quartam et quintam et sextam sabbati dividitur, quas ethnici idolorum et elementorum nominibus appellant. » Chrysostomus hom. 58, in *Matth.*: Ὁ γὰρ δαίμων ἐπὶ διαβολῇ τοῦ στοιχείου καὶ ἐπιτίθεται τοῖς ἀλοῦσι,

καὶ ἀνήσιν αὐτοὺς κατὰ τοὺς τῆς σελήνης δρόμους. Nec aliter sumit hoc nomen Gregorius Nyssenius in libro *De Vita S. Macrinæ*, ubi ait tantam esse audaciam pictorum, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν στοιχείων τὰς εἰκόνας διὰ τῆς μιμήσεως ἀνατυποῦσθαι. Denique Clemens Romanus in *Recognitionibus* hom. 10, στοιχεῖα vocat cælum et solem et lunam et astra. Vales. ad Eus. lib. iii, cap. 31.

(14) Τῇ ἡμέρᾳ. Apud Eusebium l. c. τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ.

(15) Καὶ ἀναστήσει. Ibid. καὶ ἀναστήσει, *require!*

(16) Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Christophorsonus hoc loco nequaquam boni interpretis officio functus est, qui pro Philippo uno ex duodecim apostolis Philippum unum ex septem diaconis substituit. Vetus quidem hic error fuit, ut Philippum diaconum et evangelistam cum Philippo apostolo confunderent. Et quia in Actibus apostolorum cap. xxi, Philippi evangelistæ quatuor filias virgines prophetasse legerant, Philippum apostolum conjugem habuisse et filias suscepisse dixerunt. Ita præter Polycratem, Clemens Alexandrinus *Strom.* lib. iii, pag. 448, et Papias apud Eusebium *Hist. eccl.* lib. iii, cap. 39. Verum ex Actibus apostolorum manifesto colligitur, Philippum diaconum, eum a quo Eunuchus baptizatus est, et qui quatuor habuit filias prophetantes, alium fuisse a Philippo apostolo. Vide Isidorum P. Lusiotan lib. i, epist. 447, et seqq., ubi id apertissime demonstrat. VALES. — In corruptum Eusebii textum probat Hieronymi interpretatio, vertentis *Philippum loquor de duodecim apostolis*: licet Rufinus reddiderit: *Philippum evangelista qui dormivit apud Hierapolim*. COUTANT.

(17) Καὶ ἡ ἑτέρα αὐτοῦ. Tertiam hanc Philippii filiam sejungit Polycrates a duabus aliis quæ in vir-

et Ephesi requiescit. Præterea Joannes, qui in sinu Domini recubuit; qui etiam sacerdos fuit, et laminam gestavit, martyr denique et doctor exstitit. Hic, inquam, Joannes apud Ephesum extremum diem obiit. Polycarpus quoque, qui apud Smyrnam episcopus et martyr fuit; itemque Thrasea Eumeniæ episcopus et martyr, qui Smyrnæ requiescit. Quid Sagarim episcopum, eundemque martyrem attinet dicere, qui Laodiceæ est mortuus? Quid beatum Papium, quid Melitonem Eunuchum, qui Spiritu sancto afflatus cuncta gessit; qui et Sardibus situs est, adventum Domini de cœlis, in quo resurrecturus est, exspectans? Hi omnes diem Paschæ quattodecima luna juxta Evangelium observarunt; nihil omnino variantes, sed regulam fidei constanter sequentes. Ego quoque omnium vestrum minimus Polycrates, et traditione cognatorum meorum quorum etiam nonnullos assectatus sum; fuerunt enim

ginitate consenserunt. Ex quo colligitur, tertiam hanc viro nuptam fuisse. Neque vero id pugnat cum capite xvi Actuum apostolorum. Responderi enim potest, tum quidem cum ea gererentur quæ memorat Lucas, Philippi filias fuisse virgines; postea tamen unam ex illis a patre nuptam datam. Idque innuere videtur Clemens Alexandrinus in verbis quæ citantur ab Eusebio *Hist. eccl.* lib. iii, cap. 30. Ubi Christophorus tertiam hanc Philippi filiam, cum duabus illis prioribus confudit; cujus proinde versio merito turbavit Baronium, ut patet ex *Annalibus* ad annum Christi 58, § 113. Idem tamen interpres ad Euseb. *Hist.* lib. v, cap. 24, tres Philippi filias recte distinguit, et priorem suum errorem emendavit. Cæterum quæri hic merito potest, cur Polycrates tres duntaxat Philippi filias memoraverit, cum in Actibus quatuor filiarum Philippi numerentur. Respondeo, Polycratem earum duntaxat mentionem fecisse, quæ in Asia mortuæ sepultæque essent, ut ex ipsius epistolæ contextu compertum fit. Cum igitur una ex quatuor illis filiabus Casareæ aut alibi mortua esset, ideo nullam ejus mentionem fecit Polycrates. Porro ex filiabus Philippi una Hermione, altera Eutythis dicebatur. Sic enim scribitur in Menæo Græcorum: «Die 4 Septembris, commemoratio S. Hermionæ unius ex quatuor filiabus Philippi apostoli, qui baptizavit Eunuchum Candaces. Hæc, et soror ejus Eutythis in Asiam venit post mortem Joannis apostoli, etc. Sepulta est Ephesi.» Igitur ex Menæo discimus, tertiam illam Philippi filiam de qua hic loquitur Polycrates, Hermionem appellatam fuisse. Etenim Polycrates eam Ephesi sepultam esse dicit, cum duæ ejus sorores sepultæ essent Hierapoli. Vales. l. c.

(18) *Τὸ πέταλον πεφορηκώς.* Hieronymus sic vertit: *Qui supra pectus Domini recubuit, et pontifex ejus fuit, auream laminam in fronte portans.* Rufinus vero ita interpretatur: *Qui fuit summus sacerdos, et pontificale πέταλον gessit.* De pontificatu Judæorum hæc non esse accipienda, satis apparet. Neque enim Joannes pontifex fuit Judæorum, aut ex genere sacerdotali. Itaque recte Hieronymus vocem addidit *pontifex ejus*, id est Christi. Tria enim in Joanne notat Polycrates, quæ ad commendationem ejus faciebant. Primum, quod sacerdos fuerit; deinde, quod martyr; tertio, quod doctor seu evangelistes Christi fuit, sic etiam sacerdos Christi intelligatur, necesse est. Quod autem de lamina dicit Polycrates, credibile est, primos illos Christianorum pontifices exemplo Judæorum pontificum hoc honoris insigne gestasse. Certe et Jacobum fratrem Domini, qui primus Hierosolymis episcopus est or-

τευσαμένη, ἢ ἐν Ἐφέσῳ ἀναπαύεται· ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσών· ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορηκώς (18), καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος· οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται. Ἐτι δὲ καὶ Πολύκαρπος ὁ ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς· καὶ Θρασεῖας (19) καὶ ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἀπὸ Εὐμενίας, ὃς ἐν Σμύρνῃ κεκοίμηται. Τί ἔδει λέγειν Σάγαριν ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα (20), ὃς ἐν Λαοδικεῖᾳ κεκοίμηται· ἔτι δὲ καὶ Πατριῶν τὸν μακάριον (21), καὶ Μελίτων τὸν Εὐνοῦχον, τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον (22)· ὃς κεῖται ἐν Σάρδεσι περιμένων τὴν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπισοπήν, ἐν ἧ ἕκ νεκρῶν ἀναστήσεται; Οὗτοι πάντες ἐτήρησαν τὴν ἡμέραν τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· μὴδὲν παρεχβαίνοντες, ἀλλὰ κατὰ τὸν κανόνα τῆς πίστεως ἀκολουθοῦντες. Ἐτι ἔτι καὶ ὁ μικρότερος πάντων ὑμῶν Πολυκράτης κατὰ παράδοσιν τῶν συγγενῶν μου, οἷς καὶ παρηκολούθησά

B dinatus, pontificalem laminam in fronte gestasse, auctor est, Epiphanius in hæresi Nazaræorum, et in hæresi 78. Idem de Marco evangelista tradit auctor ms. passionis ejus: «Quam quidem B. Marcum juxta ritum carnalis sacrificii, pontificalis apicis petalum in populo gestasse Judæorum, illustrium virorum syngraphæ declarant; ex quo manifeste datur intelligi, de stirpe eum Levitica, imo pontificis Aaron sacræ successionis originem habuisse.»

(19) *Καὶ Θρασεῖας.* Hic est Thrasea martyr, cujus mentionem facit Apollonius in libro *contra Cataphrygas* apud Euseb. *Hist.* lib. v, cap. 18: *Καὶ Θρασεῖα δὲ τινος τῶν τότε μαρτύρων μνημονεύει.* Hinc in urbe Smyrna martyrio consummatum esse, scribit Rufinus, quem secuti sunt Beda, Ado et cæteri qui Martyrologia scripsere. Polycrates tamen tantum dixit: «Ὁς ἐν Σμύρνῃ κεκοίμηται.»

(20) *Σάγαριν ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα.* Hujus martyris mentionem facit Melito Sardinianus episcopus in libro *De Pascha* his verbis: *Ἐπὶ Σερούιλου Παύλου ἀνθυπάτου τῆς Ἀσίας, ὃς Σάγαριν καιρῶ ἐμαρτύρησεν, ἐγένετο ζήτησις πολλὴ ἐν Λαοδικεῖᾳ, etc., quæ citavit Eusebius in lib. iv.* Fuit hic episcopus Laodiceæ in Asia; cujus temporibus commota est quæstio in urbe Laodicea de festo paschali. In veteri Martyrologio Romano quod edidit Rosweydnus, quinto die Octobris hæc habentur: «Eumeniæ Thraseæ episcopi, apud Smyrnam coronati, qui unus fuit ex antiquis.» Die autem sequenti hæc notantur: «Sagaris episcopi Laodicensis, de antiquis Pauli apostoli discipulis.»

(21) *Πατριῶν τὸν μακάριον.* In codice Maz., Med. et Fuk. scriptum invenit, Πατρίων, quod est nomen Romanum. Et Polycrates quidem non dicit, cujus urbis episcopus fuerit hic Papius. Invenio tamen apud Symeonem Metaphrastem, Papium hunc successorem fuisse beati Polycarpi Smyrnæorum episcopi. Verba Symeonis hæc sunt in *Vita sancti Polycarpi*: *Κατέστησε δὲ ὁ Πολύκαρπος καὶ ἄλλους μετὰ διακόνους· ἕνα δὲ ὃ ὄνομα Καμέριος, ὃς καὶ τρίτος ἀπ' αὐτοῦ μετὰ Παπύριον ἐπίσκοπος γενήνται.* Rufinus quoque *Papyrium* vocat. Sic enim præterunt vulgatæ editiones; sed vetustissimus codex Corbelenus habet, *Papirium.*

(22) *Τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον.* Hieronymus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* hæc Polycratis verba ita vertit: *Et Melitonis in sancto Spiritu eunuchi, qui semper Domino serviens positus est in Sardis.* Ex quibus apparet, Hieronymum verba Polycratis male distinxisse in hunc modum: *Μελίτων τὸν εὐνοῦχον τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον.* Rectius Rufinus ita interpretatur: *Melitonem propter regnum Dei ev-*

τις αὐτῶν· ἐπτά μὲν ἦσαν συγγενεῖς (23) μου ἐπίσκοποι, ἐγὼ δὲ ὄγδοος· καὶ πάντοτε τὴν ἡμέραν ἡγᾶρον οἱ συγγενεῖς μου, ὅταν ὁ λαὸς ἤρτυε (24) τὴν ζύμην· ἐγὼ οὖν, ἀδελφοί, ἐξήκοντα πέντε ἔτη ἔχων ἐν Κυρίῳ· καὶ συμβεβηκώς τοῖς ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἀσέλφοις· καὶ πῶσαν ἀγίαν Γραφὴν διεληλυθώς, οὐ πύρομαι ἐπὶ τοῖς καταπλησομένοις. Οἱ γὰρ ἐμοῦ μείζονες εἰρήκασιν· Πειθάρχειν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.

Ἐδυνάμην δὲ τῶν ἐπισκόπων τῶν συμπαρόντων μνημονεῦσαι, ὅς ὁμεις ἠξιώσατε μετακληθῆναι ὅπως ἐμοῦ (25), καὶ μετεκαλεσάμην· ὧν τὰ ὀνόματα ἐὰν γράψω, πολλὰ πληθῆ εἰσίν. Οἱ δὲ ἰδόντες τὸν μικρὸν με ἀνθρώπον, συνηυδόκησαν τῇ ἐπιστολῇ· εἰδότες ὅτι εἰπὴ πολιὰς οὐκ ἤνεγκα, ἀλλὰ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ πάντοτε πεπολίτευμαι.

A septem omnino ex cognatis meis episcopi, quibus ego octavus accessi, qui quidem omnes semper Paschæ diem tunc celebrarunt, cum (Judæorum) populus fermentum abjiceret; ego, inquam, fratres, quinque et sexaginta annos natus in Domino, qui cum fratribus toto orbe dispersis sermones sæpe contuli, qui Scripturam sacram omnem perlegi, nihil moveor iis quæ nobis ad formidinem intentantur. Etenim ab illis qui me longe majores erant, dictum scio: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*!

II.

B Possem etiam episcoporum qui mecum sunt, facere mentionem, quos petiistis ut convocarem, sicut et feci; quorum nomina si ascripsero, ingens numerus videbitur. Hi cum me pusillum hominem invisissent, epistolam nostram assensu suo comprobarent, gnari, me canos istos non frustra gestare, sed vitam ex præceptis Institutisque Jesu Christi semper egisse.

ACTA SANCTI TIMOTHEI

EPISCOPI EPHESINI, MARTYRIS,

AUCTORE POLYCRATE EPHESIORUM EPISCOPO

(Acta Sanctorum Bolland., Januarii tom. II, die 24, p. 362.)

MONITUM

Polycrates Ephesiorum episcopus... floruit temporibus Severi principis, ut testatur S. Hieronymus lib. De scriptoribus ecclesiasticis cap. 45, ubi nonnulla recitat ex Synodica ejus epistola pro ritu in ista Ecclesia a S. Joannis Evangelistæ temporibus observato, celebrandi luna xiv Paschatis. De eo Sigebertus cap. 3. Polycrates passionem S. Timothei apostoli scripsit, et alia multa; at Baronius in Notis ad Martyrologium,

Act. v. 29.

nuchum, et Spiritu sancto repletum. Sic enim supra Polycrates de Philippi filia locutus est: Καὶ ἡ ἐτέρα αὐτοῦ θυγάτηρ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι πολιτευσάμενη, id est Spiritu sancto repleta. Certe Melitonem a plerisque prophetam existimatum fuisse testatur ipse Hieronymus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*, ita de eo scribens: «Hujus elegans et declamatorium ingenium laudans Tertullianus in septem libris quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano, dicit, eum a plerisque nostrorum prophetam putari.»

(23) Ἐπτά μὲν ἦσαν συγγενεῖς. Rufinus existimavit septem ordine parentes, seu propinquos Polycratis, episcopatum Ephesi gessisse. Sic enim vertit: *Septem namque ex parentibus meis per ordinem fuerunt episcopi, et ego octavus.* Certe hic sensus ex verbis Græcis elici potest. Tamen cum Polycrates non addat, propinquos suos Ephesinæ urbis omnes episcopos fuisse, possumus intelligere, illos in diversis Asiæ urbibus sacerdotium obtinuisse.

(24) Ὅταν ὁ λαὸς ἤρτυε. Hæc lectio ferri non potest. Nam quartadecima luna primi mensis populus Judæorum non parabat fermentum, sed potius projiciebat. Sic enim diserte lex jubet. Quare hoc loco restituenda est scriptura optimorum codicum Vaticani, Regii et Mazarini, in quibus diserte scriptum est ἤρτυε τὴν ζύμην. In Fuk. scriptum inveni ἤρτυε.

Sed in codice Medicæo prius scriptum erat ἤρτυε; sed postea erasa littera v, ejus loco τ substitutum est. Est autem ἀρτυεῖν plebeium vocabulum: cujusmodi verbis amat uti Polycrates, ut ex hac epistola apparet. Significat autem *tollere, removere*: unde et ἀρτυεῖσθαι. Cæterum in antiquis codicibus Vaticano et Mazarino ad marginem scriptum est eadem manu Γρ. ἤρτυε, id est, alias scribitur ἤρτυε. Quam deteriori lectionem Rob. Stephano placuisse miror. Certe Rufinus ἤρτυε legit, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: *Qui omnes ita observarunt hunc diem, ut convenirent cum illo, quo fermentum Judæorum populus aufert.* Facessat igitur deinceps emendatio eorum, qui ἤρτυε τὰ ἄζυμα hic restituerunt.

(25) Ὅς ὁμεις ἠξιώσατε μετακληθῆναι ὅπως ἐμοῦ. Scripserat igitur Victor papa ad Polycratem Ephesinæ urbis episcopum, ut convocato episcoporum Asiæ concilio, litteras suas et sententiam Romani concilii de celebratione festi Paschalis ipsis recitaret; minatus, sese illum a communione Romanæ Ecclesiæ segregaturum, nisi decretis suis obtemperaret. Et minis quidem Victoris ita respondet Polycrates: Οὐ πύρομαι ἐπὶ τοῖς καταπλησομένοις. Cæterum, quod attinet ad convocationem episcoporum, Polycrates Victori obtemperavit, ut ex hoc loco apparet.

de ea ita pronuntiat : *Passionem Timothei a Polycrate scriptam fuisse auctor est Sigibertus De vita illust. c. 3, sed ignotum id prorsus Eusebio atque Hieronymo, qui agunt de Polycrate. Verum et alia ab iis prætermissa aliorum auctorum scripta. Photius tamen, cum legisse se Passionem hanc scribit, auctorem nullum nominat. Authbertus Miræus in Bibliotheca Ecclesiastica, Fit in ea Passione, inquit, mentio Irenæi Lugdunensis episcopi : ex quo colligi datur, non posse eam attribui Polycrati, qui Timotheo post Onesimum successit. At nusquam dicitur immediate successisse Onesimo, qui sub Trajano passus traditur, ut 16 Febr. dicemus. Ipse Miræus Irenæum anno 10 Severi (qui erat Christi 202. aut 203, viginti jam diebus inchoatus) coronatum asserit : S. Hieronymus Polycratem floruisse temporibus Severi principis ; ut facile potuerit Irenæi, æqualis sui, commentarium aliquem, imo omnes, legisse.*

Ipse se Polycratem auctor vocat ; qui sane impostor habendus esset, si alieni nominis honorem sibi falso arrogaret ; at scriptum grave est (quod ad rem attinet, licet stylo humile asserat Photius), estque consentaneum iis quæ cæteri quoque de Timotheo tradiderunt. Vincentius Bellocensis lib. x, cap. 38. et Polycrate Acta quædam Timothei recitat ; quæ stylo suo, inquit Petrus Halloix noster in Notat. ad cap. 7 Vitæ S. Polycarpi, satis clamant se e Græcis esse translata ; atque omnino Polycrati ipse illa tribuit. Ea ex vetustis codicibus monasteriorum S. Maximini, et S. Mariæ de Ripatorio descripsimus, contulimusque cum excusis Agonibus martyrum ms. Nicolai Belfortii, et Græca ms. historia martyrii S. Timothei, quæ ipsa fortassis est Polycratis, sed a quopiam post translata Constantinopolim reliquiis recognita, omisso exordio, quo nomen suum Polycrates proficitur ; et merito, cum recentior ille scriptor periodum interjecerit de translatis reliquiis, cui proinde præfigere Polycratis nomen non poterat ; at suum ipse reticuit, vel ætas librorumve negligentia obliteravit : vixisse ante Justiniani tempora ade conjectamus, quia templi ab eo conditi non meminit. Metaphrastes martyrium, translationem templi vel ædificationem vel restorationem, complexus est.

ACTA S. TIMOTHEI

1. (26) Martyrium S. Timothei, discipuli quidem S. Pauli apostoli, primi autem patriarchæ constituti Ephesiorum metropolis, Asiæ et Phrygiæ, Pamphiliæ, Ponti, et Galatiæ, atque omnibus in catholica pace degentibus compresbyteris, ego omnium vestrum minimus Polycrates, sicut ipsi qui viderunt et nobis tradiderunt, et nos statim secuti susceptimus, in ædificationem innotescere iustum duximus. Pax et salus in Christo fratribus.

2. Multi multas historias et Vitas, mores etiam (27) et conversationes, ac fines Deo amabiliū et sanctorum virorum conscripserunt ; quibus eorum (28) notitiam posteris commendaverunt. Quapropter non extra iustum et nos tale quid existimantes, memoriæ tradere vitam et conversationem, ac transitum sancti apostoli et primi patriarchæ Ephesiorum magnæ metropolis Timothei festinavimus.

3. Nam beatissimus ille, sicut etiam ex constitutis a Luca sancto evangelista catholicis Actibus cognovimus, erat natione patris gentilis, matris vero Judææ fidelis, ortus civitate Lystris, quæ est una Lycaoniæ (29) præfecturæ, doctus autem a magno Del cultore Paulo apostolo et multa ab eo testificatus ; comperegrinus nihilominus ejus factus et compatiens, in Evangelio Christi, et valde commodum illi seipsum (30) præbens, devenit cum eo ad splendidissimam Ephesiorum metropolim : a quo et episcopatum primus apostolicæ sedis ipsius splendidæ metropolis consecutus est ; regnante in Romanorum civitate Nerone, procurante (31) C autem Asiam Maximo. Ubi siquidem in doctrinis et miraculorum ostensionibus, sanitates et conver-

sationes superascendentes humanas cogitationes peregit. Quæ unusquisque indifferenter (32) in ipsum dictis, in sanctorum apostolorum nostrorum Actibus potest discere.

4. Nos autem ostendere dignum ducimus, quæ ipse sanctissimus apostolus et patriarcha Timotheus, non tantum beatissimi Pauli apostoli, sed et gloriosi Theologi Joannis, qui supra pectus recubuit magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, visor et auditor factus est. Nerone autem principes apostolorum Petrum et Paulum martyrio male tractante, gloriosis etiam eorum discipulis differenter finitis, convenit Joannem magnum theologum adesse splendidæ metropoli, scaturientem de naufragio ; sicut volentes discere ex his quæ ab Irenæo Lugdunensi episcopo (33), de eodem excellentissimo Joanne, conscripta sunt, valent nosse ; quando etiam et qui secuti fuerunt discipulos Domini nostri Jesu Christi, apud se passim constituta, differentibus linguis conscripta, de factis miraculis a Domino nostro Jesu Christo, nescientes ordinatim componere, convenientes ad Ephesiorum urbem, secundum communem sententiam Joanni favorabili theologo obtulerunt. Qui omnia considerans, et ex his gaudenter motus (34), quæ ab ipsis dicta sunt in tribus Evangelii constituit secundum ordinem, Matthæi videlicet, Marci, et Lucæ, eorumque nominationes conscripsit, et singulas singulis Evangelii superposuit. Inveniens autem eos dispensationes humanitatis narrantes, quæ de divino pectore hauserat et ab illis dicta non fuerant, ipse pleniter narrat, supplens et quæ minus

(26) Abest hæc præfatio a ms. Græco.

(27) Græce : *Scimus multos polyhistoras viros, illustres vitas et mores, etc.*

(28) Græce : *sui ipsorum.*

(29) Alii in Isauria, quæ Lycaoniæ confinis, locant.

(30) Al. *servitium.*

(31) Ms. Belfort. *proconsulante, et rursus infra.*

(32) Ms. Ripat. *de differenter, forte indifferenter.*

(33) Agit de scripto a S. Joanne Evangelio S. Irenæus lib. III, *Contra hæreses, cap. 1 et 11.*

(34) Ms. Belf. *et exigens gaudentes motus. Ms. S. Max., discernens differentia modos, qui, etc.*

ab eis dicta sunt in capitulis divina miracula. A Unde tali constituto nullius hominis cogitationibus ante adorso, sacro scilicet Evangelio superpositum nomen suum.

5. Sequenti denique tempore Domitiano imperante Romanæ civitati post Neronem, et qui medio tempore imperarunt (35), irruentibus in sanctum obtrectionibus, proinde multoties dictus theologus apostolus Joannes, de Ephesiorum splendida urbe ab ipso exsul factus est, et in Patmos insula (quæ una Cycladum est insularum) habitare præceptus. Isto autem in his existente, et episcopatum Ephesiorum metropolis sancto et sæpe dicto sanctissimo Timotheo dispensante, reliquiæ primæ idololatriæ in his qui tunc ipsam inhabitabant remanserant; quædam nefanda scilicet; quæ vocabant Catagogiorum (36) (sic enim ipsi vocabant) festivitatem, et iu diebus quibusdam eam perficiebant; prætexta (37) autem seipsos circumponentes, et ut cognosci nequirent fascialibus velantes facies, et rhopala (38) et imagines simulacrorum portantes, ac cantica ludicra (39) quædam clamantes, superinsiliebant inordinabiliter liberas et venerabiles mulieres, homicidia etiam et alia plura illicita et nefanda operantes, et multum sanguinem effundentes in designatis locis civitatis. Et hæc quasi necessaria ad perfectum animæ agentes, non desinebant, frequentissime ipsos devocante sanctissimo tunc archiepiscopante Timotheo.

6. Non prævalente autem illo doctrinis talem eorum insaniam prohibere, in die hujusmodi eorum abominabilis festivitatis transcurrens sanctus

(35) Ms. S. Max. per mediatorem imperatoris. Ms. Belf. et per medium imperantium a cæde Neronis an. Christi 68, 10 Jun. ad Domitiani imperium, an. Chr. 81, 13 Sept. imperarunt Galba, Vitellius, Otho, Vespasianus, Titus.

(36) Latina quædam mss. habent Cithagiarum, alia Catagiarum. Hujus festi solemnitatem ex his Actis describit Photius loco cit. Multa Martyrologia habent Dianæ celebritatem eam fuisse.

(37) Ms. S. Max. præterea. Ms. Græc. προσχήματα

in medium porticus (40), hortabatur illos dicens: Viri Ephesii, nolite idololatriæ insanire; sed agnoscite illum plane qui est Deus. Operarii autem diaboli indignantes in doctrina ejus, ipsis, quos prædiximus, superportatis palis (41) et lapidibus usi, justum interfecerunt. Servi vero Dei adhuc spirantem eum repausaverunt in monte ipsi splendide civitati adjacente, in interioribus partibus (42), et ibi cum pace sanctum spiritum Deo reddidit. Accipientes vero ejus sacratissimum corpus, reposuerunt illud in loco vocato Pioni (43): in quo nunc existit sanctissimum ejus martyrium.

7. Domitiano etenim imperatore vitam demoliente, imperium Nerva accepit, qui divinum apostolum et evangelistam Joannem revocavit. Isque rediens et superstans Ephesiorum ipse splendide metropoli, inveniens etiam secundum prædictum modum finivisse vitam sanctissimum Timotheum, per eorum postulationem, qui tunc inventi sunt sacrorum principes, præsulatum apostolici throni suscepit: qui et suffecit, moderans ipsam magnæ metropolis sacratissimam sedem, usque ad Trajani imperium.

8. Finivit autem sanctus et gloriosus apostolus et patriarcha martyr Christi Timotheus in nefanda festivitate eorum, quam vocabant Catagogiorum, quæ est secundum Asianos quidem mensis quarti die tricesima, secundum autem Romanos mensis Januarii, vicesima secunda die; regnante in Romanorum civitate prædicto Nerva, procurante autem Asiam Peregrino, apud nos vero regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ἀπροπη, indecora integumenta, insignia.

(38) Est ῥόπαλον, clava, fustis. Ms. Belf. vitiose, rhopota.

(39) Ms. S. Max. lurida.

(40) Græc. in mediam viam, quæ porticus dicitur.

(41) Forte rhopalis, ut ante.

(42) Ms. Belf. ultraportis partibus. Græc. in partibus juxta portum sitis.

(43) Ms. Belf. Pionio.

S. THEOPHILUS

CÆSAREÆ PALÆSTINÆ EPISCOPUS.

NOTITIA

(GALLAND., *Biblioth. vet. Patr.*, t. I, Proleg., p. xx.)

I. Qua ætate claruerit Theophilus. Epistolam synodicam scripsit adversus eos qui luna 14 Pascha cum Judæis celebrabant.

II. Exstant Acta quædam synodi Cæsariensis a Theophilo celebratæ. Varia virorum doctorum de his Actis sententia. Recitantur ex edito Bucheriano.

I. Theophilus, Victori et Polycrati æqualis, Ecclesiam Cæsareæ Palæstinæ sub Severo principe

administrabat. Adversus eos qui 14 luna cum Judæis pascha faciebant, verba sunt Hieronymi (1), cum

(1) Hieron. *De vir. illustr.*, cap. 43.

cæteris episcopis synodicam valde utilem composuit epistolam. » Qua de re fusius Eusebius (2); qui et paulo post (3), verba quibus claudebatur eadem epistola, recitat, nobis suo loco relata.

II. Synodi Cæsariensis sub Theophilo celebratæ, Acta quædam exstant apud Bedam (4): quæ licet Dodwello (5), Tillemontio (6), Coutantio (7) aliisque nonnullis suspecta et illegitima videantur; ea tamen tanquam genuina recipiunt Baronius (8), Bucherius (9) atque alii complures, neque dissentiunt Valesius (10) et Caveus (11); ut proinde haud otiosum fuerit Acta illa hic saltem in medium proferre ex edito Bucheriano, quod minus obvium habeatur; licet sinceriora existimet Baluzius, quæ ipæmet ex antiquis libris vulgavit (12). In exemplari quidem Bucherii ejusmodi Acta *Philippo* cuidam tribuebantur. Nimirum *Theophili* nomen fuerit inscriptum; sed exesis duabus prioribus syllabis, *interpres* vel *librarius Philippi* legendum esse censuerit. Utcunque sit, Bedam sequimur qui ea *Theophilo* nostro ascribit, neque aliter codex Oxoniensis apud Caveum. Sic autem se habet:

Epistola Theophili de Pascha.

I. « Post resurrectionem vel ascensionem Domini Salvatoris, apostoli quomodo Pascha deberent observare, nihil ordinare potuerunt, quia dispersi per universoni mundum, ad prædicandum fuerunt occupati. Sed quacunque die, 14 luna mense Martio fuisset, Pascha celebrabant. Post transitum ergo de hoc mundo omnium apostolorum, per singulas provincias diversa tenebant jejunia. Nam Galli quacunque die, VIII Kalendas Aprilis fuisset, quando Christi resurrectio tradebatur, semper Pascha celebrabant. In Italia vero alii viginti dies aute jejunabant, alii septem. Orientales vero, sicut apostolos facere viderant, ut supra dictum est, 14 luna, mense Martio, Pascha tenebant. Cum ergo hæc tales observationes per singulas provincias tenerentur (unde meror erat sacerdotibus, eo quod quibus una fides recta tenebatur, eorum dissentirent jejunia), tunc papa Victor Romanæ urbis episcopus direxit auctoritatem ad Theophilum, Cæsariensem Palæstinæque antistitem, ut quomodo Pascha recto jure a cunctis catholicis celebraretur ecclesiis, inibi fieret ordinatio, ubi Dominus et Salvator mundi fuerat in carne versatus.

II. « Percepta itaque auctoritate prædictus episcopus, non solum de sua provincia, sed etiam de diversis regionibus omnes episcopos evocavit.

¹ Gen. 1, 5. ² Gen. 1, 11. ³ Gen. 1, 4, 18. ⁴ Gen. 1, 16.

(2) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 23.

(3) Id. *ibid.*, cap. 25.

(4) Bed. *De Equin. vern.* opp. tom. II, pag. 232.

(5) Dodw. ad opp. Pearson., dissert. sing. § 6, pag. 95.

(6) Tillem. *Mém. eccl.* tom. III, pag. 632, not. 2, sur S. Victor.

(7) Coutant. *Epist. Rom. pont.*, pag. 93.

(8) Baron. ad ann. 197, § 4.

A Ubi cum illa multitudo sacerdotum convenit, tunc Theophilus episcopus protulit auctoritatem ad se missam papæ Victoris, et quid sibi operis fuisset injunctum ostendit. Tunc pariter omnes dixerunt episcopi: Nisi prius agnoscamus, quomodo mundus a principio fuerit instructus, nihil poterit de observantia Paschæ salubriter ordinari. Dixerunt ergo episcopi: Quem diem credimus factum fuisse in mundo primum, nisi Dominicum diem? Theophilus episcopus dixit: Probate quæ dicitis. Responderunt episcopi: Secundum Scripturæ divinæ auctoritatem: *Factum est vespere, et factum est mane dies primus*¹; deinde secundus, tertius, quartus, quintus, sextus et septimus. In quo septimo requievit Dominus ab omnibus operibus suis: quem diem, Sabbatum appellavit. Ergo cum novissimo die signet Sabbatum, quis potest esse primus, nisi Dominicus dies?

III. « Theophilus episcopus dixit: Ecce de Dominico die, quia primus sit, probastis; de tempore quid dicitis? quatuor enim tempora in anno accipiuntur, ver, æstas, autumnus, vel (13) hiems. Quod ergo tempus primum creditis factum in mundo? Episcopi responderunt: Vernum. Theophilus episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est: *Germinet terra herbam feni secundum genus suum, et lignum fructiferum ferens fructum*². Hæc enim veris temporibus accipitur (14). Theophilus episcopus dixit: In quo caput mundi esse creditis? in principio temporis, an in medio temporis, aut in fine? Episcopi responderunt: In æquinoctio, VIII Kalendas Aprilis. Theophilus episcopus dixit: Probate quæ dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est: *Quia fecit Deus lucem, et vocavit Deus lucem, diem: et fecit Deus tenebras, et tenebras vocavit noctem: et divisit inter lucem et tenebras æquas partes*³. Theophilus episcopus dixit: Ecce de die vel tempore vel de loco probastis; de luna quid vobis videtur? utrum crescentem, aut jam plenam an imminutam fuisse a Deo consecratam (15)? Episcopi responderunt: Plenam. Et ille dixit: Probate quod dicitis. Episcopi responderunt: Dicit Scriptura divina: *Et fecit Deus duo luminaria magna, et posuit in firmamento cæli, ut luceant super terram: luminare majus in inchoatione diei, et luminare minus in inchoatione noctis*⁴. Non poterat aliter, nisi fuisset plena. Nunc ergo investigavimus, quomodo in principio factus fuerit mundus, id est die Dominica, verno tempore, in æquinoctio, quod est VIII Kalendas Aprilis, luna plena.

(9) Bucher. *De doctr. temp.*, pag. 469.

(10) Vales. ad Euseb. lib. v, cap. 25.

(11) Cav. *Hist. litt.*, tom. I, pag. 96.

(12) Baluz. in *Nov. collect. conc.* pag. 13, sive tom. I *Conc.*, edit. Venet. Labb., pag. 606.

(13) Apud Bèrlain deest vel. Apud Baluz. et.

(14) Baron. *Hæc enim verno tempore videmus fieri.*

(15) Apud Baron. al. *concretam.*

Per ipsum tantummodo tempus et elementa resurgunt.

IV. « Theophilus episcopis dixit : Nunc igitur agendum est de ordinatione, quomodo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt : Nunquid potest dies Dominicus præteriri, ut in eo Pascha minime celebretur, qui tot et talibus benedictionibus sanctificatus est? Theophilus dixit : Dicite ergo quibus et qualibus benedictionibus eum fuisse sanctificatum asseritis, ut scribere possimus (16). Episcopi dixerunt : Prima illi benedictio est, quod in ipso tenebræ sint remotæ, et lux apparuerit. Secunda est illi benedictio, quod de terra Ægypti, velut de tenebris peccatorum, quasi per fontem baptismi, per mare Rubrum populus fuerit liberatus. Tertia (17) illi benedictio est, quia in eodem die cælestis Manna hominibus datum est. Quarta illi benedictio est, quia Moyses mandat ad populum : *Sit vobis observatus dies primus et novissimus* ¹⁶. Quinta illi benedictio est, ut (18) in centesimo decimo septimo psalmo dicitur : *Circumdederunt me sicut apes favum, et exarserunt sicut ignis in spinis* ¹⁷. De resurrectione autem Domini dicit : *Hæc est dies quam fecit Dominus : exsultemus et lætemur in ea* (19), *usque ad cornu altaris* ¹⁸. Sexta illi benedictio, quia in ipsa Dominus resurrexit.

V. « Vides igitur, quia dies resurrectionis Dominicus singulariter in Pascha præcipitur teneri. Theophilus dixit : De tempore autem, ad Moysen mandatum est a Deo : *Hic mensis erit vobis initium mensium : Pascha facite in eo* ¹⁹. Omnes ergo tri-

ginta dies a Domino consecrati sunt. Episcopi dixerunt : Jam superius dedimus responsum, principium mundi esse æquinoctium, VIII Kalendarum Aprilium. Et ab VIII Kalendarum Aprilium, usque in octavam Kalendas Maias, legimus esse consecratos (20). Theophilus episcopis dixit : Et impium non est, ut passio Dominica, tantum sacramenti mysterium, extra limitem excludatur? *Passus namque est Dominus ab undecimo Kalendas Aprilis, qua nocte a Juda est traditus, et ad octavam Kalendas Aprilis resurrexit*. Quomodo ergo tres dies extra terminum excluduntur? Omnes episcopi dixerunt : Nulla ratione fieri debet, ut tantum sacramentum extra limitem excludatur; sed hi tres dies intra terminum inducantur, et deinde usque in undecimum Kalendas Maii subter retrahere (21).

VI. « Constitutum est ergo in illa synodo, ut ab undecimo Kalendas Aprilis usque in undecimum Kalendas Maii Pascha debeat observari; et nec ante nec postea cuicumque constitutum limitem transgredi sit facultas. Similiter et de luna præceptum Dominicum teneatur, quod mandatum est per Moysen : *Sit vobis observata a quartadecima luna, usque vicesimam primam* ²⁰. Has ergo octo lunas similiter in Paschate tenendo constat fuisse consecratas. Quando ergo fit intra illum limitem, ab undecimo Kalendas Maii, dies Dominicus, et luna ex illis octo sanctificata est, Pascha nobis jussu est celebrare. » Huc usque Theophili epistola, prout exstat apud Bucherium.

S. THEOPHILI FRAGMENTUM

EX EPISTOLA SUPER QUÆSTIONE PASCHALI, SYNODI CÆSARIENSIS NOMINE SCRIPTA.

(Apud Eusebium *Hist. eccl.* lib. v, cap. 25.)

Τῆς δ' ἐπιστολῆς ἡμῶν παρὰ ἄλλοις Ἐκκλησίαν ἀντίγραφα διαπέμφασθαι, ὅπως μὴ ἔνοχοι ὦμεν τοῖς ῥαβδίως πλανῶσιν ἑαυτῶν τὰς ψυχὰς. Δηλοῦμεν δὲ ὑμῖν ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄγουσιν, ἥπερ καὶ ἡμεῖς. Παρ' ἡμῶν γὰρ τὰ

¹⁶ Exod. xii, 16.

¹⁷ Psalm. cxvii, 42.

¹⁸ Ibid., 24, 27.

¹⁹ Exod. xii, 2.

²⁰ Ibid., 48.

(16) Apud Baluz. : *Theoph. ep. dixit : Quibus aut quantis benedictionibus, apertius dicite ; ut scire possimus quas sanctificationes in eo asseritis, ut scribere possimus*. Apud Bedam tamen, ut edit. Bucher.

(17) Hæc desunt apud Baluz.

(18) Apud Baluz. : *Quia centesimus decimus septimus psalmus totus de passione et resurrectione cantatur. De passione : « Circumdantes circumdederunt me, et in nomine Domini vindicabor in eis. Circumdederunt me sicut apes favum, et exarserunt sicut ignis in spinis. » Et interjectis versibus : « La-*

date operam, ut epistolæ nostræ exemplaria per omnes Ecclesias mittantur, ne nobis crimen impudent, qui animas suas a recto veritatis tramite facile abducunt. Illud etiam vobis significamus, eodem quo apud nos, die Pascha Alexandriae celebrari. A

pidem quem repronaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. » *Hæc de passione. De resurrectione autem dicit...* etc.

(19) Apud Baluz. « lætemur in ea. » *Et interjectis versibus : « Constituite diem solemnem in condensis frequentantibus in cornu altaris. »* Sequentia plurimum discrepant ab edito Bucheriano.

(20) Apud Baron. *consecratos* (dies). Baluz. *usque ad octavam Kalendas Maii, hi sunt triginta dies in Pascha consecrati.*

(21) Baluz. : *Et de novissimo reducantur.*

nobis enim ad illos, et vicissim ab illis ad nos literæ perferuntur; ita ut uno consensu et simul sacrosanctum peragamus diem.

(22) Παρ' ἡμῶν δὲ τὰ γράμματα. Sic ex codice Regio edidit Robertus Stephanus. In codice Mediceo legitur: Παρ' ἡμῶν τε τὰ γράμματα. Nicephorus vero in capite 36 libri iv habet: Παρ' ἡμῶν γὰρ τὰ γράμματα, atque ita codex Maz., Fuk. et Savil. Intelliguntur autem hic litteræ Paschales, quas ἑορ-

γράφματα (22) κομίζεται αὐτοῖς· καὶ ἡμῖν παρ' αὐτῶν· ὥστε συμφώνως καὶ ὁμοῦ ἄγειν ἡμᾶς τὴν ἄγλαν ἡμέραν.

ταστικῆς vocabant. Cæterum hujus synodi Cæsariensis acta quædam exstant apud Bedam in libro *De vernali æquinoctio*; quæ licet a nonnullis illegitima habeantur ac spuria, haudquaquam spernenda mihi videntur. Baronius certe ea pro veris amplexus est.

S. SERAPION EPISCOPUS ANTIOCHENUS

NOTITIA

(GALLAND., *Bibliotheca vel. Patr.*, I, Proleg., p. xxii.)

I. Quo tempore Antiochenam Ecclesiam susceperit gubernandam Serapion. Antiochenorum episcoporum *chronotaxis* Eusebiana reformanda.

II. Serapionis scripta recensita, quorum duo tantum superant fragmenta; alterum ex ejus epistola de Cataphrygarum hæresi, ad Caricum et Pontium; alterum ex libro de Evangelio Petri.

III. Socratis testimonium, unde liquet, scripsisse quoque Serapionem contra hæresim Apollinaris. Anno Christi 211 sanctus Pater decessisse videtur.

I. « Serapion octavus Antiochiæ episcopus ordinatur, » inquit Eusebius in *Chronico* (1); ejusque ordinationem anno Christi 190, Commodi 10, illigat. Paulo aliter Hieronymus, Eusebium assectatus; qui « undecimo Commodi imperatoris anno » Ecclesiam Antiochenam regendam suscepisse Serapionem scribit (2). Sed Eusebium errasse docet Lequienius (3). Siquidem Maximinum Serapionis decessorem, Theophilo in sede Antiochena successisse anno M. Aurelii 17, perperam tradit; Theophilus enim tres libros ad Autolyicum confecisse comperitur sub Commodio, ut ex brevi chronico liquet, quod iisdem libris subjecti. Ibi enim M. Aurelii mortem designat his verbis: « Verus imperavit annis 19, menses 10, » adeoque Commodio ejus filio imperante Theophilus adhuc sedebat episcopus. Sic igitur V. C. episcoporum Antiochenorum *chronotaxis* Eusebiana reformanda existimat. Theophilus sextus ab apostolis Ecclesiæ Antiochenæ antistes, non nisi anno Christi 177, sub M. Aurelio sedere incepit, usque ad annum 186, Commodi 6, quo ipsum excepit Maximinus. Cum autem hic ex eodem Eusebio 13 annorum spatio Ecclesiæ Antiochenæ præfuerit, diem obierit postremum oportuit anno 199, ut proinde Serapionis episcopatus initia in 7 vel 8 Severi annum omnino incidant. Hinc jure Dodwello videtur Eu-

sebius annos quibus sederint episcopi Antiocheni, nullos habuisse compertos (4).

II. Epistolam scripsit Serapion de Cataphrygarum hæresi ad Caricum et Ponticum, sive Pontium; utraque enim ratione nomen istud apud Eusebium Valesianum effertur, licet Hieronymus Pontium appellet. Ejus fragmentum recitat idem Hieronymus (5) ex Eusebio (6); qui etiam variorum episcoporum subscriptiones eidem epistolæ intextas refert: unde aliquo in concilio fuisse illam exaratam arguit Tillemontius (7). « Multa quidem alia, subdit Eusebius (8), Serapionis doctrinæ monumenta penes alios exstare credibile est. Ea tamen ad nos pervenerunt, quæ scripsit ad Dominum quemdam, qui persecutionis tempore a fide Christi ad Judæorum superstitionem desciverat. Præterea liber de Evangelio Petri, quæ in eo falsa erant coarguens. Quem quidem librum composuit in gratiam quorundam ex Rhossensi parœcia qui occasione illius Evangelii ad doctrinam a recta fide alienam declinaverant. » Hæc Eusebius, qui et ex hoc postremo Serapionis libro excerpta quædam suæ *Historiæ* intexuit. Unde nos quoque illa descripsimus, atque alteri fragmento ex epistola modo laudata desumpto adjecimus.

III. Illud autem haud præterire licet, quod de nostro Serapione tradit Socrates (9): ejus nimirum

(1) Euseb. *Chron.*, pag. 172.

(2) Hieron. *De vir. illustr.*, cap. 41.

(3) Lequien. *Or. Christ.*, tom. II, pag. 703.

(4) Dodwell. *dissert. & Iren.*, § 36, pag. 365.

(5) Hieron. l. c.

(6) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 19.

(7) Tillem. *Mém. eccl.* tom. III, pag. 168.

(8) Euseb. *Hist.*, lib. iv, cap. 12.

(9) Socrat. *Dist. eccl.*, lib. III, cap. 7.

testimonio, sicut et antiquiorum theologorum Irenei, Clementis et Apollinaris Hierapolitani, confirmatam fuisse in concilio Alexandrino, sub sancto Athanasio, contra hæresim Apollinaris, catholicam fidem qua credimus Verbum Del corpus animatum sumpsisse; quam quidem veritatem, inquit

A Socrates, « hi Patres communi omnium consensu receptam suis in libris æsserunt. » Supremum diem clausisse fertur Serapion anno 211, Antonini Caracallæ 4, licet anno 25 regiminis ecclesiastici eidem tribuant Nicephorus CP. et Syncellus, Eusebium forte secuti.

S. SERAPIONIS FRAGMENTA

I.

Ex Epistola ad Caricum et Ponticum. — Apud Eusebium Hist. eccl. lib. v, cap. 19.

Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο ἴδητε ὅτι τῆς ψευδοῦς ταύτης βλάξως τῆς ἐπικαλουμένης νέας προφητείας (10), ἐβδύλκεται ἡ ἐνέργεια παρὰ πάσῃ τῇ ἐν κόσμῳ ἀδελφότητι (11), πέπομφα ὑμῖν καὶ Κλαυδίου Ἀπολλινάρου τοῦ μακαριωτάτου γενομένου ἐν Ἱερραπόλει τῆς Ἀσίας ἐπισκόπου γράμματα.

B Atque ut sciatis qualiter universa quæ in terris est fraternitas, operationem illam simulatæ factionis quæ nova prophetia nominatur, aversata atque abominata est, beatissimi Patris Claudii Apollinaris qui Hierapolitanæ urbis in Asia episcopus fuit, litteras ad vos misi.

II.

Ex libro de Evangelio Petri. — Apud eundem Eusebium, ibid., lib. vi, cap. 12.

Ἡμεῖς γάρ, ἀδελφοί, καὶ Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους ἀποδεχόμεθα, ὡς Χριστόν· τὰ δὲ ὀνόματα (12) αὐτῶν ψευδεπίγραφα, ὡς ἔμπειροι παραιτούμεθα· γινώσκοντες ὅτι τὰ τοιαῦτα οὐ παρελάβομεν. Ἐγὼ γάρ γενόμενος παρ' ὑμῖν, ὑπενόουν τοὺς πάντας ὁρθῇ πίστει προσφέρεσθαι. Καὶ μὴ διελθὼν τὸ ὑπ' αὐτῶν προφερόμενον ὄνοματι Πέτρου Εὐαγγέλιον, εἶπον· Ὅτι εἰ τοῦτο ἐστὶ μόνον τὸ δοκοῦν ὑμῖν παρεῖχει μικροψυχίαν, ἀναγινωσκέσθω. Νῦν δὲ μαθὼν ὅτι αἰρέσει τινὶ ὁ νοῦς αὐτῶν ἐνεφώλευεν ἐκ τῶν λεχθέντων μοι, σπουδάσω πάλιν γενέσθαι πρὸς ὑμᾶς· ὡς τε, ἀδελφοί, προσδοκᾷτε με ἐν τάχει. Ἡμεῖς δὲ (13), ἀδελφοί, καταλαβόμενοι ὅποιας ἦν αἰρέσεως ὁ Μαρκκιανός, καὶ (14) ἐαυτῷ ἠναντιοῦτο μὴ νοῦν ἂ ἐλάλει, ἂ

C Nos enim, fratres, et Petrum et reliquos apostolos, perinde ac Christum ipsum suscipimus. Sed quæ nomen illorum falso inscriptum præferunt, ea nos utpote gnari ac periti repudiamus; quippe qui compertum habeamus, ea nos a majoribus minime accepisse. Ego quidem, cum ad vos venissem, existimabam, omnes rectæ fidei callem tenere. Et cum Evangelium illud quod Petri nomine inscriptum ab iis offerebatur, non perlegissem, dixi: Si quidem hoc solum est, quod simultatem parit inter vos, legatur. Nunc vero cum ex iis quæ mihi dicta sunt, plane perspexerim, quod mens illorum hæresim tunc occultam tegebat, iterum ad vos venire proporabo. Proinde, fratres, brevi me exspectate. Cum

(10) *Ἐπικαλουμένης νέας προφητείας.* Tertullianus *De jejuniis*, initio: « In Paraclete controversiam faciunt: propter hoc novæ prophetiæ recusantur. » Et in lib. iii *contra Marcionem* sub finem de cælesti Jerusalem loquens: « Hanc et Ezechiel novit, et apostolus Joannes vidit, et qui apud fidem nostram est, novæ prophetiæ sermo testatur, ut etiam effigiem civitatis antè repræsentationem ejus conspectui futuram in signum prædicarit. » Et in libro iv, cap. 22, et in libro *De resurrectione carnis* sub finem. Hieronymus in *Catalogo*, ubi de Gaio. Firmilianus quoque in Epistola ad Cyprianum: « Illi qui Cataphryges appellantur, et novas prophetias usurpare conantur. » Et rursus in eadem epistola: « Plane quoniam quidam de eorum baptismo dubitant, qui etsi novos prophetas recipiunt, » etc. Vetus auctor qui adversus Cataphrygas scripsit, in præmio ad Avircium Marcellum, καὶ καταλαβὼν τὴν κατὰ Πόντον Ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς νέας ταύτης, οὐχ ὡς αὐτοὶ φασὶ προφητείας, etc. Eodem referendum est, quod legitur in præfatione passionis SS. Perpetuæ et Felicitatis: « Itaque et nos, qui sicut prophetias, ita et visiones novas praeiter repromissas et agnoscimus et honoramus, » etc., quam quidem præfationem a Montanista quodam

scriptam esse non dubito. Nam et superiora id docent, ubi dicit: « Sed viderint, qui unam virtutem Spiritus unius sancti pro ætatibus judicent temporum; cum majora reputanda sint novitiora quæque, » etc. Psychicos enim alloquitur.

(11) *Τῇ ἐν κόσμῳ ἀδελφότητι.* Sic scripti codices Maz., Med., Fuk. ac Savilli, non autem, ut aliquando legitur, τῇ ἐν Χριστῷ ἀδελφ. Lectionem nostram confirmat Rufinus.

(12) *Τὰ δὲ ὀνόματα.* Scribendum puto ὀνόματι, ut scribitur in codice Maz., Med., Fuk. et Savil. Atque ita legisse videtur Rufinus. Sic infra loquitur idem Serapion: Τὸ ὑπ' αὐτῶν προφερόμενον ὄνοματι Πέτρου Εὐαγγέλιον. Hujus porro Evangelii secundum Petrum mentionem facit Origenes in *Commentariis in caput xiii Matthæi*: « Fratres autem Jesu putant nonnulli, ex traditione Hebræorum, sumpta occasione ex Evangelio quod titulum habet juxta Petrum, vel ex libro Jacobi, esse filios Joseph ex priore uxore, quæ convixerat ipsi antequam duceret Mariam. »

(13) *Ἡμεῖς δὲ, κ. τ. λ.* Sententia imperfecta. W. Lowth.

(14) *Μαρκκιανός, καὶ.* Scribendum videtur Μαρ-

autem deprehenderim, ejus opinionis et sectæ fuerit Marcianus, qui et sibi ipse repugnabat, non intelligens quæ diceret, sicut cognoscetis ex iis quæ ad vos scripta sunt. Mutuati enim supradictum Evangelium ab iis qui illud didicerant et continua exercitatione versaverant, hoc est a successoribus eorum qui Marciano præverunt, quos Δοχητάς vocamus (quippe ex horum schola pleræque illius opinioniones fluxere), legendi copiam nacti sumus; et recta Servatoris nostri fide consentire; nonnulla vero discrepantia a rectæ fidei ratione adjuncta esse, quæ et vestra causa subjecimus.

κινῶς, ὡς καί. Atque ita legerunt Rufinus et Musculus. Sed Christophorus videtur legisse καί ὡς, etc. Savius in libro suo emendavit, καί πῶς ἐαυτοῦ ἱγαντιοῦτο.

(15) Ἄ μαθησεῖσθε. Codices Maz., Med. et Fuk. primam vocem non agnoscunt.

(16) Χρησόμενοι. Idem est quod mutuati vel commodato usi. Ait enim Serapio se Evangelium illud Petri commodatum accepisse a successoribus quorundam hæreticorum, qui Δοχηταί dicebantur, quorum hæresim sectabatur Marcianus. Nihil hoc loco viderunt interpretes. De Docetis hæreticis, qui Christum non vere, sed opinione tantum incarnatum passumque esse dicebant, Clemens Alexandrinus in lib. vii *Στρογγύλων*, et Theodoritus in lib. *Divinorum decretorum* cap. 12. Hujus sectæ princeps fuit Julius Cassianus, ut docet Clemens in iii. De his Methodius in *Contrivio*, pagina 110: Ὡς δ' Ἀρτεμῆς καί οἱ δοχῆσαι αὐτὸν ἀποφηνάμενοι πεφυκέναι. Eusebius in libro i *De ecclesiastica theologia*, cap. 7.

Α μαθησεῖσθε (15) ἐξ ὧν ὑμῖν ἐγράφη. Ἐδυνήθημεν γάρ παρ' ἄλλων τῶν ἀσκησάντων αὐτὸ τοῦτο τὸ εἶαγμα. γλιον, τουτέστι παρὰ τῶν διαδόχων τῶν καταρξαμένων αὐτοῦ, οὓς Δοχητάς καλοῦμεν (τὰ γὰρ πλεῖστα φρονήματα, ἐκείνων ἐστὶ τῆς διδασκαλίας) χρῆσάμενοι (16) παρ' αὐτῶν διαλεῖν, καὶ εὐρεῖν τὰ μὲν πλεῖστα τοῦ ὀρθοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος, τινὰ δὲ προσδισταλμένα, ἃ καὶ ὑπετάξαμεν ὑμῖν.

deprehendimus multa quidem in illo Evangelio cum

B Hieronymus in *caput i et iv Epistolæ ad Galatas*: « Subrepunt hoc loco cæteræ hæreses, quæ putativam Christi carnem vindicantes, Deum aiunt Christum esse, non hominem. » Hujusmodi hæreticos Latini Phantasmarios vocarunt, teste Prudentio. Hieronymus in *caput vi Epistolæ ad Galatas* Tatianus hujus sectæ facere videtur auctorem. « Tatianus, inquit, qui putativam Christi carnem introducens, omnem conjunctionem masculi ad feminam immundam arbitratur, » etc. Sumpsit autem hanc loquendi formam Hieronymus ex Tertulliano, qui initio libri *De carne Christi* ita dicit: « Sed et qui carnem Christi putativam introduxit, æque potuit natalitatem quoque phantasma confingere, ut et conceptus, et prægnatus, et partus Virginis, et ipsius exinde infantis ordo, τὸ δοξᾶν haberentur. » Hieronymus *adversus Joannem Hierosolymitanum*, pag. 245, et ante illum Origenes in *Commentariis Epistolæ ad Titum*, ut refertur in *Apologetico* Pamphili. Vide P. Halloixium in *Vita Serapionis*.

APOLLONIUS

NOTITIA

(GALLAND., *Vet. Patrum Bibliotheca*, I, Proleg., p. xxv.)

I. Apollonius an episcopus Ephesinus? Hac de re silent antiquiores, qui neque ipsius genus, neque patriam produnt. Quid de eo Eusebius.

II. Observationes nonnullæ in textum Eusebianum. Quo tempore Apollonius adversus Cataphrygarum hæresim scripserit. Eusebii erratum a Valesio animadversum.

III. De veterum traditione ab Apollonio relata, qua Dominus apostolis suis præcepisse perhibetur, ne intra duodecim annos excederent Hierosolymis. Quo pacto eam accipiendam censeant recentiores doctissimi.

IV. Contra Apollonium Tertullianus scripsisse comperitur.

I. Apollonius, Montanistarum accerrimus impugnator, Ephesinam rexit Ecclesiam, si fides auctori *Prædestinati*. Sic enim ille de Montanistis verba faciens (1): « Scripsit contra hos sanctus Soter papa urbis, et Apollonius Ephesiorum antistes. » Quem quidem scriptorem, sublestæ sane fidei, sequitur, cunctabundus licet, cl. Lequienius; eique inuixus, nostrum Apollonium proxime post Polycratem illi Ecclesiæ præfuisse existimat (2). Verum cum de Apollonii episcopatu sileant antiquiores, Eusebius atque Hieronymus, neque ipsius genus aut patriam aut officium usquam prodant; nos iis

C tantum inhæremus, quæ in vetustiorum monumentis memoriæ commendata novimus. Hæc itaque habet Eusebius (3): « Apollonius ecclesiasticus scriptor Cataphrygarum hæresim adhuc sua ætate vigentem refutare aggressus, peculiare adversus eos volumen condidit, tum falsas prophetias quæ ab illis circumferuntur verbatim expendens, tum vitam moresque eorum qui hæresis illius auctores fuerunt, discutiens. » Mox, nonnullis ex hoc Apollonii opere fragmentis in medium allatis, quæ nos exinde collegimus, hæc subdit: « Cæterum hic ipse Apollonius in eodem libro testatur, tunc cum

(1) *Prædest.* hæz. 26. (2) Lequien. *Or. Christ.*, tom. I, pag. 674. (3) Euseb. *Hist. eccl.*, lib. v, cap. 18.

hæc scriberet, annum quadragesimum fuisse, ex quo Montanus adulterinam illam prophetiam commentus fuerat. Addit præterea, Zoticum illum cujus a priore scriptore facta est mentio (4), cum jam Maximilla Pepuzis se prophetare simularet, supervenientem dæmonem quo illa agitabatur, coarguere instituisse; verum ab aliis qui idem cum illa sentiebant, esse cohibitum. Meminit etiam cujusdam Thraseæ, qui circa hæc tempora martyr fuit. Ad hæc tanquam ex veterum traditione hæc refert, Dominum apostolis suis præcepisse, ne intra duodecim annos Hierosolymis excederent. Utitur quoque testimonio ex Joannis Revelatione depromptis; mortuumque Ephesi ab eodem Joanne per divinam potentiam suscitatum esse narrat. Multa denique alia scribit, quibus perniciosissimum illum errorem abunde et luculentissime confutavit. » Hæc Eusebius; quæ ideo protulimus, ut operis Apolliniani conspectus nobis quodammodo pateat, iis præcipue additis quæ suo loco ex eodem Eusebio reddidimus.

II. Verum in iis quæ modo recitavimus ex historico Cæsariensi, unum alterumve observandum occurrit. Et primum quidem, Apollonium adversus Cataphrygarum hæresim scripsisse, quadragesimo anno ab illius exortu, seu ex quo Montanus pseudo-prophetiam suam disseminare cœperat. Ὡς ἄρα τσασαρακοστὸν ἐτύγγανεν ἔτος ἐπὶ τὴν τοῦ συγγράμματός αὐτοῦ γραφὴν ἐξ οὗ τῆ προσποιήτου αὐτοῦ προφητείας, ὁ Μοντανὸς ἐπιχειρήσκει. Igitur postremis Septimii Severi annis, circa Christi annum 210 aut 211, scripserit Apollonius.

Deinde haud abs re fortasse fuerit advertere, scriptorem illum anonymum quem priorem vocat Eusebius, quique Zotici meminisse perhibetur, Asterium Urbanum esse intelligendum, qui Zoticum episcopum Comanensem memorat in iis quæ ex ipsius opere contra Montanistas superant. Ad quem quidem locum hæc apposita adnotat eruditus Valesius: « Jam videor mihi deprehendisse, quam ob causam Eusebius Apollonium hunc post anonymum illum scriptorem, de quo superius (lib. v, capp. 16 et 17), actum est, collocaverit. Cum enim anonymus ille testetur, quatuordecim annis post Montani et Maximillæ obitum libros suos scripsisse; hic autem quadragesima annis antequam scriberet, Montanum prophetiam suam invexisse: putavit Eusebius Apollonium anonymo illo scriptore recentiore esse. In quo tamen, meo quidem iudicio, longe falsus est. Etenim Apollonius, Montano adhuc superstite cum insanis suis vatibus Priscilla et Maximilla, librum suum composuit, ut ex his fragmentis quæ profert Eusebius, elicitur; idque non uno loco: ut cum dixit: Ἡ προφητὴς ἡμῶν εἰ-

πάτω τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον, τὸν λέγοντα ἑαυτὸ μάρτυρα, ὃ συνεσιδᾶται ὃ προσκυνοῦσι καὶ αὐτῷ πολλοί. Et paulo post de eodem Alexandro: Ὅν ὁ προφήτης συνόντα πολλοῖς ἔτεσιν ἀγνοεῖ. Ex quibus verbis apparet, et Alexandrum et Montanum ipsum ac Maximillam adhuc vixisse, cum hæc scriberet Apollonius. Neque enim ait Apollonius, quadragesima annos effluxisse ab obitu Montani ad tempus quo ista scribebat; sed id tantum dicit, quadragesima aunis antequam ipse ad scribendum accederet, Montanum pseudo-prophetiam suam invexisse. Ponamus igitur Montanum anno ætatis tricesimo fabulam suam inchoasse. Cum Apollonius contra ejus sectam scriberet, vix Montanus septuagesimum annum exceserat. Maximillam autem et Priscillam non statim ab ipso sui erroris exordio Montanus comites habuit; sed eas diu postea prophetiæ suæ rebus implicuisse ac decepsisse mihi videtur. » Hæc V. C. In eandem Valesii sententiam concessit postea Tillemontius (5).

III. Illud præterea in allato loco Eusebiano animadversione dignum occurrit, Apollonium tanquam ex veterum traditione referre, Dominum apostolis suis præcepisse, ne intra duodecim annos Hierosolymis excederent: Ἐτι δὲ ὡς ἐκ παραδόσεως τὸν Σωτῆρά φησι προστεταχέναι τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις, ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι μὴ χωρισθῆναι τῆς Ἱερουσαλήμ. Observat Pearsonius (6), eandem traditionem legi apud Clementem Alexandrinum (7) qui eam ex *Petri Prædicatione*, libro quidem apocrypho, sed vetustissimo, desumptam profert his verbis: Ἐάν μὲν οὖν τις θελήσῃ τοῦ Ἰσραὴλ μετανοήσας διὰ τοῦ δόματός μου πιστεύειν ἐπὶ τὸν Θεὸν, ἀφεθήσονται αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι. Μετὰ δώδεκα ἔτη ἐξέλθετε εἰς τὸν κόσμον, μὴ τις εἴπῃ: Οὐκ ἠκούσαμεν. Si quis igitur ex Israele penitentia ductus, per nomen meum in Deum velit credere, remittentur ei peccata. Post duodecim annos egredimini in mundum, ne quis dicat: Non audivimus. Hinc forte traditionem quam recitat, hauserit et Apollonius: ut proinde hujus antiqui theologi sententiam, ex traditione majorum, ut ipse ait, acceptam, viri doctissimi Baronius (8) et Tillemontius (9) insuper habendam aut mitius accipiendam jure censuisse videantur. Eam tamen Bacchinius

V. C. ingeniose satis propugnare aggressus est: neque otiosum fuerit ipsum loquentem audire. Sic igitur ille (10): « Mirum est, inquit, quanto consensu chronologi et rerum ecclesiasticarum recentes scriptores ab antiquissimi auctoris Apollonii traditione recesserint; qui, Eusebio teste (11), aiebat tanquam ex traditione, Servatorem præcepisse suis apostolis ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι μὴ χωρισθῆναι τῆς Ἱερουσαλήμ, ne intra duodecim annos Hierosolymis exce-

(4) Vid. *Euseb.* l. c., cap. 16.

(5) Tillem. *Mém. eccl.*, tom. II, pagg. 426, 440. Vide quoque pag. 670, not. 6.

(6) Pearson. *Lect. iv in Act. apost.*, § 11, pag. 62, inter ejus *Opp. post.*

(7) Clem. Alex. *Strom.*, lib. vi, pag. 636.

(8) Baron. ad ann. 44, § 22.

(9) Tillem. *Mém.* tom. I, not. 6 sur S. Matth., pag. 649.

(10) Bacchin. *dissert. De Eccl. Hier. orig.* part. I, cap. 3, § 3, pag. 192, seq.

(11) Euseb. *Hist. eccl.*, lib. v, cap. 18.

derent. Plura autem sunt, ex quibus dissensus auctororum ab Apollonii traditione efficitur. Primo, quod Christi Domini mortem anno vulgaris æræ 29, quæ veterum Patrum sententia fuit, consignare nolunt, postponuntque quatuor vel quinque annis. Verum vetus sententia doctissimis chronologis rursus placere cœpit, quos proinde hæc difficultas minime urget. Secundo, quod Antiochenæ Ecclesiæ initia communi omnium consensu ponantur ante admissos ad baptismum gentiles, et fundata credatur Tiberio adhuc imperante, vel paulo post. Tertio, quod intra duodecimum a Christi Ascensione annum Petrus et Joannes narrentur missi ab Hierusalem in Samariam, ut illis qui ex circumcissione baptizati fuerant, manus imponerent. Quarto, quod Paulus narret¹ se cum primo Hierosolymiam ascendit videre Petrum, aliorum apostolorum vidisse neminem præter Jacobum fratrem Domini. Henschenius admittens veterum sententiam de Christo duobus Geminis coss. crucifixo, remotoque õb id priori obice, Apollonii traditionem admittit (12): at, ut ab aliis se expediat, Hierosolymorum nomine non modo Judæam ac Palestinam, sed Syriam universam intelligit; quo Antiochenæ Ecclesiæ initia cito consignet, anno videlicet vulgari 53. Sed et annorum duodecim spatium Apollonio traditum, ad undecim annos contrahit, numerans duodecimum anno currente 40. Vidit hoc C. V. Daniel Papebrochius (13); qui cum Christi Ascensionem anno vulgari 54 connectat, nec Henschenio consentiat Hierusalem nomine Syriam universam intelligenti, Apollonii traditionem admittit, quatenus vel Apollonius ipse vel Eusebius erraverit, qui pro anno secundo duodecimum scripserit, urgetque argumentum ex Pauli primo Hierosolymam adventu desumptum.

« Mihi vero alias quam soleat Apollonii traditio intelligenda videtur et admittenda; nec enim video, cur majorem fidem mereatur Eusebius (qui tamen Apollonii traditionem refert, non refellit), quam Apollonius priori apostolorum ætati multo Eusebio proximior. Χρησθῆναι τῆς Ἱερουσαλῆμ, quod Hierosolymis excedere, discedere, abire interpretantur viri docti, mihi est ab Hierusalem segregari, separari, sejungi: et integram sententiam D verto: Aiebat tanquam ex traditione, Servatorem præcepisse suis apostolis, ne intra duodecim annos a Hierosolymis segregarentur. Separari autem, segregari, sejungi idem esse intelligo, ac alteram Eccle-

¹ Gal. 1, 18, 19.

(12) Hensch. *Appar. ad Chronol. pontif.*, exercit. 3.

(13) Papebr. *Conut. chron. hist.*, dissert. 11, De

A siam fundare, quæ a Hierosolymitana minime pederet; quatenus intra duodecim annos, et apostolorum collegium cui Petrus præerat, tanquam hæc Legis syndrium majus Hierosolymis tantum sederet, ac unus Hierusalem episcopus cæteris præsideret, si quæ Ecclesiæ intra terræ fines, syndriaque minora quæ postmodum præbyteria vocata sunt, constitui oporteret. Constituire autem principem alteram Ecclesiam, ubi apostolorum quispiam sederet fieri non poterat, quin et alibi apostolici collegii jurisdictio plenissime exerceretur, et quin sola desineret esse Hierosolymitana Ecclesia quæ cæteris præesset; quod segregari, sejungi, separarique a Hierusalem erat, ubi pro Judæorum more jurisdictionis plenitudo et apex. Id itaque, Apollonio intendente, fieri apostolis prohibitum ante duodecim ab ascensione annis. Hoc sensu Apollonii traditione intellecta, et Christi morte duobus Geminis coss. consignata, minime obstat quod Petrus et Joannes a Hierosolymis missi sunt in Samariam: quin sententiam confirmat; inde enim missi ubi apostolici syndrii sedes, illuc, peractis quæ a communi statuto decreta fuerant, redire; nec quod Paulus primo Hierosolymam veniens, præter Petrum et Jacobum, neminem apostolorum viderit; cum petuerint apostoli Hierosolyma abesse, nec tamen, modo explicato a Hierusalem separari. Præterquam quod Paulus loco allegato ait, se neminem apostolorum de Christi doctrina allocutum, quam gentilibus suo tempore disseminandam, a Christo immediate didicisset, minime autem apostolos ab hæc dicit. At enim ex Apollonii traditione hoc modo intellecta sequitur contra communem omnium sensum, Antiochenæ Ecclesiæ initia ad duodecimum ab Ascensione annum differenda. Plane sequitur: verum minime ob id traditio antiquissima est rejicienda; cum aliunde differendi rationes urgeant, hic adjiciendæ, etc. Hactenus vir eruditus; cuius quidem sententiam aliis dijudicandam reliquimus.

IV. Iis vero quæ ex veterum monumentis de Apollonio edisseruimus, illa quoque addenda videntur, quæ sanctus Hieronymus de ipso scribens tradidit his verbis (14): « Tertullianus sex voluminibus adversus Ecclesiam editis, quæ scripsit περί ἐκστάσεως, septimum proprie adversus Apollonium elaboravit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. »

sedib. Antioch. et Rom., num. 2.

(14) Hieron. *De vir. illust.*, cap. 40.

APOLLONII FRAGMENTA

EX LIBRO ADVERSUS CATAPHRYGAS

(Apud Eusebium *Hist. eccl.* lib. v, cap. 18.)

I.

Ἄλλὰ τις ἐστὶν οὗτος ὁ πρόσφατος διδάσκαλος; τὰ ἄργα αὐτοῦ καὶ ἡ διδασκαλία δείκνυσιν. Οὗτός ἐστιν διδάξας λύσεις γάμων· ὀνηστείας νομοθετήσας (15)· Πέπουζαν καὶ Τύμιον Ἱερουσαλήμ ὀνομάσας (πόμεναι δὲ εἰσὶν αὐταὶ μικραὶ τῆς Φρυγίας)· τοὺς πανταόθεν ἐκεῖ συναγαγεῖν ἐθέλων· ὁ πρακτικῆς χρημάτων καταστήσας· ὁ ἐπὶ ὀνόματι προσφορῶν, τὴν ἐρωληψίαν ἐπιτεχνώμενος· ὁ σαλάρια χορηγῶν τοῖς τῆρῶν αὐτοῦ τὸν λόγον, ἵνα διὰ τῆς γαστριμαρίας ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου κρατύνηται.

Sed quisnam est novus ille doctor? opera ejus et doctrina satis aperte produnt. Hic est qui nuptiarum dissidia docuit, qui jejuniorum leges imposuit, qui Pepuzam et Tymium (Phrygiæ oppidula) Hierusalem nominavit, ut cunctos undique homines eo convocaret; qui pecuniarum exactores constituit; qui sordidam munerum captationem oblationum nomine callide obvelavit; qui doctrinam suam prædicantibus salaria præbet, ut per sædam ventris ingluviem doctrina ejus convalescat.

II.

Δείκνυμεν οὖν αὐτὰς πρώτας τὰς προφητείας ταύτας, ἀφ' οὗ τοῦ πνεύματος ἐπληρώθησαν, τοὺς ἄνδρας καταλιπούσας. Πῶς οὖν ἐψεύδοντο, Πρίσκαν παρθένον (16) ἀποκαλοῦντες. Δοκεῖ σοι (17) πᾶσα Γραφή κωλύειν προφήτην λαμβάνειν δῶρα καὶ χρήματα; Ὅταν οὖν ἴδω τὴν προφήτην εἰληφυῖαν καὶ χρυσοῦν καὶ ἄργυρον καὶ πολυτελεῖς ἐσθήτας, πῶς αὐτὴν μὴ ταρατῆσομαι;

Ostendimus igitur has principes prophetissas simul ac spiritu impletæ sunt, viros suos dimisisse. Quantopere ergo mentiebantur, qui Priscam virginem prohibere, ne propheta munera et pecunias accipiat? Cum igitur videam prophetissam aurum et argentum vestesque pretiosas accepisse, quomodo eam non repudiabo?

III.

Ἔτι δὲ καὶ Θεμίσιον ὁ τὴν ἀξιόπιστον πλεονεξίαν (18) ἠμφιεσμένος, ὁ μὴ βαστάσας τῆς ὁμολογίας

Præterea Themison speciosa avaritia obvelatus, qui confessionis signum non pertulit, sed magna

(15) Ὁ νηστείας νομοθετήσας. Tres quotannis quadragesimas, ac præterea duas xerophagiarum hebdomadas Montanus instituerat. Ac de xerophagiis quidem testatur Tertullianus in libro *De jejuniiis*. De tribus vero quadragesimis testis est Hieronymus, tum in epistola ad *Marcellam*, tum in *Commentariis ad caput I Aggæ* ita scribens: « Et omnem laborem manuum accipiamus jejuniis eorum et observationes varias, et χαμευνίας, id est *humidornitiones*; qui tribus quadragesimis per annum jejunantes, et ξηροφαγίας humiliter animam suam, et vel maxime de Tatiani radice crescentes, super hujusmodi laboribus audiunt: Tanta passi estis sine causa. » Idem in *caput IX Matthæi*: « Hujus occasione testimonii, Montanus, Prisca et Maximilla etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam. » Sunt qui existimant duas xerophagiarum hebdomadas, quarum meminit Tertullianus, nihil aliud visse quam duas quadragesimas, quas præter illam primam ac solemnem catholicorum quadragesimam ejunabant Montanistæ. Cui sententiæ facile accedo. Nam Tertullianus eo loco propria duntaxat Montanitarum jejunia recenset. Sic enim loquitur: « Quamvis enim est apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas, exceptis scilicet Sabbatis et Dominicis, offerimus Deo. » De paschali autem jejunio nihil dixit, eo quod hoc jejunium non proprium erat Montanistarum, sed commune omnium Christianorum. Cæterum notandum est hoc loco Apollonium tanquam gravissimum acium objicere Montano, quod jejunia sub lege ac sub præcepti forma constituisset; non quod jejunare crimen sit; aut quasi quibusdam in Ecclesiis liceat, semperque licuerit indicere jejunia. Nam

et Joannes apostolus triduanum Ephesiis jejunium indixit, priusquam ad scribendum Evangelium se conferret. Et episcopi catholicæ plebi mandare jejunia solebant ex aliqua sollicitudinis ecclesiasticæ causa, ut docet Tertul. in lib. cit., cap. 13. Verum Montano id facere nullatenus licebat, homini hæretico et ab Ecclesiæ corpore segregato, nec ullum sacerdotium gerenti. Merito igitur eum reprehendit Apollonius, quod ex arbitrio suo, non ex apostolica traditione constituisset jejunia. Nam catholicorum quidem jejunia ex apostolorum traditione manant; de solemnibus ac publicis jejuniis loquor, quæ certis diebus in Ecclesia quotannis observabantur. Hæreticorum autem jejunia, ex inani præsumptione et sanctitatis simulatione procedunt. Cujusmodi fuere jejunia, quæ Montanus sectatoribus suis tanquam Paracletus indixit.

(16) Πρίσκαν παρθένον. In codice Med., Maz. et Fuk. et apud Nicephorum legitur etiam Πρίσκαν, quam scripturam confirmat etiam Rufinus. Sed et Tertullianus et Firmilianus aliique Priscam nominant.

(17) Δοκεῖ σοι. Nicephorus in lib. iv, cap. 26, negativam addit particulam, οὐ δοκεῖ σοι, etc. Atque ita Savilius ad marginem sui libri emendavit.

(18) Τὴν ἀξιόπιστον πλεονεξίαν. Musculus vertit, *indubitata avaritia circumdatus*. Christophorus vero, *totus revera avaritiæ sordibus involutus*. Langus autem interpretatus est, *inexplebilis avaritiæ sordibus obvolutus*: quasi ἐπληστόν πλεονεξίαν legeretur. Ego vero non dubito quin hic locus ita intelligendus sit ut verti; quod satis declarat vox ἠμφιεσμένος, qua velamentum et simulatio designantur. Etenim Montanistæ illi avaritiam suam religionis prætextu, et specioso oblationum vocabulo ob-

pecuniæ vi erogata vincula abiecit: cum ob eam causam modestius deinceps ac submissius agere deberet, tanquam martyr sese offerens, ausus est exemplo Apostoli conscripta epistola catholica, eos quidem qui fideiores ipso exstiterant, instituire; novæ autem doctrinæ patrocinari; ac postremo in Dominum, in apostolos et in sacrosanctam Ecclesiam impie loqui.

Sed ne de pluribus loquamur, respondeat nobis prophetissa de Alexandro, qui se martyrem prædicat, quocum ipsa convivatur; qui adoratur etiam ipse a multis; cuius latrocinia et reliqua facinora, pro quibus pœnas dedit, nihil opus est nos dicere, præsertim cum in tabulario contineantur. Uter igitur illorum alteri peccata condonat? an prophetae martyri latrocinia? an martyr prophetae avaritiam? Cum enim Dominus præceperit: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas*¹; isti contra in rerum vetitarum possessione graviter deliquerunt. Qui enim ab ipsis prophetæ et martyres dicuntur, eos non solum a divitibus, sed etiam a mendicis, pupillis et viduis pecunias corrogare demonstrabimus. Quod si hac in parte confidunt innocentia suæ, sistant se, et de his nobiscum disceptent; ut, si quidem convicti fuerint, saltem in posterum delinquere desinant. Actus enim prophetæ, tanquam fructus examinandi sunt; ex fructibus quippe arbor cognoscitur². Quod vero ad Alexandrum pertinet, ut veritas omnibus nosse cupientibus innotescat, iudicatus est Ephesi ab Æmilio Frontino Asiæ proconsule, non ob nomen Christi, sed ob ea quæ perpetraverat latrocinia, cum jam desertor fidei esset. Deinde vero ementitus nomen Christi, dimissus est, cum urbis illius fideles fellisset; Ecclesia vero ejus loci, unde erat oriundus, ipsum non recepit, eo quod latrocinia exerceret. Si qui vero totum illius negotium scire desiderant, præsto est publicum Asiæ tabularium. Et tamen propheta illum ignorare se fugit, quocum plures annos simul vixit. Hunc nos convincendo, per ipsum etiam prophetæ convincimus falsitatem. Idem in aliis compluribus possumus ostendere. Quod si fiduciam sui

¹ Matth. x, 9, 10. ² Luc. vi, 44.

velabant, ut supra dixit Apollonius: 'Ο ἐπ' ὀνόματι προσφορῶν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενος.

(19) Τῆς ὁμολογίας τὸ σημεῖον. Christophoronus quidem crucem intelligi putavit, eo quod in Evangelio crux portari frequenter dicitur. Sed procul dubio vincula ipsa intelligit Apollonius, quæ Themison pro Christo portare nequiverat. Quod enim confessionis signum hic vocat Apollonius, sequente linea nominat τὰ δεσμά.

(20) Ὁ προσκυνῶνσι καὶ αὐτῷ πολλοί. Scribendum videtur καὶ αὐτῶν, id est Montanistarum.

(21) Ὁπισθόδομος. Athenis dicebatur ὀπισθόδομος, ædes quaedam post templum Minervæ Palladis, in qua pecuniæ publicæ recondebantur, ut ex Demosthene docet Harpocration. Sed et in omnibus templis erat ὀπισθόδομος. Varro in lib. iv *De lingua latina*: « Ideo in ædibus sacris ante cellam, ubi sedes dei est, Græci dicunt πρόδομον: quod post, ὀπι-

τὸ σημεῖον (19), ἀλλὰ πλῆθει χρημάτων ἀποθήρηναι τὰ δεσμά· δέον ἐπὶ τούτῳ ταπεινοφρονεῖν, ὡς μή τις καυχώμενος, ἐτόλμησε μιμούμενος τὸν Ἀπόστολον καθολικὴν τινα συνταξάμενος ἐπιστολὴν, κατηγάμεν τοὺς ἀμεινον αὐτοῦ πεπιστευκότας· συναρῆζεσθαι δὲ τοῖς τῆς καινοφωνίας λόγοις· βλασφημῆσαι δὲ εἰς τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν.

IV.

Ἴνα δὲ μὴ περὶ πλείονων λέγωμεν, ἢ προστίθῃμι ἐπιπάτω τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον τὸν λέγοντα ἐπὶ τὸν μάρτυρα, ὃ συνεσιτεύεται· ὃ προσκυνῶνσι καὶ αὐτῷ πολλοί (20)· οὐ τὰς ληστείας καὶ τὰ ἄλλα τμήματα ἐφ' οἷς κεκδοσασαι, οὐχ ἡμᾶς δεῖ λέγειν, ἀλλὰ ὁ ὀπισθόδομος (21) ἔχει. Τίς οὖν τίνι χαρίζεται τὰ ἀμαρτήματα, πότερον ὁ προφήτης τὰς ληστείας τῷ μάρτυρι, ἢ ὁ μάρτυς τῷ προφήτῃ τὰς πειρασίας; Εἰρηκότος γὰρ τοῦ Κυρίου· Μὴ κτήσῃτε χρυσὸν, μήτε ἀργυρὸν, μήτε δύο χιτῶνας, ἅπαν τὸν τούναντιον, πεπλημελέησασαι περὶ τὰς τύπαι τῶν ἀπηγορευμένων κτήσεις. Δειξόμεν γὰρ τοὺς ἐργαζομένους παρ' αὐτοῖς προφήτας καὶ μάρτυρας, μὴ μόνον παρὰ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ παρὰ πτωχῶν, ὄρσαντων καὶ χηρῶν χρηματιζομένων. Καὶ εἰ πεποθητῆρι ἔργων ἐν τούτῳ, στήψωσαν καὶ διορισάσθωσαν ἐπὶ ταῖς τῶν (22)· ἵνα ἐὰν ἐλεγχθῶσι, κἀν τοῦ λοιποῦ παύσωνται πλημμελοῦντες. Δεῖ γὰρ τοὺς καρποὺς ἐπαμάρτεσθαι τοῦ προφήτου· ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. Ἴνα δὲ τοῖς βουλομένοις κατὰ Ἀλέξανδρον ἢ γνώριμα· κέρχεται ὑπὸ Αἰμιλίου Φροντίνου ἀνθυπάτου ἐν Ἐφέσῳ, οὐ διὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ δι' ἃς ἐτόλμησε ληστείας, ὧν ἤδη παραβάτης (23). Εἶτα ἐπιφουσαμένος τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἐπιβλήνται ἀπὸ τῆς πόλεως τοὺς ἐκεῖ πιστοὺς· καὶ ἡ ἰδία παρακλία αὐτῶν, ὅθεν ἦν, οὐκ ἐδέξατο, διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν ληστῆν. Καὶ οἱ θέλοντες μαθεῖν τὰ κατ' αὐτὸν, ἔργων τὸ τῆς Ἀσίας δημόσιον ἀρχεῖον· ὅν ὁ προφήτης συνόντα πολλοὶς ἔτεσιν ἀγνοεῖ. Τούτων ἐλεγχοῦντες ἡμεῖς, δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐξελέγχομεν τοῦ προφήτου. Τὸ δμοιον ἐπὶ πολλῶν δυνάμεθα ἀποδείξει. Καὶ εἰ θαρρόσιν, ὑπομεινάτωσαν τὸν Ἐλεγχον.

σθόδομον. » Eadem habet Pollux in lib. i. Hic vero ὀπισθόδομος pro tabulario sumitur, seu pro loco in quo tabulæ publicæ asservabantur; non pro ætario, ut sumitur apud Athenienses. Infra δημόσιον ἀρχεῖον vocat Apollonius.

(22) Διορισάσθωσαν ἐπὶ τούτοις. Musculus vertit: *Et super ea nobiscum disceptent, ea lege ut, etc.*

(23) Ὁν ἤδη παραβάτης. Hunc locum optime Rullinus exposuit hoc modo: *Judicatus est apud Æmiliū Frontinum proconsulem Ephesi, non propter nomen Christi, sed propter quædam latrocinia. Nam a Christi nomine jam apostata exstiterat. Sed post hæc ut fideles quidam fratres, qui per illud tempus apud judicem aliquatū poterant, pro ipso intercederent, simulavit se propter nomen Domini laborare, et per hoc dimittitur.* At Christophoroni versio prima in eo peccat, quod παραβάτην maleficam vocat: deinde in eo quod ἐκρίθη veritē condemnatus est.

V.

Ἐὰν ἀρνῶνται δῶρα τοῦς προφήτας αὐτῶν εἰλη-
μέναι, τοῦτο ὁμολογήσατ' ὅτι ἐὰν ἐλεγχθῶσιν
ἐληφότες, οὐκ εἰσὶ προφῆται· καὶ μυρίας ἀποδείξεις
οὐτῶν παραστήσομεν. Ἀναγκαῖον δέ ἐστι πάντας
ἰαροῦς δοκιμάζεσθαι προφήτου. Προφήτης, εἰπέ
λοι, βάπτεται (24); προφήτης στιβίλιζται; προφήτης
μελοκοσμεῖ; προφήτης τάβλαις καὶ κύβοις παίζει;
προφήτης δαυελίζει; ταῦτα ὁμολογήσατ' ἄνθρωπον
ἔστιν, ἢ μή. Ἐγὼ δὲ, ὅτι γέγονε παρ' αὐτοῖς δεξι-
strum hæc agere liceat, an secus. Ego vero hæc apud ipsos acta esse convincam.

(24) Βάπτεται. Hieronymus in *Catalogo* hunc
ocum ita vertit: *Dic mihi, crinem fucat propheta?*
tibio oculos liniit? propheta vestibis et gemmis orna-
ur? propheta tabula ludit et tesseris? propheta fenus
iccipit? Longe profecto elegantius quam Rufinus.
Græci βάπτειν τὴν τρίχα dicunt, quod Latini crines
ingere, seu rutilare. Id enim præcipue studebant

Si negant prophetas suos munera accepisse, hoc
igitur fateantur, non esse illos prophetas, si munera
accepisse convicti sint; ac tum demum sexcenta
ejus rei documenta ac testimonia proferemus. Ne-
cesse porro est ut omnes prophetæ fructus atque
actus probentur. Dic mihi, tingitne capillos pro-
pheta? an stibio oculos liniit? an studet ornari?
prophetane tabula ludit et tesseris? an pecuniam
locat lenori? ingenue fateantur ac respondeant,

matronæ, ut rutilum haberent crinem. Quam in rem
cinere lixivio utebantur, ut docet Varro. Sammoni-
cus Serenus de capillo tingendo ita præcipit:

Ad rutilam speciem nigros flavescere crines
Unguento cineris, prædixit Tullius auctor.

Vide Hesychium in ξανθίζειν.

PLURIUM ANONYMORUM

E QUIBUS NONNULLI APOSTOLOS AUDIERANT

RELIQUIÆ

A SANCTO IRENÆO SERVATÆ.

(Routh, *Reliquiæ sacræ*, Oxonli, 1814, I, 41.)

MONITUM

Duo omnino sunt, quæ monuero; primum hoc est: pluribus uno senioribus attribuenda esse collectanea, quæ sequuntur; deinde nolle me affirmare ista omnia, præsertim quæ excerpti et quinto loco posui, ipsis auctorum verbis ab Irenæo fuisse expressa. Sed finge haud ita esse, certe digni erant ut huc deducerentur rivuli, quos a Christianismi fontibus tam prope abesse novimus.

I.

Ἡ γὰρ πλάνη, Irenæus inquit, *Præfat. lib. primi*
Contra hæreses, § 2, καὶ αὐτὴν μὲν οὐκ ἐπιδείκνυ-
ται, ἵνα μὴ γυμνωθεῖσα γένηται κατάρωρος· πιθανῶ
δὲ περιδλήματι πανούργως κοσμουμένη, καὶ αὐτῆς
τῆς ἀληθείας ἀληθεστέραν ἑαυτὴν παρέχειν φαίνε-
σθαι (2) διὰ τῆς ἐξωθεν φαντασίας τοῖς ἀπειροτέροις·
καθὼς ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἡμῶν (3) εἴρηται ἐπὶ τῶν

(1) Ex veteri interpretatione, ut fragmenta quæ
sequuntur.

(2) *Παρέχειν φαίνεσθαι*. Vel lege *παρέχει φαίνε-*
σθαι, vel *παρέχειν φαίνεται*. Addit Latinus inter-
pres per parenthesis *ridiculum est et dicere*: quibus
verbis nihil in Græco respondet. Nisi hæc de suo
addiderit, omiserunt oscitantes scribæ, γελῶτόν ἐστι
φάναι. Massuetus ad Irenæum. Legere malim cum
Petavio ad Epiphanium ubi hæc Græce servata sunt,
παρέχει, quam φαίνεσθαι in φαίνεται cum Billio mu-
tare, qui Græca Irenæi fragmenta, quotquot college-
rat, Latine vertit.

(1) Error enim secundum semetipsum non osten-
ditur, ne denudatus fiat comprehensibilis, suasorio
autem cooperimento subdole adornatus, et ipsa veri-
tate (ridiculum est et dicere) veriorum semetipsum
præfert, ut decipiat exteriori phantasmate rudio-
res; quemadmodum a meliore nobis dictum est de
hujusmodi, « quoniam lapidem pretiosum smar-

(3) *Τοῦ κρείττονος ἡμῶν*. Observavit pridem
Eusebius lib. v *Hist.*, cap. 8, Irenæum cujusdam
viri apostolici, cujus nomen reticet, sermonum fre-
quenter meminisse, quod ex cap. 13 hujus libri,
19 et 35 tertii, et 45 quarti, clarum est. Quis au-
tem ille sit, cum acerrimum Eusebii judicium fu-
gerit, non a me exspectes. Feuardentius ad Irenæum.
Videsis Eusebii locum descriptum supra ad pag. 28.
Venusta autem atque elegans appellata Senioris
ῥήσις est a Pearsonio *Vindic. Ignat.* p. 1, cap. 6,
p. 96, sicut illa quoque numero iii designata.

gdum, magni pretii apud quosdam, vitreum in ejus A
 contumeliam per artem assimilatum, quoadusque
 non adest qui potest probare, et artificium arguere,
 quod subdole sit factum. Cum enim commistum
 fuerit ærumentum argento, quis facile poterit, ru-
 dis cum sit, hoc probare? »

τοιοῦτων, « Ὅτι λίθον τὸν τιμιον σμάραγδον δεῖ καὶ
 πολυτιμητὸν τισιν ὕαλος ἐνουβρίζει διὰ τέχνης παρ-
 μοιουμένη, ὅποταν μὴ παρῆ ὁ σθένων δοκιμάσαι καὶ
 τέχνη διελέγξει τὴν πανούργως γενομένην. Ὅταν δὲ
 ἐπιμιγθῆ ὁ χαλκὸς εἰς τὸν ἀργυρον, τίς εὐκλόως δυνή-
 σεται τοῦτον ἀκεραίως (4) [ἀκέρατος *legebat* vel. *is-
 terpres*] δοκιμάσαι; »

II.

Similia enim loquentes (*scil. hæretici*) fidelibus (*inquit Irenæus lib. III ejusd. Operis, ipso sine cap. 17, al. c. 19, p. 209*), sicut prædiximus, non solum dissimilia sapiunt, sed et contraria, et per omnia plena blasphemias, per quæ interficiunt eos, qui per similitudinem verborum dissimile affectionis eorum in se attrahunt venenum; sicut quis aquæ mistum gypsum dans pro lacte, seducat per similitudinem coloris; sicut quidam dixit SUPERIOR NOBIS (5) de omnibus qui quolibet modo depravant quæ sunt Dei, et adulterant veritatem: *In Dei lacte* (6) gypsum male miscetur.

III.

— Sicut melior nobis de talibus prophetis esse- B
 quitur. Quod audax et inverecunda est anima,
 quæ vacuo aere excalescitur.

Καθὼς ὁ κρείττων ἡμῶν (7) (*verba Irenæi
 sunt lib. I ejusd. Op. c. 13, al. 8, p. 62, al. 9*)
 ἔφη περὶ τῶν τοιοῦτων [*scil. de falsis prophetis*]
 « Ὅτι τολμητὸν καὶ ἀναιδὲς ψυχὴ κερῶ ἀέρι θερ-
 μαινομένη. »

IV.

Propter hoc (8) et in initio transgressionis Adæ, sicut enarrat Scriptura, non ipsum maledixit Adam, sed terram in operibus ejus (9), quemadmodum ex veteribus quidam ait, quoniam quidem transtulit Deus maledictum in terram, ut non perseveraret in homine (10). Condemnationem autem transgressionis accepit homo tædia et terrenum laborem, etc., etc. Hæc Irenæus attulit lib. III ejusd. Op., c. 23, al. c. 35, p. 221.

V.

4. Quemadmodum audivi (11) (*inquit Irenæus lib. IV ejusd. Op. c. 27, al. 45, p. 263*) a quodam presbytero, qui audierat ab his qui apostolos viderant, et ab his qui didicerant (12): Sufficere veteribus, de his quæ sine consilio Spiritus egerunt, eam quæ ex Scripturis esset correptionem. Cum enim non sit personarum acceptor Deus, quæ sunt non secundum ejus placitum facta, his inferebat congruam correptionem. Quemadmodum sub David, quando persecutionem quidem patiebatur a Saul propter justitiam, et regem Saul fugiebat, et inimicum non ulcisceretur, et Christi adventum psallebat, et sapientia instruebat gentes, et omnia secundum consilium faciebat Spiritus, placebat Deo. Quando autem propter concupiscentiam ipse sibi accepit Bersabee (13) Uriæ uxorem, dixit Scriptura de eo: « Nequam autem visus est sermo quem fecit David in oculis Domini »; » et mittitur

¹ Gen. III, 17. ² II Reg. XI, 27.

(4) *Ἀκεραίως*. Interpres legisse videtur ἀκέρατος, rudis cum sit, non ἀκερατός, incorrupte, sincere. Ita paulo ante, ut decipiat rudiores. Fronto Ducæus ad Irenæum. Legendum cum interprete ἀκέρατος.

(5) *Superior nobis*. Idem sane, cujus simile dictum allegatur in Proœmio libri I. Græbius ad Irenæum.

(6) *Veritatem: In Dei lacte*. Sic cod. Claromont. C melius, ni fallor, quam cæteri: *Veritatem Dei. Lacte*. Per lac intelligit verba catholica, quibus erroris gypsum miscebant hæretici. Gypsum enim præsens venenum habere docet Plinius lib. xxxvi, cap. 24. Conjecit Græbius hanc sententiam ad marginem a quopiam ascriptam, in textum inde irrepsisse. Sed forte ipsa verba sunt antiqui illius, quem tacito nomine sæpe allegat Irenæus. Massuet. ad Iren.

(7) *Ὁ κρείττων ἡμῶν*. Quis sit ille antiquus scriptor, quem sæpe laudat Irenæus, hactenus deprehendi non potuit. Massuet. *ibid.*

(8) *Propter hoc*. H. e. propterea quod Deus primum hominum parentem per Christum æterna donaturus erat salute. Interea Feuardentius ait, Tertullianum libro II, *adversus Marcionem*, c. 25, hunc Irenæi locum his paucis contrahere: « Deus ideo non maledixit ipsum Adam et Evam, ut restitutionis candidatos, ut confessione relevatos, sicut ma-

ledixit serpenti, cujus salus omnino deplorata erat, » etc.

(9) *Sed terram in operibus ejus*. LXX: ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου.

(10) *Quoniam quidem* — in homine. Ist hæc potius perioche mihi quidem continere videtur vera τῶ ἀρχαίου verba; namque illud quoniam apud veterem Irenæi interpretem pro quod poni solet.

(11) *Quemadmodum audivi*, etc. Sunt bonæ frugis hæc dicta, sive ab ore alicujus, sive a scripto ejus accepta; quæ etsi non omnia verbis ipsis senioris expressa, tamen hujus presbyteri fuisse, usque dum veneris ad Pauli apostoli verba in priori ad Corinthios epistola colligendum videtur, cum ex structura orationis, quæ a directa forma in modum infinitum subinde mutatur, tum vero ex verbis illis: sicut dixit presbyter, et inquit ille senior, postea insertis.

(12) *Ab his qui didicerant*. Dodwellus dissert. I, in Irenæum, § 8, p. 11: « Posteriori illo discentium nomine illos, ut existimo, complectitur Domini discipulos, qui tamen non fuerint apostoli, quales erant Papæ Joannes presbyter et Aristion. » Vid. et dissert. IV, § 3, p. 292.

(13) *Bersabee*. *Beisabee* Græbius post cod. Arundel. et multa τῶν Ὁ exemplaria quæ habent Βεθσαβεί.

ad eum Nathan propheta, ostendens ei peccatum ejus, ut ipse dans sententiam de semetipso, et semetipsum adjudicans, misericordiam consequeretur et remissionem a Christo. « Et dixit ei: Duo viri fuerunt in civitate una, unus dives, et unus pauper; diviti erant greges ovium et boum multi valde, et pauperi nihil aliud nisi ovicula una, quam habebat et nutriebat, et fuerat cum eo, et cum filiis ejus pariter; de pane suo manducabat, et de calice bibebat, et erat ei quasi filia. Et venit hospes homini diviti, et pepercit accipere de grege ovicularum suarum, et de gregibus boum suorum, et facere hospitii; et accepit oviculam viri pauperis, et apposuit viro qui venerat ad eum. Iratus est autem David super hominem illum valde, et dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est homo ille qui fecit hoc; et oviculam reddet quadruplum pro eo quod fecit factum hoc; et pro eo quod non pepercit pauperi. Et ait ad eum Nathan: Tu es vir qui fecisti hoc²; » et deinceps reliqua exsequitur, exprobrans eum et enumerans in eum Dei beneficia, et quoniam exacerbavit Dominum, cum fecisset hoc. Non enim placere Deo hujusmodi operationem (14), sed iram magnam imminere domui ejus. Compunctus est autem David ad hæc, et ait: « Peccavi Domino; » et Psalmum exhomologeseos³ (15) post psallebat, adventum Domini sustinens, qui abluit et emundat eum hominem qui peccato fuerat obstrictus. Similiter autem et de Salomone, cum perseveraret judicare recte et sapientiam (16) enarrare, et typum veri templi (17) ædificabat, et glorias exponebat (18) Dei et adventuram pacem gentibus annuntiabat, et Christi regnum præfigurabat, et loquebatur tria millia parabolarum in adventum Domini⁴, et quinque millia canticorum, hymnum dicens Deo, et eam quæ est in conditione (τῆς κτίσεως) sapientiam Dei exponebat physiologicæ ex omni ligno, et de omni herba, et de volatilibus omnibus, et de quadrupedibus, et de piscibus, et dicebat: « Si vere Deus, quem cæli non capiunt, super terram habitabit cum hominibus⁵ » et placebat Deo, et omnes eum admirabantur, et omnes reges terræ quærebant faciem ejus, ut audirent sapientiam ejus, quam dederat illi Deus, et regina Austri a finibus terræ veniebat ad eum, sapientiam, quæ in eo erat, scitura⁶; quam et Dominus ait in judicio resurrecturam cum eorum natione qui audiunt sermones ejus, et non credunt in eum, et adjudicaturam eos; quoniam illa quidem subjecta est annuntiata sapientia per servum Dei; hi vero eam quæ a Filio Dei dabitur contempserunt sapientiam. Salomon enim servus erat; Christus vero Filius Dei, et Dominus Salomonis. Cum igitur sine offensa serviret Deo, et ministraret dispensationibus ejus, tunc glorificabatur; cum autem uxores accipiebat ab universis gentibus, et permittebat eis erigere idola in Israel, dixit Scriptura de eo: « Et rex Salomon erat amator mulierum, et accepit sibi mulieres alienigenas; et factum est in tempore senectutis Salomonis, non erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo. Et divertentur mulieres alienigenæ cor ejus post deos alienos. Et fecit Salomon malignum in conspectu Domini: non abiit post Dominum, quemadmodum David pater ejus. Et iratus est Dominus in Salomonem; non enim erat cor ejus perfectum in Domino, secundum cor David patris ejus⁷. » Sufficiens increpavit eum Scriptura, sicut dixit presbyter, « ut non gloriatur universa caro in conspectu Domini⁸. »

2. Et propter hoc Dominum in ea quæ sunt sub terra descendisse⁹, evangelizantem et illis (19) adventum suum, remissione peccatorum existente his qui credunt in eum. Crediderunt autem in eum omnes qui sperabant in eum, id est, qui adventum ejus prænuñtiaverunt, et dispositionibus ejus servierunt, jurati, et prophetæ et patriarchæ; quibus similiter ut nobis remisit peccata, quæ non oportet nos imputare his, si quominus contemnimus gratiam Dei. Quemadmodum enim illi non imputabant nobis (20) incontinentias nostras, quas operati sumus, priusquam Christus in nobis manifestaretur; sic et nos non est justum imputare ante adventum Christi his qui peccaverunt. « Omnes enim homines egent gloria Dei¹⁰, » justificantur autem non a semetipsis, sed a Domini adventu, qui intendunt lumen ejus. In nostram autem correptionem conscriptos esse actus eorum¹¹, ut sciremus, primum quidem, quoniam unus est Deus noster et illorum (21), cui non placeant

² II Reg. xii, 4, seqq. ³ Psalm. l. Vid. not. 14. ⁴ III Reg. iv, 52, seq. ⁵ III Reg. viii, 27. ⁶ Matth. xii, 42. ⁷ III Reg. xi, 4, seqq. ⁸ I Cor. i, 29. ⁹ Ephes. iv, 9; I Petr. iii, 19. ¹⁰ Rom. iii, 23. ¹¹ I Cor. x, 11.

(14) Operationem. Alii operationes. Massuet. ad Iren.

(15) Psalmum exhomologeseos. Hunc esse quinquagesimum etiam fatentur Hebræi, hujusmodi titulum eidem affigentes: Psalmus David, quando venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee. Feuardent. ad Iren.

(16) Sapientiam. Vocem Dei, quam ex cod. Arundel. in ed. sua Irenæi Græbius adjecisse se dixerat, quia sacer textus, quo spectat Irenæus, sapientiam Dei memoraret, restituit.

(17) Typum veri templi. Salomonis templum typum fuisse Christi Domini, liquet ex Joan. ii, 14: Solvite templum hoc, etc., quod eleganter explicat Athanasius oratione 5 contra Arianos. Feuardent. ad Iren.

(18) Et glorias exponebat, etc. Alludit, nisi fallor, ad Psal. lxxi, qui Salomonis esse inscribitur, ma-

xime ad vers. 7 et 8. Græbius ad eundem.

(19) Evangelizantem et illis. De hac opinione, seu S. Scripturæ interpretatione, si theologos adire velis, fortasse instar omnium erit Pearsonius in Expos. Symboli. Artic. Descendit ad inferos.

(20) Non imputabant nobis. H. e. ethnicis ante Christi adventum, ut recte ait Græbius. Quando autem non imputabant? Quo tempore adventuram pacem gentibus annuntiabant. Vid. infra, ex cod. Voss. Imputabant pro imputant ante Massuetum posuerat Græbius.

(21) Quoniam unus est Deus noster et illorum. Contra hæreticos Deum in Veteri Testamento annuntiatum a Patre Domini nostri Christi distinguentes, omnia hæc presbyterum dixisse, ostendunt verba, quæ infra sequuntur, etiamsi effata illa a nobis statim post hanc ᾠδὴν collocata, Irenæi magis quam presbyteri fuisse, statuere velis.

peccata, etiamsi a claris fiant; deinde ut' abstinemus a malis. Si enim hi qui præcesserunt nos in criminibus veteres, propter quos nondum Filius Dei passus erat, delinquentes in aliquo, et concupiscentiis carnis servientes, tali affecti sunt ignominia; quid passuri sunt qui nunc sunt, qui contempserunt adæmum Domini, et deserierunt voluptatibus suis? Et illis quidem curatio et remissio peccatorum mors Domini fuit, propter eos vero qui nunc peccant, Christus non jam morietur, jam enim mors non dominabitur ejus¹³; et venit Filius in gloria Patris, exquirens ab actoribus et dispensatoribus suis pecuniam quam eis credidit cum usuris¹⁴; et quibus plurimum dedit, plurimum ab eis exigit¹⁵. Non debemus ergo, inquit ille senior, sperbi esse, neque reprehendere veteres; sed ipsi timere, ne forte, post agnitionem Christi agentes aliquid quod non placeat Deo, remissionem ultra non habeamus delictorum, sed excludamur a regno ejus. Et idem Paulum dixisse: « Si enim naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, qui cum esses oleaster, insertus es in pinguedinem olivæ, et socius factus es pinguedinis ejus¹⁶. »

3. Similiter et plebis prævaricationes vides (22) descriptas esse, non propter illos qui tunc transgrediebantur, sed in correptionem nostram, et ut sciremus unum et eundem Deum, in quem illi delinquebant, et in quem nunc delinquunt quidam ex his qui credidisse se dicunt. Et hoc autem Apostolum in Epistola quæ est ad Corinthios, manifestissime ostendisse, dicentem: « Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube, et in mari, omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt; bibebant autem de spiritali consequens eos petra; petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum bene sensit Deus; prostrati sunt enim in deserto. Hæc in figuram nostri fuerunt, ut non simus concupiscentes malorum, quemadmodum et illi concupierunt; neque idololatræ sitis, quemadmodum quidam eorum; sicut scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex illis fornicati sunt, et corruerunt una die viginti tria millia. Nec tentemus Christum, quemadmodum quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura fiebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in qua finis sæculorum devenit. Quapropter qui putat se stare, videat ne cadat¹⁷. »

Deinde intervenientibus nonnullis, quæ statim post subjungam, ita ineunte cap. 28 pergit sermo: Cum ergo hic et illic eadem sit in vindicando Deo justitia Dei, et illic quidem typice, et temporaliter, et medicrius; hic vero vere, et semper, et austerius; ignis enim æternus, et quæ a celo revelabitur ira Dei a facie Domini nostri, quemadmodum et David ait: « Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam ipsorum¹⁸, majorem pœnam præstat iis qui incidunt in eam; valde insensatos ostendebant presbyteri (23) eos qui ex his quæ acciderunt his, qui olim Deo non obtemperabant (24), tentant alteram patrem introducere; e contrario opposites, quanta Dominus ad salvandos eos, qui receperunt eum, seniens fecisset, miserans eorum; tacentes autem de judicio ejus, et quæcunque provenient his, qui audierunt sermones ejus, et non fecerunt, et quoniam expediebat eis, si non essent nati¹⁹, et quoniam tolerabilis Sodoma et Gomorrhæ erit in judicio, quam civitati illi quæ non recepit sermones discipulorum ejus²⁰ (25).

Quamquam interjacentia verba, de quibus modo dixi, ejusdem fuisse presbyteri haud præfracte vererim, ea tamen tanquam minus certa seorsim hic collocanda censeo.

Sine dubitatione igitur, et sine contradictione ostendente Apostolo, unum et eundem esse Deum, qui et illa judicavit, et ea quæ nunc sunt, exquirat, et causam descriptionis eorum demonstrante, iudocet et audaces, adhuc etiam imprudentes inveniuntur omnes, qui propter transgressionem eorum, qui olim fuerunt, et propter plurimorum indicto audientiam (26), alterum quidem aiunt illorum fuisse Deum, et hunc esse mundi fabricatorem, et esse in diminutione; alterum vero a Christo traditum Patrem, et hunc esse qui sit ab unoquoque eorum mente conceptus: non intelligentes, quoniam quemadmodum ibi in pluribus eorum, qui peccaverunt, non bene sensit Deus; sic et hic vocati multi, pauci vero electi²¹; quemadmodum ibi iniusti, et idololatræ, et fornicatores, vitam perdidit; sic et hic: et Domino quidem prædicante, in ignem æternum mitti tales, et Apostolo dicente: An ignoratis quoniam iniusti regnum Dei non hæreditabunt? Nolite seduci, neque fornicatores, neque idololatræ, neque adulteri, neque molli-

¹³ Rom. vi, 9. ¹⁴ Matth. xxv, 27. ¹⁵ Luc. xii, 48. ¹⁶ Rom. xi, 21, 17. ¹⁷ I Cor. x, 1, seqq. ¹⁸ Ps. xxxiii, 17. ¹⁹ Marc. xiv, 21. ²⁰ Matth. x, 15. ²¹ Matth. xx, 16.

(22) Vides. Sic pro ridens, quod sensum male suspendit, reposui auctoritate cod. Clarom. Hæc vero non Irenæi, sed senioris illius quem paulo ante citavit, verba esse existimo. Massuet. ad Iren.

(23) Ostendebant presbyteri. Sic omnes mss. at Eras., Gallas et Fenard. Ostendebat presbyter. Massuet. ad Iren. Forsitan verba ipsius scriptoris sunt, quem laudat Irenæus. Vid. supra.

(24) Non obtemperabant. Non, cum omissum a Massuet. esset, quia deest in Clarom., Voss., Arun-

del. nihilominus restitui.

(25) Discipulorum ejus. Quid post hæc ad seniores revera pertineat, usque dum veneris ad verba et initio tricesimi capituli ad num. vi a me descripta, nemo, ut opinor, expiscari poterit.

(26) Inducto audientiam. Etsi aiat Grabius: « Vide de hac voce Glossarium Latinum, » nihil de ea exstat in Glossario Latino-Græco, quod Irenæo additum est. Voce autem significatur dicto inaudientia, sive, inobedientia.

neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei possidebunt²². Et quoniam non ad eos qui extra sunt hoc dicit, sed ad nos, ne projiciamur extra regnum Dei, tale aliquid operantes, intulit: *Et hæc quidem iuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Jesu Christi et in Spiritu Dei nostri*²³. Et quemadmodum illic condemnabantur, et projiciebantur hi qui male operabantur, et reliquos exterminabant; similiter et hic oculus quoque effoditur scandalizans, et pes, et manus, ne reliquum corpus pariter pereat²⁴. Et habemus præceptum: *Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere*²⁵. Et iterum ait Apostolus: *Nemo vos seducat inanibus verbis; propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiae. Nolite ergo fieri participes eorum*²⁶. Et quemadmodum ibi peccantium damnatio participabat et reliquos, quoniam placebant eis, et una cum eis conversabantur; sic et hic, *modicum fermentum totam massam corrumpit*²⁷. Et quemadmodum ibi adversus injustos ira descendebat Dei; et hic similiter Apostolus ait: *Revelabitur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam eorum hominum, qui veritatem in injustitia detinent*²⁸. Et quemadmodum ibi in Ægyptios, qui injuste puniebant Israel, vindicta a Deo fiebat; sic et hic, Domino quidem dicente: *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, quicumque clamant ad eum die et nocte? Etiam dico vobis, faciet vindictam eorum cito*²⁹; et Apostolo, in ea quæ est ad Thessalonicenses epistola, ista prædicante: *Si quidem justum est apud Deum retribuere retributionem his qui tribulant vos, et vobis qui tribulamini, refrigerium nobiscum, in revelatione Domini nostri Jesu Christi de cælo cum angelis virtutis ejus, et in flamma ignis, dare vindictam in eos qui non noverunt Deum, et in eos qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi: qui etiam penas pendunt interitus æternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus, cum venerit magnificari in sanctis suis, et admirabilis esse omnibus qui crediderunt in eum*³⁰.

VI.

Qui vero exprobrant (27) et imputant, quod profecturus populus jussu Dei vascula omnis generis et vestimenta acceperit ab Ægyptiis, et sic abierit, ex quibus et tabernaculum factum est in eremo; ignorantes justificationes Dei, et dispositiones ejus, semetipsos arguunt, sicut et Presbyter dicebat. (*Hæc Irenæus lib. iv, c. 30, al. 49, p. 267. Tum vero statim post illa, quæ priore loco huic ῥῆσει subjuncti, hæc in capite proxime sequente addit* :) Talia quædam enarrans de antiquis Presbyter, respiciebat nos, et dicebat: *De eisdem delictis, de quibus ipsæ Scripturæ increpabant patriarchas et prophetas, nos non oportere (28) exprobrare eis, neque fieri similes Cham*³¹, qui irrisit turpitudinem patris sui, et in maledictionem decidit; *sed gratias agere pro illis Deo, quoniam in adventu Domini (29) nostri remissa sunt eis peccata; etenim illos dicebat gratias agere, et glorificari in nostra salute*³². *De quibus autem Scripturæ non increpant, sed simpliciter sunt positæ, nos non debere fieri accusatores, non enim sumus diligentiores Deo, neque super magistrum possumus esse, sed tyrum quærere. Nihil enim otiosum est eorum, quæcunque inaccusabilia posita sunt in Scripturis. Quemadmodum et Lot, qui eduxit de Sodomis filias suas, quæ conceperunt de patre suo, et qui reliquit in circumfinito uxorem suam statuatam salis usque in hodiernum diem.* (Deinde in historia Lot mystica ratione interpretanda versatur oratio, quam infra huic ῥῆσει subjuncti, usque dum venerit ad initium capitis 32, al. 52.) Hujusmodi quoque de duobus testamentis Senior apostolorum discipulus disputabat, *ab uno quidem et eodem Deo utraque ostendens; nec esse alterum Deum præter unum qui fecit et plasnavit nos, nec firmitatem habere sermonem eorum qui dicunt, aut per angelos, aut per quamlibet virtutem, aut ab alio Deo factum esse hunc mundum, qui est secundum nos* (30).

1. Dicebat. *Pergit scribere Irenæus*: Si enim non in typica perfectione hoc consensisset Deus, hodie in vera nostra perfectione, id est in fide in qua sumus constituti, per quam de numero gentilium exempti sumus, nemo poterat salvari. Omnes enim nos aut modica, aut grandis sequitur possessio, quam ex Mammona iniquitatis acquisivimus. Unde enim domus in quibus habitamus, et vestimenta quibus induimur, et vasa quibus utimur, et reliqua omnis ad diuturnam vitam nostram ministratio, nisi ex his quæ.

²² I Cor. vi, 9, 10. ²³ Ibid. 11. ²⁴ Matth. xviii, 8. ²⁵ I Cor. v, 11. ²⁶ Ephes. v, 6, 7. ²⁷ I Cor. v, 6. ²⁸ Rom. 1, 18. ²⁹ Luc. xviii, 7, 8. ³⁰ II Thess. 1, 5, seqq. ³¹ Gen. ix, 22, 25. ³² Joan. viii, 56.

(27) *Qui vero exprobrant, etc.* Marcionitas intelligit, quos fraudem illam Hebræorum in Ægyptios Creatori maxime objecisse, auctor est Tertullianus lib. ii *contra Marcionem*. Augustinus quæst. 39 *super Exodum* Hebræos omni suspitione furti liberat: « Quia enim, ait, hoc Deus jussit, qui noverat quid quemque pati oporteret, hi furtum non fecerunt, sed Deo jubenti ministerium præbuerunt. » D. Alcimi episcopi Viennensis, viri perantiqui, versus non inelegantes subnectere non erit injucundum:

... Portantur avari
Sic Pharaonis opes, quem tunc mercede soluta

Servitii longum credas taxasse laborem.

Gregorius id allegorice explicat lib. xxviii *Moral.*, cap. 17. Feuardent. ad Iren.

(28) *Oportere. Oportet*, quod exstat in Feuardentii marg. ex cod. Voss. recepit Massuetus. At vero sequitur modus infinitivus.

(29) *In adventu Domini*. Conferenda esse monit Græbii, quæ supra ad § 2, p. 45 occurrebant.

(30) *Secundum nos*. Alia præterea post hæc discipulo apostolorum deberi posse scio; quæ autem nullo certo iudicio se produnt, ea relinquenda existimavi.

cum ethnici essemus, de avaritia acquisivimus, vel ab ethnicis parentibus, aut cognatis, aut amicis, de injustitia acquirantibus percepimus? Ut non dicamus, quia et nunc in fide existentes acquirimus. Quis enim vendit, et non lucrari vult ab eo qui emit? Quis autem emit, et non vult utiliter secum agi ab eo qui vendit? Quis autem negotians non propterea negotiatur, ut inde alatur? Quid autem et hi, qui in regali aula sunt, fideles, nonne ex eis, quæ Cæsaris sunt, habent utensilia, et his qui non habent, unusquisque eorum secundum virtutem præstat? Ægyptii populi erant debitores non solum rerum, sed et vitæ suæ, propter patriarchæ Joseph præcedentem benignitatem; nobis autem secundum quid debitores sunt ethnici, a quibus et lucra, et utilitates percipimus? quæcunque illi cum labore comparant, his nos, in fide cum simus, sine labore utimur.

Ad hoc populus pessimam servitutem serviebat Ægyptiis, quemadmodum Scriptura ait: *Et cum vi potestatem exercebant Ægyptii in filios Israel, et in odium eis adducebant vitam in operibus duris, luto et latere, et omnibus operibus quæ faciebant in campis, per omnia opera quibus eos deprimebant cum vi*²²; et ædificaverunt eis civitates munitas, multum laborantes, et augentes eorum substantias annis multis et per omnem modum servitutis, cum illi non solum ingrati essent adversus eos, verum et universos perdere vellent. Quid igitur injuste gestum est, si ex multis pauca sumpserunt, et qui potuerunt multas substantias habere, si non servissent eis, et divites abire, paucissimam mercedem pro magna servitute accipientes, inopes abierunt? Quemadmodum si quis liber, abductus ab aliquo per vim, et serviens ei annis multis, et augens substantiam ejus, post deinde aliquod adminiculum consecutus, putetur quidem modica quædam ejus habere, revera autem ex multis laboribus suis, et ex acquisitione magna, pauca percipiens discedat, et hoc ab aliquo imputetur ei, quasi non recte fecerit; ipse magis injustus iudex apparebit ei, qui per vim in servitium fuerit deductus. Sic ergo sunt et hujusmodi qui imputant populo parva de multis accipienti sibi; et ipsis non imputant, qui nullam gratiam ex merito parentum debitam reddiderunt, imo et in gravissimam servitutem redigentes, maximam ab eis consecuti sunt utilitatem; et illos quidem non signatum aurum et argentum in paucis vasculis, quemadmodum prædiximus, accipientes, injuste fecisse dicunt; semetipsos autem, (dicetur enim quod verum est, licet ridiculum quibusdam esse videatur) ex alienis laboribus insigne aurum, et argentum, et ærumentum, cum inscriptione et imagine Cæsaris in zonis suis ferentes, juste [se] facere dicunt.

Si autem comparatio fiat nostra et illorum, qui justius apparebunt accepisse? utrumne populus ab Ægyptiis, qui erant per omnia debitores; an nos a Romanis, et reliquis gentibus, et a quibus nihil tale nobis debeatur? Sed et mundus pacem habet per eos, et nos sine timore in viis ambulamus, et navigamus quocumque voluerimus. Adversus igitur hujusmodi aptus erit sermo Domini: *Hypocrita, dicens, exime primo trabem de oculo tuo, et tunc perspicies auferre festucam de oculo fratris tui*²⁴. Etenim si is qui tibi hæc imputat, et gloriatur in sua scientia, separatus est a gentilium cœtu, et nihil est alienorum apud eum, sed est simpliciter nudus, et nudis pedibus, et sine domo in montibus conversatur, quemadmodum aliquod ex his animalibus, quæ herbis vescuntur; veniam merebitur, ideo quod ignoret necessitates nostræ conversationis. Si autem ab hominibus quæ dicuntur aliena esse, participatur, et arguit typum eorum; semetipsum injustissimum ostendit, retorquens in se ejusmodi accusationem. Invenietur enim aliena circumferens, et ea quæ ejus non sunt, concupiscens, et propter hoc dixisse Dominum: *Nolite judicare, ne judicemini: in quo enim judicio judicabitis, judicabitur de vobis*²⁵. Non utique ut peccantes non corripiamus, nec ut his quæ male fiunt consentiamus; sed ut Dei dispositiones non judicemus injuste, cum ille omnia juste profutura providerit. Quoniam enim sciebat nos de nostra substantia, quam ab alio accipientes haberemus, bene acturos: *Qui enim habet, inquit, duas tunicas, det ei qui non habet: et qui habet escam, similiter faciat*²⁶. Et: *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; et nudus fui, et vestistis me*²⁷. Et: *Cum facis misericordiam, non sciat sinistra tua quid faciat dextra tua*²⁸; et reliqua quæcunque beneficientes justificamur, velut de alienis nostra redimentes: de alienis autem ita dico, non quasi mundus alienus sit a Deo, sed quoniam hujusmodi dationes ab aliis accipientes habemus, similiter, velut illi ab Ægyptiis qui non sciebant Deum; et per hæc ipsa erigimus nobismetipsis tabernaculum Dei: eum bene enim facientibus habitat Deus; quemadmodum Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut hi, quando fugati fueritis, recipiant vos in æterna tabernacula*²⁹. Quæcunque enim, cum essemus ethnici, de injustitia acquisivimus, hæc cum crediderimus, in Dominicis utilitates conversantes, justificamur.

Necessarie igitur hæc in typo præmeditabantur, et tabernaculum Dei ex his fabricatur: illis quidem juste accipientibus, quemadmodum ostendimus; nobis autem præostensis, qui inciperemus per alienam Deo deservire. Universa enim quæ ex Ægypto profectio fiebat populi a Deo, typus et imago fuit protectionis Ecclesiæ, quæ erat futura ex gentilibus; propter hoc et in fine educens eam hinc in suam hære-

²² Exod. i, 13, 14. ²³ Matth. vii, 5. ²⁴ Ibid., i, 2. ²⁵ Luc. iii, 11. ²⁶ Matth. xxv, 35, 36. ²⁷ Matth. vi, 3. ²⁸ Luc. xvi, 9.

ditatem, quam non Moyses quidem famulus Dei, sed Jesus Filius Dei in hæreditatem dabit. Si quis autem diligentius intendat his, quæ a prophetis dicuntur de fine, et quæcunque Joannes discipulus Domini vidit in Apocalypsi, inveniet easdem plagas universaliter accipere gentes, quas tunc particulatim accepit Ægyptus. Talia quædam enarrans de antiquis presbyter, etc., etc., *ut supra*.

2. Usque in hodiernum diem. *Verba quæ sequuntur, hæc sunt* : Etenim Lot non ex sua voluntate, neque ex sua concupiscentia carnali, neque sensum, neque cogitationem hujusmodi accipiens, consummavit typum. Quemadmodum Scriptura dicit : *Et intravit major nata, et dormivit cum patre suo nocte illa : et non scivit Lot cum dormiret illa, et cum surgeret* ⁴⁰. Et in minore hoc idem : *Et non scivit, inquit, cum dormisset secum, nec cum surrexisset*.

Μὴ εἰδότες τοῦ Ἀὐτ, μηδὲ ἡδονῆ δουλεύσαντος, οικονομία ἐπετελεῖτο, δι' ἧς αἱ δύο... συναγωγὰ ἀπὸ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεκνοποιησάμεναι ἐμνήνοντο ἄνευ σαρκὸς ἡδονῆς· οὐ γὰρ ἦν ἄλλος οὐδεὶς σπέρμα ζωτικὸν καὶ τέκνων ἐπικαρπίαν δυνάμενος δοῦναι αὐταῖς, καθὼς γέγραπται. (*Græca hæc e Catena PP. in Genesisin.*)

Dixit autem major ad minorem : Pater noster senior est, et nemo est super terram ⁴¹, etc.

Illæ quidem filix secundum simplicitatem et innocentiam putantes universos homines periisse, quemadmodum Sodomitas, et in universam terram iracundiam Dei supervenisse, dicebant hæc. Quapropter et ipsæ excusabiles sunt, arbitrantes se solas relictas cum patre suo ad conservationem generis humani, et propter hoc circumveniebant patrem. Per verba autem earum significabatur, neminem esse alterum qui possit filiorum generationem majori et minori Synagogæ præstare, quam patrem nostrum. Pater autem generis humani Verbum Dei (31) ; quemadmodum Moyses ostendit dicens : *Nonne hic ipse Pater tuus qui possedit te, et fecit te, et creavit te* ⁴²? Quando igitur hic vitale semen, id est, Spiritum remissionis peccatorum per quem vivificamur, effudit in humanum genus? Nonne tunc, cum convalescebatur cum hominibus, et bibeat vinum in terra? *Venit enim, inquit, Filius hominis manducans et bibens* ⁴³ : et cum recubisset, obdormivit et somnum cepit. Quemadmodum ipse in David dicit : *Ego dormivi et somnum cepi* ⁴⁴. Et quoniam in nostra communicatione et vita hoc agebat, iterum ait : *Et somnus meus suavis mihi factus est* ⁴⁵. Totum autem significabatur per Lot, quoniam semen Patris omnium, id est Spiritus Dei, per quem facta sunt omnia, commistus et unitus est carni, hoc est, plasmati suo ; per quam commistionem et unitatem duæ Synagogæ, id est duæ congregationes fructificantes ex Patre suo filios vivos vivo Deo.

Et cum hæc fierent, uxor remansit in Sodomis, jam non caro corruptibilis, sed statua salis semper manens, et per naturalia ea quæ sunt consuetudinis hominis, ostendens quoniam et Ecclesia, quæ est sal terræ, subrelicta est in conditio terræ, patiens quæ sunt humana : et dum sæpe auferuntur ab ea membra integra, perseverat statua salis, quod est firmamentum fidei, firmans et præmittens filios ad patrem ipsorum. Hujusmodi quoque de duobus Testamentis Senior apostolorum discipulus, etc., *ut supra*.

VII.

Ποῦ οὖν ἐτέθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; ἐν τῷ παραδείσῳ δηλονότι, καθὼς γέγραπται (32), *Et plantavit Deus paradysum in Eden contra orientem, et posuit ibi hominem quem plasmavit*. Καὶ ἐκεῖθεν ἐξεβλήθη εἰς τὸνδε τὸν κόσμον παρακούςας (33). Διὸ καὶ λέγουσιν οἱ πρεσβύτεροι τῶν ἀποστόλων μαθηταί, τοὺς μεταθεθέντας ἐκεῖσε μετατεθῆναι (34)· δικαίους γὰρ

Ubi ergo primus positus est homo? scilicet in paradiso, quemadmodum Scriptura dicit : *Et plantavit Deus paradysum in Eden contra orientem, et posuit ibi hominem quem plasmavit* ⁴⁶. Et inde projectus est in hunc mundum, non obediens. Quapropter dicunt presbyteri, qui sunt apostolorum discipuli, eos qui translati sunt, illuc translatos esse ;

⁴⁰ Gen. xix, 33, 35. ⁴¹ Ibid. 31, 32. ⁴² Deut. xxxii, 6. ⁴³ Math. xi, 19. ⁴⁴ Psal. iii, 6. ⁴⁵ Jer. xxi, 26. ⁴⁶ Gen. ii, 8.

(31) *Pater autem generis humani Verbum Dei*. Tuetur, ni fallor, locus emendationem verborum Victorini Petavionensis a cl. Walkero Cantabrigiensi olim propositam. Cum enim in fragmento opusculi ejus *De fabrica mundi* a Cavio in *Hist. Lit.* primum edito hæc verba corruptissima exstiterent, auctoritatem totius creaturæ justus, ita ea egregie emendavit Walkerus, auctor autem totius creaturæ Jesus.

(32) *Γέγραπται*. Verba Genes. ii, 3. Damascenus, qui in *Parallelis* hæc Græca Irenæi bis citavit, quæ in cod. quoque 26 Barocc. in *Biblioth. Bodl.* exstant, haud descripsit. Græbius ad Irenæum.

(33) *Παρακούςας*. Θεοῦ additum in Damascen.

prima citatione et Barocc. Grab. ibid.

(34) *Ἐκεῖσε μετατεθῆναι*. Disputationem de loco in quem Deus transtulerit, et huc usque viventes conservavit Enochum et Heliam, Augustinus indicavit ad fidem non pertinere, lib. ii *De peccato originali*, c. 23. At cum hic Irenæus doceat apostolorum discipulos et auditores dixisse, illos in paradysum terrestrem, ubicunque ille sit, translatos fuisse, indeque, qui adversus Antichristum præliantur venturos (Apoc. cap. xi), cui sententiæ omnes fere Græci et Latini Patres astipulantur, mihi parum tutum videtur aliter nunc sentire. Feuarden. ad eumd.

justis enim hominibus, et Spiritum habentibus præparatus est paradísus, in quem et Paulus apostolus asportatus audivit sermones inenarrabiles, quantum ad nos in præsentí; et ibi manere eos qui translati sunt usque ad consummationem, coaspicantes incorruptelam.

A ἀνθρώποις καὶ πνευματοφόροις ἡτοιμάσθη ὁ παράδεισος, ἐν ᾧ καὶ Παῦλος ἀπόστολος εἰσχομισθεὶς ἤκουσεν ἀρρήτα ῥήματα, ὡς πρὸς ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι· κακεὶ μένειν τοὺς μετατεθέντας ἕως συντελείας, προημαζομένους τῆν ἀφθαρσίαν. *Hæc Irenæus lib. v, cap. 5, p. 298.*

VIII.

.... et (quemadmodum dixit quidam de senioribus) per extensionem manuum, duos populos ad unum Deum congregans. Duæ quidem manus, quia et duo populi dispersi in fines terræ: unum autem medium caput, quoniam et unus Deus super omnes, et per omnes, et in omnibus nobis.

... καὶ ὡς ἔφη τις τῶν προβεβηκότων, διὰ τῆς θείας ἐκτάσεως τῶν χειρῶν (35), τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα Θεὸν συναγάγων (scil. ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ). Δύο μὲν γὰρ αἱ χεῖρες, ὅτι καὶ δύο λαοὶ διεσπαρμένοι εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς· μία δὲ μέση κεφαλὴ, ὅτι εἰς ὁ Θεός, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.

B *Hæc Irenæus attulit lib. v, c. 17, p. 314.*

IX.

Filius enim, quemadmodum et quidam ante nos (36) dixit, dupliciter intelligitur; alius quidem secundum naturam, eo quod natus sit filius; alius autem secundum id quod factus est, reputatur filius. *Hæc Irenæus affert lib. iv, cap. ult.*

X.

Omnia enim mensura et ordine Deus facit, et nihil non mensum apud eum, quoniam nec incompositum. Et bene, qui dixit (38), Ipsum inmensum Patrem in Filio mensuratum: mensura enim Patris Filius, quoniam et capit eum. *Hæc Irenæus attulit lib. iv ejusd. Op. cap. 4, vel 8.*

Ἄπαντα μέτρῳ (37) καὶ τάξει ὁ Θεὸς ποιεῖ, καὶ οὐδὲν ἀμετρον παρ' αὐτῷ· ὅτι μὴδὲν ἀναρβήμητον. Patrem in Filio mensuratum: mensura enim Patris Filius.

XI.

Quapropter et juste, et apte tali temeritati tuæ divinæ aspirationis senior, et præco veritatis, invecus est in te, dicens sic:

Διὸ καὶ δικαίως, καὶ ἀρμοζόντως τῇ τοιαύτῃ σου τολμῇ ὁ θεὸς πρεσβύτης καὶ κήρυξ τῆς ἀληθείας ἐμμέτρως ἐπιβεβόηκέ σοι, εἰπῶν οὕτως·

Idolorum fabricator Marce, et portentorum inspector, Astrologiæ cognitor et magicæ artis, Per quæ confirmas erroris doctrinas, Signa ostendens his, qui a te seducuntur, Apostaticæ virtutis operationes,

Εἰδωλοποιεὶ Μάρκε, καὶ τερατοσκόπε, Ἀστρολογικῆς ἐμπειρὸς καὶ μαγικῆς τέχνης, Δι' ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα, Σημεῖα δεικνύς τοῖς ὑπὸ σοῦ πλανωμένοις, Ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγγειρήματα,

(35) Τῆς θείας ἐκτάσεως τῶν χειρῶν. An geminum sit illud θείας, quod abesse video a vetere Irenæi interprete, fortasse dubitandum. Cæterum Græca hæc Irenæi exstare in *Catena ms. in libros Regum*, num. 241 bibl. Coislin., nos docuit Massuetus; porro exscripsit eadem ex *Catena ms. in libros Regum* bibliothecæ Venetæ S. Marci cl. Mingarellus ad Didymi opus *De Trinitate* haud ita pridem editum, lib. II, c. 14, pag. 266. Quem fugerat, hæc quidem ad Irenæi librum *Contra hæreses* pertinere, is enim collocanda ea inter fragmenta aliorum operum ejusdem Patris, atque alii cuidam fragmento jam edito subjungenda monuit, tanquam si inedita lucusque fuissent. -- *Ἐκτάσεως τῶν χειρῶν*. Elegans et pia admodum est hæc mystica figura Dominicæ crucis explicatio, quam a seniore, Polycarpum puto vel Papiam, accepit. Qui pluribus animum oblectare concupierit, et similibus, consulat Justinii martiris *Apologiam* posteriorem, Lactantii lib. IV, cap. 26 et 27; Rufinum in *Expos. Symboli*, Ambrosium serm. 53, Athanasium lib. *De Incarnatione Verbi*, Nazianzenum prima orat. *Apolog.*, Chrysostomum tribus Homil. *De Cruce*, Sedulium lib. V (*Arminum*, Damascenum lib. IV, cap. 12, etc. FEUARDENT.

(36) *Quidam ante nos*. Confer Pearsonii *Vindicias Epistolarum Ignatii* part. I, cap. 6, pag. 297 editionis Clerici, ubi et Clementis Alexandrini gemina allegat verba. Grabius ad Iren.

(37) Ἄπαντα μέτρῳ. Hanc Irenæi sententiam Græce ex Claromontano *Parallelorum* Damasceni

codice edidit Halloixius in *Vita Irenæi* pag. 483, quæ et in Vaticano eorundem *Parallelorum* exemplari lit. A, cap. 2, eodem modo legitur. Irenæum vero alludere ad Sapientiæ XI, 21, quilibet videt. Massuet. ad Irenæum, ex Grabio.

(38) *Et bene qui dixit*. De hoc dicto lege omnino D. Georgii Bulli *Defensionem fidei Nicænæ*, sect. II, c. 5, § 4; Grab. *ibid.*— Respondens vanis Gnosticorum cavillationibus, qui ex eversa Hierosolyma, civitate regis magni, et abrogata veteri lege inferentibus alium esse Veteris, alium Novi Testamenti auctorem et Deum, ostendit et Hierosolymæ et veteri legi suum tempus a Deo mensum ac definitum fuisse; utramque adveniente nova lege desinere debuisse; idque sapientissimo et ordinatissimo Dei consilio factum fuisse. *Omnia enim*, inquit, *mensura et ordine Deus facit, et nihil non mensum apud eum, quoniam nec incompositum*. Quod postremum, scilicet, nihil non mensum apud Deum esse, ut probet, laudat veterem aliquem aut coævum scriptorem ecclesiasticum cujus nomen tacet, sed verba probat. *Et bene, ait, qui dixit, ipsum inmensum Patrem in Filio mensuratum; mensura enim Patris, Filius, quoniam et capit eum*. Quibus ostendit, Deum adeo ordinis, proportionis, et mensuræ amantem esse ut neque suam ipse sibi mensuram deesse voluerit. Filius enim est mensura Patris, qui totam Patris immensitatem, infinitatem et substantiam in se capit, continet ac veluti circumscribit. Massuet. *ibid.*, *Dissert.* p. cxxxI.

Ἄ σοι χορηγεῖ σὸς πατήρ (39) *Satān āsl* (40) Ἄ ἄγγελικῆς δυνάμεως (41) Ἄζήλ (42) ποιεῖν·
 Ἐχὼν σε πρόδρομον ἀντιθέου παροῦργίας (43).

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ θεόφιλος πρεσβύτερος ἡμεῖς δὲ, etc.
Hæc Irenæus lib. 1, cap. 15, al. 12, p. 80, ed. Massueti.

(39) Ἄ σοι χορηγεῖ σὸς πατήρ. Locum restituit Billius ex vet. interp. pro & σὺ χορηγεῖς ὡς. In textum recepi, sicut Pearsonius fecerat in *Vindictiis Ignatianis*, p. 1, c. 6.

(40) *Satān āsl*. Hoc pro *Satanā* et post Scaligerum reposuit Petavius in margine Epiphani p. 246, metro ita exigente; quamvis vetus interpret *āsl* haud legerit. GRABIUS.

(41) *Δυνάμεως*. Post hanc vocem irrepserat ἐγχειρήματα veteri interpreti ignotum, quod delendum monuerunt Grabius et Massuetus, sed quod ante fecerat Pearsonius.

(42) Ἄζήλ. Angelus malus est, cujus mentio

Quæ tibi præstat tuus pater Satanas Per angelicam virtutem Azazel facere, Habens te præcursorem contrariæ adversus Deum nequitæ.

Et hæc quidem amator Dei senior. Nos autem, etc.

fit, ait Grabius, in Paraphrasi Chaldaica Jonathani vulgo ascripta ad Genes. vi, 5. In libro Enochii decimus ordine inter 20 lapsos memoratur. De hoc plura somniarunt Rabbini. Legesis Agrippam, lib. 11, *De occult. philos.*; Reuchlinum lib. 111 *De arte cabalistica*, et Moynii *Notas ad Barnabæ epistolam* pag. 648, et seqq. Massuet. ex Grabio et Feuarentio.

(43) Ἀντιθέου παροῦργίας. Pearsonius *Vindict. Ignat.* ubi supra, pag. 98: « Divinus ille senex Marcum describere voluit, tanquam Antichristi præcursorem, quod hic significat ἀντιθέος παροῦργια. »

ECCLESIARUM

VIENNENSIS ET LUGDUNENSIS

EPISTOLA

DE MARTYRIO S. POTHINI EPISCOPI

ET ALIORUM PLURIMORUM.

PRÆMITTITUR

Fragmentum epistolæ eorumdem sanctorum martyrum ad S. Eleutherum Romanum pontificem.

(ROUTH, *Reliquiæ sacræ*, Oxonii, 1814, in-8°, tom. I, p. 260; GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.*, 1, 691.)

PROŒMIA

(GALLAND. *ibid.*, tom. I, *Proleg.* p. CXXV.)

- I. Præstantia et amplitudo Epistolæ de martyribus ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis.
- II. Horum martyrum Acta ab iis qui aderant, litteris consignata. Quisnam illa perscripsisse existimetur.
- III. Quo tempore feruntur hi martyres passi.
- IV. Nominum eorum recensio.
- V. Memoria. Locus.
- VI. Editio ex Valesiano Eusebio descripta. Præmittitur fragmentum epistolæ martyrum Lugdunensium ad S. Eleutherum Romanum pontificem.

I. « Epistola Viennensium ac Lugdunensium martyrum, inquit Valesius vir summus (1), pulcherrimum est atque vetustissimum totius Ecclesiæ in hoc genere monumentum. De cujus laudibus cum multa jam dicta sint a multis, nemo tamen pro illius dignitate hactenus est locutus. Adeo ejus epistolæ meritum ac pondus, omnem dicendi vim su-

B perat. Atque id fatebuntur, quicumque eam sæpius legerint. Quo plus enim legitur, eo semper videtur esse præstantior. Hoc vero tam insigne Ecclesiæ Gallicanæ monumentum, uni Eusebio acceptum ferre debemus; qui nisi historiarum suarum libris illud intexuisset, tanto antiquitatis ecclesiasticæ thesauro nunc fortasse careremus. » Hæc ille.

(1) Vales. in Epist. nuncup. Euseb. *Hist.*

II. Jam vero quæ ad hanc epistolam spectant reliqua, ea potissimum ex Ruinarthio repetere juverit. Sic igitur vir iste doctus (2) : « Cum Acta martyrum Lugdunensium ab iis ipsis conscripta sint qui rebus gestis præsentibus adfuerunt, his nihil certius aut luculentius haberi potest. Tam pretiosum antiquitatis ecclesiasticæ monumentum nobis servavit Eusebius, qui ut aliquod specimen gravissimæ persecutionis qua sub M. Aurelio imperatore agitata est Ecclesia, posteris relinqueret, Epistolam ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis in qua hæc Acta continentur, *Historiæ suæ ecclesiasticæ* inseruit (3), asserens in suæ narrationis proœmio, *innumerabiles prope martyres tunc per universum orbem enituisse*, cum non minus in aliis provinciis quam in Gallia persecutio fureret. »

Porro de hujus Epistolæ auctore silet Ruinarthius, quem tamen alii fuisse Irenæum eo tempore Lugdunensis Ecclesiæ presbyterum, haud immerito existimant. Quod quidem primus omnium suspicatus est Valesius (4), quem deinceps secuti sunt Tillemontius (5), Dodwellus (6) ac Massuetus (7), ut alios prætereamus. Œcumenius enimvero nonnulla refert de martyribus Lugdunensibus, ex iis desumpta, ut ipsemet testatur (8), quæ scripsit Irenæus *Περὶ Εἰρήνης καὶ Βλανδίνης τῶν μαρτύρων, De Sancto et Blandina martyribus*. Haud αὐτολεξέει quidem ea recitat Œcumenius, compendio usus : ὡς δὲ διὰ βραχέων παραθέσθαι. quæ tamen in medium profert ipse, non aliunde quam ex nostra Epistola excerpisse videtur.

III. Pergit porro V. C. ad tempus inquirendum, quo hi martyres feruntur passi; qua de re alibi quoque agit, Dodwellum perstringens (9). « Id vero, ait, anno 17 M. Aurelii imperatoris contigisse tradit Eusebius disertis verbis in proœmio jam laudato, ubi eodem anno Eleutherum Romanum pontificem in Soteris mortui locum electum fuisse affirmat. Is est annus Christi 177, quem idem Eusebius in *Chronico* cum M. Aurelii anno 16 conjungit. Hunc numerandi modum amplexus est *Chronici Alexandrini* auctor, qui ad eundem 16 Marci annum, Pothini cæterorumque martyrum Lugdunensium passionem refert. Aliam tamen viam iniiit Henricus Dodwellus (10); hanc enim persecutionem ad 7 M. Aurelii annum, Christi 167 refert; ne, si eam cum aliis veteribus et recentioribus scriptoribus ad annum ejus imperatoris 16, aut 17 prorogaret, fateri cogeretur persecutionem quæ sub M. Aurelii principatu sæviit, vel diuturniorem, vel

(2) Ruinarth. *Admonit. in Act. SS. marty. Lugd.*, p. 50.

(3) Euseb. *Hist. eccl.*, lib. v, capp. 4-3.

(4) Vales. ad Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 4, not. 2.

(5) Tillem. *Mém. eccl.* tom. III, p. 2.

(6) Dodw. *Dissert. sing.*, cap. 10, § 2, p. 154, addit. *Opp. post. Pears.*

(7) Massuet. *dissert.* II, Iren. §§ 41, 60.

(8) Œcum. *Comment. in I Petr. epist.*, cap. 3, tom. II, p. 498.

A saltem post aliquod tempus renovatam fuisse; cum inflicti non auderet, persecutionem sub ejus imperatoris initiis, in orientalibus saltem provinciis fuisse commotam.

« Nec objiciendum est, quod Eusebius in *Chronico* martyrum Gallicanorum necem ad M. Aurelii annum 7 videatur referre. Certum est enim, Eusebium in *Chronico* sæpius temporum seriem accurate non observasse, præsertim cum de martyribus egit, quos potius ad aliquam e persecutionibus quas decem enumerat, quam ad annum quo passi fuerunt referre curavit. Unde sub tertiæ persecutionis titulo, Symeonem Cleopæ filium simul cum sancto Ignatio et iis qui a Plinio Secundo interfecti sunt, conjungit. Cæterum favet nobis Eusebius etiam in *Chronico*, qui Eleutheri papæ initium ad annum 177 refert, sub cujus pontificatus initio martyres Lugdunenses passos fuisse certum est, non ex Eusebii solum verbis, sed ex ipsorumque martyrum Lugdunensium epistola, quam per sanctum Irenæum ad eum pontificem direxerunt. *Te per omnia*, inquit, *ac perpetuo optamus in Deo valere, pater Eleuthere.* »

IV. Ad hæc numerum inquit et nomina eorum martyrum vir eruditus, sic inquit : « Horum omnium martyrum nomina in eadem Epistola recitata erant. Sed excidit pretiosum illud antiquitatis monumentum, præter unum breve fragmentum quod refert Eusebius (11); cui hæc ille subjungit : *Quid opus est expressum in supradicta epistola catalogum martyrum hic recensere, quorum alii securi percussi, alii feris objecti, alii in carcere exanimati sunt?* Hos martyres in totidem classes distribuunt Gregorius Turonensis (12), Ado et Notkerus (13); quos quadraginta et octo fuisse aiunt, eorumque nomina recensent, quæ ex istis auctoribus hæc proferre visum est, usque dum antiquiora inveniantur monumenta.

« Hoc itaque ordine a Gregorio Turonensi referuntur (14) : *Vetius Epagathus, Zacharias*, hunc presbyterum fuisse cæteri referunt; *Macarius, Alcibiades* : istum alio nomine, *Asclepiadem* vocari observat Notkerus; et re ipsa sic nominatur in Martyrologio quod sancto Hieronymo tribuitur; *Silvius, Primus, Ulpus* (15), *Vitalis, Comminius, D October, Philominus, Geminus, Julia, Albina, Grata, Rogata* : hanc Gregorius Turonensis cum *Martyrologio* Hieronymiano omisit; *Æmilia, Posthumiana* : sic Gregorius, alii *Potamiam* appellant; *Pompicia, Rodone* seu *Rhodana, Biblis, Quarta, Materna, Elpenipsa, Stamas* : sic Gregorius; Ado autem et

(9) Ruinarth. *Præfat. in Act. marty.*, § 38, p. 37.

(10) Dodw. *dissert.* 41, Cypr. § 56, p. 259, et *Dissert. singul. de Rom. pontif. success.*, cap. 14, § 3, p. 180.

(11) Euseb. *Hist. eccl.*, lib. v, cap. 4. Habes illud infra, p. 693.

(12) Greg. Tur. *De glor. marty.*, lib. I, cap. 49.

(13) Ado et Notk. in *Martyrol.* ad d. 2. Jun.

(14) Vid. Baron. ad ann. 179, § 35.

(15) Al. *Alpius*. Ruinarth. ad Gregor. Turon., p. 779.

otkerus, *Helpes quæ et Amnas. Hi quidem diversissimis mortibus interempti sunt. Hi autem bestiis aditi sunt: Sanctus, Maturus, Attalus, a Gregorio omissus; Alexander, Ponticus, Blandina. Hi sunt qui in carcere spiritum reddiderunt: Arescius; do et Notkerus, Aristæus; Fotinus, Cornelius, otimus, Titus, Zoticus, Julius, Apollonius, Gemianus, Julia, Ausonia, quatuor postremos non abet Gregorius; Æmilia, Gamnite, sic Gregorius; lii *Javnica; Pompeia, Alumna, Mamilia, hæc duæ esunt in Adone et Notkero; sed habent Domnam, uæ in Gregorio desideratur; Justa, Trifime, Ado et* otkerus, *Trophima; Antonia et beatus Fotinus (16) piscopus. In fragmento Vitæ sancti Barnardi (17) rchiepiscopi Viennensis, Severinus, Exsuperius et Felicianus ex horum martyrum numero laudantur.**

V. « Eorumdem martyrum, sed absque nominum ecensione, meminerunt etiam alia Martyrologia; sedæ sincerum, Usuardi, Rabani cum duplici Romano, Florentinii scilicet et Baronii ad eundem diem 2 Junii; quamvis diversis diebus, idque possimum circa finem Julii et initium Augusti, ut ex Actis patet, passi sint. De his martyribus hominiam habuit Eucherius Lugdunensis, quæ *De sancta Blandina* inscribitur; exstatque inter eas quæ sub Eusebii Gallicani nomine vulgatæ sunt (18). Hos *populum martyrum* ibi appellat Eucherius: unde plures fuisse conjicimus, quam a Gregorio enumerantur. Certe in *Actis sanctorum Alexandri et Epipodii* legimus (19), *plurimos* quidem ex his martyribus *distinctis passionibus atque nominibus ad succedentium memorias pervenisse; innumeros vero, qui vel indiscreta cæde concisi sunt, vel vincti in ergastulis defecerunt, inscriptos in cælestis vitæ libro tantum contineri.*

« Celebris est etiam nunc locus, *Athanacum* (20) appellatum, ubi passi dicuntur ii martyres; a quo,

A ut ait Gregorius Turonensis l. c. vocantur a nonnullis *Martyres Athanacenses.* » Hucusque vir doctus.

VI. Ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis Epistolam, prout eam refert Eusebius (21), proferimus; iis omissis quæ historiographus Cæsariensis intexit, ubi unum alterumve ejusdem Epistolæ locum præterit, ne vetustissimi simulque pretiosissimi hujus monumenti scriptoris verba abrumperentur alienis. Valesii versionem addidimus cum eruditus ejus observationibus, quibus et nonnulla subjecimus aliunde petita.

Eidem porro Epistolæ præmittendum censuimus ex ipso Eusebio (22) fragmentum Epistolæ sanctorum martyrum Lugdunensium ad sanctum Eleutherum Romanum pontificem. « Has quidem litteras, verbis utor Massueti viri doctissimi (23), a martyribus ipsis scriptas fuisse negat Blondellus (24), sed potius a clero Lugdunensi, quia, inquit, anno 7 imperii Marci, Christi 167, quo martyrium Pothini ac Lugdunensium contigit, Soter Romanam Ecclesiam regebat, non Eleutherus. Sed ut id assequatur, prius Eusebii fidem elevet necesse est, qui eas litteras a martyribus adhuc in carcere positas scriptas, eosque sub Eleuthero, anno 17 Marci Aurelii, passos esse affirmat. Hinc ergo potius concludere debebat Blondellus, eos saltem anno 170 quo pontificatum iniisse vult Eleutherum, (tardius ego iniisse putem) martyrium subiisse, quam id vanis conjecturis nixus ad annum 167 referre. Certe post annum 167, imo et 170 exaratum fuisse illam epistolam, demonstrat scribendi occasio. » Hucusque cum V. C. quem tamen in eadem sententiam præcesserat Pearsonius (25), Salsamius simul ipsumque Blondellum perstringens. Ea de re præterea doctum quoque Coutantium adire joverit (26).

FRAGMENTUM

EPISTOLÆ SS. MARTYRUM LUGDUNENSIIUM

AD ELEUTHERUM ROMANUM PONTIFICEM.

(Ap. Euseb. *Hist. eccles.*, lib. v, cap. 4.)

Χαλεπὸν ἐν Θεῷ (27) σε ἐν πᾶσιν εὐχόμεθα καὶ

(16) Al. *Photinus*, melius ex Græco scriberetur D *Pothinus*. Ruinart., ibid.

(17) Sic. Exstat in sæc. iv *Benedict.* part. 11, p. 573.

(18) *Bibl. PP. Colon.*, tom. V, part. 1.

(19) Ruinart. *Act. sinc. Mm. Alex. et Epipod.*, § 2, p. m. 63.

(20) Cod. Colb. a. *Athenaco*, et infra *Athenacenses*: quæ lectio nominis etymologiæ magis congrua videtur. Sic enim dictus est locus ille ab Athenis, quod ibi ara esset celebris apud veteres, ob certamina facundiæ Græcæ et Latinæ a Caio Caligula instituta. Celebrior postmodum fuit ob sanctos

Te per omnia, ac perpetuo optamus in Deo va-

martyres: ibique basilica nobilis excitata est cum monasterio insigni Ordinis Benedictini, quod nostris diebus ad canonicos sæculares transit. Ruinart. ad Greg. Turon. l. c.

(21) Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, capp. 1-3.

(22) Id. *ibid.*, cap. 4.

(23) Massuet. *Dissert. 2 in Iren.*, § 6, p. m. 67.

(24) Blondell. *Apolog. pro sent. Hieron.*, cap. 8.

(25) Pears. *Vindic. Ignat.* part. 11, cap. 15, p. m. 417.

(26) Coutant. *Epist. Roman. pontif.*, p. 87.

(27) *Χαλεπὸν ἐν Θεῷ*. Post excerptam celeberrimam fratrum Ecclesiæ Vienn. et Lugdunensis Epi-

lere, pater Eleuthere. Has litteras ut ad te perfer-

stolam, a quibus martyrum hæ litteræ alii cuidam ipsorum fratrum epistolæ subjunctæ fuisse videntur, Eusebius cap. 3 et 4, lib. v, hæc verba unico fragmento litterarum martyrum præmisit: Τὸν δ' ἀμφὶ τὸν Μοντανὸν καὶ Ἀλκιβιάδην καὶ Θεόδοτον περὶ τὴν Φρυγίαν ἄρτι τότε πρῶτον τὴν περὶ τοῦ προφητεῦν ὑπόκλησιν παρὰ πολλοῖς ἐκφερομένον, (πλείστα γὰρ οὖν καὶ ἄλλαι παραδοξοποιῶναι τοῦ θεοῦ χαρίσματος εἰσέτι τότε κατὰ διαφόρους Ἐκκλησίας ἐκτελοῦμεναι, πλείστον παρὰ πολλοῖς τοῦ κάκεινους προφητεῦν παρεῖλον), καὶ δὴ διαφωνίας ὑπαρχούσης περὶ τῶν δεδιγμένων, αὐτοῖς οἱ κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφοί, τὴν ἴδιαν χρίσιν καὶ περὶ τούτων, εὐλαθεῖ καὶ ὀρθοδοξοτάτην ὑποτάττουσιν· ἐκθέμενοι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς τελειωθέντων μαρτύρων διαφόρους ἐπιστολάς, ἃς ἐν δεσμοῖς ἐπιπάρχοντες, τοῖς ἐπι' Ἀσίᾳ καὶ Φρυγίᾳ ἀδελφοῖς διεγάρρασαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἐλευθέρῳ τῷ τότε Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ, τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνης ἕνεκα πρεσβεύοντες. Οἱ δ' αὐτοὶ μάρτυρες καὶ τὸν Εἰρηγαῖον πρεσβύτερον τότε ὄντα τῆς ἐν Λουγδούνῃ παροικίας, τῶν δηλωθέντων κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπων συνίστων, πλείστα τῷ ἀνδρὶ μαρτυροῦντες, ὡς αἱ τούτων ἔχουσαι τὸν τρόπον δηλοῦσαι φωναί· *Xulpeir ἐν Θεῷ*, etc. *Cæterum cum Montanus et Alcibiades ac Theodotus, tunc primum in Phrygia opinione hominum tanquam prophetæ celebrari cœpissent (multa quippe divinæ gratiæ miracula in pluribus Ecclesiis etiam tum fieri solita, fidem plurimam faciebunt eos quoque prophetare), cumque illorum hominum causa dissensio orta esset, qui in Gallia erant fratres, privatum de his iudicium suum, religiosum imprimis et cum recta fide consentiens, rursus eidem epistolæ subjunxerunt, prolatis interfectorum apud se martyrum variis epistolis, quas illi dum in vinculis adhuc essent, partim ad fratres in Asia et Phrygia degentes, partim ad Eleutherum Romanæ urbis episcopum scripserant, pro pace Ecclesiarum quasi legatione fungentes. Sed et iidem martyres Irenæum qui tunc temporis adhuc presbyter Lugdunensis erat Ecclesiæ, supradicto Eleuthero per litteras commendarunt, eum testimonio suo non mediocriter ornantes, sicut ipsorum verba declarant quæ sic se habent: « Te per omnia, » etc. Nunc accipe quæ ante hoc fragmentum docte notavit Petrus Coustantius ad pag. 87 Rom. pontif. Epistolar., Parisiis editarum an. 1721:*

Anno 17 imperii Antonini Veri, Christi 177, Viennensis et Lugdunensis Ecclesiæ martyres, dum in vinculis adhuc essent, pro pace Ecclesiarum legatione fungentes, litteras ad Eleutherum scripsisse, Eusebius lib. v *Hist.*, c. 3, tradit. Nempe pii illi martyres consultum volebant paci Ecclesiarum Asiæ et Phrygiæ, quæ propter novas Montani, Alcibiadis ac Theodoti prophetias turbabantur.

Tum Eleutherus, si Valesius not. in lib. v, Euseb., cap. 3, non fallitur, « litteris atque exhortationibus Lugdunensium martyrum impulsus, ad Ecclesias Asiæ atque Phrygiæ epistolam scripsit de recipiendis in Ecclesiam Montanistis; sed statim admonitus a Praxea quodam Asiano, pacificas quas emiserat litteras revocavit. » Ex Eusebii tamen narratione colligitur, eas fuisse Lugdunensium martyrum ad Eleutherum litteras, quæ illum non ad Montanistas in Ecclesiam recipiendos inducerent, sed ab eorum potius communione avocarent. Massuetius vero noster *Dissert. Præv.* in Irenæi libros, pag. 80, observat, opportune accidisse, ut cum Eleutherus laudatorum martyrum litteras accepisset, Praxeas ex Asia Romam veniens, ipsi Montanistarum fraudes retegeret; iisque detectis, litteras in Montani, Priscæ et Maximillæ gratiam jam emissas revocare persuaderet. In eadem opinione, ut quæ probabilis et commoda videatur, ultro propenderem. Quia tamen una nititur Tertulliani narratione, in qua non Eleutherus nominatim, sed simpliciter Romanus pontifex, hortante Praxea,

sententiam mutasse dicitur; ac præterea quædam hujus narrationis sint adjuncta, quæ in Eleutheri successore aptius convenient; satius visum est hanc mutationem Victori ascribere. Quippe Praxeas, ut Tertullianus loquitur, Romanum pontificem, « præcessorum ejus auctoritates defendendo, coegit litteras pacis » in gratiam Montani « jam emissas revocare. » Atqui Eleutherus proximus successor Soteris fuit, ad cujus annum quartum Cataphrygum seu Montanistarum originem Eusebius refert. Non igitur Praxeas Eleuthero « præcessorum ejus auctoritates, » sed unius Soteris auctoritatem adversus Montanistas proferre potuisset. Deinde ex verbis Tertulliani conficitur, Praxeam in urbem venisse, ibique hæresim suam disseminasse. Aliunde vero notum est, hæresim illius non prius erupisse, quam Victor pontificatum adeptus esset.

Certius est Gallicanos fratres una cum relatione eorum quæ martyres Lugduni passi fuerant, privatum de Montano, Alcibiade ac Theodoto iudicium suum, « religiosum, inquit Eusebius, et cum orthodoxa fide accuratissime consentiens, » ad Asiæ et Phrygiæ Ecclesias misisse. Idem iudicium simul eos Eleuthero notum fecisse valde probabile est. Hoc certe, Eusebio ipso teste, confirmabant, « prolatis interfectorum apud se martyrum variis epistolis, quas illi, dum in vinculis adl.c. essent, partim ad fratres in Phrygia degentes, partim ad Eleutherum Romanæ urbis episcopum scripserant. » Nec ambigendum videtur, quin litteras illas conscripserint martyres, postquam Alcibiadem, cujus austera vivendi ratio Montanistis favere videbatur, « non recte neque ordine facere » Attalo revelatum fuit. *Costr.* Vide infra ad fin. *Epist. Vienn. et Lugdunensium.*

Interea statuit sine idoneo, imo spreto valido testimonio Semlerus, martyres Lugdunenses et Viennenses fuisse partium Montanistarum, quavis catholici postea hæc nomina suis fastis inscripserint. *Observat. nov.* §§ 28 et 43. Sed plura de hac re, quando ad finem Epistolæ fratrum Vienn. et Lugd. venerimus. Ostendere autem vult in notis ad Eusebium Valesius, S. Irenæum litteras martyrum ad Eleutherum nunquam reapse pertulisse, propter angustias Ecclesiæ Lugduni retentum; nam rogatum quidem fuisse eum a martyribus et ab omni clero Lugdunensis Ecclesiæ, ut litteras ipsorum ad Eleutherum deferret, idque ipsum se facturum promississe, verum cum Pothini episcopi mors subsecuta esset, Irenæum id præstare non potuisse; postea vero Lugdunenses fratres persecutione finita ad Eleutherum easdem litteras adjuncta sua epistola per alium quemdam misisse, Irenæo jam episcopo facto. Hæc quidem Valesius; cum vero Irenæi iter reapse factum fuisse Eusebius satis aperte significat, Hieronymusque *De viris ill.* cap. 35, idem diserte affirmet, rationes quidem allatæ fidei ei demere baud valent. Neque aliter sentiunt Cavius in *Vitt. PP. apostol.*, Basnagius in *Annalibus*, ad an. 177; Massuetusque in *Irenæum* 2, art. 1. Rem dubiam relinquat Tillæmontius *Memor. eccl. tom. III, S. Irénée*, art. 3, p. 36. Hieronymus vero l. c. sic scribit: « Irenæus Pothini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat Ecclesiam, presbyter, a martyribus ejusdem loci ob quasdam Ecclesiæ quæstiones legatus Romam missus, honorificas super nomine suo ad Eleutherum episcopum perferit litteras. Postea jam Pothino prope nonagenario ob Christum martyrio coronato, in locum ejus substituitur. »

(28) *Σε ἐν πᾶσιν... καὶ ἀελ.* Deest σε in codd. mss. Bodl. et Norfolk., et ἐν apud Niceph. Verūt Rufinus, tanquam si πάλιν pro ἐν πᾶσιν legisset, hoc modo: *Valere te in Deo iterum et semper optamus.*

(29) *Πάτερ Ἐλευθέρε.* Cod. Reg., Maz. et Fazel.

ατα προϋτρεψάμεθα τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ κοινὸν ἄνθρωπον Ἰερηναιὸν διακομίσαι· καὶ παρακαλοῦμεν ἔχειν σε ἑαυτὸν ἐν παραθέσει, ζηλωτὴν ὄντα τῆς διαθήκης τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ἴδωμεν τόπον τινὶ δικαιοσύνης (30) περιποιεῖσθαι, ὡς πρεσβύτερον Ἐκκλησίας, ὅπερ ἐστὶν ἐν· αὐτῷ, ἐν πρώτοις ἂν παρεθέμεθα (31).

A ret, fratrem et collegam nostrum Irenæum hortati sumus; quem quidem ut commendatum habeas, rogamus, utpote æmulatorem testamenti Christi. Quod, si nobis compertum esset locum cuiquam conferre justitiam, eum tanquam presbyterum Ecclesiæ (hunc enim gradum obtinet) tibi in primis commendassenus.

ECCLESIARUM VIENNENSIS ET LUGDUNENSIS EPISTOLA

DE MARTYRIO S. POTHINI EPISCOPI

ET ALIORUM PLURIMORUM.

(Apud. Euseb. *Hist. eccles.*, lib. v, capp. 1, 2, 3.)

I. Οἱ ἐν Βιέννῃ (32) καὶ Λουγδούνῳ τῆς Γαλ- B I. Servi Christi, qui apud Viennam et Lugdunum

habent Ἐλεῦθερε, quibus consentiunt Nicephorus et Rufinus. Sunt tamen qui hunc pontificem Romanum Eleutherium nominant; inter quos est Nicephorus patriarcha CP. in *Chronographia tripartita*, quam Anastasius Bibliothecarius Latine vertit: et Georgius Syncellus, et vetus interpres Irenæi in lib. in *Contra hæreses*, c. 3. Porro in cod. Maz. ac Medicæo ante hæc verba: Χαίρειν ἐν Θεῷ σε, etc., paulo majoribus litteris; in Medicæo etiam minias scribitur Ἐπιστολή, spatium utrinque relicto: ut notetur hanc esse epistolam martyrum Lugdunensium. VALES. Imprimendum curaverat R. Steph. Ἐλευθέριε, quod mutavit Valesius. In uno saltem ex duobus scriptis meis, hic est Savil. seu Bodl. legitur Ἐλεῦθερε

(30) *Δικαιοσύνην*. Δικαιοσύνη ms. Bodl. seu Savil. forsitan pro casu tertio δικαιοσύνη. Et δικαιοσύνης Niceph. Supra aberat articulus ante Χριστοῦ in mss. Bodl. et Norfolk.

(31) *Παρεθέμεθα*. Statim post addit Eusebius: Εἰ δεῖ καταλέγειν τὸν ἐν τῇ δηλωθείσῃ γραφῇ τῶν μαρτύρων κατάλογον· (Nonnihil incertum videtur, fratrumne epistola quam Eusebius excerpserat, an martyrum hæc ipsa significetur, sed potius illa fratrum, quam supra dixerat in *Martyrologio* suo se integram inseruisse, vid. cap. 1, intelligenda est.) Ἰδίᾳ μὲν τῶν ἀποτμηθῆς κεφαλῆς τετελειωμένων, ἰδίᾳ δὲ τῶν θηροῶν εἰς βορὰν παραβεβλημένων, καὶ αὐθις τῶν ἐπὶ τῆς εἰρκτικῆς κερμοιμημένων· τὸν τε ἀριθμὸν τῶν εἰσέτι τότε περιόντων ὁμολογητῶν; Ὅτω γὰρ ῥιλον, καὶ ταῦτα ῥῥῶδιον πληρέστατα διαγγίναται, μετὰ χειρᾶς ἀναλαβόντι τὸ σύγγραμμα, δ καὶ αὐτὸ τῇ τῶν μαρτύρων συναγωγῇ πρὸς ἡμῶν, ὡς γοῦν ἔφη, κατεδέχεται. *Cæterum quid opus est expressum in supradicta Epistola catalogum martyrum hic recensere, quorum alii securi percussi, alii feris obiecti, alii in carcere exanimati sunt? Quid item opus est referre numerum confessorum qui postea supersuerunt? Hæc enim quicunque voluerit, cuncta poterit plenissime cognoscere ex ipsius Epistolæ lectione, quam quidem nos, ut supra monuimus, in passionibus martyrum a nobis collectis integram inseruimus.* Hujus autem libri Eusebiani flebilem jacturam orbis terrarum iccit.

(32) *Οἱ ἐν Βιέννῃ*, etc. Celebris hæc Epistola ab Œcumenio *Comment.* suo in *Ep. prior. D. Petri*, cap. 3, p. 149, ed. Veron. S. Irenæo satis aperte tribuitur. Atque se arbitrari Henr. Valesius, ejus auctorem fuisse Irenæum, eo tempore Lugdunensis Ecclesiæ membrum. Quin et Valesio habes hac de re consentientem Cavium in *Vitt. PP. apostol.*; Dodwellum *dissert. 6* in *Irenæum*, § 25; Massuet. *Dissert. in Irenæum* II, art. 3, et alibi, Basnag. *Annal.* vol. II, p. 168, multosque alios fortasse; nam asserit Cavium *Hist. lit.* vol. I, in *Irenæo*, idem sentire de hac re omnes pene eruditos. Cum vero epistolæ hujus, quæ nomine Ecclesiæ Viennensis et Lugdunensis conscripta est, auctorem Irenæum esse, neque Eusebius neque Hieronymus affirmaverit, eandem scriptis, quæ ego colligi, addendam censi.

Singularem ejus præstantiam uno ore testantur omnes; aliis autem viris magnis, ut verbi causa Josepho Scaligero, prætermisiss, unum sisto Valesium, qui in epistola ad clerum Gallicanum, *Hist.* Eusebii præmissa, hæc scribit: « Epistolam Viennensium ac Lugdunensium statim proferemus, quod pulcherrimum est atque vetustissimum totius Ecclesiæ in hoc genere monumentum. De cujus laudibus cum multa jam dicta sint a multis, nemo tamen pro illius dignitate hactenus est locutus. Adeo ejus Epistolæ meritum ac pondus omnem dicendi vim superat. Atque id fatebuntur quicunque eam sæpius legerint. Quo plus enim legitur, eo semper videtur esse præstantior. » Hæc Valesius. Memorata est epistola in *Passione SS. Epipodii et Alexandri* his verbis: « Post vastissimam martyrum stragem et sævientium passionum crudelitatem, de qua etiam Christi fanuli quos tunc illustrissimæ urbes Vienna et Lugdunum tenebant, ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ scripta miserunt, cum pene ad integrum Christi nomen a gentilibus crederetur extinctum; per prodicionem domesticam Epipodius et Alexander occulte operam dare catholico fidei cultui præside nuntiantur. » *Acta mart.* a Theod. Ruinarto edit. § 2, p. 74, ed. Amst. Ut Eusebii editiones taccam, edita est epistola, sed ex Rufini Latina interpretatione tantum, a Godf. Henschenio in *Actis Sanctor.* tom. I Junii mens.,

Galliae degant, fratribus per Asiam et Phrygiam constitutis, qui eandem nobiscum fidem ac spem habent redemptionis, pax et gratia et gloria a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro. Et gravita-

p. 162, seqq., et ab eodem Ruinaro ubi supra ad p. 60 et seqq., quem ego imitatus, Epistolae quod servatum est in sectiones divisum exhibui, quo melius legentium commodis consuleretur. Idem hoc fecisse nunc video Gallandium, qui vol. primo suae Bibliothecae PP. haec Epistolam sicut martyrum Lugdunensium Fragmentum illud, una cum Valesii notis inseruit, additis aliis quibusdam observationibus ex Ruinaro Readingiique editione Eusebii petitis. In Memor. autem ecclesiast. tom. III, de his egit Fragmentis accommodata ad ordinem temporis Tillemontius.

Quod ad annum attinet, quo haec Gallicana vexatio exarsit, contigisse eam anno imperii Antonini Veri 17, tradit, ut videbis, Eusebius in hujus lib. quinti principio, ubi consulendus est Valesius. Auctor quoque *Passionis*, quam modo memoravi, SS. *Epipodii et Alexandri*, vel eundem annum, vel in codicibus nonnullis *decimum octavam*, habet. Contra illos porro, qui ad annum 7 ejusdem imperii horum martyrum triumphos, fide nixi *Chronici* Eusebii quod *Historiae* ejus hac in parte adversatur, signare volunt, multa nova argumenta attulit Mosheimius, *Observ. sacr. et histor. lib. 1, cap. 3, § 10* et seqq., vexationem isthanc anno Christi 177 attribuens, qui annus est 17 Antonini imp. Ceterum haec verba Eusebii fragmentis praemisit initio lib.

v: 'Ο μὲν οὖν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος Σαῦτηρ ἐπὶ ὄδοον ἔτος ἡγηράμενος, τελευτᾷ τὸν βίον· τοῦτον δωδέκατος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων Ἐλευθέρος διαδέχεται. Ἔτος δ' ἦν ἑπτακαίδέκατον αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου Οὐήρου. Ἐν ᾧ κατὰ τινὰ μέρη τῆς γῆς σφοδρότερον ἀναβρίπτισθέντος τοῦ καθ' ἡμῶν διωγμοῦ ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ τὰς πόλεις δήμεν, μυριάδας μαρτύρων ἀνά τὴν οἰκουμένην διαπρέψαι στοχασμῷ λαβεῖν ἐνεστιν, ἀπὸ τῶν καθ' ἑν ἔθνος συμθεβηκότων.

Ἄ καὶ γραφῆ τοῖς μετέπειτα παραδοθῆναι, ἀλήθως μνήμης ὡς ἀληθῶς ἐπάξια ἔσται, συμβέηκε. Τῆς μὲν οὖν περὶ τούτων ἐντελεστάτης ὑψηλῆς τὸ πᾶν σύγγραμμα, τῆ τῶν μαρτύρων ἡμῶν κατατάσσεται συναγωγῇ· οὐχ ἱστορικῆν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδασκαλικὴν περιέχον διηγῆσιν. Ὅποσα γέ τοι τῆς παρουσίας ἔχοιτο πραγματείας, ταῦτ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναλεξάμενος παραθήσομαι. Ἄλλοι μὲν οὖν ἱστορικὰς ποιούμενοι διηγῆσαι, πάντως ἂν παρέδωκαν τῇ γραφῇ πολέμων νίκας, καὶ τρόπαια κατ' ἐθρῶν, στρατηγῶν τὴ ἀριστείας, καὶ ὀπλιτῶν ἀνδραγαθίας, αἵματι καὶ μυρίοις φόνους, παύων καὶ πατρίδος καὶ τῆς ἄλλης ἐνεκεν περιουσίας μανθάντων. Ὁ δέ γε περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύματος διηγηματικὸς ἡμῶν λόγος, τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς τῆς κατὰ ψυχὴν εἰρήνης εἰρηνωτικῶτος πολέμου· καὶ τοὺς ἐν τούτοις ὑπὲρ ἀληθείας μᾶλλον ἢ πατρίδος, καὶ μᾶλλον ὑπὲρ εὐσεβείας ἢ τῶν φιλάτων ἀνδρισσάμενος, αἰωνίαις ἀναγράφεται στήλαις· τῶν εὐσεβείας ἀθλητῶν τὰς ἐνστάσεις, καὶ τὰς πολυτλήτους ἀνδρίας, τρόπαια τε τὰ κατὰ δαιμόνων, καὶ νίκας τὰς κατὰ τῶν ἀοράτων ἀντιπάλων, καὶ τοὺς ἐπὶ πᾶσι τοῖς στεφάνους, εἰς αἰώνιον μνήμην ἀνακηρύττων. Γαλλία μὲν οὖν ἡ χώρα ἦν, καθ' ἣν τὸ τῶν δηλουμένων συνεχροτεῖτο στάδιον, ἧς μετροπόλεις ἐπίσμοι καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐτῶν διαφέρουσαι βεβόηται, Λουγδουνοῦ καὶ Βιέννα, δι' ὧν ἀμφοτέρων τὴν πᾶσαν χώραν πολλῷ τῷ βέματι περιέρχων ὁ Ῥοδανὸς ποταμὸς διέξεισι. Τῆν οὖν περὶ τῶν μαρτύρων γραφὴν, αἱ τῆδε διαφανέσταται Ἐκκλησίαι, ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν διαπέμπονται, τὰ παρ' αὐτὰς πραχθέντα, τούτων ἀνιστοροῦσαι τὸν τρόπον. Παραθήσομαι δὲ τὰς αὐτῶν φωνὰς. *Οἱ ἐν Βιέννη καὶ Λουγδούρῳ, etc. Igitur Sotere Romanae urbis episcopo post octavam episcopatus annum vita funcio, duodecimus ab apostolis Eleutherus in ejus locum successit. Annus tunc*

λας (33) παροικούντες δούλοι Χριστοῦ, τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν, τὴν αὐτὴν τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν πίστιν καὶ ἐλπίδα ἔχουσιν ἀδελφοίς, εἰρήνη καὶ χάρις καὶ δόξα ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ

agebatur septimus decimus imperii Antonini Veri. Quo tempore cum in nonnullis terrarum partibus violentior adversus nostros persecutio commota esset ex incursione popularium, innumerabiles prope martyres per universum orbem enituisse, ex iis quae in unica provincia contigerunt, conicere est. Quae quidem utpote immortalis memoria dignissima, litterarum monumentis commendata et ad posteros transmissa sunt. Et acta quidem ipsa quibus plenissima harum rerum narratio continetur, in opere De martyribus integra a nobis inserta sunt: ex quibus non solum cognitio rerum gestarum, verum etiam documenta pietatis percipi possunt. Quaecumque tamen ad institutum nostrum spectare mihi visa sunt, ea impraesentiarum religens, hic apponam. Ac caeteri quidem historiarum scriptores, nihil aliud fere monumentis suis proderunt, quam bellicas victorias, et erecta de hostibus victis tropaea; ducum res praclare gestas, sortia militum facta, qui pro patria, pro liberis ac fortunis suis, manus suas sanguine et infinita hostium caede commaculaverant. At nos qui sacrae cujusdam ac divinae reipublicae historiam narramus, pacatissima quaedam bella pro spiritali pace suscepta, eosque qui in hujusmodi bellis pro veritate ac religione potius quam pro patria ac liberis fortiter decertarunt, immortalibus litterarum monumentis mandabimus: athletarum pro pietate pugnantium constantiam, et in perferendis multiplicibus tormentis fortitudinem, tropaea adversus daemones statuta, parvas ex invisibilibus hostibus victorias, coronas denique ad perpetuam posteritatis memoriam praedicantes. Porro regio ipsa in qua stadium ad haec quae dixi certamina constitutum fuit, Gallia vocatur. In hac duae prae caeteris insignes praestantesque urbium matres celebrantur, Lugdunum ac Vienna; quarum utramque permeat Rhodanus, universam regionem praecipiti cursu circumfluens. Igitur nobilissimae horum locorum Ecclesiae Commentarium de passione martyrum suorum ad Ecclesias Asiae Phrygiaeque miserunt, ea quae apud se gesta erant, hoc modo commemorantes. Ipsa enim verba non gravabor apponere. « Servi Christi qui apud Viennam et Lugdunum, » etc., etc.

(33) *Οἱ ἐν Βιέννη καὶ Λουγδούρῳ τῆς Γαλλίας.* Duplex hic quaestio oritur: prima, cur haec epistola scripta sit conjunctim a duobus Ecclesiis, Viennensi ac Lugdunensi; altera, cur Galli Graece scribant ad Ecclesias Asiae et Phrygiae, et ad Eleutherum Romanae urbis episcopum. Quod ad primam attinet, hoc idcirco factum existimo, quod Ecclesiae Viennensium ac Lugdunensium, non modo loci vicinitate, sed etiam mutui amoris vinculo conjunctae erant. Et cum in eadem persecutione simul decertassent, epistolam de suis martyribus simul et conjunctim scripserunt. Ad haec utraque provincia sub unius praesidis jurisdictione, tunc quidem temporis videtur fuisse; ut ex eo conjicitur, quod tam Viennenses quam Lugdunenses, ob fidem Christi a praeside comprehensi et damnati esse dicuntur in hac Epistola. Haec igitur causae sunt, cur conjunctim scripserint Viennenses et Lugdunenses. Nam quod suspicati sunt quidam, unum tunc fuisse episcopum Viennae atque Lugduni, id ex hac ipsa Epistola facile refellitur, quae Pothium episcopum Lugduni fuisse dicit, non item Viennae. Porro Lugdunenses honoris causa Viennensium nomen praeponunt, cum tamen ipsi Lugdunenses epistolam scribant de iis quae Lugduni gesta fuerant. Vetustati quoque et nobilitati Coloniae Viennensium id tributum videri potest. Quod vero ad secundam quaestionem attinet, ex ipsa epistola dicimus plurimos fuisse Graecos in Ecclesia Lugdunensi, cujusmodi fuit Aitalus

τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Τὸ μὲν οὖν μέγεθος τῆς ἐνθάδε (34) ἀθλιφείας, καὶ τὴν τοσαύτην τῶν ἐθνῶν εἰς τοὺς ἀγίους ὄργην, καὶ ὅσα ὑπέμειναν οἱ μακάριοι μάρτυρες, ἐπ' ἀκριβῆς οὐθ' ἡμεῖς εἰπεῖν ἱκανοί, οὔτε μὴ γραφῆ περιληφθῆναι δυνατόν. Παντὶ γὰρ σθένει ἐνέσκηψεν ὁ ἀντικείμενος, προοιμιαζόμενος ἤδη τὴν ἀδειῶς μέλλουσαν ἔσσεσθαι παρουσίαν αὐτοῦ· καὶ διὰ πάντων διήλθεν, ἐθίζων τοὺς ἑαυτοῦ καὶ προγυμνάζων κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ· ὥστε μὴ μόνον οἰκιῶν (35) καὶ βαλανείων καὶ ἀγορᾶς εἰργεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ καθόλου φαίνεσθαι ἡμῶν τινὰ (36), αὐτοῖς ἀπειρηθῆναι ἐν ὀποίῳ δῆποτε τόπῳ.

II Ἀντεστρατήγει δὲ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ· καὶ τοὺς μὲν ἀσθενεῖς ἐβρῦετο, ἀντιπαρέτασσε δὲ (37) στύλους ἐδραίους, δυναμένους διὰ τῆς ὑπομονῆς, πᾶσαν τὴν ὄρμην τοῦ πονηροῦ εἰς ἑαυτοὺς ἐλύσαι· οἱ καὶ ὁμόσε ἐχώρουν αὐτῷ (38), πᾶν εἶδος ὀνειδισμού καὶ κολάσεως ἀνεχόμενοι· οἱ καὶ τὰ πολλὰ ὀλίγα ἠγοούμενοι (39), ἔσπευδον πρὸς Χριστὸν, ὄντως ἐπιδεικνύμενοι (40) ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς (41). Καὶ πρῶτον μὲν τὰ ἀπὸ τοῦ ὄχλου πανδημεῖ σαρηδὸν ἐπιπερόμενα, γενναίως ὑπέμενον· ἐπιδοήσεις (42) καὶ πληγὰς, καὶ συρμούς, καὶ διαρπαγὰς,

¹ Rom. viii, 18.

et Alexander Phryges, et Alcibiades oriundus item ex Phrygia, ut opinor; Irenæus quoque oriundus erum ex Asia, et Polycarpum Smyrnæ audierat una cum Florino admodum puer, ut ipse testatur. Pothini quoque episcopi vel nomen ipsum, Græcam originem designat. Proinde non mirum est, si qui ex Asia in Gallias venerant, fratribus suis in Asia constitutis de rebus suis scribant: a quibus, ut credibile est, epistolam illam de martyrio Polycarpi et aliorum, prius accepissent. Hujus autem Epistolæ auctorem fuisse arbitror Irenæum; qui quidem eo tempore Ecclesiæ Lugdunensis erat presbyter. VALES. At vero Tillemontius *Mém. eccl.* tom. III in *Mart. Lugd.*, not. 2, cum dubitet, utrum hæ provincię Viennensis et Lugdunensis sub uno præfecto tunc quidem agerent, nos admonet duas illas fuisse, quæ proprios sibi præfectos habent. De variis autem præsidum generibus confer Valesium infra. Cæterum etsi mutui amoris vinculo tunc temporis conjuncti sint Christiani Viennenses et Lugdunenses, quanto odio haud diu antea in se invicem cives duarum istarum urbium flagraverint, nos nescire haud sinit Tacitus lib. I *Hist.*, cap. 65. « Veterem, inquit, inter Lugdunenses Viennensesque discordiam proximum bellum accenderat, multæ invicem clades crebrius infestiusque, quam ut tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in Æscum verterat, multos contra in Viennenses honor, unde æmulatio et invidia, et uno anne discretis connexum odium. » Et post vidi Petrum De Marca docentem in *Dissert. sua ad concilium Claromontanum sub Urbano II*, honoris prærogativam in ordine civili tunc Viennæ competisse præ Lugduno ex instituto Galbæ; idemque discrimen inductum esse etiam in ecclesiasticam dispositionem; quod ex subscriptionibus concilii Arelat. I habiti anno 514, comprobatur. Monet quoque clarissimus præsul, Deberi exordia Ecclesiæ Lugdunensis Pothino episcopo, qui eam in regionem a Polycarpo Smyrnæ in Asia episcopo, beati Joannis apostoli discipulo

A tem quidem ipsam ærumnarum, et gentilium adversus sanctos furorem ac rabiem, quæque et quanta beati martyres perpassi sunt, nec nos exprimere dicendo, nec quisquam scribendo complecti accurate possit. Omni siquidem virium impetu in nos irruit adversarius, adventus sui, in quo cum omni licentia grassaturus est, jam tum nobis initia ac primordia exhibens. Nihil quippe intentatum reliquit, dum ministros suos assuescit, et quibusdam quasi proludiis exercet adversus servos Dei; adeo ut non solum ab ædibus, a balneis, a foro arceremur; verum etiam interdictum fuerit, ne quis nostrum quocunque demum in loco appareret.

II. Sed gratia Dei pro nobis adversus diabolum depugnavit: et infirmiores quidem servavit, viros autem illi opposuit columnarum instar firmos ac stabiles, qui fortitudine sua universum dæmonis impetum in semetipsos pertrahere valerent. Hi ergo cominus congressi, omne genus opprobrii et supplicii sustinuerunt; et quæ alii diuturna et gravia existimant, ipsi levia ducentes, ad Christum ire properabant; exemplo suo ostendentes, non esse dignas passiones hujus sæculi, quæ conferantur cum gloria quæ in nobis revelanda est ¹. Ac primum quidem quæcunque a populo universo acer-

missus est, ut lib. I *Historia Francorum*, cap. 24, docet Gregorius Turonensis, qui antiquitates illius Ecclesiæ perspectas habuerat, per aliquod tempus in ea urbe moratus cum Nicetio episcopo Lugdunensi avunculo suo. Vid. De Marca § 140, p. 559, tom. X *Concil.* ex edit. Labbe et Cussart.

(34) Ἐνθάδε. Ἐνταῦθα ed. Steph. Stroth. Paulo supra Nicephorus δούλοι τοῦ Χριστοῦ pro δούλοι X., et καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, pro καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

(35) Οἰκίαι. Christophorus *œdificia publica* interpretatur, quod non probo. Οἰκίαι enim nonnisi de privatis domibus dicuntur, a quibus tum arcebantur Christiani, id est ab ædibus amicorum, propinquorum, opificum. Neque enim assentior Rufino, qui Christianes in suis ipsorum domibus habitare prohibitos existimavit. VALES.

(36) Ἀλλὰ καὶ τὸ καθόλου φαίνεσθαι ἡμῶν τινὰ. Καθόλου pro τὸ καθόλου et τινὰ ἡμῶν ms. Norfolk.

(37) Ἐβρῦετο· ἀντιπαρέτασσε δέ. Ἐβρῶνντο· ἀντιπαρέτασσε δέ. Niceph. STROTH.

(38) Ὁμόσε ἐχώρουν αὐτῷ. Αὐτῷ deest in Steph. et Niceph. STROTH. Adde ms. Norfolk.

(39) Τὰ πολλὰ ὀλίγα ἠγοούμενοι. *Multa pauca esse ducentes.* Vertitque Musculus: *multa pro modicis ducentes.*

(40) Ὅντως ἐπιδεικνύμενοι. Deest ὄντως in ed. R. Steph. Cod. Med. adverbium addit hoc modo ὄντως ἐπιδεικνύμενοι. Neque aliter cod. Maz., Fuk. et Savilianus. VALES. Addit Strothius cod. Venet. et Christoph. lect. Nicephorumque, notat vero habere Bongarsii lect. in ed. Genev. οὕτως. Denique legisse ὄντως videtur ex interpretatione sua Rufinus, quod etiam additum est ad oram edit. Steph. in publica Biblioth. nostra.

(41) Ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Abest a Nicephoro. Mox apud eund. legitur: Σαρηδὸν πανδημῆ τὰ ἐπιπερόμενα ἀπὸ τοῦ ὄχλου. STROTH.

(42) Ἐπιδοήσεις. Habel καὶ ἐπιδοήσεις ms. Sayil. seu Bodl. Mox abest καὶ συρμούς a ms. Norfolk.

ratim ingerebantur, constantissime tolerarunt; acclamationes scilicet, plagas, raptationes, spoliationes honorum, lapidum jactus, carceres; cuncta denique, quæ vulgus furore et rabie concitatum, adversus hostes et inimicos comminisci solet. Perducti deinde in forum a tribuno militum et a magistratibus civitatis, coram universo populo interrogati confessique, usque ad præsidis adventum coniecti sunt in carcerem.

III. Post hæc, cum ad præsidem deducti essent, atque ille omni genere sævitiae ferretur adversus nostros, Vettius Epagathus, unus ex fratribus numero, immensa quadam charitatis copia erga Deum simul et proximum exuberans; qui adeo districtam ac severam vivendi rationem instituerat, ut quamvis adhuc juvenis, Zachariæ tamen senioris elogio æquaretur: incesserat quippe in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela^a; ad omne genus obsequii ac ministerii proximo exhibendum promptissimus; zelo Dei ac fervore spiritus plenus; hic, inquam, cum esset hujusmodi, adeo injustum adversus nos judicium pati non po-

^a Luc. 1, 6.

(43) *Kal συγκλείσεις*. Non possum probare interpretationem Langi et Christophorsoni, qui συγκλείσεις carceres vertunt. Hic enim primo loco recensentur injuriæ et mala, quæ a conferta populi multitudine inferebantur Christianis; in quibus carcer locum habere non potest; judicium quippe non populi erat, reos carceri mancipare. Rectius ergo Rufinus vertit, *concludi. Sed et verberari, inquit, se ab illis, ac lapidari, et concludi, patienter accipiebant*. Gentiles enim Christianos intra domos suas concludebant, dum a foro et balneis eos arceant, nec in publicum prodire sinerent, ut supra dictum est. Infra tamen συγκλείσεις pro carcere sumuntur. VALES.

(44) *Ἦσαν προεστηκότων τῆς πόλεως ἐξουσιῶν*. Magistratus municipales intelligit, qui etiam dumviri dicebantur. Quamvis autem ἐξουσίας seu potestatis vocabulum, fere de majoribus iudiciis dici solet, qui habent jus gladii, ut docet Ulpianus in titulo de jurisdictione, et de verborum significationibus, tamen de magistratibus etiam municipalibus usurpatur, qui habebant modicam coercitionem, ut loquuntur jurisconsulti. Sic apud Juvenalem:

... *Gabiorumque esse potestas.*

Infra ubi de Pothino, *πολιτικά ἐξουσία* dicuntur. VALES.

(45) *Ἔως τῆς τοῦ ἡγεμόνος παρουσίας*. Præsidem vertit Rufinus; quæ vox generalem habet significationem, perinde ac Græca. Omnes enim provinciarum rectores ita appellantur, seu procuratores sint, seu proconsules, seu legati Cæsaris. Dubitari itaque merito potest, cuiusmodi hic fuerit rector provinciae Lugdunensis. Equidem existimo legatum Cæsaris fuisse. Movet me primo, quod hic mentio sit tribuni militum; id enim optime convenit legato Cæsaris, qui rem militarem curabat. Deinde in veteri inscriptione quam refert Gruterus pag. 427, legatus imp. Nervæ Trajani Cæsaris Aug. provinciae Lugdunensis nominatur. Denique Spartianus in Severo, Lugdunensem provinciam per legatos Cæsaris administratam fuisse imperante M. Antonio testatur. Sic enim scribit de Severo: « Deinde provinciam Lugdunensem legatus accepit. » Ac fortasse in hac Lugdunensium epistola Severus intelligitur; fuit enim legatus provinciae Lugdunensis sub Marco. Sed et Junius Blæsus, quem rectorem

καὶ λίθων βολὰς, καὶ συγκλείσεις (43) καὶ πάνθ' ὅσα ἡγρωμένῳ πλῆθει ὡς πρὸς ἐχθροὺς καὶ παλιμίουσιν φιλεῖ γίνεσθαι. Καὶ δὴ ἀναχθέντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ χιλιάρχου καὶ τῶν προεστηκότων τῆς πόλεως ἐξουσιῶν (44), ἐπὶ παντὸς τοῦ πλῆθους ἀνακρίθοντες καὶ ὁμολογήσαντες, συνεκλείσθησαν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἕως τῆς τοῦ ἡγεμόνος παρουσίας (45).

III. Μετέπειτα δὲ ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα ἀχθέντων αὐτῶν, ἀκείνου πάσῃ τῇ πρὸς ἡμᾶς ὡμότητι γρωμένου, Οὐδέτιος Ἐπάγαθος (46) εἰς ἐκ τῶν ἀδελφῶν, πλήρωμα ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον κερωρηκῶς οὐ καὶ ἐπιτοσοῦτον ἡκριθῶτο ἡ πολιτεία, ὡς καὶ περὶ νῦν νέον, συνεξισούσθαι τῇ τοῦ προεσθέντος Ζαχαρίου μαρτυρίᾳ· πεπόρευτο γοῦν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασίαι τοῦ Κυρίου ἀμεμπτος, καὶ πάσῃ τῇ πρὸς τὸν πλησίον λειτουργίᾳ ἁκακῶς ζῆλον Θεοῦ πολὺν ἔχων, καὶ ζῶν τῷ πνεύματι τοιοῦτος δὴ τις ὢν, τὴν οὕτω καθ' ἡμῶν ἀλόγως γινωμένην κρίσιν οὐκ ἐδάσασεν, ἀλλ' ὑπερηγανέχθη, καὶ ἤξιον καὶ αὐτῆς (47) ἀκουσθῆναι ἀπαλογούμενος

Galliæ Lugdunensis vocat Tacitus in primo *Historiarum* libro, legatus fuit; argumento est legio Italica et ala Taurina Lugduni tendens, quas regebat Blæsus. Fuit etiam Vitrasius Pollio legatus provinciae Lugdunensis temporibus imp. Adriani, ut patet ex lege 15, D. *De excusationibus*. VALES. Addidit Lardnerus in *Testimon. Judaic. et ethnicis*, vol. II, cap. 15, p. 197, locum Dionis Cassii p. 1243, ed. Reimar. in quo memoratur Severi Lugdunense imperium, atque censuisse Fr. Balduinum *Edict. princ. Roman. de Christianis* (p. 97, ed. Lips.) rexisse legatum hanc provinciam Septimium Severum, qui postea imperator fuit, dum hæc de Christianis sumerentur supplicia. Habet ἕως τοῦ ἡγεμόνος τῆς π. ms. Savil. seu Bodl.

(46) *Οὐδέτιος Ἐπάγαθος*. De quo Gregorius Turonensis in libro primo *Historiæ ecclesiasticæ*, cap. 29. Et rursus cap. 31 de Ecclesia Bituricensi loquens sic habet: « Leucadium quemdam primum Galliarum senatorem, qui de stirpe Vetti Epagathi fuit, quem Lugduno passum pro Christi nomine superius memoravimus, repererunt. » Qui locus aperte ostendit Epagathum nobilitate generis inter Lugdunenses eminuisse. Sed et Epistola ipsa id satis superque testatur his verbis: *Καὶ γὰρ ἦν ἐπίτομος*. Porro hujus martyris nomen cum duplici τ scribi debet, ut habet codex Maz. et Fuketianus. Etenim nomen Romanum est Vettius apud Ciceronem et Juvenalem; idque pronomen fuit Prætextati. Certe in manuscripto Rufini codice Vettius Epagathus dicitur. VALES. Si mittas edit. Romanam Cacciarum, ubi ex mss. Vaticanis positum est *Vectius Epagathus*, corrupte lectum fuerat in Rufino edito *Vectius*, vel *Vettius, Pagathus*. Exstat autem *Vettius Epagathus* in codice scripto Rufini *Hist.* qui in collegio S. Magdalenæ Oxoniæ servatur. Et *Vettius* quidem cum simplici τ exhibent Eusebii ed. Steph. ms. Reg. et Med. Nicephorusque et Gregorius Tur., sed cum cæteris Valesii cod. consentit ms. noster Bodl. seu Savil. Habet vero γὰρ ἄγιος π. Οὐδέτιος codicis Norfolk. collatio mihi ab amico missa, ubi statim post ita scribitur: *Εἰς ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἀδελφῶν ἐκ πλήρωμα*. Mox abest a cod. Bodl., τὸν Θεὸν καὶ.

(47) *Καὶ αὐτῆς*. Omittit al. ms. Norfolk. habetque infra ἀνεχομένου pro ἀνασχομένου.

ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι μὴδὲν ἄθεον μὴδὲ ἀσεβές
 ἔστιν ἐν ἡμῖν. Τῶν δὲ περὶ τὸ βῆμα καταβοησάντων
 αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἦν ἐπίσημος· καὶ τοῦ ἡγεμόνα μὴ
 ἀνασχομένου τῆς οὕτως ὑπ' αὐτοῦ δικαίας προταθεί-
 σης ἀξιώσεως, ἀλλὰ μόνον τοῦτο πυθομένου εἰ καὶ
 αὐτὸς εἶη Χριστιανός· τοῦ δὲ λαμπροτάτη φωνῇ ὁμο-
 λογήσαντος, ἀνελήθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν κλῆρον τῶν
 μαρτύρων· παράκλητος Χριστιανῶν χρηματίσας (48)
 ἔχων δὲ τὸν παράκλητον ἐν ἑαυτῷ τὸ Πνεῦμα πλείον
 τοῦ Ζαχαρίου (49)· ὁ δὲ διὰ τοῦ πληρώματος τῆς ἀγά-
 πης (50) ἐνεδείξατο, εὐδοκίσας ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελ-
 φῶν ἀπολογίας καὶ τὴν ἑαυτοῦ θείναι ψυχὴν. Ἦν
 γὰρ καὶ ἔστι γνήσιος Χριστοῦ (51) μαθητής, ἀκολου-
 θῶν τῷ Ἄρνιῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ.

sione morti semet obijce. Fuit enim, et est germanus
 IV. Ἐντεῦθεν δὲ διεκρίνοντο (52) οἱ λοιποί. Καὶ B
 φανεροὶ καὶ ἔτοιμοι ἐγίνοντο πρωτομάρτυρες· οἱ καὶ
 μετὰ πάσης προθυμίας ἀνεπλήρουν τὴν ὁμολογίαν
 τῆς μαρτυρίας. Ἐφαίνοντο δὲ καὶ οἱ ἀνέτοιμοι (53)
 καὶ ἀγύμναστοι, καὶ ἔτι ἀσθενεῖς, ἀγῶνος μεγάλου
 τόνον ἐνεγκεῖν μὴ δυνάμενοι. Ἦν καὶ ἐξέτριψαν (54)

(48) *Παράκλητος Χριστιανῶν χρηματίσας*. Male
 Christophoronus hunc locum interpretatus est,
 quasi Epagathus exinde ab omnibus vocatus fuerit
 patronus Christianorum. Nostram autem versionem
 confirmat Rufinus, et quæ sequuntur verba, ἔχων
 δὲ Παράκλητον, etc., quæ stare omnino non possunt,
 nisi ita interpreteris ut fecimus. VALES. Rufinus
 vetus interpres habet : *Tanquam advocatus, inquit*.
 (h. e. ait præses), *Christianorum, et ipse vincitorum*
numero societur. Male ex antecedentibus repetitum
 C καὶ αὐτὸς ante vocem Παράκλητος in cod. ms.
 Bodl. et ad marg. duorum editionis Steph. exem-
 plarium Jonesiani Bibliothecæque Bodl. Paulo post
 omittitur articulus ante Παράκλητον in eodem ms.
 Bodl. seu Savil.

(49) *Πλείον τοῦ Ζαχαρίου*. Jam supra Epaga-
 thum comparavit cum Zacharia sacerdote, de quo
 Lucas in Evangelio cap. 1. Iterum nunc alludit ad
 verba quæ leguntur in fine dicti capituli : *Et Zacha-
 rias repletus est Spiritu sancto*. Porro Spiritus S.
 Παράκλητος dicitur in Evangelio, id est *Advocatus*,
 quia scilicet postulat pro nobis gemitibus inenarra-
 bilibus, ut ait Apostolus. Ita Tertullianus in libro
De jejuniiis, de Spiritu sancto loquens, « qua Para-
 cletus, id est advocatus, ad exorandum judicem, hu-
 jusmodi officiorum remedia mandabat. » At Rufinus
 cum hæc non intelligeret, ita vertit : *Ille vero ha-
 bens in se advocatum pro nobis Jesum, hoc nomine*
meruit honorari, sancti presbyteri Zachariæ, qui erga
D sanctos plenitudinem charitatis ostenderit, secutus
exemplum. Quæ prava Rufini interpretatio, occasio-
 nem erroris præbuit Adoni Viennensi, et Usuardo,
 et Notkero, qui in suis Martyrologiis quadraginta
 et octo martyrum Lugdunensium nomina recensentes,
 Zachariam presbyterum secundo loco nominant,
 post Pothinum Lugdunensem episcopum. Qui si
 Græcum hujus Epistolæ exemplar consulissent,
 animadvertissent profecto, *Ζαχαρίαν πρεσβύτερον*
 hic dici, non Zachariam presbyterum Lugdunen-
 sis Ecclesiæ, sed Zachariam sacerdotem patrem
 Joannis Baptistæ. Quem quidem Lugdunenses in
 hac Epistola πρεσβύτερον, id est *seniorem* appellant,
 Epagathum juvenem ei comparantes. Cæterum hic
 error Adonis et reliquorum in Zachariæ martyris
 nomine, facit ut dubitem de cæteris nominibus mar-
 tyrum Lugdunensium, quæ ab illis ibidem relata
 sunt. VALES. Vocem πλείον abesse a quibusdam mss.
 notatum est ad marg. exemplaris illius Jonesiani ;

A tuit; sed indignatione commotus, postulavit ut
 sibi quoque liceret pro fratribus causam dicere, pa-
 lamque ostendere nihil apud nos impium aut ir-
 religiosum reperiri. Verum cum illi qui circum
 tribunal astabant, adversus eum inclamassent (erat
 quippe inter suos clarus), et præses ipse petitionem
 alioqui justissimam ægre ferret, idque unum ex eo
 quæreret, essetne Christianus; ille, Christianum se
 esse clarissima voce professus, in martyrum nume-
 rum relatus est; advocatus quidem Christianorum
 judicis elogio appellatus; habens autem in seipso ad-
 vocatum Spiritum sanctum multo abundantius quam
 Zacharias, quem quidem charitatis exuberantia
 declaravit, quippe qui sustinuerit pro fratrum defeu-
 sione Christi discipulus, sequens Agnum, quocunque ierit.

IV. Exinde etiam reliqui dignosci, ac distingui
 cœpere. Et prompti quidem ac parati erant proto-
 martyres, qui summa animorum alacritate solem-
 nem illam martyrum confessionem ediderunt. Qui
 vero imparati et inexercitati, nec firmis adhuc erant
 viribus ad impetum tanti certaminis sustinendum,

et locum aliter in Græcis scriptum fortasse invenit
 Rufinus. Cæterum etsi recte monet Cacciarum, Rufini
 editor, ægre colligi posse ex ejusdem Rufini textu
 Zachariam hunc pro martyre Lugdunensi haberi;
 quærrens tamen in Præfatione, unde Valesio in men-
 tem venerit, Zachariam a Rufino Lugdunensem mar-
 tyrem esse factum, erravit ipse; nam Valesius id
 quidem nusquam asseruerat, sed Rufinum errandi
 occasionem aliis præbuisse dixerat.

C (50) *Τοῦ πληρώματος τῆς ἀγάπης*. Alludit ad
 illud Servatoris nostri dictum in Evangelio : *Majo-
 rem charitatem nemo habet, quam ut animam suam*
ponat pro fratribus suis. VALES.

(51) *Χριστοῦ*. Τοῦ Χριστοῦ ms. Norfolk. Hæc :
 Ἦν γὰρ καὶ ἔστι γνήσιος Χριστοῦ μαθητής, sicut
 Ignatiana illa : *Τότε ἔσομαι μαθητής ἀληθῶς (versus*
Vet. interp.) τοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου ὁ
κόσμος βίβεται, Ep. ad Rom. § 4 cum istis Christi
 verbis confert Pearsonius in *Vind. Ignat.* p. 11,
 c. 9, p. 114 : *Si quis venit ad me, et non odit uni-
 tam suam, non potest meus esse discipulus, iterum-
 que, Qui non bajulat crucem suam et venit post me,*
non potest meus esse discipulus. Statim post indicari
 Apoc. xiv, 4, verbis illis : *Ἀκολουθῶν τῷ Ἄρνιῳ*
ὅπου ἂν ὑπάγῃ, Strothius notavit.

(52) *Διεκρίνοντο*. Metaphora videtur esse ab
 athletis, qui, antequam certamen inirent, exami-
 nari solebant ac probari, utrum iugenui, utrum
 ætatis athleticæ essent. Et ii quidem qui ad cer-
 tamen admittebantur, dicebantur *εἰσπρίνεσθαι*; qui
 autem repudiabantur, *ἐκπρίνεσθαι*. Examen autem
 ipsum vocabatur *διάκρισις*, ut ex hoc loco colligo.
 Plena certe est hæc epistola vocabulis a re athletica
 translatis. Quod et loci hujus lectio ipsa indicat, et
 nos infra ostendemus apertius. VALES.

(53) *Οἱ ἀνέτοιμοι*. Oī, quod ab ed. Steph. aberat,
 addideratque forsitan ex scriptis suis Valesius, re-
 jicit Strothius; sed cum Valesio, idque, opinor,
 recte, nostri consentiunt manuscripti. Paulo supra
 deerat in ms. Bodl. verbum *ἐγίνοντο*.

(54) *Ἦν καὶ ἐξέτριψαν*. Ἐξέτριψαν hic passivo
 sumitur pro ἐξημελώθησαν, id est, *abortivi facti*
sunt, excussi sunt, ἐκτριμμα ἐγένοντο. Quæ meta-
 phora iterum usurpatur infra, ubi agitur de lapsis.
 VALES. Recepit hoc ἐξέτριψαν in contextum autē
 me Strothius pro ἐξέτριπον, ex cod. Reg. et Lect.
 Venet. quibus addas ms. Norfolk. Idem quoque ad
 oram Genev. ed. atque in cod. Castellano exstat.

tunc manifeste patuerunt. Ex quibus decem circiter collapsi, maximum nobis dolorem et incredibilem luctum attulerunt; et aliorum alacritatem fregerunt, qui nondum comprehensi, licet gravissima paterentur incommoda, tamen martyribus præsto aderant, nec ab eorum conspectu discedebant. Omnes tunc temporis gravissimo metu percussi hærebamus, ob incertum confessionis eventum; non quod tormenta quæ inferebantur, magnopere timeamus, sed quoniam, exitum rei animo prospicientes, ne quis corrueret verebamur. Comprehebantur quotidie, qui digni erant, ut numerum illorum supplerent; adeo ut ex utraque Ecclesia præstantissimi quique, et quorum maxime labore atque industria res hic constitutæ fuerant, simul omnes tenerentur. Capti sunt etiam quidam nostrorum servi, qui gentiles erant; quandoquidem præses nos omnes requiri palam jusserat. Qui dæmonis impulsu, cum tormenta reformidarent quæ sanctos

(55) *Pénθος*. Πάθος marg. Genev. ed. atque exemplaris Jones. *Strout*. Mox deest τὰ αὐτὴ δεινὰ in mss. Bodl. et Norfolc.

(56) Ὅστε συλλεγῆναι ἐκ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ex Ecclesia scilicet Viennensi et Lugdunensi. Hæc autem verba imprimis notanda sunt, ex quibus manifeste apparet, Viennensem Ecclesiam perinde ac Lugdunensem, suum tunc episcopum habuisse. Quippe Ecclesia ab antiquis scriptoribus non dicitur, nisi matrix, quam cathedralem vocamus. Ado Viennensis in *Chronico*, Justum tunc temporis Viennensem episcopum fuisse dicit, eundemque diuturno exsilio maceratum palmam martyrii retulisse. Porro verbum συλλεγῆναι Christophorus vertit *eximerentur*; Langus *deligerentur*; metaphora videtur esse a fructibus qui decerpuntur. VALES. Massuetus dissert. 2 in *Ren.*, art. 1, contra ostendere conatus est, nullum habuisse episcopum eo tempore Viennensem Ecclesiam, sed a Lugdunensi episcopo fuisse relictam. Certe altum est silentium per totam Epistoliam de episcopo Viennensi, et favore videtur huic sententiæ locus, quem Massuetus adduxit in lib. v Eusebii *Hist.*, c. 23: « Exstat etiamnum, ait Eusebius, epistola τῶν κατὰ Γαλλίαν παροικιῶν, ἃς Εἰρηναῖος ἐπισκόπος. » Porro de Gallia agens hoc monuit eruditissimus Bucherius in *Belg. Rom.* lib. viii, cap. 15: « Potuerunt ab initio binæ civitates ab uno regi pontifice, » neque aliter judicavit de re isthac, si bene memini, Pearsonius in *Annalibus suis Cyprianicis*. Sed a Valesii stant partibus Ruinartus *Act. Martyrum* p. 63 ed. Amst., et Lardnerus *Testim. Judaic. et Ethnic.* vol. II, cap. 15.

(57) *Θυέστει*. Θυέστια ed. Steph. Vetus hæc adversus Christianos criminatio; quæ forsitan inde originem traxit, quod ethnici inepte ac malitiose interpretarentur S. cœnæ apud Christianos usum. *Strout*. Huc pertinet insignis Œcumenii locus in *Comm.* ejus in *Epist. Prior. D. Petri*: Καταλαλοῦντας δὲ εἰσάγει (sc. S. Petrus) ἡμῶν τοὺς ἐθνικοὺς. Καὶ εἴ τις βούλεται τοῦτο μαθεῖν, ἐκ τῶν Εἰρηναίου τῷ Δουδοῦνου τῆς Κελτικῆς ἐπισκόπου, περὶ Σαγκτου καὶ Βλανδίνης τῶν μαρτύρων γραφέντων μάθοι ἂν ἀκριβῶς. Ὡς δὲ διὰ βραχέων παραθέσθαι, ἔστι ταῦτα. Χριστιανῶν γὰρ κατηγουμένων δούλους Ἑλληνας συλλαβόντες, εἶτα μαθεῖν τι παρὰ τούτων δῆθεν ἀπόρητον περὶ Χριστιανῶν (deest aliquid) ἀναγκάζοντες· οἱ δούλοι οὗτοι μὴ ἔχοντες πῶς τὸ τοῖς ἀναγκάζουσι καθ' ἡδονὴν εἶπεν, παρῶσα ἔχουσα τῶν δεσποτῶν, τὴν θέαν μετάληψιν αἴμα καὶ σῶμα εἶναι Χριστοῦ, αὐτοὶ νομίσαντες τῷ ὄντι αἴμα καὶ σάρκα εἶναι, τοῦτο

ὡς δέκα τὸν ἀριθμὸν· οἱ καὶ μεγάλην λύπην πένθος (55) ἀμέτρητον ἐνεποίησαν ἡμῖν, καὶ προθυμίαν τῶν λοιπῶν τῶν μὴ συνελθιμμένων ἰεκοσαν· οἱ καίπερ πάντα τὰ δεινὰ πάσχοντες, ὅρα συμπάρησαν τοῖς μάρτυσι, καὶ οὐκ ἀπελείποντο αὐτῶν. Τότε δὲ οἱ πάντες μεγάλας ἐπτοσθημεν, ἐκ τῆς ἀδύνατον τῆς ὁμολογίας· οὐ τὰς ἐπιφερομένας καὶ φοβούμενοι, ἀλλὰ τὸ τέλος ἀφορῶντες, καὶ τὸ ἀπιστεῖν τινα δεδιότες. Συνελαμβάνοντο μέντοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ ἄξιοι, τὸν ἐκείνων ἀναπληρῶντες ἀριθμὸν· ὥστε συλλεγῆναι ἐκ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν (56) πάντας τοὺς σπουδαίους, καὶ δι' ἐπιμύηστα συνειστήχαι τὰ ἐνθάδε. Συνελαμβάνοντο ἔτι ἐθνικοὶ τινες οἰκείται τῶν ἡμετέρων· ἐπεὶ δεσπότης ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν ἀναζητεῖσθαι πάντας ἡμέτεροι καὶ καθ' ἐνέβραν τοῦ Σατανᾶ, φοβηθέντες τὰς βασίλους ἃς τοὺς ἀγίους ἐβλεπον πάσχοντας, τῶν πρακτικῶν ἐπὶ τοῦτο παρορμῶντων αὐτοὺς, καταφεύσαντες ἡμῶν θυέστια (57) δείπνα, καὶ Οἰδιποδέλους μίξεις

ἐξεῖπον τοῖς ἐκζητοῦσι. Οἱ δὲ λαβόντες ὡς αἰτίημα τοῦτο τελεῖσθαι Χριστιανοῖς, καὶ δὴ τότε τῶν ἄλλων Ἑλλήσιν ἐξετόμπευον. Καὶ τοὺς μάρτυρας Σάγκτον καὶ Βλανδίναν ὁμολογῆσαι διὰ βασίλους ἠνάγκαζον. Οἷς εὐστόχως Βλανδῖνα ἐπαρρησιάζει. « Πῶς ἂν, εἰπούσα, τούτων ἀνάσχοιτε οἱ μὲν εἰς ἐφειμένων κρατῶν δι' ἄσκησιν ἀπολαύοντες; » c. 5, p. 149 ed. Veron.; p. 498 ed. Paris.

Videndum autem, annon hoc loco auctor Innoxium etiam ampliaverit, non tantum, uti ipse ad Œcumenium, eum breviaverit, ni potius loca quedam hujus epistolæ excerpserit, quæ Eusebii reliquerat. Biblias interea tale quid infra persecutoribus respondet, ad pag. 276, quæ Blandinæ hæc attribuitur, quam quidem *Blandinam* pro *Biblias* ad alterum quoque locum invenit vetas interpret Rufinus. Dum vero Bibliadem inter cæteros martyres Lugdunenses alii multi scriptores commemorant, eidem sanctæ mulieri, nomine ejus in codice suo invento, ista verba recte assignavit auctor opusculi, quod in Regia bibliotheca Matritensi hodieque servatur, cujus titulus est: *Ἐκ τῆς Ἐκτεθῆναι τοῦ Παμφύλου ἐκκλησιαστικῆς περὶ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐν διαφόροις πόλεσι ἀθλησάντων ἁγίων μαρτύρων*. Hoc autem editum Joannes Iriarte ejusdem bibliothecæ custos ad pagg. 548-552 *Catalogi* anno 1769, typis impressi. Etenim ille putabat hoc ipsum fuisse novum fragmentum Eusebianæ *Historiæ* nondum editum, quod tamen nihil aliud est quam index sive synopsis martyriorum apud Eusebium commemoratorum, adjectione paucorum verborum semel atque iterum ductus.

De origine autem calumniarum, cum τῆς ἀνομοκαταστασίας, tum vero aliorum facinororum, optime agit Robertus Turner. in libello Anglica lingua conscripto, cui titulus, *Causæ calumniarum contra Christianos primævas*, quemque capite quarto ad pag. 71-75 de loco illo Œcumenii consulas Calanis autem Lugdunensium bene confert Athenagora verba cl. Gallandius in *Biblioth. PP.*: Τρία ἐπισημίζουσι ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότησα, Θυέστια ἐπίπνα, Οἰδιποδέλους μίξεις. *Legat. pro Christ.* II 3 al. 4.

Interea Athenagoras in eodem libello ad n. 55 hæc scripsit, quæ cum Lugdunensium verbis in hæc epistola minus consentire videntur: Καὶ ταὶ καὶ δούλοι εἰσιν ἡμῖν, τοῖς μὲν καὶ πλείους, τοῖς δὲ ἐλάττους· οὗς οὐκ ἔστι λαθεῖν· ἀλλὰ καὶ τούτων αἰεὶ καθ' ἡμῶν τὰ τηλικαῦτα οὐδὲ καταψεύσαστο. Ubi videndus editor Benedictinus, Justini M. locum, per-

καὶ ὅσα μῆτε λαλεῖν μῆτε νοεῖν θέμιν, ἀλλὰ μὴ-
 δὲ πιστεύειν εἰ τι τοιοῦτο (58) πώποτε παρὰ ἀνθρώ-
 ποις ἐγένετο. Τούτων δὲ φημισθέντων πάντες ἀπε-
 θηριώθησαν εἰς ἡμᾶς· ὥστε καὶ εἰ τινες τὸ πρότερον
 δι' οἰκειότητα (59) ἐμετρίαζον, τότε μεγάλως ἐχάλε-
 παινον καὶ διεπρίοντο καθ' ἡμῶν (60). Ἐπληροῦτο
 δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰρημένον, ὅτι· Ἐλεύ-
 σεται καιρὸς ἐν ᾧ πᾶς ὁ ἀποκτείνας ἡμᾶς, δόξει
 λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. Ἐνταῦθα λοιπὸν
 ὑπεράνω πάσης ἐξηγήσεως ὑπέμενον κολάσεις οἱ
 ἄγιοι μάρτυρες· φιλοτιμουμένου τοῦ Σατανᾶ, καὶ δι'
 ἐκείνων βῆθηναί τι τῶν βλασφημῶν (61).

offerre videbitur Deo². Exiunde sanctissimi martyres
 quam oratione exprimi possint; Satana ambitiose contendente, ut ab illis quoque aliquid impie di-
 ceretur.

V. Ὑπερβεβλημένως δὲ ἐνέσκηψεν ἡ ὀργὴ πᾶσα καὶ B
 ἔχλου καὶ ἡγεμόνος καὶ στρατιωτῶν (62), εἰς Σάγ-
 κτον (63) διάκονον ἀπὸ Βιέννης· καὶ εἰς Μάτουρον
 νεοφώτιστον μὲν, ἀλλὰ γενναῖον ἀγωνιστήν· καὶ εἰς
 Ἄτταλον Περγαμῶν τῷ γένει, στύλον καὶ ἑδραῖωμα
 τῶν ἐνταῦθα ἀεὶ γεγονότα· καὶ εἰς Βλανδῖναν, δι' ἧς
 ἐπέδειξεν ὁ Χριστὸς, ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις εὐτελεῖ
 καὶ ἀειδῆ καὶ εὐκαταφρόνητα φαινόμενα, μεγάλης
 καταξιοῦται παρὰ Θεῷ δόξης, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν
 ἀγάπην, τὴν ἐν δυνάμει δεικνυμένην, καὶ μὴ ἐν εἰδει

¹ Joan. xvi, 2. ² I Cor. i, 27.

inde atque hæc Lugdunensium, contrarium quid so-
 nantia afferens. Hic vero fortasse illud in memo-
 riam revocandum esset, unam et alteram exceptio-
 nem non abrogare solere regulam, sed firmare, nisi
 contigisset, ut ex hoc ipso Athenagoræ loco sibi col-
 ligeret Moshemius, eo tempore scripsisse auctorem,
 quo de Lugdunensi vexatione rumor nondum per-
 crebuerat, eodem enim anno, qui est 177, et scrip-
 sisse pro Christianis Athenagoram, et passos Gal-
 los esse, aliunde ostendit. Vid. *Dissert. ad Hist. eccl. pertinent.* vol. I, diss. 6, § 16. Similia autem
 verbis Athenagoræ istis videas prolata apud Minu-
 cium Felicem, qui sæculo post sequente floruit. Ita
 enim ait Octavius ejus, « fabulas istas semper ven-
 tilari et nunquam vel investigari vel probari, nec
 tanto tempore aliquem existere, qui proderet, non
 tantum facti veniam, verum etiam indicii gratiam
 consecuturum; » cap. 28, p. 14, ed. Davis. Ad tes-
 tes vero quod atinet, quos hoc loco memora-
 rat epistolæ auctor, servi isti, cum infideles exsti-
 terint, idcirco a visu mysteriorum Christianorum
 prohibiti fuerant; sed iidem, minis tormentorum
 territi, militibusque instigantibus, calumnias, qua-
 les a Judæis sub ipsa initia Christianismi, teste Ori-
 gene lib. vi *contra Celsum*, de Christianis sparsæ
 sunt, ignorata veritate instaurabant contra domi-
 nos suos fideles.

(58) *Εἰ τι τοιοῦτο.* Ἐν τι τ. Gruteri Lect. STROTH.
 Ὅτι τ. ms. Norfolk.

(59) *Δι' οἰκειότητα.* Hæc vox non solum propin-
 quitatem generis designat, sed etiam amicitiam ac be-
 nevolentiam. Interpres Nicephori etiam humanita-
 tem addidit, non contentus necessitudinis voca-
 bulo. VALES.

(60) *Καθ' ἡμῶν.* Cod. Reg. ἐφ' ἡμῶν. VALES. Addit
 ei Strothius marg. ed. Genev. ego ms. Norfolk. a
 quo quidem codice abest τῷ ante Θεῷ.

(61) *Τι τῶν βλασφημῶν.* Recte Rufinus blasphemiam
 adversus Christianorum religionem intelligit.
 Quod plane confirmatur verbis proxime antece-
 dentibus καὶ δι' ἐκείνων. Cum enim servi Christia-
 norum, metu cruciatuum perterriti, infanticidia et

perpeti videbant, militibus ad hoc ipsum eos inci-
 tantibus, Thyesteas quasdam cœnas, et incestos
 Œdipi concubitus, et alia quæ nec proloqui nobis,
 nec cogitare fas est, ac ne credere quidem sustine-
 mus apud homines unquam gesta fuisse, adversus
 nos ementiti sunt. His in vulgus sparsis, omnes
 continuo in nos adeo efferati sunt, ut, si qui forte
 cognationis causa moderati erga nos hactenus ex-
 stitissent, tunc acerbissima indignatione commoti
 adversus nostros infremerent. Complebatur itaque
 id, quod a Domino prædictum fuerat his verbis :

*Veniet tempus, cum quicumque vos occiderit, cultum
 ejusmodi tormenta sustinuerunt, quæ nulla un-
 quam oratione exprimi possint; Satana ambitiose contendente, ut ab illis quoque aliquid impie di-*

V. Præcipue tamen vulgi ac præsidis et militum
 furor universus incubuit in Sanctum diaconum
 Viennensem, et in Maturum, neophytum quidem
 illum, sed generosissimum nihilominus pugilem
 Christi; in Attalum quoque patria Pergamenum,
 qui columna et firmamentum Ecclesiæ nostræ sem-
 per fuit; in Blandinam denique, per quam Christus
 ostendit, quæ vilia, deformia, contemptaque homi-
 nibus videntur, ea maximo honore affici a Deo
 propter excellentem erga ipsam charitatem, quæ

incestos concubitus de Christianis confessi essent,
 studebat Satanas, ut Christiani qui comprehensi
 fuerant ejusmodi calumnias in religionem nostram
 jactarent. Quippe judices omni tormentorum gene-
 nere Christianos urgebant, ut Thyesteas quasdam
 cœnas et incestos concubitus apud se peragi fateren-
 tur. Quo spectat illa vox Blandinæ, in mediis cru-
 ciatibus nihil aliud proloquentis quam : Christiana
 sum; nihil apud nos mali geritur. Potest etiam
 illud καὶ δι' ἐκείνων, referri ad decem illos, qui
 initio persecutionis capti animum desponderant.
 Christophorsonus blasphemiam contra nomen Chri-
 sti intelligere maluit. VALES. Favent saltem huic
 vocis βλασφημίας interpretationi verba, quæ infra
 de una ex lapsis nomine Bibliade, sed postea martyre,
 exstant : Καὶ Βιβλιὰδα δὲ τινα μίαν τῶν ἡρη-
 μένων, ἦδη δοκῶν ὁ διάβολος καταπεπωκέναι, θελή-
 σας δὲ καὶ διὰ βλασφημίας κατακρίναι ἦγεν ἐπὶ κλά-
 σιν, ἀναγκάζων εἰπεῖν τὰ ἄθεα περὶ ἡμῶν ὡς εὐθρα-
 στον ἦδη καὶ ἄναδρον.

(62) *Καὶ στρατιωτῶν.* Rufinus vertit officium,
 milites. Nam Græca vox utrumque significat, tam
 officiales, seu apparitores judicum, quam milites;
 ut fusius ostensuri sumus ad libros *De Vita Con-*
stantini. Hic vero milites malim intelligere, cum
 supra mentio fiat tribuni militum. VALES.

(63) *Εἰς Σάγκτον.* Rufinus Sanctum diaconum
 Viennensem interpretatur; quod est ambiguum.
 Neque enim Sanctus fuit diaconus Viennensis Eccle-
 siæ, ut quidam hac Rufini versione inducti existima-
 runt. Certe Lugdunenses in hac epistola id non dicunt;
 sed tantum affirmant illum Vienna oriundum fuisse.
 Fuit igitur hic Sanctus patria quidem Viennensis,
 diaconus autem Lugdunensis Ecclesiæ. VALES. Opi-
 natus contra est David Dalrymple, vir nobilis, qui
 quodcumque Epistolæ apud Eusebium superest, in
 Anglicam vertit linguam, hunc fuisse diaconum
 Viennensis Ecclesiæ minoris enim momenti esse
 patriam ejus, quam locum, quo munus ecclesiasti-
 cum obibat. Videoque in Serapionis Frangentis,
 quæ infra collocantur, similia his verba : Ἀγιὸς
 Πούπλιος Ἰούλιος ἀπὸ Δεβελτοῦ ἐπίσκοπος, hoc est.

In virtute potentiaque ostenditur, non specie inani gloriatur. Nam cum universi trepidaremus, ipsaque illius temporalis domina, quæ et ipsa una cum reliquis martyribus strenue pugnabat, formidaret, in primis ne illa ob tenuitatem corporis, liberam confessionem edere non valeret: tanto animi robore firmata est Blandina, ut tortores qui invicem sibi succedentes a prima luce usque ad vesperam omni tormentorum genere eam excrucierant, resoluta nervorum compage deficerent; seque victos confessi, cum nullum tormenti genus quod ipsi inferri posset, reliquum haberent, mirarentur adhuc illam spiritum ducere, toto corpore lacerato, atque perfosso, testarenturque unicum tormenti genus ad illam enecandam suffecisse, nedum tot ac tanta tormenta. Verum beata illa, instar generosi cujusdam athletæ, in ipsa confessione vires atque animos resumebat. Eratque ei refectio et quies, sensumque omnem præsentis doloris adimebat prolatio nos mali geritur.

VI. Sanctus vero, cum et ipse supra humanum modum cuncta quæ ab hominibus excogitari poterant tormenta fortiter sustineret, sperantibus jam impiis aliquid se indecorum atque illicitum ex eo audituros, ob nimiam vim et magnitudinem cruciatuum; tanta firmitate eis restitit, ut nec suum, nec gentis aut civitatis eis qua esset oriundus nomen, nec utrum servus esset an ingenuus, prolocutus sit, sed ad omnes interrogationes Romana lingua responderit: *Christianus sum*. Hoc sibi nomen, patriam, genus, omnia denique esse subinde profitebatur; neque aliam vocem ab eo gentiles extorquere valuerunt. Quam etiam ob causam maxima adversus illum et præsidis et tortorum pertinacia furoris exarsit: adeo ut cum nihil amplius ipsis superesset quo illum torquerent, candentes æris laminas mollioribus ejus membris alligerent. Et membra quidem adurebantur; ipse vero erectus atque inconcussus, firmis vestigiis in confessione perstitit, utpote cœlesti fonte aquæ vivæ quæ ex

Develti episcopus. Euseb. *H. E.* v, 19. Similiterque signantur episcoporum nomina et urbes apud concilium Carthaginense sub Cypriano celebratum.

(64) *Αὐτή*. *Αὐτή* ed. Steph. *ΣΤΑΘΗ*. Mox desunt verba καὶ παρεθῆναι in ms. Norfolk.

(65) *Διεβρωγός*. Ed. R. Steph. *περιεβρωγός*. Cod. Med., Fuk., Savil. et Maz. *διεβρωγός* habent, quod magis placet. VALES. Lectionem alteram habent ms. Norfolk. et Nicephorus, sed ad oram exemplaris R. Steph. quod in Bodleiana exstat, *διεβρωγός* rescriptum est.

(66) *Ἀναληστα*. Istiusmodi indolentiam in Theodoro martyre memorat Theodoret. *H. E.* lib. iii, cap. 11, et Foxus noster in Thoma Tomkins, cujus manum ardentem lucernæ immisit Bonnerus. Vid. *Martyrolog.* part. iii, p. 154, noviss. edit. W. Lowth. Conf. § 14 hujus Epist.

(67) *Διὰ τῆς ἐπιμονῆς*. Ed. R. Steph. ὑπομονῆς. Amplector scripturam cod. Medicæi et Maz., Fuk. et Sav., in quibus legitur *ἐπιμονῆς*. Id est ob assiduitatem et gravitatem tormentorum. Nam quod ex Gruteri libro proponitur ὑπερβολῆν, vanissima conjectura est. Paulo post, ubi legitur ὅποτε μηδὲν εἶ-

καυχωμένην. Ἡμῶν γὰρ πάντων δεδιότων, καὶ τῆς σαρκίνης δεσποίνης αὐτῆς ἤτις ἦν καὶ αὐτῆ (64) τῶν μαρτύρων μία ἀγωνίστρια, ἀγωνιώστis μὴ αἰετὴν ὁμολογίαν δυνήσεται παρρησιάσασθαι ἐὰν ἂν ἀσθενὲς τοῦ σώματος, ἡ Βλανδίνα τοσαύτης ἐπιμονῆς δυνάμει, ὥστε ἐκλυθῆναι καὶ παρεθῆναι κατὰ διαδοχὰς παντὶ τρόπῳ βασανίζοντας αὐτὴν ἐπὶ ἑωθινής ἕως ἑσπέρας, καὶ αὐτοὺς ὁμολογούντας ἵπεν νενίκηται, μηδὲν ἔχοντες μηκέτι ὁ ποιήσουσιν αὐτῆ· καὶ θαυμάζειν ἐπὶ τῷ παραμένειν ἔμπροσθεν αὐτῆν, παντὸς τοῦ σώματος διεβρωγός (65) καὶ ἠνευργμένου· καὶ μαρτυρεῖν, ὅτι ἐν εἶδος στρατώσεως ἱκανὸν ἦν πρὸς τὸ ἐξαγαγεῖν τὴν ψυχὴν, εἴ ὅτι γε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα. Ἄλλ' ἡ μακαρία ἐγενναίος ἀθλητῆς ἀνεύεαζεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ· καὶ ἡ αὐτῆς ἀνάληψις καὶ ἀνάπαυσις καὶ ἀναληψία (66) τῶν συμβαινόντων, τὸ λέγειν ὅτι *Χριστιανή εἰμι, καὶ Παρ' ἡμῖν οὐδὲν φιλῶλον γίνεταί*.

horum verborum: *Christiana sum, et: Nihil opor-*

VI. Ὁ δὲ Σάγκτος καὶ αὐτὸς ὑπερβεβλημένος καὶ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον πάσας τὰς ἐξ ἀνθρώπου ἐκείας γενναίας ὑπομένων, τῶν ἀνόντων ἐλπίζοντων ἐκ τῆν ἐπιμονῆν (67) καὶ τὸ μέγεθος τῶν βασάνων ἐπισσεσθαι τι παρ' αὐτοῦ τῶν μὴ δεόντων, τοσαύτη ὑπεστάται ἀντιπερατάζατο αὐτοῖς, ὥστε μηδὲ τὸ ἔλε κατεπιεῖν ὄνομα (68), μήτε ἔθνους, μήτε πάλης ἔθεν ἦν, μήτε εἰ δούλος ἢ ἐλεύθερος εἶη· ἀλλὰ πρὸς πάντα τὰ ἐπερωτώμενα ἀπεκρίνατο τῇ Ῥωμαῖῳ φωνῇ· *Χριστιανός εἰμι*. Τοῦτο καὶ ἀντὶ ὀνόματος, καὶ ἀντὶ πόλεως, καὶ ἀντὶ γένους, καὶ ἀντὶ παντὸς ἐπιπέλλως ὁμολογεῖ· ἄλλην δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν αὐτῷ τὴ ἔθνη. Ὅθεν δὴ καὶ φιλονεικία μεγάλη τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ τῶν βασανιστῶν ἐγένετο πρὸς αὐτόν· ὥστε ἐπιπεμηκέτι μηδὲν εἶχον ὁ ποιήσουσιν αὐτῷ, τὸ τελευταῖον χαλκᾶς λεπίδας διαπύρους προσεκκόλων τοῖς τροφεματάτοις μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκαίετο· αὐτὸς δὲ παρέμεν ἀνεπίκαμπτος καὶ ἀνένδοτος, στεβρῶς πρὸς τὴν ὁμολογίαν, ὑπὸ τῆς οὐρανίου (69) πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς τοῦ ἐξιδόντος ἐκ τῆς γι-

χον, cod. Medicæus et Maz., Fuk. et Savil. vocem interserit hoc modo: Ὅποτε μηκέτι μηδὲν εἶχον. Quod est elegantius. VALES. Ante Valesium ἐπιμονῆν Christoph. in ed. Genæv. Lect. prætulit ant. Et μηκέτι illæ quoque Gruteri lectiones interserebat. Porro ὑπερβολῆν tanquam conjectura ad marg. Castel. cod. affertur. Statim post, ὑπακούσασθαι παρ' αὐτοῦ ms. Norfolk.

(68) Ὅστε μηδὲ τὸ ἴδιον κατεπιεῖν ὄνομα. Similia videre est infra, libro *De martyribus Valesii* cap. 2, et in *Passione S. Felicis ad calcem Lactantii De martibus persecutorum* edit. Oxon. et in *Passione Tharaci, Probi et Andronici* apud Baronium ad ann. 290, n. 2, 7, 9. W. Lowth. Ad quaesita ista quod atinet, moris fuit, ut de omnibus hisce rebus judex reum interrogaret. Mox, ἐρωτώμενα pro ἐπιπερωτώμενα ms. Norfolk.

(69) *Οὐρανίου*. Ἐπουρανίου ed. Steph. *ΣΤΑΘΗ*. Sed in exemplari editionis ed. Steph. quod in Bodleiana exstat, per lineam subter ductam idem reperbatur. Post πηγῆς τῆς addit ms. Norfolk. καὶ ante στεβρῶς Christoph. Lect.

υῖος (70) τοῦ Χριστοῦ θροσιζόμενος καὶ ἐνδυναμούμενος. Τὸ δὲ σωματίον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων, ὄλον τραῦμα καὶ μύλωψ καὶ συνεσπασμένον (71), καὶ ἀποβεβηκὸς τὴν ἀνθρώπειον ἐξώθεν μορφήν. Ἐν ᾧ πάσχω Χριστὸς μεγάλας ἐπέτελει δόξας, καταργῶν τὸν ἀντικείμενον, καὶ εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ὑποτύπωσιν ὑποδεικνύων, ὅτι μηδὲν φοβερὸν ἔπου Πατὴρ ἀγάπη, μηδὲ ἀλγεῖνδον ἔπου Χριστοῦ δόξα. Τῶν γὰρ ἀνόμων μεθ' ἡμέρας πάλιν στρεβλόντων τὸν μάρτυρα, καὶ νομίζόντων ὅτι, οἰδοῦντων καὶ πλεγμαίνοντων τῶν σωμάτων (72), εἰ τὰ αὐτὰ προσενέγκοιεν κολαστήρια περιέσειον αὐτοῦ, ὅπως οὐδὲ (73) τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἀφῆν ἠνείχετο· ἢ ὅτι ἐναποθανῶν ταῖς βασάνοις, φόβον ἐμποιήσῃ τοῖς λοιποῖς· οὐ μόνον οὐδὲν περὶ αὐτὸν τοιοῦτο συνέθη, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσαν δόξαν ἀνθρώπων ἀνέκυψε (74) καὶ κωρθώθη τὸ σωματίον ἐν ταῖς μετέπειτα βασάνοις, καὶ τὴν ἰδέαν ἀπέλαβε τὴν προτέραν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν μελῶν· ὥστε μὴ κλάσιν, ἀλλ' ἴσασιν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, τὴν δευτέραν στρέβλωσιν αὐτῷ γενέσθαι.

us ut secunda illa excarnificatio, divina opitulante videtur.

VII. Καὶ Βιβλιάδα δὲ τινα μίαν τῶν ἡρνημένων, ἤδη δοκῶν διάβολος (75) καταπεπωκέναι, θελήσας δὲ καὶ διὰ βλασφημίας (76) κατακρίναι, ἤγεν ἐπὶ κλάσιν, ἀναγκάζων εἰπεῖν τὰ ἄθεα περὶ ἡμῶν, ὡς εὐθραυστον ἤδη καὶ ἀνανδρον. Ἡ δὲ ἐν τῇ στρεβλώσει (77) ἀνένηψε, καὶ ὡς ἂν εἰπεῖν ἐκ βαθέος ὑπνου ἀνεγρηγόρησεν· ὑπομνηθεῖσα διὰ τῆς προσκαίρου τιμωρίας τὴν αἰώνιον ἐν γεννῇ κλάσιν. Καὶ ἐξ ἐναντίας ἀντίπεσε τοῖς βλασφήμοις (78) φήσασα· Πῶς ἂν παιδία φάγοιεν (79) οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλό-

(70) *Ἐκ τῆς ρηθόος.* Alludit ad cap. vii ex Joannis Evangelio, in quo legitur: *Flumina de ventre ejus fluent aquae viva.* VALES.

(71) *Συνεσπασμένον.* *Contractum et incurvum* malim vertere, quam *distractum et divulsam*, ut initio verteram. Hoc enim esset *disespassum*. *Contractum* autem intelligi prae magnitudine tormentorum. Nam qui in equuleo torquebantur vehementius, caput incurvare cogebantur, ut docet Am. Marcellinus, cum ait: « Vel sub equuleo caput incurvos, aut ictu carnificis torvi substravit. » Ineptè Christophorsonus *contractum in rugas corpus* interpretatus est. VALES.

(72) *Τῶν σωμάτων.* Scribendum videtur *τραυμάτων*, ut legit Rufinus. VALES.

(73) *Ὅπως οὐδέ.* Ὅπως γοῦν οὐδέ Gruteri Lect. et margo exemplaris Jonesiani. STROTH. Statium ante περιέσειονται pro περιέσειοντο ms. Norfolk. et hoc loco τὴν post οὐδέ deest in ms. Bodl.

(74) *Ἀνέκυψε.* In ed. R. Steph. ἀνεκάλυψε. In codice Mediceo et Maz., Fuk. et Sav., et apud Nicephorum legitur ἀνέκυψε, quæ procul dubio vera huius loci scriptura est. Opponitur enim ἀνέκυψε καὶ κωρθώθη illis quæ supra dixerat de toto corpore Sancti diaconi contracto atque incurvato. Itaque hic locus superiorem expositionem nostram plane confirmat. VALES. Habent ἀνέκυψε lect. quoque Venet. et Christoph. et cod. Norfolk. atque margo exemplaris ed. Steph. quod in Bodl. exstat.

(75) *Δοκῶν διάβολος.* Ex ms. Savil. seu Bodl. articulum recepi. Καταπεπωκέναι pro καταπεπωκέναι ms. Norfolk.

(76) *Διὰ βλασφημίας.* Christophorsonus blasphemiam

A ventre Christi profuit, perfusus firmatusque. Porro corpus ipsum abunde testabatur ea quæ acciderant; quippe quod nihil aliud esset præter vulnera atque vibices; totum contractum atque contortum, nec jam externam hominis speciem retinens. In quo Christus ipse perpetuens, magna miracula præterbat, adversarium funditus delens, et illustri exemplo cæteris ostendens, nihil esse metuendum, ubi charitas Patris adsit; nullum dolorem, ubi gloria vertitur Christi. Quippe cum impii illi paucis post diebus iterum torquere martyrem cõpissent, credentque si turgescens adhuc et inflammatis vulneribus eadem tormenta de integro adhiberent, fore ut illo superiores evaderent, quippe qui ne manuum quidem contractionem posset sustinere; vel id certe eventurum, ut ille tormentis immortalis, terrorem iniceret reliquis; non modo nihil ejusmodi illi contigit, sed præter omnium opinionem, corpus ejus subito relevatum erectumque constitit in tormentis posterioribus, et pristinam speciem usumque membrorum recuperavit; prorsus ut secunda illa excarnificatio, divina opitulante gratia, medelam potius, quam pœnam ei attulisse

VII. Sed et Bibliadem quamdam ex eorum numero qui Christi fidem abnegaverant, cum jam diabolus a se absorptam crederet, velletque insuper damnationem illius cumulare blasphemia, ad supplicium duxit, adigens eam, utpote fragilem jam et ignavam, impia de nobis proloqui. Verum illa resipuit inter cruciatus, ac veluti ex altissimo somno excitata est, præsentè supplicio de æternæ gehennæ cruciatibus ipsam submouente. Et contradicens impiis: *Qui fieri posset*, inquit, *ut infantes*

miam adversus Christum intellexit. Videndum tamen est, ne hic quoque blasphemia adversus religionem Christianorum intelligatur. Certo quæ sequuntur verba id penitus evincunt. Sequitur enim ἀναγκάζων εἰπεῖν τὰ ἄθεα περὶ ἡμῶν. Porro hæc mulier in ms. Maz. ac Med. Βιβλιάς dicitur non Βίβλις, sic etiam vocatur in Fuk. Rufinus hanc cum Blandina videtur confudisse gravi errore. VALES. Ex cod. Reg. Βιβλιάδα posuerat ed. Steph. quam quidem nominis scripturam habent et Gregorius Tur. *De gloria. mart.* c. 49, et martyrologi. Sed alteram lect. firmant ms. Steph. marg. ed. Genev. codicesque Bodl. seu Savil. et Norf. Qua vero ratione inductus Rufinus hæc omnia ad Blandinam detorsit, nescio, nisi si hocce nomen in codice suo pro *Bibliade* scriptum invenerit.

(77) *Ἐν τῇ στρεβλώσει.* Abest τῇ ed. Steph. ΣΤΡΟΤΗ.

(78) *Ἀντίπεσε τοῖς βλασφήμοις.* In ed. R. Steph., τοῖς βασανισταῖς. Sed longe melior est lectio quam reperi in cod. Maz. et Med., Fuk. et Sav. τοῖς βλασφήμοις. Sic vocantur a Lugdunensibus gentiles, qui Christianam religionem calumniabantur, vel certe lapsi, qui præ cruciatuum violentia infanticidia et necestus a Christianis admitti fassi erant. VALES. Sed de lapsorum hujusmodi confessione, nihil, quod credam, exstat. Valesii lectionem firmant Lect. Venet. ms. Norfolk. cum margine Steph. ed. in Biblioth. Bodl. Christophorsonique Lect.

(79) *Πῶς ἂν παιδία φάγοιεν.* « Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus, qui propterea quoque suffocatis et morticinis abstinemus, ne

comederent, quibus ne sanguinem quidem animantium degustare licet? Abhinc Christianam se esse confessa, in consortium martyrum relata est.

VIII. Porro cum universa tyrannorum tormenta per martyrum constantiam a Christo essent hebetata ac retusa, alias machinas diabolus excogitavit; ut scilicet in obscurissimum ac molestissimum carceris locum conjicerentur, utque pedes in nervo ad quintum usque foramen distensos haberent, ac reliqua hujusmodi cruciatuum genera perferrent, quibus ministri, utpote infensi et a dæmone incitati, vexare inclusos consueverunt; adeo ut ex eorum numero quamplurimi in carcere suffocati interierint, quos scilicet Deus, qui suam in omnibus gloriam ostendit, hoc mortis genere defungi voluerat. Alii siquidem qui acerbissime excruciatii fuerant, ita ut ne vivere quidem diutius posse crederentur, quamvis omni curationis genere refocillati fuissent, permanserunt in custodia, hominum quidem auxilio destituti, verum roborati a Deo, et tam animi quam corporis vigore firmati; qui quidem accendebant cæteros et consolabantur. Alii vero novelli qui recens comprehensi fuerant, quorum corpora cruciatibus perferendis nondum assueverant, cum dia exspirarunt.

IX. Bestissimus autem Pothinus, qui episcopatum Lugdunensis Ecclesiæ administrabat, nonagenario major, et corpore admodum infirmo, ob præsentem quidem corporis imbecillitatem ægre spiritum trahens, cæterum præ cupiditate imminentis mar-

quo modo sanguine contaminemur vel intra viscera sepulto. » Tertull. *Apol.* cap. 9. Eadem fere asserunt Origenes *contra Celsum*, lib. viii, circa medium; Minutius Felix *Octav.* pag. 55; Clem. Alex. *Pædag.* lib. iii, cap. 3, prope finem. Ecclesia Orientalis hanc abstinentiam perpetuo servavit, et etiamnum servat. Augustinum vero, aliosque ejusdem ætatis Christianos, in contraria fuisse opinionem, ex his ipsis verbis palam est. « Et ubi Ecclesia gentium talis effecta est, ut in ea nullus Israelita carnalis appareat; quis jam hoc observat, ut turdos vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? Aut leporem non edat, si manu a cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui forte adhuc pauci tangere ista formidant, a cæteris irridentur. » Augustin. *contra Faustum Manich.* lib. xxxii, cap. 13. READ.

(80) Καὶ τῷ κλήρῳ. Καὶ ἐν τῷ κλ. mss. Bodl. et Norf.

(81) Καὶ τὰς ἐν τῷ ξύλῳ διατάσεις τῶν ποδῶν. Superiore libro ubi de Justinii martyrio dictum est, observavimus ξύλον a Græcis dici, quem Latini appellant *nervum*. Id plane confirmat Rufinus qui hunc locum ita interpretatur: *Ac septimo (ut dicunt) puncto in nervo pedes, contra quam credi fas est, distenti, in intimo pœnarum loco deperirent*. Has διατάσεις τῶν ποδῶν optime expressit Prudentius in versibus quos supra citavimus:

*Lignoque plantis inserit,
Divaricatis cruribus.*

Porro hujus supplicii hæc videtur fuisse forma. Truncus fuit ligneus, quibus hinc et inde foraminibus certo invicem spatio divisus excavatus; in hæc foramina tanquam in ocreas quasdam, pedes inserebantur noxiorum, et vinculis seu nervis astringebantur, ut ex Aratoris versibus colligitur, quos su-

Α τῶν ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξόν; καὶ ἀπὸ τοῦδε Ἰουδαίου ἐαυτὴν ὁμολογεῖ, καὶ τῷ κλήρῳ (80) τῶν μαρτύρων προσητέθη.

VIII. Καταργηθέντων δὲ τῶν τυραννικῶν κλειστηρίων ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς τῶν μακαρίων ὑπομονῆς, ἐτέρας μηχανὰς ὁ διάβολος ἐπενείκει, κατὰ τὴν εἰρκτὴν ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ χαλεπωτέρῳ χωρίῳ συγκλείσεις· καὶ τὰς ἐν τῷ ξύλῳ διατάσεις τῶν ποδῶν (81), ἐπὶ πέμπτον διατεινομένων τρίπτρα· καὶ τὰς λοιπὰς αἰκίας, ὅσας εἰώθασιν ὀργιζόμενα ὑπουργοῦν, καὶ ταῦτα διαβόλου πλήρεις, διατιθέναι τὰς ἐγκλεισμένους· ὥστε ἀποπνιγῆναι τοὺς πλείους ἐν τῇ εἰρκτῇ, ὅσους γὰρ ὁ Κύριος οὕτως ἐξελεῖται ἰθὺς ἐπιδεικνύων τὴν αὐτοῦ δόξαν (82). Οἱ μὲν γὰρ βασιανισθέντες μικρῶς, ὥστε δοκεῖν μηδὲ τῆς πίστεως ἐρηπίας ἐπιτρέψαι τὴν ζῆσαι δύνασθαι, παρέμεινεν ἐν τῇ εἰρκτῇ· ἔρημος μὲν τῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐπιμειλείας, ἀναβῶννύμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου (83) καὶ ἐνδυναμούμενοι καὶ σώματι καὶ ψυχῇ, καὶ τοὺς λατοὺς παρορμῶντες καὶ παραμυθούμενοι. Οἱ δὲ κερροὶ καὶ ἄρτι συνειλημμένοι, ὧν μὴ προκατήκισται τὰ σώματα, τὸ βάρος οὐκ ἔφερον τῆς συγκλείσεως, ἀλλ' ἐνδον ἐναπέθνησκον.

gravitatem carceris pati non possent, in ipsa custo-

IX. Ὁ δὲ μακάριος Ποθινὸς ὁ τὴν διακονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐν Λουγδούνῳ πεπιστευμένος, ὑπὲρ τὰ ἐνενηκόντα ἔτη τῆς ἡλικίας (84) γεγονώς, καὶ κῆν ἀσθενῆς τῷ σώματι, μόλις μὲν ἐμπνέων διὰ τὴν προκειμένην (85) σωματικὴν ἀσθένειαν, ὑπὸ δὲ προ-

pra retulimus in adnotationibus ad librum iv. Et Rufinus quidem hæc foramina vulgo puncta appellata esse testatur, quod confirmat locus ex *Passione Chrysanti et Darixæ*, quem ibidem adduxi. Sed quod Rufinus septimum punctum dixit, vix credibile mihi videtur. Certe Eusebius hoc loco quatuor duntaxat foramen dixit; et aliis in locis hunc numerum foraminum nunquam supergressus est. De his punctis intelligendum est locus in actis Græcis *Passionis Tarachi Probi et Andronici*: *Μάξιμος ἡγῆτων εἶπε· Βαλόντες αὐτῷ σῖδηρα, εἰς τέσσαρα κεντήματα διατεινάτε, quod vetus interpret pessime vertit, hoc modo: Mittite illi ferrum per quatuor loca nervorum, et confringite. VALES.*

(82) *Ἐπιδεικνύων τὴν αὐτοῦ δόξαν*. Pro his Christoph. Ἄλλα καὶ τοῦ Θεοῦ ἐνταῦθα ἐπιδεικνύοντες τὴν δόξαν. STROTH.

(83) *Τοῦ Κυρίου*. Τοῦ abest ed. Stroh. STROTH. Addas ms. Bodl.

(84) *Τῆς ἡλικίας*. Τὴν ἡλικίαν non male ms. Norf.

(85) *Διὰ τὴν προκειμένην*. Hoc loco verba videntur esse transposita. Sic igitur legendam puto: *Διὰ τὴν ἐγκειμένην σωματικὴν ἀσθένειαν*. Et paulo post ubi legitur: *Διὰ τὴν ἐγκειμένην τῆς μαρτυρίας ἐπιθυμίαν*, scribo *προκειμένην*. Porro hoc Pothini martyrium elegantissime describit Eusebius Lugdunensis episcopus in sermone de S. Blandina: « Præstitit inter ista divina providentia, ut in tantis patriæ sacrificiis, etiam pontifex non deceret. Raptus ad impiam quæstionem grandævus et plenus dierum B. pater noster Pothinus, Ecclesiæ hujus antistes, et pro eruditionis ut credimus merito, regi suo jungitur. Ac post Dominici corporis sacrificium, profanis tribunalibus novam de se hostiam Christo oblaturus infertur. Senilis infirmitas per injurias et afflictiones furcentium ministrorum

ας πνεύματος ἀναβρῶννύμενος διὰ τὴν ἐγκριμένην A
 ἰς μαρτυρίας ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ βῆμα
 ὕρετο (86)· τοῦ μὲν σώματος καὶ ὑπὸ τοῦ γήραος
 εἰ ὑπὸ τῆς νόσου λελυμένου· τηρουμένης δὲ τῆς
 ἰχθῆς ἐν αὐτῷ, ἵνα δι' αὐτῆς Χριστὸς θριαμβεύσῃ.
 ἰς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα κομισθεῖς,
 κραπεμπόντων αὐτῶν τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν καὶ
 αὐτὸς τοῦ πληθους ἐπιδοσεις παντοίας ποιουμένων,
 ἰς αὐτοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ (87), ἀπεδίδου τὴν κα-
 ῖν μαρτυρίαν. Ἀνεταξόμενος δὲ ὑπὸ τῷ ἡγεμόνος
 ἰς εἴη Χριστιανῶν ὁ Θεὸς, ἔφη· Ἐὰν ἦς δέξιος,
 κῶσθη. Ἐντεῦθεν δὲ ἀφ' αὐθιγῆς ἐσῦρετο, καὶ ποικίλας
 παύσε πληγὰς· τῶν μὲν συνέγγυς, χερσὶ καὶ ποσὶν
 συθριζόντων παντοίως, μηδὲ τὴν ἡλικίαν αἰδου-
 μένων αὐτοῦ· τῶν δὲ μακρὰν, ὃ μετὰ χεῖρας ἕκαστος B
 ἔχεν, εἰς αὐτὸν ἀκοντιζόντων· πάντων δὲ ἡγουμέ-
 των μεγάλως πλημμελεῖν καὶ ἀσεβεῖν, εἰ τις (88)
 πολεμφθείη τῆς εἰς αὐτὸν ἀσελγείας. Καὶ γὰρ τοὺς
 σοὺς αὐτῶν (89) ζῶντο οὕτως ἐκδικήσειν. Καὶ μόγις
 μινέων ἐρρίφη ἐν τῇ εἰρκτῇ (90), καὶ μετὰ δύο
 μέρας ἀπέψυξεν.

X. Ἐνταῦθα δὴ μεγάλη τις οἰκονομία τοῦ Θεοῦ (91)
 γίνετο, καὶ ἔλεος ἀμέτρητον ἀνεφαίνετο Ἰησοῦ·
 πτανίως μὲν ἐν τῇ ἀδελφότητι γεγονὸς (92), μὴ ἀπο-
 κειπόμενον δὲ τῆς τέχνης τοῦ Χριστοῦ. Οἱ γὰρ κατὰ
 τὴν πρώτην σύλληψιν ἔξαρνοι γενομένοι, συνεκλείοντο
 καὶ αὐτοὶ, καὶ μετεῖχον τῶν δεινῶν. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ
 καιρῷ τούτῳ ὑφαλός τι αὐτοῖς ἢ ἐξάρνησις ἐγένετο. C
 Ἄλλ' οἱ μὲν ὁμολογοῦντες ὃ καὶ ἦσαν (93), συνεκλεί-
 οντο ὡς Χριστιανοί, μηδεμίαν ἄλλης αἰτίας αὐτοῖς
 ἐπιφερομένης. Οὗτοι δὲ λοιπὸν ὡς ἀνδροφῶνοι καὶ μισ-
 οὶ κατεῖχοντο, διπλότερον παρὰ τοὺς λοιποὺς κολα-
 ζόμενοι. Ἐκείνους μὲν γὰρ ἐπεκούφιζεν ἢ χαρὰ τῆς
 μαρτυρίας· καὶ ἢ ἔλλπς τῶν ἐπηγγελμένων, καὶ ἢ
 πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Πατρι-
 κόν. Τούτους δὲ τὸ συνευδὸς μεγάλως ἐτιμῶρετο (94)
 ὥστε καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἅπασι κατὰ τὰς παρό-

ita celerem sortitur exitum, ut intelligeres ad tem-
 pus illud soli martyrio reservatum. VALES. Pothini nomen in editionibus Rufini male scribi Photinus notat Strothius, imo Cacciari in omnibus suis codd. Rufini scriptis inveniri Photinus, aut Fotinus testatur. Sed Pontinus æque malum habet Rufinus ms. Magdalenensis.

(86) Ἐσῦρετο. Ἐσῦρετο ed. Steph. ducitur ad tribunalia imo potius defertur. Ruffin. ἐσῦρετο Niceph. et Valesii ed. STROTH. Lectionem Valesianam firmant nostri quoque manuscripti.

(87) Τοῦ Χριστοῦ. Τοῦ Κυρίου ms. Bodl.

(88) Εἰ τις. Εἰ τι episcopi Castal. cod. STROTH.

(89) Τοὺς θεοὺς αὐτῶν. Hoc αὐτῶν ex ed. Steph. restituit Strothius, quem ego secutus sum, quia ita sæpius scribi in vet. codicibus solet, etsi alterum αὐτῶν Valesius prætulit.

(90) Ἐρρίφη ἐν τῇ εἰρκτῇ. Cod. Medicæus habet εἰς τὴν εἰρκτῇ, nec aliter cod. Maz. Fuk. et Savillii. VALES. Ita Valesius, qui εἰς τὴν εἰρκτῇ imprimendum curavit, quod rectius est, ait Strothius, si grammaticæ spectes; at quis, inquit ille, hanc lectionem, si aderat primitus, mutasset in magis solæcam? Porro exstat Stephaniana lectio in codd. R-gio et Norfolc. Ad oram vero exemplaris edit.

tyrli mirabili alacritate animi firmatus, etiam ipse ad tribunal ferebatur; corpore quidem partim ob senectutem, partim vi morbi penitus exhausto ac soluto; animam vero adhuc retinens, ut per eam Christus triumpharet. Perlatus igitur a militibus ad tribunal, prosequentibus ipsum magistratibus civitatis, et universa plebe variis eum acclamationibus impetente, tanquam ipse Christus esset, egregium edidit testimonium. Interrogatus vero a præside, quisnam esset Christianorum Deus, respondit: Si dignus fueris, cognosces. Post hæc absque ullo humanitatis respectu raptatus, atque innumeris plagis affectus est, cum ii quidem qui propius astabant, calcibus et pugnis illum contumeliose appeterent, nec ullam ejus ætati reverentiam exhiberent; qui vero longius distabant, quidquid ad manum erat, in ipsum conjicerent; omnes denique gravissimi delicti ac piaculi reos se existimarent, nisi pro sua quisque parte ei petulanter insultare studuissent. Quippe hoc modo injuriam decorum suorum ulturos se arbitrabantur. Exinde vix adhuc spirans in carcerem projectus est, tandemque post biduum animam exhalavit.

X. Hic vero singularis quædam Dei dispensatio, et immensa Jesu Christi misericordia apparuit; raro quidem inter fratres exemplo, sed a dextertate ingenioque Jesu Christi minime alieno. Omnes siquidem qui a prima statim comprehensione fidem negaverant, ipsi quoque in carcerem conjecti, eadem quæ cæteri martyres perferebant. Neque enim illis quidquam tunc profuit fidei suæ negatio. Verum illi quidem qui sese id quod revera erant, esse profitebantur, tanquam Christiani conjiciebantur in vincula, nullo alio crimine ipsis objecto. Hi vero perinde ac homicidæ et scelerati homines deinceps detinebantur, duplo gravius quam reliqui supplicium perferentes. Illos enim gaudium martyrii, spesque promissæ beatitudinis, et charitas erga Christum, et Dei Patris Spiritus recreabat. Hos vero graviter

Steph. in bibliotheca Bodl. rescriptum est εἰς τὴν εἰρκτῇ. Ita et Christoph. Lect., ἐρρίφη Gruteri Lect. habent.

(91) Τοῦ Θεοῦ. Τοῦ, quod Valesius ex mss. suis addidisse videtur, expunxit Strothius, sed cum Valesio faciunt ambo scripti mei.

D (92) Σπανίως μὲν... γεγονός. Notandum est quod aiunt Lugdunenses, rarum adhuc in Ecclesia ejusmodi indulgentiæ usum fuisse erga lapsos. Nempe quia ad hoc usque tempus pauci admodum lapsi fuerant. Itaque, cessante morbo, nihil opus erat hujusmodi medicina. Subsecutus autem persecucionibus, hoc remedium crebrius usitatum est. VALES. A scopo hic aberrare Valesius Anglico interpreti videtur, quem supra (not. 63) nominavi; siquidem putat ille hoc loco agi de lapsis raro exemplo, quod infra positum est, §§ 12 et 13, respicientibus; atque fieri posse, ut ad Hebr. vi, 4 et seq. spectet auctor. Mox abest articulus ante Χριστοῦ a ms. Norfolc.

(93) Ὁμολογοῦντες ὃ καὶ ἦσαν. Ὁμολογοῦντες τὸν Θεόν ms. Norfolc. Mox quoque τὸν Θεόν pro τὸν Χριστόν idem ms.

(94) Ἐτιμῶρετο. Ἐτιμῶρει ms. Steph. marg. edit. Genev. et exemplaris Jones. STROTH.

torquebat conscientia : ita ut dum traducerentur, A ipso vultu atque aspectu facile discernerentur a cæteris. Quippe illi quidem hilares accedebant, majestatem quamdam venustati intermistam vultibus præferentes, adeo ut vincula præcipuum ipsis ornatum addidisse viderentur, instar sponsæ sîmbriis aureis variegatis ornata: ad hæc suavem Christi odorem spirantes, ita ut nonnulli terræno eos unguento delibutos putarent. Hi vero demisso vultu, abjecti et squalidi ac sordidi, omnique deformitatis genere cooperti, ab ipsis quinetiam gentilibus probro affecti, utpote ignavi atque imbelles, qui homicidarum quidem sibi ipsis crimen imposuissent, Christianorum autem venerandum et gloriosum ac salutare nomen amisissent. Quæ cum cæteri viderent, magnopere confirmabantur. Et si quem postea

comprehendi contigerat, is statim absque ulla consilio ac suggestionem dæmonis admittens. XI. His ita gestis, neinceps ipsorum martyria in varias mortis species divisa sunt. Ex omni quippe florum genere diversisque coloribus.unicam texentes coronam beatissimi martyres, Deo Patri obtulerunt. Æquum sane erat, ut fortissimi athletæ, qui multiplex certamen subierant atque insignem victoriam retulerant, insignem immortalitatis coronam acciperent. Maturus igitur et Sanctus cum Blandija et Attalo ducti sunt ad bestias in amphitheatrum, ad publicum spectaculum inhumanitatis gentilium;

(95) Διαδήλους τὰς ὄψεις. Confer verba Dionysii Alexandrini lib. vi Eusebii *Hist.* c. 41. W. Lowth.

(96) Προήσαν. In codice Maz. et Fuk., Savil. et Melitæo legitur προήσαν, quam scripturam secutus videtur Christophorus. Hoc est quod ante dixit κατὰ τὰς παρόδους; dum scilicet e carcere procedunt usque ad tribunal. VALES. Neque favet lectioni Stephanianæ προσήσαν cod. Norfolk.

(97) Ὅστε. Ὡς Steph. ed. STROTH.

(98) Ἐν κροσσωταῖς χρυσοῖς πεποικιλμένοις. Alludit ad locum qui est in Psalmo XLIV, et paulo aliter hodie legitur, περιπεποικιλμένη scilicet. At melius est περιπεποικιλμένοις. Mos enim erat, tunicarum sîmbriis variegare, ut testatur Amm. Marcellinus in lib. XIV : « Ut longiores sîmbriæ tunicæ perspicue luceant, varietate liciorum effigiatæ in species animalium multifformes. » Certe in cod. Med. et Maz. scribitur πεποικιλμένοις, nec aliter Fuk. VALES. Addas mss. Savil. seu Bodl. et Norfolk. sed Stephani lectionem περιπεποικιλμένοις Strothius in ed. suam revocavit. Cæterum in edd. τῶν Ὁ nonnullis legitur, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη, ex qua forsân duplici lectione nata altera videtur περιπεποικιλμένη.

(99) Ἐὼδιαν ὀδοῶδες τῆν Χριστοῦ. Alludit ad verba Pauli apostoli : *Christi bonus odor sumus* (II Cor. II, 15). VALES. Confer et Apostolum in Ep. ad Eph. V, 2. Verba autem, quæ sequuntur : Ὅστε ἐνίοσι δόξει καὶ μύρω κοσμηκῶ χειρῖσθαι αὐτοῦς, sic vertit Rufinus : *Ita ut viderentur sibi non in ergastulo sed in mirotheca conclusi*, vel, ut legitur in cod. Magl. : *Sed in lecto strato plumis mirothecæ conclusi*, quasi invenisset vetus hic interpretès κεκλεισθαι, non autem χειρῖσθαι.

Græca vero fortassis ita interpretanda sunt, tanquam si martyres tam hilares atque decori aspectu fuerint, ut nonnullis viderentur re vera bene olere, unguento delibuti ac nitentes, spectante auctore ad illud Psalmi CIV : Τοῦ ἰλαρῦναι τὸ πρόσωπον τῷ ἔλαφ. Ita odorem memorarunt auctores epistolæ de martyrio Polycarpi scriptæ, quem e corpore emis-

δους, διαδήλους τὰς ὄψεις (95) αὐτῶν εἶναι. Οἱ μὲν γὰρ ἰλαροὶ προήσαν (96), δόξης καὶ χάριτος πολλῆς ταῖς ὄψεσιν αὐτῶν συγκεκραμένης · ὥστε (97) καὶ τὰ δεσμὰ κόσμον εὐπρεπῆ περικίεσθαι αὐτοῖς, ὡς νύμφη κεκοσμημένη ἐν κροσσωταῖς χρυσοῖς πεποικιλμένοις (98) · τὴν εὼδιαν ὀδοῶδες ἄμα τὴν Χριστοῦ (99) ὥστε ἐνίοσι δόξει καὶ μύρω κοσμηκῶ χειρῖσθαι αὐτοῦς. Οἱ δὲ, κατηγορεῖς καὶ ταπεινοὶ καὶ δουσιδεῖς, καὶ πάσης ἀσχημοσύνης ἀνάπλειοι · προσέτι δὲ ὑπὸ τῶν ἔθνῶν ὀνειδιζόμενοι ὡς ἀγενεῖς καὶ ἀνανδροὶ · ἀνδρόφρωνων μὲν ἐγκλημα ἔχοντες, ἀπολωλεκότες δὲ τὴν πάντιμον καὶ ἐνδοξον καὶ ζωοποιὸν προσηγορίαν. Ταῦτα δὲ οἱ λοιποὶ θεωροῦντες, ἐστηρίχθησαν. Καὶ οἱ συλλαμβανόμενοι (1) ἀδιστάτως ὡμολόγησαν, μὴ ἔννοιαν ἔχοντες διαβολικοῦ λογιζομένου.

comprehendi contigerat, is statim absque ulla consilio ac suggestionem dæmonis admittens.

XI. Μετὰ ταῦτα δὴ λοιπὸν εἰς πᾶν εἶδος διηρεῖτο τὰ μαρτύρια τῆς ἐξόδου αὐτῶν (2). Ἐκ διαφόρων γὰρ χρωμάτων καὶ παντοίων ἀνθῶν ἕνα πλέξαντες στέφανον, προσήνεγκαν τῷ Πατρὶ. Ἐχρῆν γοῦν (3) τοὺς γενναίους ἀθλητὰς, ποικίλον ὑπομείναντας ἀγῶνα καὶ μεγάλως νικήσαντας, ἀπολαβεῖν τὸν μέγαν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον. Ὁ μὲν οὖν Μάττωρος καὶ ὁ Σάγκτος καὶ ἡ Βλανδίνα καὶ Ἄτταλος (4) ἤγοντο ἐπὶ τὰ θηρία εἰς τὸ δημόσιον (5), καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἔθνῶν τῆς ἀπανθρωπίας θέαμα · ἐπίτιδες τῆς τῶν sum ejus putabant. Sed tamen credidisse ipsum hujus Lugdunensis epistolæ scriptorem quemvis odorem divinum sub sensus cecidisse, quidquid alii tum temporis opinarentur, fortasse incertum est.

(1) Καὶ οἱ συλλαμβανόμενοι. Addunt δὲ Gruteri Lect. et cod. Castell. STROTH.

(2) Τὰ μαρτύρια τῆς ἐξόδου αὐτῶν. Verba hic videntur esse transposita, quæ sic construo : Εἰς πᾶν εἶδος διηρεῖτο τῆς ἐξόδου τὰ μαρτύρια αὐτῶν. VALES. Anne verba hæc, τὰ μαρτύρια τῆς ἐξόδου αὐτῶν, sive testimonia per mortem ipsorum data, simpliciter *martyria* significant? Certe vetus interpretès habet, *per diversas species martyrii ipsorum*, atque ita locum Nicephorus refinxit : Εἰς ποικίλον τὰ μαρτύρια διηρεῖτο. Paulo post ἀνθῶν pro ἀνθῶν ms. Norfolk.

(3) Γοῦν. Ed. Steph. lectionem δ' οὖν in textum suum recepit Strothius.

(4) Καὶ ἡ Βλανδίνα καὶ Ἄτταλος. Prius illud καὶ nescit ms. Norfolk. Cum circumflexo nomen Βλανδίνα in ms. Bodl. sæpius scribitur. Desiderari autem articulus ὁ ante Ἄτταλος videtur.

(5) Εἰς τὸ δημόσιον. Hoc nomine amphitheatrum videtur intelligi. Neque enim referri potest ad θέαμα. Primo quia repetitur præpositio εἰς τὸ δημόσιον καὶ εἰς τὸ κοινόν, etc. Ita enim legitur in cod. Med., Maz., Fuk. et Savil. Quod si δημόσιον referretur ad vocem θέαμα, dixissent εἰς τὸ δημόσιον καὶ κοινόν, etc. Porro eleganter amphitheatrale munus, in hac epistola vocatur publicum gentilium inhumanitatis spectaculum. In eo siquidem loco gentiles suam tum in Christianos, tum in reliquos bestiarios, belluinam sævitiam publice spectandam exhibebant. VALES. Absuerat ab ed. Steph. τὸ αὐτο κοινόν. Habet interca ms. Savil. seu Bodl. ἤγοντο ἐπὶ τὸ δημόσιον, id vero factum est propter voces intermedias omissas, τὰ θηρία εἰς. Codex autem qui a Valesio hic et alibi tanquam Savilianus adducitur, exemplar fuit, ut sæpius dictum est, editionis Stephanianæ cum codd. scriptis ab Henrico Savilio collatum, non ms. ejusdem Savilii Bodleianus.

θηριομαχιῶν ἡμέρας διὰ τοὺς ἡμετέρους διδομένης (6). Καὶ ὁ μὲν Μάτουρος καὶ ὁ Σάγκτος αὐθις διήεσαν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ διὰ πάσης κολάσεως, ὡς μὴδὲν ὄλις προπεπονηθότες· μᾶλλον δὲ ὡς διὰ πλειόνων ἤδη κλήρων (7) ἐκθεσιακάτες τὸν ἀντίπαλον, καὶ περὶ τοῦ στεφάνου αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, ὑπέφερον πάλιν τὰς διεξόδους τῶν μαστίγων (8) τὰς ἐκεῖσε εἰθισμένας· καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν θηρίων ἐλκθημοὺς· καὶ πάνθ' ὅσα μαινόμενος ὁ δῆμος ἄλλοι ἀλλάζομεν ἐπέδων καὶ ἐπεκελεύοντο· καὶ ἐπὶ πᾶσι (9) τῇ σιδηρᾷ καθέδρῳ, ἐφ' ἧς τηγανιζόμενα τὰ σώματα, κνίσσης αὐτοὺς ἐνεφύρει (10). Οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἔληγον (11)· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον ἐξεμαίνοντο, βουλόμενοι νικῆσαι τὴν ἐκείνων ὑπομονήν. Καὶ οὐδ' ὡς παρὰ Σάγκτου ἕτερόν τι εἰσῆκουσαν (12), παρ' ἣν ἀπ' ἀρχῆς εἴηστο λέγειν τῆς ὁμολογίας φωνήν. Οὗτοι μὲν οὖν (13) δι'

A p̄brito de industria munerum die propter nostros. Et Maturus quidem ac Sanctus rursus omnia tormentorum genera in amphitheatro subierunt, quasi nihil antea perpessi essent; aut potius quasi athletæ qui multis jam vicibus adversarium superassent, et de corona ipsa jam decertarent, rursus consueta illic flagrorum verbera pertulerunt, et bestiarum ipsos trahentium morsus, et quæcunque alia vulgus insanum pro suo quisque arbitrio variis acclamationibus imperabat: ipsam postremo ferream cathedram; cui superposita martyrum membra cum torrerentur, illorum nares molestissimus nidor implebat. Verum illi ne sic quidem finem sæviendi fecerunt, sed contra eo vehementius accendebatur eorum furor, cum expugnare martyrum constantiam contenderent. Nullam tamen ab ipso Sancto

(6) *Ἐν θηριομαχιῶν ἡμέρας... διδομένης.* Hujus loci sensum non assecuti sunt interpretes. Sensus autem est, præsidem seu legatum provincie Lycaudiensis, spectaculum ferarum extra ordinem populo præbuisse, constituta ad id die, propter Christianos quos ad bestias damnaverat. Erant enim apud Romanos ordinarii ac solemnes munerum dies, qui in mensem Decembrem incidebant, ut est in Kalendario Heruvartii. Extra hos dies non licebat munerariis ac duumviris quibus hujusmodi editionum onus erat impositum, spectacula ferarum populo exhibere, ut docet epistola Ecclesie Smyrnenensis de martyrio Polycarpi, quæ superius relata est. Verum majores judices qui jus gladii et ad bestias damnandi habebant, hujusmodi meridiana spectacula, quoties ipsis libitum erat, exhibebant, ut cum populi voluptate noxios e medio tollerent. Cujus rei exemplum illustre est in Actis martyrum Tarachi, Probi et Andronici. Nam cum Maximus proconsul Cilicie eos ad bestias damnasset, advocans Terentianum sacerdotalem Cilicie, jussit ei sequenti die munera sacenda curare, ut legitur in cap. 10 eorumdem Actorum. VALES. Ait Strothius: « Ad hoc ἐπιτηδες referendæ sunt voces διὰ τοὺς ἡμετέρους, interpretæm igitur, cum nostrorum causa opportune adessent dies, quibus dari solerent spectacula. Non enim extra ordinem dabantur tunc spectacula, ut Valesius putat, sed aderant dies, quibus darentur, nunc vero cum Christiani, quorum facta est mentio in carcere tenerentur, atque ad mortem damnati essent, etiam propter hoc opportune aderant. » Hæc ille; at vereor, ut ἐπιτηδες adverbialiter sumptum, opportunum quid vel commodum usitate sonet; certe Vell. Gloss. habent, ἐπιτηδες, *de industria, data opera, consulto*. Cujus interpretationis illustrationem dabit Aristoteles in *Poetica*, c. 19: « Τὸ γὰρ θαυμαστὸν οὕτως ἔξει μᾶλλον, ἢ εἰ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου καὶ τῆς τύχης· ἐπεὶ καὶ τῶν ἀπὸ τύχης ταῦτα θαυμασιώτατα δοκεῖ, ὅσα ὡσπερ ἐπιτηδες φαίνεται γεγονέναι· οἷον, ὁ ἀνδρὶας ὁ τοῦ Μίτρου ἐν Ἀργεῖ ἀπέκτεινε τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου τῷ Μίτρῳ, θεωροῦντι ἐμπεισῶν· ἔοικε γὰρ τὰ ταῦτα οὐκ εἰκῆ γενέσθαι. » Dicit quidem possit, illud a Deo causa Christianorum provisum fuisse, seu consulto factum. Sed cum Valesio magis facio.

(7) *Διὰ πλειόνων ἤδη κλήρων.* Jam supra monuimus multas hic translationes esse a re athletica. Inter has numeranda est vox κλήρω. Solebant enim athletæ qui in ludis certaturi erant, sortito educi. Quod quomodo fieret, docet nos Lucianus in *Hermotimo*. Cistella erat argentea, Deo certaminum præsidii sacra, in quam conjiciebantur sortes seu tesserae breves. In duabus inscripta erat littera A, in aliis duabus B, in aliis item duabus Γ, et sic deinceps. Tum athletæ sortes e cista educiebant.

Quibus A obvenisset, ii inter se committebantur primo loco pugnaturi. Eratque hic πρῶτος κλήρος. Similiter qui litteram B eduxissent, secundo loco inter se certabant. Ita sors et urna suum cuique adversarium assignabat. Is qui adversarium suum vicerat, non statim coronabatur. Sed cum aliis qui adversarios item suos vicerant, iterum pugnaturus componebatur, donec unus omnium victor superesset. Quam in rem pluribus opus erat sortitionibus. Hinc est quod in inscriptione Farnesiana, quam refert Gruterus pag. 314, Asclepiades quidam Pancratiasta, in multis certaminibus victoriam retulisse dicitur, τὸ δεύτερον καὶ τρίτον μετὰ πρῶτον ἢ δεύτερον κλήρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς. Id est, post primam aut post secundam sortitionem, secundo vel tertie superatis adversariis. Id enim usque veniebat, ob eam rationem quam dixi, quoties plura erant paria athletarum. Quippe victores inter se componebantur, et secunda inter eos fiebat sortitio, ac rursus tertia; donec victoria ad unum rediisset. Et hoc est, quod in hac Epistola dicitur διὰ πλειόνων κλήρων. Ad hanc athletarum sortem referenda sunt ea, quæ habes in principio hujus Epistolæ de Epagatho: Ἀνελήφθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν κλήρον τῶν μαρτύρων. VALES. Ante ἀγῶνα addunt ἔσχατον Christoph. Lect. STROTH.

(8) *Ἐν διεξόδους τῶν μαστίγων.* Musculus vertit verberum illationes. Christophorsonus *trajectiones*. Dictum videtur pro τὰς ἐν ταῖς διεξόδοις μάστιγας, id est, verbera illata dum traducerentur in pompa. Moris autem erat, ut bestiarum antequam pugnarent cum bestiis flagris verberarentur, ut docet Tertullianus in lib. 1 *Ad nationes*, cap. 18, et in lib. *Ad martyras*, cap. 5. Sic in *Passione SS. Perpetuæ et Felicitatis scriptum legitur*: « Ad hoc populus exasperatus flagellis eos vexari pro ordine venatorum postulavit. » Ubi vide quæ notat Lucas Holstenius. Itaque eo loco διεξόδους verto transcuriones flagrorum. Omnium enim venatorum flagra per ordinem excipiebant bestiarum, ut ex Actis illis et ex Tertulliano discimus, qui et transcurrendi verbo in ea re utitur. VALES.

(9) *Καὶ ἐπὶ πᾶσι.* Abest καὶ ab edit. Steph. STROTH.

(10) *Ἐνεφύρει.* Ἐνεφύρει cod. Castell. STROTH.

(11) *Ἐλήγον.* Ἐλήγον ms. Bodl., quod Nicephorus quoque invenit, qui tamen locum sic reflexit: Οἱ δὲ τοσοῦτον ἤλγον ὡς καὶ νικᾶν βούλεσθαι τῇ ὑπομονῇ, ὅλα μαινόμενοι.

(12) *Εἰσῆκουσαν.* Posuit quidem Valesius, fortasse ex scriptis suis, certe cum eo consentientibus mss. Bodl. et Norfolc. ἤκουσαν, sed ex ed. Steph. εἰσῆκουσαν revocantem Strothium secutus sum.

(13) *Μὲν οὖν.* Abest οὖν ed. Steph. STROTH.

vocem elicere potuerunt, præter illam quam ab initio proferre consueverat confessionis suæ vocem. Hi ergo maximo certamine perfuncti, cum vitalem spiritum diu protraxissent, tandem jugulati sunt, eo die spectaculum facti mundo, loco multiplicis illius varietatis quæ in gladiatorum spectaculis cernitur. Blandina vero ad palum suspensa, bestiis objecta est. Quæ cum in crucis speciem suspensa cerneretur, Deoque contentissime supplicaret, maxime alacritatem addebat certantibus; quippe qui in ipso certamine, sub sororis persona corporeis oculis cernerent illum, qui pro ipsorum salute crucifixus ideo fuerat, ut credentibus in ipsum persuaderet, quicumque pro Christi gloria pateretur, hunc Dei viventis consortem futurum. Cumque nulla tunc bestia corpus illius attingisset, deposita ex stipite, rursus in carcerem conjicitur, in aliud certamen reservata; ut pluribus prolusionibus adversario superato, tortuosi quidem serpentis condemnationem certam atque inevitabilem redderet, fratres vero exemplo suo accenderet; quippe quæ tametsi pusilla infirmaque et contempta, Christi tamen, magni illius invictique athletæ robore luduta, et adversarium multis vicibus superasset, et glorioso certamine coronam immortalitatis reportasset. Attalus quoque vehementer a populo postulatus ad supplicium, utpote vir valde celebris, paratus ad certamen accessit, fretus conscientia recte factorum: quippe in Christianorum disciplina solide exercitatus, testisque apud nos veritatis semper exstitit. Cumque per amphitheatrum circumduceretur, præcedente ipsum tabella, in qua Latino sermone inscriptum erat: HIC EST ATTALUS CHRISTIANUS, populo adversus illum vehementius incitato, præses postquam civem Romanum eum esse comperit, reduci in custodiam cum cæteris jubet. inclusi tenebantur, sententiam ejus exspectabat.

(14) *Ἐν τοῖς μονομαχοῖς.* Cod. Maz., Med. et Fuk. habent *μονομαχοῖς*. VALES. Addas cod. ins. Savil. in Biblioth. Bodl. unde τοῖς abest. Sed postea vox *μονομαχίων* exstat. Habebant Lect. Gruteri et cod. Castell. *μοναρχίους* vel *μοναρχεῖους*. Statim post aut̄ pro aut̄to cod. Norfolk.

(15) *Ἐπὲρ αὐτῶν.* Ἐπὲρ ἡμῶν Christoph. Lect. STROTH.

(16) *τὴν κοινωρίαν ἀεὶ ἔχει.* Cum voculam Valesius *ἀεὶ* addidisset ex codicibus suis, nam certe ipsum *ἀεὶ* exhibent nostri manuscripti, eandem minus recte expunxit Strothius. Supra *ἐκβαλλομένων* pro *εἰσβαλλομένων* exstat in ms. Norfolk. a quo aut̄ abest.

(17) *τῷ μὲν σχολῳ̄ δρει.* Profert hoc loco Isaiæ verba in cap. xxvii, comm. 1 Anglicus interpres David Dalrymple: Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη ἐπάξει ὁ θεὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἀγίαν, καὶ τὴν μεγάλην, καὶ τὴν ἰσχυράν ἐπὶ τὸν δράκοντα ὡς φεύγοντα, ἐπὶ τὸν δράκοντα δρειν σχολῳ̄ν· ἀνελεῖ τὸν δράκοντα.

(18) *Ἐκδιδάσσα.* Sic legitur in cod. Med. et apud Nicephorum. Vide Petrum Fabrum in libro primo *Agonistici* cap. 24. Porro notandum est Blandinam, utpote servam, cruci affixam fuisse, quod erat supplicium servorum. VALES. Stephani lectio est *ἐκδιδάσσα*, suffragantibus quidem nonnullis libris scriptis; cum vero res manifesta sit, alteram in textu Strothium secutus posui.

ἀγῶνος μεγάλου ἐπιπολὺ παραμενούσης αὐτῶν τῆς ψυχῆς, τοῖς αὐτοῖς ἐτύθησαν· διὰ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης, ἀντὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς μονομαχοῖς (14) ποικιλίας, αὐτοὶ θέαμα γενόμενοι τῷ κόσμῳ. Ἡ δὲ Βλανδίνα ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα, προῦκειτο βορὰ τῶν εἰσβαλλομένων θηρίων. Ἡ καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι σταυροῦ σχήματι κρεμαμένη, διὰ τῆς εὐτόνου προσευχῆς, πολλὴν προθυμίαν ἐνεποῖε τοῖς ἀγωνιζομένοις· βλέπόντων αὐτῶν ἐν τῷ ἀγῶνι, καὶ τοῖς ἐξωθεν ὀφθαλμοῖς διὰ τῆς ἀδελφῆς, τὸν ὑπὲρ αὐτῶν (15) ἐσταυρωμένον, ἵνα πείσῃ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ δόξης παθὼν, τὴν κοινωρίαν ἀεὶ ἔχει (16) μετὰ τοῦ ζῶντος Θεοῦ· καὶ μηδὲν ἀφαιμένου τότε τῶν θηρίων αὐτῆς, καθαιρεθεῖσα ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀνελήθη πάλιν εἰς τὴν εἰρκτὴν, εἰς ἄλλον ἀγῶνα τηρουμένη· ἵνα διὰ πλειόνων γυμνασμάτων νικήσασα, τῷ μὲν σχολῳ̄ δρει (17) ἀπαραίτητον ποιήσῃ τὴν κατάδικην, προτρέψῃται δὲ τοὺς ἀδελφοὺς ἢ μικρὰ καὶ ἀσθενῆς καὶ εὐκαταφρόνητος, μέγαν καὶ ἀκαταγώνιστον ἀθλητὴν Χριστὸν ἐνδευμένη, διὰ πολλῶν κληρῶν ἐκδιδάσσα (18) τὸν ἀντικείμενον, καὶ δι' ἀγῶνος τὸν τῆς ἀφθαρσίας στεφάνου στέφανον. Ὁ δὲ Ἄτταλος καὶ αὐτὸς μεγάλως ἐξαιτηθεὶς ὑπὸ τοῦ δγλου, καὶ γὰρ ἦν ὀνημαστός, ἔτοιμος εἰσῆλθεν ἀγωνιστῆς διὰ τὸ εὐσυνειδήτῳ, ἐπειδὴ γνησίως ἐν τῇ Χριστιανῇ συντάξει γεγυμνασμένος ἦν (19), καὶ ἀεὶ μάρτυς ἐγεγόνει παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου (20), πίνακος αὐτὸν προάγοντος ἐν ᾧ ἐπεγεγράπτο Ῥωμαῖσι· ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΑΤΤΑΛΟΣ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ· καὶ τοῦ δήμου σφόδρα σφριγῶντος ἐπ' αὐτῷ, μαθὼν δὲ ἡγαλῶν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν (21), ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναληφθῆναι μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν (22) τῶν ἐν τῇ εἰρκτῇ ὄντων. Περὶ ὧν ἐπέστειλε τῷ Καίσαρι, καὶ περιέμενε τὴν ἀπόφασιν τὴν ἀπ' ἐκεῖνου (23).

Inde, litteris ad Cæsarem datis, de his omnibus qui

(19) *Γεγυμνασμένος ἦν.* Restituit, si quid id refert, Strothius ex Steph. ed. ἦν γεγυμν.; sed Valesio suffragatur codex uterque meus.

(20) *Καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου.* Solebant olim gladiatores et bestiarii, antequam certamen obirent, per ora populi circumduci. De qua pompa loquitur Lucianus in *Toxari*, ut notavit Salmasius in notis ad *Julium Capitolinum* pag. 91, et Casaubonus; post Lipsium in *Saturnaliibus*, qui locum Quintiliani ex declamatione nona eo spectantem primus adduxit. Id autem fiebat non solum in iis qui seipos ad ludum auctoraverant, sed in reis qui ad ferrum aut bestias damnati erant. Martialis:

Traducta est gyris, nec cepit arena nocentes.
VALES. Christoph. Lect. habent *περιαχθέντος*. STROTH.

(21) *Ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν.* Additum est in cod. Norfolk. Ἄτταλος ὁ Χριστιανός, quod ex antecedentibus fortasse irrepsit.

(22) *Καὶ τῶν λοιπῶν.* Abest καὶ ab ed. Steph. STROTH.

(23) *Καὶ περιέμενε τὴν ἀπόφασιν τὴν ἀπ' ἐκεῖνου.* Inde collige hanc persecutionem sine novis imperatorum edictis motam fuisse, in qua tamen innumerabiles martyres per totum terrarum orbem occisos fuisse asseverat Eusebius. Non itaque recte infert Dodwellus paucos fuisse martyres, eo quod

XII. Ὁ δὲ διαμέσου καιρὸς οὐκ ἀργὸς αὐτοῖς οὐδὲ ἀκαρπὸς ἐγένετο, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν, τὸ ἀμέτρητον (24) ἔλεος ἀνεφαίνετο Χριστοῦ. Διὰ γὰρ τῶν ζώντων ἐξωποιοῦντο τὰ νεκρά· καὶ μάρτυρες τοῖς μὴ μάρτυσιν ἐχαρίζοντο (25)· καὶ ἐνεγένετο πολλὴ χαρὰ τῇ παρθένῳ μητρὶ, οὗς ὡς νεκροὺς ἐξέτρωσε, τοσούτους ζώντας ἀπολαμβανούσῃ. Δι' ἐκείνων γὰρ οἱ πλείους τῶν ἡρνημένων ἀνεμητροῦντο (26) καὶ ἀνεκρίσκοντο καὶ ἀνεζωποροῦντο· καὶ ἐμάνθανον ὁμολογεῖν· καὶ ζῶντες ἤδη καὶ τετονωμένοι, προσήσαν τῷ βήματι, ἐγγλυκαίνοντος (27) τοῦ τὸν μὲν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ μὴ βουλομένου, ἐπὶ δὲ τὴν μετάνοιαν χρηστευομένου Θεοῦ, ἵνα καὶ πάλιν ἐπερωτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος. Ἐπιστελλαντος γὰρ τοῦ Καίσαρος τοὺς μὲν ἀποτυμπανισθῆναι (28), εἰ δὲ τινες ἀροῖντο, τοσούτους ἀπολυθῆναι (29)· τῆς ἐνθάδε πανηγύρεως (30), ἔστι δὲ αὕτη πολυάνθρωπος ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν συνεργομένην εἰς αὐτὴν, ἀρχομένης συνεστάναι, ἀνηγεν ἐπὶ τὸ βῆμα θεατρῶν τοὺς μακαρίους, καὶ ἐμ-

pauci Romani imperatores edicta adversus Christianos tulerint. Verum de his fusius in Præfatione generali. Ruinart. ad *Acta martyrum sincera*. Confer Eusebii verba supra adducta.

(24) Τὸ ἀμέτρητον. Τὸ ἀμέτρητον Lect. Gruteri et margo exemplaris Jones. STROTH.

(25) Καὶ μάρτυρες τοῖς μὴ μάρτυσιν ἐχαρίζοντο. Id est dextram lapsis porrexerunt, et medicinam adhibuerunt, et pro iis intercesserunt. Id enim solebant martyres, ut ex Cypriano didicimus. VALES. Rufinus quidem vetus interpres sic vertit, et ipsi nondum martyres *cohortationibus suis* plurimos martyres *faciebant*. Omni vero conjectura me abstinens, τὸ ἐχαρίζοντο Latine redderem, *gratiam dederunt et concesserunt*.

(26) Ἀνεμητροῦντο. Dudum conjeceram scribendum esse ἀνεμητροῦντο. Postea vero in cod. Reg. ita superscriptum inveni eadem manu. Quin etiam Christophorsonum ita legisse apparet, p. 318. Hieronymus in cap. iv Epist. ad Galatas : « Sed et illud est intuentium, quod qui per peccatum quodammodo homo esse desiderat, per penitentiam concipitur a magistro, et rursus in eo Christi reformatio repromittitur, » etc. VALES. Ἀνεμητροῦντο add. et edd. omnes, ἀνεμορροῦντο Christ. Lect., at in versione nostram lectionem expressit, quæ etiam in cod. Reg. superscripta est, probante VALESIO. STROTH. Errare videtur vir cl. circa versionem Christophorsoni, quæ habet, *iterum in membra formati*, illud ἀνεμορροῦντο potius secuta. Vertit Musculus *refringebantur*. Statim vero ante hæc et ad pag. 271, verbum quoque ἐκτιρώσω metaphoricè adhibetur.

(27) Ἐγγλυκαίνοντος. Hoc verbum tam active, quam passive sumi potest. Et Nicephorus quidem active dictum intellexit. Sic enim hunc locum interpolavit : Καὶ ἐγγλυκαίνοντο ὑπὸ τοῦ μὴ θέλοντος τὸν θάνατον. Metaphora est ab oleastro qui insitus dulcescit, de quo Paulus apostolus. Sed et passive sumi potest, et quidem commode, ut mihi videtur. Id enim sibi volunt Lugdunenses, nomen Christi, quem lapsi negaverant, dulce de cætero ipsis fuisse. Paulo post pro ἐρωτηθῶσι (Stephani lect.), cod. Med. et Maz. ἐπερωτηθῶσι habent. Sic etiam cod. Fuk. et Sav. VALES. Ὑπερωτηθῶσι Gruteri Lect. et cod. Castell. exhibebant. Eodem quoque loco *παρὰ* pro ὑπὸ ex edit. Stephani Strothius restituit.

(28) Τοὺς μὲν ἀποτυμπανισθῆναι. Hanc vocem non intellexit Christophorsonus, qui *tympanis torqueri* vertit. Quid hoc verbum significet, jam pridem docuit Ivo Villiomarus (Josephus Scaliger) in libris adversus Robertum Titium. Hæc VALESIIUS. Qui ipse

XII. Enimvero hujus temporis mora nequaquam inutilis neque infructuosa illis fuit; sed per ipsorum tolerantiam immensa Christi misericordia tandem illuxit. Quippe mortua jam Ecclesiæ membra, viventium ope atque auxilio ad vitam revocata sunt; et martyres gratificati sunt iis qui fidem negaverant; ingentique gaudio mater eademque virgo Ecclesia cumulata est, cum eos quos tanquam extinctos abortu ejecerat, vivos jam ac spirantes recuperaret. Etenim per illos sanctissimos martyres hi qui fidem negaverant, rursus in utero delineabantur, rursus concipiebantur, et vitali calore reparato rursus fidem confiteri discabant. Cumque jam ad vitam revocati roboratique essent, Deo qui non vult mortem peccatoris, sed pro sua benignitate ad penitentiam potius invitat, mitiorem eis succum infundente, ad tribunal accessere, quo iterum a præside interrogarentur. Quippe rescriptum fuerat a Cæsare, ut confitentes quidem gladio cæderentur,

quoque vertit, *ut confitentes quidem gladio cæderentur*, morte generatim, non capitibus tantum abscissione, ni fallor, intellecta. Glossa quidem ms. in cod. Coislin. quam affert cl. Alberti ad *Glossarium Gr.* pag. 178, habet : Ἀποτυμπανισμὸς δὲ, ὁ ἀποκαφαλισμὸς, Hesychius vero, *Τυμπανίζεται*, πλήσσειται, ἐκδέεται, ἰσχυρῶς τύπεται, et : Τύμπανον. Εἶδος τυμωρίας, et infra : Τύμπανον, sive τύπανον. Εὐλὸν τι ἐν ᾧ τυμπανίζουσιν. Vid. cl. Gottlieb Ernesti ad Hesychii *Glossas sacras*, adv. Ἐτυμπανισθῆσαν. Verum mea quidem sententia τὸ ἀποτυμπανισθῆναι hoc loco in sensum generaliter τοῦ occidi accipiendum est; quia martyr partim capite truncatus, partim traditus esse bestiis, statim post hæc narravit Epistolæ auctor. Neque enim de civibus tantum Romanis imperator consultus est, ut ex præsidis actis rem æstimes. Porro, ut postea vidi, de hujusce loci interpretatione mihi consentit Suicerus, in voce *τυμπανίζουσιν*. *Theol. ecclesiast.* p. 1534, ubi exempla hujus sensus verbo ἄλιξι congesta invenias. Addas huic Tillemontium, qui in *Mém. Eccl.* V, iv, not. 5, læctorem monuit, vertere locum Rufinum, *ut persistentes quidem punirentur, negantes autem dimitterentur*. Nihilominus Strothius res aliter habere videtur, qui ait, jam ex iis quæ sequuntur apparere, verbum ἀποτυμπανίζεω significare *gladio obtruncare*, atque consuli oportere de hac voce Suidam et Hesychium, potissimum vero Etymologicum Magnum.

Sed de hac re satis superque; qui fit interea, ut Attalus, is qui supra Romanus dicitur, bestiis traderetur, quod precedente oratione constabit; postea porro, perinde ac reliqui bestiarum, jugulatus? Num posthabito privilegio ejus præses populo ferocienti hominem tradidit, quod quidem his fortasse verbis innuitur : Καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀτταλον τῷ βῆμα χαρίζομενος ὁ ἡγεμὼν ἐξέδωκε πάλιν τοῖς θηρίοις? Iuno habet vetus interpres Rufinus : *Quem contra præceptum Cæsaris gratificari populo volens*, etc. Hanc porro sententiam sunt amplexi Tillemontius *Mém. Eccl.* et Lardnerus in *Testimon. Judaic. et ethnica*, Anglicusque insuper interpres. Cæterum notat Strothius, Christoph. post τοὺς μὲν addere ὁμολογούντας; tale quid enim deesse ex Rufino quoque patere, qui habet *persistentes*.

(29) *El δὲ τινες ἀροῖντο, τοσούτους ἀπολυθῆναι*. Mira ratio judicii, si apostata, de quibus lata hæc sententia, reapse homicidæ, sive incesti fuissent.

(30) *Τῆς ἐνθάδε πανηγύρεως*. Celebris ex omni Gallia conventus ludorum causa fiebat Lugduni, ad aram Augusto sacratam. Dicata autem fuerat hæc ara Julio Antonio et Fabio Africano coss. Kalendis

li vero qui negarent, dimitterentur incolumes. In-
eunte igitur solemniter apud nos mercatu, qui maxima
hominum frequentia celebratur, utpote ex omnibus
populis ac provinciis eo conveniente virorum mul-
titudine, præses beatissimos martyres ad tribunal
pulo ostentans. Cumque illos denuo interrogasset,
cati; reliqui traditi sunt bestiis.

XIII. Cæterum ingens gloria accessit Christo per
eos qui prius quidem negaverant, tunc vero con-
fitebantur fidem Christi, præter spem atque expec-
tationem gentilium. Hi siquidem seorsum interro-
gati sunt, quasi mox absolvendi. Qui cum se Chri-
stianos confessi essent, reliquorum martyrum nu-
mero ascripti sunt. Foras autem manserunt ii,
quorum animis nec vestigium ullum fidei, nec re-
verentia vestis nuptialis, nec sensus timoris Dei
impressus unquam insederat; filii scilicet perditio-
nis, qui sua ipsorum conversatione religionem quam
prostitabantur infamaverant. Verum cæteri omnes
aggregati sunt Ecclesiæ. De quibus cum quæstio
haberetur, Alexander quidam natione Phryx, pro-
fessione medicus, qui plures jam annos moratus
fuerat in Galliis; vir omnibus notissimus ob amo-
rem Dei et eximiam in prædicanda fide libertatem
(quippe apostolicæ gratiæ minime expers erat), tri-
bunali assistens, cum illos ad fidei confessionem nu-
tibus hortaretur, cunctis qui tribunal circumdabant,
tanquam parturiens videbatur. At vulgus moleste

πομπέων τοῖς ὄχλοις. Διὰ καὶ πάλιν ἀνῆταξε· καὶ
δοοὶ μὲν ἐδόκουν πολιτεῖαν Ῥωμαίων ἐσχηκέναι, τού-
των ἀπέτεμεν τὰς κεφαλὰς· τοὺς δὲ λοιποὺς ἔτεμμεν
εἰς θηρία.

adduci jussit, tanquam in theatri pompa eos pro-
quicunque cives Romani reperti sunt, capite tran-

XIII. Ἐδοξάζετο δὲ (31) μεγάλως ὁ Χριστὸς ἐπὶ
τοῖς πρότερον ἀρνησαμένοις, τότε παρὰ τὴν τῶν ἐθνῶν
ὑπόνοιαν ἀπολογούσι. Καὶ γὰρ ἰδία οὗτοι ἀνητάζοντα,
ὡς δῆθεν ἀπολυθησοῦσι· καὶ ὁμολογούντες, προπε-
τίθεντο τῷ τῶν μαρτύρων κλήρῳ (32). Ἐμειναν ἔ-
ξω, οἱ μὴδὲ ἔχθος πώποτε (33) πίστει, μὴδὲ ἀ-
σθησιν ἐνδύματος νυμφικοῦ, μὴδὲ ἐνοιαν φέου
θεοῦ σχόντες· ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν
βλασφημοῦντες τὴν ὁδόν (34)· τουτέστιν οἱ υἱοὶ τῆς
ἀπωλείας. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῇ Ἐκκλησίᾳ προσε-
τέθησαν. Ὦν καὶ ἀνεταζόμενον, Ἀλέξανδρος τις
Φρύξ μὲν τὸ γένος, ἰατρός δὲ τὴν ἐπιστήμην, πολλοὺς
ἔτεσιν ἐν ταῖς Γαλλίαις διατρίψας, καὶ γνωστὸς σχε-
δὸν πᾶσι διὰ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην (35) καὶ παρρη-
σίαν τοῦ λόγου (ἦν γὰρ καὶ οὐκ ἄμοιρος ἀποστολικῆς
χαρισματος [36]), παρεστὸν τῷ βήματι, καὶ νεύματι
προτρέπων αὐτοὺς πρὸς τὴν ὁμολογίαν, φανερὸς ἦν
τοῖς περιεστώσι τὸ βῆμα ὡσπερ ὠδίνων. Ἀγανακτή-
σαντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῷ (37) τοὺς πρότερον ἔρη-
μένους αὐδῆς ὁμολογεῖν, κατέβησαν τοῦ Ἀλεξάνδρου,
ὡς ἐκείνου τοῦτο ποιοῦντος. Καὶ ἐπιστήσαντος τοῦ

Augusti, ut scribit Suetonius in Claudio (scil. Au-
gusti Cæs. temporibus). Eos ludos adhuc sua ætate
mansisse scribit Dio. Ex his colligitur martyres
Lugdunenses mense Augusto passos esse. Quod autem
Hieron., Ado, Usuardus, Beda, Notkerus alii-
que natalem Lugdunensium martyrum conferunt in
diem iv Nonas Junii, nihil ne movet. Diu enim
post illorum necem, cum illorum reliquiæ inventæ
fuissent, hic dies potissimum electus est, quo om-
nium simul memoria celebraretur; cum tamen non
uno eodemque die omnes passi sint, ut ex hac Epi-
stola constat. VALES. (Sed Ruinartius censet, id fa-
ctum eodem die fuisse, eo quod ii, qui ex his sanc-
tis martyribus priores mortui sunt, vel Pothinus,
hoc die obisse putarentur.) Ex his verbis Loydus
et Dowellus manifestum fieri arbitrantur, martyres
Lugdunenses anno Chr. 167 sanguinem effudisse.
At licet certum sit, aram Lugduni primum Augusto
dedicatam esse *Kalendis Augustis, Julio Antonio,
Fabio Africano coss.*, ludi tamen illi non singulis
quinquenniis sed quotannis celebrati, ut observavit
Marca in Dissert. de primatu Lugdunensi, num.
c, etc., qui fuse loquitur de conventu illo populo-
rum Galliæ, qui quotannis fiebat in colonia Lugdu-
nensi ad aram Augusto principi dicatam, de quo ait
hunc Eusebii locum accipi debere, recteque πα-
νήγορον a Rufino *nundinas* versam. Sic in veteribus
glossis *Nundinæ ἑορτῆς*, quæ mercimonia quoque
significant, quod agitari solerent diebus festis. Ant.
Pagi ad ann. Chr. 177; M. Aurelii 17, a Reading.
allatus. Vid. supra not. de vexationis hujus anno.

(31) Ἐδοξάζετο δὲ. Γάρ ms. Bodl.
(32) Τῷ τῶν μαρτύρων κλήρῳ. Hoc loco cod.
Mei. melior est Regio. Scriptum enim habet τῷ τῶν
μ. κλήρῳ, et sic Nicephorus quoque scriptum ha-
bet. Quam lectionem alteri longe præstare, ex iis
quæ supra diximus, liquido patet. Κλήρῳ etiam
legitur in cod. Naz. et Fuk. et Savil. VALES. Lectio
ed. Stephanianæ τῷ μαρτύρων χώρῳ est. Sed con-

sentit cum altera scriptura ms. quoque Norfolk.
Porro habebant κλήρῳ Gruteri codicisque Veneti
Lect.

(33) Πώποτε. Poté ed. Steph. STROTH. Mox post
ἐνδύματος νυμφικοῦ addit Tillemontius *De leur bat-
tesme*. Certe vestis nuptialis hæc est, quæ homo non
vestitus in tenebras exteriores missus est. Matth.
xxii. 14, 13. Tuum ἔχοντες pro σχόντες habent ms.
Norfolk.

(34) Βλασφημοῦντες τὴν ὁδόν. Hoc loco βλασ-
φημοῦντες idem valet ac βλασφημεῖσθαι ποιοῦντες.
Quæ loquendi forma usitata est in sacris libris; et
cum dicitur in Evangelio. *Viri Ninivitæ surgent et
condemnabunt vos in iudicio*. Id est, condemnari
facient. Et Musculus quidem vertit hoc modo: *Per
vitæ suæ conversationem viam Dei blasphemantes*.
Christophorus vero interpretatur: *Viam veritatis
contumeliosè afficientes*. At Nicephorus cum hæc
non intelligeret, locum interpolavit. VALES. Religio
Christiana sæpius in Actibus apostolorum et vete-
rum scriptis ἡ ὁδὸς dicitur, Act. ix, 2. Saulus Da-
mascum profectus est, ὅπως εἴαν τις εὐρη τῆς ὁδοῦ
ἔντας, ἀγάγη εἰς Ἱερουσαλήμ. Idem rursus cum in
synagoga Judæorum Ephesi prædicasset, cap. xix,
ver. 9. indurati sunt, καχολογούντες τὴν ὁδὸν ἐνώ-
πιον τοῦ πλήθους. Ibidem, ver. 23, ortus est tumultus
non parvus περὶ τῆς ὁδοῦ. Postea Felix amphi-
vit Paulum cap. xxiv, ver. 22, donec exquisitus
resciret τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, etc. Pearson. *Expos. Sym-
boli* p. 105 a Reading. allatus.

(35) Τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην. Τὴν πρὸς τὸν θ.
ἀ. ms. Bodl. et supra deerat in ms. Norfolk. αὶ αὐτὴ
υἱοί.

(36) Καὶ παρρησίαν τοῦ λόγου ἦν γὰρ καὶ οὐκ
ἄμοιρος ἀποστολικῆς χάριτος. Auctor recor-
datus est verborum M. Luca, Act. apost. capite iv,
comm. 29, 30, 31.

(37) Ἐπὶ τῷ. Ἐπὶ τῷ margo exemplaris Jones.
STROTH. Supra περιεστώσι mss. Bodl. et Norf.

ἡγεμόνος (38) καὶ ἀνετάσαντος αὐτὸν ὅς τις εἴη, τοῦ A
 δὲ φήσαντος ὅτι Χριστιανὸς, ἐν ὀργῇ γενόμενος, κατ-
 ἔκρινεν αὐτὸν πρὸς θηρία. Καὶ τῇ ἐπιούσῃ εἰσῆλθε
 μετὰ καὶ τοῦ Ἀττάλου (39)· καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀττα-
 λὸν τῷ ἄλφω χαρίζομενος ὁ ἡγεμὼν, ἐξέδωκε πάλιν
 πρὸς θηρία. Οἱ καὶ διὰ πάντων διελθόντες τῶν ἐν τῷ
 ἀμφιθέατρῳ πρὸς κώλασιν ἐξευρημένων ὀργάνων, καὶ
 μέγιστον ὑπομείναντες ἀγῶνα, τοῦσχατον ἐτύθη-
 σαν (40) καὶ αὐτοί. Τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου μήτε στε-
 νάζαντος μήτε γρύξαντός τι ὄλωσ, ἀλλὰ κατὰ καρδίαν
 ὀμιλοῦντος τῷ Θεῷ (41). Ὁ δὲ Ἀττάλος ὅποτε ἐπὶ
 τῆς σιδηρᾶς ἐπέτεθη καθέδρα καὶ περιεκαίετο, ἤνικα
 ἡ ἀπὸ τοῦ σωματίου (42) κνίσσα ἀνεφέρετο, ἐφη πρὸς
 τὸ πλῆθος τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ· Ἴδοὺ τοῦτο ἔστιν
 ἀνθρώπους ἐσθλεῖν, ὃ ποιῶτε ὑμεῖς. Ἡμεῖς δὲ
 οὐτε ἀνθρώπους ἐσθλομεν, οὐδ' ἕτερόν τι κορηρὸν B
 πράττομεν. Ἐπερωτώμενος δὲ τί ἔνομα ἔχει ὁ Θεός,
 ἀπεκρίθη· Ὁ Θεός βρομῶν οὐκ ἔχει ὡς ἄνθρωπος.
Deum est homines vocare, quod agitis. Nos vero neque homines voramus, neque omnino quidquam mali facimus. Interrogatus etiam, quod nomen Dei esset : *Deus, inquit, nomen non habet perinde ac nos mortales.*

XIV. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τῇ ἐσχάτῃ λοιπὸν ἡμέ-
 ρᾳ τῶν μονομαχιῶν (43), ἡ Βλανδίνα πάλιν εἰσέκο-
 μιζέτο μετὰ καὶ Ποντικῷ παιδαρίῳ ὡς πεντεκαίδεκα
 ἔτων· οἱ καὶ καθήμεραν εἰσήγοντο πρὸς τὸ βλέπειν
 τῆν τῶν λοιπῶν κώλασιν, καὶ ἠναγκάζοντο ὀμνύναι

(38) Ἐπιστήσαντος τοῦ ἡγεμόνος. Rufinus ver-
 tit, *qui a praeside in medium statui jussus*. Musculus
 autem ita vertit : *Urgente vero praeside, etc.*, quem
 secutus est Christophorus. Possis etiam ita ver-
 tere : *Quod cum animadvertisset praesides, etc.* Rufini
 tamen magis arridet Rufini versio. Ἐπιστῆσαι enim C
 proprie est sistere coram iudice, quod etiam παρα-
 στῆσαι dicitur. VALES. Habet ἐπιστήσαντος αὐτοῦ
 τοῦ ἡγ. ms. Norfolk. et statim post τὴν εἴη pro ὅς
 τις εἴη idem cod. Bodleianusque.

(39) Μετὰ καὶ τοῦ Ἀττάλου. Τοῦ, quod addi-
 disse ex ms. suis Valesius videtur, Strothius textu
 suo expunxit. Sed cum Valesio facit, ut crelo, ms.
 Norfolk. et in Bodl. positum est, μετὰ καὶ τὰ τοῦ
 Ἀττάλου, ubi et statim post legitur καὶ τῷ ἄλφω.
 Infra habes εἰσέκομιζέτο μετὰ καὶ Ποντικῷ.

(40) Τοῦσχατον ἐτύθησαν. Eodem verbo supe-
 rius usi sunt Lugdunenses, ubi de Sancto, Maturo
 et Blandina loquuntur. Ac Rufinus quidem hoc lo-
 co vertit *jugulati sunt, Musculus caesi sunt, Christo-*
phorus gladio feriuntur : Rufini versionem confir-
 mat Tertulliani locus in *Apologetico* cap. 30 :
 « Sic itaque nos ad Deum expansos iungulae fodiant,
 cruce suspendant, ignes lambant, gladii guttura de-
 truncent. » Ego vero malim vertere *gladio confossi*
sunt. Mos enim erat, ut bestiarum a confectore trucidaren-
 tur, quemadmodum notavi supra ad martyrium
 Polycarpi. Eusebius in libro *De martyribus Palaestinae*
 cap. 11. de Adriano martyre loquens, qui ad bestias
 Jannatus fuerat : λέγοντι παραβληθεῖς, καὶ μετὰ
 τούτου ξίφει κατασφαγείς, ἐτελειώθη : et paulo post
 de Eubulo scribens commartyre : Μετὰ τοὺς θήρας
 ὁμοίως τῷ προτέρῳ θύμα γενόμενος. Ex quibus
 verbis plane conlicitur, ἐτύθησαν idem esse quod
 κατασφαγῆσαν. Sic in Actis Passionis Tarachi,
 Probi et Andronici : *Maximus autem ira reple-*
tus vocavit Terentianum sacerdotem, et jussit gladiato-
res introduci, ut sanctos Dei martyres interficerent.
Statim praeceptum Maximi impletum est. Consumpti
autem sunt gladio. Haec codex manuscriptorum, quem
 vidi. Acta vero Graeca sic habent : Τότε οὖν ἀγα-
 νακτίσας ὁ Μάξιμος, καὶ τὸν Τερεντιανὸν αἰτιασά-
 μενος, ἐκέλευσε μχαιροφόρους τινὰς τῶν λουδαίων

A ferens, quod qui antea fidem negaverant, eandem
 de integro confiterentur, adversus Alexandrum tan-
 quam hujus facinoris auctorem conclamare coepit.
 Instans illico praeses, interrogavit hominem, quis-
 nam esset. Qui cum Christianum se esse dixisset,
 iratus iudex eum ad bestias damnavit. Postridie
 igitur cum Attalo ingressus est ; nam et hunc praes-
 es, gratificari populo studens, bestiis rursus tra-
 diderat. Ambo itaque cum omnia tormentorum ge-
 nera quae adversus ipsos excogitata fuerant, in am-
 phitheatro percucurrissent, maximoque certamine
 perfuncti essent, tandem gladio percussi sunt. Et
 Alexander quidem nec ingemuit unquam, nec vocem
 ullam protulit, sed interius mente in se collecta
 colloquebatur cum Deo. Attalus vero cum in ferrea
 cathedra collocatus undique torreretur, etambu-
 stum corpus nidorem gravissimum exhalaret, La-
 tino sermone populum allocutus : *En, inquit, hoc*

XIV. Post hos omnes, ultimo tandem spectacu-
 lorum die, Blandina rursus illata est una cum Pon-
 tico adolescente, quindecim circiter annos nato ;
 qui etiam quotidie antea introducti fuerant, et re-
 liquorum cruciatu intuerentur. Adactique per si-
 ctelθειν, καὶ κατασφάττειν τοὺς ἀγίους ἐν τῷ θεά-
 τρῳ. (Confer Ruinarum. *Acta Mart.* p. 446.) Et in
 Passione SS. Perpetuae et Felicitatis ita scriptum
 est : « Exinde jam exanimis prosternitur cum cae-
 teris ad jugulationem solito loco. » Et paulo post :
 « Caeteri quidem immobiles et cum silentio ferrum
 receperunt. Perpetua vero ut aliquid doloris gusta-
 ret, inter ossa compuncta ejulavit, et errantem
 dexteram tirunculi gladiatoris ipsa in jugulum suum
 transtulit. » VALES.

(41) Κατὰ καρδίαν ὀμιλοῦντος τῷ Θεῷ. Rufinus
 hunc locum longa circuitione verborum exposuit
 hoc modo : *Intra seipsum semper cum Deo loquente,*
et in laudibus ejus ac precibus permanente. Optime.
 Nam oratio nihil aliud est quam ὀμιλία πρὸς τὸν
 Θεόν, et ita eam delinit Clemens Alexandrinus, cui
 consentit Proclus philosophus in libro II *Commen-*
tariorum in Timaeum Platonis pagina 64, ubi de
 precatione elegantissime disserit ex Porphyrio.
 VALES.

(42) Ἡ ἀπὸ τοῦ σωματίου. Habet ab ed. Steph.
 STROTH. Σώματος habet ms. Bodl. et post haec ὃ τι
 ἔνομα pro τί ἔνομα ms. Norfolk.

(43) Τῇ ἐσχάτῃ λοιπὸν ἡμέρᾳ τῶν μονομα-
 χιῶν. Ex his patet longa circuitione verborum per aliquot
 dies praebere solitum esse Lugduni in illo celebri
 mercatu et conventu totius Galliae ad aram Augusti.
 Hinc est quod supra dixit de Maturo et Sancto : Ἀντὶ
 πάσης τῆς ἐν τοῖς μονομαχίαις ποικιλίας αὐτοὶ θέαμα
 γενόμενοι τῷ κόσμῳ. Praeter haec munera gladi-
 atoria, datus praeterea fuerat a praeside dies specta-
 culi ferarum propter Christianos, ut nominatim
 dicitur in hac epistola, τῆς τῶν θηριομαχιῶν ἡμέ-
 ρας διὰ τοὺς ἡμετέρους δεδομένης. Neque enim haec
 inter se confundenda esse existimo, *μονομαχίας*,
 scilicet et *θηριομαχίας*, quamvis Latini uno mune-
 ris vocabulo utrumque spectaculum comprehendant.
 Si quis tamen *μονομαχίας* et *θηριομαχίας* hic pro
 eodem sumi contendat, e quidem non magnopere
 repugnabo. Certe in Gestis praesidialibus sanctorum
 martyrum Tarachi, Probi et Andronici, gladiatores
 sumuntur pro bestiariis. Sic enim scribitur cap. 10 :
 « In prima muneris editione, cum multae fe-

mulacra gentilium jurare, cum in proposito constantes permanerent deosque illorum nihili facerent, tantus in eos exarsit multitudinis furor, ut nec ætatem pueri miserarentur, nec mulieris sexum ulla prosequerentur reverentia. Cunctis igitur cruciatibus eos vexare, ac per omnia pœnarum genera circumagere cœperunt, jurare illos subinde compellentes; nunquam tamen id quod volebant, perficere valuerunt. Nam Ponticus quidem sororis exhortationibus incitatus, ita ut gentiles quoque ipsam esse cernerent quæ puerum hortaretur et confirmaret, cuncta supplicia generose perpessus, animum exhalavit. Beata vero Blandina omnium postrema, tanquam nobilis mater quæ filios ad fortiter certandum accendat et victores ad regem præmiserat, eosdem certaminum cursus quos filii confecerant, remetiens, ad eosdem ire properabat, de exitu suo læta atque exsultans, prorsus quasi ad nuptiale convivium invitata, non bestiis objecta esset. Denique post flagra, post ferarum vellicationes, post sartaginem, reticulo inclusa, tauro objecta est; a quo diu in altum jactata, nihil jam eorum quæ fiebant penitus sentiens, cum ob spem et comprehensionem eorum quæ credebat bouorum, tum ob familiarem congressum quem cum Christo in oratione habebat, tandem et ipsa victimæ instar jugulata est; ipsis etiam gentilibus ingenue fatentibus, nullam unquam apud se feminam

XV. Sed ne sic quidem furor illorum, et immunitas adversus sanctos conquievit. Quippe feræ et barbaræ gentes ab immani illa bestia concitatæ, pacari facile non poterant; quin potius aliud quoddam initium sæviendi, in sanctorum corporibus protervia illorum invenit. Neque enim ex eo quod a martyribus victi fuissent, pudore ac verecundia suffiudebantur, quippe qui humano sensu ac ra-

ræ immissæ essent, multorum gladiatorum corpora qui multis horis cum bestiis pugnaverant, devorata sunt. Paulo post tamen gladiatorum munus a munere ferarum ibidem distinguitur his verbis: « Maximus proconsul indignans jubet edi gladiatorum munus, quibus mandaretur inprimis Christianos martyres gladiis confodi. » Sed et Cyrillus Hierosolymitanus in prima catechesi mystagogica, *μονομαχείν* dicit de bestiariis, et Chrysostomus in homilia *de Jona*, pag. 661: *Οἱ θηριοὶ πικτεύειν μέλλοντες*. Quod idem est ac si dixisset *θηριοὶ μονομαχείν*. VALES. — Vid. supra. Cæterum *λοιπόν* abesse ab ed. Steph. notavit Strothius, quod tamen non tantum scripti mei agnoscunt, sed etiam Bongarsii Lect. oraque exemplaris editionis Steph. in biblioth. Bodl. Infra *μεθημέραν* pro *καθημέραν* ms. Norfolk.

(44) *Κατὰ τῶν εἰδώλων*. Πρὸς τῶν εἰδώλων, Christoph. Lect. STROTH. *Μοκ παρέβαλον* pro *παρέβαλλον* ms. Bodl.

(45) *Ἰπὸ τῆς ἀδελφῆς*. Sororis nisi ex sanguine, cille ex filie. Atqui Tillemontium video vinculum illud sanguinis ex narratione colligentem.

(46) *Καθάπερ μήτηρ εὐγενῆς*. Excidit vox *μήτηρ* ms. Boill. Auctori Epistolæ in mentem venisse matris illius cum septem filiis in Machabæorum lib. II, cap. 7, recte monet Anglicus, quem plus semel commemoravi, interpres.

(47) *Μετὰ τὸ τήγαρον*. *Craticulam* vertit Rufinus. Idem plane est quod supra vocavit ferream cathedra, cui impositi martyres, tanquam in sar-

A κατὰ τῶν εἰδώλων (44) αὐτῶν. Καὶ διὰ τὸ ἐμμένειν εὐσταθῶς καὶ ἐξουθενεῖν αὐτοὺς, ἠγριώθη πρὸς αὐτοὺς τὸ πλῆθος· ὡς μήτε τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδὸς οἰκτεῖραι, μήτε τὸ γύναιον αἰδεσθῆναι. Πρὸς πάντα δὲ τὰ δεινὰ παρέβαλλον αὐτοὺς, καὶ διὰ πάσης ἐν κύκλῳ διήγον κολάσεως, ἐπαλλήλως ἀναγκάζοντες ὁμόσαι, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι τοῦτο πράξει. Ὁ μὲν γὰρ Ποντικός ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς (45) παρωρημένος, ὡς καὶ τὰ ἔθνη βλέπειν ὅτι ἐκείνην προτροπομένη καὶ στηρίζουσα αὐτὸν, πᾶσαν κόλασιν γενναίως ὑπομένει, ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. Ἡ δὲ μακαρία Βλανδίνα πάντων ἐσχάτη, καθάπερ μήτηρ εὐγενῆς (46) παρωρηήσασα τὰ τέκνα, καὶ νικηφόρους προπέμφασα πρὸς τὸν βασιλέα, ἀναμετρούμενη καὶ αὐτὴ πάντα τὰ τῶν κείνων ἀγωνίσματα, ἔσπευδε πρὸς αὐτοὺς χαιρούσα καὶ

B ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, ὡς εἰς νυμφικὸν δεῖπνον κεκλημένη, ἀλλὰ ἡ καὶ πρὸς θηρία βεβλημένη. Καὶ μετὰ τὰς μάστιγας, μετὰ τὰ θηρία, μετὰ τὸ τήγαρον (47), τοῦσατον εἰς γύργαθον βληθεῖσα, ταύρῳ παρεδίθη· καὶ ἰκανῶς ἀναβληθεῖσα (48) πρὸς τοῦ ζώου, μηδὲ ἀσθησθῆναι ἐτι τῶν συμβαινόντων ἔχουσα (49) διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ ἐποχὴν τῶν πεπιστευμένων καὶ ὁμιλιῶν (50) πρὸς Χριστὸν, ἐτύθη καὶ αὐτὴ· καὶ αὐτῶν ὁμολογούντων τῶν ἐθνῶν, ὅτι μηδεπώποτε παρ' αὐτοῖς γυνὴ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔπαθεν. exstitisse, quæ tot ac tanta pertulerit.

XV. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως κόνον ἐλάμβανεν αὐτῶν ἡ μανία καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀγίους ὀμότης. Ἰπὸ γὰρ C ἀγρίου θηρὸς (51) ἄγρια καὶ βάρβαρα φύλα παραχθέντα, δυσπαύστως εἶχε· καὶ ἄλλην ἰδίαν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἐλάμβανεν ἡ ὕβρις αὐτῶν. Τὸ γὰρ νενικῆσθαι αὐτοὺς οὐκ ἔδυσάπει, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀνθρώπινον ἐπιλογισμὸν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐξέκαεν αὐτῶν τὴν ὀργὴν καθάπερ θηρίου καὶ τοῦ ἠγεμόνος

tagine torrebantur. Sic enim supradictum est de Maturō: Ἐπὶ πᾶσι τὴν σιδηρᾶν καθέδραν, ἐφ' ἧς τηγανιζόμενα τὰ σώματα, etc. Mos enim erat, ut Christiani antequam bestiis objicerentur, in hujusmodi cathedra suppositis prunis ardentibus sederent, ut paulo ante legitur de Aitalo. VALES.

(48) *Ἰκανῶς ἀναβληθεῖσα*. Inter voluptates amphitheatralis spectaculi hæc erat, ut taurus in arenam produceretur, cui in furorem concitato noxios homines reticulo inclusos objiciebant; quos ille velut pilas in altum jactabat. Notissimi sunt hac de re D Martialis versus:

Taurus ut impositus jactat ad astra pilas.
VALES.

(49) *Μηδὲ ἀσθησθῆναι ἐτι τῶν συμβαινόντων ἔχουσα*. Inter miranda, quæ in hac vexatione contigerunt, vir doctissimus Hen. Dodwellus τὴν ἀναισθησίαν Blandinæ merito recensens, idem beneficium divinum monet Perpetuæ martyri, jactatæ similiter in altum a tauro, concessum fuisse. *Dissert. in Irenæum* 2, §§ 43 et 46. Vid. et supra § 5, horum fragment.

(50) *Ὁμιλιῶν*. Vid. Valesium supra. Habet autem ὁμολογίαν, sed minus ὀπτε, ms. Norfolk.

(51) *Ἰπὸ γὰρ ἀγρίου θηρὸς*. Antiquum serpentem vertit Rufinus, dæmonem scilicet rectius hoc modo designari existimans. Certe Græca vox etiam serpentem significat. Unde et theriace dicitur. Sic paulo infra ὁ θῆρ pro diabolo sumitur, ubi *Musculus viperam* vertit. VALES. Paulo ante οὐδ' ὄλωσ pro

καὶ τοῦ δήμου, τὸ ὅμοιον εἰς ἡμᾶς ἀδικῶν (52) ἐπι-
δεικνυμένων μίσος· ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ· Ὁ ἄνο-
μος ἀνομησάτω ἔτι (53), καὶ ὁ δίκαιος δικαιωθήτω
ἔτι. Καὶ γὰρ τοὺς ἐναποπνιγέντας ἐν τῇ εἰρκτῇ (54),
παρέβαλον κυσίαν, ἐπιμελῶς παραφυλάσσοντες νύ-
κτωρ καὶ μεθήμεραν, μὴ κηδευθῆ τις ὑφ' ἡμῶν. Καὶ
τότε δὴ προθέντες τὰ τε τῶν θηρίων (55), τὰ τε τοῦ
πυρὸς λείψανα, πῆ μὲν ἐσπαραγμένα, πῆ δὲ ἠθρα-
κωμένα (56), καὶ τῶν λοιπῶν (57) τὰς κεφαλὰς σὺν
τοῖς ἀποτμήμασιν αὐτῶν ὡσαύτως ἀτάφους παρεφύ-
λαττον μετὰ στρατιωτικῆς ἐπιμελείας ἡμέρας συ-
χναίς. Καὶ οἱ μὲν ἐνεβριμῶντο καὶ ἔβρουχον τοὺς ὁδόν-
τας ἐπ' αὐτοῖς, ζητοῦντες τινὰ περισσοτέραν ἐκδίχη-
σιν παρ' αὐτῶν λαθεῖν· οἱ δὲ ἐνεγέλων καὶ ἐπὶ τῶθα-
ζον, μεγαλύνοντας ἅμα τὰ εἶδωλα αὐτῶν (58), καὶ
ἐκείνοις προσάπτοντες τὴν τούτων τιμωρίαν. Οἱ δὲ
ἐπιεικέστεροι καὶ κατὰ ποσὸν συμπαθεῖν δοκοῦντες,
ὠνειδίζον πολὺ λέγοντες· Ποῦ ὁ Θεὸς αὐτῶν, καὶ τί
αὐτοὺς ὤνησεν ἡ θρησκεία, ἣν καὶ πρὸ τῆς ἑαυτῶν
εἰλοντο ψυχῆς; Καὶ τὰ μὲν ἀπ' ἐκείνων τοιαύτην
εἶχε (59) τὴν ποικιλίαν, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐν μεγάλῃ
καθειστήκει πένθει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ σώματα
κρύψαι τῇ γῆ (60). Ὅστε γὰρ νῦν συνεβάλλετο ἡμῖν
πρὸς τοῦτο, οὔτε ἀργύρια ἔπειθεν (61), οὔτε λιτα-
νεῖα ἐδυσώπει· παντὶ δὲ τρόπῳ παρετήρουν ὡς μέγα
τι κερδανούντες, εἰ μὴ τύχοιεν ταφῆς.

Nam neque noctis tenebrae nos juvare, neque auri
vis flectere, neque preces ullae animos eorum com-
movere potuerunt; sed omni studio atque industria
si sepultura caruissent.

⁵ Apoc. xii, 11.

οὐδ' οὕτως ms. Norfolk. et paulo post εἶχον pro C
εἶχε idem ms.

(52) Ἀδικῶν. Rectius in cod. Maz., Med. et Fuk.
scribitur ἀδικῶν (ἀδικῶς exhibent Steph. et Valesii
edd.): quod equilem valde probro, nisi quis
malit legere: Τὸ ἀδικῶν εἰς ἡμᾶς ὁμοίως ἐπιδεικνυ-
μένων μίσος. De injusto erga se gentium odio pas-
sim querebantur Christiani. Tatianus *adversus Grae-
cos*, pagina 149. Καὶ μὴ διὰ τὸ μισεῖν ἀδικῶς, πα-
ρανομήσητε. VALES. Cum Strothio ἀδικῶν, quod et
Sav. cod. habet, in textum recepi. Veritè Rufinus:
*Et ex hoc ad nefanda odia iudei semel instigaba-
tur*. Habere τὸ ὁμών pro ὅμοιον Christoph. Lect.
notavit Strothius.

(53) Ὁ ἄνομος ἀνομησάτω ἔτι. Ex capite ulti-
mo Apocalypseos, versu 11, ubi pro ἄνομος ἀνομη-
σάτω hodie legitur ἀδικῶς ἀδικησάτω. Simile quid
legitur in cap. xii Danielis. Citatur hic locus a
Fausto Reiensi, qui vulgo Eusebius Emissenus in-
scribitur, in sermone tertio ad *monachos*: « Et ejus-
modi animæ eveniet illa sententia: Peccator adjiciet
ad peccandum. Quam nos, clarissimi, refugientes,
illam potius teneamus quæ dicit: Et sanctus adhuc
sanctificetur. » VALES. Relegat nos ad Apocalypsin
Ruinartus quoque ad marginem. Et quamquam
Lardnerus, *De fide Hist. evang.* p. 1, vol. I, c. 16,
indicare hic Danielis illud a Valesio commemoratum
suspensatur, existimem quidem ego, Lugdunenses
locum ipsum ex Apocalypsi sumpsisse, qui hunc
librum sacrum supra excitassent ad § 3, et infra
§ 17.

(54) Ἐναποπνιγέντας ἐν τῇ εἰρκτῇ. Cum addi-
disset ἐν ante τῇ, ni fallor, ex scriptis suis Vale-
sius, idem enim comparet in cod. Bodl. seu Savil.,
particula tamen a Strothio exclusa est, quam nescit
quoque cod. Norf.; παρέβαλλον pro παρέβαλον idem
cod. Bodl.

tionē penitus essent destituti. Sed contra præsidis
simul ac populi tanquam immanis belluæ magis
inde accendebatur furor, qui quidem nullo jure
adversus nos æquali odio ferebantur: ut implere-
tur Scriptura quæ dicit: *Iniquus adhuc inique agit,
et justus adhuc justificetur*⁵. Eorum enim corpora
quæ in carcere suffocati perierant, canibus obje-
cerunt, sollicitè observantes noctu atque interdium, ne
quis nostrorum ea sepulturæ mandaret. Post hæc
quidquid aut a bestiis aut ab igne reliquum fuerat,
partim laniata, partim ambusta membra exponen-
tes; reliquorum denique capita cum ipsis corporum
truncis similiter inseputa per plurimos dies addi-
tis militum excubiis custodierunt. Et alii quidem
infremebant ac dentibus stridebant in mortuos,
adhuc exquisitiore quodam supplicio eos afflicere
cupientes. Alii vero irridebant insultabantque, si-
mulacra sua laudibus extollentes, ac pœnas de
martyribus sumptas eis ascribentes. Nonnulli paulo
æquiores, et qui vicem nostram dolere quodam-
modo videbantur, exprobrabant identidem hæc
dicentes: Ubi est Deus eorum? Et quid illis profuit
hæc religio, cui vitam quoque suam postposuerunt?
At gentilium quidem insectatio talem habuit varie-
tatem. Nos vero gravissimo interim dolore preme-
bamur, quod humare cadavera nobis non liceret.

vis flectere, neque preces ullæ animos eorum com-
cadavera custodiebant, quasi ingens lucrum facturi,

(55) Δὴ προθέντες τὰ τε τῶν θηρίων. Δὴ τῶν ἐν
ἀμφιδέατρῳ μαρτυρουμένων προσθέντες τὰ τε. Chri-
stoph. Lect. STROTH.

(56) Πῆ δὲ ἠθρακωμένα. Ita codex Regius et
Nicephorus. Sed tres reliqui codd. Maz., Med. et
Fuk. scriptum habent ἠθρακωμένα. Et paulo post
in iisdem codd. legitur πρὸ τῆς ἑαυτῶν εἰλαντο ψυ-
χῆς, non εἰλοντο, ut ex Reg. exemplari edidit Ste-
phanus. VALES. Lectionem receptam ἠθρακωμένα
præstant codd. quoque Bodl. seu Savil., et Norfolk.
sed εἰλαντο (sic) cum spiritu leni Bodl.

(57) Τῶν λοιπῶν. Τῶν τυθέντων Christoph. Lect.
STROTH. Abest ὡσαύτως a codd. Norfolk. Mox pro
ἐνεγέλων habet ἐπαγέλων (ἐπεγέλων) idem codex.

(58) Ἄμα τὰ εἶδωλα αὐτῶν. Auxi orationem vo-
cūla ἅμα ex codd. Bodl. et Norfolk. desumpta.
Eundem verborum ordinem, quem exhibet Stephe-
nanus, in ed. suam Strothius revocavit, qui est αὐτῶν
τὰ εἶδωλα.

(59) Εἶχε. Ἔχει ed. Steph. STROTH.

(60) Τὰ σώματα κρύψαι τῇ γῆ. Moris semper
fuisse Christianis corpora mortuorum inhumare,
ostendit ex multis auctoribus Binghamus *Antiquit.
eccles.* lib. xiiii, cap. 2, § 4.

(61) Ὅστε ἀργύρια ἔπειθεν. Hæc verba non ha-
bentur in tribus codd. Maz., Med. et Fuk. Solus
cod. Reg. ea retinet, cui astipulantur Rufinus et
Nicephorus. Nam Rufinus quidem ita vertit: *Apud
nos vero ingens luctus habebatur, præcipue quod non
possemus corpora humi tradere: quippe quibus nec
noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbe-
batur; neque muneribus suadere custodes, neque pre-
cibus, aut ullo alio genere copia erat*. Nicephorus vero
locum hunc ita expressit: Ὅστε γὰρ ἡ νύξ καθυπο-
ούργει, οὔτε χρυσίῳ μεταθεῖν ἦν· πολλῶ γε μείον
ἔπειθε δέησις. VALES. Codici regio, qui hæc verba
retinet, ms. addere Norfolk. nunc licet; desunt au-

XVI. Igitur martyrum corpora, postquam omni genere contumeliæ traducta, et sub dio per sex dies exposita jacuerunt, tandem cremata atque in cineres redacta, in præterfluentis Rhodani alveum sparsa sunt ab impiis, ne ullæ deinceps eorum reliquæ in terris superessent. Atque id agebant, prorsus quasi Deo superiores esse, et resurrectionem illis adimere possent: ut quemadmodum ipsi dicebant, ne spes quidem ulla resurgendi eis relinqueretur, qua freti novam quamdam ac peregrinam nobis invehant religionem, et gravissima quæque tormenta contemniunt, promptique et alacres mortem subeunt. Videamus nunc, an sint resurrecturi, et utrum adesse ipsis Deus suus, ac de manibus nostris ipsos eripere valeat.

XVII. Qui quidem Christum æmulari atque imitari tantopere studuerunt, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; ut quamvis in tantum gloriæ culmen evecti essent, neque semel atque iterum, sed sæpius martyrium subiissent, et a bestiis denuo in carcerem relati essent; quamvis ignium impressa vestigia, quamvis vibices et vulnera toto corpore circumferrent, tamen nec se ipsos martyres prædicarent, nec a nobis ita se appellari paterentur. Verum, si quis nostrum per litteras aut in familiari colloquio

* Philipp. II, 6.

tem eadem in cod. Savil. seu Bodl.

(62) Τὰ οὖν σώματα τῶν μαρτύρων, etc. Hunc locum laudat Augustinus tomo VI novæ edit. (Benedictinorum), libro De cura gerenda pro mortuis, num. 8 et 10. RUINART. Ait ibidem vir sanctus de ethnicorum sævitia, non ob aliud credendum esse illam divinitus fuisse permissam, nisi ut discerent Christiani in consultantio Christo, dum contemnuunt vitam, multo magis contemnere sepulturam.

(63) Παραδειγματισθέντα καὶ αἰθριασθέντα. Pro ultimo verbo habet θριαμβευθέντα ms. Norfolk. Ait Strothius Christoph. Lect. καὶ δειγματισθέντα adde- re, idque, quid sibi velit, se nescire. Ego ex Christophorsoni versione colligo, ita se habuisse lectionis varietatem: Αἰθριασθέντα καὶ δειγματισθέντα.

(64) Ἐπὶ ἡμέρας ἕξ. Dandi casum ἡμέραις præstat ms. Bodl. in quo καθέντα pro καέντα.

(65) Κατεσάρωθη εἰς τὸν Ῥοδανόν. Hæc est cod. Reg. scriptura, cui consentit Nicéphorus. Sed reliqui cod. Maz., Med., Fuk. et Sav. ita præferunt κατεσάρωθη εἰς τὸν Ῥοδανόν. Quam lectionem vulgatæ longe præferendam duco. Certe Rufinus non aliter videtur legisse, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: *In-censa ossa martyrum et in favillam redacta, cum reliquo terræ pulvere in Rhodanum fluvium dispersere.* VALES. Ms. quoque Norfolk. κατεσάρωθη præstat.

(66) Καυρήν. Κενήν solemnī mutatione ms. Norfolk. Mox abest καὶ ante μετὰ χαρᾶς ab eodem ms., cui consentit Nicéphorus.

(67) Ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν. Hæc interscrit verba Eusebius: Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν δεδηλωμένον αὐτοκράτορα, ταῖς Χριστοῦ συμβέβηκεν Ἐκκλησίαις: ἀφ' ὧν καὶ τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις ἐνηργημένα, εἰκότι λογισµῷ στοχάζεσθαι πάρεστιν. Ἄξιον τοῦτοις ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπισυνάψαι Γραφῆς λέξεις ἑτέρας, δι' ὧν τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλόνηρωτον τῶν δεδηλωμένων μαρτύρων ἀναγγέλλεται τοῦτοις αὐτοῖς τοῖς βήμασιν. Οἱ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, etc. Hæc supradicti imperatoris temporibus Christi Ecclesiis contigerunt,

XVI. Τὰ οὖν σώματα τῶν μαρτύρων (62) παντοίως παραδειγματισθέντα καὶ αἰθριασθέντα (63) ἐπὶ ἡμέρας ἕξ (64), μετέπειτα καέντα καὶ αἰθαλωθέντα ὑπὸ τῶν ἀνόμων κατεσάρωθη εἰς τὸν Ῥοδανόν (65) ποταμὸν πλησίον παραβρέοντα, ὅπως μὴδὲ λείψανον αὐτῶν φαίνεται ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι. Καὶ ταῦτ' ἐπρα- τῶν, ὡς δυνάμενοι νικῆσαι τὸν Θεόν, καὶ ἀφελεῖσθαι αὐτῶν τὴν παλιγγενεσίαν ἵνα, ὡς ἔλεγον ἐκεῖνοι, μὴδὲ ἐλπίδα σχῶσιν ἀναστάσεως, ἐφ' ἣ πεποιθότες, ἐνηντινὰ καὶ καινήν (66) ἡμῖν εἰσάγουσι θρησκείαν, καὶ καταφρονοῦσι τῶν δεινῶν, ἔτοιμοι καὶ μετὰ χαρᾶς ἤκοντες ἐπὶ τὸν θάνατον. Νῦν ἴδωμεν εἰ ἀναστήσονται, καὶ εἰ δύναται βοηθῆσαι αὐτοῖς ὁ Θεὸς αὐτῶν, καὶ ἐξελεῖσθαι ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν (67).

XVII. Οἱ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ Χριστοῦ ἐγένοντο, οὗς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ, ὡς ἐν τοιαύτῃ δόξῃ ὑπάρχοντες (68), καὶ οὐχ ἄπαξ οὐδὲ δις, ἀλλὰ πολλάκις μαρτυρησαντες, καὶ ἐκ θηρίων αὐθις ἀναληφθέντες (69), καὶ τὰ καυτήρια καὶ τοὺς μώλωπας καὶ τὰ τραύματα ἔχοντες περικελιμένα, οὗτ' αὐτοὶ μάρτυρας ἑαυτοῦς ἀνεκήρυττον, οὔτε μὴν ἡμῖν ἐπέτρεπον τοῦτω τῷ ὀνόματι προσαγορευεῖν αὐτοῖς. Ἄλλ' ἐπὶ ποτὲ τις ἡμῶν δι' ἐπιστολῆς ἢ διὰ λόγου μάρτυρας αὐτοῦς προσεῖπεν, ἐπέπλησσαν πικρῶς (70).

C ex quibus ea quæ in reliquis provinciis gesta sunt, conjectura assequi licet. Sed et alia quædam ex eadem Epistola hic adungere operæ pretium fuerit, quibus benignitas atque humanitas illorum quos memoravimus martyrum, describitur his verbis: « Qui quidem Christum æmulari, » etc.

(68) Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ, ὡς ἐν τοιαύτῃ δόξῃ ὑπάρχοντες, etc. Quomodoque interpretanda verba sint, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ, hoc quidem constat, Lyggeneses ex illis argumentum duxisse τῆς ταπεινοφροσύνης Christi. Neque vero hi soli id fecerunt, sed et alii multi veteres scriptores; imo vero id suscipere velim, nullum ecclesiasticum auctorem ad Nicænorum usque temporum adduci posse, qui significari τὸ non alienum a se esse arbitratus est verbis οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο, clare atque aperte indicaverit. Haudquaquam tamen id fraudi est firmissimo argumento contra Humanistas quos vocant, ex istis verbis apostoli sumendo. Statim post τῇ αὐτῇ pro τοιαύτῃ ms. Norfolk., sed perperam.

(69) Καὶ ἐκ θηρίων αὐθις ἀναληφθέντες. Henricus Savilius ad oram sui codicis hunc locum ita emendavit: Καὶ τοῖς θηρίοις παραβληθέντες, καὶ ἐξ αὐτῶν αὐθις ἀναληφθέντες. Quæ emendatio in Genevensi quoque editione apposita est ad marginem ex libro Christophorsoni. Sane Christophorsonus locum hunc ita legit, ut ex versione ejus apparet. Sed utrum ex conjectura, an ex fide veterum codicum ita legerit, incertum est. Nostri certe codices nihil mutant. Porro ἀναληφθῆναι hoc loco significat, in carcerem iterum contrudi. Sic supra de Blandina: Καθαίρεθεῖσα ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀνεληφθῆ πάλιν εἰς τὴν εἰρκτήν. Et paulo post de Attalo: Μαθὼν ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναληφθῆναι. VALES. Et paulo supra Christophorsonus perperam, ut Strothius notat, addidit verba: Ἄλλ' αὐτὸν ἐξένωσα, μορφῇ δούλου λαβῶν.

(70) Ἐπέπλησσαν πικρῶς. Πικρῶς ἔφερον ms. Norfolk. De re ipsa consulas Pearsonium Vindiciæ.

Ἡδῶς γὰρ παρεχόμενοι τὴν τῆς μαρτυρίας προσηγορίαν τῷ Χριστῷ, τῷ πιστῷ καὶ ἀληθινῷ μάρτυρι καὶ πρωτοτόκῳ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπεμνησθόντων τῶν ἐξεληλυθότων ἡδὴ μαρτύρων, καὶ λέγον· Ἐκαίνοι ἡδὴ μάρτυρες, οὓς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦς ἔξλιπεν ἀναληφθῆναι, ἐπισφραγισάμενος αὐτῶν διὰ τῆς ἐξόδου τὴν μαρτυρίαν· ἡμεῖς δὲ ὁμολογοῦμεν (71) μέτριοι καὶ ταπεινοί. Καὶ μετὰ δακρύων παρεκάλουν τοὺς ἀδελφούς, δεόμενοι ἵνα ἐκτενεῖς εὐχὰι γίνωνται πρὸς τὸ τελεωθῆναι αὐτούς. Καὶ τὴν μὲν δύναμιν τῆς μαρτυρίας ἔργῳ ἐπεδείκνυντο, πολλὴν παρρησίαν ἄγοντες πρὸς πάντα τὰ ἔθνη (72)· καὶ τὴν εὐγένειαν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἀφοβίας, καὶ ἀτρομίας φανερὴν ἐποίησαν (73). Τῶν δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς τῶν μαρτύρων προσηγορίαν παρηγοῦντο, ἐμπεπλησμένοι φόβου Θεοῦ· ἐταπεινῶν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν κραταίαν χεῖρα, ὅφ' ἦς ἱκανῶς νῦν εἰσιν ὑψωμένοι. Τότε δὲ πᾶσι μὲν ἀπελογοῦντο (74), κατηγοροῦν δὲ οὐδενός. Ἔλυον μὲν ἅπαντας, ἐδέεσμενον δὲ οὐδένα (75). Καὶ ὑπὲρ τῶν τὰ δαίνα διατιθέτων ἠύχοντο, καθάπερ Στέφανος ὁ τέλειος μάρτυς· Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην. Εἰ δ' ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐδέετο (76), πῶσω μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν; Οὗτος γὰρ καὶ μέγιστος αὐτοῖς πρὸς αὐτὸν ὁ πόλεμος ἐγένετο, διὰ τὸ γνήσιον τῆς ἀγάπης· ἵνα ἀποπνιχθεὶς ὁ θῆρ, οὓς πρότερον ἦτο καταπεπωκέναι, ζῶντας ἐξεμάσῃ. Οὐ γὰρ ἔλαβον καύχημα κατὰ τῶν πεπτωκότων· ἀλλ' ἐν οἷς ἐπλεόναζον αὐτοί, τοῦτο (77) τοῖς ἐνδεεστέροις ἐπήρουν, μητρικὰ σπλάγγνα ἔχοντες, καὶ πολλὰ περὶ αὐτῶν ἐκχέοντες δάκρυα πρὸς τὸν Πατέρα. Ζῶν ἡτήσαντο, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς· ἦν καὶ συνεμερίσαντο τοῖς πλησίον· κατὰ πάντων (78) νικηφόροι πρὸς Θεὸν ἀπαλόθοντες· εἰρήνην ἀγαπήσαντες αἰεὶ, καὶ εἰρήνην ἡμῖν

A eos inartyres compellasset, objurgabant graviter atque increpabant. Martyris enim appellationem libentissime concedebant Christo, utpote fido veroque testi, et primogenito mortuorum, vitæque celestis principi et auctori. Eos quoque qui jam ex hac vita migraverant, martyres nobis commemorabant, aiebantque : Hi jam sunt inartyres, quos in ipsa confessione Christus assumi voluit, professionem ipsorum morte tanquam annulo obsignans; nos vero viles atque abjecti confessores. Simul profusus lacrymis obsecrabant fratres, ut continuæ ad Deum preces fierent, quo tandem ipsi perfectum finem adipisci mererentur. Ac reipsa quidem virtutem martyrum exhibebant, cum ingenti libertate ac fiducia gentilibus respondentes, et egregiam B animi indolem partim tolerantia, partim quod metus ac pavoris expertes essent, perspicue testabantur. Ipsam vero martyrum appellationem a fratribus sibi oblatam, utpote timore Dei constricti refugiebant; deprimebant se sub manu potenti, a qua nunc sublimius elevati sunt. Tunc vero omnium defensionem suscipiebant, neminem accusabant. Cunctos absolvebant, neminem ligabant. Quin etiam pro illis a quibus acerbissime cruciati fuerant, exemplo perfectissimi martyris Stephani, Deum precubantur : Domine, ne imputes illis hoc peccatum. Quod si ille pro lapidantibus orabat, quanto magis pro fratribus eum orasse, credibile est? Hoc enim maximum certamen illis fuit adversus diabolium, ob sinceram ac minime fucatam charitatem : ut quos ille malignus serpens vivos jam se devorasse crediderat, elisis faucibus, remove rederetur. Neque enim fastu et arrogantia intumescerunt adversus lapsos, sed ea quibus abundabant

Act. vii, 59.

Ignat. p. 11, sine cap. 9, p. 115, ubi monuit vir præstantiss. adversus dicta a nobilibus istis confessoribus de martyribus alia et præcipua ratione ita appellatis, tales viros ac tanta pro Christo passos, etiamsi in tormentis non obdormiverint, semper ab antiquis et merito *martyras* nuncupatos fuisse, nec contrarium quid ex his dictis a quoquam adhuc collectum. Ita ille. Imo S. Serapio, qui hoc sæculo floruit secundo, episcopi ejusdem subscriptionem, fidem olim confessi, conservavit in epistola ab Eusebio lib. v *Hist.*, cap. 19, excerpta, qua ipse se episcopus martyrem appellat : Αὐρήλιος Κυρήνιος μάρτυς ἐβρώσθαι ὑμᾶς εὐχομαι. Vid. S. SERAPIONIS fragmenta. Sed tamen, monente ipso quoque Cypriano, qui *martyrum* nomine confessores appellare solet, *Confessio exordium gloriae est, non mensuram jam coronæ.* De unitate Ecclesiæ p. 117, ed. *Felli.*

(71) Ὁμολογοῦ. Ὁμολογηταί ms. Norfolk.

(72) Πάντα τὰ ἔθνη. Πάντα abest ab ed. Steph. STROTH. Neque agnoscit Rufinus.

(73) Ἐποίησαν. Ποιοῦντες Christoph. Lect. Max apud eundem deest τοὺς. STROTH.

(74) Πᾶσι μὲν ἀπελογοῦντο. Rufinus hunc locum ita vertit : *Placabant omnes, neminem accusabant.* Christophorus vero et ante illum Langus sic interpretari maluit : *defendere omnes, neminem accusare.* Quam interpretationem probare non possum. Neque enim in Græco dicitur ὑπὲρ πάντων ἀπελογοῦντο, sed πᾶσιν ἀπ. Sed neque martyres illi cunctos sine discrimine defendebant, hæreticos

scilicet, Judæos et gentiles. Rectius itaque Musculus vertit : *Omnibus rationem fidei suæ reddebant.* Possis etiam vertere : *Omnibus se excusabant.* Id enim proprie est ἀπολογεῖσθαι. Unde apologiæ sacerdotum, de quibus Gregorius Magnus in *Sacramentario*. VALES. Suam igitur ipsius interpretationem corrigere voluit Valesius.

(75) Ἔλυον μὲν ἅπαντας, ἐδέεσμενον δὲ οὐδένα. Quæ fuerint partes martyrum in reconciliandis lapsis, cæterisque peccatoribus revocandis ad Ecclesiæ pacem communicationemque, plene ostendunt Cyprianiæ epistolæ. Martyras enim neutiquam pro iudicibus in hujuscemodi causis, sed pro intercessoribus tantum et suffragatoribus, gerere se oportebat, ut ibi ex jure et consuetudine probatur.

(76) Ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐδέετο. Ὑπὲρ τῶν ὀβριζόντων ἐδέετο Christoph. Lect. STROTH. Nec male. Non vertit vetus interpres. Addit autem καὶ ante ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ms. Norfolk.

(77) Τοῦτο. Ταῦτα Christoph. Lect. et cod. Castel. STROTH. Sed fortasse vix opus est, ut quid mutetur. Scribitur τοῦτο in nis. Norfolk. male; in eodemque codice corruptum supra est ἀποπνιχθεὶς ὁ θῆρ in ἀποπνιγθεὶς ὁ θηρόν, et καταπεπωκέναι in καταπεπωκέναι.

(78) Κατὰ πάντων. Κατὰ πάντα. Sic ex cod. Reg. edidit Stephanus. Reliqui tamen cod. Maz., Med. et Fuk. scriptum habent κατὰ πάντων νικηφόροι. Id est de omnibus victores. Nicephorus vero ita hunc locum reflinxit, καὶ πάντες νικηφόροι, etc. VALES. Cum Valesii codicibus facit uterque meus.

bona, indigentibus liberaliter subministrabant, materna quaedam misericordiae viscera gestantes, magnamque vim lacrymarum pro illorum salute coram Deo Patre fundentes. Vitam petierunt, et largitas est eis Deus⁴: quam etiam illi proximis suis communicarunt, ubique victores ad Deum profecti. Cumque pacem dilexissent, pacem nobis commendassent, ipsi cum pace migraverunt ad Deum; non dolorem matri, non fratribus dissidium ac bellum, sed gaudium et pacem et concordiam charitatemque omnibus relinquentes.

XVIII. Alcibiades quidam unus ex illorum martyrum numero, durum et squalidum vivendi genus sectabatur, nullumque omnino cibum admittens, solo pane et aqua ad id usque temporis vesci con-

Α παραγγυήσαντες (79), μετ' εὐφροσύνης ἐχώρησαν πρὸς Θεόν· μὴ καταλιπόντας πόνον τῆ μητρὶ, μηδὲ στάσιν καὶ πόλεμον τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην (80).

communicarunt, ubique victores ad Deum profecti. Cumque pacem dilexissent, pacem nobis commendassent, ipsi cum pace migraverunt ad Deum; non dolorem matri, non fratribus dissidium ac bellum, sed gaudium et pacem et concordiam charitatemque omnibus relinquentes.

XVIII. Ἀλκιβιάδου γὰρ τινος ἐξ αὐτῶν (81), πᾶν αὐχμηρὸν βιοῦντος βίον (82), καὶ μηδενὸς ὄλων τὸ πρότερον μεταλαμβάνοντος, ἀλλ' ἢ ἄρω μόνῳ καὶ ὕδατι χρωμένῳ (83). Πειρωμένῳ τε καὶ ἐν τῇ εὐ-

⁴ Psal. xx, 5.

Ante Θεόν hic statimque post articulus τὸν in cod. Norfolk. additur.

(79) *Εὐφροσύνην ἀγαπήσαντες ἀεὶ, καὶ εὐφροσύνην ἡμῖν παραγγυήσαντες.* Post Strothium quidem ex edit. Stephani atque Nicephoro pronomen ἡμῖν pro ἀεὶ lectione Valesii reposui; dum vero idem vir cl. ex eadem Stephani edit. αὐτοῖ προ priorē ἀεὶ revocandum censet, necum facit vetus interpres, Rufinus, qui vertit: *Sed pacem semper habendam, pacem fratribus custodiendam commonebani.*

(80) *Καὶ ἀγάπην.* Addit Eusebius: Ταῦτα καὶ περὶ τῆς τῶν μακαρίων ἐκείνων πρὸς τοὺς παραπειστικότητας τῶν ἀδελφῶν στοργῆς, ὡφελίμως προσέειπεν· τῆς ἀπανθρώπου τε καὶ ἀνηλεοῦς ἕνεκα διαθέσεως, τῶν μετὰ ταῦτα ἀπειθῶς τοῖς Χριστοῦ μέλεσι προσσηνεγμένων. *Atque hæc de beatorum illorum affectu erga eos fratres qui lapsi fuerant, ad legentium utilitatem hic posita sint, propter eos qui inhumano quodam ac truci animo præditi, inclementer adversus Christi membra postmodum sævierunt.* Ait Valesius: « Novatianus intelligit, qui lapsis omnem spem indulgentiæ postea præcluserunt. » De Novatianis loquitur quidem Eusebius; sed verba Lugdunensium dissidia atque lites his etiam temporibus in Ecclesia exortas fuisse circa communicationem lapsorum clare indicant; alii quidem severius circa hanc rem agentibus, aliis lenius, durissime fortasse omnium Montani sectatoribus. Hinc porro colligendum esse patet, vel ea tempestate invaluisse morem, ut lapsi a martyribus pacem Ecclesiæ expeterent; cuius quidem moris hoc primum omnium fortasse est testimonium; in quo etiam notanda verba sunt: Ἄλλ' ἐν οἷς ἐπλεόναζον αὐτοί, τοῦτο τοῖς ἐνδεστέροις ἐπήρουν, nam ea opinio de tanto martyrum merito, ut idem aliis quoque hominibus in satisfactionem delictorum communicari queat, isthuc ipsi consuetudini originem dedisse videtur. Verum optime ait Tertullianus: « Quis alienam mortem sua solvit, nisi solus Dei Filius? » *De pudicitia* cap. ult. Non quod crediderit antiquitas, martyras, aut quosvis alios, aliquid efficere posse vel sui vel aliorum gratia nisi per Christi sanguinem. Etenim etiam Origenes, qui opinionem de martyrum merito fovebat, hæc habet in *Exhort. ad martyrium*: Εἰς μόνος δεδύνηται δοῦναι ἀντάλλαγμα τῆς ἀπολλυμένης πρότερον ψυχῆς ἡμῶν τῷ αὐτοῦ τιμίῳ αἵματι. cap. 12, pag. 282, ed. Delaruan. Idem S. Cyprianus in epist. 10 vel 8, cum de agone martyrum dixisset: « Pretiosa mors hæc est quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consummatione virtutis, » statim post subjunxit de Christo: « Et qui pro nobis mortem semel vicit, semper vincit in nobis. » Αὐτοί, de martyribus ait S. Joannes in Apoc. xii, 11, ἐνίκησαν αὐτὸν (diabolum) διὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἄρ- ρίου, καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου.

(81) Ἀλκιβιάδου γὰρ τινος ἐξ αὐτῶν, etc. Dubium est, utrum verba quæ sequuntur, desumpta omnia sint ex Lugdunensium epistola. Eadem quidem *Chronici Paschalis* seu *Alexandrini* auctor habet ad pag. 26, ed. Ducangii, sed ex Eusebio, ni fallor, descripta. Cæterum, cum Valesius recte, ut opinor, paulo infra notavisset, Alcibiadem (si ita revera nominatus est) Montanistam distinguendum esse ab Alcibiade hoc confessore, Readingius interea hæc addit: « Utcunque Alcibiades hic diversus fuerit ab isto cognomine Montanista, eundem tamen errorem hausisse videtur de necessitate abstinendi a quibusdam cibis, velut a malo principio conditis. » Istud vero de Montanistis quidem a cibus propter hujusmodi causam abstinentibus soli Epiphano, etsi nulla mentio ejus facta est a Readingio, debetur, in eo tamen alios omnes auctores relinquenti, quod sædissimum Encratarum aliorumque hæreticorum errorem Montanistis in hæresi 48, n. 8, ascriberet, si revera quidem, quod vix certum est, Montanistas his hæreticis includerit. Fortasse tamen hæc facta est divinæ voluntatis significatio propter Montanistarum sectam, tunc primum, ut Eusebius statim post ostendit, exortam; namque hæretici isti ex jejuniis suis, xerophagiis, stationibusque, quæ præter instituta catholice Ecclesiæ observabant, laudem quærere, et plurimum sibi favorem captare soliti sunt. Ne igitur Alcibiadis exemplum aliquibus forte fratribus scandalo fieret, quasi ille patrocinaretur Montanistarum, aliorumque hæreticorum tum scaturitionem, substitutioni, verisimile est, aliam victus sui ordinandi rationem ipsi per Attalum divinitus fuisse imperatam. En autem plane apposite huic loco ita scribentem Tertullianum, dum officia charitatis in fratres incarceratos ita exprobrat catholicis: « Plane vestrum est in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne consuetudinem quærant, ne lædeat vitæ, ne nova abstinentiæ disciplina (illa nimirum Montanistica) scandalizentur. » *De jejuniis*, c. 12. Certe, quidquid secus nonnulli suspicati fuerint, alicui fuerunt a Montanismo fratres hi Gallici. Imo vero, si fides auctori *Synodici* a Joanne Pappo primam editi adhibenda est, synodus ab iisdem contra Montanum et Maximillam celebrata est. Σύνοδος θεία καὶ ἐπὶ τοῖς ἐν Γαλλίᾳ συναθροισθεῖσα ὑπὸ τῶν ὁμολογητῶν· ἀποκηρύξασα Μόντανον καὶ Μαξιμίλλαν· ἧς ὁ ὄρος πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ πιστοὺς διέβη, cap. 7.

(82) *Αὐχμηρὸν βιοῦντος βίον.* Αὐχμηρῶς βιοῦντος (ed. Steph.); αὐστηρῶν βιοῦντος β. Christoph. Lect. STROTH. Supra προαχθῆναι pro προσθεῖναι ms. Norfolk.

(83) Ἄλλ' ἢ ἄρω μόνῳ καὶ ὕδατι χρωμένῳ. Addit salem Rufinus vertendo *sed tantum sale et pane cum aqua utebatur.*

κτη οὕτω διάγειν, Ἀττάλω μετὰ τὸν πρῶτον ἀγῶνα ἄν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἦν ὄντων, ἀπεκαλύφθη ὅτι μὴ καλῶς ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ χρῶμενος τοῖς κτίσμασι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλοις τύπον σκανδάλου ὑπολειπόμενος. Πεισθεὶς δὲ Ἀλκιβιάδης, πάντων ἀνέδην μεταλάμβανε (84), καὶ ἠύχαριστεὶ τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ ἀνεπίσκηπτοι χάριτος Θεοῦ ἦσαν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν σύμβουλον αὐτοῖς.

(84) Ἀνέδην μεταλάμβανε. Auctor *Chronici Paschalis*, qui, ut dixi, hæc attulit, φανερώς pro ἀνέδην posuit. Et paulo post καὶ δικαίως addidit ante

A sueverat. Cumque in carcere positus eandem vendi rationem vellet retinere, Attalo post primum quod in amphitheatro confecerat certamen, revelatum est, non recte neque ordine facere Alcibiadem, qui et creaturis Dei minime uteretur, et aliis exemplum scandali fieret. Paruit itaque Alcibiades, et cunctis deinceps cibis promiscue uti cœpit, gratias agens Deo. Neque enim divina gratia eos præsentia sua destituerat; sed consultorem habebant Spiritum sanctum.

illa οὐ γὰρ ἀνεπίσκηπτοι ἦσαν, interpretandi causa, sed irritò conatu. Articulum ante Θεοῦ adjecit ms. Norfolk.

APPENDIX.

I.

PASSIO SS. EPIPODII ET ALEXANDRI.

(D. Theod. ROUNART, *Acta martyrum sincera*. Veronæ, 1731, in-folio. p. 62.)

MONITUM.

Non multo post sanctorum Pothini, et sociorum ejus cædem, quos ex Eusebio in urbe Lugdunensi illustri martyrio coronatos diximus, comprehensi sunt duo alii Christiani, qui eandem urbem sanguine suo illustrarunt. Hi sunt Epipodius et Alexander, quorum Acta ex Aprili Bollandiano et Surio cum 2 codd. mss., uno Bibliothecæ Colbertinæ, altero insignis archimonasterii Sancti Remigii Remensis collata proferimus. De iisdem sanctis martyribus exstat homilia Eucherii Lugdunensis, sub Eusebii Gallicani nomine tom. V, part. 1, *Bibliothecæ Patrum* edit. Coloniensis.

Non uno et eodem die hos sanctos martyres mortem pertulisse ex eorum Actis constat. Hinc factum est, ut cum diversis diebus eorum festivitas celebraretur (quod jam tempore Eucherii fiebat, ex laudata homilia), eorum Acta in duas partes divisa sint, adjecta unicuique parti sua præfatiuncula, ut in officii divinis facilius legi possent; quamvis ea ab eodem auctore simul conscripta fuisse nemo possit inficiari. Prioris, scilicet Epipodii, festum die vigesima secunda Aprilis, Alexandri vero die vigesima quarta ejusdem mensis etiam antiquiora Lugdunenses circa mensem Augustum anni præcedentis passi fuerint. Eorum vero sacra corpora tempore Gregorii Turonensis, in crypta Sancti Joannis sub altari cum beati Irenæi reliquiis collata erant, et de quorum monumentis, ut ait ille *De gloria Martyrum*, cap. 50, si pulvis cum fide colligatur, extemplo medetur infirmis. »

Florus et Ado Viennensis archiepiscopus, asserunt in suis Martyrologiis ad diem 24 Aprilis, simul cum Alexandro, alios triginta quatuor martyres passos fuisse, quem sanctorum numerum alii deinceps Martyrologiorum scriptores retulerunt. De iis tamen nec in Actis, nec in Eucherii laudata homilia quidquam habetur.

Præter hos martyres Lugdunenses, celebres sunt Marcellus et Valerianus, qui, furente persecutione, ex urbe Lugduno fuga elapsi, mortem quam illic evaserant, paulo post in vicinis urbibus oppetierunt; Valerianus apud Trenorchium oppidum, vulgo Tournus; Marcellus vero prope Cabilonum, ubi cingulo tenuis in terra defossus, tertio post die beatum spiritum exhalavit. Utriusque meminit Gregorius Turonensis lib. 1, *De gloria martyrum* cap. LIII et LIV. Solemnis jam erat tempore Gumtramni regis, Sancti Marcelli festività, ad quam, teste eodem Gregorio *Hist.* lib. IX, cap. 3, iste princeps accessit. Eum autem martyrem rex piissimus veluti præcipuum regni sui patronum agnovit, ad cujus sepulcrum basilicam cum monasterio construi curavit, in quem locum 40 episcoporum concilium ab eodem rege convocatum fuisse narrat Gregorii continuator cap. 1. Porro istud monasterium hactenus perseverat, nostris Cluniacensibus addictum.

PASSIO

SANCTORUM EPIPODII ET ALEXANDRI.

Ex codd. mss. et Aprili Bollandiano.

I. Si merita virorum fortium, et facta ad incitamentum posteritatis, mandantur annalibus, qui pro terrena libertate, vel patria inani intentione ceciderunt, relinquentes carnalium virtutum brevia monumenta, dum pereunt; quantis præconiis celebranda mors martyrum est, qui admirabili gloriosoque compendio, dum manus suas ad cælum porrigunt, fidei et devotionis exempla terris relinquunt, propagantes hominum vitam mortibus suis? Neque enim pro imperatore terrestri, sed pro Rege cœlesti sanguinem suum profundentes, non pro patria quæ gignit et recipit, non pro patria quæ habetur et amittitur, sed pro illa Jerusalem cœlesti, patria sempiterna, quæ meritis est constructa sanctorum, quæ culmina sua cœlo inserit, cujus incolæ mori nesciunt, cujus libertas jugum tartaræ captivitatis ignorat, cujus libertas cum immortalis gloria et beatitudine perseverat. Et licet de præmiis martyrum pauca perstricta sint, quia nequaquam condignæ sunt passionibus præsentis sæculi ad magnitudinem gloriæ cœlestis¹, quæ erit perpetua et sempiterna; attamen hi sunt perpetui sanctorum triumphi, qui merito scriptis proditi mittuntur ad posteros; ut si non contingit occasio passionis, succensæ tamen mentis æmulationis ardore, immaculatam vitam et contritione corporum et imitatione martyrii, consequantur. Itaque beatissimorum Epipodii (1) et Alexandri conflictus atque victorias, Christo in illis triumphante, referimus, ut fides credentium præmissum et desideret et sequatur exemplum.

II. Igitur principis Antonini Veri decimo septi-

¹ Rom. VIII, 18.

(1) In codd. Rem. et Colb. scribitur semper, *Ypipodius*; in Martyrologio Flori *Upipodus*; in ho-

mo (2) imperii anno, cum per provincias gentiliū furor desæviret, præcipue in Lugdunensi urbe debacchatus est, in qua pro sui magnitudine quanto majores debebant populi, tanto etiam gentiliū copiosior rabies æstuabat; iudices, officiales, tribuni, milites, vulgus certatim, indiscreto etiam sexu, Christianos multiplicitate crudelitatis laniabant: quorum plurimi distinctis passionibus atque nominibus, ad succedentium memorias pervenerunt; innumeros vero, qui vel indiscreta cæde concisi sunt, vel vincti in ergastulis defecerunt, inscriptos cœlestis vitæ liber tantum continet. Nam post vastissimam martyrum stragem, et sævientium passionum crudelitatem, de qua etiam Christi famuli, quos tunc illustrissimæ urbes Vienna et Lugdunum tenebant, ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ scripta miserunt, cum pene ad integrum Christi nomen a gentilibus crederetur extinctum: per proditorem domesticam Epipodius et Alexander occulte operam dare catholico fidei cultui, præsi nuntiatur; quos ille indagine sollicita, exosæ religionis reliquias in illis extinguere cupiens, præcipit inquiri.

III. Verum intermisso paulisper ordine passionis, quanti qualesve fuerint, convenit vel breviter publicari. Et Alexander quidem natione Græcus fuit, Epipodius vero Lugdunensis civitatis indigena; quos parvulos scholare contubernium et charitas jam virilis in primæva ætate conjunxerat; et ita litteris eruditissimi, concordia crescente, adeo C provecti sunt, ut cum fuerint Christiani, et a charissimis parentibus instituti, ad religionem tamen

milia S. Eucherii, *Ephiphodius*.

(2) Cod. Rem. cum Colb. habet, *decimo octavo*.

se incitamentis mutuo provocarent; nam sobrietate, parcimonia, castitate, fide, opere misericordiae, ita Deo sese^a hostias dignas praepearabant, ut in consummationis meritum profuerit gloria prolata martyrii. Erant ambo juventutis flore conspicui, neque adhuc conjugalibus nexibus implicati. Sæviente autem persecutione, implentes evangelica constituta, quoniam ad aliam vel etiam tertiam civitatem abire non possent, latebram ibi quaesierunt. Egressi vero occulte septa murorum, in eo vico qui propter Incisam-petram (3) situs est, turgio se cujusdam religiosae et fidelis viduae sine ullis comitibus abdiderunt. Cumque illic aliquandiu, tecti fide mulierculae et loci humilitate, latuissent, tandem illos sagax inquisitor invenit, quos per angustum cellulæ aditum fugientes manus infesta corripuit; qui ita trepidi inter insilientes irruerant, ut sanctus Epipodius calceamento pedis unius privaretur; quod postea fidelis mulier, tanquam thesaurum sibi repertum occuluit.

IV. Itaque captos etiam ante discussionem carcer accepit; quia manifesti putabatur criminis nocmen esse ipsa appellatio Christiana. Deinde post triduum vinctis post tergum manibus ante praesidis statuuntur tribunal; quos sævissimus iudex astante et infremente gentilium multitudine, de nomine et professione interrogavit. Illi vero et vocabula sua prodiderunt, et Christianos se esse perspicue testati sunt. Accenditur ergo iudex, et popularis conclamatio attollitur, et in innocentes simul omnium insania consurgit. Potestas eos increpat, furorem suum hujusmodi clamore testatur: Etiam nunc adversus deos immortales humana temeritas perseverat? Etiam nunc convelluntur principum sanctiones, et uno eodemque majestatis crimine imperator impugnatur et numina? Ubi sunt tormenta, quæ intulimus? ubi cruces? ubi gladii? ubi bestiae? ubi ignitæ laminæ? ubi districtio, etiam ultra mortis terminos procurata? Exstincti sunt homines, sepulcra (4) non exstant, et tamen Christi memoria perseverat. O puniendi, quo ausu in religione vetitis perdurastis? Jam nunc pro vestrae presumptionis temeritate poenas dabit. Ac ne se invicem exhortentur aut moneant (5) sermone vel nutibus, ejecto Alexandro qui est ætate firmior, Epipodius applicetur. Quem scilicet singulariter destitutum, dum pro conjectura ætatis teneriorem animo judicabat, serpentis antiqui usus calliditate, venenata blandimentorum arte sollicitat. Video enim te, ait, juvenem et nefas est ut in intentione pravi propositi perseveres et pereas. Nos immortales deos colimus, quos universitas populorum, quos etiam nominibus propriis sacratissimi principes veneran-

^a mss. in se.

(3) Incisa-petra, vulgo *Pierre-encise*, arx seu castrum ad muros urbis Lugdunensis super rupem præaltam.

(4) Martyrum priorum corpora cremata fuisse, ne fidelium veneratione haberentur vidimus supra

tur. Nos deos colimus lætitia, conviviis, cantionibus, ludis, comessatione et lascivia; vos vero hominem crucifixum, cui placere non possunt qui his omnibus perfruuntur, qui lætitiâ (6) respuat, qui jejuniis delectatur, qui damnatis voluptatibus tristem et infecundam diligit castitatem. Quid vero tribuere beneficii cuiquam valet, qui se tueri a vilissimorum insectatione non potuit? Quæ quidem omnia idcirco tibi contexui, ut cum oblectatione et cum gaudio, quasi juvenis, austeritatem refugiens, mundi hujus beatitudine perfruaris.

V. Ad hæc beatus Epipodius: *Non ita me Christi ac fidei catholicæ armavit affectus, ut sensum meum misericordiae tuæ figmenta permoveant. Pietas enim ista crudelitas est; vobiscumque vivere, mors est æterna; cæterum a vobis perire gloriosum est. Semper æternum vero Dominum nostrum Jesum Christum, quem crucifixum memoras, resurrexisse non nosti, qui ineffabili mysterio (7) homo pariter et Deus, famulis suis tramitem immortalitatis instituit, et ad cælestia regna perducit. Sed ut communiter tecum loquar, quia alta non recipis; nunquid ita cæcata mens tua est, ut nescias hominem ex animæ et corporis duplici constare substantia? Animæ imperio, corporis servitio magis utimur. Turpitudines quibus dæmones vestros colitis, oblectant membra corporis, mentes interimunt. Quæ autem illa vita est, ubi partitis potioris detrimenta proveniunt? Nos pro anima adversus corpus bella suscipimus; nos pro anima adversus vitia dimicamus; vobis venter Deus est, et in morem pecudum, post ingluviem prodigam, finem vitæ præsentis, mortis judicatis occasum. Cæterum nos quicumque vobis persequentibus interimimus, dum nos temporalia deserimus, vitam ingredimur æternitatis.*

VI. Iudex vero, responsi hujus livore et admiratione defixus, iracundiaque stimulante commotus, admirabilis eloquentiæ domicilium, id est os martyris elidi pugnorum ictibus jubet. Ac deinceps sanctus Epipodius, illato dolore constantior, mistis cruore dentibus, hæc verba profudit: *Christum cum Patre ac Spiritu sancto Deum esse confiteor, dignumque est ut illi animam meam refundam, qui mihi et creator est et Redemptor. Ita enim mihi vita non tollitur, sed mutatur in melius. Nec interest infirmitas corporea quo fine solvatur, dummodo anima cælis invecta ad suum revertatur auctorem. Cum hæc beatus Epipodius constanti assertionem loqueretur, imperio truculenti iudicis equuleo suspenditur, circumstantibus hinc inde lictoribus, ut latera ejus impressis unguibus sulcarentur. Tunc subito populi terribilis clamor factus est, petentis ut sibi detur, ut obrueretur imbre saxorum, aut membratim divisus sævientium insania carperetur. Ita furore*

in epistola ad Ecclesias Asiæ.

(5) Boll. et Sur. *muniant*.

(6) Cod. Colb. cum Sur. et Bolland *licentiam*.

(7) Cod Remig. *pietate*.

omnium tarda erat crudelitas judicantis. Metuens autem præses ne magis vim inferrent, et per seditionem potestas ac iudicii reverentia turbaretur, ad sedandum circumfusæ multitudinis præcipitem et insanum furorem, causamque commotionis extinguens, eductum extra tribunal gladio raptim feriri jubet. Itaque quanto infestior fuit inimicorum tumultus, tanto citius, dispositione divina, consummatio accelerata est martyrii; ut puerum suum de passione ac persecutoribus triumphantem, velocius Christus remunerator reciperet, qui est benedictus in sæcula (8).

VII. Beatos martyres Epipodium et Alexandrum primum conjunxit infantia, deinde in timore divino instituit adolescentia, firmavit juventus, donec animis meritisque conjuncti, ad martyrium pervenerunt, quod tribuente Dei munere pariter susceperunt. Sed dum Dominus noster Jesus Christus ita militum suorum victrices dispensat coronas, ut qui ei jungebantur confessione temporali, dividerentur occasu, merito nobis præstitum judicamus, ut duplicata in illis solemnitate fruermur. Nam et dum alternis diebus festa illorum proveniunt, et illos inseparabili veneramus affectu, non singulis diebus, sed geminatis obsequiis utrumque bis colimus (9). Et sicut nudius tertius solemnitas cælo insertum Epipodium celebravit, ita hodierna festivitate beatum Alexandrum pervenisse ad regna cælestia gaudeamus. Idcirco autem nunc revertamur ad historiam passionis.

VIII. Interempto ergo Epipodio martyre persecutor recenti adhuc cruore respersus, beati Alexandri sanguinem sitiēbat. Quem receptum ex carcere, comperendinato examine, die interposito, furori suo præcepit offerri, ut ejus supplicis non solum rabiem suam, verum etiam insaniam commoti et sævientis populi temperaret. Quem tamen etiam nunc hac percunctatione tentavit: Adhuc in potestate tua est ut evadas prædecessorum exempla, videasque quæ teneas. Ita enim persecuti Christianos sumus, ut pene te solum arbitrer resedis. Nam præter alias cæsorū catervas, etiam multitudine tuæ collēga succubuit; atque ideo, tibi consulens, immortales deos thuris accensione venerare.

IX. Beatus Alexander dixit: *Gratias ago Domino, quod dum gloriosos martyrum evolvis triumphos, et illata tormenta commemoras, ad devotionem me quoque confirmas exemplis. Putasne ergo extinctas animas quas fudisti? Illæ quidem cælum possident; sed versa vice persecutores in illo agone perierunt. Fallit enim te opinio tua. Exstingui non potest nomen Christianum, quod ita, Deo fundante, firmatum*

est, ut et vita hominum custodiatur, et mortibus propagetur. Deus noster cælum quos fecit possidet; terram tenet, inferna moderatur, et animas quas interemptas judicas, regnum cælestē suscepit; vos vero cum diis vestris inferna retinebunt. Et quia fratrem (10) meum charissimum in summo (11) gaudio collocatum scio, securior viam devotionis ingredior. Ego Christianus sum, et fui semper, et futurus sum in gloriam Dei. Tu vero exerce corpus, quod pro imbecillitate terrena sortibus mundi videtur addictum; cæterum animas nostras custodiet et recipiet ille qui contulit.

X. Ad hæc præses misto pudore et furore desævians, sanctum Alexandrum divaricatum ternis cædentibus præcepit verberari; qui nulla humili responsione inter tormenta dejectus, Dei semper præsidium flagitavit. Cumque longissimo spatio cædentium succidia vicissitudine non frangeretur, præses interrogat, utrum etiamnum in hac confessione duraret. Cujus percunctationi inconcussa auctoritate respondit: *Deos gentilium dæmonia esse; Deum vero omnipotentem, invisibilem, sempiternum sui propositi esse custodem.*

XI. Tunc judex: Christiani ad istam insaniam proruperunt, ut prolixitate pœnarum gloriam sibi existentibus comparari, et persecutores suos vicine se judicent, quos oportet celeri fine consumi. Quia ergo in pertinacia sua et audiri nefas est et videri, idcirco Alexander fixus cruci, animam, sicut meretur, effundat. Postquam sententiam ministri sævique carnifices acceperunt beatum Alexandrum, salutarique signo eum, extensis in diversa brachiis ac manibus nexuerunt. Nec tamen diu beati martyris tormenta porrecta sunt; ita enim laniatum fuerat corpus crudelitate verberantium, ut carne soluta costarum, patefactisque visceribus, secreta animæ panderentur. Nam dum totus in Christo est, eumque jam fessus (12) supremis vocibus invocat, beatum spiritum examinatus emisit.

XII. Hos itaque semper concordēs et socios, quia mors diviserat, sepultura conjunxit, dum furantibus Christianis, educta occulte extra urbem corpora absconsa conduntur. Erat enim in colle superposito civitati concretis densatus stipitibus locus, ibique in modum speluncæ conclusa fructetis ac sentibus vallis latebat, et ut fit, ubi humor deciduus per naturale ministerium infunditur, inculta fecunditas, quo in recessu venerabilia corpora religiosa provisione demersa sunt; quia gentilium furor, extremam denegans sepulturam, etiam in corpora exanimata sæviebat. Postea vero venerabilem locum religiosorum cultus servavit, et prodidit reverentia

(8) Hic desinit passio sancti Epipodii in cod. Remigiano, sicut apud Surium in quo codice georsim habetur passio sancti Alexandri, eo quod diversis diebus eorum festivitas ageretur.

(9) S. Eucherius in homilia de his sanctis: *Duplicia Epipodii et Alexandri tropæa, Ecclesiæ nostræ prædes, interjecta bidui vel triidui distinctione concele-*

brat.

(10) Non inde inferendum est hos martyres fratres germanos fuisse, sed suum fratrem Epipodium, utpote Christianum, appellat, sicut in epistola ad Asiæ Ecclesias, Blandina soror appellatur.

(11) Cod. Remig. tuto.

(12) Cod. Remig. confessus.

deducta per posteros, et virtutes plurimæ quæ sanctorum potentiam prodiderunt.

XIII. Nam cum tempore consequenti, populus Lugdynensis passim morbo sæviēte corrueret, adolescens quidam natu nobilis, vi februm valde succensus, per visionem commonitus est, ut remedium ab ea muliere, quæ calceamentum martyris habebat, expeteret. Illa vero se medicinæ nihil nosse respondit; sed, Domino miserante, martyris per exuvias hospitali ope allata, se plurimos curasse non negabat. Statimque ei Lucia (13) benedictionem et hospitalis calicem salutis porrexit. Qui dum poculum remedium sitis accepit, protinus ita, extincto ardore, convaluit, ut non ope humana, sed mirabili divinitatis auxilio, vitæ ac sanitati redditus diceretur. Quæ virtus fidei atque sanctorum per B

A universam dispergitur civitatem, et innumera multitudo dum sanitatem corporum recepit, fidei incrementa susceperit, factaque est membrorum atque animorum præsens et æterna medicina. Sed et postea in locis illis mirabilia ista monstrantur, ejectione dæmonum, debilitatum curatio, restauratio sanitatum; quæ ita pene quotidiana et iis majora proveniunt, ut credulitas, etiamsi spontanea non fuerit, existentibus miraculis exigatur. Itaque fidem dictis atque factis convenit applicari, quia amica Dei potentia, virtus et dignitas, ut fideles et credulos diligit, ita deserit dubitantes. Idcirco non ambigamus vera esse, quæ et auditu manifesta hausimus et videmus, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

II.

PASSIO S. SYMPHORIANI.

(D. RUINART., *Acta martyrum*, p. 67.)

MONITUM.

Invenimus Acta beati Symphoriani martyris in multis codicibus mss., etiam antiquissimis, sed in tribus tantummodo sincera et utcumque pura. Ex his unus est abbatæ Conchensis prope Ebroicas in Normannia; secundus Rosbacensis, qui modo est monasterii Sancti Faronis in suburbio Meldensi; tertius denique in nostra bibliotheca Sancti Germani a Pratis asservatur. Eorum opera styllum et verba, quæ passim Surius mutaverat, ad primigenium statum revocavimus, sicque ea Acta quæ Baronius sincera iudicavit, collata cum Mombrizio, ejusdem Baronii fragmentis, ac codd. mss. etiam iis in quibus interpolata habentur, proferimus; quæ eadem esse non dubitamus quæ a Gregorio Turonensi lib. *De gloria confessorum*, capite 77, laudata sunt.

Cellula in qua beatum Symphorianum sepultum fuisse Acta memorant, post aliquod tempus in celeberrimam basilicam mutata est, cui cum monasterium fuisset adjunctum, abbas præfuit sanctus Germanus, qui teste Venantio Fortunato in ejus vita, tanta devotione erga hunc beatissimum martyrem ferebatur, ut singulas fere noctes, quandiu Augustoduni mansit, prope ejus sepulcrum transigeret. Ipse postea Parisiorum episcopus factus, in ejusdem beati martyris honorem sacellum construi jussit, in quo, sicut ipse præceperat, post mortem sacrum ejus corpus sepultum est, exstatque etiam nunc inferiori majoris basilicæ nostri monasterii sancti Germani a Pratis parti adhærens versus meridiem.

Verum non apud Æduenses solum celebris fuit beati Symphoriani memoria, cujus quippe natalis, inter alia quæ in ecclesia Sancti Martini celebrari ordinavit Perpetuus episcopus Turonensis, recenset Gregorius in fine libri x *Historiarum*. Idem narrat lib. i *De gloria martyrum*, cap. 52, miraculum quod sacris ejus reliquiis contigit in Arvernia sub Theodorico Francorum rege. Ejus missa habetur in Missali Gothico num. 63, quod ab eruditissimo P. Mabillonio editum est lib. iii, *De Liturgia Gallicana*. Ecclesiam quoque sub nomine Sancti Sinsuriani seu Symphoriani in pago Meldensi exstitisse sub prima regum nostrorum stirpe, patet ex Ermentrudis testamento, quod ab eodem Mabillonio, in appendice lib. *De Liturgia Gallicana* vulgatum est, num. 5. Tandem, ut cætera omittam, Martyrologia etiam antiquiora hujus sancti martyris memoriam recolunt die 22 mensis Augusti, quo festum ejus etiam nunc celebratur.

Porro ejus sancti mortem ad annum circiter 180 referimus, cum a beato Beuigno sancti Polycarpi discipulo baptizatus dicatur. Nec dubium est quin *Aureliani* imperatoris nomen loco *Aurelii* in vulgata acta irrepperit. Certe codex S. Faronis supra laudatus diserte habet Aurelii nomen num. 2, ubi de imperatoris edicto agitur. Consentit Usuardus in Martyrologio. At auctor Chronici Sancti Benigni Divionensis tomo I *Spicilegii Acheriani*, ubi plura habet de sancto Symphoriano, ejus martyrium refert ad *Marcum Aurelium Antoninum*, *Macrini* successorem, id est *Heliogabalum*, quamvis non dissimulet hunc imperatorem vulgo *Aurelianum* dictum fuisse ab his, qui de Sancto Benigno Symphoriani eruditore scripserunt. Eundem *Aurelianum* alii dicunt fuisse Caracallam. Vide Bolland. tom. I, Maii, ubi de S. Audeolo. Certe in mss. cod. Aurelius et Aurelianus, Fabius et Fabianus, Valerius et Valerianus, aliaque similia nomina sæpius confunduntur; quod sexcentis exemplis probare facillimum esset.

Augustodunum sive Ædua, vulgo *Autun*, ubi passus est Symphorianus, civitas olim Galliarum clarissima sub Romanis, etiam nunc celebris est, ad fluvium Arosium in Burgundiæ ducatu sita, sub metropoli Lugdunensi, cujus episcopus ex sancti Gregorii Magni concessione libro vii, epist. 113, Indict. ii, in ea provincia primum locum obtinet, jusque habet Pallium, quod nunc est metropolitanorum insigne, defendendi. Ejus urbis patronum specialem sanctum Symphorianum agnoscit Fortunatus lib. viii, carm. 4.

(13) De ea muliere et S. Epipodii calcamento, vide Gregorium Turon. lib. *De gloria confessorum*, cap. 64.

PASSIO SANCTI SYMPHORIANI.

Ex codd. mss.

I. Sub Aureliano (14) principe, cum adversus Christianum nomen persecutionis diræ procella detonaret, et ad delendam religionem catholicæ legis imperii sui decreta converteret, erat tunc in Augustodunensi urbe, Fausti (15) nobilis viri filius nomine Symphorianus Christianæ familiæ, litteris bene instructus et moribus, ita ut primævæ indolis florentes annos, senum anticipans vitam, immaculatæ mentis sinceritate superaret. Hic itaque cum in adolescentiam crescens transiret ab infantia, et jam ætas feliciter auspicata in robur virile migraret, tantam spem virtutum suarum omnibus fecit, ut illum jam omnes boni cum supernis virtutibus habere consortium, meritum admiratione judicarent. Illustratamque eum cœlestis sapientiæ, et spiritualibus gemmis ornata simplicitas; et justum vitæ trami-tem tenens, felicitis gubernaculi defensione servatus, naufragium male blandientis sæculi elapsus est (16).

II. Erat tunc Ædua civitas antiquæ nobilitatis, titulis et sacrilegæ religionis referta cæremoniis, atque errori gentilium famulans, diversis idolorum templis, et vanæ superstitionis amore tenebatur. Nam Berecynthiæ, Apollinis et Dianæ cultum speciali dilectione venerata est. Itaque ad Berecynthiæ (17) matris dæmonum profanam solemnitatem populorum multitudo convenerat. Heraclius (18) illis temporibus vir consularis in eadem urbe residens, ad inquirendos discutiendosque Christianos sagaci inquisitione sollicitus erat; cui sanctus Symphorianus adfuit. Qui cum statuam Berecynthiæ, quæ carpento portabatur agminibus stipata populorum, despectam adorare nolisset, publicæ seditionis obtentu comprehensus tenetur, et Heraclio consulari statim (19) ingeritur. Heraclius vir consularis in tribunali residens dixit beato Symphoriano: Nomen conditionemque designa. Ille respondit: *Christianus sum; Symphorianus vocor.* Judex dixit:

^a Al. urgente.

(14) Legi debet *sub Aurelio*, ut diximus in Admonitione. In cod. Conch. incipiunt Acta his verbis: *Cum adversus*, etc.

(15) Consentit Missale Gothicum ubi hæc habentur: *Non solum terrenorum claritate natalium et Fausti fulgidus genere, etc.*

(16) Hic in codd. plerisque mss. Symphorianus dicitur a sancto Benigno baptizatus, et a sancto Andochio susceptus. Non dissentit Missale Gothicum, num. 63 laudato, hæc referens: *Qui beatos Patres Andochium, Benignamque secutus, per martyrii fragrantiam electus pervenit ad palmam.* Benignum et Andochium presbyteros cum Thyrso diacono et Felice in Galliam a B. Polycarpo missos fuisse tradunt vetera Martyrologia, Bedæ sincerum, Adonis, Usuardi, Rabani, Notkeri, etc. Ubi Benignus Divione passus dicitur Kalend. Novembris, atque a Leonilla sepultus, Andochius vero cum Thyrso et Felice die 24 Sep. Augustoduni. S. Benigni meminit Greg. Turon. in *Hist. Francor.* et

A Christianus es? quantum video latuisti nos, nam nominis hujus apud nos non magna professio est. Cur deæ matris effligi profana abusione despiciens, adorare noluisti? Sanctus Symphorianus respondit: *Jam dixi tibi, Christianus sum. Deum verum adoro qui regnat in cælis: simulacrum vero dæmonis non solum non adoro, verum etiam, si permittis, mea auctoritate, malleis illud comminus.* Judex dixit: Iste non solum sacrilegus, verum etiam rebellis conatur existere, an hujus loci civis sit, edicat officium. Ex officio dictum est: Hinc est, et quidem nobilis familiæ. Judex dixit: *Jocaris tibi, Symphoriane gloriosæ indolis, hoc tibi sub ambiguo fama cœpit suadere mendacium. Ignoras forsitan quod principum nostrum scita sanxerunt?* B Officio recitante pandatur. Ex officio recitatum est: « Aurelius (20) imperator omnibus administratoribus suis atque rectoribus. Comperimus ab his qui se temporibus nostris Christianos dicunt, legum præcepta violari. Hos comprehensos, nisi diis nostris sacrificaverint, diversis punite cruciatibus, quatenus habeat districtio prolata justitiam, et in resecandis criminibus ultio terminata jam finem. »

III. Lectis imperatoris præceptionibus, judex dixit: Quid ad hæc, Symphoriane, respondes? Nunquid possumus hæc decreta convellere? Duplex tibi crimen impenditur: videris et pro deorum despectione sacrilegium perpetrare, et pro legum abusione contemptor existere; unde nisi præceptis satisfeceris, hæc omnia sanguinis tui placabit effusio. C Sanctus Symphorianus respondit: *Nunquam ego hanc imaginem nisi diabolicæ persuasionis infustum simulacrum, et perditionis execrandum dæmonem judicabo. In chaos (21) semper semita vergente collabitur, quisquis Christianus, damnatus passionibus deterioris vitæ, mala retrorsum conversus respexerit; statimque per devium gradum semita*

lib. 1 *De gloria mart.* cap. 51, sub cuius nomine Divione exstat nobile monasterium ordinis nostri Benedictini. SS. Andochii, Ferreoli et Regine martyrum, meminit Widradus in utroque suo testamento sæc. III. Benedict. part. 1, pagg. 683, 688.

(17) Diu perseveravit apud Æduenses hæc erga Berecynthiam falsa religio, cujus simulacrum cum pariter tempore Simplici Æduensis episcopi deferretur, hujus antistitis precibus in terram ruit, nec ullo pacto moveri ultra potuit, quo miraculo multum permoti fidem susceperunt, ut narrat Greg. Turon. lib. *De gloria confessor.* cap. 77.

(18) Codex Resb. *Heraclius illius temporis consularis in eadem urbe sedebat ad inquir.*, etc.

(19) Sic idem codex. Alii, *arguendus præsentatur.*

(20) Sic cod. Resbac. et optime quidem, ut in Admonitione prævia diximus.

(21) In cod. Compend. *In hac causa semper, etc.* Cod. Resb. *Incautus semitu vergente collabitur.*

acrobitante jactatus, et parati muneris gratia destitutus, antiqui hostis retibus patet. Deus noster, ut novit remunerare merita, ita novit punire peccata. Nomini suo obedientes vivificat, rebelles interficit; in cujus confessione firma stabilitate duranti, tutum mihi est sempiterni regis tenere portum, quam mortiferum diaboli sævientis intrare naufragium.

IV. Ubi vidit judex sanctum Symphorianum jussionibus suis non præbere famulatum, jussit eum a lictoribus cædi, et carceri mancipari; quem cum post compereudinatis diebus præsentare suis jussisset obtutibus, producebatur e tenebris filius lucis; de illo vestibulo feralis ergastuli, cum æterno Rege semper in æternitate victurus. Arctiores nexu viventium ^b lacertorum macie cutis attenuata laxaverat, et dum animum suum ad supernæ gaudia alacritatis attolleret, inter beata supplicia non fuit minus consumpsisse sanguinem, quam fuisse (22). Tum judex: Quantum rectius faceres, Symphoriane, ut immortalibus diis serviens, muneratum te ex ærario publico nobilis militiæ splendor attolleret. Qui nisi hodie venerandum deæ matris simulacrum genu prostratus adoraveris; Apollinis quoque et Dianæ sublimium numinum te cultorem venerandum declaraveris, sine dubio interibis. (23) Quapropter, si vis, sertis redimere jubemus altaria; thure, odoribusque incensi sacrificia digna diis solve. Symphorianus dixit: Non debet judex, cui commissa res publica est, frivolis verborum sermocinationibus subjacentem (24) proferre sententiam. Si periculosum est non quotidie ad profectum animæ aliquid addere, quanto periculosius est a salute discedentem in scopulis peccatorum naufragio collidi?

V. Judex ait: Sacrifica diis, ut possis palatii honoribus perfrui. Symphorianus respondit: Judex tribunal suum polluit, qui gladiis legum latrocina-^a tur in publico, animæque suæ perpetuæ calamitatis mortem affert, et vita ejus perennis opprobrii maledictis proscinditur. Nos vitam quam Christo soluturi sumus ex debito, quidni ex voto solvamus? Sera pœnitudo est sub judicis timuisse conspectum. Munera enim vestra fucati mellis permista dulcedine, male credulis mentibus venena parturiunt; divitiæ vero nostræ semper in Christo sunt, quas non caduca per tempus velustas diuturnitatis ipsius labefactione corrumpit. Cupiditas autem vestra omnia habendo nil possidet, quæ diabolicis delegata ^c

A facultatibus infelicitis lucri cupiditatibus detinetur ^d. Nobis vero nihil in hoc mundo aufert humanæ fragilitatis lapsura conditio. Gaudia vestra instar vitri ad solis splendorem crepitanter dissiliunt. Quidquid finis interimit, casus involvit, cum æternam mundi vertiginem (25) rapax tempus obducit. Solus Deus noster beatitudinem vindicat. Hujus gloriæ exordium, quia non fui conscia rerum, nescit antiquitas; hujus terminum quia non erit, nusse non poterit series inveterata sæculorum.

VI. Judex dixit: Nimium diuque ^e, Symphoriane, te de nescio cujus Christi magnitudine disputantem, patientiæ meæ tenore sustinui. Nisi matri deæ sacrificaveris, hodie te dilaniatum omnibus pœnis, capitalis sententiæ damnatione prosternam.

B Symphorianus dixit: Ego omnipotentem Deum qui me fecit, timeo, et ipsi soli servo. Tu vero corpus meum ad tempus in potestate habes, animam vero meam non habes. At (26) nunc non in idoli hujus cultu portentosam attende superstitionem vestram, quod tu ad opprobrium et exitium tuum veneris; in cujus sacris excisas corporum vires castrati adolescentis infaustæ imagini exsultantes illidunt, et execrandum facinus pro grandi sacrificio ducitis, sacrilegi sacerdotes, ut quod immane scelus est, religionis prætextu veletur. Ubi perstreptentes buzos et tibias, sanatici furoris inflati insaniam, ubi cymbala pulsant corybantes. Agollinem vero istum, quis nesciat apud Amphrysium fluvium (27) Admeti regis fuisse pastorem? Qui voluptatum suarum illecebras recolens, laureas diligit sertis coronas. Ubi per implicitas ambages mugiente tropidum ^f specu diabolicas voces, ubi frequenter deceperit, dicitur aliquoties vera cecinisse. Dianam quoque dæmonium esse meridianum (28), sanctorum industria investigavit, quæ per compita currens, et silvarum secreta perlustrans, incredulis hominum mentibus zizaniam tribulos sceleris sui arte disseminat, Triviæ (29) sibi cognomen, dum triviis insidiatur obtinuit. Hæc sancto Symphoriano loquente, judex furore succensus dixit: Symphorianus publici criminis reus, qui diis nostris sacrificare detrectans majestatis sacrilegium perpetravit, sacris etiam altaribus irrogavit injurias, gladio ultore feriatur; ut dum criminis funesta resecantur, deorum pariter et legum vindicetur injuria.

VII. Sic data sententia beatus vir Dei ducebatur ad victimam. Venerabilis autem mater sua, de

^b Al. labentium. ^a Al. glutinatur. ^c Al. divulgata.

^d Al. delinitur. ^e Sur. diu te. ^f f. tripodum.

(22) Hic desinit codex noster Germanensis.

(23) In plerisque mss. post hæc verba, splendor attolleret, desunt quæ sequuntur usque ad Quapropter, etc. In aliis textus depravatus est, quem ope trium nostrarum codd. sanavimus.

(24) Codd. Fossat. et Compend. superjacentem; alii codd. jactantem.

(25) Pro vertiginem aliquot codd. habent virtutem. Resbac. Æterna mundi vertigine rapax tempus abducit.

(26) Quæ sequuntur usque ad sententiam judiciæ

desunt in codd. Compendiensi, Fossat., etc. Plura prosequitur cod. Resb., more oratorio, quæ ideo omittimus.

(27) Amphrysus Thessaliæ fluvius, exiguus quidem, sed ob Apollinem celebris.

(28) Cop. Conch. habet: Dæmonium meridianum esse investigavit astutia; quæ per compita, etc.

(29) Sic eam appellat Virgilius lib. vi Æneidos et Ovidius in de Ponto, eleg. 2. Ob id etiam quadamque cum tribus faciebusangebatur,

moro nota illum voce commonuit dicens (30) : A celo Nate, nate Symphoriane, in mente habe Deum vivum. Resume constantiam, filii. Timere non possumus mortem, quæ sine dubio perducit ad vitam. Sursum cor suspende, filii, aspice illum qui regnat in caelis. Hodie tibi vita non tollitur, sed mutatur in melius. Hodie, nate, ad supernam vitam felici commutatione migrabis. Sic sanctus Symphorianus extra murum ductus, a percussore prostratus est; purpurei sanguinis sui unda perfusus, a religiosis latenter inde sublatus est.

VIII. Sic martyr delatus ad fontem, qui extra publicum campum est, et ibi in parva cellula sepultus, semper tamen virtutibus se publicavit, ita ut ipsis quoque gentilibus, ob miracula et sanitarum beneficia stupentibus, in maximo honore ea tempestate haberetur (31), non longe a basilica sua, quæ studio summo antistitis (32) nostræ ecclesie

celsum protulit ædificata fastigium; fulget non uno muneris sui ornata privilegio, patroni nostri Symphoriani martyris referta virtutibus, qui prætervolantis vitæ naufragia, dum de diabolo triumpharet, exclusit, defensor factus patriæ suæ, dum ad veram patriam festinaret; apparuitque turris fortitudinis contra faciem adversantis inimici, quam sanguinis sui effusione construxit. Inexpugnabilem murum auxilio corporis sui perennis patrocinii mediator attollit, innumeras curationes meritorum suorum virtute donat. Denique per eum nobis apud Dominum Jesum Christum evidens misericordiæ panditur via, ut in omnium votorum plenitudinem felix aperiarur ingressus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui est vita omnium sine fine sanctorum, et regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

III.

ACTA SANCTORUM ANDOCHII, THYRSI ET FELICIS MARTYRUM

Apud Sidolocum in territorio Augustodunensi in Gallia.

AUCTORE ANONYMO.

(Acta Sanctorum Bolland., Septembr. tom. VI, die 24, p. 665, ex pervetusto codice ms. S. Benigni Divionensis.)

I. Postquam gloriosus Irenæus (33), episcopus et martyr, migravit ad cælum (34), medio fere noctis vultu terribili, umbræ pacifico (35), cum multitudine martyrum ad sanctum Polycarpum (36) veniens, ait: Agnosce filium tuum, quem erudisti, Pater. Sancte sacerdos, agnosce Irenæum tibi

(30) Hæc matris Symphoriani verba egregie extollit Missale Gothicum, ubi in immolatione missæ sic legitur: *Et materno colloquio, pietate transfertur ad præmium, cum ei insinuat non debere mortem metuere; quia martyribus vita non tollitur, sed mutatur.* In Præfatione vero: *Sicut illum exhortatio piæ matris extulit ad peragendam certaminis hujus victoriam; ita et nos, etc.* Unde apparet ea quæ in hac missa de Symphoriano habentur, ex his Actis desumpta fuisse.

(31) Quæ sequuntur nec apud Mombrinium habentur, nec in plerisque codd. mss. quos vidimus, quorum unus Fossatensis annos 800 videtur superare. Habentur tamen in codicib. Resbacensi et Conchensi, sicut et apud Surium.

(32) Is esse videtur Euphronius qui teste Gregor. Turon. lib. II *Histor.*, cap. 15, basilicam Sancti Symphoriani, adhuc presbyter ædificavit. Is circa

fuisse ministrum. Ecce accepimus promissionem quam nobis promisit Rex cælorum et terræ. Nihil nobis de promissione sua fraudavit Redemptor noster. Audi, Pater, verba filii tui: trans mitte nunc duos presbyteros, id est Andochium et Benignum, et Thyrsam diaconum, Galliarum urbibus, viros

sæculi quinti medium floruit, quo tempore, ea quæ sequuntur, Actis beati Symphoriani adjuncta sunt, quæ ideo in plerisque codd. mss. desiderantur.

(33) Sancti Irenæi Lugdunensis in Gallia episcopi et martyris gesta apud nos illustrata sunt ad diem 28 Junii, ubi non ante annum Christi 202 passus fuisse ostenditur.

(34) Notat Chiffletius in codice Vaticano hic positum legi *septimo die*.

(35) Forte legendum est *umbræ pacificæ*. In Clameciacensi apographo habetur *ore pacifico*.

(36) Si per Polycarpum hic designetur sanctus episcopus Smyrnenis et martyr, ut in uno et altero ms. legitur, non potuit huic S. Irenæus post martyrium suum apparuisse, nec alia Actorum asserta sustineri; secus vero si Polycrates Ephesinus indicetur.

virtutibus et sapientia plenos, quos consimilis A gloriosus exspectat triumphus : ut, quia paucitas a Christianis ibi remansit, baptismatis gratiam præbeant. Quia notum tibi sit, sanctissime Pater, quod gens illa, inspirante Domino, copiose desiderat servire Christo. Hæc eum loquentem, sicut eum agnoscebat, ita et beati martyres in alio cubiculo eum audiebant, atque per soporem videbant. Sed cum hæc sancto suo sermone locutus fuisset, iterum psallentes atque gaudentes, redierunt ad cælos; in quo cubiculo tantus invaluit odor suavitatis, ut æstimarent, se paradisi miris odoribus collocari.

2. Mane autem facta, S. Polycarpus suos alloquitur fratres, referens eis, quæ gesta fuerant, et ut felix aggredierentur iter jubet. Ipse vero S. Andochius et Benignus et Thyrsus, quæ, Christo confortante, jubentur, gaudio magno repleti de tam sancta jussione Christi, non tardi de præceptis, vigilata nocte, psalmis et hymnis Deo gratias agentes [imo agunt]. Usque ad naviculam S. Polycarpus deducens et valedicens, ait : Angelus Domini comitetur vobiscum; Spiritus sanctus sit in visceribus vestris. Magna vos gloria cælestis exspectat, o piissimi fratres. Verbum Domini genitibus prædicat; adventum Christi omnibus annuntiat. *O quam speciosi pedes evangelizantium pacem* ¹⁰ Multos habetis adjuutores et intercessores vestros, qui pro vobis Dominum interpellare non cessant. Ne vos longi itineris conturbet austeritas, non regionis longinquitas, aut parentum desiderio coagulescat cor vestrum. Non vos minæ aut impiissimi Cæsaris conturbet impietas. Sit in cordibus vestris B. Pauli apostoli sermo : *Quia non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur sanctis* ¹¹. Polycarpus ait : Vale nobis dicite, fratres; et lacrymans dixit eis : Paradisi vos gloria, et ante tribunal suum reportantes fructum laboris vestri Christus excipiat, et in illa felicitum justorumque regione consociet athletas suos, ubi lux permanet et vita regnat, ubi priorum fides beata de vultus sui [Jesus, *id est Dei*], præsentia vivæ claritatis irradiat; tibi

¹⁰ Rom. x, 15. ¹¹ Rom. viii, 18.

(37) In ms. Clameciacensi, in S. Andeoli et rhythmicis S. Benigni Actis dicuntur sancti nostri prius ad insulam Corsicam appulisse, ibidemque tempestate detenti, donec S. Andeolus, uti S. Irenæus S. Benigno sanctoque Polycarpo denuo apprensus mandaverat, illuc advenisset, eorumdem socius futurus.

(38) Scriptores Galliæ Christianæ auctæ, t. IV, col. 12, Zachariam S. Irenæi Lugdunensis episcopi presbyterum et in episcopatu successorem statuunt.

(39) In Actis supra citatis hic dicitur S. Andeolus a sociis suis missus Carpentoracte.

(40) Crediderunt aliqui Acta martyrum nostrorum ab hoc Fausto scripta fuisse.

(41) Septimus Severus ab anno Christi 193 usque ad 211 imperium tenuit. Cur autem hic dicatur mortem quæsitam invenisse, discimus ex *Epitome Sexti Aurelii Victoris* editionis Lugdunensis apud

alumna paradisi et candidata cœli turba concluditur.

3. Et ascendentes in naviculam, celeriter eos ad Massiliam (37) unda maris adduxit. Egressi itaque ad terram, ad Lugdunensium diriguntur urbem, et usque ad S. Zachariam presbyterum (38) pervenientes, qui latenter in crypta inter sepulcra martyrum latitabat; et cum eodem verbum Domini meditates, atque in Christo gaudentes et sperantes, ut suos dirigeret gressus, angelo admonente, ad Augustodunensem diriguntur civitatem (39). Erat tunc temporis Faustus, nobilissimus vir præfectorius (40), qui sub chlamide (propter iniquissimi Cæsaris minas) Christum latenter colebat; cujus beati viri audita benignitate ac fide plenissima, ad eum, Angelo monente, veniunt. Qui cum eos vidisset, sicut thesaurum cœlestem, ita eos excepit : et cum eos presbyteros esse cognovit, suppliciter exoravit, ut omnibus amicis et familiæ ejus baptismatis gratiam condonarent. Defuncto igitur nequissimo Severo imperatore morte, quam quæsit et invenit (41), succedente Aureliano (42) nequiore, qui, sicut imperium, ita et malitiam adeptus est, ubique similiter Christianos, qui idolis non sacrificassent, per diversas provincias diversis supplicii maceratos, gladii jubet finire sententia. Sed, ubi est plenissima fides, nec potestatem adversam timet, nec minas reveretur.

4. Habebat tunc temporis vir illuster Faustus filium quasi trium annorum, nomine Symphorianum (43); quos suppliciter exoravit, ut et eum baptismatis gratia consecrarent. Quod ipsi gaudentes, S. Benignus eum baptizavit, Andochius vero eum de sacro fonte suscepit. Qui Symphorianus repletus Spiritu sancto, cum esset fere viginti annorum, gloriosam et immarcescibilem martyrii meruit coronam accipere; qui virtutibus manifesta probatione semper præclaruit. Nuper (44) quidem ipso tempore omnes amici vel familia domus Fausti per hos beatissimos martyres baptismatis gratiam fuerunt adepti. Erat in illis mirabilis virtus Christi; cæcorum oculis lumen infundebant, dæmones de obsessis corporibus effugabant, debili-

Batavos in *Vita Severi*, ubi de ipso in Britannia ægrotante legitur : « Is dum membrorum omnium, maxime pedum, dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibum gravis ac plurimæ carnia avidius invasit, quem cum conficere non posset, crudelitate (*lege cruditate*) pressus exspiravit. » Illustrissimus Bosquetus in hisce Actis pro Severo legendum putavit Verum.

(42) Pro Aureliano hic legendum esse Aurelium, et per hunc intelligendum esse M. Aurelium Antoninum Caracallam, qui Severo patri suo una cum fratre Geta successit, extra dubium est. Præpropere tamen hic in Actis ea successio narratur.

(43) Hic est celebris apud Æduos martyr Symphorianus, cujus Acta apud nos data sunt ad diem 22 Augusti.

(44) Chiffletius notat in codice Vaticano hic legi : *Nuperrime*.

membris sanitatem reddebant. Habebat autem vir illustre Faustus sororem sibi germanam Lingonicæ (45) civitatis matronam, nomine Leonillam (46), cujus erant parvuli gemini nepotes ex filio suo tres, viri aspectu pulcherrimo, animo pulchriore; id est Josephus et Eleusepphus et Melasippus, quos divinis litteris erudiebat. Erat in iis gratia plena, sed baptismi ablutionem, non erat, qui præberet.

5. Tunc præstantissimus vir S. Benignum presbyterum, sicut margaritam pretiosam aut munus cœleste, sorori transmisit; sicut manna cœleste aut margaritam splendidam Leonilla excepit. Quo excepto, hi gemini tres fratres baptismatis gratiam consecuti sunt. Qui, accepto Spiritu sancto, cum fuerunt viginti et quinque annorum, a persecutoribus sunt comprehensi. Longum est enarrare quantum fuerunt perpassi pœnam; sed victricem accipiunt coronam. *Hi sequuntur Agnum quocunque ierit*¹², quos ipsius Agni sinceritas gemmis insignibus coronavit; quod passio ipsorum plenius declaravit. Quæ matrona similiter omnes domus, utriusque sexus, conditionis et ætatis per S. Benignum baptismatis gratia consecravit. Lætabantur in Christo fideles fidelissimæ domus, corroborabatur in eis inambigua et plenissima fides. Erat autem Aurelianus (47) iniquissimus Cæsar constitutus in extremis finibus Galliarum, et ad civitatem veniens Senonas (48), data ab eodem omnibus præpositis loci sententia, qui se Christianos profiterentur, diversis suppliciis macerari, cruciatibus mancipari; et quicumque diis nostris non sacrificaverint, gladii eos et capitali iubemus finire sententia (49).

6. Erat autem ager nobilissimi viri, cui nomen est Sedelocus (50). Dum SS. Andochius et Thyrsus ad præfatam domum, quæ est in publico agere, intrepide venirent, et prædicatione sua cunctis perdocerent ad salutem, quidam negotiator

¹² Apoc. xiv, 4.

(45) Lingones, indigenis nunc *Langres*, antiqua Celticæ Gallicæ civitas est in Campania, in colle ad fontes Matronæ sita, estque episcopalis sub metropoli Lugdunensi.

(46) De S. Leonilla, ejusque ex filio tergeminis nepotibus martyribus actum apud nos est ad diem 17 Januarii, ubi eorundem gemina Passio data est. Quæ hic de collato ipsis per S. Benignum baptismo narrantur, inter fabulas reputo, quia ipsos in Capadocia passos credo.

(47) In locum *Aureliani* substituendum hic esse *Aurelium*, conveniunt eruditi pene omnes; sed alii M. Aurelium Antoninum, cognomento *Philosophum*, alius Heliogabalum, alius Caracallam intelligunt; quod ultimum Actis conformius est.

(48) Senones antiqua Gallicæ civitas, gentis Senonum primaria, Agenticum etiam olim dicta, nunc Gallicæ *Sens*, ad Icaunam fluvium sita, archiepiscopatu et vetustate illustris. Porro M. Aurelium Antoninum Caracallam in Gallis fuisse circa annum Christi 213, cum Tillemontio existimamus; sed an Senonibus fuerit ac ibidem edictum aliquod adversus Christianos vulgaverit, non auctim asserere,

ibidem residens, nomine Felix (51), Christianus jam, orientalis vir, cujus negotiatio quotidie erogabatur in pauperes, S. Andochium presbyterum et Thyrsum diaconum in suo excepit officio [al. hospitio]. Et cum se virtutibus manifesta traditione populis demonstrarent, subito Aurelianus imperator de civitate veniens Senonis, ubi ad præfatam domum aggressus fuisset, sibi tentoria tendi præcepit. Unus ostiarius crudelissimi Cæsaris, dum Felicis hospitium ingressus fuisset, invenit SS. Andochium et Thyrsum Christi verbum prædicantes; fremebundus veniens, nuntiavit quod Christiani in domo Felicis residerent. Quod audiens, secundum suæ rabiei morem in conspectu suo eos præsentari jussit. Felix Andochio ait: Ne patiaris me separari a corona pietatis tuæ, quam accepturus es a Christo, Pater; sed orationibus vestris adjutum pariter me perducatis ad pretiosam martyrii vestri coronam. Et facta oratione, intrepidi pergunt (52). Ligatis post tergum manibus, ducti sunt in conspectum iniquissimi Cæsaris.

7. Quibus Aurelianus ait: Cujus regionis homines estis? aut quod nomen vestrum? aut quem Deum colere vultis? S. Andochius ait: Orientales homines sumus, a sancto Patre nostro Polycarpo episcopo missi. Christum conditorem cœli, maris et terræ, et quæ in eis sunt, colimus. Nomen meum Andochius, fratrum meorum Thyrsus et Felix. Aurelianus ait: Nunquid ad irritandam potentiam nostram et deorum dearumque nostrarum tam longi itineris spatio venistis? Andochius ait: Nos venimus a Christo admoniti, cujus verbum incorruptum gentibus prædicamus. Aurelianus ait: Nunquid in regionibus vestris, aut in provincia ista non cognovistis, quod antecessorum imperatorum et nostræ auctoritates sanxerunt, quod ii, qui diis nostris non sacrificaverint, diversis suppliciis afflictos gladii eos iubemus finire sententia? S. Andochius ait: Nefas est, Deum conditorem

(49) Ista nempe velut edicti verba recitat biographus, parvæ apud me auctoritatis.

(50) Sedelocus, qui in omnibus nostris Actorum apographis eorundem martyrum palæstra fuisse dicitur, quique in Martyrologiis nonnunquam paulo aliter et corrupte scribitur, in *Itinerario Antonini Sidolocus* vel *Sidolocum* appellatur, notaturque inter Abbalonem (*Avallon*) et Augustodunum (*Autun*), M. P. xxvii (leg. xvii) ab hac civitate dissitus. In tabula Peutingeriana ibidem vitiose legitur *Sedeloco*, apud Ammianum Marcellinum, lib. xvi *De Gallis*, cap. 2, *Sedelaucum*. Est autem oppidum Gallicæ Celticæ, indigenis nunc *Saulieu* vocitatum, in tractu Burgundiæ vulgo *l'Auxois* dicto, ac diocesis Augustodunensis. Habet id oppidum ecclesiam collegiatam S. Andochio sacram, quæ olim ejusdem nominis abbatia erat.

(51) Venerabilis Beda, aliique hunc S. Felicem una cum cæteris a S. Polycarpo in Gallias missum dixerunt.

(52) Saussayus in Martyrologio Gallicano, nescio, utrum ex aliis Actis, an ex sensu suo, ubique pro imperatore præsidem substituit, atque domum S. Felicis, cum hic sanctos tradera recusasset, vi ef-

derelinquere, et coli lapides et ligna, idola muta et surda. Aurelianus ait : Muta et surda esse dicis invictissimum Jovem, Mercurium atque Saturnum? Andochius ait : Hos, quos tu nominas, dæmonia esse manifesta probantur; nam species eorum absque visu, absque gressu, absque tactu esse videntur.

8. Aurelianus ait : Sacrificate diis nostris, ut ex ærario publico remuneratos, primos vos in meo palatio esse constituam; et ne male pro Christo vestro, qui ab hominibus est crucifixus, moriamini. Ab hac voce hi tres clamantes dixerunt : Aurum et argentum tuum tecum sint in perditione, lupe rapax; quia credis, te donum Dei per pecuniam supplantare. Nos pro Christo potius mori volumus, quam ab eo recedamus, ubi plus iusti, quam sol, in regno celorum refulgent¹³; et illis ibi erit lumen æternum et vita immortalis, et dabitur illis ibi, *quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*¹⁴. Nam ii qui diis tuis deserviunt, ibunt in tenebras exteriores, inextinguibili igne [*al. inextinguibilem ignem*], quod præparavit patri tuo diabolo et angelis ejus. Ibi illorum fletus erit et stridor dentium¹⁵; desiderabunt lumen, et non videbunt. Nam si velis credere Christum, non introieris. Tunc iniquissimus Cæsar tradidit eos tortoribus, dicens : Nisi hodie sacrificaverint, diversis pœnis eos affligite. Tunc beati martyres cæsi (53), in ulmum cujusdam inversis manibus pariter suspenduntur, et rotæ impletæ saxis eorum pedibus colligantur.

9. Et dum tantam fuerant tota die perpessi pœnam, psallebant, dicentes : *Deus, in adjutorium nostrum intende, Domine, ad adjuvandum nos festina*¹⁶. Et ita tamen erant integri, quasi nec unam plagam accepissent. Post hæc iniquissimus Cæsar in crastina ipsos sibi præsentari præcepit, et ait : Sacrificate diis nostris, qui propter inobedientiam vestram talem fuistis perpessi pœnam. Responderunt ei dicentes : Agnosce, miser, quia minæ tuæ et supplicia nobis refrigerium præstant. Cæsi Autorem lucis non negavimus; suspensi, Christum semper confessi sumus. Aspice nos; illæsi ante conspectum Dei nostri stamus; quia Christus noster, quem tu negas, servos suos semper custodire promisit. Audiens autem hæc Aurelianus, ignem præparari præcepit; accensoque igne, ait : Aut sacrificate diis, aut in ignem vos, ligatis manibus et pedibus, jactari præcipiam. Ad hæc toti tres una

¹³ Matth. xiii, 43. ¹⁴ I Cor. ii, 9. ¹⁵ Matth. xxv, 41, 30. ¹⁶ Psal. lxxix, 2. ¹⁷ Psal. lxxv, 40, 42.

dentur.

(53) Tillemontius tom. III *Monument. eccles.*, pag. 39, observat, in Martyrologio Bedæ legi, ipsos flagellis cæsos fuisse, quod negat in suo ms. legi. Fa-teor, nec in mss. nostris mentionem de flagellis fieri, sed cæsi tamen in omnibus dicuntur. Idem Beda ibidem, et qui ipsum secuti fuerunt, Ado et Usuardus, mox pro *in ulmum*, legunt *in ultimo*; sed perperam, uti liquet ex contextu.

(54) Hæc circa annum Christi 243 contigisse vi-

de voce, unoque consensu clamantes, dixerunt : Ecce carnes, quas ad tempus in potestate habes. Quod malitiæ tuæ diabolus dictaverit, fac; feri, occide, assa et manduca; nam nos non mutas a Christi confessione, qui et tuam detergere habet perfidiam.

10. Accensoque igne, ligatis manibus et pedibus, eos in ignem jactari præcepit; et nihil nociti [*i. e. passi*] ab omni combustione ignis, resolutis ligaminibus, stantes in fide, psallebant in medio igne, dicentes : *Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium*¹⁷. Dum hæc aguntur, tanta coruscatio cœlestis infremuit, et imber pluvie super ignem descendit, ut nullus æstimaret ibi fuisse ignem accensum. Et ita intrepidi et liberati in conspectu Aureliani adfuerunt, dicentes : Agnosce nos, miser; vide quanta sit virtus Christi. Vides nos illesos in tua præsentia iterum convenire. Crede Christo, et non timebis illius ultimæ diei necessitatem; quia, quantum homo negligens est ad delinquendum, tantum misericordia Domini dives est ad remittendum. Aurelianus ait : Dii nostri vobis subveniunt, et vos dicitis, Christi auxilio vos esse defensos. Andochius ait : Saxeum habes cor, ut non credas Creatori cœli et terræ, nec mirabilibus ejus.

11. Tunc impiissimus Cæsar, secundum suæ rabiei morem pariter eis vectibus colla feriri præcepit, ut ita finirent pretiosam et splendidam temporalem vitam, accepturi æternitatis gaudia et immarcescibilem coronam. Acta sunt hæc circa sanctos Dei martyres, id est Andochium presbyterum et Thyrsum diaconum, et Felicem, octavo Kalendas Octobris (54). Post hæc Aurelianus imperator ad Augustodunensem dirigitur urbem. Audiens autem Faustus, quod talia in sanctos Dei in suo agro per Aurelianium imperatorem diabolus fecerat, noctu veniens cum Symphoriano suo filio, qui erat jam tunc temporis quasi annorum quindecim (55), sanctos Dei martyres recondidit sepulcris, ubi quotidie virtus Domini mira declaratur. Illic lacrymas fundens S. Symphorianus, vigilis et orationibus vacans, nolebat a loco illo removeri; donec, opitulante gratia Christi, perfectus in gratia Dei, et indutus lorica fidei, festinavit ad coronam martyrii, quam et accipere meruit, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et laus et gloria et potestas cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen (56).

(55) In alio apographo Accinctino legitur, *quasi annorum viginti quinque*; verum error manifestus est, cum in eodem etiam dicatur S. Symphorianus martyrium subiisse cum esset fere viginti annorum.

(56) In ms. mox laudato hic subditur : « Nobilissimus autem vir Faustus beatorum martyrum Passionem, Deo juvante, composuit et scripsit ad laudem ipsius, cui est honor et gloria et virtus cum sanctis suis nunc et semper, et in cuncta sæcula sæculorum. Amen. »

S. VICTOR I PAPA

NOTITIA

(Ex *Libro Pontificali* Damasi papæ, ap. *MANST, Concil. I.*, 698. — Omittuntur notæ et variæ lectiones quas *Lector* habet *Patr. Lat. t. CXXI*, col. 1279, in *Collectione Anastasii Bibliothecarii*.)

Victor, natione Afer, ex patre Felice, sedit annos x, menses ii, dies 10. Fuit autem temporibus *Alii* Pertinacis et Severi, a consulatu Commodi quinto et Glabronis, usque ad Lateranum et Rufinum. Hic constituit, ut sanctum Pascha die Dominica celebraretur, sicut Pius. Hic fecit sequentes clericos. Martyrio coronatur. Et constituit ut necessitate faciente, ubicunque inventus fuisset quicumque hominum ex gentibus veniens, sive in flumine, sive in mari, sive in fonte, sive in stagno, baptizaretur : tantum Christianæ credulitatis confessione declarata, integer efficeretur Christianus. Et fecit concilium. Et collatione facta cum presbyteris et diaconibus, accersitoque Theophilo Alexandriae episcopo constituit, ut a decima tertia luna primi mensis, usque ad xxi die Dominica custodiatur sanctum Pascha. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros quatuor, diaconos septem, episcopos per diversa loca numero duodecim. Qui sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, quinto Kalendas Augusti. Et cessavit episcopatus dies xi.

DE SANCTO VICTORE

PAPA ET MARTYRE ROMÆ

COMMENTARIUS CHRONOLOGICO-HISTORICUS.

(*Acta SS. Bolland.*, Julii t. VI, die 28, p. 534.)

§ I. S. Victoris dies cultus, ætas seu sedis duratio. A mus, quod sciam, 20 Aprilis consignavit auctor

1. Quemadmodum de S. Victoris papæ sanctitate et cultu ex fastis sacris monumenta habemus indubitata, sic ejus gesta, tempus sedis, obitus dies, et quæ ipsum circumstant ferme omnia spinosa et controversa sunt. Et de cultu quidem consonantia exstant Martyrologiorum testimonia, in quibus passim martyr fuisse asseritur, quidquid nonnulli laureolam istam in dubium revocare velle videantur. At de obitus die multa post Florentinum controversia, de qua pridem disputarunt Henschenius, Papebrochius et ex ipsis alii, nosque difficultates idcirco attigimus in prima ad Usuardum observatione 20 Aprilis, quo nimirum die in codicibus Hieronymianis Victor aliquis episcopus, ut Romæ passus cum tribus sociis commemoratur, quem Victorem papam esse noluit Henschenius, aliis cum Papebrochio oppositum sentientibus; non quod multum intersit, utro die ejus recolatur memoria, sed ob diversas rationes quas singuli texendæ pontificum seriei aptiores existimarunt, utpote cum pontificatus ejus duratio ita involuta implexaque sit, ut qui iam extra controversiam poneret, hactenus inventus sit nemo, quod infra patebit manifestius.

2. A die obitus seu cultus ordimur, quem pri-

Romani parvi, his verbis : « Romæ, Victoris episcopi martyris, » quem mirum non est, sequaces habuisse Adonem, Usuardum et Notkerum cum tota eorum progenie. Adonis annuntiatio sic habet : « Romæ, sancti Victoris episcopi, qui tertius decimus post B. Petrum rexit Ecclesiam annis decem, et sub Severo principe martyrio coronatur. » Quæ omnia ex ipso accepit Usuardus, errore, quem correxit, excepto, dum rectius ordine quintum decimum fuisse asseruit. Iisdem istis omnibus ex Adone ad verbum descriptis, aliunde adjecit Notkerus jam dicta die 20 Aprilis in hunc modum : Hic constituit ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur, et a quinta decima luna primi mensis usque ad vicesimam primam observaretur, quod eatenus sexta die Kal. Aprilis, absque ullius diei discretionem celebratum est : » nempe ab Asiaticis aliquot episcopis, ritui Romano sese conformare detrectantibus, ut paulo clarius edisserit codex Usuardinus Bruxellensis inter auctaria ibi citatus, nosque in hujus commentarii § 3, explicare conabimur.

3. Quæ apud Notkerum sequuntur, ipse mutatus est a Rabano, eodemque, quo ille scripserat dis iterum repetiit, ut satis pateat, in diversa dele-

xisse. Ex genuino Beda metrico, aut Floro sub ejus nomine a majoribus nostris edito, nihil prorsus eruitur, unde de vero natali die statui queat, ut plane colligendum sit, martyrologorum omnium primum fuisse Rabanum qui hoc Julii 28 die S. Victoris memoriam egerit, hac plane phrasi: « Romæ, Victoris PP. et martyris, qui constituit in Ecclesia ut, faciente necessitate, ubi inventum esset, sive in flumine, sive in fonte, sive in mari, tantum Christianæ credulitatis confessione declarata, quicumque hominum veniens ex gentili baptizaretur; et sepultus est juxta corpus B. Apostoli in Vaticano; » quæ ex aliquo catalogo pontificio contracta sunt. Atque de antiquioribus martyrologiis hactenus: qui ex Usuardinis amplificatoribus in hac parte Rabanum primum secutus sit, non est mihi promptum definire, neque Baronius usquam indicavit, quo ex codice ipsum desumpserit: non verebor tamen opinari, Belinum ei suggestisse totam hodiernam de S. Victore annuntiationem. Coli porro S. Victorem cum Nazario, Celso et Innocentio, ritu semiduplici, ex Romano Breviario notissimum est. §

4. Sequitur modo implexissimus, quem dixi, nodus de sancti ætate seu potius sedis duratione; in qua definienda, scriptoribus pluribus non oscitanter inspectis, perpensisque omnibus, ad præcipuas duas opiniones, reliquas revocari posse existimo; alteram quæ Eusebii calculos utcumque sequi videtur, alteram quæ catalogos pontificios præferendos censet; sic tamen ut nec prioris sententiæ sequaces inter se convenient, neque posterioris, singulis in diversa, quasi dato studio, abeuntibus. Eusebium autem in ordinanda Romanorum pontificum chronologia securum ducem haud esse, norunt eruditi; atque in ipso hujus controversiæ puncto sibi non constare, ex ejusmet verbis faxo intelligas. En ipsa ex ejus libri v, cap. 22, initio: « Interea Commododecimum annum imperii agente (iis certissime est annus Christi 189) cum Eleutherus tredecim annis episcopatum administrasset, Victor in ejus locum successit. » De Victore autem sic habet ejusdem cap. 28: « Qui cum decem annis sacerdotium administrasset, Zephyrinus ei successor substitutus est, anno principatus Severi circiter nono, qui est annus Christi 201, ut adeo non annis duntaxat decem, sed omnino duodecim S. Victorem sedisse oporteat, si consequenter loquatur Eusebius. »

5. Audi modo cardinalem Baronium in *Annalibus* de S. Victoris pontificatus duratione hoc modo scribentem: « Anno Domini ducesimo tertio, Annio Fabiano et Nonio Mucano coss. 28 Julii, Victor papa auspiciatus jam annum decimum sui pontificatus per mensem unum et dies viginti octo, martyrio coronatur. » Quis consules istos, quis determinatos annos, mensem et dies Baronio suggesterit, non habeo unde conjiciam: id colligere posse videor, ab Eusebii sententia eum non longissime recessisse; at vero pressius ei inhæret Labbeus in *Conventio chronologica*, dum anno Severi nono S.

Victoris finem collocat, principium ejus referens ad annum 192, totum autem pontificatum annis novem circumscribens. Alla prorsus est, in concilliorum collectione Severini Binii ad eas notas chronologicas observatio; ausim dicere, discordes esse omnes quotquot de eo argumento legerim. Consule, sodes, reliquos omnes calculorum Eusebiano-rum sectatores cum Tillemontio, et recentiore eruditissimo Constantio in editis ab eo Romanorum pontificum epistolis pag. 91; id te exploraturum spondeo, quod vulgo fertur, tot esse diversas combinationes, quot capita.

6. Aut ego multum fallor, aut paulo rectius sentiunt qui ad catalogos pontificios seu libros pontificales recurrunt, quamvis et hæc priori non absimilis intercedat discrepantia, dum chronologi nostri citatos a semet textus, obtorto non nihil collo, fixæ a se pontificum seriei aptare contendunt. Inter duos istos catalogos, quos ante tomum I Aprilis illustravit Henschenius, secundus altero distinctior; qui Damaso vulgo tribuitur, sic habet disertis terminis: « Victor, natione Afer, ex patre Felice, sedit annos decem, menses duos, dies decem. Fuit temporibus [Commodi, Pertinacis et Severi] Cæsaris, a consulatu Commodi V et Glabronis, usque Laterano et Rufino; » ubi licet perturbata nonnulla agnoscat laudatus Henschenius, id in ordine ad præsentem quæstionem extra controversiam est, et annos, et menses et dies sic in exemplaribus aliis notatos esse; nec minus certa et ubique conformis est consulum, pro sedis ingressu, Commodi V et Glabronis, pro exitu, Laterani et Rufini expressio; quod certe computum cæteris præfert Henschenius, a multis catalogis egregie confirmatum in grandi nupera elegantique Anastasii Bibliothecarii editione, mox pluribus a nobis convenienda.

7. Iterum repeto, in recitatis jam verbis, hæc duo passim admitta, saltem ab illis qui catalogis insistunt admittenda sunt; primum quod sedere cœperit S. Victor a consulatu Commodi IX et Glabronis qui manifestissime est annus 186, e vivis autem excesserit sub consulatu Laterani et Rufini anno 197; alterum quod sederit annos decem, menses duos, dies decem, quot ei constantissime tribuunt codices duodecim relati ab illustriss. Blanchino in laudata Anastasii editione tomo II in Prolegomenis pag. 93. Hos vidit vir. cl., vidit plerosque Pagius, vidit nostros Papebrochius, viderunt plures alii, quorum hic nomina referre opus non est; ac nihilominus postulare audeo, ut inter istos omnes, vel duos mihi assignes qui aut annos, aut menses aut dies durationis pontificatus Victorini eadem prorsus ratione concludant. Ut a Papebrochio incipiam, en ejus computum: « Ordinatus 11 Septembris in Dominica, anno 186, sedit annos 10, menses 7, dies 10, depositus 20 Aprilis anni 197, translatus ad S. Petrum in Vaticanum 27 Julii; et cessavit episcopatus menses 13, dies 21. » Cessationum autem seu interpontificiorum, tum decessoris, tum successore-

nis causas non contemnendas adducit, quæ apud ipsum et apud Henschenium ad diem 26 Aprilis videri possunt.

8. Iis omnibus non obstantibus, aliam prorsus rationem in *Crisi* sua Baroniana inivit Antonius Pagius, a cujus placitis non recessit nepos Franciscus in suo Breviario, seu patrum *Criseos* in ordine ad pontifices compendio. Adducit ille verba ex catalogo jam citata, atque codicem Palatinum, cæteris plane consentientem, item catalogum nominum apostolicorum, in quo pro mensibus duobus unus duntaxat legitur; tum vero more suo pronuntians, protritis quodammodo auctoritatibus omnibus, definitive rem determinat: « Verum, inquit, cum in Eleutheri obitu Victoris initium 12 mensis Junii anni 185 (pro mero nempe arbitrio) collocaverimus, liquet, Victorem sedisse annos 12, mensem 1, dies 16, numeranda a die quo sedere cœpit, usque ad diem quo sepultus est. » Ita nimirum Pagius hic hypothesim suam, seu seriem pontificiam recte se ordinasse existimat, dum interim notas omnes chronologicas ad libitum convellit aut detorquet; neque enim signatis consulibus insistit, neque pensi habet catalogorum annos, menses aut dies, neque interpontificia admittit, vix paucos dies reperiens, quibus sedes vacaverit.

9. Plusculum se confecisse arbitratur laudatus illustrissimus Blanchinus, dum inter notas suas pag. 157, textum secundi nostri catalogi supra datum hoc modo immutat: « Victor sedit annis 12, diebus 10; fuit temporibus Commodi et Severi, a consulatu Commodi V et Glabronis, usque Laterano et Rufino. » Probare id conatur a pag. 156, iis itidem argumentis, quæ seriem a se dispositam confirmant, desertis catalogorum characteribus, qui tamen inviolati hic servandi videntur, si quid eorum auctoritate stabilitum velimus. Displicet itaque in ipso æque atque in Pagio quod pro consulibus anni 186 expressissime signatis, nempe, ut jam inculcavimus, Commodi V et Glabrione, rotunde ipsi obtrudant annum superiorem 185, de quo nec somniarunt catalogi, quasi certum sit, S. Eleutherium eo anno obiisse 26 Maii, ac paucissimis interjectis diebus S. Victorem successisse, quod est manifeste catalogos infringere; quibus stantibus, omnino necesse est, non ad annum 185 sed ad sequentem 186 S. Victoris exordium figere, cumque Eleutherius præcedenti vivere desierit, cessationem aliquam nequaquam respuere. Certe si catalogorum præcipuos characteres intactos cupis, non alia tu-
D

10. Candide equidem fateor, nullam prorsus superesse qua Martyrologium Romanum cum catalogis combinetur, neque propius ad hos patere accessum, quam iis inhærendo, quæ Henschenius in Eleutherio 31 Maii præstruxit, Papebrochius autem superius ordinavit. Statuatur itaque, ut ibi ex codd. Hieronymianis ostendit Henschenius, obiisse S. Eleutherium Materno et Bradua coss., anno 185,

A VIII Idus seu 6 Septembris; successerit autem primum S. Victor, post integri anni interpontificium 186, die Septembris 11, sub coss. Commodi V et Glabrione; defunctus sit sub alia nota consulari 197, aut 20 Aprilis ex mente Papebrochii, ut sederit annis 10, mensibus 7 et diebus 10, vel, si mavis, præfer 28 Julii, eumque status sedisse annis decem, mensibus decem, diebus octodecim; qui calculus, etsi deficiat in signatis mensibus et diebus, potissimum servat substantiam, ut salventur notati consules; pontificatus autem tempora, non ad duodecim, quod Pagius primum ausus est, sed ad annos duntaxat decem cum præcipuis utriusque classis chronologis restringantur. Quæ hic opposi possent, ab Henschenio et Papebrochio, locis suis abunde soluta invenies. Quod si hæc ratio controversiam exponendi componendique minus ardeat, eam tibi præferre fas est, quam verisimiliorem agnoveris.

§ II. *Varia S. Victoris gesta et scripta.*

11. Præter jam recitata, ex Henscheniano Catalogo secundo, sive is Damasi pontificalis sit, sive cujuscunque alterius, de quo jam tandiu inter eruditos certatum est; ex hoc, inquam, Catalogo ea hic addenda sunt, quæ apud Rabanum et Notherum ex parte contracta monuimus, ibi in hunc modum deducta: « Hic constituit ut Pascha die Dominica celebraretur, sicut Pius. Hic fecit sequentes cleros: martyrio coronatur. Constituit ut necessitate faciente, ubi inventus fuisset, sive in mari, sive in fonte aut stagno (tantum Christiana confessione declarata credulitatis) efficeretur integer Christianus quicunque hominum ex gentilitio veniens ut baptizaretur. Fecit concilium et interrogatio facta est de Pascha, vel de die prima cum Theophilo episcopo Cæsareæ de luna. Hic fecit ordinationes duas, presbyteros quatuor, diaconos quinque, episcopos per loca duodecim; quæ sepultus est juxta corpus B. Petri v Kalendas Augusti et cessavit episcopatus dies undecim. » Notavit Henschenius, inter alia menda citatum illic Theophilum episcopum scriptum fuisse *Alexandriæ*, qui certo fuit Cæsareæ in Palæstina.

12. Quam multa insuper luxata, ac verisimiliter amanuensium incuria vitata sint, clarius patet quam ut hic a me observanda sint, aut restituenda, a quo tamen non abhorrerem, nisi Anastasii Bibliothecarii textum, huic satis consimile variis notis et variantibus lectionibus explicatum jam dedissent Holstenius, Ciampinus, Schelstratius aliique, ac novissime illustrissimus Blanchinus, ut materia illa pridem exhausta sit. Audiamus modo Anastasium ipsum: « Victor, natione Afer, ex patre Felice, etc. ut supra in *Notitia ex Libro Pontificali*. Ut hæc etiam confusa sint et implexa quæ criticorum ingenia exercuerunt, ex iis nihilominus præclariorum sancti pontificis gesta eruenda essent, cum interim vix paucula recenseantur, ut adeo pridem a Baro-

nio, Labbeo, plurimisque doctissimis prægressi jam hujusque sæculi viris aliunde illustranda fuerint, quod hic primum ac præcipuum est, ea diligentia et accuratione, ut nonnulla duntaxat hinc inde capita hic delibasse, totam sit ejus gestorum seriem contexuisse, rejecta in paragraphum sequentem agitissima cum aliquot Asiaticis episcopis de Paschatis celebratione controversia.

14. Inter præcipua quæ sancto pontifici passim tribuuntur contra emergentes eo tempore hæreses certamina, illud certe commemoratio dignum est, quod adversus Theodotum, cognomento Coriarium, apostatam Byzantinum et fortiter suscepit et gloriose executus est, quemadmodum ex ipso Eusebio atque item ex Epiphanio, vetustis utique et puris fontibus, haurire conabimur, pro longiori clariorique eorum omnium elucidatione lectores de cætero ad præstantes illos commentarios, de tota ea re jam pridem concinnatos, remissuri. Huc spectat potissimum libri v *Historiæ ecclesiasticæ*, caput 28, ubi cum « de his qui Artemonis hæresim initio sectati sunt, ejusmodi moribus præditi, et quomodo sacras Scripturas depravare ausi fuerint, » accurate disserit, atque etiam enormem adversus S. Victorem calumniam egregie refellit, quid de totius erroris magistro Theodoto censendum sit, haud obscure declarat. En specimen ex libro seu narratione istius temporis, in qua impia sectariorum istorum mendacia memorantur et convincuntur. Ita ex illo nar-
rati ibi Eusebius :

15. « Affirmant enim, inquit, priscos quidem omnes, et ipsos apostolos, ea quæ ab ipsis nunc dicuntur et accepisse et docuisse ; ac prædicationis quidem veritatem esse custoditam usque ad Victoris tempora, qui tertius decimus a Petro Romanæ urbis episcopus fuit ; a Zephyrini autem temporibus, qui Victori successit, adulteratam fuisse veritatem. Ac fortasse id quod dicunt, credibile videretur, nisi eis refragarentur primum quidem divinæ Scripturæ, deinde fratrum quorundam scripta, Victoris ætate antiquiora, quæ illi adversus gentes et contra sui temporis hæreticos pro veritatis defensione scripserunt : Justinum intelligo, et Miltiadem, et Tatianum ac Clementem, aliosque quamplurimos : in quorum omnium libris Christi divinitas
D astruitur. Nam Irenæi quidem et Melitonis et reliquorum scripta quis est qui ignorat, in quibus Christum Deum simul atque hominem prædicarunt? Psalmi quoque et cantica fratrum jam pridem a fidelibus conscripta, Christum Verbum Dei concelebrant, divinitatem ei tribuendo. Cum igitur tot abhinc annis ecclesiastica doctrina prædicata sit, qui fieri potest, ut omnes usque ad Victoris tempora eam, quam isti dicunt, doctrinam pronulgaverint? Quomodo eos non pudet, hujusmodi calumniam adversus Victorem concinnare, cum certo sciant Theodotum Coriarium, qui defectionis illius Deum abnegantis parens et auctor fuit, primusque Christum nudum esse hominem asseruit, per Victo-

rem a communione Ecclesiæ ejectum fuisse? Nam si, ut aiunt, Victor eadem sentiebat quæ illorum docet impietas, cur Theodotum, opinionis illius auctorem, ab Ecclesia removit? Ac de Victore quidem ita se res habet. »

16. Quod hic desiderare fortasse quis posset in ordine ad ipsam totam Theodoti vesaniam, supplebit abunde Epiphanius, ex quo satis nobis erit personam referre, quam graphice depingit hæresi 54, his verbis : « Theodotus igitur ille Bizantio oriundus, quæ hodie Constantinopolis dicitur, arte coriarius erat, homo apprime litteris eruditus. Qui cum aliis plerisque, ineunte persecutione, comprehensus (quænam vero ea persecutione fuerit nondum comperi), sed tum ab urbis præfecto cum pluribus correptus, cum de omnibus quæstio ob Christi nomen haberetur, cæteri quidem Dei famuli, reportata victoria, cæleste præmium consecuti sunt, martyrio pro Christo perfuncti. At ille Christum negans, et a scopo veritatis excidens, transgressor est factus. Qua ex re cum probro omnium appetitus, pudorem sustinere non posset, relicta patria, profugus Romam contendit, et illic habitavit. Sed et Romæ a quodam agnitus, in eamdem ignominiam incidit, cum qui illum ob insignem eruditionem noverant, ob id eum incusarent, quod homo excellenti doctrina præditus a veritate excidisset. Quare ad sui excusationem vanum dogma commentus est, atque ita jactare cœpit : Ego, inquit, non Deum negavi, sed hominem. Interrogatus, quem demum hominem? Christum, inquit, hominem negavi. Hinc prædicandæ falsæ hujus opinionis occasionem accepit, ut Theodotiani, quorum ille auctor exstitit, qui nudum hominem esse Christum asserunt, atque ex humano semine genitum, » etc.

17. Synodus porro adversus impium istum habita paucis indicatur penultimo loco in *Collectione* Labbeana tomo 1, col. 602 : « Synodus divina et sacra provincialis, collecta Romæ sub Victore sanctissimo papa aliisque quatuordecim episcopis ; quæ Theodotum, Æbionem et Artemonem abdicavit, qui non minus quam Judæi fide. Hi enim duces fuerunt Pauli Samosatani et Nestorii. » Cætera in *Annalibus* a Baronio ita explicata sunt ad annum 196 et alibi, ut ea hic ex Instituto nostro attingisse sufficiat. Neque vero sola ea monstra in Christi Ecclesiam, satis aliunde per ea tempora afflictam, grassabantur, ut jam notato anno invenies num. 17. « Rursus vero de aliis, inquit, qui sub Victore prodierunt, hæreticis eorumque auctore Praxea, ultimo loco hæc habet Tertullianus : Sed post hos omnes etiam Praxæas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curavit. Hic Deum Patrem omnipotentem Jesum Christum esse dicit, hunc crucifixum passumque contendit, mortuum præterea, seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum profana et sacrilega auctoritate proponit. Hæc Tertullianus in commentario quem scripsit adversus hæreses,

sed de eo pluribus in libro adversus eumdem privatum conscripto. »

18. Sequuntur ibidem quæ ab hæresiarcha isto Praxea nequiter gesta sunt, quæque ei exprobrat Tertullianus, tum ejusdem subdola pœnitentia turpisque relapsus : quæ omnia utrum ad S. Victoris tempora spectent, compertum non est, uti nec satis discerni potest, quem Romanum pontificem insinuet Tertullianus, qui « falsis de Montano deceptus fuerit nuntiis. » Cæterum, vivente S. Victore, errores suos sparsisse Praxeam, satis certum est, ut tuto dici possit, toto pontificatus sui decennio hæresibus istis aliisque pluribus exercitum fuisse vigilantissimum pastorem; quemadmodum patet ex alia synodo, quæ apud Sabbeum ultima est, quæque aut in Praxea Valentinum Sabelliumque, aut illum in ipsis merito condemnavit. Eadem quæ supra phrasis est : « Synodus divina et sacra provincialis, collecta Romæ a beatissimo papa Victore; quæ Sabellium et Noetum abdicavit, qui de divinitate in tribus personis subsistente, contractionem et commisionem personarum divulgabant; Valentinum item, qui præter cæteras ineptias, corpus etiam Christi cœleste asserbat. » Porro utrum Tertullianus S. Victoris tempore Romæ fuerit, an potius sub Zephyrino tum etiam turpissima defectione, in Montani deliria prolapsus, non est qui hactenus satis clare definiat.

19. Posset et hic non minus obscura quæstio moveri, utrum inter episcopos, quos numero duodecim per diversa loca ordinasse sanctus dicitur, etiam aliquis ab ipso ad Caedonios seu Scotos directus fuerit, de qua re nonnulla disquisivit Blanchinus in suo *Anastasio* tomo II, pag. 161 (1), ubi testem adducit Boetium, aliaque erudite investigat, quæ apud ipsum legi malo, quam hic pluribus discutere :

A id certe facile concessero, nec S. Victorem, nec successores Romanos pontifices Britannicæ insulas magis neglexisse, quam reliquam totiùs orbis catholicam Ecclesiam. Ad S. pontificis scripta quod attinet, hoc S. Hieronymi de scriptoribus ecclesiasticis exstat testimonium : « Victor, tertius decimus Romanæ urbis episcopus, super quæstione Pæschæ et alia quædam scribens opuscula, rexit Ecclesiam sub Severo principe annis decem. » Epistolas fortasse innuit, quas ab ipso scriptas dubium non est; verum an eæ quæ ipsi in cõnciliorum Collectionibus ascribuntur, genuinæ sint, ex novissima editione Constantiana facile colligitur. Nunc una superest palmaris illa sub ejus pontificatu disceptatio, quam laudati scriptores alique satis studiose illustrarunt, aliis contra in S. Victore nonnulla suggestantibus.

20. Fatendum sane est, celeberrimæ istius controversiæ seriem et ordinem erudite ac dilucide discussisse digessisseque Baronium ad annum 198, per totos septemdecim articulos, probantibus eumque passim sequentibus scriptoribus catholicis. Neque enim heterodoxos hic moramur aut hypercriticos alios qui ex Polycratis S. Victori adversantis pervaciacia, ansam sibi præbitam credidere, quæ pontificiam auctoritatem aut vellicarent aut arroderent inani prorsus conatu. Id etiam in confesso est, non unam eandemque viam ingressos omnes in exponenda pontificia S. Victoris excommunicatione in Polycratem Asianosque episcopos lata; Baronio cum reliquis passim eam vibratam agnoscente, aliis solas minas intentatas asserentibus: quæ omnia exposuit vir clar. Emmanuel Schelstratus in sua *Antiquitate illustrata*, anno 1678 Antwerpiz edita, parte II, cap. 3.

S. VICTORIS I PAPÆ EPISTOLÆ.

(Mansi, *Concil. ampl. Collect.*, I, 698.)

EPISTOLA PRIMA (2).

AD THEOPHILUM ALEXANDRIÆ (3) EPISCOPUM (4).

De Pascha et baptismo : de accusatione et judicatione episcoporum atque de concordia unanimitalis.

VICTOR Romanæ ac universalis Ecclesiæ archiepiscopus, THEOPHILO episcopo et cunctis fratribus in

¹ S. Leo, ep. 53.

(1) *Patrologiæ Latinæ* tom. CXXI.

(2) Hæc cum sequenti viris eruditis suspecta.

(3) Cæsareæ corrigunt ex Beda.

(4) *Theophilum Alexandriae episcopum*. Hic sub

D Alexandria Domino famulantibus, in Domino salutem.

Multa mihi gratulatio est, dilectissimi fratres, quod manifesto (sicut optamus) per gratiam Dei lumine¹ evangelicæ claritatis, et ab Ecclesia jam magna ex parte perniciosi erroris nocte depulsa, creditæ nobis dispensationis fructus crescit et augmentatur in Domino.

Arcadio imperatore vixit. Itaque ad Theophilum metropolitanum Cæsareæ Palæstinæ hanc epistolam scriptam esse, patet ex Eusebio lib. v, cap. 21. Sev. Bin.

I.

De celebratione Paschæ et baptismi.

³ Celebritatem sancti Paschæ (5) die Dominica agi debere, et prædecessores nostri² jam statuerunt, et nos illud vobis eadem die celebrari solemniter mandamus, quia non decet ut membra a capite discrepent, nec contraria gerant. A quarta decima (6) vero luna primi mensis, usque ad vicesimum primum ejusdem mensis diem, eadem celebretur festiuitas. Eodem vero tempore baptismus celebrandus est catholicus; sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis periculum ingruerit, gentiles ad fidem venientes, quocumque loco vel momento, ubicumque euerit, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus, tantum Christianæ confessione credulitatis clarificata, baptizentur. Ipsi quoque quod in baptismo polliciti sunt, summopere est attendendum, ne infideles, sed fideles inueniantur. Ipsi vero qui infidelitatis nota asperguntur, infames efficiuntur, atque inter fideles minime reputantur. Hæc vero statuta nulla debent improbitate convelli⁴, nulla novitate mutari; quia alia ratio est causarum sæcularium, alia divinarum.

II.

Ne quis incerta judicet.

⁵ Audivimus namque, apud vos vestrosque diversa judicia fieri, et incerta judicari. Incerta, charissimi, nullatenus judicemus, quoadusque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Quia quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi quæ manifestis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto iudicio convincuntur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur.

III.

De causis episcoporum terminandis.

Similiter, ea vos judicare, ad apostolicam delatum est sedem, quæ præter nostram vobis definire non licet auctoritatem, id est episcoporum causas. ⁶ Unde ita constitutum liquet a tempore apostolorum, et deinceps placuit, ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus in aliqua causa episcopus, licenter appellet et adeat apostolicæ sedis pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, ejus retractari negotium⁷ procuret. Et dum, iterato iudicio, pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur aut ordinetur episcopus; quoniam quamquam a comprovincialibus episcopis accusati causas pontificis scrutari liceat, non tamen diffiniri, inconsulto Romano pontifici, permissum est, cum beato Petro apostolo, non ab alio quam ab ipso di-

³ De consecr. distinct. 3, *Celebritatem S. Paschæ*. Iv. lib. iv. Isid. II syn. 16, quibusdam leviter mutatis. ²3, quæst. 6: *Accusatus vel jud.*, et in decr. Sixti II. et in decr. Julii; et in decr. Iv. lib. iv. ⁷ Concil. Sard. c. 4. ⁶ Matth. xvi, 19. ⁵ *statutis*. ¹⁰ can. 17 Chalced. concilii, in epist. I Clementis; *similiter infra in decr. Julii*, et in decr. Iv. lib. iv.

(5) *Celebritatem sancti Paschæ*. Apostolica constitutio confirmatur.

A ctum sit Domino: *Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælo, et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cælo*⁸. Et alibi in institutis⁹ legitur apostolicis: ¹⁰ Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud patriarcham vel primatem dioceseos, aut penes universalis apostolicæ Ecclesiæ iudicetur sedem. Nihil aliud est, fratres, talis præsumptio, nisi apostolorum suorumque successorum terminos transgredi, eorumque decreta violare. Culpantur enim, ut scriptum est, fratres, qui aliter circa episcopos judicare præsumunt, quam apostolicæ sedis papæ fieri placuerit. Et quis est qui iudicat eum, quem Dominus sibi et huic sanctæ sedi reservari voluit iudicandum. Ait namque Dominus per prophetam Isaiam: *Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quia non confundar. Juxta est, qui justificat me: quis contradicit mihi? Stemus simul: quis est adversarius meus? Accedat ad me. Ecce Dominus Deus meus, auxiliator meus. Quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? Quis ambulavit in tenebris, et non est lumen ei? Speret in nomine Domini, et innitatur super Deum suum. Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulatis in lumine ignis vestri, et flammis quas succendistis. De manu mea factum est hoc vobis. In doloribus dormietis*¹¹. *Audite me, qui sequimini quod justum est, et quæritis Dominum: Accedite ad petram, unde excisi estis et ad cavernam laci, de qua præcisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram quæ peperit vos, quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum. Consolabitur ergo Dominus Sion, et consolabitur omnes ruinas ejus: et ponet desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis. Attendite ad me, populus meus, et tribus mea me audite. Quia lex a me exiit, et iudicium meum in lucem populorum requiescet. Prope est justus meus, egressus est salvator meus, et brachium meum populos iudicabit. Me insulæ expectabunt, et brachium meum sustinebunt. Levate in cælum oculos vestros, et videte sub terra deorsum, quia cæli sicut fumus liquescent, et terra sicut vestimentum alteretur, et habitatores ejus sicut hæc interibunt. Salus autem mea in sempiternum erit, et iustitia mea non deficiet. Audite me qui scitis justum, populus; lex mea in corde eorum. Nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis; et sicut lanam, sic devorabit eos tinea. Salus*

⁸ Pius et Eleutherus. ⁹ S. Leo ep. 54. ¹⁰ In decr. Sixti II. et in decr. Julii; et in decr. Iv. lib. iv. ⁷ Concil. Sard. c. 4. ⁶ Matth. xvi, 19. ⁵ *statutis*. ¹⁰ can. 17 Chalced. concilii, in epist. I Clementis; *similiter infra in decr. Julii*, et in decr. Iv. lib. iv.

(6) *A quarta decima*. Die scilicet Dominico, ut patet ex *Pontificali libro* in Vita Victoris.

autem mea in sempiternum erit, et justitia mea in A generatione generationum ¹². ¹³ Multis mundi hujus illecebris, multis vanitatibus resistendum est, ut veræ charitatis et continentię obtineatur integritas. Dominus enim *nullum vult perire, sed omnes salvos fieri* ¹⁴. ¹⁵ Certus autem sum, vos ad hæc emendanda vel defendenda, Domino auxiliante, proficere. Data xiii Kalend. Augusti, Commodo et Grævione ¹⁶ viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA II.

AD AFROS.

De causis superioribus.

VICTOR, Ecclesiæ Romanæ et urbis archiepiscopus, universis episcopis per Africam constitutis, in Domino salutem.

Semper enim in æterno ¹⁷ consilio Dei mansit humani generis incommutabiliter præordinata reparatio, sed ordo rerum per Dominum nostrum Jesum Christum temporaliter gerendarum, dispositione Verbi divini sumpsit exordium. Quapropter oportet vos, fratres, unanimes esse et adminiculum vicissim ferre; in recta ergo fide et in sacramentis divinis non discrepare, sed concordare esse; quia licet pauci sitis malorum comparatione, si tamen concordare fueritis, facile, auxiliante Domino, vestros insidiatores superabitis. Si vero discordes, quod absit! fueritis, non superabitis, sed superabimini. ¹⁸ Perlatum est enim ad sedem apostolicam aliquos vestrum nocere fratres velle, et, ut cadant, decertare. Similiter in sacramentis discrepare, et ob id contentiones et æmulationes inter vos fieri, a quibus dissensionibus vos avertere et in his omnibus concordare et opem ferre vicissim mandamus ¹⁹. Nam si hoc agere cito neglexeritis, et vicissim reconciliari non studueritis, ab apostolicæ sedis et totius Ecclesiæ communione vos pelli non dubitatis. Nec attenditis, charissimi, qualiter Dominus per Isaiam prophetam talibus comminatus est, dicens: *Dominus enim locutus est verbum hoc: Luxit et defluxit terra, et infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ. Et terra interfecta* ²⁰ *est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges* ²¹, *mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum. Propter hoc maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores ejus. Ideoque insanient cultores ejus, et relinquentur homines pauci. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde. Cesavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ. Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus, nullo introeunte. Clamor erit super vino in plateis, deserta*

est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ, relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas: quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum, quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea, et racemi, cum fuerit finita vindemia; hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, in insulis maris nomen Domini Dei Israel ²². Et Dominus in oratione, quam discipulos suos docuit orare, ait: *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum* ²³. In bonis et justis hominibus sanctificatur nomen Domini, et in malis blasphematur. Et ipsa per se Veritas ait: *Si offers munus tuum ad altare, et recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et postea offers munus tuum* ²⁴. ²⁵ Nulli vero liceat doctrinam evangelicam deserere, et sacerdotali honore gaudere. Data Kalendis Septembris ²⁶, Laterano et Rufino viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA III.

AD DESIDERIUM VIENNENSEM EPISCOPIUM.

VICTOR, episcopus, DESIDERIO ²⁷ Viennensi episcopo, salutem.

Sicut sancta fraternitas tua a presbyteris, qui apostolos in carne viderunt, erudita est, qui et Ecclesiam usque ad tua tempora rexerunt, non decima quarta luna cum Judæis, sed decima quinta usque ad vigesimam primam, Pascha catholica Ecclesia celebravit. Non enim jam umbram, sed veritatem quæ umbra legis celebratur, querit. Hanc doctrinam Petrus et Paulus instituerunt, ut in *azymis sinceritatis et veritatis* Pascha ageretur ²⁸. Qui enim cum Judæis Pascha agere volunt, quid nisi umbram diligunt, ut agni carnes non in veritate, sed in umbra figurante manducant? Nec audiunt Joannem Baptistam clamantem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui aufert peccata mundi* ²⁹.

Scis, frater beatissime, opus totius pietatis sexta feria et decima quinta luna perfectum, quando in cruce clamavit is per quem factus est mundas: *Consummatum est* ³⁰; et vincente luce, umbræ meritis superatæ aufugerunt; et in spem nostræ salutis centurio confessus est: *Filius Dei erat iste* ³¹. Nusquam Petrus cum Judæis, postquam illis dixit: *Penitentiam agite, quia sanguinem justis fudistis* ³², nos Pascha celebrare docuit. Nusquam Paulus, qui ut *Deum lucrifaceret*, observationes illas legis arbitratus est ut stercora ³³.

Collega beatissime, Christi Ecclesiam non in umbra, sed in veritate supra solidam petram fun-

¹² Isa. li, 1-6. ¹³ S. Leo ep. 53. ¹⁴ II Petr. iii, 9; I Tim. ii, 4. ¹⁵ S. Leo ep. 59. ¹⁶ *Glabrione*, qui an. 186, vivente adhuc Eleuthero, consulatum gessit. ¹⁷ S. Leo ep. 4, c. 2. ¹⁸ In decreto distinct. 90: *Perlatum est*. ¹⁹ I Cor. xii. ²⁰ *infirma*. ²¹ *legem*. ²² Isa. xxiv, 3-22. ²³ Matth. vi, 9. ²⁴ Matth. v, 23, 24. ²⁵ S. Leo ep. 44. ²⁶ anno 197. ²⁷ Bar. an. 198, num. 17, ex Bibl. Floriacensis additamentis. ²⁸ *azymis* suspecta est non secus atque altera quæ sequitur. ²⁹ I Cor. v, 8. ³⁰ Joan. i, 29. ³¹ Joan. xix, 30. ³² Matth. xxvii, 51. ³³ Act. ii, 38. ³⁴ Philipp. iii, 8.

datam doceamus, ut audiamus cum apostolo Petro: *A Beatus es, Simon filius Joannis, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est*²⁶. Per tuam ergo fraternitatem presbyteris Galliarum litteræ mittantur, ut observent Pascha, non cum Judæis negatoribus Christi, sed cum sequacibus apostolorum prædicantibus veritatem Christi. Salutatur te collegium fratrum. Saluta fratres qui tecum versantur in Domino. Eubolus, qui epistolam fert Viennam, de collegio nostro, tecum vivere et mori paratus est; quem suscipe in Domino Jesu Christo. Vale.

EPISTOLA IV.

PARACODÆ EPISCOPO²⁸.

VICTOR, episcopus, fratri PARACODÆ episcopo, salutem.

A Collega noster Dionysius dormiens, te nobis socium in Ecclesia Christi reliquit. Vides, frater, Orientalem Ecclesiam propter celebrationem Paschæ ab Occidentali disjunctam esse. Placuit ergo nobis apostolorum sectatoribus vestræ unanimitati scribere, ut (cum secundum quod scriptum est, *Vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia*²⁶; non tenebras sequamur, sed lucem) advertamus prophetam: *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam*²⁷. Propterea, frater collega in Domino, doce per Ecclesias commissas a decima quinta luna Pascha agendum, ut dicat nobis Apostolus: *Pascha nostrum immolatus est Christus*²⁸; et: *Fuistis tenebræ, nunc autem lux in Domino*²⁹. Unanimitas fraterna te in Domino salutatur, fratres qui apud te Viennæ versantur de nobis salutans. Vale.

²⁶ Matth. xvi, 17. ²⁸ Ex eadem Bibliotheca Joannis a Bosco. ²⁷ II Cor. v, 17. ²⁹ Isa. ix, 2. ³⁰ I Cor. v, 7. ³¹ Ephes. v, 8.

ARCHÆI EPISCOPI AFRICANI FRAGMENTUM

DE PASCHATE IN DIE DOMINICA CELEBRANDO.

(MAN, *Spicileg. Rom.*, Romæ 1840, t. III, p. 707, ex codice Arabico.)

Archæi qui post discipulos Domini episcopus fuit Leptitanæ urbis in Africa.

Celebrandum est Pascha die Dominico; tali enim tempore catholicæ Ecclesiæ gaudium completum fuit, et unusquisque æternæ vitæ destinatus; etenim eo die Resurrectionis mysterium, speique immutabilis, et regni hæreditate capiendi confirmatum est. Hoc tempore Dominus de morte triumphavit inimica hominum, corpore suo suscitato, quod nunquam deinceps moritur, sed immutabile cum spiritu perseverat; quod quidem corpus gloria circumdatum Patri obtulit, postquam ei cælorum fores patuerunt.

THEOPHILUS ANTIOCHENUS, ATHENAGORAS, TATIANUS, HERMIAS.

Auctorum supra memoratorum nomina tantum hic ponimus quod eorum scripta una cum Justino in editione D. Prudentii Marani continentur, quæ in nostræ Collectionis tomo proxime sequenti integra reviviscit.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. IGNATIUS MARTYR.

PROLEGOMENA.

Testimonia veterum de S. Ignatii epistolis. 9

Præfatio Vossii in epistolas S. Ignatii. 31

Judicium Cotelerii de S. Ignatii epistolis. 53

VINDICIÆ IGNATIANÆ Joannis Pearsonii.

Epistola ad Giberum Cantuariensem archiepiscopum. 37

Monitum ad lectorem. 57

Proœmium. — De ortu, progressu et hodierno statu controversiæ.

Caput primum. — Occasio scribendi et Procemii distributio. 49

Cap. II. — Prima Ignatii editio Latina tantum. Epistolæ ejus pro genuinis habitæ. 51

Cap. III. — Epistolæ Ignatii primum Græcæ editæ. Doctorum virorum varia de ipsis judicicia. 51

Cap. IV. — Stricturæ quædam auctoris. Quid de variis hominum judiciis sentiendum sit. 59

Cap. V. — Alia vetus Latina versio ab Armachano publicata, qua interpolationes detectæ sunt. Græcæ epistolæ e Mediceo codice per Isaacum Vossium editæ. Quid viri docti de epistolis ita purgatis editisque senserint. 60

Cap. VI. — Sententia Dallæi, aliquas epistolas Ignatium scripsisse. Epistolas, quas habemus, easdem esse, quas habuit Eusebius. Sex ab Eusebio memoratas, fuisse non ab Ignatio scriptas, sed ab impostore, ducentis post Ignatii mortem annis. conflictas. Epistolam ad Polycarpum non fuisse Eusebio cognitam, sed ab alio impostore, ducentis post Eusebium annis, suppositam. Sententia nostra. Septem epistolas ab Eusebio memorari, easque omnes fuisse ab Ignatio ipso sanctissimo martyre conscriptas. 65

VINDICIARUM PARS PRIMA. — Argumenta pro S. Ignatii epistolis e veterum testimoniis afferuntur, et a Dallæi exceptionibus vindicantur.

CAPUT PRIMUM. — Argumenta pro S. Ignatii epistolis sunt vel externa vel interna. Externa a testimoniis, interna ab ipsis epistolis. 73

Cap. II. — Testimonia pro S. Ignatii epistolis. Quæ ita disponuntur ut nullum sæculum suis testimoniis careat, a secundo, quo primum natæ, ad decimum quintum, quo impressæ sunt epistolæ. 76

Cap. III. — Argumenta pro S. Ignatio, partim a testibus, partim a testimoniis petita. A testium numero, antiquitate et serie. A testimoniis tum generali, tum particulari indicatione. 96

Cap. IV. — Argumentum adversariorum a testimoniis adversus Ignatiana expungitur. *Stichometria* non esse Nicephori patriarchæ. Et Nicephorum et Anastasium Ignatii epistolas admisisse. *Stichometria* auctorem non condemnare Ignatii epistolas. Defensio responsionis Hammondii. Non probari suppositionem ex nudo titulo apocryphorum. Non ex reliquis qui cum Ignatio numerantur. De Hermæ Pastore veteris Ecclesiæ iudicium. Consensus Nicephori et Gelasii frustra obtenditur. Decretum sub Gelasii nomine editum ipsius esse non videtur. Defensio Usserii ab objectionibus Dallæi vindicatur. Responsio nostra illis Hammondii et Usserii superaddita. In *Stichometria* sub Ignatii nomine non epistolæ, sed *acta* intelligi. De indiculis : itemque de didascalis, et Constitutivibus apostolicis brevis dissertatio. 102

Cap. V. — Testimonium S. Polycarpi ab exceptionibus vindicatur. Nec silem ei deesse, nec vim. Auctoritas epistolæ ad Philippenses ab omnibus recepta est. Auctoritati ejus non derogat *Stichometria* quæ dicitur Nicephori. Posterior pars epistolæ non minus genuina quam prior. Testimonium nostrum esse mendacium inspersum aperta calumnia est. Particula suprema prioribus non con-

tradit. Vis testimoniis defenditur. Nullas alias epistolas Ignatii, quam eas quas habemus, a Polycarpo intelligi potuisse ostenditur. 135

CAP. VI. — Testimonium S. Irenæi ab objectionibus liberatur. Frivolum et ineptum est putare illud aliunde quam ex epistola ad Romanos citatum esse. Inanis est distinctio inter *divisæ* et *scripsisse*. Nulla Ignatii apophthegmata a veteribus memorantur. Ignorasse Irenæum Ignatii epistolas nulla cum ratione asseritur. Argumentum negativum adversus Irenæi testimonium nullam vim habet. 159

CAP. VII. — Testimonia Origenis ab objectionibus vindicantur. I. Frustranea non sunt, quod errores Dallæi de ætate impostoris sui, et hallucinatione Eusebii refellunt : ac præterea quod argumentum negativum funditus evertunt. II. Falsa non sunt. Opus in Canticum canticorum est ipsius Origenis ; non Latini auctoris, sed interpretis, et quidem Rufini. Homiliæ in S. Lucam sunt ipsius Origenis, non Latini auctoris, sed interpretis, et quidem Hieronymi. 169

CAP. VIII. — Eusebii auctoritas defenditur. Impostori Dallæano non obstetricatus est. Recte Polycarpi et Irenæi testimonia applicavit. Origenis testimonia non ignoravit. S. Athanasius ab Eusebio non est delusus. Neque Ignatium eo modo, quo Salmasius et Blondellus, citavit. Hammondus frustra et immerito suggillatur. 185

CAP. IX. — Testimonia S. Chrysostomi ab objectionibus vindicantur. Primum in panegyrico ex epistola ad Romanos. Chrysostomus epistolas Ignatii nec ignoravit, nec contempsit. Sententiam non ex Actis, sed ex epistola excerptis. Cyprianus a Chrysostomo laudatus. Secundum ex epistola ad Polycarpum. Oratio, quod unus sit V. et N. Testamenti auctor, Chrysostomo ascribitur. Conjecturis Saviæ et Usserii respondetur. 195

CAP. X. — Pseudo-Dionysii ætas eruitur. Dallæi sententia proponitur, et refutatur. Plurimi catholici verum Areopagitam eum fuisse crediderunt ante a. D. 630. Auctor, quisquis est, libros suos edidit diu ante a. D. 530. Multis probatur eum quarto sæculo vixisse. Denique probabile est eum scripsisse postremis Eusebii temporibus. 199

VINDICIARUM PARS SECUNDA. — Argumenta pro Ignatii epistolis ex ipsis educta afferuntur, et Dallæi objectiones refelluntur.

CAPUT PRIMUM. — Argumenta pro Ignatiana ex ipsis epistolis ducta afferuntur. S. Ignatius circa a. D. 107 scripsit. Illi ætati materia epistolarum in genere spectata apprime convenit. Impostorum scripta solum sui sæculi mores redolere. Nihil in his epistolis posteriora spectata tempora. Episcopus in Asia fuisse certum est, cum S. Ignatius ad martyrium duceretur. Epistolarum auctor ita episcopus et presbyteros describit, ut quæ de iis dicit, illi ætati, non autem posteriori conveniant. Duæ hæreses Ignatii tempore maxime valebant, una quæ Christum putative hominem, alia quæ nudum hominem assererat. Has duas et solus perstringit Ignatius, et Christum simpliciter *verbum*. Apostolicæ doctrinæ traditio in epistolis, traditiones non scriptæ, posterioribus sæculis memoratæ minime continentur. Multa præterea in iisdem traduntur quæ non aliam quam Ignatii ætatem sapiunt. Nihil certius scriptum aliquod suppositionis convincit, quam *volatio* temporum. Varia hujus rei exempla. Ficta plerumque opera ex temporum ratione se prodere. Epistolæ Socraticorum ab Allatio editæ inde falsitatis convincuntur. Dallæi confusa rerum tractatio reprehenditur. 269

CAP. II. — Argumentum Dallæi a tempore ductum refellitur. Ignatius nullum hæreticum nominavit. Cleobius, sive Cleobulus, primi sæculi hæreticus Insignis S. Hieronymi locus fuscè explicatur, et ab importunis Dallæi conjecturis defenditur. Ignatius non scripsit contra Theodotum, sed hæresim ejus in Ebione damnavit. 282

CAP. III. — Argumentum a Valentini Sige ductum opponitur. Introductoris Dallæi conjecturæ refelluntur. In varia lectione frustra ambigitur. Interpolatoris præsentia perperam advocatur. Mala fides Petavio immerito scribitur. Irenæi silentium Eusebii silentio expungitur. 293

CAP. IV. — Prima assertio, verba illa *ὁὐκ ἐστὶν ἐπιτολὴ* hæresin Ebionitarum ferre, probatur ex antecedentibus et consequentibus. Explicatio tantum sunt *ὁὐκ ἐστὶν ἐπιτολὴ*. Oppositio inter *ἐπιτολὴν* et *ἐπιτολὴν* frequentissima. Petavii expositio defenditur. Obiectio de frigida cæcutione rejicitur. Similes veterum Patrum explicationes offeruntur. Geminus S. Augustini locus vindicatur, et altero Fulgentii firmatur. Locutionem inanem non esse. *ὁὐκ ἐστὶν ἐπιτολὴν* Pataviano sensui non repugnat. *Ἐστὶν ἐπιτολὴ* vel *ὁὐκ ἐστὶν ἐπιτολὴ* non male reddi *post silentium*. 298

CAP. V. — Assertio secunda, verba illa ad Valentinum mino non spectare. Valentini nonnunquam dixerunt, *ἵγην* peperisse Logum. In schola Valentini solus Nus ex *Bytho* et *Sige*, ideo Monogenes appellatus. Logus autem, quod a *Bytho* et *Sige* non esset, in deminationem *naus*, et *Æon* cæcus fuit. Genealogia *Æonum* a *Blondello* perperam representata. Fragmentum Valentini apud *Epiphanium* explicatur. Locus *Cyrilli Hierosolymitani* discutitur. Dallæi distinctio de mediata et immediata educatione exploditur. Verba *Ignatii* cum placitis Valentini male componuntur. Argumentis Dallæi omnibus particulatim respondetur. Genuina *Ignatianorum* explicatio redditur. Adversariorum expositio detorta ostenditur. 307

CAP. VI. — Assertio tertia hæresin hanc Valentino esse antiquiorem, et a veteribus Gnosticis acceptam, dem assertur ab *Irenæo*, *Tertulliano*, *Epiphanio* et *Theodoreto*. Ostenditur *Bythum* et *Sigen* inter Gnosticorum veterum combinationes fuisse, contra *Blondellum*. Probatur eisdem et *Nun* et *Aletheian* ex *Bytho* et *Sige* duxisse, ex *Nu* vero vel *Anthropo* *Logon*, contra *Dalæum*. Tria Dallæi argumenta in contrarium adducta effelluntur. 321

CAP. VII. — Quarta assertio proponitur, probari certo non posse ipsos Valentini errores Ignatio fuisse penitus cognitos. Fieri potuisse ut Ignatius cognosceret, probatur ex ætate Valentini cum illa S. *Polycarpi* comparata. Valentini post *Anicetum* vixisse negatur. Locus *Tertulliani* excutitur. *Blondelli* argumento respondetur. Antiquitas Valentini hæreseos ex veterum monumentis ruitur. De ætate *Basilidis* cum *Dallæo* disputatur. Eum æresin suam docuisse ante *Adriani* imperium ostenditur. Testimonium a *Dallæo* adductis fuisse respondetur. 334

CAP. VIII. — Ad quatuor ultima pro violatione temporis argumenta respondetur. Auctor epistolarum de *Constantini* Christianismo nihil suspicatus. *Leopardi* vox antiquitatem epistolæ ad Romanos haud imminuit. *Figmenta* Dallæi de certi cujusdam ordinis militum appellatione. *Leopardi* vocem ante *Constantini* ævum in usu fuisse adversus *Bochartum* ostenditur. Receptio penitentium notationem epistolarum non probat. De *Albaspinæ* sententia disputatur. *Onesimum*, quem *Ignatius* Epheso præfuisse it mortuum fuisse sub tempore martyrii *Ignatii* perperam assertur. Variæ quorundam de *Onesimo* sententiæ non evincunt. 348

CAP. IX. — Aliena a virtutibus S. *Ignatii* dispunguntur. Nulla in epistolis ejus hæresis reperitur. Nulla irreverentia erga SS. Litteras. *Apocrypha* sæpe a vetustissimis scriptoribus citantur. *Casuboni* duplex responsio affertur, et utraque pluribus stabilitur. *Epistola* S. *Ignatii* ad Romanos ab objectionibus Dallæi vindicatur. Fortitudo, constantia et magnanimitas martirum defenduntur, plurimisque Patrum sententiis, et heroum Christianorum explicatur; quorum factis consona *Ignatii* verba ostenduntur. 357

CAP. X. — Veracitas S. *Ignatii* defenditur. Quid sit *ἰσχυρὸς*, explicatur. *Epistola* S. *Pauli* ad Ephesios natura singularis describitur. Vera lectio et auctoritas, interpolatoris asseritur. Auctor epistolarum non dicit e *Christum* in carne vidisse. Græci codices omnes, et eterum excerpta cæca, non *ἰσχυρὸς* agnoscunt. *Ruffinus* et *Ibrarii* textum corrupisse male dicuntur. *Hieronimi* uictoritas in vertendis Græcis tanta non est, ut *Græcorum* mulum codicum fidem in dubium vocet. *Hugonis* *Grotii* explicatio defenditur. Quæ habentur in epistola de stella *magis* visa, temere scripta non sunt. Eadem plurimi in ecclesia secuti sunt. *Christum* edisse et *bibisse* post resurrectionem non male assertur. 374

CAP. XI. — Docetas nonnullos ab eucharistia abstinuisse ar est credere. *Simoniani* non statim post mortem *Simoni* evanuerunt. Non apparet *Ignatium* dixisse Romanos deles læcle ipsum a supplicio eripere potuisse. Neque si dixerit, veracitatem ejus in dubium vocat. Potuit sibi

S. *Ignatius* scribendi secundam epistolam ad Ephesios opportunitatem polliceri. Redemptio a vexatione militum, et facultas liberæ custodiæ, confessoribus ab Ecclesiis procurari solita, fuse describitur. Modestia martyris tum erga *Trallianos*, tum erga *Polycarpum* defenditur. 386

CAP. XII. — Argumenta a dictione petita refelluntur. Vera vocis *καρπὸς* notio apud antiquos. Ea vox S. *Ignatio* dum in vivis esset, tributa est. Sermones *Ignatii* cum *Traiano* habiti explicantur. Martyres a paganis, *καρπὸς* *miseri*, seu *infelices* nominati. Fabula de S. *Ignatio* puero in unis *Christi* accepto hoc titulo longe posterior. Alta traditio, illi fabulæ coæva, veteribus incognita. Fabulæ ipsius *Anastasio* et *Metaphrastes* primi meminerunt. *Ignatii* patriarchæ *Constantinopolitani* ætate fabulæ natae videntur. *Noster* *Ignatius* presbyteros *καρπὸς* non appellat. 398

CAP. XIII. — Argumentum palmarum discutitur. Ejus fundamentum in ruinis presbyteranarum partium ponit ostenditur. De distinctis nominibus et officis trium sacerdotum ordinum quatuor asseritiones statuuntur. Assertio I. Alios quamplurimos secundi sæculi scriptores idem discrimen inter vocabula *episcopatus* et *presbyteratus* observasse, quod observat *Ignatius* noster. Quod probatur testimonio *Actorum* *Ignatii* et *Polycarpi*, imperatoris *Adriani*, *Dionysii Corinthiorum* episcopi, *Lugdunensium* martyrum (quorum testimonium a *Blondelli* chronologicis objectionibus vindicatur), *Hegesippi*, *Polycratis*, *Serapionis*, *Anonymi* apud *Eusebium*, et *Canonum* apostolicorum. Assertio II. Nullum secundi sæculi scriptorem simpliciter presbytero, in secundo ministerii ordine constituto, episcopi nomen tribuisse. Ratio manifesta, quare *Ignatius* discrimen illud caste observaret. Assertio III. Nullum omnino secundi sæculi scriptorem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris loquitur, nomen presbyteri ei qui episcopus esset, tribuisse. Loca *Papiae*, *Irenæi*, *Clementis Alexandrini*, *Polycarpi*, *Pii* et *Hermæ* examinantur. Assertio IV. Ea ætate, qua S. *Ignatius* scripsisse dicitur, tres sacros ordines distinctos in Ecclesia existisse. Quod cum aliorum, tum etiam eorum omnium, qui communionem nominum in apostolicis scriptis observabant, testimonium probatur. Dallæi effusa oratio sufflamatur. 409

CAP. XIV. — Nulla vocabula ostendunt hunc scriptorem dlu post *Ignatium* vixisse. Voces compositæ imposturam non olent. Exempla ex Novo Testamento, *Clemente Romano*, *Cicerone*. Poeticæ non sunt. Si quæ raræ sint aut novæ, optime *Ignatio* conveniunt. Numerus vocum ab *ἀποστολῆ*, exemplo *Xenophontis*, a *ἑσπερ* communi omnium usu defenditur. Verborum immodesta refellitur. Conjectura de fictore rejicitur. Usurpatio vocum *ἐπίσκοπος*, et *ἀπὸ* defenditur. Phrases aliquæ explicantur ac defenduntur. 441

CAP. XV. — Imitatio *Apostoli* *Ignatiana* *κακογράφου* non est. *ὁμοειδὴς* vox Græcis familiaris, ita ab *Ignatio* aliquoties usurpata, ut a *Chrysostomo* laudetur. Censura *Arruntii* rejicitur. In voce *κακογράφος* nulla *apostoli* imitatio. Quid sit *κακογράφος*, quid *ἀριστογράφος*, docetur, ut et *κακογράφου*. Phrases aliquot sæpius usurpatæ defenduntur. Ironia apostolica ab *Ignatio* minime expressa. 453

✓ DISSERTATIO D. LE NOURRY de epistolis S. *Ignatii* veris, interpolatis et supposititiis.

PARS PRIMA. — De veris S. *Ignatii* epistolis.

CAPUT PRIMUM. — Status quæstionis et genuinarum *Ignatii* epistolarum analysis proponitur. 471

CAP. II. — Variæ scriptorum de his epistolis sententiæ; quædam observanda præmittuntur, et qua methodo vera sententia propugnabitur. 476

CAP. III. — Proponitur primum argumentum, ex his quæ adversarii fingunt depromptum. 477

CAP. IV. — Argumentum secundum ex *Polycarpi* testimonio pettum ab exceptionibus adversariorum vindicatur. 479

CAP. V. — Argumentum tertium ex *Irenæi* auctoritate, quæ ab adversariorum exceptionibus vindicatur, desumptum. 483

CAP. VI. — Argumentum quartum, ex *Origenis* testimonio desumptum, ab adversariorum exceptionibus vindicatur. 487

CAP. VII. — Argumentum quintum ex aliis innumeris scriptoribus, quos adversarii epistolas *Ignatio* adjudicasse fatentur, desumptum. 493

CAP. VIII. — Respondetur objectioni ex *Nicephori* et *Anastasio* testimonio petitæ. 501

CAP. IX. — Refellitur argumentum negativum, ex quædam Ecclesiarum consuetudinibus pettum. 505

CAP. X. — Refellitur aliud argumentum negativum ex auctorum silentio deductum. 509

CAP. XI. — Probatum ex ipsis epistolis Ignatium Antiochenum eorum vere esse auctorem.	514
CAP. XII. — Objectiones Dallæi ex hæreticis et hæresibus, ab Ignatio commemoratis, petitæ solvuntur.	515
CAP. XIII. — Nulla esse in his epistolis præter temporum fidem perperam ficta.	523
CAP. XIV. — Nihil in his epistolis occurrere, ab Ignatii persona, moribus, aut pietate alienum.	526
CAP. XV. — Nihil falso et temere in his epistolis dictum.	528
CAP. XVI. — In his epistolis non læsam esse Ignatii sapientiam et modestiam.	532
CAP. XVII. — Harum epistolarum stylum esse omnino Ignatianum.	534
CAP. XVIII. — Voces episcopi et presbyteri non alio quam apostolorum et virorum apostolicorum sensu ab Ignatio usurpatae.	535
CAP. XIX. — Nulla in epistolis auctoris nostri esse verba, quæ non sint Ignatiana.	539
CAP. XX. — In his epistolis non esse pravæ Pauli imitationes.	540
CAP. XXI. — Neque in epistolarum inscriptionibus, neque in repetitionibus esse pravam Pauli imitationem.	542
CAP. XXII. — Ignatium illius, quam nunc habemus, epistolæ ad Polycarpum vere esse auctorem.	544

PARS SECUNDA.—*De interpolationibus genuinarum Ignatii epistolarum, ac de aliis epistolis ipsi falso ascriptis, earumque auctoribus.*

CAPUT PRIMUM. — De interpolationibus epistolarum Ignatii.	547
CAP. II. — De aliis epistolis Ignatio ascriptis.	548
CAP. III. — Probatum has omnes epistolas falsas esse et subdititias.	551
CAP. IV. — De aliis epistolis Latinis, Ignatii nomine inscriptis.	553
CAP. V. — Qui fuerint interpolatores genuinarum epistolarum Ignatii, et adulterinarum auctores.	554

PARS TERTIA.—*De editionibus et versionibus omnium Ignatii epistolarum tam genuinarum quam adulterinarum, ac variis in eas notis et observationibus.*

CAPUT PRIMUM. — De editionibus et versionibus epistolarum Ignatii.	555
CAP. II. — De variis in Ignatii epistolas notis et observationibus.	557
CAP. III. — Quædam novæ observationes in Ignatii epistolas.	559
Proœmia Gallandii ad epistolas S. Ignatii et ejusdem acta martyrii.	
CAPUT PRIMUM. — Septem epistolas scripsit S. Ignatius. Harum duplex exemplar; alterum sincerum, alterum interpolatum. Misso posteriore, agitur de priore, cujus proponuntur editiones præcipuæ. Omnium optima, quæ est Thomæ Smithi.	563
CAP. II. — Thomæ Smithi editio typis tradita, scholiis editoris omissis: quorum loco, præmissa primum excerpta veterum Patrum integra, ex epistolis genuinis descripta: subjecta deinde earumdem epistolarum fragmenta, quotquot exstant in Parallelis Damascenicis Rupefucaldinis. Horum subsidio textus sincerus vel firmatur, vel corrigitur, vel etiam quandoque suppletur.	568
CAP. III. — Simonii et Tentzelii de ms. codice Mediceo sententia. Unde hauserit Ignatiana Svicerus, in suum <i>Thesaurum</i> conjecta. Epistolæ interpolatæ, vel etiam supposititiæ, a nonnullis viris doctis minus recte velut sinceræ interdum habitæ. Romanis inscriptæ epistolæ editio quam Clericus adornandam suscepit, haud fidissima esse perhibetur.	671
CAP. IV. — Quinam harum epistolarum integritatem præcæteris propugnarint. Novissimus ipsarum osor Oudinus, a Mamachio V. C. acriter castigatus. Heumannus item plerumque Oudini sectator perstringitur: ejusque obiectatio de vocibus Latinis textui Græco immixtis expodiatur. Epistolæ ab Ignatio eo tempore perscriptæ, quo fuit Antiochia Romæ missus martyrio consummandus.	575
CAP. V. — De Ignatiani martyrii Actis sinceris a Theoderico Ruinartio V. C. primum editis. Eorum uterque vetus Interpres additis integritas paucis asserta.	578
CAP. VI. — De tempore quo sanctus martyr passus existimatur, duæ feruntur celebriores sententiæ quarum altera ejusdem martyrii anno 116, altera 107 consignat. Posteriori priori præferenda videtur: adeoque ipso anno 107 corrente, scriptæ ducuntur epistolæ Ignatianæ: Acta vero martyrii, aucto insequente 108 litteris mandata censentur.	579

LUMPERI DISSERTATIO de doctrina S. Ignatii.

Articulus I. — Observationes dogmaticæ in S. Ignatii genuinas epistolas.	585
Articulus II. — Observationes morales.	593
Articulus III. — Observationes disciplinares.	600

✓ H. DENZINGER DISQUISITIO CRITICA de textum recepti epistolarum S. Ignatii integritate.

I. — Controversiæ causa et status questionis.	601
II. — Quid de hac quæstione hucusque statuerint eruditii.	601
III. — Momenta desumpta ex doctrina de Christo Domino.	605
IV. — Momenta desumpta ex doctrina de potestate episcopali.	607
V. — Momenta ex styli diversitate.	608
VI. — Momenta desumpta ex sententiarum nexu.	609
VII. — Momenta ex aliis rationibus internis desumpta.	613
VIII. — Momenta ex auctoritatibus desumpta.	615
IX. — Syrum illum, qui Ignatium Curetonianum descripsit, textum excerptisse, qui a nostro non diferebat.	619
X. — Syrum Curetonii revera excerpta tantum ad usum asceticum confecta tradere.	621

✓ IGNATII EPISTOLÆ GENUINÆ.

PREFATIO C. J. HEFELII. — I. — De septem epistolis S. Ignatii.	625
II. — De Actis martyrii S. Ignatii.	630

EPISTOLA AD EPHESIOS.

I. — Laus Ephesiorum ob legationem ipsi missam. Laus Onesimi.	645
II. — Laus reliquorum legatorum. Exhortatio ad obedientiam erga episcopum et presbyterum.	648
III. — Sine omni superbia amore ductus vos hortor ad unitatem.	648
IV. — Presbyteri unitatem cum episcopo imitemini.	647
V. — I. aus et utilitas hujus unitatis.	647
VI. — Respicatis episcopum ut Christum ipsam. Onesimus hac in re vos laudet.	649
VII. — Cavete ab hæreticis; Christus <i>ὁ ἀληθινός</i> unus medicus est.	649
VIII. — Ne seducamini. Vos estis magni et spirituales, ego minimus.	651
IX. — Falsis doctoribus non præbistis aures, vos templa Dei.	651
X. — Orate pro aliis, sitis mites, humiles, etc.	653
XI. — Novissima jam sunt tempora; timeamus Dominum; orate pro me.	653
XII. — Laus Ephesiorum. Martyrium instans.	655
XIII. — Convenite sæpius ad cultum Dei.	655
XIV. — Teneatis fidem et charitatem, et operibus vos Christianos præbeat.	655
XV. — Non loquentes solum, sed et silentes Dominum profiteamur.	657
XVI. — Qui fidem falsis doctrinis corrumpunt, in ignem æternum ibunt.	657
XVII. — Cavete a falsis hæreticorum doctrinis.	659
XVIII. — Gloria crucis. Christi nativitas et baptismus.	659
XIX. — Tria mysteria clamoris.	659
XX. — Iterum vobis scribam.	661
XXI. — Orate pro me et valet.	661

EPISTOLA AD MAGNESIOS.

I. — Causa epistolæ et pia vota.	663
II. — Gaudeo legatis vestris.	663
III. — Honorate juvenem episcopum vestram.	663
IV. — Male nonnulli sine episcopo agunt.	665
V. — Talibus proposita est mors, quia characterem Christianorum, <i>ἡ ἀληθία</i> , non habent, et cupiditatibus suis non moriuntur.	665
VI. — Tenete concordiam.	667
VII. — Agite nihil sine episcopo et presbyteris; sitis unum templum Dei.	667
VIII. — Cavete a falsis doctrinis judæizantium.	669
IX. — Vivamus cum Christo.	669
X. — Nolite judaizare.	669
XI. — Non castigans, sed vos præmunens hæc scribo.	671
XII. — Vos enim meliores me estis.	671
XIII. — Confirmemini in fide et unione.	671
XIV. — Orate pro me et pro Ecclesia Syriæ.	671
XV. — Salutani vos Ephesii et cæteræ Ecclesiæ.	673

EPISTOLA AD TRALLIANOS.

I. — Laus vestra per Polybium mihi innotuit.	675
II. — Estote subjecti episcopo, presbyteris et diaconis.	675
III. — Honorate diaconos, episcopum et presbyteros.	677
IV. — Humilitate et mansuetudine mihi opus est.	677
V. — Non sublimes doctrinas vobis tradam.	679
VI. — Abstinetes a veneno hæreticorum.	679
VII. — Custodite vos ab hæreticia.	679
VIII. — Contra diaboli insidias muniamini mansuetudine, fide et charitate.	681
IX. — Nolite audire eos, qui sine Christo loquuntur.	681
Historia Christi.	681
X. — Si Christus non vere passus est, frustra ego vincula fero.	681
XI. — Fugite mortíferas Docetarum plantationes.	683
XII. — Manete in unitate et charitate.	683
XIII. — Valetis, orate pro Ecclesia Syriæ, etc.	683

EPISTOLA AD ROMANOS.

I. — Spero vos victus videre.	685
II. — Nolite me martyrio eripere.	687
III. — Rogate potius Deum, ut ad martyrium mihi vires suppeditet.	687
IV. — Sinite me ferarum dentibus moli, ut panis Christi inveniar.	689
V. — Mori cupio.	689
VI. — Morte mea veram vitam assequar.	691
VII. — Mori desidero, nam amor meus crucifixus est.	693
VIII. — Faveatis mihi.	693
IX. — Orate pro Ecclesia Syriæ. Salutatio.	695
X. — Conclusio.	695

EPISTOLA AD PHILADELPHENSES.

I. — Laus episcopi.	697
II. — Tenete unionem cum episcopo, et fugite pravæ doctrinas.	697
III. — Fugite schismaticos.	699
IV. — Utamini una eucharistia.	699
V. — Orate pro me, qui confugio ad Evangelium et episcopos. Honorate etiam prophetas Veteris Testamenti.	699
VI. — Nec tamen Judaismum admittite.	701
VII. — S. Spiritu impellente vos ad unitatem adhortatus sum.	701
VIII. — Studete unitati. Christus loco documentorum est.	703
IX. — Bonum est Vetus Testamentum, melius novum fædus.	703
X. — Congratulemini Antiochenis de fide persecutio- nis.	705
XI. — Gratias vobis ago, quod comites meos benevole suscepistis. Salutant vos fratres in Troade.	705

EPISTOLA AD SMYRNÆOS.

I. — Glorifico Deum propter fidem vestram.	707
II. — Christus vere in carne passus est. Contra Docetas.	707
III. — Christus et post resurrectionem in carne fuit.	709
IV. — Cavete vobis ab hæreticis istis. Nisi Christus vere passus esset, nec ego paterer.	709
V. — Periculum erroris Docetarum.	711
VI. — Qui non credit in sanguine Christi, judicabitur, etsi angelus esset. Hæreticis istis etiam virtutes desunt.	711
VII. — Hæretici isti abstinent ab eucharistia, carnem Christi eam esse negantes. Recedamus ab iis.	713
VIII. — Nihil sine episcopo peragatur.	713
IX. — Honorate episcopum. Me in omnibus recreatis.	713
X. — Comites meos benevole suscepistis; non deerit vobis merces.	715
XI. — Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.	715
XII. — Salutationes.	717
XIII. — Salutationes.	717

EPISTOLA AD POLYCARPUM.

I. — Laus et adhortatio.	719
II. — Continuatio adhortationum.	719
III. — Continuatio.	721
IV. — Continuatio.	723
V. — Quid conjuges, cœlibes, sponso moneat episcopus.	723

VI. — Officia gregis Christiani.	723
VII. — Mittite legatum ad Antiochenos ob pacem restitutam.	725
VIII. — Et aliæ Ecclesiæ legatos vel epistolas mittant Antiochiam. Salutationes.	725

EPISTOLÆ INTERPOLATÆ.

Monitum.	729
Epistola ad Ephesios.	729
— Ad Magnesios.	757
— Ad Trallesios.	777
— Ad Romanos.	801
— Ad Philadelphenses.	817
— Ad Smyrnæos.	859
— Ad Polycarpum.	857

EPISTOLÆ SUPPOSITIÆ.

Epistola Mariæ proselytæ ad Ignatium.	875
Epistola Ignatii ad Mariam proselytam.	881
Epistola Ignatii ad Tarsenses.	887
— Ejusdem ad Antiochenos.	897
— Ejusdem ad Heronem diaconum Antiochiæ.	909
— Ejusdem ad Philippenses. — De baptisate.	919
— Ejusdem ad S. Joannem apostolum et evangelistam.	941
— Ejusdem ad eundem.	945
— Ejusdem ad S. Mariam Virginem Matrem Domini nostri Jesu Christi.	945
Responsio Virginis ad hanc epistolam.	945
Elogium S. Ignatii.	945
Fragmenta seu sententiæ S. Ignatii, quæ in ejus epistolis non exstant.	947
Fragmenta alia.	949

EXCERPTA EX EPISTOLIS S. IGNATII Syriacæ a cl. Cureton editis et ab eodem Latine redditis.	961
Epistola ad Polycarpum.	961
— Ad Ephesios.	965
— Ad Romanos.	965

LITURGIA S. IGNATII.

969

MARTYRIUM S. IGNATII.

I. — Ignatii cura pastoralis et martyrii descriptio.	979
II. — Ignatius a Trajano condemnatur.	981
III. — S. Ignatius Smyrnæam navigat.	985
IV. — Ignatius scribit Ecclesiis, præsertim Romanæ.	983
V. — Ignatius a Smyrna Romam ducitur.	985
VI. — Ignatius Romæ a bestiis devoratur.	985
VII. — Ignatius mortuus apparet dormientibus.	987
Martyrium S. Ignatii ex vetere interpretatione, in membranis Cottonianis reperta, atque a J. Usserio primo edita.	987
Relatio Tiberiani, Palæstinæ Primæ præsidis, ad Trajanum imperatorem de Christianis.	991
Relatio C. Plinii, Bithyniæ prætoris, ad eundem de eisdem.	995
Rescriptum Trajani imperatoris, de Christianis.	995
Sententia Tertulliani de hoc Trajani rescripto.	995

S. POLYCARPUS MARTYR SMYRNÆORUM EPISCOPUS.

Prolegomena.	
I. — De epistola S. Polycarpi.	993
II. — De martyrio S. Polycarpi.	1001

EPISTOLA S. POLYCARPI AD PHILIPPENSES.

I. — Laus ob benignitatem erga fratres victos et ob firmam fidem.	1005
II. — Adhortatio ad virtutem.	1005
III. — Non arroganter hæc scribo. Paulus præceptor vester est.	1007
IV. — Fugiamus avaritiam; doceamus nos ipsos, uxores et viduas.	1007
V. — Officia diaconorum, juvenum et virginum.	1009
VI. — Officia presbyterorum et officia communia.	1009
VII. — Fugite Docetas, et perseverate in jejuniis et oratione.	1011
VIII. — Perseverate in spe et in patientia.	1011
IX. — Exerceatis patientiam exemplo Ignatii.	1011
X. — Adhortatio ad virtutes.	1013
XI. — Contristatus sum pro valente; cavete vobis ab avaritia.	1013
XII. — Ignoscite illi. Deus vobis virtutes tribuat. Orate pro omnibus, etiam pro inimicis.	1013

XIII. — Epistolæ vestras Antiochenis tradam. Vobis epistolæ ignatii mitto. 1015
 XIV. — Commendo vobis crescentem. Valet. 1015
 Versio antiqua epistolæ S. Polycarpi ad Philippenses. 1015
 Monitum in subsequenti fragmenta. 1021

FRAGMENTA E RESPONSIONUM CAPITULIS
 S. POLYCARPO ASCRIPTIS, 1025

✓ EPISTOLA CIRCULARIS ECCLESIAE SMYRNEŒ DE MARTYRIO S. POLYCARPI.

I. — De martyrio Polycarpi et sociorum scribimus. 1029
 II. — Martyrum mira constantia. 1029
 III. — Germanici constantia. Polycarpi mors postulatur. 1031
 IV. — Quintus apostata. 1031
 V. — Polycarpi successus et visio. 1033
 VI. — Polycarpus a servulo proditur. Herodes irenarum. 1033
 VII. — Polycarpus a persecutoribus invenitur. 1035
 VIII. — Polycarpus in urbem ducitur. 1035
 IX. — Polycarpus Christo Domino suo non maledicit. 1035
 X. — Polycarpus se Christianum profitetur, et de Christo loqui vult. 1035
 XI. — Nec bestiarum, nec ignis minæ Polycarpum perterrent. 1037
 XII. — Polycarpus ad rogam damnatur. 1037
 XIII. — Rogus extruitur. 1037
 XIV. — Polycarpi precatio. 1039
 XV. — Polycarpus igne non læditur. 1039
 XVI. — Polycarpus pugione transfigitur. 1041
 XVII. — Polycarpi corpus Christianis non traditur. 1041
 XVIII. — Polycarpi corpus comburitur, Reliquiæ. 1043
 XIX. — Laus Polycarpi martyris. 1043
 XX. — Mittite hanc epistolam fratribus. 1043
 XXI. — Martyrii tempus. 1043
 XXII. — Salutatio. Epistolæ transcriptores. 1045

✓ EVARISTUS PAPA.

Notitia. 1045

EPISTOLÆ.

Epistola prima. — Ad omnes episcopos Africanos. — De ordine diaconorum et legitimo conjugio, atque de fide et non injuriandis episcopis aut lacerandis. 1047
 Epist. II. — De episcopis ejectis, et aliis loco eorum substitutis. 1051
 DECRETA. — Ut sine missa Ecclesia dedicari non debeat. 1055

✓ ALEXANDER I PAPA.

Notitia. 1057

EPISTOLÆ.

Epistola prima. — Ad omnes orthodoxos. — De sacerdotibus non vexandis. 1057
 I. — De iis qui sacerdotes accusant, vel persequuntur. 1060
 II. — De scriptura vel confessione per vim extorta. 1062
 III. — Si quis adversus episcopum, vel actores Ecclesie querelam habuit. 1065
 IV. — Ut in oblatione sacramentorum commemoretur passio Christi, et ut panis tantum et vinum aqua mistum offeratur. 1064
 V. — De benedictione salis et aquæ, sive cæterorum elementorum. 1065
 VI. — De trinitate et unitate deitatis. 1065
 Epist. II. — De causis et gravaminibus sacerdotum. 1069
 Epist. III. — Ut vitentur detractiones et injustæ pulsationes. 1071
 DECRETA. 1073

✓ SIXTUS I PAPA.

NOTITIA. 1075

EPISTOLÆ.

Epistola prima. — Ad omnes Christi fideles. — De fide et accusatione episcopi. 1075
 Epist. II. — Ad omnes Ecclesias. — I. — De sacris va-

II. — De appellanda sede apostolica. 1078

III. — De episcopis rebus spoliatis, vel a sede pulsatis. 1079

DECRETUM. — De presbyteris per quorum negligentiam sine baptismate aliqui mortui fuerit. 1079

✓ TELESOPHUS PAPA.

Notitia. 1079

EPISTOLA ad omnes universaliter Christi fideles. — De jejuniis septem hebdomadarum ante Pascha: de missarum celebratione in nocte Natalis Domini; quo tempore aliis diebus missæ celebrentur, et de episcoporum defensione. 1081

✓ HIGINIUS PAPA.

Notitia. 1087

EPISTOLÆ.

Epistola prima. — Ad omnes Christi fideles. — De fide et ut metropolitani absque cæterorum episcoporum instantia non audiat causas. 1087
 Epist. II. — Ad Athenienses. — Adhortatur eos ne vitam cum infidelibus ducant. 1091

DECRETA. 1091

✓ PIUS I PAPA.

Notitia. 1095

Dissertatio Gallandii de vita et scriptis S. Pii I papæ. Sectio I. — Quando et quandiu sederit S. Pius papa. 1095

Sectio II. — De epistola I S. Pii ad Justum Viennensem episcopum. 1099

Sectio III. — De epistola II ejusdem Justo Viennensi episcopo inscripta. 1107

EPISTOLÆ PII I PAPÆ.

Epistola prima. — Ad universos Christi fideles. — Ut die Dominico Pascha celebretur: quod prædium Ecclesie subtrahens ut sacrilegus judicetur, et si quis ex ministris episcopo inobediens fuerit, aut contumeliam aut insidias aut calumniam paraverit, curiæ tradatur. 1119

Epist. II. — Italici directæ. — Quæ divinis sunt assignata usibus, ad humanos usus sine sacrilegio non posse transferri. 1122

Epist. III. — Directa Justo episcopo Viennensi. 1125

Epist. IV. — Directa eidem Justo Viennensi episcopo. 1126

Ex decretis Pii I papæ. 1127

✓ ANICETUS I PAPA.

Notitia. 1129

EPISTOLA ANICETI PAPÆ ad episcopos Gallie. — De electione et ordinatione archiepiscopi et cæterorum episcoporum, et ut archiepiscopus absque consilio cæterorum nihil agere præsumat de causis eorum, nisi tantum de sua speciali parochia. 1129

✓ SOTER PAPA.

Notitia. 1133

EPISTOLÆ.

Epistola prima. — Ad Campaniæ episcopos. — De fide et incarnatione I' omni Jesu Christi. 1133

Epist. II. — Ad episcopos Italiæ. — Ne femine sacra vasa vel sacras pallas contingant vel altaria incendant. 1136

DECRETA. 1137

✓ ELEUTHERIUS PAPA.

Notitia. 1139

EPISTOLÆ.

Epistola prima. — Ad Gallos. — De accusatione clericorum, ac defensione. 1139

Epist. II. — Rescriptum ad Lucium Britannicæ regem. — Quomodo gerere se debeat in regno Britannicæ. 1143

S. MELITO SARDIUM IN ASIA EPISCOPUS.

✓ NOTITIA DUPLEX auctore Carolo Woog.

I. — De S. MELITONIS VITA ET MERTIS. 1145

Institutum. 1145

§ I. — De Melitonis nomine observatio. 1145

§ II. — Varii hoc nomine clari. 1147

§ III. — Scriptores de Melitone conferendi. 1151

IV. — De Melitonis patria. 1153
 V. — Quando Melito floruerit. 1155
 VI. — De parentibus et præceptoribus Melitonis. 1157
 VII. — De eruditione Melitonis in genere, et in specie de ejus oratoria. 1159
 VIII. De philosophica Melitonis eruditione. 1161
 IX. — De theologica eruditione Melitonis. 1163
 X. — De Melitonis castimoniâ. 1165
 XI. — De aliis Melitonis virtutibus. 1167
 XII. — De Melitonis dono prophetico. 1169
 XIII. — Melito Sardiniam episcopus creatur. 1171
 XIV. — An per angelum Ecclesiæ Sardis, Apoc. iii, Melito sit intelligendus. 1175
 XV. — De canone Veteris Testamenti a Melitone enarrato. 1177
 XVI. — De sedata in Ecclesia Laodicensi circa paschatis celebrationem controversia. 1181
 XVII. — De Melitonis apologia pro Christianis. 1181
 XVIII. — De Melitonis morte. 1185
 II. — De scriptis S. Melitonis. 1185
 Institutum. 1185
 I. — Melito multa scripsit erudite. De ejus eruditione testimonia. 1185
 II. — Librorum a Melitone scriptorum catalogum multi dederunt. Eusebii eorundem catalogus. 1185
 III. — Eusebii catalogus cum Hieronymiano conferatur. 1187
 IV. — Eusebius cum Rufino collatus. 1187
 V. — Honorius cum Eusebio contenditur. 1189
 VI. — Eusebii et Nicephori catalogi invicem comparantur. 1189
 VII. — Trithemii et Eusebii collatio. 1189
 VIII. — Sixti Senensis catalogi cum Eusebiano assimilatio. 1189
 IX. — Sandius notatur. 1189
 X. — An Melito præter libros Eusebio et Hieronymo commemoratos alios adhuc scripserit. 1189
 XI. — De Melitonis libris de Paschate. 1191
 XII. — De libro περί πολιτείας και προφητων. 1191
 XIII. — De libro περί ποικιλις. 1193
 XIV. — De libro περί φυσικης διδραχμου. 1193
 XV. — De libro περί βασιλικης κτιστικης αισθητικης. 1193
 XVI. — De libro περί φηξης και οφρατος. 1195
 XVII. — De libro περί κτιστικης και γενικου Χριστου. 1197
 XVIII. — De libro περί προφητικης. 1197
 XIX. — De libro *Clavis* dicto. 1197
 XX. — De libro περί της δυναμικης Ιωαννου. 1201
 XXI. — De libro περί δυναμικου Θεου. 1201
 XXII. — De Apologia S. Melitonis. 1203
 XXIII. — De *Εκλογη* libris sex. 1205
 XXIV. — Observatio de libris Melitonis contra hæreses. De libro περί ομοουσιου Χριστου. 1205
 XXV. — De transitu Mariæ liber. 1205
 Fragmenta operum deperditorum S. Melitonis. 1207
 Fragmentum ex Apologia Melitonis ad Antoninum Cæsarem. 1223
 Spuria S. Melitonis.
 Liber de transitu Virginis Mariæ. 1231
 Miletii episcopi Liber de actibus Joannis apostoli a Leucio conscriptis.
 Monitum. 1239
 Prologus Miletii super actus Joannis apostoli et evangelistæ. 1239
 Actus vel miracula S. Joannis apostoli et evangelistæ. 1241
 S. PAPIAS HIERAPOLITANUS EPISCOPUS.
 Notitia. 1249
 Fragmenta S. Papiæ et quinque libris de expositione Oraculorum Dominicorum. 1255
 S. QUADRATUS ATHENARUM EPISCOPUS.
 Notitia. 1261
 FRAGMENTUM QUADRATI ex Apologia pro religione Christiana. 1265
 ARISTIDES APOLOGISTA ET PHILOSOPHUS CHRISTIANUS.
 Notitia. 1267
 AGRIPPA CASTOR.
 Notitia. 1269
 ARISTO PELLÆUS.
 Notitia. 1271
 FRAGMENTA ARISTONIS PELLÆI ex disputatione Jasonis et Papisæi. 1277

S. CLAUDIUS APOLLINARIS EPISCOPUS HIERAPOLITANUS ET APOLOGISTA.

Notitia. 1285
 Articulus I. — Ejus vitæ historia. 1285
 Articulus II. — Claudii Apollinaris scripta. 1288
 ✓ FRAGMENTA S. CLAUDII APOLLINARIS. 1295
 S. HEGESIPPUS.
 Notitia. 1303
 FRAGMENTA S. HEGESIPPI ex quinque libris Commentariorum actuum ecclesiasticorum. 1307
 I. — De Historia martyrii Jacobi, fratris Domini. 1307
 II. — De propinquis Salvatoris nostri. 1313
 III. — De Simeonis Clopæ filii, Hierosolymorum episcopi, martyrio. 1317
 IV. — De tempore quo floruit ipsemet Hegesippus. 1319
 V. — De profectioe ad urbem Romam, et de sectis Judaicis. 1321
 VI. — Ex libro v Commentariorum. 1325

PANTÆNUS.

Notitia. 1327
 ✓ FRAGMENTA QUÆDAM PANTÆNI ALEXANDRINI PHILOSOPHI. 1329

RHODON.

Notitia. 1331
 FRAGMENTA RHODONIS ex opere adversus Marcionis hæresin, ad Callistionem. 1335

✓ MAXIMUS, HIEROSOLYMORUM EPISCOPUS.

Notitia. 1337
 FRAGMENTUM MAXIMI ex libro de materia. 1339

✓ POLYCRATES EPHESIUM EPISCOPUS.

Notitia. 1335
 FRAGMENTA POLYCRATIS ex epistola ad Victorem ac Romanum Ecclesiam. 1357

ACTA S. TIMOTHEI EPISCOPI EPHESINI ET MARTYRIS, AUCTORE POLYCRATE.

Monitum. 1361
 Incipiunt acta S. Timothei. 1365

✓ S. THEOPHILUS CÆSAREÆ PALESTINÆ EPISCOPUS.

Notitia. 1368
 FRAGMENTUM S. THEOPHILI ex epistola super questione paschali, synodi Cæsariensis nomine scripta. 1369

✓ S. SERAPION EPISCOPUS ANTIOCHENUS.

Notitia. 1374
 FRAGMENTA S. SERAPIONIS.
 I. — Ex Epistola ad Caricum et Ponticum. 1375
 II. — Ex libro de Evangelio Petri. 1375

APOLLONIUS.

Notitia. 1375
 FRAGMENTA APOLLONII ex libro adversus Catabrygas. 1381

PLURIUM ANONYMORUM RELIQUÆ A S. IRENÆO SERVATÆ.

Monitum. 1385
 Incipiunt Reliquiæ. 1385

✓ ECCLESiarum VIENNENSIS ET LUGDUNENSIS EPISTOLA DE MARTYRIO S. POTHINI EPISCOPI ET ALIORUM PLURIMORUM.

Proœmia. 1401
 Fragmentum epistolæ SS. Martyrum Lugdunensium ad Eleutherum Romanum pontificem. 1406

Epistole Ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis de
martyrio S. Pothiai et aliorum. 1409

APPENDIX.

I. — PASSIO SS. EPIPODII ET ALEXANDRI.

Monitum. 1453

Incipit passio SS. Epipodii et Alexandri. 1453

✓ II. — PASSIO S. SYMPHORIANI.

Monitum. 1461

Incipit passio S. Symphoriani. 1463

✓ III. — ACTA SS. ANDOCHII, THYRSI ET FELICIS.
MARTYRUM. 1467

✓ VICTOR I PAPA.

Notitia. 1478

COMMENTARIUS CHRONOLOGICO-HISTORICUS DE
S. VICTORE.

§ I. — S. Victoris dies cultus, ætas seu sedis duratio.
1475

§ II. — Varia S. Victoris gesta et scripta. 1480

EPISTOLÆ S. VICTORIS I PAPÆ.

EPISTOLA PRIMA. — Ad Theophilum Alexandriæ episcopum. — De pascha et baptismo : de accusatione et iudicatione episcoporum atque de concordia unanimitatis 1483

Epist. II. — Ad Afros. — De causis superioribus 1487

Epist. III. — Ad Desiderium Viennensem episcopum. 1488

Epist. IV. — Paracodæ episcopo. 1489

✓ ARCHÆUS EPISCOPUS AFRICANUS.

FRAGMENTUM de Paschate in die Dominica celebrando. 1491

THEOPHILUS ANTIOCHENUS, ATHENAGORAS,
TATIANUS, HERMIAS.

Hic tantum memorantur ; eorum scripta reperire est in
tomo VI sequenti.

FINIS TOMI QUINTI.

Acme
Bookbinding Co., Inc.
300 Summer Street
Boston, Mass. 02210

3 2044 019 206 598

